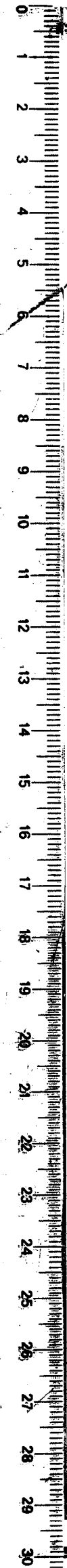

14-262

3-6-747

3-6-747

2 400 40 MADE IN SPAIN

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Serie: 7
Ejemplar: 7
Número: 396

GRANADA
Tabla
262

3-6-747

P2-6053

ALFONSI
SALMERONIS
TOLETANI,

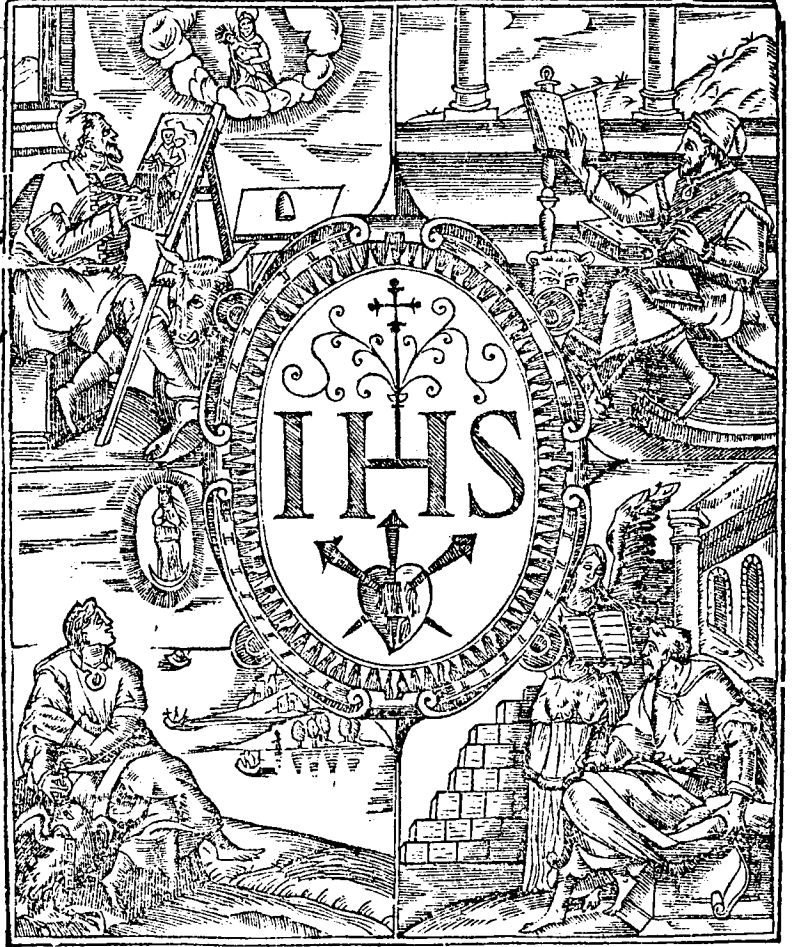
E SOCIETATE IESV
THEOLOGI, Cong^o de Sta Trinitate Panade
COMMENTARII IN EVANGELICA M HI-
storiam, & in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi.

TOMVS QVARTVS,
DE HISTORIA VITÆ DOMINI NOSTRI
Iesu Christi, vsq; ad Dominicam Cœnam.

*Corregido este libro
por comission
de los S^{rs} In-
quisidores con
forme al ex-
purgat^o de l
año de 1632
Al. Jernedran*

*Nada añade
el ex. de 707.*

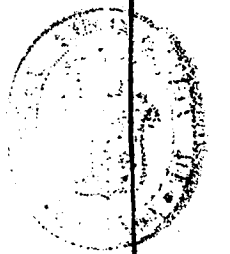
Anno

1599.

CVM PRIVILEGIO.
Madriti, Apud Ludouicum Sanchez.

Universidad
de Granada

*Por orden de los señores Inquisidores de Granada corregido este libro conforme al índice del año
de 1613. + Miguel Vazquez.*

POR Quatro por parte de vos Christoual Lopez de la Compañia de Iesus, nos fue fecha relaciõ, q̄ cõ licencia nuestra auades impresso el primero, segũdo, y tercero tomo de las obras del P. M. Alõso Salmeron de la misma Compañia: y agora prosiguiendo las dichas obras, presentauades el quarto tomo, que trataua De historia vitæ Dñi nostri Iesu Christi, vsq; ad Dominicã cœnam, suplicãdo nos os diessemos licencia para le imprimir y priuilegio por diez años, o como la nuestra merced fue-se. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como por su mandado se hizieron las diligencias q̄ la prematuca por nos vltimamete fecha sobre la impresiõ de los libros dispone, fue acordado, q̄ deuia-mos de mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha raxon, y nos tuuimoslo por bien. Por la qual os damos licencia y facultad, para q̄ por tiempo de diez años primeros siguientes, que corren y se cuentan desde el dia de la fecha desta nuestra cedula, vos, o la persona q̄ vuestro poder ouiere, y no otra alguna, podais imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion, por su original, q̄ en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado y firmado al fin de Pedro çapata del Marmol nuestro escriuano de camara de los q̄ en el nuestro Consejo residen: y cõ que antes que se venda lo traigais ante ellos con su original, para que se vea si la dicha impresiõ està conforme a el, o trayais fe en publica forma, como por corretor por nos nombrado se vio y corrigio la dicha impresiõ por su origi-nal. Y mandamos al impressor que así imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego, ni entregue mas de vn solo libro cõ el original al Autor, o persona a cuya costa lo imprimiere, ni a otra persona alguna para efeto de la dicha correccion y tassa, hasta que antes y primero el dicho libro està corregido y tassado por los del nuestro Consejo. Y estado hecho, y no de otra manera, podais imprimir el dicho principio y primer pliego, y seguidamente ponga esta nuestra cedula, y la aprouaciõ que del dicho libro se hizo por nuestro mandado, y la tassa y erratas, so pena de caer en las penas cõ tenidas en las leyes y prematucas destes Reynos, q̄ sobre ello disponen. Y mandamos, que durante el termino de los dichos diez años, persona alguna sin vuestra licencia no pueda imprimir ni vender el dicho libro, so pena, que el q̄ lo imprimiere y vèdiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros, moldes y aparejos que del dicho libro tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis. La qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra camara, y la otra tercia parte para el juez q̄ lo sentenciare, y la otra tercia parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos a los del nuestro Consejo, Presidente y Oydorès de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistente, Governadores, Alcaldes mayores y or-dinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, así a los que aora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cõ-plan lo en esta nuestra cedula contenido: y contra su tenor y forma no vayan, ni passen, ni consientã ir ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Fecha en Madrid a 18. dias del mes de Diziembre, de 1598. años.

Y O E L R E Y.

Por mandado del Rey nuestro seõor;

Don Luis de Salazar.

T A S S A.

YO Pedro çapata del Marmol, escriuano de camara del Rey N.S. de los que residen en su Consejo, doy fe, que auiendo se presentado ante los Señores del dicho Consejo por Christoual Lopez de la Compañia de Iesus, el quarto tomo de las obras que dexò escritas el Maestro Alonso Salmerõ de la mesma Compañia, intitulado *De historia vita Domini nostri Iesu Christi, vsque ad Dominicam Cœnam*, que con licencia de los dichos Señores auia impresso, le tassaron a tres marauedis cada pliego, que conforme a su tassa en papel monta veintiun reales y deziõcho mrs: y a este precio y no mas, mandarõ que se vèda, y que esta tassa se põga al principio de cada libro de los q̄ así fueren impressos. Y para q̄ dello cõste, de pedimiento del dicho Christoual Lopez, di la presente, que es fecha en la villa de Madrid a deziseis dias de Junio, de 1599. años.

Pedro çapata del Marmol.

Licencia del Prouincial.

Lvdouicus Guzman Præpositus Prouincialis Societatis Iesu in prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à reuerendo admodum patre Claudio Aquaiua, Præposito nostro Generali; facultatem concedo, vt liber *De Historia Domini nostri Iesu Christi, vsque ad Dominicam cœnam*, à P. Salmeron ex primis patribus Societatis Iesu compositus, & eiusdem Societatis grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloq; nostro munitas dedimus. Villaregij die 3. mensis Augusti, anno Domini 1598.

Ludouicus Guzman.

Aprouacion.

PER LEGI accuratè librũ quartum reuerendi admodum patris Alfonso Salmeronis, vnius ex primis decem patribus Societatis Iesu, in quo agitur de prædicatione B. Ioannis Baptista, vsque ad imminentem Saluatoris nostri mortem: idq; iussu & mandato Senatus Regij. In primis igitur animaduerti, consentire omnia cum Catholica fide, neque solùm nihil continere repugnans & aduersum bonis moribus, & Ecclesiastica doctrina, sed etiam cum explicationibus, & communi Sæditorum antiquorumq; Patrum sensu mirificè conuenire. Tanta rursus claritate, & rerum copia nitet ac fulget, vt laus omnis propè inferior sit. Dicas autorem ita animi pietatem cum varia doctrina supellectile & eruditione iunxisse, vt propemodum se ipse superare videatur. Quanta vero cum lectorum vtilitate ac commodo liber iste proditurus sit in publicas manus, litera ipsa & apices clamant. Quare non solùm dignum esse arbitror qui typis mandetur, verum etiam vt diurna noturnaq; manu à doctis hominibus versetur ac teratur. Datis in nostro conuètu Matrivi B. Mariæ de Mercede, Redemptionis captiuorum, Pri die Nonarum Decembris, anno Domini 1598.

F. Ioannes Temporal, Magister & Cõmend.

Erratas.

Pagina 2. col. 2. lin. 24. pro Aristaccho, lege *Aristarcho* 5. 1. 3. reiectio *reiecto* 25. 1. 31. gratiæ. Simi- *gratia*, simi- 42. 1. 37. aute *autem* 46. 2. 23. concessio *confessio* 59. 1. 47. *διδραμι* Διδραμι 66. 2. pen. verbo *verò* 82. 1. 41. liæ *lia* 83. 1. 20. mēsam *mersam* 98. 2. 28. sensu *sensum* 101. 2. 13. spiritum in quo *spiritum quo* 114. 2. 43. affixas 115. 1. 43. iræ *ira* 146. 1. 18. respicientibus *respuentibus* 148. 2. 25. nes phantasiæ *phantasia* 171. 1. 23. Discit *Disce* & lin. 47. mur *mus* 179. 1. 1. virtus *virus* 196. 1. 14. rationi *ratione* 202. 2. 11. quo tum *quo eum* 211. 1. 1. accepisse *accepisset* 229. 1. 28. nos omnes *nos, non omnes* 236. 2. 10. Euara. *Euita* 243. 2. 15. habet *habe* 289. 1. vlti. iacentes *iacientes* 308. 1. 51. parte *partem* 336. 1. 35. nuntiauerint *nuntiauerunt* 410. 2. 21. deferendum *defendendum* 413. 2. 47. pus Dei *pus Dei* 447. 1. 14. eret *erat* 447. 2. 23. absoluisset *obsoleuisset* 498. 2. 2. mortalitem *mortalem* 495. 2. 29. Ioānis *Ioāni* 511. 1. 48. Τέρρον *Τέρρον* 530. 2. 38. munitara *munitam* 531. 2. 36. priuatis *prauitatis* 533. 1. 39. Helicæ *Helcia* 594. 2. 50. dicit *dici* 605. 1. 51. & antiquus *antiquus &* 664. 1. 41. quis scit Filius *quis sit Filius* 670. 2. 33. crepat *increpat* 686. 2. 31. conuiuere *conniuere* 714. 1. 1. cruciatum *cruciatuum* 719. 1. 1. aut *au* & lin. 3. adueniat *ad veniam* 759. 1. 33. *ἀντιδραμι* ἀντιδραμι 809. 1. vlti. laborant *laborabant* 813. 2. 1. non licet *non nocet* 843. 1. 29. propriè *propè* 890. 2. 22. annos centum *annos bis centum*.

*Iuan Vazquez
del Marmol.*

P R A E F A T I O

ad Lectorem.

DOMINVS IESVS, vt Lucas Euangelista testatur, proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Id est, iuxta mensuram ætatis sapientiam suam, & gratiã in publicum depromebat, illamq; exerebat, atq; in aliorum vtilitatem prudentissimè dispēfabat: quem admodũ à nobis in fine superioris libri latè explicatũ fuit. Quòd si talia, & tãta extiterũt infantia præludia, ac pueritiæ suæ prima veluti elementa, primiq; congressus: quantos diuinæ sapientiæ thesauros, gratiæq; Dei copias atq; diuitias putandũ est delitescere in ijs, quæ vir iam perfectus, & maturus, vt potè triginta annos natus, quando manũ suã misit ad fortia, & non ampliũ vti discipulus audiens, & interrogans, sed vt mundi Doctor apparens, & facere, & docere dignatus est? Equidem quoties hæc mente contēplor, & in animo meo verso, atq; expēdo diligētius, incredibilis quædam diuinorũ mysteriorũ, tum magnitudo, tum multitudo, me in admirationē rapit, intellectumq; meũ penè obruit, ac suspensum tenet, planè vt perspiciã, verissimũ fuisse Christi in diuina sapientia dispēfanda progressum atq; profectum. Nam per omnium ætatũ incremēta, sublimiora Euangelicæ doctrinæ Sacramenta nobis aperire, & cõmunicare voluit. Quod ergo in superioribus libris, diuino fauore nobis assistente, præstitimus, vt quæ implicita & perplexa erãt, explicarem; & quæ nodosa, enodarem; & quæ abstrusa, recõditaq; aperirem; deniq; & quæ obscura erãt atq; imperuia, pro ingenij nostri mediocritate, illustrarem atq; elucidarem: idem & in hoc quarto libro, qui nudam vitæ Dñi

Iesus quomodo proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines, teste Euangelista.

LUC. 2.

LUC. 3.

PRÆFATIO

nostri Iesu Christi historiam complectitur, in qua nonnulli existunt nodi, & scrupuli, plures subobscuræ ac perdifficiles quæstiones, non pauca in speciem graues contradictiones; omni adhibito studio, diligentiaq;, eodem Deo Opt. Max. adiuuante, nobis efficiendum est. Est autem, prudens Lector, in hoc libro scopus noster, vitam Dñi nostri Iesu Christi sanctissimam exponere, atq; infinitis propemodum mysterijs referam, quam à baptismo Ioannis, ad cœnam vsq; Dominicam per triennium & paucos præterea menses traduxit: excepto illo sermone, quem in monte habuit, exclusisq; omnibus miraculis, parabolis, vniuersisq; Dñi disceptationibus, siue cum Iudæis, siue cum Pharisæis, siue cum discipulis frequenter susceptis: hæc enim in proprios, & peculiare libros, sicut etiam quæ in cœna Dominica, & post illam in passione, vel resurrectione Domini gesta describuntur, digerenda atq; explananda seruiamus. Porro historia, nihil est aliud, quam rerum gestarum expositio, siue narratio: quibus gerendis vt plurimum interfuerit is, qui eas narrat. Græcis enim, *ιστοριαν* proprie significat videre, & cognoscere: qua de Cicero: *Nam quis nescit, inquit, primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat; Deinde, ne quid veri non audeat, ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis?* Rursus historiae laudes complexus idem Cicero, paullo antè dixit: *Historia verò testis temporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia, nisi oratoris, immortalitati commendatur?* Et in alio loco ait: *In historia pura & illustri, nihil est breuitate dulcius.* Quod si ad hos Ciceronis canones Ethnicorum historias metiamur, paucissimi fanè, atq; rarissimi historiarum conditores inuenientur, qui lectione digni existant. Nam multa in vita virorum illustrium conscribenda, mendacia, suis affectibus seruiantes, inseruerunt: multa etiam ridicula, vana prorsus, & amarulæta, quorum enarratio nullum fructum continebat, memoriae prodiderunt. Audi Iosephum in libris Antiquit. *Non desunt, inquit, qui res Neronis scripserunt: quorum aliqui in gratiam eius, vt bene de se meriti, veritatem neglexerunt; alij indulgentes suis odijs, tam impudentibus mendacijs in eius famam debacchati sunt, vt merito damnandi sint in historia: quos equidem non miror de Nerone mentitos, quando ne superiorum quidem Imperatorum gesta scribentes, rationem veritatis habuerunt, quos tãto*

Autoris mēs atq; institutum.

Historia & *ιστοριαν* Græcè quid.

Historiæ contemptum.

Quam pauci historiarum conditores veridici reperiantur.

Quæ duæ res historiæ veritatem obscurant, eleuatae.

Cicer. lib. 2 de Orator. haud procul à princ. Cicer. De claris oratoribus.

Ioseph. lib. Antiq. 20. c. 5.

post

AD LECTOREM.

post nati nulla iusta de causa odisse poterant. Sed istis veritatis contemptoribus liceat vt libet scribere, quando delectari videtur. Sic ille. Nonnulli item sunt, qui confictis titulis virorum, qui aut in rerum natura non extiterunt vnquam; aut siquidem extiterint, nihil tamen eorum, quæ illis historici tribuunt, reuera ab eis gestum est: sed vt ideam hominis, aut bellatoris, aut prudentis, aut boni Principis, & Ducis exprimerent, libros integros historiarum condiderunt. Vnde Fabius, *Xenophō*, ait, *magis inter philosophos, quam inter historicos reddendus est; dum optimi & absolutissimi Principis formam in Cyro perfectam, conatur effingere.* Et Cicero ad Q. Fratrem: *Cyrus ille, inquit, à Xenophōte non ad historiae fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij.* Sunt qui etiam superuacanea, & immodica prolixitate homines studiosos à lectionis fructu arceant, & retardent. Quid dicam de contradictionibus? quibus non solum cum alijs, qui eadem scriptitarunt, verum etiam interdum secum, non dico in speciem, sed etiam re ipsa pugnant atq; dissident? Vnica est nimirum, & sola, cum veritateq; per omnia constans, vtilitatisq; plenissima, atque breuissima historia Evangelica: in qua nihil dissidet, nihil re ipsa pugnat, nihil sibi ipsis qui Euangeliū scripto tradiderunt, vel Prophetis, qui illa euentura præcinerunt, aduersatur: qua nihil est augustius, illustrius, nihil magnificentius, solidius nihil, neq; simplicius, aut ab omni furo magis alienum atq; abhorrens, nihil deniq; vitæ humanæ, vel reformandæ, vel in melius prouehendæ, vel perficiendæ conducibilis.

Habet etiam Christus illud, tamquam sibi peculiare ac proprium, quod non solum post se, historicos egregios ac incorruptos sit nactus, sed etiam antequam in mundum veniret, & ex sanctissima Virgine in lucem ederetur, permultos habuit Scriptores, Prophetas nempe omnes, qui eius dicta & facta certissimis variis, & oraculis, ob eorum firmitatem & constantiam, cum essent euentura, de præterito præcinerunt; quod nulli vnquam hominum ita contigit. Fuerunt præterea tam ij, qui ante Messiam, quam qui post eius aduentum Christi gesta conscripserunt, ingenti vitæ sanctitate præditi, & autoritate; quo apud omnes eorum scripta facile fidem inuenirent, nemoq; de illorum autoritate, aut veritate dubitare merito posset. Quid enim magnificentius Evangelistis? quid Prophetis augustius? quid vtriusq; solidum, aut inuictum magis? Hoc verò Princeps, aut Imp-

Quintil. libro 10. c. 1.

Cicer. in elegantia, & prolixa epistola ad Q. Fratrem.

Tertium vitium in historia profana.

Quartum vitium.

Historiam Evangelicam ab alijs omnibus vitijs atque defectibus liberam esse.

Secunda conditio. Quid Christus singulari factus in scriptoribus suis.

Tertia conditio. Sacrae historiae vtriusq;, veteris, & nouæ.

P R Æ F A T I O

rator aliquis adhuc fortitus est nemo: solus Christus hoc tantum sanctitatis, autoritatisq; suis scriptoribus potuit tribuere priuilegium. Satan hanc tantam lucem sua per organa obscurare tentauit, Gentiles & Iudæos excitando, qui æmulatione quadã, vitã Apollonij Tyanei, sapientis hominis, professione magi, & admirandi, posteritati commendarent: eo animo, vt alium Christo nõ minorem, aut parem virum spectare possemus. Sunt qui contra Euangelicã doctrinam, infirmis magis, atq; virulentis argumētis, quàm secus, egerint, quemadmodum Porphyrius, & Iulianus Imperator: neq; vero etiam defuerunt, qui eò impudentiã, & temeritatis progressi sint, vt librũ confictum, acta Iesu cum Pilato continētem, in lucem ederent, quo cœlestem prorsusq; diuinã Christi vitã maximis flagitijs criminibusq; contaminarent ac dedecorarent, sicut Maximinus Imperator fecisse legitur, nomē vt Christi, & Christianorum odiosum redderet & iniustum. Verum omnes isti prorsus effecerunt nihil, durũq; fuit illis contra stimulum calcitrare. Verè dictum est: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominũ.* Et vt ignis purius, & nitidius reddit aurum, quod accepit; sic illi, dum hanc historiam diuinam insectantur, eamq; vt mendacijs & contradictionibus refertã calumniantur, illustrarunt potiùs, & exornarunt. Vt enim acerbissimum, atq; ignominiosissimum Crucis supplicium, aut calumnia pretio redẽpta per Iudæos à custodibus sepulchri, qui Christum verè suscitatum, à discipulis furto sublatum mentiti sunt, nihil de magnitudine aut gloria Christi detraxit, imò multo gloriosior est redditus, & illustrior Christus, & veritas Euangelij hac ratione probata, atq; examinata, magis in conspicuo est posita: non dissimili ratione Euãgelica historia per aduersariorum obiectiones, impugnationesq; vehementiùs inclaruit, atq; splenduit. Suscitauit enim Dñs multos eloquentia, doctrina, ac pietate illustres atq; præclaros viros, qui eam ab omni iniuria vindicarunt, solidaq;, ac stabili veritate nixã demonstrarunt; aduersariorumq; impudentissimos conatus represserunt, tela simul in veritatem iacta, in eorũ autores felicissimè retorserunt: ita vt iam de Euangelio, aliquave eius parte dubitare, non nisi stultissimi, & inconsideratissimi hominis, quiq; nulla rationis ferè scintilla polleat, habeatur.

Quo vno cõ filio inuidus Satan Apollontum Tyaneum, orbi obtrudere tetauerit infelix.

Porphyrij & apostatæ Iuliani, & aliorum impiorum hominũ in Christum maledicta quò reciderint.

Euangelicæ historiæ robur, & fortitudo.

Eius veritatem quoquo modo in dubiũ reuocantes, quales illi.

Act. 9.

Prou. 21.
Sap. 3.
Simile.

Matth. vlt.

Quod

A D L E C T O R E M.

Quod vel ex hoc argumento apertè cõprobatur: nã demon à multis seculis, nullos suscitauit alios, quàm eos, qui Euãgelicã doctrinã prauis expositionibus, hæreticisq; planè sensibus inficiant, atq; corrumpant, nullos verò, qui omninò Euãgelia pernegare audeant, vt nouellæ omnes ostēdunt hæreses; quæ cū ferè innumerae sint, omnes tamē Euãgelio supremũ autoritatis pondus tribuunt: cùm tamen in eius vera & catholica laborent intelligētia, nihil aptè interpretantes.

Et si verò hic liber longam telam historiæ polliceri videatur, vt pote quæ à quatuor Euangeliorum scriptoribus tradita est: tamen si ex corpore tantæ historiæ prædicta omnia segreges, concisior, ac breuior, vt spero, tractatus efficietur: ne verò lectores eius (si qua erit) prolixitate grauentur, ordinis luce illis succurrere decreuimus. Tres in partes illum distribuemus: ac priori quidē ea historiæ mysteria comprehendemus, quæ à Ioannis Baptistæ ad prædicandũ, & baptizandũ missione continentur, vsq; ad sermonem, quē in monte Dñs habuit; quæ omnia primo prædicationis anno cõtingerunt. Secūda verò pars, omnia ea historica expediet, quæ ab eodem sermone in monte habito vsq; ad tertiũ Pascha, quod paullò post signũ quinq; panũ, & duorũ pisciũ cõtingit, vt habetur in Ioanne, & in quo completur secundus annus prædicationis Christi, recensentur. Tertia ac postrema pars, ab ijs, quæ signũ quinq; panum, & pisciũ duorũ hiltoriã cõsequuntur, initiũ capiet: quæ tertio anno prædicationis Chri euenerunt: & protēdetur ad prædictionem Ierosolymæ excidij, & aduentus Dñi ad iudicium inclusum, in quo finē imponemus huic libro. Hæc itaq; erit huius voluminis partiēdi ratio. Porrò in hac prima parte omnia hæc veniunt explicanda mysteria. Primum, missio præcursoris ad prædicandũ, baptizandũq; in quo locus deserti, cibus, vestimentũ, prædicationis eius tenor, populorũ ad eum concursus, illorumq; baptizatio atq; confessio, tum singularia salutis monita, quæ peculiariter certis hominũ generibus dabat, exponentur. Secundũ est, aduentus Christi ad Ioãnem, & baptismi ab eo susceptio. Tertium, ingressus eius in desertum cum ieiunio quadraginta dierum, & noctium, & serie tẽtationum, quas à diabolo sustinuit, quasq; sapienter ac fortiter superauit, & elusit. Quartum est, testimonia diuersa, quæ Ioannes de

Hæretici in quo vno circa historiam Euãgelicam conueniant omnes.

Huius libri in plures, tres nimirum, partes partiendi causa.

Quæ in prima parte cõtineantur.

Matth. 3.
& seq.
Infra 5. 6.
& 7.

Ioan. 6.

Christo

PRÆFATIO AD LECT.

Ioan. 2.
Ibidem.
Infra 3. &
seq.

Matth. 9.

Matth. 12.

Luc. 6.

Christo Domino reddidit. Quintum, Apostolorū vocatio. Sextum, Ioannes per Herodem in carcerem coniectus; quē sequitur Christi à Iudæa secessus in Galilæam; vbi primum cœpit publicè prædicare, & curationes, atq; signa diuersis in locis operari; in quibus continetur signum in Canâ Galilææ editum, aduentus in Ierusalem ad diem Paschæ, cum eiectione vendentium & ementium de templo, disputatio Nicodemi cum Christo, transitus per Samariam cum conuersione mulieris Samaritanæ, concertatio Phariseorum cum Christo: *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter; discipuli autem tui non ieiunant?* accusatio etiam discipulorum coram Christo, quod vellent spicas in die Sabbati: quanquam multa ex his in librum Disputationum, & in librum item signorum explicanda reseruamus. Finem autem accipiet hæc pars prima in promotione euectioneq; discipulorum ad Apostolatam, quæ proximè præcedit Domini in monte sermonem, teste B. Luca. Sed hæc omnia sequens tabella, quæ omnes huius libri tractatus complectitur, facillè explicabit: & intelliget bonus lector, quid in toto hoc volumine, & in qualibet eius parte tractandum, atq; explicandum assumatur.

Illud autem, candide lector, te admonendum putamus: etsi noster scopus potissimum is sit, vt vitam Domini nostri hoc loco per modum historiæ traditam explicemus: cum tamen sint & sermones in Monte, & in cœna habiti, Miracula, Parabolæ, atq; Disceptationes excipiendæ; fieri non potuisse, quin cum illis interdum fragmenta quædam historiæ, quæ illis indiuisè hærent, simul exciperemus, ad commodius illa suo loco enucleanda: quemadmodum etiam è cœuerso, cum de Miraculis edisseremus, quædam simul doctrinæ, vel parvæ, vel longiusculæ, quæ illis sunt admixtæ, vnâ cum signis veniunt elucidandæ; sine quibus rectè vel intelligi, vel explicari signa minimè valent. Hæc, me etiam non admonente, facillè prudens lector assequi poterat: volui tamen consultò illa præmittere, ne quis fortè minus cautè legens offenderetur: quasi totam Christi vitam non hoc volumine comprehenderimus; aut quasi in alijs libris explicauerimus quæ ad hunc quartum spectabant. Sed iam ad rem ipsam accedamus.

Admonitio
Lectoris.

INDEX

INDEX TRACTATVVM QVI IN HOC VOLV MINE CONTINENTVR.

PRIMA PARS.

Malac. 3.
Esai. 40.

- T**RACTATVS Primus, in illa Marci verba cap. 1. *Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaiâ Propheta (Ecce ego mitto Angelum meum, &c. pagina 1.*
- Tract. II. in illa verba Luc. 3. *Anno autem quindodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, &c. pag. 10.*
- Tract. III. in illa verba Luc. 3. *Sicut scriptum est in libro sermonū Esaiæ prophete, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, &c. pag. 27.*
- Tract. IIII. in illa verba Matth. 3. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, &c. pag. 37.*
- Tract. V. in illa verba Matth. 3. *Videns autem multos Phariseorum & Sadduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis, Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira? &c. pag. 48.*
- Tract. VI. in illa verba Luc. 3. *Et interrogabant eum turbæ, dicentes, Quid ergo faciemus? Respondens autem, dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti, &c. pag. 62.*
- Tract. VII. in illa verba Matth. 3. *Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem, ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, &c. pag. 79.*
- Tract. VIII. in illa verba Matth. 4. *Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. pag. 100.*
- Tract. IX. De tentationibus, quibus homines à Satana infestantur. pag. 110.
- Tract. X. in illa verba: *Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. pag. 118.*
- Tract. XI. In quo peculiariter de ieiunio sanctæ Quadragesimæ disseritur. pag. 132.
- Tract. XII. in illa verba: *Et accedens Tentator dixit ei, Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant, &c. pag. 147.*
- Tract. XIII. in illa verba: *Tunc assumpsit eum diabolus in Sanctam civitatē, & statuit eum super pinnaculum templi, &c. pag. 162.*
- Tract. XIII. in illa verba: *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, &c. pag. 173.*
- Tract. XV. in illa Ioannis verba: *Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes, & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum, Tu quis es, &c. pag. 180.*
- Tract. XVI. in illa verba: *Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu nō es Christus &c. pag. 201.*
- Tract. XVII. in illa verba: *Alterâ die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis*

eius

INDEX

- eius duo. Et respiciens Iesum ambulans, dicit, Ecce agnus Dei, &c. pag. 213.
- Tract. XVIII. in illa verba: In crastinū voluit exire in Galileam: & inuenit Philippum. Et dicit ei Iesus, Sequere me, &c. pag. 223.
- Tract. XIX. in illa verba Ioann. 4. Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat quā Ioānes, &c. pag. 232.
- Tract. XX. in illa verba Ioan. 4. Iesus autem fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora autem erat quasi sexta, &c. pag. 240.
- Tract. XXI. in illa verba: Dicit ei mulier, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam viuam? &c. pag. 250.
- Tract. XXII. in illa verba: Reliquit ergo hydriam suam mulier: & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite, & videte hominem qui dicit mihi omnia quaecumque feci, &c. pag. 263.
- Tract. XXIII. in illa verba Matth. 4. Quum autē audisset Iesus, quod Ioānes traditus esset, secessit in Galileam: & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, &c. pag. 271.
- Tract. XXIII. in illa verba Luc. 5. Factum est autem cū turbæ irruerent in Iesum, & audiret verbū Dei, & ipse stabat secus stagnū Genesareth, &c. p. 287.
- Tract. XXV. in illa verba Matth. 4. Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, &c. pag. 294.
- Tract. XXVI. in illa verba Matth. 8. Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Et accedens vnus Scriba, ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris, &c. pag. 302.
- Tract. XXVII. in illa verba Matth. 9. Et cū transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, &c. pag. 312.
- Tract. XXVIII. in illa verba Lucæ 6. Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei, &c. pag. 325.

SECUNDA PARS.

- T**RACTATVS Primus in illa verba Matth. 11. Ioannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? &c. pag. 335.
- Tract. II. in illam sententiam Matth. 11. & Luc. 7. Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me, pag. 344.
- Tract. III. in illa verba Matth. 11. Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam, &c. pag. 351.
- Tract. IIII. in illa verba: A diebus autem Ioannis Baptiste vsque nunc regnū celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, &c. pag. 361.
- Tract. V. in illa verba Luc. 7. Rogabat autem illum quidam de Phariseis, vt manducaret cum illo, &c. pag. 372.
- Tract. VI. in illa verba Luc. 7. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. pag. 379.
- Tract. VII. in illa verba Lucæ 7. Vt cognouit quod Iesus accubuit in domo

Pharisei,

TRACTATVVM.

- Pharisei, attulit alabastrum unguenti. Et stans retro secus pedes eius, lacrymis cepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Videns autem Phariseus, &c. pag. 390.
- Tract. VIII. in illa verba Luc. 7. Et respondens Iesus, dixit ad illum, Simō, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magister, dic. Duo debitores erant cuidam foeneratori, &c. pag. 396.
- Tract. IX. in illa verba Lucæ 11. Factum est autem, quum hæc diceret, extollens vocem quadam mulier de turba, dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera, quæ suxisti, &c. Matth. 12. Mar. 3. Luc. 8. pag. 404.
- Tract. X. in illa verba Luc. 4. Et venit Nazareth, vbi erat nutritus: & intrauit secundum consuetudinem suam, die Sabbati in Synagogam: & surrexit legere. Et traditus est illi liber Esaiæ propheta. Et vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi scriptum erat, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, &c. pag. 415.
- Tract. XI. in illa verba: Matth. 13. Et veniens in patriam suam, docebat eos in Synagogis eorum: ita vt mirarentur, & dicerent, Vnde huic sapientia hæc, & virtutes? Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, &c. pag. 422.
- Tract. XII. in illa verba Luc. 4. Et ait illis, Vtique dicetis mihi hanc similitudinem, Medice, cura te ipsum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, &c. pag. 434.
- Tract. XIII. in illa verba Matth. 10. Et conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus, Simon qui dicitur Petrus, &c. pag. 443.
- Tract. XIII. in illa verba: Hos duodecim misit Iesus: præcipiens eis, dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Euntes autem prædicate, dicens, Quia appropinquauit regnum celorum, &c. Matth. 10. pag. 452.
- Tract. XV. in illa verba: Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris, &c. Matth. 10. pag. 462.
- Tract. XVI. in illa verba: Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quum autem persequerentur vos in ciuitate ista: fugite in aliam, &c. Matth. 10. pag. 472.
- Tract. XVII. in illa verba: Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. Nonne duo passeris asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos, &c. Matth. 10. pag. 483.
- Tract. XVIII. in illa verba: In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu. Et ait pueris suis, Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operatur in eo, &c. De quo habetur Matth. 14. Mar. 6. pag. 493.

TER-

TERTIA PARS.

- T**RACTATUS Primus, in historiam Petri Christum cōfiteōtis apud Cæsaream Philippi, de qua Matth. 16. pag. 501.
- Tract. II. in eandem Petri confitentis historiam Matth. 16. in illa verba: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, &c.* pag. 510.
- Tract. III. super illa verba: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* p. 527.
- Tract. IIII. super illa verba: *Et tibi dabo clauēs regni cœlorum. Et quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c.* Matth. 16. pag. 533.
- Tract. V. in quo demonstratio fit, Christum Dñm reliquisse Ecclesiæ suæ vnum Pastorem vniuersalem, perpetuum, & summum, qui esset eius vicarius, atque illum certo loco affixisse, nempe vrbi Romæ, seu Romanæ Ecclesiæ, pag. 548.
- Tract. VI. in historiam de prædictione mortis suæ, & Petri in increpatione Dño confidentia, & repulsa, quam à Christo accepit. Et habetur Matth. 16. Mar. 8. & Luc. 9. pag. 564.
- Tract. VII. in historiam contentionis discipulorum pro primatu inter se certantium: habeturq; Matth. 18. Mar. 9. & Luc. 9. pag. 573.
- Tract. VIII. in historiam de scandalo pusillorum cauendo; de quo Matth. 18. & Marc. 9. pag. 582.
- Tract. IX. in historiam correctionis fraternæ: quæ habetur tantum Matth. 18. pag. 592.
- Tract. X. in idem præceptum de correctione fraternâ, pag. 601.
- Tract. XI. in quo verbis Christi de correptione fraterna alius sensus tribuitur, à priore diuersus & probabilis, pag. 610.
- Tract. XII. in quo de suprema Ecclesiæ autoritate & potestate agitur, vt etiam præcipere & condere leges possit, quibus fideles omnes in conscientia arctare valeat, pag. 628.
- Tract. XIII. de missione Septuaginta discipulorum ad prædicandū: & habetur tantum apud Lucam cap. 10. pag. 644.
- Tract. XIII. in illa verba: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, &c.* pag. 652.
- Tract. XV. in illa Domini verba: *In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit, Confiteor tibi, Pater, Domine cœli, & terre, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, &c.* Luc. 10. & Matth. 11. pag. 660.
- Tract. XVI. de historia Christi ingredientis in quoddam castellū, in quo exceptus fuit à Martha, quæ solus Lucas. c. 10. refert. pag. 671.
- Tract. XVII. de historia Dñi ingressi in domum Pharisei, & illotis manibus edentis. Et habetur tantum apud Lucam cap. 11. pag. 683.
- Tract. XVIII. de non timenda morte corporis. Et habetur tantum Lucæ 12. pag. 691.
- Tract. XIX. in illa Domini verba: *Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt accendatur, &c.* Luc. 12. pag. 697.
- Tract. XX. in historiam diuitis epulonis, & Lazari mendici, quæ habetur Luc. 16. pag. 702.

- Tract. XXI. de historia Lazari mendici, & diuitis epulonis: quæ habetur apud Lucam, cap. 16. pag. 712.
- Tract. XXII. in illa verba Domini: *Et ait ad discipulos suos, Impossibile est, vt non veniant scandala: Væ autem illi, per quem veniunt, &c.* Luc. 17. p. 721.
- Tract. XXIII. in illa verba: *Interrogatus autem à Phariseis quando veniet regnum Dei, respondens eis, dixit: Non veniet regnum Dei cum obseruatione, &c.* Lucæ 17. pag. 727.
- Tract. XXIII. de historia paruulorum, quibus Iesus manum imposuit, & benedixit. Et habetur Matth. 19. & Luc. 18. pag. 733.
- Tract. XXV. in illa verba: *Tunc respondens Petrus, dixit ei, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? &c.* Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. pag. 737.
- Tract. XXVI. in quo Christus mortem suam prædicit: de quo Matthæ: cap. 20. Marc. 10. Luc. 18. pag. 745.
- Tract. XXVII. de historia filiorum Zebedæi, primas sedes in regno Christi petentium à Domino. Et habetur hæc historia Matth. 20. & Marc. 10. pag. 755.
- Tract. XXVIII. de historia Zachæi publicani Christum hospicio suscipientis: quam solus narrat Lucas cap. 19. pag. 766.
- Tract. XXIX. de historia cœnæ Christo in Bethania exhibitæ ante sex dies Paschæ; vbi Martha ministrabat, & Maria attulit libram vnguenti nardi. De qua Matth. 26. Mar. 14. & Ioann. 12. pag. 774.
- Tract. XXX. in eandem historiam mulieris vngentis Christum in Bethania, accusatæ ab Apostolis, & defensæ à Domino. Et habetur Matth. 26. Mar. 14. Ioann. 12. pag. 782.
- Tract. XXXI. in illa verba: *Et vt appropinquauit, videns Civitatem fleuit super illam, dicens, Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tuæ quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, &c.* Et habentur Luc. 19. pag. 791.
- Tract. XXXII. in illa verba: *Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos, dicens, Super cathedrâ Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere, dicunt enim, & non faciunt, &c.* & habentur Matth. 23. pag. 799.
- Tract. XXXIII. in illa verba: *Vos autem nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester: Omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram. Vnus est enim Pater vester qui in cœlis est, &c.* Matth. 23. pag. 809.
- Tract. XXXIII. in illa verba: *Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, qui decimatis menthâ, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudiciū, & misericordiâ, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolâtes culicem, camellum autem glutientes, &c.* Matt. 23. pag. 819.
- Tract. XXXV. in illa verba: *Ideo dico vobis, Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis vestris. Et reliqua vsque ad finem capitis Matth. 23. pag. 826.*

Tract. XXXVI. in historiam viduæ plusquam cæteri offerentis in Gazophylacium: & habetur tantum Marc. 12. & Luc. 21. pagina 838.

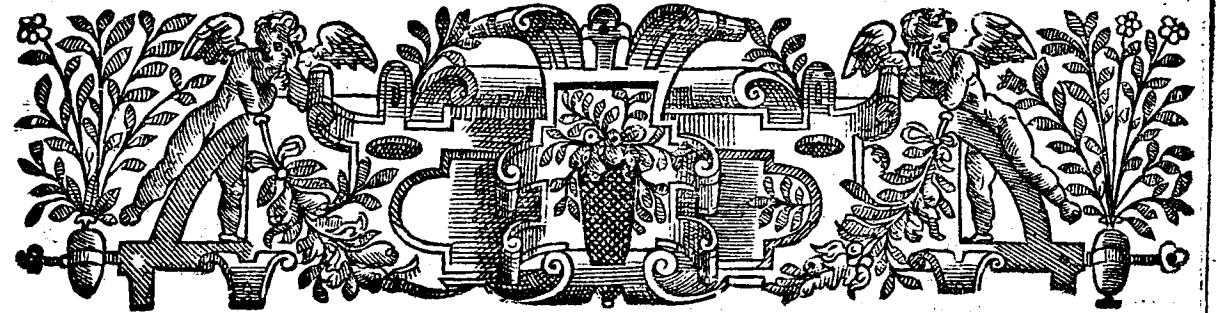
Tract. XXXVII. in illa verba: *Et egressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt Discipuli eius, ut ostenderent ei edificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis, Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat. Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi?* &c. & habetur Matth. 24. Mar. 13. & Luc. 21. pag. 842.

Tract. XXXVIII. in illa verba: *Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia, & fames, & tremotus per loca. Hæc autem omnia, initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, & reliq.* Matth. 24. Mar. 13. & Luc. 21. pag. 851.

Tract. XXXIX. in illa verba Domini: *Cum ergo videritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugient ad montes: & qui in tecto, non descendat aliquid tollere de domo sua: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam. Væ autem pregnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet, &c.* Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21. pag. 863.

Tract. XL. in illa verba: *Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudopropheta, &c. usque ad id: Ab arbore autem fici discite parabolam.* Matth. 24. Mar. 13. Luc. 21. pag. 877.

Tract. XLI. ac postremus, in illa verba: *Ab arbore autem fici discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas. Ita & vos, cum videritis hæc omnia, scitote quia propè est in ianuis. Amen dico vobis quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater. Sicut autem in diebus Noe: ita erit & aduentus Filij hominis.* Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21. pag. 889.

LIBRI QVARTI
PARS PRIMA.
TRACTATVS PRIMVS.

Marc. 1. IN Illa Marci verba cap. 1. *Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Isaiâ Propheta (Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te) Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, ac reliq.*

Historica præmi anni prædicationis Christi.

Prolegom.

Ioannem cognomento Marcum, & Marcum Euangelistam fuisse diuersos.

Act. 12.

VIS fuerit B. Marcus, quo tempore, quo loco, qua lingua, & quibus rationibus adductus Euangelium conscripserit, à nobis est libro primo latius disputatum, neque operæpretium esse existimo ea repetere, quæ diligentes lectores facili negotio, si voluit, inde sibi mutare possunt. Ne autem vocis Marci homonymia quemquam perturbet, non est ignorandum, omnia, quæ de Marco in Scripturis dicuntur, à quibusdam ad vnum tantum Marcum relata fuisse. Alij verò, qui perspicacius rem hanc cõtèplati sunt, duos distinxerunt Marcos, alterum quidem Euangelistam, alterum verò Ioannem cognomento Marcum, filium Mariæ Apostolorum hospitæ, de quo

Act. 12. Et quia hæc sententia mihi semper magis satisfacit, explicabo quibus rationibus ductus illam alteri præferendam censuerim. Et prima ratio desumpta est ab Hippolyto martyre, & Dorotheo, qui in proprijs tractatibus de Apostolis, & septuaginta Discipulis, diuersos faciunt istos duos Marcos: Euangelistam quidem Alexandria Episcopum, Ioannem verò Apolloniadis vel, ut alij asserunt, Ptolemydis. Secunda, quia Euangelista nomen proprium habet Marci; at ille alter vocatur Ioannes cognomento Marcus: quod & ipsum diligenter annotauit Dionysius Episcopus Corinthiorum, ut est apud Eusebium lib. 6. histor. Eccl. cap. 20. qui distinguit inter hos duos Marcos, docens, alium, nempe Ioannem, fuisse cognominatum Marcum; alterum verò, id est Euangelistam, proprio nomine Marcum vo-

I. argum. à Patribus.

II. argum.

B. Dionys. Episcop. Euseb. tom. 1.

III. argum. catur. Tertia, quia ille Ioanis Act. 12. non fuit ex numero septuaginta discipulorum, quia à nullo autore inter eos connumeratur: at Euangelista Marcus, vt testantur Dorotheus, Hippolytus, Origenes, & Theophylactus, vnus fuit ex ijs discipulis, qui simul cum Luca recesserant à Christo, dū de carne sua manducanda concionaretur Ioan. 6.

III. argum. Act. 15. Quarta, Marcus Euangelista affectator fuit B. Petri Romam proficiscētis, vbi & Euangelium scripsit; alter verò Ioānes affecta fuit Pauli, & Barnabæ: & vbi eiectus fuit Marcus, & Paulus separatus à Barnaba, tantum sectatus est Barnabam, cuius erat consobrinus, vt tradit Paulus ad Coloss. 4. & antequam Barnabas diē suum obiret, in mandatis habuit à Barnaba, vt rediret ad Paulū: à quo est etiam receptus, vt tradit Græcus autor Alexander Monachus in homilia quadā de vita B. Barnabæ, quæ inuenitur apud Lippomanum.

Coloss. 4. Quinto, efficaciter hoc demōstro: quia vbi primum fit sermo de Ioanne qui dicitur Marcus Acto. 12. & narratur cum Paulo & Barnaba profectus in ministeriū prædicationis, iam plusquam decem & octo anni Dominicæ ascensionis in cælū præterierant; & tamen Patres tradunt Marcum scripsisse Euangelium suū anno duodecimo, vel decimo quinto: vt necessarium sit asserere, cum Petro tempore Claudij Romam venisse, & illum ibi scripsisse Euangelium, quod probauit Petrus, vnde & ab eo missus est Alexandriam.

Alexan. Monachus. V. argum. Act. 12. Infra 15. Quando & vbi scripsit Euangelium Marcus.

VI. argum. Sexto, si vnus tantum est Marcus, profectō si Euangelista fuisset, non diceretur comitatus Barnabam, sed potiùs Barnabas eius comes diceretur, cum ille esset ex discipulis Domini, & illo in fide antiquior: nec credendum est Marcum Euangelistam tam imperfectum & timidum fuisse, vt propter pericula & labores à Paulo & Barnaba retrocederet, & reuertetur Ierosolymam, cum in illum iam diu superuenisset Spiritus sanctus, & tanta conscripti Euangelij gloria floreret: nec est verisimile

Idem Alexandriæ quādiu sederit. Act. 2. Luc. 10.

tam durum se præstitisse Paulum in recipiendo Marco Euangelista, sed faciliē antiquiorem se discipulum, maximē scriptorem Euāgelij, suscepisse. Postremò Marcus Euangelista fertur per nouem annos sedisse Alexandriæ, & octauo Neronis anno è vita decessisse, vt testes sunt Hieronymus, Eusebius, & Simeon Metaphrastes: at Marcus ille reiectus à Paulo, & postea iussus recipi ad Colossens. 4. & iterum vocatus per Timotheum à Paulo, eo quod ei esset utilis in ministerio, ostenditur ad extrema vsque tempora cum Apostolis Romæ fuisse, & peculiariter à Petro designatum, cum dixit: *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone, coelecta: & Marcus filius meus: & à Paulo, qui ait: Salutat vos Marcus consobrinus Barnabæ, ad differentiam alterius Euangelistæ: & in epistola ad Philemonem dicitur esse apud Paulum cum Aristaccho, Dema, & Luca adiutoribus. Habet ergo hic Marcus testimonium, à Petro, & Paulo, quia peculiariter dicitur utilis in ministerio; quibus verbis ostēdit eum emendatum, vt exponit B. Vigilius Tridentinus scribens contra Eutychem.*

Vigilius Episc. Tridētinus. Pollicem quo Euangelium scripserat, sibi ex humilitate præcidisse scribitur, ne in Sacerdotum numerum cooptaretur: idq; factum tuetur B. Thomas, quia creditur fecisse ex instinctu Spiritus sancti, & M. Marulus lib. 1. exemplorum, cap. 6. hoc etiam probat exemplum, & Hieronymi verbis confirmat. Verumtamen, inquit Hieronymus, tantum cōsentiens fidei prædestinata potuit electio, vt nec sic in opere verbi perderet, quod promeruerat in genere. Sed certè eo magis Sacerdotio dignus extitit, quo inuitus Alexandriæ Episcopus Ecclesiæ primus creatus est, qui tanta vitæ sanctimonia, integritate, diligentiaq; administravit illud munus, vt verbo, & exemplo suo planè Apostolico vitæ perfectissimæ sectatores in obedientia, paupertate, castitate, ac sobrietate degentes, homines Ægyptios red-

VII. argum. & vltimum.

Hieronym. lib. de Scripto. Eccles. tom. 1. Euseb. Cæsarien. Simeon Metaphr. Act. 15. 2. Tim. 4. 1. Pet. 5.

Vigilius Episc. Tridētinus.

B. Marc⁹ cur sibi pollicem amputauerit.

B. Thom. 2. 2. q. 185. artic. 2. ad 3. tom. 1 I. p. II.

M. Marulus Spalaten. B. Hierony.

B. Marci Euangelistæ laudes.

diderit:

Philo Alexand. lib. de vita contemplatiua.

Marcus in Euangelio cōscribēdo maiorem veritatis, quam temporis rationem habuit.

Euseb. lib. 3. hist. Eccles. c. 39. tom. 1.

Lib. 1. Prolegom. in Euangelia.

Ezech. 1. Marcus Christi miraculis recensendis, quā doctrinæ proponēdæ maiorem operam impendit, & quā obrem.

Cap. 1.

diderit: quorum laudes Philo Alexandrinus, disertissimus vir, libro peculiari est persecutus. Rarum profectō, atq; inauditum humilitatis, ac modestiæ exemplum, nostroc; seculo vix cognitum, pollicis illa amputatio. Nam permulti sunt, qui nō vnū pollicem, sed omnes, quotquot habent digitos, reseraret, modò ad Episcopalem dignitatem ascenderent: tanta est hominum, nostri seculi præsertim, ambitio, & bona fortunæ congregandī ardor. Porrò Marcus Euangelistam sibi pollicē præcidisse (quod Marcus quidam anachoreta fecit) tanquam vulgi fabelam graues autores irrident.

Curauit autem Marcus narrationem magis veritatis, quàm ordinem temporis obseruare; vt eum excusat Papias Ioannis Apostoli discipulus in libris Explanationis verborū Dominicorum, cuius verba retulimus primo libro ex Eusebio Cæsariensi in libris historiæ Ecclesiasticæ. Enimvero si Marcus excusatione aliqua indigeret, eadem ratione excusandus veniret Spiritus sanctus, primarius autor & conditor Euāgelij, cuius ille amanuentis fuit. Quare, vt initio plenius docuimus, has tam diuersas Euangelistarum in narrandis Christi gestis, atq; dissimiles rationes, diuinæ prouidentiae atq; consilio, si sapiamus, adscribere debemus. Nam cum Marcus in leonis specie apud Ezechielem sit representatus, debebat ille quæ fortitudinis ac roboris Christi Regis sunt, digerere, atq; describere; proinde hūc quem tenuit modum, artificiose obserauit. Vnde circa doctrinam parū immoratur, plurimum verò circa miracula, signaq; enarrada: vt ita Christi dominium, virtus, regia atq; inuicta potestas elucescat. Hinc est, vt in omni ferè capite magnitudinem virtutis eius demonstrat, cum populorum admiratione subsecuta: nam initio Euangelij sui ait: *Et stupebant super doctrinam eius: erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut Scriba.* In secundo capite habetur: *Et statim surrexit ille coram omnibus: ita vt*

mirarentur omnes, & honorificaret Deū, dicentes, Quia nunquam sic vidimus. In tertio, Spiritus clamabant, dicentes, Tu es filius Dei. In quarto, Quis putas, a iunt, est iste, quia ventus, & mare obediunt ei? In quinto, suscitata puella, dicitur; *Et obstupuerunt stupore magno: In sexto, viso Christo super mare ambulante, refertur de Apostolis, Et plus magis intra se stupebant: & initio eiusdem cap. scribitur; Et multi audientes admirabatur in doctrina eius, dicentes: Vade huic haec omnia? & quæ sequuntur: In septimo, Quanto autē eis præcipiebatur, tanto magis plus prædicabant, & eò amplius admirabantur, dicentes, Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.* Perfacile autē esset idem per singula capita ostendere, ni consulerem breuitati.

Videtur autem B. Marcus hunc neccere syllogismum: Ille homo, virtutem cuius & potestatem videmus extendi ad omnem spiritum creatū, & in creatum, & ad omnes ægritudines corporis & animorū, id est, peccata, quæ animū reddunt mortis obnoxium; & qui se superiorem ad omnem legem Mosaicam & Sabbatū ostendit, cuius etiam est edendi signa, & sanandi infirmos, transferre in alios potestatem, quiq; super mare & ventos, super mortem quorūcunq; viuientium facultatem se habere indicauit, qui vim habet multiplicandi cibum & alimenta, ac potest supra omnem legem, siue institutum humanum dispēfare, ab eoq; immunes reddere homines, atq; liberos: qui cæcis visum, auditum surdis, mutisq; sermonem, atq; omniū sensuum vsum restituit; naturamq; patientem, in eam, quæ longissimè ab omni patiendi lege abest, commutare, & ad quemcunq; velit fitū, atq; distantiam, agere valet: Qui ius habet interpretandi mandata Dei, illisq; salutaria perfectionis consilia adiungēdi: Qui regni sedes restituere potest sui: Cuiq; populus acclamatione solenni regnū Dauidis adscribit: Qui omnem sibi aduerfantē & rebellē, etiā si fraudulenter ac dolose agat, potens est reuincere: deniq;

B. Marci Euāgelij argumētum, & eius partes.

qui futura lóge ante præuidere, atq; prædicere; mortemq; vltimum terribiliu peruincere, atq; sepulchri proprii faxum reuoluere, cælosq; conscendere, & super solium gloriæ à dextris Dei Patris sedere potest. Ille, inquam, homo per omnia Rex est, dñs est, inuictus est, fortissimus est, atq; potentissimus. Sed Iesus talis, & instructus prædictis omnibus virtutibus, describitur à B. Marco; ille ergo verus, ille supremus, & diuinus est Rex, de quo longè antè prænuntiarunt Prophetæ omnes, maxime verò Daniel cap. 7. dicens: *Et dedit ei potestatem, & honorè, & regnū: & omnes populi, tribus, & lingua ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna, qua non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.*

Dan. 7.

Christi virtus ad: omne se spiritum extendit.

Ioan. 1.

Quod verò hæc doceat Marcus, obscurum nõ est volenti singula capitula historię suæ Euangelicæ percurrere. In primis enim ostendit, Christi virtutem extendi ad spiritum propheticum Malachię, Esaïæ, & Ioannis Baptistæ; ad diuinum illum & supremum Spiritum, qui tanquam columba descendit de cælo, & mansit super eum; super Spiritum etiam Angelicum, quoniam Christo Satanæ victori, expugnatoriq; ministrabat; super spiritum etiam nequã, & apostatam; nam dæmones ad imperium eius exhibat ex obsessis corporibus, clamantes, & dicentes: *Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos? Scio quod sis sanctus Dei.* Et hæc quidè omnia Marcus in priori parte media primi capituli tradit: In posteriori verò, infirmitates corporum, vt; febrim, lepram, & vexatos varijs languoribus sanasse describitur. Secundò demonstrat Iesum habere potestatem remittendi peccata, dicendo paralytico, *Fili, dimittuntur tibi peccata tua.* Et post vocatione, & conuersionem Matthæi, dixit; *Non necesse habent sani, medico; sed qui male habent: non enim veni vocare iustos, sed peccatores:* quod habetur à principio 2. capituli vsque ad illa verba: *Et erant discipuli Ioannis, & Phariseorum ieiunantes.* Tertiò, in posteriori

Christus peccata remittit.

eiusdem cap. parte probat potestatem Iesu supra legem Moyfi & mutationem Sabbati: *Itaque Dñs (inquit) est filius hominis, etiam Sabbati.* Quartò, contulit potestatem in Apostolos, vt curarent infirmitates, & eijceret dæmonia: quod initio tertij cap. explicatur. Quintò, in posteriori parte illius capituli exeruit Christus suã vim & potentiam super vêtos & mare. Sextò, protulit suũ robur & dominium super mortis extremũ: tum quia ipsius permissu intrauerunt dæmones in porcos; quos in mare precipitarunt; tum quia filia Archifynagogi eius imperio reuixit; quæ res in cap. 5. narratur. Septimò, vim suã ad multiplicandum panes, & pisces manifestã fecit; vt habes cap. 6. vbi Christus, audita morte Ioannis, & quia in patria despectui erat, secessit in desertum. Octauò, exeruit potentiam suam ad omne statutum humanum infirmandum atq; tollendũ: vt habetur in prima parte septimi capituli, vbi Christus reprobauit traditiones seniorum, & vanas, & superstitiosas. Nonò, in posteriori eiusdem cap. parte aperuit suam in restituendo auditu surdis, & mutis loquela, potestatem. Decimò, posse se illuminare cæcos corpore & animo, comprobauit: dixit namq; Apostolis, quasi nondum illuminatis; *Oculos habentes non videtis?* Et cæcum, qui videbat homines vt arbores ambulantes, videnti facultate donauit: quod in priori parte 8. c. continetur. Vndecimò, detexit potestatem immutandi naturam nostram mortalem in immortalem per resurrectionem ex mortuis, declarando se in mote Thabor transfiguratum. Duodecimò, in distantissimum locum se posse agere ostendit: ideò cum discipuli nequieverint dæmonium expellere, respondissetq; Christus id accidere ob incredulitatem rogantium: *Si potes, inquit, credere, omnia possibilia sunt credenti:* vnde quidam, qui erat absens à Christo, & discipulus tamè Christi nõ erat, in nomine Christi eijciebat dæmonia: vt habetur in 9. c. Decimotertiò, se legis declarauit inter-

Christus maior lege Moyfi & Sabbatho. Dedit potestatem Apostolis faciendi signa. Idem venturum, & maris dñs.

Multiplicator panum.

Christus humana omni lege, ac iustitio superior.

Christus illuminator cæcorum.

Christus immortalitatem confert.

Christi virtus alio loco nõ pendet.

pretem,

Christus legis iterpres, & consultor salutaris.

Christus sapiens secretorum cognitor.

Christus præscius futurorum.

Christus inuariatũ omnium, ac mortis victor.

Christi corporis subtilitas resurgentis.

Christus cœlorum cõscisor.

Ezech. 1. et Apoc. 4.

pretem, atq; illi cõsilia adiecit: quæ res narratur à principio 10. cap. ad mediũ; vbi, reiectio libello repudij, virginitatem prædicat atq; castitatẽ. Decimoquartò, explicatum nobis esse voluit, imperiũ Dauidis, & thronũ eius, vt erat per Prophetas prænuntiatum, se obtinere. Ex quo filij Zebedæi inducuntur sedes petere à dextris, & cæcus quidam clamare, *Iesu fili Dauid, miserere mei:* populus quoq; solenni modo acclamare, *Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid: hosanna in excelsis:* quæ recensentur ad medium 11. capituli vsque. Decimoquintò, vt iustum se reprehensorem hominũ indicet, qui astute, & per hypocrisin agunt, æternumq; illis maledictum imminere, cuidam ficulneæ maledixit, quæ propterea cõtinuò exaruit; atq; ibi per diuinas Scripturas & parabolas multa cõtra hostes suos differuit ad finem vsque cap. 12. Decimosextò, ad præcognoscendos futuros euentus, se amplissimo prædictum esse prophetiæ dono probauit: prædixit enim Ierosolymę excidiũ, Antichristi cum signis atque prodigijs aduentum, seq; ad iudicium vniuersale venturum docuit, ad finẽ vsque cap. 13. Decimoseptimò, aduersa omnia & opprobria tolerare, & mortem ipsam formidabilem se posse expugnare demonstrauit; adeò vt Centurio, ipsa re, quæ tum gerebatur, cognita, clamauerit, *Verè hic homo, filius Dei erat:* quod 14. & 15. capitibus explicatur. Decimo octauò, quanta virtus inesset humanitati Christi, nequaquam celauit, quando egressus est de monumento, saxo se pulchri immoto: quod factum pars prima cap. 16. complectitur. Decimononò ac postremò; in suprema parte eiusdem capituli, voluit agnoscì, ipsum posse cælos irrumpere, & sedere ad dexteram Patris; vnde dixit, *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.* Atq; ita habes ex Marci Euangelio expressam faciem leonis; scilicet Regis fortissimi, in-

uicti, insuperabilis, atq; victoris omnium, omnibusq; dominantis Iesu Christi. Est ergo hæcenus Euangelistæ scopus aliqua ex parte explicatus, ratioq; detecta ad multa dubia resoluenda: cur scilicet sic Marcus inchoauerit, cur sic finierit Euangelium; cur ea, quæ sunt infantia, & imbecillitatis, omiserit; quam ob causam multus sit in enarrandis miraculis; parcus verò & rarus in doctrina proponenda; ordinem verò, feriemve historię cur interdũ non obseruarit: has siquidem & similes multas quæstiones reddere explicatas propositus scopus facillè potest. Iam verò pauca illa proposita in initio, explananda sunt, scilicet.

Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, &c. Quoniam verò Euangelium B. Marci, epitome & compendium B. Matthæi esse videtur (etsi reuera ipse non eò spectauerit, vt abbreviator diceretur Matthæi, vt primo libro discussum reliquimus) ideò quæ in Matthæum, vbi concurrunt, dicta sunt, quasi dicta etiã in B. Marcum accipienda sunt: vbi verò in quibusdam, quæ nõ nihil interfunt, ab eo videtur discedere, vel de suo addere; ibi danda est opera Marco explicando.

Quod igitur attinet ad hæc verba: *Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, &c.* videri posset quibusdam ea collocanda fuisse in exordio non tantum Marci, sed etiam Euangelicæ totius historię. Proinde sciendum est, quòd vt Matthæus libri sui exordium, *Liber generationis Iesu Christi,* non præmisit tãquam titulum & inscriptionem voluminis totius, sed tãquam procemium quoddam, quo ea, quæ in principio tractaturus erat, significaret; ita & Marcus verba illa nõ pro titulo totius libri præmisit, sed procemij instar, quo ostenderet, vnde Euangelicam esset historiam auspicator; ad aliorum Euangelistarum differentiam: nempe nõ à generatione infantiaq; Saluatoris, vnde cœpit Matthæus, neque à natiuitate Ioannis Baptistæ, vnde Lucas sumpsit initiũ; verũ à principio

Marcus, vt nonnulli dicere aucti sũt, non fuit abbreviator Matthæi. Prolegomenon lib. 1.

Hoc: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sit ne titulus, an procemium.

Cur Marcus à prædicatione Ioannis Baptistæ suũ Euangelium auspicietur.

Luc. 1.

Infra 2.

Euangelium
cur Iesu Chri-
sti filij Dei
nominetur.
Luc. 2.

Rom. 1.

Summa Euā-
gelij totius
quæ sit.
Duplex di-
stinguēdi ra-
tio horū ver-
borum, Sicut
scriptum est
in Esaiā pro-
pheta.
Prima.

Chrysof. ho-
milia. 1. in
Marcum to-
mo 2. Theo-
phylactus,
Leontius, &
Euthymius
in Marcū.

Euangelij, id est, prædicationis Iesu Christi, quæ cœpit à prædicatione Ioannis Baptistæ; nam tunc primum Christus palam euangelizatus est. Tametsi enim prius annuntiatum sit de eo per Angelum Virginii, & pastoribus item per Angelos, & à Simeone & Anna ijs, qui in templo erant: tamen quia priuata fuerunt eiusmodi annuntiationes, neque publicè ad populum factæ sunt, ob id Marcus rectè asseruit, initium Euangelij à prædicatione Ioannis Baptistæ, qui publicè ad populum de illo absente & præsentate est concionatus, exordium sumpsisse.

Addit verò, *Iesu Christi filij Dei*: explicando materiam euangelizatam: sicut Angelus apud Lucam fecit: *Ecce (inquit) euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid,* & quæ sequuntur. Et Paulus ad Romanos, ait; *Segregatus in Euangelium Dei* (quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis) *De Filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.* In his autem verbis, *Iesu Christi Filij Dei*, vniuersum proponitur Euangelium nihil aliud docere, quàm Iesum Nazarenum verum esse Messiam in lege promissum; eundemq; verum esse filium hominis, & filium Dei.

Iam quod sequitur in Marco: *Sicut scriptum est in Esaiā propheta*, duplicem habet distinctionem. Quidam enim hæc verba cum præcedenti exordio coniungenda putat, vt significetur, prædicationem Christi Euangelicam tale omnino sortitam initium, quale olim Prophetæ prædixerant habituram. Quam distinguendi rationem sequuntur Græci; ait quippe secundum Chrysofostomum in Marcum Theophylactus; Ioannem vltimum Prophetarum, initium Euāgelij filij Dei esse. Finis enim Veteris, initium est Noui Testamenti. Similia dicunt Leontius & Euthymius in Marcum. Tale ergo est Euāgelij principium, quale futurum vates prædixerant.

Quod si obijcias, Superius ergo enarrata, vel à Matthæo, vel Luca, haud promereri Euangelij hanc appellationem, si ab hoc loco sumendum sit Euangelij exordium. Sic enim Faustus Manichæus cum suis affectatoribus, cætera omnia ab alijs enarrata, reijciebat, quoniam apertè veram per omnia humanitatem & carnem assumpsisse docebant; atque hinc volebat initium esse Euangelij Iesu Christi: Respondendum est: Si Euangelium propriè bonum nuntium de Christo significat, etiam ea, quæ ab alijs enarrata sunt, Euangelium dici nihil prohibet, quæ eius in mundū ingressum per susceptionem carnis, natiuitatem, aliq; infantia mysteria ostendunt; rectè vt dixerit Angelus, *Euangelizo vobis gaudium magnum.* At verò, quoniam Euangelij fortitudo maximè in eius progressu spectatur, quando ipse in plenitudine ætatis spiritu, gratia, & sapientia robustissimus, Euāgelium prædicat, & salutem nostram operari incipit, manum mittens ad fortia, & dura quæq; sustinens; ob id meritò Euangelium in Præcurfore, & baptismo, & prædicatione eius, vnde nobis perfectionem gratiæ, & salutis communicari credimus, rectè inchoatur, vt exinde introducat eū, de quo dicitur: *Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuā.* Quæ autem hæcenus narrata sunt, non tam illa egisse aut dixisse Christus est dicens, quàm alij de eo dixisse, ac pro eo fecisse: *Vt facerent*, inquit Lucas, *secundum consuetudinem legis pro eo.* Erant enim infirma carnis, & infantia eius quæ Matthæus narrat; vel infirma spiritus, quæ Lucas describit: quale præludium fuit disputandi in templo. Sed illa non erant leonis victoris opera; longè enim fortiora nūc incipiunt, quæ meritò tribuuntur Marco. Incipitque à forti Ioanne, cuius comparatione introducit fortiorem Christū, qui verus Dei vnigenitus filius est; ideò aptè ait: *Initium Euangelij Iesu Christi Filij Dei.* Et quia proprium filij Dei erat.

Euangelium quid. Anque ab alijs Euāgelistis scripta sunt iure Euangelium nominentur.

Euangelium quid cōferat nobis.

Esai. 40.

Luc. 2.

Filij Dei proprium quid erat.

Heb. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Hæc altera distinctio: Sicut scriptum est in Esaiā propheta, pōderatur.

Luc. 3.

Vera præstabilior distinctio sit.

Duplex proponitur difficultas, ac soluitur.

Malach. 4.

An B. Marc⁹ Esaiam pro Malachia propheta citauerit.

euangelizare (ipsius enim est ferere, cuius est semen) & verbi proprium est enuntiare, & sapiētia primæ idoneè docere, atq; prædicare quæ certò vidit & audiuit: quis autem iste est nisi Christus, in quo nouissimè Deus locutus est nobis: *Quia vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse (nobis) enarrauit;* tūm quia, *Qui de celo venit, super omnes est:* sed, *Et quod vidit, & audiuit, hoc testatur.*

Altera verò est distinguēdi ratio, quam Latini autores sequuntur, qui à præcedenti illo exordio subiuncta verba: *Sicut scriptum est*, separāt: tūm quia illud exordium: *Initium Euāgelij Iesu Christi*, Marcus absolute videtur posuisse, vt non tantum sit eorum, quæ proximè sequuntur, exordium, sed etiam totius libri; tūm quia hæc locutio consentit cum ea, quæ est apud Lucam, vbi dicitur: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium, in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicās baptismum penitentia in remissionem peccatorum, sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Propheta, Vox clamantis.* & reliqua. Verum mihi Græcorum distinctio magis arridet: *Sicut scriptum est in Esaiā propheta: Ecce ego mitto Angelum meum, & sequentia.* Duplex propheta producit ab Euāgelista: Altera Esaiæ, *Vox clamantis in deserto*, cuius interpretationem in alium tractatū consultò reijcimus; altera propheta est Malachia, quæ hoc loco exponenda est: circa quam duplex insurgit difficultas ab hæreticis, tūm antiquis, tūm nouis excitata. Prior est, quod Marcus, vt ignarus & expertus diuinarum literarum, Esaiam loco Malachia citauerit, apud quem, & non apud Esaiam inueniuntur illa verba: *Ecce ego mitto Angelum meum:* Altera est, quod tametsi demus B. Marcum Malachiam citasse, non videtur tamen considerasse, Malachiam non de Ioanne Baptista, sed de Helia habuisse sermonem; quod eiusdē Prophetæ verba indicant cap. 4. *Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum*

ad filios, & cor filiorum ad patres eorum; quæ verba haud obscure loquuntur de secundo aduentu Christi ad iudicum, & proinde de Helia, non de Ioanne Baptista intelliguntur.

Ad priorem ergo quæstionem dicimus, non esse nouum argumentū, sed per multa retrò secula a Porphyrio in Christianos fuisse obiectum suis in Euangelium voluminibus, testatur Chrysofostomus in Marcum. Soluit verò hunc nodum B. Hieronymus in Matthæum scribens, dupliciter. Primò, vt dicamus, nomen Esaiæ vitio scriptorū positum pro Malachia. Deinde asserimus, Marcū Esaiæ propterea hoc testimoniū tribuisse, quod statim post verba Malachia de Angelo mittendo ante faciem, subdit verba Esaiæ, *Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, &c.* Nos verò ad huiusce nodi dissolutionem, respondemus, omnes Græcos codices, qui nunc extant, non habere, *Sicut scriptum est in Esaiā propheta*, sed, *Sicut scriptum est in Prophetis*, siue Græce *ὡς γὰρ ἐλάλει ἐν τοῖς προφήταις*, atq; hanc solam lectionem agnoscunt Irenæus, Euthymius, Leontius, atq; Theophylactus, illamq; interpretatur: atq; ita difficultas proposita euacuata est. Tamen, quia textus noster Vulgatæ editionis magnè est, & antiquitatis, & autoritatis, & euangelium Syriacum lectionem nostram sequitur; & huius tantum lectionis mentionem facit Hieronymus lib. De optimo genere interpretandi, ad Pâmachium, & Epiphanius lib. 2. in Hæreses; Erasmus etiam hanc nostram lectionem, illa Græcorū reiecta, magis probat, docens, nō ex prauis Græcis Latina emendare, sed potius Græca deprauata per Latina veriora exemplaria limare (quod vtinā ille plerisq; alijs in locis fecisset), propterea aliter dicendū est, verba illa: *Sicut scriptum est in Esaiā propheta*, nō esse referenda ad omnia quæ sequuntur, sed ad illud: *Vox clamantis in deserto.* Illa verò verba quæ præcedūt, *Ecce ego mitto Angelū meū*, Euāgelistā addidisse de suo: quæ verè facere potuit, etiā si in alio inueniantur, propheta.

Porphyrius lib. 14. suorū in Euangeliū voluminum. Chrysof. homilia 1. in Marcū tomo 2. Hierony. in Matth. 3. c. duplex solutio.

II. solutio.

Irenæus libro 3. c. 11. ante dimid. Euthymius, Leontius, Theophy. in Marcum.

Hieronymus tom. 2. in fine. Epiphanius. Erasmi vtilis varias lectiones corrigendi canō.

Cuius additamentum illud, Ecce ego mitto Angelum meū, &c.

Nec enim si Aristotelem refero aliquid dixisse, continuò necessarium est, vt omnia sequètia verba Aristotelis sint, quin liceat mihi aliquid de meo adijcere, quod ad Aristotelis explicationem faciat. Sic Marcus rectè citauit sententiam Esaia, quã eiusmodi adiectis verbis exposuit, & exornauit: nisi infidelis est feruus, qui domini sui munus verbis amplificat. Atque hæc est B. Chrysofostomi solutio homin. de inijs E-uangelij secundum Marcum.

Chrysof. hom. in Marcum 1. tom. 2. prope finem. Inepta solutio quorundam quæstionis propostæ de Esaia loco Malachia producto.

Porrò illa dissoluendi ratio quæ à nonnullis adfertur, quòd Esaia pro Malachia citetur: quoniam qui fuit in Malachia Spiritus, locutus est per Esaia, vt ita hic possit dici scripsisse quod alter scripsit, haud videtur mihi solida. Nam sic vnus omnia Propheta diceret, atque illi omnia prophetica verba adscribi possent: Scripturæ sacræ præterea in hunc modum loqui haud consueuerunt.

Quid stulte de Malachia Iudæi opinati sint: coruq; in puero circumcidendo puerilis mos.

Ad posteriorem verò quæstionem dicendum est, meram fabulam esse, atq; commentum Iudæorum, aientium, Malachiam per Angelum missum ante faciem, intellexisse eundem, quem paullò antè vocarât Angelum testamenti, seu fœderis, id est, Heliam, quem putant zelum habuisse pro fœdere circumcisionis: vnde cum puerum circumcidunt, adornant Helia sellam, putantes spiritum Helia præire ante faciem pueri circumcidendi, tanquam pro circumcisionis pacto zelantem. Iudæi quoque tempore B. Hieronymi, vt ipse docet in 3. caput Malachia, primam partem illius vaticinij: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam*, de Helia interpretabantur: sequentia verò verba: *Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quẽ vos queritis*, ad suum Christum in fine seculi venturum referebant. Christus apertè tamen docuit, de quo fit hæc prophetia intelligenda, nempe de præcurfore Ioanne, qui Angelum Domini egit in officij dignitate, & vitæ sanctitate, dicens a-

B. Hieron. tom. 6.

Matthæum: *Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum, & reliq.*

Neque obstat, quòd de Helia sermonem habeat Malachias cap. 4. cum ait: *Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam*: quoniam quicquid fit de hoc textu cap. 4. in quo videtur de postremo Christi aduentu ad iudicium loqui, quem verus Helias præcurret: locus hic tamen, qui tertio capite habetur, tum ab Angelo apud Lucam, tum à Christo apud Matthæum, exponitur de Ioanne Baptista: *Et si vultis recipere, ipse est Helias qui venturus est*: ideò Helias per similitudinem dictus, quòd in virtute, & spiritu venit Helia, hoc est, parem habens Spiritus sancti mensuram, vel gratiam, eandemq; (ne maiorem dicam) vitæ austeritatem, & rigorem.

Quod autem affirmatur, Heliam venturum ante diem magnum Dñi, & horribilem, neminem mouere debet, quasi ad Ioannem aptari non queat, qui non in secundo, at in primo Christi aduentu præcurrit: quãdoquidem in Sacris libris dies magnus Dñi, ac terribilis non solum de aduentu Dñi ad iudicium, in quo venturus est Helias, sed etiam de primo Christi aduentu in carne, quẽ Ioannes præcessit, intelligi cõsuevit. Est namq; primus Christi aduentus, magnus, & terribilis; vel propter excitationem, ruinamq; Iudæorum terribiliter in eo factam; vel, vt inquit Beda, propter natalis diem, & crucifixionis Christi, qui à Petro Apostolo prædicatè (vt est in Actis) ex Ioele dicitur dies Dñi magnus & manifestus: eo qd Christo nato nouum sy- dus emicuit, atq; eo cruci suffixo Sol obscuratus est, Luna non dedit lumen suum, contremuit terra, scissæ petra, monumenta aperta, & multa corpora sanctorum dormietium, magno spectantium terrore, per urbem sunt visa discurrere. Cæterum idem prorsus est horum verborum sensus in Propheta, & in B. Marco: tametsi Propheta in Hebræo fonte, & in Septuaginta interpretibus in-

Matth. 11.

Illud Malachia: Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, &c. de Ioanne Baptista etiam ad litteram intelligi Malac. ult. Luc. 1.

Matth. 17. Quid Ioannem Baptistam venire in virtute, & spiritu Helia.

Dies Domini magnus & terribilis, in scripturis duplicem Christi designat aduentum.

Natalis Christi dies, cur dicatur dies magnus & terribilis.

Beda.

Act. 2. Ioel 2. Matth. 2. Infra 27. Ibidem.

Malach. 3. Facies Dei Patris Christus.

Heb. 1. Deus Pater cur loquens ad Filium in ducitur: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. qui præparabit viam tuam ante te.

Templum per se soli Deo competit.

Templi Salomonis, & omnium quæ in ipso erant, typus.

Esa. 16. Mich. 5. & Matth. 2.

Quam verè Christus dicitur Dominator.

Duplici iure omnium rerum Christus est dñs.

Matth. ult.

Mar. 2. Esa. 9. iuxta Septuaginta.

Messias cur Angelus testamenti.

ducat Filium de Ioanne, vel potius Patrem de Filio impersonaliter loquentem, dicendo: *Ecce ego mitto Angelum meum, & preparabit viam ante faciem meam*. Marcus verò dirigit sermonem Patris ad Filium, dicens: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c. qui preparabit viam tuam, ante te*. Christus enim facies est Patris, qui est character, & imago, & figura Patris: & vt homo per faciem agnoscitur, ita Deus Pater per Christum cognitus est. Necessaria porrò fuit hæc Marci mutatio in testimonio prophético, ne intelligeremus, Deum Patrem, qui ibi loquitur, venturum ad nos in propria sua persona, sed in persona Filij sui: quod Propheta insinuauit, cum dixit: *Et statim veniet ad templum sanctum suum, &c.*

In Propheta verò sequitur (quod expendendum est) *Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator, quẽ vos queritis*. Vbi in primis Messias venturus Deus esse insinuat, cum templum eius esse asseratur: templum autem soli Deo per se dicari solet. Præterquam quòd omnia quæ in templo Salomonis erant, ipsum Christum verum deitatis templum præfigurabant: vt ea etiam ratione templum eius dicatur: videlicet quòd ad eum delineandum fuerit constructum. Dicitur Dominator, quẽadmodum Esaia: *Emitte agnum, Dñe, dominatorem terræ*: Et Michas: *Ex te mihi egredietur qui sit dominator* (seu imperator) *in Israel*. Ipsi siquidem, quatenus Filius Dei est, sunt omnia, vt veri, & absoluti domini. Ipsi etiam, quatenus homo est, per obedientiam, & crucis meritum sunt omnia, quæ alio iure sua erant: vnde & suscitatus dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra*. Itaq; ipse est dñs, & dominator templi, & Sabbati. Subdit: *Et Angelus testamenti quem vos vultis*. Messias, Angelus est puritate, ac sanctitate vitæ, & nuntius Diuinæ voluntatis, & Angelus testamenti, seu, vt Septuaginta apud Esaia vertit, magni consilij Angelus: quia nuntius est missus vt percutiat fœdus inter Deum & homines de gratia & gloria,

quibus rebus fuit homines sicut Angeli Dei. Firmavitq; hoc fœdus doctrina, signis atq; sanguine, & morte sua: apud se mercedem habens, quã reddat vniciq; iuxta opera sua.

Ait etiam, *Quem vos queritis, & quẽ vos vultis*: quia Iudæorum erat hunc Messiam ipsis peculiariter tot per Prophetas promissum, expectare, quærere, atq; desiderare. Nam cù lex cognitionem peccati præstaret, & medicus ab illo sanatur; ad eos pertinebat Messiam prætolari: non fecus atq; ægrotus expetit sanitatem, fontem sitibundus, esuriens panem, illuminatorem cæcus, captiuus redemptorem, atq; mœstus cõsolatorem. Hinc & in Scripturis Messias vocatur, *Desiderium collium æternorum*: & in alio loco: *Desideratus cunctis gentibus*; & alibi, *Expectatio Gentium*. At Iudæi proprijs affectibus obcæcati, illum qui quæsiuit eos, & desiderauit, quicquid impulsu interno, atq; externa prædicatione, & signis admirandis ad se inuitabat, & trahebat, nequaquam inuenerunt: inuentusq; est à non quærentibus eum, hoc est, à magis peccatoribus, Iudæis, atq; Gentilibus. Idem ne nobis contingat, valde timo: tot enim flagitijs obscurantur corda nostra, tantaq; ambitionis & auaritiæ caligine operiuntur, vt iam vix Christum agnoscamus, qua ratione sæpenumero Euangelij Iesu Christi filij Dei extorres nos facimus. Postulemus synceris ac continuis precibus à Domino, vt nobis oculos cordis aperire dignetur, seq; nobis salutis nostræ sitientissimum Saluatorem detegat, ac donet vires, vbi semel inuenerimus, apprehendendi ac retinendi mordicus; vt cù Spõsa dicamus: *Inueni quem diligite anima mea: tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*. Mihi enim adhærere Deo (hoc est, Messia) bonum est, ponere in domino Deo spem meam: vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filia Sio; gratia Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Matth. 16. & sæpe alibi.

Rom. 3. Messias Iudæis promissus, non Gentibus fuit.

Gen. 49. Agg. 2. Gen. 44.

A quibus se non quærentibus Christus fuerit inuentus. Esa. 65. & Rom. 10. Qua ratione Christum, tantum thesaurum amittimus.

Cant. 3.

Psal. 72.

TRACTATUS II.

IN Illa verba Luc. 3. Anno quintodecimo Imperij Tiberij Casaris, procurante Pontio Pilato Iudaeam, Tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturae & Trachonitidis regionis; & Lysania Abilena Tetrarcha, sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariae filium in deserto, & reliq.

Ioanes puer Christi puerum: idē vir eundem virū in quibus ad umbraverit, prae paraueritq.

Luc. 1.

Idem Iudaeorum qualis doctor ac magister.

Euangelistarum concordia i hac narratione.

IActenus, vt ad ingressum Christi pueri in mundum paruimus Praecurforem Ioannē puerum, ita etiam aetate Christi adultam, atque maturā, merito praecedere debuit adulta ac perfecta aetas Praecursoris; cuius baptismus, coactio discipulorum, confessio, praefigurarunt illa eadē quae Christus exhibiturus erat, & tanquā imperfecta quaedam delineamenta disponebant ad viuos ac perfectos à Iesu Christo colores apponēdos. Impletur ergo quod Angelus Zachariae praedixerat: Ipse praecedet ante illum in spiritu & virtute Heliae; vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Vt enim qui in disciplinas aliquas incubere vult, haud statim ad celeberrima mittitur gymnasia; sed prius domi docetur Latinas, & Graecas interdum literas, quo aptior fiat percipiendis illis facultatibus: sic planē oportuit instrui populum à Ioanne, & praeparari, vt percipiendae Christi praedicationi aptior, atq; paratior redderetur.

Quo loco aduertendum est, tres Euangeliorū architectos, Matthaeū nempe, Marcum atq; Lucam hanc eandem enarrare Ioanis historiam. Nos verò de singulis, quae propria sunt, desumemus, vt vnum historiae

corpus integrum efficiamus, & interpretemur; vt superius polliciti sumus. Ait ergo in primis Matthaeus: In diebus illis venit Ioannes Baptista praedicans in deserto Iudaeae, & dicens, Penitentiam agite: appropinquauit enim regnum caelorum. Haec enim verba cũ ijs, quae in titulo praemisimus, hoc tractatu explicanda veniunt. Illud igitur, in diebus illis, vt admonet Chrysostomus, nequaquam significat illos, de quibus proximē locutus erat Matthaeus, dies videlicet infantiae Domini, aut Regis Herodis, siue filij eius Archelai; iam enim vterque illorum vita functus erat; verum per pronomen illis, demonstratio fit ad intellectum: estq; ei simile quod Ecclesia addit in propheticis testimonijs, quae legere solet, In diebus illis, id est, quodam tempore, certo aut indefinito tempore. In diebus ergo illis, illustratis praesentia Solis Christi, iam Nazaraei vocati continua ex mansione in Nazareth: qui dies erāt omnibus omnium seculorum diebus illustriores, & augustiores, quando nobiscum Deus in terris agebat, de quibus praenuntiauit Propheta: In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Atque huiusmodi dies dicuntur ab Esaia, Michaeaque, nouissimi dies; ob eam potissimum rationem, quod in illis complerentur omnes promissiones Dei, atq; omnia desideria sanctorū

Matth. 3.

Chrysol. homil. 10. in Matth. 10. mo 2.

Qui sint illi dies, de quibus Matthaeus cap. 3. ait: In diebus illis venit Ioannes Baptista, &c.

Matth. 2.

Jerem. 23.

Esa. 2. Mich. 4.

Patrum.

Luc. 10.

Ioan. 8.

2. Cor. 6. Quamobrem hos dies a regibus qui illo tempore floruerunt, expresserit B. Lucas.

Esa. 12.

Origen. homil. 21. super Lucam, tom. 2.

Patru. Hos dies desiderarunt videre multi Prophetae & Reges, & de Abraham ipse Dominus pronuntiauit; Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum; & vidit, & gauisus est. Atq; isti quidem dies necdum expleti sunt, sed adhuc currunt; vt nos propterea felicissimos existimare debeamus: de quibus ait Paulus; Ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis. Hos dies B. Lucas exprimit more humano, à Regibus, qui illo tempore floruerunt: quod magnis certè rationibus effectum est: nec enim fas est credere, Euangelistam tot verba in recensendis principibus in ventum, pulueremue iactasse. In primis enim hoc ad rei ipsius euidentiam, & historiae veritatem permultum facit; & morem secutus est Prophetarum, qui suarum initio prophetiarū Reges, qui tum rerum potirentur, describere consueuerunt. Sic enim exorditur Esaia: Visio Esaiae filij Amos, quam vidit super Iudam & Ierusalem in diebus Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia Regum Iuda. Moris est enim; vt vbi aliquid in signe accidit, & extraordinarium, ad veritatem historiae commendandam, significetur annus, mensis & dies, vel hora. Et quidem quandiu Iudaei nullis exteris principibus seruiabant, à Regibus Iuda tantum, vel Regibus Israel tempora designabantur: vt erudite notauit Origenes super Lucam: praesertim cum Iudaeis solis scriberentur Prophetiae. Quā rationē secutus Matthaeus, cum Iudaeis solis scriberet Euangelium suū, Herodis tantum Regis Iudaeae meminit; non autem Caesaris, ne ingrā tam cantilenā Iudaeis caneret. Postquam verò Hebraei in ditionē Regum Ethnorum venerunt, ab illis Regibus tempora designantur; vt constat ex postremis capitibus librorum Regum, & Paralipomenon, & ex Daniele, & Ezechiele. Simili ratione Lucas, quia suo tempore Iudaei Romanis subiiciebantur; neq; tantum Iudaeis Euangelium scribebat, verum etiam Gentibus: nec Gētibus solum, sed etiā Iudaeis, qui ex qua-

uis Tetrarchia in Christū credituri erant: vt notauit Leontius: idcirco nō tantum à Caesaris principatu, sed ab alijs etiam Tetrarchis congruē describit tempus missionis Ioanis, vt illud capias, sublatum esse Regē; & Legislatore à tribu Iuda; & agnoscant Iudaei venisse tempus Messiae, iuxta ea, quae praedicta erāt à Prophetis, & maximē à patriarcha Iacob. Iam verò aliquid de istis Principibus, ad maiorem lucem historiae, dicendum est. Primo igitur loco nominatur Tiberius Imperator, gener & successor Augusti Caesaris: Nam Imperatoria dignitas id temporis auctoritate, & potentia maior erat, quā Regia, Regesq; vel constituebat, vel etiā deponebat pro arbitrio: tamen nostro saeculo nonnulli Reges potentia, viribus atq; opibus logē vincant Imperatorem, non tamen auctoritate, aut dignitate. Dicitur autem Imperium à Luca Graecè ηγεμονία, ab alijs verò, qui vitas Caesarum conscripserunt, vocatur ἀρχή, vel ἀνοικράτωρ ἀρχή, vel ἀναρχία, vel βασιλεία: Imperator verò appellatur ἀρχὼν, siue ἀνοικράτωρ, vel βασιλεύς: sicut Pronunciarum praesides dicuntur ἑπαρχοί, & ἐπιστάται, interdum verò ηγεμόνες. Nominatur etiā Pilatus Praefes, vel procurator nomine Tiberij provinciae Iudaeae: nec enim sollicitus fuit Lucas de Tiberij imperio à Pilati praefectura distinguēdo: idcirco vna & eadē voce significauit Graecè vtrūq;. Secundo loco nominatur Tetrarchae tres cum Pōtio Pilato Praefide, vel procuratore. Est autem Pontius nomen proprium: ex quo homines in Burgundia, vnde ille erat, plures etiamnum vocantur Pontij: Pilatus verò, cognomen erat. Porro verbū Procurante, Graecè profertur ηγεμονεύων, quod est praesidente, siue praesidem agente; quae dignitas maxima erat apud Romanos; nam hi erant, qui puincias administrabant. Quod verò ad Tetrarchas attinet, notandum ex Iosepho in libris Antiquitatum, & Eusebio Caesariensi in Ecclesiastica historia, Herodem primū Antipatris Idumaei filium, atq; in-

Leontius Episcopus.

Gen. 49.

De Principibus hīce p fanis à Luca nominatis at tingūtur nō nulla.

Imperatoria olim dignitas, & maiestas apud Romanos quantā.

Imperium, Imperator, & Iudaeae Praesides Lucas quib⁹ Graecis nominibus exprimat.

Pontius Pilatus vnde. Praesidis dignitas penes Romanos amplissima. Ioseph. lib. 17. Antiq. c. 9. & 10. Euseb. lib. 1. Eccl. histor. c. 10. Herodes primus Antipatris Idumaei filius quorū filios habuerit.

fantidam

Matth 2.

Macro. lib.
2. Saturnal.
cap. 4.
Philo in
Breuiario
Temporum.

Matth. 14.

Luc. 23.

fantiscidam sex filios habuisse: quorum tres, nempe Aristobulum, Alexandrum, & Antipatrum, de medio sustulit; reliquos verò tres superstites reliquit, nempe Archelaum, Antipam dictum Herodem, & Philippum. Non enumero inter istos filium paruulum, quem in Bethleem fertur occidisse ob Christum natum, de quo fecit mentionem Macrobius in Saturnalibus, & Philo. Et Archelaus quidem, tanquam primogenito, testamento regnum largitus est: Antipæ verò, quem prioribus tabulis regni hæredem declarauerat, Galilææ simul, ac Perææ Tetrarcham constituit: Trachoniticam, Gaulonicam, Batanæam, & Paneada regiones Tetrarchiæ nomine Philippo filio, & Archelai fratri germano assignauit: Iamniam autem, Azotum, & Phasaelida Salomæ forori suæ attribuit, & argenti signati quingenta millia. Archelaus tamè ita regnum reliquit, ut non nisi de manu Augusti Cæsaris coronam assumeret. Post mortem verò patris dissensiones ortæ sunt inter fratres: itaque omnes Romam venire coacti sunt, & ante Augustum Cæsarem causam agere. Nam Antipæ ex prioribus testamenti tabulis, quas sanæ mentis conscripserat Herodes pater, sibi regnum deberi postulabat: at contra Archelaus ex posterioribus tabulis, quibus priores contēdebat: cuius partibus fauebat Philippus. Sed auditis vtrinq; causis diligenter, Augustus Archelaum quidem Ethnarcham instituit, cui ex quatuor partibus duas præcipuas regni attribuit, cum pollicitatione etiam tribuendi Regale nomen, si recte se gereret. Antipæ verò Herodi tradidit Galilæam: hic est Herodes ille, qui & Ioannem decollauit, & Iesum veste alba indutum spreuit, & illudum cum exercitu suo remisit ad Pilatum: Philippo verò fratri eius assignauit Ituræam, atque Trachonitidem regionem. Post nouem annos exactos, & ineunte decimo, Archelaus Romam ab Augusto est reuocatus, & principatu depositus,

Viennamq; Galliæ relegatus propter sæuitiam & immanitatem eius: & ab eo tempore decreuit Augustus Cæsar, Iudæam per Præsides gubernari.

Primus autem Præsides, ut testatur Iosephus in Antiquitatibus suis, fuit Coponius Præfectus turmæ equitum, quem Quirinus constituerat. Secundus, Ambiuus. Tertius, Annius Rufus, sub quo mortuus est Augustus. Quartus, Valerius Gratus. Quintus, Pilatus, qui anno 12. Tiberij Præsides Iudææ destinatus fuerat, atq; eo tempore, quo Ioannes cœpit prædicare, iam per quatuor annos Iudæam administrauerat. Quis fuerit autem hic Lysanias, cui Abilene obtigerat, non satis est exploratum, cum Iosephus in filiis Herodis per censendis ne meminerit quidem. Quidam tamen existimant, reuera filium fuisse Herodis, & fratrem aliorum, & videtur ex verbis Eusebij deduci posse: apertè tamè Nicephorus in historia sua Ecclesiastica idè tradit. Ex Latinis etiam Beda filium Herodis magni esse censet: quem sequuntur Glossa Ordin. & Catena Aurea. Nonnulla tamen sunt, quæ persuadent filium Herodis non fuisse: tum quia Iosephus, qui curiosius cuncta Herodis gesta describit, Lysaniæ huius inter Herodis filios non meminit: deinde Euangelium, vocando Philippum fratrem Herodis, & nihil de Lysania describendo, an sit frater, nec ne, videtur significare voluisse, illorum fratrem non fuisse. Ad hæc Herodes in Testamento tribus tantum filiis regnum suum diuisit, & in tres Tetrarchias, non in quatuor, ne fortè ex voce Tetrarchiæ ducas argumentum nominis. Attamen videtur fuisse illorum cõfanguineus. Nam, ut Iosephus in Antiquitatibus tradit, Ptolemæus Menæus Dynasta Chalcididis, quæ sita est in monte Libano, duxit in uxorem Alexandram Aristobuli (fratris Hyrcani Præfecti à Pompeio Mithridatico victore, qui Aristobulum priuatum regno Romam duxit) Aristobuli, inquam, filiam, & Antigonem, atq;

Quando primò Iudæa per Præsides cœperit administrari.

Ioseph. lib. 18. Antiq. cap. 3. Præsides Iudææ qui nã fuerint.

Quis fuerit Lysanias hic de quo meminit Lucas.

Ioseph. lib. 17. Antiq. c. 9. & 10. I. opinio. Euseb. lib. 1. Eccl. hist. c. 10. tom. 1. & in Chronic. tomo 2.

Niceph. Callist. lib. 1. c. 10.

Beda c. 9. in Lucam, init. tom. 5. Gloss. Ordin. Catena Aurea. to. 15. Abulens. in c. 14. Matth. part. 2.

Lysaniam filium Herodis minime fuisse, dupliciter.

I. opinio, & babilior.

Ioseph. lib. 14. Antiq. cap. 13.

Alexandri

Idem c. 23. eiusdem libri.

Ptolem. lib. 5. geogra. cap. 15. Abilene vnde, & quomodo aliàs dicta. Vbi sita.

Idem Ptolema.

Trachonitidis situs regionis.

Tetrarcha quid. Euthym. in Lucam. Gagneus. Arboreus. Tetrarchia quid. Plin. lib. 5. c. 18. & 23.

Iudæa 17. Tetrarchias habuit. Ioan. 19. Plin. c. 14. eiusdem libri.

Cap. 18. Idem ibidè.

Alexandri sororem, ex qua suscepit filium nomine Lysaniam, qui in eius Dynastia, illo mortuo, successit: ut idem Iosephus lib. 14. Antiquitatum docet. Atque ita erat frater consobrinus Alexandri, & Aristobuli filiorum magni Herodis. Atque hoc mihi hætenus videtur similius verò; quia de nullo alio Lysania inuenitur apud historicos mentione. Et quanquam hic nihil accepit ex testamento Herodis, cuius non erat filius, neque ex dispositione Augusti Cæsaris, cum ipse patri suo Ptolemæo successerit: tamè refertur hic inter Tetrarchas cum reliquis, quia suam ditionem obtinebat in Abilene: nomen sortita ab Abila eius regionis præcipua ciuitate, cui postea Lysanias nomen vertit Lysanion. Quæ prouincia sita erat inter Libanum montem, & Antilibanum, in terra Promissionis, & apud Ptolemæum nuncupatur Lysanion: spectabatque ad Aquilonem, sicut Iudæa ad Meridiem, Galilæa verò ad Orientem versus Iordanem: Trachonitis verò inter Libanum & lacum Tiberiadis posita erat. Ituræa porro collocata dicitur in Cælesyria, siue Curuasyria, quæ est Arabiæ vicina. Est autem Tetrarcha, qui quartam partem regni obtinet, ut rectè ait Euthymius: non autem is, qui quatuor agminibus præest, ut aiunt Gagneus, & Arboreus. Tetrarchia verò, autore Plinio, nomen erat principatus, instar regni. Consueuerant Romani bello victos in prouinciam redigere, non in regnum: hinc Iudæi focij Romanorum, qui se sponte dederant, regnum erant: *Non habemus*, inquiunt, *Regem nisi Casarem*. Tradit Plinius, decem & septem Tetrarchias in Iudæa fuisse (& idem enumerat Tetrarchias sex in Decapolitana regione, scilicet Trachonitidem, Paneadè, in qua Cæsarea, Abilam, Arcam, Ampeloësam, Gabe, &c.) sicut & Toparchias decem, quas idem enumerat, à quibus Toparchæ vocati locorum Præfecti, quos paulò longius à regni

specie abfuisse satis constat. Intellegimus igitur, Syriæ administrationem initio Græcis quadripartitam fuisse, atque inde Tetrarchias, ipsas regiones cum suis limitibus determinatas, & Præsides earum Tetrarchas appellatos fuisse: deinde illis amplius diuisis, & aucto portionum numero, vetus interim, & primò datum nomen mansisse. Hinc Plinius in historia naturali, in Galatia, & Lycaonia præfecturas enumerat non paucas sub nomine Tetrarchiarum. Ad hæc Herodes maior, & frater eius Phasaelus constituti sunt ab Antonio Tetrarchæ Iudæorum priusquam Herodes à Romanis Rex declararetur, ut docet Iosephus: & tamen non habebant quartam regni partem. Est ergo Tetrarchia, principatus regni instar. Quare Plinius: *Intercursant*, inquit, *cinguntque has vrbes Tetrarchia, regnorum instar singula*. Et Cicero libro De diuinatione loquens de Rege Deiotaro: *Cum hoc*, inquit, *praclarissimum est, quòd posteaquam à Casare Tetrarchia regno, pecuniâq; multatius est, negat se tamen eorum auspicio, quæ sibi ad Pompeium proficiscenti secunda eueniunt, pœnitere*. Esse tamen Tetrarchiæ nomen inferius regno, ex eo constat, quòd Herodes iste Tetrarcha videns Herodem Agrippam à Caio Casare regia dignitate donatum, ipse quoque Romam instinctu Herodiadis perrexerit, ut similem dignitatem ab eo obtineret. Erat certè Tetrarchiæ dignitas Regiæ quàm proxima; vnde Matth. 14. Herodes Tetrarcha Rex vocatur.

Porro quod dicitur: *Sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha*, considerandum est, quòd ut regnum diuisum erat in quatuor partes, ita Sacerdotium in Annam, & Caipham bipartitum erat: & cum vnus iuxta legem esse debuisset, ambitio Sacerdotum, & Romanorum auaritia rediderat plures. Intellige duos tamen Sacerdotes, quorum quilibet suo anno administraret: quod Græca offendit litera, ubi non sub principibus Sacerdotum, at sub Principe

Syria inquit olim Tetrarchias diuisa more Græcorum.

Idem. Plin. lib. 5. cap. 27. & cap. vlt.

Ioseph. lib. 14. c. 21.

Plin. lib. 5. c. 23. Cic. lib. 1. de Diuin. ante med.

Tetrarchia licet regia esset dignitate minor, erat tamen illi quàm proxima.

Matth. 14.

Nonnulla de Iudæorum summo Sacerdotio, quæ ad præsentè locū attinet, scitu digna. Exo. 30. & Heb. 9.

Annas & Caiphas an sibi proxime in Pontificatu successerint, nec ne. *Ioseph. lib. 20. Antiq. cap. 8. Idem libro 18. cap. 3. Summæ Sacerdotij dignitatis apud Iudæos annuam mutationem quis primus inuenerit. Idem ibidē. Cur dicitur à Luca sit in plurali: Sub principibus Sacerdotum Anna, & Caipha. Ioan. 18.*

Euthym. in Luc. 6. 3.

Matth. 26.

Annas bis Pontificatum gessisse, unde constat.

Act. 4.

Seuer. Sulpic. lib. 2. Sacra historia.

2. Machab. 4.

Sacerdotum Anna & Caipha legitur in numero singulari. Deinde aduerte, istos duos proxime sibi non successisse: nam Annas, quem Ananum vocat Iosephus, quinto-decimo anno Tiberij administrauit Pontificatum, anno verò decimo-octauo administrauit Iosephus cognomento Caiphas: quos inter medijs fuere alij, nempe Ismael Fabi filius, Eleazarus filius Annæ, Simo Camithi item filius. Has verò annuas, & vix annuas quidem Pontificiæ dignitatis mutationes, vicissitudinesque Valerius Gratus Præses Iudææ primus instituit, vt testatur Iosephus lib. 18. Antiquitatum.

Quare mirandum non est, Euangelistam Annam cum Caipha coniunxisse, licet diuersis temporibus functi fuerint Pontificatu, tametsi immediatè sibi inuicem non successerint. Erat tamen Annas Socer Caiphas, vt Ioannes Euangelista scribit: ideoq; mutuas sibi inuicem in administrando præstabant operas: vt rectè annotauit Euthymius in hunc locum, dicens: *Atqui eo tempore solus Annas Pontifex erat, Caiphas enim Pontifex factus est circiter annum, quo crucifixus est Saluator. Verùm Euangelista coniunxit & Caiphas tanquam adiutorem. Erat enim gener eius, & communem inter se gubernationem habebat: veluti diximus sexagesimo quinto iuxta Matthæum capite, vbi de Petro dicitur: Et ingressus intro sedebat cum ministris. Siquidem etiam Annas postmodum opitulabatur Caipha in Pontificatu ipsius. Hæc ille.*

Illud insuper animaduerte, Annam hunc post mortem Christi (vt liber Actuum refert) summo Sacerdotio iterum functum. Atque hæctenus dictum sit de his Principibus, & Sacerdotibus.

Nota præterea ex Seuero Sulpitio libro Sacræ historiæ sub septimo Rege Syriæ, qui Persidi, & Babylonæ post Alexandrum præerat, & Seleucus appellabatur, filius minor Antiochi deuicti à Scipione Asiatico, fuisse Oniam sanctum Sacerdotem, qui falsò accusatus à Si-

mone quodam, Sacerdotio priuatus est, quod eo vsque erat perpetuum; & Simoni datum. Sed illo Rege post duodecim annos mortuo, successit frater Antiochus natus maior, quem pater pro se obsidem dederat Romanis. Dedit autem & ipse Demetrium filium Seleuci in obsidem, & regnauit vndecim annis: sub quo Iason frater Oniæ sancti, sed Sacerdotio deiectione, pecunia maiori annua data, abstulit à Simone Sacerdotium. Cuius frater Menelaus eadem via à Iasone idem rursus abstulit Sacerdotium: verùm nõ soluente pecuniam promissam Menelao, Lyfimachus substituitur: vt habetur libro Machabæorum 2. vnde ortum certamen inter Iasonem & Menelaum, donec Iason pulsus est ex Syria: & ita ambitio & auaritia causa malorum omnium extitit. Nam Iudæi inde cœperunt idolis sacrificare, illis publicè delubra extruentes: & Antiochus intrauit in Ierusalem, templiq; omnia ornamenta detraxit, ac spoliauit. Hæc ideo attulimus, vt intelligas, nihil mirum sub Romanis accidisse hæc: cum sub Græcis Regibus similia ferè acciderint in vendendo pontificatu.

Secundò, notatur tempus missionis Ioannis Baptistæ, à tot Regibus atque Principibus: quoniam tempus ac ætas Ioannis Baptistæ, in tempus Christi etiam atque ætatem incurrebat; atque ideo tempus missionis Ioannis Baptistæ idem profusus erat cum illo Christi, ex quo salus mundi profecta est: quare Dominus, ab Apostolorum Principe dicitur cœpisse à baptismo Ioannis, vt est in Actis; & in alio loco: *A diebus, inquit, Ioannis Baptistæ (qui simul cum illis Messias currebant) regnum cælorum vni patitur: siquidem Christus omnibus erat expositus. Et infra: Omnes enim, Prophetæ & lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt: quia nimirum eius tempore præsens ostensus est Messias, qui legem impleuit. Significatur præterea ætas Christi legitima ad do-*

Summum Sacerdotium apud Iudæos quâdo desierit esse perpetuum.

2. Machab. 4. Sacerdotij hanc Iudæorum mutationem quæ mala sint. consecuta.

Cur Lucas de Ioannis missione loquens ad prædicandum, horum Principum mentionem fecerit.

Act. 1.

Matth. 11.

II. ratio.

Luc. 3.

III. ratio.

Claudian.

Ecclesiastici 10.

Plato. Cicer. lib. 1. epist. fam. ad Lætulū. III. ratio.

Apocalyp. 1. 5. & 20.

V. ratio.

Luc. 11.

Daniel 7. Romanorum imperium vbi præfiguratum.

endum, ac prædicandum: cum iam triginta expleisset annos, Ioannes verò triginta cum sex mēibus: quo de paullo post fusius dicemus.

Tertiò, temporum qualitas aptissime in præfidentibus, seu principibus designatur. Nam talia profectò solent esse tempora, id est, bona, vel mala, pacifica, vel turbulenta, catholica, vel hæretica, honesta, vel lasciuia, quales ferè sunt Principes qui tunc imperant: nam rectè quidam ex Poëtis cecinit:

Componitur Orbis

Regis ad exemplum.

Et Spiritus sanctus per Salomonē; *Secundum iudicem populi sic & ministri eius; & qualis Rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Vnde & Plato dixit (vt Cicero refert in quadam epistola) *Quales in Republica Principes essent, tales reliquos solere esse ciues.*

Quartò, à Regibus & Sacerdotibus describitur tempus, quia Christus, Rex, & Sacerdos futurus erat, & ab eo tales Dei munere efficiendi erant, qui fidem eius profiterentur, nempe in Spiritu Reges, & Sacerdotes, vt ait Ioannes aliquot in locis Apocalypsis libri, vbi ait, *Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes; tempusq; venisse verum Regem, ac Sacerdotem quærendi.*

Quintò, proponitur imperium Gentium vnitum; illud verò Iudæorum diuisum, atque dissipatum; quo significetur Gentilium collectio, & Iudæorum dispersio: nam omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur; ac proinde Danielis vaticinium completum, quando post Assyrios, Persas ac Medos, atque Græcos introducitur quarta bestia dentes ferreos habens, quæ omnia regna comminuit, & pessundat: per quam Romanum figuratur Imperium, quod potestate sua atque virtute cunctis dominaretur: quod Iudæam vnitam primum, in quatuor Tetrarchias dispertierit atque straxerit, qua bestia interfecta, subdit Daniel: *Ecce cū nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, & vsque ad*

Antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & lingua ipsi seruient. Regnum verò Gentilium sub vno Principe describitur vnitum, quod ex tanta deorum multitudine & turba sub vnum Christum, verum Deum, ac Regē, cogendi erant.

Postremò, in his Principum, terrarumque nominibus, si rectè interpretemur, sensui mystico atque elegantiori locus datur. Describit enim Euangelista secundum spiritum, statum mundi, qualis eo tempore sub diabolo, diuersisque eius ministris, ac satellitibus; qui sunt maligni spiritus, extiterit; vt iam, morbi grauitate cognita, medico Christo opus esse intelligamus. In Tiberio enim Cæsare aptè Satanas figuratur: interpretatur siquidē Tiberius, Vmbilicus, siue confractio. Quippe Satan de vmbilico cæli, cecidit de medio lapidum ignitorum, vt ait Ezechiel: confractusque est à lapide illo Danielis Christo, ac monte sanctissimæ Matris eius, nosque vt confringat ille, si possit, semper conatur. Cæsar verò, vel à cæso ventre matris cælestis nominatur: nam, vt Iob inquit, *Obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus; vel à cæsarie capillorum, videlicet cogitationibus superbiæ, odij, & inuidiæ generis nostri, cogitationibus, quibus, ceu capillis, in cruce suspensus est; & vt olim Abalton in quercu per cæsariam detentus, tribusque lanceis confossus, nempe amoris, patientiæ, & humilitatis Christi.*

Porro numerus decimusquintus, qui diminutus est, pulchrè Luciferi dominium, iusque ad illud diminutum, iniustumque significat. Namque huic Cæsari peccatorum censum pendebat totus mundus; ac proinde dignus fuit qui spoliaretur regno: Satan, sub se diuersos ministros atque satellites habebat, per quos orbi vniuerso imperitabat, nimirum Pontium Pilatum Iudææ præfidem; Herodem verò Galilææ, ac

VI. ratio.

Tiberius quid significet.

Ezech. 28. Dan. 2.

Cæsar vnde dicitur.

Iob 26.

2. Reg. 18.

Numerus decimusquintus quid significet.

Pontius quid designet, ac Pilatus.

Heb. 13.

Herodes quid sonet.

Sap. 9. Philippus in Iturra, & Trachonitide regione dominans, quid mysticè.

Quid est quod Lyfania Abilena domini dicitur.

Anna, & Caipha etymologia nominum.

Rom. 1.

Philippum Trachonitidis atque Iturrae, Lyfaniaeque; Abilena, Tetrarchas. Pontius interpretatur marinus; Pilatus vero, confringens siue constrictus, atque hic est spiritus hypocritis, amulationisque, qui ad mundana est affectus, & qui gloriae humanae venandae causa, se ad bona opera constringit. Hic autem regnabat in Iudaea, id est, in Religiosis & Ecclesiasticis spiritalem vitam profitentibus, labijs tantum, & non corde Christum confitentibus. Herodes autem, qui interpretatur, mos gloriae, vel, de pilis glorians; spiritus est inanis gloriae, atque iactantiae: Galilaeis dominans, id est, sapientibus mutantibus indies opiniones, idem volubilibus ut rota. Cogitationes enim mortalium timida, & incerta providentia nostra. At Philippus, amator equorum interpretatur, siue, Os lampadis, Hebraice; atque hic est spiritus superbiae; Herodis frater, id est, inanis gloriae: Principatum autem tenet in Iturra, scilicet custodita, vel montosa, & Trachonitide, videlicet aspera, vel faxosa: significatque potentatus, & magnos Principes, qui superbe atque asperè dominantur. Lyfania vero, dissoluens tristitiam explicatur; atque hic est spiritus deliciarum, siue solutioris vitae. Dominans Abilena, id est, lugenti, & murmuranti: haec est plebs, cuius est vacare diuitijs atque vitae lasciuiae; murmurare in superiores, eorumque saepenumero imperium, ut durum recusare, atque ingemiscere. Omnes autem praedicti, sunt sub summis Sacerdotibus Anna & Caipha. Annas, humilians vel affligens exponitur, atque hic est spiritus ducens ad vitia carnis. Caiphas, declaratur sagax, vel inuestigans, vel ore vomens; & hic est spiritus trahens ad vitia spiritualia astutis, adinventionibus ac fraudibus; ad vomitumque, id est, ad cupiditates disponens carnis: nam peccata spiritualia vitijs carnis plectuntur; ut docet Paulus ad Romanos scribens. Talis ergo erat huius mundi status, & conditio: atque utinam

nunc nostra culpa non sit deterior. Nam demonem per Christum in baptismo a nobis expulsam, nouis peccatis ad nos reuocamus, illeque nunc potenter per hypocritin regnat in Ecclesiasticis & Religiosis. Sed cogitare deberent, se fructum acerbum, necdum maturum edere; & se hic recepisse mercedem suam. Per vanam gloriam vero, in sapientiae litterarumque professoribus regnat atque dominatur, ac maxime in haeretico; quem Augustinus libro De vtilitate credendi ita definiuit: Haereticus est, ut mea fert opinio, qui aliquid cuius temporalis commodi, & maxime gloriae, principatusque, sui gratia, falsas ac nouas opiniones vel gignit, vel sequitur: ille autem qui huiusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus. Sic ille. Verum tales cogitare deberent, quam parum in literis profecerint, & quam grandis adhuc sibi restet via, si encyclopaediam velint absolueri: maxime vero illud considerandum, vnum scientiae gradum accedere cum decem ignorantiae gradibus: ut propterea sapienter dictum sit a Salomone: Qui addit scientiam, addit & laborem: ait quoque Themistius, Maximam partem eorum quae sciunt homines, minimam esse eorum, quae ignorarent. Cogitent praeterea illud sapiens dictum Fabij: Multos peruenire ad veram sapientiam potuisse, nisi iam se peruenisse arbitrentur. Per superbiam autem, quae bellum Deo etiam, neque tantum hominibus infert, dominationem habet demon in Reges & Principes, qui de principatu semper maiori contendunt, nunquamque sibi inuicem cedere nesciunt: qui propter vanissimum vnius vel alterius oppidi vel castris titulum, non solum facultates, & regna ipsa ac principatus, verum etiam Ecclesiam ipsam Christi in apertum discrimen exponunt. At meminerint isti, se dominari conferuis & fratribus melioris regni cohaerentibus: discantque propter Christum cedere sibi inuicem, ac potiores partes alijs deferre.

Matth. 6. Demon in quibus regnet potissimum.

August. lib. De vtilitate credendi, ad Honoratum, cap. 1. Haereticus quid sit Augustino.

Encyclopaedia absolueri, id est, eorum disciplinarum omnium. Eccl. 1. Themist. in lib. 11. De anima.

In quibus regnet per superbiam demon.

Principes, ac subditi quales esse debeant.

Plebs

Quid significet: factum est verbum Domini super Ioannem, &c.

Gen. 15. I. documentum ex his verbis.

Luc. 16.

II. documentum.

Ioan. 10.

Sap. 7.

Psal. 93.

Exo. 22. & 35. Exod. 33.

III. documentum.

Plebs vero patienter, & libenter ferat onera, respiciatque ad suorum peccatorum merita, & ad Christum ipsum, a quo sapientissime moderante, atque in vtilitatem nostram etiam aduersa conuertente, proueniunt omnia.

Subdit Lucas: Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium, in deserto. Hebraismus est familiaris Prophetis, quo significatur inspiratio, virtus, munusque prophetiae illis diuinitus traditum, per quod Deus Prophetas allocutus est, ut illi vicissim populum, Dei nomine alloquerentur. Ex his autem verbis multaliter licet nobis annotare. Atque illud primo loco, quod Abrahamus primus dicitur propheta, ad quem traditur verbum Domini factum, ut in Genesi habetur: vitimus vero filius Abrahamae est Ioannes: nam lex & Prophetae, usque ad Ioannem, atque in eo terminata sunt illa verba, Factum est verbum Domini: Graece autem non est λόγος, sed ῥῆμα, id est sermo, siue dictum. Deinde illis verbis notatur Propheta in amicitiam Dei receptus: nam tactus huiusmodi homines sanctificat, iuxta verbum Domini; Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est. Et Salomon de aeterna Sapientia loquens, Per nationes, inquit, in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & Prophetas constituit; & Pater eius, Beatus homo quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum. Atque ob hanc causam non perhibetur factum verbum Domini ad Balaam, vel ad Moysen; sed tantum dicitur Dominus locutus: Locutus est, Scriptura inquit, Dominus ad Balaam: &, Locutus est Dominus ad Moysen. Sed hoc posterius non insinuat, quin Moyses fuerit amicus Dei (fuit enim amicissimus) nam eo nomine dignatur eum Dominus in Scripturis: sed in typum legis videlicet, quae minimè iustificabat. Ad haec innuitur constans veritas atque immutabilis rei praedictae in eo quod dicitur de praeterito, quasi de re iam facta, Factum est verbum Domini: ut egregie considerauit Ru-

pertus in Oseam. Nam pleraque vaticinia sunt comminatoria, vel legibus, ac conditionibus alligata. Ideo cum Esaias Ezechiae Regi praedixisset; Dispone domui tuae, quia morieris tu, & non viues, non dicitur factum verbum Domini; deinde vero quando additi sunt anni vitae quindecim, scribitur: Et factum est verbum Domini ad Esaiam, dicens. Praeterea innuitur, hanc prophetiam potissimum editam, non ut discamus tantum, loquamur, at ut faciamus, & operemur: ideo non ait, dictum est verbum Domini, sed factum est: quia iam Verbum factum est caro, ut nos efficiamur spiritus: ille factus est homo, ut nos efficiamur Deus, intelligamusque Apostolicum verbum: Effote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Erudimur insuper, non recte praedicare nisi illos, quibus intus factum est verbum Domini, & infusum in cor eorum. Non enim fons siccus emittit aquam: neque satis est ad praedicandum, ut doctus sis, & sapientiam possideas, verum opus est etiam potestate & missione Dei. Quomodo enim quis legatum agat, nisi prius ab eo, a quo mittatur, destinatus sit? aut quomodo praedicabunt, vt Apostolus inquit, nisi mittantur? Nemo ergo debet per impudentiam, aut temeritatem, se ad tantum ministerium ingerere. Hinc Christus ad documentum exemplumque nostrum, non assumpsit sibi hunc honorem, verum expectauit non modo iustam aetatem triginta annorum, sed etiam praecursoris de se praclarum testimonium, & institutionem ipsius Patris, qui viva voce de ipso testatus est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Venit etiam Spiritus sanctus super eum in manifesta specie columbae. Habuit praeterea Scripturas, & miracula; quibus, ut firmis, solidisque argumentis, se a Deo missum comprobauit. Et ut ipse erat a Patre institutus, ita & suos Apostolos ipse instituit, dicens: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Ex quibus Petrum

Ruper. in. c. 1. Osea.

Esai. 38.

Ibidem. III. docum.

Ioan. 1.

Iaco. 1. V. documentum, & qui recte praedicent.

Rom. 10.

Christus cur vir tantum docuerit.

Ioan. 1. & seq.

Matth. 17. Matth. 3.

Ioan. 20.

Act. 6.

Act. 13.

Infra 14. Veræ Christi Ecclesiæ symbolum. Ioan. 10.

Quod sedes Petri, vt Lutherus blasphemauit Antichristi filius, non sit sedes Antichristi.

Ecclesiastici 27. Agitur de missione Lutheri & aliorum hæreticorum.

Ecclesiæ pastorem primarium effecit: atque hi non tantum instituti sunt vt oues pascerent, verum etiam vt alios pastores instituendi haberent potestatem. Ex quo (vt in Actis traditur Apostolicis) per impositionem manuum Diaconos instituant; & Paulum atque Barnabam obsecrationibus, ieiunijs, ac sacrificio Missæ, quam Liturgiam Paulus vocat in Actis, Apostolos instituerunt, & in opus, ad quod assumpsit eos Dominus, segregauerunt. Illi porrò per ciuitates singulas discurreres atque concionantes, cõstituebant presbyteros & Episcopos; atque hic quidem ordo cõtinuam habet successionem in Ecclesia vsq; ad consummationem seculi: quem qui violat, & semetipsum intrudit atq; ingerit, lupus est, fur, & latro, ascendens aliunde; vt sunt Caluinus, Bucerus, & Lutherus, qui quidem sanctissimum Christi vicarium, Antichristum, & sedem Romanam, sedem Antichristi impudentissimè atq; blasphemè vocare non est veritus. Cum quo (inuito licet animo ac repugnant) vt paullisper manus conferamus, sic vrgeo: Si sedes Petri, sedes est Antichristi: vnde isti missi sunt ad docendum, & in qua autoritate scribunt & euangelizant? aut quis promouit eos in Episcopos, & Doctores? Si aliunde quàm à Romana sede, ostendant quæ nam illa sit, & qua successione hanc à Christo, & Apostolis potestatem habeat. Quod si nullam aliam possunt ostendere, quàm Romanam, à qua sicut Baptismo, ita & Sacerdotio sunt initiati: fatentur ergo se ab Antichristo missos. Vides ergo quomodò in Romanum Pontificem tela quæ iaculantur, in se ipsos torqueant? Quàm pulchre Salomon dixit; *Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cader.*

Quod si dicant, se occultè ab Spiritu sancto, aut Baptismi Sacramento ad docendum emissos: prememus eos, & dicemus; Ostendite nobis missionis vestræ signa, quemadmo-

dum Christus, & Ioannes, atque Apostoli fecerunt, quorum nullus occultam missionem, aut baptismum protulit vnquam: aliò qui omnes hæreses huiusmodi clypeo tueri se facile possent, omnesque hæretici à Deo essent missi.

At dicent, se à seculari missos Magistratu. Sed certè id ridiculum est: quãdo enim magistratibus Christus secularibus tale quicquam promisit? aut quando illam potestatem mittendi ministros verbi, & Sacramenti habuit Magistratus? Profectò subterfugia hæc vana sunt & deridenda. Deinde Apostoli, ad abolendum Gentilium vanissimum cultum deorum, prædicandamque Iudæis legis cessationem, & in vtrisque plantandum Euangelium, missi sunt à Christo, & tamen signis atq; portentis vbique missionem suam comprobabant; cum tamen ea quæ prædicarent, & à Prophetis prædicta esse, & rationi ipsi consona demonstrarent. Lutherus tamen, Caluinus & Sectarij, qui noua introducunt, illisque prorsus contraria, quæ hæctenus in Ecclesia recepta sunt, volunt sine vllis miraculis acceptari: cum maiora quàm Apostoli moliantur, scilicet, nunquam enim illi contraria his quæ Ecclesia tenuerat, docuerunt.

Ad hæc, cum Deus Ecclesiam suam expurgare, aut reformare vult, solitus est viros sanctitate, & doctrina conspicuos, Spiritus sancti charismatibus refertos, Apostolicis virtutibus, vt, paupertate, mundi contemptione, castitate, ac vitæ puritate exornatos mittere; quo autoritatem sibi valeant conciliare, & quo velint, deflectere homines. At verò isti nouelli reformatores, Apostolicum nihil spirant, qui vota Deo sanctè nuncupata perfrugerunt, omnèque arctioris vitæ disciplinam subfannant, atque eleuare conantur: humilitate, castitate, vitæque puritate destituuntur. Superbi sunt, elati, libidinosi, ebrietati, & licentiæ carnis intemperatissimè vacant: in Deum, in Sanctos, & in Ecclesiam totam in-

Quam leue illud eorum perfagiū, secularis nos misit Magistratus ad prædicandū, ac docendū.

II. Hæreticorum nota.

III. nota.

iurij:

August. lib. 18. de ciuitate Dei, tomo 5. III. Hæreticorum nota.

Hæretici à quo nã missi.

Ioan. 8.

1. Cor. 14.

VI. documētū ex his verbis: Factū est verbum Domini ad Ioannem, &c. Exod. 13.

Zacharias Ioannis Baptistæ pater, cur propheta. Luc. 1. Hieronym.

Sacerdotij veteris desinito vbi adumbrata.

iurij: vtriusque potestatis, tam Ecclesiasticæ, quàm secularis, iugum excusserunt: maledicentia tantummodo & virulètia scribèdi armati sunt. Et quis credat, obsecro, à Deo huiusmodi homines missos ad eius Ecclesiam reformandam?

Præterea à consensione & concordia in doctrina consuevit Spiritus veritatis agnosci. Hinc Augustinus à consensu Prophetarum ostendit, eos eodem Spiritu veritatis actos, vaticinatos fuisse. Enimvero quis non videat, vt isti tam contrarias sibi inuicem ac pugnantibus opinionibus inuixerint, & quod vnus construit, alter destruat: rursus quod illi construxerunt, euertant alij, vt prorsus nescias quid credere, aut quid agere debeas, aut cuius in doctrinam & Ecclesiam tanquam in portum te tutò recipias: profectò argumentum inuictum est, istos à Spiritu nequam, hoc est, à Satana patre mendacij, qui, instar Dauit cuiusdam, omnia inturbat, fuisse missos. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis. Ex his igitur paucis ruunt quæcunque nostri seculi Hæretici pro tuenda, colorandaque sua ab Spiritu missione confixerunt.

Sexto loco per hoc quod dicitur verbum Domini factum super Ioannem, designatur, Dei Verbum quasi columnam nubis & ignis nos obumbrantis, & illuminantis, super nos ad dirigendam viam nostram debere esse: quare vae conculcantibus Dei verbum, atque illud sub pedibus habentibus affectuum suorum.

Subditur: *Super Ioannem Zacharia filium.* Quoniam & ipse Zacharias propheta fuit, qui pulchrum illud Canticum cecinit; *Benedictus Dominus Deus Israel, &c.* præterquam quod pater Prophetæ descriptus in Scripturis, etiam Propheta esse solet, vt Hieronymus docet. Zacharias autem Ioannis pater Præcursoris, iam vita erat defunctus. Vt intelligas, Sacerdotium vetus & prophetiam veterem de Christo ven-

turo cessasse. Illa enim vetera longè Christum venturum monstrabāt; Ioannes verò præsentem digito ostendit: nam gratia Dei saluti vicina est, vt Ioannes ipsi Iesu.

Septimò traditur, hoc verbum factum in deserto Iudææ; id est, in montosa parte fortis Iudææ, in qua erant quinque ciuitates, vt scribitur Iosue 15. quarum vna erat ciuitas Zachariæ: de qua superius dixit Lucas; *Abijt in montana cum festinatione, in ciuitatem Iudææ,* id est, vnam è ciuitatibus fortis Iudææ. Deinde inquit: *Et super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.*

Cœpit autem prædicatio Ioannis in deserto: tum quia superius dixerat, illum versatum fuisse in desertis locis, id est, interiori, & vastiori deserto, in quo multis annis vixerat: tum vt exordium nouæ legis responderet lationi veteris legis, quæ in deserto Sinai data est, donec veniret dies, quo ostendendus erat ad Israëlitas.

Deinde præcursorio hæc ad totum mundum pertinebat: *Vt omnes,* inquit Euangelista Ioannes, *crederent per illum.* Vt enim Christus extra portam passus est, significans quod pro omnibus Patri obtulit mortem: ita extra Ierusalem cœpit prædicatio Ioannis in deserto, quo rectè mūdus designatur, qui sine Christo merum est desertum.

Ad hæc, vt Christus prædicationem suam exorsus est in Galilæa, terra vili ac contempta; sic & Ioannis prædicatio cœpit in deserto ad gloriam Dei, qui contemptibilia elegit, vt confundat fortia, teste Paulo.

Tum vt ex deserto egressus indicaret se Iesum minimè nosse; ac ideo de illo non secundum oculorum aspectum, aut consuetudinem, & affinitatem, sed secundum spiritum Dei tulisse testimonium.

Ait præterea Lucas, Verbum Dei in deserto factum: quoniam qui se propter Deum terrenis solatijs priuant, atque in deserto viuunt, cœ-

Ioann. 1.

VII. docum.

Luc. 1.

Ibidem.

Ioannes prædicare curcos perit in deserto. I. ratio.

Exod. 19. & 20.

Luc. 1.

II. ratio. Ioan. 1.

Heb. vlt. Per desertū quid apud de signatur.

III. ratio.

1. Cor. 1.

III. ratio.

V. ratio.

lestes

Osee 2.

Theophyl. Esai. 54. & Gal. 4.

VI. ae postrema ratio.

Mar. 1.

Illud Marci, fuit Ioannes in deserto, cui dicto. Matthæi, Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, quomodo conueniat. Vnde uenerit Ioannes Baptista.

Ioan. 1. Munus concionatoris quod.

Luc. 7. & alibi script. Ioannes, cur dictus Baptista.

Christi humilitas quanta.

lectes digni sunt accipere significationes, afflatusque diuinos. Ait siquidem ipse per Prophetam Deus: *Ducam eam in solitudinem; & loquar ad cor eius.* Et ut Theophylacti uerbis utar: *In deserto uerbum Dei ad Ioannem factum est: quandoquidem filios desertæ multiplicaturus erat: Ecclesiam dico ex Gentibus, magis quam eius quæ habet uirum, hoc est, Iudaicæ Synagoga.* Sic ille.

Postremum, ex deserto Ioannes prodijt, ut hac ratione penitentiam agentium vitam adumbraret, & mundum despicientium, diuinisque vacantium contemplationibus; ut sic autoritatem sibi, & gratiam acquireret, & ne curiosi tam facile eum inuenirent.

Neque uero perturberis, lector optime, si Marcus dicat: *Fuit Ioannes in deserto*, Matthæus uero: *Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ*: non enim inquit Matthæus, *Venit Ioannes in deserto*; sed, *cum esset in deserto, uenit prædicans.* Venit namque à cælo, ubi erat per iuges meditationes, contemplationesque, ab hominum cæterorum consortio segregatus: inde postea missus fuit ad prædicandum: dicitur enim uenire, quando cœpit apparere, & officium præcursoris agere. Vnde & aquila Ioannes dixit: *Fuit homo missus à Deo.* Ut intelligant qui euangelizare proponunt, quodammodo prius in cælo conuersari, ut inde quasi descendentes, quæ audierint, enuntient. Adiecit Matthæus cognomen Baptistæ, quod ab officio baptizandi promeruit: ex quo etiam obtinuit, ut baptismus Ioannis uocaretur. Fuit autem insignis Iesu summisio animi, & modestia, qui seruo suo cognomen Baptistæ in perpetuum detulit, cum ipse, qui parens est mundi totius, per baptismum suum uerum atque perpetuum, tale nomen non acceperit: Ioannis uero baptismus breuissimo tempore erat duraturus.

Porro narratur uenisse in omnem regionem Iordanis: daturus siqui-

dem initium baptismo, quo uiam Christo muniret atque pararet, merito regionem Iordanis finitimam elegit, ut ad se accedentes, & penitentiam agentes, baptizare commodius posset. Addunt Marcus & Lucas: *Prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum.* Thema uero prædicationis, ut Matthæus docet, erat: *Penitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.* Verba uero quæ sequuntur in eodem Euangelista: *Hic est enim, de quo dictum est per Esaiam prophetam dicentem, Vox clamantis in deserto, Parate uiam Domini,* uel ipsius Ioannis Baptistæ sunt prædicantis, quasi dicat: Hic, quem annuntio; quem regnum cælorum uoco, quem appropinquasse clamito, ille est, de quo Esaias dixit. Ille enim Dominus iam clamat in deserto, cui parandæ sunt uia. Clamat autem non per se, sed per Ioannem, ut uocem à uerbo formatam, & uerbum ipsum indicantem. Vel sanè, quod ad rem magis facere uidetur, uerba sunt Euangelistæ missionem Ioannis ad prædicandum testimonio Esaiæ cõprobantis, ita ut non fortuita, aut humana legatione Ioannes missus esse existimetur, sed destinata à Deo atque præscripta. Vnde & Ioannes ipse, Ioann. cap. 1. hoc testimonium sibi tribuit: sic enim Apostoli frequenter suas conciones Sacrarum scripturarum uaticinijs coniuunt, quo firmiorem credentibus fidem faciunt, cum se nihil aliud docere demonstrant, nisi illud, quod tot retrò seculis Deus futurum prædixit. Sic fecit Petrus Actorum 2. 3. & 4. ac 10. Stephanus etiam Actorum 7. Paulus uero Actorum 13. 26. & 28. imò etiam Christus testimonijs utitur Prophetarum: ut, Matthæ. 4. 5. 8. 9. 12. 16. 19. 21. & 24. Lucæ 24. Ioann. 5. & 8.

Prædicabat uero Ioannes baptismum Penitentiae in remissionem peccatorum: quod dupliciter potest intelligi: uel enim prædicabat Christi baptismum, qui efficaciter cunctis obicem non ponentibus,

Ioannes cur dicitur uenisse in omnem regionem Iordanis.

Mar. 1. Luc. 3.

Quid prædicaret Ioannes Baptista.

Esai. 40.

Ioannis Baptistæ, an Euangelistæ uerba sint hæc; Hic est enim de quo dictum est per Esaiam propheta, &c.

Altera opinio probabilior.

Apostoli, & Euangelistæ cur frequens ueterum profertur testimonia Scripturarum.

Ioannes quæ admodum baptismum penitentiae prædicauit in remissionem peccatorum.

remis-

Matth. 3.

Act. 19. Hæreticorum nostri seculi dogma falsissimum de baptismo Ioannis.

Alter sensus

Theophyl.

Euthym. Quale Ioannis baptismum

Heb. 9.

Christi Baptisma unde remittat peccata.

remissionis peccatorum gratiam conciliat: nam ipse baptizabat in aqua, Christus uero in Spiritu sancto, & igne. Vnde Ioannis baptismum baptizati, propter eius ad iustificandum impotentiam, egebant iterum baptismum Christi baptizari: ut exemplo suo Paulus docuit Acto. 19. quæquam nostri seculi hæretici, siue stultæ, siue malitiosæ, aliter desinierint. Cum enim omnem uirtutem sanctificandi omnibus Noui Testamenti Sacramentis adimant, necessariò baptismum Ioannis Christi baptismum æquale fecere. Vel prædicabat Ioannes suum baptismum ad preparandum eos & assuefaciendum, ut in Christi baptismum ueniam peccatorum reciperent: quod rectè expones Theophylactus, ait: *Prædicauit baptismum penitentiae populis, hoc est, diuulgauit. Porro baptismum cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quæ per baptismum Christi datur: nec enim baptismum Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat: hoc est, preparabat homines ut acciperent baptismum, quod habet peccatorum remissionem.* Hæc ille. Eadem docet Euthymius in Marcum. Ioannis enim baptismum simile erat Hebræorum varijs baptismatibus: sed ea quædam, quemadmodum munera, & hostiæ, ad interioris hominis purificationem non penetrabant. Ex quo Paulus Hebræis scribens, dixit, res eiusmodi non posse iuxta conscientiam perfectam facere seruientem: sed ea solummodo in cibis & in potibus, & in varijs baptismatibus, & in iustificationibus carnis, usque ad tempus correctionis imposita. Ea enim erant instituta, non ut conferrent ueram perfectamque iustitiam, sed ut his figuris assueti, aptiores essent homines capeffendæ ueritati per Christum. Idèò subdit: *Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis uirula aspersus inquinatos emundat ad sanctificationem carnis: quanto magis sanguis Christi, & reliqua.* Baptisma ergo Christi uim accepit ab eius sanguine ad emundanda peccata. Vnde hoc insinuans Ioannes dixit in

epistola sua, Christum uenisse non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Venit enim Moses per aquam, nam eius nomen non nisi Eductum ex aquis significat: & ipse cum populo Israëli educto de Ægypto, baptizatus est in nube & mari: ut ait Paulus. Ioannes etiam uenit in aqua solum, quia eius baptismus Spiritum sanctum non conferebat: Christus uero per aquam & sanguinem, quia non attulit baptismum tantum significandam abluitionem peccatorum, uerum etiam obtulit sanguinè, quo redempti sumus à peccatis nostris, & propter quem aqua baptismi Christi uim habet sanctificandi, & remittendi peccata. Hinc è latere Christi in cruce pendētis fluxit aqua & sanguis. Cui uero Ioannes adultis prædicaret, qui per baptismum sine penitentia nequaquam iustificatur, idèò merito subdit baptismum penitentiae, id est, coniunctum cum penitentia in adultis. Simili ratione Petrus dixit: *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque; uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.* Baptismus ergo penitentiae prædicabatur in remissionem peccatorum, ac si diceret: Venite, respicite, & pro satisfactione baptizamini: hoc uobis pro sacrificijs & precibus Sacerdotum sufficiet, de quibus Leuiti. 5. & 6. Sed sicut illa ad perfectum non adducebant, neque plenè mundabant, ut scribitur Hebræo. 10. ita nec hic baptismus perficiebat: at ut illa, ita hic, baptismum Christi præcurrebant, & non nisi per illum euacuata sunt legalia omnia completo tempore prædicationis Apostolicæ. Interim illud Ioannis baptismum præparabat uicinijs, & homines assuefaciebat ad illud per Christum introducendum.

Hoc loco explicandum est quid sit penitentia re, & nomine; & si est sermo de penitentia, quæ Sacramentum est, cur non exigit confessionem; & si includit confessionem, cur exigatur ea ante baptismum, quod est ianua Sacramentorum; ad hæc, quod nam sit hoc cælorum

1. Ioann. 5. Moses quid sonet. Exod. 2. Infra 14. 1. Cor. 10.

Quid est, Præcursorem uenisse in aqua solum, Christum uero in aqua & sanguine.

Ioann. 19.

Act. 2. Quid baptismus Ioannis prædicat in remissionem peccatorum.

Heb. 7.

Infra 10.

De penitentia quæ dubia resolueda.

regnum,

regnum, quod appropinquasse dicitur. Hæc duo ubi præstiterimus, vltimam manum præsentis tractatui imponemus.

Pœnitentia quid nominet.

Igitur Pœnitentia apud Latinos dicitur à verbo antiquo Pœnio, hoc est, punio, vel à pœnæ tentione, quia quod factum est, non sine dolore & pœna displicet: aut certè à pone tenendo, quasi post factum quis teneat quod sit verum, & bonum, à quo discesserit: de qua Augustinus epistola 108. ad Seleucianum sub finem: Pœnitentia est, inquit, bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes, Dimitte nobis debita nostra Idem libro De vera & falsa pœnitentia capite 8. circa finem (si tamen eius sit) Pœnitentia est, quadam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commississe. Et capite 19. Pœnitere, est, pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Apud Græcos verò, Μετάνοια dicitur, id est, resipiscentia, vel mentis mutatio, quasi post cognitum errorem iterum sapiamus. Ac licet vtrâque voce eadem res significetur, vario tamen ac diuerso modo: nam vox Latina respicit præteritum, nempe dolorè de eo quod malè admissum est, & ex consequenti resipiscentiam ad cauèdum, ne deinceps errorem admittamus: voce verò Græca è conuersio, primum animi mutatio, & cautela in posterum significatur, deinde dolor & pœna, sine qua talis non fit mutatio, sicut etiam Hebræa dictio, תשובה id est, Theschubah, reuersionem seu reditum in bonam viam relictam, siue, ad mentem & vitæ emendationem denotat, itaque incidit vnà cum voce Græca. Ex quo Esaias capite 46. Redite, inquit, prauaricatores ad cor, & de filio prodigo refert Lucas, inquiens: In se autem reuersus: & Amos cap.4. Et non redyistis ad me.

B. August. tom. 2. Quid Augustino pœnitentia.

Matth. 6. Idem tomo 4. ad calcè.

Μετάνοια Græcè quid: vt à pœnitentia distingua tur.

Esai. 46. Luc. 15. Amos 4. Erasmi falsa, & inepta, & Lutheri de pœnitentia doctrina.

Falsum ergo est, quod Erasmus primus in hunc locum annotauit. Vulgus, inquit, nostrum putat, pœnitentiam agere, esse, præscripta pœna

quapiam luere commissa, quod apud Christianos, qui publicè peccassent, eiectioni è consortio propalam affligerentur: eaq; satisfactio, sine pœna, pœnitentia vocari cœpta: qua quidem ex re non mediocris error quibusdam Theologis ortus est: vt quod Augustinus de pœnitentia, id est, publica satisfactione scripsit, ad animi dolorem, quem contritionè vocant, detorquent. Adijcit prætereà, non inueniri apud probatos autores Pœnitentiam agere, pro eo, quod est, affici dolore. Lutherus verò artic. 7. (quem refellit Roffen-sis) asseruit, pœnitere, vel pœnitentiam agere, non significare Latinis, factum displicere, ita vt respectum habeat ad præteritum malum, cuius sit detestatio: sed tantummodò mutationem mentis in futurum denotare: quod Græco vocabulo, vt supra, dicitur Μετάνοια, quasi transmutatio, mentis uel mutatio. Sed profectò Erasmi hæc, Lutherique sententia, insignis est linguæ inscitia Latinæ, quæ facillè ex ipsa, quam superius ex Augustino produximus, etymologia conuincitur, atque ex vsu ipsarum Sacrarum literarum, in quibus pœnitentia dolorem animi significat expresse, & ex ipsis sanctis Patribus, quos Latinæ linguæ ignoratione laborasse, non nisi impudenter asseri potest. Verùm quo magis reuincantur scioli isti, produco testimonia ex bonis classicisque autoribus. Cicero enim in epistolis ad Atticum non semel ait: Me pœnitet, quod te offenderim; & in Tusculanis, Sapientis proprium est, nihil, propter quod pœnitere possit, facere: & Plinius Iunior libro 7. ad Merinum, Superest ne rursus prouincia, quod damnaſſe dicitur, placeat, agatq; pœnitentiam pœnitentia sua: & Plinius Senior lib. 7. De natur. histor. cap. 25. Casari proprium & peculiare fuit clementia insigne, qua vsque ad pœnitentiam, omnes superauit: Seneca tragedia 8. Quem pœnitet peccasse, innocens pœna est. Ouidius quoque in libris de Ponto: Pœnitet, si quid miserorū creditur vlli: Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.

Roffen. marty.

Pœnitentiam non solū positum vitæ melioris, sed etiam præterita vitæ pœnitentiam in se continere.

Cicero.

Flin. Nouo comen.

Plin. historicus. Seneca, ex 2. Actu. Ouid. lib. 1. De Ponto, e leg. 1. prope finem.

Cumq; sit exilium, magis est mihi culpa dolori:

Estq; pati pœnā, quam meruisse, minus.

Auson. Gal-lus.

Et Ausonius Gallus in Paræmia, Nosce tempus, describens pœnitentiam, ait:

Sum dea, qua facti, non factiq; exigo pœnas,

Metanea vn de dicta.

Nepè vt pœniteat, sic Metanea vocor.

Vides ergo ex Nasone, Ausonioq; pœnitentiam, animi dolorem significare? & tam de malefactis, quam de bonis omisſis exigere pœnas? ne que futurum tantum, quam præteritum respicere? nec modò Latinam vocem pœnitentiam, sed etiam Græcam, μετάνοια? Audi iam quid Varrinus Fauorinus in lexico dicat: Μετάνοια γυναικός ἀπό τῶν παλαιῶν ἡς τὸ ἰναυτίον ἀγαθὸν ἐπισποφί. Rurfus, Μετάνοια συνδοσθῆς τυχῆς ἐπ' οἷς ἀπάξιπ ἀβῶνας ἀ πρὸς τὸ κρείσσον ἐπισποφί. Id est, Pœnitentia, proprie est conuersio à peccatis ad contrarium bonum. Vel, Est conscientia animi de absurdis, quæ malè egit, ad melius conuersio. Cernis vt Græcus homo Græcam vocem Metaniam doceat respicere ad præterita malè facta? quod confirmat Lactantius libro 6. cap. 24. sub initium his verbis: Sicut enim nihil prodest malè viuenti antea vita probitas, quæ superueniens nequitia, iustitia opera deleuit: ita nihil officium peccata vetera correſt, quia superueniens iustitia labem vitæ prioris aboleuit. Is enim, quem facti sui pœnitet, errorem suum pristinum intelligit. Ideoq; Græci melius & significantius μετάνοια dicunt, quam nos Latine possumus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatq; se ipsum dementia, & confirmat animum suum ad rectius viuendum: tum illud ipsum maxime cauet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur. Hactenus ille. Ecce ergo Græcam vocem non solum includere mutationem consilij, & nouam vitam, sed etiam dolorem & displicentiam peccati; & locutionem illam pœnitentiam agendi, vsurpatam esse à bonis autoribus: quanquam Cicero præ-

Varrinus.

Lactantij de pœnitentia egregia doctrina.

Agere pœnitentiam, Latini, non barbarū verbum esse.

nitentiæ vocem minimè vsurpauerit: vnde Ausonius eodem in loco dixit:

Sum dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.

Vsurparunt tamen pleriq; boni atque classici autores: vt Liuius, vterque Plinius (vt diximus) atque alij. Quo circa friuolum est, quod ex Tertulliano libro secundo in Marcionem allegant, aiente, non ex delicti confessione, sed ex animi mutatione nomen Metaniæ compositum: respondemus enim, nouum non esse, voces ex ratione quadam ad aliquid significandum impositas, etiam ad alios significatus extendi: quemadmodum φιλαργυρία amorem pecuniæ significat, & Πισχυρία, proprie ferriorem ætate, suo in significato includit: extenditur tamen prior vox ad auaritiā & cupiditatem: vnde Apostolus inquit, Radix omnium malorum est φιλαργυρία: posterior verò ac commodata est vox ad significandum honoris gradum in Ecclesia, quæ etiam ætate iunior Timotheus possidebat. Nemo, inquit Apostolus Paulus, adolescentiam tuam contemnat. Sic Metania primo loco significat vitæ mutationem, sicut ipsa vocis etymologia porrigit: secundò illud, quo sine esse non potest, videlicet dolorem, ac displicentiam: itaque ruit insanum Lutheri dogma, dicitis, Pœnitentiam esse nouam vitam tantum. Et si enim iusto satis sit noua vita, non tamen peccatori: sicut infirmo vel luxato membro haud sufficit noua vita, nisi prius tollatur infirmitas, redeatue luxarum membrum in locum suum; & vt Christus dixit: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Sed Lutherum verbum Apostoli castigare poterat, ad pœnitentiam que errati sui reuocare: ait liquidem: Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: & in alio loco inquit, Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicia, quam

Auson. Gal.

Liuius.

Tertull.

Soluitur illud ex Tertulliano: Nō ex delicti confessione, sed ex animi mutatione nōmē Metaniæ est impositū.

1. Tim. vlt.

Supra 4.

In illud Lutheri, Pœnitentia est noua vita.

Matth. 9.

2. Cor. 7.

Infra 11.

gesserunt.

Jerem. 8.

Luther^o philo-
sophiæ i-
gnarus.

August. ho-
mil. 50. lib.
50. homi-
liarū B. Au-
gust. c. 2.

Idem epist.
48. in fine,
tom. 2.

I. ratio, in eā
dem Lutheri
hæresim de
pœnitentia.

II. ratio.

2. Cor. 6.
III. ratio.

Ephef. 4.
Rom. 13.

1. Cor. 5.

Qualis pœ-
nitentia vi-
deatur.

gesserunt. Aspicias igitur ne ex doctrina Pauli pœnitentiam salutarem non esse sine tristitia, & respicere ad præterita peccata lugenda atque de testanda? quod & propheta Ieremias indicat cap. 8. *Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci?* Id ipsum etiam & Philosophia docere poterat. Natura enim ipsa nihil nisi contrarium corrumpendo generat: ita & mentem in melius mutat nemo, quin prius malè acta detestetur, sicut è contrario nemo potest mala præterita detestari, nisi meliora proponat. Hinc rectè B. Augustinus libro De utilitate ac necessitate pœnitentiæ scripsit: *Omnis, inquit, qui iam arbitrius voluntatis sua constitutus est; cum accedit ad Sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vita veteris, nouam non potest inchoare.* Idè ad Vincetium, *Neminè, ait, putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque, seu magno, seu paruo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire.* Idem constat & alia ratione. Nam in amicitijs hominum reconciliandis necessaria est in primis non solum ab iniuria inferenda cessatio, verum etiam pœnitentia illatæ iniuriæ in eo, qui intulit, simulq; animus satisfaciendi; tum alterius, qui accepit iniuriam, remissio: multo magis ergo hæc in refarcienda cum Deo inueniètur amicitia. Amplius, quandiu non displicent culpæ, quæ malè placuerunt, actu vel virtute manet earum delectatio: neminem autem iustificat Deus cum peccatorum delectamento, quod est obex gratiæ Dei. *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate?* Theologia quoque idem confirmat. Siquidem Baptismus confessio est mortis peccati, vitæq; prioris, & resurrectionis ad nouam vitam: ad eum modum Paulus vult, exuere nos veterem hominem, & induere nouum: contendit, vt abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: hortatur: *Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi.* Ex quibus luculenter euincimus, pœnitentiam esse vt Ianum bifrontem, quæ a ter-

go admissa peccata respiciat, ea vt desleat, antè verò spectet vitam nouam futuram: de qua Cicero in Antonium eleganter dixit: *Optimus est portus pœnitenti mutatio consilij.* Atque hætenus de confutatione Lutherani dogmatis, & voce Pœnitentiæ sit dictum.

De re verò vt breuiter dicamus, Pœnitentia, virtus moralis est, inclinans ad dolendum de malefactis, vel ad satisfaciendum læso, vel iniuria affecto: vt Rex Niniue cum populo suo ad pœnitentiam agendam conuersus fuit. Et ex actu quidem huius virtutis, quæ simplex est, nec partes habet, & ex fide remissa sunt peccata omni tempore: tamen ex pœnitentiæ Sacramento, cuius materia sunt illæ tres partes dictæ, Cōtritio, Cōfessio, & Satisfactio, cuiusq; forma est absolutio, maior gratia, & maior pœnæ confertur remissio. Sed de istis partibus fufius alio loco differemus in hæreticos. Hanc porrò Sacramenti Pœnitentiæ Ioannes minime prædicabat, sed priorem tantummodò, quæ dolorem seu contritionem de peccatis admissis contra Deum, complectitur. Ac perspice, quæso, diuinam suauitatem & promidentiam in his tribus, Mose, Ioanne, & Christo. Moses docuit cognitionem peccati: *Per legem enim, vt Apostolus ait, cognitio peccati.* Ioannes verò prædicauit pœnitentiam & dolorem de peccato, qui cognitionem eiusdem ponit: Christus verò remissionem peccati, & gratiam confert iustificantem, quæ sine agnitione peccati, atque dolore nequaquam obtinetur. Eratq; vera causa pœnitentiam agendi, quoniam à baptismo Ioannis ad baptismum vsq; sanguinis, siue Crucis, in quo Ioannem etfi sanctum Christus baptizauit, singulariter pro nobis pœnitentiã Dominus egit, ob id meritò requirit pœnitentiam nostram, vt in cruce ac amaritudine peccati gustanda cum illo communicantes, participes etiã eius gloriæ, resurrectionisque reddamur. Atq; de pœnitentia dictum sit satis.

Tull. Philipp. 12. ante medium.

Pœnitentia
quid rei.

Ion. 3.

Eius partes,
atq; forma.

Matth. 4.

Aliter Moses
& Ioannes,
aliter Christi
pœnitentiã
docuerunt.
Rom. 3.

Cur à nobis
Christus exigit
pœnitentiã.

Ad

Ioannes an
pœnitentiã
cum confes-
sione peccato-
rum prædi-
caret, nec ne.
Matth. 3.

Act. 2.

Psal. 31.

Baptism^o Ioã-
nis, & cōfessio,
à baptismo
Christi,
& confessio-
ne quomodo
differret.

Ioannes pœ-
nitentiã &
cōfessionem
peccatorū à
Iudæis cur
exigeret, &
qualem.

Ad secundam verò quæstionem respondemus, talem Ioannem prædicasse pœnitentiam, quæ cōfessionem includeret: nam, vt dicitur in textu, *Exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.* Cum ergo baptismus & confessio præter morem essent, certe persuasione Ioannis factum est, satisque exprimitur in illo verbo: *Agite pœnitentiam, &c. in remissionem peccatorum.* Dominus enim nisi cōfiteri, aut proponenti cōfiteri, peccatum non remittit, iuxta illud: *Dixi, Cōfitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.* Ac quemadmodum baptismus eius, sacramentum non erat, neque gratiam sanctificantem impertiebat: sic etiam pœnitentiã, vel confessio, quæ Ioanni fiebat, non erat sacramentum, præparabat tamen homines ad Christi baptismum, atque cōfessionem. Oportebat enim illum præcedere in his, & populum ad Christum adiuuare: neque differebat baptismus Christi à baptismo Ioannis in materia, sed solum in forma, & verbis, ex quo & in fructu gratiæ. Simili ratione confessio Ioannis conueniebat cum confessione Christi in materia: nam vtraque de criminibus erat, secretoque in aurem fiebat: at in illa Ioannis nulla conferebatur absolutio, nullus item fructus ex opere operato, vt loquuntur Theologi. Sed vt Ioannis baptismus, qui nequaquam sanctum hominem efficiebat, inutilis prorsus esset atque superstitiosus, nisi præparasset ad illum Christi, qui gratiam & sanctificationem continet: similiter pœnitentia cum confessione, quam suadebat Ioannes, cum sanctificandi virtute esset destituta, vana extitisset, ac prorsus superstitiosa, nisi Christi illam sanctificantem, atque iustificantem præfigurasset, ad eamq; præparasset homines. Et quanquam ante Christi baptismum non recipiatur confessio, vel pœnitentia, præuia ad eam dispositio: tamen quia

Ioanes prædicabat circūcisus Iudæis, qui pactu Dei præuaricati fuerat, idcirco confessionem exigebat ac pœnitentiã, nõ illã, quæ ad baptismum nostrum præbula esse solet, quæ confessione, siue enumeratione peccatorum Sacerdoti fieri haud exigit, verum illã, quæ præuaricates pactu circūcisionis decebat: vt ita indicaret, quod quemadmodum cōueniens erat cōfiteri peccata sua, eos, qui circūcisionis pactu præuaricati sūt, ita etiã qui in pacto baptismi pollicitationes factas transgrediuntur, ac violant: nec enim digni sūt noua gratia, qui priore abusi sūt. Exigitur ergo à Christiano post baptismu status pœnitentiæ, respicientiæ cum cōfessione peccatorum. Vt enim redemptus est nõ sine dolore Saluatoris, ita nec ipse semel gratis redemptus restitui, nisi luctus statim assumat, spinãq; peccati sentiat, debet. Et vt olim Israelitæ suscepturi legem, præcipiebantur sanctificare se ipsos, lauando vestimenta (scilicet, segregando se ab vxoribus suis, vt Hebræi interpretantur) ita Euangelij gratiam & lucem suscepturi iubetur animas suas pœnitentiæ nitro purgare.

Sequitur, *Appropinquauit enim regnum cœlorum.* Latini codices appropinquabit, de futuro habent, Græci verò & Latini codices magis castigati habent de præterito, appropinquauit *regnum*, & sic legit Chrysostomus homil. 14. in Mattheum, & eius abbreviator Theophylactus, & similiter Euthymius, Græciq; præterito vice præsentis interdum vtuntur: & ita appropinquauit, dixit more prophetico, id est, appropinquat, vel instat, siue adest: nouoq; ac inaudito premio proposito inuitat Ioannes ad pœnitentiã. Primò enim à Ioanne explicitè prædicatum est, & promissu regnũ cœlorum (quod idè est cum regno Dei, siue regno Christi) cum in Veteri Instrumento terrena tantum Regna Chananæorũ, Amorrhæorum, ac similibus Gætium, aperte iustis, & communiter promitterentur. Nam nominatim quibusdã etiam cœlum promissum est: *Ego, in*

Cui rationi,
& exèplo nititur
Christiana
pœnitentiã
agendã
necessitas.

Exod. 19.

Legendũ ne,
Appropinquat,
an appropinquabit
regnũ cœlorum.

Chrysostomus
tomo. 2.
Theophyl.
Euthym. in
Marcum.

Regnũ cœlorum
quod
Ioannes prædicaret.

Tom. 4.

C quit,

Gen. 17. Psalm. 72. Heb. 11.

quit Dominus ad Abraham, protector tuus sum, & merces tua magna nimis: & David dixit: Quid enim mihi est in caelo? & a te quid volui super terram? & Paulus de sanctis Patribus scribit ad Hebraeos, Expectabant enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex & conditor (est) Deus. Congruit autem, ut Ioannes Angelus dictus a Propheta, & a Domino, primus nuntius sit regni caelorum. Est vero regnum caelorum, vel patris ipsa celestis, quod in secundo Christi adventu manifestum palamque omnibus erit: quod quidem valde erat remotum tempore antiqui Testamenti: distabat enim tempore & notitia, quia ignotum: & affectu, quoniam non admodum desideratum, ut regnum temporale: & accessu, quando quidem nullus poterat eo pervenire ante Christum, qui omnes descenderent in limbum Patri. At cum Verbum caro factum est, tunc coepit regnum caelorum aperiri: tunc homo assumptus in Deum prius beatum fuit secundam partem animae superioris: & ideo quando Ioannes Baptista predicabat, iam regnum caelorum appropinquaverat veniente Christo: sed usque ad eius mortem & resurrectionem necdum perfecte venerat: nam per passionem facti sumus prope in sanguine eius. In morte etiam latroni dixit: Hodie mecum eris in Paradiso, in resurrectione, Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra: & sicut praedixerat: Non bibi amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei, quando iam homo beatus etiam secundum corpus fuit, neque tantum secundum animam, ut in incarnatione, & cum omnibus, non adhuc advenit palam regnum Dei usque ad diem iudicii, sed perpetuo oramus, Adveniat regnum tuum: & poenitentia disponit ad regnum ex Dei misericordia. Vel per regnum caelorum (ut exponunt Theoph. Euthym. q.) intelligimus ipsum Christum, qui Rex est celestis (& in eo regnum caelorum situm est) qui vobis caelorum regnum aperiet, & vos regni celestis efficiet haeredes: qui Christus fide & poeni-

Hoc regnum cur Ioannes primus praedicaverit.

Incl. v. 1. In cl. v. 1. In cl. v. 1.

Zach. 9. Ioann. 1. Regnum caelorum quando primus appropinquavit.

Ephes. 2. Luc. 23. Matth. 11.

Matth. 26.

Ad regnum caelorum quid praeparat ac disponat.

Matth. 6.

Alter sensus de regno caelorum, quod sit. Theophyl. Euthym.

tentia erat possidendus, qui per misericordiam suam, quanto amplius se detegebat, tanto magis appropinquabat. In Petecoste etiam, quia copiosa Dei gratia donata ad cognitionem Christi, tunc maxime dicitur regnum caelorum venisse. Sed de voce ista Regni caelorum alio loco fulius erit philosophandum.

Qui ergo regni celestis desiderio tenetur, cogitet de poenitentia, per quam sordes omnes conscientiae eluat. Nam ut regnum David coepit super homines, qui erant in angustia constituti, aere oppressi alieno, & amaro animo; ita regnum Christi, quod hic dicitur regnum caelorum, non appropinquat nisi super eos, qui de sceleribus suis amantissimi sunt, & gravissima sarcina se oppressos esse intelligunt, & sentiunt: unde & poenitentiam agunt, gemuntque; atque per unum Christum Regem potentissimum, clementissimumque, se a debitis sperant liberandos. Nec enim aliquid immundum aut coinquinatum in regnum illud sanctum introibit. Qui vero poenitentiam malefactorum suorum nuntium remittunt, in quem modum stultissime faciunt haereticis, atque etiam ex nostris istis, qui misericordiam Dei immensam tantum cogitant, in oreque habent, & sanguinis Christi merito fidunt, & quasi nihil aliud ex parte nostra requiratur, securos se existimant, haud dubie fructu Christi se privant, & perniciosè hallucinantur. Est quippe totius summa Euangelij verbum illud: Poenitentiam agite, a quo quidem verbo non Ioannes modo, sed Christus etiam & Apostoli auspicati sunt Euangelium: ut constat ex Matthaei cap. 4. & 10. ut appareat consensus doctrinae in illis omnibus, per quos unus & idem veritatis Spiritus locutus est. Erudimur itaque hoc tam salubri exordio Euangelij, quatenus nos peccatores agnoscamus, utque innocetiae naufragio facto ad secundam tabulam confugiamus, quo ad portum regni caelorum pervenire valeamus, ope Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto tribuatur omnis gloria, honor, potestas, imperium, & gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

Illud regnum quando maxime propinquaverit. Act. 2.

Quemadmodum hoc regnum contemnemur. 1. Reg. 22.

Apoc. 21. Contra Lutheranos.

Totius summa Euangelij quae sit.

Matth. 4. 6. & 10.

TRACTATUS III.

In illa verba Lucae. 3. Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, usque ad: Et videbit omnis caro salutare Dei.

Quo testimonio Ioannes se a Deo missum coprobauerit.

Ioann. 1.

Esai. 40.

Innoc. III. extra de heretico cap. cum ex iniuncto.

Propheta a Deo missi a non misso signum. Exod. 7.

Ioann. 10.

Matth. 3. Ioannes quare plusquam Propheta dignus sit.

Infra. 11.

Quomodo omnis qui a Deo mittitur ad res novas praedicandas, Diuino testimonio egeat, quo missionem suam comprobet atque confirmet apud auditores, Ioannes quidem a Deo Opt. Max. missus, ob singularem innocentiam, & admirandam vitae puritatem candoremque; protulit ex Scripturis testimonium, quo non solum legatione eius Euangelista diuinitus facta astruxit, verum etiam ipse a Iudaeis interrogatus, illo eodem se patrefecit atque defecit: Nam dicentibus Iudaeis, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta? respondit: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta. Ut autem docet Innocentius. III. nulli suffragatur alleganti interiori missionem, siue occultam a Deo, quam hoc quilibet haereticus possit asserere, sed oportet, quod confirmet illam internam, & quae non videtur, missionem editione miraculi, ut Moyses fecit Exo. 7. vel per singulare & priuatum Scripturae testimonium. Hinc est, quod cum Ioannes Bapt. miraculum nullum fecerit, ut habetur Ioann. 10. neque conueniret ut signa ederet, ut infra latius dicemus: propterea producto ex Diuinis libris testimonio, suam legationem tutatur est. Quare recte Matthaeus dixit: Hic est enim de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto: & Luc. Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ. Quia dixerat: Factum est verbum Domini super Ioannem, ut constet, Ioannem non tantum prophetam esse, sed etiam plusquam prophetam, quippe qui non solum prophetarum ipse, sed etiam ab alijs de eo sit prophetatum; quod sane ad Euangelicam confirmationem veritatis atque doctrinae facit

plurimum, cum cernitur tam solidis illam fundamētis. Vocat autem librum sermonum, librum visionis: quauis enim visio suum peculiarem habet sermonem, quo exprimitur. Vox clamantis in deserto. Hebraei in lectione Sacrarum litterarum velamē ante oculos habentes, contendunt, hoc testimonium Esaię ad Ioannem minimè spectare, sed per illud tantummodo significari repurgandum fore desertum, uti populus Iudaicus suauiter ex captiuitate Babylo-nica redeat in terram promissam: atque ante reditum auditam fuisse vocem eiusmodi: Ite in Iudaeam, quia ibi Dominus aduenit, illuc ad vos veniet, & consolabitur vos. Quis non videat, quam secundum carnem, & quam inutiliter exponatur hic locus? quasi Deo cura sit repurgare deserti loca, motes aequare cum vallibus distortas vias dirigere, aut asperas complanare. Verum Euangelistae omnes satis aperte docent, qui sit huius loci verus ac germanus sensus: nam de vno Ioanne Baptista omnes eodem spiritu atque eodem modo interpretantur. Sed etsi daremus, aliquo pacto de reditu Iudaeorum ex captiuitate intelligi posse, certè quod ibi inchoatum est in Christi aduentu est consummatum: nam reuersi ex Babylone in terram Iudaeam, ibi Dominum expectantes manserunt, qui tandem, praeeunte & clamante voce Praecursoris, viasque Domini praeparante, ad eos venit. Umbrae siquidem & figurae erant priora illa, nunc verò corpus, & veritas ipsa. Dicitur ergo Ioannes Vox clamantis, scilicet audietur, vel Ioannes totus est vox a Spiritu sancto formata: nam ex quo sanctificatus est in vtero matris, repletus fuit Spiritu sancto, & praecursor Domini constitutus.

Libervisionum Esaiæ, liber sermonum, quare nominetur.

Hoc vaticinium Esaiæ: Ego vox clamantis in deserto, & reli. de Ioan. Baptista esse accipiendum contra Iudaeos.

Quid est dicere: Vox clamantis in deserto.

atq; vox clamantis effectus. Est autē vox verbo amica, & cōgenita, illudq; secū portās atq; explicās, qua ratione vox conceptionē mentis exprimit. Nō est autem Ioānes sonus, vel scriptura, neq; verbū, sed vox: non sonus quidē, quia indistinctus est, inarticulatus, vt qui obscurē de Messia locuti sūt Prophetæ: nō est etiā Ioānes scriptura, quod illa minus similis est verbo, quam vox, deq; absente loquitur, minusq; explicare, ac permouere solet auditores: nec itē verbū, quoniā solus Filius Dei est Verbū, quod erat in principio apud Deū. Erat ergo vox, quæ media est sonū inter, siue scripturā, & verbū, quæ de præfeti est, nā Christū digito præsentē ostēdit, Messiasq; vt Verbū æterni Patris, apertē explicauit, Iudæosq; omnes atq; Phariseos permouit, vt profiterētur peccatorū cōfessionē, & baptizārētur ab eo. Erat q; totus vox, vt dixi, verbo, vita, ve litu, victu, ac māsione, clamās intus & extra: cuius exēplo par est, eū, qui cōcionatoris officio fugitur, nō tantū præditū esse voce, sed etiā totum esse vocē, vt pænitiā & sanctitatē suo doceat exēplo, & ne vita ab oratione sua disideat, ac dissonet. Erat porrō hæc vox nō quæcūque, sed clamās & vociferās, vt per totū orbē terrarū exaudiretur, nā permul tū referebat ad omniū salutē, eā exaudiri. Memoriam præditū est Gene. 41. præconē clamasse, vt omnes corā Ioseph genua flecterēt, eūq; vniuersā terrā Ægypti gubernatorem agnoscerēt. Hic Ioseph fratres querens, & ab eis veditus, atque iniuria sūma affectus, quis est alius nisi Christus, qui venit querere, & saluū facere quod perierat: hic à fratribus suis Iudæis venūdatus est, iniuriāq; Crucis sustinuit. Quis est autē alius eius præco, quam præcursor, & vox clamans & dicēs: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi*? Epiphanius lib. 2. refutādo epistolā Arii scribit, Ioan nē vocē fuisse præparatoriā ad Dominū, id est, talē, qualis esse solet præconis, quæ audientia facit, & indicit silentiū in media cōcione omnibus,

quādo Rex aut Imperator est locuturus, & attētos reddit auditores: ita Ioān. attētionē captauit Christo Re gi prædicaturo. Hæc vox repræsentata est in voce illa septuplici Psalmi. 28. quemadmodū magna ex parte exponit Basil. hom. 17. *Vox Dñi super aquas, & quæ sequuntur. Vox Dñi in virtute: Vox Dñi in magnificentia. Vox Dñi cōfringentis cedros, & reliqua. Vox Dñi intercidētis flammā ignis: Vox Dñi cōcutientis desertū. Vox Dñi præparantis ceruos. Vox Dñi super aquas* dicitur, quia prædicabat Baptismū pænitiæ: *Vox Dñi in virtute*, quoniā prædicabat eū, qui baptizat in Spiritu sancto: *Vox Dñi in magnificentia*, eo quod de Christo magnificē loquebatur, & se indignū, qui solueret corrigiā calceamentorū eius fatebatur. *Vox Dñi cōfringentis cedros*, quandoquidē superbos Phariseos, & eos, qui ambiciosius immortalitati studebāt, perterrefaciebat, ac veluti cōfringebat, eorū mētes deprimēdo, ab aliorūq; cōsortio separādo, dicebat enim: *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira?* *Vox Dñi intercidētis flammā ignis*, siquidē liberē increpabat Herodē, vt cessaret à turpi cōcupiscentiæ igne, quo vxorem fratris sui Philippi viuētis ardebat. *Nō licet tibi, inquit, habere Herodiadē vxorē fratris tui.* Est *Vox Dñi concutiētis desertū*, quatenus plebē, milites, humilesq; publicanos, qui opibus destituti, atq; alijs vitæ necessarijs labore manū suarū victum quærirāt, quasi desertū quoddā commouebat eos, & ad viā rectā reuocabat. Vnde scribitur, quod *Exibat ad eū omnis Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanē, & baptizabantur ab eo in Iordane.* Deniq; *Vox est Dñi præparantis ceruos*: quippe cū omnes ad Messiam recipiendū disponeret, maximē verò discipulos suos instituit, & ad Christū instructionis ergo amandauit tunc cū dixit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi*: quod cū audissent discipuli duo, sequuti sunt Iesum; tūm quia mittēs discipulos ad Christum, dixit, *Tunc qui vērurus es, an alium expectamus?*

B. Basil. to. 1
Ioannem voce qua septuplici voce David describitur Prophetæ.

Luc. 3. & Matth. 3.

Infra. 14.

Supra. 3.

Ioann. 1.

Ibidem.

Matth. 11.

Cur potius vox, quā sonus, aut scriptura, aut verbum Ioānes appellatur.

Ioann. 1.

Cōcionator qualis vox sit oportet exēplo Ioannis.

Ioannes cur vox sit etiam clamantis.

Gen. 41.

Supra. 37. Ioseph Patriarchæ elegans Christi typus.

Luc. 19.

Matth. 26

Ioann. 1.

B. Epiphani.

Hoc verbū: Ego vox clamantis in deserto, dupliciter accipitur.

Deut. 4.

Psal. 40.

Ioann. 17.

Psal. 54.

Psal. 75.

Basiliius tomo vlt.

Altera acceptio vocis clamantis in deserto.

Psal. 68.

Matth. 27.

& Heb. 5.

Matth. 27.

Ioannes cur clamare debuerit.

Matth. 3.

Matth. 12.

& inf. 16.

Psal. 118.

Psal. 57.

Iudæa aspidi similis.

Ephes. 5.

Iordanis vbi situs.

Dicitur autem vox clamantis, & clamantis in deserto: & Genitiuus Clamantis bifariam accipi potest. Primo intransitiuē, vt dicunt Grammatici: quod idē est ac dicere, Vox clamans; sicut Deut. 4. dicitur, *Et vocem verborum audistis*: atque hæc formula loquendi Hebræis valde in vsu est. Dicunt enim hominem pacis, filium perditionis, virum sanguinum, virū diuitiarum: eum, qui est homo pacificus, vel perditus, homo diues, vel homicida. Ita vox clamantis, id est, vox clamans. Vnde Basiliius epistol. quadā ad Eubulum, *φωνη βοῶσα*, quæ, vt subdit, sic dicitur: *Διά τὸ ἀφαιεῖσθαι φῶσος*. Deinde accipi potest transitiuē, vt Ioannes sit vox Domini, siue Christi clamantis per illum, qui quidem Christus non habet impedimētum vllū vocis, sed firma latera deitatis: totaq; eius vita, præsertim verò à baptismo vsq; ad crucē, in qua clamans raucæ factæ sunt fauces eius, perpetuus clamor fuit: vnde & clamans voce magna expirauit, vt admiratus Centurio dixerit: *Vere Filius Dei erat iste*. Siue ergo Ioānes sit vox clamās, siue Dñs clamauerit per ipsum, necessarius fuit iste clamor, & altus: tūm vt iij, qui longē erāt, id est, Gentes, auribus illum percipere possēt: tūm vt Iudæi malē securi imminētia pericula perhorrescerēt: *Iā, inquit, securis ad radicē arborū posita est*. Clamat ergo Ioānes, vt Dei indignationē aduersus peccatores ostēdat, & vt adultera Synagoga præmonita cesset ab adulterio in aduentu Spōsi. Et quoniam Iudæi, & in illis omnes peccatores, procul erāt, & surdi, & somnolēti, ad quos excitandos vtimur voce grādiōri (*Longe enim à peccatoribus salus.*) Iudæa insuper in modum aspidis obthurauerat aures suas, vt nō exaudiret vocē venefici incātātis sapiēter. Scriptū etiā erat: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus*. Quare autem cœperit in deserto prædicare Ioannes, diximus superiore Tractatu.

Ac Iordanis quidē ad radices deferti sortis Iudæa situs erat (vt explicatur Ios. 3.) vbi Ioānes baptizabat

Ioan. 1. & Christus etiā in Iudæa nō procul à Ioanne baptismū conferebat, non quidē per se, verum per discipulos suos: vnde orta est quæstio inter discipulos de purificatione, Ioā. 3. Cœpit igitur Ioānis prædicatio in deserto: postea venit in omnē regionē Iordanis, id est, iuxta varia loca ripæ fluminis: deinde in Ierusalem, & fortē in alia loca. Nō enim multū discurrebat Ioānes, ne Iesus populo ostendendus discurreret post Ioannē, quod indecens fuisset: & vt frequētiori populo possēt ostendi. Ad hæc, vt Ioānes mūdus à peccato, ac infē ipsum collectus Verbi impressionē susciperet, dignaq; omnino acceptione ob innocentē vitā, suauiterq; clamans vox redderetur: Iudæaque inutile desertū pro deserto Gentium deserenda significaretur. Ecclesia etenim è Gētibus accersenda erat, atq; ad clamorē Euāgelicæ prædicationis congreganda: quæ quidē Ecclesia Gentium deserto comparabatur à Prophetis, cuius futurā fecunditatē intuēs Esai. aiebat: *Quia multi filij deserti magis quā eius quæ habebat virū*. Et ca. 32. *Erit desertū in Charmel, hoc est, in agrū benē cultū*. Et ca. 35. *Letabitur deserta & iniua, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Germinans germinabit, & exultabit. Letabunda, & laudans: pro quo Septuaginta habent, Florebunt, & exultabunt deserta Iordanis, ob fructū scilicet Baptismi pænitiæ. Erat enim ante Christi aduentū veluti vidua, ac sine viro, id est, sine Deo, ac eius cognitionis expertis; Iudæorū verò Synagoga virū habebat, nēpe Deū, qui sæpē per Prophetas in persona viri, & amatoris alloquitur eā: maximē verò apud Oseam existunt apertissima testimonia in tribus primis capitibus.*

Parate viā Dñi, rectas facite semitas eius. Verba hæc diligēter sunt excutiēda, interpretādaq; vt eorū sensus illustris detegatur. Sed antequā præstetur, videtur tū causa missionis, legationisue Ioānis acutē inspicienda, atque examinanda, tūm modus, ac tēpus: quib; cognitio, magna

Ioann. 1.

Infra. 4.

Supra 3.

Primā ratio cur Ioannes in locis circa Iordanem, & finitimis prædicare debebat.

II. ratio.

Quid desertum mysticē Prophetis.

Esai. 54. & Gal. 4.

Illud Esaiæ: Erit desertū in Charmel, quid significet.

Qualis populus Gentilis ante Christum præpopulo Iudæo.

Ioannes cur missus.

luce perfunderetur hæc sententia. Igitur quod ad primum membrum attinet, tum vt Christum ostenderet, tum vt Iudæum populum ad statum Euangelij disponderet, Ioannes venit. De primo quidem membro prior erit nostra disputatio: ipse enim dixit; *Sed vt manifestetur in Israël, propterea veni in aqua baptizans.* Et alius Ioannes de eo pronuntiauit: *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Hoc testimonium perhibuit, quando prætenso digito dixit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Quanquam enim Christus dixerit de Ioannis testimonio: *Ego ab homine testimonium non accipio:* intellige, scilicet vt præcipuum, & maximum & propter se. Nam etsi Ioannes ex Deo loqueretur, non confirmabat tamen signis ea quæ dicebat: idem poterat negari ei testimonium, & haberi tantum humanum. Nolebat autem Dominus, vt causa sua penderet tantum ab hoc, vt Iudæi volebant (scilicet solum credere, quia Ioannes dixit) nam id esset Diuinam auctoritatem signis declaratam subijcere humanæ: ac si quis firmas habens probationes, illis renuntiaret, innixus debili argumento. Vel, *Ab homine testimonium non accipio,* vt indigens, quasi maius non habeam. Vnde subdit: *Sed hæc dico, vt salui sitis.* id est, nõ egens Ioane, eius allego testimonium, cui creditis vos, vt salui sitis. Christus ergo se ipsum manifestauit, maxime verò signis, quæ magis necessariè probant, magisque quam Ioannes sufficiunt ad Gentes ad Euangelium adducendas. Hinc probatio hæc miraculorum descripta est à quatuor Euangeliorum scriptoribus. Illi tamè merito debuit addi illa Ioannis: tum quia Deus nõ solum parat nobis necessaria salutis remedia, sed ea etiã, quæ vtilia sunt, & commoda: tum quia illa Ioannis probatio in specie reddebat testimonium: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi:* quod quidem signa nõ loquebatur, quæ Iudæi caluniabantur, nõ sic Ioannis testimonium. Ad hæc multi, etiam ante signa edita, Christum sequuti sunt pro-

pter Ioannem, vt Andreas, & alius discipulus, vt habetur Ioan. 1. atq; hæc probationem per Ioannem, quatuor Euangelistæ recensent, tametsi de B. Virgine parcius loquatur. Euangelistæ siquidem Christum mundi redemptorem, præceptaq; eius, quibus redemptio applicatur, præsertim describere in animo habet, idem neq; latius, neq; strictius de Ioanne, aut B. Virgine, quam scopus propositus exigeret, scribunt. Quare cessare debet admiratio (si est vlla) si breuiori concisioriq; sermone in describenda historia Virginis vtantur, latiori verò atq; vberiori in illa Ioannis, id enim ex arte & consulto factum est.

Præter Ioannis, & miraculorum testimonia habuit etiã Dñs Iesus probationem Scripturarum, atq; hanc præcipuè Matthæus persequitur, quia ad Iudæos scribebat. Etsi autem Scriptura per se firma sit, atq; omni acceptione digna; tamen quia ad priuatas res non descendit, ita vt omnis error tollatur, vt constat de Herode, qui sciebat Christum natum, tempusq; ac locum, & tamè quis esset ille Christus, ignorabat; idcirco Ioanne opus fuit indicatè. Scriptura ergo etiã cum Ioanne necessaria erat, quia sine ea haud expectasset Messiam; & frustra monstratur, nisi fuisset in Scripturis prænuntiatum: imò legem laboriosam minimè acceptissent, nisi ob spem aduentus Messie promissi Abraham: multi quoq; qui se Messias emittiti sunt, minimè cogniti fuissent falso talem sibi dignitatè usurpasse, nisi Scripturæ de notis & insignibus Messie fecissent verba. Nam de paucis dubium fuit, an essent Messie, quantum ex diuinis libris colligi potest, cum tamè de multis aliis extra Scripturam dubitatum sit. Adde, si demonstrato à se Messie omnia signa quadrabant, mirificè fides conciliabatur; vltra miracula etiam, quæ erant editurus Messias, scriptum est per Prophetas de illo, vt spes conciperetur; & cum veniret, agnosceretur, atq; in verum Messiam reciperetur, amaretur, honoraretur, deniq; distingueretur ab alijs, & Israel propter Messiam magis Deo

Ioann. 1.

De Ioanne Præcuratore, ac de Virgine Desipera quatenus Euangelia loquantur.

Scripturarum testimonium de Christo ac Messia, quæ firmum & efficacem.

Matth. 2.

Gen. 12.

II. ratio necessaria huius testimonij Scripturarum.

Ioan. 1.

Ibidem.

Ibidem.

Supra. 5. Illud Christi de Ioane: Ego ab homine testimonium non accipio, quomodo verum sit. Infra 10.

Quodnam sit Christi testimonium ad Ioannem.

Cur necessarium fuerit Ioannis de Christo testimonium.

Ioann. 1.

II. ratio. Matth. 12.

Signa quoq; & miracula ad fidem Messie cur fuerint necessaria.

Ioan. 1.

Infra. 20.

Supra. 2.

Infra. 20. Vnde manifestum sit, olim Christi fidem sine signis, & prodigijs non fuisse.

Mar. ult.

Ad signa, & Scripturas cur accedere debuerit testimonium Ioannis.

adhæreret. Miracula præterea vltra Ioannis probationem necessaria fuere, quæ efficaciora argumenta sunt & communiore Gentibus, & Iudæis non audientibus Ioannem, vel ei nõ credentibus, vel prauè interpretatibus eius verba: vt, quod Christus esset agnus, propter mansuetudinem: Quod tolleretur peccata peccati & oratione, non potestate: Quod esset filius Dei adoptione: & sine signis nequaquam dictis Christi fidem habuissent: vnde dixit: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis;* & Thomas de resurrectione hæsitans, inquit: *Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum,* & quæ sequuntur. Ex quo Apostoli haud firmiter atque perfectè crediderant, vsq; ad signum aquæ in vinum conuersionis. Imò stultus esset in primigenia Ecclesia aliter credens absq; signis, vel sine afflatu interno & persuasione. Quare non reprehenditur Thomas, nisi post signa. Secus se nunc res habet: nam præter Scripturas Canonicas, ex Gentium libris constat, congregationem Christi cœpisse tali tempore, tali loco, & cum tanta signorum multitudine: atque ita certum est, signa facta esse. Quod si illa edita nõ credis, & inficiaris, consequitur, signorum aliud longè omnium maximum, nempe mundum ad vnius crucifixi hominis fidem suscipiendam, & religionem citra vlla miracula conuersum. Præterea, signa Apostoli erant edituri per totum orbem ad confirmandum Euangelium quod prædicabant, iuxta illud: *Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis:* idem magister eorum Christus debuit illa præstare. Scriptura ergo Sacra signis Christi nuda haud quidem satis fuisset, quoniam ea de illo futura prædixit. Signa etiam & Scripturæ Ioannis testimonio opus habebat, propterea quod illa ad res singulares non descendunt, quoniam non demonstrant, hunc vel istum esse Messiam, vt Ioannes fecit. Quæuis ergo probatio istarum trium vltra alias duas necessaria est: quanquam

signa per se maiorem vim efficaciamq; contineant: alia verò sunt utilitati. Neque verò Ioannis, Magorum illud testimonium impedit; siquidem id iam obliuione sepultum erat: vel puer mortuus existimabatur; vel si ad huc viueret, nesciebatur quis puer ille fuisset ostensus. Atque hætenus de prima causa aduentus Ioannis.

Secunda missionis eius causa, fuit populi præparatio atque instructio, quo facilius venientem reciperent Messiam: vnde clamabat: *Parate (scilicet, dirigite) viam Domini;* & Angelus: *Parare Domino plebem perfectam,* id est, disponere ad perfectionem. Quum enim natura à perfectione non incipiat (non enim esset aliàs motus; & vber est initium; ibi esset & finis) verum ab imperfectis, sicut speculatio à primorum principiorum cognitione exorditur, & moralis disciplina à finis apprehensione, & eorum, de quibus gaudendum, vel tristandum sit, cognitione, politia verò à rudioribus legibus: idem Deus rudi populo dare legem orsus est longè distantem ab Euangelica perfectione. Vnde Paulus ait ad Galatas: *Quum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes:* id est, sub præceptis legis: quoniam enim elementa, sunt prima principia, ex quibus res constant, vt ait Philosophus, ob id opus fuit Ioanne, qui per penitentiam, confessionem, baptismum, & præcepta quædam mediã inter legem Moyse, & Euangelium, similia tamè illis Christi, & propinquiora, gradum aliquem faceret. Sicut, gratia exempli, lex iubebat, nemini esse nocendum; Ioannes autem gradum adiecit, bene esse faciendum: *Qui habet, inquit, duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.* Christus etiam perfectionem suavit: *Sivis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni, sequere me:* sicut in Euangelio quoque à præceptis itur ad consilia: sic enim nõ omnino noua Christi præcepta videri possent. Porro illa Ioannis præscri-

Matth. 2.

II. causa missionis Ioannis ad Euangelizandum.

Luc. 1.

Exo. 19. & 20. & seq.

Gal. 4.

Iudæi cum esset paruuli, vt Apostolus ait, sub elementis mundi quibus erant seruientes.

Aristot. lib. Physico. & alibi.

Ioannes Baptista qualia populo præcepta dabat.

Luc. 3.

Matth. 19.

Quibus de causis illam nime obligant.

pta, legem minimè faciebant. In primis enim lex, tanquam regula quædam, moderari debet omnes actus populi: nam vt idem populus nõ est simul in diuersis locis, vel sub Regibus diuersis, ita nec sub diuersis legibus ac varijs: imò sicut homines melodiam mutant, eundem non faciunt chorum, vt docet Aristoteles libro 3. Politico. ita nec mutant legem, eundem populum. Erat autem idem populus, cum nondum esset abrogata lex Moysis, non ergo Ioannis præcepta legis rationem habebant. Deinde cum lex detur ad dirigendum statum totius populi ad tempus longum, debet esse aliquid permanens, & diuturnum, ne videatur ante definere quàm incipiat; at ea quæ Ioannes docebat, tempore pauco permanfura erant, nimirum donec inciperet lex Christi, quæ ipse somet Ioanne prædicante cæpit: non ergo præcepta Ioannis tanquàm lex posita sunt. Adde, quòd si lex esset iniqua, vel omnino exorbitans atque deflectens à ratione, subito tolleretur, quòd non timeret populus leges, quas videret obrogari. Item, quoniam non est prænuntiatum, Ioannem legem daturum, idè non susciperetur à populo, vel existimaretur, legem præsignificatam à Ieremia & Esaia, esse illam Ioannis; quòd esset, in præiudicium veri legislatoris. Amplius, per illam Ioannis exclusã fuisse lex Moysis, cum tamen vna lex non nisi per contrariam legem aut diuersam excludatur, sicut lex Christi, quæ se habet ad veterem nõ fecus quàm finis ad medium, vir ad puerum, corpus ad vmbra, quæ simul consistere non possunt: fecus autem est de Ioanne. Vt enim Dauid præcepta dabat, neque faciebat tamen aliam legem diuersã ab illa Moysis: sic Ioannes, præcepta dedit quidem, sed quæ legi Moysis minimè repugnarent. Ergo vt humanus legislator gratiam atq; virtutem ad omnia vitia fugienda non valet conferre, hinc est, vt non vitet vitia omnia: ita, quòd Deus cù acceptatione legis Moisaicæ spiri-

tum conferre nollet, quo obseruaretur; idcirco nec prohibuit in ea cuncta peccata. Christus verò, quoniam ante mortem copiosum gratiæ donum impertiri volebat, ex quo baptismus eo tempore peccata remittebat tantum, quemadmodum & Circuncisio, nec per illum gratiam vberem dabat: quare Apostoli baptizati adè imperfecti erant, vt eis dixerit Christus: *Vos baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies;* & Ioannes Baptista ipse: *Hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto,* scilicet post mortem. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Quia ergo Iudæus populus ante diem Pentecostes Euangeliũ acceptauit, quando Deus parcus erat in munere gratiæ suæ donando, idè disponi eguit per legem Moysis, & magis adhuc per Ioannem Baptistã ad legem Christi suscipiendam: at Gentilis, qui post mortem Christi Baptismi sacramentum cum altero Cõfirmationis, ac proinde in eo copiosam & largam gratiam suscipiebat, eiusmodi dispositionibus non egebat: Christianusq; Sacramentorum vsu frequenti abundantem gratiam impertientium breuiter perfectus fieret, si vellet, fieriq; potest, vt ex Dei liberalitate, qua pollet maxima, citra vllam Sacramenti susceptionem, varia eius dona cœlestia pueris infundantur, sicut Ieremiæ contigit, ac Ioanni Baptistæ, qui in vtero matris sanctificati sunt. Et hæc de secundo articulo.

Ac tempus quidem veniendi opportunum fuit, nempe ablato iam regno sceptroq; à Iudæis, atque illi diuersos in principatus diuiso. Venitq; Christo iam viro, & ætate maturo, ne, si puer ostenderetur, Herodes ad necem eum quæreret, cogereurq; ante tempus editis miraculis, se se seruare. Ad hæc, puer etiam non crederetur ostensus, cum non tam citò prædicaturus esset, aut signa editurus.

Locus præterea conueniens fuit, vt superius multis rationibus ostensum est. Fuit enim desertum, in quo

Act. 1.
Ioan. 1. &
Matth. 3.
Ioan. 7.

Legis Evangelicæ perfectio.

Ierem. 1.
Luc. 1.

Quò tempore Ioannes ad prædicandũ missus.
Gen. 49.

Matth. 2.

Vbi prædicare debebat.

primùm

primùm cœpit habere conciones, postea in ripa Iordanis, ac deinde in alijs locis: nec enim, vt diximus, multum discurrebat Ioannes. Sed iã secundo loco ad explanationem verborum accedamus.

Ait itaq; Baptista Ioannes: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Nimirum hoc est, quòd vox illa clamabat, vt diximus. Estque metaphora sumpta ab ingressu solenni Regis mundani in ciuitatem suam, cui de more viæ ac semitæ, per quas ingressus est, perpurgantur, tapetibusq; & auleis ornantur ac vestiuntur, ne quicquam sit, quòd oculos Regios, vel nares aliquo modo possit offendere. Præcursor autem à Christo ante se missus, Ioannes est, aduentum Christi Regis ac Messia annuntiãs, atque præparationem exigens, tanquam magister quidam, ac mûditie, directioni, refectioiq; viarum publicarum præfectus. Non exprimit verò præparationem domus, quoniam hæc fortassis in gloria fiet, vbi erimus domus parata, & mansio perpetua. Nam dum hinc agimus, Christus iter nobiscum facit, vnde Propheta dixit: *Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?* idè fatis nunc est, viã parare. In arca etiam Testamenti, in qua Deus esse putabatur, iter olim cum Iudæis faciebat: ad quòd alludens Apostolus aiebat: *Vos enim estis templum Dei viuũ:* sicut dicit Deus: *Quoniam inhabitabo in illis; & in ambulabo inter eos,* & reliqua. Vel sanè potest dici, Iudæos, qui Christum venturum sciebant, ad parandas Domini vias adstringi: cuius rei gratia missus est Ioannes. Gentes verò debebant domum præparare, quia expulsus à Iudæis mansionem apud Gentiles facturus erat: ad quòd efficiendum Apostoli missi sunt. Nos verò & viam, & domicilium venturo Domino ad nos in die Natalitio, & Paschæ, & in Eucharistia, si sapimus, præparare debemus.

Ita autem præparanda via Domini est, vt per eam Dominus ipse ad nos venire dignetur, & nos per illã

Qualis præparatio viarum Domini, quã Ioannes prædicabat.
Esa. 40.

Domus præparationem quare nõ exprimit Ioannes.

Ierem. 14.

Vbi iter olim Deus cù Israelitis faceret.

2. Cor. 6.
Leuit. 26.

Altera solutio de præparatione domus nostræ silentio suppressa.

Vti præparanda nobis via Domini sit.

ad Dominum eamus: nam hæc duo in idem simul incidere videtur: sicut idè est animam ad corpus descendere, & corpus ascendere ad animam. Rursus eadem via est Solis in oculum descendens, atq; oculi ascendens ad Solem.

Porro hoc testimonium à tribus Euangelistis prioribus citatur eisdem omnino verbis, idq; secundum Septuaginta Interpretes: nam Hebræa veritas habet: *Vox clamantis in deserto: expurgate viam Domini, rectas facite in solitudine viam Dei nostri. Omnis vallis exaltabit se, & omnis mons & collis humiliabunt se, & erit prauum in directionem, & altitudines in planitiem.* Esa. 40. Ita enim vertit Sanctes Pagninus: & videntur Euangelistæ illud, *Dei nostri*, data opera mutasse in pronomen, ne quenquam offenderent vocando Iesum Deum. Porro pro verbo, *Altitudines*, alij vertunt: *Quæ aggeribus tument.* Ad hæc illis verbis: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius*, non videtur Ioannes exhortari ad præcepta & consilia incorruptè, integreq; obseruanda, in via, & semitis representata, eo quòd nondum erat tempus consilia statuendi: & primo loco præcepta Euangelica stabilienda erant. Et in Veteri Instrumento vox, *Semite*, ad consilia significanda non accommodatur, iuxta illud: *Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas edoce me*, vbi nomine viæ & semitæ idè significatur: & tamen id temporis consilia Evangelica nulla erant in vsu: sed more Hebræorum secundum hemistichion prioris est interpretatio, quòd freques esse solet in locutionibus apud illos. Rectas enim facere semitas Dei, est parare viam eius. Quòd vt facere possent, præcursor missus est, de quo ait Angelus: *ipse præibit in spiritu & virtute Helia* (& reliqua) *parare Domino plebem perfectam.* Et pater eius dixit: *Ad dandum scientiam salutis plebi eius:* & alius Propheta: *Ecce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem tuam:* Et tamen Esaia introducit Ioannem clamantem, & admonentem populum, vt

Quæ editio sit ista, Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, & reliqua.

Esa. 40.
Sanctes Pagninus.

Cur illud, *Semitas eius*, Euangelistæ verterint: *Semitas Dei nostri.*

Viæ, & semitarum Domini nomen, præcepta, & consilia nequaquam intelligi.
Psal. 24.

Rectas facere semitas Dei, quid.
Luc. 1.

Ibidem.
Malach. 3.

parat

Qua ratione Concionator parat Domino viam.

Auditorum Verbi Dei munus.

I. Reg. 12. Rectas faciunt illi semitas Dei quando.

Esa. 59.

Lex vetus, longa ad salutem a breuis Euangelica.

Heb. 7.

Quana semita illa, quas Domino preparabat Ioanes. Alter sensus.

Exod. 20.

Esa. 40. Testimonium diuinitatis Christi.

Quomodo accipiendum: Rectas facite in solitudine semitas, &c. contra Iudaeos.

paret via Domino. In quo datur intelligi, Concionatorem viam Domini parare, vita, atq; doctrina populum instruendo quid sequi, quid fugere debeat: quemadmodum ipse Deus gratia sua nos praeueniendo, ac per misericordiam adiuuando nos preparat. Auditores vero docentur adiutores esse Dei, & socij, atq; eorum, qui Verbum Dei ministrant. Nec fat est illos docere, vel nos audire quid dicant, nisi & nos quoq; quod in nobis est, prestiterimus, non solum assentiendo per fidem doctrinae caelesti, ac diuinae, & monita salutis suscipiendo, sed etiam actu illa perficiendo, exemplandoq;. Sic enim preparamus corda nostra Domino, ad quem modum Samuel populum admonebat: & tunc rectas facimus semitas eius, cum damus operam, ne quid prauum, aut obliquum in eis inueniatur, quo accessus eius ad nos prohibeat. Nam ut Propheta ille dixit: *Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum vestrum.*

His vocibus autem Viae & Semitae insinuat viam legis longam esse, circuitus, & anfractus habentem, quam Dominus ad iustificandum minime in animas ingreditur. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Intra autem in corda hominum Christus per viam internam poenitentiae ex fide, & per viam externam Baptismi, & Confessionis Euangelicae, atq; istae sunt semitae, quas Ioanes rectas efficere conabatur: quae si cum lege conferantur, semitae sunt. Vel plane commode dici potest, viam praecipuum esse, quantum exigit necessitas, obseruatum; semitam vero, strictiorem rationem obseruandi: quemadmodum, ne iures, ut non peieres, quo Ecclesiae pareas, honora parentes, ne quenquam diffames, silentium obserua, & similia.

Item aduerte, quod dicitur: *Semitas eius*, apud Esaiam haberi: *Semitas Dei nostri*, ut dilucide constet, Christum dici Deum, & Deum nostrum. Additur: *Rectas facite in solitudine semitas Dei nostri*. Non quod in solitudine praepararent semitas Deo, ut Hebraei stulte intelligunt, sed quod ipse in deserto existens hanc praeparationem praedicabat. Ac si dixerit: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domino; ac, Vox clamantis in solitudine, dirigite viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri*. Non ignoro, quosdam interpretari per viam, legem, & per semitas, varios status in lege, ut status matrimonij, viduitatis, virginitatis, & similium: vel per viam, fidem; per semitas, opera. Sed haec etsi probabilia videantur, defendimus tamen expositionem paulo superius allatam.

rationem praedicabat. Ac si dixerit: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domino; ac, Vox clamantis in solitudine, dirigite viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri*. Non ignoro, quosdam interpretari per viam, legem, & per semitas, varios status in lege, ut status matrimonij, viduitatis, virginitatis, & similium: vel per viam, fidem; per semitas, opera. Sed haec etsi probabilia videantur, defendimus tamen expositionem paulo superius allatam.

Sequitur: *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur*. Solum Lucas Ioannis proferens testimonium, integra verba Esaię produxit. Atq; illud in primis notandum, haec verba duplicem sensum habere posse. Vel enim praedictio sunt futurorum, vel praecipua. Si ergo sint praecipua, tunc futura, Hebraeorum more, pro imperatiuis acciperentur, & sensus esset: Impleantur vales, montes humiliantur, obliqua sint recta, vel in rectas, ut Graece dicitur, nam in foeminino genere profertur *adde* pro via: & sint aspera in vias planas: atq; hic sensus quadrat cum Imperandi modis praedictis, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Ita ut intelligat superbi omnes atq; elati Principes, qui instar montium sunt, & collium, ipsorum fore depriendam superbiam, pares ut se & aequales ijs, quibus imperant, agnoscant, seque ipsos non minus quam inferiores, Christo egere. *Vallis vero*, id est, turba, plebsve humilis, & extremi metus & desperationis spiritu plerumque acta, vel propter delictorum suorum magnitudinem & grauitatem, vel propter Principes opprimites atq; expilantes ipsam, erigenda est & subleuanda in spe Diuinae gratiae, asserendaq; in Euangelij libertatem. Praua vero, siue obliqua sint, in recta via, id significat, ut iniusti homines fraudibus atq; fallacijs rapietes aliena, iusti efficiantur, dimidium bonorum suorum, cum Zachaeo, dates pauperibus, & si aliquem defraudauerint, reddentes quadruplum. Aspera vero in vias planas, id est, homines

Qui mons & collis humiliabitur, vallis vero quae non implebitur, & exaltabitur.

Praua quae item erunt in directa, & aspera iustas planas. Luc. 19.

De via, & semitis Domini parandis variae sententiae, & quae probabilior.

Huius dicti: Omnis vallis implebitur, &c. primus sensus.

Futura pro imperatiuis usurpare, proprium Hebraeorum.

Quare prius dictum, Omnis vallis implebitur, quae, Omnis mons, & collis humiliabitur. Matth. 11.

Psal. 64. Valles quibus bonis abundare solent.

Psal. 103. Cant. 2. Montis etiam, & collis nomine qui veniant. Matth. 25.

Luc. 3.

Obliqua quomodo & praua per Ioannem facta sint in directa, & aspera in vias planas.

Quilibet fidelis, ut parat viam Domini.

insolentes & agrestes, & vel ad leuissimam occasionem in excandescantiam insurgentes, conuertantur in mites, modestos atq; lenes. Sunt enim quidam immitti adeo & aspero ingenio, ut spinosae arboris instar, facilius se ipsos vultrent, quam fructum reddant. Doctrina ergo Ioannis hortabatur, ut montes & colles deprimerentur, & vales eleuarentur. Vales, sicut humiles & pauperes turbae, in quibus facilius gratia diuina descendit, ideo priore loco nominantur quae motus, id est, superbi, quos est expugnare difficilius: ob id Christus praedixit Ioanni: *Pauperes euangelizantur*. Solent autem vales frumento, floribus ac fontibus abundare, iuxta id: *Et vales abundabunt frumento*; item: *Qui emittit fontes in conuallibus, alibi quodque: Ego flos campi, & lilium conuallium*: videlicet, Christus humilium, & pauperum parentum fructus.

Mons etiam, hoc est, superbus Pharisaeus, & qui ut cornicula de mutua tuis pennis rerum spiritualium gloria ri solet, corrigatur: collis vero, scilicet superbus, qui temporarijs bonis abundat (nam colles solent esse fructiferi) atque de eis non secus, quam habens Regi debitum cum usura reddendum, vel tanquam diuitiarum alienarum baiulus gloriatur, similiter vitam emendet. Vnde illis dicebat: *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae, & ne ceperitis dicere, Patrem habemus Abraham (& reliqua) iam enim securis ad radicem arboris posita est: & quae sequuntur. Obliqua porro, & praua recta reddebat, quando aiebat publicanis: *Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis, & ad turbas: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & sequentia. Porro aspera complanauit, quando ad milites, iracundum hominum genus, & rapax, dicebat: *Neminem contumacitatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris.***

Possunt haec quoque omnia in quouis homine reformando, iustificandoq; inueniri, ut ad eum Christi

stus in spiritu veniat. Haec enim viae praeparatio fit, quando tolluntur omnes sordes, quae valent offendere oculos, aut olfactum: ideo Hebraea vox significat non tantum parate, verum etiam, expurgate, ut quidam vertunt. Paratur autem, cum recta fit, via, ac proinde breuissima efficitur: hinc Ioan. 1. dicitur: *Dirigite viam Domini*. Quod ut fiat, in primis deprimendus est mons superbiae, & iactantiae diuitijs, & nobilitate, & collis arrogantiae de bonis fortunae: quae quidem superbia in ratione semper altum gradum ambiente sita est, & ut ad infima descendat, seque ipsam agnoscant, deducenda est atque humilianda. Vallis vero facultatis concupiscentis temperantia implenda est, ut ad Deum ascendat: praua etiam, id est iniustitiae, vel obliquae intentiones, quibus creaturas potius, & commoda nostra, quam Dei gloriam quaerimus, dirigenda sunt in rectam. Porro strepens, aspera in vias planas, quando lutum viscosum impudicitiae, & spinosae amaritudinis, & iracundiae, in plana conuertuntur per virtutem mansuetudinis, & gratiam offensoribus ignoscendi: quando etiam ab iniurijs, & maledicis verbis linguam coercemus, ita ut nihil asperum & durum ex ore nostro prodeat, vel ex conuersatione in proximum influat, atque deriuetur. Sunt aliae viae daemonis, aliae nostrae, aliae vero Dei. Viae quidem daemonis, superbia sunt & obstinatio, & dolus, dixit enim: *Sedebo in monte testamenti*. Solet etiam circuire quaerens quem deuoret: quas vtinam nos nostra praua corruptaq; vita non praepararemus. Viae vero nostrae, peccata sunt, ut illae Dei, virtutes: *Non enim via vestra, via mea, dicit Dominus, nostrae enim viae ducunt nos ab Ierusalem in Iericho, id est, a pace ad perpetuum bellum gehennae, de qua damnati pronuntiant: *Lafati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus: & in alio loco ait idem Salomon: *Via peccantium complanata (est) lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebrae, & praena.***

Ioan. 1. Mons eius, & collis qui fit humiliandus.

Quae vallis eiusdem, & quo fit implenda.

Praua quae fiunt illius in directa, & aspera in vias planas.

Viae daemonis, & nostrae quanae illae. Esa. 14. 1. Pet. 5.

Esa. 55.

Luc. 10.

Sap. 5.

Eccli. 21.

Via Dei que sunt, quo modo parantur. Psal. 24.

Via Dei vero, virtutes omnes sunt, ut diximus, ac precipue qua ducibus Domini respondent aduentibus: de quibus David: *Vniuersa via Domini, inquit, misericordia, & veritas.* Via misericordiae succurrit peccatis & poenis nostris: via veritatis, quando id, quod pacto promissit, adimplet. Porro via misericordiae paratur a nobis agnitione peccati, poenitentia, siue relapsionem, fiducia obtinendi misericordiam per gratiam Christi, susceptione medicinae in Sacramentis diuinitus institutis. Via vero iustitiae paratur fide, dilectione, operibus iustitiae, & misericordiae, gratiarum actione, patientia, atque perseuerantia: quoniam fidelis Deus in omnibus verbis suis. Porro ad Gentes quidem, per viam misericordiae venit, quibus nihil debebat, ad Iudaeos autem via iustitiae, quibus scilicet percussit. Illi vero viam hanc non praepararunt, qui non crederunt, neque Christum receperunt.

Alia via ad Gentes, alia ad Iudaeos venit Christus.

Psal. 144.

Ioan. 1.

Alter illorum verborum applicatio, ad Euangelium scilicet, Omnis vallis implebitur, & reliq.

Luc. 2.

Esa. 7.

B. Chrysof. homil. 10. tom. 2. initio.

Act. 15. Vnde illa similitudo, Parandi viam Domini, sit deducta.

sunt, nec montibus aut collibus inaequales, neque curuae, aut asperae, facile ambulatur. Argumento est itaque, aduentum Christi tantam lucem mundo allaturum, ut omnibus & singulis futurus sit facilis ad eum accessus, qua de facilitate alio loco dixit Esaias: *Hac erit ipsis directa via, ita ut stulti non errent per eam.*

Esa. 35.

Esaię cum Matthaeo, Lucae ijs in verbis conuenientia.

Sequitur: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Perpende qua apte Prophetia Esaię incidat cum eo a quo Matthaeus narrat Ioannem aspiciatum suam praedicationem, nam quod dicitur in Esaias: *Parate viam Domini. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, &c.* non est aliud quam, *Poenitentiam agite:* & quod ait Esaias: *Videbit omnis caro salutare Dei,* id est cum eo, *Appropinquauit Regnum caelorum.* Non curauit Euangelista ad verbum recitare sententiam Esaię, sed satis fuit illi sensum expressisse. Ac videtur Esaias rationem reddere, cur debeant praeparari via Domini, & quare tempus esset agendi poenitentiam: nimirum quod instaret tempus, in quo omnis caro salutare Dei videre poterat: itaque illa coniunctio, *Et, siue, Vau,* in principio dictionis redditio est causae. In Esaias vero habetur sic: *Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est,* pro quibus omnibus Euangelista tantum dixit: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Ex aduentu namque Domini reuelata est gloria Domini, id est, Filii Dei, in assumpta humanitate se mundo conspicuum ostendendo: siue, vera Dei agnitione in mundum introducta est, quia antea infinitis propemodum errorum tenebris plenus erat: quam quidem gloriam Angeli Christo nato cecinerunt. *Et videbit omnis caro quod os Domini locutum est,* id est, omne genus humanum, non Iudaeorum tantum, sed & Gentium: nam phrasi Hebraea per figuram synecdochen caro dicitur homo: ut ibi: *Et Verbum caro factum est, &c.* Ad te omnis caro veniet, quanquam interdum carni sanguis adiungatur, ut illud: *Caro & sanguis non reuelauit tibi:* & Paulus: *Continuo*

Quorsum illud, Et videbit omnis caro salutare Dei.

Quando viderit omnis caro salutare Dei.

Luc. 2. Quid significet: Et videbit omnis caro salutare Dei.

Esa. 40. Ioan. 1.

Matth. 16. Gal. 1.

non acquieui carni & sanguini: quibus locutionibus humana natura infinuatur. Quod vero subdit: *Quod os Domini locutum est,* significat, quam fit Deus verax: quomodo adimpleat quae promissit: fietque manifestum, quae ego, ceterique Prophetae promissimus vobis, promissiones Dei fuisse, quam Deum verum in carne oculis vestris conspicietis. Et hoc est quod ait Euangelista: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Vel est sensus, *Videbit* (scilicet per fidem) *omnis caro quod os Domini loquutum est,* videlicet, Christum loquentem, & cum hominibus conuersantem, antea siquidem Deus loquebatur per Prophetas, tandem vero ore suo loqui ipse dignatus est. Sunt qui loqui Patrem Verbum in diuinis, interpretantur, Patrem generare Filium: qua dicendi ratione Prophetarum non raro vtuntur ad indicandam Patris & Filij vnam & eandem substantiam. Vt enim verbum, quod profertur, vel oratio, partus quidam est mentis, intimumque eius conceptum exprimit ac sensum: ita Filius Dei quasi quoddam verbum est Patris, eiusdem naturam atque voluntatem nobis enuntians: ut Ioannes Euangelista significauit: atque ad hunc modum omnis caro, id est, homo, suapte natura caro, sed per Dei gratiam spiritus factus atque

Hoc verbo Esaias quid innuat Prophetam, quod os Domini locutum est.

Alter sensus

Baruch. 3.

Dei Patris locutione (ut quidam opinantur) quid significant Prophetarum.

Ioan. 1.

Exemplorum vis.

praeparatus, videbit salutare Dei: hoc est, Messiam iam aduenisse, certa fide apprehendet, atque illum natum in corde suo per fidei, & charitatis facta sentiet. Et vere salutare, tanquam antidotum quoddam, siue Mithridaticum curandis omnibus infirmitatibus nostris tam spiritus quam corporis efficacissimum: quod illi experiuntur maxime, qui frequentiae Sacramentorum Confessionis & Eucharistiae incumbunt. Igitur diligenter curemus, ne tanto antidoto oblato in nostris agritudinibus ac morbis consensescamus, neque tanto medico ingrati, aut imparati inueniamur: nam huiusmodi ingrati animi significatione, & negligentia nostri praeparatione, sempiternis gehennae incendijs deputabimur, aduentusque illius in misericordia ad nos redimendos atque sanandos, quod ad nos attinet, frustrabimur: quamobrem sedulis, & ardentibus precibus, votisque efflagitemus, ut spiritum nobis infundat, per quem praeparemus vias Domino, & rectas faciamus semitas nostras, quo illum ad nos venientem dignè excipiamus, eodem praestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto, semper viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Christus Iesus quale salutare Dei.

Quomodo in nobis conseruandum hoc salutare Dei.

TRACTATUS IIII.

In illa verba Matthaei. 3. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locusta, & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.*

Ubi celebris ac puulgata habeat fetetia, plusexempla per mouere, qua verba, &

vt Seneca egregie dixit: *Plures homines credunt oculis, quam auribus: longum iter per praepcepta, efficax & breue per exempla*

Senec. epis. 6. ad Lucil. in fine.

pla: proinde Ioannes ad prædicandam pœnitentiam destinatus, veræ pœnitentiæ formam, verosque fructus eius in se ipso præmonstravit, non solum in habitatione, verum etiam in vestitus & victus ratione, quæ statui pœnitentiæ congruebant. Atque hæc quidem ab Evangelista Luca haud sine ratione prætermittenda videntur, cum non ignoraret à duobus prioribus Evangelistis satis superque enarrata esse. Ipse ergo Ioannes non tantum verbo, & baptismo, sed heroico quodam sanctæ vitæ suæ documento itatim hunc, in quem per peccatum coniecti sumus, ab infantia amplexus est, illum quæ coluit, exornavit, nobisque demonstravit. Sciebat quippe puer ab Spiritu Sancto edoctus, parentum scelus nostrorum in paradiso deliciarum fuisse admissum, ideò pro antedoto desertum peccatori conueniebat: quod à primis ac teneris annis inhabitare cœpit. Intelligebant etiam, primos illos parentes nudos à Deo Opt. Max. conditos, gloria tamen quadam & honore sic vestitos fuisse, vt nudi non erubescerent: peccatoque factum fuisse, vt homines ad necessitatem indumentorum adacti fuerint: hoc enim vestimentum nostris maximè ostendendum, & profitendum est: quod quidem præstamus, non quando molles & pretiosas vestes, sed cum duras ac viles tegendis membris aptas & accommodatas assumimus. Nouerat præterea, Deum pelliceis tunicis induisse patres nostros, quæ ex pellibus cæforum conficiuntur animalium, vt hoc signo indicaret, mortificationem nobis deberi, atque adeò ipsamet mortem nostrum esse indumentum post offensum Deum, aut potius insinuare voluit dictum illud Prophetæ: *Homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Ad hæc, cognoscebat Ioannes, illos per fructus vetiti appetitionem atque esum à veteratore demone seductos fuisse, propterea ieiunio, cibi parsimonia atque vilita-

te peccatum esse multandum atque penfandum. Ergo in tribus plecti debet peccator, quæ videntur homini necessaria, in habitatione, in veste, atque in cibo. Pro habitatione ergo Ioannes caernas deserti incoluit, vt ita perditum paradysum recuperare promereretur: pro indumento verò gestabat pilos camelorum (hoc est, pecudum immundorum) cõtextos, siue confectos in modum cilicij seu sacci, ad carnis petulantiam atque superbiam reprimendam ac coercendam: cumque huiusmodi cilicia carnem pungant, debet homo huiusmodi punctionibus commonescere de peccato suo antiquo, quo grauius saucietur in conscientia. Habebat etiam Ioannes zonam pelliceam circa lumbos suos: id est, ex frusto coriaceo intonso, siue piloso, nullaque arte elaborato sibi zonam contexuerat, quam alij de more laneam, lineamue gestabant, & vt est probabile, carni proximam Ioannes adhibebat, vt Helias eius typus gestauit. Et quoniam zona vestes diffluentes colligit, & aptos homines reddit ad agendum, idcirco omnes sancti præcincti à Scriptura inducuntur, vel tanquam in actione positi (negligentes enim & delicati minimè cinguntur) vel quia concupiscentiæ motibus compescendis semper incumbunt. Cum autem in vestitu peccare homines soleant, aut multitudine vestium, aut molliæ, vel pretio & splendore, nihil hinc tale inuenies: nam vnica tantum narratur vestis, atque illa quidem breuis, qua inuolueretur magis, quam vestiretur, aspera, & vilissima, & que bestiarum potius esset quam hominum. Qui verò in hunc locum ex nouis hæreticis scribunt, & contentunt eodem vestimenti genere vsusum Ioannem fuisse, & eisdem cibos esitasse, atque solebant facere sui temporis, & loci illius incolæ, magnopere cæcutiunt & hallucinantur. Nam de vestitu scribit Cythereus: *Vestis Ioannis erat contexta ex pilis camelis, similis ei, quam hodie vulgo à camelis vocamus camelote, Latini vndulata:*

In tribus peccator plectendus est homine necessarijs quibus.

Tunica Ioannis pellicea qualis fuerit

Sancti viri quid est quod inducuntur præcincti in sacris literis.

Variæ hæreticorum nostri seculi de Ioannis vestitu opinioniones refelluntur.

Cythereus in c. Matthæi. 3.

Cur Ioannes austeriorem vitam fuerit secutus.

Gen. 3.

Luc. 1.

II. ratio.

III. ratio.

Gen. 3.

Psal. 48.

III. ratio.

nec fuit seruida vestis, nec minus pretiosa, sed mediocris & vobis, & in ijs locis iudæis. Sic illenugator, eludens verba Evangelica. Nam, vt Plinius docet, vndulata vestis primò fuit è lautissimis, hoc est, varijs coloribus distincta, & Varrone teste, Reges olim vndulatas non minus quam prætextas habere solebāt: præterquam quòd hæc vestis nõ ex camelorum, sed ex caprarum & hircorū pilis fiebat. Marloratus verò ibidem ex magistri sui Caluini doctrina in harmonia Euang. tradit montanum descripsisse Euangelistam vestitum ab omnivrbano nitore, & lautitijs remotum. Et Ceturiares: *Non est, inquit, contexta, vt quidam opinantur, sed vntato genere vestitus, quali illi, qui ad montosa loca habitabant, vt ebantur.* Similia Bucerus, & alij. Ita isti boni viri sua veste Ioannem spoliunt, & induunt aliena ac peregrina, cum tamen Ioannes pœnitentiæ præco futurus, præter cremum, durissimum, ac rigidissimum vitæ genus instituerit, alperioribus ac vilioribus vestibus quam illis in regionibus in more esset, vtens, vt omnes nouitate ad pœnitentiam alliceret. Vnde Dominus: *Quid existis, inquit, in desertum videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt, quod nominatim de eo nõ dixisset Dominus, si idem illi cum reliquis genus vestimenti fuisset. Si mihi neque vescendi ratio cum cæteris communis fuit. Adde, quòd venit Ioannes in spiritu, & virtute Helias, qui vir erat pilosus, & zona pellicea circa lumbos eius. Eusebius Emisissenus sermo. de Ioane Baptista: *Ille pilis camelorum, iste cilicio vestitus incessit.* Bernardus serm. de priuilegijs B. Ioan. Bapti. *Rigida (ait) vestis, & durissimis hispiditatibus contexta, rigore squalifero corpus afficit Patriarchæ, carnemque tenerrimam immaturata distinctione disciplina feritate coarctat.* Et alibi, *Victum & vestitum, ait Apostolus, habentes, his contenti simus. Apostolica professio ista est, sed Ioannes etiam hac contempsit. Denique, audi. Dñm in E-**

Plin. lib. 8. natu. histo. cap. 48. Vndulata vestis que sit. Varro. li. 1. de vita Pop. Rom. Marloratus Caluinista.

Cent. 1. li. 1. cap. 10.

Bucerus.

Matth. 11.

Luc. 1. 4. Reg. 1. Matth. 3. Euseb. Emis. sen. hom. 1. Bernard. id. ser. in nati. Ioan. Bap.

1. Tim. 6.

uangelio: Venit, inquit, Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestitus. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorū forte irrationabiliū animalū sic nec pilus Cameli humanū est indumentū. Aut. quoque ope. imperf. in Matth. Consuecudo erat apud Iudeos, vt zonis laneis vteteretur. Ideò iste quasi aliquid durifacere volens, zona pellicea cingebat se. Theoph. ibid. Omnes sancti introducuntur à Scriptura cincti, veluti seper in opere existentes. Negligentes autem, & delicati non cinguntur, vt nunc Saraceni, vel quòd affectiones concupiscentiæ mortificauerunt. Pellis enim mortui animalis pars est. Sic illi. Porro litem etiam nobis intendunt hæretici non minus circa cibum eius, id est, locustas, & mel syluestre, quæ circa indumentum, vt planè se Epicureos, & nouos ministros ostendat. De locustis igitur sic statuunt Centuriares: *Ferunt autem illa locusta species cancorum terrestrium, locustarum aliquam speciem representantes: siquidem chelis carent, habent tamen quasi spinas quasdam in crusta, & cornua longiora, quam ceteri cancri. His fortassis vsus est Ioannes, quia piscatores Iudaici eos abiecerunt, tanquam prohibitos pisces, Ioannes verò pro libertate Evangelica eos comedit.* Similia docet Bucerus, addens, illius regionis incolæ illas esitasse: quia Plinius scribit Parthis has in cibo gratas extitisse: faciens admiranda opera Ioannis communia cum reliquis. Sed profectò in hunc sensum multa faciunt. Primò, quia *ἀνιδας* nõ quæ significat cancos, qui Græcè dicuntur *καρκίνι*, vt Brent. & Beza etiam docent. Squillæ verò nominantur *καρκίνι*, pro quo isti corrupti videtur legisse *ἀνιδας*, id est, locustas. Et Epiphanius refert, Ebionitas deprauasse hunc locum, & pro *ἀνιδας* legisse *ἐνιδας*, id est, bellaria ex melle. Beza, vt noui aliquid proferret, *ἀνιδας* vsurpat pro *ἀνιδας*, id est, pyra syluestria. Sed importunum est voces confingere nouas, cum nullo textus præsidio, vel alicuius Patris testimonio comprobet talem lectionem. Deinde quomodo Squillæ, vel cancri in Iordane esse finguntur.

Matth. 11. Aut. oper. imperf. in Matth. 10. 3. tom. 2. operum B. Chrysof. Theophyl. in Matth. cap. 3.

De locustis, quibus Ioannes baptista vescitur infana Magdeburgensium opinio refellitur. Cent. 1. li. 1. cap. 6.

Bucerus.

Plin. li. 11. natu. histo. c. 22. & li. 6. c. 30.

I. argu. quod non fuerint cancri terrestris.

Epiphanius hares. 30. Beza figmentum.

II. argum.

Matth. 11. III. argum. & III.

Leuit. 11.

Ibidem. V. argum.

Act. 10.

Per locustas quid hic de. iat intelligendum.

Hiero. li. 2. in Iouinia. tom. 2.

Hila. Can. 2. in Matthæum.

Chryf. ho. 2. in Mar.

Hiero. in 4. capit. Iona. tom. 6.

Rabanus. Lyranus. Diodorus.

tur, cum in mare non influat, sed in Asphaltiten lacum descendat tantum, & ibi abforbeatur? Tertio, quomodo Ioanes, qui vix pane vesceretur, & abstemius erat, nec comedens, nec bibens, pisces, qui in delicijs haberi solent, comederet? Quarto, ineptum est prorsus, Ioanne in hac occupatione quotidiana procurrere ad mare, & colligendi cancris ponere, & facere eum cancrorum helluonem, qui instar turturis & passeris solitarij viam ducebat Angelicam. Quin to, durum & illud, Ioanne legis obseruantissimum, contra legem Leuiti. cancris esitasse, cum lex adhuc vigeret, locusta vero, quae animal est volatile, ut mundum, aperte in eodem loco permittatur ad esum: Quicquid, inquit, ambulat super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per qua salit super terram, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attachus, atque ophiomachus, ac locusta, &c. Quae vero laus fuisse Ioannis, si lege vetitis, damnatisque; cibis per incontinentiam vsus fuisset? Habitus potius fuisset legis violator, & nequaquam auditus fuisset, qui legem adhuc obligantem transgrederetur, cum illa non per Ioannem, sed per Christum esset abroganda: etsi Petrus etiam post aduentum Spiritus Sancti dicebat: Nunquam manducaui omne commune, & immundum.

Non igitur hic accipitur locusta pro vlla piscis specie, quia ignota est haec significatio sacris literis: ergo vel pro animali terrestri est accipienda, cuius esum lex permittit; ut inde constare possit in cibum humanum venire solitam, & cuius maxima copia erat in illo deserto: vnde Hieronymus, qui Palaestinam optime nouerat, asserit earum nubes per desertum, & calidam eremi vastitatem reperi, & illis Orientales populos Lybie vesci. Et in eum sensum multi Patres interpretantur, ut Hilarius, Chrysostomus in Marcum, Hieronymus in Ionam, Rabanus, Lyranus. Diodorus testatur populos esse in Aethiopia, qui non alio cibo vtantur quam locustis, vnde & ἀγγιδαίως vocat. Pli-

nus testis est, hoc animal in delicijs fuisse apud Parthos. Sed quod apud illos erat in delicijs, apud Iudaeos fortassis erat vilissimum. Nec obstat, quod non crude, sed coctum in vsu cibi fumerentur: coctum autem aliquid in deserto sumere Monachos, luxuria sit, ut testatur Hieronymus: quia illi non semper coctam locustam edi solitam aiunt, sed fumo & sale in annua alimenta durari: quod certe Ioannes non faciebat, sed crudis vesceretur. Quanquam, ne quid dissimulem, sunt ex Patribus quidam, qui locustas, nec animal terrestre, nec aquatile putent, sed herbas tantum, aut fruticum & foliorum extremitates. Hoc in primis docet Athanasius: Locusta, inquit, non animata, sed herba sic dicta: idque ex duobus locis Scripturae confirmat. Ait enim Dauid: Sicut umbra cum declinat, ablatum sum, & excussus sum sicut locusta. Et Ecclesiastes. Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparitis. Ut enim amygdalus, & capparitis, non sunt caro, sed frutices, ita locusta quae crescit in campo, & prato. Ioannes enim si panem non comederat, multo minus carnem: mel autem, cibus est monachorum. Sic ille. Et Isidorus Pelusiota in epistola ad Timotheum producit: Non sunt, inquit, locusta animalia, ut non nulli putant imperiti, similia scarabeis, absit, sed ἀγγιδαίως, id est, germinum herbarum. Pantaleon Diodorus intelligit per locustas radices quasdam. Et ita Euthymius in Matthæum etiam docet, dicens: Locustas quidam herbarum virgulta dixerunt, quidam autem herbam dictam locustam, alij vero ipsum insectigenus. Perottus putat potius intelligendum Ioannem victitasse herbarum summitatibus, quam locustis, animali venenoso, & noxio: & Episcopus Abulensis in hunc locum ex Brocardo producit multa Monachorum monasteria iuxta ripam Iordanis sita, in quibus habitantes, quibusdam herbis vescerentur, quas dicebant esse locustas, quas olim Ioannes in cibum adhibuit. Nicephorus quoque Callistus sic scribit: Filius Zachariae Ioannes, in cuius

Plin. ibid. Hieron. ad Heliodor. epist. 1. to. 1. initio. Alia patrum interpretatio de locustis. Athanas. in scholijs Noui Testamenti. Psal. 108. Eccles. 12. Isid. Pelus. Pantal. Diodorus sermo. de sanctis luminibus. Euthym. in Matth. 3. c. Nicephor. Calli. li. 1. hist. Eccle. c. 14.

Luc. 1. Matth. 2.

Exod. 10.

Lofsius. Strigilius.

Suidas. Quale fuerit mel syluestre quo Ioannes vesceretur, secundum hereticos, quorum reprobatur opinio. Qua ex materia Iudaei panem in deserto conficerent, Isid. Pelus. ibidem.

Sensus verus

Orig. hom. 11. in Luc. Euthym. in Matth. 3. c.

1. Reg. 14. Plin. lib. 11. c. 16.

Caluin. in Harmo. Euang. Mar. lora. in cap. Matth. 3.

natiuitate patris vox soluta est, cum prius ab illo Ioannis nomine in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annu agebat, & vna cum matre Elisabetha in spelunca quadam ad regionem montanam saluus conseruabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manu. Ibi tenerioribus arborum frondiumque, summitatibus pro cibo, camelis pilis pro tegumento, pelliceaque, in superzona utebatur. Sic ille, Graece vocans ἀγγιδαίως, quae in Euangelio dicitur ἀγγιδαίως. Quas sic dictas esse quidam testantur, quod id animal summas aristas aduolans depascatur, ut in Exodo legimus. Postrema disputatio est de melle syluestri, in qua etiam haeretici Ioanni negotium facessunt. Lofsius in cap. 1. Marci, & Strigilius ibidem, dicunt, mel syluestre idem esse quod in pharmacopolijs vocant manna, & in medicinis conficiendis vsu habet, idque ex Suida conantur probare, mel syluestre quod ex arboribus colligitur, esse manna. Sed certe manna, ex quo panem conficiebant Iudaei in deserto, non ex arbore, sed ex terra colligebatur, & delicati saporis cibus erat, manna vero, quod ex arboribus, etsi vsu praestet in medicina aliquem, quid hoc ad cibum & alimentum quotidianum? Quare Isidorus Pelus. in praedicta epistola scribit: Neque rursus est mel syluestre, sed ab apibus agrestibus confectum amarum, quibus ostendebat Ioannes magnam corporis robustitatem, id est, mutationem, fame & asperitate omnis saporis appetitum amaricans. Sic ille. Hoc mel sterile dicitur a Patribus, non autem domesticum, aut humana industria percolatum, ut docet Origenes in Lucam. Euthymius vero docet illud in petrarum scissuris ab agrestibus apibus confici: quod & amarum & insuauae nuncupatur. Huius mellis in deserto fluentis Ionathas aliquid virga extensa degustauit, ut habes in lib. Reg. A Plinio mel quoddam syluestre vocatur ericæum ab erica frutice, quod inter caetera mellis genera minimè probatur: quamquam quidam ex haeticis hoc reprobent, ut Caluinus ac Marloratus.

De potu Ioannis nihil hic scribitur, quia Angelus à principio dixerat: Vinum, & siceram non bibet: quare potus eius, aqua erat pura, quam fons in deserto suppeditabat, aut fluuius Iordanis, ut ob id à Domino dicitur venisse neque manducans, neque bibens, quod consuetis hominum esculentis, ac poculentis minimè vteretur. Haec autem victus summa austeritas, & quae maior nulla in Scripturis legitur (nec enim austeritas est, sine cibo miraculo viuere) Ioanni conueniens extitit, tum propter se, tum etiam propter alios. Propter se quidem, in primis ut à peccati labe praeseruaretur, quo modo carnes recentes sale à putredine corruptio neque feruantur: quod si sancti aliqui vel sine leui crimine omnino hanc vitam traduxerint, illud certe diuinae gratiae est adscribendum: quod etsi commune cum omnibus iustis non sit, quibusdam tamen priuilegio concessum fuisse, ut omnes gradus inueniantur, dignitati gratiae nihil derogat: sicut docet Augustinus libro de baptismo paruulorum ad Marcellinum, & libro de perfectione iustitiae. Deinde, ut capax abundantioris gratiae efficeretur, totus ad Deum fuit conuersus Ioannes, & à mundi huiusce voluptatibus, à cœtuque hominum segregatus atque secretus: Nam corporale ieiunium vitia comprimunt, mentem eleuat, & caetera, ut canit Ecclesia. Adhuc, quo maiori eorum, qui penitentia indigent, commiseratione moueretur, ex quo etiam maiora sibi apud Deum merita compararet. Propter alios vero haec à Ioanne vitae asperitas suscepta est: partim quia rudes non putant, magna esse interiora dona, quae non videtur, nisi illa tantum, quae sibi difficiliora secundum sensum videtur; partim, quia Ioanes minor, quam Patres, signa edere non debebat, quoniam maior erat illis omnibus: nec rursus maiora, aliter in Christum receptus fuisset, propterea nullum signum edidit. Sed ut Moses balbus auctoritate valuit propter signa, ita Ioannes eloquentis

De potu Ioannis cur fiat hic mentio nulla, & qualis extiterit. Luc. 1. Matth. 11. Cur Ioanni propter se conueniens fuerit vitae austeritas tanta. B. Aug. lib. 2. de peccato. mer. & remiss. cap. 6. & deinceps to. 7. Idem eodem tomo. II. ratio. III. ratio. Cur vero propter alios si asperitas vitae extiterit Ioannes, prima ratio. Exod. 4. Ioan. 1.

Matth. 21. Vite alicuius sanctimonia vnde & apud quos maxime commedatur.

Christus Moysi, & Ioanni in quibus excelluit.

Matth. 2. Luc. 2.

II. ratio. Luc. 2.

Matth. 11.

Locustæ & melsylvestre quid mystice.

Veste se pellicea prædicatores Ioannis instar, circa lumbos quomodo præcingant.

Rom. 5.

vita excelluit, adeo vt non auderent eius testimonio repugnare. Matth. 21. Vita autem probitas & integritas apud rudes & simplices nulla re magis, quam asperitate victus comedatur sponte suscepta, vt fuit illa Ioannis; & procul ab omni suspitione hypocrisis, siquidem à pueritia, & in deserto cepit: neque magnis bladiabatur, & tato tempore durauerat: cum hypocrita, qui honores ambiunt, in illos quandoque ferantur feruentius, nec tamen volunt huius vite iacturam facere. Sciebant autem Ioannem cepisse à puero, & vsque in presentem diem perseverasse, quonia in pueritia distincte & clare cognitus est: secus Christus, in comuni tatum ab illis notus propter Magos, Simeonem & Annam. Et vt in Moyse signa fuere, & in Ioanne sola prædicationis facundia, in vtrisque; tamen insignis vite sanctimonia emittit: ita in Christo Domino excellentia signorum simul & eloquentia summa cum vite sanctitate coniuncta, fuere.

Deinde hic vite rigor seruiebat, quatenus agende penitentiae aptus esset prædicator, quam ipse filius sacerdotis vnicus, innocens faciebat, ac diues. Tu vt sermonis eius, quo viuum tangebatur, cum res postulabat, in vestitu significaretur asperitas: qui enim mollibus vestiuntur, scilicet adulatores, in palatio sunt: qui vero pilis camelorum induuntur, vt Ioannes, in carcere. Existimo autem Deum peculiari ratione exemplum tantam nobis austeritatis posuisse ante oculos: in primis, vt admiremur, deinde vt confundamur, & vel eius longè vestigia sequamur.

In melle autem, & locustis parui volatus, dulcedo transiens in cordibus Iudeorum ad horam exultantiam significatur, atque in ista doctrina Ioannis pungens cor, atque illud dulcans, & eleuans representatur. Docet etiam prædicatores Ioannes, veste vt pellicea circa lumbos præcingat se se, id est, vt stricte, & caste viuant: nihilque est, quod ita cingat lumbos nostros, & à sordidis ac fœdis flagitijs reuocet, quam mortis, & poenarum, quæ peccati causa in mundum intrarunt, assidua ve-

hemésque meditatio. Quia vero locustæ sunt herbarum, ac terræ nascentium certissima pestis; apte designat peccata, quæ animas iuxta & corpora, ceu lues quædam inficiunt. Assurgunt & locustæ, ac facile in terram recidunt: sic peccator, per ambitionem in altum erigitur, verum locustæ instar, ad terram deprimitur. Vt ergo Ioannes edebat locustas, ita prædicator peccata populi deuorare debet, docedo populum, qua ratione veniam peccatorum assequi valeat, atque ipse pro eis Deum, vt illis ignoscat, exorato: & sic implebit verbum Prophetæ: *Sacerdotes comedent peccata populi.* In veste rigida ostenditur virtus temperantiae, in cingulo fortitudo, in melle vero prudentia, atque in prædicatione iustitia.

Tunc exhibit ad illum Ierolyma, & omnis Iudæa, & vniuersa regio circa Iordanem. Leue illud est, quod Marcus prior referat concursum populorum ad Ioannem, deinde vero rationem victus eius atque vestitis recenset, cum Mattheus præposterò modo narrauerit: siue enim præcedat, siue sequatur, ab Evangeliorum scriptoribus referuntur ad commendandam auctoritatem Ioannis, & vim, & efficaciam prædicationis suæ. Certe illud maius, & magis mirum alicui videri posset, Ioannem, vt nuntium ac præcursores à Deo Opt. Max. ad Iudeos destinatum, legationis tamen suæ tenorem exposuisset primum non in Ierusalem, Regia & principe ciuitate, sed in deserto, siue in solitudine. Quis enim vnquam magnus & generosus Princeps legatum honorificum ad alium Principem, aut Regem destinauerit, qui tamen in mandato habeat, vt in deserto, vbi hominum est nullus, legationis suæ causam exponat, quin potius in loco celebri, & hominibus refertissimo? Verum hoc magnitudini, cum legationis ipsi, tum factitati legati tribuendum est: na talis fuit legatio, talisque ac tantus Ioannes, qui ea factus est, vt siti ardoreque eum audiendi ciuitates fieret deserta, & deserta ipsa inhabitaretur: quippe numerosa populi multitudo erat audiendi, baptismique ab eo suscipiendi gratia, ad eum confluebat:

Quid locustæ portederent.

Osee. 4.

Sacerdotes vt peccata populi comedant.

Vita Ioannis austeram cur Euangelistæ commemorant.

Ioannis legatio quid primum, & singulare habeat.

Quanta eius prædicationis vis, & potentia.

Matth. 3. Luc. 2.

Quo modo omnis Ierolyma exhibit ad Ioannem audiendum. 1. Para. 9.

Quid ite, omnis Iudæa. Ios. 18.

Iordanis ortus, & exitus. B. Hieron.

Quæ tria Iudeos ad Ioannem audiendum allicerent, ac prouocarent. Matth. 11.

vt testatur Euangelium: *Tunc exhibit, inquit, ad eum Ierolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem.* Et quemadmodum Deus Christo nato, Angelos suos primos nuntios cœlitus misit non ad vrbes, ac Principes, verum ad pastores in agro gregi suo inuigilantes: eadem ratione nunc præcursor, Dei que legatus & nuntius in desertum missus est, vt primos quosque ad se venientes nullo discrimine personarum instrueret, & euangelizaret.

Per Ierolymam intellige, magnam eius partem, sed non omnem: nam templi ministri egredi non poterant, vt habetur. 1. Paralipo. 9. Ob id Marcus inquit: *Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, & Ierolyma vniuersa.* Id est, ex omni hominum genere & gradu, Deusque nouit perterrefacere, & commouere etiam magnas vrbes (nisi vbi scelera magna impediunt tractum eius & vocationem) tum Angelis suis hominum corda excitantibus, tum hominibus ad noua & insolita se ipsos conuocantibus, & tanquam cortinis quibusdam inuicem se trahentibus.

Dicitur etiam, *Omnis Iudæa*, id est, fors seu tribus Iudæ. Ierusalém namque in tribu Benjamin est sita: vt traditur Iosue. 18. Additur, *Et omnis regio circa Iordanem.* Iordanis, fluius est Iudææ, qui è duobus fontibus Ior, & Dan, vt Hieronymus est autor, circa radices Libani montis ortum accipit, & nomen, qui radices deserti Iudææ præterlabitur, mox in lacum, quem Genesar, vel Genesareth vocant, se fundit, deinde mare mortuum petit, naturam dirum, à quo postremo absorbetur, & euascescit. In Ioanne autem tria esse videbatur, quibus populus prouocatus est, vt ad se veniret. Primum, quod à secundi templi constructione vsque ad id tempus, Prophetis caruerant; idem multi Prophetam visuri, tanto studio & ardore ad eum accurrebant; vnde Dominus dixit, *Quid existis in desertum videre?* Iustoque Dei iudicio factum fuerat, vt vatum diuinorum destitueretur oraculis, quorum dum suppedita-

bat copia, nullam rationem haberunt. Vnde dixerunt postea: *Signa nostra non vidimus, iam non est Prophetæ, & nos non cognoscat amplius.* Diuinitus ergo effectum est, eorumque profulantibus demeritis, Prophetam vt nullus extiterit, vt maiori cum siti & auiditate Ioannem plusquam Prophetam, Messiamque Principem Prophetarum exciperent. Secundum est, ipsi prædicationis genus nouum & insolens: quod non more cæterorum prædicabat simpliciter, *Penitentiam agite*, sed viam iubebat parare Domino venienti; regnumque cœlorum aduenisse nuntiabat: quæ duo maxime erant noua, & è facili excitare poterant populum. Tertium erat, austeritas illa & horrida vita Ioannis, quæ admirabilem illi fidem, & auctoritatem conciliabat.

Et baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua. Pauca primum de Ioannis baptismo dicemus, deinde quædam adijciemus de illa confessione peccatorum. Verbum *Baptizandi* Græcum est, idemque significat quod Latine, *Immergere*; itaque baptismus proprie est immersio: quamquam alias baptismus etiam peragi possit, vel intinctione, vel asperione: nam his ferè vocibus vtuntur Patres. Porro hic cum copia esset aquarum, immersione baptismum celebrabat Ioannes, & primum quidem in Iordane, vbi erat aquæ plurime, deinde etiam in Ænon iuxta Salin, vt dicitur Ioann. 3. & fortassis in alijs locis, vbi suppeditabant aquæ, & quia olim educti patres de Ægypto, & transeuntes Iordanem, intrarunt in Terram promissam: atque in eodem fluuio Naaman Syrus à lepra mundatus est, ita vt caro eius redderetur sicut caro pueri: idem tum Ioannes, tum Christus in Iordane baptizati: & per Christi baptismum ingredimur in Terram promissam, nepe in Christum, cui per fidem inserimur, vt membra capiti, cuius etiam fructibus enutrimur, sanamurque; ab omni sordide, & lepra peccati, atque innocentia restitumur. Interpretaturque Iordanis fluuius iudicij, vel, descensus iudicij:

Iudæi vsque ad Ioannem multo tempore cur caruerant Prophetis.

Psal. 73.

Secundum;

Tertium.

Baptizare, proprie quid sit.

Ioannes quomodo baptizaret.

Ioann. 3.

Ios. 3.

4. Reg. 5.

Qui nos baptizamus ducit in Terram promissam: & quæ sit Terra promissa.

Jordanis quod sonet.

1. Cor. 11.

Mystici Jordanis riuus duo.

Ioannis baptismus qualis erat.

Matth. 21.

Ille baptismus quadiu viguit.

Quando cepit, & desijt Ioannes baptizare.

Matth. 14. Ioann. 3.

Ioann. 4. Cur Ioannes baptizaret.

dicij: videlicet dum per humilitate nos descendimus, nosq; ipsos reos & peccatores agnoscimus, atq; profitemur, siue etiam du nos metipfos iudicamus & damuamus, a peccatis lauamur. Est enim poenitentia, purificans ille fluuius, scatenens e duobus fontibus, agnitione scilicet proprie iniustitiae, & recordatione Diuinae bonitatis. Primo ex fonte fluunt lacrymae ex intimis cordis venis & arterijs, quae quamuis amarae sint, maculas tamen animae vehementer abtergunt. Secundo ex fonte dulces emanant aquae, quibus & poenitentia dulcatur, & conscientia consolatur. Quia vero dicit, *baptizabantur ab eo*, innuitur, quod baptismus ipsius esset, sicut alibi Dns dixit: *Baptismus Ioannis vnde erat? e caelo, an ex hominibus?* atque ita ipse solus erat minister sui baptismi: quoniam enim potestatem non habebat commitendi alijs officij baptizandi, propterea solus ipse baptizabat, quia solus disponebat ad Christum: neq; si alius vellet baptizare, tam facile crederetur: idcirco baptismus ille ad tempus valuit: & sicut dispositio, forma introducta, cessat, ita introducto Christi baptismo, ad quem disponebat, Ioannes ille penitus aboleuit: ideò postea inutilis fuisse, frustra que occupasset. Cessasse autem, indicatur illis Christi verbis: *Baptismus Ioannis vnde erat? e caelo, an ex hominibus?* Quod vero praeterito imperfecto vitur, *baptizabantur*, insinuatur perseuerantia eius in baptizando ab initio praedicationis suae vsque ad carcerem, in quem tandem coiectus est ab Herode: ideò Ioann. 3. scribitur, quod baptizabat Ioannes in Aeno iuxta Salin: & Christo baptizante, etia baptizabat Ioannes, vt dicitur ibidem: nam si incipiente Christo baptizare, Ioannes quieuisset, videri posset ex inuidia, aut ira cessauisse a ministerio baptizandi; discipuli quoque Ioanis atq; Pharisei magis offenderetur, ac magis zelarent pro eo, si grauitertulerunt, quod Christus baptizaret. Ergo baptizabat Ioannes, vt ea occasione plurib; , qui ad se confluebant,

Christum manifestaret. Baptizabantur autem populi adducti ad id Ioannis auctoritate & consilio: vnde baptismus eius traditur e caelo fuisse, non autem vlla necessitate, siquidem nullibi praecipitur de suscipiendo baptismo Ioannis inuenitur; sed consilium tantum Dei, a Phariseis & Legis peritis spreto dicitur Luc. 7. quod si praecipitur extitisset, Christus Matth. 21. allegasset; imò populos coegisset ad baptismum Ioanis, puerosque obligasset. Ad haec, baptismus Ioannis confestim erat antiquandus; ideò non est sub praecipito datus. Praeterea non antiquabat circuncisionem, cum baptismus Ioanis gratia esset destitutus, quam tamen circuncisio coferebat: quae quidem circuncisio ante legem instituta fuerat, & data patribus, teste Christo: & propterea rentur quidam, nequaquam spectare ad sacramenta Legis. Amplius, Ioannis baptismus legem non euacuabat, neq; inducebat, quae Ioanne mortuo non cessauit etiam, ne sine lege aliquo tempore Iudaei essent: imò, quod potius est, ante Euangelium promulgatum, baptismus Christi & circuncisio simul currebant.

Baptizabantur porrò Iudaei tantum, non autem Gentiles, aut pueri. Gentiles quidem, eo quia non credebant in venturum Messiam, vt baptismo tali ad illum disponderentur; aliter irritari potuissent Iudaei, quibus Messias secundum carnem cognitus erat, & expectatus: id est, in Iudaeorum bonum tantummodo, & gloriam: quod erat facere Messiam priuatum, atque vni populo adstrictum, & carnalem, atque temporalé. Pueri similiter, quia nec eos poenitet, neque confitentur, nec exeunt in desertum, minimè baptizabantur, tametsi eorum parentes offerre possent illos Ioanni, vt Christo offerrebant. Ac minimè quidem conueniens visum est, solum Christum a Ioane baptismum suscipere, sed etia alios cum eo pariter; tu ne videretur melioris baptismi institutor & autor, quam Christus, in quantum melior

Prima ratio cur baptismus Ioannis consilij erat, non praecipiti. Luc. 7.

II. ratio.

III. ratio.

Ioann. 7.

III. ratio.

Quare Iudaeos tantum, non Gentiles Ioannes baptizaret.

Quibus de causis alij etiam praeter Christum a Ioane debuerint baptizari.

erat,

B. August.

erat, qui baptizabatur baptismo Ioanis, quam Christi: vt ait Augustinus lib. de baptismo contra Donatistas: tum quod per baptismum Ioannis aptarentur ad baptismum Christi, si cut per doctrinam Ioannis disponebantur ad doctrinam eiusdem Christi. Oportebat igitur, vt illi, qui baptizandi a Christo erant, antè essent baptizati Ioanis baptismate: tum quia institutus fuit ille baptismus, vt per eum Ioannes Christum agnosceret, quem antea non cognoscebat, cuius rei gratia datum est signum Spiritus sancti in specie columbae: vt factum est. Hoc autem fieret frustra, si Christus tantum ab ipso fuerat baptizandus. Postremò, baptismus Ioanis institutus est ad ostendendum Christum toti populo: & quonia erat baptismus poenitentiae, vt ab eo baptizati agerent poenitentiam: si solus Christus a Ioanne esset baptizandus, haud posset post baptismum ostendi toti populo: nam hic confluebat ad Ioannem causa baptismi suscipiendi. Poenitentiae actio quoq; magis quadrabat peccatoribus, quam Christo innocenti.

Ioanis baptismus quare non omnes obligaret aequè ac baptismus Christi. Aug. lib. 5. cap. 9. & alibi passim, tomo. 7.

Ioanis baptismus quare ratione Sacramentum dici possit. D. Thomas tom. 4. Episc. Abu. part. 1. in principio. Quod ille baptismus gratiam minime

modò: nam aliàs etià ille baptismus Christi in aqua erat, at non sola, sed in aqua & Spiritu, iuxta illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*; siue, in aqua, & sanguine, vt ait Dilectus discipulus: siue, in Spiritu sancto, & igne, vt inquit Matthaeus. Deinde ex eo quod baptizati a Ioane, baptismo Christi iterum intingebantur, vt refertur Act. 19. ac rursus ipse Ioannes testatus est: *Ego quidem baptizo vos aqua in poenitentiam: ipse autem vos baptizabit* (scilicet a me baptizatos) *in Spiritu sancto, & igni*. Postremo, abudaret Christi baptismus, si illud Ioannis gratiam contulisset, quo tamen Apostoli baptizati sunt, & vt saluti necessarium ab illis praedicatum: qui vt fundameta Ecclesiae Christi haberentur, signum Spiritus facti in linguis igneis haud dabatur nisi illis praedicantibus, Act. 11. vel illis manus per confirmationem imponentibus, Act. 8. & 19.

Causa porrò propter quas Ioannes missus est cum baptismo, videntur haec esse. Prima, vt signo sensibili populo alliceretur ad videndum Christum. Secunda, exhortatio ad poenitentiam; tum vt rectius meminisset innouandae vite, atque ita baptismose terram aequè subiectam profiteretur: siquidem terram se esse protesta tur, id est, peccatorem, qui suscipit baptismum. Tertia, quo priuatim magis docerentur, ac poenitentiam promitterent in remissionem peccatorum: id est, quae poenitentia remittit peccata, baptismus autem poenitentiae in remissionem peccatorum propterea dicitur, quia ad talem poenitentiam adhortabatur Ioannes, atque eam profitebatur baptizatus. Tum quia non dabatur aliter gratia remissionis peccatorum citra poenitentiam; cum tamen citra hanc sint dona Dei, nempe baptismus, & vocatio. Atque haec de baptismo Ioannis.

Sequitur: *Confitentes peccata sua*. Quidam exponunt, in genere: quoniam enim omnes baptizati confitebantur, videbatur generalis confessio, & non singularis. Sed quia reue-

conferret, neque characteré imprimeret.

Ioann. 3.

1. Ioan. 5.

II. argum. Act. 19.

Matth. 3.

III. argu. & vltimum. Infra vlt.

Cur missus a Deo Ioannes baptizare.

Rom. 11.

Iudaeorum Ioanis peccata fictitia sua, qualis fuerit illa confessio, publica, an secreta.

ra

Gen. 4.

Num. 5.

Vnde constat priuatam illam confessionem extitisse.

II. argum.

Act. 19.

III. argum.

Matth. 21.

Culus typi, & figura gestus confessionis Ioannis.

ra confessiones exactæ in lege Naturæ ab Adam delinquente, & Cain fraticida fiebant priuatim de singulari peccato, & in lege Moyfi delinquentibus præscribebantur certa sacrificia, vt habetur Num. 5. quodq; confiteretur postea delictum suum in specie; idcirco hæc à Ioanne exacta confessio, autoritateq; eius inducta, & quæ aliàs vincere debebat, propiusq; ad illam Noui Testamenti accedere ad assuefaciendos homines ad confessionem Euangelicam, quæ in peccatorum singulorum enumeratio ne consistit, singularis erat, ac priuata. Id quod ex textu etiã ipso colligitur, in quo dicitur quod confitebantur peccata sua; vbi Græcè profertur cū articulo *Τὰς ἀμαρτίας*, id est, certa quædam peccata. Ideo vim textui infert, qui exponit: *Confitentes peccata sua*, id est, confitentes se peccatores. Confirmaturq; ex eo, quod in Actis Apost. cap. 19. de pœnitentiâ agentibus, & ad Paulum confugientibus dicitur: *Multiq; credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos*. Vbi exprimitur quid sit confiteri, nepe annuntiare per singula actus suos: aliàs Ioannes audiens peccata aliorum in genere, nequaquam potuisset salubre consilium pœnitentiæ illis adhibere, eo quod nõ cognosceret in singulari morbum, nisi vellet omnium hominum morbos vna & eadem medicina curare: quæ stultitia est. Et vt superius diximus, sicut vanus, ac superstitiosus fuisset Ioannis baptismus, qui gratiam non præstabat, nisi aliquo modo ad illum Christi disponeret, qui gratiam, & Spiritum sanctum impertit: ita inanis fuisset Ioannis confessio, nisi ad Euangelium viâ præmuniret & aperiret. Atque vt baptismus Ioannis, qui è cælo erat, præfigurabat baptismum à Christo institutum, & ad salutem perfectum; ita confessio, quam Ioannes exigebat, illam adumbrabat, quæ à Christo deinceps instituta est, atq; præcepta. Repugnat enim, absurdumq; videtur, confessionem Ioannis à Deo institutam, typum esse confessionis positio iure tantum introductæ:

nã sic figura nobilior esset re figurata. Ioanis item confessio, vt & baptismus, è cælo fuit, confessio autem Euangelica nõ esset è cælo, sed ex hominibus. Simili ratione rectæ rationi aduersari videtur, confessiones illas in lege Naturæ, & lege Scripta, à Deo institutas fuisse, & mandatas, confessionemq; humano iure introductam adumbrasse tantum. Vt ergo illæ simul cum ea Ioannis à Deo fuere institutæ, atque præceptæ, vti singularibus de peccatis fieret; ita si militer edictum est, confessionem Euangelicam, quæ pars est Sacramenti pœnitentiæ, Christi institutione præceptoq; inducta, peccatorum singulorum enumerationem exigere, quicquid Hæretici deblaterent.

Neq; obest, si quis obijciat, baptismum Ioanis minimè fuisse præceptum, sed consiliu, vt Dñs vocauit Luc. 7. igitur etiam Ioannis confessio non esset ad salutem necessaria, ac proinde præceptam figurare nõ poterat. Respondemus enim, quod vt baptismus non præceptus figurauit illum Christi præceptum, & saluti necessarium, ita confessio Ioannis, quæ spontanea erat, poterat illam Christi, quæ iussa est, adumbrare, & quæ pactum baptismi violanti necessaria est ad salutem. Derogat nanque dignitati rei præfigurata, aliquid inueniri in figura, quod non reperiatur in re adumbrata: non autem figuræ præiudicat, si aliqua excellentia in re figurata inueniatur, quæ non sit in figura. Ecce enim, vt res exemplo fiat perspicua, neq; baptismus, neq; confessio Ioannis conferebant gratiam; & tamen nihilominus adumbrabant Sacramenta Noui Testamenti, nempe quæ illam conferunt, baptismi, & confessionis. Confessio itaque Ioannis, quæcūque illa esset, Sacramentum non erat, tametsi ad Sacramentum Nouæ Legis disponeret, nec per eam exhibebatur remissio peccatorum, nec obligat Iudæos, nec confitentes absoluebat Ioannes, neque imponebat vllam satisfactionem, licet generaliter exigeret fructus pœnitentiæ. Atq; vt Iudæis va-

III. argum.

Hęc obiectio diluitur; Baptismus Ioanis vt consilij fuit, non præcepti: ita eius confessio consilij ite erat. Luc. 7.

Proprium figuræ, seu typi, & res figurata quid.

Baptismus, & confessio Ioanis quid actus brauerint eorum impotentia.

ria,

Mar. 7.

Vnde facile Iudæi adduci poterint ad confitendum peccata sua Ioanni. Luc. 16.

Catholici ex hoc loco quatenus statuunt confessionem sacramentalem, contra Bullingerum, ac Beza hæreticos.

Basil. in Reg. breuior. inter. 2 88. tom. 2.

Duplex Catechumenorum confessio, qualis illa. Act. 19. Quam leue illud Theodori Beza: vñ summus Pontifex totius Israelis peccatis audiendis satis esse non poterat. Leuit. 16. Act. 19.

Centuriatorum hæc interpretatio rejicitur, Iudæi confitebantur pec-

ria, & diuersa erant baptismata, vt Mar. 7. constat: nam è foro redeuntes lauari consueuerant, & multa alia baptismata calicum, vrceorum, aramentorum lestorum tradita illis erant ad obseruandum: ita difficile non fuit eos allicere ad confessionem. Nam præter autoritatem, & sanctitatem Ioannis, habebant, vt traditur Leuit. 16. peculiarem ritum confitendi: namq; adducebat Pontifex hircum emissarium, & confitebatur peccata sua, præcipua scilicet, & maiora: similiter etiam populus sua delicta, quæ in hircum conijciabantur, itaque deleri putabant.

Quod ergo Bullingerus & Beza in Matthæi cap. 3. Catholicos incusant, quod suum confitendi ritum ex hoc loco confirmant, vanum est: quia nullus Catholicus id dixit ad literam intelligendum, nisi, vt dictum est, quatenus ceremoniæ à Ioanne vsurpata, & sine fructu gratiæ symbola erant, & typus aliarum, quæ Spiritus gratiam conferunt: qua ratione Basilus in Quæstionibus compedio explicatis exemplum ab ijs accipit, qui Ioanni peccata sua confitebantur: & docet, Christianos confiteri necessum esse ijs, quibus administratio mysteriorum concredita est. Scimus etiam, aliam esse confessionem Catechumenorum ante baptismum, & aliam post baptismum relapsorum, de qua in Actibus. Quod verò obijcit Beza: *Quid fieri poterat, vt summus Pontifex olim totius Israelis peccata confessa audiret, vt præcipitur in Leuitico?* Sed ignorat, confessionem breui posse absolui, & multa paucis comprehendere, & centum, vel mille peccata verbo vno explicari, & ad lethalia tantum peccata confitenda adstringi: & ad Paulum veniebant multi credentium confitentes, & annuntiantes actus suos: vt ergo ad Paulum, ita ad Ioannem venire poterant.

Vana proinde colligitur huius loci explicatio apud Cæturios, qui dicunt: *Agebant pœnitentiã agnoscentes peccata, & credentes in Messiam, & vale dicto Iudaismo, & promissa perseuerantia in fide, & bonis operibus*. Sic illi.

Sed profectò nondum renuntiabant Iudaismo, &c. necdum fidem apertam in Messiam ille prædicabat, & apertè hoc esset confessionis vocem eludere: & vir sapientia, & prudètia præditus Ioannes, nondum eo tempore à baptizandis tanta exegisset, ne mittere vinum nouum in vres veteres videretur, & cibum solidum parulis, quibus lacte opus erat, porrigere. Et quomodo exigeret renuntiare Iudaismo, cum nondum lex esset abrogata, aut mortua, cum etiã post Christum in cælum assumptum dubitarent fideles de lege retinenda? Et in Synodo Ierosolymitana, cui Apostoli interfuerunt, aliquid legi fuit concessum, vt Apostoli cum honore sepelirent Synagogam: vt dixit eleganter Augustinus ad Hieronymum, & Chrysostomus docet, Ioannem extra legem nihil fecisse, aut docuisse. Vix Apostoli ipsi tanta ab auditoribus exigebant.

Quod si quæras, an Ioannes Baptista teneret clauis, sicut sacerdos Noui Testamenti? Respondemus, neque illum, neque sacerdotes veteres eiusmodi clauis habuisse, nec illis imprimebatur character, id est, perpetuò inhærens potestas in anima, & quæ deleri non potest, ad aliquid spiritale faciendum, quod de iure, vel re ipsa aliàs nõ posset efficeret: ex progenie tamè habebat Sacerdotes aliquid iuris finis illi quod electus Episcopus ante consecrationem habet. Porro Sacerdotibus ante consecrationem ministrare nõ licebat, vt constat. 2. Paralip. 29. sed suppleuerunt Leuitæ ex mandato Ezechie Regis: quia facilius quàm Sacerdotes consecrantur, ipsorumque ministerium præstiterunt: neque erant Sacerdotes consecrati, eo quod tempore Achaz Regis impij clausum templum erat, atque profanatum.

Pondera autem verba Euangelistæ: nõ enim inquit, *Confitentes propriam iustitiam, sicut Phariseus arrogans ille qui dicebat: Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum; id enim Christus prohibuit: Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta*

cata sua, id est, crederet in Christum; vale dicto Iudaismo. Cent. 1. li. 1. cap. 4. & 10. II. ratio. Matth. 9. 1. Cor. 3. III. ratio. Act. 15. Augus. epist. 111. t. 2. Chry. hom. 3. in Matt. tomo. 2. in principio. An Ioannes Baptista tenuerit clauis, vt Noui Testamenti Sacerdotes. Quid character Sacerdotis talis ordinis. Quid iuristatum habuerint veteres Sacerdotes. 2. Para. 29. & seq. Eorundem im potentia Sacerdotum. Expenditur, quod Iudæi dicuntur confiteri peccata sua. Luc. 18. Supra. 17.

sunt

Quæ peccata non sunt confitenda.

Galat. 6. Baptismalis nobis innocentia quo modo seruanda. Apoc. 3.

sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus; sed peccata, non aliena, sicut pleriq; nostrum facimus, & maxime sanctuli illi, verum sua. Propria enim benefacta commemorare, arrogantia est: aliena mala referre in confessione, liuoris est. Tua ergo peccata tantum confitearis. Sicut enim aliena iustitia te non saluabit: sic aliena iniquitas te non excusabit. Vnusquisque enim, ait Paulus, onus suum portabit.

Satagamus igitur, vt innocentiam per baptismum partam, omni custodia seruemus. Beatus enim qui ser-

uat vestimenta sua candida. Quod si forte nostra fœcordia, aut fragilitate innocentiam amissimus, vestimenta q; nostra reddidimus fordida, ad pœnitentiam, atque peccatorum confessionem tanquam ad sacram anchoram confugiendum est, vt humiles effecti & pœnitentes, in gratiam redeamus cum Deo Opt. Max. eiusque bonitatem, atque clementiam immortalem prædicemus, auxilio, & fauore Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto iure debetur omnis honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

Amisissam innocentiam quo modo recuperabimus.

TRACTATUS V.

In illa verba Matth. 3. Videns autem multos Phariseorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentia. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham, &c.

Nexpedimus in hoc tractatu, Deo fauente, quædam salutis monita, quæ certis hominum generibus Ioannes præscribebat, vt, Phariseis, & Sadducæis, turbis, publicanis, & militibus: nam pro morbi ratione phar maca sunt à prudenti medico dispensanda. In primis igitur, quod Lucas in confuso dixit, nempe, Dicebat ergo ad turbas, quæ exhibant vt baptizarentur ab eo, Genimina viperarum, &c. Mattheus distinctius explicauit dicens: Videns autem multos Phariseorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum. Idem sunt ergo, turbæ, qui & Pharisei, atque Sadducæi. Iosephus li. 10. antiquit. cap. 4. & lib. 2. de bell. Iud. cap. 2. plures inter Iudæos sectas exortas fuisse scribit: videlicet Essæo-

rum, Herodianorum, Galilæorum, Phariseorum, & Sadducæorum: ac prætermisissis tribus prioribus, de postremis duobus dicendum. Sadducæi, Hæretici erant, eo quod falsas aliquas propositiones contra Scripturas afferbant: negabant enim Dei prouidentiam, animorum immortalitatem, corporum resurrectionem, Angelum, & Spiritum. Sic autem nominati sunt à Saddoc hæresiarcha. Pharisei verò tam vita, quam doctrina probati habebantur coram populo; & veram diuinarum literarum cognitionem sibi vendicabant. Hinc Paulus Act. 26. secundum certissimam, inquit (sive, vt Græcè habetur, exquisitissimam) sectam nostræ religionis vixi Phariseus. Dicti sunt autem Pharisei, si scribatur cum litera Z adde,

Qui fuerint Sadducæi: eorum errores. Act. 23. & Matth. 22.

Vnde sic dicit.

Quinam Pharisei.

Act. 26.

Pharisei vnde hoc nomen sumpserint.

Prudētis medici officium

Luc. 3. Quas turbas alloqueretur Ioannes. Matth. 3.

Ios. Iudæus. Quinque genera sectarum apud Iudæos

ob

Epiphanius. Hier. 10. 3. Idem 10. 2.

Altera etymologia.

Septem sectæ Phariseorum olim apud Iudæos.

Vnde maxime Pharisei dicerentur. Ioseph.

Phariseorum quæta superstitio.

Matth. 15. Infra 23. & seq.

Luc. 7. Phariseos vnde constare possit à Ioanne baptizatos fuisse.

ob hoc quod segregati à cæteris videbantur invita, habitu, & moribus, vt docet Epiphanius hæresi 16. & Hieronymus lib. de Quæstionib. super Genesim, & lib. aduersus Luciferianos: quia se quasi iustiores separauerunt per quasdam obseruationes superfluas: sive, vt alij volunt, & probabilius loquuntur, quia scribitur cū litera W Schinc, vt Syriacum docet Euāgelium, & libri Talmudici, quia scientia præcedebant alios, & Scripturas enarrabant, interpretabantur quæ Pharisei, quasi explanatores, siue expositores dicebantur. In eo enim lib. Thalmudico, qui Sotah inscribitur, septem Phariseorum sectæ enumerantur, nempe Phariseus Sichimita, Phariseus impingens, Phariseus sanguinem effundens, Phariseus mortariarius, Phariseus quid de beo facere, & faciam illud, Phariseus ex amore, Phariseus ex timore, & se per scribitur cum Schin, & Parasch Hebræis significat etiam separare. sed potior significatio est, exponere, & declarare: à qua significatione dictos Phariseos insinuat Iosephus lib. 2. de bel. Iud. cap. 7. dicens: Pharisei dicuntur, qui certiores legalium rituum notitiam profitentur. Hæc ille. Erat huic sectæ hoc peculiare, & proprium, quod plures constitutiones, humanasq; adiuuentiones habebant, in quibus pleriq; fiducia sanctitatis collocabāt, ex eisq; superbiebant, illasq; arctius quam diuina præcepta, obseruabāt, & colebāt, cuius rei gratia quandoq; Christus illos grauiter obiurgabat, sed præsertim Matth. 15. & 23. Isti ergo, qui sancti præ cæteris habebātur, & dicebātur, narratur venisse ad Ioannem, & ad baptismum suum. Nō constat autem an baptizati fuerint: nā Luc. 7. dicuntur spreuisse consiliū Dei in semetipsos, nō baptizati à Ioanne: quanquā de his potuerit aliter esse. Et siquidē baptismum accipere, haud constat tamē, an puro, & recto animo, an verò ficto, & simulato, & ex hypocrisis sint baptizati, quod vero mihi similis videtur; vt propterea tā grauē, tāq; asperā obiurgationē à Ioanne acceperint. Nā

Sadducæi nō credebāt spiritum, neq; resurrectionē: & Pharisei hypocritæ erant; ideò ex Deo nō erāt baptizati, quia ex animo nō operabantur. Progenies viperarum (sive, vt ait Lucas, Genimina.) Quod Græcè proferitur γέννημα, quod idē est ac progenies, vel nati, genimina. Est enim genimen, quicquid ab alio gignitur: vnde & genimen vitis appellatur vinum, quod gignitur è vite. Quære hinc posset aliquis, cur tā aspero Ioannes vsus exordio turbas allocutus, cū humili potius videretur alliciedus fuisse sermone? Sed sciendū est, aliā esse rationem alloquendi suos, aliam externos: aliam rursus eos, qui recens ad fidem sunt conuersi, aliam itē eos, qui iam dudū reddiderūt, quod Scripturæ porrigunt. Nā Prophetæ suos Israëlitas seuerissimè reprehendūt. Vnde Esaias ca. 1. Audite, inquit, verbum Domini, Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei vestri, populus Gomorrha. Appellat gentem peccatricem, populum grauem iniquitate, semen nequam, filios sceleratos: & tamen Ionas in Ninive externā ciuitatē missus, satis esse iudicauit, eos vltionis imminētis admonere, & reprehensionibus pepercit. Paulus Apost. apud eos, qui noui erant in fide, legis quasdam ceremonias obseruauit, quas tamen & in Galatis, & in Hebræis grauiter reprehedit, & in eos acrius inuehitur: Cū deberetis, inquit, magistri esse propter tempus, rursus indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei. Idē Paulus in Areopagū introductus, sue quidē prædicationis rationē, quā ab eo postulauerant, reddere studuit; in obiurgationes autē, quarū erāt nondū capaces, nequaquā descendit. Seuerissimè tamen increpat Corinthios suos propter scortatore illum, qui nouercā duxerat in coniugē. Qua ratione Stephanus, cū cerneret Iudæos obstinato in Christo animo tātæ veritati velle obfistere, in acré & vehemētē erupit reprehensionem hanc: Dura, inquit, ceruice, & incircūcisi cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Ad eundē modum Ioannes Phariseos, &

Act. 23. Matth. 22.

Genimen quid.

Matth. 26.

Cur Ioannes duriori potius quā sermone molliori turbas sit allocutus

Esai. 1. Esaias Iudæos quā acerbis nominibus cōpel lauerit.

Ion. 3.

Galatarū reprehensio Apostolica. Galat. 3. & Infra. 5. Heb. 5.

Act. 17. & seq.

Corinthij cur à Paulo reprehensi. 1. Cor. 4. Act. 7.

Iudæorum grauis obiurgatio per Stephanum Leuitam.

Pharisæos, ac Sadducæos cur Ioannes obiurgauerit. Autor Operis imp. in Mat. ho. 3. to. 2. ope. D. Chry soft.

Stimulata fuit etas duplex iniquitas. Aliter hypocritæ, aliter cõmunes peccatores obiurgari debent. Act. 13.

Iaco. 16. Gala. 6. Quibus dicitur à Ioãne: Progenies, seu Genimina viperarum, &c. & quare. Act. 7.

Matth. 12. & 16.

Mar. 9.

Generacione cur incredulam Christum Iudæos appellauerit.

Sadducæos increpauit: vel quod ficti, & simulati ad baptismum accederent, quorum hypocrisin, deprauatamque mentem diuinitus cognouit. Nam, vt exponit Autor Operis imperf. in Matth. Forsitan, inquit, cogitauerunt apud se, Imus, & confitemur peccata nostra. Quantum est in vna hora erubescere? Iustitias à nobis non querit, nullum laborem nobis imponit: baptizamur, & consequimur indulgentiã peccatorum. Nam simulata sanctitas, duplex iniquitas? Hæc ille. Et hypocritæ grauiori fermone percellendi sunt, quã communes peccatores. Nam longè diuersa ratio est peccantium ex malitia, & agnitæ veritati resistentium, lucem odientium: nam tales digni sunt acerba reprehensione. Quemadmodum Paulus in Elymam magum dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, nõ definis subuertere vias Domini rectas? Qui autem præoccupantur in delictis victi à concupiscentia ob fragilitatem, spiritu lenitatis, & mansuetudinis sunt corripiendi, vt Paulus docet ad Gal. Vel sanè dicendū est, in illis verbis, Progenies viperarum, nõ illos tantum taxare voluisse, qui ad eum accedebant, sed præsertim ipsū Iudæorum genus, quod Prophetarum vocibus semper aduersabatur, quemadmodum illis obiecit Stephanus: Vos, inquit, semper Spiritui sancto resististis: sicut patres vestri, & vos. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? & occiderunt eos qui prænucciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuistis. Idè & Saluator ipse fecit, cum dixit; Generatio mala & adultera signum querit, &c. Et in alio loco referenti cuidam filium suum à discipulis à dæmonio liberari minimè potuisse: O generatio, inquit, incredula, quandiu apud vos ero? quandiu vos patiar? Quibus verbis minimè Apostolos taxauit, sed vniuersam Iudæorum gentem, quam solam ob infidelitatem cernebat fore perdendam: præsertim cum is qui rogabat, crimen suæ infidelitatis rejiceret in discipulos suos. Inquit enim: Si quid potes, adiuua nos. Ad hæc,

exemplo suo Ioannes concionatores verbi Dei instruit, quanta animi magnitudine, libertateque dicendi, cum res postulauerit, vti debeant. Et si enim sermo gratiofus, & comitatus plenus ad omnes obseruandus sit: tamen, quemadmodum prudens chirurgus pro loco & tempore ignem, & ferrum adhibet curando vlceri, eadem ratione prædicator, vbi moderatum, & dulcem sermonem nihil iuuare deprehenderit, acriore ad salutem auditorum vti poterit oratione. Nouerat verò per spiritum Ioannes, Phariseos non fore perturbandos propter obiurgatoriam hanc, atque asperam dicendi libertatem. Ac follet equidem sacra Scriptura iuxta simulantem perturbationem animorum, plerumque ferarum hominibus nomina imponere. Canes enim vocat procaces, ad vomitumque peccati redeuntes; equos, luxuriæ vacantes; asinos, stultos & dementes; vulpes, callidos: leones & pardos, tyrannos, & deprædatores; lupos rapaces, & deuoratores; aspides, dolosos & infidiatores; serpentes, siue vipersas, iaculantes venenum: quibus vocibus ferè Christus Phariseos nuncupauit Matth. 23. Vipera, serpentis genus est, dictum, quod vi pereat, pariatue: nam vulgo persuasum est, pullos erofis matris lateribus cum eius interitu erumpere: vt affirmant Nicander in Theriacis, Galenus libro de antidotis, & Plinius in sua historia, cuius hæc sunt verba: Vipera mas caput infert in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola intra se parit oua vnius coloris, & mollia, vt piscis. Tertia die intra vterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit, viginti ferè numero: itaque, cetera tarditatis impatientes, perrumpunt latera occisa parente. Hactenus ille: quos ex nostris sequitur Hieronymus in epistola ad Præsidium, & Chrysostomus in hunc locum, alijque permulti. Hoc tamen etsi à grauissimis autoribus asseratur; Apollonius tamè apud Philostratum, ter negat esse verum: eo quod vipera aliquando visa sit catulos suos quos peperisset, lambere,

Prædicatores verbi Dei, Ioannis instar, rectè quomodo se gerent.

Homines Scripturæ cur soleant ferarum appellare nominibus.

Matth. 23.

Vipera quid, vnde sic dicta.

Nicander. Galenus. Plin. li. 10. cap. 62. Viperae partuales apud Plinium.

Hiero. to. 2. à medio. Plinij opinio refellitur. Apollonius Tyaneus.

atque

Leonice.

Vipera quot pullos pariat.

Alb. Magn. Vipera hæc etymologia, quod vi pereat, quæ ratio perimat.

Vipera, secūdum alios, cur sic dicta.

Pharisæos, ac Sadducæos Ioannes cur vocet genimina viperarum. Prima ratio.

Vipera vbi venenum gerat.

Luc. 3. II. ratio.

Matth. 23.

III. ratio.

atque expolire. Et licet Plinius videatur Aristotelem secutus, non tamen assecutus est. Nam interprete Leonice sic habet Arist. lib. 6. animalium cap. 34. Vipera è serpentibus vna animal edit: cum intra se oua primùm pepererit. Ouum hoc vnius coloris est, & molle, vt piscium est fetus: supernè consistit, nec cortice continetur, sicut nec piscium: parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, vt qui in vtero adhuc sunt, prorumpant. Singulos diebus singulis parit, plures quàm viginti. Sic ille. Ex quibus habes, nõ semper, sed quandoque viperarum catulos nasci cum morte parentis. Senfus autem, atque experiètia, quæ idè quotidie demonstrat, cunctis autoritatibus præstare debet. Nõ deest etiam ratio: nam, vt Albertus Magnus hoc loco docet, opus quod natura perficit, non valeret perfici absque interitu; cum tamen nihil natura cogat, vel conetur, quod interitum efficiat. Quare rectius sentire videtur, qui viperam dictam putat quasi viuiparam: quod non oua, vt ceteri serpentes, sed viuum parere animal soleat: quomodo puerpera, & Deipara dicitur, quæ puerum, Deum peperit. Ac vocat Phariseos, & Sadducæos vipersas, & filios viperarum: homines enim à Deo creati erant sine veneno, ad cælum erecti: nunc in terra repunt, peccati virus gestantes. Et præter venenum originalis labis, isti erant pessima doctrina, falsaque infecti, & ex infectis, venenatamque profitentibus doctrinam parentibus geniti, & vt dici solet, Mali corui malum ouum. Nam vt vipera in lingua venenum gerit, ita isti detractione sua opera Dei apud plebè, & infimos obscurabant. Hinc turbæ à Luca genimina viperarum dicuntur, quod consilium Dei perturbare vellent. Deinde, vt viperæ speciosis & aureis maculis foris splendidæ, & gratæ apparent, intus tamen virus retinent: ita Phariseos Scriptura depingit, quos merito sepulchris dealbatis æquiparat: quæ cum intus plena sint ossibus mortuorum, foris tamè speciosa apparent. Ad hæc, astutum est animal vipe-

ra, & in locis, vbi minimè putatur, delitescit: ex quo barbari Melytenses videntes viperam de manu Pauli post naufragium farmenta colligentis, pendentem, existimabant Paulum homicidam esse: sic Pharisei simulata sanctitate mordebant adolescentes, eorumque bona suis traditionibus vanis & inutilibus ad se attrahebant, ac proinde debitum honorem patribus subtrahere docebant, prætextu religionis, ac pietatis furates. Accedit, quod etiam pessimum est hoc animal. Nam, vt post Basilium scribit Ambrosius in Hexamerò: Vipera, inquit, nequissimum genus bestie, & supra omne quæ serpenti est generis astutior, vbi coeundi cupiditatem assumpserit, muræna maritima notam sibi requirit copulam, vel nouam præparat: progressa ad littus, sibilo testificata præsentiam sui, ad coniugalem amplexum illam euocat. Muræna autem inuita non deest, & venenata serpenti expetitos vsus suæ impertit coniunctionis. Atque (vt alibi dicit) vbi aduentare vipera comparem senserit, venenum euomit, reuerentiam marito deferens. Hæc ille. Aptèque significat generationem illam prauam, & adulteram, quæ repudiato suo vero sponso Messia, alijs falsis se copulauit sponsis. Vnde ille dixit: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. Quamquam illam non esse viperæ conditionem, quam tradunt Basilium, & Ambrosius, ex eo conatur probare Iansenius, quod vterque sexus inueniatur in genere viperæ: nam femella, Græcis ἰχιδνα, mas verò ἰχίς vocatur. Et Plinius tradit Liciniū Macrum murænas tantum femini sexu esse asseruisse, & concipere ex serpētibus sibilo eas euocantibus: ceterum viperarum nõ facit mentionem. Idè dicit, vulgus putare, murænas coitu serpentum concipere; Aristotelè tamen vocare marem, qui generat Myrinum. Sed hæc non sunt magni momenti rationes. Et si viperæ in vtroque sexu inueniantur, magis ostenditur in illis adulteriū spirituale Iudæorum à Messia suo recedentiū, quàm si tantum in femineo genere inueniretur. Amplius, si vera est illa impugnata

Act. vlt. Phariseorum morsus quales.

Matth. 15.

III. ratio.

Basil. ho. 7. in Hexameron à medio. tom. 1.

Amb. li. 5. Hexamerò, cap. 7. init. tom. 4. sub initium.

Vipera insignis astutia, secundum Ambrosium.

Cur vipera Synagoga merito nominetur. Ioan. 5.

Corn. Ians. in hunc locum.

Plin. li. 3. 2. cap. 2. Muræna vnde concipit secundum aliquos.

V. ratio cur Iudæi scilicet vocentur Genimina viperarum.

Luc. 11.

VI. ratio.

Autor Ope. imperfe. in Matth. loco predicto.

VII. ratio.

VIII. ratio. Et carnes viperinæ quid conferant.

In Deo quomodo ira, quomodo ite misericordia fit.

Dei quæ parua, & magna misericordia: Parua ite ira, quæ magna.

sententia: cum inquit, Progenies viperarum, id significat; Occifores estis eorum, qui vos in fide genuerunt, hoc parentibus nimirum, doctoribus, & benemeritis de vobis præstantes, quod catuli viperarum suis matribus præstant, & ex eorum estis nullo, qui salutaria monentes occidunt: qui clauem scientiæ vobis iadudum veditastis, vt neque doctore, neque resipiscentia vlla vobis opus esse arbitremini. Vel etiam; Progenies viperarum, quia legem, matrem vestram nascentes dirumpitis, vt venenum vestræ doctrinæ largius diffeminare possitis. Item in homil. in hæc verba tradit dictus Autor Ope ris imperfecti, naturam viperæ talē esse, vt cum hominem momorderit, statim ad aquam accurrat: quod si aquam non inuenerit, statim moritur. Ideo istos vocabat Genimina viperarum, quia peccata mortifera committentes, ad baptismum accurrebant, vt per aquam periculum mortis euaderent. Postremò, ex carnibus viperinis optimum, & salutare antidotum contra venenatos bestiarum morfus conficitur: ita Dominus peritissimus medicus, ex Phariseorum, & Sadducæorum pestilentibus doctrinis, ac deprauatis moribus præstantissima ac saluberrima tradidit doctrinæ antidota, atque remedia.

Sequitur: Quis demonstrat vobis fugere à ventura ira? Quemadmodum in Deo metaphoricè ponimus misericordiam, cum tamen nihil aliud sit, quam voluntas Dei benefaciens, & à malo subleuans: ita eadem translatione ponimus in Deo iram, id est, voluntatem Dei vendicantem, de quibus criminibus iustam ultionem sumētem. Et sicut Deo Scripturæ tribuunt paruum, & magnam misericordiam: paruum quidem, dum beneficia temporaria, atque præsentia largitur, à miseriaque temporali eripit nos; magna verò, quando æternæ gloriæ bona pollicetur, & peccatorum iuxta remissionem confert: simili ratione illi tribuunt paruum, & magnam iram: paruum quidem, dum ad breue tempus flagellat, pœnasque temporales

de peccatis fumit; magnam verò, dum ad perpetuos gehennæ ignes, atque cruciatus condemnat. Illa enim hæc notatur per venturam iram, cuius pignus est scæua conscientia, & perturbata: & hanc vocat Dominus Matt. 23. iudicium gehennæ. Ait namque: Serpentes & genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Hanc Paulus quoque appellat iram de celo, dum ait ad Rom. 1. Reuelatur enim ira Dei de celo, super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum. & quæ sequuntur.

Quod verò inquit: Quis demonstrat vobis, id denotat; Nullus est tantæ autoritatis, qui vobis hæc persuadere valeat, propter tarditatem vestrâ, & obstinationem. Græca tamen habet litera de præterito (vt Hieronymus, & Chrysostomus, Glossaq; Interlinearis dicta obseruarunt) invidu- g-w, id est, quis demonstrat, vel submonstrat, scilicet clanculum, siue tacitis nutibus, indicijsq; monstrat: atq; hanc lectionem veriorē docet Lucas cap. 3. dum ait: Quis ostendit vobis fugere, &c. Huiusmodi autem loquendi more vti consueuimus in eos, qui à suæ salutis cura solent esse alienissimi: perspicientes enim eum, qui in varijs sceleribus & flagitijs se per se versatus, resipiscentem mirari soliti fumus ac dicere, Quo pacto ea hominis tā repentina sit facta mutatio; & quemadmodum fugerit ab ira, quæ vettura erat super præuaricātes? quasi dicamus: Magnus artifex fuit, qui vos commouit ad hoc atque impulit: nā propterea comparat eos viperæ. Etratio admirationis est: quomodo vos, qui à patribus naturalibus infecti estis, acquieueritis iudici ac demonstratori viæ rectæ? mirabile enim videbatur, vt qui negat seculum futurum, vt Sadducæus, timeat iram quæ ventura est, fugiatq; quod esse non credit. Pharisei verò etsi aliud seculum cōfiteantur & cōcedāt, adeo tamē fidebāt Abrahæ, vt putarēt nullum Iudæum damnadū iri: quod quidē verbum Ioannis tendit, cum subdit: Nolite dicere, Filij Abrahæ sumus. Quis ergo vobis persuasit vt timeretis,

Quenā sit ira ventura. Sap. 17.

Matth. 23.

Rom. 1.

Id: Quis demonstrat vobis, quid significet.

Hiero. to. 9.

Chry. ho. 11

Glossa int.

In quos ferè eiusmodi locutio conueniat.

Sadducæorum, & Phariseorum dogmata pugnantia

Ioannis verborum mira vis.

aut

aut fugeritis rem, quam aut negabatis, aut certè nihil ad vos pertinet credere? quippe dictis & oratione acri Ioannis, diuelli cœperant à sua professione: quod prope miraculum est.

Neque defunt qui exponant: Nō vos hūc attraxit charitas, sed tantum metus supplicij: nondum igitur vestra mutata est mens atque cōsiliū: nam etsi isti venirēt ad baptismum, non sunt tamen baptizati, Ioanne eos repellente: ex quo apertè postmodum contradixere eius baptismum.

Subdit, Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, tamen Græcè vterque, & Matthæus & Lucas, in plurali habet, fructus dignos pœnitentiæ. Et duplex potest esse lectio: altera, vt Genitiuus pœnitentiæ ponatur loco Ablatiui; id est, Facite fructus dignos pœnitentiæ, decentes videlicet pœnitentiæ regitur à Substantiuo, fructus, in hunc sensum: Facite fructus pœnitentiæ, sed fructus dignos & idoneos, opera verè bona, neque speciem boni habentia tantum: nec satis est ad salutem fugere malum, quo digni redamur ira ventura, nisi & fructus dignos pœnitentiæ proferamus, bonum que faciamus, quo ad remissionem peccatorum perueniamus. Sesus autem horum verborum est eiusmodi. Hactenus vt syluestres arbores produxistis acerbos & perniciosos fructus peccatorum; nunc si verè conuerfi estis in bonas arbores, edite fructus testes mutati animi. Non enim sufficit mutare vestes, aut raderè barbam; verum cupiditates præmutandæ sunt, & sanctæ vitæ induenda desideria. Fructus pœnitentiæ, vt Theophylactus atq; Euthymius secundum Chrysostomum aiunt, non solum fuga mali, sed elaboratio boni est. Et B. Gregorius, Notandū est, inquit, quod amicus Sponsi (scilicet Baptista) nō solū fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ fructus admonet faciēdos: vt vnusquisq; tanto maiora acquirat bonorum operum lucra per pœnitentiā, quanto grauiora sibi intulit damna per culpā.

Pharisei & Sadducæi, se cūdm alios, cur venerint ad Ioannis baptismum. Luc. 7.

Vtraque hæc lectio, Facite fructus dignos pœnitentiæ, & fructus dignos pœnitentiæ, saluatur.

Iudæi, vt nos quoque, quo modo fructus dignos pœnitentiæ facere debebant.

Theophyl. Euthym. B. Chrysof. hom. 11. B. Greg. ho. 20. in Euāgelia, to. 11 Ioann. 3.

Hæc ille, & meritò: neque enim par debet esse fructus eius, qui minus, & eius, qui amplius deliquit. Denique fructus animi planè resipiscētis sūt: si tantus sit dolor animi, quanta fuit delectatio commissi peccati: si virtutis amor, præualeat amor, quem quis habuit in ipso peccato; & delectatio spiritualis, delectationem nequam exuperat: si æqua futurorum sit cautela, & pariter ardens pietatis studium: si præsentium rerum contemptus adfit: si sui abnegatio, & summa modestia: si doleas de admissio sceleris, non propter infamiam, aut propter timorem pœnarum, sed propter amorem Dei, quem offendisti: si proponas emendare vitam tuam, nouaque vitæ rationem instituas eiusdem Domini causa. Item, si castiges in te quicquid deliquisti: si perfectè amputes occasiones omnes peccati; & diligenter caueas, ne fructus tuus efficiatur vanus, quem tibi inanis gloria præripiat; neue sit præcox, vt ante tempus cadat: vt faciunt illi, qui asperitate pœnitentiæ deterriti retrocedunt. Qua in re grauius halucinantur (prò pudor, prò dolor) plerique fidelium, qui virtutē ignorant pœnitentiæ, summam totius negotij sua in peccatorum hexomologesi constituunt: nam tales qui ob consuetudinem, vel ob metum potius, ne à reliquo Christianorum cœtu separentur, eijcianturque, sacerdotique crimina cōfitentur sua, paulò post eadem peccata repetunt, & toto ferè anno in pristinis fordibus suis degunt, nec vllarenouati interioris hominis signa præ se ferunt: sed impletur in eis illud: Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Neque verò quisquam sibi blandiatur, quod pœnam à Sacerdote cōfessario iniunctā impleuerit: nam cum pœnæ arbitrarie sint, atque Sacerdotes de more leues satisfactiones imponant, non debent, si illas adimpleuerint, propterea existimare se Deo integrè satisfecisse. Qui ergo volunt plenam criminum suorum remissionem sibi, veniamq; comparare, debent ita vitam suam in-

Quare Ioannes non solū fructus pœnitentiæ, sed dignos etiam fructus pœnitentiæ moneat esse faciendos.

Qui sint fructus digni pœnitentiæ.

Pœnitentiæ vim in peccatorum cōfessione haud præcipuè consistere.

2. Pet. 2. Prou. 26. Neque in satisfactione Sacerdotis imposita sit esse pœnitentiā.

Tom. 4.

E 3

stituire,

stitueret, vt per omnia virtutum officia, quæ præstiterint, contendant Deo facere satis, veræque pœnitentiæ nihil (quoad eius fieri poterit) admittere contrarium omnino: aspiciantque ad peccatricis pœnitentis lacrymas, pudorem, reliquosq; fructus: item ad Zachæum, qui dixit: *Ecce dimidium bonorum meorum de pauperibus: & si aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Hi sunt hi digni pœnitentiæ fructus. Et quamquam pœnitentia nostra in virtute sanguinis Christi efficax sit, & Deo grata, haud tamen semper, & eodem modo meritum passionis Christi operatur in nobis, verum pro ratione suavis pacti Dei, atque pro ratione misericordiae suæ, & iustitiæ: nam quandoque per dona aliqua applicatur illa virtus Christi, citra remissionem tamē peccatorum; aliquando verò ad dispositionem recipiendę gratiæ iustificationis; interdum verò etiam ad ipsam iustificationem, & adoptionē filiorum Dei donandam; quādoque ad virtutum simul augmentum, aut ad donum perseverantiæ consequendum, denique ad solam pœnæ temporariæ remissionem culpis debitā impertiendā interdum: sic enim operatur Christi passio in eo, qui satisfacit, postquā iustus effectus est; siue etiam cum indulgentias suscipit; siue dum illis, qui igne purgante expiatur, suffragatur. Et alio quidem modo laborat, vt ita dicā, Crux Christi in baptismo, alio in pœnitentiā, atque alio in Eucharistia: & sic de reliquis. Ac putare Christi meritum agere semper vt efficiens naturale quoddā secundum summas suas vires, & vt dici assolet, secundum vltimum potentiam, quemadmodū vulgus Hæreticorū existimat, quid est aliud, quàm prorsus ignorare Christum, atque eius sapientiam, qui varias rationes dispensandi atque applicandi merita suæ obedientiæ, & mortis per diuersa Sacramenta exco gitauit? vt diuinæ literæ, ac Patrū sententiæ communi consensu tradunt.

Et ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham. Id est, Nolite gloriari

de patris nobilitate & sanctitate, quæ à gloriatione vt eos auerteret, vocauit illos Genimina viperarum. Neque cōfidatis in promissionibus Abrahamæ factis, quasi illæ ad filios eius pertineant secundum carnem, earūque nulli alij possint participes esse, cum potius illæ ad filios spirituales Abrahamæ spectent, & qui fidem atque obedientiam sectantur Abrahamæ. Eiusmodi autem filios Abrahamæ iuxta, spiritū licet vos omnes ab illo deficiatis, potest Deus suscitare de lapidibus istis. Hic est sensus huiusce loci. *Quem vt magis illustremus, illud, Et ne velitis, Græcè habet in dogmate, scilicet, vt quidam vertunt, ne videamini, vel, ne existimetis, vel, ne de creueritis:* pro quo Lucas scribit, *non deperditis, id est, ne ceperitis,* quasi dicat: Ne utamini hoc tanquam primo clypeo & potissimo, quod patrem habetis Abraham: neque existimetis sub illo tutos vos esse posse. In utrōque autem Euangelista adiungitur iuxta Græcum textum, *in vobis ipsis, siue, intra vos;* nāque videbantur hæc intra se ipsos musitare, quanquam interdum foras effunderēt: cū Christo enim differentes dixerunt: *Semē Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquam:* quibus Dominus liberè respōdens, *Si filij, inquit, Abraham estis, opera Abraham facite:* id significat, Si filij estis Abrahamæ secundum carnem, contendite filij esse secundum spiritum. Subditque, *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere:* quibus verbis indicat, parum prodesse, aut nihil, maiorum sanctitatem, siue splendorem, si eorū virtutes posterit non imitētur. Simili ratione, vt legitur in Ieremiæ. 7. cap. Iudæi gloriabatur in tēplo: quibus Propheta dixit: *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Quoniā si benè direxeritis vias vestras, & studia vestra, cū sequētibus, habitabo vobiscum in loco isto.* Putabant enim ob templi sanctitatem (quod tres partes continebat, idē ter acclamabāt, *Tēplum Dñi*) se omne flagellū euasuros, Deumq; maiorē tēpli sanctitatis, religionisq;

Rom. 4. & alibi.

Luc. 3.

Explicatur hæc particula: Ne velitis dicere intra vos. Ioann. 8.

Ibidem. Quorsum id: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite.

Ierem. 7.

Iudeorum in triplici tēplo Dominivana gloriatio.

quam

Veræ exempli duo pœnitentiæ in Euangelio nobis proposita Luc. 3. Infra. 19.

Pœnitentiā non frustra tenus efficax sit, Deoq; Opt. Max. accepta

Passio, & mors Christi quam variè operetur.

De vi atque efficacia meritum Christi quam extrēmè opinetur Lutherani.

Quid est: Et ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham.

Phariseorū ac Sadduceorū in patre Abraham gloriatio quō tenderet.

Gen. 17. & alibi passim.

Leuit. 26. Deut. 7. Exod. 32.

Quæ etiā vanè gloriatur, patrem se habere Abraham.

Ierem. 17.

Qualis maledictus homo confidens in homine, Prophætæ testimonio.

Ezech. 16. Vanam esse in progenitoribus gloriationem, quenam Abraham exemplum discam.

Gen. 16. Infra. 21. Rom. 9.

Dei fœdus cum Abraham ad quos tantummodo Iudæos pertinebat.

quæ suorum scelerum rationem habiturum. Ad eandē rationem Pharisei ac Sadducei in propagatione sobolis Abrahamæ viri sanctissimi confidētes, arbitrabatur nulla, vel presentia vel, æterna, ad ipsos legem Dei violantes, posse spectare supplicia. Hinc quoties Prophætæ docebant aut pœnitendum, aut pereundum esse, respondebant isti, Sumus filij Abrahamæ, cum quo percussit Deus fœdus sempiternum: contra quos ait Ioannes: *Nolite dicere, Patrem habemus Abraham.* Est ergo sensus literæ. Ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham, ac ob id propter eius merita à pœna æterna liberabimur: sicut etiam à pœna temporali contemplatione eius euasimus: vt, Leuit. 26. Deutero. 7. atque Exod. 32. de peccato vituli adorati placatus est Dominus ad preces Moyfi proponētis merita Abrahamæ, Isaac & Iacob. Nemo etiam dicat: Patrem habemus Abraham, ergo hæreditatē, & regnum obtinebimus: nam etiam de bonis temporarijs id acciderit interdum, eo quod eorum minimè rudes & ignari sint carnales filij, de spiritualibus tamen id fieri nequit, quæ dispositionem fidei simul & pœnitentiæ necessariò requirunt. *Maledictus ergo homo, qui confidit in homine: & ponit carnem brachiū suum, & à Domino recedit cor eius:* nimirum non agendo pœnitentiā: & subiūgit: *Erit enim quasi myrica in deserto.* Id est, amarus vt myrica, excisus Dei iudicio à vita æterna, & tēporali per Romanorum excidium. Ezechielis quoque 16. dicitur: *Hæc dicit Dominus Deus Ierusalem, radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.* Quod autem nemo debeat confidere in progenitorum suorum gloria, & virtute, vel ipse Abraham exemplo suo docere potest, nam Ismael filius fuit Abrahamæ, sicut & Esau filius Isaac. Sed non qui sunt filij carnis, hi filij, sed qui filij promissionis. Nam si filij carnis facta fuisset promissio, Esau quoque fuisset filius promissionis. Non enim Abraham accepta

uit pactum promissionis pro ijs qui obitarent Messia: quos quidem Abraham in semine, & filijs non agnoscit ipse, Luc. 16. idē qui Christum repulerunt, extra pactum sunt, & nō seruabuntur. Illa igitur fides nouella, quæ habet, Deus me seruabit, quia promisit, tametsi ego nolim ei obedire, vel faciam licet quicquid mihi est collibitum, à Deo non est, neque utilis existit, quoniam hoc non promisit Deus. Quos enim saluare disposuit, minimè permittit agere quod volunt; sed castigat eos modò, ne cum hoc mundo damnentur: vt inquit Apostolus. Neque sufficit etiam credere se esse ex electis, nisi faciat opera electorum: nam neque electi intrabunt in cælum, nisi per opera necessaria ad salutem, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. Nam & Christum pati oportuit, & resurgere à mortuis, & sic intrare in regnum suum. Falsò ergo Erasmus Sacerius interpretatur gloriari, Patrem habemus Abraham, nihil aliud esse, quàm ex fiducia operum quærere prærogatiuam in carne, vt iustitiā allequaris. Hoc enim vanum est, ac friuolum: solū enim pugnat Ioannes in eos, qui fiducia solius promissionis factæ diuinitus, ac posthabitis operum meritis, se, aliosque solabantur. Illud etiam Sadduceis cōpetere haud poterat, qui velut Epicuri discipuli, animas mortales asserbant: his autem neque factas, neque voluntas in bonis operibus confidendi.

At inquires; Cur Iudæis non licebat confidere in patre Abraham, si Abraham rogabat pro impijs Iudæis, quomodò & nunc Christus pro impijs Christianis? Et si Abraham pater fidelium nihil iuuat Iudæos peccatores, ergo nec iuuabit P. Augustinus, aut B. Benedictus, & Bernardus eos filios, qui sub suis religionibus militant. Dicendum est: nihil prodesse eorum preces, si iniqui, & scelerati velint esse ij, pro quibus illæ funduntur. Imò obest multum eius modi parentes habere: maiori etenim supplicio afficiētur prauī Christi

Luc. 16.

Contra vanam hæreticorū fiducia.

1. Cor. 11.

Electis quid necessarium sit ad salutē Ephes. 2. Luc. vlt.

Erasmi Sacerij hoc loco gloriandi scilicet in patre Abraham, stulta sententia.

Si pro impijs Iudæis roga bat Abraham, quid ni & Iudæi, patrem se habere Abraham iure poterant gloriari.

Gen. 13.

Improbis Iudæis atque Christianis quid oberit parentes habuisse bonos, & factos

stiani,

Quibus nulla plint omnino sanctorum patrocina.

1. Reg. 15.

Ierem. 11.

Iudæi cur a Deo reprobari, indignique redditi exauditione Diuina.

Pro quibus tantum Sancti Deum deprecantur, & ab eo exaudiantur.

De corporis nobilitate, diuitijs, deque parentum sanctitate gloria tionem solâ, esse vanam, & inutilem. Ouid. lib. 13. metamorph.

ftiani, qui tales parentes habere, quos efferrent, quosque imitarentur, quam peruerfi Gentiles, quibus tale parentum non præfulsit exemplum. Cumque Deus decreuerit ob flagitia aliquem plectere omnino, atque delere de libro vitæ, statuit tunc nullius diui patrocinium pro eo scelesto homine admittere: quemadmodum Samuelis preces pro Saule, quem a regno exclusit penitus, non acceptauit. Similiter neque Ieremiæ pro populo, quem abijcere parabat, vt & fecit, deprecatio nibus noluit acquiescere. Cum igitur Iudæorum populum Christi aduentu Deus vellet abijcere, atque Christianorum creare plebem, patrocinium Abrahamæ pro Iudæis nullum futurum erat: neque si vllum extitisset, a Deo fuisset auditum, propter immane scelus Iudæorum. Quare nolite iam Abrahamum deinceps iactare, cuius pro Iudæorum pace non est ab eo proferenda, neque a Deo audienda deprecatio. Et si ergo Sancti in cælo deprecentur, eorumque deprecatio multas utilitates ac remedia adferat illis, qui ad eos cum humilitate, fideque confugiunt: minimè tamen illi quidem rogant, aut efficaciter impetrant nisi pro ijs, quos velle Deum intelligunt ipsorum patrocinio, opeque iuari. Vult verò illos Deus supplicare sibi pro cunctis peccatoribus ijs, qui ex animo pœnitentiam acturi, vitæque nouâ instituturi sunt. Est porrò stultitia insignis, de corporis, generisque nobilitate (quæ tamen certè donum Dei est, quanquam paruum, & temporarium) vel de progenitorum sanctitate gloriari, nisi ante oculos habeas, vt eorum facta imiteris.

Nam genus, & proauos, & qua non fecimus ipsi Vix ea nostra voco. Nam quemadmodum ad meliora respicientibus vobis, nihil oberit maiorum impietas; sic nihil proderit Abrahamæ progenitoris sanctitas, si vos perstiteritis in pristina malitia. Nemo ergo confidat in iustitia ma-

iorum suorum. Et quid dicimus de meritis parentum? Imò nec meritum Christi totum (quod quidè est infinitum) ac etiam sanctæ Ecclesiæ, opem ferre hominibus posset, nisi ab iniquitatibus resurgant, & quantum permittitur, dignos fructus edant pœnitentiæ. Ex quo B. Chrysostomus quosdam, qui in progenitorum martyrum meritis, & sanctitate gloriabantur, reprehendit grauiter.

Sequitur: Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ. Sensus est: Nò deerunt Abrahamæ posterii sine vobis, nec deerit Deo suus, a quo colatur, populus, cui promissam præstet veritatem, tametsi vos ab eo desciscatis, hoc enim confirmo vobis: Deus potest, vel de his lapidibus suscitare filios amico suo Abrahamæ: nã in Græco Dandi casus est Abrahamæ. Vfusque est metaphora lapidum, & significanter dixit, istis, digito demonstrans lapides. Et ratione inuestigandum est, qui sint illi lapides, quidque significant. Cõmunis est opinio, istos lapides, quos Ioannes demonstrabat, esse duodecim illos, quos Iudæi in transitu Iordanis posuerant ex mandato Domini, quando transierunt per siccum, & manserunt ibi ad memoriam miraculi, & tẽpore Ioannis extabant, apparebantque eorum cacumina: vt docet B. Remigius, habeturque Iosue. 4. Etsi ergo de illis Ioannem locutum fuisse Scriptura non tradat, doctores tamen probabiliter illud existimant: tum quia Ioannes baptizabat iuxta Iordanẽ, cuius in alueo positi erant, tum quia in sempiterni monumentum signi constituti, ideoque demonstratio facta indicat aliquid insigne, atque memoria dignum, repositum. In primis igitur, quidam per lapides intelligunt, Gentiles duro, & verè lapideo corde idõla lapidea colentes, in quibus impletum est illud: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, atque ita vult Origen. Baptista hoc loco prophetasse, & prioris populi expulsionem, & Gætium

Lapides illi qui mystice secundũ aliquos. Psal. 115. Orig. hom. 22. to. 2.

B. Chrysof. hom. de Lazaro medico, tom. 2. in fine.

Quid, quod Deus potens esse dicitur de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ.

Quos lapides Ioannes Baptista signaret.

B. Remigii. Episcop. Iosue. 4.

Lapides illi qui mystice secundũ aliquos. Psal. 115.

Orig. hom. 22. to. 2.

Hic sensus impugnatur dupliciter.

Nicol. de Lyra.

II. ratio.

Alter sensus

Quid incommodi habeat

vocationem prædixisse: nam Gentes infitæ Christo per fidem & baptismum, veri filij sunt Abrahamæ. Verum huic sententiæ duo obstant: alterum est, quod videtur hoc esse allegoricum, aut morale, non autem historicum, aut literæ consonum: deinde oportebat Gentiles ibi vt adessent, & prædicantem Ioannem audirent, quos ipse ad oculum ostendens, vocaret lapides; cum tamen Gentiles abessent: maximè quia, vt Lyranus ait, quando inquit Ioannes: De lapidibus istis, lapides ostendit fitos in alueo Iordanis & eminentes, tuncque cum illos monstraret, necesse erat, vt ex illis suscitaret Gentiles, qui fierent filij Abrahamæ. Quod si de illis lapidibus homines efficeret Deus, nec Gentiles essent, nec Iudæi, sed populus per se ab alio populo non descendens: & hic sensus aliqua ratione sustineri posset, si simpliciter dixisset de lapidibus, non de lapidibus istis. Et tunc si per lapides Iordanis, Gætiles intellexit, præterquã quod durum videtur, lapides positos in memoria duodecim tribuũ, dicere quod significet Gentes: mysticus, siue trãsumptus esset sensus. Ad hæc, verbis illis: Potens est Deus de lapidibus istis, indicauit Ioannes magnam aliquam potentiam atque vim etiam in oculis Phariseorum, tamen si Deus de Gentibus faceret filios Abrahamæ, & participes promissionum, haud putarent Pharisei esse magnam potentiam: nam existente etiam statu legis veteris, multi Gentilium conuertebantur ad ritum Iudaicum, fiebantque filij Abrahamæ, ac participes promissionum.

Alij deinde interpretantur per hosce duodecim lapides, Scripturam duodecim Prophetarum, vel duodecim Apostolos, qui facti sunt veri filij Abrahamæ, & in signum, in quod reliqui filij Israel intuerentur, quoniam ij maximè imitati sunt patrem Abraham, quos illi Dominus suscitauit in filios, & Iordane fluuio emersos, id est, baptismo regenitos, qui quidem ibidem præsentés aderat. Est etenim baptismi aqua in vn-

da Iordanis figurata, potens adeò, vt lapides conuertat in filios, sicut de quibusdam fluminibus fertur, quod ligna vertunt in lapides: quam hoc potentiæ naturalis est, illud verò Diuinæ virtutis: sed id etsi in sensu morali locum habere possit, ad literam tamen durum videtur, alioqui hoc nullus audietium intellexisset: quoniam Scriptura non est lapis; neque Apostolus ad literam, nisi metaphoricè ob firmitatem diceretur.

Addit Nicolaus de Lyra & alium sensum, Ioannem increpasse Phariseos, quod dicebant se filios Abrahamæ: quod quidem ostendit esse falsum, eo quia non dicuntur filij Abrahamæ ex propagatione sobolis, verum ex fidei consecratione atque imitatione, vt 9. cap. ad Romanos Apostolus docet. Etsi verò ex parte verum hoc sit, filios Abrahamæ vocari magis secundum fidem, quam secundum carnem: tamen hoc proposito Ioannis haud conueniebat: nec enim Ioannes increpabat eos, quasi falsum dicerent, vocando se filios Abrahamæ: nec prohibet eis tale quid dicere: sed, vt exponit Chrysostomus, prohibet in hoc, virtutis studio neglecto, fiducia salutis suæ colare. Item, Ioannes admonebat eos, vt agerent pœnitentiam, qua propter etsi daremus, eos prius nõ esse filios Abrahamæ, per operum imitationem tamen efficerentur nunc tales ad pœnitentiam: ideo necessum est, Ioannem docuisse eos, non esse sibi confidendum in hoc duntaxat, quod erant filij Abrahamæ, quia nisi pœnitentiam agerent, occideret ipso Deus, nec parceret eis hoc solum nomine, quod patrem haberent Abraham, nam etsi multum diligeret filios Abrahamæ, non solum tamen poterat asciscere sibi alium populum, quem haberet in locum filiorum Abrahamæ, sed etiã de lapidibus posset illum leui negotio facere, vel de lapidibus illis, qui erant in Iordane, quos ostendit ad oculum, vel de alijs quibuscunque, si ostedit alios. Atque modus est iste loquendi illi

III. sensus, scilicet Lyrani.

Rom. 9. Improbatur hic quoque, dupliciter.

B. Chrysof. hom. 11.

II. ratio.

Qualis hæc sententiæ: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ.

haud

Exod. 32.

haud dissimilis, quo Deus est usus, cū inquit Moysi, quādo scilicet volebat delere omnes Iudæos in deserto: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*, Exod. 32. Quasi diceret. Permite me hos delere, quia potero facere aliam gentem, cuius tuus Princeps. Vnde B. Hieronymus in hunc locum: *Lapides*, inquit, *Ethnicos vocat propter cordis durtiam. Lege Ezechielem, Auferam, inquit, à vobis cor lapideum, & dabo cor carneum. In lapide durtia, in carne mollicia monstratur, siue simpliciter indicat Dei potentiam, quod qui de nihilo cuncta fecerit, possit & de saxis durissimis populum procreare.* Haecenus ille, qui postremis verbis sensum literæ huius loci explicauit. Nam quemadmodum Adam condidit de limo terræ, ita potuit de saxo condere: quod quidem respicere videtur fabula Gentilitia de lapidibus à Deucalione, Pyrraque retro proiectis, qui in mares & fœminas conuertebantur. Et Propheta Esaias loquens de Abraham & Sara, dixit: *Attendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernam laci de qua praci estis*: id est, de vetulo patre, & de sterili matre, vt subdit: *Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram qua peperit vos.* Prima enim fidei rudimenta sunt, credere Deum posse quicquid voluerit. Ergo poterat Deus Opt. Max. illo populo reprobato occisoque, alium populum sibi ex lapidibus qui buscunq; excitare, qui fide Abrahamum imitaretur, & ad quem etiam eius promissa spectarent: maior enim & dignior fidei & virtutis, quàm sanguinis cognatio: quanto anima corpore melior est atque præstantior. Quamquam ille sensus de Gentilibus significatis per lapides non videatur vsquequaq; negligendus, nam Iren. li. 4. c. 16. allegatis his verbis: *Potēs est Deus de lapidibus istis*, subdit: *Hoc autem fecit Iesus, à lapidū religione extrahens nos, & à duris & infructuosis cogitationibus trāsferens nos, & similem Abraham fidem in nobis constituens.* Hęc ille.

Hiero. tom. 9. in princ. Ethnici cur lapides vocentur, teste Hieronymo. Ezech. 34.

III. sensus, huius loci proprius, atque germanus.

Gen. 2.

Cui historie nititur fabula illa Deucalionis Pyrraque de lapidibus in mares, fœminasque conuersis. Esa. 51. Gen. 18. Ibid. & alibi.

Spiritualis cognatio quanto corporali dignior est, atque præstantior.

B. Irenæ.

Sed dices; Demus, Deum posse de lapidibus homines procreare, neque tamen tales forent filij Abraham, eo quod non essent de semine eius. Dicendum est, eiusmodi Abraham secundum successorem in bonis eius merito vocari posse filios. Namque ad filium attinet esse heredem, vt Apostolus ait. Qui ergo succederent in promissis à Deo factis Abraham, heredes eius, ac filij vocarentur: sic autem nequaquam possent de lapidibus filij Abraham secundum carnem procreari: quoniam hoc sub omnipotentem Dei virtutem non cadit. Etenim vt impossibile est, filium vnus, postquam est, esse filium alterius hominis: ita & magis impossibile videtur, hominem de lapide factum, filium esse alterius hominis: nam vt aliqui essent gnati Abraham, opus erat, vt aut fuissent aliquando geniti, aut de integro deriuarentur de semine Abraham. Primum non valebant de lapidibus suscitari filij Abraham, quoniam oportebat tunc aliquos ex filijs mortuos fuisse Abraham, & cineres corporum illorum in eos lapides fuisse conuersos, tuncque per vnionem animæ ad corpus redirent illi homines, qui fuerat prius filij Abraham, sicut fiet in resurrectione generali, in qua scilicet redibit quilibet ad idem corpus, quod viuens habuit, siue illud sit conuersum in terram, siue in lapides, siue in ligna, siue in aliud quodcunq;. Ex quo sequerentur duo; Alterum, quod Deus non posset de illis lapidibus suscitare plures homines, quàm tot numero, quot fuerunt illi, quorum corpora in lapides versa sunt: alterum est, quod si plures suscitaret, non essent illi filij Abraham, sed alius, qui non fuit filius Abraham, populus. At si dicamus Deum filios Abraham excitare de lapidibus, qui fuissent nunquam, hoc fieri non poterat, sic enim opus erat, vt in lapide semen esset Abraham, ex quo per propagationem nasceretur homines: & tamen non poterat lapidi inesse semine Abraham, ex quo fieret propagatio: & illo dato (quod tamē est impossibile) lapis non posset propaga-

Quos Deus de lapidibus homines procrearet, huiusmodi essent filij Abraham.

Rom. 8. & alibi.

Qua ratione Deus non potest de lapidibus suscitare filios Abraham.

Iob. 19.

Corollarium.

re,

Animal perfectum est solum propagationis capax.

Gen. 2.

Quorsū id, iam enim securis ad radicem arborū posita est.

Matth. 21.

Luc. 3.

Ambros. li. 2. in Lucam tom. 5. Vnde sumpta illa metaphora.

re, quia hoc pertinet ad animal perfectum, quod via generationis potest se continuare, ideo non poterat de lapidibus suscitari veri filij Abraham secundum carnem: qua ratione nec Eua filia dicitur Adæ, quia nequaquam ex femine eius per generationem, sed ex costa ipsius formata est.

Potuit ergo Deus, ac potest de illis, vel quibuslibet lapidibus alijs suscitare filios Abraham, qui per fidei, virtutumque Abraham imitationem promissorum Abraham heredes existant, ideoque filij, non autem filij Abraham secundum carnem ob manifestam repugnantiam, implicitamque contradictionem: & haecenus de his (vt me fert opinio) satis philosophati sumus.

Sequitur: *Iam enim securis ad radicem arborum posita est* Ratione alia ad fructus dignos penitentiae Ioannes adhortatur Phariseos ac Sadduceos. Quia enim forte isti dicerent: Volumus penitentiam agere, sed non modò, superest enim adhuc tempus, in quo illam agamus, Baptista monet non esse expectandum, quoniam iam instat tempus, quasi dicat, Haecenus virgam adhibuit Deus, pestem, famem, comminatus est se ablaturum sepe de vinea: nunc verò securis instat, Dei scilicet ira, & diuinum iudicium: *Quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius*, apposita est securis, sed nondum secat. Vt innuat, adhuc esse tempus effugiendi hanc iram per penitentiam. Ac iure quidem nobis Diuina seueritas imminet, qui paterna correctione non emendamur. Lucas habet in singulari, arboris, Græcè tamen vtrobique, id est, in Matthæo & in Luca, habetur in plurali *ἀρούραι*, quo modo etiam apud Lucam habent vetusti codices, & Ambrosius, & ea quæ secuntur illam probant lectionem, nempe: *Omnis ergo arbor*. Estque translatio sumpta ab arbore ad hominem, & à securi ad seueritatem diuini iudicij impendentis, non ad

truncum, vel ramos, vel ad folia, vt spes sit denuo pullulandi, tamen si præcidantur, sed ad radicem, id est, cultum, & gloriam Iudaicam per Romanos excidendam: atque ita arbor esset ciuitas Ierusalem, & securis exercitus Romanorum, sicut Turcica tyrannis securis est iræ Dei, quæ nobis impendet: sed tunc non subderet: *Omnis ergo arbor qua non facit fructum bonum, excidetur, &c.* Ob id aptior expositio est, per arborem intelligere hominem: nam superius dixerat: *Facite fructus dignos penitentiae*: fructus autem edere proprie arborum est, & à philosophis dicitur homo arbor inuersa. Et sicut arbor non ferens fructum, exciditur, & igni traditur, ita homo non agens penitentiam, in ignem mittetur: Quod si dicas, diuinum iudicium radici, id est, vitæ presentis, semper imminere vt succidat, puniatque non penitentes atque peruersos: tunc tamen cum Ioannes prædicaret, maximè verum erat, quod eo tempore magis monerentur homines de agenda penitentia, quia & per Ioannem, & per Christum, ac per Apostolos excitabantur ad illam, & instruebantur sedulo: ideo qui eam negligenter, grauiore penitentia digni erant: *Seruus enim sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis*: quemadmodum Gentiles non audientes Prophetas, digni sunt maiore excusatione, quàm qui audierunt eos, Iudæi: ita qui antiquitus extiterunt Iudæi, excusabiles magis sunt, quàm hi, qui erant tempore Christi: quibus & audire prædicationes, & videre Christi miracula, datum est. Hinc Matthæi. 11. cæpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt virtutes multæ ab eo, eo quod non egissent penitentiam. Ad hæc, non tam sceleris magnitudo, quàm mentis perniciosa Iudæorum præsertim causa punitionis existit: vt Dominus Lucæ. 13. docuit de Galileis occisis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum, &

Quoniam radix illa, arbor quoque & securis posita ad radicem arboris.

Alter sensus de arbore commodior.

Quid opus fuerit illa de vni iudicij imminenti comminatione Ioannis, cum nunquam illud non semper immineret.

Luc. 12.

Iudæi Christi prædicationibus non conuersi quàm inexcusabiles.

Matth. 11.

I. ratio.

Luc. 13.

illis

illis decem & octo, in quos cecidit turris Siloe: con clusit que: *Nisi penitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.*

III. ratio.

Adde, erat tunc, tempore Ioannis, status Noui Testamenti inchoandus; in quo, vt in statu perfectionis, maior exigebatur fructuum partus, & abundantia: nam vt arbor dum noua est, & paruula, queritur nemo, quod fructum non edat, cum vero magna est, & diligenter exculta, si nihil proferat, iusta est de illa querela, & indignatio: ita equidem homo, dum puer est, ab eo perfecta opera exigit nullus. Atqui in Lege erant omnes, vt paruuli sub pædago, teste Paulo: in Nouo vero Testamento iam viri euasimus, & amplius non sumus sub pædago ac doctore, idè tempus est multos fructus edendi, iuxta illud: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum non intrabitis in regnum cælorum.*

Gal. 3.

Matth. 5.

Securis quidam B. Irenæus.

B. Irenæus.

Luc. 11.

B. Hierony. tom. 9. initio.

Ierem. 46.

Heb. 4.

Quam ad radicem, & cuius arboris securis illa posita est.

Sunt qui per securim, gladium accipitem, siue sermonem diuinum intelligant, è quibus est Irenæus lib. 5. qui quidem Dei sermo interioris hominis cultum in Euangelio præsertim exigit, neque tantum externos ritus & ceremonias, vt lex Moysi, quæ ramos consequabatur, non penetrabat hominis intima. Iam vero vbi Christus venit, regnum Dei intra nos est, iam Dei Verbum ad viuum hominis cor penetrauit, radicalem iustitiam exigit, ad radicem securis constituta est: itaque B. Hieronymus per securim, prædicationem intelligit Euangelicam, de qua Propheta Ieremias cap. 6. loquitur, verbumque Domini comparat cædenti petram: quo sub sensu quidam sic interpretantur: Vis prædicationis & Verbi Dei, quod est penetrantius omni gladio ancipiti, ad radicem arboris Synagogæ posita est: quæ non nisi folia, id est, ceremonias habebat, nullum autem succum dulcem ac fructuosum. Huius Synagogæ radices, Scribæ erant, & legisperiti:

quemadmodum radices Gentilitatis erant Philosophi & tyranni, qui omnes hac securi excisi sunt. Securis ad radicem admouetur, cum vnus de progenie Abraham: ad radicem vero, cum tota progenies tollitur. Agit ergo Deus prudentis more agricolæ, infructuosas arbores, & frustra terram occupantes excidendo, euellendoque radicitus, quæque umbra sua nocere possent alijs plantis. B. Gregorius in homilia quadam securim exponit esse Christum, cuius manubrium humanitas sit, ferum deitas. Humanitate ergo tenetur Christus, potentia deitatis scindit inutiles palmites, membraque mortua, nec vtilia, vt excindat Iudeos à generosa arbore Abraham, in quam inserti sunt Gentiles per fidem.

Omnis ergo arbor. Etiam si filius sit Abraham; id est, quicumque tandem homo, qui fructum penitentiae non edat, dignus est securi, & igni, videlicet morte temporali, & æterna gehennæ. Ponit autem Rabanus quatuor species arborum. Prima est in totum arida, cui assimilantur pagani, altera viridis, sed sine fructu, cui similes sunt hypocritæ, tertia viridis & fructum ferens, non tamen absque veneno, quales existunt hæretici: quarta est viridis, & fructum bonum proferens, quales sunt omnes iusti, ac veri Catholici. *Exciditur, & in ignem mittitur.* Græcè profertur de presenti: *Exciditur, & in ignem mittitur.* Lucas quoque de presenti loquitur. Sumiturque præfens pro futuro, more Hebræo: nam quod paullò post futurum est, iam quasi pro presenti habetur. Vel rectius dicere possumus: *Exciditur, & in ignem mittitur*, id est, meretur excidi, & in ignem mitti: hoc enim loquendi modo non tam significatur quod fit, quàm quod fieri secundum prudentiam debet, aut sicut rei natura, & ratio postulat, vt fiat. Similiter dicitur: *Dilige proximum tuum sicut te ipsum*: id est, sicut cum ratione, prudentiaque te debes diligere. Rursus: *Cui minus dimittitur, minus*

Deus qualis agricola.

B. Gregor. hom. 20. in Euangelia. Christus quo modo securis.

Impenitentes ceu malæ arbores, securi, & igni quo digni existant.

Arborum quatuor species, ijsque, qui, teste Rabano, designantur.

Omnis arbor non ferens fructum bonum, quo modo exciditur, & in ignem mittitur.

Qualis hæc sententia.

Matth. 22. & alibi.

Luc. 7.

dili-

Matth. 26.

Ephes. 5.

Eadem sententia, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, &c. qui bus Christianis accommoda.

Ioann. 15.

Matth. 25.

Quandoquæ in Ecclesia conuinctum fuerit, ac sit malorum excidium.

diligit, significat, minus cogitur diligere. Ita dicitur, *Omnes qui acciperint gladium, gladio peribunt*: hoc est, merentur perire: cum tamè actu euadant non pauci. Iuxta hanc rationem intellige illud Pauli: *Nemo carnem suam odio habuit*: nã sic res habet ex lege naturæ, quanquam nonnulli dæmonis persuasû, alij verò gratia Dei & Spiritu induti, propter ipsum Deum eam oderint.

Ac licet hic sermo ad Iudæum populum directus sit, cui Baptista minari excidium voluit, possunt tamè, ac debet ad vniuersos homines trãs ferri & accommodari. Nam vt diuina ira ventura est super Iudæos nõ agentes penitentiam, ita quoque & super non penitentes Christianos. Hinc Dominus de fidelibus pronuntiauit: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum* (scilicet Pater meus) & infra: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* Quod si tanta seueritate animaduertet iudex Deus in eos, qui nullos bonos proferunt fructus: quanta tandem putas veniunt puniendi illi, qui perniciosos & malos proferunt; qui talentis sibi creditis abutuntur? Semperq; ad effusionem ingentem Dei gratiæ coniunctum est excidium malorum, sicut Iudæorum, atque tyrannorum in Ecclesia primitiua. Sic etiam in exitu de Ægypto factum est, inque introitu in terram promissam. In reformatione quoque vera Ecclesiæ futurum est haud equidem secus. Nam neque feri potest ager, nisi spinis & tribulis, cæterisque noxijs radicitus euulsis herbis, neque noua a surgere ædificia possunt, nisi vetera desfruantur prius. Ergo, postquam Dei nihil est aliud Ecclesia, quàm

hortus diuersis ac varijs confitus arboribus atque plantis, emissiones cuius sunt paradisi (quod enim arbores emittunt bonæ, paradisi merita sunt) siue vinea varijs vitibus atque optimis confita: inuigilemus, vt quisque eos fructus edat, quos pro uocatione sua, & gratiæ Christi impertita sibi virtute reddere debet, & quos ipse Deus edere atque digerere maximè possit: laborantem enim agricolam primum oportet de fructibus edere: vt Apostolus ait. *Ti meamus verò infructuosas fieri arbores, ne durè ac violèter excidamur.* Omnis enim malus cum ex hac vita diuellitur, non volens, atque agrè discedit, sed inuitus: sicut è conuerso iustus lubens ex hac vita, ac volens emigrat, exemplo Simeonis, qui dicebat: *Nunc dimittis seruum tuum, Domine.* Ait etiam non eradicadam, at excindendam arborem Ioannes: siquidem vir impius (cum moritur) radices relinquit in terra: eius enim voluntas, affectus, & cupiditates in terra manent, & obstinatus animus, quia semper optabit quæ in terra optauerat terrena peccata. Nam Superbia eorum (vt Psaltes diuinus ait) qui te oderunt, ascendit semper. In ignem porò inferni detruditur, vt perpetuò comburatur, quoniã igne diuino atq; cœlesti calefcere noluit, verum cum pessimo igne obscenæ voluptatis arsit. Quare si sapimus, præparemus nobis com meatum, & fructus edamus tales, quos perpetuò in cœlesti gloria edere valeamus, iuxta verbum Prophetæ: *Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit.* vires ad id Iesu Christo nobis suppeditante: qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Can. 4. Ecclesia qualis sit, & quo modo in ea fructificadû.

1. Cor. 9.

Aliter malus, aliter bonus vitam hanc deserit.

Luc. 2.

Malam arborem Ioannes non extirpandam cur dixerit, verum excidendam.

Psal. 73.

Quales fructus edere debeamus.

Esa. 3.

TRACTATUS VI.

In illa verba Lucae.3. Et interrogabant eum turba, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: Et qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, & quae sequuntur.

Quam fructuosa Ioannis praedicatione extiterit.

HARISAEI & Sadducæi, audientes tam suam tamq; minacem Ioannis orationem, vehementer territi sunt, ac quomodò minas illas possent effugere, interrogant quid facto opus sit. Quàdoquidem non proderit nobis esse filios Abraham: quid tandem faciendum, ut securim incidentem effugiamus? Qui sunt, nobis indica, vir Dei, bonæ arboris fructus boni, quo peccatorum nostrorum remissionem consequi valeamus? Signum equidem certissimum est profectus verbi Dei timor, & compunctio audientium, quemadmodum in Actis Apostolicis concionante Petro, ait Lucas: His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos, Quid faciemus, viri fratres? (finis enim audiendi verbum Dei, est facere illud) Petrus autem ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Respondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas det non habenti. Dicat aliquis, Quid hæc ad pœnitentiæ pensum persoluum? Facilis ergo erit via pœnitentiæ diuitibus, & potentibus huius seculi. Respondemus, eum, qui fratri ex animo misericordiam impertiat, dignum effici, cui Deus etiam misericordiam impendat, iuxta illud: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hinc Regi Nabuchodonosori con-

Act. 2. Euidens profectus argumentum quod.

Id, qui habet duas tunicas, det non habenti, qui intelligatur.

Matth. 5.

filium dedit Propheta Daniel: Peccata tua, inquit, elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: & Tobias: Quonia elemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras: & Petrus: Charitas operit multitudinem peccatorum. Deinde, mens Ioannis fuit, breuius demonstrare, pœnitentiam nihil aliud esse, quam eam mentis inouationem, ut velit alijs vnusquisque vltro omnibus bonis suis inferuire: nam hæc tunica, & esca nomine victum & amictum, hoc est, omnem humanæ vitæ necessitatem Ioanes complexus est. Ad hæc, B. Gregorius putat, non sine ratione tunica potius, quæ vestimentum est interius, quam pallij, quod tegit extra, mentionem fecisse: quo indicaret, videlicet ad dignos pœnitentiæ fructus pertinere, ut non solum exteriora, & quibus carere aliquo modo possumus, sed etiam ea, quæ nobis valde necessaria sunt, cum proximis communicare debeamus. Præterea, si ad turbas, id est, ad Phariseos ac Sadducæos hic sermo dirigitur, ut quidem ex Matthæo constat, Lucaq; inter se diligenter collatis, viuum planè retigisse videtur, atque in eo, in quo in primis peccabant, facere satis admonentur. Erant namq; Pharisei auari, qui religionis prætextu & pietatis, alienis opibus, & substantiæ inhæbant, quare in illa percutiendi erant.

Dan. 4.

Tob. 4.

1. Pet. 4. & Prou. 10. II. ratio eius disti-

III. ratio. B. Greg. homil. 20. in Evangelia, tom 2.

III. ratio.

Phariseorum auaritia, & hypocrisis.

Det non habenti, per non habentem

omnem

Habens duas tunicas, cui det non habenti.

omnem pauperem intelligit, sed præsertim illum, qui ob membra tructa, praeque affecta, vel ob infirmitatem & senectutem habere non potest: qui verò non habet ex otio & malitia, magis inter habentes, quam inter non habentes censendus est, de quo; eo agendum est non secus, atque de medicantibus validis, qui ficta simulataque; paupertate, adde etiam vulnera quaedam, vlceraue in cruribus, aut brachijs cõfingentes, verorum Christi pauperum elemosynas deprædatur. Deinde obijcies; num liceat habere duas tunicas, vel duplices vestes; siquidem inueniuntur qui decem, & viginti, & centum, ac eo plures, incolumi conscientia, habere se posse confidunt, religiosi quoque; qui profitentur paupertatem, illamque; obseruat, non vnicam tantum tunicam habent.

Quid Ioanni duas tunicas non habentibus eroganda.

B. Hierony. epist. 150. tam. 3. circa med.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Psal. 21. Matth. 27.

Sed hic prudenter verba Ioannis intelligenda sunt: duarum etenim vestium nomine superflua omnia, quæque; nobis omnino non sunt ex usu, intelliguntur: quando enim duæ aut tres non sunt superflua pro vna sunt computanda, ut docet Hieronymus: cuius in epistola ad Hedibiam, quæst. 1. hæc sunt verba: Quid si Scythia frigora sint, & Alpine niues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pectudum pellibus repelluntur? Quicquid ergo corpori nostro sufficere potest, & humana succurrere imbecillitati, quæ nudos natura profudit, hoc vnica appellanda est tunica: & quicquid in presentibus alimentis necessarium est, hoc vnus diei victus appellatur. Vnde præceptum est: Non cogitatis de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et apostolus: Habentes, inquit, victum, & vestitum, his contenti simus. Si plus habes, quam tibi ad victum, vestitumque; necessarium est, illud eroga; & in illo debiricem esse te noueris. Hæc ille. Vnde vel Christus ipse plures, pro anni tempore, habebat vestes, iuxta illud: Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. quod tamen pro ratione cuiusque; status & conditionis metiendum est: fieri enim potest, & sæpe fit, ut quaedam alicui sint superuacanea; quæ alteri forent necessaria aut vtilia certè. Idemque

de victus ratione, siue de escis in plurali, non esca, in singulari, dicendum videtur. Ut hinc merito liceat colligere tibi regulam illam Theologicam, Ea omnia, quæ personæ vel statui sunt superflua, in vsu pauperum esse necessario eroganda: quorum strictior ratio reddenda est ante tribunal Christi, quam nos existimamus: tatus est enim virorum ac mulierum nostri seculi luxus & fastus in vestitu, & in mensa, ut sint qui supra tricenas, ac sexagenas etiam vestes possideant, & tantis expensis grauati, neque; obolum, quem egeno porrigat, habeant. Sed remedium istis esset, partem vestium ac victus donare superflui. Verumtamen maior fuit perfectio, quam Christus docuit: videlicet ut distractis omnibus bonis, in pauperumque; vsu erogatis, ipsum nudum nudum sequamur. Excessit hanc etiam regulam Ioannis, egregium facinus B. Martini, qui dum adhuc esset catechumenus, & stipendium sub Cæsare mereret, egeno petenti dimidiam vestem qua se tegetet, impertiuit. Caueant verò qui sunt à confessionibus, & concionatores, ne plus priuatis, quam alienis commodis seruiant: non enim caret suspitione auaritiæ, si alijs commedaueris egenos & miserabiles, te autem inter illos præcipuum facias.

Venerunt autem & publicani ut baptizarentur: & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis. Quoniam frequens in Evangelijs de publicanis habetur sermo; non erit ab re vel semel audire, qui, qualesve extiterint isti. Sunt autem publicani, qui à fisco aliquid conducunt, præsertim verò vestigalia; qui que talia omnino exigunt: & huiusmodi homines apud Romanos olim habiti sunt honestissimi, atque ornatissimi: ut quidem eos M. Tullius in oratione pro lege Manilia prædicat: ait enim: Nam & publicani homines, & honestissimi, & ornatissimi, suas rationes, & copias in illam provinciam contulerunt. Rursus audi verba eiusdem in oratione pro Plancio: Eos equitum Romanorum, ornamentum

Quæcunque ista iuxta regulam Theologicam sint pauperibus eroganda.

Quid maius atque perfectius confiteretur Christus, quam Ioannes. Matth. 19.

Confessarijs, & concionatoribus quid cauendum.

Publicani qui sint.

Cicero. Eos Romani quanti facerent, Tullio teste.

Idem.

Publicani Iudæis cur infames.

LUC. 19. Eos Iohannes supra quam præscriptum eis esset, ne facerent, cur sit hortatus.

Vestigalia his verbis minime prohiberi.

Vestigalium necessitas in Republica.

ciuitatis, firmamentum Reipublica, publicanorum ordine continetur. Hæc ille. Apud Iudæos autem eiusmodi publicani inuisum hominum genus erat, sordidum, atq; infame, quod contra patriæ libertatem tributa pædere Romanis Gentilibus cogebantur. Adde, quod publicani vi, & rapina, ac fraude, non raro in Iudæos peccarent, plus exigentes ab ipsis, quam leges superiorum præscriberent. Talis fuit publicanus ille Zachæus, qui quasi de fraude suspectus, dicebat: *Et si aliquem defraudauit, reddo quadruplum.* Atq; idcirco Iohannes à fraude atq; fallacia, quasi à familiari illis scelere præ cæteris est dehortatus: benignè admonens, vt si salutis suæ rationem habere vellent, ne supra quàm constitutum esset, exigere: nam verbum Græcum *ὑπερβαίνω*, & facere, & exigere significat: at posterior significatus huic loco quadrat maxime. Etenim cum ad tributa pædenda homines difficilè adducantur; quodammodo per exactores compelliendi, eorumq; diligentia & studio efficiendū, vt soluant; ac si diceret Iohannes: Si nōdum potestis vestra largiri, sit certè ille primus gradus atque infimus ad meliorem vitam, vt abstineatis à rapiendis alienis: habetis salarium à Cæsare: quid exigere à populo debeat, præscriptum est vobis: nihil ergo vltra illud in vestrum lucrum extorqueatis.

Atq; hinc obseruandum est, non damnare Iohannem exactores Principum, cum quæ fisci est, pro cōmuni vtilitate interdum exigunt pecuniam: nā magistratibus ac rectoribus mundi huius expedit, in pace & tranquillitate omni tempore seruare ac tueri Rempublicam: quæ quidē pax & tranquillitas magnum bonum est ipsius Reipublicæ, & quæ vix vlllo pretio à plebe enumerato compensari possit; neq; verò rectè illā principes & gubernatores sine æquitatis administratione, annonæq; abundantia & copia seruare vlllo modo possunt: quod vt præstent, nisi habeant adiutrices manus, quarum opera & præsidio, vel probos defendant, vel

improbos puniant, nullus Rex, vel ipse inuictus Cæsar, cū singularis sit tantum, valebit obtinere. Quamobrem prouentuum varietate, expedit semper fiscum Regis, vel ciuitatis refertum esse, quo quidem suboriantibus bellorum tumultibus, ac seditionibus populi reprimendis, quam primum prospici possit. Debent tamen Principes, magistratusue in vestigalibus imponendis moderationem quandam, & æqualitatem seruare, curantes, vt huiusmodi onera & moderata sint, & ratione iustitiæ ab omnibus persoluatur: nam cum crescunt in immensum pro auaritia, vel libidine Principis, & Deus offenditur, qui per Prophetam ait: *Qui deuorant plebem meam sicut escam panis:* & populus grauatus ingemiscit atque affligitur, & ad designandā seditionem concitatur; & princeps ipse sibi molitur regni aut status iacturam sui, iuxta Sapientis dictum: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* atque vt egregiè dixit Tiberius Cæsar, *Boni pastoris est, oves tondere, non deglubere.* Tributa ergo moderata honestaq; sint, & cum ratione iustitiæ vniciq; suam tribuētis constituta. Vt enim scitè & subtiliter Augustus Cæsar inquit, *Quem admodum lien non nisi cum detrimento cæterorum membrorum in homine augetur: ita cū fiscus regius augmentum magnum suscipit, non sine damno & nocūmento manifesto popularium, qui subsunt, id conrigit.* Christus etiā dominus & verbo, & exemplo docuit tributa soluere: nam & ait insidiosè tentatibus: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo;* & Capharnaitis exigentibus censum, etsi liber esset, ne tamē eos offenderet, Petro præcepit, vt staterem argenteū penderet: quā doctrinam secutus Paulus, dixit, *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vestigal, vestigal:* & quæ sequuntur.

Neq; Iohannes hoc loco publicanis suasis, vt à Reipublicæ actione, ex huiusmodi statu, ac studio recederet,

Immoderata esse non debent, & quare.

Psal. 13.

Ecclesiastici 10.

Boni pastoris id est, Principis, officium, quod Tiberius esse dixerit.

Fiscus Regis immoderatus, vt Augustus docuit, quàm similis Lien.

Matth. 22. Supra 17.

Rom. 13.

Quare Iohannes publicanos ab hoc officio, & statu nō fuerit dehortatus.

tanquam

Militare officium cur vulgo otiosum, & infame.

Lucan. lib. 1. Militum incredibilis licentia.

Militiæ vtilitas, & necessitas in Republica.

tanquā damnato, & pernicioso; sed tantum præcepit, vt id muneris exerceant secundum ordinem æquitatis præscriptum. Nec enim peccata mercatorū, aut militum, aut publicanorū sunt in status ipsos reiicienda: nā mercaturā, & militiā quamplurimi iustè, & ex charitate coluerūt. Et publicani si, vt debent, exigendi munus exercent, nerui sunt Reipublicæ; si secus, raptores, sunt, & prædones publici.

Interrogabant autem eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem occutiat, neq; calumniā faciatis: & cōrēti estote stipendijs vestris. Hominū militia inuisa est, atq; infamis habetur: nam ars quædā est, quasi si quis velit abuti, facile paratos atq; instructos reddat homines ad omne genus iniuriæ atq; caluniæ proximis inferendum. Qui em̄ tam vili pretio, siue stipendio vitā suam venalē faciunt, ruere solent in omne vitium nefas, neq; parcunt sacris, aut profanis: iuramentis, & periurijs, atq; impudicissimis verbis eorū ora referta sunt: vitæ & pudicitie matronarum, puellarūve infidiatur. Sed in primis opibus, & facultatibus pauperū, siue diuitū deprædandis atq; extorquendis incūbunt: deniq; quicquid illis libet, licet: vt enim ille dixit: *Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur.*

Pleriq; dum quod à Principe salarii nomine datur, scortis, alea, temulentiaq; prodigūt, rapto, furtisq; iacturam quā fecerunt, resarciūt: & non solū non soluunt, quod debet, verū etiam vltra, quæ non deberent, extorquēt: tale est sanguinariū hoc nebulonū genus, quod vltro citroq; cur sitans castra sequitur, ad cædes, & ad latrocinia natum. Verū ista omnia hominū artē profitētū, nō ipsius artis sunt vitia. Militia etenim non modo vtilis existit atq; expediens ad incommoda Reipublicæ propulsa, & ad pacem, quam improbi, & seditiosi perturbant, tuendam, ac conseruandam, demum ad iniurias fidei & religionis: cōtra communes eius hostes vindicandas: verū licita

est etiam & necessaria, & qua sine neq; regna, neq; ciuitates consistèrent. Ex quo & ipse Deus Opt. Maxim. qui dicitur Dominus Sabaoth, siue exercituum, nempe cœlestium, bella quoq; iudici, quæq; ab alijs sunt indicta, suscipi, iussit. Ac militari quidem arte floruerunt viri sanctissimi, quales fuerunt Abraham, Moses, Iosue, Dauid, Machabæi, alijq; complures: in Nouo verò Testamento præter Centuriones illos tres, à fide, vitæq; sanctitate laudatos, de quibus Matth. 8. atq; 27. Actuumq; 10. habemus plurimos in numerum diuorū relatos: vt B. Martinum, diuos Sebastianum, Iohannem & Paulum, Georgium, Mauritium cū integra legione, qui non solū fortissimi fuere in bello, sed illorum etiam plures in perferendis pro Christo cruciatibus constantissimi. Nulla profectò esset pax, si nulli essent milites: donec autem transit iniquitas, magistratibus opus est militia, ac militibus. Serui sunt omnium milites, & omnibus militant. Si hæc agunt præsertim studio charitatis, beati: dant enim omnia nobis abunde, quoniam per illos nostra custodiuntur omnia. Hinc Augustinus contra Faustum, lib. 22. c. 74. *Si non liceret, inquit, omnino bellare, Iohannes ad milites responderet, Arma abijcite, militiam istam deserite, neminē percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat, eos, cum hac militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltros iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores; respondit eis, Neminē concusseritis, nulli calumniam feceritis: sufficiat vobis stipendium vestrum.* Et Ambrosius serm. 7. in principio: *Nō enim militare delictum est; sed propter pradam militare peccatum est.*

Hic præterea illud notandū, Iohannem nequaquam exigere à militibus, vt intelligant belli æquitatem, vel ne accipiant stipendium à tyrānis: cuiusmodi erat Herodes: nam milites sapenūmero iuris ignoratiō excusat; nec ipsorum est, hæc discernere, nisi fortè cōscientia liget, vel aperto Marte bellum fiat cōtra Ec-

Licitam esse atq; adeo etiam honestā militiam, sanctorū vtriusque Testamēti quibus fiat exemplis perspicuum.

Matth. 8. Infra 27. Act. 10.

Si nulla esset militia, quid inde.

August. tomo 6.

Propter quid militare peccatum sit.

Ambros. tom. 3. sub finē.

Licitū quod bellum militibus: quod illicitum sit.

clesiam ab hæreticis, vel schismaticis, siue infidelibus; vel nisi bellum solenni more per Ecclesiam declaratum sit iniustum: nam tunc militare illicitum est. Vbi verò belli causa in medio ponitur, magis excusantur qui Principi suo parent vocanti ad bellum, quam exteri.

Illud etiam aduerte, quod Theophylactus adnotauit, à Phariseis, & Sadduceis, vt arctiorem disciplinam professis, ad fructus pœnitentiæ edendos non solum exegisse, vt à malis abstinerent, sed vt etiã opera charitatis proferrent: à publicanis autem, & militibus tantum requirit, vt abstineant à malo, quod facere consueuerunt. Et tolerare vtique opus est id genus hominum, ne desit in Republica, pro qua illi faciunt multa, ac patiuntur: vt sancti haberi possint, si seruent hæc. *Qui enim potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit: profecto mirabilia fecit in vita sua.* Idcirco nihil militibus, aut publicanis de eleemosynis, restitutioneue præcipiendum Ioanes censuit, quoniam sensim instituendi erant, sed primum omnium vt à rapina desistant, deinceps cætera à Christo, quem venturum annuntiabat, illos audire voluit. Præterea, incertifere sunt, quibus iniurias intulerint, cum pro re nata, illi furentur. Rari item sunt ex militibus, qui ad pinguem fortunam perueniant, vt valeat illa quæ sustulerunt, dominis suis restituere: quanquam quibus facultas adest, ad id diuina lege teneantur.

Possunt autem verba hæc militibus, qui magistratibus deseruiunt, vt sunt lictores, apparitores, ac similes iustitiæ ministri, congruere, qui simulato præsidis terrore concutientes, pecunias excutiant à conculsis, aut calumniâ struunt innocentibus; aut accusationes, vel executiones intentant, quo illi pecunia vexationem suam redimant. Non in commo de etiam de alijs militibus possunt intelligi: qui dum in ciuitatibus socijs, oppidisve hybernant, in rusticos maximè exactiones & calumnias solent exercere, stipendijs suis mi-

nimè contenti. Est autem concutere, vt Ferrantius quidam Carthaginensis in epistola parænetica ad Reginum Ducem scribit, apertam facere violentiam: calumniari verò est, occasionem quærere nocendi. Sunt enim quidam qui publicè prædantur, incendunt, abigunt, perumpunt fores, exigunt, & pulsant hospitè: idque vocant, ad discretionem viuere, cum tamen (si fas est ita loqui) ipsi indiscretissime, contraque omnem rationem agant: & hoc est concutere. Rursus alij falso deferunt apud Principes, aut apud magistratus viros innoxios, quod pars facultatis publicatæ ad ipsos deueniat, criminationis præmium: atque hoc est inferre calumniam. *Et estote contenti stipendijs vestris.* Videlicet quæ victus gratia à Rege accipitis: quæ propterea lingua Græca appellauit Euangelista obsonia, quæ interpres vertit stipendia, qua voce in re militari vt Latine consueuimus: rarissimus est autem, qui suis sit contentus stipendijs: sicut nemo est, qui sua forte contentus viuat, sed *laudet diuersa sequentes.* Vniuersi enim ita vitam nostram instituimus, vt statum, conditionemve nostram trahamus potius, quam sequamur: ex quo infelicem afflictamque traducimus vitam.

Aduerte autem, quam prudenter Ioannes breuia, vtilia, aptissimaque Iesum expectando præcepta tradat, quæ quidem seruata in arboribus fructus ostenderent, ac eas non dignas esse, quæ exciderentur, monstrarent ei, qui securim adferebat. Videtur Ioannes illam legem Horatii seruasse: *Quicquid præcipies, esto breuis, vt cito dicta*

Percipiant animi dociles, teneantque, si desides. ¶ *Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis, de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, & cætera.* Hactenus veros docuit pœnitentiæ fructus, iam nunc explicat regni cœlorum appropinquationem: Interpret noster legisse videtur *Quidam* modo verbo legitur *quod dicitur* id est, expectantem suum. sperantem, atque in hunc

Concutere a liquem, quid sit. Ferrat. Carthagin.

Alia ratio concutiendi.

Milites quibus contenti esse debet stipendijs datis.

Luc. 3.

Horat. lib. 1. episto. 1. in princ.

Quid in his præceptis traditis prudenter Ioannes obseruauerit

Horat. De arte.

Ludæorum honorificam de se opinionem, quia ipse esset Christus, quo testimonio de Christo reprellit Ioannes.

A Phariseis, & Sadduceis cur Ioannes, non à publicanis, & militibus, exegerit dignos fructus pœnitentiæ. Theophyl.

Eccl. 31.

Idem ad eleemosynas, restitutionemque cur milites, aut publicanos minime sit adhortatus.

Quibus etiã licitoribus, apparitoribusve, Ioannis Baptisti hæc præcepta conueniant.

Ioan. 1.

Vnde persuaderi. Iudæi potuerint, Ioannem esse Christum & Messiam vt crederent, & existimarent.

Ioan. 3. & Matth. 11.

Ioannis modestia præcursoris.

sensum habet lectio Syriaci Euangelij. *Cum expectaret autem populus.* Non solum autem populus, sed viri quoque doctissimi existimabant, Ioannem verum esse Messiam: hinc honorificam ab Ierosolymis legationem ad eum mittunt, interrogantes quis nam ille sit: vt patet Ioan. 1. quare videtur hoc testimonium Ioannis, quod de Messia, ac de seipso perhibuit, incidere cum illo Ioannis, id est, quando tam honorifica ad eum legatio destinata fuit: nam in utraq; eadem ferè verba usurpauit: vt, quod ipse baptizaret in aqua, Christus autem in Spiritu sancto: Quod post se veturus esset illo fortior: Quod non esset dignus calceamenti eius solvere corrigiam, aut eius calceamenta portare. Ac multa erant equidem, quæ illis præbuerunt causam, vt tam magnificè atque præclare sentirent de Ioane Baptista. Nouerant de Scripturis, instare iam tempus aduentus Messie: quot, quantaque in Ioannis cœcepto, ortu, atque circucisione fuerant peracta miracula, non ignorabant: aspiciebant eius sanctissimam cõuersationem, suauissimos mores; in victu ac vestitu summam tenuitatem: adde his iam nouam baptismi ceremoniam, austeram eiusdem prædicationem: quibus collatis vniuersis & visis, atque perspectis, nihil aliud, nisi Ioannem esse Messiam, cogitarunt, tametsi illum nosset esse de tribu Aaron. Vt hinc colligas, quanta huic à Deo fuerit auctoritas conciliata; quamque indigni excusatione debuerint esse, qui pœnitentiam non egerunt. Neque verò Iudæi in magnitudine Ioannis errabant tantum; verum etiam illi ipsi intimi, & familiares Ioannis discipuli magnificentius, quam par erat, de illo sentientes, atque prædicantes, sic, vt Ioanes ipse cogereetur ipsos ad Christum mittere, quo perspectis Christi signis, atque prodigijs, vter vtri præstaret, re ipsa perdiscerent. Ne verò putarent, dum de securi ad radicem admonenda orationem habuit, de se fuisse locutum, dum videretur ritum nouum inducere ba-

ptismi; declarat se non esse tantum, qui possit hoc præstare, sed alium paulò post ipsum venturum, dicendo: *Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam.* Vbi primum declarauit Ioannes, populi se cogitationes, atque intimos animi sensus penetrare, atque videre: id quod textus insinuat videtur, & Ambrosius ait, quod vt propheta videbat, de quo Paulus ad Corinthios scribit. Est autem sensus: Meus baptismus simplex est, abluens corpus, quia in aqua tantummodo, non pertingens ad animas, quia videlicet non in spiritu: meum etenim non est conferre Spiritum sanctificantem. Ac si dicere vellet; Vos existimatis me de rebus quæ videntur, ex cibo, potu, habitu, atque baptismo, doctrinave fideli, ac solida, quæ profiteor: verum longè sunt efficaciora quæ non videntur. Ego quamquam aqua baptizo vos; tamen non remitto peccata; sed præparo vos efficaciori baptismo, quem ab eo accipietis, cuius aduentum vobis prædico. Qualis doctrina mea, talis & baptismus meus: sicut doctrina, sic & baptismus ad Christi doctrinam, & baptismum vos assuefacio. Non sum lux, aut Sol iustitiæ, sed Lucifer, vicinum Solis ortum denuntiās; & ob id obscurandus, obruendusque orto Sole. Non sum Sponsus, sed amicus Sponsi, exhortans vt Sponsus occurratis. Non sum Verbum Dei, sed vox eius. Tempore quidem maior sum eo, & prædicationis ordine prior: at potentia, sanctitate, ac iustitia, inferior longè. Is enim, qui me sequitur, tanto præstantior me est, vt ego, quem magnum aliquem esse creditis, sim indignus, qui vel solum corrigiam calceamentorum erus. Subditque rationem: *Ego, inquit, baptizo vos in aqua: qui autem post me uenturus est, &c. ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Quis hic non videat magnum, & apertum discrimen baptismi Ioannis, & baptismi Christi? Ideo impij, & ridiculum est, quod Melancthon, & Bucerus, atque alij noui Theologastri dogmatizant, baptismum esse Iohannis

In quo eum polsis prouides lector, phetia agnoscere.

Ambr. lib. 2. in Lucã, e. 3. tom. 5. 1. Cor. 14.

Explicatur hæc sententia; Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam.

Qualem tantummodo agnouerit, ac testatus sit Christo humilis Ioanes.

Ioan. 3.

Christi dignitas & excellẽtia.

Christi baptismi, Ioannis baptismi longe esse dignius, & excellentius: aduersus Cœnariatos, & similes.

æquipolluisse baptismo Christi. Inter quos Centuriatores arrepta virgula censoria audacter pronuntiant de Ioanne loquentes: *Ad doctrinam, nouam ordiebantur ceremoniam, nempe baptismum: non ex priuato arbitrio, sed voluntate Dei, & quidem in remissionem peccatorum.* Et infra: *Idè autè baptis- mus vocatur, in remissionem peccatorum: quia promissio de remissione peccatorum huic actioni annectebatur, perq; ea media, nimirù verba Euangelij de Christo, & abluitionem per aquam, remissionem peccatorum certò conferebat Deus. Inscitè ergo faciunt, qui effectu baptismum Ioannis, & Christi, seu Apostolorum discrepare contendunt: cum clarè scriptum extet, Ioannè predicasse, & administrasse baptismum in remissionem peccatorù. Addunt testimonium Prudètij, qui in hymno ieiunantium, de Ioanne sic habet:*

Prudètij.

Hortator ille primus, & doctor vitæ Fuit salutis: nam sacratio in flumine Veterum piatas lauit errorum notas: Sed tincta postquã mēbra defacauerat, Cælo refulgens influebat Spiritus. Hoc ex lauacro labe dempta criminum, Ibant renati, nõ secus quàm si rudis auri Recocta vena pulchrum splendoat, Micet metalli, suæ lux argentei, Sudum polito prænitens purgamine.

Ambr. lib.

Hæc ille. Ambrosius quoq; lib. De Spiritu sancto: Illi qui negauerunt se scire Spiritum sanctum, quamuis baptizatos se dicerent in Ioannis baptismo, baptizati sunt postea: quia Ioannes in remissionem peccatorum, in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Et idè Spiritum nesciebant, quia nec baptismù in Christi nomine, sicut Ioannes baptizare solebat, acceperat. Hactenus Ambrosius. Sic illi magistelli, quasi de cathedra docentes, cum illorù dicto manifestè verba: Euangelica refragètur, & Patrum sententiæ. Hic enim apertè se in aqua baptizare tantum docet; at de Christo ait: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Ioanes vt homo, in aqua tantum, vt explicat

Centuriato-

Ricard. de Sancto Victore: ille verò vt homo, & Deus, in aqua, & Spiritu sancto. Baptizatus in Spiritu, est ab omni sorde peccati mundatus, in super gratias

Ricard. De s. Victo. li. bro. De baptismo.

infundere. Hæc ille. Ter etiã in Ioãne. c. i. dicitur Ioãnes in aqua baptizare: Ego, inquit, baptizo in aqua: medius autè vestrum stetit què vos nescitis. Deinde: Sed vt manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. Rur- sus subdit: Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super què videris Spiritù descendentem, & manentè super eù, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Adde q; in Actis dicitur: Ioãnes quidè baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Ergo Ioãnis ba- ptisma nõ dabat Spiritum sanctù, vt Chrysof. ibid. rectè colligit. Præ- terea baptizabat Ioannes in nomine venturi, vt in eù crederent: vt Acta testantur: at in baptismo Christi iam credentes, & in nomine sanctæ Tri- nitatis, vel trium personarù expres- so. Vnde in baptizatis à Ioannè nõ- quam apparebat vis & energia Spiri- tus sancti; secus in ablutis per Apo- stolos, vt est in Actis, de quo per E- zechielem dixerat: Effundã super vos aquam mūdã, & mūdã vobis ab omni- bus inquinamētis vestris, & ab vniuersis idōlis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponã in medio vestri.

Ad hæc Ioannis baptismus ab eò- dem cœpit, & in eodem terminatus est, nec ministros alios meruit habe- re, sed cum autore suo stetit, & inte- rijt, & velut vmbra corpori, ita ba- ptismo Christi celsit, qui efficax est, & æternus, & non minus durabilis post mortem Domini, quàm antè, & cui nõquam deesse possunt ministri ad aquam, & gratiam Spiritus sancti impertiendam. Quod si Ioannis ba- ptismus ab illo Christi non distin- gueretur, primò Scripturæ in deprau- atos sensus, & peregrinos detorquè- tur: Deinde præberetur occasio, vt cõ- tra Pauli doctrinam ad Corinthios traditam credant homines, ex mini- strorum dignitate pendere Sacramè- ta. Tertio, Ecclesiæ Sacramenta vir- tiora redduntur, si vllum alium eorù institutorem, quàm Christum agnõ- scimus, si quidem hæretici baptismi etiam nostri faciunt Ioannem autor- em. Quarto, aperitur via Anabapti-

Act. 1.

Chrysof. ho mil. 1. in Acta. tom. 3. Act. 19. Baptismi Christi solè efficacia.

Act. 8. Act. 19. Ezech. 36.

Multis ratio- nibus idem dogma refel- litur.

Ioannis ba- ptismus si ab illo Christi non esset di- uersus, quæ sequerentur incommoda.

II. ratio: 1. Cor. 1. & 3.

III. III. & V.

stis,

Act. 19.

Tertull. lib. De baptis- mo.

Cyrl. lib. 1 in Ioann. c. 26. & lib. 2. c. 57.

August. lib. 5. cont. Do- nati. c. 9. to mo 7. & in Enchirid. to mo 3. c. 49.

Iustin. Mar- tyr q. 37. ad Orthod. to mo 3.

Hieronym. tom. 2.

Chrysof. ho mil. 10. in Matth. to mo 2. initio.

Gregor. ho- mil. 20. in Euangel. to mo 2.

stis, cum exēplo Pauli possint alios semel tinctos rebaptizare. Quintò, est recedere à communi sensu, & co- sensu Patrum. Nam Tertullianus tra- dit, Ioannis baptismum diuinù fuisse mandato, non potestate: Nihil, in- quit, cœleste præstabat, sed cœlestibus præministrabat. Similia docent Cyril- lus in Ioannem, & Augustinus lib. De baptismo cõtra Donatistas, & in Enchiridio vocat Ioannis baptismù præcursorium ministerium: & Iusti- nus appellat Euagelicæ gratiæ præ- ludium. Hieronym. in Luciferianos: *Ioannis baptisma non tam peccata dimi- sit, quàm fuit in remissionem peccatorù, scilicet postea futuram per sanctificati- onè Christi.* Et Chrysofomus in Mat- thæum: *Certè, ait, remissionem hoc ba- ptisma non habebat: hoc enim munus il- lius baptismatis erat, quod postea Chri- stus instituit.* Et subdit: *Vide igitur quam hac diligenter expresserit: cum enim dixisset, quia venerit predicare ba- ptisma pœnitentiæ, intulit, in remissionè peccatorum; quasi diceret, Ego illis con- fiteri peccata sua, & pœnitentiã agere persuasi, non vt castigaretur omnino, sed vt dignius postea remissionis dona susci- peret: nisi enim seipos ante damnaissent, sanè gratiam requisissent, &c.* Ita istud baptismata, alterius, id est, Christi bap- tismatis preparatio est. Gregorius item: *Notandum, inquit, quod dicitur, predi- cans baptismum pœnitentiæ, in remissio- nem peccatorù, quoniam baptismù quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat. Vt sicut incarnatum Verbù Patris præcurrebat verbo predicationis, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solui nõ possunt: vt quia eius sermo præcurrebat præsentiam redem- ptoris, ipsum quoq; eius baptismata præ- cendo fieret vmbra veritatis.* Hæc illi Patres sanctissimi, sapientissimiq;: quorum concordia sententiæ non v- nus debet præscribere prudètij: & B. Ambros. in Psal. 37. aliter docet, dicens: *Et fortè supplicia præuidet qui ba- ptizatur baptismata pœnitentiæ: at verò ille gratiã expectat, qui baptizatur in Chri- sto: baptismus verò Ioannis, acutus suppli- ciorù est: baptismus Christi, dulcis gra-*

tiarum. Idè docet in Lucã in id, Ego baptizo in aqua. Falso ergo existi- mant vnum esse tantum, & plenum baptismum, duplicem rationem, siue considerationem habere: scilicet se- cundum aquam, & dicitur baptismus Ioannis; secundum spiritum verò di- citur baptismus Christi. Atq; hac fri- uola commentatione putant hære- tici se satisfecisse Euangelio: quod euidenter oppositum docet. Sed in primis si res sic se haberet, quando Ioannes, inquit, *Ego quidè baptizo vos in aqua in pœnitentiã;* siue, vt Marcus ait, *Ego baptizauit vos aqua,* haud sub- didisset de futuro, *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni,* verù de præ- terito dixisset, baptizauit. Deinde Ioãnes apertè testatus est: *Sed vt ma- nifestetur, inquit, in Israel, propterea ve- ni ego in aqua baptizans.* En finem ba- ptismi Ioannis non esse alium, quam ostensionem Christi: at Christi ba- ptismus ponit Christum notum, & manifestum factum. Ad hæc bapti- zati à Ioanne, præcepto Apostoli ite- rum baptizantur, ergo non erat in Spiritu sancto baptismus ille.

Nec elabuntur astantes, idè rebap- ptizatos, quia in baptismo Ioannis non agnouerunt Spiritum sanctum. Contra quod pugnat verbum Pauli dicentis: *Ioannes baptizauit baptismata pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus erat post ipsum vt crederet, hoc est, in Iesum.* His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Hæc Paulus, ostendens, priorem baptismum non sufficere, eo quod præparabat tan- tum, nec faciebat candidos in Chri- sto, sed, vt sic dicam, candidatos. Ba- ptizatum præterea in Christo, igno- rantèq; an sit ex Spiritu sancto, nec ne, minime oportet rebaptizari, vt Ecclesia constanter docet: secun- dū istos verò, quouis baptizate, dici posset baptizare baptismata Ioannis: quod tamen nullus dixit vnquam: sed Ioannis idcirco dicitur, quod ab illo primo vt ministro sit intro- ductus. Simili modo dicitur Chri- sti baptismus, qui per quelibet mini- strum confertur præter Ioannem, & nulla ratione Ioannis dicensus est.

Mar. 1. Centuriato- rù vana quæ- dam perfu- gia destruantur.

Ioan. 1.

Act. 19.

Ibidem.

Baptismus Christi quibus rebaptizatos, non ille Ioãnis.

Ioannis, ba- ptismus eius dicitur, eius item Christi.

I. 1. 1. 1.

Ioannis

Ioan. 4.

Ibidem.

Quam illud leue, & ridiculum: Christus, plures baptizabat spiritu, quam Ioanes aqua.

Ioan. 4.

Quo verbo suum Ioanes baptismum non prorsus inutilem esse indicauerit.

Matth. 3.

In eos, qui preparationes ad iustificationem vitales esse negant & vanas. Id; Ego quidem baptizo vos, quo modo accipientur sit.

Ioan. 1.

Ioannis verò esse traditur, & non Christi, quoniam ipso Ioanne ministro fiebat: vnde illo baptizante, nequaquam dicebatur Christus baptizare; & baptizantibus discipulis dicebatur Christus baptizare, vt Ioannes testatur. Idem refert, quòd Christus plures baptizabat, quam Ioannes. Si baptismus aquæ consideretur, non Christus plures baptizabat quam Ioannes, quandoquidè Christus non baptizabat aqua; Si verò baptismus spiritus consideretur, Ioannes nullum baptizabat, sed Christus solus. Quòd si fortè quisquam eorum sustinens partes, dicat, quòd Christus plures baptizabat spiritu, quam Ioannes aqua (nam & quos Ioannes & discipuli baptizabant, Christus spiritu sancto baptizabat) crassus est profecto hic sensus, contraque ipsam litteram. Dicitur enim: *Vt ergo cognouit Iesus quia audierant Pharisei, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat quam Ioannes* (Quamquam ipse non baptizaret, sed discipuli eius.) Ex quibus habes, comparisonem esse numeri discipulorum, quos Ioannes baptizabat, ad numerum item discipulorum, quos Christus baptismo intingebat per discipulos suos: atque ita remanet cofutatum hoc insipiens, & stultum dogma Lutheranorù. Ac ne putares baptismum Ioanis, tamen si gratiam non conferret, omnino inutilem, ac vanum existere; quippe idè facere liceret cuique; adiecit Matth. *Baptizo in aqua in penitentiam*, quod est præcursoris officium facere: vt videlicet prædicatione, & baptismo suo significaret resipiscentiam, & nouam vitam, qua ad baptismum spiritus suscipiendum, per Christum, & nouam legem & perfectam aptarentur. Confutantur iterum hoc loco hæretici, qui preparationes ad iustificationis gratiam consequendam conferre nihil existimant: cum tamè tanta per Ioannem facta fuerit præparatio ac dispositio, tantaque etiam Dominus exigeret ab eis, qui volebant de spiritu suo accipere. Et quod ait, *Baptizo vos*, haud probat, Phariseos fuisse baptizatos: sed id vult;

Paratus sum, & possum vos baptizare. Officium siquidem, & potestatem describit, non narrat actum. Cum enim loquebatur, non baptizabat. Ego igitur, qui purus homo sum, non do gratiam lauam animam à peccato, licet nec Moyses. Vide quis, & qualis Ioannes fuerit, quem omnis populus sanctissimum, & iam multis retro seculis expectatum Messiam putabat.

Sit ergo vnusquisque, quantum sibi permittitur, virtutis cultor, & amator, non quo de ipso bonitatis fama spargatur suæ, sed ne infamiam incurrat, deuitet omnino: quòd si fama virtutem excefferit, vt plerumque fit; caueat ne super id, quod est, efferratur: nam & modestiæ studiosissimus sectator Ioannes, cum plusquam esset, crederetur; non est rapere ausus, quod sibi imperitum vulgus debebat dignitatis insigne. Si autem sopito virtutis nomine infamia quædam laborare contingat; constantia opus est, ne virtus elidatur in animo: quoniam neque bonos fama, neque infamia potest facere criminosos. Et iustus iudex, meritorumque librator non secundum famam, aut infamiam, sed iuxta veritatem virtutis, & vitij de hominibus iudicium feret. Ita magnus ille Baptista, neque ob calumnias impiorum, tramitem virtutis deseruit, neque ob laudum sibi delata præconia quicquam elatus est. Expende hæc atque rumina, prudens lector, accuratius, quia eiusmodi meditatio sine dubio fructum tibi pariet salutarem, & magnam quoque adferet delectationem.

Illud etiam aduerte, quanta videlicet sit vulgi leuitas, vt ijs, quos admiratur, plus tribuat, quam par est; quos verò odit, in his omnia calumniatur: quod in Ioanne, & Christo ipso euenit. Verum Ioannes, vt fidem decebat seruum, nec sibi alienam gloriam usurpare, nec Christum suum fraudare voluit; intelligebat enim, quanta sit blasphemia, vel quod Dei est, ascribere sibi, vel Deo meritam debitamque gloriam non reddere, ac vindicare.

Viris sanctis ac perfectis etiam fama quædam negligenda, & aspernanda, non tamè infamia est.

Vnde illi à Domino indicabuntur.

Cuiusquam vitæ probitas, & sanctitas è vulgi iudicio minime pendere cur debet.

In quibus Ioanes Christum præcurrit.

Quomodo Christus post Ioannem venturus dicitur.

Luc. 3.

Christus Ioanne cur fortior.

Matth. vlt. Supra 9. & alibi.

Philipp. 2. Ioan. 5.

Christus fortis in quibus fuerit fortibus aduibratus.

1. Reg. 16. Iudic. 15. Supra 6.

Gen. 32. Christi fortitudinis insignia.

Qui autem post me venturus est. In omnibus Iesum præcurrit Ioannes: vt, in annuntiatione, conceptione, natiuitate, deserto, discipulis, baptismo, prædicatione, confessione, morte denique atque descensu ad limbum, præterquam in introitu ad cælestem regnum, in quo præcursor fuit Christus Ioannis, atque omnium. Sed hæc de aduentu Iesu ad prædicandum, atque ad baptizandum, utque simul ipse baptizaretur à Ioanne, loquitur. Dicitur autem venire, quando cepit apparere: nam alioqui iam vir, ac triginta annos completos habebat, & ad nos venerat, etsi ignotus esset. *Qui ergo post me venturus est*, vt Messias post Heliam, vel vt Sol post auroram, vel vt vita post præparationes ad vitam, vel vt veritas & lux post figuras, & umbras: post me venit ipse de presenti, & ponitur profuturo: vnde aliqui in Luca codices habent, *Veniet*; & Matthæus aperte, *Virtus est*; id est, qui hominum opinionem tanquam inferior me esse videbitur, & viliori mortis genere interibit, qui reuera tamen fortior est. *Fortior me est.* Siquidem Christus non solum homo, sed Deus est, & signis potentiam suam edet, atque de clarabit, cui data est omnis potestas in cælo, & in terra: qui habet potestatem dimittendi peccata: cui omni genu curuandum, cælestium, terrestrium, & infernorum: ipsi datum est omne iudicium. Fortior etiam erat virtute animi (etsi non tam austeram, ac rigidam profiteretur vitam) ad debellandum demones, vincendumque mundum, & omnia. Estque figura lictor (qua verborum vis rei magnitudini non respondet) vt ostendunt quæ sequuntur. Fortior, inquam, qui figuratus erat in fortissimis viris, vt in Dauide, qui fortis robore dicebatur, in Samone, qui morte sua mortem intulit suis inimicis, in Gedeone viro fortissimo, vt eum appellauit Angelus; in Iacob, qui luctans cum Deo, ipsum Deum vicit, licet emarcido femore: hic enim Christus est, qui Deum in hominum salutem vicit, licet in ea victoria mortuus

fuerit Christus. Fortior, qui calicem amaritudinis pro nobis ebibit, tormentum mortis sustinuit, qui tot erantes oues imposuit in humeros suos gaudes. Fortior, qui totius mundi scelera atque flagitia portauit: *Verè enim languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Dominus enim posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Atque ob id Ioannes Christum dixit non meliorem, aut sanctiorem se, sed fortiorem: quia reuera nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo Filius hominis qui est in cælo. Nos igitur illuc ascendere nequimus, nisi illi innitiamur, ab eoque portemur. Et quoniam dixerat: *Fortior me est*, ne quis putaret collationem esse inter ipsum & Messiam, tanquam inter fortem, & fortiorem, declarat excessum immensum, dicendo: *Cuius non sum dignus calceamenta portare.* Pespice, quæso, humilitatem Ioannis, inanitatem baptismi sui aperte fatentis: vide & simpliciter: nam dum fortiorem venturum prædicit, se ipsum fortem insinuat. Et reuera fortis erat, de quo dicitur: *Confortabatur spiritu*; & in propriam carnem, quam sic macerabat, & in mundum, quem tempestiue deseruit, & in dæmonem, quem quidem non est dubium pluries ab eo fuisse deuictum atque superatum. Erat etiam spiritu fortitudinis refertus in prædicando: nam seuerè obiurgabat peccata, Phariseosque, & Herodi, atque vniuersis terrori erat.

Debile porro argumentum hinc sumitur à quibusdam ad probandum, Christum usum calceamentis fuisse: quod nequaquam probabile videtur, cum Christus suis Apostolis usum calceorum interdixerit, quem tamè constat primum cepisse facere, deinde docere. Idem etiam probat, quòd ipso in mensa Pharisei cuiusdam recumbente, accessit mulier, & lauit lacrymis pedes eius, & capillis terfit. Et qui omnem humilitatem assumpsit, utique sine calceis ambulauit. Est enim potius modus loquendi, vt si dicas: Non sum dignus illi portare librum, aut matulam, tamen si

Matth. 26. Luc. 15.

Esai. 53. Ibidem.

Cur Ioannes Christum non se meliorem, verum dixit fortiorem esse. Ioan. 3.

Quam humilis, simplex, & fortis Ioannes extiterit.

Luc. 1.

Matth. 14.

Vnde costet Christum calceos minime gestasse. Matth. 10.

Act. 1. Luc. 7.

Quo sensu Ioannes dixerit non se dignum Christum calceamenta portare.

ille nec libro vtatur, nec matula; quo præstantia & dignitas illius hominibus infinetur.

Dignius autem illud est inquisitione, cur videlicet Lucas dixerit: Cuius (videlicet Christi) non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. & Marcus addit ad Lucam, procumbens; Ioannes verò cur in singulari dixerit, Calceamenti; Matthæus autem ait: Cuius non sum dignus calceamenta portare? Verum istæ minutulæ differentia substantiam rei nõ variant: nam consuetum est in Scripturis singulare pro plurali poni. Neq; verò obstat quod Acto. 7. de Mose, dicitur: Solue calceamentum pedum tuorum, nulla facta de corrigia mentione: quoniam soluendo corrigiam, calceamenta quoq; soluuntur. Porro quod Matthæus dicat, portare, & soluere Lucas, maius dubium existit. Sed vno verbo facile expeditur, aiendo, probabilius videri vtrumq; Ioannem, vel eodem, vel diuerso tempore expressisse, quia tam portare, quam soluere calceamenta, actus est serui, abiectiq; ministerij. Quoniam verò minus id aptè & cõmodè fit, nisi seruus procumbat; ob id rectè addit Marcus illud verbum, procumbens. Sic ipse, qui Dominus erat, procumbere dignatus est tanquam minister aliquis ad abluendos pedes discipulorum suorum.

Centuriatores hæc verba sic interpretantur, vt inde probet in Ioanne peccatum, & nescio quam imperfectionem hære. Sed certè ex illis verbis nõ magis Ioannis sanctitas extenuatur, quam Deiparæ Virginis ex illis: Ecce ancilla Domini, vel Apostoli ex illis: Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus. Cyrillus in Ioannem, hæc à Ioanne afferi tradit, vt exemplo sui Phariseos corrigat, & ab arrogantia ad humilitatem traducat. Origenes & Chrysostomus sic exponunt, vt Ioannes nec inter vltimos ministeriorum Christi annumerari, nec infimū quoddam ministeriū se Christo exhibere dignum profiteatur: reuerbatur diuinæ in Christo naturæ sub

limitatem. Hilarius verò & Ambrosius hoc loco Ioannem in hoc sermone intelligunt ad Apostolos respexisse, vt se illis, & non tantum Christo fecerit inferiorē. Hinc Rupertus, qui illos sequitur, ait: Ita ipse iudicando, & non qua sua sunt, considerando, & superiores sibi futuros Apostolos arbitrando, regulam custodiebat sanctæ, & veræ humilitatis, semetipsum deprimens, tanquam minor esset omnibus illis. Sed nunquid ita iudicabat Dominus iudicij? Nequaquam, sed, Amen dico vobis, Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Augustinus verò in Ioannem, exponit sic: Nec tamen errasset Ioannes, si rem minus extenuasset, sed, digniore fecisset, sermonē hoc modo temperans. Ille venit post me, qui ante me factus est, cuius corrigiam calceamenti tantummodò dignus sum soluere. Quando autem nec ad hoc dignum se dicit, vere (ille) plenus Spiritu sancto erat, qui sic seruus dominum agnouit, & ex seruo amicus fieri meruit: & alio loco: Nihil humilior ipso præcone, nullum tantum meritum Ioannes habuit, quam de ista ipsa humilitate, præsertim cum posset fallere homines, & putari Christus, & haberi pro Christo. Sic magnus ille Pater.

Vtrumq; autem, & portare, & soluere calceamenta, suum mysterium habet. Est etenim calceamentum Dñi Ecclesia, quæ fide recipiens eius humanitatem in pedibus significatam, quasi calceat illam, & tanquam calceamentum honestat, atq; defendit, non secus atq; calceus pedem: quæ de causa dictum est à Propheta: In Idumæam extendam calceamentum meum: id est, ad Gentiles etiam amplectendos extendam Ecclesiam meam. Ex quo de Ioanne prænuntiauit Angelus, quod foret præparator viarum Domini, quodq; præcedere haberet illum in spiritu & virtute Helix ad conuertendum corda patrum in filios, cum sequentibus: quæ res erat nihil aliud, quam portare Domino calceamenta. Nunc merito proficitur se tanti ministerij, quod exercebat, indignum, qui mysterium Incarnationis Sacrosanctum Iudæorū

Hilar. can. 2. in Matt. Ambro. lib. 2. in Lucā, tom. 5. Ruper. Tuitien.

Philipp. 2. Ioanes quod præceptum humilitatis custodierit. Matth. 11.

August. tractat. 4. in Ioā. tom. 9.

Ioannes se humilior quid à Christo promeruerit, teste Augustino.

Ioann. 3.

Portare calceamenta, quid mysticè

Psal. 107. Quid illud Propheta: In Idumæam extendam calceamentum meum.

Luc. 1. Malac. vlt.

Euangelistæ circa illud: Non sum dignus Christi calceamenta portare, quò modo conueniant.

Luc. 3. Mar. 1.

Scripturæ mos.

Act. 7. Exod. 3.

Portare, an soluere Christi calceamenta indignum se dixerit Ioannes.

Ioann. 13.

Hæc verba Ioannis, humilitatē, non vllū eius peccatum argue re, contra Centuriatores.

Luc. 1.

Cyrill. lib. 1. in Ioā. c. 26. tom. 1. initio.

Orige. tom. 8. in Ioann. part. 2.

Chryf. homil. 18. itē in Ioan. tom. 3.

Corrigiam calceamenti quid soluere. Ioan. 3.

Alter sensus.

Matth. 11.

Duplex Ioannis officium.

Calceamenta quæ Christi portare, Matthæus Euangelista debeat.

Gregor. tom. 2.

A viro repudiata mulier, quò modo le geprecipitur repudiantis tollere calceamenta.

Deuter. 25. Ruth 4.

Gregorij dictum, quod mulier repudiatis calceamentum soluere debebat, in quo verū sit.

B. August. tom. 4.

populo prædicaret, atq; explicaret: vno cuius, siue corrigia colligat vniuersa, videlicet Deum homini, & Christum Ecclesiæ. Quod si Ioanes sese Sponsam diceret, & Messiam; ex se quidem soluere malè: at verò illud Christo tribuendo, soluere benè, id est, declarabat, pedem, esse Diuinitatem; calceum verò, humanitatem. Vel soluit corrigiam calceamenti, dum prædicans, atq; annuntians nouam gratiam, incepit soluere legem. Nam lex, & Prophetæ, vsque ad Ioannem. Lex autem, quasi corrigia quædam erat, quæ ipsa Synagoga Christi pedibus alligata erat. Ipse tamen nouam Sponsam adamabat: cuius etiā officij præstandi prædicat indignitatem suam Ioannes. Duo igitur erant officia Ioannis. Primum, soluere corrigiam calceamenti, quod est exordium legæ nouæ gratiæ: quam rem ad tres spectabat Euangelistas commemorare, qui ad Gentes scripsere, quæ acceperunt locum Synagogæ, magna cum veneratione Christi Humanitatem, quam Synagoga illud, recipientes. Porro portare calceamenta, id est, conuertere multitudinem filiorum Israël, ad Matthæum attinebat, qui ad Hebræos scripsit. Quod verò B. Gregorius refert homil. 7. in Euangelia: Vt si quis eam, inquiens, quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille & calceamentum solueret, qui ad hanc Sponsam iure propinquitatis veniret: cautè legendum est, quia nulla lex hoc præscribit, sed tantummodò vt mulier quæ recusabatur, tolleretur recusantis calceamenta, & in facie eius expueret. Lege Deuteronomij cap. 25. Ex libro Ruth verò hoc tantum accipitur, quod propinquior, cui competebat sponsa, si alteri minus propinquo cederet, extrahebat sibi ipsi suum calceamentum, dabatq; propinquo, qui sponsam accipiebat. Atque ita nullus horum locorum suffragatur dicto B. Gregorij. At verò quia nomine fratrum non tantum veniunt germani fratres, sed etiam cõsanguinei & propinqui, vt etiam docet Augustinus lib. 5. quæst. super Deuteron.

cap. 46. facile posset sustineri sententia Gregorij: nec multum distare videtur, an mulier soluere calceamentum leuiris, id est fratris germani sui viri, an ipse cedens hæreditati, soluere sibi calceamenta, & sic nihil esset à Gregorio peccatum. Quod si vrgeas, cur non dixerit: Non sum dignus eum adorare, quæ adorabunt omnes Reges terræ: vel, Non sum dignus seruire, cui omnes gentes seruiunt: aut, Non sum dignus terræ, quæ ille pedibus calcauerit, deofculari, cum de eo scriptum sit: Et inimici eius terram lingent, & iterum: Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Respondendum est, hoc magna ratione factum fuisse; nimirum vt locum præberet mysterijs prædictis. Præterquam quod ad literam satis se depressit, atq; deiecit Ioanes, vel ad minimum Christo ministerium exhibendum se indignissimū agnoscens, & profitens.

Subdit: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. Ipse, qui Deus est, & homo, vos totos, id est, animam & corpus, non in aqua solum, vt ego, sed & in Spiritu sancto baptizabit: non vnget, inquit, at baptizabit, scilicet copioso munere Spiritus sancti. Vt si miraris, quod Christus Petro pedes lauerit, multò amplius admireris, quod omnium hominum carnem lauat in baptismo, imò peccatum: & quo fædiore sunt animæ, quam corporis sordes, eo maius opus quo lauantur animæ, quam corpora. Et quod dicitur: Baptizat in Spiritu sancto, intellige, ex se confert Spiritum sanctum non ponentibus obicem: nam fictè, vel cum animo peccandi accedens ad baptismum, nõ accipit Spiritum sanctum, nisi recedente fictione: potest tamen quis in baptismo susceptum Spiritum sanctum amittere: Quoniam Spiritus sanctus disciplinæ autore sapiente, effugiet fictum. Ipse ergo vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni, Erasmus admonuit, in exemplaribus Græcorum non haberi verbum, igni. Sed quia multa habere inueniuntur, & veteres Patres, vt ex Latinis Hilarius,

Psal. 71.

Ibidem.

Ibidem.

Psal. 131.

Ioannes quare non dixerit, Non sum dignus Christum adorare; ac huius generis alia.

Christus vt nos baptizet in Spiritu sancto, & igni.

Ioan. 13.

Quos baptizet in Spiritu sancto Christus tantummodo.

Sap. 1. Illud, igni, scilicet baptizabit, an sit de textu, nec ne.

Hilar. can. 2. in Matt.

Hieronymus. i bideu. Chrysof. homil. 13. Ioannis tom. 3. Cyrill. Alexand. tom. 2. Dicitur particula, gni, o mittenda ratio quae fuerit. Baptismus ignis quis ille sit.

Luc. 12. Caelum diuini amoris igne quae nutriant, ac foueant. Act. 2. Luc. 12.

Mar. 10. Supra 9. & Leuit. 2.

In eos, qui ignis baptismum ad litteram accipiendum esse voluerunt.

Philaster. libro de Haeresibus. August. de haeresibus. c. 59. tom. 6. Ioann. 3.

& Hieronymus, & ex Graecis Chrysofom. & Cyril. lib. 2. De recta fide ad Reginas, & lib. 10. & vlt. contra Iulianum; idem lib. De recta fide ad Theodosium, atq; Syrum Euangelium hanc lectionem nostram agnouerunt, non est omissendum: & forte in quibusdam codicibus omissum fuit illud verbum, *igni*, quia non satis intelligebatur quid esset immergi igni. Videlicet quanto spiritus purior est corpore, & ignis aqua efficacior, atq; praestantior; tanto eius baptismus meo est efficacior; & nobilior. Ipse vos spiritu transformabit, & igni rapiet ad caelestia. Spiritus ergo sanctus peccata delet, & vt ignis animas purificat, ac perficit. Est autem ille ignis charitatis, quo hominum corda incenduntur, quem Christus venit mittere in terram. Acceditur porro his tribulationibus, & aruinis, quasi fomentis quibusdam: nam & Spiritus sanctus in specie ignis descendit. Per tribulationes autem baptizatur homo ad perfectionem: quo de baptismi genere dixit Dominus: *Baptismo habeo baptizari: rursus; Potestis baptismi quo ego baptizor, baptizari?* Item apud Marcum: *Omnis enim igne salietur: Et, Omnis victima sale salietur.* Ignis enim consummans, & perficiens, non inchoans est. Est ergo baptismus ignis, baptismus Spiritus sancti, per gratiam, & charitatis infusionem. Est & baptismus ignis per absolutam purgationem, velut per fornacem tationum, quibus fides nostra rediditur auro rutilantior ipso. Nec defuere, qui igni voluerunt baptizari, signaculo Crucis per ignitum ferrum froti impresso: ad litteram nimis, sed falso Christi verba intelligentes, ex hoc loco materiam Sacramenti igne esse, non aquam, dogmatizantes. Tales fuere Seleucus & Hermias Galatae secundum Philastrum, Augustinumque; de haeresibus. Hoc tamen falsum reuincitur: siquidem Christus aqua in Iordane est baptizatus, ac praecipit inquis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, & sequentia.* Apostoli quoque saepe leguntur baptizasse in aqua, Act. 2. 10.

19. & 8. vbi dicitur: *Dum irent per viam, peruenerunt ad quandam aquam. Et ait Eunuchus, Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* & cetera. Praeterea isti manifeste hallucinantur: quia in Sacramentis, & cultu Dei vera intelligentia Scripturarum petenda est ab Ecclesia ritu, & consuetudine: in Ecclesia autem vsus ignis in baptismo nullus. Ideo perperam faciebant, iugumque Christi suauiter, durius reddebant lege veteri. Etenim incisio minus quam cauterium laedit. Hac eadem ratione B. Augustinus impugnavit Cypriani haeresim de rebaptizandis ab haereticis baptizatis, pro qua producebat plurimos Scripturae locos; atque illam sententiam tribus Concilijs confirmatam Carthaginensibus, Stephanus Papa reprobavit, sola consuetudine Ecclesiae Romanae tanquam fortissimo, atque insolubili argumento nixus. Quamobrem quantopere infaniant nostra tempestate Anabaptista, facile iudicare potes. Si enim consuetudo vix trecentorum annorum valuit obtinere contra tot Conciliorum sententias, & auctoritates, quas ex Scripturis producebat; quanto magis Ecclesiae vniuersae supra mille quingentos, & eo plures annos, apud eos, qui fide, & prudentia valent, has nugas atque deliramenta debet reuincere consuetudo? Ergo quod dicitur, *In Spiritu sancto, & igni*: intellige, vel in Spiritu sancto in forma ignis conspecto; quare Acto. 1. dixit Dominus: *Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos dies.* Itaque hoc loco vel de vno tantum baptismo Christi est sermo, qui in Spiritu sancto fit, delente peccata, ignemque charitatis infundente, vel de duobus baptismis, altero diuinitus collato in Sacramento aquae, atque Spiritus sancti, altero vero in Sacramento ignis, siue Confirmationis. Vel sane ignis, est tribulatio ipsa, quam minime valet inferre, nisi qui vires conferre potest ad vincendum. Cyrillus sane libro De recta fide sic interpretatur Domini verba: *Quapropter locum illum admittentes, vt*

II. ratio.

Vera Scripturarum intelligentia vnde sumenda sit.

Matth. 11.

Idem lib. contra Donatistas, & alios in locis plerisque. tom. 7.

Impij eius qui nam dogmatis assertores existat.

Quomodo accipendum: Baptizauit vos in Spiritu sancto, & igni. Act. 1.

Duplex baptismus.

Alte sensus eius dicit.

Cyrril. superio. lib. De recta fide.

citatur,

1. Cor. 3.

Hierony. in Matth. 10. mo 9. Christianus Druthmar?

Prædictum locum: Ipse vos baptizabit, &c. de Spiritu sancto in flatu, & in linguis Apostolis dato, incogruè accipi.

Esa. 4. Ioan. 20. Act. 2. I. argumētum.

II. argum.

III. argum.

Spiritus sanctus quid efficiat in Baptismo.

Ignis proprietates quid denotent.

citatur, dicimus Christum baptizaturum in Spiritu sancto, & igni: Vel quia Spiritus sanctus ignis est; vel quia hic baptizatur in Spiritu & aqua, in futuro autem baptizatur igni, iuxta illud Apostoli: *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Sic ille; dupliciter locum exponens, quemadmodum facit Hieronymus, & Christianus Druthmarus. Et explicatio illa de baptismo ignis pro tempore futuro, germana videtur, & literalis, quia sequitur in textu: *Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, paleas autem comburet igni inextinguibili.*

Sunt qui verba haec: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, ad illa Esaiæ referant: *si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius in Spiritu iudicij, & spiritu ardoris*; id est, in Spiritu sancto, qui per flatum à Domino datus est Apostolis Ioann. 20. & in specie ignis Acto. 2. Sed non videtur verum. In primis namque in horum nullo baptismo remissa sunt peccata, verum in flatu data est potestas Apostolis remittendi peccata, quae cum peccato potest consistere; in igne vero datum est augmentum gratiae. Deinde illa non fuerunt communia omnibus, sed quibusdam peculiaria tantum. Ad haec, Euangelista inquit, quod postquam veniet, id est, apparebit, incipiendo se ostendere verbis, & factis Filium Dei, tunc baptizabit, hoc est, facile lauabit. Sed haec quae dicta sunt, post resurrectionem Christi gesta sunt: ergo de Sacramento Baptismatis illud est intelligendum, quod Spiritum sanctum confert: qui, vt aqua, prius lauat externas immunditias, hoc est, peccata manifesta; deinde, vt ignis, internas eximit maculas; quatenus perturbationes animi ad malum sollicitantes vel restinguit, ac mitigat, vel spiritui subiicit, puluerem vero peccatorum leuium tollit vt aqua, & paleas vanitatis, vt ignis comburit, hominemque firmat, ac roborat. Qua ratione ignis quod accipit, non relinquit, nisi purum: ideo metalla eum susti-

nent, maxime aurum, cuius pondus igne non minuitur: in quo apte Spiritus sancti proprietates repraesentantur, atque delineantur.

Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam. Ostendit praeterea Ioannes quanto Christus interuallo sibi praestet; siquidem ipse nullam habet infideles & improbos puniendi potestatem; sed Pater omne iudicium dedit Filio, vt non solum afficiat praemio bonos, verum etiam poena afficiat malos: atque hic est, qui securim potest admouere ad radicem arboris. Docet insuper, ad salutem non sufficere, vt putat multi, Sacramentorum Ecclesiae susceptionem. Nec enim magnum est aqua ablui, vel remissionem peccatorum accipere, si in pristinum relabaris cœnum peccati. Nec enim tibi remissa sunt ideo peccata, nouis te vri dedas peccatis, & flagitijs, sed vt posthac innocenter viuas, voluptates seculi huius asperneris, tentamenta Satanæ cum prouentu sustineas, atque te ipsum illi dedas nuquam. Audis illic ventilabrum esse in manu Christi, scilicet iudicij discussionem, qua veluti ventilabro quodam discernentur ac separabuntur mali à bonis, vt ab ouibus haedi, à frumento zizania, à tritico palea? Habet enim potestatem tum causas harum rerum cognoscendi, tum etiam super causis cognitis ferendi sententiam, & quidem irrevocabilem: quae cum suapte natura ad Deum spectet, ex commissione tamen competit Christo homini.

Simul aduerte, Ecclesiam comparari aream, in qua vtrumque est simul, granum, & palea, quae inter se ita admixta videntur, vt Ecclesia ex bonis, ac malis constet vsque ad diem iudicij, in quo, accepto ventilabro, ab se inuicem discernentur, si loquamur in vniuersum, licet interdum varijs vexationibus, oppugnationibusque Iudaeorum, Gentilium, Haereticorum, cacodæmonum, atque carnalium hominum, qui spirituales persequuntur, nonnulla modo fiat discretio: adeo vt qui in agro

Christus; & non Ioannes; quam habeat potestatem in malos. Ioan. 5.

Quid praeter Sacramentum susceptionem ad salutem requiratur.

Ventilabrum in manu Christi, mystice quid.

Matth. 25. Supra 13.

Iudicialia potestas alteri Deo, alteri Christo conuenit.

Electorum eum reprobis in Ecclesia permistio

Christus iudex quando permundabit aream suam.

Basil. in regulis breuioribus interrogat. 257. tomo 2. In paleis quam apte reprobi desinentur.

Ioan. 12. Iusti & electi cur tritico comparantur.

Rom. 7.

vno granum videbatur, in alio inueniatur palea; igni proinde, atque bestijs, id est, dæmonibus tradenda. In areâ Ecclesiæ igitur ex agro mundi introducuntur homines, vt mes-sis tritici (nam zizania, infideles scilicet, & hæretici, foris manent) & permundatio generalis in iudicio fiet, particularis autem in morte cuiusque: ita vt boni colligantur in cœleste horreum, mali verò detrudantur in ignem gehênæ. Paleæ quidem non nihil profunt tritico, eleuant enim à terra, seruant à formicis ne edatur, maturare citius faciunt, verum tandem pereunt: sic improbi probis Dei beneficio profunt, vt ait Basilius, sed nullo improborum emolumento, nisi ipsi fiant boni. Ac pulchrè in paleis representantur reprobi: nam vt paleæ debiles sunt, & leues, nimirum quæ quouis vel leuissimo vento agitantur, & pabulum sunt bestiarum, atque ad ignem vt comburantur, apte & accommodæ: eodem modo reprobi imbecilles sunt, cum Spiritu sancto careant, ideoque ad cuiusuis vel minimæ tentationis incursum leuiter prosternuntur, cibusque sunt dæmonum, atque adeò ignis æterni fomentum. Pallidæ sunt etiam per inuidiam, aridæ per auaritiã, per accidiam infructuosæ, viles per carnis lasciuiam. Electi verò è contrario aptè tritico comparantur; vnde & Christus caput electorum, se grano frumenti similem fecit. Habet enim pondus, vim, & firmitatem, qua resistat aduersis; habet & paruitatem; & vbique seminatum germinat in spicam; & ex eo denique panis conficitur in hominis alimentum. Difficile autem non erit has proprietates iustis & bonis accommodare. Vt autem facilè tritura grana, si plena sunt, à paleis fecernuntur: ita planè iusti leui negotio ab illecebris, & cupiditatibus carnis, atque à corpore mortis huius separantur: qui verò minore iustitia præditi sunt, cum labore, & difficultate à terrenis commodis, atque adeò à præsentis vita auelluntur.

Ignem porrò vocat inextinguibilem, non solùm quo errorem Origenis tollat, terminum pœnis inferni ponentis, sicut aliàs dicitur: *Dabit ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.* Et rursus, *Vermis eorum, inquit Dominus, non moritur, & ignis non extinguitur;* item: *Et ibunt hi in supplicium æternum,* & reliqua. Sed ad differentiam etiam ignis purgantis, qui temporalis est, vt annotauit B. Remigius: semperque immortales paleæ ignem æternum fouebunt. Deus autem, atque Angeli omnes, & sancti beatitudine illa imensa quasi frumento electo pascuntur: imò boni viatores de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum, edunt; & vniuersi pascendi sumus ex vno grano Christo: qui cum sine vlla palea esset, tamen in vita, & morte trituratus est, seminatusque in horto sepulturæ, vt nos nascamur non palea, sed granum.

Vocat autem aream suam, Ecclesiam suo sanguine redemptam, & acquisitam: vt Actorum 20. docuit Paulus. Quòd si in area nos versamur, mirari nequaquam debemus si terimur, si Soli, & pluuiæ, ac vento, vt purgemur, exponimur. Porrò Deus olim in Lege citius puniebat peccantes necdum facta reconciliatione, quam modò, vt patet Deuteronom. 3. Exod. 20. *Visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.* Atque in ipso legis initio Iudæos vt rudiores facilius castigabat, quam in fine: at nunc rariùs: ac fortè nec sumeret pœnas de iniquis, nisi ab insipientibus negaretur eius prouidentia, qua sublata, homines in omne genus flagitij, ac turpitudinis prolaberentur. Ficui autem maledixit benignus Dominus, nolens lædere quæ sensu prædita sunt, aut ratione: aliòqui in vindictam, non ad significationem facere putaretur. Necdum impletæ fuerant iniquitates Iudæorum vsque ad Christum passum; & prædicatum per Apostolos in vniuerso terrarum orbe Eu-

Gehenna, I. gnis cur dicitur inextinguibilis. Origen. lib. 1. Periarthon. c. 6. tom. 1. Iudith 16. Mar. 9. & Esa. vlt. Matth. 25. B. Remig. Pabulum Dei, & iustorum in cœlo quod. Matth. 15.

Ioann. 12.

Ecclesiam Christi Ioannes cur vocet aream suam. Act. 20.

Deuter. 13. Exod. 20. Iudæos legis initio Deus cur citius puniret, quam post; ac seriò in Euangelio Christianos.

Matth. 21.

Ficui cur maledixerit Dominus: ficus illa quid significet.

gelium.

Psal. 18. & Rom. 10.

Heb. 10.

Cur mali à bonis dum uiuunt, necessariò tolerandi sint. Gregor. homil. 38. in Euang. tomo 2.

Gen. 4.

infra 16. infra 21. et Gal. 4.

Gen. 25. Malach. 1. & Rom. 9. Hæretici ob Ecclesiæ abusus, & malorum vitia ab Ecclesia deficientes, à quibus degenerauerint.

Gen. 9.

Ioan. 6. Nisi in Ecclesia mali quæ futuri erant, quibus Christi præceptis, & Apostolorum opus minimè fuerat.

Ioan. 20. & Matth. 18. Ibidem.

gelium. Adde etiam, si ficus folia non haberet, non ita aptè significaretur Synagoga umbras tantum, ac ceremonias seruas: quòd si fructum tulisset, nequaquam Christus causam habuisset inferendi maledicti. Discemus ex hoc loco, dum inter homines sumus, necesse esse, vt vitam boni permisti malis simul peragant: vt egregiè Gregorius docet. Boni enim foli nusquam sunt nisi in cœlo: & mali nusquam sunt nisi in inferno. Si ergo boni estis, quãdiu in hac vita subsistitis, æquanimiter malos tolerare debetis: nam qui malos non tolerat, ipse sibi per interitum suam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic in tritura areæ grana sub paleis premuntur, sic flores inter spinas oriuntur, & rosa quæ redolet, crescit cum spina, quæ pungit. Duos quippe filios habuit primus homo, totidem habuit Abraham, totidem Isaac: sed vnus illorum electus fuit, alter reprobus. Infania mera est autem nostri seculi hæreticorum, qui propter abusus, aut quorundam sacrorum ministrorum impuram vitam ab Ecclesia defecerunt, ad hæresimque declinarunt, & altare contra altare, vt dici solet, erexerunt. Equidem Noè propter improbitatem filiorum Chai non deseruit arcam: neque Petrus ob Iudæ inconstantiam atque peruersitatem, apostolatam abiecit: neque etiã Stephanus Diaconatus ministerium propter hæresim Nicolai Antiocheni est aspernatus. Non negamus multa esse peccata, & vitia in populo Dei, & in ministris & pastorebus, qui eius curam gerunt: neque tamen propterea erant condenda hæreses, aut Ecclesia Christi abiurganda, atque derelictui habenda. Si in cœtu Christiano, atque Dei Ecclesia crimina aut delicta nulla futura erant, quorsum Christus potestatem contulit remittendi peccata? Quid opus erat præcepto peccantem fratrem corripiendi, atque ad Ecclesiam obstinatum eum deferendi? Quorsum facultas excom-

municandi collata; qua plerunque vsi Apostoli sunt in contumaces, ac rebelles, etiam si alias fidem integram profiterentur? Quòd si Ecclesia membris solis uiuis, & charitate præditis constat; vbi gentium, quæso, inuenietur Ecclesia ista? Nos quidem ingenuè confitemur, Ecclesiam quæ in cœlo colligenda est, gloriosam futuram, & sine macula, atque ruga: interim tamen dum Christus ventilabrum in manu sua non accipit, membra uiua cum aridis confusa sunt, & cum tritico paleæ. Neque tamen idcirco Ecclesia deseritur, in qua sola inuenitur salutaris pœnitentia, atque efficax ad crimina expianda. Extra Ecclesiam verò non nisi impurissima flagitia, & scelera ferè conspici licet, nullam doctrinam catholicam, aut Sacramenta sanctitatem efficientia, aut opera verè bona, martyrium verò multo minùs inuenies.

Sequitur in textu: *Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.* Quæ Lucas hætenus descripsit, summa tantum, & scopus Ioannis prædicationis erant: quæ in hoc duntaxat instituta sunt, quo populum vniuersum ad pœnitentiam, vitæque inuouationem prouocaret. Ne quis autem existimare posset, Ioannem nihil prætereà, quam quod supra auditum est, dixisse; subdit Euangelista, & alia multa in medium attulisse, dum exhortaretur populum ad pœnitentiam, & Christum euangelizaret. Origenes super Lucam in hæc verba sic scribit: *Monstrauit, hæresim spiritus sancti, predicauit publicanis salutem, docuit milites disciplinam, aream purgari, succidi arbores, & cetera, quæ Euangelij narrat historia: exceptis ergo his quæ scripta sunt, etiam illa, quæ scripta non sunt, annuntiasse monstratur in eo quod dicitur: *Multa quidem & alia exhortans annuntiauit populo.* Et quomodò in Euangelio secundum Ioannem de Christo refertur, quia multa & alia locutus est, quæ non sunt scripta in libro isto, & cetera: sic & in presenti loco intellige, quòd forsitan Lucas, quoniam maiora quadam à*

Ecclesiâ Dei constare bonis, & malis.

Ephes. 5.

In Ecclesia esse, quantum bonum sit; extra Ecclesiâ verò, quantum malum.

Finis exhortationis Ioannis ad populum habitæ, qualis fuerit.

Origen. homil. 27. in Lucam, initio tom. 2. ante med.

Quæ nam eius prædicationis summa & compendium.

Ioann. 20.

Quorum illud de Ioanne dictum sit; Multa quidem & alia exhortans Euangelizabat populo, secundum Origenem.

Locus pro traditionibus Ecclesiae.

Ioannis missio in carcere ab Herode ante, vt B. Lucas, an post Christi baptismum acciderit, vt reliqui narrarunt Euangelizata.

Ioanne annuntiabantur, quam vt deberent literis credi, voluerit ea nominatim dicere, sed tantum significauerit quod dicta sint: & ideo dixisse. Multa quidem & alia exhortans annuntiabat populo. Hæc Origenes, ex quibus certe liquet, Ioannem plura etiam, vt diximus, quæ scripta non sunt, prædicasse populo. Idem mos postea seruatus in Ecclesia fuit: permulta enim, & obseruatione digna, & fecisse, & dixisse Apostolos credendum est, dum orbem terrarum vniuersum peragrarunt, vt homines ad Christi fidem traducerent, quæ tamen scriptis canonicis non sunt commendata, successione tamen quadam fidelium continuata, & quasi per manus tradita, ad nos vsq; peruenere.

Herodes autem Tetrarcha cum corripere ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes, adiecit & hoc super omnia, & ineluse Ioannem in carcerem. Lucas solus ante Christi baptismum susceptum a Ioanne, præmittit, Herodem a Ioanne reprehensum, reclusisse illum in carcerem: Matthæus vero & Marcus illud multo post referunt contigisse. Verum id certum est a Luca commemoratum per anticipationem: quod ex eo vel maxime constat, quoniam Ioannes in carcerem necdum erat coniectus, priusquam Christum baptizaret; nec enim in carcere baptizabat. Sed hac ratione mentionem illius historie fecit Lucas, vt ostenderet, quam fueris extiterit concionator Ioannes, qui nec Phariseis, neque Sadducæis pepercerit, item nec publi-

canis, nec militibus, nec etiam Regibus blanditus fuerit. Quia verò hæc historia Ioannis, atque eius obitus fufius suo loco atque diligentiùs pertractandus erit, non putauim operæpretium, in præfati multa verba profundere. Sensus itaque horum verborum, vt exponit Theophylactus, hic est: Turba quidem talia de Ioanne sentiebat, Herodes autem obseruabat eum, & audito eo multa faciebat: vt ait Marcus; cum tamen ab eo reprehenderetur, ad cætera omnia facinora sua adiecit & hoc, quod ineluse illum in carcerem. Sed verbum Dei non erat alligatum: nam & in vinculis concionabatur, & discipulos ad Christum mittebat. Sed eò tandem progressa est Herodis insania, vt amputatum innocentissimi viri caput, ob scœnæ saltationis præmium impudenti atque prostituta puella donaret: atque hæc est merces & corona, qua donantur veritatis præcones a perfido mundo & ingrato: & hic est genius impiorum Principum, vt adulatoribus patrocinio, viris autem integerrimis sint timori, ac terrori: piorum verò Christi concionatorum proprium est non timere Sardanapalos aut Neronem illos, sed libenter atque constanter pro nomine Domini Iesu durissima quæque subire ac perpeti: qualem animu vtinam concedat nobis Deus Optimus Maximus, propter Filium suum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto est omnis honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Theophyl. in Lucam. Ioannes Baptista quam intrepidus verbi Dei minister, & præco. 2. Tim. 2.

Matth. 11.

Mundi huius in Doctores & magistros veritatis perfidia, ingratusq; animus.

TRACTATVS VII.

IN Illa verba Matthæi cap. 3. Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem, ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens; Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, &c.

Singulare Christi modestia documentum.

B. Ambros. lib. 2. in Lucam, tom. 5.

Quotannis Christus a Ioanne fuerit baptizatus.

Luc. 3.

2. Reg. 5. Ezech. 1.

Sacerdotum veteris legis, & Episcoporum nouæ legis requisita ætas.

ANTE QUAM Dominus prædicandi negotium aggrediatur, quod erat intra breue tempus absoluturus, vt omnes numeros modestiæ, atque iustitiæ expleret, non est dedignatus cum cæteris ad baptismum venire, non iam mundari; verum, vt Ambrosius ait, mundare volens aquas, vt nobis æternæ salutis lauacrum suo baptismo consecraret. Et quidem deiecit ipse sese, verum tamen Ioannis Baptista voce, ac Patris cœlestis testimonio clarissimè commendatus est palam omnibus, vt de facie quoque cognoscerent eum, de quo vaticinati fuerant Propheta, ac de quo testificatus fuerat Ioannes ipse baptista. Tâsingula expendamus. Tunc, inquit, nempè quando ex parte sua triginta erat annorum Iesus, ac tredecim dierum. Tunc etiam, cum veniebat ad prædicandum: atque in tali ætate Ioseph cepit gubernare Aegyptum, David autem regnare; prophetare verò Ezechiel. Sed quoniam tempora mutantur, periodusque humanæ vitæ abbreviata est atque diminuta, nunc ætas viginti quinque annorum, in qua existentes admittuntur ad Sacerdotiu, plus est, quam tunc triginta. Et vt olim in Veteri Instrumento annorum triginta necessaria Sacerdotibus erat

ætas ad ministerium tabernaculi, ita & modò ad Episcopatum requiruntur anni triginta exacti atque completi, vt olim iam in Concilio Lateranensi fuit declaratum, quemadmodum in cap. cum in cunctis, extra de electione habetur, atque hoc ad imitationem & exemplum Christi exprimitur factum: sicut habet Concilium Neocæsariense canone 17. & habetur cap. si quis. 18. distinctione. Ex parte Ioannis autem, quando iam diligenter præcurrerat tum baptizando, tum prædicando, & poterat ei dare testimonium: nec expectauit Sol iustitiæ noster occasum Luciferi, sed illum splendèrem sua postea claritate offuscavit. Et quod Christus esset annorum triginta, & paucorum dierum amplius, testatur Lucas, qui ait: Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta; vt putabatur filius Ioseph: nam eodem die putatur visitatus à Magis, quo triginta post annos à Ioanne baptizatus est: nam vno eodemque die vtrumque festum celebrat Ecclesia. Et hoc quidem probari potest.

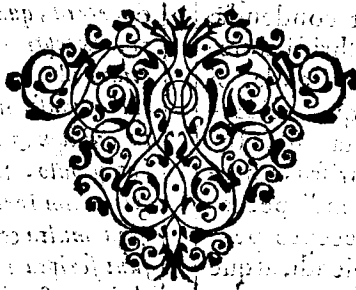
Primum, quia Christus natus est quadragesimo secundo anno Augusti, vt omnes Chronographi vno consensu tradunt. Cæpit autem Augustus continuare imperium a mense Martio, quando Iulius Cæsar de-

Concil. Neo casar.

Tricenariu Christum ad baptismu venisse ostendit.

Matth. 23.

Ratio, a tempore ortus Christi.

Quandiu imperauerit Augustus. Cornel. Tacit.

Luc. 3.

Tertul. lib. aduersus Iudeos.

Quoto Augusti Imperatoris anno Christus natus sit iuxta Tertullianu.

Ioseph. lib. 18. Antiq. 6. 13.

II. ratio, ab Olympiadis.

Euseb. in Chronico, tom. 2.

Christus quando mortuus sit.

Idem. Phlegon.

III. ratio, ab autoritate.

functus est: at Christus natus est in sine Decembris, quare supererat adhuc tres menses de anno illo. Porro imperauit Augustus quinquaginta & octo annos, vt scribit Cornelius Tacitus. Quod sit, vt in excessu Augusti Christus inueniretur ætatis circiter sexdecim annorum, quibus si accedant ferè quindecim imperij Tiberij Cæsaris, quo tempore factum est verbum Domini su per Ioannem, cœpitque baptizare, & non post multos menses Christum baptizauit, planè perficitur ætas triginta annorum. Quod si dicas, Tertullianum scribere, Christu natum anno Augusti quadagesimo primo; adiuuaret profectò dictum nostrum. Sed tunc non oporteret ponere, Augustum imperasse quinquaginta & octo annos, sed, vt aiunt Iosephus & Suetonius, quinquaginta septem, menses sex, duos dies. Quanquam non concordent hi tres historici in tempore imperij Augusti: cuius rei causa Cornelius incipit computare ab excessu Iulij Cæsaris; alij verò à primo, vel secundo consulatu, quando venit Romam.

Deinde idem probatur ex enumeratione Olympiadum, quæ quare quoque innouabantur anno, sumebantque initium ab æquinoctio Autumnali: nam Dominus, vt solenni more canitur in Martyrologio ex Eusebio, natus est Olympiade centesima nonagesimaquarta, anno tertio, mortuus autem Olympiade ducentesima secunda, anno quarto, vt Eusebius tradit in Chronico; quo etiam anno magnam & prodigiosam Eclipsin contigisse, autor est Phlegon Olympiadum calculator: quarum Olympiadum anni si computentur, efficiunt trigintaquatuor, non quidem integros, sed triginta tres plenos cum tribus mensibus annos, & baptismum in trigessimum annum incidisse vitæ eius.

Eandem sententiam insuper tradere videntur Doctores: quorum verba licet protulerimus in libro 1. in 38. prolegomeno, hic tamè, quod locus ipse id postulet, breuiter re-

feremus. Nam Epiphanius in hæresin 51. Alogianorum scribit, Christum decimo mense trigessimi anni venisse ad Iordanem, vt baptizaretur a Ioanne: atque ita per duos menses aberat à complemento triginta annorum. Sed multa inuoluit Epiphanius in illo loco non satis certa, neque explorata. Irenæus lib. aduersus hæreses intellexit, à trigessimò anno non multum abfuisse: hæc sunt eius verba: *Ad baptismum venit nondum qui triginta annos suppleuerat, sed qui inciperet esse tanquam triginta annorum.* Hæc ille. Minus autem distat à tricesimo anno, qui dicit excessisse per tredecim dies, quam qui asserit ex trigesimo anno non habere nisi tantu tredecim dies. Chrysostom. in Matthæum, sic habet: *Et cuius, inquit, rei gratia post triginta annos Iesus venit ad baptismum istud, cū legem erat veterem soluturus? Propter eam vsque in hanc ætatem, qua omnia potest capere peccata, in legis obseruatione permansit; ne quis diceret, id eum soluisse legem, quia eam non valuisse implere.* In opere verò imperfecto (si is est autor libri huius) ait, Christum tres annos, & sex menses docuisse. Hieronymus in sermone de Epiphania: *Græci Επιφάνια vocant. Hoc autem id eod, quia Dominus noster hodie & Saluator apparuit in tenebris: licet enim olim natus esset ex Maria, & triginta iam annorum expleisset ætatem: tamen ignorabatur à mundo, & quæ sequantur. Augustinus lib. de Trinitate: Absurdissimum autem est, ait, cum iam triginta annorum esset, accepisse Spiritum sanctum.* Gregorius Nazianzenus, Origenes, Cyrillus asserunt illum in baptismo fuisse tricennalè: non est autem tricennalis (vt sic dicam) qui solis tredecim diebus ingressus est trigessimum annum. Eusebius in Chronico tricesimo primo anno Christi currente constituit Christi baptismum, quia trigessimum impleuerat, & tricesimum primum inchoauerat per tredecim dies: & apertissimè Beda libro De temporibus, & B. Thomas super caput 2. Ioannis, ibidemque Albertus Ma-

Epiphani.

Irenæus lib. 2. c. 39. in fine.

Chrysost. homil. 10. in Matth. initio, tom. 2. Cur tricennarius venerit Christus ad baptismum, teste Chrysostomo.

Idem hom. 49.

Hieron. tom. 4. à medio.

August. lib. 15. de Trinitate, c. 26. tom. 3.

Gregor. Nazianz. in oratione de baptismo.

Orig. Cyril. Alexand.

Euseb. tom. 2.

Beda lib. de temp. c. 43. tom. 2.

B. Thom. Alb. Mag.

Matth. 2.

Luc. 3. Id. & ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

Erasmus.

Lyran. in Lucæ. c. 3.

Euthym. c. 6. in Lucæ.

Origen. tom. 2.

Act. 1. Infra 10.

gnus, ac super cap. Lucæ 3. tenent expresse secundum mentem Ecclesiæ Christum baptizatum reuolutis triginta annis ab ea die, qua à Magis est adoratus. Nec obstat dictum: *Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*: ex quo Lyranus, & Caietanus, atque alij existimant Christum tantum per tredecim dies inchoasse trigessimum annum. Namque in primis in pluribus Græcis codicibus deest particula *ἄρξιν*, quæ significat *Quasi*, vt annotauit Erasmus; & esset sensus: & erat Iesus triginta annorum incipiens esse, vt significet Iesum accessisse ad completionem anni trigessimi. Lyranus quoque non meminit particulæ *Quasi*. Illud verò: *ἄρξιν ἄρξιν ὄντων*, id est, incipiens esse, siue, vt notauit Euthymius quosdam codices habere, *ἰρχιν ὄντων*, hoc est, incedens, vel ambulans, veniens sese demonstrando ad populum manifesta conuersatione, per signa videlicet, & doctrinam. Quia offensus est noua hac locutione, incipiens esse quasi triginta annorum, cum alterum videatur superfluere, vel scilicet incipiens, vel quasi. Certè Euangelium Syriacum non habet verbum Incipiens: ita enim habet: *Et Iesus erat quasi filius annorum triginta.* Origenes verò homilia 28. in Lucam post verbum Incipiens, ponit punctum seu comma, & separatim legit, quasi annorum triginta, vt videri possit Lucas verbum, *Incipiens*, non retulisse ad annos, sed ad prædicationis, & ostensionis suæ exordium, vt hoc respondeat illis, quæ Actorum 1. & 10. dicuntur, Iesum cœpisse prædicandi munus suu à baptismo Ioannis, in quo tamen erat circiter triginta annorum. Quomocunque legatur, sensus est, quod non præcise & absolutè haberet triginta, sed aliquid minus, vel amplius, hoc est, dies tredecim: & magis quadrat quod excederet per tredecim, annum trigessimum, quam quod ex trigesimo tantum tredecim dies compleisset. Cum enim quis cœpit scri-

bere, potest dicere: Ego sum quasi incipiens scribere, id est, incepti scribere paulò antè. Quod autem significatur per triginta annos, nempe perfectio fidei sanctæ Trinitatis, hoc idem per tredecim dies significatur, scilicet impletio legis Decalogi in fide sanctæ Trinitatis: quæ mysteria pereunt, si ponatur Christus fuisse in baptismo vigintinouè annorum, cum vigintinouè anni cū tredecim diebus nequaquam debeant haberi pro triginta, præsertim in Christo, in quo omnia perfecta concurrere oportebat. Porro hic numerus trigessimus mysterio non caret. Nam vt docet B. Gregorius, nullus debet esse prædicator, vel Episcopus minor triginta annis; nisi euidētissima sanctitas, aut prudentia superaret ætatem, sicut accidit in Ioanne Euangelista, in Tito, & Timotheo. Christus autem, atque Ioannes Baptista, qui triginta annis expletis accesserunt ad prædicationis officium; exemplum sunt præpositorum Ecclesiæ, atque prædicatorum: idque vt ostendatur perfectio nouæ legis, cum olim infantes octo dierum circumciderentur, ad significandum, infantia mundi datam fuisse circumcisionem, vt eius maturitati, ac perfectioni baptismum. Quoniam tamen in hoc sæpe peccatur, & grauitè, & Episcopatus, gradusque Ecclesiastici pueris tribuuntur interdum, rectè Magnus Albertus hunc locum interpretans, hæc verba adijcit: *Paucissimis & non sine aperto indicio diuinæ reuelationis datum est, ante triginta annos propheta-re, & predicare, sicut Ieremia cap. 1. & Danieli capite 13. ex quo rationem accipiunt dispensandi nostri Pontifices & Cardinales cum suis nepotibus pueris, quos in dignitatibus, & Prophetarum officijs constituunt. Sed ostendant quod sint sanctificati in vtero, vt Ieremias: vel quod eisdem contulerit honorem senectutis, vt Danieli: alioqui pro certo abutuntur potestate.* Hæc ille. Stultum autem est, quod quidam à dæmone delusi, Christum vt imitarentur, in trigessimum an-

Tricenarius numerus quid denotet.

B. Gregor. homil. 1. in Ezech. tom. 2.

Quid Ioannis præcursoris, ac Christi Domini, tricennario duntaxat ætatis suæ anno prædicationis officium, ex exemplo doceamur.

Gen. 17. & Leuit. 12. et Luc. 1.

Pueri iuniores, qui Pontificia dispensatione ad Ecclesiastica munera assumunt, quales esse deberent illi.

B. Alb. Mag. in postilla in Lucæ. Ierem. 1. Dan. 13.

In eos, qui exemplo Christi ad tricennium vsque, annum differunt baptizari.

num ætatis suæ baptismum distulerunt: nam manifesto periculo se exponunt salutis; neque Christus in huiuscemodi, quæ parui sunt momenti, rebus imitari voluit: videnturque; isti suo exemplo baptismum cõdemnare paruulorum. Sed de his hæctenus.

Venit Iesus. Id est, apparuit ad manifestè operandum salutem. Et gaudere debemus equidem de indicio thesauri absconditi, qui per baptismum detectus est, & à Ioanne ostensus. *A Galilæa.* Aqua summum bonum profectum est, contra mundi sapientiam, & vt cap. 1. explicat Marcus, *à Nazareth venit,* hoc est, à flore ad fructum: quæ enim hæctenus puer Iesus egit, quendam quasi florem ostendebant: at fortiora, fructuosioraque; hinc incipiunt. *In Iordanem,* qui locus mirificè quadrat, tum respectu Christi, tum nostri: Christi quidem, nam vt Iosue in Iordane fuit, vt habetur Iosue 4. & 5. & Sacerdotes, ita hinc Iesus, & Ioannes: Ioannes quidem vetus, & vltimus Sacerdos: Christus primus, & nouus. In alueo Iordanis 12. lapides positi erant, & figurabant Prophetas omnes vsque ad Christum: rursus alij 12. vltra Iordanem, qui figurabant Apostolos post baptismum Christi in cruce, & apertionem cœli, ante hac clausi, qui quidem Prophetæ Christum venturum prænuuntiarunt, Apostoli verò iam venisse prædicarunt. Deinde respectu etiam nostri, quia è baptismo terram promissam cum Iudæis ingredimur, & cum Helix paradysum, & cum eo Christus desertum, amore nostri factum sibi paradysum, introiuit. *Ad Ioannem,* qui venturum eum prænuuntiarat: atque illud Ierem. 17. poterat dicere Ioannes: *Vbi est verbum Domini? Veniat. Et ego non sum turbatus.* Ideò tunc, quãdo prædixerat, venit. Et admiranda humilitas: Dominus venit ad seruum, Christusque; venire dignatur ad pœnitentes, eosque; qui lugent, vt consoletur eos: nos autem docet de superbia trãsmigrare ad Iordanem, id est, humilitatem, si volumus gra-

tiam suam, vel de inconstantia mutabilitateque; significata in voce, Galilæa, ad humilitatem, vt simus cum Ioanne stabiles atque; constantes.

Vt baptizaretur ab eo. Multæ rationes produci possunt, cur Christus baptismum suscepit. Prima est, quòd vt Aaron ante consecrationem lotus fuit, Exod. 29. & Leuit. 8. in eum modum Christus tunc baptizatus, quatenus ab eo tempore cepit seipsum offerre Patri. Valdeque; notandus est hic actus, à quo vsque; ad baptismum crucis vocatus à Deo fuit tanquam Aaron, id est, quemadmodum per eum fuerat præfiguratum. Deinde, vt quasi factio suo cogeret vulneratos ad alligaturam baptismi; si ipse, qui sanus esset, eam non erubuit. Simile est de circumcisione iudicandum: quia tametsi non fuerit peccator, fuit tamen, teste Apostolo, in similitudinè carnis peccati. Ad hæc, vt sicut olim circumcissionis symbolum suscipientes, quasi tesseram populi Dei, ad quem promissiones Dei factæ spectabant; ita per nouum signum Baptismi ostenderet se ad populum Dei cõiungi, ad quem noui fœderis promissiones pertinent. Hinc Ioseph. lib. 18. Antiquit. cap. 10. ait, Ioannem præcepisse populo, vt per baptismum in vnum coirent.

Item, vt tantæ humilitatis actu, quo pro se minimè egebat, aquas sanctificaret, hoc est, promereretur, vt Deus assisteret sanctificandis omnibus aqua ablutis in nomine suo: quæ minimè locum habet in ablutis alijs liquoribus: vt, vino, oleo, ac similibus. Idem quoque baptismum suo significauit Christus: nempe, quòd Deus sanctificaturus esset baptismate suo intinctos. Non est autè cogitandum, virtutem aliquã aut qualitatem veram ac solidã aquis fuisse datam per cõtactum carnis Christi. Primum, quoniã repugnat, accidens spirituale, vt notitiam, existere in re extensa, siue quanta, aliter deberet esse per modum subiecti: neque potest esse in toto, aut aliqua eius parte, nam diuisionis expers est, non tamen quasi aduerfetur accideti corporeo,

Quare Christus baptizatus sit.

Exod. 29.

Leuit. 8.

Quemadmodum Christus à Deo Patre fuerit vocatus tanquam Aaron.

Heb. 5.

II. ratio.

Rom. 8.

III. ratio.

Gen. 17.

III. ratio.

Christum propriè aquas non sanctificasse, triplici ratione ostèditur.

V. ratio. & VI. Luc. 10.

Cum gratiã minimè conferret, Christus autè cur Ioannis baptismum suscipit.

VII. ratio.

1. Reg. 16.

corporeo, siquidem accidens spirituale & corporeum haud distant inter se sub eodem genere. Deinde quia vis infinita, qualis est creandi, faciendi signa, & iustificandi, in creatura esse nequit; & si esset, tamen quia agens naturale omnes homines, ac quoties baptismum susciperent, sanctificaret sine vlla forma: quod superfluum videtur; & si posset fieri, ideò certè, quia Deus confert gratiam. Præterea quia eiusmodi vis per carnis Christi cõtactum non poterat dari; tum quia caro Christi illã non haberet, tum quia si haberet, nõ adhæreret cuti, quæ solum tangit aquã, vt ita tactu transire posset, vel multiplicari: tum quoniam hæc virtus duntaxat in Iordanis particulam immensam mari Rubro, transisset. Insuper baptizatus est Dominus, vt prius doceret factis, quàm verbis: vt sui moris erat, & Ioannis baptismum comprobaret. Amplius, vt nos disceremus vel minimum eius ministrum non spernere, si ipse, qui Deus erat, à Ioanne est baptizatus. Christi etenim hæc summa deiectio, qua Ioanni in remissionè peccatorum se subdidit baptizandum ille, qui prorsus sine crimine erat, promeruit, Deum adstringi per ministros Noui Testamenti, tametsi mali ac reprobati fuerint, gratiam elargiri, si illa caruerint; vel eius augmentum, si eam habuerint.

Etsi autem baptismus Ioannis nõ remitteret peccata, aut Spiritum sanctum non impertiret, nihil refert: nõ Christus nulla egebat remissionè peccati, quo caruit semper; nec egebat Spiritu sancto, eo quòd à suo conceptu plenus illo in summo gradu fuit. Christus ergo suo exemplo approbavit baptismum Ioannis, docuit currere ad salutare baptismi aquas, quãdo Dominus ipse ad humile serui baptismum cucurrit, monuit factio suo, vt diximus, nullum ministrum despici: ac præter alias omnes causas venit ad baptismum, vt à Ioãne agnosceretur, per eumque; manifestus & notus fieret cunctis: sicut Samuel dixit se venisse ad sacrificandũ Domino eo consilio, vt tegeret vn-

ctionem Davidis in Regem Israël. Addunt quidam, ingētè fuisse Christi humilitatis significationem, hanc baptismi susceptionem. Siquidem quatuor fuere Christi actiones, in quibus potissimùm summam modestiam, animique; submissionem declarauit: nimirum circumcisio, baptismus, lotio pedum Apostolorum, & in cruce suffixio; tertiumque; illud videtur cæteris præstare & excellere: tamen quanto maius est humilitatis argumentum mundari ab alijs, quàm mundare, tanto amplius fuit exemplum humilitatis lauari in baptismo, quàm lauare ipsum pedes discipulorum suorum: qui enim lauatur, immundum se ac fordidum profiteretur; sicut, qui lauat, mundum, seu mundantem. Deinde quãto deterius est crimen personale originali, quòd sola nimirum culpa parentum contrahimus, tanto est excelsior humilitatis demonstratio in baptismo, quàm in circumcisione. Verum hæc ratio quibusdam nõ placet, quòd sui deprimendi gratia & humiliandi Dominus se illo facto voluerit ostendere peccatorem, qui venerat vt doceret se penitus innocentem, cum vel ipse dixerit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Neque est humilitas illa, quæ simulat, & ostendit quòd falsum est. Imò baptizatus est, vt se solum declaret sine peccato esse; & quòd solus possit mundare alios.

Quæ vt magis explicentur, aduertendum est, quòd baptizare, ex se nil significat; sed est res facti, quæ in merfione sita est: ideò quæ merguntur, baptizata dici queunt, quo pacto vasa, lecti, vrceique; à Phariseis baptizata dicuntur Mar. 7. Significatio autem, quæ illi applicatur merfioni, nequaquam est ad placitum nostrum, verum à Dei sapientia profecta, qui certis coli voluit modis, & rationibus. Vnde quòd ab ipso non est, superstitio est. Significatio baptismi ergo sumitur à re ipsa, id est, forma, vel ab eius materia, quæ est aqua: ab actu quidem ipso, qui est immersio. Aqua autem symbolum est plebis, iuxta illud:

VIII. ratio quorundam.

Luc. 2.

Ioan. 13.

Matth. 27.

Christi actiones quatuor summam eius humilitatem indicantes.

Minimè Christum, quò se peccatorem ostèderet, vt quidam opinantur, baptizatum fuisse.

Ioan. 8.

Baptizare, propriè quid sit.

Mar. 7.

Baptismi significatio vnde sumenda tantummodo:

Ioan. 3.

modo respondisset: *Non potest homo, inquit, accipere quicquam, nisi ei fuerit datum de caelo; & reliqua.* quasi dicat; Cū baptizo, credo quòd accepi potestatem à Deo. Si tamen Ioannes fuisset immerfus à Iesu, haud respōdisset sic, verū dixisset eos immeritò mirari, ac zelare, cū ipse fuisset à Christo baptizatus, intinctus. Ergo dicendum est, Ioanem in spiritu à Christo esse baptizatum. Et sine dubio ex reuelatione diuina, quòd Iesus esset sanctus aliquis tantum, vt ceteri omnes, non prohibuisset, nec illi dixisset: *Ego à te debeo baptizari:* quoniam fuisset prauidicium facere officio suo, ac ministerio, deq; Messia tantum inquit: *Venit fortior post me. Et tu venis ad me?* Simile hoc est illi, quod ait Petrus: *Domine, tu mihi lauas pedes?* Est autem sensus: Tu, innocētissimus agnus ad me nocentem venis? Tu, qui tollis peccatum mundi, ad me, qui peccato mundi te neor? Tu, cui datum est baptizare in spiritu, venis ad me, qui solum baptizo aqua? Tu Dominus, ego seruus, & quæ sunt similia his. Ac vide hanc piam Christi, & Ioannis cōcertationem: ex humilitate Christus Dominus baptismum poscebat, ex eadem Ioannes causa renuebat. Sed vicit Christus, vt cum Petro de lotionem pedum decertans humilitate & submissione superauit eum. Sed talis vtrinq; cōcertatio laudabilis est, atq; imitatione dignissima. Nos verò contēdamus de vanitate, sæpè etiam (pro pudor) de lana caprina, quò meliōres; doctiores alijs videamur, & superiores. At Paulus ad Philippen. docet nos: *Nilil, inquit, per contentionem, neq; per inanem gloriam; sed in humilitate, superiores sibi inuicem arbitantes.* Solutq; Matthæus meminit huius mutuæ humilitatis, & submissionis. *Sine modo.* Mansueta instructio, videlicet, Permittē nūc fieri, quæ tibi præpostera videntur: & quæ modò ignorare videris, postea intelliges, nimirum quam iusta doctissima, & propter scelus mundi expiandum, & propter misericordiam meam mundo declarandam, in te si-

Ioannes quo modo à Christo baptizatus.

Mar. 1.

Ioan. 13.

Supra 1. Explicatur magis, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

Præ illa Christi, & Ioannis, qualesnostræ contentiones merito videri queant.

Philip. 2.

Quid illud: Sine modo.

gnificatam, ad baptismum venerim. Ita dixit Petro renitenti: *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.* Vel est sententia: Sine modò me baptizari aqua, quia deinde non baptizabor meo baptismo, vt reliqui à te baptizati baptizabuntur. Vel, Sine me baptizari, quia ego in cruce posita baptizabor, quod baptismus hic aquæ repræsentat. Vel, postea ego te sanguine meo, & spiritu baptizabo, vel Sacramento in nomine meo initiabo. Vel, *Sine modò*, id est, nō est hic locus differendi de dignitate baptizantium, baptizandorumq; puritate. Deus, qui omnia rectè, & sanctè instituit, baptizare te iussit, idèo baptiza, ac cede. Scribit autem Hieronymus in hæc verba: *Pulchre dixit, Sine modò, vt ostēderet Christū in aqua, Ioannem à Christo in spiritu baptizandum. Sine aliter: Sine modò, vt qui serui formam assumpsi, expleam & humilitatē eius. Alioquin scito in die iudicij, meo te esse baptizatum baptizandum. Sine modò, dicit Dominus Iesus, habeo & aliud baptismum, quo baptizandus sum. Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizē pro me in sanguine tuo.* Hæc ille; qui quidem ex eo quod dixit, Ioanem à Christo in spiritu baptizatum, haud videtur intellexisse de Sacramento baptismi Christi, in quo latet spiritus: nā de hoc, vt dixi, non constat ex vllō textu Evangelico, etsi constat, Ioannē his verbis: *Ego à te debeo baptizari, indigentiam, necessitatēq; recipiendi Christi baptismi proposuisse, atq; professum fuisse.* Sed per baptismum in spiritu intellexit. Hieronymus baptismum illum, de quo dicitur Act. 1. *Nos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos dies.* Sunt tamen qui aliter sentiant, Ioannem reuera baptizatum fuisse in aqua à Christo; atq; hoc docet Autor operis imperfecti in Marth. c. 3. quamuis hoc in secretioribus, id est, apocryphis libris tradat esse scriptum: tum quia dixit: *Ego à te debeo baptizari:* cur ergo non fieret? aut quis prohiberet aquam? tum quia Christus inquit: *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam: non enim sit: Decet*

Ioan. 13.

Alter sensus.

Luc. 12.

III. & IIII. sensus.

B. Hieron. tom. 9. initio.

Quo sensu Hieronymus Ioannem asserat à Christo in spiritu baptizatum.

Act. 1.

Vnde probabile videatur quibusdam, Ioannē fuisse in aqua baptizatum à Domino.

Homil. 4. tomo 2. operū D. Chrysostomi.

me implere omnem iustitiam, sed, *Decet nos.* imò qui maiorem gratiam acceperant, maiori tenebatur baptismi lege, atq; ea ratione humiliter debebant acceptæ gratiæ munus profiteri. Sic enim credibile est beatam Virginem à Christo baptizatam fuisse, quando illa verum Christi baptismi in cruce pertulit, cæteraq; in baptismo significata. Item credendum est, Apostolos fuisse baptizatos à Christo: quanquàm non desint, qui existiment post Christi mortem, à Petro intinctos. Petrum verò à Christo: probabilius tamen alij putant, vi uente Domino, omnes suscepisse baptismum; aliòquì quomodò baptizassent alios ipsi necdum Christi baptismi baptizati? *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* Quidam per omnem iustitiam intelligunt baptismum ipsum. Legem enim baptismi, quam ferebat, voluit ipse prior obseruare. Hinc Cyprian. sermone de Baptismo, *Sic decet nos, inquit, implere omnem iustitiam, per quam exemplum præcedit doctrinam: & qui maior est, fit sicut minor.* Alij verò exponunt, sanctificare aquas contactu suo, vt inde prodiret virtus sanctificandi baptizatos, esse omnem iustitiam. Sunt qui dicant, voluisse Dominum probare, Ioanis baptismum à Deo fuisse. Sed perfectò hæc potius sunt effecta, quæ causæ: quemadmodum non vt honoraret nuptias, eas sua præsentia probauit, sed ex eo potius quòd honestauit illas sua præsentia, sequitur qd probauit confirmauitq;. Sensus ergo germanus est: *Sic nos decet implere omnem iustitiam:* id est, scio me nil tale debere, Nō indigeo baptismi propter me, scio qd satis est mihi mea iustitia: sed non mihi tantum natus sum, verum vt pro alijs etiam iustus sim. *Nisi enim granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert:* Tempus ferendi, & tempus metendi: nūc labor, & certamē: postea exultatio, & triumphus. Sic ergo impletur omnis iustitia, quādo quis non sibi tantum est iustus, sed etiam quādo pro alijs quam tradidit

Ioan. 19. Au B. Virgo, & Apostoli fuerint baptizati. Supra 4.

Quid, Implere omnem iustitiam.

B. Cyprian.

Matth. 20.

Duo alij sensus, quorum posterior im probatur.

Ioan. 2.

III. & vltimus cæteris præstantior.

Ioan. 12.

Eccles. 3.

legē, Princeps ipse seruauit ac præstitit. *Alter alterius.* Apostolus inquit, *onera portate:* quæ res maximè est perfectorum hominū. Sic igitur & nos, quicunq; perfecti professione sumus, facere par est, vt quicquid iustitiæ speciem habet, non omitteremus. Debemus autem nos, qui firmiores sumus, infirmitates aliorum sustinere. Hoc autem verbo Dominus Ioannē sibi adiunxit tanquā perfectū: quippe tunc perfectè iustus est quis, quādo tam bonus est, vt de sua in alios iustitia deriuare possit: & quando agnoscit se esse membrum corporis eius, quòd pro cæteris membris sollicitari debet. Quanto magis caput ipsum Christus: nā & in hoc, pro sua bonitate & modestia, caput se fecit, cum alijs remoti ab eo essemus, atq; alieni: vt in se ipso, per quem eramus cōditi, restauraremur. Nō itaq; iustitiam solam, quæ viguit in lege naturæ per oblationem sui in tēplo: illaq; quæ in lege Moysis valebat per circūcisionem: verum etiam quæ in lege gratiæ tunc inchoabatur, cū etiam per Ioannem inchoaretur, per ipsum perfecta est, qui est baptismus. Quare vbi primū Ioannis baptismus impletus est, sicut & lex Moyse, per Christum suapte natura cessauit. Omnis namq; iustificatio, à iustissimo est, & à capite Christo: impleuitque iustitiam pro Adam superbiēte vsq; ad cælos, dū se demisit ad inferiora terræ. Producit & expositio alia: *Sic decet nos implere* (nimirum me, & te: in quo quidem magna ostenditur perfectio Ioannis) *omnem iustitiam:* vtriq; à Deo mādātā. Tibi quidē, vt baptizes Messiam (etsi id Ioanni summa crux esset) mihi verò mādātum vt à te baptizer. Ac sicut alijs dixit ipse: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Notum est, in Scripturis iustitiam pro impletionem legis, ac ceremoniarū diuinarū accipi. Porro Christus propriè obligari lege vlla haud potest. Siquidem obligatio ad personam spectat, non ad rem, nisi fictione iuris, cū res atq; possessio nihil agere possint: nec ab ea ad personam accidēs obligationis trāseat,

Gal. vlt.

Rom. 15.

Perfecte iustus quando quispiam sit.

Luc. 2.

Quomodo Christus impleuit omnem iustitiam.

Ioan. 1.

Gen. 1.

Ephes. 4.

Quid rursum? Sic decet nos implere omnem iustitiam.

Ioan. 14.

Christus cur nullius propriè sit legis, aut obligationis capax.

Obligatio realis quæ nã legisperitis.

Qua ratione Christus legi fuerit subiectus.

Triplex gradus humilitatis.

Pastores, & Doctores vt impleant omnem iustitiam.

sed ius vtiliter, vt obligatio sit perpetua, fingit rem obligatam, & trãfire ad hominẽ absq; noua obligatione: quemadmodũ finguntur mortui viuentes, duo dies vnus, duo homines, vnus atq; idem. Atq; in hunc sensum dici cõsuevit obligatio realis, quam vocãt Legisperiti. Atverẽ Christi persona cum nulla sit alia omninõ, quam Deus Verbũ, legis, id eoq; obedientiã haud potest esse capax: quoniam debet nihil. Humanitas autem, quia nihil debet; si esset persona, per se obligari quidem posset: sed quoniã cõpositi est pars, quæ per se nõ existit (aliãs quippẽ nullũ integrum esse posset vnũ suppositũ, si partibus per se subsistere, præter esse totius, & suppositi, cõueniret) haud propriẽ obligatur, verũ impropriẽ: Christusq; ratione humanitatis intelligitur obedire, habetq; veram virtutem obedientiã. Vocat ergo omnem iustitiam, omnem obedientiam, vel omne quod iustũ est, & gratum Deo existit: vel omnẽ gradũ humilitatis: cuius primus gradus est: Subijcere se maiori, neq; præferre se æquali. Secundus est, Subdere se æquali, neq; præferre se minori. Tertius, Subijcere se minori, nulliq; se præferre: & hæc est pfectissima, vel vniuersa iustitia. Atq; in hũc modũ expositus est à nobis hic locus superioris. Siue igitur per omnẽ iustitiam intelligas humilitatem, siue obedientiam, siue charitatem, qua nostrã iustitiã cũ altero cõmunicamus, rectẽ planẽ exposueris. Sic ergo pastores, & prædicatores, qui alijs in exẽplũ propositi sunt, decet omnẽ iustitiã implere: vt iustus sis, perficiendo omnẽ bonũ, vt iustitiam tuã in alios effundas: vt iustus sis, nec tamẽ arrogans fias, sed humilis maneas. Debẽt ergo implere omnem iustitiã, & non tantũ scire: *Quoniam scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.*

Solus hic superest scrupulus, non leuis ille quidem, dissoluendus atq; euacuandus: nempe quod in his verbis, quæ Ioannes dixit Christo, palã ostendit, se illũ Messiam agnouisse, etiam antequam ipsum baptizaret:

cuius tamen rei oppositũ significari videtur Ioan. c. i. dixerat enim Baptista: *Ego nesciebã eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quẽ videris Spiritum descendente, & manente super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Spiritus verõ nõ nisi post baptismũ descendit super Christum: vt ex tribus constat Euangelistis: quĩ ergo potuit ante baptismũ illum agnoscere, cũ prohiberet eũ, dicens, *Ego à te debeo baptizari?* Hanc in speciem cõtradictionem, tametsi alij alijs modis dissoluãt, vt August. & Theophyl. in Ioannẽ, illa tamen omnĩ verisimillima conciliatio est, quã Chrysostomus producit; Ioannẽ non agnouisse Christum, priusquam ad baptismũ suscipiendum veniret: vt quem prius de facie non viderat, cum primũ autem venit ad eum, ex afflatu Spiritus sancti, quo erat ab vtero plenus, illũ agnouit: sicut alias cũ videret Ioannes Iesum venientẽ ad se, dixit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi.* Neq; impedit, signũ datũ de Spiritu sancto in specie columbæ, quod tũ necdum viderat: nã id signum ei datum fuit, nõ quasi eo primũ eum agnosceret, sed quo cõfirmaretur de eo antea ex diuina significatione cognito, atq; vt certius Christũ alijs indicare, ac demonstrare posset. Sic enim & Moyse legimus Dñm dixisse Exod. 3. cũ eum populo suo educendo præficeret: *Hoc habebis signum quod miserim te: Quum eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo super montem istum.* Porro Moyse lõge antè quam hoc fieret, certus euaserat se diuinitus missum: ad fidei confirmationem tamen, nõ tã sibi, quã toti populo, cui signũ id sibi datũ Moyse prædicabat, vtile fuit illud traditum Mofi signum. Ita & Ioanni vtile fuit hoc de Chro signum promitti, & postea reddi: vt non tam ipsi, quã omnibus creditibus fides in Christum per illud cõfirmaretur: qua de causa Ioannes signũ illud populo prædicaret. Et de hoc hæctenus: plura fortassis apud Ioannem.

Tunc dimisit eum. Intellige, agnita

Si Ioãnes nesciebat Christum, cur dicit: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ioan. 1.

B. August. tract. 5. sub initium, tom. 9. in principio.

Theophyl. Chryf. hom. 16. sub initium, tom. 3. in principio. Luc. 1.

Ioan. 1. Cur datum Ioanni diuinitus signum columbæ manentis super Christum, si eum agnoscebat.

Exod. 3.

Signum missionis Moyse firmum & efficax.

Ioãnes quando dimiserit Christum in baptismo.

Quid nos docuerit hoc factio Ioannes.

Iesum quomodo teneamus ligatum

B. Bernardus. serm. 1. in Epiph. Domini. prope finẽ.

Quale Christus baptismi Ioannis tantũ accepit.

Clem. Alexand. cap. 6. initio, tom. 1. in principio.

Gregor. Nazian.

Christus baptizatus cur confestim de aqua dicitur ascendisse. Euthym. c. 3. super Matth.

deliberatione Christi, & siti iustitię, dimisit, & baptizauit; magis peripiciẽs, quid diuina deposceret auctoritas, quã quo digna esset humilitas sua. Atq; hinc discendũ est nobis, cũ quippiam à Dño facere iubemur, neq; dubitamus de verbo eius, pro virili enitendum esse, vt illi obtemperemus, etiam si nobis inepti, atq; ad id indigni videamur. Sic Apostoli ignari, simplices, rudes ac idiotæ erant; qui tamẽ cõstituti à Deo sunt orbis totius doctores atq; magistri. Ita cũ ad sacrã Dominici corporis mensam accedendũ est tibi, noli turbari, aut scrupulis angere propter tuam fortẽ indignitatem; imò illam agnosce, ac profiteri, & accipe Sacramentum.

Nota etiã, qd humilitas tenet dñm Iesum ligatum: timebat enim nostrã gloriã vanã vera gloria Patris, ideò Ioannes filuit, & paruit. Pulchrẽ ait Bernardus: *Parum aliquid scio, vel magis scire mihi videor, & iam silere non possum, imprudenter me, & imprudenter ingerens, & ostentans, promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum.* Hæc ille.

Baptizatus autem Iesus. Præter vllã formam, vt diximus, & præter vllum gratiã augmentũ. Ex quo sententia Clementis Alexandrini in lib. 1. Pedagoga ruit, aientis, Christum in baptismo regeneratum: intellige autẽ in specie, nõ verẽ; & si verẽ, per modũ causã, siue efficientis, accipe: nã vim cõtulit aquis sanctificãdi & regenerãdi omnes ad eas in fide Chri accedentes. Nam alioqui si propriẽ accipias, obstabit tibi lex Synodalis, quam producit Gregor. Nazianz. in epist. 1. ad Clydonium: *Si quis Christum, inquit, ex operibus sanctificatum, aut post baptismum, aut post resurrectionẽ ex mortuis diuinẽ filiationis dignum factum dicit: sicut ij, quos Greci adscriptios vocant: anathema sit: quod enim est coercibile, aut promouibile, aut sanctificabile, nequaquam Deus est.* Hæc ille.

¶ *Confestim.* Põderat hoc verbũ Euthymius, ita annotans: *Dicunt aliqui: quod vnumquemq; baptizatorum, in aquam ad collum vsque immissum detine-*

bat, quousq; peccata sua confessus esset; & post confessionem ascendebat de aqua. Christus autem quum peccatum non haberet, non est detentus in aqua: & ob hanc causã aiunt Euangelistam dicere, quod statim ascendit de aqua. Hæc ille. Expleto autem ritu baptizandi, Christus non aspersione iam, vel ablutione, sed immersione, in argumentum copiosã, & abũdantis gratiã Dei in illum effusã, baptizatus, confestim ascendit de aqua: id est, exiuit; ac fortasse ter fuit immersus in symbolum tridui sepulturã suã. Diciturq; ascendere, eo quod alueus fluuij, in quem descendebant qui baptizandi erant, esset depressior quã littus. Vel confestim ascendens, aperti sunt ei celi, quod est probabilius: vnde Marcus habet, *Et confestim ascendens de aqua, vidit celos apertos.* Autor operis imperfecti homilia 4. super Matthæum expendit verbum, *ascendit*, sed vt arbitror in mystico sensu. *Omnes, inquit, qui digne secundũ omnia membra iustitiã formati, & consummati baptizantur in Christo, confestim de aqua ascendunt; id est, proficiunt ad virtutes, & ad celestem dignitatem subleuantur. Qui enim ingressi fuerint in aquam carnales, & filij Adam peccatoris, confestim de aqua ascendunt spirituales, filij Dei facti.* Hæc ille. Ascendere significat deposito onere peccati in baptismo, quod plumbum dicitur, in vitã nouitate incedere, ac ad maiora progredi, nunquam sistere gradum, nec reuerti ad pristina vitia. *Qui enim mitit manum suam ad aratrum, & respicit retro, non est aptus regno Dei.* Dicat ergo baptizatus: *En expoliaui me tunica mea; quomodo induar illa? item: Si mortui sumus peccato; quomodo adhuc viuemus in illo?*

Et ecce. Res noua designatur, insolita, magna, ac repentina, quare & digna obseruatione: atque vt dicitur Lucæ 3. *Christo baptizato, & orante.* Id quod proprium est Pontificis, quem Lucas describit: hoc autem Ioannes Euangelista tacet, quia Deum describebat, cui preces fiant atque offeruntur,

Christi ille ascensus de aqua per immersionẽ scilicet, non ablutionẽ, cuius rei signũ fuerit.

Digne baptizati in Christo, quomodo ascendant de aqua.

Tom. 2. operũ D. Chrysof.

Rom. 6. Luc. 9.

Cant. 5.

Rom. 6.

De Christo baptizato, & orate cur Lucas meminerit, non Ioannes.

Luc. 3.

Christus iam baptizatus quare Deum orauerit.

Eidem baptizato cur aperti sint cœli.

Rom. 8. Philipp. 1.

II. ratio.

Psal. 67.

Christo, qui cœlum, & terram implet, cœli quomodo sint aperti.

Quam solidi sint cœli.

Iob 32.

Iidem quatenus corruptibiles.

quiq; semper in cœlis fuit, possidens cœlos, illosq; pandens alijs. Orauit porrò Iesus Patrem, tùm oculis, tùm manibus in cœlum sublatis: vt hoc negotium seruandi generis humani, cuius tunc exordia præmittebat, felix faustumq; esset: & post ascensum de aqua oranti Domino cœli aperti sunt; vt moneat, cœlestes atque immortales diuitias non nisi sitientibus, easq; ex intimis sensibus atque ex charitate desiderantibus, impertiri atque donari. Dicuntur itaque festinare viri pij, qui Sacramentis vtuntur in hac vita mortali, vt ascendant, vel vt exeat de carcere mortis huius, cupientes dissolui, & esse cum Christo. Et omninò qui è baptismo festinus discedit ex hominum vita, cõ festim videt cœlos apertos. Docet præterea, vt accepto baptismo precemur Deum, vt sua in nobis dona cõferuet, & augeat: dicamusq; cum Propheta: *Cõfirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis: itẽ docet, vt in susceptione Sacramentorũ, quo illa citra peccatũ fiat, atq; salutaris nobis exiit, preces ad Deum fundere.*

Et ecce aperti sunt ei cœli. Lucas in singulari protulit, *Apertum est cœlum:* verũ in idem redit. Ambigitur autem quo modo sint cœli aperti: quomodoq; Filio Dei (cui nihil est clausum, qui vbique est in cœlo & in terra) potuerint cœli aperiiri? Dicendum est; reuera cœlos fuisse apertos, cum hoc ipsum tres Euangeliorum scriptores vno ore confiteantur: minime verò sunt re ipsa aperti, ita vt aliqua diuisio, ruptiove facta fuerit in ipsis, cum substantiæ sint cuiusdam, vt philosophi tradunt, tã solidæ ac firmæ, vt nulla vis eam frangere atque labefactare queat: te ste etiam Iob cap. 37. qui ait: *Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.* Quanquã ratio hæc solum probet ipsos naturaliter rumpi non posse: Deus tamẽ, qui illos condidit, diffindere ac scindere, sicut & in nihilum (quod maius est) redigere potest. Neque tamen opus fuit vlla vera apertione

aut ruptione, velut nec in Christi ascensione fuit: nec in nostra futura est omninò: corporibus enim gloriosis per dotem subtilitatis fiet penetratio dimensio. Nihilominus in baptismo, vbi tantum spectandi gratia patuisse dicuntur, non erat quod diffinderentur: nam cum sint diaphani, ac peruij, haud impediunt rem videri, modò sit magna: quemadmodum est cõspicuum in Sole & astris, ad quorum aspectum pertinere potest visus noster, nil orbibus impediẽtib. Nec fuit apertio hæc etiam imaginaria vt Hieronymus super Marcum, & Autor operis imperfecti in Matthæum tradunt: quoniã id genus visionis obscurũ est & imperfectum: Christusq; clarẽ omnia videt. Nec item iuxta intellectum contigit hæc visio apertionis cœlorum: siquidem hæc visa fiebant Prophetis, quatenus per illa ostenderet eis aliquid, quod aliter cognoscere non potuissent. Christus tamen nõ solum vt Deus, sed etiam vt homo erat, cognoscebat omnia ista perfectissimè: eadẽq; ratione sciebat ipse fore per baptismum aperiendum regnum cœlorum baptizandis: quare imaginaria hæc, seu mentis visio superflua esset, quod ad Christum attinet. Adde, si imaginaria visio fuisset in Christo, necesse esset aliã ponere in Ioanne, qui & ipse vidit cœlos apertos. Ergo aiendũ est, in aère ipso conspectum fuisse hiatus magnum, atq; splendorem quasi cœlorũ apertorũ. Cuius aperturæ causa non est obscura. Primum, vt de cœlo vox, & columba veniens monstratur astantibus simplicibus viris, si viderunt, quod verosimile videtur (non secus ac in viso imaginario Stephani Actorum 7. & Petri in cœnaculo Actor. 10.) tales nequeunt enim mente concipere videri quicquam in cœlo, vel audiri, aut inde aliquid descendere. Deinde, vt significaretur Christus cœlestis, cui post baptismum passionis aperiendi erãt cœli in ascensione.

Præterea cõsidera pulchram antidotũ, siquidẽ apertio hæc cœlorũ

Cœlorum in baptismo Christi, cur minime apertione opus fuerit.

Christi nec intellectuã, nec imaginariã hanc cœlorum visionem fuisse. Hieronym. tom. 9. Homil. 4.

II. ratio.

Qualis verò fuerit illa cœlorum apertio, & quæ causã.

Act. 7. Act. 10.

II. causa.

III.

facta,

Gen. 3.

III. philip. 2.

Ezech. 7. Act. 7.

V. & quid cœlestia quæ videntur.

Psal. 24. Psal. 67. Ephes. 4.

Quatenam viderint cœlos apertos in Christi baptismo, & quare.

Cur cœli in baptismo potius, quã in morte Christi fuerint aperti. Matth. 27. Luc. 23.

facta, significat eos ob inobediẽtẽ vnũ hominẽ fuisse clausos. Quia em̃ Adã voluit fieri vnus ex dijs, cũ nõ esset Deus, clausũ est illi cœlũ, & in illo omnibus filijs eius, id est, hominũ generi vnũ. Rursus quoniã vnus ex dijs verus Deus, factus est quasi vnus ex nobis, humiliatus, exinanitus in forma serui, quasiq; peccator vsq; ad mortẽ crucis, reclusum est illi cœlũ, & in illo cunctis in eo inuentis per baptismũ. Ezechiel vt typus Christi, vidit cœlos apertos, & Stephanus Act. 7. q̃ iã erant à Christo patuli facti. Soli etẽm Christo cœli patuere: qd̃ Matthæus scribit, quatenus Iesum ostendat, non Moysen aperuisse cœlos. Itẽ, quia in baptismo vis inest cœlestis, daturq; virtus ad videndũ per fidei lumen sanctos Angelos, hominesq; Deũq; cœlos ipsos inhabitãtẽ, atq; ad introeũdũ in cœlestem gloriam. Inter cœlestia verò, quæ vidẽtur, sunt ipse scripturæ canonicæ, & euangelicæ, de quibus Propheta: *Et testamentum ipsius, vt manifestetur illis.* Dum autem baptizatis cœlum aperitur, Christo in eis existẽti, & qui accipit dona in hominibus, aperiiri intelligẽdũ est. Non solum autem Christus; vt hĩc dicitur, vel Ioannes, vt Marci 1. & Ioan. 1. traditur, verum etiam omnes quotquot aderãt Christi baptismo, eiusmodi hiatus in aère quasi cœlũ directum viderunt; vt omnibus cõstaret, cœlestem domum pandi baptizatis; Christumq; intelligerent à Patre missum, atq; adẽd Spiritũ sanctum manentẽ super eum: hæc itaq; orbium cœlorumq; patefactio, visio est Diuinæ maiestatis seipsam detegentis palamq; exhibentis.

Obijcies; cur in Christi morte cœli non aperiantur, imò fere obscurerentur, claudanturq; in qua tamen reuera patefacti sunt cœli: quia tunc dixit: *Hodie mecum eris in paradiso.* imò ipse Christus cœlum aperuit latroni, & in baptismo dicuntur ei cœli aperti, scilicet à Patre, neq; Ioãni Baptistæ cœlestis aditus patuit, nisi post Christi mortem, & passionem: cur igitur cœli in baptismo referã-

tur, cum reuera non sint referati: in passione verò, vbi verè cœli referati sunt, nõ traduntur aperti? Dicẽdũ est, cœlos Christo patuisse dũ baptizaretur, propter meritũ humilitatis tantã in eo declaratã: sed quia placuit Christo (vt Pauli verbis vtatur) impendere se & superimpẽdere, & implere omnẽ iustitiam non solũ corã Deo, sed etiam corã hominibus, vt per crucem viderent sua scelera expiata, atq; ipso animas redẽptas; idẽd cœli in baptismo certè nõ sunt aperti, licet propter ius & meritum patuli mõstrati sint. In die verò crucis aperti non mõstrantur, quia erat dies iræ, & vltionis, qua vindictam sumpsit de peccatis nostris in Filio suo. Vnde Esa. 63. dies vltionis vocatur, annus redemptionis.

Sequitur: *Et vidit Spiritũ Dei descendẽtẽ sicut columbam.* Nimirũ vidit illum oculo corporeo, nã visio, quæ per imaginationem fit, vt diximus, inconueniens erat ac superflua, eo quia obscura; clariorq; visio rei significatã non nisi intelligentiam arguisset, nec noua vlla per intellectum facta, siquidem superuacanea fuisset atq; otiosa: quod Matthæus dicit Spiritum Dei: alij duo Euangelistæ inquirunt *Spiritum sanctum:* intellige autem vidisse non in substantia, quia nequit oculo corporeo cerni Spiritus factus sed ad solum bolum, siue columbam. Et Spiritus clarificat Filium, sicut Filius clarificat Patrem. Dicitur, *descendentem,* nõ secundum substantiam, nam Spiritus vbique est, & omnia implet, sed quantum ad columbam: descendere ergo Spiritum sanctum, est nihil aliud, quam præsentiam suã externo aliquo signo declarare, & patefacere. Sic Gen. 11. Exodiq; 19. narratur Dñs descendisse, non scalis, aut volando, sed suam testatus præsentiam est cõfusione linguarum, aut fumo, & tonitruo. Quo quidem facto magna demissio conformatioq; Spiritus sancti quodammodo nostram ad ruditatẽ, sicut & Patris in voce detegitur: desuperq; est Dei Spiritus, qui ad nos descendit: cõtrã, spiritus

humanus,

2. Cor. 12.

Dies vltionis apud Esaiã quis ille. Esa. 63.

Ioãnes Bapt. vt vidit Spiritũ Dei descendẽtẽ sicut columbam super Christum.

Ioan. 16. Infra 17. et alibi passim An Ioãnes viderit Spiritũ sanctũ substantiam. Ierem. 23. Gen. 11. Exod. 19.

An vera fuerit columba, in qua Spiritus sanctus apparuit, nec ne.

Alfon. Tostatus. q. 84 in cap. 3. Matth.

II. argum. a nimis tamē firmum & efficax. Num. 9.

Ioan. 1.

III. argum. quod etiam dilatur.

B. Chrysof. tom. 2.

humanus, vel terrenus ascendit. Sicut columbam. Marc. 1. dicitur, Tāquā columbam, Luc. 3. Corporali specie sicut columbam, Ioan. 1. Quasi colūbam: ideò, vt Episcopus tradit Abulen. de sententia quorundam, non videtur fuisse vera columba. Primum, quoniam nō dixisset, Corporali specie, verum, si fas est ita dicere, corporaliter, hoc est, verè atq; re ipsa, nā qui rudiores sunt, tantū corpora esse existimant; nisi quis dicat, ob eam causam sic locutum Euangelistam, q̄ Spiritus sanctus nequaquam erat columba: sicut filius est homo. Deinde quia alibi aduerbium Sicut, diminuit: vt Num. 9. quasi species ignis, erat tamē nubes, & Act. 2. descendit Spiritus sanctus tanquam ignis. ea enim est propria & germana vocis Græcæ ὄσσι, & Latinæ quasi, vel tāquā. Sed em̄ dici posset, non semper hoc locum habere, inquit enim Ioannes: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre. vbi quasi, nihil diminuit nec tollit. Tūm quia valebat tantum ad significandū ad horam, non ad patiendū, vt Christi humanitas, quam idcirco oportuit veram esse, non fictam: ergo veritas tunc superflueret, & impediret: nam poterat à quibusdam actibus nō necessarijs ad significandū abstinere, si vellet. Verum hæc ratio, quemadmodum & superiores, mea quidem sententia nihil euincunt. Cōstat siquidē, multos veros homines in Veteri Lege fuisse typum Christi, non in omnibus, sed in certis quibusdā actibus. Atq; hæc quidem pro illa opinione adferuntur. Quam amplectuntur veterum Patrum nonnulli. Chrysofomus homil. 12. in Matthæum sic ait: Audio dicentes aliquos, quantum inter hominem, columbamque discrimen est, tantam Christi, & sancti Spiritus esse distantiam: quia ille quidem in nostra vtrique natura, hic verò in specie sit visus columba. Quid igitur ad talia responderi potest, nisi quòd Filius quidem Dei, naturam hominum profectò suscepit, Spiritus verò sanctus nō assumpserit naturam colūbæ? Idcirco Euangelista nō in natura, sed in specie columba dixit, nec vnquam omnino postea,

sed tunc certè solum in hac visus est figura. Et Ambrosius lib. 1. de Sacramentis cap. 5. ait: Et ecce quasi columba Spiritus sanctus descendit. Non columba descendit, sed quasi columba. Memento quid dixerim. Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis istius veritatem, verè carnem Christi suscepit. Spiritus enim sanctus in specie columba, non in veritate columba, sed in specie columba descendit de celo. Hęc ille. Subscribunt istis Procopius Gazæus in Genesis cap. 18. Lyranus, Caietanus, ac Ioannes Ferrus, & Cornelius Iansenius, hoc loco. Contrariam tuentur sententiam multi veteres Patres: vt, Hieronymus, Augustinus, atq; B. Thomas: probantque his rationibus. Primò, quòd cum Spiritus sanctus disciplinæ effugiat fictum: frustra per fictam columbam obliquè se se manifestum fecisset, cum posset rectè per veram: nam aliàs Spiritus sanctus decepisset. Sed sicut Filius Dei homines fallere non debuit, ita nec Spiritus sanctus, cum vocetur Spiritus veritatis. Secūdo, quia oportuisset rursus illam fictam significare veram: non enim Spiritus sanctus assimilabatur fictæ columbæ, sed veræ. Tertio, quia Spiritus sanctus voluit se significare à proprietatibus colūbæ, quæ in vera inueniuntur, non in ficta. Quarto, nō erat difficultas maior diuino Spiritui in vera, quàm in fictitia declarandi sese. Quis autem qui veram habeat, quo per eā queat ostēdere quod vult, illud potius indicet per rei figurā, & similitudinē? Enimuerò & his rationibus certè aliquid responderi posset. Nam ad verum signum nequaquam requiritur res vera; sed quæ inducat ad significatum rei veræ: quemadmodum columna nubis erat ignis ad illuminandū, non ad calefaciendū. Comæ dia vera censetur esse, quæ personā fictā inducit ad imitationē vitæ, vel delectationem, quam eius autor proposuit: ita hęc columba significabat Spiritum præsentē. Quòd autem quidā existimarint veram, per accidens est: vt accidit in reuelatio-

B. Ambros. tom. 5.

Procop. Gazæus.

Lyranus.

Caietanus.

Cornel. Iansen.

Ioan. Ferrus.

Hieron. hoc loco.

Aug. paulò inferius citandus.

D. Thom. hoc loco.

Altera opinio, verè scilicet fuisse columbam.

Sap. 1.

Ioan. 16. II. ratio.

III. & III

Eiusmodi rationes minime concludere.

Exod. 13.

In qua Spiritus sanctus descendit, si vera fuit illa columba, vnde fuerit.

Exo. 16.

Si ficta, ex qua materia constabat, ea demq; quomodo resoluta.

Vera probabilior opinio.

B. August. tom. 9.

Gen. 1. Dei virtus absoluta.

Vnde illa columba descendit.

ne, quæ inquiete accipitur: etsi ille, qui accipit, putet se voces audire, & loqui, nihil veritati derogat. Postremò, æquè Deo facile fuit facere columbam veram, ac similitudinem colūbæ: quanquàm potuerit vt iam facta: atq; ea vtens in hoc mysterio veritatis plenissimo, potuit Deus veram colūbā ad Christi caput deducere, vel imaginatione immissa, vel vento illam, vt olim coturnices, deferente, vel quòd maiore probabilitatem habet, ab Angelo directa: inde verò rursus euolauit, naturæ suę dimissa: & longè ab eo loco: vt significaretur egressus Spiritus sancti. Vel si erat ficta ex aëre, cui cōmixta erat aqua, & terra, ob respirationes vaporisq; ascendentes in eisdē resoluta fuit: coloresq; effici potuerunt ex mixtione elementorum: vt in iride, & nube, nulla etiam arte requisita: quāto ergo magis cum arte Angeli applicantis agentia patientibus, qui eā mouebat, vt olim colūbā nubis, ne ab aëre dissiparetur. Etsi ergo vtrūq; videatur simile vero; præstat tamen asserere cum sanctis Patribus, illam veram fuisse colūbam. Vnde Augustin. lib. de Agone Christiano cap. 22. ait: Nec hoc ita dicimus, vt Dominū Iesum Christum solū dicamus verū corpus habuisse, Spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sed ambo illa corpora vera esse credimus. Sicut enim non oportebat, vt homines falleret Filius Dei, sic non decebat, vt homines falleret Spiritus sanctus. Sed omnipotenti Deo, qui vniuersam creaturā de nihilo fabricauit, non erat difficile verū corpus columba sine aliarum colūbarū ministerio figurare: sicut ei non fuit diffi- cile verum corpus in utero Mariae sine virili semine fabricare, cui natura corporea, & in visceribus femina ad formandum hominem; & in ipso mundo ad formandam colūbam, imperio Domini voluntatisq; seruiret. Hęc ille, tradens, vi uam & veram fuisse colūbam, sed denuò à Deo creatam. Columba autem minimè de cælo descendit: cum ibi nō agat; nec sit materia vnde formetur; nec penetratio danda sit, ne multiplicentur miracula. Non vide-

tur etiam quomodò colūba potuerit per regionē ignis sine corruptione transire: nam & hoc quoq; excusari potest: sed ex parte aëris superiore in illo hiato, vnde cōspici posset quò descenderet. Post descensum verò in caput Christi non propriè euolauit, sed subito diuina virtute, nemine vidente, inde rapta est: nam si maneret propè, vel aduolaret, vt cæteræ colūbæ faciūt; iudicantes aspectantes homines, illam colūbā naturalem fuisse & verā, casuiq; vel ingenio, artiq; hominum adscriptū fuisset, quòd descendisset super Christum: quemadmodum de Mahometto referunt quidam, colūbā quandam ad aures ipsius aduolare consueuissse: quòd alias ex eius aure granam frumētī comedere solita esset: vt ita ostenderet vaser ille & impurus homo, Spiritum sanctū familiariter sibi colloqui, atq; ex eius afflatu quam tradebat legem, haurire atq; depromere. Vel certè non repugnat, illam colūbam euolasse cælū versus ad aliquam regionis aëreæ partem, vbi iam cerni non posset: quatenus per hoc significaretur, Sanctum Spiritū esse qui descēderet, & rediret in cælum. Spiritus itaq; sanctus descendere dicitur in ipsa se significante, sed ab Angelo mota; qua ratione & vox ab eodem Angelo formata fuit in Dei nomine. Quia enim in Deo nulla est successio, nec potentia patiens, ideò motus & passiones minime sustentabantur in diuina hypostasi Verbi, verum in humanitate, perinde ac si ei vnita nō fuisset, erat tamen persona quæ comedeat, loquebatur, patiebatur, sed in natura humana: vt docet sacra Theologorum schola. Angelus ergo, quatenus vel Deum, vel Angelum superiorē, vel se ipsum repræsentare vult, mutuari solet corpus.

Subdit, Veniētem super ipsum. Græci aliquot codices habent, ἰφ ἄνω, id est, super se: quæ lectio purior videtur: non quòd Spiritu sancto Christus ante baptismū caruerit, quo ab initio conceptionis plenus erat. Nō est ergo notus Spiritus sancti adu-

Quò eadem aduolauit.

Mahometti nequissimi hominū impostura per colūbam.

Altera solutio.

Spiritus quomodo sanctus descendit.

Angeli quatenus corpus rei.

Quare Spiritus sanctus uenerit super Christum.

tus, sed est reuelatio Spiritus antea habitus: verum is ante baptismum eius non erat exteriori signo declaratus. Ipse ergo Iesus vidit super se venientem Spiritum sanctum: nec enim alibi quam super hunc florē inuenit requiem hęc columba, ramum oliuę, hoc est, pacis deferens: & columba venit ad agnum: id est, mansuetus ad mansuetum. Deinde ad significandam plenitudinem gratię Spiritus sancti in Christo. Nam qui maximē diuino spiritu afflantur, velut colubę fiūt, candidi, simplices, & innocentes, pauidi, gemebundi, amātes. Ideo in integro animali datur, nobis verō per partes. Vnde in lingua, & flatu Apostolis datus est: quia nobis Spiritus datur ad mensuram, in Christo verō datus est sine mēsurā: vt de plenitudine eius nos omnes acciperemus. Item vt missio Christi ad prædicandum insinuetur: de qua scriptum est: *Spiritus Domini super me, eo quoniam uerit me: euangelizare pauperibus misit me.*

Non descendit autē Spiritus sanctus super Christum in forma ignis, vel linguarum, vt in die Pentecostes super Apostolos: nec em̄ Deus egebat forma ignis, vt homo frigidus; nec linguis, vt homo ignorans; sed colubę, nempe mansuetudinis, & simplicitatis dissimulatis peccata hominum propter penitentiam. Quia verō Iudęi nolebant audire Deum terribilem in igne; venit mansuetus & amabilis in specie humana, & Spiritus in forma colubę: vt olim alato ramo viridis oliuę, nūtiāuit ipsi Noē pacē humano generi redditā. Ita hoc baptismo, & aduentu Spiritus inaugurabatur Christus, vt gratiam Patris orbi annuntiarent: prædicauit enim Christus pacē his qui longē, & pacem his qui propē. Dñs ergo Iesus instar colubę habet pennis Scripturarum, rostrum separans pretiosum à vili, unguis lædere nescios, stomachum plenum salutis nostrę cibo, simplices oculos, erectum caput per excellentē spem, caputq; in omnes partes deflectēs per prouidentiam. Hinc Spiritu sancto plenus regressus est à Iordane, quoniā

de plenitudine sua cępit effūdere. Per donum sapientię cū delectatione videbat aquas deitatis, fugiebat accipitrem demōnem: vt in deserto fecit; vt contrā, Adam ad illum cōfugit. Dono intellectus, sine felle amaritudinis cognouit quibus ministeria tribuenda essent: contra Adā, indignē tulit præceptum Dei, amarus animo, nec discreuit cōminationes Dei à promissione fallaci demōnis. Spiritu consilij abscondebatur superbis & sapientibus in oculis suis Iudęis mysteria sua; & reuelabat ea Samaritanis, vt filijs lucis: cū contrā Adam cum demone cōmunicauerit. Spiritu fortitudinis in petris pœnarum nidificauit, pullosq; defendit. *Nemo, inquit, rapit oues de manu mea: cum contrā Adam, gula victus succubuerit, seq; suosq; perdiderit.* Spiritu scientię Scripturas, vt grana purissima allegabat. Spiritu pietatis nihil viuū edebat. Nō enim venit Filius hominis perdere, sed saluum facere, quod perierat. *Ego, inquit, ueni vt vitam habeant, & abundantius habeant.* Spiritu timoris: videns enim ciuitatem, fleuit super illam: & ingemiscens Patri dicebat: *Non mea uoluntas, sed tua fiat.*

Porrō hęc colūba uisa est à Christo primū, vt hęc dicitur, deinde à Ioanne, vt Mar. 1. & Ioā. 1. postea verō ab astātibus, vt allicerentur rudes, atq; increduli de mysterio Trinitatis diuersis imaginibus eruderentur aliquo modo: quanquā eā imagines à tribus æquē personis formarentur, ac penderent.

Ad hęc, sacrum Trinitatis arcanū creditu difficile profitetur baptizatus: atq; in expressione personarum forma baptismi cōsistit. Ideo in exemplum rudibus Trinitas demonstrata est. Tūc vt Christus insigne principium faceret: quod in ascensione cōsummatus est. Ob absentes autem testimonium Ioannis opus fuit, quo approbaretur eum esse filium Dei, & Ioanne maiorem & fortiolem, atq; adeo illum baptizare in Spiritu sancto, cuius unicum uerū signum est, charitas: quod in gregali colūba cō-

Ioan. 1.
Gen. 3. Columba 2 prietates. Esa. 61.
Ioan. 10. Gen. 3.
Luc. 19.
Ioan. 10. Luca 19.
Infra 22.
Columba, in qua Spiritus sanctus descendit, cur fuerit ab omnibus uisa.
II. ratio.
III. ratio. Ad quid op fuerit testimonium Ioannis in baptismo Christi.

Gen. 8.
II. ratio.

Quos super aduenit Spiritus sanctus, quales illi fiant.
Christi prærogatiua.
Supra 1.
III. ratio.

Esa. 61.
Luc. 4.
Nō in specie ignis vel linguarum, ut olim, sed colubę, quare Spiritus sanctus in Christum descendit.
Act. 2.

Exo. 20.
In specie humana Dominus cur Iesus apparuit.
Gen. 8.

Ephes. 2.
Colūba qualis Christus, quæq; sint eius pennę.

Luc. 4.

Spiritus sanctus quatenus in columba uisus sit.
Esa. 61.

Rom. 8.
Alij significatus colubę.

Baptizati, quid induat, & quomodo in illi operibus.
Gal. 3. Quomodo Christi capiti insedit columba.

Postrema significatio colubę.

gruē est repræsentatum: quippē ob Christum solum signo opus non erat, sed propter nos. Apparuit autē in columba, quatenus per eam denotaretur puritas, innocentia, simplicitasq; baptizatorum, in quos septē dona Spiritus sancti infunduntur. Sapientiam quidem, quia residere facit iuxta fluentia Scripturarum: intellectum, quia ueritatem docet non lacerare: scientiam, quatenus præstat vt eligat grana uilia scientiarum: consilium, quod nutrire internē sua det in bono malos, vt alienos pullos: pietatem, quæ fel ab eis tollit iracundię: fortitudinem, quoniam in petrarum cauernis habitat: denique tribuit timorem, quo excitat ad gemitum inenarrabilem. Significatur præterea in columba, quæ societate colit, remissio, quæ pacis unitas in Ecclesia eorum qui baptizati sunt, conseruatur. Præsentatur fecunditas quoq; bonæ actionis: (est enim columba fecundissima, nō sibi, sed domino) ita Spiritus sanctus in nobis fecundus est in nostram, non in suam utilitatem. Item gemitus precatōnis, delineatur simplicitas, tum cautela: baptizati. Spiritus sanctus nō generat cornos, vel aquilas, & id genus animantium, quę ex raptu, & cæde aliorum uiuunt; sed colubas: idē qui baptizatur, simplicitatem columbinam induit, id est, Christum: *Quicumq; enim, in Christo baptizatus est, Christum induit* ut ait Apostollus Galat. 3. *Iam qui Christum induit, filius Dei est, & spiritu Dei donatur, & agit.* Insuper sacro capitis Domini vertici insedit, quo agnosceretur à Ioanne Baptista, quod ipse baptizaret in Spiritu sancto. Videtur etiam alij columbam insidentem capiti, & cœu digito Iesum demonstrantem: ne putarent uocem uenire ad Ioannem. Nisi dicas, illos uocem nō raudisse, audiam uenire non intellexisse: ut existimant quidam. Postremo in columba specie uisus est Spiritus sanctus idē, ut designaretur uisus conuersationis; Christi perfectæ uisus sanctitatis: quæ uoluit benedicti prope terram fuisse, & cœlestis Rex,

mitis, & benignus, absq; armis, & felle peccati; toti deniq; mundo utilis atque salutaris.

Et ecce uox de cœlis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Vox hęc Patris erat, tamen per ministrum Angelum eum repræsentatam formata: uelut domus Salomonis dicitur, tamen per fabros esset constructa: ac proinde Dominus ait Ioann. 5. *Neq; uocem eius audistis* (scilicet in sua substantia) *neq; speciem eius uidistis.* Et quoniā ueritas est ad mentem loquentis accipiēda, & de Christo in tertia persona ad alios loquebatur, idē propositio non erat falsa: sicut cū Angelus aiebat: *Ego sum Dominus Deus tuus*, uerē hoc dicebat, quia non se, sed Deum solū, cui hoc competebar, repræsentabat: ita Angelus in persona Dei Patris dixit: *Hic est filius meus dilectus.* Atq; hoc dicitur ad exponendam sententiam B. Augustini, uel potius Fulgentij, in lib. de Fide ad Petrum: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, Patris, & Filij, & Spiritus sancti unam quidem esse naturā, tres uerō esse personas: Patremq; solum esse qui dicit, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & Filium solum esse, super quem uox illa solius Patris sonuit, & c. atq; Spiritum sanctum, Patris, & Filij solum esse, qui in specie colubę super Christum baptizatum & ascendentem ab aqua descendit.* Hęc ille: cū constet tamen, opera Trinitatis externa indiuisa esse. Verū quemadmodum columba licet à Trinitate creata, solius sancti Spiritus signum erat, ita & uox sola personam Patris designabat; cui soli cōuenit dicere: *Tu es Filius meus dilectus.* Porrō eiusmodi uox etiam si dicatur de cœlis uenisse, in cœlis tamen propriē nō est formata, sed in aere propinquo circa Christum. Vox etenim de cœlo uenire nō poterat: nisi multa miracula ponantur ex necessitate, quæ (si fieri potest) ad rectam rationem Scripturas interpretandi, euitanda sūt. Vox siquidē de aere formatur: intra cœlū uerō nō est aër. At licet ibi fuisset efficta, nempe ueniret in terram, & audiretur super

Cuius uox illa, Hic est Filius meus dilectus, & aquo formata.

3. Reg. 7. et seq.
Ioan. 5.

Exod. 20. et alibi passim

D. August. c. 9. tom. 3. circa finem

Mysterium sanctę Trinitatis nō obscure in baptismo Christi insinuat.

1. 1. 1. 1. 1.

Vbi illa uox fuerit efficta.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

In celo factam minime fuisse, multis ostenditur.

Quatenus ea vox de celo dicitur venisse.

2. Pet. 1. Matth. 17. Hanc vocem, scilicet, Hic est Filius meus dilectus, &c. auditur ab omnibus fuisse.

II. ratio.

III. & IIII.

Matth. 17. 2. Pet. 1. Ioann. 12.

Christum: erat necesse nihilominus esse vehementem & terribilem, quam vix edere posset Angelus. Regio etiam media ignis non est sonans, quare non videtur quomodo per eam apte & convenienter posset vox multiplicari. Deinde tardius perueniret ad terram, ac fortassis attenta tanta distantia, quanta intercedit inter cælum, & terram, vix ea die, qua formaretur, posset peruenire. Ergo ascendendum, quod in aëre propinquo supra terram, facta est & formata est nube aliqua vicina, tegente instrumentum, quo formabatur: nam Angelus cum sit purus spiritus, sine instrumento idoneo formare vocem non potest. Ac dicitur venire de cælo, quatenus de aëre superiori, qui cæli nomine venit: hinc vocamus volucres cæli, & aues cæli: vel quia de alto veniens, nesciebaturque locus formationis eius, putabatur à Deo, qui in cælis est, formata. Quod confirmatur: nam, ut scribitur. 2. Pet. 1. Petrus & alij duo qui cum eo erant, audierunt vocem de cælo allatam, cum essent cum eo in monte sancto: constat autem, quod illa vox transfigurationis non venit de cælo, sed de nube facta est: ut expresse asserunt tres Euangelistæ. Neque dubium est, hanc vocem ab omnibus, qui staret circum, exauditam fuisse: namque adstantes directus fuit sermo: *Hic est Filius meus dilectus, &c.* Neque vllum esset testimoniū probans ipsum esse Filium Dei, nisi auditū fuisset illud à circumstantibus. Superfluum quoque fuisset formare eiusmodi vocem, si solus Christus eam audisset, cum ipse se nosset Filium Dei. Eo accedit, quod cum ista vox in id maxime sit edita, quo significet, per baptismum hominem freri filium Dei, adoptionem scilicet; decebat eam audiri à multis, quemadmodum & vox in transfiguratione non solum à Christo, sed etiam à tribus discipulis audita est: voces etiam, quæ cælitus ad se fiebant, non propter se tantum, sed & propter adstantes factas declarat Ioannis 12. Christus. Non propter me inquit facta est hæc vox, sed propter vos.

Hinc Hieronymus super Matthæum ait, *Columbam super caput Iesu in sedisse, ne quis putaret vocem Patris ad Ioannem fuisse factam, & non potius ad Dominum. Si tamen astantes non audissent hanc vocem, non putarent factam nec ad Ioannem, nec ad Dominum.* Augustinus lib. 2. De concord. Euangelist. scribit: *Non enim Christo indicabatur quod sciebat; sed audiebant qui aderant, propter quos etiam ipsa vox facta est.* Hæc ille. Huius vocis confusæ sensum etsi præsentibus audierint, haud tamè intellexerunt; ut quidam sentiunt, præter Ioannem, aut alium aliquem, si quis fuit dignus nosse mysterium, sicut contigit Ioannem 12. de voce illa: *Et clarificauit, & iterum clarificabo:* que etsi propter eos, qui astant, sit edita, quidam tamen putauerunt esse tonitruum factum: alij verò Angelum locutum: similiter ac contigit in ea etiam voce, quæ Paulum conuertit. Nam qui cum Paulo erant, lumē quidem viderunt, vocem autem non audierunt eius, qui loquebatur. Act. 9. & 22. Columbam autem omnes viderunt, at quod signaret Spiritum sanctum, intellexerunt pauci. Quidam verò contendunt, minime vidisse hæc, vel vocem audisse omnes, qui astabant: tum quod ab Euangelista non sit mentio præterquam de solo Christo, & Ioanne, nihil verò de populo traditur: verum, quod Christo orante, dum populus baptizaretur, hæc audierint: tum quia Ioannes Baptista non meminisse vocis apud Ioannem, cap. 1. quomodo B. Petrus commemorat eam vocem, quæ in transfiguratione est audita 2. Pet. 1. tum quod non sit additum hic, *Ipsam audite*, ut alibi: *ideo hæc non visa, vel audita à circumstantibus: tum quia multa enarrantur ab alijs non visa, ut, pernoctatio Christi in oratione, trinaque illa instante morte Christi in horto precatio: cum sudore sanguineo cuncta: tum quoniam magna mysteria, maxime in initio, ut, transfiguratio, & resurrectio paucis fuerunt explorata: Adde etiam, quod non opus fuisset testimonio Baptiste post desertum, nec*

Hieronym. tom. 9. Cur sederit columba super caput Iesu, teste Hieronymo. B. August. c. 14. tom. 4. Eius vocis mysterium à quibus præceptum tantummodo. Ioan. 12. Act. 9. Infra 22. Negantes columbam ab omnibus visam, vocemque auditam fuisse, quibus illi rationibus adducantur. Ioan. 1. 2. Pet. 1. Luc. 6. Matth. 26. Luc. 22.

Ioan. 3. Sap. 1. Matth. 3. Ioan. 2. Supra. 1. Ibidem. Hæc ratio diluitur: Vox illa propter astantes, non propter Christum facta fuit. Quæ illa esse debuerint actioni Christi initia. Quare ter super Christum vox cælitus fuerit audita. Matth. 17.

eius demonstratione. Ioannes etiam allegasset suos discipulos in testes: quemadmodum fecit Ioannis 3. *Ipsi vos mihi testimonium perhibebis, quod dixerim, Non sum ego Christus.* Turba quoque, viuentem Ioanne, sequuta fuisset Christum fecedentem in desertum: postea etiam non admirarentur de Christi sapientia & signis: dicebant enim: *Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nonne hic est fabri filius?* si namque nouissent filium Dei, cessaret admiratio. Præterea non fuisset primum signum illud, quod edidit in Cana Galilææ ad nuptias: neque dixisset Dominus Ioan. 1. *Videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis.* Tum denique, quod Andreas & alius discipulus haud solo Ioannis testimonio in Christum credidissent. Neque obstat, vocem non Christi, sed circumstantium gratia factam fuisse: quod Ioannes testaretur vocem hæc factam, sicut testatur Euangelium, ut in transfiguratione, & ita miraculis confirmaretur: & Ioannes explicare poterat quod non de se, sed de Christo vox illa testata est. Initium enim actuum Christi humile esse debuit, paulatimque progredi: ac licet illa sensibilia essent, tamè non viderunt rudes, ac minime capaces. Hæc idcirco proferre volui, ut cogitet prudens Lector, num rationi, & Scripturis ipsis conueniant ista, cum pluribus argumentis, atque etsi arbitrer facile solui posse, & prior sententiam retineri. Pulchrè autem Pater per vocem: *Filium*, indicat, cuius proprium est dicere, ac dicendo filium gignere. Ter autè venit vox de cælo super Christum. Primum hic, ut attestetur eius innocentia, quodque per ipsum renasci debemus, & fieri filij adoptionis. Deinde in monte eadem audita vox est, sed additum: *Ipsam audite*: ut intelligamus perfectioris vitæ gradum ascendentes, & qui seorsum ab alijs fecernuntur, habere magistrum, & institutorem quem imitentur. Postremò prope passionem

audita est vox: *Et clarificauit, & iterum clarificabo*: quo doceat, eos simili gloria afficiendos cum Christo, qui potuerunt agonem sustine: e cum illo. Conueniens fuit porro, in baptismo audiri vocem Patris super eum, quatenus Iesum ostenderet esse Filium Dei. Sed hoc conuenientiùs potuit ostendi, cum primum ipsi populo demonstratus est. Etenim Christus ante baptismum generaliter Iudeis non fuit ostensus: quoniam tunc primum proditurus erat ad prædicandum, & ad miracula edenda, qui antea delituerat. Vnde Ioannes dixit: *Sed ut manifestetur in Israël, propterea veni in aqua baptizans.* Voluit ergo Deus fidem nostram solidari de Christo: nam si Iudæi post tot testimonia dixerunt: *Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum*: quid dicturi fuerant, si nihil vidissent? Nunc autem non est est cur ambigamus tot testimonijs roborati, Scripturæ scilicet, Angelorum, Pastorum, Stellæ, Magorum, Simeonis, Annæ, Ioannis Præcursoris, & ante, ac supra omnia, testimonio Patris Æterni: Securi ergo sequimur Christum. Deinde factum est propter nos, qui illam vocem non audiimus, ut saltem per fidem eorum, qui audierunt nos firmiter credamus. Hinc Chrysostomus in Matthæum: *In principijs, inquit, spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis natura suscipere possunt: ut si postea non fiant, ex ijs semel qua facta sunt, recipiant fidem.* Hæc ille ferè. Præterea hoc factum est propter nostrum baptismum. Nam in illo Christi ostendi debuerunt ea, quæ in nostro sunt: in nostro autem homo efficitur filius Dei per fidem, & Sacramentum, iuxta illud: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Quod perפייעים Hilarius in Matthæum: *Vox, inquit, Patris audita est, ut ex eis, qua consummabantur in Christo, cognosceremus post aqua lauacrum, & de cælestibus por*

Ioan. 12. Dicitur cur Pater de Christo testaretur in baptismo. Ioan. 1. Infra. 8. Certissima & indubitata de Christo Filio Dei, atque Messia testimonia. Luc. 2. Ibidem. Matth. 2. Ibidem. Luc. 2. Ibidem. II. ratio. B. Chrysof. hom. 12. to. 2. initio. III. ratio. Ioan. 1. Hila. Can. 4. in fine.

Cœlum cur apertum in Christi baptismo. Theoph. in Matth.

Si Iesus Spiritu non egebat, cur in eum descendit, & quare in specie columbe, teste Theophyla. Rom. 8.

Gen. 8.

Gal. 4.

Euthym.

Cœlorum apertio, colūba, & vox Patris edita, quid primū doceant nos.

Esa. 61. II. Documētum.

Act. 1.

tis sanctum in nos Spiritum inuolare; & cœlestis nos gloria vultione perfundi, & paterna vocis adoptione Dei filios fieri: cum ita dispositi in nos Sacramenti imaginem ipsis rerum effectibus veritas præfiguraret. Pulchrè ait Theophylactus: Aperitur (in baptismo scilicet Christi) cœlum, vt monstratur nobis, quòd baptisma aperiat omnibus cœlum, quod Adam clauserat. Descendit autem Spiritus in Iesum, vt ex hoc discamus, quòd & in nos cum baptizamur, descendat Spiritus: neque enim Spiritu Dominus opus habebat, sed omnia propter nos fecit: & primitiæ ipse sit omnium, qua nos sumus sumpturi posthac, vt fiat primogenitus in multis fratribus. In specie autem columba descendit, vt discamus quòd mansuetos nos esse oporteat, ac mundos. Et sicut tempore Noë columba significauit quietuisse iram Dei, sic & hoc loco Spiritus Sanctus conciliauit nos Deo; factò peccati diluuiò. Et Filius audit à Patre vocem allatam, monstrans quòd & nobis, qui baptizamur, adoptionem filiorum Dei largitus sit. Euthymius quoque hoc loco: Simul etiam attende, quòd sicut in Paschate, siue cœna mystica, in vna mensa Iudaicum Pascha adimpleuit ac finiuit, & suo dedit initium: ita quoque in baptismo, in eodem flumine fecit vtrumque. Hæc illè. His tribus miraculis, nempe apertione cœlorum, & columba super eum descendente, atque voce cœlitus ad eum demissa, confirmauit hunc Iesum verum esse Messiam illum, de quo Esaia cap. 61. Spiritus Domini super me, eo quòd vnxit me, & reliqua. Deinde declaratus est hisce spectaculis publicè inchoasse suę doctrinę ministerium, cuius gratia è cœlo venit, & homo factus est. Hactenus priuatam apud parentes vitam egerat, nunc his cœlestibus signis auocatur à priuata vita ad publicum Euangelij munus & officium declaratus totius orbis doctor, & Saluator. Quod tēpus expressit Petrus Act. 1. Oportet ergo, inquit, ex his viris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit, & exiit inter nos. Do-

minus Iesus, incipiens à baptismo Ioannis. Ad hæc, reuelantur tres personę vnus essentia: Pater in voce, Filius in persona baptizata, Spiritus Sanctus sub specie columbe. Et baptisimi autoritas & efficacia confirmatur, nam baptizatis adest Sanctissima Trinitas, in gratiam suam recipit & amicitiam, atq; cum ipsis sempiternum inuit fœdus pacis atq; conciliat. Dubitatur verò, an vox ista in tertia persona edita sit, vt refert Matthæus: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: an verò, vt Marcus & Lucas tradunt, in secunda: Tu es Filius meus dilectus: in te mihi complacui. Respondent quidam, & ad Filium in secunda persona fuisse dictam, & ad circumstantes in tertia: quod fortasse à verò non abhorret, ac ideò vtrumq; expressum: verifimilius tamen putant alij, quòd vt ad ipsum missa est columba, & cœli apertio facta, ita in secunda persona fuisse vocem prolatam ad Filiū. Sed quia non ob ipsum, at propter nos hoc factum est, ideò Matthæus exponens sensu, non autem recitans verba, iuxtam materiam, & ad literā, tanquam in tertia persona dicta retulit. Quippe hæc erat mēs Patris, nos vt doceret quis esset, cui salutem nostram ferre debeamus acceptā: namque ipse non solum non est peccator, vt erāt reliqui omnes, qui ad baptismum Ioannis accedebant, verū erat vnice dilectus, & omnium hominum labes ac sordes (quod ad se attinet) mundare atq; abluere venerat. Græcè autem profertur cum articulis ὁ υἱός, ὁ ἀγαπῆτός: nimirum ille filius, ille dilectus, hoc est, vnigenitus naturalis, & eiusdem substantiæ (nam ἀγαπῆτός, vt eruditi notant apud Homerum, vnigenitum filium significat) atque proinde charissimus. August. tamen lib. 2. de Confen. Euangelistarum, oppositum sentit, his verbis: Vox enim cœlestis vnus horū dixit, sed Euangelista ostendere voluit id valere quod dictum est: Hic est Filius meus, vt illis potius, qui audiebant, indicaretur quod ipse esset filius Dei: atquè ita dictum, referre voluit: Tu es Filius

III. Documētum.

In tertia, an in secunda persona dictum sit, nempe: Tu es filius meus dilectus, &c.

Altera opinio probabilior.

Hæc sententia Græcè quare cū articulis profertur.

Ἀγαπῆτός Homero quid B. Aug. 6. 14. tom. 4.

Christus qualis filius Dei sit.

Heb. 1. 2. Reg. 7. & alibi. Matth. 21. Ibidem.

Esa. 42.

Matth. 12. In Filio suo quemadmodum sibi complacuit Deo Pater.

Coloss. 2. Gen. 2.

1. Cor. 15.

Supra. 12. Supra. 6.

meus, ac si diceretur illis: Hic est Filius meus. Nō enim Christo indicabatur quod sciebat, sed audiebāt qui aderāt, propter quos etiam ipsa vox facta est. Hæc illè. Omnes istę sententię probabiles videntur, & suis nituntur rationibus, salua manet tamen rei substantia. Hic est igitur Filius meus: videlicet tametsi humilis, abiectus, despiciabilis, & infirmus, atq; vt reliqui omnes in specie peccator & nocēs, à sapiētibus mūdi dānetur, à mūdoq; sibi cōtradicatur: is tamē Filius meus est natura, nō adoptione: ac p̄inde ostēdit esse verū Deū: vt Paul. ait ad Heb. 1. Cui enim dixit aliquādo Angelorū, Filius meus es tu, ego hodie genui te? & rursum, Ego ero illi in Patrē, & ipse erit mihi in Filium. Hic est ergo Filius meus dilectus: quasi dicat, Hacten⁹ mihi seruos meos, quos contumeliose repullos occidistis, p̄pter quod poteram vos abijcere: sed ne quid omittatur quod mihi Deo salutē hominū curātū, pos sit cōpetere, ecce mittō filiū meum, vt vel vereamini eū vos, & ab æternō exitio seruemini. Idēq; dicendū de eo qđ sequitur: In quo mihi complacui, vel, In te mihi complacui: nam iuxta priorē questionē sunt definienda. Videtur hac paterna voce allusum ad oraculum Esaie, qui c. 42. ait: Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus: complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum. Complacuit autē sibi Pater in Christo, vt in singulari opere & sumo, qđ extra per artē cōdi potuit. In ipso enim, autore Apostolo, inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sicut cōdito Adamo, in eo requieuit De⁹ ab omni opere suo: ita modò in Christo, secūdo Adā, plusquā in primo, in quo mihi omnia placēt, in quo nihil displicet, & p̄pter quē solum nos Deo placem⁹, nostraq; omnia: quia ei infiti vt mēbra capiti sumus, & qui adhæret Christo, vnus spiritus est cū eo. In eo igitur bene cōplacitū est Patri, quē quoties aspicit, toties velut dulcissimo amoris affectu tan gitur, & in tātū p̄pitius ac placatus efficitur, vt omnis iræ & indignationis in peccata nostra conceptæ obliuiscatur.

tur. Christus verò non nisi post baptismū dicitur placuisse Patri, vt videri possit Christus ante baptismū displicuisse. Sanè Christus sepe Patri placuit: at Scriptura nō asserit eū placuisse (vt nostris personā gerebat) à baptismo, in quo ex filiis irę, efficitur filij Dei: & incipimus Deū placere, qui ante p̄pter peccatū ei displicebamus. Vel, vt exponit Aug. In te mihi complacui, Græcè ἐνδύνασα, licet Atticè dixerit Lucas ἐνδύνασα: id est, placitum meum in te constitui, siue per te decreui implere quod mihi placet. Non dicam amplius: Pœnitentia me fecisse hominem. Gene. 6. & bene ait, Complacui, iuxta Latinum interpretem: id est, cum Spiritu Sancto placui, idcirco ei omnia ad redemptionem mundi spectantia cōmisi. Et solus Pater Christum perfectè cognoscit: quia nemo nouit Patrem nisi Filius, ac per hoc diligit eum, etiam in quantum homo est, plusquā mundum totum. Hoc loco B. Lucas texit eius genealogiam & quidem satis commodè: nam hæc generatio, qua nos nati sumus Christo, vel potius regenerati per Christum, in baptismo eius fuit. Explicationem verò quæstionum omnium, quę ad Christi genealogiam spectant, habes apud Matthæum, prudens lector, eò te confer, si deliderio illas intelligendi teneris. Ac quemadmodum Christus baptizatus, statim in desertum abiit, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ita nobis vbi per baptismum & pœnitentiam consecuti sumus remissionem peccatorum, adhibendum est studium diligenter, vt peccandi occasiones vitemus. Frænanda ieiunij lasciuia carnis: quod Paulus faciebat: qui etsi raptus quondam fuisset in tertium cœlum & in paradysum, cū timore tamen ac tremore salutē suā operabatur. Ego, inquit, sic curro, nō quasi in incertū: sic pugno, non quasi aerē verberās, sed castigo corp⁹ meū, & in seruitutē redigo: ne forte cū alijs praedicauerim, ipse reprobus efficiar. Quod si is, qui tātō in Christiana philosophia fecerat, p̄gressus, tantū studiū,

Quando primum Patri Christus placuit.

B. Aug. loco prescripto. Expenditur hæc lectio; In te mihi complacui. Gen. 6.

Quare non, placui, Pater inquit, sed, complacui. Quam diligat Filium Christum Pater. Matth. 11.

Christi historię baptizati, eius cur genealogiā mox nectat Lucas.

Luc. 3. & seq.

Lib. 3. enarration. Euāgelicarum, sub initio.

Matth. 4. Christi à baptismo in desertum secersit, ieiunijque quadragenariū quid nos doceat.

1. Cor. 9.

2. Cor. 12. Pauli exēplo quā viuō, efficacique ad pœnitentiā prouocemur

& curam adhibebat, ne reprobus eficeretur: nos miseri, qui ab eo tanto distamus perfectionis interuallo, quantum distat Ortus ab Occidente, quid non metuere debeamus, aut quid non cauere? securi autem (pro pudor) in vtramque aurem dormimus, perinde quasi exigua iactura sit, diuinum illud donum remissionis peccatorum amittere: quod si adsit, aeternam vitam nobis parat, si desit, in gehenam relegat. Atque hoc est in causa, cur homines post exemologesin peccatorum mox ad eadem flagitia relabantur: nempe quia non cogitant quantum

munus fuerit, per sanguinem Vnigeniti reconciliari ipsos Deo, atque cum tanta maiestate redijisse in gratiam: neque illa verba recordantur: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingas.* Eniti ergo debemus, vt dignitatem filiorum Dei, baptismi atque poenitentiae Sacramentis partam atque compartam, in nobis conseruemus, & augeamus, praestante hoc nobis illo, qui eam donauit, Iesu Christo Domino nostro: cui cum Patre & Spiritu Sancto detur omnis honor, gloria, & imperium, ac gratiarum actio ab omni creatura in secula seculorum, Amen.

Ioan. 5.

TRACTATUS VIII.

In illa verba Matth. 4. *Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu, ut tentaretur à Diabolo.*

Singularis, ac summus humilitatis magister Christus Dominus mundo appariturus, gloriamque quasi vnigeniti à Patre ostensurus ad salutem humani generis, vix modestiae atque humilitati vale dicere nouerat, aut poterat: idem non contentus praesepe, aut circuncisione, etiam quasi vnus ex alijs peccatoribus, qui poenitentiam profitebantur, à Ioane baptizari voluit: neque verò id satis illi fuit, verum se etiam tentandum exposuit, quatenus ad approbationem, confirmationemque diuinæ vocis, filium illud dilectum asserentis, sequeretur probatio spiritus maligni. Cuiusque hac tentatione velut aurum in igne ille probatus sit, dicere licet, in Christo baptismum ignis consecutum illum aqua. Hæc autem historia à tribus prioribus Euangelistis enarrata est: solus Ioannes eius non meminit: quod Deus, quem ille describit, is est, in quem tentatio non cadit. Ex quo Origenes hom. 35. in Matth. in hunc modum scribit: Si-

cut secundum tres Euangelistas tentatur à diabolo Iesus, secundum Ioannem autem, qui spiritualis natura eius fecit sermonem, non tentatur (nec enim tentatur veritas, nec enim tentatur vita, & resurrectio, & lumen verum) sed tentatur secundum hominem, quem susceperat vnigenitus Deus: sic secundum Ioannem quidem Saluator imponentibus eis, qui susceperunt eum, crucem suam portans egresus in Caluarie locum, secundum reliquos autem sibi eam non portat. Hæc ille ferè Marcus non scribit tentationes, & earum occasionem, id est, esuriem, neque quod assumptus est à diabolo, vt pote Leonem describens, & solū fortia notans: sed tantum refert quod tentabatur à Satana, eratque cum bestijs: & venit in Galilæam. Quippe tunc quilibet est aptus ministerio verbi, cum in tentationibus probatus, victor euaserit. Quo tempore autem sit Christus tentationibus expositus, explicat Mattheus dicens: *Tunc ductus est: & Marcus cap. 1. Et statim Spiritus expulit eum in desertum.* Tunc ergo, nempe post

Ioan. 14.

Marcus cur tantum in genere Christi tentati meminerit.

Quando fuerit Christus tentatus.

Quæ causa reciduum peccatorum potissimum vna.

Dominus cur Iesus tentari voluerit. Ioan. 1.

Luc. 2. Ibidem.

Sap. 3. Chelsti tentatione cur solus ex Euangelistis acue rit Ioannes. Orige. in illud, Pater, si possibile est, &c. & hom. 29. in Luc. 10. 25

Matth. 3.

Job. 1.

Iesus quomodo ductus in desertum.

Buda. in comitarijs lingua Græca.

In quod desertum ductus sit.

Alter sensus, quid scilicet sit, Ductus est Iesus in desertum.

Quod à quo spiritu ductus sit.

baptismum aquæ, & Ioannis laudes & præconia ductus est; docens nos suo exemplo, cum laudamur, proximos esse tentationibus, vt Job cum primùm voce Domini commendatus fuit, quod non esset similis super terram, in grauem & terribilem incidit diaboli tentationem. Cum etiam laudamur, instruemur secedere, atque ipsi Deo, bonorum omnium atque virtutum nostrarum largitori, laudes adscribere. Secepsit autem in desertum, vt rationi ac pietati est consonum cogitare, non sine consensu matris suæ sanctissimæ: quod suppressum est, ne nos in huiusmodi carnem & sanguinem consulamus. *Ductus est.* Græcum verbum est ἀνήχθη à verbo ἀνάγειν, quod est, subuehere, siue sursum tollere: accipiturque; ἀνα, pro, ἀνω, id est, sursum; ac rursus ἀνα sumitur pro χωρισ, hoc est, seorsum. Et ita sensus est, vt vim vocis interpretatur Budæus, subuectus est, vel in altos montes ductus: nam desertum, in quo per quadraginta dies egit, locus montosus est, horridus, incultus, & à bestijs tantum habitatus, & respectu eius loci, vbi baptizatus est, editus atque eminent. Quadrat etiam loci eminentia obsecrationi, meditationique, quam eo in loco instituebat: & in hodiernum vsque diem is locus dicitur Mons quarantenæ: quod in eo quadraginta dies ieiunans Christus versatus sit, & de more ostendi solet fidelibus, qui ad Loca sancta Sepulchri, religionis gratia, peregrinantur.

Deinde vox ἀνήχθη exponi potest, subductus, vel abductus, siue seorsum ductus: quia enim instabat dispensationis susceptæ exordium, neque conueniebat, vt Christus ad ea, quæ hæcenus parentibus subditus exercuerat, rediret, statim ductus Spiritus Sancti ad obeunda regni Dei negotia raptus est, à turbarumque populis in solitudinem subductus. Dicitur porrò ductus à spiritu, & ne fortè dubitares à quo spiritu sit ductus, satis ostenditur in eo quod Græcè dicitur cū articulo ὅτι πνεύ-

ματος, ad indicandum Spiritum Sanctum, & Codex Syriacus apertè dicit: *Ductus est Iesus à Spiritu Sancto, de quo Esaias Propheta. cap. 63. Spiritus Domini ductor eius fuit.* Lucas quoque exposuit, inquit: *Iesus plenus Spiritu Sancto, regressus est à Iordane, & agebatur in Spiritu in desertum: vt rectè ponderat Athana. in epist. ad Serapionem Episcopum. Etenim quoniam præcesserat, visam fuisse columbam manentem super eum, rectè colligimus, spiritum, in quo agebatur in desertum, fuisse Spiritum Sanctum. Ad hæc, cum filiorum Dei sit, Spiritu Dei agi, vt dicitur ad Rom. 8. atque illo actus sit Helias: nam dicitur 3. Reg. 18. *Cum recessero à te, Spiritus Domini asportabit te in locum quem ego ignoro: & Helisæus dixit ad Heliam: Obsecro vt fiat in me duplex Spiritus tuus.* Si meon etiam venit in Spiritu in templum. Spiritus item agebat Apostolos, & per eos loquebatur, atque signa operabatur. Si ergo Apostolorum atque Prophetarum proprium erat agi, vel duci à Spiritu, velut est filiorum omnium qui adoptantur, quanto magis hoc conueniebat filio naturali, & vnigenito, magno Propheta, ac summo Dei Patris Apostolo? Præterea, Spiritus absolutè, tam in Veteri, quàm in Nouo Instrumento, vbi sine additamento ponitur, & maximè cū Græco articulo, vt hæc ponitur in Mattheo ὅτι πνεύματος, & in Luca ὅτι πνεύματι in bonam partem accipitur pro Spiritu Sancto: vt adnotauit tum ex Græcis Athan. li. de Spir. Sanct. tum ex Latinis B. Hiero. in illa verba Michæ. c. 2. *Vtinam essem vir nõ habens spiritum.* Idem etiã notauit August. li. 2. ad Simplicia. q. 1. & confirmatur ex Paulo, apud quem dicitur: *Si Spiritu viuimus, spiritu & ambulamus: si spiritu facta carnis mortificaueritis. Spiritus concupiscit aduersus carnem: Fructus autem spiritus sunt, &c.* Quando verò Spiritus pro cacodemone accipitur, appellatur spiritus immundus, vel spiritus nequam, vel spiritus malus, & similia. Et si Christus fuisset ductus spiritu maligno in desertum, quomodo verum*

Esa. 63.

B. Athana. epist. 1. tom. 4.

II. argum.

Rom. 8. 3. Reg. 18. 4. Reg. 2. Luc. 2.

III. argum.

Athanas. Hiero. tom. 6. Aug. 10. 4.

Gal. 5. Rom. 8. Gal. 5. Ibidem. Scripturæ cacodemonem quando spiritus vocede signent.

Christū nequaquam à malo spiritu ductū in desertū, vt quidam opinantur.

Quare Matthæus ducit Iesum, Marcus verò expulsum, Lucas actū dicant à spiritu in desertū Ezech. i. & Apoc. 4.

Cur Iesus ab Spiritu Sancto in desertum ductus sit.

Esa. 53.

Michaa. 5.

Exod. 3. & 14.

Ioan. 8. Qui sint aliorum ad regnum apti.

esset, quod post quadraginta dies illum tentauerit? verum in ipsa ductio ne tentasset, neq; diceret: *Vt tentaretur à diabolo*, quasi esset diabolus distinctus ac diuersus ab spiritu: sed, vt tentaretur ab eo, vel, vt tentaret eum. Matthæus ait: *Ductus est à spiritu*, Marcus: *Expulit illum spiritus*, Lucas verò: *Agebatur à spiritu in desertū*. Neque hæc varietas absq; doctrina existit. Christus enim etiam omnium fit exemplū, norma; bene sancte; viuendi, non tamen ad vnum modū & eundem quosdam vult placidiori via incedere, quosdam austeriori. Illi primi ducuntur ab spiritu, secundi verò à maiori spiritu quasi expelluntur, non resistentes, sed magis volentes.

Ac congruè quidem Matthæus, qui hominem nobis describit ipsum Christum, quæ humaniora sunt & placidiora de illo indicat, idè & placidiori verbo vtitur, nempe ductus: at Marcus, qui Leonem Christū depingit, vt spiritus vim atque abundantiam ad fortiora propellentem indicaret, acriori expellendivsus est verbo: Lucas de vtroque participas, inquit, *agebatur à spiritu*.

Magnis autem rationibus effectū est, vt ab Spiritu Sancto duceretur in desertum. Iesus enim ductus ab spiritu in vniuersis suis actionibus, quasi ovis à pastore, & subditus à suo preposito & duce, idque in omni vita sua constanter vsque ad mortem. Vnde scriptum est: *Sicut ovis ad occisionem ducetur*, nimirum vt ipse tanquam pastor omnes aliquando duceret: in quem sensum dixit Propheta: *Ex te exiet mihi dux, qui regat populum meum Israël*. Vt enim Moyses, dux fuit populi egredientis de Ægypto: ita Christus, quod in se est, omnes ducit egredientes à peccato, ac dæmonis tyrannide: sic enim ipse dixit: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. Docet ergo Christus ductus primū, deinde ducens, seu primò subiectus ipse, deinde præfectus, eos esse aptos, idoneosque ad gubernandum, qui prius nouerint ipsi subesse atq;

obedire. Rursus cum Euangelista potuerit dicere: *Perrexit Iesus in desertum*; abstinuit ab eo verbo, & consultò dixit: *Ductus est in desertum à spiritu*, siue, vt Marcus, *Expulit eū spiritus in desertum*: non quidè quod fuerit coactus, aut vlla vi impulsus, sed sponte atque lubenter spiritu ductore illuc profectus est. Tunc enim Deo placent opera nostra, si è spiritu proficiscantur, si diuinis præceptis, atque adè Scripturæ sacræ sint consona: nec enim bonum est, quicquid nobis bonum videtur: vt docet exemplum Saul, qui quidem ex præda Amalech, malo suo, reseruauit boues & oues ad sacrificium Domini: cui dictum est: *Nunquid Dominus vult holocausta, & victimas, & nõ potius vt obediatur voci Domini?* Pulchra est decantata illa sententia Bernardi: *Ingratū est Spiritui sancto quicquid ei obtuleris, neglecto eo ad quod teneris*. Multi siquidem inueniuntur Sauli perfimiles, quibus meliora videtur ea ieiunia, vel opera, quæ ipsi sponte eligunt, quàm quæ Dei, vel Ecclesiæ suæ sanctæ verbo sūt præcepta, quæ violare non dubitant. Ad hæc, rectè hæc ductio spiritus præmittitur, ne quisquam quadraginta dierum ieiunium, & noctiū sine ratione, aut discretione factum interpretetur, aut profectionem, vel deserti habitatio nem cum bestiis, vbi se aduersario tentandum obicit: vel ne imperfecti solitudinem arrogare sibi audeant quæ periculosa est ijs, qui Spiritu Sancto duce eam nõ capiunt, quæ suapte natura tristitiam inducit: & Væ soli, ait Salomon, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. ¶ *In desertum*. Locus est montuosus, Ierusalem inter & Iericho, non longè à Galgala, in quo homo ille, qui descendebat ab Ierusalem in Iericho, incidit in latrones: nullis cõsitus est arboribus, & ferarum habitationi ac commodatus: situsq; est prope Iordanem, ita vt Iesu Christo ex Iordane regresso ad illum locum non longum iter esset emetiendum: in eo etiam Baptista Ioannes antè fuerat versatus, Christumq; eremi cultorè

Ductus potius, quia perrexille in desertum cur dicitur Iesus.

Deo quando placeat opera nostra.

1. Reg. 15.

Ibidem.

Ingrate quæ oblationes Sancto Spiritui, teste Bernardo.

Ante ductus in desertum, quia ieiunasse Iesus cur scribitur.

Eccles. 4.

In desertum quod ductus Dominus Iesus. Luc. 10.

May. 1.

Luc. 1.

præcurre-

Matth. 11. Quibus de caulis receperit se in desertū Iesus.

Ioann. 10. Luc. 15. 3. Reg. 19. Heb. 11.

Vbi orandum sit.

Matth. 6.

Quod certamen solitudinem requirat.

præcurrerat. Meminit huius deserti Dñs, *Quid existis, inquit, in desertū videret*. Exijt autè Christ⁹ ad tēpus in desertum, tūm vt pastorem se verè bonū declararet, qui venerat ad ouem, in paradisi quidè terrestris delicijs perditam, sed in mundi deserto requirendam. Tūm vt vitam indueret pœnitentium: nam agere volentes pœnitentiam, secedebant in solitudinem; quemadmodū fecerunt Helias, Ioannes Baptista, atque B. Hieronymus: tūm ob exemplum mundum contemnētium: nam eiusmodi homines, qui despiciant mundum habent, in deserta loca se recipiebant: vt de Sanctis quibusdā Apostolus testatur ad Hebr. 11. Ægypti etiā à multis sanctis Patribus eā ob causam solitudines cultæ fuerūt & inhabitatæ. Voluit simul prædicaturus Dei verbum ex loco illo, fidè sibi & auctoritatem conciliare apud homines illos ad ipsorum salutē, vt veluti à Deo missus crederetur, exemplo Helias, & Ioannis Baptistæ. Cõprobauit etiam hoc factò, anachoritarum, & eorum, qui se ab hominum turbis secernentes, diuinis cõtemplationibus, & meditationibus tradunt, statum. Voluit in super absque aliorum importuna inuitatione, vel molestia, quadraginta dierum & noctium ieiunium, quod sola præstare poterat solitudo, perficere; nã si in aliorū præsentia ieiunasset; vel eorum importunis precibus cedendo, à ieiunio abstinisset; vel negando, illis fuisset mœrori. Congruerat quoq; ille locus obsecrationi eius, qui aliorum in orando informator, & dux atq; præceptor futurus erat, atque dicturus: *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora Patrem tuū in abscondito*; &c. Præterea congrua erat solitudo: siquidem in certamine spirituali præstat amare solitudinem, corq; ab omni affectu creaturæ spoliatus, desertumque gestare, vt vincamus: in alijs autem bellis conficiendis non est bonum hominem esse solū; sed quo maiori est numero militū quis stipatus ac munitus, eo spem maiore

concepit victoriæ. Postremò Christus desertum ingressus est eo consilio, vt hostē humani generis ad certamen prouocaret, & in proprio loco vinceret. Ambulat autè Dæmon per loca arida & inaquosa, & Asmodeus per Angelum relegatus est in desertum superioris Ægypti: vt legimus apud Tobia cap. 8. Hæc enim Ambrosij verba sūt super Lucam: *(Plenus igitur Iesus Spiritu sancto agitur in desertum) consilio, vt diabolum prouocaret: nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset mysterio, vt illum Adā de exilio liberaret, qui de paradiso in desertum eiectus est: exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere*. Hæc ille. Hieronymus etiam in hunc locum: *Christus ducitur in desertum non captus (id est, captiuus) sed voluntate pugnandi*. Item Autor Operis imperf. in Matthæū: *Ad homines quidem Diabolus vadit vt tentet eos, nõ homines ad Diabolum, vt tententur ab eo. Quoniam autem aduersus Christū Diabolus ire non poterat: idè contra Diabolum Christus processit*. Hæc ille. Intellege autem prouocationem, nõ verbo, vt olim Goliath prouocabat phalanges Israël, verum opere ipso incitans ad certamen: vt docet B. Basilus. Neque verò factum hoc prouocandi hostem, imprudentiæ damnari aut potest, aut debet. Tūm quia cõfilio & ductu facti Spiritus hæc prouocatio facta est; tūm quod expediebat nobis, vt Christus tentaretur propter multas & magnas, quas ex victoria illius consecuti sumus, utilitates & emolumenta, de quibus infra fusius dicemus: tūm vt magnitudinem suam, atq; in prouocando Diabolo ac debellando virtutem nobis, ostenderet & declararet. Tū deniq; quoniam etiam tentationem exoptare, vel quærere in eo, qui potest succumbere, non sit laudabile; in eo tamè, qui fortitudine præualeat, & succumbere nequit, tametsi illam quærat, haud indiscretè, ac temere agit, cum nulli se periculo exponat. Christus autem tentari quidem poterat, non tamen succumbere.

Vt tentaretur à Diabolo. Tentatio

Vbi pugnandum cū Dæmone.

Matth. 12.

Tob. 8.

B. Ambros. lib. 2. to. 5.

Genes. 3.

Hiero. 10. 9 initio.

Hom. 5. initio tom. 2. operum D. Chrysof.

Iesus Diabolum ad pugnā quomodo vocauit. 1. Reg. 17.

B. Basil. ho. 1. de ieiunio, tom. 1. Temerariam huiusmodi prouocationem minimè fuisse.

Cui optabilis tentatio, & pugna cū hoste.

Vnde Diabolus anseri arripuerit tentandi Iesum.

Dia-

Iob. 1.
Luc. 22.
Quos maxime conetur Dæmon tentare, atque subuercere.

De tentatione Dni qua tractanda.

Tentare, proprie quid sit.

Philosoph. Syllogismus tentatiu' quis ille.

Diaboli ideo erat, quod ipse Diabolus expetiuerat ut teteret Iesum, audiens illum à Deo laudatum; idcirco petijt vt tentaret, sicut ipsu Iob laudatum Iob. 1. & sicut Luc. 22. expetiuit Apostolos vt cribraret eos. Solitarios in primis Dæmon infidijs sollet appetere, propterea quod hosta mundum subegisse videat, vt nihil supersit his pijs & solitarijs hominibus, quàm vt contra illum prælietur. Agendum primùm in genere de tétatione Christi à Diabolo, deinde de tentatione humana, qua homines à Satana infestantur. Ad primum, aperiendum quid sit tentatio, & cur in desertum vt tentaretur venerit, cum alibi posset tentari. Quorsum Christus tètari voluerit; & quare tantum à Cacodæmone: An appenda, & eligenda sit tentatio propter fructus, quos eius victoria parit. Ad secundum verò, illud tractandū, an Dæmones homines tentent, eorūq; hoc sit peculiare officiū: An omnia, quæ fiunt, studio ac suasu Dæmonis peccata committantur: An tentatio Dæmonis sit peccatū: An præter Dæmonē tentet hominē Deus, Caro, & Mūdus, & an tentatio Mundi, & Carnis peccatum sit. Denique quæ sit omnium grauisissima tétation, & quot sint species tentationum.

Tètare igitur, sicut & Græcè τεύειν, proprie nihil aliud est, quàm experiri, siue periculum facere, seu experimentum sumere de aliquo, quæ admodum homo tentat equū. v. g. quo periculum faciat de ingressu, eiusque celeritate, vel tarditate: quo modo etiam magister discipulū tentat, vti experimentumumat eius disciplinæ ac artis, quam proficitur: & apud Aristotelem syllogismus tentatiuus est ille, quo aliquis explorat scientiam alterius, aut secretū, quod ignorabat. Itaque ad perfectam tentationis rationem spectat, vt per illam accipiatur alicuius dubij cognitio, & vt hoc sit ei, qui tentat, propositum: atque ita tentare, commune est, tum Deo, tum homini, tum etiā Dæmoni; imò & carni atque mūdo (nam omnia ista tentare dicuntur)

atq; in omnib' horū tétationibus aliquid percipitur, & antea ignorabat; aliàs experimentum nō fumeretur. Finibus tamen horū tentationes differunt. Nam homini, vt homo est, proprium est, vt ipse tentando scientiam acquirat. Vnde Matth. 16. Pharisæi & Sadducæi accesserunt ad Iesum tentantes, & signum de celo petentes: licet quandoque nihil vetet, scientem hominem discipulum tentare, vt alij sciant, in quem modū præceptores cum discipulis sibi notis facere cōfueuerunt. Tentant enim eos, vt qui adfunt, intelligant quantos progressus in illa facultate, qua de examinātur, fecerint. Nihil etiam prohibet quo minus homo hominem tentare possit, vt ad culpā inducat: sed tunc eiusmodi tentatio ad illam Dæmonis, cuius est minister, ac veluti quidam Dæmon incarnatus, reducenda est. Facit enim tunc homo, quod Dæmon facere consuevit. Deus autem dum nos tètat, eò spectat, vt vel nos ipsos agnoscamus, vel vt alijs noti ac manifesti efficiamur: habitus enim excellentes virtutum per actus dignoscuntur. Sic dicitur tentasse De' Abraham Genes. 22. & filios Israël Deuter. 13. vbi sic habetur: Tètat vos Dominus Deus vester, vt palam faciat, vtrum diligatis eum, an non: id est, vt ab alijs sciri faciat an diligatis eū: nam ipsi hoc notum atq; compertū erat: & Christus tentasse Philippum Ioā. 6. scribitur, licet ipse sciret, quid esset factururus. Dæmon verò non tantum tentat vt sciat, sed vt in peccatum impellat: ex quo & Tètator per excellentiam dicitur. Habet ergo eius duplicem tentatio finē. Alterū, vt per eam virtus vel infirmitas eius qui tètatur, ipsi vel alijs sit nota, quāuis qui tentat, nequaquam illud intendat: alius verò est præcipuus finis, nempe vt seducat hominem, & sollicitet ad scelus. Porro autem Mūdus & Caro tentare dicuntur, quatenus per illa cognoscitur manifesta virtus, vel debilitas tentati: quemadmodum in bello boni militis fortitudo agnoscitur, etsi hostes nō ea ratione impugnent eum, quo cogno-

Dei, hominis, ac Dæmonis tentationes vnde à se inuicem distinguatur Matth. 16.

Humanaque tentatio hinc diabolica.

De' cur nos tentet.

Gen. 22. Deut. 13.

Ioann. 6.

Dæmon cur tentet.

Mūdi, & Carnis tentationum finis.

scant

Quæ Muudi, quæ verò Carnis sit tentatio. Iob. 7.

Cur potius in deserto, quā alibi tètari voluit Christus. Gen. 3.

II. ratio.

III. ratio.

Quare Christus fuerit tètatus. Gen. 3.

I. Cor. 15.

scant eius virtutē, sed vt ipsum vincant atque prosternāt. Vnde ipsa impugnatio, virtutis tentatio dicitur: quæ si à principio intrinseco sit, Carnis tentatio nominatur; si ab extrinseco, Mundi tentatio. Hinc Iob. 7. dicitur: Militia est vita hominū super terram: siue, vt Septuaginta habent, Tentatio, est vita hominis super terram: & significantius Græcè profertur πολεμικόν, hoc est, exploratorium, seu tètatorium, si sic loqui licet. Significatque locum aptum ad tétationem omnem, & receptaculum eorū quæ tentant.

Cur verò in desertum secesserit, vt tentaretur, cum alibi tentari posset; dicendum est, id factum esse, vt maiorem Diabolus haberet opportunitatem ad tentandum eum: quia libenter ille solitarios aggreditur. Vnde & mulierem primā à viro separatam inuasit, euicitq;. Deinde vt prædicatoribus exemplū præberet. nam nimia familiaritas parit contemptum; vt prouerbiū habet, maxime apud indoctos & rudes homines; & ne per conuersationem mores populi corruptos contrahant. Est autē natura cōparatum, vt quis eorum mores imbibat, quibuscum iocundè assidueque conuersatur. Præterea, vt eum maiori commoditate obsecrationi atque ieiunio vacaret: sicut supra dictum est.

Voluit autem Dominus Iesus tentari multas ob causas. Atque illa in primis occurrit. Oportet nos attendere ad crimen illud antiquum, ad quod expiandum Christus venit: nā per illud captiui omnes facti sūt, seruique Diaboli atque peccati redditi. Est autem naturale, eodem vinculo dissolui quodlibet, quo est colligatum, per contrarium tamen. Nam quoniam in Adam existentes in illo duello exitiali succubimus, & armis Diaboli, quæ sūt mera aduersus Deū mendacia, celsimus: ideo æquū erat & cōueniens, vt alio duello ipse Diabolus à secundo Adam, id est, Christo, expugnaretur; in quo secundo Adā similiter inueniremur omnes: ipse siquidem comunē causam to-

tius generis nostri aduersus eū suscepit. Nec enim dignum erat, nos de manu Diaboli eripi, quos iam victos possidebat, suoq; iure custodiebat, nisi ab aliquo pro nobis pugnantē vinceretur. Electus est Christus Dei Filius, non Angelus, qui iam pugnauerat, & vicerat, eratq; beatus, & ad nos minimè spectabat, sed Christus, quia filius hominis, & frater noster, vt cōgruè homo pro hominibus pugnet; tum quia inter homines præter hūc nullus erat liber, sed omnes sub manu eius, & potestate. Deinde, vt doceret baptizatos aqua, atq; regeneratos, iterum igni tentationum baptizandos, opus etiam esse nobis bellare cū Dæmone; si ipse qui Deus erat, finitis viribus humanis assumptis, bellare ad nostrum exemplum non recusauit. Quod si magna opus sit vigilantia, ne prolabamur in peccatum; facilius tamen est vel decem peccatis resistere, quàm ab vno semel quod incurrimus crimine resurgere. Præstare autem Diabolo assensum, est, sponsam Christi assentiri adultero: ideo caue ne talem iniuriā Christo inferas. Dedit ergo nobis Christus generales modos, & regulas certandi, & eos, quibus per se ipse non egebat, vt solum exempli gratia dati esse videantur: sicut saltationis præfectus siue doctor, cum saltat apud discipulos, ea ratione dūtaxat mouetur, quatenus illos instruat, & ad saltandum reddat exercitatos, ac paratos: ita Dominus, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, non tam propter se, qui non egebat, quā propter nos instruendos, atque in palæstra tentationum aduersus Diabolū munandos tentatus est. Christus enim directè non poterat à Carne tètari, nec à Mundo moueri, nisi ad bonum, nec arguto sophismate Satanæ villo modo seduci ac decipi; non indigebat loco remoto ad orandum, nec peculiari, præscriptaque orandi formula, non ieiunio, non ciborum delectu, nō armis Scripturæ, deniq; nec tangi à Dæmonē poterat, ne dū portari: omnia autem hæc ad nostrā

II. ratio.

Quid Diabolo tètanti cōsentire.

Christus pro nobis tentatus cui similitis.

Quibus modis Christus tètari minime poterat, ac debebat.

salutem

Diabolus nos persequens, qualis.

Exo. 14. & seq.

Hilar. Can. 3. in Matt. prope init. III. Ratio, cur Christus fuerit tentatus.

Quibus contra Diabolū nos Christus armis munitur. Heb. 4. Supra. 2.

Quis est illud, Censidite, ego vici mundum. Ioan. 16.

Nostri a Diabolo quā iu stavitioria, & triumphus.

Expeditis nobis minimè fuisse, omni prorsus Diaboli tētatione carere.

Arma spiritualia quomodo obtinentur, & aruginentur. Ephes. ult.

salutem promouendam sustinere voluit. Ferendæ sunt igitur nobis fortiter tētationes, quæ pro nostro bono, & vtilitate fiunt; vt experiamur nos habere inimicum, qui velut Pharo persequitur nos de Ægypto fugientes: gaudeamusque, si nostræ inuideat felicitati. Vnde Hilarius rectè in Matthæum dixit: *In sanctificationis maxime Diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei est magis exoptata de sanctis.* Hæc ille. Item, quia nō factis est nosse quod nobis bellandum sit, & quomodo, si vires desint ad cōgressum necessariæ. Tribuit namque nobis Dei Filius, & arma quibus certemus, & exempla certandi, & vires, quibus vincamus, dum suis, quibus propter se ipsum non egebat, vsus est. Ideo Apostolus ad Hebr. 4. ait: *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tētatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Et rursus: *In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus; potens est & ijs qui tentantur, auxiliari.* Et ipse vicinus morti confirmabat discipulos suos, dicens, *Confidete, ego vici mundum:* id est, Nolite animo deijci: mea, vestra est, victoria. Atque hoc quidē cum æquitate factum esse videtur: quæadmodum enim Diabolus mortem innocētis per suos molitus, à morte etiam nocentium hominum meruit arceri: sic tentas talem, & de talibus, & ad talem finē debuit à nobis aliōqui expugnandis expugnari: quoniam minor est inter Dæmonē, & nos, quàm inter Christum, & Dæmonem proportio & similitudo. Potuit quidem Dominus Dæmonis vires omnino perfringere, & debilitare, vt nunquam amplius sua membra tentare valeret: sed id neque nobis, neque diuinæ sapientiæ conueniebat. Nobis quidem, quia frustra datæ viderētur virtutes Fidei, Spei, Charitatis, Obedientiæ, & Patiētiae, nisi per tētationes earum eluceret exercitium. Et vt ensis, & arma quæ non exercentur, æruginem contrahunt; ita arma spiritualia, quæ Apostolus ad Ephes. 6. singulis tribuit Christianis, desuetudine pugnandi

absumerentur in nobis. Deesset etiam frequens orationis studium, & imploratio Diuini auxiliij, si nulla esset pugna, & anceps certamen, quo ad Deum inuocandum cogimur, & ad dicendum cum Propheta: *Deus in adiutorium meū intende: Domine, ad adiuuandum me festina.* Diuinæ verò sapientiæ fuit non coronare aliquem nisi legitime certantem. Et vt inter Iudæos reliquit Iebusæum, & Chanæum, vt doceret eos artem præliandi, vt dicitur Iudicum 3. Et Scipio Nafica, Romanæ iuuentuti consulens, ne videlicet otio marcesceret, consilium dedit Senatui, ne Carthaginem euerteret: ita nobis Dæmones tentatores reliquit, vt in eis vincēdis se proderet hominis meritum, & zelus gloriæ Dei asserendæ splendesceret. Est autem Deo summè honorificum & gloriosum, Dæmoni verò iniuriosum, ignominieque; atque dedecoris plenum, nobis verò cum primis vtile ac necessarium, vt vilissimus vermis humi repes vincat superbum Goliath, & Leonē illum rugientem: quem vt facilius vincamus, debemus coram Deo nos vt vilissimos vermes prosternere, illi soli confidentes, nobis diffidentes. Nam hæc est prima tētatio, qua nos esse aliquid existimamus. Debemus etiam & auxiliū eius efflagitare, coram Dæmone verò habere animum confidentem, excelsum, superbum, & omnium Satanicarum viriū, atque artium contemptorem: neque diffidendum de Diuina bonitate, etsi ad abominanda, & turpissima flagitia ille nos incitet, ac sollicitet, nam sanctitas non consistit nisi in parte ratione prædita, satis est si mētis scintilla repugnet, & contradicat.

Quod si dicas, Honoratus videtur Diabolus in hoc, quod cum Domino congressus sit, & vt ille dixit: *Ille tulit pretium iam nunc certaminis huius.*

Qui si victus erit, mecū certasse feretur. Sed hoc dolet infelix, quod homo sic honoratus est, vt pro ipso, in quâ, homine, & in ipso homine esse voluerit Deus defensor ac propugna-

II. ratio.

Psal. 69.

III. ratio ad Diuina sapientia desumpta. 2. Tim. 2. Iosu. 15. & Iudic. 1. Infra. 3. Scipionis Naficæ consiliū de non euertenda Carthagine.

Quam glorio sa nobis de Diabolo hoste nostro victoria.

1. Reg. 17. 1. Pet. 1.

Rationes eū superadi certissimæ.

Sanctitas in qua parte hominis sita sit.

Quid. li. 19 Metamor.

In id: Quod dedecus Diaboli est à nobis vincit, & superari!

III. ratio Christi a Diabolo tentati. Gen. 3.

Luc. 11. Esai. 14. & Apoc. 12. V. ratio. Quos maxime Deus tentari permittit.

Sap. 7. 2. Tim. 2.

Malum culpæ malo peccatæ quanto grauius sit. Matt. 26. Infra 27.

Satanæ Christi tentatoris infinitum factus, & Christi modestia, & patientia.

B. Ignatius epi. 8 paul. l. 2 ad med. Ignatij Martyris in Luciferū grauis inuectiua. Gen. 3.

tor, quatenus sciat se frustrari semper votis suis, suosque conatus perfringi, & labefactari. Præterea tentari Dominus voluit, vt omnes Diaboli tētatione euictos, nempe Adam cū tota sua posteritate, liberaret. Superato enim Dæmone, vniuersa eius arma abstulit, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Et quoniam Diabolus olim in cælo superatus à Verbo adhuc rebellauit; ideò merito factum est, vt eius subditi illi rebellent. Ad hæc, Christus à Satana infestatus consolatur omnes qui tētationibus vexantur, ne quouis modo animum deponant, aut desperent: possent etenim tentati cogitare se à Deo derelictos, & odio habitos; cum tamen eos, quos maxime diligit, tētationibus examinandos, & probandos exponat, & tanquam aurum in fornace probet illos vsque ad vniuersum Filium. Non enim, ait Paulus, *coronabitur, nisi (quis) legitime certauerit.* Tētatio autem genus quoddam certaminis est. Porro vt tētatio ex parte Christi humilitas fuit summa, ita ex parte Dæmonis ingēs fuit facinus. Est enim malum culpæ illo pœnæ eo grauius, quo illud Deū ipsum petit: hoc verò non nisi creaturam. Magnum fuit (fateor) Deum conspui, flagellis, & alapis cædi, ac crucifigi: verum hæc omnia ad malum pœnæ spectant. Tentari verò, & sollicitari ad malum, & ad scelus, ob exemplum nostrū, multo fuit maius. Sicut pudicissima & honestissima aliqua fœmina, Deique ancilla feruentissima, minus grauātè ferret publicè alapis, vel fustibus cædi, quàm si impudicis verbis inuitaretur ad adulterium. Hinc B. Ignatius epistol. ad Philippen. ait: *Si ergo conculcatio est pedum Domini, quomodo tentas intentabilem?* Et infra: *Quomodo non timuisti talem vocem contra Dominum emittere, tu qui omnium malignorum spirituum malignissimus es? Et pro malitia ventre & pectore super terram repere iussus es: & per inanem gloriam inhonoratus es: qui per auaritiam, & arrogantiam ad impietatem deductus es? Tu incensor, draco, apostata; serpens perplexus à Deo disce-*

dens; à Christo separatus, à Spiritu sancto alienus; & à choro Angelorum exulans? Inuicator Legis Dei, & legitimorum inimicus, qui super protoplastos insurrexisti, & à mandato Dei auertisti eos, qui nihil te laferunt, qui aduersus Abel Cain parricidam excitasti, qui in Tob mala exerceisti? Hæc ille.

Quod verò tantum à Diabolo, nō à Carne; vel Mundo tentatus sit, equidem non frustra factum est. Nam vt Paulus scribit ad Hebr. 4: *Christus tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato.* Tētatio autem, quæ fit à Dæmone, vel ab aliquo aduersario externo, sine peccato est: quia cum tota illa exterius per solam suggestionē fiat, potest manere cor tranquillum & illæsum, nihil obstantē suggestionē aduersarij. At quæ fit tētatio per quoddam desiderium, siue delectationem intrinsecus surgentē in nobis, & intra nos, sensumque titillantem, nequaquam sine peccato est secundum aliquos. Non est autē tale peccatum consummatum, per quod constituamur rei, atque inimici coram Deo: quod in nobis fitū nō fit nunquam tentari: sed dicitur peccatum, id est, defectus quidam & rebellio virium inferiorum contra rationem; nam Caro concupiscit aduersus spiritum; spiritus autem aduersus Carnem: quæ quidem rebellio in Christo non fuit prorsus. Nā etsi hæc Carnis repugnantia contra iustitiam gratiæ & virtutum nō militet: militat tamen aduersus iustitiā originalem, per quam vires omnes inferiores superioribus subdebant. Cum verò à Christo is defectus abfuerit, neutiquam potuit à Carne tētari. Vnde Cyprianus serm. de ieiunio, & tētationibus, *Honestus, inquit, cum Spiritu, quàm cum Carne luctamur: quia Carnis complexus fœdus exhalat nebulas, eum, qui sibi adhaerit, aliqua ex parte contaminat; nec libidinum morsus quisquam euasit illæsus. Flatus ille pestilens etiam longe positos inficit: & hoc certaminis genus fugā potius, quàm assultum requirit.* Hæc ille. Idem sentiendum de Mundi tētatione, quæ omnino culpa non vacat: nā etsi Mū-

Infra 4.

Cur tantum à Diabolo, non à Carne Dominus tētari voluerit. Heb. 4.

Carnis tētatio quale peccatum sit.

Gal. 5.

Fomes cui tētatio repugnet iustitiæ, & cur ipsi Christi.

B. Cyprianus sub initium sermonis. Honestus quare cum Spiritu, quàm cum Carne luctemur, teste Cypriano.

A Mundo etia cur Christus tentari voluerit.

Iacobi. 1.

Hec tentatio quam grauis

Sap. 14.

1. Cor. 1.

II. ratio, & quales fuerint passiones in Christo secundum Theologos.

do non inquit, quod agendi vim in tentando habeat, dicitur tamen homo ab eo tentari, cum in homine cupiditas excitaturalicuius rei earu, quae sunt in hoc Mundo; videlicet bonorum fortunae, qualia sunt, honores, magistratus, diuitiae, & similia, quae proprie in Mundo esse, vel Mundus ipse dicuntur. Cum ergo in nobis in surgit concupiscentiarerum harum, verè à mundo tentamur: de qua quidem tentatione frater Domini sic locutus est; Nemo, inquit, cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tēatur, à concupiscentia sua abstractus & illeſus. Hæc autem tentatio cum viriū inferiorum rebellionē includat, peccatum quoddam est atque defectus, leuis tamē, ac per hoc in Christo minimè fuit, & à mūdo tētari haud potuit, sed ad Deum semper laudandū cognita rerum illarū vtilitate, & abusuū nostrorum (qui propter ignorantia ab eius pulchritudine & amoenitate, per illicitas appetitiones mouemur) prouida in bonum conuersione alliciebatur. Mūdos enim non nisi insipientes decipit, teste Salomone Sap. 14. Quoniam creatura, inquit, Dei in odium facta sunt, & in tentationē animis hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Christus autem sapientissimus, imò ipsa sapientia, nequaquam à Mundo, vel à rebus quae in eo sunt, potuit decipi. Ad hæc, cum in Christo Domino passiones seu perturbationes vllæ non extiterint, vel rationem præcurrentes, vel eius vsum impediētes; sed tantum, vt Theologi locūtur, propassiones, quæ rationis in eo sequebantur imperium, earū vsus & actio, siue principium, & finem, siue intentionem, ac remissionem earundem spectes, omnino ab eius volūtate arbitrioq; pendebat. Cum itaque tentatio Carnis, aut Mundi, non fiat nisi per passiones, quæ nobis vel inuitis insurgunt, non autem per propassiones, quæ ratione volente excitantur; sequitur, Christum, qui eiusmodi non habebat, à Mundo, & Carne nō po-

tuisse tentari. At verò tentatio Diaboli nullam dicit virium inferiorū ad rationem rebellionem, neque per aliquam passionem dictam efficitur, cum solum fiat exterius per suggestionem: neque vllum est peccatum, aut contra charitatem, vel ordinem naturalis iustitiæ: hinc est, vt à solo Diabolo tentari potuerit Christus: quem vincens Dominus in gulæ, inanisque gloriæ, atque auaritiæ vitijs, dedit modum, quo Mundū & Carnē nos expugnare possimus.

Quod si obijcias; Ergo Christus non fuit tentatus per omnia, vt Apostolus docet; & à Carne ac Mundo non tētatus, nequaquam potuit dare exemplum sufficiens de tentatione toleranda superandaque. Dicendum est; Christum idoneè nos suo exemplo instruxisse, quia etsi à Carne, Mundoque tentatus non sit, vt nos, intrinsecus; ad ea tamen, quæ Carnis, & Mundi sunt, per Diabolū sollicitatus est: quod ex eo constare potest, quoniam in priori tentatione ad ea, quæ Caro suggerit, id est, ad gulæ vitium, fuit prouocatus, rogatusque vt de lapidibus panes efficeret. In tertia verò tentatione à Dæmone ostendente illi omnia regna Mundi, & omnem gloriam eorum, ad Mundi cupiditates fuit instimulatus, non tamen à Carne & Mundo, id est, intrinseca concupiscentia, ceu in nobis contingit, fuit impugnat, sed Diabolus tantum suggererat exterius, ac proinde satis idoneū nobis documentum & exemplū præbuit, quo Carnis, & Mundi tētationibus resisteremus. Simili propemodum ratione Christus non est tētatus de venereis, quia hæc vilis est, & infima tentatio, nec conueniens viris perfectis qui agunt in deserto, orant, ac meditantur; quia verò gulæ tentatio illam præcedit, & Dominus illam euicit, minimè decuit obscenam illum admittere tentationē, maxime cum hæc vix sine peccato contingat: Christus autem dicitur à Paulo tentatus per omnia pro similitudine absque peccato.

Supereſt iam illud excutere, optā

Diaboli tentatio eur vltimo sine pacto esse possit.

Si Christus fuit per omnia tentatus, mudi tentatione quare non sustinuit. Heb. 4.

Matth. 4.

Qua ratione videri Christus possit à Carne, Mundoq; tentari.

Christus venereas cur tētationes minimè sit passus.

dane

Expediatne optare magis tentationem, an fugere.

Iaco. 1.

Prima ratio quare fugienda sit, à Scripturis.

1. Cor. 10. II. ratio.

Matth. 6.

III. ratio.

Ephes. 4.

1. Cor. 7.

III. ratio.

Luc. 22.

V. ratio, à re ipsa, & æquitate.

Bonum duplex, absolutum, & relativum.

Duplex quoque eius assequendi via, intrinseca, & extrinseca.

dane potius, an verò fugienda tentatio? Siquidem Christus videtur in desertum ingressus vt tentaretur à Diabolo: & frater Domini ait: Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. Dicendum est, tentationem etsi possit esse vtilis, periculosam tamen existere: quippe quæ secundum se nihil boni importat, sed solum ex adiuncto bono victoriæ, quatenus Deus vult facere nobis cum tentatione prouentum: vt Apostolus inquit. Non videtur etiam optandum, quod in precatōne Dominica, autore Domino, deprecamur, oramus enim, Et ne nos inducas in tentationem. Præterea Apostoli fugiendas esse tentationes docent, locum non esse dandum Diabolo: ait enim Paulus 1. Cor. 7. Iterū reuertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: si autē bona esset tentatio, haud horretur vt eam caueremus. Ad hæc, voluntas Diaboli à nobis fugienda est, at ille maxime desiderat nos tentare; dixit enim Petro Christus: Ecce Satanas expetuit vt cribraret vos sicut triticum: ergo non debemus appetere tentationem. Ratio quoq; id persuadet. Est enim bonum, obiectum voluntatis, & desiderij: & in quantum bonum, eatenus est appetendū. Duplex est autem bonū: aliud quidem simpliciter & per se bonum; vt sunt honesta omnia, & virtutes, quæ tanquam fines appetuntur propter se ipsas; quæ etsi in aliud nos ducāt, tamē illa vtilitas nō est extra genus honesti, sed incidit cum honestate, neque venit censenda in genere bonorum vtilium: aliud autē est, quod in se bonitatem non habet: atq; hoc ex ordine ad finem bonitatem sortitur quandam, quæ bonitas, vtilitas nominatur: atq; hæc bona sunt propter aliud appetenda: vt sectio membri, vel flebotomia, quæ quidem sanitatis fiunt vel consequendæ gratia, vel conseruandæ. Ad finem autem assequendum aliquid tendit dupliciter: nempe vel per se, vel per accidens: per se illud in finem tendit, quod, quantum in se est, ad finem

debitum ducit: per accidens autem, quod etsi quantum est in se, in aliud deduceret, iuuat tamen, & ad finem ducit. Cum ergo causa contingens non habeat ad effectum: proportionem nisi sub certis conditionibus; non dicitur aliquid simpliciter bonum vel appetendum, nisi illis concurrentibus, quæ ad illum effectum perducunt. Quia igitur tentatio Dæmonis per se, id est, in quantum fit à tentatore, ad hominis perniciem tendit, ad salutem autem non facit nisi per accidens, nempe quatenus tentator auxilio Diuinæ gratiæ vincitur: propterea tentari simpliciter non est appetendum, sed tentari & vincere simul sumptū appeti potest, iuxta illud: Proba me, Domine, & tenta me: Vre renes meos, & cor meum: & vide si via iniquitatis in me est. Quia tamen per nostram fragilitatem, per quam superari timemus, victoria nimis dubia est & anceps, cum Diuina gratia extrinsecus adueniat; ob id tentatio tutius & securius fugitur, quam appetatur. Quandoque tamen bonum est tentari hominem, tametsi homo finem ignoret tentationis: ac proinde Deus permittit Diabolum bonos sæpe tētare. Sic enim ait Chrysoſtomus super Matthæum: Quisquis ergo post baptismum maiores sustinet tentationes, non turberis: etenim propter hoc accepisti arma, non vt vaces, sed vt pugnes. Ideo autem tentationem à te non prohibet Deus. Primo quidem, vt discas quoniam multo factus es fortior. Deinde, vt magnitudine donorum non extollaris. Tertio, quo Diabolus experientia cognoscat perfectè quiddam ab eo abscēpisti. Quarto, vt per hoc fortior reddaris: Quinto, vt crediti tibi thesauri signum accipias: nec enim tibi Diabolus ad tentandum su perueniret, nisi te maiori honore affectū videret. Hæc ille ferè. Quod ergo dicitur de Christo, fuisse ingressum in desertum, vt tentaretur à Diabolo: particula, Vt, non tam causam, seu finem significat, quam conſecutionem, vel euentum. Vel sanè hic potuit esse finis SPIRITVS SANC TI expellentis Christum in desertū: propterea nō

Quatenus bonum tentari.

Psalms. 25.

Cur nos Deus tentari permittat.

Chryso. hom. 13 in Matthæum innotom. 2.

V. ratio B. Chrysoſtomus

Si periculosa est tentatio, cur eam Christus non fugit?

Alterā solutio.

Tom. 4.

K se ex-

se exposuit periculo Christus, quia constabat illi de victoria, quam certo videbat non solum in se ipso, pro ut eius oculus pertingebat ad tempus quo ille vicit, sed etiam in causa, videlicet in copiosa gratia, quam habebat: secus est de alijs omnibus. Idcirco Pater Christum ante duellum approbavit, cum dixit: *Hic est Filius meus dilectus: quemadmodum antequam mori traderetur, data est ei palma in Dominica Oliuæ, ob spem certam victoriæ, quæ ab illo stare debebat.* Christus igitur ire in desertum dicitur ut tentetur, quod in sua, non in Dæmonis potestate tantari situm esset; sicut in eius arbitrio positum erat mori, & occidi se sinere, iuxta illud: *Potestatem habeo ponendi animam meam.*

Quod verò obijciebatur ex Iacobo Domini fratre: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: respondemus, ibi sermonem esse de tentatione, quam tribulationes efficiunt & pariunt, quæ vincere nisi per patientiam nequa-*

quam possumus: unde ipsum gaudium quædam victoria est: & sic in tentationibus gaudere, non est illas appetere, veram illis reluctari: & Iacobus non hortatur ad optandas tentationes, sed ad sustinendum eas; quod necessarium est ubi euenerint. Aliter est de tentationibus proprie dictis, scilicet Carnis, Mundi, & Diaboli, quæ per suggestionem fiunt, & periculosa sunt magis, quam tribulationes & aduersitates, ærumnæque, quas sustinere, non est gaudere, sed magis sollicitum esse & vigilantem, fortiterque illis repugnare; & istas necesse est etiam ferre cum venerint: non tamen sunt appetendæ, sicut nec tribulationes: qua ratione Apostoli tentationes minime appetentes, nec se in illas sponte ingerentes, tamen si quando occurrerent, patienter illas perferebant, & ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: cui detur omnis honor, gloria, & imperium, in secula seculorum. Amen.

De quibus tribulationibus minime gaudentium.

Act. 5.

TRACTATUS IX.

De tentationibus, quibus homines à Satana infestantur.

SUPERIORI tractatu in genere de Christi tentationibus diximus: sequitur nunc ut de tentationibus quoque, quibus homines à Satana infestantur, differamus. Tentantur homines à malis spiritibus ac Dæmonibus, ut constat de primis parietibus, de quibus victoriâ obtinuerunt, humano generi funestâ & perniciosâ: constat enim ex historia sanctissimi viri Iob, à quo quidam Dæmon superatus est: atque adeo ex hac Christi tentatione: nam qui capiti non pepercit, nec membris

parcet. Hinc Petrus dixit ad Ananiam: *Cur tetrauit Satanas cor tuum, mensurante Spiritui sancto?* Et Paulus sensit stimulum carnis, Angelum Satanae se colaphizantem: & ad Ephe. 6. *Non est vobis, inquit, colluctatio (id est, pugna seu tentatio) aduersus Carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia, in caelestibus.* Tentant autem homines, tum ex inuidia, quam ad hominem ipsum gerunt, quæ videtur sibi quodammodo subrogatam ad possidendam æternam felicitatem,

Act. 5.

2. Cor. 12. Ephes. vlt.

Quibus de causis Dæmones homines tentare solent.

quam

quam ipsi sua culpa amiserunt, ideo nocere homini quomodocumque; & quantumcumque possunt, semper conantur, vel in corpore, vel in anima: atque hoc ex fonte inuidiæ Diaboli mors introiit in orbem terrarum: ut est in libro Sapientiæ. Tentant etiam ex superbia, quæ illis quodammodo est ingenita & naturalis. Sita est autem superbia in excellentiâ, ac dominij appetitu: nam qui superbi existunt, volunt præesse ijs, quibus iure non præficiuntur. Dæmon itaque ex superbia dominari vult; & cum iure nequeat, contendit sibi usurpare dominium in homines per vim, nocendo eis, & ad mala culpæ perducendo: in quo quidem similitudinè Diuinæ potestatis contendit accipere. Etenim ut Deus vniuersæ creaturæ dominus est; & omnia per Angelos, ut ministros suos, disponit ad hominum custodiam & salutem, ita Satanas dominium vendicat sibi, & per spiritus malos, tanquam ministros suos, & inferiores, omnia ad perniciem hominis & interitum parat ac disponit: atque ita Ioan. 12. & 14. dicitur princeps huius mundi, & ad Ephe. 6. principes & rectores mundi. Quod verò Cacodæmones instituerit Deus, ac præceperit ut homines tentent, sicut è diuerso bonos Angelos ad custodiam eorum præfecerit, id minime verum est: nam à Deo Opt. Max. tantum cuncta nostra bona emanant, ac per hoc custodia Angelica: malum verò pœnæ, quod Dæmones irrogant, ab ipsis primaria intentione, non à Deo nisi secundaria proficiscitur; cum tamen malum culpæ, in quod impellunt, quo nos à Deo separent, omnino ab ipsis profectum sit, quæquam interdum Deo disponente bonum sequatur. Sed hoc per accidens est, contraque eorum mentem. Odiū etiam & inuidia, atque superbia, quibus ad tentandum excitantur, ex Deo nequaquam descendunt. Quia ergo tentatio, proprie est sollicitatio ad peccatum, quod est malum culpæ, & non est proprie ad pœnam (nam cum Dæmones nos puniunt, non dicuntur nos tentare, sed

torquere) ideo simpliciter asserendum, tentationem Dæmonum hostilem nequaquam esse à Deo institutam, verum ab eo tantum permissam. Est autem tentare, officium Dæmonis, non tanquam sibi ab aliquo impositum, sed quod ab eo sit voluntarie susceptum, atque usurpatum, ut est summè inuidus, & superbus: & ita dicitur eius officium; non quod Dæmones nihil aliud agant, nam & pœnas æternas sustinet, perpetuoque igne torquentur & cruciantur: unde vnus eorum dixit: *Quid venisti huc ante tempus torquere nos?* Sed quia hoc est, quod potissimum agunt, & maiori cum auiditate, ac sollicitudine exercent: ideo hic Tentator appellatur, quæ vox non est nomen actus, sed habitus, vel officij, artisve. Unde & 1. ad Thessalo. 3. dicitur: *Ne forte tentet vos is, qui tentat,* hoc est, Diabolus, cuius officium est, tentare: ut explicat Glossa. Ac sicut Diaboli est proprium tentare, ita etiam accusare fratres, ut traditur Apocal. 12. Et si ergo Deus hominem tetet; id est, ut virtus obedientiæ, vel fidei detegatur: ad malum autem Deus nunquam tentat: quare, ut Iacobi verbis utar, Deus intentator malorum est. Et tentatio ad bonum, non solet communiter vocari tentatio. Quia verò tentationis vocabulum ex cõmuni vsu loquendi in malam partem accipitur; hoc modo proprium Diabolo est tentare, quatenus ipse solus ex inuidia sua malum homini ac perniciem machinatur. Quod si homo aliquis alium tentet ad malum; tentatio illa ad Dæmonem reducitur: homo etenim malum alteri homini non machinaretur, nisi ipse prius à Diabolo ad id efficiendum inductus fuisset. Homo igitur tentare potest, & ad bonum, & ad malum: & quando ad rem malam tentat, à Dæmone persuasus hoc facit. Diabolus autem semper ad scelus sollicitat; & à se ipso habet, ut malum intendat; nec in aliud superius principium causamque reducitur eius tentatio, sicut illa hominis. Hinc peccatores filij Diaboli vocantur, iuxta illud: *Vos ex patre Diabolo estis,*

Diaboli tentatio cur à Deo minime proueniat.

Diaboli quale officium tentandi, unde Tentator appellatur. Matth. 8.

1. Thess. 3.

Diaboli alterum officium.

Apocal. 12

Iaco. 1.

Deus cur neminem tentare dicitur; nisi tantum Dæmon.

Unde homines tentant ad malum.

Ioann. 8.

Sap. 2.

Radix superbiæ Diaboli quam sit.

Dæmon cur princeps mundi huius à Christo nominetur.

Ioann. 12. & infr. 14.

Dæmones in iussu Dei homines tentare.

Dæmon quatenus nobis utilis.

Carnis, & Mundi tentatio ab illa Dæmonisq̄ differt.

Deus hominem quando non tētare, aut tentare meritō censetur.

Omnes bonas cogitationes esse à Deo, malas nō omnes esse à Diabolo, sed etiam à nobis interdum.

Ioan. 15.

Quorum ipsi nos peccatorum sim⁹ autores, nō Dæmones.

Orig. lib. 3. Periarcho, cap. 2. non procul à princ. to. 1. Cap. 81. & 82. tom. 3. operum D. Augustini.

& desideria patris vestri vultis facere. Etsi autem Caro & Mundus hominem tentent; malum tamen nullum intendunt, neque etiam bonum, vt sub cognitionem cadit: siquidem Caro & Mundus nihil intelligunt: Diabolus autem solum malum intendit; & idē ad ipsum pertinet tentatio propriē. At quoniam Deus hominem cūm tentat, non inducit eum ad malū, sed hoc efficit, vt bonum eius ostendatur, ob id si cōtingat hominem per tentationem & pœnas effici malum atq; improbū, licq; appareat eius infirmitas, vel iniquitas: falsō dicetur tunc Deus illū tentasse: nec enim erat mēs eius, vt iste deterior fieret, sed vt pro meritis suis puniretur, quod iustum erat. Si autem pœnas inferat, vel causas cadendi offerat, & per hęc homo melior efficiatur; tūc meritō diceretur, Deū illū tentasse. Etsi verō ad omne opus bonum perficiendum Diuino auxilio opus sit; ac proinde Angeli ad vniuersa bona nostra sua ope afflatuq; concurrat; cūm Domini vox sit: *Sine me nihil potestis facere*: nō tamē necessariū est; omnes nostras actiones & singulas è suggestione Dæmonū prodire; cū ad peccandū exteriori auxilio minimē opus habeam⁹, & sufficiētes idoneiq; simus ad hoc ex nobis, cūm peccatum ex defectu sit. Etsi ergo ad plurima peccata Dæmones homines incitent tanquā proxima causa, haud tamen omnia flagitia Diabolo instigāte fiunt, sed quāda ex libertate arbitrij nostri deficientis, siue ex corruptione Carnis proueniunt, tametsi Dæmones nulli existerent, vel etiāsi nos nunquam tentarent. Vnde Origenes ait: *Si Dæmones non essent, homines haberent appetitū cibi & Veneris, in cuius vsu, & prosecutione multa peccata admittuntur.* Hęc ille in sensu. Quamobrem in lib. de ecclesiasticis dogmatib⁹ traditur, nō omnes cogitationes malas excitari à Diabolo, sed interdum ex nostri arbitrij motu emergere. Quia verō nos nunquā peccaremus, nisi primus homo Diabolo impellente deliquisset: idcirco Dæmō obliquē

causa est peccatorum omniū. Quare Dionysius li. de Diui. nomi. ca. 4. asserit, multitudinē Dæmonū causam esse omniū malorum, & sibi, & alijs. Sed intellige causam occasionalem, quam vocant, siue non directā, quatenus per eos procuratum est peccatum primi parentis, ex quo venerunt in nos mala omnia: nempe corruptio naturæ, & fomes, & incitabulum vitiorum omnium.

Quod verō Dominus dixit: *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria eius vultis facere*: vbi innuitur, desideriū faciendi malum, à Diabolo esse, sic intelligendum est, Dæmonē dici patrem omnium peccatorum, nō tantū instigatione, verū etiam imitatione. Vt enim nos dicimur filij Abrahæ, quia fidem eius imitamur; ita cūm peccamus nostra spēte, Dæmone nos minimē incitante, dicimur tamen eius filij, quia eum imitamur in peccato, qui totus peccator est, & omne malum fieri cupit ex sua iniquitate atque inuidia. Vnde Sap. 2. dicitur: *Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum*: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Pater etiam, nomē est principij, vnde res incepit. Et sicut ille dicitur pater alicuius scientiæ, vel artis, qui primus illā adinuenit, quē admodū Genes. 4. Thubal dicitur pater canentium in cithara & organo: ita qui primum peccatum fecit, is pater peccatorum meritō dici potest: ante Dæmonem autem nemo peccauit, idē ipse omniū pater est peccatorum. Etsi autem Carnis, & Mundi tentatio, peccatum dicatur, vt supra declaratum est: Diaboli tamen tentatio nullū est peccatum, etenim Christus tentatus à Dæmone est in multis, & tamen Petrus inquit, *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*; & ipse Dominus: *Venit princeps mūdi huius, & in me non habet quicquam*, id est, nullum peccatum. Apostolus quoq; ad Hebræos quarto, Pontificem nostrum ait tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Ad hęc, peccatum in actu proprio cuiuslibet cō-

Quo sensu Dionysius multitudinē Dæmonū causam esse omnium malorum, & sibi, & alijs, asserit. Gen. 3.

Id: Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, quo modo int. verum. Ioan. 8. Ibidem. Rom. 4. & Infra 9.

Sap. 2.

H. ratio, cur Dæmon caput, & fons dicitur omniū malorū, à voce patris. Gen. 4.

Quod Diaboli tēratio minime cum peccato sit coniuncta.

1. Pet. 2.

Heb. 4.

II. argum.

fitit:

Ezech. 18.

III. argum.

Cūm superioris nature homine sit Dæmon, cur eum vel inuitum non cogit ad peccandum?

Deus cur nos tentet.

Deut. 8. Quo modo Dæmō erudit nos.

fitit: actus autem vnius, non potest esse peccatum alterius, iuxta illud: *Anima qua peccauerit, ipsa morietur; & Pater non portabit iniquitatem filij: neq; filius iniquitatem patris*: tentatio autem, quæ à Dæmone fit, actus est Dæmonis ipsius, nempe suggestio, quā facit ille, & circa quam nos nihil agimus, nisi tantū quod patimur illam. In tali ergo tentatione peccatū esse nequit, nisi delectemur in illa, vel consentiamus: delectatio autem ac consensus, actus nostri sunt; sicut Dæmonis actus est suggestio. Præterea nemo peccat per id, quod vitari non potest: sed in potestate hominis situm non est, vt à Dæmone nō tentetur, siquidem ille, permittente Deo, quoties, & quando vult, tentat. Etsi autem Dæmon maiorem potestatem habeat, maioresq; vires ad aliquid intelligendum, vel operandum; non est tamen homine maior, quātū ad actus liberū arbitrij, in quō cogi non potest, cūm suarum actionū homo dominus sit, peccatum autem non nisi liberæ voluntatis in actibus consistit: idē Dæmon, licet potentior sit, haud tamē potest hominem ad peccandum compellere. Præter Dæmonem autem constat plerunq; homines à Deo tentari.

Asserunt etiam Doctores, tentationes effici non tantū à Diabolo, sed à Carne etiam & à Mundo: quæ aliquo modo nobis explicandę sunt. Ac Deus quidem ob id tentat, vt tentati hominis virtus, vel imbecillitas sibi ipsi, vel alijs patefiat: quātitas siquidē, vel perfectio habitus, non nisi per actum ostenditur. Quia ergo maiori fide & fortitudine pleriq; præditos se esse existimāt, quā sint; vtile est illis atque expediēs tētari sic, vt se ipsos agnoscant, & ne se ipsos, maiora de se existimando, seducant. Vnde tentatio hęc proficit ad hominis instructionem, & documentum. Hinc Deuter. 8. *Deducit te, Moses inquit, Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, vt affligeret te ac tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo versabantur, vt rē custodires mandata illius, an non; ac*

rursus: *Sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudiuit te, &c.* Et vt homo tentatur, vt agnoscat firmitatem, vel infirmitatem suam in actu virtutis, ita interdum tentatur, quo agnoscat defectus intellectus, ac consilij sui: sicut Ioann. 6. Christus dixit ad Philippum: *Vnde ememus panes vt manducent hi? hoc autem dicebat tētans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.* Cūm autem Philippus respondit, *Ducentorum denariorum panes non sufficiunt, &c.* prodidit defectum consilij sui, & fidei paruitatē. Et quāquā de eisdē rebus De⁹ interdū, atq; Diabolus, tētet; alio tamē ac diuerso animo Dæmon tentat, ne vt in peccatum deducat, Deus vero vt virtutes hominis notas ac perspicuas faciat, vel vt ipsum cautionem reddat. Vnde Deuter. 13. dicitur: *Si surrexerit in medio tui prophetes, &c. tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non.* Simili tentandi modo Diabolus est vsus, cūm venit ad prophetas Regis Achab, & reuelauit eis falsum, dicens quod Achab præualeret in bello contra Syros: & tamen in eo bello mortuus est Achab.

Tentationes igitur Dei & Diaboli conuenire possunt in materia, differunt tamen in duobus. Primò quidem in tentantis fine, siue intentione: nam Deus semper tentat ad bonum, nempe vt eius qui tentantur, virtus innotescat, vel vt ipse tentatus erudiatur, magis se ipsum agnoscat: Dæmonis verò mala mēs est, & malus animus: sēper enim ad peccatum sollicitat. Deinde differunt in euentu: namque ex Dei tentatione semper sequitur bonus euentus; & tentatus nunquam succumbit: vt patet in Abraham. Quod si quis adē infirmus sit, vt tentatione prouocatus in vitium labatur; Deus tamen nunquam illum tentasse dicitur, sed erit à Dæmone, vel Carne, aut à Mūdo eiusmodi tentatio: dicitur enim Iacobi primo: *Deus intentator malorum est*: hoc est, non idē tentat, vt mala fiant, vel peccata, de quibus ibi sermo, quia sequitur: *Concupiscentia*

Ibidem.

Qua ratio - ne etiam tentet hominem De⁹, & quare. Ioan. 6.

Alter Deus, aliter Dæmō de eadē etiā re quādoq; nos tentant.

Deut. 13.

3. Reg. 22.

In quo conueniant, & in quibus differant Dei ac Dæmonis tērationes.

Gen. 22.

Deus quorsū intētator malorum sit.

Ioan. 1.

parit peccatum. In tentatione autem quæ à Diabolo fit, secus se habet: ille siquidem ex sua malitia ad facinus impellit: vinceretque semper, nisi Deus nos sua gratia adiuuaret: ait namque Apostolus: *Non patietur vos tentari supra id, quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere*: quo in loco sermo est de tentatione Diaboli, aut Carnis, vel Mundi, quam nobis Deus prouenire permittit; non autem de tentatione, quam ipse infert: quia non fit ex permissione, verum ex propria voluntate, quando ipse efficit per aliquem ex bonis spiritibus, id est, Angelis, qui sunt ministri eius.

Modus autem, quem Dæmones in tentando tenent, non est, cogere voluntatem, in quam, quia non est affixa organo, nec obiectum eius ab eo pendet, sed à ratione, non potest Dæmō agere, imò nec Angelus, sed solus Deus. Potest tamen spiritus malus agere in facultates organo cōiunctas, directè applicādo actiua passiuas, atque ita vim habet mouendi sanguinem circa cor, & incendendi ad iram, seu excitādi ad libidinē. Potest etiam vt remota causa agere in intellectu n, quia quantum ad obiectum, quod quidem est phantasma intelligibile, ab organo pendet, quāquam quantū ad actum minimè pēdeat. Inest etiam in Dæmone potestas illustrandi phāsmata, ex quib⁹ formantur species intellectui deferuientes, vt ex varia illarum compositione varia rationes prius nō repræsentatæ, obijciantur: ad cognitionē etenim ultra obiectum & facultatē intelligendi requiritur intentio: liberum est homini tamen non solū non assentiri, sed ne mente quidem advertere ad illas intētionē; quemadmodum in nostra situm est potestate loquentem non audire, si volumus. Etsi ergo Dæmones queant illustrare phantasmata, Angelus tamē præter id adhuc potest directè imprimere in intellectu nostro notionem aliquam confirmando lumē intellectus agentis; quod Dæmon ef-

ficere non valet: tūm quia gratia Dei caret; tūm quoniam cōtra se ageret; hac enim ratione melius quis esset qui tentat, agnosceretur. Deus autem solus potest imprimere voluntati nostrā ac intelligētīa quicquid voluerit, ob omnipotentem virtutem suam; ac Diabolus non aliter quā per modum suadentis ac ratiocinantis tentat, etiam in quavis materia, Carnis, vel Mundi, & ultra hoc etiam in alijs: vt, hæresi, idolorum cultura, superstitione, ac similibus, verum in ordine ad illa. Hinc Christo dixit: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me*: nam aliàs Dæmon hominis adorationem non appeteret: & quia actus consilij est suadentis, non eius cui suadetur, & actus vnus, non est peccatum alterius: idē tentatio Dæmonis à peccato abstrahit, maximè si in asupto corpore loquatur, nihil intus efficiens.

Tertiò, tentat Caro, de qua B. Iacobus, *Vnusquisq; tētatur à concupiscentia sua abstractus & illectus*, quam Apostolus Paulus vocat legem membrorum, & stimulum Carnis colaphizantem; ac rursus, *Caro*, inquit, *cōcupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus Carnem*. Nec eius nomine intelligimus substantiam corpoream, quæ est pars speciei humanæ: sic enim non potest Caro tentare, quia non competit ei aliqua actio, cum solum sit materia, maximè quia tentatio Carnis, concupiscentia est, Iacobo teste: & Paulus ait, Carnem concupiscere aduersus spiritum: verum Carnis nomine intelligenda est anima, vt habet facultates organo sefus affixit, videlicet operantes certa ex parte corporis: vt, videtes per oculos, audientes per aures, olfacientes per nares, &c. Animæ autē actiōnes eiusmodi corporis leges ac conditiones sequuntur: & in his cogi homo potest atque impediri: sicut, v. g. videre, quando non videt: & cōtra, non videre, cum videt: enim uerò anima secundum se considerata, nequit appetere nisi corpori conueniētia, nec potest contraria nō fugere:

Matth. 4.

Dæmonis tēratio cur extra peccatū sit.

Quod Caro etiā nos tentet. Iaco. 1. Rom. 7. 2. Cor. 12. Gal. 5.

Quæ Caro sit tentatrix. Iaco. 1.

Quatenus tēret, aduersus q; spiritū illa concupiscat.

1. Cor. 10. Cum qua, vt Apostolus ait, faciat etiam Deus tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

Heb. 1.

Dæmones quo modo nōs tentent.

Eorū in intellectu & phantasmata vis & potestas.

Angelus, & non Dæmō, intellectui nostro quid conferre valeat, quid Deus.

aduersatur autem sibi anima, quatenus partes rationis compotes habet per organa nō operantes: nec quod attinet ad suas actiones, quæ non sequuntur naturam corporis, vlla vi cogi, atq; extorqueri queunt. Porro ratio, vt ab organo sensuque corporis absoluta est & libera, ita bonū simpliciter & absolute, & nō vt corpori conuenit, considerat: quo fit, vt caro concupiscat aduersus Spiritū: hoc est, vt rectè exponit B. Thomas, anima ceu corporis virtutibus affixa alligataq; concupiscit contra se ipsam, vt non est illis affixa, sed vt soluta omnino atque libera, nimioq; affectu anima ducitur ad corpus, vt viator ad hospitium.

B. Tho. lec. 4. in cap. 5. ad Gala. 5. mo 16. Quid illud Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum.

Carnis tēratio quid sit, & quā late pateat.

Gal. 5.

Vnde proueniat illa, & quādo sit peccatum, quando non.

mon potest res veneras quæ delectant, repræsentare: at possumus efficere, vt nos per intellectum ad illas animam non aduertamus, si volumus. Cū verò Dæmon tentat per modum titillationis, & illecebræ, ad tentamentum Carnis reducitur, sicut cū tentat per modum tantum mundani obiecti, ad illam Mundi ea tentatio referenda est. Vt ergo Diabolus suggerit in morē suadētis ac ratiocinantis: non secus ac si quis existenti in ponte, ei suaderet, vt se in flumen præcipitem daret, ac diceret, Mitte te deorsū; in eundem modum Caro tentat per rationem efficiētis & impellentis in fluuiū: Mūdus autem tantūmodo per modum obiecti in anima repræsentati, velut vmbra carnis in aqua apparentis fecit carnem veram Esopi cani amittere.

Quartò, pauca addenda sunt de Mundi tentatione. Mundus ergo & pro vniuersitate rerum accipitur, vt cū dicitur: *Mundus per ipsū factus est*, & pro statu præsentis vitæ: quo modo Christus dixit: *Non rogo vt tol las eos de Mundo*, id est, de vita præsentis, & alibi: *Venit hora eius vt trāseat ex hoc Mundo ad Patrem*; vel pro hominibus Mundi amatoribus: in quē sensum idem Christus inquit, *Non pro Mūdo rogo; & Mūdus eos odio habuit* (Apostolos scilicet) *quia non sunt de Mundo, sicut & ego non sum de Mundo*: vel pro rebus, quæ in Mūdo sunt, & in eo solū habentur, & concupiscuntur ab hominibus mundanis, vt sunt diuitiæ, honores, magistratus, & similia. Accipiendo itaq; Mūdū primo modo, cū omnia, quæ in eo sunt, sint valde bona; Mūdus tētare non potest: quemadmodum nec secūdo modo Mundus nō tentat, licet in Mundo tentemur, iuxta illud: *In mundo pressuram habebitis*, nimirum in statu præsentis vitæ tentabimini: in tertio autem, Mundus accipitur pro malis hominibus, qui bonos persequuntur, secūdum illud: *Si Mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit*: & rursus: *Si de Mundo fuissetis; Mun-*

Dæmons tēratio cum illa Carnis & Mundi quomodo conueniat.

Qualis Carnis, & qualis sit Mūdi tentatio.

Mundus trifariam sumitur morē Scripturæ. Ioan. 1. Infra 17. Supra 13.

Infra 17. Ibidem.

Mundus quātūmodo tentet. Gen. 1.

Ioan. 16.

Supra 15.

Ibidem.

*duo quod suum erat diligere: Id est, Si Mundi essetis dilectores, alij Mundi amici vos diligeret. Verum hoc genus tentationis improborum hominum probos persequentiu, nihil differt a tentatione Diaboli, sed eandem spectat: nam illi Diabolo id faciunt instigante; & interitum, sicut & ille, intendunt: eadem enim est actio principalis agentis, atque instrumenti, vel miniistri. Quod vero ait Apostolus, *Tentatio non vos apprehendat, nisi humana*: illam intelligit tentationem, cui ob fidelem Deum non consentimus: ait enim idem Apostolus statim post illud: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana; nepe, fidelis autem Deus est qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*, &c. Estque sensus; Si aliqua tentatio apprehenderit vos; illa non sit nisi humana, non autem diabolica, quae tunc est, cum prodit in actum: sed sustinete viriliter. Quod si quis dicat; Quomodo hoc praestabimus, praesertim si tentatio fortior sit? subiungit, fidelem esse Deum, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus. Atque hunc sensum sequitur Gregorius. i. parte Pastoralis, cap. ultimo prope finem, cum ait: *Tentatio non vos apprehendat, nisi humana. Ac si aperte diceret: Humanum quidem est in corde tentationem perpeti; demoniacum vero est tentationis certamine in operatione superari*. Hae ille. Vel humanam parua Paulus vocat secundum Theodoritum, quemadmodum alio loco inquit: *Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae*: id est, modicum vel paruum exigo: vel tentatio humana est, se ipsum, vel alium hominem explorare, ut se, vel alios agnoscat: quod utile est. Deus autem, qui aeternus est, nequaquam est ut novus amicus tentandus atque explorandus. Non ergo accipitur sic Mundi, prout distinctae sunt tentationes Daemonis, Carnis, & Mundi, sed proprie sumitur pro rebus fortunae, siue pro honoribus, quae res in hoc mundo in pretio habentur, desideranturque. Hinc Ioanes ait: *Omne quod est in Mundo* (id est, quod mundani appetunt) *concupiscentia carnis**

est (scilicet obiectum carnis) & *concupiscentia oculorum* (videlicet fortunae bona, quae sub aspectum cadunt) & *superbia vitae* (nimirum bona, quae si non oculis, ratione tamen iudicantur; quae sunt, honor, fama, potentia, favor, & similia.) Mundus ergo solum tentat per modum obiecti, siue modo intentionis, non rei agit: & tantum rationem movet, quia de rebus est non necessarijs; neque naturalibus, sed de vanis potius, & in hominum opinione positis: estque extrinseca, quemadmodum & Satanae tentatio. Secus est de Carne, quae intrinseca est: ideo Mundi suggestio & Carnis in eadem materia non conveniunt: Dæmo autem utriusque coniungitur. Et quando Diabolus, ac Mundi tentant, cum sint externae eiusmodi tentationes, tantummodo illis assentiendo peccamus, aut delectationem ex ijs, quae proponuntur, captando: cum vero Carne tentamur, etiam non resistendo quoad possumus, vel consensum praestando, delinquimus: alias enim peccatum non est; etiam deflexio quaedam ab ordine fit, ut in Paulo apparet stimulo carnis colaphizato. Si vero haec tentationes inter se conferantur, illa quidem Carnis secundum speciem suam ad plura obiecta se extendit, quam aliae simul; quanquam opus habeat aliarum colore ea tegere; magisque movet atque afficit quam Mundi tentatio: haec enim solum res, ut sunt, ante oculos ponit; enimvero Dæmo ultra pergat suadendo, & mendacis decipiendo. Illicebra vero carnis maior est quam illa Mundi, quia intrinseca est, deique necessarijs ad vitam humanam, ac proinde diuturnior atque morosior: nam tunc Mundi nos aggreditur tentatio, cum ratio, ac liberi arbitrij usus excitatur: aetasque illa venit cum discretione, quae cernit alios magni fieri propter Mundi bona, illaque consecrari atque amplecti. Ideo magni refert bona educatio. Carnis praeterea lenocinium & illicebra fortior est illa Cacodæmonis. Siquidem ab intrinseco est, & per modum inclinationis naturalis, non autem eius

Quomodo tentet nos Mundi, & de quibus.

Mundi, & Daemonis tentatio quatenus mala, & peccatum sit.

2. Cor. 12.

Carnis tentatio cur maior illa Mundi, & Daemonis.

II. ratio.

III. ratio.

Quae tentatio non debet nos apprehendere, nisi humana, secundum Apostolum. 1. Cor. 10.

Explicatur magis haec tentatio: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.

B. Greg. to. 2. in princ.

Humana quae tentatio secundum aliquos.

B. Theodori. in eum locum, tom. 2.

Rom. 6. Rursum humana quae tentatio.

Mundi tentatio quae proprie.

propensionis, quae efficitur persuasione: & praeterquam quod obiecta non tantum bona, & sensui commoda re ipsa ostendit, affligit non acceptantes (quod nequaquam de Mundi, Daemonisque tentamento est asserendum) non modo in imaginatione, sed etiam in corpore, atque ita quodam modo vim cogendi habet ac puniendi non sibi consentiente ac reluctante.

Redditur & ex alio capite fortior ac vehementior Carnis oppugnatio, quod in ea non totus homo contra tentationem pugnat, sed una tantum eius pars: unde Paulus ad Rom. 7. *Video, inquit, aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis*, & ad Galat. 5. *Caro concupiscit adversus Spiritum, Spiritus autem adversus Carnem*: rursus idem Paulus: *Datus est mihi stimulus Carnis meae, Angelus Satanæ, qui me colaphizat. Propter quod ter Dominum rogaui, ut discederet a me*. Verum ex Dei providentia fieri potest, ut Mundi, vel Diaboli incitamenta plus vexet, quam illud Carnis: & plus hunc, quam illum, & gravius nunc, quam alio tempore: ac simpliciter fortius & gravius tentet Caro, quam Diabolus, & Mundi: propterea quod maior existit prohibitio luxuriae, & irae, quam cibi, idcirco in illis grauior, acriorque est tentatio, quam in cibo: illaque lasciviae maior est, quia a pueritia incipit, quanquam illa irae sit acutior. Caro tamen tentans, suadentat commoda & voluptates, non autem peccatum intendit, ut Demon: qui quidem perfecte vincitur in aliquo vitio, quando habitu virtutis comparato perturbationes ad illud inclinantes tolluntur, atque radicatus euelluntur.

Ex his igitur, quae late disseruimus, habemus quid sit tentatio, & quotuplex. Namque si ex parte Tentatoris sumatur distinctio, triplex oritur tentatio, nempe a Mundo, a Carne, atque a Diabolo: si vero ex parte obiecti sumatur, de quo homo tentatur, triplex similiter tenta-

tio existit. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae: at vero si ex modo ipsius tentationis discrimen accipiatur, tres quoque existunt tentationes: videlicet a suggestione, delectatione, ac consensu, ut ait B. Gregorius in quadam homilia, dicens: *Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, consensu. Et nos cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur, quia de Carnis peccato propagati, in nobis ipsis etiam gerimus, unde certamina toleramus. Deus vero, qui in utero Virginis Incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non mordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit*. Hae ille. Isti tamen modi sic possunt distingui: ut suggestio tribuatur Diabolo, delectatio Carni, quia per modum titillationis & delectationis tentat, consensus vero ipsi Mundo, quia per modum representantis obiectum tentat. Melius tamen assignantur tanquam gradus tentationis: ut primo Dæmo suggerat, dein homo delectetur, postmodum per consensum consummetur peccatum. Reuera enim consensus non est modus aliquis tentandi, aut fuggerendi, cum potius actus sit liber ipsius tentati ad acceptandum peccatum. His itaque bene, perfecteque comprehensis, studeamus, ut quantum in nobis est, tentationes ac suggestiones omnes declinemus, & vincamus: quod fides, & animus providus praestant. Quod si contingat nos in tentationes incidere, quibus Christus expugnauit Daemonem armis, ieiunio nempe, supplicatione, solitudine, lectione Scripturarum utamur: neque dubium est, si ita gesserimus, quin victoria a nobis stet: praestante hoc nobis expugnatore, ac victore Satanæ Christo Iesu Domino nostro, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit, & regnat per infinita secula seculorum, Amen.

1 Ioan. 2.

B. Gregor. homil. 16. in principio tom. 2. Cur nos cum tentamur, plerumque in delectatione, & consensu labimur. Quare Christus tentari sola suggestionem potuit, teste Gregor.

Suggestio, Delectatio, Consensus, sine modi, atque potius tentationis gradus.

Quid consensus ad peccatum sit.

Si quando in tentationem incidimus, nobis quid tunc factum opus sit.

III. ratio.

Rom. 7.

Gal. 5.

2. Cor. 12.

Qua ratione Mundi, aut Daemon nos grauius, ac vehementius tentet, quam Caro.

Aliud Caro, aliud dæmo in tentando querunt, & expectant.

Tentationes ratio distinguendi triplex.

TRACTATUS X.

In illa verba: Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt.

Veadmodu qui ad singula re certame in arena descendent, non nisi omni genere armaru, & peritia certandi instructi, p dire solent: ita sane Spiritus Sanctus, qui Christu expulit in desertu, atq; tetadu diabolo exposuit, milite suu bene armatu atq; munitu ptulit, vt sine magnadifficultate victoria coparare posset. Arma autem quae Christu induit, sut, secessus in solitudine, & assidua deprecatio, ne otiosus esset, atq; ieiuniu siue abstinentia, ac quae ieiuniu cosequitur vigilatia: qui enim sobrij sut, mino sono vacare solent. Hinc Apostoloru Princeps Petrus alludens, vt existimo, ad hac sobrietatem Christi & vigilantiam, quibus triuphu de diabolo reportauit, omnes fideles ad sobrietate adhortatur: Sobrij, inquit, estote, & vigilate: quia aduersarius vester, &c. Et cu prius omnes hortatus esset ad sobrietate & vigilantia Petrus, de Satana in singulari ait, qd circuit, queres quos deuoret: quia vnitos & charitate coiunctos no agreditur, sed singulares, & solitarios inuadit. Hinc Heuam solitaria ad defectionem sollicitauit, & Iudam solu de gremio Apostolorum exeuntem tentauit, & ingressus est in cor eius. Et Thomam tardum, & stupidum a praestada fide Apostolis retardauit. In primis igitur differendum est, cur Dominus ieiuniu assumpserit, dein cur ieiunium quadragenarium. Tertiò quorsum faciat Euangelista mentionem dierum, ac noctium, satis enim videri poterat, si dixisset, quadraginta diebus. Quarto, quamobre elapsis illis diebus esurierit. Quinto, cum illum dierum numeru suo exemplo sacrarit, atq; ad ieiuniu dedicarit, explicandu est quid sit ieiunium in genere, & quotuplex, & quo iure ad illud teneamur. Deinde de qua-

dragenario differendu ieiunio erit, quo iure sit introductu, & an precepto eius adstringamur: nu etia abstinentia a carnib9 includat, nec ne: postremò de ei9 antiquitate, laudibus, atq; fructibus non nihil adijciemus. Primu igitur Christus Dns ieiuniu assupsit, quo facto suo testaretur diuinu & orthodoxu Euageliu ab abstinentia & ieiunio initiu sumere. Euageliu verò nouellu ab Haeticis Germaniae excogitatum atq; confectum, ab ingluuie & ebrietate, Dæmone esum vetitorum suadente, omnino exordiū capit. Nam vt olim primos parentes ad gustatum vetiti fructus suis suasionibus & fraudib9 perlexit, atque ad violandum Diuinum praceptum impulit atq; pertraxit: haud dissimili ratione equidem hos miseros, & carni deditos haeticos seduxit atq; decepit, ad Ecclesiamq; salutare leges contendas sollicitauit. Veru hoc primis illis parentibus infeliciores existut, qd illoru oculi peccato admissio aperti sut, & cognouerut se esse nudos, istoru oculi verò crapula, gulaq; clausi sut, vt peccatu quo se atq; alios miserè pdunt, no solu no agnoscat, sed etia impudentissimè, atq; obstinatissimè defendat. Nos igitur Ecclesia Catholica cu in Quadragesima, tu in alijs anni temporibus ieiunia salubria nobis indicet, taqua matrem pietissimam amplectamur, Christumq; suo exemplo ieiuniu nobis suadentem, libeter consectemur atque imitemur. Deinde Christus carnem ieiunio macerans, sacrificiu Deo acceptissimu obtulit. Vt enim Spiritu suum per iugè deprecationem Deo Patri offerebat, ita & corpus per ieiuniu sanctificas, holocaustu in odore suauitatis offerebat, vt hac salutaris antidoto, qd Adam per gula vitium ami-

Quibus ad vincendum Dæmonem armis Christus fuerit vsus.

1. Pet. 5. Quos feret Dæmo inuadat.

Gen. 3.

Ioan. 13.

Infra 20. & seq.

Tractationis huius ordo, & partes.

Quare Christus ieiunauit.

Pseudoeuageliu Lutherano vnde sumat exordium. Gen. 3.

Ibidem. Nostri seculi haetici primis parentibus quanto sint infeliciores.

II ratio ieiunij Christi.

fit,

III. ratio.

fit, Christus suo nobis ieiunio restitueret atq; compensaret. Adhac, cõgressurus cum Dæmone, qui infirmus est & inualidus, nisi Carnem nostram pro se habeat, Christus illam affligendo, ipsu Dæmonem armis suis spoliavit, atq; aded impotentem reddidit. Et si autem Caro Christi factissima obedientem se praestare t Spiritui, & nihil vnquam contra rationem recalcitraret: tamè quia congressum cu Satana, & ieiuniu non nisi nostra causa suscepit, cu Caro nostra perpetuo rebellet, atq; Spiritui perpetuu bellu indicat, quid nobis facto opus sit, suo exemplo monstrat: nam qui putat se victoria de hoste maligno cosecuturu, Carne nodu expugnata atq; domita, is se ipsu, meo qui de, & omniu iudicio, vehemeter seducit: qui autem carnem (quae receptaculu atq; asyly Diaboli est) reprimat, flagellatq; is verè intelligat se simul Satanam reprimere atq; flagellare. Docet etia, post baptismu non esse otia du, veru toto pectore incubendum in ea cura, vt corpus rationi subdamm, eiusq; motus & cupiditates, quae ad malu tendut, quoad eius fieri possit, reprimamus. Et si enim per baptismu ab omni sordè peccati mudati simus, remanet tamen in illo concupiscetia, seu fomes, taqua Iebuseus quida internus, seper ad malu sollicitas. Quare qui renati sunt, ignorare non debent, nihil esse ad dignitate filiorum Dei in baptismo parta conseruanda praestantius, qua vitam totam in ieiunio, & sobrietate traduceret. Vnde Leo Papa. ser. 7. de ieiunio 10. mensis doctè atq; elegater, Praesidia, inquit, militia Christiana, dilectissimi, sanctificandis mentibus nostris, atq; corporibus diuinitus instituta sut. Ideo enim diueru temporumq; curriculis sine cessatione temperantur, vt infirmitatu nostraru ipsa nos medicina comoneat. Natura quippe mutabilis, & de peccati labe mortalis, licet etia ia redempta, & sacro baptisimate sit renata, in quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora decliuis. Corrupereturq; naturali desiderio, nisi spirituali muniretur auxilio. Sic ille. Ex quo habes ieiunij necessitate, & effectum.

Satanam reprimat atq; flagellet quis III. ratio, Christi ieiunij.

Ioan. 15.

Caro etia baptizati qualis.

Leo Papa.

proximum, qui quidem est Carnis prohibere contumaciam. Postremò, Christus ieiunium amplexus est, vt cu post illud esuriret, occasione Diabolo praerberet tentadi, qui quandiu non esurijt, ad eu accedere non est ausus. Tamen ante istud ieiunium saepe Christus ieiunauerat. Iudaei etenim quolibet anno in die Propitiationis ieiuniu obseruabant: Leuit. enim 16. & 23. praecipitur: Affligetis animas vestras. Omnis anima qua in hac die afflictata non fuerit, peribit de populis suis Erant & alia certis praestituta mensibus ieiunia, de quibus Zacha. c. 8. Hac dicit Dns exerituu, Ieiuniu quarti, & ieiuniu quinti, & ieiuniu septimi, & ieiuniu decimi, erit domui Iuda in gaudiu & latitia, & in solenitates praclaras: quae quidem religiofissimè Christu obseruasse, dubitare nefas est. No enim venerat soluere legè, sed adimplere. De his tamè ieiunijs a Dno Iesu obseruatis no meminert Euangeliste, quia solu pure personalia, hoc est, ad persona suam (in quantum factus est sub lege) pertinentia, & tempore quo lex durabat: neq; pertinebant ad legem nouam, neq; nobis tradenda erant ad imitandum, ob id merito suppressa sunt. Ieiuniu verò hoc quadraginta dierum personale haud fuit, nec ad Legem Moyfi, vel eius consuetudine spectabat, sed potius ad nouam, quam tanqua legislator traditurus ipse, ieiunium suo exemplo nobis commendauit atque stabiliuit. Atque haec de primo dubio. Deinde acceptauit ieiuniu in numero. 40. dieru, non vltra progrediendo, neq; infra sistendo. In primis vt proderet potestate suam, quae plus, qua humana erat, id est, diuina. Homo siquidem naturaliter vltra septè dies famem sustinere no valet: imò Christus de turbis, quae illum per tri duum ieiunando sustinuerant, Misereor, inquit, super turbam, quia triduo sustinent me, nec habent quod manducant: & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: quemadmodum in ieiunio Moyfi, & Heliae ostensa diuina virtus. Adhac, neque pluribus,

V. ratio.

Christum saepius ieiunauerat. Leuit. 16. Infra. 23.

Zacha. 8.

Matth. 5.

Ieiunij solius quadragenarij Christicur meminerint Euangelistae.

Gal. 4.

Ieiuniu cur quadragenarium Dominus assupsit.

Ioan. 6.

Exo. 24. & 34. 3. Reg. 19.

bus,

Cur nec plu-
ribus, nec pau-
cioribus die-
bus Dominus
ieiunauit.

Deut. 9.

Matth. 9.

Luc. 7.

Ioan. 1.1.

Quibus sig-
nis, & prodi-
gijs bonitatis
suam potius
quā potentia
Christus de-
clarauit.

Quę signa Ie-
su facta Ioan-
nes testetur
esse in Euan-
gelio suo nō
scripta.

Ioan. vlt.

Moyſi & He-
lię ac Chri-
ſti ieiunium
in quo cōue-
niat, ac dif-
crepet.

3. Reg. 19.

bus, neq; paucioribus diebus ieiuna-
re voluit: non quidē pluribus, vt ve-
r^o homo ipse agnosceretur: & vt cer-
tū ac definitū numerum dierū ieiunandi nobis præſcriberet, non pau-
cioribus, ne minor seruis, Moſe &
Helia videretur, atq; aded Christuſ
legi conſonus atq; Prophetis prode-
retur. Etſi autē Moſes bis 40. diebus
ieiunauerit, antequā acciperet tabu-
las Legis, vt habes Deut. 9. Christus
tamen non niſi ſemel hoc quadra-
genarium ieiuniū abſoluit: nam finito
hoc ieiunio, Christus prædicationi
verbi Dei, atq; edendis miraculis o-
peram dedit, conuerſabaturq; cum
discipulis & turbis, ita vt ieiunio iſti
40. dierum ſimili, locus eſſe non poſ-
ſet. Nam ſi ieiunaſſet, Euangelizta
vtique nobis tradidiſſet: & ſigna,
quę ad exerendam vim atque poten-
tiam ſuam edebat, vel pauca ſuffice-
rent, ſatisque eſſe videtur, ſi in gene-
re ſcribantur. Perinde enim eſt fidei
noſtrę confirmandę, ſcribere tres
mortuos fuiſſe ſuſcitatos, ac mille.
Signa verò, quę declarandę ſuę bo-
nitatis, ac munificentię gratia ope-
rabatur, multa eſſe oportuit: cuius-
modi ſunt ſanitates, Dæmonum ex-
pulſiones, ac ſimilia, quo ſignifica-
ret, ſe potius charitatem ſuam, quā
potentiam patefacere voluiſſe. Quę
verò ad mores noſtros informandos
ædificandosq; operatus eſt Domi-
nus, niſi ſcripto nobis eſſent tradita
frustra à Chriſto facta fuiſſet. Quod
ergo dicitur à Ioanne: *Multa quidem
& alia fecit Ieſus, quę non ſunt ſcripta
in libro hoc, &c.* de miraculis, non de
operibus, quę ad mores ſpectant, ibi
eſt ſermo, quibus fides cōfirmatur.
Ex quo ibidem ſubdit Ioannes: *Hęc
autem ſcripta ſunt, vt credatis quia Ie-
ſus eſt Filius Dei.*

Etſi autem Moyſis & Helię, ac
Chriſti ieiunium in dierum nume-
ro conueniant, & in hoc quòd vir-
tute ſupra naturę vires poſita tan-
diū à cibo abſtinerent: eſt tamen dif-
criminis non nihil. Etenim Moy-
ſes diuina virtute, atque familiari
colloquio cum Deo ſuſtentatus eſt,
Helias autem virtute partim natu-

rali, partim cœleſti ieiunium tulit.
Cum enim Angelus panem, & a-
quam illi attuliſſet, dixiſſetque: *Co-
mede & bibe: grandis enim tibi reſtat
via.* ſubditur: *Et ambulauit in fortitudi-
ne cibi illius quadraginta diebus, & qua-
draginta noctibus vſque ad montem Dei
Horeb:* vbi innuitur quodammodò,
naturaliter ſuſtentatum tot diebus
per virtutem inditam illi cibo. Iſta
tamen fortitudo cibo ſupra natu-
ram collata eſt: quoniam nullum a-
limentum ſemel ſumptum in tam
parua quantitate, tanto tempore ex-
viribus naturę poſſet corpus robu-
ſtum, & ſanum vegetare: at Moſes
bis quadraginta diebus ieiunium ſu-
ſtinuit nullo omnino cibo aſſum-
pto, ſed tātum diuino colloquio eſt
confirmatus: Chriſtus autem man-
ſit prorfus abſque vſlo cibo potu-
que diebus quadraginta, non ex vi
ac ſubſidio cibi alicuius præſumpti,
vt Helias, ſed ex virtute Dei, quam
Moſes munere diuino habuit, Chri-
ſtus autem à ſe ipſo, quando quidem
Deus eſt.

Quod autem aliqui tradunt, Mo-
ſent & Heliam per illos quadragin-
ta dies ieiunantes, eſuriem ſuſtinuiſ-
ſe, quia homines erant, Chriſtum
verò, qui Deus erat, minimè eſuriſ-
ſe niſi exactis illis diebus, haud veri-
ſimile videtur. Nam ſi Patres illi il-
lo tempore eſuriebant, à prima die,
qua ieiunium inchoarunt, naturali-
ter ſecuta fuiſſet fames: quę cum ſit
grauiſſima pœna, illam quadraginta
diebus tolerare, mortetēporali eſſet
deterius: nec eſſet illa pœna abſimi-
lis pœnis inferni, in quibus homi-
nes licet ſufficientem cruciatum ad
mortem habeant, moriuntur tamen
nunquam: hanc verò pœnam tā gra-
uē vſli Deus viuenti leuiter inflixiſ-
ſet. Quòd ſi Deus Heliam famis tē-
pore ſupra naturam paſcebat, mit-
tens quotidie per coruum bis panē
& carnes, ne aſſigeretur: pbabile nō
erat eum fame cruciari voluiſſe per
40. dies, quando præcepit ei ambula-
re. Cū etiā textus dicat, quòd ambu-
lauit in fortitudine cibi illius per
40. dies vſq; ad montē Dei Horeb,

Vnde Helias,
vnde Moſes
tot ieiunium
dierum ferre
potuerint.
Exod. 24.
Infra. 34.
Deut. 9.

Mofes, & He-
liam (vt nec
Chriſtum) cū
eſurie mini-
me ieiunalle
vt quidā tra-
dunt.
Autor. ope-
imperſ. in
Matth. ho.
5. tom. 2. o-
perum D.
Chryſoſ.

3. Reg. 17.

non

Quibus Chri-
ſtus in ſuis a-
ctionib^o qua-
dragenarium
numerū ob-
ſeruauit.

B. Auguſt.
lib. 4. de Tri-
nit. c. 6. &
alibi, tom. 3.
Matth. 27.

Exo. 24.

3. Reg. 19.

Exo. 16.

Deuter. 25

Iona 3.

non videtur quomodò eſurierit: nā
q; ſi fame langueret, cōficiendo iti-
neri minimè par fuiſſet.
Præterea hic numerus quadra-
genarius in multis actionibus à Chri-
ſto obſeruatus fuit. In primis enim
ipſe natus eſt ferè poſt quadraginta
ætates vel ſecula, quę quidem qua-
ter mille annos cōficiunt. Deinde
quadraginta dierum hebdomadibus
plenis atque integris manſit in ve-
ro Virginis: adhęc quadraginta die-
bus moratus in Bethleem eſt, ante-
quam præſentaretur in templo. Qua-
draginta etiam mēſibus prædicauit,
vt cōmunis eſt omnium conceptus,
nempe tribus annis cum dimidio:
nam totidē prædicaturus Antichri-
ſtus exiſtimatur. Quadraginta horis
præterea iacuit in ſepulchro, vt do-
cet B. Auguſtinus, rationem ducen-
do ab hora nona, quando emiſit Spi-
ritum, vſque ad auroram Dominicę
diei. Item quadraginta diebus à re-
ſurrectione, verſatus eſt cum diſci-
pulis ſuis, antequam in cœlum con-
ſcenderet: ita etiam nunc quadra-
genarium ieiuniū voluit ſuſtinere. Vt
enim Moſes, vt legem ferret, tanto
tempore ieiunauit, ita Chriſtus le-
gem nouā laturus, à cibo abſtinuit,
quemadmodum Helias pugnaturus
cum Achab ac Iezabele, per qua-
draginta dies nihil omnino guſta-
uit, ita Chriſtus bellum indicturus
dæmoni atq; impię Synagogę, ſimi-
li ieiunio armatus progreſſus eſt.
Quadraginta annis peregrinati ſunt
filij Iſraël, antequam intrarent in ter-
ram promiſſam: & Chriſtus totidem
diebus ieiunio afflixit animā ſuam,
vt nos in Terram viuientium intro-
duceret. Lege cautum erat, ne ma-
giſtratus iuſtè aliquem ad virgas fla-
gellaq; condemnans, vltra quadra-
ginta excederet ictus: ita Chriſtus, p
nobis quadraginta ieiunij pertulit
ictus. Niniuitę, ad prædicationem
Ionę per quadraginta dies pœnitē-
tiam agentes, excidium ciuitatis in-
tentatum declinare promeruerunt:
fic etiam Chriſtus iuſtam vindictam
peccatorum noſtrorum, atque gehē-
næ ſupplicium per hanc ſuam affli-

ctionem & pœnitentiā ſuſtulit. Hic
autem numerus, vt quidam ex Patri-
bus docent, vitam Chriſtianam aptè
exprimit, quę decem præceptis De-
calogi impletis, per quatuor Euan-
gelia à nobis tranſigitur: vt intelli-
gamus, nobis dum viuimus, ieiunio,
atq; pœnitentię eſſe vacandum. Ad
hęc, cum nos homines ex quatuor
elementis conflati ſimus, atque per
voluptates blādas corporis, quas ca-
ptamus, decem præcepta Domini
violamus, rectè quadragenarius, nu-
merus eſt tranſgreſſionis. Cumque
iuxta meſuram delicti ſit futurus
plagarum modus, dignum eſt, vt car-
nem noſtram quater decem diebus
affligamus. Præterea, numerus iſte
ad peccati remiſſionē pertinere vi-
detur: partes enim eius, quę aliquo-
ties ſumptę ipſum totum reddunt,
quingenta conſtituūt. Videlicet
vnum, duo, quatuor, quinque, octo,
decem, viginti: quingagenarius au-
tem numerus ad Iubileum, & remiſ-
ſionem peccati ſpectat: vnde & quin-
quageſimus pſalmus à Dauide ad im-
petrandam Dei miſericordiā, ac cul-
pæ remiſſionē editus eſt. Et in quin-
quageſimo die poſt Paſcha celebra-
tur dies Pētecoſtes, in qua datus eſt
Spiritus ſanctus. Quadraginta ergo
nobis diebus ieiunandum eſt, ſi gra-
tiam venię delictorum obtinere, &
Spiritus ſanctum volumus impe-
trare. Adde etiam, quòd hic nume-
rus dierum, vt autor eſt B. Grego-
rius, ad decimę totius anni ſolutio-
nem facit. Namq; ex lege primitias
ac decimas Deo debemus, neque re-
rum tantum, ſed etiam temporis.
Quatuor autem anni tēporibus me-
ritò ieiunamus, in Vere, ſtate, Au-
tumno, & Hyeme, quaſi primitias
nouī tēporis Deo offerentes. Porrò
numerus quadragenarius decimam
totius anni conſtituit. Conſtat em̄
annus 365. ferè dieb. 300. autem &
60. decima ſunt 36. Verum quia ſex
dies ſuperſunt, pro eorum decima
ponitur vnus dies, & fiunt 37. qui-
bus ſi addas tres dies pro primitijs
quatuor temporū in Vere, efficitur
integer numerus noſtri ieiunij qua-

Cur nos qua-
draginta die-
bus ieiune-
mus.

Exo. 20. &
ſeq.

II. ratio.

III. ratio.

Aſt. 2.

III. ratio.
B. Greg. ho-
mil. 16. in E-
uangel. poſt
med. tom. 2.
vlt.

Leuit. 27.
Decimas, re-
rum, & dierū
Deo debem^o,
ait Gregor.

draginta dierum. Christus enim ita ieiunauit, vt nos instrueret, debitum hoc decimarum Deo nobis esse pēdendum. Hæc de secundo.

Quare Christus dicitur ieiunasse quadraginta diebus, & noctibus.

LUC. 4.

Ad tertium, dicitur ieiunasse Dñs quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quia hîc dies artificiales contra noctes distinguuntur: Lucas quadraginta diebus tantum dixit, sci licet naturalibus: & quia in eis nunquam comedit, vt expressis verbis docet idem Lucas: *Agebatur*, inquit, *in Spiritu in deserto diebus quadraginta, & c. & nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis postea esuriit.*

Esa. 58. Mauri quorum exēplo, & quando ieiunium soluāt, teste Tertuliano.

Tertull. Christum toto illo tempore quadragenario nil omnino gustasse.

Moris siquidem Iudæorum erat, per diem animam affligere, sub vespere autem siue nocte cibum sumere: quos hodie Mauri imitati, non nisi de stella visæ licentia ieiunium soluunt: vt Tertullianus est autor. Ad hæc, homo temperatus cibum ferè non sumit nisi vrgēte fame, aut valetudinis recuperandæ causa. Christus ergo omnino temperantiæ exēplar, cum tantum post illos dies exactos esurierit, proculdubio cibo villo ante illam esuriam non est usus. Nam si morem Iudæorum sequutus ieiunantium, cœnam sub noctem sumpisset, Moyse atq; Helia, qui per quadraginta dies nihil ne gustarunt quidem, longè inferior fuisset inuentus. Neq; vrget quod dicitur Mar. 1. quod Iesus erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tētabatur à Satana: eratq; cū bestiis, & Angelis ministrabant illi. Si ergo in cibo, & potu ministrabant, videtur illis diebus cibo usus fuisse: respōdemus enim, Angelos nequaquam ministrasse Christo nisi post quadraginta dies peractos, consummataq; omni tentatione: nam cū diabolus à Christo recessit, Angeli accesserunt, & ministrabāt ei, vt refert Matthæus. Quod ergo ait, *Et ministrabant ei*, perinde est ac si dixisset, ministrauerūt, præteritum imperfectum vsurpado pro perfecto. Nam simili ratione interpretandum est illud quoq;: *Et erat in deserto: & tētabatur à Satana*: quæ sub eorum verborum tenore & consequentia continentur: interpretandū

Si nil omnino gustauit, cur ei secundum Marcum, Angeli ministrabant.

Hebraismus.

est siquidem, Fuit in deserto: & tētabatur est à Satana, Græcè enim habetur *Πειραζόμενος*, id est, tentatus, vel tētationem patiens, apertè enim Matthæus & Lucas testantur completis quadraginta diebus Christum esurisse, & tunc primum dæmonem ad tētandum accessisse. Quare mihi verisimile nequaquam redditur quod Euthymius & Caietanus, ac alij recentiores permulti adnotarunt, Christum per illos totos quadraginta dies fuisse tētatum atq; vexatum à diabolo: videlicet per ignauiam, somnolentiā, tristitiam, atq; alia generis eiusdem, de quibus vt plurimum spiritales viri tentari atque infestari solent: quod ex Origene videntur hi omnes accepisse: ait enim homil. 29. in Lucam initio: *Quadragesima diebus tentatur Iesus, & quæ fuerint tētamēta, nescimus. Quæ idèd forsitan prætermissa sunt, quia maiora erant, quam vt literis crederentur. Et si sic oportet dicere, sicut mundus capere non poterat omnes libros, si scripta fuissent, quæ fecit, & docuit Iesus, sic quadraginta dierum tentationes, quibus tētatus est Dñs à diabolo, mundus ferè non poterat, si Scriptura docuisset.* Hæc ille. Sed pfectò neq; verisimile videtur ob id suppressas fuisse silentio tentationes quadraginta dierum, & alie num à textu Euangelico esse videtur, qui refert tētationes Christi ab esurie orsum accepisse: quare asserendum est, per id quadraginta dierum spatium quietum atq; tranquillum sacrificio corporis atq; animi sui Deo Patri offerendo incubuisse.

At enim quærent nonnulli, Quid ergo illis quadraginta diebus in deserto Dominus egit? Videlicet ne ageret nihil, & in otio maneret, fingimus eum suggestionibus ac telis Satanæ restitisse. Respōdemus, per id tempus ministerio verbi Dei, atq; docendis quæ ad eum veniebāt turbis, minimè vacasse, vt quidam opinati sunt, nam de hoc nihil refert Scriptura. Deinde solitudinem atq; ieiunium, quibus se affligere volebat, impediisset. Quare statuendum est, illum solitarium obsecrationibus, ieiunijs, diuinis laudibus, atq; gratiarū

Christum non nisi post ieiunium à diabolo tentatum fuisse. Euthym. Caiet.

Origen. tom. 2.

Ioann. 7. 11.

II. ratio.

Quid egerit in deserto Christus illis quadraginta diebus & noctibus ieiunans.

Si vitæ Christus austerior, Ioannis instar Bapt. non debuit potestatem ieiunium? Matth. 11.

actionibus, acriter incubuisse: nam precatio comes ieiunij indiuidua esse debet: vt quod corpori per abstinentiam subtrahitur, Deo per preces offeratur.

Quod si obijcias, Christum ergo vitam austeram, sicut Ioannem Baptistam, profiteri non decuit: præsertim cū Matth. c. 11. Dominus dicat: *Venit Ioannes neq; manducans, neq; bibens: & dicit, Demonium habet. Venit Filius hominis manducans ac bibens: & dicit, Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* Si ergo Christus nihil per illos dies comedit, in immensum austerior esset Ioannē. Respondemus, Christum me diocrem tantum vitam fuisse profectum: & ieiunium quadragenarium nequaquam est ad austeritatem referendum, quæ afflictionem carnis significat, ex immoderata, vel excellenti abstinentia. Christus autem illo tempore nequaquam afflictus fuit, neq; esuriuit, cū fuerit diuinitus sustentatus, & antea cibus communibus veteretur: idèd nihil austeritatis fuit illi tali ieiunio; & Ioannes semper austerius vitæ genus vsurpauit, & coluit. Nam alias diceremus, Moysen & Heliam Ioannē austeriores fuisse, cū quadraginta numero dierum cibi omnis expertes perseuerauerint. Propterea etiā minimè est Christus in epadus, quod post ieiunium ad communem vitam descēderit, & communibus ac consuetis fuerit usus cibis, adèd vt voracem & potatorem Hebræi illum appellauerint, & discipulos eius coarguerint quod non ieiunarent, sicut illi Ioannis: vt existimari potuerit Christus similis homini illi, qui turrim cœpit ædificare, & non potuit cōsummare, illiq; coherere quam protulit ipse sententiā: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Censemus enim neutiquam Christo, vt diximus, idcirco dandum esse vitio, quoniam eius vitæ singularis personæ non erat, nec ad vnum vitæ genus instituendum venerat: sed Christi vitæ, eius nimirum, qui caput & Doctor mundi vniuersi à Patre erat

Exhibet in se 34. 3. Reg. 19. Quare Christus post ieiunium vitam redijt. Matth. 11. Supra 9.

Luc. 14.

Supra 9.

destinatus, omnium vtilitati atq; exemplo proponenda erat: quare opus fuit, vt in eo austerioris vitæ ac perfectioris; ac rursus etiam vitæ minus perfectæ atque communis prælueret exemplar. Demum suo ieiunio nobis Dominus ieiunandi formam videtur tradidisse: atqui nos ieiunij per quadraginta dies in deserto permanendò, capaces minimè fumus: debebat ergo Christus quotidie aliquid sumere in alimentum, vt nos rectius instrueret, ne aliquis nostrum, tale, hoc est, sine villo cibo ieiunium attentaret, atq; seductus, mortis se periculo exponeret. Dicimus, ieiunium Christi partim ad exemplum nostrum, partim verò ad suam vim, potestatemq; declarandam assumptum fuisse: & exinde quod virtutem Dei indicat, nobis ad imitandum non est propositum, nempe vt quadraginta diebus continuis a cibo profus abstinemus: quod in Christo admirandum est, ac venerandum: quatenus verò ad documentum nostrum susceptum est, debemus ieiunare, eumq; pro modulo ac virili nostra, sicut & in reliquis eius virtutibus, imitari. Quemadmodum enim ad crucem ferendam suo nos facto & exemplo Christus inuitat, neq; tamen nos parum cum illo gestamus, nempe crucem debiliorem, atq; viribus nostris imbecillioribus magis accommodatam, atq; in eo Christi inuitationi volutariq; obsequimur: ita similiter de ieiunio sentiendum est. Decet namq; talia esse Christi capitis nostri ac mediatoris, tam perfecta, & omnibus absoluta numeris exempla, quæ et si nos ex parte imitatione consequi, non tamen omnino assequi possumus.

Deinde ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt inueneret, fore permultos, qui meritum ieiunio diei partim, noctu obscuris & tenebrosis operibus perderent: tales namq; interdum ieiunant tantum, non noctu: & simul cū ieiunio corporis a cibo, ieiunabat Dominus abstinereq; ab omnibus aliorum sen-

III. ratio.

Ieiunium Christi quadragenarium quatenus nobis imitandum non est, quatenus verò sit.

Matth. 16. Qualem Christum verò nos crucem gestemus.

II. ratio, cur Christus ieiunauit quadraginta diebus, & noctibus.

II. ratio, ni-
mrum tropo-
logica.

Quid quod
quadraginta
dies, noctes-
q; in Accusa-
di casu, Do-
minum ieiun-
asse, dixit E-
uangelista.

Exo. 24. &
34.
3. Reg. 19.

B. Chrysof.
tomo. 1. in
princip.

Chrysofomi
de vijs publi-
cis, & ieiunij
tempore pul-
cherrima si-
militudo.

Duos dies
Quadragesi-
mæ in hebdo-
mada, Græci
& more quos
minime ieiun-
arent.

suum commoditatibus, quibus hu-
mana infirmitas fouetur, & conser-
uatur. Erat quippe Christus in de-
serto, non solum sine cibo & potu,
verum etiam sine tecto, sine lecto, si-
ne societate, & colloquio. Docemur
insuper iuxta tropologiam, nocte, &
die, in prosperis & aduersis, vt & à
peccatis spiritalibus, quæ occulta vt
nox sunt, & à carnalibus, quæ mani-
festa vt dies, diligenter caueamus, ie-
iunemusq;.

Ad hæc & illud pondera, prudens
lector, dixisse Euangelistam (vt Græ-
ce legitur) in casu Accusandi, quadra-
ginta dies, & quadraginta noctes, non
autem in Auferendi, diebus & nocti-
bus: quartus enim casus seruit conti-
nuationi temporum: ne forte intel-
ligas illum ieiunasse quadraginta die-
bus disiunctis & minimè continuis:
quod nequaquam magnum deberet
videri, nec miraculum fuisset; vince-
returq; Christus à Mose & Helia, qui
dies quadraginta continuos absque
vilo cibo ieiunarunt: tum vt intelli-
gamus, nobis totidè dies sine inter-
ruptione esse ieiunio impendendos:
quanquam, vt docet Chrysof. ho-
mil. in Genes. 11. ob infirmitatè no-
stram non desint solatia, & dies fe-
riati: ait enim magnus ille Pater: *Quæ-
admodum in vijs publicis sunt stationes
& diuerticula, in quibus fessi viatores &
respirant, & quiescunt, vt alacrius postea
iter suum conficiant. Et sicut in mari lit-
tora sunt, & portus, vt in eos se recipiant
nauigantes, & expectent donec vëtorum
impetus conquiescant, & sic iterum na-
uigare incipiãt: ita & nunc his, qui in hac
quadagesima ieiunij cursum suscepere,
quasi stationes & diuerticula, & littora,
& portus, per duos hebdomada dies Dñs
largitus est, vt & corpori aliquantulum
ieiunij labores remittantur, & animam
refocillent ieiunantes: & exactis duobus
illis diebus, in pulchre cepto itinere ala-
criter pergant.* Hæc ille eleganter. Dies
verò illi duo erant Sabbati & Domi-
nicæ, qui de more Ecclesiæ Græcæ
non ieiunabatur: at Latina Ec-
clesia ieiunio Quadragesimæ non sub-
trahit nisi dies Dominicos. Atque
hæc mihi dicta sint contra illos, qui

tentant in quatuor partes diuidere
ieiunium Quadragesimæ, ne conti-
nuatū tãtopere molestum reddatur
ac graue; vel hominū arbitrio relin-
qui, vt ieiunent pro voluntate sua
quadraginta dies, cum commodum
est illis, & vires sibi adesse sentiunt.
Sed certè magna Dei Ecclesiam re-
gentis sapientia effectum est, vt nec
in quatuor partes diuidatur ieiuniū
Quadragesimæ, nec hominum arbi-
trio permittatur, sed tempus & dies
præscribantur. Effet enim illusio di-
uini præcepti; & nunquam ieiunaretur,
& vt milites ad discretionem (vt
dici assolet) viuētes, indiscretissimè
uiuunt, ita ad discretionem ieiunā-
tes, indiscretè agerent. Neq; est æ-
grotantis ipsius, sed medici, dietam,
& ciborum delectū præscribere in-
firmo. Cõstituerentur etiã in anno
quatuor carnis priuia, vt vocāt, aut
Bacchanalia, & quater insanirēt ho-
mines, cum nunc tantum semel insa-
niant. Diuisi præterea ieiuniorum
dies non vsq; ad eò affligerēt & ma-
cerarent carnem, quemadmodum si
sine interruptione ieiunentur. Nam
Gutta cauat lapidem (vt est in prouer-
bio) non bis, sed sæpè cadendo. Simul e-
tiam omnes ieiunantes magis placā-
mus iram Dei, quemadmodum simul
orātes: & quod fortasse vnus per se,
ac precibus à Deo non impetraret,
per obsecrationem communem, &
ieiunium in communi factum obti-
netur: vt constat de Niniuitis: vt na-
uis quæ ab vno solo trahi nequit, à
pluribus trahētibus edito celeuma-
tis symbolo, quod volumus, ducitur.
Adde, quod vnus exemplo alterius
magis ad ieiunium incitatur, anima-
turq;: id quod in ieiunio priuato lo-
cū non haberet. Ac postremò cum
simul ieiunamus, maiori facilitate
habetur copia ciborum Quadrage-
simaliū, & magis imitamur Christū,
Apostolicamq; siue primitiuam Ec-
clesiã, sic ieiunantes. Hæc de tertio.

Ad quartum autem, dicitur in tex-
tu: *Postea esuriit.* Quatuor modis fie-
ri potest, vt quis longo tempore ie-
iunus maneat. Primò quidè, ex de-
bilitate caloris stomachi, sicut cõstat

In eos, qui
quadriperti-
tè, non conti-
nuate Qua-
dragesimam
ieiunant.

I. ratio con-
tra hunc abu-
sum.

II. ac III.

Quid lib. 4.
de Ponto, t-
leg. 10.
III. ratio.

Ion. 3.
Plurium pre-
ces cõiunãre
quales videri
possint.
V. ratio.

VI. & postre-
ma.

Duo ex qua-
tuor modis
signatur, qui-
bus Christus
tot dierum
ieiunium mi-
nime susti-
nuit.

Martial. li-
bro 13. de
Glire.

II. modus.

Gen. 2.

3. Reg. 19.

III. modus,
Mosi, Helia,
& Christo cõ-
munis, ieiunij
quadra-
ginta dierū,
& noctium.

Exod. 24.
& inf. 34.
Dan. 10.

III. modus,
& vltim⁹, mi-
nime etiam
Christo incõ-
ueniens, aut
impossibilis.

Christi esu-
ries tam diu-
turna vlla si-
ne molestia,
qualis.

de Glire, qui toto hyberno tẽpore
nihil edit, de quo Martialis ait:

*Tota mihi dormitur hyems: & pinguior
illo*

Tẽpore sum, quome nil nisi somnus alit.
Quare cibus præsumptus toto illo
tempore vitã illius sustinere potest.
Similia propè feruntur de vrfo. Ve-
rùm Christus optimi, robustiq; tem-
peramenti erat; ac proinde cum in-
nato calore præstaret, talia de illo ne-
fas est cogitare. Deinde potest esse
tanta alimenti virtus, quæ vitam ad
multos dies producat: quemadmo-
dum de ligno vitæ testatur sacra Ge-
nesis, quod quidem degustatum vi-
tam in æternum proferebat: & de ci-
bo illo, in cuius fortitudine ambu-
lauit Helias. Verùm profectò Chri-
stum cibum aliquem magnæ virtutis
sumpsisse, neque legitur, neq; con-
stat. Ad hæc solet interdum animus
contemplationi, & cibo superno tã-
topere intèdere, vt vires inferiores
vegetationis, & nutritionis, & mo-
tus suspendantur: velut cum quis ve-
hementi atq; acri cogitatione apre-
hendit aliquid oculis apertis, vt etiã
ante se transeuntes non cernat, aut
non discernat: atq; ita ex redundã-
tia cibi spiritualis, quo animus ipse
pascitur, corpus quoque eorum sus-
tinetur. Et hac ratione Moyses du-
plex ieiunium quadragenarium sus-
tinuit, & Daniel trium hebdomada-
rum spatio planè ieiunus permãsit.
Adde etiã, quod huic maxime præ-
stari potuit virtute diuinitatis hu-
midum vitale conseruantis, impediẽ-
tisve famem (omnis siquidem crea-
tura in potẽtia obediẽtiali, vt Theo-
logi loquuntur, ad Deum est) vel sus-
pendentis actionem naturalem in
cibo, vt tot diebus permaneret ille-
sus; vel deniq; vim aliquam occultã
cibo quem manducauerat, commu-
nicantis: nam omnibus his modis
miraculum ab illa immensa, infinita-
q; Dei virtute edi potuit. Atq; ita
fames quæ consecuta est dierū qua-
draginta ieiunium, mortifera non
fuit, sed consequens initium ieiunij
à Christo facti. *Quemadmodum si
ignis lignum comburat intra horã,*

& suspendatur eius actio per qua-
draginta dies, æ rursus finatur age-
re, profectò nõ erit combustū post
illos dies, nisi quod horæ illius tan-
tulo spatio consumi potuit. Et ita
planè de Christi esurie est sentien-
dum & opinandum. Nec enim illū
magis afflixit, quàm antequam ieiu-
nare inciperet, affligebat; postea ta-
men vsque ad finem tentationum af-
flictus: antea tamen per illos quadra-
ginta dies afflictabatur ex solitudi-
ne, aëris intemperie, loci incommo-
ditate, & bestiarum cõmercio. Quã-
obrem nequã probabile esse exi-
stimo quod quidam tradunt, Moy-
sen, & Helia totis quadraginta die-
bus esurisse: nam fuisset ingens, &
intolerabilis cruciatus, semperq; o-
pus esset nouo signo, ne eam senti-
rent. Afflictio etiã in Christo haud
fuit tam moderata ac mitigata, vt
posset per quadraginta dies aliquã-
tulum affligi per inedia. Nam aper-
tè Matthæus, Lucasq; asserunt non
nisi post quadraginta dies esurisse:
ablata autè esurie, aufertur procul-
dubiò & cruciatus.

Voluit autem Dominus post ie-
iunium esuriẽ pati, quo nos instrue-
ret, nobis ita esse ieiunandum, vt af-
flictio nonnulla consequatur absti-
nentiam: nec enim ita expleri cibo
debemus, nullum vt dolorem, cru-
ciatumve sentiamus. Plerique ete-
nim ob ciborum multitudinem qui-
bus se ingurgitant, etsi non à ieiu-
nio, certè à merito ieiunij cadunt.
Nos tamen in principio Quadrage-
simæ obdeprauatos habitus nostros
ante ieiunium esurimus: propterea
tot excogitauimus esurie futuræ an-
tidota, diebus aliquot ante ieiuniū,
quasi genialibus atque Bacchanali-
bus vacando. Quare audiendi mi-
nimè sunt qui dicunt; Non possum
esurire; quia vt esurias, institutum
est ieiunium, & vt per illam, scilicet
esuriam detur locus cibo spiritali
appetendo. Non fecus ac prudens
venator accipitres esurire finit, fa-
meque exercet & fatigat, quo faci-
lius deinde aucupentur. Voluit etiã
per id spatum quadraginta dierum

I. ratio, cur
Christus, Mo-
ses, & Helias
nullam ieiun-
antes esuriẽ
sustinuerint.

Autor ope-
ris imperfe-
cti in Matt.
homi. 5. to-
mo 2. operū
B. Chrysof.
Altera.

Luc. 4.

Quare Chri-
stus post qua-
dragenariū
ieiunium esu-
rierit.
I. ratio.

Hæc Christi
post ieiuniū
esuries quo-
rum damnet
ieiunantium
ingluuiem.

Ieiunium ad
quid institu-
tum.

Simile.

II. ratio.

Ieiunia no-
stra duo ha-
bere debent.

Esurientes, e-
gestateq; la-
borantes ma-
xime curda
mon aggredi
tur, ac tētat.

Prou. 6.
Virgil. lib.
6. Aeneid. a
medio.

Ieiunium quid
sit, & vnde di-
catur.

Quotuplex
ieiunium sit.

Ieiunium na-
turæ, quod
nam illud, a
quibus exigi-
tur.

minimè esurire; ne quidam putēt se
ideircō non mereri apud Deum, q̄
ieiunantes non premantur fame: s̄
tis est enim ab ea voluptate abstinere
propter Deum, & imbecillum ac
macilentum reddi corpus. Debet
præterea nostris ieiunijs esuries di-
uinorum adesse, vt quantum corpus
inedia attenuatur, atq; conficitur, tā-
tū spiritus diuino verbo saginetur.
Disce etiam, demonem maximè eos
aggredi qui esuriunt, & in egestate
viuunt, vt vix vitam sustinere, vel si-
lias maritis locare valeāt. Inde enim
impellitur homo ad omne vitiorum
genus confectandum, & vt Sapiens
ait: *Furatur quis, vt esurientem impleat
animam.* & Poëta:
*Et Metus, & maleuada fames, & turpis
egestas.*

Ex hac vitæ humanæ penuria quidā
furantur, alij etiam in vijs publicis la-
trōcinantur, alij scenerantur, alij si-
moniacam prauitatem amplectūtur,
alij etiam corpus suum aliorum libi-
dini exponunt, quo famē à se expel-
lant, & egestati non subijciātur. At-
que hæc tenus de quarto.

Ad quintū; Ieiunium in cibi, po-
tusq; parsimonia cōsistit. Sumpta est
autem hæc vox ab intestino quodā,
quod in homine semper est vacuū:
atq; ita per metaphorā illa victus ra-
tio, quæ hominis corpus extenuat,
& vacuum atq; inane seruat, ieiuniū
dicitur. Est autē multiplex ieiuniū.
Et aliud quidem naturale, aliud ciui-
le, morale verò aliud, siue philoso-
phicum, aliud Euangelicū, aliud rur-
sus Ecclesiasticum. Rursum horum
quædam sunt spontanea ieiunia, &
voluntaria, alia verò præcepta, seu
necessaria. Deniq; alia inchoata siue
imperfecta, alia verò perfecta. Ope-
ræpretium autem esse existimo ista
fufius explicare. Ieiunium naturæ il-
lud vocatur, quando omni prorsus
cibo, potuiq; parcimus: atq; hoc exi-
gitur non solum in sacrificium fa-
ciente, sed in omnibus, qui ad altare
sanctum accedunt, vt participes fiat
Eucharistiæ. Ita enim salubriter in-
stitutum est & decretum, vt omnes
qui corpore valēt, ante hūc diuinū

& salutarem cibum nullum aliū per-
cipiant. Ieiunium verò morale est,
parcē, & sobriè comedere, ac bibe-
re, quantum temperantię leges præ-
scripserint ad bonarum actionū, &
officiorum rationem conseruādā.
Cuius quidē ieiunij species existūt
duę; altera est ieiunij ciuile, siue phi-
losophici: atq; hoc quidem ieiunij
genus parcitatem, ac moderationem
in alimēto percipiēdo præscribit,
quæ saluti corporis ad morales & ci-
uiles actiones expediens est, atque
necessaria. Quia verò homo ratione
præditus, siue politicus, atque phi-
losophus secundum se corruptionē
naturæ ab originali peccato profes-
cā ignorat, corpus non secus quàm
si valeret, omnisq; infirmitatis esset
expers, gubernat, atq; moderatur; ex
eo fit vt eam victus rationē assumat,
quæ medium virtutis temperantiæ
per excessum vincat: quemadmodū
si quis victus regimen sano tantum
conueniens ægroto præberet, haud
dubiè illi non nihil adferret damni.
De hac autem ieiunandi formula in
Scripturis mentio fit nulla, eo quod
nullam actionem nostram velit esse
purè morale, ac philosophicā Deus,
verum diuinā, diuināq; gloriæ factā
intuitu. Vnde Paulus hortatur nos,
vt gladium portanti, tanquam Deo
pareamus propter cōscientiam, nul-
laq; ratione illi resistamus: *Qui enim
resistit, inquit, ipsi sibi damnationē ac-
quirunt.* Seruos etiam Apostolorum
Princeps Petrus monet ac instruit,
vt dominis suis, nō tantum bonis, &
modestis, sed etiā dyscolis cū omni
timore obediāt. Et in alio loco: *Sine
ergo manducatis, siue bibitis, vel aliud
quid facitis, omnia in gloriā Dei facite.*
Altera species ieiunij moralis, est
ieiuniū Christianū, siue Euangelicū,
quo fideles carnē, vt infirmā cogni-
tam, castigāt magis, arctiori; victus
ratione vtūtur, quàm vel tēperātia,
vel robusta corporis valetudo cōce-
dat, citra tamē vitæ, vel rei ad salutē
necessariæ, vel melioris operis dispē-
dium; atq; eo quidem sine, ne gratię
diuinæ cōsecutionē impediāt caro,
vel eius vfum & exercitium, deniq;

Ieiunium mo-
rale, ciuile,
& philosophi-
cum.

Huius ieiu-
nij cur nul-
quā Scrip-
tura memine-
rint.

Rom. 15.

Ibidem.
1. Pet. 2.

1. Cor. 10.

Ieiunium
Christianū, si-
ue Euangeli-
cum, quod
fit.

Ieiunij huius
Euangelici
vetustas vn-
de compro-
betur.
Num. 30.
Iob. 3.

Eiusdem in-
stituti cau-
sa.

Nisi Adā pec-
casset, ieiu-
nium in ter-
restri paradiso
cur nullū
fuisset.

Gen. 2.
Quale ieiu-
nium fuerit
in paradiso,
& quare præ-
ceptum à Do-
mino.

Ieiunio Euā-
gelico quid
sit cum Ecce-
siastico com-
mune.

Ieiunia vo-
luntaria quæ
nam illa, &
quatenus à
nobis sint ob-
seruanda.

ne æternam gloriam propter carnis
cōmoda amittat. Hoc autē ieiunium
antiquissimum est, quemadmodum
constat ex lib. Numer. c. 30. vbi cō-
memoratur ij, qui vouebāt se se per
ieiunium afflictuos. Idē etiā planū
fit ex Niniuitis, qui etsi post legem
extiterint, legem tamen non audie-
runt, sed solo rationis ductu, & lumi-
ne ad ieiuniū tanquā ad sacram an-
choram cōfugerūt. Ex causis item
antiquum, ac peruetustū esse depre-
henditur. Etenim caro semper ab Adā
infirmā cognita est fidelibus, Deiq;
seruis, atq; spiritui rebellis, pœnitē-
tia pariter & deprecatio: ad quę duo,
natura duce, pro placanda diuina ira
salutariter accurrunt. Nō fuisset au-
tē ieiuniū in paradiso terrestri, nisi
Adā peccasset: aliōqui peccatū fuis-
set, innocentē carnem, & immeretē
propter peccata, vel propter proni-
tatem ad malum, quæ nulla inerant,
punire. Neq; tamen repugnat in pa-
radiso fuisse ieiunium, vel potius ci-
borū delectum, non quidem ad fla-
gellandā carnē, verum ad probatio-
nē: sicut vera interdicitus fuit certi
ligni scientiæ boni & mali esus ad
Adæ obedientiam explorandā. Ver-
um hoc ieiunium Euāgelicū hodie
obseruari potest nullo ciborum de-
lectu, neq; præfixatēporis vlla men-
sura, quatenus quisq; bono spiritu
ductus, vel carnē suā macerare vult,
vel Deo propter offēsas satisfacere,
vel Christū imitari crucifixum, vel
dona à Deo impetrare. Estq; hoc ie-
iuniū Euāgelicū, quasi genus ad Ec-
clesiasticum ieiuniū, hoc est, certis
ceremonijs in qualitate ciborum, &
tēporis mensura præscriptū: nā eius-
modi ieiunio Ecclesiastico d̄ finitio,
& fructus Euāgelici ieiunij cōueniūt,
haud secus quàm homini definitio,
& laudes animalis. Et hæc tenus qui-
dē de ieiunijs cōmunibus, quæ sub
Ecclesiæ præceptū cadūt, diximus.
Alia verò sunt ieiunia volūtaria,
quæ quisq; pro arbitrio suo, & volū-
tate, qua se spōte ad illa adstrinxit,
obseruare debet. Et in his illud est
aduertēdū, non esse tantū faciēda, vt
ob id quod illis inuēbamus, ieiunia

præcepta negligamus. Nam à nōnul-
lis, qui parū vim præceptorū Ecce-
siasticorū cōsiderāt, grauitè pecca-
tur, dū propriam animi propensionē
diuinæ per Ecclesiā declaratæ præ-
ferunt volūtati. Et sanè ingrātū est
Spiritui sancto quicquid ei obtule-
ris, neglecto eo ad quod teneris. De-
mū quędā sunt ieiunia p̄fecta, siue il-
la præcepto adacti, siue spōte nostra
obseruemus, in quibus rigor Ecce-
siasticę disciplinæ in ieiunio p̄scribi
solitæ tenetur, videlicet cū semel e-
ditur in die, & hora p̄scripta soluitur
ieiuniū, & ratio abstinentiæ à carnib⁹,
& alijs phibitis retinetur. Quædam
verò sunt imperfecta, siue inchoata,
in quib⁹ scilicet tantum seruatur ab-
stinentia à carnibus, etiāsi cætera ab-
sint: de quo loquitur Damasc. in li-
bello quodā de ieiunijs ad cometā,
dicens abstinentiā à carnū esu, esse
quoddā ieiuniū. Et Tertull. lib. de
ieiunio in Psychicos vocat ieiuniū
portionale, sic scribēs: *Principalis hæc
species (scilicet ieiunij) in castigatione
victus potest iā de inferioribus abstinentia
operationib⁹ præiudicare, & ipsis p̄ modo
vtilibus, & necessarijs. Nā exceptio edu-
liorū quorūdā portionale ieiuniū est.* Sic
ille. Et in Ecclesia Occidentali exem-
plū huius ieiunij est, q̄ omni sexta
feria, & Sabbato ab esu carnū absti-
nemus vbiq; per totū annū, nisi vbi
Natalis dies Dñi in feriā sextam vel
Sabbatū inciderit, in quo ieiunium
solui tradit Ecclesiæ praxis: & Epi-
phan. in cōpēdiaria doctrina Ecce-
siæ. Tale etiā est ieiuniū quartæ fe-
riæ in quibusdā Prouincijs: nā Apo-
stolicū præceptū de quarta feria, &
pro Sabbato ieiunādis, nō aliter ac-
cepit Ecclesia Latina, etsi videatur
feriam quartam mutasse in Sabbatū,
quo die Christus post Crucē iacuit
in sepulchro: & idcirco seruat ieiu-
nium, id est, abstinentiā à carnibus.
Habet tamen Ecclesia Græca adhuc
illa ieiunia, & distinctū modum ieiu-
nādi illis diebus à reliquis Quadra-
gesimæ diebus, in quibus ieiunatio
præscribitur, seruat. Nāq; vt Euse-
bius Alexandrinus (cuius in epistola
sua decretali mentionē facit Pōtifer

Quæ sint per-
fecta ieiunia;
quæ imperfe-
cta.

Ioann. Da-
masc.

Tertull. p.

Portionale
ieiuniū quod
vocat Tertul-
lianus.

Epiphan. in
fine operum
suorum.

Matth. vlt.
Quæ præter
eā ieiunia p̄-
ter illud Qua-
dragesimale,
& distinctam
ieiunandi ra-
tionē seruet
Ecclesia Græ-
ca.

Euseb. Ale-
xand.

Antherus Papa.

In vtrâq; Ecclesia Græca, & Latina, ieiunia quæ soluantur, quæ minime.

Clemens Roman.

Cur sex diebus, vt B. Petrus inquit, Dominus Apostolis præcepit esse ieiunandum. Luc. 19.

Idem iisdem 4. & 6. ferijs, & Sabbato quare ieiunium indicetur.

Gen. 2. & Exo. 20.

Quo iure ad ieiunandum adstringamur.

Romanus Antherus) in quadam homilia de ieiunio ex 16. quæ extant Græcè scriptæ, docet, non licere ieiunium Quadragesimæ solui ad aduentum amici; licere tamen in ieiunio quartæ & sextæ feriæ. Quod non aliunde oritur, nisi quòd, vt in Ecclesia Occidentali ieiunium sextæ feriæ, & Sabbati, quod attinet ad abstinentiam à carnibus, sub præcepto est, in reliquis voluntarium; ita in Orientali ieiunium quantum ad abstinentiam à carnibus in quarta, & pro Sabbato mandatum est, in reliquis verò quæ circumstant, spontaneum. Et ita soluitur nò quod præceptum est, sed quod spontaneum. Certè Clemens libro 5. cap. 16. de ieiunio sex dierum ante Pascha loquens, ita habet: *Præcepit igitur nobis vt ieiunaremus his sex diebus propter Iudaorum impietatem, atque iniquitatem; admonens nos vt eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Etenim ille quoq; illacrymatus est ignorantis tempus visitationis suæ. In quarta feria & sexta nobis ieiuniū indixit: in illa ob prodicionem, in hac ob passionē. Desinere autem ieiunium in septima die in galli cantu: iussit in Sabbato ieiunare (non quòd oporteat in Sabbato ieiunium seruare, cum in eo cessatio conditi operis sit; sed quòd in illo tantum ieiunare oportet, in quo opifex ipse subitus terram mansit. Hactenus ille, vt perspicias diuersas rationes ieiunandi in quarta & sexta ferijs, & in Sabbato.*

Sequitur vt differamus, quo iure ad ieiunandum adstringamur. Et quidem si sit fermo de illo ieiunio Euangelico, quod seclusis circumstantijs qualitatis ciborum, temporis atque modi constat, iure Naturæ, ac per cõsequens diuino ad ieiunium cogimur. Ius quippe naturæ cupiditatis carnis non esse feruendum, sed repugnandum docet, vtendūq; opportunis esse remedijs: inter quæ extrinsecum vnum est ieiunium, quem admodum præcatio, & Sacramenta; ne dominantur in nobis prauæ appetitiones: maxime verò cum necessitas vrget, hoc remedio tam effica-

ci vtendum est. Hinc B. Augustinus ad Casulanū scitè, & eleganter: *Ego, inquit, in Euangelicis & Apostolicis literis, totoq; Instrumento, quod Nouum Testamentum appellatur, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiuniū. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apostolorum nò inuenio definitum. Hæc ille. In iniuriam autem Ecclesiæ vergeret, imò Spiritus sancti regentis Ecclesiam, si illa tempora ieiunij nò declarasset, maximè in illo feruore, quando tantus erat spiritus. Porro modus ieiunandi non est à naturæ vlla lege præscriptus siue determinatus: Iudæi enim alio modo, Sarceni alio, & Christiani item alio, ac longè diuerso vtuntur. Nec etiam à Scripturis est definitus, nisi olim Iudæis, quia paruuli erant, ac minutè docendi de omnibus. Edocebatur autem de diebus ieiuniorum, vt de die Propitiationis, Leuit. 16. & de alijs Zachar. 7. & 8. Ieiuniū quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Israël. Ex cuius verbis elicitor, falsò Philippum in cap. 6. Matthæi scripsisse, populum Iudæorum nullos certos dies ieiunij præscriptos præter vnum decimi mensis, qui dicebatur expiationis, habuisse. Et Epiphanius in Ebionitas, Hæresi 30. distinguit inter paruam & magnum Iudæorum ieiunium, quod Rabbini veteres quadruplex esse tradunt: de quo Petrus Galatinus lib. 1. De arcanis, cap. 5. Item erudiebantur de modo: nam iubebantur affligere animas suas illis diebus. Qualis autem deberet esse afflictio, ex textu Scripturæ non constat: tametsi ex traditione, & consuetudine ieiunarent vsq; ad vesperam, vt dicitur Iudic. 20. & 2. Reg. 1. Afflictionemque illam esse ieiunium, explicat cap. 30. Numerorum: *Si vouerit, & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cæterarū rerū abstinentiam affligat animā suam; in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nò faciat. Et Esai. 58. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diē affligere hominem animā suam?* Angelus etiam*

Aug. epist. 68. tom. 2. Augustini aurea planè sententia.

Naturæ legem modum ieiunandi, aut Scripturismi nime contineri.

Melanchthonis solum Iudæis ieiuniū decimi mensis præscriptū asserentis, cõfutatur opinio. Epiphani.

Petrus Galatinus. Qua ratione Iudæi debebant affligere animas suas. Leuit. 16. & inf. 23. & sape alibi. Quousq; ieiunarent. Num. 30. Iudic. 20. 2. Reg. 1. Esai. 58.

Dan. 10.

Quo ciborū delectu Iudæi ieiunantes solerent affligi.

Matth. 9.

Dan. 10.

Cyri. Hierosolym. Dupliciter circa cibos, ille inquit, quorundam anima polluitur.

Psal. 125.

Nihil est à deo modo ieiunandi: Christum præscripsisse.

Matth. 9.

Quid illud significet: Cū auferetur ab eis Sponsus, tunc ieiunabunt.

Cur minime expedies, aut cõuentis fuerit, Christum per se ipsum quocumque modo ieiunandi præscribere.

Daniel. 10. dixit: *Ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, scilicet per ieiunium, de quo paulò antè. Nescitur tamen quali ciborum genere, vel potionum delectu affligerentur ieiunantes: ac vt in Veteri Testamento dicitur afflictio, ita in Nouo dicitur Luctus, vt patet Matth. 9. Daniel quoq; ab ea loquendi ratione non abhorret: ait enim .c. 10. In diebus illis ego Daniel lugebam triū hebdomadarum diebus (declaransque quomodo lugeret, subdit) Panem desiderabilem non comedi. & caro & vinū non introierunt in os meum. abstinebat ergo à carne, & vino. Hinc Cyrillus Hierosolymitanus cateches. 14. de cibis loquens: *Duplici modo, inquit, circa cibos quorundam anima polluitur, qui ignorant debitas manducandi causas. Ieiunamus enim, à vino, & à carnibus abstinentes: non quòd hæc tanquam abominationes oderimus; sed quòd præmium expectamus; vt sensibilia despicientes, spirituali deinceps, & intellectuali mensa fruamur; & nunc seminantes in lacrymis, in futuro seculo in exultatione metamus. Hactenus ille.**

Christi autem præceptum expressum nullum extat, vt quidam autumant: nam exemplū Christi per dies quadraginta ieiunantis, minimè habet vim legis diuinæ, quæ modum in ieiunio præscribat: cogemur enim ad abstinentiā quadraginta dierum, nullo cibo ante finem sumpto. Illud autem: *Cum auferetur ab eis Sponsus, tunc ieiunabunt:* vel propheticus fermo est, quod futurum erat, præsignificans; vel si præcepti vim obtinent verba eiusmodi, ad ieiunij substantiam in genere spectant, non autem ad explicandam rationem, modūve ieiunandi. Vt sit sensus: Ablato Sponso, ieiunij lege tenebuntur, nullo tamen tēporis, aut modi præscripto. Sed neq; decebat Christum præceptum de modo ieiunandi tradere, & eius qui Deus, & homo est, tantum erat, quæ per se sunt bona, & solidiora, in quæ dispensatio humana non cadat, per se ipsum præcipere: reliqua verò, quæ variatio-

nem, & cõcessionem recipiunt, per alios ministros suos fidelibus commendare, atque committere, quibus integrum esset, cū ratio, aut necessitas postularet, vel leges latas circa ieiunia abrogare; vel in eis cū quibusdam peculiariter dispensare, vel illas in alias commodiores pro tempore & loco commutare. Ex parte etiam status idem ostenditur. Nam sicut quondam Iudæis tanquā pueris forma ieiunandi præscribenda erat; ita fidelibus in Christo, cū quibus tanquam cum adultis ac maturis viris ipse Dominus egit, nihil præscripsit: tantum enim insinuauit esse ieiunandum, modum, & formam in eorum libertate statuens. Quia enim gratia Dei in Nouo Testamento maior est, atque excellentior, arcere ab erroribus poterit; atque, vt fideles Deo in homine præcipiente pareant, efficiet: non enim, vt illi, increduli esse debebant. Ceremoniæ præterea fidem ponunt: ideo in Sacris literis, quæ per orbem vniuersum circūferendæ erant, scribi haud debuerunt, ne irrifioni Gētilibus essent, & infidelibus. Quare eiusmodi ritus, seu ceremoniæ, traditione, ex qua Sacra Scripturæ fidem habemus, accipiendæ erant; quemadmodum omnia, quæ ad sacrificium, reliquaq; Sacramenta spectant, cum cæteris ad Ecclesiasticam hierarchiam pertinentibus, siquidem hæc ab Apostolis tradita, & ex ore in os vsque ad nos transfusa: atque ita maiestas Scripturæ seruarietur, dum ad minima quæque & priuata non descendit. Nam si hæc in Sacris literis præstituenda forent, multis verbis ob varietatem actionum humanarum vtendum fuisset, corpusque Sacra Scripturæ propè in immensum excreuisset, minusq; gratam, imò odiosam eius lectionē reddidisset. Ita nec decreta vniuersa Pontificum, aut Cõciliorū, quæ circa hunc articulum emanarūt hactenus, haud satis omnia in singulari determinant, sed Doctoribus, atq; vsui Ecclesiæ pleraq; definienda relinquunt: quippe non idem

II. ratio.

III. ratio.

Si Ecclesiæ omnes ritus & ceremoniæ scripturæ traditæ fuissent, quid in de.

III. ratio.

omnibus, nec omni tempore conuenire potest. Ad hæc, si quantum ad modum, & ea quæ circumstant, iure diuino præscriptum ieiunium esset, haud posset ab Ecclesia legibus solui, aut cum aliquo dispensari, cum inferior potestas in præceptum superioris nihil possit. Cum autem iustas ob causas plerumque conueniat dispensari, non debuit ipse, verum pastores Ecclesiæ, eius vicarij, illud indicere, ut, cum opus esset, ipsi leges suas relaxarent, ac remitterent. Et si verò in Scripturis modus præceptus non sit, arctamur tamen ad Ecclesiasticum ieiunium, cuius modum ac formam in quantitate ciborum, mensuramque temporis, Ecclesia præscripsit, videlicet tempore Quadragesimæ, Quatuor anni Temporibus, Virginis, Apostolorumque; ac quorundam aliorum excellentium Sanctorum vigilijs: atque in eis ab esu carniū, ab ouis, atque lacticiuijs abstinere, semel in die edendo: hæc enim sunt, quæ circumstant ieiunium, & quæ ad eius formam, modumve referuntur, quæque ab Ecclesia determinata, & fidelibus commendata sunt in ieiunio obseruanda. Debemus autem Ecclesiæ auidere in primis, quia Christus illi dedit potestatem hæc & similia statuendi, quæ ad faciliorem diuinorum præceptorum obseruationem faciunt, quæque ad Ecclesiæ disciplinam, atque ordinem spectant. Quemadmodum enim Christi præcepto Sacerdotibus facto de sacrificando: *Hoc, inquit, facite in meam commemorationem*, Ecclesia permulta instituit ad ornatum huiusmodi sacrificij peragendi, quæ populo tanto de mysterio edoceret, eosque ad Dei cultum, & pietatem excitarent: quemadmodum etiam leges eidem Sacerdotibus traditam de orando pro populo sibi commissas, declarauit atque explicauit Ecclesia, illos ad horas Canonicas recitandas arctando atque compellendo: similiter in edicto, criminum per exomologesin exponendorum, statuit quoties, & quo tempore, cuique Sacerdoti sit in eunda confessio: simili ratione de ieiunio, quod in Vetere, atque Nouo In-

Ieiunia ab Ecclesia præscripta quænam illa.

Quare seruanda.

Matth. 16. & infr. 18.

Ritus & ceremonie ad Eucharistiæ cultum pertinentes, quæ fuerint instituta.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

strumento præceptum vidit Augustinus, Ecclesia circa modum & formam præscribendam sollicita fuit. Qui verò Ecclesiam non audit, peior est Ethnico, & Publicano, & Christum non audit: dixit enim: *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*: & rursus: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*. Ad hæc, quemadmodum Principes laici ea, quæ vtilia Reipublicæ esse vident, peculiaribus siue ciuilibus legibus, ex iure naturæ, atque diuinæ Scripturæ deductis atque deriuatis, faciunt atque præcipiunt, eadem propemodum ratione Ecclesiæ pastores, qui in Synodo generali coacti, siue Potestates Romani atque vniuersalis Ecclesiæ Episcopi ius & autoritatem habent ex eisdem naturæ & Scripturæ fontibus leges condendi ac statuendi de ijs rebus, quæ ad pietatem & cultum diuinum faciunt, siue de his, quæ ad spiritum nostrum à carnis iugo liberandum, atque libertate fruendum Evangelica spectant. Hinc enim nata sunt illa præcepta & canones Apostolorum de non edendo sanguine, & suffocato, aut idolis immolato; hinc mulieribus datæ de orando in Ecclesia velato capite leges: hinc ratio atque necessitas prophetandi, deique ordine in Dominica cæna obseruando, atque similibus multis, sine quibus Ecclesia in magna confusione ac perturbatione versaretur. Item, si Ecclesia facultatem eiusmodi legum ad fidelis populi bonum condendarum non haberet, peius utique à Domino Ecclesiæ suæ, quam olim Synagoga prospectum atque consultum fuisset. Siquidem illa etiã in his, quæ extra Scripturam erant, leges ieiunij indicabat, quemadmodum ieiunium quartum, & quintum, item septimum ac decimum, de quibus cap. 8. Zacharias loquitur, itemque ieiunium sortitum institutum ab Esther. Imò regno cuiuslibet & familiæ melius esset prouisum, quam Ecclesiæ Dei. Nam & Reges populis sibi commissis, & patres familias domesticis suis, ac domini feruis leges necessarias præscribunt, unde scripsi: *Ab ipso magis regibus, &*

August. loco præscripto ad Ianuarium. Matth. 18.

Luc. 10. II. ratio, ieiunij Ecclesiastici seruandi, ab autoritate Ecclesiæ eiusdem.

Act. 15.

1. Cor. 11.

Ibidem & seq.

III. ratio.

Zachar. 8.

Esther 9.

Prout 8.

& legum

Coloss. 3.

Ephes. vlt.

Heb. 13.

Rom. 14. & 1. Cor. 8.

Ecclesiæ leges de ieiunijs, non esse traditiones humanas, triplici nomine. Matth. 15.

Psal. 81. & Ioan. 10.

Luc. 10.

& legum conditores iusta decernunt; & Paulus ad Colossen. 3. *Filijs, obedite, inquit, parētibus per omnia: & ad Ephes. 6. Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placētes; sed ut serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo, &c.* Ad eum profus modum. Apostolus iubet. *Obedite, inquit, præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilāt quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quod si hac potestate non fungeretur, semper necesse esset disputare & respondere, adeo ut nunquam fideles præstaret se obediētes. Quod si medicis ieiunium vel dietam præscribētibus pro corporis salute, iure ab ægrotis parendum est: quid ni ergo pastoribus ad animi salutem præcipientibus auscultemus? Ut enim bonus spiritus illi corporis præstat, ita malus libidinis ad interitum spiritus tendentis, minori malo famis, quæ corpus cruciat ad tempus, est vitandum ac fugiendum. Quod si ob vitandum scandalum fratris, non sunt vel edendæ carnes, vel vinum potandum, ut tradit doctrina Apostolica: quomodo charitas erit in illo, qui Ecclesiam scindit, & potestati à Deo constitutæ resistit, & consuetudini tam antiquæ aduersatur, atque Ecclesiæ præcepta nihili perdit? Possunt ergo pastores præcepta condere; idque cum Scripturis, & ratione coniunctum est. Et si obijcias, ceremonias libertatem Christianam obruere, atque huiusmodi hominum traditionibus præcepta diuina violari, quemadmodum Christus Iudæis obiecit Matth. 15. Respondemus primum, mandata Ecclesiæ nequaquam posse, neque debere ad traditiones humanas referri; siue eos, qui tales condunt leges, spectes: nam illi non tam homines, quam Vicarij Christi sunt; *Ego, inquit, dixi, Dii estis, & filij excelsi omnes*; neque homines puri sunt, qui Spiritum sanctum habent, atque in legibus ferendis Christum sibi assistentem, iuxta illud: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi*; atque

hos homines Deus audiri à nobis præcipit: siue finem consideres: siquidem Ecclesiæ statuta, canonesque ad diuinas leges facilius commodiusque seruandas viam muniunt; & ad corpus spiritui subiugandum, Ecclesiasticam disciplinam & ordinem retinendum, vitamque æternam comparandam mirifice conducunt. Si verò substantiam ipsius præcepti Ecclesiastici speculeris; deprehēdes nihil aliud esse leges Ecclesiasticas, quam determinationes quasdam ac peculiare definitiones, præscriptionesve eorum, quæ in genere diuina tradunt oracula. Cum itaque diuino præcepto ad ieiunandum, sicut & ad orandum teneamur; quemadmodum ignoraremus modum orandi, nisi Ecclesia illum definiret, ita nesciremus modum ieiunandi, nisi illum nobis aperte suis legibus Ecclesia tradidisset. Omne enim præceptum iuris naturæ, aut Evangelicum, non nisi per se bonum amplectendum respicit, exceptis paucis, quæ ad Sacramenta spectant, quæ media & indifferentia sunt: nec nisi per se malum & fugiendum docet. Ecclesiæ verò præcepta positua occasionem faciendi per se bonum exhibent, ac etiam vitandi per se malum. Et quoniam leges de talibus tempore possunt fieri inutiles, vel iniustæ, vel etiam aliquando incommodæ: ideo cum in vniuersum est inutilis, abroganda est: cum verò etiam alicui redditur incommoda, immutanda, vel relaxanda. Cum enim finis præcepti sit charitas, ut docet Apostolus; eatenus eiusmodi leges vim habere censendæ sunt, quatenus charitati seruiunt, vel pro ea militant: quatenus verò vel in vniuersum, vel in particulari contra charitatem pugnant, eatenus abolendæ, aut relaxandæ, aut certe in bonum sensum sunt interpretandæ, legislatoribus, quorum interest, cum opus est, consultis. Ut si vndique, siue initium, siue medium, siue finem attendas, perspicies longissimo interuallo leges Ecclesiasticas à traditionibus hominum, quas Christus reprehēdit, distare, ac differre.

Quid leges sint Ecclesiasticæ, atque præcepta.

Naturæ, & Evangelij, leges quid respiciant, quid verò Ecclesiasticæ.

Ecclesiæ leges quatenus variari, relaxariue queant.

1. Tim. 1.

Matth. 15.

Deinde

Ecclesiasticos ieiunij ritus & ceremonias, minime, vt Luthe ram mentitur, Christianam libertatem obnuere, aut sopire. Quanta moderatio in eis debet adhiberi.

D. August. tom. 2.

Qui sub lege esse tantummodo censetur, teste Bernardo.

B. Bernardus.

Vtilis ad Ecclesie mandatorum obseruantiam exhortatio.

et

Deinde falsum est, huiuscemodii ritibus Christianam libertatem obrui. Nam per illos peccati occasiones vitamus, materiam amplam exercende gratiae consequimur. Non tamen conuenit, tam magnum esse numerum ceremoniarum, vt per illas a charitatis operibus reuocemur, vt olim Iudaei. Numerus autem earum, & qualitas ab Ecclesia assignanda est in populo Christiano, quemadmodum in religionibus peculiaribus ab earum institutoribus, seu conuentibus generalibus sunt assignatae. Nec debet in duci eiusmodi obseruantia, vt docet B. Augustinus ad inquisitiones Ianuarij epist. 18. quae vel Sacris literis, vel Episcoporum concilijs, vel vniuersae Ecclesiae consuetudini non innitantur. Non ergo adimitur libertas eiusmodi ritibus, verum confirmatur magis ac magis, atque perficitur. Et sub lege ij tantum esse dicuntur secundum Bernardum, qui ita conueniunt de lege, vt de maioribus, qui leges tulerunt, obloquantur, ac murmurent.

Ne vero hic tractatus modum aliam seruatum excedat, reliquis in sequenti tractationem seruatis, hoc loco praesenti disputationi finem imponemus; admonentes omnes, vt oculos mentis aperiant, & Deum in sanctis Patribus, atque Pastoribus loquentem agnoscant, dicto quoque illorum auscultent. Nihil enim magis in haesim, vel schisma homines inducit, at

que praecipit, quam haec non diligenter considerare. Hinc B. Ignatius epist. ad Magnesianos sapienter admonuit: Dignum est, inquit, & vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere. Terribile est enim tali contradicere: non enim visibilem istum quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest a quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed a Deo habet promotionem. Et B. Clemens epist. 1. ad Iacobum fratrem Domini in fine ait: Haec itaque, frater charissime Iacobe, ab ore sancti Petri iubentis accepi, tibi quoque, vt optabas, insinuare studui, vt seruare omnia immaculata praecipias, quia Ecclesiastica non oportet negligenter, sed diligenter expleri mandata. Haec ergo praeccepta nemo credat absque sui periculo negligere, vel dissimulare, quia iudicio Dei ignis aeterni tormenta possidebit, qui Ecclesiastica neglexerit. Qui ergo te non audierit, imo loquentem Dominum per te, ipse sibi damnationem accipiet. Haec enim ille. Postquam igitur Dominus ipse spernitur in contemptu praecceptorum Ecclesiasticorum, & aeterni ignis tormenta sustinebit eorum transgressor, diligenter omnia quae praeccepta sunt nobis, audiamus, impleamus, perficiamusque; ad aeternam gloriam comparandam, praestante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis gloria, honor, laus, & imperium in secula seculorum.

Amen.

D. Ignat. epist. 6. ante med.

Quo loco haberi Episcopus debet. Luc. 10.

Ecclesiastica, vt magis ait Clemens, quomodo oportet expleri mandata.

Ibidem.

Transgressorum poenae quoque supplicium.

TRACTATUS XI.

IN Quo peculiariter de Ieiunio sanctae Quadragesimae differitur.

Sanctorum, qui docent iure diuino praecceptum esse ieiunium, testimonio producantur.

SEQVITVR disputatio de Quadragesimae ieiunio, quae quidem eodem pertinet, vt intelligamus quatione sit nobis indictum, quo ut

re ad illud astringamur, & quo tempore ceperit: nam in his omnibus molestiores nobis fuerunt nostrae tepestatis haeretici. Sunt igitur nonnulli ex Patribus, qui ex diuino pra-

cepto,

B. Ambros. tom. 3. prope finem.

Idem.

B. Aug. 10. 8.

Idem 10. 2.

Exo. 34.

3. Reg. 19.

Theoph. Alex. apud Bibliothecam sacrae, to. 1. B. Cyprian.

Autor operis imperf. in Matth. to. 2. operum D. Chrysol. Duplex ratio huius autoris quadragesimae ieiunij Christi. Petrus Chry solo.

Theophil. Ad sanctum iter ieiunij Quadragesimae optima se ratio comparandi. Initium, & finis Quadragesimae.

cepto, siue traditione illud obseruandum docent. Nam B. Ambrosius ferm. 36. initio in hunc modum scribit: Probauimus, hunc quadragesimum numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione inuentum, sed caelesti maiestate praecceptum. Idem ferm. 25. de Quadragesima, diuinam vocat institutionem, his verbis: Non enim, fratres, peue peccatum est, fidelibus indicta Quadragesima a Domino violare, & ieiunia consecrata, ventris voracitate dissoluere. Augustinus in psalmum. CX. & in epist. CXIX. ad Inquisitiones Ianuarij cap. 15. refert, Moysen, Heliam, & Christum quadraginta diebus ieiunasse: Quadragesima sane, inquit, ieiuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moysi, & Heliae, & in Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire a Lege, & Prophetis. Theophilus Alexand. Epist. 1. Paschali in fine, ipsam Quadragesimam, traditionem Euangelicam, siue Dominicam aperte nominat. Cyprian. ferm. de ieiunio, & tetationibus Christi, ait: Forma ieiuniorum proposita, fixoque exemplo, postquam quadraginta dierum abstinentiam Dominus consummauit, Satan cum esurientem videret, accessit. Autor operis imperfecti in Matthaeum: Ieiunauit quadraginta diebus propter duas causas. Primum, vt nobis aduersus tentationes ieiunandi daret exemplum. Deinde, vt quadragesimi ieiunij nostri poneret mensuram. Petrus Ra uennas, qui & Chrysole. hom. 11. de ieiunio, & tetationibus Christi, in illa verba: Cum ieiunasset quadraginta diebus, ait: Videtis, fratres, quia quoddam Quadragesimam ieiunamus, non est humana inuentio, auctoritas est diuina, & est mysticum, non praesumptum, nec est de terrena usu, sed de caelestibus est secretis. Theophilus Alexan. lib. 1. Paschali in fine sic ait: Curemus diuersa vitiorum vulnera, & rapinas diuitum, quibus vel maxime hoc hominum capitur genus, crebris commonitionibus reprimamus. Et sic poterimus imminentium ieiuniorum iter carere. Incipientes Quadragesimam a tricesima die mensis Mechir, &

hebdomadam salutaris Pascha quinta die mensis Pharmuthi. Finientesque ieiunia secundum Euangelicas traditiones vespere Sabbati, decima die Pharmuthi. Hec ille, insinuans, ieiunium tot die rum esse secundum Euangelicas traditiones. Maximus Episcopus ferm. de ieiunio Quadragesimae eadem verba usurpat, quae primo loco ex Ambrosio attulimus, ait enim: Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus probauimus hunc quadragesimum numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed caelesti maiestate praecceptum. Haec autem non tam Sa cerdotum praeccepta sunt, quam Dei: atque ideo qui ea spernit, non eos spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote. Beda in homilia Dominicae post Ascensionem: Vtramque sane hanc, inquit, solennitatem, scilicet & Quadragesima, & Quinquagesima, non quorumlibet hominum, sed ipsius Domini, ac Saluatoris nostri patriam nobis sanxit auctoritas, Quadragesimam videlicet in eo, quod quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit in deserto: victaque Tentatoris versutia, ministerijs fruebatur Angelicis. Vbi suo nos informauit exemplo, quia per macerationem carnis, aduersarij spiritualis machinas euitare, & ad Angelorum debeamus peruenire consortium. Hieronymus in illud Esai. 58. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem: Ipse Dominus, inquit, totidem diebus (nempe per quadraginta, de quibus prius loquebatur) in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret. Haec enim isti Patres ieiunium auctoritate diuina institutum, atque nobis traditum, & praecceptum esse testantur.

Contra vero multi Patres contentunt, Ecclesiae esse praecceptum, siue traditionem Apostolicam. Nam in primis Clemens Petri discipulus li. 5. Apostolic. Constitut. cap. 13. legem seruandi ieiunij Quadragesimae his verbis tradit: Seruandum est a vobis ieiunium Quadragesimae, continens memoriam conuersationis, & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium man te ieiunium Pascha, quod incipiens a

Maximus Episcopus.

Christum qui spernit. Luc. 10.

Beda tom. 7. in princ.

Quo modo aduersarij spiritualis machinas euitare, & ad Angelorum debeamus peruenire consortium. Hiero. to. 5.

Eorum, qui ab Ecclesia, iure scilicet humano asserunt institutum esse ieiunium Quadragesimae, sententiae profertur. Clem. Rom.

Quadragesima tempore quibus studiis vacandū

D. Hierony. epist. 54. to. 2.

Montanistæ tres in anuo cur faciant Quadragesimas, teste Hieronymo.

D. Ignat.

Quid contineat Quadragesima, ideò magnificenda.

Leo I.

Idem.

Paschale Sacramentum quâ celebre.

Idem.

Orig. to. 1.

secunda Sabbati, desinat in Parasceuen. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Pascha hebdomadam, ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies pro ijs, qui per eunt. Rufus B. Hieronymus in epistola ad Marcellam, contra Montanum Hæreticum edisserens, ait: Nos vnam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Illi tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores. Non quo & totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat, sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. B. Ignatius, & Ioannis Apostoli Discipulus, epist. 8. ad Philipenses prope finem: Dies, inquit, festos nolite inhonorare, Quadragesimam nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersionis: Hebdomadam etiam passionis nolite despiciere. Quarta verò, & sexta feria ieiunare, reliquias pauperibus porrigentes. Hæc ille, tacite insinuans Quadragesimæ præceptum: quod ex eo constat, quia cum alijs præceptis Ecclesiasticis connectit. Leo Papa serm. 6. de Quadragesima: Quod ergo, dilectissimi, in omni tempore vnumquenque conuenit facere Christianum, id nunc sollicitius est, & deuotius exequendum, vt Apostolica institutio quadragesima dierum ieiunijs impleatur. Idem serm. 9. de Quadragesima: In omnibus, dilectissimi, solennitatibus Christianis non ignoramus Paschale Sacramentum esse præcipuum, cui condignè, & congruè suscipiendo, totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentem vel maximè dies exigunt, quos illi sublimissimo Diuina misericordia Sacramento scimus esse conuenientes. In quibus meritò à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus Sancti maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium Crucis Christi, etiam nobis aliquid in eo, quod propter nos gestit, ageremus. Idem prorsus tradit serm. 2. de ieiunio Pentecostes in principio. Origenes verò homil. 10. super Leuiticum; sive, vt alij probabilius tradunt, Cyrillus, cum laudasset ieiunium à peccatis, & vitijs, ne

quisquam persuaderet sibi, hoc in contemptum ieiunij à cibis dictum, in fine subiungit: Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentia Christiana frænata laxemus. Habemus enim Quadragesimæ dies ieiunijs consecratos. Habemus quartam & sextam septimana dies, quibus solemniter ieiunamus. Est certè Christiano libertas per omne tempus ieiunandi, non obseruantia superstitione, sed virtute continentia. Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi astrictioribus continentia fulta subsidijs? Quomodo ad Scripturis operam dabunt? Non ne per continentiam ventris & gutturis? Quomodo quis se ipsum castrat propter regnū cælorum, nisi ciborum affluentiam reseruet, nisi affluentia vtatur ministris? Hæc ille, eleganter docens caussas ieiunij indicti, & consecrati. Epiphanius in compendaria doctrina de fide Catholica & Apostolica Ecclesiæ: Quarta, & pro Sabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illiuscente quarta, assumptus est Dominus, & pro Sabbato Crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent. Ita vt impleatur dictum hoc: Cum ablati fuerit ab ipsis Sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus, & non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est, sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum suppulentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta inquam, & pro Sabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Paullò post docet, in die Natiuitatis Domini secundum carnem, etiam si contingat in quarta ac pro Sabbato, non esse ieiunandum: & in consentaneum esse, in Dominica die ieiunare: & subiungit: Porro quadragesimam ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadè Ecclesia, in ieiunijs perseuerans, Dominicis verò omnino nõ, neque in ipsa Quadragesima: Ceterum per sex dies ipsius Paschatis, omnis populus in fide dei seruare solet,

Quomodo callitas incorrupte seruanda sit, & Scripturis vacandum, teste Cyrillo.

Matth. 19.

B. Epiphani.

Matth. 9.

Quamobrem, vt docet Epiphanius, Quadragesimæ ieiunium obseruemus.

De ieiunio Quadragesimæ Apostolica constitutio.

pane inquam, & sale & aqua tunc vtetes ad vesperam. Est præterea cano Apost. 68. qui sic habet: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut cætor, sacræ Quadragesimam Pascha, aut quartam feriam, aut Parasceuem non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbellicitate impeditur corporis. Sin laicus est, Communionem priuator. Vides igitur, præceptum Quadragesimæ antiquissimum esse, & pœnis condignis plecti in ea non ieiunantes? Hæc autem Patrum decreta & statuta etsi sibi in speciem aduersari videantur, dum alij tradunt à Domino esse institutam & præceptam Quadragesimam, alij verò ab Apostolica traditione profectam: reuera tamen inter se non pugnant nec dissentiunt. Est enim ieiunium Quadragesimæ, institutio, siuæ præceptum Apostolorum, ac proinde lege Ecclesiastica sancitum: vt posteriores producti Patres aperte tradunt: rationesque quas paulò antè retulimus, non debuisse Christum Dominum præcepto vilo Euangelico modum ac formam ieiunij Ecclesiastici præfinire, efficaciter idem confirmant. Quare quod Patres primo loco producti asserunt, Quadragesimam autoritate diuina introductam, & cœlesti maiestate imperatam, ad bonum sensum exponendi sunt. Nã solent præcepta Ecclesiastica Patres diuina vocare, quatenus à ciuilibus legibus distinguuntur: nam per Spiritum Sanctum ab Apostolis, Ecclesiæque pastoribus sunt sancita, ita vt dicere possint: Visum est Spiritui Sancto & nobis. Respiciunt etiam ad salutem animarum, & gloriam Dei illustrandam: atque ideò rectè diuina dicuntur. Ipsa insuper substantia præcepti Ecclesiastici nihil est aliud, quàm determinatio præscriptioque iuris diuini in genere ieiunium præcipientis atque commendantis. Quemadmodum ergo solutio decimarum, iuris Diuini esse dicitur ab Innocentio III. cum tamen propriè ius diuinum non sit, tantum enim ait Christus: Dignus est operarius mercede sua, & Paulus ex lege Moyfi: Non alligabis

Sanctorum, dum alij Diuino, alij Ecclesiastico Quadragesimæ tradunt præceptum esse ieiunium, sententias minime repugnare.

Iure Diuino Quadragesima cur dicitur instituta.

Art. 1. II. ratio.

III. ratio ab definitione legis Ecclesiasticæ.

Innoc. III. in c. tua nobis de decimis.

Luc. 10. & Matth. 10.

os boui trituranti: & in alio loco: Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur: ita nec in specie descendit ius diuinum ad taxandum quota pars fructuum sit verbi, & Sacramenti ministro assignanda. Verum hoc relictum est Ecclesiæ iudicio, quæ præscripsit decimam pendendam, quæ tamen ab Innocentio Tertio, vt dixi, solutio decimæ dicitur iuris diuini: quòd olim in Lege illa pars penderetur sacerdotibus, vel Leuitis à populo. Quanquàm autem illa lex, cum de numero iudiciorum esset, nobis mortua sit, nullamque vim ligandi Christianos habeat, sicut nec ceremoniæ: tamen quia illam Ecclesia præscripsit nobis, & ad similitudinem illius decimam pendere iubet, propterea quod illa iuris esset diuini, ista quoque Ecclesiastica sanctio eiusdem iuris esse censetur. Eadem ratione, quoniã nostrum ieiunium 40. diebus continetur, quos Christus suo ieiunio consecrauit, ideò Diuina autoritate niti dicitur, quod ad eius exemplum & similitudinem fiat, non autem ob vllū eius mandatum, aut præceptum.

Quod ergo docuit Platina, Thelesphorum, à B. Petro VIII. Põtificem, Quadragesimæ ieiunium instituisse: sine autoritate & ratione assertum est: tum quia tot Patres ieiunij Quadragesimæ ante Thelesphorum institutæ atque in Ecclesia custoditæ meminerunt, quemadmodum Canon Apostolorum citatus, & B. Ignatius atque Clemes. Adde etiã his confessio nem fidei Ecclesiæ Æthiopiæ, cuius hæc sunt verba: Quadragesima diebus quadragesimalibus pane & aqua ieiunandum indixerunt Apostoli. Deinde, quia Thelesphori constitutio, generalis non est ad omnes fideles, sed cū clericis & sacerdotibus loquitur, neque, vt ipse præscripsit, obseruatum fuit aliquando ab vniuersali Ecclesia: nõquam enim septem hebdomadas plenas ante diem Resurrectionis ieiunauit populus Christianus in Occidentali Ecclesia, quanquàm hic mos in quibusdam Religiosorum cœnobijs retentus sit. Deus ita

1. Cor. 9. Deut. 15. 1 Tim. 5. Leuit. 27. & alibi passim.

Cū iudicia, & ceremoniæ legis Moyfi nobis pertinerint, cur tamen adhuc sacerdotibus decimæ persoluantur.

Falsum esse, Quadragesimam, vt Platina putauit, à Thelesphoro primùm Pontifice institutam fuisse.

II. argum.

Quibus de causis Quadragesima à Christo per Apostolos fuerit instituta.

Matth. 13.

Cur eam Ver no tempore voluerint obseruari.

Necessario obseruandam esse, & à quibus.

B. Aug. ser. de tempore tom. 2. Ambrosius, tom. 3.

Idem ser. 1. in Sabbato post Dominicam in Quinquagesima.

que Opt. Max. per Apostolos ieiunium hoc nobis instituit atq; commendauit. Ad eos siquidē & ad Ecclesiæ p̄fides spectabat, tēpore ieiuniorum, ciborum qualitates atque delectum p̄scribere. Ad hęc, vt ita de nostra miseria atq; peccatorum ægritudine edocti, ad medicinam p̄nitentię confugeremus, placentes irā Dei, illiq; corpora nostra per ieiuniū offerētes. Itē, vt omnes simul atq; eodē tēpore ieiunātes & orātes, acceptiora nostra ieiunia illi reddamus, precesq; nostras. Vbi enim fuerint duo, vel tres, cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: vt Dominus inquit.

Elegerunt autem Apostoli tēpus VERNUM ad ieiunium, non solum vt Christum eo tempore ieiunantem imitemur, & ad rite celebranda mortis ac resurrectionis Iesu Christi DOMINI nostri mysteria magis accingamur, atq; vt memores essemus, peccatū nostrū, quod ex Adam per gulā illo tempore cadente contraximus, dignum esse, quod per ieiunia, vigiliās atq; labores expurgetur, atq; ita veterem hominem exuamus; verum etiam quia id temporis, quod principium est anni, humores renouātur, & abūdat atq; efferuescit s̄guis, prauaq; carnis appetitiones in rationē insurgūt. Libido etenim ex calido & humido existit: quę in Vere abūdat.

Quod verò eiusmodi ieiuniū sub mortifero delicto indictum sit atq; p̄ceptū vniuersis, qui integris viribus constant, ex Patribus & Synodis facile liquet. Nam Aug. serm. 1. ferie. 4. (vel potius Ambro. ser. 37.) post Dominicam secundam Quadragesimę: Sanctam, inquit, Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrauit, & tot dierum & noctium curriculo cibum omnino non capiens, vnū, ac solidū ieiunij tempus effecit. Quod in totum nō obseruare, sacrilegium est: ex parte autē violare, peccatum est. Idem docet August. ser. 62. de tēpore, initio: In isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere praesumat, nisi forte ille, quē ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus

ieiunare, aut remedium est, aut premiū; in Quadragesima non ieiunare, peccatū est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet p̄nā. B. Ambr. ser. 34. in prin. Quisquis, ait, Christianus consecratā ieiunādo nō impleuerit Quadragesimā prauaricationis & cōtumacia reus tenetur, q̄ legē diuinitus pro salute sua datā p̄dēdo ipse rescindit. Rescindis enim legē, qui exēplū Dominici ieiunij nō custodis. Et infra: Sicut reliquo anno ieiunare, premiū est, ita in Quadragesima nō ieiunare, peccatū est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniūt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista cōpellimur. Et ser. 36. Qui cōstitutū numerū vna die māducādo praterit, nō vt vnus diei violator accusatur, sed vt totius Quadragesimę trāsgressor arguitur. Tertul. li. in P̄sychicos agit in eos, qui dānabāt p̄scriptionem ieiuniorū, dicētes suo arbitrio relinquēdos homines in ieiunio: Ecce, inquit, cōuenio vos, & prater Pascha ieiunātes citra illos dies, quibus ablati estis sponsum, & stationū semieiunia interponētes, & vos interdū pane & aqua victitates, vt cuiq; visū est. Deniq; respōdetis, hac ex arbitrio agēda, nō ex imperio. Mōuistis igitur gradū, excedēdo traditionē, cū quę nō sint cōstitutā obitis. Quale est autē, vt tuo arbitrio permitas, quod imperio Dei nō das? Ipsa humana licebit volūtati, quā Diuina potestati? Ego me seculo, nō Deo liberū memini: sic meū est vltro officij facere Dño, sic illius indicere est: non tantū obsequi ei debeo, sed & adulari: illud enim imperio eius, hoc arbitrio meo p̄sto. Bene autē quoddā Episcopi vniuersę plebi mādare ieiunia assolēt, non dico de industria stipiū conferendarum, vt vestra captura est, sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesię causa. Hęc ille. Vides igitur Episcopos habere facultatē spirituale ieiuniorū tēpora p̄scribēdi. Epiph. etiā heres. 75. in Aerianos introducit Aerij dicētem: Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatū. Hac enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualēcumque etiā diem à me ipso, & ieiunabo propter

B. Ambros. tom. 3. sub finem.

Idem.

Tertull. to. 2.

Matth. 9.

Aduersus Montanistas qui voluntaria duntaxat nō p̄cepta ieiunia obseruabant.

B. Epiphani.

1. Tim. 1.

liber-

Aerius Hæreticus quibus p̄ter Quadragesimam, diebus ieiunaret infelix. Hieronym. episto. 54. tom. 2.

B. Ambros. tom. 3.

1. Ioan. 2.

Esa. 53. & 1. Pet. 2.

Greg. hom. 15. in Euangelia, vt citatur de cōsec. dist. 5. cap. Quadragesima quāta est religione obseruanda: in eaque quibus est diebus nō ieiunandum.

Hæreticorū contra obligationem ieiunij Quadragesimalis quædam obiectiuncule diluuntur.

libertatem. Hęc ille, qui ieiunabat in Dominica die, & quarta, & pro Sabato, & in Quadragesima, vt subdit, nequaquam ieiunabat, sed carniū esu, viniq; potu explebatur: quæ omnia nostri seculi hæretici & fecerunt, & dixerunt. B. Hieronymus in p̄dicta epistola ad Marcellam: Nos vnā sanctam Quadragesimam secundam traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre. Animaduertis, Hieronymum necessarium Quadragesimæ ieiunium esse p̄scribere? Ambrosius serm. 25. in Quadragesima: Non enim, fratres, inquit, leue peccatum est, fidelibus indictam Quadragesimam à Domino, non ieiunare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si ergo vis Christianus esse, debes quod Christus facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimam ieiunare, qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed & pro nostris peccatis ieiunauit: qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cū, Christo pro te esuriēte, tu prandes? cū, Salvatore pro te ieiunante, tu reficere? Ad hęc beatus Gregorius in homilia: Quadragesima, inquit, summa obseruatione est obseruanda (quomodo autem summa esset, si non ad mortiferum delictum adstringeret: alioquin quæ talis existeret, magis esset summa) vt ieiunium in ea (prater dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impediērit, nullatenus soluatur, quia ipsi dies, decima sunt anni. Hęc Gregorius. Vides igitur, quā apertē & constanter, tam Patres veteres, quā Pontifices Romani, ad ieiunium Quadragesimę asserant, vniuersos fideles sub peccato integrē custodiendum atque obseruandum arctari?

Quod si ieiunium necessarium est, vt hæretici fatentur, tunc vel omni tempore erit ieiunandū, aut aliquo

Si admittant, omni tempore ieiunandum: ergo etiam tempore ab Ecclesia p̄scripto. Si aliquo, cū non sit maior ratio de vno, quā de altero, illo tempore fieri debet, quo est ab Ecclesia p̄ceptum, cū æqualis æquali nemo p̄scribere queat. Si dicas, Ego mihi volo tempus p̄scribere, ego liber in Christo factus sum. At hoc est summę impenitentię, velle sibi tribuere quod Ecclesię, & Christi vicem gerentibus, Concilijsq; denegant, quasi Christianus has pariat libertates, qui totus in Cruce, & sui abnegatione, atque obedientia positus sit. Nec obstat, Christum ieiunasse, & satisfecisse pro omnibus: nā hac ratione nec obediendum, nec orandum, nec portanda crux esset à nobis, quandoquidem hoc Christus fecit. Neque aduertunt quod dixit Christi Dilectus discipulus: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare: & Christus ipse magister: Exemplum dedi vobis, vt quomodo ego feci, ita & vos faciatis. Sed & idem quoque docent Apostoli apud Clementem, qui quidem Canone supra citato, nempe 68. transgressorē Quadragesimę, aut depositione officij, aut Communionis priuatione plecti mandat. Tam graui autem p̄na nō multarent certē, si nullum, vel leue Quadragesimę violatio, esset peccatum. Præterea de singulis, atque vniuersis Ecclesię ieiunijs sic statuit Concilium Gangrense Can. 19. Si quis eorum, inquit, qui continentia student, absq; necessitate corporea, tradita in communi ieiunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissoluit, stimulo suę cogitationis impulsus, anathema sit. Hunc autem Canonem Concilium Maguntinum cap. 35. expressis verbis citat, & confirmat. Anathematis autem sententia nullus plectitur, nisi pro graui delicto, & flagitio. Concilium Agathense cap. 12. Ieiunij p̄ceptum cunctis Ecclesijs per Quadragesimam indici mandat. Idem etiam docet Concilium Bracarense II. Cano. 9. Volunt enim hęc Concilia, vt Sacerdotes admoneant

Gal. 3. & alibi passim

Christianus in quo totus positus sit. Christus quatenus pro omnibus ieiunauerit, satisfeceritq;

1. Ioan. 2.

Ioan. 13. Quæ p̄na transgressorē Quadragesimę Apostoli multa uerint.

Concil. Gangrense.

Concil. Maguntini.

Concil. Agathense.

Concil. Bracaren. II.

B. Chrysof. tom. 1. in princ.

Quadragesimæ ieiunium, ait Chrysofomus, remedium est animarum nostrarum.

Quanto fit cum gaudio, & exultatione suscipiendum, eodem autore.

Theophi. Alexan.

Conci. Laodice.

Syn. Græca.

Concil. Bracaren. I.

Guido. Carmelit.

Vvaldesiū, & Ioannis Hus hæreticū dogma.

Catant de obligatione ieiunij Quadragesimalis error.

populum, in iare præceptum ieiunandi per Sanctos dies Quadragesimæ. Hinc Chrysofomus homil. 1. in Genesim, initio, hoc ministerio defungens, ait: *Volo aduentus sanctæ Quadragesimæ, remediū, inquam, animarum nostrarum, vobis annuntiator esse. Communis enim nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea, quæ vnquam peccauimus, nobis abluere, hanc, quæ per ieiunium fit, curationem adiuuenit. Nullus igitur sit mæstus, nullus etiam tristis appareat, sed omnes exultent, & gaudeant, ac glorificent animarum nostrarum, curatorem, qui hanc optimam nobis aperuit viam, accipiantque multa cum iocunditate illius aduentum.* Hæc ille. Supra etiam citatus est Theophilus Alexandrinus lib. 1. Paschali, annuntians instare Quadragesimam. Præter hæc, Concilium Laodicenum feria. 5. Hebdomadæ sanctæ, cuius videbat à quibusdam Hæreticis dissolui ieiunium, canon. 50. sic statuit: *Non oportet in Quadragesima quinta feria vltima hebdomada ieiunium dissolui, & totam Quadragesimam inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentia conuenientibus, id est, aridioribus vti.* Hunc Canonem Synodus Græca cap. 50. amplectitur, renouat quæ illum Bracarense Concilium I. cap. 16. dicens: *Si quis feria Paschali, quæ vocatur Cæna Domini, hora legitima post nonam, ieiunus in Ecclesijs Missas non tenet, sed secundum sectam Priscillianiani, festiuitatem ipsius ab hora tertia per Missas defunctorum solito ieiunio tollit, anathema sit.* Postremò Guido li. de Hæresib. inter errores Vvaldensium vicesimo secundo loco enumerat istum, quòd illi assererent præceptum Quadragesimæ minimè obligare. Inter errores quoque Ioannis Hus recitatur iste: *Non tenemur, ille aiebat, ieiunare, sed ieiunium, & præcepta Ecclesiæ sunt nihili faciendæ. Quæ omnia eo consilio fusiùs à me producta sunt, vt intelligat prudens Lector, illos hallucinatos fuisse, qui ieiunio Quadragesimæ vim cogendi ad sui obseruationem nullam tribuunt, nisi ratione duntaxat,*

atque efficacia consuetudinis Ecclesiæ vniuersalis. Videntur enim ij parum fuisse versati in veterum Patrum, & antiquorum Conciliorum lectione, vbi Apostolorum præcepto, vel Apostolica autoritate, & traditione, vel Conciliorum decretis stricte ad obseruationem cogentibus, apertè mandatur, atque statuitur.

Friuolum est autem, quòd quidam argumentantur: Christus ieiunauit ad antiquum peccatum delendum, quòd in nobis per baptismum est extinctum: ergo nobis non est ieiunandum. Deinde Christus ante tricesimum annum non legitur ieiunasse, ergo nec nos ieiunare conuenit. Ad hæc Christus tantum quadraginta dies ieiunauit, ergo satis est nobis totidem ieiunare. Præterea, ieiunauit nihil edens, & bibens: igitur nil edere, vel bibere deberemus.

Sed respondendum est ad hæc omnia. Etsi enim in primis peccatum Adæ sit extinctum atque sublatum, non tamen eius reliquæ & effectus omnes. Deinde falsum est, Christum non ieiunasse vsque ad tricesimum annum: nam factus sub Lege, ieiunia à Lege præscripta Leuitici. 16. itemque ieiunia indicta Zachar. 8. quarti & quinti, & septimi, & decimi mensis religiose (vt par est credere) integreque seruauit: & ideò falsò asseritur, illum quadraginta solos dies ieiunio impendisse. Imò illo quadraginta dierum spatio post baptismum, docuit nos per totam vitam ieiunare: vt quòd ex litera capere non valebamus, ex spiritali ac mystico sensu acciperemus: & Apostoli, non ipse I E S V S, reprehenduntur quòd non ieiunarent. Christus etiam ieiunia supererogationis, ac perfectionis, nõ necessitatis, differt, donec discipuli firmiores, magisque capaces efficiantur. Per se etenim, cæteris paribus, infirmi graui sarcina ieiuniorum non sunt onerandi, præterquam cum proni sunt, & procliuēs ad vitia.

Hæreticorū alia quedam leuissimæ cõtra ieiunium rationes diluuntur.

Christum sepius ac pluries quã quadragesimam ieiunasse. Gal. 1. Leuit. 16. Zacha. 8.

Matth. 9.

Christus cur totis quadragesima diebus ac noctibus nihil omnino gustauerit, ille quæ quærens stricte bis imitandus.

Ei, qui ieiunare non valent, quid agendum iuxta Augustini regulam.

Aug. serm. 62. de Tempore, to. 10.

In Quadragesima esse à carnibus abstinentiam.

B. Irenæus cap. 1. circ. med.

D. August. num. 82. to. 6. in princ.

Vvaldesiū m ac Ioannis Hus minus plium de carnium esu commentum.

B. Greg.

Quæ sementinã, vt Gregorius inquit, trahant originẽ carnis, à quibus etiam abstinentum. Theop. Alex. ante med.

Quòd verò Christus sine vlllo cibo tot diebus permanferit, ad ostensionem suæ potentia fecit, non ad imitationem. Debemus tamen imitari vt possumus, totidem diebus ieiunando, sumendoque cibum, qui carnem maceret. Quòd si qui sint, qui propter imbecillitatem, vel morbum, aut aliam legitimam, & iustam causam lege ieiunij non adstringantur, seruent illi regulam à B. Augustino sermone de Quinquagesima in principio traditam: *Qui ieiunare non proualent, secretius sibi soli, aut si est alius infirmus, cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos, qui ieiunare proualent, ad prandium non inuitet. Quia si hæc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi, quòd ipse ieiunare non proualent, & magis cum gemitu, & suspirio, & animi dolore mādūcet, pro eo quòd alijs ieiunantibus, ipse sustinere non potest.*

Superest vt de indicta à carnibus abstinentia aliquid differamus. Et quidem in primis Irenæus lib. 1. errorem Valentinianorum fuisse testatur, quòd omni tempore carnibus vesci liceret: quòd ipsum etiam asseruit Iouinianus, vt scribit Augustinus lib. de Hæresib. ad Quoduultideum: idem quoque Vvaldeses hæretici, & Ioannes Hus superius dictus: qui non solum licitum esse esum carniū in Quadragesima putabāt, sed ne prohiberi quidem per Ecclesiam posse. A principio tamen ieiunium cum abstinentia à carnibus celebratum est. Vnde Gregorius ad Augustinum Anglorum Episcopum (vt citatur à Gratiano Dist. 4. c. Deniq;) *Par autem est, inquit, vt nos, qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinã trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, & caseo, & ouis. Cæterum piscium esus ita Christiano relinquitur, vt hoc ei infirmitati solatium, non luxuria pariat incendium.* Item Theophilus Alexandrinus lib. seu epist. 3. Paschali: *Nequaquam diebus Quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspi-*

remus, neque in prociectu, & pralio, vbi labor, & sudor est necessarius, carniū edulio delectemur. Et infra: *Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carniū esum repudiāt, & insatiabilem auaritiã Dei timore cõpescunt.*

Præter hoc historia Tripart. li. 1. cap. 10. in fine refert, Spyridionem virum sanctissimum in Quadragesima carnes porcinas edisse, & peregrinum, qui ad eum diuerterat, vt si mul comederet, suauis. Quia enim oportet Episcopum hospitem esse, nec habebat aliud, quòd hospiti famelico ad se venienti apponeret, ex charitate, quæ finis & plenitudo legis est, ad carniū esum inuitus accessit. Verum antequam accederet, orauit, veniamque facti à Deo deprecatus est. Non ob aliud certè, nisi quòd sciebat contra ecclesiasticam disciplinam, & morem esse. Et historia Tripartita nõ asserit in Quadragesima, sed instante, vel imminente, siue appropinquante Quadragesima: quia tunc aliqui, præsertim Clerici, abstinere à carnibus ex deuotione particulari, ac voluntaria, non lege, vel necessitate.

Innocentius III. ab Archiepiscopo Bracarensi interrogatus, quæ pena essent plectendi, qui tempore famis propter caritatem annonæ carnes comederat in Quadragesima, ita respondit (vt habetur Extra. de obseruat. ieiuniorum, cap. Consiliū nostrum) *Cum autem quæseris, quæ sit illis penitentia iniungenda, qui diebus Quadragesimalibus tempore quo tanta famis inedia ingruebat, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere sunt coacti. Respondemus, quòd in tali articulo illos non credimus puniendos. Preces tamen pro illis, & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi culpam timere, vbi culpa minimè reperitur.* Dignū profectò tanto Pontifice responsum, & quòd in simili causa obseruari potest. B. Augustinus lib. 30. con. Faustum Manichæum: *Ieiunium Quadragesimæ per totum terrarum orbem quæcunq; toto studio celebratur in*

Qui legum præcepta custodiant.

Hist. Trip. Spyridio vir sanctissim⁹, qua libertate porcinas carnes comedit in Quadragesima. 1. Tim. 1. & Tit. 1. 1. Tim. 1. Rom. 13.

In eo cur minimè peccauerit.

Innocentij III. de pœna tempore famis carnes comedentiū in Quadragesima, quæ sit, graue, sapientisque responsum.

Bonarum mentium ingenium.

Idem.

1. Tim. 4.

Fideles ieiunantes, quare carnibus abstineant.

Manicheorū superstitioſe & impiæ a carnibus abſtinentiæ ſubtilis Auguſtini confutatio.

Idem Aug. tom. 10.

Theleſph. Papa.

Conuentu Catholico. Hanc qui ritè obſeruat, neceſſe eſt abſtinere à carnibus. Pondera, prudens lector, verbum, neceſſe eſt: nam legem cogentem ad inediaſſe carniū complectitur. Dein de reſpōdens ad obiectionem Fauſti Manichæi, ex priori epiſtola ad Timotheum capit. 4. de quibuſdam qui erant diſceſſuri à fide, qui debebant attendere ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorū prohibentiū abſtinentiā ciborū, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, ſubdit: *Audi quòd cōſteris, te nō videre qua mēte aut cōſilio hoc aduerſus vos capitulum proferamus (nēpe 1. ad Tim. 4.) non quòd à carnibus abſtineatis, nā hoc à quibuſdam & primi patres noſtri fecerūt, ſicut commemoras: non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quòd non intelligitis: & vnde iam quantū ſufficere videbatur in ſuperiorib⁹ partibus operis huius locutus ſū: & Chriſtiani, non Hæretici, ſed Chatolici, edomā di corporis cauſa, propter animū in orationibus amplius humiliandum; nō quòd illa eſſe immunda credāt, non ſolū à carnibus, verūm à quibuſdam etiam terra fructibus abſtinēt: vel ſēper, ſicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quanto magis quiſq; vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit. Vos autem ipſam creaturam negatis bonā, & immundā dicitis, quòd carnes Diabolus operetur facultiore materia mali: ac per hoc eas, tanquā immūdiōra & truculentiora Dei veſtri vincula, exhorrēt abſcitiſ. Hæc ille: quib⁹ certè nihil elegantius, argutius in Hæreticos dici poterat. Idem Auguſtinus ſermone. 1. in Quadrageſima, ſiue. 64. de Tempore: *Sed & illa eſt in Quadrageſima diebus grandis vtilitas: quòd dum etiā à licitis abſtinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abſtinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abſtinemus à vino quo moderatè vti licet: qui ergo iſta vitamus, que aliquando licēt, in primis peccata fugiamus, que omnino nūquā licēt. Ita qui volumus ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitijs. Theleſphorus quoq; Pōtifex in illo ſuo decreto, quòd habetur Diſt. 4. cap.**

Statuimus, ſic ait: *Statuimus, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctū Paſcha omnes Clerici in ſortem Domini vocati, à carne ieiunent.* Vbi vides, nihil aliud eſſe ieiunium, quàm à carnibus abſtinere. Concilium præterea Toletanū VIII. Can. 9. aduerſus tranſgreſſores abſtinentiæ à carnibus, in hunc quī ſequitur modū ſtatuit: *Quicunq; Quadrageſima dies, quæ anni totius decima deputantur, quæ & in oblatione ieiunij Domino conſecrantur, quibus etiam ſaluberrimè conditio humani generis ex piatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatus, & propter tranſgreſſionem Decalogi quater decies conuenienter affligitur: illis qui auſu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frannant, & (quòd peius eſt) Paſchalia feſta illicitorum eſum perceptione profanāt: ex hoc aded acerrimè interdicitur, vt quiſquis ſine ineuitabili neceſſitate, atq; fragilitate, & euidenti languore, ſeu etiā impoſſibilitate ætatis, diebus Quadrageſima eſum carniū præſumpſerit attentare, non ſolūm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verūm etiam alienus ab eiſdem dieſſe ſanctæ Communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carniū abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinā. Illi verò quos aut atas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non antè prohibita violare præſumant, quàm à Sacerdote permiſſum percipiant. Hæc ibi. Vbi tantūm Sacerdotibus conceditur, vt poſſint in firmis edendi carnes facere poteſtatem. Nec nō ſexta Synodus, Can. 56. reprehendit morem Armenorū, & aliorum locorum, in quibus quidam in Sabbatis & Dominicis ſanctæ Quadrageſimæ, cibis & caſeo veſcebantur. & indicit abſtinentiam, ſicut ab omni maſtabili, ſic & ab ouis, atque caſeo, quæ quidem ſunt foetus & fructus eorum. Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 4. *Ieiunamus enim, à vino & à carnibus abſtinentes, nō quòd hæc tanquā abominationes oderimus, ſed quòd præmium expectamus, vt ſenſibili deſpicientes, ſpiritali deinceps & in**

Conc. Tolet. VIII.

Quadrageſima dies anni totius decimæ deputatur, ijdē Domino conſecrentur.

Carnib⁹ veſcētēs in Quadrageſima ſine cauſa legitima, cui pœnæ ſint obnoxij.

Hanc qui poterant facultatem concedere, & quibus tantūm dō.

VI. Syno.

Cyri. Iero. cap. de Cibis.

telle=

Pſal. 125.

Cur conueniēs & æquū ſit abſtinere carnibus in Quadrageſima.

H. ratio.

B. Epiph. in compendia ria doctrina de fide Catholica. Tertul. lib. aduerſus Psychicos, part. 2. Pythagorici qualem ciborum delectū obſeruarēt. Nazareorū abſtinentia in Veteri, & aliorum quorundam ſanctorū in Nouo Teſtamento. Num. 6. Iudic. 13. Luc. 1. Egeſippus.

telleſtuali menſa fruamur: & nunc ſeminentes in lacrymis, in futuro ſeculo in exultatione metamus. Hæc ille. Hæc pauca teſtimonia ex lectione veterum Patrum depromere hoc loco in tuam vtilitatem, prudens lector, volumus, quo fidē tuā in propugnando ciborum delectū, atque tuenda à carnibus abſtinentia in ieiuniorum diebus, confirmatiōre redderemus. Neque id ratione caret. Nā ſi Dominum nos imitandi ſtudio ieiunamus, ille autem nihil manducauit, neque bibit per illos quadraginta dies: certè quò minus comedim⁹, aut debiliores, vilioresq; vſurpamus cibos, eo magis accedimus ad exemplum Chriſti. Ad hæc, cum ieiuniū ad debilitandam carnem, atque eius motus reprimendos ſit inſtitutū; tāto glorioſius atque cōmodius id aſſequemur, ſi ab ijs cibis, qui melioris ac maioris ſunt nutrimenti, quiq; maiorem corpori vtilitatem adferūt & delectationē, cuiuſmodi ſunt carnes, abſtinuerimus. Lactinia etiā & oua multum ſpiritus, & ſanguinis gignunt, ſi Medicis, ſuaq; in arte expertis fides habenda eſt, vt certè eſt. Ex quo Epiphanius, & Tertullianus Chriſtianos olim in hebdomada ſanctæ xerophagijs, id eſt, aridioribus cibis vſos, & ſiccioribus conſtitēt. Pythagorici quoq; Philoſophi à certis quibuſdam cibis abſtinebāt, quo cōmodius ſobrietas Philoſophicæ ſeruaretur: ided à carnibus, ac fabis, quæ corpus inflant, abſtinebant. Nō ergo poteſt eſſe Iudaicum, aut ſuperſtitioſum, quòd cū recta ratione fit. Vnde eſt, vt omni tēpore aliquis extiterit à Deo præſcriptus, atque à fidelibus obſeruatus ciborū modus, vel ſponte ab ipſis ſuſceptus: quem admodum olim Nazareni à vino, & ab omni quòd inebriare poterat, abſtinebant; imò ab vuis recētibus, ſiccisque, vſque ad azymum, vt habes Num. 6. Tales fuerē Samſon in Veteri, & Ioannes Baptiſta in Nouo Teſtamento: talis & Iacobus Ieroſolymitanus, quem Egeſippus teſtatur, vinū & ſicerā non bibiſſe, carnē nullam comediſſe, nunquam attonſum,

vel vnguento delibutum, nec balneis vllum fuiſſe. B. Baſilius Monachis Oriētalibus (ſecūdum aliquos) carniū eſum prohibuit, licēt in Regulis moralibus ſcriptum inueniam, conceſſiſſe illis omnibus vt veſcerentur, quæ illis apponerentur: ſic & ſanctus Benedictus ſuis Monachis Occidentalibus carniū veſci prohibuit, quos imitati ſunt Carthufiani, ac pleræque aliæ Religiones. B. verò Martinus, vt refert Seuerus Sulpitius, vini vſu ſui ordinis homines interdixit. Admonet hæc propterea ciborum mutatio, morum mutationis, quæ ieiunio impetrari iuxta mentem Eccleſiæ debet. Vna enim menſa, & non duplex, hominem reddit cautum, vt non niſi honeſta, licitaq; obiecta ſenſibus ſuis ſubminiſtret, illicita vel turpia fugiendo, atq; declinando. De antiquitate ieiunij pauca addēda ſunt. Illud enim in primis ab exemplo Chriſti commendatur, atq; item Apoſtolorum. Paulus etenim in ieiunijs multis gloriatur, & quotquot ab eo baptizabantur, per triduum ieiunabant. Anna prophetiſſa cōmenſatur, quòd ieiunijs, & obſecrationibus eſſet intenta. Clemens lib. 7. Recognitionum refert; Petrum frequēter ieiunaſſe, cuius cibus erat panis, & oleæ, ſiue, vt alij ſcribunt ex Græca litera, lupini, & rarò etiam cū oleribus. Idem quoque Clemēs epiſtol. ad Iacobum inter cætera Petri mandata, hoc narrat, nempe: *Ieiuniū, & vigilijs ſanctas amate.* Et deniq; in toto Veteri Inſtrumento, cum donum aliquod à Deo foret impetrandum, ieiunia præmittebant, non ſolū Prophetæ, & Principes, ſed etiā totus populus: hæc enim ieiunia primitiua Eccleſiæ maximè amplexa eſt. Quocirca Tertullianus, antiquiſſimus autor, in Apologetico cap. 40. in hunc modum ſcribit: *Nos ieiunijs aridi, & omni continentia expreſſi, ab omni vita fruge dilati, in ſacco, & cinere volutantes, inuidia cælum tūdumus, Deū tangimus: & cum miſericordiam extorſerimus, Iupiter honoratur.* Et lib. contra Psychicos in fine: *Nos certi ſumus*

B. Baſilius Interrogat. 18. in reg. Moral. to. 2

Luc. 10.

Seue. Sulp. in vita D. Martini. III. ratio eſus carniū prohibiti ab Eccleſia.

Ieiunium Quadrageſimale quādo cœperit. 2. Cor. 11.

Luc. 2.

Clemēs Ro. ſub initium Quanta Petri paſſionia. Idē epiſt. 1

Ieiunij fidelium efficaciam apud Deū

Tertul. p. 2.

Idē tom. 1.

eos,

Rom. 8. Deo qui in carne sunt, quatenus placere non possunt.

Ioann. 3. Matth. 7. Ieiunij com moditates ex Tertulliano.

Ephes. vlt.

B. Cypr. Athana. tomo. 1.

D. Basil. tomo. 1.

Matth. 6.

Hilare, & iocundus, teste Basilio, notum cur debet esse ieiunium.

Ieiunium, anime medicamentum efficac.

Basilij elegas simile de ieiunio, & pharmaco vermium peremptore.

Ieiunium non esse reces inuentum, idem ostendit.

Gen. 2.

eos qui in carne sunt, Deo placere non posse, non vti que substantia carnis, sed in cura, sed in affectione, sed in voluntate. Macies non displicet nobis, neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, sicut nec spiritum ad mensuram, facilius si forte per angustam salutis ianuam introibit caro exilior, citius resuscitabitur caro leuior, diutior in sepultura durabit caro aridior. Saginentur pugiles, & picea Olympici: illis ambitio corporis competit, quibus & vires necessariae: & tamen illi quoque xerophagij inualefcunt: sed nostra alia robora, aliaque vires, sicut & alia certamina, quibus non est luctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Mundi potestates, aduersus spiritalia malitia, aduersus haec non carne, & sanguine, sed fide, & spiritu robusto oportet adistere. Cyprianus fermo. de ieiunio, atque Magnus Athanasius lib. de Virginitate, magnifica quaedam, ac praecleara de virtute ieiunij encomia proferunt. B. Basilius inter caeteras prima concione de laude ieiunij pulcherrime philosophat. Interpretas enim illud: Vnge caput tuum, initio sic habet: Nemo deiecta mentis coronatur, nemo merens trophaeum statuit. Noli tristis esse, dum curaris. Absurdum fuerit, si ob cibos subtractos contristemur, ac non potius super anime sanitate latemur, sicque videamur plus tribuere voluptati ventris, quam cura mentis. Satietas enim in ventrem affert delectationem, sed ieiunium in animam subuehit lucrum. Sis hilari animo, quod tibi a Medico datum est pharmacum efficac abolendo peccato. Quemadmodum enim vermes, qui in puerorum in testinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acerbis, & amaris excutuntur: ita peccatum in intimis secessibus habitans, extinguit, enecatque, simulatque in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quod inedia purget anime viscera. Et infra: Etiam ipsa lege antiquius est ieiunium, &c. Neque enim recens inuentum est, sed pretiosus thesaurus a maioribus repositus, ac traditus. Quicquid vetustate praecellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij cantem. Tam vetus est, ut simul cum homine condito coeperit. In paradiso praescriptum est. Primum illud praec-

ptum accepit Adam, ne de ligno scientia boni, ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij, & abstinentia lex est. Si a ligno ieiunasset Heua, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent, egent Medico, sed qui male habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per poenitentiam. Sed poenitentia sine ieiunio, otiosa, & infrugifera est. Maledicta terra spinas, & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo. Quin & ipsa in Paradiso vita ieiunij simulacrum est, non ob id modo, quod homo Angelorum ritu viuens, dum paucissimis contentus est, similitudinem cum illis assequitur, verum etiam quod quacunque post hominum cogitatio commenta est, ea nondum erant excogitata in Paradiso degentibus, nondum vini potatio, nondum pecudum matatio, non alia quacunque perturbant mentem humanam. Paullo post subiungit iisdem penes verbis: Non erat in Paradiso vinum, non erat pecudum matatio, non carniuius esus. Post diluuium coepit vinum, post diluuium coeptum est vesci quibuslibet, aequae atque ante, terra frugibus. Posteaquam desperata est perfectio, tum denique concessa est fructio. Extra est ebrietas Noe, qui ignorans vini usum, inebriatus est. Itaque antiquius est ieiunium & abstinentia, quam vini usus. Per ieiunium accepit Moyses mandatum digitis Dei in lamina inscriptum. Et superne quidem ieiunium legislationis causa erat, inferne vero gulofitas ad Idololorum cultum insaniebat. Haecenus ille sanctissimus atque sapientissimus Pater. Vnde habes ieiunij antiquitatem, eosque maxime hallucinari, qui vocant illud rem Iudaicam: cum ante legem extiterit, & etiam in Moyse ipso antequam legem acciperet: bis siquidem ieiunauit per quadraginta dies a Deo Legis tabulas accepturus: ut dictum est. Chrysostrumus homilia octaua in Genesim. Abstinentia a cibis propter hoc recepta est, ut rigorem carnis refranet, & equum moderanti facile parere faciat. Et homilia vigesima secunda in eundem librum, edisserens verba Apostoli: Castigo corpus meum, &c. in fine sub-

Matth. 9.

Poenitentiae comes est in diuidua ieiunium.

Gen. 3.

Vita caelestis, quae in Paradiso degitur, ieiunij simulacrum est dupliciter.

Gen. 9.

Exod. 22.

Exod. 24. Intra 34.

B. Chrysostr. tom. 1. in principio.

1. Cor. 9.

dit:

Quam necessaria sit nobis corporis nostri maceratio, ostenditur in Paulo.

Cur semper vigilandum.

Ieiunij fructus percipiuntur.

Primus fructus.

Qui frustra, & inutiliter ieiunent.

Caro cur non sita per ieiunium affligenda sit ac maceranda. Gal. 5.

Gen. 16. Carnis elegans typus Agar.

dit: Si igitur ille, cui tanta contigit gratia, post tanta & talia opera, opus habebat, ut castigaret, & in seruitutem redigeret, & subiceret potestati & domino anima corporis lasciuas: castigat enim quis quod insurgit, & in seruitutem redigit, quod frana reijcit: quid dicemus nos, qui omnibus virtutibus destituti, omnibus peccatis onerati sumus, & praeterea magnam ignauiam pra nobis ferimus? Num inducias habet hoc bellum? Num tempus aggrediendi dilatatum? Omnes vos vigilare, & sobrios esse oportet, & nunquam in securitate esse: quia non est praesinitum tempus, quando nos aggressurus est hostis. Haec ille. Atque his paucis de antiquitate ieiunij ac vetustate contenti sumus.

Iam de fructibus, siue de vtilitatibus, quibus laudes eius & praeconia constant, agendum est: quas si quis accuratius expendat, facile per illas compensatam esse duritiem & asperitatem ieiunij intelliget. Primum igitur natura sua ieiunium carnem vincit, illamque domat atque spiritui subijcit. Bene quidem, si lumine Diuinae gratiae vel praenientis, vel operantis, seu subsequenteris vnctione, siue coniunctum sit ieiunium: alioqui si vnctione Diuinae gratiae sit destitutum, quemadmodum in his, qui ex desperatione, animique merore, vel ex auaritia, ut crumenae parcant; vel ex iracundia & indignatione; siue ex hypocrisis simulationeque, ut oculos hominum fallant, vel ex infirmitate & languore ieiunant, domant quidem carnem, verum sine fructu ac merito apud Deum. Est autem caro, multorum peccatorum causa & seminarium; neque solo imperio spiritus pareat, nisi in Haereticis ac nouellis spiritalibus istis & sanctulis. Recalcitrat enim & bellum gerit contra spiritum, ideo ieiunij freno coercenda est. Etenim ut Agar Saræ ferua ut pareret dominæ suæ, erat affligenda, adeo ut Dominus dixerit Saræ, & nobis omnibus in illa: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut liber, Gene. 16. eadem ratione caro nostra a nobis tractanda atque affligenda est,

quo fructum bonum ferat; alioquin tanquam terra infructuosa ac otiosa producit spinas & tribulos. Nam cum in ea delitescat fomes, stimulus carnis ad omne malum, neque ille vnquam in totum extinguatur, neque extingui expediat, ut habeamus unde humiliemur, atque cum eo conflictantes, ad meritum aeternae vitae proficiamus: curandum est ut frequenter debilitetur magis ac magis, atque elanguescat, & tandem ieiunio redigatur in seruitutem. Non est castrum adeo forte & munitum, quin expugnari queat, si com meatibus vndique intercludatur ac spoliatur; nec pugil adeo strenuus ac viribus valens, qui a debiliore superari non valeat, si illi dietam praescribat, cibumque subducatur: neque ignis tam magnus ac potens, quin subtractis lignis minuatur & extinguatur: idcirco impunita est nobis superbia & contumacia carnis, si propter illam plerumque succubimus: nam Qui delicate a pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem. Quamobrem alio in loco prudenter admonemur ut carnem affligamus, cum dicitur: Cibaria, & virga, & onus asino: panis & disciplina, & opus seruo. Quo fit, ut nonnulli ex sacris interpretibus illud genus Daemoniorum, quod non eijcitur nisi per orationem & ieiunium, ut est in Euangelio, ad carnem existiment mystice referendum esse, cuius a tanta vili, tanta turpi, atque indecora seruitute, ieiunij beneficio liberamur. Erat nam mirum spumans puer ille & lunaticus, qui a Demone opprimebatur: lunaticus vero ille est, qui ab ijs, quae sub Luna sunt, pedet, cuius caro incostans est, atque Proteo mutabilior; & modo cadit in ignem irae & ambitionis alta petentis, modo in aquas voluptatum, quae ad ima descendunt. Ac dicitur ab infantia sua puer oppressus: videlicet ob malum rebellionis ac fomitis, quae quidem vsque ab ortu ipso contraximus. Per dictam autem carnem intellige, vitia, quae illam consequuntur, simul cum illa esse expugnanda: cuiusmodi sunt, gula, ebrietas, luxuria, profusio ac prodigeta, risus immodicus,

Gen. 3. Fomes cur nobis post Baptismum relictus.

1. Cor. 9.

Hunc posse a nobis semper magis ac magis vinci ac debilitari

Prouer. 29.

Eccles. 33.

Matth. 17. Fomes ac concupiscentia, quam apte in puero lunatico, secundum aliquos, cuius Daemonium expulit Christus, representatur.

Carnis quae vitia propulanda.

& pec-

Esther 4. & peccata linguæ, quæ saturitatem consequi solent: ita ut carne per ieiunium victa, anima efficiatur Regina atque sponsa Christi: similiter atque Esther, quæ ieiunio consequuta est, ut efficeretur sponsa Assueri magni illius & potentissimi Principis, in quo Christus pulcherrimè est adumbratus.

Secundus ieiunij fructus Deinde, per ieiunium vincitur Mundus, nempe oculorum concupiscentia, cum diuitijs pariter & honoribus. Etenim temperantiæ, & ieiunio feruens, sanus est, egetque paucis; habet præterea unde elargiri elemosynas possit, si velit. Qui verò carni seruit, infatigabili, multa contra legem Dei, multa contra proximum peccata admittit, ut habeat unde illi satisfaciatur; si tamen tali sanguisugæ unquam satisfieri queat, quæ semper dicit, *Affer, affer; & David: Diuites egerunt, & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omnino.* Tales erant illi tres pueri fodales Danielis: nam cum Dominum inquirerent, & nolent edere de mensa Regis Nabuchodonosor, ne contaminarentur, pulchriores tamen cæteris pueris visi sunt atque robustiores. Proiecti deinde in fornacem ignis ardētis, à Deo protecti sunt; unde & incolumes euasere.

Tertius fructus ieiunij. Præterea ieiunium præstat ut Dæmones vincamus, quo pacto Christus de Satana triumphauit, nobisque ieiunij armis de hoste triumphandi, exemplum præbuit. Ut enim fames lupum de sylua extrudit, ita esuries à nobis expellit Diabolum, qui ambulans per loca arida & inaquosa, requiem inuenire non potest. Hinc certum genus Dæmoniorum non expellitur nisi oratione & ieiunio, ut dictum est supra. Ac quemadmodum Iudith (ut probabile est) ieiunio armata caput Holophernis amputauit, & Esther eodem telo perucit atque expugnavit Aman Iudæorum capitalem hostem; similiter Dæmon gulosos Adami iuxta atque Heuam expugnauit. Et, ut testatur Ambrosius, sputum ieiunij hominis, venenum est serpentis: non secus ac sputum serpentis, est venenum

hominis. Et nos si ieiunij ac sobrii sumus, in semine Christi connumeramur, de quo prædictum est quod conterere habeat caput serpentis. Nemo ergo miretur, si carne debilitata, vires maligni spiritus in nobis frangantur. Nam ut lustro destructo, fera quæ in eo delitescit, facile capitur, ita carne flagellata, Satanas flagellatur iuxta id dictum Apostoli: *Ego sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Vnde pulchram hanc doctrinam hausit Augustinus: *Ictus carnis, & vibices, iustus esse & vibices Satana.* Atque hoc est quod in alio loco Apostolus dicit: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, &c.* Hoc est, non est nobis colluctatio in carnem & sanguinem, ita ut in ea (scilicet carne) terminetur lucta, verum in illis ultra progreditur in Dæmones in carne & sanguine sedem figentes atque habitantes.

Itè ieiunium victoriâ parit Angelorum, quibus nimirum est cognatum ipsum ieiunium & abstinentia, quemadmodum & quæ illis comparatur virginitas. Quæ obrè ieiunio cōpleto veniunt Angeli, & ministrant Christo. Post ieiunium trium hebdomadarum venit Angelus Michael ad Dariel. Post Saræ ieiunium ad eam venit Raphaël Angelus: ad Heliam famelicum ac sitibundum venit Angelus cum pane subcineritio, & vase aquæ: ad Corneliū Centurionem orantem & ieiunantem Angelus venit edoctrus eum de necessarijs ad salutem, Act. 10. & ut Ioannes Baptista neque comedens neque bibens dicitur Angelus: ita qui ieiunat in Quadragesima, aut Angelus est, aut Angelus fit.

Ad hæc, ieiunio sanitas, bonaque, valetudo comparatur, & parta seruat, atque adeo omne morborum genus, quod corpus infestat, propulsatur. Propter crapulam enim multi obierunt: & plures occidit gula, quæ gladius: ut Scriptura testatur. Vnde Chrysostomus in Ioannem hom. 27. in fine, *Vilis, inquit, & tenuis & simplex mensura, bona valetudinis, mater est: ita eadem Me-*

Ieiunium hominis, vel serpentis sputum quæ vim habeat. Gen. 3. Lustro Satanæ quod. 1. Cor. 9. August. Ephe. vi. Quo modo non sit nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: ut ait Apostolus. Quartus fructus ieiunij. Matth. 4. Dan. 9. Tob. 3. 3. Reg. 19. Act. 10. Matth. 11. Ibidem. Quintus fructus. Eccle. 37. B. Chrysostom. 3. in principio. Qualis mensura Chrysostomus, bonæ valetudinis mater sit.

dici appellarunt: & non ad satietatem crapulari, sanitatē, & sanitatis parentem: contra satietatem morborum ipsa medica arte incurabili dixerunt: quod perspicuum est. Siquidem pedum, capitis, oculorum, manuum agritudines, paralytis, hydropisis, icteros, febres longa & acuta, & plures id genus morbi, nimia crapula contrahuntur: neque enim vacat in presentia omnes enumerare, qui non ex modico & temperato victu, sed voracitate & crapula ingenerantur. Quod si vis animi quoque morbos hinc prouenientes intelligere, auaritia, iactantia, bilis, luxuria, desidia, omnis denique incontinentia hinc ducit originem, nec secus ac asini anima immodicis mensis, & tot belluis distracta luxuriant. Hæc ille, & verè, & eleganter. Facit etiam ieiunium vitam ipsam iocundiores quodammodo: nam perpetua abstinentia cruciat, perpetuus esus eorundem ciborum tedium parit: at nunc ieiunare, nunc verò edere; & modè quidè his carnibus uti; modè verò piscibus, profectò hæc variatio ac vicissitudo naturam mirificè delectat. Quod his verbis lib. de Helia, & ieiunio cap. 9. pulcherrimè docet B. Ambrosius: *Ipsis etiam ieiunium conuiujs dat gratiam; Dulciores post famem epula sunt, quæ assiduitate fastidio sunt, & diurna continuatione vilescunt. Condimentum cibi ieiunium est. Quanto auidior sitis & appetentia, tanto poculum gratius, esca iocundior: & infra: Vsu etiam pretiosa degenerant: quorum autem difficilis possessio, eorum grata perfunctio: Ipse Sol post noctem gratior: ipsa lux post tenebras splendidior: & post vigilias sopor dulcior: ipsa salus post agritudinis tentamenta iocundior.* Hæc ille.

Postremò, per ieiunium Deum ipsum pluribus modis expugnamus. Primum quidem eius indignationem in peccata nostra conceptam placando, atque illam mitigando, remissionemque culpæ obtinendo, sicut Ninuitæ fecerunt ad prædicationem Ionæ, de quibus dicitur: *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit; & de Achab ieiunante,*

& carnem cilicio macerante Dominus dixit ad Heliam: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.* Per Ioelè quoque idem Dominus ait: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reliqua.* Placatur ergo cælestis ille Pater in afflictione filij visa: *Quia si nos iudicaremus, ut Paulus ait, non utique iudicemur.* Deinde Deum expugnat impetrando ab eo virtutes, quibus rectè vita nostra instituitur atque exornatur. Siquidem ieiunio acquiritur temperantia, quam in diuinis sequitur fortitudo atque prudentia, cæterarumque virtutum chorus & comitatus. Vnde Anna mater Samuelis post ieiunium peperit filium suum: ammirum per ieiunium vim accipimus edendi opera bona. Verbum etià Domini est: *Petite, & accipietis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Petimus, orando: quærimus, elemosynas in pauperes erogando: pulsamus ad ostium Diuinæ misericordiæ, corpus nostrum ieiunij affligendo atque percutiendo. Præterea, à Deo extorquet donum intelligentiæ, & mentis eleuationem: ut docet exemplum Moysis: nam ut ille post ieiunium quadraginta dierum, recepit bis tabulas legis, ita in corde nostro per ieiunij quadragesimalis obseruantiam scribitur lex amoris, siue charitatis. Daniel postquam tres ieiunauit hebdomadas, promeruit tempus Christi aduentus cognoscere: & Paulus post ieiunium illuminatus est, & ut creditur, ad tertium usque cælum raptus. Patres antiqui, & Doctores Ecclesiæ veram Scripturæ intelligentiam multis ieiunij, & precibus consecuti sunt; ipsique laborauerunt, ut nos in labores eorum introiremus. Ad hæc, impetrat spiritus affectusve nostri inflammationem, & ardorem ad diuinam: quia enim ignis cupiditatis per ieiunium extinguitur; accenditur charitas tanquam lignum combustioni proximum. Hinc Helias post ieiunium rapitur in curru igneo: & Spi-

Crapula quorum sit morborum, & agritudinum mater, eodè autore.

Ieiunium vitam nobis iocundiores efficiere.

B. Ambrosius tom. 4.

VI. fructus.

Iona 3. Matth. 12.

3. Reg. 21. Ioel 2. 1. Cor. 11. Ieiunium quas impetret virtutes à Domino. 1. Reg. 1. Matth. 7. Quis petat, querat, & inueniat: ut dicit Dominus. Quos, per ieiunium Deus illuminabit. Exo. 31. & infra 34. Dan. 9. & infra 10. Act. 9. 2. Cor. 12. Mens nostra etià quomodo per ieiunium ad cælestia inflammatur. 4. Reg. 2. Act. 2.

Ast. 2.

Ieiunus oras qualis sit.

Matth. 5.

Exo. 16.

Ieiunij merces, ac premium.

Matth. 5.

Luc. 22.

Matth. 6.

Quo verbo eius premij magnitudinem Dominus declarauerit.

1. Cor. 2. et

Esa. 64.

Ambros. 40.

4.

Ieiunij Ambrosianae laudes, & encomia.

ritus sanctus in forma ignis in ieiunos Apostolos ac ceteros qui aderant, hora diei tertia descendit: vt Lucas in Actis testatur: atq; inflammatus & accessus spiritus disponitur ad recte orandum: nam vt cithara vacua bonum reddit sonu, ita orans ieiuno corpore, gratas apud Deum effundit preces. Amplius, consolationem promeretur diuinam: qui enim propter Deum delectationes spernit corporis, dignus est, cuius spiritus caelesti solatio impleatur, iuxta illud: *Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur*: atq; vt contemnentibus ollas carni, & pisces Aegypti, datum est caelitus manna, sic respicientibus huius vitae solatia spiritalia deliciae communicantur. Ad extremum, ieiunio in Dei gratia facto, debetur aeternae vitae premium: ac merito esurienti donatur saturitas gloriae: de qua Dominus: *Beati qui esuriant, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur*; & in alio loco: *Redatis, & bibatis super messem meam in regno meo*. Et sane Christus immensitatem premij caelestis significare volens, dixit: *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lana: ne videaris hominibus ieiunas, sed Patri tuo qui est in absconso: & Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi: non explicat quid redditurus sit: quia Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt quae praeparauit Deus diligentibus se*. Quam obrem recte Ambrosius lib. de Helia & ieiunio cap. 2. Merito, inquit, illum (scilicet Heliam) dignum caelo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam caelestem vitam vivebat in corpore, ac superna usum conuersationis exhibebat in terris. & statim infra cap. 3. *Quid est enim ieiunium nisi substantia & imago caelestis? Ieiunium refectio anima, cibus mentis est. Ieiunium vita est Angelorum, ieiunium culpa mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiae, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur: hoc gradu Helias ascendit, antequam curru hanc hereditatem sobrietatis & abstinentiae ad caelum abiens discipulo dereliquit, &c.* Per totum librum similia multa ieiunij praeconia decantat. Vbi sunt ergo noui isti magistri, qui ieiunium rem Iudaicam, ac nullius utilitatis, imo exercitationem corporalem ad modicum utilem calumniari non formidant: cum alia sint praeconia, quibus in Sacris literis decoratur, & a sanctis Patribus exornatur, amplissima. Ecclesia verò, vt impudentium haereticorum ora obthuraret, daemone quoque tentationibus obueneret, & filios consolare atque confirmare suos, canni per totam Quadragesimam voluit in tremendo altaris sacrificio: *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & premia, per Christum Dominum nostrum*. Igitur per omnia vim praecceptorum Ecclesiae intelligamus, atque illis per omnia obtemperemus, non secus atque praecceptis Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Reliqua verò quae ad tractationem perfectam ieiunij spectant, nempe, quale esse debeat, & quibus circumstantijs ornari: quod consilium Dei, hoc ieiunio affligi nos praecipientis: quales excusationes adferant, tum haeretici, tum Catholici ad fallendum ieiunij praecceptum: & quatenus in illud dispensatio humana cadere possit, commodius in sequentem librum discutienda seruamus. Interim haec pauca hoc loco sufficiant.

4. Reg. 2.

Quibus Episcopi Lutherani ieiunium titulis dehonorent, ac dedecorent. 1. Tim. 4.

TRACTATUS XII.

IN illa verba: *Et accedens Tentator, dixit ei, Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit, Scriptum est, Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.*

Cur homines spectaculis inter sint, & quibus ad esse non liceat.

Confuevere homines magno ardore & frequentia ad publica spectacula accurrere; maxime vero sine ieiunio sit duellum ac singulare certamen aliquod certa die indictum; siue hoc faciant partis alicuius fouendae gratia, siue studio curiositatis inducti ad pascendos oculos, siue alia de causa quacumque humana eorum conueniant: ceterum citra peccatum eiusmodi spectaculis adesse non licet, cum ex horum casu, aut morte, quod per se est illicitum ac turpe, captare voluptatem contendant. En Euangelium, optime lector, singulare certamen Christum inter & Satanam nobis intuendum proponit: quod cum nos maxime tangat, ac maxime referat scire, opus est nobis non tam oculos corporis, quam spiritus intentos, ac perspicaces habere: quae res non solum citra offensam vllam Dei fiet, verum etiam maximo cum nostro merito, atque fructu. Nam Christi certantis victoria nostra est, ad meritum, & coronam: Christi lucta, atque pugna nobis in exemplum proposita est, vt dicamus congregiendum nobis esse cum diabolo, & quibus armis aut artibus illum expugnare debeamus. Cum ergo de armis, quibus Christus daemone victum, dictum sit; superest de primo ipso congressu tractare. Accessit ergo Tentator. Dicitur autem Tentator: quoniam vt diximus, ex habitu artem, atque officium tentandi ipse sibi usurpauit & assumpsit. Munus eius est tentare, id est, ad malum inducere

ac impellere: quemadmodum cantor, mercator, & sartor non is dicitur, qui casu vestem suam laceram reficit, vel qui necessaria ad vitam emit, vel qui interdum sola voluptate canit: verum cantor est, qui publice munus cantandi profitetur, mercator verò, qui ideò emit, vt vendat, & mercatorem exercent, sartor verò, qui hanc artem profitetur victus causa: ita Tentator is dicitur, qui non semel, aut bis, aut ex euentu homines tentat, verum qui ex habitu & consuetudine artificium hoc pellicendi homines ad malum, & in peccatum agendi, ac proinde in perpetuam gehennam detrudendi deturbandi que exercet. Eadem ratione Paulus simili voce atque Euangelista Matthaeus daemone (nempe Tentatorem) vocauit: ait namque: in priori ad Thessalonic. cap. 3. *Ne forte tentet vos is qui tentat*: quod idem est ac si dixisset: *Ne forte tentet vos Tentator*, in quo sensu dicitur a Iacobo: *Deus intentator malorum est*. Quia verò, vt testatur Origenes in Lucam, & Hilarius in Matthaeum, hic daemone Lucifer fuit, siue supremus ille inter spiritus malignos archidiabolus; de quo Dominus: *Venit Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*: neque decebat alium cum Christo cogredi, quam summum; qui & cum primo parente nostro congressus est: recte dicitur in hoc Euangelio & Satanam, & diabolum, & tentatorem per Antonomasiam. Satanam quidem, quia eius est aduersari diuinis operibus, nostraeque adeo salutis propter illum. Diabolus, id est,

Christi cum Satana tentatore certamen cur non nostro maxime sit dignum aspectu.

Quare Tentator, Satan appellatur.

1. Thess. 3. Iaco. 1. B. Ignatius epist. 8. ad Philipp. & Orig. hom. 31. tom. 2. Hilar. can. 4. Ioan. 12. Beelzebub iste, qui & Lucifer princeps daemorum dicitur, cur Satan, & tentator Matthaeo nominetur.

ApoC. 12.

delator, criminator, calumniator, & accusator fratrum nostrorum, quod nimirum officium illius sit, Deum apud homines, homines apud Deum calumniari, non secus ac ille, qui feminaret inter virum & vxorem discordias: apud virum quidem de vxoris fide ac pudicitia obloquendo: apud vxorem autem de viri ardenti in alienas vxores amore, ac suarum in illas diuitiarum profusione obmurmurando; verum vtrumque & falso, & calumniose. Talis profecto se gerit diabolus inter fideles & Deum: & vbi in Hebræo habetur Satã, ferè sepe Septuaginta interpretatur Græcè Διάβολος, vt Psal. 108. Diabolus stetit à dextris eius: & B. Petrus vim & significationem Hebrææ vocis explicans dixit, Aduersarius vester diabolus circuit. Tentator porro dicitur, tum ob dictas causas, tum quia primus extiterit qui in cælo Angelos tentauit, atque eos tentatione perdidit; & qui princeps ipse nostros primos parentes têtado aggressus est, quos etiam de terrestri paradiso eiecit atque deturbauit. Est etiam is, qui tâquã princeps huius mundi per alios malignos spiritus quasi persuos satellites ac ministros, homines, qui in mundo hoc versantur, tentare vexareque non desinit.

Psal. 108. 1. Pet. 5.

ApoC. 12. Gen. 3.

Ioan. 12. & infra 14.

Quid quod Tentator ad Christum dicitur accessisse. 1. Pet. 5. 2. Cor. 11. Gen. 3. Idem in forma serpentis cur Adã, Heuamque tentauerit. Eadem vnde 19. causamque tentauit.

in forma hostili. Ita igitur hic in specie sancti alicuius viri atque religiosi illius temporis eremi cultoris apparuisse (quandoquidem de pijs loquitur in prima tentatione) creditur, in secunda verò, vt infra dicemus, in forma Angeli, in tertia autem; cum promisit illi omnia regna mundi; figuram, atque habitum Principis, magnique Regis assumpsit. Sed frustra, vt ait Sapiens, iacitur rete ante oculos pennatorum. Etsi enim astutissimus sit dæmon, & in tentandi arte perquam exercitissimus; erat tamen sibi res cum sapientissimo, cuiusque sapientia vincit omnem malitiã, nõ secus atque Sol ardens dissoluit omnem nebulam. Vniuersa igitur hæ têtationes foris factæ sunt, nõ intus: sicut & illa tentatio, qua primos nostros parètes ad peccatũ sollicitauit in statu innocentie nõ nisi externa fuit. Christi quoque perfectione valde dedecebat per interiores cogitationes phantasiæ contra spiritum têtari, non autem exterius illas audire, & vincere. Accessit autem, stipatus fortè multitudine dæmonũ, quibuscũ quomodò sibi esset congregiendũ, consultauerat. Dixit ei, Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Ad harum tentationum pleniorẽ intelligentiam, præmittere oportet in primis, verosimile esse, multa alia inter Christum & dæmonem vltro citroque fuisse dicta, sed Euangelistas tantum rei summam breuibus comprehensam nobis tradidisse: quia videlicet Spiritus sanctus, qui eos in scribendo dirigebat, hoc satis esse ad doctrinam, & exemplũ arbitratus est. Quod ideò animaduertim, ne quisquam ex Paganis, vel ex Iudæis, tâ concisam in re maxima describenda orationem calumnietur.

Deinde præmittimus, hos Satanæ cum Christo congressus, cum inter astutissimum, vaferrimumque; omnes inter malignos spiritus, & sanctissimum, sapientissimumque; Messiam habitum sint, ita esse à nobis intelligendos, atque explicandos, vt, quod ad diabolum attinet, grauissimam malitiam, atque insignem calliditatem, con-

Quo habitu figuraque in trina tentatione Dominum sit aggressus veterator ille.

Prou. 1. Christi sapientia, Diabolique stultitia.

Sap. 7.

Christum cur nisi extrinsece dæmon tauerit.

Gen. 3.

Hæc tantum modo Christi, & dæmonis têtatoris dicta atque responsa Euangelistæ quare retulerint.

Christi cum Satana congressus, intrinsece quid arguant.

Christus cur ductus in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Gen. 3.

1. Ioan. 4.

Ioan. 1.

In Adam viti sumus à dæmone, eius victores sumus in Christo. 1. Cor. 15.

Quo triplici mendacio primos parètes vicerit dæmon. Gen. 3.

Idem à Christo victus triplici veritate. B. Irenæus. c. Oculorum concupiscẽtiam Adæ & Eue, quo Christus antidoto sanauerit. 1. Ioan. 2. Gen. 2.

Infra 3.

tineant; quod verò ad Dominum spectat, summam sapientiam simul cum sanctitate coniunctam ad meritum, exemplumque; nostrum cõplectatur. Præmittendum præterea, luctam hanc ab Spiritu sancto procuratam fuisse, qui quidem propterea Christum emisit in desertum ad pugnandum; quatenus in hac pugna secundus Adam Christus repararet, quod in primo duello Adæ cum serpente nos amisimus. In hoc enim apparuit Filius Dei, vt dissoluat opera diaboli, & vt Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quoniam verò naturale est, vnumquodque illo dissolui vinculo, quo colligatum est, per cõtrarium tamen: ideò quemadmodum in Adam existentes, in illo cum Satana congressu succubimus omnes, ita in secundo Adam Christo similiter omnes intuenimur. Nam ille cõmunem nostram agebat causam, atque in eo vincere vicimus: hinc merito factum est, vt omne suum ius, quod in nos habebat per peccatum, amiserit. Superauit dæmon primum hominem tribus apertis mendacijs. Primum, cum dixit: Cur præcepit vobis Deus ne comederetis de omni ligno paradisi? Deinde cum ait: Nequaquam moriemini. Postremò, Aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum. Qui dæmon & ipse superatus à Christo est veritatibus tribus, seu sententijs ex Scriptura depromptis, quas in Tentatorem Christus produxit. Sic enim Irenæus lib. 5. aduersus Valentinianos antidotum in his tribus congressibus colligit. Peccarunt primi parentes triplici illa concupiscẽtia, oculorum, carnis, & superbiæ vitæ. Nam quantum ad concupiscẽtiam oculorum, erat in amænissima paradiso omnium arborum deliciarum genere confita: in illaque; deambulans vidit lignum vetitum, cepitque; contẽplari prohibita quæ nõ debuit, ne eorum pulchritudine alliceretur, ac irritaretur caro. Inde enim locus occulta quadam superbia præueta patefactus est dæmoni, vt adoriretur, ac persuaderet esum

pomi: In quacunque, inquit, die comederitis ex hoc pomo, aperientur oculi vestri. Irritata verò carne, dæmon pertraxit ad apertam superbiam vitæ, cum dixit: Et eritis sicut dii scientes bonum & malum, si comederitis. Contra verò Christus amænitate deliciosissimæ paradisi austeritate, & sterilitate deserti compensauit, vbi nulla mentis per oculos distractio, nihil gustui delectabile, nihil aspectui pulchrum, omnia syluestria, omnia in fructifera, atque horrida. Erat in paradiso vir & mulier summè se amantes; vt ille mutuus amor viri casum operatus sit. Hic etiam debebat vterque; sexus in capum prodire, vt verba Scripturæ porrigere videbantur: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semine illius: & ipsum conteret caput tuum. Sed huic rei occurrit Dominus eligens in deserto solitudinem, nolensque; cuiusquam societatem: nam & B. Virginem matrem à se tunc segregauit, non sine carnis vtriusque; dolore, vt illud seruaret in se ipso, quod postea verbos docuit: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te. Nõ quod per Virginem vllum posset ei oriri scandalum, nam nec dedisset sanctissima Mater; nec si dedisset, ille, qui ab omni peccato alienus erat, accepisset; sed athleta noster pugnaturus, sic medicari voluit plagam inflatam per nimium amorem viri ad vxorem. Nam sic ille excusauit peccatum; Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Christus ergo sapienter se abstraxit à societate, vt indicaret tutiorem pugnandi modum ad victoriam. Neque; propterea putandum est, Virginem segregatam tentatam à diabolo non fuisse, & ab ea caput serpentis nõ fuisse cõtritum, vt prædictum erat. Et licet hoc nõ exprimatur; satis tamen fuit, in Scripturis de Christo apertè hoc tradi, à quo principaliter pendebat nostra salus: & hoc de matre relinqui priuatorum, & sanctorum Doctorum meditationibus. Non tamen defuit locus, vbi simul ambo pugnarunt, & vicerunt: nam cum ille penderet in Cruce, &

Eorundem erga se inuicem immodici amoris antidotum à Christo factum. Gen. 3.

Matth. 18.

Gen. 3.

Vnde constare possit, B. quoque Virginem Christi genitricem tentatam à dæmone fuisse. Ibidem.

Ioan. 19.

Caput illa
serpētis iux-
ta Dei vatici-
nium, quādo
contriuerit.

Mar. 1.

Psal. 48.

Dan. 4.

Carnis con-
cupiscētiā
protoplasto-
rum Christus
quomodo sa-
nauerit.

Gen. 2.
Ibidem.

Eiusdem an-
tidotum con-
tra eorundē
superbiam
vitæ.

Diabolus di-
xerit ne Chri-
sto, Dic vt la-
pides isti pa-
nes fiant, an
verò, Vt ia-
pis iste panis
fiat, quomo-
do Lucas.
Luc. 4.

hæc staret iuxta Crucem sustinens
gladium doloris, egregiū de hoste
triumphum reportauit. Illi in para-
diso habebant omnia animalia blā-
dientia, eorumq; nutibus obediē-
tia; Christus in deserto omni huma-
no aspectu cognatorum, matrisque
destitutus, cū bestiis erat, vt ait Mar-
cus: nam homo per peccatū compa-
ratus est iumentis insipiētibus, & si-
milis factus est illis. Simili ratione
Nabuchodonosor, qui se supra homi-
nem extulerat, infra hominē de-
iectus est, atq; adeo humiliatus, vt
fœnum sicut bos comederit, & cum
feris habuerit habitationem suam.

Contra concupiscētiā carnis ieiunauit
quadraginta dieb. & quadra-
ginta noctib. Ille tentatus de cibo
vetito, neq; necessario, victus est:
Christus sollicitatus ad edendū non
vetitum, sed tamē necessariū, victor
euasit. Victus est Adam, ne suas de-
licias, cōtristaret, id est, Heuā, de qua
dixit: *Hoc nūc os ex osibus meis, & caro
de carne mea.* vicit Christus diabolu,
contristando suas delicias, hoc est,
carnem suam innocentem, atq; a se
dilectam affligendo. ¶ Cōtra super-
biam vitæ Christus se humiliavit, di-
uinitatemq; suā irritatus non prodi-
dit; nec ostentauit, sed abscondit, te-
xitq;. Atq; hæc quidem si diligēter
expendantur, multum cōferunt ad
conflictum Christi cū Satana intel-
ligendum, & ad luce quadā Spiritus
sancti, responsa Christi in tentatorē
perfundenda atq; illustranda. Est e-
nim hæc pugna antidotus quædam
expressa, atq; præsentanea prioris &
antiq; illius primi hominis cū ser-
pente luctæ. Ait itaq; in primo cō-
gressu: *Si Filius Dei es, dic vt lapides
isti panes fiant.* Miretur quispiā, quo-
niam Lucas in singulari numero di-
xit, *Dic vt lapis iste panis fiat.* Sed diffi-
cile non est hæc ad concordia redi-
gere: nam fieri potest, vt ostenderit
aceruum lapidum, qui tūm lapis sin-
gulari numero, tūm lapides in plura-
li dici potest: vel fortē etiā vtrumq;
dixit: nepe, Dic vt lapides isti panes
fiant, vel saltē dic vt lapis iste panis
fiat: proinde solida non est Theo-

phylacti pōderatio, qui vult dæmo-
nem sollicitasse Christum ad super-
flua: cū em panis vnus sufficeret,
postulabat lapides in panes cōverti.
Extant autē in præsentem vsq; diē
saxa magna, atq; nigra in mōte illo,
quem vocant Quarentenā, quæ fi-
delibus eo loci peregrinantibus in
huiusce rei fidem & memoriā ostē-
duntur. Verba hæc videntur prima
facie simplicia, & nihil doli ac fallaci-
æ continere: quid enim mali erat
ostendere se Filiū Dei, qui idē ve-
nerat in mundum, vt testimonium
perhiberet veritati? Quid tamē mali
esuriētē inuitare anachoretam ad
comedendum, præsertim duntaxat
panem post tam lōgam inediam, cū
id sit primo homini oblatū: *Ex omni
ligno paradisi comede?* Quod si dicas,
fuisse speciem quadā cogitandi de
craftino: in promptu habebit respō-
sionē: cū enim vrgeret fames, cogi-
tatio de p̄senti erat, nō de craftino.
Rursus, si dicas importunū fuisse, si
bi vt aliquo signo de pane prospice-
ret: profectō id nō videtur rationē
peccati habere: nā necessitate quadā
cōpellebatur in deserto Dñs, cū ni-
hil ibi esset p̄sto ad comedēdū: erat
q; p̄cul ab oppidis, vnde paniscopia
suppeditari posset, atq; illa si p̄gres-
sa fuisset esuries, illū ad interitū de-
duxisset. Accedit, si pro alijs, nem-
pe turbis, & quidem bis, panes ac pi-
sces, necessitate cogente, multipli-
cauit in deserto non solum sine pec-
cato, sed cum merito: cur non idem
pro se ipso potuisset efficere? Diffi-
cile igitur est astum venari diaboli,
cum versipellis sit & complicatissi-
mus. Non videtur autem directē ac
propriē voluisse inducere ad gulā:
aliōqui nullum esset peccatum gulę
post esuriem tantam vti pane tam
necessario: ob id nō dixit: *Dic vt la-
pides isti phasiani fiāt, aut capones.*
Deinde tradunt multi Patres, igno-
rassē dæmonē qualis esset Christus,
homo ne, aliquis sanctus, siue Pro-
pheta, an verò Messias: rursus an pu-
rus homo, an verò etiam Filius Dei
esset, vt vox de cælo delapsa in ba-
ptismo testata fuerat: atq; ita diabo-

Theophyla-
cti inepta so-
lutio rejicitur.

Prima, dæmo-
nis tētatio in
speciē quā
vtilis & hone-
sta videba-
tur.
Ioan. 18.

Gen. 3.
Matth. 6.

Matth. 14.
& inf. 15.

An diabolus
Christum tē-
tauerit, vt
sciret si filius
Dei esset.
I. opinio Pa-
trum, quifc-
quantur.

lum in magnas coniectum fuisse an-
gustias, propter eiusmodi hēsitatio-
nem; ideoq; ad tentandū accessisse,
quo exploraret rei veritatē, esset ne
Filius Dei, an non: nam si filium Dei
cognouisset; p̄posuerat sibi ab illo
cauere, vt pote ab eo, qui se esset for-
tior, à quoq; vinci poterat potius,
quàm eum vincere. Sin verò secus
esset, sperabat se facillē posse victo-
riam de illo obtinere, & in peccatū
impellere. Atq; huius sententiæ vi-
detur esse Ignatius epist. 8. ad Phi-
lippes. agens enim in dæmonē, sic
loquitur: *Iterum ne vidisti hominē qua-
draginta diebus, & quadraginta nocti-
bus, ingustato cibo humano, & Angelos
ei ministrantes, quos & tu timebas? vidēs
primō quasi communem hominem bap-
tizatū, & causā ignorās; post ieiuniū verò
esurienti insidiabaris, & tentabas quasi
cōmunem hominē, ignorās quis esset. Di-
cebas enim: Si Filius Dei es, ignorātia id
est: nā si verē cognosceres, scires sine du-
bio, quia que impossibilia vidētur ad fa-
ciēdū, & difficilia ad cōuertēdū, factori
omnia possibilia sunt.* Hęc ille. In eādē
sententiā descendit Cyprian. ferm.
de ieiunio & tentat. ait enim: *Hęc na-
turarū (scilicet diuinæ cū humana)
cōiunctio diabolū excacabat: quia impō-
sibile ei videbatur, vel quodd esurire pos-
set esse, tātaq; potestatis corporalis humi-
litas. Duplicē itaq; inquisitionē sinuosa
calliditate orditur, vt de Christo vtrū na-
turalis Filius Dei sit, ipso respōdente cer-
titudinē habeat: vt cū Deū confessus se
fuerit, absurdū videatur quod Deus esu-
riat, & in quācunq; partē se respōsio ver-
terit, necessitas cōclusionis occurrat: Si
Filius Dei es, tibi non cōpetit esurire.
Quod si esuris; manifestū est Filium Dei
non esse, quē violentia necessitatis cōmu-
nibus indigentijs intercludit. Succurre,
inquit, necessitati, si potes: alioqui defi-
cies. & presentes lapides in panis muta-
substātiā; sic enim fiet vt euadas pericu-
lū; & si hoc potueris, probes te Deū. Nō
erat digna respōsione quæstio malignātis:
neq; enim technas diaboli Dñs ignora-
bat, sed diuino cauillatori satisfecit elo-
quio, subtilissimo dogmate edocens; cor-
poris, & anima vitæ proprijs alimonijs de-*

B. Ignat.

Matth. 19.

B. Cyprian.

beri subsidia, & cibū anima, id est, verbū
Dei, edulijs corporalibus præponendū, &
citius attētiusq; mēti prouidendū, quàm
vētri. Nec opus erat vt hoc facto insidia-
tori innotesceret: quia nullo signo eius po-
terat inuidia cōmutari, cuius incorrigi-
bilē iniquitatē desperatio sugillauit. Su-
perfluū igitur erat, ad suggestionem eius
ibi nulla profutura miracula operari, cū
satis esset diligēter cōsiderati, q̄ esuriētē
cibi nō superabat appetitus; & desiderij
motus defectio nō esset, sed virtus. Hęc
ille. B. Hieron. in hunc locū sic ha-
bet: *Esuriētī cōgruē dicitur, Dic vt la-
pides isti panes fiāt: sed duobus cōtrarijs
teneris, diabole. Si ad imperiū eius possūt
lapides panes fieri, frustra tētās eum, qui
tāta potētia est. Sin autē nō potest face-
re, frustra Filiū Dei suspicaris. Si Filius
Dei es, &c. B. Chrysol. super Matth.
homil. 13. Cū enim audisset veniētē de
cælo vocē, atq; dicētē: *Hic est Filius me-
dilectus: audisset etiā Ioānē testimoniū il-
li tā insigne perhibētē, ac hominē deinde
ipsum esuriētē videret, magno teneri cœ-
pit ambiguo. Nā neq; hominē illū esse nu-
dū credere poterat, p̄pter ea quæ diuina
vox de eo ptulerat: nec rursus istud reci-
pere, quod Filius Dei esset, quē esuriētē
videbat. Itaq; maxima rerū cōclusus an-
gustia, voces emittit ancipites. Et sicut in
paradiso accedēs ad hominem, finxit illa
quæ nō erāt, vt quæ erāt, disceret: ita hęc
quoq; nesciēs manifestē suscepti hominis
ineffabile Sacramētū, & quis nā esset hic
præsēs, alia retia iācere molitur, per qua
se absconditū istud atq; secretū opinatur
addiscere. Idē docet homil. 5. operis
Imperf. si tamē eius existat: ait em.
Sicut sēper diabolus omnes homines ex-
cacabat, vt nō intelligerēt quod est bonū:
sic modō inuisibiliter ipse à Christo est
obcacatus, vt nō cognosceret verū. Cogi-
tauit enim apud se: Si poterit de lapidib⁹
facere panes, verē Filius Dei est: si autē
non poterit, homo est. Sed quæ fuit cogi-
tatio ista? Per hoc enim nunquam pote-
rat cognoscere, si Filius Dei erat; an non.
Primum, si Filius Dei erat, nec esurie-
bat. Quomodo enim nō vincat necessitatē
natura carnalis, qui ipsam necessitatē
in natura creauit? Et vt quid faceret de
lapidibus panes, qui panem cū omnibus
alijs ex nihilo, cūm voluit fecit. Dein-**

B. Hierony.
tom. 9. in
princip.

B Chrysol.
tom. 2.
Matth. 3.

Autor ope-
ris imperf.
in Matt. to-
mo 2. operū
Chrysol.

Ambros. libro 4. in Lucam, loquens de prima tentatione, tomo 5.

Hilar. can. 3. in Matt.

Illa opinio vnde videatur confirmari posse.

Matth. 8.

Psal. 32.

Psal. 148.

Filij Dei naturalis, & adoptiui discermina.

de esuriēbat propter corpus, & volebat facere, faciebat quando ipse volebat, non quando diabolus prouocabat. Hæc Chryostomus. B. quoq; Ambrosius in Lucam: Quid sibi vult talis sermonis exorsus: Si Filius Dei es? nisi quia (diabolus) cognouerat Dei filium esse venturum: sed venisse per hanc infirmitatem (scilicet corporis) non putabat? Aliud explorantis, aliud tentantis est: & ideo se profitetur credere, & homini conatur illudere. Denique B. Hilarius in hæc verba sic ait: Fallax diabolus, & ad traducendum artifex callidissimus, posse omnia Christum sciebat; & esuritionem in homine ex ipso ieiunij tempore sentiebat, ignarus quid nam esuriretur. Eam ergo in tentando conditionem operis proposuit, per quam & in Deo ex demutatione lapidum in panes virtutem potestatis agnosceret: & in homine oblectamento cibi patientiam esurientis illuderet. Sed Dominus non panem potius quam salutem hominum esuriens, ait: Non in solo pane viuit homo. Quia ipse non solum homo, sed & Deus, licet vsque in tentationis diem cibo hominis abstineret, Dei tamen spiritu alebatur: ostendens non in pane hoc solitario, sed in verbo Dei alimoniam æternitatis esse sperandā. Hæc ille. Hos paucos ex veteribus Patribus producere volui, qui vno sensu videntur docere, dæmonis in tentando finē fuisse, certò cognoscere, an Christus Filius Dei esset, necne. Ex eo etiam videtur hic sensus confirmari: quia dixit: Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. quærebat etenim de Filio Dei naturali: nam quòd esset filius adoptiuus, dæmon nequaquam dubitabat: quod quidem indicat illud: Dic verbo: Id est, iussu, & imperio tuo manda: Sic enim Centurio agnoscens Christi diuinitatem, inquit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Eòdem modo dicitur à Propheta: Verbo Domini cæli firmati sunt: Et, Ipse dixit, & facta sunt: quas sententias qui illas in tentatione allegare poterat dæmon, non ignorabat. Adoptiuus etiā nescit se filium esse Dei vt plurimum, tam et-

si illud ex signis coniectare valeat. Ad hæc, filius qui adoptatur, nequam pro voto suo & arbitrato facit miracula, verū pro impulsu Dei ac voluntate. Etenim, vt rectè sanctus Doctor tradit, virtus miraculorum non est habitus permanēs, sed actus tantum, qui pro nutu Dei adest, vel abest. Quanquam autē hæc probabilia sint, & Patrum sententijs confirmantur: sunt tamen nonnulla, quæ dæmonem non ea mente ad tentandum Dominum accessisse, vehementer probant, ac persuadēt. Atq; in primis illud ad re maximè facit, quòd tentatio dæmonis minimè est vt illa hominis ad sciendum, nec vt illa Dei ad profectum fidei, vel progressum virtutis præstādum, verum propriè est ac tendit ad subuertendum hominem, illumq; fallendum, atq; ad vitium pertrahendum: quod ex ipsis Scripturis exploratum redditur, atq; còpertum. Dicitur enim simpliciter dæmon, Tentator, Deus autem malorum intentator: quod non possumus aliter còponere, quā asserendo dæmonem tentatorem ad malum: Fur enim, vt Saluator ait, non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat: Deum verò, tentatorem ad bonum, & probationem nostram. Idē etiam tradunt Patres, inter quos B. Ambrosius lib. de Abraham Patriarcha: Aliter, inquit, tentat Deus, aliter diabolus. Diabolus tentat vt subruat; Deus tentat vt coronet. Deniq; probatos sibi tentat. Vnde & Dauid dicit: Proba me Deus, & tentame. Et sanctum Abraham probauit antè, & sic tentauit, ne, si antè tentaret, quàm probasset, graueret. Et iterum idem in illa verba Apostoli 2. Corinth. vlt. Vos ipsos tentate, si estis in fide, ipsi vos probate: Tentationem hanc probationem voluit intelligi, quia omnis probatio tentatio est, non tamē omnis tentatio probatio. Si enim Deus tentare dicitur, probatio est: si autem diabolus tentare dicatur, tentatio est, quia euertere nititur, & homo aliquando tentat vt probet, aliquando vt capiat. Hæc ille: Vbi, quod ait: Omnis probatio tentatio est, verbo Prophetæ còfirmatur, qui ait: Proba me Domine, &

Altera opinio, eorū scilicet, qui diabolu negant ideo tentasse, vt exploraret diuinitatem Christi.

I. argument. Dei inter, hominis, & dæmonis tentationem continens discet men.

Iaco. 1.

Ioann. 10.

B. Ambros. lib. 1. De Abraham patriarcha. c. 8. initio, tom. 4. sub initium. Psal. 25. Idem Ambros. tom. 5.

2. Cor. 13.

Tertull. tomo 2.

Dæmō vnde dicitur.

II. argum. a Christi vita, signis, atque miraculis.

Luc. 2.

Matth. 2.

Luc. 2.

Matth. 3.

& seq.

Ibidem, & Ioan. 1.

3. Reg. 19.

Exod. 24.

& 34.

tenta me. Et ante eum Tertullianus libro De oratione: qui exponens illud: Ne nos inducas in tentationem: ait: Id est, ne nos patiaris induci, ab eo vtique qui tentat. Caterum absit vt Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cuiusq; aut deicere sit consentiēs. Diaboli est & infirmitas, & malitia. Sic ille. Sicut ergo homo nō tentat nisi vt sciat, & exploret quæ ignorat: vnde & syllogismus tētatiuus, vt supra diximus, homini adhibetur ad explorādā rei incertæ notitiā: quòd si homo, vt perdat, tentat aliquem, diaboli organum, atq; minister est; ita dæmonis astutissimi, ac veteratoris proprium est tentare ad ruinam. Nam quid velit tentare ad explorandum ille, qui omnium rerū naturas, atq; omnium hominū mores, & ingenia cognita habet, atque comprehensa? Et qui ab ipsa scientia, intelligendiq; celeritate, & acumine nomē nactus est? Dæmon etenim, quasi Δαίμων, id est, sciens, interpretatur. Quod si explorādi, ac sciēdi causa tentaret, hominis esset organum, cui est proprium ob illum finem tentare. Ad hæc Christus apertè se Filiū Dei, & verbis, & factis còprobabat: hoc enim perspicuè, & clarè tū pastoribus per Angelos, tū Magis per stellas, tū Iudæis in templo existētibus per Simeonem, & Annam, tū demum reliquis per Ioannis testimoniu cognitum fuit: hoc ipsum vox de cælo veniens, & columba capiti eius infidens, ptestata est: hoc idem sanctissima eius vita, ac qualē in nullo vnquam viderat mortaliū dæmon, non obscure prædicabat oculos ad videndū habentibus: denique id ipsum quadraginta dierū & noctium non alicuius iā cibi p̄sumpti virtute, vt Helias fecit, neq; colloquio Dei, confortioq; sustentatus, vt Moyfes, sed propria virtute factum apertissimè ieiunium indicabat. Dicere autem, dæmonem, aliòqui sapientissimum, ad hæc omnia oculos clausos habuisse, cum sciret instare tempus Mesiæ ex facris voluminibus, quæ etiam illum

Deum verum, atque hominem futurum clarè testabantur, vel asserere Deum impediuisse, eiusq; non illustrasse mentem, & intelligentiā, quominus isthæc dæmon perciperet, quæ tantopere illum intererat scire, quemadmodum nonnulli dicunt: durum videtur atque violentum, nullisq; Scripturarum testimonijs nixum, atque firmatum: cum Christum cognitum à dæmonibus, Euangelia ipsa testentur: & ad victoriam Christi, quam de dæmone reportauit, illustrandā maximè pertineat, vt hostis diabolus cum Christo à se noto congressus fuerit. Amplius quæro, num dæmon Christum, an potius dæmonem vicerit Christus? Certè dici nequit Christum victum à dæmone. Si autem eò tendebant tentationes eius, vt exploraret an esset Filius Dei, neque obtinuit, quomodo ergo paulò post exibant dæmonia à corporibus clamantia, & dicentia, Scimus quia tu es Filius, vel sanctus Dei? Quomodo Luc. 4. dicitur de Domino, quòd nō sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum? nā causam assignat Euangelista prohibitionis fuisse scientiam dæmonum, Quòd scirent, inquit, Iesum esse filium Dei: quod dicitur non ex persona dæmonis patris mendacij, sicut cum diceret; Scio quòd sis Christus, vel sanctus Dei; sed in persona Euangelistæ. Si igitur hoc extorquere voluisset dæmon, profectò obtinisset: quod tamen non est dicendum. Igitur aliò in tentatione sua respiciebat dæmō, quàm vt hoc sciret. Quòd si obijcias Paulum 1. Corinth. 2. de Christo, qui sapiētia est, dicentem: Quam prædestinauit Deus in gloriam nostram: quam nemo principū huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent. Respondemus, Chryostomum, atq; Theophylactū rectè hoc exponere de Herode, Pilato, Pontificibus, & Iudæis: hi enim propriè Christum crucifixerunt, quibus Petrus Act. 3. dixit; Et nunc, fratres, scio

Quòd dæmō nouerit verè Christū Dei Filium atq; Mesiā, ostenditur.

III. argum.

Matth. 8.

Luc. 4.

Ioan. 8.

Principes huius seculi, Christū Dei sapiētia; & Dominū glorie, vt ait Paulus, qui non agnouerint. 1. Cor. 2. Chrysof. homil. 7. tom. 4. Theophyl.

III. argum.

quia per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri. Prætereà, si huius rei notitiam exprimere se posse putabat, persuadendo vt ex lapidibus panes efficeret, quomodo simile verò id esse potest, & probabile? nam si panes ea via effecisset, iudicasset potius dæmon hominem esse famis impatientem, atq; esurie superatum, quàm Dei Filium. Adde etiam his, non fuisse eius animum, vt Filium Dei naturalem cognosceret, quatenus ita passionem eius, ac mortem, qua mundus erat redimendus, atq; ipse principatu spoliandus, impederet, vt quidam opinantur: namq; eo posito, quòd agnouerit illum Dei Filium, intelligere poterat, neq; passionem, neq; aliud opus eius ad salutem mundi ab æterno destinatum diabolus impedire potuisse, frustra q; illum contra stimulum calcitrare. Quis enim omnipotenti Filio Dei posset resistere, qui de se ait per Prophetam: Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet? Principem etiam huius mundi, atq; alios eius satellites, malignosq; spiritus congressos fuisse cū Christo in passione, excitasseq; Iudæos ad inferendas manus filio Dei, atq; ad tam audax atq; nefarium facinus perpetrandum, quod natura ipsa tot argumentis fletus, atq; tristitię est testificata, perspicuum est: nã Ioan. 13. dicitur de Iuda, quòd diabolus misit in cor eius vt traderet Iesum: & ad eos, qui venerant, vt eum comprehenderent; Ecce, inquit, hora vestra, & potestas tenebrarum; videtur enim quòd ignorans Christi passionem, & odio eiusdem Christi cæcatus, mortē eius machinatus fuerit: & tamen illi ipsi dæmones eum Filium Dei, & sanctū Dei exeutes de corporibus proclamant. Nec sequitur, dæmonem agnito Iesu Filio Dei, debuisse time re pœnas propter audaciã, scelusq; tentandi: sed infelix ille & desperatus pœnam acerbiorē atque grauiorē non timet, qui extra viã est; ideò nihil veretur in Filium Dei cognitum insurgere, sicut in passione veritus non est.

V. argum.

Ioan. 12.

Act. 9.

Esa. 46. Vnde cõter, Satanã cum alijs spiritibus malignis in Christum tempore passionis cõspirasse.

Matth. 27

Ioan. 13.

Luc. 22.

Maligni spiritus pœnæ formidine, à tentatio cur minime desistant.

Item, non videtur quòd fames dissuaserit dæmoni vt dubitaret, an Christus esset filius Dei, iuxta multorum sententiam: nam sciebat Messiam futurum verum Deum, & verū hominem: & qui potest maius, proculdubio & id quod minus est. Qui ergo tanto tempore vacuo ventre permanserat, valebat famem ad tempus amplius cõprimere (quod erat minus.) Quin etiam hæc ratio têtãdi causã explorandi etsi locum habere posset in prima, & secunda tentatione, in tertia tamen nõ haberet locum: eo quòd ibi non dicitur: *St Filius Dei es*: sed simpliciter ad horredum idololatrię facinus Christum sub promissione regnorum mundi sollicitauit. Quemadmodũ ergo in tertia tentatione nihil ostēdit se vel le explorare in Christo, sed solum crimen læsæ maiestatis diuinę per quam horrendum suadere, ita etiam in priore ac posteriore têtatione ad scelus impellere voluisse, rationi est maximè consentaneum. Est enim eius propriũ opus elicere peccatũ: siquidem mala eius mens, & malus animus nulla in re quiescit nisi in flagitio atq; peccato: hic est enim eius cibus: de quo dictum est: *Terram comedes cū illis diebus vitæ tuæ*. Spectabat & ad maiorem Christi de hoste triumphum, vt nonnisi notus Christus Satanæ, & Satanæ Christo, inter se certaret, vt in hac parte pares & æquales essent vtriusque partes: semperq; Satanæ conqueri iure potuisset, quòd ignorans Christi virtutem, non admouerit omnes viriũ suarum machinas, neq; callidiorib; vsus fuerit stratagematis. Constat autem, Christum non solũ vt Deus, sed etiam quatenus homo erat, diabolus agnouisse, atq; eius consilia quòd tenderent, cognita penitus habuisse & explorata. Demus igitur diabolo, vt cū cognito Filio Dei sit congressus, vt à scopo suo cadens, gloriofiorem de illo Christus referret triumphum. Quòd si dicas; verba hæc: *Si Filius Dei es, &c.* exploratiõnem quandam in se cõtinere, an ipse Filius Dei esset, non est autem

VI. argum.

VII. argum.

Quod Satanã Christũ tentans, nisi ab eo peccatum extorquere voluerit.

Gen. 3. II. ratio.

Hęc obiectio diluitur: Si Christum esse Dei filiũ, dæmon mihi me dubitabat, cur scire volebat?

Ioan. 8.

Gen. 3.

Ruper. Tuitien.

Corrũpere, quid sit.

B. August. tom. 4.

Matth. 3.

Tentatio fit dupliciter.

exploratio eius rei, quæ certò scitur: respondetur nonnisi infirmum, debileq; argumentum ex verbis mēdaci; accipi posse. Si enim hæc verba à patre mendaci; prolata intellexerimus, nihil profectò ex illis concludetur quòd dubitarit, vel nõ dubitauerit. Simulator est enim atque dissimulator diabolus: & cū aliquid extorquere conatur, fingit se lōgius ire; rem mēdaci; inuoluit. Alioqui & illa verba quæ dixit ad Heuã: *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradisi*: vel, vt Hebræa veritas habet: *Nunquid præcepit vobis Deus, &c.* arguerent ignorantia præcepti, cū tamen essent verba mouentis ad excandescētiã, ac propter libertatem præcepto adstrictã & contractã, ad defectionē à Deo irritantis. Atq; huic sententię subscribit Rupertus Tuitiensis lib. 12. de victoriã verbi Dei, cap. 4. *Sed dicit aliquis*, inquit; *si illum sciebat diabolus, ad quid instabat, experimentum quærens, & dicens: Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant? Quemcunque res ista mouet, scire debet, quia fecit vt tentator, vel vt corruptor. Nam ille est, qui semper hac intentione tentat, vt corrumpat; planè non quærebat vt cognosceret quasi incognitum, sed vt corrumpere cognitum. Quid autem est corrumpere, nisi similem, vel conformem facere? Auctor lib. quæstionũ Noui & Veteris Testamēti inuentus in Bibliotheca sancti Victoris, sub nomine Augustini, parte. 2. quæstio. 7. *Sic natus Saluator ex Virgine est, vt & Christus esset, & Filius Dei, non factura, sed ortu. Adhuc autem in minori atate potentiam suam euacuans, hoc est, à potestate sua dissimulans, impudentiã diaboli non prouocauit. Baptizatus autem, descendente in se Spiritu sancto, cū apparuisset hominibus testimonio Dei Patris, emulatione zeli ductus est inimicus ad iniuriam: videns hoc factum sibi obesse, intellexit enim ordinationem baptismatis ad salutem hominum procuratã. Ideoq; accedit ad Saluatorem huius rei Principem, non vt approbet, sed vt locum inueniat evertendi. Tentatio enim ali-**

quando ad probationem fit, aliquãdo sub dolo ad subuersionem. Arbitratus est enim quasi Saluatori eliciisset secundum dolum voluntatis suæ responsum, vt regnum suum totum haberet securus, quòd duce Saluatoris doctrinæ subiecto, nemo mortem eius euaderet. Hęc ille, qui expresse ait, Tentatorē non ad probationem, sed ad subuersionem Dominũ tentasse. Et ante hos Tertullianus lib. 5. aduersus Marcionē, tractans illud verbum Apostolicum: *Loquimur Dei sapientiã in mysterio quæ abscondita est, quæ prædestinavit Deus ante secula, quæ nemo principũ huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum glorię crucifixisset: damnans sententiã Marcionis, qui per Principes huius seculi intelligebat spiritus malignos, ait: Sed iã nec mihi competit Principes huius aui virtutes & potestates interpretari Creatoris, quia ignorantiam illis adscribit Apostolus; Iesum autem & secundum nostrũ Euangelium diabolus quoq; in tentatione cognouit, & secundum commune instrumentum, spiritus nequam sciebat eũ sanctum Dei esse, & Iesum vocari, & in perditionem eorum venisse. Etiam parabola fortis illius armati, quæ alijs validior oppressit, & vasa eius occupauit, si in Creatoris accipitur (scilicet interpretatione) apud Marcionem, iam nec ignorasse vltra potuit Creator Deum glorię, dum ab eo opprimitur: nec in crucem eũ figere, aduersus quem valere non potuit: & superest vt secundum me quidem credibile sit scientes virtutes, & potestates Creatoris Deum glorię Christum suum crucifixisse, qua desperatione, & malitia redundantia serui quoq; scelestissimi dominos suos interficere non dubitant. Scriptum est enim apud me, Satanam in Iudam introisse. Et infra colligit, quòd intelligi debet de populo principali, de Rege Herode, atq; Pilato. Adde B. Thomam, qui asserit dæmones cognouisse Christum esse Messiam in lege promissum, non autem diuinitatem, nisi ex cõiecturis tot operum & signorum, & tãtæ sanctitatis, vt habetur prima part. q. 64. 1. ad quartũ, & in 3. p. quæst. 41. 1. ad primũ, & lectio 2. in cap. 2. Cor. 12.*

Tertul. tomo 2.

1. Cor. 2.

Principes huius seculi, iuxta Apostolũ, quos Marcion dixerit Christum minime cognouisse.

Luc. 4.

Infra 1. 1.

Ioan. 13.

B. Thom. tomo 1. 1. 2. & 16.

His igitur positis, probabiliter asserimus, dæmonem præcipuè Christum ad peccatū inducere voluisse. Dices; Ecquodnam scelus putabat ab ipso se posse exculpere? Respondeo, quòd directè ad superbiam incitabat, & obliquè ad gulā in hac prima tentatione. Etenim quoniam Satan antequam caderet de sublimitate illa cœlesti quam obtinebat, venturum Messiam Deo revelante prænouerat, atque eius dignitati liuore perfusus inuiderat, quemadmodum Patres nonnulli graues affirmant, ex præscripto tempore, atq; Prophetarum oraculis, & his quæ circa Iesum in infantia contigerunt, & in baptismo, quasi certò apprehēdebat eum esse Messiam, vt sæpè etiam dæmonia de corporibus exeuntia testabatur, ac tunc ex ieiunio quadraginta dierum duntaxat probabiliter coniectabat. Nāq; purus homo, vt quis beatus, imò etiam viator posset diuina ope, atque gratia adiutus supra quadraginta dies ieiunus permanere, ac perdurare. Verum si ampli⁹ ieiunasset, multo eius redderetur opinio confirmatio: sic enim videri posset Mose, & Helia maior. Id ergo Satanus credens, sibiq; firmiter persuadens, malitia tamè & inuidia excæcatus, id quod homini verbo Dei vnito, tantaq; Dei gratia ornato atque locupletato prorsus erat imposibile, nempè vt peccaret, persuadere conatus est, eo animo, & consilio, vt si delinqueret, Deus à se eum disiungeret, atque diuelleret, dissolueretq; vnionem illam sanctam hypostaticam. Nec enim putabat decens esse, vt immensa Dei sanctitas naturæ peccatrici iungeretur. Hoc autè Satanus si obtinuisset, & summū Dei opus destruxisset, & summum homini Christo malum intulisset, illū diuinitate Verbi priuando atq; spoliando. Summum etiam malum nostrum fuisset: ablato etenim mediatore, ac Salvatore Christo, spes nulla salutis homini fuisset reliqua. Istæ sunt cogitationes illæ, profunditates, cōsilia, discursusve Satanae, quos Ioannes se profiteretur minimè igno-

rare Apocalyp. 2. & Apostol. 2. Corinth. 2. *Non enim ignoramus*, inquit, *cogitationes Satanae*. Nam vt olim Satanus in cœlo cum Michaële & Angelis eius conferens manus, suo vitio tertiam partem stellarum ad se traxit, atq; rempublicam illam cœlestem pace sua (quod ad se attinet) spoliavit. Quemadmodum etiam cū primo parente Adam congressus, vno conflictu illum, ac nos omnes in eo comprehensos, non solum secundum naturam, verum etiam secundum Dei pactum seduxit, atq; perdidit, peccatoq; obnoxios, atq; Deo inimicos effecit: ita prorsus veterator ille, vnico ictu, tum Christi, tum vniuersi generis humani interitum atque perniciem est meditatus.

Quòd si obijcias; si hæc fuit mēs, & hic scopus Satanae in tentando propositus; Christus ergo peccabilis erat. Respondeo, id nequaquam consequi, nisi hoc tantum, existimasse se diabolus, Christum peccabilem esse, & necesse erat omninò talè existimari ab eo; aliòqui non fuisset ausus pugnare cum illo. Nec necessario sequitur, quòd diabolus hoc quasi certum existimauerit, Iesum etiam Filium Dei existētem cadere posse: sed hoc tantum sequitur, quòd non fuerit sibi satis compertum cadere eum posse; deq; ea re non nihil dubitasse, vt spes aliqua posset esse casus.

Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Quasi dicat; Audiui nescio quid rumoris de te, tum ex Ioannis testimonio, tum ex voce de cœlo delapsa vocante te Filium Dei; tum ex columba quæ infedit capiti tuo: tum ex his, quæ in natiuitate tua acciderunt. Nō valeo mihi persuadere, aut credere te esse Filium Dei: nam si esses, proculdubio prospiceres tibi esurienti: quod cum non facias, falsum est esse te Dei Filium illum dilectum. Quòd si tu Filius Dei es, vt profiteris, tibiq; persuades; habes ergo virtutem tanto Filio Dei efficere, vt hi lapides in panes conuertantur. Quod si tu præstare non

Apoc. 2.
2. Cor. 2.
Apocal. 12.
Satan cœlestem pacem quando perturbauit infelix.

Gen. 3.

An idèd quia diabolus Christum tetrauit vt perderet, colligi possit Christum peccabilem existisse.

Quid est dicere; Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Ioan. 1.
Matth. 3.
Luc. 2.

In quod peccatum diaboli Christum tentans, inducere conabatur. Esai. 14.

Exod. 24.
& 34.
3. Reg. 19.

Si quo modo (quod tamè nunquā fiet) à verbo Christi humanitas disiungeretur, quid inde.

Quam grauis ista fuerit tentatio.

Motus animi qui vix etiā à perfectissimis reprimatur.

Matth. 27.

Sap. 2.

Gen. 3.

Charitatis primum. 1. Cor. 13.

vales; in magno errore versaris, existimans te Filium Dei esse: falsus & Ioānes, falsa item illa vox Patris, quæ de cœlo delapsa testificata est de te. Magnum profectò & graue tētationis genus est, cū opponitur nobis non esse quod sumus: aut non posse, quæ possumus: aut nescire, quod scimus: & dato quòd simus nobiles, potentes, atque docti, sitque periculū de nobis, vt ostētemus nos, an tales simus. Omnes enim natura sumus proclives ad ostentationem, maxime cū prouocamur, irritamurque. Na quòd modestiæ causa multi ex se ipsis & sponte non facerent, tamen vbi prouocantur vt se ostentent, paucissimi sūt, vel inter perfectissimos, qui motus animi sui reprimant atq; moderentur. Porrò vsūm hæc irritandi ratione dæmonem fuisse, testatur altera quā malignus per sua organa fecit, & quam mitissimo Christus animo pertulit, tentatio. Dicebat etenim dæmon per Iudeos: *Si Filius Dei es, descende de Cruce. Alios saluos fecisti, se ipsum non potest saluum facere. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniā vult eū*. Et in libro Sapientia cap. 2. in persona Iudæorū Christum crucifigentium dicitur: *Videamus ergo si sermones illius veri sint, & tētemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum; & liberabit illum de manibus contrariorum*. Certis ne igitur tentationes ad excādescēntiam ostentationemq; prouocātes? Simili irritādi specie adortus est serpens idem dæmō primos nostros parentes, cū dixit: *Cur praecepit vobis Deus vt non comederetis ex omni ligno Paradisi? Id est, Cur iniicit manibus vestris vincula, & priuauit vos libertate edendi tam pulchrum, & suauē fructum? Sed vt illos irritando seduxit, & vicit, ita Christū dū voluit irritare, victus est ipse: nā continuit se se Dñs. Ait enim Paulus: *Charitas nō irritatur*. Neq; ambitio sē verbo vel factō ostentare se voluit, nec operari miraculū sine spe promouēde vel gloriæ Dei, vel fidei, cuius dæmō ea pax non erat: nā & ob eandē causam*

corā Herode harū rerū cupido Iesus nullū nō modò signū edidit ad eius oculos pascēdos (nō enim signū cupiebat videre vt crederet) verū etiā ne vno quidē verbo illum dignatus est. Magorū etenim & præstigiatorū munus est, ad inanē sui ipsorū ostentationē, vel ad curiosam spectatiūm voluptatē, vel edere; vel fingere signa atque prodigia, quibus nec illustratur Dei gloria, nec vlla ad proximū redit vtilitas. Nec enim diabol⁹ Christū adoraturus erat, tametsi filiū Dei se cōprobasset. Verum mira est eius impudētia & audacia: qui enim olim dixit: *Ego similis Altissimo*: nunc eō non contētus, sibi similem facere cōnatur Altissimū. Fuisset autē tē proculdubio peccatū, si Christus, qui cū mandato venerat edendi signa pro tēpore, & loco, quò illustranda erat Dei gloria, atq; Fides propagaanda, corā inemēdabili diabolo signū aliquod efficeret, vt B. Cyprianus superius citatus doctè, & apertè tradidit. Peccaret insuper, si irritatus & ad irā prouocatus, inanis gloriæ causa signum ederet. Propter eā culpa nō careret occasione famis obedire aliqua in re diabolo tentanti.

Ad hæc, qui vitā solitariā sub peculiari Dei prouidētia profitebatur, de cibo corporis minimè debebat esse sollicit⁹; sed ad cibū spirituale anime attendere, atq; aliū cibū corporeū debebat expectare tāquam additamentū à Deo, qui illū in desertum impulerat, hoc est, Spiritu sancto, quem admodum Helia Prophet⁹ per cornū panes, & carnes quotidie subministrabat, & Danieli in carcere existētī per Habacuc de cibo non sine miraculo prospexit, & sancto Paulo primo eremi cultori, dimidiatū panē quotidie, integrū verò cū ad eū venit B. Antonius, per eundem coruū suppeditauit. B. quoq; Benedictus in eremo agens, nihil sibi parabat: verū quod parabatur, capiebat modicum. Nō ergo poterat anxius reddi, neq; debebat de corporis alimonia laborare: & species diffidentia fuisset, caesusq; à fide & fiducia in Diuina prouidentia collocanda, talis anxietas:

Quare Christus nullū ante Herodem signum facere voluerit. Luc. 23.

Magorum ingenium.

Mira Satanae audacia, & impudentia. Esai. 14.

Matth. 6.

3. Reg. 17. Dan. vlt.

Diuina in seruos suos prouidentia.

Matth. 6.

Cur se Christus aduersus Diaboli tentationes, auctoritate Scripturæ defendit.

Mar. 2.

Aliæ rationes.

cum expertus fuisset Diuine protectionem bonitatis per quadraginta dies, ac sciret sibi esse alijs hanc regulam tradendam: *Primum querite regnum Dei, & iustitiæ eius: & hæc omnia adjicientur vobis.* Hinc Christo, completa omni tentatione, Deus de cibo per Angelos prospexit. Igitur ad hæc omnia peccata extēdebat se ista prima tentatio: quam quidem Christus nequaquam irritatus, nec excandescens, nec ostentare se volens, neque de corporis cura sollicitus, verū molli responso atq; sentētia de medijs Scripturis deprompta prudentissimē repulit, atque extinxit, dicendo: *Scriptū est.* Etsi enim autor sit Sacræ scripturæ, & dominus etiā Sabbati: vt tamen se ostenderet præceptis & monitis Sacrarum literarum, quatenus homo erat subesse: atq; vt Scripturæ auctoritatem comprobata redderet, modumque pugnandi aduersus tērationes Satanæ indicaret, Scripturæ clypeo se se defendit: & interim multos, qui se Scripturis superiores faciunt, earumque alioqui grauissimam auctoritatem & pondus negligunt atque contemnunt, confunderet. Ait itaque Christus: *Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Atque hic in primis illud notandum, Christū Scripturæ testimonium vsurpasse, quæ irrefragabilis est auctoritatis, tū ne potestate vincere videretur: tū ne diuinitatem ostentaret, sed potius illam occultaret: Dæmon etiam magis confunderetur: tū vt homo amplius honoraretur, exemplumque caperet patientiæ in tentatione triplicis concupiscētiæ, & illā superaret: vt, Idololatriæ, abusu potestatis, sapientiæ & bonitatis; in tentatione carnis & gulæ: atque in Mundi tentatione in eo quodd obtulit omnia regna Mūdi; ac demum in tentatione Dæmonis exhortantis, *Mitte te deorsum.* Sapiēter autem Dominus nec negauit se esse Deum, quia fuisset mendacium; nec se esse affirmavit, ne videretur se ostentare, nec inductus est ad elationem & gulam: idcirco Dæmon non habens quid responderet, transiuit

ad aliam tentationem. *Scriptū est,* inquit, scilicet in Deuteronomio, siue in secunda Lege iterū Israēli data, in qua plura moralia præcepta, pauca verò ceremoniæ traduntur. *Non in solo pane viuit homo.* Sapientia autem hīc vicit malitiam: agnoscens etenim Satanæ consilia, & nactus pulchram opportunitatem purgādi antiquum nostrum delictum in primis parentibus Diuinam affectatibus æqualitatem contractum, aptissimo vsus est medicamento. Diuinitatem enim suam textit dissimulauitq; prudentissimē, itaque se gessit, ac si eam non haberet: impleuitque verbum Prophetæ dicentis: *Qua nō rapui, tūc exolebam:* rapuerant siquidem primi parentes, vt diximus, deitatem, consilio Dæmonis: Christus autem non rapinam arbitratus est esse se æquale Deo: sed tamen exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: nimirum gessit se, ac si seruus esset, ac si tantum homo esset, & non Deus; in serui officio se se continens. Nō ergo rapinam arbitratus est, id est, non suo arbitratu vendicauit sibi, aut arrogauit gloriam diuinitatis, sed expectauit tempus decretum à Patre, qui post mortem crucis exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, declarauitque illū filium suum naturalem. Christus ergo non se venditans, vti sibi persuadebat Dæmon, magnum nobis, tū meritum, tū exemplum humilitatis comparauit. Beatus autem Adam, & nos in illo, si serpenti suadenti esum ligni vetiti, respondisset: Nō in solo ligni esu viuit homo: sed os, quod aperire debuerat ad respondendum, aperuit ad morsum pomi.

Hæc autem verba: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo,* duplicem sensum habere possunt. Quidā enim contendunt significare: Non in solo pane communi viuit homo, sed in quacunque alia re, quam Deus voluerit esse cibum. Nam hæc verba ad literam dicuntur de manna Deuterono. 8. Cū enim Deus filios Israēl quadraginta ānis in deserto māna pauerit; satis indicauit Iudæis,

Vbi scriptū est: Nō in solo pane viuit homo, & que sequuntur. Deut. 8. Sap. 7. Hæc Christi fuerit quā apta responsio. Gen. 3.

Psal. 68. Christ⁹ que non rapuit, quo modo exoleuit. Philipp. 2.

Idem quare rapinam nō sit arbitratus esse se æqualem Deo.

Ibidem. Heb. 1. Christi sapientia: Adæ stultitia.

Huius dicit: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, &c. duplex intelligentia Deutero. 8. Exod. 16.

quod

Abul. Episcopus in ca. 4. Matthæi 4. 1. Carstan.

Prior sensus productus illustratur exemplo.

Iosu. 3. Exod. 14. 4. Reg. 2.

Matth. 14.

Multa in eū sensum obijciuntur.

quod vita hominis non tam pane vitato consistat, quā in quacunque re, quam ille voluerit nostrum esse alimentum, nam Verbum more Hebreo accipi solet pro re: nam nec panis communis nos pasceret, nisi Deus hanc illi pascerendi nos virtutem tribuisset. Atque ita interpretantur Episcopus Abulensis, & Caietanus: fuisse videlicet mentem Satanæ tentare Dominum ad efficiendum miraculo panem consuetum, ne fame periret: Christum verò respondisse, nequaquam esse restringendam Diuinam potentiam ad alē dum nos pane consueto, cū facile Deo sit alijs extraordinarijs cibis alere: quemadmodum si cui ignaro artis natandi præciperetur transire fluuium, nec haberet ille cymbam, vel pontem, dicereturque illi, Fac tibi pontem, vel cymbam, aliōqui non transibis: posset hoc dicenti responderi, Non sola cymba, aut ponte potest transuadari hic fluuius, sed multis alijs, qui summe Dei subsunt, potentiæ modis. Videlicet potest ficcare fluuium ad præbendum transitum mihi, quemadmodum fecit in Iordane, & in mari Rubro cum filijs Israel, & cum Helisæo pallio Helisæi Iordanem ipsum traicente. Potest & mihi dare virtutem ambulandi super aquas, sicut & dedit beato Petro. Pari modo Dæmoni petenti vt signo edito de pane esurienti sibi prospiceret, ne sui ipsius esset homicida, apertè respondit, non esse panem: solum hominis ad vitam sustentandam alimentum, verū alia multa, quæ Deus instituit vt sint in cibum, pastumque hominis: nimirū herbas, fructus, carnes, ac pisces, atque alia quamplurima in vsum hominis ad vitam tuendam contulit.

Sed certè hic sensus non admodum illustris atque præclarus existit, nec ita quadrat verbis istis. Nam in primis intellectus ille verborum Domini esset physicus, an videlicet solus panis satis vitæ sit hominis, vel an aliquid aliud citra panē sustinere possit vitam humanam; quis enim id negare queat, præsertim ad

aliquot dies, certis maximè temporibus, quibus laboramus inopia frumenti? Ad hæc, panis appellatione omne genus cibi venit in Scripturis. Genesis enim. 3. ait Dominus: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo:* id est, cibo quocunque, experientia teste. Ac rectè nomen panis *ἄρτος* dicitur: non solum quod omnes pane vescamur, sed quod nomine panis omnis cibus quo vescimur, veniat. Et Genes. 28. Iacob inquit: *Si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum:* vbi per panem, cuncta, quæ ad vitam humanam sunt necessaria, intelligit. Hinc & manna paninis dicitur: *Panem de cælo præstitisti eis;* nos quoque cū oramus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,* omnino quæcunque ad vitæ necessariū requiruntur, intelligere cōsueuimus. Saul pariter prohibuit comedi panem sub anathemate, cū persequeretur hostes: & Ionathas filius eius virga gustans fauum mellis, dicitur transgressus præceptum eius. Ad hæc, latrunculis Syriæ, quos adduxit Helisæus in Samariam, eiusdem Prophetæ hortatu iussit Rex Israēl apponi panem: subditque textus: *Appositaq; est eis ciborum magna preparatio,* &c. 4. Reg. 6. Amplius, non occlusisset Dominus os Satanæ, si intellexisset non sat esse panem hūc ad vitam hominis, data enim fuisset occasio replicādi, ac potuisset dicere: Si non potes facere panem, fac māna, vel coturnices, aut aliquid aliud quod edi possit, ne fame pereas. Quare nec ipsi Dæmoni placet hic sensus, per quem aded stolidus efficitur, vt putaret solum hunc panem, & non alios cibos sufficere ad hominem alendū ac sustentandum. Accedit, quod de nulla re corporea in Scripturis legitur quod procedat ex ore Dei. Deus enim spiritus est: & quod ex eo procedit, spiritale sit oportet. Ided quādo inspirauit in faciē hominis, spiritū spirauit: & Sapiētia æterna in Eccles. ait: *Ego ex ore Altissimi prodii.* Christus etiam quādo post resurrectionem in-

II. ratio.

Gen. 3.

Panis etymologia.

Infra. 286

Sap. 16.

Matth. 6.

1. Reg. 14.

Ibidem.

4. Reg. 6.

III. ratio.

III. ratio.

Ioann. 4. Gen. 2.

Ecclesi. 24.

Ioann. 20. Soluitur illud in contrarium: de manna, quod Moyses de ore Dei proce dere testatur Exod. 16. Ioan. 6.

Cypr. serm. de ieiun. & tentation. Christi.

Hil. can. 3. in Matth.

Hier. tomo 9. in princ. Ambro. tomo 5.

Quo pane Moyses & Helias quadragesimadiebus, & noctibus ieiunantes, fuerint sustentati secun dū Ambrosium. Exod. 24. 3. Reg. 19.

B. Chrysof. tom. 2. initio.

Alter sensus huius sententia: Non in solo pane viuit homo, & verbis Christi cōgruentior.

fulsilauit in Apostolos, non nisi Spiritū sanctum dedit. Quod ergo dicitur de māna Deuteronomij. 8. quod procedit ex ore Dei; etsi aliquo modo & imperfecto hoc manna conueniat, quoniam miraculo & supra naturam generabatur in aërea regione, præcipuè tamē hoc illi conuenit ob typum & figuram veri nostri māna: vt declarat Dominus Ioan. 6. cū ait, quod manna non dabat vitam, quādoquidē illo vescentes patres mortui sunt. Quin etiam aliter interpretātur veteres Patres atq; orthodoxi: nā ex superius allatis sententijs Cypriani & Hilarij id constare potest; & Hieronymus, Nō in solo, inquit, pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non viuit. B. itē Ambrosius lib. 4. in Lucā in hæc verba ait: Non enim quasi Deus vritur potestate (quid enim mihi proderat?) sed quasi homo cōmune sibi arcesit auxilium, vt diuina pabulo lectiōnis intentus, famē corporis negligat, alimentum verbi cœlestis acquirat. Huic intentus Moyses, panem non desiderauit. Huic intētus Helias, famem prolixioris nō sensit ieiunij. Nō enim potest qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum, cū panis substantiam cœlestis accipiat. Humanis enim diuina præstare non dubium est, & corporalibus spiritalia. Et idē qui vitam veram desiderat, illum panem expetat, qui per insensibilem substantiam humana corda cōfirmat. Hæc ille. Chrysofomus quoq; homil. 13. hunc locum interpretans, ita inquit: Quod verò dicit, hoc est, potest esurientem Deus etiam sermone pascere. His paucis Patribus citatis contentus, sensus est: Non de solo pane viuit homo: id est, Non de corporali quouis alio cibo, qui vocabulo panis continetur, ali potest homo: quādo quidē homo nō tantū corpore, sed etiam animo constat: quare si suo cibo corpus viuit, non propterea viuit & anima, & sic non totus homo, imò nec potior pars hominis viuit; nā si anima quæ præcipua hominis pars est, non viuit; homo non solū verè non viuit, sed etiā verè mortu⁹ est dicendus: vita enim corporis,

mors potius est dicenda, quàm vita. Anima ergo viuente, homo viuere dicitur: anima siquidē cū in se ipsa, vel à se ipsa vitā nō habeat, ipsa cibo suo indiget vt viuat: atq; hoc est verbū Dei, quod vocat omne, id est, perfectū, tangens videlicet animam, illamq; faginans, & redūdans in corpus, quemadmodū Moyfi, & Danieli, atque alijs multis ieiunantib⁹ accidit. Cū autem plura sint Dei verba, quibus homo viuit: sed illud primū inter omnia, quod est intimū & summum, in quo sunt omnia alia verba, quodque omne verbum propterea meritō dici potest, quod erat in principio apud Deū, & quod dignatione sua factum est caro: quod maximè homini vnitum per incarnationem vita est hominis cuiusq; ita vt dixerit ipse Christus: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum; & iterum, Qui credit in me, non morietur in aeternum: ac rursus, Si quis sermonem meum seruabit, mortem non gustabit in aeternum. Potissimum verò Verbum illud Christi Humanitati in hypostasi coniunctum, efficiebat vt Christus homo illo pasceretur, & viueret. Illo etiam verbo viuunt Angeli, & beatæ illæ intelligentiæ, atque illo pane Dæmon vt nolens, in felicissimus perijt: idē hoc respōso mirificè verberatur. Non ergo Dominus inquit: Ego sum talis, qui possum hoc facere, si velim: nec se ostētauit, vt Dæmō volebat: neq; tamē negauit se Filium Dei, ne similis ei mendax redderetur: sed simpliciter dicit nō esse rectum neq; necessariū sibi prospicere de communi pane, in quo solo non est vita: sed ad illū spiritalē attēdere, qui præstat vitā verā, ad quē alter corporalis adiicitur: sicut expleta vniuersa tētatione Angeli accesserūt, & ministrabāt ei. Ad iuuat simul hūc verū & elegantē sensū cōsuetudo Ecclesiæ, quæ in dieb⁹ Quadragesimæ, quod corpore per ieiuniū subtrahitur, per cibū spiritalē verbi Dei quotidie euangelizati supplet ac compensat: docetque nō in solo pane, siue cibo, qui corpus a-

Verbum Dei illud cur dicitur omne, vnde etiā homo viuit.

Dan. 1.

Christus quale Verbum Dei sit.

Ioann. 1.

Infra 6.

Infra 11.

Supra 8.

Vnde viuunt Angeli.

Matth. 6.

Supra 4.

Hunc posteriorem sensum quid cōfirmet.

Ijs verbis Christus, Nō in solo pane viuit homo, &c. quæ nobis documenta suppeditet.

Prou. 15.

II. Documentum.

Psal. 94. Rem. 2.

Eccles. 3. III. Docum.

III. Docu.

Gal. 5. Satan Dei filios quomodo tentet.

Vt tēret Prælatos.

lit, hominem viuere, sed & in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Hæc autē sententia Christus suo exemplo docet nos, ne à quoquam tētati, lacepsitiq; excitemur ad vindictam, verū potius ad doctrinā: nā Responso mollis frangit iram: sermo durus suscitatur furorē. Docemur deinde, ne Christo salutem animarū nostrarum esurienti, cum Dæmone, offeramus nigros & duros lapides, corda scilicet dura, & peccatis denigrata. Et cū Christus ait: Fili, præbe mihi cor tuum: noli illud obdurare, iuxta id, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: & aliud: Tu autē secundum duritiam tuam, & impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ. Cor enim durum habebit malè in nouissimo, teste Sapiente. Christo insuper in pauperibus occurrētibus fame laboranti, panemq; mendicanti, noli ostendere lapides duros, acerbæ & amarulentæ videlicet respōsionis: vt pleriq; faciunt, qui quodam modo Christum tentare velle videntur, nō secus atq; Satanas fecit. Declarat itē Dominus, qualis sit Satanae assultus in Dei filios. Ait siquidē, Si filius Dei es: si prædestinatus ad vitam; si vocatus ad libertatem spiritus; si spiritu duceris; non es amplius sub lege; dic vt lapides isti duri ieiuniorū, cōfessionis auricularis atque obedientiæ præceptis Ecclesiæ exhibendæ, fiant libertatis carnis panes. Ad hæc, si Filius Dei pro te ieiunauit, fatisfecit pro te, pro te crucem sustinuit: quid frustra cruciaris, aut ieiunādo, aut agendo pœnitentiā, aut vitam ærumnosam laboribusque plenā in hac, vel illa Religione sustinendo? Tentat Prælatum, & ait: Si pastor es, si Episcopus, dic vt lapides isti assidua residentia, curæ pastoralis, prædicationis, sanctæ perfectæque vitæ, contemplationis, precationisq; panis fiat consolationis: vt constituto vicario, qui labores tuos, qui onus sustineat, vel dato alteri titulo Episcopatus cum particula fructuum, tu interim possis liberè otari, venari, ludere, cōuiuari, atque pro libito tuo, aut in Curia Regia, aut Romana, aut

vbicūque voles securus viuere. Tentat Religiosum, ac dicit: Quid hic te cœlibatu maceras? cur hoc carcere inclusum te sine fructu affligis? Cur te insipienti & stulto prælato subdis? Dic vt lapides isti silentij, claustrij, solitudinis, rigidæque obseruatiae religiosæ, panes fiant libertatis, & fructuosæ prædicationis atq; cōuersationis ad proximum, atq; ad sancti coniugij, honorabilis connubij, & immaculati tori, vt saluus fias per filiorum procreationem. Sed iā ad vniuersas huiuscemodi tentationes fortiter & liberè respondendum est, atq; Scripturis sacris os eius impudens obthurandum. Dic ergo: Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei: hoc est, in omni præcepto, quod per se Deus tradidit in Scripturis sanctis: vel Apostolica traditione nos docuit, per quam accepimus mandatum ieiunandi Quadragesimam, abstinendiq; à carnibus, ac similia multa: vel per Ecclesiam, quæ diuersa & salutaria decreta nobis indixit: quæ quidem Ecclesia os Dei est, dixit enim: Qui vos audit, me audit: nimirum per vos, tanquā per os meum ego loquor. Et causa huius tentationis est: quoniā non seruantur Christi, & sponsæ eius præcepta: tum quia non separatur pretiosum à vili, iuxta illud ad Ieremiam dictum: Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Id est; Si discernas præcepta mea, siue per me, siue per Ecclesiam edita, ab ipsis abusibus & corruptelis, quæ ex nobis, & vitio nostro prodeunt, eris sapiens sicut & os meum: neque doli aut tēchnæ Dæmonis in te quicquam poterunt. Dicendum est Dæmoni: Si Filius Dei sum, oportet me ambulare sicut Christus ambulauit. Si prædestinatus sum, opera prædestinati præstare debeo: nec enim qui tales sunt, electi scilicet, Deum offendendo, seipsoque peccatis atque flagitijs contaminando, cœlestem gloriam ingrediuntur. Hinc Petrus, Satagite, inquit, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Atque etiam agnosco me quidem

Tentationes Religiosorum.

Heb. 13.

1. Tim. 2.

Tentatori Satanae fideles quid respondere debeant.

Ecclesiæ auctoritas.

Luc. 10.

Ioan. 3. & Ephes. 5.

Ierem. 15.

Quid illud Dñi apud Ieremiam: Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris.

1. Ioan. 2.

2. Pet. 2.

Gal. 5.
In quam libertate Christiani vocati sint teste Apostolo.

Ibidem.

Ibidem.

Matth. 3.
Christus quatenus orauerit, ieiunauerit, & satisfecerit pro nobis.

Ioan. 13.

Pastores animarum quid Diabolo tentant, respondeant.

Supra. 10.

& fateor, in libertatem vocatum: ita tamen, ne libertatem meam vertam in occasionem carnis: vt ait Apostolus: *Si spiritu ducor, non sum quidem sub lege Moysi, sum tamen in lege Christi: quam qui non auscultat, profecto non spiritu Dei ducitur, sed spiritu maligno. Vt autem Paulus admonet: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Porro illud libenter admitto, Christum pro me ieiunasse, ac pro me satisfecisse, quem admodum pro me orauit, & pro me etiam baptizatus est: verum tamen non ad meritum remissionis peccatorum tantum, & vitæ æternæ nobis comparandum, sed etiam ad exemplum: volens vt quemadmodum ipse fecit, ita & nos faciamus. Vt ergo voluit nos baptizari, & orare ad eius exemplum imitationemque, ita & ieiunare, & satisfacere, & crucem denique ferre nostram. Prælati intrepidè respondeat, boni pastoris esse animam suam ponere pro ouibus suis; oues pascere; pro illis tuendis contra lupos gregi insidiantes se opponere; noctes integras infones traducere: iocundissimamque vitam esse eius, qui sponsus est, cum sponsa sua manere, præsentiamque suam il-

li exhibere ad spiritualium filiorum procreationem. Dicat Religiosus: Scriptum est: *si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim Deo infidelis & stulta promissio*: illosque habere damnationem, qui primam fidem irritam fecerunt: Christum factum suo cœlibatum consecrasse, atque eunuchos, qui se castrauerunt propter Regnum cœlorum, beatos prædicasse: paupertatem Euangelicam ab Apostolis initium sumpsisse: Monachatum seu Religionem congruum & commodum esse locum ac opportunum ad vniuersa pericula animarum, occasionesque peccandi vitandas, denique officinam esse omnis vel etiã heroicæ virtutis comparandæ: quæ verò dura & aspera sint in eo vitæ genere, haud esse cœdigna, vel ad culpæ præteritæ veniam & remissionem impetrandam: vel ad præsentem consolationem, quæ cœlitus infunditur, consequendam: vel ad æternæ vitæ coronam quæ promittitur, comparandam: quamquam Deus Opt. Max. illa omnia pro sua incomparabili bonitate dignatur acceptare propter pretiosa merita Filij sui Domini nostri Iesu Christi: cui cum Patre, & Spiritu sancto tribuatur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Religiosi vero eiusdem obtruent Eccles. 5. & Psalm. 75. 1. Tim. 5. Matth. 19. Ibidem.

Monachatus bona.

Rom. 8.

TRACTATUS XIII.

In illa verba: *Tunc assumpsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi. Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus, Rursum scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.*

Cur secundo Diabolus Christum tentauerit.

Ortuosus serpens, ubi à sinistris tela iaciendo, nihil effecit; rursus à dextris iacula vibrare contendit. Tē-

tauit superiore conflictu Dominum de diffidentia Diuinæ curæ ac protudentiæ, & vt miraculo sibi de pane prospiceret, ne deficeret; quod

est

Horat. lib. 1. epist. 11. in fine. Ita ne sit ordine secunda an verò tertia tentatio secundum Lucam.

Luc. 4. Pro prioribus rationibus probabiles.

Iaco. Faber Stapulen.

Ambro. lib. 4. tom. 5.

Glos. ordin. Aug. c. 16. tom. 4.

Cur Mattheus secundo loco tentationem inanis gloriæ Lucas verò tentationem auaritiæ posuerit.

quod est à recto declinare, & certare à sinistris: nunc rursus à dextris pugnans & dimicans, in abundantiora equo confidentiam eum nititur impellere. Mutat locum stadij, vt e ratione Christus mutaretur. Sed, *Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt:* vt Lyricus dixit. Verum antequam illud hoc loco excutiendum, an ista sit secunda ordine tentatio, vt Matthæus ait, an verò tertia, vt Lucas significat, qui eam tertio loco collocat. Sed certè rectus ordo harum trium tentationum ille est, quem Matthæus tenet: tum quia aperte textus ait de secunda tentatione: *Tunc assumpsit eum diabolus, & in tertia: Iterum assumpsit eum diabolus*, insinuans eum tum secundo assumpsisse Christum. Rursum ex eo quod cum in tertio congressu à Christo dictum fuisset diabolo: *Vade post me Satana*, subiicit: *Tunc reliquit eum diabolus*: at Lucas, qui ordinem non seruauit, huiusmodi dictionibus ordinem significanti non est usus. Testatur etiam Faber, antiquos quosdam codices habere in Luca eam tentationem feriem quam habet Matthæus: vt ordinis que nunc est in Luca mutatio, videri possit, vt ille existimat, scriptorum quorundam vitio accidisse, maxime cum in ea tentatione, quæ secundo loco ponitur apud Lucam, Græci plerique codices etiam habeant: *Vade post me Satana*. B. quoque Ambrosius in commentarijs super Lucam eo ordine tentationes legit atque interpretatur, quod sunt apud Matthæum. Est autem hic verus ordo tentationum, etsi Glossa asserat, Lucam seruasse ordinem, & Augustinus in lib. 2. de Confen. Euangel. sub dubio relinquat. Atque hæc de ordine dicta sint.

Illud diligenter animaduertendum, posteriorem tentationem proximè consecutam fuisse priorem: nam dicit: *Tunc*, id est, statim, siue confestim, quare & eodem die. Non sine causa autem hic præposuit tentationem inanis gloriæ, & alius tentationem auaritiæ: tum quia hæc est ma-

ior apud hunc, illa apud alium hominem: tum quia, vt testis est B. Maximus in serm. huius Euangelij: *Ob hoc* (inquit) *hic Euangelista hanc, illam verò ille præmittit: quia inanis gloria & auaritia ad inuicem se gignunt.* Hæc ille. In verbo autem illo, *Assumpsit*, graue oritur dubium, an videlicet ipse per se Christus ducente Dæmone iuerit, an verò diabolus eum aliquo modo portauerit. Quod enim suis per se ipse pedibus iuerit, videtur innuere Lucas, qui ait: *Et duxit illum in Ierusalem.* Videtur id etiã Origenes hoc loco explicare: ait enim: *Sequebatur planè quasi athleta ad tentationem spontè proficiscens, & quodammodo loquebatur: Duc quo vis, inuenies me in omnibus fortiozem.* Nisi dicamus: *Sequebatur*, id est, sinebat se ab eo portari. Videtur ex alio etiam capite impium & absurdum, quod diabolus ausus fuerit Christum in aliquem locum portare: nimis enim manifestè se diabolus prodidisset. Sed quid ille non audeat audacissimus, qui frontè perfricuit? quid non impellat ad casum, qui in suo casu iam desperatus est? Vergetur inuidia, furit odio, rabie agitur, sitit sanguinem, cum ab initio esse cœperit homicida. Ad hæc absurdum videtur, quod ipse Christus fortissimus ab eo se portari permiserit. Sed hoc mirum fuisset Domino nolente & repugnante; non autem si ipse acquiescat, permittatque propter nos. Hinc Cyprianus serm. de ieiunio, & tentationibus Christi, vel quisquis eius sermonis fuit autor: *A multis* (inquit) *ambigitur, utrum fuerit hæc hic translatio corporalis, & sic de loco ad locum se Christus transferri permiserit, eo modo quo Habacuc de Iudæa in Chaldaam delatus est, & Philippus de Azoto in occursum Eunuchi: sed quod corporaliter eum diabolus tulerit, videtur inconueniens, quod humeris eius saluator insederit, & pro vehiculo usus sit, quem precipitatorum sciebat, vel ei ferendum se commiserit, cuius insidias agnoscebat. Suo itaque spiritu eum credendum est ductum, & in deserto, & super templum, vt utrobique eum diabolus assumeret ad tentandum. Et localiter quidem in*

B. Maxi. Episcop.

Diabolus assumpsit ne & portauerit, an verò duxerit Christum in Ierusalem.

Orig. hom. 31. in Lucā, initio. to. 2.

Alter opinio.

Ioan. 8.

B. Cyprian.

Dan. 14. Act. 8.

deser-

Ezech. 43.

Probat, Diabolū Christum portasse in Ierusalem.

II. argum.

III. argum.

Greg. hom. 16. in Euāgeli. initio. tom. 2.

Quare Christus portari se à dæmone passus sit.

deserto prima fuit tentatio, sed ceteras eo modo circumduxit Tentatoris astutia, vel circumduci passa est patientia Saluatoris: quomodo Ezechiel cum super flumen Chobar sederet, Ierosolymam raptus in spiritu, ciuitatem adificat, & metitur, & muros, & templum instaurat. Hæc ille: quod tamen dictum pugnare videtur cum Euangelistis, qui aiunt diabolū assumpsisse Christū. Dicendum ergo est, quod verè Satanas Christum portauerit: tum quia dicitur: *Assumpsit eū, item, Statuit eum super pinnaculum Templi.* Si autem Christus per gradus ascendisset in pinnaculum, nequaquam diceretur hîc à dæmone illo loco constitutus: tum quia si per se Christus in pinnaculum conscendisset, haud habuisset diabolus causam dicendi ei: *Mitte te deorsum,* quin potius vellet per eodē gradus, per quos ascendit, descendere. Quia tamen diabolus per aërem Christum detulerat, & super pinnaculum constitutus fuerat, verisimile videri poterat illum posse de pinnaculo per aëra sine gradibus descendere. Tum denique, quoniam si pedes ascendisset, necesse erat in eundo & redeundo aliquot dies trāsigi, sicut etiam in tertia tentatione, quando in montem assumptus est: quo tempore Christus maneret sine cibo, & sic non tantum ieiunasset quadraginta diebus, sed plusculis alijs tribus, aut quatuor: quod tamen verum non est. Vnde Gregorius in homil. huius Euāgelij ait: *Ecce cum dicitur Deus homo, vel in excelsum montem, vel in sanctam ciuitatē à diabolo assumptus, mens refugit credere, humana hoc audire aures expauescunt.* Et paullo infra: *Certè iniquorum omnium diabolus caput est, & huius capitis membra sunt omnes iniqui. Quid ergo mirum, si se permisit ab illo in montē duci, qui se pertulit etiam à membris illius crucifigis?* Hæc ille.

Hoc autem Dominus magna sua sapientia fieri permisit: tum ad consolationem eorum, qui à dæmone patiuntur in corpore, & anima. Voluit enim ipse in corpore pati, quæ admodum pœnas corporis assump-

fit, attamen animam sapientem: tum vt ostenderetur Christi admiranda humilitas, mansuetudo, constantia, confidentia, atque securitas, qui se à diabolo pollutissimo impollutissimus ipse tangi permisit. Qui enim docturus erat: *Quicumque angariauerit te mille passus, vade cum illo & alia duo,* ipse primus voluit hoc facto suo seruare, ne videretur esse ex ijs, qui dicunt, & non faciunt. Tum vt magis confunderetur dæmon, eiusque temeritas appareret, quicquid permittitur, audens. Ex permissione etenim, non ex Dei institutione tentat: neque à tentando vnquam cessat, nisi coërcitus à Deo, vel ab Angelis bonis. Eo ergo posito, quod Christus non venerit per se ipsum more humano, & naturali, nepe pedibus ingrediendo: neque etiam diuina virtute, qua se ad quæcunque loca vellet sine medio transferret, sed à diabolo portatus sit in pinnaculum, superest modum deportationis inquirere. Qui duplex esse potest: alter quidem, vt diabolus, qui est substantia incorporea, modo inuisibili, per solius virtutis applicationem ad corpus Christi, portaret eum, & sic interdum fieri solet per artes maleficas: nam qui vno in loco erat, videt se subito apud alium locum longè distantem, inscius quis ipsum portauerit, & interdum sentit se moueri, & portantem non videt: imò nonnunquam nec se moueri sentit: qua ratione Angeli applicantes vim suam, mouent cœlos. Atque ita Christus portari potuit à Satana, eo, qui portabat, inuiso. Alter modus est, vt dæmon in corpore assumpto Christum manibus apprehenderit, vel alio quocunque modo sibi adaptarit ad portandū: nec enim opus erat vt eum humeris imponeret, quo gestare posset, quia etsi non videretur nisi digito tantum eum tangere, conuenienter tamen eum ferret. Aliter enim est sentiendum de viribus dæmonum in corporibus assumptis, aliter de viribus hominum in corporibus suis. Corpora siquidē humana naturalia sūt,

II. ratio.

Matth. 5.

Infra. 23. III. ratio.

I. Modus, quo diabolus Christū portasse potest intelligi.

Angeli vno ueant cœlos

Alter modus.

Angelorum, aut Dæmonū potestas in corporib⁹ assumptis dupliciter ab humana differt.

Discrimē alterum.

Dan. 14.

Lamæ quo modo portetur ad dæmonibus.

Diabolus vt Christum assumpserit.

Psal. 90.

An Christus à Dæmone assumptus in aere vis⁹ fuerit.

& partes speciei humanæ, vires autem animæ per ipsum corpus diffunduntur, & commensuratae sunt corpori, ita vt extra corpus suum anima nullas vires habeat. Homo siquidem nihil efficere potest in his, quæ non tangit immediatè, vel cum medio, sed necessum est, vt applicet partes corporis illi rei, quam mouere intendit: nam anima tota intra corpus est, tam secundum essentiam, quam secundum virtutem; corpori namque vnitur vt forma. Angelus autem, aut dæmon, potest vim suam totam assumpto corpori applicare, medioque illo mouere quod velit corpus. Ad hæc potest partem suæ virtutis admouere ad corp⁹ aliquod, mediam verò partem circa alia, atque illa mouere, tametsi corpore assumpto ea non attingat, vel leuiter tangat, sicut Habacuc capillo capitis ductus est ab Angelo à Iudæa in Chaldæam, cuius tamen corpori non visus vim applicabat suam: aliàs corpus tanti ponderis cadens læsū fuisset, & mortem incurrisset. Portare ergo potest sic, vt qui portatur, non sentiat se portari, vel inuitus etiam ob peccata, vel ob aliam Dei dispositionem: sicut volebat portare B. Iustinam ad Cyprianum Magum, dum nondum Christum induisset. Sagæ verò, siue Lamæ, voluntariè sinunt se deferri à cacodæmonibus, quorum potestati se penitus tradiderunt.

Dæmon igitur, qui in corpore accepto cū Domino loquebatur, Christum portare potuit, vel non tangendo, vel leuiter vno digito attingendo. Probabilius est tamen, quod manibus proprijs portauerit, quemadmodum postea suadebat, dicens: *In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Credendum est tamen, quod etsi verè portatus fuerit super totam urbem instar auis volantis, à nemine idcirco illum visum fuisse, ne Iudæi scandalizarentur, putantes eum maleficum, & præstigitorem: nam similia per artes magicas fiunt. Facile autem erat Christo se inuisibilem reddere, sicut fecit a-

Luc. 4. Ioan. 8. & sicut fecit Ioan. 8. quando se abscondit, & exiuit de templo, atque iterū ob similes causas, cum vellent eum Iudæi lapidare Ioan. 10. ipse exiuit de manibus eorum, scilicet inuisus: ita hoc loco factum putat Autor operis imperf. in Matthæum, qui ait: *Forſitan diabolus quantum ad se sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur: ipse autem nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat, vt à nemine videretur.* Hæc ille.

Quod si obijcias, diabolū debuisse cauere à Christo per aërem illum portando, & in pinnaculo constituido ne se ipsum proderet inimicum, & ne Christus videret istud dæmonis esse opus, vel suspicaretur, & ita suis monitis ac persuasionebus nollet acquiescere. Verum ad hoc dici potest, diabolū voluisse Christo persuadere se Angelum esse, & portare ipsum tanquam Filium Dei, vt hac ratione efferretur ad inanem gloriam: & cuperet à multis videri: ac proinde illi dixit, ne timeret se proijcere de pinnaculo, eo quod Angeli tenerent eū, itaque attulit Scripturæ locum: *Angelis suis Deus mandauit de te, & in manibus tollent te: & quæ sequuntur, vt putaret Christus se ab Angelo bono portatum: atque idē hæc per aëre gestatio Christi necessaria erat ad tentationem sequentem persuadendam: vt videlicet sicut fuerat per aërem gestatus sine causa, ita se proijceret de pinnaculo, quia neque caderet, neque læderetur. Quamobrem, meo quidem iudicio, non malè ratiocinantur, qui diabolū in specie Angeli in secunda tentatione apparuisse sentiunt: nam se Angelum fuisse in portando Christo in pinnaculum Templi, ex Scripturis tacitè persuadere, & insinuarē tentabat.*

Deinde & illud quoque statuendū est, non fuisse hanc Christi assumptionem phantasticam, siue imaginariam, ita vt putaret gestari se, cum re vera non gestaretur. Atque hoc in primis probatur, quia nihil debe-

Luc. 4. Ioan. 8.

Infra. 10.

Hom. 5. to. 2. operū D. Chrysof.

Stolide ne egerit Diabolus Christum assumens, à quo nimirū sic poterat agnosci.

Psal. 90.

Idem Diabolus, qua forma Dominū tentauerit, vt mitteret se deorsum.

Assumptionem istam veream, imaginariam, minime fuisse.

II. argum.

III. argum.

III. argum.

V. & vltimū.

Gen. 3.

Bucer de modo tentationum Domini, vanissimum commentum.

Ierusalem civitas cur dicitur sancta.

mus asserere imaginatione, apprehensioneve tantum factum, nisi ad id cogamur aliquo evidenti argumento: aliàs periret fides totius Scripturæ. Deinde, talis imaginatio minime esset tentatio, sed illusio, quã Christus, sicut nec ignorantiam, siue imperitiam, nec corporis incinerationem quam vocant, honestatis gratia non assumptit. In Prophetis autem voluit esse aliquas imaginarias visiones, quæ significationis alicuius gratia fiebant semper. Verum imperfecta erat omnis ei' modi visio: quæ in Christo nequaquam fuit: & in patria euacuabitur. Essetq; illusio, si videretur Christo aliquo modo se adducere in pinnaculum Templi, cū non adduceretur: quemadmodum accidit in somnis, quo tempore dum putamus illuc duci, quo reuera non ducimur, profecto illudimur. Ad hæc, si vera tentatio non esset, quæ non valeret extorquere, vel meritū, vel demeritum, quemadmodum nec à dormiente, planè nec vera Christi fuisset de hoste victoria. Præterea, dæmon in Christi capite phantasiae operatus fuisset: quod absurdum videtur. Item, si fuit visio imaginaria, non vera, falso dicitur assumptisse, statuisseque supra pinnam Templi: facile esset quoque vincere similes fatuitates ac vanitates: nec esset apposita atque efficax antidotus ad victoriam serpentis de Adam, quæ quidem vera fuit & externa, non ficta neque imaginaria. Hæc autem eo cō filio volui refellere, quod legerim apud nonnullos, B. Hieronymū sensisse, tentationes has pervisionē contigisse: non quod illuderentur sensus eius per Satanam, vt scripsit Bucerus turpiter ipse illusus à dæmone, vt modò in Templi pinna, modò in monte sibi esse videretur collocatus, qui enim poterat tam perfecta anima eludi? Sed Satan exterius earum rerum species atque simulacra ob oculos ponebat, putabatque humano more delusum atq; deceptū.

His positis, iam ad literam explicandam accedamus: *In civitatem sanctam, scilicet Ierolimam, vt Lucas*

explicit: nam & hoc nomine vocat illam Dan. cap. 9. Sancta porrò dicebatur propter templum in hoc, & non in alio loco Domino consecratum, & nomen Dei in illo cultum: tū ob promissiones, & res sanctas in ipsa vrbe Ierolimam factas, atque homines sanctos, qui in ea habitaverunt, versatique sunt: hæc eadem aliàs & propter corruptos hominum mores ab eisdem Prophetis meretrix dicitur, civitas sanguinis, plenaq; latronibus & sicarijs atq; homicidis: semper tamē sancta appellatur, ob priores causas. Pari enim ratione dicuntur hodie multi, reuerendissimi, illustrissimi, sanctissimi, ac serenissimi, non quod tales meritò vitæ existant, sed propter ipsa sancta scilicet illustria, excelsaque officia, quæ repræsentant. Dicitur & alia quoque ratione sancta, propter Christi in ea peracta mysteria: inde etenim maxime sanctificata est & illustrata Ierolimam. Nam quando Mattheus scribebat, nondum erat vel reprobata à Deo, vel destructa, nam ante Apostolorum recessum è Iudæa iam scripserat Evangelium Mattheus. Considera etiam, prudens lector, audaciã & impudentiam dæmonis, in locis sanctis, & Deo dicatis ad peccata homines sollicitantis: quod facit ille, tum vt magis Deo sit iniurius, tum vt gravius proximum lædat. Siquidè flagitia in loco sancto admittit, vel sacrilegia fiunt, vel ratione loci ac mali exempli, graviora. Tentationes autem etiam ceptæ sint in deserto, non tamen ibi completæ. *Et statuit eū super pinnaculum Templi.* Quo ex verbo colligimus, Christum gestatum à dæmone fuisse, vt diximus, non in rupem aliquam deserti (quod facile potuisset) verum in civitatem populi frequentia, lociq; religione celeberrimam; vnde amplam ac copiosam inaniter gloriandi haberet occasionem. Pinnaculum autem Græcè dicitur *ἀκρόγων*, & diminutivum est alarum, quod nimirum in similitudine alarum formetur fastigiū. & summitas edificij in acutè tendentis, & quæ in morè alarū motetur, siue quod

Luc. 4. Dan. 9.

Quare meretrix interdum nominetur. Esa. 1. & alibi passim.

II. ratio, Ierusalem cur sancta.

Quamobrem ibi etiam dæbolus tentare Christum ausus sit.

Idem Christum cur statuerit supra pinnaculum Templi.

Pinnaculum quid, & vnde dicatur.

Qualia fere Iudæorū testa.

Hiero. to. 1.

Deut. 22.

Ioseph. histor.

Christus per viam, ac supra pinnam Templi constitutus, cur se fecerit in usum.

Dan. vlt.

Quid significet, Si Filius Dei es, mitte te deorsum.

Veteres pinnam, acutum dicebant, siue quod pinnaculis addi pinna cōsuevit, quæ facili motu, ventorum indicet flatum. Nos hodie laminas, siue vexilla insignimus. Neque verisimile est, illum locum non habuisse aliquod tectum planum, ex quo facile omnes cernere, & cerni ipse ab omnibus posset. Et Hierony. lib. de scriptoribus Ecclesiasticis refert Iacobum præcipitatum de pinnaculo Templi. Ita enim in Iudæa tecta superiora cum planitie aliqua ædificari debebant, vt præcipitur Deuter. 22. *Cum edificaveris, domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceptis veteris.* Iosephus lib. 6. de bel. Iudæi. cap. 6. de modo componendi pinnaculum super Templum sic ait: *In summo aureis veribus horrebat acutissimis, ne ab insidentibus aibus pollueretur.* Hæc ille. Et tamen dæmon insigni peccato ostentationis à Christo pollui existimavit posse. Neque verò hîc, nec per viam visus est ipse Christus, sed se fecit inuisibilem, ne magus ac maleficus putaretur: & ne ab eo rogaret quisquam quomodo illuc ascendisset. Nam si responderet, vel mendacio rem tegi oporteret, vel si verum exprimeret, seque assereret à dæmone portatum, offensionem caperent Iudæorum animi. Quod si se tueretur exemplo Habacuc ab Angelo portati, nihil efficeret, cū Iudæi historiam illam minime recipiant.

Et ait illi, Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Nimirum, suspicio sanctitatem tuam, probo confidentiam tuã ac spem in Deo, qui servare te potest ab omni malo famis, & ab interitu, cū sis eius filius dilectus, quem ille singulariter protegit ac tuetur: agnosco quã securus, quãq; sine metu sis Filius Dei, ab Angelo. Sed ego id minime credo, nec in animum meum inducere possum te illius filium esse: nam aliòqui non esurires, nec te esurientem deserere videretur Deus. Quod si me vis tan-

ta de veritate nihil ambigere, mihi que tale quid esse persuasum penitus atque exploratum, ede cōtinuò aliquod signum tanto Filij Dei elogio respondens. Si noluisse ex lapidibus panes efficere, mitte saltem te de hoc pinnaculo deorsum, vt & ipse credã, & tantus populus, qui astat, spectet sanctitatem tuam. Producis in Scripturis esse scriptum: *Non in solo pane vivit homo*, quod verum est, in terim tamen esuris: ede igitur aliquod, vt dixi, potestatis specimen tuæ coram tanta hominum multitudine, mittendo te deorsum. Nam similiter est scriptum: *Angelis suis Deus mandavit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.* Quando ergo ita scriptum intelligis, vt velis Deum expectare, qui te pascat, mitte te deorsum, & hoc scriptum est, vt iterum dicat: *Angelis suis Deus mandavit de te.* Nec erit hoc, tentare Deum, qui enim potest panes efficere, si expectare Deum vult, ipsum tentat, nam Deus potest illi respondere: *Vtere tua potestate, quid expectas à me, quod per te ipsum præstare vales? Non est tam levis, aut tam crassa ducenda hæc de ambitione, siue inani gloria tentatio.* Homo etenim, qui perfectionis opera aggreditur, & iam sibi sanctus & amicus Dei videtur, miras dæmonis illusiones patitur, & ambulat in magnis, & in mirabilibus super se, ac nihil non facit inanis gloriæ causa: vt plures hæc ambitio sanctitatis ad infaniam vsq; perduxerit. Hinc enim quidã suafu dæmonis se in puteos, ac præcipitia demiserunt: vt constat in historia Heronis, & de Simone Mago, qui Romæ volare tentans, ad preces Apostolorum Petri & Pauli deiectus est, & infelix paulò post mortuus. Sed quid non ausit audacissimus ille, & perditissimus dæmon? ac quemadmodum modò Christum demittere de pinnaculo moliebatur, ita olim in cælo de pinnaculo diuinitatis: & tempore mortis de pinnaculo crucis, cū p suos dicebat: *Si Filius Dei es, descende de Cruce*, deturbare conatus est. Ac vide, quã aptè, postquã tentationem carnis, siue gulæ supera-

Deut. 8.

Psal. 90.

Quibus maxime dæmō illudat.

Psal. 130.

Quorundam illusiones mortiferae.

Cassia. Colat. 2. Abbatibus Moysi cap. 5.

Quando primum dæbolus Dei Filium deicere tentaverit.

Esa. 14. Matth. 27.

Diabolus post gulam mox de inani gloria cur Domini tentauerit.

Eccl. 27.

Prove. 28.

Philip. 2.

Psal. 90.

Esa. 14. Altera opinio probabili.

Matth. 2.

Luc. 22.

Matt. 26.

Qua ratione Christus ministerio egerit Angelorum.

Heb. 1.

Caietan. in Matth.

B. Ignat. epistol. 8. ad Philippen.

Psalms 90. quomodo ad iustos pertinet.

uit, tentatur de inani gloria Christi. Nam que diabolus tentatione non superat, de victoria tentationis eiusdem per vanam gloriam tentat. Vnde habes, quam sit nobis timendum, & in procinctu standum, quando nec ipsa victoria satis tuta est: quare recte monet Spiritus Sanctus: Nisi in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua: & alio loco: Beatus homo qui semper est pauidus, & Apostolus Philippenfes cohortatur, ut cum timore & tremore salutem suam operentur. Ac ne videretur fraudulenta ac improba tentatio diaboli, etiam Scripturis eam fulcire, atque colorare voluit, dicendo: Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, &c. Sunt qui putent hunc Psalmum nequaquam intelligi de Christo; eo quod indignum censent, Christum Angelorum protectioni subdidi, quasi infirmum ac debilem: imo Angeli est, offendere ad lapidem pedem, nisi Christus eum teneret, ac protegeret, & ideo Lucifer ceciderat, quia noluit Christo subiacere. At certe, si verum amamus, absurdum non est, Christum, qui humiliora propter nos suscepit, quamquam custodem Angelum deputatum eius custodia, ut ceteris hominibus concedimus, non afferamus, Angelorum ministerio, & custodia suapte sponte subiectum fuisse. Nam & in infantia ab Angelis custoditus, & imminente morte etiam ab Angelo est confirmatus: & tanquam infirmus Apostolis ipse dixit: An non possum rogare Patrem meum, & ipse exhibebit mihi modum plusquam duodecim legiones Angelorum? Ad haec ergo omnia se adiecit, ut congrue repararet nostrae superbiae lapsum per humilitatem suam. Quanquam Christus ea ratione qua Deus est, omnia portet verbo virtutis suae, omnesque Angelos ipse custodiat.

Citat igitur verba Psalmi, qui de Christo est, teste Caietano. Nec B. Ignatius negat intelligi de Christo, & Ecclesia in die qua legit hoc Euangelium in Missa, huius Psalmi verba usurpat, ostendens a vero non abhorre quod de Christo intel-

gatur, qui in periculis, quibus non se exposuit, clamat ad Dominum, postulando auxilium Dei: qui quidem iustus, si expediat, ab Angelis liberabitur, ut tres pueri olim de fornace Babylonica, & Petrus de carcere: Tam non excluderet Christum, qui omnium iustorum caput est, & qui iustus simpliciter in Scripturis nominatur, sed deprauate nequam ille, & minus ad rem allegauit haec verba. Quae etsi ad literam de Christo accipiuntur, non debemus tamen propterea nos praecipites dare, aut de eminenti loco deicere, eo quod Angelos habeamus custodes: quod certe aliud non esset nisi Deum velle tentare.

Suppresit autem in hoc Psalmi testimonio quae contra ipsum erant. Vnde Bernardus ser. 14. in Psalmum 90. Angelis, inquit, suis Deus mandauit de te. Quid mandauit? Animaduerte, & videte, quoniam subicit malignus, & fraudulenter, quod malignitatis suae commenta dissolueret. Quid enim mandauit? nempe quod in Psalmo sequitur. Ut custodiant te in omnibus vijs tuis. Nunquid in praecipitijs? Qualis via haec de pinnaculo Templi mittere se deorsum? Non est via haec, sed ruina. Etsi via tua est, non illius. Frustra in tentationem capitis intorsisti, quod scriptum est ad corporis consolationem, & reliqua. Praeterea B. Ignatius epistol. 8. ad Philippen. annotauit, dationem finxisse se ignorare verba quae sequebantur: Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem: quod eiusmodi verbis, tum ipse, tum ministri eius ferrentur. Origenes item in haec verba: Vide, inquit, quomodo & in istis testimonijs versipellis est. Vult enim innuere gloriam Saluatoris, quasi Angelorum indigeat auxilio: offensurus pedem, nisi eorum manibus subleuetur. Assumit testimonium, & interpretatur illud de Christo, quod non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est. Neque enim indiget Angelorum auxilio, qui maior est Angelis, &c. Quin potius disce, diabole, quod nisi Iesus adiuuerit Angelos, offenderent pedem suum. Quoniam enim in propria virtute confidens, non inuocas

Dan. 13. Act. 12. Esa. 53. Act. 7. & alibi.

Diabolus hunc Psalmi locum: Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te, & reliqua, ut detorserit infelix, & malignus.

B. Bernardus. Actus veteris testamenti.

D. Ignatius.

Orig. hom. 3. in Lucas, tom. 2. Caeodamon quam versipellis, teste Origene.

Heb. 1.

Iesus quam minime egerit Angelorum auxilio.

Vnde infelix ceciderit, & offenderit ad lapidem pedem suum demon. Apoc. 12. 1. Pet. 5. B. Hieronymus tom. 8.

B. Gregorius Nazianzen. orat. 40. tom. 2.

Qua virtute Christus (ait Nazianzenus) conculcasset serpentes, & scorpiones.

Haeretici docti a diabolo sacras falsare, truncare, ac detorque re Scripturas.

Angeli ut Christum custodire debebant.

Matth. 3. Infra. 17.

praesidium Iesu, offendis, & credere in Iesum Christum Filium Dei noluit. Quare files (scilicet quod sequitur) super aspidem, & basiliscum ambulabis, &c. nisi quod tu es basiliscus, tu es omnium serpentium regulus, nocentiora habens venena, quam ceteri? Tu es draco, tu es leo, & quae sequuntur. Quapropter Hieronymus in hunc Psalmum scribens, sic loquitur: Hoc non dixit: Ut custodiant te: sciebat enim contra se esse. Poterat enim Dominus ei respondere: Si custodit me Dominus in omnibus vijs, ergo & a te custodior. Tacuit ergo, quod sciebat contra se esse, & posuit quod pro se erat. Verè diabolus quasi diabolus interpretatur de Salvatore, quod non est de Salvatore. Si enim de Salvatore est totus Psalmus, sicut interpretaris, o diabole, & de ipso est quod dicitur: Protegam eum, quoniam, &c. hoc est: ego Pater protegam Filium meum. Et infra: Dixisti, quoniam Angelis suis mandauit de te, ut in manibus portent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Dic quod sequitur. Quid taces? super aspidem, & basiliscum ambulabis, &c. Hec ille. Et praceptor eius Gregorius Nazianze. oratione in sanctum lauacrum, loquens de diabolo, ait: Atque etiam Scripturarum peritus est hic latro. Hinc illud scriptum est de pane. Hinc illud, Angelis suis mandauit de te, & in manibus portabunt te. O sceleris doctor, & architecte: quomodo id quod sequitur, suppressisti (hoc enim probe intelligo, etiam si ipse reticueris) nimirum quod super aspidem, & basiliscum ascendam, & conculcabo serpentes, & scorpiones, Trinitate videlicet septus, & communis. Haec Nazian. Vides ergo ingenium diaboli, & idcirco Haereticorum filiorum eius esse, non integras, sed mancas & truncatas citare Scripturas, quo imponant hominibus ad victoriam, aut siquidem aliquando integras citant, non nisi ad prauos, & corruptos sensus detorqueunt. Ideo non satis est Scriptura, sed adhuc opus est intelligentia, atque illa quidem ex communi Ecclesiae sensu, & fidelium praxi desumpta.

Ait itaque: Quoniam Angelis suis Deus mandauit de te. Non vni, ut custodi, sed multis, ceu ministris: De te

inquam, dilecto Filio suo. Et suppressit mendax, verbum subsequens: Ut custodiant te. Subditque: In manibus tollent te. Per manum, vis operandi Angelorum, siue exequendi significatur. Manus etiam ut plurimum haud portandis hominibus occupantur, verum humeri proprie: ideo nobilior portatio in manibus denotatur. Ne forte, inquit, offendas ad lapidem pedem tuum, id est, non solum ne laedaris, vel aliqua parte frangaris. Ne offendas, inquit, pedem, nedum caput. Dicitur porro diabolus, aspis metaphoricè, per lentam tentationem, basiliscus, per improuifam, & repentinam: leo, per apertam truculentiam, & tyrannidem: draco verò, per occultam, atque inuisibilem tentationem: quae omnia Christus conculcauit: ac suos Spiritu Sancto munitos ita conculcare facit, ut faciant etiam cum tentatione prouentum.

Ait illi Iesus, Rursum scriptum est: non tentabis Dominum Deum tuum. Vox Rursum, quae Graecè dicitur πάλιν, significat iterationem, vel potius hoc loco contrarietatem. Quasi dicat, Tu inquis, scriptum est: Angelis mandauit de te, & ego dico, Rursum, per contrarium est scriptum, Non tentabis. Nimirum tu dicis Deum dixisse: Angelis suis mandauit de te: Ego produco eundem Deum docentem, Non tentabis Dominum Deum tuum. Scripturae inter se contrariae esse non possunt. Scriptura cum Scriptura conferenda est, ne perniciosè erremus, & quoniam ab eodem autore profecta sunt: ex quo vnus eius locus alterum explicare debet: videlicet tunc esse in protectione Angelica confidentium, quando nos ex nobis ipsis non id agimus, ut queramus pericula, illis quae sponte exponamur: quando quidem se exponere periculis, tentare Deum est. Et, Qui amat periculum peribit in illud. Quare vna & eadem opera Scriptura se explicat, eademque illaqueat aduersariu. Doces simul nos ut colloquium cum daemone statim rescindamus, ne illi vilo fermone aditum demus: non enim docere, sed vincere, ac ligare illum debemus. Neque enim inquit

Angelorum manus quid denotent.

Quid, Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Diabolus cur aspidem, basiliscum, leonis quoque atque draconis nomine designetur.

1. Cor. 10.

Quid sit: Rursum scriptum est, Non tentabis Dominum Deum, &c.

Deut. 6.

Sanctarum consonantia scripturarum.

Angelis suis quando Deus mandauerit, ut custodiant nos in omnibus vijs nostris.

Eccles. 3.

Quid tria
demonis per
Scripturas
cōfutatione
Christi nos
doceat.

Hæreticis etiam
Scripturas
citatis
cur minimè
credendum.

B. Aug. 10. 7

Alio sine Pauli
testimoni
o Pœtarū
citatur, quā
diabolus testi
monia Scri
pturarum.

Orig. hom. 31. tom. 2. Tit. 1. Christus cur in secunda personæ Tentatori dixerit, Non tentabis Dominum Deum tuum.

B. Hilar. Can. 3. in Matth. Diabolus in secunda tentatione quid de Christo fecisse videatur, aut simulet.

Christus veteratori: Malè intelligis Scripturas: atq; illè de me non intel liguntur: ne se detegeret Messiam: sed statim eo dato, non sequitur per suasionem tuam esse veram, cum illi contradicat alia Scriptura. Vides igitur, quàm minimè sint audiendi hæretici, qui ad pauca respicientes facile enuntiant? Aspicias quàm verum sit dictum illud Iurisconsulti: Inci uile esse, non perspecta tota lege, sed aliqua eius parte, pronuntiare sententiam? Multa etenim nostræ tempestatis hæretici ex Scripturis producunt, quæ in speciem verba Spiritus Sancti esse videntur, tamen quia ad eum sensum confirman dum, qui hæreticus est, & multis sa crarum literarum testimonijs dam natus, depromunt, idcirco nequa quam audiendi sunt. Hinc B. Augu stinus lib. 2. de gratia in cœlestium. cap. 4. Post hac, ait, qua veraciter, & ca tholicè gesta sunt, imò in diuinis libris veraciter scripta, non autem ab isto ca tholicè dicta sunt, quia non intentione Catholici pectoris dicta sunt. Hæc ille, catholicè, & eleganter.

Annotauit autem hoc loco Ori genes, quòd diabolus quomodò per occasionem temporam de Scripturis loquitur, sic è contrario Paulus pro utilitate eorum, qui audiunt, non solum de Scripturis, sed & de secularibus literis assumit testi monium, vt illud: Cretenses semper mendaces: & reliqua. Non ergo tentabis Dominum Deum tuum, vt olim tu tentasti, mittens te deorsum: imò vt nunc actu tentas, idè in secunda persona ait, Nò tentabis tu demon, & se in tertia, Dominum Deum; oc cultè siquidem, contraque eius ani mum confitetur quæ volebat, & quæ simulabat. Si ergo non me credis Deum, sed hominem, homo Deum nequaquam debet tentare. Atq; ita non vi aut potestate, at prouidentia vincit tentationem, & ab usum sapiè tia. Quamobrem Hilarius inquit: Dia boli conatus & tentamenta contundens, & Deum se pro testatur, & dominum.

Hic etiam aduerte, demonem mi nus quid se sentire de Christo ostē

diffe, vel simulasse, maius enim erat dicere lapidi vt panis fieret, quàm mittere se deorsum, securus non de se, verum de subsidio Angeli, quoniam etiam minus, facilius est factu, voluit eum tentare ratione obiecti, quod magis mouet spiritales viros, allicitque, quàm gula: nempe ob vanam gloriam. Maiorque est irritatio ad minus prouocare. Noluit ergo Christus vanam gloriam ab spectan tibus penes Templum & ciuitatem sanctam: nec etiam fugere ignomi niam mortis ad vocem illam: Si Fi lius Dei es, descende de Cruce. Est au tem tentare, re aliqua solum ad ex perendum vt: vt diximus sepe: nam ita homo equo & amico vitur, Deus quandoque homine: demon verò, & interdum homo, Deo ipso. Tentare igitur Deum, nihil est aliud, quàm sine necessitate hominem exponere se periculo, à quo sola Dei poten tia potest liberari. Qui ergo optat absq; necessitate videre signa, Deū tētāt, & grauissime peccat: eo quòd non credit, sed negat Diuinam po tentiam, aut sapientiam, vel bonita tem eius, de qua vult facere pericu lum. Estq; irreuerentia maxima, nul la vrgenti caussavelle tentare, id est, Deo vti quasi circulatore, vel præsti giatore: vt Herodes, qui optabat si gnum aliquod à Iesu fieri videre. Qui verò constitutus in aliquo dis crimine, à quo per solum Deum libe rari valet, minimè peccat tentando si confidat in Deo, petens ab eo libe rationem, iuxta illud quod dixit Io saphat: Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt o culos nostros dirigamus ad te. Tentant ergo Deum quicumq; quod solū est nature, volunt per artem efficere, vt volare sine alis, quæ admodum fecit Simon Magus: vel quicumq; quod so lum est artis, fieri per naturā conten dūt: vel rursus, qui quod naturæ, vel artis est opus, per miraculū. Tenta mus enim omittētes agere quòd in no bis est: vel contendētes agere quod non possumus: aut respuentes no strum, vel aliorum infirmum auxiliū & illud Dei, Angelorum ve quæren

Matth. 27. Sap. 2. Tentare, quid sit.

Tentare Do minum, quid

Quale peccatum hoc sit. Luc. 23.

Deum ten tans, qui mi nimè tamen peccat.

Dominum Deum malè qui tentent.

tes.

Ex eo quod Christus secundo tenta ri voluit, quid primū addiscamus.

II. docum.

Ioan. 23.

III. docum.

Dæmon ne peccatorem, an peccator ipsemet ip sum præcipi tet.

B. Hierony. hoc loco, tom. 9. in princ.

Eccles. 10. Qui d illud: Si spiritus po testatem ha bentis ascen derit super te, locū tuū ne dimiseris. III. docum. Luc. 14. & Infra. 18.

Psal. 72.

tes. Estq; magnum peccatum, velle per noua opera notissimā, explora tissimāq; diuinā potentiam, vel sapientia experiri. Iam verò ex hoc se cundo cōflictu discamus, vna aliqua tentatione deuicta, timēdū esse no bis ac maximè cauendum, neq; dæ monē continuò cedere, verum alias atque alias subinde moliri insidias. Deinde ex Christo discite, nihil habere viriū dæmonē ad nocendū nobis in anima, etiā si corpus tāgat, aut affli gat ac vexet, modò illius tētamētis atq; fallacijs ostiū occludamus con sensus. Nā factos multos varijs mo dis Deo permittēte afflixit, ad ipso rū tamē meritū & coronā. Illud tantū modo cauendū atq; prouidendū vt diximus, ne vilo modo intret in cor nostrū, sicut ille intravit in cor Iudæ vt traderet Iesū: tūc enim suc cūbimus, atq; eius miserā seruitutē subimus. Discit rursus, dæmonē ad peccatum nequaquam nos posse cō pellere, atque vnico libero arbitrio nos illo esse superiores, persuadere quidē, at cogere non potest: allicere ad præcipitiū, sed præcipitare mini mē. Nec alius peccatorē præcipitat, quā ipse se ipsum. Vnde cū dæmoni cōquerenti quòd omnes illi maledi cerent, occurrisset B. Anton. atq; dixisset, iustè quidem id fieri, propter eā quod omnes suis insidijs atq; mo lestijs vexentur, tunc ille aptè: Ego quidem, inquit, nihil effugio, qui in nolē tem nihil possum: sed ipsi se ipsos ad inui cem perturbant. Quare egregiè Hier. Satis, inquit, est debilis, qui nulli nocere potest, nisi se deorsum posuerit. Hæc ille in sensu. Sanum est consilium Sa lomonis dicentis: Si spiritus potest atē habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Locum verò dimittimus, vel cū in altiora efferimur per elationem: vel cum in ima descendimur per desperationem. Ad hæc docemur, dæmonem suggerere, vt cor pore descendendo, spiritu superbia mus: vt simul sit ascēsus vanus, & def cēsus verus: sepe enim est cōiuncta humiliatio exaltationi, iuxta illud: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & rursus: Deieciisti eos dū alleuaretur. Ita

enim Simon Magus dū sine alis à na tura negatis volare tentauit, preci bus Apostolorū principis à Deo est deiectus. Aduerte insuper, multos, qui non intrant per ostium literarū, sanctæq; vitæ, quæ geminæ sunt alæ ad ascendendum super pinnaculum Templi, per dæmonē atque spiritus nequam in illud deportari, dum ad dignitates Ecclesiasticas malis arti bus, aut Simonia, aut hæreditario sa guinis iure ascēdūt: atq; de vna infe riori ad aliā superiorē, donec deueniatur ad primā & summā. Quāquā sunt quidam, qui tāquam clerici per saltum promoti, nō per gradus suos, vt par est, verum à dæmone exaltati à laicorum statu primarias dignio resque Ecclesiæ sedes occupandas conscendere non formidant, neque verentur in altum tolli, vt lapsu gra uiore ruant. Namque vbi constituit eos in pinnaculo Tēpli, tunc fugge rit eis: Mitte te deorsum: id est, in hac dignitate quære cōmoda tua, opes & diuitias congrega, gloriæ tuæ ampli ficandæ stude: induere purpura, & bysso, epulare quotidie splēdidè, no li sursum aspicere, sed deorsum: bonisq; Ecclesiarū dita cōsanguineos tuos, pingua sacerdotia atq; canoni catus nō alijs, quā seruis tuis, & ne potibus distribue. Simili ratione ver bum Dei prædicantibus, qui in loco sedent eminenti, quid dicit nisi, Mit te te deorsum? id est, pro emolumēto & fructu laborum tuorū in prædicā do, quære gloriam, honorem, & bonam famam, intende in mercedem bonorum temporalium, de animarum salute curaque non sis sollicitus, de seuerè obiurgandis, increpan disq; vitijs atque peccatis ne sis anxius, ne populi fauorem & applau sum amittas. Obsequium enim amicos, veritas odium parit. Quare scitè dictum est à B. Bernardo serm. 13. in Psal. 90. Omnis qui de virtutum eminen tia ad inanis gloriæ se se dimittit & deij cit appetitū, haud dubiū quin Domino vir tutum, qui tanta inter nos tolerauit, vt nobis formam huius imprimeret sancti tatis, pro gratia contumeliam reddat. Sacerdotibus verò & Ecclesiarum

Simonis Ma gi præcipitiū vnde. V. Docum. Ioan. 10.

Quos dæmo hodie super Templi pin naculum de portet, vt eos inde præ cipitet.

Luc. 16.

Alterum ge nus hominū.

Terent. in And. Act. 1. scē. 1. Bern. circa dimidiū ser monis. Domino vir tutū pro gra tia quis con tumeliā red dat, teste Ber nardo.

Quid Sata-
næ illis ref-
pondendū.

Qualis ista
ratiocinatio
dæmonis: Si
Filius Deies,
mitte te deor-
sum.

Philip. 3.

Psal. 83.

Tentator
idem vt fide
lib⁹ obijciat

Roma. 8.

Luc. 15.

Quò tendat
his verbis il-
le nequam,
Angelis suis
Deus manda-
uit de te.

Rom. 9.

Ezech. 18.

canonicis suadet, vt non nisi pro lu-
cro temporario Missas legant, de-
functis sepeliendis incumbant, pro
que distributionibus quotidianis
potissimum in chorum ad horas Di-
uinas persoluendas conueniant. Ve-
rùm ad omnia hæc vno verbo est re-
spondendum: Non tentabis Domi-
num Deum tuum. Sed & agnosce
dialecticem, vel potius sophisticam
dæmonis, ait enim: Si Filius Dei es,
mitte te deorsum; nam hæc consecu-
tio bona non est, & manifestè pec-
cat, non aliter ac si quis diceret luci,
Tenebris me inuolue: aut igni, Def-
cende, frigore afflige me: non est e-
nim filiorum Dei descendere deor-
sum, vel præcipitare se ipsos, sed po-
tius ascendere in cælum, vbi, iuxta
Pauli doctrinam, habent conuersa-
tionem suam: *Ascensiones*, inquit Da-
uid, *in corde suo disposuit, &c. Ibunt de
virtute in virtutem: videbitur Deus deo-
rum in Sion.* Qua ratione tentandi e-
tiam hodie vtitur vafer cum vno-
quoque: *Si filius*, inquit, *Dei es, si præ-
destinatus es, descende ad hoc pec-
catum, scriptum est enim: Diligenti-
bus Deum omnia cooperantur in bonum,*
nimirum etiam ipsa peccata & flagi-
tia, nam & Publicani & peccatores
erant appropinquantes ad Iesum: vt
testatur Euangelium. Allegat etiam,
*Angelis suis Deus mandauit de te, vt cu-
stodiant te: id est, Angelis cura est de
electis ne pereant, & ne offendant
ad lapidè pedem suum: quasi dicat,
nequaquam remanebit in te pecca-
tum propositi obstinati, poteris ex
lupo fieri agnus, ex vase iræ, vas mi-
sericordiæ. Vox Dei est: In quacun-
que hora ingemuerit peccator, omnium
iniquitatum eius quas operatus est, non
recordabor, & quæ sequuntur. Sed his*

omnibus eodem modo responden-
dum est: *Non tentabis Dominum Deum
tuum.* Grauius tentat Deum, qui sub
spe Diuinæ misericordiæ vel indul-
gentiæ consequendæ in peccata pro-
labitur, quo periculum faciat de di-
diuina bonitate atque clementia.
Responde Satanæ, Si prædestinatus
sum, debeo opera electorum præsta-
re: de quibus Apostolus ait: *Induite
vos ergo sicut electi Dei sancti & dilecti
viscera misericordiæ, benignitatem, hu-
militatem, modestiam, paciētiam: sup-
portantes inuicem, & donantes vobismetip-
sis, si quis aduersus aliquem habet quere-
lam sicut & Dominus donauit vobis, ita
& vos.* Sic ille. Hæc sunt opera electo-
rum Dei. Si Filius etiam Dei sum, &
æterna hæreditas ad me spectat, de-
beo officia filiorum Dei præstare,
quemadmodum Christus dixit Iu-
dæis: *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ
facite: atque vt alio in loco Apосто-
lus ait: Ipsius enim factura sumus, crea-
ti in Christo Iesu, in operibus bonis, qua
præparauit Deus, vt in illis ambulemus.*
Quia enim plerique tantæ dignitati
filiorum Dei per vitam & bonos mo-
res non respondent: hinc est, vt filij
regni eijciantur in tenebras exte-
riores. Ideò danda nobis est opera, ne
ab hæreditate cœlesti abdicemur, at-
que extorres efficiamur. Ita ergo
fiet, vt si in animo nostro fixum hoc
Dei præceptum infideat: Non tenta-
bis Dominum Deum tuum, vt in-
quam, omnes doli, technæ, atque in-
fidia veteratoris ita nobis detegan-
tur, vt de illis gloriosum triumphum
reportare valeamus, quemadmodum
& Christus caput nostrum retulit:
cui cum Patre, & Spiritu Sancto de-
feratur omnis honor, gloria, & impe-
rium in secula seculorum, Amen.

Deum graui-
ter qui ten-
tet.

Colos. 3.

Opera filio-
rum Dei.

Ioan. 8.

Ephes. 2.

Matth. 8.

Gloriosum quo-
modo nos de
hoste Satana
triumphum re-
portabimus.

TRACTATVS XIII.

In illa verba: *Iterum assumpsit eum diabolus in mon-
tem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mudi,
& gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, si ca-
dens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus, Vade Sata-
na: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis,
& illi soli seruias. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce
Angeli accesserunt, & ministrabant ei.*

Series cõtex-
tus.

Cur diabo-
lus Christum
de ambitio-
ne, & auari-
tia tentaue-
rit.

Sueton. in
vita Casar-
is.

Vox Iulij
Cæsaris am-
bitione ple-
na.

Virg. 3. E-
neid. subini-
tium.

Tertiò cur
Christus ten-
tatus.

POST QUAM Satanæ
Christum tentauit de eo,
quod omnes, etiam quan-
tumcunque spiritales viri,
id est, corporeo cibo, ad refectio-
nem appetunt: de eo etiam, in quo
spiritales item viri quandoque defi-
ciunt, nempe vt aliqua ad ostentati-
onem, inanemque gloriam operentur:
nunc postremo ad id, quod non est
virorum spiritui, verum carni, & san-
guini vacantium, se conuertit. Pro-
ponit enim diuitias, & mundi glo-
riam: putabat siquidem hoc ariete pos-
se Christum expugnari, nimirum,
quod in ceteris hominibus exper-
tus esset, nihil tam sceleratum esse,
nihil tam à pietate alienum, quod il-
li dominandi, regnandique gratia nõ
essent ausi. Hinc Princeps Romano-
rum Imperator solitus erat dicere:
*Si violandum est ius, imperij gratia violā-
dum est:* Et Latinus Poëta:

*Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?*

Quia verò dicitur: *Iterum assumpsit,
& in fine: Tunc reliquit eum diabolus:*
constat, tertiam istam in ordine fuis-
se tentationem, qua se Christus ten-
tari permisit. Tum vt intelligamus,
& patienter feramus, si opera demo-
nis in varias tentationes, & tribulatio-
nes inciderimus: tum vt illustri appa-
reat pertinacia, atque superbia diabo-
li, qui semel atque iterum victus nõquam

quiescit, sed ad nouos sepe se præpa-
rat conflictus: tum denique vt mundi, &
auaritiæ tentatio merito Christi, & e-
xemplo à nobis vincatur & superetur.

Subdit: *Assumpsit*, eadem ratione, qua
& in pinnaculum fuit veatus, nepe dela-
tione, siue gestatione: nam si diutius
protracta fuisset hæc tentatio, vel pe-
dibus in montem venisset suis, diu
esuriisset, & in descensu graduum o-
portuisset se inuisibilem signo face-
re. Neque inconueniens est asserere,
in aere factum esse inuisum, ne magus
videretur: sicut si pedibus descēdis-
set, vt non videri posset, efficere de-
bebat. Hic autem mons excelsus, vo-
catur Mons Tentationis: & distat à
deserto, vbi ieiunauit quadraginta
diebus atque noctibus, per duo millia
ria, totidemque distat à Iericho, vt tra-
dunt qui describunt Terram Sanctam.

Putabat dæmon affectum eius, nepe
Christi, permutandum loci mutatio-
ne. Et montem excelsum valde ele-
git hostis, vt inde tamquam è sublimi
specula multa videri possent: & qui-
dem aptus erat locus ad ostenden-
dum Christo quæ volebat. ¶ *Et ostendit
ei omnia regna mundi, & gloriam eorū*
id est, quæ consequitur eos qui reg-
nant: quippe hæc gloria, humana, &
mūdana est. Pondera, obsecro, bone
lector, technam & astutiam veteratoris: o-
stendit ei regna mundi, & omnem glo-
riam eorum, celauit verò onera, mole

Quomodo
diabolus in
monte Chri-
stum assump-
serit.

In quem mo-
tem assump-
serit.

Cur assump-
serit Chri-
stum diabo-
lus in mon-
te excelsum
valde.

Propriū dæmonis quid sit.

Quid verò propriū Christi.

Matth. 10.

Luc. 14.

Matth. 20.

1. Tim. 3. Bonus spiritus laboriosa suis, & molesta cur tantum ostēdat.

Luc. 3. Quonā modo diabolus Christo ostēderit omnia regna orbis terræ in momento temporis, vt ait Lucas.

I. Modus, moralis tamen potius, quā historicus.

stias, & labores, quos tanquam pensionem quandam Reges præstare coguntur. Ita enim ille solet in offerendo Principatu, aut Ducatu, aut Episcopatu, aut Canonicatu ea omnia tegere, quæ molestiam, & fastidium adferunt; detegit verò gloriam, splendorem, diuitias, potentiam, & ea omnia quæ sensum, vel allicere, vel delectare possunt. Contra Dominus, illis, quos ad sua munera, & dignitates obeundas vocat, labores, molestias, & cruces perferendas apertè proponit: Qui vult, inquit, post me venire, abneget semet ipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et, Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Rursus filijs Zebedæi primas sedes in regno suo affectantibus: Potestis, inquit, bibere Calicem quem ego bibiturus sum? aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? Et Apostolus: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, &c. Detegit ergo bonus spiritus labores, & cruces, quæ in Corona Regia, aut magistratu Ecclesiastico delitescunt, ne quis se ab eo deceptum iure conueniri valeat: cum malignus spiritus non nisi gloriosa, & sensum oblectantia proponat, occultet verò omnia laboriosa, & molesta.

Addit B. Lucas: In momento Id est, subito, vel breuissimo tempore. Grauis autem oritur inter Doctores difficultas, qua ratione potuerit in momento hæc ostensio fieri. Nihil siquidem mons, quantumcunque editus, vel excelsus, est in toto orbe, ex quo omnis terra habitabilis cerni possit, cum multæ sint aliorum montium, quibus valles occultantur, interpositiones. Et licet non esset nisi vnus tantum mons, & reliqua terra esset plana, cum spherica esset, vt est, proprium haberet tumorem, qui impediret cuncta regna videri. Imò tametsi plana esset, difficile omnia mundi regna à remotissimis locis spectari possent ob paruitatem anguli rei, quæ sub aspectum caderet. In primis igitur exponit Ori-

genes, quem sequitur Rabanus, non esse arbitrandum quod regna mundi ei ostenderit, vt Persarum, Græcorum, &c. sed regnum suum, quo ipse in alijs regnat per fornicationem, in alijs per auaritiam, in alijs per superbiam. Verum hic sensus ad mores potius, quàm ad literam facit: neque de illo Christus intellexit, aliàs non esset locus tentationi, cum diabolus apertè ostenderet tot vitia, in quibus ipse regnabat. Nec ipse promitteret Christo se daturum omnia regna: quia esset polliceri alicui vniuersa peccata; cum tamen quilibet per se ipsum peccare posset. Dixit etiam: Hæc omnia tibi dabo, si cadēs adoraueris me: ergo aliquid magnū pollicebatur, quo alliceret ad illam adorationem. Tamen dare peccata nil erat, cum nihil sit facilius quàm peccare: nihil difficilius quàm abstinere à peccato. Maximè cum dixerit: Tibi dabo potestatem hanc vniuersā, & gloriam illorum, vt refert Lucas. Ergo necessariò intelligendum est de regnis terræ, quæ potestatem, & gloriam habent, & non de peccatis.

Deinde ostensio hæc non est facta in mente: ita vt in eius intellectu cognitionem produxerit de cunctis regnis terræ, & ipsorum gloria. Hæc sententiam refert Theophylactus, sed illi non subscribit: ait enim: Quidam dicunt, quod in mente ostendit: ego autem dico quod sensibiliter & in phantasia apparere fecit. Hæc ille in sensu. Deinde ad talem ostensionem monte minimè opus fuisset, cum ad huiusmodi cognitionem montis locus nihil conferat. Ad hæc diabolus non potest producere aliquam nouam in intellectu cognitionem, quæ non dependeat à phantasmate: ad solum enim Deum hoc pertinet, qui potest sine medio agere in intellectu, eo quod solus ipse valeat animæ hominis illabi & influere. Christus etiam cognitionem hanc habebat in mente sua, nouerat enim omnia præterita, præsentia, & futura: non possunt autem multiplicari numero accidentia, vel habitus eiusdem speciei in eodem subiecto.

Orig. hom. 30. in Luc. tom. 2. Rabanus.

Multis rationibus refellitur.

Peccandi facilitas quæta

Luc. 3.

II. modus, in eptus & ille tripliciter.

Theophy. in Matth. atque Lucam

Alter Angelus, seu dæmon, aliter Deus agit in hominis intellectu.

Nec

III. ostensionis modus, idem incongruus ob multa. Alphon. Tostat. q. 49 in cap. 4. Matth. B. Greg. hom. 16. super Euang. tom. 2.

Solutur hoc: Debit Christus duci in montem, ibi vt per imaginationē videret regna Mundi, quæ non videbat.

Somnia, Prophetiæ, & illusiones differunt.

Num. 12.

III. modus item improbabilis. Leont. Episcopus.

Nec tertio fuit ostensio in phantasia, vt Episcopus probat Abulensis, tum quia absurdum videtur, vt diabolus intra corpus Christi sanctissimum, & caput eius venerandum aliquid moliretur immutando phantasmata, ac turbando, ita vt posset talis visio imaginaria fieri. Quare Gregorius in homilia huius Euangelij ait: Tætari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentē peccati delectatio non mordit: atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit. Hæc ille. Si autem in phantasia operatus est demon, magna pars tentationis fuisset intra ipsum. Ad hæc, superfluum erat, Christum duci in montem excelsum valde, ad cernenda omnia regna terræ, cum exterius nihil videret, sed totum esset in phantasia sua, atque ita in omni poterat loco fieri ista visio. Quod si obijcias, oportuisse Christum in montem duci ideò, vt putaret se videre omnia regna Mundi, licet reuera nihil videret. In proptu est responsio: nam si illa visio tam efficax esse potuit, vt per eam crederet se Christus videre omnia regna terræ, cum nihil videret, posset etiā secundum eandem visionem ostēdi, quod esset in loco terræ altissimo, imò apud orbem Lunæ, & quod inde cernere se existimaret totam terrā. Amplius, quando huiusmodi visiones imaginariæ naturaliter accidunt, vocantur somnia: cum supra naturam, seu diuinitus, dicuntur Prophetiæ, vt patet Num. 12. vbi dicitur: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: cum autem à dæmone fiunt, vocantur illusiones, quia sunt ad fallendum hominem, cum homo ibi fallatur, putans aliquid esse, quod non est: indignum est autē asserere, Christum à diabolo fuisse illusum.

Quarto, minimè etiā facta est hæc ostensio verbo tenus, & per sermonem, referendo de omnibus ac de singulis Mundi regnis, vt Leontius atque alij quidam sentiunt: quoniam nec facta fuisset in momento: nec opus fuisset monte excelsio, vnde illa spectaret.

Nec similiter quinto facta est in genere ad oculum, vt docet Autor Operis imperfecti in Matthæu, verbo declaras regna, & eorum gloriā, atque digito ostendēs videlicet regnum Persarum esse ad hanc partem, regnum Græcorum ad illam, rursus regnum Romanorum ad aliam, & sic de cæteris: nam si sic res haberet, difficile esset intelligere, quomodo hæc ostendi potuerint in momento, & in deserto, siue in pinnaculo, vel quolibet alio in loco idem potuisset ostendi: quare superfluum fuisset, illum in montem editum & excelsum ducere.

Rursus sexto dici nequit, dæmonem fecisse, vt omnium regnorum ac urbium species venirent ad oculos ipsius Christi: quam sententiam sequitur Cornelius Ianfenius: nā non poterat hoc præstari, nisi adhibendo tabulam quandam aut speculum, vel corpus aliquod mundum ac tersum, quod oculo repræsentaret omnia regna mundi: nimirum si res sic haberet, haud esset regna videre, sed ea, quæ repræsentant regna: nec magnū quid videretur fecisse in puncto temporis ostendendo: nec ad hoc opus fuisset mote magis, quàm alio loco.

Neque item septimo dæmon ostendit ad oculum, & in specie regna in se ipsis: verum deducendo illum veluti volantem per omnia regna, vt illa commodè intueri possent. At qui iam non monte opus Christus habuisset, si voladum erat: neque tot in instanti regna monstrarentur: cogere-turque Dominus diu esurire, & inedia pati.

Rursum octauo hæc visio, Christo in eodem monte constituto, fieri potuit nequaquam, diabolo deferente species regionum singularum & ciuitatum: quæ quoniam directè venire ad oculos Christi non poterant, propter tumorem terræ & montes interiectos, tulisset tamen fractas aut obliquas: tum quia dæmon vim non habet faciendi, vt res, quæ videtur per lineam circumflexam, immutet oculum: id enim contra naturā est. Deinde debiles essent spe-

V. modus, qui etiam cum cæteris omnibus qui sequuntur, excluditur.

Autor Operis in Matth. hom. 5. tom. 2. oper. D. Chrysostr.

VI. modus.

Cor. Ianse.

VII. modus.

VIII. modus.

cies,

cies, nec valerēt oculum immutare, cum eminus, atque a remotis locis proficiscantur: nec nisi a corpore vehementer lucido, quale est illud cœlestē, efficerentur.

IX. modus.

Nonō, absurdum est asserere, Satanam formasse species exterius a rebus ipsis obiectis non erutas: tūm quod dæmon id non potest, cum agens naturale ac finitum sit, tūm etiā quia non potest aliquid nouum efficere, quod nō fuerit in se, nec in materia sua: quisquis enim hoc crederet, infidelis esset, vt definitum est in quodam Concilio, & habetur 26. quæst. 5. cap. Episcopi, vbi dicitur: De Domino scriptū est: Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo credat posse fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel aliam similitudinē, nisi ab ipso Creatore, qui omnia fecit, & per quē omnia facta sūt: pculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hęc ibi. Præterea etiā dem°, dæmonē ex aère for mare aliqua phantasmata per similitudines cuiuscunque rei verę, atque illas obijcere Christi oculis; nō propterea diceretur verē ostēdisse Christo omnia regna terrę, quia Christus verē nullum regnū videret, sed corpora a diabolo fabricata, cum eiusmodi species minimē essent productæ a rebus ipsis, & illę nō nisi a corporibus multiplicētur. Quid quod superfluum fuisset ad huiusmodi ostensionem assumere illum in montem excelsum?

Quid proprium solius Creatoris, non Angeli, vel dæmonis Ioann. 1.

Psal. 134. & alibi passim.

X. modus etiam impossibilis.

Decimō, non videtur eiusmodi visio, ac repræsentatio cōmunis fuisse per viam rectam, qua soliti sumus omnia videre, sicut a principio diximus: quia res ob maximam distantiam debiles, aut certē nullas emittunt species. Deinde, quia tumor terrę, vel montium impediret, quo minus ad Christi oculos peruenirent: contra quę obstacula dæmon nihil posset. Enim verō Deus omnipotēs potest efficere, vt per curuam lineā emissæ species immutent oculum; quod penetrent per opaca loca, ac per illa multiplicentur: quodq; etiā a se ipso productæ species non se i-

psas, sed obiectum, quemadmodum & notitia, repræsentent, distantiaq; suppleant, multiplicando, & confirmando species: vt cum Dñs (verbi gratia) Moyfi ostendit Terram promissionis de mōte Abarin (qui alio modo dicitur Nebo) vt habetur Deut. 34. ac quemadmodum B. Benedicto ostensus est totus mundus a Deo, vt Gregorius testis est in libro Dialogorum.

Deun. vlt.

B. Greg. li. 2. Dial. ca. 35. tom. 2.

XI. modus, adhuc incongruus, propter duo.

Vndecimō præterea hęc ostētio haud fuit per lineam reflexam specierum venientium facta, nepe vtendo speculis quibusdā artificiosē cōpositis, ita vt species è corporibus ipsis emissæ in speculo aliquo respēderent, & ex illo in aliud, & rursus ex alio in aliud, donec venirent ad oculum. Hac enim ratione Socrates dicitur draconem vidisse in monte longē positum, qui homines deuorabat, quem tamē videre poterat nemo alius. Hęc visio tamen proposito nostro haud congruit: nā etiā per talia specula res eminus, vel occulta videri posset, non tamen regna omnia: tūm quia quædam specula impedirēt aliorum speculorū species, cum enim ipsæ venirēt ex omni parte, tamen latera, posteriorave aliorū speculorum impedirēt imagines ex illis partibus venientes. Deinde ob tumorem terrę, atque montes eiusmodi specula sita esse deberent in altissimo loco: & tunc ob nubes, vel corpora crassa, species vel non reflecterētur, vel sub angulo acutissimo, debilissimoque ob distantiam, & reflexionem apparerent: quoniam recta linea confert ad vim immutadi. Ideō vmbra radij reflexi minūs fufca est, quàm radij directi, sicut lux minūs clara. Ad hęc dæmon, vel nō potuisset, vel noluisse tot specula in momento efficere. Neque potest fingi, eiusmodi specula ante tentationes effecta fuisse: quia ad hanc tertiam tentationem nō deuenisset, nisi quod duabus eum superioribus vincere, ac superare non valuit.

Socrates ille in monte quodam distantissimo hominiorū draconem vt viderit ipse solus.

XII. ac potestremus proposito congruentissimus.

Cum igitur tot modos produxerimus, & singuli proprias patiantur difficultates, atque veritas Euange-

lica,

lica, quæ ostendisse ait omnia regna illi in momento, constare debeat: nihil probabilius videtur, quàm quod ostensio omnium Mundi regnorum facta sit in breuissimo temporis spatio, vt Caietanus exponit. Gręcē enim legimus, in sicmōtē xpōvōs, in puncto temporis, non, in instanti, quod facit difficultatem. Vnde & momentum a mouendo dicitur; motus autē nō fit in instanti, sed in tempore. Be da in li. de diuisionibus temporum, ex Isidoro ita definit: *Momentum est minutum atque angustissimum tempus a motu syderum dictum.* Tūm quia ita accipi consuevit in Scriptura, sicut. 1. Cor. 15. *Omnes quidem resurgemus; sed non omnes immutabimur.* In momento, in ἁίμα, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, &c. Etsi enim resurrectio per omnipotentiam Dei fit futura in instanti, tamen congregatio cinerum per Angelos, cantus tubæ, non poterit fieri nisi in tēpore. Ita etiā Dan. vlt. in fine habetur: *Extraxit Daniele de lacu leonum.* Porro illos qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum, & deuorati sunt in momento coram eo, vel, vt Gręca habent, κατὰ χροῖον, id est, statim. Hieronymus super Esai. 26. in illa verba: *Abcondere modicum ad momentum,* ait: *Breue enim tempus est, donec Dei pertransent indignatio.* Et Ambrosius in verba Euangelica: *In momento temporis,* scribit: *Bene in momento tēporis secularia, & terrena demonstratur. Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quàm caduca fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sape honor seculi abiit antequàm venerit.* Tūm quia caduca, & momentanea vocantur ab Apostolo, quæ tempori subiiciuntur, & breuiter durant. 2. Cor. 4. in fine. tū quia profani autores ita Latine vsurpant hanc vocem, vt Horatius:

Caietan. in Lucam.

Confirmatur ille multiplici ratione. Bedæ momentum quid sit.

1. Cor. 15.

1. Theff. 4.

D. Hieron. tom. 5.

B. Ambros. cap. 4. libri quarti in Lucam, initio, tomo. 5. a medio.

Quid quod in momento temporis omnia regna Mundi Christo dæmon ostendit, secundum Ambrosium.

Horat. 1. Serm. Sat. 1. in princ. Linius.

Quid enim? concurrat: hora momento cita mors venit, aut victoria laeta.

Liuius ab vrbe condita: *Momento,* inquit, *hora arsura omnia.* Tūm deniq; quia hęc plana, & aperta acceptione huius vocis cadūt tot sublimes quę-

stiones de puncto, aut instanti temporis, quomodo facta fit illa regnorum ostensio.

Fuit autem maximē ad Satanævolentis illudere, mentem, montem super editū conscendere: sic enim imaginatio, vt sperabat ille, verisimilius poterat illudi, cum ex loco nos qui in lecto iacemus, sæpē admoneamur somnij. Faciebat etiā hęc deportatio in montem ad immutationem affectus, vt alibi diximus.

Ob hanc autem insignem humilitatem suam Christus Iesus regnorumque cōtemptum, promeruit regnum super omnia regna terrę: pro contemptu autem in monte glorię mundanę, promeruit in alio monte, nempe Thabor, gloriam transfigurationis. Atque hic secundus Israël perucit tētationem vituli, qua olim primus Israël a Satana deceptus vitulum aureum adorauit: quemadmodum in prima tentatione famem tolerans, peccatum gulę in appetētia carniū, atque murmuracione ob aquę penuriam, quam passus fuerat filij Israël, compensauit. In regnis igitur est auaritia propter bona temporalia: est & gloria, quæ etsi non possit oculo corporeo ostendi, ratione tamen apprehenditur, ac videtur.

Hęc autem gloria consistit in satellitum, ac seruatorum multitudine, & equorum, in voluptatibus, ædificijs magnificis, vasis pretiosis, atque affabrē factis, elaboratisque, sed præfertim in adorationibus, quæ stultis etiam, & impijs, fragilibusq; hominibus tribuūtur: tales enim ferē pro dijs colit ac suspicit mundus, atque illi tot & tātis blanditijs assentionibusque dementati aliquid se existimant: vt falsē Satyricus dixerit:

Nihil est quod credere de se non possit, cum laudatur Djs aqua potestas.

& Alexander ille Magnus filium Iouis se appellari voluit: neque contentus honorari more Macedonum, adhuc ambitiosum atque superbū Persarum Regum honorem, prostratis scilicet in terram corporibus, illis Regibus impendi solitum, non sine

Cur in monte potiusquā alibi fuerit facta hęc ostensio.

Tertię huius tentationis Christi victoria, atq; etiā primę, quanti meriti fuerit apud Deū Exod. 32.

Supra. 16.

Supra. 15.

In regno sūe duo, Auaritia, atq; Gloria: hęc vnde pendeant.

Iuuen. Satyr. 4.

Alexandri Macedonis intolerabilis ambitio, & superbia.

suorum

In eo quod Diabolus omnia regna Mundi ostendit Christo in momento, quod significatur.

Diaboli superbia intolerabilis.

Eiusdem hypocritis, & mendacium. Gen. 3. 1. Tim. 2.

Regna Mundi, Dei tantum esse, non demonis. Psalm. 23.

Rom. 13. Prou. 8.

Dan. 2.

Iob. 34.

Dan. 4. Esai. 5. Infra. 10.

Illud Dominum per Oseam: Ipsi regnauerunt, & non ex me: quo modoverum sit. Ose. 3.

Ioann. 10.

suorum oblocutione amplexus est. Porro quod in momento eiusmodi regna sint ostensa, indicatur, bona huius mundi, atque adeo ipsa regna fortissima, fragilia esse, fluxa, & momentanea, & ad breue temporis spatium consistetia. Et ait illi, Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Nota, non enim dixit, Si cadens adoraueris Deum, sed me inquit, quod horrendum erat flagitium. Lucas latius hoc scribit, dicens: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Tu ergo procides si adoraueris coram me, erunt tua omnia. Vbi in primis aduerte, quod more hypocrite, magnificat quae parua sunt: & quae reuera sunt magna, paruificat. Dein mendacio vt olim Heuam, aggreditur: ait enim sibi tradita esse vniuersa. Et quo magis coloraret re, non ait: Hec omnia ego creau. Et siue hoc, siue illud dixisset, proculdubio aperte mendax fuisset. Domini est enim terra & plenitudo eius, non caco demonis. Regna etiam Dei sunt, atque eius est, illa distribuere. Non est enim potestas nisi a Deo, & in alio loco: Per me Reges regnant: & legum conditores iusta decernunt: Per me Principes imperant; apud Daniele quoque cap. 2. dicitur: Et ipse mutat tempora & aetates: transfert regna, atque constituit. Neque tantum ab ipso sunt Reges boni, verum etiam impij & iniqui. Vnde ait Iob: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi: quemadmodum regnare fecit Nabuchodonosor, Dani. 4. Esai. 5. & Sennacheribum Esai. 10. qui tamen impij Reges fuerunt: nam alias Dei prouidentia ad multa, atque illa quidem praecipua non se extenderet. Quod ergo dicitur per Oseam: Ipsi regnauerunt, & non ex me: de potestate ipsa nequaquam intelligendum est, sed de ratione & via, qua ad regnandum peruenerunt, nepe per peccatum, vel tyrannidem, vel homicidium. Quomodo enim filius ex adulterio genitus, siue Sacerdos per Simoniam promotus, dici potest non esse ex Deo, quia adulterium, & Simoniam non sunt ex Deo, sed ex diabolo; bene autem anima infusa

in infatere; & potestas Sacerdotalis homini attributa: ita potestas regia ex Deo est: quod autem ad illam per ostium non sit ingressus, sed aliunde; hominis vitio est adscribendum. Illud quoque diligenter aduerte, demonem, vt alliciat ad peccatum, quod ex se, vel ex natura sua optabile non sit, vt ad haeresim, vel Idololatriam culturam, & sine temporalia polliceri. Et quidem, Deo permittente, ille quandoque fide sua liberat. Hoc vero potissimum cum viris pijs, iustitiamque cultoribus, qui sine salario ei vt sui minimem seruiret, obseruat. Sed interdum qua ratione promissis suis stetit perfidus ille atque fallax, satis indicat prodigus ille iunior filius Euangelicus: qui cum esuriret, & cuperet saturari de filiquis porcorum, nemo illi dabat. Docet etiam hac tetatione demon, quantum ipse faceret Christum Dominum; & quam solidum illum in officio, quamque in virtute stabilem atque constantem animaduerteret: postquam omnia regna Mundi ei pollicitus est, si ipsum adoraret. Videbat enim, eum tantum esse perfectionis, vt minori eum premio ad peccatum posse inuitari non existimaret. Nec enim si demon peccatum abste aliquod extorquere valeat Simoniam in tenui aliquo, & parui momenti beneficio, te excitabit ad Simoniam magni alicuius & pinguis Episcopatus, quo minori incitamento grauius reddatur peccatum tuum. Si etiam possit extorquere concubitum cum deformi foedaque muliere, non sollicitat ad congressum cum puella venusta & decora: si rursus potest extorquere periurium pro denario, haud multum laborat, vt pro magna aliqua auri argenti; quantitate peieres. Cum ergo nouisset perfectionem & integritatem Christi singulari, vt eum ad peccandum alliceret, magna escam illi proposuit, nepe omnia regna Mundi: neque enim aliter putabat se illum posse subuertere. Erat autem haec eius mala mens, & malus animus, non tam impetrare adorationem a Christo, quam quod ipse Christus indignatus atque irritatus, se Deum, & adorandum importune ostendat, atque ita ostentatione, & indignatione peccaret. Agebat ergo in modum despe-

Demon suis cultoribus, temporaria cur bona promittat.

Luc. 15.

Alterum documetum eadem tetatione proposita.

Diaboli malignitas, & inuidia.

Idem ille uertator quid sceleris a Christo extorquere volebat.

rati,

Cum casu qui adorent, teste Hierony. & ubi Scripturarum hoc minimum verum sit.

Hierony. in cap. 3. Dan. sub initium tom. 5.

1. Cor. 14.

Apoc. 19.

Ibidem.

Quo habitu ac forma Diabolus Christo ostendit omnia regna Mundi.

rati, sed virtus tamen vt scorpio in cauda gerebat. Enimvero Christus magna animi lenitate semper & mititate respondit; atque ita fregit omnes eius conatus nefarios, machinasque dissoluit: nobisque suo exemplo frangendas esse atque dissolendas docuit.

Si cadens, inquit, adoraueris me. Verum casus est, inclinari tali ac tanta bestia. Hinc Hieronymus: Adoratio, inquit, cum casu, dicitur semper de Idololatriis in Sacris literis: & ad casum, vel ad praecipitium semper hortatur demon. Hec ille in sensu. Quanquam haec regula Hieronymi non semper locum habeat. Nam legimus in priori ad Corinthios Apostolum dicentem: Et ita cadens (scilicet infidelis intrans in conuentum fidelium) in faciem, adorabit Deum, pronuntians quod verum Deum in vobis sit. Et in Apocalypsi dicitur: Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adorauerunt Deum sedentem super thronum, &c. Infra: & cecidi (de se Ioannes ipse loquitur) ante pedes eius (scilicet Angeli eum alloquetis) vt adorem eum. Vt omittam alios locos, qui produci possent ex S. literis.

Iactanter prius ostendit omnia regna Mundi, fallaciter promissit: nunc superbia ascendente adorari querit. Et quia rem absurdissimam atque indignissimam postulabat, & a nullo spiritali viro exigendam: ideo non dixit: Si Filius Dei es. Ait ergo: Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me: ac si diceret; Noluisti panes in deserto facere, quia ibi testes tuae potestatis non habebas: neque ex pinnaculo templi te praecipitare, ubi habebas: postquam ergo non potuisti ea, quae dixi, facere; fac hic quod facere potes, adora me, & dabo tibi omnia. Detexi te non esse Filium Dei, qui neque feceris quae dixi, nec impediueris me, quo minus quocumque voluerim, te duxerim. Cum ergo talis sis, per me potes effici magnus; adora me: Aperte itaque, in forma Regis ac Principis huius Mundi apparuisse videtur, velut minister futurus Filij Dei: ac proinde signa petijisse: quae postquam non fierent, diceret tunc, Tu me adora: quonia tu

talis non es, cui ego seruire debeam: & erit merces non exigua operi tuo. Atque haec caeteris subtilior, & fortior videtur tentatio. Primum enim prouocauit, occasione casus ab esurie fumens, deinde ab opinione sanctitatis & gloriae, tum a zelo Dei, quo prouocatus se se Deum ostentaret, ad iracundiamque commoueretur, ac diceret se esse illum, cui debet omne genua flecti, caelestium, terrestrium, & infernorum, & de quo dictum a Propheta: Adorate eum omnes Angeli Dei: quod verum erat, & quod merebatur diaboli procacitas. Verum tempus non erat nisi mansuetudinis, & querendi gloriam Patris, ab eoque suam gloriam expectandi, vt ita quae non rapuit, exsolueret. Satis ergo fuit tueri Dei Patris gloriam. Sunt quidam spirituales viri, qui admittent gloriam propriae gloriae Dei: verum in hoc minus spirituales sunt. Neque etiam semper est obijciendum alteri quod meretur audire, sed relinquendum Diuinae iustitiae, & interim quod est humilitatis sectandum, & cum Christo complectendum.

Ac vide superbiam antiquam, sed extortam, ac emedicatam a misero. Nam vt olim extorsit ab hominibus caecis sui cultum, & adorationem, ita putabat caecus se posse a Christo extorquere; praesertim tanto premio proposito redemptam. Et sicut in priori tentatione incitauit ad exaltationem per signa; ita nunc ad vilissimam compellebat exigendo adorationem. Verum vt priori conflictu se modestum praebuit, ita in posteriori constantem. Sunt enim quidam, qui exaltari se non patiuntur, atque sine vilo peccato resistunt: paucissimi sunt tamen, qui citra culpam fingant se de primi.

Tunc dixit: Percusso Dei honore, scilicet, quem zelabat: & audies peccatum quod horrebat, prorupit in haec verba: Vade retrò, Satana. Ita habent veteres codices Latini, nimirum & te prodidisti iam, atque istis tuis magnificis promissis, atque fallacibus detextisti: petendoque a me adorationem, Satanam, id est, aduersarium

Qualis fuerit ista vltima tentatio, quam periculoসা.

Philip. 2.

Psalm. 96.

Psalm. 68. Spirituales viri cum tales esse definiant.

Diaboli superbia, eiusdem caecitas atque insipientia.

Christi modestia, & constantia inuita.

Quid est: Vade retrò Satana.

Satan, aduersarium sonat.

veri-

veritatis ac bonitatis, te esse cōpro-
bati. Vade ergo retrouersum, o Sa-
tana. Per situm talē, vt auersus iret,
& nō aduersus, innuit præceptū, ne-
que sibi amplius resistendi, neq; ad-
uersandi. Et alludit ad vocabulū Sa-
tanæ, id est, aduersantis, & obfisten-
tis coram, & ante faciem: & ideò iu-
betur fecedere post tergum, in quo
aduersari non possit amplius. An-
notauit Hieronymus post Origenē,
non dixisse Dominum, Vade retrō
me, vt dixit B. Petrus Matt. 16. quod
est dicere, Noli me præcurrere, sed
sequere sententiam meam, acquie-
scēdo dicto meo: sed simpliciter di-
ctum est, Vade, scilicet in profūdum
infernī, vel in ignem æternum, qui
paratus est tibi, & Angelis tuis. Quā-
uis in Græcis codicibus apud Lucā,
cap. 4. mendose legitur: Vade post me,
vel retrō me. Nam quod quidam in-
terpretantur: retrō me, id est, non vt
discipulus spontē, sed vt seruus, &
vincētus: verum non est, quia se ipsū
Christus declarasset, vt volebat dæ-
mō: & quia sequitur: Tūc reliquit eum
diabolus, quo verbo ostēditur q̄ non
fuērit secutus, vel ad sequelā indu-
ctus, verum eiectus, & expulsus a se.
Nomen dæmonis respectu Chri-
sti, Satan est, quia semper ei aduer-
satur: sed amara, iustissima tamen est
sententia, quod semper retro non
Christum solū, sed omnes quicūq;
Christi spiritum habēt, cogitur ire.
Ac proinde cogita quā sit fugien-
da, quāque detestanda societas ex
communicati huius, atq; anathema-
te percussī diaboli. Iustinus Martyr
in Dialogo: contra Tryphonem scri-
bit, nomen Satanæ rebus ipsis quas
agit, congruere: Nam Sata, inquit, lu-
daeorū, & Syrorū voce, apostata, & de-
sertor est: nomen autem Nas: vnde inter-
pretatione etiam serpens vocatur, idē est
quod Satan Hebræorum expositum sermo-
ne: ex quibus utrisque vnum compositū sit
nomen, Satanas. Sic ille, cum tamen Sa-
tan Hebræis contrarium, vel aduer-
sarium significet.

Dominum Deum tuum adorabis, & il-
li soli seruiēs. Rursus ad Scripturas
Dominus refugit, atq; ipsū illis fū-

gandos, vincendosq; dæmones, exē-
plo suo docet. Producit autem
primum præceptum Diuinæ legis,
quod summa est à nobis obseruatio-
ne, atque veneratione custodiendū:
nempe vt discamus nemini cultum
latriæ impendere, præterquā vni so-
li Deo. Vnde tres pueri in fornacem
ignis coniecti sunt, propterea quod
statuā Nabuchodonosor adorare re-
cusauerint: Mardocheus recusauit
adorare Aman: Petrus vetat se illo
modo adorari à Centurione, & An-
gelus à Ioāne in Apocalypsi, vt qui-
dam volunt. Etenim ille solus Deus
est Opt. Max. qui cuncta sua prou-
identia gubernat, & qui creaturam ra-
tione præditam ad finem supernum
dirigit, ac perducit. Dñs est, qui vni-
uersa, quæ in cœlis, & quæ in terris
sunt, suo verbo creauit, & possidet:
atq; ad eum pertinet cultoribus suis
hereditatem regni cœlestis pollice-
ri, ac præstare: regna verò tempora-
lia, & bona huius Mūdi, quibus vult,
& quādiu vult, atq; vbi vult, distri-
buere. Huius Regis voci magis est
obtemperandum quā tuæ, qui ho-
norem soli Deo debitū tibi impēdi
impudētissimē postulas. Enimverò
ille solus, ac verus inquam Deus, est
adorandus, & seruitute colēdus. A-
dorandus quidē, summas perfectio-
nes, & dignitates, quales sunt, infini-
ta potentia, æternitas, immensitas, &
maiestas, & gloria, ac similes, illi tri-
buendo, atque in eo solo veneran-
do, & illum in eis: seruiendumq; illi
est summa honorificentia, atque ex-
terno cultu, & reuerētia: id enim si-
gnificat vocabulum latriæ, quo vsus
est, dicēs, Illi soli seruiēs, Græcè enim
dicitur λατρεύεις. Nam etsi verbum λα-
τρεύεις, teste Suida, idem sit quod δού-
λεύεις, & seruire pro mercede: vnde Le-
uit. 23. Omne opus seruile (Græcè λα-
τρεύεις) non facietis in eo: tamen quia
Septuaginta Interpretes, & Paulus
serē semper in epistolis hoc verbum
posuerunt pro Diuino cultu, hinc fa-
ctum est, vt à sanctis Patribus pro ea
singulariter virtute, qua colitur De-
us, accipiatur latriæ: vt annotauit Augu-
stinus lib. 10. de Ciuit. Dei. capit. 1.

Dan. 3.
Esther. 3.
Act. 10.

Apoc. 19.
Deus Opt. Max. quā
dignus sit om-
ni adora-
tione.

Psal. 134.
Gen. 1. &
seq.

Solus cur De-
adorandus, ac
seruitute col-
lendus sit.

Latria quid
significet.

Suidas.
Leuit. 23.

Vnde factum
sit, Dei ser-
uitutē vt Sa-
cti latriæ no-
mine intel-
lexerint.
Augu. 10. 5.

Latriæ cultus
externus in
quibus confi-
stat.
Aræ cur san-
ctis erigatur,
si Deo soli
debetur la-
tria.

Latria, & du-
lia quid in-
ter se differ-
rant.
Quibus præ-
terea quā
Angelis, &
sacris honor
debeatur, &
quatenus.

Rom. 2.
Infra 12.
1. Pet. 2.

Gal. 5.
1. Cor. 9.

Creaturam
aliquam la-
triæ honore
colere, quan-
tum scelus.

Matth. 22.

Etsi ea virtus Græcis magis propriē
dicatur θουσία, vel ιουσία, vel θου-
νία. Hic autem summus cultus ex-
ternus latriæ consistit in sacrificio,
altari, tēplo, & sacerdotio: quæ per
se vni vero Deo, vel vt tali habito
debentur. Quāquā nō repugnet
vel tēpla, vel altaria nominibus san-
ctorum insigniri: non quō Ecclesia
quicquam illis horum tribuat, quæ
soli Deo esse debita agnoscit, sed
quod diui in illis templis, vel aris vt
patroni tutelares colantur, & inuo-
centur. Aduerte autem, longē distin-
ctum esse honorem, qui Dulie dicitur,
ab illo latriæ: nam ille siue inte-
riori, siue exteriori cultu fiat, vni so-
li Deo cōpetit; hic vero honor est,
qui creaturis propter Deum impen-
ditur, nec tantum Angelis, aut San-
ctis, ac Martyribus, qui sanguinem
pro Christo fuderunt, in quibus ma-
gna & excellentia Dei dona, pro-
pter quæ & in vita, & post mortē in
honore sunt habiti, fuere; sed etiā
omni homini agenti bene: vt Apo-
stolus ait: Gloria & honor omni operā-
ti bonum; & iterum: Honore inuicē præ-
uenientes; Petrus quoq; omni hono-
rificentia Reges prosequi mandat.
Atque hic cultus magis impēditur
Deo in illis habitanti, quā homi-
nibus ipsis. Vt ergo seruis dominis
suis est seruiēdum: & omnibus etiā
liberis præcipit Apostolus, inquit:
Per charitatem spiritus seruite inuicem:
ex quo idem dicebat: Cum liber esē
ex omnibus omnium seruū me feci: neq;
tamen hæc seruitus quicquam de-
rogat seruituti latriæ Deo debitæ:
ita honor duliæ, quo vel Angelos,
vel Sāctos, vel Reges, & Episcopos,
vel generaliter omnes prosequimur
propter Deum, nihil honorificētiæ
Deo ipsi debitæ, detrahit omninē,
imò illam potius auget. Honorem
verò, qui summo & æterno numini,
maiestatiq; omni iure debetur, vlli
creaturæ tribuere & maximæ dāna-
tæ, æternoq; igni adiudicatæ, qualis
est ipse Satanas, supremū est impie-
tatis scelus: nam vt in præcepto dili-
gendi, iuuādiq; proximum, directē
proximus læditur, obliquē autē lex

Dei contemnitur: ita in idololatria
vtrumq; directō contra Deum est:
atque ad hoc immane flagitium ne-
quam ille Christum inuitauit. Cum
autem sæpe contingat, vt vnus &
idem honor, vel genuflexionis, vel
detectionis atque apertionis capitis
perinde Regibus & Episcopis, ac di-
uis iam vita perfunctis, atque Deo
Opt. Max. deferatur: non propterea
censendum est, illos hoc præceptū
violasse: nam cultus latriæ ac duliæ
nequaquam signis externis, verum
mente atque animo colentiū distin-
guitur: dulia siquidē creaturis pro-
pter Deum exhibetur, latria verò
Creatori, propter se ipsum impen-
ditur.

Hic autem considera, hætenus
Christum cognitionem Satanæ dif-
simulasse: modò se nosse ostendit;
vt doceat quatenus mali à nobis fe-
rendi sunt, nempe tandiu, quādiu
non apertē militant cōtra Deum, &
in blasphemias diuinitatis nō pro-
rumpunt. Ad hæc, docuit nos Chri-
stus iniurias proprias æquo animo
tolerare, at Dei iniurias & contem-
ptum ne vsque ad auditum quidem
sustinere. Ideò moris erat apud Iu-
dæos, vt audita blasphemia, scinde-
rent vestimēta sua. Moyses quidem
in ferendis proprijs iniurijs, etiā la-
pidationis, patientissimus ac mitis-
simus fuit; iniuriam tamen Dei in
vitulo adorato, egregiē vindicauit.
Ita Paulus, qui proprijs in iniurijs
gloriatur, nō fecus quā si trophæa
produceret gloriosa; ad iniurias ta-
men Dei contra Elymam magū ne-
quaquam siluit, sed dixit: O fili dia-
boli, inimice omnis iustitiæ, non desinis
subvertere vias Domini rectas? Item,
documentum suis Christus dedit, vt
nullis Satanæ promissionibus, quæ
plerumq; fallaces existunt; etsi non
fallaces, saltem vanæ ac momenta-
neæ, pertrahi se sināt ad peccatum.
Qui enim omnibus mūdi huius re-
gnis inuitatus peccato non cessit,
satis indicauit quid Martyres, quos
tyrāni vt plurimum pollicitationi-
bus ac blanditijs à Christo auocare
atque abducere conabatur, efficere

In eo quod
i tertia Chri-
stus tentatio-
ne Satanam
nominauit,
quæ nobis
documenta
tradiderit.
II. docum.

Num. 12.
Exod. 17.
Infra 31.

Rom. 5. &
alibi.

Act. 13.

III. docum.

deberent, quid item nos, cum tēporarijs allicimur ac sollicitamur prēmij atque lucris, facere debeamus. Sunt enim (proh dolor) qui pro vno aut altero beneficio Ecclesiastico, vel minimo, aut Episcopatu obtinendo, nō dico semel, sed pluries dæmonem adorarent, qui verò ambitiosus est, summæ dignitatis, vt suffragium extorqueat, quid putas dicturum illum nisi quod Satanas Christo: *Hac omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me?* Contribuam talem ac talem abbatiam tui contemplatione in quos velis: pmouebo tot ad has, vel illas dignitates: præstabo chirographum tot millium aureorum tibi secretissimè enumerandorū. Verum constanter resistendum: *Domine Deum tuum adorabis,* & illū, quē ipse loco sui legitimè atque canonicè vocauerit, propter Deum venerabere.

Sed vt hæc maiora missa faciamus; quàm vili mercede meretrix prostituit corpus suum, hoc est, templum Dei? Quàm facilè mercator ad vfuris proximo nocendum esca parui lucri trahitur? Quas fraudes, & mēdacia atque periuria committunt artifices, quo operas suas cariùs vendant? Sed omnes illi intelligant se in terram cadere, & dæmonem adorare: tanta est fitis & ardor pecuniæ.

Rursus etiam pro zelo honoris Dei nequaquam esse peccadum, docuit idem Christus: nullum enim verbum excandescentiæ, iracundięve protulit, cum tam horrendum facinus illi proponeret: neque se elato ostentauit animo, vt volebat dæmon: quanquàm iram sanctā ex studio honoris Dei, nō autem propriæ abiectionis causā ostenderit. Nos verò si quando pro Deo zelamus, zelus noster plenus est amore proprio, & interdum in iniurias prorūpimus, destitutiq; charitate ad proximum, multa verba profundimus, quibus & proximum ipsum, & numen diuinum offendimus.

Tunc reliquit eum diabolus. Ex quo verbo primò elicitur, toto tempore intermedio dæmonem mansisse cum

Christo: quod quidem tempus modicum fuisse videtur, nec ad vnam diem integram peruenit: quod ex eo liquidum esse potest, quia tentationes istæ continuæ fuerunt, & minimè interruptæ: nam nolentem lapides in panem conuertere, statim assumpsit, ac constituit super pinaculum templi: deinde nolentem se præcipitare, continuò rapuit in montem excelsum: vbi renuens eū adorare, mox repulsus est, completaq; omnis tentatio, quæ paucis horis durare potuit. Ad hæc, toto illo tempore tentationis, Christus fame laborabat; nec nisi consummata vniuersa tētatione quicquam gustauit; nam tūc Angeli accesserunt ministrantes ei, scilicet cibum & potum: si autem per plures dies prorogata fuissent tentationes istæ, esurie magna Christus afflictatus fuisset: neque verum esset, Christū quadraginta dieb; solum ieiunasse, sed etiam per plures dies, quibus fuisset tentatus: quod verisimile nō est, vt dictum est superius. Reliquit autē illum in monte illo excelso, à quo pedibus recessit in Galilæam, vt dicitur Lucæ 4. Non est autem probabile, diabolum reduxisse Christū in Galilæam, vnde venerat, antequā tentare inciperet: etenim manifestè dicitur, quod reliquit eum diabolus, itaque nihil amplius circa Christum egit. Neque verò ab hoste suo capitalissimo Christus admisisset vllum deportationis ministerium, cū haberet ministrantes Angelos. Post ministerium autem Angelorum scribit Lucas cap. 4. *Regressus est,* inquit, *Iesus in virtute Spiritus sancti in Galilæam:* vt intelligas, Christum sicut ab Spiritu sancto pugnaturus cum dæmone, ductus est in desertum, ita victorem in virtute eiusdem Spiritus sancti reuersum fuisse in Galilæam: non quidem immediatè, nā prius venit ad Ioannem Baptistam, à quo ostensus est: cœpitq; colligere discipulos, ac deinde venit in Galilæam, vbi primū fecit miraculum in nuptijs aquæ in vinum conuersionis: inde descendit Caphar-

Contra ambitiosos.

In auaros, ac luxuriosos. 1. Cor. 3.

III. docum.

Quando reliquit Christum diabolus, & quid inde detur intelligi.

Vbi reliquit Christum diabolus.

Luc. 4.

Minime diabolum reduxisse Christū in Galilæam.

Ibidem. Quare, & quando Christus, in virtute Spiritus sancti, vt ait Euangelista, regressus sit in Galilæam. Ioann. 1. & seq.

Ibidem.

Infra 2.

Ioan. 2.

Infra 3. & seq.

Infra 4.

Luc. 4.

Quibus de causis reliquit Christum diabolus.

Iaco. 4.

1. Cor. 10.

Victores Satanæ ab eo cur tamè læpè, ac sæpius impetantur.

B. Ambros. lib. 4. in Lucam, tom. 5

Omnem tentationē sub his tribus, quæ dixim; contineri.

naum, ac rursus instate Paschate venit Ierofolymam in templum, vnde eiecit ementes & vendentes: tunc accidit disputatio Nicodemi cum Christo de renascentia, atq; quæstio discipulorum Ioannis cum Iudæis, pro eo quod Christus plures baptizaret quàm Ioannes: tunc autem Dominus, ne daret locum inuidiæ, recessit à Iudæa in Galilæam; quo tempore oportuit illum transire per mediam Samariam; vbi conuertit complures ad sui cognitionē & fidem. Et hic est Christi aduentus iam plenī fama & autoritate propter signa edita in Ierusalem: & tūc venit Nazareth, & Capharnaū, quo de secundo Christi in Galilæam descensu loquitur Lucas, quando post tentationem completā refert Christum reuersum in Galilæam.

Recessit autem dæmon tanto imperio obediens, quanquàm inuitus, quatenus Christus imperabat, & diuina quadam vi, quæ in præcepto delitescerebat, à se illū expellebat ac fugabat. Recedebat etiam sponte, quatenus cōfusus atq; delusus erat. Item recessit, Deo sic disponente, ob nostram doctrinam & spem, vt scilicet si quando tentamur, nō deficiamus animis, putantes nos relictos potestati dæmonis sed resistamus illi, vt fugiat à nobis, quando quidem non potest amplius nos tētare quàm Deus permittat: *Fidelis est enim Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus:* vt ait Apostolus. Ad hæc, abijt ob confusione, & ignominia. Etsi enim sit inuidus, & semper nocere desideret, & quo quis est sanctior, eo acriùs atque vehementiùs in eum decertet: tamen quia superbus est, & superari erubescit, eum, à quo sæpius est victus, amplius veretur tentare. Hinc B. Ambrosius in Lucam ait: *Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem, cedere verò solere virtuti? Etsi inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari.* Hæc ille. Præterea meritò dæmon recessit, quod nō haberet alia tela; quibus eum peteret; namq; in

hisce tribus tētationibus vniuersæ radices tentandi includuntur: & qui in istis non superatur, nihil est de quo tentari amplius possit: vnde Lucas cap. 4. dixit: *Et consummata omni tentatione, recessit ab eo diabolus.* quasi dicat; idè recessit, quia omnis consummata erat tentatio. Et tamen si Christus ipsum non iussisset recedere, ipse ex se recessisset tamè. Ex quo Ambrosius in Lucam ponderas præfatum verbum, sic inquit: *Propè omnium criminū fontes hæc tria genera demonstrantur esse vitiorum. Neq; enim consummatam omnem tentationem Scriptura dixisset, nisi in his tribus esset omnium materia delictorum: quorum semina in ipsa origine sunt cauenda. Finis ergo tentationum, finis est cupiditatum: quia causa tentationum, causa cupiditatum sunt, carnis oblectatio, species gloria, auiditas potentia.* Sic ille. Atq; hæc quidem mirificè consonare videtur cū testimonio Pauli, quod habet, Christum tentatum per omnia pro similitudine absq; peccato. Est em̄ hic materia omnis tētationis, id est, carnis in prima; mundi, in secunda & tertia, diaboli in trib; quia in omnibus est discursus & argutia. Est rursus triplex concupiscentia, carnis; oculorū, & superbiæ vitæ. Ad hæc, prima tentatio contra Dei potentia est: secūda in eius sapientiam: tertia in bonitatem. Præter hoc, inuenitur tentatio ex penuria ac diffidētia, vt in priori: rursus ex magna cōfidētia, vt in posteriori: postremò ex abiecti animi metu, vt in tertia. Videas præterea hic tentationem ex ratione, ac præter eam profectā, sub Angelo lucis, atq; sub specie propria Satanæ. In prima quidem tētatione in specie sancti hominis: in secūda, in forma Angeli: in tertia verò in habitu Regis, vel Principis apparuit: idemq; ratione quoq; & autoritate Scripturę, dictis & factis, tūm internè, tūm externè, omni deniq; quo potuit tentamēti genere Christum aggressus est: vt hinc meritò Christus ac verè dici possit tentatus per omnia pro similitudine absq; peccato.

Luc. 4.

Idem.

Finis tentationum, teste Ambrosio, quis.

Hebra. 2.

Quomodo Christus, iuxta Apostolū, per omnia tētatus sit. 1. Ioann. 2.

2. Cor. 11.

cato. Tentatus ergo per omnia idoneus repertus est, qui alios doceat: qui enim cum ob famem vita periclitaretur, noluit auxiliū petere nō demonstratum a Deo: cum gloria offerretur, non accepit, quōd eam maiestati diuinę debere putauerit: cum potestatem illi proponeret, eam respuit, q̄ ablatum seruum suum Deo nolebat, cunctis tētationibus maior est, & aptus magister ad docēdum. Ad hęc, tentationem carnis armis spiritus, id est, fiducia in Dei bonitate & promissis docuit superandā: mundi verō ad superbiam incitātis, Dei timore reprimendam ostendit, Non tentabis, inquit, dominū Deū tuum: mundi rursus ad avaritiam vrgentis, magnanimitate, & temporalium contemptu retundenda? Tentationem itē meridianā, id est primam, cautela: apertam verō, id est, secundam, & tertiam, promptē cōprimendam. Ad hęc, tentationem in Dei potentiam, sapientiam, & bonitatē, fidē in illa Dei attributa, deincendam: passionem verō siue tactū corporis, modō anima sit illęsa, securitate atq; confidentia contemnendum mōstrauit. Docet præterea vanam diffidentiam diuinę potentię & bonitatis fide; inanem confidētiā timore sancto, vana promissa contēptu omnium præ Deo summē honorando, iugulare. In prima tētatione docet patientiam, cautelam, humilitatem, collationem Scripturarū, sed præcipuē fidem, & spem, & charitatē Dei magis quā proprię animę. In secunda prudentiam, timorē, humilitatem. In tertia zelum, prouidentiam, magnanimitatem & liberalitatem in mūdi bonis despiciendis & vilipendendis. Et in qualibet tētatione dāmō mirificē percussus est. Primū, quia ipse noluit viuere de verbo Dei: nam si id fecisset, manifestet vtiq; in sua dignitate, sed inde excidit sua superbia, mortuus est, atq; spoliatus omnibus donis, & gratia, qua vivebat. Deinde, idem tētavit Deū, quærens illum non sua via, cum ab eo inuito vellet diuinitatē extorquere, iuxta illud Sap. 1. *Seruit*

de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quarite illum: quoniam inuenitur ab his, qui non tētant illum. Tertio, in eo maxime percussus est, quōd Christus dixit: Dominū Deum tuū adorabis: quoniā hoc eius peccatū fuit, quia voluit adorari, & adorare illum detrectauit cum alijs, de quo præceperat Dñs: *Adorate eum*, inquit, omnes *Angeli Dei*. Singula ergo Christi responsa videntur tā sapiēter adhibita, vt nec se negaret quod erat: nec se ostēteret, vt Satanā volebat; imō cum in eis dāmōnem confundat, se volenti cognoscere nō obscurē insinuare dignatus est.

Dicitur autē dāmō cōsummata omni tentatione, nō simpliciter recessisse ab illo, sed Lucas addit, vsq; ad tempus, insinuans illum postea rediisse ad tentandum. Et quia non legitur quando redierit; nec tentabatur nisi ad exemplum nostrum: videtur quōd in seipso nō sit tētatus, sed in membris suis, in quibus tentatur, vt cū Paulo dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* & in quibus vincit, quia vt Apostol. ait: *Christus triūphat nos* (seu triūphare facit) *in omni loco*. Attamen probabilius videtur, tamen hoc non scribatur, quōd instante morte redierit ad eū: nam hic textus apertē ait, recessisse ab illo ad tempus; & Paulus inquit tentatū fuisse per omnia absq; peccato; & instante morte ipse Dominus dixit: *Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*; verbum autē, *Venit*, de presenti est in Græco fonte *ἔρχεται*. & significat Principem mūdi sua tela & retia parare, insidiasq; inferendę mortis iamiam apud Iudæos moliri: nisi velis præfens profuturo more Hebræorum accipere: atq; ita futuras tentationes Satanę contra se, siue iam instantes vaticinatur. Exemplum etiam nostrū est Christus in eo quōd multa occulta tentationum genera perpeffus est, præter ea, quę in hoc Euāgelio describuntur.

An verō dāmōnes semel à nobis superati, à tentando amplius repellantur, dubium est. Origenes enim

Psal. 96. Heb. 1.

Dāmōn à Christo cur dicitur recessisse vsque ad tempus, secū dūm Lucam.

Act. 9.

2. Cor. 2. Idē ad Christum demō tentandum quando postea redierit. Heb. 2.

Ioan. 14.

An cacodēmōnes semel à nobis superati, iterum nos tentent, varię sententię.

Qualem nobis modum vincendi omnes tentationes suo Christus exemplo tradiderit.

Psal. 90. Tentatio meridiana quę.

Dāmōn cur ceciderit infelix.

Esa. 14.

Sap. 1.

Origen. homil. 31. in Lucam. Episcopus. A bulę. m. c. 4. Matth. 9. 69.

sentit, illos, qui semel sunt superati ab homine, vltra non esse illis fas tale hominē vel aliū impugnare de illo vel alio peccato. Alij verō restringunt hoc dictum ad illud rātū vitium, in quo dāmōn victus est: nā in reliquis, vel ipsum, vel alios quoscunq; tentare sinitur, quia hęc dicitur, quōd recessit ab illo ad tempus. Sed & hoc rursus alij restringūt magis: nempe si semel diabolū perfectē de vno vitio tentantem quis superauerit, is non potest de eodē amplius vitio à dāmōne illo tentari ac impugnari: potest tamē de quolibet alio victorem, alios verō tā de isto, quā de reliquis tentare. Quę sanē sententia ratione non caret: nāq; is dicitur perfectā de aliquo vitio reportare victoriam, in quo superatur motus & habitus ad vitium illud incli nantes, & contrarij ingeneratur habitus: nō audet autem tales aggredi dēmō; ideō mira quies post victoriā sui cōsequi solet. Probabilius tamē est, illos dāmōnes recedere ad tempus, & ad tēpus regredi. Hinc Luc. 11. quidam ex illis ait: *Reuertar in domum meam, vnde exiui.*

Luc. 11. & Matth. 12.

4. Reg. 6. Cur Angeli accesserūt, & ministrabant Christo.

Angeli quare accessisse dicuntur, minime descendi.

Cur Angeli accesserint ad Christum.

fuit, nimirum ad honorem Christi victoris; & ad Deitatem eius demonstrandā, tūm deniq; ad congratulandum Christo de victoria in Satanā illorū hostē propter nos, vt nobiscū etiam vincētibus facere solent. *Et ministrabāt ei.* Hoc ommissum est à Luca: & ministeriū fuit in cibo, & potu, quia erat in deserto. Et ostēditur diuina prouidentia, quę laborātibus ac quærentibus regnū Dei, panē, & necessaria adjicit, etiā miraculo, cū opus est. Qui ergo expellit à se tētatorē Satanā, allicit ad se Angelos: vincensq;, Angelorum meretur cōfortium, qui in cœlo Satanā à se victum repulerūt: estq; victor Satanę alter Angelus. Quōd si nos Spiritu Dei muniti, in factō Quadragesimę tēpore gulam ieiunio; avaritiā elemosyna; & superbiam humilitate iugauerimus, atq; in illis Satanā expugnauerimus; fiet, vt & in Paschate Sacerdotes, qui Angeli Dñi exercituū sunt, ministrent nobis panē vitę, & post huius vitę curriculū non iam Angelus, at Christus ipse Angelorū dñs, præcinget se, & trāsies ministrabit nobis, vt edamus, & bibamus in mēsa sua: dixit em̄: *Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod victi à diabolo in paradiso perdidimus, sed victoria reparamus.*

Poterat autem hoc loco imponi manus extrema tractatui huic, nisi pauca quędā ad mores nostros exponere, operæpretiū esse iudicāre. Nam hactenus quidem fructū tētationis huius vidimus, id est, meritū, & operationem salutis nostrę: nunc oportet ostendere Christū vt typū & exemplar, ad quod formandi atq; effingēdi simus. Et si em̄ hęc ipsius gloriosa victoria à diaboli nos eripuerit manibus, & per ingressum in desertū à dominatu mundi: nō tamē nobis fatis est, nec omninō restituit nos in pristinū statū, in quo in Adā ante peccatum eramus: sed ita nos è mundo liberavit, vt ab eo nisi velimus, cogi non possimus, ideō dixit: *Ego elegi vos de mundo.* Omnes siquidē qui de mundo erepti sunt, hostē habent mundū, quē prius habebant.

Angeli quid Christo ministrabant. Matth. 6. Satanę victores quid afferunt illi. Apoc. 12.

Ioan. 6.

Luc. 12. Infra 22. Apoc. 2. Gen. 3.

Christus suo nos exemplo quatenus doceat vincere, & triumphare de mūdo.

Ioan. 15.

Infra 16. Idem qua ratione nobis carnem nobis iugauerit. Rom. 6.

Christus ite quales fecerit nos Satae victores triumphatoresque.

Quid Christi a Baptismo in desertum ingressus doceat nos. Matth. 3.

dominum atque tyrannum; idcirco multis modis restat pugnare cum illo, qui quidem cum blanditijs, tum terrore in nos insurgit. Verum Christus in Mundo nos confirmavit, cum dixit: In mundo pressuram habebitis: sed confidite: ego vici mundum. Eadem ratione a Carne eripuit, id est, ab eius dominio & potestate, iuxta illud Apostoli: Peccatum vobis non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratia. Ecce ergo Carnem, siue Carnis fomitem nomine peccati designatum, non dominari. Neque tamen ab eius illecebris atque fallacijs erepti sumus, nisi diligenter cauerimus eam tenere crucifixam in Christo, illo iuuante, perfectoque atque incomparabili exemplo monstrante. Ad hunc modum eruit nos, qui in Christo sumus, de manu diaboli; sic tamen ut certare pro Christo contra Satanam debeamus, non ut dominum, quo cum non est contentio, sed ut cum hoste: nec quasi ex aequo pugnantes, tanquam sit incerta victoria & dubius belli eventus, sed certa ut stet pro nobis victoria, nisi segnes & socordes cesserimus hosti, ac manus illi sponte dederimus. Quare cum adhuc nobis praelium super sit cum Mundo, Carne, Superbia, & Diabolo, qui per haec vrget nos ad malum; opus fuit speculum & exemplum habere, in quod assidue intuentes ducem nostrum imitemur: quod in Evangelio nobis adumbratum est. Ut enim Christus post baptismum desertum ingreditur, ita nos docemur post baptismum opportunum esse ingressum in solitudinem, ut intelligas neminem posse militare, ac legitime in Terram promissionis contendere, nisi prius Christum per baptismum induerit: quippe in hoc spes nostra sita est, ut superemus hostes nostros. Nunc quotus quisque est qui Baptismi sui recordetur, ut sciat quid in eo promiserit; & qua ratione cacodæmoni, & mundo renuntiaverit, ac proinde bellum ad vincendum illos indixerit?

Pulchre autem dicitur ductus a Spiritu: quoniam Spiritum sanctum filij

Dei baptismo recipiunt, & nisi ab illo ducantur, illoque muniantur atque armentur, ad congressum cum dæmone idonei nequaquam sunt: quare opera danda est, ne quisquam illi resistendo aut repugnando spiritum extinguat, aut contristet: quod nobis contingit, cum volumus eius ducem esse: etiamque praere, non subsequi, sed nostrae ferire voluntati.

At dices; Nunquid & nos ingredi in desertum debemus? Maxime vero: ita enim filij Israel, postquam in mari Rubro baptizati sunt, protinus desertum sunt ingressi; ipso Deo, & Angelo eius; Christo videlicet praeeunte, viamque monstrante, in columna nubis per diem, & ignis per noctem: in qua apte Spiritus sanctus, qui virtus est atque firmamentum ad refrigerandum nos in prosperis, & ad illuminandum in aduersis, adumbratur.

Rursus dices; Si ergo oportet omnes intrare desertum, iam mundus totus desertum fiet, & desinet esse desertum? Respondeo: Omnis mundi locus desertus fit homini, qui Spiritu Dei agitur: & ut Filius Dei videt patriam caelestem, ad quam suspirat. Et si enim corpore teneatur in hoc mundo, animo & cogitatione tamen iam dudum exiit; iuxta illud Apostoli. 1. Corinth. 5. Alioquin debueratis de hoc mundo exire. Exit autem homo ex hoc mundo, & in deserto est, quando, quod Apostolus monet, obseruat, qui ait: Reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Et qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Haec ille.

Qui ergo sic sunt in hoc mundo, ut in eo non figant spem rerum suarum, sed velut viatores anhelantes ad patriam, quaecunque sunt mundi huius, velut infrugifera & syluestria aestimant, absque dubio desertum ingressi sunt, quia mundus desertum factus est eis; cuius fructus contempnunt.

Non est autem tantum una species deserti, sed plures, iuxta variam ho-

Christi in deserto post baptismum ductus a Spiritu sancto mysterium.

Fideles quare desertum ingredi debeant.

Exo. 14.

1. Cor. 10.

Exod. 13.

Columna nubis & ignis quid mystice.

Quale desertum debeat ingredi.

1. Cor. 5.

Infra 7.

Eorum qui desertum ingressi sunt, symbola.

Quotplex sit desertum.

Luc. 1. Desertum perfectorum hominum.

Heb. 11.

Desertum Religiosorum, Monachorumque.

Desertum hominum secularium.

Luc. 9.

Psal. 61.

Luc. 14.

Is Pauli locus explicatur: Reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint, & reliqua.

minum dispositionem. Est enim desertum perfectorum, qui Christum proxime imitantur: ut Helias, Ioannes Baptista, Paulus, Antonius, Hilarion, Maccharius, Hieronymus atque Benedictus: qui quidem omnes agebant in montibus, & speluncis, & cauiernis terrae, quibus dignus non erat mundus; atque nos Pater clementior Spiritu suo ad tantum altum statum euegit. Est etiam hoc eminentissimum vita genus, ac penitentium angelicum, quod scilicet penitentium mundus contemnitur. Sed quia non omnes tanto spiritu ducuntur, & magis animo ad hoc suspirant, quam in promptu habeant, ut faciant: sequitur aliud mitius desertum profectum, id est, coenobiticum, in quo fit renuntiatio seculi per vota solennia quae emittunt, & per alias Religionis obseruantias: atque haec mundi renuntiatio aliquanto minor est quam in statu anachoritico; maior tamen multo quam in statu seculari. Sed quoniam adhuc non est omnium hoc genus adire deserti, oportet enim in hoc a spiritu agi, & non temere aggredi, ne post appositam manum aratro, respiciat retro, ut plerique fecerunt: superest vltimum deserti genus, quod pertinet ad incipientes & infirmos qui manent in seculo, qui quod non possunt omnino effectu tollere, affectu tamen relinquunt, iuxta illud: Diuitia si affluant, nolite cor apponere: & Dominus, Qui non renuntiauerit (scilicet affectu) omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus? Et de hoc deserto intelliguntur verba Apostoli paulo ante citata: ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint (quando nil faciunt contra Deum in gratiam vxorum, ac si illas non haberent) & qui flent (id est, pauperem vitam agunt, neque tamen ad peccatum propter paupertatem declinant) sunt tanquam non flentes: & qui gaudent (hoc est, abundant temporalibus, & propter vitam opulentam Deum non offendunt) tanquam non gaudentes. Verum in deserto isto nemo est adeo tutus, ut in duobus

prioribus; quemadmodum nec in secundo, sicut in primo. Oportet enim eos, qui uxores habent, curis distrahi vxoris, filiorum & familiae, ob id Dominus dixit: Martha, Martha (curarum geminationem exprimens), sollicita es: & Apostolus. Qui cum vxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est.

Mansit autem Christus quadraginta diebus in deserto, ut ostendat toto vita tempore in eo manendum, quae quatuor aetates habet, pueritiam, adolescentiam, virilem aetatem ac perfectam, senectutem; aut etiam, quia quatuor Euangeliorum doctrina ducenda est in obseruatione Decalogi. Secesit porro in desertum Dominus ibi perpetuo mansurus, si id melius foret: quia autem venerat ut legislator, & doctor, oportuit ut inde descenderet ad hominum consuetudinem; vitamque communem doctrinae gratia: quia non solum exemplo, sed verbo debuit prodesse: in quo dedit exemplum multis viris, qui fuere in deserto multis temporibus: quoniam vero perfecti erant, eodem spiritu reuocati sunt ad aliorum disciplinam & vtilitatem: quemadmodum legitur de B. Antonio, Benedicto, atque alijs. Dominus autem voluit ibi esse tot dies ratione mysterij; ut quod secundum literam non poterat colligi, quia non erat bonum ibi perpetuo Dominum manere, colligeretur ab spiritu in numero quadragenario: nam ab hoc deserto ad conuersationem reuocatus, verum tamen desertum nunquam mente reliquit. Erat autem Christus in deserto cum bestijs: ut Marcus ait. Vnde elicitur gradis doctrina, quaelibet enim eremus suas bestias habet. Etenim desertum Domini veras feras habuit, ut delicias paradisi contempseret, ubi Adam dominatus est, & nomina illis imposuit. Eremus etiam, quam Antonius, & Paulus incoluerunt, leones habebat: Hieronymus quoque scorpionum tantum, & ferarum focium se vocat, cum in deserto esset. Monasterium suas bestias bipedes habet, quas oportet virtute calcare, & mansuefacere per bonum exemplum. Vita vero secularium habet

Haec inter se solitudines desertave comparantur. Luc. 10.

1. Cor. 7.

Cur Christus quadraginta diebus & noctibus in deserto permanserit.

Idem cur exco tandem deserto deuenit.

Quale mysterium nos doceat ieiunium Christi quadragenarium.

Mar. 1. Quid quod Christus in eremo dicitur fuisse cum bestijs.

Gen. 2.

Hierony. epist. 2. ad Eustochium De cust. virgin. sub initium tom. 1 in princ.

Quid nobis ieiunium Christi quadragesimum in deserto contulerit.

Triplex tentatio contra Deum. Israelitis primū, tum omnibus Christianis communis.

Gen. 3.

Matth. 6.

2. Thess. 3.

Exo. 16.

Tentatio de penuria, & egestate, quā granis, & periculosa.

Psal. 24. Prou. 30.

suos leones, vrsos, tigres, porcos, canes. Non desunt tamen in singulis eremīs Angeli qui ministrēt: nec in monasterio casti viri vt Angeli: nec in seculo desunt religiose viuētes, & operibus pietatis vacātes. In deserto positus Christus ieiunauit, & orauit: atq; hoc suo luctu nos mortuos suscitauit, & sponsam suam ad vitam reuocauit; vt discamus toto tēpore vitæ nostræ quærere illum, vt simili ratione, orandi, ieiunandi, atq; lugendi eū quodāmodo suscitemus in nobis, qui sibi ipsi suscitatus est. Postremò oportet paratos nos esse, & instructos aduersus diabolū, ictus eius, clypeo Scripturarum elidentes.

Tria autem sunt præcepta, cōtra quæ filij Israël tēpore in deserto peccarunt, quibus nos quoq; repugnare contingit: nam prima, & assidua tentatio est circa vitæ necessaria, propter quæ auertimur ab obsequio Dei, quia Deus afflixit nos hac penuria, dā nauitq; hac maledictione, vt in sudore vultus nostri vescamur pane nostro: at qui in Christo instaurantur, præceptum habēt, ne de cibo anxie solliciti sint, sed primū quærant regnum Dei, & iustitiam eius, nam alter panis adijcitur. Quāquam, qui non vult operari, māducare non debeat: satis tamen laborat qui Deo seruit. Ita tentatus in deserto Israël fuit, quando dixit: *Vtinā mortui essemus per manum Dñi in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panem in saturitate.* Nulla est certē tentatio, per quam Satanas plures in barathrum præcipitet ac demergat, quā necessitas atq; penuria tēporalis; ad quā refarciendam propemodū infinita flagitia admittuntur; & admissa defenduntur: ita vt Dauid exclamauerit: *De necessitatibus meis libera me, Domine:* & Salomon: *Mendicitatem, inquit, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantūm victui meo necessaria: ne forte satiatus, illicitar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate cōpulsus furer, & periurē nomen Deime. Quia enim habes: amplam familiam*

sustinendam, filios educandos, collocandas filias, non magni pendas sub spe lucri mutare, carnis, ob alterius indigentiam vendere, vel corpus vxoris prostituere, vel secretū, & latenter furari, vel deniq; publicē grassari, & in vitam aliorum, bonaque inuolare. Nemo verò dicat, *Necessitas non habet legem:* nam nullam ob necessitatem, vel etiam urgentissimam, Deum debes offendere, quam etiam tu vocas necessitatem, circūcide illam, nec erit tā grandis, quā tu illam facis. Si non potēs, vesci perdigibus, aut gallinis, vitulinis, aut arietinis, ede carnes: quæ si negentur, bouinis aut suillis esto contentus: quod si nec his dabitur frui, confuge ad cæpē, olera, & alias herbas; atq; ab his ad nudum panem; à pane verò, vbi defuerit ille, ad Deum est appellandum: nam possunt quidem sine pane, non autem sine Deo sustineri; & magis necessarius est Deus, quā panis. Si ergo ille deficiat, debes in Deo confidere, qui te sine pane potest pascere, memor huius verbi: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

Secunda tentatio est de gloria: quæ ex amicitia Dei cum homine oritur, quæ res facit hominem plus sibi tribuere, & prouocare Deum: quo modo tentantur qui singulares gratias à Deo recipiunt, nec se tamē ei subijciunt, vt ille vult, nec grati existunt, sed incedunt vt ipsi volunt: & hoc est quodammodo amulari Dominum. Verū vt hoc sine periculo faceremus, oporteret nos Deo esse fortiores, vt Apostolus inquit: *An amulamur Dñm? nunquid fortiores illo sumus?* Ita tentatus ille populus, Dñm tentauit dicens, *Est ne Dñs in nobis, an non?* Et vt Paulus ait, *Neq; tentemus Christum, sicut quidam eorū tentauerunt, & à serpentibus perierunt.* Quoties enim gloriā quæ soli Deo debetur, nobis vsurpam⁹, Deū tentamus. Tertia, & omnium maxima, est tentatio, cum in idolorū cultum prolabimur, & diabolo sacrificamur, volentes regnare per illum.

Illud Prouerbiale, Necessitas non habet legem: vbi locum nō habeat.

Quo sine viuere omnino nō possum⁹.

Secunda tentatio.

1. Cor. 10. Exod. 17.

1. Cor. 10. Num. 21.

Tertia tentatio.

Num. 18.

1. Reg. 14.

Ita tēpore sunt Principes illi, qui cōtra Moysem murmurantes desperarūt de promissionibus eius: & Deos sibi fecerunt ex donis suis. Similiter peccant, qui ex cupiditate sibi Deos fabricant aureos, vel argēteos. Idololatria est etem avaritia, & inobedientia, de qua Samuel dixit: *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & sicut scelus idololatria,*

nolle acquiescere. Hæc autem omnia scripta sunt ad doctrinam nostram. Igitur diligenter operam nauemus, vt illorum exemplo atque periculo edocti, Satanæ victores efficiamur, præstante dño nostro Iesu Christo, cui cū Patre, & Spiritu sancto omnis honor, gloria, laus, & imperiū atq; gratiarū actio ab vniuersa creatura reddatur in secula seculorū, Amen.

TRACTATUS XV.

IN illa Ioannis verba: *Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes & Levitas ad eum, vt interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, Quia non sum ego Christus, &c.*

Narrationis ordo.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Infra 11.

ANTE QUAM ad horum verborum expositionē accedamus, præmittendum est, testimonia Ioannis Baptistæ Christum digito demonstrantis, quæ habentur cap. 1. Ioannis, hoc loco esse subiicienda atque interpretanda: nec enim illa possunt vel ante præcedentia, vel post alia ab alijs Euangelistis descripta collocari. Non quidem prius, nam hæc perhibita testimonia constat fuisse post baptismum Christo impensum, post quem statim quadragenarium eiusdem consecutum est ieiunium. Dicit autem Ioannes inter alia: *Vidi Spiritum descendentem quasi columbam de caelo, & mansit super eum:* quod quidem in ipso accidit baptismo: nec verò post alia, quæ à tribus narrantur Euangeliorum scriptoribus, hæc poterant subiici: quia post ieiunium, & tentationes consummatas tres priores Euangelistæ enarrare incipiunt, quæ, tradito in carcerē Ioāne, Christus facere, & docere cœpit in Galilæa: cum Euangelistæ Ioannes vs-

que ad finem capitis quarti, quæ in Galilæa, & maxime in Iudæa Christus fecit, priusquam Ioannes in carcerem mitteretur, persequatur. Gestæ etenim primi anni prædicationis Christi ab alijs tribus prætermissa Euangelij autoribus, solus describit Ioannes, vt ex Eusebio Cæsariensi atq; Hieronymo primo libro luculenter est à nobis demonstratum. Essent ergo hoc loco quæ supersunt ex primo capite vsq; ad calcem quarti explicada: sed quoniam quæ secundo capite habentur, ad librum de Miraculis; quæ verò 3. capite ad librum Disputationum spectant: propterea satis erit hîc ordinem historiæ attigisse, atque rationem reddidisse, cur ex ijs omnibus tantum testimonia Ioānis Baptistæ de Christo perhibita, & mulieris Samaritanæ quarto capite contentam historiam exponamus: qua quidem historia Samaritanæ completa, Euangelista Ioannes aperte loquitur de secessu Christi in Galilæam, & in ciuitatem Nazareth patriam suam, cuius tres alij Euangelistæ post enar-

Lib. 1. Prolegom. Euseb. lib. 3. histor. Eccl. c. 23. tom. 1. Hierony. in lib. De scripto. Eccl. in vita Ioann. tom. 1. Lib. 6. Lib. 8.

Bis testimonium de Christo cur perhibuerit Ioannes Baptista.

Explicatur illud: Et hoc est testimonium Ioannis, &c.

Ioan. 1.

De Christo, seu Messia primū quare testati sint Prophetæ. Infra 14.

Sacrificiorū antiquæ legis typus.

ratum quadragenarium ieiunium & tentationes mentionem faciunt. Nūc quod instat, explicemus.

Et hoc est, inquit, testimonium Ioannis, quando miserunt. Ioannes superius enarrauerat testimonium, quod Baptista de Christo reddiderat, cū ait: *Hic erat quem dixi, Qui post me venturus est, ante me factus est, &c.* vbi Ioannes de Christo præsentem testari videtur, *Hic erat*: & dicendo, *quem dixi*, insinuat se aliud testimonium antea reddidisse: ne enim Baptista in gratiam Christi præsentis, & non ob veritatem ipsam locutus esse, vt adulator, videri posset, aliud prius testimonium citauit velut publicum, & iam receptum, omnique carens suspicione: ideo Euangelista illud hoc loco adiungit, dicens: *Et hoc est testimonium Ioannis, &c.* ne pè hoc quod sequitur, non præteritum, & paulò ante narratum, quod fuit de Christo præsentis: verum de Christo nondum viso nec cognito, quod fuit notabile & maturū: quod illa vox indicat, *Hoc*, quod nimirum ipse Baptista, vt à se olim dictum attulit. Et ita fortassis verba illa, quæ habentur ibi vsque ad: *Vnigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit*, sunt verba Baptistæ in secundo testimonio demonstrantis quem absentem laudauerat. Quoniam verò hoc Ioannis testimonium de Christo maximè fuit necessarium; ideo altius est à nobis contemplandum.

Quia ergo Christus Iesus videntibus in patria vita est; credentibus autem in hoc mundo via est ad vitam, quatenus nos qui post ipsum iam in cælos assumptum, sumus in illum citra peculiarem cuiq; factam reuelationem tutò ac firmiter crederemus, opus fuit fidelium testiū traditione, id est, primitiuorum: qui ne à pseudopropheta deciperentur, neque deciperent ipsi, egerunt in primis Prophetis de eo vaticinantibus, vt fide apprehenderetur, atque adhortantibus ad legis obseruantiam, per quam & peccatū agnoscerent; & Christi iustitiam in signo acciperent. Illa etenim carnis & san-

guinis animalium expiatio seu mūditiā ab iniustitia legali, veram iustitiam, animamq; ab omni labe criminis mundandam lōgè ante signabat. Sed quoniam antequam veniret, per naturam imaginationis nostræ debilis agnosci nō poterat, atque eo veniente multò minùs ob falsam, prauamq; picturam eius, quā pseudopropheta illi tribuebant; necessarium fuit, vt aliquis maiori vitæ sanctitate, autoritateq; præditus, quàm fuissent omnes præcedentes, veniret, qui Messiam proximè iam vèturum prædiceret; & postea prædictum ipsum monstraret populo: nec solū vt lex ad peccati cognitionem induceret, verum etiam ad pœnitentiam, & dolorem de peccatis; Sacramentaq; Baptismi, ac Pœnitentiæ, quæ homines iustos coram Deo efficiunt, per alias similes ceremonias, quæ Deo minimè reconciliabant homines, neq; iustificabant, præcurreret: hic autem fuit Ioannes Baptista: qui vt vitæ sanctitate, ita & prædictione propiori Christi, prædictiq; demonstratione, ac præcurfione priores omnes prophetas excelluit: vt meritò plusquam propheta fit dictus.

Debuit autem tantū vitæ, & Scripturæ habere testimonium, vt ei ab omnibus crederetur. Signa verò habere non debuit, ne nimis difficilè ab eo quasi capite auelleretur; à quo discipuli eius vix sunt auulsi, ipsorum magistro eos à se expellente, atque ad Christum mittente. Signa etiam priora Messia soli seruabantur: & posteriora, quæ per Apostolos, eius nomine edita sunt, illi tribuuntur. Debuit autem hoc lucernæ Ioannis testimonium valere & vigere, donec Sol iustitiæ Christus, amore nostro ad tēpus obscuratus fuit: verum illo sese exerente, & paulatim radios suæ diuinitatis in Spiritu factò ostēdēte, nō eguit amplius Ioannis testimonio & indicio.

Ait ergo: *Quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis.* Tempus, & locū describit Euangelista, more boni historici, ad rei maiorem fidem, &

Ioannis Baptistæ in primis testimonium de Christo cur fuerit necessarium.

Rom. 3.

Eius excellentia.

Matth. 11.

Idem cur tantū vitæ, & Scripturæ testimonium habuerit, non autē à signis. Ibidem, & Ioan. 10.

Ioannis testimonio Christus quatenus eguerit.

Infra 5.

euiden-

Qui nam Iudæi miserint ab Ierosolymis nuncios ad Ioannem, vt sciret quis esset.

Gen. 49.

Sanedrini Iudæi quid.

Pontifices, & Episcopi, Iudæorum exēplo, quid curare debeat.

Quamobrem miserint Iudæi Sacerdotes, & Leuitas

Eos cur miserint ad Ioannem.

Matth. 3.

euidentiā. Hæc autem legatio tam honorifica continet primo mittentes Iudæos: nec quoslibet, sed ab Ierosolymis, ciuitate Regia, atque Sacerdotali: vbi quia sapientiores, nobiliores, politiores, religiosioresque erant professione Galilæis, difficilius humiliantur atque curantur, maturius agunt, nec parua curant. Tribus autē Iuda prima erat in bello & in acie; atque ex ea sceptrum non erat auferendum, donec Messias veniret. Non videtur autem hæc missio facta nomine Herodis Regis, vel Pilati Romanorum præfidis, sed Senatus, qui dicitur Sanedrini, seu domus consilij curantis quæ religionis sunt. Reges autem aut Principes vel Præfecti de anachoritis, vel de eremitis, & hominibus id genus minimè sunt solliciti: nec in hoc illi quicquam propterea à suo officio alienum faciunt. Docentur autem Pontifices & Episcopi, quibus religionis cura, atque custodia demandata est, vt ad novos prædicatores qui exurgunt, diligenter inspiciant, attendantq; ne ipsorum incuria & negligentia doctrina pestifera in Christi fideles vel spargatur, vel amplius serpat.

Secundo loco hæc legatio continet missos, Sacerdotes nempe, & Leuitas, qui quidem & ipsi religiosi erant (nam Pharisei sapientiæ vocabantur) diuersorumq; ordinum: quæ res facit ad Ecclesiæ maiestatem iuxta, ac pulchritudinem. Si autem Iudæi nullam fidem præstarent Ioanni, legationem tam amplam nequam mitterent. Aliquid etiam erat, vt Sacerdotes Sacerdoti humiliarentur, cum inter pares semper contentio soleat esse & æmulatio. Leuitæ porrò comitabantur Sacerdotes; erantq; tunc gradus ordinū distincti in figuram ordinum, graduumq; diuersorum, qui erant futuri in Ecclesia Christi. Tertio continet eum, ad quem est destinata legatio, cum dicitur, *ad eum*, nempe Ioannem, ad quem exhibat non Ierosolyma solū, sed omnis etiam Iudæa, & omnis Regio, circa Iorda-

nem. Mittentes autem ita à Deo erant dispositi, vt tantam rem de se afferenti Ioanni credituri essent. Fuitque insignis cæcitas Iudæorum ei non credentium de alio. Missi autem, vtpote Pharisei atque legisperiti, nec Christo, nec Ioanni crediderunt, sed spreuerunt consilium Dei in semetipsos, exultantes ad horam in luce eius.

Vt interrogarent eum, Tu quis es? Quarto loco ponitur summa legationis: quæ quidem in hac interrogatione consistit: Tu qui tantus es in vita, & doctrina, in nouis ceremonijs baptismi, & confessionis, in discipulis, atque populorum ad te confluentium frequentia, atque ad eò in tēpore aduentui Messiaë propinquissimo, vt Scripturæ, & inspiratio diuina suggerunt, imò caco-dæmones indicant suscitantes pseudochristos, vt Theudam, Iudamq; Galilæum: Tu, inquam, talis ac tantus, *Quis es?* Interrogationemque conceptam in natiuitate, *Quis putas puer iste erit:* nunc pariunt atque depromunt: verum ne temerarij viderentur, non asserunt eum Christū; nec apertè hoc interrogant, licet id cum formidine suspicarentur: dicitur enim Luc. 3. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne fortè ipse esset Christus, &c. at Christo non tantum tribuebant, cui nimirum dicebant: *Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuū nou est verum:* cum tamen Ioanni hoc sibi tribuenti, credere parati essent: nec legationem vllam ad Christum miserunt, quam tamen Ioannes ipse etiam in carcere positus, ad Christum misit, hac verborum forma: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?*

Etsi autem, vt quidam opinantur, scirent eum esse filiū Zachariæ, poterant interrogare, Tu quis es? scilicet de officio & munere: aut, cuius es autoritatis? Sed certè, vt liberè quod sentio dicam, Ioannem quis esset genere, prorsus ignorabant: quod his rationibus ostēdo. Primò,

Iudæorum cæcitas quarta.

Luc. 7.

Ioan. 5.

Hæc interrogatio Ioannis: Tu quis es? quid significet.

Act. 5.

Luc. 1.

Infra 3.

Ioan. 8. Iudæi quantum Ioanni tribuerent.

Matth. 11.

Iudæos Ioannem vnde esset, eiusq; genus ignorauisse.

quia

quia non existimarent omnes illum esse Christum, vt dicitur Luc. 3. nā esse debebat de tribu Iuda: Ioannes autem si esset Zachariæ filius Sacerdotis, agnosceretur esse ex tribu Leui. Deinde, à pueritia in desertum recesserat: & vt nouus homo venerat; taliq; horrido habitu triginta cum esset annorum, erat prorsus omnibus de facie ignotus. Ad hæc, non esset dubium an ipse esset Helias, quem raptum in paradysum ex Scripturis non ignorabant: nec tãt mittentes, ac misi dubitarēt de trāsitu illo Pythagorico animarum de corpore in corpus; maximè cū scire possent animam Helię corpus ipsius in paradiso positum, informare, ac proinde in corpus filij Zacharię nō intrasse. Nesciebant itaque personam, & quærebant de illo: Tu quis es, non tam respicientes ad illam (nā scire eius genealogiam non admodum referebat) quam ad officium & munus quoungebatur, quod maxime Iudæis scire intererat: imò ex modo interrogandi innuūt se quæ- rere, an sit Messias: quoniam de alijs interrogare præ illo quis sit, indignum erat: quemadmodum non est quod solliciti simus, qua penna literæ sint scriptæ: vel qui sint legati, qui à Principe mittuntur: nam satis est nosse autorem literarum: & quis sit Princeps qui destinauit legatos. Videtur autem hæc misio, quod ad mittētes attinet, bono animo facta: quia populus, utpote rudis, & ignarus, ad falsum, quàm ad verum credendum solet esse propensior. Pharisei verò, si se dixisset Regem, forsitan ad Pilatum deferendi eum gratia accessisset. Seruiebat porrò hæc dispositio populi ad credendum de se, vt crederēt illi de Iesu testificati. Et fortè in scijs Regibus in deserto hoc factum est, quo posset ab illis nesciri; nā fuisset hoc illis suspectum. Dixerunt autem, Tu quis es, quia vt iudices, & superiores interrogabant. Nec etiam est probabile, vt quidam tradunt, illos hac interrogatione excitare voluisse Ioannē in odium Iesu, & inuidiam, vt se di-

II. argum. Matth. 3.

III. argum. 4. Reg. 2.

Simile.

Hæc legationem ad Ioannem, bono tantum animo institutam fuisse.

Vbi fuerit interrogatus Ioannes: Tu quis es? Quorundam hæc opinio refellitur: Iudæi Ioannem in odium & inuidiam Iesu prouocare decreuerant.

ceret Christum: quod nimirum scirent Ioannem vitæ sanctitate, asperitateq; adde etiam generis nobilitate esse commedatum, Iesum verò illis donis destitutum, quod cōmunem profiteretur vitam, quodq; Mariæ, & fabri filius existimaretur: nā Christus nōdum erat odiosus, cū necdū cōpisset vel signa edere, vel prædicare: nondum etiam propter Iesum erant in periculo fortunarū, & nominis faciendi iacturam; quin potius propter Ioannem. Hunc etiam (vti diximus, ac probauimus paullo antè) non agnoscebant. Et qui tanta verborum acrimonia (ad eò vt vocaret genimina viperarum) insectabatur illos, haud probabile est eum supra Iesum, ac supra se erigere voluisse. Quare quod hæretici hoc referunt ad odium Ioannis, & inuidiam, vt disputent, ac calumniētur, & vt possint Ioannem hominem feditiosum vocare, Reipublicæ perturbatorem, pestilentem, hæreticū, qui templum destrueret, & nouam ceremoniam extra verbum Dei traderet, & nouū doctrinæ genus spergeret, reciperet Gentes, sacrificia negligeret Moyse, & schisma nutriet, legatos itē velut hæreticæ prauitatis inquisitores missos, qui hominem de fide, & doctrina suspectū examinent, explorentq; tanquā ordinariæ potestatis contemptorem, qui & seniores eius temporis excommunicarit, & peccata illorum ligauerit, nec illa ex parte curauerit (sic enim docet Philippus Melanchthō in Ioannem, & Centuriatores) certè nulla probabilitate nititur. Sed lōgè probabilior est sentētia Chrysoptomi, quod vellent honorē Messie illi deferre, quem tanta sanctitate præditum nouerant. Ait enim in Ioannem: *Tanta autoritatis Ioannem, & tam verum arbitrabantur, vt non solum de alijs testimonium, verum ipsi de seipso omnia crederent. Neque enim nisi ea sententia ipsum interrogatum misissent quid de se diceret. Nostis enim quod de se dicentibus, his duntaxat maximè fidem adhibemus, quos verissimos arbitramur.* Et probat hoc Chrysoptom.

Luc. 1. Matth. 13.

Luc. 3. Centur. 1. lib. 1. fol. 255. et 361 Contra Centuriatores, eam legationem ad odiū Ioannis, & inuidiam detorqueutes. Ioan. 2.

Philip. Melanchthō. Chrysoptom. probabilior opinio. Chrysof. homil. 15. in Ioann. tom. 3.

ex eo quod Dominus dixit: *Ille erat lucerna ardens, & lucens: vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius:* nempe quando legatos ad eum miserunt, qui præclare de illo sentiebant, & obtemperare illi erant parati, & in luce eius gaudere, vt eius opera nouum sibi, suisque decorem, & splendorem compararēt. Et Cyrillus in Ioannem libro secundo Theaur. capite quarto, tomo secundo asserit, idcirco ab illis interrogatum, quod maximam de se, suæque vitæ sanctitate admirationem hominibus concitasset, vt ipse Christus putaretur. Idē Beda in Ioannem, & alij docent. Nec est verisimile, Iudæorum magistratus de innocentissimo, & probatissimo viro tam improba & scelerata vel sensitisse. Quod si in aliquo peccasset, aut de illis suspectus fuisset, nequam Sacerdotes, & Pharisei dissimulassent: nunquamque cum illo exoptulauerit aliquis quod quicquā egerit, vel docuerit in templi ceremonias, vel in Ecclesiastici magistratus honorem, vel in Ecclesiæ tranquillitatem. Neque verum est, quod ille Gentes receperit vnquam, quia nullibi legitur. Et proprium erat hoc Christi, vt Prophetæ prædixerant: imò Dominus dixit se nō missum nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, & præcepit discipulis ne diuerterent ad vicinas gentes. Vt non nisi temerè Ioanni id tribuatur, quod Christus non per se ipsum, sed per Apostolos perficiendum mandauit. *Euntes, inquit, docete omnes Gentes.* Quod verò acerbis verbis inuentus sit in peccatores, dicens: *Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* non propterea infertur, Ioannem magistratibus Ecclesiasticis palam repugnasse, aut eorum autoritati, vel potestati detraxisse: nec enim docebat Ioannes illos potestate carere, aut propter improbam vitam obedientiam illis negandam. Et licet obiurgaret Herodem propter Herodiadem; non propterea eum regno

Ioann. 5.

Supra. 1. Iudæi (vt Dominus dixit) quando voluerit exultare ad horam in luce Ioannis. Cyrillus.

Beda to. 5. Ioannis intergritas & innocentia singularis.

Christi proprium Messie quid. Esai. 65. Ierem. 1. Ose. 1. Matth. 15. Supra. 10.

Infra. vlt.

Supra. 3. Centuriatorum obiectio diluitur: Iudæos progeniem viperarum Ioannes appellarat.

Infra. 14.

spoliabat, nec hodie concionatores liberius, & acriori oratione vitia Regum perstringentes, idcirco eos regnis suis spoliatos declarant. Quod autem Ioannem haberent pro hæretico, vel damnato homine, longè est à veritate: quia habebatur sanctissimus, & plusquam Propheta, vt etiam Iosephus testatur, qui in Antiquitatum libris celebrat Ioannem, quod summum iustitiæ, & probitatis inter suos gradum habuerit. Affingunt etiam Ioanni, quod peccata Sacerdotum ligauerit, id est, eos excommunicauerit; cū tamen excommunicandi potestas solum à Christo sit Apostolis tributa, & nulla tamen olim fuerit in lege, vel in Prophetis. Sequitur: *Et confessus est.* Spreta tanta felicitate, honoreque sibi delato Messie, coramque tot testibus, & quo renuntiaret tantis, ac talibus mittentibus, & per eos vniuerso mundo confessus est veritatem de se, quam nunquam postea negauit. Et hoc est quod ait: *Et confessus est, & non negauit.* Sed perstitit in ea ad mortem vsque, quippe qui non erat vt arundo vèto agitata, nec mollibus vestitus verbis, vt Iesu adularetur. Et in hac confessione Martyres est imitatus, imò etiam Christum Iesum, qui coram Pontio Pilato bonam confessionem est confessus, vt Apostolus tradit. Et hoc testimonium coram iudicibus redditum maius habuit pondus, & autoritatem. Vel confessus est, scilicet veritatem de Iesu, & de se non negauit. *Et confessus est.* Ingeminat Evangelista, vt fortitudo, & humilitas Ioannis magis perspicua reddatur. Deinde ex eo quod Ioannes dicebat se non esse Christum, ex quo salus mundi pendebat: *Quia non sum ego Christus.* Solus nimirum Christus verè est, ac deitate singulariter vnctus, quod ambiuerat Satanas, Adam affectarat, atque pseudoprophetæ. Pharisei verò Ioanni, vt sibi, qui aliud affirmauerat, con-

Iudæos Ioannem pro hæretico, vel damnato aliquo minimè habuisse. Sap. 11. Iose. li. 18. Antiquita. cap. 10.

Excommunicandi potestas à Domino quibus fuerit tantum collata.

Ioannes quid confessus est, & non negauit.

Matth. 11.

Quos ea in confessione fuerit imitatus Ioannes. 1. Tim. 6. Ioann. 18.

Quid item Ioannes sit confessus.

Proprium Christi solum quidnam sit. Esai. 14. Genes. 3. Matth. 24.

Cur Ioannes Iudæis confessus est: Quia nō sum ego Christus

1. Cor. 3.

Veritatem quādo, & quomodo fateri debemus exemplo Ioannis.

Iudæi cur Ioannem interrogauerint an esset Helias.

4. Reg. 2.

Verū Heliam Iudæos Ioannem intellexisse, nō aliū. Luc. 1. Matth. 16.

Duplex contra hoc obiectio aduersarij diluitur.

tradiceret: populus autem bona fide hunc honorem tribuebat, non tamen in odium Christi, utpote qui nondum erat odiosus, neque iniustus. Respondit itaque Ioannes liberè, atque constanter, Quia nō sū ego Christus, quoniam quæstio, Quis es, ad illum propriè spectabat: nam de alijs manifestum est quod esset ministri. Ait enim Apostolus: Quid est Apollo? Quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis. Videns autem animum, quo se interrogabāt, tanquam qui horret vanum, & inane nomen Messia, quo rem ipsam, id est, Christum possideret, anticipat negationem, velut nolens remittere iniuriam: intuensque eos, qui rogandæ veniæ causa ad se accedunt, antequam mentem suam detegant, rejicit illos cum horrore & indignatione contenta voce dicens; Nequaquam faciam. Non ergo in causâ dissimulanda est veritas: nec sufficit contrarium non asserere, aut oscitanter, ac segniter illam confiteri, sed apertè, & constanter, non solum coram amicis, & propinquis, sed etiam coram omnibus, & quod maius est, palam Sacerdotibus est confitenda.

Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias est? Quia omnium consensu proximus erat Christus, & Ioannes magnus, inferunt, eum Heliam esse in persona: non enim discernebant duplicem Christi aduentum, ac proinde nec duos præcursores. Notum erat Iudæis, Heliam esse in paradiso, siue, ut Scriptura loquitur, raptum in cælum: quare dici nequit, Iudæos cognouisse Ioannem filium esse Zachariæ, & illum esse Heliam, qui tunc apparuit. Nam si illum cognosceret filium Zachariæ, haud posset ab illis credi animam Helia in duobus simul esse corporibus, maximè à talibus, ac tantis legis doctoribus. Nec est simile, quod Matth. 16. alij Iesum existimarent Ioannem esse, alij verò Heliam. Qui sentiebant Christum aliquem Prophetam esse ex mortuis, putabant animas transire de corpore in corpus; qui verò dicebant esse Heliam, nesciebant eius

natiuitatem: unde in eorum persona dicitur; Hunc autem nescimus unde sit. Quod verò Matth. 14. Herodes putauerit, Christum Ioannem esse, quem ipse decollauerat: ad idè dogma de transitu animarum referendum est. Non etiam interrogabant de Helia, id est, de illi simili futuro in præcursione, & austeritate victus & vestitus, & mansione in deserto, deque Regis Herodis, & Christi, quasi Helia cuiusdam, dimissione, atque fluminis Iordanis diuisione, & duplicis spiritus, nempe sanctitatis vitæ, & miraculorum collatione: quia si in hoc sensu interrogassent Iudæi, Ioannes non nisi falsò respondisset, Non sum. Cum ergo dixerunt, Helias es tu? de vero Helia quæsierunt. Nec est probabile, tales Doctores animarum transmigrationem in corpora tenuisse. Cum enim animus rationalis forma sit corporis (alioquin homo non esset ratione præditus) tale esse non nisi à forma datur: nec etiam esset homo vnum ens per se, sed anima vnum, & aliud corpus constitueret. Si ergo animus hominis forma est, corpus quod humanum non sit, informare non potest, quia in alio nequaquam est conueniens dispositio ad animum: nec aliud à suo corpore, quia ab eius vnica; ut sic dicam, aptitudine, & propensione habet quod sit singularis & hic animus: quemadmodum vnica albedo in diuersis subiectis nequit inesse. Quod autem prius requiratur dispositio, ex eo liquidum fit: quoniam animus in corpore diuersis vitæ organis ad diuersas functiones: & frustra laboraret natura in digerendis ac formandis corporis membris: haberet etiam scientiam, quemadmodum ille, cuius animus habet vsus rationis impedimento sublato: atque hoc etiam ignotis vocibus, & quouis ordine res proponeretur, sicut in ebrio contingit ablatum obstaculo. Ioannes insuper, qui tam multa sciebat, an animus suus esset Helia comprehenderet: bruta quoque animata essent ratione præ-

Ioann. 9. Matth. 14.

De Helia etiam simili Primo illi Iudæos minime interrogasse.

Primum arg.

Iudæos animarum transmigrationem in corpora minime tenuisse.

Animus rationalis unde individuus sit atque singularis.

Idem quando infunditur corpori.

II. argum.

dita,

III. argum.

Luc. 1. Matth. 17. Ioannes qualem se negat esse Prophetam. B. Cyril. lib. 2. in Ioann. cap. 24. tom. 1. Deut. 18.

Quibus modis Dominum consulere Iudæi.

1. Mach. 4.

Psal. 73.

Ij postea cur Iudæis desuauerint.

1. Reg. 9.

dita, si in ea animi hominum transirent. Ad hæc, Ioannes minime esset Helias, tamen animum Helia haberet, quia Helias ex animo & corpore constat, non ex animo tantum. Quare merito improbatum ille animorum est transitus. Rectè ergo respondit, Non sum, scilicet Helias in persona; benè autem erat Helias in spiritu, & virtute, ut Angelus declarauit Lucae primo, & Dominus confirmauit Matth. decimo septimo.

Propheta es tu? Et respondit, Non. Quoniam Propheta cum articulo Græcè habetur, ut adnotauit Cyrillus, summum Prophetam à Domino Deuter. 18. promissum intelligit. Nec est probabile, Prophetam illum Deuter. 18. prædictum, distinctum à Messia fuisse habitum: nam Ionathā in interpretatione Chaldaea, atque alij antiqui Rabbini de Messia exponunt. Ergo & tunc cum nondum peruersi essent, intelligebatur de eo. Deinde quia ille licet daretur distinctus esse sicut Moses, sed non præponeretur si Helias: de aliquo ergo Propheta ante Præcursorem venturo intelligunt. Siquidem à captiuitate Babylonica ad id usque tempus fuerant sine Prophetis, & sine alijs modis consulendi Dominum, scilicet per Ephod, & Rationale, & arcam, per somnia, atque fortes. Ideò reposuerunt lapides in monte domus, in loco apto, quo ad usque veniret Propheta, & responderet de eis, ut habetur in libro Machabæorum: in quorum persona ait Dauid: Signa nostra non vidimus, iam non est Propheta: & nos non cognoscet amplius.

Cessauerunt autem prædicta omnia, tum ob peccata, tum ut Christum Messiam præceptorem desideraret ipsi Iudæi, tum denique ut parerentur ad Euangelij statum, in quo quia non debet esse incredulitas, nec ruditas, nec amor temporalium, minime opus fuit tam multis rationibus consulendi Deum, maximè circa bona fortuna. Deus enim olim de minimis etiam sapè re-

spondebat, ut de perditis afinis Cis patris Saul, ne ad Idola consulenda confugerent. Quia ergo desiderabant Prophetas, ac indies expectabant, rectè quærent, an esset Propheta aliquis, qui longè antè futurum Messiam præcurreret; vel Propheta aliquis ex antiquis, ob transitum animarum. Rectèque de tali inquit, Non sum: sed plusquam Propheta: quemadmodum Diaconus non est potissimum Subdiaconus, sed plusquam Subdiaconus. Si autem per Prophetam intelligit Christum, inuoluant Ioannem; ita interrogat, ut sibi ipsi contradicat & repugnet.

Dixerunt ergo ei, Quis es, ut respondimus demus his, qui miserunt nos? quid dicis de te ipso? Id est, Cuius autoritatis es? nos enim nescimus, nec possumus diuinare. Pessimum porro animum ostendunt in eo, quod optare se innuunt, ut det responsum, & non ut adiuentur ipsi veritate comperta, quasi ad ipsos hoc scire referret nihil. Tantumque indicant animum suum conuersum ad forum exterius.

Vrgent itaque: Qui toties hactenus negando respondisti quid non esses, quid affirmas de te? Atque vltimus & coactus sermo debet esse de se ipso, & propter Deum tantum. Est autem congruus modus, ut post destructos errores mentem obscurantes, veritatem aperiamus detegamusque.

Ait, Ego vox clamantis in deserto. Ego, inquit, mihi notus, quia mihi propinquissimus, atque à me ipso naturali dilectione amatus: ideo non falsò de me loquar, vel me imminuam. Ego, inquit, sum vox, non ait, filius Zachariæ (ille etenim in viuis non agebat): nec se, nec Christum secundam carnem cognoscebat: & quia illi non hoc quærebant; ideo ait Ioannes: Ego vox: Quia verò Christus sciebat; sponsam Synagogam adulteram esse; nec eam, ut merebatur, occidere volebat; quemadmodum mulier in adulterio deprehensa dixit: Nemo te condemnauit.

Ioannes qualis esset Propheta.

Matth. 11.

Quid significet hoc verbum Iudæi: Quis es, ut, responsū demus, &c.

Sermo de se ipso qualis esse debeat.

Ioannes cur se vocem appellauerit.

Luc. 1. Ioann. 1.

Matth. 12. Inf. 66. Ioanna 2. 9.

Muner. adul-
tera quid my-
stice.

Matth. 3.

Vocis natu-
ra; & ingeniu-
m

Creatura om-
nis vox
Dei Patris
qualis sit.

Creatura
Dei
Prouerb. 6.

nec ego te condemnabo: quod in my-
sterio Synagogā, ac quemlibet pec-
catorem significat: non debuit ta-
citus venire, sed præcedente voce
quemlibet sui erroris admonente,
vt saltem exteriorem actum adulte-
rij caueret. Iam enim securis ad ra-
dicem arboris posita erat, vt Ioan-
nes ipse idem denuntiabat.

Vox. Declarandum prius quid sit
vox, & quam rationem habeat ad
verbum: deinde quomodo sanctif-
sima Christi Humanitas vox sit: pos-
tremum qua rationi Ioanni Bapti-
stæ quadret symbolum vocis, cum
se vocem responderit esse. Primū
igitur vox respectum habet ad ver-
bum mentis quod exprimit, eique
significatione similis existit, licet nō
æqualis, eiusque ex aere & silentio
ad Verbum vocato, creatura: & suc-
cessionem habet. Habetque Ver-
bum vt formam instar ideæ, siue ex-
emplaris; & vt efficiens, nam ab eo
producitur: ac denique vt finem,
quoniam ad exprimendum illud af-
finitur: & respectu illius minuitur,
& est imperfecta, ac verbi quasi cu-
iusdam medullæ cortex & vehicu-
lum; mediæque inter illud & scri-
pturam. Hactenus ergo delineau-
mus naturam vocis. Omnis autem
creatura vox quædam est Dei Pa-
tris, quia Verbum eius, id est, Fi-
lium per intellectum procedentem,
intimum, Patremque declarantem,
initiumque amoris explicat: dum
quæuis creatura potentia (vt aiunt)
in finita existit, etsi non actu, cum
quælibet res creata se in infinitum
possit communicare. Infinitam et-
iam potentiam, sapientiam atque
bonitatem exigit ad sui creationē.

Et quoniam Verbum infinitum est,
plures creaturæ, vt possunt, id ex-
primunt: cumque in paruis etiam
rebus & minimis appareat immen-
sitas Dei, magis in stuporem nos ad-
ducit, maiusque amoris incremen-
tum per gradus ascendendo produ-
cit. Nec tantum creaturæ docet nos,
adeo vt Spiritus sanctus ad eas nos
disciplinæ gratia mittat, cum ait per
os Sapientis iuxta Septuaginta In-

terpretes: *Vade ad fornicam, & piger: &
apis efficere discipulus; & rursus: Inter-
roga iumenta, & docebunt te: volatilia
cæli, & indicabunt tibi:* verum etiam
mouent atque excitant omnes bo-
nos affectus, amorem scilicet tanti
domini ac Dei, beneficijs nos expu-
gnantis, timorem potestatis tantæ,
& iustitiæ vindicantis peccata: hu-
militatem, cum quælibet in suo or-
dine consistat, nec fortiora se aggre-
diatur: dolorem tanta de nostra in
obediendo negligentia, cum vnuer-
sæ se illi creaturæ semper obedi-
tissimas præsent.

Secundo loco, omnis creatura sim-
ilis est Deo, sed non æqualis: quip-
pe non est capax ipsum nihil infini-
tatis: quemadmodum silentium ad
verbum ascendere non valet; ideo
in voce sistit. Similitudo autē crea-
turæ ad Deum resplendet in vesti-
gio & imagine Trinitatis. Habet e-
nim res quælibet creata potentiam,
actum, & nexum; siue essentiam, vir-
tutem, & operationem; habet vnita-
tem, æqualitatem, & vinculum. Sed
maximè in homine elucet hæc simi-
litudō, in quo licet triplex virtute,
actu tamen simplex est anima: nem-
pe vegetans, sentiens, & intelligens:
Intellectus, Memoria, & Voluntas:
amans, amabilis, amor. Deniq; quæ-
libet similitudinem Dei gerit, quate-
nus rerum similitudines ac species
creat, veluti Deus ipsas res.

Tertiò, creatura verbum Dei ha-
bet vt formam, siue ideam & exem-
plar, efficientemque causam, tãquam
vox, quæ ex nihilo quasi è silentio;
& materia quasi ex aere producitur:
denique illud respicit vt finem; ideo
in verbo solo quies est, & non in
creatura.

Quartò, creatura vt vox, exterior
est respectu verbi, quasi extremitas
respectu cætri. Fluxa etiam est crea-
tura, vt respicit Verbum immutabi-
le; parumque durans; & per quã Deus
ad præsentem sibi creaturas ratione
præditas, alloquitur, modò ille audi-
re vellēt. Vox ergo Dei per omnes
res creatas loquentis, Verbum suum,
quasi vox est aquarum multarum,

Iob. 12.

II. ratio, cur
omnis crea-
tura sit vox
Dei.

III. ratio.

III. ratio.

Verbi Dei
proprium.
Apo. 1. 4.
Psal. 28.

Humanitas
Christi qua
lis vox Dei
sit.

Ioann. 17.

Humanitas
Christi cur
fermo appel-
letur.
Supra. 12.
Supra. 5.

Matth. 27.

Supra. 16.

Rom. 4.

Esai. 42. &
Matth. 12.
Quid sit il-
lud Esaiæ de

quam Deus maiestatis intonuit:
atque in ipsa voce Verbum vehi-
tur: quia omnibus mobilibus mobi-
lior est sapientia, vt ait Salomon. Sic
autem vehitur, vt cum voce ver-
bum non commisceatur aut confun-
datur. Inter voces autem vnica fuit
atque coniunctissima ipsi Verbo,
& nempe Christi Humanitas; cuius a-
liæ velut Echo dici possunt, ac post
illam inter homines ipse Ioannes Ba-
ptista. Christi ergo humanitas, Ver-
bi est vox ex silentio, id est, ex ni-
hilo, quantum ad animam; & ex æ-
re, id est, Mariæ purissimis fangu-
nibus (vt sic loquar) quantum ad
corpus producta; Verbum pro vi-
ta, & idea, atque efficiente singula-
riter habens, & Verbum ad homi-
nes ducens. *Pater manifestauit*, in-
quit, *nomen tuum hominibus*. Verbo-
que ipso exterior est & successiua,
quatenus mutationi fuit obnoxia, at
que adeo Verbi sapientiam, boni-
tatem & virtutem plusquam mun-
dus totus expressit: hominesque
tum verbo, tum facto excellenter
docuit, mirificeque commouit. Ideo
fermo, quod nimirum per Incarna-
tionem in terram humanæ naturæ
feminatus sit, dicitur: *Sermo*, in-
quit, *quem locutus sum, ille iudicabit
eum in nouissimo die*: id est, Filius ho-
minis, cui data est iudicium facien-
di potestas. Tunc enim in iudicio
audietur à toto mundo: quemadmo-
dum & in morte eius audita est non
solum ab hominibus, verum etiam
ab elementis, cælis ipsis & inferis,
& difficillimis, vt in eo verbo: *Ab-
neget semetipsum, & tollat crucem suā,
& sequatur me*, ac similibus; quan-
doquidem vnice coniuncta est infi-
nitæ Dei virtuti; adeo vt non ens
audiat vocem Christi. Vocat enim
ea quæ non sunt, tanquam ea quæ
sunt. Malum autem ens, id est, ho-
mo peccator, illi resistit ac contra-
dicit.

Quod verò ait Esaias: *Non audiet
aliquis in plateis vocem eius*; illud si-
gnificat, vocem Dei inspirantis ab
hominibus ad vanas distractis co-

gitationes, atque ad externa conuer-
tis nequâquam fore percipiendam:
Ioannes autem Baptista velut Echo
proximè ferè dictam vocem red-
dens, eique perfimilis. Quare ad il-
lam Humanitatem sanctissimam per
Verbum, cui intrinsecè vnita est &
coniuncta, vt vox se habuit, pro-
pitijs, perfectiusque illud exprimes.
Propheta etenim vt Scriptura de fu-
turo atque absente, & minùs per-
fectè expresserunt: ideo hic plus-
quam Propheta dicitur, quemad-
modum vox media est inter Scri-
pturam & verbum: vt diximus paul-
lò antè. Est enim Præcursor pro-
ximus illi, & quasi illi coniunctus.
Estque Ioannes creatura respectu
Verbi, Christi similitudo, expres-
sio, & motio: mouit siquidem to-
tam Iudæam, & omnem hominum
statum ac conditionem: & propter
insignem vitæ sanctimoniam viuæ e-
rat vox. Fuit autem formata eius-
modi vox in vtero à Christo, vt crea-
te & sanctificante, Christum euul-
gandum pro fine habens: sed *Vt ma-
nifestetur*, inquit, *in Israël, propte-
rea veni ego in aqua baptizans*. Erat-
que Ioannes Christo similis in Sa-
cerdotio, puritate, matris sterili-
tate, præcursione, tempore, in o-
mnibus sequela, doctrina, discipu-
lis, denique in excellentia, parum
quidem omnino præ Christo du-
rans atque exterior illo, quem pro
forma habuit & exemplari: quia an-
te se factus est in prædestinatione
Dei, licet tempore post se venerit:
Christo præfete locuta est hæc vox,
ideo successionem habuit, paulla-
timque processit. Fuit autem hæc
vox grauis superbis: *Genimina*, in-
quit, *viperarum, quis ostendit vobis
fugere à ventura ira?* Acuta contem-
plantibus, vt cum dicebat: *Vnigeni-
tus Filius qui est in sinu Patris, ipse
enarravit*: Dulcis infirmis: *Qui ha-
bet*, inquit, *sponsam, Sponsus est: a-
micus autem Sponsi qui stat, & audit
eum, gaudio gaudet propter vocem Spon-
si. Hoc ergo gaudium meum imple-
rum est*: rursus dicebat: *Qui habet
duas tunicas, det vnã non habenti:*

Christo: Nō
audiet ali-
quis in pla-
teis vocē ei.

Ioannes cur
vox Christi
nominetur.
Matth. 11.

A quo, & vbi
formata fue-
rit hæc vox.
Ioann. 1.

Ibidem.

Vocis Ioan-
nis proprie-
tates.
Luc. 3.

Ioann. 13

Infra. 3.

Luc. 3.

Mar. 6.

Luc. 3.

Matth. 3.

Luc. 3.

Ioann. 1.

Horizon est Veteris, & Noui Testamenti Ioannes.

Vocis nostrae qualitates malae, atque idgeneres.

Luc. 9.

Matth. 11.

Rom. 12.

Quo modo erimus vox Christi.

Et qui habet escas, similiter faciat. Fuit & vox fortis atque libera, aiebat enim Herodi: *Non licet tibi habere* (Herodiadem) *uxorem fratris tui.* Erat item clara, vt à publicanis & militibus ad se venientibus exaudiretur. Erat insuper mediocris ac temperata cõmuni populo: humilis verò in oratione, & cum Christo: *Ego, inquit, à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* & alio loco: *Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius.* Verax, quia confessus est, & nõ negauit: nam *venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Verbo, & opere significantissima; tempore brevis quidem, at virtute longa: propinquius Christi Sacramenta, qualia sunt Baptismus & Confessio, potissimum repræsentans. Firma habens latera ob plenitudinem Spiritus sancti, atq; ob insignes eius virtutes. Sonora ob ieiunium, vt lyra quæ caua est. Denique vox vtriusq; Instrumenti summa, quia horizon est Ioannes Veteris, ac Noui Testamenti. Cernis quàm aptè, quàm venustè vocis metaphora repræsentetur officium Ioannis? Nos ergo, si sapimus, audiamus hanc vocem, ne surdiores Iudæis reddamur, ac deteriores. Sed in primis desinamus esse mala vox, ex aère vanitatis & filètio laudis Dei composita: habens successione in stabilitatis & incõstatiq; obscura per hypocrisin & fictionem; per irã rauda, per dicacitatem acuta; infima suffuratione & detractione proximi, & cum verecũdia Christum coram hominibus confitendi. Cum enim violenti cœlum rapere debeamus, faciès bona nõ tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, volumus tamen esse fures occulti. Rursus vox alta, per iactantiam, malè quæ Dei sunt, docens; & ad mala nostro exemplo commouens ac pelliciens: mortua, quia sine verbo Christo agimus. Ergo agnoscamus nos esse voces, id est, obstrictos ad Christum verbo & factõ magnificadum, illumque alijs ostendendum; nos verò imminuendos ac perdendos propter verbum ipsum à nobis necessa-

riò exprimendum, pronuntiandũq;. Sequitur: *Clamantis in deserto.* Ioannes vox erat Christi, siue Verbi, quod per Ioannem in deserto Iudææ prædicabat, sicut per Paulum loquebatur: *An experimentum,* inquit ille, *queritis eius, qui in me loquitur Christus?* Negat ergo se esse verbum, profiteturque se esse vocem Verbi per se clamantis. Et acceptans famam & opinionè supra merita sua, profectò nihil accipit: qui verò accusat se ipsum, extenuatque coram Deo, is Christum recipit, Christi que membrũ efficitur. Hinc Ioannes negans se esse Christum, meruit fieri membrum Christi per se clamantis, & docentis. Humilis autem negans magna dona, quæ habet, vel minora dicens, haud mentitur, quoniam existimat ita esse, quia ad defectus proprios solet magis, quàm ad singulares, quas tenet, animi dotes respicere: atque ideò maior fit ob sui demissionem, quàm per ipsa dona fuisset. Si verò de aliquo quem quis gessit, actu heroico requisitus id negaret, hoc sine peccato non faceret, nam esset Dei negare beneficia, & sponte velle ignorare; quod est vitiosum ac dignũ vituperatione. Christus igitur erat clamans in deserto tunc; qui ob arbores densiores, & quia è longinquo clamat, ipse quidem non videtur, sed tantum sentitur vox eius. Ad hunc modũ Christus à principio cum esset incognitus atque obscurus, in nulla erat hominum existimatione; eo tamen propiũ accedente, ac se detegente, postea cognitus est & factus clarus; ac de voce ipsa, hoc est, Ioanne, nulla ratio est habita deinceps, sicut ipse dixit: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Christus præterea quatenus Filius Dei est, infinito clamore loquitur, in deserto illo vastissimo Deitatis, in quo omnes beatorum mentes, vt oues, feliciter errant; & ob vastitatè, immensitatè eius vix agnoscitur à nobis, vel desideratur. Hic autem clamor à solis diuinis personis comprehenditur. Beati verò eius clamoris doctrina, dele-

Ioannes cuius clamantis in deserto vox erat.

2. Cor. vlt.

Nos, Ioannes instar, quo modo erimus membrum Christi.

Humilis qui verax, & qui mendax.

Prima ratio, cur Christus dicitur clamans.

Ioann. 3. II. ratio, à proprietatibus clamoris.

Ioann. 5.

Ibidem.

Psal. 49.

Psal. 44.

Mundus qualis aspis.

Psal. 57. Aspides qui mysticè.

Ioan. 3.

Num. 21,

Mundus unde surdus ad vocem, & clamorem Domini. Psal. 68.

Es. 65. & Rom. 10.

Cur vocem potius Satanæ, quàm Christi audiamus sequamurq;. Ioan. 10.

statione atque melodia implentur. Tam fortis autem est iste clamor, ac vehemens, vt mortui animo, siue corpore, vt adolescens viduæ filius atque Lazarus quatrduanus, illum audiant, illique obediãt: *Veniet, inquit, hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei,* id est, Christi Humanitatem, in qua iudicabit, quia Filius hominis est. Clamat deinde Christus, vt homo est, nullo vocis obstaculo præpeditus, quod solum peccatum præstat, quo tamen caruit ipse Christus. Vnde peccatori dixit Deus: *Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* & quæ sequuntur. Habet insuper latera firma Deitatis diffidentis gratiam in labijs suis, nec tamen auditur, ac si in deserto quodã sensili quis clamaret. Adde, quòd mundus, vt aspis furda, cauda sensus, & terra creaturarũ obthurat aures intellectus, ne Christum ad salutem audiat suam: cum tamen esse deberet secus. Et nos tanquam aspides furdæ terra propriæ vilitatis, ac cauda considerationis finis nostri debeamus mundo, & dæmoni, vocibusque Syrenarum, id est, meretricum, siue voluptatum aures occludere, vt serpentis Christi in Cruce exaltati efficiamur membra. Est etiam mundus surdus per obstinationem, quatenus in peccato occalluit: & per auersionem à contemplatione diuinorum, & spiritualiũ à Deo semotus, atque per conuersionem ad creaturas, quibus fruendis vacat, somnolentus redditur: ita vt Christi vox raudi è loco alto crucis tota die clamantis, nostro vitio non audiat, nec doceat, nec moueat nos, cum tamen non propter se, sed propter nos suauissimo atque intento clamore per se, & per omnia ad nos loquatur, ne viam deserti errantes, in foueas peccatorũ precipitemur: vnde & à bestijs dæmonum deuorèmur: vt quæ deducamur ad patriam, atque interim pascamur, atque recreemur, cum tamen ad vocem Satanæ contrariam intenti simus, quam statim sequimur, quia non sumus o-

ues Christi, quem vt alienum fugimus. Quemadmodum Adam dixit: *Vocem tuam, Domine, audiui in Paradiso, & timui, eo quòd nudus essem, & abscondi me:* & populus Israël: *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Et ad pseudopphetas Israëlità illi dicebant: *Loquimini nobis placentia, videte nobis errores.* Remedium itaque foret, vt in aurem fidei impetremus, qua vitia aurium nostrarum curentur, & verbum Dei cum gustu, fructuque audiamus, ne Christus audire se tandem ab inuitis faciat, cum dicet: *Ite maledicti in ignem aeternum, &c.* Qui autem aures suas accommodare verbo Dei consuevit, impetrabit & ipse vt Deus aures suas ad deprecationem suam inclinet, illamque exaudiat. Vnde Propheta dixit: *Audi, Domine, vocem Iudæ,* id est, confidentis partim suam infirmitatem, & peccata, partim verò Dei excellentiam, eiusque beneficentiam. Vocè autem non obedientis minimè audire dignatur, quasi lógè esset, vel dormiret, vel furdis auribus laboraret, vel caneret Canticum Agni, vt pote alijs rebus intentus, iuxta illud: *Tunc inuocabunt me, & ego non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me.* *Dirigite viam Domini.* Ecce quid illa vox clamaret, vel qualis vox esset Ioannis. Moses ergo, atque Prophetæ, docebant viam legis, sed lógam, ac sinuosam, nihilque ad perfectum adducentem: & per eam non intrabat Christus ad animas hominũ sanctificandas: ideò opus erat alia via: atque hæc, quod ad interna attinet, pœnitentia est, quæ fidem includit: quantum ad externaverò, Sacramentum est Baptismi, quo Christus primò ingrediatur ad nos: sicut Confessionis Sacramentum, vt per illud, si expulsus fuerat, redire ad nos valeat. *Dirigite ergo, inquit, viam Domini,* id est, rectam facite, vt à vobis fieri potest, ratione Deo adiuta dirigendo voluntatem ad credendum, & amore prosequendum Christum, eumque vt Messiam acceptandum.

Gen. 3.

Exod. 20.

Esa. 30.

Aures quomodo nostras, & aurium purgabitur, Christi vocem & clamorẽt audire valeamus.

Matth. 25.

Cuius vocẽ Iudæ Domini n° exaudiat. Deut. 33.

Quos minimè Deus exaudire dignetur.

Apocal. 14.

Prou. 1.

Aliter Moses atq; Prophetæ, aliter Præcursor Ioannes direxit viam Domini.

Heb. 7.

Quæ sit via Domini.

Vti nos viam Domini dirigamus.

Ioan. 14.

Judei ne Ioanni credere debuerint Esaiæ de se testimonium proferenti. Esai. 40.

Dirigite ergo viam, quia via distorta est ad errores, & concupiscetias, externaque similia: nam Christus quia sua est via, non deerit, quã primum sua instituens Sacramenta salutaria. *Viam*, inquit, *Domini*: quia Dominus est in via, & viator. *Sicut dixit Esaias Propheta*, id est, sicut de me scripsit. Quod si quis objiceret Ioanni, minimè de se locum illum Esaiæ intelligendum: respondemus, illos debuisse credere Ioanni, eo quod parati erant credere, imò tribuere il limulto maiora, cum Messiam eum esse existimarent. Vita quippe singularis, & quam omnes admirabantur, & suspiciebant, & diuina inspiratio omnium Iudeorum mentes afflauerat, illum esse magnum aliquem, & insignem Prophetam Dei: debebant ergo ei fidem habere, cum ipse longè minora de se sentiret, quam illi putabant. Quod si quidam illorum non crediderunt, ex malitia propria id processit, quæ ob id non promeruit minorem probationem.

Aduertendum est autem, hæreticos nostri seculi maximè peccare: nam dum à nobis vrgentur, vt declarent signa suæ legitimæ vocationis, & missionis ad docendum, statim se Ioannis exemplo, qui discessit à Templo, & Sacerdotum obedientia, & legis ceremonijs, tuentur, & se à Deo extraordinaria potestate missos ad docendum, vt possint dicere: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus*. Sed profectò & sibi ipsis, & alijs imponunt Hæretici: nam falsum est, vel Ioannem non habuisse certissima suæ missionis testimonia, vel ipsos à Deo quoquomodo missos. Primum de Ioanne ex eo ostendo, quia ille verè missus à Deo dicitur, & factum verbum Domini super eum esse: debebat ergo baptizare, & prædicare neglecta etiam principum Synagogæ autoritate: quam Deus tot dotibus illustrauit, vt omnium admiratione, & gratiam erga se concitauerit. Nec verum est, Ioannem neglexisse in docendo eorum qui præerant Synagogæ, auctoritatem: sed bona illorum pæces, in

Act. 5.

Quam falsa, & ridicula hæretici proferant signa suæ ad docendum missionis. Ioan. 1.

Luc. 3.

Ioannes Baptista à quo fuerit missus

suò ministerio versatus est, & testimonio Esaiæ confirmavit suam à Deo missionem, & Malachiæ, & huc referenda miracula conceptionis, natiuitatis, & vitæ in eremo cum tanta sanctitate exactæ, si tamen contigit, vt illi quoquomodo nouerint ipsum fuisse filium Zachariæ, vt quidam opinantur, profectò ex hæreditaria possessione, vt pote sacerdotis filio, ius illi docendi competeat, & verbum Dei disseminandi: & præterea ab omnibus bonis eum audientibus, & non oppugnantibus tacite confirmata est eius autoritas, & ministerium. Vnde interrogatus quis esset, cum se Esaiæ testimonio defendisset, omnes acquieuerunt, & ita ostendit vocationem suam immediate à Deo profectam fuisse. Quod etiam re ipsa monstrauit: quia Ioanni Christum prædicanti, & mirabiliter commendanti, & dicenti: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, pepercerunt, nec vilo modo eius verbis offensi sunt, aut baptismo scadalizati, quòd Iudei in vsu multa haberent baptismata, & legissent Prophetas de aqua munda prophetantes: *Effundam*, inquit Ezechiel, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*: & Zacharias: *In die illa erit Fons patens domui David, & omnibus habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris, & mestructa*. Habuit ergo Ioannes inuisita & idonea suæ legationis argumenta. At contra nouelli magistri immediata Dei vocatione carent, cum nullum eius rei illustre signum possint adferre, cum tamen noua, & contraria his, quæ tota Ecclesia ad credendum tradiderit, doceant, nec vllam Scripturam ex veterum Patrum doctrina intellectam, quæ ad nos hæctenus peruenerit, producant, cum ipsi quasi de suis inuentis gloriètur: nec vitam sanctam, aut probatos mores adferant, quia summè distant ab illis Helix, & Ioannis, & Apostolorum. Imò plures extiterunt Hæretici, qui plausibiliores Scripturæ locos pro sua tuenda sententia attulerint; & alij vitam habuerint minus

Esai. 40. Malach. 3. Matth. 3.

Luc. 1.

Eius autoritas vnde penderet.

Ioan. 1.

Mar. 7.

Ezech. 36.

Zacha. 13.

Hæreticos immediatam Dei vocationem non habere.

infa-

Cathari, Eucharistia, & Apostolici vn de dicit. Beza impurissimus, & seditiosus nostri seculi scriptor.

Hæreticis missione quoque mediata deesse.

Ioan. 10. Hierony. in cap. 1. epist. ad Gal. 10. 9.

Aug. in dialogo ad Orosum, quasi. 64. tom. 1. Luc. 6. Gal. 1.

infamiae expositam, vt Cathari, Eucharistia, Apostolici, qui a vitæ puritate, & orationis frequentia, & Apostolorum imitatione ita nominati sunt. Et tamen Beza libro Gallico de defensione disciplinae Ecclesiasticæ producit pro idoneo vocationis suæ extraordinariæ miraculo & testimonio habendam esse puritatem vitæ, & innocentiam: qui tamen impurissimè vixit, & turbulentissima dissidia, & sanguinaria in Gallia excitauit.

Missione quoque mediata destituuntur, ne se per ostium ingressos valeant ostendere, cum sint ab Ecclesia eiusce rei gratia excommunicati, & eorum congregationes anathematis mucrone percussæ, eorum libri, vt impij, prohibiti, atque ad ignem damnati. Cumque B. Hieronymus, & Augustinus varia Apostolorum genera recenseant, nempe quosdam, qui nec ab hominibus, neque per homines, vt constat de Prophetis, & Apostolis, & præcipuè de Paulo, alios à Deo quidem, sed per homines, vt Iosue filius Naue per Moy-

se à Deo est vocatus ad populi principatum; Alios verò ab homine quidem, sed non à Deo, vt qui hominum fauore, & studio sunt: Denique alios nec à Deo, nec per homines, sed per semetipsum fuisse missos, vt pseudo-prophetas, & pseudopostolos: nouatores tantam ad hunc vltimum gradum pertinere inueniuntur, qui nec missi, nec ordinati se ipsos obtrudunt pastores, & ministros, qui Ecclesiam, & eius ritus, & præcepta conculant: & tamen, vel Lutheri teste, Deus non fortunat labores eorum, qui non sunt vocati. Et quantum quædam salutaria adferant, nihil tamen edificat. Imitemur ergo Ioannem, atque eius exemplo humiliemur coram Domino, voces nos Verbi agnoscentes, & Christum tanquam Echoresonantes, ac in solitudine vitæ, modoque illum reddentes, vt ita nos Pater cælestis agnoscat tanquam fratres, & membra vni geniti Filij sui Iesu Christi Domini nostri, qui cum eodem Patre & Spiritu Sancto semper viuit & regnat, in secula seculorum, Amen.

Gradus Apostolorum triplex secundum Hieronymum & Augustinum. Deut. vlt. Hæreticorum labores cur Deus non fortunet, vel teste Lutheri in cap. 1. epist. ad Gal.

TRACTATUS XVI.

In illa verba: *Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis, & interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas. si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta? Respondit eis Ioannes, dicens, Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, &c.*

Pharisei secundo cur interrogauerint Ioannem: Quid ergo baptizas, &c.

ACTENVS Ioannes interrogatus cuius esset autoritatis, quo munere fugeretur, respondit, tum quid non esset, tum quid esset. Sed hoc respo-

so, qui missi erant legati, haud contenti, eum amplius vrgent, vt responsum planiorè ac manifestiorem eliciant: vnde factum est, vt apertius de Christo perhibuerit testimonium Ioannes: nam hæctenus rectè,

&

Pharisæi quales, & quomodo Ioannem interrogauerint.

Lnc. 7.

Quos inter sint iurgia.

Pharisæorum arrogantia.

Eorundem cæcitas, & inficitia.

Vnde illi baptisum Christi cognouerint.

Ezech. 36.

& suboscure de Christo fuerat locutus. Verum Euagelista in primis declarat qui essent legati illi, & subdit: Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Nam Sacerdotes & Leuite poterant simul esse religione, sectave Pharisæi, quemadmodum modò apud nos multi religiosi sunt sacerdotes. Innuit autem, illos superbos esse & inuidos Ioanni, quem tantus populus, Pharisæis relictis, & acri oratione ab eo obiurgatis, sequebatur: ideò illi minimè in Ioannem credebant, & animo calumniandi venerant, tametsi à Iudæis missi essent, non autem animo disseminandi contentionem & discordiam inter eum, & Iesum: vt existimant quidam: quoniam tunc Iesus ignotus erat: nec voluntate accesserunt obedientiam præstandi Ioanni potius, quàm Iesu, ob eandem rationem: tum quia inter pares semper sunt iurgia. Quia ergo tales erant, qui missi fuerant, ad infringendam eorum astutiam, tantum ad interrogata eis fuit respondendum, mysteriaque cetera occultanda. Quare vltimum verbum illi non intellexerunt, in quo sita erat responsio: ob id dixerunt: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Et quidem sine commissione hæc de suo videntur dixisse. Nam missi tantum erant, vt interrogarent: Tu quis es? non quo quærent: Cur baptizas? Estque sensus: Nullus qui istis viris sanctis atque Prophetis minor sit, baptizare debet, quia non habet potestatem à Deo. Sed non intelligebant cæci, quòd Ioannes erat missus vt vox. Propheta quippe remotus, & longè vaticinans, non debebat, nec poterat baptizare, cum nondum esset Christus in via. Helias etiam nequaquam baptizauit, alioqui præcurreret iudicem, non redemptorem. Christus non debebat baptizare in aqua tantum, vt explicat Ioannes: ergo id erat vocis, non Christi Verbi, vel Helias, vel Prophetæ. Subolse cisse autem videntur Iudæi, quòd Christus debebat baptizare, iuxta illud Ezechielis:

Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatis vestris: & illud aliud Zachariæ: Erit, inquit, Fons patens domus David, & inhabitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris & menstrua. Tunc enim non erant tam deprauati, vt hæc non intelligerent: imò par erat, vt conditiones venturi Messias notas compertasque haberent, quo tum meritò reciperent.

Respondit eis Ioannes, dicens, Ego baptizo in aqua, id est, Meus baptismus ad lauandum corpus tantum se extendit, quia ego purus homo sum: vt homo agnoscens se pultuerem, agat pœnitentiam de peccato suo, disponaturque ad Dei, hominisque baptismum, qui lauabit spiritu suo spiritum humanum, & aqua corpus: qui quidè baptismus, quod attinet ad sexum, tempus, & gentem, generalior erit & facilius quàm circumcisio. Ego etiam solus: nò enim alius baptizabat præter Ioannem: ideò mirabantur discipuli Ioannis de Christi baptisate, quod per discipulos suos exercebat. Neque habuit potestatem committendi alijs, vt baptizarent: nec quenquam obligabat quia nulla lex lata de illo extat: & solum Iudæis, quibus prædicabat, baptismi remedium adhibebat. Gentes enim nihil de Messia audierant. Nec baptizabat paruulos Ioannes, sed exeuntes in desertum tantum, valentesque pœnitere & confiteri peccata, atque assuesieri per hunc baptismum ad illum Christi, ac intelligere illud esse alterius symbolum. Et rectè ait de presenti, Baptizo: nam paruo tempore durauit, & ad summum vsque ad id temporis, quo Ioannes in carcerem coniectus est: atque in baptismo peculiariter populum de Christo docebat, ad què ob rei nouitatem plures concurrebant, quàm si solum prædicasset: maxime quia Ioannes nò discurrebat, vt posset frequentiori hominum coronæ Christum ostendere: In aqua, ait, solù, vt faciam candidatos ad baptismum Christi in spiritu: Hic est, inquit, qui

Zach. 13.

Quid significet Ioannes dicens, Ego baptizo vos in aqua, &c. Gen. 3.

Ioan. 4. Ioannis potestas quam restricauit dem impotètia baptismi.

Matth. 3.

Cur dicat de presenti, Ego baptizo.

Quare in aqua Ioannes baptizaret.

bapti-

Matth. 3.

Act. 19.

Quid sit, medius autem vestrum stetit, &c.

B. Cyprian. li. 1. c. 12.

Ambros. li. 1. de Cain & Abel. c. 8. in fin. 10. 4.

Deut. 18. Medius cur stare dicitur Iesus.

Matth. 3.

Quando testimonium hoc de Christo tulerit Ioannes.

Ioan. 1.

Stare cur Christus dicitur.

baptizat in Spiritu sancto, Et, Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. Ioannes autem non conferebat Spiritum, aliàs superflueret Christi baptismus: baptizatiq; à Ioanne, haud deberent rebaptizari: quemadmodum est factum Actuum 19. Finis enim, & viæ ad illum, nequaquam simul incidunt.

Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. In primis quòd ad rationem Grammaticæ attinet, verbum Stetit, pro præsentis accipitur, id est, Stat: & ita legit Cypr. còtra Iudæos: & Ambr. Medius vestrū stat. Ea enim est natura illius temporis, quod Græcè dicitur ἀόριστος, & ita interdum vsurpatur. Videturque Ioannes alludere ad verba Moyse, quibus Messias promittitur, cum ait: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem sui. Dicitur autem medius inter Iudæos, quòd communem vitam ageret Deus & homo, Dei, & hominum mediator, ad reconciliandum homines inuicem cum Deo, & cum Angelis, in medio Ecclesiæ existens, medium cordis, mediumque virtutum amans: qui secundum Deitatem in medio est diuinarum Personarum, in medio item omnium rerum, atque adeò in medijs Scripturis ipsis. Medius etiam, quia sæpe veniebat ad audiendum Ioannem inter alios, ad quem rursus vt baptismum susciperet, venit. Et sic hoc testimonium accidit ante Christi prædicationem: ideò dixit, Qui post me venturus est. Fuit tamen post Christi baptismum, quia iam Ioannes nouerat ipsum: aliàs non diceret: Quem vos nescitis, distinguendo se ab eis, qui illum ignorabant: & quia statim à baptismo Christus in desertum secessit. Restat igitur, vt post reditum à deserto hoc tulerit testimonium Baptista. Vnde paulò post dicitur: Altera die, (siue, postera die) eum vidit, & monstrauit, aitque se vidisse columbam.

Dicitur autem Christus stare, eo quòd nunquam ceciderit, cum reliqui omnes ex se ipsis iaceant, nec nisi erecti ab eo, & suscitati stare

possint. Quem vos nescitis. Illum enim totum Deum, & hominem vos, qui carnales estis, & nil nisi mundana videtis, & sapitis, peccatis vestris ineptiores vos quotidie ad eius cognitionem redditis: aliàs enim exultaretis præ lætitia.

Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est. Id est, vt exposuimus alio tractatu, prælatus est mihi in prædestinatione Dei, etiam vt homo est: quemadmodum Adam in paradiso præfectus est bestijs vniuersis. Ac dicitur venturus post se, qui iam venerat, quia post vincula Ioannis publicè prædicare cœpit, & mundi doctor apparere. Etsi possit dici venturus, quòd in die Palmarum vt Rex ingressus sit in Ierusalem. Cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti. Nimirum quia ille Deus est, & quatenus homo, caput est, non vt membrum minus toto corpore, sicut Deus non est vniuersi pars. Ideò reuera quibus hominum ex se, vel ad minimū obsequium ei præstandum indignus est. Et modus est loquendi: nec enim Christus, qui vsum calceamentorum Apostolis interdixit, & cuius pedes à peccatrice primùm, deinde à sancta iam fœmina, Maria soreore Martiæ vncti sunt vnguento, & qui omnem humilitatem pro nobis assumpsit, calceos portauit. Non videtur etiam quòd Christus euangelizaturus calceos reliquerit: quia videtur inconstantia, & simulatio, & illorum est tantum, qui de integro vident aliquem nouum viuendi modum sibi conuenire. Matthæus autem respiciens potius ad sensum, quàm ad verba, dixit: Non sum dignus calceamenta portare. Videbat etiam spiritu prædicationem Euangelicam per Apostolos in totum orbem diffundendam, & mortem suam non diu proferendam: idcirco se indignum putabat, qui denuntiaret orbis toti mysterium vnionis hypostaticæ. Illa etenim tanquam corrigia ligat omnia: soluitur autem fide hinc, postea vero visione beata. Non erat quoque dignus, vt acciperet spòsam

Quare Iudæi, vt inquit Ioannes, Christum nesciebant.

Quid item illud: Ante me factus est.

Gen. 1.

Christus quomodo venturus post Ioannem dicitur, qui iam venerat.

Matth. 2 1.

Christi solvere corrigiam calceamenti cur Ioannes indignus.

Matth. 10.

Lnc. 7.

Christum calceis minime vsum fuisse, vnde probabiliter constat.

Si calceis minime Christus utebatur, quorsum hæc de calceamentis inducta translatio.

Matth. 3.

Quid corrigia calceamenti Christi significet.

1. Cor. 13.

eius

Ioan. 3.
Deut. 25.
& Matth.
22.
Rom. 6.
Cyril. li. ii.
in Ioan. c.
26. tom. 1.
initio.
Duplex Be-
thania.
Luc. 10.

Hierony. li.
de locis He-
brai. 10. 3.
Idem, ibid.

Bethania
quid sonet,
Bethaniaque
mysticè.

Chryso. ho.
16. in Ioan.
initio, tom.
3. initio.
Bethaboram
quam Betha-
nia legi Chry-
sostomus cur-
malit.

Theophyl.
Euthym.
Orig. to. 8.
Bethabora,
quid.

Luc. 1.
Priscum eius
ctymon.

eius Ecclesiam, tanquam fuscitatu-
rus semen de illa Christo fratri mor-
tuo: Christus enim non moritur.
*Hæc in Bethania facta sunt, ubi erat
Ioannes baptizans.* Ita habent Latini
codices, & Cyrillus Græcus autor
ita legit, & Syriacum Euangelium
apertè nostram probat lectionem.
Distinctaque est ista Bethania ab al-
tera, quæ erat sita in Monte Oliueti,
in qua à Martha, & Maria hospitio
recipiebatur Christus. Quo pacto
duplex est Bethleem, duplex quo-
que Salem, teste Hieronymo: du-
plex item Canà (eòdem teste) altera
in Tribu Ephraim, altera in Tribu
Aser. Vel dicendum est, illum locum
binomium fuisse, & dictum Betha-
niam, atque Bethaboram. Interpre-
tatur autem Bethania, Domus obe-
dientiæ, quæ per fidem Deo non ex-
hibetur, nisi in Ecclesia Dei, in qua
Christus fide suscipitur per Sacra-
menta: & obedientia, quatenus eius
mandata, atque constitutiones Ec-
clesia amplectitur, Sacramenta eius
salubriter etiam recipit.
B. tamen Chrysofostomus super
Ioannem sic habet: *Hæc in Bethania
facta sunt. Quadam autem exemplaria
veriora videntur, in quibus Bethabora
scriptum est. Bethania enim non trans
Iordanem, neque in deserto erat, sed non
longè ab Ierosolymis. Locorum autem a-
lia etiam ratione meminit. Nam cum nò
antiqua, sed quæ paullò antè contigerunt,
esset narraturus, qui aderant, & viderant,
eos testes producit, ex quibus rem certam
innuit.* Hæc ille. Idem etiam annotat
Theophylactus, atque Euthymius,
& ante hos omnes Origenes tomo
8. in Ioannem. Interpretatur autem
Bethabora, Domus præparationis:
quod mirificè congruit officio Ioan-
nis. Ille etenim suo baptismo præpa-
rabat ad Christi baptismum, quippe
qui missus fuerat, ut pararet Domi-
no plebem perfectam. Aliter verò
interpretatur Domus transitus, quòd
in eo esset traiectus Iordanis, & Be-
thania Hebraicè ita scripta ביתאנת
id est, domus naui, quòd ibi nauicu-
la traiceretur Iordanis, idem pror-
sus esset cum domo transitus. Idcir-

cò ibi ob loci frequentiam cœpit
baptizare, quia ibi multa erat homi-
num multitudo, & ad eam ciuitatè
confugit Dominus, declinans Iu-
dæorum furorem, ut dicitur Ioan.
11. Et Iosu. 18. ponitur Bethabora
inter ciuitates Tribus Ben-iamin.
Erat etiam Ioannes medius inter le-
gem significatam in deserto, & gra-
tiam, seu legem Euangelicam, sig-
natam in terra citra Iordanem, cui
legi Euangelicæ similis erat, atque
ad illam disponebat. Quidam non
ineptè existimant, Bethaboram esse
eundem locum, qui Bethabera dicitur
Iudic. 7. nomen ciuitatis à Ge-
deone expugnata, quæ illic ponit-
ur simul cum Iordane, ut hinc B.
Hieronymus libro de locis Hebrai-
cis non Bethaniam, sed Bethaibam
appellat hunc locum, his verbis: *Beth-
aiba trans Iordanem, ubi Ioannes in pæ-
nitentiam baptizabat: vnde & vsque ho-
die plurimi de fratribus, hoc est, de nume-
ro credentium, ibi renasci cupientes, vi-
tali gurgite baptizantur.* Hæc ille. Ex
quo apparet, variè legi olim solitam
hanc dictionem.
Sequitur in textu: *Altera die* (seu,
ut Græca litera habet, *Postera die*)
scilicet quæ consecuta est præceden-
tem, in qua tantum testimonium de
Christo Iudæorum legatis perhi-
buit. Et per singulos dies benedixit
Ioannes Deo, ac profecit, quia nunc
propius Christum demonstrauit:
atque ita non transiit illi dies sine
linea. *Vidit Ioannes Iesum.* Non ocu-
lis externis modò, sed maximè inter-
nis vidit, quia testimonium præce-
denti die exhibitum, accidit penè
in vltimo die, quo Dominus fuit in
deserto: hoc autem, quod nunc per-
hibet in vltimo, ne scilicet alium re-
ciperent Mefsiam pro eo, quem he-
ri laudauerat, illum ostendit. Verùm
quia die superiori dicta acceptiora,
erant de Mefsia in genere, cuius lau-
des & præconia grata Iudæis erant,
difficile tamen erat illa Iesu applica-
re, idèd hæc robustius confirmat. Vi-
dit autem Iesum venientem, non
quidem, ut ab eo baptizaretur, cum
ià esset baptizatus, ut ipse declarat,

Ioannes cur
in Bethania
baptizaret.
Ioan. 11.
Iosu. 18.

Quid deser-
tum, quid ve-
ro terra ci-
tra Iordanè
significet.

Iudic. 7.

B. Hierony.
tom. 3.

Matth. 3.

Altera die
Ioannes qua
dixerit de Ie-
su, Ecce Ag-
nus Dei.

Idè quibus
maximè ocu-
lis Iesum vi-
derit.

Id testimo-
nium de Iesu
cur tulerit
Ioannes.

Vnde veni-
ret Iesus ad
Ioannem.

Matth. 3.
Infra. 4.

Ioan. 3.

De Christi
baptismocur
nullam fece-
rit mentionè
Euangelista.

Iesus quare
venerit ad
Ioannem.

Luc. 1.
Christus cur
agnus nomi-
netur.

II. ratio.

sed è deserto completo ieiunio, vi-
cto, triumphatoque demone. *Ad se,*
vt apud eum manens commode pos-
set ostendi sponsæ suæ. Vnde disci-
puli Ioannis dixerunt: *Rabbi, qui erat
tecum trans Iordanem.* Ex quo colli-
gitur, Christum apud eum diuersa-
tum fuisse: vnde hic bis subditur de-
monstratus. Tacetur autem Christi
baptismus, quem nimirum ab alijs
Euangelistis enarratum Ioannes vi-
derat. Hoc enim est perpetuò ferè
in hoc Euangelista obseruandum,
libenter eum silentio premere, quæ
apud alios intellexerat esse enarrata,
de Christo, nisi cum fortè aliquid
esset addendum. *Et ait,* subiuncta
scilicet verba, quæ satis indicant,
quàm multa videret in Iesu omni
intellectu atq; lingua superiora. Ve-
nit verò ad Ioannem, qui non dis-
currebat, ne eum sequi cogeretur.
Christus: quod fuisset indecens. Ve-
nit ergo primùm, ut vera compro-
barentur eius dicta, nempe, ipse est,
qui post me venturus est. Deinde
ne sponsa erraret, falsum Mefsiam
suscipiendo pro vero. Item ad do-
cendam humilitatem atque studium
audiendi verbum Dei, & charitatem
erga sponsam suam. Atque vt osten-
dat, minimè esse vitiosum, propter
Deum, quantumuis magnum susci-
pere honorem, ac decus.
Ecce. Nullum vnquam aduerbium
rem tantam, tam vtilem, tam nouam
tamque plenam virtute, sapientia, &
bonitate Dei, atque ita opportunè
post externum testimonium, demon-
strauit, ut hoc: & ita loquitur præ
exultatione cordis, ut olim in ventre
matris gaudium mentis saltu indica-
uit: *Agnus Dei,* id est Christus, quate-
nus homo est, Deo vnitus, deitatem
quæ, vt matrem per aduersa, & prof-
pera sequens, & ab ea lac dulcissi-
mum visionis ac fruitionis Dei pro-
se, & pro omnibus membris sugens.
Est autem ἀγνός Græcè idem quod pu-
rus, simplex, innocens, cæcidus, nec
enim venit ad baptismum ut ab eo
sanctificaretur, sed potius ut sancti-
ficaret ipsum. Deinde ob insignem
mansuetudinem, & animi lenitatem

erga Patrem, & erga omnia in se con-
citata, Agnus dicitur. Tertio, hic ag-
nus cibatur totam Ecclesiam triuphan-
tem: *Ecce,* inquit idem Euangelista,
*super montem Sion Agnum stantem, &
cum eo, &c.* Pascit etiam militantem
tuum in Cruce, tum maximè in Eucha-
ristia, & Scripturis: damnatisque om-
nibus hic mansuetus agnus terrori
erit atque formidini: dicent enim:
*Motes, & colles cadite super nos à facie
ira Agni.* Nam qui in primo aduentu
agnus fuit mansuetissimus, in secun-
do efficitur aries cornibus iustitiæ,
ac fortitudinis impios omnes venti-
lans, atque dispergens. Quarto hic
agnus vestit nos tunicis pelliceis pæ-
nitentiæ, vt olim Adam, & Heuam:
præstatque nobis lanam dilectionis
suæ, ex qua contexamus nobis ve-
stem nuptialem charitatis. Quinto,
pascitur hic agnus lacte dulci fidei
nostræ, tenuique cibo operum no-
strorum: ac in se collatas censet elee-
mosynas, quas in pauperes eius cauf-
sa erogamus, ita vt dicat: *Quãdiu feci-
stis vni de his fratribus meis minimis, mi-
hi fecistis.* Sexto, Iudæi olim putabât
Deum placari posse sacrificijs agnorum,
quasi hedera vini symbolum, & non
potius vinum ipsum sedaret sitim.
Ostendit ergo, quòd alia omnia
sacrificia ex se inutilia erant, & tan-
tum vt symbola ad significandum,
atque ad vitandam idolorum cultu-
ram esse præcepta, cum alioqui im-
munda essent propter nidorem, fu-
mum, atque sanguinem. Iudæorum
ergo, atque Gentilium sacrificia per
se Deo accepta non erant, sed hic ag-
nus mundissimus, qui solus eripere
potest à Pharaone, & ab Angelo per-
cutiente, modò fide sanguinis eius
signemur. Hic est etiam iuge illud sa-
crificium, quod quotidie bis immo-
lari præcipitur: quoniã & in Cruce,
& in Eucharistia immolatus, cunctis
fidelibus edendus proponitur.
Septimò, solus Christus ex se ag-
nus est, hoc est, innocens, ac mûdus:
cæteri verò omnes, etiam ipse Ioan-
nes Baptista, hædi sunt, hoc est, pec-
catores, Adæ filij, ac propèsi ex se ad
peccandû: atq; ob hanc causam nõ

III. ratio.
Apocal. 14.

Apoc. 6. &
alibi.
Hier. 11.

III. ratio,
Christus cur
sit agn. Dei.

V. ratio.

Matth. 25.

VI. ratio:

Ad quid Iu-
dæis sacrifi-
cia fuerunt in-
stituta.

Exod. 12.
Num. 28.

VII. ratio.

VIII. ratio.

dixit: Ecce Messias, ecce filius Dei, vel Rex Israël. Octauò, Agnus animal gregale est, nec aspera & prærupta quærens loca, quemadmodum Ioannes, qui austerioris vitæ genus sectatus est, quasi Dei hædus, sicut hic Dei agnus: cuius tamen hædi caro maiori pretio est habita à Iudæis, quam agni. Nam non intelligentes mysterium Dei, murmurantes dicebant: *Quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? unde & multi eorū retrocesserunt.* Nonò, veniebat tunc vt agnus inter lupos ad sermonem Ioannis: qui quidem Ioannes quasi subsellium verbi Dei est in curru Euangeliorum positum. Hoc autem: *Ecce Agnus Dei*, velut gemma quædam, qua Ecclesia, vt eius sponsa, tanquam monili quodam, ac torque ornatur, ac decoratur. Decimò, tenerrimus est agnus ad patiendum, tenerumque ac delicatum corporis Christi temperamentum rectè adūbrat, ad perfectius sacrificium offerendum, quasi diceret Ioannes: Hic est, quem agnus ille Mosaicus adumbrabat. Hic est, quem iuxta vaticinium Esaiæ gratisinam sibi victimam destinauit Dominus ad expianda totius mundi crimina. Hic est adedò charus Deo, ac dilectus, solus vt iram conuertere possit in misericordiam, atque adedò amans salutis humanæ, vt paratus sit pro peccatis, omnium pœnas rependere, ac in se recipere mala nostra, vt nobis conferat dona sua

Ioan. 6.

IX. ratio.

Quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? unde & multi eorū retrocesserunt. Nonò, veniebat tunc vt agnus inter lupos ad sermonem Ioannis: qui quidem Ioannes quasi subsellium verbi Dei est in curru Euangeliorum positum. Hoc autem: *Ecce Agnus Dei*, velut gemma quædam, qua Ecclesia, vt eius sponsa, tanquam monili quodam, ac torque ornatur, ac decoratur. Decimò, tenerrimus est agnus ad patiendum, tenerumque ac delicatum corporis Christi temperamentum rectè adūbrat, ad perfectius sacrificium offerendum, quasi diceret Ioannes: Hic est, quem agnus ille Mosaicus adumbrabat. Hic est, quem iuxta vaticinium Esaiæ gratisinam sibi victimam destinauit Dominus ad expianda totius mundi crimina. Hic est adedò charus Deo, ac dilectus, solus vt iram conuertere possit in misericordiam, atque adedò amans salutis humanæ, vt paratus sit pro peccatis, omnium pœnas rependere, ac in se recipere mala nostra, vt nobis conferat dona sua

Decima.

Dicitur porrò Dei agnus, videlicet Deo vnitus, à Deo nobis donatus, & factus, à Deitate fugens omnium cumulum donorum, non pro se ipso tantum, sed etiam pro omnibus, & singulis eius membris, Deū pastorem in omnibus sequens, ab eo omninopossessus, ostensus à Deo ad sacrificandum, solus Deum placans, & satians, vt gustato hoc cibo benedicat nobis, quemadmodum Isaac filio suo Iacob fecit. A Deo etiam, id est à se ipso oblatus, nec alteri, quam Deo Patri, nec nisi per Spiritum sanctum, vt Apostolus ait. Omnesque, qui eius oblatione fer-

Exo. 12. Esa. 56.

Christus, agnus dicitur cur Dei.

Christi agni in nos beneficia, & virtutes.

Prou. 8. Gen. 22.

Infra 27. & seq.

Heb. 9. Agni quales per Christū effimur.

uantur, agni propter eius spiritum efficiuntur, nimirum innocentes, mansueti, per orationem balantes, Christi pastoris vocem agnoscetes, illam audientes, sequentesque, ac se ipsos quotidie in sacrificium Deo mactantes, adedò, vt Apostolis ipse dixerit: *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Ac vt datur hædis, id est, reprobis maledictio, ita ouibus, atque agnis, id est, electis benedictio. Atque his omnibus de causis merito Dei agnus vocatur Christus Dominus noster.

Ioan. 10. Matth. 10. Infra. 25.

Sequitur: *Ecce qui tollit peccata mundi.* Apertius atque clarius describitur qualis esset agnus, quantæque virtutis, vt pote qui solus existens sine peccato, posset id, quod omnia Veteris Testamenti sacrificia præstare non potuerunt: *Impossibile enim est, vt ait Apostolus, sanguine saurorum & hircorum auferri peccata.* Hoc Sedulius pulchro expressit carmine, dicens:

Agnus Dei, Christus scilicet, quantæ sit virtutis, & potestatis.

Heb. 10.

Sedul.

Mox prædicat, Agnus Ecce Dei veniens peccatum tollere mundi. Tollere cum dicit, quod non habet, hoc mihi tollit.

Ad solū Messiam attinebat peccata remittere.

Atque hoc loco prima est expressa prædicatio remissionis peccatorum exponiturque, quale sit futurum regnum Christi, qualisque eius victoria, ac libertas, necpe spiritualis. Scripturæ autem satis indicant, ad Messiam spectare donum remissionis peccatorū. Sic enim de illo ait Propheta: *Ex vris & iniquitate redimet animas eorum, & alibi, & ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.* Esaias quoque, *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum: & paulò post, Si pauerit, inquit, pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, &c.* Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.

Psal. 71. Psal. 129.

Esa. 53. Ibidem.

Tulit autem non aliquod certum genus peccatorum, nec vnus hominis, aut gentis, verum totius mundi peccata. Vnde in Apocalypsi dicitur Agnus occisus ab origine mundi, eo quod omnia mundi peccata, atque omnium ætatum, sanguine, & virtute huius agni retrotracta sint expiata, ac remissa. Et vt Græcè signifi-

Quæ tollere Christus venerat peccata. Apoc. 13.

Idem Agnus cur dicitur occisus ab origine mundi.

Theophyl. Eathym. Cyprian. Beda apud Thomam in catena B. Thoma, to. 15.

Ambr. tom. 4.

Idem to. 3.

Iren.

Hieron. to. 5.

Orig. to. 2.

Gen. 3.

Rom. 5.

Ibid.

Peccatū originale & personale differunt.

Ezech. 18.

Originalis peccati virtus.

Psal. 50.

Agnus Dei Christus vt tollat peccata mundi.

Inepta quorundam intelligentia.

Heb. 5. & 9. ac sepe alias.

Rom. 6.

nificantius dicitur, vt etiam Theophylactus, & Cyprian. lib. de duplici martyrio, & Beda annotarunt, in singulari profertur, peccatum mundi, quam lectionem Syrum sequitur Euangelium, & Ambrosius in Psalmū. 118. ser. 12. & lib. 1. epist. 11. ad Simplicianum, & lib. 9. epist. 73. ad Clementianum, & iterū epist. 79. ad Irenæum. Iren. etiam lib. 3. c. 11. & Hierony. in c. 65. Ezechiel. ac demum Orig. in Ioannem tom. 5. & 9. nimirum peccatum illud antiquū, quod ex æquo intravit in totum mundum, neque plus in hunc, quam in illum: quo de Apostolus: *Per vnum hominē, inquit, peccatū intravit in mundū.* Illud enim peccatum ab omnibus in Adā perpetrātū, omnium est delictū propter originē naturæ ex Adā: cætera verò delicta omnia, quæ personalia vocantur, peculiaria sunt, & illis tantum propria, qui illa admittunt, nec in alios deriuantur, nisi per consensum, aut imitationem, iuxta illud: *Arima qua peccauerit, ipsa morietur: Filias non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij.* Illud porrò Adæ peccatum neque consensum includit, nec imitationem, vt nostrum sit, nobisque imputetur: sed tanquam radix infecta germinat omnia peccata personalia. Vnde Dauid: *Ecce enim, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: numero multitudinis describens illud delictum, quod omnium sit fons, & causa personalium, nisi Dei gratia deleatur.*

Tollit autem peccata mundi, suo illa in corpore ponens, atque pro eis satisfaciens. Et tollit efficiēter, quatenus Deus est, via autem meriti, satisfactionisque, vt homo est: & per modum sacrificij, quemadmodum se ipsum obtulit Patri pro nobis. Minime autem tollit peccatum, quædam modum carnales existimant, quasi amplius nullum sit futurum peccatum, vel quasi liceat vnique pro sua libidine viuere: sed ita tollit, vt deinceps Deo & iustitiæ viuamus. Et sicut præbuimus membra nostra arma iniquitatis, sic nunc exhibea-

mus membra nostra arma iustitiæ. Tollit verò cum summa sapientia, quæ in primis præparationem exigit nostram, qua sine peccata decenter, ac congruè non condonarentur. Deinde verò vario, ac diuerso modo per varia Sacramenta hanc remissionem donat: & nunc quidem ad originalis, nunc verò ad actualium (vt vocant) criminum, & gratium, nunc autem ad leuium, & venialium deletionē largitur. Quod quia hæretici sponte ignorare voluerunt, idcirco in tenebras errorum densissimas incurrerunt. Vt enim vnus, idemque animus in diuersis organis varios vitæ effectus exerceret: ita Deus per diuersa Sacramenta ad diuersos fructus meritorum Christi gratiam elargitur. Tollit ergo assiduè peccata, exequendo remissionem, tametsi semel in Cruce illam promeruerit: idedò verbo præsentis temporis perpetuus actus designatur. Quoniam verò Ioanni sermo erat cum Iudæis, qui sacrificijs assuevi, aliter quam sacrificio in medium posito peccata expiari non putabant, idcirco agni meminit tollentis peccata.

Mirificè porrò Hæretici in hoc Euangelico verbo offenduntur. Lutherus quidem in Postilla Dominicæ quartæ Aduertus: *agnosce, inquit, hunc agnum, cui peccata tua imposita sunt, vt saluus sis: & salutem certò consecutus es, si poteris credere hanc vocem Ioannis veram, & oculis cordis digitum eius sequi, atque Agnum Dei tua peccata tollentem agnoscere. Plane viceris, salutem nactus, verus es Christianus, dominus peccati, mortis, inferni, & omnium.* Sed Lutherus fucum facit in fidei nomine, vt vanam confirmet fiduciam: quia sectarij omnes veritatis expertes, & à fide, & obedientia alieni, sibi certò persuadent (id est, falsissime putant) se iustos, & sanctos per imputatam iustitiam esse apud Deum, modò Christum fide apprehendant. Et Brentius in Ioannem scribit, hanc vocem esse Euangelij totius epitomen, quia proponitur in illa Christus agnus

Quomodo tollat nostra Christus peccata.

Simile.

Eius dicitur Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit, &c. falsæ & incongruæ Hæreticorum interpretationes constatantur: I. sensus, Lutheri.

Fides hæreticorū inanis, & falsa.

Alter sensus Brentij.

LUC. 3. Præcipuus Ioannis prædicationis labor, ac studium.

Quorū tollat Christus peccata tantummodo.

Tertius, Philippi Melancthonis.

Sanctos Christum Agnū Dei agnosuisse sub ratione sacrificij.

Exod. 12.

I. P. et. 1. Es. 4. 53.

fide amplectendus. Sed non considerarunt isti, quod Ioannes Baptista non tantum fidem in Christum, sed etiam penitentiam, & fructus penitentiae dignos, ab auditoribus, quibus Iesum ostendebat, & verbo, & exemplo suo grauissimo exigebat. Et si veritatem diligimus, Ioannes magis sua prædicatione urgebat penitentiam fructus, & bona opera, quam fidem, ut ostenderet fidem iustificantem in adultis minime sine signis penitentiae, & iustitiae fructibus prodesse. Tollit enim agnus iste peccata penitentiam agentium, & pro peccato satisfacere Deo adnitentium, & legem Dei præstare contententium. Non ergo Christi meritis, aut sanguini agni quicquam derogant nostrae satisfactiones, aut bonorum operum merita, cum tota vis promerendi, atque satisfaciendi dignitas non proficiscatur ex nobis quasi ex nobis, sed à virtute Agni, & ab Spiritu sancto in nobis, & per nos operante.

Vanum quoque Philippi in Ioan. capit. 1. commentum est, ubi Doctores obiurgat nostros, quod agni appellatione metaphoram innocentiae, & patientiae significari dixerint, & non illam, quod similis agno, ut victima sit in Cruce oblatus. Sed primò falsum est, nostros non intellexisse metaphoram sacrificij, cum etiam agnum illum agnouerint, in cuius sanguine tinctis datur egredi de mystica peccati Aegypto, & in eo agnoscant etiam num iuge sacrificium impleri, in eo inquam, oblato in Eucharistia. Deinde rectè applicatur innocentiae, vel mansuetudini: quia Ioannes voluit Iesum ab alijs distinguere, qui refert peccatis ad suum baptismum, ut permundarentur, accedebant: at Christus ut innocens, purus, & nulla indigens ablutione: ut propter eam Petrus eum vocauerit agnum immaculatum. Est etiam mansuetus & patiens, quia quasi agnus coram tondente se obmutuit. Demum Zuinglius asserit in Ioannem capit.

I. hoc verbo, Ecce Agnus Dei, reijci Missam, & omne genus sacrificiorum. Et Calvinus in Antidoto Concilij Tridentini, euerit ait omnes humanas satisfactiones, redemptiones, & piacula. Vides ex quanta luce tenebras, quibus obscurantur, hauriant miseri. Christus ipse ut olim non sustulit sacrificium agni paschalis, vel alias hostias, quæ huius typum, & imaginem gerebant quali prognosticas, ita nec tollit nostram commemoratiuam victimam: imò potius ponit, quia ille in Cruce oblatus agnus idem est omnino, atque ille, qui in mysterio quotidie in Ecclesia immolatur, ac Deo offertur. Non tollit etiam alia nostra sacrificia spiritualia: & ab huius agni sanguine proficiscitur, quicquid in nobis est virtutis ad satisfaciendum coram Deo, aut ad expianda peccata: quia factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

Hic est, de quo dixi. Quia verum, consonantiam habet. Ac rectè ait, & non, alius: Post me venit vir. Christus à conceptione vir erat, quemadmodum dixit Ieremias: Fœmina circumdabit virum, propter sensum perfectum, & virtutem: tempore tamen Ioannis iam ætate vir erat, sensu, atque virtutibus consummatus, & Spiritus masculus, ad quem spectabat desponsare sibi Ecclesiam, illamque nobilitare, atque ditare, filiosque cælestis regni heredes ex ea suscipere. Qui ante me factus est. Vbique Ioannes vtramque in Christo confitetur naturam: cum enim virum nominat, manifestè illum hominem profertur. Erat quippe Christus non simpliciter homo, sed vir, nulla mollitie resolutus, sed omni virtute constans, solidus, & perfectus: virens non tantum natura, sed & gratia, sapientia, & magnificis factis. Quia verò subdit: Ante me factus est: quia prior me erat: diuinam exprimit in eo naturam. Est namque Christus in Dei prædestinatione omnibus creaturis prepositus per hoc quod diuinæ naturæ erat cõiunctus: Et ego nesciebam eum. Hoc addi-

Qualis vir fuerit Christus.

Christus quod sit caput vniuersæ creaturæ, vnde id habeat.

Quartus sensus Caluini.

Heb. 5.

Ierem. 32. Christus vir cur dictus à Ioanne.

Ioan. 3. Apoc. 12.

Qualis vir fuerit Christus.

Christus quod sit caput vniuersæ creaturæ, vnde id habeat.

Ioannes cur dixerit de Christo: Et ego nesciebam eum. Luc. 1.

Id quem admodum verum sit.

Luc. 1. Si Ioannes Iesum nesciebat, quid ei ad conspectum in vtero matris exultauit. 1. Reg. 16.

Brenti. ho. 17. in Ioan.

Brentij solutio, in Ioannem contumeliosa, & blasphema.

Matth. 3.

Triplici ratione confutatur.

Luc. 2.

II. ratio.

dit Ioannes, ne quis suspicaretur ipsum ex fauore, aut propter consanguinitatem tam præclare, atque magnifice de Christo locutum. Maserat videlicet in deserto per tot annos, quo liber & alienus ab omni affectu carnis videretur, ac proinde maioris esset ponderis testimonium eius. Quod verò ait: Ego nesciebam eum: intellige, in persona: nunquam enim eum viderat, nunquam cum eo sermonem contulerat, cum à pueritia in deserto fuisset, procul ab omnibus etiam cognatis.

Quòd verò, adhuc in vtero matris positus, Christum agnouerit presentem, ad cognitionem in spiritu per reuelationem spectat, quam his verbis negare non voluit. Sicut enim Samuel missus vngere Regem ex filijs Isai, sciebat quidem vnum ex ipsis filijs à Deo electum in Regem, nesciebat tamen quis nam, donec à Domino certior redderetur: ad eandem rationem Ioannes sciebat quidem adesse Christum, verum eius non cognoscebat personam. Quare Brentius scribens in Ioannem, contumeliose agit in Ioannem Baptistam: accusat enim illum, quòd vera Dei cognitione destitutus dixerit: Ego nesciebam, scilicet Iesum esse Messiam, ob personæ abiectiōem, & humilitatem, vel quòd non cognouerit, ut publicus testis. Sed Brentius fortasse cogitauit, Ioannem de Iesu quod esset Messias, non nisi leuem aliquam, & coniecturalem cognitionem ex priuata parentum indicatione habuisse, certam autem, & exploratam illi primum accessisse, cum in Christi baptismo ex voce superna didicit Iesum verè esse Messiam, ac Dei Filium, antea verò per triginta annos coniecturalem scientiam. Quod verum esse non potest: quia sic fluctuasset tot annis fides Ioannis, & Simeone esset infelicio, qui expectabat salutare Dei: nec offensus est in Iesu paupere, & abiecto. Ad hæc Ioannes nequaquam in ædibus paternis vixit, ut posset erudiri à parentibus, sed in eremo, vbi ab

Spiritu sancto instructus, fide sublimiori Iesum agnouit verum mundi Seruatorem, ac Dei Filium, etiam ab vtero matris. Ad hæc quomodo hæc possunt congruere illi, qui plusquam Propheta erat, qui non coniecturis, sed certo & indubitato Diuinæ sapientiæ lumine niti solet. Vnde Hilarius rectè dixit: Ioannes ab vtero Prophetans non eguit hac voce: Huc audite. Et paulò ante: Hoc Ioannes, licet non ignarus, audiuit, tamen ad doctrinam nostram paternæ vocis testimonium mittitur: nec hoc sufficit. Euthymius in Ioannem, triplicem tradit Ioanni cognitionem inuisse de Christo. Primam, de visu, quia vidit super eum Spiritum sanctum in specie columbæ, secundam ex auditu vocis paternæ de cælo missæ, tertiam, propheticam, qua prius intus nouerat in Spiritu. Ergo, quod dicitur: Ego nesciebam eum, intellige, de facie, quia conuersatus semper Iesus in Galilæa, sicut Ioannes in deserto Iudææ: ut rectè exponunt Patres, Chryostomus in Matthæum, Cyrillus, & Theophylactus in capit. Ioannis. 1. & Rupertus Tuitien. Ego nesciebam eum, cuius figuræ videlicet, vel habitus esset, vbi, vel quibuscum hominibus habitaret. Verba Ruperti hæc sunt: Et ut purum esse ostendat testimonium ab omni humano fauore, vel gratia; Et ego, inquit, nesciebam eum. Ac si aperte dicat; Cur me estimas gratia; vel humano fauore conductum, hoc illi perhibere testimonium? Ego nesciebam illum, quippe qui cum in deserto anachoreta essem, nullam antebac habueram cum illo conuersationem, nullumque colloquium. Theophylactus verò etiam ex his verbis dicit, quòd miracula pueritiæ Christi conficta sint, & mendacia composita ab his, qui deridere voluerunt mysterium. Nam si fuissent vera, quomodo ignotus fuisset Dominus, qui hæc faciebat? Neutiquam enim verisimile fuerit non fuisse celebrem eum, qui talia faciebat miracula.

Sed ut manifestetur in Israël, propter eam veni ego in aqua baptizans. Ob rem

Supra, 1.

II. ratio.

Matth. 11.

Hilar. lib. 6. de Trinitate.

Matth. 11.

Euthym. in Ioan. c. 1.

Triplicem Ioannes habuit cognitionem de Christo.

Chrysf. ho. 10. in Matthæum. to. 2.

Cyrl. li. 2. in Ioan. c. 3. tom. 2.

Theoph. ibidem.

Ruper. Tuitien. ibid.

Ioannis de Christo testimonium purum fuerit ac syncerum.

Theophyl.

Quid de miraculis pueritiæ Christi scitendū sit, teste Theophylacto.

Ioannes, vt Christu manifestaret in Israél, cur in aqua baptizaret.

Act. 19.

Quoties Christus fuerit ostensus.

Ioan. 1.

Matth. 3. Ioan. 1.

Ioannis Sacramenta quid prestarent tatum.

Ex duobus Christus in notescit nobis, vt & Ioan. ni.

Ioannis testimoniu cur fide dignissimum.

Esa. 40. Malach. 3.

enim nouam, qua vtilē putabant, plures cōcurrerant ad baptismum, quā ad prædicationem. Ioannes autē peculiari sermone instruebat eos, & forma ipsa baptismi, quę in eum, qui venturus esset post ipsum, credendum admonebat. Deniq; ad se baptizantem cū accessisset Iesus, toti populo pluries est ostensus. Et primò quidem in Israél, quia Ioannes Gentibus nō prædicabat: postea autem in toto mundo, quia currus Euangelicę doctrinę per totum orbem circumlatus, pro fede habet Ioannis verba, vt verè de illo sit dictum: *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Propterea, inquit, ego veni solus vsque ad carcerem baptizans in aqua sola, vt ego in baptismo eum agnoscerem, atque illum cognitum alijs manifestum redderem. Vt ita Christus Dominus testimonium acciperet, infernè quidem à Ioanne, superne verò à Patre, ac Spiritu sancto, qui in specie columbę mansit super eum. Assue faciebat etiam, & præparabat per Sacramenta sua, quę minimè iustificabant, ad Christum, & eius Sacramenta, quę sanctificationem, atque reconciliationem cum Deo adferunt, adducebat.

Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens. Cū dicta in genere de Messię laudibus libenter amplecterentur Iudæi, non patiebantur tamen illa pauperi Iesu Christo, & humili applicari: quo factum est, vt robustius illa roboraret Ioannes. Ex duobus autem Christum cognouit: ex signo scilicet, & Verbo Dei. His enim symbolis & nos Christum agnoscimus: nemo etenim potest Christum agnoscere, nisi datum ei sit desuper. Et Ioannes quidem testis idoneus erat, & omnibus ornamentis præditus, vt testimonium eius fide apprehenderetur. Erat enim in primis ab Esaia, atque Malachia prænuntiatus, à Iudæis tanto in pretio habitus, vt existimaretur Messias; sanctissimam, austeramque vitam agens, testificans sine carnis affe-

ctu, quod Iesus probabat miraculis, & scripturis sanctis, cū diceret: Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illę sunt quę testimonium perhibent de me: & quod rursus Pater sua voce de cœlo testatus est. Vnde propter Ioannem duo ex discipulis eius Ioan. 1. & multi Ioan. 10. crediderunt in Iesum. Ad probandum autem in iure, præstat haberi idoneum testem, licet quis non sit, quàm esse, & non haberi: *Quia vidi Spiritum sanctum descendente quasi columbam de cœlo.* In Christi baptismo, quod nostri exemplar, & forma est, conueniens fuit Spiritum sanctum in specie columbę descendere. Primùm quidem, vt Christus cognosceretur à Ioanne in persona, & de facie cognitione sensibili, quem antea spiritali tantum per fidem nouerat. Deinde, vt agnosceretur ab eo is, qui baptizat in Spiritu sancto, & igni. Tertiò, vt sanctissimus Christus Patrem, à quo procedit, clarificans, ab Spiritu sancto à se procedente clarificaretur: quemadmodum ipse dixit: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: & quę ventura sunt, annuntiabit vobis.*

Apparuit autem Spiritus sanctus in specie integri animalis: quia tota plenitudo donorum Sancti spiritus, quibus instar columbę homo redditur candidus, scilicet, simplex, & fecundus, in eo resedit, (vt ex capit. 11. Esaie constat) non autem in specie partiū animantis, vt ignearum linguarum, quia Christus cū baptizatus est, non egebat sapientia, nec feruore ad prædicandum, quemadmodum Apostoli, sed mansuetudine & animi lenitate vti debebat aduersus nos. Nec apparuit in flatu, vt cū Christus insuflauit in Apostolos: neque in loquela linguarum, vt ijs, qui erant ab Apostolis baptizati, de quibus Act. 8. ac 19. quia vt Apostoli acceperunt expressius ac manifestius signum Spiritus in linguis igneis, cū colūne essent Ecclesię, quos putabant musto ebrios: ita si Christus Spiritum san-

Ioan. 5.

Matth. 3.

Ioan. 1.

Infra. 10.

Quis testis in iure sit aptior ad probandum.

Cur conueniens fuerit Spiritu sanctum in specie columbę descendere.

II. ratio.

Matth. 3.

III. ratio.

Ioan. 16.

Quare Spiritus sanctus in specie columbę, integri scilicet animalis, apparuerit. Esa. 11.

II. atlo.

Act. 2.

III. ratio.

Ioan. 20.

ctum

Saul quomodo propheta.

1. Reg. 19.

III. ratio, à proprietatibus colubę.

V. ratio ab eisdem.

Gen. 8.

Quid, Spiritum sanctum de cœlo descendere super Christu.

Gen. 19.

Exod. 19. Spiritus sanctus quare quasi columba dicitur descendisse.

Gen. 8.

ctum accepisse eo modo quo ceteri, putarent fortasse vel didicisse ab alio, vel ebrium, aut arreptitium esse, quemadmodum Saul, qui propheta, vt dicitur. 1. Reg. 19. hoc est, dicebat & canebat quædam magna, quę antea nesciebat, vt Prophetę. Quartò, vt significaretur in nostro baptismo dari Spiritum sanctu, atque eius vniuersa dona: nempe sapientiam, qua resideamus iuxta flueta factę Scripturę: scientiam, bona, & optima grana ex disciplinis & scriptis Philosophorum feligentē: consilium, quo malos tanquam pullos corui dæmonis, nutriamus: intellectum, ad non lacerandam veritatē: pietatem, felle iracundię quę ducit in præcipitium, carentem: fortitudinem ex nidificandi studio in foraminibus petre, contra carnis imbecillitatem: timorem, gemebundos, atque ad cœlum semper suspirantes facientem. Quintò, remissio peccatorum, & vnitas cum Ecclesia, quam habemus per baptismum, apte significatur in animante, quę Noë viro iusto, post dituuium obrulit pacem, & socialis est, charitatem diligens. Est etiam fecunditate prædita: & Spiritus sanctus in baptismo efficit simplices, Israëlitæ sine dolo, fecundiores gratia sua, quàm Liam; gemetes per orationem, & pœnitentiam, ac cautos prudentesq;.

Quasi columbam. Quoniam multa de hac re apud Matthæum diximus, vera ne esset, ac viua columba; an fictitia & mortua, non est quod iteru hęc eadem de re fusiorum sermonē texamus: tantum illud admonemus, Spiritum hoc loco descendisse, nihil esse aliud, quàm presentiam suam signo exteriori declarasse: quo modo descendisse fertur Dominus in subuersione Sodomorum, & in datione Legis. Dicitur etiam, *Quasi columbam*, ne quis suspicetur malum aliquid fuisse spiritum. Vt enim Noë binas aues longè inter se natura dissimiles ac penè contrarias atque inimicas ex arca emisit, coruum scilicet & columbã: ita in Ecclesia duo sunt genera spirituum, malorum scilicet,

& bonorum. Qui ergo gloriatur de spiritu, illud in primis perspiciat, coruo ne, an columbę similis existat. Si spiritus tuus ad immunditiã, rapacitatem, contentionem, te ducit trahitve, non es columba, sed coruus. Et vt in columba Ecclesia Sanctorum, ita in coruo malignantium Ecclesia representatur. Vbi verò coruini mores sunt, ibi nihil minus quàm Ecclesia Christi est. Vbi sunt qui se ipsos segregant ab Christi Ecclesia: & ab itis alij rursus segregant se se: animales, spiritum nō habentes, vt fecerunt Hæretici omni tempore, sed maximè nostro. Nam Lutherus primus se ab Ecclesia seiuixit: ab illoque rursus Anabaptistę, & Sacramentarij, atque adeò fœdę alię & ignobiles sectę, minimè ad Ecclesiam Christi spectant, in Ecclesia malignantium sunt, veluti corui.

Et mansit super eum. Accipiunt quidem & alij Spiritum sanctum: verum in ipso Christo semper mansit, & manet. Alij etenim aut exinguetes, aut contrisantes Spiritum sanctu Dei, illum à se expellunt: quanquã in Ecclesia Dei Catholica Spiritus factus nunquã abijt: adest enim siue per charitatem, quia semper sunt aliqua membra viua: siue per dogmatu fidei puritatem, atque legitimam Sacramentorum administrationem: siue per iugem assistentiam ad Ecclesię Prælatos, Pastoresve, iuxta verbum Domini dicentis: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum.*

Et ego nesciebã eum. Repetit quod supra dixerat ad maiorem declarationē. Ex quo verbo, vt Theophylactus ex Chrysostomo producit, miracula, quę in Christi infantia, siue pueritia feruntur, non sunt vera. Nã si à puero miracula edidisset, nō eū Ioannes ignorasset vtique: nec indignisset præcurfore, qui illum alijs divulgaret ac patefaceret.

Porrò eorum verborum in primis non est sensus: Nesciebam eum habere talem potestatem instituēdi Sacramenta, dandique illis efficaciam ex vi sanguinis & mortis ipsius; attingendi

Qui columbę sint, qui corui.

Psal. 25.

Corui Hæreticorū mores.

Spiritus factus aliter sit per Christu, aliter super nos manet.

1. Thess. 5.

Ephes. 4.

Idem vt maneat semper in Ecclesia.

Ioan. 14.

Denuò cur Ioannes dicit: Et ego nesciebã eum. Theophyl.

Primus sensus coruū verborum, qui reijcitur.

gendi

gendi effectum Baptismi, dispensatoricęque, vt ita dicam, faciendi quod initio primitiuę Ecclesię faciebat; nempe vt Baptismus in nomine Iesu esset validus. Nō est ergo sensus, quod nesciret Ioannes, Iesum habere potestatem excellentię in Baptizando, id est, conferendi effectū Sacramenti sine Sacramento, etiam si nosset eum Dominum esse, & Messiam: vt Augustinus exponit. Tūm quia si sciret, illum esse Messiam, subinde Deum atque hominem esse, & ex consequenti tali potestate præditum, nouisset. At primūm minimē ignorabat, qui dicebat: *Post me venit vir, qui ante me factus est; & rursus: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Ergo nec secundum ignorabat. Tū deinde, quia hoc non est nescire eū: tum quod dixit: *Sed vt manifestetur in Israël, propterea ego veni in aqua baptizans.* Quia ergo declaratio Iesu à Ioanne facta, fuit personalis, igitur & ignoratio. Etenim ante hoc declarata erat Christi potestas baptizandi in Spiritu sancto, & igni. Et litera satis indicat, quod sciebat Ioannes aliquem batizare in Spiritu sancto. Ergo quod ignorabat, tantū spectabat ad personā. Sūt alij rursus, qui aiunt, nō agnouisse Messiam, & quod ex conuersatione & colloquio existimabat Iesum bonum esse: idcirco dixit: *Ego à te debeo baptizari.* Sed hoc sustineri nequit: quia hoc esset in præiudicium officij præcursoris: & ipse de Messia tantūm aiebat: *Venit fortior post me.* Et si nesciret Christum Messiam, ac baptizatorē in spiritu, nequaquam dixisset: *Ego à te debeo baptizari.* Præterea, non videtur rationi consonum, quod habuerit reuelationē Dei ante Baptismum, quod esset sanctus; ex columba verò agnouisse eū Messias: quoniam ex illo poterat cognoscere eū Messiam: etsi sanctum illum tantūm cognosceret, non refutaret eum baptizare. Existimant Episcopus Abulensis & Caietanus, vt hanc controuersiam dissoluant, Ioannem bis vidisse columbam, nempe ante & post baptismum. Ait enim Abulensis nō

esse inconueniēs, Deum duabus reuelationibus præstitisse, quod vna potuisset: sicut de curatione cæci nati, qui tum in linitione luti, tum lotione apud aquas Siloë curatus est. At hoc est diuinare: & sine necessitate non fieret bis idem signum.

Probabilius ergo videtur, quod supra ex Chrysolomō attulimus, quod quando demonstratus fuit illi à Deo is, super quem descensura erat colūba, in sua effigie monstratus ei fuerit, vt ante columbam eum agnosceret: quod verò nesciret eum, intelligitur de facie, & familiariter: postea verò columba descendente tum confirmatus est, & ipse, & alij, quibus Christus propalandus erat.

Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritū descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Id est, Qui in baptismo suo Spiritū sanctum ad remissionem peccatorū ac regenerationem, diuersarum ornamenta gratiarū confert: vnde & baptismus, lauacrum regenerationis ab Apostolo dicitur. Perpicis differentiam Baptismi in aqua tantūm; & Baptismi in aqua scilicet & Spiritu sancto; & causam cur Christum baptizatos à Ioanne, rebaptizauerit. Nunc autem nemo rebaptizatur, etiāsi ab improbo ministro fuerit baptizatus. Sanctitas quippe Baptismi, atque eius virtus, haud pendet à ministro, sed ab eo, super quem descendit columba. Nam si pro diuersitate meritorum sanctum esset Baptisma, cum diuersa sint merita, diuersa essent & Baptismata. Et tamen non quiuisset fidelis Baptisma suscipere putaretur: sed vnus est tantūm qui baptizat; & qui sanctificat: vnus est fons, & vnus riuus Baptismi salutaris per qualescunque canales influat. Vbicunque ergo audieris verbum hoc integrè prolatum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: hic est proculdubio ille idem, qui baptizat in Spiritu sancto.

Et ego vidi: & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. Tria hæcenus de Christo protulit testimonia Ioan-

Ioann. 9.

III: & vltimus admodum probabilis.

B. Chrysol.

Baptizare in Spiritu sancto, quid.

Tit. 3.

Matth. 3. Cur nō iteretur Baptisma.

Forma Baptismi.

Matth. vlt. Ioannis triplex à Christo testimonium totam eius naturā & essentiam describens.

B. Augusti. tract. 5. in Ioan. circa med. to. 9. in princ. Ioann. 1. Matth. 3.

II. sensus, & ipse minimè probabilis. Matth. 3.

III. sensus, incongruus & ille.

Alf. Tostat. Caiet.

nes. Primum, *Ecce agnus Dei*: secundum, *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*: nunc tertium subiungit, nempe, *Hic est Filius Dei*: in quibus testimonijs totus descriptus est Christus. Quia ergo agnus est Deo oblatus, ideò peccata auferre potest. Quoniā verò ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto; idcirco & gratiam, & dona sua valet elargiri. Rursus, quoniam Filius Dei est, potest adoptionem filiorum Dei, atq; hæreditatem regni cælorum nobis impertiri. Qui ergo remissionem delictorū, Dei gratiā, æternamq; desiderant beatitudinem atque gloriam, ad Iesum accedant, illi concorporemur atq; ita participes diuinitatis eius efficiamur, eo ipso præstante, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.

liorum Dei, atq; hæreditatem regni cælorum nobis impertiri. Qui ergo remissionem delictorū, Dei gratiā, æternamq; desiderant beatitudinem atque gloriam, ad Iesum accedant, illi concorporemur atq; ita participes diuinitatis eius efficiamur, eo ipso præstante, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.

Rom. 8. Gal. 4.

TRACTATVS XVII.

In illa verba: *Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem dicit, Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem. Et secuti sunt Iesum, &c.*

Testimonia quatuor Ioannis de Christo perhibita, quænam illa.

Quatuor testimonia Ioannē Baptistā de Iesu perhibuisse testatur primo cap. Ioannes Euangelista. Primū ordine illud est, in quo legatis Iudæorum ad se missis publice respondit. Secundum id est, quod ante prædictum fuit, de quo ait: *Ioannes testimonium perhibet de se ipso, & clamat dicens, Hic erat, quem dixi, Qui post me uerturus est, ante me factus est, &c.* In quo prioris testimonij coram legatis facti, facit mentionem. Tertium fuerat, quod paulò antè explicuimus, cū ostenso Christo, dixit: *Ecce agnus Dei.* Quartum ac postremū est istud, quod iam explanandum suscipimus. Post testimonium ergo Ioannis de Iesu ad turbas exhibitū, ponitur testimonium eiusdem Ioannis ad discipulos suos, vel potius vt pars fructus testimonij: de quo fructu habetur Ioann. 10. non enim tantūm isti duo, sed plures alij propter Ioannem in Iesum crediderunt: idque, vt ostēdatur animus Ioannis, qui magis sollet amicis aperiri, quā turbis, cū quibus interdum dissimulamus. Di-

cebat enim Christus Apostolis: *Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, ceteris autem per parabolas; & iterum: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiu à Patre meo, nota feci vobis; & Ioannes ad suos dixerat discipulos: Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim, Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum.* Ait ergo, *Altera die*, siue potius, *postera die*, vt Græcè dicitur. Sunt enim hæc per singulos dies reddita testimonia.

Animus amatis quibus innotescat magis.

Ioann. 15. Supra. 3.

Iterum stabat Ioannes. Non defatigatur Dei seruus, & semper nouum sibi videtur Christum alijs indicare; vt & qui non nouerant, agnoscant: & qui nouerunt, agnoscant magis. Et quidem Dei gratia semper est parata nolenti repugnare. Stabat autē Ioannes corpore, & in eodem ferè loco, quo prius: quia tametsi interdum discurreret per ripam Iordanis; & quandoque sine discursu maneret in eodem loco, vt in Ænon iuxta Salim; tamen quia suū Baptisma non debebat omnino extinguī, sed ad certa vsque loca, siue ad præscri-

Ioannes, indefessus Christi testis.

Ioannes ubi stabat de Christo testificans, & quare.

Ioann. 3.

pta quædã tēpora permanere, haud discurreret, quemadmodum Christus, & Apostolus: tum ne etiam Christus demonstrandus eū sequi cogere: atque ut cum multis corā concurrentibus commodius demonstraret: quærentibusq; ipsum, & à se minime quæsitis denuntiaret eum, ne causarentur importunitatē ac incommoditatem aliquam fortassis: quare aiebat Dominus: *Quid existis in desertum videre?* Et quia non ubique erant aquæ multæ ad baptizandum comoditatem præstātes. Dein illo verbo, *Stabat*, significatur, quod non quiescebat Ioannes: id est, nō erat ad multum tempus præcurio eius, sed breui tempore expedienda. Eo itē verbo firmitas, & constantia mētis Ioānis exprimitur: siquidem nō erat ut arundo vento agitata; deniq; eleuatio mentis Ioannis, atque speculatio aptē repræsentatur, qua Iesum videre posset, & ostēdere. Nec enim à iacente, vel sedente videri potest Iesus, sed ab stante, ac super arborem Sycomorum cum Zachæo conscendente. Vnde Ioannes dixit: *Amicus autem sponsi, qui stetit, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.*

Et ex discipulis eius duo. Rectē à Domino dictum est: *Arcta via est, qua ducit ad vitam; & pauci sunt qui inueniunt eam.* Pauci etiam sunt, qui stāt, id est, firmi, ac in via Dei perseverātes. Et duo erant, scilicet in mutuo amore charitatis: non erant autem alij, nam discipuli Ioannis eū, dimissis omnibus, non sequebantur, ut Christum: sicut patet de Andrea Ioannis discipulo, qui post piscabatur: nūc etiam id in scholis obseruatur, discipuli enim non sequuntur, omnibus dimissis, magistros suos. Alij autē Ioannis discipuli inuidi erant, & liuore ducti ad Magistrum acceperunt, dicentes: *Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimoniū perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum:* & Matth. 9. *Quare nos, & Pharisei ieiunamus frequēter: discipuli autē tui nō ieiunant?* & interrogātibus discipulis eius Christū, *Tu es, qui vēturus es, an alium expectamus?* *Beatus, inquit, qui non fue-*

rit scandalizatus in me: illos peculiariter pungens. Et respiciens Iesum ambulātem. Oculis tū corporis, tū mētis Ioannis Iesus erat gratiosus, & amore aspicientes se vulnerabat: Nota etiam mysteriū. Quid est enim ambulans Iesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus Filius Dei? Certē, nisi ille de cælo in vterum Virginis ambulasset, ac de vtero itē Virginis in præsepe; & de præsepi ad Baptismum, Iesus nequaquam videri, nec cognosci, neque monstrari potuisset. Respectu etiā Iesu quibus nō strum stat, ille autem currit. Aptēq; imperfectis, qui nō valēt diu figere oculos in contēplatione, cū nō habeāt intus spirituales delicias, ut cū illo cōuersari possint, nequaquā ostēdit Iesū stās, sed ābulās circa littora.

Dicit, Ecce agnus Dei. Ecce, admirantis est de agno, qui occisus, leonem, ac lupum infernalem interfecit. Est quoq; lucernæ demonstrantis in hac nocte vnicū agnū inter tot hœdos, vel indicātis sub crystallo Humanitatis delitescētem Deitatem. Nam nos lucerna accensa sub vasis crystallinis reliquias Sāctorum pretiosas latitantes ostendere consueuimus. Discite, boni Doctoris munus esse, non grauatim ea repetere, quæ nondum satis auditores intellexerunt, iuxta illud Apostoli ad Phil. 3. *Eadem vobis scribere mihi quidē non pigrū, vobis autē necessariū.* Porro discipulis suis doctioribus minimē declarauit quare sit agnus; nam non addidit: *qui tollit peccata mūdi*, ut superius dixerat. Nunquamq; debet esse fastidiū expectādi Christū: nouaq; semper debet videri meditatio mysterij Incarnationis. Iā etiā Christus à baptismo cœperat per ieiuniū mactari. Vnde & congruē agnum vocat. Satisq; erat famelicis Ioannis discipulis ostēdere, ut ad eius esum accederēt, atq; eius gratia fatiarētur. Et ne putent se idcirco Christo Iesu aliquid dare: imò non rogantur ut eāt ad Iesum; sed satis rogat visio agni omnes, qui agnoscunt peccata, famē & frigus, in quibus versantur. Et agnū, non lupum, vel leonem oportebat

Matth. 11.

Cur Ioannes stare deserti bitur.

Luc. 19.

Ioann. 3.

Quid quoddam Ioanne stabant discipuli eius, duo. Matth. 7.

Ioann. 1.

Ioannis discipulorū in Christum in uia. Infra. 3.

Matth. 9.

Infra. 11.

Ioānis aspectus qualem se præbere Iesus.

Luc. 1.

Infra. 2.

Matth. 3.

Quibus non stans, sed ambulans videtur Iesus.

Quid: Ecce agnus Dei.

Boni Doctoris munus à Ioanne exhibitum quod.

Philip. 3.

Ioannes cur denuo Christum agnum Dei nominauerit.

tebat

Ioannis modestia, & in Christum reuerentia.

Quam fides in Christum difficilis, & ardua.

Duo discipuli Ioānis quādo perfectē adhæserint Christo. Matth. 4.

Ij nunc cur secuti fuerint Iesum.

May. 14. Psalm. 76. Christi facilitas.

Eiusdem modestia. Matth. 22.

Naturæ & artis, ingenij.

tebat ijs, qui hædi sunt, ostēdere. Hi enim potius affligunt agnum, quàm ab eo quicquam patiantur. Ecce ergo agnus Dei: quasi dicat; *Quid est, quod me tanquam veram lucem, verumque redemptorem suspiciatis?* Ego enim vos saluos facere minimè possum. En agnus ille Dei, eum sequimini salutis autorem: huic enim soli suscipiendo vos mea doctrina, & Baptismus præparauit ac disposuit meus.

Et audierunt eum duo discipuli loquentem. Vides quàm ardua res sit Iesu credere? nam sæpius audierant eum de Iesu testificantem: imò & ipsum Christum iam semel atque iterū viderant, nec tamen se quisquam audebat Christo credere, propter eius humilitatem: donec Christus tertio venit ad Ioannem; & tunc pauci, id est, duo duntaxat, ausi sunt credere. Et quia hæc vox, *Ecce agnus Dei*, tantum exterior fuit; ideo hæc sequela haud fuit firma, quæadmodum tunc, quando vocati sunt à Iesu interna, atque externa voce Matth. 4. *Et sequuti sunt Iesum.* Non solum corpore, sed etiā studio atq; amore publicioris doctrinæ flagrantes. Est autē stupenda Dei charitas, quod tantus gigas ita modestè ambulet, ut possint eum homines, tanquā pulli gallinam, sequi, saltem à longinquo, ut Petrus: de quo dicitur tamen: *In mari via tua, & semita tua in aquis multis: & vestigia tua nō cognoscentur.* Et qui olim in instāti ambulabat, & operabatur. Sequuntur autē isti duo discipuli, antequam præ reuerentia illum alloquantur: docētque prius factis, quàm verbis loqui; nō ut ille qui dicebat: *Quod est mandatum magnum in lege?* Christus etiam hic tanquam Sponsus, & ob Ioannis laudes verecundus non loquitur. Ambulabat etiam, quia in laudibus & præconijs, quæ illi Ioannes offerebat amplissima, non morabatur. Denique quoniam ab imperfecto ad perfectū pergebat: quemadmodum natura, & ars facere consueuerunt; aliās non esset motus.

Conuersus autem Iesus, & videns eos

sequentes se. Rectē dicitur cōuersus, flexendo ad eos vultum clementiæ suæ & misericordiæ, quo alliciat ad se, fiduciamq; largiatur idiotis & simplicibus, qui magna se reuerētia prosequerentur tantopere à Ioāne prædicatum atque demonstratum. Vultus Moysis, & descensus Dei ad populum terrebat filios Israël: Christi autem vultus, qui quidem gratiæ est & misericordiæ, recreat & consolatur. *Oculi enim Domini super iustos*, Dauid inquit; & rursus: *Oculi Domini super metuentes eum.* Et sequentibus se per gratiam præuiam, tametsi paruum, cōuertitur per maiorem & ampliorem: sequentibus verò per gratiam, cōuertitur per gloriā. Scriptū est enim *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Cōuertitur autē ad Andreā, id est, virilē & fortē in aduersis; & ad innominatū discipulū, nepe humilē in prosperis: quo paullulū gratiæ vtrique à Christo suscipiant. At sequentibus per tribulationes, clemēter se & benignē ad eos conuertit, vel eruendo ab illis, vel fortitudinē sustinēdi suppeditando: nec præ amore se potest cōtinere à benefactis. *Et vidēs eos sequētes se.* Nepe oculo illo, ut dixi, misericordiæ: qui vel à se fugientes respicit, ita ut dicat: *Conuertimini filij reuertētes: hoc est, qui eritis filij, & gloriosi, si reuertamini ad me vocatē; obstinatos enim tantum dimittit Dñs.* Hinc illud: *Dimisi eos ire secūdū desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis.*

Dicit eis, Quid queritis? Chrysostrōmus homil. 17. in Ioannem hæc verba exponens ait, *Hinc admoneri possumus, Deū suis in nos beneficijs nostras nō prouenire voluntates, sed à nobis incipiēdum esse: sed cū nos proptero paratōq; animo ad suscipiendā gratiam exhibemus, tūc multas nobis offert salutis occasiones.* Hæc ille, quæ Spiritū Pelagiani dogmatis sapere videntur. Similia ferè homil. 42. in Gen. scribere videtur. Ioannes verò Cassianus Chrysostrōmi discipulus. 13. collationū, ca. 11. de hoc dogmate disputans ait: *Inter multos magna quæstione voluitur, id est, utrū quia initium bonæ voluntatis præ-*

Conuersus quomodo Iesus ad discipulos se sequentes.

Exod. 34.

Psal. 33.

Psal. 32.

Ad quos conuertatur Iesus se sequentes.

Quid quod ad Andreā & alium discipulum conuersus est Iesus.

Id: Conuertimini filij reuertentes, quid significet.

Ierem. 3.

Psal. 8.

Quantum tribuere videatur naturæ nostræ in operatō Chrysostrōmi.

B. Chrysostrōm. 3.

Idem to. 1. Ioan. Cass. Bonam voluntatē nostram an sequatur, an præcedat gratia Dei: ex Ioanne Cassiano.

bueri-

buerim^o, misereatur nostri Deus: an quia Deus miseretur, consequamur bona voluntatis initium? Multi enim singula hac credentes, ac in isto amplius asserentes, varijs, sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti. Si enim dixerimus nostrum esse bona voluntatis principium; quid fuit in persecutore Paulo, quid in Publicano Matthaeo; quorum vnus cruori ac supplicijs innocenti, alius violentijs ac rapinis publicis incubans attrahitur ad salutem? Sin verò gratia Dei semper inspirari bona voluntatis principia dixerimus; quid de Zachari fide, quid de illius in cruce latronis pietate dicemus, qui desiderio suo vim quandã regnis caelestibus inferentes, specialia uocationis monita praeuenerunt. Hæc ille. Contra quam sententiam disputauit Prosper Episcopus Aquitaniae, in libro de libero arbitrio: quanquã non defuerint, qui sententiã Cæsiani tuerentur, & inter alios Gennadius queritur, opera Cæsiani indignè à Prospero infamata esse.

Ad Chrysostrum verò, què pluries lacerat Oecolapadius, quòd uolentus admodum sit in exigendis naturã viribus, quæ nullæ sunt, dicendum est, nihil illum præuenienti Dei gratiæ derogare, quam toties extollit, sed ignauiam suorum auditorum arguere, nostramque desidiã inexcusabilem reddere. Vnde homi. 12. in cap. 4. prioris ad Corinthios ait: Quod, inquit, accepisti, habes, neque hoc tantum, & illud, sed quicquid habes. Non enim merita tua hac sunt, sed Dei gratia, quamuis fidem adducas, à uocatione eam accepisti: quamuis peccatorum ueniã adducas, quamuis gratias, quamuis virtutes, omnia inde tibi prouenerunt. Quid igitur habes, quæso, quod nõ acceptũ habeas? Num ipse per te rectè operatus es? Non sane, sed accepisti. Et idcirco magni te facis. Propterea cohibeas oportet, nõ enim tuum id munus est, sed largientis. Nam si accepisti, ab illo accepisti: si ab illo, non tuum accepisti: si non tuum, quid insolentis, ac si tuum habeas? Hæc ille. Contra quæ nunquã Chrysostrum scribit, sed tantum oscitantiam somnolentiamque nostram increpat, ne homines caudentur Dei gratiã sibi non adesse.

Act. 9.
1. Tim. 1.
Matth. 12.

Luc. 19.
Infra. 23.

Prosper Aquitanus.

Quo sensu Chrysostrum quod gratiæ Dei præuenientis est, libero adscribat arbitrio. B. Chrysostrum. 4.

Redeamus ad uerba Domini discipulis dicta. Ait igitur, *Quid queritis?* Quando puer erat Iesus, describitur tacens; ubi uerò se ostendit, audiebat tantum, & interrogabat, atque respondebat: cum uenit ad Baptismum, respondit Ioanni: *Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam: nunc uerò incipiens palam fieri à Ioanne, non exorditur à magno illo boatu, ut ille qui olim cecinit, Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum;* uerum post uerba tanti ponderis tanto à teste prolata, nepe: *Hic erat què dixi, Qui post me uenturus est, qui ante me factus est; & iterum, Cuius ego non sũ dignus ut soluã eius corrigiã calcemẽti: & Ego quidem baptizo uos in aqua in penitentiam, & c. qui autem post me uenturus est, & c. ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni; Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & rursus, Quia uidi spiritum descendẽtem quasi columbam de caelo, & mansit super eum, & c. Et ego uidi, & testimoniũ perhibui quia hic est Filius Dei: tandem prorupit in hæc uocẽ, quæ prima est Iesu in hoc Euangelio, *Quid queritis?* Ubi primò meticulous, atque his, qui desiderio salutis suæ tenentur, occasionẽ præbet aperiendi cor suum, quo illi promereantur magis, atque quiescãt motis ac consilijs eius, nam Christus illud benè uidebat. Deinde innuit, in sequela Christi esse respiciẽdum animum: an uidelicet ob res temporales homines Christum sequantur, ut ille, de quo ipse dixit: *Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidos, & c.* An uerò ob spiritualia, sed carnis affectu ducti, ut Iudas fur, & Simon Magus, ac hypocritæ faciunt, qui omnia opera sua spiritualia agunt, ut uideantur ab hominibus; an uerò ob spiritualium rerum amorem spirituali modo, & propter Deũ. Innuit insuper illis uerbis omne, quod rectè queri, ac desiderari potest. Desideriũ enim iustorũ omne bonũ est, ut ait Salomõ. Ad hæc, se posse, & uelle dare, ac comunicare nobiscũ modũ inueniendi ipsum. *Quid etiam, substantiam denotat, non accidentia.**

Prima Iesu uox euangelizantis quam illa. Luc. 2.

Matth. 3.

Horat. in Arte poeti.

Matth. 3.

His uerbis ad Ioannis discipulos se sequentes: Quæ queritis? quæ doceat nos Christus

II. docum.

Luc. 9.
Ioann. 12.
Act. 8.
Matth. 6. & seq.

III. docum.

Prou. 11.

III. docum.

Et

Et queritis, de præsentis, instanter scilicet & perseveranter; non de præterito, querebatis; uel de futuro, quæretis, secundum illud, Quæretis me, & non inuenietis; Et, Quid est quoddam me querebatis? In hoc igitur uerbo ostenditur præcedens Christi silentium, quod antehac coluerat.

*Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum, Magister) ubi habitas? Christus magister fuit toti orbi instruido præfectus, sed per se quidem Iudæis; per Apostolos uerò, tamquam per interpretes, Gentibus, & in uia quidem uerbo, & exẽplo docuit, è caelo uerò, tantum infundens Spiritum suum. In hoc igitur uerbo primum innuit obseruanda Iesu facies; qui etsi esset triginta annos natus, tamen quia humiliabat in ieiunio animã suã, atque extenuabat corpus, prouectioris ætatis esse existimabatur: adeo ut illi dixerint Iudæi, *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti?* Deinde illo uerbo indicatur, uel quòd incipiebat Iesus docere, uel quòd audierat eum Messiam, ac consequenter Doctorem: nam Moyses de eo prædixerat: *Ponam uerba mea in ore ipsius: & quicumque eum non audierit, ego ultor existam; & Samaritana, quæ non erat ex filiabus Israël, cum uenerit, inquit (scilicet Messias) ille nobis annuntiabit omnia.* Tertio, uerè uocare eum poterant magistrũ, quia eos per uocem Ioannem erudierat. Vox etenim Ioannis organum erat Christi ad eos loquentis, etiamsi eo tempore hoc ignorarent. *Ubi, inquit, habitas? quasi dicant, Vellemus à te doceri, ac tui effici discipuli: sed hora tarda est; domicilium tuum, ubi moraris, percontamur: desiderio quippe tenemur tecum perpetuò mandi. Hypocritæ autem & simulatores non ita auderent respondere. At bonus Christi cultor, siue discipulus debet sibi in scopum proponere scilicet Christi per gratiam in sua, & fratris conscientia mansionem, etiamsi nõ sequatur gustus sensibilis; & inuenire eum in omnibus creaturis, prout datur nobis in hac ualle mi-**

Ioan. 7.
Luc. 2.

Christus cur Magister nominetur.

I. documentum ex his uerbis. Luc. 3.
Psal. 34.

Ioan. 8.
II. docum.

Deut. 18.

Ioan. 4.

III. docum.

Boni Christi cultores quod sibi proponere habeant ante oculos.

Tom. 4.

seriã: non autem quærere ubi habitet aurum, aut honor, aut carnis delicia; aut dæmon, cui cum cæteris iam olim renuntiauimus.

Dicit eis, Venite, & uidete. Non ait hæc, aut illic habito, nec indicat signis domum suã, si quando per opportunitatem se uellet inuifere, nec excusans instantẽ noctem, iubet eos postredie redire, sed comiter ac blãdè inuitans eos ad domesticum colloquium, dixit: *Venite, & uidete.* Nemo quippè Christum rectè cognoscere potest, nisi per fidei sensum eum experiatur; qui quidem fidei sensus sine uerbi ministerio nequaquam fit. Est enim Dei uerbum lucerna pedibus nostris, ut aiebat Dauid, & lucerna lucens in caliginoso loco, donec dies illucescat, ut inquit Petrus. Nõ timet autem Christus, ne quid mali uideat domi suæ, ut concubinarij, uel in cella sua; uel ne quid superflui notent aut curiosi, ut tepidi Religiosi, qui magnis renuntiantes, paruis inescati uelut captiui detinentur. Nec rursus differt in aliud tempus, cum imperfectis, qui refriguerunt, de quibus Salomon: *Non, inquit, tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: sed statim, etsi hora esset tarda, inquit, Venite, & uidete.* Et quia Christus non habebat ubi caput suũ reclinaret, ut de se ipso ipse testatus est: uel Dominum in alieno domicilio hospitatum fuisse, uel aliquẽ ex dictis Ioannis intus excitatum fuisse, ut Christum propriam domum non habentem, domi suæ exciperet credendum est. Vnde rectè petierunt iuxta literam Græcam, Πῶς μὲν, id est, ubi manes? & subdit infra: *Et manserunt apud eum die illo: quia etsi domum propriam non haberet, in diuersorio, uel hospicio, manere ad tempus potuit. Venite ergo, per fidẽ, & bona opera; Et uidete, gustu, & experientia: quia aliàs nescitur Christus, aut eius domus. Vellemus autẽ multi uidere, sed non uenire, per fructus scilicet bonorum actuum, & orationem; cum tamen scriptũ sit: Vacate, & uidete, quoniã ego sum Deus.*

Christi comitas, & uerbatitas.

Psal. 118.

2. Pet. 1.

Hoc responso Domini: Venite, & uidete, qui notentur.

Ecclesiastici 5.

Luc. 9.
Duo discipuli Ioannis ubi apud Christum manserunt die illo, ut ait Euangelista.

Quo modo uentamus ad Christum, & illum uideamus.

Psal. 45.

T ¶ Ven-

Angusta qui bus omnis creatura.

Discipuli il- li cur mansif se dicatur a- pud Christu die illo.

Matth. 4. Apud Chri- stum qui ma- neant vno die, qui plu- ribus, semper qui mystice.

Ioan. 15.

Duo illi di- scipuli quan- to sequendi Dominu de- siderio fla- grarent.

Horadecima venerint ad Christu qui mystice.

Quid quod illos Christu vocasse dici- tur hora de- cima. Matth. 20.

Venerunt, & viderunt. Vbi maneret. Felices quibus hæc contingunt. Videntibus siquidem Creatoris habitationem, angusta redditur omnis creatura. ¶ Et apud eum manserunt die illo. Rectè ait Evangelista, die illo: nõ enim relictis omnibus secuti sunt Iesum, nec semper cum illo manserunt, sed tantum die illo: & ex colloquio illo agnouerunt Dominum Iesum esse Messiam, vt postea Andreas dixit Petro. Vnde posteaquã Ioannes traditus est in carcerem, perfectè vocati sunt à Christo. Et beatus dies, in quo non fit nox. Iuxta Spiritum autem, vno die apud Christu manet, qui post multa & grauiasce lera, atque peccata, confitentur eodem die, & communicant, sed mox ab illo recedunt ad vomitum redeunt: alij verò diutius, & per plusculos dies apud Christum commorantur, vt per tempus Quadragesimæ: paucissimi verò sunt qui semper cù eo permaneant. Sicut ipse admones dixit: Manete in me; & ego in vobis. Et infra: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quocumq; volueritis, petetis, & fiet vobis. Quare vt hoc obtinere possimus, reliquis omnibus nuntium mittamus, atque soli Christo inhæreamus. ¶ Hora autem erat quasi decima. Nimirum ab aurora, & appetente iam nocte. Meminit autè horæ vespertinæ; vt doceat, quanto animi ardore discipuli isti ad Christum aspirarent, quando nulla hora, ne nocte quidem prohibiti ipsum secuti sunt. Et si ergo sero esset, non minus tamen propter eam Christus docuit, ipsiq; audierunt, ac debuit felix illa hora notari, qua primus Christi discipulus Andreas ad Iesum conuersus est. Quanquã & illud sine violentia possit intelligi, horam decimam fuisse, cù recesserunt à Iesu, ad quem mane venerant. Deinde ad decimam horã eos vocatos ait, vt insinuet etiam Apostolos nõ propter aliquod meritum ipsum, sed sola Dei misericordia vocatos: sicut illos, qui circa vndecimam horam in vineam venerant, qui integram, & æqualem cum cæ-

teris mercedè ex liberalitate patris familiars acceperunt. Quamobrem nemo desperet, etiam si circa horam decimam, hoc est, in senectute, vel in termino vitæ ad Deum conuertatur: nulla hora nimis fera est, quãdiu hinc agimus. Hinc latro iam iam moriturus gratiam inuenit. Decima ergo hora vocati sunt Apostoli, id est, primitiua Ecclesia. Vtinam in decima hora Ecclesia reformata vocetur, quam post erit redditio mercedis: illo etiam numero lex mysticè designatur: nõ Lex & Decalogus mittit nos ad Christum, quæ, vt ait Paulus, velut pædagogus quidam erat ad Christum. Nam per legem homines se agnoscunt peccatores, & egere gratia Christi. Signatur insuper, tempus perfectæ impletionis legis nõ nisi per Christum venisse, cuius spiritu lex impletur. Et qui vocatur ad consilia, debet præcepta, saltem imperfectè, obseruare, quatenus per consilia ad perfectam perueniat obseruantiam Diuinæ legis: verusq; Israelita, licet imperfectus, efficiatur: vt decima luna nondum est plena. Decima ergo hora quasi luna Iudæi tulerunt agnum, vt occiderent Pharaonem (hoc est, dæmonem, & peccatum) qui decem plagis Decalogi currentis sub Ioanne Baptista occidi non potuerat. Quanquã autem Petrus hora quasi decima fit vocatus; non obfuit tamè illi Andreas, quominus esset primus. Erat autem Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum. Andreae nomen ponitur quasi primi Christiani, & Christum alijs prædicatis, quiq; primum piscem, nempè Petrum, reti Evangelico ad Christum traxit. Erat autem frater Simonis nõ tantum carne, sed etiam spiritu. Obedientiãq; in Simone signata, hominem fortem & virilem reddit, ac denique fratrem Andreae. ¶ Dicitur autem Andreas frater Simonis; quia Simon maior erat, licet fide, & vocatione posterior. Dicitur verò vnus ex duobus: quoniam opinantur quidam, humilitatis gratia suum

Hora præter eã decima qui vocetur à Domino.

Luc. 25.

Per decimã horam quid mysticè.

Gal. 3. Lex Moisi quid conferat.

Rom. 3. Quid præter eã per horã decimam designetur.

Dæmon & peccatum in quo figurentur: & quo modo possit occidi.

Exod. 12. Infra 20. & seq. Matth. 10.

Andreas frater Simonis Petri cur meminerit Evangelista.

Simon quid denotet.

Andreas cur dicatur frater Simonis; & quare vnus etia ex duobus.

Luc. 24.

Andreas vnde laude dignissim⁹ merito censendus.

Andreas quãdo primum fratrem suu inuenit Simonem, & ad Christum, & ad Charitatis quid propriu. Rom. 10.

Signum pfectæ conuersionis ad Deum, quod. Clem. Rom. lib. Recogn. Temporalium rerum & spiritualibus discrimen.

Christum agnoscetes; quã prompti sint ad docendum.

nomen suppressisse; quemadmodu sæpè nomen suum tacere solet. Et vt de Luca suspicatur nonnulli, quippè qui de duobus discipulis eutibus in Emmaus, alterum tantum nominauerit. Cùm autem magna gloria sit sequi Dominum, vt dicitur Ecclesiastici 23. profectò maxima laus Andreae est, quod primus omnium se ausus fuerit credere Christo. Fortassis etiam non erat admodum insignis ille discipulus Ioannis Baptista, qui vna cum Andrea secutus est Christum: idè eius magis distincta mentio non est facta: præfertim si verum est quod quidam opinantur, illum non permanisse in vocatione. Porrò Andreae meminit, eo quod ipse Petrum fratrem ad Christum adducere debebat, vt fecit. ¶ Inuenit hic primum fratrem suu Simonem. Intellige, non illa eadem die vocationis Andreae, sed sequenti, de qua paullo post dicitur: In crastinum autem. Exprimiturq; hinc fidei, Evangelicæve, doctrinæ ingenium, & vis: mox quippè gestit animus effundere in alios, quod à Domino accepit. Neque enim fieri potest, vt oriosa sit fides; quæ Christu vel ore confitetur, vel charitate in proximum se prodit: neque finit hominem contentum esse suis bonis; si videat fratrem suum in malis esse: quare nihil non agit; vt & fratri laboranti succurratur. Signum etiam perfectæ ad Deum conuersionis est; velle sibi secundam carnem conuictiores inuitare ad Christum, & vocare, vt Petrus docet apud Clementem. Ad hæc, detegitur hoc loco temporalium discrimen, & spirituum: temporalia siquidem quo pluribus communicantur, eo minus talium ad vnumquemq; redit: at spiritualia quo pluribus comunia sunt, eo omnibus sufficiunt & abundant magis. Et dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum, Christus. Vide huic quantum repente luminis sit infusum, vt Messiam agnouerit: & quã prompti sint ad docendum, qui Christum agnoscunt; frigidum verò,

qui non credunt: quã item efficax vocatio, etiam si per hominem exteriore fiat: quãq; etiam felix inuentio thesauri tanti. Sed nos vt vocemus alios iubemur, venient autem cùm Deus dabit: ¶ Et adduxit eum ad Iesum. Felix Ecclesiæ nascentis auspiciu, quæ constat fraterna charitate, mutuaq; concordia. Hoc enim in Ecclesia fieri perpetuò debet, vt frater adducat fratrem: Omnibus etenim nobis verus Ioseph Christ⁹ dicit: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. ¶ Et adduxit, inquit, eum ad Iesum: non ait, ad se, aut ad dæmonem, vel ad mundum: quia gustarat Christi vnctionem & spiritum recteq; Petrus, qui Princeps est dignitate, primo in tempore occurrit discipulo. Inuenimus, ait; Messiam, quod est interpretatum, Christus: hoc est, vnigenus spiritu gratiæ suæ vnuerfos, vel Iudæos, vel Gentiles. Vngebatur autem Rex, & Sacerdos ac Prophetæ. Gloriatur ergo Andreas se inuenisse verum Regem, à peccato & morte atque diabolo liberantem: verumq; Sacerdotem Deo nos reconciliare valentem, precèsq; nostras Deo acceptas atque efficaces reddentem: verum denique Prophetam de cœlestibus & diuinis differentem atque prædicantem. Inueniunt porrò adhibita lucerna, hoc est, Ioannis testimonio, nam alioquin inuenissent nunquam; quia Christus nondum clamabat, neque prædicabat. Simili ratione & nos adhibita Scripturæ lucerna, quæ de Messia testimonium perhibet, Christum facile inuenire possumus, si tamen nõ proprio sensu atque arbitrio illam velimus interpretari, quomodo plerique faciunt, qui in verbis vitæ, mortis lucra sectantur. Per hoc autem quod dixit, Inuenimus, indicat se anxio desiderio simul cum fratre teneri inueniendi Messiam, illumq; inuentum fide amplectendi. Deus autem, qui bonæ menti semper adest, sicut his inspirauit vt quæreret, ita & vt inuenirent, dedit. Omnis enim qui quærit, inuenit.

Ecclesia vnde confect.

Gen. 43.

Andreas Petrum cur duxerit ad Iesum.

Christus quod sonet. Qui vngebantur olim apud Iudæos: triplex Christi munus, & dignitas.

Andreas, & alter discipulus Ioannis vt inueniret Messiam.

Ioan. 5. Esa. 42. Matth. 12.

Christum & nos quomodo inuenire poterimus.

illi discipuli Christu ser digni fuerit inuenire.

Intuitus Petrum ut fuerit Iesus.

Intuitus autem eum Iesus. Non solum faciem externam hominis contemplatus, in qua tamen relucebat pectoris sinceritas, sed animum potius columbina simplicitate praeditum, ac propterea ad Evangelicam doctrinam munus aptum & idoneum, vehementer delectatus est eius aspectu. Est autem illum intuitus non secus atque artifex domus, qui saxum commodum erigendo aedificio offendit, tamen si rude ac impositum, sua tamen opera & diligentia dolandum ac poliendum: adhuc inquam sane modum Christus sapiens architectus, & ut alter, imo plusquam Salomon, verus templi aedificator, Petrum aspexit tanquam lapidem in fundamento ponendum, super quem erigatur atque sustentetur Ecclesiae fabrica. Adhuc, intuitus est illum, ut moneret Ecclesiae sanctae Romanae Cardinales Pontificis summi, seu catholicae Ecclesiae Episcopi electores; uti diligenter intueantur, quem in Vicarium Christi, Petrique successorem constituent; & ne ad externa tantum ornamenta, quae mundus in pretio habet, oculos considerationis attolant, sed maxime ut interiora, quantum possunt, eius qui est eligendus, penetrent, Christi quoque gloriam, atque Ecclesiae eius sponsae salutem & incolumitatem cum primis spectent; praemissaque prece, a Deo petant, ut, quem nominare debeant, per spiritum suum suggerat.

Dixit, Tu es Simon filius Ionae. Hoc verbo Petri animum ad considerandam in eo delitescentem subleuat diuinitatem, ne humilitate offendantur carnis. Argumentum est siquidem diuinam virtutis, prauidere nomen eius, & patris: sed multo maius argumentum est, quod significat futurum ut perseueret. Ne autem existimaret quisquam, alteri quam Petro datas claves regni caelorum, eum ex proprio, Patrisque nomine expressit. Ait autem, Tu es filius Ionae, hoc est Iouae, siue ut alij legunt, & Nonnus Paraphrastes, hoc est Iouae, & sic legitur hic, & Ioann. vltim. quanquam per

contractionem dictus sit hoc Iouae, id est filius Ioanna: & primum significat columbam; secundum, gratiam. Est enim Petrus filius columbae ob simplicitatem; & gratiae filius propter electionem. Et significatur Petrus inhabilis sine Christi intuitu ad Episcopatum; habilis vero atque aptus, si sit obediens, & simplex: non enim inquit, Tu vocaris Simon, aut, Tu vocaris filius Ionae, verum Tu es: per quod indicat eum vtrique nomini respondere. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus. Quod dicitur, quod interpretatur Petrus; non sunt verba Christi, sed Euangelistae de suo verbum Christi Syriacum interpretatis: quemadmodum cum dixerunt: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus; haud sunt verba duorum Apostolorum, verum ipsiusmet Euangelistae: sicut & illa: Rabbi, quod interpretatur, Magister, ut constare potest legenti Euangelium Ioannis Syriacum: & apud Matthaeum, cum dicitur: Vocabitur nomen eius, Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus, & illud a Domino in Cruce dictum: Eli, Eli, Lamma sabachthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Omnes istae adiectiones ipsius sunt Euangelistae, voces peregrinas, & minus notas interpretantis, non autem ipsorum, qui loquuntur: quanquam illae adiectiones apud Matthaeum, qui Hebraice scripsit, non sunt ipsius Euangelistae, sed interpretis illius, qui primus ex fonte Hebraeo in Graecum conuertit.

Porro Cephas, siue Ciphos, vox Chaldaea est, & petram significat, siue lapidem: nam Hebraice אבן petram significat; Chaldaei vero addunt more suo Alpha in fine אבןא & fit Cephas: sicut Graecis Πέτρος, Attice idem est quod Πέτρον. Et ut quidam producant ex Iosepho lib. de Bello Iudaico, Cephas, dicebatur scopulosus collis, praetulus, non longe ab vrbe disitus, vnde tota Ierusalem cerni poterat: quem etsi Graece dictum Πέτρον asserat, in historia tamen a se Hebraice scripta dicitur Ciphos.

Horum nomen etymologice: Tu es Simon filius Ionae, seu Iohanna, explicatur.

Hebraeorum interpretationes nominum culus sint.

Matth. 2.

Infra 27. Psal. 21.

Cephas siue Ciphos quid sit. Ioseph. lib. 6. de Bello Iudaico. c. 3. Fortassis Iosephus filius Gortionis qui Hebraice scripsit. de Bello Iudaico: & fuit aequalis Iosephi alterius, cum eius faciat men-

Petrus qualis lapis. Matth. 12.

Infra 16.

Hoc intuitu Petri quid Dominus in sinuauerit e lectoribus summi Pontificis.

Matth. 16.

Nonnus Paraphrastes.

tionem lib. 2 de Bello Iud. cap. 25. vbi dux belli cum Anano Pontifice contra Cestium proficiscitur.

Cephas, & Κεφαλή quae differant. Vnde nonnulli idem esse putauerint.

Luther. Caiet. Quo sensu vocem illam Cephas pro capite Patres usurpauerint. Anacle. Papa. Optatus Afer. Petrus Apostolorum coryphaeus. Dionys. Aereopag.

Graece propriè quid.

Gregor. Nazianz. Aug. tract. 7. in Ioann. circa med. tom. 9. Iesu nomen vnde deductum sit. Epiphanius. Cyrillus Ierosolym. Philo Alexand. part. 1.

Et cum textus manifestè dicat Cephan significare Petrum, siue petram, decepti videntur illi Patres, & vicinitate nominum illusi, qui putauerunt, & scripserunt idem esse Cephas, quod Graecè κεφαλή, hoc est, caput, cum hoc Graecum sit vocabulum, illud verò Syriacum potius, siue Chaldaicum, quam Hebraicum. Quaquam propter antiquitatem, ac grauitatem Patrum, qui hoc dixerunt, cum obiter, & quasi pertransennam illud dixerint, leuissimus, ac perminutus error fuerit, imò ne error quidem, ut Lutherus, & Caietanus putant: sed scitè, & aptè nomen Syriacum ad Graecam vocem κεφαλή retulerunt, tum Anacletus epistola 3. tum Optatus Afer lib. 2. in Parmenianum, dicens, Petro primum cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederet omnium Apostolorum caput Petrus: vnde Cephas appellatus est, in quo vno cathedra vnitas ab omnibus seruetur. Ad idem respererunt Graeci Patres, qui Petrum Apostolorum appellant coryphaum. Inter quos Dionysius Areopagita cap. 3. De diuinis nominibus, hanc vocem veluti explicans, dixit: Aderat autem & frater Domini Iacobus, & Petrus (supremum decus, & antiquissimum Theologorum columen) vbi Graecè κορυφαία, ἀρχόπρωτα vocat. Est autem propriè κορυφή, summa pars capituli. Idem & in alijs vocibus Hebraeis accidisse videtur, quae in proximis Graecis voces & sono, & significatione sunt relatae; quemadmodum de nomine Paschae Gregorius Nazianzenus oratione 11. in sanctum Pascha, & Augustinus in Ioannem, significationem eius ex Graeca lingua petierunt. Ita quoque nomini Iesu contigit: nam cum Hebraeis sonet Saluatorem, tamen a verbo Graeco ἰάωμαι μεδίον ἰάωμαι, & ἰσώμαι, quod est mederi, & sanare, deductum est: inde nomen ἰατρος, quod curatorem, siue medicum significat. Epiphanius in Panario de Nazarenis, & Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 10. deduci posse asserunt. Imò Philo Alexandrinus li-

bro De vita contemplatiua, nostros laudat, quos vocat Iessios a nomine Iesu: quos etiam θεραπειώτας, a curandis animorum aegritudinibus vocat. Simile ergo quid accidit in nomine Cephae: existimo enim, illos magis ad rem ipsam, & ad sensum aspexisse, quam ad etymologiam vocis: etenim illa petra erat destinata, ut esset caput, & fundamentum, ut testatur B. Hieronymus. Nam ideo scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. Ergo vera est expositio, non tam nominis, quam rei, & sensus. Ut enim Christus petra est, & caput, & ferè idem significatur vtraque voce: ita de Petro electo in caput Ecclesiae, & in lapidem fundamenti, super quem constructum est templum Dei viui, idem dixerunt esse Cepham, & Κεφαλή. Est ergo sensus: Ego qui sum petra primaria, siue petrarcha, nomen, atque potestatem meam tibi communicabo, tibi ut solido in fide nitantur alij, ut fidem tuam confiteri cogantur. Non fuit autem vocatus Petrus ex eo tempore, quia de futuro ait, Vocaberis: nec Matth. 16. quia iam erat: dixit enim illi, Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. sed Marc. 3. quando vocauit ad se quos voluit ipse, & fecit ut cum ipso essent duo decim, quos & Apostolos nominauit: & imposuit Simoni nomen, Petrus. Cum enim assumptus est ad Apostolatam, tunc indidit illi nomen Petri, quemadmodum filijs Zebedaei nomen Boanerges. Eiusmodi verò nominis mutatione signata est noua vita, & nouus ac primus filius Christi, qui olim erat filius Ionae, ut sit typus aliorum lapidum, qui si naturaliter non repugnant veritati, Dominus intuetur eos oculo misericordiae, naturam imperfectam ac debilem fide confirmatam reddens. Est enim esse Simonem, actu obedientiam praestare & credere: esse verò Petrum, est, recipere fidem infusam cum charitate. Ut autem mysterium appareret, quodque gratia minimè erat ei data à

Iessios Philo θεραπειώτας cur nominet

Psal. 117. & Matth. 21 & sapè alibi.

Quid significet verbum illud Domini de Petro: Tu vocaberis Cephas.

Simoni nomen Petrus quando inditum fuerit Matth. 16. Marc. 3.

Ibidem. Quid haec nominis Petri mutatio significet.

Esse Simonem, & esse Petrum, quid sit.

Simoni cur mutauerit Christus nomen.

Gen. 17.
Ibidem.
Luc. 1.

Christi Petri
aspicientis
quantavis.
Psal. 112.

Psal. 39.

Quare Christi
Petro cui
filius est
& quo de
inceps nomi
ne vocandus
esset, prædi-
xerit.
Christi Mes-
sias præroga-
tiua.

Petri Christi
Vicarij mu-
nus.

natiuitate, sed longè pèst, nomen ei postea mutauit, quemadmodum fecit cum Abraham, & cum Sara; non autem ab ipsius ortu, vt fecit cum Ioanne Baptista. Atque illo suo intuitu Christus, siue aspectu Petrum ad tantam dignitatem euexit. Etenim ille est, de quo dicitur: *Et humilia respicit in caelo, & in terra. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem; vt collocet eum cum Principibus cum Principibus populi sui.* Et nomen Petri in capite libri, id est, Christo, scriptum est. Qui ne insipienter existimetur totius Ecclesie pondus, ac gubernaculum vnus hominis humeris imponere; prius ostendit se scire præsentia, & præterita: præsentia quidem, dum ait: *Tu es Simon filius Ionà:* futura verò, cum inquit: *Tu vocaberis Cephas,* siue Petrus, lingua Syriaca, & Græca. Vt enim Iesus pastor, & caput, tum Iudæorum, tum Gentilium, Hebraicè quidem dictus est Messias, Græcè verò dictus est Christus, vt in verbis superioribus proximè Euangelium expressit, dicens, *Inuenimus Messiam, quod est interpretatum, Christus:* ita Dominus Vicarium suū vocari voluit voce Syriaca Cephà, & voce Græca Petrum, vt agnosceretur pastor ouilis ex Iudæis, & Gentibus constituti, atque eum

præficiendum Ecclesie vnuerse. Simili ratione docet Paulus, Spiritum in nobis clamare Abba (Pater) voce Hebræa, & Græca eiusdem significationis eum non tantum Iudæorum, sed etiam Gentium Patrem per Christum constitutum. Agnoui in his verbis Chrysostronus primus, ac Cyrillus Alexandrinus, quòd in eo, tanquam in petra, lapideq; firmissimo, suam esset Dominus ædificaturus Ecclesiam. Honorauit autem Christus Petrum hoc loco, quemadmodum olim Assuerus Mardochæum; vt intelligamus quo loco sit à nobis in terris habendus Christi Vicarius, quem ipse tanto honore dignatus est. Nam hinc totius Ecclesie pendet salus, si se vnuerse Christi oues ei subdant, eumque vt oues pastorem audiant, & sequantur. Etenim filius, qui lege tenetur honorandi parentes, eiusmodi honorem obedientia potissimum, atque operibus testificari debet: ad eum modum nos Petri successorem, & pastorem obedientia honoramus, quã illi propter Deum impendimus gratia & meritis Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto semper viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.

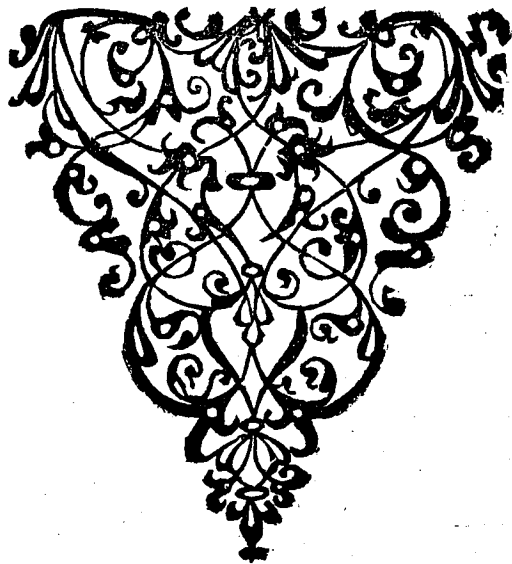
(...)

Rom. 8. &
Gal. 4.

Chrysostr. homil. 18. in
Ioann. sub
initium, to-
mo 3.
Cyril. Alex-
and.

Esther 6.
Quo loco sit
à nobis ha-
bendus Chri-
sti Vicarius.

Exo. 20.
Matth. 15.

TRA-

TRACTATVS XVIII.

IN illa verba: *In crastinum voluit exire in Galilaam: & inuenit Philippum. Et dicit ei Iesus, Sequere me. Erat autem Philippus à Bethsaida, ciuitate Andrea & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei, &c. vsque in finem capitis.*

Euangelistæ
scopus.

Matth. 4.

Quo crasti-
no Iesus vo-
luit exire in
Galilaam.

In Galilaam,
terram vide-
licet contem-
ptibilem, &
obscurã, cur
voluerit exi-
re.

Quis exitus
ille fuerit in
Galilaam.
Matth. 4.
Ioan. 4.

NARRATO Fructu prædicationis Ioannis Baptistæ, describit Euangelista virtutem, non prædicationis Christi (non enim publicè prædicauit, vsque quo in vincula Ioannes esset coniectus, vt dicitur Matthæ. 4.) verum colloqui familiaris Christi, Ioannis prædicatione longè efficacioris. Ait ergo, *In crastinum:* scilicet à die vocationis Andreae, qui vel eadem die vocauit fratrem Simonem, vel quia erat edoctus de Messia die sequenti. Et dicitur Crastinũ; ob verba, quæ Christus dixit ad Petrum. *Voluit exire in Galilaam:* Christus tunc in Iudæa versabatur, à qua egredi voluit in regionem Galilææ, quæ præ illa contemptior erat, quòd ex ea nullus vnquam magni nominis fuisset ortus. Et tamen Christus eò proficiscitur: videlicet quia nihil est tam humile, quod ipse dedignetur, dummodo salutis desiderium adsit. Est autem sermo de exitu Iesu in Galilaam, non de quo loquitur Matthæus capite 4. & Ioannes cap. 4. nam ille accidit post coniectum Ioannem in carcerem ab Herode; hic autem exitus anno & eo amplius superior est: namque die Azymorum sequenti Pascha, quo de Ioann. 5. Ioannes custodiã est mancipatus. Atque hic exitus non est profectus ab metu villo, Ioannes enim nondum quic-

quam patiebatur; nec Christus, qui postea securè atque intrepidè prædicabat in Iudæa vsque ad Ioann. 7. caput, quicquam metuebat: sed in primis hic in Galilaam egressus ipso tacente ob Ioannis honorem factus est. Deinde, ne præcursoris eius tenor impediretur, ac cursus, superflue loquente Verbo, quod satis per Ioannem vocem loquebatur. Ad hæc, ne daretur inuidiæ locus propter hominum infirmitatem, quo modo discipuli Ioannis baptismo Christi, quo plures baptizabantur, sunt offensi; & Dominus ob eam causam celsit; discessitque in Galilaam: vt habes in fine 3. cap. & initio 4. Ioannis. Item, quia tunc Christus antequam signa ederet, euangelizaretq; acceptatus minimè fuisset; præsertim in eo loco, vbi Ioannes tantæ autoritatis in vita, doctrinaque agebat. Amplius, vt pauperes ac rudes discipulos congregaret, & vocaret: nã illi minus crucem, vitamque duram & pauperem horrebant, minusque mundi huius curis distracti erant: ac vt illis similes Galilæos conuerteret, & per eos alios, id est, Iudæos, sapietia atq; diuinitijs inflatos, spiritualiaq; postremo loco habetes. *Cõtemptibilia enim huius mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* Tandem, cum Christus in Galilæa nutritus esset, scire possent Galilæi, quòd ea quæ Christus agebat, diui-

Quibus de
causis Dñs
exierit in Ga-
lilaam.
II. & III.

III. & V.

i. Cor. 1.
VI. & vltima
ratio exitus
Christi in Ga-
lilaam.

na erant;

Ioan. 1.

Hoc exitu quid Dominus significauerit.

Christus ut inuenerit Philippum. Luc. 15. Psal. 118.

Psal. 88. 1. Reg. 16.

Gen. 3.

Electio Apostolorum unde gratuita.

Ioan. 15. Philip. 3.

Luc. 19.

Inuenire, & reperire didicerunt.

na erant, cum ante illa eum cognouissent. Primos ergo lapides ædificij Ecclesiæ suæ contra omnem humanam sapientiã, è Galilæa, humili scilicet & contempto loco, unde propheta nullus surgebat, eligere decreuit: inueniens, quod in crastinum gratiæ Dei à Iudæis ad Gentes; atq; à labijs confitentibus sapientibusq; in oculis suis, ad se bono exemplo, ac vitæ sanctitate mouentes, licet ignaros & rudes exiturus esset. Sic Deus semper opera sua humiliter inchoat, & paulatim ad maiora progreditur; cum contra mundus magnificè quidem incipiat, at infeliciter desinat & concludat.

Et inuenit Philippum. Ut pastor ouem perditam errantemq;, quam nisi ille quæreret, atque in caulam reponeret, necessariū esset à lupo deuoratam perire. Et quanquam fortè obuius factus Philippus ei videretur, res tamen tota gerebatur Diuina providentia, quæ ab æterno cognorât ac decreuerat, quos vellet Ecclesiæ primores promouere ac constituere: ita enim dicitur Dauidem fuisse inuentum, vt quasi Rex in solio federet: ait quippe: *Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo unxi eum.* Nihil enim diuinæ sapientiæ potest abscondi. Idè scilicet vel inuenit malos ad puniendum, vt Adam; vel non resistentes gratiæ Dei, atq; penitentes, quo illos remissione peccatorum consoletur. Ac notatur electio Apostolorum peculiaris à Deo sine vllis meritis præcedentibus: nihil enim minus putabant illi pauperes piscatores & Galilæi, quæ quod ad excelsa à Christo vocarentur sedes. *Non vos, inquit, me elegistis, sed ego elegi vos, &c.* Paulus verò aiebat: *Sequitur autem, si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu.* Inuenit ergo Philippum, quia illum quærebat, & eò iter instituerat, vt inueniret. Venit enim filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat. Idcirco nõ dixit Reperit, quia casu reperimus quæ non quærimus; inuenimus quæ magno labore quæsiuimus, vt poëta quidam

rectè dixerit de casu quodam inuenta filia:

Tunon inuenta, reperta es. Et dicit ei Iesus, Sequere me. Iesus ante baptismum discipulos non habuit, sed post baptismum: nam cum essent maximè teneri & infirmi, facillè offensi fuissent in tā longo eius ieiunio, & prolixis precibus: quem admodum Mar. 3. sui voluerunt eum tenere, dicebant enim: *In furorē versus est.* Iesus ergo, qui antea nullos habebat discipulos, sed erat subditus parentibus, vt Lucas testatur, testes tamen suæ vitæ innocētissimæ, Mariam matrem, Ioseph, omnesque Nazarænos habuit: post ieiuniū verò discipulos assumpsit, non solum vt testes essent vitæ atque prædicationis suæ, sed maximè vt doctrinã, eius moresq; discerent atq; imitarentur, iuxta id quod ipse Apostolis præcepit: *Sic luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* Dicit ergo ei plus intus, quàm foris; & non omnibus ita loquitur Dominus: *Sequere me.* Non te, vel Adamum veterè, aut dæmonem, alioqui præcipitaberis; sed me, qui noui viam, & possum te liberare ab omnibus periculis; bellumq;, in quo magna erunt spolia, aggredior, & propterea meum est eligere milites. Sequere ergo me, non cõmuni solum sequela, verum peculiari cõsiliorum, & perfectæ martyrij. Vocat autem & inuitat discipulos tãquam paruulos ad initia fausta & prospera; cum tamè ipse solus ieiunauerit, dæmonemque superarit. Sequi autem potest quis Christum, quia paulatim vt gallina pullos præcedit: eundo autem ad passionem antecedeat eos, vt notauit B. Marcus capite 10. & de nullo, cui quidem dictum sit, *Sequere me*, legimus, quin post eum venerit, vt constat de Petro & Andrea, Iacobo & Ioanne, Matthæ. 4. & de Matthæo Matthæ. 9. Quia verò certum est huc vocare Philippum Apostolum, neq; constat de alia eius vocatione; videtur ab hoc tempore sequutus Iesum, atq; eius

Ouid. lib. 2. Metamor.

Quando primū discipulos Christus habuerit. Mar. 3.

Luc. 3.

Discipulos idem cur elegerit.

Matth. 5.

Iesum solum cur sequidebeamus, & quomodo.

Quam facillè Christi sequela.

Mar. 10. Vocatio Christi quam effecit. Matth. 4. Infra 9.

disci-

Quare Philippus Iesum secutus sit.

Matth. 4. Ioan. 2.

Matth. 8.

Pro. 21. Cor Regis, vt ait Salomon, Deus, quocunq; voluerit, quomodo inclinabit.

Ioan. 2.

Andrea Christi imperfecta sequela eiusdem cur prior quam Petri ad Christum conuersio describitur.

Bethsaida quid; ubi sita; à quo Iulias, & quam obrem sic dicta.

Ioseph. historicus.

Matth. 11.

Luc. 10.

discipulus effectus: ad quod nõ verbis tantum Ioannis Baptistæ, sed etiam Andreæ ac Simonis excitatus est; quod innuitur illis verbis: *Erat autè Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri.* Verbum ergo Christi externum, eiusq; præsentia, atque Andreæ exemplum, in causa fuere, vt Iesum Philippus sequeretur, nõ autem signum vllum; cum tamè miracula præcesserint in vocatione quatuor Apostolorum à Cana Galilææ Matth. 4. siquidem præcesserant nuptiæ, eiectio ementium & vendentium de templo, atq; alia signa in paschate, vt, signum multitudinis piscium, & curatio febricitatis socrus Petri. Præsertim autem tractus videtur Philippus interna vocatione Dei: quia, vt Salomon ait, *Sicut diuisiones aquarum, ita & cor Regis in manu Domini: & quocunq; voluerit, inclinabit illud:* id est, siue ad iram, siue ad misericordiam, vel ad timorem vel fiduciam inflectet. Videtur etiam differentia vocis Ioannis & Christi in virtute efficaci, quia hic statim secutus est: nam Christus in nuptijs discipulos habebat, dicet non constet an secutus sit ad Apostolatū relicto omnibus: nam & Andreas primò vocatus redibat ad piscationem, nondum omnibus dimissis. Et quia Petrus nondum erat Apostolus, prior ponitur Andreas qui primus accessit, licet prior secutus sit Philippus. *Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri.* Nullus cuius Ierusalem euectus legitur in Apostolum. Bethsaida, ciuitas Galilææ, prope stagnum Genezareth, quæ à fluuio, quem Iosephus paruum Iordanem vocat, aqueductū habebat, nunc omninò deserta. Hoc oppidū instauratum reparauit Philippus; & Iuliana vocari præcepit in gratiam Iuliæ Augusti Imperatoris filia: vt docet Iosephus lib. 18. Antiquit. c. 1. Et quanquã Bethsaida vna fuerit è ciuitatibus, quibus Christus horrendum illud Væ comminatus est, dicēs: *Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethsaida:* tamen ex eadem ciuitate tres insignes elegit Apostolos, quos con-

mendaretur gratia Dei, qua suos etiam ex massa peccatorum, imò è medio Babylonis, & Sodomæ eripere potest. Significatq; non esse tam malam ciuitatem, in qua nõ sint aliqui boni. Rursus, vt ostendat, nihil officere neque repugnare, ex eadem natione, imò ex eadem patria, siue etiam cognatione, plures fieri Cardinales, si expediat, & Ecclesia ea ratione sit magis illustranda ac decoranda. Interpretatur autem Bethsaida, Domus venationis, vel piscationis, siue venatorum: quia inde prodierunt magni illi venatores, de quibus Propheta prædixerat: *Mittā eis multos venatores, & venabuntur eos.* *Inuenit Philippus Nathanael.* Minimè fuit inopinata hæc inuentio; quare nec vera est versio Erasmi, *Reperit:* nam præmeditata extitit, & quem quærebat, inuenit. Quomodo autem Simon ab Andrea fratre suo, ita Nathanael à Philippo ad Christum deductus est, atque ab illo susceptus. Ex quo nos doctrinam, ac consolationem percipimus, nos per alios in baptismo ad Iesum adductos esse, benigneq; ab eo in numerum filiorum susceptos. Cum autè Christus potuisset hosce quatuor Apostolos vno verbo ad se vocare; noluit tamen, sed per Andream Simonem, per Philippum Nathanaelem vocauit, quo maius meritum charitatis in vocantibus; & maior humilitas fidei, & obedientia in sequentibus cõsisteret: ita enim elucet magna Dei sapientia in operibus suis. Interpretatur porrò Philippus Os lampadis: quæ quidè à Christo igne incensa incepit illuminare Nathanaelem, & post Christum in cælos assumptū, totū mundū. Quis fuerit autè iste Nathanael, haud satis cõstat. Rupertus Tuitiensis in huc locum scribens; existimat vnum & eundem cum Bartholomæo fuisse: quod quidam etiam è recentioribus sequuntur. Et si coniecturis danus est locus, profectò non caret magna probabilitate. Etenim Bartholomæi nomen non tam est Hebraicum, quàm Syrum; & significat filium Ptole-

Ex oppido Bethsaidæ oriundos tres Christos cur Apostolos elegerit.

Bethsaida quid ciuitas.

Ierem. 16. Simonis per Andream, & Nathanaelis per Philippum ad Christum deductio, quod mysterij habeat.

Quare Christus Simonem & Nathanaelem non perse, sed per alios vocauerit.

Philippus quid sonet. Nathanael quis ille.

Ruper. Tuitien.

Ioan. Ferrus.

Cornel. Iansen.

D. Arias Montanus in c.

1. Ioan. & in cap. 10.

Matthæ. & alibi.

mæi,

Quibusnam ex coniecturis ostendi videatur, Nathanaelem ipsum esse Bartholomæum.

Bartholomæus quid significet. Mar. 3. 1. Reg. 17. ac sapē aliās. Deut. vlt. & alibi passim.

1. Reg. 10. Nathanael quid.

I. coniect.

Ioan. 2. Secunda.

Ioan. 21.

Tertia.

Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6. Act. 1.

mai, sicut Bar-timæus dicitur filius Timæi Marc. 10. vel filius suspendentis aquas, si esset Hebræum. Nec est nomen proprium Apostoli, non magis quam Bar-iona proprium fuit Petri, aut Barfabas fuit nomen Iudæ, de quo Actor. 15. Et Iudam qui cognominabatur Barfabas. Idcirco à Ioanne expressum fuit propriū Nathanael. Et sicut Boanarges, quod est, filij tonitru, fuit cognomen filiorum Zebedæi, & Isai filius dicitur Dauid, & ciuitas palmarum Iericho, & filius Cis Saul: ita Nathanael proprium nomen fuit & Hebræum, cognomentum verò fuit Bartholomæus. Nathanael, significat Dei donum, propter quod à Domino vocatus est. Gratia enim Dei constat vocatio nostra. Est ergo nomen proprium Nathanael, cognomen primò fortè à Christo impositum: Syriacum est Bartholomæus. Prima autem coniectura est: quia in hoc loco, vbi tantum facta est mentio vocationis trium ad Apostolatam, de eo est sermo: cum autè nullius alterius, quam Nathanaelis subiungatur vocatio, videtur hic cum cæteris discipulis atque inter Apostolos computandus, qui cum Iesu interfuit vt discipulus nuptijs in Cana Galilææ. Deinde Ioannes capite vltim. aliam præbet fortio rem coniecturam; ait enim: Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ; & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Vbi vides, Nathanaelem non nisi inter discipulos præcedentes & subsequentes connumerari: neque qualescunq; verum quos constat Apostolos extitisse, & primarios. Atque hæc quidem coniectura meo iudicio non est leuis, sed grauis, magniq; momenti.

Tertia est: quia, vt constat ex alijs Euangelistis, ferè semper Philippo subiicitur Bartholomæus, cum censentur Apostolorum nomina. Dicitur enim, Philippus & Bartholomæus, vt Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6. & Actorum 1. nõ secus quam Petrus copulatur Andreas, & Iacobo Ioan-

nes. Cum igitur Nathanaelem Philippus ad Christum adduxerit, & alij Euangelistæ perpetuò illum Philippo supponant, haud obscure indicari videtur, Nathanaelem ipsum esse Bartholomæum. Confirmaturq; hæc coniectura, quia cum Ioannes Euangelista diuersis in locis Apostolorum ferè omnium meminerit, solius Bartholomæi sub hoc nomine nunquam meminit: quemadmodum neq; cæteri Euangeliorum scriptores meminerunt Nathanaelis sub hac nomenclatura.

Quarta coniectura est: quoniam illi Christus inquit: Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis. Et dixit ei, Amen amen dico vobis, Videbitis calum apertam, & Angelos Dei ascendentes & descendentes supra Filium hominis. Hoc autem impletum est in die Ascensionis: nam tunc Iesus cælum ascendit turmis Angelorum comitatus, vt exponemus. Constat autem in præsentia Apostolorum Christum cælum conscendisse. Erat igitur de hoc numero Nathanael, cui hoc singulariter est promissum: licet non soli, quia non solus ipse erat futurus præfens tanto spectaculo, sed cum alijs, qui nondum vocati erant. Ob id dixit: Amen amen dico vobis: non autem, Amen amen dico tibi. Adhæc Bartholomæus tā excellenti atque eminenti virtute præditus fuit, vt Origines tradidisse à quibusdam perhibeatur, se non posse asserere, quod B. Petrus illum sanctitate præcellerit. Quod consonat cū testimonio Christi de Nathanaele, vbi dicitur: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est.

Quinta coniectura: Cū multi Apostolorum fuerint binomines, vt constat de Simone & Petro, de Paulo & Saulo, de Ioanne, & filijs Zebedæi, qui dicti sunt Boanarges, siue filij tonitru, de Matthæo, qui dictus est Leui, de Thoma, qui cognominatus est Didymus, de Iacobo fratre Domini, qui dictus est Iacobus Alphæi, Simone Cananæo, qui appellatus est Zelotes, ac de Iuda, qui & Thaddæus & Lebbaeus, denique

Vnde illa roboratur magis.

III. coniect.

Lib. 12. e. narrat. Euangel. Act. 1.

Ioann. 1.

Insignis Bartholomæi factitas, ex Origene. Origen.

V. coniect.

Mar. 3. Matth. 10.

Act. 1.

Ioseph,

Matth. 9.

Luc. 5.

VI. coniect.

Act. 22.

Supra. 18. 1. Cor. 1.

Augustini Nathanael negantis Apostolum, ratio dicitur. August. tractat. 7. in Ioan. paullo à medio, tom. 9. sub initium.

1. Cor. 1. Legis peritos, & sapientes quos Christus elegerit. VII. ac postrema coniect.

Luc. 10.

Ioann. 21.

Ioseph, qui nominatus est cū Matthia ad Apostolatū, vocatur Iustus, & Barfabas, vt habes Acto. 1. Quid mirum ergo, Bartholomæum dictū Nathanaelem fuisse, atq; sub nomine Nathanaelis expressum Bartholomæum à Ioanne, Nathanaelem verò sub nomine Bartholomæi ab alijs Euangelistis? Simili ferè ratione describentes Matthæi ad Apostolatam vocationem, cum prius federet in telonio, Matthæus quidem minime suo nomini pepercit; Lucas verò abstinuit à vocabulo Matthæi, vocauitq; eum Leui.

Sexta coniectura: Conueniens erat, vt in numerum Apostolorum aliquis sapientia, atq; legis peritia instructus cooptaretur, ne videatur Deus spernere sapientes, qui Paulū, & Apollo Alexandrinum, qui eloquens erat, & potens in Scripturis, vt Actor. 18. dicitur, vocauit ad se: quemadmodum nec potentes, vel nobiles spreuit, licet quia pauci tales existunt, & minus sibi persuaderi, & se trahi sinūt, vocentur pauci.

Quod ergo Augustinus scripsit, Nathanaelem nequam fuisse Apostolum, quod nimirum esset in lege doctissimus; ne tribueretur prædicatio Euangelica doctrinæ humanæ: instantiam habet in B. Paulo, & in Apollo dicto. Neq; Apostolus dixit simpliciter, nullum sapientem ad Christum ascitum; verum paucos sapientes, sicut paucos nobiles, & paucos potentes.

Septima ac postrema est coniectura: Cum de reliquis omnibus ad apostolatam, siue ad discipulatam Christi in numero Septuaginta vocatis, mentionē faciant, vel Scripturæ canonice, vel veteres Patres, vel historia Ecclesiasticæ, quid egerint, cui Ecclesiæ præfuerint, aut quo mortis genere Deum glorificauerint: de isto tamen sancto Nathanaele, tan toperè à Christo laudato, atque in vocatione Christi vsque ad resurrectionem Domini perseuerante, vt constat Ioann. vlt. nullus hæctenus grauis autor extitit (quod sciã) qui de eius vita, doctrina, aut obitu ali-

quid scripserit: cum tamen Hippolytus Martyr in libro de Septuaginta discipulis, aut B. Dorotheus in Synopsi Apostolorum & discipulorum Domini, aut Eusebius Cæsariensis, ne vel minimam quidem huius fecerint mentionem. Non ignoro, quosdam ex posterioribus, vt Petrus Natalem, & Georgium Vicelium, dixisse, Nathanaelem alio nomine dictum Vrsinum: quibus verò autoribus, aut idoneis rationibus illud euincant, planè non intelligo: neque etiam, quis fuerit ille Vrsinus, satis est exploratum atque compertum. Quare ne tanti viri memoria sepulta in tenebris delitescat, multo est probabilius, vnum fuisse ex Apostolis; nec vllum alium, quam Bartholomæum. Etsi enim rationes hæc singulæ per se non sint efficaces ac demonstratiuæ, omnes tamen istæ coniecturæ in vnum collectæ, magnum pondus probabilitatis habent: etsi non desint non vulgaris autoritatis scriptores, qui hanc sententiam improbent.

Sequitur: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ: inuenimus Iesum filium Ioseph, à Nazareth. Nouerat Philippus Nathanaelem in Lege Domini esse peritum, propterea ad Moysen, ac Prophetas mittit illum. Scripserunt autem Moyses & Prophetæ de Christo, atque de illo, vt proposito sibi argumento, libros propheticos contexuerunt. Et innuit se ex parte eruditum, à Christoq; edoctum, dum ait: Inuenimus Iesum, esse illum ipsum, de quo scripsit Moyses in Lege, & Prophetæ: Inuenimus autem ostendente lucerna Ioanne, & Sole ipso iustitiæ Christo se detegente atque declarante. Lex autè Moyse quatuor prioribus voluminibus costabat, quemadmodum Euangelium quatuor constat Euangelistis. Siquidem Deuteronomium repetitio est priorum librorum. Prophetæ porrò Moyse minores erant, saltem in ededis signis: Dauid verò non tā erat propheta in prædicendis futuris euetibus, quā in psalmis coponendis, atq; Dei laudibus præcinendis.

Hippo. Martyr. Dorothe. Episcop. Euseb. Nathanael alias qui dicitur secundum aliquos. Petrus Natalem. Georgius Vicel.

Philippus Nathanael ad Legem, & Prophetas à Messia differentes, cum miserit.

Quo ducit Philippus, & Andreas Iesum scilicet Messiam inuenierint.

Dauid Rex qualis fuerit Prophetes.

Vocat

Philippus Iesum filium Ioseph cur nominet.

Ioann. 6. & alibi passim. Luc. 2.

Quare a Nazareth cum esse dixerit. Sup. 1.

Matth. 21. Ioan. 19.

Marc. vlt. Nazarenus quid interpretetur.

Esa. 11. Iudaei Iesum Nazarenum potius quam Bethleemita vnde putauerint, sed falso.

Eccl. 19. Quo animo dixerit Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? B. August.

Vocat autem Philippus Iesum filium Ioseph, quia sic existimabat ipse: non enim edoctus videtur fuisse de mysterio incarnationis. Eratque filius Ioseph quantum ad omnia alia ministeria & obsequia, carnis copula excepta. Hinc B. Virgo dicebat: *Pater tuus & ego dolentes quarebamus te: nam vel solum nutries pater appellatur, quanto ergo magis qui reliqua omnia officia parentis praestabat?*

Quia ergo multi Iesus dicebantur, ad aliorum distinctionem dicit Iesum filium Ioseph. Et addit a Nazareth, quia Nazarenus erat; & in Nazareth conceptio celebrata est. Ignorabat quoque mysterium natiuitatis in Bethlehem, sicut Iudaei Ioann. 7. vocatur a turbis Iesus propheta a Nazareth Matthae. 21. & a Pilato in cruce Iesus Nazarenus, ab Angelo item in resurrectione sanctis mulieribus dictum; *Iesum queritis Nazarenum crucifixum, &c.* Interpretatur autem flos: de quo dictum est: *Et flos de radice eius ascendet*: atque in hoc flore Humanitatis sanctae requieuit apud Filium Dei, ut mel nobis aeternae gloriae conficeret: licet enim ex falsa Iudaeorum persuasionem, putatum Christum natum in Nazareth, nomine Nazareni sit ortum, atque deriuatum; tamen quia verum quadrabat & consonum erat ei, atque ita placuit Spiritui sancto, non dicitur ab Ecclesia Iesus Bethleemita, sed Nazarenus.

Et dixit ei Nathanael. Quonia qui credit corde, leuis corde est; ideo Nathanael etiam simplex, prudens fuit tamen, interrogans, *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Non videntur haec verba asseuerate dicta, ut quidem D. Augustinus legenda esse contendit, dicens Nathanaele audito nomine Nazareth, in spem erectum, Christum a Nazareth proditurum, eo quod esset legis scrutator egregius: tum quia videtur mysterium valde recoditum; tum quod non dixisset Philippus, *Veni, & vide* Neque minus ironice, vel derisorie, aut calumniandi animo dicta sunt; sed interrogat solum dubitans de loco natiuitatis, cum alia omnia quadrarent: ut Cy-

rillus & Chrysostomus sentiunt, cui fauet responsum Philippi, *Veni & vide*. Et vide, scientiam quandoque impedimento esse ipsi fidei & ob causas dubitandi, & ob existimationem, ne forte in discrimen veniat propter fidem. Semper enim caro solet offendi rebus abiectis, propterea quod non aspirat nisi ad excelsa & magnifica.

Vocat autem aliquid boni Messiam, quia ipse est totum bonum nostrum. Nil ergo boni habemus praeter Christum, licet nos quandoque contrarium existimemus. In eodem spiritu dictum est Nicodemo Ioan. 7. *Scrutare Scripturas, & vide quia a Galilaea propheta non surgit*, id est, Messias, qui per excellentiam dicitur propheta. *Dicit ei Philippus, Veni & vide*. Philippus cum rudis adhuc esset, & nil nisi simplicem fidem haberet, nodum huc explicare nesciebat: inuitat ergo Nathanaelem ad fontem ipsum, nihil dubitans quin viso eo & gustato, sit crediturus quam primum. Atque hinc docemur ad Christum eos adducere, quibus vel propter nostram imperitiam, vel propter ipsorum obstinationem & pertinaciam persuadere non possumus. Ac prudenter nescientes respondere, accurrimus ad scientem; & propter verum inuentum spernimus verisimile. Sanctaque obedientia, atque desiderium sciendi Nathanaelis exprimitur: qui verum mente & opere venit ad Christum, dignus est, qui per gustum & gloriam illum videat. Petrus vero, qui simplicitate praeditus erat, nihil tale Andream interrogauit: & uterque talentum exercituum suum, meritum apud Deum habet.

Vidit Iesus Nathanael venientem ad se. Vidit oculis misericordiae & gratiae suae cor hominis penetrantibus: quia homo videt ea quae parent, Dominus autem intuetur cor. Videbat igitur qua animi simplicitate ad se accederet: ac tales Iesus cernit infundendo lumen, ex quo, & dono Dei, quod Nathanael significat, fides oritur. *Et dicit de eo*. Olim incognito, quod ad faciem attinet, ut eum ex-

B. Cyrill. lib. 11. in Ioan.

B. Chrysost. hom. 1.

Scientia interdum fidei cur incognito det.

Aliquid boni Nathanael cur Messiam nominet. Ioan. 7.

Quare Philippus dixerit Nathanaeli: Veni, & vide.

Ad Christum quos hic nos docemur adducere.

Ve viderit Iesus Nathanaelem venientem ad se. 1. Reg. 16.

Quales nam cernat Iesus.

Triplex conuersio in domino visitatus.

Vnde nouerit Iesus Nathanaelem esse verum Israelitam.

Christus cur libens videat Israelitas.

Qui sint veri Israelitae.

Rom. 9. Psalm. 31. Psalm. 72.

Veri Christiani quinam.

Veri Israelitae Iacob imitantur dupliciter. Gen. 27. & supra. 15.

Nathanael quoque cur verum Israelita dicitur a Domino.

Ioan. 1. Nathanael quare sine dolo Christi testimonio. Virtus quae crescat.

scientia quam amat, & cuius est capax, conuertat. Simples autem, & scientiae minime capaces, ac rudes, per signa potius conuertit. Efficacior autem, & rationi magis consonus modus conuertendi est ille, qui fit per Prophetiam: nam daemones, & magi possunt facere multa praestigia, ac in speciem admiranda, at non possunt praedicere effectus a causa omnino libera pendentes, ut Christus hic fecit. Ex quo saltem elicitur, Christum reuelationem Dei habuisse, licet non possit colligi, quod hinc Iesus probetur Deus. *Ecce vere Israelita*. Placet Christo eiusmodi viros videre, atque alijs demonstrare, quia ipse totus est candidus, & columbinus. Vocat autem verum Israelitam, ad differentiam carnalium: nec enim omnes qui ex circumcisione sunt Israel, ij sunt Israelitae, ut ait Apostolus, sed ij tantum, in quibus non est dolus, & qui recto sunt corde: qui Deum videre sitiunt: qui que sanctum Israel in fide, & simplicitate cordis imitantur. Quemadmodum quoque apud nos omnes vere Christiani sunt, qui Christiani vocantur, verum hi, qui fide atque operibus Christum referre conantur. Veri ergo Israelitae ipsum Iacob, siue Israelem imitantur. Erat enim Iacob simplex in bono, non venator, id est, sapiens in malo, ut Esau frater eius, in quo erat dolus. Deinde prudens erat in malo; ideo supplantator. Verum etiam Israelitam appellauit, ad innuendum quod ex simplici prudentia, prudentique simplicitate Nathanael dixerat: *A Nazareth potest aliquid boni esse?*

In quo dolus non est. Videbat ergo Iesus sedem doli, nempe cor: & hic in gratia Dei erat. Nec sufficeret homini extra gratiam Dei existenti, fateri gratiam Dei, ut non esset in eo dolus, nisi simul peccatum detestaretur. Quia vero virtus laudata crescit, potuit Christus Nathanaelem laudare: *In quo dolus non est*: quia non animo tentandi curioso, sed studio salutis suae, & eius doctrinae, quae vitam parit, ad se venie-

bat. Dolus autem maximus est, cum mentitur iniquitas sibi, nec veretur sibi adscribere quod non habet, vel suis meritis, quod singulari Dei gratia habuit. Dolus etiam est, cum quis se alijs praefert in corde suo, illosque contemnit. Dolus item est in eo, qui mentitur, siue in eo qui ironice agit, & sine causa simulat, vel dissimulat.

Dicit ei Nathanael, vnde me nosti? Vel hoc verbo insinuat agnoscere se Dei dono simplicem, verumque Israelitam. Falsi namque Israelitae nimium laudibus suis delectantur, non attendentes, an laus ex hominibus, an ex Deo proficiatur, verane, an falsa sit. Verus autem Israelita, qualis erat Nathanael, ut prudens, cauet adulationem, iuxta illud; *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt*. Et ait: *Vnde me nosti?* id est, Qua ratione fidem facies te nouisse animum meum, & in eo dolum non esse?

Respondit Iesus, & dixit ei, Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. Quo verbo euidenter declarauit se nequaquam latere occultas, absentesque hominum cogitationes. Et in primis dicendo, *Priusquam te Philippus vocaret*, significat se tempus cognouisse: cum ait, *Sub ficu*, indicat se nouisse locum, distinctamque speciem arboris: quae res arguunt Christum plusquam hominem. Dicendo autem: *Vocaret te*, insinuat se nouisse verba, quae ei dixit Philippus. Sed quoniam haec omnia Angelus nosse poterat, imo daemones potuissent reuelare, propterea, ne ab aliquo sibi detractum, vel dictum existimare posset, addidit, *Vidi te*, oculis nimirum diuinitatis: & proinde mirum esse non debet, si te intus, & in cute nouerim. Quidam meditantur, Nathanaelem sub ficu de se ipso aliquam magnam victoriam habuisse, vel aliquod magnum Dei donum impetrauisse: quod quidem Christus illi detegendo, prodit se Deum, atque eius gratiae, siue victoriae autorem. Verum non existimo opus esse haec meditari, vel

Psalm. 26. In quo dolus verè sit, ex tribus agnoscitur potest.

Quo verbo Nathanael se verum prodidit Israelitam.

Falsi Israelitae symboli.

Esa. 30.

Christus nouit abscondita cordis, & quicquid occultum.

Quo Christus oculo vidit Nathanaelem sub ficu.

De hoc quod Christus vidit Nathanaelem sub ficu, minus como da quorundam meditatio reijcitur.

ingere. Ideò Christus innuit, haud fuisse rationem hanc magnam, vel vrgentem ad credendum: quia illi dixit; *Maius his videbis*. Simplex tamè, atque ad credendum propensus, ex persuasionibus, & argumentis paruis, simul & interno tractu mouetur. Potest tamè Deus magnis signis propositis parum trahere, paruis autem inductionibus multum. Vidit etiam Nathanaelem, cum esset in lumbis Adæ, & sub arbore ficu, ad cuius folia confugit sub peccato prædestinando ad vitam, & iustificare, & vocare proponendo, cum esset sub vmbra peccati, sterilis vt ficus maledicta, vel sub vmbra legis.

Respondit ei Nathanael, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israël. Hinc apparet, quod Dominus dixit Ioan. 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere* (id est, Patris) *cognoscat de doctrina mea.* Apparet etiam, quid fructus fecerit admonitio illa Malach. 4. *Mementote legis Moysi:* quod scilicet qui eius meminerunt, facile Mesiã agnoscere potuerunt, illum scilicet esse, de quo Moses Deut. 18. Nathanael ergo oculos accepit, quibus Mesiã agnosceret esse Iesum. Ac in primis vocat eum Rabbi, quòd videret, eum perfectum in scientia. Deinde eum vocat Filium Dei cum articulo *is* *is*, nempe naturalem, & vniuersum, quemadmodum hic Nathanael, Martha, Centurio, & nautæ eum vocarunt, Petrusque, cum dixit: *Tu es Christus Filius Dei viui:* cuius fides, siue cõfessio fidei, quia typus est omnium, laudata & commẽdata fuit à Domino, sicut & in Abraham. Contra verò omnes reprobi in Iuda proditores, & Antichristo vituperantur atque damnantur. Nam si de adoptiuo esset sermo, non diceret Christus absolute: *Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis:* nec singulariter adoptiuum Filium Dei cõfessus est, ideò à Christo minimè beatus prædicatur, vt Petrus, ob id ad maiora eleuare atque prouehere eum promittit Christus, cum ait: *Maiora his videbis.* Petro autem reuelatur à Patre cœlesti ex fide inclinante, vt credat Christo di-

centi, quemadmodum omnes credentes hanc reuelationem accipiunt. Ad hæc, vocat eum Regem Israël, id est, Mesiã, qui tanquam Rex spiritalis veros Israëlitas erat ducturus; licet fortè putaret eum temporalem, quemadmodum Apostoli vsque ad ascensionem vulgari Iudeorum opinione imbuti, dicebãt: *Dñe, si in tempore hoc restitues regnũ Israël?* Luctabatur igitur olim simplicitas cum Deo; & Israëlita videbat Deũ. ¶ *Maius*, inquit, *his videbis*. Nempe vt agnoscas me Filium Dei naturalem, per omniaque Deo æqualẽ Patri. Et credas me non Regem Israël tantum, sed Regem omnium seculorum, imò & dominum Angelorũ. Vel, *maius videbis*, id est, plura, & maiora signa: quia qui benè vtitur accepto talento, dignus est qui eius incrementum recipiat.

Et dicit ei, Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum. Inter multa alia diuinitatis Iesu argumenta, producit hoc de ascensione Domini, in quo se manifestè Deum ostendit. Quia verò ait, *Videbitis cœlum apertum:* insinuat aliquid corporeis oculis ab omnibus videndum; itaque nõ est hic sermo de apparitione Angelorum in Natiuitate, vel Baptismo, quando columba, in qua erat Angelus, capiti Christi infedit. Nam hæc præterierant, nec visa sunt ab his; sicut nec in deserto, quando Angeli Domino ministrabãt, nec in Trãfiguratione, vel in Passione, aut in Resurrectione: vt quidam magni viri docent, nempe Cyrillus, atque Theophylactus. Siquidem nulla legitur cœli apertio visa; tantum à mulieribus visi sunt Angeli in Resurrectione, vt Scriptura testatur: quæ tamen non asserit visos ab istis. Rursus nec de duobus illis Angelis intelligi potest, qui in die Ascensionis apparuisse leguntur Apostolis. Non enim testatur Scriptura, quòd in corpore assumpto ascenderint, & descenderint supra Filium hominis. Rupertus Tuitiensis cœlum dicit apertum fuisse per Christi Passionẽ, quando patefacta est fidelibus cœli

Quare Nathanael Christum, Regem Israel nominet.

Aff. 1.

Gen. 32. Quid maius de Christo viderit Nathanael, iuxta eius vaticiniũ 1. Tim. 1. Heb. 1. & seq.

Matth. 25.

Quòd cœlum viderint apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra Filium hominis, Apostoli.

Luc. 2.

Matth. 3. Primus sensus, qui rejicitur.

Infra. 4. Infra. 17. Luc. 22. Infra. 24. & seq. & Ioann. 20.

Aff. 1.

II. sensus, & ipse conueniens. Rupert. Tuitien. in Ioan. nem, lib. 1.

Quando etiã viderit Christus Nathanaelem sub ficu. Gen. 3.

Matth. 21. Deut. 18.

Dignus quare Nathanael fuerit Christum nosse Filium Dei. Ioann. 7. Malach. vl.

Nathanael cur vocauerit Christum Rabbi.

Fundè qualè Filium Dei nouerit, dixeritque. Ioann. 11. Matth. 27. Supra. 14. Infra. 16. Gen. 15.

Christus Nathanaelem se Filium Dei cõfitentem, cur beatũ, vt Petrum, minimè prædicauerit. Matth. 16.

ianua. Ex eo autem tempore factam esse concordiam inter Angelos & homines talem, vt Angeli descendant ad animas Sanctorum è corpore egredientes, & ascendant vnã cũ ipsis, vt eas deducant per ianuam cœli patentem ad æterna gaudia. Sed tametsi hæc vera sint, non tamen huic loco conueniunt. Apostoli enim in Passione cœlum apertum minimè viderunt. Nec dicit Angelos ascendentes & descendentes super animas electorum de corpore exeuntes, sed supra Filium hominis. Superest igitur vt dicamus, in die Ascensionis Christi, in loco, in quo Dominus euauit ab oculis Apostolorũ, & paulò ante illum visum fuisse hiatũ magnum, ac lucidum fulguri coruscanti similem, quo significaretur quòd verè cœlos intrabat; & illud nobis testaretur. In illo autem spatio in signum lætitiæ nonnulli Angeli visi sunt descendere, tanquam occurrentes Christo honorificè excipiendo. Alij autem visi sunt ascendere, velut annuntiantes aduentum magni Regis: quemadmodum in die iudicij apparebunt Angeli, cum Christus in sede maiestatis ad iudicandum venerit, lateri illius assistentes. Vnde in Ascensione descendentes Angeli querebant ab ascendẽtibus, *Quis est iste, qui venit de Edom?* &c. & alij respondebant, *Iste formosus in stola sua,* &c. Stupendum autem erat cernere Iesum hominem ascendentem, ita vt Angeli dixerint: *Viri Galilæ, quid statis aspicientes in cœlum?* Ascensio autem terminus est gestorum Filij hominis, sicut videre sub ficu, est initium, quòd Angeli, ne dum Rex Angelorum, poterant videre. Quòd si, cum ait: *Videbitis cœlum apertum,* sermo esset de visione mysterij Ascensionis per fidem; nequaquã esset peculiare Nathanaeli, aut illis Galilæis, quibus tunc loquebatur. Simili ratione dixit Ioann. 6. Capharnaitis: *Hoc vos scandalizat?* (scilicet quòd dixi: *Ego sum panis vita, qui de cœlo descendi.*) *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem vbi erat prius?* Ita modò alloquitur Nathanaelem, quasi illi di-

ceret: In ascensione, vel post ascensionem meam accepto Spiritu sancto, videbis quomodò ego sum Rex Israël: sicut Act. 1. Dominus quærentibus de regno Israël restituẽdo respondit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem supernuentis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes,* &c. In hoc autem designatur Christus Deus, qui ita propria vi cœlum ascendebat: cuiq; Angeli, tanquam Regi, vel Principi ministrabant. Atque hæc deitas, & regnũ super Angelos, ne dum super Israël, ad erudiendum Nathanaelem erat accommodata. Innuit etiam Deus ob Angelos ascendentes, qui longè sunt inferiores; & homo ob Angelos ascendentes, id est, superioris naturæ. Rursus innuitur, quòd etiã homini Deo Angeli ascendunt vt lapides, qui ab eo veluti fundamento seruati sunt: descendunt verò, ministrando.

Ad hæc, insinuat etiam Christus lapis fundamenti, super quem securè dormit quiuis, qui velut Iacob vnctus est oleo Spiritus sancti, & erectus in titulum, cui ministrant Angeli. Idè enim Christus vt homo, lapis est; vt Deus verò, innixus est gradui supremo scalæ, qui quidem gradus, factus Ioseph fuit in eius genealogia, quæ ab Euangelistis est contexta tanquã scala quædam. Si ergo Israëlita es, ò Nathanael, videbis me signatum per scalam, quam vidit Israël, qui typus est Apostolorum, qui cœlum peccato clausum, viderunt per Christum apertum, & Angelos homini reconciliatos ascendentes illuc cũ animabus. Idcirco boni prædicatores, Angelorũ instar, Christũ lapidẽ erigunt ascendendo, sublimia scilicet vel cõtemplantes, vel prædicantes: atque descendendo, humilia nempe meditantur, vel agentes ad Christi gloriã. Verũ hic sensus, què Augustinus sequitur, & per què Angelos pro bonis prædicatorib; accipit, moralis est potius quã literalis. Hoc ergo loco Christus alludit ad scalam illam, quam per somnum vidit Iacob; imò in se verè implendum dicit, quòd Iacob

Aff. 1.

Quid ea cœli apertio, ne, Angelorum deicẽsu, arque ascensu supra Filium hominis Dominus innouerit.

II. ac III. mysterium.

III. mysterium.

Gen. 28.

Matth. 1.

Luc. 3. Gen. 28. Israël quorũ typus.

Boni conuatores vt descendat, & ascendat supra Filium hominis. B. August. Tractat. in Ioan. to. 9.

III. sensus, qui probatur & recipitur.

Matth. 25.

Esai. 63.

Aff. 1.

Ioann. 6.

Gen. 28.
Scala Iacob
cur mystica
Christus.
Ioann. 3.
Ephes. 2.
Ioann. 3.
Rom. 5. &
Ephes. 2. &
3.
Ioann. 14.
Esa. vlt.
Per ea vt de-
scendant An-
geli, atq; al-
cendant.

dormiens viderat: namque per Chri-
stum cœlum est apertum; & paries
inimicitiarum dirutus: ipse est scala,
quam vidit Iacob: quia *Nemo ascen-
dit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo
Filius hominis, qui est in cœlo*: & per
ipsum accessum habemus ad Patrem,
teste Paulo. Ipse est via, veritas, &
vita. Hæc scala cœlum, & terram tan-
git: quia ipse tùm homo, tùm Deus
est, & omnia implet. *Cœlum, inquit,
mibi sedes est: terra autem scabellum pe-
dum meorum.* Per ipsam Angeli ascen-
dunt, & descendunt, quandoquidē

propter Christum eorum Principem
ac dominum, nobis ministrant in spi-
ritualibus; & interdum etiam, cùm
opus est, in temporalibus: ac suo ex-
emplo nos excitant, vt per hanc sca-
lam ascendamus ad Deum, atque ad
cœlestia contemplanda; & descen-
damus ad opera charitatis proximo
impedenda, quibus vitam æternam
promereamur, præstâte Domino no-
stro Iesu Christo, cui cum Patre &
Spiritu sancto detur omnis laus, glo-
ria, honor, & imperium in secula se-
culorum. Amen.

TRACTATVS XIX.

In illa verba Ioannis. 4. *Vt ergo cognouit Iesus, quia audie-
runt Pharisei, quod Iesus plures discipulos facit & bap-
tizat, quam Ioannes (quanquam Iesus nõ baptizaret,
sed discipuli eius) reliquit Iudæam, & abiit iterum in Gali-
læam. Oportebat autem eum transire per mediã Samariã. Ve-
nit ergo in ciuitatem Samaria, quæ dicitur Sichar, &c.*

RUDO ipse historiae po-
stulare videbatur, vt cū
his, quæ explicauimus,
subinde connecteretur
quæ cap. 2. & 3. Ioannes
commemorat; maximè cùm ibi dica-
tur: *Et die tertia nuptia facta sunt in Ca-
nã Galilææ; vt videantur illis coniun-
ctissima quæ primo capite dicuntur.*
Sed quoniam quæ cap. 2. habentur,
ad librum Miraculorū spectant; quæ
verò in 3. ad librum Disputationum:
proinde vt ordinem à nobis præscri-
ptum feruemus, cogimur, illis, vt po-
te suo loco exponendis, prætermis-
sis, ad historiã hanc Samaritanæ sal-
tare. Quia verò in principio huius
capitis mentio fit de secessu Iesu in
Galilæam, qui idem est prorsus cum
eo, quem Matthæus cap. 4. & Mar-
cus cap. 1. narrant; vbi dicitur: *Quum
autem audisset Iesus quod Ioannes tradi-
tus esset, secessit in Galilæam: propterea*

hoc loco ante omnia, præmittenda
est historia coniectionis Ioannis in
carcerem per Herodem, quã Lucas
quidem cap. 3. narravit per figuram
anticipationis, siue præoccupationis,
antequam describat Christum à Ioan-
ne baptizatum: nec enim à Ioanne in
carcere existente baptizatus est Chri-
stus. Ioannes etiam eadem anticipa-
tione vsus in hac historia describē-
da, postquam dixisset: *Erat autem &
Ioannes baptizans in Aenõ iuxta Salim,*
&c. subiunxit: *Nondum enim missus fue-
rat Ioannes in carcerem.* Matthæus ve-
rò cap. 14. Marcusque cap. 6. descri-
bunt per figuram Recapitulationis,
dum alia occasione, & mortē, & ca-
ptiuitatem eius enarrarunt: nam vo-
lentes hi duo Euangelistæ recense-
re Herodis conuiuium, in quo saltã-
te puella, ad preces eius Ioannes, qui
erat in carcere, decollatus est, prius
referunt quibus causis permotus He-

Ioann. 3.

Ratio huius
disgressionis
historicæ.

Liber is est
octauus or-
dine.

De historia
Ioannis in car-
cerem conie-
cturæ agen-
dum primo lo-
co.

rodes fuerit, vt Ioannem custodiã
deputaret. Ait enim dicto loco Mat-
thæus: *Herodes enim tenuit Ioannē
& alligauit eum, & posuit in carcerē
propter Herodiam vxorem Phi-
lippi fratris sui. Dicebat enim illi Ioã-
nes, Non licet tibi habere eam. Et volens
illum occidere, timuit populum: quia sicut
Prophetam eum habebant.* Hæc eadem
cap. 6. Marcus fufius enarrat ita: *Ipse
enim Herodes misit ac tenuit Ioannem, &
vinxit eum in carcerē propter Herodiã
vxorem Philippi fratris sui, quia duxe-
rat eam. Dicebat enim Ioannes Herodi,
Non licet tibi habere vxorem fratris tui.
Herodias autem insidiabatur illi: & vole-
bat occidere eum, nec poterat. Herodes autē
metuebat Ioannem, sciens eum virum ius-
tum, & sanctum: & custodiebat eum, &
audito eo multa faciebat: & libenter eum
audiebat.* Hæc Marcus. Duo itaque
prios Euangelistæ in hac historia
enarranda vtuntur recapitulatione,
sicut duo posteriores anticipatione:
nullus autem illam collocat in loco
suo. Verum nos perspicuitatis ac am-
plioris lucis gratia hoc loco enarra-
tã explicabimus. Quia verò quæ Lu-
cas cap. 3. scripsit, sunt à nobis supe-
rius exposita; idē tãtū circa ver-
ba Ioannis allata illud annotandum
occurrit, solum Ioannem gesta Chri-
sti à Tentatore deuicto, ad carcerem
vsque præcurforis, quæ alij tres omi-
serant, scripsisse: à carcere verò vsq;
ad mortem reliqui etiam tres Euan-
gelistæ persequuntur.

Circa verba
Ioannis pro-
posita quid
obseruatu di-
gnum.

Qui Ioannem
coniecit in car-
cerem, quis il-
le fuerit He-
rodes.
Matth. 11.
Supra. 2.

Gen. 27.
Supra. 4.

Cur Ioannem
coniecit in vi-
cula Hero-
des.

In verbis autem Matthæi & Mar-
ci in primis considera, impium Re-
gē sceleratos milites misisse, qui vi-
rum sanctissimum, & quo inter na-
tos mulierum nõ surrexit maior, cõ-
prehenderent. Erat autem iste Hero-
des eius Herodis, qui Innocentes oc-
ciderat, filius, scilicet *Mali corui ma-
lum ouum.* Pater persequitur Christum,
filius præcurforem. Sic enim perpetuò
Esaui non cessat persequi Iacob:
nec Cain Abel.

Quod si rogas, Quamobrem mis-
sus est in carcerem? respondeo, pro-
pter Herodiam, quæ vxor fuit Phi-
lippi fratris Herodis viuentis, quem
vxore sua, violato iure hospitij, spo-

liauerat Herodes. Sed quid rei (que-
so) sancto viro Ioanni cùm impudi-
cissima Lupa? Audi quid Marcus di-
cat: *Dicebat enim Ioannes Herodi, Non
licet tibi habere vxorē fratris tui.* Quia
ergo munus suū fedulò exequitur;
& Herodiam, ne ipse suo delit of-
ficio, admonet, in vinculis tenetur
vir sanctus. *Non licet, inquit, tibi ha-
bere vxorem fratris tui.* Frater enim ad
huc superest, & filiã habet ex ea, nec
opus habet semen fratris fuscitare.
Nec etiam erat ab eo repudiata, libe-
rè vt alteri posset nubere. Et quan-
quàm esset repudiata, nequaquã po-
terat fratri eius matrimonio copula-
ri, lege Domini Leuit. 18. id prohibe-
nte. Nõ licet etiam tibi, quia Rex
es, & omnes omnium oculi in te cõ-
uerfi sunt; quod tu feceris, & alij id
sibi licere putabunt: atq; ita tuo ma-
lo exemplo alios ad impietatem pro-
uocas.

Porro Iosephus lib. 18. Antiquit.
cap. 7. Ioannis in carcerem coniectus
ac cædis hanc adfert causam: *Cum ad
audiendum, inquit, Ioannē frequēs mul-
tudo concurreret, veritus Herodes, ne
Ioanis persuasione populi à suo regno dis-
cederent (videbat enim quod præceptis ei-
us, & monitis parata esset plebs in omni-
bus obedire) melius credidit, priusquam
nouit aliquid fieret, præterire hominē ne-
ce, quam postmodum turbatis rebus seram
penitentiam agere. Ex sola hac suspicio-
ne Herodis vincit, in castellum Macha-
runta abducitur Ioannes, ibiq; obrucia-
tur.* Hactenus ille in sensu. Enimue-
rò Matthæus & Marcus proprias at-
tingentes Herodis vlcus, aiunt illum
coniecit Ioannem in carcerē pro-
pter Herodiam: Iosephus igitur
eam causam posuit in historia sua,
quã Rex publicè prætexuit neci Ioã-
nis, Euangelistæ verò rem & verita-
tem, quodque in animo Regis deli-
tuit, prodiderunt. Quanquam non
vetet eiused rei plures extitisse cau-
sas. Et fortassis timebat amissionem
regni, ac proinde fortè occidit, ad
quod forsità etiã sollicitabãt Scribæ.
Docet autē suo exēplo Ioãnes, Epif-
copos lege teneri ad criminosos pu-
blicè peccates corripiendos, quæ ad-

Herodi cun-
timinè. Itce
bat habere vx-
orē fratris
sui.
Deuter. 25.

Leuit. 18.

Quã ob cau-
sam, vt Iose-
pho placet,
Herodes Ioã-
nem misit in
carcerem.
Iose. histo.

Ratio proba-
bilitor quæ-
nã
ex prædictis.

Ab Ioannē
præcurfore
Herodē de in-
cesto crimi-
ne argente,
quale docu-
mentum ca-
pian Pasto-
res, & Epif-
copi.

3. Reg. 18. S. Paulinus in vita S. Ambrosij, to mo. 3. B. Chrysof. homil. 1. in Gene. in fin. tom. 1. in it.

Herodias cur infidiaretur Ioanni.

Eccles. 25. Sancta Ioannis infidie in Herodiade, & Herodem.

Cum Herodes nunquam foret ab incestu renocandus a Ioane. quid ei infidias debebat Herodias impudica.

Mar. 6.

Ioannes quare vir iustus, & sanctus.

modum Helias magna animi fortitudine Regem Achab increpauerat; & Ambrosius Theodosium Imperatorem publica voce corripuit, Ecclesiaque interdixit: ita & Ioannes Herodem increpuit atque obiurgauit. Sic enim B. Chrysostomus homil. super Apostoli verba ad Timotheum, Modico vino vtere, scribit. Non audisti, inquit, quid Ioannes fecerit? Tyrannum vidit hominem nuptiarum leges subuertentem, & cum fiducia in medio foro dicit: Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui. Hæc ille.

Sequitur apud Marcum: Herodias autem infidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. Vide quales infidias pararet scortum, timebat enim, ne Ioanne acrius admonente, Herodes scortum a suo consortio abijceret, idem impia mulier, dum non poterat eum occidere, desiderabat eius mortem. Non est enim ira super iram mulieris, vt testatur Ecclesiasticus. Et illa quidem necebat infidias ad mortem viro sancto; contra vir sanctus infidias tendebat ad vitam, tum ipsius, tum Herodis. Ioannes enim vt liberaret Regem a vinculis diaboli quibus tenebatur, id tentabat, Rex vero vinculis alligat sanctum virum in carcere.

Subiungit Marcus: Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum, & sanctum. Possent quispiam dicere; Quid opus erat Herodiade Ioanni infidiari, cum nullum sibi immineret periculum de adducendo Herode, vt abijceret ac repudiaret adulteram? Et si voluit occidere Ioannem, quid remoratur illam ab incepto? Subdit idem Marcus rationem: Herodes, inquit, metuebat Ioannem, etsi ex animo non amabat (rarò etenim magni Principes veros verbi Dei concionatores ex animo diligunt, metuunt verò quamplurimi) sciebat namque illum virum iustum coram hominibus, ac sanctum coram Deo; & honore peculiari obseruabat eum, multisque in rebus illius consilijs & monitis obtemperabat. Et libenter eum audiebat. Hæc videlicet obstabat, quominus impia adultera Ioannem ab

Herode tantopere obseruatum, posset extinguere. Rursus Herodias habebat vnde sibi metueret a Ioanne, quem tantæ autoritatis esse sciebat apud Herodem. Quæ ergo refert Marcus de Herode, quàm scilicet præclare, quàm sanctè senserit de Ioanne, ad illud tempus referendum est, quo nondum Ioannes Herodem liberrimè increpauerat, antequam scilicet amore insaniret Herodiadis. Apud Matthæum enim sic legimus: Et volens illum occidere, timuit populum: qui asicut Prophetam eum habebant. Rectè habet prouerbiū vetus: Pares cum paribus facillimè congregantur. Vtrique sedet sententia occidere Ioannem; sed Herodes timet populum, ne illum in se concitet, si quippiam crudelius in caput Ioannis statuerit, Herodias Regem, tantum deest vtrique occasio ad perpetrandum facinus, qua per conuiuium data, flagitium compleuit.

Illud quoque expende, Herodem audito Ioanne multa facere consueuisse. Nam vt quidam scribunt, multas puellas pauperes a se dotatas collocabat: multos etiã miseros ex carcere liberabat deprecando pro eis: verum quia non omnia, quæ illi suggererebat, fecit, ad eadem viri sancti processit. Qui enim deficit in vno, factus est omnium reus. Quia enim vel in vno hoc de abijcienda adultera fratris viuentis uxore non paruit, meritum ac fructum bonorum omnium reliquorum officiorum amisit.

Illud etiam perpende, Herodem timuisse populum, non autem Deum. Hæc est enim tyrannorum atque impiorum conditio, vt metuant non metuendos; eosque, qui omni iure sunt metuendi, non metuant. Et idem Herodes Agrippa in gratiam Iudæorum Iacobum occidit; & Petrum quoque tentauit occidere.

Permisiit autem diuina prouidentia Ioannem in carcerem trudi, tum vt constantia eius ostenderetur; & sanctitas in exemplum cunctis diuini verbi concionatoribus imitanda proponeretur: tum vt inde mittens discipulos ad Iesum, compleret præcurсионem suam, publicè per se ipsum prædicatè,

Herodes quado metuebat Ioannem, & libenter eum audiebat, vt ait Euangelista.

Herodes volens Ioannem occidere, quare timuit populum intellexit ille.

Herodes audito Ioanne quæ multa faciebat.

IACO. 2.

Tyrannorum, impiorumque conditio.

Act. 12.

Ioannes a Deo cur permissus in carcerem mitti.

signa;

Matth. 11.

signaque edente iam Verbo, quibus Ioannis testimonia confirmabat. Ac potuit fieri, vt Herodes sponte in carcerem truserit præcursores animo minimè occidendi, sed tantum vt reprehensionis molestiam euaderet ipse, Ioannesque castigaretur, ac simul placaretur mulier, & ne pergeret in proposito eum de medio auferendi. Atque hæc pauca de hac historia sint satis.

Redeamus ad Ioannis Euangelistæ verba capit. 4. initio proposita, quæ sic habent: Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quæ Ioannes. Vt hæc rectius intelligantur, cognoscendum est, ortum fuisse scandalum inter discipulos Ioannis Baptistæ, quod Christus a Ioanne baptizatus, plures baptizaret, quàm Ioannes. Verum hoc scandalum sedauit Ioannes pulchro & eleganti sermone, qui Ioan. cap. 3. habetur. Sed quoniam hoc malum serpebat latius, & ad Phariseos etiam peruenerat, iam indubie tam Ioannes, quàm Christus, imò & populus eos audiens, conuictijs proscindebatur. Huic scandalo mederi volens pacis amans Dominus, a Iudæa recessit, seruans illud, quod per Apostolum suum docturus erat: Nemini dantes ullam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. Et quamquam Christus, & Ioannes multa bona in populo facerent, inuidi tamen illa non cernebant, sed tantum quod inter eos orta videretur æmulatio. Nihil enim magis cupiunt mundi huius dilectores, quàm spectatores esse earum contentionum, quæ inter spiritales viros oriuntur, quod amplam inde venentur occasionem de Prophetis, & sanctis Dei ministris noxios rumores spargendi, atque de illis detrahendi. Iesus igitur, qui medicus cælitus missus est. curandis omnibus morbis nostris, vt cognouit ex auditu, & aliorum relatione, quod ipsa sua diuinitate cognouerit, nempe has voces scandali atque offensionis plenas in vulgus spargi, consilium iniit secedendi in Ga-

Discipuli Ioannis cur offensi de Iesu.

Iesus relinquens Iudæam cur abierit iterum in Galilæam.

2. Cor. 6.

Inuidorum, ac mundi huius amantum in genium.

Vnde non erat Iesus contra se discipulorum Ioannis obmurmuratione.

Galilæam: docens nos suo exemplo, cecidendum persequutoribus esse, cum euelli bene cepta persecutio non possit. Nota etiam, quanta in culpa sumus, cum scandalizamus operibus bonis: fit enim vt Iesus recedat a nobis, atque eius baptismus: itaque amittimus Dei beneficia, quæ alijs communicaretur fructuosius. Quia enim qui vocati erant, non fuerunt digni, adfertur Euangelium impudicæ mulieri, ac eam prædicatricem facit acceptæ gratiæ.

Quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes. Solus Iesus verè potest facere discipulos, qui in tusper fidem illuminat intellectum, atque Spiritu suo tanquam digito iustitiam legis in corde scribit, & qui ministros suos planè & accomodatè docet. In baptismo autem, in quo mundo nos, & diabolo renuntiamus, Christumque induimus, discipuli Christi efficitur, & vere, vt Dominus inquit Ioan. 6. didicistis me esse id est a Deo edocti. Fides enim nostra non est in sapientia hominum, sed in virtute Dei. ¶ (Quoniam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius) Christus ipse non baptizabat, tum ne videretur contra Ioannem æmulari: semper enim cauit Christus, ne de se, vel de Ioannis doctrina vlla esset suspicio: tum ne ab eo baptizati putarent se melius baptismum recepisse, quàm qui erant baptizati ab Apostolis: atque ita efficacia Sacramenti non Deo tribueretur, sed ministris. Hinc Corinthij non de baptismo, verum de baptizantibus gloriabantur: quos propterea redarguit Apostolus. 1. Cor. 1. & 3. In eodem errore versabantur olim Donatistæ, qui propter impuram vitam ministrorum semel baptizatos denuo baptizabant. Valentinianus Imperator baptizari distulit, vt ab Ambrosio baptizaretur: interim tamen morte præuentus est. Nemo ergo quicumque tribuat ministris: nam sicut bonus nihil confert baptismum, ita malus nihil illi adimit: & vt Apostolus dixit: Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum

Offendi operibus bonis aliorum, quàm malum, ac perniciosum sit.

Proprium Iesu quid: discipuli Christi quando efficiamur.

Heb. 8. Gal. 3. Ioan. 6. Esa. 54.

Christus cur per se ipse non baptizabat.

1. Cor. 1. & Infra. 3.

Donatistæ quare olim rebaptizabant.

1. Cor. 3.

tum

Quid illud
Apostoli: Ne
que qui plan-
tat, est ali-
quid, neque
qui rigat, sed
qui incre-
mentum dat
Deus, secundum
Ambrosium
B. Ambrosii
tom. 5.
Rom. 11.
Alię causę,
quare Chris-
tus ipse non
baptizaret.
Act. 6.

Infra. 10.

Clem. Rom.
lib. 3. circa
finem.

Apostoli cur
septem diaco-
nos elegerint
Act. 6.

Apostolos nõ
nisi prius ba-
ptizatos, tũ
deinde alios
baptizasse.

tum dat, Deus. Ambrosius plantatio-
nem refert ad primam doctrinam,
per quam quis ex oliuastro inseri-
tur in oliuam bonam: rigationem
verò ad baptismum, qui aqua pera-
gitur: nam post multos dies doctrina
& catechismo impensos, baptiza-
bantur olim fideles: incrementum
autem refert, ad Spiritum sanctum,
qui in baptismo ad regenerationem,
& in chrismate ad corroboracionem
conferebatur. Tũ quia habebat
officium maius & altius, euangeli-
zandi scilicet: nam omnes possunt
baptizare, docere autem omnes ne-
quaquam. Hinc Apostoli baptizan-
di munus alijs delegantes, verbo, &
doctrinę inibatant ipsi. Vnde Pe-
trus Apostolorum princeps Corne-
lium Centurionem baptizari iussit
Act. 10. & in libro recognitionum
Clementis, Petrus secum ducebat
plures sacerdotes, qui ministrabant
baptismo, ipse verò solus prædica-
tioni inibatant. Paulus etiam in prio-
ri ad Corinthios capit. 1. Non enim,
inquit, misit me Christus baptizare, sed
Euangelizare. Ad hæc, expedit in Ec-
clesia Dei, vt alia alijs munera com-
municentur, & non omnia vni tri-
buantur: quod ad pulchritudinem
quoque & fortitudinem ipsius Ec-
clesię spectat, & ad magis expeditos
promptosque reddendum ministros
ad perficiendas suas functiones. Plu-
ribus etenim intentus, minus po-
test officio suo satisfacere, & vt Poë-
ta quidam dixit:

*Pectora nostra duas non admittentia
curas.*

Quare Apostoli quo orationi, &
verbo commodius instarent, Diaco-
nos elegerunt qui mensis ministra-
rent. Quod ergo dicitur (*quoniam
Iesus non baptizaret, &c.*) correctio e-
ius est quod cap. 3. dixerat Euange-
lista, nempe quod Iesus baptizabat.
Sed vt habet prouerbiũ: *Qui per a-
lium fecit, per se ipsum facere videtur.*
Quoniam verò discipuli baptiza-
bant, ipsisque baptizantibus Chris-
tus in Spiritu baptizabat, verisimi-
le non est Apostolos nõ fuisse prius
baptizatos. Qua de re adnotaboque

apud veteres Patres legisse me me-
mini. Euodius primus Antiochię E-
piscopus à Petro constitutus, in e-
pistola, cui nomen dedit *τὸ φῶς*, id
est, Lux, sic habet: *Christus suis mani-
bus solum Petrum baptizauit, Petrus An-
dream filiosque Zebedæi, qui reliquos A-
postolos, verum septuaginta discipulos
Petrus & Ioannes Theologus baptiza-
runt.* Hęc ille. Ioannes verò Euara-
tus in Prato spirituali cap. 176. Ita sa-
nè, inquit, *Apostoli baptizati sunt, sicut
& Clemens Stromateus lib. 5. Hypothy-
poleon, ait enim, Apostolicum dictum il-
lud exponens quo ait: Gratias ago quòd
neminem vestrum baptizauit: Christus di-
citur solum Petrum baptizasse, Petrus
Iacobum, Andream & Ioannem.* Euthy-
mius autem in cap. 3. Ioannis in hęc
modum scribit: *Reliquum est igitur,
vt & Apostoli regenerati sint per aquam
sanè à Ioanne, per Spiritum verò, qui ad
eos in specie ignitarum aduenit lingua-
rum. Scribant autem quidam Apostolo-
rum temporibus proximi, quòd Christus
Petrum ac Virginem matrem baptizauit,
Petrus verò reliquos omnes Aposto-
los.* Hęc ille. Augustinus tamen tra-
dit verisimile esse Christum suos ba-
ptizasse discipulos. Baptizabant au-
tem Apostoli, non Ioannis, sed Chri-
sti dantis Spiritum baptismi, etiam
si aliter dixerit Chryostomus: &
ex eo probat Lyranus hanc Augu-
stini sententiam, quia orta fuit que-
stio inter discipulos Christi & Ioan-
nis de baptismo, cuius nulla fuisset
ocasio, si vnus & idem fuisset vtrius-
que baptismus, & si discipuli Domi-
ni baptismi Ioannis vterentur, for-
tassis tamen nondum baptizabant
in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
sancti: quòd necdum mysteriũ Tri-
nitatis essent edocti.

*Reliquit Iudæam, & abiit iterum in
Galilæam.* Hic est secundus Christi à
Iudæa in Galilæam secessus, post il-
lum, qui habetur Ioan. 1. & qui inci-
dit cũ illo, de quo Mattheus & Mar-
cus meminerunt, dicentes Christũ
post traditum Ioannem in carcerem
secessisse in Galilæam, quia vt Mat-
theus scribit, sic prædixerat Prophe-
tę, & sic ostēderetur, humilia primo

Euod. Epif.
Antioche.

Petrus à quo
baptizatus, re-
liqui verò
Apostoli à
quibus, & se-
ptuaginta di-
scipuli secun-
dum Euodiu
Ioan. Euar.
Clem. Stro-
mateus.
1. Cor. 1.

Euthym.

Act. 2.

Aug. tract.
15. in Ioan.
tom. 3.

B. Chry. ho.
30. in Ioan.
tom. 3.
Lyran.

Christi iste
recessus à Iu-
dæa in Gali-
læam, de quo
Ioannes, sic
idem ille, cu-
& Marcus me-
minerunt.

loco

loco haberi apud Deum. Et quan-
quam diuersis de causis tradant id
esse factum, Ioannes quidem hoc lo-
co, nimirum quòd audisset Iesus Pha-
riseos audisse de multitudine suorum
discipulorum: Mattheus verò & Mar-
cus, quòd audisset traditum Ioan-
nem in vincula: eundem tamen esse
illud comprobat, quòd sicut Mat-
theus in hoc reditu dicit Christum
in Galilæam venientem, reliquisse
ciuitatem Nazareth, & habitasse in
ciuitate Capharnaum, ita Ioannes
idem factum indicat, in hoc reditu
in Galilæam Iesum testimoniũ per-
hibuisse, quia Propheta in sua patria
honorem non habet: & sic iterum ve-
nit in Cana Galilææ, atque inde Ca-
pharnaum ad puerum filium Regu-
li sanandum. Neque obstat dictis
quod ait Ioannes, Phariseos audisse,
Iesum plures facere discipulos, & ba-
ptizare plures quàm Ioannem: quo
insinuari videtur, Iesu iam parante
abitu, Ioannem baptizasse adhuc:
non obstat, inquam, hoc, quia non
est sic accipiendum, quasi Iesus plu-
res baptizaret, quàm tũ Ioannes
fecerat, sed quàm olim Ioannes fe-
cisset. Quidam tamen intelligunt,
Christo è Iudæa abeunte, nondum
fuisse traditum Ioannem, verum in-
tellexisse traditionem cũ in via ef-
set. Sed certè hoc minimè conuenit
Matthæi, Marci que historię, qui cũ
Christi descripserint è Galilæa in Iu-
dæam aduentum, enarrant post tra-
ditum Ioannem secessisse illum in
Galilæam, nimirum è Iudæa, vbi e-
rat. Eundem autem esse in Galilæam
reditum, cuius meminit Lucas cap.
4. post enarratas Christi tentatio-
nes, ex eo liquidum est, quòd adie-
cit: *Et fama exiit per vniuersam regio-
nem de illo: quod in primo in Gali-
læam reditu non contigit, quando
satis adhuc latebat Dominus, sed in
secundo, eo, qui post traditionem
Ioannis contigit, vt ex Matthæo a-
pertè haberi potest & Marco.*

Sed iam de causã huius secessus
inquiramus: quam aliam atque aliam
tradunt Euangelistę, & quemadmo-
dum in se ipsa sit conueniens, & quo

modò conueniat cum ratione fecerit
sus, quàm Ioannes reddit. Cũ enim
Herodes, qui Ioannem in carce-
rem conluserat, Tetrarcha esset, nõ
Iudææ, sed Galilææ, cur Christus
auditis vinculis Ioannis, è Iudæa se-
cedit in Galilæam, cũ tunc magis
videretur Galilæa fugienda, & in Iu-
dæa permanendum? Deinde, quomodo
propter Phariseos secessit, vt ait
Ioannes, cũ alij duo propter Hero-
dem secessisse declarent? Dicendum
est ergo, Ioannem hoc loco descri-
bentem eundem cum illis Christi re-
ditum, explicare voluisse, à quibus
Ioannes fuerit traditus, & propter
quid, id quod alij tacuerunt, videli-
cet quòd à Phariseis fuerit traditus
Herodi: idque propterea, quia per
gloriam Ioannis suam viderent glo-
riam offuscari, atque per nouam fe-
ctam profitentium per baptismum pe-
nitentiam, contemptiorem reddi fe-
ctam Pharisæicam. Non enim causã
liuoris Pharisæorum contra Chri-
stum, postquam audissent eum plu-
res facere discipulos, atque baptiza-
re quàm Ioannem, fuit, quoniam pro
Ioanne zelarent, cupientes eum ef-
se maioris autoritatis, sicut zelarunt
pro Ioanne discipuli eius, cũ non
receperint Pharisæi Ioannis bap-
tismum. Imò vt Christus dixit Luc. 7.
spreuerunt in semetipsis consilium
Dei, non baptizati baptismi Ioan-
nis, sed pro gloria sectę proprię, ac
sui nominis Iesu inuidebant, metu-
tes ne per eum magis offuscaretur
eorum autoritas, quam per Ioannem.
Insinuat ergo Ioannes Euangelista,
quòd Ioannes Baptista Herodi ob
inuidiam Pharisæorum tradito, post
quam cognouit Iesus occasionem
contra se excitatam ob maiorem dis-
cipulorum multitudinem Iudæam
reliquerit, quo eorum inuidię cede-
ret. Hoc autem duplici ex capite pro-
babile redditur. Primò enim verisi-
mile est, Herodem neque potuisse,
neque ausum fuisse capere Ioannem,
nisi consentientibus, atque impel-
lentibus Phariseis, quorum tum erat
magna autoritas, quos verisimile ex-
iit suggestisse Herodi metum in-

Propter ne
Herodem, vt
ceteri Euan-
gelistę, an p-
pter Phari-
seos, vt Ioan-
nes tradit, Ie-
sus è Iudæa
secesserit in
Galilæam.
Luc. 3.

Pharisæorum
in Christum
inuidia.

Luc. 7.

Pharisæi cur
Ioannem He-
rodi tradide-
runt.

I. argum. ad
probandum,
Pharisæos He-
rodi tradidisse
Ioannem.

nouatio-

Iose. li. 18. antiquit. c. 7.

Alterum.

Samarie sic?

Ioseph.

Quare Christus transierit per mediam Samariam, cum graulter de hoc offenderentur Iudaei.

Matth. 10.

Luc. 9. Samaritae Iudeos quare non recipere.

nouationis rerum, ob quam captum Ioannem Iosephus tradit, vt supra diximus. Deinde Saluatoris verba Matth. 17. non obscure indicant a Phariseis Ioannem traditum, cum ait: Helias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quacunq; voluerunt: sic & Filius hominis passurus est ab eis: quae verba indicant, eos, a quibus Filius hominis passurus erat, fecisse in Ioanne quae voluerunt: constat autem, Iesum inuidia Phariseorum traditum atque occisum. Ex his liquet, verum esse quod proposuimus. Sed iam ad textum redeamus.

Ait igitur Euangelista: Oportebat autem eum transire per mediam Samariam. Samaria, media est inter Iudaeam & Galileam, Iosephus lib. 20. Antiquitatum cap. 5. initio: Mos erat, inquit, Galilaeis per dies festos Ierosolyma petentibus iter facere per Samariam. Aliquando igitur cum transirent vicum Samaritarum ditionis, qui Nais dicitur, in magno campo situs, commissa inter viatores & vicanos pugna, multi Galilaeorum desiderati sunt. Haec ille, comprobans morem Galileorum venientium ad Templum Ierosolymitanum per Samariam, quae media inter iacet. Fuit autem in regno decem tribuum metropolis, & toti regno nomen dedit. Qui autem, aut quales fuerint Samaritae, habes. 4. Regum. 17. Verum ne quis offenderetur, quod Iesus ad Gentes diuerteret, hoc prudenter praeueniens Euangelista, ait, non sua sponte illuc diuertisse, sed quod oporteret eum transire per Samariam, cum vellet descendere in Galileam.

Ad haec, poterat obijci quod discipulis paullo post Dominus praecipit: In ciuitates, inquit, Samaritanorum ne intraueritis: cui rei occurrit Euangelista, dicendo: Oportebat autem eum transire per mediam Samariam. E Galilaea etiam in Iudaeam venientibus, pertransenda Samaria est, vt alius Euangelij locus ostendit, nam Luc. 9. narratur, Samaritanos noluisse Iesum cum suis admittere, eo quod peteret Ierosolymam: non enim ferebant Samaritae, si quis

suo Templo praeterito, Ierosolymorum Templum, ac festa frequentaret. Samaria, nomen est montis, & vrbs in eo sita inter Iudaeam & Galileam, vt docet Iosephus lib. 3. capit. 2. de bel. Iudaico, quae aedificata est ab Ambri Rege Israel, vt dicitur. 3. Regum. 16. hic enim Rex, Simeron, siue Sameron, velut noster habet interpres, Samariam montem emit a quodam Simer, ciuitatemque, quam in montis vertice extruxit, a vendentis nomine Simeron, siue Samariam appellauit, qua deinde Reges Israelitarum pro Regia vsi sunt: & Eusebio teste, dicta est alia Ethenias. Postea vero expugnato Hyrcano Iudaeorum pontifice, ab Herode Rege iterum aedificata est, atque in honorem Augusti Graeco vocabulo Σεβαστη nominata est, hoc est, Augusta: apud Stephanum appellatur quae Neapolis. In hac, teste Hieronymo in epitaphio Paulae, sepulti sunt Ioannes Baptista, Helias, & Helias Propheta. Hic tamen Samaria, nomen est prouintiae, non motus, aut ciuitatis in eo constructae.

Venit ergo in ciuitatem Samaria, quae dicitur Sichar. Idem est Sichar, & Sicheim, & Sichima apud Iosephum: fuitque aliquando, tempore scilicet Alexandri Magni, metropolis Samariae, teste Iosepho, quam aedificauit Emor pater Sicheim: quae postea ab euentu dicta est Sicheim, quoniam ibi a filiis Iacob ob stuprum Dinam est occisus. Hanc deinde Abimelech indigena solo aequauit, vt habes Iudic. 9. sed tanta fuit loci commoditas, vt tertio illic vrbs condita fuerit. Alia est autem Sicheim, quam aedificauit Ieroboam in monte Ephraim, vt habes 3. Regum. 12. sed in priori ossa Ioseph Patriarchae sepulta sunt, vt traditur Iosu. 24. quae sita est in Tribu Manasse, & tempore beati Hieronymi dicebatur Neapolis, olimque dicta est Salem Gen. 33. non illa quae postea dicta est Ierusalem, sed Salem Sichimorum, iuxta montem Garizim.

3. Reg. 16. Samaria quis aedificauerit.

Euseb. in Chronico, tom. 2. Eadem cur dicta Sebaste.

Hiero. epist. 26. tom. 1.

Sichar quae ciuitas. Iose. li. 11. Antiquit. cap. 8.

Eadem vrbs cur dicta Sichem. Gen. 34.

Sichem altera.

Duplex Salem.

Putat

B. Hieronymus lib. de locis Hebraicis, tom. 3. In Sichar quare Christus conuerterit Samariam. Gen. 34. Rom. 5.

Christus vt venerit in ciuitatem Sichar.

Iacob praedium quado Ioseph filio suo dedit, vt ait Euangelista. Iosu. 13. & 16. Infra. 24.

Iacob quando armatus praedii tulit de manu Amorrhaei. Gen. 34.

Amorrhaeus hoc loco quid.

Quanti emert praedium illud Iacob.

Gen. 30. Cur dederit filio suo Ioseph partem vnam, vt dixit, extra fratres suos. Hier. ratio.

Putat autem D. Hieronymus corrupte legi Sichar pro Sichima, cum tamen Graeci codices sic habeant, & Euangelium Syriacum.

Conueniens autem, atque consentaneum fuit, vt in hac ciuitate, quae olim depopulata fuit a Simeone & Leui filijs Iacob, Christus hac mirabilem efficeret conuersionem, vt vbi abundauit delictum, superabundaret & gratia: & vbi mulier ex titit causa ruinae ciuitatis totius, ita hic mulier ad Christum conuersa, causa esset salutis vniuersae Sichimae.

Dicitur porro venisse Dominus Iesus in ciuitatem, non quod ingressus illam sit, siquidem extra remansit iuxta moenia, dum ad comparandos cibos Apostoli ciuitatem petijissent. Iuxta praedium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Gen. 48. haec historia habetur, ait enim Iacob ad Ioseph: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhaei in gladio, & arcu meo. Vbi Hebraice legitur: Nathati elecha, Sicheim achad, id est, dedi tibi Sicheim vnam, atque ita Septuaginta Interpretes vocem non interpretatam reliquerunt, dicentes, Δεδώκα σοι Σιχημα ἰσόπελον, hoc est: Do tibi Sichimam praecipuam.

Dicit autem se armatum tulisse de manu Amorrhaei, factum Simeonis & Leui ob stupratam Dinam filiam sibi tribuens: vel potius armatus orationibus obtinuit. Hinc Chaldaeus Paraphrastes vertit: Quam tuli de manu Amorrhaei in oratione, & deprecatione. Amorrhaei vocem in genere vsurpat, non pro distincta illa gente: quia Sicheim & Hemor, Heuei erant, non Amorrhaei, vt dicitur Gen. 33. Praedium autem istud pars est illius agrum, quem Iacob emit centum agnis sine numis Gene. 33. atque hunc agrum iure praecipui, vltra communem sortem haereditatis paternae, Iacob tradidit filio suo Ioseph vero ac primogenito ex primaria vxore Rachel genito, & in signum quod possunt parentes maiorem partem haereditatis vni filio praeter alios donare citra vllam iniuriam, idque vtile est plerunque Reipublicae. Vnde in

Lege primogeniti alijs excellentiorem partem sortiebantur. Et in eo praedio postea ossa Ioseph allata condita sunt Iosu. vltim. & in typum Christi veri Iosephi, cui Pater Aeternus praeter Iudaeam, dedit & Gentilitatem, in qua Samaritani fuere ad credendum electi, vt habes Act. 8. quemadmodum & post Iudaeos a Christo vocatos isti ante alios Gentiles a Christo conuersi sunt. Vnde Propheta: Labor, inquit, & partibus Sichimae, ac subdit, In Idumaeam extendam calceamentum meum, id est, dominium & possessionem. Erat enim ex parte catechizata, atque edocta Samaria per legem plusquam Gentes: ideo inquit Iesus: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudaea, & Samaria, & vsque ad vltimum terra. Vbi inter Iudaeos, & Gentiles ponuntur Samaritani. Arcus autem loge proiect sagittam, gladius cominus ferit: quia Gentiles per Christum redempti sunt gladio Diuinae inspirationis conferentis, atque arcu praedicationis Apostolice.

Erat autem ibi fons Iacob. Qui nunc dicitur fons, paullo post dicitur puteus altus. Et secundum Augustinum, vbi de terra aqua promanat, si in promptu sit, & in superficie, dicitur fons, a fundendo: si autem in alto, vel in profundo loco sit, dicitur puteus: sed ita, vt fontis nomen non amittat. Omnis ergo puteus fons est, & non e conuerso. Dicitur autem fons Iacob, id est, puteus effossus ab Iacob: sicut Abraham alium puteum effodit Gen. 21. & Isaac alios Gen. 26. & memoria fontis Iacob manserat post tot retro secula. Et vt testatur Hieronymus libro de locis Hebraicis, in illo loco prope fontem fuit suo tempore Ecclesia quaedam aedificata ob facti illius memoriam. Meminit vero fontis huius: quod hic fons magna est euentus huius, & conuersionis Samaritani scortipars. Ac congruit aquae, & fontis metio ad hanc conuersionem: nam vt olim Iacob ad fontem visam Rachel dilexit, Gen. 29. & ad aquas coniugium Rebeckae cum Isaac concii-

Hier. ratio. Psal. 2. & Esa. 49. Act. 13.

Psal. 59. Quid illud: In Idumaeam extendam calceamentum meum.

Act. 1.

Gentiles quomodo per Christum redempti.

Aug. tract. 15. in Ioan. tom. 9.

Interfontem & puteum quid interfit. Cur dicitur fons Iacob.

Hier. to. 3.

Hulus fontis Sichar cur meminerit Euangelista.

liatum

liatum fuit per Eliezer, Geneti.24. itemque Moyfes accepit in vxorem Sephoram filiam Iethro ad aquas alterius fontis, Exo.2. Deniq; Bet-sabeam aquis se lauante postulat Daud in vxorem: ita Christus hodie ad aquas Samaritanam conuertit, & in sponsam legitimam acceptauit. Sunt enim aquæ fontis symbolum, vel baptismi, vel pœnitentię, & quicunque his aquis se abluerint, vel sitim suam extinxerint, sponsa chara efficiuntur Christi. Quoniam verò

baptismus repeti non potest, nobis, qui in illo donatam amissimus innocentiam, non supersunt aliæ quàm pœnitentię aquę, quibus sordes cordium nostrorum possimus eluere: quæ & ad pristinum dignitatis statum, hoc est, ad connubium spirituale cum Christo valeat reducere, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto semper viuunt & regnant in secula seculorum, Amen.

Pœnitentię remediũ salutare.

Quid per aquas fontis significetur.

Iesus cur uenerit in ciuitatem Sichar.

Gen. 3:

Iesus quomodo fatigatus ex itinere.

Matth. 14.

Psal. 103.

Heb. 4.

Heb. 2.

DOMINVS Iesus coactus deserere Iudæam, sitiens animarum salutem, & opportuna ad suam sitim explendam inquirens loca, merito in hoc oppidum Samaritanorum diuertit, ut sicut serpens antiquus per unam mulierem virum perdidit, ita nunc Christus per unam feminam totam ciuitatem lucrifaciat. Primum ergo fatigatus ut homo, nam pedibus suis iter confecerat: non enim iumentis, aut vehiculo, leuicauit usus est: ex quo dicitur in textu: *Fatigatus ex itinere.* Fatigatur itaque ambulans super terram, qui ut Deus supra mare ac super pennas ventorum ambulans, & mundum totum pugillo continens non fatigatur. Comprobatur igitur verus homo, & nobis per omnia similis, gustansque infirmitates nostras: *Non enim (Paulus inquit) habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Et rursus, *Debit per omnia fratribus simi-*

lari: ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum. Dein fatigatur bonus pastor quærens ouem perditam, nullis parcens laboribus, ut inueniat eam, etiam si per spinas, & tribulos sit ei penetrandum, quo inuentam eam humeris imponat, in caulam reducat, ac instar boni venatoris solem, frigus, famem, sitim, atque lassitudinem libenter sustinuit, ut ad prædam animarum nostrarum perueniat. Nos verò Iesum, & salutem nostram fugiendo, laborare facimus Christum in iniquitatibus nostris: ut de nobis se fugientibus queratur, & dicat: *Venite ad me, omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos.* Et si autem vita venatoris laboriosa sit, tamen præda optata ubi capta est, labores omnes imminuit, ac mitigat. Adhuc, fatigatur virtus Dei, ut pro nobis afflicta, dulcius nobis deinde sapiat, ita etenim fera agitari consuevit, quo eius carnes teneriores mollioresque efficiantur, ac maiori cum

II. ratio.

Luc. 15.

Malach. 2.

Matth. 11.

II. ratio.

gustu

Ioan. 6. Quomodo nos quoque fatigari possumus ex itinere, Christi causa.

Quo ex itinere fatigari debeamus.

Sap. 2.

Quos labores Episcopi, & pastores animarum pro ouibus sibi creditis suscipere debeant, exemplo Christi.

Iacob ille Patriarcha uia pastorum Gen. 31.

gustu edantur. Christus autem omne genus tormenti pro nobis sustinuit, ut cor nostrum amore suo fauciaret, & carnem suam, quam nobis dedit ad manducandum, delicatio rem efficeret. Nec possumus tanto amori Christi respondere, nisi pro illo libenter crucem amplectamur, omniaque opprobria, & mundi tormenta atque cruciatus pro illo perferre parati simus: ut & nos quoque tanquam feræ agitati afflicti que, teneriora atque sapidiora reddamus corda nostra, que Deo Opt. Max. ad edendum offeramus. Docet ergo nos Christus fatigari ex itinere, hoc est, in præfenti vita, dum uiatores sumus: quandoquidem hos labores consequitur summa requies, atque pacatissimum otium. Impij verò hinc uolunt quiescere, molliter, & iocundè uiuere, dantes operam, ut nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria illorum, ignorantes interim se ad æterna supplicia, in quibus perpetuò crucientur, & fatigentur, per hanc uiam incedere. Præstat igitur ad tempus laborare & fatigari, ut perpetuò requiescamus, uitamque iocundam, tranquillissimamque, atque omnium deliciarum genere & copia circumfluentem agamus, quam ad tempus hinc quiescere, ut in perpetuum cruciemur.

Docet deinde pastores suo exemplo pro gloria Dei, pro confessione Catholice fidei, pro animarum præda capienda, usque ad sudores laborare atque defatigari. Primus autem eorum labor est, ut quisque se ipsum vincat, seque Deo, ut par est, subijciat, rationemque fidei, & carnem spiritui subdat. Secundus uero labor in bonis ministris creandis & promouendis consistit, sine quibus pastor perinde est atque homo brachij destitutus. Tertius, diligentem curam animarum operam impendere, saltemque illam, quam Iacob in custodiendis ouibus Laban auunculi sui adhibebat. Aiebat enim ille: *Oues tuæ & capra steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi-*

nec captum à bestia ostendi tibi: ego datum omne reddebam: quicquid furto peribat, à me exigebas: Die, noctuque astu urebar, & gelu, fugiebarque somnus ab oculis meis, quæ habes Genes. 31. O pulchram pastorum imaginem: nam hac ratione dicere poterit cum Apostolo: Abundantiùs illis omnibus laboraui.

Postremò, docet Christus fatigari pro cælo usque ad sudorem & sanguinem, si mundi huiusce dilectores pro vanis, ac momentaneis bonis, quæ mundus amat, & amplectitur, plerumque tantos labores exantillare non dubitant: in quorum persona dicitur in libro Sapientiæ: *Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis, & ambulauimus uias difficiles, uiam autem Domini ignorauimus.* Denique nihil strenuum aut arduum præstare potest homo, sine magnis laboribus. Nam ut Poëta quidam dixit: *Qui studet optatâ cursu cõtingeremetâ, Multa tulit, fecitq; puer, sudauit, & alfit.* & alius;

Virtute posuere Dei sudore parandam. Hinc Herculi per duodecim labores exercitato tantus honos à gentilitate est attributus. Quos igitur labores, aut sudores detrectare debet Christi cultor pro tanto honore in præmium sibi à Deo proposito, pro uera uirtute consequenda, pro tanto duce, Christo nimirum imitando, qui fatigatus, atque sanguinem sudans regnum sibi comparauit?

Sedebat sic supra fontem. Aduerbiũ sic, pro ratione loci significatum uarium habet: interdum enim significat excessum, ut cum Christus dixit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret:* est enim sensus: tantopere Deus dilexit mundum, &c. & ministri Iudeorum, qui ad Christum comprehendendum uenerant, dixerunt: *Nunquam sic locutus est homo.* Interdum significat defectum, & deiectionem: ut cum ait: *Sic decet nos implere omnem iustitiam,* id est, etsi ego sim, qui te, & totum mundum debeam baptizare, decet tamen me primùm humiliari ac deiici, à te suscipiendo baptismum

1. Cor. 15.

Iesus quoque fatigatus ex itinere quomodo nos doceat esse laborandum pro nostra salute.

Sap. 5.

Horat. de arte.

Hesiodus: Hercules ille monstrorum domitor, cur tanto fuerit in honore apud homines.

Sic, particula, duo denotat.

Ioan. 3.

Infra. 7.

Matth. 3.

Quid signet hoc loco, cū dicitur: Sedebat sic supra fontem. Iere. 14.

Act. 20.

Chrys. ho. 30.

Terent. Iesus ex itinere fatigatus, sedens iuxta fontem, quid doceat nos. Ouid. epis. 3. Rom. 13.

Iesus vt sedebat sic supra fontem. Chrys. ibi. Theophy.

in exemplum aliorum, atque ita hoc in loco capi videtur, sedebat sic: nempe quemadmodum solent fatigati quiescere, vt captent aliquod solatium & refrigerationem. Hinc illa vox Prophetæ: *Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?* Similique propemodum ratione Lucas de Paulo loquens Act. 20. hac particula est vsus, dum ait: *Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus est vsque in lucem, & sic profectus est:* videlicet lassus, siue defatigatus prædicatione, abiit. Vnde Chrysostomus hoc loco ait: *Quid autem per hoc verbum sic, intelligitur? Non in sella, non in loco honoratiori, sed in terra, vt contingit.* Hæc ille. Et quemadmodum etiam mos est solitarijs, qui aliter cum sunt soli, aliter cum coram alijs quietem capiunt: sic ergo, id est, leuiter, negligenter, sine sede, vel puluinari. Atque in hunc sensum Comicus dixit:

Mirabar hoc, si sic abiret. Docet Christus hoc loco, corpus immodica exercitatione minimè esse infestandum, aut fatigandum, nam: *Quod caret alterna requie, durable non est,* & Apostolus cum inquit: *Carnis curam ne feceritis,* subiunxit, *in desiderijs,* quo ostenderet carnis curam non omnino obijciendam, sed tantum cum carnis prauæ cupiditates ad malum vrgent. Tunc enim caro negligenda est. Quod verò dicitur sedisse supra fontem, Chrysostomus & Theophylactus interpretantur, iuxta fontem: quod magis quadrat huic loco, quam supra, vel super. Et ita quod legitur Græcè, *ἐπὶ τῷ πηγῆν*, id est, super fontem, putant legendum *ἐπὶ τῷ πηγῆν*, id est, iuxta fontem. Mihi verò succurrit particulam *ἐπὶ* significare non solum super, vt communiter accipitur, sed interdum iuxta, apud, vel secus, quemadmodum Exo. 14. Hala iam, hoc est, iuxta mare. Atque in hoc sensu accipiendum videtur dictum

Dauidis Psa. 23. *Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum,* id est, orbem terrarum, & quid est, orbem terrarum esse super maria & flumina? quomodo enim aliàs res liquida posset esse fundamentum rei solidæ? atque ita sine scrupulo vllò & labore intelligendos censeo eiusdem Prophetæ duos alios locos: ait siquidem Psalm. 135. *Qui firmavit terram super aquas,* & rursus Psa. 136. *Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus,* id est, iuxta flumina.

Iuxta spiritum verò Christus sedet super fontem, id est, super carnem & fluxa huius mundi bona: quo doceat nos, non esse sub illis quiescendum, quia nulla erit quies, quam solum in Christo animæ nostræ inuenire queunt: quemadmodum non portans equum, sed ab eo portatus habere quietem potest. Iesus ergo ad aquas venit, vt venaretur auem, id est contemplatricem Samaritanam, & per eam alios: & vt tanquam operculum impediatur haurire aquam, vt infirmitatibus, bellis, litibus impedire pro sua benignitate à peccatis nos solet, ac vt fontem aquæ mortuæ in eum aquæ viuæ commutet.

Hora autem erat quasi sexta, id est, appetebat meridies, instabatque hora prandij ad reficiendum corpus: nam Iudei in duodecim horas inæquales totum diem diuidebant, tam hyeme, quam æstate, vnde semper sub sextam horam erat meridies, quo tempore calor diei feruidus existit, & sitim solet inducere. Fuitque Domino occasio, vt potum à muliercula peteret. Christus etiam iuxta spiritum, in sexta mundi ætate venit, corpus, in quo ambularet, & defatigari posset, assumpsit: incarnatusque est die sexta, & in eadem Crucem sustinuit, in qua fatigatus hora sexta positus est, nostræ salutis sitibundus, & clamans: *Sitio,* cuius siti nos soli mederi possumus, si volumus.

Psal. 23. Christi supra fontem sedentis mysterium. Qualis venator Iesus. Dies Iudæis quot horis constabat inæqualibus. Quod hora Iesus quasi sexta sedit supra fontem, quid mystificet. Ioan. 19.

Felix Samaritanæ mulieris fors.

Matth. 15.

Esa. 65. Rom. 10. Quibus se offerat diuina sapientia Sap. 6.

1. Reg. 9. Infra. 10. Infra. 16. Luc. 2. Matth. 4. Infra. 9. Act. 9.

Quædiu nos ea quæ carnis sunt, curamus.

Diuinæ quæ erga Samaritanam prouidentię argumenta se prodant.

Act. 16.

II. argum.

Luc. 15.

Venit autem mulier de Samaria haurire aquam. Honestè scortum vocat mulierem, quæ venit aliud quærens quam Christum. Non enim est egressa, vt Christum seruatorem quæreret, quemadmodum de Chanana traditur, quòdegressa est de sinibus suis animo Christum pro filia obsessa à dæmonio liberanda, obsecrandi. Itaque verum est dictum Prophetæ: *Inueniunt, qui non quaesierunt me.* Sed plerunque nobis quoque idem accidit. Immerentibus etenim nobis, non quærentibus, neque petentibus falsus offertur ab eo, qui dignos se ipso circuit quærens, atque in vijs ostendit se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrit illis, sic Sauli quærenti asinas, data est à Samuele Regia vnctio, & Dauidi seruanti oues, contigit Regnum: Sic pastoribus excubantibus annuntiat Natiuitas Christi: ita Petrus & Andreas fratres, iacentes relictia, reficientesuè: item Mattheus sedens ad telonium, ac Paulus animo persequendi Christianos pergens in Damascum, vocantur omnes hi ad Apostolatus dignitatem, præter omnem spem ipsorum & expectationem. Et certè nos tantum diu carnalia curamus, quandiu Christus sponte sua se se nobis citra omnem nostram non obtulerit opinionem. Quod ergo ex parte Samaritanæ à casu, seu fortuito fuit, hoc ex parte Christi summa prouidentia atque consilio factum est & ordinatum: nam arcano quodam impulsu illam ad se ducebat. Ita Lydia illa purpuraria in facellum, quod iuxta flumen erat, non venerat nisi patriæ & auitæ religionis gratia, de Apostolis Christi Paulo & Barnaba profusus ignara, Act. 16.

Considera insuper hinc mirabilem Dei prouidentiam, mulierculam Samaritanam despicabilem, peccatoque pollutam ad conuersionem totius ciuitatis feligit, qui Apostolis vti poterat, vt organis ad offerendam gratiam suam vniuersæ ciuitati. Sed non conueniebat gloriæ Dei,

qui infirma & perdita quærit, vt per vnam ouiculam errantem, reliquas ad ouile reducat.

Dicit ei Iesus, Da mihi bibere. Christus non expectat præueniri, sed præuenit ipse colloquio. Non enim vocamur, quasi dilexerimus eum: sed quia ipse prior dilexit nos. Nec tam petit aquam vt bibat, quia ieiunus erat, & postea non bibit, quam metaphorice loquendo, fidem postulat. Nam plus sitis spiritualis salutis eius scemine eum mouebat, quam corporis sitis: perinde ergo est dicere: *Mulier da mihi bibere,* ac, habet fidem in me; quam fidem veluti aquam dicitur bibere Christus: quod nos eam bibere debemus, hoc est, deglutire, non rationibus mandere. Quamquam asserendum est, quod quia Christus non habebat propria, & ex oblati, vel amore Dei postulatis viuebat, reuera mendicabat, etiam quod ex humanitate debebatur, vel calicem aquæ frigide: *Discipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent.* Non vt potum emerent, putabant enim, quod ex aqua fontis sitim leuarent: non enim Christus præmittebat coquos, aut promos eò, qui mensam pararent ac instruerent. Chrysostomus autem pulchrè in hunc locum scribit: *Huc itaque venit Christus, mollem & lasciuam vitam expellens, laboriosam autem, & difficilem nos erudiens. Non enim iumentis vsus est, sed ad eò intentè vadit, vt ex itinere fatigaretur. Hoc semper admonet, vt sibi quisque seruiat, neque querat superflua, neque multis indigeat.* Hæc ille. Obserua etiam ex eo quod Christus tabernas non adijt, illud idem illicitum esse, clericis, nisi peregrinationis necessitate cogantur, vt tradit Conciliū Carthagin. III. & habetur apud Gratian. dist. 44. c. clericis. Fuit autem diuina factum prouidentia, vt Apostoli abessent huic Christi cū scorto colloquio, quo pudori eius solitudine esset consultum: & quo liberius Christus posset eius flagitia detegere atque arguere, & illa libentius correctionemmittere:

Christum nos præuenire in bono, vnde constat. 1. Ioan. 4. Aquam à Samaritanam quam Christus postulat. Christi paupertas. Matth. 10. Eiusdem parsimonia. Chrys. ho. 30. Clericis quatenus permittit tabernas adire, teste Chrysosto. Vnde factum fuerit, Apostoli, vt Domino cū Samaritana colloquente, non adessent.

ac ut nos discamus proximum erran- tem occultè primùm, & salubriter corrigere, ne in præsentia aliorum correctus, correctionem, vel in fini- stram partem interpretetur, vel fal- tem frustretur.

Friuolum est autem & explosio- ne dignum, quod quidam recentio- res autores in hunc locum commen- tati sunt. Aiunt enim, discipulos, nõ vt mendicarent, aut vt subprætex- tu simulatæ pietatis raperent, abijse in ciuitatem, sed vt emerent, ac proinde Dominum Iesum nequa- quam mendicasse, sed pecuniam se- cum habuisse. Sed profectò debilis est ratiocinatio ista: Discipuli ibant vt cibos emerent, ergo Christus nõ mendicabat. Non etenim semper da- tur mendico panis, aut vinum, aut ci- baria, sed interdum datur pecunia, qua possit sibi necessaria compara- re. Quia verò, teste Apostolo Paulo, Christus pro nobis mendicus factus est, siue mendicauit, & Propheta in eius persona ait: *Ego autem mendicus sum & pauper*: à vero non abhorret, Christum medicum fuisse: ita enim sancti Patres tradunt. Quando etiam misit Apostolos vt prædicarent, præcepit, vt sine zona, & pera, vel pe- cunia incederent: in quæ verba Theo- phylact. adnotauit: *Vide, inquit, quo- modo eos mendicare docuit*. Hæc ille. Cùm ergo Christus prius faceret quam doceret, probabile est prius ipsum mendicasse, ne ponamus dis- cipulos super magistrum, aut seruos supra dominum. Deinde, cùm quiuis peccator indignus sit pane, quo ves- citur, & aqua qua potatur: cumq; Ie- sus omnium peccatorum reatum su- stinere voluerit, non mirum si hanc quoque miseriam, nempe mendicita- tis pro nobis perpeti minimè sit de- dignatus. Ad hæc, tanta virtus & tam heroica, qualis est propter Deum men- dicare, non debuit à Christo om- nium speculo virtutum atque exem- plari abesse. Præterea Regu- læ Ordinum Mendicantium per Pontifices Romanos confirmatæ, mendicantem eorum ad imitatio- nem Christi factam, probant: qua-

probatione simul etiam Christum mendicasse astruunt. Hieronymus ad Furiam Christum docet mendicasse: beatus Bernardus in triduo illo, quo remansit in Ierusalem à pa- rentibus absens, eum tradit mendicasse: beatus Thomas ac beatus Bonaventura proprijs tractatibus contra Hæreticos quosdam sui tem- poris, qui Religionem mendican- tium hac de causa impugnabant, mendicantem Christi egregiè tuen- tur. Idèò audiendi nequaquam sunt qui quæstionem de Christi men- dicitate inutilem esse, & curiosam existimant: cùm reuera conducibile sit hoc ipsum diligenter intel- ligere, vt Christo pro nobis men- dico facto plus debeamus, & vt eum imitemur, veraque dixisse san- ctos Patres, atque Ecclesiam appro- bantem instituta regulasque exem- plo Christi mendicantium, accipia- mus. Vt igitur à Zachæo mendica- uit hospitium, & a sellum ad ingres- sum in Ierusalem à dominis illius, atque à sanctis mulieribus quæ mi- nistrabant illi de facultatibus suis (qui hoc ipsum vt perficerent, ab eis postulauerat, vel saltem eius ac- cedente consensu comprobatur) ita hîc à muliere Samaritana Chri- stum aquam mendicasse, asserunt Thomas atque Bonaventura. Ri- diculum porrò est quod Hæreticus quidam dicebat, Christum ex curialitate quadam (sic enim loque- batur) aquam postulasse; quasi ve- rò Christus eo animo è cælo des- cenderit, vt nos curialitates, & non potius solidas virtutes doceret. Ne que contra humanitatem est, etiam eleemosynam petere, vt constat de dante calicem aquæ frigidæ, cui Deus promittit mercedem haud pe- rituram. Quia verò non aderant disci- puli, petit à muliere Iesus: etsi enim alijs plus gentibus vitandi essent Sa- maritani, quemadmodum hæretici ma- gis quàm pagani sunt declinandi: Chri- stus tamen licitè postulauit aquam, quia facultatè habebat id faciendi, vt adduceret ad Euageliu: quod absq; colloquio non fieret. Et vrgebat si-

Hiero. epif. 10. à medio tom. 1. Bern.

Thom. Bonau.

In eos, qui Christi de mendicitate quæstionem, inutilem, & inanè appel- lant.

Luc. 19. Matth. 21. Luc. 8. & Matth. 27.

Christu à Sa- maritana, vt quidam som- niarunt hæreti- cus, excuria- litate aquam minime pos- tulasse.

Matth. 10.

Quo iure Christus a- quam à Sama- ritana petiue- rit.

Quam leuis hæc quorundã argumentatio: Discipuli ibant vt cibos emerent, ergo Christus non mendicabat.

Caiet. Claud. Guil- laudus. Christu men- dicato vixisse.

2. Cor. 6.

Psal. 39.

Matth. 10.

Theophyl.

Act. 1.

Matth. 10. II. ratio.

III. ratio.

III. ratio.

Psal. 68. & Matth. 27.

Samaritanæ mulieris sim- plicitas, & ig- norantia.

1. Esd. 4. & seq. Quid his ver- bis significetur: Quomo- dõ tu Iudæus cum sis, à me Samaritana muliere, a- quã postulas?

Christum Iu- deu esse, vn- de nõ dicit Samaritana.

Matth. 26.

Iudæi vestes cum simbrijs hyacinthinis gestare sole- bant.

Quid, Non enim contan- tur Iudæi Sa- maritans.

Cicer.

Iudæis cur non erat cū Samaritanis cõmercium.

Ioseph.

tis, qua eum vexabant Iudæi, potan- tes illum felle, & aceto, nempe acrimonia infidelitatis & blasphemia.

Sequitur: *Quomodo tu, Iudæus cū sis, bibere à me possis, quæ sum mulier Sama- ritana?* Putabat hæc mulier Christu libi ignotum rem illicitam facere, quod præter legem Iudæorum age- ret, non autem ipsa: nam si cauendū erat: ab huiusmodi commercio fami- liari, Dominum oportebat, non illa, cauere. Non enim dixit illa: Samaritani non contuntur Iudæis: nam illi maximè desiderabant habere hanc consuetudinem, vt habes. 1. Esd. 4. sed inquit: *Iudæi non habent consuetu- dinem cum Samaritanis*. Ac si diceret; Peccatū est Iudæis familiariter age- re cum Samaritanis, ac proinde tupe- tendo, accipiendõq; in legem tuam peccare videris: Ego verò porrigen- do aquam, darem tibi occasionè pec- cati. Quasi tale astruat argumentum: Nullus debet sciens, & prudens loqui, ac conuersari cum excommunicata persona, neq; cū ea in cibo, potuq; participare: sed vos Iudæi habetis nos pro excommunicatis, ergo non licet tibi mecum colloqui, multo mi- nus à me quicquã postulare. Nouit igitur Samaritana, Christu Iudæum esse, partim quidè ex lingua, siue lo- quela, quæ quemuis prodit cuius sit patriæ: qua ratione Petrus, Galilæus agnitus fuit: eadem etiã prodit quis sit Filius Dei, qui rursus filius huius seculi. Deinde nouit ex habitu cor- poris, & ex veste cū simbrijs hyacin- thinis, quam more Iudæorum Chri- stus gestabat. *Nõ enim countur Iudæi Samaritanis*. Hæc verba vel mulier- culæ sunt, vel ipsius Euangelistæ ex- plicationis gratia addita. Græcè ha- betur *συγγενται*. Verbum, *Countur*, barbarum putatur: Erasmus vertit, commercium habent: & satis erat dicere, non mutuo vtitur. Vnde Ci- cero dixit: *Sex. Alphenum propinquum nostrum, quo iste vtatur plurimū, &c.* Causa autem interdicti commer- cij multiplex erat. Nam & terras eo- rum occupabant: & gente, & religio- ne, diuersi erant, vt habes. 4. Reg. 17. atque etiam ex Iosepho, qui libr. 9.

cap. 15. refert, gentes translatas ex Perfide secundum gētem propriam singulos suos deos Samariam porta- uisse, quos colerent. Restaurationē quoque Templi à Iudæis cœptam, olim impediunt. Actum est hoc dissidium noua alia ratione. Refert enim Iosephus, Sanaballath quen- dam à Dario Rege Persarum præfe- ctum constitutum super regionem Samarię, qui filiam suam Isacham de- derat vxorem Manasse fratri Iaddi summi Sacerdotis, ob quam, quod ethnica esset, à fratre, & à populo sa- cerdotio fuit eiectus. Sed ille hanc repulsam molestè ferens, cogita- bat de repudianda vxore ethnica: focer tamen eius, vt eam retineret, promisit Templum se ædificaturum instar Ierosolymitani in monte Ga- rizim, in quo posset sacerdotio fun- gi: addiditque, se illi omnem ditio- nem suam, & potestatem cessurum, quod iam senio esset confectus. At- que ita Sanaballath deficiens à Dario Rege Persarum ad Alexandrum Ma- gnum, ab eoq; facultate obtenta, tē- plum condidit in loco dicto. Hac autè occasione multi Iudæi, qui ob ethnicas vxores, & ob alias Legis transgressiones cõmodè viuerenon poterant, transfugiebant ad Manas- sen. Ex his accidit, vt mons, & tem- plum hoc Samaritanorū, siue Sichi- mitarum, quorum à metropoli Sichi- ma dicebantur, mons & templu trās- gressorum nuncuparetur. Hinc orta est quæstio inter Iudæos & Samarita- nos de loco adorationis, & sacrificij sicut etiam in Alexandria disceptatio Iudæorum & Samaritanorū sub Ptolemæo Philometore, vtriusq; de templi sui autoritate contendenti- bus, & Rege pro Iudæis pronuntian- te, vt Ioseph. lib. 13. Antiqui. c. 4. tra- dit. De hoc tēplo in monte Garizim fit mentio 2. Mach. 6. Nã præcepit Antiochus, vt contaminaretur & tē- plum quod erat in Ierosolymis, & tē- plum quod erat in Garizim, & vtrū- que Ioui consecraretur. Atque hæc sunt causæ, propter quas Iudæi cum Samaritanis nõ cõmunicabant. Imò cū vellent alicui conuitium graue-

1. Esd. 4.

II. ratio:

Idè. li. 11. Antiquita. cap. 7. & 8.

Tēpli Sama- ritanorū est- ficandi, eorū que inter Iu- dæos de ad- ratione, caus- sa dissidij.

Ioseph.

Iudæorum Templum & illud Samari- tanorū Antiochus Epi- phanes vti cõtaminauit

Ioan. 8.

Expenditur verbu Christi, S. C. tresdo nam Dei.

Vitandi qua tenus excom municat i.

Licite qua ab eis postu- lantur.

Proprium le gislatoris.

Finis legis omne comer- cium cu infi delibus & he- reticis prohi- bentis.

1. Tim. 1. Vbi summa soleat esse in iuria.

In quo pec- caret Samari- tana Christo potum non porrigens.

obijcere, Samaritanum eum voca- bant, hoc est, transgressorem legis, transfugam, hereticum, profanum, & impium. Hinc Christo impuden- tissime illi non multo post obiece- runt: *Nonne*, inquit, *bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demoniu habes?*

*Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires do- nu Dei: id est, Miraris o mulier, quod ego homo Iudaeus tecum colloquar sed multo plus admirareris, si cog- nosceres me Filium Dei a Patre ad te saluandam missum de caelo: id e- o fitio tuam salutem, qua vt assequar, tibi loquor. Et si ergo assumptum sit verum devitandis excommunicatis, fallit tamen regula: quemadmodum cum quis loquitur cum excommuni- cato, aut infideli, ad salutem animae suae promovendam, & vt vulgo dici solet, in conuertendo: vt quid ego nuc facio. Ad haec peregrini, seu via- tores per terras infidelium, vel here- ticorum transeuntes, licite possunt victui necessaria ab excommunicatis aut petere, aut emere: & ego cu meis peregrinus sum, in Galilaeamq; pro- ficifcor. Legislato etiam supra legem est, & in illa dispensare potest: quod si tu cognosceres donu Dei, & quis est qui dicit tibi: *Da mihi bibere*, ag- nosceres me Dominum legis. Adde etiam, quod lex devitando commer- cio Paganorum, aut Haeticoru, eod spectat potissimum, ne videlicet per mutuam consuetudinē homo Catho- licus corrumpatur: si autē agnosce- res eum, qui petit a te aquam, intelli- geres me esse Filium Dei impeccabi- lem, qui alios possum quidem sancti- ficare, a nemine autem corruipi. Po- stremo, quoniam iusto lex non est posita, oportet interdum a litera le- gis, propter charitatem, quae finis est legis, declinare: nam, vbi summum ius, ibi summa iniuria est. Simili cha- ritate impellēte, & siti salutis animae huiusce foeminae Samaritanae vrgēte, ad colloquium atque consuetudinē cum illa descendere est compulsus. Sed iam verba ipsa pōdera: *Si scires*, inquit, *donu Dei*. Peccabat enim haec mulier. ex ignorantia Christo non*

credens, cum ex malitia Iudaei delin- querent. Nam quod apud Lucas Do- minus inquit: *Si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, qua ad pacem tibi, ac deinde subdit: Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae, cras- sam & affectatam ignorantiam de- notat: qui enim dixerunt: Hic est ha- res, venite occidamus eum*, proculdu- bio non ignorabant, qui viderunt, vt ait Christus, & oderunt ipsum, & Patrem eius. Quod ergo dicitur: *Eo quod non cognoveris tempus visita- tionis, &c. idem valet, ac si dixisset, Eo quod sponte clauderis oculos ve- ritati, & visitantem te Filium Dei agnoscere nolueris. Ideo Iesus a Pha- risaeis, qui sibi sancti videbantur, re- celsit, & ad gentile scortum venit, sitiens eius salutem.*

Potest autem illud secundum quod ait: *Quis est, qui tibi dicit, Da mihi bibere*, prioris esse explicatio, nempe doni Dei: nam hoc frequens esse solet in Scripturis, vt posterius mem- brum explicet prius, maxime quia Graece dicitur *ἵνα δωρεάν*, id est, ex- imium illud donum. Est enim Chri- stus maximum Dei Patris donum, quo charitatem suam erga mundum testatus est, ipse enim dicit: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnige- nitum daret*. Congruentius tamen & suavius in duo illa membra distingi- mus cum Theophylacto, vt aliud sit donum & diuersum a petente, siue loquente. Tria autem sunt, quae haec mulier ignorabat. Primum est, do- num Dei, id est, non sola externa, & temporalia esse dona Dei, etsi par- ua, sed maxime spiritalia, scilicet Spi- ritum sanctum primum, & maxi- mum donum, non fecus cum chari- tate coniunctum, quam cum riuo fons, de quo Apostolus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spi- ritum sanctum, qui datus est nobis*. Est au- tem charitas, supremu Spiritus san- cti donum, quod sine fide ostenden- te Dei bonitate, ingētiaq; eius bene- ficia, esse non potest: qd etiā virtute ac eminenter omnia alia dona conti- net, atq; omnia vincit, cunctaq; Deo grata & accepta reddit, ad eamque

Luc. 19.

Qualis Iu- daeorum ig- norantia de Christo. Matth. 21. Ioan. 15.

Ierusalē vt non cognoue- rit tempus visi- tationis sue.

Christus qua- le donu Dei Patris. Ioan. 3.

Quae tria De- dona Samari- tana haec mu- lier ignora- ret.

Rom. 5.

Charitas qua- tum sit donu Dei.

1. Cor. 13.

Luc. 12.

Quae super & ardua, & difficilia sem- per charitas inuicta.

1. Petr. 4. Prou. 10.

Rom. 12.

Supra. 8. II. Donu Dei quod ignora- bat mulier Sa- marites.

Bernard.

Doni Incar- nationis mag- nitude qui- bus exemplis explicari va- leat.

in cordibus hominū ingenerandā, & tanquam ignem quendam succen- dendam, venit Iesus de caelo: sicut ipse dixit: *Ignē veni mittere in terrā, & quid volo nisi vt accēdatur?* Si ergo sci- res, o mulier, donum Dei, & spiritu- esses Iudaea, iam liceret tibi meū co- mercium, & acciperes donum chari- tatis, quo perpetuo sitires, & hau- rires a me aquam viuam. Porro haec charitas vincit summum malum, id est, peccatū: nam charitas operit mul- titudinem peccatorum: vincit & sup- plicia, atque omnia tormentorū ge- nera: quoniam aquae multae non po- tuerunt extinguere charitatem: vin- cit etiam inimicos, & qui hostilē er- ga nos animum gerunt; siquidē chari- tatis officijs, teste Paulo, carbones ignis congerimus super caput illo- rum: vincit sanctos homines, atque adeo Angelos, qui praesto diligēti- bus Deū adsunt, eorumq; vota, pre- cesque Deo praesentant: vincit de- nique Deum ipsum, quem charitate vulneramus, ligamusque: & tandem diligentibus Deum, omnia cooperā- tur in bonum. Secundū, quod igno- rabat haec mulier, erat modus donā- di; quod quidem donum Dei ad nos peruenit, nempe per Christū, & me- diatorē in sanguine & morte ipsius. Hinc pulchra illa Bernardi vox: *Ex- cedit*, inquit, *magnitudinem doni mo- dus donandi*. Sunt enim quaedam do- na, quae etsi pretiosa existant, & ma- gni momenti, tamen a modo donan- di longē exceduntur: nam si, ver. gr. esurias, & Rex dignetur te sua men- sa, plaris facies, si iapis, quod affede- ris illius mense, quam cœnam ipsam vel prandiū. Finge aere alieno te gra- uatum, nec habere, verbi gratia, cen- tum numos aureos, quos ad condi- ctam diem creditori numeres, Rex autem mittat ad te primogenitū suū regni haeredem, per quē dictā sum- mam accipias, qua debito satisfacias; profectō excellentius & maius est, accessisse ad te primogenitū Regis, quam valeat summa pecuniae colla- ta. Ad hunc modū cogita magna esse dona Dei, sed multo maius, quod primogenitum suum carne indutum

ad haec dona atq; munera nobis ad- ferenda miserit. Et vt saepe artifi- cium, quo elaboratus est anulus, pre- tium auri, ex quo confectus est, ex- cedit, & vt quidam Ethnicus dixit, *Materiam superabat opus*: ita profus per Incarnationem Filij Dei factum videmus. Nam Dei labo- res, & sudores in humana natura pro nobis redimendis, atque donis vir- tutum diuinarum ornandis suscepti atq; tolerati, vniuersa Dei dona vin- cunt ac superant. Natura etenim hu- mana a Deo nō assūpta, haud ita gra- ta atque commendabilia nobis red- derentur Dei dona ad eliciēdos vir- tutum actus. Potentissima est enim Incarnationis Filij Dei veritas ad ho- mines omni genere virtutum ditan- dos & cumulandos: qua tamen veri- tate Iudaei atque Gentiles suo vitio destituuntur. Scire autem donum & modum, quo peruenit ad nos, sum- ma est nostra sapientia: ita enim Sa- lomon ait cap. 8. Sapientia: *Et vt sci- ui quoniam aliter non possem esse conti- nens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sū- ma sapientia, scire cuius esset hoc donu: adij Dominum, & deprecatus sum illum, &c.* Vbi etsi fermo sit de continen- tia, siue dono castitatis, potest & de- bet tamen multo magis de charita- te, quae excellentior est via, intelli- gi, & scire cuius sit hoc donum, id est, Christum patietem in cruce (nā per sapientiam, quae Christus Deus & homo est, sanati sunt omnes, qui- cunque placuerunt tibi a principio) summa est nostra sapientia, & gloria. Per Christum ergo mediatorem cō- stant nobis dona omnia, nō tantum Iudaeis, sed etiam Samaritanis, ac cū- ctis Gentibus. In Christo enim Ie- su, teste Apostolo, non est Iudaeus, neque Graecus, non est seruus, neq; liber, non est masculus neq; foemi- na. Et cum non sit apud Deum per- sonarum acceptio, in omni gēte qui timet Deum, & facit iustitiam, ac- ceptus est illi.

Tertium quod haec mulier igno- rabat, est illud, quod sequitur: *Tu for- sitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam*. Est ergo hoc maximum arca-

Ouid. li. 2. Metamorp. initio.

Quam po- tens, & effi- cax Domini- cę Incarna- tionis veri- tas.

Quod maxi- mē donu, & cuius esset, si- lud donu, sci- re, a Deo Sa- lomon effla- gitabat.

1. Cor. 12. Sap. 9.

Gal. 3.

Act. 10.

III. Donum Dei incogni- tum Samari- tanae.

num; vt quod ipse Dominus à nobis petit, hoc nos ab ipso petamus: nam nihil boni habemus ex nobis, quod ipsi donare possimus, nisi sua magnificentia illud ipsū donando nos praeuenit: ita Christus petit à nobis quae parua sunt, scilicet potum aquae frigidae; verum pro paruis dat magna, & ingētia, nempe fontem ipsū aquae viuae: & magis petit vt donet, quam vt accipiat. *¶ Et quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere.* Id est, Crede mihi, dilige me super omnia; fac voluntatem meam; patiens esto & humilis; perseuera in bonavirtutis via vsq; ad mortem. Tu rursus respondere debes, atq; ab eo postulare; Domine da mihi aquam fidei, qua te possim potare; amorem, quo te super omnia diligere valeam; da vim voluntatem tuā faciendi, da humilitatem in prosperis, patientiam in aduersis, in via Dei perseuerantiam; vt sim fidelis vsque ad mortem, & accipiam coronam vitae. Hæc autem pulchrè breuissimo, sed aureo planè verbo Augustinus expressit in libro. 10. confessionum suarum: *Domine, inquit, da quod iubes: & iube quod vis.* Id est, præcipis castè viuere, remittere ex animo inimico offendenti, carnem ieiunio macerare, orare pro calumniantibus nos, eleemosynam omni petenti nos tribuere, mortem grauissimam potiùs perferre, quam te coram hominibus negare: verum hæc in me non agnosco; & te posse, & velle tribuere oratibus ac postulantibus non dubito. Qui ergo das omnibus affluenter, & nemini improperas; da mihi quoque pro tua gloria postulanti, fitis salutis meae fitim, da mihi vt fitiā ea dona, quibus me diligam propter te ad vitam æternam. Vis vt hæc dona petam? da mihi donum petendi, siue, vt Zacharias ait, spiritum precum: quia quid oremus, sicut oportet, nescimus. Noster enim fons Iacob, id est, viribus humanis comparatus & factus, nec habes gratiam de cælo descendentem, haud extinguit sitim meam; nec eius aqua salit in vitam æternam, sed hac vita tantū, & Carne, & Mundo cōtenta est. Quod ve-

rò ait, *Forfitan*, ob id dictum est, quia homo non cogitur Dei donis, sed liberè potest petere, & non petere, etiam præsentè diuino auxilio. Cùm autem subdit: *Et dedisset tibi aquā viuam.* Hic nō dicit, *Forfitan*: quia quāuis ipse possit negare, non est negaturus tamen, cùm ipse nimium bonus sit, & liberalis; qui ob id à nobis petit, quo occasionē dandi habeat. Sic enim diues liberalis petit à paupere nummos, quos nouit illum non habere, conscius quòd fortasse pauper illi dicet: *Dato tu mihi, qui nummos habes.* Quancūq; Græca litera non habeat *Forfitan*, sed tantum *sed* à uerbo *sed* à uerbo *sed*, id est, tu utiq; vel certè petisses ab eo, & ipse utique dedisset tibi aquā vitæ, quia non est liberi arbitrij, bonum sub ratione boni oblatum recusare; vel malum vt malum est, amplecti; sed bonum sub specie mali recusare; & malum imagine boni indutum, eligere: quod animus affectibus perturbat, & veritatis offuscās oculos, nunquā solet facere. Quemadmodum autem olim Deus Abrahæ, & semini eius Chanaam terram lac & mel manantem est pollicitus, ac sub typo illius terræ ipsū regnum Dei, seu regnū cælorū, quod apertis & exertis verbis Christus prædicādo Iudæis, promittebat, cùm diceret: *Pœnitētiā agite: appropinquauit enim regnum cælorum*, hoc est, Diuina gratia, per quam coram Deo iustificamur, & in filios adoptamur, atque ad regnū Dei spectamus, ac per quam ius habemus ad regnum in æterna vita consequendum: eadem ratione mulieri Samaritanæ, ac typum Gentilitatis gerenti, eandem gratiam, per quam Deus regnat in nobis, sub typo aquae viuae fitim extinguentis promittit. Exponit itaq; Rupertus Tuitiensis. *Si scires, inquit, donum Spiritus sancti, & me eum tibi dare paratum, utique petisses, & dedisset tibi aquam viuam, id est, ipsum Spiritum sanctum, cum quo reliqua inuentia dona, animumq; locupletantia, & ad salutem æternam exaltantia donantur.* Vocat autem aquam, viuam nō illam, quæ aut stagno, aut cisterna, aut

Christus Samaritanæ dicitur cur dicitur. Tu forfitan petisses ab eo. Idem quare sine dubio dixerit: Et dedisset tibi aquam viuam

Proprium liberi arbitrij.

Gen. 17. Exod. 3. & sapē aliās. Regnum cælorum quale Christus prædicabas, & in quo olim figuratum. Matth. 4.

Diuina gratiæ beneficia, cuius nam typū gessit Samaritana. Donum Dei, & aquam viuam Rupertus quam intelligat. Ruper. li. 1. in Ioann. Aqua viua quæ proprie illa sit, quæ mysticè: iustitiam effectus

Matth. 10. Quid petat à nobis Dominus, cū dicit, Da mihi bibere.

Dominus verò quid det nobis bibere

Apo. 2.

B. Aug. lib. 10. Confes. ca. 27. 10. 1 Quid illud Augustini: Da quod iubes, & iube quod vis.

Zach. 13. Rom. 8. Fons, seu puteus Iacob quod mysticè.

quæ ex pluuia collecta puteo continetur, quæ mortua est, id est, seicūta est à fonte suo, nam quæ talis existit, citò deficit; quæ verò fonti perpetuò scaturienti coniungitur & continuatur, viua est, & viua dicitur. Dicitur ergo fides viua, siue gratia, siue charitas: quæ aut idem sunt, aut à se inuicè non separantur; siue ipse Spiritus sanctus aqua, quia abluit à foribus suis animam, quia sitim terrenorum sedat, quia ad bona opera fecundat, quia recreat, & spiritualibus consolationibus reficit atque sustentat. Dicitur aqua viua, quia perennis à suo fonte promanat: Spiritus enim sanctus à Patre & Filio semper procedit: charitas verò, siue gratia à Spiritu sancto, à quo infunditur, nō separatur, sed habet vnde iugiter augetur, & in dies maiora suscipiat incrementa. Viua quoque dicitur, quoniam principium est motus vitæ Diuine. Aqua enim viua in cōtinuo fluxu & motu cōsistit. Itaque charitas nunquam est otiosa: nam ad bonum semper vrget; quæ etsi hic sub metaphora aquæ describitur; alibi tamen dicitur ignis, scilicet absumens peccata, & mentes purificans, ac feruorem cordibus impertens. Oportet ergo cœlestia & spiritualia dona expectere, illa quærere, & flagitare: quia qui non desiderat, nec tantum bonū quotidie mendicat: vel ingratus est & superbus, atque in Dei prouidentiam impius, vel sanè egestatis propriæ nescius. Vnde Dominus ad orandum nos instituens, dicere iussit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Oremus igitur semper, & si ne intermissione petamus, vt Diuinae bonitatis donis, quibus omni tempore egemus, expleamur: & cū aliquid à nobis Deus petit, nos vicissim intelligamus excitari ad petendum ab eo, quod à nobis postulat. Cū ergo ad ostium cordis pulsatur, & hospitari in corde tuo, per vocem prædicatoris, siue per afflatus internos postulat; sine mora aperi, quia venit vt te iustificet, & liberet à peccato. O peccator, si scires donū Dei, & quis est qui dicit tibi, Aperi mihi

foror mea, sponsa, cōfestim aperires. O pastor, cuius curæ oues commissæ sunt, si scires donum Dei, & quæ Christum in Ecclesia tua referas, & quis est qui tibi dicit: Vade in Ecclesiam tuam: præsentiam tuam assiduā illi exhibe: verbo, exemplo, sacrificio, & prece labora pro animarum salute: tu utique peteres ab eo aquam viuam spiritus sui, quò iugū hoc refidentia, quod durum alioqui, & vix tolerabile videtur, dulce efficeretur & suaue. O diues, si scires donū Dei, & diuitias ad salutem tuam promouendam, non autem impediendam aut retardandam, tibi esse donatas, & quis est qui dicit tibi: *Diuitia si affluant, noli cor apponere,* & quis est, qui in paupere à te postulat eleemosynam, magis vt feruet illā, & plura donet, quam vt accipiat; tu utiq; libenter communicares egeno bona tua, atque intelligeres te scenerari Domino. Petijt ipse aquam, & non legitur accepisse, etsi libenter obtulerit, quia contentus est voluntate nostra, & magis petit vt donet, quam vt accipiat à nobis, qui Dominus est omnium. O Princeps, si scires donum Dei, & quā sit vile, & vitiosum, alios, & non se ipsum regere, & quis est qui à te audiri postulat, vt ius ei reddas, siue vt clementer cum eo agas, profectò non te tam difficile adiri permetteres, neque tam durum redderes te in exaudiendo. O iudex, si scires donum Dei, & potestatem iudicandi ab eo tibi traditā esse agnosceres, & quis est, qui in iniuria affecto, spoliato ve expediri à te causam suam postulat, profectò pupillos, orphanos, & viduas debito iuris remedio nō fraudares. O tu, qui vindictā eius, qui te offendit, appetis, si scires donum Dei, quod in remittēdis iniurijs heroicum est & nobilissimum, & quis est, qui in fratre offenso à te petit, vt ignoscas, profectò pròptior esses ad parcendum, quam ille ad veniam postulandam. Omnes ergo, siue peccatores, siue iusti, siue maiores, siue minores intelligamus, hæc Christi exhortatiuncula inuitari ad officia præstanda, quæ lex imperat

Ezech. 36.

Spiritus sanctus cur aqua viua.

Rom. 5.

II. ratio, charitas cur sit etiā aqua viua.

Iaco. 2.

Deut. 4. & Heb. 12. Cœlestia dona qui negligunt, quales illi.

Matth. 6.

Apo. 3. Dño ad ostiū cordis nostri pulsanti cur statim aperiendum.

Cant. 5. Quibus etiā Christus dicit: Si scires donum Dei. Ioan. 10. & seq.

Diuitia nobis à Deo cur data.

Psal. 61.

Verum regimen quod.

Iudicis officium boni.

Matth. 5. & 18.

A quouis nostrū quid petat Christus hoc verbo: Da mihi bibere.

Euangelica. Nostrum est, vt nō tantum libenter audiamus, verum vt etiam aquam hanc viuā Spiritus mereamur accipere, per quam cuncta, quæ nobis impossibilia, grauiā, atq; dura prius videbantur, non modò possibilia, sed leuia etiam atque sua-

uia reddantur: vt sic fiat iugum Domini suaue, atq; onus eius leue, eodem Domino nostro Iesu Christo præstante, cui cum Patre & Spiritu factò ab omni creatura reddatur omnis honos, gloria & imperiū in secula seculorum. Amen.

Supra. 11.

IN illa verba: *Dicit ei mulier, Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quā ego dabo ei, nō sitiet in æternū: sed aqua quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternā, &c.*

Christi verba obscura, & difficilia sine quibus.

QUANTUM VANQVAM Christi verba non essent admodū obscura, intellectui tamē Samaritanæ, quæ rudis & ignara erat rerum spiritualium, rationisque suæ argumētis impedita, nō percipit ea, quæ Spiritus sunt, obscura ac difficilia extiterunt. Neque mirū esse debet, si muliercula & Samaritana Christi verba non capiat; cū Nicodemus ille & Iudæus, & Rabbini, quæ Christus de renascentia locutus est cum eo, assequi non potuerit; imò Iudæi quæ de templo corporis sui dixit Ioannis cap. 2. non intellexerunt vsque ad Resurrectionem Christi ex mortuis; & quod pl^o est, ipsi discipuli Domini reuerſi de ciuitate comparatis cibis, minimè affecti sunt verbum Christi: *Alium cibum habeo māducare, quem vos nescitis; vt infra dicemus. Ac vt Nicodemus crasse respondens obijciebat: Quomodo potest homo nasci, cū sit senex? nūquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci?* arguens nimirum ab impossibili, in quem modum etiam argumentati sunt Capharnatæ, dicentes: *Quomodo potest hic nobis*

carne suam dare ad manducandum? nō dissimili ratione hæc muliercula, ratiunculis quibusdam leuissimis utitur, nempe ab absentia occasionis præsentis: hoc modo: Vasculum, funē, seu chordā non habes, ergo aquā haurire nō potes: itē, pute^o altus est, ergo sine vasculo haurire non vales aquā. Rursus à vilitate atq; abiectione personæ secū colloquetis arguere videtur in hunc modum: Hic, qui mihi loquitur, abiectus est; & cōtempus, ergo nō potest aliā aquā præter terrenam dare: ob id dicebat: *Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, &c.* Veritas autem est, quòd Christus, qui Deus est, non eget instrumentis, non chorda vel fune, vel cauis secundis ac adiumentis, sine quibus omnia operari valet, atq; operatur, cū vult, siue ad cibandum nos, siue ad potandum. Ad hæc, aqua, de qua in præsentia Christus loquitur, haud erat terrena, verū spiritalis; & ad quā hauriendā minimè vasculo, vel fune opus erat. Et cū paulò antè sine præfatione honoris dixisset: *Quomodo tu Iudæus cū sis, &c.* modò præclare de illo scire se ostēdit, cū vocat eū Dñm:

Ratione Samaritanæ quæ leues, ac ratiuncula.

Diuinae proprium potentia, ac virtutis.

De qua Christus aqua loqueretur tantummodò.

audierat

Ioann. 3.

Supra. 2.

Infra. 4.

Ioann. 3.

Infra. 6.

audierat enim, *Si scires donum Dei, & quis est, qui tibi dicit, &c.*

Quantus Patriarcha Iacob. Gen. 32.

¶ Nunquid tu maior es patre nostro Iacob? Antithesi quadā confert Christum cum Iacob: quasi diceret; *Quo modò tu audes præstantiora dona, aut meliorem puteū polliceri, quàm Iacob, qui maximus & sanctus habetur Patriarcha; qui facie ad faciē Deū vidit, & puteum hunc fodit, & ex eo bibit ipse, & filij, ac pecora eius? pastores etenim post se magnificiunt pecora, sicut filij Iacob, qui dicebāt: Ne violenter subiiciat seruituti nos, & asinos nostros.* Et copia aquæ in pecorum pastu commendatur. Cū autem duplex esset proposita quæstio, altera de meliori aqua danda; altera, an Iesus esset maior Iacob: ad priorē quæstionem respondet; posteriorēque silentio suppressit, quia nō erat locus opportunus de illa disputans: qui tamen aliàs cum Iudæis disputans probat se esse maiorem Abraham, *Antequam Abrabā,* inquit, *fieret, ego sum;* & in alio loco superiorē se Dauid ostendit, cū inquit: *Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eū Dominum, dicens, &c.* Alibi etiā cū Pharisæis differens, maiorem se Iona simul ac Salomone cōfirmat; *Ecce,* ait, *plusquam Ionas, & plusquam Salomon hīc.* Neque mireris, si mulier hæc vocat patrem suum Iacob: nam hodie tot regiones Orientis vocant se Saracenos; cū tamen Saræ filius tantum fuerit Isaac, qui genuit Iacob, & Esau; & potius dicendū essent Agareni, ab Agar ancilla. Et quanquam Samaritani alienigenæ essent, & à Gentibus translati, tamen antecessoribus adhærebant incolis: & vbi Reges Iudæorum benè habebant & florebat, gloriabantur se nepotes esse magni illius Patriarchæ: vt testis est Ioseph. lib. 9. Antiq. cap. vlt. Atque vt Chrysostomus & Euthymius adnotāt, mulier hæc inserit se in Iudaicam nobilitatem, ob religionem, quam habebat: quemadmodum apud nos Gentes cū credunt, fiunt filij Abraham. Hic autem duo sunt minimè filitio prætereunda. Alterum est, mulierem hanc puteum Iacob magnificere, &

Infra. 43.

Quare Christus non se ostēdit maiorem Patriarcha Iacob, vt cum alijs fecit Ioann. 8. Matt. 22. Supra. 12.

Iacob patrem suum cur non minet Samaritana. Gen. 21. Infra. 25. Supra. 16. Samaritani quomodo erant filij Iacob.

Ioseph. histo. Chryf. hom. 30. in Ioan. Euth. ibid. Rom. 4. & Infra. 9.

venerari. Sed verior est veneratio, cū sequimur eorum fidem & mores, qui nobis ad imitandum propositi sunt: nos enim vt plurimum magis veneramur quod illi tetigerunt, aut dixerunt, quā quod operati sunt. Alterum est, quàm sit stultum ac perniciosum infideli, aut ethnico, diuina, cœlestiaque myſteria tractare. Infidelis enim de illis differens, perinde mihi facere videtur, ac cæc^o, qui de coloribus disputat: vel vt qui ingreditur mare sine nauigio, aut nandi arte, quem subinde submergi est necessarium. Animalis enim homo, ait Paulus, non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, &c. Id est, non putat alias esse delicias, aut opes, aut honores, præter illos Carnis, ac Mundi. Quoniam verò natura nostra cæca est & corrupta, oculisque spiritalibus destituta, nequam intelligit delicias spiritus, aut honores, rationisque suæ debilis argumentis ab illis agnoscendis impeditur. Ideò ante omnia fides est à Deo ambienda, atque à nobis amplectenda, qua muniti, & oculis perspicacibus instructi, de coloribus diuini discernere valeamus: namque ex illa diuinarum rerum intelligētia oritur, iuxta illud: *Nisi credideritis, nō intelligetis.*

Respondit Iesus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterū. Christus ad doctrinā mulierculæ assignat discrimē inter aquā à se dandā, & aquā illam putealem, quam ad hauriendū venerat. Significabat autē illa aqua mūdi huius voluptates, honores, diuitias, in quibus semper est sitis crucians, & labor in hauriendo affligēs. Cū autem sitis nihil aliud sit, quàm appetitus humidus, & frigi, vt Philosophi docent; si id humoris & frigidi, quod homo in bibendo appetit, periret post potum, vel conuerteretur in opposita, hoc est, in siccum, & calidum, semper esset vrgens sitis: ad hunc modum, omnis creatura vana est & fluxa, quare satiare cor hominis non potest, quod solo Deo impletur. Sed quemadmodum falsæ car-

Vera quæ veneratio paratū tantummodò.

Quibus diuinarū tractatio temeraria, periculo saque.

1. Cor. 2. Animalis hominis stultitia.

Fides quæ diuina tractantibus necessaria.

Esai. 7.

Aquæ huius mundi, & aquæ Christi discrimē.

Sitis quid. Mundi huius bona cur satiare nos nequeant.

nies

nes potius irritant sitim, quam illam extinguant: quo enim quis magis habet, & propius ad finem suum iam se putat accessisse, plus appetit, nec unquam valet impleri: nam ut recte Poeta dixit:

Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aqua. Delectationes gustus, & tactus, quo plus exercentur, eo magis appetuntur, Philosopho autore. Nec enim ipsa diuitia, aut delicia cor ipsum non struunt intrare possunt, sed imago quedam, seu simulacra, & umbrae illarum rerum: at cor nostrum, quod generosum est & excelsum, umbris & spectris nequaquam pascitur. Ad hec corporis voluptates hominis pelle duntaxat, non ipsam animam vngunt, ac ut cibus iumento exhibitus corpori hominis non sustinet, ita quod corpori exhibetur, non permansit ad animum, quem potius priuatione voluptatis, si abest, aut morsus conscientia, si adest, affligit ac torquet: idem potius subtractione eius, ut sitis, euacuatione causae illae efficietis, est curanda, non additione, ut stulti faciunt: ob hanc enim causam Dominus sedit super fontem, ut haustum aquae mortis impediatur, donetque vitam, quae non est terra, verum ex alto Christi ore hauritur. Homo etenim creatus est ad infinitum bonum possidendum; idem nullo alio satiari potest, quemadmodum nec canis paleis, aut faxis, aut ferro vescitur. Recte ergo dixit Dauid: *Satiabor, cum appaeruerit gloria tua.* Vera igitur est Christi sententia: *Omnis qui bibit ex aqua putei Iacob, ad breue tempus sitim corporis sedat, scilicet mox reuertetur.*

¶ *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.* Per contrarium assignat conditionem aquae viuae ad sedandam sitim. Estque sensus: *Omnis qui credit in me, & accipit Spiritum meum promissum, sitiet nunquam, sicut alibi dixit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Est desiderium rei non habitae, ut habeatur, est & rursus habitae, ut vel conferatur, vel augeatur: est tertium rei desiderium in alios effundendae & communicandae: atque;

haec omnia desideria dicuntur sitis: siue sit sermo de siti aquae mundi huius, siue de siti aquae viuae, quam Christus dat. *Qui ergo per fidem Spiritum sanctum acceperit, is venam habet, siue fontem in se ipso scaturientem est peccato in iustitiam, est donatione in salutem, est morte in vitam, est terra in caelum salientem.* Non ergo sitiet in aeternum, quia Christi gratia usque; ad beatam immortalitatem se diffundit. Quod si obijcias, illos, qui biberunt de hac Christi aqua, illam per peccatum perdidisse, ac postea magis sitibundos eiusdem esse redditos, ut fuerunt Dauid, filius prodigus, & Petrus ter negans Christum, qui tamen Christi aqua degustarant, & quem ipse Petrus Dei Filium magnifica confessione crediderat, respondemus, ob id dictum esse, *Non sitiet in aeternum*: quia cum sine poenitentia sint dona & vocatio Dei; quamdiu habent iusti hanc aquam donorum Dei, non sitiunt amplius ista temporalia & terrena bona, de quibus est sermo: atque; ita Ioannes 6. ait Dominus: *Ego sum panis vitae: qui venit ad me, non esuriat: & qui credit in me, non sitiet in aeternum.* Hoc est, *Quandiu quis me per fidem habet, nunquam sitiet, nisi me a se expellat.* Similiter inibi dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuat in aeternum*; nisi scilicet quis se ipsum noui peccati gladio interficiat. Ita in Catholica epistola Ioannes ait: *Omnis qui natus est ex Deo, non peccat*; intellige quandiu quis in natiuitate illa perseverat.

Quod si rursus obijcias, iustos, qui semel biberunt, non solum non sitire, verum ardentiori etiam siti illos vrgeri ad bibendum iterum; ita ut ne iustus quidem sit, nisi plus appetat bibere, iuxta illud: *Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur*; & rursus: *Qui edunt me, adhuc esuriant: & qui bibunt me, adhuc sitient*; ac iterum, *Ne verearis usque; ad mortem iustificari.* Respondemus, *Qui semel de Christi fonte potarint aquam viuam, non sitire amplius mundi huius bona, ac temporalia ista, ad quae omnes propensissimo, ardentissimoque; desiderio feruntur, per quibusque; assequendis currunt, subdant, litigant, nauigant, atque; belligerant.*

Habeat quis venam perennis aquae in se ipso.

Aquam Christi bibentes qui tamen sitierint iterum, & quomodo, 2. Reg. 11. Luc. 15. Matth. 26. Supra. 16. Rom. 11.

Ioan. 6. Christum panem vitae comedens, ut non esuriat, & credens in eum, ut non sitiat unquam.

1. Ioan. 3.

Christi aqua qui semel biberunt, si non sitiant iterum, cur sitim in dies maiorem patiuntur tamen?

Matth. 5. Eccle. 24. Supra. 18.

Matth. 4. Philip. 3. Matth. 13.

Deum habens, quam felix, & diues ille.

1. Cor. 13.

Quorū sitim Christus extinguat, ac sedet.

Psal. 33. Avari pauperes quanta.

Prou. 13. Ecclesiastes 1.

Ibidem.

Quae sitis in nobis excitanda.

Psal. 41.

Philip. 3.

Supra 1. Apoc. vlt.

Desideria quos maxime crucient. Prou. 21.

Siquidem gustato spiritu, desipit omnino caro: unde Apostoli, cognito Christo, statim, dimissis omnibus, secuti sunt eum; & Apostolus omnia arbitratur ut iterora, ut Christum lucrifaciat; bonusque; negotiator, inuenta vna pretiosa margarita, id est Christo, distrahit omnia bona sua pro ea comparanda. *Qui ergo Deum habet, omnia habet: radix etenim desiderij indigentia est: at omnem indigentiam boni infiniti possessio, quam consequitur qui gratiam, & Spiritum sanctum habet, tollit.* Non sitiet ergo, id est, non affligetur desiderio bonorum secularium hic, in gloria vero, ad quam perducit haec aqua viua, nullum habebit defectum: nam charitas, teste Apostolo, nunquam excidit. Cum ergo mortales omnes sine siti, desiderioque; aliquo non uiuant, siue iusti sint, siue impij; pollicetur Christus his; qui sibi fidem habent, extinguendam in illis prauam quandam sitim voluptatum, operumque; huius mundi, qua de in Euangelio dicitur: *Facta est fames valida in regione illa; & iterum; Diuites egerunt & esurierunt, & ut habet prouerbiū, Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet; Salomon; Venter impiorum insatiabilis; item, Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur; & iterum, Vidi cuncta quae sunt sub Sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.* Non tamen negat nobilem quandam & sanctam accendendam sitim esse spiritualium atque aeternorum bonorum, de qua Propheta: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum; & Apostolus: Quae retro sunt, obliuiscens, ad anteriora conuerto me ipsum; & rursus, Cupio dissolui, & esse cum Christo; Ioannes quoque in Apocalypsi, Qui iustus est, inquit, iustificetur adhuc.* Verum hoc est discrimen, quod desideria impiorum illos maxime crucient; & plerumque; optatis bonis frustrantur: quoniam bona huius seculi parua sunt & momentanea, & nequeunt simul a pluribus possideri; iustorum vero desideria ipsis consolationem adferunt, & concupitis minimè destituuntur: spiritualia enim

bona, cum ampla sint & stabilia, a pluribus simul possideri nihil prohibet: hinc Dominus per Prophetam dicebat: *Dilata os tuum, & implebo illud; & idem Propheta: Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Ad haec, qui Christi spiritum per fidem sumit, potat, non ipsum consumit, quemadmodum stomachus carnes manducatas, aut aquam sumptam. Ille autem spiritus ad omnia sufficit illi, donec praestet vitam aeternam, ubi quisque satiabitur. Satietas ergo ista, de qua hic agitur, cum dicitur: *Non sitiet in aeternum*, haud opponitur desiderio, sed tantum siccitati, siue ariditati: qui enim habet fontem in se scaturientem, non exarefcit, licet crescere possit plus habedi cupiditas & desiderium; quia primo die non ita implentur usque ad plenam satietatem, sed possunt vberiori gratiae siti semper ardere.

Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Vti diximus, per hanc aquam viuam, Spiritum sanctum, eiusque; dona, seu gratiam; & per fontem, perpetuitatem ac integritatem huius aquae Christus intelligit: haec autem aqua non fit, ciusterna, aut stagnum, aut lacus sed fons; id est, habitus diuinus, & infusus gratiae, Fidei, Spei, & Charitatis ad producendos, cum volumus, actus meritorios, iuxta illud Pauli: *Manent Fides, Spes, Charitas: tria haec.* Quia vero actu, qui transit, manere non possunt, permanent habitu; nam alias pueri cum baptizantur, si habitus praedictarum virtutum non susciperent, certe a non baptizatis per vllum donum diuinum non distinguerentur: nam cum infantes usu liberi arbitrij destituantur, actus Fidei, aut Spei, aut amoris non habent: hos autem diuinos habitus, quos Iustitia inherens vocauit concilium Tridentinum, nunquam deserit Spiritus sanctus, sed perpetuo illis assistit, animamque; virtutibus illis ornatum nobilissimo modo inhabitat. *Qui ergo biberit de aqua Christi viua, fidem suam in illum collocando, fiet, ut Deus largiatur dona, virtutumque habitus infusarum, quibus quisque*

Psal. 80. Psal. 118.

Alia etiam ratio, Christi aquam cur bibens, non satietur unquam

Quam donat credentibus Christus, aqua quae fiat in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

1. Cor. 13.

Quis fons ille sit.

Trid. synod. sess. 6. c. 7. & alibi passim.

Aquam bibat Christi viua quomodo quispiam, & quam fruatur.

Quid li. 1. Fastor. II. ratio. Aristot. lib. 4. Ethic.

III. ratio.

Stulti ut sitim extinguant.

Psal. 16.

Quid significet: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.

Ioann. 7.

Triplex desiderium.

Siquidem

Rom. 15. Exemplū in B. Paulo.

Ioann. 7.

Charitatis excellentia.

Fluminis afo te discrimen.

Aristot. lib. Ethic.

Fos ille quo modo saliat in vitam eter nam.

facultatem habet actus nobiles & diuinos exercendi, nec tantum ad suam ipsius & propriam, sed etiam ad aliorum operandi salutem. Vnde Paulus, qui de hac aqua per manus Anania potauit, accepit fontem in se iugiter promanantē; ita vt ab Ierusalem per circuitum vsque ad Illyricum repleuerit Euangeliū Christi, innumerasq; Gentium multitudines ad fidem, vitamq; æternā adduxerit: atq; hoc illud est, quod cap. Ioann. 7. ait Christus: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aqua viua;* idem intelligens per flumina aquæ viuæ in numero multitudinis, propter diuersos habitus virtutum Theologicarum, quod hinc per fontem aquæ viuæ salientis in vitam æternam in singulari, propter habitum gratiæ seu charitatis, in quo eminenter omnes alij habitus & dona ad salutem necessaria includuntur. Parum autem differunt flumina à fontibus, cum hæc ab illis orientur: ac vt fontes, vt plurimum delitescunt, latenterq; è terra scaturiunt, flumina verò aperto alueo, atq; cursu fluunt, & vagantur: ita habitus quidem virtutū delitescunt in corde credentis, etiam si habentes ipsos non lateant omnino. Nam vt dixit Philosophus, Impossibile est nobilissimos habitus, ipsos, qui illis præditi sunt, latere. Verum cum in actiones externas se effundunt, ac mentes hominum aridas irrigant cœlesti doctrina, habitus fiunt flumina conspicua, & in omnium vtilitatem se proferunt. Atque hæc mihi dicta sunt; vt per aliū locum Scripturæ, nempe illum Ioā. 7. quem produximus, præsentem locum interpretemur.

Dicitur autem hic fons salire in vitam æternam (cum aqua huius mundi demergat in profundum gehennæ) quoniam, vt docet experientia ac vera philosophia, aqua tantum ascendit, quantum in origine sua descendit, siue ob impulsū aquæ, siue ob naturam suam, ne degeneret: vt enim lux Solis in oculū incidens, ad Solem spectādum erigit oculum:

ita omne donum perfectum descendens à Patre luminum (vt Apostoli Iacobi verbis vtatur) mentem ad eum spectandum, atq; laudibus & gloria celebrandum, vnde venit, reducit: ita hæc aqua à Christo, qui vita æterna est, ad nos descendit, & mentes credentium ad ipsum, & ad vitam æternam, quæ in eo sita est, adipiscendam, bonisq; operibus ex hac aqua viua productis promerendam feliciter perducit ac promouet: hac aqua gratiæ mens nostra perfusa in Deum conuertitur, vt heliotropos herba ad Solē, & vt ferrum magnete affrictum semper respicit polum: iactata omnia, vt frusta lignea, vehuntur hac aqua saliente, & ad tempus abdita, postea prodeunt, vt proiecta in Alpheum fluuium in Græcia, redit fons Arethusa in Sicilia, teste Plinio lib. 2. cap. 103. & de vna prouincia transeunt in aliam longè distāte: ita omnia opera iusti existētis in charitate, & natura sua media & indifferētia, vt sedere, stare, edere, bibere, omnia ad Deum offert in cœlo charitas, & omnia valent. Ad hæc aquæ non debet inesse vllus vel sapor, vel succus, vel odor, teste Plinio lib. 15. cap. 23. ita aquæ diuinæ gratiæ nullus debet inesse sapor, vel odor terræ, aut mundi, sed cœli, ac Dei ipsius, vnde venit. Hic ergo spiritus, siue sapientia, dubia multa nobis detegit ac soluit; sitim ipsa facit, & sedat: non enim voluptas est, nunquam sitire; sed ita firire, vt saturitatem præstes: atque hæc semper magna voluptas est: quia in hoc stomachus cibi multitudine nō grauat, sed grandior fit & aptior ad plura & præclariora indes capienda: atque ita fons sapientiæ, & gratiæ inest omni iusto. Cum verò diuina mysteria aquæ viuæ memoria tantum accipimus, non fons, sed cisterna fit: similiter affectus non tēdens in cœlum, sed in terrā, terrenus efficitur, non cœlestis. Aqua mundi fune educitur & situla: hæc viua desiderio, & prece: illa de terra, hæc de cœlo: illa lambitur ore, hæc manu bonorū operum: illa mentem frigefacit, fen-

Iacob 1.

Aquæ Christi beneficia.

Idem fons in credente quādo non fons amplius fit, sed cisterna.

Aquæ Christi, & aquæ mundi, vel carnis elegans antithesis. Iud. 7. & seq.

sum calefacit; contra hæc mentem calidam, sensum frigidum reddit: illa bibitur facie prona in terrā, hæc supina, in cœlumq; conuersa. Hinc Iudic. 7. trecenti Gedeonis milites manibus aquam de flumine haurientes, vt strenui & fortes ad bellum, sunt euecti ad victoriam; qui verò, more belluarum, corpore incuruato biberunt, repulsi, reprobatiq; sunt. Aqua paludis aptè refert bona nostra, honores & delicias: nā eiusmodi aqua turbida est, insipida, lutosa, mortua, non satians, in qua nascitur vipera odij, serpens detractionis, rana garrulitatis: aqua hæc amara est interdum, & sapiens lutum luxuriæ, vmbrosa obvmbra in ripa caricum, Miratur autem vehemēter Ieremias de hominum errore. Duo, inquit, mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aqua viua, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas: id est, malunt bibere de aqua turbida ac limosa, quàm de me ipso, qui sum illis fons viuus aquæ salientis in vitam æternam.

Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt non sitiam, neq; veniam huc haurire. Hæc mulier, auditis aquæ viuæ laudib⁹, quā Christus pmittit, eius habendæ amore incensa, eā vt volebat ipse Christus, petiit: dixerat siquidē paullo antè: *Tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquā viua.* Gratia etenim, qua corā Deo iustificamur, nulli adulto contingit lege cōmuni absq; motu libero volūtatis eius in Deū per fidē; ac nisi nos libero arbitrio ad peccata nostra detestāda cōuertamur. Vnde Christus dixit: *Pœnitentini, & credite Euāgelio:* & Paulus prædicabat fidem in Dñm Iesum, & pœnitentiā de peccatis. Ac de motu quidē in peccata paullo infrā Dñs loquitur, cū ait: *Voca virū tuum:* vbi illā peccatis teneri se agnoscere ostendit: de motu verò in Deū ad gratiam cōsequendam, hinc agit. Ideò quoties Christus eā dare vult, excitat prius hominem ad eam desiderandā, & ab ipso petendā, vt eius capax conuenienter reddatur. Ideò ait paralytico, quem sanauit, & in eius typum

Qua lege gratia diuina homini datur adulto.

Mar. 1. Act. 20. & infra 24.

Christus dicens Samaritanæ, Vade voca virum tuum, quid volebat.

omni peccatori iustificādo, *Vis sanus fieri? cæcoq; medicati ppè Iericho, Quid tibi vis faciam?* ita nec huic mulieri aquā viuam gratiæ largitus est, nisi postquam petijt: quanquam etsi ingeniosa esset, nodū plenè caperet Christi verba: atq; cum ea velut simplici tamdiu lusit Dominus, donec intelligentem illam & capacem rei petitiæ, & pmissæ redderit: ita em̄ parentes cum filiolis paruulis agere cōsueuerūt, quos verborum ambagibus ducunt ad intelligendum id, quod volūt. Dixit autē, *Vt nō sitiam, & nō veniam huc;* quia amor & sitis terrenorū, & labor pro illis obtinendis maximè cruciat atque affligit; quæ quidem afflictione & cruciatu libenter carere vult hæc muliercula.

Dicit ei Iesus, *Vade, voca virum tuū, & veni huc.* Moralisis in primis atque æconomica honestas exigit, vt nemo mulieri nupte aliquid donet, nisi confcio prius ac consentiente viro, & si fieri quidē possit, etiā præsentē, vt spectante vero & legitimo teste muneris & munerantis, ac muneratæ honestatis, nullus detur suspitioni locus. Ex quo vel dæmon aliquid mulieri soli, à viroq; absenti donauit, quod illa acceptans, & se, & virum perdidit. Dominus autē per hæc verba contēdebat illam ad sublimiorem sui cognitionē introducere: vt illa aliquid de viro suo respondente, occasionem captaret Dominus de antea actæ vitæ turpitudine illam obiurgandi, ac per consequens detegendi se prophetam, qui Spiritu Dei polleat, siue potius vt se Deum detegat, qui aquam viuā promitteret: & dicendo, *Vade, voca virū tuum,* significat, quod illi quoq; cum ea commune esse oportebat hoc donum. Ac sicut hætenus declarauit donum aquæ viuæ, ita nūc explicat illud: *Et quis est, qui dicit tibi, Da mihi bibere.* Docet Chysofom. Christū hoc dixisse, quo doceret, mulieres nuptas oportere instrui non nisi à viris suis ea, quæ fidei sunt; ideò volebat virum primò, deinde per virū mulierem edocere: ac contra diabolus mulierem primū, & per illam

Ioan. 5.

Luc. 18.

Quid est q̄ Samaritana a quam viam petiit à Christo, vt non fiat amplius.

Christus cur dixit Samaritanæ; Vade voca virum tuum, & veni huc.

Gen. 3.

Christi sapientia.

Chryf. hom. 30. in Ioan. tom. 3. Chrysofomi sensus horū verborum.

Adam seduxit. Vult etiā Dominus, vt seipsam, & peccata sua agnoscat: nam sine cognitione doni, & donātis, adde etiam sui ipsius, delictorūque suorum, inepta erat ad habendā aquam viam, id est, gratiam, siue iustitiam inhærentem. Atq; hic esset sensus; Non potes habere hāc aquā, quā postulas, nisi prius illum, qui vir tuus non est legitimus, deseras, teq; in peccato concubinatus turpiter iacentem agnoscas.

B. Augustinus mysticè, vt videtur, per mulierem interpretatur rationē inferiorem, per virū verò, superiorē, quæ semper ei dominari debet, atq; illa huius potestati subijci: hāc portionem superiorē rationis Iesus aduocari vult: quia ratio inferior nulla veritate practica, vel speculatiua informatur; nisi diuinis regulis, quibus ratio superior imbuitur, gubernetur; & neglectis formulis rationis inferioris fallacibus & errore plenis magis in vero confirmet. Voca ergo virum, id est, hactenus adfuiti mihi sensu, & imaginatione, quæ non capit diuina, nunc voca intellectū, qui est vsui, vt per illum capias.

Respondit mulier, & dixit, Non habeo virū. Muliebri fraude verū profert, sed falsa intentione, eo quod putabat se excusata & tectam à vocando viro, si virum se habere negaret, existimans Christum vt purum hominem, nescire suam concubinatus obscenitatem: inficiatur ergo matrimonium, sed dissimulat stuprum.

¶ Dicit ei Iesus, Bene dixisti, Quia non habeo virū. Quinq; enim viros habuisti. Laudatur hęc muliercula à Christo, vt melius, & fortius correctionem suscipiat; quemadmodum 1. Corin. 11. Apostolus laudat in primis Corinthios, quos postea vituperat de non conseruata disciplina in cœna Dominica; & Apocal. 2. & 3. laudantur prius pastores, & Angeli Ecclesiarum propter benefacta; vituperantur deinde de negligentia, & nōnullis ipsarum defectibus; & à disputatione digrediendum est ad moralem locum vitij obiurgandis accommodatum; & reprehensio libèter susci-

pitur secreta, quemadmodum publica refutatur; & nil difficilius ab homine extorqueri potest, quàm suorum confessio delictorū. Hinc Dauidis vox illa: *Non declines cor meum, inquit, in verba malitia: ad excusandas excusationes in peccatis.* Christus ergo sitibundus salutis huius animulæ, more boni chirurgi non parcat ferro, sed viuum tangit, eius peccata detegens, nempè obijciens quod quinque viros habuerit; quod signū erat euidentissimum maximæ simul & incontinentiæ, & imprudentiæ.

¶ Et nunc quem habes, non est tuus vir, hoc verè dixisti. Nimirum quia fornicariè illi copulabatur: vbi Christus apertè simplicem fornicationem damnat, quemadmodum etiam Moses illam interdixit, *Non desiderabis, inquit, uxorem proximi tui, nō seruum, nō ancillam, &c.* & alibi: *Nō eris meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israel.* Illam etiam acriter puniuit in Israëlítico populo cum Madianitis flagitiose commixto: Iudas quoque patriarcha fornicantem Thamar ad pœnā ignis damnauerat. Quæ ideò produxi, quo cōstet, illo etiam tempore simplicem fornicationē fuisse prohibitam: nam quod in Nouo Testamento interdicta sit non semel à Ch̄so, & à Paulo, nemini in Scripturis Euangelicis vel mediocriter versato exercitatoq; dubiū esse debet.

Confidera autem Dominum occasionem miraculorum, ac vaticiniorum ab his, quæ contingunt, accipere; vt & vanæ gloriæ suspiciōē deuitet; & eos sibi familiares reddat. Siquidem dicere, frequēter nupta fuisti, & nunc viro nupta es illegitimo, intempestiuum videri potuisset; tempestiuum verò, accepta ab ea causa, & occasione. Prophetat verò, eamque arguit, quod quinque viros legitimos palam, & ex ordine habuerit; quod quidem lege permixtum erat: ex eo ergo quod viros quinque appellauit viros eius, videtur approbasse illorū matrimonium: secundæ ergo nuptiæ, & tertiæ, & sequentes non sunt illicitæ. Nam Abraham post mortem Saræ

Psal. 140.

Chirurgus qualis Christus.

Quæ habebat Samaritana, quare non erat ille suus vir.

Exod. 20.

Deuter. 23.

Num. 15.

Gen. 38.

Fornicationē simplicem, peccatū esse, vnde constat.

Matth. 5. et alijs.

1. Cor. 7. & alibi passim.

Signorum occasionem Dominus, ac vaticiniorum sumeret vnde.

In eos qui damnant secundam concubiam.

Gen. 25. Matth. 1.

primæ

Ruth 4.

Tob. 6.

Infra 7.

Quid profuerit Samaritana Christi correptio.

Sine Deo qui sint.

Esā. 58.

Veterem Iudæos inter & Samaritanos quæstionē de loco adorationis vt dirimat Christus

primæ vxoris duxit Ceturā: & Ruth mulier Scripturæ testimonio facta, mortuo priori viro nupsit Booz: & Sara vxor Tobie senioris post septem viros quos habuerat, & Asino deus occiderat, nupsit Tobie iuniori, & in eo matrimonio sanctè permanserunt feruientes Deo. Ita Samaritana nupsit quinque viris: quinto autem mortuo, nullus eam manifestò in vxorē accipere voluit: ipsa verò non ferens concupiscentiam, quendam occultum virum illegitimè sibi iunctum habebat.

Dicit ei mulier, Domine, video quia propheta es tu. Non indignè tulit, quod palam argueretur; neque pro iniuria duxit obiurgationē, vt multi à prædicatore reprehendi molestissimè ferunt. Sed admirata perfectam eius cognitionem; quem primò Iudæum, deinde verò dominū, nunc autem & Dominum & Prophetam, & pauldè post Messiam vocat, cōfiterurq;: ac postquam nouit Dominum Prophetam esse, nullam deinceps de temporalibus rebus quæstionem instituit; sed incipit sitire spiritualia, de loco adorationis querendo; & vel acceptans, vt vera, quæ Christus dixit, vult cū Deo in gratiam redire, & illi reconciliari; deinde de via & ratione ipsius reconciliationis, id est, de loco adorandi; quo qui carent, sine Deo sunt: qui enim templa Deo negant dicenda, sine Deo sunt: vel sanè muliercula refugit ne contrectentur plagæ: & altiora se quærit, quasi gens, quæ iustitiam fecerit.

Patres nostri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis quia Ierosolymis est locus vbi adorare oportet, &c. Mulier quæstionem veterem, & ferè inexplicabilem de loco adorationis proposuit Christo; putans Samaritanorū dogma melius esse, quàm Iudæorum; & honoratiorem esse adorationem montis illius, quàm Ierosolymæ: Christus verò primum eleuat vtriusque dignitatem loci, eo quod breuī futurum erat, vt cultus Diuinus in vtròque cessaret; deinde Iudæos præponit, postremò diuini cul-

tus verum dogma aperit. Ait ergo: *Patres nostri adorauerunt in monte hoc.* Dicitur hic mons Luctæ, & mons Garizim. Iacob autem erexit in illo loco altare: & super illud inuocauit fortissimum Deum Israël Gen. 33. & cōsequenter filij eius patriarchæ. Quod verò quidam scribunt in illo monte Abraham filium suum immolasse, atque ibi Dominum adorasse, verum non videtur: nam ille in monte Moria filium immolare voluit, vt habes Genes. 22. ille autem erat à latere montis Sion, &, vt quidam putant, mons Caluarie, in quo verus Isaac Christus dominus fuit immolatus. In monte autem hoc fuit, vt superius attulimus ex Iosepho, constructum templum per Sanaballath, eo animo, ne Iudæi Ierosolymā adorandi gratia proficiscerentur: atque inde orta quæstio est de loco adorationis: nam ex vna parte erant Patres, qui in illo monte adorauerant; & in eo Moses benedictiones feruantibus legem pronuntiauerat; ex alia parte verò præceptum Domini erat de adorando Ierosolymis: vt dicitur Deuteronom. 7. 12. 16. 17. 26. & 2. Paralipom. 6. *Audini, inquit, adorationem tuam, & elegi mihi locum istum in locum sacrificij:* & Sapien. 9. ait Salomon: *Dixisti me edificare templum in monte Sancto tuo, & in civitate habitationis tue altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod preparasti ab initio, id est, Christi tui.* Dauid etiam non semel ait: *Adorabo ad templum sanctum tuum, & cōfitebor nomini tuo: iterum: Introibimus in tabernaculū eius: adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius;* ac rursus, *Et repulit tabernaculum Silo, &c.* Hinc Daniel cū esset captiuus in Babylone, adorabat Deum facie in Ierusalem cōuersa, vt habes Daniel 6. ex quo Iudæi Samaritanos idololatrias vocabant, quod in alio loco, quā electo à Domino, templum, & excelsa instaurassent. Iacob autem in monte illo cultum Dei instituit; quia nondum erat lex data de loco vnico electo: nec templū Ierosolymis adhuc erat constructum.

In quo monte, vt ait Samaritana, patres nostri adorauerunt Deum.

Gen. 33.

In eos, qui ibi Abraham dicunt filium suum immolasse.

Supra 22. Matth. 27.

Ioseph. lib. 11. Antiq. 6. 7. & 8.

Deut. 28.

Vbi præcepit Dominus Iudæis, vt adorarent in Ierusalem.

Psal. 83.

Psal. 131.

Psal. 77. Dan. 6.

Samaritas cur Iudæi idololatrias appellarent.

Tom. 4.

Y 3 Adorare

Quare Iacob adorauerit in monte isto, adorandumq; præceperit. Adorare hoc loco, quid.

1. Reg. 1.

Act. 8.

Fidē à Samaritana Christus cur petat.

Esa. 7.

Quid doceat Christus his verbis: Veniet hora, quando neq; in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitur Patrem.

Adorare autem hoc loco, nõ simpliciter significat genua flectere, aut honoris exhibendi gratia alteri se ipsum incuruare, aut interno virtutum cultu & religione Deum venerari, eum orando inuocandoq;: nam ita Deum adorare, semper, & in omni loco licitum fuit; sed accipitur pro cultu externo, siue pro integra religione Dei, quę in ceremonijs externis & sacrificijs maximè cõsistit: hanc autem externam religionē ac pietatem Deo exhibere, præterquã Ierosolymis, lege cautum erat: ideò 1. Reg. 1. dicitur de Helcana, quòd ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo; & Actor. 8. scribitur, Eunuchum Æthiopem venisse Ierusalem ad adorandum: & sic hoc loco accipitur. Ait itaque Samaritana, *Rogo te*, postquam occulta mea flagitia tam aperte, ac distinctè nouisti, vnde te spiritu prophetico plenū noui, vt viã verè adorandi doceas, qua liceat cõscientiã meã consulere; cum rationes non desint ex vtrãque parte.

¶ *Dicit ei Iesus, Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitur Pater. Christus nactus occasionem docendi, primùm à discipulis suis fidem exigit; quia nisi quis crediderit, vt ait Esaias, non intelligit, & periculosum est, sine nauis, natandive arte, vt supra diximus, immensum Scripturarum, siue iudiciorum Dei pelagus ingredi, & caussa magna errandi est, carnis sensu accipere, quę per spiritũ scripta sunt. Atque hic prædicat Dominus dissolutionem Samaritici simul, ac Iudaici cultus. Dicendo ergo: Neque in monte hoc, neq; in Ierosolymis adorabitur Pater; prædicat, cultum Iudaicum Euangelij prædicatione tollendum; & Ierusalem euertendam à Romanis; & omni in loco adorandum; neq; tantum locũ prædicat adorationis, sed etiam quid sit adorandum & quomodo. Non solum enim Deus sub ratione Dei adorandus prædicatur, vt olim in Lege, sed etiam sub ratio-*

ne Patris, quatenus Christum naturalem filium genuit; & Iudæos atq; Gentiles propter illum in filios adoptionis euexit: atque hic est cultus proprius Noui Testamēti. Insinuatur etiam modus adorandi, dum dicitur in Spiritu (scilicet sancto) Patrem adorandum, de quo deinceps. Venit ergo hora nouissima promulgati Euangelij, in qua nec in monte hoc, nec in Ierosolymis adorabitur: id est, Adoratio nequaquam erit adstricta loco; & vrbalitas illa cessabit, siue religio Iudaica: quanquam interna ad cultum Dei spectantia, magnum sint susceptura incrementum: cessabuntq; templa, atque delubra in figuram Christi venturi; licet ob decentiam, prædicandiq; necessitatem, & ministrandi res sacras, atque ad eò orandi deprecandiq; Dominum, cessare omninò, nec possint, nec debeant.

Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus. Etsi eundē Deũ colerent Samaritani & Iudæi, tamē Samaritani ignorabãt, quod omnium Gentium Dominus esset: opinabantur siquidem esse Deum adstrictum loco; & solis Samaritis, atq; Iudæis dominari, & quòd in cultu suo & adoratione admitteret demones: ita Marcus Varro Deum animam mundi esse dicebat; & in varijs mundi partibus coli: Iudæi verò cognoscebãt eius summam vim & potentiam; & quòd regnum eius, esset regnum omnium seculorum; atque ita putabant Deum esse zelotem, qui alios ad sui consortium in adoratione nõ admittebat. Samaritani verò his cogitationibus vexabantur, quòd integram traditionem Iudaismi bonam non habebant; & quod reliquias vanæ traditionis haberent. Vnde Dominus ait: *Nos adoramus quod scimus*, id est, vnum Deum & implentem omnia cũ vera traditione tenemus; sed Ierosolymis tantum in figuram adorandum vsque ad Christum. Porro seipsum inter Iudæos connumeravit, tum quia ex Iudæis erat primogenitus, tum quia Samaritanæ Iudæus esse videbatur. Porro ex eo

Deus quomodo adoratus in Nouo Testamento.

Aliter Iudæi, aliter Samaritani vnum atque eundē Deum adorabant.

M. Varronis de Deo sententia. Dan. 7. Exo. 20.

Iudæi quomodo adorarent quod sciebant. Hierem. 23

Christus se Iudæum Samaritanæ esse insinuet.

Cyrl. Alexand. tom.

1. Christus Deũ quatenus adoraret. Salus item cur dicitur esse ex Iudæis.

Luc. 1. & seq. Esai. 49. Act. 13.

Veri qui sint adoratores, adorantes Patrem in Spiritu & in veritate.

Rom. 8. & Gal. 4. & Ephes. 1. & alibi.

Iidem vt adorent Patrem in Spiritu, & veritate:

quod ait, *Nos adoramus quod scimus*, ne colligas cum Arrio Christum Patre inferiorem, quia adorare actus est inferioris ad superiorem: nõ pulchrè Cyrillus lib. 2. in cap. 92. adnotauit, Christũ de se loqui secũdum humanam naturam, idcirco cum alijs se cõnumerãt: Iudæis dixit, *Nos*, non enim erat Iudæus, secundum diuinam naturam.

Quia salus ex Iudæis est. Nimirum Samaritanorum salus, veraq; Dei cognitio ex Iudæis est; etenim ab illis didicerunt Deum cognoscere, & idola respuere Samaritæ. Vel, salus mundi Messias est saluus ab omni peccato, & miseria: atque hæc salus ex Hebræa scemina, quæ ex femine Abrahamæ de tribu Iuda, & familia Dauid ortum habet. Verum hæc salus extendenda est vsque ad extremum terræ, nec tantum Iudæorum contenta terminis est, aut Samaritanorum.

Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate. Posteaquam Iudæos Samaritanis præposuit: rursus nunc Iudæis præponit Christianos; vt suspicione careat prælatio; neque appareat Iudæis gratificari, tanquam Iudæus. Vbi ergo dixit, *Venit hora*, ne putaret mulier illud differendũ; subdidit, *Et nunc est*, siue, iam instat. Veros autem adoratores illos vocat, qui adorant Deum, non sub ratione Dei tantum, sed etiam sub ratione Patris, eos propter Christum in filios adoptatis, ac eos vocat, qui ei credunt, & qui de Ecclesia sunt: nam hi adorant in Spiritu, contra Iudæos communiter adorantes solum externo cultu per corporales victimas, quamquam id temporis vero. Et subdit: *In Spiritu, & veritate*, cõtra Samaritanos in mēdacio Deũ adfixũ loco colentes. Vel hæc duo verba possunt simul coniungi, & ad vnum referri: Iudæus enim non in Spiritu, id est, motu Spiritus sancti per fidem, Spem, Charitatem, & patriam in Deum, vt omnium, nec tantum Iudæorum parētem, externam tantum cultum exhibebat: non etiã

in veritate, quia non in Christo, qui veritas est, sed in vmbri, & figuris quiescebat: Spiritualis autē Iudæus, qui rarus tunc erat, figuris vtebatur vt veritatis vmbri; & ex Dei obedientia in Spiritu & veritate colebat. Quemadmodum Christianus rectè vtens externis ceremonijs atque ritibus ex interno cultu, vel illis vt scalis quibusdam ad interna spiritaliaq; excitandum; neque animi modò, sed etiam corporis cultũ exhibet illi, qui vtrumq; dedit, & fructum vtriusque requirit. Item ad ædificandum proximum, qui externa, non interna videt. Macerant etiam carnem quidam eiusmodi ritus, atque impedimenta Spiritus tollunt. Denique ad seruandum ordinem; & disciplinam Ecclesiasticam plurimum confert, ceremonias ac ritus externos in Spiritu custodire. Antiquę tamen legis ceremoniæ omninò tollendæ fuerunt: tum quia multæ erant, & ad eò grauēs, vt iugum importabile, sicut testatur B. Petrus, efficerent. Erant etiam Gētibus odiosæ, atque ridiculæ: & aduētũ Christi impletæ, deinceps reditæ sunt mendaces, inutiles & vanæ, atque tanto populo Christiano minimum accommodatæ. Successit autem vrbalitas Noui Testamenti, siue cultus Christianus, cui Spiritus & veritas coniunctæ esse debent: quem qui prætextu horũ verborum Christi adimunt, profectò perniciosissime hallucinatur, & Scripturis abutuntur.

Quod ergo ait Dominus, veros adoratores in Spiritu, & veritate cultum Deo exhibituros; nequaquam tollit externum & corporeum cultum, sed vmbrailem Legis, & mendacem siue superstitiosum Samaritarum; verum cultus internus per se Deo placet, externus vero non nisi propter internum. Ex quo vero ac germano sensu malè inferunt heretici, non opus esse templis, aut aris, vt olim Messalium ex hoc loco colligisse testatur Augustinus, quæ tamen erant in primitiua Ecclesia, vt domus orationis frequentis; sed de

Exterior Dei cultus ac ceremoniæ multipliciter cõferunt.

Antiquæ legis ceremoniæ cur fuerint abrogatæ, & Christianæ tandē inducendæ. Act. 15.

Veros Christus adoratores asserēs vturos, qui adorarent Patrem, &c. quid tantum insinuare volebat.

August. sermone cõtra Donatistas, & Arrianos

Act. 2. & 4.

templo Ierusalem, & Garizim con-
structo à Sanaballath, de quibus e-
rat schisma illo tempore, quæsitus
Christus respondit, & de oratione
tantum per sacrificia: Christusque
duo illa loca duntaxat excludit. Vn
de Petrus & Ioannes ibant ad tem-
plum, & B. Iacobus frater Domini,
& ante eos Dominus frequenter in
templum ascendebat, & sui omnes
Apostoli, etiam post acceptum cœ-
litus Spiritum sanctum. Patet insu-
per, errorem esse, propter hæc ver-
ba negare cultum omnem externum,
vt officia, catusque Ecclesiasticos,
atque sacrificium Eucharisticum à
Christo institutum, oblationes quo-
que sacras & pias, atque imagines, &
cultum reliquiarum, & familia: quo-
niam hæc externa ad spiritum ele-
uant, vt conspicilla ad rem longè
positam intuendam perducunt ocu-
los, & tanquam scalæ quædam fer-
uiunt simplicibus & idiotis, qui sunt
etiam in Nouo Testamento, quan-
doquidem non valent capere tam
alta, & à sensu remota, nisi per hæc
sensibilia manuducantur. Pullis etiã
in nido existentibus, nondum na-
tis pennis, non est suadendus vola-
tus: sic enim Christus paulatim A-
postolos & Iudæos docebat, & ad
maiora promouebat: homo etiam
non est Angelus, vel purus spiritus,
sed spiritus corpori iunctus; ideo
vtriusque veluti arboris fructus exi-
git Deus, qui vtrumque dedit, & se
voluit coli Sacramentis, quæ in ex-
ternis & sensibilibus consistunt.
Tolleretur & illis ablatis carnis ma-
ceratio, & carnalis libertatis fomen-
ta nutrentur; auferretur de medio
disciplinæ Ecclesiasticæ ordo, &
mutuum ad ædificandum exemplum:
Deus quoque haud relinqueret Ec-
clesiam suam dilectam, pro qua Chri-
stus sanguinem suum dedit, in er-
rore pernicioso colendi: nam quis
ferat orantem, & non hominibus
mentiri, sed Deo, vt dixit Inno-
centius Romanus Pontifex: scriptum-
que est à Paulo: Quid oremus sicut
oportet, nescimus: sed ipse Spiritus
adiuuat infirmitatem nostram. Et

Act. 3.
Infra 21.

Diuinum, cul-
tum sine ex-
ternis cere-
monijs confi-
tere nõ pos-
se.

Matth. 26.

Earum vtili-
tates & com-
moda per ce-
lentur.

Rom. 8.

vbi essent isti veri adoratores in Spi-
ritu, & veritate colentes, quos Chri-
stus mox ad futuros significauit? nã
Apostoli & primitiui, omnesque eos
consecuti, templa habuerunt, ima-
gines & reliquias diuorum venerati
sunt; legibus ad ieiunia & vigiliis
Christianos adstrinxerunt; sacrifi-
cium sacrosanctum in pane & vino
celebrarunt. Non ergo relinqueret
Deus Ecclesiam, cum qua Spiritus
sanctus semper est, quin de necessa-
rijs ad cultum eam edoceret: si non
dimisit Samuelem, ac Ieremiam fru-
stra preces fundere pro Saule, & po-
pulo illo Israël, aliàs Christi sanguis
in vanum sparsus videretur; frustra
missus Spiritus sanctus non docens
omnem veritatem ad salutem spe-
ctantem; Christus esset mendax, hinc
promittens venturos veros adora-
tores; & inimicorum suorum capita-
lium, id est, hæreticorum fuisset ami-
cus. Debet ergo Spiritus & veritas
cultui nostro, & ritibus siue ceremo-
nijs cõiungi. Dum ergo inclinamus
caput, indignos nos iudicamus, qui
Deum ipsum, ac cœlites suspiciamus:
Inclinatione capitis subiectionem
seruitutemque nostram protestamur:
orando verò, indigentiam nostram
per illum solum posse suppleri ostē-
dimus: Iunctis manibus significa-
mus nos dedere Deo, vt seruos li-
gandos; vel Deum, tum spiritualium,
tum temporalium largitorem esse:
Genua flectendo, confitemur crea-
torem, ac omnium dominum, atque
propriam infirmitatem & impoten-
tiã: Prostratione corporis, quod ex
nihilo, & terra simus conditi, signi-
ficamus: Pectoris tunctione indica-
mus nos corde peccare, quod pro-
pterea percutere consueuimus: Cru-
cis signaculo quo signamur, profi-
temur quod per eam sumus redemp-
ti: Templum declarat nos esse tē-
plum Dei sancti, vt ait Apostolus:
Altare immolationis sacrosanctæ Eu-
charistię nos memores reddit, & in-
uitat, vt nos ipsos hostiam viuã offe-
ramus Deo: Imagines, illustria Chri-
sti, Virginis, atque Sanctorum mar-
tyrum, reliquorumque; diuorum exēpla

Ioan. 14.

1. Reg. 16.
Ierem. 7.
& 11. & 14.
Ioan. 16.

Diuini cultus
exterioris ce-
rimonie que
nam illæ, &
quid signifi-
cent.

1. Cor. 3.

Rom. 12.

nobis

Ioan. 19.

Quales Deus
Pater querat
adoratores qui
adorent eum
Luc. 15.

Pater etiam
cur Deus ad-
orandus in
spiritu, & ve-
ritate.

Ioan. 1.

Cur Deus me-
te colendus.

Hunc Dei
cultum inter-
num agnouerunt
Ethnici.
Cato.

Perfus sat.
2. in fine.

nobis ob oculos proponunt, vt ad
illos imitandos, & propter Deum
tanquam membra Christi veneran-
dos excitemur: Incensum quod ado-
letur ad preces gratas ex charitatis
igne accēsas, numini offerendas in-
uitat atque allicit: Aqua benedicta
qua aspergimur, in memoriam redu-
cit aquã, quæ de Christi latere pro-
fluxit ad nostram emundationem,
& pacti in lauacri regenerationis i-
niti confirmationem: Accensæ can-
delæ, fidei nostræ charitate inflam-
matæ symbolum sunt: Vestes sacræ,
quibus Sacerdotes sacrificant, ea, quæ
Christuscum ad mortem raperetur,
opprobria sustinuit, repræsentant.
Cætera non persequar, quod hæc
pauca sit indicasse satis.

Nam & Pater tales querit qui ado-
rent eum. Non figurantes, sed veros;
non corpore, sed spiritu immolan-
tes. Querit autem per pastorem Mes-
siam querentem ouem errantem.

¶ Spiritus est Deus: & eos qui adorant
eum, in Spiritu, & veritate oportet ad-
orare. Prima ratio adorandi Patrem
in Spiritu, & veritate, tradita est à
voluntate, & institutione Patris, ne
pè quia Pater tales querit: nunc se-
cundam producit ex natura, & es-
sentia Patris. Etenim Deus Spiritus
est & incorporeus: nam in illa pro-
positione Spiritus est Deus, Deus
subiectum est, Spiritus verò prædi-
catum: sicut in illa, & Deus erat Ver-
bum, Deus prædicatum, Verbum ve-
rò subiectum. Et vult adorari in Spi-
ritu. Ergo vult adorationem pro-
ximam, & conformem rei adoratæ:
mens autem nostra, spiritus est ra-
tionalis, quæ maximè homo est, &
per se Deo placet eius cultus, & si-
ne quo cultus externus Deo mini-
mè gratus est: & ideo Spiritui Deo
non nisi in Spiritu sancto, & verita-
te Christo coniungi potest. Huc
videtur pertinere quod sapiens ille
dixit:

Si Deus est animus, nobis vt carmina dicunt;
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Et alius ex Satyricis Poëta:
Quin damus id superis, de magna quod
dare lance

Non possit magni Messala lippa propago,
Compositum ius, fasque animi, sanctosque re-
cessus

Mentis, & incoctum generoso pectus ho-
nesto.

Hoc cedo, vt admoueam templis, & farre
litabo.

Simili ratione argumentari poterat:
Deus veritas est, ergo in veritate vult
adorari, & non in figuris, vel um-
bris: veritas autem præcipue in ani-
mo, non in corpore sita est.

Dicit ei mulier, Scio quia Messias ve-
nit, qui dicitur Christus. Dedignata
mulier Samarites à Iudæo discere,
ad venturi iudicium Messie totum
negotium defert, cuius nimirum erat
omnia dubia, & vniuersas fidei con-
trouersias resolueret, ac expedire,
vt pote in Doctorem & magistrum
mundi à Deo missum: proptereaque
subiungit: Cum ergo venerit, ille nobis
annuntiabit omnia. De Messia verò
constabat illis, scilicet Samaritanis,
ex libris Moyse, quos receperant: nã
in eis dicitur: Non auferetur sceptrum
de Iuda, & dux de femore eius, donec ve-
niat qui mittendus est; & statim infra:
Et ipse erit expectatio Gentium: & alibi:
Prophetam suscitabo eis de medio fra-
trum suorum similem tui. Et bonæ o-
mnes mentes de aduentu Messie e-
rant tunc edoctæ: & fides summam
sciētiam, & experientiam amplecti-
tur: ideo ait, Scio. Et verba illa: Qui
dicitur Christus, non sunt mulieris,
sed Euangelistæ exponentis vocem
Hebræam per Græcam, quia Græcè
scribebat.

Dicit ei Iesus, Ego sum qui loquor te-
cum. Ideo frustra aliud queris. Cum
verò Iudæi instarent, ac dicerent;
Quousque animam nostram tollis? Si tu
es Christus, dic nobis palam: Christus
non aperte, sed tectè respondit, vt
eorum fraudulentus merebatur ani-
mus. Idcirco illos misit ad opera, cū
inquit: Opera qua ego facio, illa sunt
que testimonium perhibent de me. Hæc
autem propter simplicitatē meruit
intelligere quod illis negatum est:
nam cum simplicibus sermocinatio
eius: & Christus; Abscondisti hæc, in-
quit, à sapientibus & prudentibus, &

Samaritanæ
Christus cur
aperte, teste
Iudæis, se di-
xerit esse Mes-
siam.

Ioan. 10.

Præmissi sim-
plicitatis.

Prou. 3.
Matth. 11

quit, à sapientibus & prudentibus, &

In veritate
cur Deus e-
tiam adoran-
dus:

Quare Sama-
ritana habere
Messiam Do-
ctorem vole-
bat.

Vnde Sama-
ritani cogni-
tionem habue-
runt de Mes-
sia.

Gen. 49. &
Matth. 2.
Alter locus.

Deut. 18.

Fides, duo in
se habet.

reuelasti

Quare non statim a principio Christo Samaritanæ detexerit se Mesiã esse. Chrysof. homil. 31. in Ioann. tom. 3.

Esai. 10. iuxta Septuaginta, & Roma. 9.

Ioan. 8.

Christus prius Iudæis, quã Samaritanæ se manifestat se, contra Caietanum. Rom. 1. & sapi. infra.

Luc. 2.

Ioan. 1.

Apostoli cur mirabantur de Christo quod cum muliere loqueretur. Nihil mali suspicatos fuisse. Aug. tract. 16. in Ioan. tom. 9. Cyril. lib. 2. in Ioan. c. 97. tomo 1. initio.

reuelasti ea paruulis. Neque frustra Dominus hoc illi reuelauit, quia statim credidit: & secundum Chrysofotomum, non dixit a principio hanc veritatem; ne indisposita mulier iactantiam esse iudicaret, & sic Christum despiceret. Ac licet Christus sit verbum breuiatum, vt statim in animo recipiatur: mulier hæc tamen egebat longa, & copiosa oratione, & prædicatione, vt ad Christum ita manu duceretur. Ego sum, inquit, Verbum proprium Dei, loquor tecum a proprio Verbi effectu, quia semper loquendo seipsum declarat, sicut Iudæis dixit; Ego principium, qui & loquor vobis.

Falsum autem est quod hinc accepit Caietanus, prius huic Gentili sceminæ, quã Iudæis Mesiã se manifestum fecisse: nam id contra ordinem, & regulam Diuinæ prouidentia fuisset, quam expressit Paulus sæpè dicendo, Iudæo primùm, & Græco. Et Christus, qui per se Iudæos, per Apostolos, Gentiles ad se vocauit: & cum natus fuit, prius Iudæis pastoribus, quã Magis Gentilibus reuelatus est: & antequam huic se detegat, cap. 1. Ioann. detexerat se Petro, Andrea & Philippo, qui dicebant: Inuenimus Mesiã, & Nathanaeli, qui aiebat; Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel.

Et continuò venerunt discipuli eius: & mirabantur quia cum muliere loquebatur, &c. Apostoli, comparatis victui necessarijs, redibant, & mirabantur quod Christus cum muliere solitarij loqueretur, quasi de re noua, singulari, & inusitata. Mirum enim est, summeque gratuitum, Deum quærere sui oblitos, non solum se non quærètes, sed etiam fugientes. Non mirabantur autem quasi suspicantes aliquod malum, vt Augustinus ait; sed, vt Cyrillus & Chrysofotom. annotarunt, Christi humani-

tatem, facilitatemque, quod ipse tantus, & tam celebris mundo vir cum muliere pauperula, & illa Samaritana loqui non dedignaretur. Non enim solitus erat Dominus colloquium, vel consuetudinem cum huiusmodi habere, ob vitandum offencilum, & infamiam, quæ ex tali commercio consequi solet; maximè in his, qui vel Sacerdotiũ, vel arctiorem vitæ disciplinam, vel ministerium verbi Dei profitentur. Neque tamen Christum, qui tantæ auctoritatis erat, ausi sunt reprehendere: siquidem edocti erant, vt omnia facta magistri curiosius ne inquirerēt. Subditus enim haud debet scrutari actus superioris ad se non pertinentes, verum in bonã partem interpretari, si vita est inculpata. Sciabant præterea Christum omnes ad Deum vocare, & spiritualibus illorum morbis ac vulneribus pharmacum apponere suis sermonibus solitum. Neque aliud nobis hoc suo facto exemplum reliquit, quã vt cum huiusmodi mulierum genere non nisi in templo, vel in loco amplexu & manifesto, nec nisi ad salutem ipsarum spiritualem promouendam conueniamus. Reliqua enim commercia in occulto atque conuenticula virorum spiritalium cum eiusmodi sceminis, ab spiritu quidè inchoantur, carne tamen sæpe consummatur; vt multorum hæreticorum exempla docent. Ideò si sapiamus, pro scortis atque peccatricibus sceminis iugiter Dominum deprecemur: illarum autem confortia diligenter vitemus: ne, dum volumus illis pdesse, nobis noceamus: quod quidem fiet gratia & meritis Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto sit omnis laus, honor, & gloria, atque imperiũ in secula seculorum, Amen.

Chrysof. homil. 32. in Ioann. tomo 3.

Christum Apostoli cur ausi non fuerint reprehendere, quia cum muliere loquebatur.

Quid cum Samaritanahoc suo nos doceat Christus alloquio.

Gal. 3.

Cum scortis atque meretricibus quatenus agendum.

TRACTATVS XXII.

IN illa verba: Reliquit ergo hydriam suã mulier: & abiit in ciuitatem, & dixit illis hominibus, Venite, & videte hominem qui dicit mihi omnia quacunq; feci: nunquid ipse est Christus? Exierunt, ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi, manduca, &c.

NERAT ad sensibilem fontem Samaritana, & inuenit spiritualem, accensaque est celestium & salutariũ vnderum igne adeò, vt hydriam relinqueret, curreretque in ciuitatem: hic est fructus aquæ viuæ, hoc est, fidei; quæ otiosa esse nequit, quin ex se germinet bona opera: gustato enim Christo, eoque per fidem hausto, relinquantur omnia temporalia, quæ admodum Apostoli fecerunt, in quorum persona dicitur: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Vt enim fides ex verbo audito oritur, ita cum primùm est robusta & solida, verbi prædicationem parit, iuxta illud: Credidi propter quod locutus sum. Videtur bibisse de aqua illa, & inebriata, nã teste Plinio lib. 2. cap. 103. lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo tumultuosam facit. Reliquit ergo hydriam, significantem cupiditatem huius seculi, vel cor habens aquam mortuam, scilicet, amorem mundi, nouo corde coelitus hausto. Et prædicator huius sceminæ exemplo, omnem corporis curã ac sollicitudinẽ debet abijcere. Nemo enim militans Deo, implicat se negotijs secularibus. Vnde Moses ad educendum populum de Aegypto vocatus, & in terram Promissam ducendum, Aethiopiã dimisit uxorem. Atque hæc mulier Samaritanæ pluri-

fecisse videtur, quã Andreas & Philippus: isti enim secuti sunt Dominum ab eo vocati; hæc autem nullo inuitante: Andreas vnum tantum ad Christum adduxit, nempe Simonem Petrum, Philippus verò solum Nathanaelẽ; hæc verò, cum mulier esset, & Gentilis, & meretrix, integrã ciuitatem conuertit. Possent ergo honestæ, & Dei timentes sceminæ, si viua fide pollerent, saltem familiam, siue domum suam ad Christi cultum traducere. Vide autem prudentiam huius mulieris. Nõ enim inquit: Venite, videte Christum, cum tamen crederet Christum esse; ne de huiusmodi re, quæ summa atque maxima erat, à se ipsa iudicare videretur: sed alios facit iudices, cum ait, Nunquid ipse est Christus? quasi dicat: Vos ipsi iudicate: modus enim persuadendi est, ostendere se nolle cogere ad credendum, sed proponere ea, vnde liberè credat: multum enim suadere, suspectum reddit de veritate suadentem. Vt autem magis illos attrahat, offert illis, veluti escam quãdam, suorum detectionem criminum. Quod verò ait: Qui dixit mihi omnia quacunq; feci: intellige quãdam tantum; sed ex illis cõsuevit, Christum omnia posse reuelare. Nec hic fermo fuit infructuosus; nam sequitur: Exhibant ergo de ciuitate & veniebant ad eum. Hic est igitur fructus mulieris prædicationis: Non enim reuertitur verbum Dei

Aquæ viuæ Christi, quã biberat Samaritana, fructus.

Iaco. 2.

Matth. 19.

Psal. 115.

Quod mulier Samaritanæ hydriam suã relinquit, quid mysticè

2. Tim. 2.

Exo. 4.

Andreas & Philippi Apostolorum cum Samaritana contentio. Ioan. 1.

Samaritanæ mulieris prudentia.

Vtilis suadendi modus.

Omnia vt dixerit Christus Samaritanæ quæ fecerat, cum vnũ dixisset tantummodo.

Christus quā bon⁹ auceps. Esa. 55.

Samaritanorum credulitas quid significauerit.

Deut. 18.

Ioan. 1.

Discipuli cur Iesum rogabant ut manducaret.

Vera sitis, & fames Christi, vna Samaritanā, & Samaritanorū salus fuit.

vacuum, sed faciet quæcunq; volui; & prosperabitur in omnibus ad quæ mihi illud, ait Dominus per Esaiam. Ut enim auceps vna, aut altera auicula in cauea inclusa & modulante, aliasq; auiculas ad se inuitante, venari illas solet: ita Christus per hanc mulierem reti Euangelico inuoluta atq; illaqueatam, alias multas peccatrices animas eius ciuitatis incolas, facili negotio ad earum salutem est aucupatus. Hæc autem facilitas Samaritanorum, symbolum est propensionis & alacritatis Gētilium in credendo: & arguit duritiam Iudæorū, quibus Christus per legem Mosaicam venturus prædicabatur; quibus prophetarum multitudo iam iam in ianuis ipsum esse præmōstrabat; imò Ioānes digito ostēdebat, Ecce agnus Dei. & tamen miseri expulerunt à se vitam, lucem, ac remissionem peccatorum: at Samaritani, nisi alienigenæ, nullis Prophetarū vocibus præmoniti, neque Ioannis testimonio, doctrinæ confirmati, sed vnica dū taxat muliercula, & illa quidem peccatrice edocti, cateruatim ex vrbe ad Christum contendunt, effundunturq;.

Interea rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi manduca. Videntes Apostoli Christum itinere, & calore fatigatum atq; confectum, timentesq; ne ciues superuenirent, ac impedirent refectioem Iesu, impense instabant, vt ederet: atque hæc deprecatio amoris & cōmiserationis symbolum erat: & fortassis non erant soliti cibum fumere ante Christum. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Sicut superius siti quidem corporis premebatur, sed magis siti salutis Samaritanæ, ita modo non negat se esurire, sed fame salutis Samaritanorum magis cruciari. Superius sitiebat Samaritanam, nunc esurit salutem Samaritanorum: & maius desiderium exprimitur in fame tot hominū seruandorum, quàm in siti vnus Samaritanæ: atque hic est ille cibus, pro quo emendo in figuram misit Apostolos in ciuitatem mūdi cum duo-

bus denarijs, doctrinæ, & miraculorum, quo homines fiant idoneus cibus, quem Deus edat: quæ verba Apostoli non intelligentes, dicebant, Nunquid aliquis attulit ei manducare? Quare mirum non est, si Samaritana Christi verba de aqua vitæ dāda nō intelligeret.

Dicit eis Iesus, Meus cibus est, vt faciam voluntatē eius qui misit me, vt perficiam opus eius. Vtinam sic locutus Adam fuisset, Meus cibus est, scientia mea; vt faciam voluntatē Dei. Estq; sensus: Cibus iste corporeus, quem mihi offertis, leuiter me mouet; est alius, qui mihi præcipuè curæ est; nempe vt perficiam voluntatem eius, qui misit me: hæc est mea fames, hæc sitis mea, vt voluntas Patris per me compleatur; quæ nihil aliud est, quàm vt quāplurimi agnoscant per fidem me, & Patrē meum, ac per hoc salutem æternam consequantur: non est autem alia voluntas eius, nisi quod vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & ad hoc missus Christus est, vt quærat, & saluum faciat, quod perierat; ac persequatur officium euangelizandi sibi à Patre iniunctum. Vel opus Dei vocat, salutem animarum. Patri etenim tribuitur motio, siue tractio ad salutem, iuxta illud: Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus qui misit me, traxerit eū; Filio verò eruditio, ac illuminatio; Spiritui autē factio perfectio. Quod si ita lætatur pastor, agricola, venator, & quiuis in opere suo; quanto magis filius Dei in animis piscādis, quorum vorator erat & potator; si etiam in earum cortice, id est corporis cōmoditatibus, bonis fortunæ, pecunijs tā opere boni delectatur. Sed vt gustare quis valeat cibū hūc diuinum & cœlestem, opus esset amare Deum, & animas plusquā corpora diligere. Vel opus vocat hominem ipsum, qui per excellentiam opus Dei proximum & singulare est, iuxta illud: Operi manuum tuarum porriges dexteram. hoc opus fuit suggestione diaboli dissipatum, atq; corruptum: nullus autem dignè valuit

Cibus Iesu quomodo erat vt faceret voluntatem Patris sui, vt perficeret opus eius. Gen. 3.

Volūtas Dei quæ nam illa. 1. Tim. 2.

Luc. 19. Quod item op⁹ Dei Christus perficere habebat.

Ioan. 6.

Christi gustus, animarū salus.

Tertia operis Diuini significatio. Iob 14.

Gen. 3.

Cibus, ac potus noster qualis esse debeat.

Triplex parabolarū v. sus, & allegoriarū Domini.

Quā ad messem Christum Apostolos inuitabat.

Regiones Samaritanorū albæ iam erant ad messem quæ mysticæ.

B. Cyril. Alex. lib. 2. in Ioann. cap. 106.

Rupert. in Ioann.

Quatuor menses aduentus messis apud Iudæos supputatio.

reparare & reficere præter ipsum verbum, quod illud ab initio crearet. Vt ergo Christo cibus fuit ac potus, facere voluntatem Patris, ita noster cibus atque potus alius non deberet esse, quàm iussa Dei perficere, & administratos nos exhibere atque adiutores Diuinæ bonitatis in reducendis ad Deum peccatoribus, pro quibus Christus sanguinem suū fudit.

Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Singulariter delectatus Dominus est allegorij & parabolis: tūm quod similitudine, quam in se continent, aptæ sunt ad docendum rudiores: tūm quod in se reconditum aliquid habent & ænigmaticum: tūm deniq; quod accommodatæ sint ad auditorum animos excitandos, & ad magis insigendum eorum mentibus, quæ docentur: hærent nanque diutius quæ quis quasi p se ipsū inuenerit. Probat igitur hac metaphorica locutione Apostolorum testimonio comprobata: Nonne vos dicitis, &c. quod potius curare debeant, officium & munus docendi, quàm cibo, vel priuatæ rei operam dare, & tacite eos extimulat ad idem studium, & famem animarū habendam. Vos enim, inquit, dicitis messem adhuc procul abesse, quatuor scilicet mensibus: at hæc messis sensibilis est atque externa: ego autē dico vobis, esse aliam messem spiritualem, & internam, atque huius tēpus minime esse differendum; quoniam iam iam instat, seu imminet, & segetes albæ sunt iam ad messem, id est, iam habiles sunt ad doctrinā Christi percipiendā, vt verbo Dei quasi falce, à messoribus, hoc est, Apostolis & prædicatorib⁹ ab amore terræ præcidantur, in horreumq; Ecclesiæ triturandi congregentur. Atque autoribus Cyrillo, Rupertoque Tuitiensis, hic transitus Christi à Iudæa in Galilæā, quando hoc dixit, fuit sub Veris initium, cū fata vix adhuc herbescentem habent viriditatem, in eūte videlicet Februario mense, à quo ad messem, quæ in Syria mēse Maios fieri solet, menses quatuor supputatur, si extremos in cluserimus: atque

ita dies festus Iudæorum, quo de ca. 5. initio Ioannes loquitur, nequaquā potest esse dies festus Pentecostes, quæ proximè cōsecuta sit illū diem Paschæ, de quo Ioan. 2. sed vel de festo Pētecostes consequēte secūdum Pascha distinctum ab illo Ioan. 2. vt docent B. Chrysof. atq; B. Tho. vt suo loco plenius explicabitur. Alij verò hæc verba interpretatur in hūc sensū: nepe quod quatuor menses sūt (à femine scilicet iactō) & messis venit (hoc est, tūc est spes messis, quādo semina nata sunt, quæ hyeme latuere) ita etiā feminata à Prophetis in Iudæis, & à Philosophis atq; Sibyllis in Gētilibus ante aduentū Christi, quasi in hyeme non crescebant; orto verò Sole Christo iustitiæ cœpère albescere, id est, desiderare intelligentiam, & rationem salutis: vt pertæsus longæ noctis, diem aduentare desiderat. Quia ergo albæ sunt messes, idcirco laborandum, & corpus animarum saluti postponendum. Erat autem donū Dei commune etiam non Iudæis, id est, Gentibus, & vera aqua contradictionis; cui diabolus cōtradicit: qua in aqua quoniam Iudæi nauigarunt brachijs rationis, & non naui fidei; propterea naufragauerunt. Samaritæ igitur maturi erant ad messem, quia expectabāt & ipsi Messiam, cū exprobare frequēter intelligerent quod nescirēt quid adorarēt: vnde eius rei intelligendę desiderio tenebantur. Albæ ergo messes sunt, quia per tribulationes maturef cūt; sicca verò nūc sūt ad ignē: quia multi sciūt defect⁹ suos, quos tamē nolunt corrigere, & emendare.

Ecce dico vobis, Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Id est, Apertis fidei oculis circūspicite nō solum Iudæos aque viuæ esse sitiētes, sed etiā Samaritanos atq; Ethnicos properare ad Euāgelicæ doctrinæ fontē, & sitire salutē suā. Dicēdoq; Regiones, aplicat copiam auditorū Euāgelij: regio enī nō vnū, aut alterū hominē, sed quāplurimos cōtinet. Et conuersionem hominū per Euangelium, demēsionē

D. Chrysof. hom. 35. in Ioann.

B. Tho. lec. 1. tom. 14. Altera supputatio ratio:

Spiritualis messis seminatio: eius incrementū vnde.

Iudæi quare naufragauerunt.

Albæ Samaritanorū regiones curerant ad messem.

Ratio huius metaphora: Videte regiones quia albæ iam sunt ad messem, quæ sit.

Hominū conuersio per Euangelium, messis nomine curueniat

appellat : quod ita essent animi hominum preparati, atque maturi, vt vel ad vnā duntaxat concionē pluri illud reciperent, vt in Samaritis istis perspectum est. ¶ Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Inuitat Christus Apostolos, vt alacriter messorū munus obeant, argumēto à præmio & vtili sumpto. Mercedem accipit, inquit, nimirum gratiam, & consolationem conscientie in præsentī, & vitam æternam in futuro : quemadmodum qui metit messem sensibilem, colligit fructum in vitam temporalem. Non perdit autem prædicator mercedem suam, esto quod in auditoribus paruū fructum faciat : sibi tamen congregat in cœlis fructum vitæ æternæ. Hinc Paul' dixit. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem; non ait, secundum fructum suum. ¶ Vt & qui seminatur, simul gaudeat, & qui metit. In sensibili quidē messe qui seminatur, mœrore afficitur, si alius metit; sed non in spirituali, vbi commune est gaudium omnibus. Seminantes, sunt Moses, & Prophetæ, qui vaticinia de Christo seminauerunt; Metētes verò, Apostoli sunt, qui messuerunt homines ab infidelitate, ac retulerunt in horreum cœlestē. Aliter autē accipit hīc Dñs messem, atq; Matth. 13. vbi messis, est seculi consummatio, messores Angeli. Hinc messem vocat collectionem fidelium in Ecclesiam Dei, cuius messores sunt Christus, & Apostoli, qui falce Euangelicæ prædicationis promptos populos refecant in horreum Dei. Ita etiā accipitur messis Matth. 9. cum dixit Dominus; Messis quidem multa, operarij autem pauci; & quomodo messis tempus est consummationis fructuum, & messis fit præsentia Solis feruidè calefacientis: ita in nouissimo aduentu consummatio erit seculi, & in primo aduentu fuit plenitudo temporis, & messis vtraque spiritualis clara, lucidamq; Solis iustitiæ præsentiam habuit, & habebit.

In hoc enim verbum est verum : quia alius est qui seminatur, & alius est qui me-

tit. Id significat; Peruulgatus populi sermo, Quod vnus seminatur, & alius metit, veritatem, & locū hīc habet: quod alius, id est, Propheta, serit, Apostolus metit : & Apostolus seminatur, & doctor nunc metit : & vterq; vt supra dixit, mercedem habet, & gaudet. Sed non in hoc habet verū, quod miser fit qui seminatur, nec tamē metit: nam vterque gaudet, & remuneratur à Deo. Illo autē sermone significatur, quod vnus laborat, & alius est qui fruitur mercede laboris alterius: ex quo primū, seminātem scilicet, miserum vocat. Ego nisi vos metere quod vos non laborastis: alij laborauerūt, & vos in labores eorū introiistis. Hæc dicit, ostendens quod opus illis promissum, facile & in promptu esset, vtpote perfectō eo quod laboriosius est: seminare namque, cū labore fit, actarditate; metere verò, cū requie, & velocitate. Quamquā dici commodè queat, Patriarchas, & Prophetas semen, in quo benedicendæ essent omnes gentes, promissum illis, veluti seminasse: nam credētes, & sperantes, in propagatione carnis, tāquam in terra bona semen committentes, euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua, profitentes quod aduenæ erant, & peregrini super terram: atque hoc modo laboriosa hęc mem passi sunt. Sed non messuerūt, quia defuncti sunt omnes non acceptis promissionibus, sed è lōginquo illas salutantes: sed alij metunt, videlicet vos, qui præsentem Dei promissionē oculis vestris cernitis. Alij ergo laborauerunt, nempe Patriarchæ, & Prophetæ, opera faciendo, propter quæ digni fuerunt, quibus promitteretur benedictio Gētium.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibētis. Cū venisset ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Admiranda est fides Samaritanorum: multi enim crediderunt propter sermonē mulieris de Christo testantis, sed multo plures ob Christi doctrinam: & vtrique sine signis crediderunt, quod maius est: &

Quo modo in hoc verbū fit verū: quia alius est qui seminatur, & alius est qui metit.

Quorū hoc: Ego nisi vos metere quod vos non laborastis. Alter sensus. Gen. 12. & infra sapissime.

Psal. 125. Heb. 11.

Ibidem. Qui sunt illi qui laborauerunt, in quorum labores Apostoli introierunt.

Samaritanorum quæ excellens fides, & illustris.

Qua ratione Christus Apostolos inuiter ad eam messem faciendam.

Satores verbi Dei vel parum fructificantes, mercede non carent apud Deum.

1. Cor. 3. Expenditur dictum Pauli: Vnusquisque mercedem accipiet secundum suū laborem. Spiritus propriū messis: eius satores qui, messores Eam messem qua falce messuerint.

Matth. 13. Messis item quid, & messores, teste Christo.

Matth. 9.

Gal. 4.

postremò

postremò rogauerūt eum, vt maneret apud ipsos, quem Iudæi à se expulerunt, etiam signa quæ plurima eidentē. Et alij sunt isti Samaritani ab illis, Luc. 9. qui Christum in castellū recipere noluerunt : hi verò etiā vt ad eos ingrederetur, rogarūt : & ipse mansit ibi duos dies. Quod ergo Christus inquit: In ciuitates Samaritanorū, ne intraueritis, intelligebat non esse prædicandum e : professo, ne irritarentur Iudæi. Christus etiā, qui princeps est, legibus suis nequaquam adstringitur. Et rogatus, supererogare poterat, quasi per transitum ob exemplū & figuram gerendorum. Credentes autem & gratiam Dei adepti, rogare debēt Dominum, vt maneat apud eos, atque dicere: Mane nobiscū Domine, quoniam aduesperascit. Hoc autem efficit ipsa charitas, de qua dicitur: Qui diligit me, sermonem meum seruabit: & Pater meus diliget eum; & ad eum veniemus, & mansionem apud eū faciemus; ac rursus, Deus charitas est : & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Volebant enim Samaritani frui Christi præsentia; cuius conuersatio honestissima erat, doctrina fructuosa, societas iocunda, nulliq; ob quæstum onerosa. Mansit autem ibidē per duos dies, vt ex parte eorū votis satisfaceret, confirmaretque in accepta doctrina, partim etiam vt fatigat' ex itinere paulisper quiesceret, non autem plus, ne Iudæi obmurarent, & vocarent eum Samaritanū. Et mansit biduū apud eos, quia illuminauit ipsos de credendis, & agendis : vel quia duo sunt præcepta dilectionis; docuitq; ne in die prosperitatis per superbiam prolabamur, vel ne in die aduersitatis fatigati per diffidētiam deficiamus. Locutus est etiam per duo Testamēta. Manet etiam cum electis duobus diebus, nepe in vita præsentī, quæ dies vna est propter breuitatem; & in futura æternitatis die, cui nox nulla succedet. Hæc enim omnia mysticè designari in illis duobus diebus, à vero non abhorret.

Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem eius. Sensus est, pro-

Luc. 9. Apostolis quaten' prohibuit, ne in ciuitates Samaritanorum introirent. Matth. 10.

A quibus rogandus Dominus, vt maneat apud eos. Luc. 24.

Christus ab eis rogatus cur manserit apud Samaritanos. Ioan. 14. 1. Ioan. 4.

Quare tantū duos dies apud eum manserit.

Matth. 22. Duo dies quid mysticè

pter Christi verbum, de quo est sermo: vbi Ioannes illo verbo insinuat, Christum Samaritanis pluries prædicasse; cuius prædicationis fructus fuit, quod multo plures crediderūt in eum. Etenim viuacior est in suo fonte aqua, quam in riuus. Erat enim docens eos sicut potestatem habēs. Radius etiā rectus: fortius agit, quā reflexus: vt meritò dixerit Propheta: Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum. Quamquam non sint prædicatores, qui ad Christum ducunt, propterea contentendi. Multi ergo crediderunt propter verbū mulieris : quippe hic est ordo naturæ, non progredi ab extremo in extremum sine medio, id est, à Iudæa ad Gentes, sine media Samaria. Samaritani legem cum Iudæis recipiebant, & idola cum Gentibus colebant : ideò dixit Dominus : Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Alius verò ordo naturæ est, quod per nota nobis ad incognita perducimur : ita isti à muliere cognita ad Christum incognitū perducti sunt. ¶ Et mulier dicebat, Quia iam non propter tuam loquelā credimus. Loquela hīc haud significat loquacitatem, quæ propria est eius nominis significatio; neque rursus idioma vel locutionem, vt accipitur Matth. 26. Loquela tua te manifestum facit; sed tantū sermones, siue verba, quæ de Christo protulerat. Quod ad rem verò attinet, in adultis semper fides acquisita, quæ testimonio prædicantis, vel signis nititur, præcedit fidem infusam. Expellitq; hæc diuinitus cōcessa fides, quæ Dei irrefragabili auctoritate nititur, iuxta illud: Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se, acquisitæ illius adhuc cū diuina perseuerantis imperfectum credulitatis statum, tanquam superfluū, non aliter ac iuuetus pellit pueritiæ imperfectiōnē, & lux meridiana lucem matutinā; & omne perfectū imperfectum. Et quemadmodum Christo veniente cessat magisteriū, & pædagogia Moyfi, & crescete Christo, imminutus est Ioannes, qui ad eum

Plures Samaritanorū cur crediderint propter sermonem Christi, quā propter verbum mulieris testimonium perhibentis.

Matth. 7. Psalm. 93.

Ordo naturæ duplex.

Ab. 1.

Alter.

Propter quā loquelā mulieris nō credidit Samaritani Christo.

Matth. 26.

Fides infusa quā fidē ponat, & expellat, & quomodo.

1. Ioan. 5.

Galat. 3. Ioan. 3.

Tom. 4.

Z 2 dispo-

Mullerts lo-
quela Sama-
ritani quate-
nus eguerint

1. Cor. 13.

Samaritano-
rum insignis
fides, ac stu-
penda.

Christus quā
verē saluator
mundi.
Rom. 3.
Act. 5.
Ioann. 1.
In quibus il-
le figuratus
olim & adū-
bratus.

disponebat: & sicut adueniente forma, dispositiones omnes ad eam inducendā idoneā cessāt, ita cognito Christo à Samaritanis per fidem infusam, cessauit necessitas fidei humanitus cōparatæ propter verba mulieris testimonium perhibentis: eius enim loquela necessaria fuit iā paruulis; prouectis verò superflua reddita est, & poterant dicere cū Paulo: *Quū essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus: quādo autem factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli*: atque ita mulieri dicebant, *Iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiimus, & scimus quia hic est verē saluator mūdi*. Expende, quāso, prudens lector, quantaverborum emphasi vsi fuerint. Audiuius enim (inquiunt) auribus nostris eum prædicatē, & de se testificantem, & scimus ob fidem Catholicam infusam, quæ firmam assensionem, atque adhesionem ad rem creditam gignere solet. Quam fidem de Christo à signis minimè acceperūt, quia nulla signa apud eos fertur edidisse, nec euidētia naturali, aut aliquo sensu Iesum esse Messiam, & filium Dei, ac mundi Saluatorem accipere poterant, sed fide cœlitus hausta. Et subdunt: *Quia hic est verē saluator mundi*. Non Iudæorum tātum, aut Samaritanorum, sed totius mundi, pro quo redimēdo venit in mūdū. Et, verē, aiunt, non falso, vt Theudas & alij falsi Messie: Verē etiā, non in figura, vt olim in Veteri Instrumēto plures seruatores à Deo missi sūt, sed qui seruarent tantum populum illum peculiarem ab aliqua captiuitate, & calamitate temporali, atq; ita designarent futuram liberationem per Messiam, qui verē, & non in typo, vel figura liberat ab æterna peccati captiuitate, ac diaboli seruitute, & reatu gehennæ: nam ab his infinitis malis solus Iesus liberare potuit, & qui æternam salutem omnibus à se liberatis impertiuit; incipiendo tamen ab ea animæ, vnde cœpit corruptio & perditio. Ac vt illam corporis subsecuta est mors, ita etiam hęc spiritus salutem vita & gloria corpo-

rum consequitur. Aiunt præterea, Hic est verē Saluator mūdi; quasi dicerent, Verē ita est, nō fallimur, nec falli possumus. Nec mirum, quoniam ex lumine cœlitus infuso, magnam adferente firmitatem, hęc credebāt Samaritani. Atque ita expeditum explicatumque reddimus, quomodo fides infusa acquisitā expellat; & quē admodum experientia fidei coniuncta præstet nudæ fidei. Istaque fide, seu fidei confessione Samaritanorū, datus est Christo aqua potus, quem à Samaritana petierat. Non enim tūc cū redierunt Apostoli, voluit bibere Christus. Datus est etiam ei cibus, quem esuriebat: hic enim cibus, potusque recreans atque corroborans Dominum, fides est viuā, in quā vnā cum fructibus, qui ab ea promanant, salus sita est animarum. Demus igitur operam, vt Christo aquam penitentię porrigamus, vinum amoris, & escam bonorum operum: nam si hęc in illum contulerimus, implebitur in nobis quod habet Scriptura: *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuā, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum*. Ex hac Gentium confessione quā digniores Gentes Euangelio, quā Iudæi fuerint, agnosci potest; & quid Iesus facere potuerit si Gentibus (Iudæis neglectis) sese tradere voluisset, quibus propter Iudæos tradere sese illudendum occidendūque maluit, vt ceruix illa Iudæorum dura vinceretur.

Sequitur in textu: *Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæā*. Postquam seminauit in vrbe Euangeliū, & fidem in Samaritanorum cordibus posuit, quorum erat hospitio per biduum vsus, institutum peragit iter, ac proficiscitur in Galilæam: nō quo Samaritæ eorū, quæ audierant, obliuiscerentur, sed vt præsentia eius maiore arderent desiderio, & ita maiores atque vberiores facerent in fide progressus. *Ipsē enim Iesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem nō habet*. Videtur hic sermo præcedentibus minimè congruere. Præmisit siquidem Euāgelista, Chri-

Verē quoque
Saluator mū-
di cur Chri-
stus.

Quo cibo,
potusque re-
creemus Do-
minum, cor-
roboram⁹ q̄.

Apocaly. 3.

Gentes præ
Iudæis quā
dignæ Euan-
gelio.

Matth. 20.
& alibi pas-
sim.

Christus cur
Samaritæ ex-
terit, & abie-
rit in Galilæam.

Quorsū hoc:
Ipse enim Ie-
sus testimo-
niū perhibu-
it, quia Pro-
pheta in sua
patria hono-
rē non habet

Matth. 13.
Mar. 6. &
Luc. 4.

Solutio Cy-
rilli percom-
moda.
Cyril. li. 2.
in Ioan. ca.
113.
Luc. 4.

Prædicatio
vbi inutilis,
& infructuo-
sa.

In Canā ite-
rum quā ve-
nit Christus.
Ioan. 19.

Quare Chri-
stus potius nō
venerit Na-
zareth patriā
suam.
Luc. 1. & 4

Propheta cur
honorem nō
habet in pa-
tria sua.
Matth. 4.

stum relicta Samaria venisse in Galilæam; ac mox huius facti rationē reddens, ait: *Ipsē enim Iesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria honorem non habet*: quæ autem hęc potest esse coherentia, consequentiave? nū ideo Samaria deferenda, & Galilæa adeunda illi fuit, quia non honoratur Propheta in patria sua? an nō potius debuit apud Samaritanos permanere; & ad Galilæam non accedere? Sed huic difficultati respondet Cyrillus egregiè his verbis: *Vrbem quidem illorum (scilicet Samaritanorum) post duos dies reliquit. Verum cū Nazareth, vbi enutritus fuit, in Galilæam descendenti primū occurrebat, tamē in eam non diuertit, eiusque rei causam attulit, dicens ipsum Iesum testatum fuisse, quia Propheta in patria sua honorem non habet. Solemus enim quod tritum est atque quotidianum, etiam si magnum sit, paruipendere. Præterit ergo patriam, nō quia inanis esset gloria cupidus; sed quia optimè sciebat prædicationem fidei fructū ibi facere non posse, vbi prædicator contēneretur*. Hęc ille; quæ confirmantur ex his, quæ Lucas cap. 4. scribit: & vt Nazareth prius occurrebat quā Capharnaū in finibus Zabulō & Nephthalin; estque inferior ipsa Canā: ex quo Ioan. 2. dicitur, Christum à Iudæa in Canā aduenisse, ac deinde Capharnaū descendisse, & in hoc. 4. cap. Regulus Dominum in Canā existentem rogabat vt descenderet in Capharnaū, & sanaret filium eius. Quamobrē venientibus à Iudæa per Canā erat in Capharnaum trāsitus. Ex quibus habes, cur Dominus non abierit rectā in Nazareth, quæ habebatur patria ipsius. Causam enim assignat, quod videlicet Propheta in patria sua honorem non habeat: nimirum quod familiaritas pariat contemptū; quod quæ inter eos, qui pares existūt, inuidia oriri soleat: neque facile patimur vt à nostris ciuib⁹ superemur, qui tamen externos, proculque à nobis venientes omni honorificentia prosequimur. Ideo ait Matthæus de hoc eodem ascensu in Galilæam loquēs

cap. 4. *Quum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæā: & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaū*. Antequā autem veniret Capharnaum, vt hoc loco testatur Ioannes, ambulabat Iesus per Galilæam, id est, per vicos, & ciuitates reliquas Galilææ & reuersus est in Canā Galilææ, vbi fecerat ex aqua vinum: & inde accitus fuit, & rogatus vt descenderet Capharnaum ad filium Reguli febricitatem sanādum. Et quia illud signum salutis collatæ filio Reguli, dicitur secū dum signum à Iesu editum in Galilæa; tota hęc historia præcedit tempore ea, quæ Matth. 4. Marci. 1. Lucæque 4. de isto reditu Iesu in Galilæam perhibentur.

Quum ergo venisset in Galilæam, exeerant eum Galilæi, cū omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo, &c. Vide sapientiam Filij Dei, qui, quo autoritatē sibi conciliaret apud suos Galilæos, signa edebat in Iudæa & Ierosolymis coram Iudæis, qui potestate & doctrina illustres habebantur; & vt fidem sibi apud Nazarenos cōciues compararet, prius in alijs ciuitatibus Galilææ illustria voluit operari miracula. Nec tamen multum apud eos profecit: quia vt Marcus tradit cap. 6. non poterat ibi virtutē vllam facere: nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum. Diē autem festum, vocat festum Paschæ, de quo Ioan. 2. ad quod celebrandū omnes Iudæi præcepto legis cōfluebant, atque in eo, & similibus diebus festiuis Christus tūm prædicationi, tūm signis edendis ampli⁹ incumbat, vt sui notitiā in plures pareret; & maiorem ansam plures Deo lucrificandi haberet.

Venit ergo iterum in Canā Galilææ, vbi fecit aquam vinum. In Iudæā venit quidē propter eorū inuidiā, qui Galilæā incolebāt; in patriā autē suā non abiit, quia ei non auscultabant; & ne maior eis accederet condēnatio. In Canā venit primū quidem inuitatus ad nuptias, nunc verò, vt fidem quæ ex facto prius acceperat miracu-

Ioan. 2.
Infra. 4.

Christus Ga-
lilæus in Iu-
dæa, & Iero-
solymis signa
cur ederet.

Galilæorum
incredulitas.
Mar. 6.
Galilæi ad
quem diē fe-
stum venisse
dicuntur hoc
loco.
Ioan. 2.

In Canā cur
venit iterum
nunc Chri-
stus.

Supra. 1.

lo, praesentia sua confirmaret, atque ut ex ea femente, quam ante paucos conuiuas fecerat, messem nunc aliquam demeret, & ut patrie suae eos praeferebat, maioribusque honorando signis & prodigijs, illam aemulatione quadam irritatam, atque permotam, ad habendam sibi fidem, praecleariusque de se sentiendum prouocaret.

Sed ut ex hac dulci historia fructum aliquem eliciamus, in primis aduerte, Iesum transire in se, & in suis Apostolis siue praedicatoribus, more peregrinorum & verorum Hebraeorum per mediam Samariam, & venire in ciuitatem quae dicitur Sichar. Interpretatur autem Samaria Custodia, vel adamas, aut vepres, seu fax eius; Sichar vero, coclusio, vel ebrietas. Pulchre enim hic mundus his vocibus exprimitur: est enim spinosus per auaritiam & iracundiam; adamantinus per obdurationem & pertinaciam; foedus vero per obscenas foedasque voluptates: est etiam custoditus a daemone custodiente atrium suum. Et merito conclusio dicitur, & ebrietas: quonia mundus hic, pijs & iustis carcer est, quo detinentur; & vinum inebrians impios. Ad hanc ciuitatem Apostoli missi sunt, ut cibos Christo fatigato & esurienti conparent: siquidem per praedicationem animas contendunt ad Christum perducere; quas norunt Christo cibum esse gratissimum & iocundissimum, propter quasque manducandas peregrinus factus est Christus: fatigatusque ex itinere sedebat super aquas, nempe honores, delicias, diuitiasque huius mundi contemnens, atque suo exemplo nobis continendas proponens. Et hora sexta aetatis mundi in cruce sedit, ut doctor, & piscator aquas populorum sitiens, desideransque, ut ponamus in eo aquas nostras amaras, ac turbidas, id est, peccata nostra, quae ipse in corpore suo portauit super lignum: pollicitusque est nobis dare aquam suam viam, hoc est, Spiritum sanctum; ad quem recipiendum opus est primum exire de Samaria, id est, mundo, & pro-

pis eius ac operibus renuntiare: ita ut cum Paulo possimus dicere: *Mibi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Atque hoc docet nos Abraham sanctus ille, & magnus Patriarcha, cui a Domino dictum est: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, &c.* Deinde opus est portare vas cordis vacuum, funemque desiderij constantis, ne in labore haurienda aqua rupatur: frigida desideria enim paleae instar inflammata cito euanescunt. Ad haec, nosse oportet donum Dei, id est, gratiam, siue charitatem, & autorem doni Christum, qui Deus est, & Saluator, paratusque ad donandum semper; sine cuius notitia ad Deum peruenire potest nemo. Neque tantum satis est nosse dona Dei, & donantem, nisi subinde petamus, & iugibus precibus a Deo fontem omnium bonorum accipere contendamus hanc aquam viam. Si quis ergo indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert: & dabitur ei: ut ait B. Iacobus. Cognoscenda praeterea est fames & inopia aquarum mundi huius, quae sunt vel sapientia secularis, profana atque terrena, vel diuitiae, vel honores, vel voluptates: quae omnia vno verbo dixit per Salomonem Spiritus sanctus: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Cognoscenda etiam peccata sunt antiqua, & quod habuimus quinq; viros, id est, quinq; sensus, quibus exaturadis atque explendis miseram subiimus seruitutem; & hunc quem modum habemus, non esse virum nostrum, sed hostem nostri capitalissimum, id est, diabolus: etenim peccata carnis in homine, praecedunt illa Spiritus. Sustinentia insuper sunt, benigneque accipiendae correctiones, quas in conscientia nostra laesa efficit verbum Dei, tametsi detegantur crimina nostra, atque castigentur. Item, edocendi sumus de cultu vero Deo praestando, qui maxime spiritu praestari debet, per fidem, spem, & charitatem, & ex quo externa religio nostra Deo grata & commendabilis redditur. Haec si attulerimus, effundet super nos pro-

Gal. ult.

Gene. 12.

II. conditio.

III. conditio.

III. conditio.

Iaco. 1.

V. conditio.

Eccle. 1.

VI. conditio.

VII. conditio.

VIII. & vltima conditio.

Historia Samaritanæ, quam Dominus conuertit, quam pulchram, & elegantem cõtenet allegoriam.

Samaria, & Sichar quid sonent.

Luc. 11.

Christi cibus, porus spiritalis.

Apoc. 17.

1. Pet. 2.

Spiritum sanctum, ut recipiamus, quid agendum.

sua

Ezech. 36.

Aquæ viuæ Christi virtutes.

sua bonitate Deus Optimus Maximus vberiore aquam viam gratie sui, mundantis, regenerantis, refrigerantis, sitimque internam sedantis, perque bona opera in nobis proficientis, denique inebriantis, ut homo relinquat hydriam, id est, carnale, atque eius concupiscentiam. Tandem hoc prestabit hæc aqua viua, ut ex mortuis viuos, ex negligentibus diligentes, ex tardis ala-

res & promptos in his, quæ ad Dei gloriam, & salutem nostram spectant, efficiat, aliorumque salutis studiosos reddat atque sitibundos: ita ut nostro exemplo ceteri ad Deum agnoscendum reducantur: quod quidem fiet gratia, ac meritis Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto tribuatur omnis honor, gloria, ac imperium in secula seculorum, Amen.

TRACTATUS XXIII.

In illa verba Matthei. 4. *Quum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephthali. Ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam Prophetam; Terra Zabulon & terra Nephthali, via maris trans Iordanem Galilæe Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, &c.*

Ordo historiarum.

Vanquã B. Matthæus post enarratas tentationes Domini, hunc secessum Christi in Galilæam describat, non tamen (prudens lector) intelligas proximum ac coniunctum fuisse, sed multa, quæ narrata sunt a primo capite Ioannis usque ad quartum acciderunt, quæ partim exposuimus nos, partim suis locis commodius exponenda reseruauimus. Post reditum vero Christi a Iudæa in Galilæam per mediam Samariam, idem Dominus reuersus est in Canã Galilæe, vnde accitus fuit ad curandum filium Reguli in Capharnaum: illis ergo hæc, quæ nunc Matthæus enarrat, continuantur. Quod verò dicitur: *Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in ciuitate Capharnaum;* videri posset præ-

mittenda historia, quam in Nazareth gestam Lucas describit in principio praedicationis Christi, priusquam commemoret, eum in Capharnaum descendisse; veluti significare volens occasionem, qua factum sit, ut relicto oppido Nazareth, delegerit habitationem in Capharnaum, in qua tamen Matthæus narrat Christum coepisse praedicare. Verum hanc historiam non contigisse initio Christi praedicationis, ut rem certam colligit Augustinus lib. de consensu Euangelistarum 2. cap. 42. ex eo quod Lucas priusquam aliquid narret Dominum fecisse in Capharnaum, scribit illum dixisse de ciuibus suis: *Vtique dicetis mihi hanc similitudinẽ, Me dice, cura te ipsum: quanta audiimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Tunc ergo contigit hæc historia, cum iam multa fecisset miracula

Aug. to. 4.

Luc. 4.

Ioan. 4. Hanc historiam: Et relicta ciuitate Nazareth, &c. an alia præcellerit.

in

Historie de secessu Christi in Galileam relicta ciuitate Nazareth, hoc lococur memorit Lucas.

in Capharnaum. Præoccupando igitur siue anticipando, hanc descripsit eo loco historia Lucas, quæ multis interpositis postea gesta est, vt ex Matthæi Cap. 13. constat, & Marci 6. qui hanc historiam attigerunt, eam suo loco describentes. Lucas autem anticipatione vsus, hanc huic loco inferuit historiam, vt ex eo, quod postea contigit, ostenderet Christum iusta motum ratione initio prædicationis reliquisse Nazareth, atque habitationem sibi delegisse in Capharnaum. Et verè scribit Matthæus Christum exordium prædicationis suæ in Capharnaum fecisse, non in Nazareth. Et hætenus de hac quæstione. Sed iam ad explicanda proposita verba accedamus.

Descripto ergo hætenus legislatore Christo, narratur congregatio populi, cui legem tulit, cum dicitur: *Quum autem audisset Iesus* (in Iudæa scilicet exiitens) *quod Ioannes traditus esset, sed ab eo absens;* quod indicat verbum *audisset*: non enim fuisse simul, nisi cum Ioannes ei perhibuit testimonium, & fortassis Ioannes erat in Ænon, Christus verò in Iudæa: quia verò Ioannes erat prope nominatus & celebris, & Christus ei amicus, statim hæc audiuit. Fuit autem Ioannes à Iudæis traditus ipsi Herodi, Ioannes enim erat in Iudæa, Herodes verò in Galilæa dominabatur: & maiores Iudæorū, nempe Scribæ & Pharisei, tum timore Romanorum, quod multi ad eum confluere, tum odio, quo eum prosequerentur, tradiderunt illum Herodi secundum Iosephum. Sed eum Herodes comprehendit, quia illum reprehendebat. Causa ergo secessionis Christi in Iudæam, fuit propter delatores Iudæos apud Herodem. Traditus est autem Ioannes aliquid in fidijs: nam qui traditur, ab aliquo traditur: nec est incredibile illos tradidisse Ioannem, qui Christo minimè pepercerunt: quia enim inuidia & audacia Christo manus iniecerunt, eadem & in Ioannem eius præconem sunt debaccha-

ti. Sic enim pronuntiauit Dominus: *Dico autem vobis, inquit, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quacunque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.* Dein de secessit in Galilæam, quo nos doceret, prudentiæ esse, quando nõ sumus perfecti & maturi, declinare extrema pericula, & interim seruare nos ad aliorum salutem, sicut fecit Paulus, qui demitti se per murum in sporta passus est, qui tamen paullò post plenus spiritu reuertitur in Ierusalem, paratus mortem subire pro Christo. Petrus etiam perfectus & maturus vrgentibus fidelibus ex Vrbe discessit, cum ad necem quæreretur; & nisi voce Domini dicentis: *Vado Romam iterum crucifigi, reuocatus fuisset, vitasset ab alio præcingi, & duci quod non volebat.* Secessit itaque in Galilæam, nempe quia in ea occidi non poterat, iuxta illud: *Non capit Prophetam perire extra Ierusalem:* atque ibi primò voluit prædicare, & publicè docere (nam eisdem priuè, im per multos primi anni menses fuerat locutus, & Samaritanos per biduum publicè instituerat, et si fortè non quasi ex officio, sed velut per transitum) primò quidem, vt discipulos in Galilæa colligeret, qui Galilæi dicuntur Act. 1. & 2. Deinde vt à pauperibus, & rudibus Galilæis proficisceretur fama ad doctos, & potentes, qui in Iudæa erant, ac proinde minus ad credendum idoneos, dignosque, qui à Galilæis præuenirentur in salutis negotio, atque confunderentur: quam ob rem eius fratres Christum inuitabant, vt relicta Galilæa paupere, & ignobili, transfret in Iudæam opibus & sapientia florentem: *Transi hinc* (inquiunt) *& vade in Iudæam: vt discipuli videant opera quæ tu facis, nemo quippe in occulto quicquam facit, & quærit ipse in palam esse.* Ad hæc, patriæ, in qua nati, atque alti sumus, plus debemus, si tamen in ea auctoritatem, & fidem ad edendos bonorum operum fructus, inueniamus. Præterea, ne propter Dei gloriam illustrandam, dedecus fugiamus:

Matth. 17.

Cur secessit postea in Galilæam.

Act. 9. 2. Cor. 11.

Ioan. vlt. II. ratio secessus Christi in Galilæa Luc. 13.

Ioan. 4. Alia ratio- nes huius secessus enumerantur.

Act. 1. Infra. 2.

Ioan. 7.

II. ratio.

III. ratio.

Ioan. 4. Matth. 10.

Luc. 9.

4. Ioan.

Christi zelus animarum.

Descensus Christi in Galilæam iste à quo distinctus sit. Matth. 4.

1. Ioan.

Ioan. 3. De secundo hic descensu Christi in Galilæa esse sermone.

ideo Ioan. 4. Samaritanos reliquit se honorantes (videlicet ne se suspectum redderet Iudæis atque iniurium: ex quo Apostolis ingressum ad eos interdixit, & Luc. 9. Samaritani noluerunt ei dare cibos: quia facies eius erat euntis in Ierusalem) ideo, nolebat ad eos ingredi, cum eisque diuersari: & profectus est in Galilæam. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit de se ipso, quia Propheta in sua patria honorem non habet: et si enim à credentibus, qui pauci erant, in honore haberetur, multo plures tamen erant, qui non credebant, eiusque doctrinam atque opera calumniabantur. Verum perfecebat Dominus opprobria & dedecora multorum propter paucos illos ad fidem, qua Deum agnoscerent, & illustrarent traducendos.

Hic autem descensus Christi in Galilæam, non est ille primus, de quo Ioan. 1. dictum est: quia ille fuit postreditum è loco deserti, vbi tentatus fuit, in quem locum statim post baptismum se recepit, & ante baptismum non est à Ioanne populo ostensus, sed post reditum è deserto mansit prope Ioannem fortè duobus diebus, qui altera die designantur Ioan. 1. & die tertia, quæ dicitur in crastinum, voluit exire in Galilæam, & inuenit Nathanaël: & die tertia, scilicet ab hac inuentione Nathanaëlis connumeranda, iam erat in Cana Galilææ, & postea descendit Capharnaum: sed hæc omnia ante Ioannis traditionem, & ante primum Pascha post baptismum Christi, illique proximum, euenerunt. Sed tunc nondum erat traditus Ioannes, imò paullò post venit Iesus ad diem dictum Paschæ, & fecit signa in eo, de quibus mentio fit Ioan. 2. 3. & 4. Post Pascha autem illud moratus est Dominus in Iudæa, & per discipulos baptizabat, ita vt omnes ad se confluere gratia baptismi: & tamen tunc nondum erat Ioannes in carcerem coniectus, vt dicitur Ioan. 3. Ergo hoc loco sermo est de secessu Christi è Iudæa in Galilæam secundo, de quo Ioannes

capit. 4. loquitur, vt supra exposuimus, qui fuit ferè post annum à primò, vel paullò plus, quia in hoc secessu exiitens in Samaria, dixit Dominus Apostolis, quatuor menses esse ante messem: non quidem proximam messem primo Paschati, quia non fuisset tempus moræ in Iudæa, nec tantæ auctoritatis extitisset Christus sine prædicatione: ergo de messe sequenti secundum Pascha est sermo. Ad hæc Ioannes cap. 5. ait: *Erat dies festus Iudæorum,* qui (vt suo loco probaturi sumus) de die Paschatis intelligitur: qui quidem non fuit ante secundum Pascha, quia tunc essent quinque Paschata à baptismo completa in ætate Christi, quæ conficeret quatuor annos integros, præter illos paucos menses, qui fuerunt ante primum Pascha. Tertio, quia Ioannes Baptista in secundo Paschate à baptismo Christi dicitur à multis in vincula coniectus ab Herode: In tertio verò Paschate, siue paullò antè, mortuus esse colligitur: nam Matth. 14. discipuli eius venerunt ad Iesum, & nuntiauerunt obitum eius: hæc autem annuntiatio facta est eo tempore, quo Christus signum saturandi quinque millia hominum ex quinque panibus, & duobus piscis fecit: hoc autem signum multiplicationis panum prope Pascha editum fuisse, apertis verbis testatur Ioannes cap. 6. Hic ergo descensus, siue secessus in Galilæam, verè secūdus fuit. Primò quidem, quia Ioan. 4. traditur exceptus à Galilæis, quia viderant signa, quæ fecerat in die festo Paschæ, Ioan. 2. ergo post id pascha non abierat in Galilæam. Deinde idem constat ex Regulo, nõ vocante Christum Magistrum, sed Dominum, cum dixit, *Domine descende* (scilicet in Capharnaum) *priusquam moriatur, &c.*

Episcopus tamen Abulensis contendit, hunc secessum non esse secundum, de quo Ioan. 4. sed tertium alium, vel quartum, de quo non sit scriptum: nam illum Ioan. 4. non fuisse post Ioannem in vincula coniectum, his rationibus probat:

Ioan. 4.

II. ratio. Infra. 5.

III. ratio.

Ioan. 6.

Confirmatur eadè doctrina Ioannis duplici testimonio.

4. Ioan.

Abulensis Episcopi in contrariis rationes proponunt, ac diluunt. Alf. Test. q. 84. in. 6. 4. Matth.

I.ratio.

Prima ratio est : quoniam Ioannes capit. 3. ait: *Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem: & finis capituli tertij Ioannis videtur continuari quarto capiti: sed profectò minor continuatio videtur in illa sentètia, quàm in hac: & tamen in hac est annus medius, in illa verò esset plusquam annus, cum tamen initio cap. quarti dicatur: Vt ergo cognouit Iesus quia audierunt Pharisei quod Iesus, &c. quæ verba continuationem aliquam indicant. Secunda ratio est, quoniam dicitur Iesus plures discipulos facere, quàm Ioannes, ergo tunc (inquit) Ioannes, baptizabat. Sed profectò non hoc sequitur, sed tantum quòd ante eius in carcerem coniectum plures baptizaret: vt superius attigimus. Tertio argumentatur: Non oportebat, Ioanne tradito, in Galilæam ire, vbi erat Herodes. Imò verò maximè oportebat, cum tot essent discipuli, quia illa fuit causa descripta a Ioanne secessus eius: & Pharisei in Iudæa erant, & non in Galilæa: quanquam, secundum Iosephum, alia adferatur causa comprehensionis Ioannis. Quarto argumentatur, quòd Ioannes traditus sit ob eam causam, quod reprehenderet Herodem. Sed nihil vetat eiusdem effectus plures esse causas: & aliquo colore fraudulentus animus Herodis tegendus fuit, ne videretur Prophetam capere. Quintò arguit: Herodes erat Dominus Galilææ, ergo non erat eundem. Sed certè Scribæ & Pharisei, qui traderunt Ioannem, & Christum, in Iudæa, non in Galilæa versabantur, & in Galilæa tutus erat, sicut Dominus existens in Galilæa, Phariseis tentantibus, & dicentibus: *Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere, ait illis: Ite, & dicite vulpi illi, Ecce eicio daemona, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Verum tamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Ierusalem.* Sextò probat: quia nondum Iudæi oderant Christum, nec insidiabantur illi. Verum hoc falsum est: quia te-*

II.ratio.

III.ratio. Matth. 14.

III.ratio.

V.ratio.

Luc. 13.

VI.ratio.

ste Ioanne: *Vt cognouit Iesus quia audierunt Pharisei, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, quanquam Iesus, &c. reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam: & capit. 5. dicitur, quòd quærebant eum Iudæi interficere. Postremò argumentatur: quia post hæc omnia Christus securè prædicabat in Iudæa. Sed ego non video hanc securitatem: quia, vel in prima eiectione ementium & vendentium aduersati sunt ei, & post magnam famam in Galilæa comparatam potuerunt placari Iudæi.*

Nec rursus quicquam valet ad conciliandum, quòd hic sit secundus descensus in Galilæam, dicere quòd Ioann. 4. in itinere antequam peruenisset Capharnaum, vt ibidem scribitur, traditionem Ioannis cognouerit. Nam si sic res haberet, antequam cognouisset traditionem, recessisset; cuius tamen contrarium hic asseritur à Matthæo. Si autem fuisset hic alius secessus in Galilæam, adhuc plus annum dilata fuisset Christi publica prædicatio, nam ter in anno in templum ascendebat. Luc. 2.

Et relicta ciuitate Nazareth. Ad eam ergo venisse insinuari videtur, quem admodum etiam in primo à Iudæa secessu in Galilæam venit, & ab ea egressus est ad habitandum Capharnaum, vt Luc. 4. narratur. Nec quod ibi dicitur: *Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua,* quicquam aduersatur. Nam in itinere potuit signa facere Dominus, quemadmodum fecit Ioann. 4. de filio Reguli febricitante curato. Sed reuera longè est probabilior sententia, quam in principio huius tractatus attigimus: nam alia signa in itinere non fecisse, testatur ipse Ioannes, qui curationem filij Reguli, asserit fuisse secundum signum quod edidit Iesus, postquam redijt à Iudæa in Galilæam. Ergo quod dicit: *Relicta ciuitate Nazareth,* intellige, eam propterea reliquisse, quòd noluerit eam inhabitare. Vel fortassis à vero nõ abhorret, si dicas, Christo in hoc

Cap. 4.

VII.ratio.

Secundum hunc Christum in Galilæam secessum minus idonea quorundam conciliandi ratio.

Nazareth patriam suam, quam in Capharnaum prius Dominum diuertisse.

Obiectio diluitur.

Quare Christus relicta ciuitate Nazareth, venit & habitabit in ciuitate Capharnaum.

itinere

Mat. 6.

Esa. 9.

Capharnaum cur ciuitas Domini dicitur: et ceterus situs

Matth. 9. Infra. 11.

Egesipp.

Capharnaum vnde nomen habet.

Ioan. vlt. Matth. 11. & Luc. 10.

Capharnaum ciuitas cur dicitur maritima.

Esa. 9.

Quare in finibus esse dicitur Zabulò, & Nephthali.

itinere conficiendo, primum occurrisset Nazareth, in qua non hæsit, neque docuit, sed illa obiter pertransita, peruenisse Capharnaum. Causa autem relinquendi Nazareth, fuit: tum eius incredulitas, de qua Mar. 6. tum ad exemplum eò eundi, vbi erat maior spes fructus, tum denique vt exhiberet documentum exuendi fauorem carnis, & pericula fugiendi nouitijs prædicatoribus, & quo sic interim Nazareni disparentur ab alijs ad credendum. Recesfit præterea, vt impleretur prophetia Esaiæ, quam statim subiungit.

Venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephthali. Capharnaum, ciuitas erat olim nobilis, & Galilææ metropolis: & dicta ciuitas vel patria Domini Matth. 9. & 11. quòd in ea diu habitauit: eratque in amoenissimo campo sita, in quo fons eiusdem nominis erumpit in lacum Genesareth fluens, à quo vrbs dicta est, teste Egesippo lib. 3. cap. 26. Interpretatur autem Caphar, villa, vel oppidum, vel vicus, vel ager: Naum verò, est nomen loci proprium, vt aiunt Rabini: sed nihil prohibet, ex duobus nominibus vnum effici compositum, quod sit nomen proprium loci, vt nos dicimus Caltrumnouum, Villamnouam Ciuitatem ueterem, Ciuitatem castelli, & similia. Græci sine aspiratione legunt Κατρυαδου. Et iuxta hanc ciuitatem viderunt Apostoli post resurrectionem Domini prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Nunc verò vsque ad inferos detracta est, id est, vilissima reddita: in qua paucæ domus piscatorum. Hæc dicitur maritima, quòd iuxta stagnum Genesareth esset sita. Dicitur ab Esaiâ in finibus Zabulò & Nephthali constituta: quia fortè pars eius ad vnam tribum, & pars ad alteram spectaret: quemadmodum Nopheth ciuitas ad diuersas tribus pertinuit, vt dicitur Iosu. 17. vel quia in vna illarum tribuum sita erat, sed alteri valde propinqua, sicut prædixit Esaiâ. Vel vt innuat loca, in quibus cæpit Christus præ-

dicare, scilicet in fortibus illarum duarum tribuum.

Vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam Prophetam. Singulari ratione præuenit Matthæus; ne quisquam putaret fortuito sic vsu venisse, quod Christus ad Gentes transferret Euangelium, & in Galilæa Gentium inchoaret publicam prædicationem: siquidem istud Spiritu sancto afflatus multis antè seculis Esaiâs præuiderat, & præuisum prædixerat. Atque hinc apparet, Euangelium rem omnium esse antiquissimam, quippe ex Scripturis Prophetarum confirmatam. Quod verò Christus reliquerit Iudæos, & abierit ad Gentes, mysterium est, Euangelicam lucem ad Gentiles & ethnicos deferendam esse.

Primò de litera huius Prophetiæ non nihil dicemus; deinde sensum explicabimus. Et Græca quidem litera nihil differt à Latino textu, nisi quòd vbi nos habemus, *Via*, in casu Recto, illa habet, *Viam*, in Accusandi casu *ἰσογ*, & suppleendum est *ναῖα*, vt moris est, vt sit sensus: quæ est iuxta viam maris, id est, iuxta locum, in quo fluit Mare Tiberiadis. Et vbi dicitur in Genitiuo, *Galilæa*, Græcè est, *Galilæa*. Et vbi habetur, *Terra Zabulon*, Græcè est *ζαβουλὸν*, id est, *Regio Zabulon*: quod in idem recidit. Et vbi dicitur: *Populus qui ambulabat in tenebris*, Græcè habetur *καθημένοι*, id est, *Qui sedebat*. Sed hæc parua sunt, & per ea sensus minimè, vel vitiat, vel mutatur.

Grauiusimum est, quod pro illis verbis, *Primo tempore alleuiata est*, Septuaginta dixerunt, *πρῶτο πρῶτον ἰαχὸν πῖν, ἰαχὸν πῖν*. Id est, *Hoc primum velociter bibe, velociter fac*, & ita legunt veteres Patres, etsi Erasmus hæc verba, vt nihil commune cum veritate Hebræa habentia, admiretur, cur à Hieronymo non sint reiecta, & insectetur, vt spuria & deprauata. Sed hæc difficultas, explicato sensu, euacuabitur: nam explicabitur & Hebræa, & Græca litera, & quatenus vtraque sibi inuicem consonat. Prophetâ verò iuxta Hebræam, vt

Esaiæ testimonium cur Matthæus produxerit.

Euangelium esse omnium antiquissimam vnde constat.

Christi ad Gentes Iudæis relictis discessus quid sibi velit.

Quo modo accipiendum ad literam: Terra Zabulon, & terra Nephthali, via maris, trans Iordanem Galilææ Gentium, & reliq.

Septuaginta Interpretes quid variènt in hoc testimonio. Erasmi sententia.

Hier. 10. 9.

Idemto. 5. in. ca. Esa. 9. initio.

Quid tacuerit in eodem testimonio Matthæus.

I. sensus huius loci.

B. Hierony. ibid. D. Thom. in Matth. Isido. Clar. Santes Pagninus. Esa. 7.

Israelitarum calamitates.

Chaldæa paraphrasis prædictum ut in act. sensum.

Hieronymus est interpretatus, ita habet: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Nephthali, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilæe Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, & reliq. In qua Prophetia nihil est discrepantiæ ab Euangelico textu, nisi quod prætermissa sunt illa verba: Et nouissimo aggrauata est via maris: quod non sine causa factum est, ut postea dicemus, & prætermissæ sunt illæ quatuor voces, primo tempore alleuiata est. Nō ignoro, novos interpretes hinc variasse. Sed non est operæpretium hinc eorum dicta, vel referre, vel refellere. Quod ad sensum attinet, Hebræi in Christum credentes, quorum sententiam, recitat B. Hieronymus, & nonnulli ex nostris sequuntur, ut Thomas, & Hebraizantes nostri seculi, ut Isidorus Clarius, Santes Pagninus, docent sermonem hinc habere Esaiam de eo, quod 4. Reg. 17. & 18. scriptum est, quomodo scilicet Teglatphalasar Rex Assyriorum tempore Phacee filij Romeliæ Regis Israël cepit, captiuamque abduxit tertiam ferè partem terræ Israël, hoc est, duas tribus & dimidiam que habitabant trans Iordanem, & tribus Zabulon & Nephthali, quæ suas sedes habebant cis Iordanem. Hæc abductio in exilium calamitas fuit grauis, sed lenior ea quæ post est consecuta. Nam regnante Osea Rege Israelis, alius Assyriorum Rex Salmanasar per integri triennium Samariam obsedit, ac totum Israel abduxit: quod Esaias significat, cum nouissimè viam maris, id est, regionem maritimam, quæ finitima est Iordanis, & confinibus Gentium, aggrauatam memorat. Hunc sensum inuenit Chaldæa paraphrasis, quæ habet: Primo tempore transmigrauerunt cum terra Zabulon, & cum terra Nephthali, & qui remanserint ex eis, Rex fortis abducat eos in captiuitatem. Ita habet illa Paraphrasis, insinuans captiuitates prædictas. Sed de duabus alijs tribubus Iuda & Beniamin subdit: Populus domus Israël (agens scilicet in extremo periculo, & idèd

quasi in tenebris, & in terra vmbrae mortis) egressi sunt, ut viderent lumen magnum. Quibus verbis significat Esaias grauisimam illam obsidionem, in qua Ierosolymitani fuerunt ab Sennacherib oppressi. Vidit lucem magnam. Hoc est, admirabilem suam liberationem, qua vna nocte per Angelum suum in exercitu Assyriorum centum octogintaquinque millia percussit. Et his verbis: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, faciunt Hebræi initium capituli 9. & reliqua que præcedunt, superiori cap. 8. coniungenda docent. Ut ergo illa salus, & liberatio populo Iudaico facta, est typus quidam redemptionis factæ per Christum: ita Matthæus appositè præsentem prophetiam de Christo luce perditis, & tenebricosis mortalibus inuestita adduxit. Mos est enim Prophetarum, ut per ea que tunc fiebant, interim delinearent ea, que ad futuram Christi dispensationem pertinerent: ut constat ex illis verbis: Os non comminuetis ex eo.

Non tamen defunt qui asserant, hæc verba non in mystico sensu, sed in literali allegari ab Euangelista: nam si præcedentia legamus, in quibus est sermo de Messia, & consequentia, in quibus natiuitas Christi describitur: paruulus datus est nobis, &c. videntur ista quoque intermedia de aduentu Messie intelligenda. Deinde quando narratur aliqua historia, sub qua ponuntur Christi gesta, apertè describitur locus, & tempus Regis, sub quo acciderunt, ut Esa. 7. & 8. hinc autem nil tale recensetur. Tertio, illa distinctio verborum, quæ iungi volunt præcedenti capiti, & quæ præsentem nono, noua est, & contra eam quam nouit Hieronymus veritatem Hebræam, & Chaldæam, & contra Septuaginta Interpretum lectionem. Quarto, quomodo potest captiuitas decem tribuum, & amissio regni Samariæ delineare liberationem humani generis per Christum factam? nam typus similitudo est, non dissimilitudo, ut exaltatio serpentis, typus est exalta-

Populus Israel captiuus qui ambulabat in tenebris, quam vidit lucem magnam. 4. Reg. 19.

Cuius relictus illa fuerit.

Solent Prophetæ per ea quæ tunc fiebant, futura Messie mysteria delineare. Exo. 12. & Ioan. 19. Alter sensus, historicus scilicet & literalis.

II. ratio pro hoc sensu.

III. ratio.

III. ratio.

Num. 21. & Ioan. 3.

Exo. 19.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

Propheta quid repugnet.

Septima ratio.

Octaua ratio ab incommo dis.

Regnum Israel quot tribubus constaret.

Priorem sensum deserendi causa.

tionis Christi in Cruce, & ligni immisio in aquas, similitudo est Crucis, quæ a periculis liberamur. Preter eam, si Propheta loquitur de captiuitate decem tribuum, quorsum miscet bellum Sennacherib longè post gestum? Nam bellum gestum sub Salmanasar fuit sexto anno Ezechie, & 14. regni eiusdem ascendit Sennacherib. Videntur ergo fabulis & commentis similes interpretationes. Ad hæc, si dicta verba ad prædictas captiuitates Regum Assyriorum referantur, potius Esaias ageret historicum, quam Prophetam, enarrando ea que contigerant, non autem prædicando que futura erant: at hoc nō mini eius repugnat, & textui Matthæi, qui eum vocat Prophetam. Captiuitas etiam illius populi sub vtroque Rege Assyriorum non esset in principio alleuiatio, & postea aggrauatio; & eadem terra non fuit capta ab vtroque; & more Prophetarum præteritis vtitur pro futuris. Adde, quod ridicula videri potest expositio, ob id dici alleuiatam terram Zabulon & Nephthali, eo quod vastatis terris ductæ sunt in captiuitatem ille tribus sine alijs. Nam quomodo leuior, eo quod non sint reliquæ tribus ductæ in captiuitatem, quasi hoc miseris consoletur, quod soli, saluis finitimis vrbibus, perierint? quomodo item aggrauata est tempore Salmanasar in nouissimo? quid enim hi peius passi sunt quam priores? & si illæ leuatae sunt, que vastatae, & captiue ductæ? cur non etiam reliquæ que vastatae, & captiuae sunt, alleuiatae dicuntur? & quomodo istæ aliæ grauatae, que eisdem implicantur malis? quomodo item prima plaga leuis, quæ dimidium Regni Israël vastat, & captiuum ducit? Siquidem Regnum Israël decem tribubus constabat. Et si quatuor & semis tribus vastantur, hoc est Zabulō, & Nephthali, & duæ tribus cum dimidia ultra Iordanem, ut dicunt Hebræi; dimidium ergo Regni Israël ferè dirutum erat. Hæc ergo expositio, quia minus videtur cohærere, sed potius scopo Euangelistæ aduersari, & non nisi

sub mysterio de Christo loqui, deferenda videtur, & præferenda illa, quæ ad literam de Christo hæc interpretatur, tam iuxta literam Græcam, quam Hebræam. Et ut ab hac postrema incipiam, audi verba Hieronymi propositum locum enarrantis: Et iuxta Hebraicum, inquit, primo tempore releuata esse dicitur onere peccatorum: quia in regionibus duarum tribuum primum Saluator Euangelium predicauit. Vnde & in sexagesimo septimo Psalmo dicitur: Benedicite Dominum de fontibus Israël. Ibi Beniamin adolescentior, Paulus Apostolus, in mentis excessu. Qui & alibi loquebatur: Siue mente excedimus Deo. Principes Zabulō, principes Nephtholim Duces eorum: quia in his tribus fuerunt viculi, de quibus Duces nostri Apostoli crediderunt. Et crediderunt iuxta Symmachum velociter, ut audientes: Venite, & faciam vos piscatores hominum, statim & parua relinquerent, & nauiculam. Nouissimo autem tempore aggrauata est fides eorum, plurimis Iudeorum in erroribus permanentibus. Et infra: Nazarai, quorum opinionem supra posui, hunc locum ita explanare conantur: Adueniente Christo, & predicatione illius coruscante, prima terra Zabulon, & terra Nephtholim Scribarum, & Pharisæorum est erroribus liberata, & grauisimum traditionum Iudaicarum iugum excussit de ceruicibus suis. Postea autem per Euangelium Apostoli Pauli, qui nouissimus Apostolorum omnium fuit, ingrauata est, id est, multiplicata predicatio, & in terminos Gentium, & viam vniuersi maris Christi Euangelium splenduit. Denique omnis orbis, qui ante ambulabat, vel sedebat in tenebris, & idololatriæ ac mortis vinculis tenebatur, clarum Euangelij lumen aspexit. Hæc ille de Nazarenis. Quorum expositio a priori nō distat, nisi quod verbū ingrauata, aliter accipit pro multiplicata, vel aucta: nam vox Hebræa קָבַץ, significat graue esse, & glorificari, ut sit sensus: Primò tempore erit victoria per Christum prædicantem facta, & per eam alleuiabitur terra, deinde erit plena victoria per Apostolos in orbem vniuersum ad docendum missos: ita ut populus qui ambulabat in tene-

Primo tempore (secundum Hieronymum) quomodo alleuiata terra Zabulon, & terra Nephtholim fuerit Hierony. in Esa. cap. 9. initio. lib. 3. tom. 5. initio.

Psal. 67. Ab. 9.

2. Cor. 5. Quis illi Beniamin adolescentulus in mentis excessu.

Principes Zabulon, & principes Nephtholim Duces eorum, quæ mystice.

Matth. 4. Nazareorum in eundem hunc locum Esaiæ interpretatio qualis, teste Hieronymo.

1. Cor. 15. Eadem terra Zabulon & Nephthali quomodo aggrauata fuit.

Horum intelligentia in quo tantum differat ab illa. Hieronymi.

Matth. vlt.

bris, videat lucem magnam. Alius vero prior Hieronymi Iesus erat, quod eadem terra Zabulon, & Nephtholim per Christum alleuiata, postea grauita est, multis ipsorum scandala patiens, & Christum promissum, & agnitum reijcientibus, iuxta illud Ioan. 6. *Durus est hic sermo; & quis potest eum audire? & Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Et iterum Dominus induratis ad penitentiam dicebat: *Va tibi, Chorozaim, va tibi, Bethsaida. Et tu Capharnaum.* Et ad hanc aggrauationem illorum respiciens Propheta, sub persona Christi apostrophat: *Multiplicasti gentem, non magnificasti latitiam:* quia conuersis Gentibus ad Christum populus Iudeorum inuidus tristitia affectus est, & probatus.

Quod vero Euangelista Mattheus allegato hoc loco suppressit illa verba: *Novissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilæa Gentium:* id studio, & arte Dei factum. Nam non erat de mente Christi venientis quem excipere, vel aggrauare, qui venit ut vitam, & salutem daret, cuius rei testes sunt lacrymæ flentis super Ierusalem: & eo tempore quo Christus cepit prædicare, nondum Iudæi in hæc incredulitatis, & ingrati animi vitia inciderant. Et comprobatur hic sensus, quia subditur in Propheta: *Iugum enim oneris eius* (hoc est, peccata quibus populus peccans cõtrinitur) *& virgam humeri eius* (id est, pœnâ qua miserè affligitur, & carnificinâ cõsciẽtiæ qua ceditur) *& sceptrum exactoris eius superasti* (id est, dominiũ siue tyrãnidẽ demonis cẽsũ peccati imperiose exigẽtis) *superasti in quã sicut in die Madian,* id est, sine bello corporali, & sine vlla hominum strage, quod gloriosum fuit victoriæ genus. Pagninus exponit, *in die Madian,* id est, sicut Iudic. 7. solus Deus pugnavit, ita hic contra Assyrios. Sed melius de Christo, & Apostolis explicatur: nam ut illi tubarum sonitu, & lagenis confractis, & lumen inclusum detegentibus vicerunt, ita Christi, & Apostolorum victoria in tuba prædicationis, & lumine miraculorum, & in confractioe cor-

porum, tanquam lagenarum per varia supplicia & tormenta patienter tolerata propter testimonium Evangelio reddendum, comparata est.

Theodoritus de dubijs Scripturæ edisserens: *Quemadmodum, inquit, Geleon nudis vsus militibus, & inermi exercitu, qui laua ferret manu ampliora, abstrusas lampades, dextra tubas: sic sacros Apostolos nudos in orbem terrarum misit Dominus, qui ferrent tantum miraculorum lampades, & Evangelica prædicationis tubas.*

Quod ad literam Græcam spectat, pro illis verbis: *Primo tempore alleuiata est,* habetur, *Hoc primum velociter bibe, velociter fac:* deinde facto puncto sequitur: *Terra Zabulon, & terra Nephtholim.* Et hanc rationem dispungendi secutus est Euangelista Mattheus, quia ista verba omnino reliquit, & tantum sequentia persecutus est: terra Zabulon, & terra Nephthali: et si Hieronymus scribat Mattheum non iuxta Septuaginta, sed iuxta Hebræos posuisse hoc testimonium. Et in Hebræo codice videtur reponendum vnum verbum, videlicet *אֲנִי*, hoc est, bibe: quia quicquid est per Iudæos expunctum de Biblijs, editio Septuaginta indicat, ut Hieronymus epistola ad Damas. super quatuor Evangelia docet. Ut sit litera Hebræa: *Cũ primũ tempus, festina, vel velociter esto, & per Zeugma ab inferiori subdendum: O terra Zabulon & Nephtholim, vel addito verbo Bibe, videlicet, cùm primum tempus, bibe, velociter fac, ò terra Zabulon, & Nephthali.* Et hæc verba non protulit Euangelista: etenim cùm superius dixisset, ut Christo credamus: quod si fecerimus, futurum esse ut nobis Emmanuel sit in sanctificationem, & non in lapidem scādali, idcirco ait, *Tu, ò terra Zabulon, & Nephtholim, primum hoc fac, id est, crede, bibe, scilicet doctrinam Evangelicam iuxta id: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: Velociter fac, & festina ad agnitionem Messie. Prædicatur enim hoc vaticinio credituros primos Apostolos Christo, qui ex his duabus tribubus erant. Hinc Hieronymus*

B. Theod. de dubijs Scripturæ. c. 14. tom. 1.

Ea lectio 70. huius loci, mirum: Hoc primum velociter bibe, velociter fac, quid sibi velit.

Hierony. ibi dem loci.

Idem tom. 3.

Emmanuel, ut erit nobis in sanctificationem. 1. Pet. 2.

Ioan. 7.

Hierony. in dictũ Esaiæ locum.

Ioan. 6.

Matth. 11. & Luc. 10. Mefsias cur multiplicasse gentem dicitur a Propheeta, non magnificasse latitiam.

Cur. e. verba Propheete Nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilæa Gentium, suppressit Euangelista.

Ioan. 10. Luc. 19.

Quid illud Esaiæ: Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madian.

Iudic. 7. Sant is Pagnini interpretatio reijcitur.

Iudic. 7. Christi & Apostolorum hostibus suis illustris victoria vbi delineata.

exponens hæc verba: *Hoc primum bibe, velociter fac:* quia terra Zabulon, & terra Nephtholim prima Christi videre miracula; ut prima biberet fidei potionem, quæ prima viderat Dominum signa facientem. Eusebius libr. de demonstratione Evangelica: *Tu primum bibe poculum Evangelij, & crede cito, ò terra Zabulon.* Ad primum namque prædicationis verbum Apostoli relictis retibus secuti sunt Christum. Et libr. 9. demonstrationis Evangelicæ aliter exponit: *Tu terra Zabulon & Nephtholim hoc primum bibe poculum Evangelij, vel, Bibe hoc poculum aqua mutata in vinum, id est, primum miraculum bibe tu, & bibe poculum illud, cùm aqua mutata est in vinum in Cana Galilæe.* Cyrillus, & Procopius putant significari celeritatem, qua alacriter ad credendum Christo relictis retibus adularunt Apostoli. Ambrosius in primum Psalmum, interpretans hæc verba, ait: *Bibe Christum, qui petra est qua vomuit aquam. Bibe Christum, qui fons est vite: cuius impetus laetificat civitatem Dei. Bibe Christum, qui pax est. Bibe Christum, quia flumina de ventre eius fluunt aqua viva.* Tertullianus libr. aduersus Marcionem: *Tu regio Zabulon, & Nephtholim, bibito hoc primum, & cito facito. Id est: Tu prima excipe Evangelij verba: cito fac, id est, cito crede.* Basilus in Esaiam existimat esse dictum, *Cito bibe,* sicut sitiens venit ad aquas, combibite fidem primum Apostoli de tribu Zabulon, & Nephthali, & cito ite ad Evangelij prædicationem. Falso ergo Erasmus hoc lectione offensus fuit, & sine causa reprehendit Hieronymum, quod non reiecerit illam, quasi spuriam, & parum se in Patrum lectione versatum ostendit.

Quod ait, *Via maris trans Iordanem,* intellige loca illa, quæ erant iuxta mare Galilææ; vel quoniam ab Orientalibus populis illac itur ad mare Mediterraneum. Trans Iordanem verò, quia ad Iordanem, & ultra illum ducit, vel quæ est trans Iordanem respectu terræ, non quidem eius quæ est ad Ierusalem, & trans Iordanem ad Occidentalem plagam,

sed quia ad Orientalem sitæ sunt duæ tribus Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasses, quæ respectu Ierusalem sunt trans, vel ultra Iordanem. Ex alia verò parte Iordanis Occidentali sunt prædictæ tribus Zabulon, & Nephthali, ideò Num. 34. Iordanis ponitur earum terminus Orientalis. Huius viæ maris, de qua loquuntur Propheta & Matthæus, meminit liber Tobie cap. 1. dicens: *Tobias ex tribu & ciuitate Nephthali, quæ est in superioribus Galilæe ultra Naasson, post viam qua ducit ad Occidentem,* id est, in Tyrum, & Sidonem, in quas ciuitates negotiorum gratia cõfuebant ex Mesopotamia, & Arabia, & alijs ultra Iordanem regionibus ad illa celebria emporia sita in mari Occidentali.

Addit: *Galilæa Gentium.* Si Græcè dicitur Galilæa in casu Nominandi, appositivè est legendum, quasi dicat, *Galilæa Gentium,* si verò in Genitiuo, supplenda est vox populus, ut intel ligatur per appositionem populus Galilææ Gentium. Dicitur autem Galilææ Gentium, quod à Gentibus olim possessa esset, & habitata: quia data fuit Regi Tyri Hiram à Salomone in premium eorum quæ in constructione templi prædictus Rex Tyri expenderat: erantque in ea viginti oppida. Estque Occidentalior quàm sit Galilæa Iudæorum, quæ est prope mare Tiberiadis: & dicitur Galilæa Gentiũ, ut distinguatur à Galilæa Iudæorũ. Vel ut alij volũt, vna erat tãtũ Galilæa, sed cuius pars Australis dicitur inferior, superior verò quæ respicit Septentrionem, de qua Tobias loquitur. Et dicitur Gentiũ, quod à multis nationibus incoleretur, quæ inter Iudæos habitabant, ut testatur Strabo libr. geographiæ cum agit de Galilæa, & Ioseph. libr. de bello Iuda. & Ambrosius interpretans Psalmum. 43. & citans locum Esaiæ præsentem, docet, multas nationes admixtas fuisse illis tribubus, ut ad nationes aliqua lux rerum cœlestium perueniret. Falsus ergo est Erasmus Galilæam Gentium dicens, appellari superiorem, cùm vtraque,

Euseb. li. 7. de demonstrat. Et. 6. 3. to. 1. Matth. 4.

Idem demonstrat. 8.

Ioan. 2.

Cyrl. in Esaiæ. procop. ibi. Ambros. to. 4.

Christum bibentes, teste Ambrosio, quid bibant. Exo. 17. & 1. Cor. 10. Psal. 86. Ephes. 2. Ioan. 7. Tertul. lib. 4. aduersus Marcio. to. 1.

Basil. tom. vltim. Erasmus parum in veterum patrum lectione versatus.

Quid illud: Via maris trans Iordanem.

Tob. 1.

Galilæa Gentium cur dicta.

3. Reg. 9.

Galilæa Iudæorum vbi sita.

Strabo lib. 16. geogr. Ioseph. lib. de bel. Iud. cap. 2. B. Ambros. tom. 4.

& superior, & inferior habitaretur à varijs nationibus.

Populus qui ambulabat in tenebris, siue potius, Populus qui sedebat in tenebris. Tenebras peccata vocat, & dæmones, quibus seruiunt peccantes, errores etiam intellectus, ac superstitiones à Phariseis inuectas, quas populi illi seducti imbibebant. Vidit lucem magnam. Nequaquam paruum, vt aliorum Prophetarum, sed magnam, (& eius qui in Euangelio loquitur: Ego sum lux mundi) id est, Christum mundi lucem, quæ eis non merentibus apparuit. Ioanes verò Baptista lucerna fuit, sub modio carceris à Iudæis detenta: quâquam inde lucerem mittens discipulos suos ad Christum, vt ait Lucas. Sedere in tenebris, in peccato quiescere est: nõ enim potest homo tutus iter agere in tenebris, & bonum est non progredi ultra, sed hære, & dubitare. Umbra autem mortis, peccatum est, quod similitudo & umbra mortis exultat. Vt enim mors corpus, ita & peccatum animam detinet: & vt umbra non longè à corpore distat, ita nec à peccato mors eterna. Quod ait: *Ambulantibus in regione umbrae mortis*, Græcè similiter dicitur, *Sedentibus*: Et cõgruit cum dicto Zachariæ: *Illuminare his qui in tenebris, & in umbrae mortis sedent*. In Hebræa littera tamè verbũ est *ambulandi*. *Lux orta est eis*, id est, illa lux magna, cuius est illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum, per prædicationem se explicans, orta est in cordibus multorum per fidem, ita vt ante Christi aduentum esset nox. Euangelium ergo lucem, & vitam annuntiat. Hic autè ex eplo Christi cõcionatores verbi Dei instruuntur, vt cum Ioanes ligatur, id est, magnus aliquis cadit, reliqui humilietur, at timeat: & vt relicta Iudæa, laudis & famæ, in qua libèter morabatur, quiescebantque, eant in Galilæam, id est, in transmigrationem, nepe ab specie virtutis ad eius veritatem, & de virtute inferiori ad superiorem: & vt relicta Nazareth, id est, flore vanæ eloquæ, eant in Capharnaum, scilicet villam consolationis, et si rusticam, quietam tamen simplicitatem, & ad fidem propensam. Christus

Tenebras quas nam vocet Prophetas, in quibus populus ambulabat.

Hierony. loco supradicti. Ioan. 8. supra. 5.

Matth. 11. & 14. Luc. 7. Sederè in tenebris, quid sit. Umbra mortis quid.

Luc. 1.

Ioan. 1.

Duo Euangelium annunciat. Christi Iudæa hic defensus in Galilæam quid doceat Concionatores.

Quid sonet Galilæa, quid Nazareth, atque Capharnaum.

etiam, postquã nox cessauit, transijt à figuris ad veritatem, de flore in fructum, id est, Ecclesiam comunem Iudæis & Gentibus. Exinde cepit Iesus predicare. Hoc est, ab ea ciuitate Capharnaum, vel ab eo tempore, quo Ioannes in vincula coniectus est, & cum, victis tentationibus gulæ, vanæ gloriæ, & auaritiæ, probatus fuit, cepit publicè Euangelizare. Nã prædicante Ioanne, Christus à prædicatione abstinuit, tũ ne prædicatione Ioannis superflua, & inanis redderetur, deinde ne inuidia oriretur, quæ de baptismo fuit orta apud discipulos Ioanis pro eo zelates, tametsi eius baptismus esset externus, & in aqua tantum. Priuatim autem antea Dñs loquebatur, vt discipulis, quos vocauit Ioan. 1. & Nicodemo Ioan. 3. & Samaritanæ Ioan. 4. & pauca verba in templo Ioan. 2. Erat tamen prædicatione illa, quam habuit apud Samaritanos: sed prima inter Iudæos in Galilæa habitata est. Signa tamen plura edidit, antequam conijceretur in vincula Ioannes: quia non concurrebat cum eo. Erantque necessaria miracula, vt doctrinæ eius fides adhiberetur, maxime verò à discipulis: quia prædicatione Christi nõ erat cum austeritate vitæ, vt illa Ioannis, cõiuncta. Baptizauit etiam Dñs ante captum Ioannem, & priuatim locutus est, & signa edidit, ne, si omnino taceret, & delitesceret, homines nõ cõfugerent ad eum deficiente Ioane, & ad eum suos mitteret Ioannes discipulos, & ita frustra videretur venisse Ioanes, & ne Ioanes inuidus videretur, vel Christo maior, si se prædicatè, non auderet apparere. Primò autè quã quis publicè profit per ministerium Verbi Dei, debet sibi prius, deinde paucis priuatim prodesse, ne præproperè in elatione erigatur. Anno ergo illo, quo Ioannes in vinculis mansit, cepit Dominus Euangelizare, ne temporis illius iactura fieret, si publicè non doceret: & quo Ioannes cõfirmaretur cognitio fructu doctrinæ Christi, quæ ipse cõmendarat, nec vllus tunc patebat locus inuidiæ, vt Ioannes in carcerem coniectus laudaretur, cognita vitæ

Quando primum Christus cepit predicare. Matth. 4. Cur Ioanne prædicante, Christus minime prædicauerit. Matth. 3.

Christus cur signa faciebat.

Ibidem. Idè quare baptizauit, priuatimque docuit, Ioanne baptizante atque prædicante.

Illo in carcere coniecto cur Christus tunc demum prædicauerit

eius

Vltimè fortune sarcina que nam Boetio.

Christus eodem cur vsus prædicationis exordio quo Ioanes: Pœnitentiam agite, &c. Matth. 3.

Lut. 5.

Infra. 13. Infra. 15.

Matth. 11.

Quam breuis, & cõpendiaria salutis viasit fides in Christum, atque pœnitentia.

Lutheri de pœnitentia blasphemias atque male dicta.

Thren. 2. Qualis propheta Lutherus.

eius sanctitate, & doctrinæ puritate. Vt enim eleganter ait Boetius: *Vltima est fortuna sarcina, quod cum miseris crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur.*

Et dicere, *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.* Procepmium prædicationis Christi idè omnino est cum eo, quod Ioannes Baptista prædicauit: nam Ioannes vox & organum erat Christi loquentis: & quo instruat in Ecclesia posteriores, ab ipsis doctrinam esse tradendam eandem cum ea, quam à Patribus acceperunt: quod quia hæretici obseruare noluerunt, in fædos, & puendos errores prolapsi sunt. Facitè autem Christus laudare videtur Ioannem, eiusque confirmare doctrinam, vt diximus. Nec tantum Christus postea inculcabat pœnitentiam: *Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis: Gaudium erit in cælo coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Si in Tyro & Sidone facta essent virtutes, quæ facta sunt in vobis, olim in ciliicio, & cinere pœnitentiam egissent. At non solum pœnitentiam prædicabat, sed aliam etiam in ordine ad eam, vel ad regnum Dei. Eandem ratione prædicandi Apostoli secuti sunt, tanquam magistrum discipuli, & via certissima ad regnum Dei, hoc est, ad statum Noui Testamenti, & ad iustificationem, adoptionemque filiorum consequendam, non est alia, quam fides in Christum, & ex ea prodiens peccatorum agnitio, & pœnitentia: vt vel hinc impurissimus Lutheri spiritus, spiritui Christi, præcursoris eius, & Apostolorum contrarius appareat, qui pœnitentiam, eiusque partes, vel omnino sustulit, vel detruncavit, per eamque omnes fieri hypocritas, & supersticiosos, operibusque suis confidentes impudenter mentitus est. Verum de Lutheri, & similibus monstris atque portentis rectè per Ieremiam dixit Spiritus sanctus: *Propheta tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniqui-*

tatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Hoc idem enarrat Marc. cap. 1. ait: *Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam prædicans Euangelium regni Dei, & dicens, Quoniã impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitentiam agite & credite Euangelio.* Nam in principio docuit, tempus promissionis impletum esse, & adesse nunc eum, per quæ regni Dei participes efficimur, per quæ regnet & viuat in nobis Deus per gratiam, ac per quem cælum ipsum nobis aperitur, & in eo regnet in nobis Deus per sempiternam gloriam. Vtrumque verò dixit Dominus, &: *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum, & pœnitentiam, & credite Euangelio: nam pœnitentiã ante omnia prædicauit, vt vterque Euangelista testatur, postea annuntiauit, regnum cælorum pœnitentibus dandum, quod Matthæus dixit, non Marcus: sicut Marcus solus narrat: *Credite Euangelio.* Dicere autem: *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum* (quod pro appropinquauit positum est, scilicet licet tempus gratiæ, & propitiacionis) simile videtur sermonibus Prophetarum, qui dicunt: *Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum, & conuertar ad vos: Conuertimini ad me, & salui eritis.* Et perinde videtur loqui Dominus, atque si quis abdicatus à patre, & ideò alienatus filius, ad patris mitigationi clementiam erga ipsum reuocaret, & quasi pater diceret, *Quo fugitis infelices. Considerate Patrem vestrum in dignationem meritam contra vos exuisse, ac induisse paternum animum ad vos benignè accipiendos, & gratia sua cumulandos, cælestique hereditate locupletandos.**

Sequitur apud Matthæum: *Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam. Et obtulerunt ei omnes male habentes, &c.* Quanquam Matthæus Euangelista hunc circuitum Iesu per totam Galilæam prædicando, & morbos curando, non nisi post vocationem quatuor

Quoniam Christus prædicabat, teste Marco.

Hæc Domini vox: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, cui conueniet voci Prophetarum.

Zach. 1. Esa. 45.

His verbis induere patris videatur persona Dominus.

Quæ causa fuerit Iesu circuitum per totam Galilæam, cuius Matthæus nunc meminit, a vocatione. 4. Apostolorum potest enarrandi.

discipulorum Petri & Andreæ, Iacobi & Ioannis paullo antè narratam descripserit, volui tamen hunc ordinem studio inuertere, vt quidam etiam, quos sequor, fecerunt, ad quod faciendum & commoditas, & necessitas inuitarunt. Commodum quidem fuit, vt hic in principio prædicationis Christi, & modus, & fructus summam semel comprehenderetur: necessarium verò, quoniam vocationem illam quatuor Apostolorum factam non esse nisi turbis ad Christum confluentibus, ex B. Luca constat, quare necessariū erat præmittere, quo modo & qua ratione turbæ vndique ad eum confluxerint. Ait ergo textus: *Et circuibat Iesus totam Galilæam.* Attende, prudens lector, quàm immensa sit erga homines Dei charitas, & singulare in eo studium succurrendi miseris, quia ipse laborem, & itineris fatigationem nihil moratus, pedibus totam perlustrauit Galilæam, atque impletum est in eo vaticinium Ezechielis cap. 34. *Ecce ego ipse requirā oues meas, & visitabo eas: sicut visitat pastor gregē suū in die quando fuerit in medio ouium suarum dissipatarum.* Circuibat ergo, vt medicus quærens egrotos, qui per se ipsos venire ad eum non poterant, & vt sanaret percussa & lesa à circueunte serpente, & Christus à Patre exiens ad eum tendebat, & vt semen verbi Dei, & lux vitæ spargeretur in omnes. Et vt Israel circuiuit Iericho, vt corruerent muri eius, ita Dominus retibus prædicatorum, & conscientia mordentis latratu animas peccatorum circuit, vt corruat earum duritia, & cordis impænitentis obduratio. Circuit sapiens mulier totam domum, euerritq; vt perditam drachmam inueniat, vt alter Ioseph per agros ambulat fratres suos quærens, vt pater familiæ, qui sæpe circuit forum mane primo, & tertia, sexta, nona, & vndecima hora operarios quærens, vt ex otiosis laborantes reddat. Circuibat insuper, ne vni genti tantum videretur additus, aut acceptor personarum: & quia volēbat agnosci animarum vo-

rator, & Leo de Tribu Iuda, quærens quem sanctè deuoret: quemadmodum impij tyranni multis modis circumeunt populos suos, vt illos deuorent, de quibus Propheta conque- ritur, dicens: *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?* & quo instruat pastores & Episcopos, ne circuire dioceses suas grauentur, vt ouium suarū morbis medeantur. Ad hæc vt ad exemplum externi. circui- tus, internos quoq; mentis ambitus ad considerandas populi sibi com- missi necessitates, & infirmitates effi- ciant, vt verbum Dei prædicantes, in corda auditorum illabi, & ingredi possint.

Mira est autem & ingens sapiētia Dei humilitas, cum labore & sudore circumeuntis Galilæam, hoc est, pal- mum terræ, de qua scribitur: *Gyrū cœli circuiui sola, & profundum abyssi pene trauit, & in fluctibus maris ambulauit, & in omni terra steti.* Circuibat præterea Iesus, ad differentiam Ioannis Præ- cursoris, quem non opus erat obām bulare, quia toti populo debebat Christum ostendere, & baptizare in aquis multis, eratque notus ob in- signem illam & singularem vitæ auste- ritatem, & sanctimoniam. Et subdit: *Totam Galilæam,* id est, vicos, & villas, in quibus maior est doctrinæ neces- sitas, quā in amplioribus locis: quia summa bonitas vniuersalis est, & si- ne acceptione personarum. Galilæa, Regio Iudææ erat, ad Septentrio- nem Ierosolymæ sita, quæ ab Solis Occasu Ptolemaida ciuitate, & Car- melo monte determinatur: ab Oriē- te verò Hyppene & Gadara suis fini- bus refecant: à Meridie Scythopolis & Samaria: à Septentrione Tyrus claudit, vt docent Egesippus li. 3. de excidio Ierosolymitano capit. 6. & Iosephus lib. 3. cap. 2. belli Iudaici. Continet autem Galilæa quartam partem terræ promissæ. Est autem duplex: altera iuxta Tyrum & Sido- nem, & Cæsaream Philippi sita, qua Gentes attingit ad Aquilonem, vnde & Galilæa interpretatur Confinium, sicut Iosu. capit. 13. dicitur,

Apoc. 5.

Psal. 13.

IIII. ratio.

V. ratio.

Christi hu- militas pro- funda.

Eccl. 24.

VI. ratio.

Ioan. 3.

Quomodo totam Galilæam circui- bat Iesus, & quare Galilææ si- tus amplitu- do.

Egesip.

Ioseph.

Galilæa du- plex.

Omnis

Christi in homines im- mensa chari- tas, atque co- miseratio.

Ezech. 34.

Iesus quare circuibat to- tam Galilæam.

Ioan. 16.

Iosu. 6. & seq.

Quomodo circuit animas Iesus.

Luc. 15.

Gen. 37. Matth. 20.

Secūda & ter- tia ratio.

Galilæa Gen- tium cur di- sta.

Iesus quare Galilæus di- ceretur; Chri- stiani quoq; Galilæi ab im- plo Iuliano.

Euse. to. 1.

Christus quod prædicabat Euangelium regni.

Ephes. 2. & Rom. 8. & 2. Tim. 2. Cur non legis obseruan- tiam Mosai- cæ prædica- ret.

Quare in Sy- nagogis Chri- stus prædi- cabat.

Extra. de Hæret. cap. cum ex in- iuncto. Ioan. 18.

Omnis videlicet Galilæa Philisthijm, id est, omnes limites Philisthijm. Ita est Galilæa Gentium, de qua supra; vel quia illic Gentes vsque ad Salomonis tempora habitarūt; vel quod Hyram Tyriorū Regi oblata sit. 3. Reg. 9. Hæc in tribu Nephthali sita est. Inferior verò Galilæa circa Tyberiadem; & stagnum Genesareth, de qua Matth. 3. & 4. & hæc in tribu Zabulon posita est; vnde Galilæus vocatus est Iesus, quod frequenter in Galilæa versaretur: & Iulianus Christum Galilæum, eiusq; cultores, Galilæos ob contemptum vocabat, vt docet Eusebius lib. 3. histor. Eccle. cap. 35.

Docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni. Hoc est, tradens ea, quæ lumen naturæ non superant, & ea quæ superant; ea etiam quæ ad præcepta Dei, siue mores instituendos spectant, erudiēs, & futurorū præmiorū inuitamēto, vel suppliciorū cōminatione ad eorū obseruationem allectans & inuitās: explicans etiam Scripturam Veteris Testamenti, & Euangelium regni Dei, id est, annuntiationem quod Deus velit hîc in nobis regnare per gratiam, & in æternum per gloriam, & nos secum conregnare, & participēs tanti regni efficere. Hæc enim Christus euangelizabat, non somnia, vel Philosophorū cogitationes, vel Gētilium historias, vel Poëtarum fabulas; imò nec legis obseruationē venit prædicare, quia hoc esset eā corroborare, nec ita cōfirmatæ legis cēremōniæ facile aboleri potuisset, cū tamen eas vellet antiquare.

Dicitur autem hæc facta prædicatio in Synagogis: quia prædicatio, maxime noui prædicatoris, & eius qui docebat, cum non didicisset, ne vllus admisceretur error, non debebat esse occulta, vt docet Innocentius. III. Vnde Christus à Pontifice de doctrina interrogat⁹ dixit, *Ego palam locutus sum mundo: Ego semper docui in Synagoga & in tēplo, quo omnes Iudæi conueniunt.* Ad huiusmodi etiā loca plures soliti sunt cōfluere, quorū salutem Christus consulere cupie-

bat. Erat præterea ille mos obserua- tus, vt in Synagoga verbū Dei proponetur, vt habes Act. 13. postea ta- men ob multitudinē populorū docuit in templo; vt habes Ioan. 8. & 18. aliàs etiam in deserto Luc. 4. & Mar. 3. quia non incipit Dominus à summis, vt postea descendat ad infe- riora, vt diabol⁹; sed ab imis progreditur ad summa. Vox autem Synago- gæ propriè significat congregationē populi cōeuntis, sed ponitur & pro loco, quemadmodum & Ecclesiæ vocabulū, quod & ipsum à Græcis de- sumptū est, & propriè significat populum euocatum ad audiendum de Reipublicæ negotijs; interim tamen & pro loco, siue templo, vsurpatur; in quo solet conuenire concio. Vete- res autem scriptores Ecclesiastici plerunque vsurpant vocem Synago- gæ pro cœtu populi Iudaici; Eccle- siam verò pro communionem Christi- fidelium. Et licet Synagoga, & Ec- clesia idem prorsus significēt, rariùs tamen nomen Ecclesiæ tribuūt Synagogæ Iudæorum; nomen autē Synagogæ, Ecclesiæ nostræ nunquam, quod scia, tribuere solent, quod per illam cœtus Iudæorum significetur, & cōgregationem significet, quæ etiā ad animalia rationis expertia potest spectare; cum Ecclesiæ vox gen- tem per prædicationem Verbi euo- catam denotet. Et quemadmodum doctrina Veteris, ab illa Noui Testa- menti vocibus distinguitur; nam illa dicitur lex, hæc autem nō lex, sed Euangelium; vel lex Euangelica, siue gratiæ; ita etiam populus, qui illam legem profitebatur, dicitur Synagoga, & qui istam, Ecclesia; vt pro- pterea nomen Synagogæ ingratum, & inauspicatum esse cœperit.

Et sanans omnem languorem, & omnē infirmitatem in populo. Cum lex Euan- gelica noua sit, & Iudæi non cogantur credere alicui Prophetæ, sine mi- raculo, vt habes Deut. 13. cū ea quæ Dominus doceret, non possent pro- bari, quod ad per se nota per sensū vel intellectum non reducuntur, de- buit propterea Dominus signa face- re ad eius confirmationem, quemad-

Secunda ra- tio.

Synagoga p- priè quid, & Ecclesia.

Iudæorū cō- gregationē, Synagogam Patres, Chri- stianorū ve- rò Ecclesiā, nunquam ve- rò Synagogā, cur vocare cōsueuerint.

Noui Testa- menti doctri- na quo ver- bo ab illa Ve- teris distin- gui debebat.

Cur signa de- buit facere: Christus. Deut. 13.

modum

Exod. 20. & seq. Doctrinā duplici de causa signa committantur.

Christus quē sanabat languorē, & omnem infirmitatem.

Ecc. 10.

Io. 11.

Christi in homines misericordiā plena dignatio.

Quæ signa & prodigia elegit facere Christus, & quare.

Secunda ratio.

modum fecit, cum tulit legem per Moſen: ſed doctrina ſigna præcedere habet, tum quia poſt ſignum editum poteſt quis falſa docere, vt dicitur Deuter. 13. modo non præcedat ſignum ad confirmandū ea, quæ poſtea dicenda ſunt: tum quia magis neceſſaria doctrina, quā ſignū, idē ſignis commendanda venit doctrina; non ſigna per doctrinam. Languorem autem, ſiue Græcè *μειλιαν*, ad litem, non accipit pro perturbationibus & morbis animi, quibus miſerè infeſtatur, nam eorum curatio nō eſt ſignum: non enim rarum eſt, eſt ſupra naturam ſit, nec euidens, vt cōfirmet doctrinam; ſed languorem vocat, morbum corporis diuturnum, & incurabilem, non tamen acutum, de quo illud; *Languor prolixus grauat Medicum*; & Ioannes; *Erat quidam languens Lazarus à Bethania*. Vel malacia eſt corporis laxatio, principium præſentians morbi: infirmitas verò diuturna peruerſio habitudinis corporis; quæ *νόσος* Græcè, Latine morbus rectè appellatur. Tormenta verò, ſiue vt Græcè dicitur, tormina, acutos morbos vocat, quales ſunt, dolor vehemens capitis, vel lateris, & calculus: & infirmitas eſt genus ad vtrumque. Miſericors autem, & columbæ ſimplicitate præditus Ieſus, omnia opera miſericordiæ erga nos fecit per hæc, quæ hoc loco poſita ſunt ſignificata, nempe infirmitatē, languorem, tormentum, dæmoniacos, lunaticos, paralyticos. Signa autem editurus magna ſapientia, & bonitate; ea potiſſimum frequētare elegit, quæ magis eſſent vtilia: nam hæc minus habent curioſitatis, & minus per illa poſſumus illudi, quàm ſignis de cælo: ac minus vſitata erant, vbi monſtranda Dei potentia, ad terrorem; in Nouo verò benignitas & poſteſtas Chriſti, in terra. Hæc etiā magis nos permouere valent, idē illis excitamur ad agnoſcendum Chriſtū medicum animarum, & ad pharmaca amplectenda ſpiritualia, quibus animus ab ægritudinibus ſuis liber reditur: quemadmodum olim Deus teporalibus bonis excitauit populū il-

lum; quæ paulatim deficiebant, vt eorū animi eleuarentur ad ſpiritualia: ita nunc ſunt paulatim ſubtracta hæc ſigna a nobis, vt ad diuina toti feramur, & frequentius erigamur. Hanc autem edendi miracula facultatem Apoſtoliſ, & viris ſanctis initio naſcentis Eccleſiæ communicauit Dominus, quæ, vbi promulgatum eſt Euangelium toti orbi, vel remiſſa fuit, vel ceſſauit; ſicut & poſt Moſe rariffima miracula apud Hebræos Dominus oſtendit. Nam quem ſcripta miracula & prodigia ad credendum non permouent, eum neq; viſa mouerent. Nec Eccleſia noſtra propterea infelicioſior cenſenda eſt, quàm fuerit primitiua: nam cum ſcribit Apoſtoliſ, *Lingua in ſignum ſunt, nō fidelibus, ſed infidelibus*, frequentia ſignorum deſignabat eo tēpore multos infirmos & infideles: eorū verò ſubtractio arguit robur, & conſtantiā fidei. Habet Eccleſia verbū Dei ſimul & fructum proferentem ac docentem Spiritum ſanctū, & Sacramēta, in quibus omnia bona noſtra ſita ſunt; & propterea non opus habemus ſignis. Sed de his alio loco fortaſis fuſius dicemus.

Si quis quærat, cur Chriſtus Dominus, qui tot modis ſuam nobis aperire voluit charitatem & beneuolentiam, non venerit magnis oculis auri & argenti, & lapillorum pretioſorum onuſtus & refertus, ad noſtrā paupertatem ſubleuandam, cū hoc illi fuiſſet promptum & expeditum facere, ſi voluiſſet? Reſpondeo: Non expediebat nobis, Chriſtū, ſiue Meſſiam, exiſtimari bonorum temporalium largitorem, vt Iudæi decepti exiſtimabant. Deinde minimè expediebat nobis, qui vt nos ab amore auri, & bonorū temporalium auocaret, ne illis ſubmergeremur, ad nos venerat, diuitias etiā longè maiores habebat, id eſt, ſpirituales diſpenſandas, propter quas Dominus nobis erogandas excitabat beneficijs corporeis, id eſt, ſanitatibus, expulſionibus dæmonum, & vitæ vel prorogatione, vel poſt mortem reſtitutione. Et in hoc genere benefaciēdi bis oſtē-

Cur olim plura quàm modo in Eccleſia ſigna fiebant.

Quibus rebus quàm ſignis, Eccleſia nūc à Deo ſulcitur, ac ſuſtinetur.

1. Cor. 14.

Ioann. 16.

Libro. 6. de miraculis.

Quare Chriſtus non terrenis nos bonis, atq; theſauris venerit locupletari, cū poſſet.

Secunda ratio.

Matth. 14. Inſra. 15.

dit

Ioann. 12.

Inſra. 13.

Chriſtus quo in populo ſanaret omnē languorē, & omnem infirmitatem.

Ioann. 4.

Matth. 15.

Opinio Ieſu ſigna facientis, quæ abierit in totam Syriam.

Virgil. 4. Aeneid.

A quibus delata hæc opinio Ieſu in totam Syriā.

Pſal. 18. & Rom. 10.

Concionator vnde bonum ſibi nomē cōparet apud auditores.

dit liberalitatem ſuam, & magnificentiam, multiplicando panes in deſerto, & paſcendo tot millia hominum: quanquam & ex loculis, quos Iudas portabat, interdum aliquam portione in egenos diſtribuēret, vt hæbes Ioann. 13. Ergo ſapientia magna factum eſt, quod Meſſias noſter temporalibus diuitiarū beneficijs & bonis huius ſæculi nobiſcum non certauerit. Nobis autem, qui conferre maiora non valemus in proximum, conducibile eſt, diuitijs noſtris & facultatibus ſupplere neceſſitates proximorum qui egēt. Sanabat ergo omnem infirmitatem in populo, nempe Iudaico; nam Gentiles, & Samaritanos raro, neque niſi rogatus à Iudæis curabat, ne videlicet Iudæi offenderentur, ſi apud eos vel prædicaret, vel ſigna ederet. Idē cū prædicabat illis, non operabatur ſigna, quemadmodum apud Samaritanos: cum rursus edebat ſigna, nō cōcio nabatur, vt cum expulit dæmonem à filia Chananaæ; Iudæis verò, tanquam filijs, vtrūque præſtabat. ¶ *Et abiit opinio eius in totam Syriam*. Vox opinio, Græcè dicitur *ἀνοή*, id eſt, auditus, & ſignificat famam, ſiue exiſtimationem, & in bonam partem accipitur; & illa dicitur abire, vt vulgus loquitur, & Poëta, qui ait: *Fama malum, quo non aliud velocius vllum*, *Mobilitate viget, viresq; acquirit eūdo*. Ibat autem, delata à pijs viris & Angelis, quandoque etiā fortuito ab impijs & dæmonibus, qui malo animo virtutes aliorum vel inuiti conſitentur. Eſtque Deus adē occultus craſſis oculis noſtris, vt niſi beneficijs corporis excitet, vix agnoſcatur. Nec mirum, ſi in Syriā terrę particulam abierit fama Ieſu magiſtri; cum in omnem terram diſcipulorū fama proceſſerit, teſte Dauidē. Debet ergo prædicator dare operā, vt bonam ſibi famam cōparet apud auditores: non quidem ſe ipſum prædicando, & laudando, quia hoc eſſet amittere famam, ſed bonis operibus incumbēdo: vnde ipſa orta, à ſe ipſa quodammodo proficiſcitur, & viuā

volitat per ora virum. Vt enim pulchre docet Hieronymus: *Opera ſalutis ſine fama boni odoris, non ſatis ſplendent apud auditores: nec rurus fama ſine opere bono quicquam proficit, & in vtroq; forma veri Sacerdotis commendatur*.

Quoniam Syriæ hoc loco, & frequenter in ſacra Scriptura ſit mētio, & quandoq; largè voce ſūpta, maiorem & meliorem partē Aſiæ maioris ſignificat, adē vt Meſopotamiā, & Chaldæam comprehendat, interdū verò pro ſingularibus quibuſdā prouintijs, quæ particulæ ſūt Syriæ, inter quas nos plures enumerauim⁹ in Prolegomenis, propterea quod hic dicitur famam Ieſu prodiiſſe in totam Syriam, vel intelligendum eſt geſtorum Chriſti memoriam in vniuerſas illas Syrias permaniſſe, vt fieri ſolet, cum res admiratione dignę, & ſupra naturam poſitæ in vna prouintia contingūt, in alias proximas, & per eas in alias magis diſiūctas diſfundi; vel in totam Syriam, generaliter voce ſumpta, & ſenſus in idem rediret. Neque mirum cuiquam eſſe debet: nam gloria operum Chriſti in Italiam per epittolam Pilati ad Tiberium peruenit, & ad Regem Abagarum in Edeſam ciuitatem Meſopotamiæ, vt plures teſtātur. Vide autem Domini benignitatem cum ſapientia coniunctam: ſelegit ſibi crucem & labores, quales nullus ſuſtinuit, & minorem famam, quod ad extensionem attinet, minorem etiā fructum, quàm aliquis Apoſtolorū; nā vnus Paulus ab Ieruſalem vſq; ad Illyricum omnia impleuit Euangelio Chriſti. Idem etiā dicendū de miraculis, in quibus ſe ab Apoſtoliſ ſuſperari voluit, quia videbar in his, & ſimilibus perfectionem minimè ſitā eſſe.

Obtulerūt ei omnes malè habētes. Hic patere poteſt, minimā partē ſignorū Chriſti ab Euāgeliſtis ſingulatim vix eſſe deſcriptā. Plura enim fecit, quæ non niſi in genere nota ſūt: quę verò ſcripta ſunt, ad inſtructionē noſtram ſufficiunt. *Lunaticos & paralyticos*. Lunatici dicuntur, qui cū ſiccū

B. Hieron.

Syria in Scripturis quàm latè pateat.

Quo modo accipiendum, quod opinio Ieſu abiit in totam Syriā.

Alter ſenſus.

Quid minus feciſſe videatur Chriſtus quàm diſcipuli eius. Rom. 15.

Chriſti ſigna Euangelizæ quæ ſcripſerint tantummodo.

Lunatici qui ſunt, & dicantur.

ſint

sint cerebro, in defectu Lunæ fic- ciores redditi vel insaniunt, vel alias ægri- tudines patiuntur. Dæmones etiam vt Lunæ conditori detrāherēt, infamemque redderent, in Lunæ va- riatione, & mutabilitate solent ma- gis vexare: vnde lunaticus dicitur à dæmone obsessus, & arreptitius, de quo Matth. 17. quod eo studio fa- ctum est, vt Lunam tanquam poten- tem, & diuinitatis participem homi- nes adorarent, vt Jerem. 44. insinua- tur. Ob dispositionem etiam cū æ- quali dolore, & pœna magis vexat in deficiente Luna: cū enim Luna peragit duas quartas, crescit mare cū ea crescente: dum verò alias duas ab- soluit, ea decrefcente decrefcit. Nā quotidie Luna complet totum cir- culum, sicut etiam Sol motu raptus, secundum quatuor puncta cœli, à quibus incipiunt quatuor quartæ: & non fit quotidie eisdem horis, sed variatur, prout diuersis horis Luna peruenit ad principia harū quatuor quartarum cœli. ¶ Et curauit eos. In- tellige omnes: vt enim nouitius Me- dicus quo alliciat ad se populos, pro- ptam & alacrem se ostēdit, ita Chri- stus, qui, quod ad se attinet, omnes infirmos semper sanabat, modò Gē- tiles non essent, vel Samaritani, quos ferè non curabat, quia dixit Chana- nææ; Non sum missus nisi ad oues, qua- perierunt ex domo Israël. Sanabat au- tem infirmos, modò ipsi, vel alij pro eis peterent, & modò fidem habe- rent quòd posset eos curare: nā pro- pterea Mar. 6. suos Nazarenos non curabat, & Mar. 9. dixit quidā Chri- sto, Si quid potes, adiuua nos, misertus nostri: & Christus respondit, Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Si quis etiam non peteret, signū ef- fet incredulitatis, modò cognosce- retur: nam propterea paralytico ad piscinam Ioann. 5. se se obtulit, quia non cognoscebatur, & omnes ibi ex- istentes curasset, si fidem habuissent, vel alij pro eis postulassent. Et si au- tem semper exigeret fidem, non ta- men semper interrogabat de ea, vt hīc, quia videbat quòd aderat, vt te- statur eorū qui offerebant infirmos,

deuotio: vel quia nondum erant fi- gnis obligati ad eam habendā, ideo de ea non semper quærit. Et secuta sunt eum turba multa de Ga- lilæa & Decapoli. Turbæ libenter se- quebantur Iesum, tum ob signa, tum ob verba Euangelica & vtilia quæ proponebat, tum ob curiositatem spectandi noua signa, & fortassis ob inuidiam quorundam, quanquam à principio omnes ei testimonium da- rēt; tum denique quia ipse intus eos trahebat, vt essent testes operū suo- rum, & spectatores. Decapolis autē, regio est decem urbium vltra Iorda- nem ad Orientem Iudææ sita, cuius hīc fit mentio, & Mar. 5. & 8. de qua Plinius lib. 5. Naturalis historię cap. 18. & 20. & putatur esse regio intra Libanum & Antilibanum in Cœle- syria, vel iuxta Hieronymum lib. de Hebraicis locis, locus iuxta Hippū, Pellam, & Gadaram. Additur: Et Ierolymis, & Iudæa. Id est, forte Iudæa, & circa Iordanē, & Luc. 6. maritima Tyri, & Sidōnis. Quod verò inquit, trans Iordanem: aduerte, præpositionem Græcam xi- pev, non tantum trans, vel vltra signi- ficare, sed etiam circa, & perinde hīc videtur valere, atque ἀμφι, vel περι, id est, circumcirca, atque ita hīc vsur- patur; quod etiam noster Euangeli- sta cap. 3. fecit, cum dixit; Omnis Iu- daea, & omnis regio circa Iordanem; id est, finitima Iordani. Ioannis etiā. 1. dicitur: Hæc in Bethabara facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes bap- tizans, id est, circa Iordanē: est autē re- gio circa Iordanē; teste Hermolao, ea quā Plini⁹ li. 5. Perœā nominauit. Iuxta spiritum autem omnes malè habētes, sunt iusti, qui delictis ve- nialibus ac quotidianis non carent. Grauantur lāguore, qui trepidi sūt; tormento verò, qui odij, & iracun- diæ motibus laborant; dæmoniaci, sunt superbi; lunatici, instabiles; pa- ralytici, pigri; turbæ de Galilæa & Sy- ria, id est, elata, sunt Ecclesiæ de vo- lubili, & superbo mundo, ex Deca- poli, id est, transgressione Decalogi, ex Ierolyma, mala scilicet pace & quiete, ex Iudæa, improba nimirum

Turbæ cur Iesum seque- bantur.

Decapolis re- gio vbi sita.

Plin.

Hierony. to. 3. à medio.

Trās præpo- sitio duo si- gnificare so- let.

Hermola. Plin.

Omnes malè habentes, lu- natici, & pa- ralytici quid mysticè. Quid verò turba de Ga- lilæa & Sy- ria, & Deca- poli, & ex Ie- rosolymis, & trans Iorda- nem venien- tes ad Iesum, significant.

no 2. infu. 1. no.

1. no. 44.

Mare quādo crescat, & de- crescat.

Omnes malè habentes sibi oblatos qua- re Christ⁹ cu- rauerit.

Matth. 5. Infirmos quos Domi- nus curaret.

Mar. 9.

A quibus fi- dem Christus infirmis mini- mē exigebat.

confes-

Psalms. 83.

Rom. 5. Infra. 10. Simplicestur bæ minus in Iesu admira- bilis, & amabi- le, quid mira- bantur tamē magis, & a- mabant.

Horat. lib. 1. Epistol.

Corporis quā animi curandi (vt ait Cicero) ars atq; vtili- tas quæ sita cur prius at- que inuenta, cultaque.

confessione & laude, quæ labijs tan- tum fit, & trans Iordanem, videlicet hominibus nondum baptizatis. Po- stea autē ista Ecclesiæ transmigrant & pergunt de virtute in virtutem, seruant præcepta, habent pacem ad Deum, illumque verè & ex animo, ore, & operibus confitentur, iam fa- cti cis Iordanem, & baptismo tincti: cum autem tot ac tanta essent admi- rabilia dona in Christo, vt doctriua illa cœlestis, & diuina peccatorū re- missio, resurrectio, æternæque vitæ promissio; turbæ tamen illæ, quæ mi- nima erant in Christo, admirabatur, & sectabantur, nempe beneficia illa corporea, & liberationem à dæmo- nibus obsidentibus, & ab alijs lāguo- ribus; quæ bonus & dulcis Iesus eo sine libenter communicabat, vt paul- latim ad spiritualia in illis corporeis significata proueheret. Pueris (enim) dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere pri- ma. Cicero libr. 3. Tusculanarum Quæ- stionum in principio admirandus quærit: Quid nam esse, Brute, causa pu- tem, cur cum cōstemus ex animo & cor- pore, corporis curandi, tuendiq; causa quæ sita sit ars, eiusque vtilitas, deorum immortalium inuentioni consecrata: ani- mi autem medicina nec tam desiderata

fit antequam inuenta; nec tam culta, po- steaquam cognita est; nec tam multis grata & probata, pluribus etiam suspecta & inuisa? An quòd corporis grauitatem & dolorem animo iudicamus, animi mor- bum corpore non sentimus? ita fit, vt ani- mus de se ipse tum iudicet, cum id ipsum, quo iudicat, agrotet. Hæc ille meritò de Gentibus queritur, nec dubiū est quin Iudæi Medicos corporis Pro- phetis anteferrent: certè apud mul- tos Christianos acceptior esset Chri- stus corpora sanans, quā animos instruens. Hoc autem non aliunde proficiscitur, quā ab antiquo illo delicto, quo humana natura ita est infecta, vt corporis bona, carnisque commoda, & quærat, & vbi defunt, sentiat atque affectet, ac nisi desu- per illustremur, oculosque mentis nostræ aperiat Deus, vt animorū no- strorum morbos, & pericula inde im- minentia agnoscamus, proculdubio de nobis actum esset. Petamus igitur oculos spiritus, quibus spiritua- les morbos animum vexantes, spi- ritualemque medicum Christum, & spiritualia illa & in æternum dura- tura in cœlesti regno præmia intuea- mur, gratia Domini nostri Iesu Chri- sti, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuit & regnat in secula se- culorum. Amen.

Carnales Iu- dæi, quos o- lim Prophe- tis antepone- rent.

Vnde corpo- ralia homi- nes Dei be- neficia spiri- tualibus an- teponant.

TRACTATUS XXIII.

IN illa verba Luc. 5. Factum est autem, cum turba irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei: & ipse stabat secus stagna Genesareth: & vidit duas naues stantes se- cus stagnum: piscat ores autem descenderant, & lauabāt retia, &c.

Duplex quæ- stio propo- nitur, ac di- luitur.

ANTEQUAM ad tex- tus huius explicationē ac- cedamus, circa hanc voca- tionem Apostolorum duo sunt in primis expedienda. Alterum

est, an hæc vocatio Petri & Andreæ narrata à Matthæo, & à Marco, ea- dem sit cum ea, cuius meminuit Ioan- nes cap. 1. quam supra exposuimus, an non, sed ab illa distincta. Alterū

Matth. 4. Marc. 1.

est

Vocationem Petri, & Andree, cuius Matthæus, & Marcus meminerunt, ab ea, quæ Ioan. cap. 1. describitur, esse aliã atque diuersam.

Ioann. 1. Ibidem.

Ad quem finem utraque illorum Apostolorum vocatio fuerit instituta.

Quod post signum cœuersionis aquæ in vinũ, tunc primum creditur in Iesum discipulum eius, quomodo verum sit.

Ioann. 2. August. lib. 2. de cōsen. Euang. ca. 17. tom. 4. An vocatio Apostolorum Matth. 4. & Marc. 5. scri-

est magis obscurum, & difficile, an hæc historia vocationis Apostolorum, à Matthæo & Marco perscripta, sit eadem cum illa, quam Lucas cap. 5. describit. Ad priorem igitur dubitationem dicendum est, distinctas esse illas duas, atque hæc, quam Matthæus narrat, lógè illa posterior inuenitur, cum hæc in Galilæa contigerit Ioan. tradito, illa verò vno año anterior est, & in Iudæa, facta Ioanne adhuc baptizante in Bethabara, quæ manifestum arguunt discrimen. Quare intelligendum est, hos factos quidè Christi discipulos post eam vocationem, quæ describitur à Ioanne; nondum tamen relictis omnibus cœpisse illum perpetuò comitari, nec se illius sequelæ totos addixisse, sed relicto illo rediisse ad artem, qua soliti erant victum sibi comparare: vnde illos piscantes, seu lauantes, reficientesve retia, legitur Dominus inuenisse. Prima igitur illa vocatio, ad notitiam sui communicandã, atq; nõnullam familiaritatem facta fuit; & ad significandam sequelam, quam omnes in cõmuni via preceptorum, per quam artes licitas exercemus; Christo Domino præstare debem; quæadmodum in hac posteriori vocatione via perfectionis iustitiæ & consiliorum representata est, per quam omnibus bonis & artibus renuntiamus, vt Christo perpetuò, & indiuisè adhæreamus.

Quod ergo dicitur Ioan. 2. edito miraculo facti ex aqua vini, credidisse in eum discipulos eius, ritè intelligendum est, nempe qui futuri, & dicendi erant eius discipuli; necdum enim discipuli eius dicebant, aut erant, vt August. interpretatur. Vel sane accepta discipulorum voce in latiori significato, dici potest, discipulos vocari eos, qui ab eo erudiebantur, & qui in cõmuni via iustitiæ eum sectabantur, & in eum aliquo modo credebant; sed viso eo miraculo, in fide profecerunt.

Ad alteram dubitationem respondeo, plerosque fuisse post Augustinum in libris de consensu Euangelistarum, qui contendunt non fuisse

vnã & eandem vocationem Apostolorum, quæ habetur Matth. 4. atque illam, quæ legitur Luc. 5. nam apud Matthæum & Marcum dicitur, binos, & binos vocasse, primũ quidem Petrum & Andream, deinde cum pusillum progressus esset, Iacobum & Ioannem; & priores quidem inuenisse piscantes, posteriores verò refartientes retia sua: apud Lucam verò scribitur hos omnes inuenisse lauantes retia sua, subductis ad terram nauibus, eosque postea simul admirantes tantam piscium multitudinẽ, quæ capta erat, simul secutos fuisse Christum eductis ad terram nauibus, cum Petro tantum dictum sit, *Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens.*

Intelligunt ergo isti cum Augustino primò esse factum, quod Ioan. 1. narratur, deinde quod Lucas cap. 5. scripsit, postremò quod Matthæus commemorat: atq; ita in vocatione, quã Ioannes scripsit, tenent, Apostolos à Domino non fuisse vocatos ad discipulatum, sed tantum fuisse Petro prædictum quod vocandus esset, nec sic dictum Petro, *Ex hoc iam homines eris capiens*, quasi iam pisces nunquam posthac capturus esset (nam & post Domini Resurrectione leguntur piscati) sed ad capturam piscium ex more reuersi; vt postea fieret, quod Matthæus & Marcus narrant, quãdo eos vocauit binos, iubens vt se sequeretur. Itaq; secundum horum intellectum triplex fuit Petri & Andree vocatio, prima quidem ad notitiam, altera ad maiorem familiaritatẽ, tertia ad discipulatum, & indiuiduam sequelam.

Alter sententia est quorundam antiquorum Patrum, vt Amonij Alexandrini post Tacianum, & quorundam recentiorum, vnã atque eandem vocationem esse, à tribus primis Euangelistis descriptam. Cum enim Lucas post miraculum, discipulos hos subductis ad terram nauibus, & relictis omnibus secutos esse Christum tradat, probabilius videri posset, eãdem fuisse vocationẽ. Si enim tunc relictis omnibus secuti sũt Christum, quomodo postea ad piscationem redierunt, relicto Domino, vt

pta, sit eadẽ cum illa, quã cap. 5. narrat B. Lucas. Prima opin. Aug. ibid. Mar. 1.

Secunda opinio. Episc. Abn. q. 97. in ca. 4. Matth. Iñsenius in Concor. Claudius Guillardus.

deinde

Luc. 9.

Obiectio quorundam diluitur.

Lucam cum Matthæo & Marco, à hac vocatione Apostolorum, duplex conciliandi ratio.

deinde ad sequendum ipsum denuò dimissis omnibus rursus vocandi essent, vt narrat Matthæus? Nemo enim, vt deinceps Dominus inquit, mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Et si semel dimissis omnibus secuti sunt Christum, & illum postea reliquerunt secundum Lucam, vnde constat post vocationem narratã à Matthæo, in qua similiter dicitur, quòd dimissis omnibus secuti sunt eum, quòd non potuerint, à Christo retrocedere, cum eisdem verbis utraq; vocatio describatur? Quod verò quidam exponunt apud Lucã, subduxisse istos nauẽ ad terram veluti animo redeundi, & reliquisse omnia, sed ad tempus, secutosq; tunc Dominum tantum reuerentiæ causa; nimis videtur coactum: cum sic dicat Lucas eos dimissis omnibus secutos esse Christum, quomodo hinc dicunt Matthæus & Marcus. Quare constituendum est, Lucæ narrationem cum alijs duobus dupliciter posse conciliari: hoc posito, quòd quæ deerant Marco, suppleuerit Lucas, & omiserit, quæ ab alijs duobus enarrata erant. Altero ergo modo intelligi potest, Dominum ambulanti iuxta mare Galilææ, vidisse primum Petrum & Andream, ac deinde progressum, vidisse Ioannem & Iacobum retia refartientes, postea verò stetit iuxta illud mare. Cum autem desiderio ipsum audiendi, turbæ irruerent in eum, atque interea nauibus illis duabus ad terram adductis piscatores descendisse ac lauisse retia sua, tunc ingressum Dominum in nauiculam Petri docuisse turbas, ac miraculum illud capturæ piscium edidisse, quo Petrus cum alijs attonitus omnium nomine præreuerentiã precabatur Christi à se discessum. Tunc Dominum, postquam dixisset Petro, *Noli timere*, omnes simul vocasse, eosq; simul omnes, relictis omnibus, secutos fuisse Dominum. Nam etsi Matthæus cum Marco, Iesum postquam ambulauit iuxta mare Galilææ, vidisse Simonẽ simul & Andream iacentes retia in

mare, subiecerit, ac dixisse illis, *Venite post me, &c.* non sic tamen intelligendum est, quasi mox ubi vidit illos iacentes retia sua, euocauerit ad sequelam, sed post editũ miraculũ, quòd breuitatis causa, Matthæus & Marcus omiserant: Lucas verò post eos scribẽs, suppleuit ea, omitens, quæ hinc ab alijs quoque in hac vocatione scripta erant. Similiter etsi Matthæus & Marcus seorsum scribant vocationem Petri & Andree, & seorsum vocationẽ Iacobi & Ioannis, intelligi tamen potest eos simul vocatos: nec enim dicunt, Dominum vocasse eos tunc, cum videret refartientes retia sua; sed intelligi potest, quemadmodum de Simone & Andrea, ante miraculum vidisse eos ad aptantes retia sua, post signum autẽ vocasse, quãdo & alios duos fratres vocauit.

Deinde dici potest quod scribunt Matthæus & Marcus, Dominum ambulanti iuxta mare Galilææ, vidisse Simonem & Andream, mittentes rete in mari, sic esse exponendum; non quòd, cum adhuc iuxta mare Dominus ambularet, viderit eos piscantes (nã iuxta mare stante Christo secundum Lucam, piscatores qui nocte piscati erant, descenderant) sed quòd postea eos piscantes viderit, cum eius iussu laxassent rete: vt quæ non simul facta sunt, Matthæus & Marcus breuitatis studio simul narraffe intelligantur; deinde intelligatur factò miraculo, postquã Dominus Petro attonitò dixit, *Noli timere*, & quæ sequuntur, in suam stationem filios Zebedæi sese recepisse; tuncq; primum ad sequelam vocasse Petrum & Andream, ac deinde cum Petri nauem in terram adductã exisset, illiq; duo sequeretur, progressum pusillum inuenisse filios Zebedæi cum patre in naui reficientes retia sua, quæ ex nimia piscium multitudine erant rupta; & tunc demum vt ipsi se sequerentur, vocasse. Atq; hæc videtur optima conciliandi ratio, quam in exponendo sequemur; quamuis nihil referat priori quocq; modo accipi posse. His igitur con-

Altera cõcordiã ratio, optima quidẽ illa.

stitutis, ad literam explicandam accedamus, miscendo simul ea, quæ vterque Euangelista narrat in hac vocatione: sed prius litera Lucæ percurrenda est. Ait igitur.

Factum est autem, cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. Cum indies apud omnes increbesceret fama Iesu; tantus erat hominum ad eum confluxus, ut iam non satis esset, illum sui copiâ facere vel in Synagogis, vel in vicis & oppidis, verum quocunque se subduceret Dominus, eò simul accurrebat multitudo virorum & mulierum, neque eos deterrebat vel desertum, vel montium laboriosus ascensus, vel pudor irrupendi in priuatas aedes, in quas se reciperet ad tempus: vetum tandem est ad stagnum, nec nauigare parantem poterant relinquere. Irruebant ergo turbæ in eum; partim ut audirent verbum Dei, quod magna auiditate atque alacritate excipiebant, ob eius nouitatem magna cum sapientia & sanctitate prædicantis coniunctam; partim ob miraculorum tam vtilium frequentiam: ita ut multi sanitate habendæ gratia, alij verò illa spectandi studio certatim irruerent atque confluerent.

Vocat autem stagnum Genesareth, lacum, quem historici depingunt in confinio vtriusque Galilææ, in quæ Iordanis influit: de quo Plinius lib. 5. cap. 15. sic scribit: *Ergo vbi prima conualium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesarâ vocant XVI. M. longitudinis: VI. M. latitudinis, æmænis circumseptum oppidis: ab Oriente Iuliade & Hippo, à Meridie Tarichea, quo nomine aliqui etiam lacum appellant, ab Occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.* Hæc ille. Describit eleganter Egesippus lib. 3. cap. 26. de excidio Hierosolym. nisi quod scribit, lacum hunc Græco vocabulo dici Genesar, quasi generantem auram aquæ dulcis, cum sit potius Hebræum vocabulum nonnihil demutatū, dicitur enim Cinereth. Et quia hic lacus alluit Tiberiadem; quam Herodes Tetrarcha in gratiam Ti-

berij Cæsaris nouam extruxit, ut tradit Iosephus lib. 18. cap. 4. mare Tiberiadis à Ioanne cap. 6. vocatur. Habet in superiori littore Capharnaum, postea Bethsaidam, quæ Philippus Herodis frater, ædificatam, Iuliadem, in honorem Iuliæ Cæsaris Augusti filiæ vocauit: ut idem Iosephus testatur eodem lib. cap. 3. Idem ergo est mare Galilææ, mare Tiberiadis, lacus vel stagnum Cinereth, ut dicitur Numerorum 34. vel Genesar, vel Genesareth; nam Cinereth Hebræum est, Genesareth verò Chaldaicum, vel Syrum. Interpretatur autem Genesareth, hortus vel protectio Principum; propter eius amœnitatem Principe dignam.

Et vidit duas naues stantes. Id est, ad terram subductas, quietas & tranquillas, dum piscatores lauarent retia à sordibus, quas in piscatione traxerant: altera nauis erat Simónis & Andree, altera verò Iacobi, & Ioannis, siue patris eorum, qui cum illis aderat. *Ascendens autem in vnâ nauim quæ erat Simonis.* Volens Dominus tantæ turbæ multitudinem satisfacere, pro tempore, & loco, ut commodius audiri atque intelligi posset, nauim loco cathedræ conscendit, & omnem locum aptum reddidit prædicationi verbi Dei, & ex naui docet, ut piscatores piscetur. Et rogauit Simonem pro sua modestia, qui imperare poterat, ut à terra reduceret pusillum, quo commodius sine compressione turbæ prædicare posset, & à populo in littore stante coram facie eius audiri. Nec mysterio vacat, quod in Petri nauiculam conscenderit: quo doceat nos, in sola cathedra Petri esse Spiritum Christi, per Episcopos Romanæ Ecclesiæ docentem: extra quam nauiculam, quæ est Ecclesia, non prædicat Christus, sed Satanas seducit, & peruertit. Et Euangelista nullum verbum refert eorū, quæ Dominus tunc docuit; an ut omnes aliquid cogitemus? an quia Iesus eadem semper docebat? an quia illa erant pro eo tantum tempore? Dicitur

Mare cur Tiberiadis appellatur.

Genesareth quid sonet.

Quare Christus nauem conscendit.

In nauiculâ cur Petri dicitur ascendisse.

Quid doceret Christus, quam obrem Euangelista suppressit.

Turbæ quantum Iesum audiendi ardor, ac studium.

Eæ cur irruerent in Iesum.

Stagnum Genesareth quod nomen illud. Plin.

Eius amplitudo, atque amœnitas.

Egesipp.

Cur sedens docebat.

Psal. 103.

Qua ratione idem doctrinam suam signo multitudine piscium confirmavit. Matth. 6.

Psal. 127.

Hoc verbo Christus: Duc in altum, & laxate retia vestra, quid insinauerit.

Discipuli per totam noctem laborantes cur nihil cepissent.

Piscatores Evangelici qui nihil capiunt.

autem quod sedens docebat, maiori voluptate tendens retia verbi Dei ad capturam piscium spiritualium, quam soleant piscatores capiendis piscibus dulciter & iocunde incubere. Cum verò pisces extra mare trahantur ad mortem, Christus homines in peccato mortuos, non nisi ad vitam illis donandam capit, & extra mare magnum, & spatiosum huius seculi constituit.

Ut cessauit autem loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, &c. Post doctrinam venit ad signum, quo illa confirmetur. Et quoniam docturus erat, *Primum querite regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia* (quæ nimirum ad corporis sustentationem pertinent) *adiicientur vobis;* illud hæc historia satis aperte impletum indicat. Docet ergo Dominus, ut prima cura sit animæ, proxima corporis, & felices, si labore manuum tuarum sustentatus fueris. Finitis autem sacris Officijs, vel Concionibus, non sunt querenda vel œnopolia, vel theatra, vel alia loca turpia, sed ad honestum alicuius artis licitæ laborem, ut te, & familiam sustentare valeas.

Dixit autem illi Dominus, *Duc in altum*, ut nauiculam, deduceret intra mare, remotius à littore, vbi esset altitudo, vel profunditas aquarum, in quibus pisces fugientes littora, delitescere solent, ut inde piscaretur cum socijs suis: & reuera Petri & successoris eius munus est regere nauiculam, laxare vero retia, non tantum ipsius, sed & aliorum, quos in partem sollicitudinis vocat: idcirco rectè dixit in singulari, *Duc in altum*, à Petre, & in plurali, ipsi cum alijs, *Laxate retia vestra.* *Et respondens Simon, dixit illi, Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus.* Solet esse nox opportunius piscandi tempus, quam dies; & tamen, Domino fortassis impediente, nihil ceperant, ut illustrius & euidentius appareret miraculum in die patratum, quando spes nulla, aut certè minima capiendorum piscium esse debuisset. Episcopi etiam, & concio-

natores verbi Dei, qui in tenebris versantur, & operibus Spiritu Dei destitutis per noctem significatis, nullos homines intra rete Euangelicum comprehendunt, & nisi nobis adfit Christus, & per nos loquatur, irriti fiunt omnes nostri conatus, & labores, quia *Nisi Dominus adificauerit domum, in vanum laborauerunt qui adificant eam:* vbi verò Christus nobis dignatur adesse, multum fructum apud alios facimus. Hinc videre licet quosdam magnis eloquentiæ viribus, & verborum splendore, doctrinæ ostentatione apud frequentissimum populum, absque villo fructu, præterquam admirationis magno boatu concionantes: rursum alios magna parcitate & simplicitate verborum munitos, sed Spiritu, doctrinaque Dei præditos, maximum & admirabilem fructum apud auditores edentes; non obstante vocis exilitate, linguæ cultæ & politæ ignoratione, atque auditorum paucitate. Nec alia sanè ratio reddi potest, nisi quod illi nocte laborantes nihil piscantur; hi verò in verbo Christi rete laxantes, innumeram piscium multitudinem comprehendunt.

In verbo autem tuo laxabo rete. Non adeò præclare tunc de Christo sentiebat Petrus, ut res potest indicare, ut qui miraculo Dei obstupescens, maiora quam ante ceperit sentire de Iesu; idè ait, *In verbo tuo:* Id est, tamen non credam capturum me pisces, ut tamen tibi obsequar, laxabo rete: idem nos facere debemus, etiam cum non speramus; tamen ut pareamus Domino nostro, agamus quod dicit: Ipse enim qui dicit, faciet: nam qui promittit, potens est & facere. Et ita labor noster non erit inanis in Domino, Sic etiam Naaman Syrus 4. Regum. 5. citra vllam suam spem tentauit remedium ab Helisæo indicatum, & tamen consecutus est sanitatem.

Et cum hoc fecissent, conluserunt piscium multitudinem copiosam. Vide successum operis in verbo Dei facti. Nos ergo omnia in verbo Christi

Psal. 126. Quando multum capiunt.

Quæ causa bonæ illorum piscaturæ.

Petrus cur dixerit: In verbo autem tuo laxabo rete: & quid significet.

Documentum Petri. Rom. 4. 1. Cor. 15.

Christi verbum quam potens, & efficac.

Quare Christus fecerit, ut discipuli caperent multitudinem piscium copiosam.

Ruptiois rete pæ piscium multitudinem mysterium.

Ruptam rete plenum piscibus cur tamen trahatur in terrâ.

Piscatores Evangelici qui nam: eorum rete quando dirumpitur.

Christus quâ gratus, & memor accepti beneficij.

Petri, aliorumque discipulorum in lucro societas atque communio.

faciamus plena fiducia, non enim frustra laborabimus. Tanta verò fuit multitudo piscium, ut vno tractu duas nauiculas impleuerint, & retia præ multitudine rumpere. Ostendit Dominus, quòd ipse poterat facere, ut non caperent pisces, & facere ut caperent, ut sic cogerentur ipsum sequi pauperem voluntate, non necessitate: & nos tales præceptores haberemus, rudes scilicet, ut apparet virtus, non ipsorum, sed Dei. Et iuxta spiritum ostenditur, rete, quod in Christi verbo iacitur, eos capere, qui scindunt ipsum rete, & tamè nauiculæ implentur piscibus: ne scilicet cum facimus aliquid in verbo Domini, offendamur, quòd aliqui derident, & scindunt rete, id est, conatus nostros, & verbi Dei; nam omninò habebunt efficaciam, & plures capiemus, quàm vnquam putauissemus. Aduerte etiam, nimio plures videri pisces, quàm capiuntur, & tamen nihilominus ad terram trahuntur. Nò ergo vllus è nauis, id est, de cœtu Ecclesiæ eijciamus, nam perueniet ad salutem, pondus, quod est in nauiculis, Christus ad terram ducet. Rumpatur etiam rete, dum ex vna parte tantum trahatur; at verò cum ex altera quoque parte trahitur, adducit pisces. Discant igitur prælati, & pastores animarum, ut concordēs sint in fide & Scripturarum sensu, ministerioque legitimo Sacramentorum; alioqui rumpitur rete. Vide etiam quàm non ingratis facias quicquid Christo facis: Petrus enim locat Christo paruo tempore nauem, ut ea pro gratiarum actione dat duas nauiculas piscibus plenas. Certus ergo sis, nihil eorum perire, quæ in nomine Domini feceris.

Et annuerunt socijs qui erant in alia nauis, ut venirent & adiuuarent eos. Ad litteram discite, quàm fidos Petrus haberet socios, qui, imminente periculo, vltimo nutu vocati, ut eum adiuuarent, confestim venerunt. Et videtur isti quatuor ad se inuicem societatem contraxisse, ad æquas portiones piscium capiendas; nam Græ-

cè habetur verbum *κοινωνοι*, hoc est, participes, siue comunicantes. Neque erant in littore, sed longè in mari, non tamen procul à nauicula Petri, ut possent nutibus, vel signis vocari. Iuxta spiritum verò Episcopi habentes amplas dioceses, & pingues redditus, multaque animarum onera, debent opitulatores & operarios habere, qui operas suas in prædicatione, & Sacramentorum administratione quasi adiuuantes præstent; ut habens agrum latum, què solus non potest, vel seminare, vel metere, vel vineam amplam, quam solus nequit putare, vel vindemiare: sed ut isti in partem sollicitudinis, & laboris vocantur, ita etiam in partem fructuum & reddituum, ut habeant, unde honestè viuant, admittendi sunt: deforme enim & portento simile videtur, ut & qui indefesse, & impigre laborat, nihil manducet; sicut & illud, ut qui non laborat, Episcopatum manducet, ut sibi retentis fructibus provisione, ut dicunt, pondus curæ animarum in alios rejiciat. Illi etiam prælati accusandi veniunt, qui ex avaritia & cupiditate, ne cogantur sumptus facere necessarios, sed genio & ventri ut magis indulgeant, viuantque delicatius, non prospiciunt de idoneis ministris & adiutoribus ad Ecclesiam suam rectè regendam necessarijs; vel si caussentur penuriam Sacerdotum, non dant operam seminario iuuentutis instituendæ cõstruendo, quod idoneos ministros possit suppeditare; quemadmodum œcumenica synodus Tridèntina persanctè definiuit. Adiuuant qui sunt in alia nauis: ne Episcopi Episcopis inuideant, nec prædicatores prædicatores, sed adiuuēt se se mutuo: nã aliòqui rete scinditur, neque vna, neque alia nauis implebitur: cõcordia ambas implet.

Quod cum videret Simon Petrus, proci-
dit ad genua Iesu, dicens, Exi à me,
quia homo peccator sum, Domine. Magna hinc Petri describitur humilitas, non tam laudanda à nobis, quàm imitanda: non ut Iesum à nobis abigamus, sed ut iniquitates & peccata

Ex eo quod annuerunt socijs qui erant in alia nauis, quid doceat Episcopi, & Pastores animarum.

Ij sancti piscatores quos damnare Episcopus videtur.

Synod. Tridènt. sess. 23. c. 6. & cap. 18.

Quid quoda-
lij alijs, qui sunt in alia nauis iuuant, & opitulatur.

Quanta Petri Simonis humilitas, inq; Iesum reuerentia.

In Christum quales esse oporteat concionatores exemplo Petri.

Proci dens ad genua Iesu Simon Petrus, quid hoc factò indicauerit.

3. Reg. 17.

Exod. 34.

Quare Petrus dixit: Recede à me, quia homo peccator sum, Domine.

Cur Dominus Petro dixerit, Noli timere.

Ioan. 13.

nostra fateamur: quo enim nos submissius geremus; eo nos maioribus dignabitur donis. Totam ergo huius facti gloriam in Iesum transcribit Petrus noster, se nihil aliud, quàm peccatorem, indignum etiam qui Diuinæ virtutis sit minister, confitetur: & similia Euangelicus concionator facere debet, si quando feliciter succedit opera prædicationis: nam si videret prædicator, quàm multum capiatur voce sua vehente verbum Dei, stuperet, & diceret, hominem se peccatorem esse, alia virtute id actum, non sua: nam hæc etsi humanæ vocis industria, & ministerio peragatur, summa tamen totius laudis vni Christo tribuenda est, cuius auspicijs soluitur ad dicendum lingua, cuius Spiritus afflat dicentis pectus, cuius occulta vis attrahit animos auditorum. Proci dit ergo ad genua Iesu, eum Messiam, & sanctum Dei Filium agnoscens, & præ reuerentia eius præsentia se indignum reputans, quemadmodum illa vidua quæ dixit Helia, *Quid mihi, & tibi, vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememoraretur iniquitates meæ & interficeres filium meum?* Petrus ergo ait, *Exi à me; & propterea meruit audire à Domino; Veni ad me.* Petrus vult sibi abesse Christum, Christus vult sibi adesse Petrum; relinquat ergo Petrus semetipsum, & seipsum absentem à Christo relinquat, & adhæreat Christo. Sed melius Moyses dicebat Exod. 34. *Si inueni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum.* Sed Petrus ob Domini reuerentiam, hoc dixit; reputabat enim secum: Non possum esse tibi honori, & mihi damno, & dedecori erit, defuisse. Hic idem stupor circumdederat socios eius in captura piscium, quare omnium nomine dixit, *Recede à me, quia homo peccator sum, Domine.*

Et ait ad Simonem Iesus, Noli timere: ex hoc iam homines eris capiens. Grata fuit Christo Petri modestia, nec increpat eum, ut fecit in lotione pedum, sed amicè & blandè cõsolatur eum, iubens eum nihil ti-

mere, sed bono animo esse. Addit & magnificam promissionem: *Ex hoc iam homines eris capiens*, non iam implendo nauem piscibus, sed Ecclesiam Euangelicæ doctrinæ professoribus. Et quod ait, *Homines capies*, Græcè dicitur *ζωοποιῶ*, id est, viuos capiens, vel venans; quod de hominibus intelligendum est; insinuatque hoc verbo logè diuersam piscationem hanc futuram: nam pisces viuos prius capiebat ad occidendum, nunc verò homines peccatis mortuos capturus erat ad viuificandum in Christo. Et malè liberos captiuos reddidit, & malè captiuos liberos fecit: liberat enim à peccato, ut subdat iustitiæ. Quod verò Dominus dixit Petro, id ipsum sibi dictum esse, alij tres intellexerunt, ut communis sequela omnium quatuor testatur. Etsi ergo Petrus dixerit, *Recede à me, quia homo peccator sum, Domine*, non possum ad tuos mores viuere: respondit tamen illi Dominus, *Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens*: Id est, non omninò probò hanc tuam humilitatem, illa mihi gratior est, quæ facit ut accedas ad me, quia homo peccator cum sis, non habes ad què accedas, qui te liberare possit à peccatis, præter me. Ego bonum te reddam: homines quo te magis peccatorem agnouerint; hoc ad te confidentius veniet, agnoscentes in te gratiam Dei tam efficacem, & ita mihi eos recipies, vel ego eos per te recipiam. Atque ita Dominus per piscationem piscatur piscatores in discipulos ad alios piscandum. Et nos cum legimus Apostolorum libros, vel epistolas, dicamus eis, ut nos expiscentur Christo, quoniam ad hoc eos Christus elegit piscatores hominum. Nã quibus Christus cruce & morte sua se horridum & inamabilem reddidit, Apostoli sua prædicatione dulcem, amabilem, & cõsecrandum reddiderunt, & maiora quodammodo quàm Christus fecerunt: Illos enim homines ceperunt, quos Christus sua Cruce à se amadavit & abalienauit.

Ut ergo Apostoli reti pisces ad hunc

Quos homines Simo Petrus captus prædicatur, & quomodo.

Rom. 6.

Matth. 4.

Gratior Petri humilitas quæ Domino fuisse illa, quam exhibuit.

Apostoli quæ lè nobis sua prædicatione & epistolis dignum Christum reddiderint.

1. Cor. 1.

traxerunt, ita & ipsi tenaciori reti à Christo tracti sunt, & secuti sunt eum, qui eos per pisces traxit. Ita nos intelligamus, nulla alia ratione posse nos officio Euangelico defungi, vel alios ad Christum trahere, nisi ipsi prius à Christo finamus nos pertrahi: nã nos tanquam esca quæ-

dã alios inuitans erimus Christi per nos alios ad se trahentis, vt ipse sit qui trahat, nos verò organum siue rete in manus eius; vt ita in conuersione animarũ omnis Christo Dño cum Patre, & Spiritu sancto gloria, honos, & imperiũ tribuatur in sempiterna secula. Amen.

Quo modo nos quoque homines caplemus.

TRACTATVS XXV.

IN illa verba Matth. 4. *Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) Et ait illis, Venite post me; & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, &c.*

QVONIAM superiori tractatu duplici ratione cõciliari posse diximus quæ Matthæus & Lucas de vna & eadem vocatione quatuor Apostolorum scripserunt, non est quod hic iterum verba fudamus, in eisdem sine fructu repetendis. Solet Scriptura magnorum alias virorũ vocationes ad munus vel propheticum, vel Apostolicum diligenter describere: ita enim legimus Moyse, Samuelis, Esaiæ, Ieremiæ, Matthæi, & Pauli, & aliorum descriptas, vt hic Petri, Andreæ, Iacobi, & Ioannis. Explicanda sunt ergo iam verba Matthæi: *Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ. Vt superius attigimus, postquam Euangelista descripsit legislatorẽ Christũ, cœpit enarrare populum legem suscepturum: inter suscepturos autem Christi legem aliqui proprius erant secuturi illũ, vt Iosue, Moyses; alij verò remotius, vt alij filij Israël: ita*

Christum proximẽ sequuntur Apostoli, & qui Apostolicam vitam profitẽtur; idẽd meritò præmittitur cõgregatio Apostolorum, de qua ait; *Ambulans Iesus, quærens nempẽ ouem, & drachmam perditam. Et nõ comparantur discipuli otiosa vita, sed ambulando, & in bono proficiẽdo, exẽploq; alijs præluendo: quia non sufficit dicere, Itẽ, sed; venite post me, id est; sectamini vestigia mea. Iuxta mare Galilææ. Morẽ Hebræorum, qui omnem cõgregacionem aquarum mare vocant; quẽ morem secutus est Euangelista vocando mare, quod nos vel stagnum, vel lacum, vel paludẽ vocamus. Et iuxta hoc ambulat Christus: quia summus est piscator pisciuratione præditorum, summus etiam negotiator quærens pretiosas margaritas, & factus sicut nauis institoris de longẽ portans panem suum. Vidit duos fratres. Respectus iste fuit misericordiæ, quo & filios Israël in Aegypto respiciebat, & Pe-*

Quorũ Scriptura vocationes Diutnas solet diligenter describere.

Exod. 3. 1. Reg. 3. & seq. Esa. 1. Ierem. 1. Matth. 9. Act. 9.

Luc. 15. Ibidem. Lacum Tibriadis, mare, Euangelista cur nominet. Qualis, quorumq; pisciũ piscator Iesus. Matth. 13. Prou. 11.

Quo Christº respectu duos fratres vidit Petrum & Andreã mittentes rete in mare. Exod. 3. & seq. Matth. 26. Luc. 17. Psal. 85. Duos cur fratres vocauerit Euangelista, Petrũ, & Andreã. Exod. 3. & seq. Infra 7. & deinceps. Prædicatorũ munus describitur.

Quid Simonis & Petri, quid verò Andreæ nomina significant. 2. Cor. 10.

Petrus, & Andreas quorũ typus.

Ij duo Apostoli quando primum fuerint vocati. Mar. 1.

trum negantem, & peccatricem lacrymantem: de quo respectu ait Dauid: *Respice in me, & miserere mei.* Oculus enim misericordiæ præcedit vocationem; non meritum, aut vocatorum dignitas aliqua. Tanta est enim Apostolatus dignitas, vt sola Dei gratia, & misericordia haberi possit.

Duos autem fratres vocauit, vt, sicut Vetus Testamentum in duobus fratribus, Mose & Aaron, initiũ sumpsit, ita & Nouum in his, qui bini erant mittendi ad prædicandum. Et quia prædicatores amore se mutuo diligere debent: his conuenit fraterno modo gubernare, verbo, & exemplo, vel Verbo & Sacramento: debentq; prædicare geminam Christi naturam, duplicem Domini aduentum, & legem eius, quæ in gemina charitate consistit, pollereque debent prædicatores intellectu & affectu, & vt Simon Andreã, ita ratio præire debet affectum. Et Simo interpretatur, Obediens, Petrus verò, firmus, seu solidus: quia intellectus debet per fidẽ obsequiũ Christo præstare; & in his quæ fide apprehendit, solidus & stabilis permanere. Andreas verò, Virilis interpretatur; quia voluntas fortis, & mascula esse debet ad operandum fortia; & ad patiendum ardua. Fortia enim agere & pati, non amplius Romanum est. Sunt enim hi duo fratres, alter quidem, nempẽ Petrus, typus pastorum ex officio verbum Dei tradentium, & martyrum: Andreas verò typus prædicantium ex delegatione, & eorum, qui sunt à confessionibus peccatorum, qui iuuare debent Episcopos tanquam fratres natu maiores, & officio; non autẽ ferere hæreses, aut illis publicẽ detrahere, aut populum concitare ad rebellionem contra suos maiores. Et quia isti bini, & bini, vt ait Marcus, vocati sunt, constat hanc vocationem distinctã esse ab ea, quæ Ioan. 1. habetur: nam ibi Christus Andreã, Petrum verò Andreas vocauit.

Simonẽ qui vocatur Petrus. Hebrai-

cẽ Cephã dixit, vt habetur Ioan. 1. Græcẽ verò dicitur Petrus ob fidei robur, quem sui confortem fecit & officij, est enim Christi in terris Vicarius. Andreæ verò nomen non mutauit, vt discamus nos omnes in Ecclesia fratres esse, non tamen omnes eiusdem dignitatis, & meriti: sed nemo potest esse in Christi corpore, nisi Petrus, id est, solidus in fide existat, cuius significationẽ hoc nomen, Andreas, continet, id est, virilis & fortis. Et cum *Andreas* Græcẽ per scribatur, corripitur à Poëtis nostri temporis, licet olim Iuuenicus produxerit lib. 1. historię Euangelicæ.

Andreamq; simul sinuosa volumina lini. Mittentes rete in mare; erant enim piscatores. Intellige ad piscandum, quia, vt subdit, erant piscatores: quæuis enim negotiatio, etiam licita & honesta, propter Christum, si opus fuerit, relinquenda est. Nec otiosos vocat ad se Christus, sed laborates, licitoq; artificio vitam sustententes. Et antequam videamur à Christo, omnes rete desiderij nostri in mare huius mundi mittimus, vt ea quæ defunt, piscari valeamus. Sed nihil accipimus, quia insatiabiles sumus, & omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Verum commiseratus Dominus ad se vocat, vt impleat eorum desideria, quemadmodum fecit cum Samaritana, quæ haustrum aquam venerat, quam sua gratia, siue aqua viua impleuit. Ab initio autem prædicationis Euangelicæ Dominus discipulos habere voluit, vt testes & spectatores esse possent integritatis vitæ & doctrinæ suæ: idẽd à baptismo Ioannis aliquos semper habuit, licet non ita familiares, vel potius nondũ dimissis omnibus. Hieronym. super quæstionibus Hebraicis, Porphyrium, vt ignarum tropi Hebræorum, producit, quia accusauerat Euangelistas stultitiæ, vel mendacij, quod ad magnificandum Domini & magistri sui gesta, paruum lacu Genesareth mare appellauerint: cum tamen Genes. 1. Moyses dicat, *Cõgregacionesq; aquarũ appellauit. Ma-*

Simon cur Petrus Græco nominetur. Ioan. 1.

Quare Christus Andreã, sicut Simonẽ fratrem eius non aliter nominauit.

Iuuenic.

Petrus & Andreas ad quod mittebant rete in mare.

Quos vocet ad se Christus.

Homines in quod mare retia mittentes, capiant nihil. Ioan. 4.

Ibidem.

Quid quod initio prædicationis suæ sibi discipulos Christus asciuit.

B. Hieronym. tom. 3.

Intqua Iuliani apostatae criminatio atque maligna Euangelistarum. Gen. 1.

Eiusdem ac Porphyrij, piftores tantum ad apostolorum, nō autem sapiētes vocante, de Christo calumnia cōfutatur.

I. ratio, cur Christustales elegerit, non homines autem doctos & eloquentes. 1. Cor. 1. & seq.

Infra 2.

Secunda ratio. 1. Cor. 1.

B. Hierony. in .c. 4. Mattha. tom. 9. in princ. Humanæ sapientie, aut eloquentie præsidij nō eget veritas Dei dupliciter.

ria, & lacus Asphaltidis mare mortuum ab eodem Moyse appelletur.

Et ait illis, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Obijciūt Christo Porphyrius & Iulianus Imperator, quod quasi astutus non ascierit ad Apostolatū, & confortiū suum, homines qui ingenio & sapientia præstarent, & qui faciliē eius fraudes, dolos, ac simulationes possent detegere, sed studiosē simplices, idiotas, ignorantes, & quibus facile posset verba dare, eisq; quoties vellet, imponere, & illudere, ad se vocauisse. Istis impostores illi, atque blasphemii argumentis, putāt se aliquid de magnitudine Christi detraxisse: cū tamen hac via eius diuinitas, & maiestas declaretur maxime. Apertē enim fatemur, noluisse Christum vocare Platones, Aristoteles, Demosthenes, Cicerones, Cæsares & Alexandros, atque alios similes eloquentia, & potestate præstantes viros. Hoc enim in primis factum est, ne si per viros sapientia & eloquentia præditos Euāgelium esset prædicatum, Crux Christi euacuaretur. Verbū enim Crucis peruentibus quidem stultitia est; non enim eius virtus trahēs homines appareret, sed eloquentiæ, & sapientiæ prædicantium gloria, & victoria adscripta esset. Vnde Paulus ait, Sermo meus & prædicatio mea non in persuasione humana sapientie verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Deinde hoc factum est, vt non gloriatur omnis caro in cōspectu eius, neque Apostoli putarēt se propter sapientiam suam electos, vel Euāgelij profectus humanis viribus, aut mundi præsidij tribueretur. Vnde Hieronymus vno verbo rem explicans, ait: Illiterati mittuntur ad prædicandum, ne fides creditum, non virtute Dei, sed eloquentia atque doctrina fieri putaretur. Hæc ille. Veritas Dei quia firma est, deinde quia diuina virtute probè munita, non eget mundanæ sapientie, vel potentie subsidio: falsa verò ac mendax, quia per se subsistere nequit,

multo opus habet artificio, humanaque industria, vt defendatur. Ad hæc, ne iudicaretur Christus personarum acceptor, si diuites & sapientes assumpsisset, & non pauperes & ignaros. Vt omittam, quod expeditiores erant pauperes ad Christi sequelam quàm diuites: honores enim & diuitiæ, impedimēta potiùs sunt sequelæ Christi, quàm adiumenta, quas Christus vocat spinas, & Paulus stercora. Neq; conueniēter à diuitijs & sapientia huius seculi auocaretur homines, in quo summa est Euāgelij, per eos, qui opibus, & eiusmodi scientijs mundanis florent.

Deinde respondemus Porphyrio & Iuliano: Si Apostoli in sua ruditate & simplicitate permāssissent, postquam euocati sunt, colorem aliquē haberet, & locū, quod illi obijciūt. Verū Christus Dominus illos idiotas, illos piscatores (quorum munus siue exercitium potiùs fortuna, quàm arte, vel ingenio nititur, sapientissimos reddidit) & eloquentissimos. Ita enim Dominus dixit, Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Et iterum, Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Imò, vt ait B. Lucas, Loquebatur varijs linguis magna Dei: & Paulus: Sapientiam loquimur inter perfectos. Audi quam Sapientiam loquatur rudis vnus ex eis piscator: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: & quæ sequuntur; quod si altius intonasset, vt noster dixit Hieronymus, mūdus nequaquā capere potuisset. Isti ergo idiotæ philosophos stultos, eloquentes mutos, diuites pauperes, & potētes humiles reddiderunt, & vniuersum terrarum orbem sub iugū fidei miserunt, falsum cultum de mundo sustulerunt, legem Moyfi abrogarunt, sectas Philosophorū extinxerunt, oraculis demū deorum silentium imposuerunt, reclamantibus

Tertia ratio. Act. 10. & alibi passim.

Quarta.

Philip. 3.

Alterca illorū calumnie cōfutatio.

Luc. 21.

Matth. 10. Discipulorū Christi sapientia, & eloquentia diuina. Act. 2.

1. Cor. 2.

Ioan. 1.

D. Hierony.

Eorūdem vis & potentia.

Pharisæis

Moses quā elegans Apostolorum ty pus. Exod. 3. Infra 4. & seq. Infra 7.

Ibidem.

Num. 21. Ioan. 3.

Apostolorū Christi victoria, & triumphus.

2. Cor. 10.

Esai. 11. Quid illud Esaiæ: & percutiet terrā virga oris sui.

Act. 17.

Pharisæis & Sacerdotibus, Cæsare, & Regibus contradicentibus, sensu & carne tantæ puritati legis Euāgelicæ renitente atq; obsistēte; quo gloriosior redderetur Christi, & veritatis Euāgelicæ, quam piscatores prædicarunt, triumphus. Hoc autē pulchrè adumbratum fuit in Mose pastore, & balbo, misso à Deo ad educendum populum Israël de terra Aegypti, cui, ne quis non crederet, vel illi repugnaret, virgam dedit in manu, qua signa ederet, in testimonium missionis suæ à Deo. Cum ergo coram Pharaone proiectam virgam in terram, in serpentem cōuertisset, sapientes Aegypti ope dæmonum adiuti & incantationibus proiecerunt & ipsi virgas, quæ in serpētes mutatae sunt: cæterum serpens Moyfis serpentes incātatorum deuorauit: ad eum modum cœtus Apostolorum omni eloquentia, & sapientia seculi destitutus, missus est à Christo ad educendum populū Dei de vera peccati, & diaboli captiuitate, adiuncta illis virga serpentis in Cruce exaltati, quem apud Reges & Principes, & sapientes huius seculi intrepidè prædicabant, & se ab ipso destinatos in hoc munus asserebāt. Sed cū cœpissent se opponere Philosophi, Cæsares, Rhetores, & vniuersæ vires humanæ, fecissentq; & ipsi serpentes, vt rationibus & argumentis Euāgelicam veritatē euertere aut obscurare niterētur: virtus tamen serpentis Apostolorum, & sapientie per illos prædicatæ, deuorauit omnes sectas Philosophorum, ora dæmonum per statuas oracula fundentium obthurauit, omnemq; altitudinem extollentem se aduersus scientiam Christi destruxit, vt illis ipsis inuitis ac repugnantibus sapientia serpētis nostri præualuerit. Vnde per Esaiam Dominus dixit de Messia: Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium: hoc est, lingua Apostolica, quasi virga Dei percutiet homines terrenos, & impium hominē in illis delitescētē, spiritu labiorum suorum interficiet. Ecce venit Pau-

lus Athenas factus serpens Christi, & sapientia Crucis eius præditus, cœperunt illi contradicere, Quid vult seminiverbium hic, dicere? Alij verò, Nouorum dæmoniorum videtur annuntiator esse. Et tamen Paulus deuorauit serpentes eorum. Cōuertit enim Dionysium Areopagitam, præstatissimum philosophum cum nonnullis alijs. Petro Romæ prædicanti occurrit Simō Magus suis imposturis ciuitatem dementans: sed ille à Petro deuoratus est, & ex aëre, in quem volare intēdebat, in terram præcipitatus, & populus ad fidem Christi conuersus. B. Catherina nam sapientia Christi munita, quinquaginta sapientes omnium disciplinarum ac scientiarum opibus instructi, vt à Christiana confessione dimouerent, contenderunt. Certauit sapientia humana cum sapientia diuina: sed à quo stetit victoria? Vide Moyfi serpentem deuorasse magorum serpētes: vna puella quinquaginta illos sapientes vno congressu deuorauit, atque Christo lucrificavit, eosque in fidei Christianæ veritate adē persuasos & constantes effecit, vt pro illa mortem, martyriumq; sustinere non dubitauerint. Atque ita vidēs perfectum esse illud dictum Prophetæ: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo; Et, Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

Tertiò respondemus, Christum nō tantum voluisse idiotas, & ignaros, sed etiam doctrina, & nobilitate conspicuos: tū ne videretur reprobare sapientiam, & nobilitatem: nam pusillum & magnum, sapientē & idiotam ipse fecit, & equaliter est ei cura de omnibus: nec odit sapientiam, sed superbiam: tū ne simplices Christum secuti, viderentur in sequendo seducti. Quanquā & ex hoc faciliē intelligi possit illos nō deceptos, quia per illos ad Christum conuersi sunt sapientissimi, & eloquentissimi, magnique in hoc seculo habiti. Vnde Christus Gamalielē, Paulum, Nathanaelē, do-

Pauli virgā & Petri quos deuorauit serpentes. Ibidem.

B. Catherina virginis, & martyris. Inuicta sapientia, & eloquentia.

Esai. 7.

Esai. 29. & 1. Cor. 1. Prou. 21.

Iustant apostata, & Porphyrij obtratorum terria confutatio.

Sap. 6. Quare Christus etiam sapientes, nobiles ac diuites elegerit ad Apostolatū. Qui nam illi fuerint sapientes.

Matth. 27. Ioan. 1. Act. 18.

ctissimos

Quos Apo-
stoli mundi sa-
pientes ad
Christum per-
traxerint.

Diuites quos
Christus ele-
git.
Ioan. 3.
Luc. 23.
Ioan. 11.
1. Cor. 1.
Cur paucos
sapientes, no-
biles & pote-
tes Christus
vocauit.

Euangelici
piscatoresq;
debeant pi-
scari.

2. Cor. 12.
Act. 20.

Ij in quibus
significati.

Ierem. 16.

Piscatorum
ars, & officiu
Euangelico-
rum.

Homines ab
eis piscandi,
quales pisces.
Psal. 103.

etissimos viros ad se vocauit, Apo-
lo etiam Alexandrinum, virum, qui
potens erat in Scripturis, & paulo
post per Apostolos, & Apostolicos
viros ad se asciuit Dionysium, Cle-
mentem Romanum, Iustinum Mar-
tyrem, Cyprianum, Arnobium, La-
stantium, atque alios omni doctri-
nae genere, & eloquentiae refertis-
simos. Ex diuitibus vero, assumpsit
sibi Iosephum, Nicodemum, Laza-
rum, atque alios, de quibus Paulus;
*Videte vocationem vestram, fratres, quia
non multi sapientes secundum carnem,
non multi potentes, non multi nobiles,
vel potentes, sed paucos;* quoniam hu-
iusmodi homines vel sapientia, vel
nobilitate, vel diuitijs praestantes
pauci sunt. Et inter hos paucissimi
sunt qui Christum sequantur, quia
diuitijs, & nobilitate, vel sapientia
venire ad Christum suo vitio impe-
diuntur.

Dixit ergo Dominus: *Venite post
me, & faciam vos fieri piscatores,* non
facultatum, non honorum, aut au-
ri, sed hominum. Animas enim pi-
scari debent, non temporalia. Vn-
de egregius ille piscator dicebat: *Non
quero vestra; sed vos.* Et in alio loco;
*Argentum & aurum, aut vestem nullius
concupiui.* Venite ergo, sequimini
me: discetis a me artem longè me-
liorem, quam a patre vestro didici-
stis, & quam vos didicisse nunquam
pœnitebit. De his Euangelicis pi-
scatoribus praedixerat Dominus per
Ieremiam: *Ecce ego mittam piscatores
multos, dicit Dominus, & piscabuntur
eos.* Piscatorum secularium est omnes
partes, flexus, & reflexus fluminum,
lacuum, & marium exploratos ha-
bere, caelum diligenter obseruare,
frigus horridum perferre, magna pe-
ricula adire, totas noctes, vbi alij fo-
mno vacant, operari, & algere, tem-
pora apta piscationi non praetermit-
tere. Similia ferè obseruare debent,
qui Apostolico munere defungun-
tur: quod totum in piscandis homi-
nibus positum esse instruimur. Sūt
enim omnes filij Adæ peccatores
tanquam pisces natantes in hoc ma-
ri magno, & spatiofo manibus; cu-

ius aquae, hoc est, delectationes, pul-
chræ apparent, reuera tamen amaræ
sunt atque fluxæ, dominioq; Lunæ
subiectæ, vt nunc adsint, nunc ab-
sint. Suntq; isti pisces sine calore
charitatis, sine attractione Spiritus
sancti, muti sine voce diuinæ laudis,
manibus atque pedibus bonorum
operum, atque affectuum destituti;
mutuoq; se deuorantes, iuxta illud
Prophetæ: *Manassen Ephraim deuora-
bit, & Ephraim Manasses:* vermibus at-
que alijs vilissimis cibus alti atque
educati. Hos autem pisces diabolus
cum suis ministris retibus creatura-
rum, quæ præter modum diliguntur,
escaq; delectationis hamum mortis
æternæ tegente piscatus est, vt re-
ponantur in stagno ignis & sulphu-
ris, & ibi à Behemoth deuorentur.
Sed Christus summus piscandi arti-
fex de cælo venit, & primò quidem
Apostolos piscatus est, atque ex pi-
scibus, aliorum piscatores reddidit,
qui reti, esca & hamo, id est, ipso
Christo Deo & homine, ad scatur-
ram niterentur. Rete Humanitas,
tot habens nra, quot hu-
manitas facultates naturæ, & nodos
gratiæ, præsertim vnionis hyposta-
ticæ. Huius retis ima pars sub aquas
descendens, corpus est, plagis, quas
pro nobis sustinuit, vulneratum: su-
perior verò eius pars, anima est om-
ni gratia, & veritate referta. Chri-
stus enim initio quidem vt compli-
catum rete, paruus videbatur; dein-
de verò vt extensum atque explica-
tum, & in mare missum, cū primò
baptizatus est à Ioanne; posthæc cū
baptizatus est in sanguine suo in Cru-
ce, cuius illa est vox: *Ego si exaltatus
fuerò à terra, omnia trahã ad me ipsum,*
magnus & amplus apparuit. Et An-
geli, & Sãcti ad littus, occupati sunt:
dū enim Euangeliũ explicat, & my-
steria Christi populis enarrant, quid
aliud faciunt, nisi laxant retia in captu-
ram, & rete plenu piscibus trahunt?
Esca autem, qua pisces inuitantur,
ipse idem est, qui se panem viuum
de cælo descendente vocat; sub
ea enim specie in Eucharistia deli-
tescit: in Cruce autem vermis est,

Horum pi-
scium inge-
nium.

Esa. 9.

Hos qui pi-
sces demon
piscetur.

Quo reti
Christus A-
postolos at-
que alios ho-
mines, ita quæ
pisces, pesca-
tus sit.

Retis descort-
ptio, signifi-
catioq; pere-
legans, & con-
cinnæ.

Matth. 3.

Ioann. 12.
Laxant retia
in capturam
qui mysticè.

Esca hulus
retis quæ nã
illa.
Supra 6.

Hamus verò
quis.

quo

Psal. 21.
Duplex Chri-
stipiscationis
finis.

Ephes. 2.
Rom. 8.
Gal. 4.
Ioan. 3.
Psal. 148.

Suber. retis
illius, & plu-
bum.

Piscator Euã-
gelicis quid
minime cura
re debeat.

Rete Euã-
gelicis pisces
qui effugiat,
qui verò dir-
rumpant ac
lacerent.

Piscatores q;
ad dexteram
nauigij rete
iacientes.

Ioan. 1.

quo libenter vescuntur pisces: va-
de dixit: *Ego sum vermis, & non homo.*
Hamus autem: esca rectus diuinitas
est: atque hoc est reuera annulo au-
reò piscari; quod in alio sensu di-
cebat Augustus Imperator: hamus
enim multo est pretiosior quàm pi-
scis. Finis autem piscationis, est du-
plex: alter quidem, vt, relicta vita
sensibili, & rationis experti, diui-
nam & intelligentia præditam asse-
quamur, & in huius vitæ, quam cõ-
sequimur, signum in aquis baptiza-
ti, ex filijs iræ in filios adoptionis
renascimur: alter verò est, educi de
aquis falsis maris, & reponi in aquis
dulcibus, quæ super cælos sunt, id
est, in summis delicijs cælestis glo-
riæ cum Angelis, ad felicissimam ac
sempiternam vitam perfruendam.
Suber in hac piscatione, spes est, di-
uinæ bonitati, & Christi meritis ni-
tens, quæ in omnibus tribulationi-
bus eminere debet: plumbum verò
rete deprimens, comminatio gehẽ-
næ, & metus æternorum supplicio-
rum existit. Vt autem piscator iacit
quidem rete, ignarus quem piscem
sit capturus; ita minister Verbi Dei
non sit anxius, quibus proficere de-
beat, hanc Deo relinquat curam,
quod ad se attinet, prædicationis
rete tendat, hamos iaciat: vt autem
piscis capi nequit, nisi ipse escam
propositam capiat ac deuoret: ita
se nemo putet trahendum ad Chri-
stum, nisi libero suo arbitrio assen-
tiatur, & trahi se sinat. Rete autem
fugiunt minuti pisces, hoc est, timi-
di & pusillanimes, qui in lege à bel-
lo arcentur: grandes verò pisces, &
tumidi rete rumpunt, quo euadant
ipsi, & alijs inferioribus, qua elaban-
tur, viam aperiunt: isti sunt superbi,
atque Hæretici, qui populos sedu-
ctos post se trahunt, & verbum Dei
aliter quàm Spiritus sanctus voluit,
interpretantes (quod ad se attinet)
dirumpunt rete, atque proscindunt.
Omnes ergo, qui verbo, vel exem-
plo ad Christum trahunt, Christi
sunt piscatores, ad dexteram nauigij
rete iacentes: atque ita Christus
per Ioannem, piscatus est Andream,

& per se, & per Ioannem & Andream,
Simonem Petram fratrem eius, &
per Philippum Nathanaëlem, & per
Bernardum septem eius fratres ad
religionem illius exemplo pertra-
xit: & quemadmodum S. Stepha-
nus peculiarem gloriam, quam au-
reolam Theologi vocant, de con-
uersione B. Pauli habet, ita B. An-
dreas de vocatione Petri, qui etiam
cum Philippo Gentiles ad Iesum ad-
duxit, vt habetur Ioan. 12. com-
posuit, & Ioanes, sacri rete Euange-
lij, quousque nunc animas Christo
piscatur, Petrus verò & Andreas,
quia etiam in genere mortis Chri-
stum sunt secuti, verbo, & cruce ma-
ximè alios piscati sunt. Contra au-
tem trahens suo exemplo ac suasu
ad malum, piscator est diaboli ad si-
nistram rete iaciens, qui esca gulæ
primos parentes, & panem abscondi-
to voluptatis carni, sensuiq; vacan-
tes ad malum piscatus est. Hæc au-
tem mihi dicta sunt ad explicandum
illud verbum, *Faciam vos fieri pesca-
tores hominum.*

Sequitur: *At illi continuo, relictis re-
tibus, secuti sunt eum.* Improperat no-
bis Iulianus Imperator apostata, &
isti vt stupidi & simplices nihil mi-
nus cogitantes, secuti sunt eum; cū
tamè dicat Spiritus sanctus; *Qui cre-
dit cito, leuis corde est:* & Apostolus
Ioanes: *Probate spiritus si ex Deo sint.*
Verum huic stultæ obiectioni re-
spondet Hieronymus, mirum non
esse, si ad vocem plenã virtutis Spi-
ritus sancti intus allicientis, atq;
trahentis secuti sint. Fingitur Hercules
Gallicus magna vi eloquentiæ præ-
ditus, à lingua sua ad aures vsq;
audientium protensas fecisse catenu-
las quasdam, quibus auditorum cor-
da demulcèdo alligaret, & ad se tra-
heret. Vt interim silentio omitram
quæ de Amphione, & Orpheo poë-
tæ commenti sunt. Sed quid hæc
sunt, si Christo Domino cõferatur?
Neq; enim comparari potest men-
dacium cū veritate, aut creatura cū
Creatore. Deus enim cor hominum
habet in manu sua, & quo cunq;
vo-
luerit, illud vertit, & in momento ad

Act. 7.

Ioan. 12.

Qui nam ve-
rò Diaboli
piscatores ad
sinistram re-
te iacentes.

Petrum & An-
dream nõ te-
merè aut stul-
te, ad primã
Iesu vocem,
eum fuisse se-
cutos, cõtra
Iulianum a-
postatam.
Ecclesiasti-
ci 19.

1. Ioann. 4.
B. Hierony-
in caput 9.
Matth.

Diuinæ voca-
tionis vis, &
potestas.

quem

Vnde illi Apostoli fuerint adducti, Iesum ut continuo relictis retibus sequerentur.

Matth. 19.

Illos Iesum minime ignorasse vocantem.

Ioan. 1.

Infra 2.

Petri & Andree obedientia magna cum simplicitate coniuncta.

Matth. 19. & Luc. 22.

Iidem Apostoli etiam Iesum se vocante pe-

quem velit affectum flectere valet. Ita enim ad timorem excitauit, quando eiecit vendentes & ementes de templo, Ioann. 2. & ad clementiam, ut cor Assueri erga Esther, Esther 15. & Exod. 2. filiam Pharaonis ut seruariet Moysen, ad misericordiam inflexit, & ad odium, ut aduersarios Salomonis. 3. Reg. 11. ita hic mouere potuit Apostolorum voluntatem ad desiderium prestandi obedientiam verbo Christi, & eorum iudicium inclinare, quo illis esset persuasum Christo obsequi, longe optimum esse. Non sunt secuti ob premium aliquod propositum, quia. c. 19. dixerunt in Petri persona: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* Nec etiam Christus alijs proposuit, quia affectus consanguinitatis iuuabat ad exemplum: non etiam ob quiete, quia labor est homines piscari, quamquam cum delectatione coniunctus. Neque verum est, eos omnino ignorasse quis esset Christus qui vocabat, quia Ioanem Baptistam audierant dicentem; *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & Andreas iam nouerat eum familiariter, & per eum Petrus; Viderant etiam signum in Cana Galilaeae, & in captura piscium praesenti, & turbas videbant in eum irruentes, & sic vocatem, esse Deum, vel Messiam, vel Prophetam credebant, & ideo sequi cogebantur, vel ob miracula, vel ob internum tractum. Intus ergo inspirati intellexerunt, & crediderunt Christum posse se erudire, & illum solum viam nosse, & valentem in ea descendere, dareque vires & victui necessaria, quia viderant signa eius. Vel licet non intelligerent verba Christi, sicut nec se praedicatos capiebant, nec se in duodecim sedibus, non dixerunt, Prospiciamus prius rei familiari: non rogant quem finem esset habitura haec vocatio, & vnde viuendum, nec sua ipsorum vilitatem, & tarditatem expendunt; ut intelligas, quanta sit virtus Christi vocantis, & fidei energia in his qui Christum sequuntur. Sed et si demus, omnino Dominum igno-*

tum fuisse Apostolis: non propterea tamen reprehensibilis redditur eorum sequela. Si enim magnes abditam quadam vi, quaeque sub aspectum non cadit, assimilat sibi ferrum, & trahit ad se, succinum vero paleas, & sol vapores in altum eleuat: quid mirum, si is, qui finxit singillatim corda hominum, vim habeat illa ad se inclinandi? Certum ceterum hoc scribitur a multis habere ingenium, ut cum esuriat, nec habeat in promptu quod edat, suauissimum quaedam odorem ex se spiret, ad quem pisces qui percipiunt, certatim accurrunt, eius suauitate allecti: vnde ceterum suauitate prospicit eos deuorando. Similem odorem ex se emittit fertur panthera, leonini ferme generis animal, ad quam bene olentem bestiae accurrunt. Ad hunc modum Christus vim habet humana corda ad se trahendi, in quibus est imago, & similitudo Dei. Ut enim verbum hominis quasi vehiculum quoddam Spiritum dicentis ad auditorem defert; ita verbum Christi Spiritum eius in corda auditorum adducit. Qui quantum possit, recte docet aduentus eius in die Pentecostes ad corda Apostolorum, quos ex meticulous fortissimos, ex rudibus sapientissimos, ex Galilaeis eloquentissimos vno momento reddidit. Ut vera sit illa sententia: *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia.* Non est ergo leuitatandum, quod Apostoli vocati confestim secuti sint Christum: quid enim est aliud sequi Christum, quam sequi summum bonum quod omnia appetunt, & quod totus mundus paullo post secutus est, & ab initio sancti omnes desiderijs & votis, antequam veniret, profecuti sunt? Et qui propterea de caelo in terram descendit, ut nos insequeretur, nostrisque calamitatibus ac morbis prospiceret, imo & in infernum usque, ut inde nos erueret, & se ipsum nobis tot modis benigne donaret, ut tantis beneficijs obruti, sequamur eum, ut filij parentem, ut discipuli magistrum, ut oves pastorem; ut milites Imperatorem praeeuntem, ut serui bonum

nitus ignorasset, cur tamen minime reprehendendi, quod cum secuti sint.

Magnetis quanta vis. Psal. 32. Ceterum ingenium, & natura.

Panthera tunc proprium.

Quam vim Christus habeat trahendi ad se hominum voluntates.

Eiusdem efficacia in Apostolis. Act. 2.

Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia.

Quid sequi Christum.

Christum quem sequi debemus.

dominum,

Ioann. 8. & 9. Supra. 6. Infra. 14.

Quam vorax animarum Christus: idem quam bonus piscator. Matth. 25. Luc. 8.

Quid amplius Nouos Testamentum, quam Veteri. Petrus, Andreas, Iacobus, & Ioannes quas denotent virtutes.

Quid quod Petrus & Andreas retia laxantes inducuntur, Iacobus vero & Ioannes retia rescipientes.

Iacobus quoque & Ioannes a Christo vocati, cur statim relictis retibus secuti sint eum. Rom. 4. Baruch. 3. Eccli. 5.

Matth. 8.

3. Reg. 19.

dominum, ut captiui redemptorem, denique ut amati, & beneficijs cumulati, amatorem. Recte ergo dixit: *venite post me*, qui sum lux mundi, panis vitae, via & veritas, & vita, qui dux sum viae, & socius, & comes in ea iocundus, & protector, & denique omnino bonum.

Et procedens inde, vidit alios duos fratres, &c. Vorax est animarum Christus, & omni habenti dabitur, & ab utroque dabit: nouit enim loca piscium, & quare ratione sint delinendi, & piscandi. Et quia praestantior est status Noui Testamenti, quam Veteris; ideo a duobus fratrum binarijs incipit, quasi a duobus ouilibus Gentium, & Iudaeorum. Et in Petro prudentia, in Andrea iustitia, in Iacobo fortitudo, & in Ioanne temperantia designatur. Qui autem his virtutibus ornantur, apti sunt ad Christum, & ad Apostolatam: & quatuor Apostoli pro quatuor partibus mundi praedicatione Euangelica imbuendis conuenienter vocati sunt.

Perpende, Petro cum Andrea fratre tribui proiectionem retis in mare, quod ipsi post Christum Euangelium annuntiare coeperint. Ioanni cum Iacobo, retis restitutionem, quod Ioannes scripto a se Euangelio labefactam puritatem Euangelij per haereticos recuperauerit. Et prius fuit, rete iaci in mare mundi, & postea a malorum piscium improbitate ruptum fuit, & necessarij alij fuerunt, qui illud resarcirent.

Illi autem statim, relictis retibus, & patre, secuti sunt eum. Quod statim sint secuti, prudenter factum est: nam obedientiam praestiterunt ei, qui vocat ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt, & stellae vocatae dixerunt, Adsumus: & scriptum est: *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* Et vocato a Christo, & procrastinanti patris sepe liendi gratia, dixit: *sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos: & Helias ab Helia vocato, & volenti suos videre, inquit Helias; Quod meum erat, feci tibi.* Cuius verbi hic est sen-

sus: Si remoraberis, tua culpa moraberis, & non mea. Cum ergo exteriorius vocamur, nulla est cunctatio, aut mora adhibenda. Vocatio autem interior, quoniam difficilius cognoscitur, neque modum, tempusve determinat, de facultatibus suis dispensandis tempus permittit: quemadmodum ingredientibus Religionem accidit: quanquam si sit animae periculum, praestat perdere bona sua, quia Christus habet vnde alar suos. Vnde Gregorius quosdam seruari non posse nisi in vita monastica, & relictis omnibus bonis suis tradit. Haec sunt enim verba ad Mauritium Imperatorem: *Multi sunt, qui possunt Religiosam vitam etiam cum seculari habitu ducere. Et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deum nullatenus possunt.* Sic ille contra Mauricum, qui legem tulerat, ne quis militiae Sacramento adstrictus in monasterium reciperetur. Ideo cum quis perfectioris vitae propositum concipit, tametsi exterior vocatio non adfit, parentes tamen, & omnia relinquere debet. Et quamquam sit suorum arcta paupertas, & patris prohibitio, non arctatur in seculo permanere: nam contra charitatem esset, & maius bonum. Neque pater in illa prohibitione vel praeepto est Vicarius Dei; *Non vos, inquit, me elegistis, sed ego elegi vos:* secus si esset extrema necessitas, quia tunc etiam egredi de Religione ad alendos parentes liceret ad tempus: quae tamen necessitas in Zebedaeo patre non erat, etiam si filij ex charitate illi succurrerent, & pauper esset, cum resciceret retia. Quare Marci. 1. vbi haec eadem historia narratur, dicitur: *Relicto patre cum mercenarijs secuti sunt eum:* exemplum ergo posuit in liberis a censu liberis, affectu tamen habendi, & subiectione parentum impeditis. Quia vero neque Ioannis primo, neque Lucae quinto, sed hic tantum Matt. quarto dicuntur vocati Apostoli; reliquum est, ut hinc tantum sint secuti Iesum, & quod ea, quae prioribus locis dicta sunt, haec quae in hoc loco habentur, praecesserint.

Quid illud Helias ad Heliam suum primu videre cupientem? Quod meum erat, feci tibi, &c.

Vocatio Dei interior quam tenus differenda. Greg. li. 2. Regist. cap. 100. siue epist. 61. 10 mo. 2. Multi nisi in Religione saluari nequeunt, teste Gregorio.

Ioann. 13.

1. Reg. 19.

Filios Zebedæi, relictis retibus, & patre, simul quoque omnia reliquissent. *Caietan. & Claudius Guillardus Matt. 19.*

Petrum item cum omnia, Christum sequendo, reliquit, nisi sibi retinuisse. *Matth. 8.*

Petrus & Andreas quos ceperant pisces, Iesum sequendo, quibus reliquerunt.

Quod verò quidam ponderant, relictis retibus & patre, & non dixisse, relictis omnibus, friuolum est, & falsum: nam Petrus relictis retibus dixit: *Eccē nos reliquimus omnia.* Et quod hinc dicitur, *Relictis retibus & patre*, Lucas idem factum narrans, *Et subductis*, inquit, *ad terram nauibus, & relictis omnibus secuti sunt eum.* Vbi non tantum obedientia, sed etiā abdicatio proprietatis rerū significatur. Quod verò Petrus haberet domum, & nauim, falsum est: quia vtrūque simul cum retibus dimisit: et si quando postea dicitur introiisse in domum Simonis, non eam intelligit, quam tunc possideret: quemadmodum Religiosi qui mundo renūntiarunt, domos suas vocant parentum suorum, quas reliquerunt.

Quid autem factū sit de piscibus captis, facile est respondere. Aut enim vediti sunt, & dati pauperibus; vel ne eos hæc occupatio detineret, eos reliquerunt, ut qui remanēt in seculo, gauderent ex discessu Apostolorum, aut saltem non tanto perē contristarentur. Atque hæc de Petro & Andrea; nam filij Zebedæi patri suo qui aderat, tanquam filijfamiliās reliquerunt. Relinquant ergo prædicatores omnia seculi impe-

dimenta, quo liberius & expeditius, & cum maiori fructu euangelizare valeant. Relinquant & Religiosi affectum carnis, quem ad suos gerunt; & rete desiderij, quo temporalibus & mundi bonis antea inhiabant: Sūt enim permulti in Religione, qui adhuc mittunt rete in mare, hoc est, aut concupiscunt bona huius mundi, & corde reuertuntur in Ægyptū. Sunt qui reficiunt, vel lauant retia, ut maiores dignitates ambiāt in Religione, quā in seculo potuissent, aut debuissent ambire. Atque isti reuera sua non deseruerunt, nisi ut maiora piscarentur, & seculo non renūntiarunt, sed locum seculi commutarunt. Sed isti dum temporalia piscantur, ignorant miseri, quod præda & captura fiant dæmonis, à quo captiui tenentur ad suam voluntatem, nisi resipiscant, vereque atque ex animo mundo, atque eius opibus & honoribus renuntient: crucem verò Christi complectantur, ad æternāque illa atque cœlestia bona reti forti desideriorum, bonorumque operū expiscanda suspirent, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto perpetuo viuunt & regna in secula seculorum. Amen.

Piscatores Euāgelici & religiosi quomunere suo satisfaciunt, quid debent relinquere.

Religiosi qui mali piscatores.

Quid assequantur miserī.

TRACTATUS XXVI.

In illa verba Matth. 8. *Videns autem Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Et accedens vnus Scriba, ait illi, Magister, sequar te quocumque ieris: & dicit ei Iesus, Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidus, &c. Et idem habetur Luc. 9.*

Ordinis historici ratio.

IN PRIMIS quod attinet ad ordinem historię, aduertendum est, Marcum

post enarratam vocationem quatuor discipulorum, subiicisse, Christum cum eis ingressum Capharnaum, ibi

que

Liber. 6.

Trinam, Iesum sequivo lentum diuersa conditio.

Iosu. 24. & sequenti.

De quibus turbis circum Iesum existentibus non sit hie sermo Matth. 4.

que statim Sabbatis docuisse in Synagoga, atque in ea curasse dæmoniacum: quod & Lucas capite quarto initio prædicationis fecisse recenset: ex Synagoga verò egressus, statim in domum Simonis ingressus est, vbi focrum eius febricitantem à febris curauit. Cum autem à turbis signa eius vidētibus operimeretur; tunc iussit discipulos ire trans fretum, & euenerunt quæ narrāntur hoc loco à beato Matthæo & Luca de tribus volentibus sequi Christum: cum verò superiora ad miracula spectent, quatenus ab historia discernuntur, propterea illa loco suo exponenda seruantur: nam reuera ipsa operatio miraculorum historię pars est, & quædam pauca-fructa historię cum illis coherentia, ut plenius explicentur, studiose omittimus; nam librum integrum miraculis assignabimus. Ut de re loquamur, sunt hic tres, qui Dominum sequi volebant, nam et si Matthæus duos tantum recēseat, Lucas tamen tertium addidit, horum autem nemo à Domino Iesu repellitur, duo tamen plusquam vel lent, etiam retinentur; primus verò, qui neque repulsus est, neque retentus, nescitur an sit secutus Dominum, certè videtur non secutus. Hæc autem tam variè Iesus fecit, cuique talenta dispensans; vel quia de te gere voluit voluntatem sequi se velle dicentium; vel ut etiam intelligerent, qua se conditione essent secuturi, ne deceptos se vniquam verè dicere possent. Ad eum modum Iosue cum fœdus inter Deum, & homines ferire vellet, & difficultates populo proposuit, & quæ esset Deus ultor futurus, si illi se addixissent idolis, & fœdus irritum reddidissent. Sed iam ad textus explicationem accedamus.

Videns Iesus turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Non loquitur de turbis quæ conuenerant ad eum in Capharnaum, nam illas non dimisit; sed sanauit omnes eorum languentes quos ob-

tulerunt ei, ut dicitur similiter Matthæi octauo, & Lucæ quarto; nec eadem nocte, qua focrum Petri curauit, & post Solis occasum conuenerunt ad eum turbæ in Capharnaum; & tunc sanauit infirmos eorum; mansitque ibi eadem nocte, quia subditur in Luca: *Facta autem die, egressus ibat in desertum locum: & turba requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant illum, ne discederet ab eis.* Tunc autem non erat hora transfretandi, non ergo illa nocte præcepit transfretare; neque rursus die sequenti, quia ut traditur Marc. primo capite, *Diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum: ibique orabat.* Et profecutus est eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum inuenissent eum, dixerunt ei, *Quia omnes querunt te.* Et ait illis, *Eamus in proximis vicis, & ciuitates, ut & ibi prædicem.* Et inuentus à turbis Capharnaum, quæ eum volebant detinere, dixit, *Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum.* Lucas quarto capite, *Et dimissus à turbis, prædicabat in Synagogis Galilææ: & ita Matthæus hinc omisit ea, quæ Marcus & Lucas expresserunt: ut annotauit beatus Augustinus libro secundo de consensu Euangelistarum capite vigesimo secundo, tomo quarto. Ergo nec illo eodem die, nec immediatè sequenti hoc præceptum transfretandi factum, sed aliquot post dies: cum Iesus esset extra Capharnaum prope littus, & turbæ ad eum confluerent, tunc præcepit ut transfretarent.*

Quod verò beatus Lucas, postquam dixisset, Dominum impletis diebus assumptionis formasse faciē suam versus Ierusalem, eoque perrexisse; eandem hanc narrēt historiam; videri posset illa contigisse in ea via, qua Christus à Galilæa per Samariam proficiscebatur in Ierusalem, ut cum hinc Matthæus prius dicat Dominum præcepisse discipulis ut transfretarent, ac deinde Scribā ad eum accessisse, qui dixit, *Sequar te;*

Quando Iesus iussit discipulos ire trans fretum.

B. August.

Iesus discipulis cur iussit ut transfretarent.

Vbi acciderit hæc historia secundum Lucam.

Tom. 4.

Cc 2

quod

Quo modo conueniat eū Matthæo.

quocunque ieris, planè videtur significasse, Scribam hanc occasione illius secessit, quem videbat Dominum iā parare, accessisse ad illum, & ei suam obtulisse sequelam. Quare cū omnino videantur eadem esse, quæ scribit Lucas, cum his, quorum meminit Matthæus: illud, quod dicit Lucas, Factum est illis ambulanti in via, intelligendum est non de via, cuius mox fecerat mentionem, sed absolute ambulanti illis in via quadam: quæ autem fuerit hæc via, declarat Matthæus, nimirum ea, qua Christus postquam discipulis iussit ut traicerent, accessit mare ad nauis transfretandum, ut docet Augustinus, qui hoc modo Lucam cum Matthæo concordat. Vel dici potest, postremum ex tribus, quod Lucas enarrat, contigisse in via illa ad Ierusalem, cuius prius mentionem fecerat, & quæ diuersis contigerunt temporibus, ob rerum similitudinē coniunxit: quod aliquoties factum est ab Euangelistis.

Quare Christus à turbis secesserit.

Secessit autem Iesus à turbis importunis & comprimentibus, ob signa quæ videbant, ut paulisper cum suis quiesceret; nam interdum ita occupabant, ut non esset eis locus capiendi cibos: ut habes Mar. 6. Deinde ut commodius oraret in locis remotis, unde Mar. 1. dicitur quod abiit in desertum locum; ibique orabat. Tertio, ut instrueret suo exemplo, vitandam esse gloriam humanā, & populi applausum: non ergo tantum mirabilia operari voluit, sed & docere, quod non ad ostentationem illa faceret: unde Ioann. 6. postquam miraculo edito fatiuit turbas, & cognouisset quod ad se venturi essent ut raperent eum, & Regem crearent, fugit in montem solus. Ad hæc, voluit declinare inuidiam Iudæorum: nam etiam turbæ bono animo Christum quærent, non deerant tamen maleuoli, qui eius operibus detrahebant, illisque cruciabantur; propterea Dominus ad eos mitigandos, paululum secessit, eadem prorsus ratione, qua cum audisset Phariseos cognouisse Iesum plures discipulos:

Mat. 9. Secunda ratio, ac tertia.

Quarta ratio

Ioan. 4.

facere quam Ioannem, secessit à Iudæa in Galileam. Postremò instruere voluit prædicatores, ut neque semper adsint turbis, neque perpetuò illis absint; sed nunc adsint, nunc absint. Christus etiam paucis perfectis delectatur, suæ verò propriæ voluntati addictos libenter relinquit ire quò velint.

Et accedens vnus Scriba. Intelligit post præceptum de transfretando. Erant autem Scribæ apud Iudæos Legisperiti, & sapientes, & qui doctrina turgidi bellum gerebant cū Christo humilitatem prædicante, & sacras literas explicante. ¶ Ait illi, Magister, sequar te quocunque ieris. Quibus verbis primò insinuabat, quòd vellet esse discipulus eius, & sequi eum in omni loco; hoc enim erat delictum inter discipulos, & turbas: quòd turbæ ad tempus sequerentur Christum, & postea discederent, at discipuli erant ij, qui indiuiduam sequelam præstabant. Et videtur verba hominis sibi suisque viribus fidentis; & de gratia ad Christum sequendum necessaria parum cogitantis; nam & Petro à se vocato, & in illo discipulis omnibus dixit, Quo ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea. Sunt etiam verba duplici corde loquentis, nā externè quidem simplicia videntur & sincera, intus autem plena erant dolo & fallacia: nam diuitiarum & gloriæ captandæ gratia sequelam Christi in animo suo designabat. Unde Dominus respondit: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos. Christus Dominus, quia publicè Scriba petierat, ius suum publicè tuetur; ne videretur malè repellere benè petentem; idèò vitiū eius aperuit, ut tã ipsum, quàm in eo, suo exemplo alios corrigeret. Dicèdo ergo, vulpes foveas habent, perinde est ac si diceret: Astutam calido gestas sub pectore vulpem:

Id est, non simplici corde accedis, sed animo captandi sub habitu religioso bona temporalia, more vulpis, quæ astutum & vasrum est animal, nunquam rectis gressibus, sed tor-

Quinta, & vltima.

Scriba vbi, & quando Iesu dixerit: Magister, sequar te, quocunque ieris.

Aliter turbæ aliter discipuli Dominum sequebantur.

Scriba ille quo spiritu & animo Christi sequi volebat. Ioan. 13.

Cur tale habuerit responsum à Domino: Vulpes foveas habent, &c. & quid significet.

Horat.

Vulpes foveas habent, &c.

Hieron. hoc loco Matth. tom. 9. Act. 8.

Theoph.

Prima ratio Theophylacti, quare Christus hunc Scribā à sua repulit sequela.

Euthy. cap. 10. in Matthæum.

Mira Iesu paupertas, & Iesum sequi perfectè volentium.

Secunda ratio repulsi ab Domino Scribæ, ex Hieronymo, sed infirma.

tuosis anfractibus incedens; fraudulentum etiam animal, & semper insidijs & furtis intentum, nihil securū, aut tutum relinquens, imò intra hominum hospitia prædā exercens, pelle excepta, ad reliqua omnia inutile. More etiā auis per inanē gloriā, per ora hominū volitare cōtendebat. Unde Hieronymus pulchrè ait; Ostenditur nobis & ob hoc Scribam repudiatum, quòd signorum videns magnitudinem, sequi voluerit Saluatorem, ut lucra ex operum miraculis quæreret: hoc idem desiderans, quod & Simon Magus à Petro emere voluerat. Theophylact. quoque in præsentem locum Lucæ scribit ita: Hic qui accessit, inquit, ad Iesum, & petijt ut sequeretur illum, mala mente accessit. Quia enim vidit magnam turbam sequi Dominum, suspicatus est quòd pecuniam ab illa colligeret Dominus, & sperauit etiam ipse sequendo pecunias se congregaturum; idcirco repellit eum Dominus, quasi talia dicens ei: Tu quidem putas, quòd pecuniam ab his qui me sequuntur, corradam, & quòd vitæ meæ talis sit, quam doceo, sed non est. Enimverò vsque adeò paupertatem doceo & induco, ut cum alia quidem animalia foveas habeant, ego autem ne domum quidem: & sic illum repulit. Non præteribo equidem pulchram Euthymij expositionem, quæ habet: Et vulpibus, inquit, & volucris cæli sum pauperior: neque enim receptaculum habeo, nec quantum sufficiat ad caput tantum reclinandum. Tales autem esse volo & eos qui me sequuntur. Itaque frustra suspicatus es, & in vanum sperasti. Et hoc pacto dupliciter illum inuit: & manifestando quòd anima illius arcana nosset: & illum non manifestè arguendo, sed ipsi soli reprehensionem aperiendo: ut & pudorem effugeret, & si veller, corrigeretur. Hoc autem dicendo, non vetuit se sequi, sed docuit, quòd sequens non inuenitur esset lucrum quod quærebat. Hæc ille aptè & egregiè. Ad hæc, hic Scriba propter peccata sua indignus erat qui Christum sequeretur, nec se humiliabat honore debito Christum prosequendo, Deum, vel Dominum vocando, sed tanquam vnum de doctoribus Legis vocauit eum Magi-

strum: unde Hieronymus hoc loco ponderat, Scribam vocasse Christum magistrum, & propterea repulsum: alium verò discipulum, qui dixit, Domine, illum retinuisse in discipulatu. Sed hæc meditatio parum solida videtur. Nam Magister, & Dominus, tituli sunt honorifici, & parum distant: & quod plus virget, Lucas idè factum narrans, ait iuxta Græcam litteram, Sequar te quocunque ieris, Domine; ut verisimile sit vtrumque dixisse. Non contentus etiam sequi Christum cum reliqua turba, quasi cæteris esset excellentior, dixit singulariter, Magister, sequar te. Videtur etiam in fide dubius fuisse, interrogans an vtile esset & expediens sibi sequi Christum, ut notauit Hilarius his verbis: Et quidem Scriba, qui est vnus ex doctoribus Legis, an sit securus, interrogat. Quasi verò lege non hunc esse Christum, quem sequi esset vtile, contineretur. Igitur infidelitatis affectum sub differentia interrogationis expressit: quia fidei assumptio non interroganda est, sed sequenda. Hactenus ille. Ponderat item Cyrillus, quòd ambulante Iesu in via cum alijs, ut dicitur Luc. 9. rem tam magnam sine grauitate & attentione petierit, ut rei ipsius magnitudo postulabat; & propterea fuisse repulsum. Non respondit autem ei Dominus directè ad petitionem suam, ut par pari eidem referret, qui non recto & syncero animo postulauerat. Voluit etiam Dominus per hoc detegere, nō ignorare se animum Scribæ, ad cuius mentem, & non ad verba respondit: ut intelligeret se Christum verbis non posse fallere, qui animum eius plenè nouerat: atque ita ostendit, se non secundum auditum aurium arguere, ut ait Esaias. ¶ Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Paupertatem suam his verbis expressit Dominus: non solum enim inquit, Domicilium non habet, sed ne locum quidem, vbi caput reclinet: unde natus, in diuersorio locum non habuit, sed in stabulo, & animalium mensa, hoc est, in præsepio repositus. In cruce etiā omni pului-

Hieron.

Scriba etiam dictus quam prodat infidelitatem suam D. Hilarius Canon. 7. in Matthæum.

Tertia ratio eiusdè repulsi, ex Cyrillo.

B. Cyril. citatus à B. Thom. in Cætena, super Lucam, tom. 15.

Quare Christus obliquè ei dederit responsum.

Esai. 11.

Quam verum sit, Christum nō habuisse, vbi caput suū reclinaret. Luc. 2.

Ioan. 19.
Matth. 27.
De animalibus, non autem hominibus sua habentibus domicilia, cur Christus exemplum attulerit.

Quare nō se Christū, sed Filium hominis nominauerit.

Ezech. 2. & sape deinceps.

Vir dexteræ quid.

Euthym. loco prescripto.

Filium hominis potius cur se, quam hominem appellauerit.

nari caruit, quo caput sustentari posset, unde inclinato capite emisit spiritum. Post mortem verò ne sepulchrum quidem proprium habuit. Tā arctam paupertatem seruare voluit mundi Dominus. Neque dixit, Homines huius seculi habent sua prædia, possessiones, & domos, ego verò nequaquam: sed bestias producit, vt ostendat se etiam hac re illis inferiorem; neque magnas bestias, vt leones, elephantes, boues, & equos, & huiusmodi producit, sed minores, vt vulpeculas, & aues cœli. Et se Filium hominis appellat in tertia persona, modestiæ gratia, & reuera non aliter se tractabat, ac si esset tertia persona: non etiam vt significet filium Virginis, vt quidam interpretantur, quasi alij sint filij hominum duorum, Iesus verò tantum vnus, matris scilicet: sed quia tribuitur hic titulus Ezechieli, qui non erat filius Virginis: & quia Græcè cum articulo masculino semper dicitur υἱός, & filius Virginis titulus est gloriæ potius quàm humilitatis: & tamen Iesus, vt se deprimeret & abiceret, Filium hominis se vocabat: su perest vt dicamus, ob eam causam se sic appellare consueuisse, vt se abiectum, humilem, & ab ipsis contemptum significaret, eaque ratione Ezechiel Propheta sepe vocatur filius hominis in typum Christi: vnde in Psalmo. 79. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super Filium hominis quæ confirmasti tibi:* vbi idem est vir dexteræ, & filius hominis, siue ben Adam, sic enim interpretatur Euthymius, & Chaldaea paraphrasis habet: *Et super Regem Messiam.* Nomen ergo Filij hominis de Messia prædictum erat. Et quanquam idem sit homo, & filius hominis, vel filius Adæ, iuxta phrasim Hebræam: vnde David Psalmo. 143. *Domine quid est homo, quia innotuisti eis aut filius hominis, quia reputas eum?* & Psalmo. 8. *Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis quoniam visitas eum?* & Esaias cap. 51. *Quis tu timens ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fœnū ita arefcet?* & Ierem. 49. *Non habitabit ibi vir, &*

non incolet eam filius hominis. Et Iob 25. *Ecce Luna etiam non splendet, stella non sunt munda in conspectu eius, quanto magis homo, putredo, & filius hominis, vermis?* Sed ita vocant hominem, cū volunt hominis miseriam, & calamitatem ab Adam in ipsum transmissam exprimere. Vnde post sententiam primo loco productam sequitur: *Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut umbra prætereunt:* & iterum, *Nolite considerare in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Filij hominum* (Hebraicè est Adam) *vsquequo graui corde? eaque ratione idē est filius Adæ, & filius hominis.* Iesus autem filius est Adæ, vt dicitur Luc. 3. non quidem ea ratione, qua omnes Adæ filij sumus, qui eius peccato tenemur, sed alia ratione, nimirum quod filij hæreditatem adeptis esse soleat debitis parentis satisfacere. Solus autem Iesus in natura humana inuentus est, in cuius vnum caput illud debitum Adæ cum vniuersis alijs peccatorum quæ illud cōsequuntur sarcinis & pœnis coniectum est, pro quo ipse Patri æterno faceret satis. Plures autem sunt non dissimiles huic Scribæ, qui solum quæstus gratia ambiunt sacerdotia, inuadunt Monasteria & officia Ecclesiæ, non vt profint illi, sed vt rapiant, & sibi viuant. Aufer à maioribus Ecclesiæ dignitatibus, ab Episcopatu, à Cardinalatu, ab ipso etiam Papatu, vel prouetus temporales, qui illos consequuntur, vel honores, quibus propter Christum meritò afficiuntur, qui illas sustinent; & videbis paucissimos, aut nullos inueniri, qui velint amplecti curam animarū, aut ministros verbi Dei agere, aut Sacerdotio, vel sacris ordinibus initiari. Cogendique essent, & per vim compellendi ad suscipienda eiusmodi Apostolica munera, vt in primitiua Ecclesia factum esse legimus. Iam verò Religiones multi profitentur, non quaslibet, sed vbi ampla & pingua sunt Monasteria, ædificia pulchrè constructa, vestis munda, & pietiosa, vbi Christus laudatur & honoratur ab omnibus. At verò vbi pro-

Psalmo. 4.
Christus quæ ratione sit filius Adæ.

Luc. 3.

Esai. 53.
1. Pet. 2.

Christū, quæ admodū hic Scribæ, hodie qui sequi videantur.

Alij Christi discipuli illius Scribæ per similes.

fello-

Tertij Christi affectus indigni sequela, & disipulatu.

Paupertas Christi quam honorifica.

Matth. 11.

Ille alius Christi discipulus cur patrem suum prius sepelire, quàm Dominū sequi volebat.

Quare hunc Christū, sicut Scribæ, minime repulit

Secunda ratio.

Ioan. 15.
Christus quo modo sequendus.

fellores sustinent contradictionem, vbi improbantur qui ei in veritate seruiunt, non sequimur, neque audemus nos fateri esse Christi, sed excusationes obtendimus loci, & temporis: quasi non sit ipse & locorum, & temporum Dominus. Quid dicam de his, qui militaris religionis habitum induunt, eo tantum nomine, vt se subducant præfatis à Regibus & Principibus laicis iustitiæ administrandæ constitutis, quo liberius & magis impunè, declinato seculari foro, liceat illis quiduis audere, inuolare in aliorum facultates, percutere, siue interficere quem voluerint? Etsi verò Christus sub lege pauper esse voluit, sub qua infame erat, ac turpe, pauperem esse, quod bona terræ promitteretur Dei mandata seruantibus: nobis tamen paupertas honori esse debet, quandoquidem pauperes Euangelizantur; & tamen, vel ad nudum eius nomen erubescimus, & pallemus, quasi ad magnum quoddam malum.

Sequitur: *Alius autem de discipulis eius ait illi, Domine, permitte me primū ire, & sepelire patrem meum.* Audito Christi responso ad Scribæ, quidam qui iam esse cœperat in numero discipulorum, commotus imbecillitate humana, cū audisset extremam paupertatem Christi, quærens ansam aliquo prætextu elabendi à disciplina Iesu, dixit: *Permitte me primū ire, & sepelire patrem meum.* Sed paullo ante hæc verba Lucas cap. 9. refert dixisse: *Ait autem ad alterum, sequere me. Ille autem dixit, Domine permitte mihi primū ire, &c.* Vnde colligimus, discipulum hunc Christum elegisse, vt emitteret eum ad prædicandum regnum Dei. Hūc enim fortassis magis aptum prædicando Dei verbo, quàm Scribæ cognouerat, & ita plura huic talenta dederat. Vel ostendere voluit, meræ gratiæ esse, Christum sequi posse, idque tantum ad id vocatorum esse: *Nō vos, inquit, me elegistis, sed ego elegi vos.* Huic ergo, etsi imperfecto discipulo & occulto, dixit Dominus, *Sequere me, nempe indiuiduè & indiuiduè ad an-*

nuntiandum regnum Dei: vt Apostoli, imperfecti discipuli erant in nuptijs, postea autem vocantur ad annuntiandum regnum Dei, postremò ex discipulis fiunt Apostoli: hic autem cū innocens esset, & rem bonam postularet, non est, vt Scriba, repulsus. Ait ergo: *Domine, permitte me primū ire, & sepelire patrem meū.* Estque prætextus ex operibus pietatis, & charitatis pro suspendenda sequela: & fortassis volebat tandiu hære apud patrem, donec illum sepulturæ mandaret, sicut in historia B. Lucie legimus, matrem ipsius dixisse: *Claude primū, filia, oculos meos, &c.* id est, tantisper tuum differ propositum, donec ego vixero: quod vbi feceris, facies vt voles. Typusque est illorum, qui statuunt, posteriorem tabulam Decalogi præponendam esse priori. Sepelire autem, opus est debitum charitatis, ad honorem naturæ humanæ, & carnis eius spectans, iuxta illud: *Carnem tuam ne despexeris:* & in honore parentibus à filijs exhibendo, hic honor postremus continetur. Vnde Leuit. 10. Moyse mandatur vt sepeliat, & plangat mortem Nadab & Abiud filiorum Aaron. Genes. 50. plangit mortem Iacob filij eius cū Ægyptijs. Christianus autem, quia pollere debet excellentiori fide resurrectionis, minus debet mortuos plangere. Legis autem sacerdos quia minus debebat immunditiam lege prohibita contrahere, propterea meritò illi interdicitur erat Leuit. 21: interesse morti aliorum. Iste ergo, de quo nūc est sermo, rescit fortassis mortem patris sui, quia nihil de expectando patre vsque ad mortem proponit, nec Christi illud reprehensionem effugisset, imò videtur promittere citum & maturum reditum: sed cū hoc Dominus diuinitus resciuisset, præuenit illum, dicens: *Sequere me:* & petenti, *Permitte mihi, &c.* Dominus negauit his verbis: *Dimittite mortuos sepelire mortuos suos: Quibus sanè non negauit facultatem sepeliendi patrem; quod vel esset opus impium, vel quod contraheret*

Quale illius discipuli responsum: Domine permitte me primū ire, & sepelire patrem meū

Quam plura sepulture officium. Esai. 58.

Qui plangunt mortuos. Quibus minimè plangendi.

Quæ occasio ne discipulus ille præpulto patre suo, Dominū postea sequi volebat.

Excluduntur rationes non nullæ negatæ à Christo sepulture patris sui.

immun-

immunditiam legalem, quia non erat peccatum, nam immunditia mortui, poena erat arcens à sacris per septem dies, sub communicatione quidem mortis laicum, vt Leuit. 19. dicitur, minori verò sacerdoti culpa erat, nisi in causis à lege exceptis, & nisi vellet non cōsecrari, quòd si consecrari vellet, simpliciter peccatum erat, sicut summo sacerdoti. Ergo non ob hanc causam negauit illi abitum ad sepeliendum; sed quia diuina preponenda sunt humanis, sicut prima tabula secundæ, & maiora bona minoribus bonis, tum quia alij non deerant, qui officium sepulture præstarent, ipse verò dedicatus altioribus negotijs propter inferiora nequaquam intermittendis, & quia poterant inconuenientia occurrere, quæ maius bonum impedirent: pompe etiam sepulture, & lacrymis incumbere prædicans regnum Dei, & spem resurrectionis habens, nequaquam debet. Tobias autem non prædicans, neque vocatus ad annuntiandum regnum Dei, insepultos fideles instar canū proiectos, piè admodum in fide resurrectionis sepeliebat: *Dimitte*, inquit, *mortuos sepelire mortuos suos*. Quemadmodum Apostolus 1. Tim. 5. viduam quæ in delicijs agit, etiam cum viuit, mortuam vocat: ita Christus hoc loco per mortuos intelligit eos, qui fide, quæ est principium vite, carent, & infideles sunt, nolentes recipere Christi prædicationem: Nam vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Tales enim cum carnis tantum vitam viuunt, eamque citò finiendam, & spiritus vitam, quæ perpetua est, non viuunt, mortui sunt æternæ vitæ, & viuunt morti, atque ita sepeliunt mortuos suos. Vel mortuos vocat, omnes, in quibus nõ subest scientia Dei, in quibus non regnat Deus: & tamen nõs eiusmodi mortuos tantum facimus, vt si quid dicimus, aut agimus, cogitemus quid ille & ille diciturus sit, & quam in parte sit accepturus, & similiter facimus, ac si inter sepulchra mortuorum iter agentes considerarem quid de nobis illa

sentirent, & veremur discedere à mortuis, ne illi de nobis iudicent, quòd ab ipsis discesserimus, quin potius verendum sit nobis manere cum mortuis, ne vel fetore suo nos inficiant, aut tam tetra aspectu nos offendant. Christus ergo hoc responso innuit illos esse in mortifero delicto: Deinde alios esse qui sepelirent: Tertio docet, perfectiora opera nõ esse propter minora dimittenda ex quauis necessitate, vel ob tedium vitandum. Etsi autem infideles parentes à filijs fidelibus vitandos moueat, maximè si periculum fidei attendæ immineat, non tamen docet, vel insinuat, infidelibus non esse benefaciendum: nam proximi sunt, & aliqui eorum nobis cognatione coniuncti: vnde Apostolus inquit: *Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei*, qua ratione infidelis non deberet benefacere fidei, & periret communicatio. Deus etiam humanae autor nature offenderetur, atque adeò viuentes iniuria quodammodo afficerentur, insepulta hominis parte. Quòd si de Maria dixit Dominus, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, vbi insinuauit, melius esse illi audire verbum Dei, quàm ministrare mensæ Christi: quanto magis prædicaturo regnum Dei, melius erat audire, quàm mortuos sepelire? Rursus quanto perfectius ipsum prædicare? vnde Apostoli dixerunt: *Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis*. Ponderant Chrysostomus, Hylarius, & Ambrosius pronomen, *Suos*, quasi dicat, mortuis Deo reliquendam sepulturam eorū, qui & ipsi mortui sunt Deo. Occasione huius verbi meritò dubitatur, an egentibus parentibus, liceat liberis ingredi Religionem? Verum huic dubio sine distinctione satisfacere nequaquam possumus. Nam aut filius existimat se posse peccatum vitare cum patre permanendo, aut non. Si non potest, debet eum omnino dimittere, quia plus debet facere Dei gloriam, & animæ suæ salutem, quàm corporis paterni bonum. Quòd si

Triplicis Christi documtum hoc loco traditum.

Infidelibus etiã bene faciendum quare. Gal. vlt.

Luc. 10.

Act. 6.

B. Chrysost. hom. 2.

Hylar. can. 2. in Matt.

Ambros. An liberi, parentibus in necessitate constitutis, ingredi Religionem possint, ac debeant.

Quæ vna fuerit, nimirum illa summa cū pietate, æquitate, & cuncta.

Tob. 1. 2. Bonas Tobias cur mortuos, quosq; sepeliebat.

Quos mortuos. Christus iubet sepelire mortuos suos. 1. Tim. 5.

Coloss. 3.

Alter sensus. Sap. 13.

Quos mortuos magnificamus, ac im meritò quidem.

existimat se posse peccatum euadere, potest alere parentes, etiam citra extremam necessitatem, pane, tamen tribulationis, & aqua angustiarum, vt conuertantur ad Deum, si infideles sunt. Ob extremam autem necessitatem parentum præsentem, vel similiter mox aduenturam, impeditur quis ab ingressu Religionis; secus si non adsit tanta indigentia, vel si solum dolor est de absentia filij, nam tunc minimè obligat præceptum de sustentatione parentum. Nam, etsi pater vt causa filij, eum paruulum absolutè debeat alere, vnde & bruta filios suos, pullosve, dum paruuli sunt, & non adulti, cognoscunt. Filius tamen parenti per se victum habenti, aut habere valenti, præstare non cogitur, nec filiorum est thesaurizare parentibus, ideò nec prorogare ingressum Religionis; secus si nõ esset alius qui alere posset. Naturæ autem ordo est, vt pater tanquam causa in suat in filium, tanquam in effectum, non contra: ratio uerò considerans beneficium constituit filium debitorem erga parentem, non è contrario. Quòd si pater extremè egeat, & filius illum possit alere per alium, ab introitu Religionis minimè impeditur. Monachus verò iam vitam religiosam professus, cum facultate superioris exire potest, verum nequaquam adstringitur, nisi vbi pater extremè egeat: nec expedit exire, si esset in patria, vel etiam in magna penuria, citra extremam tamen, nisi forte esset periculum. Quòd si egrediper superiores non licet, ob extremam tamen parentis inopiam potest & debet exire, quia præferenda est charitas ceremonijs, quæ sunt propter charitatem seruandam, non contra illam. Secus si res habet, si extremus tenentis defectus non vigeat, quamquam nondum ingressus Religionem, cogereur citra extremam egeatatem in aliquo casu ad alendos parentes remorari, neq; hoc est vllum inconueniens: nam obligatio filiorum ad sustentandos parentes non est ita in particulari determinata, quemadmodum nec paren-

tum, necessitas præscripta est & definita: debent tamen filij meliori modo quo possunt, subuenire, alias nõ possent filij, vel militare, vel ducere uxorem, vel aliò migrare; quod falsum est. Potest ergo filius iurare obligationem aliquam determinatam, quæ tamen directe sustentationi parentum non repugnet, licet aliquo modo impediatur, & ita potest Religionem profiteri: non tamen ita vt iuramento se adstringat, quo minus parentibus subueniat, aut subuenire debeat: haud tamen tollitur prima obligatio iuris naturæ, quia est de subueniendo parentibus data oportunitate, meliori quo potest modo: si autem esset determinata, tolli nequaquam posset.

Neque obstat his quæ diximus, quod per matrimonium tollatur castitas: quia non est de obligatione, vt alar parentes: nec quòd monachus sit mortuus, quia tantum fictione iuris mortuus est, & per illam mortem augetur charitas, & pietas erga parentes, quibus subuenire debet. Etsi cogitur in extrema necessitate, ergo etiam in minori, si olim ad id adstringebatur. Quamquam autem obligationes Deo factæ per ingressum Religionis absoluantur: haud tamè illæ, quæ factæ sunt hominibus: quæ admodum debita contracta, & ad matrimonium, vel seruitutem obligatio: nam Religio huiusmodi debita non tollit: *Tu autem vade, & annuntia regnum Dei*. Ita dixit illi, vt ait Evangelista Lucas.

Sed dices, Quomodo sequitur Christum, qui à Christo iubetur abire? Respondeo, non simpliciter præcipitur illi abire, sed ad annuntiandum regnum Dei. Is autem Christum sequitur, qui annuntiat regnum Dei: hoc enim negotium semper Christus agit in hoc itinere. Ipse enim dixit: *Docete omnes gentes, &c.* Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad cõsummationem seculi. Hic autem annuntians regnum Dei, magis piè acturus erat, quàm sepultura patris interese: illud enim vel mortui possunt peragere, hoc non nisi qui sub-

Quatenus voto quis Religionis se adstringat in parentum egestate suorum.

Obiectio diluitur.

Quænam obligationes per ingressum Religionis minime soluantur.

Luc. 9.

Iesum discipulus ille vt sequebatur, qui annuntia re mittitur regnum Dei.

Matth. vlt. Ibidem. Idem cur ventus ad sepeliendum patrem suum ire

Alendi præceptum patres, quando obliget.

2. Cor. 1. 2.

Quid filio pater, & contra quid filius patri debeat ordine naturæ.

Filius cui vt subueniat parentum necessitati, Religio ne egredi debet ex præcepto.

Quomodo pater inopiam suam in filium committit.

Quomodo pater inopiam suam in filium committit.

Quod nā regnū Dei sit, & qua ratione a nobis cōparari valeat.

Alter Christi discipulus quid primū suis renuntiare domesticis volebat, quō Iesum seque retur. Act. 18.

Alter sensus.

Quale Christi respōsum acceperit ille

In bono opere quid sapientis spectandum.

Matth. 10. & 20. Infra. 24.

Quomodo quis mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, inceptus sit regno Dei.

ritui sancto viuunt: magis enim pium est spiritalem vitam annuntiare, hominesque ad eam vocare, atque ita viuos efficere, quam mortuis sepulchra dare. Qui ergo Dei verbum potest predicare, non subterfugiat, nec excusationes obtendat. Est autem regnum Dei, cum ille per fidem, spem, & charitatem in nobis regnat, & cum nos eius verbo, & præceptis obtemperamus: quod nisi media prædicatione regni Dei non assequimur.

Et ait alter, Sequar te, Domine: sed per mitte mihi primū renūtiare his qui domisunt. De hoc tertio tantum mentionem facit Lucas: atque hic, ut Scriba, etiam se obtulit: sed morulam quandam concedi sibi postulat, qua possit suis valedicere, hoc enim significat verbum Græcum ἀνομιὰς. Sicut Act. 18. Fratibus valedicens, per idem verbum exprimitur: quam tamen ei Iesus non concedit. Et hunc sensum accipe, si illa verba, τὸ οὐκ ἔστιν ἄλλο τι, accipiantur masculinè, ut significet domesticos: si verò accipiantur in neutro genere, nempe his quæ domi mee sunt, quomodo Latini aliquot codices habent, iam renūtiare accipiendum est pro cedere, & resignare, sicut in priori sensu pro valedicere. Quamquam mitius responsum acceperit quam Scriba ille primus, in quo nec initium quidem bonum fuerat, ut qui malo animo accesserat: vnde & dura verba audiuit, & repulsam passus est. In hoc verò non desideramus bonam voluntatem, sed in bono perseverantiam. Nec enim tantum refert quomodo inceperis, quantum quomodo finieris. Multi enim nouissimi, erunt primi, & primi, nouissimi: sed qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit.

Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Pulchra metaphora ad perseverantiam inuitat Dominus. Nam ut arator respiciens retro, a sulco delirat, & recta non incedit, & boues minimè pungit, ut aratrum trahant, atque ita iacturam facit temporis, & obliquos sulcos ducit: ad hanc modum vocati ad

munus Evangelicum; in quo verbo Dei tanquam aratro quodam proficiente corda terrena ad diuinos satus accipiendos, & natiuum duritiam exuendam, & fructum dignum tanto Dei verbo producendum, non debet per inconstantiam retro aspicere, aut per immoderatum sanguineorum suorum amorem sub pre-textu illis succurrendi, a tanto exercitio reuocari: quia quantum verbo doctrinam Evangelicam de dimittendis parentibus, & affectu sanguinis exuendo construxit, tantum malo vite exemplo destrueret. Debet ergo præteritorum omnium obliuisci, ita ut etiam Christum secundum carnem obliuiscatur, nedum ut domesticos magnificat. Debet Aegypti dimissæ, aut deliciarum eius ne meminisse quidem. Debet cum Loth intelligere, sibi esse dictum: Salua animam tuam: noli respicere post tergum: quod præceptum cum vxor non seruasset, sed retro aspexisset, versa est in statuum salis. In statuum quidem, quia stetit, & non est progressa in via Dei; Salis verò, vel propter acerbicatem peccati, vel quod hoc sale condiantur alij, ne eius exemplo retro respiciant, sicut illa pro commiseratione respexit incensam & pereuntem Sodomam, cum tamen, ut quidam dixit ex nostris, tanto flagitio nulla sit adhibenda compassio. Prædicator ergo Dei gratia, & beneficio Angelorum a mundo isto educus, ut regnum Dei annuntiet, non debet retro aspicere, ministerium ceptum deserendo, aut propter bona fortunæ quæ contempsit, & propter Deum reliquit, quæ affectu commiserationis erga suos ducatur, ne si retro aspexerit, cōtingat illi in statuam mutari, quæ speciem quidem hominis habet, vita autem caret, & in statuam salis, ne forte, ut sal infatuatum, mittatur foras, & conculetur ab hominibus. Tales etiam sunt, qui Religionem quam professi sunt, cōficiis, & coloribus pietatis præferentibus, sed reuera mendacibus prætextibus derelinquunt, & apostatæ sunt: & statuæ potius quam homines, quæ digito in cōceptum ostenduntur, & dici-

Retro quis aspiciat regnum Dei annuntiaturus

Idem quæ præstare debeat, moneri ut suo satisfaciat.

Gen. 19. Vxor Loth retro aspiciens quare versa sit in statuum salis. Ibidem. & Luc. 17.

Sodomam quæ tum sit flagitium.

Regnum Dei annuntians retro quæ aspiciat infelix.

Matth. 5. Vxor Loth retro respiciens quorum etiam Religiosorum typum gesserit.

Luc. 14. 2. Pet. 2. Qualem exitum miserum fortiaur illi.

Ordo monasticus, seu Religio quæ similitur aratro, Monachus vero terræ quæ scinditur.

Isa. 29. & Matth. 15.

Monachus, seu Religiosus quando mittat manum suam ad aratrum, nec respiciat retro. Philip. 3.

Psal. 76. In eos qui nolunt mittere manum suam ad aratrum, nec retro aspiciant. Philip. 1.

Luc. 14. Quo animo Religionem ingredi quisquam, aut euangelizandi munus aggredi debet.

tur: Ecce hic homo cepit edificare, & non potuit consummare: quibus melius erat via veritatis non agnouisse, quam post agnitam retrorsum conuerti: & tales in perpetuo conscientie cruciatu, & aliorum contemptu atque derisu miseram vitam extra Religionem tradunt. Est enim aratrum, quod trahitur a duobus bobus, Religio sancta, & disciplina regularis, qua colitur. Religiosus tanquam terra quædam est perfectos fructos editura: boues autem illud trahentes, anima sunt, & corpus, quæ simul & coniunctim Religionis onera habent sustinere: nam multi sunt, qui corpore tantum, & externis ceremonijs Religionis aratrum trahunt, cor autem eorum, quod iam retro aspexit, longè est a Religione, fugam meditantur, nec nisi opportunitatem inde elabendi expectant. Debet autem Religiosus bonus manum admouere aratro, ut non tantum votis & desideriis, sed etiam operibus Religionem suam spectet. Debet & boues pungeri, ut teporem exuat, alacritatemque, & animum maiorem Deo feruendi in dies induat, & cum Paulo ea quæ retro sunt, obliuisci, & ad anteriora conuertere se ipsum, ut quotidie dicere possit cum Propheta: Et dixi, Nunc capi. Multi tamen sunt, qui dicunt, Nescio an sim perseveraturus, & ita opera Dei nolunt aggredi: quia considerantes anteriora de se ipsis diffidunt. Sed stat sententia: Qui cepit in vobis bonum opus, ipse perficiet. Quod enim in verbo Christi incipit velle, ipse perficit: vanus ergo est, qui suis viribus, aut suæ voluntati confidit: neque Deus talis est, qui incipiat edificare, & non possit consummare. Quare magno animo Religionem, siue Euangelizandi munus aggredi debemus, certa persuasionem expectantes ad futurum nobis desuper auxilium, quo opera bene inchoata optimè consummemus, atque perficiamus. Discamus autem, exemplo Domini, eos, qui se libenter offerunt ad Ecclesiastica munera obeunda commodi temporalis consequendi gratia, quemadmodum ille primus Scriba, minimè aptos esse regno Dei, & propterea repulsa dignos existere: eos verò, qui eiusmodi dignitates præ modestia detrectant, sequi ipsos ad illas minimè ingerunt, atque omni animi sinceritate oblatas recusant, aptissimos esse regno Dei promouendo atque amplificando: talesque omni vi cogendos esse ad supponendos humeros oneri ouium pascendarum, & ad manus aratro adiuuandas. Quam regulam vtinam Pontifices Romani, atque principes Christiani, qui ex singulari priuilegio curam habent ministrorum Ecclesiæ, & præfectos illi sufficiendi, vtinam, inquam, haberent ante oculos. Contra verò se res habet in Religione, in qua vera & sincera Christi paupertas colitur, Castitas atque Obedientia florent, idoneos esse eos, qui magno & prompto animo accedunt. Qui verò aut oppressi temporalium rerum penuria, aut iniuria ab aliquo affectu, unde non nisi cum dedecore in seculo degere poterant, aut ob aliam similem causam habitu religioso indui petunt, minimè aptos esse regno Dei, nil in se plantando, vel in alijs suo exemplo construendo. Sed vt olim formidolosi lege Dei a bello arcebantur, & redire ad propria cogebantur: ita tales a bello spirituali, quod contra aëreas potestates in Religione geritur, tanquam viles & segnes milites amandandi sunt, & recijciendi. Vnusquisque ergo diligenter expendat, quod vitæ genus, siue institutum assumat: & vbi illud semel susceperit, det operam, ut in ea vocatione, in qua vocatus est, permaneat, opem ferente Christo Domino, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit omnis honor, laus, & gloria in sempiterna secula, Amen.

Inepti regno Dei qui contra qui aptissimi censentur.

Religiosorum priuilegium bonorum.

Mali Religiosi quibus similes merito videri possunt. Deut. 20. Ephes. 6.

1. Cor. 7.

TRACTATUS XXVII.

In illa verba Matthæi. 9. Et quum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi, Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et factum est, discumbente eo in domo, &c. Eadem historia habetur Mar. 2. & Luc. 5.

Q UOD ad historię ordinem spectat, post illos tres Christum sequi volentes ab eo reprehensos, sequitur Christi, & Apostolorum transfretatio, & in ea signum, quo maris tempestas iussu Christi sedata est. Deinde cum venisset in regionem Gerasenorum, narratur miraculum duorum a dæmonibus oppressorum, quorum dæmones in portibus ingressi, in mare præcipitati sunt. Tertio consequitur miraculum paralytici per tegulas demissi, & a Christo sanati, cui proximè hæret vocatio Matthæi, & disputatio cum discipulis Ioannis, & Phariseorum de ieiunio: sed, illis servatis ad librum, quo miracula exponentur, hoc loco tantum de vocatione Matthæi agendum est; disputatio autem illa ad librum Disputationum rejicienda. In primis igitur non est ignorandum, Evangelistam sex, aut septem tantum Apostolorum vocationes descripsisse, nempe Simonis, & Andree, Iacobi & Ioannis, Philippi & Nathanaëlis, quem diximus esse Bartholomæum, & Matthæi: aliorum vero quinque mentionem non facit, quia vel similes istis vocationes fuerunt, & nihil diuersum ab istis continebant; omnes enim hi in contemptibili statu, & pauperes, & piscatores erant: & simile credendum de tribus fratribus (qui in Evangelio dicuntur fratres Domini) nempe Iacobo Alphæi, & Iuda

Thaddeo, & Simone Cananæo, fratribus Iacobi: de Thoma vero & Iuda Iscariote idem est cogitandum. Voluit enim Spiritus sanctus non omnia apertis verbis exprimere, sed quædam nostris meditationibus inuestiganda, & comprehendenda relinquere. Vel horum tantum vocatio describitur, quia fuit, aliquid in illis miraculo simile, ut illa Pauli vel quia isti hoc modo vocati sunt, alij vero a Christo vocati & nominati, Mar. 3. sponte secuti in discipulos Christi se tradiderant: unde hæc Matthæi vocatio inter præcedens signum paralytici curati, & consequens æmorrhoyssæ Satanæ a Christo, quasi miraculum, vel proximum miraculo narratur.

Non videtur autem causa tardioris vocationis Matthæi, quod negotiorum mole obrutus ineptus esset & indispositus ad Christi fidem, & sequelam: sed Christi voluntas fuit, qui optimè nouit tempus, quo quisque vocandus erat; maximè quia in loco septimo, vel octauo reponitur: & videtur in ea enumeratione ordo vocationum seruari, aliàs Andreas Iacobo, & Ioanni non præponeretur, ut semper præponitur. Facit tamen mentionem Evangelium, quæ ratione Christus hos omnes duodecim a cæteris omnibus discipulis segregauerit, & sibi peculiariter adiunxerit, atque Apostolos vocari præceperit: quæ de re suo loco erit agendum. In Actis etiam Apostolicis legimus electionem Matthæi in

Quomodo hæc cum superioribus necestantur.

Liber 8. Quorum B. Matthæus vocationes Apostolorum tantum commemorat, & quare.

Secunda, ac tertia ratio.

Matth. 4.

Infra. 9.

Ratio quorundam tardoioris Matthæi ad Apostolatū vocationis minus idonea rejicitur.

Mat. 3. Luc. 6.

Apostolorum vocationes Apostolicæ quas narret historia. Act. 1.

Aposto-

Matthæi Euāgelistæ paralytici, a quo Dominus sanauit.

Vbi Christus Matthæum sedentem ad telonium vocauerit ad se.

Quare nunc Christus de ciuitate Capharnaum ad mare fuerit egressus.

Mat. 2. Luc. 5.

Ciuitas Capharnaum vbi sita.

Vestigal vnde dicitur.

Apostolum, qui in locum Iudæ subrogatus est, Act. 1. Ad hæc capit. 13. de Saulo & Barnaba ad Apollonatum apicem promotis, expressa fit mentio. Pulchrè autem sanato corpore paralytico, sanat etiam spiritualem paralyticum, hoc est, talem qui omnia sua membra habebat ad pietatem mortua, qui non habebat manus ad subuentionem pauperum, sed ad rapinas & fraudes. Et cum prius ostendisset Christus, quod peccata remittere posset, tunc etiam ad publicanum venit, ne turbarentur aliqui videntes eum discipulis annumeratum, sed cogitarent ipsum aliorum peccata soluere, multo magis suorum. His vtrunque prælibatis, ad textum expostitionem accedimus.

Et quum transiret inde Iesus. Refert B. Marcus, Dominum, vbi restituisset sanitatem paralytico ad se per tegulas introducto, egressum fuisse rursus ad mare: Omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et quum præteriret, vidit Leui Alphæi sedentem ad telonium, & quæ sequuntur. Egressus est ergo de domo ciuitatis Capharnaum, vbi sanauerat paralyticum, & ut ait Marcus, rursus; ad differentiam prioris egressus ad mare, quando vocauit quatuor Apostolos; in hoc autem solum Matthæum vocauit. Recessit autem, tum ut alibi prædicaret, tum ut gloriam miraculi editi declinaret, suoque exemplo declinandam doceret, quod frequenter faciebat; tum ut inuidiam Phariseorum & Scribarum fugeret, qui erant eum fortè secuti cum omni turba, ut dicit Marcus capit. 2. eorumque murmuratio viso signo sanitatis paralytici sedata videtur, quia omnes glorificauerunt Deum, ut traditur Luc. 5. in eiusdem historiæ de paralytico enarratione. Erat autem Capharnaum, ciuitas iuxta Iordanem sita, duobus leucis à mari Galilæa distans, in quod influit Iordanis: & iuxta hunc influxum erat locus publicanorum, in quo exigebantur vectigalia eorum, quæ per mare vehuntur (unde & vectigal à vehendo deductum est)

vbi Matthæus erat, qui vectigalibus præerat. Cum ergo transiret, ut venator auidus prædæ, & pastor quærens ouem errantem: & ut inde educeret, & transire faceret Matthæum. Nec enim inuenit columba nostra Christus in telonio, vbi pes eius hæreret, ideò secum detulit rami oliuæ, id est, Matthæum oleastrum insertum oliuæ bonæ Christo, ut per illum præstaret oleum Evangelij populis Christianis, scilicet vinctis, medendis, illuminandis, atque pascendis accommodatum. ¶ Vidit hominem. Peccatorem, ac diuitem, & in quo non meritum vllum, sed gratia tantum Dei apparet. Vidit etiam, quemadmodum architectus videt lapidem aptum suæ fabricæ, si illum cædat, & expoliat. Vidit insuper non visus, quoniam ipse prior dilexit nos; ut Sol non videtur à te, nisi prior ipse te viderit: & videt infirmitates nostras, ad illas tollendas. Vidit autem hominem, id est, opus manuum suarum, figmentum scilicet nostrum, naturam, non culpam, vel peccatum: nos contra, oculos basilisci gerimus, non nisi defectus & vitia intuemur, non naturam, vel bona proximi.

Subdit: Sedentem. Corpore, ut solent menfarij, cum maxima animorum solitudine, & cura cruciante. Vel tropus est loquendi, sedere pro manere, sic enim dicimus, Sedit Papa annos tres, vel quatuor: & Deuteronom. 11. Seditis in Cadesbarne multo tempore, pro hæsitis, siue permanistis. Sedentem inquam in telonio. Hæc vox Græca est, & cum iōta, & penultima breui pronuntianda, quia non est diphthongus. significat autem vel mensam, vel prætorium, vel domum, in qua exigitur vectigal, quæ prope mare erat: & publicani huiusmodi vectigalia earum omnium mercium, quæ ex mari in terram importabantur, vel à terra in mare isportabantur, à fisco certo pretio redimebant. Et significat hæc lesio hominis in lucris tem-

Luc. 15.

Colūba qualis Christus. Gen. 8.

Rom. 11. Matthæi Euāgelium oleo simile.

Iesus Matthæum ut viderit sedentem ad telonium

1. Ioan. 4. Homine quem vidit Iesus. Iob. 14. Psal. 102.

Visus qualis noster.

Qualis hæc phrasis: Vidit Iesus hominem sedentem ad telonium.

Telonium quid;

Tom. 4.

D d pora-

Telone. re. Matt hui effi- cium, quatur pe, & infame.

Luc. 5.

Matthæus bi- nominis fuit.

Hierony. in caput Mat- thæi. 9. to. 9. initio.

Davidis pa- ter habuit tria nomina.

Ioan. 1.

Matth. 10.

Act. 7. & 9.

Infra. 13.

Tertul. lib. de pudicit. tom. 2.

Matthæu, vt Tertullianus dixit, minime fuisse Genti- lem.

Deut. 23. vt est in Aldi- no codice, & Basiliensi. Quod vecti- gal pendere In. hæi prohi- bebantur o- lim.

Act. 10.

Sesundū ar- gumentum.

Hiero. epist. 1. 46. nō pro- cul à princ. tom. 3.

poralibus, & peccatis quietem. Erat autem exercitium infame, & quod vix sine peccato exerceri poterat, hominis magis vitio, quam ipsius artis: nam Ioannes Baptista publica- nos instruxit, qua ratione ad Evan- gelium peruenire possent; non au- tem præcepit illis, vt telonium om- nino desererent. Matthæum nomine. Qui Matthæus nominatur, Mar- cus capit. 2. & Lucas capit. 5. dicunt leui Alphæi, scilicet filium. Et vel teste Hieronymo, erat binominis, quemadmodum Iesse, Isai, & Naas 1. Regum. 17. eandem personam, nempe parentem Dauidis signifi- cat, vt vel olim ante vocationem dictus est Leui, postea verò à voca- tione Christi Matthæus nomina- tus est; quemadmodum Simon & Saulus dicti sunt, Petrus, & Pau- lus: atque hoc nomine deinceps semper vocatur. Non est autem ve- rum, Matthæum fuisse Gentilem, vt docet Tertullianus: eo quod di- citur in Lege: Non erit pendens vecti- gal ex Israël: publicanus autem e- rat, qui publicos redditus collige- bat. Sed dictum illud Scripturæ in- telligitur de vectigali, iniusto scilicet, quod non imponeretur; si tamen à principibus, vel populo impositum esset, colligeretur vec- tigal per ipsos Iudæos. Matthæus autem verè Iudæus erat, vt vel no- men antiquum Leui, & nomen no- uum Matthæi indicat, quod He- bræum est, non Gentile. Alias Chris- tus eum in Apostolum non elegit: quia vt Petrus dixit Cornelio Actor. 10. abominatum erat viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam, quanto magis Chris- to, qui toto tempore vitæ suæ legem ad vnguem seruauit. Pharisei etiam, qui murmurabant, quod Christus in domo Matthæi cum pu- blicanis & peccatoribus comede- ret, si publicani fuissent Gentiles, multo magis accusasset Christum, quod cum ethnicis & Gëtilibus con- uersaretur, quod erat apertè con- tra legem. Vnde Hieronymus e- pistola ad Damasum, in qua expo-

nit parabolam de filio Prodigio, & filio frugi, sic habet: Vnde vehemen- ter, inquit, miror Tertullianum in eo libro, quem de Pudicitia aduersum pe- nitentiam scripsit, & sententiam vete- rem noua opinione dissoluit, hoc voluis- se sentire, quod publicani & peccatores qui cum Domino vescabantur, ethnici fue- rint: dicente Scriptura; Non erit vecti- gal pendens ex Israël: quasi verò & Mat- thæus non ex circumcissione fuerit publi- canus: & ille, qui cum Pharisæo in tem- plo orans, oculos ad cælum non audebat erigere, non ex Israël fuerit publicanus: aut non Lucas memoret, Et omnis popu- lus audiens, & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis: aut cuiquam credibile possit videri, ethni- cum templum ingressum, aut Dominum cum ethnicis habuisse conuiuium: cum id maxime caueret, ne legem soluere vide- retur. Ita Hieronymus. Et quæ de Matthæo dicta sunt, eadem prorsus de Zachæo intelligenda sunt, in cuius domum non se recepisset ad vescendum, nisi Iudæus fuisset. Interpretatur autem Matthæus, donatus, siue donum Dei, quia ex dono Dei vocatus est à Christo, pri- mùm quidem ad discipulatum, dein de verò ad Apostolatam cum alijs vndecim, postremo ad dignitatem Euangelistæ, ad quam, inter qua- tuor primus vocatus est. Marcus verò & Lucas describunt eius ve- terem statum ante vocationem; & idè non præcipuè suppressio no- mine Matthæi vocarunt Leui, quia non dixisset Lucas publicanum: Matthæus verò, vt se deprimeret atque humiliaret, nomen, quo ma- gis postea cognitus erat, vt agnos- ceretur publicanus, detexit. Iustus enim in principio sermonis accu- tor est sui. Quanquàm, vt testatur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum, publicani sibi no- men imposuit, tanquam aliquid, quod inter honoranda esset insig- ne: vt Paulus se persecutorem vo- cat. Lucas tamen, qui eum vocat hïc Leui, parcens eius famæ, eo quod publicani malè audirent ob- officium infame, inferius capit. 6.

Luc. 18.

Supra. 7.

Zachæu quo- que publica- num fuisse Tu- dæum, non ethnicum.

Infra. 19. Matthæi no- men quid si- gnificet.

Cur Marcus, & Lucas eum Leui nomina- uerint, se ve- rò Matthæu Euangelistam proprio ex- presserit no- mine.

Pro. 18. Idem cur se vocauerit pu- blicanum, Gre- gorio teste. B. Gregor. oratio. 29. tom. 2.

Quid docue- rint nos hoc factu ij tres Euangelistæ. 1. Tim. 1. 1. Cor. 15.

Quare Chri- stus Matthæu non alios vo- cauerit ad A- postolatam.

Quos sequi non debemus sed Christum

Matth. 6. Ioan. 8.

Quare Chri- stus sit sequē- dus.

Esa. 14. Gen. 3.

Christum se- qui, quid.

Psal. 18.

cum scribit Dominum duodecim ex omnibus discipulis suis elegis- se quos Apostolos nominauit, non Leui, sed Matthæum nominat, quia rem dicebat illi honorificam. Quo exemplo instruemur, vt cum de no- bis loquimur, nos ipsos deiciamus, neque erubescamus vitia nostra at- que peccata confiteri, qua ratione Paulus se peccatorem primum, abor- titium, seruum, & indignum qui vo- caretur Apostolus, prædicabat: vbi verò de alijs sermo habendus est, ho- nestè de illis loquamur. Nunc verò contrarium fit, nam nos ipsos, ac no- stra extollimus, aliosque deiciamus, atque aliorum probra nostram com- mendationem existimamus. Et ait illi, Sequere me. Dices, cur non alijs, sed illi dixit. Noli inter- rogare, si non vis errare: nam in diu- no situm est beneplacito, & non in vlllo merito, aut dignitate nostra, ad Apostolatam, vel Ecclesiasticas di- gnitates vocari: idè qui non voca- tur, vocato non inuideat, aut vocan- tem Deum, siue eius vicarios, qui nomine eius vocant, non contem- nant, neque accusent. Sequere, ait, me, non Adam veterem, non mun- dum vanum, non demonem, non mā- monam, vel Plutonem, quos hactenus secutus es, non illos, & me si- mul, quia nemo potest duobus do- minis seruire; sed me solum, quem qui sequitur, non ambulat in tene- bris, sed habebit lumen vitæ. Chris- tus autem non est præcurrendus, vt facit qui, inconsulto Domino, sta- tum assumit; nec in sequela æquan- dus, vt facit, qui non putat gratiam Dei esse necessariam, & vt volebant Lucifer & Adam appetentes diuini- tatem. Quanquàm non vno, & eo- dem modo, neque Christo præeun- te nobis, aut standum, aut quiescen- dum est, quia hoc non esset sequi, sed retrocedere: sed post Christum præcedentem nobis ambulandum est. Me ergo sequere, qui sum lux, dux, atque pastor, sciens viam & termi- num, id est, me, & Patrem meum: & fortis sum ad currendam viam, & qui lumen, & vires ouibus me se-

quentibus præstare possum. Me et- iam, qui te secutus sum, vt dominus seruum fugitiuum, & propterea de cælo descendi, & hoc iter ingressus sum vsque ad mortem, mortem au- tem Crucis, vt te à fuga reuocarem. Sequere etiam me, idem valet, ac si diceret, Hactenus, Matthæe, numis- mata imagine Cæsaris insignita in fis- cum Cæsaris congregabas: nunc ve- ni, vt homines ad imaginem & simili- tudinem Dei factos in fiscum Patris mei æterni, tanquam pretiosum the- saurum recondas. Vt enim in qua- tuor illis Apostolis & piscatoribus à Christo vocatis ars piscandi non est abolita, sed mutata in meliorem pis- candi homines: ita officium publi- cani ex humano in diuinum est com- mutatum. Et surgens, secutus est eum. Tanquam de altero in tertia persona narrat, quæ circa se contigerunt, iactantiam abhorrens: siquidem laude dignus erat, quod continuo secutus est eum. Et si autem omnis qui sedet, non pos- sit alium sequi, nisi surgat; tamen sur- gens dicitur, quia ad sequendū Chri- stum opus est leuare se supra se. Vt enim homo per peccatum descendit ad inferius & minus homine, ita dū peccatum deserit, ad superius & ma- ius homine ascendit. Vnde Esaias: Conuertimini sicut in profundum recesseratis, filij Israël. Nec hïc est tempus sedendi, vbi laborandum est, sed in cælo, vbi Matthæo erat parata quies, & sedes, vna ex duodecim Apostolis constitutis ad iudican- dum duodecim tribus Israël. Sur- gens ergo è cæno mundi, ex volu- tabro luti & telonij, ad puritatem Euangelij, præ quo pro stercore ha- bet omnes diuitias. Secutus est au- tem Dominum nulla mora interpo- sita: quod fieri potuit, vel Christo immediatè cor mouente sine aliquo externo inuitamento, vel dādo vim voci suæ, vt alliceret, & pertraheret, vel fulgorem vultui suo con- ferendo, quemadmodum dedit ad terrendum, quando eiecit ementes & vendentes de templo, vel quando ijs, qui venerant ad se in horto com-

Matthæus et- iam sequi Christū quo- modò debe- bat. Matth. 22.

Matthæus cur- tertius in per- sona de sed- xerit: Et sur- gens secutus est eum.

Surgere quid mysticè.

Esa. 12.

Vbi sedendum nobis sit. Matth. 19. & Luc. 22.

Matthæus qua- re secutus sit Iesum.

Ioan. 2. & Matth. 21. Ioan. 18.

prehendendum dixit: Quem queritis? Non fuit autem Matthæus per signa dispositus ad sequendum, quia alij ea videbant, nec tamen sequebantur, & nos credimus quod signa probabant, id est, Iesum esse Deum, & tamen non sequimur. Imò ipse Matthæus ad audiendum cum turba non exiuit, Mar. 2. sed manebat ad telonium, seu vectigal & quia Matthæus nondum Christum Deum esse cognoscebat, quemadmodum nec discipuli pro illo tempore cognouerant. Neque videtur quod cognouerit eum ut Prophetam, quoniam Prophetæ cognito parere non cogimur, nisi cum loquitur ex mandato Dei, sicut filius quidam Prophetarum, quem Glossa Interlinealis fatetur fuisse Michæam, suo socio, ut se percuteret, dixit: Et quia non obediuit, occisus est, 3. Reg. 20. atque ita Matthæus non deberet Prophetæ obedire vocanti. Superest igitur ut dicamus, quod ut Dominus signa edebat multiplicia circa corpora, & circa intellectum hominis, videndo cogitationes eius, ita etiam circa voluntatem, eam immutando, operari voluit, ut ostenderet habere se eius imperium quocumque; illam voluerit flectendi, iuxta sententiam Salomonis: Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocumque; voluerit, inclinabit illud. Hoc est, sicut in manu agricolæ situm est, ut quod velit flectere, hunc, vel illum riuulum inclinet, ita Deo promptum est voluntates hominum in quemcumque; affectum voluerit, inclinare. Docet etiam Iesus tantopere in expiscandis hominibus laboras, quod hominibus non indiget, quibus si indigeret, haberet, ut tunc, ubi vellet, & quos vellet sequentes. Sed quia liberos eos vult ductos, neque maiori, quam certa & destinata quadam gratia tractos, que gratia fouet, magnosque; sequentes facit, eam à principio quibusdam paulo maiorem dedit, qui aliorum duces essent. Hic ergo ut dux publicanorum, maiori gratia donatus fuit, ut sequens, ac in tantâ dignatione receptus, spem alijs faceret, ut suam quisque; uocationem sequeretur, nec ullis delictis ab-

sterretur, quando ipse esset receptus ex eo genere. Sic 1. Tim. 1. de se dixit Apostolus: Ideo misericordiam consecutus sum, ut sim fidelis, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam: nec putet quisquam sibi hærere maculam ullam ob id quod olim fuerint peccatores. Et ita Matthæum trahendo vocauit, ut simul potentiam suam, & misericordiam proderet, & confidentiam in peccatoribus ad insequendum Christum excitaret. Quare mirum esse non debet, si tam efficaci virtute vocatus, & tantum bonum sequelæ videns, & nihil in contrarium appareret, statim sit obsecutus. Nam si vel pomum ad edendum propositum intelligere posset per esum hominis mutari, & transubstantiari in nobilius esse quam habeat, nepe in humanum, ac rationale, non resisteret, sed se ipsum mundaret, ac prepararet, ut esum aptum esse posset: ita sane homo si aduertet vocari se à Deo, ut ex utra imagine diaboli, induat imaginem filij Dei, & ut supra humanum, & rationale esse addat diuinum, profecto non repugnaret, sed se ipsum prepararet, & in vocantis manus penitus se daret. Nam hac ratione publicanus in Apostolum mutatus fuit. Ad hæc ut pullus perdidit ab alia aue sterili exclusus, audita tamen voce veræ matris, naturali instinctu falsam matrem, & nutricem relinquit: ita homines Christi veri parentis uocatione audita, dæmonem falsum parentem conuertunt, & medio malorum pelago ipsum abstraxit: sicut B. Paulum quocumque furentem, ac omni rabie ardentem, & ignem Ecclesia inferentem reduxit quam vocantis virtutem, ad Galatas scribens, expressit, & que sequuntur. Sic ille. Pulchre autem hoc loco Hieronymus ait: Arguit in hoc loco Porphyrius, & Iulianus Augustus, vel imperitiam historicamentientis, vel imperitiam eorum, qui statim secuti sunt Saluatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocantem homi-

Matth. 9.

Exemplo elegantissimo ostenditur, Matthæo per facile fuisse, Iesum sequi se vocantem.

Alterum exemplum à pullo perdidit ingenio.

Chryf. hom. 31. in Matthæo. 2.

Act. 9.

Gal. 1. Leuitati minimè Matthæo dandum, qui statim secutus sit Saluatorem, contra Iulianum apostatam. Hier. to. 9.

Matthæum minimè signis adductum fuisse, ut Iesum sequeretur.

Que vis Matthæi ad Christum sequelam pertraxerit.

Proou. 21.

Quid illud Salomonis: Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini.

Matthæum cur Iesus ad se tantum efficaciter uocare debebat

minem sint secuti: cum tanta virtutes, tantaque signa praecefferint, qua Apostolos antequam crederent, vidisse non dubium est. Certè fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occulta, qua etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se uidentes trahere poterat aspectum. Si enim in magnete lapide, & succinis hac vis esse dicitur, ut annulos, & stipulam, & festucas sibi copulent: quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat quos uolebat? Hæc Hieronymus, satis acutè, & eleganter.

Magnetis vis quata, & succini.

Luc. 5. Matthæi per secula Christi sequela.

In eos qui uoluntariam dant paupertatem.

Autor huius erroris quis ille.

Apostolico-rum quoque hæresis hoc loco damnata.

Aug. to. 6. initio.

Vvadianorum altera, seu Anthropomorphitarum.

Idem ibid. Aeneas Siluius.

Eorum sectatores qui.

Matthæus Christus secutus, cur tamè postea redijt domum suam, teste Luca.

Luc. 5.

Lucas hoc loco addidit: Et relictis omnibus, surgens secutus est eum. Curam ergo omnium rerum temporarium statim animo relinquit, se reddens in vectigal Christo. Ingulatur hoc verbo hæresis eorum, qui damnant uoluntariam paupertatem eorum, qui renuntiant seculo, & omnibus bonis, ac in Religionem Mendicantium aliquam se recipiunt: cuius autor fuit Desiderius quidam Longobardus tempore Alexandri Quarti, & alius eodem tempore Gulielmus de Sancto Amore. Ingulantur etiam alij duo errores: primus eorum, qui docuerunt, neminem posse ad vitam æternam peruenire, qui aliquid proprium possideret: atque huius hæresis autores extiterunt Apostolici, de quibus Augustinus lib. de hæresib. c. 40. Alter fuit eorum, qui docent, Ecclesiasticos viros non posse ullas possidere diuitias, vel agros: quod talis fuerit vita Christi, & Apostolorum: cuius erroris autores fuerunt Vvadiani, siue Anthropomorphitæ, ut refert Augustinus prædicto libro c. 50. & post eos Vvadenes, siue Pauperes de Lugduno, qui teste Aenea Siluio libro de origine Bohemorum, cap. 35. dicebant facer dotes sola debere contentos esse e-leemosyna. Sectati sunt Ioannes Vvicleffus, & Marsilius Paduanus, & multi ex nostri seculi hæreticis.

Redeo ad Matthæum, qui omnia reliquit: sed licet statim sit secutus, postea tamen redijt, sicut ad faciendum conuiuium, ex quo cepit omnia sua dispensare, ita ad componen-

das rationes artis suæ: quia scriptum est: Reddite omnibus debita: cui uectigal, uectigal: cui honorem, honorem, & reliqua. Et sicut Christus cæsum soluit, ne scandalizaret, ita hic cuncta moderatus est ea ratione, ne scandalum sequeretur: & alijs publicanis potuit sua usque ad reditum relinquere. Nec dici potest, Matthæum Christi sequelæ audum, libenter uectigalium rationem reliquisse: nam id esset contra uerbum Christi: Reddite qua sunt Cesaris, Casari: & qua sunt Dei, Deo. Nam nec in Religione rectè reciperetur, qui non esset ratiocinijs, & debitis expeditus: sed bona eius supererant, unde & Respublica seruabatur indemnis. Autoritate etiam Domini, ac superioris hoc irreprehense factum est à Matthæo. Vbi sunt ergo, qui uocati ad prædicandum, syluias, & claustra meditantur, & fratres suos in manibus luporum deserunt, dicentes: Mittat Dominus operarios suos in uineam (siue in messem) suam? sed ecce ipsa fratrum infirmitas, & Christi gloria cogere deberet ad illorum curam, & protectionem suscipiendam. Roga Dominum mensis ut te mittat, quia forte non nisi rogatus te uocabit. Alij dicunt: Satis mihi unum non sum, ipse mihi magnus sum populus. Sed meminerint beneficiorum Dei, qui sic dicunt, & quod non solis sibi sapere iussi sunt: & quia crescant, cum communicantur dona Dei. Sed dicunt quidam, Homines, ut videmus, nostris prædicationibus, & admonitionibus non proficiunt, neque vitam mutare uolunt. Sed tales agnoscant non sibi imputanda euenta, sed labores non adhibitos in salutem aliorum: Nec enim qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus, & unusquisque nostrum propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Christus enim, qui tantum prædicauit, tot edidit signa, non plus obtinuit ab his, quos liberos esse permisit, multum sudauit, non multum fructum fecit. Sed labores Iesu ut summè post eius mortem profecerunt mundo, ita tui proficiunt te-

Rom. 13. Christus census cur soluit. Matth. 17.

Matthæum non prius Christum secutum fuisse, quam satis uectigalium rationibus fecisset. Matth. 22.

In eos, qui cura fratrum neglecta suorum, quos curare uerbo debent & exemplo, Religionem profitentur.

Matth. 10. & 20.

Luc. 10. Aduersus illos quoque, qui propriæ tantum satis esse ducunt, saluti consulerent.

Quo in errore uersentur, qui quidem idè à prædicatione deficiunt, quod minus apud auditores proficiant.

1. Cor. 3. Ibidem.

Quam uillis & salutaris mundo extiterit Iesuprædicatio.

pore suo, quod ignoras: ideo alacriter femina, verboq; Dei initare ne formides.

Et factum est, discumbente eo in domo.

Luc. 5.

Matthæū vn de possis insignem humilitatis, & modestiæ cultorem agnosce re.

Matth. 9. Infr. 4. 17. Infr. 26.

Matthæus Ie su quando fecerit conuiuium magnū

Matth. 10.

Exemplorū vis.

Infr. 21.

Quare hoc fecit conuiuiū Iesu.

3. Reg. 19.

Cur magnū illud fuerit.

Quoties conuiuium celebrandum sit magnum, & vbi. Conuiuium an etiā cum merito fieri diuitib; possit.

Intellige in domo Matthæi, qui fecit ei conuiuium magnum in domo sua, vt Lucas inquit, quanquam Matthæus ex modestia & humilitate, cōuiuij à se facti non meminerit, atque ob eandem causam non dixerit, relictis omnibus, vt dixit Lucas. Libenter etiam Matthæus recenset alios Apostolos sibi præpositos, vt Petrū Andream, Iacobum, & Ioannem, quos ad suscitationem puellæ, & ad transfigurationis mysterium, & ad precationem in horto peculiariter euocatos, & nihil de se ipso in toto Euangelio recenset. Conuiuium autem factum est paulò post quàm uocatus est, & forte sequenti die, quia post multum temporis, neque expensas, neque domum habebat: nam Christus illi, vt omnibus Apostolis dixit: *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* De hoc conuiuiō ait Lucas: *Et erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erat.* Cernis exempla quid faciant; vno accersito publicano, alij accedunt, & impleri cœptum est verbum Domini: *Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei.* Vt autem ostenderet internum gaudium, cuius symbolum est conuiuium, & grati animi indicium erga Christum, & domesticis suis vale diceret, rationesque exercitij sui redderet, & Christo ea in domo sua faciendi occasionem præberet quæ fecit, instruxit illi conuiuium: quemadmodum Helisæus ab Helia ad munus Propheticum vocatus, fecisse legitur. Magnum autem fuit conuiuium, quia multi inuitati, nempe Christus, & Apostoli, & turba publicanorum, qui amici eius erant, vt eos Dominus ad se conuerteret, & vocaret. Et vt viderent honorem, quem sibi Dominus in acceptando conuiuiō præstabat. Et semel tantum celebrandum est magnum conuiuium, vt Helisæus fecit, & in professione viri Religiosi fieri de mo-

re apud nonnullos solet: & licet diuitibus fiat, quia tamen propter Deū & ipsorum conuiuorum salutem, nō perditur retributio æterna: secus esset, si ob propriū emolumentum, vel lucrum, & frequenter, & cum scandalo, vel cum proximorum iniustitia fieret. Nemo autem conuiuium Christo parare potest, nisi qui omnia propter se reliquerit, tūm enim vel ipse animus apparatus conuiuium est illi, qui dixit: *Meus cibus est, vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælis est.* Accepta uero autem Dominus conuiuium, tūm ob honorem Matthæi; tūm ob conuersionem publicanorum, & vt alij de misericordia Dei non desperent; tūm denique quo ostendat, conuiuium ex aliqua honesta causa celebratum, malum non esse, nisi scandalum, vel species mali sequatur: ita enim actibus suis certos nos reddebat de his, quæ dubia sunt, & venire possunt in controuersiam. Nam simili ratione nuptijs voluit interesse, vt eas tanquam licitas sua præsentia honestaret. Neque mireris, si Christus de partis, siue paratis à Matthæo ex mammona iniquitatis manducauerit: quia non omnia fortassis erant malè parta, sed quædam: quemadmodum Zachæus significauit, cum dixit: *Et si aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Licebat etiam Christo non tantum de bene, sed etiam de malè partis edere; cum sit dominus vniuersorum, cui præter peccatum, nihil est alienum, & nihil eius vero dominio præiudicare potest, & cuius, vel Reges, vel Principes depositarij sunt. Tertiò, licet etiam animarum saluti student, quod necessarium est duntaxat ad victum sumere, tametsi de mammona iniquitatis sit partum: nam laborat, vt eum trahat ad Deum, & vt omnia malè parta restituat. Quòd si sint incerta debita, nec certos habeant dominos, quibus sint reddenda, Christo, atque eius pauperibus debentur. Ergo in ipsis Christus partem habere potest. Vnde Chrysostomus homil. 31. in Matthæum scribit: *Et quamuis quæ tunc apposita*

Conuulsiu solus qui Christo facere potest.

Ioan. 4.

Quare Christus Matthæi conuiuiū nō detrectauit.

Idem curnu ptijs interfuit.

Ioan. 2.

Quo iure Christi Matthæi Publicani hominis conuulū acceptauit.

Matth. 6.

Luc. 19. Secunda ratio, a Christi domino.

Heb. 1.

Tertia ratio

Debita publicanorum incerta quibus solui debeant.

Chryso. 2.

erant,

erant, iniuste atque rapaciter fuerūt acquisita, non repulit tamen ea Dominus, sed assumpsit ex illis. Magnū enim lucrum oriebatur, quinimò eodem tecto, eademque mēsa cum peccatoribus vitur. Hæc certè bonum medicum decent, qui nisi laborantium putredinem ferat, non potest eos doloribus liberare.

Et videntes Pharisei, dicebant Discipulis eius. Lucas adiungit Phariseis Scribas, & videntes vocat illos, qui non videbant, id est, inuidos, & liuore cruciatos, qui nihil minus vident, quàm charitatē & salutem ad proximum. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat (& bibit, vt ait Marcus) Magister vester.* Publicanos vocat eos, qui vectigalia exigenda redimebant, vt inde lucrarentur, & publica damna priuatam facerent vtilitatem. Ideò friuolum est, quod quidam imperitè interpretatur, publicanos, id est, publicos peccatores; cum essent exactores vectigalium, censuumvè: vnde Græce τειλωται dicuntur, à verbo τειλω id est, tributum siue vectigal, & τειλωσιον domus vel locus, in quo sedent Publicani. Peccatores autem vocat, amicos, & seruos publicanorum, nobiliora vitæ instituta habentes, eisdem tamen obnoxios affectibus; nam simile suo cōgaudet simili, & qui cum illis verfabantur. Vel peccatores dicuntur, ipsimet publicani, quia vix eorū statuta à peccato separatur. Si enim alij essent maiores peccatores, explicaretur eorum status, vt causa murmurandi. Ipsi ergo peccatores vocantur, qui calumniā sustinerent tantum iniusti, auari, raptores, omniq; commiseratione carentes, & impudentes, vt ait Euthymius. Vide autē in primis astutiam Phariseorum: reprehendunt Magistrum coram Discipulis: & vbi nihil possunt efficere, accusant rursus Discipulos corā Magistro, & dicunt, *Quare nos, & Pharisei ieiunamus frequenter; Discipuli autem tui non ieiunant?* & iterum, *Quare Discipuli tui transgrediuntur traditiones Seniorum: non enim lauant manus, cum panem manducant?* Duplici errore te-

Medici officium boni.

Phariseorū, & scribarū inuidia.

Marc. 2.

Quibuscum publicanis Christus manducaret.

Τειλωται vñ nomen habent.

Peccatores quoniam manducaret cum Iesu.

Publicani quare peccatores.

Euthym. c. 14. in Matthæum.

Phariseorū, & Scribarum nequitia.

nebantur Pharisei, cum Magistro veritatis de susceptione peccatorum detrahebant: tūm quod se iustos arbitrabantur, qui superbæ falli u iustitia longè discesserant: tūm quod eos criminabantur peccatores, qui respiscendo à peccatis, non longè erant à iustitia, magis iam penitentes quàm peccatores vocandi. Cum verò quis male audire soleat, quòd vel ipse malus fuerit, vel si ipse non malus fuit, tamen sese malis conixerit: cum primum deesset in Christo, ex secundo calumniam illi struebant, qua illum apud populum traducerent. Erat autem in speciem iustæ reprehensionis causa. Nam Dauid dixit: *Superbo oculo, & insatiabili corde, cū hoc non edebam, & Salomon Prouerb. 23. Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius: & Ecclesiastici. 9. Viri iusti sunt tibi conuiuia: & Tobias Cap. 2. ait, Vt viri timentes Dominum adducantur ad conuiuium; & Paulus in priori epistola ad Corinthios, docturus erat: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruientis, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum eiusmodi nec cibum sumere. Sed reuera mera erat quæ illos vrebant inuidia. Primò quòd Christo summus exhiberetur honos in opere, nam sanato paralytico, dicebant, *Quia nunquam sic vidimus; & in verbo, Nunquam sic locutus est homo.* Malè illos habebat, quòd vt Propheta, & Messias haberetur: & quia contra eos prædicabat. Quam obrem vt se sanctiores ostenderent, illum obscurare omnibus rationib; quibus poterant, conabantur. Primū specie & colore Scripturæ; *Scrutare, inquit, & vide, quia Propheta à Galilea non surgit.* Deinde Sabbati violationem obtendebant. Tertiò apparentē deformitatem manducandi cū publicanis & peccatoribus. Quartò sine illa aiebant; *In Beelzebub principe demoniorum eicit demonia.* Et quia hîc de ceremonia agebatur, tantum modò de Phariseis loquitur Matthæus: cum verò agit de remissione peccatorum in sanato paralytico, tantum de Scribis mentionem fecit;*

Duplex illorum iniquitas.

Quid mali erat secundum eos, quòd Christus cum publicanis, & peccatorib; manducaret & biberet.

Psal. 100.

Quibuscum minimè edèdū teste Scriptura.

1. Cor. 5.

Quo defonte eiusmodi illorum de Christo apud Discipulos calumnia descendere.

Pharisei quot modis obscurare Christi gloriam conabantur.

Ioan. 7.

Matth. 12. Pharisei, & Scribæ, vtrique de Christo murmurarunt.

licet

licet ubique vtrique; murmurauerint; ut habetur Luc. 5. & quod Matth. & Marc. asserunt de Christo, *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Lucas tamē videtur referre ad Discipulos, cum ait, *Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis, & bibitis?* vna opera Christum, & Discipulos accusantes. Nec erat vlla vera aut solida causa existimandi hoc esse peccatum (sicut nec erat in eo quod non ieiunarent frequenter, vel non lauarent manus, antequam panem manducarent) quia lex tantum prohibet edere cum Gentili, Exod. 34. vel cum immundis, Numer. 5. & Leuit. 15. sed increpabant quasi perfectionis Magistrum, indecentia agentem, & ob voracitatem, siquidem aiebant, *Ecce homo vorax, & potator vini; publicanorum, & peccatorum amicus:* Quasi dicerent, cum deceat sanctos cum sanctis habere consuetudinem & commercium; cur vos publicanos & peccatores palam infames, non solum admittitis ad colloquium, sed etiam in ipsorum aedibus editis, ac bibitis cum illis? Autoritates porro in contrarium productae ad probandum, quod cum peccatoribus non sit edendum; de peccatoribus penitus obstinatis, & de quorum conuersione nulla est spes, intelligendae sunt; de iustis etiam, sed imperfectis, quibus obesse valet cum peccatoribus conuersatio. Christo autem, vel alijs perfectis, qui maiores sunt in bonitate, quam alij in malitia, nocere non poterat conuersatio, quia etiam cum excommunicatis, ob eorum bonum, conuiuere poterat. Publicani praeterea non erant obdurati, aut tam obstinato animo, ut conuerti non possent; quare pro eorum conuersione omnis est a praetatis iniuria toleranda. Porro Pharisei non Christo, sed Discipulis hoc obiecerunt: nam cum indocti, & infirmi essent, putabant se eos posse a Christo auertere, quem timebant, maxime de re leui, accusare, a quo fuerant paullo ante confutati in curatione paralytici. Hic autem expendendum est, nos ex eo quod vocamur, & accedimus

ad Christum, non honori esse Christo, sed infamiae, ut hic vides, quod Pharisei hoc etiam reprehendunt, & nos etiam infamant. Sed Christus nos, & se defendit, & verè accusat ipsos suos accusatores.

At Iesus audiens, ait. Aure cordis, vel etiam corporis, quia propè erat, & fortè ad ostium. Christus ergo respondet: & quia ad eum increpatum res pertinebat: & quia Discipuli non nisi inconstanter, & cum metu, & imperitè responderent. *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Improbis Scribarum, & Phariseorum, sicut supra Christum stimulauit, ut autoritas remittendi peccata hominibus data detegeretur; ita hoc loco eorum calumnia tres egregias & aureas sententias, doctrinae, pietatis, & eruditionis plenissimas, tanquam margaritas & vniones pretiosissimas expressit. Quarum prima est haec: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Quod attinet ad Grammaticam huius sententiae, nullus est solœcismus dicere, *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus*, ut quidam decepti putarunt. Nam Cicero libr. 2. ad Curionem: *Dux nobis, inquit, & autor opus est, & eorum ventorum quos proposui, moderator quidam, & quasi gubernator:* & ad Tyronem lib. 6. *Sumptui ne parcas vlla in re, quod ad valetudinem opus sit:* & Plautus in Captiuis, *Maritimi omnes milites opus sunt tibi.* Latine ergo & in Nominandi, & in Auferendi casu vsurpatur haec phrasid. Vnde interpret noster, & Matth. 9. priorem, & Marc. 2. posteriorem eandem sententiam enarrans, adhibuit. Et Cyprianus candidae, & purae Latinitatis scriptor, & longè abhorrens a solœcismis, priori loquendi modo vsus est in Epistola ad Antonianum. Philosophus ille Aulicus Aristippus, cum illi probro daretur, quod domos diuitium, & non pauperum visitaret; callidè respondit: *Quia, inquit, infirmi, & non sani a medico inuisuntur.* Idè ferè dixit quod Christus: sed ille, ad suam fouendam auaritiam; Christus verò ad suam charitatem erga pec-

Christi charitas in nos quanta.

Quare Christus Phariseis & Scribis calumniatibus, non discipulis, respondit.

Cicero.

B. Cypri.

Qualis haec Christi sententia: Non est opus valentibus Medicus, sed male habentibus.

Iudaei cum quibus manducare non poterant.

Matth. 11.

Quo modo accipiendae sint de nominando cum peccatoribus superius allatae sententiae.

Quare Pharisei non cum Christo, verum cum discipulis eius exposulauerint quod manducaret cum peccatoribus. Matth. 9.

at Aristippus arguta quidem, at auaritia hominis redolens responsio.

Què sensum habeat: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Triples hominis status: singulorum que conditio

Christus qualis medicus.

Esai. 53. & Matth. 12

Quibus non est opus valentibus medicus.

Quid est dicere, Eritis discite, quid est scilicet, Misericordiam volo, & non sacrificium.

catores ad viam vitae reducendos, ita respondit: Aliter tamen, secundum alios, respondisse fertur Aristippus: *Quia nos (inquit) sapientes scimus quærare diuitias ab habentibus melius quam diuites a nobis scientiam, quæ egeret.* Primò ergo Christus arguit ex communibus, postea verò ex particularibus, allegando Scripturam. Regula autem generalis est: Medicus, tam corporis, quam animae, sanis, quando sanis sunt, non est necessarius: vnde in statu innocentiae sicut nulla potestas cogens fuisset, nullo existente peccato: ita nec vlla ars medicinae fuisset, nullo existente morbo, quem admodum non erit in statu gloriae futuro. Sunt autem isti tres status, in firmus, sanus, & neuter. Primo debetur curatio: Secundo conseruatio: Tercio, & postremo, praeseruatio. Conseruatio igitur in sanitate parta, vel praeseruatio a morbo futuro, quod dammodo ad infirmitatem spectat, cum posse infirmari, seu in morbum recidere, infirmitas nonnulla sit: idè que qui tales sunt, medico egent. Inuit ergo Christus his verbis semissum ut medicum; eorum tamen qui se malè habere, aut infirmari posse agnoscunt. Et vocat se medicum à Deo in Scripturis promissum, & nouum, qui suo vulnere sanat, & qui verè sanat, quod plus est, quam non imputare peccati infirmitatem, ut haereses nouae docent: quia *Verè languores nostros ipse portauit, & agrotationes nostras ipse portauit:* & sponte, & sine pretio vllò sanat, & omnes ad se accedentes libenter suscipit. Valentes vocat, eos, qui in oculis suis sani sunt, & valere se existimant. Ait itaque, *Qui mihi propterea indignantur, non minus damnandi sunt, quam si is, qui sanus est, indignetur medico vocato ad visendum aegrotum, ut eum morbo leuet.*

Euntes autem discite quid est. Id est, ad alios ite, postquam me non vultis Magistram, à quo solo id potestis discere. Et dicere quid est, perinde est ac si dixisset, discite quid sibi velit. Nec, inquit, Ite, & legite, quos sciebat sepe legisse; sed, discite, par-

pendite, penetrare nucleum Scripturarum: legere enim, & non intelligere, negligere est. Quasi dicat, Non intelligitis Scripturam; aliàs non admiremini, quod misericordia miseris, bonitas malos, pietas impios ad se confugientes suscipit. *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Deus in veteri lege sacrificia volebat, ut patet ex libris Moysis: quid ergo significat, *Misericordiam volo, & non sacrificium?* Primò ergo non comparat hoc loco Dominus sacrificia legis veteris pro statu Noui testamenti, reprobata à Malachia. c. 1. *Non est, inquit, mihi voluntas in vobis, & manus non suscipiam de manu vestra.* non comparat, inquam, cum charitate, & misericordia: quia Osee testimonium allegatur, qui pro tempore legis locutus est. Deinde non comparat Eucharistiam, Noui testamenti victimam, cum misericordia, & charitate: nam haec victima per se Deo placet, & ratione mediatè offerentis, id est, Ecclesiae, etiam si non placeat propter immediatum offerentem, id est, sacerdotem ministrantem: quia necdum instituta erat Eucharistia; sed confert veteris Legis externa sacrificia cum misericordia & charitate: nam illa etsi quatenus ex fide, & obedientia, atque spiritu, & signo futurorum Deo grata essent, illaque acceptaret, nolbat tamen ea, quatenus sine fide & spiritu offerebantur. Sic ergo statuendum est, externum sacrificium per se quidem nec placere; nec displicere Deo: sed ratione offerentis, si bonus est, ut Abel, gratum est Deo: si verò malus, ut Cain, ingratus: sed illi praefertur misericordia, & charitas, quae per se Deo placet. Vnde Esai. 1. loquitur Dominus: *Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui: sed subuenite oppresso, defendite viduam, id est, operamini misericordiam; & Michas cap. 6. Nunquid offeram ei holocausta & vitulos anniculos? Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? quasi dicat, non. Et subdit, *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, &**

Effectus misericordiae.

Quo sensu minime dicatur, Misericordiam volo, & non sacrificium.

Osee. 6.

Alter sensus verus atque germanus.

Externum quatenus placet Deo sacrificium. Gen. 4.

Esai. 1.

Mich. 6. Quid sit bonum, & quid Dominus ab hominerequirat, teste Propheta.

quid

cato-

Gene 8. & alibi passim. Quare non accipiat Dominus sacrificium.

Pharisæi qui huius operibus vacarent.

Matth. 15 supra. 5. Quid Christus præcipiat.

Deo quomodo, & cur velit misericordiam, & sacrificium.

Cum Deo sit sacrificium opus dignius misericordiam, hinc cur præfert sacrificium.

Sacrificium quod Deo acceptum misericordiam, & quatenus.

quid Dominus requirat à te: utiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, &c. Atque ista testimonia Scripturarum explicant præsentem locum Osee. Non enim simpliciter reijcit Dñs sacrificium, cum illud sibi offerri toties iusserit, & sæpe legatur placatus accepisse in odorè suavitatis; sed reijcit, vbi misericordia in proximum exhibenda impediretur. Atque huc sensum declarat quod sequitur: Et scietiam Dei plusquam holocausta, ita enim intelligendum est, vt legit Irenæus lib. 4. ca. 32. in fine: Misericordiam volo (plus scilicet) quam sacrificium. Quasi dicat Dñs Pharisæis: Vos vacatis sacrificijs exterioribus, decimis, & oblationibus, non autem misericordiam operibus, aut animabus sanctificadis, vt ego: atq; ita persuadentis, vt liberi dicant parètib; suis; Munus quodcumq; est ex me, tibi proderit; cum interim misericordiam debitam parètib; vestris traditionibus impediatis. Ego autem præcipio, vt si offeras munus ad altare, & si recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinqueas prius reconciliari fratri tuo.

Pondera verbum, Volo, quia non tantum suam voluntatem declarat, qui Dominus est cæli, & terræ, sed & beneplacitum, & id, quo Deus oblectatur, & ex animo maximè cupit, significat: vt omnino certi reddamur de Dei beneuolentia, & beneplacito: & prius vult proximo exhiberi misericordiam, quam sibi sacrificium.

Sed obijcies fortassis, quæ ratione Deus præferat sacrificio misericordiam: cum illud ex obiecto sit nobilius, cum ad Dei honorem exhibeatur, misericordia verò ad subleuandam inopiã proximi. Respondetur, quòd sacrificium per se, vt dictum est, nec placet, nec displicet Deo; secus misericordia ad peccatores conuertendos, quæ per se sæpe placet. Sed rursus obijcies, Quid si sacrificium fiat cum fide, & spiritu? Respondemus, reuera simpliciter præstare sacrificium: verum quado præstari vtrumq; nequit, præferenda est misericordia, quæ etiam & ipsa sacrificium gratum est. Vn

de Apосто. Beneficentia, & comunions nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Ad hæc, sacrificium iuris est positum, et si diuini; & misericordia de iure naturæ est, nam finis præcepti, & omnium sacrificiorum, est charitas: idè auditioni Missæ, officijs diuinis in choro canendis, ieiunio, & abstinentiæ ex deuotione sumptæ præferenda est prædicatio verbi Dei, & labor in confessionibus peccatorum audiendis, vel fraterna correctio, vel deniq; quicquid aliud ad reuocandas à peccato animas seruire potest. Mēs ergo Dñi est, instruere Pharisæos, & in eis, nos omnes; quasi diceret; Frustra me reprehenditis vacantem operi sanctiori, & gratiori Deo: vel, Non est contra Scripturam, quod facio, quæ asserit, meliorem esse misericordiam sacrificio: vel, si Deus se priuat sacrificio propter misericordiam proximo impendendam; quid mirum si se iustus priuet conuersatione iustorum, & simplicium, vt incumbat peccatoribus conuertendis? Nec ex his potes colligere. Ergo cõtemnamus Sacerdotes, & sacra. Non hoc dicit, sed præferendam misericordiam sacrificio. Dices rursus, Melius ergo est, dare eleemosynam pauperi, quam sacrificium Deo. Respondeo, Non simpliciter; nam sacrificium, præter honorem, qui in eo Deo redditur, est communis quedam spiritualis viuentiũ, & mortuorum misericordia, & dum datur pauperi Sacerdoti sacrificium eleemosyna, etiã misericordia est: tamè si quando pauper extremè egeat, præstat misericordia sacrificio. Vnde vel Sacerdos veteris Legis Dauidi, & focijs esuriētibus, panes Propositionis sanctificatos ad edendum dedit. Atq; ita Deo constructio hospitalium domorum, facelli, vel altaris erectio, neglectis pauperibus presentibus, qui arctam, vel extremam patiuntur necessitatem, Deo minime placet: quia esset facere quasi de rapina holocaustum, quia etiam pro redemptione captiuorum calices, & cruces argenteas vendere licet, imò pro filio viduæ redimendo Sanctus Paulinus se ipsum vendidit. Magna prætereã videtur stultitia

Heb. 13. Secunda ratio, cur Deus misericordiam magis velit, quam sacrificium. 1. Tim. 1.

Quid rursus? Euntis discite quid est: misericordiam volo, & non sacrificium.

Hinc falsa quedam corollaria contra sacrificium pro misericordia referuntur.

1. Reg. 20. Matth. 12 Hospitalium quæ domorum, facellorumque constructio misericordiam repugnet.

Paulus Nolanus Episcopi charitas & misericordia

eorum,

Hospitalium domorum constructores, Deo qui minime placeant.

Pharisæorum, & Scribarum duplex imitatio misericordiam à Christo reprehensam. Matth. 12.

In quos Deus effundat misericordiam tantummodo.

Matth. 5.

Matth. 18.

Iacob. 1. Religio quæ munda & immaculata apud Deum, & Patrem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Misericordia ergo est, suscipere peccatores, & ad penitentiam eos vocare: quare tales esse debemus, qui cum peccatoribus, si sine dano nostro fieri queat, versari possimus. Quisquis ergo ad Monasteria contedit, vt fugiat opera misericordiam propter molestiam illis annexam, contendat saltem se talem præbere, qui alijs exemplo sit, & operibus misericordiam spiritualis alijs præluceat. Et quia Medicus non solum misericordiam diligit, igitur & nos ipsum misericordiam appeilemus semper, & oremus Medicum, vt faciat semper misericordiam, vt fanet nos, quo faciamus & nobis, & proximis, & sibi misericordiam, qui omnia

Ijs quid curandum, qui tædio & molestia operum misericordiam faciendorum Religionem ingrediuntur. Matth. 25. Quam medicinam à Christo postulare debemus.

eorum, qui pro alendis futuris temporibus egenis, aut curandis infirmis xenodochia ampla construunt, prætermittis egentibus, & infirmis, qui in vrgētissima necessitate omni ope humana destituti, & esuriunt, & aigent; quanquam citra tam arctam necessitatem sancta existant, & Deo grata illa opera, nisi aliqua circumstantia gloriæ querendæ, & nominis sue familiæ amplificandi vitientur. De eodem vitio reprehendit eosdè Dominus cap. 12. Matth. & eodè Osee testimonio allegato se tuetur: sed ibi allegauit ad tuendam misericordiam corpori impendendam, quia discipuli esuriētes accusati sunt quòd vellent spicas in Sabbato; hic verò ad tuendam misericordiam animabus impertiendam. Idem quoq; reprehendit Matth. 23. Væ interminando decimantibus mentham, & anethum, & cuminum; & relinquentibus quæ grauiora sunt Legis; nempe iudicium, misericordiam, & fidem. Deus enim effundere vult misericordiam in eos, qui proximis sunt misericordes. Beati (inquit) misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequuntur; & in parabola dixit, Nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? & per fratrem Domini pronuntiauit, Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Misericordia ergo est, suscipere peccatores, & ad penitentiam eos vocare: quare tales esse debemus, qui cum peccatoribus, si sine dano nostro fieri queat, versari possimus. Quisquis ergo ad Monasteria contedit, vt fugiat opera misericordiam propter molestiam illis annexam, contendat saltem se talem præbere, qui alijs exemplo sit, & operibus misericordiam spiritualis alijs præluceat. Et quia Medicus non solum misericordiam diligit, igitur & nos ipsum misericordiam appeilemus semper, & oremus Medicum, vt faciat semper misericordiam, vt fanet nos, quo faciamus & nobis, & proximis, & sibi misericordiam, qui omnia

in alios facta, in se facta esse recepit, vt ab eo occasionem abundantioris misericordiam facienda captemus. Et quia Christus membra sua habet, ex quibus totum corpus conficitur; ad hunc accedamus pro Sacramentis, ad hunc pro salutari verbo Dei, ad hunc pro alia re, quæ omnia idem Medicus Iesus per membra sua dispesat. Et increduli est, dicere, Volo habere misericordiam à Christo ipso immediate: Christus enim dixit, Qui vos audit, me audit: Qui recipit vos, me recipit: & irritam faciunt omnem potestatem pacendi, & ligandi, soluedique, & remittendi, vel retinendi peccata, quam dedit hominibus membris suis. Infideles non putant esse Iesum in Sanctis, vel Sanctos in Iesu: cum tamen dixerit Ioann. 17. Ego in ipsis, & ipsi in me. Hinc fit, vt Sacerdotes non honorantes, sed pro despiciatis habentes, vt Deus illos audiat orantes pro nobis, grauius delinquant. Nam si honore afficerentur pro munere, quod à Christo habet, licet impij essent, audirentur orates pro nobis, sed & conuerterentur, & euaderent pij, cum videret in ipsis magni fieri quæ Dei sunt.

Non veni vocare iustos, sed peccatores. Non ergo venit propter Angelos vocandos, qui non egebant vocatione, quia semper vident faciem Patris, qui in cælis est, vt ipse dixit: nec venit propter homines iustos, quanquam obijci possit quòd vocauerit Nathanaelem, in quo dolus non erat, Ioannem Baptistam in vtero matris sanctificatum, & Iacobum iustum fratrem Domini, & insignem pietatis cultorem Simeonem iustum, & Annam prophetissam, quæ tantum testimonium ab Euangelioribus se habebat, & Christum Medicum, & Saluatorem, & agnoscere peccata mundi tollentem agnoscebant. Nec rursus germana videtur expositio B. Ambrosij, & Chrysostomi, & quorundam veterum, qui interpretantur ironice dictum, Non veni vocare iustos, id est, eos, qui in oculis suis pro iustis se habent, & tales se vendunt, & Medico se non egere putant, de quibus;

Ephes. 4.

Vox increduli.

Luc. 10. Matth. 10. Infra. 16. & 18. & Ioan. 21. & 20.

Infidelium error. Sacerdotes qui dehonestant, ac vili pedant, quid assequatur illi.

Quare Christus non venit vocare iustos, sed peccatores.

Matth. 18 Ioann. 1.

Luc. 1. Infra. 2.

Quos iustos Christus vocauerit tamen.

Ioan. 1.

Non esse ironiam hanc: Non veni vocare iustos, sed peccatores.

Ambro. lib. 5. in Lucam, cap. 6. to. 5. Chry. hom. 31. in Mattheum. to. mo. 2.

bus;

Luc. 16.

Philip. 3:

Quid tantū significet ijs verbis Domini.

Christi Medici excellentias, & charitas in nos.

Matth. 11

Ad quid vocet peccatores Christus.

2. Par. 36.

Ad quid vocet Christus iustos, præterquam ad pœnitentiã.

Qua ratione Christus vocet etiam iustos ad pœnitentiã.

bus; Vos estis, qui iustificatis vos corã hominibus: nam etiam aliqui tales iustitia turgidi crediderunt in Christo, vt turba multa Sacerdotum Act. 6. & Paulus, qui Phariseus erat, & propria iustitia olim nitebatur, infirmi etiã, qui se sanos existimant, propter corruptum iudicium & phrenelim, magis egent Medico, id est, Christo vocante. Ergo sensus legitimus huius sententiã, Non veni vocare iustos, sed peccatores, satis apertè explicatur à Mar. cap. 2. & Luc. 5. qui addit vnũ verbũ huic sententiã, nepe, ad pœnitentiã, vt etiã in codicibus Græcis Matthæi hoc loco habetur. Non veni vt cũ iustis cõuerter, eos ad salutem quã iam habent, adducturus, sed propter solos peccatores, qui indigēt pœnitentiã: quomodò ergo hos abominabor, propter quos veni? Ac longè humanior est nostris Medicis Christus: quia illi etsi sciunt infirmorum necessitatem & morborũ, tamen non currunt ad egenos nisi vocati, & mercede prius pacta & promissa: hic verò vltro accurrit, & curandos ad se vocat, quos gratis medicetur, & sanet, promisso prius cœlorum regni confortio: vnde dicebat vocans; Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiã vos. Et peccatores vocat, non ad licentiã peccandi, nec ad libidinem viuendi vt velint, sed ad laborem pœnitentię, ad macerationem carnis, & peccatorum extinctionem. Non ergo venit iustos vocare ad pœnitentiã, quẽadmodum Manasses in oratione sua professus est, cùm dixit: Tu autẽ Dñe secundũ bonitatẽ tuã promisisti pœnitentiã remissionis peccatorũ: & tu Deus iustorum non posuisti pœnitentiã iustis. Peccatores ergo tantũ vocauit ad pœnitentiã, bene autẽ iustos, qui ab initio fuerunt, ac tũc etiã nonnulli erãt, ad redẽptionem & fidẽ, ad profectũ maiore, vt vitã habeãt, & abũdantiã habeãt, ad legẽ nouã, ad gloriam vocauit; ideò præcepta dedit maiora, ac digniora, & cõsilia tanta vocatione Christi digna: & quia omnes iusti ex se peccatores sunt, & pro peccatoribus se gerunt, vnde & Paulus se

vocat primũ peccatorẽ, & inquit; Nõ est iustus quisquã, nõ est intelliges, nõ est requirẽs Deũ: omnes venit vocare ad pœnitentiã, vel pro se ipsis, vel pro leuibus, & quotidianis delictis, sine quibus hæc vita nõ traducitur etiã à iustis, vel ne in futurũ relabatur, faciendã, vel pro aliorum peccatis expiandis, quemadmodum sanctissima Virgo, Baptista, atq; Apostoli fecerunt. Vnde Apost. Corinth. scripsit: Ne forẽ humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex his, qui non egerunt pœnitentiã super immunditia, &c. Nam si egissent pœnitentiã, intus à Deo ad id vocati fuisset, ex peccatoribus iusti, ex malis seruis boni filij redditi: atq; itã iusti vocantur pœnitentes, & in vocatione sua permanerẽt; peccatores verò, qui verbo Domini ad pœnitentiã vocati nolunt respicere, sed pergunt in sua impietate viuere. In secundo autem aduentu, seu in iudicio veniet vocare iustos, id est, in iustitia stabiles & firmos, ad præmium tantã iustitię recipiendũ: nam tunc Rex dicet iustis: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, &c. & ibunt iusti in vitam æternam. Diabolus verò iustos vocat ad pœnitentiã, vt doleant, & pœniteat eos benefecisse, & operibus iustitiã & charitatis vacasse. Demus igitur operã, vt Christo Medico ad se vocanti indiuiduẽ hæreamus, perpetuò nostram infirmitatem profite tes, eiusq; medicinas, quas in verbo Dei audiẽdo, & in oratione, & in Sacramento constituit, frequenter sumamus: quas qui fugiunt, profectò Christum fugiunt: qui autem Christum Medicum fugiunt, sanos atq; iustos se existimãt: qua existimatione nihil potest esse nocentius. Adiuugamus etiã nostris sacrificijs proximi misericordiam, non tantũ corporis, quã spiritus necessitates subleuant, vt digni efficiamur, qui æternam misericordiã consequamur, præstante eodem Medico, & Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto semper viuunt & regnat in secula seculorum. Amen.

1. Tim. 1. Psalm. 13. & Rom. 3.

2. Cor. 12. Internã vocationis Dei signum pœnitentiã.

Christo quãdo veniet vocare iustos, non peccatores. Matth. 23.

Diabolus quã vocet ad pœnitentiã iustos.

Christo Medico si adhãserim, quid assequemur.

Sacrificia quãd nostrã habere debeant, vt grata sint Deo, & accepta.

TRACTATUS XXVIII.

IN illa verba Luc. 6. Factum est autẽ in illis diebus, exijt in montẽ orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et quum dies factus esset, vocauit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit, & reliq.

Narrationis series exponitur.

Matth. 9.

Lib. 6.

Propositiã historiam quã nam Domini gesta fuerunt consecuta. Matth. 12.

PROXIMAM historiã vocationis Matthæi, concordati trium Euangelistarum consensu, sequitur disputatio discipulorum Ioannis & Phariseorum cum Christo, quod discipuli eius non ieiunarent frequẽter, quemadmodum ipsi faciebant: quam suo loco differemus. Cũ autem satisfaceret Christus longã interrogationi, interpellatus est à Principe quodam pro filia sua defuncta, vt testatur Matthæus; quam dũ iret sanatum, contigit in illa via miraculũ curationis mulieris, quã sanguinis fluxum patiebatur: puella autem à mortuis reuocata, mox duos cæcos visu donauit, & oblatum hominem dæmonio obsessum, eiecto dæmonio liberauit: quẽ omnia in libro Miraculorum explicanda sunt, quẽadmodum & miraculum paralytici ad piscinã sanati, quod Ioan. c. 5. cum magna subsecuta disputatione describit, quod in ordine historiã antedictã proximẽ sequitur; vt suo loco probatum & perspicuum reddemus. Hæc autem sequitur confutatio Phariseorum, quia ob confriatas in Sabbato ab Apostolis spicas, offensi erant, à Domino facta; & rursus altera, qua eos offensos de nuò confutat, ob sanatã in Sabbato manum aridam: hæc autem omnia, consequitur electio duodecim discipulorum, & promotio eorum in Apostolos, quã proximẽ antecedit sermonem Domini in monte habitũ, vt testis est locupletissimus ipse

B. Lucas: quam, quia planè historica est, hoc loco explanandam suscepimus. Sciendum est autem, hanc historiam promotionis discipulorum in Apostolos, tantũ à Marco cap. 3. & Luca cap. 6. describi; nam Matthæus cap. 10. tantũ meminit missionis eorum ad prædicandum; & potestatis eis in illa missione traditã: quã omnia simul coniunxit Marcus cap. 3. cùm ait: Et ascendens in montem, vocauit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum. Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates: & quã sequuntur. Expende, fecisse, vt duodecim essent secũ, id est, vt familiares & domestici secum viuerent, nõ vt antea ab eo disiuicti; vnde & enumeratis duodecim, Marcus subdit, Et veniant ad domum, vel, venerunt in domum, in qua Dominus diuersabatur, & tantus fuit turba cõcursum, vt non possent neque panem manducare: quod argumentum est illos duos fuisse à Domino Apostolos tantũquam eius familiares ad prandium: & hæc verba potius connectenda sunt cũ superioribus, fecit enim, vt duodecim essent secum, & veniunt in domum: primo enim vocati venerunt ad eum, vt promouerentur in Apostolos, deinde creati Apostoli venerunt in domum Christi. Lucas verò, qui posterior illis duobus scripsit, latius, & distinctiũ hanc historiam est persecutus: nam cap. 6. eorũ electionem, promotionẽq; expressis nominibus Apostolorũ enarrat:

Apostolorũ missionẽ ad prædicandum Matthæus, nõ autẽ eorum promotionẽ enarrat. Matth. 10. & seq.

Quid est, quod Christus fecit vt cum ipso essent duodecim, Apostoli scilicet.

Eodem tempore, a diuerso promotio simul, ac missio Apostolorum contigit, necne.

Quare Apostolos Dominus elegerit. *Matth. 5.*

Cur Lucas tempus, ac locum promotionis Apostolorum exprimat.

Quem montem Dominus conuocauit, electurus Apostolos.

cap. verò 9. quasi de re distincta, & diuerso tempore gesta, eorū missionē ad prædicandū cū potestate illis data recēset. Vel ergo Marcus, quod ad missionem ad prædicandū, & potestatem traditā attinet, anticipatione est vsus, nam constat Marc. 6. fuisse missos ad prædicandum; vel Lucas recapitulationis figura est vsus, dū de illa missione ad prædicandū. c. 9. loquitur: quod tamē verosimile nō videtur: tūm quia Marcus cap. 3. scribit promotionem eorum, & finem promotionis esse, vt mitterentur ad prædicandū, cap. verò 6. narrat executionem eius: quæ admodum Lucas cap. quidem 6. promotionem Apostolorum, cap. verò 9. ad prædicandū missionem describit. Par etiā erat, vt Christus antequā insignem illum sermonem, quē fecit in mōte, discipulos in Apostolica dignitate cōstitutos haberet, distinctos à cæteris discipulis, vt illis tāquā perfectiorē iustitiā professis, nōnulla præcipua eius sermonis, vt beatitudines, & quæ dicitur de sale terræ, mūdi luce, ciuitate in mōte posita, & lucerna accensa super cādelabrū; & illud, *Qui fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in regno cælorum*, & similia, magis congruerent, & conuenirent: & vt Apostoli ad prædicandum destinati ex ipso Christi ore discerēt, quid esset illis ad munus Euangelicū destinatis, & quo modo prædicandū. More autē boni historici hoc loco Lucas & temporis, & loci mentionē fecit, nēpē ad rei euidentiā; & quia rem magnam, id est, promotionem Apostolorum erat expositurus. Tēporis quidem, cū ait: Factū est autem in illis diebus, de quibus paulō ante, & in quib⁹ Christus prædicatione Verbi, & multitudine signorum, & vocatione discipulorum, & populorū sequela illustris & perspicuus redditus erat, iamq; sibi Christus tantū nomen, & famæ celebritatem cōsecutus fuerat, vt parati essent omnes legē ab eo latā amplecti: loci quoq; mentionem facit, cū ait, ascēdisse in montem. Et quāquam nullus Euangelistarum montis nomē exprimat,

mat, communi tamen Doctorū cōsensu creditur fuisse mons Thabor. Et si autem singularia Christi, ac maxima mysteria in montibus peracta referant Euangelistæ; q̄ sint altissima, & humano sensui incomprehensa: hīc tamen tribus de causis potissimum in montem Dñs fecerit. Primū quidem, vt commodi⁹ oraret, ab omnib⁹ turbis, & negotiorum fluctibus segregatus. Est enim oratio, ascēsus quidam, siue eleuatio mentis in Deum: & huius rei meminit Lucas, dicens; *Exiit in montē*. Deinde vt discipulos excelsis meritis post orationem, Apostolos institueret, qui mōtes sancti sunt, in quibus fundamēta Ecclesiæ iecit Dominus. Postremò, vt legem Euangelicā, quæ in apice dignitatis, autoritatis, & eruditionis sita est, tāquā in mōte quodā, Apostolis, & turbis pmulgaret.

Et erat pernoctans in oratione Dei. Duabus de causis potissimū fecerit ad orandū Christus, & in illis suo exemplo ad tantū munus nocte præstandum nos instruxit. Altera quidem, vt post labores prædicationis, & operationem miraculorū, in sanctam quietem, & otium spirituale se reciperet, vt in illo gratias ageret Deo pro ijs, quæ per verbū, & signa ad hominum salutē operari dignabatur. Deinde vt pro incremento eorum, quæ seminauerat, & progressu Euangelij in cordibus hominū Deū deprecaretur; & vt legē, & doctrinā Euangelicam, quam ex monte illo pronuntiaturus erat, tāquā cœlitus haustam, & diuinitus per os Christi ad nos missam intelligeremus, quæ admodum populus Israëliticus legē accepit per Moysen, quem quadraginta diebus in caligine cum Deo versatum esse cognouerat: & nouas vires ad prædicandum suo exemplo impetrans à Deo, nos doceret. Ille enim, qui dñs omnium erat, & à se ipso omnia potis erat efficere, propter seipsum oratione, aut loco mōtis, aut pernoctatione, aut scientia, qua legitimos Euangelij ministros eligeret, minimè indigebat; sed in natura assumpta à nobis exercere ea

Quibus de causis potissimum Christus nūc montem ascendit.

Oratio quid sit.

Psal. 86. Montes qui mysticè.

Quare Christus pernoctaret in oratione Dei.

Exo. 19. & 20. & seq.

Christus Apostolis quatenus egerit.

voluit

Preceptio prædicationis quæ debeat esse coniuncta.

Act. 6. Altera causa pernoctationis Christi in oratione Dei.

Rom. 1. 1. Cor. 1.

Sancti Apostoli ubi vbi sint hoc exemplo Christi.

Act. 1.

Act. 13.

Ab ordinandis quibus Episcopus olim de more requireret.

voluit quæ sunt nostræ naturæ cōsentanea: & suis actibus erudiebat futuros verbi Dei ministros, vt prædicationi assidue ac diligenter incumbant, qua Deo de bene cœptis agāt gratias, & progressum verbi Dei precibus impetrent, & in oratione ea quæ prædicaturi sunt, quasi ex ore Dei interrogato, & ex tabernaculo Dñi mereantur accipere. Est ergo munus hoc euangelizandi orationi maximè coniunctum. Hinc Petrus suo, & aliorum nomine, omnes alias curas a se ablegans, rectè dixit, *Nos orationi, & ministerio verbi instantes erimus*. Altera verò causa est, vt oratione longa impetraret veros, & legitimos ministros Euangelij; electus enim erat duces ad negotium, & prouintiam regni Dei, quod prædicare iam cœperat, quos in omnes omnium terrarum prouintias emissurus erat, vt omnem mūdi sapiētiam & potentiam subijcerent suæ prædicationi, & obediretur fidei inter omnes Gentes, fidei, in quā, Iesu Christi Nazareni crucifixi. *Nos*, inquit Apostolus, *prædicamus Christum crucifixū*, quæ res & ignominia, & stultitiæ plena erat, si & sapientes, & stultos homines interrogares, quæ etiā Iudæos esset offensura, & ridicula censenda à prudentibus ac sapientibus mundi. Ad hæc ergo persuadenda mundo paradoxa, ad tam ingens negotium præparandum, mirū nō est si pernoctauit Iesus in oratione Dei. Quem morem Apostoli seruauerūt, vt cū Matthias electus fuit, vt esset vnus ex duodecim; precati em̄ sunt, & prædicatione facta, dixerūt; Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostēde quæ elegeris ex his duobus vnū, Accipere locum ministerij huius, & Apostolatus: & alio loco, cū dixisset Spiritus sanctus; *Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos*: subditur, *Tunc ieiunantes & orantes, imponētesq; eis manus, dimiserunt illos*. Hunc morē adhuc seruat Ecclesia; vt certis anni temporibus Episcopus consecret eos, qui in cleum sint asciscendi, quibus tridua ieiunia sunt imperata; & in ipsa ce-

remonia inuitat idem Episcopus circūstantes ad prædicandum; hortaturq; vt si sciunt, eos in aliquo vitio esse; prodant illos. Sed hæc etsi sanctissimè instituta, nunc relicta sunt pro nuda ceremonia, ac pro talibus à nōnullis, qui sibi sapientes vidētur, habentur. Et Iesus, qui præcepit, ne in oratione multum loquamur, ipse in ea pernoctat, & perseueranter orat, sicut & in horto calicē deprecatus, ter eundem sermonem orauit: non ergo multis, sed sepe iisdem verbis, orandum est, & diu orandum, vt tam inepti aliquando Dei munere apti fiant, vnde sit gloria Deo, & Ecclesiæ utilitas. Quocirca non est fuse orandum, vt exaudiamur, quia Pater scit, quibus egeamus, & quid sit daturus; sed vt prædicatione digni efficiamur his, quæ dare constituit. Longa ergo oratione vsus est, non tā ne ipse in deligendis non bonis deciperetur, qui decipi non poterat, & qui eos bonos & idoneos facit; sed vt longa oratione ad impetrandos idoneos ministros, nos indigere ostendat. Nam vt ex capite corporis totius bona constitutio pēdet, & ex bono nauta totius nauis salus, & ex forti & strenuo duce exercitus victoria: ad hunc modum Ecclesiæ totius bonum, disciplina, eruditio, & sanctimonia ex pastorib⁹ bonis, qui sunt veluti lex animata, dependet. Ostēdit etiā vt eligamus quos Deus dat, non quos nostro consilio eligimus. Dices; Nonne antea hos elegerat? quid ergo nunc orat? Nō elegerat quidem, sed eligere proposuerat ea hora, qua elegit; & preces præmittere deliberarāt, quo diuinis præsidij magis munita hæc prodiret electio. Orauit insuper Dñs, vt sint constantes: quia Saranas petierat vt cribraret eos sicut triticum. Orauit, vt per verbū eorum, qui in Christū crederent, seruarētur. Orauit, vt verba eorum & scripta vim haberent corda penetrandi; quod fecerunt, & faciunt semper. Nos verò omni sumus increpatione digni, quod tam admirandum exemplum pernoctatis Christi in prædicatione, ante oculos

Matth. 6.

Cur, paucis Deum orare debemus. *Ibidem.*

Si in multiloquio, vt Christus dixit, minime exaudimur, cur ipse pernoctauit in oratione Dei?

Vade nā Ecclesiæ totius bonum pēdet.

Si elegerat Apostolos Christus, quid pro illorum electione nūc orat.

Luc. 22. Ioan. 17.

Christi pernoctatio in oratione quorum damnet somnolentiā, & desidiam.

Esa. 56. & Matth. 21.

Ptorum abusus in templo damnabiles.

In qua Christus pernoctabat oratione Dei.

Psal. 35. Psal. 79.

Idē cur post orationem discipulos vocauit ad se. 1. Tim. 5.

Apostolos cur duodecim Christus elegit.

Matth. 28. & Marc. vii. Eos cur Apostolos nominauit.

habentes, ne interdum quidem illud imitari studeamus. Et quod maioris stupiditatis nostrę, ac alienissimi ab hac, quę profitemur Euagelica lege argumētū animi est, cū ingredimur tēplū, quod scimus esse domū orationis, maxima hominum pars nihil minus cogitat quā de precatione. Deambulamus enim per tēplū, & profanis colloctionibus operā damus, nihilo minore cum religione, quā si per forū deambularem, eo etiam ipso tempore, quo diuina illa, quę Angelos ipsos in admirationē ac reuerentiā rapiunt, mysteria celebrantur. Et si quidem spectacula profana quępiā agerentur, omnes attentissime obseruaret, ne quid elaberetur in obseruatum. Sed hęc pluribus exaggerare, nō est huius loci.

Vocat autē orationē Dei, quę ad Deum ipsum funditur; vel Hebraismus est, quo, dum res magnas significamus, appellamus illas Dei, vt mōtes Dei, cedros Dei, id est, ingentes: quo dicendi more vulgus vitur: dicimus enim pretiosum vinū, vinum Dei; & optimū panem, panē Dei: ita etiā oratio Dei dicitur, quę magna, ac vehemēter intenta est, cuius intentionis argumentū est pernoctatio.

Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos. Ecce ad quod oratio tam diuturna pertinebat: nos admonens ne cui citō manus imponamus; neq; cōmunicemus peccatis alienis. Multū prius orandum est; deinde dies etiā expectandus, ne errore nostro aliquid peccemus, ne tentare Deum voluisse videamur: nā satis superq; nobis tribuit Deus, si qđ, pro nostra facultate, prudenter cogitamus, diligenter intuemur; atq; ministramus, ipse vt successu non careat, facit.

Et elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit. Magnus erat discipulorū numerus, quos iam habebat perpetuos comites, & testes omniū, quę gerebat: ex eo numero duodecim elegit, quos idē nominauit Apostolos, quę eos missurus esset veluti legatos Euangelicos in orbē vniuersum, nihil aliud dicturos, quā quod haberent in mandatis: ab ipso

enim mittendi officio vocati sunt Apostoli, quę dictio Gręca est, deducta à verbo ἀποστέλλω, quod est, emittere, siue amādare; nā cū Lucas Gręcē scriberet, Hebręam vocē in Gręcā Apostolorū cōmutauit, quę admodum nomen Syriacū Cephas, vel Cepho, in vocem Gręcā Petrus. Vnde Ioā. 13. vocem Apostoli explicans, dixit: Non est seruus maior dño, neq; Apostolus maior est eo qui misit illū.

Et in iudicijs appellās petit apostolos, id est, literas dimissionis, quib; mittatur ad iudicē; quę appellauit. Voluit autē Dñs peculiari nomine insignire hos duodecim; tū ad differētiā aliorū discipulorum, quorū ex numero segregati sunt; tū propter officiū eis iniūctum, quod erat ire ad prędicandum: nam cū primū dicerentur discipuli à Christi Dñi sequela, postea tamen cū missi sunt ad prędicandū, dicti sunt Apostoli, id est, legati, siue nūtij à se missi. Vt em̄ Angeli sunt naturaliter spiritus, cū tū à Deo mittūtur, Angeli, id est, nūtij ad nos desuper missi dicūtur; ita hi omnes primò quidē discipuli dicti sunt, à sequela Dñi: deinde ex officio, cū missi sunt ad prędicandū, dicuntur Apostoli. Postremò Chr̄s hos duodecim honorare voluit; idē imposuit eis nomen honorificū: nā esse legatum, vel nuntiū alicuius Principis, cū honore magno est cōiunctū: nā talis repręsentat personā talis Principis mittentis: vnde Dñs dixit: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit: vt Matth. 10. dicitur. Atq; ita Apostolus legatus est Chr̄i, Christū repręsentās: hinc prima & maxima dignitas in Ecclesia est Apostolatus, vt 1. Corint. 12. & ad Ephes. 4. Apostolus tradit. Et quāquā multis de causis contingat homines mitti etiā ab hominibus; tamen hęc vox in sacris literis restricta est ad significandū eos, qui à Christo missi sunt Euangelij disseminandi gratia.

Hic autem meritò quærēndū est, cur tā paucos elegerit ex tanta multitudine; Rursus cur tātūm duodecim; Tertio, cur eorū nomina p̄dita

enim mittendi officio vocati sunt Apostoli, quę dictio Gręca est, deducta à verbo ἀποστέλλω, quod est, emittere, siue amādare; nā cū Lucas Gręcē scriberet, Hebręam vocē in Gręcā Apostolorū cōmutauit, quę admodum nomen Syriacū Cephas, vel Cepho, in vocem Gręcā Petrus. Vnde Ioā. 13. vocem Apostoli explicans, dixit: Non est seruus maior dño, neq; Apostolus maior est eo qui misit illū.

Et in iudicijs appellās petit apostolos, id est, literas dimissionis, quib; mittatur ad iudicē; quę appellauit. Voluit autē Dñs peculiari nomine insignire hos duodecim; tū ad differētiā aliorū discipulorum, quorū ex numero segregati sunt; tū propter officiū eis iniūctum, quod erat ire ad prędicandum: nam cū primū dicerentur discipuli à Christi Dñi sequela, postea tamen cū missi sunt ad prędicandū, dicti sunt Apostoli, id est, legati, siue nūtij à se missi. Vt em̄ Angeli sunt naturaliter spiritus, cū tū à Deo mittūtur, Angeli, id est, nūtij ad nos desuper missi dicūtur; ita hi omnes primò quidē discipuli dicti sunt, à sequela Dñi: deinde ex officio, cū missi sunt ad prędicandū, dicuntur Apostoli. Postremò Chr̄s hos duodecim honorare voluit; idē imposuit eis nomen honorificū: nā esse legatum, vel nuntiū alicuius Principis, cū honore magno est cōiunctū: nā talis repręsentat personā talis Principis mittentis: vnde Dñs dixit: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit: vt Matth. 10. dicitur. Atq; ita Apostolus legatus est Chr̄i, Christū repręsentās: hinc prima & maxima dignitas in Ecclesia est Apostolatus, vt 1. Corint. 12. & ad Ephes. 4. Apostolus tradit. Et quāquā multis de causis contingat homines mitti etiā ab hominibus; tamen hęc vox in sacris literis restricta est ad significandū eos, qui à Christo missi sunt Euangelij disseminandi gratia.

Hic autem meritò quærēndū est, cur tā paucos elegerit ex tanta multitudine; Rursus cur tātūm duodecim; Tertio, cur eorū nomina p̄dita

Ioan. 1. Matth. 16. Mar. 1. Ioann. 13.

Apostolos Christus duodecim quo triplici honore dignatus sit.

Vnde primū Apostoli, discipuli fuerit appellati. Psal. 103. Heb. 1.

Cur maximo in honore legati habeantur. Matth. 10. Luc. 10.

Apostolorū honor quantus, & dignitas in Ecclesia. 1. Cor. 12. Ephes. 4.

Apostoli qui propriē nuncupentur.

sint;

Apostolos cur tam paucos Christus elegit ex tanto discipulorum numero

Matth. 16. & Ioā. vlt.

Quare duodecim tātūm elegit.

Duodenarij numeri mysterium. B. Gregor. hom. 17. in Euang. initio, tom. 2. Secunda ratio.

Rabanus.

Tertia ratio ab Apostolorum typis & figuris. Gen. 37. 49 & seq.

sint; Postremò, cur Iudam, quę prænouerat tanta dignitate abufurū in perniciem suā, ad Apostolatū vocare voluit. Ad primum dicitur. Ex multis paucos elegit ad tantā dignitatem, vt maior appareat spiritualis virtus Christi, & vt ostendat paucos etiā inueniri idoneos ad tā magnos labores sustinendos: ad hęc, vt quo pauciores essent, magis vnitas fidei, & vinculum pacis inter eos seruaretur, excluso omni hęcresis, ac schismatis periculo; nā & ob hanc causā vnum ex ipsis super alios omnes, & super totam Ecclesiam cōstituit pastorem, nempē Petrū, vt omnis scindendā in varias sectas Ecclesię tolleretur occasio.

Ad secundā dubitationem dicendum, plures assignari causas numeri duodenarij. Nam in primis perfectus est numerus, quia à senario, qui est perfectus (eo quòd ex suis partibus aliquoties in se ductis formetur) duplicato duodenarius numerus cōfurgat. Et teste Gregorio, hęc geminatio pertinet ad duo pręcepta charitatis; vel ad duo Testamenta ab Apostolis explicata; quę simul haberi debēt, vt reddatur homo perfectus. Deinde hoc numero quatuor partes mūdi, in quibus fides Trinitatis per hos prędicanda erat (nam In omnē terram exiit sonus eorum) repręsentata est; ternarius enim ductus in quaternariū, duodecim efficit, teste Rabano. Tertia ratio ex figuris huius numeri in Veteri, & Nouo Testamento positis colligitur. Figuratur enim Apostoli per duodecim filios Iacob: vt enim Ecclesia Veteris Testamēti ex illis duodecim Patriarchis ortū habuit; ita & ab Apostolis, qui Patres sunt Noui Testamēti, Ecclesia Christi ex eorū semine spirituali, & prędicatione orta est & pręparata. Vnde Dauid dixit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos Principes super omnem terrā. Deinde adumbrati sunt in duodecim Principibus filiorū Israël, quorū nomina, & vexilla, & ordo recēsentur Num. 1. & 2. quare in hymno vocantur Apostoli Ecclesiarum Principes. Prę-

tereā delineati sunt per duodecim fontes, qui erant in Helim, Exo. 17. quia ex eis manauit aqua salutaris ad irrigandū totum hortum Ecclesię. Per duodecim lapides in Rationali Pontificis, in quibus erat iudiciū filiorum Israel, Exo. 28. quia isti iudicant qua ratione sit viuendū: & sefuri sunt super duodecim sedes iudicātes duodecim tribus Israël. Per duodecim panes Propositionis, qui erant semper coram Dño, Leuit. 24. quia isti panē, & vinum cęleste, nempē Christū, nobis obtulerunt, & panē sacrę doctrinę, quos nos satiant, isti primi nobis paruulis fregerunt; isti etiam panes Propositionis stant ante Deū semper: quia si eorum monita sequamur, semper cum Dño, vt ipsi sunt, erimus. Per duodecim exploratores missos à Moyse ad explorandam terram, Num. 13. ita isti tanquā pręcursores viam æternę vitę, quę promissa est credentibus, ostēderunt. Per duodecim lapides, quibus cōstructū est altare Dño in cōfirmationem legis, Exo. 24. quia Apostoli sunt velut colūnæ lapideę, ex quibus vnum altare factū est; & eundem Christum, & hūc crucifixū omnes prędicauerunt; & lex Euagelica per ipsos verbo, & signis confirmata est. Per duodecim lapides sublato ex Iordane, vt manerēt in memoriam transitus per eū, Iosue 14. nam quādo à Chrō vocati sunt, in mari piscabantur, & Matthæus ædes telonij iuxta mare habebat, & educi sunt ex aquis mūdi huius, & permanent in memoriam mirabiliū operum Dei. Per duodecim boues, qui sustinebāt mare Aeneū. 3. Reg. 17. quia per doctrinam suā sustēbant Sacramenta Ecclesię, quibus animę peccatis fordida, vel liberātur à delictis, vel regenerantur. Per duodecim Prophetas vno in volumine coarctatos Ecclesiastici 49. siquidem nobis futura de Christi aduentu, iudicio, & resurrectione & vita æterna prænuntiauerunt. Significati sunt prętereā in duodecim stellis positus in corona mulieris Apocal. 12. & in duodecim fundamentis

1. Cor. 1. Mar. 16.

Apostoli quo modo lapides à Iordane sublato. Matth. 4. Infra 9.

Idem vt boues maris ænes Salomonis.

Quemadmodum & sint prophetę duodecim.

Cur stellæ co-
ronæ mulie-
ris, fundamē-
ta Ierusalē,
ac eius por-
tæ duodecim

Haud teme-
rè, verum ma-
gna Dei pro-
uidentiā Apo-
stolos, elec-
tos tantum
fuisse duode-
cim:
Act. 1.

Nō ideò hos
tantum Chri-
stus elegisse,
q̄ omnibus
essent tūc cæ-
teris melio-
res.

Matth. 10.

Ierusalē, ac duodecim portis eiusdē
ciuitatis Apocal. 21. quoniam Apo-
stoli, vt stellæ illustrāt totū orbē, &
vera mundi lumina dicuntur; ac vt
duodecim fundamenta Ecclesiæ mi-
litatis eā doctrinis suis sustinent, &
vt portæ ciuitatis Dei omnes eorum
doctrinam, & monita suscipientes,
ad vitā æternam admittunt.

Nec primò dici potest, istos in ta-
li numero sine causā electos fuisse;
sed pro nutu, & voluntate Dei: cum
Marcus dicat; *Vocauit ad se quos vo-
luit ipse.* Sed profectò voluntas Dei
ratione nō caret: nec sublato Iuda
de medio, substituisent Apostoli
Matthiam, vt numerū duodenariū
complerent: & B. Petrus nequaquā
dixisset hoc esse necessarium, cū ad
Apostolos verba fecit: *Oportet, in-
quit, ex his viris, qui nobiscum sunt cō-
gregati in omni tēpore quo intrauit, &
exiuit inter nos Dñs Iesus, &c. testē re-
surrectionis nobiscum fieri vnū ex istis.*

Et infra: *Accipere locū ministerij huius
& Apostolatus, de quo prauaricatus est
Iudas, vt abiret in locū suum:* ergo ali-
quid mysterij in prædicto inerat nu-
mero. Nec secūdò asseri potest, hos
electos, quia fortè tūc inter cæteros
isti essent meliores, & magis apti, vt
ad euangelizandū mitterentur. Sed
certè si Christus inuenisset plures,
aut pauciores idoneos quàm duode-
cim; tūc numerus nullum mysteriū
includeret, nec mortuo Iuda cura-
fent subrogare alium in eius locū.
Deinde Iudā, qui fuit omnium pessi-
mus, non elegisset; & in ipso situm
erat facere bonos & idoneos quot-
quot voluisset: ergo istos nō assump-
sit ad Apostolatū, q̄ essent cæteris
aptiores. Nec tertio potest quis af-
firmare, hos in eo numero delectos,
quòd ad officium prædicationis, ad
quod assumebantur, sufficerent: nā
turbæ multæ erant, & multæ ciuita-
tes per totā terram Israël, quib⁹ soli
satisfacere non poterant: vnde post
istos alij septuaginta discipuli desi-
gnati fuerunt, & missi ad prædican-
dū: ergo non satis erant duodecim,
imò nec omnes simul, quia illis Dñs
dixit: *Amen dico vobis, non consumma-*

*bitis ciuitates Israel, donec veniat Filius
hominis;* hoc est, non poteritis in o-
mnibus illis prædicare. Dicendum
ergo est: Et si determinata huius nu-
meri causā non appareat, videtur ta-
mē triplex posse assignari. Prima, ob
honorem Apostolorū, quos in quo-
dam gradu dignitatis eminenti con-
stituebat; nullus autē honor maior
eo, quem quis habet in patria sua, &
super cōciues suos: cū autem essent
Apostoli de gente Iudæorum, quæ
in duodecim tribus diuisa erat: istos
ergo voluit esse duodecim, quasi ha-
bituros potestatem super suos omnes
iudicantes duodecim tribus Israël:
atq; ita ipsi intellexerunt, putabant
enim quòd Christus reduceret decē
tribus, quæ erant dispersæ in terrā
Medorum, & Assyriorum, ad terram
Israël, vt essent vnum regnum, sicut
esse solebat tempore Dauid, & Salo-
monis, quorum tempore sicut duo-
decim Principes tribuū, sub quibus
erat tota militia, & potestas Dauidis
1. Paralip. 27. & Salomō habuit duo-
decim præfectos super duodecim
partes Israël, qui cibos ei submini-
strabant per duodecim mēses anni.
3. Reg. 4. ita Apostoli sub Christo
existimabant se futuros duodecim
præfectos regni Israel: ideò cū Dñs
ascenderet, & ab eis recederet, non-
dū restituto regno Israel, in quo ipsi
possent esse Principes, dixerūt Chri-
sto; *Dñe si in tēpore hoc restitues regnū
Israel,* id est, reduces omnes duode-
cim tribus in locum vnū. Et in hoc
regno etsi crederent se futuros esse
Principes, quilibet tamen desidera-
bat esse maximus: & ideò sæpe con-
tendebāt inter se, quis eorū magnus
videretur: & aliquādo interrogarūt
eum; *Quis putas maior est in regno cæ-
lorum?* Id est, quem nā nobis vis cō-
stituere maiorē in tuo regno? quod
ipsi futurū putabāt in terra, tametsi
Christus vocaret illud regnū cælo-
rū; nōdum enim intelligebant quæ
Christus dicebat. Vnde Iacobus &
Ioannes fratres petebant ab eo, vt
proximè vnus ad dexteram, alter ad
sinistram in regno eius sederent.

Secunda ratio, quia Apostoli Prin-

Quæ prima
igitur ratio
fuerit duode-
narij dunta-
xat Apostolo-
rum numeri.

Infra 19. et
Luc. 22.

Simplices A-
postoli qua-
les se præfe-
ctos ac Prin-
cipes Iudæo-
rum sub Chri-
sto sperarent
fore.

Act. 1.

Matth. 18.
& 20. &
Luc. 22.
Vnde tā fre-
quens inter il-
los de primis
sedibus in re-
gno conten-
tio.

Matth. 20.

Secunda
ratio.

cipes

Tertia ratio.

Quomodo
duodecim sunt
tantum Apo-
stoli, cū quin-
decim nume-
rentur.
Act. 1.

Paulū & Bar-
nabam ad al-
terius Apo-
stolatus ordi-
nem, quàm
duodecim per-
tinuisse.
Prim. discrimen.

Secundū dis-
crimen.

Saulus, & Bar-
nabas in q̄
opus ab Spi-
ritu sancto
fuerint assū-
pti.

cipes omnium credentiū, & saluan-
dorū, qui significati sunt per duode-
cim tribus Apocal. 7. futuri erant.
Tertia ratio: quia vt in Veteri Testa-
mento omnes ppagati sunt ex duo-
decim Patriarchis, ita voluit omnes
filios Noui Testamenti à totidem
Apostolis quasi patriarchis spiritali
progenie descendere. Quòd si ob-
ijcias; Nōne Matthias, Paulus, & Bar-
nabas electi fuerunt? ergo nō duo-
cim, sed quindecim fuerunt. De Mat-
thia dicendū est, nō esse vltra duo-
decim, quia in locum Iudæ Apostoli
fuit substitutus: & sic successiuè plu-
res quā duodecim fuerūt Apostoli,
simul tamē nūquam fuere nisi duo-
decim. Paulus autem & Barnabas nō
pertinent ad illum numerum Apo-
stolorū, nec coniunguntur eis, sed
sunt Apostoli per se pertinentes ad
aliud munus Apostolatus, & distin-
guuntur ab eis: primò in electione,
quia alij fuerūt electi per Christum
manentem in carne mortali, vel per
alios Apostolos, vt Matthias: Paulus
autem, & Barnabas fuerunt electi à
Deo, & non à Christo in carne ma-
nente, nec etiam ab alijs Apostolis,
sed à solo Deo per reuelationē. Vn-
de Act. 13. dixit Spiritus sanctus: *Se-
gregate mihi Saulū & Barnabā in opus
ad quod assūpsi eos:* & ad Galat. 1. *Paulus
Apostolus nō ab hominibus, neq; per
hominem, sed per Iesum Christū (homi-
nem scilicet iam immortalē) & Deū
Patrem, qui suscitauit eum à mortuis.*
Deinde nō cōmunicabant in aliquo
ministerio cū duodecim, tanquā nō
essent de eorū collegio; ideò ab ini-
tio sic diuisa fuit prædicatio, vt o-
mnes duodecim prædicarent inter
Iudæos, Paulus autem & Barnabas
solum inter Gentiles, & hoc de eo-
rū cōsensu. Hinc Paulus ad Galat. 2.
ait: *Et cū cognouissent gratiā, quæ data
est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioānes,
qui videbātur columna esse, dexteræ de-
derūt mihi & Barnabæ societatis: vt nos
in Gentes, ipsi autem in circūcisionem.*
Quare Spiritus sanctus inquit, *Segre-
gate mihi Saulum & Barnabam,* quia e-
rant separati ad aliud ministeriū, vi-
delicet ad prædicandū in Gētibus:

ex quo & Euangelium præputij sibi
creditum Paulus scribit, quæadmo-
dum Petrus circūcisionis: *Qui enim,
inquit, operatus est Petro in Apostolatū
circūcisionis; operatus est & mihi inter
Gētes:* & ad Rom. 1. vocat se Apo-
stolū segregatum in Euangelium Dei;
id est, ad euangelizandū Gentibus
ab alijs Apostolis segregatum: nam
alij omnes Apostoli per duodecim
illos annos, quibus manserunt in Ie-
rusalem, & in Iudæa, tantummodò
ferè Iudæis euangelizarunt: sed ex-
acto illo tempore, cū Iudæi indi-
gnos se redderent verbo vitæ; tunc
omnes destinati sunt ad Gētes. Pau-
lus autem quāprimū cōuersus fuit,
cœpit disputare cū Iudæis, & prædi-
care in Synagogis Iudæorum, & Da-
masci, & in Arabia, & in Antiochia;
at vbi cū Barnaba ordinat⁹ fuit Apo-
stolus, destinatus est ad prædicandū
Gentibus eo tēpore, quo Petrus, Ia-
cobus & Ioannes vacabāt prædica-
tioni apud Iudæos: vnde se vocat
Apostolū Gentium, & in alio loco
prædicatorē, & Apostolū, & Docto-
rē Gentium in fide & veritate; quē
titulū nullus alius Apostolorū assū-
psit. Ad hæc, isti duo differūt à cæte-
ris duodecim; nā illi diuiserūt inter
se orbē in duodecim partes, per sor-
tes; Paulo autē & Barnabæ nulla fors
data est, tanquā non cōnumerarētur
illis, sed totus orbis ipsis celsit, &
sic poterant prædicare vbicūq; alij
duodecim prædicabāt: & ita Petrus
& Paulus in Italia eodem tempore
docebant: nemo tamen duodecim
Apostolorū ex professo prædicabat
in forte alterius; cū Barnabæ &
Paulo liberum esset vbicūq; prædica-
re, etiam inter Iudæos. Nam Do-
minus Ananiæ dixerat Acto. 9. *Va-
de, quoniam vas electionis est mihi iste,
vt portet nomen meum coram Gentibus,
& Regibus, & filijs Israel:* atque ita
isti duo extra numerum duodecim
connumerātur. Etsi verò septuagin-
ta duo missi fuerint ad prædican-
dum, non tamē Apostoli dicti sunt,
quemadmodum priores duodecim;
quos solo illo nomine dignatus est
Christus Luc. 6. erant etiā inferioris

Gal. 2.

Rom. 1.

Apostoliduo
decim quam-
diu Iudæis
verbum Dei
p̄dicauerint;
deinde Genti-
bus.

Act. 13.

Act. 9.

Infra 13.

Gal. 2.

1. Tim. 2.

Tertio discrimen Pauli &
Barnabæ A-
postolorum
duodecim.

Act. 9.

Apostolos
duodecim al-
tioris ordinis
quàm 72. di-
scipulos Do-
mini fuisse.

digni-

dignitatis quàm Apostoli, & idèò di-
stincto vocabulo fuerunt nominadi.
Ad tertium verò, nomina propria
duodecim Apostolorum descripta
sunt non tantum hoc loco, & Mar. 3.
vbi de eorum promotione in Apo-
stolos est sermo, verum etiã Matth.
10. cù mittuntur ad prædicandum, &
Act. 1. cù post Ascensionem Dñi re-
uerfi sunt in Ierusalem, atq; ibi loco
Iudæ subrogatus est Matthias, vt im-
pleretur numerus. Hoc autè, vt ex-
primeretur eorù nomina, factum est,
& ad eorù nomen honorificè cele-
brandum. Vt enim viri illustres ab om-
nibus ex nomine cognoscuntur,
cæterorù autem de turba, quorum
origo & facta obscura sunt, nomina
ignorantur: ita qui Deo accepti, &
chari sũt, ex nomine cognoscuntur.
Vnde Moyfi Dñs dixit, *Inuenisti gra-
tia coram me, & te ipsum noui ex nomine.*
Id est, ex hoc potes cognoscere te
inuenisse gratiam apud me, & te no-
uerim ex nomine, cæteros autè non
sic noui: cù tamen omnium nomina
nouerim. Nã inter Iudæos, nobiles
& Principes ex nomine vocabantur:
quare Num. 16. ducenti quinquagin-
ta viri & proceres Synagogæ (qui
cõbusti sunt, quòd incensum coram
Dño obtulerint) tempore concilij
per nomina vocabantur; cù cæteri
nò per nomina propria, sed cõmu-
ni plebis vocabulo accerfebantur, id
est, omnes de populo Dei: idèò Re-
gum, Principum, & iudicũ nomina
ponuntur Num. 1. 2. & 7. Deinde ex-
pressa sunt nomina Apostolorũ pro-
pter pseudapostolos, operarios sub-
dolos, & transfigurantes se in Apo-
stolos Christi, quo liberius possent
seducere, & nocere, vt dicitur 2. Co-
rin. 11. qui etiam ad Gal. 2. dicuntur
falsi fratres, id est, falsi Christiani; nã
qui nò erant veri Apostoli, nec veri
Christiani erant. Vnde Cyril. super
Lucã scribit: *Attende maximam Euan-
gelista sedulitatem: non solũ dicit electos
fuisse sacros Apostolos: imò nominatim
eos enumerat: ne quisquam audeat alios
inscribere Apostolorũ catalogo.* Sic ille.
Cætera, quæ ad nomina propria, &
cognomina Apostolorũ spectant, &

Cur nomina
Apostolorũ
in Euang. lio
sint posita.

Grati qui
Deo sint, &
accepti.
Exod. 33.

Secunda
ratio.

2. Cor. 11.
Falsi fratres
qui.

Cyrillus in
catena Au-
rea S. Tho-
ma tom. 15

cur Christus nomina quibusdã no-
ua imposuerit, eorũq; ordinem in-
ter se, cùm ad missionem eorũ per-
uenerimus, tractabimus.

Ad quartum, minimè dicendum est,
vt quidam imperitè, & indignè de
Deo, & Christo cogitat, Iudam ele-
ctum ab æterno fuisse à Dño, vt pro-
ditionem efficeret; nam de tãta Dei
bonitate, qui vult omnes homines
saluos fieri, & nihil odio habet eorũ
quæ fecit, hoc nefas est seruire. Hor-
rendum est etiam, flagitiũ Iudæ esse
à Deo asserere, sicut est omne bonũ
opus quod facimus: cù tamen dicat
Dauid; *Non Deus volens iniquitatẽ tu-
es.* Et si ipse Dñs incitauit ad prodi-
tionem, cur ergo querebatur per Pro-
phetam: *Si inimicus meus maledixisset
mibi, sustinuissem utiq;: tu verò homo v-
nanimis, dux meus, & notus meus, &c.*
Et cur illi dixit: *Amicè, ad quid veni-
sti? Iuda, Osculo Filium hominis tradis?*
Hoc autè insanum dogma, quod Lu-
therus tuetur, cõfutauit egregiè Leo
Primus Papa in 2. cõcil. Arausicano
can. 25. sub fin. his verbis: *Aliquos ve-
rò ad malum Diuina potestate prædesti-
natos esse, nò solũ nò credimus; sed etiã
si qui sunt, qui tantũ malum (de Deo
scilicet) credere velint, cum omni dete-
statione illis anathema dicimus.* Hæc
ille. Non est igitur proditor Iudas
ad peccatũ proditiõis electus; imò
potius non solũ ad Apostolatũ,
sed etiam ad vitam æternam, quod
ad Deum attinet, si ipse voluisset, &
fidem, ac pœnitentiam amplexatus
fuisset, electus. Hinc Ioã. 6. Dñs ait;
*Nõne ego vos duodecim elegi, & vnus ex
vobis diabolus est? Quanquã hic locus
quia de duodecim tantum loquitur,
sicut & ille; Nõ vos me elegistis, sed ego
elegi vos; & posui vos, vt eatis, & fructũ
afferatis, &c.* de fũctione Apostolica,
& de electione ad Apostolatũ loqua-
tur, quẽadmodum Ioã. 13. Dñs Iudã
excluit ab electione, cùm ait: *Nõ de
omnibus vobis dico: ego scio quos elege-
rim: vbi apertè de electione certa &
efficaci prædestinatorũ mentionem
facit, nò de illa, qua omnes in cõmu-
ni forte, & sub cõditione ad vitam
æternã eliguntur, & vocantur. Proxi-*

Cur Iudã
cariorẽ, quẽ
nouerat Chri-
stus prodito-
rem futurũ,
Apostolum
elegit.

Prima ratio,
Lutheri scilicet,
impia at-
que blasphem-
a.

1. Tim. 2.
Sap. 11.
Psal. 54.

Matth. 26.

Leo I.

Ad quid fue-
rit electus Iu-
das.

Ioan. 6.

Infra 15.

Locus ille:
Nõ de omni-
bus vobis di-
co, ego scio
quos elege-
rim, quo sè-
n su sit accipie-
ndus.

Secunda ra-
tio electiõis
Iudæ ad apo-
stolatũ, Ca-
ianorum sci-
licet, per se i-
psa damnabi-
lis, & impia.

Qui Iudam
semper mali-
gnũ fuisse
suspectantur,
vnde id pro-
bare conen-
tur.

August. in
Psal. 34. Cõ-
cio. 1. tom.
8. & tract.
27. in Ioã.
tom. 9.

Tostat. in
c. 20. Mat-
thæ. q. 41.
sub initiũ.

Psal. 40.
Matth. 26.
Secundum
argum.

Supra 21.
& alibi
passim.

Christus vbi
ferè dormie-
bat.

Infra 26.

Ibidem.

Ioan. 18.

Matth. 26.

Tertia ratio.

ma est his Caijanorũ hereticorũ im-
pietas, in quos scribès Epiphanius,
refert, Euageliũ Iudæ proditoris in-
pretio ab eis habitũ, & in eo lauda-
tum Iudã, quod cù nosset per Chri-
mortem mũdum redimendũ, festi-
nauerit proditiõem, vt nobis salu-
tem pareret: quod dogma tã impiũ
recitasse, confutasse sit.

An verò semper fuerit malus &
fictus in Apostolatu, cõtrouersũ est.
Episcop. Abulensis post Augustinũ
affirmat, eum semper fictũ, & hypo-
critã fuisse: quia Ioan. 6. dicitur dia-
bolus, & Ioan. 12. *Fur erat, & loculos
habens, &c.* Et, *Nõ pertinebat ad eũ de
egenis: Dixit fur, & nò furas; & erat,
nò fuit: vt habitus furadi, & exerci-
tium denotaretur.* Atq; ita electum,
vt implerentur Scripturæ, vt dicitur
Matth. 26. & Ioan. 13. Fuerat em̃ de
eo prænuntiatum: *Qui edebat panes
meos, magnificauit super me supplantati-
onẽ: & Christus dixit: Qui intingit
mecũ manũ in paropside, hic me tradet.*
Deinde, cùm Christus esset Iudæis
tradendus, nec eũ auderent publicè
capere propter metum populi, opus
fuerit nocte eũ comprehendere. Et cù
Christus in vrbe nò dormiret, sed
foris in agro, nemo poterat ita rectè
scire locũ, in quo manebat, nisi ali-
quis ex discipulis, qui cum eo erant,
detegeret. Vnde Iudas dixit, *Quid
vultis mihi dare, & ego vobis eũ tradã?*
In quo innuebat, quòd non erat fa-
cile Iudæis illũ capere, quippè aliàs
frustra se obtulisset ad prodendum,
nec pretium postulasset, nec Iudæi
polliciti essent illi pecuniã, nec mi-
nistri misi ad tenendum eũ, secuti
fuisset Iudam tanquã ducem, nec
diceret textus, *Sciebat autẽ, & Iudas,
qui tradebat eum, locũ: quia frequenter
Iesus cõuenerat illuc cũ discipulis suis:*
vbi videtur quod alij nesciuissent
locũ, nisi Iudas ostenderet eis. Mini-
stri quoq; Iudæorũ nò benè agno-
uissent Christũ, maxime per noctẽ,
nisi Iudas dedisset eis signũ osculi.
Tertiò, vt Christus voluntariã mor-
tẽ pro nobis assumpsisse videretur;
cũ illam præsciuerit, ac vitare potue-
rit, & proditorem non ignorauerit,

nec illum rogauerit ne proderet.
Quartò, vt in exemplũ summa illa
Christi mansuetudo & lenitas pate-
sceret; & instrueret nos, vt si quãdo
necessum fuerit cũ reprobis cõuert-
sari, eos patienter toleremus. Vnde
August. lib. 18. de ciuit. Dei. c. 49.
*Elegit, inquit, discipulos, quos & Apõsto-
los nominauit, humiliter natos, inhono-
ratos, illiteratos: vt quicquid magnũ es-
sent, & facerent, ipse in eis esset, & face-
ret. Habuit inter eos vnũ, quo malo vtẽs
bene, & sua passionis dispositũ impleret;
& Ecclesia sua tolerandorũ malorũ præ-
beret exemplũ.* Hæc August. Et si ergo
Christus sciret, se ab eo tradẽdum,
nò tamen incitabat eũ ad tradendũ,
sed potius quãtum in se erat, reuo-
cabat verbis quibusdam generalib;
ne eum traderet, quasi sagittis quib-
usdã cor pungens, & dolens de eius
proditiõne: sicut de Ierusalẽ imminẽti
excidio dixit; *Quoties volui cõgrega-
re filios tuos, quẽadmodum gallina cõgre-
gat pullos suos sub alas suas, & noluit?*
Dices; Nõne poterat Chrs eũ ab
hoc scelere diuertere? Poterat, si vo-
luisset, sicut poterat mortẽ euadere,
qui tñ mori venerat: sed Chrs nò de-
buit agere omnia quẽ poterat: nã sic
nemo peccaret, nemo periret, imò
qui perierũt, seruariẽtur: Deus tñ nò
voluit agere quicquid potest, quia
tunc frustra esset in eo iustitia, & sat
fuit in eo potentia. Egit ergo Chri-
stus cũ Iuda non quicquid absolute
potuit, nam ita etiã nunc eũ posset
saluare; sed quantũ æquum & decẽs
erat iuxta sapiẽtiã, & iustitiã eius, &
quantum cõueniebat operari cum
creaturã libero arbitrio prædita.
Alij verò volunt Iudam ab initio
bonum fuisse, & sincero corde Chri-
stum secutum: vnde apud Prophetã
vocatur homo vnanimis, dux meus,
& notus meus, & qui in domo Dei
ambulauit cũ consensu: postea tamẽ
temporis progressu corruptũ, primò
quidẽ ex auaritia furtũ designasse.
Deinde in Dñi proditiõne incidisse.
Postremò desperatum laqueo se
præfocasse. Iuuat etiam hanc sentẽ-
tiam, quòd à certo tempore dicitur
introisse Satanas in cor eius, vt ha-

Quarta.

B. August.
tom. 5.

Quid fecerit
Christus, Iu-
dam vt à pro-
ditionis tãto
scelere reuo-
caret.

Matth. 25.

Cur Iudam
Christus mi-
nimè impedi-
uit; ne prodi-
tionem incur-
reret.

Iudam initio
bonum fuisse
dicẽtium,
rationes fati-
s idonee &
probabiles.

Psal. 54.
Matth. 27.

Secũda ratio.

Ioan. 13.
Luc. 22.

Cur cecidit
infelix Iudas.

Matth. 26.

Nicolaus ad
vena Antio-
chenus, dia-
conus, septē
vnus, initio
& ipse bonus
fuit.

Ab. 6.
Apo. 2.
1. Reg. 10.
Ibidem.

Infra 15.
& seq.
1. Cor. 10.

Tertia ratio

Matth. 7.

2. Cor. 3.

bes Ioā. 13. cum abiturus esset ad p-
dendum illa nocte, & Luc. 22. cum
per biduum antē abisset ad cōciliū
Sacerdotum, ac Phariseorū, vt pol-
liceretur proditiōe, ac paciscere-
tur de pretio: ergo ante illud tēpus
nondum intrauerat in eum Satanas:
erat igitur ceteris antea nō impar;
sed sua libertate cecidit, qua & re-
surgere post casum Dei gratia po-
tuisset, si voluisset, nec in despera-
tionem incurrisset. Sic etiam perire
potuerunt omnes Apostoli, si, post-
quā Christum relinquēdo peccauer-
unt, hoc etiam addidissent; eiusque
prædicationē suscipere noluis-
sent: ab hac autē noxia cadendi libertate
suos Apostolos liberauit Iesus, cō-
firmans eos tandem in gratia. Atq;
ita non semper malus extitit Iudas:
quod mihi probabilius videtur. Nā
& Nicolaus ille vnus ē septem dia-
conis, qui in hæresin à se cōditam,
& dictā Nicolaitarum, degenerauit,
ab initio, omnium historicorū con-
sensu, bonus fuit, quanquā præco-
gnitus à Spiritu sancto, quod esset à
gratia excisus. Electus ab ipso Deo
fuit Saul primus Iudæorū Rex, ipso
Saulē nihil ista cogitante, imò præ-
modestia domi delitescēte: sed quia
postea non seruauit quæ præcepta
ei fuerant, pœnituit Deū, vt ait Scri-
pturā, quod Regē illū cōstituisset:
si quis ergo existimat se stare, videat
ne cadat: & qui cecidit, adiciat, vt
resurgat: quod facere Iudas poterat,
si ad misericordiā potius Dei, quā
ad laqueū accurrere voluisset. Præ-
terea confirmat hanc sententiā, q̄
cum Christus sua volūtate & bene-
placito ministros Noui Testamenti
constituerit, certē sua electione ex
indignis, & ineptis, dignos & aptos
reddidit; ne sanctū canibus, aut mar-
garitas in porcos pijceret. Et ideo
in persona Apostolorum Paulus di-
xit; *Idoneos nos fecit ministros Noui Te-
stamenti, nō litera, sed spiritu:* ergo di-
uinæ bonitati, & Iesu Christo, a quo
accipitur gratia, & Apostolatus repu-
gnat, vt Iudas ab initio electionis
omnis diuinæ gratiæ expers extite-
rit. Admonemur autē, ne simus ne-

gligentes: quia qui se peccato p̄dit,
ne Christi quidē societate interdū
releuatur. Addit autem Euāgelista,
Iudam Iscariotē qui fuit proditor,
siue qui & tradidit eum: quod dictū
per anticipationem accipito, nōdū
enim eo tempore quo eligebatur,
prodiderat, sed bene tempore quo
scripsit Euāgelista. Deinde ad dif-
ferentiā alterius Iudæ, de quo paulō
antē dixit, *Iudas Iacobi*; ita Iudas pro-
ditor ad differentiā alterius Iudæ.
Ad hæc, vt alij Apostoli omnes bo-
ni designentur, de quibus: *Vos mundi
estis, propter sermonem quē locutus sum
vobis: Non de omnibus vobis dico: ego
scio quos elegerim.* Et, *Vos estis qui per-
mansistis mecum in temptationibus meis.*
Vbi semper excipitur Iudas: quod
neq; mūdus fuerit, nec à se electus,
nec permanerit in tētationibus e-
ius, vt alij. Ad hæc, vt doceremur,
Ecclesiam generaliter sumptam ex
bonis, & malis, bene credentibus, &
hypocritis constare, & vix aliquam
societatem ad eō sacrosanctam exi-
stere, vbi in ea aliquis proditor non
inueniatur: neq; paucos malos, aut
apostasatos iure posse, aut debere con-
gregationes sanctas contaminare.
Sed quemadmodū corrupti humo-
res corporis bonam cōstitutionem
perturbantes, expellendi sunt, vt
redeat bona valetudo: ita Deus Iudā
collegij Apostolici pulchritudinem
fædantem tandem expulit, quē ad-
modum hypocritas, & corde aposta-
sias crimen designantes, religiones
in arctiori vitæ instituto degentes,
non aliter quā mare cadauera à se
ipsis tādē expellunt. Caueat igitur
qui in religione agit, ne mores Iu-
dæ imitetur, aut auaritiā in corde
suo regnare permittat, ne similis vi-
tæ exitus, & horrendus illi contin-
gat. Curet autem diligenter, vt cha-
ritatē diligat; paupertatis thesaurū
amplectatur; vinculum pacis, & vni-
tatem teneat: quo cum Apostolis in
æterna vita regnare valeat, auxiliāte
Domino nostro Iesu Christo, cui
cū Patre & Spiritu sancto sit omnis
laus, gloria; & imperium in secula
seculorum. Amen.

Iudæ casus
miserabilis
quid doceat
nos.

Euāgelistæ
cur apponat
illud: Qui &
tradidit eū.

Secunda ra-
tio, & tertia.
Ioan. 15.
Supra 13.
Luc. 22.

Quarta ra-
tio.

Quo modo
Christus, &
quare Iudam
ex Apostoli-
co cœtu pro-
ditorem eie-
cit.

Religiosis
quid cauen-
dum exēplo
Iudæ.

QVARTI LIBRI
SECVNDATA PARS.

TRACTATUS PRIMVS.

IN verba Matth. 11. *Ioannes autem cum audisset in vin-
culis opera Christi; mittens duos de discipulis suis, ait
illis, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et
respondens Iesus, ait illis, Euntes renuntiate Ioāni quæ
audistis & vidistis. Cæci videt, claudi ambulat, leprosi
mundantur, &c.*

Aboluimus hacte-
nus, Christo no-
bis bene fauēte,
primam partē hi-
storiæ narratio-
nis vitæ Christi
Domini; quā pro-
ximē sequitur iuxta tēporis feriem,
fermo ille celebris, & nominatus,
quē in mōtē Dñs habuit, cuius ex-
planatio libro peculiari cōtinetur:
nūc vt quod instat, agamus, post illū
sermonem descendit Dñs de mōte
in Capharnaum. Ante cuius ingres-
sum, vt suo loco latius explicabitur,
leprosum ad se venientē, & fanitatē
deprecātē curauit; deinde verò ser-
uū Centurionis à paralyti liberauit:
inde p̄fectus in ciuitatē Naim, filiū
viduæ mortuū vitæ restituit. Vnde
admirati omnes, dicebant; *Quia Pro-
pheta magnus surrexit in nobis; & quia
Deus visitauit plebē suā.* Subinde sub-
dit Lucas: *Et exijt hic sermo in vniuer-
sam Iudæā de eo, & in omnem circa re-
gionē. Et nuntiauerunt Ioanni discipuli
eius de omnibus his. Et conuocauit duos
de discipulis suis Ioannes: & misit ad Ie-*

*sum, dicēs; Tu es qui venturus es, an aliū
expectamus? & reliq.* Ex quo constare
potest, ordinē temporis in hac enar-
randa historia Lucam seruasse. Mat-
thæus verò hoc ipsum cap. 11. post
missionem Apostolorum ad prædi-
candum, narrat; sic tamen, vt non si-
gnificet ordinem necessarium cum
præcedentibus, quemadmodum Lu-
cas facit. Nec obstat, Christū respō-
disse inter alia, *Pauperes euāgelizatur:*
vt inde colligatur, hanc historiā cō-
fecutā fuisse missionem Apostolo-
rū ad prædicandum: nā in ea missio-
ne pauperes Apostoli euāgelizabāt.
Sed dici potest, verbum euāgeliza-
zandi, quod Græcè est medium, hīc
non actiue, sed passiue accipi: vt sit
sensus; pauperes libetē audiunt E-
uāgelium: & quāquam actiue esset
accipiendum, dici possunt Apostoli
euāgelizare, quia iam promoti erāt
ad Apostolatū, & designati, ac quo-
dammodo candidati ad prædicationem.
Christus etiā in eo loco, sicut
de signis à se, & non ab Apostolis
editis loquitur: ita etiā de euāgelizā-
dā munere in sua persona ad pau-

Incipiunt hi-
storica secun-
di anni præ-
dicationis
Christi: quæ
etiam reuera
complectunt
præcedētē hi-
storiā de A-
postolorum
electione.

Historiæ se-
ries, & ordo.

Matth. 8.

Luc. 7.

Tract. 29.

Quo ordine
Lucas, quo
Matthæus hāc
describant hi-
storiā de
Ioanne.

Illud, Paupe-
res euāgeliz-
antur, quo
modo acci-
piendum sit.

Quæ Matth. c. 8. habetur miracula, Domini sermoni in monte cur subiecit Evangelista.

Cur Lucas filij viduæ suscitacionem pponat hinc historia.

Luc. 7. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Mortuorum suscitatio cur stupenda Iudæis atq; Gætib; semper visa est.

Act. 17.

Discipuli Ioannis quare ipsi retulerint Iesu signa quæ faciebat.

Ioan. 3.

Matth. 9. Ab Ioanne quid didicerint eius discipuli.

peres factio. Miracula verò, quæ Matthæus cap. 8. post fanatum seruum Centurionis subiecit; nō narratur cum ordine ad superiora: quia multa illorum ante sermonem in monte habitum contigerat, vt superius est annotatum: narratur tamen à Matthæo post sermonem, ob id, vt videtur, vt multis miraculis Christi doctrinā ante omnia miracula à se descriptam comprobaret legentibus. Et de ordine hæc dicta sint satis. Præmittit ergo B. Lucas, editum miraculum suscitati adolecētis diuulgatum esse vbiq; , erat enim res admiratione digna, & qualem in veteri populo Iudæi nunquam audierat: nam etsi à Prophetis aliquot mortui sint suscitati, at qui solo verbo, ac propria virtute hoc fecisset, legerat nūquam; & idè de Christi potestate magis admirabantur. Sapientibus etiam huius mundi minimè possibilis videbatur mortuorū suscitatio: vt cū de nostris dogmatibus loquentem Paulum audirent, Athenienses ferebant quidem patienter: vbi verò mentionem resurrectionis mortuorum faciebat, iridebant, & orationem intercidebant: vt habes in Actis. Hæc autem fama peruenit etiam ad discipulos Ioānis, qui facta Christi magistro suo in carcere detento retulerūt: vnde ait Lucas, Et nuntiauerint Ioanni discipuli eius de omnibus his. Quo animo retulerint, non satis ex Euangelio, accipitur: illud constat ex alijs locis, Ioānis discipulos subinuidisse successui rerum, quæ gerebantur à Christo, ac nomini eius indies magis ac magis inclarescenti, & magistri sui, de quo præclare sentiebāt, gloriam obscuranti; & propterea referebant ad Ioannem; quemadmodum Ioā. 3. inuidebant Christo, quòd plures baptizaret, quàm Ioannes: & Matth. 9. eadem animi ægritudine laborātes, dicebant; *Quare nos, & Pharisei ieiunamus frequenter; discipuli autem tui non ieiunant?* Ioannis enim discipuli eum vsque ad sepulturā secuti sunt, vt patet Matth. 14. & ab eo modum ieiunandi præscriptum habebant; &

rationem orandi Luc. 5. & certā precandi regulā, vt Luc. 11. Quod ergo Matthæus ait: *Quum audisset Ioannes in vinculis opera Christi:* intellige à discipulis suis, vt Lucas exponit. Addit Matthæus, *in vinculis.* Vbi aduerte, sanctos Dei viros plerūq; in vincula coniectos, vt Ioannes hinc, & Petrus Act. 12. & Paulus, qui in vinculis sæpè gloriatur: exuli Ioanni reuelatur Apocalypsis, & victo Iosepho visiones somniorum, & tyrāni non possunt sanctis adimere diuina, vt visiones, & Dei verbum, sed quæ pituita, vel febris, vel scorpius sæpè auferunt, hoc est, vitā, & fortè tunc magis proficit, quam dum liber prædicabat Ioannes, atque hæc sustinuit vincula, vt libertus esset Christi; & vt discipuli eius, imò omnes a veris vinculis erroris, & peccati absoluerentur. ¶ *Opera Christi.* Id est, quæ tūm verbo, tūm factio operabatur per se ipsum, & quæ ipsū esse Messiam ostendebant, quia ad Dei gloriam vnus illustrandam, cui non se præferbat, vt Antichristus faciet, & Deus Manichæorum faciebat, sed vt se vnum esse cum Deo ostēderet, edebat; & ab omni errore in Dei cultu auocabat. *Videte, inquit, quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.* Hinc Esaias in persona Messiae loquitur: *Dabo in Sion salutem (signorum nempe vtilium) & in Ierusalem gloriam meam* (id est, gloriam meam misericordiae notam faciam) & quæ Apostoli fecerūt, pars eorum sunt, quæ per eos Christus effecit: quemadmodū dux plus per milites, & exercitum suum, quā per se operatur; etsi animi celsitudine eos excellat, vt Christus nos infinito suo amore, & gratia antecellebat. Salus autem & gloria, misericordia est: nam potentia & iustitia olim ostensa sunt, nunc autem bonitas, & misericordia ad nos alliciendos, & ad amorem prouocandos detegēda erat. Quemadmodum autem Deus gloriam suam in operanda salute nostra spectat, ita nos dum illustrandæ Dei gloriæ incūbimus, salutem nostram nos operari intelligamus.

Sancti qui fuerint in vinculis teste Scriptura; diuinis promissis de visionibus illustrati.

Gen. 40. & seq.

Ioannes cur esset in vinculis.

Idem quæ au dierat in vinculis opera Christi. 2. Theff. 2. & seq.

Deuter. 32. Quam datus erat Christus salutem in Ierusalem gloriam suā, teste Isaias. Isa. 46.

Alla Iudæis olim, alia nūc Deus Christianis opera ostendit.

Mittens

Ioānes quare duos misit discipulos ad Christum. Deut. 19. Num. 14.

Altera ratio.

Ambrosius.

Primus sensus huius loci: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Tertull. 2. part. Hierony. Bedato. 5.

Ioannem Baptista Christum fidem nūquam amisisset, vel ex parte. Luc. 1. Ephes. 4. 1. Theff. 5.

Tentationes contra Fidem quomodo curanda.

Secundū argumentum.

Mittens duos de discipulis suis. Duos misit ob decentiam, & qui magis zelabant pro eo: quia in ore duorum vel trium stat omne verbum: vt testes esse possent contra multos incredulos alios discipulos, quemadmodum olim Iosue & Caleb ad explorandam terram missi, contra multos incredulos, atque Terræ promissionis detrahentes contestati sunt. Vera enim Dei Ecclesia non est in præsentem semper sita multitudo; verum in cōtinuatione, potius & successione cum maioribus minimè interrupta. Ad hæc duos emisit, in figuram duorum populorū, teste Ambrosio libro quinto in Lucam, tomo quinto. ¶ *Ait illi, Tu es qui venturus es (vel erat) an alium expectamus?* Diligenter est inuestiganda mēs Ioānis in hac interrogatione.

Primò ergo non videtur rationi consonum, asserere Ioannem hæsitasse amisso Spiritu sancto, an Iesus sit Messias, vt Tertullianus dixit libro 4. in Marcionem; Hieronymus verò hoc loco tomo 9. in principio, & Beda libro secundo in Lucā, scribunt Ioannem dubitasse, num Christus Filius Dei moriturus esset pro humani generis salute, & ad inferos descensurus; an verò alium ad hæc Sacramenta missurus. Sed certè hæc veritati niti non videntur. Nā Ioannes Spiritu sancto plenus fuit, atq; ab eo confirmatus in vtero matris suæ: nec peccatum vllum fecit, quo Spiritum vel extingueret, vel contristaret: sed ea sanctitatis opera per fecit, quibus dona Spiritus cumulatiōra, vberioraque indies promerebatur. Nec disputationibus medendum est his, quæ contra Fidem insurgunt, tentationibus; sed acri reprehensione & obiurgatione est agendum; quemadmodum honesta & pudica mulier contra lasciuia verba adolescentis sollicitantis ad peccatum nō disputatione, sed graui reprehensione vitur.

Præterea Christus Ioannem hinc magnis laudibus extollit, & celebrat; non autem laudatur, qui Spiritum per incredulitatem à se repu-

lit. Tentatus ergo verius, & tentatione victus Tertullianus, in erroressque fædos prolapsus fuit, tam doctus alioquin, & acutus Doctor, vt omnia magna ingenia sibi propterea timere debeant, & viā potius regie sacrosanctæ Ecclesiæ, quæ Spiritus sancti magisterio nunquam destituitur; quàm suo alioqui perspicaci & acerrimo ingenio nitantur.

Deinde non videtur sensus literæ congruus, interrogasse eum, an Iesus moriturus esset, & ad Limbum descensurus, vt eum ibi etiam præueniret; & eius annuntiando aduentum ageret Præcursores: vt exponit Gregorius Romanus in homilia huius Euangelij, & ante eum Eusebius Emyssenus in homilia in præsens Euangelium.

Primò quia violentum est, descensum Christi ad infernum, vocare aduentum; quod solum de primo, vel secundo aduentu Messiae à magnis viris explicari solet.

Deinde & mortem & descensum ad sanctos Patres Ioannes, qui plusquam Propheta erat, optimè sciebat, vel ex ipsis Scripturis, si cæteri Propheta hæc non ignorarunt mysteria: nam Dauid dixerat; *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem; & rursum; Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem;* & Zacharias; *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua;* & Ioannes ipse Christum agnū Dei tollentem peccata mundi prædicabat; quibus verbis moriturum illum non obscure indicauit.

Tertiò si ille esset sensus, Domini responsio ad rem non fuisset; signa enim illa, quæ recenset: *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur:* ad aduentum Christi confirmandum, non ad descensum eius ad sanctos Patres, qui in Limbo erant, dicta sunt, & in sacris Scripturis consignata. Maximè verò ad rem minimè fuisset, quod vltimo loco dixit:

Notatur Tertullianus.

Secundus sensus, qui quidem etiam refellitur.

Greg. hom. 6. li. 40. homilia super Euangelia, tomo 2. Christi descensum ad inferos non esse aduentum: neque illū Ioānem. Baptista ignorasse.

Secunda ratio.

Psal. 67. Ephes. 4. Psal. 15.

Zacha. 10.

Ioan. 1.

Tertia ratio

Cur Iesus quæ signa faciebat, Ioanni renuntiare voluit.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, nam hoc nihil ad descensum Christi ad inferos. Et præterea Ioannes modestissimus, si vocatus non fuisset, non se ingereret ut fieret præcursor Christi in spiritu descendens ad Limbum, quemadmodum nec se ingessit ad præcurrendum Christum venientem in carne. Nec dici potest, Ioannem constanter credidisse, Christum efficacia virtutis suæ infernum penetraturum, atque inde Patriarchas erepturum; sed dubitasse, an secundum animæ substantiam esset inferos aditurus: quod, teste Theophylacto, Gregori^o Theologus improbat, affirmans sciuisse Ioannem, quod Iesus ad infernum cum anima esset venturus, ut illic saluaret credentes. Postremò hos sensus, ut ridiculos, & falsos, longo sermone Chrysolomus homil. trigesima septima, & 38. & Theophylactus ac Euthymius breuiter insectantur. Atque ita hic sensus nõ videtur ad literam congruere; quam ludendo mysticè, & anagogicè locum aliquem habere possit; tñ quia veritati cõsonus est; tum quòd à sanctis Patribus traditus.

Ad hæc non videtur mens Ioannis, quòd per interrogationem, discipulorum conuersionem ad Christum tantum quæreret: non enim duos tantum misisset, sed omnes quotquot habebat; & Dominum seorsum à turba fuissent allocuti; & Christus nihil ad turbam seorsum de Ioanne dixisset, sed seorsim domi illos instruxisset, quemadmodum Andrea, & alium quandam, cum dixit, *Veninite, & credite.*

Mens ergo Ioannis videtur fuisse, munus suæ præcursionis gloriose concludere, ne quantum ad alios in vanum cucurrisset, ex qua felici conclusione consequi voluit reprehensionem malitiæ Phariseorum, Dominum, atque eius doctrinam respicientem, veram extetisse. Volebat etiam tolli scandalum infirmis suis discipulis atque incredulis, qui stulto zelo pro se certabant: cum enim apertis verbis testaretur se longè infe-

riorem Iesu; ipsi hoc magis tribuebant eius humilitati, quam veræ confessioni: ideò hanc falsam confessionem animis illorum eximere voluit, ut tam ipsi, quam turbæ, & posteri omnes in fide hac, quòd Iesus sit verus Messias à Deo promissus, ædificarètur. Hierony. hoc loco huc sensum indicat. *Non quasi ignorans, inquit, interrogat, ipse enim ceteris ignorantibus demonstrauerat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; ac Patris vocem audierat intonantis, Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: sed quo modo Saluator interrogat vbi sit positus Lazarus, ut qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem, & viderent mortuum resurgentem: sic & Ioannes interficiendus ab Herode, discipulos suos mittit ad Christum, ut per hanc occasionem videntes signa atque virtutes, crederent in eum, & magistro interrogante sibi discerent.* Hæc ille. Et cum duo insint fidei, nempe interna proptitudo & propensio ad credendum, quam Deus infundit: alterum determinatio obiectorum quæ fide sunt profitenda, & corde credenda, & hæc determinentur per Ecclesiam, rectè Ioannes discipulos misit ad Christum, ut se dicenti, & operibus contestanti Messiam crederent, sicut Cornelium Centurionem ab Angelo cõmendatum, & ad credendum pensum dono Dei misit ad Petrum, ut ab eo disceret quæ credenda erant. Conclusio ergo, siue extremus actus suæ legationis hic erat; ut postquam ipse verbo & vita paranympum Iesu egerat, negans se esse Sponsum, & Iesum ipsum esse affirmans; optabat, ut ipse iam maior Ioanne etiam fama, & opinione apud homines, assereret & confirmaret, se esse Ecclesiæ Sponsum: sic enim ipsum matrimonium non solum per se, ut per procuratorem, constaret esse promissum, sed etiam per ipsum Sponsum consentientem exhibentem. Sic enim inquit; *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Dici-

Ioann. 1. & seq. Deut. 18.

Vnde hanc Ioanis interrogationem Hieronymus nihil prober dubij contine.

Matth. 3. Ioann. 11. Quæ duo in sit fidei. Act. 10. Ioannis præcursor ut fuerit terminanda. Ioann. 3.

Confutatur & hoc dicitur: Christum in anima ad inferos descendurum dubitauit Ioanes

Theophyl.

Quarta ratio, ab autoritate Patrum. B. Chrysolom. 2. Theophyl. Euthy. cap. 20. in Matthaum.

Tertius sensus verborum Ioannis: Tu es qui venturus es, &c. ineptus & ille.

Ioann. 1. Quartus sensus, qui recipitur, & probatur.

Amicus Sponsi Ioanes quare gaudio gaudebat ad vocem Sponsi, ut ipse dixit.

Secunda, ac tertia ratio, cur Ioannes interrogauerit: Tu es qui venturus es, &c.

Ioann. 1. Discipulorum Ioannis, & Phariseorum in Christum inuidia.

Eam Christum quomodo discernuerit.

Quando Christus non predicauerit, aut signa coram Iudæis ediderit.

tur gaudio gaudere, quia præfens erat ipsi Christo: & vocem Sponsi vocat, qua assensum præbuit nuptijs, & se Sponsum declarauit. Ex hoc autem deinde consecutum est, Ioannem veridicum fuisse Prophetam, & bene currentem ante Messiam, & asserentem veritatem, quam Christus hodie signis confirmauit.

Tertiò Phariseorum malitia hac ratione reprimebatur: nam etsi primò infenti essent Ioanni, spernentes eius baptismum, & dicentes, *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus?* quia nolebant ab eo gloria excedi: postea tamen videntes Christum Ioannem gloria anteire; tunc Ioanni contra Christum adhærebant, quemadmodum discipuli Ioannis illis Phariseorum erant coniuncti, Christum, quasi ex inani gloria in Ioannem ageret, calumniabantur. Quam ansam & occasionem vt tolleret Iesus, primo quidem anno, id est, à primo Paschate, Ioan. 2. post suum baptismum, ad secundum vsque, nondum tradito Ioanne, priuatim egit; nam diuerso loco ab illo Ioannis manebat, nec prædicauit Iudæis, nisi obiter Samaritanis; signa tamen edebat, vt discipulos congregaret, quandoquidem vita eius nõ erat ita austerà; & vt prædicationem Ioannis de se probabilem redderet. Ne tamen Pharisei calumniarentur ex inuidia Ioannem, eiusque prædicationem videretur velle obscurare, secedebat, neque prædicabat, donec Ioannes traditus est in vincula, Matth. capite 14. id est, ad secundum vsque Pascha post baptismum, à quo vsque ad tertium Ioannes fuit in vinculis. Atque eo anno Christus per se, & per discipulos euangelizabat, signa edebat, & multo quam Ioannes, nomine erat celebrior: qui mittens ad Christum, ab eo que exigens testimonium, quod ipse prædicabat, non esse inter ipsos zelum, & inuidiam, sed concordiam, planè ostendebat, seque optare, sicut & sanctissima Dei para optabat, vt Iesus manife-

stam exhiberet gloriam suam. Occluditur etiam illis os: nam vinculo Ioanne pro eorum voluntate, & illo mortuo, si Iesus non acquiescet, seque Messiam declarasset, dixisset nos hoc illi imposuisse.

Quartò, discipuli Ioannis, qui magistrum ex humilitate se Messiam negare putabant, & Iesu id tribuere, signis docentur, vtrumque verum esse, & Iesu esse adhærendum, non beato Ioanni: quantum hoc est summum exemplum, ne velimus sapere plusquam oportet sapere, addicendo nos magistris, & in eorum verba iurando. Nam multi discipuli Ioannis potius sectam per se condere, quam Christo adhæreere volebant: vnde vnà cum Phariseis in Christum conspiciabant.

Quintò, turba eodem errore liberabatur, & sine vlla inuidia, imò Ioannis Baptistæ cum laude, dicam etià cum maiori quam esset ea, quæ turbæ illi tribuebant: quandoquidem turbæ nebulones, & seductores, nedum Ioannem putarunt esse Messiam, illosque pro talibus acceptarunt.

Sextò, posteri magnum emolumentum huius quæstionis beati Ioannis nos capimus; accipimus enim ab ea, Iesum verum esse Christum, quod est nobis æterna vita; Ioannem verò eius esse Præcursores, quod etiam est valde conducibile. Nam in primis discimus in operibus nostris spectare; non propriam, sed Christi gloriam, vt Ioannes fecit, & vt legitimi pulli aquilæ rotam Solis splendidam in se ipsa suspicere: vnde Ioannes neque gloriam propriam quærit, & fatetur non posse se suis persuadere, Iesum esse Messiam, nisi ipse Christus id suadeat.

Deinde docet bene finire, quæ bene cœpta sunt opera, à Christo finienda, & consummanda; & suos discipulos ab eo corrigendos, tradendo, bonaque initia, progressus, & finem per Christum solum nos assequi: idè cum exorditus est præcur-

Quarta ratio

Rom. 12. Discipulorum Ioannis superbia.

Quintaratio

Act. 5.

Sexta ratio, à commodis, & vtilitatibus Ioann. 17.

Secundavtilitas.

Luc. 3.

fionem suam, de illo dicitur: Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto: & quæ sequuntur. Adfuit veritas, cum progressu temporis testatus est. Hic etiam aderat Christus, cum finem suo muneri imposuit.

Tertia vtilitas.

Docet præterea in extremo vitæ tempore fidem suam profiteri, quæ admodum moribundi symboli Apostolorum recitant: meliusque multo est, ut à Deo bonum nostrum, quam à nobis pendeat, modò quod in nobis situm est, præstemus.

Quarta & postrema vtilitas.

Denique docet, uti Ioannem imitantes, à nostris verbis & operibus etiam sanctis ad maiora Christi, & excellentiora, & quæ nostri boni causa sunt, accurramus. Atque hæc dicta sint ad explicandum scopum interrogationis Ioannis per discipulos factæ, nunc verba expendenda.

Quid est dicere: Tu es qui venturus es, &c.

Tu es, qui venturus es? hoc verbum, Venturus es, imposuit prioribus, quibusdam putantibus Ioannem de futuro aliquo adueto interrogasse, qui nondum esset impletus; cum tamen sit sensus, Tu es qui venturus es, id est, qui describitur ut venturus à Prophetis, & multo antè expectatus es à patribus, Græcè δὲ ὁ μέλλων ἔρχομαι, hoc est ille, qui futurum est ut veniat, siue qui venire debet iuxta Prophetarum vaticinia. Simili loquendi ratione paulò post dicitur de Ioanne, Ipse est Elias, qui venturus est, id est, qui describitur ut venturus apud Malachiam: non enim tunc erat venturus Ioannes, cum hæc Saluator loqueretur, sed iam venerat, quemadmodum nec Christus venturus erat cum interrogatus fuit à Ioanne. Nisi dicamus, illum loqui de publico introitu, quem facturus erat in Dominica Palmarum, & venturus erat absoluto Dei decreto. Quasi diceret; Tu ne es ille, qui est omne, & incomprehensum bonum, qui es salus, vita, & lux mundi? ¶ An alium expectamus? Ego scilicet Ioannes, & alij pij viri, qui erant in expectatione Messias: & his verbis aperte se Messiam esse negat. ¶ Et respondens Iesus, ait illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ audi-

Malac. vii.

stis, & vidistis. Lucas clarius hoc responsum proponit, dicens: Quum autem venissent ad eum viri, dixerunt, Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens; Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curavit à languoribus suis, & plagis, & spiritibus malis; & cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis. Lucas fideliter discipulos Ioannis interrogationem Christo proposuisse recēset, nihil illi addentes, nihilque detrahentes; quod fideles arguit legatos. Cum non ignoraret Dominus, cuius rei gratia Ioannes ad se hanc legationem misisset; idè prudenter non respondit ad quæstionem, affirmando, vel negando, sum ille, qui venturus eram, vel non sum; sed progreditur ad miraculorum operationem coram ipsis: nam si verbis respondisset, tantundem fecisset, quantum Ioannes apud eos effecerat. Nam ut ingenuè falsus est se non esse Christum, quod tamen discipuli humilitati magistri tribuentes non credebant; ita si Christus dixisset se Messiam in Lege promissum, minimè hoc credidissent discipuli Ioannis, sed adscripsissent hanc quam tulit confessionem arrogantiam. Voluit ergo Dominus operibus magis, quàm verbis suam declarare virtutem: quemadmodum Ioann. 5. dicebat; Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. Et capit. 10. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: etsi mihi non vultis credere, operibus credite. Proinde factis miraculis, dixit ad Ioannis discipulos: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis: quasi dicat; Non opus est longo verborum tractu, vobis ut persuadeam, quis, aut qualis ego sim: non potestis negare, quæ à me fieri oculis vestris vidistis, an tale quid unquam à Ioanne vestro factum est? an ille unquam cæcos, claudos, leprosos ab infirmitatibus suis liberavit?

Alter sensus.

Ite ergo, & renuntiate hæc ipsa

Matth. 21.

opera

Ioan. 3. 8. 9 Ioannis Baptistæ, ac piorum expectatio, qualis erat.

Ita, & vidistis. Lucas clarius hoc responsum proponit, dicens: Quum autem venissent ad eum viri, dixerunt, Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens; Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curavit à languoribus suis, & plagis, & spiritibus malis; & cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis. Lucas fideliter discipulos Ioannis interrogationem Christo proposuisse recēset, nihil illi addentes, nihilque detrahentes; quod fideles arguit legatos. Cum non ignoraret Dominus, cuius rei gratia Ioannes ad se hanc legationem misisset; idè prudenter non respondit ad quæstionem, affirmando, vel negando, sum ille, qui venturus eram, vel non sum; sed progreditur ad miraculorum operationem coram ipsis: nam si verbis respondisset, tantundem fecisset, quantum Ioannes apud eos effecerat. Nam ut ingenuè falsus est se non esse Christum, quod tamen discipuli humilitati magistri tribuentes non credebant; ita si Christus dixisset se Messiam in Lege promissum, minimè hoc credidissent discipuli Ioannis, sed adscripsissent hanc quam tulit confessionem arrogantiam. Voluit ergo Dominus operibus magis, quàm verbis suam declarare virtutem: quemadmodum Ioann. 5. dicebat; Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. Et capit. 10. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: etsi mihi non vultis credere, operibus credite. Proinde factis miraculis, dixit ad Ioannis discipulos: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis: quasi dicat; Non opus est longo verborum tractu, vobis ut persuadeam, quis, aut qualis ego sim: non potestis negare, quæ à me fieri oculis vestris vidistis, an tale quid unquam à Ioanne vestro factum est? an ille unquam cæcos, claudos, leprosos ab infirmitatibus suis liberavit?

Discipulorum Ioannis quos miserat ad Christum, legatio fidelis.

Quare Christus factis magis quàm verbis, se dixit esse Messiam.

Ioan. 5. Quod haberet Christus testimonium maius Ioanne

Ioannes Baptista in quo potissimum Christo erat inferior. Ioan. 10.

opera mea Ioanni magistro vestro: & ille utique docebit vos quid opera mea velint. Audistis enim nunquam locutum hominem fuisse: vidistis opera quæ nemo alius fecit: audistis à præfenti turba, non autem quod omnia prophetata cõpleta essent; nã Christum se diceret, ante tempus de se ipso testificans. Ex quo sequitur, quod non omnia, quæ hic recitantur, viderunt, sed quæ Luc. 7. v. bilagudi, & cæci, & claudi, lepra, & plaga affecti curantur; mortui autem ad Christum, ut alij, non afferebantur, Quæ audistis ergo, & vidistis, fideque ac gustu, siue experientia de Christo vero, quasi visu & tactu percepistis. Factisque respondit, non solum quia modestior responsio est, sed etiam quia certiora sunt facta, quam verba; & quia continent verba, quibus signa edebantur. Græci legunt de præfenti, Quæ audistis, & vidistis. Et est sensus, Renuntiate Ioanni hæc ipsa verba, quæ ex me audistis, nempe Cæci vident, claudi ambulant, &c. & ista, quæ videtis. Responsum autem expressum nodum dedit: quod hominibus malitiosis pauca verba factis coniuncta sufficiant: maligni autem dicerent, Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum: & iterum; Si dixerò vobis, non credetis, neque dimittetis: & ante tempus accusarent ut Regem se confitentem, licet regnum eius non esset de hoc mundo. Idè factis respondet, ut Ioannes volebat, qui audistis signis eos miserat: non autem prætermisit verbo respondere, ut fugeret inanè gloriam; nam aliàs se Messiam & Deum dixit. Cum ergo ait, Cæci vident, perinde est ac si dixisset, Habeo prædicta signa de Messia, de quibus Esai. capit. 35. Deus ipse veniet, & saluabit nos: Tunc aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc sicut cæcus claudus, & aperta erit lingua murorum. Tanta præterea signa, & numero, & magnitudine erant, ut eum Messiam aperte ostenderent. Vnde Iustinus Martyr in dialogo contra Tryphonem ponderat quod dixit Dominus; Cæci vident, claudi ambulant,

Christi modestia, & prudentia.

Cur aperte Christus non se dixerit esse Messiam. Ioan. 8. Luc. 22. Ioan. 18.

Prima conditio signorum Messie.

Secunda conditio. Iusti. 10. 2.

&c. quia aliqua illorum Prophetarum quidem fecerunt, sed non omnia; nisi solus Messias. Vnde rectè ratiocinabatur ille qui dixit; Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit? nam à signorum multitudine rectè argumentabatur, illam multitudinem non cõuenire nisi Messie. Erant præterea signa de Deo dicta: nam Psalm. 145. ait David; Alleluat Dominus omnes qui corrumpunt, & erigit omnes elisos, id est, claudos. Præterea edebat illa signa propria virtute, & ad gloriam Patris illustrandam, & ad salutem hominum in corpore, & animo promovendam: in quibus discernuntur Christi signa ab illis pseudoprophetarum & magorum, qui sua commoda, aut gloriam in illis quærebant: impossibile est autem ut aduocatus Deus verus à populo fidelis, signo aliquo attestetur, nisi veritati tantum. Secus est dicendum de dæmone, qui nolentibus charitatem veritatis recipere, ut Paulus ait, falsa miracula adhibere solet ad mendacia confirmanda: Dabunt, inquit, signa, & prodigia, ita ut in errorem inducantur, (si fieri potest) etiam electi.

Cæci autem præponuntur; quia in testimonio Esaiæ sunt primi; & quia multi erant, teste Luca; & quia omnium pretiosissimus fesus est visus. Mortuos ait in plurali: nam filia suscitata Iairi Matth. 9. ab ipsis visa erat; de adolescente autem filio viduæ, audierant eius resurrectionem. ¶ Pauperes euangelizantur. Erasmus vertit: Pauperes lætum accipiunt Euangelij nuntium, passiuè verbum accipiens, cum tamen verbum Græcum medium sit ἰσχυρίζομαι, & actiuæ ut plurimum significationis in Veteri, & Nouo Testameto inueniatur. Ita ut sit sensus; Pauperes annuntiant Euangelium: de quo verbo fit mentio Psalm. 39. Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna, & Psalm. 95. Annuntiate de die in diem salutare eius, id est, Christum Salvatorem, qui salutare est, & iustitia nostra. Euangelizantes præterea in Psalm. 68. & Esai. 52. dicuntur voce media ἰσχυρίζομαι, & Paulus Rom. 10. Quæ speciosi pedes euangelizan-

Ioan. 7.

Tertia conditio.

Pseudopropheta, & magi, & in primis dæmoniorum dux, & Princeps, signa cur edant. 2. Thess. 2. Matth. 24.

Hoc signum Christi: Cæci vident, cur primo loco posuit. Esai. 61. Luc. 7. Mortuos idè resurgere cur dixerit. Ibidem. Erasmi versio notatur circa hunc locum: Pauperes euangelizantur: & quid significet.

Luc. 2. Ierem. 23. Pauperes quid euangelizarent.

gelizantiū. Græca habet idē parti-
piū, sicut & Septuaginta duo Interp.
Angelus etiam dixit: *Ecce euangelizo*
vobis gaudium magnum: Græca habet,
ἰδὲ εὐαγγελίζωμαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην. Et
Luc. cap. 4. ait Dominus; *Spiritus Do-*
mini super me, &c. euangelizare paupe-
ribus misit me, ἰναγγελισάσθαι πτωχοῖς ἀπι-
θάκι μὲ. & rursus ibidem: *Nam & alijs*
ciuitatibus oportet me euangelizare. &
Luc. 9. *Egressi circuibant per castella,*
euangelizantes, & curantes vbiq; vbi
actiue dicitur ἰναγγελίζαίνεσθαι. Eodem
verbo in actiua significatione vsus
est Paulus Rom. 1. *Ita (quod in me)*
promptum est, & vobis qui Roma estis,
euangelizare. & 1. Cor. 1. *Non enim mi-*
sit me Christus baptizare, sed euangeli-
zare. Ad hæc non soli Apostoli læ-
tum accipiebant Euangelij nuntiū,
sed etiam permulti magni Principes
literati, & opulenti, vt Theophilus
Antiochenus, Lazarus, Nicodemus,
Gamaliel, idque ad sanguinem vsq;
seruarunt: sed quod ijdem pauperes
electi fuerint ad euangelizandum, &
Apostolis pauperibus, & minutis id
negotij sit demadatum, hoc magnū
est, & planè diuinum opus, in quibus
iam ad euangelizandū misit Matth.
10. Dominus ipse euāgelizabat. Nā
tales, quia relictis omnib⁹ secuti sūt
Iesum, tanquam expeditissima, &
aptissima organa fuerunt ad disse-
mādum Euangeliū, & pauperibus, &
diuitibus, & Iudæis, & Gētib. Quod
si aliqui ex diuitib⁹ ad hoc muneris
sunt assumpti; pauci fuerunt, vt ait
Apostolus; *Non multi sapiētes secundū*
carnem, non multi potentes, non multi no-
biles. Non enim sapit Christus, vel
Deus, delicatis & fastidiosis: *Iam, in-*
quit Apostolus, saturati estis, iam di-
uites facti estis: sine nobis regnatis: &
utinam regnetis. Est ergo sensus, A-
postoli prædicant & idiotæ gloriam
Dei, vt quod prædixerat Ieremias,
impletum sit; *Non docebit ultra vir pro-*
ximum suum, & vir fratrem suum, dicēs,
Cognosce Dominum: omnes enim cogno-
scant me, à minimo eorum vsque ad maxi-
imum. Quod ob id maximè dictum
videri posset, quod simplices & idio-
tæ tempore Messie Euangelium ef-

fent prædicaturi. Et pauperes, ait, si-
ue mendici, id est, πτωχοὶ qui distingū-
tur à pauperibus, qui πτωχοὶ dicuntur.
Pauperes enim sunt, qui parum ha-
bent, vel cum labore viuunt, ἀπὸ ἰσ-
θῶν, id est, labore: mendici verò, qui
nihil habent. Vnde Martialis:
Non est paupertas, Nestor, habere nihil,
sed mendicitas. Et hanc differentiā
assignauit Aristophanes in Pluto, di-
cens: Πτωχὸν μὲν βίος ἀνὸς λίγιστος ἔστι μὴ
δὲν ἔχοντα. Τῷ δὲ πένυτος ἔστιν φειδόμενος καὶ
τοῖς ἔργοις προσέχοντα. Περιγίνεσθαι δὲ ἀπὸ μὴ
δὲν μὴ μίσησιν ἀπὸ ἐπιλιπέων. Etiam hæ
voces interdum confundantur, hæc
tamen est proprietas. Syriaca habet
Meschini euangelizant, Esaias ait,
Euangelizare mansuetis misit me. Reue-
ra enim pauperes, & abiecti vt pluri-
mum, & afflicti sunt; minusque fe-
roces habent animorum perturba-
tiones, & aptiores ad Euangeliū su-
scipiendum fiunt. *In mansuetudine,*
Apostolus inquit Iacobus, *suscipite*
insitum verbum, quod potest saluare ani-
mas vestras. Iam verò quod sequitur
in hoc Christi responso: *Beatus qui*
non fuerit scandalizatus in me, quod
egeat paulò maiori explicatione, in
sequentem tractatum reijcimus. Ex
his igitur addiscimus, quanti refe-
rat synceram, & veram Christi ha-
bere notitiam: nam hac notione de-
stituti Iudæi, falsos Prophetas in no-
mine suo, & diuersis temporibus ve-
niētes, infelices susceperūt: onesq;
adedò hæretici, qui Ecclesiā varijser-
roribus cōuellere, ac labefactare co-
nati sunt, non alia de causa se ipsos,
& sectatores perdiderunt, quā quod
falsum Christum, vero & legitimo
reiecto; ac proinde falsum spiritum
ac falsum Euangeliū complexi sūt.
Vnde Paulus in posteriori ad Co-
rinth. ait; *Nam si is qui venit, aliū Chri-*
stum prædicat quem non prædicauimus,
aut alium Spiritum accipitis, quē nō ac-
cepistis; aut aliud Euangelium quod non
recepistis; rectè pateremini. Omnis er-
go hæresis, quæ aliquid affingit
Christo, aut eius Euangelio, & do-
ctrinæ, proculdubio nouum Euan-
gelium, nouumque Christum con-
dit, vt rectè dixerit B. Hieronymus

Pauperes & mendici quid differant.

Martial. li. 11. Epigr. 21. Aristophanes.

Esai. 61. Pauperū misera cōditio, eorundem & ad bonū prospectio.

Iaco. 1.

Veram atq; synceram habere Christi notitiā, quāti referat. Ioann. 5.

Hæreticorū causa perditionis vna, quæ nā illa.

2. Cor. 11. Hæresis quæ nouum condat Euangeliū, nouūque Christum. Hierony. in cap. 1. super illud, Notū enim vobis facio, fratres, &c. 10 mo. 9.

Qui diuites olim bonum acceperint, etiam Euangelij nuntiū Luc. 1.

Act. 1. Ioann. 11. & 12. Supra. 3. Matt. 4. & 19.

Apostoliquā idonei fuerint præcones Euangelij. 1. Cor. 1.

Quibus minime sapit Christus. Infra. 4.

Ierem. 31. Pauperes euangelizatos, vbi fuerat prædictū, & quare.

in epistolam ad Galatas: *Grande peri-*
culum est in Ecclesia loqui, ne fortè in-
terpretatione peruersa, de Euāgelio Chri-
sti, hominis sit. Euāgelium, aut, quod pe-
ius est, diaboli. Hæc ille, doctè & acu-
tè. Christus ergo, qui docet, verum
corpus, & sanguinem suum in Eu-
charistia non esse, nec habet Papam
vicarium suum locum in terris gerē-
tem, nec prospexit Ecclesiæ, quam
perniciose errare tanto tempore per-
misit, adorando Eucharistiam, &
imagines sanctorum colendo, nec
modum conuincendi Hæreticos re-
uelando, & in quo non scandaliza-
tur vetus homo, nec nouus per illū
corrigitur, sed potius corrumpitur,
& qui suscipitur potius à diuite, quā
à paupere; & qui seditiones excitat
nō tantum contra Ecclesiasticas po-
testates, sed etiam contra sublimio-
res, & laicas, quæ gladiunt portant;
nec seruauit promissā de assistendo
Ecclesiæ suæ, & veris adoratoribus,
& qui supra mille annos Antichri-
stum regnare in Ecclesia sua pertulit,
nec sanctos secum regnare pati-
tur; nec suos vicarios, nec ordinem,
nec totum hominem vult, sed lin-
guam tantum, atque illam mordacē,
& serpentinam; profectò alienus
Christus est; adulterinus & suppositi-
tius est: pseudo christus, aut lupus ra-
pax potius est. Vnde Hylarius lib.
1. in Auxentium: *Quisquis, inquit,*
Christum, qualis ab Apostolis prædicatus
est, negabit, Antichristus est. Ibidem de
Arrianis ait: *Ipsi nunc Christum nouū,*
per quem Antichristus subrepat, intule-
runt. Tertullianus verò in Valenti-
nianos scribit: *Ne discipulis quidē pro-*
prijs, antè committunt, quàm suos fece-
rint. Habent artificium, quo plus persua-
deant, quàm edoceant. Veritas autem do-
cendo persuadet, non persuadendo docet.
Idem in Hermogenem hæreticum:
Christum Dominum iste, non alium vide-
tur agnoscere: alium tamen facit, quem
aliter cognoscit. Imò totū quod est, Deus
aufert, nolens illum ex nihilo vniuersa
fecisse. Idem in Praxeam: *Sicut mansio-*
nes manibus, ita Hæretici verbis idola fo-
bricantur. Idem rursus lib. de Trini-
tate: *Ego Deus, & non est præter me, glo-*

Christi Hæreticorum falsa signa plurime detegūt

Rom. 15. Match. vlt. & Ioan. 1. 4. & 16. Supra. 4.

B. Hylar.

Tertull. to. 1.

Veritas quomodo persuadet, teste Tertulliano. Idem eodē. Idem eodē. Sicut mansiones manibus, ita Hæretici verbis idola fabricantur, asserit idem Tertullianus Idem to. 2.

riam meam alteri non dabo. Vt omnes cū
suis figmentis ethnicos excludat, & he-
reticos, probans Deum non esse, qui manu-
artificis factus sit, nec eum, qui ingenio
hæretici factus sit. Et infra: *Non tenebit*
perfectam veritatem quisquis aliquam
veritatis excluderit portionem. Et rur-
sus; *Sed etenim veritati cecitas hæreti-*
corum nulla præscribit: nec quoniam in
Christo aliquid tenent, aliquid non te-
nent, alterum vident, alterum non vident,
eripietur nobis illud quod non vident, per
illud quod vident. Idem libro de Bap-
tismo: *Quia non idem Deus est nobis, &*
illis, nec vnus Christus, id est, idem, idē
nec vnus baptismus, quia non idem: quem
cum rite non habeant, sine dubio non ha-
bent. Hactenus ille. Volui hoc loco
hæc Patrum producere testimonia,
vt intelligamus, quamlibet hæresim
suam Christum nouum fingere, nō
aliter, quàm noua idololatria nouū
Deum colendum fingebat, & cole-
bat. Nemo ergo se seduci permittat
ab his hæreticis, qui Christum, & spi-
ritum, & Euangelium habent in o-
re, illumque magnificis verbis extol-
lunt & ornant: quia reuera non nisi
figmenta, & somnia capitis sui lau-
dant, & commendant, & idolum no-
uum Christi à se fabricatum, verum
autem Christum, & antiquum, cui
Prophetæ & Ioannes testificati sūt,
& quem Apostoli sibi cognitū vbi
que prædicauerunt, & signis editis
confirmauerunt, pessundant, & con-
culcant, eiusque virtutem ac doctri-
nam è cælo profectam, & verbis ma-
ledicis, & factis cōtumeliosis, & scri-
ptis satyricis, aut potius Satanicis
abnegant. Nam iste eorū nouus Chri-
stus sicut nullum testimonium ha-
bet à doctrina Prophetica, & Apo-
stolica (nam illi repugnat & contra-
dicit) nullum miraculū potuit apud
eos edere: cū tamen verus Chri-
stus cæcorum oculos aperuerit, &
ad huc aperiat, atque ex indoctis &
idiotis instructissimos in fidei sapiē-
tia constituat, claudos faciat ambu-
lare, firmitatem in operando tribuēs
& in præstanda legi Dei obedientia
fortes efficiat. In qua re mirificè lan-
guet nouellus Christus hæreticorū.

Esai. 4. Non teneat quis perfectam veritatem

Idem tom. eodem. Hæretici quare non habeant vnum baptisma.

Hæreticorum qualis Christus, qualeq; Euangelium

Act. 10. Ioan. 1. & seq.

Veri Christi nostri miracula.

Leprosi qui mundentur.

Leprosi mundantur: quia omnis peccati lepra per Sacramenta hominem sanctificantia omnino adimitur: cū tamen nouus Christus non tollat, sed tantum non imputet peccata, etiam si maximè adsint. Surdi audiunt: quando contumaces & rebelles hærefes ipsorum recantāt, & Christum non tantum per se ipsum, sed etiam per Ecclesiam loquentem audiunt, & monitis illius auscultant: quod inter hæreticos non fit, vbi nullus ordo aut disciplina, sed, excusso iugo maiorum, quisque se ipsum tantum audit. Mortui resurgūt, eo quod Christo & Euangelio mortui, & in grauisimis peccatis quasi desperati iacentes, virtute Sacramentorum Christi ad vitam spiritualem excitantur: apud eos verò quæ resurrectio mortuorum esse potest, qui peccata cum Christo simul esse posse consentunt? quod est dicere, mortē esse pos-

Surdi qui audiunt.

Qui verò mortui resurgant.

2. Cor. 6.

Tract. 30.

Legationis Ioannis ad Christum, vnde de maxima detegitur, prima conditio ab eodē Ioanne.

Luc. 1.

Infra. 3.

Matth. 11.

Veritas odiosa, & inuisa quibus. Quinam molibus vestiantur.

se cum vita, & Christum cum Belial: Pauperes verò Euangelizantur: quia pauperibus, & mundi huius bonis destitutis, Christus dulcissimè sapit, eiusque Euangelium illis quadrat. Nouella verò doctrina magnis tantum & diuitibus huius seculi, ac potentibus grata, & consona est; paupertatis autem consilium, & victus, & vestitus tenuitatem ac paritatem, nec non cœlibatū ab Apostolis cultum, formidat & perhorrescit. Nos igitur nuntium mittentes omnibus nouellis doctrinis, à Christo antiquo, & tot per secula noto, tanquam verò & legitimo domino non recedamus, illum amplectamur, illum colamus, illum vita, & factis exprimamus, ipsomet nobis donante, ac præstante, cui cum Patre, & Spiritu sancto omnis honor & gloria datur in secula seculorum, Amen.

Car pauperes Euangelizantur.

Christo cui tantum nobis firmiter ad hærendum.

TRACTATVS II.

In illam sententiam Matth. 11. & Luc. 7. Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.

MAGNA fuit & celebris hæc legatio, quam præ manibus explicandam suscepimus: tam ex mittente Ioanne in vtero sanctificato, & repleto Spiritu sancto, & qui tantum sanctitatis modum & formam consecutus est, vt Christus esse existimaretur, & quo, teste Christo, maior inter natos mulierum homo natus non fuit, & qui existens extra vincula, vt magis gloria Dei illustris atque conspicua redderetur, propter veritatem à se prædicatam (solet enim veritas magnatibus, & principibus esse inuisa, & qui illam prædicat periclitari) aulicorum aures offendere, & vel odio haberi, expelli que, vel in carceres detrudi non formidauit. In aulis enim libenter versan-

tur homines mollibus vestiti, nempe adulatores, quorū sermones (vt ait Psaltes) molliti sunt super oleū, & ipsi sunt iacula: vt enim inter fera animantia tyranno, ita inter mitia nullum nocentius adulate. Magna etiam fuit ex parte Christi, ad quæ legatio destinata fuit: quia Verbum est, in quo est omnis plenitudo diuinitatis, & in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei delitescant. Misi verò non quiuis è plebe media, sed duo discipuli Ioannis, eius doctrina, & moribus imbuti: & videbantur esse ex primoribus, qui cæteris autoritate præstarent. Materia etiam legationis non erat magnitudine vel gloria inferior: nam summam salutis, & felicitatis nostræ continebat, nepe an Iesus esset Messias,

Psal. 54.

Secunda conditio, ab ipso Christo, & Messia. Coloss. 2. Ibidem.

Tertia conditio, ab ipsis legatis.

Quarta, à materia legationis.

Quinta, à circumstantijs eiusdem.

Sexta & vltima, à Christi responso.

Cum nemo scandalizari poterat in Christo, nec debebat.

Gen. 49.

Agg. 2.

Cant. 5.

Luc. 2.

Micha. 5.

Matth. 2.

Ioel. 2.

Ezech. 34.

& alibi.

Ioan. 3.

Psal. 44.

Ibidem.

Ioan. 8.

Matth. 17.

Infra. 18.

Christus fuit se petram scâdali, & lapidē offensionis.

2. Pet. 2.

Quid illud Esaiæ: Christus erit vobis in sanctificationem.

qui Prophetarum oraculis in mundum venturus designatus erat. Grauisimæ etiam fuerant circumstantiæ huius legationis peractæ: nam præter Apostolos aderant turbæ multæ, & multa miracula in conspectu omnium sunt edita. Postremò grauisima ac modestissima fuit Christi responsio, vt superius explicuimus.

Sed vnum verbum est, quod offendere posset; dixit enim: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* quæ quidem sententia admirabilis, est proflus paradoxa, & singularis, nam à plurali numero ad singularem transiuit. Quis enim scandalizari posset in illo, de quo Scripturæ testatur, quod *Ipse erit expectatio Gentium: Quod veniet Desideratus cunctis Gentibus:* qui, *Electus ex millibus dicitur:* qui Salus, gaudium, & lux, dux, pastor, doctor, & sponsus nuncupatur. Si præsentia spectes, *Erat speciosus forma præ filijs hominum,* Si verba, *Diffusa erat gratia in labijs eius;* Si vitam, erat inculpatus, & irreprehensus, & qui solus verè dicere poterat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Si doctrinam, alienus erat ab omni offensione. Soluit enim didrachma, ne scandalizaret; Vt interminabatur offendentibus proximum: *Va, inquit, mundo à scandalis, & Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, &c.* Et tamen, his non obstantibus, dicendum est, Christum fuisse petram scâdali, & lapidem offensionis, vt testatur Esaias cap. 8. cū ait: *Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse paor vester, & ipse terror vester. Et erit vobis in sanctificationem,* (id est, in locum Sanctuarij, & refugij, nempe in quo possitis sanctificari, & ad quem confugere) *in lapidem autem offensionis, & in petram scâdali duabus domibus Israël, in laqueum, & in ruinam habitantibus Ierusalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur* (nam multi offendunt, nec cadunt, & multi qui cadunt, non conteruntur) *Et irretientur, & capientur.* Nam multi postquam inciderunt in rete, fugiunt, vt quædam aues, & pisces, & feræ) & idem docet Petrus in 1. epistola cap. 2. Simeon etiam di-

xit: *Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël;* & Paulus, *Pradicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;* & Dauid: *Lapidem quem reprobauerunt adificantes, & sequentia. Præter Scripturas idem docet euentus. Nam in illo demones omnes offensi sunt, qui viderunt, & inuiderunt, secundum Bernardum. Adam etiam appetendo verbi sapiētiam, in verbum offendit. Gentiles insuper in eum impeerunt, damnantes eum ad mortem, vt stultum, cum Pilato. Sacerdotes verò, & Pharisei, & Concilium 70. seniorum, illum reum mortis esse iudicant. Herodes etiam, qui eum illudit cum exercitu suo, & induit candida veste, in signum stultitiæ: Discipuli item septuaginta duo, cū loqueretur de Eucharistia, offensi retrocesserunt, vt narrat Ioannes. Apostolis pariter, imminente passione, dixit: *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.* Con sanguinei quoque Christi, qui voluerunt tenere eum; dicebant enim: *Quoniam in furorem versus est.* Fratres eius præterea, qui non credebant in eum, & qui hortabantur eum: *Vade hinc, & transi in Iudæam, vt & discipuli videant opera tua, quæ tu facis, in eo scandalizati erant. Super omnem etiam, qui proposito Euangelio credere recusat, lapis cadit, & conteritur eum: is verò qui eum fide amplectitur, nec tamen iuxta fidem viuit, cadit super lapidem, & confringitur. Omnis denique, qui Christum syncerè profitetur, scandalum est hominibus huius mundi, odorque est alijs quidem vitæ in vitam, alijs verò mortis in mortem. Hinc odia, & persecutiones mundi in pios Christi cultores, in Prophetas olim, & postea in Apostolos, ac deinde in martyres, nunc verò in omnes, qui piè viuere volunt in Christo Iesu, ideò dixit: *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.***

Sed vt maiori cum fructu explicentur hæc verba, atque illustrètur,

Luc. 2.

1. Cor. 2.

Psal. 117. Matth. 21.

Bern. serm. 17. super cætica, sub initium.

Gen. 3.

Luc. 23.

Matth. 27.

Luc. 23.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Mar. 3.

Ioan. 7.

Matth. 21. Super quem cadat Christus lapis, & conterat eum: Qui vero super eum cadens confringatur.

2. Cor. 2.

2. Tim. 3.

Ioan. 15.

Vox scandali vnde ducta, quid significet. Scandalu de finitur.

Prima ratio, cur Christus nemine scadalizare possit.

B. Dionys. Areop. li. de diui. nom. c. 4. sub finem.

Peccatum vnde ortum habet.

Secunda ratio.

Heb. 1.

Tertia ratio, a proprietatibus lapidis Messie attribuit.

Psal. 117. Matth. 21.

præmittendum est in primis, scandalum, vocè esse Græcâ à τὸ ῥὸ οὐκ ἴστω, quod est claudicare, & significat ipsam offensionem, siue offendiculum. Quantum ad rem verò, scandalum, dictum est, vel factum minus reatum, præbens occasionem ruinæ. Et sæpe contingit, vt ab aliquo dante offendiculum, alius non recipiat: sæpe etiam ab aliquo non dante, ex occasione operis eius recipitur: interdum etiam & datur, & recipitur. Christus ergo actiuè neminem offendit, nec offendere potest. In primis quia scandalizare nõ est aliud, quàm deficere à regula, & peccare: defectus verò, seu priuatio, non est ens: non ens autem, non magis oriri potest à summo ente, quàm à summo calido frigiditas: nam ens, vt ens est, ens producit; ac proinde peccatum causam quidem deficientem, non autem efficientem, nedum illam primâ haberet potest. Quòd si queras, Vnde ergo peccatum, & defectus? Respondeo deo. Ex necessitate materiæ, seu non entis, quia non aliter contingere defectus potest in ijs, quæ libertate sūt destituta: in liberis autem ex libero arbitrio procedit peccatū, quo possunt à ratione auerti, & retardari, & ad nihilum, vnde egressa sunt, reuerti. At posse deficere, seu peccare, ex eo prouenit, quòd ex nihilo sumus, & ad nihilū tendimus. Secundò, Verbum Deus edificat, & ex se sustentat omnia verbo virtutis suæ, quemadmodum ratio sermones, & lux colores. Humanitas autem Christi suo modo vt circulus proximus centro Verbi, omnes alios circulos creaturarum distantes sustentat, qui per illum Humanitatis sibi similes sustentantur, & de ipso esse Verbi participant. Tertiò, idem ostenditur: quia Christus dicitur lapis in capite anguli positus, qui Græcè vocatur ἀγκυρωτικός, id est, angularis, in summo loco fabricæ positus, in quem lapidē nisi stultissimi, qui per tecta velint incedere, non impingunt. Deinde dicitur viuus lapis, hoc est, mobilis, tractabilis, ac se erigens, ne quis cadat. Dicitur electus, pretiosus, & repositus

in loco, vbi non est scandalū, vt alia saxa vilia, quæ in via relinquuntur. Dicitur lapis in fundamento positus Esa. 28. ad quem, qui super terram gradiūt, offendere nequeunt. Dicitur via: Ego sū via, veritas, & vita: quia neminem extra viam cōstituit. Est ergo lapis, sed pretiosus, angularis, vel in fundamento positus. Dicitur Leo, sed de Tribu Iuda, id est, humanus. Serpens quoque, sed æneus, & exaltatus in Cruce, carensq; veneno. Agnus, sed ratione præditus, & tollens peccatū mundi. Quartò, quia dicit: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, non ait à me, tectè pungēs discipulos Ioannis, secundū Hiero. & Chryf. qui de Christi humilitate, & paupertate præsentis, & Crucis futura vehementer scandalizati sunt. Quare Christus per se scandalizat, aut offendit neminem. Dicitur autem scandalum, hoc est, obstaculum siue impedimentum: quia quælibet res scandalum est suo contrario, vt homini serpens, pullo miluus, oui lupus, muri felis, aqua igni, ita malitia nostra offenditur in bonitate Dei, ignorantia in sapientia, imbellicitas in fortitudine. Nos ergo contrarij atque oppositi Christo existimus: vnde Petro dixit: Vade post me, Satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum: & rursus, Vos de mundo hoc estis, Ego non sum de hoc mundo: mutuo ergo & inuicem ille nobis, & nos illi scādalum sumus: Sed quia nos infirmi, & paruuli sumus, facile scādalizamur in illo, quia scandalum in firmorum est: ipse verò in nobis non offenditur, quia ille est fortissimus, & lapis durus, durior quàm nos habens frontem. Quòd ergo inquit: Scandalum es mihi, intellige, ex parte tua. Si enim Christus esset minus, vel æquè bonus, ac nos sumus mali, proculdubio scandalizaretur in nobis, vt nos in illo scandalizamur. Verum sapientiam non vincit malitia. Causa autem oppositionis huius alia non est, quàm quòd Christus, quatenus Deus est, summè est ad se, ad Patrem, ac Spiritum sanctum conuer-

Esa. 28. 1. Pet. 2. Ioan. 14.

Christus cur via, Leo item de Tribu Iuda.

Esa. 28. Ioan. 3.

Num. 21.

Ioan. 1.

Quarta ratio

Hieron. hoc loco, tom. 9.

in princ.

Chryf. hom.

37. in Matth.

thæu to. 2.

Christus cur scandalū nominetur.

Matth. 16.

Ioan. 8.

Quare Christus minimè scadalizetur.

Illud Christi Petro dictū: Scādalum es mihi, quem sensū habeat. Sap. 7.

Christus vt Deus, & vt homo, quare impeccabilis Psal. 44.

Col nititur rationi, nos vtrumque etiam meliori mutare minimè vellemus.

Quare Humanitas Christi (vt ita loquamur) propria scilicet humana, carere maluit, quàm diuina hypostasi Verbi.

Naturæ nostræ ingeniu deprauatæ.

Christo ignis qualitates quæ apte conueniant.

Nos verò quàm similes terræ sumus, & aquæ.

fus, & infinitè distans à non esse: quatenus verò homo est, sumè Dei gloriam spectauit, & peccata, quæ ad non esse ducunt, summè odit: Dilexisti, inquit, iustitiam, & odisti iniquitatem: quia supremo modo à Deo possidetur, atque esse suum non est aliud quàm diuinum per vnionem hypostaticam communicatum. Natura li verò amore quiuis plus diligit suū esse, & volenti illud tollere, resistit, nec vellet etiam cum meliori mutare: quia mutatio sine sui corruptione, quæ appeti non potest, non fit: & nos eodem amore naturali magis esse Dei, quàm nostrum, quod ab esse diuino pendet, & vbi amissum est, ab eo restitui potest, diligimus; quemadmodum plus esse totius, quàm partem, vt corporis, quàm digiti amamus, tametsi esse nostrum, vel diuinum non videamus. Ad hunc modum sancta Christi Humanitas esse Dei suum per vnionem incarnationis factum, & ab instanti conceptionis suæ cognitum & visum, alia super omnia dilexit: quod vt declararet, consultò voluit perdere esse humanum, & iacturam facere gloriæ mundi huius, & diuitiarum, ac deliciarum ad tempus, & contraria verbis, & factis, intus, & extra, in se, & in suis ostendere, quo doceret, plus Deum esse diligendum, quàm nos ipsos. Nostra verò natura infirma, & ad malum prona, tendit ad non esse, quia ad sensibilia, terrena, ac corporea bona, atque ipsi non esse, id est, nihilo, proxima inclinatur. Estque Christus homo quasi ignis quidam ascendens ad Deum, lucidus per rectæ vitæ exemplum, comburens delectationes sensuum: leuis est in avaritiam, siccus ad carnis illecebras, nec descendit ad humana hæc, & sensibilia: nos verò descendimus ad hæc infima, & sordida bona, quæ respectu capacitatis iustitiæ originalis, gratiæ, & vitæ æternæ vilia sunt, & vacuum hominem reddunt; ideo instar terræ, vel aquæ graues, ac frigidæ descendimus. Si Deus non vocaret nos ad vitam intelligentem, & diuinam, sed maneremus in rationa-

li vita, nec inde prolaberemur ad inferiora bona, Deo obsequium rationale impendere possemus: quia vt animal, & planta, & elementa suo modo Creatori seruiunt, ita etiam homo humanum & rationalem cultum Deo exhiberet. Quòd si obijcias, quam ob causam homini, qui animal est sensibile, nõ liceat ad sensibilia bona, & quæ corpus ipsum oblectant, declinare? Respondeo: Si sensus in nobis esset solitarius, & rationi minimè coniunctus, non esset peccatum; quærere bona sensibilia, quemadmodum neque brutis animantibus crimini datur quòd illa quæ rant. Sed quia sensus rationi adiunctus est, debet sensus rationi parere. Quemadmodum si homo, esset ita in solitudine agens, vt ad nullam ciuitatem pertineret, nullius superioris legi arctaretur obedire: si verò in ciuitate vitam traducere vellet, deberet principi illius, eiusque legibus auscultare. Ex peccato ergo natura infecta factum est, vt homo per longum tempus, donec vsus rationis & liberi arbitrij accedat, dulcia tantum & quæ sensus delectant & demulceant, instar animantis cuiusdam quærat; & pro eis habendis, vel retinendis contendat. Vbi verò accessit vsus rationis, præter sensus oblectamenta, addit alia obiecta corporea, vt diuitias, possessiones, vestem splendidam, aurum, argentum, quæ neque infantes, nec animalia curant. Adueniète ergo rationis vsu, efficitur homo instar diaboli, elatus, superbus, contentiosus, vindictæ & gloriæ appetens, malignus, fraudulentus. Præterea dæmon malignus, nocendi artifex suggerit mendacia multa, vt naturam ex se ad libidinem alioqui pronam, ad peccata multa sollicitet. Vt ergo summum sensibile offendit & scadalizat sensum; ita Christus impollutus, sine peccato conceptus, & natus, atque viuens, nos in illo conceptos, & in lucem editos, atque in eis dum viuimus, iacentes, scandalizat nos. Verbis enim & factis docet nos mori sensibus, vitæ animali, rationi humanæ, & in-

Cum nos cõstemus animo, & corpore, quid nisi corporea, & sensibilia etiã bona nobis affectare liceat?

Solitarius quisquam legibus quòd sit subiectus.

Alia ratio ab Iesu cur scandalum capiamus.

fectæ, huic mundo, & honoribus ac diuitijs eius nuntium mittere; nos verò cum à summè amatis amoueamur, perturbamur, contristamur, offendimurque in Christo, & in eius præceptis. Ille enim nos modestos, & de primatu humilitatis contendere vult: vnde dixit: *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor*: nos verò de primatu primi gradus certamus. Christus potius ferre iniuriam persuadet, quàm inferre, vel referre: nos verò gloriosum ducimus iniuriæ acceptæ meminisse, illiusque vindictam expetere, & parcere inimicis, dedecus esse existimamus, adherentes corrupto iudicio diaboli, & mundi cum illo damnati. Christus vult nos primogenitum nostrum Isaac immolare, exhibendo corpora nostra hostiam, sanctam, viuentem, & Deo placentem: nos verò volumus illam impinguare, eorumque immensis cupiditatibus satisfacere. Hinc est, vt in Christo luce omnia nostra vitia detegente, & talia ac tanta nobis ostendente, offendamur, scandalizemurque. Si ergo volumus scandalum, quod in Christo accipimus, tolli, auferenda est prius repugnantia, induendaque similitudo Christi, quæ est causa amoris ac fortitudinis: non est autem Christo induenda similitudo nostra, quia ille non potest venire ad nostram corruptionem, quia fortior ab infirmiori non trahitur, & nobis nihil prodesset: vnde Petro dixit: *Vade retro me*, id est, sequere meum iudicium, & sensum. Vt enim rusticus, vt in aula pacificè degat, debet exuerè mores rusticanos, vrbانيتatemque aulicam induere, ita nobis, vt in aula Dei viuamus, sensus & humane rationis mores tanquam rustici & fordidi deponendi sunt, diuinique, & Christo similes induendi. Neutrum horum ex nobis præstare possumus, quia nemo potest, vt par est, carnem vincere rebellatè, & captiuitatem in legem peccati, dæmonemque callidum, vaftrum, verteratorem, mundumque fallacem, quia par in parem non habet imperium, id est, tu in te, vt te ipsum vin-

cas, nedum in fortiorem diabolum. Nec potes rursus habere similitudinem Christi ex te ipso, alioqui esses Christus: quia vt calorem non habet nisi ignis, ita nec similitudinem Christi habet, nisi Christus: idè opus est beatitudine, id est, donis supra naturam. Est enim beatus, qui dona diuina, & supernaturalia possidet: propterea dixit: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*. Qui enim Spiritum sanctum de cælo missum in corde habet, contrarijs facile spoliatur, & Christi similitudine donatur. Ordo autem exuendi contraria, similis est illi Adæ, qui prius spiritu infectus fuit, quàm carne: nos contra, carne prius infecti, quàm ratione, malum circulum facimus. Primò ergo exuenda prudentia humana, & reprimenda per fidem, quæ vincit mundum, & exultare facit latitia inenarrabili, & glorificata, & quæ beatos facit credentes: *Beati*, inquit, *qui non viderunt, & crediderunt*: quæ fortes & constantes cum Christo facit. Hæc enim est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Deinde eadem mens viuificanda est per spem, qua omnia aduersa toleramus, & cognoscimus non esse condignas passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis; nec æstimamus hanc vitam, vel huius mundi honores, aut diuitias, scientes nos habere meliorem substantiam. Tertio, voluntas ornanda est charitate, quæ venenum est cupiditatis & amoris omnium creaturarum, qua Deum atque eius præcepta, & honorem nobis ipsis præferimus, proximumque propter Deum diligimus. Nam qui diligit proximum, in lumine est, & non est in eo scandalum, vt ait Dilectus discipulus. Quarto, subiuganda est caro & sensus coercendi, repugnando eius scandalis, & rebellionibus in spiritum, & Crucem Christi, ordinando vitam sensus ad illam intellectus, & fidei: vnde Apostolus ait: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Beatitudo enim presentis vitæ quia inchoata*

Beatus ille qui sit, qui non offenditur in Christo.

Prudentia de Christo scandalizemur, quomodo curanda.

1. Ioan. 5. 1. Pet. 1.

Ioan. 20.

Vt verò etiam mentem nostram atque animum viuificabimus.

Rom. 8. Heb. 10.

Quare nostra quoque voluntas sit ornanda, ac fulticanda ne scandalum de Christo sustineat.

Carnis subitugandæ ratio spiritui per commoda.

Gal. 5. Rom. 6.

Beatitudo hæc præsequitur imperfecta.

Quo de primatu nos Christus velit contendere.

Luc. 22.

Gen. 22.

Rom. 12.

Quo modo assequemur non lo vt Christ⁹ sit nobis offēdiculo, aut scandalo.

Matth. 16.

Stimile. Rom. 7.

Regula iuris.

Matth. 13.

1. Ioan. 3. Bona quatenus temporalia nobis que renda tantummodo, & ad quale Sabbathum.

Exo. 16.

2. Cor. 8.

Quid est quod manna ultra mēsam acceptū, scatebat vermibus, atque computrescebat.

Psal. 118.

Gratiæ Delficaciæ.

Diuitias quas tenet donet, & pacem Dominus.

Luc. 2.

est imperfecta non tollit omnia scandalum regni, nec induit penitus perfectam, & absolutam similitudinem: sed cum secundò apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est: & tunc colligent Angeli de regno eius omnia scandalum. Quintò, quod attinet ad bona externa corpori necessaria, quærenda sunt in ordine ad vitam intellectum præditam, & ad Sabbathum æternum, vt dicitur de manna Exod. 16. *Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita.* Et subditur: *In die autem sexta collegerunt cibos duplices.* In quo instruimur, eatenus esse vsurpanda temporalia bona, quatenus ad Sabbathi æterni quietem faciunt: nam quod plus colligebant, putrescebat, & vermibus scatebat: quia bona temporalia plus æquo dilecta corrumpunt mentem, & vermem conscientie gignunt. Sic ergo beatis, id est, vestitis, & donis istis ornatis, Christus vt similis quadrat, & scandalum in eo, vel eius operibus, vel Sacramentis, vel sanctis scripturis nequaquam patiuntur: *Pax enim multa diligentibus legem tuam*, ait Propheta: & *non est illis scandalum*: siue enim intelligant, siue non intelligant, habent vnde, vel illam vnerentur, vel ea salutariter pascantur. Ex beatitudine igitur, id est, gratia Dei proficitur, quod natura alioqui offendenda in Christo, non offendatur: natura namque humana iustitiæ originalis gubernaculo destituta, hinc vellet omnia commoda, & delectationes habere: Christus verò, vel parèe donat, vel opposita, & hinc homo scandalizatur, quem admodum ægrotus, cum non dantur ea, quæ appetit, vel dantur ea, quæ non appetit, offenditur. Promittit enim Dominus diuitias, nec tamen largitur volenti illis abuti; pacem, nec tamen concedit, nisi homini bonæ voluntatis, id est, qui voluntatem carnis, sensusque abnegauit: & tamen sine ratione offendimur. Etsi enim hæc, quæ nobis nouit esse noxia, non largiatur, & à nobis fidem exigat: cum ea ta-

men nobis donat, illud est centuplum, vltra futura bona, de quibus dixit: *Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*. Ceteri etiam artifices ab ijs, qui se in eorum disciplinam tradunt, fidem exigunt. Difficile autem alphabetum, & instituto homini nondum credenti videtur bona temporaria, & quæ manibus contrectamus, relinquere pro ijs, quæ sperantur, nec videntur: vnde vel incredula turba, nedum malitiosi scandalizati sunt: credentes autem non scandalizantur. Vnde Petrus rectè dixit: *Vobis igitur honor creditibus: non creditibus autem lapis, quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli.* Lapis offensionis his, qui offendunt verbo, nec credunt. Causa itaque scandali est: quia vetus homo noster vult ostentare sapientiam, & potentiam, Christus verò charitatem & patientiam: & certat pro malo reddere bonum, quia agere, & pari fortia, non iam Romanum, sed Christianum est. Hoc igitur verbo: *Et beatus, quæ non fuerit scandalizatus in me*, non Ioannem, cuius mirum laudum suarum encomium subiungit, sed discipulos eius scandalizatos in Christi humilitate, & quod non seorsum ab hominibus illa vitæ seueritate viueret, qua eorum magister utebatur, & quod eius discipuli non ieiunarent perinde atque discipuli Ioannis, & Phariseorum, & amplius scandalizandos in Cruce eius, testè percutit, vt testantur Hieronymus quæstion. prima ad Algasiam, & Chrysostomus in Matthæum. Et ita Dominus ostendit, se eorum corda vidisse, nam erant in Christo scandalizati. Ostendit insuper, se prænosse eorum offensionem, quam in Cruce eius erant perpetraturi. Erat enim Christus Crucifixus, Iudæis scandalum, id est, res abominabilis, & perhorrescenda. Beatus igitur est, qui non scandalizatur in me: vel quia me Ioanni antepono; nam me Messiam esse atque Deum, vel

Omnia relinquentes pro Christo, quod accipiat ab eo centuplum hæc vitam. Matth. 19.

2. Cor. 4.

1. Pet. 2. Psal. 117.

Cur demum nobis scandalum sit Christ⁹.

Primum documentum huius Christi fēptia: Et beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Matth. 9.

Hier. epist. 151. to. 3. Chrysohom. 37. in Matthæum to. 2. Secundum documentum.

1. Cor. 1.

Diuinitatis Christi inuisa testimonia.

Ioan. 5. & alibi passim

Quare Christus singulari numero dicitur: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Luc. 23.

Ioan. 1.

Matth. 16.

Quos pugnat illa sententia Christus.

ipsa miracula Angelis impossibilia, & notitia cordium discipulorum, quos scandalizatos detexit, satis comprobabant; remissio etiam discipulorum ad Ioannem, vt illi renuntient visa, & audita, vt ex Scripturis sacris ei quadrantibus agnoscerent, Iesum indubitatum esse Messiam, & talem discipulis suis declararet.

Transiuit autem Dominus à plurali ad singularem numerum, vt innuat, paucos esse tales, qui morte Christi non offenderentur, quem admodum Ioannes, qui eius mortem prænouerat: ac fortassis etiam in singulari locutus est, propter latronem, qui in Cruce non est scandalizatus, sed in illa regnum cælestis sibi comparauit, & Christum Regem agnouit. Omnes etiam quotquot non offenduntur Christi Cruce, vnus sunt in Christo ob similitudinem; & à quo ne ipsi offendantur, gratiam habent. Petrus etiam, non Ioannes, scandalizatus est in passione, quia hic vrgebat, vt veniret mortem passurus pro mundo, cuius peccatum, vt Agnus Dei abstulit: Petrus verò dicebat: *Abstulit à te, Domine: non erit tibi hoc.* Generaliter verò Dominus hoc verbo non tantum nuntios zelantes pro Ioanne, quasi maiore quàm esset Christus perculit, sed etiam turbam, quæ post tanta miracula, & prodigia scandalizata est in morte eius. Percutiuntur similiter illa sententia falsi Christi cultores, qui cum Christi Crucem mortuam omni honoris cultu adorent, ad viuam tamen se aggredientem grauitè of-

fenduntur, cum in persecutionibus propter Christum, vel deficiunt, vel retrocedunt. Consolatur item hæc sententia omnes pios, & rectam fidei confessionem in Ecclesia tenentes, dum agnoscunt falsum esse Christum doctrinæ Lutheri, & sectariorum, nam ille cum ieiunia, ciborumque delectum non indicat; cælibatum, & castitatem non exigat, ad consilia Euangelica non inuitet; confessionis peccatorum onere neminem nolentem premat, obedientiam maioribus præstandam non præscribat, Crucem denique, qua vetus homo, & corpus peccati destruitur, nemini imponat vehementer placet carnalibus: proinde falsus est ille Christus, verus, quem Ecclesia colit, qui omnia illa, quæ mortificare veterem hominem, & nouum viuificare, illumque honestare possunt, & renouare, nobis præcipit. Postremò intelligat omnis Christianus, si pius est, verusque Euangelicæ legis obseruator, & ad illius præscriptum vitam suam formans, carnalibus atque peruersis fidelibus se, propter vitæ dissimilitudinem, futurum scandalum, non quidem à se datum, sed ab illis suo vitio acceptum. Vt ergo diligenter scandalum peccati vitare debemus, ne quenquam offendamus; ita illud quod ex bonis operibus, & vita sancte exacta malitiosis accipitur, negligendum est à nobis, vt suo exemplo Christus negligere docuit: cui cum Patre & Spiritu sancto tribuatur omnis laus, honor, & imperium in secula seculorum, Amen.

Eadem quos ille recreet ac cõsoletur plurimum. Lutheri, sectariorumque doctrina peruersa.

Rom. 6.

Quilibet fidelis ac pius quibus erit scandalum, & quale, exemplo Christi.

TRACTATVS III.

Tract. 31.

In illa verba Matthæi. 11. *Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatum? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt, & reliq.*

Vnde Ioannes laudatur à Domino.

DOMINVS vbi pro sua sapientia responsum dedit nuntijs Ioannis, post eorū discessum, catalogum laudum Ioanis ad præsentem turbas subtexere voluit. Commendatur autem Ioannes ex constantia fidei, ex vitæ sanctæ austeritate, quam in vestimento, & victu, & loco deserti ostendit, & ex lumine supernaturali: quia plusquàm Propheta. Quod si obijcias, scriptum esse: *Ante mortem ne laudes hominem quenquam;* aio, hoc solis hominibus dictum esse, nõ enim legem sibi Deus ipse præscripsit, qui cum laudat, rationem præbet: & ille probatus est, vt ait Apostolus, quem Deus commendat. Laudibus igitur celebrat Ioannem testem suum: non vt dici solet, mutuò muli scabunt, sed quia sanctitate vitæ conspicuum nouerat, & quia virtus laudata crescit, & ob aliorum exemplum, & ne imminueretur eius opinio, quod Deus permiserit illum ab Herode in carcerem detrudi; & quoniam Præcursor eius tantum reddiderat de se testimonium, tanquam de vero Messia, & Filio Dei; nam ob hanc causam in Euangelio maioribus laudum præconijs, quàm sanctissima Deipara commendatus est; laudatur idem à Christo, quia miracula vllanõ edidit, denique ne existimaretur à turba propter interrogationem per discipulos factam de Christo hæsitasse, vel quoquomodo offensum aut scandalizatum fuisse. Laudauit autem ab

euntibus illis, & in eorum absentia, ne adulari videretur, vel Ioanni, vel discipulis eius; vel ne discipuli putarent, Ioannem esse Christum, quem vel sine testimonio Iesu Christū opinabantur esse. Sicut ergo Ioannes voluit discipulos suos certos reddi quod Iesus esset Messias, & verus magister: ita Iesus voluit turbis innotescere magnitudinem & constantiam Ioannis Præcursoris sui: *Quid existis in deserto videre?* Quia dura increpatio nocere solet, propter quam sunt puniti Moyses, & Aaron, quod asperè obiurgarunt populum, quod non attenderent ad miraculum aquæ à petra eductæ, vnde Deum pro eo non laudauit populus contristatus, & obiurgatione perterritus; idè Dominus Iesus non increpat turbas ob sinistram opinionem de Ioanne ignoranter ortam, secus Phariseos mala cogitantes in cordibus suis. Exitus autem tantus populorum ad eum audiendum accurrentium, & perseverantia in austeritate vitæ, arguunt, eum non mutatum circa Christum, de quo ex lumine prophetico, & non ex proprio sensu, aut ratione tam magnificam conceperat opinionem. Idè nec ob naturam hominum mobilem, ac variam, nec ob carnis licentiam, & vestitus mollitiem, ex qua homo fieri solet inconstans, & à qua longè abfuit ille, non facile mutaretur. Nam quia Ioannem verum Dei Prophetam nemo nega-

Eccles. 11. Illud Sapientis, Ante mortem ne laudes hominem quenquam, conueniat quibus.

Quibus de causis Ioannem Christum commendauerit.

Matth. 11. & 14.

Ioan. 10. Christus cur Ioannem, abeuntibus eius discipulis, non ante, laudauerit.

Quare Christus non turbas, verò Phariseos obiurgauerit. Num. 20.

Ioannis in Christi fide firmitas atque constantia.

Quibus mini-
mè de causis
à fide Christi
dimoueri po-
terat, nec de-
bebat.

Ioan. 1.

Infra. 3.

Propheta di-
uinum est do-
num, non hu-
manum, teste
Petro.

2. Pet. 1.

Matth. 11.

Malach. 3.

Fidei in Chri-
stum Ioannis
firmisimæ,
Iesu certissi-
ma testimo-
nia.

Quid est Do-
minum dice-
re, Quid exi-
stis in deser-
tum videre?
arundinè vé-
to agitatum?

uit, ideò signo minimè opus fuit ad hoc probandum; nam & alij per mul-
ti Prophetæ signa non ediderunt.
Nec requiritur prænuntiatio futuro-
rum, quia satis erat de præterito di-
xisse: *Qui misit me baptizare, ille mihi
dixit, super quem videris spiritum des-
cendentem & manentem super eum, hic
est qui baptizat in Spiritu sancto.* Et se-
quitur, *Et ego vidi: & testimonium per-
hibui, quia hic est Filius Dei.* De futuro
etiam prædixerat: *Illum oportet cres-
cere, me autem minui:* & iterum, *Qui
post me venit, ante me factus est:* non er-
go poterat mutare sententiã, quam
Propheticè fuerat locutus. Et vt ma-
gis constaret, Ioannem in hoc er-
rare non posse, non solum ostendit
quòd loquebatur ad eum inspiratus,
vt Propheta (non enim voluntate
humana allata est aliquando
Propheta; sed Spiritu sancto
inspirati, locuti sunt sancti Dei ho-
mines, vt ait beatus Petrus: quan-
to ergo magis qui est plusquam Pro-
pheta, & asseruit Iesum esse Mes-
siam) sed etiam multo antè tempo-
re hoc fuisse de eo prænuntiatum.
Vnde allegauit testimonium Ma-
lachia: *Hic est enim de quo scriptum
est, Ecce ego mitto Angelum meum ante
faciem tuam, qui præparabit viam tuam
ante te.* Vides ergo quomodo hæc
omnia de arundine agitata, & de
mollitie vestium, & de lumine,
quo præditus erat plusquam Pro-
pheta, & de testimonio Malachia,
quo Ioannes Angelus Dei ostenditur,
omnia eò referenda sint, ad
firmitatem & constantiam Præcur-
soris ostendendam, & ad eleuan-
dam suspitionem, quam turbæ con-
ceperant, aut poterant concipere
de Ioanne, vel de eius lega-
tione.

Arundinem vento agitatum? id est,
iusta causa non erat exeundi in de-
sertum, vt spectaretis hominem va-
num, & audiretis, cum passim in
ciuitatibus insani homines degant,
qui vana & dicant, & operentur;
& notam leuitatis vobis inurere-
tis. Nihil etiam opus erat exire, vt
hominem mollibus, & delicatis ve-

stitum videretis, qui ante oculos
vestros quotidie in ciuitatibus ver-
satur; sed hominis Prophetæ, spi-
rituque Dei pleni spectandi gratia.
Non est ergo Ioannes arundo, id
est, hypocrita, apparens, & non exi-
stens sanctus, ac proinde mobilis, &
tempori seruiens in vtraque perso-
na: quasi dicat; constantissimus est,
& fortissimus, tum in aduersis, cum
Pharisæi & Herodes se illi oppo-
suerint, tum in prosperis, cum ad
horam exultarunt in luce illius. Est
autem arundo homo, qui ob de-
tractiones, & verba ab officio vir-
tutis recedit, & qui intus vacuus
virtute & fructu, quærit speciosa,
& gloriosa, & qui vento prosperi-
tatis, aut aduersitatis proximos
suos non aliter ac arundo alias arun-
dines sibi proximas percutit, & of-
fendit.

Hominem mollibus vestitum? Græ-
cè dicitur, inuolutum, siue amictum,
hoc est, hominem delicatum in ve-
ste, & victu, vnde tenerum, & muta-
bile corpus efficitur; & proinde ani-
mus, qui corporis naturam sequitur,
mutationi est obnoxius. Hinc Poëta
quidam dixit:

*Vt corpus tenerum, sic mens infirma
puellis.*

Fortius ingenium suspicor esse viris.
Delicatum etiam, & molle vesti-
mentum, symbolum est eius, quod
mens facit, vel affectat; alias enim
veste vteretur, non ad ornatum & o-
stentationem, sed ad eius proprium
finem, qui est, frigus, siue calorem,
& alia incommoda propulsare, &
memoriam furti per Adam commis-
si refricare, ob quod veste, quasi
funè serico gloriamur, & caro no-
stra indumento aspero: quemad-
modum anguilla arena, & medul-
la osse retinetur: & melius est, pas-
cere ora pauperum, quam veste pre-
tiosa oculos inanum, & soluto-
rum hominum. Vnde rectè Sapiens
docet: *In vestitu ne glorieris vnquam,
nec in die honoris tui extollaris:* & Pau-
lus: *Habentes alimenta, & quibus tega-
mur, his cõtentis sumus.* Circa omnia au-

tem, quæ veniunt in vsum nostrum,

Arundo qua-
lis non erat
Ioannes.

Matth. 14.

Homo quis
arundo.

Quid homo
mollibus ve-
stitus.

Animi molli-
tates vnde.

Quid. epist.
18.

Molle quid
indumentum
significet.

Gen. 3.

Eccles. 11.

1. Tim. vlt.

In bonis etiã
medijs, vitium
esse posse.

Gen. 3.

Multiplex ve-
stium abusus
ostenditur.

Mundi huius
contemptori-
bus quale cõ-
uenit indu-
mentum.

Heb. 11.
Mollibus ve-
stitus quis
mysticè.

Luc. 6.

Ioannis qua-
lis veritate
Sapiente.
Eccles. vlt.
Aristippi in
Diogenè, in-
que Aristip-
pum Dioge-
nis scommata.

quæ nec per se mala sunt, nec pec-
catum, nec per se bona, & honesta,
potest contingere vitium, vel vir-
tus: atque ita circa vestes inuenitur:
pertinet enim ad rationem, earum
vsum dirigere, quia naturæ nostræ
corruptæ necessariæ sunt vestes, re-
duciturque ad veritatis virtutem,
quæ dictis ac factis moderatio-
nem præscribit. Vnde Deus fecit
tunicas pelliceas, & tradidit primis
parentibus, & Iacob dedit veltimeu-
tum, quod petierat, Genes. 28. quia
votum promissum soluit Genes. 35.
Contingit autem multipliciter in v-
su vestium peccare: vel in pretio ma-
ximo, vel in multitudine, vel in for-
ma noua contra consuetudinem:
quod rarò sine peccato fit, quia non
ad necessitatem, sed ad gloriam v-
surpatur, & multi propterea fiunt
pauperes. Ex affectu etiam inordi-
nato excedente statum, vel facul-
tatem, & vires, vel tantum honesta-
tem, quia superat morem bonorum
virorum illius status. Peccatur e-
tiam ob inanem gloriam, vel deli-
cias, vel nimiam sollicitudinem. Pœ-
nitenti autem, & mundum contem-
nenti, vilis & rudis vestitus compe-
tit, vt Helia, Ioanni Baptistæ, & il-
lis sanctis, de quibus testatur Apo-
stolus: *Circucierunt in melotis, in pel-
libus caprinis, &c.* Mollibus autem
vestitus, iuxta spiritum, adulator
est, qui in aulis principum, ex qui-
bus semper aliquid emungit, deesse
non solet. Vnde Dominus dixit
apud Lucam: *Ecce, qui in veste
pretiosa sunt, & delicijs, in domibus
Regum sunt, verbis mollibus vtentes
eo animo tantum, vt venentur:* Ioan-
nes autem in carcere est, quia ver-
ba eius, sicut stimuli, & tanquam
clauis in altum defixi. Vnde Aristi-
ppus videns Diogenem olera ad e-
dendum condire, dixit: *Si Dioge-
nes aulam frequentaret, non vescere-
tur oleribus.* Sed acutè respondit Dio-
genes: *Si Aristippus sciret vti oleribus,
non frequentaret aulas.* Simpliciter
tamen Dominus neque damnat ve-
stem pretiosam, aut delicatam, ne-
que statum aulicum; sed eiusmodi

vestes minimè Prophetis compete-
re docet.

*Sed quid existis videre? Prophetam? Et-
tiam dica vobis, & plusquam Prophetam.*
Quod ait, Etiam dico vobis, confir-
mat præcedentem sententiã, nempe
rectè Ioannem quæsitus esse, vt
Prophetam: quod verò sequitur: Et
plusquam Prophetam, incrementum
est laudis prioris, & Græcè dicitur
καὶ περισσώτερον προφήτην, id est, amplius
Propheta, vel quid maius Propheta,
vel excellentiorem Prophetam, vel
plusquam Prophetã, quod idem est.
Dicitur autem à Domino plusquam
Propheta, quemadmodum & ipse in-
terrogatus: *Propheta es tu? respondit,
Non sum*, id est, non habeo officium
Prophetandi purum, sed præparan-
di: quia ego vox plus, quàm Prophe-
ta prænuntians, & videns, & cum cæ-
teris ostendens, ne in applicatione,
& impletione Scripturarum, quæ de
illo sunt, decipiantur. Multi enim
Propheta cupierunt videre quod A-
postoli, & Ioannes, & non viderunt;
hoc enim pertinet ad gradum Pro-
pheticum excellentiorem. Nam cum
Propheta in cognitione consistat,
& perfectiùs cognoscatur, cum sen-
su & intellectu, quàm cum solo in-
tellectu apprehenditur: ideò visio
ista ad perfectionem quandam per-
tinebat, sicut Christus dixit: *Beati
oculi, qui vident quæ vos videtis.* Ioannes
verò plusquam Propheta est, quia
quem Prophetauerat præcurrendo,
etiam ostendendo nuntiabat. Non
erat autem plusquam Propheta, ex
eo quòd maior erat omnibus homi-
nibus, ergo etiam maior omnibus
Prophetis: quia comparatio debet
feri in vniuoco, vt dicunt. Si enim
aliquis est plusquam Propheta, o-
portet, vt excellat cæteris in gene-
re cognitionis Prophetice: esse au-
tem sanctiorem, vel minus sanctum,
alienum est à statu Prophetæ. Christus
etiam dixit, Ioannem Prophetã esse, &
deinde addidit, etiam plusquã Pro-
phetam: ergo in aliquo, quod ad pro-
phetiam spectat, excellebat. Deinde
dici potest excellentior cæteris Pro-
pheta, teste Chryostomo, quia cæ-

Ioannes quo-
modo erat
plusquã Pro-
pheta.

Idem vt ne-
gauerit se ef-
se Prophetã.

Ioan. 1.

Esa. 40.

Luc. 10.

Quare plus-
quam Prophe-
ta fuerit Ioã-
nes.

Qua ratione
plusquã Pro-
pheta mini-
mè dici pos-
sit.

Secundã ra-
tio, Ioannes
cur fuerit
plusquã Pro-
pheta.

B. Chry. ho-
38. in Mat-
thæ, to. 2.

teri solum Prophetauerunt de Christo, de ipsis autem non est Prophetatum: de Ioanne vero & Prophetavit ipse, & alij Prophetę de eo ut vĕturo pręnuntiauerunt. Quod ideo factum est, ut qui futurus erat Pręcursor, & indicator Messię, tantum esset maioris autoritatis testimonium eius: atque ob eandem causam debuit habere magnam vitę sanctitatem, & prędici a Prophetis. Vnde ipse (Ioan. 1.) testimonio Esaię se tuetur, sicut hęc Christus testimonio Malachię illum defendit, ne a se ipso crederetur venisse.

Addunt alij alias rationes, nam Hieronymus ait, ideo maiorem cęteris Prophetis, quia priuilegium Prophetale etiam Baptistę accessit pręmium, ut suum Dominum baptizaret. Ad hęc Augustinus: *Nulli Prophetarum, nulli prorsus hominum in Scripturis diuinis legimus concessum esse baptizare in aqua pęnitentię in remissionem peccatorum, quod Ioanni concessum est.* Sic ille, cum Hieronymo sentiens, Ioannem & Prophetam fuisse, & Baptistam Christi vnde & in Christo finem accepit, ut ibidem refert Augustinus. Propterea non solum Prophetavit ex vtero egressus, ut alij Prophetę, sed etiam antequam in lucem ederetur, per os matris Prophetavit: & ut illi, qui prope curam Regis incedunt, clariores existunt, ita Ioannes qui proximus fuit Christo. Sed hęc vtrunque sunt probabilia: priora tamen duo magis placent, ut pote literę magis consona: *Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto Angelum meum, &c.* Hęc verba Christus produxit, non Matthęus, qui tantum refert, Christum illa dixisse, quia afferuntur a Luca, qui ex se non solet allegare testimonia Prophetarum, quia ad Gentes scribebat, sicut & alij Evangelistę duo ut plurimum faciunt: scilicet Matthęus, quia ad Iudęos, ad quos spectabant Scripturę. Dicitur autem Ioannes Angelus, non quidem natura, cum homo esset, nec tantum ob puritatem, & vitę sanctitatem, nam in carne, & pręter carnem

viuere, non humanum est, sed Angelicum; nec quia erat filius Zacharię sacerdotis, sacerdos autem dicitur Angelus Domini, iuxta illud Malachię, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est; sed potissimum quia Angelus idem est quod nuntius, & Ioannes missus erat ad annuntiandum Iudęis de Messia Dei nomine: vnde Esaię 33. dicitur: *Angeli pacis amore flebunt, id est, boni nuntij: atque ita hoc nomen illi conuenit propter dignitatem rei annuntiata. Ostendere enim Christum, & annuntiare, Angelorum officium fuit, ut apud Lucam Angelus Marię Christi conceptionem, & pastoribus illum natum annuntiat: & cap. 18. Ite (inquit Propheta) Angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam.* Quomodo autem viam Messię pręparauerit, tum doctrina, & baptismo, tum confessione, Matth. 3. fuit latius explicatum.

Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Pręmissa commedatione Ioannis ex Prophetę testimonio, iam vltra progreditur Dominus, & sententię propriam de ipso pronuntiat. Et quia cęperat Ioannem laudare de multis ne diu moretur in laudibus eius recensendis; & quia multa dona spiritualia receperat Ioannes, quę si Christus declarasset, illi, ut pote rudes & ineruditi, non perceperunt; ideo ut paucis multa comprehenderet, vno verbo, nempe inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, omnia comprehendit.

Quia verò hoc encomium eò spectabat, ut ostenderetur Ioannes non mutatus a sua sententię, sed ideo interrogasse, ut discipulorum suorum saluti consuleret, quęri posset, cur Dominus hoc aperte non dixerit, exponendo, Ioannem de se minime dubitasse. Dicendum est, quòd cum hoc esset occultum, & ad mentem Ioannis, & discipulorum pertinere; si detexisset, fortassis fidem non inuenisset. Et quia probatio per

Malac. 2.

Angelorum officium. Luc. 1. Infra. 2. Esa. 18.

Quorũ hoc: Non surrexit inter natos mulierũ maior Ioane Baptista.

Quibus de causis Christus Ioanem de se nihil dubitasse, non apertius declarauit, at que detexerit.

Propheteur de Ioanne Prophetauerunt. Malac. 3.

Hiero. epist. 151. quest. 1. ad Algastiam. 10. 3. Ioanes item quare plusquam propheta secundum alios. Aug. lib. 5. contra Donatist. c. 9. to. 7.

Christus ne, an Matthęus hoc testimonium allegauerit: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Malac. 3. Ioannes cur Angelus nominetur.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Matth. 16.

Hoc verbo: Inter natos mulierum non surrexit maior Ioane Baptista, Christum minime comprehendit, tripliciter Gal. 4.

Hieron. hoc loco, to. 9. in principio.

Neque verò etiam Ioannem diuinam Virgine Dei genitrice esse maiorem, hinc colligi.

ea, quę nota sunt, fieri debet, voluit ea tantum dicere, quę Iudęi non poterant denegare, ut quę superius dixit ad probandum, Ioannem non fuisse leuem. Deinde opus erat Ioannis discipulos, & maximè absentes increpare, oportebat enim dicere, quòd si bi inuideret discipuli Ioanis; & ideo nolabant credere in eum, etiã si Ioannes eos saepe hortaretur ad hoc; & visus fuisset Ioannes non tantę autoritatis, & efficacię, qui hoc eis persuadere non potuerit: quorũ vtrũque; incõueniens erat. Ad hęc opus fuisset, ut Iesus se aperte proderet, in quem esset ab omnibus credendum: ipse tamen noluit, imò interdixit expressè Apostolis, ne se dicerent esse Christum, Matth. 16. sed ex parte ipse innuebat, ita ut non ignoraretur, & credi posset ab eis, qui ad credendum dispositi erant: non ita tamen aperte, ut credere nolentes ad inuidiam prouocaret.

Per hanc autem generalem locutionem: Inter natos mulierum non surrexit maior, non colligitur, Ioannem Christo, qui natus est, siue factus, ut Apostolus ait, ex muliere, maiorem esse; tum quia in generali sermone saepe intelligitur excepta persona loquentis; tum deinde, quia se ipsum excepit, cum dixit: *Qui autem minor est in regno cęlorũ, maior est illo: quod de Christo intelligitur.* Itẽ ex modo loquendi nequaquam comprehenditur Christus in hoc sermone: non enim inquit simpliciter inter homines, ne ipse Christus (qui homo est) comprehendi videretur; sed inter natos mulierum, id est, inter eos, qui modo naturali ex concubitu maris ac fęminę nati sunt. Vnde recte ait Hieronymus: *His ergo pręfertur hominibus qui de mulieribus nati sunt, & de concubitu viri, & non ei, qui est natus ex Virgine & spiritu sancto.*

Neque secundo ex hoc sermone deducitur, Ioannem maiorem esse beatam Virgine, quę ex concubitu maris & fęminę progenita est: nam illa, dignitate & virtute, ut pote mater Messię, omnibus creaturis pręlata est; solum Christus ea maior fuit, qui non

est creatura simpliciter, sed creator: & decebat, ut ea puritate polleret Mater Messię, quia maior sub Deo non posset intelligi. Ecclesia etiã asserit, Virgine maiorem omnibus sanctis, & Apostolis; & intrepidè de sola Virgine cantat: *Exaltata es sancta Dei Genitrix super omnes Choros Angelorum, ad cęlestia regna.* Et quãquam genus masculinum possit concipere fęmininum; non tamen semper concipit, maximè hęc, vbi Ioannes cum viris comparatur, non cum fęminis, dixit enim, Inter natos, non inter natas mulierum; nam mulieribus haud competebat officium Ioannis: vnde Ioannes Virgine non excedit.

Nec tertio colligitur, Ioannem maiorem, vel meliorem Apostolis, nã si sermo sit de interiori bonitate, quę ex perfectione charitatis accipitur, secundum quam homo maiori, vel minori gradu glorię in vita æterna pręditus est; nemo nouit quis sit maior, aut quis minor, & solus Deus, qui penderator est spirituum, & nouit quantam spiritus & gratię portione cuique dispesauerit, iudicare potest. Si autem spectetur excellẽtia, quod ad statum, vel quod ad aliquem actũ virtutis specialis attinet; possumus rationem inequalitatis assignare: ut, si quis conferat Ioannem in austeritate vitę cum Apostolis, Ioannes, qui neque edebat, neque bibebat (nepe quę alij edere & bibere soliti sũt) excedebat Apostolos, qui mäducabant quę eis apponebantur, ut Luc. 10. illis pręscribitur. Excedebat autem Apostoli Ioannem in operatione miraculorum: nam Ioannes nullum miraculum edidit, cum Apostoli innumera ediderint. In statu verò Apostoli pręstant Ioanni, quia Noui Testamẽti status, illo Veteris pręstator est: & in Nouo maximus gradus est Apostolatus, ut dicitur 1. Corinth. 12. & ad Ephes. 4. Item Ioannes Propheta fuit, ut Christus dixit, Apostolus tamen maior est Prophetas: nã inter gradus Ecclesię primus locus assignatur Apostolis; secundus Prophetis, in prędictis locis Apostoli. Quòd si obijcias, Ioannes non tantum

Extrau. de pęnit. & remiss. ca. No. ua quadam Deiparę Virginis excellẽtia ex Ecclesię testimonio.

Minus quoque Apostolos eo Domini testimonio comprehendit.

Prop. 16.

Vnde maior Apostolis Ioanes, idem & minor illis extiterit. Matth. 11.

Luc. 10.

Ioann. 10.

In quo & Apostoli fuerint maiores Ioanne. 1. Cor. 12. Ephes. 4. Tertia ratio eorundẽ excellentię.

Si Ioanes erat plusquam Propheta, minor quomodo Apostolis Ioannes esse poterat?

Quarta ratio cur Apostoli maiores Ioanne Baptista.

Ioann. 15.

Minus solida quorundam huius loci de causa originalis peccati, a quo resurrexit Ioannes, improbat sententia.

Luc. 1.

Exod. 1.

Ioan. 7. Quod Christus predicta sententia: Non surrexit maior, &c. Ioan ne antiquis Iudaeis minime preterit.

tum Propheta, sed etiam plusquam Propheta fuit: verum est; sed non dixit, plusquam Apostolus, excellit enim ceteris Prophetis, quod non tantum, ut illi, praenuntiauit, sed etiam ostendit Messiam, in quo Apostolis maior non fuit: nam & ipsi eum praedicantes, toti orbi, neque tantum Iudaeis, ut Ioannes, ostenderunt. Fuerunt etiam Christo magis familiares, doctrinamque eius plenius hauserunt, utpote cum eo versati; ita ut dixerit eis, Vos dixi amicos: quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis: quod tamen Ioannes non habuit. Cum autem dicitur, Non surrexit maior; non de futuris Apostolis post diem Pentecostes mittendis, sed de praeterito dicitur, non surrexit.

Quod vero quidam circa hoc verbum, Surrexit, philosophantur, exclusos fuisse Christum suo iure, & Virginitatem ex privilegio, quod non incurrerint vllum peccatum, vel etiam originale, ut ab eo opus esset surgere; quasi Ioannes nondum editus in lucem, sanctificatus, & Spiritu sancto repletus fuerit, & de matris utero, quasi de sepulchro quodam ad vitam suscitatus, solidum non est, nec ab Scripturis, vel Patribus testimonium habet. Nam surgere tropo Hebraea frequenter dicitur de Regibus, & Prophetis, ut Exod. 1. Surrexit interea Rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph: & 2. Paralipo. 6. dicit Salomon; Ego surrexi pro patre meo Dauid; & de Christo Luc. 7. dicitur, Propheta magnus surrexit in nobis, item Ioan. 7. Propheta a Galilaea non surgit: & Eccle. 18. Surrexit Helias Propheta: non tantum quod tales appareant, & manifesti & conspicui fiant, sed praecipue quod supra ceteros euehantur, & dignitate, & officio Deum referentes, reliquis, qui in communi classe relinquuntur, iure anteponantur. Verbum tamen Graecum est *ὑπεράνω* quod Erasmus vertit, exortus est, sed significantius potuisset verti, excitatus, siue suscitatus a Deo, scilicet quod Ioannem ex sterili matre & iam fenio cōfecta & desperata vulva praeter solitum naturae ordinē diuina pō-

tentia in utero materno conceptum sanctificauit & preparauit ad preparandam sibi plebem perfectam: quo verbo usus fuit ipse Ioannes cap. 3. Matth. cum dixit: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae, *ἐκ λίθων τούτων ἰσχυθήσονται υἱοὶ Ἀβραάμ.* ita ergo in Ioanne locum habet & dignitas Praecursoris ad quam est euectus, & conceptio eius & natiuitas supra naturam, quae sunt propria & singularia Ioanni. Quarto, non euidenter, & necessario ex verbis Christi elicitur Ioannem maiorem fuisse ceteris omnibus Veteris Testamenti hominibus. Et si enim in conceptione eius, & sanctificatione in utero, & natiuitate eius admiranda, quae audientes, dicebant; Quis putas, puer iste erit? in vitam quoque austeritate, & in officio ostendendi Messiam ceteris omnibus antecellat: ex verbis tamen Christi tantum innuitur, neminem praecedentium eo fuisse maiorem; sed poterat aliqui esse aequales. Vnde Hieronymus in haec verba: In eo quod dicit: Non surrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptista, non ceteris Prophetis & Patriarchis, cunctisque hominibus Ioannem praetulit, sed Ioannem ceteris exaequauit. Non enim statim sequitur, ut si alij maiores eo non sunt, ille maior aliorum sit, verum ut aequalitatem cum ceteris sanctis habeat. & Augustinus quodam loco sic habet: Potuerunt esse aliqui Ioanni aequales, aliqui eo minores; nullus autem maior propter sententiam Domini: omnes tamen sancti, iusti, & boni. Idem quoque ait: Veniet in spiritu, & virtute Heliae: patrem ergo Ioannem Heliae ostendit: & Dominus dicit, Nemo maior inter natos mulierum Propheta Ioanne Baptista. Non dixit, omnibus maior est; sed, nemo illo maior est: hoc est, aequalem habet, maiorem non habet. Haec illi.

Alij tamen simpliciter volunt, Ioannem ceteris fuisse maiorem: ut non tantum ob prophetici muneris excellentiam, sed etiam ob vitam sanctitatem reliquis praefatur. Quod comprobari potest ex contextu, & Patrum sententijs. Nam cum Dominus Ioannem laudasset a fidei zelo, & confessionis, a vitam sanctae austeritate, ac

Luc. 1.

Hierony.

Augusti. in Psal. 141. Tom. 8.

Idem lib. Questio. ex Vete. Test. q. 26. to. 4. Luc. 1.

Qui Ioannem ceteris omnino maiorem esse contendunt, quibus illi rationibus adducantur.

docendi

Malac. 3.

Quo verbo Angelus insignit eius excellentiam indicauerit.

Luc. 1.

Procopius Gazaeus in Genes. 26. Is est magnus praedicandus, qui virtutem in omnibus consecratur, & seruat. Exo. 11.

Secunda ratio.

1. Cor. 12. Ephes. 4.

Ephes. 2.

Ansel. in c.

docendi munere, ut merito dixerit Prophetam, & plusquam Prophetam, imò & Angelum a Malachia praedictum, velut in epiphonema prorum pens dixit; Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. In quo diuersa ab his quae dixerat, intelligi uoluit: non enim fat fuit plusquam Prophetam ratione officij vocare, nisi incomparabilem eius magnitudinē, ac perfectionem comendaret, qua non erat inferior reliquis hominum filijs, imò nemo eo maior. Vnde cum Angelus dixit, Hic erit magnus coram Domino, non ait, coram hominibus. Subdit, non propter munus quod administrabat, sed ob praerogatiuam sanctitatis; Vinum & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae. Et Procopius Gazaeus eundem docet magnum praedicari, qui virtutem in omnibus consecratur, & seruat. Hoc modo nullus malus dici potest magnus. Hic titulus datur Moyse, & Ioanni, & Christo. Et quod sequitur: Qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo. se cum Ioanne conferens, qui aetate, & multorum opinione minor erat illo, tantum ostendit superiorem. Vitae ergo sanctitate, & gratiae dignitate ceteris praestabat, vno excepto Christo. Nam et si per minorem aliqui intelligat Angelum, vel quemlibet beatum, qui tamen nullus tunc erat adhuc cum eis collatus; Ioannes etiam in statu gloriae ab illis superetur, dum in carne ipse peregrinatur; tamen Ioanni adhuc remanet praerogatiua, ut inter homines nulli cedat, sed virtute ceteris antecellat. Deinde idem probatur: Quia si Ioannes ratione officij ceteris antecelleret, oporteret eum etiam Apostolos superare; at Apostolatus, prima est Ecclesiae dignitas, & maior prophetica, teste Apostolo, quia illis, id est Apostolis, primitiae Spiritus collatae, & illi sunt Ecclesiae fundamenta, & populorum Principes. Non ergo ad muneris magnitudinē praecipue respexit Dominus, sed ad gradum & perfectionem virtutis, quae nec in Prophetis, nec in Apostolis maior eo tempore extitit. Hinc Ansel-

mus in Matthaeum scribit: Ioannes non fuit inferior meritis Apostolis, sed tantum officio ministerij: maius enim ministerium non fuit, quam Apostolatus; tamen in caelo non fuit Ioannes minoris dignitatis, quam Apostoli. Sic ille. Idem rursus comprobari potest sententijs quorundam Patrum, inter quos Cyrillus in libris Thesaurorum: Praecursor vero, inquit, Ioannes iuuenis admodum, vitam cum morte commutauit. Non ergo maior inter natos mulierum tempore dicitur, sed virtutis sublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quo natura humana peruenire potest. Idem Basilii tradit, qui magnitudinem refert ad sanctitatem & vitam austeritatem. Gregorius Nazianzenus vocat Ioannem, Heliam nouum, Prophetam maiorem, & veterum, nouorumque mediatorē, Sponsi amicū: qui super omnes natos mulierum existat. Ambrosius etiam: Magnus, inquit, Ioannes, cuius magnitudinem etiam Saluator testimonium perhibet, dicens; Inter natos mulierum maior non est Ioanne Baptista. Praecellit cunctis, eminens vniuersis, antecedit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quisquis de muliere, inferior est Ioanne. Idem in Lucam: Quem nobis Dominus proponit imitandum, qui viam Domino non solum nascendi secundum carnem ordine fidei nuntio, sed etiam praecursu quodam gloriosa parauit passionis. Maior sane Propheta, in quo finis est Prophetarum. Maior Propheta, quia multi cupierunt videre quem iste prophetauit, quem iste conspexit, quem iste baptizauit. Sed illi subdit anteposendum Christum, qui ait; Hic (scilicet Ioannem) omnibus dico esse maiorem; sed inter mulieris, non Virginis natos, maior enim fuit Iesus, quibus aequalis esse poterat sorte nascendi. August. Nihil maius extitit in genere humano, quam Ioannes Baptista, nec in natis mulierum exurrexit. Si quareis excellentiam hominis, Ioannes Baptista est. Rursus: Si in natis mulierum, hoc est, in hominibus, nemo exurrexit maior Ioanne Baptista: quisquis Ioanne plus est, non tantum homo, sed & Deus est. Chrysostomus in Matthaeum: Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Id est, non peperit mulier

3. Matth. tom. 2.

Tertia ratio.

Cyrl. lib. 2 Thesau. ca. 4. tom. 2.

Basil. hom. 15. de varijs in Matthaeum locis tom. 1.

Greg. Naz. orat. funer. in Athanasium.

Ioannis tituli, ex Gregorio.

Amb. serm. 64. tom. 3. Idem lib. 5. in Lucam prope finem, to. 5.

Quatenus Propheta Ioannes, Ambrosio.

Augusti. in Psal. 29. tom. 8.

Idem serm. 4. in festo Nat. Ioan. Bapt. to. 10. Chry. hom. 38. in Matthaeum, to. 2.

Ioanne

Autor Ope- imperfe. in Matth. ho. 27. tomo 2. operum D. Chryfosto. Iustitiae alti- tudo quanta

Ioanne vnquam maiorem. Autor quoq; Operis imperfecti in Matthæum sic scribit: Scriptura quidem non dicit, Ioannem maiorem esse ceteris Sanctis; sed ceteros Sanctos non esse maiores Ioanne, coaquauit eum ceteris, non prapofuit. Sed cum tanta sit iustitia altitudo, vt in illa nemo possit esse perfectus, nisi solus Deus: puto quod omnes Sancti, quantum ad subtilitatem diuini iudicij, inuicem sibi aut inferiores sunt, aut priores. Ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem non se habet, omnibus maior est. Hoc denique sequens sermo demonstrat, dicens: Qui autem minor est in regno caelorum, maior est in eo. Quis autem est minor, & maior? Christ^{us} videlicet minor in corpore, maior in spiritu. Vide ergo quia omnibus Sanctis est maior, cui solus Christus est prior. Denique audi quam excellentibus epithetis, & honorificis illustrent Sancti Ioannem. Honorius enim serm. de natiuitate Ioannis Baptistæ. Quarta, inquit, ueneratione Ioannes sit dignus, declarat nobis in Euāgelio Dominus: Inter natos, inquit, mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, omnibus Sanctis maior affirmatur, solis Angelis equiparatur; & idē Angelus non immeritō appellatur. Ioannes, dicitur vox Verbi, Helias, plusquam Propheta, Angelus, Baptista, Praecursor Redemptoris, praco iudicis, amicus Sponsi, paranympus, lucerna lucens, & ardens. Et Chryfologus; Appellatur schola virtutū, magister vite, sanctitatis forma, norma iustitiae, uirginitatis speculum, pudicitiae titulus, castitatis exemplum, Patrum via, peccatorum uenia, fidei disciplina. Rursus dicitur maior homine, par Angelis, Legis summa, Euāgelij satio, Apostolorum vox, silentiū Prophetarum, lucerna mundi, Praecursor Iudicis, Christi metator, Domini testis, totius medius Trinitatis. Similia tradit Augustinus, & Bernardus. Ideo ridiculus est sensus Erasmi Sarcerij interpretantis, Ioanne dici maiore nullo ratione gratiae singularis in carne, & coram hominibus, non coram Deo. Sed quae est ista carnis prerogatiua? num nobilitas generis, & natalium splendor? Certē in hoc exceditur ab alijs, qui stirpe Regia profecti clariores erant. Num propheticū

Ioannis Baptistae laudes.

Honorius.

Quam uenerabilis sit Ioannes: idē cur Angelus nominetur. Ioann. 1. Infrā. 3. Infrā. 5.

Pet. Chryf. serm. 127.

Alię prerogatiuae Ioannis, ex Petro Chryfologo.

August. se. 22. de Sanctis, to. 10.

Bern. serm. De excell.

San. Ioann. Baptist. Erasmi Sarcerij falsus quidā de Ioā

munus, & Praecursoris officium? Sed quis ferat tale aliquid, vt prerogatiuam carnalē laudet, aut uocet? nā bona corporis, vel fortunae ad aliquam in carne prerogatiuā spectare possent. Sed hoc Christo non uenit in mentem, vt ex uanis & momentaneis istis, quae ipse continere docuit, Ioannem laudaret. Laudat quidem Christus multos, vt Petrum, Nathanaëlem, Centurionem, peccatricem Mariam & uentricem, & Martham hospitam, Chananæam, pauperem uiduam; sed à uirtutibus fidei, pœnitentiæ, hospitalitatis, eleemosynæ. Quare non est quod Christus ob aliam aliquam carnalem prerogatiuam, vel gloriæ, vel famae Ioannem commendauerit; quia apud Ethnicos multi sunt ob illa, & similia celebrati: an par est, Ioannem à Christo nobis commendari ob illa, quae communia sunt Ethnicis & impijs?

Si ergo sermo est de excellentia gratiae, & meritorum, atque in ea, ut putat ille Autor Operis imperfecti, duo non inueniuntur pares; profectō qui à nullo superatur, omnibus maior est, & solus Christus eum excellit. Potest ergo dici Ioannes alijs maior ratione prerogatiuarum multarum, quibus non solum supra omnes Prophetas, sed etiam supra Apostolos decoratus fuit: nam Angelico promissus fuit oraculo, conceptus miraculo, sanctificatus in utero, atque in illo Christum adorans, & ibi Spiritu sancto repletus; ab ineunte aetate semper cum Deo, & Angelis in deserto conuersatus fuit, nulla hominum consuetudine uitiatus; quod primus regnum Dei praedicauerit, quod Baptismi autor extiterit; quod Dominum suum baptizauerit; quod primus agnatum Christum digito praemonstrauerit; quod solus à Prophetis promissus, & adumbratus uerò in Helia; quod Angelus Dei dici meruerit; quod alijs non sint nati Prophetæ, sed postquam nati, & aliquādiu vitam duxissent, in Prophetas sunt assumpti, hic uerò

ne sensus im- probatur.

Quos laudauerit in Euāgelio Christus, & quibus tantum modo.

Matth. 16.

Ioann. 1.

Matth. 8.

Luc. 7.

Matth. 26.

Luc. 10.

Matth. 15.

Luc. 21.

Infrā. 23.

Autoris in Matthæo operis imper- duos in excellentia gratiae & meritorum pares inueniri negantis, dictū expenditur.

Quenā prerogatiuā Ioannis non fuerint cum Apostolis communes.

Luc. 1.

Ibidem.

Matth. 3.

Ibidem.

Esai. 40. &

Ierem. 1.

Malach. 3.

Prophe-

Christi sententiam: Nō surrexit inter natos mulierum, &c. proprie ad donū Prophetiae, quo Ioannes ceteris praecellit Propheta, esse referendam. Luc. 7.

Ioannes quare fuerit plusquam Propheta, Christi testimonio. Luc. 7.

Secundū argumentum.

Mutetur homo quando.

Ioannes etiā cur fuerit plusquam Propheta.

Ioann. 1. Dent. 34. Illud Deuteronomij: Nō surrexit ultra Propheta

Propheta antequam in lucem editus sit.

Verum etsi hic intellectus propter tot Patres probabilis existat, & dignus omni acceptione: alius tamen sensus est huius loci. Nam comparatio ad propheticam & praecursoriam dignitatem spectat, & non cum omnibus hominibus; sed solum cum Prophetis componitur: & iste uideatur sensus germanus, & magis uerus. Ait enim Lucas; Dico enim uobis, maior inter natos mulierum Propheta Ioannes Baptista nemo est: ubi uidetur comparari excellentia in gradu Prophetiae. Et est sensus; Nullus Propheta fuit maior eo, nec etiam aequalis, sed ipse maior fuit omnibus: quod consonum est his, quae paulo ante dixit, nempe quod Ioannes erat Propheta, & plusquam Propheta. Quod autem sit plusquam Propheta, ostendit ex eo, quod nullus Propheta maior eo surrexit: ac proinde Matthæus uenit interpretandus per Lucam, non è contrario. Unde nomen Prophetæ, Græcè Nominandi casus est, προσφῆς, non Auferendi; ne quis putet omnes homines conferri Ioanni Baptistæ: Prophetæ, & non potius Prophetas sanctos ad Ioannem Baptistā. Congruit etiam hoc scopo Christi, qui uolebat ostendere, Ioannem non ex eo quod testificatus fuerat, mutatum: mutatur enim homo, cum se errasse deprehendit. Ioannem autem à uero minimè aberrasse, ostendit Christus ex eo quod erat Propheta, & plusquam Propheta, & quo nullus maior surrexit: nam Propheta lumine diuino super naturæ facultatem illustratur; ac proinde excessit Ioannes omnes Prophetas, quia clarior uidit id, quod prophetauit, quam ceteri. Ioannes autem quod prophetauerat, etiam in singulari nouit, & lumine diuino praeditus cognouit, nempe Iesum esse Messiam, ut habes apud Ioannem. Quod uerò in Deuteronomio dicitur de Moyse, quod non surrexit ultra Propheta in Israël sicut Moyse, intellige non simpliciter, ut ibidem explicat, sed in omnibus signis atque portentis,

quae misit per eum Deus, ut faceret in terra Aegypti, Pharaoni. Ioannes autem in miraculis non solum illo, sed etiā alijs Prophetis minor fuit, cum nullum signum ediderit. Excessit tamen ille Moysem, & reliquos Prophetas, quod omnes illi de Christo prophetauerunt, & eum tamen non uiderunt; Ioannes autem & prophetauit, & uidit; quae perfectio erat propheticæ cognitionis. Aliquādo enim Propheta desiderarunt distinctè cognoscere illum, de quo prophetauerant, uidentem illum: sed non fuit eis concessum iuxta uerbum Domini: Multi Prophetae & Reges uoluerunt uidere quae uos uidetis, & non uiderunt.

Quod uerò Ieremias praedixerit ciuitatibus Ierusalem excidium, & illud postea oculis suis uiderit, uel alij Prophetae aliquid praedixerint, quod euenisse paulo post uiderunt: non erat adeo magna perfectio, nec illa res magnam aliquam delectationem pariebat. Nam finis Prophetiae Messias erat, ad quem omnia praecipue referebantur: de quo qui plura praedicebat, & maiori lumine uidebat, eo erat Propheta excellentior, & maiori Prophetiae lumine praeditus. Ac subdit: Qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo. Quod hic uocat regnum caelorum Matthæus, Lucas uocat regnum Dei. Idem ergo utraque uoce significatur. Est autem regnum caelorum, Ecclesia, siue militans, siue triumphans. In hoc loco uerò si pro triumphanti accipiat, sensus esset, quod quilibet beatus esset maior Ioanne: atque ita Hieronymus explicat, dicens: Multi de Salvatore hoc intelligi uolunt, quod qui minor est tempore, maior sit dignitate. Nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis Sanctus, qui iam cum Deo est, maior sit illo, qui adhuc consistit in praelio. Aliud est enim coronam uictoriae possidere, aliud adhuc in acie pugnare. Hæc ille. Et Ambrosius in Lucam: Minorem in regno caelorum non ad Christum, sed ad Angelum refert, ut ostendat Ioannem omnibus hominibus anteponi, sed Angelis tantum cedere.

in Israël sicut Moyse, quomodo uerum sit. Ioann. 10.

Qua in re Prophetis inferior fuerit Ioannes Baptista, iisdemque superior.

Luc. 10.

Quod interdum Prophetæ quae praedixerat, post ea uiderint impleta; an ideo non fuerint Ioanne minores.

Ierem. 2. Thren. 1. Quisnā Prophetæ finis.

Quid regnū caelorum, hoc loco significet.

Hieronymus. Matthæum tom. 9.

Ambrosius. lib. 5. in Lucā, tom. 5.

Cui

Hic sensus: Qui autē mi nor est in re gno cœlorū (scilicet bea t' homo, vel Angelus) ma ior est Ioāne Baptista, du pliciter im probatur. Scripturā Limbum Pa trum, regnū cœlorum mi nimē appella re consuevit.

Luc. 23.

Alterum argum. contra illam sententiam.

Quid pprie sit regnū cœlorum hoc loco.

Matth. 20 Quanto ma ior Christus Ioanne Baptista.

Cui sensui duo obijci possunt: al terum, quod nemo hominum erat in vita æterna, quando Christus hoc dixit: ipse enim primus illius portā per mortem aperuit. Quod si intel ligas de illis qui erant in sinu Abra hæ, qui erant beati sub certa spe; di ci posset insolitum esse in Sripturis regnum cœlorum vocari Limbum Patrum: quia si Paradisus dicatur, cū latroni Dominus dixit; *Hodie mecum eris in Paradiso*, non tamen simplici ter, sed propter Christi in eum de scensum, & propter eius præsentia dicitur Paradisus. Deinde verū non est, existentes in sinu Abrahæ maio res esse Ioanne, cū beatitudinem nondū obtinerent, qua possent præ stare viuentibus.

Alterum, quod obijci posset, est, quod non quilibet qui est in vita æterna, sit maior Ioāne Baptista: nam cū viueret Mater Christi, & Apo stoli, post Christi mortem multi erant beati in cœlo; & tamen omni bus illis sanctior Virgo erat, & san ctiores Apostoli, & nunc multi viatores sunt, qui excellentiorem glo riam possidebunt, quā multi beati: simili ratione et si quilibet Ange lus excellētiōr sit Ioanne, tūm in na turæ dignitate, quia Angelus purus spiritus est; tūm in beatitudine: ta men Ioannes multis Angelis maior futurus erat in cœlo: nec est verifi mile, Christum Angelos beatos cū Ioanne viatore componere voluisse.

Superest igitur, vt nomine regni cœlorum, vel Ecclesia militans veniat, vel prædicatio Euāgelij, in quibus Iesus, qui Ioanne ipso minor erat ætate, & in hominum tunc existi matione, ac posterior erat in annun tiando Euāgelio, minor etiam in of ficio humilitatis, quia ille, vtpote ma ior, factus est minor, & minister nos ter: hic, inquam, tot modis minor, absq; comparatione vlla maior est, quā Ioannes Baptista, vt nimirum non homo tantūm, sed etiam Deus natura, gratia, & dignitate maximus. Et comparans Iesus Ioannem prop rips laudibus, nō dicit simpliciter:

Ego maior sum illo, sed describit se à minoritate (vt ita dicam) in regno cœlorum. Nec inquit, qui maior est eo; sed simpliciter, *qui minor est in re gno cœlorum*: id est, in statu regni cœ lorum, in quo inchoatum est cœlo rū regnū. Et tacitē ac tectē se maio rē Ioanne esse dixit, alludēs ad verba ipsius Ioannis; *Qui post me ventu rus est, ante me factus est: quia prior me erat*: vbi declarat quomodo sit mi nor, & quomodo maior; & alibi, *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quod di xerim, Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum*. Infrā: *illum oportet crescere, me autem minui*. Iam verō quoniam multa, & præclara Christus dixerat de Ioanne, periculum erat, ne populus ipse à Christo ad Ioan nem deficeret, idē sentiens de Ioan ne, quod eius discipuli sentiebant, Ioannem scilicet esse Mesiā; idē Christus encomio Ioānis rectē sub iunxit: *Qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo*, quasi declarans quod prius dixerat: *Inter natos mulie rum nō surrexit*, & ne inter verba Ioā nis (dicentis Christū longē se maio rem, & fortiorem) & verba Christi vlla videretur esse discordia: *Qui mi nor est*, inquit, *in regno cœlorum, maior est illo*. Estq; valde ad rē: nā cū Do minus Ioannem nimīū extulisse videretur, veluti temperamento quodam encomiū condians, dixit, quod Fili' hominis, qui opinione Iudæo rum minor erat Ioanne, illo tamen reuera esset superior, non inter ho mines, sed in regno cœlorum, scilicet ætate & opinione. Et Cyrillus in libris Theaurorum, multis agit cō tra Eunomium; ne quis putet, Chri stum Ioanne vel minorē, vel æqua lem habendum esse. Atque hic sen sus cæteris etiam conuenientior cō probatur, quia magis spectabat ad Christi institutum. Dominus enim sine causa, vel mysterio nunquam lo quitur. Atque hunc sensum, vtpote germanum, & magis literæ congruē tem, sequitur Augustinus libro se cundo in aduersarium Legis, & Pro phetarum, Chrysostomus hom. 38. in Matthæum; & eius breuiatores,

Christus qui tectē se ma iorem inhi nuet Ioanne Baptista.

Ioann. 1.

Infrā. 3.

Supra. 1.

Quorū hæc verba Chri stus addide rit de Ioan ne: Qui autē minor est in regno cœlorum, ma ior est illo.

Cyril. libro 2. Theaur. cap. 4. 10. 2

Vnde poste rior etiā sen tentia cōfir metur.

B. August. D. Chryf.

Theophyl. Euthym.

Superioris in commodum sententia.

Chrysof. lo co citato.

Ambros. 10 mo 5.

Mar. 1.

Heb. 3.

Quibus cum minime sanctis se Christus compara uerit.

Matth. 12.

Theophylactus atq; Euthym. Qui quidem sensus ex eo cæteris conue nientior comprobatur, quia magis spectabat ad scopum Christi. Dñs enim sine causa vel mysterio (vt di xi) nūquam loquitur. Cū ergo di xerit, nullum maiorem Ioanne sur rexisse, si subiūgeret, quemlibet An gelum, vel beatum esse eo maiorē, non videretur multum cohærere: quia tamen dixerat, non surrexisse maiorem Ioanne, putari poterat Ioā nes Christo maior. Pulchrē autem Chrysostomus in prædicto loco, & Ambrosius lib. 5. in Lucam, cap. 7. annotarunt, quod vt Ioānes ipse cū de Christo dicat: *Veniet fortior post me*, non se illi comparauit: nec Paulus cū de Mose scribit: *Amplioris gloria iste præ Moyse dignus est habitus*: & Christus etiam cū dicit: *Ecce plusquam Ionas hic, & Ecce plusquam Salomon hic*, non se Ionæ, vel Salo moni comparauit: ita & hic cum se Ioanni conferre videtur, reuera mi-

nimē se componit cum illo, sed ex vsu Scripturæ veteris fecit, quæ per comparisonem introducit, quæ inter se comparari non possunt, vt ho mines ab erroribus liberet. Vt cū dicit: *Nō est similis tui in dijs, Domine; & non est secundum opera tua*.

Contendamus igitur, vt magna reuerētia, atq; veneratione colamus sanctos, illosq; Dei amicos, atq; vt Christi selecta membra honorifice mus: semper tamen intelligamus in infinitū distare à naturali illa, & supra Christi diuinitate, atq; maie state, quæ omnium bonorū nostro rum fons & origo est, cuiq; perpetuæ, & immensæ agendæ gratiæ, q̄ tantis donis seruos suos cumulare dignatus fuerit, vt per eos nobis ma gis accommodatos, & commensu ratos ad agnoscendum ipsum Chri stum progredi valeamus, ipsomet largiente, qui cum Patre, & Spiritu sancto in perpetuū viuūt, & regnat. Amen.

Scripturæ mos.

Psal. 85.

Alio Dtuos, alio Christū Deum, cultu venerari debemus.

Christi in nos benefici cium singula re.

TRACTATVS IIII.

Tract. 32.

IN illa verba: *A diebus autem Ioannis Baptista vsque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violeti rapiunt illud. Omnes enim Prophetæ, & lex, vsque ad Ioānem prophetauerūt: & si vultis recipere, ipse est Helias qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat.*

Matth. 11. & Luc. 7.

Quam vellis, & fructuosa Ioannis præ dicatio, Dño testante.

Ommendauerat Domi nus Ioannem, nō solum ex animi constantia, & corporalis vitæ austeri tate, & dono gratiæ plusquam propheticæ, & ex collatione eius cum alijs: nunc eum celebrat à nouo fru ctu nouæ suæ prædicationis. Nam cū antea sub ministerio legis, sub Scribis item & Phariseis omnia fri gerent; ab eo autem tempore, quo Ioannes doctrina sua, & baptismo

cæpit præparare ad regnum Dei, & vniuersalem Dei gratiam omnibus prædicare, magnus in hominū cordibus feruor innatus est. Vocat autē dies Ioannis Baptista, dies suos, qui cum illis concurrebant (vt interpre tatur hoc loco Hieronym. & Augu stinus lib. 83. quæstio. q. 58. ad med. tom. 4.) nam Christus vt Verbū, per Ioānem vt Vocem, clamabat in de serto; & excitabat tantum calorem in audiētium pectoribus, vt cœlum

A diebus Ioā nis Baptista quibus nam regnum cœlorum vim patitur.

Quamdiutur
na eiusmodi
violentia.

Matth. 3.

Quod nam
regnum cœ-
lorum sit, &
qui nā illud
violenti rapi-
ant, ac pos-
sident.

Psal. 18. &
Rom. 10. et
alibi.

Esa. 2.

Iudæi quo-
modo habe-
bāt olim ius
ad regnū cœ-
lorum.

Rom. 9.

Cur Gentes
regnum cœ-
lorum rapē-
re violenter
dicuntur.

Ephes. 2.

ipsum vellēt irrumperē. Et subdit, *Vsq̄ue nunc*, ad significandam perfeuerantiam violentiæ in regnum cœlorum, quasi dicat Christus, Ne nūc quidem cessauit, nec in posterū cessabit, donec hoc regnum steterit. Et cum olim priscorum prophetarum tempore regna Amorrhæorum, & Chananæorum in terra Promissionis polliceretur Deus, eiusmodi regna vim passā, & violentia occupata sunt à filijs Israël; vnde Moyses & Iosue vim intulerunt, & paullatim possederunt regna Chananæorum: ita diebus Ioannis Baptistæ cœpit prædicari, & promitti regnum cœlorum, & fides, & pœnitentia, qua illud homines consequi possint: vnde videmus magno impetu peccatores, & publicanos, milites, meretrices, ethnicos, & calamitosos quosque, ceu acie instructa, veluti violentos irruere, & regnum cœlorū, hoc est, Euangelicam gratiam veluti diripere. Ex quibus conijcere nobis licet, hæc esse ipsissima Messiāe tempora, & in his oriturum regnū Dei, quod per Apostolorum prædicationem, & temporum successione effert per totum orbem propagandum, ad quod certatim omnes cōfluere: de quo Esaias prædixit, dicens: *Et erit in nouissimis diebus præparatus mōs domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas.* Aduerte etiā, vim iuri contrariam esse, & violenter dicitur agere, qui sine iure agit, aut præter iustitiam ad hoc regnū videbantur habere Iudæi, quorum, vt ait Apostolus, fuit adoptio filiorum, & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium, & promissum. Quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem. Vnde violenti, ac veluti irruentes in ipsum regnum sunt Gentes incircuncisæ, ab alienata à conuersatione, & à Republica Israel, extranea à testamentis, promissionis spem non habentes, Deoq̄ carentes in hoc mundo. Gentiles igitur, ad quos non pertinebant iure

regnum cœlorum, violentia rapiūt illud ex gratia Dei. Vt enim silent leges inter arma: ita Gētes citra legis præsidium fide, & gratia Dei armate regnum expugnant. Non tamen citra legem Christi, quæ in charitate Dei, & proximi fita est, & ad quam seruandam Spiritus sanctus in cordibus credentium diffusus, maximè adiuuat. Cū multi vni priuato feruiant, habent quidem munera, sed sub lege, si fecerint quæ ad eos spectant: at si ille, cui seruiūt, ad regnū assumatur, tū verò tota eius domus & supellex direptioni & rapinæ est exposita. Ita Deus, antequam veniret Ioannes, cū ad eum, ac Iesum Regem Iudæi proclamarent, dabat quidem gratiam suam, sed laborantibus in lege: at verò nunc ad gloriā Filij sui iam Regis declarati, & in tāta lætitia venientis, gratiam suā direptioni exposuit. Ad hæc, vt ad nouam mercem, & pretiosam ad vendendum propositā, certatim, & per vim irruunt emptores: ita ad regnum cœlorum à Ioanne prædicatum.

Deinde per hoc verbum patiendi vim, conditio regni cœlestis explicatur: nam illud dicitur propriè vim pati ab aliquo, ad quod nullā habet habilitatem: regnum verò Dei tantæ est excellentiæ, & dignitatis, vt nullam habeat peccator ad illud possidendum habilitatem, nisi ex gratia Dei accedat fides, & pœnitentia: imò nec in iusto quidem, si opera eius secundum suam substantiam consideres: *Quia Non sunt condigna passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Hinc Hieronymus: *Grandis est violentia in terra nos esse generatos, & cœlorum sedem querere, & possidere per virtutem, quæ non possumus per naturam.* Et Ambrosius serm. 15. *O beata violentia, quæ vim patienti bonitatem elicit, & utilitatem tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo causatur: vis admittitur, & religio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere Dominum, siquidem ipse est via, & more latronum*

Quib⁹ armis
illæ rapiant
hoc regnum.

Ezech. 36.
Rom. 5.

Gētes qua ratione regnū
cœlorum à
Deo rapuisse
videantur.

Alterum
exemplum.

His etiā ver-
bis: Regnum
cœlorū vim
patitur, quid
significetur.

Regni cœle-
stis dignitas,
& præstātia.

Rom. 8.

B. Hierony.
in Matthæ.
tom. 9.

B. Ambr. to-
mo 3. circa
finem.

Regni cœlo-
rum rapina
quā grata
Christo, quā
pia.

Ioan. 14.

suis

suis eum spoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, thesauros & vitam: sed ille tam diues & largus est, vt non abnuat, non resistat, & cū omnia dederit, nihilominus omnia ipse possideat. Hæc ille.

Dura autem videtur hæreticorum quorundam expositio, qui per violentos intelligūt illos, quibus Deus vim infert ad benefaciendum, quā violentus sit, & absurdus. B. August. pluribus in locis.

Ioan. 6.

Si tantum quem Deus Pater trahit, ille venit ad Christum, vbi ergo liberum hominis arbitrium?

Cant. 1.

Quos cōpellat Deus, & quomodo ad cœnam cœlestem.

Luc. 14.

Violentum quid sit. Deus quos saluet tantum modo.

Qui propriè violenti qui rapiūt regnū cœlorum: Matth. 13. Supra 9. Supra 4.

Quamobrem violenti propriè sunt, qui agnita per fidem margarita, siue thesauro Euangelico possidendo, omnia bona sua distrahūt. Hinc Matthæus, atque alij Apostoli quatuor ad vnam Christi vocem dimissis omnibus secuti sunt eum:

hinc Chananæa fide viua instructa, nullis iniurijs vel repulsijs absterri- ta, extorsit potius quā obtinuit filia à dæmone oppressæ liberationem. Violentus etiam fuit latro in Cruce, qui fide, & confessione innocentia Christi, & obiurgatione sui, & alterius qui cum eo crucifixus erat, peccati, regnum cœlorum, siue paradysum sibi cōparauit. Hæc est enim victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Per fidem enim vim facimus prudentiāe carnis, & mundi, illamque exuimus, induta prudentia spiritus, per quam nostris cogitationibus, & ratiunculis in fidem insurgentibus vim facimus, illisque occurrimus. Vnde pulchrè Ambrosius inquit: *Est ergo fidei religiosa violentia, segnitia criminosa. Et idè vim faciamus natura, vt non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat.* Hæc ille. Rursus violenti sunt, qui per pœnitentiam cū peccato luctantur, illudque carni commoda subtrahendo declinant: atque etiam non tantum ab illicitis, sed etiam à licitis se temperando, vt ad gratiam perueniant Euangelicam. Talem violentiam habuit peccatrix illa Euangelica, quæ cū se intus erubesceret, hominum, atque conuiuij conspectum non est verita. Talis est ille Zachæus, qui dimidium bonorum suorum dedit pauperibus: & si aliquem defraudauit, reddidit quadruplum. Tales publicani, & meretrices, qui Scribas & Pharisæos præcedunt in regno cœlorum: nam per pœnitentiam ad regnum cœlorum disponebantur publicani & peccatores, ad quos regnum Dei non pertinebat. Iusti autem olim dispositi erant ad regnum Dei potius voluntate, quā pœnitentia. Vnde filij regni dicuntur, hoc est, candidati, siue vocati à Deo ad illud. Violenti item censentur, qui magna constantia, & spiritus feruore concepto, regnū Dei, hoc est, Messiam, & fidem in eum, atque pœnitentiam ad eum promerendum prædicant, siue euangelizant: atque in hoc genere primus

Huiusmodi violentos historia quos memorer Euangelica. Matth. 15. Luc. 23.

1. Ioan. 5. Fides cur victoria sit quæ vincit mundum, vt dixit Ioannes.

Ambros. lib. 8. in Lucā, cap. 1. init. tom. 5.

Item qui violenti cœlestis regni raptores.

Luc. 7.

Infra 19.

Supra 9.

Filij regni qui dicantur.

Matth. 8.

Violenti quoque qui rapiūt regnum Dei.

Ioan. 1.
Ioannis pri-
uilegium sin-
gulare.
Matth. 3.

Vim pat. &
euangelizare,
cui minimè
differant in-
ter se.

Act. 6.
Psal. 67.

Act. 4.
Eorum, qui
vim olim cœ-
lo intulerūt,
exempla nō
nulla memo-
rantur.
Heb. 10.

Iosu. 10.

Secundum
exemplum.
3. Reg. 17.
& Iacob.
vlt.

Tertium ex-
plum.
Esaï. 38. &
4. Reg. 20.

Quam vim
cœlo attule-
rint illi tan-
tummodo,
quā vero No-
ui homines
Testamenti.

violentus est Ioannes Baptista, qui non tantum verbo, sed etiam vita vox erat clamantis in deserto, atque inuitantis ad regnum: estque prærogatiua singularis Ioannis, quod primus ipse hoc regnum prædicare cœperit. Quem sensum insinuat Lucas capite 16. dicens: *Lex & Prophe- ta vsque ad Ioannem.* Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Idem est ergo vim pati apud Matthæum, & euangeli- bare apud Lucam: nam euangeli- zando regnum Dei tangitur, eiusque pretium, & dignitas detegitur. Talis erat ille bonus Stephanus, cuius sapientiæ, & spiritui, qui in eo lo- quebatur, non poterant aduersarij resistere: tales & Apostoli euange- lizantes virtute multa, de quibus Actorum 4. dicitur: *Et virtute ma- gna reddebant Apostoli testimonium re- surrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis.* Legimus etiam viros sanctos tem- pore vbrarum, & legis vim cœlo ipsi intulisse, vt Iosue, qui in præ- lio, ne dies ad superandos hostes deficeret, orauit: *Sol, inquit, con- tra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. Stetit itaque Sol in me- dio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnus diei. Non fuit antea, & postea tam longa dies, obediens Domino voci hominis, & pugnante pro Israel.* Talis fuit & violentia ab Helia cœ- lo facta, quando oratione sua per triennium cœlum clausit: postea au- tem illum compressit, vt cœlum ip- sum veluti sponsia manu per vim expressa pluuias terræ dederit. Talis & violentus Ezechias, cuius gra- tia dictum est à Domino: *Ecce ego reuerti faciam vbram linearum, per quas descenderat, in horologio Achaz in Sole, retrorsum decem lineis. Et re- uersus est Sol decem lineis per gradus, quos descenderat.* Vides vim illatam à sanctis Patribus in Veteri Testa- mento? Sed ad effectus, & fructus temporales tantum, & terrenos: quanto ergo maior violentia à viris Noui Testamenti, qui omnia ter- rena, & temporalia conculcarunt,

& aspernati sunt, inferri cœlorum regno debet, ad debellandos hos- tes spirituales, ad impetrandā plu- uiam diuinæ gratiæ? Talis fuit Ste- phanus, qui ad impetrandam coro- nam martyrij, vidit Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Vide hîc in- signem Dei bonitatem, & charita- tem, qui omnibus rationibus regnū suum nobis comparandum expo- suit, non tantum iure, sed etiam violentia, vt hîc dicitur, & fraude, siue furto, vt ait Lucas cap. 16. de villico iniquitatis. Donationis au- tem, & hæreditatis titulo in illud ingrediuntur pueri baptizati; em- ptionis verò pauperes spiritu, qui se terrenis omnibus bonis abdicarunt, vt thesaurum in cœlis possi- derent. Pulchrè autem annotauit Paulinus epistola de Gazophylacio: *Qui vetat aliena contingi, in sua gau- det inuadi.*

Omnes enim Prophe- ta & Lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt. Reddit rationem eius quod dixit: *Regnum cœlorum vim patitur, à prædicatione Ioannis, qua simul confirmat non esse expectandum alium Messiam à se, & iam adesse tempus Messiæ, in quo omnia de eo prædicta imple- bantur.* Dixit autem, à diebus Ioan- nis, & non, à diebus meis: vel quia in diebus Ioannis includuntur sui, cum ipse sit veluti horizon quidam terminans vetus, & inchoans No- uum Testamentum; vel modestiæ gratia, quod auditores non boni cō- fuluissent, si tantum sibi Christus tribuisset, qui tamen finis erat Le- gis, & Prophetarum. Auditorum ta- men captui sese accommodans, idē significauit, cui satis fuit docere, hoc tempus destinatum regno suo, vt sensum animos audientium exci- taret ad accipiendam lucem, & ve- ritatem relictis tenebris, & vbris. Innuit enim præterijssè tempus pœ- dagogiæ Moyfi, typorum, vbra- rum, ac vaticiniorum, & expecta- tionis eorum, quæ prædixerant Pro- phetæ. Innuit etiam, Ioannem ni- hil aliud prædicare, nisi ipsum esse, quod Lex, & Prophe- ta prædi-

Quartū ex-
plum.
Act. 7.

Dono qui ac-
cipiant, emar-
qui, non rap-
plant regnū
cœlorum.
Matth. 5.

B. Paulin.
epist. 32.

Mira Christi
charitas in
homines qua
lis, teste Pau-
lino.

Quare regnū
cœlorū vim
patitur, Chri-
sti sententia.

A diebus Io-
annis Baptiste,
cur Christus,
non à suis di-
xerit regnū
cœlorū vim
pati.
Rom. 10.

Mosis, legis
vepædagogia
quousq; du-
rare debue-
rat.

Gal. 3.
Ioanes quid
prædicaret
tatummodo.

xerant.

Prophe-
tæ, &
Lex quomo-
do vsque ad
Ioanem pro-
phetauerint.
1. Cor. 13.

Centuriato-
res Centur.
lib. 1. cap. 4
& 10.

Centuriatores
de Ioanne Ba-
ptista quid se-
tiant, scribât
q; nebulones

Matth. 3.

Quid his Do-
min⁹ verbis:
Lex, & pro-
pheta vsque
ad Ioannem,
tantum indi-
cauerit.

Centuriato-
rum aliud va-
num ratioci-
nium impro-
batur.

Ioan. 1.

xerant. Et intellige quæ prædixe-
rant de primo Christi aduentu, &
regno suo: nam illa magna ex par-
te erant completa, cum sub eo ve-
nisset Messias, & indies impleban-
tur reliqua: non autem spectant ad
secundum eius aduentum.

Prophe-
tæ autem vocat, obscu-
rè, & per ænigmata loqui: vnde A-
postolus dixit; *Ex parte enim cognos-
cimus, & ex parte prophetamus:* quod
Ioannes apertè & manifestè prædi-
cabat.

Veniunt autem hoc loco meritò
reprehendendi Centuriatores, qui
propter hæc verba malè intellecta,
ea Ioanni tribuunt, quæ minimè il-
li conueniunt. Ita enim habetur in
prima Centuria: *Ioannes de facto ac
iure abrogat ceremonias Mosaicas: nam
relictis ac neglectis illis, ipse nouam,
nempe baptismi ad Iordanem, instituit:
vescitur locustis contra legem, & à sa-
crificijs deducit homines ad exhibitum
Christum.* Et rursus; *Ioannes Bapti-
sta præcursor fuit Messia, destructor re-
ligionis Mosaicæ, quoad eam partem, que
ritibus, & vbris rerum futurarum
constabat, & inchoator Noui Testamen-
ti.* Sic illi, malè intelligentes illud:
*Prophe- ta, & lex vsque ad Ioannem pro-
phetauerunt.* Ex quo inferunt; Ergo
Ioannes abrogauit Legem veterem, &
nouam inchoauit: cum tamen Domi-
nus tantum indicare voluerit, pro-
pheticæ doctrinæ vsum, qui cum
veteri Lege coniungebatur, Ioan-
nis tempore desitutum, cum iam
Sol ipse fulgeret, & legis tenebras
& vbras sui aduentus claritate il-
lustraret.

Nec valet; Ioannes nouam ba-
ptismi ceremoniam seruauit; ergo
facto ipso, ac iure, abrogat legales
ceremonias, vel destruit vetus, &
instituit Nouum Testamentum: nec
enim Ioannis proprium illud fuit
munus, sed solius Messia, qui le-
gis verus fuit abrogator; & noui
regni, id est, Ecclesiæ ex Gentibus
collectæ, inchoator, & baptismi Chri-
stiani institutor, totiusque doctri-
næ vindex, & repurgator, iuxta id;
Lex per Moysen data est; gratia, &

veritas per Iesum Christum facta est:
qui in morte dicens, *Consummatum
est, Legem, & vbras compleuit.*
Ideò rectè monet Hieronymus, sic
illud accipiendum: *Lex, & Prophe-
ta vsque ad Ioannem prophetauerunt:*
non quòd Ioannes Prophetarum sit
finis, & Legis; sed ille, qui Ioannis
testimonio prædicatus est.

Quod verò à Patribus dici solet,
eum antiquæ legis finem, & nouæ
principium extitisse, prudenter est
accipiendum, in eum sensum, vt
Ioannes fuerit confinium legis, &
gratiæ aduentantis post ipsum: non
quòd ipse veterem abrogauerit, quã
doquidem suo cum baptismo Lex
adhuc staret; & obligaret: neque
quòd nouam inchoauerit, etsi no-
uæ inchoatorem prædixerit, ac di-
gito demonstrauerit; alioquin enim
plura illi, quàm Christo tribuere-
mus. Et si Ioannes legem destruxif-
set, nunquam pepercissent illi Pha-
risæi, qui etiam de re minori, scili-
cet baptismo, eum interrogabant:
*Quid ergo baptizas, si tu non es Chri-
stus? &c.* At Iesus plerunque calum-
nias euerfæ legis, & violati Sab-
bati sustinuit, quasi nouæ esset legis
conditor.

Etsi verò obijci possit, quomo-
dò omnes Prophe- ta vsque ad Ioan-
nem prophetauerunt; cum vsque ad
Ioannis tempora nemo viuèdo per-
uenerit: nec omnium dicta, aut fa-
cta sunt vsque ad Ioannem conser-
uata? Deinde quomodo propheta-
uerunt vsque ad Ioannem; cum &
ipse Ioannes prophetauerit: *Veniit
fortior post me, & illum oportet cresce-
re, me autem minui:* & in Actis Apo-
stolorum quidam legantur prophe-
tasse? Adhæc quomodo dicuntur vs-
que ad Ioannem prophetasse, cum
multorum prophetiæ extendant se
vltra Ioannis tempora? Ob has ra-
tiones, varias expositiones accipere
solet hic locus: sed illa cæteris præ-
stare videtur, quam insinuat Lucas
cap. 16. dicens; *Lex, & Prophe- ta, vs-
que ad Ioannem: ex eo regnum Dei euan-
gelizatur, & omnis in illud vim facit.*
Vbi apertè docet, vsq; ad Ioannem

Infra 19.

Hieronym. e-
pist. 151. q.
1. ad Alga-
siam, tom. 3

Ioannem Ba-
ptistam anti-
quæ legis fi-
nem, & nouæ
esse pricipiū,
Patres quo
sensu dixe-
runt.

Pharisæorum
zelus pro le-
ge.

Ioan. 1.

Illud: Omnes
Prophe- ta vs-
que ad Ioan-
nem prophe-
tauerunt, tri-
plicem pati-
tur difficulta-
tem.

Luc. 16.

Ioan. 1.

Infra 3.

Hic loco
magis accom-
moda inter-
pretatio pro-
ponitur.

Luc. 16.

populum Iudaicum lege, & Prophe-
tarū scriptis instrui debuisse de vol-
untate Dei, sed doctrina quadam
rudi, quæ nondum absolutam veritatem,
& apertam Dei voluntatem detegeret,
propter externas adhuc vigentes
ceremonias, & quod terrena adhuc
bona promitteret, & ad timorem
Dei potius, quam ad amorē prouocaret.
A tempore verò Ioānis nouam doctrinam
exortam, qua iam non terrena bona,
sed cœlestia annuntiabantur, & perfectior
quædam iustitia exigebatur. Et ita in illa
sententia, per Prophetas intellige
non homines prophetates, sed Prophetarum
scripta, sicut & in alijs locis:
*Oportet impleri omnia qua scripta sunt in
Lege, & Psalmis, & Prophetis, de me; & alibi;
Hæc est enim Lex, & Prophetæ. Ut ita sit
apertus sensus; Omnium Prophetarum scripta,
& Lex prophetarum vsque ad Ioannem: hoc est,
voluntatem Dei homines docuerunt, cum
futurorum promissione, quæ ad Messiam
spectarent: at à diebus Ioannis noua quædam,
perfectior, atq; efficacior doctrina cœpit,
qua regnum Dei prædicatur iam appropin-
quasse nõ sine magno fructu, quia ab eo
tempore homines cœperunt per fidem, &
pœnitentiã vim in regnum cœlorum facere.*

Sequitur: *Et si vultis recipere, ipse est
Helias qui venturus est.* His verbis Christus
tectè hortatur turbam, vt certò cognoscat,
se verum Messiam præsentem esse, quia
Helias præcurfor eius præsens est, quæ
ante Messiam venturum, his verbis prædixit
Malachias cap. 4. *Ecce ego mittam vobis
Heliam prophetam, antequam veniat dies
Domini magnus, & horribilis. Et conuertet
cor patrum ad filios, & cor filiorum ad
patres eorum; ne fortè veniã, & percutiam
terram anathemate.* Ipse ergo Ioannes
Baptista, Helias est à Malachia promissus,
non quidem in persona, quia sic ipse se
negavit Heliam Ioann. 1. sed in spiritu,
& virtute Helix, vt Angelus declarauit
Luc. 1. Nam ita est Ioannes primus, sicut
Helias secundus aduentus præcurfor.
Hinc Hieronymus ait: *Helias*

*Ioannes dicitur, non secundum stultos philosophos, & quosdam hæreticos, qui
introducunt; sed quod iuxta aliud testimonium
Euangelij venerit in spiritu, & virtute
Helix, & eandem sancti Spiritus vel gratiam
habuerit, vel mensuram.* Ita Hieronymus. Et
quãquam illud testimonium Malachix de
secundo aduentu intelligi possit, ac debeat,
vt omnes interpretantur: tamen aptè etiam
sine vlla vi, imò cum magna suauitate de
primo in sensu extensiuo intelligi potest.
Præcedit enim in eodẽ capite paulò antè:
*Orietur vobis timentibus nomen meum,
Sol iustitia:* quod de Christo promptum
est exponere. Et subdit: *Mementote legis
Moysei serui mei, quam madaui ei.* Id est;
Interim dum venit Messias, mementote
legis eius, & seruare: quia per eam
facile inuenietis Messiam. Vnde Philip-
pus dixit: *Quem scripsit Moyses in Lege,
& Prophetæ, inuenimus Iesum;* & Dominus,
*Si crederetis Moysei; crederetis forsitan
& mihi: de me enim ille scripsit.* Et
statim subditur, *Ecce ego mittam vobis
Heliam prophetã:* de quo subdit, quòd
conuertet corda patrum ad filios; quod
Ioanni Angelus tribuit Luc. 1. Dicitur autè
dies Domini magnus, & terribilis, tempus
Euangelij gloriosum, & ob diuinam
præsentiam cū timore, & tremore suscipiendam;
aut dies Domini includit totum tempus,
quod ab incarnatione ad iudicium vsque
excurret. Antequam ergo veniat, & morte
filij orbem redimat, ait Deus; Antequam
urbem sanctam, & populum meum
excindam, & repudiam, mittam ad vos
Heliam, id est, Ioannem in spiritu
Helix venientem ad præparandas
Messix vias. Quod ergo ait, *Si vultis
recipere;* non significat in sensu spiritali
se loqui, quasi eiusmodi sensus neminẽ
posset cogere, vt quidam non satis aptè
interpretantur: nam Ioannes non est in
sensu spiritali, sed in literali Helias,
quod ad spiritum, & virtutem attinet,
verus Helias. Neque verum est, sensus
spirituales à Christo, vel Apostolis
productos, non esse accipiendos

Ioannem mysticum Heliam, in Malachia per commo-
de primi Christi aduentus (vt verus Helias
secundus futurus est) præcurforem in-
telligi posse.

Quid sit illud Malachix: Mementote legis
Moysei serui mei, quã madaui ei.
Ioan. 1. Ioan. 5.

Dies Domini magnus, & terribilis cur
tempus Euangelij nominetur.

Quo sensu Iudæi Ioannem Heliam
recipere debebant.

Contra Calatanum.

Prophetæ qui nam vsq; ad Ioannem prophetauerint.

Luc. 24.

Matth. 7.

In eo quod Ioannẽ præcurforẽ Christus præsentem ostendit, quid significauerit.

Luc. 1.

Ioannes dicitur Helias. Hieronym. lib. 2. in Mattha. in c. 11. tom. 9.

Scripturaru mystici sensus ab Apostolis producti, quo loco habendi ab auditoribus erant.

Mos Scripturarum. B. Chrysof. hom. 38. tomo 2.

Quid sibi velit. Et si vultis credere, ipse est Helias, &c.

Qualis hæc phrasis.

Matth. 19.

Matth. 13. & Apoc. 2. & seq. Quorum itẽ ait Dominus hoc loco: Qui habet aures audienti, audiat.

piendos nisi pro voluntate auditorum: nam qui se signis editis à Deo missos testabantur, ipsi & eorū verba, & sensus, quos ex Scripturis producebant, erant cum veneratione ab auditoribus excipiendi. Iesus ergo cum dixit, *Si vultis credere;* significauit, se non velle violare liberi naturam arbitrij: nam fides libera est; & sponte Deo offerenda, vt Chrysostomus indicat: si ergo vultis fide recipere hoc testimoniũ Malachix; sicut suscipere debetis: quia Scriptura nomine vnus alium interdum intelligere solet, vt cum Prophetæ nõ infrequenter Messiam Dauidẽ vocat, & Iacob, & Israëli; ita ratione Helix Ioannem designat: si in quã, vultis fide recipere hoc testimoniũ Malachix; ipse Ioannes ipsissimus est Helias, qui ante Messiam venturus erat. Cũ enim homines aliquid dicere volunt, quod ipsi verũ iudicant, alijs tamen creditu difficile, & vix credibile fore suspicatur; dicere solent, *Si vultis recipere, vel credere, ita se res habet.* Loquẽtes etiam obfcura atq; difficilia, cõsueuerunt dicere; *Qui potest capere, capiat;* id est, intelligat qui possit. Cũ ergo de credendo fit mentio, quod in voluntate fitũ est, sigillatim ait, *Si vultis credere, &c.* vbi verò de intelligendo, vel cõprehendendo fit sermo, dicimus; *Qui potest capere, capiat;* vel, *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quia ergo dictũ illud, *Ioannes est Helias,* includebat rẽ & creditu, & intellectu difficile, id est, Messiam, & eius præcurforẽ iã venisse, nec illos ante oculos illorũ positos dignosci ob eorũ intellectus tarditatẽ, quia rebelles erant lumini, resistebantq; Spiritui sancto; rectè Dñs vtrũq; dixit; & *Si vultis recipere, ipse est Helias;* &, *Qui habet aures audiendi, audiat:* quod vltimum verbũ tanquam epiphonema adiecit, quo solitus est vti Dñs, quoties diligentissimam, singularemq; attentionem requirit. Ac si dicat; Tam apertè veritas vobis explicata est de tempore visitationis vestræ, & oblato regno Dei, vt nihil aliud superfit, nisi vt ij veritatem admittant, quibus aures

funt, & qui omninò sensu nõ destituntur: quasi dicat, arrigendæ sunt aures, dum de regno Dei agitur. Et si peruersam vitã hætenus vixistis; & me Messiam nesciistis, vel propter legis ænigmata, vel aliã vestrã, & à vobis affectatam ignorationem: nunc me ipsum Ioanne vobis prædicante, nihil est quod vltra excusationem obtendere possitis.

Hic addit Lucas cap. 7. *Et omnis populus audies, & publicani, iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. Pharisei autem, & Legisperiti, consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo.* Quæ quidẽ verba ab ipso Christo dicta fuisse verisimile est, quia cõtinuo filo orationis cum reliquis quæ præcedunt, & quæ sequuntur dictis à Domino apud Lucã cõnectuntur. Sunt etiam hæc verba maximè ad rem, vt ostendat qui sint illi violenti, qui regno cœlorum vim inferunt, nempe plebei & publicani, qui audito Ioanne, & cœlesti lumine illustrati pœnitentiam egerunt, & baptismum eius proficendæ symbolum susceperunt, & Messiam, atque eius præcurforem nouerunt, & ita Deum tanquam veracem in promissis suis exhibendis iustificauerunt, seu iustum & solum iustificantem agnouerunt & ostenderunt. Pharisei verò, & Legisperiti, quorum erat alijs prælucere, & viam Dei præmonstrare, sanctitatis, & sapientiæ opinione turgidi; oculos veritati præcluserunt; & cõsilium Dei, quo illos ad agnoscendum Messiam in baptismo Ioannis, & pœnitentia positum, in suam ipsorum perniciem, & eorum omnium, qui illos sequi debebant, contempserunt. Expende, baptismum Ioannis dici consilium Dei, non præceptum, vt illud Christi baptisma. Deinde expende, consilia quidem eatenus obligare, vt saltem non spernantur: quia illis sprete, spernitur ipse Deus consulens. Simili temeritate, ac impietate quidam nostro seculo Sacramentarij, quæ sunt salutis instrumenta, & organa diuinæ gratiæ, nunquam non

Omnis populus, & publicani quomodo iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.

Pharisei verò & Legisperiti cur spreuerunt consilium Dei in semetipsos, non baptizati ab eo.

Consilia quatenus obligent.

Phariseis illis & Legisperitis quã similes Sacramentarij videntur.

calumniantur, atque infectantur, legē Deo præscribere volentes, quomodo populis suis salutem operari debeat: quod sine maximo suo malo non fecerunt.

Quod ergo Matthæus capite 3. tradit, Phariseos & Sadduceos venisse ad baptismum Ioannis: intellige, non omnes, sed aliquos id fecisse; vel venisse magis ut spectatores, quam ut baptizarentur; vel fictè accessisse, ac baptismum suscepisse.

Cui autem similem estimabo generationem istam? B. Lucas hoc loco ait: *Ait autem Dominus, Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt?* Illa tria verba: *Ait autem Dominus*, videntur interposita ab interprete, maioris claritatis gratia: nam apud Matthæum cum reliquis à Christo dictis continuata sunt. Exemplar Complutense, & Euangelium Syriacum illa tria verba non habent, & Ambrosius videtur hæc verba non legisse. Postquam ergo Dominus Ioannem commendavit, & Iudæos ad credendum Ioannis testimonio est adhortatus, acerbè nunc inuehitur in ipsorum duritiem & impœnitentiam; aduersus, inquam, deploratissimos homines, quibus frustra omnia occinuntur, quorum corda marmore, & adamante duriora sunt. Indicatque Dominus diligentiam suam, qua nihil earum rerum omisit, quæ ad promouendam Iudæorum salutem spectare poterant; iuxta illud: *Quid est quod debui facere vineæ meæ, & non feci?* Et in alio loco Dominus; *Tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata, venite ad nuptias.*

Hæc autem quæ subiungit Dominus de pueris ludentibus in foro, haud sunt propriè parabola, licet quid simile, aut vicinum parabola esse videantur. Erat autem apud filios Iudæorum, teste Theophylacto in Lucam, & Cyrillo in Catena B. Thomæ, mos ludendi: bipartiebatur enim puerorum cetera, ut rerum præsentis vitæ re-

pentinam mutationem repræsentarent simul, & deriderent. Nam eorum quidam tibijs canebant, ut ad lætitiā, & choream alios excitarent: vbi verò nihil isti efficerent, neque gaudentibus congauderent, alij canebant lugubre carmen, & threnos, siue lamentationes cantabant, ut ad fletum & commiserationem, quos ad gaudium non poterant, concitarent. Et nihil facit ad rem, quod vel diuersi essent pueri, hi ad gaudium; hi ad mœrorem vocantes; vel quod essent ijdem ipsi mutato cantu: nam & in applicatione etsi Ioannes præcipuè ad pœnitentiam, Christus verò ad vitam æternam vocauerit; vterque tamen ad vtrumque auditores hortabatur. Quanta autem sit vis musicæ, etiam ab ebrietate, & somno homines excitandi, & ad sanam mentem reuocandi, docet B. Basilius, qui in epistola ad nepotes, quomodo ex Gentilium libris profici debeat, ita scribit: *Dauid sacrorum Cantorum poeta cithara ex insania Saul Regem liberavit. Dicitur & Pythagoras in ebriosolim incidens, iussisse tibiicinem conuiuio luxurioso præsidentem mutare harmoniam, ac dorion ipsis canere: atque hoc modo melodia illos ad sobrietatem reduxisse; qui eiectis de capite coronis, sanè omnes erubuere. Ceteri verò ad tibiā Corybantum modo, ac debacchantium versantur. Tanta sanè melodia recta differentia à turpi atque obscæna est, ut eam qua nunc in vsu est, nō minus fugere debeatis, quam rem aliquam turpissimam.* Hæc ille. Quod ergo mutata melodia, & cantione impetrauit Pythagoras ab ebrijs, hoc Dominus Iesus ab illis nō est consecutus.

Sunt qui putent, non opus esse, singularem aliquem, & nouum puerorum ludum assignare, quia illis moris est in plateis congregatis ludendo effingere, quicquid ab alijs viderint serio agi: nunc magistrum & discipulos, nunc supplicationes publicas, nunc nuptias fingunt, nunc funeralia obsequia exprimunt. Et ita ad communem consuetudinem

Musica quanta sit vis, teste Basilio. B. Basilio. tomo 1.

1. Reg. 16.

Exemplum in Pythagora circa ebrios.

Alter sensus verborū Domini de pueris in foro ludentibus, aptior & accōmodatior.

puerorum

Si Pharisei & Legisperiti Ioannis baptisma spreuerunt; quomodo ad illud, Mattheo teste, veniunt?

Interpretis additio.

Iudæorum durities, & impœnitentia.

Christi Iudæorum in salute procuranda studium, & diligentia. Esa. 5.

Matth. 22.

Qualis ludus puerorum in foro apud Iudæos, & ad quid institutus. Theophyl. B. Cyril. B. Thom. tomo 15.

Plato tomo 3. Quotuplex olim harmonia secundum Platonem.

Matth. 9.

Alter ludus puerilis apud Iudæos vñtatus.

Ratio huius interrogationis Domini: Cui similem estimabo generationem istam? duplex adfertur.

Euthym. c. 20. in Mattheum.

Iudæorum mira peruersitas.

Ecclesiastici 44.

Illam hauserint vnde infelices.

Matth. 23. & Act. 7.

Quomodo similes Iudæi pueris in foro ludentibus?

puerorum alludere videretur Christus: quod fortè probabilius est. Testatur autem Plato libro 3. de Republica, vel de Iusto, varios fuisse harmoniarum modulos ad mouendos auditorum affectus. Erat enim harmonia Ionica, Lydia, Dorica, & Phrygia. Lydia sonabat quidam funebre. Iudæi etiam in funeribus tibijs utebantur, ut apud nos tintinnabula pulsantur: vnde Matthæ. 9. in funere filie cuiusdam Principis, præter turbam etiam tibiicines sunt adhibiti. Erat etiam solenne pueris in diebus festis, carminibus alternis certare: vnde Zacharias 8. Et plateæ ciuitatis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in plateis eius. Ait ergo: *Cui similem estimabo generationem istam?* Interrogandi modus maioris euidentiæ gratia fieri solet; vel etiam, ut difficultatem rei interrogatæ designet, ut quidam volunt. Ostendit enim, illos tam peruersos esse, ut non sit facile inuenire, quibus debeant conferri. Et quia vni rei non possunt comparari, pluribus simul comparat. Et sicut de Abraham, ob singularem bonitatem, & pietatem dicitur; *Non est inuentus similis illi in gloria, qui conseruauit legem excelsi:* ita de istis ob insignem impietatem, ac improbitatem, Dominus ait; *Cui similem estimabo generationem istam?* Phariseorum scilicet, & Legisperitorum. Et inquit, eos ex natiuitate, & parentibus hoc vitium traxisse: nam omnes Prophetas occiderunt, qui prænuuntiabant de aduentu Iusti.

Similis est pueris ludentibus in foro, &c. Id est, Conferri meritò potest facti puerorum, qui in foro congregati æquales suos, & sodales nunc ad saltationem, & choream cātu tibiarum, ut ait Lucas, prouocabant: & cum illi ad sonum tibiæ, & cantum non saltarent, catarunt carmen lugubre, mortuorum nânias, aut veluti mortuorum: & nec sic quidem signum doloris, vel planctus ediderunt. Græca enim verba sunt, *κλιθασαυ*, id est, tibia cecit-

nimus, & *ιδρωσασαυ*, id est, lamentabile carmen, & ad luctum prouocans cantauimus. Et veluti declaras propositum exemplum, subdit. *Venit enim Ioannes, neque manducans, neque bibens.* Dicitur Ioannes non manducare, quia more humano, ut alij, pane, & carnibus non vesceretur; bene autem locustis, & melle syluestri: *Neque bibens*, scilicet vinum: quia ut Angelus dixit; *Vinum, & siceram non bibet;* nam aquam proculdubio potabat. Vnde Lucas clariùs verba Matthæi explicans, ait: *Venit autem Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum.*

Et dicunt, Dæmonium habet. Etsi in Euangelij hoc improprium dictum de Ioanne non legatur, satis tamen est hic textus, & hæc verba Christi, quæ continent tanta iniuria affectum fuisse ab illis Ioannem: hæc autem dicebant, ut derogarent eius doctrinæ, & autoritati. Estque sensus, *Dæmonium habet*, id est, peccat tanta abstinentia; & sensu communi destitutus, insensibilis factus est à dæmone. Eratque peccatum in Spiritum sanctum, quia opus eius, quo carnem ad nostrum exemplum domabat, dæmonio tribuebant. Sed hic aduerte, quod quidam annotarunt, idem conuitiū in Christum contrario modo viuētē, illos iaculatos fuisse. Dæmonium (inquiunt) habet, & insanit: quid eum auditis? Sed ita sibi inuicem pugnare solent mendaces: ut rectè dixerit Prouerbiū: *Oportet mendacem memorem esse.* Socrati inter cætera crimini datum fuit, quod genium haberet peculiarem, qui vocabatur Socratis dæmonium. Ad hæc expende cum Eusebio Cæsariensi libro 9. demonstrationis Euangelicæ cap. 5. incredulos & aduersus veritatem peruicaces dixisse, *Dæmonium habet*, sicut è contrario qui virtutis illius sensu afficiebantur, Angelum eum, non communem hominem existimasse, iuxta illud, *Ecce ego mitto Angelum meū ante faciem meam.*

Ioannes vti non manducaret, nec biberet, ut Dominus dixit. Matth. 3.

Quid mādu caret Ioannes, quid biberet. Luc. 1.

Iudæi Ioannem cur dicerent dæmonium habere, & quomodo.

Eorūdem in Christum male dicentia Iudæorum.

Ioan. 10.

Quid obiectum fuerit Socrati à maleuolis. Euseb. Cæsariensis. tom. 1.

Malach. 3.

Venit

Christus cur accederet ad conuulsa.

Quid significet: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis.

Christus & Ioannes vario vitę instituto salutem Iudęorum procurantes, quę admodum fecisse videantur.

Ioann. 10.

Cur medium ac temperatum vitę genus Dominus fuerit secutus.

Secunda ratio.

Venit Filius hominis manducans & bibens: & dicunt, Ecce homo vorax, & potator vini; publicanorum, & peccatorum amicus. Acceptabat quidem Iesus conuiuia, sed magis vt daret, quam vt reciperet, & magis vt ederet animas, quarum est edax, & helluo, & potaret lacrymas peccatorum, & corde compunctorum, quàm vt ederet, vel biberet quę apponebantur. Vini potor Gręcę vno verbo dicitur *uinothrus*, Latine meribibulus, vel vinipotus vna dictione.

¶ *Cecinimus vobis, & non saltastis:* Id est, remissa viuendi disciplina volui vos attrahere, & venire noluitis: ¶ *Lamentauimus, & non planxistis.* Latine alter vertisset: *Lamentauimus:* Id est, illum, qui durissimam vitę disciplinam sectatus est, non recepistis. Non enim ad aliud vos induxit Ioannes, & ad aliud ego uoco, sed vnum & idem est vtriusque consilium, etiam si viuendi studia contraria videantur: fecimus enim quod venatores solent facere, qui quando fugacissima, captuque difficillima consectantur animalia, non vna via, sed diuersis, neque solum diuersis, sed per contrarias etiam agrediuntur, ne forte euadant: & tamen vos Iudęi magno vestro malo euasistis. Ioannes austeram vitam professus est; quia cum non haberet auctoritatem ex signis, quoniam nulla edidit Ioann. 10. propterea ex sanctitate vitę, quę aliquibus in abstinentia, & vestitu duro, & loco habitationis videtur consistere, illam sibi comparauit. Christus autem mediocrem vitam elegit, & extrema declinauit: ne sanctitas in abstinentia collocaretur, & ne mediocritas illicita existimaretur. Voluit etiam ob imperfectos discipulos, & alios ad se trahendos, qui arcta vitę ratione deterrentur, mediocritatem assumere: & quia Christo vel propter se, vel propter continentiam seruandam non erat necessaria, illa non egebat; nec erat necessaria ad meritum nobis comparandum: quia sufficit passio ad meritum, sicut sufficit ad redem-

ptionem, nec ad nostrā instructionem, nam imitari per omnia nequam possemus. Cessauit autem a ieiunio Christus, non vt instabilis; sed vt omnium statuum esset exemplar. Quapropter et si Christus tibia cantauerit; & lugubre cecinerit, quia ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & Ioannes etiam præter luctum & lamentationem, tibia cecinerit ad saltandum præ lætitia, cum dixit; *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi;* Et, *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum:* in se tamen præcipue eminere voluit tibię cantum, in Ioanne verò threnos, & luctus. Subijciam sensum Ambrosij in cap. Lucę 7. *Etsi non incongrua, inquit, hæc puerorum videantur esse persona, qui leuem corporis motum imprudentia adhuc maturioris grauitatis exercent; tamen ad altiore sensum referri posse præsumo, eo quod videantur Iudæi nec psalmis primò, nec threnis postea prophetis credidisse, psalmis ad præmia prouocati, threnis ab errore reuocati.* Hæc ille: quę non sunt a sensu germano huius loci aliena. Nam vt olim nec psalmis, nec threnis sūt ad meliorem frugem excitati; ita nec modò illa Ioannis, vel Christi prædicatione. Ioannes enim, & Christus sunt lex, & Euangelium; vel timor, & amor, vel pœnitentia, & fides. ¶ *Et iustificata est sapientia a filiis suis, (vel ab omnibus filiis suis, vt Lucas.)* Nimirum Apostoli filij Sapientię, siue filij Christi, vel sapientes secundum Deum iustificanti Dei sapientiam, quę varijs vijs, & rationibus nostrę salutis remedia perquirunt, & promouet, nihil enim intentatum reliquit, quę omnes excogitauit vias, quibus ad Messiam reducerentur. Significant etiam hæc verba, Ioannis, & Christi prædicationem, & disparem conuersationem non omninè inutilem, & vanam. Nam et si apud Scribas, & Phariseos nihil profectum fuerit; apud filios tamen Dei, & quę verę sunt oues, fructu non caruerunt suo. Annotarunt idem B. Ambrosius & Hiero-

Christus & Ioannes quādo cantauerint, iisdem & lamentauerint quando. Matth. 4.

Ioan. 1.

Matth. 13. Christi carus proprius magis quā Ioannis secundum Ambrosium. B. Ambrosij tom. 5.

Iudęorum infidelitas, atque obstinatio.

Sapientia quę nam iustificata & a filiis suis, & quibus.

Christi, Ioannisque; prædicatione quibus minime profuerit.

Idem Hierony.

nymus,

Diuersum vitę genus atque institutum sequentes in Domino, cur minime aspiciantur, aut vituperandi.

1. Cor. 7.

Concionatores quales tibi cines debent esse exemplo Christi, & Ioannis.

B. Ambrosij tom. 3.

nymus, in quibusdam Gręcis codicibus legi; Et iustificata est sapientia ab operibus suis. Sapientia quippe nõ quærit oris testimonium, sed operum.

Ex hoc igitur puerorum exemplo in primis discimus, quod et si omnes non eodem spiritu trahantur, non oportet tamen vnos alteros iudicare, & condemnare, sed potius vnumquemque quod Dei est, in altero agnoscere, atque laudare. Nam hac ratione Ioannes Christum, Christus Ioannem laudauit: diuersę enim vię possunt ad eundem terminum ducere, & vt ait Apostolus, *Alius quidem sic, alius verò sic.* Quod vtinam religiosi, qui varias regulas profitentur, ante oculos semper haberent; magis enim charitas coalesceret; & minus contentionibus deferuissent, atque ora obrectatorum laicorum hac ratione occluderentur. Discimus præterea, prædicatores debere esse tibicines, vt sonum tibię edant: manibus autem tibias tenere solent tibicines; vt intelligamus vitam respondere debere doctrinæ: & flatu repletę tibię sonum reddere, vt intelligant Spiritu sancto opus esse ad fructuose proponendum Euangelium. Et vt tibijs excitabatur, vel ad saltationem, vel ad fletum: ita prædicatores ad fidem in Christo, & spem vitę æternę per eum consequendę excitare debent; deinde & ad pœnitentiam, & compunctionem, sine qua gratiam iustificationis non obtinemus. Debet ergo concionator cum Ioanne lugubre canere; & cum Christo tibia canere, & vtriusque officium suo tempore & loco præstare: sed à principio expedit pœnitentiam proponere, & ad tempus lamentationes canere; vt postea perpetuò possit cum Christo quę læta sunt, & fausta, cantare. Vnde Ambrosius sermo. 80. pulchrè ait: *Cantauimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. Annuntiamus ergo, inquit, vobis regni cœlestis gaudium, & minime corda vestra motu quodam alacritatis exultant. Prædicamus triste iudicium,*

& sensus vestri ad pœnitentiam in lacrymas non prorumpunt. Infidelitatis enim genus est, in diuinis rebus nec gaudere prosperis, nec flere contrarijs. Saltationem ergo à nobis requirit Dominus, non vtrique sinuosi volubilitatem corporis, sed extollentis se fidei sanctitate. Sicut enim qui corporaliter saltat, nunc in aere suspenditur, nunc ad altiora iactatur, nunc alternis saltibus loca diuersa collustrat: ita & qui spiritualiter saltat interueniente fide, modò in aeris sublimitatem erigitur, modò ad siderum altiora tollitur, modò diuersis cogitationum saltibus paradysum, cœlumque collustrat. Et sicut qui corporaliter saltat, volubilitate membrorum se exercens, gyrum sibi saltationis acquirit; ita & qui spiritualiter saltat fidei alacritate semper mouens, gyrum sibi totius orbis assumit. Ac subdit: Solent autem homines, sicut mos est, in suis votis, hoc est, nuptijs præcipue saltare, vel canere, vnde & nos habemus votiuas nuptias, in quibus saltare, vel canere debeamus. Vota enim nostra celebrantur, quando Christo Ecclesia copulatur, sicut ait Ioannes; Qui habet Sponsam, Sponsus est. Propter hæc ergo nuptias saltare nos conuenit. Sic ille. Deinde discant auditores ad sonum prædicationis moueri, & saltare, vt iuxta ea, quę sibi in prædicatione proponuntur, vel erigantur spe, vel compunctionis pœnitentia tangantur. Cum item ministrant Sacerdotes vel absolutionem in Sacramento Pœnitentię, vel quando arca Domini (id est, hostia sancta, & sacra) transfertur de sacrario, & offertur in os tuum, debes præ lætitia saltare in corde tuo, vt olim Dauid coram arca, quę umbra erat Humanitatis Christi, nudus saltauit. Saltatio autem spiritualis, & artificiosa Spiritu sancto eget. Vnde Ioannes in vtero matris suę ad præsentiam Christi, & arcę Deiferę, id est, B. Virginis matris Messię illum gestantis, præ lætitia saltauit. Et 1. Regum 19. Cum factus esset Sauli obuiam cuneus Prophetarum; insiluit in eum Spiritus Dñi, & Prophetauit: & exiit se Rex vestimentis suis, vt prophetaret, & saltaret. Ad saltationem igitur oportet:

Infidelitatis genus quod.

Spiritale saltationem elegantem exprimit, ac describit Ambros.

Vota: quādo celebrantur nostra. Ioan. 3.

Auditores & ipsi quo modo saltare debeant ad prædicationis sonum.

2. Reg. 6. Arca Deique mysticę, ad quam saltandum fidelibus est exemplo Dauidis. Ibidem.

Luc. 1.

Spiritualis saltatio quomodo institui debet.

Luc. 14.

exuere se vestibus quæ impediunt, id est renuntiare omnibus quæ possidet, ut possit Christi esse discipulus. Debet habere corpus integrum per abstinentiam. Debet se erigere in altum per spem: descendere per timorem, & humilitatem: progredi, ad anteriora se extendendo: regredi à tempore, è confidentia in proprijs viribus recedendo: facere gyrum, propter amorem Creatoris diligendo creaturam, & per eam rursus diligendo Creatorem. Debet vnus aliud trahere ad saltandum, ut qui audit, dicat, *Veni*. Saltandum autem in nuptijs generalibus Verbi incarnati, de quibus dicitur; *Simile est regnum cælorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo;* & in nuptijs particularibus Verbi cum anima redeunte à peccato: unde Luc. 15. filio iuniori redeunti ex longinquo facta est symphonia & chorus: quia mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Qui ergo ad hanc musicam Verbi Dei incarnati saltare didicerit, fugiet musicam mundi, & dæmonis, & syrenes dulcè cantantes: nam propter eos, qui ad hanc mu-

Apo. 22.

In quibus nuptijs saltandum.

Matth. 2.

Luc. 15.

Eiusmodi saltationis fructus.

ficam saltabant, Moyse zelo indignatus, tabulas legis confregit: ad saltationem etiam filia Herodiadis decapitatus est Ioannes: frequenter enim euenire solet, ut qui ad has choreas & saltationes vanas conueniunt, legem Dei, quantum in se est, frangant, & gratiæ diuinæ consolationem, quæ in Ioanne est representata, amittant. Debemus igitur dare operam, ut spiritualem saltandi artem ita modò discamus, ut digni simus in æternum regnum recipi; ubi perpetuo nuptiarum spiritualium consummatio, cum omnium Sanctorum tripudio, & cantico Noui Testamenti celebratur, iuxta illud:

*Qui pasces inter lilia
Septus coronis virginum,
Sponsas decorans gloria,
Sponsisq; reddens premia:*

ipso Domino Iesu Christo atq; animarum Sponso iocundissimo, ac fidelissimo præstante, cui cum Patre & Spiritu sancto, ab vniuersa creatura tribuatur omnis laus, honor, gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

Exo. 32.

Matth. 14.
Mundi-muca qualis.

Culus reitropum gerat Ioannes.

B. Ambrosius in hymn. de Virginibus.

TRACTATUS V.

Tract. 33.

IN illa verba Lucæ 7. *Rogabat autem illum quidam de Phariseis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei, discubuit. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, &c.*

Ordo historiarum traditur.

ANC historiam solus Lucas describit, quam cum subiunxeritis quæ ex ipso in præcedenti tractatu exposuimus, nec ex aliquo Euangelistarum occurrat aliquid, quod huic sit præponendum, non debet esse iusta dubitatio de ordine huius historiarum, etiam si sine ordinis alicuius significatione hanc historiam Lucas

descripserit. Quod verò Matthæus post illam de pueris canentibus similitudinem subiungat; *Tunc cepit exprobrare ciuitatibus: Va tibi Corozain, va tibi Bethsaida:* & quæ sequuntur vsque ad finem cap. ea etiam magna ex parte habentur Luc. 10. post designationem septuagintaduorum: id eò vel dicendum est, illa bis diuersis temporibus à Domino dicta, vel Matthæum superiori sermone hæc

Exprobrationem Domini ciuitatibus factam quo ordine Matthæus persequitur. Matth. 11.

coniunxisset, quæ alio tempore sunt dicta, propter eorum cum præcedentibus summam connexionem: nam hæc eo loco esse dicta, quo ea Lucas narrat, satis clarum est ex Lucæ narratione, qui recenset, reuerfis discipulis, & gloriantibus in his quæ fecerant miraculis, Dominum ipsa hora dixisse; *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli, & terræ:* ita ut si tantum sint semel hæc à Domino dicta, Matthæus ordinem historiarum nequaquam seruauit, sed Lucas.

Peccatricis historiam solus cur Euangelista descripsit Lucas.

Luc. 19. Coloss. vlt.

Quid est quod Lucas Medicus fuit ac pictor.

Quam benè Christus dictus sit peccatorum amicus.

Quare Christus minime conuiuio Pharisei recusa uerit.

re permittat, sed ut eos à tanta miseria subleuet, & dignos sua amicitia constituat. Disposuerat autem Dominus, ut in celeberrimo conuiuio in conspectu tumentium Phariseorum apertissimo exemplo demonstraret, quam verè paulò antè dixerat, à Phariseis contemni sapientiam; & eandem à filijs Dei iustificari. Non satis autem constat, an hic Phariseus ex malitiosis esset, & curiosis, qui uoluerit explorare, an, qui comedebat cum publicanis, & peccatoribus, secum quoque panem ederet. Sed profectò si rem exactius expendamus, non uideretur hic Phariseus malignus fuisse, sed ex bonis, qui pauci erant, ut Nicodemus, & Gamaliel: tum quia ponitur nomen eius proprium, nempe Simonis; tum quia rogabat ut ueniret ad edendum, nec legitur quòd Christum obseruaret, ut de alijs; tum quia reprehenditur de omisssis ceremonijs, quas negligere, virtuti potius à Phariseis, quàm vitio erat adscribendum; ad hæc tantum dicitur intra se dixisse; *Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Internas autem cogitationes vitiosas vix agnoscebant Pharisei esse peccata.

Postremò videtur Christi correctionem sub parabola proposita acceperat, & rectum, Christo teste, iudicium habuisse, cui Dominus dixit, *Rectè iudicasti*, id est, non longè abes à regno Dei. Ibidem etiam dicitur, creditorem utriusque debitori debitum donasse; & rursus de eo inquit, *Cui minus dimittitur, minus diligit:* ex quibus omnibus licet colligere, illum virum bonum fuisse, etiam si fidem adhuc non haberet in Iesum. Quod verò inferius Euangelista ait: *Et cæperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?* non de ipso Simone, sed de alijs, qui mensæ accumbebant, dicit. Et Pharisei, qui suis diuitijs, vel iustitiæ nitebantur, opus habebant

Quibus arguementis & cõiecturis deprehendi possit, hunc Phariseum benigno Christo animo inuissasse.

Ioann. 3.

Quid illud Christi dictum est, Rectè iudicasti.

Facilem quibus præbentur copiam Christus.

Ioann. 4.

Luc. 29.

Ratio Christum rogandi efficacis in primis & potens.

Cui potissimum fiat eleemosyna.

Gene. 18.

Infrà, 19.

Heb. 13.

Pauperibus benignè facientium felix fors.

Matth. 25.

Fœminæ hospitalitatis amantes Scripturarum commendatæ.

Ioan. 2.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Luc. 10.

Act. 16.

Pharisæus Christum quâ liberalem & munificè accepit conuiuiam.

rogare Iesum, vt cum haberent; cum tamen simplices & pauperes facillè eius copiam haberent, imò ipse eos rogabat, vnde Samaritana dixit, *Mulier, da mihi bibere*: & ad conuiuuium Matthæi prompto animo accessit; publicano etiam dixit, *Zachae, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*. Plus enim rogant Christum alacritas & simplicitas animi, quàm diuitiæ & verba eorum, qui suæ nituntur iustitiæ. Quòd si homines expenderent, quantæ sit beatitudinis, indigentibus & pauperibus necessaria tribuere; non expectarent se rogari ab eis, sed potius pauperes ipsos rogarent; nec solum data eleemosyna illos dimitterent, sed etiam ad conuiuia sua exciperent eos. Nam quod datur propter Christum pauperi, tanquàm ipsi Christo datum censendum est. Vnde Abraham & Loth hospitalitati vacantes, imò ex charitate cogentes hospites ad se diuertere, Angelos pro hominibus exceperunt: vt habes Genes. 18. & 19. quibus non aliter euenit, quàm piscatoribus rete proiecentibus in mare, qui loco piscium gemmam aliquam magni valoris extrahunt. Id perpetuò euenit in Nouo Testamento; vbi quidam putantes se pauperem excipere, quemadmodum Gregorius Magnus, & Martinus, Christum ipsum exceperunt: & generatim; *Quandiu fecisti vni de his fratribus meis minimis, mihi fecisti*, vt Dominus inquit. Magnæ sunt, & in Scripturis celebratæ fœminæ, quæ hospitalitatè coluerunt, vt Raab, quæ exploratores excepit; vidua Sarephana, quæ Heliam; mulier Sunamitis, quæ Helisæum; Martha, quæ frequenter Christum cum discipulis excipiebat; & Lydia purpuraria, quæ Paulum in domum suâ introduxit.

Et ingressus domum Pharisæi, discubuit. Admisit conuiuuium plus volens & valens dare, quàm accipere; magis manducaturus peccatricis animam, & eius bibiturus la-

crymas, & vt per eam sanatam Pharisæos inimicos suos lucrifaceret, quàm vt ederet, vel biberet, magisque cibaturus verbo Dei, quàm cibandus. Attemperauit se etiam Iesus inimicis suis, omnibus omnia factus; nam Pharisæi, hominum genus erat, qui Christo, atque eius doctrinæ aduersabantur, eumque hostili animo insectabantur: tanta tamen erat charitas Christi, vt vel persecutorum suorum mensam non recusaret: cum nos inimicos nostros, vel aspectu, aut salutatione vix dignemur. Edebat autem Christus cum Pharisæis, vt eorum superbiam comprimeret; & vt eo tempore, quo cum gaudio, & iocunditate sumitur cibus, minus verbis Christi offenderentur; & quasi priuatim correcti admonitionem suscipere. Cum publicanis verò & peccatoribus edebat Dominus, vt ad pœnitentiam prouocaret: cum familiaribus verò, & domesticis, vt cum Lazaro, & sororibus, vt charitatem promoueret: cum consanguineis autem, vt mutuam beneuolentiam foueret: vt fecit, cum inuitatus fuit ad nuptias. Et cum Christus conuiuuijs nostris sui copiam facillè præbuerit, nos tamen ab ipso ad sua inuitati, semper moras, & excusationes obtendimus. Inuitat enim nos ad cœnam illam magnam, ad sacrum scilicet conuiuuium Eucharistiæ, ad verbi Dei partem, ac denique ad salutarem peccatorum pœnitentiã, quam qui amplectitur, conuiuuium vituli saginato excipitur. *Ecce sto, inquit, ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum*. Stultos tamen, atque tardos nos reddimus, ad tam lauta, splendidaque conuiuia inuitati. Vtinam adesset Christus nostris conuiuuijs; abesset enim omnis ebrietas, ventris ingluuius, deliciarum ostentatio, dicacitas, & aliorum detractio. Sed modò ita erubescimus Christum, & sermones eius, vt ne verbo qui-

Quale generum hominum Pharisæi. 1. Cor. 9.

Christi charitas vel in aduersarios.

Cum Pharisæis ille quare manducaret.

Cur verò cum publicanis & peccatoribus? cum familiaribus item & consanguineis. Matth. 9. Ioann. 12. Supra. 2.

Luc. 14. Quale nos Christus ad conuiuuium inuitet. Apocal. 3.

Conuiuuii Christus noster esset, essetis quàm felices.

Luc. 9.

Religiosorum consuetudo pia.

Mulieris conuersio peccatricis admiranda est dupliciter. Prima ratio ab ipsa peccatrice.

Secunda ratio ex parte Christi, & quidem multiplex. Psalm. 33. August.

Heb. 7.

In muliere hac peccatrice quid Beatus Chrysostomus admittitur. Chrysost. hom. 81. in Matth. 10. 2. Matth. 15. Ioann. 4. Matth. 8. Infrà. 9.

dem vno ad salutem nostram, vel ad Dei gloriam spectante mensam nostram exornemus: vt meritò boni Prælati, & Religiosi lectionem sacre Scripturæ mensæ admiscuerint, vt non minus animus Verbo Dei, quàm corpus suo cibo pascatur.

Et ecce mulier qua erat in ciuitate peccatrix. Illo aduerbio, *Ecce*, admonemur rei magnæ, & insolitæ, atque admiratione dignæ. Et enim, quod ad mulierem attinet, magnis Spiritus sancti viribus opus fuit, vt se ipsam vinceret, ac expugnaret, & se ipsam vt insignem peccatricem coram omnibus proderet, & Christo Medico se sisteret. Deinde, quod spectat ad Christum, magna eius potentia, & charitas proditur. Potentia quidem, in eo quòd iustificauit peccatricem, & à morte peccatorum pessima suscitauit. Hoc enim maius est, vt Beatus Augustinus ait, quàm creare cœlum, & terram: maius, quàm corpora sua virtute ad vitam reuocare: charitas verò, & mansuetudo in eo emicuit, quòd tantus, & talis Filius Dei, innocentissimus, segregatus à peccatoribus, impollutus, & excellior cœlis factus, in publico hominum spectaculo non sit dedignatus à peccatrice contingi, etiam si omnes obmurmurarent; imò eius lacrymas, lotionem, unctionem capillis factam, unctionem, atque oscula pedum summis laudibus extulerit; & conuiuio, & sanctitati Pharisæi inuitantis prætulerit.

Ponderat Chrysostomus in cap. 26. Matthæi, quòd hæc sola, & prima, nulla corporis ægrotatione affecta, vel pro se, vel pro alio donum aliquod corporeum, vel temporale petierit; non eiectionem dæmonis, vt Chananaea; non sanitatem filij, vel ferui, vt Regulus, & Centurio; non vitam filia defunctæ, vt Princeps Synagogæ Iairus: sola hæc venit ad Christum pro remissione peccatorum suorum obtinenda: quam ipse libenter, ac

promptissimè donat, & quam vult per nos potissimum à se peti; nam hoc nomen eius indicat Iesus, vt Angelus dixit: *Ipsè enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Proinde hæc mulier summo quodam, & immenso honore Christum affecit, tam præclare de illo sentiendo, & fidem tantæ rei in conspectu inimicorum Christi, id est, Pharisæorum publicè profitendo: remittere enim peccata, folius est Dei, vt infrà in hac historia dicitur, & per Esaiam, *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates propter me*. Vnde ob hanc causam summè fuit à Christo commendata; & à calumnijs præsentium protecta; & ipsi Pharisæo prælata, & multis gratijs à Christo aucta, & locupletata. Vix enim inuenies in Euangelio peccatorem, vel peccatricem tantis blanditijs & beneficijs à Christo fuisse exceptam, ac istam.

Quòd verò ait, *qua erat in ciuitate peccatrix*, Erasmus, vt vindicaret eam à peccato præsentis, quia iam conuersa erat; nec propriè, nec germanè vertit, *qua fuerat in ciuitate peccatrix*: cum Græcè dicatur, erat, *ἡ ἴσα ἐν ἀμαρτανῶς*: non enim considerauit quòd Euangelista descripsit eam, qualis eius esset conditio, & quid de ea sentirent homines, apud quos nondum erat extinctum superioris vitæ dedecus. Dicitur autem peccatrix, quia arte, habitu, & consuetudine vitam peccato contaminatam exercebat: quemadmodum lotrix, nutrix, obstetrix, eas fœminas significat, quæ vel ablucendis lintheis pannis, vel educandis infantibus, vel iuandis puerperis, & excipiendis infantibus, ex arte vacant. Nam si de communibus peccatis, sine quibus tùm homines, tùm mulieres vitam non traducunt, esset sermo, profectò omnes essent mulieres peccatrices, nec erat cur singulariter diceretur: *Ecce mulier peccatrix*, &c. & apud nos mulier, quæ omnibus cæteris peccatis etiam grauibus referta sit, modò corpore sit casta, & pudicitiam exte-

Supra. 1. Luc. 2.

Quòto Christum honore mulier peccatrix affecit: Esai. 43.

Eandem Christus pariratione quantum honorauerit.

Erasmiana hæc versio: Quæ fuerat (pro, erat) in ciuitate peccatrix, improbatur.

Mulier illa cur peccatrix appellatur.

Quæ sola mulier, communi more loquendi, peccatricis nomine habeat.

nam colat, poterit quidem vel iracunda, vel ebriosa, vel superba, vel auara vocari, nunquam autem peccatrix dicetur. Contra verò que solo corpore multis sit prostituta, etiam si virtutibus alijs humanis fulgeat, peccatrix appellatur, & meretrix. Dicitur enim. ff. De ritu nuptiarum. l. Palam; *Publica illa dicitur, qua propter pecuniam vel duos cognouit, non autem si id faciat, ut vni, vel alteri gratificetur. Vnde meretrix à merendo nomen accepit.* Non enim mulier aliqua erat, quæ viros amafios multos haberet, quibus se secretò communicaret, ut quidam volunt; sed publicè prostituta. Ex quo magis Christi gloria illustratur; ut ex grauiori, & periculosiori morbo Medicus sanans, magis inclarescit. Peccatrix etiam ipsa magis laudatur, quæ tantam gratiam accepit, ut à tanto flagitio surgere potuerit. Nobis etiam exemplum ad redeundum è regione longinqua ad Christum magis præbatur. Scriptura denique veritati magis niti ostenditur, quæ ait: *Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei:* nullibi autem alia meretrix ad Christum conuersa legitur, præter istam, de qua textus expressè ait, *Mulier in ciuitate peccatrix, id est, commune ciuitatis peccatum, & publica omnium fouea, & receptaculum.* Sunt enim peccata quædam domestica, & paucifimis nota, quæ domi clam committuntur: alia verò sunt communia, & peruulgata, quando homo, contempto Dei timore, & pudore publicæ famæ neglecto, in peccata publica se se tradit, ut iam in ore omnium, & per omnes locorum angulos fama eius, vel potius infamia volitet. Etsi autem fama inter externa hominis bona modicum & paruum sit, utpote plerumque falsum, & calumnijs hominum expositum, non minùs quam tela aranæ flatui vel auræ cuius, & omnibus bonis conscientie inferius inueniatur: tamen illius curam maximam habere debemus. In-

quit enim Spiritus sanctus; *Curam habe de bono nomine: &, Melius est nomen bonum, quàm diuitia multa.* Proinde fama similis mihi videtur cortici pyri, siue pomi, qui etsi modicus sit & tenuis, confert tamen ad totum pomum incorruptum seruandum: hinc rectè Beatus Augustinus sermone 1. de communitate Clericorum, cap. 1. tom. 10. inquit; *Qui negligit famam suam, crudelis est.* Etsi autem Deus Deuteronom. 23. lege caueat, ne vlla sit meretrix de filiabus Israël; neque scortator inter filios Israël: non tamen vllam apposuit pœnam transgressoribus. Atque hoc prudentissimè factum est. Nam, teste Aristotele in Politicis, vehementissima est hominum pronitas atque inclinatio ad coitum: & ita satis esse debet, si Legislatores prohibeant, nulla multa imposita; ut ea ratione adulteria, incestus, & alia turpiora flagitia vitentur. Simili enim ratione, ut Beatus Augustinus docet in libris De ciuitate Dei, in palatio Regio cloaca construitur, ne totum cloaca fiat. Quam rationem sequi debent prudentes rerum publicarum gubernatores, ut si eiusmodi errantes fœminas in ciuitates suas recipiant, non permittant tamen illas promiscuè cum alijs ciuibus, vel honestis fœminis admisceri, sed locum separatum illis deputent, ne ansam, & commoditatem peccandi, præter innatam concupiscentiam & pronitatem ad vitium, omnibus porrigere videantur, & in peccatis aliorum inuoluantur, & participes redantur. Non decet totam ciuitatem plenam esse sterquilinijs, sed vno, vel altero satis est, in quod omnes immunditiæ projiciantur. Non decet contigujs ædibus honestas matronas cum publicis scortis adiungi, ne matronæ, vel earum filia offendantur, & ad eorum exemplum imitandum excitentur. Sacerdotes etiam, atque Religiosi, sicut & filij familiæ tanta peccandi licentia oblata, forni-

Eccli. 41.
Prou. 22.
Cui rei similis illa merito possit censeri.

B. August.

Lex Moyfi
quare nõ puniret meretrices neq; scortantes.

Philosoph.

Aug. lib. 1.

Prostituta in ciuitate cur separata esse debeat, atq; remota.

car

1. Cor. 5. cari non formidarent. *Auferte, inquit Apostolus, malum de medio vestri.* Ezechiel quoque hanc licentiam maximè detestatur, cum ait: *Et accidit post omnem malitiam tuam (ve, va tibi, ait Dominus Deus) & edificasti tibi lapanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. Ad omne caput via edificasti signum prostitutionis tue: & abominabilem fecisti decorum tuum: & diuisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.* Videtur his verbis Propheta quasdam Italiae ciuitates florentissimas designare, quæ singulari oscitantia & negligentia in rebus tanti momenti dormire videntur. Nõ semel Martialis suis Epigrammatis submœnianas vocat publicè prostitutas fœminas, quod olim sub mœnibus habitarent. Quod ideò produxi, ut Gentilium exemplo nostros confundam, qui hoc genus mulierum vrbibus arcebant, & satis illis erat, si sub mœnibus habitare permitterentur. Nunc autem in media ciuitate, & ipsis templis, & Religionibus proximè manere sinuntur. Plutarchus in Solone reprehendit Athenienses, quod vrbane mitioribus vocibus, ad imminuendam, & mitigandam scelerum atrocitatem, scorta publica traigas, hoc est, amicas, siue socias nuncupauerint; quemadmodum nunc quidam simili ratione *Cortefanas* vocant. Caligula Imperator, teste Suetonio, nouum & inauditum vestigal imposuit omnibus, qui meretricium, vel lenocinium fecissent; & vetuit in sacrum ærarium inferri; sed id, ut refert Ælius Lampridius, ad Circi, theatri, vel amphitheatri expensas deputauit: quod non longè abesse videtur ab eo, quod Dominus Deuteronom. vigesimo tertio statuit: *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod nouerint: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.* Libet etiam secundo loco hoc commonefacere, omnes insignium ciuitatum guber-

1. Cor. 5.

Ezech. 16.

Quam fornicaria olim Ierusalem, teste Propheta

Submœnianas vocat fœminas Martialis

Scorta publica Athenienses, cur amicas & socias vocarent impudicè: ijs qui similes apud nos.

Caligula: in lenones, & meretrices qualia vestigalia olim imposita. Sueton. Ælius Lãp.

Deut. 23.

natores, ut in qualibet ciuitate eleemosynis bonorum virorum locum construi contendant, in quem se huiusmodi fœminæ Diuino lumine illustratæ, atque ad agendam pœnitentiam vocatæ, recipere possint. Nam si ad Deum offendendum loca publica atque officinæ nõ defunt: multo magis par est, ut ad seruiendum Deo, & ædificandam exemplo pœnitentiæ ciuitatè, precibusque iuuandam pia & sacraloca non defint. Nam cum huiusmodi mulieres à suis proiectæ sint, nullumque artificium, quo honestè sustentari possint, habeant; publicis eleemosynis ut alantur, necessarium est. Et cum tot sint prostibula, & loca parata ad peccandum; indignum est ut inter Christi cultores perfugia ad pœnitentiam nolens cogatur in meretricatu agere: quod quomodo ciuitatis peccato nõ imputetur, prorsus nescio.

Deinde cum tot pia loca in dies erigantur, vel ad alendos pauperes, vel ad suscipiendos peregrinos, vel ad ægrotos & febricitantes, siue etiam morbo affectos incurabili sanandos, & subleuandos: præposterum videri posset, vel vllam domum non erigi, in quam peccatrices fœminæ recipiantur. Quod non aliunde proficisci videri posset, quam vel ex eo quod morbos & infirmitates corporis maiora mala esse ducamus, quam peccata, qui maximus est error; vel ex eo quod minùs homines in peccata prolabi, quàm in morbos existimemus; quod similiter falsum est: nam cum inter mille homines vix liceat inuenire viginti, aut triginta viros ægrotos; omnes tamen deprehendes, & peccabiles, & peccatores, ideò tantæ necessitati magis erat occurrendum, quàm infirmitatibus corporis.

Neque obstat, si dicas, omnia scorta statim ad pœnitentiam reditura, & nullas meretrices futuras. Sed vtinam hoc cõtingeret apud nos, quod

Conuersarũ (quas vocat) domus construat quibus idq; opus quàm sit religiosum ac pium.

Secunda ratio, ab exemplo aliarum hospitalium domorum, multiplicationem in Christiana Republica.

Tanti operis in conuersas fœminas neglectus, quo duplici dicitur erroris fœtore nascatur.

Quam il-
lud leue: Fœ-
minæ si con-
uerſæ, huius
modi perſu-
glum habe-
rent, breui
ſcorta forēt
in poſterum
nulla.

Diluitura
hoc quoque
argumentū:
Exinde ma-
ior hiſcemu-
lier culis pec-
candi aperi-
re tur ſene-
ſtra.
Falfum eſſe,
ex huiusmo-
di fabricis
minuſ diuit-
tes ciuitates
reddi.

2. Cor. 9.
1. Reg. 2.

Cōtra hoc:
Id operis in
conuerſas ſi
expediret
magis, iam
omnes ciui-
tates tanto
bono gaude-
rent.

Eutrop. Ca-
ſarien.

Non eſſe ſu-
peruacaneā
hanc operā,
& indiſtriā.

Rom. 15.

multis in Oriente ciuitatibus, quæ absque meretricibus eſſe feruntur: meretriciū enim magis auget, quàm aufert impudicitiam; nam iuuentus in illo corrupta, nihil nō audet. Nec ſecundō obitat, mulieres fieri deteriores, & fragiliores aperta iſta porta pœnitentiæ, in quam recipiantur: nam viſo tali aſylo, facilius ruent in peccata, & diutius in peccato perfeuerabunt. Sed hoc verum eſſet, ſi quæ pœnitentiam agunt, ad honores, & conuiuia, & non ad agendam pœnitentiam, & ad duriter viuendum ex ſuis laboribus vocarentur. Nec tertio, quod pauperiores reddantur ciuitates tot eleemoſynis grauatæ: quia, vt Apoſtolus ait, fruges augentur per eleemoſynas, quia iuſtitia per eas augetur. Non enim diuitiæ æternæ ſunt, aut ex indiſtria, & labore noſtro; ſed à diuina benedictione, qui pauperem facit, & ditat, vt in Iacob & Ioseph eſt videre, propter quos Deus benedixit domibus eorum, Genes. 30. & 39. Nec quartō obſtat, ſi hoc bonum eſſet (inquiunt) iam multæ ciuitates illud haberent. Sed certè multæ iam habent. Neque nouum eſt hoc, ſed antiquum. Nam & Eutropius Cæſarienſis in libro de Fabricis Iuſtiniani Imperatoris, quædam loca ad ſimiles ſcēminas à peccato redeuntes alendas erexiſſe, & conſtituiſſe ſcribit. Præterea hæc ratio nihil valet: quid enim popularius, quàm Spiritui ſancto reſiſtere, & carnem fouere? Non eſt ergo quod Deus id non inſpirauerit. Neque quinto valet, ſi dicas, ſuperfluum eſſe talem locum inſtitui: nam quas verè pœnitet, vel vt ad ſuos reuertantur, mortem non timebunt; vel mori potius, quàm in vitio conſiſtere uolent; aut victum emendicabunt, & publicam pœnitentiam agent. Sed certè debemus nos, qui firmiores ſumus, vt Apoſtolus admonet, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Succurrendum eſt multitudini, præſertim in ſexu fragili, quemadmodum nobis uelleſmus eſſe ſuccurſum. Nec ſexto va-

let, ſinendas eſſe potius fame premi, & neceſſitate, quàm ſuſcipiendas. Nam peccatum ipſum pœna eſt peccati: & Deus, præter multa, quæ à ſuis lenonibus, & alijs pati permittit, morbum Gallicum, & incurabilem adinuenit, quo eas humiliet, & à peccato abſtinere cogat. Sed certè hæc cogitatio crudelum eſt hominum, aut imprudentium. Deus enim eas affligi morbis, & infici ſinit, quo facilius ad pœnitentiam adducantur; atque vt iuuentus ipſa, ne à talibus inficiatur, ſibi quoque timeat. Adiuuandum eſt ergo Dei conſilium, & ad pœnitentiam hoc etiam metu prouocandæ; & ad deſperationem nequaquã ſunt adducendæ. At dices: Illæ à Domino caſtigantur, & nos ergo debemus Deū Opt. Max. in hoc adiuuare, & eas ampliùs affligere. At certè Deus flagellans uult in hoc impediri, & non adiuuari: unde per Ezechielem ait; *Quaſiui de eis uirum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ac diſſiparem eam: & non inueni.* Non eſt ergo addenda afflictio afflictis; uerum conſolandæ ſunt, tum uerbis, tum eleemoſynis, ne maiori triſtitia abſorbeantur.

Deinde additur, *Peccatrix in ciuitate.* Non exprimitur qualis eſſet illa ciuitas, an Ierusalem, uel Bethania, uel alia aliqua Iudææ ciuitas. Sed profectō ſi uerba textus expendamus, inuenimus illam fuiſſe ciuitatem Galilææ, non Iudææ: & fortassis fuit ciuitas Naim, vt aſſeruat Simon de Caſſia lib. 9. ca. 19. nã in hac adoleſcētē filiū uiduę paulò ante ſuſcitarat; & in ea legationem Ioannis Baptiſtæ per diſcipulos acceperat; cui ubi ſatiſfecit, & legatos remiſit, & Ioannem apud turbas commendauit, proximè hæc hiftoriam ſubtexuit. Deinde idem comprobatur ex ſequentibus. Nam deſcripta hac hiftoria, cap. 8. dicitur, quod Chriſtus nauigauit in terrā Gerafenorū contra Galilæam: ergo quod ante accidit, in Galilæa erat, & non in Iudæa.

Quam durū
& illud & in-
humanum:
Non meren-
tur tantum
bonum iſtæ
mulierculę;
uerum potius
egetatem & dede-
cus.
Hæc mulier-
culę ſcur
morbo Gal-
lico Deo fre-
quenter ex-
erceat.

In Id: Domi-
num eas fla-
gellantē, nos
quoque adiu-
uare conue-
nit.

Ezech. 22.

Mulier illa
in qua erat
ciuitate pec-
catix.

Prima ratio
ad probandū,
quod fuerit
ciuitas Gali-
lææ, non Iu-
dææ.

Simon de
Caſſia.
Luc. 7.
Ibidem. &
Matth. 11.
Secunda ra-
tio.

Quæ

Quibus de-
caulis Euan-
gelista nomē
ſubtrahit pec-
catix.

Hoc factō
quem picto-
rem Lucas ut
deatur imita-
tus, in quo
nos arguat:
mulieris pec-
catix indi-
gnitas.
Plin.

Quæ autem fuerit hæc mulier, Euangelista minimè expreſſit: tum vt honori eius parceret; tum quia ex uita publica cum infamia coniuncta potius erat cognita, quàm ex nomine; tum quia Deus perſonam non horret, ſed culpam. In quo mirificè noſtram damnat maledicentiam, qui audito, uel ſecreto, uel dubio alicuius peccato, ſubitō illud propalamus, & in aliorum aures effundimus: peccatum & peccantem non zelo iuſtitie, ſed detractōnis morbo irritati condemnamus. Imitatus autē eſt Euangelista optimum pictorem, qui teſte Plinio lib. 35. capit. 10. pinxit Antigoni Regis imaginem altero lumine orbam: *Excogitata, inquit, ratione uitia condendi: obliquam namque fecit, ut quod corpori deerat, pictura potius deeſſe uideretur: tantumque ea in parte de facie oſtendit, quam totam poterat oſtendere.* Hæc ille. Ita fanè Euan-

gelista uitium textit, quod in ea fuerat, parcendo nomini eius. Erat etiã indigna nomine, quæ omnem nominis honorem perdiderat; nomen enim impiorum putreſcit, ut ait Salomon: atque hac ratione diuitis Epulonis, & Phariſæi in templum aſcendētis, & adulteræ, & latronis in Cruce, ſicut huius peccatix, nomina ſuppreſſa ſunt, ac ſi eos ex nomine non cognosceret, ut pote quibus dicere poterat: *Amen dico uobis, Neſcio uos.* Quæcunque ergo fuerit iſta ſcēmina, accipimus ex ea pœnitentię exemplum, quæ Dominum agnoſcere curauit: ut intelligamus, eos à Chriſto agnoſci, & probari, qui eum agnoſcunt, & eius nomē glorioſum reddere ſtudent, ipſo auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto glorioſiſſime ac feliciffime uiuit in ſeculum ſeculi, Amen.

Prout. 10.
Luc. 16.
Infra. 18.
Ioan. 8.

Matth. 25.

Chriſt⁹ quos
g noſcat, &
probet.

TRACTATVS VI.

IN illa eadem uerba Lucæ. 7. *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.*

De Peccatri-
ce cur latius
ſit diſſerendū
in præſenti.

ET SI curiosas potius, quàm utiles queſtiones operæpretium ſit, uel non attingere, uel, ſi cogaris, parcè tamen, & ſobriè diſſerere, iudiciumque earum & reſolutionem Eccleſiæ Sacroſanctę, cuius maximè intereſt permittere: tamen cum nō leuis ſit hæc controuerſia de peccatrice, & ad Scripturarum maiorem elucidationē ſpectet, ne uidear ſubterfugere, dicam liberè, & cum ea, quæ debemus, ſobrietate, & ſubmiſſione in ſimilibus agere. Magnæ profectō ſunt contentiones inter Doctores, quot numero fuerint mulieres, quæ Dominum unxiſſe in Euangelica referuntur hiftoria, alijs ad unam omnia referentibus, alijs uerò

Quot mulie-
res Domini
unxiſſe in E-
uangelio per-
hibentur.

ad duas, alijs demum ad tres. Origenes homilia. 35. in Matthæum, aſſerit tres eſſe, & non quatuor, ut quidam ſentiebant, hoc eſt, peccatricem, de qua hoc loco, & ſecundam illam, quæ unxit pedes Domini per biduum ante Paſcha, & ſcandalizati ſunt Apoſtoli, & de qua eiecerat ſeptem dæmonia, ut B. Lucas cap. 8. & B. Mar. cap. vlt. teſtantur, & eam uocant Mariam Magdalenam; tertiam uerò, Mariam ſororem Marthæ, de qua Luc. 10. & Ioan. 11. & 12. quę ante ſex dies Paſchæ unxit caput Domini, & ſolus Iudas ſcandalizatus eſt. Cuius hæc ſunt uerba: *Quę ſecundum Eucam eſt, plorat, & multum lacrymatur, & pedes Ieſu lacrymis lauit: quę autem ſecundum Ioannem,*

Orig. 10. 2.

Matth. 26.

Prima opi-
nio, Originis
ſcilicet.

eſt

est Maria neque peccatrix, nec lacrymans introducitur. Forſitan ergo quis dicat quatuor fuiſſe, de quibus conſcripſerunt Euangeliſtæ: Ego autem magis cõſentio tres eſſe. Hæc Origenes in ſenſu: quem in hoc Hieronymus nõ reprehendit. Idem rurfus confirmat homil. 1. in Cantica Canticorum. Idem tribuitur Theophylo Antiochenæ Eccleſiæ ſexto Epifcopo poſt Petrum, in Commentarijs ſuis in Euangeliũ Marci. Huic ſententiæ ſubſcribunt Theophyla-ctus ſcribens in 14. caput Marci, & in 12. cap. Ioannis, & in cap. 7. Lucę, ac Euthymius ſcribens in 26. caput Matthæi, & Leontius in cap. 7. Lucę, poſtquam diſputauit, an ſit vna, vel duæ, vel tres Chriſti vnctrices, tandem concludit eſſe tres, & hanc peccatricem, ac innominatam, diſtinctam eſſe à Maria ſore Lazari. Præterea Photius in ſcholijs ſuper Matthæum tres ſtatuit videri Marias Magdalenas, duas quidem peccatrices, tertiam verò quæ Lazari, & Marthæ ſoror fuit, non peccatricem, ſed religionẽ inſignem & claram. Clemens quoque Romanus lib. 3. conſtitut. Apoſtolic. cap. 6. diſtinctam facit Mariam Magdalenam à Maria ſore Lazari, his verbis: *Magiſter ipſe, & Dominus Ieſus Chriſtus cum nos duodecim ad docendum populum, Gentesque miſiſſet, nuſquam mulieres miſit ad prædicationem, quanquam non deerant. Erat enim nobiſcum mater Domini, & ſorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha & Maria ſorores Lazari, & Salome, & quadam alia.* Hæc ille. Præterea Nicephorus Calliſtus lib. 1. cap. 27. in hunc modũ ſcribit: *Ibi quoque (Bethaniæ ſcilicet) Lazari ſoror Maria humaniter excepto Ieſu, tanquam Deo, propter rediniuiam reſtitutionem fratris, vnguento pretioſo caput eius imbut. Quemadmodum ſcilicet & alia antehac circiter medium prædicationis tempus: atque iterum alia mulier, qua vitam meretricio queſtu tolerauerat, pauld ante paſſionem extra Ieroſoly mã vnguento ingentis ponderis & pretij, pedes Ieſu lauit, ſepultura adumbrans & repræſentans myſterium.* Hactenus ille,

Origenis ſe-
ratores.

Theophil.
Epifcop.

Theophyl.

Euthym.
Leont.

Phot.

Clem. Rom.

Nicepho.
Calliſt.

Luc. 10.

Ioan. 11.
Infra. 12.

& ibidem docet Simonem Leproſum patrem fuiſſe Lazari, *Vt Apocryphi, ait, libri tradunt.* Hæc autem ſententia, quam noſtro ſeculo conati ſunt Iacobus Faber Stapulenſis, & Iudocus Clichtoueus nonnullis editis libris defendere, & quæ apparentibus nititur Scripturis, propterea quod Maria Magdalena nullibi euidenter dicitur eſſe Maria ſoror Marthæ, & hanc (quam Lucas hoc loco deſcribit) innominatam relinquat, nec poſſit vna & eadem eſſe cum prima, vel ſecunda dicta; mihi nequaquam ſatiſfacere vnquam potuit. Nam, vt ſuo loco dicitur, eadem eſt omnino vnctio, quæ recenſetur per Ioannem cap. 12. facta à Maria ſore Marthæ, cum illa, quam Mattheus cap. 26. & Marcus cap. 14. narrant factam à muliere Bethanię, non expreſſo nomine eius. Et quia in eo loco aperte ſoluimus omnia argumenta in contrarium, non eſt quod actũ agamus, eandem cantilenam canendo. Idem etiam Origenes in homilia quadam ſuper illud: *Stabat Maria Magdalena plorans ad monumentum: Et ait illi Dominus, Mulier, quid ploras? vnam ex peccatrice & Maria ſore Marthæ, & Maria Magdalena videtur efficiere.* Si tamen eiufmodi homilia eius ſit, quia in multis, quæ in alijs libris docuit, videtur diſſidere, & ab aliquo autore Latino videtur compoſita, ob verborum deſinentiam, & paronomafiam; vel, ſi vere Origenis eſt, in multis ſenſu interpretis aucta eſt & locupletata.

Altera ſententia eſt quorundam, referentium has vnctiones ad duas fœminas, alteram peccatricem, & innominatam, alteram verò Mariam Magdalenam ſorem Marthæ, vel ſecundum alios, Mariam hanc ſine nomine, & vngentem mulierem, ſecundum Mattheum & Marcum diuerſam eſſe ab ea, quæ Chriſtum vnxit Ioan. 12. alij verò ad duplicẽ Mariam Magdalenam, quarum vna neſcit ſecundũ Ioannẽ, altera ſcit, ſecundum Mattheum, vt habet ſententia Ambroſij & Hieronymi, & vna quæ in comitata venit ad ſepulchrũ apud

Que tenetopinio, ex Euangelio tres mulieres Domini vnxiſſe, conſutatur. Stapulen. Iudocus Clichtoue.

Lib. 10.

Orig. to. 2. Ioan. 20. Quid de Origenis quæ circumfertur homilia de Magdalena ſententiã ſit

Secunda opinio.

Ambroſij & Hieronymi citãdus. Hier. to. 2.

Ioan.

Ioan. 20. altera verò quæ comitata, de qua Mattheus & Marcus, vt tradit beata Elſabetha per reuelationẽ lib. 2. ſuarum viſionum. Atque huius ſententiæ in primis eſt Hieronymus, qui lib. 2. in Iouinianum in hũc modum ſcribit: *Hic iam quaritur in corpore, qui Chriſti pedibus dignus ſit, qui capite, qui oculis eius ſit, qui manus, quod & dua mulieres in Euangelio, penitens, & ſancta ſignificat: tametſi quidam exiſtiment vnam eſſe, & qua primum cepit à pedibus, gradatim aduerticem perueniſſe.* Hæc ille, qui primo loco ponit ſuam ſententiam, deinde verò aliorum. Idem in Matthæi caput. 26. *Nemo putet eandem eſſe, qua ſuper caput effudit vnguentum, & qua ſuper pedes. Illa enim & lacrymis lauat, & crine tergit, & manifeſtẽ meretricem appellatur. De hac autem nihil tale ſcriptum eſt. Nec enim poterat ſtatim capite Domini meretricem digna fieri.* Et quæſtion. 4. ad Hebraeos aſſerit, quosdam cõtendiſſe, duas Marias Magdalenas de eodem vico Magdalo fuiſſe: & alteram eſſe, quæ in Mattheo eum viderit reſurgentem, alteram, quæ in Ioanne eum iquarebat abſentem. Deinde Chryſoſtomus homil. 81. in capit. Matth. 26. ſcribit: *Hac mulier vna & eadem apud omnes Euangeliſtas eſſe videtur: meo autem iudicio eadem eſt apud tres, alia verò quadam & mirabilis Lazari ſoror apud Ioannem.* Hæc ille, ponens duas tantum vnctrices mulieres, nimirum peccatricem, quam putat eſſe Magdalenam, & Mariam ſorem Marthæ. Idem tradit homil. 61. in Ioannem, dicens: *Hoc in loco nõ nulli dubitarunt, cur Chriſtus id toleraſſet. Ad quod illud primum intelligẽdum, non fuiſſe hanc meretricem illam, de qua apud Mattheum, & Lucam ſcribitur, ſed aliam: illa meretrices, & infames erant; hac honeſta, & ſtudioſa: quippe qua Chriſtum accipere curabat, eumque cum ſore diligebat, & tantum permixtiſt Chriſtus Lazarum mori.* Origenes homil. 2. in Cantica Canticorum (in quibus, teſte Hieronymo, cum in reliquis libris alioſ vicerit, ſuperavit ſe ipſum) ſcribit ſuper illud: *Nardus mea dedit odorem ſuum: Loquitur Euangelium, quia*

Idem to. 9.

Idem. epiſt. 150. to. 3.

Chryſ. to. 2.

Idem to. 3.

Ioan. 11.

Orig. to. 1. Hier. to. 1. Hieronymi de. Origenis in Cantica Canticorũ homilij iudicium Cant. 1.

venit mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi piſtici pretioſi, nõ illa peccatrix, ſed ſancta, de qua nunc mihi ſermo. Scio quippe Lucam de peccatrice, Mattheum verò, & Ioannem, & Marcum non de peccatrice dixiſſe. Venit ergo non peccatrix illa, ſed ſancta, cuius nomen quoque Ioannes inſeruit. Maria quippe erat habens alabaſtrum, &c. Ambroſius in 24. caput Lucę ſic ſcribit: *Nescit, inquit, vna Magdalene Maria ſecundum Ioannem, ſcit altera Maria Magdalene ſecundum Mattheum. Nam eadem & ante ſcire, & poſtea neſcire non potuit. Ergo ſi plures Mariae, plures fortaſſe etiam Magdalene, cum illud perſona nomen ſit, hoc locorum. Denique alteram eſſe cognoſce, illa admittatur pedes Domini tenere, tan gere Dominum iſta prohibetur. Illa Angelum videre meruit: hac primò cum venit, neminem vidi. & reliq. Et in caput 7. Lucę loquens de peccatrice, ſcribit: *Hanc mulierẽ inducit ſanctus Mattheus ſupra caput Chriſti effudentem vnguentum. Et idẽ forte noluit dicere peccatricem. Nam peccatrix ſecundum Lucam, ſupra Chriſti pedes effudit vnguentum. Potest ergo non eadem eſſe, ne ſibi contrarium Euangeliſta dixiſſe videantur. Potest etiam quæſtio meriti, & temporis diuerſitate diſſolui, vt adhuc illa peccatrix ſit, iam iſta perſeſtor. Et ſi enim non perſonam mutat Eccleſia, vel anima, tamen mutat profectum.* Theophylactus verò ſimilia iſtis propẽ aſſerit in caput 14. Marci: *Videtur, inquit, quibusdam, vnam eſſe: non autem ita eſt, ſed dua ſunt. Vna quidem, qua apud Ioannem, qua & Lazari ſoror eſt; altera, qua à reliquis tribus memoratur.* B. Bernar. ſerm. de B. Maria Magdalena duas ſimiliter ponere videtur, aut ſaltem heſitare. *Eſt enim, ait, vnguentum bonum, quod Maria pedibus Saluatoris inſudit. Eſt & melius, quo d & eadem (ſi tamen eadem) ſuper caput recumbentis effudit. Eſt & optimum, quod & ipſa præparauit toti corpori Chriſti. Et infra: Neque enim eadem qua vnxit pedes, vnxit & caput, cum illa meretrix nihil horum feciſſe legatur, ſecundum illud: Verte impioſ, & non erunt. Vnxit ergo Maria ſanctum Domini verticem, profecto iam electa, iam familiaris effecta, longeque à peccatricis**

B. Ambroſij tom. 5. Ioan. 20.

Matth. 26.

Infra. 28.

Ioan. 20.

Idem lib. 6. in Luc. c. 3.

Matth. 26.

Theophyl.

Ioan. 11. & ſeq. Infra. 12. B. Bern.

Prou. 12.

illius

illius obuolut. a vestigijs, quam infelix ille septenarius confundebat. Hæc sancti illi Patres.

Confirmatur etiam his rationibus. Prima, quia etsi in genere idem factum recitatur vnctionishic, & instante morte, multæ tamen sunt differentia. Nam illa ante sex dies Paschæ, hæc in medio prædicationis cursu. Iila in Iudæa, & in Bethania, quæ non est ciuitas, nec sic vocatur in Scripturis, & in domo Simonis Leprosi, hæc in Galilæa, & in ciuitate Naim, & in domo Simonis Pharisei. Illa vnxit caput cum pedibus sine lacrymis, hæc tantum pedes prius lacrymis rigatos. Ex quibus deducimus, non tantum fuisse duas vnctiones, sed etiã posita Patrû sententia, duas vnctices fœminas. Deinde illa vocata est nomine proprio Maria soror Lazari, & Marthæ, hæc verò tantum est ab impudicitia nominata, quia meretrix erat, vt Chrysoitomus, & Hieronymus super Matthæum, atque Bernardus docent: & Phariseus qui dixit intra se: Sciret utique qua, & qualis est mulier, qua tangit eum, quia peccatrix est.

Nec valet, dicere; Simili ratione sequeretur, quod cæcus natus non esset Chelidonium; vel paruulus, quem statuit in medio, & dixit: Nisi efficiamini sicut paruulus iste, &c. non fuerit vocatus Martialis; nec quod mulier, quæ clamauit: Beatus venter quite portauit, fuerit appellata Marcella. Sed vt hæc à quibusdam sunt asserta, & illis nemo se opposuit, vel reclamauit; ita quod peccatrix vocata sit Maria soror Marthæ, à magnis Ecclesiæ Doctõribus, Hieronymo, Ambrosio, Bernardo, & Origene negatum est, & reclamatum, quod videretur eis Euangelicis verbis aduersari. Tertio, quia de Maria sorore Lazaridicitur capite sequenti, quod fuit liberata à septẽ dæmonijs: quis autem vnquam dixit arreptitiam, & à dæmone oppressam, artem meretriciam exercere? Improprum est autem, in sensu literali per septem dæmonia intelligere septem peccata mortifera: quia textus expresse ait li-

beratã eam à spiritibus malignis, vel immundis Luc. 8. quod pœna tantum est, non culpa. Aliàs periret sensus literalis, si sine causa ita interpretaremur Euangelium: nam ibidẽ cum alijs mulieribus legitur à malignis spiritibus curata: essent ergo illæ à peccatis, non à dæmonibus liberatæ. Quod si dicas, à dæmonibus simul, & peccatis liberatam, vt paralyticus Matth. 9. & languidus Ioan. 5. à morbo corporis, & peccato, & nos id daremus, semper sequeretur prædictum absurdum, quod dæmonibus oppressa corpus prostituere. Peccata remittuntur verè Luc. 7. non expelluntur: sicut dæmones pelluntur, non remittuntur. Verba etiam illa: De qua exierant septẽ dæmonia, Euangelistæ sunt, vt historici narrantis, nõ Christi parabolicè, vel allegoricè loquẽtis. Ad hæc non est opus dæmoniacæ, afferre alabastrum, lauare lacrymis pedes, & osculari, & vngere vnguento: & certè de nulla obseia, quandiu talis erat, tale quid legitur. Etsi autẽ mysticè, siue iuxta spiritum, de peccatis intelligi possit, nullo tamen solido Euãgelij testimonio probatur ad literã sic esse accipiendum. Adde verba Ambrosii. c. 5. libri de Salomone: Dum, inquit, largum in sanguine fluxu siccat in Martha, dum dæmones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui spiritus calore constringit, & quod mors sibi vindicauerat ad pœnam, lux denuò recipit ad vitã. Sic ille. Ad hæc Maria Magdalene computatur nõ semel inter mulieres quæ curatæ erãt à spiritibus malignis, & venerant ex Galilæa, & sequebãtur Dominum, & ministrabant ei de facultatibus suis: de peccatrice verò expresse traditur à Domino dictum: Vade in pace: non ergo ista dimissa à Domino, sequebatur eum. Et si verum amamus, etiam ante conuersionem peccatricis Maria Magdalena, quæ creditur fuisse soror Lazari, sequebatur Iesum, quia dicitur: De qua exierãt septem dæmonia: quod non dixisset de re penè præsentis. Et per præteritum imperfectum ait: Quæ ministrabant ei de facultatibus, denotãt actionẽ lógẽ antè inchoatã, ac permanẽtẽ. Quod

Altera obiectio diluitur.

Ea verba quatenus citentur: De qua septẽ dæmonia exierant. Quarta ratio

Ambrosio.

Luc. 8. & Matth. 27.

Supra. 8. Leue argumentum aduersariorum diluitur. Mar. 10.

Qui diuersas Domini vnctices, Peccatricem, & Magdalenam asserunt fuisse, eorũ opinio quibus præterea rationibus confirmari possit.

Secunda ratio.

Chryf. ho. 8. in Matth. initio, to. 5. Hierony. in c. 26. Matthe. lib. 4. tom. 9. Bern. Respondetur obiectiõni. Matth. 18. Luc. 11.

Tertia ratio. Luc. 8.

Marc. vlt. Improbatur hic sensus secundum literam. De qua Iesus septem dæmonia eiecerant, id est, septẽ peccata mortifera.

Quinta ratio

Sexta ratio.

Septima ratio.

Matth. 9.

Luc. 19.

Octaua ratio

Supra. 10.

Infra. 11.

verò Bartimæus cæcus à Christo sanatus, & cui dictum est: Vade, fides tua te saluum fecit, & tamen secutus est Christum; non probat dimissam peccatricem secutam: sed textus nõ id dicit de peccatrice, vt de Bartimæo, nec erat eadem ratio talis fœminæ, quæ in illo fuit. Quinto, si vera est historia, Mariam Magdalenen sororem Lazari, & Marthæ, dominam fuisse castri Magdali dicti, probabile non est, fœminam diuitem, & nobilem vitam impudicam exercuisse, atque id dissimulasse, vel tolerasse Lazarum fratrem, & sororem Martham: & quod esset in ciuitate Naim peccatrix, cum non constet illam ibidem habuisse domicilium. Sexto, nec verisimile est, Dominum permississe eam statim sequi se, & habere familiaritatem secum: tum ob famam sui tuendam, tum ob exemplum præbendum prædicatoribus, tum quod soror Lazari intima esset B. Mariæ Virginis, quod certè matrem Christi non deceret, si illa fuisset publica peccatrix. Septimo, quia sine dubio Dominus fuisset de hoc à Phariseis reprehensus. Vt enim calumniati sunt quod comederet cum publicanis, & peccatoribus, & quod esset eorũ amicus, ita obiecerunt quod cum meretricibus conuersaretur; maximè cum plerunque in eius edes ad hospitandum diuerteret, vt habes Luc. 10. Ioan. 11. 12. & Matthæi 26. Nam plerunque reuersus est in Bethaniam, & eorum ministerio, atque mensa familiariter utebatur. Nõ autem ita erat indecens in domo Zachari publicani, vel semel hospitari, & non est tanta infamia, secus frequenter diuertere in domum peccatricis. Octauo, postquam etiam de peccatrice locutus est Luc. 7. infra tamen cap. 10. quasi de distincta fœmina loquens ponit Mariam sororem Marthæ excipientem, & audientem Christum, de qua non ponit, quæ vnixerat pedes Domini, vt Ioannes dixit, quod magis potuisset dicere quam Ioannes, si illam significare voluisset. Quod si peccatrix soror Marthæ fuisset, atque illa ei mi-

nistrasset de facultatibus suis cum cæteris fœminis, quæ illum sequebantur, profectò à Martha reprehensa minimè fuisset, quod relinqueret illam solam ministrare: quin potius illam ex itinere fatigatam commiserata, & congratulata potius illi fuisset: & gratias egisset Domino, quod eam viuam pro mortua recepisset.

Neque verum videtur, quod quidam dicunt, illis verborum præteritis: Reliquit me solam, & elegit, non significari Martham conquestam de Maria, quod illam de præsentis non adiuuaret, sed quod suo contubernio penitus relicto, & administratio ne domus, Christum sequeretur, & elegisset vitam contemplatiuam. Sed certè de præsentis dicitur, quod Martha satagebat circa frequens ministerium, Maria domi sedebat: & de præsentis ait: Dic ergo illi vt me adiuuet: & domi residere insinuat hæc Maria soror Marthæ post Domini aduentum, & ingressum in Bethaniam: & Ioan. 11. nuntium miserunt ad Iesum, vt agnosceret Lazari fratris earum periculosam infirmitatem. Nonò, quia Mariam sororem Marthæ non horrebant Iudæi quasi peccatricem, sed ad illam visitandam, & consolandam in morte Lazari accesserunt Ioan. 11. hanc autem vt peccatricem horrebat Phariseus, & mirabatur quod illum Christus ad tactum pedum admitteret. Ecclesia etiã in Litanijs Mariã Magdalenam recenset inter virgines, vt Ambrosii lib. 3. de Virginitate, virginem tradidisse Mariam Magdalenam; imò caput illarum constituit: non ratione sanctitatis, vel priuilegij inter vxoratas, nam statim subiunxisset sanctam Elisabetham, scilicet Annam, Mariam Cleophe, vel Mariam Iacobi; quod non fecit: videtur ergo innuere, quod virgo sancta fuerit, nam de nuptijs eius, vel marito ipsius, nulli libi legitur. Quod verò officium celebretur viduæ, siue vxoratae, & legitur epistolæ loco: Mulierem forte quis inueniet, id ex opinione aliter sentientium est factum. Omittam tamen quod quidam ex reuelatione tra-

Ibidem.

Circa illud: Reliquit me solam ministrare, & elegit scilicet Maria Magdalena, quid inepte ratiocinantur aduersarij.

Nona ratio.

Ambrosio. 2.

Quare officium de Maria Magdalena, vt vidua, seu coniugata, nõ autem vt virgine celebretur.

dunt, peccatricem aliam esse à forore Marthæ, & hoc aliquando ab Ecclesia definiendum, atque in officio diuino celebrandam simul Mariam sororem Marthæ cum peccatrice, sicut officium simul fit de Petro & de Paulo Apostolis. Si quid igitur incertis istis reuelationibus credendum esset, non vna tantum fuisset vnctrix, neque vna Maria Magdalene.

Decimò, posteriores Doctores de hac re etiam valde dubitarunt: Nam B. Thomas, tum in capit. 26. Matthæi, tum in capit. 11. Ioannis dubius est, & anceps: & vtraque opinione ex sanctis Patribus recitata, exponit textum Euangelicum, nihil in ea re definiens, vel tanquam ab Ecclesia Romana definitum tradens. Albertus Magnus in capit. 7. Lucæ, productis sententijs pro vtrâque parte subiungit: *Ecce ista diuersitas opinionum Patrum, & accipiat quilibet quod vult. Ecclesia tamen Occidentalis sequitur Gregorium.* Putabat Albertus, quod Græci sequerentur Chrysostomum. Idem Albertus super Matthæi. 26. ait, quod de hoc sancti dissentiant, quia loquuntur de suo spiritu: & non est id de fide, vel de moribus. Idem permittit B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus. Nicolaus de Lyra in cap. Ioan. 11. ait: *Consuetudo etiam Ecclesie tenet, quod eadem mulier fuit, de qua narrat Lucas tacito eius nomine, & qua hic dicitur soror Lazari. Nec mirum, quia officium Ecclesiasticum à sancto Gregorio ordinatum est, qui fuit eius opinionis.* Hec ille. Atque hæcenus dictum sit pro hac sententia, quæ vnam tantum Mariam Magdalenam sororem Marthæ & Lazari tenet, distinctam tamen à peccatrice non nominata Luc. 7. Quod iuuatur sententia Irenæi libr. 3. capit. 14. vbi referens de his, quæ in Euangelio per solum Lucam nouimus, ponit conuersionem peccatricis, & parabolam de duobus debitoribus dictam ad Phariseum. Si ergo de illa sola per Lucam nouimus; ergo non erit vnctio Magdalene, quam per alios Euangelistas no-

uimus. Verum hæc ratio diuersam fuisse vnctionem non diuersam vnctricem probat. Baptista etiã Mantuanus in Fastis dubitans, scribit: *Sunt qui turpe putent, Marthæ infamare sororem; Sed memorant alia quandam de gente puellam Nominis eiusdem, cui sic illuserit illa Tempestate Verus, iuuenam teterrima pestis. Gregoriumq; volunt, sædi qui criminis autor Extiterit, peccasse, velut peccasse Maronem* Dicimus, ob lasum castæ Didonis honorẽ. Et seu peccatrix fuerit, seu nescia culpa, Non dubitamus, eam mensis accumbere diuim. Hec ille. Fuit ergo altera Maria Magdalena peccatrix, & Galilæa, quæ habitabat in ciuitate Naim, & distincta à Maria sorore Marthæ & Lazari, vt quidam tradunt. Postrema autem sententia est eorum, qui tenent, vnã & solam esse mulierem, sicut Mariã Magdalenam, quæ in ciuitate peccatrix fuit: atque hanc opinionem secutus est Augustinus, qui libr. 2. de consensu Euangelist. cap. 79. in huc modum scribit: *Nihil itaque aliud intelligendum arbitror, nisi non quidem aliam fuisse mulierem, qua peccatrix tunc accessit ad pedes Iesu, & osculata est, & lauit lacrymis, & terxit capillis, & unxit unguento, cui Dominus adhibita similitudine de duobus debitoribus, ait, dimissa esse peccata multa, quoniam dilexit multum, sed eandem Mariam bis hoc fecisse: semel scilicet quod Lucas narrauit, &c. Quod autem in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur à tribus, Ioanne scilicet, Matthæo, & Marco. Sed hanc sententiam nõ sine formidine asseruit, vt Tract. 49. in Ioannem ostendit, vbi sub duobus illam asserit. B. Gregorius in homilia Euangelij Luc. 7. ita ait: *Hanc verò quam Lucas peccatricem mulierem, Ioannes Mariam nominat, illam esse Mariam credimus, de qua Marcus septem demonia eiecta fuisse testatur. Et quid per septem demonia, nisi vniuersa vitia**

Ioannis Baptiste Mantuani de peccatrice Christi vnctricis sententia.

Tertia opinio.

Augustini, & aliorum 10. 4.

Idem to. 9.

B. Greg. ho. 33. initio, tom. 2.

Mar. 16.

Decimaratio

D. Thom. to. 14.

Alb. Mag. postilla in Lucam.

Idem Postilla in Matthæum.

B. Antonin. Nico. Lyra.

Officiũ illud Ecclesiasticũ de Maria Magdalena tanquam peccatrice, à quo fuerit ordinatum.

D. Irenæi. Ratio Irenæi expenditur.

designantur? Quia enim septem diebus omne tempus comprehenditur, rectè septenario numero vnueritas figuratur. Septem ergo demonia Maria habuit, quæ vnuerfis vitijs plena fuit. Idem docet in homilia Euangelij secundum Ioannem: *Maria stabat ad monumentum foris plorans.*

Idem hom. 25. to. eod. Gregorij, mulierem peccatricem Mariã Magdalenam asserit esse, sententia explicatur.

Idem hom. 10. de Epiphania, in princ.

Luc. 24. Beda to. 5. Christiano Druthmar. Rabanus. Bernar.

Roffen. Natalis Beda. Dionysij Carthus. historia de Maria Magdalena, quã producit vt probet eandẽ esse peccatricem quam auctori tatem, & vim habeat.

Idem lib. 6. Registri epist. 22. seu cap. 186. ad Gregoriam Cubiculariã Augustæ, vbi eandem peccatricem esse tradit, & Mariam sororem Marthæ, & primam, cui apparuit Dominus post resurrectionem, & quæ facta est Apostola Apostolorum. Sed B. Gregorius, vt quidam respondet, nihil definiuit, sed tantum suam fidem, & sensum, quæ Scripturis porrigebat, declarauit. Vt Doctor ergo locutus est Scripturam exponens, non vt Papa definiens: nam aliã omnia eius opera, quibus Scripturas exponit, definitiones fidei essent: etiã in eo quod subdit de septem demonijs ab illa eiectis definitum esset quod non essent demonia, sed peccata. Et quod in homilia Theophaniæ ait, Iudeis tanquam ratione videntibus rationale animal, id est, Angelus prædicare debuit, definitio esset: cum tamen Ecclesia illud dogma Platonicum non recipiat: quia *Spiritus carnis & ossa non habet.* Eandem sententiam sequitur Beda libr. 3. commentariorum in Lucam, Christianus Druthmarus in cap. 26. Matthæi, Rabanus in Lucæ. 7. ac plerique alij, vt Bernardus in sermone de quatuor modis orandi, eandem tradit esse, peccatricem, & Mariam Magdalenam. Pro hac sententia nostro seculo nonnulli scripserunt, vt Ioannes Roffensis, & Natalis Beda, & alij nonnulli. Dionysius Carthusianus in caput. 26. Matthæi, vnam & eandem tenet esse, peccatricem, & quæ Christum vnxit instante morte: & allegat historiam eius. Nam inuenta in eremo à sacerdote quodam, & interrogata quæ nam esset: respondisse fertur, quod ipsa esset famosa illa peccatrix, de qua in Euangelio, etiã si quibusdam hæc historia dura creditu videatur, & si vera est, ad mode-

stiam & humilitatem eius hoc dictum referendum putet, quemadmodum Paulus se peccatorem primũ vocat. Quod verò egerit penitentiam magnam in monte Balma, non arguit eam fuisse illam peccatricem, quia Ioannes Baptista innocens egerit penitentiam. Quod verò triginta annis se parata in monte sine cibo egerit, arguit illam contemplationi vacasse, & crebris raptibus, siue exasibus nutritam: quod conforme est Euangelio, in quo dicitur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Probatur etiam hoc nonnullis rationibus. Quia vtraque vnctio, illa scilicet Luc. 7. & in Bethania prope mortem facta sit in eadem domo, nempe Simonis. Sed & ad hoc facile respondent. Nam alius est Simo Phariseus, & alius, Simon Leprosus, vt testatur Augustinus libr. 2. de consens. Euangelist. capit. 79. etiam si aliter dixerit Cyprianus ser. de ablutione pedũ: alioqui Euangelista dixisset: Simon Leprosus, qui & Phariseus. Confirmat hoc Theophylactus, qui hoc loco scribit: *Sape enim multi idem nomen sortiuntur. At ille fuit leprosus, sed non hic. Et ille quidem sanatus à lepra, in gratiarũ actionẽ vocauit Dñm, hic autem neque leprosus, nec gratias referens: & ille quidẽ nihil dixit, hic autẽ obmurmurauit.* Eadem prorsus tradit Euthymius.

Deinde arguunt: quia prima, quæ non nominatur Luc. c. 7. & nomine peccatricis designatur, tamẽ vbi purgata est à peccatis, iam eam nominat Mariã Magdalena, & Christi pedisse quã; quemadmodũ Matthæus dũ fedet in Telonio, Leui Alphæi nominatur, qui postea in catalogo Apostolorum Matthæus vocatur: & Paulus primò quidẽ Saulus, deinceps verò Paulus vocatõ est. Sed profectò hæc ratio nihil stringit: quia ponitur quod erat probadũ: quia quæ dicitur Luc. 8. Maria Magdalena, & Christi pedisse quã, & ministras de facultatib⁹ suis nõ putatur fuisse illa peccatrix absq; nomine: tum quia illa dimissa est à Christo, ista sequitur: tum quia de ista expulsa sũt septẽ demonia, quib⁹ illa oppressa artem meretricatus nõ exer-

1. Tim. 1. Vbi penitentiam egerit secundũ illum, & quam diuertnam. Eiusdẽ mira abstinentia, visiones, raptus ve frequẽtes.

Luc. 10.

Eiusdẽ Dionysij, aliorum quæ rationes pro dicta sententia proponuntur, diluuntur.

Duplex Simon in Euangelio, apud quos Christus est cõuatuat. Aug. to. 4. Cypria. Theophyl.

Euthy. Secũda ratio

Luc. 5. Matth. 9. 12. & Luc. 6. Act. 7. Infra. 13.

Quibus notis euangelicis Maria Magdalena & mulier peccatrix inter se distinguantur.

cuisset, tūm quia ante illius conuer-
sionem iam ista curata sequebatur, &
ministrabat de facultatibus; tūm de-
nique quia verisimile non est, vt à
prostibulo redeuntem confestim Ie-
sus ad sui sequelam admitteret, & ad
societatem cum nobilibus & hone-
stis fœminis, nēpe Ioanna Cussa, pro-
curatoris Herodis vxore, & Susāna,
& cū alijs, quæ matres erant Apōsto-
lorum. Nec magis ex hoc argumēto
sequitur, peccatricē illam esse Mariā
Magdalenam, quā Ioannā, vel Su-
fannam, vel aliam ex illis quæ seque-
bātur. Quod verò de Apōstolis pro-
ducitur, quòd nomina illis fuerint
immutata, hoc libenter acceptamus,
quia euidenter Euangelium tradit:
peccatricem verò, & innominatam,
Mariam Magdalenā dici, nullibi ex-
presse tradidit, nec ex dictis necessa-
riò colligitur. Tertiò, quia Euangeli-
sta decenter gradum ad Christū con-
uersorem pertractat, dum primò ad
vntionem pedum, deinde etiam ad
vngendum caput euehi declarat. Sed
hoc debile est: & potius capitur argu-
mentum & mysterium in contrariū,
nempe quòd qui fuerint magni pec-
catores, admittuntur ad vntionem,
& osculum pedum: qui verò non ta-
les, sed iusti sunt, etiam ad vngen-
dum caput, & ad osculum oris reci-
piuntur. Quartò argumentantur ex
eo quod Matthæus 26. cap. de Maria
sorore Lazari inquit: *Vbiunque prædi-
catum fuerit hoc Euangelium in toto mū-
do, dicetur, & quod hæc fecit* (videlicet
illam honorificam & religiosam vnti-
onem) *in memoriā eius: sed hoc ap-
plicitum fuit ab Ecclesia in memo-
riam peccatricis. At certè illud factū
ab Ecclesia applicatur in laudem Ma-
riæ Magdalene sororis Lazari, non
autem quòd illa sit peccatrix: nam
hoc nondum dixit Ecclesia definiēs:
nisi per Ecclesiam velimus intelli-
gere tenentes illam opinionem: at Am-
brosius & Hieronymus, Chrysosto-
mus ac Theophylactus, Euthymius
& Leontius, qui aliter sentiūt, partes
Ecclesie sunt. Autores quoq; aduer-
sæ sententiæ non vt certam illā tra-
dunt, sed hēsitant, vt Augustinus, &*

Bernardus: Thomas etiam & Alber-
tus, & Antoninus, permittunt aliter
opinantes cū omni pace. Ostendunt
quintò, esse eandem, tūm ex amore
peccatricis, de quo Luc. 7, & Mariæ
sororis Marthæ Ioan. 11. item ex la-
crymis Luc. 7. Ioan. 11. in morte fra-
tris, & ad monumentum Ioā. 20. Ad
hæc, quòd ad pedes Christi se proie-
cerit Luc. 7. & cap. 10. & Ioan. 11. &
in horto Ioan. 20. & Matthæi. capit.
28. tenuit pedes eius, cum reliquis.
Cōgruit etiam ratio vntionis Luc.
7. Ioan. 11. & 12. Mar. 14. & 16. cum
alijs vngere parat. Congruit deniq;
murmuratio aliorum contra eam, &
Domini defensio Luc. 7. Luc. 10.
Ioan. 12. & Matth. 26. & si vis, adde,
quòd sola Maria soror Marthæ nomi-
natur à Christo ante mortem Ioan.
11. & post mortem Ioan. 20. compel-
lat Mariam, & compellatē se Chri-
stum agnouit. Respondent quidam
ad hoc, quòd etsi in multis conue-
niāt, id est, in vntione, terfione per
capillos, vtraq; dilexerit Dominum,
& sit ab eo dilecta, & ad pedes eius
humiliata, & excusata contra detra-
ctōres, differunt in multis. Quia pec-
catix in Naim solos pedes vnxit: san-
cta verò in Iudæa, & pedes, & caput
vnxit. Et prior lacrymis cœpit riga-
re & rigatos tergere: Maria non legi-
tur rigasse lacrymis, sed vnguēto vn-
xisse, in symbolum lætitiæ ob Chri-
stum hospitem, & fratrem suscitātū,
& ob mortem Christi, quam præscie-
bat. Illa in domo Simonis Pharisei
contra eum defensa, posterior in do-
mo Simonis Leprosi contra Iudam
& Apōstolos. Illa in medio prædica-
tionis cursu, hæc imminente mor-
te. Sextò probatur ex Ioan. cap. 11.
vbi dicitur: *Maria autem erat, que vn-
xit Dominum vnguento, & extersit pedes
eius capillis suis.* Sed non apparet a-
liam vnxisse præter peccatricem: er-
go illa eadem erat quæ Maria soror
Marthæ: nec enim erat describenda
Mariæ futura vntio verbo præte-
riti temporis, sed præterito plus-
quam perfectò: quemadmodum de
Nicodemo dixit Ioan. 19. *Ipse est qui
venerat ad eum nocte primū: & de*

Quintum ar-
gumentum à
conuenientia
actū vtrius-
que mulieris

Luc. 10.

Qui nā actus
& contrario
mulieres ar-
guant fuisse
diuersas.

Sextum arg-
Ioan. 11.

Caipha

Infra. 11.
Duplex solu-
tio.

Caipha cap. 18. ait, *Erat autem Caiphas
qui consilium dederat Iudæis.* Respon-
dent quidam huic argumento. Pri-
mò quidem, quòd etiam res futura
significatur verbo præterito, referen-
do ad tempus, in quo autor scribit:
qua ratione Matth. 10. dicitur Iudas
Iscariotes, qui & tradidit eum. Dein
de exempla producta ad rem non fa-
ciunt: nā per verbum præteriti plus-
quam perfecti ferè semper significa-
tur res præterita relatiuè ad rem quæ
narratur, non autem præteritum per-
fectum, quòd interdum extenditur
ad futura, sed facta tamen eo tempo-
re, quo scribuntur. Exempla etiam
allegata illud continent, quòd iam
explicitè ab eodem Euangelista com-
memoratum est: moris autem non
est, vt vnus Euangelista requirat ad-
miniculum alterius in narrationibus
suis. Vnde Augustinus Tract. 49. in
Ioannem, trepidans de illa senten-
tia, quòd peccatrix esset soror Mar-
thæ, quam in libris de consen. E-
uangel. secutus fuerat, scribit: *Eccē
ipsa soror Lazari; si tamen ipsa est, qua
pedes Domini vnxit vnguento, & terfit
capillis suis, quos lauerat lacrymis, me-
lius suscitata est, quàm frater eius, de
magna mala consuetudinis mole est li-
berata: erat enim famosa peccatrix.* Hęc
ille. Septimò, producit hymnus
Ecclesie, qui habet:

*Maria soror Lazari,
Quæ tot commisit crimina,
Ab ipsa fauce tartari
Redit ad vitæ limina.
Surgentem cum victoria
Iesum vidit ab inferis.*

Præterea in die B. Mariæ Magdale-
næ, Euangeliū legit peccatricis Ec-
clesia: cum tamen multa alia suppete-
rent Euangelia, & Luc. 10. & Ioan.
12. vbi ad literam laudes Mariæ Ma-
gdalenæ sororis Lazari continētur.
Nō solet autem Ecclesia ab alijs lau-
des alicuius petere, quādo habet pro-
prias, nec aliorum Euangelia legere
in solēnitatem sancti alicuius, si habet
propriū. Constat autem B. Mariā mul-
ta habere in Euangelica historia in e-
iusdē laudē dicta; quæ tamen non in
illius festo, sed in peccatricis legūtur

Aug. 10. 9.

Lib. 2. cap.
79.

Septimū ar-
gumentū ab
vltu & autho-
ritate Eccle-
siæ.

conuerfione. Ad hæc si Maria Magda-
lena soror Marthæ virgo erat, quo-
modò Ecclesia in eius festo celebrat
officium viduarum? nā ista cum nul-
libi legatur matrimonio copulata, vi-
detur necessariò inde accipi, fuisse il-
lam famosam peccatricem. Perfectò
hoc postremū argumentum magui
ponderis atq; momenti, mihi esse vi-
detur, & cum ceteris, quæ superiùs
elucidandæ magis veritatis gratia tē-
tauimus soluere, coniunctū, maximè
probabilem ac verisimilè reddit hæc
postremam sententiam.

Dicam tamen illud, quòd nonnul-
li respondent. In primis non omnes
Ecclesiashymnum illum canere, nec
ipsam primariam Romanam, quæ alio
vritur hymno, nisi quòd ante paucos
annos, vbi Breuiarum reformatū tra-
ditū est, hic hymnus de integro est
introducitus, & ab officio fratrum Or-
dinis sancti Dominici desumptus;
nam antea in antiquo Breuiario Ro-
mano nihil tale legebatur. Deinde
tempore B. Thomæ & Alberti Ma-
gni hic hymnus canebatur in qui-
busdam Ecclesijs; nec tamen prop-
terea hereticos censebant aliter sen-
tientes. Tertiò, ignotus putatur au-
tor huius hymni, nec tanti ponde-
ris, vt premat sua autoritate ad cre-
dendum: quanquā quidam scribūt
fuisse Odonem Cluniacensem Abba-
tem: & potius est rythmus vitio non
carens, quā carmen Iambicum, syl-
labarum ratione constans. Quartò,
de quouis hominum dici potest, &
verè secundum Scripturam, quòd
multa commisit crimina. Quia, vt ait
Augustinus, talis fuit qui committe-
ret, nisi Dominus seruasset. Quæuis
etiam fœmina dici potest soror La-
zari, quia omnes Iudæi inter se fra-
tres dicuntur, & omnes qui sumus in
Christo, fratres sumus. Ad hæc soli-
diora quædam in alijs Ecclesijs le-
gūtur, vt orationes quæ habet: *Largi-
re nobis, clemētissime Pater, vt sicut mu-
lier, quæ fuit in ciuitate peccatrix, Do-
minum nostrum super omnia diligendo,
suorum obtinuit veniam peccaminum,
ita nobis apud tuam misericordiam sem-
piternam impetret beatitudinem.* De so-

Confirmatur
argumentum
ab officio di-
uino de diua
Magdalena.

Prima solu-
tio circā hym-
num de Mag-
dalena, hodie
quæ cātat Ec-
clesia.

Aug. in ho-
50. libri. 50.
homil. & a-
libi 10. 10.

Matth. 23.
Alię Ecclesię
in orationi-
bus quid ha-
beant de pec-
catrice, quid
verò de Ma-
ria Magdale-
na.

Ioan. 1. 1.
 Matth. 13.
 Aug. to. 6.
 Idem.
 Seue. Sulp. cap. 14.
 Gelaf. I.
 Secunda solutio.
 Nico. de Lyra.
 Ex Gregoria no officio de Maria Magdalena tanquam peccatrice, non deduci hoc tanquam dogma Fidei, probatur ex altero officio, nempe de Conceptione immaculata Virginis Marie.

rore verò Marthæ ait: *B. Maria Magdalene qua sumus Domine, precibus adiuuemur, cuius precibus exoratus, quattuor duanum fratrem viuum ab inferis resuscitasti.* Quædam etiã falsa in officio & cultu diuino irrepsisse dormientibus pastoribus, tanquam zizania inter triticum, dubium non est: vt constat ex historia sancti Thomæ Apostoli, dicentis: *Mitte me quò vis, præterquam ad Indos: quam falsam esse, atque à Manichæo quodam confictã, reuincit Augustinus libr. 22. contra Faustum cap. 69. & lib. con. Adimantium Manichæum, & lib. 2. de ferm. Domini in monte. c. 20. & de historia latronis, vt sancti venerati, cuius vt pote cogniti uenerationem fultu lit B. Martinus: vt testatur Seuerus Sulpitius. Idem comprobatur de historia Siluestri, S. Seruatij, Georgij, & Iulitæ, vt notauit Pontifex Gelasius in cap. Sancta Romana Ecclesia, dist. 15. quod multis alijs etiam posset comprobari argumentis. Sed hæc sint satis.*

Potest etiam adhiberi huic objectioni aliud responsum, nempe autorem siue conditorem officij Ecclesiastici, qui fuit fortè Gregorius Papa, vt Nicolaus de Lyra superius dixit, & tenuisse vt probabilior sententiam, eandem fuisse peccatricem, & Mariam Magdalenam sororem Lazari, & ita instituisse officium de Viduis dicendum in die Mariæ Magdalene, & propterea legisse Euangelium Luc. cap. 7. tamen hæc ratio ex officio diuino deprompta, non conuincit euidenter illam opinionem esse dogma Fidei, ita vt aliter opinantes habeantur hæretici. Quod euidenti hac ratione demonstratur: Cõstat enim Ecclesiam vniuersam, præter paucos quosdam, de Conceptione Virginis celebrare, & sub hoc nomine immaculatæ Conceptionis Deum inuocare: & tamen hæc ratio de celebranda Conceptione per vniuersã Ecclesiam non euincit Conceptionem Virginis sine peccati originalis macula, ita vt sit dogma Fidei Catholicum, & orthodoxum, & quod aliter sentientes constituat hæreticos: cum Ecclesia Catho-

lica tum per Sixtum Quartum in extrauagantibus duabus, tum Concilium Tridentinum, quod has extrauagantes confirmauit, & innouauit, neutram partem tenentes, asserat, aut hæreticos esse, aut in lethale crimen incurrere: cum tamen pleniori Doctorum, atque populorum consensu, & miraculorum & reuelationum attestacione Ecclesia fide amplexa sit sententiam immaculatæ Conceptionis B. Virginis, etiã si olim Ecclesia Romana de illa non celebraret, vt docet B. Bernardus epistola ad Canonicos Lugdunenses: tamen Conceptionis immaculatæ hodie festum maiori religione colitur, quam opinio, quæ tradit peccatricem fuisse Mariam sororem Marthæ: atque hæc solutio omnia superius allegata, meo iudicio apertissimè dissoluit. Vt ergo inter probabiles opiniones, de quibus inter veteres Patres, vel Scholasticos Doctores cõtrouertitur, liberum est quam velis vt probabilior tenere sententiam, modò paratus sis Ecclesiam definienti per omnia obedire: ita etiam in his, quæ in cultu diuino vt probabiliora acceptauit, non ligant ad constituendum certum fidei dogma, ita vt non liceat, salua pace, & honorificetia, quæ ipsi cultui debetur Ecclesiastico, aliter sentire. Colligitur ergo, autorem officij B. Mariæ Magdalene sororis Lazari tenuisse illam sententiam de vna & eadem peccatrice & sorore Lazari, & illam fuisse ab Ecclesia Romana in cultu & officio receptam, non autem vt dogma fidei Orthodoxum, & indubitatum, nam facillè quotidie Pontifices Romani, vel addunt aliquid diuino officio, & indulgentijs inuitant ad officium aliquod, vel etiam adimunt quædam. Nam hætenus de Præsentatione B. Virginis solenne erat in Ecclesia celebrare, & is ritus confirmatus erat etiam Gregoriorum veterum sententijs, in quorum Ecclesijs solenniter ille dies celebrabatur: & ideò apud Simeonem Metaphrasten extant duo sermones, alter Germani Archiepiscopi Constantinopolitani, alter verò Georgij Archiepiscopi Nicomedie, de

Trid. syno. sess. 5. de cr. de pe. orig. in fine.
 Conceptionis immaculatæ firmissima inuicta; testimonia. Bern. epist. 174.
 Pontificem ad diuinum cultum additiones, detractio nes q; idem quæ sunt quid arguat.
 Diuæ Virginis festum Præsentationis quare celebratur olim.
 Simeo. Metaph.

Ecclesia cur in festo Mariæ Magdalene, Euangelium peccatricis vsurpet.
 Aedes olim sacre quæ Roma nominu cõmunionem, in alteru nomen cultuq; transferint.
 Vbi Hieronymus, peccatrice, & Magdalene vna fuisse & eandem videatur indicare. Hiero. epist. 148. cuius initium est: Magnis nos pro cas quæstionibus to.

solennitate Præsentationis sanctissimæ Virginis: & tamen hoc festum nobis sublatum fuit multis annis, donec à Sixto V. Pont. Max. iterum restitutum est.

Quod verò Ecclesia eo die, qui dicatus est Mariæ Magdalene sorori Marthæ, legat Euangelium peccatricis, non nominatè Luc. 7. respondet pij quidã & eruditij viri, fortassis non sine causa factum, & Ecclesiam nostram vtriusque Mariæ diem festum in vnu coniunxisse, idque propter nominis cõmunionem, & vtriusque vntionem mulieris. Quemadmodum (aiunt) Romæ Ecclesia sancti Marci, quæ à principio dicata fuit sancto Marco Pontifici, postea progressu temporis, propter cõmunionem nominis, celsit honori S. Marci Euangelistæ, & templum S. Stephani Rotundi à principio consecratum fuit S. Stephano Pontifici, & tamen hodie die S. Stephani Protomartyris magna religione, & hominum concursu colitur. Idem referunt templo S. Ioannis Lateranensis accidisse, quod à principio B. Ioanni Baptiste sacratum fuit, quod tamen nunc etiam ad gloriam B. Ioannis Euangelistæ colitur, vt testis est populi ad illud templum eodie concursus, & precatio in templo peculiaris, quæ vtrumque Ioannem cõplectitur. Ita etiam sed cõtrario modo Ecclesia, olim Petri Principis Apostolorum Cathedra Antiochena diu in Ecclesia Romana celebrata est & in ea intelligebatur celebrari eiusdem Petri Romana Cathedra: donec à Paulo III. Pontifice Maximo huius celebritas ab illa separata est: & ita posset aliquando contingere, vt Mariæ sororis Marthæ festum, ab illa, quæ non est appellata Luc. 7. peculiari separetur cultu, & die sacro, & officio. Sed hæc omnia probabilia tantum sunt, & ad ea, quæ futura sunt, diuinationem quandam habent. Non negauerim tamẽ, Patres, qui secundam sententiam tenuerunt, interdum hæsitasse, atque aliter docuisse. Vnde Hieronymus in epistola ad Marcel lam ita scribit: *Quartum est, quod quasi si, quomodo in Ioannis Euangelio post re-*

*surrectionem dicatur ad Mariam Magdalenam, Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum: & rursus in Mattheo scriptum sit, quod ad vestigia Saluatoris mulieres corruerint: cum vtiq; non id ipsum sit tangere post resurrectionem pedes eius, & non tangere. Et infra: Quam etiam si eadem mulier diuersis in Euangelijs & tenuisse pedes, & non tenuisse referatur, facilis solutio sit: cum potuerit corrigi primum quasi incredula, & postea non repellit, quasi eam, quæ errorem confessione mutauerat. Quod & de latronibus intelligi potest: cum alius Euangelista vtrumque blasphemasse, alius nã alteru esse confessum. Sed profectò hic locus Hieronymi non ostendit, peccatricem, & Mariam Magdalenam esse vnam & eandem, sed tantum illas duas Marias Magdalenas, quarum altera admilla est ad tangendum, altera prohibita est tangere post resurrectionem, vnam & eandem fuisse, & non diuersas. Magis vrget, quod ex eodem Hieronymo citatur in præmiu Osee Prophetæ: *Hæc est, inquit, mulier meretrix & adultera, quæ in Euangelio pedes Domini lacrymis lauit, crine deterxit, & confessionis suæ honorauit vnguento, indignantibus quædam discipulis, & maxime proditore, quod non fuisset venditum, & pretium illius in alimentis pauperum distributum. Dominus respondit, Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonu operata est in me, &c.* Hæc ille, duas in vnam confundens: quod & facit Ambrosius lib. de Salomone cap. 5. *Dum largum, inquit, in sanguine fluxum siccat in Martha, dum demones pellit ex Maria, &c.* Sed hoc Ambrosij testimonium tantum probat, Mariam sororem Marthæ fuisse, de qua eiecit septem demonia. Paulinus etiam epist. 4. ad Seuerum Sulpitium, peccatricem, quæ pœnitentiæ lacrymis Domini pedes lauit, eandem docet esse cum ea; quæ vnxit in Cœna. Sed ad hæc, & similia distinctius intelligenda, considera, verissimum esse quod quidam docent, in rebus ad historiam spectantibus maiorem fidem habendam scriptoribus Apostolis vicinioribus, quam posterioribus. Deinde ex posterioribus plus illis est tribuendum*

Ioan. 20.
 Matth. vlt.
 Mar. 15.
 Luc. 23.
 Explicatur dictum Hieronymi.
 Idem to. 6.
 Alter locus eiusdẽ, & Ambrosij, sed in firmatur tẽ que.
 Matth. 26.
 B. Ambrosij tom. 4.
 B. Paulin.
 Patres, seu Doctores quicæteris maioribus in Ecclesia fidem promerentur.

Vnus Doctor & idem quanto magis, minusve persuadent.

qui ratione nituntur, quam qui nude & simpliciter asserunt. Ad hæc in proprijs & accommodatis Scripturæ locis expositiones & sententiæ Doctorum plus habent roboris & potestatis, quam ubi extra materiam subiectam loquuntur. Atque ita hoc loco, & tractatui, & questionibus finem imponimus. Cuncta hæc, quæ gratia investiganda & illustranda veritatis, & studio elucidandi, & retinendi Ecclesiastici in

cultu diuino officij diximus, peritiorum iudicio, sed in primis Sacrosanctæ Ecclesiæ censuræ subijciendo, quæ sola spiritus Christi habet, & conditorem Scripturarum, & interpretem Dominum nostrum Iesum Christum, cuius iudicio in omnibus sit standum, cui cum Patre & Spiritu sancto omnis meritò à creatura honos deferatur, gloria, & imperium, in secula seculorum, Amen.

TRACTATUS VII.

Tract. 35.

IN illa verba Luc. 7. *Vt cognouit quod Iesus accubuit in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti; Et stans retro secus pedes eius, lacrymis cepit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Videns autem Pharisæus, &c.*

Mulier peccatrix unde primum specie conceperit suæ conversionis, iustificationisque.

Hæc tenus Lucas descripsit infelicem statum Phisui peccatricis, iam, quomodo à peccato iustificata, exorditur. Principium autem fuit, ipsam cognouisse, Iesum accubuisse in domo Pharisæi. Cogitabat enim, si Iesum hostes & persecutores non dedignatur suos: quidni me peccatricem, peccatum tamen agnoscentem, illudque; detestantem ac fugientem, ad ipsumque, ut vnicum medicum, & cœlitus missum Salvatorem confugientem benignè excipiat, gratiamque remissionis donet? Et quia fides (est) ex auditu, ut ait Apostolus; propterea dicitur: *Vt cognouit quia in domo Pharisæi accubuit.* Et quia scriptum est; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum,* audita fortassis aliqua prædicatione Christi, vel dicentis: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos; vel, Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus; &, Non veni vocare iustos, sed peccatores: Vel, Siquis sitit, ve-*

niat ad me, & bibat, vel quid simile: & ita Pater traxit eam ad Christum, Christus, ut magnes ferrum, eam ad se traxit, & ut pastor fronde viridi ostensa trahit ad se scabiosam & errantem ouem, ut sanet, & in viam reducat. Turbata erat piscina conscientiæ eius per Angelum: venit ad Christum ut fonte aquæ viue, in quæ se proieceret, ut sanitatè assequeretur. Infixa erat in eius corde spina, vel sagitta: hæc non valebat à se excutere, nisi Christus medicus suam operam præstaret. *Attulit alabastrum unguenti.* Initium salutis nostræ in fide, siue cognitione, quod Iesus descendit de cælo, ut peccatores saluos faceret, situm est; & propterea Verbum carnem induerit, & habitauerit in nobis, & tot flagitiosis, & insignibus peccatoribus veniam fecerit, consistit. Hac autem tam salubri veritate cognita, debemus nullas moras necere, aut conversionem tardare, sed cum iuniori filio dicere: *Surgam, & ibo ad Patrem meum.* Rectè enim dictum est: *Nō tardes*

Quo peccatricem modo Pater ad Christum attraxerit.

Vnde in initio salutis nostræ dependeat.

1. Tim. 1. Ioan. 1.

Luc. 15. Eccles. 5.

Rom. 10. Ioan. 6. Matth. 11. Supra. 9. Ioan. 7.

Tardantibus conuertit ad Dominum, quid eueniat

conuertit ad Dominum, & ne differas de die in diem. Candela enim recens extincta facillè reaccenditur: quod si elychnium indurescat, difficile igne potest concipere. Contingit enim plerisque quod peregrino, qui cum possit vno saltu torrentem transilire, cogitans tamen inferius breuiori alueo facillè posse transire, seductus miser protractiorem & ampliore inueniens, saltare nequit: ita multis contingit, qui commoditatè oblatâ respiciendi negligentes, eo magis obstaculis præpediuntur, ut ad gratiam remissionis peccatorum nunquam assurgant; & *Qui nō est hodie, cras minus aptus erit;* & pulchrè quidem alius scripsit mundi sapiens: *Dimidium facti, qui cepit, habet. Sapere aude,* *Incipe viuendi qui rectè prorogat horam. Rusticus, expectat dum desinat amnis: at ille* *Labitur, & labetur in omne volubilis auum.* Peccatrix ergo exijt de domo sua peccati officina, & in domum salutis, id est, ubi Iesus erat: ut Petrus exijt de palatio Pontificis, quo amarè flere posset peccatum suum: & secū diu luctata non verita est locum Pharisæi odio habentis peccatores; nec verita tempus conuiuij, vel quod lacrymæ & fletus in conuiuio, non secus quàm musica in luctu, esset importuna narratio. Externam verecundiam vicit interna, qua se ipsam intus confundebat, & veluti clauu clauo trusit. Denique non est verita circumstantes, quia, ut ait Prouerbiū: *Homini egeno inutilis pudor:* sed fides, quæ est argumentum non apparentium, & quæ inuisibilia reddit præsentia omnia, sanctè illà excæcauit, ne quicquid eorum quæ impedire poterant, respiceret, sed Dei duntaxat gloriâ, quem offenderat, & salutem animæ suæ: ut nos omnes, qui peccatores sumus, perfectum pœnitentiæ exemplar & speculum ante oculos habeamus. *Est autem alabastrum, siue lapis alabastrites,* teste Plinio, genus marmo-

Ouid. li. 1. de Remed. amo. Horat. li. 1. epist. 2.

Felix peccatricis extus: eiusdem magnitudo animi quantæ. Matth. 26.

Prouerbiacō tracte, illa quæ neglexit, ac spreuit.

Heb. 11. Quid illa sanctam peccatricem excæcans illuminauerit.

Alabastrum quid. Plinius lib. 36. cap. 7.

ris pellucidi ac diaphani, ad pixides vnguentarias aptissimum, quia reddit vnguenta tam pretiosa, quam recipit: & idem est alabastrites & onychites: & ut adnotauit Erasmus in Matthæum, idem est alabastrum vnguenti, quod Horatius dixit, *Nardi paruum onyx:* & Martialis lib. 7. *Vnguentum fuerat, quod onyx modo parua gerebat.* & à leuore, & quia ansis carebat, à λέβαστον Græcè, eo quod minimè comprehendi possit, appellatur. Est autè hoc loco figura metonymiæ, per quam continens pro contento accipitur, quemadmodum calix, vel poculum, pro potu, qui in eo sumitur. Vel etiam dici potest quod Epiphanius lib. de ponderibus & mensuris annotauit, alabastrum vasculum esse capiens libram vnguenti, siue olei: quod ex Euangelio colligitur. Nam quod Matthæus vocat alabastrum vnguenti, Ioannes vocat librâ vnguenti, & ita alabastrum mensura erat vnius libræ, siue dimidia pars sextarij Romani. Vnguentum autè Latinis, compositionem ex odoribus perfectis, teste Plinio, significat: unde Sponsa ait: *Vnguentum effusum nomen tuum: & impij Sap. 2. dicunt; Vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis.* Venit ergo hæc peccatrix ad Iesum, non nuda, sed munus pretiosum oblatura. Videbatur illud legisse, aut audisse: *Non apparebis in conspectu meo vacuus;* & illud Prou. 18. *Donum hominis dilatat viam eius, & ante Principes spatium ei facit;* & Poëta quidam Latinus: *Sape Iouem vidi, cum iâ sua mittere vellet* *Fulgmina, thure dato, sustinuisse manum.* Pretiosa ergo Christo offert in signum honoris, & dilectionis, & quod vult fieri boni odoris, & exhilarari à tristitia conscientiæ pungentis, & à labore, & lassitudine peccati exonerari: præteritasque delicias ad peccatum condendum, vertit in obsequium Christi. *Et stans retro.* Græcè additur, *Et stans:* Post cognitionem bonitatis Do-

Erasmus. Horat. lib. 4. Car. Ode. 12. Mart. Epig. 37. de Epiph. lo. Matth. 26. Ioann. 19. Quid sit vnguentum. Plinius. 13. cap. 1. Peccatricis Christo munus oblaturum Exod. 23. & 34. Ouid. li. 5. Fastor. Peccatricis humilis cognitio fuit, & Christi. Primum donum Dei quod, teste Dionysio.

B. Dionys. epist. 9.

Luc. 15.

Caietanus. Peccatrix stans ut potuit Christi pedes ablucit.

Virgil. lib. 2. Aeneid. initio. Cur stabat illa, & quidem retro.

Luc. 18.

Verecundia de peccatis quam salubris, & cuius rei symbolum existat.

Terent. in Adel. act. 4. sc. 5.

Ierem. 3.

Nostra in Deum impudentia, atque etiam animi deiectione quanta.

Cur etiam staret peccatrix retro Christum.

mini debemus nos ipsos, & peccata nostra agnoscere. Hinc Dionysius epist. ad Titum ait, primum donum quod ex aspectu diuini luminis homini datur, cognitionem esse sui ipsius, ut constat de prodigo filio, de quo traditur, In se autem reuersus, dixit.

Quidam autem dubitant, quomodo peccatrix stans, siue erecta, potuerit rigare lacrymis pedes Christi humilis & recumbentis. Sed non intellegunt, quod olim triclinia de more a terra erecta erant, & altiora, vnde Poeta:

Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto. Stabat autem, quae hactenus iacuerat in peccato, sed iam stabat ob soliditatem propositi, & poenitentiae, quam tot tentationes ad eam declinadam flectere non potuerunt. Stabat autem retro, non audens oculos leuare in caelum praepudore, ut olim Publicanus, nec audens in faciem Christi intueri, quem toties nouerat suis peccatis offendisse. Olim enim profrita fronte, & procaci vultu quasi prostibula omnibus bladiabatur, omnes in faciem spectabat, ut ad se alliceret & prouocaret. Est ergo sancta verecundia summè conducibilis, & symbolum emendationis vitae: vnde Comicus dixit:

Erubuit? salua res est: De his vero qui frontem perfricuerunt, ait Dominus per Prophetam: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere. Sicut ergo haec peccatrix publice Deum, & proximum impudenter offenderat, ita publicè, & rubore plenam agere voluit poenitentiam. Qua in re nos non videmur vllum tenere modum, quia vel nimis inuerecundi sumus, nec Dei praesentiam, nec conspectum confessionis audientis erubescimus: vel nimis timidi sumus, nec putamus nobis patere aditum Diuinae misericordiae. Stabat etiam retro alia ratione, ut significet in posterum, non Dæmonem, vel carnem, vel mundum, sed Christum pastorem sequi deliberasse, nec illum velle praerire, quasi ex se habeat vel sapientiam maiorem, qua

ducere, & non duci velit; aut facultatem, qua sine gratia Dei possit ad salutem peruenire. Stabat etiam post tergum, ut in humeros Iesu imponeret, transferretque onus peccatorum suorum. Verè enim languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et cum in Scripturis dicitur, Dominus transtulit peccatum tuum, emissionem peccati fieri indicabatur per hoc, quod in humeros Iesu potentissimi peccatorum expugnatoris delicta transferrentur. Stabat autem retro secus pedes eius, tum ob humilitatem, & quia omnis peccator & inimicus Christi nisi opportunè respiciatur, erit scabellum pedum eius. Agnouerat etiam se errantem, & à Christo pastore quaesitam, & magnis eius expensis inuentam atque sudoribus. Stabat etiam secus pedes Iesu, id est, cum fide aliqua & spe quod Deus habet pedes, & factus est homo: sicut enim caput Christi, Deus, ita pedes sunt sancta eius Humanitas propter peccatores saluandos assumpta, de quo ipsemet testatur, quod venit Filius hominis (quod idem est, ac si dixisset, assumpsit pedes) quaerere, & saluum facere quod perierat.

Lacrymis capit rigare pedes eius. Ecce iam praedictum pudorem consequitur dolor & contritio de peccato, quem istae lacrymae largiter effusa testantur, & nomen insuper irrogationis pedum, quos verisimile est puluerulentos fuisse, & eo magis, quod ea stante fluere coeperint, ut ostendat illas non naturaliter fluxisse, sed sponte & voluntariè, in sacrificium cordis contriti & humiliati fuisse oblatas pro peccato. Deinde expendit illas coepisse fluere: sed earum ignoramus finem, nam existimo accepto lumine fidei, & cognito Deo quem offederat, & mediatore Domino Iesu, à quo tantum beneficium accepit, perpetuè illam suum peccatum etiam remissum diu fleuisse. Hoc enim ingenium verè poenitentium, ut ubi respuerint, & sceleris grauitatem agnouerint, modum ut vllum lacrymis non imponat: quod etiam de B. Petro apud Clementem legi-

Tertia ratio.

Esa. 53.

Matth. 8.

2. Reg. 12. Quid his verbis praesignatum fuerit: Dominus transtulit peccatum tuum.

Quare secus pedes Domini stabat mulier peccatrix: & quomodo.

Luc. 15.

1. Cor. 11.

Luc. 19.

Peccatrix cur lacrymis lauit pedes Iesu.

Psal. 50.

Verè symbolum poenitentiae in Peccatrice, & B. Petro Apostolorum Principe. Clem. Rom. li. Recogn.

Matth. 26.

Psal. 41. Peccatrix lacrymae quomodo de fonte descendere.

Num. 20.

Psal. 104.

Baptismus peccatrix.

Psal. 148. Exod. 14. Dan. 3. Amor Dei, qualis ignis.

Lacrymae peccatrix, ut etiam cuiusque peccatoris vnde, & quae virtute dulces fiat, atque salutare.

mus; nam delictum trinae negationis iam à Christo condonatum, perpetua recordatione, & lacrymis est persecutus: ita ut tales poenitentes lacrymas pro victu quotidiano, quo satiabatur, habuerint, iuxta illud: Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus? Sed dices; Vnde lacrymarum imber in foemina impudicitiae feruienti, & omni saxo duriori? Proculdubio ab eo, qui eam non solum benignè suscepit, sed eam ad se traxit, Sole iustitiae cordis eius glaciem liquefaciente, aut Australi veto Spiritus sancti imbres proferente, & virga timoris Domini bis, hoc est, per timorem, & amorem, petrae sui cordis percussione, ut olim percussit petram, & fluxerunt aquae, & torrentes inundauerunt. Sunt quidam fontes ad delicias arte constructi, qui aridi esse videntur, & nullam aquae scaturiginem habere: si quis tamen secreta clauè inflectat, qua scaturigo claudatur, repente in altas aquas prorumpunt, non sine adstantium admiratione. Tales fuerunt lacrymae peccatrix, quas ipse Christus digito sui spiritus cordis clauè inflectendo largitissimè promanare fecit. In istis lacrymis peccatrix baptizata est, & munda ab omni sordè peccati, imò etiam refrigerata, & ad omnem fructum boni operis producendum foecundata, & tanquam aquae, quae super caelos sunt, Christum Dominum laudauerunt, & famem, & sitim eius, plusquam cibus, & potus, extinxerunt. In his aquis submersus est Pharaon cum exercitibus suis, & ignis Babyloniae concupiscentiae carnis extinctus, & illum in ignem, quem vocant Graecum, vel artificialem, qui in medijs aquis alitur, hoc est, in amorem Dei, qui peccatorum compunctione, & planctu fouetur, feliciter commutauit. Et ut ex amarissimis herbis arte instillationis succi dulces virtute ignis exprimuntur, & guttatae stillant: ita ex amarissimis peccatis artificio, caloreque Spiritus sancti lacrymae dulces, & medicinales educuntur, quae & à sordè scelerum

mundant, & liberant ab aeterno illo fletu, de quo Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium.

Et capillis capitis sui tergebat. Superfluum videri posset, quod dixit, capitis sui: cum capilli nihil aliud sint, quam capitis pili. Sed si rectè expendas, non est superfluum: nam solent vanae & lasciuiae foeminae suorum capillorum pulchritudine destitutae, ad capillos pulchros alienos, & ascitios cofugere, atque illis ornare se: quod non ignorent ad excitandum sui in alijs amorem, illosque allecendum atque trahendum, vim magnam in decore flauorum capillorum sita esse, nam ex illis rete conficit damo ad illaqueandas & capiendas animas, quanquam plerumque ascitia & extrinseca, mortuaque; profusa sit, & non vera siue sincera haec capillorum compositio & pulchritudo, quae ex iam mortuis foeminis, & caesarie praestantibus mutuo accipitur. Foemina igitur, quae capillos contemnit, omnia contempsisse videtur. Vnde de Spofa dicitur Cantic. 4. Capilli capitis tui, sicut greges caprarum: & cap. 5. Coma eius, sicut elatae palmarum: & cap. 6. Capilli tui, sicut grex caprarum quae apparuerunt de Galaad: & cap. 7. Coma capitis tui, sicut purpura Regis iuncta canalibus: & B. Petrus, Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circudatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. Et sicut peccatrix ex oculis suis fecit lauacrum, ita & de capillis suis linteum ad tergendum, quod satisfactionem repraesentat, & eleemosynam, quam Christo in pauperibus facere debemus. Nam sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Nam per capillos, quibus ad ornatum utimur, significatur ea, quae ultra necessitate nobis sunt, quae etiam si recidantur, viuimus. Huiusmodi autem capilli, si alicubi extant, magna reuerentia tanquam reliquiae sacrosanctae, habendi sunt, qui tantum ministerium Christo praestiterunt. Et osculabatur pedes eius. Oscula, intimi amoris indicia sunt, & non minus sanctae atque spiritualis animae coniunctionis cum Christo

Matth. 8. & Infra. 22.

Peccatricem capillis capitis sui Domini pedes lauisse, cur dixerit Euangelista.

Mulierum capillatura diaboli tendiculae; vnde asciscatur illa plerumque.

Capilli Spofae quales Salomoni.

1. Pet. 3.

Linteum quid mystice.

Eccli. 3.

In capillis capitis nostri quid significetur.

Osculabatur cur pedes Domini peccatrix.

Esai. 52. & Rom. 10.

Secunda ratio huius osculi. Rom. 5.

Peccatrici mira fedulitas erga Deum sibi reconciliandum.

Rom. 6.

Luc. 3. Fructus digni penitentia quinam.

Mart.

Vnguenti quo peccatrix Dominum vnxit, mysterium.

2. Cor. 3. Eius officia in Christum mutua atque reciproca. Ioann. 1.

symbola; quã impudica oscula sint Veneris pignora. Et fortasse eodem spiritu afflata fuerat, quo Esaias, qui de his pedibus scripserat: Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & predicantis pacem: annuntiantis bonum, predicantis salutem: nam quæ speciosa sunt & pulchra, osculo atque amplexu prosequimur. Significatur autem isto osculo reconciliatio ac redintegratio pacis cum Deo, iuxta illud: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, quem peccatrix osculata est. Et vnguento vnguebat. Mirum est, hanc mulierem nihil eorum, quæ tanquam organa ad Deum offendendum, & ad animum suum contaminandum adhibebat, prætermisisse, quin in Christi gloriam, & animæ suæ sanctificationem non conuerterit, quasi legisset illud Pauli: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem; aut quasi audisset ab ore Ioannis Baptistæ: Facite fructus dignos penitentiæ: vt scilicet pro errorum magnitudine, rectè factorum adhibeatur magnitudo. Opposita enim peccatis facta sunt iustitiæ. Hæc enim mulier non tantum oculos, & capillos, & os, sed etiam vnguentum pretiosum, quo olim abutebatur ad delicta sua condienda, & de qua dici poterat: Crede mihi, haud bene olet, qui bene semper olet. vniuersa in Christi obsequium & feruitium impendit. Et signatur cordis suauitas atque serenitas per hoc vnguentum; nam ille, quem verè penitet, quietem & tranquillitatem conscientia nanciscitur, & in sacrificium offert Deo corpus suum in odorem suauitatis, & ipse fit bonus odor Christi in omni loco: vt ait Apostolus. Sicut ergo hæc mulier lauit lacrymis se lauauit, & capillis exterfit se ex tergentem, & tollentem peccata mundi, & osculis est profecuta eum, qui se per incarnationem osculari dignatus est: ita etiam vnxit vnctum, id est, Christum, & qui vnixerat eam intus

Spiritu sancto, & dedit odorem boni nominis coram Deo, & Angelis, & hominibus, vt iam quæ putebat, benè oleat; & tradat nobis doctrinam, qua peccata nostra fletibus diluamur, vt præ grauitate scelerum nostrorum, & Christi reuerentia per pudorem sanctum stemus retro, & superfluis nostris tanquam capillis satisfationis terforium conficiamus, vel pauperes in Christi pedibus significatos subleuemus. Pedes etiã Christi, qui (teste Bernardo serm. 6. in Cantica) misericordia sunt, & iustitia Dei, quæ in Christo homine fuerunt, & quibus ille ad nos veniens stetit, osculo prosequamur, iuxta id: Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Est autem vterque pes osculandus, misericordia quidem per spem & sanctam fiduciam; iustitia verò per metum & tremorem: vt possimus catere cum Dauid: Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine: & rursus: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi: iustitia, & pax osculata sunt: quod non modò in Incarnationis, redemptioisve mysterio, sed etiam in cuiusuis iustificatione contingit. Ab osculo autem pedum progrediendum nobis est ad illud manuum, vt à sinistra osculata continentiam ab omni malo, à dextera verò virtutem efficiendi omnem bonum accipiamus: inde verò ad osculum oris ascendendum est, quod in æterna vita in præmium & remunerationem concedendum expectamus. Vngendi sunt nobis isti pedes, vt misericordia Dei, qua tantopere miser egemus, nobis benè oleat, sapiatque; & rigorem Diuinæ iustitiæ mitigemus, atque ea ratione nos ipsi diuino Spiritu vncti in aliorum errata, & iniurias iustitiæ zelum flectamus, misericordiamque, quam suscepimus, in alios effundamus: eadem mensura alijs propter Christum remetientes, qua nobis Dominus mensus est. Aduerte, mulierem hanc silentio magno vsam, nihil enim verbo dixit, sed tantum lacrymis clamorosis, & bonis operibus locuta est. Docetque, in confessione peccatorum facienda plus valere lacrymas,

Quomodo peccatricem imitari debeamus.

Pedes qui Christi sine nobis abluendi. B. Bern.

Psal. 131. Quomodo vterque pes Domini nobis osculandus. Philip. 2. Psal. 100. Psalm. 84.

Osculum manuum Christi quale fuerit, & oris.

Domini pedes quo vnguento vngemus.

Luc. 6. Peccatrice taciturnitas clamorissima quid doceat nos.

& ge-

Pharisæi in Christum, & in peccatricem peccata multiplicia.

4. Reg. 4.

Pharisæus ille qua lepra laboraret.

Vnde peccatrix infelix.

Pharisæorum mira stupiditas, & incertitia. Tit. 1.

Gen. 19. 2. Pet. 2.

& gemitus, quàm verba polita & ornata, vel magno artificio sermonis enumerationem peccatorum facta. Videns autem Pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se, dicens, Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Hic Pharisæus multis modis errasse dignoscitur. In primis temerè iudicando Christum, & fœminam, vt in hoc facto culpabiles, nam vt dici solet, vna fidelia duos parietes in albare voluit, indignè ferendo suscipientis, & miserentis Domini benignitatem, & peccatricem de penitentia obiurgando: cum vterque esset omni laude & cõmendatione dignus. Deinde falsus est in eo quod dixit, Hic si esset propheta, sciret utique quæ, & qualis est mulier: quia illam peccatricem fuisse, & vitam egisse meretriciam, etiam quiuis non propheta cognoscere poterat. Præterea multa Dominus prophetis celat, quæ minime reuelare vult: vnde Helisæus dicebat; Dimitte illam; anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Mulier è Sunamitidè abigebat Giezi à pedibus Helisæi, quasi eius contactu contaminaretur: quem ipse propheta arguit prædictis verbis iam citatis. Simili ratione hic Pharisæus in star Giezi lepra infidelitatis percussus, opus Dñi sui Iesu, prophetæque magni in eo figurati reprehendit. Sed ignorabat Pharisæus, tum se ipsum, tum Iesum esse Christum, qui vt Medicus contrectans vulnera, non inquinatur, vt Sol tangens sordes non inficitur, & denique contactus corporis mentem sine suo consensu non contaminat. Putabant Pharisæi homines sanctos pollui, si cum peccatoribus quocunque modo consuetudinè haberent; ideo à foro recedentes, & domum se recipientes, statim lauabant se vt purificarentur: vt habes Mar. 7. Sed certè omnia munda mundis: coinquinatis autè & infidelibus nihil est mundum. Externus ille conuictus & mutua conuersatio neminem per se improbum reddit. Habitauit in Sodomis Loth, qui, teste Petro, aspe-

ctu, & auditu iustus erat, habitas inter eos, qui de die in diè affligebant animam iusti: & Paulus ait, quòd si quis non vult conuersari cum impijs, debet ex hoc mundo exire: & de Philippensibus testatur, quòd lucerent in medio nationis prauæ & peruersæ, sicut luminaria in mundo, verbu vitæ continentis. Ignorabat deinde Pharisæus, hanc mulierem amplius non esse peccatricem: Eratis enim, inquit Apostolus, aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino: & alio in loco; Et hæc aliquando quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri: & propheta, Si autem impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, &c. vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Mulier autè se ipsam & horrebat, & cognoscebat Christum; & si nõ tetigisset medicinam, vnde fuisset sanata? Si nõ se lauisset, vnde emundata? Si non fixisset oscula, vnde reconciliata? Si deniq; Christum non vnxisset, vnde Christum placasset? Pharisæicum est, penitentem, & se corrigere volentem, respicere. Euangelicum est, & Iesu nostro, & nomini eius congruens, peccatores ad se allicere, & vocatos ad se trahere, venientes sua gratia iuuare, vel illis etiam occurrere, & eos, qui ad se venerunt, non eijcere foras, sed benignè suscipere, blanditias illis & delicias facere.

Atque ita discant ex hoc loco Pastores, & qui à confessionibus sunt in Ecclesia Dei, vt Iesu mansuetudinem imitentur, charitatemque in excipiendis, & blandè tractandis peccatoribus qui redeunt ad cor. Iesus etiam propheta magnus erat, qui benè cognoscebat & Pharisæi superbiam atque tumorem, & huius fœminæ sordes: sed nolebat cognoscere, quæ & qualis olim fuerat, sed quæ & qualis nunc esset; imò omnium hominum, & fœminarum infirmitates atque peccata cognouerat, atque propter penitentiam, quam sperabat, dissimulare cõsueuerat, iuxta illud:

1. Cor. 5. Philip. 2.

Alterca causa Pharisæi temerè iudicatis.

Ephes. 2. 1. Cor. 6.

Ezech. 18.

Mulier peccatrix quanto melior Pharisæo.

Pharisæicum quid; contra quid sit Euangelicum.

Quid Pastores, ac cõfessarij cum omnibus, ac penitentibus præstare debeant, exemplo Christi.

Luc. 7.

Misereris

Sap. 11.

Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. Diligis enim omnia quae sunt, & nihil odisti eorum, quae fecisti: nec enim odians aliquid constituisti, aut fecisti. Est autem poenitentia nihil aliud, quam fractio tabularum Legis, quas Moyses descendens de monte ad radicem eius misericorditer perfregit: nam si integras seruasset, populus ille totus periisset. Erat enim in Lege scriptum: Non habebis Deos alienos

Poenitentia quid.

Exod. 32.

Supra. 20.

coram me: & rursus; Qui immolat Dijs, occidetur, praterquam Domino soli. Erant ergo omnes morte multandi, nisi tabulas fregisset: & illas, illarumque asperitate Deus nobis frangit in radice montis, id est, propter Christi Humanitatem, ut poenitentia Deum placare possimus, & illum nobis reconciliare: ipso praestante Iesu Christo Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuo uiuit, & regnat. Amen.

Infra. 22.

Quid tabularum Legis per Moysen ad radicem montis constituta signauerit.

TRACTATUS VIII.

IN illa uerba Luc. 7. Et respondens Iesus, dixit ad illum, Simon, habeo aliquid tibi dicere. At ille ait: Magister, dic. Duo debitores erant cuidam foeneratori, &c.

Tract. 36.

Vnde noster iudicemus.

VIA plerumque in rebus proprijs caeci atque ignari sumus, in alienis oculati & sapientes, hinc fit, ut raro quae recta per se ipsa sunt, sed iuxta affectus quos induimus, diiudicemus. Ideo Dominus pluribus parabolis est usus, ut sub aliena persona nobis proponantur iudicanda non srae iniquitates. Sic Dauidi peccanti proponitur a Nathan parabola de duobus, diuite, & paupere, 2. Reg. 12. & Matth. 21. in parabola vineae sententiam contra se tulerunt Iudaei, dicentes; Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis. Ita hic Simon proprijs uerbis capitur, & ut phreneticus funem quo ligetur, in collo portare deprehenditur. Nec dubium est, quin si Christus apertioribus uerbis usus fuisset, id est, si dixisset, Simon, tu ne me plus diligis, an peccatrix haec? proculdubio aliter respondisset: sed nesciens quod tenderet parabola, contra se de-

Frequensur Domino parabolaru usus 2. Reg. 12. Matth. 21.

Christi mira Pharisaeu per ipsum et arguendi ars, & sapientia.

dit sententia. Cuius summa haec est: quod omnes sumus debitores Deo, vnus plus, alter minus; & nullus per se est soluendo, siue paruum sit debitum, siue magnum. Ideo omnes egemus gratia Dei, & clamare cogimur: Dimitte nobis debita nostra. Lata ergo sententia est a Simone, & a Christo approbata, dicente, Recte iudicasti: nam ueritas a quocumque dicatur, a Spiritu sancto est. Couersus est Christus ad mulierem, ut ostendat, se illam melius nosse, quam Pharisaeus: nam ille eam nouerat ex facie, ex nomine, siue ex arte infami, quomodo a multis alijs cognosci potuit: at Christus nouit eam ex corde, quod a nemine agnoscitur, praeterquam a solo Deo, de quo Propheta ait; Scrutans corda, & renes Deus. Obijcitque Pharisaeo negligentiam suam in recipiendo Christo, vel omissionem eorum operum, quibus charitas ad hospites pro more patrie declaratur.

Duorum parabola debitorum cuiusdam foeneratori, quorsum inducta.

Matth. 6.

Veritas omnis a quo sit.

Christus quare ad mulierem sit conuersus.

Psal. 7. & sap. alibi. Dei solius quid proprium.

Aquam, inquit, pedibus meis non disti. Facilis est usus aquarum, no est

facilis

Simon cur Pharisaeus arguitur a Christo, quod a quam pedibus suis non distulset.

Gen. 18. & 19.

Lacrymae quam pretio sa.

2. Reg. 23. Dauidis abstinentia ob Deum suscepta.

Esu. 38. De omisso quoque osculo cur Simonem Dominus reprehendit.

Rom. 16. & 1. Cor. 16.

& 2. Corin. 13. & 1. Thess. 5. & 1. Pet. 5.

Amor quantum durat.

4. Reg. 4. Oleo caput cur ungerent antiqui.

Peccatrix alia in Christum exhibitam, a Simone praetermissa, charitatis officia.

Hoc Christi dictum: Propter quod dicit tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Multas, & magnas inuoluit difficultates haec sententia: nam in primis aliter proponit in parabola, nempe maiorem remissionem esse causam maioris dilectionis; aliud videtur concludi in hac clausula, nimirum dilectionem esse causam remissionis, di-

facilis lacrymarum effusio: tu promptus non es usus, haec effudit non prompta. Aqua enim ex more Palaestinae dabatur peregrinis lotionis ergo, ut habes in historijs Abrahae, & Lot: haec dedit aquam pretiosam, id est, lacrymas, quae tam pretiosae sunt, ut in nullo vase reponantur, sed tantum propter Deum in sacrificium effundantur: ut aqua de cisterna Bethleem allata ad Dauid, quam non gustauit, sed ad Dei honorem sparsit in terram. Deus autem has aquas remunerat, qui dixit Ezechiel: Audiuisti orationem tuam, & uidi lacrymam tuam. Erat etiam patrius, & uetus mos hospites excipiendi osculis: unde Paulus meminit osculi facti, & osculi pacis, quod beneuolentiae, & amicitiae erat symbolum. Tu uero ne genas quidem pro more amicorum, ista uero etiam uilissimam partem, hoc est, pedes lauit, atque osculata est. Nec semel tantum, unde dicitur, non cessauit: plus enim durat amor quam lacrymae, aut ceremonia. Oleo caput ungebant antiqui, unde illa dixit: Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea, nisi parum olei quo ungar, & 2. Reg. 12. audita morte filij, surrexit Dauid a terra, & lotus, unctusque est: ad quem morem alludens Dominus Matth. 6. dixit; Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua: id est, facito quae hilaritatis & laetitiae tempori conueniunt; Tu uero ne communi quidem oleo, pro consuetudine, caput unxisti; haec autem pretioso pedes meos liniuit unguento. Intraui in domum tuam, & illa in aliena domo, tu uero in propria non me honorasti: illa stetit retro, tu recumbens, & honoratus: illa mulier, tu uir: illa peccatrix, tu iustus, & religione Pharisaeus.

Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Multas, & magnas inuoluit difficultates haec sententia: nam in primis aliter proponit in parabola, nempe maiorem remissionem esse causam maioris dilectionis; aliud videtur concludi in hac clausula, nimirum dilectionem esse causam remissionis, di-

cendo; Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cuius contrarium infert in clausula sequenti: Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Adde his, Quomodo remittuntur peccata propter dilectionem, cum gratuita sit peccatorum remissio? & quomodo fit per dilectionem, quae paulo post fidei tribuitur? Deinde constat, maius esse donum Dei innocentiam, quam poenitentiam. Quod si remissio plurium peccatorum, cum pauciora, aut nulla innocenti dimittuntur, eo minore haberet dilectionem, & maiori charitate esset praedita haec peccatrix, quam B. Virgo.

Ad maiorem explicationem praesentis parabolae, primo praemittendum est, eius scopum esse, ostendere, sanctiorem peccatricem Pharisaeo, & se esse Deum: nam Pharisaeus utrumque tetigit, dicens; Hic si esset Propheta, sciret utique, quae & qualis est mulier, quam tangit eum. Proponit ergo Christus duos debitores, unum maioris summam, alterum minoris: qui cum non sint soluendo, liberaliter illis remittit creditor, qui in textu dicitur foenerator, Graece tamen Δανιστης, qui & creditorem, & foeneratorem significat, & uerbum Δανιστης significat utrumque; & mutuari ad usuram, & sine usura. Sed hoc loco magis congruebat uertere creditorem, quia foeneratores ferè non solent condonare debita: nisi dicamus, uocem foeneratoris usurpari pro creditore, ut non raro Scripturae usurpant. Sic enim dicitur Deuter. 15. Foeneraberis Gentibus multis (id est, mutuum dabis) & ipse a nullo accipies mutuum. Ecclesiastici 29. Qui facit misericordiam, foeneratur proximo suo: & Prouerb. 19. Foeneratur Domino, qui miseretur pauperis, & uicissitudinem suam reddet ei: & Dominus Luc. 6. Nam & peccatores peccatoribus foenerantur, id est, mutuum dant. Euangelium Syru habet; Duo debitores erant cuidam domino debiti, id est, creditori. Praeterea debitum quingentorum denariorum, summam efficit quinquaginta ducatorum monetarum currentis, ut uocant; debitum uero quinquaginta denariorum, con-

Altera difficultas eius sententiae.

Scopus parabolae de duobus debitoribus cuiusdam foeneratoris quis.

Haec lectio: Duo debitores erant cuidam creditori, quam foeneratori, cur melior.

Quingentorum denariorum summa, & quinquaginta.

stituit ducatos quinque: & ita maius debitum excedit in decupla proportione minus. Querit igitur Dominus, vter debitorum, remisso debito, plus eum diligat, id est, plus eum de beat diligere: non enim querit futurum euentum Dominus; sed obligationem, qua quis obstringitur propter remissionem ad diligendum.

Secundò præmittendum est, hanc quæstionem alias tres continere. Inter quas prima numero est, An beneficio affectus beneficium diligere lege teneatur, vel contrà; nam id certum est & indubitatum; cum beneficium ex amore ad beneficiendum progrediatur; & beneficio affectus, etiã si canis sit, nedum homo, beneficiem diligat. Altera est, Vter illorum duorum plus diligat, beneficiumne eum qui est affectus beneficio, an contrà. Constat enim, beatius esse magis dare, quàm accipere. Et cum causa præstet effectui, maior est dilectio beneficientis ad eos quos diligit, quàm eorum ad beneficientem. Tertia quæstio, quam omittit, est; an plus diligat innocens ex commisso dono gratiæ, an pœnitens ex dimisso peccato. Constat enim, præstantius bonum esse innocentiam, quàm pœnitentiam: nam innocetia, donum magis est continuatum, & indefinenter, ac sine interruptione conseruatum: estq; proprium Christi, & B. Virginis, & beatorum Angelorum. Et ita maiorem debet dilectionem qui præseruatus est à peccato, quàm qui ab eo subleuatus est: accepit enim excellentius, & magis diuinum donum. Ideò sanctissima Deipara magis ad dilectionem adstringitur ratione præseruationis, quàm hęc peccatrix ratione remissionis. Et si autem status innocentiam dignior sit statu pœnitentiam, vt virginitas præstat coniugio: tamen non repugnat inter coniugatas aliquam reperiri sanctiori, & maiori præditam charitate, quàm nonnullas virgines: ita nõ repugnat inueniri nonnullos in statu pœnitentiam maiori gratia, & sanctitate conspicuos, quàm nonnullos innocentes; quemadmodum quidam laici gra-

tia antecellunt religiosos aliquos, etsi status religionis nobilior sit, quàm vitæ communis status.

Quarta quæstio, quam Christus tangit, est; Quis ex duobus debitoribus, sed inæqualis quantitatis, quibus debitum est remissum, maiori ad remittentem dilectione deuinciat? Et responsio Simonis fuit rationi cõsona, & modestiq; dixit enim, Æstimo quia is, cui plus donauit: debet enim plus diligere, etiã si re ipsa non diligat, vel minus diligat. Admittit enim parabola, nõ omnia peccata esse paria; alia enim sunt minora, alia maiora; & alia decem millium talentorum, alia centum denariorum; alia deniq; quingentorum, alia quinquaginta: nam peccata quinq; sensuum adminiculo in Decalogum admittuntur. Ponit deinde, quod pro peccato nequimus satisfacere, & opus esse nobis illud remitti: vnde ait: *Non habentibus illis vnde redderet.* Tum quia culpa infinita est, propter Deum infinitum, qui offenditur, ac proinde infinito supplicio cõdigna in gehenna, quàm creatura finita reddere non valet. Tum quia pœna existentis in peccato non potest coram Deo satisfacere. Et per duos debitores accipe, nõ duos populos, vnũ ex Iudæis, alterum ex Gentibus, vt B. Ambrosius exponit, quod mysticum est: sed ad literam, vt Theophylactus & Euthymius egregiè expouunt, imò Christus ipse, qui parabolam ad peccatricem, & Pharisæum applicuit, illi duo tantum intelliguntur, nimirum peccatrix, & Pharisæus. Debitum quinquaginta habet Pharisæus, quia peccator occultus erat: debitum verò quingentorum habebat peccatrix, quia publicè peccauerat, sine frãno timoris Dei, vel pudoris, vel honoris proprii, quæ omnia solent homines à peccato reuocare. Minus enim nocet hypocritis, quam dissolutio. Vt enim delictum, quod tantum magistratum, & Principem, qui est ius animatum, offendit, & pars aliqua non est læsa, facillè transigitur siue componitur; se-cus verò illud, quod grauissimè etiã

Cui plus dimissum est, vel cui minus, vter illorum magis debeat diligere creditorem.

Quid quod illi dicuntur non esse soluendo.

Dno debitoribus qui mysticè. Ambros. lib. 6. c. 3. tom. 5. Theophyl. Euthym.

Debitor qui quaginta denariorum cur Simon Pharisæus, quingentorum verò mulier peccatrix.

An qui beneficium accepit, beneficium iure diligat, necne.

Beneficium ne plus diligat, quàm diligitur ab eo qui beneficium accepit. Act. 20.

Innocens, an peccator magis debeat diligere. Christum, necne.

Pœnitentes quatenus innocentibus meliores, vt virginitas coniugati.

alios offendit, quia tunc nisi parte læsa reconciliata, & satisfactione illi pro nutu eius impensa non remittitur. Tale est discrimen inter peccatum occultum, quo tenebatur Pharisæus; & delicta publica, & perniciofa, quæ habebat peccatrix. Ideò Dominus dixit; *Vides hanc mulierem, quæ dedit lacrymas, oscula pedum; & vnguenta pretiosa? tu ne aquam quidem, nec osculũ oris, neq; oleum commune; ideò ei remittuntur peccata, & plusquam tu, diligit. Et si te minus amantem nõ sum dedignatus, imò ad te, & ad tuum conuiuium veni, non debui eam à me expellere, vel à factu, vel ab osculis pedum meorum illam prohibere: & quia extra domum suam mihi fecit, quæ tu in propria denegasti.*

Dices rursus, Quomodo igitur oppositum rei à se propositæ concludit, quia ait, *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum:* cum dicendum esset, Cui dimissa sint ei peccata multa; ideò plus diligit quàm tu: ita enim concludere debuit adhibita comparatione, teste Alberto Magno, quia comparatio erat proposita ab initio; *Quis ergo eum plus diligit?* Et infra subditur: *Cui minus dimittitur, minus diligit:* Id est, quia tibi dimittuntur pauciora, hinc est vt minus diligas, & minora signa dilectionis ostendas. Sed quia in ciuile erat & inurbanum, hospitem se ad suum conuiuium inuitantem culpate, imò generatim omnis comparatio est odiosa, recessit à comparatione similitudinis, & in vnã personam vim argumentationis conclusit. Huic rationi varijs modis respondere conati sunt Doctores. Quidam enim asserunt, in impij iustificatione simul concurrere gratiæ infusionem cum fide, spe, & charitate, cordis quoq; motum in peccatum, qui contritio dicitur; & culpæ remissionem. Et quanquam hæc tria tempore simul sint: efficietia tamen, ac principatu temporis præcedit infusio gratiæ, & causa est contritionis, hæc autem remissionis peccati: etsi in genere causæ materialis, quæ vocant, prior sit remissio

peccati gratia sine dilectione, vt præcedit expulsio tenebrarum lucis aduentum. Hęc ergo quoniam simul sunt, rectè vnũ alterum infert: remissio enim peccati dilectionem infert; & dilectio remissionem. Et ita Dominus, qui ex remissione illaturus erat dilectionem, intulit potius ex dilectione remissionem. Sed certè istæ speculationes etsi locum habere possint in scholis, non est tamè verisimile, Dominum ad illas aspexisse: moralis enim magister, & populi captui se accommodans, non effundit hæc subtilia in aures imperitorum, & minus capacium auditorum. Christus etiam totam parabolæ rationem tenebris inuoluisset, nec id quod volebat, nempe maiorem remissionem causam esse maioris dilectionis, eui cisset, quin potius oppositum: quod perobscurum videtur.

Alij verò duplicem constituunt remissionem peccati, alteram quidem quantum ad culpam, alteram verò quantum ad pœnam: & illam priorẽ sequitur dilectio Dei, posteriorẽ verò præcedit dilectio, iuxta illud: *Vniuersa delicta operit charitas; & B. Petrus, Charitas operit multitudinem peccatorum:* quod de remissione quantum ad pœnam intelligendum videtur. Ita etiam quod Dominus ait: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum;* de secunda remissione ratione pœnæ videtur intelligendum, quia ait, multum diligenti multa remitti; & minus diligenti minus remitti. Quod si de culpa esset sermo, aut totum, aut nihil eius remittit Dñs, neque vnũ sine alio peccato dimittit. Non sic autem se habet remissio pœnæ, quia potest quasdam remittere; & quasdam retinere: vnde Ecclesia consuevit, dum indulgentiarum thesauros dispensat, remittere aut tertiam, aut mediã partem peccatorum. Et cõfirmat hoc: quia sequitur hæc sententia præcedentia verba; *Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisq;* vbi videtur inuari remissio culpæ, quam sequitur hæc remissio quantum ad pœnam. Vnde bis Dñs de hac remissione locutus est;

Quid incommodum habeat

Secunda solutio. Dionys. Carthus. & Rosens. in Fabrum. Duplex peccati remissio. Prou. 10. i. Pet. 4.

Ecclesiastica remissio de indulgentiarum thesauro; tertiam nimirum, vel mediã partem peccatorum, quò tantum spectet.

Eximia peccatrix præ Simone Pharisæo in Christum dilectionis argumenta.

Præpostera cur hæc Dñi sententia: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.

Alb. Magn. postilla in Lucam.

Christi elucidas.

Prima solutio Caletani, & aliorum.

& ad illam, cum dixit; Remittuntur tibi peccata, scilicet quantum ad culpam; & rursus ad Phariseum; Propter quod dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, quod ad poenam attinet videtur accipiendum: quo constaret, non solum ipsi mulieri, sed etiam Phariseo, & accumbentibus, quod esset sancta, & non peccatrix, uti obiecerant. Hanc tamen solutio est acuta & subtilis videatur, adhuc tamen in ea non quiescit intellectus meus. Quia cum Christus non expresserit hanc distinctionem duplicis remissionis, sed simpliciter quasi de vna tantum sit locutus, proculdubio scopum intentae parabolae obscurasset, imo omnino in contrarium inuertisset; quod non videtur Diuinam sapientiam decere. Deinde durum videri possit, ut eadem verba bis in eodem loco posita, nempe Remittuntur tibi peccata, aliter sint intelligenda, id est, modo circa culpam, modo circa poenam. Praeposterum etiam esset, ut prius fieret mentio de remissione quae est poenae apud Phariseum, & deinde esset sermo ad mulierem de remissione culpae: nam saltem praecedere debuit remissio quae spectat ad culpam. Quod verum ait, Donauit vtrisque; & postea subiunxit; Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: non sunt ista distincta & separata, quasi prius donauerit vtrisque; ac deinceps mulieri obsequia charitatis exhibenti remiserit peccata: sed prior sententia est pars parabolae, & in parabola dicta; posterior verum sententia, & bis repetita, ad maiorem euidetiam, & peccatricis consolationem: & ut significetur remissio duplex, vna occulta, propter contritionem; altera manifesta, propter confessionem lacrymis factam: vel vna de culpa & fœditate peccati, altera de poena aeterna, & temporalis. Posterior, inquam, sententia, applicatio est prioris sententiae in parabola dictae, ita ut idem sensus colligendus sit ex vtraque; sed in priori parabolicè, in posteriori verum in sensu significato, siue praecipue spectato à Domino. Et si ergo vera sint, &

Posterior quoque haec solutio cur minus satisfaciatur.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Remissio debita duobus facta debitoribus, ab illa peccatricis, quare sentitur, atque distinguitur à Christo.

catholicè dicta, quae de duplici remissione peccati, produximus, ut sententia Scripturae confirmauimus: huic tamen loco parum subseruire videtur, & potius implicant, quam explicant sententiam nostram.

Alij igitur viri docti, inter quos est Albertus Magnus, contendunt illud verbum Graecum *ἔρι*, & Hebraeum *רָחַם*, & Latinum Quoniam, non semper significare rei causam efficientem, sed interdum per illam reddi rationem ab effectu. Dixit enim Dominus, Propter quod dico tibi, siue affirmo (id enim verbum Graecum significat *ἔρι*) remittuntur ei peccata multa: & huius meae affirmationis rationem ab effectu subdo, quoniam dilexit multum. Ex dilectione enim ut effectu, causam eius, id est, remissionem peccatorum praecessisse demonstrat. Atque hic sensus tum ex praecedentibus, tum ex subsequens comprobatur. Ex praecedentibus quidem, quia dixit, donauit vtrisque. Quis ergo eum plus diligit? ex sequentibus verò, quia sequitur: Cui minus dimittitur, minus diligit, vel ut Graecè dicitur, minus diligit, id est, minus debet diligere. Ex quibus patet, remissionem esse causam dilectionis. Ergo illa sententia intermedia, qua de est controuersia, ita est interpretanda, ut non pugnet cum praecedentibus, vel sequentibus, vel ne Christus contraria locutus secum pugnare videatur. Deinde idem comprobatur ex usu particulae, Quia, vel Quoniam: duo enim significare videtur, nempe & causam efficientem, & effectum. Ut v.g. Cicero doctus fuit, quoniam diligenter literis nauauit operam, quia ingenio valuit, quia bonos praepceptores habuit. Deus remittit peccata, quia clemens, & misericors est, quia pollicitus est, qui mentiri nequit, quia Christus pro genere humano abundè satisfecit. His enim exemplis causa, siue efficientia demonstratur eius rei, quae ut nota assumpta est; non autem ratio alicuius apertae propositionis explicatur, quia nihil quod confirmandum esset, propositum erat. Aliquando verò idem

Tertia solutio, sensus probabilior illius sententiae: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Alb. Mag. postilla in Lucam.

Dupliciter confirmatur hic sensus.

Particulae quia, vel quoniam, duplex significatus.

Ioel 2. & saepe alibi. Heb. 6.

Alter significatus dictionis Quia, vel Quoniam.

Praedicta Dominus sententia alijs consimilibus illustratur.

B. August. lib. 11. de ciuit. Dei, c. 14. tomo 5. Primum argumentum aduersariorum proponitur; deinde resoluitur.

Guarrin.

est quia, vel quoniam, quod particula illa, *Να*, quae est redditio effectus: Ut v.g. si dicam, Cicero doctus est, quoniam eruditè scribit; vel, Cicero est interfectus, quia caput eius Romam est allatum: Cæsar fuit clemens, quoniam hostibus suis pepercit: in his locis, Quia, vsurpatur pro Nam, & argumentationes illae sunt ab effectu, & particula Quia, non indicat causam rei, sed praecedentis assertionis probationem necit. Ad eum modum hoc loco ait Dominus: Dico tibi, o Pharisee, huic mulieri esse remissa peccata multa: & huius meae affirmationis, non autem remissionis causam ab effectu, vel fructu produco: nam diligit, vel dilexit multum: sicut rectè dicitur, Aio hunc conualuisse, quia rubet, quia ambulat, quia est robustus. Vsum huius particulae in hoc sensu non ignorat Scriptura, ait enim Ioannes in prima sua, cap. 3. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: vbi dilectio fratrum signum est, & effectus translationis de morte ad vitam. Ibidem: In hoc scimus, quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis. Ex eo quippe cognoscimus mansionem Dei in nobis ab effectu illo, quo Spiritum suum dedit nobis. Sic etiam B. Augustinus interpretatur illud Dauid Psal. 16. Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus: nam exauditi effectus est clamoris, & precationis, non causa. Nec obstat, quod, remittuntur, est de praesenti, dilexit verò, est de praeterito: praesens autem non solet esse causa praeteriti, sed potius praeteritum praesentis: non potest autem effectus suam causam praecedere, vel efficiens causa suum effectum sequi. Respondemus, Graecam vocem *ἀφίωρα*, esse indicatiui praeteritum Atticum, vel potius Doricum ab *ἀφίωρα*: vnde in tertia persona pluralis numeri dicitur *ἀφίωρα* pro *ἀφίωρα* teste Guarrino, & verti poterat, & debebat, ut quidam volunt, Remissa sunt. Quamquam praesens pro praeterito saepe vsurpetur, ut i. Ioã. 2. Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata vestra propter nomen eius: quod non pro praesenti, sed pro praeterito accipitur, quia Ioannes nesciebat tum illis remitti peccata, sed illis olim per fidem & Sacramenta salutis fuisse remissa non ignorabat. Et in hoc loco cum bis dicatur, Remittuntur ei, vel tibi peccata, & per partes non fiat remissio, saltem secundum remittuntur, necessarium est exponendum, remissa sunt: vnde de praeterito legitur in Euangelio Syriaco. Propter quod dico tibi remissa esse ei scelera multa, eo quod dilexerit multum: Et qua ratione secundum accipitur, eadem & primum. Simili etiam ratione Luc. 5. bis dicitur paralytico: Remittuntur tibi peccata tua. Quod verò inquit, dilexit, Graecè est *ἀφίωρα* *πρώτος*, quod plerumque apud Graecos pro praesenti accipitur. Quomodo Ioann. 1. ut ibi annotauimus, dicitur: Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis, vbi Graecè legitur *ἰσχυρ*, quod similiter est *ἀφίωρα* *πρώτος*: & ita sensus est, Medius vestrum stetit; quem vos nescitis: nam aliàs erat dicendum, Medius vestrum stetit, quem vos nesciuitis. Natura etiam illius temporis, quod Graecè dicitur *ἀφίωρα*, ut vox ipsa porrigit, rem non definitam, & adhuc pendentem, nedum completam significat; ad differentiam praeteriti perfecti. Et ita hic significat, peccatricem cepisse diligere, & in dilectionis operibus adhuc perseuerare. Et praeterea si interpret vertisset, ut vertere poterat, Propter quod dico tibi, Remissa sunt ei peccata multa, quoniam diligit multum; sicut de opposita eius dixit in praesenti: Cui autem minus dimittitur, minus diligit, ciuilitatis gratia in tertia persona tangens Phariseum inuitantem, non in secunda, clarus fuisset sensus, & minus subesset scrupuli: quanquam Vulgata editio nostra illud ipsum dicat, subobscurius tamen. Neque secundò obstat, quod videatur hic locus Catholicis eripi ad comprobandum contra novos hereticos remissionem peccatorum

Remissio peccatorum integra fit, non per partes.

Lib. 2. Euãgel.

Aristi primi natura temporis apud Graecos.

Secund. arg. aduersariorum diluitur.

non fieri sine dilectione, vel sine fide per dilectionem operante. Respondemus enim, multos nobis locos suppetere, & apertiores, & minus scrupulis, vel calumnijs obnoxios, quam istum, quem tergiversari possunt, si volunt, hæretici, & nullus verè Catholicus remissionè delictorum contingere cuiquam affirmare potuit, quin in ea includatur gratiæ, & Diuinæ charitatis infusio: nunquam tamen propter dilectionem ex charitate efficitur remissio peccati quantum ad culpā: quia hoc ipso, quod quis charitate præditus est, ponimus, illi remissa esse peccata: quemadmodum hoc ipso quod lux illuminat cubiculum, ponimus tenebras esse depulsas.

Sunt ergo in hoc Domini sermone argumentationes duæ: altera quidem integra de peccatrice, quam probat iustificatam præ Pharisæo, altera verò truncata, qua Pharisæum vel nondum esse iustificatum, vel minus iustificatum peccatrice, quæ carpebat, ostendit. Est ergo prima Christi collectio talis: Dilectio est effectus remissi debiti: & maior dilectio remissionis maioris debiti, quod Christus accipit ex concessione Pharisæi. Deinde subsumit minorem propositionem: Hæc mulier multum dilexit, & diligit, quod probat ex enumeratione actuum, quibus restabatur se Christum diligere. Conclusio intenta, est: Ego affirmo huic mulieri remissa esse peccata multa: & non dixit, plura quam tibi, vt dicere poterat, ob odium comparationis declinandum. Altera collectio est ista: Cui minus dimittitur, minus diligit: atque hæc opposita est maioris propositionis syllogismi ab eo concessi. Superius autem minori oppositam dixerat, nempe Tu parum diligis, qui non lauisti pedes aqua, non dedisti vel oris osculum, non unxisti oleo. Conclusio facilis esse poterat; Ergo tu iniustus es præ peccatrice, vel minus illa iustus: sed hanc conclusionem modestiæ causa potius intelligi, quam exprimi voluit.

Quæris ergo, an gratis dimittat peccata Christus? Respondeo: gratis certè, quia donauit vtrisque, modò tanti beneficij memores simus, & beneficientem diligamus.

Et cæperunt qui simul accumbebant, dicere intra se, Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Quæadmodum vera pietas perinde gratulatur commodis alienis, ac suis; ita pietas, siue sanctitas simulata, clementiæ Iesu peccatrici exhibitæ inuidit. Cæperunt enim tacitis cogitationibus obmurmurare, Quis est hic, qui tantum sibi autoritatis tribuit, vt peccata remittat? quod nemo Patriarcharum, aut Prophetarum sibi assumpsit; imò quod ne Sacerdotes quidem sibi usurpabant, sed tantum orare, & sacrificare pro peccatis poterant. Sed nos respondere possumus, Hic est ille agnus, qui tollit peccata mundi, vt Præcursor dixit, & qui iuxta Prophetam, iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superauit, de quo etiam dicitur; Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum; & ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Hic est ille Sanctus Sanctorum, qui venit vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas.

Dixit autem ad mulierem, Fides tua te saluam fecit. Sicut incredulitas perdidit Pharisæos, ita te fides seruat. Et non dixit: Ego te seruo, ne maiori inuidia capiantur; sed fides, inquit, tua tibi à me donata, sed nõ sola sine charitate, aut sine lacrymis, vel pudore: nam hic de fide per dilectionem operante sermo est, vt notauit Hieronymus lib. II. cõmentariorum ad Galatas. Deinde dixit, Fides tua, vt induceret audientes ad credendum in Christo, scientes ex fide esse salutem, nõ ex sacrificijs, aut vicimis, aut expiationibus legis, sed Christum esse verum holocaustum, & victimam. Fides enim cognitionem salutarem Christi parit, & profugium ad eum per contritionis lacrymas, confessionem, & satisfactionem ostendit.

Gratis an dimittat peccata nobis Christus.

Verè quid proprii pietatis, quid falsæ, ac simulatae.

Christi prærogatiua quæ solius.

Ioan. 1. Esa. 9.

Psal. 71.

Psal. 129.

Dan. 9.

Quare Christus tertia in persona dixerit: Fides tua te saluam fecit non autè, Ego te saluo.

Hierony. 20 mo 9.

Fides cur te tua, Dominus inquit, te saluum fecit.

Fides quid pariat.

vade

Remissio peccatorum, & gratiæ Dei infusio simul sunt.

Christi aduersus Pharisæos prima argumentatio.

Alter.

Conclusio cur à Christo fuerit suppressa.

Theoph. in Lucam. Quid illud Christi verbum: Vade in pace.

Rom. 5.

Origen.

Osculum cuius rei signum sit.

Euangelici pastoris munus quod.

Peccatrix à Christo dimissa qua in pace discesserit.

Christianus peccator quæto peccatrice detentor.

Vade in pace. Græcè *εὐχρηστίως* & ponderat Theophylactus boni, & iustitiæ operationem præcipi. Id est, progressum fac in pace inter te & Deum parta, fugiendo occasiones peccati, quod solum Deo bellum indicit, & opera faciendo, quæ te Deo magis concilient. Nisi quod apud Græcos *εἰς* pro *inter* interdum accipitur, vt Mar. 2. initio; Auditum est quod in domo esset, *ὄρι εἰς δῖον ἰστ*. Vade ergo in pace, quam nullus à te tollere potest, si attendas: imò per contradictiones, & bella eorum, in quibus olim abundauit delictum, ne donis acceptis contenti otientur, incrementum solet accipere. Testatur autem Origenes à quibusdā citatus, post hanc vocem nullius hominis præter Christi faciem hanc mulierem inspexisse. Quia ergo osculum est signum pacis, vade in pace, & pacem cum Deo serua, legem & mandata eius custodiens, & pacem cum conscientia, quam sola peccata perturbant. Et pastor Euangelicus nõ solum fugiat superbiam Pharisæi, sed etiam imitetur Christi charitatem in prouocandis, & excipiendis peccatoribus ad poenitentiam: & post absolutionem det operam, vt permaneat in pace parta cum Deo, & in charitate cum proximo, ne relabatur. Recessit ergo consolata hæc femina verbis, & actis Christi, non obstante multitudine peccatorum suorum: nam vt post noctem dies, & post tempestatem serenitas, & vt in igne construendo fumum sequitur lux flammæ clara, ita post lacrymas & poenitentiam sequitur pax conscientiæ, & consolatio. Habemus ergo, & peccatoris, & iusti, ex hoc Euangelio exemplum imitandum. Nã si mulier hæc peccauit, habuit multa incitamenta adolescentiæ, libertatis, paupertatis, & ignorantiae Christi: Tu, qui Christum nouisti, & paupertate non premeris, & adolescentiæ tempus exegisti, & vinculo matrimonij es colligatus, grauiora peccas. Illa Iudæa sponte venit ad Christum non erubescens publicum Pharisæi conuiuium: Tu verò pecca-

tis onustus, & coopertus, mollè & secretè Ecclesiæ medicinam respicis. Si verò iustus es, habes quod imiteris in his, quæ Christus à Pharisæo tanquam iusto, exegit. Debes enim stare ante, & non retro, quia tibi dicitur: Ambula coram me, & esto perfectus. Debes imitari Dominum per orationem, & iugem diuinarum rerum contemplationem. Debes porrigere aquam lacrymarum ex amore profectorum, quemadmodum B. Paulus ex charitate lugebat multos ex his, qui non egerant poenitentia. Ex amore etiam, quod non permiserit te in peccata plabi, quia ex te ipso, nisi ille te iuuisset, peccasses, quæ doctrina pulchra est, & in soliditate humilitatis mirificè conseruat. Propterea audi quid Augustinus dicat libro De sancta virginitate, cap. 42. *Noli modicum diligere, quasi à quo tibi modicum dimissum est; sed potius multum dilige, à quo multum tibi tributum est. Si enim diligit, cui donatum est ne redderet, quanto magis debet diligere, cui donatum est, vt haberet? Et cap. 41. Sed cautiùs, inquit, & veriùs cogitabit omnia peccata sic habenda tanquam dimittantur, à quibus Deus custodit ne committantur. Idem lib. 2. Confessionum. Gratia tua, & misericordia tua depono, quod peccata mea tanquam glaciè soluisi: gratia tua depono & quacunq; nõ feci mala. Quid enim nõ facere potui, qui etiã gratuitum facinus amari? Et omnia mihi dimissa esse fateor, & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce, nõ feci. Item in sermone De peccatrice, & Pharisæo: Nullum est peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo: si desit rector, à quo factus est homo. Idem alio loco: Deputate vobis à Deo esse dimissum; quicquid nõ est à vobis, Deo regente commissum. Ad hæc si iustus es, debes osculum, non pedum, id est, Humanitatis; sed oris, id est, Deitatis porrigere, venerando & amando Christi Diuinitatem. Debes exhibere vnguentum, non cõtritionis, vel deuotionis quæ sua sunt quærentis; sed oleum misericordie, tum spiritualis, tum temporalis in Christi membra effundendæ.*

Iustus instar Simonis illi Pharisæi Domino quæ de beat. pietatis officia. Gen. 17.

2. Cor. 12.

Aug. tom. 6 Iustus Christum cur debet multum diligere, teste Augustino.

Idem cap. 7 tom. 1. sub initium.

Idem serm. 23. lib. 50. homil. c. 6. in fine, tom. 10.

Idem.

Iustus item quale osculum Christo, & vnguentum, pedumq; terram exhibebit.

Debes

Luc. 17.

Coloss. 1.

Debes tergere pedes, vel per humilitatis virtutē, qua dicas, cum omnia feceris, *Seruus inutilis sum*; vel per satisfactionem pro peccatis aliorū, vt cum Paulo dicere valeas; *Adimpleo ea qua desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Ita enim perfectam præsen-

ti Euangelio præstabis obedientiā, eiusque fructum percipies, confere te hoc Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto ab omni creatura deferatur sempiternus honor, & gloria, atque imperium, in secula seculorum, Amen.

TRACTATVS IX.

IN illa verba Lucæ II. *Factum est autem, quum hac diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti. At ille dixit, Quinimò, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Adhuc eo loquente ad turbas, Ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te alloqui, &c.* Matth. 12. Marc. 3. Lucæ 8.

Vtriusque historię propo- sitæ hoc loco explicandæ ratio.

Ordo narra- tionis earum qui sit.

DVAS Breues historias comprehendet, & explicabit hic Tractatus: priorem quidem à solo Luca cap. 11. posteriorem verò à tribus Euangelistis enarratam: quæ propterea quòd similes sint in sensu, & ad eundem scopum colliment, & eodem tempore acciderint, meritò coniunctim sunt tractandæ. Ratio tamen ordinis, pro more nostro, in primis prætereunda non est. Post conuersionem peccatricis apud Lucam sequitur cap. 8. quomodo Christus circuierit ciuitates & castella: quodque congregata ad ipsum turba, proposuerit parabolam seminantis. Hanc autem parabolam in Marco, & apertius in Matthæo proposuit Dominus post curatum dæmoni- acum illum, de quo Matthæ. 12. & disputationem, quæ occasione il-

lius miraculi habita est à Domino contra Phariseos: nam post hæc omnia, quæ in illo cap. habentur, sequitur in principio .13. cap. quòd exiens Iesus de domo, sedebat secus mare, & tunc subiicitur parabola feminantis. Historia autem posterior de matre, & fratribus, etsi capite 8. à Luca describatur; gesta tamen fuit post curatum oppressum à diabolo, vt Marcus & Matthæus concorditer docent, maxime ex eo quod Matthæus dicit, *Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius, & fratres, &c.* Proinde, vt rectè Augustinus annotauit, ordinem in huius rei gestæ descriptione Lucas non tenuit; sed per anticipationem antea recordatam narrauit: quam nec conuenienter hoc loco describeret, quod similem sententiam à Domino dictam cõmemoret,

August. lib. 11. de consen. Euang. cap. 40. tomo 4.

Tract. 37.

qua

Christus vn- de Iudæos se- ptem habere spiritus ma- lignos osten- dit.

Matth. 11.

Quæ occasio- ne mulier quædam de tur- ba beatū vē- trem prædi- cauit, q̄ Chri- stum porta- uerat, & vbe- ra, quæ suxe- rat.

Ea mulier cur vocē ex- tulerit, teste Euangelista.

Psal. 8. Matth. 21.

1. Cor. 1. Luc. 1.

qua beatos dicit eos, qui audiunt, & custodiunt verbum Dei: cui similis per omnia est posterior de matre, & fratribus narratio.

Factum est autem, cum hac diceret. Probat Dominus se, opera dæmonis in expellendis dæmonijs nequaquam vti: & eò progressus est, vt pulchra quadam parabola eleganter, sed rectè ostenderet, Iudæos à septem spiritibus malignis correptos, vt lucem veritatis tam perspicuè explica- tam non cernerent. Dum ergo Dominus hæc diceret, Extollens vocem quædam mulier de turba. Rectè præfectò Christus Patri gratias egit, quod mysterium regni absconderit sapientibus, & prudentibus, reuelarit autem paruulis: quod quàm verum sit, præfens factum satis declarat: dū enim Scribæ & Pharisei opera Christi calumniarentur, dæmonijs tribuerent, mulier quædam plebeia, siue de turba, de qua, vt bene disposita ad credendum dicitur, quòd vbi eiecisset dæmonium, locutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ, non solum Christum non contempsit, sed etiam miris laudibus extulit eius sanctissimam matrem, quæ talem fructum peperisset, & educasset. Dicitur porro vocem extulisse: tum vt Phariseis suo clamore silentiū imponeret, eorūque calumnias reprimeret, seq; cum eis minimè sentire ostenderet; deinde ad significandum, laudes & præconia Messie, suæque B. Matris, voce magna esse toti mundo patefacienda atque ebuccinanda; ad insinuandum etiam, per simplices & idiotas, & de media plebe desumptos Apostolos esse Euangelium pronuntiantū, iuxta illud; *Ex ore infantium & lactentiū perfecisti laudem propter inimicos tuos: vt destruas inimicum & vltorem: & Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.* Quemadmodum autem Elisabetha mater Præcursoris repleta est Spiritu sancto, & exclamauit voce magna, &c. simili spiritu hæc mulier correpta, in voces laudis Christi prorupit, nulla ratione habitata aut muliebris pudoris, aut cõspet- tus Phariseorum, aut interruptio-

nis prædicationis Christi, quemadmodum & illi, qui in ingressu Iesu solenni in Ierusalem clamabāt, *Hosanna filio David.*

Fertur autem fuisse hæc scæmina vocata sancta Marcella, famula B. Marthæ sororis Lazari. Et magna gloria est mulierum, quæ deficientibus viris Christum tuentur. Propterea Iesus Mariam sororem Marthæ ab Apostolis de vocatione accusatam defendit. Mulieris, non viri voluit esse filius Iesus: Mulieres facilius ad fidem, & bonam vitam conuertit: Mulieres, non viri, ministrabant illi de facultatibus suis: Mulieres Iesum hospitio suscipiebant, vt Martha cum Maria: Mulieres plangebant, & lamentabantur Christum crucem suam baiulantem: Mulieres, fugientibus Apostolis, Christo animam agenti adstiterunt; vita defuncto unguenta præpararunt; ad eas primum nuntium resurrectionis per Angelos perlatum est; primæ Christi in carne immortalis resurrectionem videre promeruerunt: nõ mirum igitur, si à muliercula ista defenditur.

Dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & vbera qua suxisti. Beatam prædicat his verbis Messie Matrem, si cut ipsa in Cantico suo prædixerat se ab omnibus generationibus beatam prædicandam: quæ duo ministeria Filio Dei præstitit. Nam & illum conceptum in vtero gestauit; & illum natum suis vberibus educavit: quod etsi aliæ matres suis foetibus ministrent; singulari tamen quodam modo sanctissima Deipara Christo in carne, multo autem magis in spiritu obtulit. Nam vt Augustinus ait lib. De sancta virginitate, felicius B. Maria concepit eum mète per fidem; quàm corpore per carnis assumptionem. Excellit autem ille pudicissimus Mariæ vterus cæteris omnibus, quòd in eo stupenda miracula sint edita; Deus enim homo factus est, & homo Deus, Virgo simul mater, & mater virgo permansit, thalamus Dei, domus Dei, tabernaculum Dei: Tèplū Dei factus est

Matth. 21.

Quæ nam illa mulier fuerit de turba, quæ dixit: Beatus venter, &c.

Infra 26.

Mulierum felix conditio: earundem, non autem viro- rum in Christi officia.

Luc. 8. & alibi.

Infra 10.

Infra 23.

Ioan. 19.

Luc. 24.

Ibidem, & alibi.

Mar. 16.

Beatus venter Mariæ virginis, qui Christum portauit.

Luc. 1.

B. August. cap. 3. tom. 6.

Opera quæ diuina Virginitatis in vtero sunt præcæta, admiratione dignissima.

vterus

uterus nesciens virum, virginis
Deo sacratæ ornameto præditus, &
similis domui, in quam ingressus est
Chrs ad discipulos ianuis clausis.
Est enim hortus conclusus, fons si-
gnatus, in quo nullus fuit motus nõ
pudicus, non sanctus; Figuratus in
porta clausa Ezechielis, per quã vir
nullus transiit; nulla ibi hominis
cultura; aut operatio, tantum Spiritus
sanctus omnipotenti sua virtute
operatus est. Fuit etiã felicissimus
hic venter, quod eum continuerit,
quem celi capere nõ possunt; eum
gestauerit, qui omnia gestat verbo
virtutis suæ, & quia portauerit por-
tante se.

Benedicuntur quoq; vbera, quæ
miraculo lac continuerunt, & Filiũ
Dei cuncta pascẽtem pauerunt. Qua
in re multas hominum matres vincit
B. Virgo: nam etsi filijs ad genera-
tionem ventrem exhibeant, vix tam-
en vbera ad educationem, nã quo
ipsæ liberius voluptati, genioq; in-
dulgere valeant, per cõductitias fœ-
minas filios suos alunt: cùm tamen
nobilibus fœminis, etiã Reginis, la-
ctare proprios filios dedecus nõ sit,
imò decus, vt pbat Plutarchus lib.
De liberis educandis, & Macrobius
lib. 5. Saturnal. c. 11. & Faunus
teste Gellio lib. 12. Noctium Atti-
carum cap. 1. Cùm autem beatitudo
sit status omnium bonorum aggrega-
tione perfectus: & cū omnia sum-
ma & vera bona in vtero Virginis
coniuncta in vno Christo quem ge-
stabat, sint: rectè beatus dicitur, &
dicere meritò poterat; Venerunt
mihi omnia bona pariter cum illo,
& innumerabilis honestas per ma-
nus illius. De hoc vtero, atq; vberibus
ipse Spiritus in Canticis prædi-
xerat: *Vmbilicus tuus, crater tornati-
lis, nunquã indigens poculis: venter tuus
sicut aceruus tritici vallatus lilijs. Duo
vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli ca-
prea.* Per vmbilicum crateri rotũdo
& tornatili afsimilatum, & poculis
non indigẽtem, id est, potu semper
plenum, vt exhauriri non possit, co-
pia & plenitudo purissimæ castitatis
Virginis significatur, quæ in Ecclē-

sia Christi nunquam deficiet: quæ
pulchrè per vmbilicum designatur,
quod sicut sub eo alitur infans, &
nutrimentum inde accipit, quandiu
marris in vtero latet; ita infantes &
deuoti puritate sanctæ Matris Dei
mirificè pascuntur, & oblectantur.
Nã vt carnales homines luxuria fo-
uentur, ita spirituales castitate, cuius
principatum tenet B. Virgo: & com-
paratur eius venter crateri rotũdo,
siue tornatili, propter rotũditatem
sphæricam, quæ est optimæ capaci-
tatis, & qui nõquam egeat poculis,
id est, qui nõquam exhauriatur, pro-
pter copiam. Est ergo virginis ca-
stitas circũcisa ab omni cogitatio-
ne, & motu luxuriæ; & quæ nõquã
eget potu, quia nunquam vritur. Vẽ-
ter comparatur aceruo tritici, quod
vterus in muliere grauida eleuetur,
& tumidus reddatur instar acerui tri-
tici: ita B. Virgo, quæ illum conce-
pit, qui granum frumenti dicitur:
quod quia vim habet producẽdi in-
finita grana, meritò illud vnum con-
cipiens, dicitur aceruum tritici con-
tinere, id est, multitudinem omniũ
electorum, qui tritico comparatur,
sicut paleis reprobi. Dicitur etiam
vterus vallatus lilijs, quia cum vtrã-
que castitate, tum corporis, tum ani-
mi, conceptus fuerit, quæ cõceptio
pulcherrima est, si oculis fidei spe-
ctetur; & potes, vt suo odore omnes
currentes post se trahat. Vbera ve-
rò in Sponsa tum grata sunt, cū nec
nimis parua, nec nimis ampla sunt,
sed mediocriter eleuata, succulen-
ta, lacteq; plena: talia erãt vbera Vir-
ginis pascentia, lactantiave duos hin-
nulos, vel gemellos, id est, Christũ
Deum, & hominem: hominem qui-
dem verè pascentia; Deum verò,
qui lacte non egebat in humanita-
te assumpta delectantia: nam deli-
ciæ eius, esse cum filijs hominum.
Perinde est ergo dicere, *Beatus vẽ-
ter qui te portauit, & vbera quæ suxisti;*
ac dicere, Beata mater, quæ talem fi-
lium genuit. Includit enim hoc no-
men matris quãdam dignitatem, &
maiores omnia alia, quæ sub Deo ef-
se possit. Nam cùm dicitur Spõsa,

Ecclēsa qua-
re in vmbili-
co signatur.

Quomodo
sit vmbilicus
iste tornati-
lis.

Venter quo-
q; Mariæ Vir-
ginis cur a-
ceruo tritici
similis esse
perhibetur.
Ioan. 12.

Quis ille a-
ceruus triti-
ci.
Matth. 13.

Idẽ virginis
vterus vt sit
vallatus lili-
ijs.
Cant. 1.
Eiusdẽ duo
vbera quem-
admodum dicitur
cantur esse
sicut duo hĩn-
nuli gemel-
li caprẽ.

Prover. 9.

Mariæ virgi-
nis diuina
maternitas,
quante sit di-
gnitatis, &
excellentiæ.

Domina,

Dña, Regina, Stella maris, omnia
hæc excellentiam quãdam respectu
nostri, Angelorum, atq; creaturarũ
exprimunt: cùm vero dicitur Mater
Dei, relationem habet ad rẽ infinitã;
proinde ad eam cõuersi precamur:

*Monstra te esse matrem,
Sumat per te preces,
Qui pro nobis natus,
Tulit esse tuus.*

Non dicimus, Monstra te esse regi-
nam, aut dominam, sed matrem: hoc
est, Monstra te esse matrem, vt & Ie-
sus monstret se tuum esse filiũ. Fuit
enim mater Iesu, plusquam aliã fi-
liorum suorũ, quia totus Iesus suus
est; nullam partem habet pater, quo
caruit, secus est in alijs filijs. Est etiã
mater voluntaria, quæ eum, quẽ ge-
nitura erat, prænouit, sicut & Iesus
sponte & electione sua accepit tam
bonam matrem.

Ad hæc, etsi mater sit Christi na-
turalis, est tamen omnium credẽtiũ
parens spiritualis, omnes illos in fi-
lios adoptans, quemadmodum filia
Regis Pharaonis adoptauit infantu-
lum Moysem iuxta aquas, ita B. Vir-
go baptizatos seu pœnitentes, & in
aquis lacrymarum vagientes assumit
in filios, & nutrir per Angelos fa-
cit. Et quanquã mulieres ex præ-
scripto Principis alios in filios suos
adoptare valeant: beatissima Deipa-
ra non tantum habet rescriptũ, sed
etiam mandatum adoptandi à Prin-
cipe Christo, quando ei dixit, *Mu-
lier, ecce filius tuus: Vnde ex illa hora ac-
cepit eam discipulus in sua.* Non dixit
Ioannes, sed discipulus, quod est no-
men commune, vt ad quemlibet ho-
minem, qui est Christi discipulus, il-
la verba dicta in sensu spirituali, si-
ue extenso, intelligamus, vt omnes
intelligent B. Virginem sibi datam
in matrem. Etenim si Debora nun-
cupatur mater Israël, propter defen-
sionem, & protectionem populo im-
pensam; quanto magis prudentissi-
ma hæc Virgo, quæ sub vmbra alarũ
suarũ protegit, & defendit nos? ita
vt dicere valeamus cū Anna Samue-
lis matre: *Sterilis peperit plurimos; &
qua multos habebat filios; infirmata est.*

Nam virgo sterilis videtur, & tamẽ
in spiritu plurimos peperit; vt He-
ua, quæ dicta est mater cunctorum
viuentium, infirmata sit per pecca-
tum, ita vt omnes nascantur ex ea
mortui, & opus habeat Maria matre
viuificante, de qua meritò Ecclēsa
illud verbũ Sapientiæ decantat: *Ego
mater pulchra dilectionis, & timoris, &
magnitudinis, & sanctæ spei.* Est enim
eius (sic dicam) maternitas spiritua-
lis, & diuina quadã dilectione præ-
dita. Est mater magnitudinis, pro-
pter hæreditatem cœlestẽ: quia *Ma-
gna est domus Dei, & ingens locus pos-
sessionis eius:* ad quam suo exemplo
vocat, & inuitat. Est mater timoris:
quia per filialem, & castum timorẽ
nos regit, atq; gubernat. Denique
mater est sanctæ spei: quia singulare
patrocinium, & defensionem nostri
habet.

Nihil de patre Christi dixit hæc
mulier: quia fide nouerat illum tan-
tum matrem, siue genitricem in ter-
ris habuisse. Fuit igitur hæc vox Spi-
ritus sancti per illam clamãtis. Hæc
confessio non tantum suo, sed etiã
aliorum piorũ nomine facta est, vt
ait Augustinus, qui magnum illud
pietatis Sacramentum, quod in car-
ne manifestatum, & à multis impiẽ
oppugnatum profitentur & tuẽtur.
Estq; hæc mulier typus Ecclēsiæ
Gentium: nam dũ Christus blasphe-
matur in Synagoga Iudæorum, præ-
dicatur à Gentibus.

Sed debacchatur hæretici in hæc
Christi, & Matris laudatricem. Lu-
therus enim in postilla, stultam, &
carnalem mulierculã deuotionem
reprehendit: & Brentius in Lucam
hanc potius taxandam, quã laudã-
dam censet: quia carnis affectu locu-
ta est, & carnaliter sensit de regno
Dei. Sed hoc in more habent hære-
tici, vt cuncta sanctè dicta, & bene-
gesta, in his quos Euangelium com-
mendat, vituperent, & maledicentia
excipiant. Quid em aliud dixit hæc
mulier, quã quod prius Angelus,
& Elisabetha de virgine pronuntia-
uerant: *Benedicta tu inter mulieres, &
benedictus fructus ventris tui?* Et quid

tos habebat
filios, infirma-
ta est, Hæc
apte conue-
nire.

1. Reg. 2.
Gen. 3.
Sapie. 2. &
Rom. 5.
Ecclēsiasti-
ci 24.

Maria Virgo
qualis sit ma-
ter nostra: eã
dem quaredi-
catur mater
magnitudi-
nis, & timo-
ris, & sanctæ
spei.
Baruch 3.

In hoc Virgi-
nis matris e-
logio: Beatus
venter qui te
portauit, &c.
nulla de Io-
seph Christi
patre cur fue-
rit facta men-
tio.

Aug. tract.
9. in Ioan-
tom. 9.
Gentium Ec-
clēsiã figu-
rauit hæc mu-
lier Christi,
Matrisq; præ-
dicatrix.

1. Tim. 1.
Eadẽ ab Hæ-
reticorum ca-
lumnijs vin-
dicatur.

Proprium
Hæreticorũ
quidnam sit.

Luc. 1.

Ibidem.

aliud

Cant. 4.

Ezech. 44.

Luc. 1.

3 Reg. 8.

Hebr. 1.

Beata quoq;
cur vbera Vir-
ginis Mariæ,
quæ Christũ
lactarunt.

Plutar.

Macrob.

Fauorin. a-
pud Gell.
Beatitudo
quid.

Sap. 7.

Cantic. 7.

Virginis vm-
bilicum cur
Salomon cõ-
paret crateri
tornatili, nõ-
quam pocu-
lis indigenti.

aliud fecit hæc sancta mulier, quàm quod muliebrem pudorem, & timorem exuta in medio hostium tumultuantium, & Messiam suum blasphemantium, egregium de innocentia Christi testimonium protulit? non quidem rogata, sed sponte sua ab Spiritu sancto interius impulsâ; qui etiam pueros Hebræorum fecit acclamare, Hofanna filio David.

Deinde subiungit: *Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Duriter videtur Christus respõdisse, & laudantem bono spiritu fœminâ asperè excepisse, de matreq; quæ eû genuit, minus præclare sensisse. Sed si rectè expendas, neq; clamori mulieris, neque laudibus matris suæ quicquam voluit esse detractum, sed produxit maiorem, & magis communem rationem suam matrem laudandi. Cû enim illud præconium tantum ad Matrem spectaret, propter carnem ab ea datâ Messias; profert aliam maiorem, propter donum nempe spiritus, à se in matrem deriuatum: quod consistit in audiendo verbo Dei, & custodiendo illo. Namque B. Virgo assensum præbuit Angelo ad se destinato, de qua potissimum dicitur: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam:* & illud singulariter, vt Matrem Messias decebat, custodiuit. Proinde de illa rectè dictum est, quod conseruabat omnia verba, cõferens in corde suo. Deinde probauit quidem acclamationem mulieris; sed ostendit quæ ratione salus, & beatitas, & iustitia alijs quoque possit contingere. Nã vni quidem datum est Mariæ Christum in vtero gestare, & vberibus lactare: sed multis contingere potest, vt & ipsi beati sint, nec ab ea felicitate, qua B. Maria iam fruitur, excludantur. Atque ita particula *quinimo*, non est semper dictio omninò aduersatiua, sed addit etiam id quod potius est: ac si dixerit, *Quin potius beati, id est beatiore, iuxta phrasim Hebræam, quæ positio vtitur pro comparatiuo frequenter.* Vt illud: *Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati (id est, beatiore) qui non viderunt, &*

crediderunt. Ita hîc, *Quinimo*, beatiore qui audiunt verbum Dei: nam Græca particula *μῦν*, nec negat quod dictum est, nec reijcit, sed infert quod maius & augustius est. Nam coniunctio *μῦν*, nec negat prius dictum, nec reijcit. Sic etiam 1. Regum. 20. *Quinimò viuuit Dominus, & viuuit anima tua:* pro quo alij vertunt: *Et profectò viuuit Dominus, & viuuit anima tua.* Augustinus tract. 10. in Ioann. Christum docet in suo respõso non reijcere, sed includere matrem, quæ non minus quàm alij, audiuit, & custodiuit verbum Domini. Ait enim: *Beati qui audiunt:* hoc est dicere, *Et mater mea quam appellatis felicem, inde felix, quia verbum Dei custodiuit.* Similiter interpretatur Chrysostom. homil. 20. in Ioan. & Beda hoc loco affirmasse, & confirmasse Christum cõtendit id ipsum, quod mulier Mariæ, & Christum laudando dixerat. Et si dici possit, quod obliquè mulierculæ aliquam contineat reprehensionem, siue instructionem potius, quæ putabat summam beatitudinem Mariæ fuisse, Messiam gestasse in vtero: sed quod summum existimabat, erat minimum, si conferatur cû eo, quod maius erat. Ita vt sit sensus, beatam quidem ob hanc causam: vnde & Sibylla Tiburtina cecinit: *Omniùm felix cælo dignissima mater, Quæ tantâ sacro lactabit ab vberè prolè.* Vnde ipsa dixit: *Quia respexit humilitatè ancilla suæ. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Sed beator est, quod audiuit, & custodiuit verbum Dei: quod sine fide illi non contigit, de qua laudata est ab Elisabetha, quæ dixit: *Beata quæ credidisti, quoniam perficietur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.* Hæc autem beatitudo tanto est maior, quanto communior, & ad plures extenditur.

Atque ita Christus tacitè hoc verbo non solum matrem, sed etiã mulierem illam vocem extollentè laudauit, sed & omnes qui aderant, & fide verba eius excipiebant. Tectè etiam Scribas, & Pharisæos sibi cõtadicentes, vt pote incredulos, hac voce damnauit.

1. Reg. 20.

August. tom. 9.

Chrysost. tom. 3. initio. Beda tom. 5.

Si mulier illa Christi lactatrix à Domino fuit reprehensa, quæ nam illa fuerit reprehensionis occasio.

Sibylla Tiburtina apud Orthodoxographam, in fine. Luc. 1.

Ibidem.

Non

In dicto respõso Christi vti Iudeos taxauerit. Matt. 3. & Ioann. 8.

Maria Virgo vnde se dignam beatitudinem reddi dicit.

Ioan. 2. Psal. 109. Heb. 7.

Luc. 14.

Quomodo velit Christus agnosci. 2. Cor. 5. Euth. capit. 23. in Mat. sine versus.

Solus virtutis, non autè generis Sanctorum imitatio ad salutem valet.

Hoc Euangelium sanctè & sapienter in laudè Virginis Mariæ ab Ecclesiastis surpari soleat, cõtra Caluistitas.

Non ergo Matris suæ sanctissimæ iniurius fuit, vt Hæretici quidam dixerunt; sed in illa perfectissima voluit nos instruere, & Synagogam, quæ gloriabatur in carnali cognatione Abraham, & Patrum, quorum si dem, & spiritum minimè imitabatur, sed in eo sibi applaudebat, quod Messias esset ex eorum genere, & sanguine oriturus. Id circò dixit: Vos Hebræi creditis, matrem meam esse beatâ, quia concepit me in carne: dico vobis, quod nisi me prius fide, & charitate in corde suo concepisset, beatitudine minimè digna fuisset. Ob hanc ergo causam asperè non tantummodò, sed etiã aliàs de matre, vel ad matrè loqui visus est; vt verè esset Sacerdos secundum ordinem Melchisedec, qui patrem, & matrem, & genealogiam suam agnouit, & qui propter sponsam suam sibi in vxorem copulandam, reliquit patrem, & matrè suam, & qui prius seruauit, quod alios docturus erat: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c. non potest meus esse discipulus.* Christus ergo nõ vult agnosci secundum carnem, sed secundum spiritum. Euthymius in huc locum sic scribit: *Non est ergo hic sermo abnegantis consanguinitatem illorũ iuxta carnem: neque enim dixit, Non sunt; sed præponentis eam, quæ secundum virtutem est, ac dicentis nullam illius esse utilitatem, nisi & hæc adsit. Quod si nec Dei Matri genuisse illum profuisset, nisi virtutem secuta fuisset; cui alteri proderit viri sancti esse cognatũ, si virtutem non habeat? Contingit enim & cognatos non haberi pro cognatis, & non cognatos pro cognatis haberi: illud quidem propter vitam dissimilem, hoc autem propter conuersationis similitudinẽ. Hęc ille.*

Hæretici mirantur, quod hæc verba frequenter cantillamus in Matris honorem. Vide, obsecro, acria, & cõtumeliosa verba Caluini in Harmonia Evangelica: *Mirus autem Papatus stupor, quod in honorem Mariæ cantillent hæc verba; quibus tamen disertè refellitur eorum supersticio: in agendis vero gratijs, muliercula vocem decerpunt,*

omissa correctione. Verum ita modis omnibus obstupesceri decuit, qui pro sua libidine sacrum Dei verbum data opera profanat. Hæc ille audacissimus, & impudētissimus totius Ecclesiæ censor, qui nunquam nõ Scripturas detorquet, & profanat. Et certè sine ratione, aut honesto prætextu veritatis illi mirantur, quasi B. Virgo nõ sit illa primaria in beatitudine audiendi verbum Dei, & illud seruandi. Mirantur deinde, quod in agendis gratijs dicitemus: *Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni Patris filium, omissa correctione Christi: Quinimo beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Sed illa omittitur, quod satis omnino cognita sit, quod illa mulier nesciebat: & quia in laudibus non omnia soliti sumus decerpere, sed ea tantum, quæ faciunt pro nobis. Nec est ab re, cum gratias agimus Deo de cibo corporis sumpto, vel de Euchariæ Sacramento, meminisse Panis viui, qui de cælo descendit in alimoniam nostrorum animorum: qui panis in visceribus Virginis cõditus fuit, & portatus. Vt ergo Christus cum signo prospiceret de pane corporis, volebat agnosci se daturum esse panem spiritus corda reficientem: ita nos cum panem siue corporis, siue spiritus sumimus, illius magni beneficii memores, gratum animum illo elogio testamur.

Est autem in genere verbum Dei cum fide suscipiendum, tanquàm lux pellens tenebras ignorationis nostræ; tanquàm pharmacum purgans humores peccantes affectionum; tanquàm aqua quædam salutaris mundans nostras sordes; tanquàm panis nostram esuriam satians; tanquàm gladius penetrans vsque ad diuisionem animæ, & spiritus; tanquàm thesaurus, præ quo contemnenda sunt omnia, corda nostra ditans. Nec satis est audire, nam multi sunt, qui libenter audiunt, faciunt autem nihil. Qui similes sunt, vt dixit Dominus Iesus, ædificantibus domum super arenam, vel

Prima Dēge natrix Mariæ verbum Dei audiuit, & illud custodiuit, ideoque etiã primâ beatâ extitit. Illud! Beata viscera Mariæ Virginis, & eadē in actione gratiarũ, Christi correctione Domini prætermisâ recitemus. Ioann. 6.

Verbum Dei nobis quomodo suscipiendum sit.

Heb. 4. Matth. 13. Qui verbum Dei audiunt, nec faciunt, quales illi. Supra. 7. Iaco. 1.

Tom. 4.

M m respi-

respiciēti se, & maculas suas in speculo, sed non mundanti, vel illis fecerunt, quæ benè concipiunt, abortiūt tamē, aut infelices partus edūt.

Illud omnino ridiculum, & omnino expulsiōne dignum, quod, ut tucantur dogma de sola fide, quod Euno-
mius primus protulit, violentissimè interpretantur: *Beati qui audiūt verbum Dei, & custodiunt illud.* Ait enim Sarcerius: *Audire verbum Dei, est suscipere: facere, est corde credere.* Et Melanchthon (in verba illa: *Mater mea, & fratres mei, hi sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei*) *Ille facit, inquit, voluntatem Patris, qui credit in Christū.* Eadem est Caluini in eo loco interpretatio in Harmonia. Et Marlortus Caluini discipulus in caput 17. Matthæi ait, *Credere in Christum Filium Dei, & audire verbum Christi, ut verbum Dei, est facere voluntatem Pa-*

tris, qui in cælis est. Sed si sic liceat Scripturas explicare, quod erit tam impium, & pestiferum dogma, quod illis non cōfirmetur? cum apertè dicat Dominus: *Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum; &: Ex Principibus multi crediderunt in Iesum; sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è Synagoga non eijcerentur.*

Oportet ergo bonos auditores semen verbi Dei quod exceperūt, à volucris cæli custodire: nam tanto thesauro nostro dæmones infidiantur, ut illum deprædentur. Nec est difficile custodire verbū, quod custodit custodientes se. *Omnis, inquit Salomon, sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se:* quare cum sit clypeus, & gladius, telū est, non tantum ad deferendum, sed etiā ad offendendū accommodatum.

Nebulones illi quam violētī sint Scripturæ interpretes.

Matth. 7. Ioann. 12.

Matth. 13. Quos custodiat verbum Dei.

Prou. 30. Sermo Dei duo præstat iuxta Sapientem.

Illud Christi verbum: *Beati qui audiūt, &c.* Euno-
mi ano dogmati de sola fide, nihil omnino fauere, aduersus Hæreticos.

Sarcerius. Melanchth. Luc. 8.

Marlorat^o Caluini discipulus.

Ratio huius narrationis cum superiori coniungenda.

Hæc quando cōtigerit, te Augustin. Aug. lib. 2. de consens. Euang. cap. 40. tom. 4. circa med.

SEQUITUR ALTERA HISTORIA.

AD HVC eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabāt foris, quærentes loqui ei. Lucas ait: *Volētes te videre.* Sequitur:

Et extendens manum in discipulos suos. Marcus adiungit: Et circūspiciēseos, qui in circuitu eius sedebant. Sequitur in Matthæo: *Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est.* Lucas verò ait: *Mater mea, & fratres mei, hi sunt qui verbū Dei audiūt, & faciūt.*

Cum superiori narratione ex matre sua, & muliere laudata, occasione acceperit beandi eos, qui audiūt verbum Dei, & custodiunt illud: ita ex præfenti insidiosa, & maligna interrogatione cuiusdā hominis, qua Christo matrē suā, & fratres foris expectare obiecit, ansā sumpsit laudādi discipulos suos, & eos qui faciūt voluntatem Patris.

Etiā autem alio tempore contigerit hæc historia, ut constat ex Matthæo, & Marco: tamen, ut Augustinus annotauit, Lucas non tenuit ordinem historiæ, sed præoccupauit eam narrando Luc. 8. cap. quæ ordi-

ne temporis prior erat: sed eo quod esset præcedenti historiæ similis, illi coniuncta est à nobis. Vocat matrem, sanctissimam Virginem; fratres verò, cognatos, siue consanguineos. Dicūtur autem manere foras, nempe extra domum, in qua prædicabat, ut patet Matth. 12. Idcirco non erant culpandi in eo, quod foris starent, nec ingrederētur. Et pulchrè dicuntur esse extra domum: quoniam Euangelij minister, & verbi Dei prædicator omnes affectus carnis, & sanguinis exuere debet, ut cum fructu animarum, & zelo honoris Dei rectè tractet verbum veritatis: habeat extra cor suum tantquam extra domum omnes carnis affectus, omnes seculi istius curas, ut totus incumbat verbo Dei, quod plusquam totum hominem requirit.

Insurgunt Hæretici hoc loco; ait enim Caluinus in Harmonia Euāg. *Nō dubium est, quin in his verbis carpatur Maria importunitas. Et certè præpositè abrumperet cursum suæ doctrinæ tabat.* Lofsius verò non tantum fra-

Quid per Domini fratres intelligendū sit.

In eo quod prædicante Christo in domo, mater eius, & fratres foris esse dicuntur, quid significetur.

2. Tim. 2. Mariam Virginem in eo quod Christum prædicatē euocari mandauit (ut ei Hæretici impudenter obiecit) neque importunam, neque ambrosiosam fuisse.

Caluinus. Lofsius.

Brentius.

Mtrahui^o hominis audacia, & impudentia.

Luc. 1. B. Virgo cum fratribus Christi cur venerit.

Matth. 11.

Chry. to. 2. Quæ fuerit Chryostomi mens, B. Virginem dicentis ambitionis vitio deliquisse.

B. Tho. to. mo. 12. Caluinus. Zuinglius.

tribus, sed & Mariæ peccatum ambitionis tribuit, quia vanam gloriā ex eius excellentia venabatur. Brentius porro homil. 74. in Lucam prociacius debacchatur: *Est, inquit, vehementer inhonestum, & inciuile, publicè in magna hominum turba concionantē, & in graui argumēto versantē, priuatorum negotiorum causa interpellare.* Nō possumus igitur hoc loco de matre, & cognatis Iesu aliter sentire, quā quod importuna sua euocatione leges publica honestatis violauerit: quia ut Ecclesia magni scriptores testificantur, arrogantia, & magna quadā animi elatione Iesum euocauerunt. Vide quanta autoritate, quasi ex tripode pronūtiat hic nebulo cōtra Dei Matrem, quam alijs cognatis eius incredulis & carnalibus exæquat per omnia, ne sit benedicta inter, & super omnes mulieres quæ sepe in Scripturis de fide laudatur, ut cognati, & fratres de incredulitate vituperantur: quos comites sibi Maria adiunxerat, ut Christo audito crederent, illique adhererent. Non secus atque Ioannes Baptista, qui ex Herodis carcere discipulos suos misit ad Christum, nō tam ut legatos audiendos, quā ut ægros ad Christum medicum curādos. Scriptores verò illi Ecclesiastici, vnus est Chryostomus, qui homil. 45. in Matthæum, ex impetu, & feruore dicendi, non nihil illi tribuit ambitionis: in quo reuera vel excessit, vel glossa explicandā eius verba, videlicet Christum cohibuisse affectum ambitionis in matre, nō qui verè inesset, sed quem alij illi in fuisse putare potuissent: quomodo B. Tho. 3. p. q. 27. art. 4. ciuilitè excusat, & ex Hæreticis Caluinus in Harm. & Zuingli. ante eū similiter ab eo vitio ambitionis Matrē Dei tuetur. Et nō opus est affingere importunitatē, aut ambitionē Mariæ, vel fratribus, cū fortasse bono animo ac cesserint: & opportuniorē locū, quocōmodiū eū audire possēt, quærebant. Vnde ne Christi verba vllum matris, aut fratrum continet contemptum. Non enim dixit, *Abeas*, & dic mulieri huic, *Quia mater mea non*

es: quia nec de matre sua pudefit, nec publicè eam pudefecit. Vnde Ambrosius in Lucam: *Ergo hic, inquit, non (ut quidam Hæretici tendunt) mater negatur, quæ etiā de cruce agnoscutur, & reliq.*

Dixit autem ei quidam, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, &c. Ipsi cognati, & propinqui misisse videntur, ut ait Marcus his verbis: *Et veniunt mater eius & fratres: & foris stantes miserunt ad eum, vocantes eum.* Turba autē impediēbat quo minus possent accedere, ut Lucas cap. 8. testatur: fratres autem, quia non credebant in eum, ut dicitur Ioann. 7. & quia præter Iacobum, & Iudam, & Simonem, qui erant Apostoli, erant alij non Apostoli, ut Ioseph, qui manebat in Nazareth, ut traditur Mat. 13. & Mar. 6. de illis fortè, & de alijs fratribus cōsobrinis Christi loquitur Matth. qui ex desiderio audiendi eū, ut Matth. vel vidēdi, ut Luc. vel ex inuidia, vel ex superbia non expectarūt: maximè cū paullo antè enarret Marc^o venisse ad eū suos familiares, & voluisse tenere eum, eo quod dicerēt ipsū in furorē versum esse. Maria autē prudentissima et si adfuisset cū illis, non misit tamē nū-
tium, sed permisit eos facere.

Nuntius autē quo animo id Christo renuntiauerit, an simplici, an maligno, non satis constat. Ex aspero tamen Christi responso licet colligere, illū non satis sincero animo egisse. Volebat enim ostendere eū contemptibilem ex cognatis; vel impedire progressum prædicationis, ut Hieron. vult, vel fortassis, ut Autor Ope. imp. in Matth. ait, Dæmō intelligēs quod se Christi Filiū Dei nominaret, voluit obscurare eius diuinitatē per renūtiationē carnaliū parentū: quasi diceret, *Quid gloriaris de cælo descendisse, qui radices habes in terris? Ecce mater tua, & fratres tui: non potest esse Dei filius, quæ homines genuerūt.* Dicebas paullo antè, *Ecce plusquā Salomō hic, & ecce plusquā Ionas hic:* sed ecce mater tua, & fratres tui inglorij, & sine honore. Vel fortassis explorare volebat, an Chri-

B. Ambros. lib. 6. in Lucam, cap. 5. tom. 5.

Ioan. 19.

Mar. 3.

Ioann. 7.

De quibus Christi fratribus hic videtur esse sermo.

Mar. 3.

Quis animus fuerit hominis Christo prædicanti qui matris, & fratrum eius nūtiavit aduentum.

Autor Ope. imp. in Matth. hom. 11. to. mo. 2. operū D. Chrysof. Hieron. to. mo. 9.

Dæmonis in Christum liuor.

Matth. 12.

Alter sensus

stus, qui multa de odio parentum locutus fuerat, id opere præstaret, q̄ verbo, & propter carnem & sanguinẽ opus prædicationis spirituale inmitteret. Christus autem hãc tẽtationem egregiẽ vicit, vincendãq; nobis suo exemplo monstravit: nõ quidem negando se matris filiũ, vel illorum fratrem; sed confitendo se habere Patrem in cœlis, & præferẽdo carnis propinquitati cognationẽ eorũ, qui voluntatẽ Dei faciũt; & nõ intermittendo opus prædicationis spirituale propter parentes.

At ipse respondens dicẽti sibi, ait. Ad nuntium insidiantem potiũs, vt testatur Hieronymus, & Chrysostomus, quã ad fratres, vel matrẽ qui eum expectabant, locutus est: respõdit ergo altẽ, & asperẽ, quia erat prope ianuam: *Qua est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Nõ interrogat quasi erubescat cognationem carnis, qui dixit, Deliciã meã esse cũ filijs hominum: & qui se frequenter Filium hominis appellat, & qui, vt ait Paulus, non confunditur eos fratres appellare, neq; ignorat matrem, quam vel in Cruce recognoscet, quamq; summo honore, amore, & obedientia est profecutus; sed tantũ ostendit, se aliam potiorem spiritus parẽtelam in cœlo habere, alias matres, alios fratres, & sorores spirituales. Declarat etiam, se ita agnoscere parentes in mundo, vt tamen Patrem habeat in cœlis, cũ quo mũdũ creauit: nã quod illũ hominẽ videbant, vestimentũ erat deitatis, nõ natura. Simili ratione veluti offensus quod auocaretur à negotio Patris, vt seruiret carnis cognationi, quasi reprehendẽs importunitatẽ, inquit; *Quid est quod me quarebati? nesciebatis quia in his qua Patris mei sunt, oportet me esse?* Semper ergo docet, parẽtib; ac consanguineis præponenda negotia spiritualia, & Patrem cœlestem plus matre terrena honorandũ. Dixit etiã hoc propter populũ, ne relinqueret eũ, & quia postea suppēbat ei tẽpus colloquẽdi cũ fratrib;.

Et extẽdens manus in discipulos suos, dixit. Ad maiorẽ asseuerationẽ hoc

dixit, vt ostẽderet discipulos iuxta sedẽtes, auidẽq; cõbibẽtes doctrinã salutiferã: atq; ita protẽsa manu veros consanguineos & cognatos esse ostẽdit, ad quos cœlestis hereditas in præmium sit tradẽda. Suscitatio peccatoris à mortuis, & euectio ad dignitatẽ fratrũ, sororũ, & matrum Christi, op; est dexterẽ Excelsi, donũq; eleemosynã, quam larga Dñi manus porrigit. Triplicis hoc loco fit mentio cognationis Christi: altera quidẽ est diuina, qua Christus filius est naturalis, & consubstãtialis cœlestis Patris; altera verò est corporea, siue carnalis, per quã Iesus filius est Mariã Virginis vnigenitus, & primogenitus, ex qua propinquitatem habet Christus fratres secundũ carnẽ, id est, affines, & sanguine proximos. Tertia verò cognatio spiritualis erat, per quã dedit nobis potestãtẽ filios Dei fieri: atq; ex hac cõsanguinitate habet etiã fratres, & cognatos secundũ spiritũ participãtes per gratiã Diuinitatem Christi. Quemadmodũ ergo generatio filij à Patre cœlesti in infinitũ maior est atq; præstantior generatione Christi secundũ Humanitatẽ ex matre: ita cognati Christi, qui ad illũ spectant ratione diuinitatis, excellentiorẽ & nobiliorẽ propinquitatis gradũ habent, quam propinqui ex parte matris, qui eũ sanguine attingũt. Et de hac tertia propinquitatis specie loquitur Dñs, *Ecce mater mea, & fratres mei; nimirũ qui ex aqua & Spiritu sancto sũt renati, & spiritu Dei ducũtur, & omnia postponũt Euan-gelio.* ¶ *Quicũq; enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est.* Generali sentẽtia qualis sit illa tertia species propinquitatis, explicauit Dñs illam cõtingere omnibus posse, qui Dei voluntatẽ faciũt: naturale enim est, vt libenter mater filij, & frater sororis, & soror fratris faciat voluntatẽ: ita qui spiritu Dei duct; voluntatẽ Dei rectissimã, neq; difficilẽ aut intellectu, aut factu, nobisq; vtilissimã fecerit; loco fratris, sororis, & matris à Chro habebit. Et alludebat Christ;

Triplicis Christi cognatio.

Ioan. 1.

Facientes voluntatem Patris cœlestis, qua ratione sint eius mater, & soror, & fratres.

Infrã. 3. Rom. 8. Mar. 10.

Quã facilis hæc Christi consanguinitas, atque cognatio.

Christi ad interuentum prudens & acuta responsio.

Hieron. hoc loco, to. 9.

Chrysost. Quare Christus dixit: Quã est mater mea, & qui sunt fratres mei.

Prou. 8. Ioann. 19.

Ratio huius responsi.

Luc. 2.

Tertia ratio

Christ; in discipulos suos cur manus extendit.

ad

Christi matris virginẽ pudor.

Sorores, fratres, & mater Christi, quorum r; pu ger, teste Hieronymo.

Hieron. hoc loco, to. 9. Recipiũt qui semen verbi Dei, vnde inter aliorum parentes. Gal. 4.

Quare Christus parẽs noster nos quosque suos voluit habere parentes. Esai. 9.

Quotuplici nomine Maria Virgo sit mater Christi.

Cũ alij voluntatem Dei faciẽtes peccant, alij verò illi resistẽtes mereãtur: parẽtes quomodo Christifilij? B. Aug. to. 2. c. 4.

ad fratres qui aderant, & ad sorores, quã matrẽ comitabãtur: nec enĩ credibile est, illam solam, vel incomitam venisse. Toti ergo cognationi secundũ carnem, id est, matris, & sororum, & fratrum, præponit propinquitatem secundũ spiritũ: in qua sorores sunt incipiẽtes omnes, quos vt teneros & delicatos diligit Christus, & maiori egent custodia: fratres autem, sunt proficiẽtes, qui in via Dei progrediuntur, & fortiori animo voluntatem Dei periciũt: matres verò, sunt perfecti quique, qui Christũ in animis credentium generant, qui matres, & non patres dicuntur; quia mater, vt generet, recipere solet; pater verò dare: vt notauit Hieronymus. Quicumque ergo perfecti sunt in Christo, recipiũt semen verbi Dei, vnde alios generent, & dicant cum Apostolo, *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in nobis.* Quia enim maior est amor parentis ad filios, quã filiorum ad parentes; volens Dominus à nobis summẽ diligi, nõ tantũ voluit secundũ spiritum dici parens noster, siue pater futuri seculi; sed etiam secundũ eũdem spiritum filius, quem nos in alijs tãquã parentes generantes, vt rem nostram amemus. Qua in re mirificẽ laudauit Mariam Virginem: quẽ etli secundũ carnem mater sit tantũ Christi, secundũ spiritum tamen, & soror est, & frater & mater: imò non minũs secundũ spiritum mater omnium credentium, quã Christi mater secundũ carnem. Et ita his verbis non solũ nihil detrahit matri; verũ etiam ei aliquid amplius attribuit. Sed dices, quosdam facere voluntatem Dei peccando, alios verò illi resistendo mereri: nã, vt Augustinus ait in Enchirid. cap. 101. Deus facit voluntatem suã per malas voluntates nostras; & Act. 4. refert Lucas Iudãos fecisse in Iesu, quãcũque manus & consiliũ Dei decreuerat, id est, mortem Christi, de qua est sermo. Videmus etiã immanissimum Turcã in Christianos irruere, in quo ille voluntatem Dei

vlicisci volentis scelera nostra, exercet: nos autem ei occurrẽdo, & pro religione, & patria pugnando, benefacimus. Parentem etiam voluntate Dei morientem, filius, non absque merito, medicũ, & medicinas quãrendo, subleuare vult. Sed hæc omnia inde proueniũt, quod ignota sit nobis Dei voluntas, qua nota, acquiescendum est, qui oramus quotidie; *Fiat voluntas tua, & sanctus Dauid, Doce me facere voluntatem tuã, quia Deus meus es tu.* Indicat autẽ nobis Deus à signis voluntatem suam, nempe operatione, permissione, cõsilio, præcepto, & prohibitione. Operationis ergo volũtati, dum præsens est, debemus nec cõtradecere, nec resistere, sed conformes nos illi reddere. Omnia enim quãcũq; voluit, Dominus fecit; & Salomõ Sap. 11. *Quoniam tãquam momentum statera, sic est ante te orbis terrarum, & tanquã gutta roris antelucani, qui descendit in terram, &c. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur?* Dixi autẽ de præsentis: quia cũ de futuro nõ conilet nobis an Deus velit, possumus incẽdio, & hosti inuadenti, & infirmitati occurrere. Volũtati verò permissionis; quã est de malo culpã, quã Deus non facit, sed finit & permittit, conformari minimẽ debemus, sed tũ in nobis, tũ in alijs, quantum possumus, peccatũ vitare: quia *Vnicuiq; madauit de proximo suo: maximẽ verò, & ex officio debet pastores, & Reges peccatis publicis obuiam ire; & peccantes iusto supplicio punire.* Voluntati verò consilij etsi maximẽ mereamus, si illi sponte acquiescamus, & illã amplectamur, si tamen illi non conformemur, nõ peccamus. Debemus autẽ saltẽ consilia non temnere, quia esset contẽpus Dei, quasi malẽ, aut ignorãter cõsulẽtis: in qua re mirificẽ peccat Lutherani, qui non solũ consilia nõ sequuntur, sed illa aspernantur, & conseruantes illa traducunt. Postrema est voluntas præcepti, siue prohibitionis, qua Deus non præcipit & vult, nisi quã bona sunt: neque

Matth. 6. Psalm. 142

Vnde nobis innotescat voluntas Dei, vtque nos illi conformari debeamus.

Sap. 11.

Voluntati Dei cuiquam resistere possumus, imò debeamus.

Eccli. 17. Pastorũ, Regumque munus.

Voluntatem Dei non faciat quã quis sine peccato, cum merito perficiat.

Cui verò voluntati Dei omnino sit obteperandum

Tom. 4.

Mm 3 pro-

prohibet nisi quæ non vult, & quæ nobis nouit pernicioſa eſſe: ideo præcepta facere debemus, & illis cõformari, iuxta illud: *ſi vis ad vitã ingredi, ſerua mandata.* Erat autem voluntas Dei, vt omnes crederent in Filium, & mandatis eius obtemperarent. Nõ debemus ergo facere voluntatem Dei permittentem, quam etiam dæmones, & reprobi faciunt: nec debemus id velle quod Deus permittit, niſi & eõdem modo & fine velis quo ille: nã & Iudæi quod Deus ad ſalutem noſtram & mundi permittit, id eſt, mortem Vnigeniti, voluerunt, ad obſcurandam Chriſti gloriam ex inuidia & odio, quæ omnia Deus non vult, imò prohibuit ne fierent.

Inſtruimur ergo hoc loco: Si Chriſtus matri renuntiauit, eum ſibi matrem, fratrem, & ſororem, dicendo, qui voluntatem Patris ſui faceret, cur non & nos propter Chriſtum poſſimus renuntiare parentibus noſtris, vbi negotium ſalutis agitur? Non ita tamen, vt ait Ambroſius, vt obliuiſcamur naturæ; ſed vt potiùs naturæ honoremus autorem: non enim æquum eſt, tantam dignitatẽ, quanta eſt eſſe Dei fratrem, vel ſororem & matrem, ob terrenorũ parentum affectum amittere. Filius ergo aſpirans ad perfectionem, ſiue ad Religionem, vbi ſibi obijcitur memoria parentum, aut fratrum; dicat, *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Nobiles, qui laborat vt pompas nutriant, vel palatia fabricent, vel filias amplè collocet, ſi deſunt facultates, ſi tentantur ad uſuras, vel illicitos contractus faciendos; dicat, *Qui ſunt fratres mei, aut quæ ſunt filia meæ?* Sacerdotes etiã & Epifcopi, dum à parentibus rogantur, vt in filios eorũ, ſiue ſeruos immeritos beneficia Eccleſiaſtica conferant; dicant, *Quæ eſt mater mea, aut qui ſunt fratres mei, aut qui ſunt ſerui mei?* Iudices quoque, quorum

eſt ius reddere lite contendẽtibus, dum à filijs, vel fratribus, vel vxore rogantur, vel etiam muneribus expugnantur, vt à recto iudicio declinent; conſtanter dicant, *Qui ſunt fratres mei, aut qui ſunt filij mei?* Idẽ dicat læſus iniuria, qui rogatus vt ignoſcat, interpellatur à parẽtibus, ne quouis modo acquieſcat, quod ſit in dedecus domus, vel familiae, veniam dare; dicat intrepidè, *Qui ſunt fratres mei, & qui ſunt conſanguinei mei?* Vtinam etiam Principes & Reges, quorũ eſt vel Epifcopos nominare, vel Magiſtratus conſtituere, vel honores diſtribuere, non reſpiciant in eorũ diſtributione ad carnem & ſanguinem, aut ad importunas preces parentũ, propter quod interdũ indigni, ſiue inepti, aut ſaltẽ minus idonei, omiſſis magis idoneis, præferuntur, & promouentur. Deinde inſtruimur, vt matres Chriſti efficiamur, Chriſtum portando, & lactando, hoc eſt, verbum audiendo, & cuſtodiendo. Portamus in ventre, quando fide concipimus: & vt ſolet eſſe moleſtũ, & oneroſum matris pondus ventris: ita nobis in principio grauis videtur Chriſtus, ſed paulatim fit iugum ſuaue, & onus leue. Parimus autem Chriſtum dilectione, & operibus bonis: & vt Ieſus decem menſium ſpatium in vtero egit (nam à 25. Martij ad 25. Decemb. decem menſium partes attigit) ita nos ſeruando Decalogũ Legis, Chriſtum in lucem edimus. Lactamus autem Chriſtum vberibus, quando incipimus guſtare illius dulcedinem, & bonitatem: nam tũc ille noſtram fidem, & amorem guſtat pro ſua erga nos charitate. Sicq; ad beatitudinem eius peruenimus, opera eiufdem Chriſti filij, ac parentis noſtri ſecundũ ſpiritum, qui cũ Patre & Spiritu ſancto beata fruitur immortalitate in æternis ſeculis.

Amen.

Reges & Principes Chriſtiani in honorum diſtributione, quod merito cauent, ſi Dei voluntatẽ facere velint.

Nos vt eſſe valeam⁹ matres Chriſti:

Matth. 11.

Pariedĩ Chriſtum quæ ratio, atque lactandi. Exod. 20. & ſeq.

Matth. 19. Ioann. 3. & alibi paſſim

Quomodo facere Deo voluntatem debeamus.

Parentibus cur nobis renuntiam⁹, & quatenus.

B. Ambr.

Quorum vox hæc Chriſti ſit oportet: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei.

TRACTATVS X.

Tract. 38.

In illa verba Lucæ. 4. *Et venit Nazareth, vbi erat nutritus: & intrauit ſecundũ conſuetudinem ſuam, die Sabbati in Synagoga: & surrexit legere. Et traditus eſt illi liber Eſaie Prophetæ. Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat, Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, &c.*

Quando uenerit Chriſtus in Nazareth patriam ſuã, ſecundũ Matthæũ, & Marcum.

Matth. 13. Mar. 6.

Lib. 7.

Culus ſi tres Euangelizæ meminere, Chriſti aduentum in Nazareth, eſſe vnũ & eundem.

Luc. 4.

ADVENTVM Domini in ciuitatem Nazareth, narratum à Luca. c. 4. per anticipationem, vt oſtenderet iuſtis de cauſis Dominum à uſitata patria ſua abſtinuiſſe; & ad priũs prædicandum, in alias ciuitates ſeceſſiſſe, Matthæus cum B. Marco ordinem tenens hiftorię, narrat contigiſſe, poſtquam doctrinã ſuam in ſeptem parabolis prope mare inchoatam tradidiſſet; quarum parabolarum expoſitionem in lib. de parabolis explicandam ſeruamus. Quod uerò vnus & idem ſit aduentus in Nazareth, commemoratus à tribus Euangelizæ, illud confirmat, quod in omnibus referatur dixiſſe Dominũ, neminem Prophetam acceptum eſſe in patria ſua. Et quia Luc. cap. 4. dixit: *Quanta audiuiſmus facta in Capharnaũ, fac & hic in patria tua.* Ergo antequam Dominus ueniret Nazareth, iam clarum atque conſpicuum in edendis ſignis ſe reddiderat. Vnde fieri nequit, vt ſtatim poſt debellatum Satanam à Domino in deſerto, conſeſtim illa hiftoria acciderit, vt Lucas inſinuare videtur. Idem etiam confirmat, quod vt ait Marcus, egreſſus inde, abiit in patriã ſuã: & ſequebatur eũ diſcipuli ſui: igitur in hoc ingreſſu in Nazareth diſcipulos habebat. Cũ uerò egreſſ⁹ eſt de deſerto, ſuperatis tẽtationib⁹ dæmonis, necdũ diſcipulos congregare cõperat.

Quod uerò Marcus cap. 6. & Lucas cap. 8. inter parabolã illam, & aduentum in Nazareth, interponant tranſfretationem Domini in regionem Gerafenorum, quaſi illo eodẽ die contigerit quo dictæ ſunt parabolæ, deinde ſubiſciant curationem dæmoniaci in illa regione; curationem item mulieris Hæmorrhoiſſę, ac reſuſcitationẽ filię Archiſynagogi, non obſtat, ſed reuera omnia iſta ante ſermonem Domini in monte habitum contingerunt: ideo præcedentibus hiftorijs nihil aliud ſubiſciendum erat, quã accessus Domini ad Nazarenos, quem Matthæus ſermoni parabolarũ ſine aliquo medio adiunxit, quem Marcus poſt illas interpoſitas ſubdit, dicens: *Et egreſſus inde, uenit in patriam ſuam,* per illam uocem Inde, ſignificã Capharnaũ, vbi veriſimile eſt parabolã poſtremã à Domino dictã in domo. In deſcribenda autem hac hiftoria non tantũ Matthæus, qui breuius & diſtincti⁹, ſed etiam alij duo Euangelizæ, qui ſuſius tractant hanc hiftoriam, quædam addiderunt, quę coniunctim explicanda ſunt.

Ait ergo Matthæus: *Et factum eſt, cũ conſummaſſet Ieſus parabolã iſtã.* Ordo continuus rei geſtæ videtur inſinuari. Lucas autem huic hiftoriæ præmittit: *Et reſuſcitatus eſt Ieſus in uirtute ſpiritus in Galilæã: & fama exiit per vniuerſam regionem de illo. Et*

Marcus, & Lucas quę interponunt huius hiftorię, & parabolis, quo tẽpore euenerint illa.

Matth. 6. 7.

Vnde Chriſtus egreſſus; in Nazareth uenit.

Chriſti à Satana deſecto ad reditu uſque Nazareth facta memorabilia. Matth. 13.

ipse docebat in synagogis eorum: & magnificabatur ab omnibus. Et venit Nazareth. ubi erat nutritus: & reliqua. Quæ quidem referenda sunt ad illa omnia opera, quæ Christus post deuictum, triumphatumque Satanam, vsque ad reditum in patriâ est operatus. Cùm autem tentatus fuerit in Iudæa; eius abitum in Galilæam, regressum vocat, quia ex Galilæa venerat ad baptismum, ante quem nunquam dicitur de eo quòd in spiritu iret, vel quòd in spiritu duceretur: nõ quòd vnquam illi Spiritus sanctus abfuerit, à quo, vt Deo, Spiritus sanctus procedit; & in quo, vt homine iuncto Deo, erat plenitudo spiritus; sed non eò ire, ducive legitur, quoniam Iesus modò non se, sed vnumquemque nostrum baptizatum agit: idque is facit, quod nos, qui in nomine ipsius baptizati sumus, facere possumus, & debemus, nempe in omnibus cogitationibus, actionibusque spiritu Dei agi.

Deinde dicitur fama exisse per vniuersam regionem de illo: vt ostendat, eos, qui spiritu Dei aguntur, & contempta propria fama, gloriâ Dei quærunt, magnam famam & opinionem consequi apud omnes. Nam probitas lucem quandam secum adfert, quæ homines, vel inuitos prodit: & non potest, ait Dominus, ciuitas abscondi supra montem posita: & sicut Sol, vbi primùm se mundo offert, latere non potest, cum à suis ipsius radijs prodatur: ita homines verè spirituales, qui ex ea, quam cum Deo habuerunt, consuetudine, plurimum lucis acceperunt, nõ possunt, etiam si conentur maximè, in se illam abscondere: quemadmodum Moyse, cuius facies radiabat, etiã si velamen super illam imponeret, splendor tamen eius etiam foras erumperebat. Origenes homil. 32. in Lucam: *Nunc magis, inquit, Iesus glorificatur ab omnibus, quam illo tempore, quo tantùm in vna prouincia cognoscebatur.* Tertio, describit Christum in Synagogis, ad quas certatim concurrerant Iudæi, maximè die Sabbati, vt edocerentur de diuina lege, & de

venturo qui expectabatur Messias, solitum prædicare: nam illo in loco doctiori cuique locus dicendi datur. Et cùm Christus diuinam illam, & prorsus cœlestem Philosophiam depromeret, erat omnibus admirationi: vnde magnificabatur ab omnibus, adhucque quasi blandus erat Christus, nec tam durus increpator; & populus ad fastidium iam audierat Phariseos.

Sequitur apud Lucam: *Et venit Nazareth ubi erat nutritus: & intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbati in Synagoga: & surrexit legere. Et traditus est illi liber Esaiæ Propheta.*

Cùm Dominus peragraret Galilæam, ne compatriotæ queri possent, quòd patriam & propinquos suos fastidisset, eò quoque venit, vbi conceptus, non natus autem fuit Iesus, sed educatus ab eo tempore, quo regressus est ex Ægypto. Cùm ergo audisset alios de lege differentes, surrexit & ipse, hoc gestu significans se quoque spiritu afflatum habere quæ loqui vellet apud multitudinè: quem docendi morem ex institutione Pauli olim habebant Corinthij, vt scilicet vicissim audirent, & dicerent. Et si fuisset alteri reuelatum aliquid, cedebat qui prior dixerat, & dabat locum successori. Et in Actis Apostolicis legitur de Paulo & Barnaba: *Illi verò pertranseuntes Pergem, venerunt Antiochiam Psidia: & ingressi Synagoga die Sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt Principes Synagoga ad eos, dicentes, Viri fratres, Si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.* Ita Christus in Synagoga surrexit ad legendum, ne esset suspecta doctrina, si occultè traderetur, & ne excusentur quòd non audierunt eum. *Datusque est ei codex: quod tunc ex more fiebat. Et si verò Christus codice non egeret, cùm ipse codex esset, in quo erant omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi; accepit tamen, vt nobis studium sacræ lectionis commendaret, nec videretur prædicator Euangelicus habere ante oculos codicem, vt Chri-*

stus

stus

stus

stus

stus

Christi tentationes cù fuerint in Iudæa; profectio eius in Galilæam, regressum cur nominat Euangelista Lucas. Ioan. 3.

Esai. 11. & 16.

Christus quare dicitur regressus in virtute spiritus in Galilæam.

Quam itè ob causam fama de Christo exiit memoratur per vniuersam regionem illam.

Matth. 5.

Exo. 34.

Orig. to. 2.

Christus cur in Synagogis frequenter prædicaret.

Christus in Nazareth cur venit.

Christus quòd in Synagoga surrexit ad legendum, quid insinuauit.

1. Cor. 14.

Act. 13.

Quare ad legendum surrexit.

Codicem ille cur supple in manus Dei sapientia. Coloss. 1.

Aug. 10. 9.

Cur traditus cur fuerit liber Esaiæ Propheta.

Act. 8. Esaiæ de Messia per spem testimonio. Esai. 53. Ioan. 1.

Esai. 40.

Quo Dei consilio factum sit, Propheta vt se prædixit Messia, iã tantum missiam initium declarandifacerent. Deut. 18.

Illud, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, quo modo accipiendum ad literam. Hier. in Esai. c. 61. to. 5. Theophyl.

stus & Augustinus tract. 25. in Ioannem fecisse leguntur, ait enim: *Depositor sum ego codicem istum: discessuri estis & vos vnusquisque ad sua.* Hec ille. Ergo ex libro legebat: plus fidei enim damus lectis ex libro, quàm memoriter recitatis. Datus est autè non Talmud, aut alius liber, sed codex Esaiæ Propheta, non casu, sed diuina prouidentia ita disponente, vt in eo Propheta, qui maximè erat auctoritatis apud Iudæos, & qui cæteris omnibus apertius, & clarius de Messia mysterijs locutus est, ita vt non tam vates, quàm Euangelista dici possit, aduentum suum comprobaret. Per eundem Prophetam Philippus Euangelista instruxit Eunuchum Candaces Regina: quem instructum, & credentem baptizauit. Eiusdem etiam Propheta testimonio Præcursor Ioannes Baptista se, quis esset, prodidit, cùm dixit: *Ego vox clamantis in deserto, Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta.*

Et vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi scriptum erat, Spiritus Domini super me. Cùm necessum esset vt agnosceretur Filius Dei, & Christus ille Iudæis promissus, vt perfidem in illum seruarentur; voluit vt Propheta ipsi, qui multis antè seculis illius aduentum prædixerant, etiam cùm aduenit, initium eius declarandi faceret. Locus autem quem protulit, capit. 61. habetur, & iuxta editionem Septuaginta productus est: qui magna facilitate exponi potest, quoniam quæcunque hinc dicuntur, in Christo impleta esse, Euangelium testatur. Primò ergo ait: *Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me.* Quod ad Grammaticam spectat, ita est illa proposita clausula distinguenda: Spiritus Domini super me, eo quòd, vel propter quod vnxit me (id est, deputauit, & consecrauit) *Ad euangelizandum pauperibus misit me, vt mederer contritis corde: quam rationem habet Hebræa, & Hieronymus in Esaiam ita interpretatur, & Theophylactus in Lucam scribit: Quid autem scriptum erat? Spiritus Domini super me, hoc est, consecrauit, constituit me vt euangeliza-*

rem pauperibus, hoc est, Gentibus, &c. Si ergo legatur: *Eo quòd*, vt Hebræa habent, verbum *Vnxit*, referendum est ad vnctionem, qua in vtero matris Dominus est vnctus, cùm diuina natura humanæ est vnita. Si autem legamus, Propter quod, vt habent Septuaginta, verbum *Vnxit*, ad vnctionem, qua Christus à baptismo visibiliter est vnctus, id est, deputatus ad Euangelij prædicationem, quando descendit Spiritus sanctus super eum in specie columbe, referri debet: nã talis vnctio sub meritum Christi cadere potuit: & quomodocumque legatur, semper verbum *Vnxit*, vel *Misit*, coniungendum est cum sequentibus, non cum præcedentibus. Et metaphora vnctionis cum oleo, vel vnguento, spectabat ad ea, quæ Deo consecrabantur, templa, vasa, altaria, vt docet Moses instituens thymiamma Exo. 20. & ante eum Iacob, qui erigens lapidem in titulum, vnxit eum in consecrationem loci. Quem admodum autem Spiritus sanctus descendit super Apostolos in die Pentecostes, ita super Iesum Spiritus in specie columbe descendit in baptismo, & mansit super eum. Et vt olim Propheta, & nuntij Dei spiritu agebantur, ita & Iesus Dei Patris legatus est ad nos destinatus. Vngebantur autem de more olim Sacerdotes, Reges & Propheta; qui vncti etiam propterea dicebantur, in typum Christi summa plenitudine spiritus vncti, qui ob id Messias Hebraicè, & Christus Græcè ab vnctione dicitur. Fuit autem Christus magnus sacerdos, qui solus potuit sua hostia & precatione peccatores Deo reconciliare: supremus Rex Israël, siue Iudæorum; quia eius est populum suum regere, & ad salutem eius pascere: solus valens omnes bonos premio aspicere, & vniuersos reprobos condigno supplicio punire. Fuit postremò insignis Propheta, qui Dei voluntatem tulit: cuius Prophetiæ, & Sacerdotij, & Regni participes efficiuntur quotquot Christo hærent. Nam scriptum est: *Dilexisti iustitiam,*

Christus ab Spiritu bis fuit vnctus, & quando. Luc. 1.

Matth. 3.

Quibus reb' vnctio soleret adhiberi.

Gen. 31.

Act. 2. Matth. 3.

Olim vngetur qui, & quare.

Messias Hebraicè, Christus Græcè, cur sic dicitur Christus quã illis Sacerdos, Rex, & Propheta. Micha. 5. Matth. 2.

Psal. 44. & Heb. 1.

Quos vocet David Chri sti confortes siue participes. Spiritus sancti uocatur oleum lætitiæ, seu exultationis. 1. Cor. 4.

Act. 5.

Pauperes qui bus ad Euangelizandum missus est Christus, qui nam illi.

Matth. 5. Hanaijm Hebraicè quæ significata te neat. Hierony. in Esa. c. 61. tom. 5.

Matth. 11.

Si Euangeliu omni est prædicandū creaturæ, cur ergo pauperibus ad Euangelizandum missus dicitur Christus. Mar. ult. Matth. 19. Pauperes quam benè audiant in Scripturis.

& odisti iniquitatem; Propterea uenit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis: confortes uocās David homines, qui natura humana Christum attingunt, & in fide de spiritu eius trahunt: qui oleum lætitiæ dicitur, propter eius lenitatem, & quia vulnera nostra sanat, illuminatq; te nebrosa corda nostra, & gustui dulces reddit Scripturas, & Christum ipsum, & Crucē eius, & reliqua omnia, quæ sine spiritu aspera prorsus essent, & amara. Serpit etiam paulatim, ut oleum, atque in omnes animi facultates se effundit. Dicitur & oleum lætitiæ, quod ineffabili lætitia mentes credentium repleat, & pro Christo durā quæque, & extrema pati, gloriosum esse persuadeat. Unde legimus in Actis, quod *Ibant gaudentes (Apostoli) à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.*

Euangelizare pauperibus misit me. Hi, pauperes spiritu, mites sunt atq; mansueti, quibus primum Dominus Euangelizauit regnum cælorum. Hebræa enim vox Hanaijm, non solum pauperes, sed etiam mites, humiles, afflictos & oppressos in sua significatione includit: quanquam Septuaginta uerterint *ἡμεῖς*, hoc est, *Mendicis*, & Hieronymus ex Hebræo uertit, *mansuetis*. Hoc testimonium Euangelizandi pauperibus protulit Dominus, cum duo ex discipulis Ioannis Baptistæ ab eo missi interrogauerunt: *Tu es qui uenturus es, &c.* & inter cetera illa signa quod ipse esset, posuit, quod pauperes Euangelizantur.

Cum autem Euangelium propositum fuerit, ut prædicetur omni creature: cur hoc dicit in Prophetia, se missum ad Euangelizandum pauperibus: perinde quasi ad diuites nihil pertineat Christi prædicatione. Respondetur, reuera ita esse: nam causam diuitum quasi pro re desperata posuit Dominus, cum dixit: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.* Propter quod in Sacra scriptura diuites passim ma-

le audiunt: uæ, & minæ illis intendantur; pauperes uero ubique Deo esse curæ memorantur: *Parcet, inquit, pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet: Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor: Edent pauperes, & saturabuntur, & Oculi eius in pauperem respiciunt, & similia multa.* Homines uero diuitijs studentes, incumbentesque, toti affixi sunt terræ; cogitationes eorum, uerba & facta terram sapiunt, & minus apti sunt Euangelio suscipiendo. Ideo cum prædicatione Euangelij promittitur, pauperum tantum fit mentio: unde frater Domini dixit: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide, & heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se?*

Dices; Si pauperibus regni æterni fit promissio, cur non potius diuites, quam pauperes erunt appellandi: cum in æternum diuites sint futuri, isti autem ad momentum tantum diuites sint, & paulò post æterna inopia laboraturi? Respondeo, Scripturæ sanctæ, appellationes datæ pro usu presentis temporis, ideò eos, qui opibus abundant, diuites: qui illis destituuntur, pauperes. *Diuites, inquit David, egerunt, & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Sed quid infelicis, quam in maximis opibus semper esurire? Quid contra beatius, quam in summa inopia omnibus bonis abundare? Hæc dicta sint de diuitibus huius sæculi, quos Paulus ita uocat, quorum studium simulachrorum cultum appellat. Quod si qui sint diuites, qui diuitias ad omne bonum opus instrumeta faciunt, & tanquam res Dei, non suas, ut fideles dispensatores in pauperes distribuunt, ij proculdubio diuites Euangelici sunt, non huius sæculi: isti terrenis bonis minimè afficiuntur, quæ maximo ac singulari ad æternam comparandam salutem prædicantur esse impedimento. Isti ergo etiam multa possideant, pauperes sunt, nihil sibi habere uidentur, neque his rebus diuites se esse arbitrantur, sed cœlestes diuitias appetentes, quam pauperes sint, agnoscunt. Itē qui bonis

operi-

Luc. 6. Psal. 71. Psal. 10. Psal. 21. Psal. 9.

Diuites uero audiant quam male.

Iaco. 2.

Regni cœlestis cum pauperes heredes sint, quid ni diuites appellentur: diuites uero pauperes nominantur.

Psal. 33.

Pauperum felix, diuitum infelix conditio.

Ephes. 5. Quid de ijs diuitibus sciedum, qui diuitias suas cum pauperibus & egenis cōmunes efficiunt?

Quorum desiderium pauperum Domini nuxaudiat Psal. 9. Luc. 6.

Christus quos uenit sanare contritos corde. Psal. 50. Psal. 146.

Verba Domini qualia, teste Ieremia. Iere. 23. Idem quam prædicauit captiuis remissionem, & quibus.

Zacha. 10.

Mulier quam alligauit Satanas decem & octo annis, à Christo soluta, quorum typus fuerit. Luc. 13. Supra 11. Ioa. 8. Ibidem. Rom. 6. Luc. 7.

Supra. 1.

Ibidem.

operibus se pauperes uident, etiam multa bona operentur, agnoscunt tamen paupertatem suam, & quid debeant, uident. De his dicitur: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, dabantur enim æternæ diuitiæ pauperibus his, qui non habent consolationem suam in diuitijs huius mundi.*

Sequitur: *Sanare contritos corde.* Eos uocat contritos corde, quos ex animo peccasse, ac Deum offendisse poenitet, de quibus: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*, & in alio loco: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Cum enim prædicaretur aduentus regni Dei, deterrebantur conscij peccatorum suorum, & timebant Deum: his annuntiatur, scilicet sanatio, sicut non timentibus annuntiatur illa, ut timeant etiam ipsi, & sanentur. Nam uerba Domini sunt quasi ignis; & quasi malleus conterens petram: ut inquit Ieremias: *Prædicare captiuis remissionem, siue, ut Hebræa uox habet, libertatem.* Illis scilicet, qui apud Linbum captiui sedebant, qui diaboli uinculis, ac peccatorum carceribus inclusi tenebantur: de qua Zacharias: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua:* Deinde Iudæis presentibus, qui legis prædicationi malè subiecti erant: & Gentibus, quæ ab idolis captiuatæ, malè illis seruiebant: figuratæ in illa muliere, quam alligauit Satanas per decem & octo annos, & soluit Christus in die Sabbati, & in illis spolijs, quæ fortior ab armato forti sustulit. Hæc captiuitatem, qua tenebantur à Satana Iudæi non intelligentes, audierunt à Domino: *Qui facit peccatum, seruus est peccati: &, Si uos Filius liberati à peccato, serui facti estis in stitia.* Remissionem ergo peccatorum, & liberationem prædicauit Dominus, & contulit illam utrique paralytico, & peccatrici. Et Zacharias uaticinatus est de hac redemptione, siue libertate, cum dixit: *Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi: & iterum de filio,*

Præcis enim ante faciem Domini, &c. Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum eorum.

Et cæcis uisum. Hierony. apud Esai. habet: *Et clausis apertione. Iuue iuxta Hebræam literam: His qui uincti sunt, carceris apertione.* Humanus enim genus cæco errorum carcere detinebatur: uenit autem lux Euangelica, ut illucesceret, ut Zacharias ait, *His qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: & Esaias in alio loco: Populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: sedentibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis: & rursus ubi alludens ad hunc carcerem ait: Dedit te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas: Ut diceret his qui uincti sunt, Exite, & his qui in tenebris, Reuelamini.* Hanc carceris apertione Septuaginta uerterunt, Cæcis uisum: quam & lectio nem fecutus est Christus; & addidit, maioris expressiois gratia: *Dimittere confractos in remissionem, ut Lucas testatur. Cæci, uocantur peccatores omnes, quos Christus lux mundi illuminare uenit, sed præcipuè Gentes, de quibus Apostolus ait: Eratis aliquando tenebra: nunc autem lux in Domino.* Confractos uocat, metaphora sumpta ab illis, qui confracta ossa habent, id est, uires animæ debilitatas, & ad bonum imminutas: sicut ille, qui cecidit super petram, hoc est, illi, qui laborabant in seruanda lege, & fractos intelligebant se, & ita remissionem optabant; uel qui se de peccato in peccatum corruere, & omnibus membris ad bene operandum destitui intelligebant, & qui precari poterant: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea:* quos Dominus refrigerauit, & consolatus est, dixit enim: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam uos.* Ideò paralytici, & manus aridæ in Euangelio curantur à Domino, in signum curationis eorum, qui in spiritu agnoscunt se confractos, & se Messia medico egere.

Prædicare annum Domini acceptum,

Cæcis uisum, seu clausis apertione quam Christus prædicauit.

Esa. 61. Luc. 1. Esa. 9. Infra. 49.

Cæcis uisum quibus reddidit Christus.

Ioa. 8. & 9. Ephes. 5. Idem uero confractos quos dimisit in remissionem.

Psal. 6.

Matth. 11.

Paralyticus, manusq; arida curatione quid Dominus præsignabat. Matth. 9.

est,

Annus Domini acceptum quem Christus praedicauit. Coloss. 1. Annus cur ille dicitur, Domino acceptus. 2. Cor. 6. Esa. 49. Ioel. 2. Esa. 11. Quis dies retributionis ille sit, quem ille praedicauit. Psal. 5. Psal. 118. Ille dies instar cuius anni sit. Luc. 23. Matth. 20. Hec lectio Hieronymi explicatur: Et diem ultionis Deo nostro. Coloss. 2. Alter sensus.

siue, annum pie voluntatis Domini, hoc est, praedicare verum annum Iubilei, quo gratis offertur libertas, & sanitas, & salus his, qui se per fidem, & mansuetudinem dociles atque sanabiles Deo exhibent. Vocatur autem ille annus Deo acceptus, quia Deo placuit in eo instaurare omnia, siue quae in caelis, siue quae in terris sunt: qui quidem annus veri Iubilaei, & placationis adhuc nobis viget, iuxta verbum Pauli: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Non est ergo, quod tam pretioso tempore, vel anno abutamus, cum gratis offeratur remissio peccatorum, & in quo promissus erat Spiritus Domini in omnes, ita vt velut mare omnes impleat: caelumque apertum est, vt nulli ingredi volenti aditus denegetur. *Et diem retributionis.* Vel idem est dies retributionis, qui annus acceptus, quia retribuere in Scripturis more Hebraeo, tribuere significat, vt illud: *Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi?* id est, Quid tribuam pro his, quae gratis, & clementer donauit? Ita etiam dicitur: *Retribuere seruo tuo, & viuifica me, &c.* Idem est ergo dies retributionis, ac, dies donationis, siue indulgentiae. Et tempus aduentus Messiae quibusdam est annus, quos longo tempore ad poenitentiam expectat, quia vocati procrastinant, & tarde tandem conuertuntur: quibusdam vero dies est (vt latroni in Cruce) qui quamprimum vocantur, vel hora prima diei, vel hora tertia, vocationi respondent, & fide poenitentiam amplectuntur. Iuxta Hebraicam vero literam Hieronymus Esa. 61. vertit: *Et diem ultionis Deo nostro.* Neque haec litera praedicto sensui repugnat, si per ultionem intelligas vindictam, quam Deus fecit de peccatis, & demonibus, capitalissimis hostibus suis, quorum virtutem, & robur, in sanguine, & obedientia Christi debellauit, sumpsitque vindictam: siue per ultionem intelligas commutationem omnium peccatorum in iustitiae & pietatis cultores,

qui cum prius hostes Dei essent, per sanguinem Christi reconciliati, & pacificati, in amicitiamque Dei restituti: qui cum peccatis resistent, admissasque iniquitates dolore & fleatibus diluant, demonesque oderint, & illis aduersentur, Deus per ipsos ultionem sumit de inimicis suis. De hoc anno, vel die retributionis pulchre praedixit Esaias c. 63. Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meae venit: vbi ultionis annus cum redemptionis tempore coniunxit. Non est vero aspernandus alter sensus, quo per diem retributionis intelligimus, diem iudicij instare his, qui annum acceptabilem repellunt. Dabunt enim grauissimas poenas, qui remissionem peccatorum accipere noluerunt: vt etiam hoc terrore iudicij peccatores ad poenitentiam agendam, & annum Domini placabilem agnoscendum reuocentur. Est etiam annus retributionis iustis, qui bene egerunt: nam caelum apertum fuit per Christum, & merces siue retributio aeternae vitae exhiberi coepta. Et huc vsque recitauit Lucas Esaiam locum. Et credendum videtur, Dominum totum illum Esaiam contextum, qui ad Christum pertinet, legisse. Sequitur enim: *Vt consolaretur omnes lugentes: Vt ponerem fortitudinem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu marmoris: & vocabuntur in ea fortes iustitiae, plantatio Domini ad glorificandum. Et aedificabunt deserta a seculo, & ruinas antiquas erigent, & instaurabunt ciuitates desertas, dissipatas in generationem, & in generationem, &c.* Vbi praedicit fructus, quos Ecclesia productura erat, & Christianos futuros quasi plantas, quas Dominus, vt fructum ferrent, posuit in Ecclesia, tanquam in horto voluptatis, vt homines inde glorificarent Patrem, qui est in caelis. Sunt & reparatores collapsi orbis, instaurantes ruinas eius, quae tam in Iudaeis, quam in Gethibus a generatione in generationem contigerunt. Praedicit dein de metaphoricè, assumendas Gentes

Coloss. 1. & Rom. 4. & 1. Cor. 3. & alibi.

Annus retributionis & peccatoribus est, & iustis qualis.

Ecclesiae fructificationis vaticinium Esaiam.

Ioan. 15. Et sic aliud de Gentibus ad docendum assumendis vaticinium.

Quid est quod Christus dicitur plicuisse librum.

Litere facere, volumina cur dicitur.

Psal. 39.

Iesus cur stans legerat librum Esaiam.

Omnium in Synagoga oculi eius erant intendentes in Iesum.

Att. 8. Quomodo legendum, audiendumque verbum Dei, ex ipso Christo.

in Ecclesia ad docendum, ait enim: *Et stabat alieni, & pasieui pecoravestra: & filij peregrinorum agricola, & vitatores vestri erunt, & quae sequuntur.* Subiungit Lucas: *Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit.* Rectè dicitur plicuisse librum, què superius dixit reuoluisse, siue, vt Græcè legitur explicuisse, neque vsus fuit verbo aperiendi, & claudendi, alludens ad morem Gethis Hebraeorum, quae adhuc in obliuione membranis, quae conuoluuntur ad lignum quoddam, legè scriptam habet. Cum ergo legendum erat, oportebat explicare volumina: & peracta lectione, rursus complicare: atque ex illa consuetudine libri sacri volumina appellata sunt: vnde illud, In volumine libri scriptum est de me, id est, in lege Moysi. Fuit etiam olim ethnicis hic vsus voluminum multus, quod Prouerbum illud indicat: *Ad vmbilicum libri perducere: erat enim vmbilicus lignum illud, circa quod rotabatur membrana, siue volumen.* Dicitur autem Dominus, tradito ministro libro, relesisse; nam dum legeret, steterat, ob reuerentiam diuinarum Scripturarum quemadmodum hodie Euangelium dum canitur in Ecclesia, astantibus, & detecto capite auditur, in quibusdam etiam prouintijs in principio sermonis omnes Euangelium ex ore praedicatoris primo loco propositum stantes audiunt; vbi vero incipit interpretari, sedent. *Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum.* Ex sola lectione conuertit in se totius Synagoga oculos. Nam attentè legebat, & cum affectu, qui affectus in audientium etiam animos videtur penetrasse, & hoc idem vsu eueniret ijs, qui ex Euangelio, aut Pauli epistolis, aut alijs sacris libris in Ecclesia legunt, si eaque legunt, ipsi obseruaret, atque ex animo legerent, essetque illa lectio concionis loco. Sed tantum abest vt id plerique faciant, vt illud etiam his dici possit, quod Philippus Eunuchus dixit: *Putas ne intelligis quae legis? quin & multi ne emendatè qui dem legere sciunt: qui intolerabiles sunt abusus, & absurdissimi.* Hodie autem sic comparatum apud homines

est, vt dum proponitur verbum Dei, vix centesimus quisque attendat quid, sed quis, & quomodo dicat, non intendendo in Iesum, cuius verba se audire, intelligere conueniebat, sed in hominem. Qui autem ex Deo est, verbum Dei audit, a quocumque tandem, vel quomodocumque dicatur. *Cepit autem dicere ad illos, Quia hodie impleta est haec Scriptura in auribus nostris.* Vide, quæso, Domini modestiam: non dixit, Hic ego sum, quem audiistis in Esaiam loquentem, ne videretur se se iactare: verum quia opus erat, vt aliquando agnosceretur, & in eum crederetur, vsus est verbis quidem minus apertis, sed quae tamen idem significarent, & suo tempore intelligerentur: nam si re apertè dixisset, cum non dum essent capaces, offensi fuissent potius quam eruditi. Suo ergo exemplo nos instruxit, vt disponamus sermones nostros cum iudicio: neque enim satis est, si res, de qua verba facturi sumus, sit suaapte natura bona; sed videndum, si & temporis, & audientium ratio postulet, vt dicatur. Nam ob hanc causam aiebat Dauid, se filuisse etiam a bonis, metuens ne & illa in calumniam raperentur ab aduersarijs. Omne enim verbum, etsi bonum, bene tamen non dicitur, nisi ad aedificationem fidei fiat, vt det gratiam audientibus, & Spiritum sanctum Dei non contristet. *Et omnes testimonium illi dabant: & mirabantur in verbis gratia, quae procedebat de ore ipsius.* Comprobantes veram esse Prophetiae applicationem: erantque isti illi pauperes, quibus tunc Euangelizabat, & contriti illi siue ceci, qui sanitate & visum recipere meruerunt. Omnes intellige, id est, plerique, quia mox subdit, quosdam in eo scandalizatos, vt referunt Mattheus & Marcus. Generabat vero eius oratio admirationem, quae teste Cicerone in oratore, summa est dicentis gratia & laus. Admirabatur, cum non didicerit, idque Deo imputabat, aut daemone: *Quomodo, inquit, hic literas scit, cum non didicerit?* Erant autem verba Iesu saepe diuinae gratiae condita, & prudentiae plena, & auditoribus accommodata, & magna

Ioan. 8.

Cur se Christus non plangens verbis esse dixerit, de quo Esaias tanta praedixerat, verum obscuris, & tectis.

Sermo Concionatoris potissimum quisale sit conditus.

Psal. 111.

Psal. 38.

Verbum bonum quando benedicitur. Ephes. 5. Ibidem.

Quare Iudaei mirabantur Christum praedicantem, & quinam.

Quae nam summa dicentis laus, teste Cicerone. Ioan. 7.

Alteri causa corum ad mirationis, a tribus.

animorum ad se trahendorum fiti, magnæq; charitatis ardore prolata. Erant præterea diuina & inculcata vita coniuncta, tantaq; vultus & oris dignitate, signorumq; magnitudine confirmata, vt meritò auditores nõ maleuolos, aut malè affectos facile raperet, atq; inflammarent, in aliosque prorsus transformaret. Omnes itaq; concionatores verbi Dei serid, & instanter postulent portionè eius gratiæ aliquam sibi à Deo donari, vt ad ædificationem & fructum prædii

care valeant: imò potius dent operam, vt Christus ipse linguam eorù soluat, & per eos tanquã organa sua Euangelizare velit, exèplo illius magni Pauli, qui dixit: *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus?* Ipsi ergo Christo, tum per se, tum per Apostolos, tum per omnes verbi Dei legitimos ministros ad fidei edificationem, & morù, institutionè loquèti, cù Patre, & Spiritu sãcto adscribatur omnis laus, gloria, & imperiù, in secula seculorum, Amen.

Concionatores, tales vt vere sint, a Christo quid petere debeant. 2. Cor. vii.

TRACTATVS XI.

IN illa verba Matth. 31. *Et veniens in patriã suam, docebat eos in Synagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent, Vnde huic sapientia hæc, & virtutes? Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius, &c.*

Tract. 39.

Non eadem semper auditorum verbi Dei dispositio, quin & sæpè contraria: & vnde hoc perspici possit. Act. 17. & seq.

Quare Nazareus, vt ait Euangelista, scãdalizabatur in Iesu sine magistro docente, & virtutes operante.

Mirù nulli esse debet, si quæ alios docemus, variè accipiatur ab auditoribus: & alij quidè admirentur, & ad cælù vsq; afferat, alij verò cù risu & cachinnis quasi mera deliramèta suscipiant: nã & hoc Christo Dño contigit, quèadmodù Paulo Athenis resurrectionem mortuorù prædicati, quidã quidè crediderunt, quidã verò calûniati sunt, dicentes: *Quid vult se mini verbius hic dicere.* Fortassis autè hoc loco ijdem ipsi erant, qui probabant fermonem eius, & mirabantur, nec tamen de illo, vt debebant, conuenienter sentiebant. Offendebat enim eos generis, & familiæ humilitas: non ignota etiam vtriusque parentis, affinium, & propinquorum tenuitas, non nihil auctoritatem cælestis doctrinæ minuebat. Viderant etiam, cum nihil aliud didicisse, quã artem patris fabrilè, nec vnquam triuisse scholas Phariseorum, & legisperitorum: demirabantur vnde tanta cum auctoritate facundia, vn-

de testimonia Prophetarum tam sapienter produceret. Porro hanc historiam paulò latius Marcus narrat his verbis, cap. 6. *Et facto Sabbato cepit in Synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes, Vnde huic hæc omnia? & quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Mariae, frater Iacobi & Ioseph, & Simonis? Nonne & sorores eius hæc nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.* Obscuritatem generis Christo obijciebant, atque ob eam offensi impediabantur, quominus in eius doctrina proficeret. Vides quãtù mali adfert illa opinio, quæ opes, & externus iste splendor aliquid fit, neq; vnquã vel cõmunè originè cogitare, cõmunèq; exitù, vel vbi vera dignitas, verushonor, veraq; sit sita gloria, nõ cõsideremus. Nã omnes ex vno patre profecti sumus, omnes a què nudi ex vtero matris fundimur, & in similitèr factã decidimus terrã, omnes eundè mortis exitù expectamus. Nihil, in-

Mar. 6.

Nazareus cur nihil in doctrina Christi proficeret. Sap. 7. Omnium hominum par, & equa conditio. 1. Tim. 6.

quit

Quo re si miles Christiani, Nazareus merito videantur.

Eccle. 13. Pauperù sapientù apud vulgus misera conditio.

Mira Christi sapientia, & virtutes.

Nazareorù de Iesu sapientia & virtutibus vnde ignoratio veniebat.

Euthy. cap. 13. in Mar. 1. Reg. 2. & Psal. 112. Cur minime illi mirari debeant.

Matth. 10. Exod. 7. & seq. Psal. 77. 3. Reg. 17. Quos olim de infimis in summos euekerit Deus. Infra. 19. Amos. 1.

quit Apostolus, *intulimus in hunc mundum: haud dubiù, qd nec auferre quid possimus.* Offendebatur in ea re, quæ nulli esse deberet momèti, neq; obseruabant diuinã virtutè, quæ in eo ex admiranda doctrina, stupèdisq; factis spectabatur: qd & hodie frequenter accidit. Hominè enim in honore positù, & splèdidù suspiciunt, & admirantur, etiã si sit auarù, crudelis, omniq; vitio obsessus: aliù verò sùmma vi ac virtute præditù, si pauper sit, despiciunt. Quod vir quidã sapiès indignatus, aiebat: *Locutus est pauper sèstate, & nõ est datus ei locus. Dines locutus est, & omnes tacuerunt, & verbù illius vsq; ad nubes perducit. Pauper locutus est, & dicunt, Quis est hic? & si offenderit, subuerret illù.* Vnde huic sapientia hæc, & virtutes? Miratur de sapientia, quã in scholis, & à præceptoribus nõquã didicerat, qua Scripturarù sèsa recõdita depromebat, qua ora aduersariorù obthurrabat. Mirabatur etiam de virtutibus, id est, de signis, siue miraculis, quæ effecta sũt virtutis Dei, id est, sũmæ eiù potètiæ. Et ita accipitur p metonymiã nomè causæ p nomine effectus. Nõ loquitur hic de virtutibus moralibus, quæ & ipse quoq; fortè, ac potèntè reddut animã: & idcirco Marc. addit: *Et virtutes quæ per manus eius efficiuntur.* Hæc autè admiratio ex ignoratione diuinitatis in eo latètis, & vnctionis facti Spiritus, pficiscabatur. Et quia defectiua est locutio, vt notat Euth. sicut dicitur: *Vnde huic sapientia hæc?* ita supplèdù, vnde huic hæ virtutes? Nec erat iusta ratio admirationis: nã solet Deus p sua bonitate suscitare à terra inopè, & de stercore erigere pauperè, vt collet eũ cù principibus, cù principibus populi sui. Ipse olim elegit pastores, quos sũma stpètia, & potestate edèdisigna exornauit, vt Mosè. Nõne de Dauid scriptũ est: *Sustulit eũ de gregibus ouium: de post fœcetes accepit eũ, pascere Iacob seruum suũ, & Israël hæreditatè suã.* Helias, atque Heliseus agricolæ, & Amos pastor, nõ magno, neq; illustri loco nati, ad munus Prophetiç exercèdũ, qd sũma cù sapientia est cõiuctũ, & ad signa edèda quidã ex eis, & etiã ad

mortuos suscitãdos vocati sũt. Si ergo vel micarationis habuisset Iudei, nõ erat qd de Christo obscuro loco nato, vt ipsi putabãt, miraretur, si ad tantũ sapientiæ gradũ, & operũ diuinorũ fastigiũ cõcedisset. *Nonne hic est fabri filius?* Marc. ait: *Nonne hic est faber?* & vtrũq; verisimile est illos dixisse. Ecce quã destitutus erat Iesus omnibus rebus humanis, & sõla virtute diuina, quæ in doctrina, & miraculis se exerebat, nitèbatur: ars, mater, propinqui, & patria cõtènèda. Si cut de Saule dicebãt: *Nũ saluare nos poterit iste?* & despexerunt eũ: & de Dauid quoq; dicebãt: *Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Isai?* Cùm tamen Deus humilia respiciat, & alta à longè cognoscat. Illud tamè annotauit Orig. nullibi Christũ vocari fabrũ, siue fabri filiũ ex sensu Euangelistæ, bene autè ex sètètia, & calûniã vulgi. Hoc dictũ Origen. alijs cogitãdũ relinquo, an verũ sit: nihil enim refert, dũ apud patètes hæsit, si interdũ Ioseph laboratè in arte sua adiuuaret, vt inde fabri nomè acceperit. Faber dicitur Græcè *Τέκτων*: quæ vox, teste Suida, ad fabros tã lapidarios, quàm lignarios extenditur: alij etiam ex nostris ad fabros ferrarios extendunt. Nam B. Hilarius & Beda fabrum ferrarium faciunt: Ille quidem Can. 14. in Mattheum, dicens: *Planè hic fabri erat filius ferrum igne vincentis, omnem seculi virtutem iudicio decoquentis, massam que formantis in omne opus utilitatis humana: Hic verò li. 2. in Mar. Nã et si humana, inquit, nõ sint cõparãda diuinis: typus tamè integer est, quia pater Christi igne operatur, & spiritu. Vnde & de ipso tã quã de fabri filio Præcursor suus ait: *Ipse vos baptizabit in spiritu sãcto, & igni: quia vasa ira, sui spiritus igne mollièdo, in misericordia vasa commutat.* B. Thomas in Mattheũ, Iosephũ artè exercuisse lignariam, & non ferrariam tradit: quod non solum testantur picturæ Ecclesiasticæ, & singularis fabricorum lingariorũ pietas, ac deuotio ad colendum & honorandũ hũc sanctũ, & liber de Infantia Saluatoris (si quæ tamen fides huic libro est*

Iudeorũ magna insipientia. Christi paupertas quantã. Mar. 6.

Christi diuitiæ quæ sola, & potentia.

1. Reg. 10.

3. Reg. 12.

Psal. 137. Orige. li. 6. contra Celsum to. 2.

Quam artem coluerit Ioseph beatissimæ Virginis sponsum.

Τέκτων Græcè quid. Suidas.

Prima opinio quidè est Hilarij, Bedæ Venerabilis.

Beda to. 5.

Deus Pater igne operatur, & spiritu Matth. 3.

Rom. 9. & 2. Tim. 2. Secunda opinio.

B. Thomas in cap. 13. Matth. 10.

14. Illa quibus nititur testimonijs, ac fulcitur.

Tom. 4.

N n 2 haben-

habēda.) Quibus accedūt etiā Chry. in. c. i. Matth. & Aug. in ser. de Nati. Domi. & Ambr. se r. 16. de Nati. Dñi Verū etiā illud præcipuè cōprobat, q̄ vbi vox fabri pro eo qui operatur in ferro, vel ære ponitur, sēper ferē in Scriptura exprimitur addēdo fer rarius. Vnde Gen. 4. Tubal-cain, qui fuit malleator, & faber in cuncta opera artis, & ferri, quæ Græcè sic habēt, κὸς ἢ σφυροκόπος κὸς χαλκῶς χαλκῶς κὸς σιδήρης. Si mile quid obseruauit. 1. Reg. 13. 2. Pa ralip. 24. Esa. 44. & 54. Vbi verò fa ber est absolute dict⁹, pro eo, qui lig nū tractat, accipitur. Vnde Eccles. 38. Omnis faber & architect⁹, qui noctē tanquā diē transigit, qui sculpsit signacu lo sculpsit. Vbi Græca habent ἱκ τωρ, κὸς ἀρχιτεκτων. Et fabri lignarij est sculpere scapello sculpsit in li gno. Et ne fortē acciperes pro fabro ferrario, subiūgit: Sic faber ferrarius (Græcè χαλκῆς) sedens iuxta incidē, & considerās opus ferri. Sicut Esa. 50. Ecce creant fabrum sufflantē in igne pru nas, Septuaginta interpretes habent ἐκ χαλκῆς φουῶν ἐν πυρὶ ἀνθρακας. Et Sap. 13. Cūm irrisisset Salomō eos, qui colunt opera manuum hominū, aurum, aut argentum, aut lapidē inu tilē, opus manus antiquæ, subdit de fabro lignario: Aut si quis artifex fa ber de sylua lignum recētū secuerit, & hu ius doctē eradat omnem corticē: Græca habēt ἐλοτόμῳ τικτων. His adde vnum ex Hesiodi interpretibus, tractātem illa verba: Καὶ κεραιὸς, κεραιὸς ποτίου, κὸς τικτων τικτων, id est, Figulus os sigul irasci tūr, & faber lignari⁹ fabro lignario, scribit: Τικτων δὲρων, οἰκοδομῶς, καὶ ναυπηγῶς καὶ ἀπλῶς λέγεται πᾶς ὁ ποσοσθῶν διακί μινος περὶ οὐκὴν ἐύλων. Hoc est: Faber lig nū, structor domoꝝ, fabricatorq̄ nauium est, & simpliciter dicitur quicūq̄, aliquo modo est peritus opera lignea fabricādi. Et Ioan. Gramatic. sub initiū primi lib. Posterio. Detecto ne, inquit, quē ad modū τικτων, hoc est, faber lignarius, re cētū lignū a curuodijudicat, amussī, vel ru brica vsus, &c. Quod verò Suidas ad lapidicā extēderit hāc vocē, nō pro priē, sed καταχρηστικῶς, hoc est, abusive intellexit: nā, propriē lapidica, λατομος di citur, & ars incidēdi lapides, λατομία,

Fabri lignarij propriū.

Faber ligno rum quorum ille autor o perum sit.

Ioā. Gram.

Suidas. Λατομος, & λατομία, quid propriē.

& λατομος, & λατομία, ab expoliēdis lapi dibus appellatur: Sicut propriē ἱκ τω νῆ, id est, ars, & Τεκτονικός, & τεκτων simpliciter, peritus artifex lignea o pera fabricādi dicitur. Idcirco mirā dū est q̄ Erasmus in suis annotatio nibus Laurētiū Vallā notare volue rit, q̄ τικτων putauerit fabrū lignariū significare. Iustin. martyr in dialogo contra Tryphonē habet: Et cū ad Ioā nem venisset Iesus, & Ioseph fabri ligna riy filius haberetur, informis videlicet, quē admodū Scriptura annuntiauerāt ap parens, faberq̄, aded & ipse putaretur es se, fabrilia namq̄, cū in hominibus eset faciebat opera, ἀτὰρ, & ἴνγα cōficiens. Sed ad rē: nō est dedignatus Filius Dei ad tā humilē artē se nostri cau sa demittere, vt filiū se à Deo missū ostēderet eius cuidictū est: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, & vt cōso laretur eos, qui ex manuū labore vi ctū queritāt. Sed illud est omnino deplorādū, & lacrymis viuis psequē dū, homines qui eius fidē phtētur, tātū ab illius imitatione abhorre re quē colūt, vt eos solū magnos arbi trentur, qui nihil agūt, otiosi q̄, tota diē hac atq; illac discurrūt, iocis ac lusibus vacātes: rēq; ignominia ple nā existimēt, si homines in artē ali quā, vnde honestē possint viuere, in cūbāt. Sed tāta superbiā atq; elatio nē ex sūmis ignorantia tenebris p se cētā puniēt suo tēpore Deus. Qua drat etiā hoc artificiū Christo, qui ex Cruce sua arcā à diluuiō peccati seruātē, vt alter Noē fabricat⁹ est, & scalas nobis cōstruxit lōge maiores illis, quas vidit Iacob dormiēs, qui bus ad cælū pateret ascēsus. Rectē etiā illi quadrat nomē fabri, quia fa bricat⁹ est aurorā, & Solē, & parat no bis eternas māfiones in cælo. Quan quā sit faber quidē generalis in om ni materia operās, id est, in ferro, la pide, ligno, auro, & argēto. Et quod dā ferro duriores, p̄fusq; in pecca to obduratos suo spiritu emollit, fugēq; lucis, & calorū participes red dit. In lapide operat⁹ est, Gētiles saxa colētes, ad fidē cōuertēdo, & vt fa bricā cœlestis Ierusalē cōgruāt, ex poliēdo. In ligno verò, qd magis est

Cōtra Eras mum Rote rodamum. Iustin. mar tyr to. 2.

Quare Chr istus faber, aut fabri filius esse, aut haberi volue rit. Gen. 3.

In hominum contemptores, qui fabri li artificio, ac similibus alijs vitā su stentant.

Secunda ratio, cur Christus faber es se, & haberi dignatus sit. Gen. 6. & seq.

Infra. 28. Tertia ratio Psal. 73.

Ioan. 14. Quod ferrū, lapidem, lignum, aurum quoq; & argē tū, diuinus opifex Christus tra cter, elabo retque.

2. Tim. 2.

Nazareorū in Iesu matrem, maledi centia.

Hi fratres Domini, Iacobus, Ioseph, Simon, & Iudas, quales fuerint. Gal. 1. Matth. 4. & 20. Act. 1.

Matth. 10. Alphon. Tos. in Matth. par. 3. quas. 84 in cap. 13.

Duplex Cana in Scrip turis, & a qua nam illarum Simon & Iudas Aposto li, Cananæi sine cogno minati.

Vbi pas. i.

tractabile, operatur Filius Dei, hoc est, in his, qui fidem habent in Deū, nec longē absunt à regno eius. In auro verò & argento, quæ pretiosa sunt metalla, iutti, atque perfecti de signantur: conditq; in honorem va sa aurea, & argentea, in quibus splen deat tanti fabri sapientia, & fiant ac commoda vsibus domini, & ad om ne opus bonum parata. Nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius, &c. Contemptim de bea ta matre loquuntur: sed eadē lingua qua Christum filium despiciebant, despiciatui habebant & matrē: neq; mirū, si ignorato fructu, ignorabant etiam arborem, quæ illum protule rat. Verūm vbi Iesus cognitus est, cōfestim inclaruit & mater. Fratres autem quatuor nominat: primo lo co Iacobum, qui ab Apostolo ad Ga lat. 1. dicitur frater Domini: non er go erat Iacobus Ioannis frater, isti enim erant filij Zebedei, hic autem erat filius Alphæi. Secundus, est Io seph, qui inter Apostolos non fuit, eius tamen facta est mentio Act. 1. quando simul cum Matthia nomi natus est, vt in locum Iudæ alter eo rum subrogaretur. Et quemadmo dum Iacobus frater Domini cogno minatus est Iustus, ita ille Ioseph cognominatus est Iustus: ita vt etiā in cognomento illos fratres fuisse possis agnoscere. Tertius est Simō, quē quidam volunt fuisse Apostolū, de quo Matth. c. 10. ait: Simon Cana nus: quod Episcop. Abulen. meritō impugnat: quia ille erat natus in Ca na Galilææ, vnde Cananus dicitur, nō autem à terra Chanaan, quia om nes Apostoli fuissent Chanaanæi: & Chanaā scribitur per Caph, cum as piratione; hic verò Cananus per Coph, & sine aspiratione: atque hic quidē erat in Nazareth natus & nu tritus, vt hoc loco dicitur. Et credi tur à quibusdam post mortem Iaco bi primi Ierolymorum Episcopi, fratris sui, in eius locum successisse. Nam Simonem Apostolum vnā cū Iuda in Perfide pro Christo occu buisse tradūt multi historici fide di gni. Quart⁹ in ordine est Iudas, qui

ad differentiā Iudæ Ifcariotis, dicitur Iudas Iacobi, qui vnā ex septem Catholicis scripsit epistolā: qui cog nominat⁹ est Lebbeus & Taddæus, isti erant Christi fratres. Sorores ve rō horū quatuor, quia non discurre bant vt fratres, dicuntur ab Euange lista, Apud nos sūt, quæ sorores Chri sti similiter vocātur. Et testib⁹ Hip polyto martyre, & Nicephor. lib. 2. cap. 3. duē erant, & Esther, & Tha mar vocabantur. Et scandalizabantur in eo. Ex inuidia, & contemptu generis nolente sibi alium præponi; ideò nec signa eum habere à Deo, sed à demone ca lumniabatur. Sed dubiū magnū est, qua ratione aut specie consanguinita tis Christi fratres dicantur. Quia ve rō speculatio hæc ad Scripturas pla niūs intelligendas, & ad veterum Pa trum sententias, quæ in hac re variē sunt, & diuersæ, plenius discernen das mirificè conducit, operæ pretiū esse existimauit de hoc articulo fusi⁹ luculentiusq; disserere, vt aliquādo polliciti sumus. Quod ergo isti dicā tur fratres, & sorores Dñi, vt hinc dicendi exordium sumam; hoc ad beatissimam Christi matrem referri non potest, quasi fuerint ex eadē ma tre cū Christo geniti, quia hoc sum moperere derogaret, & dignitati Chri sti, & virginitati matris, quæ tanquā articulus fidei in Ecclesia Catholi ca habetur. Deinde non dici potest, istos Iosephi sponsi virginis fuisse filios ex alia vxore, quam prius ha buisset: nam hanc sententiam video plerosq; Patres amplexatos fuisse, vt Eusebium lib. 2. cap. 2. histo. Eccle. Egesippus. li. de excidio Ierofoly. Sequitur illam Epiphanius lib. 2. hæ res. 51. & lib. 3. hære. 78. in Antidi comarianitas, vbi ex priori vxore Io seph sex filios habuisse memorat, qui fratres Dñi in Euangelio vocan tur, & octogenariū desponsasse sibi Mariā Virginem. Hoc idē sequitur Orig. in tomis super Matth. vbi scri bit placere sibi hanc sētētiā: quia pri mitiē virginitatis virilis est Christi⁹, & muliebris, est Maria. Nec plausi bile sit, alijs, præter quam istis, virgi

Matth. 10. Mar. 3.

Sorores Do minæ quæ nā fuerint, cui⁹ que nominis

Nicephor. Callist.

Nazareti de Christovnde scandalizabā tur.

Quaratione illi Aposto li; fratres Christi fuerint.

Primus sen sus, imp⁹ & hæreticus.

Secūsus sen sus.

Egesippus. B. Epipha.

Origē.

Theophyl. Euthym. Oecumen. Chrysoft.

Nicepho. Hippolyt. Mar.

Ambro. to. 3. Idem to. 5. Caiet.

Abdiae de his fratribus Domini sententia.

Theophyl. et de iisdem fratribus opinio.

Ioseph Virginis sponsum, praeter Mariam Christi matrem, nullam aliam coniugem habuisse.

nitatis primitias adscribere. Idem tenet Theophylactus in cap. Matth. 13. & 27. Euthymius in Matth. cap. 12. & Oecumen. in cap. 2. Act. Apostolicorum, & in epistol. ad Gala. c. 1. Chrysoftomus in oratione de Annuntiatione Virginis Mariae, quam Si meon Metaphraistes suo operi inseruit. Nicephorus Callistus li. 2. hist. Eccl. cap. 3. ubi etiam refert, Hippolytum Martyrem eiusdem sententiae fuisse autorem. Ex Latinis vero Patribus in hanc sententiam descendunt, Hilarius Can. 2. in Mattheum, Ambrosius lib. de instituenda Virgine, cap. 6. & in commentarijs in epistol. ad Galatas cap. 1. & Caietanus ibidem. Et quamquam hi omnes conveniant, Iosephum filios ex alia uxore habuisse, non tamen uno & eodem modo naturali. Abdias ergo, qui vitas Apostolorum conscripsit, (si tamen huic libro aliqua sit danda fides, nam eruditi plerique illum reiiciunt, ut supposititium, & ab aliquo eius nomine confictum) ille (inquam) lib. 6. de historiabeatorum Iacobi, Simonis, & Iudae fratrum, tradit duos postremos esse filios ex parentibus Alphaeo, & Maria Cleophae filia, Iacobum vero Iustum & fratrem Domini, filium quidem ex eadem matre, sed diverso patre, id est, Iosepho iusto, cui desponsata fuit Deipara Virgo: unde & frater Domini appellatus est. Chrysof. vero & Epiphanius atque alij tradunt, Iosephum Mariam sponsum ex alia uxore liberos suscepisse: qua uxore postea repudiata, teste Chrysof. vel secundum alios emortua, in castitate vitam traduxit, & liberos in disciplina & timore Domini educauit. Theophyl. vero in c. 13. Matthei aliter tradit, his verbis: Fratres habuit Dominus, & sorores, Ioseph filios, quos genuit ex uxore fratris sui Clophae. Mortuo enim absque liberis Clophae, Ioseph iuxta legem uxorem eius accepit, & pueros procreavit sex, quatuor maribus, & duas feminas. Mariam, quae dicebatur Clophae filia secundum legem, & Salomen. Ita Theophylactus. Sed in primis, salva quae tatis Patribus debetur honorificetia, haec hi-

storia sua inconstantia se suspectam de veritate praebet, & magis ex probabili coniectura, quam certa historiae fide ab istis asserta est: nullus enim probatus autor est, qui asserat, se praeter Mariam, aliam Iosephi uxorem vidisse, aut a certis testibus accepisse. Sed cum in Evangelio fratres Domini legerentur, & religio vetaret filios Mariae Virginis suspicari, Scripturae expositoribus coniectandum erat, quo pacto fieri posset, ut veritas Evangelij cum perpetua virginitate Mariae constaret: ita filios Ioseph ex alia uxore intulerunt, ac proinde Christi fratres non veros, sed qui putarentur, interpretati sunt. Sicut Ioseph ipse non erat verus pater, sed putabatur. Neque vana fuit horum coniectura, aut nulla ratione ad respondendum Haereticis excogitata, sed probabiles habuit causas Scripturis innixas. Quia Iacobus Episcopus Ierusalem, non diceretur peculiariter frater Domini, nec ille dixisset: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quarentes te alloqui. Nam si generali sanguinis coniunctione fratres designarentur, Iacobus & Ioannes filij Zebedaei tunc temporis intra domum cum Christo erant, qui illo modo Christi erant fratres. Ad haec Mar. 6. dictum est a quibusdam: Nonne hic est fiber, filius Mariae, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudae, & Simonis? Filius, inquit, Mariae, & frater Iacobi, & Ioseph, ut non ex Maria, sed ex Iosepho fratres intelligerentur. Habuit ergo illa opinio assertionis suae causas non improbables. Sed tamen si scriptores illi tam studiosi fuissent tuendae pudicitiae B. Iosephi, sicut fuerunt tuendae virginitatis Sanctissimae Deiparae, ut quidam posteriores extiterent, proculdubio, salva utriusque castitate, ratione adinvenissent exponendi sacrae Scripturae. Deinde Hieronymus li. 2. in Mattheum reprobat hanc opinionem, tanquam ex apocryphis libris haustam: & rationem commodam, & Scripturis nixam excogitavit, qua, servata, & B. Mariae, & Ioseph sponsum eius virginitate, fratres Christi dicerentur omnes, qui essent

Luc. 3.

Quae ratio quorundam opinandi fuerit minimè improbabilis, Iosephum ex alia uxore quam Deipara filios habuisse.

Secundum argumentum. Hier. to. 9.

illi

Idem to. 2. in princip. Aug. to. 10.

Bernard. Rap. Tuiti.

Hugo de S. Viã.

Beda to. 5.

Gen. 13. Supra. 11. Thom. to. mo. 13. Tertium argumentum.

Hebraismus Scripturis frequens. Ioan. vlt. Matth. 16.

illi sanguine propinqui. Idemque lib. in Heluidium, virginem & continentem facit Iosephum sponsum Deiparae, quemadmodum Augustinus ferm. 14. de Natiuitate Christi, & Bernardus Homil. super Missus est, & Rupertus super Mattheum sententiam Hieronymi magis probans. Idem facit Hugo de Sancto Victore in Annotationibus super Epistolam ad Galatas, quaestio. 5. ac Beda, qui super 6. cap. Marci scribit: Fratres quoque & sorores eius (Domini scilicet) secum esse testarentur. Qui tamen non liberi Ioseph, aut Mariae iuxta Haereticos putandi sunt, sed potius iuxta morem sacrae Scripturae, cognati ipsorum sunt intelligendi, quomodo Abraham & Loth fratres appellantur, cum esset Loth filius fratris Abrahamae. Haec ille. Idem etiam sentit B. Thomas. 3. part. quaest. 28. art. vlt. Tertio, manifestè Scripturae porrigunt contrarium. Dicitur enim iste Iacobus Episcopus Ierusalem, Iacobus Alphaei, scilicet filius, quemadmodum Marcus ca. 2. refert Iesum, cum praeteriret, vidisse Leui Alphaei sedentem ad Telonium: ut ergo in eo loco Mattheum Alphaei, scilicet filium, ita conuenit interpretari, cum dicitur Iacobus Alphaei, scilicet filius. Haec est enim phrasis Hebraeorum, apud quos cuius quisque sit filius, per Genitium describitur. Sic enim dicitur Ιακωβος ο υἱος Ιακωβου ο υἱος Αλφαιου. Sic Petrus vocatur Simon Ioannis, scilicet filius, quod vox Chaldaea Bar-ionia, id est, filius, Ioannis, clarius repraesentat. Sic etiam Ioan. 13. Iudas Simonis, scilicet filius. Haec autem regula fallit in Apostolo quodam, nempe Iuda. Nam Luc. 6. dicitur Iudas Iacobi, & similiter Act. 1. ubi Iacobus non ponitur ut pater Iudae, sed ut frater. Respondetur, ad hanc interpretationem de fratre, non de parente faciendam, cogit nos ipsa Scriptura: nam ipse Iudas in epistola sua Catholica ita exorditur: Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi, sed ad interpretandum Iacobum Alphaei, scilicet fratrem, nullus Scripturae locus expressus conuincit. Habemus ergo, & Iacobum filium esse Alphaei, non Ioseph: matrem vero Iacobi illam esse, de qua Matth. cap. 27. & dicitur Maria Iacobi, & Ioseph mater: & Marcus cap. 15. magis explicans quis esset iste Iacobus, ait, Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome: ex quo constat, adhuc matrem Iacobi superuixisse. Illa autem Iosephi uxor esse non poterat, nisi duas simul uxores haberet; quod nulla ratio, vel historia tradit. Et, praeterquam quod iniuriu esset sanctissimae Virgini, habere virum copulatum cum alia uxore, certè hominem pauperem, & qui vix unam sustentare posset, duarum coniugum onera subiisse, & imprudentiae, & incontinentiae argumentum esset.

Cum igitur ex Scripturis constet, istos qui dicuntur fratres Domini, aliam matrem habuisse à sanctissima Deipara, aliumque patrem à sancto Iosepho sponso Virginis, profecto non potest constare quod praedicti autores dixerunt, istos fuisse filios Ioseph ex alia uxore. Quia vero Spiritus sanctus praevidebat futuros Haereticos, qui dicerent, hanc Mariam Iacobi minoris, & Ioseph matrem, esse unam & eandem cum ea, quae Saluatore peperit, quaeque ex Ioseph marito Iacobum hunc Domini fratrem, & alios eius fratres genuisset: idè Ioannes, vltimus Evangelij conscriptor, cap. 19. dixit: Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophae, & Maria Magdalene. Vocat Mariam Cleophae iuxta morem Scripturae; dicitur enim Graecè Μαρια η υἱος Κλωπα. Vbi vides, distinguere inter matrem Domini, & sororem eius Mariam Cleophae filiam: sicut Poeta ait lib. 6. Phebi, Triviaeque, sacerdos Deiphobe Glauci. scilicet filia: & quia soror erat sanctae Virginis Deiparae; idè Ioseph, Iacobus, Iudas & Simon. fratres Domini usitato more in Scripturis dicuntur, quo filij duorum fratrum, duarumve sororum, fratres nent. Quartum argumentum, ab absurdis, & inconmodis.

Mariae Cleophae cum Maria matre Domini, cur meminisset Euangelista Ioannes.

Ioan. 19.

Scripturae sepe fratres quos nominant.

Quartum argumentum, ab absurdis, & inconmodis.

cit:

cit, quod aut Ioseph alia vxorem, ex qua illos predictos filios suscepit, antequam B. Virginem duceret, habuit quae postea mortua est, vel repudiata, aut simul cum B. Virgine illam alteram priorem habebat, aut denique post mortem Deiparae aliam vxorem duxit, ex qua alios filios suscepit: quodcunque autem horum trium dictorum dederis (nec enim quartum membrum dari potest) maxima absurda consequi demonstrabimus. Si enim primum dixeris (ut videntur sentire Hilarius & Epiphanius) videlicet ex priori coniugio illos susceptos: hoc falsum est, & a veritate Evangelica alienum. Nam ista coniugium, quam dicunt ante ductam, & postea mortuam, non potuit esse alia a Maria Cleophae sorore matris Domini, quae ab Evangelistis mater dicitur Iacobi minoris, quae adhuc tempore mortis Christi vivebat, & stabat iuxta Crucem Iesu cum Maria matre eius, quae iam dudum ante, id est, per trigintatres annos fuerat Ioseph desponsata, ut traditur Luc. 1. Quod si dicas; ea quidem viva, repudiata tamen, ut vult Chrysostomus, potuit Virgini coniugio copulari: vide qua ratione id defendere possis. Non enim conveniebat in primis Ioseph iusto viro & sancto, mulierem sanctam, & sanctorum filiorum, qui Iesum sequebantur, parentem, Dominoque saepe ministrantem repudiare. Deinde legitimum illi non erat, ea vivente, B. Virginem eius sororem habere, quod Lege cautum erat, ut sequenti membro magis patebit. Quod si secundum membrum amplexus, dicas Ioseph uno & eodem tempore vxores habuisse Mariam Domini matrem, & Mariam Cleophae eius sororem: hoc certe falsum esse, aperte convincitur. Nam etsi Iacob Patriarcha duas sorores simul in vxores habuerit, Liam & Rachel; hoc tamen ex Divina permissione, aut significatione factum est. Significabatur enim, Iudaeorum Synagogam, & Ecclesiam Gentium vni Christo coniungendam: & si hoc alias contigit, licuit ante Legem, post Legem ve-

ro promulgatam non licebat. Sic enim cauetur Levit. 18. *Sororem vxoris tuae in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem eius adhuc illa vivente.* Vel, ut alij interpretantur: *Vxorem cum sorore eius non accipies ad amulationem vel ad lascivendum*, ut faciebant duae vxores Iacob, quae laborabant zelotypia inter se invidiam: quam Legem Hesy chius & Radulphus, ac caeteri expositores de accipiente simul duas sorores in vxores interpretantur. Quomodo ergo Ioseph, qui tantum testimonium iustitiae in Evangelio habet, ausus fuisset duas simul sorores in vxores accipere? aut quomodo parentes Mariae, qui in Legis observantia, & Dei timore conspicui erant, in tale coniugium consensissent? aut quo modo verum est (quod veteres Graeci Patres tradunt) Sacerdotes ipsos Virginem Deiparam tradidisse Iosepho in coniugium; cum Legem Dei non ignorarent; & quod maius est, dedisset illam Iosepho, non ad nuptias, sed ad custodiam pudicitiae sanctissimae Virginis? quomodo enim coniugato, & habenti ex alia vxore sex liberos, tutum commississent sacrarium Spiritus sancti custodiendum? aut qua ratione ipsa beatissima Virgo in illas nuptias consensisset, vel potius ipse Spiritus sanctus custos sanctae Virginis, ad consentiendum in tales nuptias impulisset?

Quod si tertio dicas, mortua sanctissima Virgine, Iosephum hanc Mariam Cleophae coniugem accepisse, ex qua sustulit illos, qui dicuntur fratres Domini: falsum esse demonstratur. Nam cum B. Virgo per quindecim annos, aut plures, Christi mortui superuixerit, qui potuit Ioseph iam seniculus aut decrepitus, nepos post 128. annos sororem Mariae Virginis ducere, & Iacobum, & alios fratres ex ea gignere, qui iam grandaeui erant, & a Salvatore nostro in Apostolos assumpti, testibus Evangelistis? Hae autem ratio annorum Iosephi ex eo constat, quod Epiphanius tradit, Iosephum octogenarium iunctum fuisse Virgini matrimonio.

Infra. 30.

Hesy chius. Radulphus. Matth. 1.

Tertia oblectio.

Maria Virgo quandiu Filio suo superuixerit.

Epiphanius.

Vides

Hilarius. Epiphanius.

Ioann. 19.

Soluitur triplex obiectio Chrysostomi loco supradicto.

Secunda obiectio.

Gen. 29.

Quintam argumentum.

Luc. 1.

Tertia sententia de modo, quo praedicti Apostoli fratres Domini potuerunt esse.

Io. Bapta. Mantua.

Eius opinio absurda.

Vides ergo, quocumque te vertas, non posse elabi vim huius rationis. Quinto, falsum esse convincitur quod Abdias li. 6. de historia Apostolorum tradit, Simonem & Iudam filios esse ex Alphaeo & Maria Cleophae filia, Iacobum vero Iustum & fratrem Domini ex eadem matre, diuerso tamen patre, id est, ex Iosepho, qui B. Virgini desponsatus fuit. Nam id falsum convincitur ex eo, quod Iacobus dicitur filius Alphaei. Deinde cum mater Iacobi esset superstes tempore mortis Christi, oporteret illam: vel duos viros simul habuisse, quod est omnino illicitum; vel a priori repudiatam, secundo nupsisse Iosepho, qui rursus, illa repudiata, Mariam Virginem eius sororem duxerit: quod reprobatum est. Sunt rursus alij, qui aliam rationem excogitarunt propinquitatis horum, qui dicuntur fratres Christi. Tradunt quidem, sanctam Annam matrem diuae Mariae tribus viris diuersis temporibus nupsisse, tresque filias concepisisse nomine Marias: unde illud celebre carmen:

Anna solet dici tres concepsisse Marias, Quas genuere viri Ioachim, Cleophas, Salomeque. Prima parit Christum, Iacobumque, secunda minorem, Et Ioseph iustum peperit, cum Simone Iuda. Tertia maiorem Iacobum, volucremque, Ioannem.

Mantuanus vero in Fastis elegantiori carmine, non tam sensu suo, quam alieno, ita scribit:

Anna, puerperio fortunatissima sancto, Tres habuisse viros, & tres genuisse Marias
Dicitur, &c.

Et quamquam haec sententia perulgata sit, & multorum scriptorum, maxime recentiorum, testimonijs confirmata: nonnullis tamen Catholicis de fide suspecta habita est; & parum honorifica aut conueniens sanctitati Annae, aut dignitati Mariae Virginis eius filiae, aut denique ipsi Christo, cuius gloria, gloria matris est. Fertur enim primo nupsisse Iochimo, ex quo sustulit Mariam Virginem, quo mortuo nupsit Cleophae,

ex quo Maria Cleophae nata est, quae ex Alphaeo genuit Iacobum minorem cum alijs fratribus: quo rursus defuncto, nupsit Salome, ex quo nata Maria Salome, quae nupta Zebedaeo peperit Iacobum & Ioannem fratrem eius. Et ita constaret propinquitatis Christi cum filijs Zebedaei, & filijs Alphaei in eodem gradu consanguinitatis. Hanc opinionem hae rationibus quidam impugnant. Prima, quia non decebat, tantam, & tantam sanctitatis matronam, post solum Divina gratia sterilitatis impedimentum, & post dignissimam illius platuram foeturam, id est, Reginae Angelorum, & Dominae nostrae ortum, mortuo Iochim, alterum maritum superinducere, & tot conjugales amplexus adamasse. Fertur Angelus dixisse Annae de prole Mariae per eam generanda: *Virum nunquam cognosceret, sed sola sine exemplo, sine macula, sine corruptione, sine virili commixtione, Virgo siliu, ancilla Dominum, & gratia, & nomine, & opere Salvatorem mundi generabit.*

Haec ille: quomodo ergo Anna aliam desiderasset prolem edita in lucem Virgine sancta? cum praesertim in Scripturis illae, quibus partus fuit diuinitus annuntiatas, aliam nullam habuerint prolem? quemadmodum Sara ex Abraham praeter Isaac habuit neminem, & Rebecca praeter partum geminorum Esau & Iacob alios non peperit. Samson annuntiatas ab Angelo fratrem non habuit, sicut nec Ioannes Baptista. Semper enim nuptiae secundae, etiam apud Gentiles, infimo loco habitae sunt, & signum incontinetiae. Vnde Dido apud Poetam coniugium cum Aenea, culpam non semel vocat:

Si mihi non animo fixum, immotumque, sederet, Ne cui me vinclo vellem sociare iugali, &c.
Huic vni forsitan potui succumbere culpa, & rursus.

Coniugium vocat: hoc praetexit nomine culpam.
Vnde in Scripturis magnam laudem consecuta sunt foeminae, Iudith, & Anna Prophetissa, quae post decessum

Multis rationibus impugnatur haec sententia. Prima ratio.

Angeli verba ad Annam de prole Mariae.

Genes. 2

Iud. 13. 1.

Luc. 1.

Gen. 25.

Secundae nuptiae quo loco semper habitae etiam apud Gentes.

Virg. li. 4.

Aeneid.

Ibidem.

Viduae quae diuinitus celebratae Scripturis.

Iudith. 8.

Luc. 1. 26.

virorum

virorū suorū nulla de integro inierūt cōiugia, sed in viduitate permāserūt. Paul' etiā. i. ad Timo. 5. viduas laudat, quæ vni' viri vxores fuerūt.

Secūda ratio.

Secūda ratio: quia fingi videtur illorū virorū post susceptā prolem per annū obijisse diē suū: quod quā sit rationi consonū, aut antiquis historijs compertū atq; exploratū, prudētes lectores dijudicēt. Certē Cleophas post Christi mortem superstes erat, nā vnus fuit ex his, quibus proficiscentibus in Emmaus Christ' re fuscitatus apparuit. Quomodo ergo potuit Anna tertio nubere Salomæ post mortē Cleophas, qui adhuc viuere inuenitur? His accedit, quod

Luc. vii.

Tertīa ratio.

Ioachim parēs Virginis, tertio anno ablaetationis filia suæ, & præsentationis in templū, adhuc viuebat: nā dicitur in eius historia, quod B. Virginē Mariā parētes eius cōstituerūt in vno gradu tēpli: & licet mortuus esset Ioachim, Anna tamē sanctissima, viduitatis luctu peracto, vix secūdo, aut tertio anno maritū de integro acciperet. Egesippus etiā, vt habetur lib. 3. hist. Ecclesia. cap. 32. ita scribit: *Ex his igitur ipsis accusauerūt quidā Simeonē Cleophas filiū, tāquā esset de genere Dauid, & Christianus. Et ita martyr effectus est cū esset annorū centū viginti, sub Traiano Casare apud Atticū Consularē. Quod autē Simeō vnus fuerit ex ipsis auditoribus Domini, vel lōgacitas eius indicio est, vel Euangeliorū fides, vbi etiam mater eius Maria, Cleophas vxor refertur.* Hæc ille. Ex quibus habes, Cleophas dici patrem Simeonis; vel quod genuerit matrē ei' Mariā Cleophas, vel quod Maria Cleophas, & Simeō Cleophas geniti fuerint ex Cleophas. Sed tūc quod citat Egesippus, hūc Simeonē esse filiū Mariæ Cleophas, constare non potest: nisi dicas, Mariā Cleophas, de qua Ioan. 19. dicitur, à viro sic dictā, vt Erasmus vertit, & Faber defēdit, ea ratione quod fœminæ solitē sint denominari à viris suis, vt Olympias Philippi, Cleopatra Ptolemæi, Helena Menelai, Portia Catonis. Sed profectō hunc morem denominandi vxores Scriptura nō seruat, sed à parētibus, vel à filiis

Egesipp.

Simeonem Cleophas filium Traianus martyrio cur affecit, tēte sic Egesippo

Dicitur Egesippi, Simeonem videlicet Cleophas filium fuisse, nō probatur

Vxores Scripturæ vnde denominant

metfi aliquando Doctores illam vocent Mariam Salome. Iosephus lib. 13. cap. 16. loquitur de Salome vxore Aristobūli: & lib. 16. cap. 6. de Salome scribit inimica filijs Mariānes: & lib. 18. ca. 10. ait, quod Herodi magno ex Mariāme Hyrcani filia natæ sunt duæ filia. Harū altera Salampso nomine nupsit Phasalo Regis ex fratre Phasalo nepoti, idque ex ipsius patris autoritate; altera verò dicta Cypros, Antipatro & ipsi nepoti Herodis ex sorore Salome. Egesippus lib. 1. de excidio Hierosolymitano, cap. 4. de Salome quadā loquitur, quæ pepigerat nuptias Silchoarabi; ergo nomen mulieris est: quomodo ergo fœmina Salome potuit nubere Annæ fœminæ? Salome ergo nomen est fœmininum; sicut Salomon masculinum; quare fictū videtur, quod aliquis hūc dicatur Salomas. Origenes hom. 35. super Matthæum ait, matrem filiorum Zebedæi dictam à Marco Solomen. Autor oper. imperfecti homil. 35. in Matthæum super illud: *Tunc accersit ad eum mater filiorum Zebedæi: Hæc est, inquit, Salome, cuius apud alterum Euangelistam ponitur nomen; verè pacifica, secundum interpretationem, quæ filios genuit pacis.* Sic ille. Hæc autem Salome nunquam dicitur soror Mariæ in Euangelio, nec filia Annæ; nec eius filij Iacobus & Ioannes dicuntur fratres Domini, vt Maria Cleophas dicitur soror Virginis Deiparæ, & filij eius vocantur fratres Christi. Quod verò citatur ex B. Ignatio ex epist. 1. ad Ioannem Apostolū & Euāgelistam: *Sunt & hic multa de mulieribus nostris Mariam Iesu videre cupientes, & quotidie à nobis ad vos discurre voluntes, vt eā contingant, & vbera eius tractēt, quæ Dñm Iesum aluerūt; & quadā eius secretiora percundēt ipsā Mariā Iesu. Est & Salome, quā diligis, filia Anna Ierosolymis, & quinque mēsis apud eam cōmorans, &c.* Vt demus verā esse hanc epistolā, quā quidā sine causā, meo quidē iudicio, reijciūt tāquam nothā & spurā, etiā si eius nō meminerit Hieronymus: corruptè tamen citatur locus hic. Sic enim ha-

Hieronym. tomo. 2. in principio.

Cōsueuerūt Scripturæ eūdem hominē diuersis nominibus nūcupare.

Eadem quibus in rebus idem obseruent.

Salomen esse mulieris, non vtri nomen.

B. Thom.

metfi

Ioseph.

bet sincera lectio: Est & Salome, quā diligis, filia, anno Ierosolymis & quinque mensibus cōmorans: nihil ergo de filia Annæ, sed de tēpore, quo per annū & quinque mēses cōmmorata est apud Mariā Iesu: & insinuat per illā māsionem non fuisse Iudæā, sed Gētilēm & Antiochenā. Et licet vera esset lectio, quā citant, nihil adhuc euincerent. Nisi ponas, vnam tantum fuisse Salomen, & vnā tantum Annā matrem illius, vt Salome esset eius filia: quod ridiculum videtur. Quarto euincitur, hanc historiā veritatē non esse consonā: eo posito, quod tertio nupsit Anna, certē ante Mariam Cleophas, & Salomen Maria Virgo & nata, & nupta fuisset, & antē peperisset Maria, quæ primis diebus suæ desponsationis concepit Filium Dei in ætate cōstituta quatuordecim annorum, vt communiter traditur, & vox ipsa Alma significat. Sequitur, filios Mariæ Cleophas, & Mariæ Zebedæi longē fuisse Christo ætate iuniores, cum earum matres secundo & tertio matrimonio genitæ fuerint ab Anna, quæ si viduitatis lectū vercundius seruauit, vt decet sanctas & honestas fœminas, quæ saltē per annum (plus, minus) à nouo cōiugio abstinere solēt, & Ioachim triennio post editam Virginem, & in templo præsentatā adhuc viuebat; profectō rectē rationem ducendo, eliciet, Apostolos fratres Christi dictos, ac filios Zebedæi, iuenculos fuisse, & vix vigesimū quintū annū attigisse. Absurdum autem videtur, Diuinam sapientiam Apostolatus gradum penē pueris communicasse.

Egesipp.

Orig. to. 2.

Tom. 2. ope rū D. Chry sostomi. Matth. 20.

Salome quid sonet.

Fratrum Domini quæmāter.

Ad argumētum quoddā in contrariū ex Ignatio respōdetur. B. Ignatius epist. 1.

B. Ignatij ad Ioannē Euāgelistam epistola minimē reijcienda.

Quarta ratio ab incommo dis. Maria Virgo quot tenuis Christum peperit, & idvnde constat.

Quarta ratio ab incommo dis.

Maria Virgo quot tenuis Christum peperit, & idvnde constat.

Quarta opinio de ratione item qua Apostoli iam dicti fratres Domini fuerunt. Eusebius tomo. 2.

Cleopam

Cleopam fratrem fuisse Ioseph, Egesippus contestatus est. Hæc Eusebius. Et ita Maria ista matertera Christi dici potest: non quod verè fuerit Mariæ Virginis germana; sed quod soror habita sit, & dicta, quod duos fratres Cleopam & Ioseph in viros haberet. Hanc sententiam, in Ioann. cap. 19. confirmat Theophylactus, sic dicens: *Quomodo autem soror matris eius diceretur Maria Clopa, cum non haberit alium puerum? Clopas frater fuit Ioseph, & cum absque liberis mortuus esset Clopas (ut quidam dicunt) Ioseph eius uxorem duxit, & filios fratri peperit, quorum vna & nunc commemoratur Maria, quæ soror dicitur Deipara, hoc est, cognata. Solet enim Scriptura cognatos dicere fratres, sicut & Isaac de Rebecca dicebat, Soror mea est; quamvis vxor eius esset.* Hæc ille. Sed profectò nec hic modò satisfacit: quia sic Ioseph duas simul haberet uxores, quod est indignum: & fingitur Clopas mortuus, qui tamè in Domini passione viuus erat. Proinde alij aliam producunt propinquitatis rationem ex Hippolyt. Portuensi Episcopo, quam inuenies apud Nicephorum Callistum lib. 2. cap. 3. quæ mihi nõ est vsquequaq; certa & explorata. Rursus præter hæc, alia producitur historia. Tradunt enim quidam, quatuor fuisse ex vno parente & ventre genitos, nepe Hismariam primogenitam, quæ genuit Elisabetham, quæ nupta Zachariæ, peperit Ioannem Baptistam. Deinde frater Hismariæ fertur fuisse Salomon, qui genuit eam, quæ in Euag. dicitur Salome, quæ nupta Zebedæo, peperit Iacobum, & Ioanem fratrem eius. Itè soror prædictorum fuit Anna, quæ Virginem è Ioachim peperit, Virgo verò Christum. Quartus fuit Cleophas frater prædictorum, qui Mariam, quæ Cleophe dicitur, genuit, quæ Alphæo iuncta matrimonio, peperit quatuor illos, Iacobum, Iudam, Simonem & Ioseph, quos Scriptura vocat fratres Christi, hoc est, fratres patruales, siue cõsobrinos in tertio propinquitatis gradu. Hismaria ergo cum esset annorum sexdecim, peperit Elisabetham, quò tẽpore An-

na quatuor tantum annorum erat, quæ cum compleisset quadragesimum primum annum, & sterilis tanto tempore permansisset, tandem peperit Mariam: & ita Elisabeth septem & triginta annis excessit Virginem sororem consobrinam suam; erant enim Elisabetha & Maria Virgo, filia duarum sororum prædictarum. Maria ergo Virgo, & Salome, & Maria Alphæi, siue Maria Cleophe, & Elizabeth, sorores erant inuicem consobrinæ. Et quia Anna fuit sterilis, nec vsque ad 41. annum peperit, & prius natæ atque nuptæ fuerant Elisabeth, Salome, & Maria Cleophe, quàm diua Maria; ideò eorum filij atate excedebant Christum; præter Ioannem Euangelistam, quem aliquot annis Christus excessit. Quòd si vrgæas; Cur filij Zebedæi & Salomes nõ dicantur fratres Christi; cum æquali propinquitatis gradu ab illo distarent, atq; filij Mariæ Cleophe & Alphæi? Respondeo (nisi coniectura me fallit) filij Mariæ Cleophe & Alphæi viuebant in Nazareth, vbi etiam B. Virgo cum Iosepho Christum educavit; & ita propinquitatis nota erat, vt diceret Nazarenus; *Nonne mater eius dicitur Maria. &c. & sorores eius nonne omnes apud nos sunt?* Filij verò Zebedæi, cum essent piscatores, vel Bethsaidæ, vel Capharnaum, vel non longè à lacu Genesareth, in quo piscabantur (cum Petro & Andrea, quorum erant socij & participes in piscatura, vt dicitur Luc. 5.) habitabant: & ita non tam nota erat Nazarenis illorum quàm filiorum Mariæ Cleophe propinquitatis. Doctoribus etiam plerisque non est ignota hæc matris filiorum Zebedæi, siue Salomes propinquitatis cum diua Virgine Maria, quàm eius sororem nuncupant. Sic ergo inuenimus qua ratione fratres Domini dicantur in Euangelio, salua virginitate B. Virginis, & digamia Iosephi: quo modo etiam Maria Cleophe soror B. Virginis nuncupetur, salua quoq; trigamia B. Annæ parentis Mariæ matris Domini. Atque hæcenus de hac quæstione dictum sit satis.

Cum filij Zebedæi & Salomes æquali propinquitatis gradu ab illo distarent, atq; filij Mariæ Cleophe & Alphæi, cur tamè fratres Christi minime dicuntur? Matth. 13. Supra. 4. Ibidem.

Theophyl.

Scripturæ cognatos dicitur fratres appellat.

Impugnatur illa etiam opinio.

Gene. 26.

Quinta opinio cæteris probabilior.

Luc. 1.

Marc. 15. & 16.

Sequitur

Christus quare Prophetam se nominet.

Deut. 18.

Prophetam potius quàm alium aliquem Christus cur dicat non esse sine honore, nisi in patria sua.

Prophetam nõ esse sine honore, nisi in patria sua, quibus sit exemplis perspicuum, ac manifestum.

Act. 7.

Ierem. 1.

Prophetam acceptus nõ sit in patria sua.

Sequitur: *Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.* Prophetam se nominat, quia ita eum populus appellabat; & Messias propheta futurus prædicitur Deuteronom. 18. & quia docebat ea quæ futura sunt de se, & Ecclesia sua, & circa beatitudinem, aut miseriam futuram. Ad hæc Dominus vniuersam propositionem de homine quacunque virtute prædico facere voluit, nempe quod in nulla regione minorem honorem habet quàm in patria sua: quod generale est circa quamcunque virtutis speciem, pro qua homo mereatur honorem. Et Dominus posuit potius exemplum in Propheta, quia nihil ei magis videbatur conuenire, quantum ad ea, quæ de eo foris apparebant, quàm esse Prophetam: nam Prophetæ à Deo instruuntur: ipse autem cum literas non didicisset, docebat, & miracula edebat, quod aliqui Prophetarum egerunt. Quòd autem Propheta nullibi minorem honorem habeat, quàm in patria sua; manifestum fit in Christo, qui erat caput Prophetarum, & in alijs etiam. Nam Esaias, & Ieremias, & Daniel, maiori in pretio & honore habiti sunt apud exterarum nationes, quàm apud suos. *Quem enim Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuuntiabant de aduentu Iusti,* vt ait Stephanus. Ieremiam Iudæi lapidauerunt; sed Ægyptij eum post mortem venerati sunt: & Alexander Magnus ossa Ieremiæ Alexandriam trātulit: & Chaldæi liberarunt eum in carcerem coniectum à Iudæis. Ita Daniel magno in pretio fuit apud Persarum & Chaldæorum Reges. Christus crucifixus est à Iudæis; sed à Gentibus in Deum receptus, & omni venerationis cultu adoratus. Et tamen ad literam hæc de differentia vrbis Nazareth ab alijs locis Iudæorum loquitur; quia in nulla minorẽ habuit, quàm in Nazareth, ex qua erat oriundus. Ratio autem cur Propheta, vel

quiuis virtute conspicuus, minus honoris habeat in patria, quàm alibi, in primis est: quia homines spectant ad generis humilitatem & obscuritatem, & tales non putant clarescere quenquam posse virtutibus: secus autem contingit extra patriam, vbi eorum cognatio ignota est; & sola probitatis magnitudo manifesta. Deinde conciuēs agnouerunt in tenera ætate puerum aliquando, eis & virtutis merito, & dignitate minorem; ideò talem eum considerare volunt, sicque contemnitur; Exteri verò, qui eum non puerum, sed virum primò agnouerunt, talem eum semper cogitant, & venerantur. Præterea hoc fit ex inuidia, quia inuidus non honorat, sed detrahit & obscurat famam alterius: & tamen postea ciues ciuibus potius inuidet, quam extraneis. Est enim inuidia, tristitia quædam concepta de aliena excellentia, vt proprium bonum imminuit, atque offuscatur. Bona autem exterorum & absentium non diminuunt bona nostra, nec eis nos comparamus, ac proinde nec inuidemus eis: secus bona præsentium quæ apprehedimus, vt gloriæ nostræ derogantia; atque ob hanc causam qui vnius sunt artis, vel officij, sibi inuicem inuidet, ac derogant. Ait autem in patria, & in domo, id est, cognatione ipsa (vt explicat Marcus) magis cognoscente & inuidente, quàm alij eiusdem patriæ non consanguinei. Subdit autem: *Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.* Quemadmodum fides signa impetrat, & promeretur: ita incredulitas demeretur: ideò Dominus ne plus etiam damnarentur, abstinere à signis. Marcus ait: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere; nisi paucos infirmos imposuisset manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum.* Hoc autem non ita interpretandum est, quasi Deus à nobis iuuetur fide nostra: quia enim eiusdem potestatis & virtutis est, vnũ, & multa signa facere, potest, nobis

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Inuidia quid.

Quare Christus non fecerit in Nazareth virtutes multas propter incredulitatem illorum.

Marcus quod ait, Christum non potuisse virtutes multas facere propter incredulitatem Nazærorum, quomodo verum sit.

Tom. 4.

O o incre-

Matth. 9.

Christus, quādo sine fide, quando non sine illa signa faciebat.

Esa. 7.

Ioan. 9.

Luc. 7.

Marc. 9.

Quid est: Credo Domine: adiuua incredulitatem meam.

incredulis, ea facere Deus: dicitur tamen non posse, scilicet decenter & conuenienter, quia ita decreuit, illa beneficia incredulis, ac proinde non dispositis, non conferre. Atque in hac significatione capitur inter- dum non posse, vt cum Dominus inquit, Non possunt filij Sponsi, quandiu cum eis est Sponsus, ieiunare: id est, non est æquum & conueniens, siue decens: aliqua tamen facit, vt ostendatur potens ac misericors; & quia alij in eum credituri erant spectatores. Cum verò ex signo sola Dei gloria quæritur, tunc miraculū fit, homine etiam non credente & inuito, vt coram Achaz: & ita curauit cæcum natum, & viduæ filium suscitauit, nemine rogante vel petente. Quando autem ad vtilitatem alicuius, requiritur eius fides; vnde Dominus dixit; Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamās pater pueri, cum lacrymis aiebat; Credo, Domine: adiuua incredulitatem meam: Id est, si imperfecta est fides, perfice il-

lam: In operaturo etiam miraculum fides necessaria est; hinc Dominus dixit, Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, &c. Mirabatur autem Dominus, non tanquā rei ignarus; sed admirationis signo indicans nobis, quā esset detestanda Nazarenorum incredulitas, per quā homines ineptos, & minus capaces beneficiorum Dei se constituebāt. Quia ergo Dominus non quærebat gloriam propriam in operandis miraculis, non debebat sine vtilitate multa signa edere apud incredulos Nazarenos. Satagamus igitur, vt fidei lumen in corde nostro splendeat, precibusq; Dominū rogemus, vt illud pro sua bonitate augeat atq; perficiat; quatenus per illud Dei bonitatem, nostramq; miseriam cer- namus, & diuinis beneficijs obicem atque impedimentum vllum nō ponamus, opitulante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre ac Spiritu sancto æquē gloriosus & beatus existit in perpetuis seculis. Amen.

Matth. 17. Iesus, cum omniscitis esset, quo modo mirabatur Nazarenorum incredulitatem? Ioan. 7.

TRACTATVS XII.

IN illa verba Lucæ 4. Et ait illis, Vtique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura te ipsum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Ait autē, Amen amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis; multa vidua erant in diebus Helia in Israel, &c.

Ordo historicus.

VÆ hoc loco refert solus Lucas, continuāda sunt cum his, quæ paulò antè ex Matthæo, & Marco diximus: neque in alio dixerunt, nisi quòd illi concisus, & breuius tradunt historiam, quā Lucas fusiùs enarrat: quæ etsi pulchra

multa ad literam contineat, libet tamen aliquantulum huius tractatus initio discurrere per campos allegoriz, vt ostendamus, gesta Christi magnis grauida esse mysterijs. Quòd Christus legerit in Synagoga, significat eius prædicationem inter Iudæos. Quòd traditur liber Esaiæ prophetæ, quid aliud indicat, quā

Allegoria huius Christi hystoriae.

Tract. 40.

quod

Luc. vlt.

Esa. 61.

2. Cor. 3.

Apo. 3.

Habere clauem David, quidnam sit.

Luc. vlt.

1. Cor. 1.

Quid Helie apud mulierē Sarephthana figurat hospitium.

3. Reg. 17.

& seq.

4. Reg. 5.

Lepre Naaman in aquis Iordanis mysterium curationis.

Matth. vlt.

Heb. vlt.

quod Dominus legem & Prophetas explicuit? Et incipiens à Moyse (idem vt tradit Lucas) & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipsa erant. Quòd declarauit illam prophetiam: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: ostendit Dominus, aduentum suum, & annū placibile Mesiæ suo tempore, & in sua persona fuisse impletam. Quòd, postquam legit, reddidit ministro librum clausum, intinquare voluit quod vsque hodie Scripturæ Iudæis ipsis non sunt apertæ; habent enim velamen ante oculos positum, cum legitur Moyse, vt ait Paulus. Non habent etiam clauem David, id est, fidem in Christum, sine quo nihil potest aperiri in Scripturis: ipse enim aperuit Apostolos sensum, vt intelligerent Scripturas. Quòd aliqui magnificabant, alij verò reprehendebant, commune est omnibus concionatoribus: & ex Iudæis nonnulli in Christum crediderunt, nonnulli verò in incredulitate permanserunt. Quòd petunt fieri signa in Nazareth, quæ facta sunt in Capharnaum, illud demonstrat, quòd Iudæi signa petunt, & vellent apud se fieri quæ facta sunt apud Gentiles: maiora enim signa in Gentibus per Apostolos edidit, quā quæ per se ipsum in patria sua, hoc est, inter Iudæos ediderat. Quòd Iesus Prophetam non est acceptus in Nazareth, significat, Iudæos non acceptasse Iesum in Mesiā. Quòd mulier Sarephthana pauit Helia, indicat quòd Gentilitas, quæ vidua erat, & sterilis, Christum excepit, vt Dei Filium & Mesiā, & fide illum, bonisque operibus pascit. Quòd Naaman Syrus solus sanatus est ab Helisæo in aqua Iordanis, pulchrè representat, institutum à Christo baptismū sanctificasse, & sanasse Gentiles, ad quæ suscipiendum spontè accurrerunt. Quòd Nazareni audientes hæc indignati sunt in Iesum, illud odium & liuorem exprimit, quæ erga Christum gestarūt, quòd relictis Iudæis, vocauit ad se Gentes. Quòd eiecerunt extra ciuitatē, illud significat;

quòd ab eis eiectus extra portā passus est. Quòd duxerunt eum in supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat constructa, explicat montem Caluariz, in quem baliulans Crucem Christus est ab eis extra ductus. Quòd eum voluerunt precipitare, quid aliud delineat, quā quòd obiecerunt illi in Cruce opprobria & amarulenta verba, & dixerunt; Si filius Dei es, descende de Cruce. Quòd non potuerunt precipitare, sed transiens per medium illorum inuisus effectus ibat, aptè denotat eius resurrectionem ex mortuis: quam illi non credentes, sed calumnijs atque mendacijs obscurātes, trāsijt per medium illorum, hoc est, per Apostolos ad Gentiles; inter quos vt verus Mesiā, & Filius Dei, & Saluator mundi gloriosus viuit & regnat, id est, caligantibus Iudæis. Sed hætenus dictum sit de allegorizis.

Accedamus ad literam. Vtique (inquit) dicetis mihi hanc similitudinem, Medice, cura te ipsum. Causa cur hæc dixerit Iesus, ex Marco intelligitur: ait enim; Et non poterat virtutem vllam facere: nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: Et mirabatur propter incredulitatem eorum. Videtur ergo ciues Nazarenos eadem impudentia qua illi generis obscuritatem obijciebāt, etiam obijcere, cur non ea mirabilia signa ederet, quæ alijs in locis ipsum fecisse audivissent. Suntq; hominum verba, qui promptiores erant ad obrectandum vel irridendum, quā ad credendum in eum. Verbum Similitudinem, Græcè legitur παραβολή, & potius est prouerbiū, vt ait Theophylactus, quā parabola: quanquā interdum proueria parabolæ dicantur, quales sunt illæ Salomonis: quia in eorum vsu, vt plurimū, subit occulta quædam collatio & similitudo: & sicut prouerbiū dicitur interdum parabola, vt Ioann. 10. ita hîc parabola vocatur prouerbiū. Erat autem prouerbiū vulgatum apud Iudæos, quod medicis ægrotantibus dicebatur; auctore Theo-

Matth. 27.

Infra 28.

Quorsum id: Vtiq; dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura te ipsum.

Proueria cur interdū parabolæ dicantur.

Theophyl.

Prouerbiū illud: Medice cura te ipsum, quibus familiare.

phylacteo, quasi dicat, Cura te ipsū. Soler enim dici, Charitas incipit à semetipso. Et quia Christus multis signis testabatur se à Deo missum in medicum, ac proinde curabat externas corporum infirmitates, quo testaretur se infirmitates spiritales animorum sanare; idcirco subdit, *Quanta audiimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua: Volunt illi dicere; Audiimus prodigiosa quædam te patrasse in Capharnaum, ubi peregrinus eras, nec vltos consanguineos habebas: par ergo est, te in tuos esse beneficium: quod enim ciuibus tuis & cognatis præstare videris, tibi ipsi quodammodo præstas. Videntur autem verba hæc ex incredulitate profecta, quia dicunt, Audiimus, non scimus: fac ergo, si potes, hic: quia si non potes, impotens es, & seductor: Si autem potes, & non vis, nobis inuides, & ingratus es patriæ tuæ. Petebant ergo miracula, non ob salutem animarum, sed ob honorem carnis, ob nouitatem vel delectationem, vel curiositatem, vt Herodes Lucæ 23. Iniquè autem petebant miracula, quia nec ad salutem sunt necessaria; nec ad ingenerandam fidem, satis firma & valida existunt. Non sunt quidem necessaria ad salutem, vt constare potest in Samaritanis, qui citra signa crediderunt, & in latrone in Cruce conuerso, & in Indis Occidentalibus, qui Christi fidem, nullis penè visis miraculis, sunt amplexi, & in nobis omnibus qui fidem in Messiam retinemus, tametsi alia ab his quæ in Euangelio perleguntur, non viderimus. Quod etiam non sufficiant fidem efficere, multa indicant. Pharaonem enim Ægypti Regem decem signa terribilia visa ad fidem non emollierunt. Pharisei conspectis tot signis Christi, non solum non crediderunt, verum etiam indurati sunt magis. Quod si dicas; Iesus noluit facere miracula in Nazareth: eam igitur non amabat, nec honorare volebat. Sed pfectò hoc non cõsequitur: quia patriam suam*

in mysterio Annuntiationis, & educationis honestauit, domum illam Lauretanæ Virginis in perpetuum referuans miraculum; illustrauit habitando in ea vsque ad triginta annos; exornauit titulo Crucis triumphali; vocatur enim frequenter Iesus Nazarenus. Tamen etsi miracula apud Nazarenos non ederet, non propterea auxilium sufficiens, & necessarium ad salutem ipsorum illis denegauit, sicuti nulli hominum vbiunque & inter quoscunque uiuat, tale adiumentum subtrahit: nisi Deus veller seipsum negare, quod nunquam faciet: vult enim omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. De reliquis verò donis, quæ ad auxilium Diuinæ gratiæ necessarium, vel ad salutem non spectant, Deus facit pro suo beneplacito & voluntate: dat enim cui vult; & negat cui vult, citra vllam iniuriam: vnde inquit in Euangelio, An non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Vt enim pater omnes filios, quos habet, diligit, & de necessarijs illis vult esse prospectum; cuidam tamen, aut quibusdam maiora dilectionis argumenta, pro sua voluntate, ostendit: Pastor quoque etsi omnium ouium suarum curam gerat, peculiari tamen quodam affectu quasdam ex illis diligit, atque gubernat: simili ratione Deus, qui omnia prouidentia sua regit & moderatur, nullique suam opem ad salutem necessariam denegat, peculiaribus tamen beneficijs quosdam profequitur, de quorum numero sunt signa & miracula quæ edebat, quæ nec omni loco, nec omni tempore, nec apud omnes operari voluit. Quod sapietia magna disponit: tum vt virtute & verbo Dei, non signis nutriamur; tum vt fides nostra amplioris sit meriti; tum denique, quia perinde est cum signis, vel sine signis ad fidem peruenire, modò illa persuadeant: quemadmodum nauiganti perinde est ad portum peruenire vel remis, vel vento; & in-

Luc. 1. Infr. 4.

Supra 3.

Quæ signa & miracula Christus Nazarethi non denegauit. 2. Tim. 2.

1. Tim. 2.

De gratuitis donis minime ad salutem necessarijs quid statuat Diuina prouidentia. Matth. 20.

Exemplum huius rei in patrefamilias, & in pastore.

Quibus de causis miracula Deo nec semper, nec vbiq; neq; omnia, neq; apud omnes operetur.

Nazarethi quod his verbis postulabant: Quanta audiimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

Signa & miracula ad salutem non esse necessaria vnde cõstet. Luc. 23.

Ioan. 4. Luc. 23.

Non etiã necessarium signa fidem generare. Exod. 7. & seq. Refertur hoc dictum: Signa non edidit Christus apud Nazareth, quia illos non amabat.

firmiter

firmiter grauitate laboranti assequi sanitatem medicina, vel exercitatione corporis.

Quamobrem non debebant Nazarethi signa petere, vt crederent. Primum, quia videbant in ipso perpetuum miraculum, quod Legem & Scripturam interpretaretur, cum tamen scirent eum non didicisse literas, Ioannis 7. Deinde audierunt multa per eum edita miracula, quæ qui non credit, minus crederet præfatis: quia ratione Deus nobis signa non ostendit, quia factis habemus in Euangelio innumera Christi miracula. Item, quia Spiritus eos intus ad credendum mouebat, sed ei resistebant. Præterea nonnullos quoque ibi sanauit, impositis manibus, & si fidem inuenisset, plura fecisset. Denique obseruauit hoc semper Dominus, ne signa faceret in gratiam tentantium, quibus semper ostendit Crucem, vt Christus Matthæ. 12. petentibus signa de cælo, dedit signum Ionæ prophetæ, & Paulus 1. Corinth. 1. Iudæis signa petentibus obijcit Christum crucifixum; & coram Herode petente signa tacuit.

Secundò obijcies; Cur ergo Dominus fecit tot signa in Capharnaum? Respondeo, id datum esse multorum qui erant in ea, fidei. Nam illorum qui deferebant paralyticum, & per tectum funibus demittebant, fidem vidit; & paralytico dixit, *Cõfide fili*: Sanauit seruum Centurionis, de quo, *Non inueni tantam fidem in Israel*: Curauit & filium Reguli, de quo dicitur: *Credidit ipse, & domus eius tota*: Sanauit & focum Petri febricitantem, sed ex fide rogantibus alijs pro ea, & ita plerosque alios. Nazareth verò ingrata erat beneficio incarnationis in ea peractæ, & fidem habere in Iesum, respiciendo ad eius genus & propinquos, & pueritiam eius, impediabatur: vnde Marcus capite 6. dixit: *Et non poterat ibi vllam virtutem facere; nisi quod paucos infirmos impositis manibus curauit*: quod intellige, vt explicuimus, ex decoro, siue ex iustitia de-

bita; non enim decebat, vt incredulis hæc beneficia communicaret. Nam hac ratione medicus, alioqui doctrina atque experientia instructissimus, de infirmis, qui sibi parere recusant, dicere solet; Non possum sanare hunc infirmum, non ex defectu sapientiæ medici, sed infirmi parere medico respicientis: quem admodum & sigillum forte non potest imprimere figuram suam in cera ob eius duritiem. Potest tamen Deus signa facere incredulis ipsis inuitis, quia nostra actio nihil confert Diuinæ potestati, vt edat signa: qui enim potest pauca miracula facere, potest & multa, imò omnia, quia ad quodlibet necessaria est infinita virtus. Sed pauca edidit apud Nazarenos, vt aiunt Chrysostomus, & Hieronymus, ne maiori condemnationi redderet eos obnoxios.

Tertiò obijcies; Cur ergo conuerteretur Dominus Matthæi 11. de ciuitate Capharnaum: in qua tot edidit signa sine fructu, & Chorozain, non edidit autem super Tyrios, & Sidonios, & Sodomam, in quibus fructum magnum fecisset, iuxta illud: *Va tibi Chorozain, va tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone facta essent virtutes quæ factæ sunt in te, olim in cilicio & cinere penitentiam egissent. Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exaltaberis? vsque in cælum descendes? quia si in Sodomis facta fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent v'que in hanc diem*. Videtur ergo, quod illis, si credidissent, iniuste sint subtracta miracula; istis verò, magis vt damnarentur, collata. Respondeo: Dici non potest illis subtracta miracula propter reprobationem Dei antiquam, vt quidam dicere videntur: nam quomodò ad Tyrios & Sidonios reprobatos misisset Apostolos ad prædicandum: vt constat ex Actis Apostolicis cap. 21. & de prophetia Dauidis loquentis de Christi Ecclesia; *Ecce alienigena & Tyrus, & populus Aethiopum; hi fuerunt illic? Sed tantum, quia non adstringebatur*. Non

Christi impotentia faciendi signa in Nazareth patria sua, qualis videri poterat.

Cui rationi obijciatur, vt Deus hominum incredulitate vel obstinate facere miracula possit.

Chryses. homil. 49. in Matthæum. Hierony.

Obiectio quorundam in ea quæ dicta sunt.

Quæ ratio fuerit non faciendi miracula in Tyro, & in Sidone, vt Dominus dixit.

Act. 21.

Psal. 86.

Nazarethi ad credendum, signa negari debuerunt à Domino, potissimum ob quinque:

Matth. 12.

Luc. 23.

Cur tot fecit Dominus signa in Capharnaum, & quæ nam.

Matth. 9. Supra 8.

Ioan. 4. Matth. 8.

Tom. 4.

O o 3 enim

enim Deus facit omne quod potest: quia cum sit virtutis infinita, omnes omnia dona ex æquo haberent: cum tamen vnusquisque donum habeat ex Deo, vnus quidem sic, alius verò sic: & vni dedit quinque talenta, alij verò duo, alij vnus: & sæpe pluribus talentis ditati, suo vitio pereunt; alij verò pauciora talenta accipientes seruantur. Proinde apud Esaiam non ait: *Quid potui facere vinea mea, & non feci?* Sed, *Quid est quod debui facere:* ac si diceret, *Quid potui cum æquitate, & congruentia facere, quod non feci?* Nō ergo quicquid potest Deus operatur; sed tantum facit quod decens est, quod iustitiæ, & sapientiæ eius conuenit. Habebant Tyrij & Sidonij naturæ lumen cum aliquo gratiæ sufficientis auxilio, quo negotiari poterant ad salutem: Iudæis verò, qui in Capharnaum, & alijs ciuitatibus habitabant, non operabatur signa ideò, vt maiorem damnationem incurrerent. Absit hoc à Christo, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. Nam signa data sunt infidelibus, vt credant, quorum enim aliàs Iesus miraretur de incredulitate eorum, vt ait Marcus, si ipse eam suis signis intendere? Sed quia potius fidem quærebat; ideò illa operabatur, quemadmodum Ceterio, paralyticus, & Regulus, alijque credebant, vt sic disponeret Nazarenos ad credendum: nam vel ob vnum solum seruandum Christus prædicasset, & signa edidisset: quemadmodum vni Samaritanæ prædicauit, quam sine signis ad fidem perduxit: quomodo etiam è cōtrario signum sine prædicatione Chananeæ contulit, quam etiam ad magnam fidem promouit. Vnde Paulus dicebat de Christo; *Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Ita enim pro omnibus mortuus est, vt non minus illi debeamus, quam si pro vno aliquo nostrum mortem subiisset: & ita pastor vnam ouem errantem quærit, & mulier sapiens pro vna drachma iuueniendam euerit totam domum, & Dominus

pepercit ciuitati Segor, ob vnum iustum Loth seruandum.

Ait autem, Amen amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua. Addit Marcus, *in domo & cognatione sua:* & pro verbo, *nemo Propheta acceptus est, legit, nemo Propheta contemptus est, nisi, &c.* Nam ciues memores conditionis præteritæ, & obscuritatis generis, vitæ in pueritia exactæ, & errorum adolescentiæ contemnunt. Vnde de Christo aiebant; *Nonne hic est fabri filius?* Item ex inuidia, facile enim patimur extraneos nos præcedere, non tamen compatriotas. Ideò Ioseph à fratribus venditus, ab Ægyptijs honoratur: sic Moses à contriulibus obiurgatur, & lapidibus obrui tentatur, qui tamen magnus erat apud Pharaonem: ita Abraham in Chaldæa à conciuibus patitur: Iona, qui parum apud Iudæos proficiebat, misso ad Niniuitas, ad primi diei allocutionem, tota ciuitas cum Rege & Principibus ad penitentiam est conuersa. Nascitur etiam hoc ex familiaritate, quæ, vt dici solet, parit contemptum, & sua cuique naturaliter vilescunt. Solent homines non tam rerum magnitudinem, quam raritatem admirari: quotannis vinum ex aqua fit, dum humor terræ ingrediens in vinum conuertitur; sic ex paucis seminibus ingentes segetes nascuntur. Et tamen frequentius est in ore hominum quod fecit signum, cum aquam in Cana Galilææ in vinum conuertit: & cum ex quinque panibus satiauit quinque millia hominum: & hæc quotidiana miracula & consueta nemo ferè miratur. Cernimus quotidie quandam in Sole resurrectionem, & in nobis, dum excitamur à somno, nec hoc quicquam miratur, vt Lazari, & adolescentis fuscitationes raras & insolitas. Ob hanc causam Prophetæ minori erant in honore in patria sua, ob quotidianam, quam cum eis habebant consuetudinem: qui etsi diuina oracula prædicarent, ob copiam tamen & frequentes concio-

Propheta cur inglorius tantum in patria sua. *Matth. 13.*

Gen. 37. Infra 41. & seq. Exod. 2. Infra 17. Ioan. 3. & seq.

Homines, vt pote stulti, & indocti, quod magis soleat admirari. *Ioan. 2. Infra 6.*

Infra 11. Luc. 7.

nes eos contemnebant, ac fastidiebant: vbi verò ad exterarum Gentes proficiscebantur, in magna reuerentia habebantur eorum dicta.

Hoc etiam ex parte Dei rationes suas habet. Id enim ita constituit Dominus, vt confundatur sapientia mundi, quæ magis dictaret credendum esse suis magnis, quam paruis alienis. Quis enim crederet, mundum à paucis Galilæis, & contemptibilibus secundum seculum viris, atque piscatoribus, ad Christum reuocandum? quod tamen magna cum Dei gloria effectum est. Alia etiam inde utilitas sequitur. Minister enim verbi Dei hac ratione redditur magis expeditus ac liber à parentibus, & propinquorum cura & familiaritate; ob quam causam Apostoli ferè vniuersi ad prædicandum extra patriam destinati sunt. Non est autem fugienda patria, vt quis extra plus honoretur, sed bene vt tutius se extra eam in virtute conseruet, pendens à Deo sine suorum blanditijs, vel honore cognitus à Deo, & alijs ignotus.

Patet etiam ex his quæ diximus, qua ratione nouatores Euangelij, siue hæretici Germani, veri Prophetæ non sint: quia accepti sunt in patria sua, à qua non exierunt foras ad prædicandum, vt Apostoli. Dicent fortassis, timore mortis se esse excusatos, quo minus ad nos veniant: sed tanti Euangelistæ debebant verbum Christi ante oculos habere; *Non lite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Deberent etiam Euangelicam veritatem vita ipsa habere chariorem. Nā cum Christus veritas sit, vt ipse testatus est: mori pro veritate nō est aliud, quam mori pro Christo.

Dicent fortitan; Christus interdum se substraxit; Paulus fugit per sportam demissus per muros ciuitatis Damasci; Christus item instruit Apostolos dicens; *Cum persequeretur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.* Sed profectò isti se ad tempus subdlexerunt propter Christum: sed

tandem paulò post omnes pro veritate prædicata, & pro Christo occubuerunt. Nullus autem horum magistrorum tanta fuit præditus charitate, vt relicta Germania ad nos proficisceretur instruendos, & periculo vitæ, si quod esset, se exponeret propter Christi gloriam, atque eius doctrinam illustrandam. Sed si qui erant ex illis inter nos, qui eorum opinionibus, infecti essent, illi se in pedes dederunt ad Germanos, & sola fuga ad desertores religionis, se egregios Apostolorum imitatores præstiterunt. Cum autem nihil fuerit gloriosius in Apostolica functione, quam per totum orbem discurrere, & sanguinem pro Christi Euangelio fundere: nullus inter eos est inuentus (quanquam se Apostolos, atque Apostolica auctoritate defungentes iactent) qui in ea Christi Apostolos sit consecutus.

Dicent tertio; Satis scriptis nostris innumeris, & propè infinitis mundo prædicamus. Verum profectò non satis est scripto docere: opus enim est prius vitæ exemplo, quam verbo, vel scripto prædicare: magna etiam hominum pars literas ignorat, vt possint per eorum libros addiscere Euangelicam veritatem. Apostoli etiam nunquam ferè aliquos scriptis docuerunt, quos prius vitæ exemplo, vel verbo non instruxissent: vnde vel Romani, ad quos scripsit Apostolus, Petri, & Barnabæ Apostolorum Romæ degentium, viua voce Euangelium erant edocti. Imò Christus ipse, qui de prædicando per vniuersum orbem mandatum dedit, de conscribendo Euangelio verbum ad Apostolos legitur fecisse nullum.

In veritate dico vobis, Multa vidua erant, &c. Prius respondit Dominus Pharisæis, ostendendo iuste esse subtracta beneficia conciuibus suis: modo probat duorum Prophetarum exemplo, Helix, & Helisæi beneficia ciuibus denegata, piè collata fuisse in alienos. Libenter autem, & frequenter Dominus tuetur se exem-

Christi doctrina, & exemplo, sanctorum quæ agimus. *Ioan. 8. Act. 9. Matth. 10.* Germanicorum charitas euangelico, ac zelum animarum mirabilis. Idem quam præclari scilicet Apostolorum imitatores euascent

Tertia hæc illorum defensio quam sic infirma: Sinò corporis præsentia, satista men scriptis nostris mundo prædicamus.

Apostoli facti prius docebant quæ verbo, Christi videlicet; præceptoris exemplum imitantes.

Matth. vlt. & Marc. vlt. tim.

Nazaræis negata beneficia ciuibus suis, alienis quibus teste Christo, olim fuerint concessa.

1. Reg. 17. & Iac. vlt.

1. Cor. 7. Matth. 25.

Esai. 5. Expenditur id: Quid est quod debui facere vinea mea, & non feci!

Luc. 19.

In eos qui Christum autem Nazaræis, & alijs signa nō fecisse, vt maiorem damnationem incurrerent.

1. Tim. 4. 1. Cor. 14. Matth. 8. Infra 9. Ioan. 4. Ibidem & seq. Matth. 15.

Gal. 2. Christus mortem quanto pro omnibus amore, & charitate sustinuit.

Luc. 15. Ibidem, & Gen. 19.

Quibus se
Christus ex-
plis facile
tueretur.

Matth. 12.
& 1. Reg.
21.
Ioan. 10.
Psal. 81.
Matth. 9.
Osee 6.
3. Reg. 17.
4. Reg. 5.

E quo celo
deatur plu-
uia à Domi-
no.
Cælum clau-
di, cælumve
aperiri, quid
sit.

Vnde anno-
rum trium
tempus, & sex
mēsum, quo
clausum est
cælum per
Heliam, Chri-
sto constite-
rit.

Quid quod
Helias à vi-
dua paupere
hospitium &
elemosynā
accepit, de-
dit Helisæus
diuiti Naamā
Syro.
Per mulierē
viduā, ac per
coruam pi-
scenā Helia,
qualis Dei p-
uidencia.

3. Reg. 17.
Infra 19.
Pauperem &
inopem Chri-
sti causa pa-
scentes, quid
cōsiderabūt.

plis, & dictis Prophetarum, vt hoc loco, & quando accusati discipuli, quod vellent spicas in Sabbato, exemplum Dauidis produxit: & cum Filium Dei se dixit, allegauit verbum Prophetæ: *Ego dixi, Dii estis, & filij excelsi omnes*: & cum accusaretur quod cum publicanis, & peccatoribus ederet, obiecit verbum Prophetæ: *Misericordiam volo, & non sacrificium*. Nota est ex sacris literis historia viduæ Sarephanæ excipientis Heliam, & historia leprosi Naaman Syri fanati ab Helisæo in aquis Iordanis. Cælum vocat Dominus, aërem, in quo coguntur nubes, vt inde demittatur pluuia. Dicitur autem metaphoricè cælum claudi, cum non dantur, quæ inde dari consueuerunt: sicut aperiri, cum dantur. Tempus annorum trium, & sex, quo dicitur cælum clausum fuisse, non dicitur ex Scriptura Veteris Testamenti, vbi hæc historia traditur, sed Dominus æterna sua cognitione agnouit, qua nullum præteritum est illi ignotum; vel ex antiqua traditione apud Iudæos peruulgata accepit Dominus, propter quam traditionem Iacobus capite 5. epistolæ suæ tradit non pluuiæ tempore Helix annos tres, & menses sex. Accepit Helias à vidua paupere hospitium, & elemosynā dedit Helisæus diuiti Naaman: quia vult, pauperes de paucis, quæ habent, communicare alijs: & diuites benè vtentes facultatibus plura accipere. Helias accepit ab alienigena, Helisæus contulit alienigenæ. Est autem mirabilis Dei prouidentia per talem viduam volentis alere Heliam, imò per coruos aliòqui rapaces, immiserordes que: quia bonos, & malos potest mouere pro suo beneplacito ad tribuendum. Proinde nullus daturus elemosynam diffidat, nullus item accepturus. Intelligat etiam omnis pascens Christum in paupere, quod ab eo, quem breui tempore pascit, sit pascendus in æternum. Particula, Nisi, in vtròque exemplo accipienda est pro, sed tantum: non

enim exceptiue potest accipi, cum id quod excipitur, non contineatur sub eo, vnde fit exceptio.

Iuxta spiritum verò, in vidua, & Naaman Syro, Gentiles designantur, in quos Christus beneficia, miracula, oracula, & sanitates, relictis Iudæis, contulit; quibus cum prius esset clausum cælum, nulla pluuia gratiæ, aut cognitionis Diuinæ ad eos descendit, donec Helias noster ad nos descendit, vt verbo suo, & Eucharistia pasceret, & vt instar alterius Helisæi mundaret nos à lepra peccati in lauacro regenerationis, ita vt restitueretur caro nostra, quasi caro pueri: quia reducit nos ad statum innocentiam, & facit, vt quasi modo geniti infantes, rationale sine dolo lac appetamus.

Habemus etiam hîc quod mores nostros informet. Nam Helias, qui Dominus Deus interpretatur, Christum designat, qui non mittitur, nisi ad animam viduam consolationibus & delicijs Sponsi destitutam; & ad illum miris desiderijs, & orationibus suspirantem. Hæc autem non inuenitur nisi in Sareptha Sidonis. Sareptha incendium significat; Sidon venationem, & significat animam, quæ per desiderij incendium venatur Deum. Et hoc, quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, ita vt non plueret Dominus, pluiam scilicet voluntariam, & dona gustus spiritualis super terram: quo temporis spatio aptè magna tribulatio spiritus exprimitur, si Antichristus tanto tempore regnatus est. Venit ergo Christus ad talem animam, ab ea quidem pascendus, sed magis vt eam pascat, ita vt non desit in domo conscientiam eius farina cognitionis Dei, & oleum amoris. Helisæus etiam, qui interpretatur Domini salus, Saluatorem denotat, qui sanat Naaman Syrum à lepra. Interpretatur autem Naamā pulcher, vel motum præparans, quia pulchra est anima, quod ad naturam eius attinet; & per meditationem

In vidua Helix hospite, & in Naamā Syro ab Helisæo curato quid fuerit adubratur.

Quid verò Helias & Helisæus figura uerint.

Tit. 3.

1. Pet. 2.

Helias quid sonet: eius nisi ad viduam, eamq; Sarepthanam missionis mysterium.

Quid Sidon, & Sareptha significant. Cæli clausi triennio cum dimidio portentum.

Psal. 67.

Helisæi, Naamanq; interpretatio nominum.

Syrus verò quid interpretetur.

Sap. 5.

Nazareorū in Iesum ex-candescētia, ingrati animi vitio plenissima.

Terent. in Andria, scēna 1. act. 1.

Amos 5. Ecclesiastici 16.

Prover. 15.

Animo ægro tantum infelix conditio.

Quid consolari possit, ac debeat concionatores, si ne fructu cū arguant auditores, ac reprehendant.

Matth. 10. & alibi.

præparat se ad voluntatem Dei. Syrus autem interpretatur decipiens, vel excelsus, vel maledictio eorum. Debet enim à peccato sanctificatus dæmonem decipere; & excelsio animo ad æterna aspirare; & solet talis ab iniquis maledici: Nos (inquunt) *insensati vitam illorum estimabamus insensiam*. Atque ex his patet, quomodo sanetur anima gultu spirituali destituta in Helia viduæ: & quomodo, quod ad peccatum at tinet, in Naaman Syro. Fides itaque viduæ, & Naaman Syri illa in se fieri signa promeruerat: qua cum Nazareni careant, iustè apud eos signa non fecit.

Et repleti sunt omnes in Synagoga, ira, hæc audientes. Bene Comicus dixit:

Obsequium amicos, veritas odium parit:

Et Propheta: *Odio habuerunt corripientem in porta; & loquentem perfide abominati sunt*. Et Sapiens, *In Synagoga peccantium exardescit ignis, & in gente incredibili exardescet ira*. Rursus: *Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur*. Ciues Domini Iesu rependunt pro saluberrimis monitis furorem, & iram.

Nil magis salutare est homini, quàm animi morborum curatio: & miseri mortales curantibus indignantur. Si cuius corpus ægrotat, quæritur medicus, aperitur morbus, pharmaca, etsi amara & insuauia, non recusantur demum; pretium laboris & curationis medico persoluitur: Vbi verò ægrotat animus, præcipua hominis pars, celamus medicum quatum possumus, qui si eos adeat, negant se ægrotare, & pro labore ac studio quod adhibet medicus, vt sanetur, rependunt maledicta, & obtreccationes atque odia. Intelligant quoque concionatores verbi Dei, & vitiorum insectatores, quales auditores Christus, vitia reprehendens habuerit, & intelligant non esse discipulum super magistrum, verum consolentur se ipsos: quia sicut nihil in Christum potuerunt, ita nec contra eius imitatores valent.

Et surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem. Primò ira facit surgere cum impetu ad vindictam: vnde ab eundo dicitur ira: & cū quis placatur ab ira cōcepta, dicitur redire ad se ipsum. Eijcit etiam lumen rationis: vt rectè sit dictum: *Impedit ira animum, ne possit cernere verum*.

Præcipitatq; omne salutare consilium: vt rectè Poëta dixerit:

Furor, itaq; mentem

Præcipitant.

Deinde ingratissimi eiecerunt eum extra ciuitatem, quam nobilitauerat, & peiores in hoc fuerunt Genesarenis, qui post porcos amissos, & præcipitados in mare, præ timore tantæ potestatis, supplices eum rogarunt, vt discederet ab eis: isti autem impudentiores, eum extra ciuitatem eiecerunt. Atque ita facto ipso verum esse comprobarunt pro uerbium quod Christus dixit; Nemo Propheta acceptus est in patria sua: & ipsos esse tales, quales sub Helia, & Helisæo patres ipsorum fuerunt, nempe inimicos Prophetarum, & seruorum Dei. Ad eundem modum homines fermè omnes facimus: nam cum nos ira succensum repellimus accusatores nostros, vel reprehensores, facto ostendimus ipsos veraces esse. Omnis autem ciuitas, cuius regimen & gubernatio ad Christum non respicit; Christum à se eijcit, quemadmodum domus, in qua non est Domini agnitio, aut timor.

Et duxerunt illum vsque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorū erat edificata, vt præcipitarent eum. Apertè se prodit dæmonis filios, qui ad se præcipitandum Christum horatus est, cum dixit; *Mitte te deorsum*.

Sed isti eo peiores diabolo, quod ille non nisi verbo, isti autem facto præcipitare tentarunt. Sciebat sanè Christus, quod hoc dicto commouendi essent ad se præcipitandum; neque proinde tamè abstinuit: tum quia vt homo id nescire debebat: & uti optimo argumēto poterat, quod si non tunc ob prauam dispositio-

Ira vnde dicitur hæc quales in Iesum reddidit Nazareos.

Cato.

Ira effectus.

Virgil. 2. Aeneid.

Nazareni in Iesum quam Genesarenis, quanto facti sint deteriores.

Matth. 8.

Iesum nos quoq; quando eijcere videretur extra ciuitatē, Nazareorum instar.

Nazareni Christum de monte præcipitare volentes, quare diabolo petores.

Matth. 4.

Cum hoc Christus minime ignoraret facinus futurum, cur ei filitio non occurrit?

nem, & indignationem conceptam, alio saltem tempore robur & pondus habiturum erat; tum quod Christus, etsi ut homo id sciret, dixit tamen quia dicendum erat, ne ipse suae causae vnquam, & eorum auxilio defuisse videretur; & ut detegeret, quae illi parum idonei essent, quibus adhuc virtutes & miracula ostenderetur, qui tam peruerse bene dicta interpretabantur; tum ut ostenderet hic actus, quod non fauor suorum alijs eum conciliasset, nec ipse longè à patria sua abfuisse dici posset; deniq; volebat praedicatoribus verbi Dei constare, non esse erubescendum etiam illuloribus praedicare, ut sapientia Dei iustificetur: quemadmodum corripientibus fratribus attempti esse debemus, etiam si emendatione minime speremus, ut Deus iustificetur, ne dicant, sibi non esse dictum, sed illis semel admonitis, redeundum est, ut olim Magi per aliam viam. Nam sanitates, quae alijs conferuntur, prodesse eis poterunt, qui nunc eijciunt. Ad haec signa, quae fiunt in patria, minus habent auctoritatis apud alios: nam suspicantur homines non esse vera miracula, sed fingi fauore ciuium, & suorum. Exurgit etiam quandoque quidam furor a cognatis & propinquis aduersus eos, qui signis contradicunt. Hoc autem Dominus minime querebat, ne doctrina suorum fauore, & non potius Diuino fulta videretur; ideo conducebat auctoritati suae praedicationis, nostrae fidei, & aliorum saluti promouendae, quod Christus a suis repelleretur.

Noluit autem Dominus mortem praecipitij accipere, deijciendo se de monte Deitatis, ut daemones voluit, qui primus se ipsum praecipitauit de caelo; sed exaltari in Cruce, ut omnia traheret ad se. Noluit in Nazareth mori, sed in Ierusalem: quia non capit, siue non couenit Prophetam perire extra Ierusalem; non in illius supercilio montis, sed in monte Caluariae; non in Sabbato illo, sed in die Paschatis, quem magnum Sabbathum appellat Ioannes, in quo verus agnus

figuratus immolatus est. Etsi autem praecipitatio non sit secuta, illi tamen, quod ad se attinet, praecipitarunt. Hodie etiam multi ex se Christum praecipitant, qui spiritum suorum extinguunt, vel qui exemplo alios scandalizant, ac retrocedere cogunt. Item qui proponunt arduas quaestiones, nec soluant. Qui item dictis Christi glossas inueniunt, ut verba eius eludant, vel ab illis obseruandis elabuntur. Cumque nos verba Christi praecipitemus, ipse tamen à nobis exit, nostroque errore nos praecipitatos relinquit. Cōcionatores item, qui egregie dicunt, sed non faciunt, Christum praecipitant suo modo. Peccatores item, quorum intentio ima est, & in creatura amplectenda sistit, Christum praecipitant. Dantes item indignis beneficiis, vel ea vendentes; quid aliud agunt, nisi quod Christum praecipitant?

Iesus autem transiens per medium illorum, ibat. Palam declarauit Christus, nihil posse contra eum malitiam hominum, nisi ipse se praebet spon te occidendum: atque hac vindicta cōtētus fuit mansuetissimus agnus Iesus, nempe reliquisse illos, quos comperit insanabiles, qui vel nutu poterat eos praecipitare. Transiit ergo per medium illorum, vel ad tepus excacando illos, ne viderent transeuntem, quemadmodum Angelus ciues Sodomae Genes. 19. vel circumdedit se nubecula obtegente ipsum, ut cum eum ascendentem nubes suscepit ab oculis spectantium; vel, ut testantur Beda, Albertus, & Nicolaus de Lyra, adhæsit in saxo superciliij illius montis, quod Domino cecidit non secus, ac si fuisset cera mollis & blanda, quae recipit sigillum: & adhuc in hodiernum vsque diem forma totius corporis Christi cernitur, atque in eo sacellum est constructum sub nomine Saltus Domini; Vel deniq; Iesus vsus est dote subtilitatis, ut cum de matre integra editus est in lucem; quomodo etiam gustum quandam dotis claritatis ostenderat in Trans-

Octo hominum genera modo Christum praecipitantium.

Christi mors ab eius solo nutu, & arbitrio pendebat.

Ioan. 10.

Iesus quomodo transiens per medium illorum ibat.

Gen. 19.

Act. 1. Beda Venerabilis. Magni. Lyranus.

Matth. 17.

figura-

Exemplum quale concionatoribus Christo hoc facto dedit suo. Luc. 7.

Matth. 2. Quamobrem in patria virtutes & signa quae fiunt, minus fidei, & auctoritatis habeant.

Secunda ratio.

Quare Christus praecipitatio interire noluit. Ioan. 3. & infra 12. Luc. 13. Matth. 27. & seq.

Ioan. 19.

Matth. 17. Quid Christi per medium transitus nos doceat. Psal. 21.

Iesus quoque nunc per medium quorundam transeat inuisus, & quare.

Homines qui non transeant, sed haereant huic mundo.

Quos pariter fructus tribulatio, ac persecutio, iustus, ac perfectus.

figuratione; dotis vero agilitatis, quando ambulauit super mare. Transiit ergo Christus per medium quaerentium extrema (nam in circuitu impij ambulat) ut daret exemplum progrediendi in virtutibus: sed non videbatur, quemadmodum nec nunc quidem videtur à Iudaeis in vniverso mundo ad ipsum conuerso, nec videtur ab haereticis in Eucharistia, vel in Ecclesia sancta Dei, vel in pastoribus, & doctoribus eius, quia oculos clausurunt veritati. Non videtur etiam Christus in pauperibus à diuitibus & opulentis. Et quia Christus transit, non vult suos creaturis haerere, vel seculo huic immorari: ideo homines sensui, genioque vacantes, nolunt Iesum videre, sed vel Mahometum, vel Lutherum, qui non transeunt, sed haerent huic mundo. Tu ergo, si sapias, à praecipitio liber eris, modo transeas per creaturas, non curado hominum dicta, vel facta; aut eorum honores, vel opprobria. Ex his autem, prudens lector,

disce, quam utilis sit tribulatio, & persecutio: per illam enim eijcimur extra ciuitatem huius mundi, ita ut dicamus; *Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.* Deinde cogit nos ascendere in montem perfectionis, quemadmodum arca Noë aquis diluuij eleuata fuit. Prætereà facit transire, ut Hebraeos, & veros peregrinos, non adhærendo bonis temporalibus quae nos demergant. Adhæc, facit transire per medium virtutum, non declinando ad dexteram, vel ad sinistram. Insuper reddat hominem inuisibilem sagittas iaculantibus; & sagittarum paruulorum sunt plagae eorum. Postremo, si qui sunt, qui nos persequuntur, praecipitant potius seipsos, quam nos, qui debemus cum Christo capite sursum erecto, hoc est, ad gloriam Dei Patris mortem perpeti Crucis, suppeditante Domino nostro Christo Iesu, cui cum Patre & Spiritu sancto par est gloria, maiestas, atque imperium, in seculum seculi. Amen.

Heb. 13.

Gen. 8.

Psal. 63.

TRACTATVS XIII.

Tract. 41.

IN illa verba Matth. 10. *Et conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem discipulorum nomina sunt haec: Primus, Simo qui dicitur Petrus, &c.*

Quae proposita sunt, unde pedere videntur, merito proinde his posterius explicanda.

Paulò ante haec praemittit Matthaeus in fine capite 9. quae lucem his quae proposita sunt, adferre videntur, nempe: *Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & iacentes sicut oves non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis; Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat (vel, eijciat) operarios in messem suam.* Haec igitur pri-

mo loco explicanda sunt, ut causam intelligamus, cur Dominus ad praedicandum Apostolos destinauerit. Cum ergo vidisset Dominus turbas se docentem, ac praedicantem sectantes, non potuit non comiserationis affectu duci erga illas; quia erant vexati, & iacentes sicut oves non habentes pastorem: id est, erant afflicti à proprijs concupiscentijs, & vitijs suis, in quibus contabescabant,

Quid est quod turbas miseratus est Dominus: quia erant vexati, & iacentes sicut oves non habentes pastorem.

partim

partim à dæmonibus, qui plurimos eorum corpore obsidebant; partim à doctoribus, qui ipsos negligebat, aut corruptè inquituebant; itaq; tanquam oues errabundæ non habètes pastores à quibus edocerentur, in sordibus suorū peccatorum iacebant: quanquàm vexati dici possint, labore eum sequendi; & quia pauperes iacebant in agris, siue dispersi erant, vt habet litera Græca, ac si nullus de eis curaret: idè prospexit illis de prædicatoribus, ne tãtū Christum insequendo circuirent. Aliàs autem misertus est fami, & ægritudinibus, erroribusq; docēs eos multa, vt habes Mar. 6. Sed quia hîc nihil prospexit de bonis tēporalibus, videtur quòd Domini cōmiseratio propter illa nō fuerit. Hinc miraculo de robore, & cibo non eis consuuit: tūm ne sine necessitate hoc faciens, non videretur homo; tūm ne illi sequerentur ob panem; tūm vt assuescerent cruci, & non viderētur fauore humano cōuerſi ad Christū. In deserto autem non poterat humana vi prospici, quia Deus iubebat stare columnam nubis, & ignis, vbi non ferebat vllum fructum, vt dicitur Ierem. 2. & quia populi circumstātes hostes erant. *Et ait illis, Messis quidem multa.* Messē metaphoricè vocat Iudæos congregandos in arē Ecclēsiæ, & tanquam paratos vt ad fidem colligantur; quia iam in eis disseminata erat fama miraculorum eius. Exiuit enim fama eius in vniuersam Syriam. Et alludit ad Ioānis Baptistæ verba, qui dixerat, *Cuius vtilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igni inextinguibili.*

Operarij autem pauci. Non ait, Pauci sunt Sacerdotes, vel Scribæ, & Pharisei, sed pauci operarij, qui vita & moribus salutē animarum inuigilēt: nam, teste Apostolo, omnes quæ sua sunt quærunt: non quæ sunt Iesu Christi: paucissimi enim sunt veri fidelesq; operarij, siue Episcopi, siue Doctores, qui ex animo & synce roaffectu propter Dei gloriam, &

Quare Christus nūc turbis temporaria non contulit beneficia.

Exod. 11. Num. 9. Ierem. 2. & seq.

Messis multa Domino quænam illa.

Matth. 3.

Operarij cur pauci, & qui sint. Philip. 2.

zelum animarum negotium Evangelicum agant, & labores propter animas Christo lucrificandas sustineant. *Rogate ergo dominum messis.* Pater æternus in primis dñs messis est, cui metitur, & in cuius horrea colliguntur quoscunq; Euangelica capit prædicatio, vt ipse in messē suam mittat iuxta cor suum operarios: nam licet Deus Pater proposuerit eos mittere, & tēpus iam aduenerit, vult tamen orari à Sanctis, vt quod facturus est, eorū precibus accedētibus impleatur: quia magna res est operarius, & nobis magis quā sibi utilis. Et verbū *eijciat*, siue Græcè *ἐκβάλλω*, id est, extrudat, vel *eijciat*, ad maiorem vehementiam positum est, vt etiam vel inuiti cogātur quidam ad Sacerdotij, & Episcopatus munera subeunda: quemadmodum & in parabola quadam dictū est seruo vocanti ad conuiuium: *Compelle illos intrare.*

Potest etiam dici Christus Dominus messis, quia eius est arca, & quia eos misit Ioan. 4. *Ego misi vos metere quod vos nō laborastis: alij laborauerūt, & vos in labores eorum introiistis; & Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia alba sunt iam ad messē;* id est, dispositi, nempè Samaritani, ad fidem, & conuersionem. Et hoc dixit Apostolis, ne animo consternerentur, videntes iam priores dispositas Gētes, & tantum superesse gaudium metentium. Et si enim Dominus respectu nostri seminauerit; respectu tamen aliorum antiquorum metebat. In hoc enim est verbū verum (id est, in vobis impletur) quia alius est qui seminat, & alius est qui metit: quanquam eādē die nunc & seminetur, & metatur. Et quia tempus est metendi, donec occurramus omnes in virum perfectum, in mēsurā ætatis plenitudinis Christi: propterea iubebat tunc pro eis mittendis vt orarent. Et solus ipse, & Ioānes Baptista, dicuntur operarij pauci: nā Apostoli nunc primū misi sunt.

Nec est sensus, orandum esse pro duodecim Apostolis, vt essēt maiori

Quis ille Dominus messis mittens operarios in messē suā.

Rogare cur eum debeamus, vt mittat operarios.

Hæc lectio Græca: *ἔκβάλλω* Operarios in messē, expenditur.

Luc. 14.

Christus & ipse cur dñs messis iure dici debet.

Quorūm id: *Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia alba sunt iam ad messē.* Apostoli audierunt.

Ephes. 4.

Qui nam operarij pauci.

virtute

Verbum Domini: Rogate ergo Dominum messis, vt mittat, &c. quos sensus minimè recipiat. Verus, ac proprios assignatur.

Cum turbæ Iesum sepe sequerentur, quid opus erat mittere operarios in messē?

Illud: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quo modo accipiendum.

Ioann. 14. Act. 1. Cur primū Christus solus debuit prædicare.

Matth. 10. & seq.

Narrationi prædicte, missionem Apostolorum ad prædicandum proxime iungendam, vnde constat. Marc. 6. Luc. 9.

virtute præditi, quia loquitur tantum de numero: nec quòd ultra eos mitteret septuaginta duos, quia nūc misi sunt: & Luc. 10. quando sunt destinati, tunc etiam oratum est pro operarijs. Nec loquitur de Pentecoste, quia post illam operarij indies crescunt. Ergo loquebatur de paucitate quæ tunc erat: & orare iubebat pro mittendis Apostolis, vel omnibus operarijs vsque ad iudiciū. Et si autē misis Apostolis duodecim, & septuaginta duobus discipulis etiā turbæ secutæ sint ad mortem vsque Christum, vt Matth. 14. 15. & 20. profuit tamen hæc missio, tūm ne tot illum sequendo laborarent; tūm vt curarentur per Apostolos, & docerentur. His tamen prædicantibus sequebatur populi Christum, quia pauci erant, & quia parua excellentiæ in docendo, & signis edendis respectu Christi, in cuius nomine illi miracula operabantur.

Et si verò Christus dixerit: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet:* sed audi quid sequatur: quia ego ad Patrem vado, id est, post Ascensionem meam. Et non semper prædicabant, sed citò redibant ad Christum, vt essent testes vitæ eius, vt dicitur Act. 1.

Christus autem primò solus debuit prædicare, vt discipuli instituerentur, & daretur vnū caput, ad quod homines traherentur: & ante mortē misi Apostoli ad prædicandum, vt tolleretur, vel minueretur labor turbæ; & vt interim Apostoli exercerentur in munere Apostolico; & vt postea intrepidè auderent prædicare, vt ea ratione conciliarent sibi aliquam autoritatem, & constaret eos missos à Christo, qui ipso Christo viuente prædicarunt.

Inferendam hoc loco missionem Apostolorum ad prædicandum, manifestum redditur, non solum ex eo quod Marcus inter narrationem aduentus Domini in Nazareth, & commemorationem decollationis Ioannis Baptistæ describit missionem illam, sed ex eo etiam quòd Marcus & Lucas post descriptam admira-

tionem Herodis de fama Iesu, subiungunt Apostolos rediisse, & cum illis Dominum secessisse in desertū locum: quem secessum Matthæus factum scribit ob id, quòd Dominus audisset occisum in carcere Ioannē. Occisio ergo Ioannis accidit illo tempore, quo Apostoli misi fuerunt ad prædicandum: quam missionem præcedunt quæ cap. 9. Matthæus scribit de circuitu Iesu per ciuitates, & castella, & quomodò videns turbas, misertus illarum sit. Cuius circuitus meminit etiam Marcus aperte, & Lucas cap. 8. in principio: post quem circuitum, interpositis quibusdam quæ prius contigerunt in principio cap. 9. ponitur Apostolorum missio.

Ait ergo Lucas cap. 8. *Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates, & castella, prædicans, & euangelizans regnum Dei; & duodecim cum illo, & mulieres aliqua, quæ erant curata à spiritibus malignis, & infirmitatibus, Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem demonia exierant, & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & alia multa quæ ministrabant ei de facultatibus suis.* Sic habemus apud Lucam, quæ hoc loco inseri debent, & explicari, quanquàm propter claritatē minimo negotio explanationis indigere videntur. Circuitus ille Domini per ciuitates, & castella, significat fidem & ardorem Leonis nostri de tribu Iuda, quærētis quem salutariter deuoret. Aderant Apostoli comites, & testes vitæ, & doctrinæ, quā ipsi per vniuersum orbem circueuntes disseminaturi erant post Christū in cælos assumptū. Tertiò sequebatur illæ sanctæ mulieres, quæ opibus, & nobilitate, & honestissimæ vitæ exemplo omni exceptione maiores erāt, quas ob id Dñs vel voluit, vel permisit sequi, vt ministrarēt de facultatibus. Quartò aduerte, primariā fuisse Mariam Magdalē, quæ insinuat fuisse Galilæa, sicut & reliquæ curatæ à spiritibus malignis à Christo. Et quod dicitur, quòd ab illa exierāt septem demonia; intelligamus fuisse ad litteram vera demonia, quæ exire

Matth. 14. Quo tempore Herodes Ioannem de collauerit.

Marc. 6.

Quid circuitus Domini per ciuitates & castella significaret. Apocal. 5.

Mulieres illæ, piæ, ac religiosæ, quarū Lucas meminit, cur Dominū sequebantur. Maria Magdalene vnde oriunda; eadem quibus fuit à demonijs liberata.

Tom. 4.

P p dicun-

Eius antiqua
Christiferaque
la, in eumq;
beneficentia.
Luc. 7.

Quare Apo-
stolos ad se
duodecim
Christus co-
uocauit.

Quod electio-
nem Apo-
stolorum Marcus
cum mis-
sione ad prædi-
candum con-
iungit: quare
id fecit.

Apostoli
quæ accepe-
runt potesta-
tem spirituum
immundorum.
Potestas sig-
norum quid
nam sit.

An hæc illis
hærebat per-
petuo, necne

Marc. 16.
Cur in nomi-
ne Iesu ab
Apostolis fie-
ri signa debe-
bant, ut ipse
prædixerat.

dicuntur, cum expelluntur: sicut peccata proprie non exeunt, sed remittuntur. Et quia præterito imperfecto dicitur quod ministrabant de facultatibus; innuitur quod longè ante conuersionem peccatricis hæc sancta mulier hoc munere sancto fungeretur.

Iam sequuntur verba cap. 10. Et conuocatis, inquit, duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum. Ordo iste continuus videtur à Matthæo præscriptus. Conuocauit igitur eos, ut mitteret ad prædicandum, de quo Marc. 6. & Luc. 9. est sermo; non autem ut eligeret eos ad Apostolatam, quæ electio multo antè facta fuerat, ut habetur Marc. 3. & Luc. 6. Et licet in loco Marc. 3. dicatur collata ista potestas: vel anticipatio est, vel in hac missione iterum renouata. Quod verò tradit, dedisse illis potestatem spirituum immundorum: intellige super, vel contra spiritus immundos, ut apertè traditur Luc. 9. Græcè apertè legitur, κατὰ ἀναβάπτου πνευμάτων, id est, contra spiritus immundos. Est autem hæc potestas, non qualitas aliqua, aut virtus existens in creatura: nam esset infinita, atque illa præditus, quoties vellet, signa ederet; cum tamen non semper illa Apostoli perficerent, ut constat Luc. 9. ergo data est illis fides, siue gratia gratis data, quam habes, & petens à Deo, Deus signa edebat: de qua Matth. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Et Ioan. 14. Qui credit in me, opera qua ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Mar. ult. Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur (id est, credentes hæc signa edere poterunt) In nomine meo demonia eijcient, id est, inuocato nomine Iesu, non Deo solo, vel Deo Abrahæ, quia signa fiebant ut agnosceretur Christus, & inlasceret nomen eius: quod si potestas edendi signa finita esset, non verè confirmaret veritatem Euangelicam à Deo profectam, cum alius præter Deum

miracula possit operari. Et tamen Deut. 18. ponit Deus illam, tanquam necessariam probationem, & ita Christus innuit Ioann. 5. & 10. se Deum: Opera, inquit, qua ego facio, testimonium perhibent de me.

Congruum autem visum est, hæc potestatem communicari discipulis, tum ut confirmarent doctrinam Christi; tum ut alliceret auditores; tum ut subleuarent à labore deferendi ægros ad Christum; tum ut illustraretur Christi potestas, qui non solum per se, sed per discipulos signa edebat.

Quod si obijcias, Helisæum Helisæi discipulum signa fecisse: responderi potest, quod Helia manente inter viuos, nulla miracula edidit Helisæus: sed cum raperetur Helias, peijt ab eo Helisæus ut oraret Deum, ut eiusmodi potestas transfiret in illum: quod & impetrauit, etiam si Helias dixerit illum rem difficilem postulasse, nesciens an Deus eam concederet: vt habes 4. Reg. 2. cum tamen Christus viuens non orando, sed per modum imperij, Apostolis hanc potestatem tribuerit edendi signa. Nomen etiam Christi non solum per discipulos, sed etiam per extraneos inuocatum signa edebat, vt habes de Iudæis exorcistis Act. 19.

Quod si rursus interrogas, cur hæc potestas Apostolis collata in prædicatores & Prælatos Ecclesiæ, qui vicem Apostolorum gerunt, non transferit: respondeo, quod omnes, qui credunt in Christum, & fidem habent, id est, confidentiam, sine vlla hæsitatione, edere possunt signa, vt habes Marc. 11. & 16. Matth. 21. Iacobi. 1. & Ioan. 14. sed quia illa fides inter gratias gratis datas à Paulo communitur. 1. Cor. 12. vbi inter alia, gratia sanitarum ponitur: Deus eam non dat, nisi pro necessitate, vel utilitate magna Ecclesiæ. Nunc verò eiusmodi potestas, vel fides, non est necessaria, neque Ecclesiæ utilis: nam cum signa ad confirmationem Fidei fiant, atque illa sit hodie confirmata & indubitata apud omnes; miracula

non

Quare conueniens fuerit potestatem signa edendi Apostolis communicari.

Quando signa fecit Helisæus tantummodo. 4. Reg. 2.

Helisæum, in se fieri duplicem Helisæi spiritum postulando, re difficile postulasse, cur dixerit Helias.

Act. 19. Qui Apostolis in Ecclesia successere, eandem illi potestatem signa faciendi cur minime sortiantur.

Quibus de causis nunc huiusmodi signorum potestas non sit Ecclesiæ necessaria.

Secunda ratio ab exemplo iudiciali

Quid si certæ alicui nationi signum vnum Deus non alteri tribueret.

Tertia ratio

Ioann. 20.

Supra. 4.

Signa Ecclesiæ presentia si necessaria non sunt, cur ea etiam non sint veteri Ecclesiæ subtrahenda, fidei merito priuaretur.

Quarta & postrima ratio.

non essent ad utilitatem, sed ad solam curiositatem. Deinde non solum non prodesse Fidei, sed illam potius infirmarent: sicut cum quis habet aliquid in iudicio idoneè probatum, si rursus velit idem probare, reddit negotium suum suspectum: quod sanè prudenter non fieret. Ita stultum esset & laboriosum, rem probatam velle nouis probationibus reddere dubiam & controuersam: & ita fides dignitatem suam amitteret, & reduceretur ad eum statum, in quo eret, cum nondum confirmata esset. Quod si apud aliquam gentem nouis signis confirmaretur Fides; idem porteret apud omnes homines fieri, quia illi, apud quos non confirmaretur, iuste dubitarent, & ita rursus per totum orbem edenda signa noua essent, vt stabiliretur Fides, quod periculosum esset & laboriosum: cum sine his fides sit radicatifima; & quod radices iam egit, stultum esset eradicare, vt iterum plantaretur. Ad hæc fidei meritum per signa minueretur: constat enim, maiorem esse fidem, quæ non visis signis crederet: quare Dominus dixit, Quia vidisti me, Thoma, credidisti: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Expositulabatque cum Iudæis, Nisi signa, inquit, & prodigia videritis, non creditis. Quod si dicas, in principio Ecclesiæ non debuisse signa edi, ne amitteretur meritum fidei: respondeo, non esse simile: fuisse enim fatuus, si quis ea, quæ Christus & Apostoli prædicabant, sine vllis signis & prodigijs credidisset. Nam etiam Deus Iudæis concesserat, ne crederent alicui Prophætæ tanquam ab eo misso, nisi signa suæ missionis ostenderet: vt dicitur Deutero. 18. Ita ergo totus mundus excusatione dignus esset, Christi fidem non recipiendo, si miracula edita non fuissent. Nunc autem secus est, vbi doctrina Christi suscepta est, & per totum mundum credita. Postremò constat, signa edita ingenita & innumerabilia pro religione Christiana. Nam cum omnes Gentium historiarum scribant, gentem Christianam aliquam-

do cepisse; fides autem maximè sit difficilis, tum vt fide suscipiatur, tum vt quæ fieri mandat, opere præstentur; & ab his bonis sensus, quæ sub aspectum cadunt, ad bona spiritalia & cælestia, de quibus intellectus nihil cognoscit, inuitet & alliciat, atque pro illis possidendis profectores fidei duos cruciatus & tormenta omnes cuiusvis sexus, & gradus, ætatis & conditionis homines propè innumerabiles sustinuerint: verisimile non est, homines talem fidem sine signis suscepisse, aut si suscepissent, aliud confurgeret non minus, sed maius miraculum, vt docet Augustinus, totum mundum huic tam altæ fidei, & tam difficili legi collum subdidisse absq; vllis prorsus signis & miraculis. Accedit his, quod hæc lex supra mille & quingentos annos hætenus stetit. Quod si ab homine profecta fuisset, iamdiu absoluisset, & dissoluta fuisset, iuxta illud Gamaelielii consilium: Quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere. Ad Iudæos verò conuertendos signa non sunt necessaria; cum Scripturæ sufficiant: Paganis autem, ad hoc vt derelinquant idola, satis est ipsa ratio, & lumen naturæ, & sanctitas ipsius legis Christi, æquitasque, & tractus internus Spiritus sancti, qui maximè est necessarius. Quanquam interim non repugnet aliqua signa addi ad fidei corroborationem apud hos, qui fidem nunquam audierunt, neque eorum progenitores, vt constat apud Indos Occidentales: non tamen tot, neque tanta signa, qualia ab initio nascentis Ecclesiæ edita sunt. Neque etiam Catholicæ fidei stabilitati derogat, aut illam in dubium reuocat, quod interdum Deus miracula faciat ad sanctitatem alicuius viri declarandam, & illustrandam: nam talia signa directè ad fidem stabilendam non faciunt, sed obliquè, quatenus hanc fidem profitentur, qui tanta sanctitate præditi fuerunt, vt signis à Deo editis comprobaret, ac commedaretur. Et talia sunt signa, quæ ad

B. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. tom. 5. Christianæ legis diuturnitas.

Act. 5.

Iudæos, & Ethnicos vt conuertantur, signis non indigere.

Signa modò; cur fiant, & quatenus. Secunda ratio.

Signa in Sanctorum gratiam qualia Christi operaretur.

inuocationem Sanctorum, vel Martyrum in quibusdam basilicis illis dedicatis, vel in locis, in quibus eorum corpora, vel reliquiae reconduntur, plerunque fiunt.

Luc. 8. Cur dicatur spiritus immundi.

Ut eijcerent eos. Intelligere extra obfessos, non autem in abyssum, ut fecit Christus. Dicuntur autem spiritus immundi, quia mali sunt, & omnis malitia, immunditia quaedam est, iuxta illud; *Quis potest dicere, Mundus est cor meum?* Deinde ad differentiam spirituum caelestium, qui maxima puritate nitent ac splendent. Ad haec quod quidam spiritus sint, qui ad immunditiam & turpitudinem obsecant homines incitant, & ad eam exercendam se ministros exhibent. Unde & incubi, & succubi vocantur: de quibus Augustinus lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 23. Non dicit Euangelista, Apostolis tradidisse artem sanandi, sed, virtutem: nec enim sic Christus tradit virtutem, sicut homo homini artem: sed dicere Christi, est re ipsa facere, & exhibere. Et languor, dicitur grauis, & periculosa infirmitas, quae penes hominem reddit deploratum: infirmitas vero quemuis morbum significat. Et tam potestas eijciendi spiritus, quam sanandi omnem languorem, signa erant non pascendae curiositatis, sed Diuinae beneficentiae argumenta, & salutis promouendae nostra subsidia. Et si enim Deus, qui omnia ex nihilo condidit, posset sua potentia absque vllis administrandis totum mundum, atque omnes homines moderari: verum pro sua sapientia, ut omnia magis coalescerent, & amplius Dei bonitas agnosceretur, alijs alia munera concredidit. In caelestibus habet Angelos, per quos multa operatur: ita & in terra, quod ad spiritualia attinet, delegit Apostolos, Prophetas, & Doctores; per quos populum erudiret: quod tamen ipse sua illuminatione potest praestare. *Duodecim autem Apostolorum nomina sunt haec.* De hoc numero multa diximus superiore quodam huius libri tractatu. Hic tantum annotandum, D. Hieronymum suspicari, neque hoc vacare mysterio,

Prou. 20.

Incubi, & succubi quinam Augustino.

Aug. 10. 5.

Apostoli a Christo sanandi non arte, sed virtutem acciperent.

Languor & infirmitas differtur.

Cum Deus pro sua sapientia, & virtute per se orbem regere & administrare valeat; Angelorum tamen atque hominum curam vitur ministratio.

Tract. 28.

Hierony. in Matt. 10. 9.

quod post vndecim miracula duodecimo loco potestas signorum Apostolis conceditur: & Augustinus libro 50. Homiliarum, hom. 45. de eo quod scriptum est in Actibus Apostolorum, *Quod Petrus circa horam sextam in cenaculo, &c. pulchre de hoc numero in hunc ferè modum philosophatur: Non frustra Dominus duodecim habere voluit: & ita numerus ille sacratus est, ut in locum vnus qui ceciderat, non posset nisi alter ordinari. Quare duodecim Apostoli? Quia enim quatuor sunt orbis partes, & totus orbis in Evangelio vocabatur. Vnde quatuor Evangelia conscripta sunt, & totus orbis in nomine Trinitatis vocatur, ut congregetur Ecclesia: quatuor ter dicta, duodecim sunt.* Haec ille. ¶ *Primus, Simon qui dicitur Petrus.* Christus adhuc viuens non statuit hunc Apostolorum ordinem, quia Euangelistae non discordarent in eo narrando, nec quaerent quis eorum esset maior: nec est ordo meriti amplioris, quia Deus hunc tantum nouit, qui ponderator est spirituum. Et Ioannes videtur maior Andrea secundum Chrysostomum, qui tamen illi postponitur: & Iacobus frater Domini ponitur inter vltimos, qui tamen erat de eximijs, & praestantissimis. Neque est ordo secundum vocationem ad Apostolatam, quia omnes eadem hora electi, & vocati ad Apostolatam sunt, ut tradit Marcus cap. 3. & Lucas cap. 6. Sed videtur ordo vocationis ad discipulatum: vnde Andreas praepositus Iacobo & Ioanni fratri eius hic & Luc. 6. qui tamen Marc. 3. & Act. 1. postponitur vtrique ob meritum. Philippus & Bartholomaeus ita simul ponuntur in Evangelio: sed Act. 1. interponitur Thomas, fortassis ob meritum. Philippus autem vocatus ad Domini familiaritatem (Ioann. 1.) iterum ad discipulatum vocatus est, post Iacobum tamen & Ioannem; qui propterea illi praefertur, quia Matthaeus ordinem temporis videtur secutus, postquam Andream praeposuit Iacobo & Ioanni. Quod hic dicitur, Thomas & Matthaeus, Marcus cap. 3. Matthaeum praepositum

Aug. 10. 10. Act. 10.

A Dño cur electi duodecim, secundum Augustinum

Quis ordo Apostolorum ille, quem Matthaeus assignat.

Primus sensus, sed falsus.

Ioann. 1. & Marc. 3. & Luc. 6.

Matth. 18. & Luc. 22.

Prou. 16. Chryso. ho. 33. in Matthaeum circa medium, tom. 2.

Secundus sensus, qui & ipse minimè cõstat.

Tertius videlicet intentus ab Euangelista.

ponit Thomae, quemadmodum Lucas cap. 6. Act. tamen 1. Thomas & Bartholomaeus praeponuntur Matthaeo. Quamquam quod hic ponuntur Philippus, & Bartholomaeus ante Iacobum Zebedaei, & Ioannem, aliter in Graecis codicibus habetur: nam priori loco ponuntur Iacobus & Ioannes post Petrum, & Andream, quo loco statuuntur Mar. 3. & Luc. 6. ut verisimile sit mendum irrepsisse vitio scribarum, quod in correctae editione nullum iam apparet.

Iam de singulis aliquid dicendum. *Primus* (inquit) *Simon qui dicitur Petrus.* Solus Petrus describitur primus, non tantum quod primo loco enumeretur, sed etiam quia dicitur primus, id est, praecipuus, & potissimus. Non est enim nomen, quod Graemati vocant Ordinale, quia sequeretur, secundus, tertius, quartus, &c. Et quoniam omnes Euangelistae primo loco, & primum vocant; voluerunt nos docere, ad Christianam religionem maximè spectare, nosse primarum Petri; nulliusque esse momenti nosse ordinem aliorum Apostolorum inter se, quem ordinem, ut vidimus, videntur neglexisse. Agnouerunt hunc Petri primatum veteres Patres: Cyprianus ad Quintum; Petrum Dominus primum elegit. Epiphanius in Anchorato; ipse Dominus constituit Petrum primum Apostolorum. Gregorius in Ezechielem; *Primus in Apostolatam Petrus vocatus est; & Ambrosius in posteriorem ad Corinth. Prior secutus est Andreas Saluatorẽ quam Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus.* Sic ille. Dicitur etiam Petrus Graeca voce, cum Dominus Syriacè dixerit Cephas, quae idem significat quod petram, siue fundamentum, & caput aliorum. Ponitur autem nomen antiquum Simonis, ut vndique notus esset. Interpretatur porro Simon, obediens: quia ut tradit Aristoteles lib. 3. Politico, *Necessè est, futurum Principem subditum fuisse. Nec enim bene alios regere potest, qui bene subesse non nouit.* Bene etiam dicitur, *Qui dicitur Petrus;* ad differentiam Simonis Cananaei à patria sua,

Petrus, Apostolorum cur dicitur primus.

De Petri primatu quid scribit veteres Patres. Cyprian. Epiphani.

Gregor. lib. 2. in Ezech. hom. 18. tom. 1.

Ambros. in cap. 12. 2. ad Corinth. tom. 5. circa finem.

Ioann. 1. Ibidem.

Cephas qd. & Simon.

Bene tantum qui alios regere norit. Altera ratio, cur Petrus primus appelletur.

quae est Cana Galilaeae. Binos mittit Dominus, ut ait Marcus, sicut & Septuaginta duos binos misit, teste Luca: ideo per paria à Matthaeo nominantur: atque hoc fecit in commendationem fraternae charitatis, in mutuam consolationem, mutuamque custodiam operum, & doctrinae. Vae enim soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se: & *Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.*

Deinde in certiore praedicandae veritatis contestationem, quia in ore duorum, vel trium stabit omne verbum; idcirco Petro iungitur Andreas: *Et Andreas frater eius.* Quidam putant nomen esse Hebraicum, vel Syriacum: quod non videtur verum, quia Iudaei nomina propria Graecorum, imò etiam Romanorum usurpabant, postquam illis Graeci, & Romani dominari coeperunt. Et ita Chrysostomus docet, Andream à virili morum nobilitate nomen esse sortitum. Significat enim Andreas, virilem, siue fortem: ac dicitur frater Petri, ad honorem, & maiorem eius notitiam. ¶ *Iacobus Zebedaei, & Ioannes frater eius.* Ad discrimen alterius Iacobi Alphaei. Ioannes autem non exprimitur filius Zebedaei, quia nullus erat alius Ioannes, à quo distigueret. Et causa nominum non fuit secuta appellatione, ut videlicet Simon dicitur obediens, quia ex obedientia secutus sit Christum: quia antè Simon dicebatur. ¶ *Philippus.* Etiam nomen Graecum est, & bellicosum significat: quoniam alij ex Hebraeo dicant significare os lapidis. Constat illum bellum indixisse demonibus, & idololatrias, atque os eius verba ignita, quae tanquam lampades corda illuminarent. ¶ *Et Bartholomaeus.* Pauper Galilaeus fuit, & sine literis secundum aliquos. Iudeo fabulæ à quibusdam putantur, quod de Regia stirpe prodierit. Et simile dicendum de Thoma. Nos vero, ut superius aliquot rationibus, & coiecturis ducti, existimamus esse Nathanael virum eruditum in Scripturis.

¶ *Thomas, & Matthaeus publicanus.* Ceteri Euangelistae praeposuit Matthaeum Thomae, ut diximus, sed Matthaeus

Marc. 6. Luc. 10. Cur Dominus Apostolos miserit binos.

Eccles. 4.

Prou. 18.

Secunda ratio.

Deu. 19. & Matth. 18.

Andreas quale nomen sit, secundum aliquos, sed falso.

Chryso. vbi supra.

Andreas quid sonet, idem quare frater Petri nominetur. Iacobus videlicet maior, cur dicitur filius Zebedaei, non autem Ioannes frater eius.

Ioann. 1. Philippus Graecè quid, & Hebraicè.

Bartholomaeus quis ille, secundum Eusebium. Secunda opinio.

Tract. 17. prima pars. prope finem Matthaei cur Thomae se postpodat, se quae vocet publicanum.

1. Tim. 2.

Quis Iacobus Alphethuc, & Matthæus, (vt quidam opinatur) fratres minime fuisse.

Euthy. cap. 19. in Matthæum.

Thaddæi tria nomina. Hierony. in Matth. ca. 10. tom. 9.

Iudas qui & Thaddæus, & Lebbaeus, quid significet.

Plin. lib. 7. cap. 31. Cati, Corculi apud Romanos cur cognominati.

Quis Simon Cananæus, Zelotes.

Matth. 15.

Chanæus quid.

modestia causa illum sibi prætulit. Et eiusdem virtutis est quod subdit, Publicanus: qua confessione docuit nos Deo gloria dare, qui venit peccatores saluos facere, & relictis peccatis, sequi Dominum Iesum. ¶ Et Iacobus Alphaei. Scilicet filius. Vnde Luc. 5. Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui, sedentem ad teloniu. Vnde Euthymius existimat, Iacobum, & Matthæum fuisse fratres. Sed profecto hoc Scriptura non subticuisset, quemadmodum de alijs: sed illud colligit, quasi vnus tantum Alphæus esse posset. ¶ Et Thaddæus. Hic, teste Hieronymo, trinominis est: dicitur enim Iudas, & Thaddæus, & Lebbaeus, non quidem alio Scripturæ loco, sed hæc tantum iuxta Græcam literam dicitur, Et Lebbaeus qui cognominatus est Thaddæus: & Iudas Iacobi vocatur Luc. 6. & Act. 1. non filius, sed frater, vt declarat in epistola sua Canonica, vbi in principio ait: Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi. Vnde qui putarunt illum filium Iacobi, decepti sunt. Interpretatur autem Iudas, siue Thaddæus, laudans, siue confitens: Lebbaeus vero, quod hæc nomini Thaddæo Græcè præponitur (dicitur enim, Lebbaeus, qui cognominatus est Thaddæus) significat corculum, siue fortè: et si Plinius scribat Catos Corculos apud Romanos cognominatos, qui sapientia præstarent. ¶ Simon Cananæus. De Cana Galilææ; idè non erat ille, qui dicitur frater Domini de Nazareth Matth. 13. & Mar. 6. & scribendum est sine aspiratione, & scribitur Luc. 6. & Act. 1. Simon qui vocatur Zelotes, & deducit à verbo זלזל, quod est זלזל, id est, zelare; non autè descendit à Chanæis, sicut descendit mulier Chanæa: quia omnes isti Galilæi erant, & non comederunt discipuli cum eo, nec audiretur à Iudæis Chanæus, nec admittebatur ad Iudaismum Deut. 20. Gabonitæ autem, qui ex Chanæis ducebant originem, serui erant Iudæorum, vt habetur Iosu. 9. & 1. Esd. 2. idè non possent prædicare. Chanæus etiã cum aspiratione denotat mercato-

rem. Vnde vel Græcè primus dicitur Κανανίτης; secundus verò Χαναναιοσ, sicut Hebraicè legitur יְהוּדָא. Ridiculum autem videtur, quod Antonius Nibriffensis in vna ex quin quagenis suis annotauit, Simonem Cananæum non fuisse vertendum Simonem Zeloten, quemadmodum nec pro Platone Atheniensi latus Minerualis, nec pro Gregorio, Theodoro, & Phrontisco, liceret vertere, Vigilantius, Deodatus, Prudentius. Nam nominum priorum significationes & etymologiæ in aliam linguã non sunt vertendæ: quod diligenter seruauerunt Septuaginta Interpretes. Sed non considerauit se non agere cum interprete nostro, sed cum ipso B. Luca, qui per Spiritum sanctum scripsit, & qui per eum zelum huius Apostoli, id est, dilectionem Christi consortij impatientem ad eius laudem significare voluit. Nã simili ratione Simonem, quem Dominus vocauit Cepham, semper Lucas vertit non Cepham, sed Petrum. ¶ Et Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum. Hoc perpetuum est in omnibus Euangelistis enumeratibus Apostolos, vt Petrus primum locum obtineat, Iudas proditor verò postremum: quemadmodum inter septem Diaconos nominatur primus, Stephanus, vltim⁹, Nicolaus aduena Antiochenus. Vt què admodum certissimè constat, Iudæ ob eius atrocissimum scelus in postremum esse locum reiectum, sic ex alia parte non minus constat omnibus Petrum ob eius excellentè primatum omnibus vbique anteposendum. Nec post Principem Apostolorum alius videbatur maiori honore dignus quàm Andreas frater Principis: idè post Petrum secundo loco ponitur Andreas apud Matthæum. Et Iscariotes non est casus Genitiui, sed Nominatiui: dicitur enim Græcè: Ἰσκαριώτης, & Græcè additur iota in principio, sicut etiã Hebraicè, quod Latini omittunt, & יְהוּדָא significat virum mercedis, siue occisionis; vt videatur Iudas cognomine suo tanto facinori respondere, quod patrauit. Sūt qui putant illum

Antonij Nibriffen. de Simone Cananæo, quod non fuerit vertendus Simon Zelotes, ridicula annotatio.

Quamobrem sic eum vocauerit Euangelista Lucas

Ioan. 1. Quo loco, atque ordine semper Iudam Iscariotem Euangelistæ recenseant. Matth. 26. Act. 6.

Quo consilio ifecerint.

Andreas primum cur locum à Petro Euangelistæ assignent.

Iscariotes quid significet.

Matth. 26. Iudas ille, secundum aliquos, vnde ortum, & nomen sortitus sit.

Altero opinio, quæ Hieronymi est.

Quare Apostolos Christus misit binos ad prædicandum.

Secunda ratio. Psal. 118. & Rom. 10. Tertia ratio.

Quarta ratio Matth. 18. & alibi.

Quinta ratio

Sexta atque postrema.

Prouerbum vetus.

Luc. 10.

Mar. vlt.

Cur verò Apostolos post resurrectionem suam misit Dominus ad prædicandum solos.

Act. 2.

Apostoli, à morte Domini, quandiu Iudæis prædicauerint, antequam Gentibus Euangelizarent.

à tribu Issachar, & ortum, & nomen habere. Hieronymus verò putat, à viculo quodam cognomen eius deductum: & vt dicitur Ioan. 13. erat filius Simonis. Reliqua verò, quæ ad Iudam spectant, & cur illum Dominus in Apostolum elegerit. 27. Tractatu explicata sunt.

Vt autem testatur Marcus cap. 6. misit illos binos ad prædicandum, vt intelligerent negotium esse, cui vnus obeundo par esse non posset, & quisque intelligeret opera alterius se indigere: & ne hospites illos expulisse, aut non suscepisse viderentur multitudine grauati, non omnes simul in vnum locum, vt plura loca adirent. Deinde quòd vt bini boues mundum araturi, & Euangelicum semen sparsuri erant: tum quia vt bigæ erant per mundum vniuersum Christum circumlaturi. Debebant etiam geminam Christi naturam, & duplex charitatis præceptum, in quo lex Euangelica sita esset, Euangelizare, duplicemque Christi aduentum annuntiare. Ad hæc, quia dictum est: Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum, vt vehementius esset Christus cum Apostolis, voluit eos esse binos. Præterea, vt humilitatis essent amatores: minor enim gloria ad duos diuisa venit, quàm si ad vnum integra veniret. Postremò, vt dæmonis impressiones, & hominum insultus, & carnis petulantia minus eos inuadere possent: minus quippe audent pugnatore duos aggredi, quàm vnum: nam vt habet Proverbum: Neque Hercules contra duos. Simili ratione septuaginta duos Discipulos binos misit. Sed post Resurrectionem Domini, cum inquit: Euntes in mundum vniuersum, predicate Euangelium omni creatura, non iam binos, sed singulos, & solitarios misit, vt magis possent sufficere vniuerso orbi Euangelio replendo: quod magis diuisi præstare poterant quàm coniuncti. Erant enim Spiritu sancto repleti, nec ita aliorum adminiculo indigebant, vt à principio: quanquam post Christi mortem omnes simul manserint per

duodecim annos antequam diuidentur per vniuersum orbem: quo tempore etiam, ob honestatem, Petrus & Ioannes ascenderunt in templum, & missi fuerunt vnà in Samariam, & Paulus & Barnabas ad prædicandum Gentilibus destinati fuerunt. Non ita tamen credendum est, Apostolos ad prædicandum destinatos solitarios, quin secum habuerint aliquos ex discipulis Domini, tanquam comites peregrinationis, & ministerij, quorum opera interdum vtebantur, vt constat ex Petro, & ex Paulo: & simile censendum est de reliquis. Quod autem Petro, & filijs Zebedæi nomen immutauerit, eum, qui dicebatur Simon, Cepham, siue Petrum vocans, sicut filios Zebedæi Boanerges siue ψαριται quod est, filios tonitru, vt dicitur Mar. 3. ratione, & mysterio non vacat. Voluit namque illos tanquam præcipuos, & magis familiares proprijs nominibus illustrare, vt agnoscerent quales futuri essent, & ipsi scirent se Dominum habere: nam domini est seruis nomina imponere, vt fecit Adæ cum animalibus, & Nabuchodonosor cum tribus pueris Hebræis: què admodum & fecit cum Paulo, qui antè dicebatur Saulus. Et vt primùm cum Abraha patre omnium credentium fuit factum, cui propterea nomen mutatum est: Interpretatur enim Abraham pater multitudinis, siue multarum gentium; ita Petrus pater est credentium in Euangelio; cuius fidei & confessioni de Christo standum est. Et Ioannis quidem capit. 1. Christus intuitus Simonem dixit de futuro: Tu vocaberis Cephas: dedit autem illi, & rem, & nomen Petræ, quando cum cæteris ad Apostolatam est vocatus, vt ait Marcus cap. 3. cum verò Matth. 16. illi dixit: Tu es Petrus, iam erat Petrus, id est, constans & solidus in fide. Filios verò Zebedæi filios tonitru, vnde vocauerunt, vel quia magnificèssimè prædicauerunt, vel quia tonitrua quædam mundo sonuerunt, terrorem tum hæreticis, tum idololatri incusserunt: vel quia secundum phrasim He-

Act. 3. Infra. 8.

Infra. 13.

Apostolico modo soli & singulares in mundum fuerint destinati.

Ioan. 1. Mar. 3. Luc. 6.

Quod Petro, ac filijs Zebedæi Christus nomen immutauerit, cur id factum sit.

Seruis nomina imponere, cuius sit.

Gen. 2.

Dan. 1.

Act. 13.

Gen. 17.

Abrahæ nominis interpretatio.

Petrus qualis pater, in Euangelio: Petri nomen quando fuerit sortitus, quid sonet.

Matth. 16. Filios cur Zebedæi Christus filios tonitru nominauit.

Euthym.

Psal. 88.

Ioan. 17.

Matth. 10.

Alter sensus.

Tonitru qua

re Christus

dici possit.

bram, vt docet Euthymius, sicut filius iniquitatis dicitur filius iniquus, & filius perditionis, perditus, & filius pacis, pacificus, ita filij tonitru, qui tonant, hi enim diuina tonant dogmata, vel filij tonitru, id est, Christi, cui vnifingulari amore adhaerunt. Est autem Christus tonitru cum luce & horrore de caelo tonans, & vox pluuie nuntia: talis fuit Dominus, qui de caelo ad nos venit non sine luce doctrinae splendentis, & horrore, & metu, quem miraculis incutiebat, & tanquam vox pluuie diuinae gratie, quam in om-

nes largiter effundebat, praenuntia. Iustum autem est, vt nos tantorum discipulorum doctrina, tanquam tonitru quodam, tandem excitemur, & de peccatis nostris per illud admoniti metum concipiamus, & lucem hanc caelestem laetis cordium oculis perspiciamus, & ad diuinam gratiam suscipiendam praeparemur: vt ita & nos filij tonitru reddamur, conferente hoc nobis Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto aequalis possidet gloriam, & honorem atque imperium, in sempiternum, Amen.

Nos quoque filij tonitru quemadmodum efficiemur.

TRACTATVS XIII.

IN illa verba: Hos duodecim misit Iesus: praecipiens eis, dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed potius ite ad oues, quae perierunt, domus Israel. Euntes autem predicat, dicentes, Quia appropinquabit regnum caelorum, &c.

Tract. 42.

Matth. 10.

Apostolorum munus: cur eadem omnes, mandata acceperunt a Christo, & quae nam.

Summa eorum legationis, & caput.

Christus cur uenit Apostolis in uiam Gentium ne abirent.

VM Apostoli ad praedicandum, tanquam legati destinantur, & ne inter se discrepent ab eodem praecipiente missi iisdem omnibus mandatis astrinxit. Ac primo loco ea mandata, quae sunt ueluti capita legationis, ut intelligant legantis uoluntatem, & ab ea non recedant. Tota uero officiorum uis consistit in his tribus: ut contemptoribus uerbi Dei non praedicent, quales tum erant Gentes & Samaritani; Deinde ut praedicent instare Euangelium populo Dei, cui promissus erat Christus; Tertio, ut hanc praedicationem miraculis & charitatis operibus confirmet, idque gratuito.

Ait igitur: In uiam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Hoc praecipitum magna fuit cum ratione coniunctum. In primis, ne Iudaei recusarent, eum in

Messiam recipere: nam si primo praedicassent Gentibus, & ab illis fuisset Christus receptus, eum postea Iudaei respicissent. Deinde, ut ignis a lignis ficcioribus accendi solet, & ab illis ad humidiora ligna progreditur: ita praedicatione Euangelica a Iudaeis lege Moyse magis instructis & catechizatis initium sumere debuit, & ab eis ad Gentes magis alienas, & hospites testamentorum, ut ait Apostolus, peruenire debuit. Ad haec, uoluit Dominus, ut Apostoli, dum ipse uiuere, eum imitarentur, qui dixit: Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel: Ita illos uoluit, se uiuente, illis tantum praedicare, ut hic dicitur. Praeterea uoluit Gentem Iudaeorum & legem praeter alijs honorari: ut ipsi essent primitiae Euangelij, ut de Sion exiret lex, & uerbum Domini de Ierusalem in uniuersum orbem, quanquam Iudaei ingrati

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Matth. 10.

Quarta ratio

Esa. 2.

essent

Act. 1.

Hanc legem Christi quam diu Apostoli conseruauerunt.

Act. 13.

Iudaeorum in Christum & Apostolos in gratum animo atque obsequio natio.

Esa. 49.

Act. 11.

Quo nam Deo consilio interdum populis non quidem denegatur, uerum differtur regni Dei promissio.

essent tantae praerogatiuae: imò post mortem Domini mandatum est illis, ut primo Iudaeis, deinde Samaritanis, postremo Gentibus praedicarent. Sic enim legitur Act. 1. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudaea, & Samaria, & usque ad ultimum terrae. Hoc autem praecipitum ab illis plene seruatum est. Nam per duodecim annos inter Iudaeos haerent praedicando, antequam ad Gentes dispergerentur, quo tempore Ecclesia Ierosolymitana primum coaluit praesentibus omnibus Apostolis, ut eius instar ceteras per uniuersum orbem diuisi fundarent, & regerent Ecclesias. Et Act. 13. cum praedicarent Iudaeis, & illi respuerent uerbum Dei, dixerunt ad illos: Vobis primum oportebat loqui uerbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis aeterna uita, ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim praecipit nobis Dominus, Posuite in salutem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae. Et Act. 11. scandalizati Iudaei, quod Petrus praedicasset uerbum Dei Cornelio Centurioni, exostulabant eum: Quare inquit introisti ad uiros praepitium habentes, & manducaisti eum illis? & quae sequuntur. Vt ergo scandalum uitaretur Iudaeorum, ex quibus colligendi erant praedicatores ad Gentes destinandi, prius eis praedicandum fuit, quam Genti, quae saluari poterat sine hac praedicatione, ut in lege naturae. Vnde elicere possumus, secreta Dei consilio fieri, ut quibusdam regni Dei ad tempus denegatur promissio, quibus tamen non in uniuersum negata a Deo est, sed ab aeterno praedeterminata est diuinitus. Nam simili ratione B. Paulus prohibitus est a Spiritu praedicare in Asia, & Bithynia, & missus in Macedonia, ut habes Act. 16. qui tamen postea mirabilem fructum in Asia fecit, disputans per biennium in schola tyranni cuiusdam, ita ut omnes qui habitabant in Asia, audirent uerbum Domini, Iudaei atque Gentiles: ut traditur Act. 19.

Vox Gentium, in sacris literis, operata est Iudaeis & Israelitis, unde

Ecclesia Gentium, & Paulus Gentium Apostolus contra Iudaicam Ecclesiam distinguitur. Et quod ait: In ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ad praedicandum intelligendum est, non ad transitum, vel ad cibos necessarios emendos, ut habes Ioan. 4. & Luc. 9. Christus tamen, qui sub hac lege non erat, rogatus a Samaritanis, illis praedicauit, Ioan. 4. sed ante legem hanc latam, nam ante uincula Ioannis illis praedicauit Dominus, Ioan. 4. & postea cepit praedicare in Galilea, ut habes Matth. 4. Tantum ergo prohibentur praedicare Samaritanis, ne Iudaei offenderentur praelatis sibi Samaritanis, cum Samaritani semper eos persecuti fuerint. Non tenebant tertio omnia dogmata quae Iudaei, sed tantum quinque libros Moyse & circumcisionem; habebant & aliud templum distinctum a Ierosolymitano. Dicebant etiam Iudaeos errare in sacrificando, & ob solum templum a se in monte Garizim erectum, etiam si cetera omnia fuissent Iudaei, poterant alij eos delere: quia Dominus unicum tantum templum fieri praeeperat Deo tero. 12. & sub interminatione mortis uetuerat, ne alibi sacrificia offerrentur, Leuit. 17. Vnde cum duae tribus & dimidia construxissent altare magnum apud Iordanem, reliquae undecim tribus ad bellum illis inferendum se accinxerunt, ut eas deleterent: donec illis satisfecerunt, ostendentes, altare non fuisse erectum ad sacrificandum, sed tantum in signum quod Iordanis non diuidebat ueram gentem, sed tantum quod omnes erant una gens, & populus unus spectans ad Deum Israel: ut docet liber Iosu. cap. 22. ¶ Sed potius ite ad oues quae perierunt domus Israel, siue, ad oues perditas domus Israel electos ex Iudaeis, Dei cognitione adhuc destitutos. Sic etiam Ioan. 10. ait: Alias oues habeo quae non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere; ubi etiam electos ex Gentibus, oues uocat. Et possunt interdum electi ad tempus perire, sed non in perpetuum

Gentes quomodo accipiuntur in sacris literis.

Apostoli Samaritanis praedicare quatenus prohibentur.

Iudaeos inter & Samaritanos cur minus conueniret.

Samaritanorum diuortium a Iudaeis.

Ad quas oues perditas colligendas Apostoli ire iubentur.

pereunt

Oves illas perditas.

Iudaei Genes quomodo compellerent.

Psal. 78.

Ezech. 34.

2. Timo. 2.

Matth. 25.

Quod regnum caelorum appropinquasse, Apostoli predicabant.

Hoc cur debuit praedicari.

Cum etiam Apostoli poenitentiam praedicarent, cur tantum regni caelorum sit mentio. Iudaei quale regnum expectabant.

pereant autem omnes, partim vitio suo, partim negligentia, & impietate pastorum, quibus regenda creditae sunt. Et hac metaphora ouium distinguuntur Israelitae a reliquis gentibus, quas canes vocabant: unde Dauid dixit: *Nos autem populus eius, & oves pascuae eius*: & apud Ezechie. *Eccce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas*: Ad has igitur oves colligendas missi sunt Apostoli, quorum vnus dicebat: *Omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur*. Ista oves merito statuende sunt ad dexteram Iudaeis: quia nullum animal oue innocetius, simplicius, mansuetius, vtilius, patientius.

Euntes autem predicare, dicentes, Quia appropinquauit regnum caelorum, hoc est secundum mandatum. Non videtur nomine regni caelorum intelligendus Messias, quia nondum erat tempus publice praedicandi Christum, qui illud annuntiari vetuit Matth. 16. Neque status Noui Testamenti, & nouae legis, quia si non intelligebatur, frustra praedicabatur: quod si intelligeretur, intelligerent simul praedicari legis veteris cessationem, quae rudibus Iudaeis parum grata cantilena foret. Nec accipitur pro Ecclesia militanti, quae semper fuit, & est, nec potest appropinquare; sed de gloria caelesti, siue de beatitudine, quam post biennium, id est, Christi mortem habere poterant, Christo caelos penetrante, & suos secum ducente. Hoc autem, ut summum bonum, & per solum Messiam dandum, & per solum Messiam dandum, praedicari debuit, ut homines allicerentur, & traherentur ad Euangelium, & ut differentia promissionum Christi, & veteris legis apparet: & cum hoc praedicabant poenitentiam, ut habetur Mar. 6. (*Et exeuntes praedicabant ut poenitentiam agerent*) Fugam vitiorum, & virtutes ad regnum praeparantes. Sed exprimitur regnum, quia alia ad hoc, de quo erat Iudaeis dubium, & in quo ab Scribis & Phariseis differebat eorum praedicatio, quae etiam non erat de ceremonijs legis, referenda sunt. Quantum dici potest, quod expectaret

Iudaei tempus, in quo Messias esset regnurus in tempore, in quo & ipsi cum eo habituri essent rerum omnium imperium: Dominus vero cupiens auocare a terrenis, praecipit praedicari regnum caelorum, quasi dicat, Instat Messias Rex caelestis, leges ferens caelestes, ciues efficiens caelestes, & opes caelestes promittens. *Appropinquauit*. Non vos illi, sed illud vobis: non enim ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam ad nos accessit. Non est nobis ascendendum in caelum, ut inde deducamus; nec est descendendum ad infernum, ut ad nos adducamus: sed propere est verbum regni in ore & in corde. Et nota, Apostolos, Christum Dominum, & Prae-cursores eius, a poenitentia, & praedicatione regni caelorum initium praedicandi sumpsisse, ut intelligas, vno & eodem spiritu incessisse, & conformes in doctrina extitisse, ut ex diuersitate & repugnantia probat Aug. in li. de ciui. Dei, Philosophorum sapientiam falsam: & haereticorum nostri seculi inconstantia, & contradictio in praedicatione, euincit ipsorum dogmata esse falsa.

Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eijcite. Tertium praecipit a solo Matthaeo in missione Apostolorum expressum, positum tamen a Luca in missione septuaginta duorum discipulorum. Euangelij praedicatio non est in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in virtute Spiritus sancti, & potentia signorum, & hominum beneficentia. Et per infirmos intellige eos, qui morbo, aut corruptione humorum laborant, vel aliquo sensu, seu membro orbatos. Leprosus morbus exprimitur, quia frequentior inter Iudaeos, & periculosior, ob contagione: sicut etiam arreptitij multi eo tempore erant, ut illis eiectionis, Christi gloria, & Euangelium in claresceret. Atque his signis firmabatur doctrina Apostolorum, liberabantur turbae a labore ad eundem Christum, & vtilitate alliciebantur ad Euangelium. Potestate autem suscitandi mortuos non leguntur tunc

Regnum caelorum quare dicitur (nobis scilicet) appropinquasse.

Tit. 3.

Deut. 30. &

Rom. 10.

Ioannes, Christus, & Apostoli eundem regnum caelorum praedicauerunt.

Matth. 3.

Infra. 4.

B. Aug. lib.

18. de Ciui.

uita. Dei. c.

41. 10. 5.

Euangelici arguunt dignitas atque praestantia.

Luc. 10.

1. Cor. 2.

Apostoli quos curabant infirmos. Leprosos, cur ipse mundare praecipitur, & demones eijcere.

Apostoli mortuos quomodo suscitauerunt.

Mat. 9.

Hec tantum quatuor signorum genera Christus vnus cur Apostolis concessit, non omnia.

Luc. 9.

4. Reg. 1. Apostoli quando omnimodam Christi operationem signorum contulerunt.

Idem quae cauerunt in demones potestate.

Ioan. 13.

Luc. 22.

vnus fuisse, sed post Pentecostem, quare neque frustra data est. Alia autem signa facere poterant, nempe illa eadem quae Christus Ioan. 14. & quae credentes Mar. 16. & quae patres Veteris Testamenti, ideo ait: *Mortuos suscite*. Imo infra cap. 17. dicitur: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & tra sibi, & nihil impossibile erit vobis*. Hec autem tantum hoc loco explicata fecerunt Apostoli Christo viuente, & haec sufficiebant ad confirmationem doctrinae, & vtilitatem petentium, quia alias tantum ex curiositate peteret. Potestque Christus conferre fidem ad vnum tantum genus signi, & non ad aliud: si autem ad omnia miracula dedisset potestatem, ut imperfecti ad inanem gloriam mouerentur, ut contigit septuaginta duobus discipulis Luc. 10. possent etiam virtute signorum abuti, & hominibus nocere, ut cum dixerunt Iacobus & Ioannes: *Vis dicimus ut ignis descendat de caelo, & consumat illos* (sicut Helias fecit) Luc. 9. Conueniebat autem, ut Christus se maiorem Apostolis ostenderet: ideo dum viueret, sibi soli plenitudinem edendorum signorum seruauit. Christo autem in caelos ascendente, quia non erat comparatio inter Deum & Apostolos, nec per fugium ad eum, dedit eis potestatem omnia signa faciendi, quae ipse faciebat, ut habes Ioan. 14. Non poterant autem Apostoli facere ex potestate sibi aduersus spiritus immundos data, ut cessarent a tentando: quia Satanas tentauit Iudam, & alios expetiuit, ut cribraret sicut triticum: poterant tamen ab aliqua regione aliquos demones pellere, ut Angelus Raphael ligauit Asmodeum demonem in deserto superioris Aegypti, ne noceret Tobiae uxorem ducenti, Tob. 3. & de Andrea Apostolo legitur, quod demones quosdam exclusit de quadam regione, ne ibi nocerent. Non poterant autem Apostoli demones in abyssum mittere, quod solus poterat Christus, ideo tota legio demo-

num timuit, & rogauit ne mitteret eos in abyssum, Luc. 8. quia Dei prouidentia disposuit, ut homines teteret.

Addit vero B. Marcus, Apostolos vnxisse oleo infirmos, ac sanasse illos: quod proculdubio a Christo Domino acceperunt, quemadmodum aqua esse baptizandos homines. Sed haec vnctio, sacramentalis non erat, qualis est vnctio extrema, qua vtitur Ecclesia, erat tamen signum quoddam ac praeludium eius, quia Apostoli nondum sacerdotes erant, ut illa vti possent. *Gratis accepistis, gratis date*. Quartum mandatum a solo Matthaeo positum. Non ignorabat Dominus semen verbi Dei suffocari a diuitijs, & prauidebat futuros quosdam, qui omnia, etiam ipsissima spiritualia propter solum questum & dicerent, & administrarent: sciebat etiam istam legationem summopere ad questum facere posse. Quid enim non daret egrotus pro recuperanda sanitate, aut quid non largirentur parentes pro suscitandis filiis suis? Ideo disertè, & expresso mandato vitium auaritia, & Simoniae prohibet, dicendo, *Gratis accepistis, scilicet doctrinam, & fidem edetem signa: ideo subdit, Gratis date, & humiliamini, & nesitis auari*. Quanquam autem sine Deo non possent signa facere; tamen Deus hortatur, ne velimus facere etiam illud, quod sine illo facere non possumus. Quemadmodum Balaam. Num. 22. ad Balac respondit: *Eccce adsum: nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?* Ad haec Deo se a Christi veris ministris subtrahente, dedecus esset Christi non habentibus facultatem signa edendi. Poterant autem signa pro pecunia fieri, quemadmodum & prophetae, ut constat de Balaam qui dicitur ariolus, & Michae. 3. de alijs eius temporis Prophetis. Giezi, & Simon Magus virtutem mendendi caelestem, in lucrum, & auaritiam conuertere cogitarunt: sed hic audit a Petro: *Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam tuam donum Dei existimasti pecuniam possideri*: ille vero lepra Naaman infe-

Apostoli quomodo vnxisse oleo infirmos: & quomodo vnctio illa fuerit.

Apostoli gratis quod acceperant, cur gratis dare iubentur.

Matth. 13.

Quid acceperant Apostoli gratis.

Secunda ratio, non dandi gratuita nisi gratis. Qui pretio prophetae rint.

4. Reg. 5.

Act. 8.

Quod Giezi Simoniaci adhaesit lepra Naamae, Heli se mandato, quid infirmum sit.

Spiritualia cur vèdi nequeant.

Prou. 8. & Sap. 7. Secunda ratio.

1. Cor. 4. 4. Reg. 5. Hel. s. a. Naaman a se curati muna recufauit.

Pfal. 15.

Pictorū quorundam munificentia.

Plato. Aesculapius quare fulmine percussus

Tertulli. in Apologetico. cap. 14. tom. 2. Hippocratis, & discipulorum eius in egros beneficiā.

ctus est, quæ cum morbus sit contagiosus, plures Simonia peccato inuolui intelligendū insinuauit. Non possunt autem vèdi spiritualia, quia res spiritualis nō potest terreno villo pretio compensari. Dicitur enim de Sapientia: *Melior est cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non valet comparari.* Deinde quia id solum vendi potest ab aliquo, cuius est dominus: iam spiritualium gratiarum nemo est dominus, sed merus dispensator, iuxta illud: *Sic nos aestimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Ideò Heliseus à Naaman Syro noluit accipere munera, quæ illi nō videbatur offerre vt pretium, sed tanquam grati animi testimonium, dicebat enim: *Obsecro vt accipias à seruo tuo: & tamen cū illi vim faceret, penitus non acquiruit Heliseus.* Quia autem signum infiniti est valoris, atque Dei est, & non ministri, & vilesceret pecunia estimatum, & ministri vacarēt potius avaritiæ, quàm doctrinæ, & ostenderetur planè nō esse Dei, qui non eget nostris, & vt auditores magis beneuoli redderentur, qui maxime edificantur, vbi gratis ministerium spirituale verbi Dei, & Sacramentorum impenditur. Propterea tam arctè præcipitur Apostolis, vt quæ gratis acceperunt, gratis dent. Legimus quosdam pictores illustres quædam insignia opera fecisse, quæ cum maiora esse censerent, quàm vt villo pretio comparari valerent, illa potius donasse, quàm vendidisse. Plato lib. 3. de Republica, Aesculapium Apollinis filium extitisse refert, atque auro inductum esse, vt hominem pecuniosum cum extrema egritudine opprimeretur, in vitam restitueret, & propterea fulmine percussus. Et Tertullianus noster in Apologetico ait: *Pindarus Aesculapium canit avaritiæ merito, qua vendicam nocet exercerebat, fulmine vindicatum.* Hinc Hippocrates medicina artis princeps, suos discipulos iureiurando adigebat, vt infirmos, & ægrotantes gratis curarent, & mēderentur, cū tamen pharmaca sim-

plicia, & naturæ non excedentia vires adhiberent. Quanto magis vbi diuina sunt dona? quæ si quis contēdat vendere, similis sit adamantem pretiosissimum vili vendenti obolo. Qui ergo emit, nec gratis dat, bis peccare deprehenditur: & emendo, & vendendo. Vnde quidam falsè dicit de quodam:

Vendere iure potest: emerat ille prius. Et cum inquit: *Gratis accepistis, inquit, donum miracula faciendi sub vllum meritum nō cadere.* Ideò qui illud accepisti, ne credas tuis te meritis habere, ob id procul sit à te ista superbia. Si verò illud non habueris, ne credas tuo vitio, aut culpa carere: non enim propter merita dantur, sed in Ecclesiæ vtilitatem.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Quintum præceptum est. Non solum his verbis instituit præconem Euangelicum per diuersa loca ratio ne Euangelij peregrinantem, sed etiam in ciuitate manentem: quod ex eo videtur colligi posse, quòd absolute ait: *Nolite possidere aurum, neque argentum: & mox addit: Neque peram in viam, neque duas tunicas, neque calceamenta:* quasi possessio auri, & argenti semper sit prohibita: gestatio autem per se in via ad tempus tātum. Quamquam alij, probabilius fortasse dicunt, Dominum hæc prohibuisse tantum dum proficiscerentur ad prædicandum.

Quòd si quis miretur, quid sibi velit hoc præcepto Dominus, & cur vetuit discipulos circumferre viaticum, cū constet etiam ipsum Dominum cibos circumtulisse, & pecuniam per discipulum Iudam, qui loculos habebat. Prætereà quòd diuites aliquot & honestæ fœminæ sequebantur eum ministrantes ei de substantia sua. Verum Dominus his verbis sollicitudinem eximit, & expeditos esse iubet nullis onustos sarcinis: promittens se semper curaturum vt inueniant pios homines, quorum liberalitate sustententur. Nam cur eos possidere, aut ferre noluerit, ostendit, cū ait: *Dignus enim est*

Diuina ac spiritualia vendentes, quid facere videbitur.

Quo verbo Christus signorum vim, incomparabile donum det esse significauerit.

Ministri Euangelij pauperes quæta debet esse de Christi mandato.

Cur ministri Apostoli ad prædicandū, sine pera & calceamentis.

Ioan. 12. & 13.

Luc. 8. & Mar. 15. Christi in eos prouidentia.

opera-

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta & quinta ratio

2. Theff. 3.

Sexta ratio.

Psal. 54. & 1. Pet. 5. Matth. 11.

Pecuniam in zonis gestare qui nān solebant. Quid zonæ olim erant. Suet. cap. 16. Spartian.

Miles qui timeat. Lamprid.

Portare æs in zonis quid

Moneta vnde primum confecta.

Plin. li. 33. cap. 3. Peræ vsus.

operarius cibo suo, indicans hæc ab illis ipsis, quibus Euangelium annuntiabant, eis deberi tanquam stipendia militantibus, tanquam fructum vineæ plantatoribus eius. Voluit etiam docere, paupertatem ipsam, maximam auctoritatem Euangelio quod prædicabant, conciliare. Suspiciamus item, & adoramus eos, qui opes tam magnificas, quibus alios ditant, tam liberaliter largiuntur: admiramurq; eos, qui quam omnes fugiunt paupertatem, ipsi vt prædicant, ita & amant, & amplectuntur. Tūm etiam, quia gratis dantes, minus sunt oneri populo illud accepturo. Vnde Paulus, neque grauaret, manibus suis sibi victum queritabat. Amplius, quia studiū pecuniæ, sicut etiā ministeriū prædicandi, totū requirit hominē, & in vno eodē simul esse nō possunt, & quo quis magis vni vacat, eo minus alteri incūbit. Ad hæc, quo magis prædicator curā sui à se reijcit, & à Deo totus pēdet, eò plus eius Dñs suscipit, cui melius est niti, quā nostrę prouidentię: *Iacta,* inquit Psaltes, *super Dñm curā tuā, & ipse te enutriet.* Neq; fanè præterquā à pauperibus, Euangelium dignè prædicari potest.

Illud verò: *Neq; pecuniā (aut æs) in zonis vestris:* alludit ad consuetudinē antiquorū. Zonæ enim, erant vt sacculi oblōgi, pleni pecunia pro viatico, & ita non tam est cingulum, quā marsupium. Scribit Suetonius, Vitellium Imperatorem zonam aureorū plenā circūdedisse. Et Spartian' ait, Pescennium illum Imperatorem iussisse, ne milites nummum vllum aureum, vel argenteum in zonis ferrēt. Lampridius de Alexandro Imperat. testatur, dixisse: *Miles non timet nisi vestitus, calceatus, & satur, & aliquid in zonula habens.* Vel in zonis vestris inquit, pro eo quod est, in crumenis, vel bursis, quæ de more zonis alligari solent. Et per aurum, argētum, & æs, omnē monetam significat, quòd ex his tribus metallis soleat cudi moneta: & primò quidem ex ære, dein de ex argento, postremò verò ex auro, vt docet Plin. excusa est. Perā autē intellige, qua viatores panē, & obfo-

nij aliquid solent gestare, vt sit loco penus. Et in illa intellige lēticulā vianariā prohibitā, cū eadē propē sit ratio potus atq; cibi. ¶ *Neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neq; virgā.* Duas tunicas nō vetat ad arcēdū frīg°, sed plures circūferre phibet, quā in præfētia op° habeat ad induēdū, ne multitudinē vestiū sibi in lōgū tēpus velint prospicere; vel ad splēdorē, atq; delicias mutatorijs vti. Nā festinatio eorum, vt per vniuersum terrarū orbem spargerent semina doctrinę Euangelicę, non patiebatur curā hęc habere. Vnde Christus plurib° indu mētis vsus fuit, ex eo qd milites diuiserunt vestimēta eius in quatuor partes, præter sortitionē vestis incoluti lis. Duæ ergo sunt tunicae, siue duæ vestes, quæ eiusdem speciei sunt, vt vna induamur, alteram seruemus, vt loco prioris commutemus, quæ prohibentur: de quibus Ioannes dixit: *Qui habet duas tunicas, det non habenti,* quia scilicet eis dabuntur, cū indigebunt (sicut panis non portādus erat in pera) ne dubitarent hæc illis defutura, vt qui scirent per quadraginta annos in deserto non esse Iudeorum vestes attritas, vel calceamenta pedum vetustate consumpta. Quod ergo ait Marcus, ne induerentur duabus tunicis, vt non solū significetur prohiberi circumferre vestes mutatorias, sed etiā ne simul duabus induerentur: dicēdum est, nō prohibuisse vti tunica, & pallio, sed ne duabus eiusdem speciei tunicis, vel vestibus vterentur, & nunc hac, nunc illa vicissim induerentur tunica: nemo enim simul duabus tunicis vti solet, maximè dum peregrinatur, & iter instituit. Cū verò prohibet calceamēta, & virgam: videtur Matthæus & Lucas disfidere à Marco, apud quem virgā illis concedit Dominus, & vt calcētur sandalijs. Sed ad illud de calceamentis responderi posset, Dominū prohibuisse nō tantum duas vestes, sed etiā duo calceamēta mutatoria: nam manifestè Marcus asserit missos cum calceamentis sandaliorum. Nisi velis dicere, sandalia nomine

Quomodo Apostoli duas tunicas ferre prohibentur.

Vnde Christum deprehendas plures tunicas vna gestasse. Matth. 27. & Psal. 21.

Luc. 3. Iaco. 2.

Diuinæ in Iudæos per annos 40. prouidentię solum ministri me obcurū.

Deut. 29. Quod Apostoli secundū Marcum duabus induit tunicis prohibetur, id qualem sensum habeat.

Marcus Christus affirmans Apostolis calceamenta concessisse, quod Matthæus, & Lucas negant, quos spectauit.

Ang. lib. 2. de consen. Euangel. c. 30. to. 4. Saldalia quid sint. B. Hierony. tom. 5. Sandalia apud Septuaginta Interpretes, quid Hieronymo. Idem in caput Matth. 10. to. 9.

Saldalia quorum propria Terent. in Eunuch.

Saldalia hoc loco, quibus congruant.

Quod apud Marcum virga Apostolis conceditur, apud Mattheum & Lucam baculus negatur, quo modo conueniat. Prima solutio, Augustini, & aliorum quorundam. Luc. 10.

1. Cor. 4. Eiusdem de calcamentis sententia, concessis, atque negatis apud diuersos Euangelistas. Rupert. Tuisien. in Mattheum.

calceamentorum non venire, & apud Mattheum calceos integros prohiberi, ut Augustinus docet. Sunt autem sandalia soleæ tantum, quæ pedes alligabantur: & Petri vna solea Romæ ostenditur: & Acto. 12. dicitur Petro: *Subliga te sandalia tua*, sic enim Græcè clariùs legitur, quod Latine: *Calcea te caligas tuas*. Quamquam B. Hieronymus in Esa. caput 20. sandalia, quorum meminerunt Septuaginta Interpretes, interpretetur esse caligas, quæ sunt tibiærù tegumenta. Idem tamen in Mattheum scribens, intelligit in totum calceamentum prohibita: Et Plato (inquit) *præcepit duas corporis summitates non esse velandas, nec assuescere mollitie, capitis, & pedum*. Sic ille. Tamen proprie erant Sandalia, calceamenta fœminarum. Vnde Iudith cap. 10. *Induit pedes sandalijs*, & cap. 16. *Sandalia eius rapuerunt oculos eius*. Et Comicus: *Vtinam tibi committigari videam sandalio caput*. Sed hinc pro calceamento virorum accipitur. Et quia dicitur Mar. 6. & Act. 12. quod subligarentur, constat magis esse pedum, quam crurù calceamenta: vnde Græcis *ὑποδήματα* à subligando ipsa calceamenta dicuntur.

Quod ad virgam attinet, putat B. Augustinus, non idem significare apud Marcum, quod apud Mattheum Euangelistam, & Lucam: sed apud hoc corporaliter accipi debere pro re vulgò ad iter necessaria, qualis est baculus ad defensionem; apud illum vero spiritualiter pro potestate Apostolis concessa, quam gestabât, ut in dicem potestatis Dominicæ: de qua Apostolus: *Quid vultis in virga veni ad vos?* & c. Similiter vir ille sanctus intelligit, Mattheum de calcamentis veris locutum, Marcum de mysticis, nempe quibus significetur, nec Euangelium tegendum, nec terrenis fidendum: propterea quod sandalia supernè pedem non contegât, infernè tellurem contingere nõ permittant. Rupert. Abbas Aug. imitatus, apud Mattheum & Lucam interpretatur virgâ dominationis, qualis est Regum, & gentium: quam suis disci-

pulis non concedit Christus: apud Marcum verò, virgam pastoralis officij, quod est per charitatem sollicitè vigilare super gregem, & animarum curam gerere, quam illis concessit. Euthy. putat, diuersis temporibus Dominum præcepisse ea, quæ hinc referuntur, & apud Lucam: postea verò mitigata præcepti autoritate, propter imbecillitatem eorum permisisse, ut sandalijs pedes armarêt aduersus iniuriam saxorum, & veprium, & baculo vterentur ad fulciendam corporis lassitudinè: & hoc narrari à Marco. Sed hoc mihi verisimile nõ videtur, quia vno & eodem tempore narratur hæc esse dicta à Christo, ut testatur Mattheus, & Marcus. Caietanus existimat, virgam ad defensionem prohibitam, baculum verò ad sustentationem concessum. Quia Dominus Luc. 22. quando reuocauit hoc præceptum, concedit etiam ex tunicadi stracta gladium emi, quem hinc opponit virgæ à se olim prohibitæ: non enim virgam ad alleuiationem itineris denegaret, ne onerosiore efficeret profectioem, sed expeditiore. Ideò Marcus, ne malè intelligerentur dicta per Mattheum, præcauere volens, sicut scripsit, sandalia pro calceamentis concessa, ita concessit virgâ ad sustentationem: quæ *ῥαβδος* idcirco dicitur, *ἄπο τῆς ῥαβδος ποιεῖται*, id est, quia facillè facit ambulare. Sed magis verisimile est, Dominum sub vno & eodè contextu verborum in huc ferè sensum dixisse: *Discipuli mei, volo vos omni re terrena carere, solùq; summè necessaria possidere, in omnibusq; pauperes esse: ideò calceos, & virgâ veto. Sed cum sandalia soleant pauperes adferre, & baculos quibus nitatur, & qui instar sint iumentorum, cum paupertati nõ repugnent, eorù vsum vobis concedo.* Quæ ad literâ seruauit B. Petrus: dixit enim: *Argentum & aurum nõ est mihi*: intellige, neq; æs in zona, quæ petenti dedisset, si habuisset: & Angelus dixit ad eum: *Præcingere* (scilicet tunicam quam habebat) & *subliga sandalia tua*. vbi vides obseruantiam horum præceptorum. Ad literâ

Secunda solutio, quæ rejicitur. Euthy. cap. 19. in Mattheum. Luc. 10.

Mar. 6.

Tertia solutio, Caietani scilicet.

Luc. 10.

Virga Græcè *ῥαβδος* cur sic dicta.

Quarta solutio, probabilior.

Vnde Apostolos costare possit ea Domini præcepta seruasse. Act. 3. Intra. 12.

etiam

Cum baculo & pera, & calcamentis quæ præterea Apostolis concessa, vel prohibita debeat intelligi.

Luc. 22.

Mar. 6.

Matth. 10. Luc. 10. Baculù, imò etiam gladiù Apostolis ad quem vsum Dominus concessit.

Gen. 32.

Exo. 4. 4. Reg. 4.

Euseb.

1. Thess. 2.

1. Cor. 9.

Philip. 4. Quorum hoc: Dignus enim est operarius cibo suo.

etiam fuerunt hæc ab Apostolis seruata Luc. 22. ut testatur Dominus, cum inquit: *Quando misi vos sine sacculo* (id est, sine loculis) *& pera, & calcamentis, nõquid aliquid defuit vobis?* Per hæc enim Iesus comprehendit omnia, quæ homines pro occurrentibus necessitatibus institutæ profectiois parare consueuerunt. Et sicut indumeta necessaria, & sandalia, & baculù sustentationis concessit; ita etiã pileù, siue galerù, qui ad imbriù, & caloris iniurias propulsandas accommodatus est. Et cum Dñs subiunxit: *Sed nunc qui habet sacculù, tollat, similiter & peram: & qui nõ habet, vèdat tunicã suam, & emat gladiù*: videtur illis non tantum baculum ad innixionè, & sustentationem, ut apud Marcum concessit, sed etiam ad defensionè, quod antè prohibuerat per Mattheum, & Lucam, concessisse: imò non solù baculum, sed, quod maius est, etiã gladium, nõ quidem ad offensionem, quod nõquam licuit, sed ad defensionem permisisse. Atq; ita solidior videtur illa Marci, & Matthei reconciliatio: quod Mattheus interdixerit virgam defensionis, Marcus concesserit virgâ subleuandæ lassitudinis gratia, quæ vñ sunt sancti Patres, ut Iacob qui dixit: *In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis redior*. Similiter & Moyses, & Heliseus. Fertur etiam in Ecclesiastica historia, B. Maternum missum ab Apostolo Petro ad prædicandum in Galliam, in via extinctum baculo sancti Petri contactum, ad vitam fuisse reuocatum. Sed, ut diximus, reuocatum fuit à Christo hoc præceptum: & Paulus in priori ad Thessalonicen. testatur, se suo ære prædicasse Euangelium, ne quem grauaret: quod efficere sine pecunia in crumenis non potuisset: sicut etiam Dñs loculos portabat, & Apostolus dicebat: *Nõquid nõ habemus potestatem sororem mulierè circumducendã*, à qua alebatur, & Paulus à Philippensibus subsidia accepit Romæ in carcere constitutus. *Dignus enim est operarius cibo suo* Posset Apostoli petere à Dño; Vnde ergo victù habebimus, si nec alimeta,

neq; pretiù ad illa comparanda nobiscù portare possumus? nõquid ex emedicato viuendù est nobis? Hanc questionè præueniens Dñs, ostendit eis, eo ipso quæ pergunt tanquã operarij Euangelici, ferunt secù vnde viuunt. Nã dignus est operarius cibo suo. Non quæ Apostolis tanquã operarijs debeat cibum quasi merces operis, quia aduersaretur hic sèp præcepto superius dicto: *Gratis accepistis gratis date*: & infelix valde esset Apostolus sui operis expectas cibum pro mercede: sed sèsus est, si operarius dignus est cibo, suo ut mercede, quã to magis vobis ministratibus spiritualia, & mercedè temporalè non expectatibus, debetur cibum pro sustentatione? Nihil ergo præter victù, & vestitù debetis recipere, nec vobis vnquam deerit, ideò dixit: *Cibo suo*, id est, victui necessarijs, non autem ut ditescat, iuxta illud: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus*. Et sicut operarius est dignus stipendio, ita otiosus, & non laboras, indignus est stipendijs Ecclesiæ. Et dicitur, *Dignus est*, id est, licitum est, & ius habet ut accipiat, nõ autè, ut necessariò accipere debeat: quia Paulus gloriatur in eo, quæ manibus suis victù sibi, & necessaria compararet: quod simpliciter maiorè videtur perfectioem spirare. Et sic etiã humilior, & submissus vos geretis, eorù adminiculo egèdo, quibus prædicatis. Nõ autè dicitur dignus, quasi cibo vèdat spiritualia, aut laborè prædicandi: nam vbi duo sunt coniuncta, vno vendito, venditur alterum, ut traditur. 1. q. 2. c. Cũ autè. Plus etiã præmij taxaretur quàm cibum, & receperint mercedè suã: sed dicitur quod est debitum, siue dignù, tũ ex Christi institutione, tũ ex debito morali, & naturali, quo laborati pro comuni bono sustentatio nõ est deneganda, nõ pro labore ipso, sed ut labore possit. Vnde & Luc. 10. dicitur debita merces, ait enim: *Dignus est operarius mercede sua*. Est enim hoc iustum, & debitum, non ut distinguitur aduersus illicitum, sed ut differt à gratuito. Hanc doctrinam acutè,

Quæ sensum habeat.

Operarius quo dignus sit cibo suo, & quomodo

2. Thess. 3.

Operarius qua ratione non sit dignus cibo suo Matth. 6.

Hic cibum cur merces dicitur apud Lucam. Luc. 10.

B. Gregor.
tom. 2.
Merces du-
plex debetur
vni nostro
operi, teste
Gregorio,

Prædicator
quando ater
na mercede
se priuat.
Aug. lib. 2.
de ferm. Do-
mi. in mon.
cap. 25. cir-
ca med. 10.
circa fi-
nem.

Stipendium,
& mercedem
prædicationis
quam vocet
Augusti.

Apostoli bo-
num cur hos-
pitem quære
re debebant.

Bonum il-
lum hospiti-
quære Chris-
tus non eis
indicauit.

& eleganter docuit Gregorius, qui homil. 17. in hæc Lucæ verba ita habet: Considerandum est, quod vni nostro operi dua mercedes debent: vna in via, altera in patria: vna qua nos in labore sustentat, alia qua nos in resurrectione remunerat. Merces itaque, qua in presenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat, sed ideò mercedem recipere, vt prædicare subsistat. Quisquis namque ideò prædicat, vt hic vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, ater na proculdubio mercede se priuat. Et Augustinus. lib. 2. de ferm. Dom. in Monte: Sicut autem omnes militantes accipiunt annonam, & stipendium, sic omnes Euangelizantes accipiunt victum, & tegumentum. Sed non omnes propter salutem Reipublica militant, sed propter illa qua accipiunt: Sic & non omnes propter salutem Ecclesie ministrant Deo, sed propter hæc temporalia, qua tanquam annonam, aut stipendia consequantur, aut propter hoc, & propter illud. Sic Augustinus, accipiens nomen stipendij & mercedis abusuè pro secundaria illa, & adiuncta mercede, quæ simpliciter ad vitam sustinendam adiungitur à Domino.

In quamcunque autem ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit. Sextum præceptum de eligendo hospitio. Post introitum debebant interrogare: quia in via loqui non debebant, aut dicitur Luc. 10. Hospes autem bonæ vitæ, & famæ querendus erat, tum ne Apostoli infamia laborarent apud infamem hospitantes, tum vt ab eo assiduè pascerentur, & reciperent beneficia, tum doctrine, tum curationum: talisque dignus erat cui offerrent salutandam pacem. Noluit autem Dominus patefacere quis esset bonus, ostendendo cor eorum sub aliqua similitudine, quia sine signo fieri poterat, vt ipsi interrogando humiliarentur, & alij de eorum cura edificarentur, & nos exemplum haberemus, qui non debebamus corda interna hominum spectare; &

vt meritò punitus censeretur indignus signo excussionis pulueris, ostensus post non receptos Apostolos. Eratque admirandum, quod boni semper mouerentur ad acceptandum, mali verò non reciperent. Et ideò, et si ab initio quærentes per famam falli possent, quia certè fama est fallax: tamen quando dicebant, Pax huic domui, non poterant iam falli, quoniam Christus promiserat quod si ille esset dignus, reciperet eos: si non esset dignus, repelleret. Et licet Christus Apostolis concesserit, vt scirent quid respondendum esset, etiam non cogitando neque addiscendo: quia cum essent viri indocti & idiotæ, nihil scirent respondere ad interrogata curiosorum, ne periret eorum autoritas & prædicatio: hospitium tamen poterant inuenire citra reuelationem, in terrogando quis in ciuitate dignus esset. Christus autem quia perfectus erat, & notus omnibus, quandoque comedebat cum Publicanis, & peccatoribus.

Et ibi manete, donec exeatis. Intellige donec egrediamini ab illa ciuitate, vel castello, non mutando hospitium, sed prædicando etiam in plateis, vt scribitur Luc. 10. aliàs pauci conuerterentur, & doctrina tantum domi ministrata redderetur suspecta; mutare autem hospitium, leuitatis haberetur, & voracitatis, contristareturque is, qui eos primus hospitio suscepit, occurreretque; fortè malus indignus tantis hospitibus: quia Deus benedixit Labam propter Iacob, & domui Putiphar propter Ioseph. Vnde non poterat acceptare cõiuiua: quia dicitur: *Edetes qua apud illos sũt: nã si admitteret cõiuiua, magis argueretur edacitatis: & ppter cõuersatione in sumendo cibo præcipiebat, ne trãfirer de domo in domũ. Recipiẽs autẽ hospitio alios, veldatur illis eleemosynam, non debet inquirere, vel eligere quis sit magis, aut minus dignus, nam tali scrutinio minueretur hospitalitatis meritũ, & excluderetur bonus. Neque est periculum malũ recipere, sed potius meri-*

Vnde illum nihilominus coniectare valebant.

Math. 9.

Apostolus cur vni tantũ hospitio ciuitatis herere iubentur.

Gen. 30. Infra. 39.

Quo verbo Dominus Apostolis interdixit, ne adirent conuiuia, & quam ob causam.

Hospes alicuius quid cauere debeat.

Chry. 10. 4.

In curiosos hospitiũ scrutatores, ab exemplo Abrahamæ.

Gen. 18. Heb. 13.

Vnde mercedem hospitij retribuiturus sit Deus.

Pacis nomine Hebræi quicquid boni complectuntur.

Apostolus quã pacem hospitibus exoptarent.

tum, quinquam ad arctam & nimiam familiaritatem non sint homines facile excipiendi, nisi prius illos cognitos habeamus atque exploratos. Vnde Ecclesiastici 11. dicitur: *Non omnem hominem inducas in domũ tuam: multa enim sunt insidia dolosi.* Quare Chryso. hom. 11. in epist. ad Hebræos in fine ait: *Quiescamus, inquit, ab hac absurda curiositate, & diabolica, & pernicioza. Si enim in clero electum se esse dicat, si Sacerdotem nominet, scrutare: non enim sine periculo in talibus indiscussa communicatio est. Circa maiora periculum vertitur: non enim das, sed accipis. Si verò pro nutrimento postulat, nihil ex amines. Inquire quomodo Abrahamæ hospitalitatem, circa omnes transeuntes ostendebat. Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam Angelos hospitio recepisset. Fortassis enim non putans eos Angelos esse, cum reliquis repulisset: sed quoniam omnes suscipiebat, suscipiebat & Angelos. Non enim ex vita accipietium à te mercedem tibi retribuiturus est Deus, sed ex voluntate tua, liberalitate multa, ex misericordia, ex bonitate.* Hæc ille.

Intrantes autem in domũ, salutate eã, dicentes, Pax huic domui. Septimum præceptum, quid faciendum inuenit hospitio. In pace omnia bona comprehendunt Hebræi, & per eam omnis creatura assequitur suum finem: vult ergo Dominus, vt ipsi priores domum salutent, & per humilitatẽ præueniant alios honore & beneficiẽdo, vt plus ipsi impenderent illis spiritualia, quam acciperent ab eis corporalia. Eratque: salutatio tunc vsitata, significabaturque: pax non humana, sed diuina inter recipientes & receptos. Et optant Apostoli & præcantur, non autem dant pacẽ, id est, gloriam, & omnia ad eam pertinẽtia: nec exaudiebatur nisi pro his qui digni erant, saltem secundum præsentem iustitiam, & vel pro patre familiaris, vt Zachæo, quia reliqui non currebant ad mouendũ corda. Fortè etiam permouebat alios, qui resistendo efficiebantur indigni: alij autem mouebantur vt rogarent Dominum, vt maneret apud se, quẽ ad-

modũ habes de Samaritanis Ioã. 4. *Et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam. Si autẽ non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.* Id est, si habitantes in domo fuerint digni, & Deus præstet illis hoc beneficium pacis quod vos petitis. Vnde Luc. 10. habetur, Et si ibi fuerit filius pacis, id est dignus tanto Dei munere, veniet sine requiescet super illum pax vestra: Id est, Deus infundet pacẽ, quam vos precamini: quia vos illam non potestis dare, sed solum petere: *Si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos:* scilicet non perdetis meritum de pace desiderata, licet nemo eam recipere dignus fuerit: perinde enim constabit meritum vestrũ, ac si recepti prædicaretis. Nam meritum non pendet à fructu, qui à solo Deo est, sed à cura quẽ à nobis impenditur, Deo præueniente, pedit. Hinc repulsus, qui ex maiori charitate & labore voluit prædicare, potest magis promereri, quã receptus ex paruo amore prædicã, imò quã ipse receptus ex æquali charitate: modò ex patiẽtia dedecoris & expulsionis maior sit, quam labor eius, qui receptus est & prædicauit: fecus si minor, vel æqualis, quia minus, vel æquale meritum comparabit. Is autem qui non recipitur, alibi, vel in alio opere potest mereri.

Demus igitur operam, vt sine discrimine omnibus beneficiamus, omnibus operam nostram impẽdamus, omnibus verbum Dei prædicemus, & spiritualia subsidia conferamus, certi, nostrorum operum meritũ magnum futurum apud Deum, etiam si in multis labores nostri & conatus ipsorum vitio & culpa non sint futuri fructuosi. Nam vt Apostolus scripsit: *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem:* non dixit secundum fructum, quem præstare & operari in animabus solus Christus potest: cum quo Patri, vnã cum sancto Spiritu, sit gloria, imperium, honor, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

(?)

Quid est: Si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax super eam.

Illud verò: Si autem nõ fuerit digna, reuertetur ad vos, quid significet.

Prædicator repulsus, an receptus, sit maioris meriti apud Deum.

Ad omnimodam beneficentiam adhortatio.

1. Cor. 3.

TRACTATUS XV.

IN illa verba: Et quicumque non receperit vos, neque au- dierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel ci- uitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen di- co vobis, tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomo- rhorum in die iudicij, quam illi ciuitati. Ecce ego mit- to vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo pruden- tes sicut serpentes, & simplices sicut columba, &c.

Euangelistæ scopus.

Apostolos non recipien- tiū pœna.

In quos ex- cutiendus e- rat puluis.

POSTquam Domi- nus Apostolos instruxit, quam rationem victus & vestitus in professione ad prædicandum tenere deberent, & à quibus essent hospitandi, & hos- pites ad quos diuerterent, quo mo- dō pacifice salutandi: iam pœnas proponit, quibus essent mulctandi illi, qui propositum Euangelium res- puerint. Ait ergo: Et quicumque non receperit vos. Hoc est octauum & po- stemum præceptum Apostolis à Christo missis ad prædicandum da- tū. Id est, si omnes interrogati, siue simul, siue seiuncti, digni non fue- rint vos recipere, neque voluerint audire sermones vestros, exeuntes excutite puluerem de pedibus. Nam si esset vnus aut alter indignus reci- pere, & audire, non erat tam acriter tota ciuitas punienda, vt traditur Mar. 6. & Luc. 9. & 10. Et ad literam excutiebant puluerem, vt habes A- ctor. 13. Paulum & Barnabam fecif- se, & Luc. 10. Exeuntes in plateas di- cite, Etiam puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quoniam appropinquauit in vos regnum Dei. Atque ita si quis primū eos malus excipiebat hospitio, vel si etiam ab aliquo receptos, principes, vel tota ciuitas, siue maxima eius pars eos ei- cerent, licet aliqui pauci audirent, vt Act. 13. vel quando nullum fru-

ctum facerent, vt Matth. 11. cum di- xit Dominus: Va tibi Chorozain, &c. excutiendus erat puluis. Excusio au- tem fiebat in signum, quod eos non recipientes, nec audire volentes dā- nandi erant, ob id Christus inquit: Tolerabilius erit terra Sodomorum, quā illi ciuitati. Vt ergo manerent inex- cusabiles, vt testificarentur quod e- iecissent eos, excutiebant puluerem super eos: vt terra vos vestra con- demnet, accusetque vos salutem ve- stram repulisse, in die iudicij: quia omnis creatura infurget contra in- sensatos, & vel ipse puluis, vt tradi- tur Mar. 6. & Luc. 9. Deinde ad sig- nificandum, quod nihil cum eis co- mune volebant habere, vel pulue- rem, rem minimam: vnde Luc. 10. Dominus ait: Exeuntes in plateas eius, dicite, Etiam puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos: vel ad innuendum, quod Apostoli ni- hil profecerant in eis laborando & prædicando. Vnde Hilarius: Totum quod illius vrbs est, excusso puluere pe- dum relinquitur: nihilq; sanitatis de insi- stentium Apostolorū vestigijs mutatur. Tū vt significarēt, nihil se ab eis ac- cipere velle, ne cibū quidē, vel potū vt etiam puluerē excuterent. Hinc Hiero. ait: Puluis excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod ingressi sint ciuitatē, & prædicatio Apostolica ad illos vsq; peruenit. Siue excutitur pul- uis, vt nihil ab eis recipiant, ne ad victū

Tract. 43.

Matth. 16.

Apostolicæ excuterent puluerem de pedibus.

Sap. 5. Secunda ratio.

Tertiaratio.

B. Hilari. can. 10.

Quartaratio Hiero. hoc loco, 10. 9. in princ.

Qua etiam corporis par- te puluerem excutiebant.

quidem

quidem necessarium qui Euangeliū spre- uerint. Sic Hieronymus. Et quan- quā excutiendus esset puluis pedū per collisionem solearū: interdum tamē excutiebat vestimenta, vt Pau- lus Act. 13. fecit: ait enim ibi Lucas, Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutens vestimenta sua, dixit ad eos, Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego ex hoc ad Gentes vadam: & ita hæc ceremonia non longē distabat ab illa Pilati; qua vsus est, cum lauit manus coram po- pulo. Erat ergo puluis proiectus si- gnum hominum projectorum: pul- uis enim fumus, in puluerem reuer- suri, cibus à serpente vorādus. Quā- do verō erat vna sola domus; vt in agro, in eā fiebat excusio; idē hīc fit mentio de domo: quod si plures, in totam vrbe, vt Marc. 6. & Luc. 10. perhibetur. Et primō excusio fiebat in platea, vbi erat concursus hominum. Sed quia à platea ad por- tam ciuitatis aliquid adhærebat pul- ueris; vt vitaretur omnis cōmuniō, fiebat iterum extrā excusio, vt hīc, & Mar. 6. & Luc. 9. scribitur. At qui vi eiiciebantur, puluerem excutere debebant, dicentes mala eis ventu- ra, & propē esse regnum Dei, vt nar- ratur Luc. 10. Similiter si permisi manere, postea eiicerentur prædicā- tes, vt habes Act. 13. Si autem non eiicerentur, & tamen ab aliquibus prædicare prohiberentur, non debe- bant tacere: quia nunquam propter minas, vel verba, à prædicatione ces- sarunt Apostoli, qui dicebant; Obe- dire oportet Deo magis, quā homini- bus. Amen dico vobis, tolerabilius erit terra Sodomorum & Gommorrhæorum. Ge- nitius est pluralis numeri Sodomo- rum, sicut Ierolymorum, vt & Go- morrhæorum, quia Latine non dici- tur Gommorrhæ Gommorrhū: idē Interpres dixit, Gommorrhæorum. Et de Sodomis frequenter ponitur exem- plum in Scripturis; Deute. 29. Thre- norum 4. Sap. 10. quia insignior erat alijs quatuor ciuitatibus, & sola fuit in crimine illo infando intētato, An- gelis apud Loth hospitio susceptis.

Matth. 27 Gen. 3. Proiectus pul- uis qualesho- mines testa- batur.

Quando pri- uatim, quan- do publicē, & quo loco fiebat excus- io.

Ijs qui se ei- ciebat, quid Apostoli de- nuntiabant; & à prædica- tione cur mi- nimē desiste- bant. Act. 5.

In Scriptu- ris frequen- tes cur mē- tio de Sodo- mis.

Gen. 19 & seq.

Additur Gomorrha, quia magna e- rat ciuitas, de qua Esai. 1. & Deuter. 32. Adama & Seboin rarō nomina- tur, vt Deuter. 29. Segor verō nō est combusta, Gen. 19. Solent autē Pro- phetę iniquitatē populi Iudaici cō- parare cū peccato Sodomorū. Hinc Ieremias Threno. 4. ait: Maior effecta est iniquitas filia populi mei peccato So- domorum; qua subuersa est in momento: & Ezechiel cap. 16. Vno ego, dicit Do- minus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filia eius, sicut fecisti tu & fi- lia tua. Et infra: Iustificasti sorores tuas (scilicet Sodomam & Gomo- rham) in omnibus abominationibus tuis quas operata es. Ita in hunc sensum hīc Dominus loquitur. Nicolaus de Lyra tradit, pluribus vitijs infectam fuisse ciuitatem Sodomorum, nem- pe superbia, auaritia, luxuria & otio: de quibus Ezechiel. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodoma sororis tue, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius; & manum egeno- rum & pauperi non porrigebant. Comparan- tur ergo hīc negantes cibum Apo- stolis, quantum ad auaritiam, & non quantum ad alia peccata: quia com- paratio fieri debet in his, quæ sunt eiusdem generis. Et ita grauius erat subtrahere alimoniam Apostolis, & prædicatoribus, quā alteri paupe- ri. Sed hæc profectō non esset con- ueniens comparatio: quia minimum peccatum Sodomitarum fuit, manū pauperi non porrigere: cum tamen Sodomitæ famosi essent in luxuria, & non in auaritia: idē cum absolu- tē dicatur de grauitate peccati eo- rum; necesse est intelligere illud, in quo erant famosi: & in auaritia aliæ gentes fuere fordidiore & audio- res. Deinde quoniam Matth. 11. Do- minus comparat peccatum Caphar- naum cum peccato Sodomorum, di- cens; Terra Sodomorum remissius erit in die iudicij, quā tibi; & tamen nul- lum vitium Sodomorum in eodē ge- nere poterat comparari peccato vr- bis Capharnaum, quā Christus nō increpuit; nisi quia audita prædica- tione eius, & visis miraculis, pœnitē- tiam minimē egerit: quia nemo Sodo-

Quo modo remissius erit terrę Sodomorū, &c. in die iudi- cij, quā ci- uitatibus A- postolos nō recipiēribus

Prima solut. Lyrani.

Quæ fuit ini- quitas Sodo- mæ, teste Pro- pheta.

Improbatur dupliciter hæc solutio.

mitis

Altera solut. probabilior.

mitis prædicauit, *Pœnitentiam agite;* ideò non est peccatum eorù simile: cùm tamen Christus dixerit, *Remissus erit terra Sodomorum.* Ergo cõparantur hic vrbes repellentes Apostolos, Sodomæ & Gomorrhæ, quantũ ad magnitudinem peccatorũ; & nõ quantum ad inhospitalitatem solã, & auaritiam. Possunt ergo hæc peccata vrbium istarum inter se dupliciter conferri: vel circa multitudinem, & quòd omnia conferantur omnibus; vel quòd vnum peccatũ alteri conferatur. Primũ, maiora erant peccata vrbium repellentiũ Apostolos, quàm Sodomorum. Nam isti non receperunt Apostolos hospitio, sed excluderunt eos: cùm tamen Angeli hospitium Sodomis inuenerint, Genes. 11. Deinde prædicationem Apostolorum isti non receperunt: Sodomitis autẽ nemo prædicãrat: & ita grauius isti peccabant. Item si conferamus vnum vitium alteri, etsi crimen Sodomie sit grauius, tamen grauius est crimen idololatriæ in eo, qui Deum cognouit, & recessus à fide, & aperta contumelia facta Christo. Peccatum item Sodomæ carnale erat, & in carnis naturã: repellere verò Christi ministrũ, diabolicum, & contra benignitatẽ sancti Spiritus; ac ob id ex suo genere grauius. Ideò absurdum nõ est, peccatum repellentis prædicantem, vt non annuntietur verbũ Christi, grauius esse vitio Sodomorum; maxime addita circumstantia, quæ reddit illud minus excusabile, quòd scilicet nemo prædicauit Sodomis, vt cõuertì possent; isti autem oblatã prædicationem & salutem repulerunt. Et ita dixit Dominus; *Si in Sodomis facta fuissent virtutes quæ facta sunt in te, forte mansissent, vsque ad hanc diẽ.* Peccatum ergo prædicatores Christi repellentium, & persequentium, grauius est in genere suo peccato Sodomorum: cùm alia crimina sint eo deteriora, vt asserit Thren. 4. *Maiores,* inquit, *effecta est iniquitas filia populi mei peccato Sodomorum.* Eusebius verò in Catena citatus, exponit, gra-

Gravus cur crimẽ Iudeorum repellẽtium Apostolos, quã fuerit Sodomorum.

Secunda rat.

Tertã ratio.

Matth. 11.

Gen. 19. Tertã solutio Eusebij. Eusebi. in

uius esse peccatum istorũ, quàm Sodomorum, quia inter eos aliquis bonus fuerit, scilicet Lot, quia Angelos excepit; inter istos autem nemo bonus inuentus est, qui Apostolos hospitaretur. Sed hoc probaret, plures peccatores esse huius ciuitatis, quàm Sodomæ, sed non maius peccatum: & tamen magnitudo pœnæ magnitudinem culpæ consequitur, non multitudinem peccantium. Ad hæc Christus hoc dixit, non solum quando nemo in vrbe reciperet Apostolos; sed etiã quando multi eorũ reciperent, & audirent eos, si plures essent qui reciperentur, eos excludentes de vrbe. Nã Paulus & Barnabas à multis excipiebantur attentẽ audientibus prædicationem eorũ Act. 13. quia tamen maiores ciuitatis eiecerunt eos, excusserunt puluerem super illos. Ergo tolerabilius erit Sodomis, quàm vrbi expellenti Paulum prædicantem. ¶ *In die iudicij.* Id est, die resurrectionis vniuersalis, quia tunc tota pœna corporum videbitur, etsi nunc ex parte animo patiantur Sodomitæ. Sed nondũ cùm Christus loquebatur, patiebãtur repellentes Apostolos, qui in suo iudicio particulari plus puniti sunt.

¶ *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Prædicat Dominus labores, & tribulationes, quas Apostoli perpeti debebant, ita vt quemadmodũ ad prædicandum lucri cupiditate permoueri nõ debebant, ita nec aduersitate terreri. Hoc autem Dominus fecit: tũ vt ostenderet prudentiam suam, & rerum præscientiam, & nil posse illis euenire, quòd ipse non præuiderit, iuxta illud: *Et nunc dixi vobis priusquam fiat; vt cũ factum fuerit, credatis.* Deinde, vt nullus suspicetur propter imbecillitatẽ magistrum hæc eis superuenire mala: quia cùm ipse ea præuiderit, poterat illa excusare, si vellet. Videtur ergo, quòd prudens, & sciens miserit Apostolos ad ista mala propter se toleranda. Tertio, vt Apostoli minimẽ turbaretur, quasi quid inopinatum, aut repentinum acciderit; & ita facilius illa tolerarent. Nam vt Gregorius

Catena an. D. Thom. in Matthæum tom. 15. Gen. 19. Non probatur illa duplici ratione.

Act. 13.

In quo die iudicij remissus erit Sodomis, quàm Iudæis incredulis.

Quare Christus Apostolis dixit: Ecce ego mitto vos sicut oves inter lupos. Ioann. 14. Secunda rat.

Tertã ratio.

B. Gregor.

Magnus

hom. 35. in Euang. in tom. 2. Tacula præuisa minus fertur. Luc. 22.

Vnde confite re possit nunc primũ Apostolos nõ solum Iudæis, sed & Gentibus euangelizasse.

Mar. ult. Quando potissimum (vt quidam acutẽ animaduertunt) missi Apostoli fuerint sicut oves in medio luporũ. Act. 2.

Luc. 22.

Mar. ult.

Quid est: Ecce ego mitto vos.

Matth. 10.

Exod. 4. Christus ne dixerit, Ecce ego mitto vos sicut oves, vt Matthæus, an verò vt Luca habet, sicut agnos inter lupos.

Magnus ait, minis iacula feriunt, que præuidentur. Et quia quæ hic narrantur aduersa Apostolis, non euenerunt in illa prima missione ad prædicandũ, sed omnia prospera, & pro votis; vnde dixit: *Quando misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, nõ quid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nil: & quia dicitur, In testimonium illis, & Gentibus,* constat illos etiam ad Gentes iuisse. Ad illam ergo præcipuam posteriorem emissionem, quæ post ipsius resurrectionem destinata sunt per vniuersũ mundũ ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, sermo iste, qui sequitur de persecutionibus grauius videtur referendus: vt quidam prudenter admonuerunt. Vnde dicitur: *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* id est, Ego emittam vos post Pentecosten: cuius missionis hic est typus. Vnde quæ hic monita, & cõsilia tradidit Christus, siue præcepta, ad illos post Pentecosten missos spectare intelligenda sunt: præter illa, quæ Dominus reuocauit instãte morte sua, Luc. 22. Vt etiam quòd de aditu ad Gentes, & Samaritanos prohibuit, postea in vniuersum orbẽ emittens reuocauit. Ob eam causam Dominus post Resurrectionem emittens Apostolos ad euangelizandum per omnes terræ partes, nulla alia peculiaria præcepta tradidit, quæ in ministerio prædicationis essent seruanda: quòd intelligeret, hæc ipsa, quæ hic tradit, illis posse deseruire, vt quæ sint maxime accommodata.

Ait igitur: *Ecce ego mitto vos.* Quasi dicat; Confidite, quia ego qui mitto, dabo vobis virtutem ad ea toleranda: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Sic etiam dixit Moyfi: *Perge, ego ero in ore tuo.* Ego etiã qui mitto vos, & vobiscum sum, dabo amplissimum præmium, & remunerabo vestram patientiam. ¶ *Sicut oves.* Luc. 10. ait: *Sicut agnos.* Et dicendum est, quòd Christus vel dixit vtrũq; ad magis exprimentum, sicut etiam Esai. 53. dicitur: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram ton-*

dente se, obmutescet, & neuter expressit vtrumque, sed Matthæus oves, & Lucas agnos: vel secundum Augustinum, Euangelistæ non tã ad verba, quàm ad verborum sensum attentebat: ideò interdum omittunt quædam verba Christi, & alia æquivalentia in significatione apponunt. Volebat Christus significare, se mittere Apostolos inermes, nulli vim inferre valentes; ideò potuit nominare agnos, vel oves. Sicut oves ergo, quia ovis malum patitur, sed non infert: ita prædicator Euangelij nulli malum adferre debet, sed aliorũ infirmitates tolerare. Deinde propter patientiam, quæ docet in aduersis nõ murmurare: quòd ouibus maxime conuenit, quæ cùm occiduntur, nõ clamant, sed obmutescunt, vt tradit Esaias cap. 53. sicut Christus, qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur. Et vt tradit Aristoteles libro de natura animal. *Optimum ingenium, quemadmodum aiunt, simplex ac stultum: siquidem est omnium quadrupedum inertissimum.* Sic ille. Tales esse debent Euangelicæ perfectionis professores, qui sibi nõ debent prospicere, sed animo simplici committere se pastori suo regendos. Tertio, vt indicet cõditionem pastoris: quia Apostoli pastores erant, imò supremi Principes Ecclesiarum: ad pastorem autem pertinet patienter se habere ad subditos, vt non sit tanquam Dominus, sed tãquam sanctitatis speculum, & exemplum. De quo Petrus; *Neque vt dominantis, inquit, in clericis, sed forma facti gregis ex animo.* Et Gregori: *Si quãdo zelus reuerentis exigit, vt erga subditos sanctus furor ipse de amore sit, non de crudelitate, quatenus & iura disciplina foris exhibeat, & intus paterna pietate diligat; quos foris quasi insequendo castigat.* Et paulò antè: *Multi cùm regiminis iura suscipiunt, ad laceras subditos inardescunt. Terrorẽ potestatis exhibent, & quibus prodesse debuerant, nocent.* Et quia charitatis viscera non habent, domini videri appetunt; patres se esse minimẽ recognoscunt, humilitatis locum in elationem dominationis immutat.

Altera solutio. August.

Apostoliqua reficit oves, & agni esse debebant.

Secunda ratio.

1. Pet. 2.

Arist. li. 9. de nat. animal. 2. Oium ingenium quod secundum Philosophum.

Tertã ratio à pastore fictio.

1. Pet. 5.

Greg. hom. 17. in Euang. sub ini. tom. 2.

Superioris furor erga subditos exercendus, vt Magnus docet Gregorius, vnde erit. In imperiosos & auctores animarũ pastores.

Hæc

Quartaratio & postrema, cur scilicet Apostoli esse debeant, sicut oves in medio luporum Chry. hom. 34. in Mattheum initom. 2.

Apostolico quoque (vt Chrysofomus docet) simplices sicut columbae cur esse iubetur.

Quos inter lupos Apostoli oves, & agni esse debebant. Hilarius in Mattheo. Can. 10. Serpētis prudentia, & astutia.

Gen. 3. Quare Christus Apostolos voluit esse prudentes

Secunda ratio.

Tertiaratio.

Matth. 10.

Hæc ille. Denique ait: Sicut oves in medio luporum. Videlicet vt permanentis inter persecutores, eos oves efficientes: vnde magis gloria mea illustrabitur. Vnde Chrysofomus in hæc verba scribit: Non fecit hic dicens finem, sed inexpugnabilem virtutem suam ostendens, quamuis aduersus lupos essent irari: nec simpliciter aduersus lupos, sed in medium luporum, omnem tamen mansuetudinem eos habere iubet: nec id solum, sed columba quoque simplicitatem: sic enim virtus eius maxime patere potest, si lupi superabuntur ab omnibus, quæ cum in medio luporum sint, & hinc atque illinc moribus luporum lacerarentur, non modo non descierent, sed lupus in naturam ouium transmutaretur. Maius certe atque admirabilius est mentem atque animum aduersariorum commutare, quam gladio ipsos superare: præsertim cum duodecim numero ibi essent, qui aduersus ceteros omnes homines, qui lupos atrocitate vincebant, mitterentur. Hæc Chrysof. Per lupos verò designat illos, qui tanquam veritatis hostes vesano furore in Apostolos desequituri erant, vt Hilarius docet: vel Scribas, & Phariseos, qui primi eos persecuti sunt, vt habes Act. 4. 5. & 8.

Estote ergo prudentes sicut serpentes. Inter animantia nihil est prudentius, aut astutius serpente: vnde Gen. 3. serpens dicitur callidior cunctis animantibus terræ, vel prudentissimus, vt habent Septuaginta duo Interpretes, φρονιμώτατος: quod et si præcipue de Satana sit accipiendum, tamen etiam de naturali serpente, in cuius specie Satan apparuit, intelligi valet. Prudentia necessaria erat Apostolis ad persecutiones tolerandas, vt hoc ipsum quod humanitus poterant, facerent: quod verò per se non possent, à Deo expectaret. Deinde, ne ipsi per imprudentiam essent occasio persecutionis contra se concitanda. Ad hæc quantum ad fugam, vt intelligat, an omnes repellat eos, & persequantur: nam tunc non debebant se periculo obijcere, ne eos occidant sine fructu, sed seruanda illa regula Domini; Cum persequantur

vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quod si aliqui velint audire verbum Dei, & iniuria fiat nomini Christi, si prædicator fugiat; tunc intrepidè permanendum est, & pericula non sunt de tractanda. Præterea, est quædam prudentia necessaria ad respondendum aduersariis, quia interdum summas quasdam cautelas adhibebat Apostoli, vt se à persecutione eriperet: sicut cum Paulus, cui insidias moliebantur Pharisei ac Sadducei, concitauit inter eos seditionem, dicens, Phariseus sum, filius Pharisaorum: & ita orta seditione inter eos, soluta est multitudo. Iterum cum Præses Romanus eum flagellare vellet, vocauit se ciuem Romanum; & sic cessauit torquere eum. Iterum Iudæis accusantibus Paulum, cum videret eorum malitiam, appellauit ad Cæsarem, & illuc missus est; & ita euasit insidias Iudæorum. Alias cum in vinculis esset, & comperto quod ipse esset innocens, voluerunt eos de carcere dimittere. Et tunc ipse eis dixit, Casos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt? Non ita; sed veniant, & ipsi nos eijciant. Nuntiauerunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque, audito quod Romani essent: & venientes deprecari sunt eos, & educentes rogabant vt egrederentur de vrbe. Simili prudentia vsus est Christus, quando interrogatus à Senioribus, & Principibus Sacerdotum; In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem, &c. illis noluit respondere; sed quæsiuit ab eis, Baptismus Ioannis vnde erat? de celo, an ex hominibus? Itaque nihil respondit, sed clauum clauo trufit.

Quod verò dicit, Sicut serpentes, non intelligas virtutem prudentiæ moralem (quæ solum habentis intellectum est, vt dicitur libro. 6. Ethicorum) in serpentibus, vel in vllis brutis inesse; cum in illis nec intellectus sit, nec aliqua virtus: sed dicuntur largè habere prudentiam, quatenus imitatur hominem in quibusdam operibus prudentiæ. Quem admodum apparet in formica, quæ

Prædicatori quando minime fugiendum sit in persecutione. Quartaratio

Act. 23. Serpentina Pauli prudentia frequenter exhibita.

Supra. 22.

Infra. 25.

Supra. 16.

Christi serpētis prudentia.

Matth. 21.

Illud: Estote prudentes sicut serpentes, quomodo accipiendum sit.

Aristo. lib. 6. Ethic. ca. 6. tom. 2. Formice prudentia qualis.

Serpētis prudentia quænam illa.

Psal. 57.

Apostolis quorū hominum cauenda familiaritas erat.

1. Cor. 15. Prædicator quam etiam imitetur serpentis astutiam. Hierony. in cap. Mat. 10. tom. 9.

Tertia quæ serpentis astutia pijs omnibus imitanda.

August. lib. quæst. Euang. secundum Mat. 4. ante med.

Matth. 7.

vim habet sibi prospiciendi ad vitam: vnde Prouerbio. 6. scribitur: Vade ad formicam, & piger, & considera vias eius, & addisce sapientiam, id est, prudentiam. Et quia in serpente inuenitur aliquid astutiæ; ideò hortatur nos, vt serpentis exemplo simus prudentes. Est enim in primis species prudentiæ, quod cum homines natura dissideat à serpentibus, diligenter cauent serpentes ne cicurentur, & ne cum hominibus domesticum contubernium agant: ideò nolunt audire incitatore, quia timet eius verba sibi fore perniciofa. Hinc Dauid: Sicut aspidis surda & obtharantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Ita Apostoli debebant esse prudentes, vt cum sciant impijs naturale esse odium aduersus verbum Dei, non contrahant familiaritatem cum eis, & ab illis sibi caueant vt serpentes ab hominibus, neque audiât colloquia illorum praua, quæ corrumpunt bonos mores. Deinde & alia est prudentia serpentis, de qua Hieronymus: Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita est, protegit. Ita & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus, id est, fidem Christi integri, & incorruptam seruare studeamus. Habet & alia prudentiam serpens, quod strictas rimas eligere solet, per quas transiens veterem pellem exuat: quod prædicatori conuenit, quatenus per angustam viam incedere debet, & veterem hominem omnino deponere. Hinc Augustinus libro Euangelicarum quæst. secundum Matthæum: Estote ergo prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obijcit persequenti. Vel quod per angustias se coarctans veteri tunica exutus innouetur. Quod imitantur quibus dictum est, Intrate per angustam portam, cum veteri homine exuuntur. Nam si cauendum malum ita moneat, vt violenter resistendum esset malis, non supra dixisset; Mitto vos sicut oves in medio luporum. Simples autem sicut

columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omnino animalium necat, non solum grandium, contra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeret aluntur. Hæc ille. Colligit serpens totius corporis venenum in guttore, quo, cum opus sit, habeat in promptu, vnde se defendere possit: ita Doctor Euangelicus doctrinam veritatis semper in promptu habere debet, vt instar salutaris cuiusdam veneni (quod vbi cor attigerit, hominem facit sibi, ac mundo salubriter mori) diffundat in eos, qui veritatis sunt hostes. Denique vt docet Remigius: Pulchrè Dominus prædicores prudentiam serpentium monet habere: quia primus homo per serpentem deceptus est. Ac si diceret; Quia hostis talis fuit, ad decipiendum; vos prudentes sitis, ad liberandum. Ille laudauit lignum, vos laudabitis Crucis virtutem. Hæc ille. Sed primum est magis literæ consonum: quia vt serpens cauet incantantem, nolens eum audire: ita Apostoli hominum blanditias, & insidias cauere debebant. Vnde post hæc verba subdit: Cauete autem ab hominibus: id est, Prudentia vestra in hoc sita est, vt caueatis ab hominum dolis, minis, & promissis.

Et simplices sicut columba. Simples interdum vocamus homines inscios, & imperitos: quo modo hinc non sunt accipiendi. Quia esse inscium, vel imperitum, malum est, nec conueniret cum eo, quod dixit; Estote prudentes sicut serpentes: non stant autem simul prudentia, & imperitia. Et si de simplicitate, id est, ignorantia, esset sermo, non dixisset, sicut columba; quia columba non sunt insipientes, & alia animalia sunt magis imperita, vt asinus, & equus, & mulus, & struthio, quem Deus priuauit sapientia; quia nescit fouere oua, vt traditur Iob. 39.

Ergo simplicitas idem est quod fynceritas, id est, sine dolo, & fuce: quia simplex dicitur, quasi sine plura, scilicet non habens duplex cor, ita vt foris vnum ostendat, & aliud mente gerat, tales dolosi sunt. Sim-

Mira columbae innocentia.

Quanta proprietatis serpentis Euangelico imitanda Doctore.

Prædicores demercur Christus velit esse prudentes sicut serpentes, testè Remigio.

Gen. 3.

Simplices vulgo quæ dicantur.

Quibus prudentior animalibus columba.

Psal. 31.

Apostolico modo simplices futuri erant. Simplex vnde dicitur: qui dolosi.

Simplices Evangelici, quia puri.

Astutia quid sit.

Aristo. lib. 6. Ethicor. cap. 16. tomo. 2. Quare Christus Apostolos vellet esse simplices sicut colubas.

Colubæ proprium quid sit.

Apostoli in quo min⁹ erant perfecti Matth. 5.

Arma prædicatoris, ut colubæ, qualia esse debeant.

2. Cor. 10. & 13.

Prædicator instar colubæ, quoniam gemebundus sit.

Prædicator Evangelicus prudentiā simul, & simplicitatē cur debet habere.

Basil. in Regul. breui. inter. 245. tom. 2.

simplices autē, etiam si sint maximè prudentes, nō dissimulāt tamē, nec decipiūt, sed quod mēte gerūt, hoc etiā ore, & gestu exprimūt. Tales debent esse Apostoli, ut neminē decipere vellēt. Sed quia qui prudentes sūt, solēt plerūq; illa uti ad malū, ut alijs nocēat; ideō illa vocat astutia, & nō prudentia, ut ait Philosoph⁹ in Ethicis. Ideō ne prudentiam in astutiam nocendi alijs conuerterent, subdit: Et simplices sicut columba. Nā cū dixisset, Estote prudentes sicut serpentes, & serpens non solum mala caueat, sed etiam mala inferat; putare possent Apostoli, quod liceret eis mala inferre persecutoribus: quare addendū fuit: Et simplices sicut columba: quia columba non struit dolos, aut infidias, amaritudinis felle caret, unde ira proficiscitur; nō opponit se, nec insequitur eos, qui iniuriā inferunt, aut qui pullos furripiunt: sed vindictā velle, & malū machinari alijs, ad irā pertinet. Et hoc Dñs dixit, quia adhuc illi erāt imperfecti, & vellent nocere persecutorib⁹ suis; cū etiā nolētibus benefacere nocere voluerint: sicut Luc. 9. petebāt ignē de cœlo descēdere super Samaritanos, qui nolēbāt dare eis cibos. Columba vnguib⁹, & rostro armata videtur, verē tamē illa arma ad nocēdū nō sūt: ita & in prædicatore Evangelico zelus est, & iusta indignatio contra peccata. Potestatem habent; sed illa potestas non est ad destructionem, sed ad ædificationem. Columbis perpetui gemitus pro armis dati sunt: utinam omnes, qui Evangelicum ministerium pertractant, propter peccata aliorum ingemiscant. Deniq; prudentia, & simplicitas coniuncta esse inter se debent: serpentes, ne decipiāmini; colubæ ne decipiatis. Prudentes, in bono; simplices, in malo: ut aiunt Basilus, & Remigius. Simplicitas absque prudentia facile potest decipi: prudentia absque simplicitate posset facile decipere, vel nocere. Verba Basilij in quæst. compēdio explicatis, hæc sunt: Prudens quidem ut serpens is est, qui in doctrina tradenda ita se moderatur, ut adhibita cir-

cumspectione, moderatione q̄, qua ratione id fieri, & facile fieri possit, omnia faciat, ut audientium animos ad auscultandum habeat paratos. Simplex autē ut columba, qui ne simpliciter quidem de vici scēdo eo, qui sibi aduersarius sit, cogitat, potiusq; in instituto suo bene de illo merendi perseverat, ex præcepto Apostolico dicentis: Vos autem nolite deficere benefacientes. Ad prædicationem enim discipulos mittens Dominus, hæc ipsis mādāt, ubi & sapientia opus erat ad persuadendum, & patientia aduersus insidiatores: ut videlicet quemadmodum in paradiso serpens & blandiore aspectu callidē ad primos parentes accessit, & verborū probabilitate eos auertit à Deo, ac peccato subiunxit, item nos quoque & persona, & loci, & idonei ad agendum temporis rationem habeamus, & omnibus modis sermones in iudicio disponamus, ut à peccato homines auertamus, & ad Deum reducamus, & in tērationibus patientiā vsq; in finem teneamus, sicut scriptū est. Hęc ille: ubi Basilus alludit ad serpentē, qui Heuam seduxit. ¶ Cauete autem ab hominibus. Quasi dicat; Ad hoc dixi, Estote prudentes sicut serpentes, ut caueatis ab hominibus. Malè audit hoc nomē hominis in Scripturis: Nō sapiens, inquit Christ⁹ Petro, quæ Dei sunt, sed ea quæ hominū: & Apost. Nōne carnales estis, & secundū hominē ambulatis? & significat eos, qui humano spiritu præditi, diuinis cōsilijs reluctantur, qui peiores sunt ipsis demonibus. Et ita qui inter eos maximè verfatūri erāt, monet Apostolos, ut sibi ab eis caueāt, ne circūuēti ab hominib⁹, suæ legationis caput prodāt, & perdāt. Nā hi semper oderunt prædicatores, ut Herodes Ioannem. Et si ab hominibus cauendum illis, ergo & primo loco à se ipsis: ideō subdit: Nolite cogitare quomodò, aut quid loquamini. Tradēt enim vos in Cōcilijs, & in Synagogis suis flagellabūt vos: & ad Præsides, & ad Reges ducemini, &c. Id est, ppter eā vobis ab hominib⁹ cauendū est, q̄ in vos cōspirabunt, & tanquā Reipublicę, & legū aduersarios, tā in foro Ecclesiastico, p cōcilia, & Synagogas significatos, & ciuili, per hoc

Remigius. Prudens qui Basilus sicut serpens, & simplex ut columba.

1. Thef. 3.

Gen. 3. Satana serpētis astutia.

Psal. 111. Luc. 21. & Iacob. 1. & alibi.

Apostoli cur cauere debent ab hominibus.

Matth. 16. 1. Cor. 3.

Homines quos vocat, atque habet Scripturæ.

Matth. 14. A quibus maximè cauendum hominibus.

Apostolique passuri erant ab hominib⁹.

quod

Ioan. 18. Act. 12. Ad Reges, & Præsides quos Apostoli errant adducēdi.

Quomodo in testimonio illis, & Gentibus ista passuri erāt.

Quo modo ad vtramque missionē Apostolorū ad prædicandum hoc valeat ac commodari.

Quid est: Nolite cogitare quomodò, aut quid loquamini.

quod ducemini ad Præsides, & ad Reges, tanquam impios, & humanæ naturæ pestes de medio vos auferre machinabuntur: nō furto, aut claculario iudicio, sed publico, & manifesto. Ducemini autem ad mortē, postquam flagellauerint vos: quia Iudæi non habent causam sanguinis. Et Reges, vocat illos, qui pro Romanis regnabāt, ut Herodes, qui occidit Iacobum fratrem Ioānis gladio. Præsides, appellat Iudææ procuratores à Romanis missos, siue alios in alias prouincias destinatos: & moris erat Romanis, interficiendos prius flagellari, ut cum Christo factum est. ¶ Propter me. Id est, hæc tāta mala & pericula non accident vobis propter merita vestra, sed mea tantum causa: sed ut ego in omnibus meis semper victor fui, ita in vobis vincam. ¶ In testimonium illis, & Gentibus. Id est, ut testemini me operibus, & ipsa vita, & fidem vanam non esse doceatis, quā ita defenditis: miracula etiam, quæ in eo temporis articulo positi edetis, testificabuntur prædicati articuli veritatem, ut illi Reges sint inexcusabiles, atque illi contra vos testantur corā Regibus, quibus trademini, id est, præsentabimini. Quod verò dicit, in testimonium Gētib⁹: vel ad prædicationem postremam est referendum, qua prædicarunt Gentibus; vel si ad hanc priorem, præsides & magistratus, errant Gētiles, utpote Romani: ideō de illis apud quos accusandi erant, fit mentio. ¶ Quom autem tradent vos, nolite cogitare quomodò, aut quid loquamini: dabitur enim vobis, &c. Verbū, Cogitare, Græcè Μετάνοια, significat anxietē, & sollicitē curare, siue cogitare: quia imperiti erāt Apostoli, & timidi morti se exponere metuerēt, & vilesceret eorum fides: ideō monet, ne quid anxietē, & sollicitē, & quasi cum diffidentia quadā cogitent, quia sic magis gloria Christi innotesceret: nullus quippè humana sapientiā præditus omnia nouit, nec omnia in habitu cognita occurrunt in actu. Prohibet autem cogitare, quando tra-

duntur, ne essent valde solliciti. Si enim tantum innueretur assistentia, cum non haberent tempus cogitandi, ut exponit Nicolaus de Lira, sufficeret dicere, Dabitur vobis quid loquamini, cū vos tradent: sed dicitur, Nolite cogitare quomodò, aut quid loquamini: Ergo non licebat eis cogitare, etiam cum tempus haberēt cogitandi. Ad hæc aliōqui nihil significaretur, nisi quod Apostoli humanitus facerēt quod possent, & quod in quibus nō possent, Dominus prouideret eis: & ita non esset peculiare aliquod priuilegium, si quando traderentur Regibus, & præsidibus, ubi erat maius periculum, maiorque turbatio. Ergo opus est aliquid speciale hęc Dominū prouidisse, ut eius verba insinuant, & quod absoluerit eos ab onere cogitandi. Nam si Apostoli, cum tempus haberent cogitandi, iuberētur cogitare, & quod Deus suppleret, quando non occurreret locus cogitandi; redderentur valde solliciti ad cogitandum quid responderent; & ita minus essent audaces in confessione fidei. Ideō expediens fuit, ut auferret ab eis sollicitudinem cogitandi quid, vel quomodò responderent, cū tunc potissimum causa Christi ageretur. Apostoli verò cū extra id discrimen cogitarent: ea quæ euangelizabant, partim per doctrinam acquisitam habebant, nam viderant omnia gesta Christi, & audierant doctrinā ipsius, & ita per hanc eruditionē humanam scire poterant quid prædicaturi essent; de qua dixit Petrus; Nō possumus quæ vidimus, & audiuimus, non loqui; partim per habitum sapientiæ infusum ab Spiritu sancto in die Pentecostes, quo omnem scientiam necessariam ad prædicationem fidei, & defensionē eius, acceperunt, de qua Apostolus ad Galat. 1. testatus est: Notum vobis facio, fratres, Euangelium quod Euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; sed per reuelationem Iesu Christi; Partim verò per peculiarem illustrationem siue reuelationem, quam prædicatio

Tēpore traditionis daturat Apostolis nō esse cogitandū, quid responderēt, ex duobus ostenditur. Nicol. de Lira. Secunda ratio.

Quid si Apostoli tempus cogitandi datur.

Quæ Apostoli prædicabant, unde didicerant.

Act. 4.

Supra 2.

Tom. 4.

R r acci-

accipiebāt, quia dicebāt multa quæ non proposuerant dicere; & ad illa non sufficiebat habitus reuelationis infusus in die Pentecostes.

In prædicatione igitur, in qua nõ est timor Regum vel Præsidentum, potest quis præmeditari, & nõ promittitur hæc assistentia; sed prædicabant, vt diximus, vel acquisita à Christo, vel infusa ab Spiritu sancto, quæ habitu manebant, vel quæ Spiritu actu illustrante inter prædicandum accipiebant, si quædo præmeditata non occurrebant. Deus igitur in duobus reuelabat Apostolis quid dicerent: scilicet, vt quando fidem confitebantur ante Præsides; vel in prædicatione, quando aliquid actu illis reuelabatur. Nos verò non est quòd ex reuelatione expectemus quæ euangelizaturi sumus; sed vult Deus, vt studio Sacræ Scripturæ, & doctrina peritiorum discamus. Vnde Paulus Timotheum hortatur, *Attende, inquit, lectioni, exhortationi, & doctrinæ; Et, Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, &c.* Apostoli ergo, & illi centum & viginti, in quos descendit Spiritus sanctus in die Pentecostes, diuina ex reuelatione fidem habuerunt, & prædicauerunt: reliqui verò eorum æquales nequaquam ex reuelatione, sed ex doctrina & studio. Et hoc cum ratione & æquitate coniunctum fuit: quia Apostoli Principes erant Ecclesiæ, & ideò illis conueniebat tantum priuilegiũ. Deinde ob euidentiam: quia ea quæ à Deo reuelantur, certiora sunt, quàm quæ homines per doctrinam acquirunt: ideò Apostolos in doctrina oportuit esse firmiores, vt impossibile esset eos errare: quod non contingeret, si ab alijs discerent, vel solo studio niterentur. Ad hæc, Christus acceperat viros idiotas, & qui nihil profus scirent, vt ipse eos institueret: & quia illis incumbere necessitas prædicandi (væ enim illis erat, si non euangelizarent) ideò opus fuit, vt eos diuinitus instrueret, vel imperitos & idiotas prædicatores haberet. In nobis au-

tem non sic est: quia nemini imponitur ex necessitate officium prædicandi, nisi cui Ecclesia iniunxerit; quæ imponere non debet, nisi viris peritis & doctis, qui sine reuelatione aliqua prædicare possint. Præterea etiam si Apostoli vellent addiscere, non habebant à quo, ex quo Christus ab eis discessit: quare oportuit, vt per infusionem illi omnia haberent. Hinc Apostolis Christus inquit: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem:* ac proinde in illis illustratio interior ex necessitate erat, quia non poterant aliter scire; nec aliunde haberent quòd prædicarent. Nos autem idoneè habere hæc per doctrinam possumus, ideò non est necessaria reuelatio. Postremò Christus voluit assumere Apostolos, viros rudes & imperitos, vt constaret toti mundo, quòd eius doctrina nõ introducebatur vi sapientiæ, vel eloquentiæ humanæ; sed per Diuinam virtutem, vt 1. Corinth. 1. dicitur: *Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes.* Si autem discerent Apostoli ab aliquo, vel studio & lectione librorum prædicarent, putaretur opus esse humanum, nec esset ratio digna admiratione. Nunc autem videntes Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur, vt habes Actorum 4. ideò sine humano studio, vel doctrina debuerunt per reuelationem instrui. Secus autem de nobis est: quia fides non est nunc recens introducenda, vt eius prædicatores tali excellentia præditi sint, de qua orbis admiretur: ob quam etiam causam prædicatores miracula hodie non faciunt. Hinc iuxta communem regulam, nulli prædicatori reuelantur ea, quæ prædicat, sed quilibet debet humanitus se præparare, quantum potest, & tunc Deus dirigit linguam eius, iuxta illud: *Homini est animam præparare, & Domini gubernare linguam:* quod non vetat, quin Deus interdum peculiariter illustret mentem prædicato-

Ecclesia cui modò iniungat officium prædicandi.

Quarta ratio

Ioan. 16.

Quinta ratio & postrema.

1. Cor. 1.

Cur nunc prædicatores nõ faciunt, vt olim Apostoli, miracula.

Proh. 16.

Qua in prædicatione quæ dicenda sunt, cuiquam præmeditari licet.

Doctores modò euangelicam prædicationem suam quibus è fontibus hauriāt
1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
Apostoli cur à Deo, & nõ ab hominibus discere debuerint.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

1. Cor. 9.

Esa 59.

Si Apostoli quid, aut quo modo loquerentur, minime cogitabant, cur Petrus paratos nos esse ait oportere ad satisfaciendũ omni poscenti de spe, & fide quæ in nobis est?

1. Pet. 3. Altera solutio.

Chrysof. homil. 34. in Matth. tomo 2.

Illud: Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis, quo modo verum

toris, interdum sapientiam infundendo: quia non est abbreviata manus eius, quanuis perinde in fine necessaria non existat, atque in principio eius. Nobis autem bono animo euntibus ad confitendum Christum coram Regibus, reuelabit quid sit respondendum: quia eadẽ causa est communis cum Apostolis, licet non ex vi verborum, nec adstrimur ad cogitandum, sicut illi.

Quod verò ait Petrus; *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est, spe, & fide:* non loquitur Apostolis, quia Petrus ad eos non scribebat, nec eos docebat, sed aduenas dispersionis Ponti, & Galatiæ. Vel dici potest, quòd etsi in confessione Fidei ante Reges, & Præsides, nihil deberent cogitare: tamen quãdo loquebantur alijs fidelibus, vel alijs eos non persequentibus, cogitare debebant quid loquerentur: quia tunc non fieret eis reuelatio, cum non esset necessaria, vt docet Chrysostomus.

Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Quod ait: *Non estis vos qui loquimini,* intellige, à vobis inueniendo quæ dicitis; sed Spiritus dabat, illuminando interius, sapientiam, & linguam accommodam; sed non formabat voces, vel mouebat organa, sicut dæmon facit in arreptitijs, sed ipsi erant qui loquebantur, & poterant tacere cum vellent: ipsique internum verbum concipiebant, & vt id exprimerent, mo-

uebant organa. Dæmones verò, qui in arreptitijs, vel in serpente, vel asina Balaam voces formabant, ipsimet loquebantur, & non obfessi, vel serpens, vel asina. Secus hic, quia proprius dicitur homo loqui, quàm Spiritus, qui tantum dat os, & sapientiam, cui non possunt resistere, & contradicere, cuncti aduersarij nostri. Et sicut Caiphas dicitur non locutus à semetipso; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente: ita quia Deus dabat Apostolis quid loquerentur, dicebatur ipse loqui, & non illi; cum tamen illi loqueretur. Sicut Actorum 2. *Loquebantur Apostoli varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.*

Hunc igitur Spiritum ambiamus, illumque nobis asciscere nunquam non petamus, vt tanto præsidio fulti, & quid, & quomodo prædicandum sit, accipiamus, & quid in confessione Fidei ante Reges & Præsides prudenter respondendum sit, sufficiat nobis. Ita enim fiet, vt triumphum de hoste reportemus, & gloriose, si opus sit, pro veritate Euangelica occubamus: quod cum omnibus Apostolis contigerit, possunt & prædicatores tantum donum, si diuinitus detur, apertis vlnis amplecti, gratia, & misericordia Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper viuunt, & regnant, in secula seculorum, Amen.

Arreptitiõrum proprium quid. Gen. 3. Num. 22. et 2. Pet. 2.

Luc. 21. Ioan. 11.

Quare Spiritus sanctus loqui dicitur in Apostolis.

Act. 2.

Spiritum si sanctum præcibus à Deo obtinuerim, quid ille præstabit.

TRACTATVS XVI.

Tract. 44.

IN illa verba Matth. 10. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient; & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Quum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam, &c.

Persecutiones quales & quantas, Euāgelici ministri, teste Domino, perpeffuri sunt.

DESCRIBIT Dominus magnitudinem, & vehementiam persecutionū, quas Euāgelij præcones propter Christū ab aduersarijs perpeffuri erant: prædixit enim persecutiones, quæ erāt exorturæ, vt homines iura omnia humanitatis, & alias necessitudinum arctiores coniunctiones obliuiscerent, & filij in parentes, & parentes in filios insurgerent: quæ omnia, vt superiori tractatu dixim⁹, ad posteriorem emissionem Apostolorum post resurrectionem à Domino factam ad prædicandum per vniuersum Orbem maximè intelligenda sunt: cum in priori illa ante mortem nihil aduersi sustinuerint.

Ait ergo: Tradet autem frater fratrem in mortem. Id est, accusabit eum ad mortem ante Præsidē, quod Christianam religionem sit amplexus, & pater filium, & patrem filium. Durissima erat hæc persecutio, cum pater maximè diligeret filiū: & beatū Chrysostomus accusauit pater eius Polemius. Interdum etiam ipsi parentes animaduertebant in filios, vt ex historijs Ecclesiasticis Martyrum constat: vt Gregorius lib. 3. dialog. cap. 31. scribit de Hermenigildo Rege Gothorum, quæ pater Leuigildus pro Fide necauit: & contra filij in parentes, vnde Lucam confortē Germaniani accusauit filius eius ad mortem, quod Christiana esset. Nec mi-

rum id esse debet, quoniam Deuteronom. 13. præcipit Dominus, vt fratrem, vel filium, vel filiam, vel vxorē exhortantem, & dicentem, *Eamus, & seruiamus dijs alienis*, non audiamus, neque auscultemus, sed statim interficiamus. Et Zachar. 13. *Et erit, cum prophetauerit quispiam ultra, dicent ei pater eius, & mater eius, qui genuerunt eū, Non viues: quia mendacium locutus es in nomine Domini: & configent eum pater eius, & mater eius, &c.* Et hæc lex hodie seruatur in crimine hereseos; ne, dum quis per falsam misericordiam homini indulget, in Christianam Republicam sit crudelis. Hoc autem Diuina prouidentia ita dispositum fuit: Nam etsi Gentiles errarent in multitudine deorum, putabant tamen quod cultus eorum esset salus ipsorum, & per deos stabat, idè ad tantam immanitatem filij in parentes, & contra, concitabantur. Hinc post irruptiones Gothorum, & Urbem captam, plurimus erat rumor inter Romanos, ob susceptum cultum Christi, & contemptum religionis antiquæ, Romanum imperium inclinasse, ac debilitatum fuisse. Ob quam causam Augustinus edidit libros De ciuitate Dei; docēs, feliciora fuisse tempora Romanorū post Christi religionem, quàm antea. Paulus etiam Orosius eiusdem Augustini, sanctissimi Patris, hortatu, libros edidit De Ormesta mudi,

Parricidium quod lex Domini præcipiat.

Vbi hæc lex etiam obseruetur apud Christianos.

Cur filij in parentes hinc contra & in filios insurgerent.

Quid Augustinus in libris de ciuitate Dei, & Orosius de Ormesta mundi suade re conati sint.

Tradet quomodo frater fratrem in mortem, & pater filium.

Qualis hæc quantaq; persecutio.

Parentes quoniam in filios insurrexerit, & filij in parentes.

B. Gregorius tom. 2.

Secunda ratio huius tanq̃ persecutio nis.

Act. 9.

Ioan. 16. Tertia & vltima.

Cur hæc Dominus Apostolis mala prædixerit euentura.

Hierony. tom. 9.

Apostolus quomodo futurū odio omnibus hominibus secundum Euāgelium. Ratio huius odij quadruplex adfertur.

vt probaret, nō solum Vrbi, sed toti orbi melius fuisse post Christi religionem susceptam, quàm prius. Idè insurgent primū parentes in filios, tanquā in destructores religionis, per quā hæctenus orbis & vrbes steterāt. Deinde persecutores Christianorum putabant se bene agere: quia zelo Deitatis agebantur, quàm alteri, quam verò Deo tribuere minime patiebatur. Vnde Paulus tā oportere sciebat in Christianos à principio: & Christus dixit: *Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium prestare Deo.* Et addit: *Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me.* Postremò id permittebat Christus ad gloriam doctrinæ suæ, & ita permittebat corda principum illi contradicere, & repugnare; vt veritas, & sanctitas eius magis declararetur; & ne videretur fauore Principum aut Regum introducta. Prædixit autem hæc Dominus, vt se omnia scire, atque illis se posse occurrere, si vellet, ostenderet: sed nollet, quia sic nobis magis expediret. Deinde, vt Apostoli magis cauerent, & consolarentur, & ostenderetur futuris seculis, quanta sit puritas & bonitas Euāgelicæ doctrinæ, quæ cū tanto rigore in orbē introducta est, vt etiam filij in parentes, & parentes in filios, ad eius extirpationem scirent. Pulchrè autem Hieronymus in hæc verba ait: *Hoc in persecutionibus fieri crebrò videmus: nec vllus est inter eos fidus affectus, quorū diuersa fides est.*

Et eritis odio omnibus hominibus. Hyperbolicè dicitur hoc, vt notat Euthymius, pro, maximæ parti hominum. Et hoc indicat, prædicationē Lutheranorum, quæ accepta est omnibus hominibus voluptuosis, à Deo non esse. Hoc autem factū est, in primis ad ostendendam virtutem diuinam, vt nihil humanitus factum videatur in acceptatione Euāgelij. Nā illud per homines dicitur fieri, quod fauore hominum fit. Qui autem alicui odiosus est, nullum in eo fauorem habet; Professores autem nominis Christi propter hoc omni-

bus hominibus inuisi erant; idè hominum fauore religio Christi nō est plantata. Deinde putabant homines Christi cultu religionem deorum, per quam mundi itatus seruabatur, destrui atque eueri: & cum apud omnes homines esset aliquis cultus, cui repugnaret Christi doctrina, necessum erat, vt Christiani omnibus hominibus essent odiosi: nam nulla Gens erat, quæ proprios deos coleret, quæ alterius Gentis cultum detestaretur. Iudæi etiam, qui dispares erant in cultu, & in agnitione Deitatis à Gentibus, non tamen accusabant, aut insectabatur cæteros: at religio Christiana omnes Gentium deos detestatur, imò etiam ipsi ritui Iudaico repugnabat. Hinc lex Christi toti mundo à principio inuidiosa extitit & exosa; quod omnes alias religiones abrogaret. Ad hæc, diabolus valde concitabat omnes homines aduersus Christi cultores: videbat enim per Christi doctrinam cultum suum per totum orbem destrui, & animos hominum de vinculis peccatorum, quibus coligati tenebantur, liberari: hinc magno furore Principes & terrarū dominos concitabat aduersus Christianos.

Subdit: *Propter nomen meum.* Gaudendum igitur cum vituperamur in benefaciendo, secundum illud; *Ibāt gaudentes (Apostoli) à conspectu contumeliam pati.* Sed dolendum tamen, salutare nomen in odio esse, ac timendum de malitia nostra, quod tanta sit, vt hoc dulcissimum & salutare nomen odio habere possimus. Præterea vult nos ita bonos patientesque esse, vt nihil alios offendat, nisi quod Christi nomen feramus: non vult ergo nos, nisi ob scelus nostrum, odio haberi.

Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Verbum *Perseuerauerit*, Græcè est, *Sustinuerit*, siue expectauerit *dominicas*, & ita perseuerantiam intelligit sustinentiam; siue patientiam laborum, qui

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio atque postrema.

Quid Apostolos in tantis malis consolari poterat, ac debebat, & in eis omnes pios, atque fideles.

Act. 5.

Quanta nos Christus patientia velit esse.

Perseuerare vsq; in finem quod sit.

Virtus perseuerantiae qualis.

Ad perseuerantiam cur nos Dominus adhortetur.

Cruce sola est ad caelum via. Ioan. 19. Perseueret vsq; in finem quis.

Apocal. 2.

Perseuerantia salus quata.

Rom. 8.

Cur dictum Apostolis, cum persequeretur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.

Mors quatenus sit expectanda.

1. Mach. 3.

propter fidem, & religionem Christi retinendam, tuendamque suscipiuntur. Alioqui perseuerantiae virtus in propria phrasi, hominem persistere facit in bono, contra difficultatem, quae prouenit ex ipso actu virtutis: constantia vero, siue patientia, facit firmiter persistere aduersus difficultatem, quae proficitur ab extrinsecis impedimentis quibuscunque. Praeuidet autem Dominus ob magnitudinem temptationum quosdam a proposito confessionis Fidei scopo, & constantia casuros; ideo nos admonendos putauit, ut in ea perstemus. Quasi dicat; Non oportet laborum, malorumque, si multa, diuturnaue videantur, tadio deficere. Neque enim res tantas aggressos esse laudabile fuerit, sed absoluisse. In Cruce ergo perseuerandum: nec enim est via ad caelum, nisi per Crucem. Christum aliorum manus a Cruce soluerunt. Perseuerat vero vsque in finem, qui ad mortem vsque in confessione Christi permanet, iuxta id; *Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitae.* Salus etiam quae promittitur perseueranti, tanta est, ut propter eam nihili pendenda sint quaecunque, vel grauius tormenta, quae homines inferre possunt, secundum illud Apostoli; *Non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis.*

Cum autem persequantur vos in ciuitate ista; fugite in aliam. Ostendit, qua ratione se gerere debeant in tribulationibus, & praecipit, vel permittit ut interdum fugiant: quia adhuc non erat tempus, ut ipsi occiderentur, quousque Fides propagaretur; & ut ostendat quod homo non debet se ingerere ad mortem, & tentare Deum, & alios ad peccatum impellere: quia mors per se bona non est, nec propter se expectanda: cum autem fructuosa existit, & per illam habetur fructus vitae aeternae, vel fugitur vita turpis, & indigna, expeti potest. Hinc Iudas Machabaeus Princeps Gentis

Iudaeorum, fortiter dixit; *Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae, & Sanctorum.* Et quatenus per fugam declinantur mala, & persecutiones, doctrina haec non tam est praecipuum, quam licentia, & permissio, non tantum ad Apostolos, sed ad omnes spectans Christianos: quatenus vero per fugam praedicatio indignis subtracta, dignis profertur, non solum permissio est, sed magis praecipuum ad Apostolos, & Apostolis similes, id est, praedicatores pertinens: & hoc loco Dominus magis videtur spectasse ad hoc secundum, ut per fugam Euangelium late spargeretur. Absolutè enim non dixit, Fugite: Sed, *Fugite in aliam ciuitatem*, ut scilicet in ea praedicetis Euangelium. Rectè tamen Augustinus, & alij Patres intellexerunt, Dominum fugam suis fidelibus suo exemplo, & doctrina permississe in tempore persecutionis: qua de re peculiariter Augustinus loquitur epistol. 180. ad Honoratum.

Ad haec, ostendit Dominus his verbis, quam pretiosa sit vita hominis in conspectu Dei, cum pro ea seruanda doceat eos vitare pericula. Hinc Psaltes; *Dedisti metuentibus te, significationem, ut fugiant a facie arcus; ut liberentur dilecti tui.*

Postremò, ut ostendat quod homo non debeat Deum tentare manendo in periculo, cum euadere potest: ideo iussit ut fugerent, licet ipse posset eos in ciuitatibus liberare, ut exponit Augustinus contra Faustum. Et praecipuum de vna ciuitate in aliam fugiendi, pro illo maximè tempore fuit, quo praedicarunt inter Iudaeos, dum Christus viuebat, ut docet hoc loco Hieronymus, & Euthymius, & textus ipse euincit, quia sequitur; *Non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat Filius hominis.* Idem putauit Tertullianus in libro de Fuga in persecutione (quem Hieronymus libro De Scriptoribus Ecclesiasticis aduersus Ecclesiam scriptum esse testatur) praecipuum hoc de perse-

Fugere persecutores quando sit permissio, quando praecipuum.

Quid, in alia ciuitate in fugientes, in ea facere debebant.

August. tomo 2.

Secunda ratio fugiendi in aliam ciuitate

Psal. 59. Tertia & vltima.

Idem tom. 6 lib. 22. contra Faustum, cap. 36. prope initium.

Hierony. in Mattha. 6. 10. tom. 9. Euthym. 6. 19. in Mattha.

Tertul. tomo 2.

Hieron. tomo 1. circa finem.

Tertullianus de libro de Fuga in persecutione quod senserit D. Hieronymus

cutionis

Rutilius martyr saepe persecutione fugiens, tandem, ex inopinato apprehensus, quas poenas dederit, testis Tertulliano.

Hierony. loco supradictio.

Chryf. homil. 35. in Mattha. initio tomo. 2.

Praecipuum illud fugiendi in aliam ciuitatem tempore persecutionis, omni aetate locum habere.

Secund. arg.

Matth. 10.

cutionis fuga omnino temporale fuisse, sicut & alia praecipua, quae hinc dantur Apostolis, ut, de pecunia, & pera; & *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*, esse contendit: sicut & illud: *Non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat Filius hominis*: quia intra terminos Iudaeae continebatur. Addit Tertullianus: *Rutilius sanctissimus martyr cum toties fugisset persecutionem de loco in locum, & periculum (ut putabat) nummis redemisset, post totam securitatem qua sibi prospexerat, ex inopinato apprehensus, & praesidi oblatus, tormentis dissipatus: credo pro fuga castigatione dehinc ignibus datus, passionem quam vitaret, misericordia Dei retulit.* Sic ille. Cuius sententiam secutus est Hieronymus, dicens: *Hoc ad illud tempus referendum est, cum ad praedicationem Apostoli mittebantur: quibus & proprie dicitur; In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: quod persecutionem timere non debeant, sed declinare.* Item Chrysostomus: *Non de his persecutionibus (inquit) dicit, qua post Crucem fuerunt, sed de his quas ante Crucem, & passionem habuerunt: quod significanter expressit, dicens: Non enim obibitis ciuitates Israel, donec venerit Filius hominis.* Haec illi.

Sed reuera, & Scripturae, & Sanctorum Apostolorum, & Martyrum exempla, & veterum Patrum exponentium sententiae ad omnem aetatem hoc praecipuum euincunt spectare, maximè tamen ante passionem vim habuit suam: quia si quae orta fuit persecutio, illam Apostoli fuga euaserunt.

Probatur etiam hoc ex eo, quod hoc praecipuum ponitur potius inter ea, quae pertinent ad secundam legationem post Resurrectionem, & Pentecosten: idcirco Augustinus, & alij ad omnes quodammodo hoc praecipuum, vel permissioem pertinere arbitrantur: sicut & illud quod sequitur; *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Ex illis autem

praecipuis ibi traditis, quaedam ipse Iesus abrogauit, ut de sacculo, & pera, & illud: *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum, &c.* quia dixit: *Euntes in mundum vniuersum, & reliqua: ut hoc de fuga in persecutione, ratio ipsa, & exempla, Sanctorum interpretantur semper constare.*

Ridet Tertullianus versiculum Graecum: *Qui fugiebat, rursum praeliabitur.* Sed eius veritas versiculi non semel spectata fuit. Caeterum si Sanctos Patres consulas, videbis doctrinam Tertulliani esse falsam.

Hinc Gregorius Nazianzenus Oratione in laudem Caesarij ita scribit: *Malis igitur temporibus cedit (id est, Caesarius tempore Iuliani Apostatae) in eorum legi nostra obtemperat, qua praecipit, ut oblata quidem occasione veritatis causa periculum adeamus, nec fidei pietatem per animi ignauiam deseramus: caeterum quandiu licet, pericula ipsa ne excitemus: siue id eorum ratione praescribat, quod animabus nostris metuat; siue quod earum exitio occurrendum putet, a quibus nobis periculum vita creatur.* Clemens quoque Alexandrinus libro Stromatum, explicans id: *Quando vos persecuti fuerint in hac ciuitate, &c.* Non suadet, inquit, fugere, tanquam malum sit pati persecutionem; nec ut mortem extimescentes, iubet nos eam fuga declinare. Vult autem nos nulli esse auctores, neque alicuius mali causae adiutores, nec nobis ipsis, nec ei qui persequitur, nec ei qui interimit. Ac subdit; *Is est, qui, quantum in se est, adiuuat improbitatem eius qui persequitur. Quod si etiam ipse causam praebens, feram plane irritet, similiter etiam si praebet aliquam pugnae causam, vel damni, vel iudicij, vel inimicitiarum; is occasionem peperit persecutionis.* Et Origenes tom. 2. Commentario. in Ioannem, vbi explicat illud: *Iesus autem non iam in palam ambulabat: Praclarum est, inquit, eum, qui in certamen de Iesu professione descenderit, non recusare confessionem; nec dubitare mori pro veritate. Non minus tamen etiam hoc*

Luc. 22.

Matth. vlt. & Marc. vltim.

Tertul. dicto libro De fuga in persecutione.

Gregor. Nazianz. orat. 24. tom. 2.

Clem. Alexand. lib. 4. Strom. ante med. tom. 2. Quibus minime de causis fugienda est persecutio teste Clemete.

Causa quae sola.

Origen. tomo 2.

praclarum

præclarum est non dare causam tali periculo, & vt ita dicam, tentationi, sed omni ratione ei obistere: non solum quod incertus est nobis eius euentus, verum etiã ne causa simus cur scelestiores sint, maioribusq; peccatis se contaminent ij, qui non re, profusionis sanguinis nostri rei siet, si ea qua in nostra potestate sunt facientes, eos, qui vita nostra insidias parant, vitemus atque fugiamus. Futuri sunt autem in grauiore supplicio opera nostra, si nosmetipsos amantes, neque illis consulentes, nos morti offeramus, cum ad hoc non præcurrerit necessitas. Hæc ille in sensu. Idem lib. i. contra Celsum, qui fugam in persecutione, quã docet Christus, impugnabat: Vita constantia, inquit, nullo pacto instituit, intempestiue aut temere ad eunda esse pericula, &c. Exemplum Aristotelis affert, qui cum ob dogmata quædam sua Athenis excessisset Chalcidem, amicis respondebat; Ex Athenis recessimus, ne causam demus Atheniensibus secundo scelus committere, quale in Socratem comiserunt, ne ve contra philosophiam iteratõ impietatis coarguantur. Hæc ille. Accedit Athanasius in Apologia d fuga sua, cuius hæc sunt verba: Num & in Lege ciuitates refugiorum erant, pro ijs, qui ad eadem querebantur, vt aliquo modo persecutorem euaderent. In consummatione porrõ seculorum, quum aduenisset illud ipsum Verbum Patris, quod Moysi antea locutõ fuerat, rursus: præceptum fugiendi cõdidit. Quia vos (inquit) persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in alia; pauloq; post subiicit. Quum videritis illam abominationem desolationis, qua dicta est per Daniele Propheetam, consistentem in loco sancto, qui legit, intelligat; tum qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto est, ne descendat, vt aliquid tollat ex adibus suis: & qui in agro est, ne retrorsum se conuertat ad vestimenta. Hoc quum scirent Sancti, ad eam normam vitam suam temperauerunt. Quæ autem in presentiarum præcipit Dominus, ea quoque ante suam in carne conuersationem locutus est in Sanctis, & hoc genus forma, institutiq; hominibus perfectitudinem conciliat. Nam quod Deus in-

iunxerit, faciendum est. Ideoq; & ipsum Verbum propter nos homo factum, voluit, quemadmodum & nos, quum quæreretur, & cum persecutionem pateretur, fugere & insidias declinare. Decebat enim eum, vt esuriendo, sitiendo, patiendo, ita quoque ipsa ratione fugiendi, ostenderet se carnem gestare, & hominem factum esse. Simul enim vt natus erat, atque etiam dum puer esset, per Angelum Iosepho mandauit, vt excitatus puerum assumeret, & matrem eius; futurum enim esse, vt quæreret Herodes animam pueri. Idem, mortuo postmodũ Herode, metuens Archelaum, in Nazareth secedit. Deinde etiam tum quum sanata arida manu, se Deum ostendebat, consiliuq; sui occidendi à Iudæis iniretur, non ignarus insidiarum, ex ijs locis recessit. Siquidẽ ex quo Lazarum è mortuis excitasset, ab illa deinceps hora (vt refert Euãgelium) consilium inierant, vt eum occiderent, quapropter Iesus non palam obambula- bat inter Iudæos, sed abiit ad locum vicinum deserto. Ac deinde cum dixisset Saluator: Antequam Abraham fieret, ego sum; Iudæis tollentibus lapides, vt in eum mitterent, ipse abscondit se, & exiit de templo, & transiens per medium eorum, euasit. Num cum ista videant, vel potius audiant (nihil enim vident) qui (queso) non quemadmodum scriptum est, estuet incendijs, dum contraria ijs qua Deus fecit, & docuit, & volunt, & loquuntur. Iesus enim in martyrio Ioannis, corpore illius à discipulis humato, re audita, nauigio se inde in desertum abduxit. Dominus igitur quemadmodum fecit, ita & docuit. Tam vereor, ne isti, non intra cõuitia hominum, suam exprobrandi libidinem sistant, sed vltèrius insania sua euecti, etiam Domino Deo timiditatem obijciant. Sed quis eos sic insanientes ferat? Melius est, vt de ignoratione Euãgelij male audiant. Sed enim causa istius modi recessions & fuga, quã Euãgelista in Saluatore commemorant, proba & vera est: & cõsentaneum est, vt eã quoq; in fuga Sãctorũ versatã fuisse arbitremur. Quæ enim humanitas de Saluatore scripta sunt; ea par est ad commune genus hominum referri. Nam & ille nostrum corpus gessit, & humanam imbecilli-

Christus quoque cur fugerit & ipse.

Matth. 2. Quoties fugerit Christus.

Ibidem. Infra 12.

Ioan. 11.

Supra 8.

Matth. 14.

Christum obmetum minime fugisse.

Idem sub finem lib. primo cod.

Aristotelis cur ex Athenis se Chalcedem recessisset, respõsio.

Athanas. 10 mo 2.

Leuit. 35. & alibi.

Matth 24. Dan. 9. & 12.

tatem ostendit. Hactenus ex his sanctis Patribus, antiquis, & doctis, in sententiam Tertulliani, fugã in persecutione negantis, sit actum. Hoc autem Christi præceptum conueniens erat propter multa. Primõ qui dem, quod nõ deceret aliquem pro confessione nominis Christi interfici, antequam Christus, non tantum primus ac primogenitus Martyrum, sed etiam primogenitus mortuorũ: idẽ instante persecutione Apostoli fugere debebant. Deinde, vt ad meliora tempora seruarietur, in quibus eorum mors esset fructuosior: nam prædicaturi prius toti orbi erant Euãgelij, & postea morituri. Hinc Christus sæpẽ fugiebat, & subducebat se è manibus volentium eum interficere: vt habes Ioann. 7. 8. & 10. quia nondum venerat hora eius: ita ergo Apostoli cauere debebant persecutionem, fugiendo. Ad hæc fuga sua in alias ciuitates utilis erat, vt in ea spargeretur semen Euãgelicum. De fuga autem Pastorum, siue Episcoporum, qui persecutionẽ patiuntur, ita statuendum est. Nam vbi aperta est persecutio, vt illa, quæ ab hostibus Fidei fit; tunc aut solus Prælatus ad mortem quæritur, aut simul cum toto clero, vel subditis. Si primõ modo solus quæritur propter fidem, & subditi ex eius fuga tuti nõ erunt; debet potius manere, & gloriose pro Christo, & grege suo occumbere; quã se subtrahendo, illos reddere infirmos, vt non videatur esse mercenarius, sed pastor bonus ponens animam pro ouibus. Si autẽ eo recedente, tuti manere possent subditi, neq; eorum fides infirmaretur; potest se subtrahere, & seruari ad alia tempora, in quibus magis valeat prodesse subditis: quemadmodũ si solus pater quæretur propter personarum sine respectu filij, potest fugere; cũ ex fuga, nulla ignominia nota nomini Christiano inuratur. Sin verõ Prælatus cum subditis simul quæretur ad mortem, non debet Pastor deserere suas oues, sed vel cum eis manere, vel cum eis simul fugere cogitur, quia eius præ-

Cur decuit hanc Apostolis legem dari, fugiendi videlicet de vna ciuitate in aliam.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Pastoribus quãdo, & quomodo fugiendum imminente periculo.

Boni pastoris officium. Ioan. 10.

sentia illis est necessaria: si tamẽ creditur, quod quibusdam clericorum suppletibus Episcopi vicem, possit Ecclesia manere, manebunt ij, & pastor cum cæteris fugiet, vt ad alia tempora seruet se, & non laceretur Ecclesia simul in omnibus mēbris suis, sed quibusdam sublatis de medio, alij remaneant, qui possint Dominico gregi prospicere: quod certẽ ad charitatem, & prudentiam spectat, & melius sic agere videtur, quã si grex & pastor simul se exponant periculo: qui tamen sic fugiunt, si relictos in persecutione contingat occidi, redire coguntur, vt Ecclesiæ prospiciant, ne grex Dominicus deseratur. Et idem dicendum videtur, cum persecutio à Deo infligitur, vt tempore pestis, quæ quãdam est celestis ira, neque satis est, vt prælati moneant subditos, vt exeant de locis illis pestiferis, & quod alibi erunt cum eis: quod si noluerint, non arctantur se morti exponere propter illos, ibidem manendo. Quod verũ non est; nam multi propter necessitates humanas, vel quia alibi victum non habent, manent in locis illis, idẽ cum illis debebunt permanere. Nam, vt ait Augustinus ad Honoratum, Cum omnium, id est Episcoporum, clericorum, & laicorum, est commune periculum; ij qui alijs indigent, non deserantur ab his, quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes trãseant; aut, qui habent remanendi necessitatem, non relinquuntur ab eis, per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas: vt aut pariter viuant, aut pariter sufferant, quod eos pater familiãs volet perpeti, &c. Ita Augustinus. Et ita si manent cum ouibus, forte dirimenda est quæstio qui remaneant, & qui non. Si verõ persecutio non fit ab hostibus Fidei, sed à subditis; si omnes mali sunt, & non speratur eorum correctio, potest eos deserere, maximẽ si putat cum alijs maiorem se fructum editurum. Hinc B. Gregorius ait lib. 1. Dialogorum cap. 30: quod B. Benedictus deseruit quosdam monachos. Sin verõ speratur eorum conuersio, vel non omnes

Pestis tempore fugiendum pastoribus quando.

Aug. epist. 180. tom. 2

B. Greg. 10 mo 2.

sunt

tatem

funt mali, sed mixti, quidam boni, & quidam mali: non debet eos deferere, sed cum patientia expectare conuersionem illorum, neque propter multos malos boni pauci sunt deferendi: vt dicitur 7. quæst. 1. cap. Suggestu: & cap. Sciscitaris. Et hactenus de Pastoribus.

Si autem sermo sit de subditis, & priuatis, an liceat eis fugere, nec ne, dicendum est, quod sicut nemo tenetur se offerre ad confessionem fidei, ita traditus & captus in persecutione fidei, siue sit perfectus, siue imperfectus, debet confiteri constanter nomen Christi: quia quicumque negauerit eum coram hominibus, à Christo negabitur coram Angelis Dei; & Apostolus; *Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem.* Imò qui sic captus est ad confitendum fidem, etiamsi possit occultè fugere, id tamen sibi non licet, præsertim si sit scandalum fidei, aut aliorum fidelium, vt testatur Episcopus Abulësis, quia contemneretur Fides in cordibus infidelium, & infirmaretur in mentibus credentium. Hinc Paulus Acto. 16. noluit recedere de carcere iudicibus iubentibus, ne videretur fugere, sed dixit vt venirent illi, & publicè eum educerent: quod & factum est. Hoc autem intellige ita verum esse, nisi cù Deus miraculo aperit alicui carcerem ad fugiendum, vt Petro Act. 12. vel ad declarandam potestatem ipsius, vt iterum se publicè ostendat. Vnde Act. 4. Apostolos in carcere positos à Iudæis Christus per noctem eduxit, & sequenti die publicè se exhibuerunt. Quod si subditus in persecutione nodum est captus, vel etiam est captus: aut est imperfectus, & licet potest etiam ex carcere fugere, eo quod ex fuga sua non sequitur Fidei detrimentum, nec deserit aliquos, quibus cù cogatur manere: isti non tantum fugiendo non peccant, sed etiam nonnullum meritum habent, quia conscij suæ fragilitatis timent Christum negare, vt alios fecisse intelligunt vi tormentorum, ob laborem fugæ pro Christi;

sto; & quia res suas diripi, & perire permittunt, volentes magis illas, quam Christum perdere. Si autem vir sit perfectus, & in specie ab infidelibus, qui nos persequuntur, incognitus; ei tunc licet fugere, sicut fecit Christus fugiens Herodem in Ægyptum, qui nesciebat quis esset, & ignorabat an fugisset, vel an delitesceret inter paruulos, quos interficiendos mandauerat. Si autem cognitus sit persecutoribus, neque queritur præcipuè propter Fidem, sed ex odio personali; fugere potest, vt Paulus per muros Damasci demissus in sporta. Quod si principaliter queratur propter Fidem, quia est vir excellens in doctrina Christiana, & eius vitæ exemplo animantur ceteri: si non timetur scàdulum, potest fugere, vt fugiebat Petrus à fidelibus qui Romæ erant, vt se Ecclesiæ seruaret, exoratus, extra urbem: cui Dominus factus obuius; illum iussit redire. Quod si timetur scandalum, & contemptus doctrinæ ab infidelibus, vel imbecillitas Fidei in credentibus, debet morti se exponere. Si autem persecutio sit generalis ad mortem, & in totam regionem; non licet viris perfectis in vita & doctrina præstantibus recedere, vt prædicatoribus & similibus, licet non sint pastores: quia sua fuga cæterorum fidem infirmarent; & apud infideles contemptui, & fannis illam exponerent.

Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat Filius hominis. Nouè admodum dixit; *Non consummabitis*, supple, fugiendo omnes ciuitates; ac si dixisset; Non omnes ciuitates perlustraueritis, neque perfereritis, neque finem illas perambulandi consecuti eritis, donec Filius hominis veniat. Putat autem Franciscus Titelmanus, hunc loquendi modum talem esse, ac si de magna ferculorum copia proposita dicat tibi: Si de singulis vel modicum gustare volueris, dico tibi, Non consummabis omnia hæc fercula, donec ad nauseam satieris.

Dupliciter autem exponitur hic locus: vno modo de aduentu Do-

Viri perfecti & constantes quando licet fugiant. Matth. 2.

Act. 9.

Petrus quando fugerit in persecutione

Quando fugere non debent, viri scilicet perfecti.

Hæc Domini locutio qualis sit: Nō consummabitis ciuitates Israel, donec veniat Filius hominis.

Franc. Titelmanus in Mattheo.

Duplex sensus illorum verborum: Nō consummabitis, &c.

Subditi fugere an possint in persecutione, & pestilentia.

Mar. 8.

Rom. 10.

Abulësis super hoc capitulum. q. 111.

Priuatus quidam quando debet fugere a persecutione.

Quis fugiendo etiam a persecutione, mereret apud Deum valeat.

mini ad iudicium. Et sensus est: *Non consummabitis ciuitates Israel*, hoc est prædicatio facienda Iudæis ad postremam conuersionem eorum, non finietur vsque ad diem iudicij: nam prius conuertentur omnes Gentes, & deinde vniuersus Israël saluus fiet: atque ita exponit Hilarius. Et Augustinus lib. 2. in epistolam Gaudētij intelligit, Dominum hac sententia promississe vsque ad finem seculi loca non defutura, in quæ se recipiant prædicatores: de quibus Dauid, *Aedificabuntur ciuitates Iudæ, & inhabitabunt ibi, & hereditate acquirēt eam.* Rupertus quoque Tuitien. intelligit non tantum de ciuitatibus Israël carnalis, sed de omnibus ciuitatibus fidelium, qui sunt Israël spiritualis: & ita vsque ad diem iudicij fore aliquas ciuitates, ad quas confugere possint. Oportet enim prædicari Euangelium Regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus Gentibus; & tunc veniet consummatio.

Alius sensus est de aduentu Christi post resurrectionem: *Non*, inquit, *consummabitis* prædicando ciuitates Israël, donec Filius hominis suscitatus ad vos veniat; qui mittat e Iudæa vos ad Gentes, vbi non semper fugere oportet. Nam post mortem præcepit illis: *Ecce nunc mandatum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura: cum prius dixisset, in hac videlicet Apostolorum legatione; In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.* Quia ergo non consummabitis, non oportet confugere ad Gentes, vel repetere ciuitates, à quibus fugientes recessistis, vel cessare a prædicatione Euangelij. Atque ita intelligit Chrysostomus, & videtur magis ad rem hic sensus. In primis, quia Christus loquebatur ad tollendum Apostolis terrorem, quod confugeret, postquam discurrissent per omnes ciuitates Israël: prædicatio verò quæ nunc fit, & vsque ad diem iudicij fiet, nihil pertinet ad Apostolos. Ergo de aduentu Christi, qui factus est eis viuētibus, oportet intelligi: nam

Primus sensus. Rom. 11. B. Hilarius cap. non 10. in Mattheo. a med. August. c. 12. tom. 7. Psal. 68.

Rupertus Tuitien. in Mattheo. c. 10. libro 8. a medio.

Matth. 24.

Alter sensus textui congruentior.

Mar. 16.

Matth. 20.

Chrysostomus in Mattheo. 35. initio, tom. 2.

dixit, *Non consummabitis.* Quod si de aduentu iudicij fieret sermo, diceret, *Non consummabuntur*, scilicet per alios. Deinde dixit, Israël; & tamen nunc non fit prædicatio in ciuitatibus Israel, quæ non sunt, sed Israel dispersus est inter Gentes: habebant autem ciuitates tempore Christi, quousque per Romanos euersa est Ierosolyma, & reliquæ Iudæorum dispersæ sunt. Ad hæc dicitur, *Donec veniat Filius hominis*: quod si de aduentu ad iudicium intelligas, non est verum, quia post iudicium nemo saluabitur: ergo ante illud consummabitur tota prædicatio facienda Israel. Verba Græca habent, *ὅχι τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας*; id est, Non facris initiaueritis, vel, Non sacra docebitis ciuitates Israel. Est enim *ἱερά*, non solum perficere, & absoluerè, sed initiare sacris, res diuinas facere, diuinis ceremonijs imbuerè: vnde *ἱερά*, mysterium, sacrificiū, ceremoniam. Idcirco Erasmus malè vertit, *Perambulaueritis*, & melius noster interpres vertit, *consummabitis*: vt Heb. 2. Autorem salutis eorum, per passionem consummari: & Psal. 105. *Et initiati sunt Beelphegor*; id est edocti, & imbuti ceremonijs illius Idoli. Et sunt verba Domini ista: *Nō perficietis ciuitates Israel*, prædicentis, non præipientis, vel prohibentis.

Dicitur autem in Scripturis *Dies Domini*, vbiunque effectum aliquè singularem operatur, vt operatus est in primo aduentu, & in resurrectione, de qua dixit; *Audistis quia ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos: Et, Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum*, vt in excidio fecit Ierosolymitano. Dies etiam iudicij, dicitur dies Domini, sicut etiam dies mortis nostræ: *Ideo & vos*, Christus inquit, *estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.*

Non est discipulus super magistrum. Tribus nominibus se hic Dominus vocat, nempè Magistrum, Dominum, & Patrem familiars: & totidem vocat Apostolos, nempè discipulos, seruos, & domesticos, postea tamen ad al-

Posterior hic sensus confirmatur tripliciter.

Consummare ciuitates Israel, quid.

Terminum Græcis duo significat.

Erasmus.

Quod illud Propheta: Et initiati sunt Beelphegor, &c.

Dies Domini in Scripturis variè accipitur.

Ioan. 14. Infra 16.

1. Thess. & alibi.

Luc. 12. Triplex Dominus, & Apostolorum appellatio.

Apostoli tribulationes tolerare debebant qua triplici de causa.

Quo sensu dicitur: Nō est discipulus super magistrū.

Ioan. 13. Apostoli in quonam similes Christo.

Hilar. can. 10. in Matthaum. Quomodo verum sit, nō esse discipulū super magistrū.

Chryf. homil. 35.

tiorem gradum eos perduxit, illos appellans amicos, Ioann. 15. Ostēsa igitur magnitudine tribulationis futuræ, hortatur Apostolos ad eius tolerantiam, tūm exemplo sui, tūm ex cōsideratione Diuini iudicij, in quo omnia manifesta fient, de quo subdit: *Nihil enim est opertum, quod non reueletur.* Tertio ex meditatione Diuina præscientiæ, & prouidentia, de qua re subiūgit, *Nolite timere eos qui occidunt corpus: & reliqua.* Quod ad primum igitur spectat, ait: *Nō est discipulus super magistrū.* Quod et si Luc. 6. ad ostendendum, neminem esse ei æqualem in sapientia, dictum sit; & propterea ibidem adiiciat: *perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius:* hic tamen de prærogatiua honoris intelligendum est. Vnde si magister humiliat se ad aliquid agendum, vel ad iniurias tolerandas: dignū est, vt discipuli ad illa se eadem deiciant atque demittant. Vnde Christus dixit: *si (ergo) ego laui pedes vestros, Dominus & Magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, &c.* Et ita Christus inuitat discipulos, a similitudo eos sibi in tribulationibus. Est enim decus grande, alicui excellēti viro similem se reddere, & maxime Christo: vt exponit Hilarius.

An verò discipulus possit esse super magistrum in sapientia, dubium est: vt plurimum tamen asserendum est, discipulum præceptorem suum non excedere, licet quandoq; id cōtingat. Vel dici potest, Hoc licet in genere verum sit, vt nūquā discipulus sit maior magistro, scilicet quādiu discipulus est, interdum tamen contingit, magistros à discipulis superari: verum hoc non est, in quantum discipuli sunt, & doctrinam à magistris acceperūt, sed ex ingenio suo, vel aliunde, & ea ratione non sunt discipuli: sicut & seruus nūquā est maior domino suo, quādiu seruus est, licet contingat maiorem fieri, quando fuerit liberatus de seruitute: vt Chrysostronus hoc loco ait. *Si patrem familiās Beelzebub vocauerunt: quanto magis domesticos eius?*

Hodie Beelzebub Græci perpetuō dicunt Beelzebub; cum tamē Beelzebub Hebraicè & Latinè legatur. Porrò Baal apud Hebræos generale nomen est idolorum, quæ colebantur ab idololatriis in locis vicinis terræ Iudæorum, & credibile est nominis huius originē esse à Iouebelo, secundo Babylonie Rege, cuius filius Ninus templū Belo patri, & matri Iuioni, & Reæ auia, & statuas in medio oppidi Babylonie erexit; vt scribit Berofus; atque hanc fuisse primam idololatriæ occasionem tradunt Hebræi & Latini scriptores. Positis autem statuis, & in aliorū honorem, nomen quidem Baal mansit omnibus cōmune, additis autē alijs vocibus ad discernendum, vt, Beelphegor, quod idolum erat Moabitum; quod Hieronymus in cap. 9. Osee interpretatur idolum tentiginis, habens in ore scilicet pellem, vt turpitudinem genitalis & virilis partis ostendat, vt Priapus apud Romanos. Est enim Phegor, quasi dicas, Os pellis: quanquā alij deriuatum putant à verbo פגה Pahar, quod est, aperuit. Vt sit Beelphegor idolum, seu dominus apertionis, quod qui illi sacrificabant, secreta natium distēderent: Beelzebub verò, interpretatur idolum muscæ; quod spurcissimum fuit apud Acharonitas, vt habes 4. Reg. 1. qui Princeps dæmoniorum dicitur in Euangelio. Esti autem nullibi in Euangelio legatur Christum à Iudæis vocatum Beelzebub, verisimile tamen est, vt ait Euthymius, & hoc cōiutium iactatum fuisse, vt hic sermo ostēdit. Vel fortassis vocatū se esse ait Beelzebub, quia amicum illius ipsum vocauerunt, dicentes, *In Beelzebub Principe dæmoniorum, eijcit dæmonia.* Si ergo Patrē familiās dehonestauerunt, imponendo quòd habeam dæmonium, quòd sim magus, quòd vtar virtute Principis dæmoniorum Beelzebub: quāto magis vos infamabant, & conuictijs inauditis laceffent: atque ita gesta Martyrum testantur, magiæ crimē, & dæmonium consortium credentibus fuisse imputatum.

Beelzebub, seu Beelzebub quid Hebræis.

Vnde ductū hoc nomen: prima quoq; idololatriæ iucunabula quæ fuerint.

Berofus vetus autor.

Beelphegor quid erat. Hierony. to mo6. initio.

Alter Beelphegor denominatio.

Beelzebub quid sonet.

Matth. 12.

Christum Iudæi cur Beelzebub vocauerunt.

Euthym. 6. 19. in Matthaum.

Quorūm id: Ne ergo timueritis eos. Nihil enim est opertum, quod nō reueletur, &c.

Cur formidabilis tantopere hominibus infamia.

Vltima aduersæ fortunæ quæ sarcina, teste Boetio.

1. Cor. 4. Mos Scripturarum.

Quid est: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.

Domorū tecta qualia in Palæstina fiebant.

Rabanus.

Ne ergo timueritis eos. Nihil enim est opertum, quod non reueletur. Alia ratione corroborat discipulorum animos ad tolerantiam aduersitatum. Nolite ergo timere, si vobis ingentia crimina, & opprobria imponantur: quia hoc, vel hic suo tempore, vel saltem in iudicio deregetur. Solēt enim homines valde timere infamiā, vel mala pati: quia omnes homines proni sūt ad credēdū mala, quæ de eis sparguntur. Ad hæc si quis mala patitur, creditur illa meruisse: & sæpē qui patitur, plus dolet de læsa fama, quā de malo quod tolerat. Hinc Boetius de cōsol. li. 1. prof. 4. vltimā esse ait aduersæ fortunæ sarcinam, quod cum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Ita nunc Apostoli dolere poterūt, quod multa contra eos fierent tanquā malefactores, in quo non solum patiebatur, sed etiā valde infamabantur. Sed Dñs cōsolatur eos, dicēs, quod nō occultare veritas huius rei, & cōstaret eos viros bonos fuisse, & eorū persecutores pessimos; & hoc nō tantum in die iudicij, in quo Dñs illuminabit abscondita tenebrarū, & manifestabit cōsilia cordiū, & tūc laus erit vnicuiq; à Deo, sed vel interdū etiam hīc, quia plerunque persecutores conuertebantur ad Fidem, & detegebant suas fraudulentas persecutiones. Et quod dicit, *Et occultum, quod nō sciatur;* repetitio est eiusdem sententiæ sub alijs verbis, quod sæpē fit in Scriptura, ad maiore explanationem. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Id est, quod vobis solis secretē trado, publicè prædicate: *Et quod in aure auditis,* id est, quod dico vobis secretò quasi ad aurem, ita vt huiusmodi sermonibus dictis ad Apostolos nullus interesset alienorum: *Prædicate super tecta,* nimirū prædicate publicè. Erant enim tecta, pro more Palæsthine regionis, planities domorum in parte superiori, quæ equalia erant, & plana, & non acuta, & in illa solebant homines conuenire solatij & voluptatis gratia: & ita per tecta significantur loca publica, vt exponit Rabanus. Hinc Deuter.

22. scribitur: *Cum adificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitū; ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præcepto ruente: & Iudic. 16. ludente coram Principibus Philisthæorum Samsonē in tecto, & solario domus illius, tria ferē millia virorum & mulierum ludum Samsonis spectabant. Et est sensus; Non solum secreta, quæ dicunt homines, reuelanda erunt, sed etiā ista, quæ ego dico vobis velut in tenebris, aliquando dicentur palam. Vnde Luc. 12. hæc sententia repetitur, & dicitur. *Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.* Per metaphoram ergo & hyperbolē dicitur in tenebris & in aure dici, quod priuatim docetur; in lumine verò, & super tecta, quod palam & publicè. Si verò obijcias, Christū nihil priuatim docuisse, qui dixit Ioann. 18. *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil.* Respondet Hilarius, propterea Dominum locutum in tenebris: quia omnis sermo eius carnalibus tenebræ sunt, & verbum eius infidelibus nox est. Remigius interpretatur. Quod in tenebris dico, id est, inter Iudæos incredulos, vos dicite in lumine, id est, prædicate fidelibus. Vel vt Glossa explicat; Quod dico in tenebris, id est, vobis, dum adhuc estis in timore carnali, dicite in lumine, id est, cū fiducia veritatis, quando eritis illuminati à Spiritu sancto. Verum hæc omnia ad mysticos sensus spectant. Christus enim verè multa docuit discipulos in secreto: nam Mar. 4. seorsū discipulis suis differebat omnia, & quādo solus erat, quærebāt ab eo multa, Mar. 7. & quod habetur in Ioā. à. 13. c. vsq; ad 18. solis discipulis in mēsa prædicauit. Cū ergo ait, *In occulto locutus sum nihil;* intellige de doctrina publica ad omnes, sub qua nō intelligitur doctrina priuata Apostolorum: & quia noui erāt, utpote qui nunquam prædicauerāt, & timerēt, vel non auderent publicè prædicare.*

Apostoli quod in aure audierant, vt prædicarent super tecta.

Si in occulto Christus locutus est nihil, quare in tenebris loquebatur. Remig. Gloss. Ord.

Alter solutio magis accommodata.

Matth. 13. Apostolis quando priuatim docendum & prædicandum.

Prædicatorū qualis doctrina esse debet

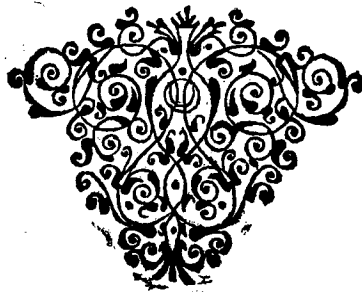
Prædicatio super tecta duo significat.

re ea quæ secretè acceperant, dat eis facultatem euulgandi. Putarēt enim fortassis, non omnibus esse publicāda, quia illis dixerat Christus, *Quia vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non est datum.* Ideo edixit vt publicè dicerent, nihil occultantes. Non tamen per hæc verba astrinxit eos ad semper publicè prædicandum, quia poterant familiariter & secretò quosdam docere, si maior esset temporis, & loci oportunitas: quemadmodū ipse Christus, qui publicè docebat in tēplo, & in Synagoga, interdum etiam in priuato docebat.

Debēt igitur qui Apostolico munere euangelizandi funguntur, illud maximè curare, vt clancularias deuitēt & angulares doctrinas, quales ferè solent esse Hæreticorum, & eorum qui nouas reuelationes, neq; Sacris literis, atque pietati cōsonas, neque satis notas & receptas in Ecclesia opiniones imprudenter atque impudenter in vulgus proferre solent. Prædicatio verò super tecta, elegantè designare potest apertam & claram doctrinam, velut sunt res, quæ super tecta exponuntur. Significat etiam, Euangelicā prædicationem esse super tecta, id est, super o-

mnia, quæ tectis tegi solent, & Euangelicum præconem omnia humana esse prætergressum, & prædicationem nostram verè coram Deo teste fieri: quod minimè ignorauit Paulus, cum dixit; *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Pulchrè etiam dicitur: *Quod in aure auditis, prædicate super tecta:* id est, Si vultis magnū fructū edere apud auditores, id, quod in secreto orationis auditis, publicè prædicate. Nam illud maiori cū feruore charitatis proponi solet, quod à Deo immediatè accepimus: idcirco enim Apostoli orationi & prædicationi instabant, vt per orationem à Deo acciperent, quod verbo alijs prædicarent. Beati ergo, & ter felices concionatores verbi Dei, si lectioni Sacrarum literarum, & studio sacrorum Doctorum assiduas & feruentes preces ad Deum adiungant. Nam ita auditores magis permouebunt, & minùs sibi ipsis euangelizantibus tribuendum esse ducent, Christi quæ gloriam magis illustrabunt, cui cum Patre, & Spiritu sancto est compar gloria, maiestas, & imperium. Amen.

2. Cor. 2. Apostoli, vt ait B. Petrus, orationi simul, & prædicationi verbi cur instarent. Act. 6.

TRACTATUS XVII.

In illa verba: *Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autē nō possunt occidere: sed potius timete eū qui potest & animā & corp⁹ perdere in gehennā. Nōne duo passeres asse veniūt, & vnus ex illis nō cadet super terrā sine Patre vestro? Vestri autē & capilli capitis ones numerati sūt. Nolite ergo timere: multis passerib⁹, &c.*

Tract. 45

Cur Apostoli, & prædicatores non debeant timere eos qui corpus occidunt.

PERGIT Dñs alia ratione confirmare discipulorū suorum animos ad cōstanti & intrepido animo euangelizandū, nepe ex cōsideratione Diuinę prouidētię & cōsilij: tū quia homines parū possūt ministros Dei offendere, cū corpori tātū nocere valeant; tū quia homines nequeūt pro arbitrio suo & libidine malū inferre, sed quantū Diuina prouidētia illis permittit, quæ nō nisi quantū ferre possūt homines pmittere solet: atq; hinc homo consolationem nō mediocrē captat, q̄ intelligit quicquid sibi mali inferatur, nō nisi Deo sciēte, & volente sibi cōtingere, etiā si alioqui magna sit nocēdi cupiditas. *Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus.* Nouè dixit, *Occidunt corpus,* pro eo quod est, nocēt vita priuādo: quia propriè homo, non corpus, vel anima occiditur. Quia ergo parū potest homo nocere, neque id sine Deo, idē nō est timendū, vel parū timendū ab his, qui paruū malū inferre queūt: Deus autē, qui maximū malū inferre potest, maximè timendus est. Deinde sic intelligi potest; Neminē timere debemus, nisi Deū, tanquā qui à se ipso possit malū magnū inferre, cum solus valeat nobis qđ voluerit malū inferre: ceteri autē nō possunt, nisi quatenus permittuntur à Deo: vnde dicitur Amos. 3. *Si erit malū in ciuitate, quod Dñs non fecerit?* quasi dicat, nullū. Et hoc etiā literæ deseruit, quatenus ponit exemplum de passeribus. Tertiò intelligi

Occidere corpus, quid.

Alter sensus, illorum verborum.

Tertius sensus.

potest, nō ita timēdō esse homines, vt propterea cessare debeam⁹ ab eo, quod Deus velit: qui sensus satis literæ cōgruit. Nā aliqua prudēter facere omittimus propter timorē humanū, scilicet ea, quę nō sunt simpliciter ad salutē necessaria: quæ verò talia sunt, propter hominū timorem omittēda nō sūt, ne Deum offendamus, & digni æterna pœna, quā De⁹ potest nobis inferre, reddamur. Et ita Christus præmonebat Apostolos, ne à prædicatione hominū causa desisterēt, quia grauiora mala incurrerēt, si desisterēt, nepe æternā pœnā, quā prædicādo, quia solū ab illis poterat eis corporis mors inferri. Neq; aufertur hic timor veturæ aduersitatis, sed potius datur quedā cōsolatio ad facilius eā tolerandā. Nā etiam si Deus prouidētiā rerū humanarum nō haberet, homo homini pro libidine sua noceret, & ita doleret qui patitur, quod subditus sit hostis sui volūtati. At verò Deo habēte prouidētiā rerū omniū, intelligimus, vnū alteri malū inferre nō posse, nisi quātū desinerit Deus; ita vt hoc facere potius videatur ipse, quā homines, qui pœnē hui⁹ ministri sūt. Deinde, cū prouidētia omnia dirigat in finē, & ipse Deus bonus sit, necessū est, vt omnia referat ad bonū aliquod: & ita prouidētia aufert rationē mali ab aduersis quæ nobis accidūt: quia quicquid euenerit, bonū erit, licet malū videatur. Vt enim potio, etsi gustui amara, bona est, quia ad sanitatē instituta est: ita aduersa omnia, de qui-

Nil Apostolis mali euenturum absq; Diuina prouidentia.

Propriū Diuinę prouidentię quid etiam. Sap. 8.

Aduersa quatenus bona sint.

Quem Apostoli timorē se debebant abijcere.

Mors corporis, atque interfectores cur minime timendi.

Gen 22. Secunda ratio.

Deus animā et si in nihilū redigere, nō tamen occidere; homo verō et si non in nihilū redigere, occidere tamē potest.

Ezech. 18.

Psal. 100. & Eccl. 1. Dominum timere non esse malum, vt heretici per negant.

Psal. 13. & Rem. 3. Deum & animam, & cor-

bus Paulus ait: *Scimus quoniam diligētibz Deum omnia cooperantur in bonū.* Nō igitur his verbis ademit à nobis omnem timorem, cum doceat timēdum esse eum, qui potest animā perdere; sed eum tantum amorem diffusit, quem ex prima transgressione concepit homo, qui instar cecorum metuit non metuenda, & quæ verē metuenda sunt, non metuit. Vilipēdit etiā Dominus corporis mortem, quōd videlicet corpus infinitis penē obnoxiiū malis, per se erat mortuum, ac planē iam ex se mortuū est. Et interfectores non tam vitam auferre possunt, quā mortem accellerare: imō hoc ipso quōd occidūt, non sunt timendi. Si enim in tormentis detinere possent, non occidēdo, timendi essent: quo verō magis torquent, eo breuius ē tormentis absoluant. Nolite timere, quia causa vobis sunt vt offeratis Deo, quod maximum habetis. Nam si magnus est Abraham, qui obtulit Deo filiū suū: quantus est qui se ipsum offert? Ad hęc, et si corpus occidant aduersarij, animam tamen, quæ immortalis est, occidere non possunt, imō nec vitā animæ, quæ per gratiam est, auferre, nec mittere in damnationem æternā, quæ est mors secunda. Imō Deus ipse et si eam etiam possit in nihilū redigere, aut in gehennam mittere, non tamen occidere per peccatum, quod est mors animæ. Homo tamen infelix, et si non valeat eam in nihilū redigere, potest tamen per peccatū occidere: quia anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Si quis ergo timēdus est, tu tibi timēdus es, tu tibi es tumulētus hostis, qui te peccato inquinare potes, & à Deo auertere.

Sed potius timere eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. Ad timorē Dei exhortantur omnes Scripturæ: *Initium sapientia, timor Domini*: ideō malum non est Dominū timere, vt Hæretici oblateralant. Imō qui sine timore sunt, vt deplorati in Sacris literis proponuntur: *Non est, inquit, timor Dei ante oculos eorum.* Et quod dicitur hīc perdere, Græcē est repudiare, vt vir adulterā reijcit vxor-

rem: quemadmodum Assuerus Reginam Vasthi, propter superbiam repudiavit. Et dicitur posse perdere, non tamen velle, quia nos id eū facere cogimus. Non ergo exhortatur ad timorem ferulem, qui non est in charitate; sed vult immoderatum illum timorem mundi reprimi consideratione, & timore eorum malorū, quæ solus De⁹ infligere potest: qualis timor etiam in eo esse potest, qui Dei habet charitatem, si modō non præcipue ob illorum malorū timorem à malo sibi temperet, & bonum operetur. ¶ *Nonne duo passeris asseruunt?* Probat neminem posse Apostolis nocere, nisi Deus permiserit: quoniam omnium rerum curam gerit. Et assumit exemplū de rebus minimis, id est, passeribus. Si ergo passeris adeō curæ Deo sunt, vt sine eius voluntate vnus ex illis non cadat; quanto maiori curæ estis vos, quorum etiam capilli omnes numerati sunt? Nemo ergo vestrum cadet sine Dei volūtate. ¶ *Asse veniūt.* Hoc est, vilissimo pretio venduntur: nā hīc Matthæus vsurpat vocem Latinam, & ab asse componit voculam Græcam ἀσσην, & significat minimam monetam, siue minimum assem, qui ab illo asse magno distinguitur, quorum decem efficiebant denarium: in vno autem asse multa erāt grā minuta, quæ hīc dicit Græcū Euāgeliū Assaria. Testatur autē Budæus, aliquando apud Romanos ob penuriam asses factos sextantarios, & vnciales etiam postea; adeō vt as magnus habens libræ pondus, diuideretur in sex, vel duodecim asculos paruos. Et ἀσσην secundum Euthymium, nō assem significat, cū sit eius diminutiuum, sed genus minimi nummi, & oboli. Et expendere verbum illud, *Nō cadet sine Patre vestro*; quasi diceret, Pater vester est, non passerulorum: quī ergo posset minorem vobis curam impendere, quā passerulis?

Quod verō Luc. 12. scribitur: *Nōne quinq; passeris veniunt dipondio?* Græcē legitur, duobus asserculis: sed cū dipondius duos asses significet, in-

pus perdere in gehennam, quid. Esther. 1.

Quare Deus posse dicitur perdere; nō simpliciter, perdere.

1. Ioann. 4. Quē ad Dei timorē Omnipotentis Christus adhortetur.

Cur etiā nil timere debebant Apostoli.

Asis quid, eius partes. Asses cur facti olim Romæ sextantarij, & vnciales.

Budæ. li. 5. de Asse.

Euthy. cap. 19. in Mat. Quid est dicere, nullam passerem cadere sine Patre nostro, Deo scilicet.

Conciliatur hic loc⁹ Matthæi de duobus passeribus asse venientibus, cū alitero Matthæi de quinque passeribus, qui veniunt dipondio.

Luc. 12.

terpres noster vertit, *dipondio*. Sed vt hīc mētio fit de asserculis paruis, ita dipondius ad duos asserculos paruos, non ad magnos asses referri debet. Et si quæras, quomodō conciliantur, vbi apud Matthæum sermo est de duobus passeribus qui veniunt vno asserculo, & apud Lucā de quinque passeribus, qui veniunt duobus asserculis? Respondendum est, vel bis Dominum de prouidentia loquentem diuersa produxisse exempla; vel si semel tantum, potuit simul vtroq; exemplo vt, et si à diuersis Euangelistis narrentur; vel Euangelistæ magis curarunt de sensu, quā de verbis.

Quod verō inquit, *Non cadet super terram, &c.* intellige per mortem: nā ita solent auiculæ morientes de aëre, vel arboribus in terram concidere. Chrysostomus tamen in hūc locum, & alij legunt, *In laqueum*, vnde in mortem veniūt. Theophylactus, & Euthymius et si legant, in terram, sed tamen de laqueo interpretatur. Erat autem magna copia passerulorum in Palæstina; & ideō vili pretio veniebant, & vsus frequens illorum erat ad sacrificium pro pauperibus. Et quod Apostolus dicit; *Nūquid de bobus cura est Deo?* & Hieronymus in cap. 1. Habacuc; *Absurdum est ad hoc Dei deducere maiestatem, vt sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, & pulicū, & muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natant, & qui de minoribus maiorum precedere debeant*, non intelligas ita, vt Paulus, & Hieronymus negent, Dei prouidentiam ad boues, & passerulos, & quæuis alia minutissima, vilissimaq; animalia, extendi: sed ostendunt, hominis potissimum habere prouidentia, ad quem omnia animalia, & creata Deus retulit. Neque vilescit Diuina prouidentia, ex eo quōd tam vilia, & parua curet: quia à se prodeunt, & in se conferuunt.

Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Id est, sub certo numero positi: quia omnia disposuit De⁹ in mensura, numero, & pōdere. Non

solū enim rerū existentium, quæ finitæ, & in actu sūt, sed etiā numeros, & omnes species numerorū possibiles De⁹ nouit: nō tamē ita sūt numerati, vt ignar⁹ De⁹ illos cōputauerit: quia ad cognoscēdum quot sint, cōputatione non eget, vt nos, quia esset quid imperfectū. Significat etiā hæc enumeratio sollicitudinem Dei erga nos, qui nihil nostrū perire permittit, etiā capillos, qui nullius sunt valoris: ideō dicit eos numeratos, quia ea, quæ sollicitē custodire volumus, numeramus. Item, quæ maximo in pretio sunt, in numerato habem⁹: vilia non item. Et Samsoni septem erant crines numerati, in quibus sita erat eius maxima fortitudo, vt in libro Iudicum habetur. Et in signum futurę resurrectionis, capillus trium puerorum non est adustus.

Sed hīc dubium est, an omnes capilli nostri in resurrectione ad nos redituri sint? Et videtur id Christus voluisse; nam dixit apud Lucam: *Capillus de capite vestro non peribit.* Dicēdum, hoc sermone significari, quōd quicquid fuit aliquando de veritate naturę humanæ, ac ad illā pertinuit, tamen si minima materia existat, resurmetur in resurrectione, vt ex illo rursus formetur hominis corpus: nō tamē oportet vt sit in eodem loco, in quō prius fuit. Exemplum Augustini est in promptu de vase receter facto, si fractum reducatur in massam, vt ex eādē tota massa rursus fiat vas eiusdem figuræ: quia quicquid fuit prius in vase, est nunc, sed in alio loco. Resurget ergo quisque cum integris membris, & cum omnibus capillis, qui ad corporis decorē & ornatum pertinebunt, refecatis omnibus superfluis.

Quod si obijcias: *Vestri autē & capilli capitis omnes numerati sunt.* Respondet Hieronymus hoc loco: *Derident intelligentiam Ecclesiasticā in hoc loco, qui carnis resurrectionem negant, quasi nos & capillos qui numerati sunt, & à tonsore decisi, omnes dicamus resurgere; cū Saluator nō dixerit: Vestri autē & capilli capitis omnes saluādi sunt, sed, numerati sunt. Vbi numerus est, sciē*

quid numeratio ista significet.

Sap. 11. Diuinæ scientiæ magnitudo.

Quæ ferē à nobis numerari soleant, quæ minime Iudic. 16.

Dan. 3.

An omnes capillos recepturi simus in resurrectione, necne.

Luc. 21.

Augustini si milc.

August. lib. 22 de ciui. Dei. cap. 19 tom. 5.

Horum verborū: Vestri capilli capitis omnes numerati sunt, intelligentia Hierony. in ca. 10. Matthæi à med. tom. 5.

Passeres vt cadāt in terram.

Chryf. hom. 35. in Matthæi, to. 2. Theophyl. Euthym. supra produxit.

Quare Dominus ad ostensionē Diuinæ prouidentie, de passeribus sexemplum attulerit. 1. Cor. 9. Deut. 25. Hier. 10. 6.

Paulus & Hieronymus. Deū de bobus, ac de minimis animalculis habere prouidentia negantes, quo modo interpretādi sint.

Quomodo capilli capitis nostri omnes numerati sint: &

tia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio.

Luc. 12.

Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Nimirum non est quod timeatis, aliquid malum posse vobis inferri ipso nesciente: nam vos meliores estis, siue, vt Lucas ait, pluris estis, scilicet maioris valoris, quam multi passeres, imò plusquam omnes passeres, imò omnia ratione carètia animantia: quia ea omnia homo excedit dignitate speciei. Cyrillus, siue potius Origenes in Leuiticū lib. 8. citat hunc locum Matthæi, & interpretatur allegoricè in hunc modum: Quia iusto (sicut scriptum est) omnia quæcumque faciet, prosperabuntur, & folia eius non decident. Hinc & discipulorum Domini etiam capilli capitis dicuntur esse numerati: hoc est, omnes actus, omnes sermones, omnes cogitationes eorum seruantur apud Dominum, quia iusti, quia sancti sunt.

Cyrl. circa finem libri, tom. 1.

Psal. 1.

Hæc capitis nostri numero capillorum quid mysticè.

Expenditur hæc lectio Græcorum: Omnibus qui confitebitur in me coram hominibus.

Chryf. hom. 35. in Mattheum, cap. 10. tom. 2. Theop. ibi. Euthy. ibidem, ca. 29 à medio.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus. Hoc ad rem maximè spectat: perinde est enim, ac si dixisset: Cū tanti vos faciat Deus Pater, adque meo, hoc est Filij sui nomine, nullis omnino minis deterreamini, quominus me liberè confiteamini coram omnibus hominibus, testificando quod ego sim ille vnigenitus Dei Filius, &c. Et ita hinc partim premio, partim pena stimulat ad confessionem: quia confitentes se coram hominibus, coram Patre ipse confitebitur; negantes verò se, negabit. Quod verò ait: Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus: Græcè est, Quisquis confitebitur in me: quod Chrysostromus, ac Theophylactus expendunt, & notant potius dictum in me, quam me, quod idem sit ac dicere, mea virtute, siue à me adiutus. Quod si recipimus illud quod sequitur, Confitebor & ego in illo (Sic enim Græcè legitur, ἐν αὐτῷ) idem est, ac si diceret, à grato animo ipsi motus. Hoc etiam ex Chrysostromo producit Euthymius, vt tamen ipse malit accipere in me, quam me; & in illo, pro, illum: nam profectò in me, & in illo, ex idiomate Hebræo descendit. Certè Syriacum Euangeliū, quod creditur à nonnullis ipsū Mat

thæi Hebræum Euangelium, habet: Quicunque ergo confitebitur in me coram hominibus. Vt vel ex hoc loco appareat, interpretem Græcum (quisquis ille fuit) ex hoc fonte Syriaco vertisse Euangelium in Græcum, etiam si hæc constructione in alio loco, quàm in isto, & Luc. 12. non viderim. Et fortassis præpositio, In, vacat, vt sæpè solet. Et verbum Confitēdi, quod est ὁμολογῆν apud Hebræos semper cum Datiuo construitur. Qui verò interpretantur: Qui consentiet in me coram hominibus, consentiam & ego in eo, vel cum eo coram Patre meo, ex eo quod ὁμολογῆν non tantum est cōfiteri, vel profiteri, & assentiri, sed etiā cōuenire, cōsentire, & cōgruere: quod construitur cum Datiuo, vel cū præpositione ἐν, hallucinantur meo iudicio: quia nullibi ostendunt eā constructionem cum præpositione in: & repugnat etiam verbū negādi, quod Dominus opponit confitenti; & alibi dicitur: Et confessus est: & non negauit.

Non est autem hinc sermo de confessione Sacramentali, quæ est confessio peccatorum, sed de cōfessione Fidei, qua ore Christum profiteamur. Et quia dicit, Coram hominibus, cū confessio Sacramentalis in occulto fiat; & quia qui confitetur fidem, Dei laudes enarrat, nihilque ibi pro se petit: profectò apud Deum meretur, si orans tantum, & pro se postulans, merito non caret. In persecutione autem interrogatus, & nõ confitens Christum, grauiter delinquit; quia se Christianū non esse innuit, vel quia Fidem ludibrio expositam, & contemptibilem reddit. Vnde illud, Qui me erubuerit, & meos sermones, hūc Filius hominis erubescet, &c. In persecutione autem nõ interrogatus, nõ cogitur cōfiteri Fidē, quia nemmo debet se ingerere ad martyriū. Est tamē magni mereti, & perfectionis Christū sic cōfiteri: & ita zelo Filij dei multi Martyres ad cōfessionē se ingesserūt. Extra persecutionē verò quæ situs, debet confiteri; non quæ situs autem, quandoque lege tenetur confiteri, sicut & dicere; Credo in

Vnde cōstat: reposit Græcum Euangelium ex Syriaco fuisse translatum.

Ea quorundam interpretatio: Qui cōfitebitur in me coram hominibus, &c. cur minimè probetur.

Ioann. 1.

Quæ coram hominibus faciendi præcipitur, quæ nã sit illa confessio.

Christū quando nos confiteri, & quando non confiteri debeamus.

Luc. 9.

Deum:

Luc. 12.

Deū: sed pastor ex officio id debet, sicut & prædicare. Et ait: Omnis ergo. Quæ non tam illatio est, quam continuatio, vt Luc. 12. Dico autem vobis, Omnis quicumque: id est, qualiscunq; ille sit, cuiuscunq; nationis, conditionis, ætatis, & sexus, siue ante, siue post baptismum, siue peccator, siue iustus. Vnde latro in Cruce Christū Regem confessus, audiuit: Hodie mecum eris in Paradiso. & B. Petrus Christum Filium Dei professus audiuit: Beatus es Simon Bariona. Et licet in his Domini verbis sermo sit ad literam de oris testimonio, quo testatur ipsum esse Christum, ac Deum, præsertim apud impios ac infideles: Vnde Mar. 8. additur: In generatione ista adultera, & peccatrice: tamē etiam generaliter intelligi debet de testimonio omnis veritatis, quod ore fit, & de testimonio operis quo testatur nos Christū agnoscere pro Domino nostro, ac Deo.

Quos Christus se confitentes videatur confessus coram Patre suo.

Luc. 23. Matth. 16. Dupliciter Christū confiteri debemus.

Christus confitebitur & ipse quando se confitentem coram Patre suo.

Infra. 25.

Quos Christus se confitentes tamē negaturus sit. Supra. 7.

Arist. li. 10. Ethico. 6. 1.

Christū qui negent.

Matth. 26.

Confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis est. Hæc Christi confessio, approbatio quedam est in die iudicij, vbi dicet electis: Venite benedicti Patris mei, &c. Esuriui enim, & reliqua: quam laudem, & approbationem consequitur remuneratio æterna. Ideò dicitur: Coram Patre: quia præmium beatitudinis à sola beata Deitate completur. Quod si dicas, Christum multos confitentes negaturū, vt pote illos qui dicent: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus? & sequentia: dicendum est, illos voce tantum, & non opere confessos fuisse: nam in moralibus, magis exemplis, quam sermonibus creditur, vt ab Aristotele traditur in Ethicis: vnde illos confitentes vocat operarios iniquitatis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Negat in primis Christum, qui se Christianum esse negat, vel Christum Deum non esse, sicut Petrus negauit Christum: Non noui hominē, inquit. Deinde qui malè sentiunt de Christo: sicut hæretici, qui etsi Christum non negēt,

prauè tamen in quibusdam de eo iudicant. Tertio illi, qui etsi verbo cōfiteantur, factis tamen negant, vt ait Apostolus. Quarto, Qui suorum, & maximè domesticorum, curam non habent: nam tales fidem negant, & infideli sunt deteriores, vt idem Apostolus ait. Quinto avarus, quia auaritia est idolorum seruitus, eodem Apostolo teste. Etsi verò qualibet istarum negationum graue sit delictum, & pro qualibet earum committatus est apud Patrem se negantem fore: præcipuè tamen de prima hic est sermo, quia illa fit voce, & publicè coram hominibus: nam postremæ negationes sine voce fiunt, & in operibus consistunt: Negabo eum (inquit) coram Patre meo. Quemadmodum confiteri coram Patre, est euehere in dignitatem, quam comprehendere solus Pater potest: ita negare coram Patre, est, summis illis bonis, atque æternis, quæ Pater, & Angeli possident, spoliare, & in sempiternam gehennæ miseriam detruere, quam solus Deus comprehendit, cū dicit: Tunc confitebor illis, Quia nunquam noui vos.

Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram, &c. Præmonet ministros Euangelicos, vt non solum ab extraneis, sed etiam à domesticis, & cognatis sustineant persecutiones, nec propter illas à prædicatione quouis modo desistant. Et docet se non venisse pacis gratia inter homines componendæ, qui tamen princeps pacis dicitur ab Esaia, & pax nostra à Paulo vocatur, & pacem intrantes in domos precari docuit Apostolos. Loquitur itaque de quadam mundana pacē, quæ Deo bellum infert, de qua loquitur Dauid, cū ait: Quia zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns: & de qua filius eius Salomon: Et non suffecerat, inquit, errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuente in scitia bello, tot, & tam magna mala pacem appellant. Cū autem hæc pax opus sit diaboli, & Christus venerit ad soluendum opera eius, rectè ait: Non veni pacem mittere, sed gladium. Vnde Hierony-

Tit. 1.

1. Tim. 5. Ephes. 5. Christum negent omnium qui maximè.

Confiteri coram Patre, vel contra negare, quid.

Matth. 7.

Quibus dicitur, ne arbitretur, Christum venisse pacem mittere in terram.

Esa. 9. Ephes. 2. Quam pacem Christus non venit mittere in terram. Psal. 72.

Sap. 14. Huius auctor pacis quis ille. 1. Ioan. 4. Hierony. ca. Matth. 10. 10. 9.

mus

mus hoc loco : Ad fidem Christi totus orbis contra se diuisus est, vnaquaque domus, & infideles, & credentes habuit, & propterea bellum missum est bonum, vt rumpere pax mala. Sic ille. Vnde Christo prædicante, & intrante in Ierusalem, commota est vniuersa ciuitas. Et prædicatio, quæ non turbat homines, & instar gladij non separat credentes ab incredulis, vana est: quemadmodum & gubernatio pastoris, qui non exerit gladium spiritus, & potestatis suæ contra nocentes, & contumaces, inanis est.

Vocat autem hic gladium, siue vt Lucas ait, separationem, verbum Dei, quod teste Apostolo, penetrantius est omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ, ac spiritus, compagum quoque, ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Hoc gladio qui iectus est, seruetur, qui vero illi resistit, moritur. Viuens autem vi amoris Christi, ab alijs omnibus separatur. ¶ Dicit autem se eum gladium misisse, ea loquendi ratione, qua Deus dicitur excæcare, & indurare, & aggrauare, nepe quod fieri permittat. Deinde, quia etsi Christus non fecerit istam diuisionem, fuit tamen eius occasio nonnulla: nam si ipse non prædicasset, & prædicari mandasset, non fuisset ista discordia, & mundus maneret concors in cultu dæmonum: vnde ex prædicatione Christi infideles sumpserunt occasionem belli. Nã etsi concordia in pertinentibus ad statum vitæ politicæ conseruat amicitiam, & discordia in illis generat odium, Gentes tamen putabant sibi tolli id, vnde omne bonum eorum pendebat, id est, idola sua: Iudæi verò putabant nouum Deum induci, vnde etiam fidelis ad infidelem non est vera amicitia; Quare Apostolus suadet: Nolite iugum ducere cum infidelibus: id est insurgentem parète: in filios, & filij in parentes.

Ex his verbis: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium, Simo Magus, vt scribit Clemens lib. 2. Recognitionum, cœpit calumniari Domi-

num, & doctrinam eius, asserens hunc sermonem pugnare cum eo quod supra dixit: Beati pacifici: & Iudæi, qui etiamnum nobis obijciunt, Messia fore Principem pacis, nostrum verò Christum ex professo ferere bella, cum dicat se non venisse, vt mitteret pacem, sed gladium: ignorantem quam pacem Dominus profligauerit, & quam nobis è cælo attulerit. Heretici nostri seculi abutuntur & ipsi hoc testimonio, dū contra Orthodoxam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, & contra legitimos magistratus pugnant, spoliantes & profligantes innocentes, pios sacerdotes & religiosos Monachos è suis monasterijs & sacerdotijs exturbantes, & omnia pro sua libidine tumultuose innouantes, nullis alijs oraculis, aut signis se ipsos commendantes, quàm quod Christus dixit: Non veni pacem mittere, sed gladium. Quasi verò id non liceat dicere latronibus, & piratis, & sceleratis quibuscunque pacis communis perturbatoribus: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, &c. Ecce effectum gladij verbi Dei: nam sepe contingebat, vt credente filio, & non parente, filius separaretur à patre, & filia à matre, & nurus à focru. ¶ Et inimici hominis, domestici eius. Tãta est enim huius gladij spiritualis virtus, quem Christus venit mittere in terram, vt arctissimas coniunctiones, & hominum confociationes dissoluat. Vnde planè proditur, virtutem Euangelicam diuinam esse, quæ omnia naturæ vincula dirumpat. Hæc autem verba sumpsit Dominus ex Michæa, vt vel ab ipsis Prophetis habeamus, Messiam sua lege colligationes eorum, qui malè coniuncti erant, diiuncturum. Quod verò inquit: Et inimici hominis domestici eius: illud, Et, tanquam causa accipiendum est: nam inimici hominis illi habendi sunt maximè, qui familiaritate nostra & consuetudine vtuntur.

Illud etiam considera, dixisse Dominum: Veni separare filium, filiam & nurum, non ait, veni separare patrem, matrem & focrum: non enim mira-

Matth. 5. Esa. 9.

Hereticorū in eadem cōtra Ecclesiā blasphemia.

Cur inimici hominis sint domestici eius.

Micha. 7.

Quare Christus dixit se venisse, vt separet filij, filiam, & nurum.

Matth. 21. Inanis quæ prædicatio sit.

Luc. 12. Heb. 4. Quem gladium venit Christus mittere in terrā, & quomodo.

Esa. 6.

Qua etiam ratione Christi gladium misit in terram

Concordia quibus in rebus conseruet amicitia.

Quos inter vera nou sit amicitia.

2. Cor. 6. In hac Christi sententia: Non veni pacem mittere, sed gladium, quid Simon Magus, quid Iudæi hincere sint ausi.

bile erat, si pater contra filium insurgeret, id est, maior contra minorem: at quod filius & maximè filia, contra matrem insurgant, & ab eis separentur, & quod nurus à focru, ac proinde ab eius filio, sponsoque suo seiungatur, id summæ efficacis est. Hinc Luc. 12. Erunt ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres. Voluit etiam indicare, iuniores facilius recipere Euangelium, quàm ætate prouectos. Nam iuuenes qui minus maculati sunt, & minus seculo immerfi, facilius aperiunt cordis sui fores, quàm senes duri, & qui, vt dici solet, callum in hoc seculo obduxerunt. Ideo ait Psaltes: Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini, vbi prius iuuenes inuitantur, quàm senes, & bis iuuenes, semel senes ad laudes Deo decantandas. Habemus pariter ex hoc loco, filios in negotio Euangelico inuitis & reluctantibus parètib; se perfectioni mancipare legitime posse. Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus. Ne quis arbitretur inimicitias aduersus patrem, aut matrem exercere, esse indignum: hæc verba subiunxit. Quisquis ergo patri, aut matri, aut filio, aut filie, aut cuiunque alteri in amicitia me post habuerit, ille non est me dignus: id est, in eo confortio, & nomine, neque meretur me habere hospitem in terra, neque testem in iudicio, neque remuneratorem in cælo: & aptè, digneque priuatur ipso Deo, qui pluris fecit patrem, aut matrem, aut filium, quàm Deum. Atque his verbis explicauit quod Lucæ. 14. dixit: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Vocat enim Dominus odio habere, minus diligere: ne quis existimet, Dominum, qui honorare parentes præcepit, odio illos haberi mandasse. Odio ergo prosequendi sunt parentes, quantum ad vitium, ad quod impellunt, vel exhibendo opera quasi odio habentis, illisque non complacendo. Sed magna est & perfecta hæc

Secunda ratio eius dicti

Iuuenem, & senem diuersa conditio.

Psal. 148.

Amans patrem, aut matrem plusquam Christum, vt non sit illodignus.

Odisse patrem suum, & matrem, Christi discipulo quo modo debet

doctrina, quæ & inimicos diligit, & parentes odio haberi præcipit. Et ne quis incredulus Iudæus calumnietur Dominum propter hoc dictum, sciat Moysen de hoc ipso gladio locutum esse Deutero. 33. vbi benedicens Leuitis, ait: Qui dixit patri suo & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, o Iacob, & legem tuam, o Israël.

Amat autem parentes plusquam Deum, qui propter eos non vult suscipere Fidem, vel propter eos differt in aliud tempus. Nam etsi obediendum sit parentibus: non tamen vbi quicquam contra Dominum præcipiunt. Vnde Paulus ad Ephes. 6. ait: Obedite parentibus vestris in Domino, id est, cum eorum præcepta diuinis non repugnant: vnde non repugnantibus parentibus benefaciendum est, vt dicitur ad Gala. 6. & 1. Petri. 2. præcipitur: Subiecti estote omni humane creature propter Deum.

Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Non tantum patri, aut filio, sed etiam nobismet ipsis præponendus est, & amor vitæ propriæ Christi. Et Crucem metaphoricè vocat cruciatum quemuis, & tormentum, siue præparationem patiendi mortem quamcūque pro Christo, vt Christus pro nobis pati paratus fuit. Et subiugit: Et sequitur me, vt ab exemplo sui ipsius crucifigendi nos cohortetur, Christus est aspiciendus: est enim autor fidei, & consummator Iesus, qui proposito sibi gaudio sustinuit Crucem, confusione contempta: &, Qui passus est, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Deinde, vt ostendat, rationem subeundæ Crucis esse propter Christum. Et plectitur eadē pœna qui Christum non accipit, atque ille, qui plus amat patrem, quàm Christum. Neque enim satis est ferre Christum, vt quis sit dignus Christo, nisi sequatur Christum, ambulans sicut ille ambulauit. Ideo opus est habere ignem in corde, quo sacrificium mortificationis nostræ Deo combustum offera-

Mosaicæ quæ conformis hæc Domini doctrina.

Amet parentes plusquam Deum quis.

Parentibus obediendum quando.

Quam crucem velit nos Christus accipere.

Cur Christum sequi debeamus.

Heb. 12. 1. Pet. 2. Christum nõ sequentis pœna. Quo igne cõsummadum sit Crucis nõstræ sacrificium. 1. Ioan. 2.

mus,

Gen. 22. mus, nam neq; Abraham filium sine igne sacrificauit. Vnde Paulus scribens ad Corint. ait: *Si tradidero corpus meū, ita vt ardeam* (ecce sacrificiū crucis nostrę: & subdit de igne, quo consummandum est hoc sacrificiū) *Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et Lucas addit: *Tollat crucem suam quotidie*: quia in singulos dies homo debet esse paratus ferre mortem illatam pro nomine Christi, aut saltem carnem macerare, & cruce legis Christi affligere, iuxta illud Apostoli: *Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris.* Et ait, *Crucem suam*: quia cuiusq; propria Crux est, quicquid Dominus causa Euangelij, aut seruandę legis suę ferendū precipit.

Luc. 9. *Qui inuenit animam suā, perdet illā, & c.* Quia Gręcę habetur *ψυχή*, id est: *Qui inuenerit, & illi opponitur membrū sequens: Et qui perdidit, & c.* ille videtur animā suam inuenire, qui deserto Euāgelio, & abnegato Christo, placuit iudicem, effugit carcerē euasit crucem, & mortem: sed reuera perdidit eam, quia mittit in æternum suppliciū. Rursus qui adhæret Euāgelio, & fortiter se, ac constanter periculis omnibus, & mortibus obijcit, ille quidem videtur hominibus subire vitę dispendium, cū tamen vitę æternam lucrifaciat. Et animam vocat, vt plerunq; accipitur in Nouo Testamento, vitam ipsam, de qua dictum est: *Animam meā pono pro ouibus meis.* Inuenire autem animam hoc loco, significat velle seruare animam, & esse alienū a cruce, & mollem, & iocundam vitam agere: cuius oppositum perdere est. Et ita intellige similes sententias: *Qui voluerit animam suam saluā facere, perdet eam*: Et *qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam*; & illam: *Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.*

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit, & c. Sorites, est genus argumentationis, quo coaceruatione vocum necessa-

riō coherentium, id quod volumus, probamus: quo vtitur Dominus hoc loco, vt confirmet discipulos, ne despondeant animum, cū audient se ab omnibus, etiam proximē sibi coniunctis, non tantum a cognatis atque affinibus, & amicis, verum etiā ab ipsis parentibus esse desituendos: ne animo consternati dicerent, Quō itaque ibimus, aut quis nos recipiet, si tales eijciant? Ad hęc veluti respondens, promittit se effecturum, vt omnium bonorum hominum, & religiosorum domus sibi pateant. Et quia superius prædixerat pœnam negantium hospitium, iam præmium ipsos excipientium declarat: Tū a dignitate personę receptę, Quia recipiendo vos, recipient me; & idcirco eum qui misit me, scilicet cum Patre, & Spiritu sancto: quemadmodum Abraham, & Lot fecisse legimus, cū reciperent Angelos hospitio. Tū a mercede, quia recipiens Prophetam, non alia ratione, nisi quia Propheta est, efficitur particeps meriti Prophetę, vt pote fouens Prophetam in officio suo: nō quidem tantam mercedem, quia maior est meritū, maiorq; merces Prophetę, quam recipientis ipsum, sed sicut particeps sit meriti, fouendo Prophetam, ita particeps erit & mercedis Prophetę, & ita mercedē prophetę recipiet, id est, de mercede Prophetę; vel talē mercedē, ac si esset verus Propheta. Neque opus est controuertere, an recipiēs Prophetā eo nomine, parē cū eo mercedē recipiat. Meritū enim ex charitate mensurā suam & pondus habet. Si maiori charitate recipit Prophetā, quam ille prædicat, maiorē quam Prophetā accipit; si minori, minorem; si pari, parē. Nam & in religione, vbi sacerdotes sunt, qui vacant sacrificio, precibus, & verbo Dei, & laici alij qui illis ministrant, profectō ad se inuicem opera sua, & merita communi cant: & quo maiori quis charitate præditus est, eo maiori mercede est remunerandus.

Et quicūq; potū dederit vni ex minimis istis calicē aquę frigidę, tātū in nomine

Quorum id, Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, & c.

Gen. 18. Infra. 19. Heb. 13. Quomodo recipiens Prophetā in nomine Prophetę, mercedē Prophetę accipiat.

Meriti mensura, & pondus vnde sit.

1. Cor. 13.

Luc. 9. Crux cur nobis ferenda quotidie.

2. Cor. 4.

Inueniat quis, & tamē perdat animam suam.

Perdat quis animā suam, & tamen inueniat illam.

Quid sit hoc loco animam inuenire, quid perdere Ioan. 10. Matth. 16. Mar. 8. Luc 9. Ioan. 12.

Sorites quid.

discipuli, amē dico vobis, nō perdet mercedē suā. Hoc verbo diluit multorū falsas excusationes, qui paupertatē causantur, quo minus sint hospitaes, & benefici in discipulos Dñi, & pauperes. Sed quotusquisq; adeo est inops vt nō possit dare calicem aquę frigidę? Dñs enim non tā respicit quantitātē muneris, quā animū dātis, vt exēplū viduę Deo in Gazophylaciū duo æra minuta offerentis, & a Dño cōmendatę ostēdit. Alexandro Regi cū omnes munera offerret, nec ruficus aliud haberet, obtulit aquam in manibus collectā, vt tradit. Q. Curt. Et Gręcę, vt Euthy. nō taut, tātū dicitur, poculū frigidū, quia vt Latine dicētes frigidā, aut calidā, intelligimus aquā, ita Gręcę dicētes poculū frigidū, aut calidū, intelligim⁹ aquę. Et potū aquę frigidę, ait secundū Hiero. ne & in calida paupertatis ex penuria lignorū occasio tolleretur. Ergo etsi lautē nō suscipiat, Deus tamē respicit eius animū. Et dū manifestē nō apparet cōtrariū, magis meretur recipiēs falsō dicētē se esse Prophetā, quā recipiēs virū bonum, & simplicē: qui a primū putat magis pertinere ad Deū, & maiorē honorē ex maiori desiderio ei exhibet: secus si nō sit maior honor, aut ardētius desiderium. Si autē nescitur, nō magis meretur recipiēs, quā alius. Et ideo Dñs hīc ostēdit aliā esse mercedē recipiētis iustū, & aliā recipiētis Prophetā: nā si nō differrēt merita recipiētis ex diuersitate susceptorū, sed eadē esset merces recipiētis Prophetā, & recipientis iustum, Christus inter illa non distingueret.

Sequitur: *Et factū est, cū consummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transijt inde, vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorū.* Emisissis a se discipulis ad prædicandū, ipse solus aliō diuertit ad docendū, quia missis erat multa, & ne videretur non esse bonum prædicare, non debuit vsq; ad mortē cessare a prædicatione. Quod dixit: *In ciuitatibus eorum*, Iudeorum, non, discipulorum intelligē, de quibus paulō antē loquebatur, id est, ad ciuitates, vel loca, de quibus Apосто-

Mira Christi eos, qui seruos suos, vel minimo efficiunt beneficiō, remunerandi cura, atque diligentia. Luc. 21.

Q. Curtius.

Euthy. cap. 19. in Mattheum.

Potam aquę cur frigidę dans, dicitur non perderē mercedē suā.

Hiero. tom. 9.

Prophetā in nomine Prophetę an iustum nomine iustitiam recipiens, magis habeat meritū apud Deū.

Quādo equalis meriti sit vterque recipiens.

Caput. 11.

Quare Christus, Discipulis ad Euāgelizandum destinatis, ipse solus aliō Euāgelij causā contendit.

Matth. 9.

In quibus Christus ciuitatibus prædicauerit.

li originem traxerant: quia non herēbāt in vno aliquo loco, sed discurrebāt per totam terram Israël. Vnde volētibus eū detinere, dicebat: *Quia & alijs ciuitatibus oportet me Euāgelizare regnū Dei: quia ideo missus sum.* Cū consummasset præcipiens. Phrasī est Gręcę, pro eo quod est, Cū finē fecisset præcipiendi: non quod omnia prædicta sint præcepta, cū ibi sint malorū prædictiones, & bonorū pmissioes.

Subdit: *Transijt inde*, id est, a loco, in quo dederat præcepta illa, separās se ab Apostolis, vt semoti a præceptore sui periculū facerēt. Nec interim Christi otari voluit, aut otiosus desiderare quasi emissis vicarijs securus: sed similiter & ipse ad opus prædicationis, ad quod alios miserat, se accinxit. Et quod dicitur: *In ciuitatibus eorū*, potest referri ad Apostolos, vt sit sensus, Christū in eis ciuitatibus prædicasse, in quibus Apostoli prius prædicauerāt. Vel in ciuitatibus eorū, scilicet Iudæorū, quia nō semper relatiuū ad proximā rem refertur, sed ad aliquid remotius, & nō satis aliquando expressū, vt Psal. 98: vbi de Moyse, Aaron, & Samuele loquēs, ait: *Deus tu propitius fuisti eis, & visciscens in omnes adiunctiones eorū*: vbi relatiuum, Eorum, nō respicit illos tres dictos, sed Iudæos, qui tēpore illorum trium fuerunt.

Nihil autē refert Mattheus de his, quæ Apostolis missis ad cōcionandum euenerunt: tantum Lucas subdit: *Egressi autem circuibant per castella euāgelizantes, & curātes vbiq;: vbi cōpendiose, de mōre, narrat quid fecerint Apostoli. Quo loco videre est Euāgelicę historię scriptores ab omni ambitione alienos extitisse: qui si reprehēdēdi venirēt, propterea reprehēdēdi essēt, quod multa, eaq; insignia prætermiserint, quā quod operā dederint, ne nihil eorū omitterent, ne dicā, amplificarent: quod maximū est indicium hominū, qui & cōscij essent sibi veritatis quā prædicabāt, & tantam se rerum habere cōpiam agnoscerēt, vt nihil refferre existimarent, si multa, etiam data opera, omitterent: quod nō facile*

Luc. 4.

Phrasī qualis ista: Cum consummasset præcipiēs

Christus quā fugax otij.

Relatiuum in Scripturis quæ referat interdum.

Euāgelicę simplicitatis historia.

Luc. 9.

Euāgelicę cur eā simplicitatem veluti affectauerint.

Aliorum pro
prium histo
ricorum.

Apostolorū
prædicationem
quibus signis confir
maret Domi
nus.
Ioan. 10.
Matth. 7.
Vnde acceperint
Apostoli, vt pœnitē
tiam prædicarent.

Matth. 3.
Infra 4.
Qua etiā au
toritate oleo
vngerent, &
quo nā infirmos,
& quid significaret.

Messias vnde
sic dictus.

Eius olei pro
prius effectus.

Sacramētum
Extremæ vn
ctionis quan
do, & a quib⁹
ministrandū.
Iaco. vlt.

in alijs historicis inuenies, qui si quæ scribendo laudare volunt, non ea solum quæ certa sunt, scribere curant, sed venantur quæ veri aliquam similitudinem habeāt. Marcus. c. 6. paulo vberius hunc egressum Apostolorum describit his verbis: *Et exeuntes predicabant, vt pœnitentiā agerent: & demonia multa eiciebant, & vngebant oleo multo agros, & sanabantur.* Vbi vides in primis Apostolos prædicasse, & prædicationem subsequenter signis confirmasse: sicut & post resurrectionem fecisse testatur Marcus. vlt. quod tamen neq; Ioannes Baptista, neq; quisquam Phariseorum, vel Scribarū potuerunt facere. Deinde quod hic dicitur, prædicasse, vt pœnitentiā agerent, etiam si neq; apud Marcum, neq; apud Matthēū dicatur Dominus id præcepisse: tamen ex eo quod mandatum est illis vt prædicarent regnum cœlorum, satis intellexerunt in illo includi præceptum prædicandi pœnitentiā: nam ita Ioannes Baptista ac Christus prædicarunt: *Pœnitentiā agite.* Quod tertio additur de oleo quo vngebant: hoc non ex proprio capite Apostolos inuenisse statuendum est, sed ex Christi mandato, & traditione. Nec erat naturale pharmacū, nam quomodō illo mederi potuissent omnibus morbis, sed ex virtute supernaturali assisistēte: tūm vt de clararetur hac ratione, Apostolos Messie esse legatos, qui ab vnctione sic dictus est: deinde vt sanitas corporalis ostenderet iam ad esse tempus, qui hominū mentes sanare posset; & veller. Et verbum: *Sanabatur,* Græcè profertur actiue, *Sanabat,* nēpe oleum: atq; ita intelligimus quod oleo utebantur ad sanandum, nō ad Sacramētū Extremæ vnctionis ministrandum, vel Chrismatis, quo liniuntur baptizati in vertice. Quī enim Sacramētum aliquod ante Baptismum ministrasset? aut quomodō ipsi, nō dum sacerdotes instituti, Sacramētum Extremæ Vnctionis, quod à solis presbyteris ministratur adhibuissent? Constat etiā quod statim sequebatur sanitas: aliōqui vir-

tus olei sanatis cognita non fuisset, quæ nō solet esse primarius effectus Sacramēti alicuius. Nec est verisimile, Apostolos illo oleo tātū vnxisse infirmos, & lecto decubetes, sed omnes quous morbolaborātes, vt leprosos, cæcos, paralyticos. Quidquid ergo Theoph. & Bed. super Marc. dicāt, Apostolos vfos illa vnctione, de qua Iaco. 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesie,* nō fuit tamē illa ob rationes prædictas. Erat tamē illud oleū typus quidē, & præludiū olei Chrismatis, quo in Baptismo inūgūtur fideles adluctandū cū Dēmone, Carne, & Mūdo, & olei Extreme Vnctionis, quo nō solū à peccati reliquijs, sed etiā ab infirmitate subleuātur ægroti, & si opus sit, corroborantur ad extremos mortis agones fortiter sustinēdos. Probabile tamē est ab hac vnctione Apostolorū, nostram, qua vtitur Ecclesia, initiū sūpisse: sicut etiā impositio manū Sacramētalis, quæ in plerisq; Sacramētis adhibetur, originē defūpsit ab impositio ne manū, qua Dñs lāquidos curauit & de qua dixit Apostolis; *Super agros man⁹ imponēt, & bene habebūt:* quia sanitas corporis, typ⁹ erat, & vmbra sanitatis spiritualis. Erat etiā symbolū diuinæ gratiæ, quā Messias mūdo attulit: nā ipse primus plenus fuit oleo exultationis, vt illud in omnia mēbra diffunderet sua, iuxta dictū illud: *Oleū effusū nomē tuū.* Est enim nomē Filij Dei, Messias, siue Christ⁹, id est, inūctus, hoc est, plenitudine gratiarum refertus. Postremò aduerte, inter alia signa, præcipuè Apostolos eiecisse demonia, & curasse ægrotos, ad significandū prædicatione Euagelij nūquidē peli dæmones nō tātū de corporibus, sed etiā de animab⁹, postea verò corpora nostra ab omni infirmitate fore liberanda, quādo mortale hoc induet immortalitē, & corruptibile hoc induet incorruptionē, oleū illud perfectæ, & cōsumatæ gratiæ, id est, gloriæ, præstāte Christo Iesu Dño nostro, cui, & per quē est Patri simul ac sancto Spiritui, honor, gloria, & imperiū in sempiternum, Amen.

Quibus etiā
Apostoli id
oleum adhi
berent.
Theophyl.
Beda. to. 5.

Olei chrisma
tis virtutes.

Sacramēto,
iuxta & ma
num impositio
Ecclesie
consuetudo, vt
de ortum ha
beat.

Mar. vlt.
Olei illi⁹ A
postolice sym
bolum.

Psal. 44. &
Heb. 1.

Cant. 1.
Christi prin
cipium: Chri
stus quoque
quid sonet.

Quid quod
Apostoli præ
dicantes eicie
bant demonia,
& ægros sanabat

1. Cor. 15.

TRACTATUS XVIII.

Tract. 46.

In illa verba: *In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Iesu. Et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo, &c.* de quo habetur Matth. 14. Mar. 6. Luc. 9.

IN hac historia, quæ post missionem Apostolorum ad prædicandum narratur, ferale nobis sanctissimi viri, & Præcursoris Domini spectaculum proponitur. Vbi dubium occurrit circa Euangelistarum narrationem. Quomodō scilicet Matthæus scribat, Herodem dixisse pueris, hoc est, famulis, Iesum esse Ioannem Baptistam à morte suscitatum, quod & Marcus, eum post aliorum sententiās scribit affirmasse: cum Lucas dicat eum hæsitasse, & hæsitando dixisse: *Ioannem ego decollauit: quis est autē iste, de quo ego talia audio?* Huic dubio triplici responso satisfieri potest. Aut enim dici potest, prius quidem hæsitasse, ac deinde confirmatum affirmasse Iesum esse Ioannem: & negasse quidem, cum loqueretur vulgo, eum esse Ioannem, ne ad eum concurrentes, contra se seditionem concitarent; affirmasse autē seorsum famulis suis, quibus confidenter conscientiam suam, atq; timorē aperuerit. Probabile enim est, illum iam magis timuisse, ne Ioannes ex mortuis suscitatus, & potentia auctus, vehementius ipsum argueret. Aut secundò dicendum, verba Herodis apud Matthæum & Marcum pronuntianda esse per modum hæsitantis, & interrogantis: vt sit sensus, Num hic est Ioannes Baptista? num hic quem ego decollauit, surrexit à mortuis? Aut tertio, quod ferè eodē recidit, intelligēda esse verba Herodis apud Matthæum, & Marcum dicta esse per ironiam. Sic enim intelligit B. Hieronymus.

Quemadmodum inter se
conueniant
Matthæus,
Marc⁹, & Lu
cas de verbis
Herodiscum
audivisset de
mirabilibus
Domini, vel
de ipsa narra
tionis ordi
ne.
Prima solu
tio.

Secunda solu
tio.

Tertia solu
tio.
B. Hierony.
tom. 9.

ronymus in commentariolis in Marcum, qui illi tribuuntur. Circa quem Marcum aduertendum est, quod cum in principio huius historie legamus: *Et dicebat, Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis,* Augustinus lib. 2. de consen. Euangelist. in numero multitudinis legit, *Et dicebant,* vt non ad Herodem referatur, sed ad aliquos de turba: quæ lectio magis congruit narrationi Lucæ, & ordini etiam apud ipsum Marcum. Quomodō enim aliōqui conuenit, vt post expressam semel sententiam ab Herode de Iesu, deinde aliorum sententijs interpositis, inferatur: *Quo audito, Herodes ait.* Illa enim verba satis significant aliorum sententiam tantum superius positā: & B. Thomam legisse: *Dicebant,* constat ex eius commentario, quo exponit: *Scilicet aliqui de turba.* Beda etiā legit, *Dicebant,* tribuens hæc verba non Herodi, sed Iudeis: & tamē omnes Græci codices habent verbum singularis numeri *ἔλεγε,* & editio vulgata correctā, quo ostendatur, hæc verba tribuenda Herodi: tū quod non præcedat mentio de alijs, quibus tribuantur, tūm quod hæc verba apud Matthæum Herodi tribuantur. Et quia hic fit mentio mortis, & decollationis Ioannis, Matthæus, & Marcus obiter per recapitulationem captiuitatis eius, & coniectionis in carcerem meminerunt: quod quia à nobis aliās est. expositum, nos hic supprimemus, reliqua verò diligenter sunt ad literam excutienda.

Quam proba
bilis hæc lectio
pluralis
numerus ad
Lucam: & dice
bant, quia
Ioannes Bap
tista, &c.
*Aug. lib. 2.
de consen.
Euangel. c.
43. initio,
to. 4.*

B. Thom. in
Matth. to.
14.
Beda in Mar
cū, ca. 25.
initio, tom.
5.
Alterius le
ctionis in sin
gulari nume
ro perperio:
& dicebat,
quia Ioannes
Baptista re
surrexit à
mortuis.

Ait igitur Matthæus: In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu, & ait pueris suis. Quale fuerit illud tempus, superius, si bene memini, est explicatum: non enim fuit proximum ipsi missioni Apostolorum ad predicandum, quia opus erat aliquanto tempore, ut Rex posset famam Iesu audire. Erat autem tempus paschatis tertij, & postquam Iesus iam per unum annum predicauerat in Galilæa. Et mirum esse non debet, si tam tardè hoc nouit Herodes: quia tyranni solent esse negligētissimi, & omnium postremi in his que ad salutem faciunt: & Ion. 3. postquam Niniuite crediderant Domino, peruenit verbum ad Regem.

Quod verò dicit: Herodes Tetrarcha: nimirum non propterea quægnupatris sui Herodis Ascalonitæ esset diuisum in quatuor Tetrarchias, non erat Rex, ut notauit Caietanus, quia in hac eadem historia Matthæi dicitur Rex, & Marc. ait: Et audiuit Rex Herodes, &c. Erat enim Tetrarchia, potestas Regiæ dignitati non absumilis, ut Plin. dixit. Et subdit per paræthesin Marcus: Manifestum enim factum est nomen eius. Verbum, Nomen eius, declarat Matthæus dicendo, quod audiuit famam Iesu: atque hanc famam intellige post decollationem Ioannis, ut verba Herodis testatur: Ipse surrexit à mortuis. Varia fuit olim, ut Tertull. in libro de Resurrectione carnis est autor, quorundam de anima opinio, cum alius sic, alius aliter sentiret. Nihil esse potest post mortem, Epicuri schola docuit. Ait & Seneca: Omnia post mortem finiri, etiam ipsam: alius sub dubio reliquit, mortalis esset, an immortalis, ut quidam ex nostris Aristoteli tribuebant. Sed Platonicus immortalè animam esse, constanter tenuerunt, imò adhuc etiam in corpora remeabilem affirmarunt: & non in eadem, vel saltem non in humana tantum corpora, ut Euphorb. in Pythagoram, Homerus in Pauonem. Et ut quidam cum ratione suspicantur, hæc opinio ex eo nata erat, quod audissent ex Scripturis resurrectionem mortuorum: & cum ad immortalitatem corporum peruenire non possent

(nam Pharisei de generali ad immortalem vitam resurrectione dubitabant, Matt. 22. non de suscitacione ad vitam mortalem: nam legerant in Scripturis, Heliam & Helisæum quosdam suscitasse, & videbant Christum mortuos suscitantem) existimantur animas ab uno corpore in aliud transire, quem transitum vocarunt μεταγενεσις, & μετεμψυχοσις, id est, iteratam generationem, & iteratam animationem, & Iosephus lib. 2. de bel. Iud. cap. 7. hunc errorem tribuit Phariseis, dicens: Animam quidem omnem incorruptam esse dicunt, trāsire autem in alia corpora solas bonorum improborum autem interminabili supplicio cruciari. Idem quoque testatur: Esenos animas bonas ultra Oceanum degere, ubi eis sit reposita perfruitio. Illic enim esse regionem, quam Oceano oriens zephyrus, & leniter aspirans amoenat: malis autem animabus procellosa loca, & hyberna deputata esse, plena gemitibus. August. porrò lib. 22. de Ciuita. Dei, cap. 22. ex M. Varronis libris, quos conscripsit de gente populi Romani, hæc verba refert: Genethliaci quidam scripserunt esse in renascendis hominibus, quæ appellant μεταγενεσις Græci. Hanc scripserunt conscribere in annis numero quadringentis quadraginta, ut idem corpus, & eadem anima, qua fuerat coniuncta in homine, aliquando eadem rursus, redeant in coniunctionem. Hactenus ille. Atque in hac sententia fuit Herodes, qui Iudæus erat (imò Iudæi in Talmud transmigracionem animarum asserunt, quam ipsi Hebraicè vocant Ghilgul) audiens enim Christum tanta mirabilia facere, animam Ioannis in Christi corpus remigrasse existimabat. Tam crebra enim erant Christi signa, & tam euidentia, ut nemo posset causari commentitia: tam salutifera, ut nullus calumniari posset, ea per malos demones geri. Rursus alij, sumpta coniectura ex Malachiæ vaticinio, dicebant, Iesum esse Heliam, cuius reditus promittitur ante diem Domini magnum & horribilem. Alij rursus negabant Heliam, cuius apud Iudæos summa erat auctoritas, sed unum quempiam ex medio-

Pharisei quæ negarent resurrectionem mortuorum, teste Euangelista.

Γαλιλαγενεσις, & μετεμψυχοσις, quid sit. Ioseph.

Idem. Ellen oru de animis bonorum, & malorum opinio.

Aug. to. 5.

Genethliaci palingenesia quot annis absoluerent.

Sententia Herodis de anima.

Ghilgul Hebraicè quid.

Triplex Christi signorum conditio.

Malach. 4. Iesum vnde quidam Heliam existimarent, quidam negaret.

cribus

Quo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Iesu.

Quales fere tyranni esse soleant diuinis in rebus.

Herodes hic cum esset Rex, quare dicitur Tetrarcha. Caietanus.

Plin. lib. 5. cap. 18.

Tertull. p. 2. De anima opinioniones Philosophorum diuersæ.

Euphorbus. Homerus. Vnde nam opinio transmigracionis animarum profecta videatur.

cribus Prophetis qui renixisset: quorum sententijs auditis, Herodes perstitit in sua sententia, imò inquit, Ioannem ego decollauit. Similis locus habetur Matth. 16. Quem dicunt homines esse, Filium hominis? At illi dixerunt, Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò Ieremiam, aut unum ex Prophetis. Et subdit, quod Virtutes operantur in eo. Non est Græcè ἀρεταί, id est, virtutum, & sanctæ vitæ merita, ut quidam interpretantur, sed δυνάμεις, id est, virtutes, siue miracula: & operantur, non est passiuum id est, fiunt, vel patrantur, sed actiuum ἐνεργουσι, id est, agunt, & efficaces sunt, vel vim suam per illum exerunt. Quia enim discipuli Christi, & Christus ipse signa edebant, putabat Herodes illa virtute Ioannis edi, quanquam parum acutè id dictum esse videatur: quia Ioannes Baptista in vita sua nunquam edidit signa. Quantum autem fuerit Ioannes Baptista, illud ostendit, quod viuus creditus fuerit Christo Luc. 3. vbi verò mortuus est ipse Dominus Iesus creditus fuerit Ioannes Baptista à morte suscitatus.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem, &c. Hæc superius explicata sunt, neque nunc aliud succurrit nisi quod Euangelista non omnia Christi gesta narrat, nisi que tantum necessaria, & vtilia sunt ad salutem. Hinc narrat, quod ederet, & dormiret, ut verus homo haberetur: quid verò alij mali, vel sancti, vel ager et, vel dicerent, non nisi quatenus ad Christum faciunt, narratur. Propterea de Ioanne Præcurfore plura, quæ de B. Virgine, etiam sanctiore, scribuntur, ut constantia Ioannis ostenderetur, sanctitas atque exemplum. Nescitur tamen quando præcisè sit occisus, quia non narratur principaliter mors eius: sed existimatur post primum annum prædicationis Christi decollatus, fierique potuit, ut Herodes sponte miserit in carcerem, nolens occidere, ut molestiam reprehensionis fugeret, & castigaretur Ioannes, & placaretur mulier, & ne ab eo occideretur, quia argue-

bat Regem, & dixerat Herodi: Non licet tibi habere uxorem patris tui. Ex quibus verbis colligitur, quod non erat repudiata: & licet esset, non liceret eam accipere iuxta legem Leuit. 18. Non arguebat Herodiadem, quia ipse Herodes abstulerat fratri suo uxorem, & quia non licebat illi repudiare virum, sed contra viro uxorem. Atque hoc loco expende, Episcoporum esse, publica Principum peccata liberè taxare, & reprehendere, & non timere gladium, vel carcerem: quia qui peccata aliena dissimulant, sua faciunt, & communicant operibus eorum malignis, ut ait Apostolus: ut merito dixerit Dauid: Et ab alienis parce seruo tuo.

Die autem natalis Herodis saltauit filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi. Marcus latius hæc tractat, dicens: Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus & tribunis, & primis Galilææ. Quumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus. Diem opportunum vocat, ut significet, Herodiadem infidiatam fuisse Ioannis: vel opportunus fuit dies iuxta Dei prouidentiam, qui diem impij Regis natalem opportunum iudicauit neci Ioannis, ut crudelitas plures habeat suæ nequitiae testes. Origenes hom. 8. in Leuiticum, & Hieronymus hoc loco scribunt: Nemo ex omnibus sanctis inuenitur, diem natalis festum, vel conuiuium in eo magnum egisse, præter Pharaonem, & Herodem: quorum vterque profusione humani sanguinis ipsam festiuitatè natalis sui cruentauit. Ille enim præpositus pistorum, hic sanctum Prophetam Ioannem obtincauit in carcere. Et de die natiuitatis scriptum est apud Ieremiam, & Iob: Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, Conceptus est homo. Hæc illi ad sensum. In secundo tamen libro Machabæorum, cap. 6. legimus diem natalem Regis Antiochi, dicitur enim: Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis Regis ad sacrificia, &c. Romani etiam plerique scriptores meminerunt diei natalitij, vel Principum, vel sui, ut Cicero, & Mar-

Idem ab Herode quare coniectus in vincula.

Herodi cur minus licebat habere Herodiadem uxorem fratris sui.

Deut. 24. Episcopi in quo Ioannem Baptistam imitari debeant.

1. Tim. 5. 2. Ioan.

Psal. 18.

Diem cur opportunum Marcus nominet cædis Ioannis.

Qui soli in Scripturis diem suum natale celebrauerint.

Orig. to. 1. Hierony. in Matth. to. 1.

Gen. 40. Iob. 3. & Ierem. 20.

Secundum exemplum.

Tertium exemplum. Cicero ad Attic.

Quomodo accipiendum: Et virtutes operantur in eo.

Herodis stoliditas.

Ioan. 10.

Quanti à Iudeis habitus Ioannes Baptista.

Que nam Euangelistæ de Christo commemorant.

Luculentior de Ioanne Baptista sit, quæ de Virgine Deipara cur metio in Euangelio.

Ioannes quomodo decollatus.

Martial.
Natalis sui qui celebrat die, quid tententur.

Quorum merito in Ecclesia dies natalitii celebrentur.
Ioseph.

Quid est quod natalis sui non (prædium, sed) cœnâ fecit Herodes.
Pet. Rauena.

Herodiani conditiones conuuij sceleratissimi.

Herodis plena temeritate promissio, ac iuramentum.

Quos habeat imitatores Herodes.

tialis. Diem ergo natalitium, cum in peccatis, & ad miseriam mundi nascamur, celebrare non expedit: signum enim est immoderati amoris vite huius. Secus in his, qui sancti nati sunt, qualis est Christus, & B. Virgo, & Ioannes Baptista, & in his qui renati sunt, & ad Ecclesiam triumphatam perueniunt. De die natalitio Herodis ab eo celebrari solito meminit Iosephus lib. 15. antiquita. cap. vlti. ubi diem natalis sui refert incidisse in diem dedicationis Templi à se in staurati: sed ille qui parens fuit huius Herodis Antipæ, non fuit Tetrarcha, sed Rex totius Iudææ. Aderant magnates regni Herodis, quo conuiuium honestaretur, & ut Petrus Chrysologus ser. 174. Bene, inquit, cœnam (scilicet fecit) quia non luci, sed tenebris additus est hic natalis, in quo noctis filius natus est, non diei, sed nocti. Filia autem Reginæ docta erat saltare, & demon curabat, ut placeret, & honoraret conuiuium, & ut magni quid ei promitteretur ac præstaretur. Vnde idem Petrus ait: *Serpens tunc latebat in femina, qua reptans gressibus flexuosis, lethale toto corpore virus effudit: ut discumbentium mentes furor, venenum corpora sauciaret, homines verterentur in bestias, nec vino iam tales, sed sanguine potarentur, nec pane rabiidi, sed carnibus vescerentur humanis.*

Vnde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. Fufius & clarius Marcus: *Pete à me quod vis, & dabo tibi: & iuravit illi, Quia quicquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.* Temulentum promissum iure iurando confirmavit, & vilem saltationem puellæ, & tam breue oculorum solatium, tanto præmio dignum existimavit, nempe dimidio regni sui. Et tales Herodes multos est hodie inuenire, qui pro vilissima delectatione & voluptate audet motes aureos, etiam cum iuramento polliceri: & sanctius seruant huiusmodi promissum, quàm baptismi, vel aliud sanctum votum. Fuit ergo temerarium Herodis iuramentum, & vini potentia effusum: sed peius fuit, quod illius religione se astringi putauerit.

Iuravit enim miser, dum quicquid honestatis est & virtutis, abiurat.

At illa præmonita à matre sua, *Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.* Hæc eadem, sed latiori sermone Marcus recenset: *Qua cum existet, dixit matri suæ, Quid petam? At illa dixit, Caput Ioannis Baptistæ. Quumque introisset statim cum festinatione ad Regem, petiuit dicens, Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.* Verè dictum est, *Non est ira super iram mulieris:* timebat Herodias perdere Herodem, & reddita Philippo viro suo legitimo, metuebat occidi: propterea in incesta mulier nihil cunctata caput Ioannis Baptistæ puellæ petere suggestit: vnde constat, puellam nihil cogitasse de occisione: & statim redijt cum festinatione, ne populus impedit: & color erat iurisiurandi religio, & principes astantes, quasi cōfentiētes. Quid ergo peteret luxuria nisi castitatis interitum, pudicitie necem, mortem sibi semper contrariæ sanctitatis? In illud autem verbum: *Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ,* rectè scribit ibidem Chrysologus: *Si caput viri, iuxta Apostolum, Christus, iam tunc nouello ore antiquissimus serpens Christi Domini tendebat ad mortem. Volo ut des mihi in disco caput Ioannis: iam tunc audis draco, & in serui capite Christi Domini degustabat sitiens passionem.* Sic ille. Et non contenta eius morte, caput, tãquam præclarum donum, sibi dari voluit, tum ut certior fieret cedis eius, tum ut illuderet ei capiti, cuius lingua erat reprehensa: tum denique ut sese eius conspectu faceret atque oblectaret dono maiore dimidio regni Herodis.

Et contristatus est Rex: propter iuramentum autem, & eos qui pariter recubebant, iussit dari. Hieron. in Heluid. atq; hoc loco docet, ea scribere, quæ vulgus existimat, licet reuera falsas sint, consuetudinis esse Scripturarum. Sicut Ioseph, ab ipsa quoque Maria appellabatur pater Iesu, ita & nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discubetes putabant. *Disimulat enim, inquit, artis suæ malitiã artifex homicida, cū tristitiã in*

Herodias cur peti iussit ab Herode caput Ioannis Baptistæ.

Eccles. 25.

Quare cum festinatione ad Regem ingressa puella, illud postulauit.

Elegas Chrysologi de capite Ioannis allegoria. Sermon. 174. 1. Cor. 11.

Hieron. tom. 2. & 9. in princ.

Caput Ioannis in disco Herodias cur sibi dari petiuit.

Fiste Herodem, non vere contristatum fuisse, vnde Hieronymus nititur comprobare.

Luc. 2.

Infra. 13. Ioseph.

Euseb. tom. 2.

Hieronymi dictum quomodo verum sit.

Matth. 2.

Vulgi opinioniones falsæ duobus modis disposuit intelligi.

Infra. 6.

Psal. 13.

Sap. 2.

Christi admiratio qualis fuerit.

Bed. in Luc. li. 2. ca. 25.

tom. 5.

Matth. 6.

facie, & letitiam haberet in corde. Ideo vulpes est à Dño appellatus. Et Iosph. li. 18. antiquita. cap. 7. asserit ab Herode Ioannem interfectum, quia timebat, ne eo autore defectione à se populus moliretur. Idem Euseb. lib. 1. histo. Eccle. c. 11. Sed certè non sunt verba Hieronymi sic interpretanda, ut ad veritatem historiae sit satis, si ea quæ vulgus vera putat, cum falsa sunt, historicus affirmet. Sic enim periclitaretur plerumque veritas historiae. Sic enim diceretur, Herodè turbatum, & omnem Ierosolymam cum illo, non re, sed opinione vulgi; & Christum mortuum, sed ad vulgi estimationem. Alius est ergo, & magis sanus sensus verborum Hieronymi. Sunt enim dupliciter falsæ vulgi opinioniones: quædam non nisi verbis falsis exprimentur, ut, Christum esse Ioannem Baptistam, vel Heliam, Ieremiã. Et quod dixit insipiens in corde suo, Deum non esse: & huiusmodi opinioniones, autores sacri ita referunt, ut non ex se, sed vulgi nomine, vel sub impiorum persona retulisse videantur: Ut est illud: *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* Et illud: *Dixerunt impij cogitantes apud se non redde, Exiguum & cum radio est tempus vite nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis.* Et infra: *Venite ergo & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter.* Alie verò sunt vulgi opinioniones, falsæ illæ quidem, sed ijs verbis expresse, quæ in sensu aliquo vulgari veræ sunt, ut Ioseph esse patrem Christi, qui tamen verè & sine falsitate dicebatur pater: tum quia nutricius, tum quia matris maritus, vnde & priuignus, dicitur filius vitrici: in huiusmodi vera lex historiae est, vulgi opinionem sequi. Ita Christus etiam nullam habuisset interiorem admirationem, cum speciem admirantis exhibuit, dicitur admiratus: Matth. 8. ut ait Bed. in Luc. Sic Mattheus & Marcus Herodè contristatum dicunt, quod tristitiam præsetulerit in vultu: in quem sensum Christus quoque hypocritas vultus simulantes, tristes vo-

cat. Et Christus, si B. Tho. credimus, aliquo modo interius est admiratus, & Herodes etiam contristatus: quia peccatores simul in vitijs contristatur, & exultant. Quod autè verè sit contristatus, etiã illud probat, quod Marcus paulò antè refert: *Herodes meruebat Ioannem, sciens eum virum iustum, & sanctum, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat.* Nec obstat, quod Herodes dicitur vulpes Luc. 13. Sed non semper vulpes simulat, non enim cum canes fugit, simulat se timere, & fugere. Et cum ait Euangelista, quod Herodes viso Iesu gauisus est valde, & quod à multo tempore desiderabat videre eum, & sperabat ab eo signum videre: nunquid cum hæc faciebat, simulabat? Vnde Euthy. in hæc verba: *Et contristatus est Rex,* ait: *Contristatus est, tū quia magnam virum occisurus erat, tū quia multitudine in sui odiū concitaturus.* Eodem modo exponit Theophy. Hec latius disputauit, propter verba Hieronymi, & propter Caietanum, qui existimant simulasse illum tristitiã.

Propter iuramentum autem, & eos qui pariter recubebant, iussit dari. Rudis ætas vim iuramenti, & voti nesciebat, ut constat Iosu. 9. ubi filij Israël decepti sunt ab habitantibus in Gabaon. Idem etiam constat ex voto emisso à Iephte, & iuramento promissionis Herodis. Et vehemens ac immoderatus affectus, auctus ex sollicitudine Herodiadis à se amatæ, & prætextus iurisiurandi, & astatiū magnatum corona, in causa fuerunt ut populum non timeret, ut olim timebat. Simile est de Iudæis dicentibus: *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo:* qui tamen postea in die festo Iesum Crucifixerunt. Populus Ioannis sanctitati fauebat, etiam post mortem, ut habetur Matthei. 21. sed non insurrexit in Herodem, qui maximè fauorem Romanorum sibi conciliabat. Et hic, & astantes erant potentes: & iuramentum prima facie erat sacrosantum: & quia Dominus compressit eos ne insurgeret. Quid ergo fecisset, si petisset ab eo, ut à regno excederet,

B. Thom. in Matth. 10. 14.

Prou. 2. Vera Herodis tristitia de suo iuramento, non obscurum e quidem argumentum.

Ad illud in oppositum: vulpes appellatur Herodes, responso.

Luc. 23. Quare contristatus Herodes.

Euth. c. 25. in Matth.

Theophy. ibid.

Vnde costet, olim Iudæos iuramenti vim vix penitus agnouisse.

Iud. 11. Ut ausus fuerit Herodes in Ioannis cædem consentire, tanti apud populū Iudæorum.

Matth. 26. Quare Iudæi Ioannem, tantum virum non de manu Herodis liberauerunt.

Spiculator
quæ dictio
fit, quid signi-
ficet.

Spiculator
vnde dictus

Ioan. 19.

Ioannes cur
in carcere de-
collatus: caput
q; in
disco, iustum
adferri.

3. Reg. 21.

Dan. 13.

Matth. 26.

Act. 6.

Ioannes cur
occidipermis-
sus.

Idem vnde
martyr fit, cū
pro Christo
minimè oc-
cubuerit.

Triplex veri-
tas, quænam
illa.

Herodis, vt
sic dicā, Ioan-
nicidæ diuiti-
æ, & pauper-
tas quanta,
secundū Am-
brosium.

Ambros. li.
de Nabuthe
Iozraelita,
ca. 5. prope
initium 10.
4.

vel vt matri suæ effoderentur oculi, aut imperasset vt omnino recederet ab eius consuetudine: impleuisset ne quod illa petisset? *Mistis, & decollauit Ioannem in carcerem.* Non exprefit quem miserit: verum Marcus explicauit, dicens: *Misoque spiculatore: qua voce & Græcus textus vtitur Mar. 6. dicens, 'Αποσέλας ὁ Βασιλεύς σπεκκλατωρα.* Codex quoque Syriacus ab illa voce non abborret pauld mutata. Est autem hæc vox Latina, significans stipatores, & regij corporis custodes, ab spiculo gerendo dictos. Erat autem mos receptus eo tēpore, morti adiudicatos nō nisi militū opera interficere: hinc legimus Christum Dominū à militibus flagellatum, sentibus coronatum, & in crucem tandem actum. Decollatus est in carcere, ob timorem, & vt statim daret, vt promiserat, caput. Et quia non erat causa manifesta decollandi, nisi surgerent falsi testes, velut in Naboth & Susannam, & in Christum, & Stephanum surrexerunt: afferri iussit caput, vt se obseruasse iuramentum ostenderet, & vt illa postulauerat, ne differretur munus expectatum, & ne ministri nollent iussa exequi.

Permissus est autem tantus sanctus ita interfici, vt magnum sibi meritū compararet, & videatur quanto supplicio plectendi sunt impij, & veritas fidei, pro qua obiit, pateat. Et quia pro veritate vtili mortem subiit, planè martyr est, vt etiam Ecclesia in precatione, qua in die decollationis eius vtitur, apertè martyrem vocat. Est autem triplex veritas: vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. Vitæ quidem, quando viuimus iuxta legem Dei: iustitiæ verò, quando est recta distributio præmij, & pœnæ, contra quam agitur commissione, vel omissione, quia omitti interdum potest: Doctrinæ verò, quando credimus, & docemus quæ credenda, & docenda sunt.

Et allatum est caput eius in disco, & datum est puella: & illa dedit matri suæ. Pulchrè Ambrosius libro de Nabuthe, inquit: *Dives erat, qui sibi ad men-*

sam caput Propheta pauperis insit afferrit, & aliud, vnde saltatrici præmij solueret, non inuenerat, nisi vt pauperem iuberet occidi. Sic ille egregiè. Quod autem caput per puellam allatum, & matri suæ datum, suspirium ante illam emiserit, & præ terrore illa moribunda ceciderit, & spiritum exhalauerit, & conuiuium verè fit intragædiam funestam commutatum, apud nullum probatum autorem legi: vnde & apocryphum esse cæseo. De filia autem Herodiadis quæ saltauit miserabilis ritus, Simeon Metaphraistes in commentario de sancto & martyre Præcurfore Ioanne Baptista: *Cum ad quendam locum proficisceretur, & tēpore hyemis oporteret eā flumen transire quoniam erat glacie concretum, id transibat pedibus: cum autem glacies non sine Dei numine omnino esset disrupta, ipsa quidem vsque ad caput defluxit miserata, tunc quoque veluti saltans laniationibus non in terra, sed in aquis, caput verò & glacie confractum, & validè amputatum relinquitur super gelu. Admirabile indicium Dei iudiciorum. Et caput illud infame, & sceleratum propositum erat spectaculum omnibus, ea quæ fecerat, in memoriam reuocans spectantibus.* Sic ille. Scribit autem in hæc verba Petrus Rauennas: *Cur in disco, cur pretiose gestas, quæ viriliter (lego viliter) occidis, nisi quia, Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Hoc ipsum quod vis, non agis, quomodo ipsa vis: quia agit te superna ratio aliter quam vis: in illo quidem tunc ferali antro, non aula Regis, rabies tunc fera pastum suum credidit, cum caput martyris vidit: totum suum sensit, cum liquorem sacri sanguinis sitiens, aspexit: ferculum crudelitatis suæ toto ore, totis faucibus contendit, & conatur absorbere. Sed Ioannes venit in sublimi positus, vt lucerna super candelabrum, tenebras vt fugaret, dicente Domino, Ille erat lucerna ardens, & lucens. Venit Ioannes vt index in tribunali resplendens, vt qui arguit adulterum, exponeret, & damnaret homicidam: & qui piè viuens incestum vocarat ad penitentiam, reseruauerat ad veniam, homicidium etiam damnaret occisus. Quam, quæso, meretur veniam, qui*

De capite
Ioannis ab-
scisso traditio
quædam mi-
nus authenti-
ca.

Filiæ Hero-
diadis quæ
saltauit mis-
erabilis ritus,
Simeon Me-
taphra.

Saltationem
saltationi He-
rodias & ca-
put capiti
quale repen-
dit iustitia di-
uina.

Chrysologi
in Herodem,
& Herodiadè
inuetiua.
Pet. Rauenn.
serm. 174.
Psal. 115.

Ioannis en-
comium.

Ioan. 5.
Matth. 5.

Quam indignus
venia He-
rodes.

Ioan. 1.
Esai. 40.

Gen. 4.

Hier. 10. 2.

Fulviæ M.
Antonij vxo-
ris infatura-
bilis crude-
litas.

Hier. 10. 9.
Flaminijs Ro-
mani ducis
alterum cru-
delitatis ex-
plum nō in-
punc.

Herodes He-
rodias quæ &
puella salt-
atrix quanto
crudeliores
videri pos-
sint.

Ioannes Ba-
ptista vbi se-
pultus.
Theophyl.

*in morte Ioannis ipsam penitentiam tam crudeliter interemit? Gratis cucurristis, Herodes, Herodias, nomina non affectione sociata, sed crimine: qua vocem intercepti posse stultissime credidistis, Ego sū, inquit, vox clamantis in deserto. Vox occidi non potest, sed magis clamat angustijs corporis absoluta. Sic vox Abel in suo iam effusa sanguine magis sonat, magis penetrat, magis pertendit ad cælum. Aurea hæc, & planè diuina Petri Chrysologi sententia. Porrò Hieronymus in Apologia aduersus Rufinum: *Fecerant hæc Fulvia in Ciceronē, & Herodias in Ioannem, quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam discriminali acu confoderunt.* Sic ille.*

Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud: & venientes nuntiauerunt Iesu. Docebat Ioannes in carcere positus, discipuli quæ ei ministrabant, & aderat fortè, quando caput fuit oblatū: Herodiadi: quæ postquam fatiata est, fortasse illud eis restituit: licet Fulvia, vxor M. Antonij, caput Ciceronis abscissū, quod linguam habebat, à se in vindictam discriminali acu transfixā mensæ apponere solita esset, vt impudicissima fœmina, & sanguinis sitibunda, tali se spectaculo oblectaret. Scribit hoc loco Hieronymus: *Legimus in Romana historia, Flaminium ducē Romanum, quod accumbenti iuxta meretricula, quæ nunquam se vidisse diceret hominem decollatum, assensus sit, vt reus quidam capitalis criminis in conuiuiu trūcaretur, à censoribus pulsū Curia: quod epulas sanguini miscuerit, & mortē, quæuis noxij hominis, in alterius delicias præstiterit, vt libido, & homicidium pariter miscerentur. Quanto sceleratior Herodes & Herodias, ac puella, quæ saltauit in pretium sanguinis, caput postulat Propheta, vt habeat in potestate linguā, quæ illicitas nuptias arguebat.* Hactenus ille. Discipuli autem etiam post mortem fidem Magistro seruarunt: nam sepelierunt illum honorificè in monumento. Sepultum est autem eius corpus, vt tradit Theophylactus, in Sebaste Cæsarea: venerabile autem eius caput primum in Emesam repo-

litum fuit, sed postea in varia loca translatum: de quibus hîc differendum non est. Venerunt autem discipuli magistro Ioanne orbatu ad Iesum, vt eum in magistrū acciperent: sicut probabile est magistrū hoc illos docuisse, qui omnes ad Iesum mittebat. Deinde, vt humanitus sciret de amico suo, quem exitum in carcere habuisset, ac vt sibi prospiceret, & ab Herode caueret: vnde eo audito, Iesus secessit in locum desertū seorsum. Renuntiauerunt etiā quod Herodes d Iesu diceret, quod esset Ioannes suscitatus: vt exponit Theophylactus. Afferunt quidam ex reuelatione, quod vt Dominus Iesus adfuit natiuitati Ioanis, ita etiam & morti eius adfuerit, in qua verus est natalitius gloriæ dies. Nā si alijs Sanctis morientibus interdum Iesus adfuit, vnde & Stephanus vidit cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei, mirum esse non debet, si tanto Sancto morientis, & hoc ipsum votis summis exoptanti, ad eius consolationē assistere dignat⁹ fuerit. Crassa fuit, & supina conuiuarum patientia, quia nullus ausus est Regem à tā nefario opere reuocare. Ita Reges plerunque impia, & iniusta audent, quia tales habent conuictores, vel ministros, & cōsiliarios, qui præ metu, vel non audēt reprehendenda reprehendere, vel à crudelitate Regū animos deducere. Sed ob tantum facinus iusto Dei iudicio Herodes punitus est, priuatus regno, & exilio pulsus Lugdunū Galliarum. Tribunus quoque ac toti exercitui Herodis, qui Christum illudit veste alba, Dei indignatio interitum attulit, cū Areta Rex, ob iniuriam filiæ, quæ legitima erat vxor Herodis, illatā, bellum Herodi intulit, quo eius exercitum dissipauit: quod iusta Dei indignatione accidisse Iudæi crediderunt, vt Iosephus libro Antiquitatum testatur.

Iam verò, prudens lector, ex hac pulchra historia expende, vter magis fuerit in carcere, Ioanes, an Herodes. Si enim homo magis est mēs,

Discipuli
Ioannis cur
venerint ad
Iesum, mor-
tem eius nū-
tiantes.

Theophyl.

Vnde Iesum
constet mor-
ti quoq; Ioā-
nis adfuisse.

Act. 7.

Herodiano-
rum conuiua-
rum inhumana-
nitas.

Quas dede-
rit pœnas hic
Herodes Ioā-
nicida.

Luc. 23.

Iose. li. 18.
Anti. ca. 10
Huius histo-
riæ de morte
Ioannis do-
cumenta quin-
que.

quam

quàm corpus, profectò Herodes in carcere à muliere vinctus erat, id est, à concupiscentia, & dæmone; Ioannes liber, cuius conuersatio è carcere corporis liberatur, cuius lingua, & vita è carcere Christum prædicat. Deinde conuiuatur Herodes, sed cū principibus, & primatibus Galilææ: conuiuatur & Ioannes, sed cū Christo, & sanctis Angelis: quia *Securamens* (ait Sapiens) *quasi iuge conuiuū: suus cibus* (vt Christi olim) erat facere voluntatem Dei, & Christum prædicare. Tertiò, erat dies natalis Herodis, sed ille natus est in peccato secundum carnem. Erat & Ioannes in vero natali gloriæ, in quo sibi vitam comparauit, sicut ille mortem æternam acquisiuit. Quartò, Herodes amputauit caput suū, non Ioannis, imò Ioannes saluauit caput suū, id est, Christū, & mentē, quā iste, de collado Ioannē, perdidit. Quintò, vide tragœdiā: quia caput mulieris, vir est; hic autē viri, id est, Herodis, caput, mulier est. Est quæ Herodes in hoc actu, typus Iudæorum amputatum caput Præcurforis, id est, fidē, quæ præuenit gratiam. Audi iā verba Chryfologi alloquentis Herodē: *Ecce eo die quod tu finisti tuum, ille sibi natalem cælitus conquisiuit: quia quando tuus ortus merfit in finem, tunc illius finis ortus est in natalem. Iustus enim tūc inchoat viuere, cū pro Christo meretur occidi: transfertur ista morte vita martyris, non aufertur: morte magis claruit, qui ob hoc mortuus est, vt uiueret in æternum. Ecce tu iaces in morte; Ioannes uiuit occisus. Tu fucatam murice purpurā perdidisti, Ioannes cruore suo fulgētī purpura semper gloriatur indutus. Tui conuiuia nunc participes efficiuntur in pænis, Ioannes cælesti mensa cū choris vescitur Angelorū. Ille audit cælestē iugiter symphoniam, tu audis inferni semper gemitum, & stridorem. Ille meretricis tuæ, salutaricis tuæ additus in pretium, nūc regno, nunc præmijs cælestibus honoratur: tu mercedem sententiæ tuæ cum tua filia*

*in tartaro percepisti. Vestimentū Ioseph, cū adulteram fugeret, dereliquit; Ioannes, ne uideret adulteram, ipsum proiecit & corpus. Ioseph, ne adulterium faceret, libens carcerem suscepit: Ioannes, vt argueret adulterium, eremum carcere commutauit. Ioseph somnia dum reuelat, euasit ex morte: Ioannes vt Dei Filium reuelaret, suscepit & mortem. Ioseph dum pænam preparat temporalem, ex auro torquem meruit, & honorem: Ioannes, vt ostenderet cælestem credentibus panem, martyriū torquem meruit ex cruore. Meritò in natis mulierum cunctis maior est hic Ioannes: qui non solum adulteras arguit, sed & licita mulierū consortia uirginitatis amore calcauit. Et si Ioannes tātus, Ioannes talis, tanta eremo separatus à feminis feminarum pericula non euasit, quis est, qui inter feminas uiuēs, euasurum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi is qui sancto alitur Spiritu? Hactenus ille, & eleganter, & prudēter. Studeamus ergo feminarum consortia vitare; temulentiam, & ebrietatem fugere, ne in tales & tantas calamitates incidamus, quales Herodes incurrit. Nullus erat Regi tam amicus, qui rem tam nefariā interpellaret, & postea miramur, si Reges aliquando nefaria audent, qui non nisi tales conuiuas mensis suis adhibent; & in consiliū nō admittūt, nisi vel timidos, vel impios, vel adultores. Sed vt dici solet, *Similes habent labra lactucas*: & *Princeps qui libenter audit uerba mēdacij, omnes ministros habet impios*. Et, *Secundū iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & habitantes in ea*. Decet ideò ferid, & quotidie preces fundere ad Deum, qui tales præpositos & Reges nobis conferat, qui gloriæ Dei in primis, & cōmuni bono vacare uelint: vt ita in terris nobis referant Iesum Christū Dominum nostrum, qui cum Genitore, sanctoque Spiritu vnā cuncta disponit secula, per æui omnia spatia. Amen.*

Eleganter idē Chryfologus Ioannem cōponit cū Patriarcha Ioseph. Gen. 39. Infra. 40. & seq.

Matth. 11.

Cur feminarum vitare consortia debeamus.

Prou. 29. Eccl. 10. Præpositorum, & Regum bonorū munus quod.

Secundū documentum.

Prou. 15.

Ioann. 4. Tertium documentum.

Quartū documentum.

1. Cor. 11. Quintum documentum. Ibidem.

Pet. Chryf. serm. 174. Natalis Herodis, & Ioannis natalis pulchra comparatio.

LIBRI QVARTI
TERTIA PARS.

TRACTATVS PRIMVS.

In historiā Petri Christū confitentis apud Cæsaream Philippi: de qua Matthæi 16. Marc. 8. & Lucæ. 9.

Incipiunt hi storica tertij anni predicationis Christi.

Quem ordinem habebit proposita de narratione disceptatio.

Euāgelistarum in hac narratione consensus.

N hac pulchra historia, quæ p Hæreticos nostri tēporis multis & magniscō trouerfij agitata fuit, duo potissimū, tanquā præcipua capita ad religionem Catholicam spectantia, accipere, ac differere, operè pretium esse duximus. Alterū est, quid sit Iesus ex ore Petri; alterum, quid sit Petrus ex ore Christi: ex quo Ecclesię ueritas, unitas, stabilitas, & perpetuitas in fide, & charitate, & iustitiæ operibus pēdet: proinde non leuiter aut oscitāter, sed diligenter & accuratè, inuestiganda & excutienda sunt. Ait ergo Matthæus: *Venit autē Iesus in partes Cæsareæ Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicēs, Quem dicūt homines esse Filium hominis?* Marcus pauca quædam explicatius tradit: ait enim; *Et egressus est Iesus & discipuli eius castella Cæsareæ Philippi, & in uia interrogabat discipulos suos, dicens eis, Quem me dicunt esse homines?* Lucas sic ait: *Et factū est, cū solus esset orās, erāt cum illo & discipuli, & interroga-*

uit illos, dicens, Quē me dicunt esse turbæ? Ex quibus omnibus posset confici hic textus: *Et egressus est Iesus & discipuli eius in partes & castella Cæsareæ Philippi. Et cū solus esset orans, & in uia, interrogauit discipulos suos, dicens, Quem dicunt homines esse, Filium hominis?* Quod igitur ait Matthæus, *Venit Iesus*, Marcus explicat, quod egressus, scilicet ex illis partibus Bethsaidæ, ubi cæcū illuminauerat, vt dicitur Marc. 8. Si uerò legamus, *Ingressus, vt lectio Latina habet, idē est dicere, Venisse in partes Cæsareæ; & Ingressus in partes Cæsareæ*. Partes uerò, uocat Marcus castella, siue, vt Græcè legitur, in uicos, siue pagos Cæsareæ Philippi: uel partes uocat regiones uicinas Cæsareæ. Ita etiam Cicero ad Atticum lib. 3. uisurpauit. *Sine te* (inquit) *non esse nobis illas partes tenendas propter Antonium*. Dicta est autem Cæsareia olim, Laïs, vt Iudic. 18. post eā autem dicta est Lesem-dan, eo quod filij Dā pugnauerunt contra eam; & possederunt, vt traditur Iosue 19. licet esset in tribu Nephthali; diciturq; Dā simpliciter, quæ terminus est Aquilonaris terræ Chanaam, sicut Bersabea,

Traet. 47.

Vnde Iesus sit egressus in partes Cæsareæ Philippi.

Quænam illæ partes.

Cæsareæ Philippi nomina antiqua.

terminus Australis: vnde cū termini terræ Chanaan assignantur, frequenter dicitur, A Dā vsq; ad Bersabee. Eratq; ad radices montis Libani sita, ad ortumq; Iordanis, qui ex duobus fontibus simul coniunctis efficitur. Dicitur autē Cæsarea Philippi, à Tetrarcha Philippo, ob Tiberiū ita eā appellante. Hæc eadē à Rege Agrippa prolatis pomœrijs exornata, mutato nomine, in Neronis honorē vocata est Neronias, vt autor est Ioseph. lib. 20. de antiq. cap. 8. Græci autem Panœada vocāt, nūc dicitur Balneas. Alia verò est Cæsarea Palæstina, p quadraginta leucas ab hac distans, quæ sita est in littore maris: quæ cū olim Turris Stratonis diceretur, ad honorē Octauiani Augusti reedificata & aucta ab Herode A scalonita, Cæsarea vocata est, vt tradit Ioseph. Huius Episcopus fuit Euseb. Paphli, Cæsariensis dictus. Distat autem à Ierusalē hæc posterior Cæsarea per viginti leucas, sicut prior per quinquaginta duas, & per vndecim à Sidone. Et ad magis faciendam fidem de re ipsa, locū signauit, nō autē quasi fides, quā hīc Apostoli sūt cōfessi, fūdanda esset a Gētib⁹, quia à Iudæis est fundata; nec quasi timerēt cōfessionē de Christo facere in terra Iudæorū, quia hæc erat etiā terra Iudæorū. Et quia hæc confessio secretò facta est, & nō corā Iudæis, vbiq; fieri sine periculo poterat: & vt ait Mar. *In via facta est, dū pficisceret in partes Cæsareæ Philippi, & separato Christo ad orandū, vt scribitur Luc. 9. vt ferid Christū promississe intelligamus Petro primatū, & secretā fuisse confessionē intelligamus; & quasi tunc pro Petro rogauerit, ne deficeret fides eius. Est autem hoc loco pulchra quedā, & minimē filētio tegēda allegoria: quā etfi Hæretici, p more suo, sint despecturi, aut derisuri, Catholici tamē illā, vt pote verā, & fidē edificantē, libētē sunt amplexuri. Aduerte ergo, Dñm post multiplicationē panū, & increpationē Phariseorū, q̄ peterent signa de cœlo; & post damnatā doctrinā illorū, tūc describi venisse in partes Cæ*

fareæ: id est, post conuersionem Iudæorū per Apostolos significatā in illa septē panū multiplicatione, & terrā Iudæorū desolatam, Dñs adiciēs oculū prouidētia ad Gētes, venit in principē urbē, & dominā Romā, à qua cæteræ vrbes orbis audire professionē Fidei cœlestis deberēt. Roma enim verē Cæsarea erat, & verē Philippi, id est, bellicosa: in quo regni eius fortitudo significat, quæ in ferro apud Danielē est figurata. Venit ergo in partes Cæsareæ Philippi in Barnaba, Paulo, sed præcipuē in B. Petro Apostolorū Principe, vt ibi suū principatū collocaret, & ferū cederet piscatori: idē Petro recedēti ex vrbe, occurrit Dñs: interrogatusq; à Petro; *Dñe, quō vadis? Vado, inquit, Romā iterum crucifigi; significās, debere illū ibi mortē oppetere pro Christi gloria; & ibi cathedram suā cōstituere. Romæ autē ventilantur opiniones hominū de Christo, id est, Hæreticorū, & stat Petri confessio, id est, Papæ sentētia, & à nullo requiritur confessio, nisi à Petro. Vnde Leo Papa in illa verba: Tu es Christus Fili⁹ Dei viui, rectē ait: In vniuersa nāque Ecclesia: Tu es Christus Filius Dei viui, quotidie Petrus dicit: & omnis lingua qua cōfiteatur Dñm, magister huius vocis tribuitur. Hac fides diaboli vincit, & captiuorū eius vincula dissoluit. Hæc ille. Cū ergo facta his dictis cōcordent, nescio cur hæc allegoria, vlla vel apparenti ratione reprobari possit. Quæ dicunt homines esse, Filiū hominis? Interrogat Christ⁹: nō q̄ hominum opiniones illū laterēt; sed vt occasio discipulis præbeatur aperiēdi nobis propriā sentētia de Christo; & vt opinio falsa turbæ mōstretur, etiāsi præclare sentiret, q̄ ad minus putarēt esse aliquē insignē Prophetā ex mortuis, & nos videam⁹ Iesū, Christi nomē signis suis cōparasse; & vt præstet exēplum omnibus, maximē autē Prælati & superioribus, vt interrogent & quærant quid homines de ipsis sentiāt, vt vel si quid p ignorantia peccāt, vel per surreptionē, corrigāt, vel, si rectē ambulāt, cōtendant quotidie proficere*

Cæsarea Philippi vnde hoc nomē accepit: eius alie appellationes.

Cæsarea Palæstina que sit, eius situs, nomē aliud, ab Ierusalē interuallum. Ioseph.

Locū cur ex presertit Euāgelista cōfessionis Petri.

Quare secreta fuit illacōfessio.

Elegans huius historię allegoria.

Matth. 15. Infrā. 16.

Vrbs Romæ excellētia, eorum, eius figuræ. Dan. 7.

Romā Christus quando venit.

Ibi quæ opiniones de Christo disjunctentur.

Leo. 1. sermone. 2. in anniuersario die assumptionis sue ad Pontific. Fidei d̄ Christo à Petro cōfessæ virtus.

Christus cur interrogauit, homines quid de ipso sentirent.

Pastores quā interrogent exēplo Christi.

Homines qui nam illi, qui de Christo minus rectē sentiebant. Ioan. 7. Infrā. 8. & Supra. 7. & alibi.

Christus cur se filium hominis appellauit. Epiphan. Cyri. ca. 64 tom. 1.

Plebis cōfessionem cur prius quam Apostolorū Dñs requisit.

Iesum Ioannem Baptist. esse vnde quidā existimabant.

Alij verò cur Heliam, Christum putauerint. Malach. 4. Reg. 2.

in melius, & se ipsos virtutibus superare. ¶ *Homines*. Non bestia & hostes capitales, vt Pharisei, nec vos dii, sed reliqui omnes: non enim tantum est vnus status, sed varij, & diuersi, humano spiritu & sensu præditi, homines dicuntur, quos Luc. ca. 9. turbas vocat: nam volebat rem supra hominum captum constituere, quod scilicet esset Filius Dei: nō in terrogat de sensu Phariseorum, qui nō humano, sed diabolico sensu pronuntiabant esse illum seductore, & dæmonium habentem. ¶ *Filius hominis*. Non vt vitet laudem & iactantiā, dixit in tertia persona: quia nonnulli textus habent, & Epiphan. in Anchorato legit cum Cyrillo lib. 12. in Ioann. *Quem me dicunt homines esse Filium hominis?* & quia infrā dicit: *Vos autem quæ me esse dicitis?* Syriacū quoque Euangelium eandem lectionem sequitur: sed ex more & consuetudine loquēdi sic se Dominus vocabat. Turbæ autē confessio exigitur, quia bona erat, etsi non æqualis, idē ex hac, quam non sunt imitati discipuli, conuenienter ascenderunt præclariū turbæ sentientes. Confundūturque Iudæi, talem, id est, ad minus Prophetam, crucifigentes. Turbæ autē confessio videtur præposita, quia excludendā erat, & viam facere debebat maiōri confessioni ab ea differenti. Pharisei taciti sunt, quia manifestē Christum oderant.

At illi dixerunt, Alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò Ieremiam, aut vnum ex Prophetis. Qui Ioannem Baptistā putabant, illi Iesum, & Ioannem eodē tempore viuentes non viderunt, quemadmodum Herodes, qui Iesum, Ioannem putabat: nō quia baptizaret, quia Iesus non baptizabat, sed discipuli eius, vt tradit Ioā. 4. & tales nesciebant Christū baptizare, quia ex signis tantum not⁹ erat, quæ Ioanni resurrectione fortior factum edere putabat: & quia sanctior, & maior habebatur; propterea præponitur, quemadmodum Helias Ieremiæ. Qui verò Heliam putabat, in eo nitebantur, quod esset venturus ante diem Domini magnum: sed

falsum quod illo tempore. Neq; verum est quod existimantur Heliam, quia transiit Iordanem in typū Baptisti: quia illam figuram nesciebāt Iudæi, & leuis est similitudo. Qui verò Ieremiam existimabant; hoc est, quia peculiaris aduocatus erat genti Iudæorum, vt scribitur 2. Mach. 15. non autem quia dicitur; *Propheta in Gentibus constitui te, & antequā exires de vulua, sanctificauit te*: quia Iudæi id ignorabant de Christo. Et verbū *Sanctificauit*, secundum Iudæos idem est ac, destinavi mente ad prædicandum: quē admodum Exo. 19. & Ios. cap. 3. & 7. *Sanctificamini in crastinū; id est, estote parati. Iosephus, filius Gorion, qui Hebraicè descripsit historiam Iudaicarum rerum, à captiuitate Babylonica vsq; ad Pilatū, tradit rationē, ex qua colligimus, quare de aduentu Ieremię esset apud Iudæos opinio. Ait enim: Ieremias cum arcam abscondisset (de quo etiam 2. Machab. 2. habetur) non sciet homo, neq; cognoscetur locus, donec venero ego, & Helias Propheta famulus Dñi: tūc restitueamus arcam in locum suum intra Sancta Sanctorū. Sic ille. Quod verò aiūt, *Aut vñ ex Prophetis*, Luc. expressiūs ait: *Quia Propheta vnus de prioribus, vel aliquis surrexit*: nā futuri nō erāt sub numero. Opinio autē, quod Iesus, esset Christus, quia nō erat plebis firma sententia, sed sub dubio, nō recēsetur. Vnde Matt. 12. dicebant; *Nunquid hic est filius David?* & Ioan. 7. *Nūquid verē cognouerūt Principes, quia hic est Christus?* & Luc. 7. *Propheta magnus surrexit in nobis*: & Ioan. 6. *Quia hic est verē Propheta qui vēturus est in mundū; & in die Palmarū, cum cecinerunt, Hosanna filio David*: & postea nō permanserūt in sentētia. Vnde Ioan. 6. *Quod ergo tu facis signū, vt videamus, & credamus tibi?* Chananæa verò, & cæcus natus nō faciunt opinionē, quæ narranda esset. Cōmuniter autē non senserūt de Iesu, quod esset Christ⁹: tū ob Phariseos, qui non ita aduersabatur Ioāni, atq; Iesu: proinde de eo credebant q̄ esset Christus Luc. 3. Deinde, vt docet Episc. Abulens. hoc erat, quia Christus nō concurre*

Quare alij Ieremiam.

Ierem. 1.

Quo modo Ieremiā De⁹ sanctificauit.

Iosephus filius Gorion, li. 1. ca. 17

Ieremiæ de suo, & Helias aduentu vaticinium.

Quare vnum aliquem ex Prophetis alij Christum optinabantur

Vulgt opinio, quod Iesus esset Christus, cur hīc minimē recēsetur.

Matt. 21. Supra. 15.

Ioan. 9.

Quā ob causam communis olim opinio non fuerit, Iesum esse Christum. Episc. Abulens. in Matthai 16. cap. 9. Ratio quorundam minimē probabilis.

bat cū illis ad credendū, ne impedi- retur passio Dñi: & idē hīc indixit Apostolis silentiū. Sed profectō hęc ratio non satis est solida: nā quomōdō aliās culpa esset, ipso non concurrēte, non credere, & quare eos Iesus incredulitatis argueret?

Quid Apolos, de se quid opinentur, Christus interrogat quod sciebat

Quāti & quales erāt Apostoli.

Matth. 5.

Hierony. in Matt. 10. 9.

Solus cur Petrus respōdit, cū tamen omnes Christus interrogasset.

Chry. hom. 55. in Matth. 10. 2.

Altera ratio verior, & acōmodatior.

Cæteri Apostoli quid de Christo sentirent.

Ioann. 6.

Vos autem quem me esse dicitis? Interrogat Apostolos, vt confitēdo mereantur, & in cōfessione confirmētur, & nos eorum sententiam & fidē agnoscamus, imitemurq; atq; sequamur. Vos ergo, qui supra homines, & turbas esse debetis, & in schola mea per tot annos versati, turbas sapiētia excellere debetis: qui sal terræ, & lux mundi vocati estis, quem me esse dicitis? Non inquit, Quē dicitis esse Filium hominis? sed me, vt ab humanis eleuaret eos ad diuina. Vnde Hieroným. in hęc verba: Vos autem quem me esse dicitis? Illis, inquit, quia homines sunt, humana opinantibus: vos qui estis dñi, quē me esse existimatis?

Respondens Simon Petrus, dixit. Solus Petrus respōdit, non alij: quod si dicas, respōdit pro omnib; ait enim Chryf. Quid igitur Petrus, omnium Apostolorū os, vertex consortij totius? Cū omnes interrogati essent, ipse solus respondit. Sed sobriē intellige dicta horū Patrum: non enim respōdit, tanquā qui omnium mentem sciret, aut qui tanquā procurator eorū, mandatum respondendi haberet; sed vt præstātor, & feruētior cæteris, & Deo ita disponēte, quia summus Pōtifex, & pastor Ecclesiæ futurus, cuius fides ab omnibus sectanda esset: quia vnica est tantum fides. Alij tamē eandē fidē habebant: alioqui & ipsi de promoterēt suam fidem, & Christus quæreret, & increparet eos, & non præciperet omnibus vt racerent. Pro se solo ergo respondit: & non ait, vt aliās, Domine, ad quem ibimus? verba vitæ aterna habes. Et nos credimus, & cognouimus quia tu es Christus Filius Dei. solus beatus prædicatur, & Christus dixit ei, Caro, & sanguis non reuelauit tibi, id est, nullus hominum, vel Apostolorum. Alij autem tacēdo approbarunt sententiam, quemadmodum Matt. 26. loquēdo comprobarunt

quod ipse ante alios dixerat, nēpe, Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor: & subdit post eā, Similiter & omnes discipuli dixerunt.

B. Cyrillus in Ioānem ita scribit: Et quādo Saluator discipulos interrogauit, dicens, Quē me dicunt homines esse? cū iterū post responsonē ab eis quæreretur; Vos autē quē me dicitis esse? vt princeps, caputq; cæterorū primus exclamauit; Tu es Christus Filius Dei viui. Hęc ille, indicans Petrum etiā ante hęc fidei suæ confessionem esse primū, principemq; & caput aliorum, id est, talē à Christo fuisse designatū, tū in nominis Cephæ impositione, tū in eo qd in Apostolatu primū ipsū esse voluit; hīc tamē apertius & firmitus eadem primatus autoritas tribuitur.

Tu es Christus Filius Dei viui. Professus est his verbis filiationem Christi cū Patre naturalē, & qua Petri est cōsubstantialis; nō autē adoptiuam aliā, quāuis excellentē, vt omnes Patres vno cōsensu docent. Propterea meritō Erasimus, qui illā vocauit in dubiū, dicēdo eū vocatū filium Dei, singulari more, vel amore, quod homo esset excellentibus Dei donis præditus, meritō reprehensus à Catholicis fuit. Nā si illud verū esset, Ecclesia in fide Ariana, vel ea minori firmata fuisset: & beatitudo in confessione Christi hominis tātum posita esset, quæ cōmunis esset hominibus & turbis, qui eū hominē habebāt: & ita sentientes nihil plus Christo tribuerēt, quā qui illū existimabāt Ioānem Bapt. Heliā, aut Ieremiā. Hoc ergo impio sensu, & Ariano excluso, dicamus Iesū Filiū naturalē Dei hoc loco confessū à Petro. Nō autē id elicitur ex particula illa Viui, quia scilicet dicit Filius Dei viui, vt Caiet. existimauit: Quia naturalissimū est, inquit, viuētibus, vt talia sūt, sibi simile in natura producere. Sed debilis est cōsideratio. Quia si in ea vis & pōduscōfessionis cōsisteret, nō esset omisū, vt nō necessariū, ab alijs Euāgelistis Marc. & Luc. Deinde hęc ratio instantijs perimitur: nā apud Oseā dicitur: Et erit in loco, &c. vbi eis dicitur, Filij Dei viuentis. (scilicet estis vos)

Cyril. li. 12 in Ioannē, cap. 64.

Petri primatus vnde colligitur.

Ioann. 1.

Petrus Christus quē esse Filium Dei sit confessus.

Contra Erasmi Rotterdamū.

Nisi Christus Dei Filius esset Patri cōsubstantialis, quid inde.

Dei cur vlt Filius nominetur Christus, ratio Caietani satis firma.

Ose. 13.

II. ratio vera atque legitima.

Psal. 113.

Filij cōsubstantialitātē cum Patre vnde de hoc loco lector optime deprehēdas.

Psal. 104.

Psal. 81. & Ioan. 10.

Propriū primæ personæ, Patris scilicet, in Diuinis.

Quod loci præterea Euāgelici Christi Filium Dei Filium nominātes, arguāt necessariō naturalem, non adoptiuum.

neq; tamē nos naturales filij Dei sumus. Et adiectiuum, Viui, in obliquo positum non denotat illam, vt sic dicam, formalitatem, quam denotaret in recto: quemadmodum si quis dicat, Hic est filius Platonis Atheniensis, non tamen quatenus Atheniensis est, eū genuit. Dicitur ergo, viui, ad differentiā falsorū deorū, qui nō viuūt in se ipsis, sed in opinione hominū tantū: vnde de illis Propheta pñūtiat: Simulachra Gentium, argentū, & aurū, opera manuum hominū. Os habēt, & non loquentur. Oculos habent, & nō videbunt. Id est, non viuunt. Alia ergo sunt validiora, & fortiora, & primò quidem, quod cū articulis quatuor Græcè dicitur: Σὺ ἰὸς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος: Id est, Tu es ille Christus, ille Filius illius Dei, illius viuentis. Nimirum cū multi sint Christi & filij Dei, vnde scriptum est, Nolite tangere christos meos. & rursus, Ego dixi, Dñs estis, & filij Excelsi omnes: tu tamen es ille eximius & singularis Christus, optimus & maximus hominam, & non vt alij per participationem: tu ille eximius & præstantissimus Dei Filius, id est, naturalis, & non vt cæteri per adoptionem: & tandem cū plures sint dij, tu tamē Filius illius es, illius qui verus est, & viuus Deus, quomodo scilicet hoc nomē Dei minime communicatum est creaturæ: denique cū qualibet persona in diuinis verus sit Deus, tu non es filius cuiuslibet personæ diuinæ, sed illius, quæ est prima persona, ad Patris videlicet personam respiciens, ad quem ratione principij primò pertinet quod viuat, cū sit fons & origo vitæ aliarum personarum, Trinitas verò origo est, & si nis verus creaturarum omnium. Dein de illud ex alijs Scripturis euincimus. Nam Filius Dei, singulariter Filius Dei naturalis designatur. Vnde Ioan. 20. dicitur: Hęc scripta sunt, vt credatis quia Iesus est filius Dei: & vt credentes, vitam habeatis in nomine eius: nō est autē vita, nisi credamus Filium Dei naturalem. Deinde Ioā. 9. exigens fidem à cæco nato, dixit illi, Credis in Filium Dei? At ille ait, Cre-

de, Domine. Et prociens adorauit eum. Ad hęc Matth. 3. dicitur, Hic est Filius meus dilectus. Et Ioan. 5. Persequantur Indæ Christum, eo quod Patrem suam dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. quoties ergo se Iuum Dei vocabat, dicebat Patrem suum Deum; quod tantundem erat, ac dicere, se æqualem Deo: vt Catholici contra Arrianos annotarunt, & Paulus ad Hebræos 1. dicēs; Cui enim dixit aliquando Angelorū, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ergo Filius Dei, & Filius meus, naturalem filiatione designāt. His accedit quod dicitur Ioā. 19. Nos legem habemus: & secundum legem debet mori, quia Filiū Dei se fecit: non autem quod se adoptiuum faceret, dignus fuisset morte; cū omnibus dictum sit, Ego dixi, Dñs estis, & filij Excelsi omnes. Postremò Luc. 1. vocatur Filius Altissimi, Ioan. 3. Filius vnigenitus, & ad Rom. 8. Filius proprius appellatur, & 1. Ioan. 5. Filius verus: ex quibus omnibus colligimus, nomine Filij Dei, naturalem, aut cōsubstantialē Patri intelligi Filium. Quæ sensum reddunt omnes Patres, & tota Ecclesia sic intellexit: est enim consuetudo optima legum interpretis, vt tradit Iuriconsultorum regula. Libet subscribere verba B. Leonis serm. 2. in natiuitate Apostolorum Petri & Pauli, At vbi (inquit) quid habeat discipulorū sensus, exigitur, ille primus est in Domini confessione, qui primus est in Apostolica dignitate. Qui cū dixisset: Tu es Christus Filius Dei viui, respondit ei Iesus, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cælis est. Ideo beatus es, quia Pater meus te docuit, nec opinio te terrena sefellit, sed inspiratio cælestis instruxit: & non caro & sanguis, sed ille me tibi, cuius sum vnigenitus, indicauit. Et ego, inquit, dico tibi, hoc est, sicut Pater meus tibi manifestauit diuinitatem meam, ita ego notam tibi facio excellentiam tuam. Idem in homilia de Transfiguratione docens ait: Petrus Apostolus per reuelationem summi Patris corporea superans, & humana transcendens, vidit mentis oculis filium Dei viui, & confes-

Psal. 2.

Christi Dei variæ appellationes.

Eadem veritas sacrosancta inuictis Patrum testi monijs cōfirmatur. Leo Primus.

Idem.

Euthym. c. 16.

Matth. 16.

Christus cur venit Apostolis ante resurrectionem cui dixerunt ipsum esse Christum.

Impleta hæc, ni mirum Erasmi, obiecto refellitur: Petrus nequaquam Christum Dei Filium credidit naturaliter.

Huius alterius obiectio incommoda: Nullam Christi, siue naturalis, siue ad optium filij Dei habuit rationem Petri confessio.

...sus est gloria Deitatis. Hactenus ille. Euthymius etiam interpretas illud quod præceperit discipulis, ut nemini dicerent quod ipse esset Christus, exponit, id est, quod naturalis Filius Dei esset, sicut Petrus confessus est, ac subdit: *Necessarium siquidem erat, ut hoc ab ipso Patre reuelaretur, ab ipso autem Filio per mortem confirmaretur, & à solis discipulis cognosceretur, utpotè qui popularibus perfectiores erant, & communes orbis magistris: populares verò id nunc scire noluit usque ad resurrectionem suam à mortuis: ne si nunc discerent illum naturam esse Dei Filium, & natura Deum, postea videntes eum ignominiose contumelios affectum, & indigna patientem, ac acerbe inieremptum, offenderentur. & rursum ad priorem incredulitatem recurrerent, aggreg, ab ea reuocarentur.* Hæc illi.

Sed ait Erasmus hunc sensum de consubstantiali filiatione Petrum non habuisse. Sed hoc dicitur quidem, at non probatur. Nam si non habuit sensum quod esset Filius Dei naturalis, ergo illud habuit, quod esset adoptiuus, quia inter adoptiuum & naturalem medium dari nequit: at hic sensus falsus est, & hæreticus, quem docebat Arius. Ergo confessio Petri, & Arii una fuit: sed hunc sensum Petrus habuit ex reuelatione Patris; iniquè ergo damnatus est Arius, confitens illud quod Petrus. Quod si quis dicat, Petrum confessum esse Filium Dei, non cogitando an esset naturalis, an adoptiuus: egregia profectò esset confessio, & congrua reuelationi Dei, & digna beatitudinis præmio. Certè Ecclesia hora diei prima inuocat Christum Deum, cum ait: *Christe Fili Dei viui, miserere nobis; & in Litanij, Fili Redemptor mundi Deus, miserere nobis: vbi simul & Filius, & Deus dicitur, & ab eo, ut à Deo, petitur misericordia. Et ita naturalem confessi sunt, qui eum Filium Dei agnouerunt, ut Nathanael Ioann. 1. qui tantoperè à Christo laudatur, & Martha Ioann. 11. & iterum Petrus Ioan. 6. & nauæ qui exierunt de naui, qui adorauerunt eum, dicentes, Verè Filius Dei es, Matth. 14. & Cen-*

...turio, qui in Cruce clamauit; Verè Filius Dei erat iste. Iam explicanda est altera vox, *Tu es ille Christus*. Ita ut huius nominis vis, & plena atque eximia significatio singulariter tibi conueniat. Nam olim Sacerdotes, Reges, atque Propheta inungebantur, ut Aaron Sacerdos, Saul, atque Dauid, Reges uncti sunt, & singulariter de Helisæo propheta legitur quod fuerit unctus. Eget enim mundus Sacerdotio, ut oblatione placari possit Deus. Eget Regia potestate, si enim non sit in omni congregatione qui legem ferat, & qui, quod iustum est, administret, continuo perit congregatio: oportet etiam esse prophetiam in Regno, quia multa Dei nutu aperiuntur ad regimen necessaria, quæ humana sapientia coniectari nequeunt: quare nonnulli Reges erant etiam propheta, ut Dauid, & cum ipsi hoc dono destituerentur, non deerant serui Dei veri & Propheta qui supplerent. Illa autem inunctio significabat abundantiam gratiæ, qua & præstare cæteris debebant Sacerdotes, ut qui in ter Deum & homines erant mediatores. Deinde Reges, qui ad aliorum regimen constituebantur, sapientia abundantiori indigebant: unde qui dam sapienter dixit; Magistratus vi rum ostendit. Ad hæc Doctores & scientes diuinorum, qui propheta dici possunt, necessarij sunt: quia qui ad docendum alios diuina constituitur, ipse super alios scientia excellere, & abundare Dei gratia debet. Sed hæc omnia eximie, & excellenter Iesus complexus est: ipse enim Sacerdos, Rex, & Propheta simul est: nec qualiscunq; Sacerdos, sed qui vnica oblatione consummauit, seu expiauit in æternum sanctificatos: nec qualiscunq; Rex, sed à Deo electus, & cuius regni sit nullus finis futurus: nec qualiscunq; propheta, sed magnus, & qui in sinu Patris omnia vidit, & penetrauit, & postea docuit atque enarrauit nobis. Hæc autem officia redimendi mundum, regendi, atque docendi, puræ creaturæ, siue illa Angelica sit, siue humana, qua-

Matth. 27.

De nomine Christi dicitur occasio ne Petri dicitur: Tu es Christus, &c. Exod. 30. 1. Reg. 10. Infra 16. 2. Reg. 2. & 5. 3. Reg. 19. Qui olim ungebantur, & quare.

Etiam modum mysterij venerationis.

Sacerdos quælibet Christus, Rex & Propheta.

Heb. 10.

Luc. 7.

Ioan. 1.

drare

Matth. 17.

Marcus & Lucas hanc eandem referentem historiam, curtauerunt illud verbum Matthæi: Filius Dei viui. Theophyl.

Christus quare filius illius viuentis appellatur.

Theophylacti de beatitudine Petri à Marco prætermittit, ratio minus accommodata.

Petrus Christum filium Dei viui confitens, quomodo beatus.

1. Cor. 13. & 1. Ioan. 3.

drare nequeunt. Si enim quatenus Sacerdos erat, includit opus redemptionis: ergo & Deus erat. Et si Rex est, in hoc quod regat Ecclesiam, quæ redemit, Deum etiam esse illum oportet. Si etiam Propheta est, & ille insignis, qui relicto Mose, audiendus erat: ergo plusquam homo erat: ergo Deus erat. Et attentè expendite, quod Marcus & Lucas omittunt verbum, *Filius Dei viui*. Petrus enim tantum dixit, *Tu es Christus*, apud Marcum & Lucam: ut agnoscas sub evoce Christi, cum certus, & eximius significetur, ipsam diuinitatem includi. Unde Theophylactus expendit cum articulo dictum: *Tu es Christus ille Dei*. Dicitur ergo cum articulo, *ille Filius Dei*, quod non adoptiuum, sed naturalem, & vnigenitum denotat. Et certam personam designat articulus cuius sit filius, & non alterius, quod ostendit Christum esse Deum: nulla enim creatura potest dici filius primæ personæ in diuinis, quin sit etiam secundæ & tertiæ: solus Iesus ita est filius Patris, ut non sit Spiritus facti, vel sui ipsius filius. Et quod dicit, *Illius viuentis*: id est, eius qui potest punire incredulos, & dehonestantes Filium, cum ipse solus viuat. Significat ergo potentiam & fortitudinem super omnes vox illa *Viui*: unde Deus iurare cõsuevit, *Viui ego, dicit Dominus*.

Respondens autem Iesus, dixit ei, Beatus es Simon Bar-iona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, Annotat in primis Theophylactus, Marcum hanc Petri beatificationem silentio suppressisse, ne videretur in gratiam magistris sui dixisse. Verum hæc ratio parum solida videtur: quia etiam Lucas illam prætermittit, qui tamen non putatur eius fuisse discipulus. Ex fide autem beatus pronuntiatur Petrus, primum quidem in spe, nondum tamen in re: quia fides in spem videndi Deum facie ad faciem inducit, in ipsam tamen visionem perfectam nequaquam introducit: & hæc est spes, quæ non confundit. Ex fide enim iustificatus, operari quis potest, ad hæc mercedem beatitudinis

obtinendam certa spe: ut qui seminatur, beatus est in spe fructus colligendi, & qui scriptus est hæres in testamento, præsertim filius, beatus dicitur; nam via denominatur à termino, ad quem tendit. Unde, teste Apostolo, generatio dicitur natura, quod sit via ad illam tendens, & Neapoli, Porta Nolana dicitur, qua Nolam proficiscimur. Ita fides, quæ quoddam principium ad assequendam beatitudinem est, beatitudo dicitur, & hominem in diuinum quoddam principium transfert, de quo ait Ioanes; *Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*: hinc dicitur: *Quia caro & sanguis non reuelauit tibi*. Vbi caro & sanguis, hic hominem ex carne & sanguine constantem significat: & Paulus in eodem sensu dixit; *Continuò non acquiemus carni & sanguini*; Id est, in fide Evangelica non secutus sum hominum, vel consanguineorum sententiam. Et rursus cum ait, *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*. Id est, homo qui solum ducitur carne & sanguine in cognoscendo, & operando, non assequatur regnum Dei. Designat ergo hoc loco hominem purum, siue parentem Petri secundum carnem humana minime transgredientem: sic enim Tertullianus in libro contra Praxeam per carnem & sanguinem patrem terrenum & carnalem intelligit, ut opponatur Patri cœlesti. Ab homine ergo puro, quicumque ille sit, non potest venire illa ad beatitudinem assequendam doctrina; ex sensibus enim illa doctrina accipitur: at felicitas hæc omnem superat sensum & cognitionem hominis, & ad eam comparandam adaptantur Spes, Fides, & Charitas, quæ humanam superant facultatem. Nemo enim potest credere Deum verum, & hominem, esse Iesum; neque potest quis dicere, Dominus Iesus; nisi in Spiritu sancto, neque sperare æterna illa bona, neque diligere Deum super omnia, & super seipsum; nisi infunderentur

Ephes. 2.

Fidei effectus

Ioann. 1.

Quid: Caro, & sanguis non reuelauit tibi.

Gal. 1.

1. Cor. 15.

Tertulliano quid sit caro, & sanguis hoc loco. Tertul. par. 1. prope finem.

Felicitas æterna quanta sit, quibus tantum subsidijs comparabilis

Psal. 93.

1. Cor. 2. Ioan. 6.

Explicatur hoc verbum: Simon Bariona. Ioan. 21. Hieron. tom 9.

Ioan. 1.

Ben-ionæ qd sonet.

Euthym. 6. 16.

Matth. 3.

Beati omnes quomodo Simones illi sint.

Rom. 10.

Cum Christo fit homo carne & sanguine constans, quid ni caro, & sanguis tantum quoque mysterium Petro reuelant?

Fides, Spes, & Charitas in cor hominis. Propterea enim beatus dicitur, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum: quia animalis homo non potest percipere ea quæ sunt Spiritus Dei; & Dominus ait; Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.

Simon Bar-ionæ. Iona, per contractionem, vniusq; syllabæ omissionem, pro Ioanna scriptum est, quomodo post resurrectionem apud Ioannem cap. 21. dicitur, Simon Ioanna, siue Ioannis, vt notauit Hieronymus in Matthæum, quanquam reuera ibi iuxta Græcam veritatem non dicitur filius Ioanna, sed filius Iona: vt Ioan. 1. dicitur, Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Et dictio composita est ex Syra lingua & Hebræa, nam Hebraicè diceretur Ben-ionæ, & significat filium columbæ: erat enim nomen Patris Iona, vt testis est Euthymius, qui columbam significat. Vt ergo tu filius es Ionæ naturalis, ita & ego Filius Dei vnigenitus & naturalis, sed etiam filius columbæ, id est, inspiratus à Spiritu sancto ad credendum, qui in columbæ specie apparuit. Beati etiam quicumque sub hoc nomine continentur, id est, qui bus eorum nominum significatio congruit, vt sint Simones, id est, audientes & obediens verbo (fides enim ex auditu est) & vt sint filij Ionæ, id est, columbæ, siue Spiritus sancti.

Sed obijcies primum; Si fides in nobis gignitur ex auditu, & auditus est ex prædicatione hominis, qui est caro, & sanguis, & ille reuelat mysteria, nam & ipse Christus homo Petro se reuelauit Deum per verba & miracula: quomodo ergo non reuelauit Petro caro & sanguis, si Christus est homo? Respondeo; Prædicator verbi credenda proponit, & illa credibilia efficit his, qui aliqua principia ponunt & fatentur. Vt v.g. Dei prouidentiam, signa; Scripturas veteres; Patrum historias; legis Christianæ puritatem; vitæ sanctimoniam, quæ omnia ad persuasionem faciunt,

vt assentiat auditor; sed non aliter, nisi intus lumen diuinum existens affulgeat, quo talia illustrentur, & credibilia menti fiant, quemadmodum prædicantur. Ad hæc prædicator Euangelij, si verè sit prædicator, non est censendus caro & sanguis: quoniam nõ humana exprimit, sed diuina, & non vt homo, sed vt propheta illustratus à Deo loquitur: in quo munere omnibus excelluit Christus.

Alterum dubium est; Cur solus Petrus à Domino beatus prædicatur, cum alij pleriq; eadem fecerint confessionem? vt Nathanael, Ioan. 1. Et qui de nauicula exeuntes dixerunt, Verè Filius Dei es. Et Ioan. 6. Petrus idem confessus est, nec tamen beatus pronuntiatus. Et Martha Ioan. 11. idem dixit. Respondent quidam de Nathanaele, quod et si iisdem verbis vsus est, non tamen eodem sensu, quo Petrus protulit, quia Petrus naturalem, ille ad optium intellexit. Et profectò fallax est ratio Caietani: quia hic dicitur Viui, nõ ibi; quod instantia perimitur, vt supra diximus. Chryso-stomus verò illud de Nathanaele ex eo accipit, quia vocauit eum Regem Israël, quasi non esset Rex totius mundi. Verum illa appellatio, quæ vera erat, & de regno spiritali intelligebatur, nihil obstabat eius diuinitati. Vnde Michæas; Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Israel. Et pueri cecinerunt Domino; Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex Israel. Ad hæc Nathanael ad id credendum motus fuit, quod Dominus ei dixerit, Ecce verus Israelita, in quo dolus nõ est: nam nosse cor hominis, solius Dei esse videtur. Nec rursus obstat, quod Dominus dixit, Quia dixi tibi; Vidi te sub ficu, credis: manus his videbis. quia ex his potius perfecta eius virtus laudatur: absolutè enim dicitur, Credis; & verba sunt laudationis, non increpationis; & quia ex minori signo credidit, promisit ei maiora ad confirmandum eam fidem, quod missurus esset Angelos ascendentes & descendentes supra Filium hominis;

Prædicator qua etiam ratione non sit caro, & sanguis.

Christus Nathanaelem se filium Dei, & Regem Israel appellatam, cur beatu nõ dixerit. Matth. 14.

Prima solutio Caietani, sed inepta. Secunda solutio, quæ etiam nõ probatur. Chryso-st. tom 55. in Matt. tom. 2.

Michæ. 5.

Matth. 2.

Ioan. 12. Secunda ratio cõsutationis.

Nathanaelis de Christo fides quæ fuerit perfecta.

Qui præterea Christum filium Dei esse fuerint cõfessi.

Matth. 14.

Ioan. 4.

Matth. 9.

Ioan. 2.

Matth. 17.

Matth. 3.

Ioan. 1.

Matth. 4.

Ioan. 11.

Matth. 27.

Hierony.

Eos nec Christus quare non dixerit beatos, nisi vnum Petrum

quod indignum erat videri ab eis fieri in hominem non existentem Deum. Ideò dicendum est, nihil absurdum esse, confiteri, quod Nathanael crediderit eum verum Deum, cum is esset, in quo dolus non esset; & vt fatetur Chryso-stomus, signa diuinitatis vidisset, & designauit ei certum & eximium Dei filium. Mirum etiam esse non debet, quod qui in nauis adorauerunt, & cõfessi sunt verè Filium Dei, habuerunt eadem fidem, videntes ei cessisse ventos, & fluctus, & mare superbum. Ad hæc Samaritani dicentes; Ipsi audiuimus, & scimus, quia hic est verè Saluator mundi, quomodo non cogitabant ipsum Deum? & illi qui audierunt Christum in sanatione paralytici probantem se Deum, & habentem potestatem remittendi peccata? & cum Petrus Ioan. 6. in omniũ persona inquit; Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Filius Dei, sic enim Græcè habetur, & ita Chryso-stomus legit. Et in nuptijs, quando crediderunt in eum discipuli eius: & cum vox de cœlo audita est, Hic est Filius meus dilectus; & Ioannes Baptista, Hic est qui baptizat in Spiritu sancto: Et, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: quæ omnia ostendunt eum Deum, etiam cãm dæmones clamabant Filium Dei, sanctum Dei, & vnus eorum dixit, Dic vt lapides isti panes fiant: Martha etiam, dicente Christo, Ego sum resurrectio & vita, &c. Credis hoc? ait illi, Vtique Domine ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti, siue, vt lectio Græca habet, venturus erat. Porro Centurio, qui Dominum vidit expirantem, à signis confessus est eius diuinitatem: Verè, inquit, Filius Dei erat iste: vt eo loco Hieronymus aptè confitetur. Si ergo hoc, Filius Dei significat in Scripturis, quæ obrem Erasmus differuit, discipulos Christi, imò etiam Petrum Apostolorum Principem mysterium Deitatis ignorasse vsque ad diem Pentecostes? Cum ergo quæritur, cur solus Petrus prædicetur beatus ab

hac fide; Respondemus; Nonne etiam dictum est de Abraham quod credidit; & reputatum est illi ad iustitiam, & tamen ante ipsum, & postea multi crediderunt? Dictum ergo de Abraham, vt typo iustificatorum omnium; & in illo de omnibus iustificatis: vt declarat Apostolus Romanorum 4. Ad huc modum beatus dicitur Petrus ob confessionem, & exertam atque explicitam fidem Deitatis Christi; vt sit exemplum omnibus fidem cõfitebibus, & in illo credentes & confitentes, ibeati similiter prædicentur.

Sed Pater meus qui in cœlis est. Pater essentialiter accipi potest pro ipso Deo, vel personaliter de primatantum persona; vt confirmet dictum Petri, Tu es Christus Filius Dei viui; ac vt denotet distinctionem inter Patrem & Filium, quam non notaret, si diceretur filius Spiritus sancti, qui etiam non erat eo tempore detegendus vsque ad diem Resurrectionis, quando dixit, Euntes docete omnes Gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vnde Matthæ. 11. cum dixit; Nemo nouit Filium nisi Pater; neque Patrem quis nouit nisi Filius: ibi etiam Spiritus sancti non meminit. Si autem diceret, sed Deus qui in cœlis est: vel innueret, se non esse Deum, vel se sibi testimonium perhibere intelligeremus. Quoniam ergo à Deo Optimo Maximo, & maximè à prima persona, quæ à nulla procedit, & reliquæ ab eo procedunt, omne bonum nostrum proficiscitur; & omne verum lumen eorum, quæ ad salutem nostram spectant, à Patre luminum descendit, in cuius gloriam omnia Christus operatus est; serio nobis laborandum est, vt illum fide agnoscamus; ore constanter cõfiteamur; operum bonorum officijs colamus; glorificemus atque promereamur, suffragante Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre & Spiritu sancto, omnis est gloria, honor & imperium per secula. Amen.

Rom. 4.

Cur Patrem Christus dixerit se esse filium Dei viui, Petro reuelasse, non Spiritum sanctum.

Matth. vii.

A nobis Deo Pater quid requirat.

Iaco. 1.

TRACTATUS II.

In eandem Petri cōfidentis historiam, Matthæ. 16. in illa verba: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meā.

Tract. 47.

Quid significet hoc verbum: Et ego dico tibi.

Hierony. in Matth. 10. mo 9.

Nomen Petri quid significet. Ioan. 1.

Luc. 22.

Quid obseruandum in Christi promissis.

Hierony. 10. mo 9.

ACTENVS, quid sit Christus, ex ore Petri propterea à Dño commendati utcumq; intelleximus; iā quid sit Petrus, & quantæ dignitatis in Ecclesia Dei, Christus eius confessionem remunerans, declarat. Ait itaque, Et ego dico tibi. Id est, vt Hieronymus rectè exponit, Quia tu mihi dixisti, Tu es Christus Filius Dei viui: & ego dico tibi, non sermone casto, & nullam habente efficaciam, sed solido, & firmo. Et dico tibi: quia meum dixisse, fecisse est. Et significatè in Syriaco Euangelio geminatur pronomen, dicendo, Et ego dico tibi, id est, Ego ipse, qui iuxta tuam fidem, & confessionem homo tantus sum, & Deus sum, Quia tu es Petrus, Id est, sicut hoc nomen à me habuisti, vt nomineris Cephas, siue Petrus, sic à me habuisti, & habes huius nominis integram, & plenam significationem: quæ nihil est aliud, quàm soliditas, & constantia confessionis fidei. Ego enim rogauit pro te, Petre, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuas. Quod Dominus dixit, nõ tam propter hoc quod tunc erat Petrus, quàm propter id quod futurus erat. Sic enim verba Domini sæpè accipienda sunt. Nam quod futurum est ab eo iam decretum, vt præfens est illi. Quod expendens B. Hieronymus, scripsit: Prudens lector consideret illam beatitudinẽ in futuro promissam, non in presenti datam: quam si statim dedisset, nunquam in eo praua confessionis error inuonisset locum. Ita ille Pater doctissimus. Quod idcirco produxi; ne hæreticus obijciat, Petrum hinc vocatum beatum, paullo post à

Domino nuncupatum Satanam. Petrus, non erat nomẽ antiquum, quia sic tantum Simon vocabatur: neque fuit à Christo impositum, quia Græcum est, non Hebræum, vel Syrum, quibus linguis tantum utebatur Hebræi. Literati quidem inter eos Hebræum idioma intelligebant, Syriaco autem sermone, quasi pro trito & materno omnes utebantur. Sed Christus Syriacè dixit, Cephas, vel Ciphon, quod saxum siue firmitatem, & fortitudinem, siue principatum fundamenti significat. Nam Hebraicè petra dicitur Ceph, Syriacè Cepha: & vbi in Hebræo est פֶּטֶר Selag, id est, petra, vt Psalm. 39. & Num. 20. in Chaldæo legimus Cepha sèper. Sed vt seruaretur allusio nominis Syriaci, ab interpte dictus est Petrus. Vnde Ioã. 1. ait Dñs illi: Tu es Simon, tu vocaberis Cephas, & Euāgelista addidit de suo, quod interpretatur Petrus. Illo ergo loco pmissum est Simoni nomẽ Petri siue Cephæ, Marc. verò 3. imposuit Simoni nomen Petrus, quādo duodecim in Apostolos elegit: hoc verò loco ostēdit nõ tantum nomẽ, sed etiā nominis significationẽ, propter solidam, & stabilem fidei confessionẽ illi conuenire, vt aptus sit fundamentũ Ecclesiæ, & omniũ qui Ecclesiæ inseruntur. Quidā ex nostris eruditus, & strenuus in Hæreticos scriptor, allegat Iosephũ De Bel. Iud. dicentẽ, scopulosum quẽdā collem, vnde ciuitas tota Ierusalem posset spectari, dictũ esse Cepha. Neq; tamẽ certum Iosephi librum, aut caput allegauit. Certè lib. 6. De Bel. Iuda. c. 3. huius collis ferẽ in principiõ meminit, & eum asserit vocatũ Scopon. Vnde in eam cogitationẽ veni, illum fortasse libros de Bello

Petrum, non Cepham cur vocauerit in terpres.

Iudæi olim quo utebantur sermone.

Ioan. 1. Cephas, vel Ciphon, Syriacè quid.

Simonem Barionem quando Petri nomen sit inditum.

Albert. Pighius in apologia contra Bucerũ. Iose.

Idem.

Sapha quid apud Iosephum.

Petri, & successorum eius officium.

Quod Petrus Christus petram appellauerit, nihil nouum, aut alienum ab vltima Scripturæ loquendi dictione.

Euseb. tom. 2.

1. Cor. 10.

Exo. 17.

Dan. 2.

Psal. 117.

Galibi passim in Nouo Testamento.

Hæc transitio masculini generis ad femininum, cũ dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram, expenditur.

Phauori.

Euripides.

Iud. Hebræos legisse (vt ipse Iosephus testatur in Proœmio tales prius Hebraicè scripsisse) aut ab aliquo, qui eos Hebraicè scriptos legerat, admonitum fuisse, illum scopulum Hebraicè, siue Syriacè dici Cepha. Idemq; Iosephus lib. 11. Antiquit. cap. 8. persuadere videtur, his verbis: Progressus est, inquit, Iaddus cum Sacerdotibus vsque ad locum, qui dicitur Sapha: quæ vox speculam significat: quod tibi & vrbs, & templum in prospectu sit. Sic ille, rectè ex Hebræa voce e-tymologiã deriuans. Est enim פֶּטֶר speculari, vt Græcè scribēs aptauit congruum nomen scopos, ita Hebraicè scribens, aliud vicinũ, & proprium nomen Zapha, vel Cepha idẽ accommodauit. Et proculdubio posterior hic locus ex Antiquitatib. declarat priorem de Bello Iudaico.

Quæ si vera sunt, vt videtur, profectò pulchrè hac voce, Petri, & successorum eius describitur officium. Ipsi enim munus est, robore sue fidei, & soliditate confessionis Ecclesiam sustinere, & ex tantæ cathedræ principatu, quasi ex specula quadam circūspicere quomodò quisq; credat, & quomodò operetur. Neq; mirũ est, Simonem dictũ Petrũ, petrã, vel saxũ: quia etiã Ioseph Gen. 49. dicitur lapis: ait em̃ Iacob: Inde pastor egressus est, lapis Israel, id est Ioseph, qui est fortitudo Israel. Euseb. Cæs. in Chronico suo meminit Regis cuiusdam Aegypti, cuius nomen erat, Lapis loquens; & alterius Regis Cretensiũ, qui absolute dictus est Lapis. Quemadmodum etiam de Dño ait Apostol. Petra autem erat Christus: qui & lapis abscissus de monte sine manibus dicitur à Daniele, & à Dauide, lapis reprobatus ab edificatibus.

Quod ad Græcam linguã attinet, sciendum est, vt Phauorinus notauit, Masculinè, & Femininè dici Πέτρος quidẽ nouiss, Πέτρα verò Arruiss. Vnde Euripides, vanũ lapidẽ dixit πέτρα πέτρον. Quod idcirco annotauim, ne quẽquã offēdat, q̃ primò dicitur masculinè Petrus, ac postea femininè: Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meã. Quia verò magnis cõtentionibus

ab Hæreticis nostri seculi decertatũ est de sensu legitimo horũ verborũ; propterea paullo prescius, & luculentius hæc verba tractada sunt. Augustinus igitur tract. 124. huius loci per Petrã intelligit ipsum Christum à Petro cõfessum, qui à Paulo dicitur Petra, & Fundamētũ, præter quã nemo aliud ponere potest. Vocatur etiam lapis angularis Matthæ. 21.

Alter sensus est, vt per Petrã intel ligamus fidẽ: vt tract. 10. super epist. Cano. Ioãnis tradit Augus. vel fidei confessionẽ, quam hic professus est Petrus, vt testatur Chrysol. & Theophyl. Chrysol. etiã in homil. de Pẽtecoste scribit: Super hanc petram, Non ait: Super hanc Petrũ: nõ enim super hominẽ, sed super fidem edificauit Ecclesiam. Et Theod. in 2. c. Cantic. in illa verba: In foraminibus petra, petram appellat fidei pietatẽ, & veritatis professionem, etiam allegatis verbis huius Euāgelij, atq; Ambros. in epist. ad Ephes. (si tñ verus eius fœtus sit) c. 2. sup illud: Superadificati supra fundamentum Apostolorũ & Prophetarũ: Propheta enim, inquit, disposuerũt: nõ Apostoli fundamenta iecerũt. Vnde dicit Dñs ad Petrũ: Super istã petrã edificabo Ecclesiam meã, hoc est, in hac catholica fidei confessione statuo fideles ad vitã. Et Hilarius lib. 6. de Trinit. Super hanc, inquit, confessionis petram edificatio est Ecclesia. Hæc illi. Tertiò per petrã alij intelligunt ipsum Petrũ Christũ cõfidentem, de quo dixerat, Tu es Petrus: atq; hunc sensum plurimi, & grauissimi Patres cõstanter tradũt. Et quãquã hæc varietas interpretationũ nõ nihil genuinum sensum obscurare videatur, tamẽ, si rectè literã inspiciamus, hos omnes sensus mirificè in vñ cõuenire videbimus. Nã si quis primũ sensum retinere velit, & asserere, Ecclesiã fundatã esse super Christũ, verũ quidẽ dicet: nõ fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quãdẽ est Chr̃s Iesus: sed nõ satis idoneẽ, aut firmẽ docebit, nõ sic nec vbi sit Ecclesia scire queas, & quod p̃dixit Christus, futurum esse, Lutherus dicet, Ecce hic est Christus; Calvinus,

Eorundẽ verborum multiplex adfertur intelligẽtia.

Prim. sensus. August. 10. mo 9.

1. Cor. 10. Supra 3.

Secund. sensus eiusdem, & aliorum, tomo eodem. Chrysol. homil. 53. & 83. in Mat. tom. 2.

Theophyl. Chrysol. 10. mo 3.

Theodor. par. 1.

Ambros. 10. mo 5.

Hilari.

Tertius sensus.

Ij tres sensus, quatenus intelliguntur, & Hæreticis fauere videantur.

1. Cor. 3.

Matth. 24. Ecce illic est; Anabaptistæ dicent apud se tatum esse Ecclesiam: idem Iconomachi, & Iconoclastæ contendent: idem denique sentient omnes Hæreses quæ Christum amplectuntur & confitentur. Quid ergo aliud quam commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificiū agnosci posset? Idem præterea absurdum planè sequeretur, si fidem, vel cōfessionem fidei intelligamus per petram: nam hanc certatim omnes sectæ, & hæreses ad se trahūt, & quælibet gloriatur se germanam & synceram fidem habere, & extra se veram fidem non inueniri. Et ita isti sensus cum cuiusq; sectæ aut hæreticæ congregationi fauere videantur, nec veri existimandi sunt. Tertius etiam sensus, si ita intelligatur, vt super personam Petri, qui homo est suapte natura, firmata sit Ecclesia, eliceretur absurdus, vt scilicet super hominem, id est, rem vanissimam, & de qua dixit Propheta, *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens*, Deus Ecclesiam suam construxisset: quod esset facere Christū similem homini stulto, qui ædificauit domum suam super arenam. Idem omninò absurdū sequeretur, si per Petrum intelligamus, non tantum eius personam, sed omnes Pastores & Episcopos, qui in partem sollicitudinis vocati sunt, & Ecclesiarum suarum fundamenta existunt, vt quidam ex Patribus exponūt: nisi quod hunc vltimum sensum aliquod maius inconueniens sequeretur, nimirum tot esse Ecclesias Christi, quot fundamenta, si super quemlibet pastorem ædificata est Ecclesia; quod est reddere Ecclesiam ignotā, & thematicam, cum quilibet posset ad se nomen Ecclesiæ trahere. Idem absurdum colligeretur, si iuxta sententiam Origenis in hæc verba, petra esset quis Christi discipulus ob fidem & confessionem eandem cum Petro, vt etiā indicat Chrysostom. homil. 55. & 83. in Matthæum. Falsus præterea est sensus Lutheri, intelligentis, & exponentis per hanc petram, ipsam Ecclesiam. Nam huic

sensui repugnat ipse contextus præcedentium & sequentium: repugnat & ratio ipsa: postremò aduerfatur illi Patrum traditio. Primò enim repugnant quæ præcedunt, vbi sermo est de Petro, cui dixit, *Beatus es Simon Bar-iona*, id est, Tu mihi dixisti, *Tu es Christus Filius Dei viui*, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petra. Nota pronomen, *tu*, & nomē à Christo impositum Petri, quia nomine à natiuitate dicebatur Simon. Et nomen patris carnalis Ionæ, vel Ioannis: reuelatio etiam illi soli facta, & non alijs ostendit quòd de Petro loquitur: nullis quippè apertioribus ac magis certis verbis poterat ostendi, quòd ad illū esset sermo. Ad hæc nec pluribus, nec euidentioribus circumstantijs hæredes à tabellionibus publicis denominantur vel scribuntur, quam Petrus hîc sit denominatus, ac designatus. Idem probant sequentia verba: *Et tibi dabo clauis regni cælorum. Et quodcumq; ligaueris, &c.* illum enim solum adhuc alloquitur. Repugnat deinde recte rationi ille Lutheri sensus: Quia sequitur in primis, ædificabo Ecclesiam meam: ergo Ecclesia super Ecclesiam esset ædificata: & idem esset simul respectu eiusdem fundamentum, & ædificium. Præterea nulla esset certa Ecclesia, cum quisq; ex creditibus sit fundamentum. Ad hæc omnis hæretica congregatio se posset pro Ecclesia gerere, si ille sensus esset verus, essetque à Christo Dei sapientia inducta Principum multitudo. Ad extremum reclamatur huic sensui traditio Patrum, quæ vnum Petrum agnoscit post Christum, & sub Christo Ecclesiæ fundamentum, in his verbis. Inter quos Tertullianus erit nobis nunc instar multorum, qui libro De pudicitia ita scripsit contra hæc Hæreticorū figmenta: *De tua nunc, inquit, sententia quero, vnde hoc ius Ecclesiæ usurpes. Si, quia dixerit Petro Dominus: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, tibi dedi clauis regni cælestis: Vel, Quæcumq; alligaueritis vel solueritis; erunt ligata vel soluta in cælis, idcirco præsumis*

Prim. argum. à textu.

Secund. arg. ab eodem.

Tertiū à ratione.

Quartum & vltimū, à Patribus.

Tertull. pat. 2.

Matth. 18.

& ad

et ad te deriuasse soluendi, & alligandi potestatem, id est, ad omnem Ecclesiam Petri propinquam: qualis es euerrens atque commutans manifestam Domini intentionem personaliter hoc Petro conferentem: Super te, inquit, ædificabo Ecclesiam meam, & dabo tibi clauis, non Ecclesiæ: Et quæcumque solueris, vel alligaueris, non, quæ soluerint, vel alligauerint. Sic enim & exitus docet. In ipso Ecclesia extructa est, id est, per ipsum, ipse clauem imbut: Vides quam: Viri Israelitæ, auribus mandate quæ dico: Iesum Nazarenum, virum à Deo vobis destinatum, & reliqua. Ipse denique primus in Christi baptismo reseruit aditum cælestis regni, quo soluuntur alligata retro delicta; & alligantur quæ non fuerint soluta. Hæc ille; quæ apertissimè tenebras Hæreticorum confurant. Hoc sensu omninò relicto, vt falso & fallaci, de primis alijs tribus prædictis quis illorum reliquis prætet, diligenter inspiciendum est. Cum itaque omnes isti sensus, inutiles sint, & Hæreticis congregationibus faueant; verba autem Christi, sicut & leges omnes rectè, & sapienter conditæ, ita interpretandæ sint, vt vtilitatem aliquam cõtineat, dicendum est, necessariò Dominum Iesum non simpliciter ædificare Ecclesiam suam super personam Petri, vt homo nudus est, sed super Petrum fide solida Christum confitentem: non hæc verba post confessionem Petri de Christo petra, à Domino remunerationis loco dicta sunt. Vnde postquam dixit, *Tu es Christus Filius Dei viui*; audiuit à Domino, *Beatus es Simon Bar-iona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cælis est*: Vbi, quod carnis & sanguinis est, id est, naturæ nudæ humanæ, excludit Dominus; & addidit quod supra naturam est, nempe reuelationem Patris cælestis, per quam ille agnoscens, & confitens Christum, & per illam stabilitus & firmatus, dignus factus est, qui nomen Petri acciperet, vt aptum efficeretur saxum, siue fundamentum ad sustinendam Ecclesiæ fabricam; propterea subiunxit, *Et super hanc petra*

Act. 2.

Matth. 3.

Super Petrum Christum confitentem, non autem super Petri personam, Ecclesiam Christi ædificari, vt quidam interpretantur.

Ecclesiam suam per Petrum confitentem, quæ nam ædificandi ratio.

ædificabo Ecclesiam meam; id est, super te me ipsum corde credentem; & ore confitentem. Huius autem ædificationis ratio fides est Christi: quicumq; enim vult ædificari in domum Ecclesiæ, oportet vt in Christum Filium Dei credat: at quomodo credat de Christo quæ vera sunt, nisi audiat? Fides enim ex auditu est: sed à quo quis audiet, nisi ab eo, qui accepit reuelationem Patris? hic est Petrus, vt hîc dicitur. Idem Hæretici, dicentes se accipere reuelationem per Scripturas probè intellectas, nihil aliud moluntur, nisi quòd se ipsos fundamentum Ecclesiæ faciūt. Oportet enim in hac Ecclesiæ ædificatione statuere certam personam, de qua certò constaret habere illum reuelationem à Patre, & à qua, quid sit Christus, discere habeant omnes & audire. Hic est Petrus, quem non instruxit caro, aut sanguis, sed Pater, vt alij ab eo audiant in omni du bio quid oporteat credere. Ita vt Petrus sit caput externū, influens in omnem Ecclesiam & in omnia eius membra. Primò quidem fidei soliditatem, deinde reliqua omnia necessaria ad sustinendum ædificium. Quòd Petrum, & reliquos Apostolos intellexisse, ipsemet Petrus apertè testatus est. Nam Act. 15. cū cõtroversia de legalibus orta esset, surgens Petrus dixit ad eos: *Viri fratres, vos scitis (pondera verbum, scitis) quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere*: at quos vocat dies antiquos, nisi illos, quando Dominus Iesus misit per Angelum Cornelium Centurionem, vt baptizaretur à B. Petro, quem vbi audiuit, & cecidit Spiritus sanctus in audientes eius verba, iussit baptizari. Atq; hoc inquit Petrus nihil deferens Paulo præfenti, qui electus erat à Domino Apostolus Gëtium; cum ipse peculiariter esset Apostolus circumcissionis: nihil etiam deferens Iacôbo, qui etiam aderat, & qui ratione loci, cum esset Episcopus Ierusalem, debuisset ante Petrum loqui. Etsi enim vnū & Tolu bonum

Rom. 10.

Quam vnū illud Hæreticorum: Nos ab Scripturis probe intellectis reuelationem accipimus.

Petrus tanquam caput, quo influat in Ecclesiæ corpus.

Apostolos Petrum Ecclesiæ Principem, & caput agnoscunt.

Act. 10.

pasto-

Aliter Christus Ecclesie caput, & pastorem, aliter Petrum agnoscere debem?

pastorem libenter Christum agnoscamus, quem caput & fundamentum primarium Ecclesie profitemur, & qui solus sufficiat ad Ecclesiam suam regendam, & in unitate seruandam; ceterum sicut ipse est, qui Sacramenta perficit, & baptizat in Spiritu sancto, & remittit peccata, & verus Sacerdos, qui sese obtulit in ara Crucis, & qui sua virtute conuertit panem & vinum in suum corpus & sanguinem: & qui loquitur & predicat per Apostolos, & per Ecclesiam, secundum illud: Qui vos audit, me audit. tamen, quia cum suis fidelibus non erat perpetuo corpoream presentiam exhibiturus, ministros elegit, per quos predicaret & conficeret Sacramenta; ita eodem modo etsi ipse sit caput & gubernator, Ecclesie ordinem & unitatem seruans, sed cum subducturus esset corporis sui presentiam, vnus vti ministerio voluit, per quem vnitas hanc retineretur, cui pre ceteris nominis sui consortium & potestatem dedit. Christus enim petarcha est, siue primaria petra, & Simoni nomen Petri dedit, & super eum promisit superaedificanda Ecclesiam: & quod promisit, compleuit, cum dixit, Pasce oves meas: nam ea que magna & excelsa sunt, ne, cum dantur a Deo, propter suam magnitudinem non credantur a nobis, solet Deus prius polliceri: quemadmodum incarnatione ex Virgine, & predixit, & promisit per Prophetas; ita Transfigurationem antequam presteret, sicut & Eucharistiam, Passionem, Mortem, Resurrectionem, Ascensionem, Spiritus sancti missionem, antequam fierent, pollicitus est. Ita etiam de primatu Petri fecit: nam illum hoc loco verbis de futuro vtens, apertissime promisit: at Ioann. 21. verbo imperatiuo promissis stetit, cum dixit, Pasce oves meas. ¶ Est igitur verus & legitimus huius loci sensus: Tu es Petrus, & super te (quasi saxum firmum) me constituentem aedificabo Ecclesiam meam: atque ita hic sensus comprehendit illa tria supra posita, & Petrum, & confessionem Fidei, & Christi-

Ioan. vlt. Magna Christi beneficia nobis prestanda, cur soleat ante polliceri.

Claues regni celorum Petro promissa, et quando primum a Christo fuerint data.

Tres predicti sensus quo modo in vno apte coalescant.

stum. Rursus secundus sensus ab hoc non abhorret, dicendo, per petram significari fidem, siue confessionem Christi: non enim simpliciter super fidem, & confessionem Christi constituta est Ecclesia, sed super Fidem, & confessionem Petri de petra: nam ita non erit varia, aut diuersa fides, siue confessio Christi, si vni certae personae affigatur, nepe Petro. Vnde Chrysostomus & Theophylactus hunc sensum expresse tradunt. Sic enim ait Theophylactus: Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod super eum aedificauit Ecclesiam. Quia enim confessus erat eum Dei Filium Petrus, dixit quod hac confessio quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei domum, hic iacturus sit fundamentum. Hec ille. Vbi vides, non tantum super Petri confessionem, sed etiam super Petrum aedificatam Ecclesiam: & pro eodem accepit, Ecclesiam esse fundatam super Petrum, & supra illius fidem & confessionem. Chrysostomus vero cum primò dixisset: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, id est, super fidem, atque confessionem. postea subdit: Ego tibi dico, Tu es Petrus, & ego super te aedificabo Ecclesiam meam, ego tibi dabo claves regni celorum. Sic ille. Rursus tertius sensus non erit absurdus, si recte intelligatur: Non quod super Christo simpliciter constituta sit Ecclesia: nam vt pulchre docet Ambrosius in illa verba: Fundamentum aliud nemo potest ponere prater id quod positum est, quod est Christus Iesus (si tamen eius sint illa commentaria) omnis heresis obtendit nomen Christi, & Christum se, pro suo dogmate tuendo, habere iactat: sed vera, & probata intelligentia est, quod Ecclesia sit constituta a Deo super Christum, confessum tamen a Petro, & non ab alio quoquam: atque ita perinde est dicere: Super te constituentem Christum, ac, super Petri confessionem de Christo factam, vel super Christum confessum a Petro. Ad hanc, quartus ille intellectus, quod Ecclesia sit aedificata super quemlibet pastorem, & Episcopum, qui Ecclesiam

Secundus sensus, de petra scilicet significante fidem, & confessionem Christi. Chrysost. homil. 55. tomo 2. Theophyl.

Tertius sensus, super Christum asserens Ecclesiam constitutum, quare ratione constet. Ambros. in cap. 3. prioris ad Cor. tom. 5.

Vt verus etiam ille sensus sit, super quemlibet pastorem Ecclesiam esse aedificatam, asserentium.

sua

sua ad tempus est fundamentum eternum: quod nonnulli ex Patribus dixerunt: ad sensum bonum, & catholicum recipiendus est. Quicumque enim Episcopus sub Petro, siue eius successore, atque illius obedientia oues sibi commissas gubernans, vnus est cum Petro, & vnus cum eo fides, & confessionem tuetur; & propterea nomine fundamenti dignus est. Et vt singulari privilegio Petri, quo illi hic promittitur, super eum Ecclesiam aedificandam, tanquam super solidum fundamentum, non derogauit quod Apostoli dicatur fundamenta Ephes. 2. & Apocalyp. 21. quia omnes Apostoli idem sentiebant in fide cum B. Petro, & in controuersijs de fide ipse potissimum erat audiendus; & ceteri per eum corrigendi, si in aliquo aberrassent; quam ob absentem Spiritum sanctum illos peculiariter dirigentem, errare in fide minimè poterant, sicut nec ipse Petrus, pro cuius fide, ne deficeret, singulariter rogauit Dominus: poterant tamen Episcopi, qui in regimine particularium Ecclesiarum Apostolis, & non in Apostolatu successerunt, vel in privilegijs illorum particularibus errare, qui per Petrum corrigi debebant: ita etiam successori Petri, & Christi vicario, & primario fundamento, quicumque ille fuerit, vel quocumque tempore, non derogat, alios Ecclesiarum pastores, & Episcopos fundamenta Ecclesie dici, post eum tamen, & sub eo, vt hac ratione vnitas Ecclesie constet. Quicumque vero a Petri fide discedit, atque ab eius obedientia se separarunt, vt Orientales Patriarchae, & Angliæ, & Germaniæ plerique Episcopi, non credentes, super Petrum constituentem Christum, Ecclesiam esse a Deo aedificatam, nihil credunt; heretici sunt, schismatici sunt, & tanquam membra putrida a corpore Christi, quod est Ecclesia, separata.

Apostoli si Ecclesie fundamenta sunt, super Petrum dicitur Ecclesia aedificata?

Luc. 22.

Quid de eorum fide sentiendum sit, super Petrum constituentem Christum Ecclesiam esse a Deo aedificatam, qui non credunt.

Ephes. 2. & Coloss. 1. Priore intelligentiam illa: Super hanc petram, id est, super Christum a Petro

dum est, primum illum sensum de Christo, non tam ad rem esse. Primò, quia illud pronomen Hanc, refert aliquam petram precedentem; nulla autem precesserat immediatè, nisi Petrus. Non enim Petrus Christo dixerat, Tu es petra, vt ad illam referri possit verbum Hanc, sed dixerat, Tu es Christus.

Deinde, illud relatiuum ad aliquod precedentem ad oculum, vel ad aurem demonstratum referri debet: ad oculum nullam petram ostenderat: at ad aurem demonstrata nulla alia fuit quam Simon filius Iona, cui dixit: Tu es Cephas, id est, Petrus, siue petra. Et confirmatur hic sensus: quia si dixisset Dominus, Tu es petra, & super hanc petram, vel, Tu es saxum, & super hoc saxum aedificabo Ecclesiam meam, dubium non esset quid referret illud Hoc, vel illud hanc: Ita, cum Dominus Syriaca lingua dixerit, Tu es Ciphos, & super hoc ciphos Ecclesiam meam, satis manifestè elicitur, Petrum esse ipsam petram. Vnde Hieronymus in epistolam ad Galatas ait: Non quod aliud significet Petrus, aliud Cephas, sed quod quam nos Latine, & Græce petram vocemus, hanc Hebraei & Syri propter linguam inter se viciniam Cephan nuncupant. B. Augustin. linguæ Hebraicæ ignarus putauit aliud esse Petrum, aliud petram. Tamen lib. 1. Retract. c. 21. concedit, Simonem petram hic vocari: sed liberum relinquit lectori, vt vel Christum, vel Petrum intelligat esse illam petram: quem sensum tamen omnes ferè Patres amplectuntur. Ex verbis ergo illis: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo. &c. rectè quidem, sed secundariò colligitur Christum esse petram, quia Simonem Christus petram efficere non posset, nisi ipse verè, & per essentialitatem esset petra multo excellentius, quam ipse Petrus, qui gratia, & participatione Christi talis est. Euangelista ergo, vel quisquis ex Hebræa lingua Matthæum in Græcum transtulit, vertit Petrus potius, quam petra, non quod aliud significet, sed quod viro aptius videretur nomen conuenire in forma masculina.

confessum, & aedificabo Ecclesiam meam, minus proposito seruire. Prima ratio.

II. ratio.

Confirmatio rationis.

Hierony. in cap. 2. epist. ad Galat. tom. 9. Petrus & Cephas idem sunt. August. tom. 1. initio.

Vnde Christus Simonem, Petram facere potuerit.

Ad hanc

Quarta ratio

Ecclesia sup Christu quan do primu cœ perit ædifica ri.

Heb. 13.

Huic obie ctioni dupli citer respon detur: Quare Christus di xit: Tu es Pe trus, & super te ædificabo Ecclesiam meam.

1. Cor. 1. Coloss. 2. Cominodus Scripturas intelligendi modus, qui nam.

V. ratio, in hunc scilicet sensum; Sup hac petram, nempe Chri stum ædifica bo Ecclesiam meam.

August. 10. mo 1. initio. Augustini re tractatio.

Ad hæc, si de Christo petra esset sermo, diceretur: Et super petra, & non super hanc petram: & dixisset, ædifico, & non in futuro, ædificabo. Ad initio enim mundi Ecclesia super Christu cœpta est ædificari: nã Iesus Christus heri, & hodie; ipse & in secula. Nec valet, si quis dicat; Cur non dixit Dominus, Et super te ædificabo? quia hoc est in primis velle docere loqui Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Deinde dicerem; Si Christus esset hæc petra, cur Christus non dixit, Tu es Petrus, & super me petram ædificabo? Ex præcedentibus quoque & sequentibus solet legitimus verborum sensus colligi: præcesserat autem, Tu es Petrus, & sequitur: Et tibi dabo claves: Ergo verba intermedia (& super hanc petram) de Petro sunt accipienda: maximè quia Dominus pro gloriosa Petri cõfessione voluit ei aliquid remunerationis loco rependere. Et nihil magni, aut noui Petro cõtulisset, si per petram Christum exponas, quia Petrus ex reuelatione petram nouerat Dominum Iesum Filium esse Dei, & super eum primò Ecclesiam locari. Præterea plus est contra germanum sensum, si quis pronomine tertix personæ demonstret seipsu, quã aliam personam. Augustinus etiam huius sensus autor lib. 1. Retract. c. 21. his verbis illum refellit: In hoc libro (scilicet contra epistolam Donati hæretici) dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in eo tanquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cõtatur ore multorũ in versibus beatissimi Ambrosij, vbi de gallo gallinaceo ait: Hoc ipsa petra Ecclesia canente, culpam diluit. Sed scio me postea sepiissime sic exposuisse quod à Domino dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: vt super hanc intelligeretur, quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus Filius Dei viui, ac si Petrus ab hac petra appellatus, personam Ecclesie figuraret, quæ super hanc petra ædificatur, & accepit claves regni cœlorum. Non enim dictum est illi, Tu es pe-

tra, sed, Tu es Petrus. Petra autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut eũ tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarũ quæ sit probabilior, eligat lector. Hæc ille. Vbi vides, B. Augustinum non perstitisse in illo sensu intelligendi per petram Christum, sed illum reuocasse, & in arbitrio lectoris constituisse, an Christus, an Petrus veniat accipiendus. Obijcitur adhuc Augustinus, qui tract. 124. in Ioannem: Petrus, ait, Apostolus propter Apostolatus sui primatũ gerebat figurata generalitate personã. Quod enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus, idẽq; primus Apostolus: Sed quando ei dictum est, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunq; ligaueris, &c. quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis: vniuersam significabat Ecclesiam. Et ferm. 13. de verb. Domini: In illo vno Apostolo, id est, Petro, in ordine Apostolorum primo, & præcipuo, in quo figurabatur Ecclesia. His Augustini testimonijs Hæretici abutuntur, asserentes, verba hæc quæ Petro dicuntur, in illo dicta esse ad Ecclesiam, quia Petrus Ecclesie gerebat personam. Quod verum est, & apertè confitemur: sed propterea nullum ibi significari primatum Diui Petri in verbis Augustini, constanter inficiamur. Quia in primo testimonio ait, Propter Apostolatus sui primatum: & in secundo, quia vnus & idem primus Apostolus est. Itaque à secunda veritate non rectè negatur prima, cum vtramque Augustinus affirmet. Primum enim cuiusq; corporis vel naturalis, vel politici, vel mystici membrum, caput est, & rectè tale dicitur: & ob rationem illam primatus totũ reliquum corpus meritò in se recollit, & repræsentat. Secundus etiam intellectus de fide, vel confessione fidei, minus germanus, ac syncerus videtur. In primis quòd in Scripturis non fit consuetum fidem, vel eius confessionẽ, petra vocare per metaphorã: quæ ad modũ metaphoricè Ioseph dicitur

1. Cor. 10. Exo. 17.

Quibus verbis Augustinus (secundũ Hæreticos) Petri primatum negare videatur.

August. 10. mo 9.

Idẽ tom. 10 initio.

Augustinum propositis in verbis Petri primatum aperte confiteri.

Posteriorem Patrum intelligentiam de petra fidẽ vel confessionẽ Fidei signante, minus quod Euangelico satis textui conuenire.

lapis

Gen. 49. 1. Cor. 10. Psal. 117.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum. Fidem Christi non habuit, & quare. 1. Cor. 13. Quintum argumentum.

Heb. 11. & seq.

Ioann. 1. Ibidem. Ibidem.

Matt. 14.

lapis Israël, & Christus petra, lapis reprobatus ab ædificantibus, & lapis angularis. Imò Deus ipse plerunq; petra vocatur iuxta idioma Hebræu: nã Psal. 17. vbi dicitur, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus: Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum, iuxta Hebræum habetur: Dominus petra mea, propugnaculum meũ, ereptor meus: Deus meus rupes mea: illo nitar. Per eandem metaphoram Simon dictus est petra, siue saxum.

Deinde fundamentum, vt ratio docet, debet cohæreere cum ædificio, sicut caput cum membris. Si igitur fundamentum est ipsa fides, cũ sit res merè spiritualis, non conueniret cum ipsa Ecclesia, quæ ex hominibus corpore, & sensu, siue ratione constantibus conflatur.

Ad hæc, si fides esset petra, non diceretur beata persona Petri. Fides etiam Petri iam non est, atque idcirco non potest esse fundamentum, nec cuiusuis alterius, ne sint tot fundamenta Ecclesie, quot fideles: & supra hanc fidem cuiuslibet membri potuissent, & adhuc possent portæ inferi præualere.

Præterea si fides esset fundamentum, Christus, qui illa caruit, fundamentum esse non posset: quia plenam visionem habebat, quæ euacuat omnem fidem.

Item ædificari super fidem Christi, vel fidei de eo confessionẽ, non est quid nouum, vt illud promittat in futurum Christus, cũ illud ab initio seculi (vt testatur Apostolus in epistola ad Hebræos) factum sit: at hoc nouum est, & quod de futuro promittit Christus, quòd in fide Petri, & confessione eius de Christo, ædificanda sit Ecclesia. Nam & Ioannes Baptista id confessus est, cũ dixit, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: &: Ante me factus est, qui prior me erat: & Nathanaël, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israël. & homines post sublatam tempestatem, & sedatum ventum adorauerunt Deum, dicentes, Verè Filius Dei es. Et Martha Ioann. 11. confessa

est idem quod Petrus. Super Christum ergo, vel super fidem in Christum, ab initio mundi fuit, & in finem vsque erit ædificata Ecclesia: nil ergo noui Beato Petro promitteretur.

Ad hæc subiungit: Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et tibi dabo, ait. Nunquid Christo, aut fidei in illum promittit claves? aut Petrus Petro? de quo ab initio in finem semper est locutus sine vlla interruptione: Et quodcunq; inquit, solueris, vel ligaueris: vt frustra hæc torqueantur ad quippiam alienum. Nulla mentio in Christi sermone, vel sui, vel fidei: non dixit, Ego sum Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Non dixit; Fides quæ tu, Petre, me dixisti Filium Dei, petra est, & super hanc petram. Ergo Catholicè, & rectissimè dixeris, Super Petrum fidelem, & veram Christi fidem fratrum nomine constituentem, Christi Ecclesiam ædificandam. Opus ergo est illam fidem, super quam dicunt fabricatam Ecclesiam, in aliquo subiecto sitam esse, quia fidem illam genericam humanam, quòd Christus sit filius Dei viui, habuerunt Hæretici omnes, & præsentem habent Lutherani, Sacramentarij, & Anabaptistæ. Vt ergo Petro datæ sunt claves regni cœlorum ab eo, qui habet clauem Dauid, & aperit, & nemo claudit: ita super Petrum ædificata est Ecclesia militans, vt eius molem sustineat, ab eo, qui per naturã suam est vniuersalis Ecclesie fundamentum. An non licet Christo quod velit facere de suo? Est ergo vna, & eadem potestas, sub nomine fundamenti, vel petre, & sub nomine clauium significata. Hinc Beatus Augustinus sermone 29. de Sanctis: Petrus dignus fuit, qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad firmamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum. Sic Beatus Augustinus.

Cũ ergo apertis verbis soli Petro promissæ sint claves regni cœloru, qua fronte negari potest promissio

Sextum arg.

Hæretici quæ habeant de Christo fidẽ.

Apoc. 3.

Matth. 20.

Aug. 10. 10. Petrus quib; lapis sit, columna, & clavis, teste Augustino.

Ecclesie superedificandae illi facta; aut cur ait, *Tibi dabo claves*, nisi ut significetur, praecedentia Christi verba ad eundem spectare sermonem? Illi ergo priores sensus, quia praecipue non attingunt Petrum nisi ex accidenti, quatenus nempe Christus confessionem a Petro accepit, non quatenus confessio fidei de Christo intelligitur facta a Petro, inferiores sunt, & minus ad rem quam postremus sensus, qui praecipue, & per se per verbum illud, *Super hanc petram*, intelligit Petrum confidentem Christum. Et quod addidit: *Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*. Et, pro *Quia* accipi potest, more Hebraeo, ut saepe alias accipitur. Ut sit sensus, Hoc nomen tibi impono, ut dicaris Petrus a petra: quia super te, tanquam super solidam petram edificaturus sum Ecclesiam meam. Sic alibi quando Angelus dixit, *Vocabis nomen eius Iesum*, subdit; *Ipsa enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum*. Ita quoque cum Genes. 17. dixisset, *Non ultra vocabitur nomen tuum Abram; sed appellaberis Abraham*, statim subintulit: *Quia patrem multarum Gentium constituit te*: hoc enim significat nomen Abraham, patrem multitudinis. Ita, tu Petrus, quia super te ut solido saxo edificabo Ecclesiam meam: quia ut ait Salomon, *Rex sapiens stabilimentum populi est*. Quod si fides Abraham meruit ut Abraham fieret pater multarum gentium, cur Haeretici non credunt, insignem Petri fidem principatum omnium Dei Ecclesiarum promeruisse, siue ut fieret pater, & rector multarum Ecclesiarum, quae semen sunt spirituale Beati Petri Principis Apostolorum? Fuit enim illustris Petri fides, & confessio de mysterio totius sanctissimae Trinitatis, Incarnationis, & Ecclesiae Christi sibi incorporandae: dixit enim, *Tu es Christus Filius Dei viui*: Filius porro non est sine Patre, de quo subiunxit Dominus: *Sed Pater meus, qui in caelis est*. Professus est etiam Spi-

ritum sanctum, a quo unctus est Christus homo, ut alio loco dixit idem Petrus; *Quem unxit, inquit, Deus Spiritu sancto, & virtute*: & per Spiritum sanctum reuelatum est Petro, quod ipse esset Christus Filius Dei viui. *Nemo enim potest dicere, Dominus Iesus; nisi in Spiritu sancto*. Haec ergo tanta fides Petri excellenti beatitudinis praemio compensari digna fuit. Atque hic intellectus traditione, quae certissima est Scripturarum interpres, & consensu omnium Patrum confirmatur. Ut enim incipiam ab Euthymio capit. 23. in Matthaeum, inter Graecos, & ab eo ad alios antiquiores ascendam: *Tu es, inquit, Petrus; ut qui post abnegationem, fidei petra futurus es; vel tanquam iam prudentia firmus*. Itaque *super hanc firmitatem edificabo Ecclesiam meam, siue te ponam fundamentum credentium: Ecclesia enim, fideles sunt*. Hoc autem dixit, excitans eius prudentiam ad artem pascendarum ovium. Idem, ut superius ostendimus, ex Theophylacto comprobatum est: & in Luc. 22. *Post me Ecclesia petra es, & firmamentum*. Damascenus libro de Barlaam & Iosaphat: *Princeps Apostolorum Petrus fidei petra*. Et Theophanes cognomento Cerameus, Episcopus Tauromeniae in Sicilia, in sermone de Sanctis Apostolis: *Ego vero dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*. Tu, inquit, qui *Petrus es, petra fides fidei Verbi, & Ecclesia firmata fundamentum, ac adificationis spiritualis primus aditus*. Super hanc enim confessionem fundamentum Ecclesiae stabit. Tali nempe petra ac rupe collocata, reliqua dogmata firmè, ac tutè adificabuntur. Theodoretus libro Diuinorum decretorum prope finem, capite de Poenitentia, agens in Nouatum, adducit textum Euangelicum; *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam*, & ait: *Quod si hac dicunt facta esse ante Baptismum; discant, primum Ecclesiae fundamentum fuisse labefactatum, & a diuina gratia confirma-*

Act. 10. Esai. 61. & Luc. 4.
1. Cor. 12. Patrum Graecorum autoritate eadem veritas confirmatur.
Certissima Scripturarum interpres quae.
Euthym.
Theoph. in Matth. Idem in Lucam.
Io. Damas. Theophan. dictus Cerameus.
B. Theodo. part. 2.
Luc. 5.

His verbis: Et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, quis insit Hebraismus.

Matth. 7.

Rom. 4.

Abraham quid sonet.

Sap. 6.

Quam singularis & excelens B. Petri fides extiterit.

Infra. 22. *tum. Cum ter enim magnus negasset Petrus, mansit primus suis lacrymis curatus*. Idem docet scribens in Cantica Canticorum: *In Petro Apostolorum Principe Dominus in Euangelij se Ecclesiam suam adificaturum promisit*. Beatus Cyrillus Alexandrinus libr. 2. capit. 12. in Ioannem, super illud: *Tu vocaberis Cephas*, ait: *Nec Simon fore iam nomen sibi, sed Petrus praedicat: vocabulo ipso commodè significans, quod in eo, tanquam in petra, lapideq; firmissimo, suam esset adificaturus Ecclesiam*. Idem libr. 12. in Ioannem cap. 64. *Petrus ut Princeps, caputq; ceterorum, primus exclamauit: Tu es Christus Filius Dei viui*. Et in illud: *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos: Postquam, me negato, ploraueris, & poenitentiam egeris, corrobora fratres tuos, cum te Principem Apostolorum deputauerim*. Gregorius Nazianzenus in oratione de moderatione in disputationibus conseruanda, sic inquit: *Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utriusque omnibus, & excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesia fundamenta fidei sua credita habeat, ille impensus ametur, & supra petrus Iesu requiescat, ac reliqui discipuli posthaberi se tranquillo animo ferant*? Beatus Basilius libr. 2. contra Apologeticum Eunomij: *Hinc est, ut cum Petrum, nomen videlicet hoc audiamus, non substantiam eius intelligamus (Dico autem substantiam, materiale illud subiectum, quod eo nomine nequaquam significatur) sed earum proprietatum, quae circa ipsum inspicuntur, sensum concipimus*. Illico enim per hanc vocem intelligimus Ioannem, qui fuit ex Bethsaide, Andrea fratrem, qui ex piscatore in Apostolatus ministerium vocatus est. *Qui quoniam fide praestabat, Ecclesia commissam sibi adificationem suscepit: quorum omnium nihil substantia est, aut substantia intellectu comprehensa*. Idem homilia de Poenitentia: *Petrus tertio abnegauit, & collocatus est in fundamento*. Et infra: *At Petrus dixerat tam antea, & beatus pronuntiatus fuerat: dixerat, Tu es Filius Dei excelsi,*

& vicissim audierat se esse petram, ita laudatus a Domino: licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus; ut Petrus petra erat. Nam Christus vere est immobilis petra, Petrus vero propter petram. Axiomata nusquam sua Iesus largitur alijs. *Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habens lux est. Vos estis lux mundi, inquit, Sacerdos est, & facit Sacerdotes. Ouis est, & dicit, Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quae sua sunt, largitur seruis suis*. Et in capit. 2. Esaiæ, cum dixisset, Ecclesiam super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum aedificatam, subdit: *Vnus ex his montibus fuit Petrus, quem petram appellauit propter firmitatem maximam fidei, & infractum robur animi ad non cedendum istibus tentationum, & periculis, super quam petram promisit Dominus adificare Ecclesiam suam*. Haec tenus ille. Chrysostomus praeter ea, quae superius allegata sunt, frequenter dicit super Petrum aedificatam Ecclesiam. Ait enim homilia 2. super Psalmum. 50. *Audi quid Petro dixerit Christus columna, & fundamento fidei, qui ob robur confessionis vocatus est Petrus, dicente Domino, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam*. Idem homilia 4. de verbis Esaiæ: *Quid autem Petrus basis Ecclesiae; ille vehemens amator Christi; ille sermone indoctus, & Rhetorum victor; ille imperitus, qui tamen Philosophis obturauit os; ille qui Graecanicam sapientiam non aliter quam araneorum telam dissoluit, qui terrarum orbem peragravit, qui sagenam misit in mare, & piscatus est orbem? Idem homilia tertia in caput primum Beati Matthaei: Sic etiam Petrus ait; Exi a me Domine, quia homo peccator sum; & propterea factus est Ecclesiae fundamentum*. Idem homilia 7. ex varijs locis Matthaei (& habetur tomo 2.) *Eligitur ergo Petrus, super quem fundata est Ecclesia, & Iacobus, qui primus de Apostolis martyrio coronatus est; & Ioannes, qui virginitatis est exordium*. Beatus Epiphanius in libro qui inscribitur An-

Axiomata Christus sua quomodo alij largitur teste Basilio, Matth. 5. Apoc. 1. & alibi. Matth. 10. Esai. 53. Idem tomo vlt. Ephes. 2. Christus Petrum cur petram appellauit, eodem autore. Chry. hom. 53. in Matthaei, to. 2. Idem. Idem to. 3. Petri laudes ex Chrysost. Matth. 13. Idem to. 2. Petrus quare factus Ecclesiae fundamentum. Luc. 5. Idem ibidem in fine. Act. 12. Ioannes frater Iacobi, virginitatis exordium. Epipha.

choratus: ipse autem Dominus, inquit, constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei edificata est, & porta inferorum non valebunt aduersus illam. Porta autem inferorum sunt hareses, & haresiarcha. Et infra: Hic est, qui audiuit ex ipso; Petre, pasce agnos meos: cui concreditum est ouile. Idem in haresin 59. Sanctus ille Petrus, ac summus Apostolorum, qui vere nobis factus est firma petra fundans fidem Domini, super quam edificata est Ecclesia per omnes modos. Primum quidem, quia confessus est Christum Filium Dei uiuentis, & audiuit: Super hanc petram firma fidei edificabo Ecclesiam. Et paullo post; Sed & hic firma petra adificationis, & fundamentum domus Dei factus est, in eo quod abnegauit ipsum, & rursus conuersus est, & a Domino inuentus, ac dignus factus ut audiret; Pasce oues meas. Athanasius cum alijs Aegyptijs, & Thebais, & Libycis Episcopis in Alexandrina Synodo congregatis ad Felicem II. Papam epistolam scribens, ait: Ipsa (scilicet Apostolica sedes) firmamentum adeo fixum & immobile percepit, quoniam formam ipsam uniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus uestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes vertuntur, sustentantur, releuantur. Et sicut (in Christo) Christiani (ita) & in petra (id est, Christo) Petrus Petri renouantur Ecclesia. Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum Ecclesia columna, id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinere, & proprijs humeris portare debent, tibi sunt confirmata, tibiq; clauis regni caelorum commisit, atque ligare & soluere potestatiue qua in terra, & qua in caelis sunt, promulgauit. Tu profanarum haresum, & imperitorum atque omnium infestantium depositor, ut Princeps & Doctor, caputq; omnium orthodoxae doctrinae immaculatae fidei existis. Haec ille. Vides his paucis verbis quam multa comprehendat Athanasius; & quomodo Episcopum Romanum Ecclesiae Catholicae Episcopis tanquam caput & iudicem praeferat. Origenes lib. 1. Commentariorum in Matth.

ut refert Eusebius lib. 6. historiae Ecclesiasticae cap. 18. Petrus uero, super quem Christi fundatur Ecclesia, duas tantummodum epistolas scribit, de quibus a nonnullis & de secunda dubitatur. Et homil. 6. Vide quantam potestatem habet petra, super quam edificatur Ecclesia, ut etiam iudicia eius maneant firma, quasi Deo iudicante per illa. Idem super cap. 6. epistola ad Rom. Idcirco denique & in lege hoc dicitur primum mandatum esse, & in Euangelijs super cetera omnia de charitate mandatur. Et Petro cum summa rerum de pascendis ouibus traderetur, & super ipsum uelut super fundamentum fundaretur Ecclesia, nullius confessio uirtutis alterius ab eo nisi charitatis exigitur. Idem hom. 5. super Exodum: Vide magno illi Ecclesiae fundamento & petra solidissime, super quam Christus fundauit Ecclesiam, qui dicatur a Domino, Modica, inquit, fidei quare dubitasti? Quae ergo Origenes in Tractatu in hunc locum, quem Erasmus fecit Latinum, scripsit, negans super unum Petrum edificari Ecclesiam; pie interpretanda sunt, & ad sensum aliorum locorum, in quibus syncere textum exponit, explicanda sunt: uidelicet ut nos omnes adhortetur, ut per imitationem Petri studeamus & nos fieri petra, hoc est, uiui quidem lapides, ex quibus Ecclesia aedificatur. Petra est enim, inquit, quisquis Christi discipulus est, ex quo biberunt de consequente eos petra. Hippolytus Martyr oratione de consummatione mundi ait: Princeps Petrus fidei petra. Postremo B. Dionysius Areopagita in epistola ad Timotheum (si tamen eius sit) ita scribit, Beatum Paulum Petro morti vicino dixisse; Pax tecum, fundamentum Ecclesiae; pastor ouium ac agnorum: duos Euangelij locos de primatu Petri intelligens & explicans. Ita citat Antoninus in Chronico tit. 6. capit. quarto. §. 2.

Idem tradunt Patres Ecclesiae Latinae. Et incipiam a B. Bernardo, qui lib. 2. de consideratione, ad Eugenium, ita scribit: Age, indagemus adhuc diligentius, qui sis, quam geras uidelicet pro tempore personam in Ecclesia Dei.

Euse. to. 1. Idem Orig. ibidem.

Idem ibid.

Idem to. 1.

Matth. 14. Quo sensu Ecclesia non esse super Petrum aedificatam, Origenes pronuntiauerit.

Hippol. martyr.

Dion. Areo.

Bernardus. Romani Pontificis praerogatiua: ex B. Bernardo.

Quis

Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu Princeps Episcoporum, tu haeres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, uictore Christus. Tu es cui clauis tradita: cui oues credita sunt. Sunt quidem & alij caeli ianitores, & gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius praeter ceteris nomen habedisti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi uniuersi crediti, unum unum. Nec modo ouium, sed & pastorum tu unus omnium pastor. &c. & ibidem subdit: Petrum e nauis egressum, & mare perambulantem signum fuisse sui singularis Pontificij. Nam non nauim unam, ut quique suam, sed seculum ipsum accepit gubernandum. Siquidem aqua multa, populi multi. Et lib. 3. Appellatur de toto mundo ad te, id quidem in testimonium singularis primatus tui. At tu si sapis, non primatu gaudebis, sed fructu. Idem epist. ad Eugenium: Altiorum locum sortitus es, sed non tutiorem: sublimiorem, sed non securiorem. Terribilis est locus iste. Locus, inquam, in quo stas, terra sancta est: locus Petri est: locus Principis Apostolorum, ubi steterunt pedes eius. Locus illius est quem constituit Dominus dominum domus suae, & principem omnis possessionis suae. B. Gregorius epist. ad Eulogium Episcopum Alexandrinum lib. 6. Registri epist. 37. Suauissima mihi Sanctitas uestra multa in epistolis suis de Sancti Petri Apostolorum Principis cathedra locuta est, dicens quod ipse in ea nunc usque; in suis successoribus sedeat. Et quidem ego indignum me esse non solum in honore praesidentium, sed etiam in numero stantium agnosco. Sed cuncta quae dicta sunt, in eo libenter accepi, quod ille mihi de Petri cathedra locutus est, qui Petri cathedram sedet. Et cum me specialis honor nullo modo delectet, ualde tamen letatus sum, quia uos sanctissimi quod mihi impendistis, uobis metipsis dedistis. Quis enim nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum Principis soliditate firmatam, quia firmitate mentis traxit in nomine, ut Petrus a petra uocaretur? Cui ueritatis uoce dicitur: Tibi dabo clauis regni caelorum. Cui rursus di-

citur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Iterumq;: Simon Ioannis, amas me? Pasce oues meas. Idem lib. 4. epist. 32. ad Mauricium Augustum, ubi agit de Ioanne Episcopo Constantinopolitano, qui sibi nomen oecumenici, siue uniuersalis, arripuerat: Cunctis, inquit, Euangelium scientibus liquet, quod uoce Dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiae cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: Petre, amas me? Pasce oues meas. Ipsi dicitur: Ecce Satanas expetijt cribrare uos sicut triticum, & ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ipsi dicitur, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, &c. Leo Papa ferm. 2. in anniuersario die assumptionis suae ad Pontificatum: Soliditas illius fidei, quae in Apostolorum Principe est laudata, perpetua est. Et sicut permanet quod in Christo Petrus credidit; ita permanet quod in Petro Christus instituit. Et infra: Sic enim praeter ceteris est ordinatus, ut dum petra dicitur; dum fundamentum pronuntiat; dum regni caelorum ianitor constituitur; dum ligandorum soluentorumq; arbiter, mansura etiam in caelis iudiciorum suorum definitione praeficitur, qualis ipsi cum Christo esset societas, per ipsa appellationum eius mysteria nosceremus. Idem fermo. 3. assumptionis suae ad Pontificatum: De toto mundo unus Petrus eligitur, qui & uniuersarum Gentium uocationi; & omnibus Apostolis, cum ceterisq; Ecclesiae pastoribus praepositus: ut quamuis in populo Dei multi Sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Magnum & mirabile, dilectissimi: huic viro consortium potentiae suae tribuit Diuina dignatio: & si quid cum eo commune ceteris uoluit esse Principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quicquid alijs non negauit. Et infra exponens uerba illa: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram: Hoc est, inquit, sicut meus Pater tibi manifestauit diuinitatem meam; ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus: id est, cum ego sim inuolabilis petra, ego lapis angularis qui facia-

Idem ibid.

Ioan. 21.

Luc. 22.

Leo Papa.

Idem.

Quid Magno Leoni: Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram, &c.

Ephes. 2.

1. Cor. 3.

Quid Petri e nauis egressus, in cellis que super aquas significauerit.

Matth. 14. Apoc. 17. Idem.

Idem epist. 137.

Gen. 38.

Psal. 104.

B. Gregor. tom. 2.

Sancti huius Patris, & Pontificis modestia.

Luc. 22.

vtraque vnum, ego fundamentum, prater quod nemo potest aliud ponere: tamē tu quoq; petra es, quia mea virtute solidaris, vt qua mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. B. Augu. in fermone de cathedra. S. Petri sic ait: Institutio solennitatis hodie na à senioribus nostris cathedra nomen accepit, idē quod primus Apostolorū Petrus hodie Episcopatus cathedram suscepisse referatur. Rectē ergo Ecclesia natalem sedis illius colunt, quam Apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit, dicente Domino, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Petrus itaque fundamentum Ecclesia Dominus nominauit, & idē dignē fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod Ecclesiastici adificij altitudo consurgit. Vnde conuenienter psalmus qui lectus est, dicit; Exaltent eum in Ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum. Benedictus Deus qui exaltari in Ecclesia hoc precepit, quia dignum est vt fundamentum hoc in Ecclesia honoretur, per quod ad cælum ascenditur. Quod natalis ergo cathedra hodie colitur, Sacerdotale honoratur officium, &c. Idē lib. cōtra quinque Hæreses. Neque Hereticis intelligit in Petro petram; & datas illi clauēs. Idem in Psalmum 69. scribit: Et Petrus qui paullo ante confessus erat eum Filium Dei, & in illa confessione appellatus erat petra, supra quam fabricaretur Ecclesia, paullo post, Domino dicente de futura passione sua, ait, Absit Domine, propitius esto tibi, non fiet istud. Idē docet ferm. 124. de tempore: Petrus (scilicet negantem) paululum Dominus subdeseruit, vt Ecclesia rectori futuro ignoscendi peccatoribus quadam regula poneretur. Totius corporis morbum in ipso capite curat Ecclesia, & in ipso vertice componit membrorum omnium sanitatem, in ipsa confessionis Christi credidine, in ipso immobilis fidei fundamentum, in Petro scilicet. Hæc ibi. At Tractat. 7. in Ioann. Petro dicente, Tu es Christus Filius Dei viui, ibi Dominus nominauit petram, & laudauit firmamentum in ista fide. Idem lib. 1. Retracta. capit. 21. vt superius est allegatus. Atq; hæc solidiora sunt, vt potēte populo in prædicatione proposita; quā

B. August. tom. 10.

Psal. 106.

Idem to. 6.

Idem to. 8.

Matth. 16.

Idem to. 10 & 10. 9. & tom. 1.

quæ sibi & multis canens retulit ad Ecclesiam & petram Christum. Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum. Super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti clauēs regni cælorum accipiant, & ex aquo super eos Ecclesia fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio. Idem epistola ad Damasum: Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudinitua, id est, cathedra Petri communionē confocior: super illam petram adificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuiō. Idem in cap. 2. Esai. Hac domus adificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, qui & ipsi montes sunt quasi imitatores Christi. De hac domo & Ierusalem Euangelista conclamat, dicens: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commouebitur in æternum qui habitat in Ierusalem. Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi sui. Vnde & super vnum montium Christus fundat Ecclesiam, & loquitur ad eum, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Idem in capit. 41. Ezechielis: Apostolus autem Petrus, super quem Dominus Ecclesie fundamenta solidauit, ascendit in cænaculum, & reliq. Idem in Dialogo seu libro primo aduersus Pelagianos: Quid Platonis, & Petros? Vt ille enim Princeps Philosophorū, ita hic Apostolorum fuit, super quem Ecclesia Domini stabili mole fundata est: quæ nec impetu fluminis, nec vlla tempestate concutitur. Idem in epistola ad Marcellam: Si igitur Apostolus Petrus, super quem Dominus fundauit Ecclesiam, & prophetiam, & promissionem Domini illo tempore completam memorauit, &c. Idem in hæc verba Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, ceteraq; ex Domino sortiti sunt vocabula: ita & Simoni, qui credebatur in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundū metaphoram petra rectē dicitur ei, Aedificabo Ecclesiam meam super te. Hæc ille, constanter illum locū de Petro interpretas.

Hieron. to. 2. sub init.

Idem capi. 57. que incipit: Quoniam vetustis, &c. eodem tomo. Exod. 12. Gene. 8. Idem to. 5. Ephes. 2. Psal. 124.

Idem eod. tom.

Act. 10. Idem to. 3.

Idem to. 2. epist. que incipit: Testimonia de Ioannis Euang. &c. Idem to. 9. Matth. 5.

Verum

Verum quid, quæso, miraculi est, si illum admittit in tituli consortium, cui officij dignitatem comunicat? cui potestatem facit remittendi, & retinendi peccata, quod est solius Dei? Paulinus ad Seuerum: Petra est Christus. Bibebant enim de spiritali sequente eos petra: petra autem erat Christus. Etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, cui dicit; Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non preualebunt aduersus eam. Ambrosius ferm. 47. de fide Petri Apostoli: Fidelior factus est (scilicet Petrus) postquam fidem se perdidisset defleuit, atque idē maiorem gratiam reperit, quā amisit. Tanquam bonus etiam pastor tuendū gregem accepit, vt qui sibi antē infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum: & qui ipse sibi interrogationis tentatione nutauerat, ceteros fidei stabilitate fundaret. Demique pro solennitate deuotionis Ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molemque contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur. Idem in illud Luc. 22. Rogauit pro te, vt non deficiat fides tua: Eidem autem, inquit, supra dicens: Tu es Christus Filius Dei viui, respōdit: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo clauēs regni cælorum. Ergo cui propria auctoritate regnum dabat, huius fidem firmare non poterat? Quem petram dicit, firmamentum Ecclesie indicauit. Hæc ille, li. 4. de fide, cap. 2. Idem in cap. 9. Lucæ: Petra est Christus. Bibebant autem de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Et discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, vt ipse sit Petrus, quod de petra habeant soliditatem constantiam, fidei firmitatem. Enite re quoque vt petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require. Idē ser. 68. de natali sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli: Primum ergo signum mirabilium suorū Petrus fecit clauo pedum restituendo vestigia. Diximus

Infra. 9. Pauli. epist. 4. ad Seuerum, prope finem. 1. Cor. 10. Exod. 17.

Ambros. to. 3. circa finem.

Petrus cur petra secundum Ambrosium, appellatus.

Idem. ibid.

Act. 3.

frequenter ipsum Petrum à Domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est, super quam adificatur Ecclesia, rectē prius pedes sanat, vt sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. Idem in hymno Ecclesie, quem beatus Augustinus lib. 1. retractat. cap. 21. citat: Hoc ipso petra Ecclesia canente, culpam diluit. Idem lib. 2. de vocatione Gentium cap. 11. qui liber à quibusdam tribuitur Prospero: Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, qua ab illa principali petra communionem & virtutis sumpsit, & nominis, hoc desiderium semper habuisse, vt ei moriendi pro Christo constantia donaretur? B. Hilarius super Psal. 131. in illa verba: Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob: Cum quadam de passione sua locutus (scilicet Christus) ad discipulos fuisset, & Petrus tanquam indignum hoc Dei Filio detestatus esset, Petrum, cui superius clauēs regni cælorum dederat, super quem Ecclesiam adificaturus erat, aduersus quam inferi porta nihil valerent, quique in terris, vel soluis set, vel ligasset, ea in cælis, vel soluta persistere, vel ligata. Hunc itaque tali conuicio detestantem hoc Sacramentum passionis excepit: Vade post me Satana, scandalum mihi es. Tanta enim ei religio fuit pro humani generis salute patiendi, vt Petrum primum Filij Dei confessorem, Ecclesia fundamentum, cælestis regni ianitorum, & in terreno iudicio iudicem cæli, Satana conuicio nuncuparet. Idem lib. 6. de Trinitate: Beatus Simou, inquit, adificationi Ecclesie subiacet. Idem super hæc verba Matth. 16. O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesia fundamentum, dignaque adificatione illius petra, qua infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio clauēs aterni aditus traduntur, cuius terreste iudicium praiudicata auctoritas sit in cælo: vt qua in terris aut ligata sint, aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtrineant & in cælo. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium Papam: Petrus tamen, super quem adificata ab eodem

Quod Petri primum signū facit cū ratio claudij, quid mysterij habeat, eōdem autore.

Idem. Aug. to. 1. prope initium

Idē Ambros. tom. 2. in princip.

B. Hilari.

Matth. 16.

Petrus adificationi Ecclesie subiacet, ait Hilarius.

Idem.

Idem.

Cyprian.

Domino

Ioan. 6.

Vnde nã vni-
tas (a cerdo-
talis exorta
fit, teste Cy-
priano.
Idem.
Ephes. 4.
& alibi.
Idem.

Idem.
Aug. 10. 4.

Gal. 2.

Idem.

Ioan. 7.

Ecclesia sola
fontem ha-
bet aque vi-
væ: quo qui-
dem Hæreti-
ci omnes ea-
rent.
Idem Cypr.
1. Pet. 2.
Idem.
Ioan. vlt.

Act. 3.
Idem.

Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omni-
bus loquens, & Ecclesia voce respondens,
ait, Domine, ad quem ibimus? Et infra
de quibusdam ait: Nauigare audent
& ad Petri cathedram, atque Ecclesiam
principalem, vnde vnitas sacerdotalis e-
xorta est. Idem lib. 1. epist. 8. Deus v-
nus est, & Christus vnus, & vna Eccle-
sia, & cathedra vna super petram Domi-
ni voce fundata. Idem lib. 4. epist. 9.
Loquitur illic Petrus, super quem adifi-
canda fuerat Ecclesia: docens quia et si
contumax ac superba obedire nolentium
multitudo discedat, Ecclesia tamen Chri-
stianorum non recedit, & illi sunt Eccle-
sia, & plebs sacerdoti adunata, & pasto-
ri suo grex adhaerens. Idem in epistola
ad Quintum, cuius verba citat Augu-
stinus lib. 2. de baptismo cap. 1. his
verbis: Cyprianus in epistola ad Quin-
tum ita loquitur: Nam nec Petrus, in-
quit, quem primum Dominus elegit, & su-
per quem adificauit Ecclesiam suam, &c.
Ecce vbi commemorat Cyprianus, quod
etiam nos in Scripturis sanctis didici-
mus, Apostolum Petrum, in quo primatus
Apostolorum, tam excellenti gratia præ-
minet, aliter quam veritas postulabat,
de circumcissione, agere solitum, à poste-
riore Apostolo Paulo esse correctum.

Idem ad Iubaianum: Petro primum
Dominus, super quem adificauit Eccle-
siam, & vnde humanitatis originem in-
stituit, & ostendit, potestatem ipsam de-
dit, vt id solueretur in cælis, quod ille so-
luisset in terris. Et infra: Clamat Domi-
nus, vt qui sitit, veniat, & bibat de flumi-
nibus aqua viva, qua eius venis refluxerunt.
Quæ venturus est qui sitit? Vtrum
ne ad Hæreticos, vbi fons, & fluiuas aqua
vitalis omnino non est? an ad Ecclesiam,
qua vna est, & super vnũ, qui clauis eius
accepit, voce Domini fundata est? Idem
sermone de bono patientiæ: Petrus,
super quem Ecclesia Domini dignatione
fundata est, in epistola sua ponit, & dicit,
Christus passus est pro nobis, &c. Idem
Tractatu de habitu virginum: Petrus
etiam, cui oues suas Dominus pascendas,
tuendasq; commēdat, super quem posuit,
& fundauit Ecclesiam, aurum quidē sibi
esse, & argentum negat, sed se dicit gra-
tia diuinitem esse. Idem Tractatu de sim-
plicitate prælatorum: Hoc (id est, hæ-

refes) ed fit fratres charissimi, dum ad
veritatis originem non reditur, nec caput
quaritur, nec magistri cælestis doctrina
seruatur. Qua si quis consideret, & exa-
minet, tractatu longo, atq; argumentis o-
pus non est. Probatio est ad fidem facili-
compendio veritatis. Loquitur Dominus
ad Petrum, Ego tibi dico, inquit, quia tu
es Petrus, & super hanc petram adificabo
Ecclesiam meam, & porta inferorum non
vincent eam: Et tibi dabo clauis regni cæ-
lorum, & qua ligaueris super terrā, erunt
ligata & in cælis: & quacūq; solueris su-
per terram, erūt soluta & in cælis. Super
vnum adificat Ecclesiam, & illi pascēdas
oues mandat. Et quamuis Apostolis omni-
bus post resurrectionem suam parem pote-
statem tribuat, & dicit, Sicut misit me Pa-
ter, & ego mitto vos, &c. tamen vt vnita-
tem manifestaret, vnitatis eiusdem origi-
nem ab vno incipientem, sua autoritate
disposuit. Hoc erant vtiq; & ceteri Apo-
stoli, quod fuit Petrus, pari consortio pra-
diti & honoris, & potestatis: sed exordiũ
ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia Chri-
sti vna monstratur. Tertullianus libro
de præscriptionibus Hæreticorum:
Latuit aliquid Petrum adificanda Ec-
lesia petram dictum, clauis regni cælorum
consecutum, & soluendi, & alligandi in
cælis & in terris potestatem? Adde quæ
superius produximus ex libro de Pu-
dicitia. Idem libr. 4. in Marcionem:
Mutat & Petro nomen de Simone, quia &
creator Abraha, & Sara, & Aufea nomi-
na reformauit, hunc vocando Iesum, illis
syllabas adiungendo. Sed & cur Petrum?
An quia & petra, & lapis Christus? Itaq;
affectauit charissimo discipulo, de figu-
ris suis nomen communicare. Sic Tertul-
lianus. Clemens Romanus ipsius Pe-
tri discipulus, & in Pontificatu suc-
cessor, epist. 1. ad Iacobum fratrem
Domini, sic scribit: Notum tibi facio,
Domine, quia Simon Petrus, qui vera fidei
merito, & integræ prædicationis obtentu,
fundamentum esse Ecclesia definitus est,
qua de causa etiam Domini ore cognomi-
natus est Petrus, qui fuit primitia electio-
nis Domini, Apostolorum primus, &c. Ana-
cletus Pontifex & martyr, & ab
ipso Petro presbyter ordinatus, e-
pist. 3. ait: Hac vero sacrosancta & Ro-
mana Apostolica Ecclesia, non ab Apосто-

Ioan. 20.

Tertull. to.
1.

Idem to. 2.

Gen. 17.

Petro cur
nomen muta-
tũ, teste Ter-
tulliano.

Eccle. 46.
1. Cor. 10.
Psal. 117.
& Matth.
21. & saepe
alias.
Clem. Rom.

Petrus, pri-
mitiæ electio-
nis Domini.
Ioan. 1.
Anaclet. Pap.

lis,

Syno. Chal-
cedonen.
Septima sy-
nod.

Nicola I.
Marcel.
Iulius.
Pius.
Gelafius.
Symmacus.
Leo IX.
Pontifices
Romani.

Hæretici
quos ducant
ad interitũ.

Hiero. in c.
1. ad Gala.
to. 9.

Idem to. 7.
Prudentiæ
sua quis in-
nitatur, teste
Hieronymo.
Clem. Ro-
man.

A quonam
oporteat in-
telligentiam
discere Scri-
pturarum, te-
ste Clemēte.
Leo Ponti-
epist. 89. pro
pe initium.

lis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro
primatum obtinuit, & eminentia potesta-
tem super vniuersas Ecclesias, ac totum
populi Christiani gregem assecuta est, si-
cut ipse B. Petro Apostolo dixit: Tu es Pe-
trus, & super hanc petram adificabo Ec-
clesiam meam. Synodus Chalcedonē-
sis act. 3. Petrus Apostolus est petra, &
crepido Ecclesia Catholica. Sex. Syno-
dus act. 18. proponit edictum Con-
stantini Quarti Imp. pro illa syno-
do, & ait: Hac Petrus, qui & petra fidei,
& princeps Apostolorum, intemerata ser-
uauit. Ita interpretantur reliqui Pon-
tifices, vt Nicolaus I. in 8. Synodo
generali, act. 1. Marcellus, Iulius,
Pius, Gelafius, Symmachus can. 2.
Leo IX. qui Germanus fuit, libro
contra Michaelē Constantinopo-
lis Patriarcham, vbi ait: Taliter sancta
Ecclesia super petram, id est, super Chri-
stum, & super Petrum Cephan, filiũ Ioan-
nis, qui prius Simon dicebatur, adificata
est, quod inferi portis, disputationibus sci-
licet Hæreticorum, qui vanos ad interitũ
ducunt, non esset vllatenus superanda.
Sic ille. Cũ igitur tam præclara v-
triusque Ecclesiæ lumina tanto con-
sensu hanc expositionem tradant,
non nisi impudentissimæ superbix
est, aut superbissimæ impudentiæ,
& criminis hæreseos notam euadere
nō posset, qui illam, vt Catholicam,
& omni exceptione dignam non re-
ciperet. Pulchrè enim dixit Hiero-
nymus in epistolam ad Galatas: Qui
cunque aliter Scripturas intelligit, quam
sensus, & spiritus efflagitat, à quo scri-
pta est, licet ab Ecclesia non recesserit, ta-
men hæreticus appellari potest. Et in il-
lud Prouerb. 3. Ne innitaris prudētia
tua, scribit: Innuitur sua prudētia, qui
ea, qua sibi agenda, vel dicenda videtur,
Patrum decretis præponit. Et Clemens
epistol. 5. ad Ecclesiam Ierosolymita-
nam: Oportet ab eo intelligentiã acci-
pere Scripturarum, qui eam à maioribus
secundum veritatem sibi traditam serua-
uit, vt ipse passus ea qua accepit, compe-
tenter asserere. Et Leo Pontifex in e-
pistola ad vniuersos Episcopos Pro-
uinciæ Viennensis: Hanc petra istius
sacratissimam firmitatem Deo (at dixi-
mus) adificante constructam, nimis im-

pia vult presumptione violare, quisquis
eius potestatem tentat infringere, fauen-
do cupiditatibus suis, & id, quod accepit
à veteribus, non sequendo.

Pauca tamen Hæreticorum argu-
menta, quæ huic sensui contradicunt,
soluenda sunt: & finem huic Tracta-
tui imponemus. Primò aiunt, respō-
disse pro alijs Simonem, & omnes
cũ essent interrogati, peccassent
tacendo. Sed quia apud Marcum. c.
9. interrogati de tractatis in via, sine
peccato tacuerunt: & Petro præue-
niente eos tũc, & modò, non pecca-
runt, quia tacite consenserunt eius
confessione. Nec inconueniēs apud
Lutheranos esset, asserere, peccasse
Apostolos, maximè eo tẽpore, quo
nondum erant in fide stabiliti. Impia
ergo est vox Lutheri: Ibi Simon
non erat Simon, & Petrus non erat Pe-
trus. Simili certè fycophantia Mer-
curius ille apud Plauti Amphitrio-
nem persuasit seruo Sofiæ, ipsum So-
siam non esse. Sed vide impudentiã,
quod clara voce expressit Euangeli-
sta, hoc est, Petrum respondisse, ne-
gat Lutherus, quod suppressit, vt a-
pertè expressum asseuerat.

Secundò obijciunt, nō fuisse bea-
tum, quia paulò post Satanas dicitur.
Verum sicut ex fidei seruore lau-
datur, ita ex sapientia carnis vitupe-
ratur: quæ admodum Apostolus Co-
rinthios laudat in aliquo, & vitupé-
rat in alijs, ait enim: Laudo vos in hoc?
non laudo. Simili etiam argumento,
quia beatus hinc dicitur, negaretur
esse, vel dici potuisse Satan.

Tertiò obiectant, Petrum fidem
non habuisse, quia increpauit Domi-
num passionem suam prædicantem.
Sed certè cum fide incarnationis Fi-
lij Dei sibi reuelatę hæsitabat de nō
reuelatis articulis, & mortis Domini, quã
indignã Filio Dei existimabat: idē
seoriam precatur valentem sibi pro-
pitari: Propitius, inquit, esto tibi.

Quartò, Petrus negauit: ergo non
erat beatus, nec firmus. Responde-
mus: Tũc cum confessus est, firmus
erat in fide, & in Dei confessione de
futura promissione firmior: in nega-

Hæreticorũ
in contrariũ
proponitur
argumenta, at
que soluentur.
Primum ar-
gumentum.

Lutheri im-
piã, ac blas-
phemã in Pe-
trum voces:
Plantus.

Secundũ ar-
gumentum.

1. Cor. 11.

Tertium ar-
gumentum.

Matth. 16.

Quartum ar-
gumentum.

tione

Psal. 115.
1. Reg. 13.

2. Reg. 11.
& *seq.*
Matth. 13.

Quintum ar
gumentum.

Ioan. 8.
Infra. 10.
Matth. 5.
Psal. 86.
Quæ sua sūt
cum alijs li-
benter Chri-
stus commu-
nicat.

Psal. 81. &
Ioan. 10.

Aug. 10. 8.

1. Cor. 3.

Propheta &
Apostoli Ec-
clesiæ funda-
menta sint li-
cet, Christus
tamen Fūda-
mentum fun-
damentorū.
Dan. 9.

Christi quæ
propria so-
lius, non Pe-
tri in Eccle-
sia.

tione autem licet intus habuisset fi-
dem non solidus, nec ob eam occul-
tatam, sed palam confessam, & ædifi-
cantem, erat Petrus beatus, iuxta il-
lud: *Credidi, propter quod locutus sum.*
Quemadmodum Dauid primò erat
secundum cor Dei, non tamen in a-
dulterio, & homicidio subsecutis: &
Iudeorum aliquando dicuntur bea-
ti oculi qui vident quæ vos videtis:
& illis postea dicitur: *Oculos habentes non videtis?*

Quintò, Petrus non est funda-
mentum, vel petra, sed Christus: ne-
que caput, sed membrum.

Respondemus, quòd vt Christus
est lux, & pastor, & fundamentum
suapte natura, & potestate; ita parti-
cipatione Apostoli fuerunt lux, pa-
stores, & fundameta. Quæ enim sua
sunt, alijs libenter communicat, vt
ex Patrum sententijs superius allega-
tis constare potest, atq; aded ex his
Scripturis, in quibus cõtinetur, Chri-
stum vsque ad incommunicabile no-
men suum suis tribuisse. Nam cum
ipse sit natura Deus, & Filius Dei, di-
xit tamen: *Ego dixi, Dij estis, & filij Ex-*

celsi omnes. Et Augustinus edifferens
illa verba Psalmi 86. *Fundamenta eius*
in montibus sanctis, in hunc modũ scri-
bit: *Nam vt nouerimus quia fundamen-*
tum Christus, & primum, & maximum:
Fundamentum, inquit Apostolus, nemopo-
test ponere, præter id quod positum est,
quod est Christus Iesus. Quomodo ergo
fundameta Propheta, & Apostoli? Et quo-
modo fundamentum Christus Iesus, quo
ulterius nihilest? Quomodo putamus, nisi
quemadmodũ apertè dicitur Sanctus san-
ctorum, sic figuratè Fundamentum funda-
mentorum? Si ergo Sacramenta cogites,
Christus Sanctus sanctorum: Si gregem
subditum cogites, Christus Pastor pasto-
rum: si fabricam cogites, Christus Funda-
mentum fundamentorum. Hæc ille. Nõ
sunt ergo duo fundameta Christus,
& Petrus: sed Petrus primus est qui
Christo coniunctus, & ædificatus,
fundamentum est aliorum creden-

tium: & non in omnibus, sed in his
tantum, quæ externa sunt: nam in in-
ternis ipse Christus est, qui adhuc
operatur: ipse sanctificat & baptizat,
& dimittit peccata: ipse viuit, & reg-
nat. Et quãquã Petrus respectu Chri-
sti non sit fundamētum, sed ædifica-
tio, nec sit caput, sed membrum præ-
cipuum: tamen respectu nostri & ca-
put est, & fundamentum. Eadem ra-
tione Papa, vt particularis est perso-
na, filius Ecclesiæ Dei est: vt verò Pa-
pa est, caput est Ecclesiæ, quã regit.
In externis autem, vt in ministerio
prædicationis & Sacramentorum, &
decisione dubiorum emergentium,
primus summus minister, & ab om-
nibus audiendus est Petrus. Et que-
admodum Rex, & Prorex non sunt
duo capita, sed vnum primariũ Rex,
& alterum vicarium Prorex, & horũ
non sunt tribunalia distincta, sed v-
num & idẽ tribunal vtriusq;: ita Pe-
trus & Christus non sunt duo capi-
ta, sed Christus primariũ, Petrus vi-
carium caput: & Petri tribunal in Ec-
clesia ab illo Christi distinctũ nõ est.

Sextò argumentatur Lutherus, &
querit, an Petrus sit pars Ecclesiæ, an
non. Si sit pars, ergo cum sit funda-
mentum, idẽ supra se ædificaretur.

Responded, quòd est pars Eccle-
siæ, quemadmodum fundamentum
est pars perficiens cum pariete, & te-
cto ædificium. Nec obstat, eundem
sibi subesse: nam Papa, vt priuata per-
sona est, subest sibi vt Papa est: que-
admodum Carolus V. Rex Hispania-
rũ est, & subest sibi vt Imperator est.
Manet igitur hic locus Domini lu-
culenter, atq; accuratè expẽsus, tot
rationibus ex textu ipso confirma-
tus, & tot Patrum testimonijs robo-
ratus, & ab Hæreticorum importu-
nis argutijs, & cauillis vindicatus, ad
gloriã beati Petri, & illius, cuius ipse
vices gessit, magni Principis Domi-
ni nostri Iesu Christi, totius cũ Patre
& Spiritu sancto immortalitatis au-
toris, ac potestatis, in secula, Amen.

Quaratione
sit caput, &
fundamentũ
Petrus.

Sextum ar-
gumentum.

Petrus quo-
modo sit
pars Eccle-
siæ, eidẽque
vt præstiti-
mul ac sub-
sit.

TRACTATVS III.

Tract. 49:

Super illa verba: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Ordo huius
disputatio-
nis, & par-
tes.

Matth. 26.

Ioan. 21.

Portæ cœli
quæ nã sint,
& quare sic
dicantur.

Psal. 117.
Ioan. 1.

Ezech. 44.

SVNT & hæc quæ sequũ-
tur, magna diligentia ex-
cutienda: & primò quidem
explicadum quæ sint quas
hic vocat portas inferi; Deinde quid
referat illud relatiuum, *Aduersus eã;*
Tertio loco, quomodo non præua-
luerint in Petrum, qui ad vocem an-
cille negauit: Quartò, quomodo cũ
sit in crucem actus Petrus, non dica-
tur præualuisse in eum portas mor-
tis, quæ illam mortem machinatæ
sunt; Postremò quemadmodum ve-
rum sit, in Ecclesiam, à qua multi per
hæresim defecerunt, vel in successo-
res Petri, non præualuisse portas infe-
ri, cum multi proponantur Pontifi-
ces, qui illam sedem Petri rexerunt,
& ab hæresi alieni non fuerunt.

Ad primum dicendum est: E re-
gione ponit Dominus portas infero-
rum, clauibus, quibus aperiuntur por-
tæ regni cœlorũ. Et vt Christus est
porta æternæ gloriæ, de qua dixit
Propheta: *Hæc porta Domini, iusti in-*
trabunt per eam: & rursus: *Ego sum o-*
stium: Per me si quis introierit, saluabi-
tur. Et de B. Virgine singulariter ca-
nit Ecclesia:

*Tu Regis alti ianua,
Et porta lucis fulgida:
Vitam datam per Virginem
Gentes redempta plaudite:*

Nam vt per illã ad nos ingressus est
Christus, tanquam per ianuam quan-
dam, clausam tamen, vt docet Pro-
pheta Ezechiel; ita per eam, vt sin-
gularem aduocatam, & generis hu-
mani matrem pietissimam, & fau-
tricem, nobis patet aditus ad regnũ
cœlorũ: & vt Apocal. 21. A posto-
li sunt duodecim fundamenta ciui-
tatis cœlestis, ita sũt duodecim por-

tæ, vt ibidem subdit: etiam si nõ ex-
primatur, Apostolos esse illas duo
decim portas, quòd per illas ingres-
sus pateat ad regnum cœlorum. Sũt
autem portæ vrbium munitissimæ,
nec carent propugnaculis firmissi-
mis: hinc fit, vt nomine portarum
quoduis potentiæ & munitiois ge-
nus designetur. Ideò meraphoricè
per portas inferorum in plurali, sig-
nificantur potentes aliorum duces,
qui alios suis persuasione, fugge-
stionibusve, aut interminationibus
& supplicijs ad gehennam pertra-
hant: qui vt portæ æræ, vel ferreæ,
muniti sunt in Christum, aliosque
temere iudicant, vt olim iudicium
fiebat in portis: quæ, sicut portæ infe-
rorũ, ita portæ mortis dici possunt:
de quibus: *Qui exaltas me de portis*
mortis, vt annuntiem omnes laudationes
tuas in portis filia Sion. Et vt portæ cœ-
li sunt pars cœli, ita portæ inferorũ,
partes sunt ipsius gehænæ: tales sunt
demones omnes, consilia eorum, co-
gitationes, artes, technæ & machine,
quibus nos petunt: tales sunt om-
nes hæretici & schismatici, per quos
tanquam per ora sua quædam & por-
tas euomit Satanas pestiferæ hære-
seos venenum, quo nos à fide Or-
thodoxa & Catholica abducat. Atq;
hæc quidem portæ ad excipiendum
homines apertæ sunt: ad egredien-
dum verò semper sunt clausæ, iuxta
illud Poëtæ:

*Noctes atq; dies patet atrii ianua Ditis
Sed reuocare gradum, superasq; euadere
ad auras,*

Hoc opus, hic labor est:

*Et non est (inquit Sapiens) qui agnitus
sit reuersus ab inferis: & pauci sũt qui
ab hæresi, vel schismate resipiscant.*

Portæ infe-
rorum quæ
nam illa.

Vbi fiebat
olim iudi-
cium.
Psal. 9.

Ea portæ
quibus tan-
tumpateant.

Virg. li. 6.
Aenei. sub
initium.

Sap. 2.

Et

Quando por-
te inferi sunt
clausæ,quan-
do apertæ.

Et quemadmodum pacis tempore Romæ templi Iani portæ clauderentur, ac rursus cum bellum Romani indicabant, aperiebantur: in hunc modum cum aurea pax floret in Ecclesia, istæ portæ inferorum clausæ sunt: quando verò bellum imminet, vel externum à Turcis & tyrannis, vel ciuile & domesticum ab hæreticis, istæ portæ aperiuntur.

Iam secundo dicendum, quò tenet illud relatiuum: *Aduersus eam*. Nam, vt Origenes annotauit, anceps est sermo, quid per pronomen, *Eam*, referatur. Et quanquam parum referat dicere non præualituras in Ecclesia, siue in petram Christum, siue in Petrum cõsententem, cum hæc tria mutuo se consequantur: suauius tamen est, & literæ congruentius, vt intelligamus idem referri per eam, quod intelleximus per illud, *Super hæc petram*. Et hoc insinuat ex eo, quòd Christus remuneratur confessionem Petri, tertio repetita coniunctione *Et*, dixit. Primam enim Dominus asseruit: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus*: Deinde adiunxit: *Et super hæc petram edificabo Ecclesiam meam*: Tertio addit: *Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam*: Postremo subiunxit: *Et tibi dabo clauas regni cælorum*: Vbi vides ex præcedentibus & subsequens sermonem accipientem esse de Petro. Nam quid mirum quòd in Christum nihil præualeant? aut quid noui, in Ecclesiam vniuersalem suprapetram fundatam, neque infernum, neque mundum præualere potuisse? Nouum autem & mirabile est, quòd à solo Christo, Deo & homine, qui promisit, præstari potest, quòd in Petrum & eius successores, aut contra eius cathedram, aut potestatem portæ inferi nihil præualuerint, ob assistentiam Spiritus sancti illam immobilem & inconcusam ad omnes Dæmonis & Mundi assaultus, & impressiones reddentem. Quòd si contra eam nihil possunt, consequenter neque contra Ecclesiam super eam edificatam, neque contra Christum edificatorem. Quod Epiphanius in libro, qui inscribitur

Illud relatiuum, aduersus eam, quid referat. Orig. tract. 1. in Matt. tom. 2.

Alter sensus accommodatior.

B. Epipha.

Anchoratus, cõfirmat his verbis: *Ipsæ autem Dominus constituit eum primum Apostolorum, petram firmam, super quam Ecclesia Dei edificata est, & portæ inferorum non valebunt aduersus illam. Portæ autem inferorum sunt hæreses, & hæresiarcha. Iuxta omnem enim modum in ipso firmata est fides, qui accepit clauem cælorum, & soluit in terra, & ligat in cælo. In hoc enim omnes quæstiones, ac subtilitates fidei inueniuntur*. Hæc ille, confirmans portas inferi nihil posse in Petrum. Ad tertium: Non sequitur, portas inferi præualuisse in Petrum, quòd ad vocem ancillæ negauerit. Respondemus enim, nondum tunc Petrum fuisse pastorem, candidatum tamen ad pastorumque accepit post resurrectionem Domini, confitemur. Quod expressè tradit ex Græcis quidem Euthymius hoc loco, ex Latinis autem Hieronymus, qui in hoc caput scribens ait: *Lector prudens inquireret, quomodo post tantam beatitudinem: Tu es Petrus & super hanc petram, & c. nunc audiat: Vade retro me Satana, scandalum mihi es: aut qua sit tam repentina conuersio, vt post tanta premia Satanæ appelleretur. Sed si consideret qui hoc querit, Petro illam benedictionem, & beatitudinem ac potestatem, & edificationem super eam Ecclesia in futuro promissam, non in presenti datam intelliget. Aedificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & dabo tibi clauas regni cælorum: omnia de futuro. Quæ si statim differet ei, nunquam in eo præua confessionis error inuenisset locum*. Hæc Hieronymus. Neque ad Ecclesiæ soliditatem necessaria erat Petri confessio eo tempore: nam etsi Petrus negaret, Christus, qui summus Põtifex erat, confitebatur, & ita Ecclesia solida, & sine periculo erat. Nec fat quòd corde crederet Petrus: quia super fidem solius cordis, præsertim negatam, non ædificatur homo. Quòd ergo articulum passionis non crederet, mirum non est: Deus enim non aliter se habuit cum mundo, ac se habet proponens conuiuium splendidi inuitatis, in quo non omnia simul ferula apponuntur, sed hæc

Si portæ inferi non præualerent aduersus petram, cur Petrus ancillæ voce cõterretur, Christus negauit. Matth. 26.

Futhym. c. 16. in Matt. Hier. to. 9. Matth. 16.

Quod Petrus, atque adeo mōdus, Christi passionis mysteriū ignorauerint, non esse mirandum, quo quis ex iplo cognosceret.

primo loco, & illa secundo, & sic deinceps: vt omnia degustari possint, & ne fastidiū & satietatē ingerant. Sensim enim aucta est fidei cognitio, & multa nota sunt beatis, quæ nondum nobis cõperta sunt: multa itē explorata non habemus, quæ maioribus nostris cõperta nõ fuerunt. Hinc Christus dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò*. Ita quidem Petrus instructus erat de Incarnatione Dñi per reuelationē Patris, nondum autē de arcano mortis ac passionis, quam de decere putabat Filium Dei: sicut nec de Resurrectionis articulo fidē habebat, vt dicitur Ioan. 20. Quod ergo dici solet, eum, qui vni articulo non credit, factū esse omnium reum: intellige de reuelatis & confessis in Ecclesia articulis, qualis nondum erat iste. Nec dicas, satis tunc Dñm hoc mysterium detexisse: quia Petrus atq; alij Apostoli necdū affectu carnis spoliati, dictum Dñi, vt fidei articulum non accipiebant, quia erat verbum hoc absconditum ab eis. Si rursus obijcias, dictū esse illi à Dño: *Tu es Petrus*, id est, solidus: quod non fuit, cum tertio negauit. Respondeo, sic intelligendum esse verbum Domini: *Tu es Petrus*, id est, eris post confirmationem firmus in fide profitenda. Quia enim Christus Deus est, oculo suo æterno omne tempus ambit, & quod futurū erat, simpliciter sibi iam præsens erat: & propterea dixit: *Tu es Petrus*. Et ita intellige: *Ego rogavi pro te, Petre, vt nõ deficiat fides tua*, id est, post confirmationem, & ita vt alij tuum errorē sequi non possent: vnde ad tempus potuit deficere, vt Marcellinus, & Dauid, qui erat vir secundum cor Dei. Simili ratione quæ in secunda missione Apostolorum per vniuersum orbem illis euenere, in prima missione, vt annotauit Hieronymus, quæ missi sunt ad prædicandum per Iudæam à Domino prædicta sunt: vnde illud: *Tradent vos in Concilijs, & in Synagogis suis flagellabunt vos*, & c. Quòd si vrgeas, Petrum post adeptū Pontificatum, non ambulasse ad veritatem Euangelij, ac propterea repre-

Ioan. 16.

Illud: Qui vni articulo non credit, factus est enim reus quo modò verum sit.

Iaco. 2. Ad illud: Apostoli tantum mysteriū passionis à Christo didicerunt Luc. 18.

Petrus quomodo firmus & cõfessus in fide si Christum tertio negauit. Matth. 26.

Luc. 22.

1. Reg. 13.

Hierony. Matth. 10. Si Petrus, summus Põtifex erat, cur eum Paulus reprehendit quòd non ambularet ad veritatem Euangelij.

henfum à B. Paulo: Respondemus, fuisse defectum moralem, non fidei, vt rectè Tertullia. his verbis intelligit: *Ceterum si reprehensus est Petrus, quòd conuixisset ethnicis, postea se à conuictu eorum separabat personarum respectu, utique conuersationis fuit vitium, non prædicationis*. Sic ille. Nõ ergo præualuisse in eum portas inferi deprehendes, sed potius aliquid profecisse, rematuripēsata, Petro dāte exēplū huilitatis, & Paulo cõfidētiq; libertatis erga maiores liberè corripiedos.

Ad quartū dicimus, Non idē quod Petrus mortē crucis sustinuerit pro Christo, portas inferi præualuisse in eū, sicuti nec cū Paulus pro Christo est decollatus: imò si hoc est præualere, in Christū ipsum præualuisset: qui tamen sua & suorum morte potius illas prostrauit atq; cõtriuuit. Ad postremū dicendum, quod deficientibus multis à fide, portæ inferi in eos præualent: non autē infidem, vel Cathedrā Petri, neq; in fidē peculiariter electorū, quibus promissio facta est, de quibus: *Et nõ rapiet eas* (scilicet oves) *quisquā demanu mea*: & Paulus: *Firmum fundamentum Dei stat habens signaculū hoc, Cognouit Dñs qui sunt eius*. Nec eò tēdit Christus, vt asserat nullum à fide retrocessurū: cū contrā prædicat Apostolus: *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, nõ parcetes gregi. Et ex vobis ipsi exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se*. Et in alio loco: *Spiritus manifestè dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidā à fide, attendētes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorū*: & Ioānes: *Filioli, nouissima hora est. Et sicut audistis quia Antichristus venit: nūc antichristi multi facti sūt: Et Dñs in Euag. Verū tamē Filius hominis veniēs, putas inueniet fidē in terrā?* Quòd verò Põtifex Romani & Petri successores à fide defecerint, facilius quidem est asserere, quā firmis historicorū testimonijs cõprobare: si tamen quisquā vnquā talis fuit: respondemus, vnumquemque ex Romanis Pontificibus bifariam considerari posse. Vno quidem modo quatenus priuata persona est: & quatenus

Gal. 2. Tertull. to. 1.

Morte Petri nequaquam portas inferi in Ecclesiam præualuisse.

Quomodo in Ecclesiam portæ inferi non præualuerunt, si multi Christi fidem dereliquerunt? Ioan. 10. 2. Tim. 2.

Act. 20.

1. Tim. 4.

1. Ioan. 2.

Luc. 18.

Romani Pontifices, si vll vnquam à fide defecerunt qua ratione defecerint.

talis est, nihil inconuenit, si errores in fidem concipere, & tenere possit: quatenus verò Vicarius est Iesu Christi, & Petri successor, cathedramque eius publicè moderatur, & fidem prædicat, siue dubia emergentia auctoritate sua definit, quam alij sequi debeant; quatenus talis, inquam, est, & consultò & seriò dogmata Fidei decedit, credimus, ac indubitata fide asserimus, illum in his, quæ eiusmodi sunt, errare non posse, non quidem à se ipso, sed ob assistentem illi Spiritum sanctum, & ob Ecclesiã vniuersalem, quæ pastoris sui vocem audire præcipitur, idè illo errante, tota Ecclesia erraret; & ob preces à Christo fusas pro Petro, & eius successoribus: Ego, inquit, rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, & propter hanc certissimam Domini pollicitationem: *Et porta inferi non praualebunt aduersus eam*: non sunt autem vanæ aut cassæ promissiones Christi, sed vt ipse dixit: *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*. Hoc etiam decebat diuinam sapientiam, quæ vt sapiens architectus solidum fundamentum domus suæ ponere debebat, ne flumina in illam illisa, aut pluuia de cælo descēdens, aut venti irruentes illam dissi- pare possent. Quòd si quisquam fuit Pontificum (quod mihi nondum factis probatum & compertum est) qui falsa dogmata crediderit, vel asseruerit, ille profectò ex quorundam sententia, quæ cum multis viris doctis communis est, Papa non fuit, Vicarius Christi non fuit, successor Petri non fuit: quàm primò enim (inquiunt illi) fidem amisit per hæresim animo conceptam, & ore proditam, desijt esse membrum Christi: quòd si membrum non est, proculdubio neque capit Ecclesiæ est, neque locum Christi gerere potest: sed in eum, tanquàm diuino iure de gradu deiectum, procedere potest Ecclesia, vt eum de- positum, & omni honore, & potestate spoliatum declaret. Et ita nunquam datur, neque dari potest Roma- nus Pontifex errores publicos prædicans, aut definiens: nam ex quo id

tentat efficere, ipse se omni potestate & Põtificatu priuatum prodit.

Quòd autè Romanus Episcopus in fide errare nequeat, ex his Scripturarum locis deducitur, quos posui- mus supra, & quos Patres multi ita intellexerunt & exposuerunt, & ex- perientia ipsa non obscurè demon- strat. Videmus enim multos Patriar- chas Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Alexandrinæ, Ierosolymitanæ & An- tiochenæ, hæresiarchas extitisse, & il- las sedes à Fide defecisse: solam Ro- manam Sedè singulari Christi priui- legio stantem in fide, oculis nostris cernimus, atque hoc in plusquam du- centis triginta Pontificibus per an- nos propemodum mille & sexcetos. Hoc ipsum etiã Patres confirmant. Audi quid scribat Bernar. ad Inno- centium epist. 190. *Oportet ad vestrũ referri Apostolatũ pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim, quæ de Fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarci- ri damna fidei, vbi non possit fides senti- re defectum. Hac quippe huius prærogati- ua sedis. Cui enim alteri aliquando dictũ est: Ego pro te rogavi, Petre, vt non defi- ciat fides tua? Hieronymus ad Dama- sum de Romanis ait: *Profligato à so- bo le mala patrimonio, apud vos solos incor- rupta Patrum seruetur auctoritas*. Et li. 3. in Ruffinum: *Attamen scito Roma- nam fidem Apostolica voce laudatã, istius modi præstigijs non recipere, etiamsi An- gelus aliter annuntiet, quàm semel præ- dicatum est, Pauli auctoritate munita non posse mutari*. Ruffinus in parua ex- positione Symboli: *Verum priuquam incipiã de ipsis sermonum virtutibus dis- putare, illud non importunè commendandũ puto, quòd in diuersis Ecclesijs aliqua in his verbis inueniuntur adiecta. In Eccle- sia tamen vrbis Roma hoc non deprehendi- tur factum, pro eo vt arbitror, quòd neque hæresis vlla illic sumpsit exordium, & mos ibi seruetur antiquus, &c.* Cyrill. in li. Thesauror. citatus à B. Thom. in ca- tena aurea in. c. 16. *Matth. secundum hanc Domini promissionem Ecclesia Apo- stolica, Petri ab omni seductione hereti- caque, circumuentione manet immaculata, super omnes prepositos & episcopos, & su-**

Papam in
ijs quæ Fidei
sunt errare
non posse,
multis osten-
ditur.

Ecclesiæ quæ
nam à Fide
defecerint.

Bernard.

Luc. 22.
Hier. epist.
57. tom. 1.
Idem to. 2.

Gal. 1.

Ruffinus a-
pud B. Cy-
priam.

Cyrrill. tom.
2.
D. Thomas
to. 15.

per

per omnes primates Ecclesiarum & popu-
lorum in suis Pontificibus in fide plenif-
sima & auctoritate Petri. Et cū alia Ec-
clesiæ, quorundam errore sint verecunda-
ta, stabilita iniquissimè ipsa sola reg-
net, silentium imponens, & omnium obthu-
rans ora hereticorum: & nos necessario sa-
lutis, non decepti superbia, nec vino super-
bia inebriati, typum veritatis, & sancta
Apostolica traditionis vnã cum ipsa con-
fitemur, & predicamus. Cypria. li. 1. e-
pist. 3. *Nauigare audeat & ad Petri ca-
thedram atque Ecclesiam principalem, vnde
vnitas sacerdotalis exorta est, à schisma-
ticis & profanis literas ferre, nec cogita-
re eos esse Romanos, quorum fides, Apосто-
lo predicante, laudata est, ad quos perfid-
ia habere non possit accessum*. Sic ille.
Expende, quòd ad Romanos Ponti-
fices perfidia habere non possit ac-
cessum. Irenæ. lib. 3. aduersus hære-
ses. c. 3. *Sed quoniam valde longum est in
hoc talivoluntate omnium ecclesiarum enu-
merare successiones, maxima & antiquis-
sima, & omnibus cognita à gloriosissimis
duobus Apostolis Petro & Paulo Roma
fundata & constituta Ecclesia, eam quã
habet ab Apostolis traditionem, & annun-
tiatam hominibus fidem, per successiones
Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indi-
cantes confundimus omnes eos, qui quo-
quo modo, vel per sui placentiam malam,
vel vanam gloriam, vel per cecitatem, &
malam sententiam, præterquam oportet,
colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam prop-
ter potentiorē principalitatem, necesse
est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est,
eos qui sunt vndique fideles, in qua semper
ab his, qui sunt vndique, conseruata est ea
qua est ab Apostolis traditio.*

B. Cyprian.

D. Irenæus.

Romanæ
principatum
Sedis alias su-
per omnes
veteres quo-
que Pontifi-
ces & agno-
uissè & literis
testatum re-
liquisse.
Iulius I.
Leo I.
Luc. 22.

Hoc etiã priuilegiũ Sedis Apосто-
licæ multi Põtifices Romani & agno-
uerunt, & scriptis suis prodiderunt. Iu-
lius enim Papa in epist. ad Athana. di-
cit: *Sæcra Romana Ecclesia, qua semper
immaculata permansit, Dño providente, &
B. Petro Apostolo opẽ ferente in futuro ma-
nebit, sine vlla hereticorum insultatione,
atque firma & immobilis omni tẽpore persi-
stet*. Leo Pap. ser. 3. assumptio. suæ ad
Pontificatũ: *Cõmune erat omnibus Apo-
stolis periculũ de tẽtatione formidinis,
& diuina protectionis auxilio pariter in-
digebant. Quoniam diabolus omnes exagi-*

tare, omnes cupiebat elidere. Et tamẽ spe-
cialis à Dño Petri cura suscipitur, & pro
fide Petri proprie supplicatur, tanquã a-
liorum status certior sit futurus, si mens
principis victa non fuerit. In Petro ergo
omniũ fortitudo munitur, & diuina gra-
tia ita ordiatur auxiliũ, vt firmitas, qua
per Christũ Petro tribuitur, per Petrum
Apostolis cõferatur. Et in illa verba: *Et
porta inferi nõ praualebunt aduersus eam*:
Hac, inquit, fides diabolũ vincit, & capti-
uorũ eiũ vincula dissoluit. Hac erutos mũ-
do, inserit cælo, & porta inferi aduersus
eã praualere nõ possunt. Tãta enim diuini-
tus solidate munita est, vt ea neque hereti-
ca vnquã corrũpere prauitas, nec pagana
potuerit superare perfidia. Ad hæc Leo
IX. epist. ad Petr. Antiochen. Nimirũ,
inquit, solus est ille (scilicet Petrus) pro
quo, ne deficeret eius fides, Dñs & Salua-
tor asseruit se rogasse, dicẽs: *Simõ Simon,
ecce Satanas experituit vos, &c. Quæ vene-
rabilis & efficax oratio obtinuit, & hæc
nus fides Petri nõ defecit, nec defectura
creditur in throno illius vsque in seculũ se-
culi: sed cõfirmabit corda fratrum varijs cõ-
cutiendã fidei periculationibus, sicut vsque
nũc cõfirmare nõ cessauit*. Gelasius ad A-
nastasi. Imper. *Vna est Christiana fides,
qua est Catholica: Catholica autẽ veraci-
ter illa est, qua ab omnium perfidorũ, atque
ab eorum successorũ cõsortibus syncera, pu-
ra, immaculata cõmunionem diuina est, hoc
est, quod Sedes Apostolica magnopere ta-
xauit: vt quia mũdi est radix, Apostolica
gloriosa cõfessio, nullarima priuatis, nul-
la prorsus cõcogatione macularetur*. Omit-
to quæ Mar. in epist. ad Athan. & om-
nes Episcopos. Ægypti scribit, vbi Ec-
clesiã Romanã sepep immaculatam
mansisse docet, & in futurũ prædicat,
B. Petro Apostolo opẽ ferente, firmã,
& immobilẽ omni tẽpore mansurã ef-
se, quia Dñs Petro nõ defutura pro-
miserit. Et Euseb. Papa, vt habetur
24. q. 1. c. *In sede Apostolica, & quæ Xi-
stus c. Memor sũ, & Agatho in c. Quo-
niã Agatho, & Inno. III. in c. Maiores,
de Baptismo. Audi quid Nicol. I. di-
cat, vnicũ in omni virtutũ genere e-
xplũ, vt testatur Plat. in VIII. Syno-
act. 1. In Sede Apostolica immaculata
sepep obseruata est religio, in qua est inte-
gra, & vera Christiani soliditas*. Et Leo

Pro vnus Pe-
tro cur Do-
minus roga-
uerit, vt non
deficeret e-
ius fides.

Idem ser. 2.
eiusdem as-
sumpt. suæ
ad Pontifi.

Leo IX.

Luc. 22.

Gelasius.
Vna Christi-
ana fides: quæ
Catholica.

Macrus.

Euseb. Pap.

Xistus.
Inno. III.
Nicol. I.
Platina.

Leo Nonus Cap. 7.

nonus lib. contra Michaelē Constantinopolitanū, tractando illa verba: Ego rogavi pro te, Petre, vt non deficiat fides tua: Erit ergo quisquam tanta dementia, qui orationem illius, cuius vel le est posse, audeat in aliquo vacuū putare? Nonne à sede principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per successores suos reprobata & conuicta atque expugnata sunt omnium hæreticorum commenta, & fratrum corda in fide Petri, quæ hactenus nec defecit, nec vsque in finē deficiet sunt confirmata? Sic ille. Neq; mirum esse debet, si Episcopi Romani ipsi iura sui Pontificatus prodant, & priuilegia suæ cathedræ defendant. Nā vt Apostolus Paulus suum iactabat Apostolatū, cum eius ministerio pseudapostoli detraherent: vnde dicebat ad Corinthios: *Non sum liber? non sum Apostolus? nōne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meū vos estis in Domino? Etsi alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum, nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.* Ita opus fuit Pōtifices Romanos suam tueri dignitatem & potestatem, quā in discrimen venire propter hæreticorum pertinaciam quotidie videbant: idē toties, & à tot Pontificibus, non solum sine scandalo, sed etiam cum magno apud Deum merito, suæ sedis excellentiam & primatum super vniuersas Christi Ecclesias extulerunt: iudiciorū in his quæ ad fidem, & Ecclesiarum regimē spectant, nunquam fallens, & indeficiēs robur semper sibi vindicarunt: Et vt Paulus dixit: *Nos autem non spiritū huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quæ & loquimur,* &c. Vbi vides, proprium esse Apostolorum, & eorum, qui in eorum locum successerunt, agnoscere munera, quæ à Deo habent, & illa in aliorum utilitatem proferre.

Que causa Paulum in pulcritum commendare Corinthijs Apostolatū, & Romanos Pōtifices suū Pōtificatū super omnē Ecclesiam. 1. Cor. 9.

1. Cor. 2.

Proprium Apostolorū quid.

Ioan. 3.

Ibidem.

Quod si quisquam obijciat illud, quod Iudæi Christo obiecerunt: *Tu de te ipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum.* Respondere possunt Pontifices: *Etsi ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testi-*

monium meum: Etsi iudico ego, iudicium meum verum est: quia solus non sum, sed ego & qui misit me, Pater: Nam de hoc priuilegio Pontificum testantur Scripturæ, per quas loquitur Pater, Filius & Spiritus sanctus. Præterea si vnus aut alter hæc de se pronūtiasset, posset fortasse de veritate suspectus haberi, & vt dici solet: *Testimonium vnus, testimonium nullus:* Verū cum hæc fides Petri priuilegia à tot Pontificibus Romanis, qui vitæ sanctitate, excellentia doctrinæ, & signorum operatione, & martyrio claruerūt, toties decantentur, meritō tanquam vera, & omni acceptione digna à nobis recipienda sunt. Ad hæc, si quid alium à Scriptura docerent Romani Pontifices, dubium non est, quin statim multi præclari Doctores, & magni viri, qui in Ecclesia Dei semper floruerunt, illis reclamassent atque restitissent: si Paulus in re tam parui momenti restitit in faciem Petro, & reprehendit eum. Quoties etiam alij Episcopi hæreses disseminarunt, videmus multos Catholicos contra illos insurrexisse, & se illis opposuisse pro Fide Catholica propugnanda: Romanis verō Episcopis talia & tanta de sua sede prædicantibus, Doctores & Ecclesiæ lumina non solum non contradixerunt, sed etiam eorū sententias suis scriptis, tanquam certissimis testimonijs, comprobarunt atque commendarūt, & cæteros aliter opinantes tanquam hæreticos, & pessimè de fide sentientes condemnarunt: quemadmodum in præcedenti Tractatu, & in præsentī, productis multorum doctorum sententijs, liquidum & exploratum reddidimus. Remanet igitur inuolabile, & penitus firmum Sedis Apostolicæ iudicium in his quæ ad fidem & regimē Ecclesiæ spectant, ab omnibus Catholicis magna veneratione audiendum atque amplectendum, tanquam iudicium per eum loquentis Domini nostri Iesu Christi, cum quo æternus Pater atque Spiritus sanctus perfectissimè gaudent atque lætantur, per omnem æternitatem, Amen.

Phariseum illud: Tu de te ipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum; in Pōtifices Romanos sui primatus præcones nullo modo conuenire. Secunda ratio.

Tertia ratio.

Galat. 2.

Romani Pōtifices, Ecclesiæ item Patres atque Doctores quomodo eos habuerint, qui sibi nomen vniuersalis Episcopi temere usurpant.

TRACTATVS IIII.

Tract. 50.

Matth. 16.

Super illa verba: *Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum, & in cælis.*

Ordo huius tractationis.

MULTA & in hac sententia explicanda dubia, propter hæreticorum importunitatem, diligenterque tractanda atque dissoluenda sunt. Ea est enim veritatis natura, vt quo magis oppugnatur, eò magis rutilet & splendet, non secus atque aurum igni probatum, fulgentius, & defecatius redditur. Dicemus, igitur cur hæc potestas Petro data, clauium nomine sit significata, & plurali voce expressa: Deinde an istæ claves in sua plenitudine perinde ad omnes Episcopos & sacerdotes spectent, atque ad B. Petrum, siue successore eius; Tertio loco differem, an ligare & soluere sint actus adæquati ipsarū clauium, an verò seiuncti & distincti; Quarto, an sub clauibus includatur aliqua potestas in bona temporaria; Postremò, producenda sunt quæ hæretici obijciunt, vt probent claves datas esse Ecclesiæ, & non soli Petro.

Quid clauium nomine significetur.

Quod ad primum igitur attinet, claves, instrumentum sunt, quo domus, vel templū, vel carcer, vel scrinia, vel cellaria clauduntur, vel aperiuntur: vnde per traditionem clauium intelligitur traditio possessionis apud Iuriscōsultos, vt habes in l. *Clauibus.* ff. de contrah. emptio. Et Esa. 22. *Et erit in die illa, vocabo seruū meū Eliacim filium Helicæ, & induam illū tunica tua, & cingulo tuo confortabo eū, & potestatem tuam dabo in manu eius: & erit quasi pater habitantibus Ierusalem, & domus Iudæ. Et dabo clauē domus David super humerū eius: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & nō e-*

Vbi gestaret clauē de more Iudæi.

rit qui aperiat. Hęc ille. Vbi apertè declaratur, per clauem intelligi potestatem, & actus clauium adæquatos esse, aperire, & claudere. Et dicitur clavis domus David, id est, templi Davidis consilio extructi, vel Ecclesiæ & familiæ Iudæorum, quæ à Dauide denominatur parente Messias. Solebat autem clavis super humeros gestari à clauigeris: & significatur onus prælationis, siue pondus potestatis. Non est autem quod hæretici indoctis persuadeant, non esse hoc loco sermonem de potestate, sed tantum de scientia, iuxta illud Luc. 11. *Va vobis legisperitis, qui tulistis clauē sciētia:* nam etiam illo ipso loco clavis sciētia non est scientia, sed potestas interpretandi Scripturas, vel fides, qua diuina scire possumus, quia subdit: *Non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis.* Ergo si prohibebant introire ad fidem, & ad Christum, potestatem habebant. Et hoc Lucę, cū illo Matthæi congruit: *Va vobis, Scriba & Pharisei hypocrite, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intrastis, nec introeūtes finitis intrare.* Et hoc loco, postquam dixit: *Tibi dabo claves regni cælorum,* subdit, explicās eius facultatis actus: *Et quodcumque ligaueris super terrā, erit ligatū & in cælis: & quodcumque solueris super terrā, erit solutū & in cælis.* Et quia regnū cælorum, tanquam domus quædā est, quæ indignis clauditur, bonis autē aperitur; idē cogitandū est, qua ratione, & claudi, & aperiri possit.

Apocaly. 3.

Clavis domus David quæ nō est illa.

Claves regni cælorum, vt hæretici nugantur, non esse clauem scientiæ, probatur.

Matth. 23.

Qua ratione regnum cælorū claudit, & aperiri possit.

Quod vt melius percipias, præmittendum est, cælum post peccatum

Gen. 3.

Matth. 13.
Christus
quando pri-
mum regnū
cælorum a-
pernit, & qui-
bus auitus
Heb. 9.

Luc. 24.
Idē quibus
Introitum re-
gni cælorū
promeruit.

Duobus mo-
dis in Chri-
stum ingredi-
mur.

Rom. 10.

Quas claus
Christus Pe-
tro promit-
tit.

generi humano clausum fuisse; in cuius rei signum eieci sunt de paradiso primi parentes, & adhibitus Angelus cultos cum gladio flammeo atque verfatili. Vni autem tantum Christo, & soli, legimus in baptismo cælos apertos fuisse: quanquam tunc baptismo sanguinis in cruce per passionē suam intrauit ut summus Pontifex in Sancta sanctorum: ut Apostolus inquit. Fuit autem clausus aperiens obedientiæ meritum, & patientia & humilitas, sicut clausus claudens fuerat inobediencia Adæ, superbia, & nolle contristare suas delicias: atque ita scriptum est: *Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam?* Meruit autem Christus, ut aperirentur cæli: non tantum sibi, cui semper patuerunt, sed etiam omnibus qui intrarent in illos, & ipsum qui est regnum nostrum, induerent. Omnibus ergo clausum est cælum, qui non sunt in Christo, & tales sumus omnes natura: necessum est igitur intrare in Christum, ut cælum nobis aperiat. Ingredimur autem in Christum fide, & Sacramento. Fides enim est ex auditu, & auditus à prædicatione verbi Dei: Ergo clausus primo est potestas prædicandi verbum Dei, quæ hinc Petro promittitur: nemo enim potest legitime prædicare, nisi mittatur, & consequenter potestas discernendi verbum verum à falso, & doctrinam Catholicam à fallaci: quæ potestas secundum sui originem in Christo Domino fuit, sed hinc Petro loco sui data, sic tamen ut eam alijs posset delegare, cum ipse non valeat esse ubique, ac docere: nec propterea dominiū, sed vsus tantum clauium transferebatur ad alios. Similiter etiam per Sacramenta ingredimur in Christum: quorum legitimum vsus & ministerium Petro tradidit, & per eum omnibus alijs Episcopis & sacerdotibus: ita ut si qua incidat de fide quæstio, vel de Sacramento administrando, Petri solius, vel successorū eius sententiæ ab omnibus fidelibus stādum sit.

Dixit autem in plurali, *Claves*, quia duplex est Ecclesiæ potestas. Altera quidem Ordinis, quæ confertur per aliquam certam consecrationem ad conficienda, & ministranda Ecclesiæ Sacramenta; altera verò est iurisdictionis, ad moderandos & regendos Christianos populos, sine vlla exteriori ceremonia, solo Dei verbo, vel hominis vicem Dei gerentis concessa. Et prima quidem potestas super corpus Christi verū est, sicut secunda super corpus Christi mysticum. Rursus potestas Ordinis siue Sacramentalis bipartita est: nam altera dicitur Scientiæ, quæ est discernendi facultas, altera verò Potestatis, quæ dici potest clausus iustitiæ, siue ligandi & soluendi. Et prima quidem clausus scientiæ necessaria est, quia perspicua cognitio causæ antere debet iudicium, nisi velimus inferenda sententiā turpiter aberrare. Secunda clausus interdum exequitur actum suum sine iustitia, & propterea vocatur clausus potestatis. Longè autem diuersa est scientia, & clausus scientiæ: nam scientiam multi docti habent, qui sacerdotio carent: multi autem clausum scientiæ habent sine scientia, ut indocti sacerdotes. Est ergo clausus scientiæ, potestas prius inquirendi, & cognoscendi mores alienos, & peccata subditorum, antequam feratur iusta sententiā per clausum potestatis. Clausus autem potestatis, est facultas & autoritas ferendi sententiā de aperiendo, aut claudendo alicui regno cælorum. Similiter hæc potestas dicitur clauium in numero multitudinis: quia vna est aperire cælum, & claudere infernum, altera verò è conuerso claudere cælum, & aperire infernum; perinde ac finius, & eiusdem ostij duæ essent distinctæ clausus, altera ad vsus tantum aperiendi destinata, altera verò tantum ad claudendum. Altera verò est potestas iurisdictionis externæ spectans ad forū publicū, sicut prior ad secretum: quæ rursus bipartita est: nā includit in se potestatem inquirendi, & cognoscendi peccata publica Christianorū; deinde etiā facultatē equā sētentiā fe-

Christus cur dixerit: Tibi dabo clausus, non clausum, regni cælorum.

Duplex potestas ordinis, & iurisdictionis, quæ nam illa.

Potestas ordinis, duplex: Scientiæ nimirum, & potestatis.

Clausus scientiæ quæ sit illa, & Potestatis.

Quæ sit potestas iurisdictionis, & quotuplex.

rendi,

Ordo & iurisdictionis quare inseparabiles non sint.

Ordinis & iurisdictionis propriæ functiones.

De potestate iurisdictionis Pauli vocis.

2. Cor. 10.

1. Cor. 4.

1. Tim. 5.

Matth. 18.

Ioan. vlt.
Potestas Ordinis quare ratione absque potestate iurisdictionis esse nequeat.

rendi, siue iudicandi & corrigendi, diciturque; gladius spiritualis, siue excommunicatio, & mucro Episcopalis, siue clausus, quia per illam aperitur, vel clauditur Ecclesia. Et possunt haberi hæc posteriores clausus ab eo, qui non haberet priores clausus, quæ admodum constat de electo Prelato nondum sacris ordinibus initiato; sicut priores clausus possunt haberi sine posterioribus. Et ad priores clausus ordinis spectat prædicatio, & interpretatio Scripturæ, & distributio Sacramentorum, ut autoritas Baptizandi, Confirmandi, Ordinandi, conficiendi Eucharistiam, Vngendi infirmos, & celebrandi Matrimonia: ita ad posteriores clausus spectat visitare dioceses, punire rebelles, excommunicare obstinatos, legatos mittere, ad Synodum vocare, & ibi facta confirmare, causas reseruare, vel reseruatas relaxare, dare indulgentias, pœnas fori pœnitentiæ mitigare, vel mutare, vota quæcunque commutare; hæreticos, & eorum scripta dānare, declarare canonicos libros Scripturæ, approbare libros Doctorum, Religiones confirmare, Episcopos & ministros Ecclesiæ instituere, beneficia Ecclesiastica distribuere, tēporalia bona ad sustentationem ministrorum applicare, exigere decimas & annatas, canonizare Sāctos, indicere certis diebus ieiunia, instituere dies festos, qui celebrentur, & similia permulta. De qua potestate ait Paulus de se: *In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia. Et iterum: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Ac rursus, *Auersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Et de hac ipsa dicitur, *Tibi dabo clausus regni cælorum: & si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus: & Pasce oves meas.* Vtus tamen priorum clauium in Sacramento pœnitentiæ exerceri nō potest sine posterioribus clausibus: quia potestas soluendi & ligandi in foro conscientiæ exerceri efficaciter in quenquā

non potest, nisi per clausus iurisdictionis habeat aliquis subditos, in quos potestatem acceptam exercere valeat: quemadmodum etiā si tu gladium habeas ad scindendum, si tamē materia scindēda absit, scindere profectō nequaquam poteris. Secūdo dubio satisfacim⁹, si dicam⁹ has clausus alia ratione esse in Deo Patre, & Filio, & Spiritu sancto; alia in Christo, alia in Petro, alia in Episcopis, & alia in Sacerdotibus. In Deo enim eminentissimè sunt, & illā potestatem à se ipso habet, non recipiendo eam ab alio, nec ab alio pendendo. In Christo verò sunt tanquā in filio fideli in domo sua, cui data omnis potestas in cælo, & in terra, & cui Pater omne iudiciū dedit. Et habet duas clausus vniuersè: quia in vniuersum, omnium hominum bona & mala, quæ sunt causa aperiendi vel claudendi cælum, cognoscit. Idē quoque firmiter, ac immobiliter possidet has clausus, quia eius voluntas coniuncta est diuinæ iustitiæ; & propterea hæc in eo potestas irreuocabilis est: de quo Apocaly. 3. dicitur: *Hæc dicit Sanctus & verus, qui habet clausus Dauid: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Et rursus cap. 1. *Habeo clausus mortis & inferni.* In Petro verò clausus sunt tanquā in ministro, sed in sua plenitudine, & à nullo limitari aut coarctari possunt, de quo Christus inquit, *Quodcunque ligaueris, erit ligatum: & quodcunque solueris, erit solutum.* Et ita nullibi præterquam soli Petro. Quia enim Dominus ut Rex promisit se suam Ecclesiam, in qua regnaturus erat, super illum ædificaturum, commodè ergo nunc Petro Regem illum cælestem confitēti promittit se sui regni clausus daturum, id est, supremā in regno suo autoritatem, & potestatem. Quod si fortè obijcias, alijs quoque dictum esse: *Eūtes in mundū vniuersum, prædicate Euangeliū omni creaturæ; & Amen dico vobis, quacunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quacunque solueritis super*

Clausus regni cælorum aliter Christus homo habet, & exercet in Ecclesia. Heb. 3. Matth. vlt.

Ioan. 5.

Eas clausus quomodo Petrus habeat:

Parē & æqualem atque ipsi Petro Christus potestatem Apostolis qualē dedisse videatur. Mar. vlt. Matth. 18.

terram

Ioan. 20.

terram, erunt soluta & in caelo; & Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittantur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Dicendum est, quod verus clauium dominus fuit semper Christus, ut potest summus Sacerdos, & Rex: & tamen dum in terris egit, voluit ipse praedicare, & docere. Et quia bonum erat habere adiutores, elegit duodecim Apostolos, quibus dedit potestatem, quam tantus Magistratus requirebat. Et dum ipse vixit, non erat vnus Apostolus alio maior, sed omnes pari consortio muneris & honoris praediti erant: sed recedens a nobis, vni Petro, ut hic promissit, vniuersam tradidit potestatem in clauibus significata, cum dixit, *Pasce oves meas*: quod aliud non significat, quam, Do tibi clauis regni mei, id est, supremam potestatem administrandi regnum meum in terris. Necessum enim fuit, ut Christus abiturus ad Patrem, aliquem in terris designaret, qui omnibus esset praefectus: sicut & necesse est ut Rex profecturus in regionem longinquam, vni alicui relinquat regni gubernacula, penes quem sit summa potestas, si velit regnum suum a seditionibus esse liberum. Hoc modo fecisse Dominus videtur, cum dixit, *Pasce oves meas*. Ita ut omnis potestas alijs collata a Domino non quidem tolleretur, sed sub potestate Petri redigeretur: ut accidit cum Papa succedit alteri Papae defuncto: qui enim inueniuntur in dignitate, & potestate, non amittunt eam, sed sicut prius erant sub Papa qui excessit, ita post modum sub illo qui succedit. Sic Apostolorum omnium potestas, viuente Domino, qui verus, & summus erat Pontifex, sub illo erat: illo autem a nobis recedente, ac Petro loco sui substituto, omnium autoritas recedit sub Petro.

Christus dum viueret, vnus ipse cur habuit clauis regni caelorum.

Mat. 3. Luc. 6.

Ioan. 21. Quid significauit Christus Petro cum dixit: Pasce oves meas.

Quid egerit Christus, cum Petro tradidit clauis regni caelorum.

Qua lege Apostoli quam habebant, a Christo potestatem acceperunt.

Heb. 6. Psal. 109. Si Petrus Ecclesiae sumus pastor, & Pontifex est, quomodo Christus Pontifex est in aeternum.

plius per se immortalem, vel per ordinaria miracula, quae fidem quodammodo tollerent: quae vero interne sunt, ipse per se operatur. Ut verba, praedicatio, & doctrina externa sit a Petro; at illustrationem mentis & infusionem donorum, internaque operationem, quae sub aspectum non cadunt, operatur Christus per Spiritum suum. Simili ratione in Sacramento, externa praestant homines, virtutem vero, & gratiam ipse Dominus largitur.

Deinde respondemus ad argumenta. Nam praedicatio illa, & baptismus, quem praecipit Christus Matth. 28. erga nondum Christianos exercebatur; super quos non est proprie iurisdictio: quia nihil ad nos spectat (ut ait Apostolus) de ijs qui foris sunt, iudicare. Verba vero illa: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, de potestate Ordinis, qua in foro conscientiae poterant absoluere, sunt intelligenda; si tamen accedat iurisdictio potestas, ut explicat B. Thomas, quam a Petro susceperunt. Vnde illa eadem verba Domini simpliciter Sacerdotibus dicuntur, dum ordinantur; quos tamen nullam habere iurisdictioem constat. Verba vero illa: *Quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo*, quae ad Apostolos a Domino dicta sunt; neque ostendunt iurisdictioem tunc a Christo data, quia de futuro sunt, sicut & illa: *Tibi dabo clauis regni caelorum*: nec etiam ostendunt promissam; quia non dicit Dominus, Vobis dabo, sicut dixit Petro; sed tantum praedictionem continent eius quod futurum erat, ut haberent potestatem ligandi & soluendi etiam in foro exteriori: nam eo in loco de tali potestate sermo est. Haec autem praedictio impleri potuit Christo per Petrum dante illis iurisdictioem, licet per se ipsum proximè non contulisset. Soli autem Petro dictum est: *Tibi dabo clauis, & pasce oves meas*. Nam etsi multa Dominus dedisset Apostolis, nunquam tamen illa sine Petro dedit. Quae vero Petro singulariter dedit, etiam in aliorum praesentia, solita-

Petri propria, & Christi in Ecclesia functiones quae sunt.

Apostoli Matth. vlt. & Christo missi quas docere omnes gentes, atque praedicare.

1. Cor. 5. Illa Domini verba: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, ut intelligant accipienda.

Ioan. 20. D. Thom. in ca. 20. 107. tom. 14. & alibi passim

Illud quoque: Quaecumque alligaueritis super terram, &c. quae sensum habeat.

Petri priuilegium. Ioan. 21.

Leo Papa in serm. anniuers. diei sui pofificatus In qua potestate Petrus maior reliquis Apostolis tantum fuerit.

Qualis in Episcopis, & Sacerdotibus, qualis vero in summo Pontifice sit potestas Ordinis.

Roman. Pontifex cur vocetur Ordinarius Ordinariorum.

Summus clauium minister Petrus, cuiusque successor.

Papae, & illa Episcoporum potestas iurisdictioem qualis merito videatur.

men Petro conuenire intelliguntur. Et licet ius clauium, & pascendi a Domino, & ad reliquos Apostolos transferretur: per Petrum tamen transfuit, per quem Dominus alijs contulit, quicquid alijs non negauit, ut Leo Pontifex testatur. Et cum loquimur de plenitudine clauium existente in Petro solo, de potestate iurisdictioem, non de potestate Ordinis haberi sermonem volumus. Quippe in baptismo conferendo, & Eucharistia conficienda, & alijs administranda, & in similibus tantum potestatis simplex Sacerdos, atque Pontifex: quemadmodum in potestate Consecrationis, & Ordinationis ministrorum tantum potestatis Episcopus, etiam si titularis existat, quantum ipse summus Pontifex. Nihil quod potestas Ordinis in ceteris Sacerdotibus, & Episcopis restricta est ad certam diocesim, extra quam sine noua facultate legitime ea uti non possunt: potestas vero Ordinis in summo Pontifice, ad omnes Christi fideles se extendit; qui propterea dicitur Ordinarius Ordinariorum. Potestas vero iurisdictioem eius suprema existit, & in plenitudine sine ulla, vel causa, vel personae restrictione aut limitatione, aut indulgentiarum concedendarum articulatione (nam sic est in omnibus Episcopis, & Praelatis Ecclesiae) & ideo omnem aliorum iurisdictioem longe superat, & antecellit. Etsi ergo tam in Petro, quam in ceteris Episcopis potestas clauium per modum ministerij sit, sicut in Christo per modum excellentiae, & in Deo tantum in eius autore atque fonte: tamen Petrus atque eius successor minister est supremus, Christi que Vicarius plenitudinem clauium habens; reliqui omnes non nisi restrictè, quod attinet ad locum, & personas, & causas. Et accidit Petro, & alijs Praelatis curam animarum habentibus, quod Abbatibus, & Monachis contingit interdum. Nam quisque Monachus clauem tenet, qua possit cellam suam aperire, non autem alterius: Abbas tamen, qui praefectus est illis, vna & eadem clauis, tum suam, tum omnes aliorum cel-

las aperire potest, & solet, ceterorum vero Monachorum Abbatis aperire potest nemo. Ad hunc modum cogitandum de Papa, & Episcopis: quisque enim Episcopus in sua diocesi clauem habet, qua ligare, & soluere potest suos, sed non eos, qui sunt extra suam diocesim: Papa tamen generalem clauem habet, qua potest quicquid alij possunt, & multa praeterea quae alij non possunt, cum & ipsimet Episcopi sub ipso Petro, tanquam oves sub pastore, esse debeant.

Expediimus secundum membrum: accedamus ad tertium. Dicimus quosdam extitisse, qui ligandi, & soluendi actus ad Hebraismum referant: ut perinde sit ligare & soluere, atque claudere, & aperire. Videtur enim quod clauditur, ligari, ut qui includitur in carcerem: contra vero, cui aperitur, solui, ut accidit ei, qui de carcere liberatur.

Mihi tamen probabilius videtur, actum aliquem partialem clauium explicari per actus ligandi, atque soluendi: tum quia ligare, & soluere, non sunt actus adaequati clauium, sed longe illis inferiores: tum quia Dominus Esa. 22. & Apocal. 3. declarat, actus clauium esse, claudere, & aperire: tum quia Dominus, sicut dicendo, *Tu es Petrus, & super hanc petram, nouo simbolo designauit eandem potestatem, adiungendo cum illa coniunctione, &: Et tibi dabo clauis regni caelorum*: ita nunc cum eadem coniunctione, *Et*, subdendo: *Et quaecumque ligaueris, vel solueris*, vnum actum clauium demonstrasse videtur. Tum denique, quia si ligare, & soluere, tantum esset atque claudere, & aperire, cum Dominus dixerit Apostolis: *Quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo*: proculdubio clauis eadem, & in eadem plenitudine Apostolis dedisset: quod tamen verum non est, & propterea ab omnibus Catholicis merito negatum. Proprie ergo illi actus claudendi & aperiendi, ad doctrinam Fidei & Sacramentorum videntur pertinere: per hos enim pri-

Quid per ligandi, & soluendi actus significetur.

Ligandi, soluendi, actus ab illo claudendi, & aperiendi esse diuersum, ob quatuor. Esa. 22. Apoc. 3.

Matth. 16.

Nisi aliter foret, quid inde.

Infrà. 18.

Regnum cœlorum quod nam illud.

mò, & propriè aperitur cœlû, & patet aditus in regnum cœlorû, quod est Ecclesia, quia per illos tollitur quodcunque impedimentum, excludens ab ingressu cœli, siue culpa sit quæcunq;, nempe aut originalis, aut lethalis, aut venialis: tollitur reatus pœnæ cuiuscunq;, siue æternæ, siue temporalis: qui vel Sacramento, vel sine illo per viam indulgentiæ obtineri potest. At ligare, & soluere, potius ad ea, quæ iurisdictionis sunt in vtroq; foro pertinere videntur. Ligat enim Pontifex, cum legem condit, aut sententiam de tribunali pronuntiat vel absoluens, vel condennans. Duplex enim tantummodò vinculum inuenitur in Scripturis homines ligans coram Deo, nimirum peccatû, & præceptum. Hinc Prou. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. De altero dicitur Eccli. 6. Vincula illius, alligatura salutaris, vel, vt Græca habet, filum hyacinthinum. Neq; videtur hic actus leges ferendi, vel ligandi, & soluendi ad clausuram, aut apertionem cœli propriè pertinere. Duæ enim sunt primariæ, ac summæ potestates in Papa, nempe Pontificia, ac Regia, quâ tum attinet ad spirituale regimè, & his meritò cõiungitur Prophetia: & idè Papa est summus Pontifex, & summus Rex. Et ad eum, quatenus Pontifex est, pertinet aperire cœlû: quod fit verbo, & Sacramento: ad eum verò, quatenus Rex est, pertinet ligare, & soluere pro iustitia cuiusq; & meritis. Idè B. Petrus regale Sacerdotiû vocauit hunc Ecclesiæ primatum. Potestatem autem clauium, quibus cœlum aperitur, vel clauditur, necessariò consequi debet regia potestas, vt ij, quibus apertum est, se in officio contineant, & viam pergant, quam semel ingressi sunt. Quæ ergo sunt Ordinis, siue ad doctrinam fidei, siue Sacramentorum spectent, vni Pontifici sub hac ratione competunt: & talem potestatem vocauit clauis. Secundam verò potestatem Regiam expressit per ligare, & soluere: quæ pariter suam scientiam requirit, & complectitur omne iurif-

ditionis officium, vt potestaté excommunicandi, puniendi, & absoluendi, condendi Canones & decreta; distribuendi beneficia, & Episcopatus; cognoscendi causas Episcoporum, inquirendi, & visitandi, conuocandi Concilia siue generalia, siue particularia, prout causa postulauerit, illa transferendi, dissoluendi, confirmandi, in eorum decretis dispensandi, vel in totum abrogandi. Denique reliqua omnia, quæ ad potestatem iurisdictionis spectant, & quæ superius expressimus, actus ligandi, & soluendi intelligimus. Et quod dixit: Quodcunque ligaueris, erit ligatum: & quodcunque solueris, erit solutum, sic est accipiendum, quomodo si à Rege iudici à se constituto diceretur, Quandocunque absolueris, absolutum habeo: & quandoque condempnaueris, condempnatum habeo: & quicquid statueris, statutum habeo. Non enim iudici huic potestatem dare intelligitur absoluendi, vel condempnandi, & statuedi pro sua voluntate, & libidine, sed secundum iustitiæ æquitatem, & utilitatem eorum. Quæ potestas etiã Apostolis Matth. 18. fuit collata, siue conferenda prædicatur: primò tamè Petro, & sub illo, & per illû alijs data est. Clauis autè ita Petro sunt cõmendatæ principaliter, nõ vt in illo maneat, & cum illo recedat, sed vt per illum in alios deriuentur, vel amplius, vel strictius, prout ratio postlauerit: sed in successores, qui eius cathedram Canonica electione ascendant, in tota sua plenitudine, quem admodum illas habuit Beatus Petrus, conferuntur. Alioquin Christus Dominus non prospexisset Ecclesiæ suæ in perpetuum, si, quod Beato Petro datum est, cum ipso extingueretur. Et aduerte, quòd non omnia, quæ ad Romanum Pontificem spectant, possunt alteri delegari, vt quod pertinet ad Prophetiam, cum de veritate doctrinæ determinandum est; aut quod de certa personarum conditione agitur, vt de canonizatione Sanctorum, aut

In quibus fit iurisdictionis potestas.

Qualis hæc Dominat locutio videtur: Quodcunque ligaueris, erit ligatum; & quodcunque solueris, erit solutum.

Qua Petrus lege accepit clauis regni cœlorû.

Summus Pontifex quæ cõmittere alteri suam potestatem, seu iurisdictionem non possit.

Duplex vinculum in Scripturis inuenitur.

Duplex potestas in Papa. Regia videlicet ac Pontificia, & quænam propriè cuiusque sunt.

1. Pet. 2. & Exod. 19. Regale Sacerdotiû de quo Petrus, quodnam illud sit.

Quibus verbis potestaté Ordinis, & potestaté iurisdictionis expresserit Christus.

Luc. 22.

Cõsistorum etiam generalium tota auctoritas ac potestas, vnde sit, ac pœdeat

An summus Pontifex vllû habeat ex vltimo clauium ius a dominium in bona fortuna.

Triplex Romani potestas Pontificis Luc. 22. Ioann. 21.

Quorum munere, & largitione Principum habeat quicquid habet dominij temporalis, & status.

reprobatione Hæreticorum, aut confirmatione alicuius nouæ Religionis: in quibus Pontifices errare haud possunt, quòd eorum error ad totam Ecclesiam, quæ eius iudicium sequi debet, diffunderetur, & propter preces Christi rogantis vnice pro fide Petri: reliqui verò omnes, qui hanc peculiarem Christi assistentiam, & Spiritus sancti protectionem non habent, errare possunt: vnde vel Concilia Generalia & Oecumana hanc grauissimam auctoritatem decidendi Fidei & Sacramentorum conuersiones à se ipsis non habent, sed à suprema potestate Romani Pontificis illis coniuncta: nam sine Romani Episcopi auctoritate, & eius in illis præsentia, Concilia neque cogi possunt, neque legitima sunt, nec generalia, sed acephala; neque alicuius est firmitatis aut roboris quod in eis definitur, nisi eius auctoritate confirmetur.

Quarta dubitatio dissoluitur, distinguendo, triplicem esse in Romano Pontifice potestatem. Primam quidem, qua vniuersalem habet potestatem in animas omnes promouendas ad vitam æternam, per verbum, Sacramentum, leges sanctas, indulgentias, & alia omnia munera spectantia ad potestatem iurisdictionis. Hanc potestatem qui negaret, iniurius esset verbo Christi, quo illi clauis regni cœlorum, & confirmandi fratres officium, & ouium pascendarum curam contulit, & præfecturam. Altera potestas est Pontificis, quæ directè respicit temporalia bona, quam habet Pontifex, & in vrbe Romam, & in Picenum agrû, & Romandiolâ, quæ vocant, & reliquas ciuitates Italiæ, quæ suæ ditioni sunt adiectæ, quas habet ex donatione, vel Constantini, vel Caroli Magni, vel Mathildis Comitissæ, vel aliorum Principum, in quibus Pontifex non minus, quàm Reges terreni, verè regnat & domiatur, & omnia alia, quæ ad iustitiam ministrandam spectant, exercet: quàm non deceat illum per seipsum hæc iudicia tractare, & sanguinè funderi; sed per alios ministros, & iudi-

ces superiores, & inferiores, omnes tamen sibi subditos, huic muneri satisfacere. Etsi autem eiusmodi imperium & ditionem temporariam possidere non sit simpliciter necessariû vt quis sit verus Papa & verus Pontifex, quia tam Christus Dominus & Petrus, quàm primarij illi Pontifices huiusmodi temporarias ditiones nõ agnouerunt, nec his præsidij mundi muniti fuerunt: tamen magnis rationibus constat, Deum voluisse progressu temporis Sedem Vicarij Iesu Christi illis bonis exornari: tum vt illis præsidij humanis munita esset Sedes Apostolica, nec cuius hæretico vel schismatico Principi aspera porrigeretur insurgendi in Christi Vicarium, si pauper esset; tum vt haberet vnde compesceret motus insurgentium in Ecclesiam seditiosorum & rebellium; tum vt Pontifex præberet tam Episcopis diligenter pascendi oues, quàm Regibus rectè gubernandi, & administrandi regna exemplum: tum denique quia cum temporaria bona ad spiritualia referenda sint, & homines istarum rerû splendore moueantur, cum cognitio nostra ortum habeat à sensibus; vtile visum est, Ecclesiam Catholicam temporalibus facultatibus instruere, vt Christiano populo maiestatem quandam repræsentas, maiori haberetur in pretio & veneratione. Vt interim omittam, Principes Christianos seipso spoliasse vt Ecclesiam locupletarent; quod nõ tantum Diuino instinctu, sed etiã ipsorum Pontificum persuasionibus animati perfecerunt, sancti etiam Pontifices acceptarunt; & ne vllus vel inuaderet, vel alienaret, prohibuerunt. Vnde Augustinus episto. 50. ad Bonifacium Comitem, Constantini Imperatoris laudat religionem, quòd Ecclesiam huiusmodi donationibus locupletauerit: & latius id prosequitur Tract. 6. in Ioannem. Hæc de secunda potestaté.

Tertiam potestatem habet summus Pontifex in totum terrarum orbem à Christianis inhabitatû, & Principes seculares, Reges & Magistra-

Quib' decauis, grauib' quidem illis & magnis, Roman' debuit Pontifex temporalé quoq; habere dominatum.

Vnde fuerint adducti Principes Christiani, seculari vt illud dominum Apostolicæ sedis cõtribueret.

B. Augusti. tom. 2. Idem to. 9. Qualé summus Pontifex in Reges ac Principes, atq; ad eò in vniuersum Christi populum potestaté habeat ac iurisdictionem.

tus temporales, qui Christi legē profitentur, in quos omnes habet regimen, vt vocant, obliquum, siue indirectum: nam illis tanquā ouibus suis ipse velut pastor præcipere potest, & non tantum rogare, vel exhortari (quod quibus priuatus potest) vt potestatem suam & vires imperij ad salutem animarum, & regnum Christi, & Euangelium promouendum cōuertant. Cui Pontificis præcepto, tanquam Christi verbo, habent Principes obedire; & si resistant, potest eos tanquam contumaces punire; & si in Ecclesiam, & Christi gloriam aliquid moliantur, potest eos imperio & regno priuare, vel eorum ditiones alteri Principi tradere, & eorum subditos ab obedientia illis debita, & iuramento facto absoluere: vt verum sit in Pontifice Romano illud verbum Domini dictū ad Prophetam Ieremiam capite primo, *Ecce dedi verba mea in ore tuo: Ecce constitui te hodie super Gentes, & super regna: vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipas, & edifices, & plantes.* Atque hac potestate sæpius multos vfos fuisse Pontifices, atq; illos quidē sanctissimos, & doctissimos, his, qui legerūt Ecclesiasticas historias, ignotum non erit. Atque hæc potestas necessariò consequitur legitimū vsu clauium regni cælorum; confirmationem fratrum & pasturam ouium. Illam denique rei ipsius natura indicat. Nam cum corporea bona ad spiritualia, tanquam digniora, sint instituta, & ad illa & corporea & temporaria bona referantur, cum Pontifex in animas & spiritus potestatem habeat: sequitur vt & obliquè (quoniam spiritualia sine temporalibus non possunt consistere) in regna & ditiones autoritatem habeat. Nam Papa quatenus pater spiritualis est, potest dirigere Regum potestatem ad Christi gloriam promouendam, & ad vitam æternam consequendam: & ad hunc Catholicum sensum est referendum, quod Ecclesia in solennitate Beati Petri canere consuevit, *Tu es pastor ouium, Princeps Apostolorum, sibi tradidit omnia regnandi, sci-*

licet, quæ Christū profitentur, & proinde Christi Vicario obedientiam præstare debent.

Quod autem in bona temporaria directum dominium, vel regimen non teneat, ex Scripturis, & Patribus, & rationibus colligitur. Nam in primis id colligitur ex illo verbo: *Tibi dabo clauis regni cælorum*, non dicit regni terrarum: nihil ergo hæc verba spectant ad terrenam potestatem. Confirmare etiā fratres, & pascere oues, officia tantum sunt spiritualia. Et cōfirmatur, quia Petrus dixit, *Argentum & aurum non est mihi.* Præterea Apostolis Dominus inquit: *Reges Gentium dominantur eorum; & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.* Quibus verbis etsi Christus spirituales potestates in oues sibi subditas non detrahat, tollit tamen imperium, quale solet esse in Regibus cum factu, & potentia, & tyrannide coniunctum.

Ad hæc in Scripturis sacris distinguuntur officia Cæsaris, & ministrorum Dei. *Reddite*, inquit Dñs, *quæ sūt Cæsaris, Cæsari, & quæ sūt Dei, Deo.* Item in literis Sacris laudatur Regum potestas, tanquam à Deo descendens, & illis obedientiam legitimam præstari præcipit. Ait enim Petrus; *Subiecti estote omni humana creatura propter Deum: siue Regi quasi præcellentis; siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.* Et Paulus; *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Et infra; *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Si autem ad Ecclesiasticos, vel ad Romanos Pontifices spectarent ditiones temporales iure Diuino, profectò Apostoli non scripsissent, vt fideles obedientiam Regibus suis præstarent, sed illam eis non deberi persuaderent, & ipsis Regibus prædicarent, vt Sacerdotibus cederent.

Papæ dominium in temporalibus, obliquum esse tantummodo, tripliciter ostenditur. Primum argumentū ab Scripturis.

Act. 3.

Matth. 20.

Matth. 22.

1. Pet. 2.

Rom. 13.

Idem

Secund. arg. ab autoritate Patrum. Bernard.

Idem etiam traditione Patrū cōprobari potest. Et in primis Bernardus ait lib. 1. De consideratione, ad Eugeniū: *In criminibus, nō in possessionibus potestas vestra: quoniam propter illa, & non propter has, accepistis regni cælorum clauis prauaricatores vtiq; exclusuri, non possessores.* Et sequitur: *Quæ nam tibi maior videtur & dignitas & potestas, dimitte di peccata, an prædia diuidendi? Sed non est comparatio. Habent hæc infima & terrena iudices suos, Reges & Principes terra. Quid fines alienos inuaditis? Quid falcem vestrā in alienam messem extenditis? Nō quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe potioribus occupatis.* Hæc ille, asserens ad Pontifices Romanos regimen temporaliū bonorum, & caussarum secularium minimè spectare: agnoscens tamen in illo obliquam gubernationē. Lib. 4. eiusdem operis Pontificem cōpellat his verbis: *Quid tu denud vsurpare gladium tentas, quem semel iussus es ponere in vaginam? Quem tamen qui tuū negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse: tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apostolis: Ecce gladij duo hic; non respondisset Dominus: Satis est, sed nimis est. Vterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius, & materialis: sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab Ecclesia exerendus est: ille Sacerdotis, is militis manu: sed sanè ad nutum Sacerdotis, & iussu Imperatoris. Et de hoc aliàs. Idē Bernardus lib. 2. non solum fatetur esse in Romano Pontifice Sacerdotalem Aaronis potestatem, sed eam quoq; politici principatus iurisdictionem, quæ fuit in Samuele iudice, in Moyse duce, in Melchisedech Rege & Sacerdote: quæ profectò hanc quam tuemur obliquam gubernationē Papæ super omnes Reges complectitur. Ad hæc B. Gregorius lib. 7. epist. 1. ad Sabinianum Diaconum, agens de Maico Episcopo, qui ferebatur in custodia pro solidis interfectus, ita respondit: *De qua re vnum est quod**

Idem.

Matth. 26.

Ioann. 18.

Luc. 22.

Idem.

Quæ Bernardus summo Pontifici duplicè tribuat potestatem.

B. Gregorius tom. 2.

Tom. 4.

breuiter suggeras serenissimis dominis vestris, quia si ego seruus eorum in morte Longobardorū me miscere voluissim, hodie Longobardorum gens, nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atq; in summa confusione esset diuisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido. Vides religionem Gregorij, putantis ad se nō ipse stare causas sanguinis, aut se bellis immiscere? B. Augustin. tract. 6. in Ioannē: *Quo iure defendis villas? (Ecclesiæ scilicet) diuino, an humano? Respondeant, Diuinum ius in Scripturis habemus, humanum ius in legibus Regum. Vnde quisque possidet quod possidet? Nō ne iure humano? Et infra: iure tamen humano dicit (scilicet quisque) Hac villa mea est, hac domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure Imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & Reges seculi Deus distribuit generi humano.* B. Ambrosius lib. 5. epistolarum epist. 33. ad Marcellinam sororem: *Mandatur deniq;: Trade basilicam. Respondeo, Nec mihi fas tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare: domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mōniū ius commissum est, non sacrorum.* Athanasius in epistola ad solitariam vitā agentes refert, Hosium Cordubensem, senem verè sanctum, dixisse cōstantio Imperatori sollicitanti ad defectionem à Fide: *Quid tale, inquit, à Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicij Ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Vt idem valens cum suis aliquid colligat: habeatq; quod obijciat? Desine, quaeso, & memineris te mortalem esse: reformida diem iudicij: seruate in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere*

B. August. tomo 9.

B. Ambrosius tom. 3. Magni Ambrosij mira spiritus libertas.

Matth. 22.

Athanasius tomo 2. à medio.

Quid Hosius quoque Cordubensis Imperatori cōstantio ad defectionem à Fide sollicitanti respondit.

Z z præcipe,

Papæ potestas quibus ferè Domini verbis expressa apud Ieremiam.

Papæ huiusmodi super Reges etiam ac Principes potestatem quam diximus, quomodo vel natura ipsa præuat, ac doceat.

Rom. 13.

Idem Romanorum Pontificum testimonio confirmatur. Nicolaus Papa.

1. Tim. 2.

Quatenus Imperatoria potestas Pontificia indiget, atque hæc contra Imperatoria indiget potestate.

2. Tim. 2.

Idem ibid.

præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesie, concedidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi Diuina; ita & tu caue, ne, quæ sunt Ecclesie, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias: Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

Hoc ipsum testati sunt ipsimet Pontifices. Nam Nicolaus Papa epistola ad Michaëlem Imperatorem ait: Denique hi, quibus tantum humanis rebus, non diuinis præesse, promissum est; quomodo de his, per quos diuina ministrantur, iudicare præsumant, penitus ignoramus. Et infra: Cum ad verum ventum est, ultra sibi nec Imperator Pontificatus iura arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpauit: quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus actibus proprijs, & dignitatibus distinctis, officia potestatis vtriusque discreuit, propria volens medicinali humilitate sursum efferrî, non humana superbia rursus in infernum demergi: & ut Christiani imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus, & Deo militans minime se secularibus implicaret: ac vicissim nõ ille rebus diuinis præfidere videretur, qui esset secularibus negotijs implicatus. Idem in eadem epistola ait: Romanam Ecclesiam solus ipse fundauit, & supra petram fidei mox nascentis erexit, qui B. Petro æterna vita clauigero terreni simul & cælestis imperij iura commisit. Quæ verba Nicolai, vel alludunt ad verbum Domini: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: vel intelligit cælestis imperij iura directè commississe; quæ verò terreni sunt, non directè. Et confirmatur, quia cum inter potestatem temporalem & spiritualem Indies oriantur dissidiæ; ergo relictum est à Christo tribunal, quod has controuersias possit legitimè discernere: & non reliquit apud laicos, quia nesciunt spiritualia, & consequenter proportio-

nem temporalium ad spiritualia: ergo huiusmodi iudicium penes Pontificem erit, cuius sententiæ, cum est quæstio an hoc, vel illud sit contra salutem, standum est, modò non apertè erret, vel faciat in fraudem modò etiam non negligat temporalia, vt cogat ad consilia, ad quæ non arctantur laici. Si autem esset quæstio, an hoc vel illud expediat bono ciuili, & neutrum esset contra salutem animarum, standum esset Principi, & Papa non deberet se in hoc immiscere. Innocentius III. in capite Nouit Deus, de Iudicijs, asserit, iudicare de feudo (sic enim loquitur) spectare ad Reges, non ad se: sed discernere de peccato, ad ipsum pertinere. Et idem in capite Per venerabilem. Qui filij sint legitimi, dicit se non habere potestatem super Regem Franciæ in temporalibus, etsi se illi sponte subdere potuerit. Idem in titulo De maiortate & obedientia, cap. Solita. asserit, ad firmamentum cæli, hoc est, vniuersalis Ecclesiæ, fecisse Deum duo magna luminaria, id est, duas instituisse dignitates, quæ sunt, Pontificalis autoritas, & Regalis potestas. Sed illa quæ præest diebus, id est, spiritualibus, maior est: quæ verò carnalibus, minor: vt quanta est inter Solem & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoscatur. Hæc ille in sensu. Hanc doctrinam de regimine obliquo Pontificis in omnes Principes terrenos, agnoscunt, & tradunt, Ioannes Turcremata libro 2. De potestate Ecclesiæ capite 114. Caietanus in lib. De autoritate Pontificis, & altero De comparatione Papæ & Concilij: dominus Franciscus à Victoria in relectione De potestate Ecclesiæ. Sotus libro 4. De iustitia & iure, quæst. 4. artic. 1. sunt & plerique alij, & Theologi, & Iurisperiti idè asserentes. Vnde potestas temporalis non pendet ab ea Pontificis, vt cæteræ spirituales potestates ab ea pendent. Et vt potestas Principum secularium pendet ab ea Imperatoris: nam Papa per potestatem spiri-

Quarum rerum iudicium penes summum Pontificem sit, non penes Principem, & contra.

Innoc. III.

Idem.

Duo luminaria mundi, maius, & minus, quas mysticè Idem.

Ioann. de Turcre. Caietanus.

D. Franc. à Victoria. Sotus.

Quo iure Papa eligat, & coronet Imperatorem.

tualem

Rationibus idem dogma firmatur.

Ratio prima.

Ioan. 1. 8.

Luc. 12.

Secunda ratio.

Matth. 2.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

tualem quam habet, non potest dare Regiam potestatem quam nõ habet, potest tamen illam dare in ordine ad spiritualia, vnde & Imperatorem coronat, valetq; illius usum moderari, ita vt vitam æternam respiciat, leges sanctas ad regendum condendo, & in multis controuersijs declarando quid sit peccatum, & quid non sit peccatum, cuius rei iudicium per se sibi competit.

Idem etiam confirmatur rationibus. Quarum prima fit: quoniam Christus aliam Petro non contulit potestatem, quam illam, quam ipse habebat, Dominus autem dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtrique decertarent, vt non traderer Iudæis, nunc autem regnum meum non est hinc. Ac rursus, Quis me constituit iudicem, aut diuisorẽ super vos? Id est, Non veni vt ius administrem in secularibus causis. Cum ergo Christus huiusmodi potestatem non habuerit, nec Petro illam tradidit. Deinde Reges ante Christi aduentum habebant suam potestatem temporalem, & Christus eam ab illis nõ abstulit; sed per se, & per suos obedientiam, & tributa eis præstari præcepit: & contra Herodem timetẽ regno spoliari, canit Ecclesia:

Non eripit mortalia,

Qui regna dat cælestia.

Eripuisset illis profectò regna temporaria, si dominium illorum directum contulisset Petro & successoribus. Præterea, si Pontifex verbo Christi institutus fuisset Dominus & Rex, in vniuersa regna temporaria rectam potestatem haberet, profectò Episcopi suæ diocesis verum quoque haberent dominium temporale: quòd si isti ratione Episcopatus nihil terrenum possident, neque Pontifex aliquam rectam gubernationem super Reges seculares habebit. Amplius, grauissima esset sarcina, duraq; prouintia, tum Papæ, tum Episcoporum, si temporalia ad ministrarent, vel quæ vniuersi orbis sunt, Pontifex, vel quæ suæ cuiusq; diocesis, Episcopus, cum vnaquæq;

potestas totum requirat hominem, & Apostolus dicat; Nemo militas Deo implicat se negotijs secularibus, vt placeat ei cui se probauit: vnde vel Apostoli munus ministrandi mensis viduarum, etsi plenum esset charitatis, quia tamen temporale erat, & à ministerio verbi Dei impediens, prudenter detrectarunt. Item, quia nullus Põtificum hactenus se gessit pro Rege temporali, nec verba Christi ad eos dicta, talem potestatem continere intellexerunt, sed tantum spirituale: neque eius est confirmare aliorum regna, vel causas merè seculares atque profanas ad se per appellationem deuoluere, vel deuolutas acceptare; quod tamen facere debuissent, si verba Christi ad Petrum dicta, singularem potestatem in temporalibus comprehenderet. Adde etiam, Pontifex Maximus in lege naturæ apud Romanos, & in lege Moyse apud Hebræos, nulla potestate temporali præditus erat; imò suberat ipse Regibus, vt constat apud Iudæos, & Cõsulibus apud Romanos: quãquam Melchisedech potestatem haberet super ciuitatẽ Salem, cuius erat Rex, & Machabæi ditionem temporalem coniunctam cum Sacerdotio haberent: sed id nõ erat ex vi Sacerdotij, sed ex eo quod non repugnet, habetẽ supremam potestatem spiritualem, fungi etiam temporali: quemadmodum successor Petri Romæ, & in terris sibi subiectis, quas patrimonium Ecclesiæ vocant, merum, & mixtum habet imperium: verum id non est ex vi Patris, sed ex donationibus Principum Ecclesiæ Romanæ factis. Accedit, quòd si Imperium terrenum illis verbis Christi ad Petrum dictis esset Diuino iure traditum, & comprehensum, falsum esset omninò, quod circumfertur de donationibus, vel Constantini, vel Caroli Magni, vel Mathildis Comitissæ, piæ femine, vel aliorum Principum: non enim fuissent donationes, sed restitutiones: & quæ illis nondum donata sunt, iniuste ac per vim detinuerunt, & mala fide ab alijs possiderentur. Quæ

2. Tim. 2.

Act. 6.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

Gen. 14. Heb. 7.

Septima ratio.

omnia cum sint absurda, & à ratione, & Ecclesie consuetudine aliena, elicimus, Pontificem Romanum ex vi Pontificatus sui, & clauium promissarum directam aliquam potestatem, vel actionem temporalem non accepisse: quanquam ex iure diuino Papa, sicut reliqui Apostoli ac Episcopi, ius habeat ad alimenta, quibus honorifice sustententur: dignus est enim operarius mercede sua. Ius etiam habet, vt Imperatori, quem ipse elegit, & coronauit in protectorem Ecclesie, præcipere possit, vbi opus sit: quia ad hoc ipse Imperator, dum coronatur, iuramento se astringit: in ceteros autem Principes & Reges terrenos non nisi obliquam, & quam vocant indirectam, gubernationem habet, vnde Sacerdos vetus interdum determinabat causas temporales, Deuteronom. 17. ergo idem etiam obliquè poterit modo Papa.

Nèque probant in contrarium, Papam esse vniuersi orbis dominum, licet potestate eiusmodi non utatur. Primò, quia Christus fuit dominus vniuersorum, & dedit oues Petro, & eum misit, vt erat missus à Patre: ergo & Petrus vniuersorum dominus fuit. Sed primò id non sequitur: quia Christus Deus & Redemptor, & potestate abuti non valens, plus potuit, quam communicauit, vt condere, & tollere Sacramenta, & poterat remissionem peccatorum, & gratiam sine illis conferre. Deinde falsum etiam est, quòd Christus habuerit potestatem regni temporalis, quia nec hæreditate habuit regnum temporale, cuius mulier Virgo Maria non erat capax, nec alio humano titulo, nec habuit finem temporalem, nec vsum potestatis temporalis, qui dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo; aut, Quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos?*

Deinde idem (inquiunt) non probatur per hoc quòd Ecclesie est iudicare de peccato: ergo cum in causa ciuili pars vna peccet in aliam, & illa non corrigatur, deuoluitur ad Papam omnis causatione peccati, &

correctionis fraternæ. Sed ad hoc dicitur, quòd in multis causis vtrū aliqua sit iniuria, pendet ex ipso iure ciuili; idèd non spectat per se ad Papam, sed in foro ciuili terminatur; ea autem ibi terminata, si pars altera non obediat, potest, haberi accessus ad Papam, & tunc non est iudicium ciuile, in quo tantum queritur satisfactio: Papa autem querit animæ correctionem. Non potest tamen Pontifex hoc iudicio vti in fraudem, vel impedimentum potestatis ciuilis: falsum tamen est quòd Papa non possit excommunicare ob peccata in legem Naturæ; sed tantum ob ea, quæ in fidem, vel Sacramenta, vel Euangelium fiunt; quia Paulus. 1. Corint. 5. excommunicat Corinthios ob incestum. Idèd errarunt in hoc Ockam lib. 6. Dialogorum cap. 8. & Ioannes Gerson lect. 4. De vita spirituali.

Tertiò non obstat verbum illud: *Ecce duo gladij hic. Satis est*: quia de corporalibus gladijs est sermo ad litteram. Vt enim cum est sermo de Martha & Maria in Euangelio, ad litteram de pijs illis & religiosis sceminis verba fiunt, etsi per allegoriam explicentur de vita actiua, & contemplatiua: ita hæc ad litteram sermo est de gladijs corporeis, etsi iuxta spiritum intelligi possit de gladio corporeo & spirituali: quòd si de spirituali gladio esset sermo, satis, vt ex Bernardo explicuimus, vtrumque habet gladium, quia alterum per se, alterum per alios Principes distinguit. Et hæc de hac questione sit dictum.

Ad postremum, contendit Lutherus, clauis non vni Petro, sed toti Ecclesie esse collatas. Quod his argumentis euincere conatur. Primò, *Clauis & pascua non sunt aliud quam prædicatio: quam omnes habent, & non tantum Petrus.* Sed falsum est: vt enim Sancti docent, & vsus habet, non tantum prædicat Petrus, sed autoritate ordinis & iurisdictionis omnia potest, quæ ad iurisdictionem faciunt, & non tantum prædicare, sed etiam leges condere, ministros ordinare,

Ciuites causæ quatenus ad Papam pertineant.

Ob peccata quæ nam excommunicare summus Pontifex potest.

Error Ockæ & Ioannis Gerson.

Tertia obiectio.

Luc. 22.

Luc. 10.

Bernard. lib. 4. De consid. ad Eugen.

Lutheri, & suorum, quibus probant æque ipsi Ecclesie, ac Petro datas clauis regni cælorum, obiecta diluuntur.

Secundum argum.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Tertium argum.

August. tomo 8.

Quæ verba Christi Apostolis dicta, ad illorum quoque posterios pertinent.

Marc. vlt.

Matth. vlt.

Ioan. 20.

Matth. 18.

Infra 19.

Iudas malorum typus, Petrus bonorum.

Christus à morte rediit uis qualem Petro potestatem contulerit.

causas decidere, Concilia indicere, excommunicare, priuare Sacerdotio vel Episcopatu, absoluere ab excommunicatione, declarare articulos Fidei, hæreses damnare, & similia iure suo potest. Deinde argumentatur: *Nihil habet Petrus, quod alij apostoli non habent.* Sed falsum est: nam ipsi soli promissæ clauis regni cælorum, in presentia aliorum: ipsi soli dictum, vt confirmet fratres: ipse inter omnes electus, vt pascat oues Christi. Tertio arguit: *Augustinus (inquit) in Psalmum 108. ait, Petrum esse typum Ecclesie, vt Iudas Iudeorum est: aliàs Scriptura non haberent illustrem sensum: ergo Ecclesia data sunt clauis, non Petro, vel successoribus eius, nisi forte per Ecclesiam.* Sed profectò potius oppositum sequitur. Vt enim dicta alijs Apostolis, ipsis, & per eos, & in eis ad alios extenduntur, & illis conueniunt: vt, *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura.* Et, *Euntes docere omnes Gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et, *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Et, *Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim:* & quæ de Iudæis intelligi voluit, maximè Iudæ conueniunt: qui quia primum inter malos gerebat, typum eorum tenet. Ita Petro maximè conueniunt quæ Ecclesie, & successoribus. Ita vt Augustinus velit, non solum Petro conuenire, ne clauis cum eo finirentur, sed etiam eius successoribus: non autem negat conuenire Petro, neque illa Ecclesie acephalæ congruere asserit. Sic enim sensus esset absurdus, nempè Ecclesiam ædificandam super Ecclesiam; vel Ecclesiam ædificandam super fidem Ecclesie: quod pariter esset absurdum. Quia si esset Ecclesia, vel eius fides, iam esset ædificata. Tempore ergo horum verborum Apostoli in Dei prædeterminatione erant reliquæ Ecclesie funda-

menta super Christo ædificandæ: & cum essent pares, vt seruaretur vni, soli Petro post resurrectionem data est super omnes etiam Apostolos potestas loco Christi. Idèd quod ait Augustinus super Ioannem, & in sermone Apostolorum Petri & Pauli, non Petrum, vt vnus homo est, sed vt vnitatem, Clauis accepisse: non excludit eum accepisse, sed non accepisse eum vt vnum, id est, ita, vt in se manerent viuente, & cum mortuo expirarent Clauis; sed vt personam publicam; idèd comunicari successoribus magistratum.

Quartò, *Pro omnibus Petrus confessus est: ergo alij etiam Clauis acceperunt.* Imò potius ipse, quia pro alijs respondit, & pro omnibus, id est, ad omnium vtilitatè Clauis accepit. Et licet alij essent confessi, Deus non arctaretur omnes remunerare eo premio, cuius non omnes sunt capaces: secus de remuneratione gloriæ. Quemadmodum non omnes credentes sunt patres Gentium, sed tantum Abraham: non enim meritis hæc, sed Dei beneplacito respondent. Quemadmodum enim dicitur visio, & loquela homini attributa, sed non per omnia membra cernit, sed per oculos tantum; nec per omnia loquitur, sed solum per linguam: & tamen loquela, & visus in beneficium totius hominis collata sunt: ad eum modum Clauis quidem collatæ sunt à Christo in beneficium totius Ecclesie, & in salutem cuiusuis membri Christi facere possunt, non tamen sitæ sunt in quolibet fidei, ita vt quilibet priuatus, vel muliercula, possit absoluere, vel ligare: quia id deforme esset, & absurdum, & à sapientia Christi longè alienum: sed tantum in Episcopis & Sacerdotibus, & alijs Ecclesie ministris positæ sūt, earum tamen plenitudo, & summa autoritas in vno Petri successore inueniretur, non vt sibi retineat, sed vt in alios deriuat, & vt alios omnes Clauibus vtentes, vel restringendo, vel amplificando moderetur.

Ioan. 21.

August. tomo 9.

Idem tomo 10.

Quartum argum.

Gen. 17.

Rom. 4.

Quo nam, bene lector, ex plo cognosces, clauis in Ecclesie beneficium à Christo collatas, vni Petro, non alijs, tantummodò conuenire.

Et propter hanc supremam auctoritatem diffundendi hanc potestatem in alios, atque illam corrigendi, & moderandi, soli Petro inter Apostolos Dominus Claves contulit. Et ut Germania dicitur habere Imperium, in Carolo.V. tamen, ita Ecclesia Claves in Petro. Sicut claves domus datæ patri familiæ, familiæ dari dicuntur, quas tamen claves familiæ dominus non omnibus, sed certis personis distribuit, in utilitatem tamen totius familiæ. Et ut Dominus dixit Iudæis: *Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*, quia populus Israël Sacerdotes habuit, & Reges, nec tamen omnes erant Reges, aut Sacerdotes: ita de clauibus datis Ecclesiæ dicendum, quas Dominus non immediatè Ecclesiæ, & omnibus per eam, ac ob id Petro contulit. Cum enim Ecclesiæ existenti tempore Christi ex hominibus constanti sint Claves donatæ: si Petrus non proximè habuit à Christo: ergo nullus, atque idè nec Ecclesia accepit. Si omnibus immediatè, ergo etiam Petro, cui, ut supremo pastori futuro, illas contulit. Et de his satis.

Supereft, ut pauca verba Textus explicemus.

Tibi, inquit, dabo. De futuro dixit, *Dabo*, quia promisit claves, quas Ioann. 21. dedit: nam quando Christus hinc erat, ipse munera Pontificis exercebat, alijs vocatis in partem sollicitudinis, nec opus erat tunc alio capite: ipso autem recedente, mansit caput in seipso, quantum ad inuisibilem charismatum infusionem, in quo nemo ei succedit; & in Papa quantum ad visibilia munera Ecclesiæ exercenda, quem propter eam post resurrectionem instituit. Pondera verbum: *Quodcunque ligaueris: & quodcunque solueris*: nullis enim finibus, vel limitibus circumscribitur Petro collata potestas. Propter eam stultum videtur, quod quidam illam potestatem amplissimam suis decretis humanis in dispensando restringere & circumscribere voluerint; zelo quidem ducti cõtra quos-

dam abusus, qui ex huiusmodi dispensationibus oriuntur aliquando: non considerantes, abusus tribuendos esse hominibus, non ipsi potestati à Christo æterna Dei sapientia collatæ: neque aduertentes in tanta præceptorum posituorum syllaba, & numerosa fidelium multitudine multas causas incidere, in quibus legitimè & iustè, atque ad eum cum charitate sit dispensandum; citra quam dispensandi facultatem nõ esset idoneè prospectum Ecclesiæ à Domino Iesu: & propter eam illam incircumscriptam Petro contulit, etiam si non ignoraret, eius prætextu nonnullos abusus orituros. Ita enim fecit hominem libertate præditum, etiam si sciret multos libero arbitrio abufuros: nam vel minimus defectus in causa prima, qui contingeret nullam potestatem dispensandi tribuendo, deterior est, quàm innumeri defectus in causis secundis, si contingat illas sua abuti potestate.

Erit ligatum & in cælis. Ponderanda est coniunctio illa, Et in cælis; ut Cyprianus libro 1. epistola 2. expendit, & Hilarius, & alij per multi Patres; licet textus Græci modo illam non habeant. Nam sententia à Petro pronuntiata rata habetur in cælis, si tamen non sit in destructionem, quia habet potestatem tantum in ædificationem; quod alijs verbis solet dici, *Clave non errante*: quia necessariò præcedere debet iudicium quodcunque, causæ exacta cognitio, ut intelligat quis sit dignus absolutione, & quis non. Et propter eam in foro pœnitentiæ necessariò debet præcedere sententiã Sacerdotis discussio & exploratio causæ, & pœnitentis ingenua, & accusans se ipsum confessio.

Quidam autem referunt verbum, Super terram, ad omnes qui ligantur, vel soluuntur: quos oportet esse in terra, ita ut qui non sint in terra, sed in inferno, vel in cælo, vel purgatorio, non possint ligari, aut solui: & tamen manifestum est, indulgentias conferri exi-

quàm amplè conferat potestatem.

Qui eam restringere aut sunt, quæ illi ratione, sed leui admodum & infirma fuerint adducti.

Quid mysteriorij copula illa: Erit ligatum & in cælis.

B. Cyprianus. B. Hilarius can. 16. in Matth.

2. Cor. 10

Christus cur addidit illud verbum: Super terram. Animis qui purgantur, qua ratione suffragia impendantur.

Idem ternis alijs quoque exemplis ostenditur.

Exo. 19. 1. Pet. 2.

Ecclesiæ qua Christus conditione contulerit claves.

Quare, Dabo, Christus inquit, non, Dabo, claves regni cælorum.

Ioan. vlt.

His verbis Dominus Petro: Quodcunque ligaueris, & quodcunque solueris super terram,

stentibus in purgatorio, sed per modum suffragij, & non auctoritatis: & post mortem solet interdum damnare Ecclesia hæreticos, & eorum libros & memoriam, & iubet corpora de sepulchris exhumari: sed isti quantum ad aliquid sunt super terram, id est, quod attinet ad famam, & corpus: quocirca in illis plecti possunt.

Sequitur apud Matthæum: *Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent, quia ipse esset Christus.* Quare autem hoc prohibuerit, Ambrosius hoc loco nonnullas causas attulit, nempe ut fallat Principem mundi: ut declinet iactantiam; & doceat humilitatem, ac subdit: *Prohibentur Apostoli euangelizare eum Dei Filium, ut euangelizarent postea crucifixum.* Hæc ille. Alij alias causas addunt, nempe ne impediretur passio. Sed certam, & apertam rationem tradidit Lucas his verbis: *At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc: dicens, Quia oportet Filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus: & reliqua.* Vbi causam prohibitionis aperit fuisse, quia si populus audisset hunc esse verum Messiam, & per consequens, quod maius est, utpote magis nouum, ipsum esse Filium Dei; & eundem postea viderent capi, & crucifigi, ac mori, non potuisset fieri quin scandalizarentur, illum Deum esse credentes, quem viderent mortuum. Sed non est ita difficile credere eum esse Dei Filium, quem constat deuicta morte resurrexisse. Ideò post resurrectionem minimè arctabantur ad hoc secretum seruandum. Quod ergo Dominus apud Matthæum præcepit, ut nemini dicerent, quia ipse esset Christus, intelligendum est, ne dicerent Iesum (quod est nomen proprium in circumcissione positum) esse illum Christum Dei, ut Marcus & Lucas tradunt, id est, Messiam à Deo missum. Noluit etiam dignitatem Messias per Apostolos prædicari, dum viueret; ne Iudæi magis indignarentur, neque crederent verbo illorum, cum Filio Dei illum mi-

Quare præcepit Christus Apostolis, ut nemini dicerent ipsum esse Christum, secundum Ambrosium.

Ambro. lib. in Lucam, in hac verba, tom. 5. Allegationes. Patrum, atque B. Lucæ. Luc. 9.

Quousque hoc Apostolis Christi præceptum fuerit seruandum

Explicatur dictum Christi, Apostoli ne cui dicerent ipsum esse Christum. Luc. 2.

raculis & signis comprobanti, non crederent. Multa etiam de Messia scripta erant, quæ nondum impleta erant, & propter eam volebat publice nomen Messias prædicari: sed ubi omnia impleta sunt, tunc voluit à discipulis, & à turbis in ingressu solenni acclamationem Regiam Messias. Quando autem Dominus misit Apostolos ad prædicandum, non prædicabant Iesum esse Messiam; sed regnum cælorum appropinquasse. Isti enim illis dixerunt: *Ad Præsides, & ad Reges auertemini propter me.* Et rursus: *Omnis qui confitebitur me coram hominibus.* Respondemus tamen cum Origene, & Hieronymo, Apostolos in prima sua missione non prædicasse aperte, Iesum esse Christum, sed pœnitentiam agenda, & appropinquasse regnum Dei: & si quid de Iesu prædicarunt, nihil aliud dixisse, quàm eum esse virum potentem opere & sermone. Quæ verò dicuntur de confessione nominis Christi, pertinebant ad secundam post resurrectionem Domini missionem. Ipse autem Christus, qui lege sua non arctabatur, sine villo inconuenienti dixit Samaritanæ fidei & deuotæ, & cum Iudæis commercium nõ habenti; dixit præterea cæco nato. Non videtur autem verum quod si dixissent, impediretur passio: quia in Dominica Palmarum die non solum acceptauit nomen Messias, sed etiam dixit: *Si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Et adiuratus à Caipha, apertis verbis se Messiam, & Filium Dei confessus est, nec propter eam fuit impedita eius passio, sed potius accelerata. Ideò non libenter dicebat, quia ei non credebant, ut Lucæ cap. 22. *Si dixerò vobis, non credetis.*

Elicimus ergo ex hoc loco, magna prudentia esse dispensandum verbum Dei, ne contingat Sanctum dari canibus; aut margaritas projici ante porcos. Ex his igitur latius disputatis debemus maximam reuerentiam & honorem præstare omnibus Sacerdotibus claves habentibus,

Quid Apostoli à Christo primum missi prædicauerint.

Matth. 21. Supra 10.

Ibidem. Ibidem.

Origen. in Matth. tracta. 1. tom. 21.

Hierony. in Matth. tom. 9.

Iesus quibus dixerit ipsum esse Christum. Ioan. 4.

Ioan. 9. Hæc ratio cur inepta: idcirco Iesus vetuit dici ipsum esse Christum, ne passio impediretur.

Luc. 19. Matth. 26.

Luc. 22.

Vtilia documenta quatuor, historia in ista contenta. Matth. 7.

tibus, sed potissimum maximo, & summo Sacerdoti, qui Christum nobis in terris repræsentat. Debemus etiam eius præceptis libenter obedire, tanquam præceptis Christi. Postremò preces ad Deum pro eius incolumitate & sanctitate fundere, ut verbo & exemplo pascat oues suas. Nam ita olim pro Petro in carcere existente oratio fiebat

Act. 12.

sine intermissione ab Ecclesia ad Deum, tanquam pro capite suo, & non tantum potestate & autoritate, sed etiam vita, vigilantia, & doctrina referente Christum Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto gloriosissimè viuit, & dominatur, atque gubernat vniuersam creaturam, omnibus seculis. Amen.

TRACTATVS V.

Tract. 51.

IN Quo demonstratio fit, Christum Dominum reliquisse Ecclesiæ suæ vnum Pastorem vniuersalem, perpetuum, & summum, qui esset eius Vicarius; atq; illum certo loco affixisse, nempe vrbi Romæ, seu Romanæ Ecclesiæ.

Huius causa digressio nis quæ fuerit.

CCASIONE eorum quæ his præceditibus tractatibus de Petri potestate disseruimus, hunc laborem libenter assumimus: & propter Hæreticos confundendos, & propter veritatem Catholicam magis illustrandam: ut demonstremus, Petrum supremam autoritatē a Christo accepisse in Ecclesiam: eamque successoribus suis in Ecclesiam Romanam canonicè intransitibus quasi hæreditariam reliquisse. Non est autem animus reliquos locos Evangelij, qui de primatu Petri loquuntur, fusiori sermone persequi, quæ admodum hunc præsentem persecuti sumus, quia hoc esset actum agere: nam illud; *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos;* item illud, *Pasce oues meas;* suis locis exactè discutiuntur, ad quos

Eius partes.

Luc. 22.

Ioan. vlt.

cōsulendos lectorem mittimus. Interim demonstrare aggredimur, Christum Dominum à nobis discedentem, vnum pastorem, vniuersalem, perpetuum & summum, nempe Petrum, qui esset eius Vicarius in terris, illumq; se gessisse pro pastore, ac summo Pontifice; & talem à reliquis Apostolis cognitum, & veneratum. Deinde ostendendum, potestatem istam summi pastoris Petri certo cuidam loco applicasse, atque illum locum urbem Romam esse voluisse: in qua Petrus per viginquaque ferè annos sedit, illamque sanguine suo, & morte illustrauit. Has duas veritates postquam firmis argumentis, & rationibus demonstrauerimus, finem huic tractatui imponemus.

Quod attinet igitur ad primum, Christus discedens, vnum tantum dedit nobis pastorem, nempe Petrum, Ioann. 21. quia potestas sum-

ma
Quod vnus tantum à Christo datus sit Ecclesiæ pastor. Prima ratio.

Philosophi tom. 3. Home. Iliados lib. 2.

Lucanus lib. 1.

Aptiorē gubernationi vnitatem magis esse, quā multitudinē, vnde cōstet.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Summus Ecclesiæ pastor qualis esse debeat. 1. Tim. 3. & Tit. 1.

Quarta ratio Gen. 14. & Heb. 7.

Num. 17. et seq. & alibi.

ma præterquam in vno esse non potest, & malè esset in pluribus: quia ut testatur Aristoteles 12. Metaphysic. ex Homeri sententia: *Non est bona multitudo Principum.* ait ille: *Οὐκ ἀγαθὸν ποικυνοῦσθαι τῆς κοίτης ἑσῶ, εἰς ἑσθλούς.*

Et quidam alius dixit: *Nulla fides regni socijs; omnisq; potestas Impatiens consortis erit.*

Gubernatio etiam, tam spiritualis, quàm corporea, hac ratione præferuntur exercetur, ut subditorum vnio & pax seruetur. Hanc autem vnitatem & pacem facilius efficit, & conseruat vnus, quàm multi præpositi: quia vbi vnus est præpositus, non nisi vnica erit gubernandi ratio, & iudicium: vbi verò plures sunt, ibi quot capita; tot sententiæ, & non nisi casu conueniunt in vnā sententiam: id autem quod per se est, fortius est & nobilius, quā id quod per accidens. Proinde Apostoli cum de diuersis rationibus gubernandi differuerint, monarchicū regimen, quod vnus est tantum Principis, siue Regis, alijs omnibus & aristocratia, & democratia prætulerunt.

Deinde præstat esse vnum Principem, quàm plures: quia maior est libertas subditorum populorum vnitatum, quàm pluribus dominis subiici: propterea Deus maximè liberum, & voluntarium volens esse populum suum, vnicum nobis constituit Principem in spiritualibus. Neque verum est, quòd obedire pluribus, sit maior libertas: cum manifestè sit maior seruitus, & subiectio.

Ad hæc, cum pastorem summum sapientia, pietate, ac prudentia, alijsq; virtutibus conspicuum esse oporteat, ut Apostolus in epistola ad Timotheum docet; facilius profectò est vnum aliquem pium, & prudentem pastorem inuenire, quàm plures. Præterea in omni lege semper fuit vnus summus Sacerdos, ut in lege Naturæ Melchisedec, in lege veteri vnus Aarō; in cælo vnus Deus summus omnium Monarcha; tempore quo Dominus vixit, vnus tantum Christus fuit; in corpore, vnum

caput, cui cætera membra obediunt; in œconomia, vnus tantum paterfamilias; in ciuitate, vnus Præfectus; in regno, vnus Rex; in exercitu, vnus Imperator; in naui, vnus nauarcha: inter facultates animi, vna voluntas, quæ cæteris imperat; inter virtutes, vna Caritas; in religione, vnus Præpositus Generalis: atque ita fieri oportuit, ut esset vnus tantum, & supremus Pōtifex iuxta verbum Domini: *Et fiet vnum ouile, & vnus pastor;* & Propheta prædixit, *Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum meum Dauid: ipse pasciet eas, & ipse erit eis in pastore.* Quæ verba etsi de Christo prænuntiantur; in illo tamen intelligimus Petrum vnicum pastorem, & successorrem, de quo dixit; *Fiet vnum ouile, & vnus pastor:* nam de seipso non dixisset, *Erit, qui iam erat.* Est ergo iuris Diuini, ut vnus sit Ecclesiæ supremus Pastor, pater, & rector. Vnde Ecclesia cōficere non potest, ut nullus sit Papa, sed ut gubernentur oues Christi per parochos, Episcopos, Metropolitanos, Primates, & Patriarchas tantum: quia in apertum Christi mandatū peccaret, qui instituit; vnum esse supremum Ecclesiæ pastorem. Nullo ergo modo Ecclesia abstinere potest sede vacante, à noui Pontificis electione, & Spiritus sanctus pro sua bonitate non permetteret Ecclesiam suam in talem, ac tantum errorem incidere. Simili ratione hæresis esset manifesta, asserere, quòd ad pacandam, & sopiendam discordiam inter Constantinopolitanum & Romanum Episcopos, posset vnus eorum Papa Occidenti præfici, alter verò Orienti, & quòd neuter illorum esset alteri subditus: similiter si totus orbis fidem Christi esset amplexus, quòd vnus præficeretur vni hemisphærio, & alter alteri. Quia Christus vnicum caput, & singularem tantum monarchiam instituit: & sicut est Saluator omnium hominum, siue illi ad Orientem Solem spectet, siue ad Occidentem, siue in nostro hemisphærio viuat; siue in altero

Quæ omnes administrationes non nisi habeant vnum Rectorem ac Principem.

Ioann. 10. Ezech. 34.

Oues Christi per quos pastores, summo tamen Ecclesiæ pastori subiectos, gubernentur, tantum reganturq;.

Orientalis Ecclesiæ, & Occidentalis, atque adeo vniuersæ, si Christianus esset, quare nisi vnus tantum Pastor esse possit, non autem duo.

1. Tim. 4.

nobis

nobis opposito: ita Vicarius eius, qui eum refert in terra, vnus tantum esse debet, quia repugnat esse duos, & vtrumque summum, cum Christus vnus tantum summum constituerit. Potest quidem legatos de latere cum plenitudine potestatis per vniuersum orbem destinare; non potest tamen vel supremam a se abdicare potestatem, vel alijs sua ita delegare, quin merito ab ipsis ea auferre, si subsit causa, valeat, & si ab illorum sententia appelletur, causam cognoscere possit, ac debeat. Hoc etiam expediens erat ad vnitatem fidei retinendam, & Ecclesie vnionem seruandam; ne tot sint fides, vel Ecclesie, quot capita suprema. Nam si modo sub vno pastore, & capite tot sunt hereses, & schismata, profecto plures multo positus pluribus Pontificibus existerent.

Secundo, hic Pastor non tantum est summus, sed etiam vniuersalis, id est, omnium Christi fidelium, omnium diocesum, & omnium pastorum. Vnde Ioann. 21. dixit bis, *Pasce agnos meos*, qui filij sunt ouium; id est, Grecos, siue Gentiles, siue subditos Ecclesie tue particularis, & subditos aliorum pastorum. Præcepit etiam vt pasceret oues, quæ matres sunt agnorum, id est, reliquos omnes pastores. Ideo Petrus primus prædicauit inter Iudæos, & Gætes, & successor eius dicitur Oecumenicus, & Pastor, siue Episcopus Ecclesie Catholice, & Ecclesia Romana Catholica dicitur propter Pastorem.

Tertio, voluit hunc pastorem perpetuum esse, quia non tantum Petro contulit hanc potestatem, sed omnibus successoribus eius canonicè intrantibus. Nec enim Ecclesia illam potestatem Pontifici confert, sed Christus illam per se Petro, & in illo omnibus successoribus, quos legitime nominauerit Ecclesia. Quæ admodum enim in embryonem iam dispositum, & organis distinctum, Deus per se infundit animam rationalem, & homo tantum potest disponere materiam ad illam excipendam: ita Ecclesia tantum potest per-

sonam nominare, cui nominata & legitime electa Deus per se tradit potestatem. Quod autem voluerit magistratum Petri esse perpetuum, inde probatur: quia quæ Petro contulit, non propter ipsum Petrum, sed propter amorem ouium suarum & beneficium, & vtilitatem illarum impertiuit. Dona enim huiusmodi, quæ gratis data dicuntur, propter alios conferuntur, vt tradit Apostolus: *Vnicuique datur manifestatio Spiritus, ad vtilitatem*: quemadmodum donum prædicandi, potestas absoluendi, munus linguarum, gratia sanitarum, operatio miraculorum, & huiusmodi. Quia ergo oues Christi post Petrum manserunt per plures, quam per mille & quingentos annos, & permanebunt vsque ad consummationem seculi, ideo magistratum in futurum duraturum instituit. Propterea cum Christus dixit; *Pasce oues meas*; vel, *Confirma fratres tuos*: Petro, & in eo omnibus successoribus, loquitur. Quemadmodum cum quis insignia, & possessionem alicuius dignitatis, vel magistratus, qui non est tantum pro se, sed pro successoribus, accipit. Atque hic modus loquendi vsitatus est in Scripturis. Nam vt potestas baptizandi, & prædicandi deriuata est ab Apostolis in alios; ita illa Petri summa potestas in successores transfunditur: in cuius rei typum Exod. 27. & 28. dicitur: *Perpetuus erit cultus per successiones eorum coram filijs Israel*: & de Iuda inquit Propheta, *Et Episcopatum eius accipiat alter*: Ita etiam Heuæ dictum est; *In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*; quod ad vniuersas mulieres spectat. Et primo parenti dictum est: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Et, *Puluis es, & in puluerem reuertéris*: quod tamen ad vniuersos homines extenditur: in vno ergo multis loqui consuevit Sacra Scriptura.

Deinde certum est, oues multo plures numero futuras post defunctum Petrum, quam illo viuente, nam in dies numerus Christianorum augebatur: ergo in futurum magis ege-

Prima ratio.

1. Cor. 12. Dona Dei quæ gratuita in Ecclesia sum, & vtilitatem concedantur.

Ioan. 21. Luc. 22.

Psal. 108.

Aff. 1.

Gen. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Secunda ratio pro perpetuitate Romani Pontificis summi Ecclesie pastoris.

Quinta ratio pro vnitatis Pastoris summi.

Pastor Ecclesie debuit esse vniuersalis, ob duo.

Aff. 2. & seq.

Quibus de causis idem perpetuus futurus erat.

Summus Pontifex a quo creetur tantummodo.

bat Ecclesia pastore, quam primæ illæ oues, quæ fuerunt sub Petro: maxime quia oues non tam spirituales futuræ erant, & obediens: & venturi etiam Pontifices, siue pastores, non debebant tanta sanctitate fulgere, quanta Petrus & Paulus, qui primitias Spiritus acceperunt, & ideo plus indigebant duce, & pastore, quam a principio, vbi reces traditio, & pauciores causæ; cum modo etiam de beneficijs, & de hæresibus, & temporalibus rebus sint innumeræ causæ.

Tertio, quia traditio Patrum ita nobis illas Scripturas ad Petrum dictas interpretata est, alioquin præualuissent in petram portæ inferi: nam à Petro in hunc vsque diem ita ratum & creditum est à Catholicis, & tali fide victi sunt aduersarij.

Quarto, quia in Synagoga, vbi tot erant Prophetæ, & tot modi consulendi Deum, & grex paruus, & plura in lege ipsa apertius explicata & decisa, quam in Euangelio, perpetuus erat summi Pontificis magistratus: si ergo ibi erat vnus Pontifex, multo magis nunc, vbi grex est amplissimus, & paucissima in Euangelio, & Apostolicis literis determinata, & maior sit Dei amor ad Ecclesiam, quam ad Synagogam.

Quinto, Principes & Episcopi non sunt ita ad se inuicem ordinati, vt inter eos vnitas seruari possit, nec enim Reges omnes vnum Imperatorem agnoscunt: & Episcopi, sublato Papa, reducendi sunt, vel ad Metropolitanos, vel ad Primates, & Patriarchas suos: qui cum plures sint, plures fides, & per consequens plures Ecclesias efficerent: & ideo sine vno capite Ecclesia vna constare non potest. Imò nec inter Hæreticos & Catholicos controuersia aliqua de fide terminari posset, quia Scripturam à quouis Hæretico trahitur ad suum sensum.

Postremo, Ecclesia non esset vna, vel sicut castrorum acies ordinata, sed esset velut Babylon quædam; & quouis legislator melius nouisset instituire suam Rempublicam, quam Christus; & periret Dei prouiden-

tia de re nobiliori; & sanguis Christi, & suorum sine vtilitate vlla descendisset in corruptionem.

Nec valet in oppositum dicere quod Christus est summus Pontifex, qui adhuc viuit, & regnat. Quia etiam Christus, quod ad personam eius attinet, tempore Synagoge erat, & tempore etiam Petri, & tamen voluit tempore Synagoge esse summum Sacerdotem, & post discessum suum voluit præesse Petrum Ecclesie. Neque verum est quod Christus per se resoluat quæstiones incidentes; quoniam id facit per suos ministros; ideo ait; *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi*: non dixit, *Ecce ego solus sum*. Ad hæc, si ratio quicquam virium haberet, tollendi essent Principes & Reges terreni, imò Scripturæ ipsæ: quia Christus qui Rex est, & Scripturas condidit, adhuc viuit. Sed hoc rationi aduersatur, quia Christus quæ eiusmodi sunt, miraculo agere noluit, sed per causas posteriores, & secundas, & ministros suos, quoniam hoc magis libertati bonitatis suæ, & naturæ nostræ, atque fidei conueniebat. Habemus igitur, Christum voluisse vnicum, vniuersalem, & perpetuum Ecclesie pastorem.

Quarto, voluit illum esse summum, quia data est illi summa potestas spiritualis, quæ in terris reperiri potest: non quidem æqualis Christo, quæ longè inferior est, significata tamen in clauibus regni cælorum, & in confirmatione fratrum, & pastura ouium. Cæterum hæc suprema potestas duobus arietibus impetitur: altero quidem ab Hæreticis: qui videntes hac potestate omnes machinas hæresum dissolui, & omnia rebellium & contumacium flagitia dissipari, omnibus modis conati sunt, quod ad se attinet, illam deprimere, atque de medio tollere. Sed portæ inferi non potuerunt præualere in eam. Alij verò in aliud extremum incurrentes, illam potestatem, vel ignorantia, vel adulatione, vel alicuius temporarij emolumenti respectu, vel denique alio-

Cum Christus sit summus Pontifex, semper viuens ad interpellandum pro nobis, quid opus Romano Pontifice est?

Heb. 7.

Matth. vlt.

Alteratolutio.

Quare summus debuit esse in Ecclesia pastor.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Quo duplici summam eius potestatem impetant Hæretici, & Catholici.

B. Thom. 10 mi 1. par. 2.

1. Cor. 4. Summa Pontificis Romani quæ nam potestas illa sit.

2. Cor. 10.

Infra 13.

Rom. Pontifex quæ non possit, quæ possit.

Papa, in ijs quæ ordinis sunt, siue iurisdictionis, quantum habet potestatem.

aliquo affectu permoti, illam euerunt & exaltarunt; asserentes, Petri successorem dominum esse super vniuersa regna mundi. Quod quæ ratione verum sit, superiori tractatu explicuimus, Papam, dominum esse vniuersorum bonorū Ecclesiasticorum: cum tamen sanctus Thomas doceat in 2. 2. quæstione 100. art. 1. ad 7. esse dispensatorem tantū: & Paulus; Sic nos, inquit, astimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed media & regia via tenenda est, & veritas asserenda, Pontificem habere supremam potestatem spiritualem, quantum necessaria est & conueniens ad gloriam Christi propagandam, & regnum Dei dilatandū, & Ecclesiæ ædificationem, & nõ in destructionem, vt Paulus dixit 2. Corinth. 10. quia in destructionem nõ est potestas, siue potestati, sed potius impotentia, & defectus. Non enim possumus quicquam aduersus veritatem, vt Apostolus dixit; & Regula Iuris habet: Id possumus, quod iure possumus. Ex quo deducitur, Pontificem, articulo Fidei, vel Sacramentorum numerum, vel ius ipsum nature minuere, vel augere non posse; nam hoc posse, esset fidei fundamentum tollere, & in destructionem Ecclesiæ tendere: sed illa omnia potest, quæ saluo fidei, & iustitiæ fundamento in ædificationem cedunt Ecclesiæ, & quæ ad Fidem, Spem, & Charitatem augendam spectant, & omnia, quæ ad extirpanda vitia faciunt. Denique hæc potestas in eo sita est, vt omnia ea, quæ inferiores omnes Episcopi possunt, siue sint ordinis, siue iurisdictionis, vt baptizare, absoluere, prædicare, ordinare ministros, & consecrare templa, & similia, illa eadem possit: & præterea peculiariter quædam alia, quæ ipse supra alios solus potest, vt, definire maiores fidei causas; vnire Episcopatus, vel diuidere; causas Episcoporum cognoscere, & eos debitis pœnis multare; transferre ex vno Episcopatu ad aliū, determinare qui sint libri Canonici, & qui apocryphi, & quis sit sensus Scripturæ, vbi

de illo est controuersia; definire qui sancti sint in catalogum beatorū referendi; & qui rursus reprobandi, & anathemate percutiendi; approbare, vel reprobare religiones; Concilia conuocare, illis præesse, illa transferre, vel dissoluere, confirmare vel abrogare: potest beneficia instituire, & dispensare, tollere, & permutare; solus dare pensionem, admittere resignationem, & similia. Quod ad Principes spectat Christianos, potest curare, vt pax inter eos dissideutes seruetur, quatenus pax est in ordine ad Deum: debet curare, ne populi subditi tyrannide opprimantur, vel Ecclesiastici priuētur immunitate, vel libertate Ecclesiastica. Quantum ad peccata, potest aliquorum criminū causas suæ cognitioni seruare, & seruatas, alicui ex priuilegio concedere: in quibus alij Episcopi nihil possunt. Quod ad indulgentias attingit, in quibus omnes alij prælati sunt restricti, potest tertiam, vel mediam partem peccatorum remittere, vel plenariam indulgentiam, siue iubileum concedere. ¶ Circa leges, potest condere novos canones, & conditos abrogare, si inutiles existant: potest etiam in omnes leges à se, vel antecessoribus, vel generalibus Concilijs conditas, si causa subsistat, dispensare. Amplissimè enim illi dictum est: Quodcunque ligaueris super terram, & quodcunque solueris, erit ligatum, vel solutum. Et ideo nec à Concilio, nec ab ipso Papa potest tolli, vel minui hæc potestas quia immediatè tributa est à Christo ad hoc, vt ea vtatur, vbi charitas præcipit, vel suadet: & res positivæ eius ingenij sunt, vt plerumque eueniant causæ, in quibus expediatur, vt leges de illis latae ab aliquo non seruentur, & illis in causis votum, vel iuramentum, quod ipse Pontifex fecisset de non dispensando, non obligaret, quia illa nequeunt obligare contra charitatem: nec etiam posset obligare lex positiva lata à Papa, vel à Concilio, quia cum positiva lex sit, in illam dispensare potest, & si charitas iubet, etiam debet.

Quantum ad Principes Christianos.

Quantum ad peccata.

Quantum ad indulgentias.

Circa leges.

Rerum positivæ iuris & humani natura & ingenij.

Eorum qui summū Pontificem non habere potestatem in Ecclesia dispensandi tradunt, argumēta diluuntur.

Leuit. 11. Exo. 20. & alibi pass. Dispensatio in aliquā legem duo exit.

Gen. 2. Matth. 19.

1. Reg. 11. Matth. 12.

Frater Machabæi cui mortem elegerint, quæ carnes edere porcinas.

Secundū argumentum.

Nec obstat quod producit ex Veteri Testamento, quia in illo præcepta quædam leuia erant, vt non edere carnes porcinas, & non facere opus seruale in Sabbato; & tamē nõ quàm in illis dispēfabatur, sicut nec apud nos in matrimonio rato & consummato, etiam si causæ subsistat dispensationis. Respondemus, ad dispensationem requiri non tantū potestatem, sed etiam causam, & quia in lege præcepta illa, licet positiva, erant tamen diuina, ideo Sacerdotes non habebant potestatem dispēfandi, quia homo non est superior Deo: in lege autem libertatis Euāgelicæ, vbi huiusmodi positiva per homines statuuntur, per homines etiā ex causa dispensari possunt; ideo dispensatur in nostris positivis, nõ autem in diuinis, quale est vinculum indissolubile matrimonij. In lege autem et si non esset potestas dispēfandi, supplebat tamen potestas interpretandi: hinc Machabæos in die Sabbati prælatos fuisse legimus. Iudæi etiā in die Sabbati extrahebāt ouem vel bouem de puteo. Abimelech quoque dedit egenti Dauidi panes Propositionis: quia sapienter intelligebant eiusmodi præcepta in necessitate seruanda non esse. Et ita dicere de carnibus suillis, quod vbi immineret periculum mortis Iudæo, si eas non ederet, posset in illis angustijs eis vesci. Nec contra est, quod Machabæi prætulerunt mortem, quàm carnes porcinas gustare: quia longè diuersa est ratio. Cogebantur enim edere carnes porcinas, non quia egebant, sed in contemptum legis Dei pro eo tempore obligantis; & ideo lege tenebantur potius mortem oppetere, quàm edere. Deinde argumentatur: maius bonum esse præferendum minori; sed maius bonum est in paucis causis non dispensare, etiā cū causa subest, quàm in multis sine illa; ergo præstat nunquā dispēfate: & verisimile est quod Christus Dñs nõ dedit potestatem ad dispensandū in illis paucis causis cū tanta iactura & detrimēto. Respondemus, falsum esse quod maius bonū sit nunquā dispēfate e-

tiam cum causa, quàm sæpè sine causa: non enim est maius bonū, sed potius minus malum, quia, cū causa postulat, non dispensare, malum est, & contra charitatem, estque abscondere talētum à Deo datum, vt per id vsuras Domino reddat. Si autē ita pergam argumentari, Si minus malū est nunquam dispensare cum causa, quàm sæpè sine ea: ergo minus malum est eligendum: respondetur, non valere consequentiā, quia non est necessariū alterum eorum facere, cū possit quis, & debeat, vbi est causa vrgēs, dispensare; & vbi non est, nõ dispēfate. Ad id verò, quod Christus Dominus non videatur dedisse potestatem ad dispensandū cum causa, vt maius malū fiat dispensando in paucis ex causa, & deinde in multis sine causa: respōdeo, Dominum quidem dedisse potestatem ad dispēfandū cum causa, non autem vt dispensaretur sine causa: & ideo bonū dispēfandi cum causa ad Christum est referendum; malum verò dispensandi sine causa ad hominē: quia abutitur bona Dei potestate, ad bonū vsum concessa. Si autem potestatem necessariam ad dispensandū in causis illis paucis, quæ legitimam dispēfandi causam habent, Dominus non dedisset, posset homines hūc defectum vertere in Deum non dantem potestatem; minimus autem Dei defectus, qui absolutè est infinitus, & penitus impossibilis, peior est quouis defectu hominis abutentis potestate: & ideo sapientior est Deus qui ita fecit, quàm homines qui vidētur velle illi consiliū præstare, & Pontifici, vt potestatem suā circūscribere vellet. Consiliū ergo sanū est, vt dispēfate vbi subest causa, & nõ dispenset, vbi abest: quia hoc omni ex parte bonū est, illud autē ex altera parte est malum: peccat enim omittēdo necessarias dispēfationes, licet non peccet committēdo, sicut peccat admittēdo dispēfationes sine causa. Neque verū est in primis octingentis annis in Ecclesia Christi nullā fuisse dispēfationē. Qui enī hoc asserūt, ostēdunt se parū in veterum Patrū lectione,

Matth. 25. Tertium argumentum.

Quantum argumentum.

Rom. Pontifex quatenus à Deo potestatem accepit dispensandi.

Dei vel minimus defectus quātum malū foret.

Quantum argumentum.

In Ecclesia Dei semper dispensationes fuisse.

1. Cor. 5.

Supra. 4. Ad Corinth Apostolus quo modo in virgavire, vel potius in spiritu mansuetudinis voluit.

Quibuscum olim saepe dispensabatur, & quare.

Matth. 11.

Similitudo ad comprobanda unitate pastoris & Vicarij Christi, satis quidem elegans atque concinna.

Gen. 25. 1. Reg. 16. Psalm. 77. Ioann. 10. Bont pastoris partes.

Ezech. 34.

& historijs versatos. Na ab initio se per dispensatu est; na & Paulus absoluit Corinthiu per dispensatione, ne absorberetur a trinitia, que ante Satanam tradiderat in interitu carnis. Ipse etia Apostolus Corinthios vt respiscat, adhortatur, quo occasionem habeat mitius cu eis agendi. Quid vultis? inquit, in virga venia ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? In virga venire, est, seueritate Ecclesiastica disciplinae vti: in spiritu autem mansuetudinis venire, est ea disciplina emollire, & de rigore illius remittere; quod dispensare est. Indulgentia etia, quibus relaxabatur poena iuxta Canones iniuncta, dispensationes que dam erat. Crediderim etia Canones poenitentiales nuncupatos, postquam peccatoribus peragenda poenitentia prescripserunt, Episcopis integrum relinquere, vt iuxta eorum conuersione possint, vel poenitentiae rigore remittere, vel tepus assignatu abbreviare. Cu neophytis etia, ne duru eis iugum Dni videretur, & cu couersis ab haeresi crebro dispensabatur: cu his quidem, vt ordinari possent, & retinere suas Ecclesias, cu illis, vt matrimonia illorum intra gradus prohibitos permaneret. Et haetenus de potestate dispensandi. Rursus dixi vnicu pastore, & Christi Vicariu: quia vt piscari i sagoge queda est ad prima conuersione, & venari praedictu est ad preliu, vt constat in Ismael, & Esau: ita pasce, praedictu est ad gubernatione: vn de Dauid de pastura ouiu deductus est ad pascendu & regendu populu Dei; vnde & Christus pastor dicitur in Scripturis: Ego su, inquit, pastor bonus: & vt pastor ouibus potestate, & sapientia praestare debet, ita qui in Christi locu sufficitur, doctrina & vitae sanctitate excellere debet, & more boni pastoris pro grege suo vigilare, & in lupos & feras, & latrones certare, fame, sitim, aestu, frigus pro illo sustinere debet: debet ante illu ambulare, vocare ad pasca Scripturarum, ad fontes aquarum, & umbras, quibus recreetur: rursus tepore persecutionis oues reuocare, & in vnam caula redigere. Debet virga potesta

tis terrere, voce, catu, & fistula delectare, Sacramentis mederi, oratione custodire: debet ite oues todere, no deglubere, & instar boni pastoris cetera officia sua praestare. Deniq; voluit illu esse suu Vicariu. Etsi enim quandiu ipse vixit apud nos, pastor fuit in terra, & quae externa sunt, vt praedicatione, & ministeriu Sacramentorum praestado; & recedes a nobis, quae interiora sunt ipse adhuc praestat: quod ad sensibile tam praesentia attinet, Petrum loco sui reliquit, qui verbo, & ministerio Sacramentorum incuberet, & Christu in terris representaret: vnde no sunt duo fundamenta Christus & Petrus, no sunt duo capita, no sunt duo pastores, no sunt duae sedes vniuersales, sed vnitu est fundamentu, & caput, primariu quide Christus ipse, vicariu vero Petrus, & vnus pastor sumus, qua quam Petrus sub illo, & illu referes, vna & eade est sedes, Christi, & Petri, & ide tribunal: quoadmodu ide est tribunal Regis & Proregis, Episcopi & Vicarij, Principis & Iudicis: & in vniuersu vbi vnu propter aliud, ibi tantu est vnu, & in corpore mystico possunt esse plura capita vnus corporis, subordinata inter se tam: na simplex Christianus habet super se parochu Sacerdote, & Episcopu suu, & Archiepiscopu & primatē, siue Patriarcha eiusde Ecclesiae, & Legatu de latere a sede Apostolica missum, & Papa. Similiter etia simplex religiosus Franciscanus multa capita habet, sed subiecta ad se inuice, nempe Guardianu, Custode, Ministrum Prouintiale, Ministru Commissarium, Ministru Generale, Protectore, & Papa. Propterea du Paulus dixit, Fundamentu aliud nemo potest ponere, de primario loquitur: cu vero inquit, Aedificati supra fundamentu Apostolorum, & Prophetarum, de fundamentis secundarijs est sermo. Proinde stultissimi sut heretici, qui effutire non cessant, Quid opus est Papa? none satis est nobis Christus, summus Papa, & summus Pontifex? Respondeo, quod no sufficit, quia noluit, sed voluit adesse nobis visibile pastore, & sui Vicariu, cui subijcere-

Quo modo pauperit Christus oues du viucret.

Vnititas Christi, & Petri quanta in Ecclesia pastoratu.

Eius symbolum vnitatis in ordinibus Religiosoru.

1. Cor. 3. Ephes. 2. Quam rudes haec & crassa hereticorum argutie: Christus abunde nobis sufficit in Ecclesia: ergo Papa no est necessarius, imo & superfluous.

Pron. 8.

Petrum in se hanc summam potestate pastorem sibi collata agnouisse multis ostenditur.

Aet. 1. Si Petrus Ecclesiae summus pastor erat, quid aliorum Apostolorum in electione Matthiae vota & suffragia requirit?

Aet. 2. In quibus (iuxta Act. Apost. historia) suum agnouerit primatum in Ecclesia Petrus, atque exercuerit.

Aet. 5.

mur, etiam si ipse sit nobis praesens spiritu; quoadmodum etiam si ipse sit Rex & summus Rex, & ad regendum sufficientissimus, voluit tamen multos habere sub se Reges & Principes & gubernatores, per quos nobis regimē & ius administrat, secundum illud: Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ita Christus summus pastor spiritualis reliquit vicariū loco sui Petrum, qui in his quae ad fidem, & Sacramenta, & causas omnes spirituales spectant, Christum nobis in terris representaret.

Quod verò Petrus hanc potestatem in se agnouerit, ac proinde pro summo Pontifice ac Christi vicario gesserit se, Scripturae ipsae haud obscure indicant; & traditio Patrum manifestissime docet. Nam ex Scripturis ipsis habemus, postquam Christus se in caelum recepisset, Petrum primò protulisse, & tractasse de eligendo successore Iudae Apostoli: nam prospicere de ministris, & maximè sumis, Pontificis tantum munus est. Nec obstat quod suffragia aliorum postulauerit: quia etiam Rex, qui potestate est superior, ab assistentibus sibi consiliarijs sententias exquirat de aliquo ad praefecturam, vel magistratum eligendo. Papa etiam Romanus hoc Petri exemplo instructus, à Cardinalibus vota exigit in eligendis vel confirmandis Episcopis, vt prouideret omnia agat, & ne Deum tentare videatur. Primus Petrus praedicat in die Pentecostes, & aliorum Apostolorum patrocinium suscipit, & aduentum Spiritus sancti ex Scripturis declarat, & Scripturas exponit, & efficaci praedicatione tot millia hominum conuertit: quoadmodum cum superstes erat Christus, & Apostoli sibi assisterent, solus praedicabat, solus signa edebat, & Apostolorum tutelam suscipiebat, Scripturas interpretabatur, & multi ad eius praedicationem conuertebantur. Princeps Petrus danauit morte Ananiam & Sapphiram tanquam supremum iudex, ad quem iure spectabat punire crimina in Christi Ecclesia admittenda: atque eius sententiam miraculo consecuta est mors. Primus edidit signa, & sanauit claudum ex utero matris suae ad portam templi speciosam mendicantem: & à morte suscitauit Tabitham discipulam, & confirmauit doctrinam Evangelicam, & edebat signa & prodigia, ita vt infirmos ponerent in lectulis; ac grabatis; vt veniente Petro, saltim umbra illius obubraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis; quod est plusquam iudaicis, & semicinctis, vt Paulus, vel tactu fimbriae, vt Dominus, integrum conferre hominibus sanitatem. Primus proposuit de Diaconis eligendis; vt ipsi orationi & ministerio verbi liberè vacaret. Primus Gentibus praedicauit, & signa edidit, vt habet Act. 10. sicut illi in lintei visione de caelo demissi ostensum erat. Primus temerariam petitionem Simonis Magi confutauit, & Romam usque veniens persecutus est: nam Pontificis Maximi praecipuum munus est insectari crimen Simoniacae, & Simoniacos magnis poenis plerere. Primus in Concilio Act. 15. sententiam definitiuam protulit, quam reliqui omnes secuti sunt, paucis additis à Beato Iacobo, quae ad Iudaeos spectabant; donec cõperta malitia Iudeorum in lege persistere volentium, contenerentur. Quod verò sententiam Petri praualuerit, testatur Hieronymus in epistola ad Augustinum, quae incipit: Tres simul epistolas, vbi ait: In sententiam eius (id est Petri) Iacobus Apostolus, & omnes simul presbyteri transferunt. Et quod maius est, in eodem Concilio dixit, Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus (nempe cum misit ad eum Cornelium baptizandum) Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelij, & credere: quae verba dicta in praesentia Pauli, misericordie eius primatum ostendunt. Praeterea Lucas Act. 1. refert: In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit. Vt enim Christus in medio discipulorum loquebatur, ita Petrus in medio fratrum, siue, vt Graecè dicitur, in medio discipulorum: vt in Petro agnoscas alterum Christum cap. 2. Stans autem (inquit) Petrus cum vndecim. Et infra, His autem auditis, compuncti sunt

Act. 3.

Act. 9.

Act. 5. Mira virtus Petri.

Act. 6.

Act. 8. Romani Pontificis munus praecipuum.

Petri sententiae in Ierusalem Concilio, auctoritas suprema. Hieron. to. 2. sub fin.

Act. 10. & seq.

Petrus inter Apostolos, & discipulos qualis erat.

corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos; quati verò Petrus nõ esset Apostolus: significatur ergo Princeps, & caput Apostolorum: sicut cũ dicitur, Iesus cum discipulis suis, & Moyses cum populo; vt distingatur caput à membris. Et cap. 5. *Respon dens autem Petrus & Apostoli, dixerunt, Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Idem etiam insinuauit Angelus, cum dixit mulieribus, *ite, dicite discipulis eius, & Petro.* Præterea post mortem Christi, videbis Ioannem Euangelistam indiuiduum comitem B. Petri: vnde cum creatus fuit pastor Ecclesiæ, statim interrogauit, *Hic autem quid?* & Act. 3. Petrus & Ioannes ascendunt in templum ad horam orationis nonam. Et Act. 8. missi sunt in Samariam Petrus & Ioannes: vt quæ admodum Ioannes Christo, dum vixit, indiuisibile hærebat, ita post mortem Petro perpetuo hæserit, agnoscens Christi personam in Petri commutatam. Dum præterea Petrus esset in carcere, oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo, quasi pro suo pastore, in qua Ecclesia Apostoli continebantur. Ad Petrum videndum ascendit Paulus Ierosolymam, vt ipse testatur ad Gal. 1. & mansit apud eum diebus quindecim: non discendi gratia, aut solatij humani, sed potius honoris deferendi, vt capiti suo; quod vt signum Pontificatus & primatus sui agnouerunt, Chrysostomus, Ambr. Hiero. in illud locum, & Theodoritus in epistola ad Leonem Papam: quorum verba breuitatis causa suppressimus. Petrus per duodecim annos rexit Ecclesiam Ierosolymitanam, & Antiochenam Ecclesiam Græcæ & Gentilæ, Romanam verò per viginti quinque; vt intelligas iuxta titulum Crucis Christi scriptum tribus linguis; Hebraicis, Græcis & Latinis; Petrum toti Ecclesiæ præfuisse, siue ex Hebræis, siue ex Græcis, siue ex Latinis collectæ. Vides igitur Petrum se pro Pontifice gessisse, qui toti Ecclesiæ præerat, & de ministris prospiciebat, & Ecclesias aliorum visitabat, etiã à se nõ fudatas, vt verus pastor earum; quod Paulus non faciebat.

Mat. 16.

Ioann. 21.

Act. 12.

Paulus cur ascendit Ierosol. mã videre Petrum

Chrysof. in cap. 1. ad Gal. 10. 4. Ambr. ibid. tom. 5. Hiero. ibid. tom. 9.

Quot annis Petrus Ierosolymitanam, & Antiochenam, quot verò Romanam rexerit Ecclesiam.

Ioann. 19.

Idem etiã confirmat traditio veterum Patrum, qui omnes vno consensu Petrum Principem Apostolorum, verticem Apostolorum, siue coryphæum vocant, in lib. de diu. nom. ca. 3. D. Dionys. vocat Petrum supremum decem, & antiquissimum Theologorum columnam. Idem pluribus confirmare superfedeo, nec actum agere videar, & re exploratissimam & compertissimam probare. Nec obstat in contrarium verbum Apostoli: *Qui operatus est Petro in Apostolatibus circumcissionis; operatus est & mihi inter Gentes;* ergo non fuit vniuersalis pastor. Respondemus enim, quod etiam habuerit potestatem in tota Ecclesia, exercitium tamē habuit peculiare & fructuosum inter Iudæos, in quo mirifice representat Christum, qui etiam vniuersalis pastor esset, minister tamen fuit circumcissionis, prædicando & signa edendo apud Iudæos. Sed & Petrus curam vniuersarum Gentium habuit, quæ per eum conuerti debebant: vnde & Antiochiæ, & Romæ prædicauit: nec fuit specialis Episcopus Iudæorum, sed B. Iacobus frater Domini. Neque propterea elicitur, caput nõ fuisse: quia nec Christus Episcopus fuit Ierusalem, quæ ob ingrati animi crimen vastanda erat: sed pro tempore vt effuso sanguine Christi est honorata, ita à consanguineo Christi Iacobo Episcopo eius recta est, atque illo Petrus, vt tantum Apostolus fuit, inferior erat. Secundò obijciunt, quod non posset vnus Petrus omnes pascere. Sed pascit qui per alios pascit, vt Christus baptizabat per Apostolos, & Petrus, cui dictum est, *Baptizate omnes Gentes,* per alium baptizauit Cornelium: ita Imperator per suos regit Imperium, & Moses consilio Iethro regebat per septuaginta Seniores totum populum. Tertio nõ obstat, quod Paulus sine auctoritate Petri prædicauerit. Sed factis est quod illam habuit à Christo, sub Petro tamen, idem Ierosolymam venit, vt cum eo conferret Euangelium: ad quem veniens, dicitur adductus à Barnaba ad Apostolos, vt crederetur discipulus, quia in Petro

Quibus Petrum titulis Patres cohærent, atque ornent. Dion. Areo.

Hæreticorum contra Petri primatum obijctionibus respondetur. Gal. 2. Petrus qualis fuerit minister circumcissionis, idem & Gentium. Rom. 15.

Secunda obiectio. Ioan. 4. Matth. 16. Act. 10.

Exod. 18.

Tertia obiectio.

Gal. 2. Act. 9.

omnes

Petrus, Iacobus, & Ioannes quatenus Paulo, vt ipse testatur, nihil contulerint.

Chrysof. in cap. 2. ad Gal. Apostolorum ordo apud Evangelistas (Petro excepto) vnderetur.

Ex eo quod prædicti tres Apostoli dexteræ dederunt Paulo, & Barnabæ societatis, nihil præiudicasse Petri primati.

Eccle. 10. Eccle. 32. Gen. 27.

In qua re illi dexteræ dederunt tantummodo.

Matth. 20. Quarta obiectio.

Cur in Concilio Apostolorum Ierosolymitano Petri nomen

omnes Apostoli, & sub eo erant, cum oues essent Christi. Quod verò dicit Paulus, *Mihi nihil contulerunt,* intellige in doctrina, sicut nec mihi Papa quicquam contulit; secus in autoritate, quam cũ minori doctrina habere poterat, causa enim fidei non ex humana ratione, aut sapientia, sed ex assistentia spiritus, & Prophetia indicatur. Quod verò prius nominet Iacobum, quàm Petrum, cum ait: *Cum cognouissent gratiam qua data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columna esse,* nihil euincit, tùm quia B. Chrysostomus in commentario eius loci videtur legisse, *Cephas, Iacobus & Ioannes:* tùm quia Petrum non considerauit tunc vt Papam, sed vt Apostolum; cui quatenus Apostolus & Episcopus Ierusalem, præfertur Iacobus in Iudæorum gratia, quæ admodum eius epistola Catholica præfertur illis B. Petri; vt Ierosolymitani designarentur priores in donis. Sic enim ex ratione, & nõ temerè variatur ordo Apostolorum, vt Ioannes apud Mattheum est sextus, apud Marcum quartus, apud Lucam verò tertius. Et quod ibidem ait Apostolus, illos tres Apostolos dexteræ dedisse societatis Paulo & Barnabæ tanquam fratres, non tollit Petri primatum: quia cum hac humanitate stabat Petri prepositura. Vnde apud Ecclesiasticum dicitur; *In medio fratrum rector illorum in honore.* Et iterum, *Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis.* Et Isaac benedixerat Iacob, dicendo: *Esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tue.* Et societas erat in prædicatione Gentium à Paulo, & Iudæorum à Petro: & Christus instituit, vt qui est maior, sit tanquam minister: vnde & Papa se vocat seruum seruorum Dei. Quartò obijciunt, Concilium illud Act. 15. non fuisse indictum à Petro, ac proinde non fuisse summum Pontificem. Sed quia à nullo legitur indictum: vel ab eo, cuius est, id est, à Petro, vel à nullo, quod est absurdum; indictum fuit. Neque verum est quod ibi supprimatur nomen Petri:

notum enim est quia erat primus Apostolus; & vt magis crederentur in eodeterminata, communi suffragio decreta sunt. Sicut magis creditur Papæ cum Concilio, vel Consistorio Cardinalium loquenti, quàm soli; vel Imperatori cum Principibus, quàm soli Imperatori. Quintò obijciunt verbum Pauli dicentis de Petro: *In faciem eius restitit, quia reprehensibilis erat.* Sed certè in eo facto non arguitur maior potestas Pauli, sed maior prudentia: quæ admodum quibus Episcoporum, vel Cardinalium posset in aliquo negotio Papæ resistere. Vt interim missam faciam solutionem Hieronymi, quod simulatè & fictè, & in faciem tantum restiterit Paulus. Sextò, mittitur Petrus cum Ioanne ab Apostolis Samariam: ergo nõ erat Papa. At certè non est missus quatenus Papa erat, & pastor vniuersalis, sed quatenus vel Apostolus, vel Episcopus, & non per modum imperij, sed consilij, & exhortationis: nec enim Papa semper gerit se pro Papa, sed interdum ad ædificationem demittit se ipsum. Missus est autem vt maior ad confirmandum, non vt eorum Apostolus: quem admodum ab Ecclesia Antiochena Act. 15. missus est Paulus, & Iosue. 22. missus est summus Sacerdos, & decem Principes tribuum à tribubus; & Consul vel Imperator mittitur à Senatu, cũ opus est: sic Magi Reges missi ab Herode in Bethleem. Septimò, Petrus non permisit se adorari à Cornelio, quem admodum & Paulus se Iconij prohibuit adorari; cum tamen Papa permittat sibi adorationem, & externos honores exhiberi. Respondemus, Papam adorari, id est, cum veneratione coli, nõ vt Deum, sed vt Christi Vicarium, qui in eo est & adoratur vsque ad consummationem seculi: & idem nõ prohibuit Cornelium adorare, sed quia multa & præclara Dei dona habebat, iussit eum iam surgere, & se hominem meminit, in aliorum exemplum, maximè quia non erat edoctus Cornelius de Christo, & Petro

fuerit suppressum, vt hæretici volunt.

Quinta obiectio. Gal. 2.

Quare Paulus Petro in faciem restitit. Hieronym.

Sexta obiectio. Act. 8.

Apostoli Petrum & Ioannem qua ratione miserint in Samariam.

Matth. 21. Act. 10. Act. 14.

Septima obiectio.

Quas ob causas Petrus primatum à Cornelio, deinde Paulus cum Barnaba à Lystris venerationem adorarit.

Tom. 4.

Aaa 3 eius

eius locum tenete. Paulus verò prohibuit se adorari, sed sacrificio, quò folius Dei est proprium: Papa autem pro se, & nos pro eo sacrificamus; unde periculum nõ est ne se Deum faciat. Et hætenus de priori veritate.

Iam ad secundam explicandã accedimus, quæ habet, hanc potestatem Petri non fuisse vagam & incertam, sed vni particulari sedi affixam & applicatam, ibiq; residere. Quod vt magis perspicias, bifariam poliet se habere aliquis Præpositus Generalis, alicuius regularis ordinis, siue monastici instituti. Vno quidẽ modo, vagando & discurrendo, visitandoque in varijs prouintijs domus, & Monasteria eius regulæ, cuius est Generalis: atq; in hunc modũ creatur Generales Ministri apud B. Francisci religiosos, & Generales Magistri apud Dominicanos. Alio verò modo Generalis Præpositus institui posset, vt certam tamẽ & definitam domum sui ordinis haberet: quẽadmodum Generalis sancti Benedicti in Hispaniã prouintia eligi non potest, qui Abbas non sit Monasterij Vallisoletani. Ita summus Pontifex institui potuit dupliciter: vel vt semper vagaretur, nullam sibi certã sedem assignando, vel ita vt certam Ecclesiam suã cathedrã & potestati exercendã applicaret: atque hunc secundum modũ, vtpote diuinã sapientiã, & rationi magis consonum Christus Petro seruandum reuelauit. Nam si vaga esset hæc potestas, non esset ira cõmunis ad eam accessus, quia nesciretur quò esset eundem, sicut vagantur fratres Franciscani querẽtes suum Generalẽ, quod absurdum esset; cum necessariũ sit, oues propter controuersias fidei, & lites Ecclesiasticas frequenter Pastorem consulere. Deinde non expediebat etiam ex parte Põtificis, qui si non haberet certum locum, cogere- tur per orbem discurrere; quod esset illi, & eius ætati molestum & cõtrarium; quia communiter senior & ætate prouectior ad illam dignitatẽ eligitur. Non conueniebat etiã eius

dignitati, quia necessum erat, vt penes se haberet doctrina & morum probitate præcellẽtes viros, qui vix possent, discurrendo per totum orbem, sapientiam comparare, vel cõparatam conseruare. Animus enim, vt ille dixit, quiescendo fit sapiens. Ad hæc incolumitati Pontificis minime expediebat, quia periculosum fuisset illũ circumire & discurrere, propter hæreticos. Tertio, non expediebat ex parte electorũ, ad quos spectat de successore eius prospicere: quia simili ratione cogentur vagari; & similiter periculo essent expositi; vel ad Principum secularium (in quorum ditione, & terris versarentur) voluntatẽ fieret electio Romani Pontificis: quod summẽ absurdum videretur. Quarto, expediebat etiam pastoribus, vt cum Pontifex vnam sibi Ecclesiam peculiariter regendam assumeret, alijs dare posset exemplum prædicandi, residendi, & cætera munera Episcopalia exercẽdi: quo fructu & exemplo priuarentur Episcopi, si semper Põtifices vagarentur. Quinto, hoc esset etiam odiosum, & contra rationem, & consuetudinem Iudæorum, habentium summum Pontificem in certo quodam loco, nepe in tabernaculo, Deuter. 17. & contra morem Gentium habentium Romæ Pontificem Maximum; Euangelium autem non spernit optimas consuetudines, sed per eas nos trahit, & iuuat: quemadmodum vitur aqua & pane ad mundiciã & cibum spiritualem. Et hanc rationem secutus B. Petrus, vt testis est Clemens epist. 1. ad Iacobum, cõstituit vt in illis ciuitatibus, in quibus olim erãt flamines, Episcopi instituerentur; & in quibus archiflamines, Archiepiscopi. Cum igitur certa aliqua sedes constituenda esset, & certus locus B. Petro assignatus: Diuina voluntate factum est vt sedes hæc, siue cathedra B. Petri, Romæ constitueretur. Nam si minima Apostolis suggerebat, quãto magis hæc, quæ tãti momẽti sunt? Quoniam, vt referũt Egesippus lib. 3. de excidio Ierusalem ca. 2. & Ambrosius lib. 5.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Euangelium optimas consuetudines haud spernit, verũ per eas homines trahit, & iuuat.

Clem. Rom.

B. Petri Apostolorũ Principis constitutio.

Christi apparitio facta Petro in vrbe. Egesippus. Ambrosius. mo. 5.

episto-

Apostolica sedes debuit certo aliquo loco consistere. Duplex eligendi Præpositi Generalis ratio.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Innoc. III. epistolarum, epist. 32. & Innocentius III. cap. Per venerabilem, Qui filij sunt legitimi, & B. Linus in martyrio B. Petri: Dum Petrus urbem fugiens de fidelium consilio exiisset, vt se subduceret Neroni, occurrit illi Dominus, Cui dixit: Domine quò vadis? At ille respondit, Vado Romam iterum crucifigi. Quo verbo excitatus Petrus ad urbem redijt, quam Cruce, & sanguine suo decorauit, atque ibi suam sedem perpetuò constituedam cognouit. B. Marcellus in epistola ad Antiochenos tradit, Petrũ iussu Domini Romã sedem suam transtulisse. Vnde subdit: Si verò vestra Antiochena, quæ olim prima erat, Romana cessit sedi, nulla est quæ eius non sit subiecta ditioni. Postquã ergo Petrus primò in Ierusalem egisset vniuersalem Pontificem, vt etiam Græcis prædicaret, venit Antiochiam, atque ibi Episcopum septem, vel quinque annis egit, quia metropolis erat, & huius primi discipuli vocati sunt Christiani: vbi intra decem dies supra decem millia hominum baptizauit. Et vt testis est Clemens lib. 6. Recognitionum, manebat Petrus tribus mensibus in qualibet ciuitate, & relicto seminario Episcoporum, qui fidem docebat, & Presbyterorum, qui mores in formabant, & Diaconorum qui disciplinam, id est, ceremonias tradebant, ibat ad alias ciuitates, præmittens duodecim sacerdotes, qui bini, & sine strepitu ciuitatem ingrediebantur, & ciues ad excipiendum verbum Dei à Petro disponebant. Vbi ergo Antiochiam à peste Simonis Magi liberasset, deinde occasione eiusdem Simonis Romam venit, vbi Latinis prædicauit, & supra viginti quinque annos Ecclesiam rexit. Hoc autem conueniens, & vniuersale beneficium fuit. Primò, quia maior Christi gloria est, vt eã mundi dominam subiugaret, quemadmodum dixit Esaias: Quia incuruabit, inquit, habitantes in excelso, ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrahent eam vsque ad puluerem: conculcabit eam pes, pes pauperis, gressus egenorum. Hæc ille de vrbe Roma, & in septẽ collibus sita: quã

Petrus vbi primum sederit, ac deinceps.

Act. 11.

Quandũ ijs in ciuitatibus vbi prædicabat, Petrus hærebatur.

B. Clemens Rom.

Idem quot secum sacerdotes adduceret Euangelij causa.

Petrus Romæ cur sede redeberit. Ratio prima à varietate Esai.

Esai. 26.

humiliauit pes pauperis Petri, & pedes egenorum Petri & Pauli, Sibylla Erythrea de Christi discipulis verba faciens, ait: Eliget sibi ex piscatoribus duodenarium numerum, vnumq; diabolum (scilicet Iudam) quodq; non in gladio, bellove Aeneadem urbem (id est, Romam) Regesq; subijciet, sed in hamo piscantis. Ecce quæ illa de Petro piscatore prædicat. Habetur autem hæc Prophetia Græcè & Latinè Venetijs in Templo sancti Georgij Maioris, vt testis est Antoninus. 1. p. tit. 3. cap. 9. Deinde, vt in ea omnium errorum capita destrueret: nam omnium falsorum cultũ retinebat deorum, vt ita quæ erat mater erroris, fieret Magistra veritatis. Vnde conuerso Constantino Imperatore ad fidem, mox per omnia regna Imperio subiecta licuit Christianis templum erigere, publicè prædicare, cultum Christianum palam profiteri. Tertio, hoc factum est, quòd in ea ciuitate esset maior ansapiscandi animas, propter amplissimum Imperiũ, & multitudinem populorum eò confluentium: proinde optimè ibi sita est summa potestas spiritualis, quasi anima, vbi potestas corporalis, quasi corpus, summa fuit. Quia enim Roma habebat orbis dominium, rectè ab vrbe Romana fides in vniuersum orbem diffunderetur, & sic potestas spiritualis inde deriuaretur ad alios, quemadmodum potestas temporalis. Et quemadmodum voluit in Ierusalem, Antiochia, & Alexandria esse Patriarchatus, ita Romæ constituit Papatum, vt maxima potestas sit in maxima vrbe, capite, & domina totius orbis. Quarto, quia ob situm communior erat orbi post Ierusalẽ, & ante illã respectu noui orbis. Est enim Roma in medio Europæ sita, ex qua facilis est aditus ad proximã Africã, & Asiã. Quinto, lingua Latina propter dominium Imperij Romani, & propter commercia cum Gentibus, communior erat & celebrior ad disseminandã fidem. Sexto, quia gens Occidentalis simplicior est ad suscipiendam fidem, & robustior ad illam semel susceptã tuendam.

Erythreæ Sibyllæ de Christi discipulis vaticinium. Ioan. 6.

B. Antoninus. Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Europæ centrum Roma.

Quinta ratio.

Sexta ratio.

Occidentalis gens quãtis ad suscipiendam fidem sit, & ad illam semel susceptã retinendam.

dam:

dam: quod experientia ipsa constat, & autoritate Danielis, qui cap. 7. designat Imperium Romanum per bestiam terribilem, & fortē nimis, quæ dentes ferreos habebat. Et Iudæi signa petunt, & Græci sapientiā quærunt: Romanorum verò fides annuntiat in vniuerso mundo. Historia etiam Ecclesiastica plures hæreses, & schismata in Oriente principium accepisse demonstrat, quàm in Occidente, ibique sanctorum Patrum codices deprauatos, & conciliorum Canones furim suppressos fuisse tradit. Septimò, Dei prouidentia admirabiliter splendet, quòd Petrus relicto Oriente venerit in Occidentem, & in urbem Romam. Et quæ ad modum Iacob cancellatis manibus benedixit filios Ioseph, minori imponens dexteram, maiori sinistram: ita Deo placuit, Occidentis plagam, licet in Fidei susceptione tempore esset posterior, dignitate tamen, & autoritate priorem esse, in eo quod Sedem Apostolicam perpetuò Romæ constituit. Christus enim moriens in Cruce, Occidentem respiciebat, vt Ecclesia fundata est in Occasu, id est, Christi morte, & respicit Occasum, id est, secundum Domini aduentum; non autem respicit Orientem, id est, primum aduentum, velut Synagoga respiciebat.

An verò ab Ecclesia Romana transferenda sit Apostolica Petri Cathedra in alium locum, quem Deus probauerit, satis exploratum non est, atque hoc contingere posse, vt in alium locum transferatur, docet quidam recens scriptor. Quia antequam Romanæ se applicaret Ecclesiæ, Ierosolymis & Antiochiæ fuit. Sed mihi probabilius videtur, vt ab eo loco non sit vnquam dimouenda: tum quia præcepto Christi & reuelatione Romæ Cathedram affixit, vt Marcellus Papa testatur: tum quia in illo loco durauit supra 1570. annos, etiam tempore quo tyranni ad mortem Pontifices persequerentur: ergo etiam in futurum durabit; Tum quia plures patres & veteres Doctores ex his quos superius

allegauimus, dum tractarem illam sententiam: *Et porta inferi non praualebunt aduersus eam*, testantur, hæcenus Ecclesiam Romanam in fide nõ defecisse, nec vnquam defecuram: Tum denique, quòd in Veteri Testamento perseverauerit ciuitas Ierusalem locus destinatus summo Sacerdoti vsque ad abrogationem illius legis, & destructionem Iudaicę gentis: ergo & Romana Sedes durabit vsque ad consummationem seculi. Et diuina prouidentia factum est, vt Romani destruxerint illam ciuitatē: quia heredes illius summę potestatis, quæ in ea fuit, & quæ ab antiquo subiecta est metropolitano Palæstino, id est, Episcopo Cæsariensi ex Concilio Niceno, vt occasio tolleretur Iudæis expectadi Messiam. Hoc etiam beneficium peculiariter sibi vendicat Ecclesia Romana. Quia si Christus minister fuit ciuitatis Ierusalem, vbi ille docuit, & mortē pro nobis subiit, ita magna gloria est vrbis Romæ, quæ duorum Apostolorum suorum (qui inter cæteros sunt nobilissimi, & primi) doctrinam habet, & sanguinem: neque hoc tantum, sed vt Episcopus Romanus in perpetuum sit vniuersalis Ecclesię pastor, Christi Vicarius, & Petri successor. Habet cõsequenter illa vrbis doctorem summum, & cœli clauigerum, qui doceat, absoluat, dispenset, & ab omnibus scrupulis Fidei liberet: qui indulgentias concedat, & cetera ministeria Pontificalia præstet: habet & aliud beneficium, quia ad Sedem Apostolicam, & B. Petri & Pauli Apostolorum limina maximè quique, sanctissimi, & doctissimi viri confluerunt, & indies conflunt: quales fuerunt Polycarpus, Irenæus, Athanasius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, diuus Benedictus, B. Franciscus & Dominicus: aded, vt propter illustre, & conspicuum sanctitatis exemplum, quod Ecclesię Summi Pontifices præstare coguntur, & illos qui sibi assistunt Cardinales, & propter sanctos viros, qui vndique ad illam conueniunt, Romana vrbis cæteris totius orbis ciuitatibus fidei & cha-

Vltima ratio

Qua nã Dei prouidentia Romani Ierosolymã exciderint urbem, atque diruerint. Vrbis Romæ priuilegia, Apostolica, in ea Sedis perpetuitatē quæ nã suo veluti iure sibi videtur.

Rom. 15.

Secundū priuilegium.

Tertium priuilegium.

Almã hanc urbem vrbis sanctissimi atque doctissimi honoris eius olim & religionis qui causa vrbis fuerint.

ritatis,

ritatis, & aliarum virtutum exemplo præluere debeat. Prius ergo Petrus fuit Ecclesię vniuersalis summus pastor, quàm Romanus, imò prius Ierosolymitanus, & Antiochenus, quàm Romanus, & Ecclesia Romana ex adiuncto ab Episcopo suo habet quòd sit Catholica, & vniuersalis, & primaria Christi Ecclesia.

Quòd verò Romanę Ecclesię Episcopi pro Vicarijs Christi, & Summis pastoribus se gesserint, & ab Ecclesia pro talibus fuerint habiti, & cum veneratione cogniti, tam exploratum & compertum est apud Catholicos; quàm certum est Solem luere, aut Christum esse primum & summum caput, & pastorem Ecclesię: idque constat ex epistolis decretalibus Pontificum, vt Clementis, Anacleti, Euaristi, Alexandri, Telesphori, Hyginij & Pij, atq; aliorum, vt Leonis, Gelasij, Gregorij, qui verba Christi ad Petrum, quasi ad Episcopos Romanos dicta essent, interpretantur. Neque propterea quod in causa propria testificentur, reijciendi sunt: quia spiritum Christi habebant, vt cognoscerent quæ a Deo sibi donata sunt bona. Importunitas etiam hæreticorum, & rebellio schismaticorum eos cogebat ad assensum, & vindicandam à calumniatoribus suam potestatem. Erant etiam testes dignitate præstantes, non plebei; erant multi, non vnus, aut alter; erant vitæ sanctitate, & doctrine excellentia præstantes; plerique eorum martyrio coronati sunt pro Christo; Sunt etiam in Concilijs vniuersalibus, & ab alijs Patribus approbati. Et si illi perniciosissimè usurpassent quæ aliorum sunt, id est, regimen totius orbis in spiritualibus, proculdubio alij Patres, & Doctores reclamassent, atque illis in faciem restitissent. Adhæc, iudicium spirituale & pastorum proprium munus est, dubia quæcunque, quæ circa fidem emergunt, & Scripturarum Sacrarum veras interpretationes, decidere, atq; explicare. Ita cum de hoc semper propter Hæreticos de potestate Papę dubitatum sit, necessariū

Romanos Potestates suam optinuerunt in Ecclesia, quem habebant, vnde notum sit.

Illorū de se testimonium esse nihilominus omni fide, & acceptione dignissimum. Ioan. 8.

Pastorū spiritualium propriū munus quod.

fuit, vt illa Cathedra ad hæc dubia decidenda pronuntiaret sententiā; ad quam maximè spectabat hæc definire. Papę autem est, quæ sit sua iurisdictio, iudicare; vt Regis, quæ sua existat: vt habetur in l. 5. ff. de iudicijs. Quemadmodum in feudo dominus feudi est iudex, vt habetur in cap. *Ceterum*, de iudicijs. & cap. *Extransmissa*, de foro compet. Sunt ergo Pontifices merito audiendi in hac causa decedentes, qui a tempore B. Petri maiores fidei causas, & Episcoporum, ad se spectare docuerunt: Concilia Generalia sine eorum voluntate, & permisso celebrari, vel sine eorum confirmatione firmitatem aut robur habere non posse tradiderunt: excommunicatos ab alijs Episcopis, vel Synodis absoluerunt; & ab alijs absolutos condemnauerunt, vt ait Gelasius: Appellatur ex toto orbe ad Pontificem Romanum, & ab eius sententia reclamare ad alium iudicem spiritualem, vel secularem, vel ad Concilium, etiã Oecumenicum, pro flagitio semper est habitum: expulsos a sedibus suis, siue violentia Imperatorum, siue per iniqvas Synodorum sententias, restituerunt, & restitui mandarunt, vt Athanasium Patriarcham Alexandrinum, Chrysostomum, & Ignatium, Constantinopolitanos, Theodorum Cyrensem Episcopum, & innumeros alios per diuersas orbis prouintias, siue in Europa, siue in Asia, siue in Africa. Et ita supra mille & quingentos annos obtinuerunt maiestatem, & autoritatem suę Cathedre, Christo confirmante, & mirabiliter protegente illam Sedem, in quam tyranni, Imperatores, Ethnici, Hæretici, Gothi, Vvãdali, Germani, Hærici, Ludouici, & Federici insurrexerunt: Præterea docti viri suis scriptis illam exagitarunt; vt Marsilius quidam Paduanus, Gerson, Ockã; Laurentius Valla, Erasmus, Lutherus; & alij eorum discipuli, & sectatores. Superbi etiam Constantinopolitani Patriarchę pro primatu & titulo Oecumenici & vniuersalis Episcopi, a tempore B. Gregorij cum Romanis

Romani Pontificis in concilio potestas & autoritas quanta sit.

Gelas. Pap.

Romana Sedes a Synodis olim condemnatos, ac pulsos Patriarchas, & Episcopos quos absoluerit, suisque sedibus restituerit.

Romani primatum Pontificis alioqui viri docti & eruditi, qui sint arrodere conati.

Pontifi-

1. Cor. 1. Rom. 1.

Septima ratio.

Gen. 48.

Petri Sedem nõ aliò deinceps transferendam, quid arguat in primis.

Sotus. in. 4. dist. 24. Secunda ratio.

Marcellus Pont.

Græci Sedi Apostolicæ Romanæ rebelles, quid patiantur in felices.

Multo iustiores causas Græcis esse quam Germanis Romanam Ecclesiam superiorem non agnoscendi, atque venerandi.

Esai. 14.

Sancti Patres atque Doctores quæ honorifice de primatu Petri & scripserint antiqui. Irena.

Cyprian.

Hæreses unde, teste Cypriano.

Romanam Ecclesiam solam Ecclesiam Catholicam sibi nomen ac titulum vindicare.

Idem.

Pontificibus decertarunt. Græci, qui nunc iacent sub immanissimo Turcarum tyranno, suæ superbiam pœnas luerunt, ac luunt, eo quod Ecclesiam Romanam semper rebellarunt. Et tamen maiores superbiendi causas habebant quam Germani, quia antiquitate, ingenio, eloquentia, doctrina, & Apostolorum præsentia illis præcellerunt: habebant quatuor Sedes Patriarchales, cum Latini vnam tantum habuerint: apud Græcos Apostoli diuersati sunt, & in fide Christi sunt antiquiores: Græcè scriptum est Nouum Testamentum: apud eos octo Generales & Oecumenicæ Synodi celebratæ sunt: cum tamen nihil horum habeat Germania. Verè ergo dictum est, portas inferi non præualituras in petram Ecclesie Romanæ; cum tamen nec ad horam Lucifer obtinere potuit sedem illam, quam ambiebat, Deo repugnante.

Nec tantum hæc fides de autoritate Romanæ Ecclesie cognita est à Pontificibus ipsis, sed etiam à Doctoribus veteribus. Irenæus enim lib. 3. cap. 3. contra Valentinianos, Ecclesiam Romanam, principaliorrem vocat, ait enim: Ad hanc Ecclesiam propter potentiorrem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper ab his, qui sunt vndique, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio. Cyprianus lib. 1. epist. 3. Navigare audent & ad Petri Cathedram, atque Ecclesiam principalem. Et multò antè: Neque enim aliunde hæreses oborta sunt, aut nata sūt schisinata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperatur. Nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, &c. Et loquitur de Summo Pontifice, vt constat ex præcedentibus, vbi de Summo Pontifice Veteris Testamenti agit, & de Christo. Nam aliò qui si de Episcopis, & sacerdotibus in communi ageret, non diceret quod vnus ad tempus sacerdos cogitatur. Ad hæc, nomen Ecclesie Catholicæ, Ecclesie Romanæ tantum conuenire, docet idem Cyprianus

libro quarto, epistola secunda, Scripsisti etiam, vt exemplum earundem literarum ad Cornelium Collegam nostrum transmitterem, vt deposita omni sollicitudine, iam sciret te secum, hoc est, cum Catholica Ecclesia communicare. Idè docet Beatus Augustinus libr. de agone Christiano, capit. 30. & Gelasius Papa dist. 15. capit. Sancta Romana Ecclesia. Et rursus Augustinus libr. 11. Con. Faustum, capit. 2. Vides in hac re quid Ecclesia Catholica valeat autoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibi met Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Cyrillus Alexandrinus in libris Theaurorum: Sicut Christus suscepit à Patre esse Dux, & scipsum Ecclesia Gentium ex Israël egrediens super omnem principatum & potestatem, & super omne quodcunque est, vt ei cuncta genua curuentur: sic & Petro & eius successoribus plenissimè commisit, & nulli alij quam Petro Christus quod suum est, plene dedit, sed ipsi soli Petro dedit. Et infra: Vt membra maneamus in capite nostro Apostolico throno Romanorum Pontifice, ab eo querere oportet, quid credere, & quid tenere debeamus: ipsum venerantes, ipsum rogantes præ omnibus, quoniam ipse solus est reprehendere, corrigere, statuere, disponere, ligare & soluere, loco illius qui ipsum adificauit, & nulli alij plene quod suum est, sed illi soli dedit, cui omnes iure diuino caput inclinant, & primates mundi tanquam ipsi Iesu Christo obediunt. Hæc ille; quæ etiam in libris suis non inueniantur, mirum esse non debet, nam tradit Nicephorus in sua historia Flurum quendam librorum suorum deprauatorem habuisse Cyrillum. Et Demetrius Sidonius Græcus, qui tempore Concilij Florentini scripsit, contra Græcos hæc verba, tanquam germana, & syncera Cyrilli, refert, & in Græcos illa retorquet. Hieronymus disputans contra Luciferianos, ait: Ecclesia salus in summi Sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficietur schismata, quot sacerdotes. Prosper Aquitanus in

Aug. 10. 3.

Gelasius. Aug. 10. 6.

Cyrill. Alexand. 2.

Psal. 2. & alibi.

A Romano Ponti. quid querere debeamus, quæ tumque illi cultus, & honorem deferre.

Nicephor. Callist lib. 15. histor. Eccle. cap. 16. sub fin. Demetrius Sidonius. Hiero. 10. 3.

Prosper Episcop. Aquitanus.

egregio carmine aduersus ingratos id est, Pelagianos ita fidem suam de autoritate Sedis Romanæ scripsit. Iisdem namque simul decretis Spiritus vnus Intonuit, pestem subeuntē prima recidit Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris facta caput, mundo, quicquid non possidet armis, Religione tenet. Sic ille. B. Ambrosius super illa verba Apostoli ad Timotheum: Vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viuæ, columna, & firmamentum veritatis, ita scribit: Scribo tibi, vt scias quomodo Ecclesiam ordines, quæ est domus Dei: vt cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus eius dicatur, cuius hodie rector est Damasus. Idem in cap. 12. Cor. 2. Denique prior secutus est Andreas Saluatorem, quam Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus. Optatus lib. 2. contra Parmenianum: Vna Cathedra est priuilegium vnus Ecclesia, & primum: idè non adharens vnitati Cathedra, non adharens vnitati Ecclesia Cathedra vna est, & negare non audes, scire te in vrbe Roma Petro Cathedram esse colatam, in qua federat omnium caput Apostolorum Petrus, in quo vno Cathedra vnitatis ab omnibus seruetur, ne cateri Apostoli singulas sibi quisque sedes defenderet, vt iam schismaticus esset, qui contra vniam Cathedram alteram sibi collocaret. Hæc ille, vt citatur à Cufano Cardinali, & Episcopo Brixiensi. Athanasius scribens ad Marcum Pamphili: Ob id vos, prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet præfules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit, vt nobis succurratis. Et infra: Similiter & à sanctis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum Metropolitanum, aut comprouinciales iudices suspectos habuerit, vestram Romanam sanctam interpellat sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi atque soluendi, & speciali priuilegio est super alios concessa. Hæc Athanasius in sensu. Adde etiam testimonium Principum secularium, qui hoc priuilegium Sedis Romanæ suis scriptis comprobarunt. Nam C.

B. Ambrosius. tom. 5. 1. Tim. 3.

Idem.

Ioan. 1. Optatus Episcop. Mileuit.

Athanasius tom. 4.

Principum secularium de Primatu Sedis Apostolicæ illustre testimonium.

de sum. Trini. & Fi. Catho. l. 1. Gratianus, Valentinianus & Theodosius, ita faciunt: Cunctos populos, quos clementia nostra regit imperium, in tali volumus religione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat: quamque Pontificem Damasum sequi claret. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen iubemus amplecti, reliquos verò dementes, vesanos que iudicantes hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum vindicta, post etiam motus animi nostri, quæ ex cælesti arbitrio sumpserimus, vitio plectendos. Iustinianus in authentica: Legum originem anterior Roma sortita est, & Summi Pontificatus apicem apud eam esse, nullus est qui dubitet. Valentinianus ad Theodosium scribens, ait: Beatissimus Romana vrbs Episcopus, cui principatum sacerdotis super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide iudicare. Idem etiam, vel ethnici nouerunt. Scribit enim Ammianus Marcellinus, vir à nostra religione alienus, in historia sua de Constantio Cæsare, quod cum iam cognosceret Athanasium è sua sede deiectum per Synodum Episcoporum, ardenti tamen desiderio cupiebat, illud confirmari per Liberium Episcopum vrbs Romæ. Intelligebat enim irrita fuisse omnia, quæ ab alijs acta fuissent, nisi Romani Pontificis consensus accessisset. His igitur paucis testimonijs contenti euincimus, omnes Patres, & veteres Doctores, atque Imperatores Romanos, hanc Petri autoritatem, & Romanæ Ecclesie Cathedram super vniuersas Ecclesias, & agnouisse, & omni veneratione amplexatos fuisse, & pro hæreticis habuisse omnes, qui illi contradicerent, aut reclamarent. Quod verò Hæretici nostri seculari asserere, & scribere ausi sunt, Petrum nunquam Romæ fuisse, impudentissimè est mendacium, ex summa, & affectata ignorantia, siue potius ex insigni malitia depromptum: & non tantum peccant in fidem Christo in Baptismo promissam, sed

Iustinianus

Valentinianus.

Ammianus Marcell. lib. 15. circa medium.

Hæreticorum Petrum Romæ fuisse negatum, impium dogma confutatur.

etiam

etiam in ipsam humanitatem & ciuilitatem. In ciuile enim est, propter vnum, aut alterum sine ratione loquentem, id negare, quod vniuersi Patres vnanimi consensu docuerunt. Sed huius rei veritatem meridiana luce clariorem, tum Scripturis sacris, tum Patrum scriptis, tum rationum momentis alibi commodius probanda referuamus. Illud certè non est diffimulandum, quod Functius in Chronologia sua fabulatur, Petrum nunquam Romæ fuisse: quod Lutherus, Caluinus, & Molinæus facile permittunt in dubium vocari, licet affirmare non audeant. Sed ante hos omnes Marfilius quidam Paduanus hanc fabulam commentus est: qui in Ludouici Bauari gratiam à Ioanne XXII.

Libr. 12. tract. vlti. sub initiū. Hoc quod primum dogma ei zauerit in felix, & impius, ac turbulentus.

excōmunicati, & ab imperio deiecti, librum contra Romanos Pontifices scripsit: qui etsi belli maximi feminariū extiterit, ipse tamen Pacis defensor in scriptis. Fide ergo integra primatum Ecclesiæ Romanæ, & autoritatem eius in singulas, & simul in vniuersas Christi Ecclesias amplectamur, atque exosulemur, oreque & scriptis profiteamur; vt non tantum præsentibus, sed etiam posteris testatum & comprobatum relinquamus hunc Fidei articulum, ex quo vnitas Ecclesiæ Christi, eiusque pax, & salus pendere dignoscitur, ad gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto perpetuò viuunt & regnant in secula seculorum, Amen.

Sedis Romanæ primatū agnoscere, ac profiteri quo studio, ac religione debeant vniuersi.

TRACTATVS VI.

In historiam de prædictione mortis suæ, & Petri increprando Domino confidentia; & repulsa, quam à Christo accepit. Et habetur Matthæi. 16. Marc. 8. & Luc. 9. *Exinde cepit Iesus ostendere discipulis suis, quia oportet eum ire Ierosolymam, & multa pati à Senioribus & Scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum, dicens: Absit à te, Domine: non erit tibi hoc, &c.*

Scopus Euangelistæ.

POST QVAM Dominus articulum diuinitatis suæ in mentibus Apostolorum confirmauerat, ita vt omnes crederent illum esse Christum Filium Dei viui, præmonuissetque eos, ne ipsum dicerent esse Christum, quia omnes credebant idem quod Petrus, qui Petri verbo assenserunt: incipit stabilire articulum veræ suæ Humanitatis, per mortem in Cruce perpetiendam. Nam

etsi apud mundum hæc duo, esse Filium Dei viui, & crucifigi, non rectè se se consequantur, apud Deum tamen hæc summa sapientia est: ideò ob Petri, & omnium Apostolorum confessionem statim mentionem facit mortis suæ, & Petrum illi repugnare atque aduersari: sed tandem Dominus eum repulit: vt intelligamus, illos duos articulos nihil inter se repugnantia aut contradictionis habere. Nam in natura diuina Dei

Christū esse Filium Dei, eundem & crucifigi, hæc duo inter se minime repugnare.

Quibus autoribus verū que negauerit scelestissimi omniū hominū Mahometus.

Euseb. tom. 1. Matth. 27. Vnde corruat hoc dogma.

1. Cor. 1.

1. Cor. 2.

Quæ causa Domino fuerit Apostolis præcipiendi, ne cui se dicerent esse Christum.

Qua ratione oportuerit pati Christum.

Filius est, in humana verò natura passus est: ideò qui primus dictus est à Petro Filius Dei viui, à se ipso vocatur Filius hominis: quia in natura humana mortem sustinuit. Et videtur quàm alienus extiterit Mahometus, à Christi cognitione, qui hæc duo principia in Christo negat. Afferit enim, Christum neque Deum esse, neque in cruce pro nobis mortuum, sed quendam alium, quem fingit loco Christi crucifixum. Sed hæc ille hausit ab extinctis & sepultis nostris hereticis. Nam Ebion quidam Iudæus, & Cherintus, & plures alij dixerunt, Christum non esse, Deū & Basilides Apostolorū tēpore, vt testis est Euseb. li. 4. eccl. hist. c. 8. negat Christum Crucifixum fuisse, sed Simonem Cyrenæū, qui angariatus est ferre crucem post eum. Idē post eum paulò post tenuit Marcio quidam hæreticus, à quo Marcitæ dicti sunt. Sed vbi erit prædicatio Pauli Apostoli, qui ait: *Nos autem prædicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam?* & iterum: *Non enim iudicauit me scire aliquid inter vos; nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum.* Sed non erant Iudæi tam tardi, aut cæci, vt pro eo, quem vt hostem capitalissimum habebant, & cuius mortem ardentissimis votis sitiebant, alium cruci sinerent suffigi.

Ait ergo: *Exinde cepit Iesus ostendere.* Id est, ob hanc causam quod interdixerat illis ne se dicerent Christum. Dominus igitur discipulos præmonet, ne Messiam non moriturum putarent, vel nescientem mortem sibi instare, vel eam nolentem ac recusantem, duriusque propterea à Apostoli ferrent, quàm cum resurrectionem prædixerat Iudæis. Vnde Matth. 27. Iudæi ad Pilatum dicunt: *Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens, Post tres dies resurgam.* Proponit autem illis non simpliciter mortem, sed necessariam mortem, dicendo quia oporteret eum ire Ierosolymā, & multa pati: necesse enim erat, posita Dei

præuidencia & præordinatione, quæ mortem filij decreuerat in salutem mundi: quæ tamē inuariabilis necessitas in omnibus diuinis actionibus inuenitur, neque tollit libertatem ex parte Christi, de quo dictum est, *oblatus est quia ipse voluit: & si posuerit pro peccato animam suam: & ipsemet: Potestatem habeo ponere animam meam:* Neque tollit libertatem ex parte Iudæorum, quia consultatione & consilio præcedente, Ioan. 11. illam inferre statuerunt, alioqui non peccassent: & quærebant accelerare, ne impeditur, & accusabāt se ipsos ignauia & negligentia, cum dicerent: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, & quæ sequuntur. Meminit profectiois suæ in Ierosolymā, vt ostendat se in particulari nosse locum, & modum, & à quibus mortem sustinere deberet, & quanto tempore mortuus in sepulchro manere deberet: atque ita liberius se pati indicaret. Nominat autem seniores, qui eum condemnauerunt, vt constat ex Euangelistis, & Scribas, sub quibus Pharisæi intelliguntur, qui consilium inierunt, Ioan. 11. quemadmodum Luc. 5. murmura bant Scribæ & Pharisæi, qui Matth. 9. dicuntur Pharisæi, & Mar. 2. Scribæ, quia similes in officio docendi, & accusandi Christum, vt Matt. 15. in quæstione de lauandis manibus ante esum ciborum; postremò principes Sacerdotum; vt in mortē Christi videas conspirasse ordinariam potestatem Ecclesiasticam in Sacerdotibus, & laicam in senioribus, & religiosorum & doctorum virorum in Pharisæis & Scribis, præter autoritatem Gentiliū in Pilato nomine Tiberij procurante Iudæam, & potestatem regiam Iudæorum in Herode: vt ab omnibus occisus sit, qui pro omnibus viuificandis occidi voluit.*

Subiungit: *Et tertia die resurget.* Hoc miraculum est, & non tot hominibus notum, ac fuit ipsa mors: quasi diceret, Mors hæc nihil mihi nocebit, post tres dies resurgam: sic enim legit Marcus. Et intelligendū est post tres dies illum surrexisse,

Esa. 53. Ibidem.

Ioan. 10.

Iudæos libere Christum occidisse.

Infra. 11. Christus cur dixerit oportere ipsum ire Ierosolymam.

Quare idem Seniores, & Scribas nominauerit, sue nimirum passionis, & mortis autores.

Omnis ordinis viros in Christum conspirasse.

Quomodo tertia die Christus surrexit.

Erasmus.

Ioan. 20.

Apollonius.

scilicet ab initio passionis, id est, à cœna & captura, vt Erasmus exponit. Vel, quod est verisimilius, legendum est, In tertiadie resurget, quem admodum dicitur apud Ioannem: *Et post dies octo*, id est, octauo die. Iuris periti dicunt, cum testes redigunt ad concordiam, dicente alio illud factum post bellum, alio ante bellum, alio in bello: interpretandum esse, ante bellum, scilicet perfectum: post bellum, scilicet inchoatum; vt sic verum sit quod & in bello. Apollonius, Græcus autor, testatur præpositionem *μετὰ* cum accusatio significare non tantum Post, sed etiam In, & ita hinc verti poterat, vt factum est, In tertia die resurgam. Certè in eundem modum dixerunt Pharisei Matth. 27. *Iube muniri sepulchrum in tertium vsque diem, quia ille impostor dixit, post tres dies esse resurrecturum.* Volentes significare, Dominum dixisse, quod tertia die resurgeret: nam si tantum post tres dies elapsos erat à morte excitandus, & non intra ipsos quid opus erat illis tribus diebus muniri? tantum quarto die fuisset muniendum. Intelligebant ergo in ipso triduo illum excitandum.

Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum, dicens, Absit à te, Dñe: non erit tibi hoc. Petrus audacior erat, & Christi amantior cæteris, & cuius cõfessione de Filio Dei naturali videbatur mors repugnare, ideò præueniens alios, seorsum ob reuerentiã, & apprehendens eum, quasi illi aliquid vellet secreti cõmunicare, cepit eum increpare, putans fortasse, quod ex naturali ratione mors ei inuito esset inferenda, quia perfectuebatur eum Iudæi, vel quod ex sciẽtia Astrologica esset illi mors prædicta: hinc suavitè timeret. Et Petrus qui de suo nomine tantum, non omnium, eum admonuit: quia seorsum eum assumpsit, & Christus illum tantum reprehendit, & non alios. Peccauit autem Petrus, putans Christum errare, & irreuerenter aliquo modo se opponens; sed non grauer, & ex ignorantia, qua putabat, eum ex diuina præsciẽtia non loqui, sed ex errore: seorsumque, id fecit, Dominumque vocauit, sicut maiorem minor increpare

potest. At verò cognati, Marc. 3. quia rudiores erant, coram alijs tenere voluerunt, & temere furiosum eum dicebant, vnde alij scadalizati dixerunt, Beelzebub habet: ideò illa correptio sine peccato grauiori non fuit. Etsi ergo actu Petrus sciret Iesum Filium Dei, ac proinde existimaret mortem eum non decere, tamen ob amoris & turbationem non finem deliberare, nesciuit inferre quod non poterat errare: quemadmodum nos plerumque principium mediū argumentationis habemus, cõclusionem tamen quæ ex illo deducitur, ignoramus; quia non adhibemus animam ad cõnexionem. Cæpit ergo ei dicere: *Absit à te, Dñe*, vel, vt Græcè legitur, *Propitius tibi sis, Domine*, *κῆδος σοὶ κέρπει: Misericorditer tibi, Domine*, vel, *Parce tibi, Dñe: age tecum misericorditer.* Admonet Euth. cum Dño Petro increpandi figura, qua vt confecerunt, qui indignè ferunt amicum absurda loquentem, fuisse vsum, id est, Noli timere: quia non eueniet tibi, Vel, non potest euenire, quia Deus es. Vel melius, etsi possis, quatenus homo es, voluntariè mori, rogo tamen confidenter, ne saltem propter nos hoc facias, sed propitius esto tibi, qui Dñs es mortis & vitæ, etiam si Iudæi sint parati inferre: vnde Petrus fidem deitatis habebat, non autem mortis & resurrectionis, quia nondum promulgati erant vt articuli: & vitari mododicto poterat mors, vel per Iudæorum penitentiam: quare ex carneo affectu non accepit rem, vt firmam, ideò aliquo modo peccauit, sed non in fidem: quam amittit, qui articulum promulgatum non recipit.

Qui conuersus dixit Petro, Vade post me, Satana: scadalum es mihi: quia non sapis ea que Dei sunt, sed ea que hominum. Mar. habet, *Qui conuersus, & videns discipulos suos, cõminatus est Petro, dicens, Vade retro me, Satana.* Primò Dñs audiuit Petrum, non dirigens vultum in eum, sed postea ob acrimoniam direxit: & respiciens alios discipulos, vt discerent ex cõplo Petri reprehensi, ne tale quid cogitarent, & ne subito respondens ad illum, vices ei reddere videretur. Nec obstat magistro cui libet durius

Qualis error Petri fuerit, & vnde profectus.

Petrus quid significet dicens, Propitius tibi sis Domine. Apoc. 1.

Quam fidem Petrus de Christo non habebat.

Amittat quis fidem.

Quid est quod Christus conuersus, & respiciens in discipulos (vt Marcus habet) cõminatus est Petro.

Petrus cur Christum assumpsit, & cepit increpare eum; dicens, Absit à te, Domine, &c.

Quid peccauerit Petrus hoc facto.

carpere

Origenes tract. 1. in Matth. 10.

2. Nomen Satan quot modis Scripturæ vsurpare soleant.

Matth. 4.

Matth. 12. Satan quare Petrus à Christo vocatur.

B. Hilarius can. 16. Hieron. 10. 9.

Explicatur: Vade post me Satana.

Orig. loco supradicto. Hilarij ibid.

Quemadmodum erat Petrus scandalum Christo. Psal. 118.

carpere discipulum, vt diligentius his quæ dicuntur, attendat. Annotauit Origenes, semper salutare esse, quoties legitur Dominus ad aliquem se cõuertisse. Vocat Petrum Satanam, quæ vox in Scripturis interdum aduersante verbo siue facto significat, de quo 3. Reg. 5. dicitur: *Nunc autem requie dedit Dñs Deus mihi per circuitum: & non est Satan, neque occursum malus.* Ita Petrus hic Dño aduersabatur verbo, atque ei contradicebat, vt posset Satanas vocari. Interdum Satanas nomen est principis dæmoniorum, vt cum Dñs Tentatori dixit: *Vade post me, Satana.* interdum verò nomen est cõmune omnibus dæmonibus, quemadmodum vox diaboli, vt cum dicitur: *Si Satanas Satanam eiecit, aduersus se diuisus est.* Hic autem non videtur sic accipi, nisi forte, quatenus suggestit quod vellet Christum non mori, hinc increpetur sub Petro, ita vt vox directa sit ad Satanam (vt exponit Hilarius) quod recitatur hoc lo B. Hiero. sed rejicit illud, vt improbabile: vel, quod forte est probabilius, Petrus eum imitans in aduersando & repugnando dicitur Satanas, sed non in modo peccandi, quia Petrus ex ignorantia peccauit, vnde illi obijcitur: *Nō sapis ea que Dei sunt, & ex amore optante ei vitam, & sine obstinatione, ideò tacet redargutus, & audit: Vade post me, vel, Vade retro me, id est, recede: ne te ingeras in his quæ nescis; vel sequere & imitare, non præcurras spiritum meum: Nam sequi Dñm, bonum est, ait Orig. Neque dixit absolute: *Vade retro Satana*, vt dixit Satanae Matth. 4. scilicet in abyssum. Vel sensus est, Veni post me, id est, sequere me in cruce, quam pro me sustinebis. Sic enim Hilarius interpretatur.*

Scandalum es mihi, id est, quod ad te attinet, impedimentum mihi præstas, impediens obedientiam, & maiorem gloriam meam, etsi me a proposito non abducas. Quia si de quolibet iusto scriptum est: *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum:* quanto magis de Christo.

Quia non sapis ea que Dei sunt, sed ea que hominum. Carnem ac sensum adhibue-

rat Petrus in consiliū, quare oppositus aduersarius Christo erat, & sapiens quæ hominum sunt, vnde ex ignorantia deliquit: sed quia ignorantia pessima est in prælato, dicitur quod erat ignoratio diuinæ dispositionis de morte sibi nodum reuelata: ideò eam pellit Dominus, etsi Petrus, quatenus homo erat, qui vult amico suo maxima bona, vt esse, & viuere, vt Aristoteles octauo Ethic. inquit, non malè iudicaret. Habet mundus nosster multos Petros, qui sapientiores esse volunt Christo, & ei præscribere quid sit faciendum: hoc tamen Petro deteriores, quod admoniti nolunt respiscere. Petro indignum visum est, Filium Dei occidi, sed admonit⁹ respuit: Basilides, Apelles, Marcus & Marcion, & multi alij, indignum æstimabant, Christum Dei Filium, vel nasci, vel cruci suffigi, vel mori: admoniti sunt, sed in sua pertinacia defuncti. Indignum videtur nostris Sacramentarijs, & prorsus horrendum facinus, quod Christus noster sua carne, & suo nos sanguine pascat: sed nostrum non est nostris sensibus diuinæ charitatis diuitias complecti, & pro nostro arbitrio statuere; sed per omnia verbo Dei credere, & rationes nostras abiurare.

Tunc Iesus dixit discipulis suis, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Durum visum est Petro, quod ipse Dominus deberet pati crucem: conuocat igitur turbam cum discipulis, vt Marcus ait, quia communem doctrinam tradere volebat: & ita ferè alloquitur Petrum; Tu me reprehendis quod crucem tollam: ego autem tibi dico, quia neque tu, neque quisquam saluabitur, nisi pro bono sectado, & pro veritate tuenda moriatur, si opus sit. Quæ sunt hæc verba parum accommodata conciliandæ turbæ, aut discipulis. Tèpus videlicet instabat, quo iam sol⁹ relinquere retur, & ipse testatum relinqueret, quàm Dominus eorum esse vellet, quorum curam reciperet: vt videlicet si discipuli, turbæque maximè, sequi voluissent, eis tamen fixum esset, nihil aliud ipsos agere, quam quod ipse

Cur Petrus Christus arguit insipienterum diuinarum scilicet.

Philosoph. tom. 3.

Quos Petrus imitatores habeat Dominum Iesum docere, volentes.

Quare Christus ad se turbam cum discipulis conuocauit.

Mar. 8.

Mira Christi in seكتورce suos prouidentia.

voluisset. Itaq; etsi vidissent eum in crucem agi, nihil obstitarent, sed etsi vellet secum eos crucifigi, & ipsi parati esset similiter crucifigi, nihil potestati suę relinquit: abdicare illos se totos voluit, & diuinę voluntati se committere, vt perdendo seruent animam suam, quam seruando sine ipso perdidissent. In primis itaq; ait: Si quis vult venire: liberum cuiq; id facio, nemini vim infero.

Sed cur Dominus, quem sequi omnes debemus, liberum hoc nobis relinquit, quod debitum est? Respondeo: Sic p̄dictum erat, populū eius futurum spontaneum, in Psal. 109. iuxta Hebręam literam. Sic item Iosue, qui Christum signabat, liberum facit populo quę Deum sequi vellēt, Iosue. 24. quia scilicet Deus coactis seruitijs nõ delectatur, amore & charitate vult se coli, & non ob id tantum quia ipse p̄cipiat, & comminetur. Tria igitur petit, abnegare se ipsum; tollere crucem suam, & sequi se. Vt autem intelligas quid sit abnegare semetipsum, prius discere quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrem fortassis, vel patrem, vel filium, vel familiarem, etiam si contingat eum flagellari, aut grauiam pati, vel occidi, non aduertit, non dolet, nullo commiserationis affectu ducitur, tanquam ab eo alienatus: ita Dominus nos vult corpus nostrum despiciere, vt siue flagella, siue tormenta, siue mors ipsa immineat, pro gloria Dei illi non parcamus, neque, vt Apostolus dixit, faciamus animam nostram pretiosiorē quā nos ipsos, hoc est, vitam temporariam, quā conscientiam. Hierony. in p̄sentia scribit, quid sit abnegare seipsum: *Qui deponit, inquit, veterem hominem cum operibus suis, denegat semetipsum, dicens: Vivo autem non ego, viuit verò in me Christus, tollitq; crucem suam, & mundo crucifigitur. Cui autem mundus crucifixus est, sequitur Dñm Crucifixum.* B. Ambrosius lib. 2. de p̄nitentia, c. 10. explicans quid sit se ipsum abnegare, refert ex fabulis, adolescentem quendam, qui mulierculam quandam deperibat, e patria sua in quen-

dam locum profectum, animam, & mores suos exuisse, & aliam sanctiorē viuendi rationem magna cōstantia induisse. Hic cum redisset in patriam, mulierculam blanditijs solitis ad eum accessit: & ille cum vultum p̄se fecisset eius qui eam nunquam agnouisset, mulier admirata dixit, Non ne me nosti? Non, inquit ille: subiunxit sc̄mina, expresso nomine proprio, Nõne tu talis es? Respõdit, Nõ iam amplius ille; alius ab eo sum: indicans nimirum se in alium virum permutatum. Ita prorsus cū carne nostra agendum est, quę tanquā pellex quædam blanda ad peccatum nos sollicitat: quam tūc abnegamus, quando eius appetitiones & cupiditates reprimimus, & cū ea tanquam cum ignota, & parū grata versamur. Et idem est abnegare seipsum, ac odif se animam suam, atq; id quod Paulus ait, carnis curam non facere in desiderijs. Est autem procliuē, se ipsum, quatenus ad malū pronum & propensum, odio sancto habere ex Deo amore. Abnegamus igitur impiū quędā, & superbum hominē, Deoq; rebellem, cū nos ipsos abnegamus. Mortuum enim vult veterem hominem nostrū, à quo perditum sum, ne superstitem velimus interfectore nostrū: eum autem, qui secundum Deū quotidie creatur, charū habere debem⁹ & magnifacere: vt hic viuat, abnegā dus est ille, qui hunc quotidie perimit. Poterant Apostoli dicere, Domine, paucos habebis amicos; paucorum erimus piscatores, si hoc p̄dicandum est. Imò sic capientur homines, in cruce traham omnes ad me ipsum, Ioannis. 20. qui alia ratione, aut ob aliud ad me venire volunt; non ad me veniunt, sed ad suas voluntates. Spectat Christus mortem: non dubitat sic loqui, & erit contemptor sui ipsius bonus Christi miles: sicut & in militia nisi quis seipsum abneget, nunquā miles strenuus erit. Erubescamus ergo, quoniam pro pauculis nummis, aut pro gloria humana milites facimus quod à nobis Christus exigit, p̄ regno cęlorum: in eo autem quod maius est,

Abnegationis sui ipsius in quodā adolescente. Ambrosianū exemplū imitatione dignissimum.

Rom. 13.

Nos ipsos cum abnegamus, qualem hominem abnegare videamus.

2. Tim. 4.

Vnicuique breuis, & cōpendiaria ad Christū trahendi homines, abnegatio sui.

Cum Christum omnes sequi omnino debemus, cur id nobis Christus suadere non dubitat.

Abnegare alium quid sit

Act. 20.

Hieron. 10. 9. Quid sit abnegare se ipsum.

Coloss. 3. Gal. 2.

B. Ambros. tom. 1.

Abnegatio sui quas comprehendat abnegationes alias.

Tollere crucem suam quid. Luc. 9.

Mat. 10.

Quam tollere, crucem debeat vnusquisque.

Quorum exemplo crucem cuique ferenda sit.

Crucem cur suam ferre quis debeat.

1. Cor. 10.

Quare Crucem ferenda quotidie est.

proculdubio includit quod minus est, in abnegatione videlicet sui ipsius abnegatione ceterorum omnium, nempe filiorum, amicorum, honoris, domus, agri, diuitiarum & similia.

Sequitur: *Et tollat crucem suam*, id est, baiulet, & ferat. Addit Lucas: *Quotidie*. Non ait meam, nam nemo tantis p̄ditus est viribus, vt illam Christi ferat. Sed hæc expositio etsi vera, non tamen est satis firma: quia dixit Matth. 20. *Calicem quidem quem ego bibo, bibetis, & baptismo quo ego baptizor, baptizabimini*. Crux ergo hoc loco, pro persecutione, siue pro morte parata accipienda est, vt quilibet quotidie sit paratus ad moriendum pro Christo, si tempus, & locus, & causa exposcat: vt videlicet non refugiat dicere, aut facere, quod faciendum est, aut dicendum.

Itaque & fugere, & obuiam ire morti parati quotidie esse debemus, sicut Christus ipse p̄cepit, aut si è re Christi esse iudicabimus: quem admodum illi qui olim portabant cruces, quia non erant fixe, vt nunc sunt publica patibula, sed portabantur, vnde Romani furciferos appellabant. Estque metaphora ab illa consuetudine sumpta, vt libenter crucem tollamus, & non inuiti trahamur ab ea: & quoniam Deus illam mittit viribus cuiusque commensurata, propterea vocat illam, suam. Diuersę enim sunt cruces, & varię secundum Dei bonitatem illas dispensantis: sed quęcunque contingat, siue magna, siue mediocris, siue parua, persuadeamus nobis nostram esse, ac proinde nobis ferendam cum auxilio illius, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, sed facit cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere: vt Apostolus inquit: *Et quotidie*, ait: quia semper noua insurgit persecutio: & licet non insurgat, tamen parati esse debemus quotidie, nec vnquam nos defunctos putemus labore & cruce, sed semper integram causam habeamus: quod dicit, quia natura nostra auida est quietis & glorię, & vno opere perfecto, vellet re-

liquum vite tempus in quiete agere. Et vero Christi discipulo omnis dies adfert aliquid crucis, cui vel hoc ipsum crux est, quod cruce careat interdum. Non dixit Dominus, & tollat gladium suum, quia poterat fortasse inuenire multos, qui vim aduersarijs inferre auderent, etiam suo ipsorum periculo, vt videmus nostrorum quam plurimos libenter militare in Turcas: sed quos vult patientia honestari, paucos inuenit, vt Geodeon in suis expertus est: imò si Dominus dixisset, vt vteremur gladijs & viribus nostris, tunc non esset fidentium: nunc autem quando vult abnegare nos metipsum, & crucem tollere, iam scimus totum opus suū esse, & sibi imputandum quicquid euenerit. Deus enim incrementū dat, nos adiutores sumus. ¶ *Et sequatur me*. Multi sunt qui multa patiuntur, sed non quia Christum sequuntur, neque ad hoc vt Christum sequantur, velut ambitiosi, auari, obsecenis voluptatibus dediti, qui scientijs, aut artibus addiscendis incumbunt: quorum crux pro nihilo est, vt quę sit sine fructu, spreto eo qui esse poterat. Christum autem sequitur, qui operam & studium ponit ad homines conuertendos, ad destruendum diabolium & opera eius, ad promouendum regnum Dei in se, & in alijs: sequatur ergo in obedientia, & crucis deportatione.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Animam pro vita accipit, maximè sensitivam, de qua Psaltes: *Animam meam in manibus meis semper*, id est, vita mea in periculo crebro versatur: qui hanc vult saluam facere, nolens quicquā pati pro Christo, sed frui hoc mundo; perdet eam in futurum, quia non inueniet eā ad gloriam, sed ad gehēnā, in qua minime vellet eā inuenire: quia homines desiderabūt mori, & mors fugiet ab eis, & quod prius in voluntate omnium posuit, dicendo: *Si quis vult venire post me, iā his verbis ad salutē necessariū esse indicat*. Postquā igitur omnino mori edū est, gloriosū est & sumē salutare, animā p̄ Christo profudere.

Quid quod nõ gladium, sed crucem nobis ferre, p̄cipit Christus.

Iudic. 7.

Crucem ferentes Christus cur iubet se sequi.

Christū qui sequatur.

Animā suam saluam facere quam volens quispiā, eam perdat, Psal. 118.

Apoc. 9. Mori pro Christo quā sit honorificum.

procul-

Tom. 4.

Bbb 3 Qui

Christus cur velit animam nostram nos perdere, non solum propter se, sed etiam propter Euangelium. Rom. 1. Quid Detre gimine opus habeamus.

Quam verè dictū sit, homini, si mundū lucretur vniuersū cū detrimento animæ suæ, hoc nihil prodesse.

Gen. 1. & 2. Exemplum in Adam pa rente generis humani.

Quare homo nullā possit dare commutationē pro anima sua.

Qui autem perdidit animam suam propter me (addit Marcus, & propter Euangelium) inueniet eam, siue, saluam faciet eam. Vt prius deterruit, ita nunc offert præmia, vt confirmet, & cohortetur. Et sibi Euangelium æquat; nam in eo est virtus, ad salutem omni credenti, siue propter æternā gloriam in Euangelio annuntiatam. In votis ergo esse debet, vitam pro Christo, & ipsius Euangelio ponere, tantum abest, vt ab ea re diffugiamus. Fateamur ergo peccatum nostrum, & oremus, vt ipse nos regat: nam contrarij summus nobis ipsis, & pereuntes, putamus nos viuere, & viuentes existimamus nos mori.

Quid enim prodest homini si vniuersū mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiat? Hęc Domini verba non tam expositione indigent, quā imitatione. Nam exemp. g. si alicui diceretur, Tu pauper es, & diu uiues, quòd si volueris, in momento faciam te principem totius mundi, sed cum principatu aderit statim præsentanea mors; an non hic diceret, Quid mihi proderit mortuo fuisse principem? Si ergo præsens vita nobis charior est omnibus mundi diuitijs: quid de vita animæ dicendum, quę perpetua est, & cœlestis? cū corporis vita sit caduca & terrena? Solus Adam fuit mundi dominus, & ipse atque alij magni Monarchæ infelices extiterunt: & licet hic quieti atque tranquilli, atque diuturno tempore vixissent, nihil esset præ animę detrimento, id est, amissione gratiæ Dei & gloria, seruitute peccati, ac dæmonis, iactura libertatis, reatu pœnæ æternæ, atque eius incurfione. Quasi diceret Dominus; Non datur vita præsens pro æquali futura, quia tunc minus moueret, vt solum habens esse in intellectu: quemadmodum mors principis re ipsa visa magis mouet, quàm in tragœdia acta: ideò ait vitam hanc nihil esse, præ illa.

Aut quàm dabit homo commutationem pro anima sua? Ac si respondeat ei qui dicere poterat, Lucrabor mundum totum, deinde pro anima mea

recuperanda aliquid dabo: sicut qui sic furatur in regenda prouincia, vt iudicibus & aduocatis corrupendis habeat vnde det, & ipse nihilominus diues permaneat. Non hoc fieri hac in re potest: amissa semel anima, non habet pretium quo redimatur. Nam donec in hoc corpore sumus, habemus quo redimamus animam, nempe pœnitentiam, lacrymas, preces & ieiunia, vt ait Theophylactus: illa autem semel amissa, nihil superest. Seruitus ergo corporis etfi pecunia redimi possit: non tamen illa animę, quia Filius hominis iudex venturus est in gloria Patris sui, qui pecunia non egebit.

Subiungunt Marcus & Lucas: Nam qui me erubuerit & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cū venerit in maiestate sua, & Patris, & Sanctorum Angelorum. Dixerat superius, Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suę detrimentum patiat? iam quid lucri facturus sit, qui nihil Christo præponit? ostendit Marcus ait. Qui enim me confusus fuerit (pro eo quod est: me erubuerit, vel puduerit) & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice; & Filius hominis confundet eum, vel, de eo erubescet, cū venerit in gloria Patris sui, cum Angelis sanctis. Alij mortis metu, alij rubore non audent Christum confiteri: & Dominus poscit, vt ipsum & verba eius confiteamur in generatione adultera & peccatrice. Multi enim sunt, qui etiam inter domesticos Christum, & verbis, & factis abnegant; alij verò sunt, qui ore quidem fatentur, factis autem negitant; rursus alij, qui etfi in Ecclesia Dei & coram notis, & familiaribus Christum confiteantur, coram infidelibus tamen, id est, Paganis aut Iudæis, non audent mutire: & tales omne meritum suum amittunt. Exigit ergo Dominus apertam & constantem verbis, & factis, coram amicis, & inimicis confessionem, postquam ipse non confunditur vocari Deus noster, & Christus non erubuit se fratrem, & caput, & pastorem nostrum asse-

Anima quando à nobis detinetur, & quomodo

Theophyl.

Nihil Dei, aut Christi amoris præponendum, aut postponendum præmiū, aut pœna.

Salutaris Christi confitendi necessitas.

Tit. 1.

Heb. 11.

Qualē Christus exigit à nobis confessionem nominis sui.

tere,

Sap. 2.

De ijs, qui se confitent coram hominibus, quid Christus confitebitur coram Patre suo, & Angelis eius.

Sap. 5.

Eiusmodi quā sit gloria confessio.

Matth. 25.

Animam suā qui perdant.

Si nō vult negari Christus coram hominibus, quid ergo Apostolus prohibuit, ne se cuiquā diceret Christus esse.

Christus se Filium hominis nō solet appellare.

tere, mortemque turpissimam, & opprobrijs plenissimam pro nobis viuificandis sustinere. Qui ergo illum hęc confitebitur; confitebitur & eū Christus in gloria Patris: tunc scilicet, cum intmi amicorum nō agnoscuntur, ne gloriæ splendori obstet. Tunc Filius hominis vos confitebitur: nam ostendet splendidissimos esse eos, quos emerit sanguine suo, vt dicat; En quos emi, vide Pater, indigni pretio eo sint: Videte Angelis, quos vobis fratres parauerim: Videte dæmones, quos vincere nō potuistis vestris machinis: Videte reprobos, quos habuistis aliquando in derisum, & in similitudinem improperij, & quorum vos insensati vitam æstimabatis insaniam, & finem illorū sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos fors illorū est. Quæ est hæc tam gloriosa confessio, vt nō veniat centum mortibus comparanda, si totidem quis sustinere possit, ne dum vnica & simplici, atque illa virtute, & gratia Dei tolerata? Qui negauerit Christum, negabitur ab eo: vnde fatuis virginibus dixit; Amen dico vobis, nescio vos: & sic perditur anima, quia Filius hominis venturus est, & erubescet, & pudebit eum taliū. Et hi sunt, qui animam suam perdunt. Sed mirū videtur, quòd cū paulò antè Dominus prohibuerit Apostolis, ne se dicerent esse Christum, nunc ipsemet palam nobis loquatur se pluris esse, quā de Mesiā vnquā Iudæi animo conceperint. Sed ipse Dominus sub lege non est: nouit quādo debeat proferre sermonem. Iam expendamus verba Matthei: Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis eius: & tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Hęc se vocat Dominus Filium hominis, vt solet in magnis; ne propter illa verus homo non putetur, vt Humanitas Diuinitati coniuncta exaltetur: vt humilitas nobis commendetur, infimam naturam in tali ac tāta gloria profertens ac proferens: & quasi in tertia persona de se loquitur, vt sermo esset dubius: vt cū di-

xerunt Iudæi, Quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Et quis est iste Filius hominis? Venturus est autē in gloria, ac ob id gloriosus reddere potest vnicuique, quanquam nūc vt infirmus, id non faciat. Gloria autem, & maiestas, apparatus est magnus ostendens eum, quem circumstant Angeli. Et gloria dicitur esse Patris, quia eadem est Patris, & Filij gloria, sicut substantia: ideò hęc talem gloriam nequaquam à se, sed à Patre, cū vt Deus, tūc vt homo habebit. Veniet autē cū Angelis suis, in quibus apparatus tantæ maiestatis consistit, vt habes apud Danielē cap. 7. Ait enim Salomon, In multitudine populi dignitas Regis; & in paucitate plebis ignominia Principis. Ideò excurtio iudicij, & gloria, vel confusio nostra corā talibus, quos nostræ custodiæ ad ministerium salutis deputauit, & illis vel rebelles extitimus, vel obediētes, meritò consistet. Quòd si Christus Dominus Angelos sibi subiecit; multo magis & homines poterit subijcere, atque illos vel confundere, vel beare. Et in hoc se Deum indicat: quia nullus, nisi Dei cōditoris, & glorię datoris sunt boni Angeli. Et subdit: Et tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Id est, pro qualitate operū: bonis quidem reddet bona præmia, quanquā pro sua munificētia meritis illorum ampliora; malis verò, pro sceleratis, & impijs operib⁹ reddet æterna supplicia, licet meritis illorum minora, inferioraque: quoniam vt remunerat supra merita, ita & citra demerita punit pro sua bonitate. Reprehenditur hac sententia eorum doctrina, qui in extollenda fide, & operibus hominum deprimendis, sunt immo dici. Item illorum doctrina, qui in alienis virtutibus & benefactis fiduciam collocant, etiam si illa non imitentur, vt olim Baptista dicebat; Ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham; sed facite fructum dignū pœnitentię. Denique docet, Deum citra personarum delectum omnes homines iudicaturum. Amen dico vobis, sunt quidam de hic

Ioan. 12.

Christus cur se venturū dicat in gloria Patris sui.

Cur venturus cum Angelis sit Christi⁹ ad iudicandum.

Prou. 14.

Heb. 1.

Infra. 2. Dei propriū, & Christi.

Quid reddere vnicuique secundū operā eius.

Dei Op. Mai. in remunerādo munificētia, in puniēdo misericordiā, secundū Theologos.

Ex Domini verbo, quod reddet vnicuique secundū opera eius, quæ duo prauadogmata confutentur.

Matth. 3.

stan-

Gloria. Christi, ac merces benefactorum qua propinqua, ipsomet restante.

Esai. 28.

In lectura ha bona cur minus, sensibiliyero magis permoneant.

2. Cor. 12. Rom. 8.

Gustare mortem quid.

Heb. 2.

stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. Tacitæ obiectioni respondere videtur. Diceret enim aliquis; Sed gloria tua longè hinc erit, nos autem interim perpetuam crucem feremus. Poterat respondere quod scriptum est; *Qui crediderit, non festinet* (scilicet quia non confundetur) *expectet eum.* Sed Dominus hoc tacet, & ait, Gloria mea tam longè nõ est, vt sint quidam de hinc stantibus, qui eam visuri sunt: ita vt qui nunc pro me mortem patientur, & cum infamia perire videbuntur, paulò post eum gloriosum conspicabuntur: quia videtur gloria mea intra etatem eorum, qui nunc viuunt. Non ergo erit perpetua infamia pro me morientium, aut vexatorum, sed citò erunt mecum in gloria, & apud Ecclesiam meam iam surgentem erit populus, apud què sint in honore in hoc mundo. Ait ergo: *Amen dico vobis.* Vt vos fortiter præuiso præmio perdatis animas vestras, & alij timeant mundum hunc lucrari: in primo hoc aduentu gloriam meam quibusdã aliquo pacto ostendam, vt id quod creditis de gloria resurrectionis, videatis, & aliquo modo experiamini, ac proinde corroboremur. Quia quod solum intellectu apprehendimus, vt fide, non ita efficaciter mouet, quia tantum existit per intellectum: quod verò sensu percipitur, quia verè, & re ipsa se habet, vehementer allicit, ac permouet. Hinc Paulus raptus vsq; ad tertium cælum, dicebat; *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, &c. poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Et ait; *Non gustabunt mortem,* id est, non tolerabunt; indicans mortem quasi bibendam vt calicem, qui citò & facile, & cum auiditate bibitur, si gratia Dei adfit: hæc enim est Dei virtus, vt mēbra Christi perinde se habeant ad mortem, quemadmodum ipsum caput, qui est Dominus noster, de quo ait Apostolus; *Vt cum gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.* Quod ait; *Venientem in regno suo,*

vel in regnum &, vt interdum accipi solet pro, in ipsa Græca lingua, non significat regnantē in gloria aucta & pacifica, vt Ioannes qui diu vixit, quia hoc non est Christū venire in Scripturis, nec regnū eius, nec ad propositū, quia erat sermo de gloria resurrectionis, & semper viderūt Ecclesiā in angustijs positā, maiusq; gaudium fuit videre Christū suscitatum; ergo vel loquitur de transfiguratione, in qua Euāgelistę subiūgunt impletā hanc promissionē Dñi, vbi quidā tantū & citò viderūt ad confirmatiōnē gloriæ quæ manifesta fiet in iudicio, licet cœperit in resurrectione. Et quia nõ repugnat eandē sententiā habere plures sensus literales, potest secūdò intelligi de resurrectione Dñi, vbi quidā, hoc est, Apostoli, præter turbā præsentē, viderunt Christū suscitatum in regno suo, hoc est, in corpore glorioso; quando viderūt etiā alios ad testificandā eius resurrectionē suscitatos; & Ecclesiā tanquā Dei regnū ad Christū cōuersam, in qua credētes tanquā in regno suo, regnāt: sicut in transfiguratione, tanquā in imagine aduētus in regnū suū apparuit in Moyse & Helia gloriosis effectis. Tertio intelligi quidā putāt de aduētu Christi in iudiciū, qui in Scripturis absolute dici solet aduētus Dñi, & de quo paulò antè dixit, *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui, &c.* Et tunc plenè veniet in gloria, & in regno suo: & tunc Ioānes viuus futurus existimatur (etsi falsò & ineptè) vt cum Helia & Enoch de Christo testificetur, de quo ait, *Sunt quidā de hinc stantibus,* accepto plurali pro singulari, vt quidā sentiūt. Marc⁹ dixit, *Donec videāt regnū Dei veniēs in virtute.* Luc. simpliciter, *Donec videāt regnum Dei,* id est, gloriā, & maiestatem diuinitatis, siue regnū veniens in virtute, id est, potestate, sine qua nõ est ostēsiō glorię. Cuius vt participes effici mereamur, seriò obtinere cōtendamus, munere atque concessu Iesu Christi Domini nostri cum Patre atque Spiritu sancto in cælo gloriosè regnantis, in secula seculorum. Amen.

Christum venientē in regno suo quidam de hinc stantibus quādo visuri erant. Matth. 17.

Alter sensus. Infra vlt. & seq.

Luc. 9. Tertius sensus.

Quidam de hinc stantibus quoniam illi secūndū quosdam. Apoc. 11.

Cap. 9.

Videre regnū Dei, quid.

TRACTATUS VII.

Tract. 53.

In historiam contentionis discipulorum pro primatu inter se certantiū. Habeturq; Matth. 18. Mar. 9. Luc. 9. In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, *Quis putas, maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum; & dixit, Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum, &c.*

Euāgelistarum triplex in hac narratione diuersitas. Luc. 9.

Mar. 9.

Conciliatio; ab Euāgelistarum more desumpta.

IN huius historię narratione non nihil inter se dissidere videntur Euāgelistę. Nam Lucas quidem refert discipulos cogitasse de primatu, eandē cogitationem Dominū cognouisse; Marcus autem scribit, eos etiā inter se disceptasse. Rursus Matth. quidē dicit Apostolos ad Iesum accessisse, & interrogasse quis esset maior; Marcus verò asserit, eos à Domino aduocatos, & ab eo interrogatos, filuisse. Tertio quomodo ait Matthæus, *In illa hora,* cum Petrus missus fuerit ad piscandum, & accipiendum staterem, vt solueret didrachma, & ita non potuit interesse isti disputationi: cum tamen Marcus referat Dominum aduocasse duodecim discipulos? Sed his breuiter est satisfaciendum. Et in primis asserimus, nouum non esse, Euāgelistas ob id sæpe videri non consentire, quod vnam & eandem rem narraturi, diuersis eam introducant modis, vno supplente quæ alijs prætermittit: vt in hac doctrina de humilitatis affectu fecerūt. Nam Lucas quidem principium tantum contentionscō memorat, nempe cogitationē Apostolorum, dicens, Dominum illā cognouisse, quamuis illam cogitationē verbis etiam prodidissent, eo quod eorum disceptationem non audiuit

set; sed eam virtute suæ diuinitatis vidisse, qua cordium rimabatur secreta. Porro Marcus caput disceptationis, hoc est, ipsam contentionem & Domini interrogationē, ad quam Apostoli siluerunt, recenset; Matthæus autem id, quod postremò gestum est. Nam intelligi potest, discipulos ad interrogationem Domini silentes, posteaquam (vt habet Marcus) Dominus sedisset, & duodecim aduocasset, resumptis animis quæstionem quæ inter eos fuerat agitata, Domino proposuisse, vt qui scient nihil posse esse illi occultum. Atque ideò rectè annotarunt quidā, illos, honestatis causa, mutasse quæstionem, vt cum in via disceptassent quis eorum esset maior, nunc absolute in tertia persona quærant, quis maior, hoc est, maximus esset in regno cælorum. Ad verbum verò illud, *In illa hora,* respondemus, intelligendum esse perinde ac si dixisset, In illo tempore; nam prius Petrus piscatus est, & didrachma soluit, & vbi fecisset imperata, doctrinæ Domini interfuit, vt Marcus ait: etiam si illa omnia non vna hora confici potuerint.

Existit rursus & alia quæstio; vnde videlicet hæc nata fuerit quæstio de primatu inter discipulos, nempe duodecim, vt Marcus ait; nã septuaginta

In qua hora accesserint discipuli ad Iesum, dicentes, Quis putas maior est, & quæ sequuntur. Matth. 17

Vnde orta disceptatione de primatu inter discipulos ista de primatu contentio

B. Hierony. atque aliorū quorundam prima solutio minūsidonea.

Euthy. cap. 37. in Matthaum.

Secunda solutio Theophylacti, quæ etiam rejicitur.

Tertia solutio & ipsa parū apta & accōmoda.

Quarta solutio veritati propinquior. Matth. 16.

gintaduo non quærent, cū se Apostolis non equipararent. B. Hieronymus; atque adeo nonnulli alij Patres testantur, ex eo quod Dominus Petro præceperit, ut pro utroque solueret censum, coniecisse, Dominū Petro primatum daturum. Sed huic posset objici, ut notat Euthymius, quod hæc contentio orta est in via, antequam peruenirent ad Capharnaum, & exactores peterent sibi pēdi didrachmam, vel antequam Dominus quicquam præcepisset Petro de solutione. Theophylactus verò putat hanc contentionem inde exortam, quod dæmoniacum siue lunaticum curare non valuerunt: nam tūc verisimile videtur super hoc cōtendisse, dicentibus quibusdā quod non propter suam, sed alterius cuiusdam infirmitatē sanatus ille puer nō fuerit, atque inde accessā lis est, quis eorum esset maior. Sed profectō, si verum amamus, illa lis inter nouem tantūm Apostolos fuisset, & non inter duodecim, ut ait Marcus, quia tres Apostoli assumpti fuerāt à Christo in montem, quando transfiguratus est; in reditu verò quamprimū sanatus est puer à Christo: non ergo contendissent cum tribus Apostolis; qui expellere dæmonem nō tenterant. Rursus alij litem hanc motam putant ex eo quod Dominus in montē assumpsisset tres discipulos, & illis se transfigurātū ostendisset, & non alijs. Sed hoc mysteriū transfigurationis cæteri Apostoli omnino ignorabant. Nā Christus illis tribus in descensu præcepit, ut id mysterium vsq; ad diem Resurrectionis suæ reuelarent nemini. Dicendū igitur, probabilius videri, quod ex quo Dominus dixit Petro; Tu es Petrus; & super hanc petram. Et tibi dabo claves regni cælorum, cæteri Apostoli existimarunt primatum regni cælorum sibi præreptum: atque hinc nata in filijs Zebedæi affectatio duarū primarum sedium. Hanc autem cogitationem de primatu Petri, confirmauit factum Domini Petro mandātis, ut staterem argenteum in ore piscis inuentum solueret pro utroq;

nulla aliorum facta mentione; atque ita controuersia in via orta post hoc factum magis accensa fuit, & irritatiores reliqui sunt facti Apostoli: ut egregiè notat Euthymius. Atque in hunc modum ratio Hieronymi, & aliorum Patrum inuicta manet, quāuis Bucerus illam infringere intentarit, sed frustra. Nam quod de censu soluēdo narratur, in ingressu ciuitatis Capharnaum gestum est: solutio autem tradita à Domino de primatu, postea accidit cū domi esset, & separatim ad se discipulos aduocasset: qui interrogati, conscientia eos accusante ambitionis, cuius exemplum in Christo non viderāt, tacuerunt. Sed Dominus, cognitis singulorum cordibus, vel ipsis quæstionē Domino proponentibus, ut Matthæus ait, antequam morbus incrudesceret, curauit radicem eijs. Nā morbi ab initio faciliè curantur: ubi verò incruduerint, curatu difficiles existunt. Dæmon autem, ut cribaret, tentauit de vana gloria; postquā de carne eos tentans non vicerat. Iā verba textus expendamus.

Quis putas, maior est in regno cælorum? Quis putas, vnica dictio est, nā Græcè dicitur τὸ, id est, quisnam. Et quia non dixerūt, Erit in regno cælorum, sed est, videntur loqui de regno temporali Messie præsentis, ut ait Chrysostomus: quemadmodum Act. 1. interrogatibus Apostolis, Si in tempore illo restitues regnum Israël; respondit, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate; id est, quæ soli sibi cognoscenda reseruauit. Nec dubitant Apostoli hunc primatum à Christo pēdere, quemadmodum filij Zebedæi ab eo exigebant primas sedes: Dominus tamen de regno cælorum, id est, gloria & vita æterna, in qua regnant Sancti, respondit quo modo alias solitus est à terrenis & temporalibus ad cœlestia subuehere; ut cū ab aqua Samaritanæ sensibili ascendit ad spiritualem.

Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit. Et si Græcè dicatur paruulum, siue puellum,

Euthy. cap. 37. in Matthaum.

Qua ratione Hieronymi, atque aliorū solutio prius assignata stare possit, cōtra Bucerum

fatane scribā di Apostolos occasio quæ fuerit.

Luc. 22. In quo nam regno cælorum Apostoli quique maiores esse cupiebant.

Chry. hom. 61. in Matthaum, to. 2.

In quod cælorum regnū neminē Christus nisi humilē ingressurū esse denuntiat.

Matth. 20. Ioann. 4.

Quam inepta, & puerilis interpretatio dicentū, quem statuit Iesus paruulū in medio discipulorū, vel se, vel Spiritum sanctū indicat.

Quis ille fuerit paruulus, & cuius generis Apostolus. Petrus Comest. ca. 40.

Iesus hunc paruulū cur statuerit in medio discipulorum.

Veteres Prophetæ quarū rerum symbola vaticinijs adhiberent.

Quid est: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.

legitur enim παιδίον, quod est diminutiuum vocis παῖς, hoc est, puer; rectè tamen interpretis vertit paruulū, qui & puerum, & puerulum significat: videtur autem hic paruulus propinquus fuisse. Quod ergo quidam interpretantur, vel se, vel Spiritum sanctum indicasse, literæ consonum esse non videtur. Nā Lucas ait, quod apprehendit eum; & statuit illum secus se; & Marcus scribit, Quæ cū cōplexus esset, &c. vel iuxta Græcam literam, Cū accepisset eū in vlnas, quod solet pueris infatibus fieri: quo actu siue complexu significauit quā auerfaretur superbos; quamque diligeret humiles spiritu atque modestos. Ferturque hic puellus fuisse Martialis, Episcopus Lemouitarū, ab autore historiæ Scholasticæ: qui Galliarū Apostolus extitit, & duas Apostolico spiritu plenas epistolas, nēpe ad Tolossanos, & ad Burdegalenses cōscripsit; quæ nostra ætate in lucē prodierunt. Porrò quo magis infigeret animis discipulorum hanc doctrinā, paruulum illum statuit in medio. Nā exemplum à sensu deductum, rudia & inculta ingenia iuuat: hinc Prophetæ multa eiusmodi externa symbola ex præcepto Domini assumebāt, quo rem facerēt notiores populo, & memoriæ illorū magis inlideret: nam vel nudi, vel catenis ligneis circumplicati obambulabant; vel vasa transmigrationis in signum transmigratoris futuræ deportabant; imò etiam pseudopphetæ id fecerunt, ut Sedecias, 3. Reg. 22. assumēs cornua ferrea, & dicens, His vtilibus Syriæ; & Hananias, qui catenam ligneam cōfregit ablata de collo Ieremiæ, in signū quod sic confringeret Dominus iugū Nabuchodonosor post duos annos, Ierem. 28.

Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnū cælorū. Hoc est; Nō meli est, boni discipuli, quæ simul in via tractaueritis, nimirū quis vestrū præferendus olim sit in regno Dei: sed ego paucis ostendam quid sit in hac re sentiendum. Si cui animo infidet ambitio, si quis se tali munere

vel honore dignū existimauerit; hic profectō indignus erit: qui verò se cæteris viliores existimauerit, & se omnium seruum fecerit, & ministrū; hac se humilitate dignū faciet omnino honore & laude. Nisi, inquit, conuersi fueritis, ad diuina, à quibus per naturam nostram deprauatam auertimur. Quod ait, Efficiamini sicut paruuli, significat, nō quidem ætate, quod perinde est impossibile, atque iteratō in ventrem matris introire, & renasci. Nec rursus paruuli imprudentia vel inconstantia, quæ illi ætati paruulorum annexa sunt, de quo Apostolus ad Ephesios, Vt nō simus paruuli fluctuantes & circumferamur omnino vento doctrinæ: sed paruuli seu pusilli quantum ad bonas paruulorum proprietates, qualis est innocentia ex virtute, sicut pueri ex naturæ defectu, simplicitas & credulitas ad diuina, nam pueri credunt quia magister dicit: ita in rebus religionis credendum quia Christus dixit, qui se tot argumentis magistrum dignum fide ostendit: ut propterea non sit censendus leuis corde, qui citō ei crediderit. Habet etiam paruulus paruitatem: quam humilitate, & sui submissione imitari possunt. Hinc Hieronymus exponit: Non præcipitur Apostolis vt ætatem habeant paruulorū; sed vt innocentia, & quod illi per annos possident, hī possideant per industriā: vt malitia, non sapientia paruuli sint. Sic ille. Et quanquam humilitas sola ad gloriam non sufficiat, sine illa tamē nō habetur: de qua peculiariter fit mentio, quia contraria contentioni, & quia magis Deo hæere facit, à quo, & non ex nobis, est gloria. Nam vt per amorem Deo volumus bonum: ita per humilitatem ei subijcimus, vt dona conferat, quæ superbia repellit: Quia nisi efficiamini (inquit) sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum, nimirum quia elati. Nam mens Domini erat, eos ab appetendo primatu, & à contentione eius abducere, & adducere in virtutem oppositam; & illa sola erat humilitas, per quam maiora nō appetimus, sed paruis contenti, de nobis minora

Ineptus horum verborū sensus rejicitur, & aptus assignatur. Ioann. 3.

Ephes. 4.

Puerorū mores imitari dignissimi. Eccli. 19.

Hiero. to. 9.

1. Cor. 14. Sine humilitate nemo cur intrabit in regnū cælorum.

Quid dixisset Christus Apostolis, si aliter quam abitione peccassent.

Matth. 5. Quam saua ambitionis lues.

Esai. 14. & Apoc. 12. Gen. 3.

Quomodo humilians se sicut paruulus quispiam, maior est in regno caelorum.

Id qua ratio ne falsum sit.

Verè humilis quis dignus regno caelorum.

Luc. 14. & Infra. 18.

profitemur. Si autem deliquissent Apostoli alio genere vitij, vt libidine, aut iniustitia, dixisset illis Dominus, Sine castitate nõ intrabitis in regnũ caelorum: vel, *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum aut Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum.* Hæc igitur ambitionis pestis, quæ olim in cælo Angelos decepit, & in Paradiso nostros parentes perdidit, in regno caelorum Apostolos cõtaminauit, viros pauperes, rudes, & piscatores; tam subtilis est, vt parcat nemini.

Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum. Non est sensus; Qui humiliauerit se ad eum modum, quo iste paruulus se humiliat, nondum enim humiliare se nouit paruulus, qui nec dũ nouit quid sit humilitas: sed sensus hic est; Quicumq; studio virtutis humilitatis talis esse curauerit, qualis est hic puer conditione naturæ. Quia enim conditi in sapientia, eam arrogantia perdidimus, vult Deus vt salui efficiamur fide, & amore amplectentes Dei humilitatem in Cruce ex tanta bonitate venientem, vt stultitia mundo videatur. Quicumq; ergo vestrum, quorum nemo est in iure gloriae ob superbiam, hic maior erit alijs: etsi apertè non dicat, quod maiori humilitati detur maior gradus dignitatis in Ecclesia militanti, quia dari non solet; nec in triumphanti, quia humilitas non est maxima virtus, nisi fortè dicatur quod virtutes sunt cõnexæ: atq; hæc potius est fundamentum virtutum, & superbiam remouet, cui opponitur exaltatio. Et cum ait, *Sicut paruulus iste*, intelligit non fictè, neque dolo se, quia pueri doli sũt expertes. Quicumq; se humiliauerit, namq; omnis qui se humiliat, exaltabitur: ergo & qui maximè se humiliat, maximè exaltabitur. Et benè ait, humiliauerit, quia nõ fatis est verba, gestus & vestes humiliare, quod hypocritæ faciunt, sed se ipsum, id est, cor & animum suum, vt quis de se submissè sentiat, & honores & laudes huius mundi non appetat.

Et qui suscepit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Citra humilitatem regnũ Dei possidere non possumus: qui illã amplectitur, maior est in regno caelorum. Præterea qui paruulum suscipit in nomine Christi, Christum suscipit; quod est magna charitas, vt ostendat quãti faciat paruulos & humiles Dominus: suscipit autem benignè tractando, & hospitio colligendo. Et in hoc reliqua pietatis opera intellige, siue spiritualia, siue corporea: nam ibi solet dari cibus, potus, vestis, & reliqua necessaria. Hinc scriptum est; *Suscipit Israël puerum suum*, id est, Deus summis beneficijs complexus est Iudæos; & Paulus, *Suscipite inuicem; sicut & Christus suscepit vos.* Qui ergo suscipit paruulum, qui minus valet, ergo multo magis adultũ: & de hoc erat sermo; qui magnus ostenditur ex hoc, quod illum propter Christum Dominum suscipiat, talem, inquit, ætate, non fide, vel humilitate: quia benefacere etiam malis, bonum est.

Et subdit: *In nomine meo.* Non ergo qui suscipitur, magnus existit, sed Deus, qui in eo suscipitur; & quia ad Deum refertur hæc susceptio, præmio diuino non caret. Virtus namque moralis per se non potest mereri, quia non habet Deum pro obiecto: fides autem & spes etsi illud obiectum habeant, nõ acceptantur sine charitate. Ergo si acceptarentur morales virtutes, etiam nõ haberent Deum pro obiecto, posset quis referre in Deum. Me, inquit, recipit, in membro repræsente, idèd magnum est, neque de suscepto curandum qualis sit: & qui recepit iustum tantum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, id est, mercedem accipiet, perinde ac si susceptus esset iustus.

Vt aliquid hoc loco de humilitate dicamus, sciendum est, illam esse virtutem, & quidem magnam, & propriè virtutem Sacrarum literarum, id est, Christianis folis notam ac perspectam, etiam si Gentiles vel Philosophi eius fecerint mentionem.

Suscipiens vnum paruulum in nomine Christi, Christi quomodo suscipiat.

Luc. 1.

Rom. 15.

Deus vt in eo qui suscipitur, a nobis suscipi possit, curdet in nomine eius fieri.

Matth. 10.

Humilitatis virtus explicatur. Hæc in primis quãta sit.

Origen. homil. 8. in Lucam, tom. 3. Matth. 11.

Humilitas in quo versetur

Quare ad Spem propriè pertineat.

Humilitatis, & Magnanimitatis officia.

Humilitas quare pars est etiã iustitiæ, & legalis, & particularis.

1. Pet. 2.

Vnde Origenes exponens illud Lucæ 1. *Quia respexit humilitatẽ ancillæ suæ; Propriè, inquit, in Scripturis vna de virtutibus humilitas prædicatur. Ait quippè Saluator, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris.* Sic ille. Quæ quidem humilitas tanto perfectior erit, quanto magis eam Scripturæ commendant, & Gentiles eam non inuenerunt. Hæc autem virtus partim spectat ad passiones moderandas, partim ad actiones dirigendas. Et sub vtròq; genere locari potest. Spes enim & desperatio affectus animi sunt, & circa spem cõsistit humilitas: bonum quippe arduum, quod obiectum est quorundam affectuũ, habet & ipsam rationem boni, vnde alliciat appetitum; & habet vnde retrahat, scilicet ipsam difficultatem boni consequendi. Et ex primo infurgit motus spei; ex secundo motus desperationis. Idèd circa appetitum boni ardui necessariò ponenda est duplex virtus: altera quæ temperet & reprimat animã, ne immoderatè tendat in excelsa, atque hæc est Humilitas; per quã quis non ambit immoderatè alta & sublimia, sed se paruulum considerat, mediocribus contentus est. Altera verò, quæ firmat animum in proposito bono, ne ab eo consequendo deficiat, aut retrocedat propter difficultatem, & hæc est magnanimitas. Rursus Humilitas ad actiones pertinet: circa quas cum sola Iustitia versetur, hinc fit, vt humilitas sit pars iustitiæ, & potest pertinere ad iustitiam legalẽ, & ad particularem: ad priorem quidem, quatenus in communicatione politica variè subijcitur vnus alteri secundum legis dispositionem: ad posteriorem autem iustitiam pertinet, quatenus subijcimur alicui, reddendo ei honorem sibi debitum per humiliationem nostrã. Et quatenus debitum redditur, pertinet ad iustitiam particularem, & sic humilitas virtus peculiaris est, & præcipuè respicit subiectionem hominis ad Deũ, aut ad alios propter Deum, secundum illud Petri Apostoli: *Subiecti*

*estote omni humana creatura propter Deum: habetq; laudabilem delectationem ad parua, quibus se conformat. Et vt cæteræ virtutes fingi possunt, ita etiam humilitas, de qua: Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Quandoque etiam pœnam significat, secundum illud, *Humiliauerunt in compe dibus pedes eius.* Et, *Bonum mihi quia humiliasti me, id est, afflicti, vt etiam illud, *Latati sumus diebus quib; nos humiliasti; annis quibus vidimus mala.* Etsi autem humilitatis virtus in Deo non fit, qui nemini quicquam debet, nec vlli subijci potest, non mirum est: quia virtus perfectio secundum quid est, & pro homine tantum, sed non simpliciter: idèd nulla virtus Theologica in Deo, nec vllus habitus, qui naturam diuinam perficiat: vnde rectius loquimur, dicendo, Deus charitas est, quàm Deus charitatem habet. Competit tamè humilitas, propter naturam assumptã, quia illa non est simpliciter perfecta: vt diuina, idèd conueniebant ei virtutes morales.**

Porro humilitas & circa rationem est, quatenus prius requirit regulam rationis, & circa exteriorem cultum: in quantum humilis secundum status sui exigentiam, cultum externum moderatur, & circa appetitum rationi congruum, in quantum in eo est habitus secundum suam essentiam cõsistens: cuius virtutis actus est eligere. Hinc Augustinus lib. De pœnitentia scribit: *Humilis est, qui eligit abijci in domo Domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Vt autem rectè eligat, præcedere illam debet prudentia (sicut reliquas virtutes morales) cognoscens vires proprias, & ea quæ illas excedunt, & quæ sunt proportionem quadam attemperata, & accommodata. Tendere autem in se ad maiora ex confidentia virium suarum, humilitati repugnat: at ex confidentia Diuini auxilij, per quam Deo magis subijcimur, laudabile est. Ad hæc magnanimitas mouet ad bonum arduum, ne priuet se

Humilitas quibus cum delectatione se conformet Ecclesiasti. 19.

Humilitas quæ ficta. Psal. 104.

Psal. 89.

Deo quare non conueniat, vt nec virtus vlla Theologica.

Humilitas qua ratione Deo conuenire possit.

Humilitas quomodo circa rationem, exteriore cultum, deniq; appetitum rationalem versetur.

August. lib. de pœn. medicin. c. 1. tom. 9. circa finem.

Psal. 83. Humilitas in quo opus habeat prudentia præeunte

Humilitas in se quid repugnet.

Magnanimitatis, Fortitudinis, & Humilitatis proprii, & peculiars actus.

Quid illud Apostoli: In humilitate superiores sibi invicem arbitantes.

Ose. 13. Humilitatis regula quinquagesima.

Secunda regula.

tanto bono: humilitas retrahit à superantibus vires, ne Deo videatur irreuerens. At Fortitudo eadem ratione repellit timorem & firmat audaciam, nempe quatenus bonum rationis præferendum est morti, & magis versatur circa firmandam audaciam, quàm repellendam, quia naturalis est timor. Humilitas cõtrà, magis versatur circa reuerentiam Dei, quàm ex spe, tendat ad ardua, quia naturaliter volumus magna; secundariò verò reprimat externum cultum, vt interni appetitus signũ est. Vt se Deo subijciat, moderatur humilitas virtutem Spei, quàm amplius reprimat, quàm vtatur ea: at fortitudo plus vtitur audacia, quàm eã reprimat ac coërceat.

Et si verò per humilitatem quisque debeat alijs omnibus se subijcere secundum illud Apostoli ad Philipenses 2. *Sed in humilitate, superiores sibi invicem arbitantes.* Id est, quilibet debet arbitrari alios maiores se, qua ratione quisque alijs minor est secundum sententiã propriam, & maior est alijs, secundum sententiã aliorum. Tamen, cum duo tantummodò in homine considerentur, nempe aliquid quod est ipsius hominis, id est, quicquid pertinet ad defectum: & aliquid quod est Dei, id est, quicquid pertinet ad salutẽ & perfectionẽ, iuxta illud Prophetæ, *Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum.* Ex his pulchras quasdam humilitatis regulas elicere libet. Prima sit illa: Non debet quisquam quod Dei est in seipso, inferius eo quod est hominis in altero existimare: quia cum illud, quod hominis est, defectus sit, tunc bonum subijceretur malo, vel id quod est Dei, ei, quod est hominis; quod non est aliud quàm subijcere Deum homini: quod absurdum est, & contra ordinem rationis. Sit secunda regula: Non necesse est, vt homo subijciat per humilitatem id quod Dei est in se, ei, quod cognoscit Dei in altero, quia nemo nouit, an dona, quæ ipse accepit à Deo, maiora, vel minora

sint ijs, quæ alter accepit. Si enim mea maiora sunt, debeo vt talia agnoscere: non debet tamen homo gloriari se iactãdo, quia alienum est quod habet, secundum illud: *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Imò nec debet quisquam nimium de donis susceptis gaudere, nisi gaudium in Deum referatur. Hinc Christus Septuaginta duos discipulos de subiectione dæmonum gaudentes increpauit, cum dixit; *Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia Spiritus vobis subijciuntur: gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.* Potest ergo quis talia suscipiens in oratione sua coram Deo cõfiteri, & asserere maiorem potestatem, vel sapientiam, vel spiritualia auxilia, quàm multos alios, à Deo accepisse, modò hoc non dicat, vt in precatione sua gloriatur, quemadmodum faciebat Phariseus: sed vt Deo tanto vberiores gratiarum actiones exoluat, quanto maiora se suscepisse confitetur, non vt propterea meliorem se cæteris arbitretur. Et ratio horum est, quia propter dona accepta non sumus meliores, sed ad reddendam rationem magis obligati. Ipsa verò dona in se quædam sunt maiora, quædam minora; quæ ipsos accipientes non latent: ait enim Apostolus: *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est; vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Cum ergo accipientibus dona cõstiterint, poterit quis, salua humilitate, dona, quæ accepit, præferre donis aliorum: vnde ad Ephesios 3. legitur: *Quod alijs generationibus non est agnatum filijs hominum, sicuti nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in Spiritu: vbi præfert Apostolus dona Dei in se, & alijs Apostolis, ad dona, quæ cæteræ Gentes susceperunt. Debet tamen Dei dona in se maiora vel minora in proximi salutem & beneficium expendere, & se illi propter Deum humiliare, sicut Christus plenus gratiæ & veritatis, & in quo summa erant & ex-*

1. Cor. 4. De donis acceptis vnde cõstet immo derate nõ esse gaudendũ.

Luc. 10.

Luc. 18. Quòd gratior Deo quisquẽ esse debet.

Plura vni, quàm alteri Deo cur dona concedat.

1. Cor. 2.

Diuisis donis ac beneficijs cumulati quid præstare debent.

cellentia

Tertia regula.

Gal. 2.

Quarta regula.

Quinta regula.

Posteque quã considerãdo id quod Dei est in se, alteri se subijcere per humilitatem. 1. Cor. 7.

cellentia Dei dona, totum se, & omnia dona humiliavit & expendit ad nos meritis suis redimendos, & exemplo vitæ erigendos.

Tertia regula: Necessum non est, vt quisque per humilitatem, subijciat se quantum ad id, quod suum est, cæteris hominibus, quantum ad id quod ipsorum est, id est, defectus suos defectibus aliorum maiores esse prædicando. Quia necesse esset, vt quiuis confiteretur seipsum magis peccatorem quolibet homine: quod est absurdum: nã humilitas mendacium non suadet: vnde Apostolus ait; *Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus, peccatores.*

Regula quarta: Quisque subijcere se debet quantum ad id, quod suum est, cuilibet alteri, quantum ad id, quod Dei est in illo: atque hac ratione quisque se potest alteri subijcere. Quia nemo est tam perfectus, in quo non sit aliquis defectus humanus: nemo rursus tam imperfectus, in quo nõ sit aliquod donum Dei, saltẽ ex eorum numero, quæ gratis data dicuntur.

Quinta regula: Quisque potest se subijcere alteri per humilitatem, siue considerando id quod Dei est in se, siue id quod est proprium. Primum constat, si consideret aliquid boni in alio, quod in se non inueniat, de quo Apostolus ad Corinthios, *Vnusquisque proprium donum habet ex Deo.* Et cum nemo habeat omnia dona Dei, potest in alio inuenire (licet ipse multa dona habeat, quæ non habet alius) aliquod donum, & quantum ad illud quod non habet, potest se subijcere per humilitatem. Ad hæc, dato quòd illud donum, quod quis in se non inuenit, non sit in alio, potest tamen existimare in illo esse, dummodò euidenter non constet quòd illud non habet: & tunc cum ratione se illi subijceret, quia de seipso constat quòd illo caret, de alio autem dubitat, an habeat: & potest piẽ, & sine errore credere quòd habeat, & in illo se minorem existimare.

Secundum etiam ostenditur. Nã quisque etiam perfectus, quandiu homo est, defectus aliquos incurrit, quos fortassis in alio non cognoscit; licet illos habeat, quia delicta sunt abscondita; ac proinde minorem se poterit existimare.

Ad hæc, etsi demus, vt quis alterum grauiora, quàm seipsum, peccantem viderit, potest tamen se vere subijcere ei per humilitatem, cõsiderando propria maiora auxilia, & minorem occasionem peccandi; alij autem fortè parua auxilia collata, qua si mihi collata fuissent cum eadem opportunitate peccandi, grauius quam ille, deliquissem, & facilius: in quo sensu potest quis dicere se peccatorem primum, vt se Apostolus vocat.

Humilitas igitur vel propria dona, vel aliena peccata non negat, quia esset mendacium; sed non videt, vel non perpendit, quia nõ expedit. Quia verò Deus infinitè perfectus est in seipso, propterea latria colendus est, & reuerendus; in alijs verò, quia tantum Deus est, per dona sua, idcirco dulia tantum colendi sunt; ob actus similitudinem, qui est reddere Deo debitam reuerentiam, reducitur humilitas ad Iustitiam; ob modum operandi, qui est reprimere Spem, ad Temperantiam, & eius partes, scilicet modestiam, quia est moderatio spiritus tendentis ad magna. Et quia vnã virtus ad aliam reducitur, quatenus scilicet similis est alteri in genere, hoc est, obiecto, seu actu, vel ex modo operandi: hinc est, vt humilitas in irascentis animi parte sita sit, quæ admodum Fortitudo ac magnanimitas: sed in modo conuenit cum temperantia, quæ in concupiscentis animi portione sita est, quia retrahit à bono arduo; secus fortitudo, magnanimitasquẽ. Cæterum cum bonum virtutis corporale non sit, aut naturale, sed in ratione ipsa constitutum, cuius bonum est dare ordinem; hic autem ordo præcipuè est in fine, quia finis præstantior est his quæ ad ipsum: hinc virtutes illæ,

Cõsideratione quoque eius quod est propriũ, licetẽ quempiam alteri se se subijcere.

1. Tim. 1.

Quare Deus latria, Diuinitulla venerandi sint.

Humilitas in parte hominis irascentẽ cur sita sit, & in quo conueniat cum temperantia.

Vnde virtutes quæ de fine sunt, potiores existunt: quæ ratione virtutes Theologicæ primū locum habent: inter quas primò est Charitas; secundò, Fides & Spes; tertio, Prudentia quæ est in ratione, & ordinat eas quæ sunt ad finem; quartò, Iustitia legalis, siue particularis, quæ in voluntate collocatur. Aliæ verò morales virtutes in appetitu sensitivo, quem moderantur, sitæ sunt; inter quas humilitas, quia magis subijcit regulæ rationis & iustitiæ, ideò quinto loco potior est alijs, quæ sunt in appetitu sentiente, qui non est in substantia animæ rationalis.

Virtutes morū circa quid versantur.

Vnius humilitatis cur primum sit esse fundamentum virtutum.

Mar. 9. Luc. 9.

Hæc historia hominis eijcientis dæmonia in nomine Christi, quem tamen minime sequebatur, quem habere ordinem cum alijs quæ præcedunt.

quæ de fine sunt, potiores existunt: quæ ratione virtutes Theologicæ primū locum habent: inter quas primò est Charitas; secundò, Fides & Spes; tertio, Prudentia quæ est in ratione, & ordinat eas quæ sunt ad finem; quartò, Iustitia legalis, siue particularis, quæ in voluntate collocatur. Aliæ verò morales virtutes in appetitu sensitivo, quem moderantur, sitæ sunt; inter quas humilitas, quia magis subijcit regulæ rationis & iustitiæ, ideò quinto loco potior est alijs, quæ sunt in appetitu sentiente, qui non est in substantia animæ rationalis.

Cæterum etsi virtutes simul infundantur, humilitas tamen dicitur fundamentum virtutum, quatenus remouet superbiam, quæ obex est, & impedimentum virtutum: Fides verò dicitur fundamentum, quatenus prima est, qua ad Deum accedimus. At quia perfectio intenta præstat ipsi dispositioni, excellentior est Charitas, quam fides & humilitas: qua de hoc loco sit dictum satis.

Post verba Euangelistæ superioris exposita, legimus apud Marcum, & apud Lucam: Respondit illi Ioannes, dicens, Magister, vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. Iesus autem ait, Nolite prohibere eum, nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito malè loqui de me. Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ frigida in nomine meo, quia Christi estis; amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Videndum est in primis, quæ nam sit sermonis illius consequentia, quem Ioannes dixit, ad ea quæ Dominus præmiserat. Et profectò dicendum est, magnam extitisse. Cum enim Ioannes quendam vidisset in nomine Christi eijcientem dæmonia, qui non erat ex numero vel duodecim, vel septuaginta duorum: videtur Ioannes occasionem hæc referendi ad Iesum inde sumpsisse, quia Dominus dixerat de puero quem in medio stauerat, Quisquis vnum ex huiusmo-

di pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me: hinc Ioannes motus fuit, vt de eo, quem eijcere dæmonia prohibuerant, velut interrogaret, num iure eum reprehendissent, quādo recepisse tantum puerum in nomine eius, res esset ei tantopere grata, Num nos talem prohibentes, eo quod nos non sequeretur, rectè fecimus? Suberat enim hic tacitus affectus inuidentiæ. Dominus enim Iesus dederat potestatem eijcendi dæmonia & sanandi morbos solis Duodecim, & idcirco alijs non putabant communicandam: cum tamen, quo potentia Christi declararetur magis, in nomine eius etiam mali ab initio regni eius virtutes fecerint, vt etiam Dominus Matthæi cap. 7. demonstrat, venturos scilicet multos in die iudicij, dicentes; Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus; & in nomine tuo dæmonia eiecimus; & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Id etiam Dominus magnis de causis fecerat; vt Apostoli de eiectione dæmonum, & operatione miraculorum, quam videbant se cum malis communem habere, non efferrentur insolentius. Dubitat igitur Ioannes, an quemadmodum omnes essent admittendi ad contubernium salutis; ita essent admittendi ad functionem prædicationis Euangelicæ, & ad peragenda miracula? Respondit autem Dominus, Nolite prohibere eum, qui quocumque scilicet modo tandem conducit Euangelio: non est expectandum an sequatur nos, sed an prædicet nomen nostrum. Solet Deus his vt ad profectum, & salutem filiorum regni. Quisque ergo, qui gloriâ Domini promouet, prohibendus non est, etiam si pro alijs omnia faciat, quæ debebat. Mira autem est rerum consequentia, discipuli non potuerunt eijcere spiritum ex lunatico puero, & ille, quisquis tandem fuerit, qui non est ex numero condiscipulorum, valet eijcere dæmonia, vt intelligamus, in-

Eum cur Ioannes, & alij Apostoli prohibuerant.

Matth. 10. & alibi.

Quo Dei consilio id homo ille facere permittebatur.

Quid pderat Euangelio talis dæmonum expulsio sine Christi sequele.

Cur ille dæmonia pellebat, nō tamē discipuli Christi sectatores liberare lunaticum dæmonio poterunt.

Explicatur Christi sententia: Nemo est qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito malè loqui de me. Euthym. c. 27. in Matcum.

Malè de Christo Iudas Iscariotes quādo locutus sit. Matth. 27.

Illud Christi etiam: Qui nō est aduersum vos, pro vobis est, quæ sententiam habet.

Malè viuentes, & increduli cū Christo aduersentur, quo modo pro Christo esse possunt?

terdum quosdam minus sanctos ea edere signa, quæ viri magna sanctitate præditi non edunt: & hic quidem nescitur bonus ne esset, an malus: nam postquam in nomine Iesu spiritus malignos expellebat, nonnullam fidem habebat; quia vitæ Christi asperitatem non sequebatur, imperfectus erat. Et subdit rationem: Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito malè loqui de me. Quod si faciat, res ipsa redarguet eum, dicitur enim illi, Qua fronte obtrectas nomini, quod in edendis miraculis expertus es potens & efficax? Deinde non cito maledicet nomini, quia per nomen meum in edendis signis glorificatur, vt Euthymius exponit: vnde seipsum vituperaret, & reprehensibilem redderet, illi maledicendo, per quem ipse gloriosus existit; cuius operatio bene de me loquitur. Proinde vel facinorosus Iudas proditor non malè locutus est de Christo, cum eius gratia fultus miracula edidit: at vbi incidit in laqueum diaboli, postea de eo malè locutus est, atque eum prodidit. Quare inuitur, istum eijcientem dæmonia in nomine Iesu, non esse de numero credentium, sed esse sicut illos, de quibus in Actis Apostolorum capite 19. quibus ait Dæmon; Iesum noui, & Paulum scio: Vos autem qui estis? Subdit aliam rationem: Qui non est aduersum vos, pro vobis est. Imò qui id facit quod vos facitis, vobis incommodare non potest: quicquid enim ille facit, ad gloriam meam ceteret, etiam si corpore me non sequatur. Cum igitur inter eos qui sunt pro vobis, aut contra vos, non sit medium: profectò qui contra vos non est, pro vobis est. Et ita consonat hoc dictum, cum eo quod Matthæi. 12. habetur: Qui non est mecum, contra me est: nam eadem ratio & veritas est vtriusque dicti. Quod si dicas, eos, qui vel prædicant verbum Dei, vel edunt miracula in nomine Iesu, & non credunt, aut vitam iuxta verbū Dei quod annuntiant, non instituunt, illos in fide, & vita con-

trarios esse Christo, & Apostolis; dicendum est, tales in prædicatione, & signorum peractione Christo seruire, & pro Christo esse & Apostolis, & gloriam Iesu illustrare: si quid autem in fide aut moribus delinquant, illud sibi ipsis tantum nocere, & perniciem adferre, non autem alijs. Vnde Apostolus ad Philipenses. 1. dum quidam propter inuidiam & contentionem; quidam autem propter bonam voluntatem Christum prædicarent, subdit; Quid enim? (scilicet mea refert) dum omnimodo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur? & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

Subiungit Dominus; Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ frigida in nomine meo, quia Christi estis; amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Ac si dicat; Non solum mercedem ob negotium Euangelij prouectum, ferent, qui in nomine meo dæmonia eiecissent; verum etiam, qui pro suis facultatibus, vel minimum adiuuentum attulerint, vel aquæ frigida potum dederint in nomine meo, hoc est, quia discipuli mei estis, & negotium meum agitis, mercede sua non sunt carituri. Ex quo docemur, neminem esse prohibendum, qui Christi gloriam ac fidem promoueat, quantumcunque perperam ille viuat. Deinde accipimus, omnia bona opera, etiam si non minus ab hypocritis, quam à verè pijs fieri queant, nihil tamen sinistri de quoquam esse suspicandum. Nam honesti viri est, omnia, quoad poterit, in meliorem partem interpretari. Postremò hæreticos impiè Sanctorum Martyrum merita calumniari, etiam si verè sectati fuerint Christum, & pro ipso sanguinem fundere non dubitauerint. Proinde nemini, qui opera Christi facit, inuideamus. Nam plerunq; fratres & religiosi odium concipiunt, atque inuidia flagrant contra alios excellentes, siue prædicatores, siue Doctores: non ob aliam causam, quam quod illi in Religione sua non militant, & habitum

Quo quo modo negotium Euangelicū promouētes, Christi; ministris adiuuantes, sua non carere mercede, quibus verbis Christus insinuet.

Tria nobis hic locus documenta suppeditat.

Hæreticorum impietas.

Ad gratulan- dum debons aliorum, quæ in Christi glo- riâ sunt, uti- lis exhorta- tio.

suum non gestant : quæ profectò plena sunt dedecoris & ignominia, & aliena à Christi charitate, quam arētiori religione profitentur. Con- tendamus igitur, vt veram charita- tem induamus, quæ aliorum bonis cōgaudere gestit : humilitatem cō- lamus, qua nos ipsos tūm Deo, tūm omnibus hominibus propter Deum

subijciamus: vt charitate, & humili- tate ornati, in regnum cœlorum in- gredi mereamur, largiente tantum nobis bonum Domino nostro Iesu Christo, per quem Patri in Spiri- tu sancto gloria, honor & im- perium nullis terminis circumscriptum. Amen.

TRACTATUS VIII.

IN Historiam de scandalo pusillorum ca- uendo; de quo Matthæi. 18. & Marci. 9. *Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asina- ria in collo eius. & demergatur in profundum maris. Va mundo à scandalis. Neesse est enim vt veniant scandala: veruntamen va homini illi, per quem scan- dalum venit, &c.*

Historie ordo.

QVÆ Hactenus in præcedenti tractatu exposuimus, sibi in- uicem cohærebāt, & historiam illam Ioan- nis interrogantis Ie- sum de illo qui eijciebat dæmonia, & non sequebatur eos, inter supe- riora, & ea quæ nunc sequuntur, ef- se interponenda, apertissimè docuit Marcus: & ita Ioannes sermonem Christi exhortātis ad humilitatem, interruptit. Et ad vtrumque potest referri hic sermo, siue ad paruulum, quem Dominus complexus est, & statuit in medio, siue ad eum, qui eijciendo dæmones, promouebat E- uangelicum negotium: non enim vult Dominus, vt quisquam alium remoretur à pietate, quod est, scan- dalizare. ¶ *Qui autem* (inquit) *scan- dalizauerit unum de pusillis istis, &c.* Quemadmodū incomparabile præ- mium pollicitus est illis qui bene- faciunt pusillis, quos amat Domi-

nus: ita hîc graue minatur suppli- cium alijs, qui contemnunt tales, si- ue contumelijs afficiunt. Est enim scandalum, quod ad vocem attinet, offendiculum, & obstaculum eun- tis, quod occasio sit cadendi: à ver- bo Græco *σκάνδαλον* dictū, quod est clau- dico, quod claudus se inflectens, vi- deatur tendere ad casum. Hebraicè dicitur *שִׁבְרָה* quod propriè est of- fendiculum, vel offensio, id est, id in quod quis ambulans impingit & of- fendit: de quo Leuitici 19. *Non ma- ledices surdo, nec coram cæco pones of- fendiculum.* Vbi Hebræa habent, Mi- schol, & Græca *σκάνδαλον*: ita Crux & Christus crucifixus dicitur Iudæis scandalum, sed suo vitio & culpa: sicut è contrario Christus dixit, *Va- de retro, Satana: scandalum es mihi:* scilicet, ex te præbes impedimen- tum morti meæ, licet ego non suscipiam. Re ipsa verò, scandalum de- finitur esse dictum, vel factum (in- terna enim, quæ sub sensum non

Tract. 54.

Scandalum, quid re, & no- mine sit.

cadunt,

Dupliciter scandali præbet occasio- nem quis.

Hieronymi. tom. 9.

Pusillos cur Christus scā dalizari pro- hibet.

Quare pusil- los qui in se credūt, vetat scandalizari.

Matth. 23.

cadunt, non scandalizant) minus rectum (hoc est malum vel re ipsa, vel mali speciem habens) præbens occasione ruinæ. Recte q̄; ait præbens occasione ruinæ: quia caus- fa ruinæ tantum est voluntas pro- pria: præbet autem occasionem, vel ex intentione, vel ex facti ipsius na- tura: secus autem est, si sit acceptū. Hinc ad Roman. 14. dicitur, *Bonum est non manducare carnes, & non bibe- re vinum, neque in quo frater tuus of- fenditur, aut scandalizatur* (scilicet ex facto) *aut offenditur*, id est, indi- gnatur in te facientem, licet (quia perfectus sit) non scandalizetur, vel infirmetur, *aut infirmetur* (videlicet ex debilitate virium, licet non ex facto tuo, peccat.) Hieronymus in Matthæ. 15. hæc omnia docet, di- cens: *Quia crebrò teritur in Ecclesia- sticis Scripturis scandalum, breuiter di- camus quid significet σκάνδαλον, & scan- dalum, nos offendiculum, vel ruinam & impactionem pedis possumus dicere. Quā- do ergo legimus: Quicumque de mini- mis istis scandalizauerit quempiam, hoc intelligimus, qui dicto, factove occasio- nem ruina cuiquam dederit. Ita ille ex- ponit.*

Subdit: *Vnum de pusillis istis:* quia de paruulo erit sermo, qui videtur continuus; & à fortiori de magnis, quia malum maius. Et verè soli pu- filli scandalizantur, & à vera pietate, falsa doctrina abducuntur: leues paleæ citò sentiunt ventulum. Et re- ctè subdit: *Qui in me credunt. Qui enim non credunt, sed per se sunt impij, non possunt offendi, aut auel- li à vera pietate, quam non habent.* Dixit etiam hoc Christus, ne Apo- stoli contententes scādalizent cre- dentes, quod peius est, quàm infide- les: quia illi erant in via salutis, eā- que perdunt ob scandalum, secun- dum illud Domini verbum: *Circui- tis mare & aridam, vt faciatis vnū pro- felytum: & cum fuerit factus, facitis eū filium gehennæ duplo quàm vos.* Hinc Christus Ioan. 17. de non perditis, non de acquisitis loquitur. *Expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum ma-*

ris. Duplex dubium occurrit, alte- rum circa Grammaticam, alterū cir- ca metaphoram productam de mo- la asinaria. Primum quod ait, *Expedit ei*, qui loquendi modus videtur im- proprius: vt sit sensus, dignus est ta- lis, vt suspendatur mola asinaria in collo eius. Vel in hunc modum: v- tile est illi, ad expiationem grauif- simi delicti, mortis temporariæ sup- plicio plecti, vt mortem possit euade- re æternam, quam cōmeruit. Vel rursus ad hunc sensum; Melius illi fuisset ante hoc scādalum commif- sum, supplicio ignominioso vitam finire, quàm animam proximi scan- dalo suo perdere: quod enim per se malum non est, quale est tempora- liter puniri, præferendum est, vel magis optandum eo, quod per se malum est, vt est, proximum scan- dalizare.

Ad secundum, vsus est metapho- ra nota in Palæstina, vbi, ob enor- mia crimina, solebant delinquentes ligato saxo ad collum in profundū demergi, vt interirent: quod indi- cat Hieronymus; quo ex atrocitate pœnæ crasso populo demonstraret iudex culpæ magnitudinem: nam per molam asinariam ingens saxum intelligi vult, genus accipiendo pro specie. Siquidem in molis, saxum quoddam substernitur, vt alterum quo circumagitur, sustineat. Græ- cis dicitur *ὄνος*, id est, asinus: & Mar- cus habet *λίθος μωλινῆς*, id est, lapis mo- laris, quia inferior ille immobilis la- pis, cui innititur superior qui agita- tur, tanquam asinus quidam pondus graue ferat, id est, asinus molaris ap- pellatur, quomodo asinus nonnun- quam dicitur homo ad ferendum o- nera idoneus. Vel rursus dicitur mo- la asinaria alia ratione, quam attin- git Hilarius: id est, quam asellus cir- cumagit; ita enim in pistrinis con- sueuimus iumento aliquo molā tra- here, & hoc maximè in consuetudi- ne positum erat in terra Chanaam, vbi pauca sunt flumina pro molen- dinis.

Va mundo à scandalis. Deplorat clementissimus Medicus hominum

Quo sensu di- citur expedi- re cuiquā vt suspendatur mola asinaria in collo ei potius ne scā dalizet ali- quem ex pu- fillis creden- tibus.

Quam graue proximi scā- dalum.

Ad quid allu- dat illo Chri- stus exemplo de mola asi- naria. Hieron. hoc loco.

Mola asina- ria quid Hila- rio. Hilari. cant. 18. in Mat- theum.

Christi in scandalizan- tes commise- ratio.

ignauiam,

Philip. 2.

Ibidem.

1. Ioann. 5.
Qui sint extra mundum

Vt necesse sit vt veniant scandala.

1. Cor. 11.

Vnde oritur ista necessitas.

ignauiam, ob quos curandos cum ipse de caelo in terram descenderit, formamque hominis, imò etiam serui, induerit, & pro ægrotis ignominiosam Crucis mortem subierit, illi tamen per execrandam ignauiam nolint tantillum subire laboris, vt oblatam medicinam recipiant, per quam morbos, & mortem euadant. Væ ergo mundo, qui totus in maligno positus est, id est, mundanis, qui scandala & verbo, & exemplo præstant: & væ infirmis qui de mundo sunt, & accipiunt, mutuoque & scandalizant, & scandalizantur, quantum ad se pertinet. Nam qui scandalum nec dant, nec accipiunt, extra mundum sunt. ¶ *A scandalis*, id est, propter scandala quæ serunt. *Necesse est enim vt veniant scandala*. Non est intelligenda absoluta necessitas liberum tollens hominibus arbitrium, vel vim adferens, quasi non possit efficere Deus, vt non sit vllum scandalum; aut quasi simpliciter non possint homines cum Diuinæ gratiæ adminiculo (quæ nemini constat deesse) sibi singuli cauere ab omni scandalo, si pro viribus adnitantur. Sed tantum significatur quid certo futurum. Sic & Apostolus ait: *Oportet hæreses esse: cum tamen simpliciter nulla sit necessitas hæresum: sicut necesse est lupum grægem inuadere, non simpliciter, sed si pastor non aduigilet cum canibus. Et quia necessarium est apud Logicos, quod impossibile est non esse: propterea Lucæ 17. dicitur: Impossibile est, vt non veniant scandala*. Hæc ergo necessitas non oritur ex parte rei, sed partim ex præscientia Dei vidente hominem velle scandalizare, & Deum permittere: antequam tamen id esset, poterat non velle, partim exposita hominum procliuitate ad malum, & infirmitate qua fomitem sequuntur, vt cum cernimus prauas hominum mentes, quarum natura est erumpere in facinora, vt quod diu conceperunt & parturierunt, aliquando pariant, dicere solemus, *Necessum est flagitia multa & scelera ad-*

mitti. Sed Deus scandala, ob utilitatem quam elicit, permittit: permittens autem non est causa, nec confert rei vigoris aliquid, sed in sua natura relinquit. Hinc Euthymius secutus doctrinam Chrysoctomi hoc loco homilia 60. in Matthæum & Theophylacti, in hunc modum scribit: *Si necesse est, vt veniant offendicula, necesse est, vt fiant peccata. Si autem necesse est vt fiant peccata, iniuste pœnas luunt peccatores. Nam quod ex necessitate fit, culpa caret. Quibus dicimus, quod necesse est, vt veniant offendicula, propter necessitatem demonum: non est autem necesse, vt virtuti dediti offendiculum patiantur: id enim in sua voluntate situm est, cum liberum habeant arbitrium. Vt ergo veniant offendicula, non in nobis situm est: vt autem offendiculum patiamur, omnino in nobis situm est. Sciens ergo Christus quod omnino futura sint offendicula, prædicit de illis, vt sicut dictum est, caueamus: non tamen idem ventura sunt, quod prædixerit: sed propterea prædixit, quia ventura erant. Rectè hæc sentit Euthymius. Similia ferè tradit Origenes.*
Et subdit: *Veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit*. Hic declarat necessitatem prædictam non esse absolutam, sed culpa & vitio hominum natam. Nam si væ est scandalum præbenti, poterat igitur scandalum amputare. Nam omnis vitiosa actio, quæ videntes offendit, scandalum est; & idcirco voluntaria est, & vitari poterat. Simile est huic quod dicitur de Iuda Matthæ. 26. *Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: Væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur*. Vbi prædictio Christi, vel Prophetæ, & necessitas quæ ex prædictione orta est ex vtrâque, non abstulit prodictioni Iudæ quin voluntaria fuerit, atque æterno supplicio digna in væ illo designato: hic igitur de Iuda locus, huiusce quem præ manibus habemus, sensus est & expositio.
Quod ait, *per quem scandalum venit*, autore Chrysoctomo, idem est, quod à quo, nec secundariam ali-

Cur Deus scandala permittat.

Euthym. c. 38. in Matthæum. Chrysoct. tomo 2. Theophyl.

Quod ex necessitate fit, culpa caret.

Quare scandala Christum ventura prænuntiat.

Origenes tract. 5. in Matth. 10. mo 2. Christus scandalum voluntarium esse & liberum, nõ necessarium, & coactum, vñ designat.

Cuiusmodi est hæc locutio: Væ homini illi per quem scandalum venit.

Chrysoct. in Matt. hom. 60. tom. 2.

quam

Hieronym.

Rationem quam Dominus offerat scandali vitandi.

Malum ex plurimam quam perniciosum existat.

Salus animi, quam corporis quo pluris facienda sit.

Christi de manu, pede, atque oculo abscindendis propter scandalum vitandum; allegoricam esse doctrinam. Notatur Origenes. Secund. arg.

quam significat causam, sed primariam: nisi velimus scandalum, tanquam primæ causæ, tribuere demoni; & secundario homini, tanquam ministro: tamen in Scripturis interdum Per quæ, vsurpatur pro, à quo: et si Hieronymus hac sententia Iudam percuti putat, qui prodicionem animo designauit.

Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te. Docet Dominus his verbis, neminem necessario malum esse, quia rationem ostendit, quæ possumus efficere, ne nobis noceant scandala, hoc est, ne simus mali: nepe vt nihil in hoc mundo tam charum habeamus, quod nõ ocyus à nobis resectum proijciamus, si sentiamus in nobis fieri scandalum, hoc est, obstaculum properandi ad Deum, etiam si pes, vel manus sit; etiam si pecunia, siue quæuis alia possessio; etiam si amicus, vel consiliarius, vel propinquus; etiam si sit pater, aut vxor, aut filius: nam quisquis horum aliquid præfert Deo, idololatra quidam est, eo quod chariorem habeat creaturam, quam Creatorem. Efficax enim est ad nocendum prauorum hominum consuetudo; vt plerunque in horum gratiam multi sæpe committant ea, quæ alioqui ne tormentis quidem compulsi committerent. Atque huc tendit tota hæc membrorum rescindendorum locutio parabolica. Nam si etiam ex membris nostris frequenter amputamus quædam, quæ & ipsa immedicabilia sunt, & cætera corrumpunt: multo magis in cognatis & amicis ac ministris hoc facere oportet, vbi nobis impedimento fuerint ad rectam conuersationem: præstat enim sine illis saluum fieri, quam cum illis perire. Quæ igitur hinc dicuntur de manu, pede, & oculo abscindendis, & proijciendis, ad literam minime posse intelligi, ex eo probatur, quia nullam autoritatem habemus præscindendi aliquod membrum, aut eruendi oculum: Origenes verò factum vituperabile fuit, quamuis zelus commendatus sit. Deinde confirmatur ex eo, quod non accidit,

vt vnus oculus sine altero offendant, alioqui oportuerat dicere, Si oculi tui. Præterea, quia nemo vna manu, aut vno oculo intrat in cælum, nam nec capillus de capite electorum vllus deerit.

Per hæc ergo significat, vel actus prauos membrorum tollendos; vel nobis coniunctos, etiam filios, vt Deuteronom. 13. mandatur de filio inducente ad cultum deorum alienorum. Vel rursus, oculi sunt consiliarij & magistri, qui nobis instar sunt oculorum: manus verò, executores sunt, siue ministri, operarijve, aut œconomi sollicitantes ad iniusta lucra: at pedes, serui & nuntij, quos cum literis aut mandatis huc atque illuc mittimus. Et ita significat quoscunque artissimam familiaritatem, aut amicitiam, aut propinquitatem nobis coniunctos; sine quibus præstat saluum fieri, quam cum illis perire. Loquitur enim de scandalo passiuo ab alio nobis inferendo, quia habet remedium, si illius consuetudinem fugiamus; non autem de inferendo ab alio, quia nostrum non est alium tenere, & reprimere à malo. Mirabile est ingenium Vulpis, quæ cum in laqueum incidit, vt multi ferunt, non videns vllam spem salutis superesse, detibus sibi præscindit tibiã cruris, quo tenetur; quasi ratiocinaretur, præstantius esse viuam abire cum tribus pedibus, quam interire cum quatuor. Nec mirum tantum ingenij in esse Vulpi; si verum est quod communi omnium sententia traditur, Castorem, amphibium animal, dum sentit propè adesse venatores, testes sibi dentibus amputare, non ignorans eorum gratia illos sibi insidiari; vt ita illorum manus euadat. Est ergo vtilissima & amplissima hæc Christi doctrina, ad omneque hominum genus summè spectans: quia nulla maiori ratione demonis ditio & imperium profertur, quam per scandala innumera, quæ imprudentes homines, & infirmi ab alijs illata incurrunt. Et quod plerumque dicitur, Bonum est tibi, Hebræorum tropo dictum est, apud quos positi-

Manus, pedes, atque oculi nominibus quid Dominus significet.

Quale scandalum nobis Dominus hinc præcipiat vitandum.

Vulpes iuxta, & Castor, animalia prudentissima, Christi doctrinam, vt sic dicam, quomodo confirmet, illustrentque.

Christi doctrinæ de scandalo vitando vtilitas, & necessitas.

uum

Positius gra-
dus pro com-
paratio He-
brais fami-
liaris.
Matth. 26.
Psal. 117.
Quis vermis
scandalizan-
tium alios,
non moritur,
nec ignis ex-
tinguitur.
Esai. vlt.

Sap 5.

Hæc Domini
verba quod re-
dant: Omnis
enim igne sa-
lietur; & om-
nis victima
sale salietur.

Leuit. 2.

uum pro comparatio sumitur, vt
est illud; *Bonum erat ei, si natus non
fuisset homo ille.* Et Propheta; *Bonum
est considerare in Domino, quam considerare
in homine,* pro melius est. Quod ve-
rò ait Marcus, *Vbi vermis eorum non
moritur; & ignis non extinguitur:* per
vermem, intellige seram scelerum
pœnitudinem, quæ nunquam in tor-
mentis conscientiam afflictorum mor-
dere cessabit: per ignem verò, pœ-
nam extrinsecus scilicet, vt per
vermem dolorem intrinsecus accu-
santem: de quo in Sapientia scribitur:
*Videntes turbabuntur timore hor-
ribili, & mirabuntur in subitatione in-
sperata salutis, gementes præ angustia
spiritus: dicentes intra se, pœnitentiam
agentes, & præ angustia spiritus gemen-
tes.* Estq; hoc Christi testimonium
ex capite ultimo Esaiæ desumptum;
vt interdum Dominus faciebat.

Et subdit solus Marcus proximè
ad verba præcedentia: *Omnis enim
igne salietur: & omnis victima sale sa-
lietur. Bonum est sal; quod si sal insul-
sum fuerit, in quo illud condietis? Ha-
bere in vobis sal, & pacem habete inter
vos.* Verba hæc obscura sunt, & in
Grammatica difficultatem habent;
quomodo enim iungantur primæ
duæ clausulæ, difficile est. Deinde
non minus obscurum est, quorsum
tendat hæc exhortatio salis habendi,
& pacis seruandæ, ita vt cohæ-
reant cum præcedentibus. Dicam
igitur quid mihi probabilius videatur:
& alijs solidiora adferentibus
facile acquiescam. Circa Gramma-
ticam igitur docet, omnem iustum
& electum igne tribulationis saliri
oportere, ne prosperitatis elatione
putrescat. Et omnis victima sale sa-
lietur: id est, quemadmodum in le-
ge omnem victimam sale saliri oportebat;
ita Christianum viam Dei ho-
stiam, & victimam, & sale ignis, hoc
est, tribulationis; & sale prudentiæ,
saliri debere. Fit igitur comparatio
fidelis cuiusque ad Veteris Testa-
menti sacrificium siue victimam: nã
vt ibi omnis victima offerenda erat
cum sale, iuxta præscriptum Leuitici
2. ita quisq; Christi cultor, vt ve-

ra sit victima, & grata Deo, salien-
dus est, vel igne Spiritus sancti, vel
tribulationis.

Dices; Quorsum hæc? Respon-
deo, maximè ad rem facere. Cum e-
nim Dominus monuisset, ne quem
offenderent, ne ab alio illatū scā-
dalum acciperent, quod res sit no-
centissima offendiculum, pro quo
vitando etiam oculos, manus & pe-
des, id est, charissima ac cōiunctis-
sima nobis refecanda esse censuit: in
qua refecatione cum magnus insit
cruciatu, & dolor: propterea subi-
iungit, *Omnis enim igne salietur;* id
est, Nemo qui Domino offerri vult,
admiretur si igne salietur, hoc est,
tribulatione & aduersitate aduratur;
vt enim sale vtimur, ne carnes pu-
trescant, sed à corruptione seruentur:
ita tribulationis igne, quo vrimur
& affligimur, ne peccato putre-
scamus, & verme conscientiæ inde
nato arrodamur, salienti sumus.

Sunt qui per ignem intelligant
Spiritus sancti gratiam, nam ille in
igne discipulis apparuit: per sale
autem, sapientiam & discretionem;
quod & ipsum respuendum non vi-
detur. Nam ad vitandum scanda-
lum nulla magis virtute indigemus,
quàm discretionem & prudentiam: vt
scilicet quis rationem habeat loci,
& temporis, ac personarum, & ne
quis patiat humanos affectus, vel
amorem propinquorum sibi offen-
dicula esse, verè opus est Spiritus
sancti gratia. Ac subdit, *Bonum esse
salem: quod si sal insulsum fuerit; in
quo illud condietur?* Hæc explicata
sunt Matthæ. cap. 5. cum Dominus
inquit, *Vos estis sal terra.* Si ergo ma-
iores, & pastores doctrina, vel vita
impura insulsi fuerint, non pote-
runt amplius esse sal, siue officium
salis exercere, quod est homines in
cibum sapidum Deo condire, eos-
que à corruptione fomitibus, & natu-
ræ deprauatæ præseruare. Proinde
rectè subdit, *Habete in vobis sal, &
pacem habete inter vos.* Qui enim sa-
lem prudentiæ, vel saporem Spiritus
sancti in se seruauerit, saliet in
primis seipsum, & alios tãquam ter-

Pastores Ec-
clesiæ & Do-
ctores si fue-
rint insulsi,
quid oberunt
fidelibus.

Salem prudẽ-
tiæ, vel sapo-
rem Spiritus
sancti confer-
uantes in se,
duo assequũ-
tur illi.

Optimè ista
cam præcedẽ-
tibus cohæ-
ret.

Aliquo igne
nos, & omnẽ
victimã sale
condiendã in-
telligant.

Pastores Ec-
clesiæ & Do-
ctores si fue-
rint insulsi,
quid oberunt
fidelibus.

Salem prudẽ-
tiæ, vel sapo-
rem Spiritus
sancti confer-
uantes in se,
duo assequũ-
tur illi.

ram,

Quorsum,
ad habendam
pacẽ inter se,
Dominus Di-
scipulos ad-
hortetur.

Alter alteri
est causa rui-
næ, duplici-
ter.

Quod sit scã-
dalum acti-
uum, quod
passiuum.

Scandalum
tribus modis
potest acci-
dere.

Scandala, a-
ctiuum & pas-
siuum, in qui-
bus peccati
rationem ha-
beant, in qui-
bus minime.

Eadem cur
speciale pec-
catum nõ cõ-
stituant.

ram, & nemini scandalo erit, ne-
que alter sibi: quia per prudentiam
discernet scandala actiua à passiuis;
& scandalum Phariseorum à scan-
dalo infirmorum. Et rectè subdit;
Habete pacem inter vos: namque pru-
dentia causa est pacis Ecclesiæ. Et
hoc ad illud spectat, quod prius di-
scipuli inuicem super primatu di-
sputant: neque maior rerum per-
turbatio oriri potest, aut grauiora
scandala oriri, quàm vbi præesse ho-
mines inter se contendunt.

Sed vt hæc, quæ de scandalo di-
ximus, magis intelligantur, consi-
dera, vnus hominis dictum, vel fa-
ctum alteri esse posse causam rui-
næ, dupliciter: vno quidem modo
per se, vt cum quis suo malo ver-
bo, vel opere, alium intendit indu-
cere ad peccatum; siue factum tale
est suapte natura, vt etiam si mini-
mè velit inducere, trahat tamen a-
lium ad peccatum; & dicitur scan-
dalum actiuum. Alio verò modo
per accidens, vt cum præbet alteri
quis causam ruendi, quando alter
nec intendit peccare, neque opus
facit, quod sua natura occasionem
præstet cadendi, sed ipse sua intir-
mitate & vitio illam sumit: quem-
admodum Iudæi ex factis Christi he-
roicis inuidia vrebantur. Et ita scan-
dalum tripliciter accidere potest.

Nam interdum est actiuum & pas-
siuum simul in diuersis: aliquando
passiuum sine actiuo: nonnunquam
verò actiuum sine passiuo. Et scan-
dalum quidem actiuum semper est
peccatum in agente, quia intendit
alium incitare ad peccatum. Passi-
uum etiam semper est peccatum in
patiente: secus est permutando, hoc
est, passiuum in agente, vel acti-
uum in patiente, in quibus non sunt
peccata. Quoniam verò priuatio
specialem aliquam rationem nõ ha-
bet, nisi quatenus peculiarem ali-
quem habitum tollit: propterea scã-
dalum passiuum speciem propriam
peccati non constituit, sed potest
esse in quouis genere. Similiter e-
tiam actiuum cum non spectatur,
cum non sit à determinato habitu

elicente vel imperante, propriam
speciem peccati non constituit, est
circumstantia actum deformet. Si
verò sit intentum scandalum, spe-
ciale peccatum est: non quasi à pec-
culiari habitu elicatum, sed ex spe-
ciali fine & habitu imperante, id est,
vitio odij correctioni fraternæ op-
posito, & aduerso. Quoniam au-
tem habitus morales, ex quibus ac-
tus eliciuntur, ex obiecto seu ma-
teria speciem sumant: imperantes
tamen, ex fine speciem induunt.

Vnde, quia non est propria species,
vt in naturalibus, sed ex ratione fit,
potest idem actus in diuersis repo-
ni speciebus: quemadmodum for-
nicari ob furtum; ex materia qui-
dem, in intemperantia; ex fine verò
in iniustitia collocatur. Idem etiam
actus edificandi alios, per imperium
est à charitate, quæ omnes virtutes
alit: eliciendo verò non habet vni-
cum habitum, sed potest à multis
produci virtutibus. Ob speciem au-
tem mali, quam docet Apostolus ef-
se declinandam, potest aliquis scan-
dalizare, & lethaliter deinquere: ac-
tiuum autem, vel passiuum potest
esse lethale, vel veniale, pro ratio-
ne materiæ, aut perfectione, aut de-
fectu actus. Perfecti semper hærent
Christo, ac proinde non scandalizan-
tur, quia peccare non eligunt:
bene autem quatenus sunt motus
primi, siue citra electionem, de qui-
bus Propheta: *Mei autem perẽ moti
sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei,
quia zelau super iniquos, pacem pec-
catorum videns.* Venialia delicta per-
fectorum, ex infirmitate carnis sunt
magis, quàm ex dictis aliorum: pro-
priè etiam non scandalizant, quia
est venialiter peccant, non exorbi-
tant à ratione in ruinã accepta, quia
contradicunt ei.

Si quis autem quærat, an propter
scandalum vitandum, relinquenda
sit veritas, vel opera cõsiliiorum, vel
bona tẽporaria dimittenda. Respon-
deo ad primum, quod cū magis nos
ipso, quàm proximum diligere de-
beamus; nullo modo debet quis pec-
care, vt alterius peccatũ euitet. Nã,

Vnde mora-
les habitus,
vnde imperã-
tes speciem
accipiunt:

Charitatis
effectus.

1. Theff. 5.

Perfecti cur
minime scan-
dalizentur, ne
que scandaliz-
ent.

Psal. 72.

Leuita illorũ
peccata vnde
ferẽ proficif-
cantur.

An debeat
quis, vt scan-
dalum euitet,
veritatem de-
serere, vel o-
pera pfectio-
nis omittere,
necne.

vt ait

Gregor. h-
mil. 7. su-
per Ezech.
tom. 1.

Triplex ve-
ritas, fidei, vi-
tæ, & iustitiæ,
ob scādalum
minimè relin-
quenda.

Habens pote-
statem quas
pœnas possit
auferre, & in
contrariū de-
finire.

Proximicauf-
sa quare nec
venialiter de-
linquendum
est.

Matth. 12.

Veritas etiā
doctrinæ vlti-
modo an sit
nobis ppter
scādalum o-
mittenda.

Silentio qui
peccent con-
tra veritatem
doctrinæ.

Matth. 10.
& Luc. 21.

vt ait Gregorius, & habetur in regu-
lis Iuris: *Si de veritate scādalum na-
scitur, vitius scādalum nasci permit-
tatur, quàm quod veritas relinquatur.*
Hæc ille. Propter proximum igitur
non debemus veritatem fidei, aut vi-
tæ, vel iustitiæ omittere, ad quā ad-
stringimur. Veritas enim fidei sem-
per confitenda est, etiam si quis suo
vitio illa offendatur. Veritas etiam
vitæ, quæ in dictis & factis rectum
Diuinæ legis seruat, atque se illi cō-
format; nunquam est prætermitten-
da. Veritas etiam iustitiæ, per quam
redditur cuiq; quod suum est, non
est deneganda petenti quod suū est:
ita vt nunquam liceat iudici defini-
re suum non esse quod petentis est,
ob quoduis scādalum; potest tamē
sentētia differri in facto aliquo. Pœ-
næ tamen delictis debitæ, quia dire-
ctio sunt potius Reipublicæ, quàm
iniuria offensi, queunt ab habente
potestatem supra legem auferri, & in
contrarium diffiniri: vt cum Prin-
ceps, vel multitudo peccat, vel quā-
do aliàs esset damnum Reipublicæ.
Ad hæc, cum plus Deum, quàm pro-
ximum diligere debeamus: pecca-
mus, si propter proximum, Deū, vel
venialiter offendimus. Actus verò
docēdi, ad veritatem vitæ pertinet,
& intermittere potest quandoq; sine
peccato: quæ autem docentur ad ve-
ritatem doctrinæ, ob quoduis scan-
dalum, vel pœnam, nō debent omit-
ti, neq; docendo contraria, neq; do-
ceri permittendo, si ad eum spectat
phibere, vel obstare; quia esset gra-
uissimum delictū: cui vt obfisteret,
sanguinem suum fuderūt Martyres.
Secus est si sine scādalo honori ve-
ritatis satisfieri queat. Peccatur etiā
silentio contra veritatem doctrinæ;
vt, si in persecutione veritatē Fidei
confiteatur nemo, vel etiam si idiō-
ta citatus à tyranno infideli, vt de-
fendat Fidem, non comparet: nam
confidendum quòd Dominus dabit
sapientiam illi. Rursus si infirmi ex
silentio nostro scandalizantur, pu-
tantes fidem veram non esse: quia tū
quisque intrepidè, & disertè quidē
confiteri adstringitur.

Bona temporaria nobis commif-
sa, ob scādalum relinquenda non
sunt: vnde Onias .2. Machab. 3. de-
posita viduarum in templo asserua-
ta, etiam miraculo defendit. Idem
fecit B. Ambrosius, basilicā, pro qua
se mori paratum asseruit Valētinia-
no nolendo deferere: vt habes 23.
quæst. 8. cap. *Conuenior.* Thomas e-
tiam Cantuariensis pro bonis Eccle-
siasticis, siue iuribus Ecclesiæ, mar-
tyrium sustinuit. Quæ verò omninò
nostra sunt, si scimus petentem illis
abusurum, & Deum grauiter offen-
surum, non debemus dare, sed in-
struere. Si nescimus abusurum, & ex
malitia est scādalu, illa ei dare lege
nō tenemur, licet possimus: nisi for-
tè maius malum sequeretur. Si verò
ex ignorantia dogmatum Fidei pe-
tat, credendo. v.g. quòd omnia sunt
communia, tunc lege obstringimur
ei nihil dare. Si verò ignorātia præ-
ter fidem petat, possumus, sed non
adstringimur dare, sed instruere. Si-
mile de petitione nobis commissio-
rum bonorum, vel eorum quæ purè
sunt nostra; & de vsu potestatis, &
honore nostro existimandum. Ne
verò pseudapostoli, qui plures erāt
Corinthi, occasionem haberent ex-
pilandi; Apostoli ab auaris Corin-
thijs nihil accipiebant, citra extre-
mam necessitatem. Abstinentiū etiā
à cibo ob scādalum, donec admo-
neantur. Apostolus ait 1. Corint. 6.
*tam quidem omninò delictū est in vobis,
quòd iudicia habetis inter vos.* Intelli-
ge, quòd altera partium semper pec-
cet. Perfectis tamen, vt plurimū nō
conuenit litigare, ob distractiones,
& odiorum seminaria: tamen quan-
doq; prohibitum non est, modò sit
pro re spirituali, vt pro hæresi decli-
nanda, vt Act. 15. Gal. 2. vel pro re
vergente in spirituale damnum, vt
Act. 25. vt plus prædicaret, Cæsare
appellauit Apostolus; vel in damnū
alterius, maximè pauperum; vel si ha-
bens iniuste possideat; vel ne detur
malis occasio, & pereat Respublica.
Et hæc pauca sint satis de scādalo.
Iam subiūgit Dominus apud Mat-
thæum, & materiam vitandi scādali

An bona tem-
poraria no-
bis commif-
sa eadem ra-
tione sint a-
mittenda.

Ambros. epi-
stol. 33. ad
Marcellinā
sororem, to-
mo 3.

Num verò
quæ nostra
sunt, item ob
scādalum re-
linquenda
sint.

Quare Apo-
stoli, Paulus
præcipue, ab
Corinthijs ni-
hil accipe-
runt.
2. Cor. 2.
A quib⁹ caus-
sa scādali ab-
stinere debe-
mus.

Viris pfectis
quādo liceat
litigare.

concludit.

Parulos
quomodo cō-
temnimus.

Quib⁹ de cau-
sis parulos
ferè contem-
nimus.

Quid illud:
Angeli eorū
semper vidēt
faciem Patris
mei qui in
cælis est.

Deus Opti-
Max. homi-
nem quomo-
dò ad beat-
tudinē mi-
nisterio An-
gelorum per-
ducit.

Quam obrè
sine illis, cum
possit, hoc ta-
men nō præ-
stet.

Psal. 83.

Homini cur-
à Deo datus
custos Ange-
lus.

Ratione qui,
& viribus nō
vigant.

concludit: *Videte ne contemnatis vnū
ex pusillis: dico enim vobis quia Angeli
eorum in cælis semper vident faciē Pa-
tris mei qui in cælis est.* Primum igitur
ait; *Ne contemnatis:* scilicet corde, &
sic non scandalizabitis, imò hono-
rabitur: nam scādala sæpe oriuntur
à contemptu. ¶ *Vnum ex pusillis,* sci-
licet ætate, vel etiam spiritu, & à for-
tiori de alijs, vbi maiora dona sunt:
sed facilius paruos cōtemnimus, quos
paruo, vel nullo bono dignos puta-
mus. Et subiūgit: *Quia Angeli eo-
rum semper vident faciē Patris mei.* Id
est; Angeli custodes eis à Deo assi-
gnati sunt, atque ita Deus eos non
contemnit, sed magno honore affi-
cit. Proinde & vos quoque eos ho-
norate. Illi autem vident faciē Pa-
tris: nempe etī sint beati, & magni,
& facie Dei conspecta perfruantur,
eos tamen custodiæ hominum de-
putauit. Et quia vident faciē Dei,
atque ita possunt rogare Deum pro
vindicā in illos, qui in pusillos exti-
terunt contumeliosi. Quemadmo-
dum Deus elementa, & cæli corpo-
ra agens, ad finem perducit, ita ho-
mines intellectu, & affectu variabi-
les, ad beatitudinē medio Ange-
lorum ministerio perducit: quemad-
modum pueris assignantur pædago-
gi. Nam etī Deus sit custos, & solus
prouideat, legemque habeat agen-
dorum; non solus tamen exequitur;
quia tollerentur omnia creata, dem-
pta materia prima, vel esset otiosa
virtus eorum, Deiq; bonitas in tot
modis agendi nō proderetur. Et vt
instrumenta disponunt ad formam,
quā artifex solus introducit: ita An-
geli custodes ad gratiam, & gloriā,
quam dat primus custos Deus. Libe-
rum enim arbitrium ob affectus im-
moderatos infirmatur circa affectum
boni: & intellectus errat in applican-
dis vniuersalibus principijs ad par-
ticularia: idē eget Angelo custode:
quemadmodum puer, & mulier, qui
ratione, & viribus non præstant. Et
sicut prouidentia intendit malū au-
ferre, sed ita vt maneat libertas: ita
Angelus custodiens non tollit pos-
se peccare, quod coniunctum est cū

infirmo libero arbitrio nostro, dum
viuimus, nisi accedat donum confir-
mationis. Nec experimento aliquo
sensus certo deprehendimus custo-
diam Angelicam, sicut nec animam
ipsam: quia, ne periret aliquid liber-
tatis, non instruit apparēdo, sed mo-
uendo ad cogitandum, illustrando
phantasmata, & corroborando lu-
mē intellectus: experiremurq; quā-
tum iuuent, si subtraheretur homi-
ni tantum bonum. *Magna dignitas a-
nimarum,* inquit Hieronymus hoc lo-
co, *vt vnaqueque habeat ab ortu nati-
uitatis in custodiam sui Angelum delega-
tum.* Sic ille. Neque illud agere, igno-
miniosum est officium, ex quo Deus
factus est homo: & quia amore Dei
potissimum illud præstat officium.
Nec enim homini ratione prædito
custodire oues, aut boues, aut e-
quos, & iumenta curare, est sordi-
dū aut vituperabile: quia non pro-
pter iumenta, sed hominis causa fa-
cit. Neque rursus laboriosa est & dif-
ficilis hæc custodia Angelo: quia pre-
ce in cælo, & afflatu rerum saluta-
rium, atque impulsu ad illarum cus-
todiam eius munus præstat. Nec o-
pus est vt semper illi assint, quem-
admodum nec artifex horologio ex-
rotis ferreis constanti, non semper
adeit, sed vbi aut perturbatū est, aut
vbi motus destitit, ita Angeli custo-
des, vbi nostros affectus ab ordine
rectæ rationis recedentes emenda-
uerint, & ad motum bonorum ope-
rum tepētes nos excitauerint, in cœ-
lum se recipiunt: vbi semper vident
faciē Patris. Neque rursus eorum
beatitudo per nostram custodiā im-
peditur: quia, vt hoc loco ait Domi-
nus, semper vident faciē Patris, v-
bicunque existant: quemadmodum
Deus ipse, qui custos hominum vo-
catur apud Iob, nō desinit esse bea-
tus, propterea quòd curam nostri ge-
rat.

Quod ergo Origenes scribit ho-
mil. 31. in Lucam; *Angelos ad custodiā
deputatos; si bene nos gubernauerint, &
ad salutem vsque perduxerint, habere fi-
duciam videndi faciē Patris: quòd si per-
negligentiam eorum homo corruperit, etiā*

Angeli custo-
dia quam ob
causam ho-
mini insensibi-
lis.

Hier. 10. 9.

Cur Angelo
hominis cus-
todia nō est
turpis, aut ig-
nominiosa.

Quare nec
difficilis quo-
que sit, atq;
laboriosa.

Homini⁹ ad
custodiā an
Angeli sem-
per assint.

Per hominis
custodiā, bea-
titudinē An-
gelorum mi-
nimè impedi-
ri.

Iob. 7.

Orig. 10. 2.
Quid de An-
gelica custo-
dia Origenes
senserit, mi-
nus verè at-
q; Catholicè

sui periculi rem esse non ne sciunt: & sicut bonus Episcopus scit sui meriti esse atq; virtutis, si oves gregis bene fuerint custoditae: & ita Angelos pro bonis esse sollicitos, quorum quidam propterea semper, aut nunquam, aut plus, aut parum faciem Dei cōtemplantur. Noua est doctrina, & propria ipsius Origenis; & propterea ab alijs reiecta. Nec enim Angeli amplius sunt viatores, sed comprehensores, qui vident faciem Patris sui, qui est in cœlis: nec in eos cadere potest peccatum vllū negligentiae in seruandis suæ custodię deputatis: nec in eos culpa est reijcienda pereuntis, si diligenter per Angelum à malo reuocatus, & ad bonum impulsus, & prece adiutus ab eo fuerit: sicut nec in Deum, qui dicitur apud Iob custos hominum.

Patres hanc doctrinam de Angelis custodibus tradunt. Origenes homil. 5. in Matthæum; Procopius vni cuique datum esse Angelum custodem ad sui curam scribit: cui Satanas alium dæmonem opponit, qui ad voluptates prouocet: inter quos medij sumus. De his duobus Angelis loquitur Casianus collat. 8. cap. 17. & pro ducit testimonium ex lib. Pastoris, & Scripturam: nam Iob habuit Angelum aduersantem & percutientem: & de Iuda ait Dauid, *Dia bolus stet à dextris eius.* Basil. in Psal. mum 33. *Omni, inquit, in Christū credenti Angelus assistit, nisi illū à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic Angelum vite nostrae custodem abigit multa lacrymarū aspergine dignum, ac graueolens peccatum.* Idem in cap. 5. Esaię propter peccata solitum hominem priuari custodia Angelica docet: quo presidio priuatus exponitur prædæ diaboli, & energijs dæmonum. Verum in hoc quod peccator aliquando ab Angelo deseratur, nō tenetur Basilius, cū nonnullis alijs. Cyrillus in cap. 1. Zacharię, *Bona, inquit, spes Deum colentibus: quod si cōtingat ex infirmitate peccare, habebunt non solum homines, sed etiam Angelos apud Deum deprecatores. Ita enim Angelus orabat Zacharia, id*

est. Quousque Domine non misereberis Ierusalem, &c. Est ergo hoc donum de custodia Angelorum Scripturis multis consonum, maximè huic loco, & Apostolicæ doctrinę, Heb. 1. & Act. 12. vbi puella Rhode Petrum Apostolum nuntiante, alij Angelū ipsius esse credebant. Rationi etiam maximè consentit & conforme est. Quilibet igitur habet Angelum suū tutelarem, quanquàm Prælatus, & aliorum gubernationi præfectus, ab Angelo superiore & custode communitatis dirigitur. Et excellentiores Angeli maiorum beatorū custodię deputati sunt, ita vt cōfirmati in gratia, & qui ad magna tendunt, magno Angelo egeant. Nam & Adā in statu innocentiae, quia peccare & decipi à dæmone poterat, Angeli opera confirmantis & illuminantis eguit. Sanctissima verò Dei mater, etli gratia Angelo maior esset, tamen quatenus ab eo illustrabatur, minor erat natura: sicut Rex consiliario maior potestate, minor sapientia: vnde Maria si custode Ioāne opus habuit inter homines, multo magis Angelo, & ad proficiendum, & ad tollendū impedimenta, & ad confirmandum lumen intellectus, & ad euitanda pericula, in quibus interdum apparebat ipsi Ioseph viro eius. Christus solus quia neque peccare poterat, neque proficere, & valebat se eripere ab externis periculis sine consilio, vel potestate Angeli, custodem Angelum non habuit: quanquàm dum puer esset, aliquo modo subditus fuit Angelis; & Angelus solatus est eū in passione vere ei assistens, exterius loquens, non tamē interiūs imprimēs aut illuminans. Infidelis, quia distat à veritate, magis, quam fidelis, Angelo eget dirigente in gloriam, cuius est capax: nam si pro bono communitatis, quod est temporale, datur Archangelus infidelibus, Daniel. 10. ergo multo magis animæ cuique pro salute sua æterna Angelus dabitur, adeo vt etiam ipsi Antichristo Angelus custos non sit denegandus, ne videatur culpæ expers; & vt impediatur Satanam in eo operantem, ne

Minoresque, maiores Angelos fortan tur custodes.

Quid Maria Virgo Angelo opus habuerit custode.

Christus Angelum custodē quare nō habuit, idem nihilominus Angelis quæ ratione fuerit subiectus Luc. 22.

Infideles, quam fideles, cur Angelo custode magis indigeat.

ita

ita peccare eum, vel in Ecclesiā fauere finat.

Quod verò Origenes, hoc loco disputat; an videlicet à Sacramento regenerationis Angelus cuique datur, an verò à natiuitate secundum carnem, ex dictis facillè intelligi potest. Non enim à baptismo, sed à natiuitate, vt ait Hieronymus, cui libet Angelus datur: quia magis eget ante, quam post baptismum: quia enim ad hoc datur, vt perueniat quis ad beatitudinem, si velit, omnibus datur. Si autē dare post Sacramentum, tantū his qui salui sūt, dare, qđ falsum est: quia etiam infidelibus dari, testatur liber Danielis. Quod verò hic ait Dominus, *Angeli eorum*, scilicet pusillorum: & Paulus; *Qui hereditatem capiunt salutis*, nō tollit quin etiam infidelibus, & his qui pereūt, deputentur; alioqui omnes baptizati, quibus dantur, salui fierent: sed illis tantum dari dicuntur, quia efficax est apud illos eorū custodia. Ex his cadit sententia Chrysolomi, qui homil. 3. in epistolam ad Colossien. tantum fidelibus in Christum credentibus tribuit custodiam Angelorū. Sic enim loquitur: *Primum iuxta numerum Gentium erant Angeli, nunc verò non secundum numerum Gentium, sed secundum numerum fidelium. Vnde liquet: Audi Christum dicentem. Videte, inquit, ne cōtemnatis vnum ex paruulis istis. Nā Angeli eorū semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est. Etenim vnusquisque credentium Angelum habet. Nam & ab initio quisque virorum celebrium ac probatorum Angelum habebat, quemadmodum Iacob dicit, Angelus qui pascit me,*

Orig. homil. 5. in Matt. tom. 2.

Homini tam primū ab ei^o ortu, noa autem à Baptismo Custodē Angelum assignari.

Nulli hominum denegari Angelū Custodem.

Heb. 1.

Christus & Paulus illum dari tantum fidelibus inuenientes, quod tendant.

Christus & Paulus illum dari tantum fidelibus inuenientes, quod tendant.

Heb. 1.

Christus & Paulus illum dari tantum fidelibus inuenientes, quod tendant.

Qua probet ratione, sē in firma, Chrysolomus, fideles dumtaxat Angelum habere Custodem.

Gen. 48.

& qui liberauit me à iuuetute mea, &c. Hæc ille. Cuius alij Patres nō sequuntur sententiam: neque ratio eius est vniuersa, vt diximus. Angeli verò qui matrem custodit, custodit fœtum in vtero, tanquàm partem eius; vt qui seruat arborem, & fructum eius etiā custodit. Proinde necessarium non est, quod aliqui dicunt, Angelū deputari cuique à die conceptionis eius. Et cū Angeli nesciant, vtrum quis sit seruandus, aut perdendus, magna charitate ac diligentia, aut nihil eorum omitendo quæ prodesse possunt; saluti inuigilant nostræ. Durat autem eorum custodia ad mortē vsque, in quo diligenter suam nauant operā. Sed & consolantur quandoque in Purgatorio: & conregnant in cœlo, quandoque in maiore, quandoque in minori gloria, quam sint ipsi, quos seruauit custodia sua. Magna proinde charitate diligēdi sunt à nobis, magnaque reuerentia illos obseruare debemus. Gratię item magnæ seriō illis agendæ, qui tantis beneficijs nos affecerunt; quorum bonā partem rependimus, si eorum monitis auscultemus, eorum cōsilia sectemur, illorū impulsibus cedamus, eorum denique suadibus acquiescamus. Nam illis nihil est antiquius, nihil optatius, gloriosius nihil, quam nostra salus, quam summis votis expetunt, & procurant, beneficio Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu factō ab vniuersa creatura habeatur omnis gloria, laus, honor, gratiarum actio, in secula seculorum.

Amen.

Angeli custodia quam vigil, ac sedula

Ea quam diuturna sit.

Quantū Angelo debemus Custodi.

Nostra illi salus quam cordi sit.

Angeli custodia quam vigil, ac sedula

Angeli custodia quam vigil, ac sedula

Angeli vnde errare non possint, neque peccare.

Patrū doctrina de Angelis custodientibus.

Orig. superior loco. Procopius.

Casianus.

Psal. 103.

Basil. to. 1. Angelum custodem quomodo fugat peccatum, te Basilio.

Quam bona spes Deū colentibus.

TRACTATUS IX.

Tract. 54.

In historiam correptionis fraternæ, quæ habetur tantum Matthæi. 18. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem non te audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos: ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, &c.

VE MADMODVM in Republica nihil vtilius & salutaris Medico, qui morbo bellum indicens, vitam atque naturam seruat, si prudenter adhibeat pharmaca, hoc est, suo tempore & loco, & morbo depellendo consona: ita profecto nihil inutilius neque perniciosius im prudente Medico, qui infirmitatis fomenta nutrit, sanitati que, atque vitæ hominum insidiatur. Hæc autem magis locum habent in spiritualibus. Nam ut nihil est sanctius bono & prudenti correctore peccati: ita nihil peius imprudenti, qui tantum pharmacum ad salutem animæ recuperandam adhibere nesciat: proinde ut bene, & cum fructu fiat, summa sapientia, præsentis Evangelio Christus nos voluit instruere. Et vide quam aptè hæc ad superiora con sequantur. Præmonuerat Dominus, ne quis fratrem suum scandalizaret, quod si quenquam offendisset; præceperat, Vade prius reconciliare fratri tuo offenso, & pete ab eo veniam: cui etiam præcipitur ut parcat; & dimittat fratri petenti veniam: quod si forte sit offensus, & veniam non petierit; iam docet quid sit faciendum: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus; vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Vtilis est enim, & valde digna seueritas, si ad medicinæ rationem

componatur. Christus iubet discipulos suos alios alij ignoscere, ita tamen ut vitia corrigere non negligent. Quod obseruandum est prudenter: quia nihil difficilius quam hominibus parcendo, liberas tamen reprehensiones non omittit: in alterutram ferè partem omnes inclinant, ut mutuo se se mortiferis blanditijs fallant, vel nimis acriter insectentur. Huic autem Dni sententiæ, præmittit Ecclesia in lectione Evangelica hæc verba: Respicens Iesus in discipulos suos, dixit Simoni Petro. Ad Saluatorem enim irreprehensibilem, & omnium defectuum & reprehensionum misericordem iudicem, & corda hominum scrutantem spectat præcipere de correptione: ipse est enim, qui ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? & Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Præceptum ergo corrigendi, credituros omnes respicit, ut indicet ad omnes hoc spectare. Vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo. Ut enim corpori, sic & animæ facere debemus elemosynam: peculiariter tamen dirigit sermonem ad Beatum Petrum, de quo subdit Euangelista; Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Nam cum duplex est correctio, vna publica, quæ fit verbo & pœnis, in qua consultatur bono communitatis, & est actus iustitiæ, & propriè est Principum &

Medici in Re publica siue boni vtilitas & necessitas, seu mali incommodum atque perniciositas quanta solent esse.

Id ipsum in bono & sapienti correptione, contra in malo, atque in sapienti non aliter euenire.

Quemadmodum hæc illi quæ præcessit Christi doctrina respiciat.

Vtilis quis modus correptionis fraternæ: quam arduus idem ac difficilis.

Conuenientissimè Christi hoc præceptum tradidisse.

Ioann. 8. Matth. 11. Cum ad omnes & singulos pertineat præceptum correptionis fraternæ; quare vni Petro commendatur. Eccl. 17.

Duplex correctio, publica, & priuata.

Præla-

1. Tim. 5. Prælatorum, de qua Apostolus; Peccantes, coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Altera verò correctio est fraterna, quæ opus est charitatis, & in qua peccantis fratris bono consulitur; hæc autem etsi omnium sit, peculiariter tamen est Sacerdotum, de qua Beatus Hieronymus super Malachiam: Qui Sacerdos est, & non corripit delinquentes, Sacerdotis officium præterit. Sic ille: & de hac correptione hæc est sermo. Iam singula verba diligentius excutiamus.

Quo de peccato est facienda correctio, leui ne etiã, an verò mortifero.

De culpis etiam leuissimis correptionem fieri posse.

Peccatum quod mortiferum corrigendum sit.

Quorum sit peccatores corrigendos inquirere.

rigant; quemadmodum etiam querere pauperes & egenos, ut illis erogent elemosynam: cum cuius factis sit, obuiu pauperi vel postulanti illam tribuere.

Subdit, In te. Peccatum omne, aut in Deum est, aut in proximum, aut in ipsum delinquentem, si distinguamus peccata ex obiecto, siue genere suo: quoniam delictum omne in proximum, siue in ipsius auctorem, in Deum quoque tedit, qui præcepto suo non bis interdixit omnem iniuriam in proximum, & in nos ipsos: idem quocumque peccato ex illis tribus offenditur Deus. Rursus quodcumque peccatum fiat à quocumque, siue in Deum, siue in se ipsum, tendit quoque in proximum, qui & gloriam Dei diligere, & fratrem, tanquam se ipsum amare debet. Omne igitur peccatum, quod me conscio, aut me presente in Deum fit, aut in proximum, me offendit, & reuera contra me est, ac proinde materia correptionis fraternæ. Si autem quis in Deum solum peccet, neminem offendens, quia secretum est peccatum, & tu eius conscius esse non potes, nisi quia forte tibi in confessione Sacramentali detexit, tanquam Vicario Christi: tunc secundum Glossam, & Albertum, non obstringeris ad hæc regulam correptionis à Christo traditam; sed satis est, si eum secretò in confessione admoneas, & ut par est, corripas, & pro eo ad Deum preces fundas: ne confessionis reddatur Sacramentum odiosum, si ex his quæ per illud cognoscuntur, procederet ad correptionem fraternam. Quod ergo ait, In te, non tantum significat peccatum contra te factum, sed etiam tibi vel visu, vel modo aliquo euidenti notum: quia, ut docent Iurisperiti: De non existentibus, & non apparentibus, idem est iudicium. Proinde ruit annotatio Caietani, exponentis: Si peccauerit in te, ad differentiam peccati in alterum: nam omnes qui in Christo, vnum corpus sumus, & multa membra: & qui peccat in alterum, non solum in vnum, sed in omnes, qui sunt eiusdem corporis membra, peccat. Vn-

In quos peccatum admittitur correptione dignum.

Peccatum quod lethale non necessario corripitur.

Glossa Ord. Alb. Mag.

Quid est: Si peccauerit in te frater tuus?

Error Caietani.

1. Cor. 12.

Peccates qui statim Ecclesie denuntia- ri debent.

Quis frater noster corripiendus praecipitur.

Act. 11. Luc. 14. Matth. 10. Ioann. 1.

Christiani cur primu di scipuli, dein fratres fuerint vocati. Matth. 23. Ioann. 20. 1. Cor. 5. 1. Ioan. 3. Act. 11.

Ethnici, & Iudei cur minime sint corripiendi a nobis. Eccli. 17.

de Apostolus ait; Si quid patitur vnu membrum, compatiuntur omnia membra. Proximum enim, vt nos ipsos, diligere, Christiana charitas cogit: si non sumus stupida membra, & sensus atque vitae expertia. Et a fortiori, Si peccauerit in te, vel fidem, vel Rempublicam; si spes sanitatis concipitur, potest hoc modo corrigi. Si vero peccaret in bonum commune ciuitatis, vel Fidei, & periculum sit in mora: potest immediatè denuntiare Ecclesiae, vt sibi prospiciat.

Addit, quis sit corrigendus, dicendo, Frater tuus. Qua voce intelligimus omnem Christianum, qui per baptismum in Filium Dei regegnatus, frater noster efficitur. Profitentes enim Christi nomen, primò dicti sunt discipuli, quòd viuentis Christo, quasi eo docente discerent. Vnde dicebat; Non potest meus esse discipulus: &, Qui dederit calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli: & Iesus plures discipulos faciebat quàm Ioannes. Deinde dicti sunt Fratres, ob fraternam qua se amplectebatur charitatem, & vt hodie Religiosi vocantur Fratres: hinc ait Christus; Omnes vos fratres estis. Et, Vade ad fratres meos, & dic eis. Et Paulus, Si is, qui frater nominatur inter vos: & Ioannes; Qui odit fratrem suum, homicida est. Et simul vtrunque ponitur Act. 1. vbi dicitur; Exurgens Petrus in medio discipulorum (sic enim Graecè habetur, μαθητῶν) dixit, Viri fratres, &c. Postremò Antiochiae praedicantibus Saulo & Barnaba, Christiani, vocari ceperunt omnes Christi cultores, qui prius discipuli vocabantur. Proinde dicendo frater tuus, excluditur hoc loco ethnicus, siue Paganus, & Iudaeus: quia etsi vt proximi sint diligendi, & eorù salus quoad eius fieri potest, per nos procuranda, secundum illud, Vnicuique mandauit Deus de proximo suo, non tamen ad hanc correctionis formam cum illo seruandam adstringimur: quia neque frater est, neque Ecclesiam audit, neque putat peccari contra Euangelium. Vnde de Apost. 1. Corinth. 5. Quid mihi de ijs qui foris sunt, iudicare? Non ne de ijs

qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicabit.

Deinde meritò dubitatur, an haereticus sit corrigendus? Et breuiter respondendum, eos, qui per ignorantiam in fide errant, & admoniti facile resipiscunt, quia haeretici verè non sunt, nec pertinaciter errores suos defendunt; quia fratres sunt, meritò corrigi posse, & debere. Si autem haereticus, propriè quis existat, & pertinaciam habeat, quae propriè haeticum constituit, cù illo hac via correctionis procedendum non est: tū quia frater non est, cùm per haesim ab Ecclesia sit praecisus; tū quia haereticus Ecclesiam non audit; tū quia spes sanitatis eius, & couersionis est nulla, cùm sit pertinax, & Apostolus dicat; Haeticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum proprio iudicio condemnatus: proinde cum eo hac via correptionis non est procedendum: sed cùm bonum commune priuato sit praefendum, confestim est Ecclesiae denuntiandus, ne Ecclesiam laedat.

Tertiò dubitatur, quia dicitur Frater tuus, an praefules in vita, vel doctrina deficientes, corrigendi veniant. Ita enim notauit Caietanus; Si peccauerit in te frater tuus, ad differentiam si peccauerit pater: quasi fraterna in patrem cadere non possit correctio: quod falsum est. Quia cū charitas erga pastores temporales, & superiores habenda sit: profectò nec subsidium spiritualis charitatis ei est denegandum, & peioris esset conditionis praelatus, quàm alij: & si debemus aegrotò corporis membro succurrere, cur non capiti? cuius peccatum magis nocet toti corpori, quàm aliorum priuatorum. Nec aduertit Caietanus, quosdam, etsi sint pastores, & capita aliorum, quibus praeficiuntur, tamen si ad se inuicem conferantur, hos dicit fratres, & oues, & filios: & omnes si conferantur ad Christum, esse fratres. Vnde Dominus noster dixit, Omnes vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis su-

Haeretici corrigendi.

Haereticus propriè quis.

Tit. vlt.

An superiores nostri corrigi debeant

Contra Caetanum.

Matth. 23.

per

Pauli Petrum reprehendentis quòd non ambularet ad veritatè Euangelij, qualis fuerit illac oratio. Gal. 2.

Soluitur illud contra correptionem fraternam praepositis facientiam, caeli agunt in hac inferiora, nec tamen repara- tur ab eis.

Exod. 22. 1. Tim. 5. Quo sensu dicitur: Djs nò detrahes, & seniore ne inceperis.

An Summus Pontifex huc formae correptionis subiacet.

Honestissima illam corripiendi formula prima qualis erit.

per terram: vnus est enim Pater vester qui in caelis est. Quidam etiam producunt exemplum Pauli publicè Petrum reprehendentis. Sed profectò ad re non facit, quia non fuit illa correctio facta seruato hoc ordine Euangelij, nec de aliquo peccato, sed de benignitate quadam erga Iudaeos, licet importuna, quae generare poterat scandalum: quod Paulus prudenter aduertens, restitit ei in faciem: vnde potiùs repugnantia publica fuit, quàm correctio fraterna, & secreta.

Quòd si obijcias, primò, caelos agere in hac inferiora, nec tamen ab eis repati: respondebo: Secus inferiora omnia, quia in actu, & potentia sunt; idè potest subditus in intellectu habere rectum iudiciu, quo caret praelatus. Et licet absolute nò possimus nos meliores alijs existimare, quia esset superbiae species, possumus tamen in aliquo facto singulari nos prudentiores cogitare: & idcirco inferiori superiorem corrigere potest. Rursus si obijcias scriptum esse: Djs non detrahes. Et Apostolus: Seniore ne inceperis. respondemus, his verbis non interdici nisi correctionem cum detractione, & asperitate coniunctam; vnde Paulus subdit: Sed obsecra vt patrem. Sunt enim superiores magna cum reuerentia, & verborum lenitate, vel nutibus admonendi potiùs quàm corrigendi.

Quòd si tertiò obijcias, an Summus Pontifex, vbi fortè delinqueret, hac forma corrigendus sit? Dicendum; hac forma corrigi non posse, non enim potest Ecclesiae denuntiari, si delinquat: neque rursus potestas in illa est, vt excommunicari queat, cùm inferior in superiorè sententiam ferre non valeat: cùm tamè qui Ecclesiam non audierit, tradat Dominus excommunicandum esse. Dices; si corrigi non potest hoc modo, omnis ergo correctionis erit expers, vt daemò, & peioris conditionis inuenietur quàm alij praelati, vel Christiani, qui hoc beneficio correptionis non sunt destituti. Dicimus,

quòd etsi iuridicè nihil possit Ecclesia supra eum, cùm superiorem habeat, & ouium non sit iudicare pastorem: potest tamè citra hunc ordinem blandissimis verbis & mitissimis admoneri tanquam pater à filijs, & tanquam sponsus ab sponsa. Potest etiam Ecclesia modestissimo resistendi modo vti contra eum; & ius naturae quaedam correctio est; & ius naturae illam formulam resistendi concedit contra eos qui nos inuadunt: hinc à filio resisti potest parenti cum gladio petenti, & Petro Paulus in faciem restitit. Tertiò, potest Ecclesia precibus à Deo obtinere, vt illum cohibeat, & impetrare ab eo quod homines non possunt. Quartò, potest, ac debet interdum Pontifex Romanus autoritate communicata alijs in foro exteriori (quae admodum in interiori conscientiae sacerdoti audiendi confessionem, potestatem tribuit se absoluendi) sine re se iudicari, vt ad edificandam charitatem purget canonicè se ipsum: quemadmodum Xystum Tertium, Damasum, & Stephanum accusatos fecisse legimus. Et hoc vt tollat scandalum, ne videatur propter bona temporaria Ecclesiam scandalizare. Et hoc non solum potest, sed etiam interdum (vt quidam volut) debet Papa praestare. Nam omnis potestas edificationem pro fine habet, siue charitatè, quae sicut finis est omnis precepti, ita etiam omnis potestatis regiminisque. Hinc Apostolus ait, Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in adificationem, & non in destructionem vestram, nò erubescam. Nec est Concilij iudicare Papam, quod non nisi autoritate Papae potest agere. Nec est remedium licitum aut opportunum, appellare à Papa ad Concilium: nam hoc non carere heresis suspitione, declarant gesta Concilij Ephesini, & statuit Gelasius. 9. q. 3. cap. Ipsi sunt. Idem etiam decreuerunt proprijs diplomatis Callistus. II. Pius. II. Paulus. II. Iulius. II.

Adhuc, ratio maximè huic rei fauet, quia appellare ad Concilium

Secunda formula Romae Pontificè corrigendi.

Tertia formula.

Quarta & postrema formula.

Qui se Romani Pontifices ab Ecclesia permiserint iudicari.

1. Tim. 5. 2. Cor. 10.

Appellatione à Pontifice Romano ad Concilium, esse illicitam, probatur dupliciter.

Gelas. Pap.

futurum;

futurum; esset appellare ad tribunal imaginarium, quod nec est, nec forsitan erit; maximè repugnantibus eius celebrationi, vel Papa, vel Imperatore, vel alijs Regibus, & Principibus Christianis, sine quorum assensu coire non potest. Et malè interim esset Ecclesię prospectum, quia nulla interim sententia summi iudicis, id est, Papę ligaret sacerdotem, vel Episcopum, vel Regem appellantes ad Concilium futurum. Vnde vana erat & prorsus perniciofa cuiusdã Christiani principis vox, qui ad infirmam da Romani Põtificis decreta, & præcepta, frequenter hanc vocem vsurpabat; Sanè, habeo meam Academia à Pontifice ad Concilium appellan- tem. Quòd si vrgeas; Quomodò ergo grauat sententia Pontificis, si ius appellandi subtrahatur, se poterit tueri? Respondeo: hoc idem euenire in alijs causis ciuilibus, siue criminalibus, quando à supremo Consilio Regio fertur sententia. Nam vt ab illa appellare non licet, quia superior non est, ita nec à sententia Papę, quia non habet superiorem: sed vt in illo datur locus reclamationi, & diligentiori causę recognitioni, ad eosdem tamen iudices; ita & in foro Ecclesię ex sententia Papę potest reclamari & appellari ab ipso (vt sic dicam) dormiente, ad ipsum vigilantem.

Quartò dubium est, an correctio tantum adhibenda sit electis, an etiã reprobis. Quidam enim vanè docuerunt, correctionem tantum in electis esse efficacem & salutarem. Sed profectò cum ignoti sint nobis electi, ac reprobis, vana redderetur hæc doctrina. Et cum Deus, tum per se, tum per Angelos reprobos corrigat, & ad meliorem interdum mentem reducat, quo minus in electos seuiant: nemo vlli hominum subtrahere debet correctionis beneficium. Nam si illis necessitate aliqua corporis laborantibus, vt fame, siti, nuditate, aut morbo succurrere, lege charitatis tenemur; quantomagis ex animo laborantibus?

Vade, & corripe eum inter te, & ipsum

solum. Id est, si peccauerit in te, & propterea scandalo sit tibi, non solum æquo animo feras non accipiendo scandalum ab eo tibi oblatum, quod maximè potes (quia reuera nemo potest lædi, nisi à se ipso) verum etiam contende fratrem scandalum inferentem sanare, non finas illum perire silentio tuo; se d vade & corripe, nec expectes vt ipse ad te veniat: sanus debet ire ad infirmum: si enim veniret, sanus esset, nec egeret amplius correctione; vade ergo geminę charitatis gressibus. Fraternalis enim correctio ad peccatorem propriè non spectat; quia non est dignus hoc officio, ne illi dicatur: *Quare tu enarras iustitias meas? Hypocrite, eijce primum trabem de oculo tuo. Medice, cura te ipsum.* Peccator enim, qui de proprio peccato non dolet, quomodò de alieno dolebit ex charitate? Peccat ergo, & prælatus, & quiuis alius criminofus, maximè publicus, qui alios corrigere tentat, si non tenet hoc facere ex charitate, sed ex superbia, & vt habeatur iustus: qua ratione superior criminofus, & corripiendo, & negligendo correctione, peccat. Neque propterea perplexitatis statum in hac parte incurret, quia potest de peccato penitere, aut cum humilitate corripere delinquentem, sic enim non peccaret, nec sibi nouam damnationem acquireret; atque ita posset ad correctione suarum ouium peccantium accedere. Quia ergo præceptum est affirmatiuum, *Vade, & corripe*, non nisi pro loco & tempore obligare dignoscitur. Nam si coram multis aliquis delinquat, & multos propterea scandalizet, correctio illius delicti ad Prælatum spectat, si adfit: quòd si non adfit, intelligat tamen delictum admissum, quia debet ire, & inquire re delinquentes, vt corrigat, ad eum primo loco spectare: illo negligente, deuoluitur ad alios, pro gradus sui ratione. Tertio, adhibenda est correctio, si spes aliqua sit salutis, vel saltem dubium est quòd non nocet; & tempore suo, & quando, si- ne magno detrimento facultatis, aut

Frater peccans quare corripiendus.

Fratrem corripiens peccantem, cur debet esse iustus.

Psal. 49. Matth. 7. Luc. 4.

Quando superior similiter peccans, corripere subditū licite possit delinquentem.

Præceptum correctionis quale sit, & quando seruari debet.

Temeraria non sit correctio quomodo.

Principiscu- tisdam Christi- ani vox ar- rogans, & te- meraria.

A Papa si ap- pellare nullo modo licet, ab eo iudicatus quid habebit per fugij.

Electi ne an- etiam repro- bi fraternali correctionis sint capaces.

Qui maximè à nobis suble- uandi.

Corripiens qualis esse debeat.

Triplex cor- reptionis gra- dus à Chris- to haud ob- scure tradi- tus.

Quomodò corripiendus frater.

Quare priua- ta debet esse correctio.

Tempus cor- riipiendi op- portunum quod. *Gen. 3.* Quæ occulte, quæ publi- cè sunt arguenda delicta.

honoris, aut vitæ illam adhibere debet. Corripiens autem debet se medicum egregium præstare erga corripiendum infirmum: nam vt medicus apostemati tumentis primùm emplastra blanda adhibet, quæ si satis non sint, incisionem adhibet, vt videat an sanies foras prodeat; quòd si hoc efficax non sit, cauterio vsque ad ossa & medullas penetrante utitur: vbi verò hæc omnia non profecerint, ne totum corpus inficiatur, & in periculum totius corporis veniat, de membro putrido præcendendo cogitat: ad eum modum qui corripiendi munus assumit, se medicum præstare debet; adhibet enim mollia, & blanda pharmaca. Et hoc est: *Corripe eum inter te & ipsum solum.* Incisioni minimè parcat, cum ait: *Adhibe tecum adhuc vnum, vel duos:* Cauterium est, cum illos non audiens denuntiatur Ecclesię: se cetero mem- bri, cum efficitur per sententiã Ecclesię excommunicantis, sicut eth- nicus, & publicanus. Primus correctio- nis gradus, mansuetissimus est, & secretissimus: postremus, vehementissimus manifestissimusq; me- dius in secundo, & tertio gradu po- situs participat mansuetudinem, & secretum primi. Bene ergo ait: *Corri- pe eum:* non ait, confunde, accusa, increpa, aut pœnas sumito. Ideò præ- cessit: *Frater tuus:* quia ex charitate sunt fratres corripiendi.

Et subdit: *Inter te, & ipsum solum.* Hęc est prima medicatio, vt secretè corrigas: nam si publicè corrigeres, non corrector criminis, sed proditor fratris esses, & tui honoris vindex, & fortè alter præ verecundia delictum suum tueri contenderet; & sic efficeretur obstinatione peior, quem studebas facere meliorem. Neque debet statim, dum in actu ipso est perturbatus, quisquam corripi: nam propterea Dominus vt pri- mos parentes corripere, expectauit, donec se nudos viderent: & tunc etiam correpti se defenderunt: quid facerent, si ante correxisset? Quòd autem hæc correctio primùm occul- ta esse debeat, id habet locum in oc-

cultis peccatis: alias publicè delin- quens, publicè est arguendus: quem admodum Paulus ait: *Peccantes, cor- ram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant.* Quæ verba edisserens Au- gustinus serm. 16. de verbis Domini, & concilians vtramque senten- tiam, ait: *Ipsa corripienda coram omni- bus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa corripienda sunt secretiùs, quæ peccan- tur secretiùs.* Sic ille. Ibi etiam Pau- lus alloquitur Timotheum Episco- pum, cuius erat peccata publica pœ- nis condignis plectere. Dominus au- tem ad omnes Discipulos suos sermo- nem dirigit, qui autoritate non fun- guntur, vt publica peccata puniant: bene autem possunt ex fraterna cha- ritate corripere. Et Leuit. 19. *Non o- deris,* inquit, *fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum:* quanquam Hebraicè dicatur: *Arguendo argue:* quod tantum dem fortè est ac dicere, publicè ar- gue. Et quòd sit correctio secreta, id fit, vt consulatur famę fratris, si non sit obstinatus: quę ratio cessat in pec- cato publico. Deinde quia qui occul- tè corripitur, faciliùs ad emenda- tionem adducitur: quæ ratio etiam in publico viget, quia faciliùs emen- datur publicus peccator secretè cor- rectus, quasi ipse se se corrigat, & non ob alios corrigentes emende- tur. Vnde corrigere, nihil est aliud, quàm simul cum alio regere. Qui ve- rò aures præstat corrigenti, se ipsum cum eo qui corrigit, regit.

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Id est, si dictis tuis obedierit, vt debet, & audierit, se condemnando, & remedium debitum acceptan- do. Quo verbo satis exprimit, vt si quando dubitas an sis audiendus, corrigas: quòd si non audierit, iusti- ficabis Deum, & tu obediẽtiam præ- stitisti, & charitatem ostendisti. Si verò audierit, lucratus eris fratrem tuum. Pulchra mercaturæ species verbis lucrari animam fratris. Quo in verbo docent Hieronymus, & Chrysostomus fratris salutem à no- bis quærendam tanquam proprium bonum nostrum: & ipsius perditio-

Tim. 5.

Aug. 10. 10.

Peccantes, coram omni- bus arguere qui debent, non solum cor- riperi.

Arguendo ar- guere, He- braicè quid.

Secretè cur- sit factenda correctio.

Corrigere quid sit.

Frater corre- ptus vti se corripiẽtem audit.

Qualis mer- caturæ spe- cies verbis lucrari ani- mam fratris.

Hieron. 10. 9. Chryf. ho. 61. in Mat- thæ, 10. 2.

nem velut proprium damnum habedam. Est etiam honorificum ministerium fratres lucrari, & redemptionis fructum illis applicare, pro quibus Christus carnem induit, fleuit, orauit, ieiunauit, predicauit, atque adeo sanguinem fudit, & mortuus est. Neque dixit, Ille lucratus est se ipsum, sed: *Tu lucratus es fratrem tuum*, vt ex charitate, salutem proximi lucrum nostrum esse agnoscamus. Quare de re frater Domini ait: *scire debet, quoniam qui conuersifecerit peccatorem ab errore viae suae, saluabit animam eius a morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos. Hoc est secundum medicamentum. Si morbus, inquit, grauior est, quam vt villo leuiori remedio sanari velit, quonia aut negat, aut defendit culpam, aut statim emendationem non promittit, non itatim perdenda est spes, & ad extrema veniendum: *Sed adhibe, inquit, tecum adhuc vnum, vel duos*, scilicet testes, ne videlicet vulnus putrescat in corde, expedit enim, etsi sit secretum, vt duo, vel tres boni sciant, qua quod illa bona fama perdat animam in aeternum, tamen si dubitetur, an correctio sit profutura, nec ne. Quidam tamen sunt, qui hoc loco tradunt, non arctari hanc doctrinam ad peccata secreta, in quibus non feruatur hic ordo, neque testes adhibentur. Sed falsum est, & contra Doctores omnes, & contra B. Augustini Regulam, qui manifeste praecipit, vt in occultis peccatis, si correctio non est acceptata, ad testes progrediamur. Vnde subiungit Augustinus haec verba: *Quod si frater tuus vulnus habet in corde, quod velis occultari, dum timet secari, nonne a te crudeliter siletur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo magis debet manifestari, ne deterius putrescat in corde?* & rursus: *Nec vos reputetis maleuolos, quando haec indicatis: magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros, quos in dicando corrigere potestis, tacendo permitatis perire.* Haec ille.

Quod verò dicitur in iure: *Ante*

inquisitionem procedere debere aliquam famam, aut clamoriam insinuationem. Respondemus, quod quae non est hodie fama de aliquo, cras erit. Fama enim a principio exiguas radices habet; at verò postea crescit in imensum, & vt Poeta ait, *Vires acquirit eundo.* Ex eo enim quod duo instruuntur de crimine, exoritur fama, & potest procedi ad denuntiationem. Testes ergo adhibentur, vt peccatum esse ostendatur, de quo corripitur: & vt conuincatur, si peccatum iterat: & vt testes sint quod frater admonens fecit quod erat in se: *Vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Verbum, *in ore*, intellige per metonymiam in sermone, vel testimonio, quod ore profertur. Stabit dicitur in Hebraeo, & Graeco *sabbi*, & ponitur futurum pro Imperatiuo, id est, stabile & firmum sit: *Omne verbum*, hoc est, omne negotium, quod Hebraice Dabar, & Graece *gnoma* dicitur. Humanitus enim nulla potest esse maior euidetia, etiam si fallax sit. Et quod dixit: *Vnum vel duos*, non videtur huic sententiae contradicere, quae, praeter accusatorem, vult duos, aut tres testes. Et Dominus in verbis illis Deuteronomij loquitur de foro externo iudiciali; hic autem de foro Christiano Ecclesiastico, in quo Dominus non vult aliquos esse accusatores, sed monitores, & correctores. Hinc primus corrector, & testis vnus adhibitus, faciunt duos correctores.

Quod si non audierit eos, dic Ecclesia. Hoc est, si audire neglexerit, vel se audisse dissimulauerit, *Dic* (iudicialiter accusando, vel etiam denuntiando) *Ecclesia.* Non Reipublice, vt quidam ignoranter vertit: Nec enim hic de negotijs forensibus tractat Dominus, nec vox Ecclesiae pro reipublica vnquam accipitur, sed pro Senatu Ecclesiastico, cuius iurisdicctio a politico magistratu aperte distinguitur; quae hic significatur in soluendo, ligandoque: nec Christus vnquam politicas leges praescripsit. Et potestas excommunicandi apud Archifynagogos erat, de quibus habetur

Id iuris: Ante inquisitionem vt procedat aliqua fama, aut clamoriam insinuationem: quomodo accipiendum sit.

Virg. li. 4. Aeneid. Tres ob causas adhibentur testes.

Quid est: Vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum

Illud testimonium Christi alteri foro, quam Moses, accommodat.

Cui Ecclesiae denuntiandus incorruptus & obstinatus frater.

Apud Iudeos excommunicantur qui.

tur mentio Mar. 1. & huius consuetudinis exemplum habes Ioan. 11. 12. & 16. Et idem est apud Hebraeos a Synagoga eijci, quod excommunicari apud Christianos.

Rursum quod ait, *Dic Ecclesia*, non intelligitur de particulari Ecclesia, multo minus de vniuersali, quam impossibile est in vnum congregari pro crimine fratris denuntiando. Vnde falsa est expositio Bucerii, denuntiandum esse crimen Ecclesiae vicinorum, vel familiarium, vel affinium: quia eiusmodi denuntiatio in Ecclesia inusitata fuit & inaudita, & interdum magis scandalizaret ipsos vicinos, vel affines, quam prodesset. Superest igitur, vt per Ecclesiam intelligamus prelatum, siue pastorem, siue caput Ecclesiae: quae expositio rationi & Scripturis, atque huic loco maximè est consona. Rationi quidem; quia ita habet praxis, & consuetudo Ecclesiae, fidiissima, & certissima Scripturae interpres: quia quae in membris sunt dispersa, in capite coniuncta sunt, & collecta: quemadmodum totum regnum in Rege existit, teste Aristotele in Politicis. Hinc imperium dicitur facere, quod Imperator facit, & Regnum Galliae, quod Rex Galliae; & tota Ecclesia congregata in Concilio, in quo eius capita, siue Episcopi congregati sunt. Hinc Chrysostomus hanc solam probat expositionem, id est, Episcopis, & praesidibus Ecclesiae: & Euthymius eius sectator ait: *Ecclesiam nunc vocat, praesides fidelium Ecclesiae.*

Consonat etiam Scripturis: nam Deut. 17. in controuersijs Dominus iubet ire ad sacerdotes, & iudicem, qui pro illo tempore fuerit. Et subdit ibi: *Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel.* Vides igitur ibi in figura describi, ad quos sint in Nouo Testamento causa criminum deferenda, nempe ad Sacerdotes, & inter eos ad supremum: cuius dicto qui non parerit, dignus est ab Ecclesia praecidi per sententiam excommu-

nicationis, vt olim per mortem.

Etsi autem idem sit, *Dic Ecclesia*, ac dicere, *Dic Episcopis ac praesidibus Ecclesiae*: maluit tamen dicere Dominus: *Dic Ecclesiae*, quam, *Dic Episcopis & praesidibus*; vt delinques multitudinis consensum reueretur. Ita enim in primitiua Ecclesia secundum hoc Christi praecipit post vnam & alteram correptionem totae Ecclesiae alicuius loci, id est, Christianis cum suo Episcopo, siue pastore congregatis, peccatores denuntiabantur: & si impoenitentes existerent, omnium consensu excommunicabantur ab Episcopo. Vnde Paulus incelsuosum Corinthium tradens Satanæ 1. Cor. 5. dicit se id facere cum congregatis secum secundum spiritum Corinthijs.

Congruunt etiam consequentia huic sensui, quia subdit: *Sit tibi sicut ethnicus & publicanus*: id est, per sententiam superioris talis a te habeatur. Habemus etiam ex hoc loco, pastoribus Ecclesiasticis subesse omnes etiam laicos criminosos, vt possint iure Diuino hic tradito, eorum causas, quatenus peccata inuoluunt, cognoscere ad sanandum morbos spirituales ouium suarum, aut ne alij praui exemplo nocere valeant: Ita tamen, vt penas irrogent spirituales, quarum suprema est excommunicatio, de qua hic est sermo peculiaris. Christus enim non dixit: *Si peccauerit inter frater tuus*, contra fidem agendo, sed simpliciter: *Si peccauerit*, quocumque genere peccati, quod tamen offendat. Quare Principes, qui in suis ditionibus interdunt, Episcopis laicos in ius vocantibus, vt eorum vitia corrigant, parere, & eorum tribunal contemnere: plane in ius diuinum Christi hoc loco declaratum peccare videntur. Neque hic tantum Dominus de peccatis in fidem loquitur, sed in vniuersum de omnibus vitijs, quibus contingit in fratrem suum quinquam peccare.

Ac subdit, ad Apostolos, *Ecclesiarum capita, dirigens sermonem: Amen dico vobis, quacumque alligaueritis*

Ecclesiae praesides & rectores quare Christus Ecclesiam maluerit appellare.

Ecclesiae primitiuae peccatores denuntiandi mos.

Tertium argumentum a textu.

Laici delinquentes foris quatenus Ecclesiastico subiant.

Christiani qui Principes in ius diuinum plane peccant.

Ligandi, soluendi; potestas, quos penes sit tantum in Ecclesia.

Salutem proximi lucrum nostrum esse vt Christus insinuet.

Corripiens fratrem, sed adhuc obstinatum, adhibere cur debet vnum, vel duos testes.

In occultis quoque peccatis hanc correctionis locum habere, contra Caietanum. Caietan. in Matth. qui tamen in 2. 2. q. 33. arti. 8. aliter definit contra Durandum. Aug. in regula 3. cap. 23. tom. 1. prope fine.

Aug. regul. 3. c. 23. to. 1. prope finem.

ecclesia esse supra Papam hinc deducere, quia grauer, ac turpiter aberrauerunt.

De verbis illis quid sentiendum: Respicit Iesus in discipulos suos, dixit Simoni Petro.

Illud: Dicit Ecclesie, Petro, aut eius vicario, vt possit conuenire.

Duo in Pastore Ecclesie confideranda sunt.

super terram, erunt ligata & in caelo: & quae sequuntur. Quae potestas ligandi, & soluendi, penes solos Ecclesie Praelatos consistit. Beatus Augustinus in regula, quasi explicans hunc eundem locum, ait: Conuictus vero secundum praepositi, vel etiam presbyteri, ad cuius dispensationem pertinet, arbitrium, debet emendatoriam subire vindictam. Quam si ferre recusauerit, etiam si ipse non abscesserit, de vestra societate proijciatur. Sic ille. Satis ergo denuntiat Ecclesiae, qui Praelato criminofum denuntiat.

Vana sunt ergo commenta, & expositiones Ioannis Gersonis, & quorundam aliorum, qui hunc locum magno conatu torquebant ad indicandum, potestatem Ecclesie maiorem esse Papae auctoritate: cum hic locus nihil aliud, quam Episcoporum, aut Summi, & Romani Episcopi potestatem maxime contineat, vt per viam iudicij referat reus sententiam pro qualitate delicti.

At dices, Quomodo quadrabit quod dicitur in principio: Respicens Iesus in Discipulos suos, dixit Simoni Petro, cui est maxime corrigere: & cui quae so Ecclesie Petrus dicit, cum ipse sit summus Ecclesiae Praelatus? nunquid dicit sibi ipsi? Respondeo, verba illa non esse de textu, & nescimus qua auctoritate fuerint in Missale inuecta. Certum nouimus Missale auctoritate Summi Pontificis Pij V. felicitis recordationis nuper correctum, & ad veritatem antiquorum codicum emendatum, illa verba quasi superflua abiecit: quae fortassis ab his, qui de potestate Ecclesiae & Papae certabant, adiecta fuerant, vt illi inde suam sententiam corroborarent. Sed quicquid sit de re hac, respondemus, quod praelatus vt homo, qui fraternè corripit sibi subditum, in hoc munere non vt praelatus, sed vt frater, & priuatus agit: quod si non proficit, admonetur dicere Ecclesiae, hoc est, vt agat apud eum vt praelatus, qui vt frater non est auditus. Nam vt praelatus est, alius videtur esse a se ipso, vt priuatus, & frater est: ipse enim praepositus, vt praepositus est, & alius est a priuato, ita rem agit, vt

quod ipse pronuntiat, tota videatur Ecclesia pronuntiare, cuius ipse est praelatus, & caput. Et merito quidem: quia hoc iudicium non in angulis profertur, sed solenniter, & pro tribunali, & cum congregatione assistentium. Vnde Apostolus dixit: In nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere huiusmodi hominem Satanae in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Ideo hic modus ex charitate corripiendi, non solum a priuatis hominibus, sed etiam ab Episcopis, imò ab ipso summo Romano Episcopo obseruari potest: & sic obseruatus est à B. Gregorio contra Ioannem Episcopum Constantinopolitanum in quadam ad eum epistola: Et nos quidem, inquit, in quos talis, tantaeque per ausum nefarium culpa committitur, seruamus quod veritas praecipit: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, vade, & corripe eum in te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiae. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Ego itaque, per responsales meos semel, & bis verbis humilibus hoc quod in tota Ecclesia peccatur, corrigere studui, nunc per me scribo. Quicquid facere humiliter debui, non omisi. Sed quia in mea correptione despirior, restat vt Ecclesiam debeam adhibere. Ita Gregorius. Praelatus igitur dicit Ecclesiae, quia coram ea corrigitur delinquens, hoc est publice. Sed quoniam multa super sunt in hoc praepcepto correctionis explicanda, ne hic Tractatus modum excedat, finem illi imponimus, deprecantes Dominum, vt nobis spiritum & corrigendi, & correctiones adhibitas suscipiendi donet; vt peccatis, tum à nobis, tum ab alijs depellendis studiose laborantes, aeterna remuneratione digni inueniamur; suffragante Domino nostro Iesu Christo, Dei Patris virtute ac sapientia, in unitate sancti Spiritus, per omne seculum, Amen.

(?)

Ecclesie iudicium, & sententia ubi pronuntietur.

Fraternam ex charitate correptionem fieri (nec ab alijs pastoribus) à Summo etiam Pontifice posse. 1. Cor. 5. B. Greg. li. 4. regist. epist. 38. siue c. 82. to. 2.

Deut. 19.

Ioannes Constantinopolitanus videlicet Archiepiscopus, vniuersalis Episcopi sibi nomen usurpabat.

TRACTATUS X.

Tract. 56.

In idem praepceptum de correctione fraterna: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.

Quid est: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus?

Vantum & quam graue peccatum sit, Ecclesiae vocem non audire, sed pertinacè atque rebellè se illi praestare, docet Christus

hoc loco, cum ait: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. id est, per sententiam Ecclesie, hoc est, per excommunicationem sit tibi tanquam a corpore praecisus, ac non secus cum eo conuersandum est, atque cum ethnico & publicano. Gladius igitur Ecclesiae in contumaces, & insanabiles, tantum distringitur, vt, quia peccata declinare nolunt, saltem alijs sua consuetudine atque commercio nocere non valeant. Duo hominum genera abominabilia sunt: alterum, eorum qui impij sunt, & veram religionem abnegarunt, alterum eorum qui iniqui publice existimantur, quia artem exercent, aut penitus iniustam, vt vsurarij, aut quae vix sine iniustitia exercetur, vt erant publicani apud Hebraeos, qui tamen apud nos odiosi potius sunt, quam infames, cum tamen munus illud exigendi tributa, quae Principi debentur, exerceri valeat sine peccato, vt ex praedicatione Baptista Ioannis elici potest. Hinc elicimus, non esse conuersandum cum excommunicatis, & neganda esse eis illa quinque versiculo illo comprehensa: Os, orare, vale, communicatio, mensa negatur.

Duplex genus hominum execrabile, ac detestandum.

Luc. 3. Quibus Ecclesie beneficijs quinque excommunicati priuentur.

Os, orare, vale, communicatio, mensa negatur. Si pro delictis anathema quis efficiatur. Et mitius multo agit Christus no-

biscum, quam cum hominibus antiquae legis egerit; in qua, non audiens Pontificem, iubetur occidi: vt habetur Deuter. 17. vel parenti filium non obedientem lapidari, Deuter. 21. Hec tamen abscissio per excommunicationem, misericordia potius est, quam crudelitas: tum vt ille confundatur, & resipiscat, tum ne alios inficiat; quia modicum fermentum totam massam corrumpit, auferte malum ex vobis ipsis: tum denique vt spiritus saluus fiat; & vt discant non iterum blasphemare. Ecclesia tamen antequam telum hoc vibret in quemquam, solita est tertio admonere: in heresi autem, ob periculum communionis, post secundam correptionem, ultra non procedit.

Admonet hoc loco Caietanus, quod haec sententia in Ecclesia non feruatur, sed aliquid durius ab ipsa Ecclesia & Paulo inuentum: nempe vt non solum excommunicati habeantur pro ethnicis, sed etiam, vt alij innocentes, qui cum excommunicatis versantur, excommunicati quoque sint, id est, abominabiliores quam ethnici, hoc est, infideles existant. Sed profecto intolerabilis error videtur, asserere, quod Ecclesia vel Paulus dissentiant à Christi sententia: nam tales vult Dominus haberi apud Ecclesiam, quales olim habebantur apud Hebraeos ethnici & publicani: at certè non erat commercium inter illos, & familiaris sermo etiam interdiceretur.

Vnde Samaritana dixit: Non contum

Quo melior conditio Christianorum peccatum, quam veterum Iudaeorum.

Poenae excommunicationis quare tantum infligitur.

1. Cor. 5. & Gal. 5.

Tit. 3.

Non aliam ab Ecclesia, & Paulo durior sententia; quae hic à Christo praescribitur, excommunicati formulam obseruari, contra Caietanum.

1044.

Matth. 9. Iohan. 8. 2. Iohan. Fideles cur Paulus sum in fidelibus per miserit. 2. Cor. 3. Cum Iudeis, & infidelibus, quare commercium de negetur. Gen. 4. Iudei quatenus quibusdam in pro- uitijs tolerauerunt. Quid quod olim cum Gen- tibus commu- nia Iudeis Dominus prohibebat. Fabia. Pap. Quam terribilis sit sententia excom- municationis, teste Au- gustino. Aug. lib. 1. c. 17. in al- uerfariu le- gis, & Pro- phetarum. to. 6. a me- dio. Tertull.

tur Iudæi Samaritanis: & Iudæi Domi- num accusabant, quod cum publica nis, & publicis peccatoribus mandu- caret, ac versaretur; & hoc dixissent magis, si cum ethnicis uiderent illū uersari, imò fuit uocatus per iniuriā Samaritanus: & Ioannes non uult di- ci Aue adferentibus doctrinam no- uam. Non est ergo sententia Pauli illi Domini contraria. Quod autem permittit Paulus fra- tres conuersi cum infidelibus, in ea prima Ecclesiæ constitutione rectè dispensatum est, quando Gentes con- currebant ad Fidem: sed in Ecclesia iam pacifica, ubi nulla est de eorum conuersione spes, id non conuenit fieri. Horum autem qui foris sunt, nulla est excommunicatio: solum est attendendum, ne eorum conuictus, & familiaris conuersatio noceat reli- gioni. Ut enim uidentur Iudæi, quasi alieni, & inimici Christi, signo, ut Cain, signari iubentur, ut ubiq; co- gnoscantur, & quo uidentur abomi- nables. Quāquam permittat eos Ec- clesia, & quidam Principes in terris suis ut commercia exercent: uerū ab- sique familiaritate, conuictuq; fi- delium. Non ergo sunt innocentes, qui cum anathemate se admiscēt in- fidelibus. Lege Deuter. 7. quā ar- ctè Dominus interdicit Iudæis cum Gentibus conuictum, in signū quod uitandi sint à nobis excommunicati. Fabianus etiam antiquissimus Pō- tiffex testatur, Canonibus Apostolo- rum cautum fuisse, ut excommuni- catus conuersatione fratrum priuaretur. Quam terribilis autem sit senten- tia excommunicationis, quantumq; formidanda, docet apertè B. Augu- stinus disputans in aduersariū legis, & Prophetarum: *Illud enim, inquit, quod ait; Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus, gra- uius est, quam si gladio feriretur, si flam- mis absumeretur, si feris subigeretur.* Et infra: *Ecce ab hominibus non reddenti- bus malum pro malo, alligatur homo ama- rius, & infelicis Ecclesia clauibus, quā quibuslibet grauissimis, & durissimis ferris, uel adamantinis nexibus.* Hec ille. Et ante ipsum Tertullianus in Apo-

logetico cap. 39. *Summum futuri iudi- cij præiudicium est, ut à communicatione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij relegetur.* Sic ille. Ideò me- ra fabula est, quod vulgus ait, etiam excommunicatos manducare: nō enim manducat, qui panē sanctū iure pos- se manducare interdictus est. Porro ut negligentiæ Episcopus est notandus, qui cōtumaces, & hæreti- cos, ne alijs fidelibus noceat, gladio excommunicationis non percellit; ita ille uenit accusandus, qui frequēter, & leuissimis de causis hoc fulmē ia- culatur, atq; hunc gladiū distringit. Gladius enim, qui sæpè ad leuia que que secunda distringitur, acie, & se- candi uirtutē amittit suā. Hinc Pau- lus ter legitur tantum excommuni- cationis sententiā tulisse, nēpe in Co- rinthiū incestuosum, & in aliter do- centem Euangeliū, anathema pronū- tiat ad Gal. 1. & in Hymenæū & A- lexandrū blasphemos, quos tradidit Satanæ, ut discant non blasphemare. Nunc autē criminosis plerūq; parci- tur, & blasphemis, & pro debito uilif- simo paucorum denariorū excom- munitio profertur: qui profectò abu- sus intolerabilis est. Et si uerò Scri- ptura uoce excommunicationis nō u- tatur, satis est alias æquipollētes uo- ces in illa inueniri. Ut, Extra synago- gā fieri, uel de Synagoga eijci, Habe- ri ut ethnicum & publicanū; Nec ci- bum cum eo sumere; Hunc notate; Nec Aue ei dixeritis; Non commif- ceamini cum illo; Sit anathema aliud Euangelizans; deniq; Tradi Satanæ. Nam ut Ecclesia in foro externo dā- natū, seculari brachio tradit punien- dum ad aliorum exemplum, eiusque u- tilitatem, ita contumacem peccato- rem, in Deum, uel Ecclesiam peccan- tem, per excommunicationem bra- chio dæmonis vexandum tradit. Triplex porro potest esse in iure sententia excommunicationis. Pri- ma, est ualida, iusta, ac legitima, quæ peccatē afficit. Altera dicitur nul- la, quando aut fertur ab eo pastore, qui in aliquem, quem excommunicat, auctoritatem non habet; uel illata est à iudice excommunicato, uel cum

In dictum vulgi; Etiam excommuni- catos mandu- care. Circa usum excommuni- cationis duo ab Episcopo extrema ui- tanda sunt. D. Paulus quoties tan- tum legitur excommuni- cationis tu- lisse senten- tiam. 1. Cor. 5. 1. Tim. 1. Excommuni- cationis uo- cabulum cū Scripturanō habeat, eius tamen æqui- pollētia, que nam habeat. Iohan. 9. Infra. 12. Matth. 18. 1. Corin. 5. 2. Theß. 2. 2. 1. can. 1. Cor. 5. Gal. 1. 1. Cor. 5. Triplex in iure est sen- tentia excom- municationis. Secunda

lata

Tertia. Gelas. Pap. Episcop. O- rientalib. Orig. to. 1. Excomuni- cationis sen- tentia licet ini- iusta, & ioua- lida, cur ta- men timēda sit. Neque in ui- uos, neq; in mortuos ex- communi- cationis feren- da sententia est, secundū Chrysoft. Chrysoft. 3.

lata est post appellationem legitime interpolatā, uel cū in forma excom- municationis intolerabilis error cōtine- tur: ut si quis excommunicatione per- cellatur, & peccatū aliquod cōmitti- tere noluit, aut bonū aliquod omit- tere recusauit, ut habetur in cap. Per- tuas. de sen. excom. Tertia sententia dicitur iniusta, quæ non sic ligat, ut propter eam debeat quis ex consciē- tia subtrahere se se à Sacramentorū Communionē, & fidelium cōsortio, nisi quantum ratio scandali, quod al- ias inde emergeret, id exegerit. Hinc Gelas. Papa, ut legitur. 1. 1. q. 3. cap. Cui est. Cui est, inquit, illata sen- tentia, deponat errorem, & uacua est. Sed si iniusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum, & eius Ecclesiam, ne- minem potest grauare sententia iniqua. Ita ergo ea se non absolui desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum. Et O- rige. ho. 14. in Leuit. Si quis non recto iudicio eorum, qui presunt Ecclesie, depel- latur, & foras mittatur, si ipse antea non exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil laeditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus uidetur expulsus. Et ita sit, ut interdum ille, qui foras mit- titur, intus sit, & ille foras, qui intus uide- tur retineri. Semper tamen sententia pastoris, licet iniusta, timēda est, nō quod in consciētia liget, sed quia ra- tione scādali, & nequis uideatur Ec- clesiasticam contemnere auctoritatē, ei parēre quis debet, & cauere, ne ne- gligendo aliquem scandalizet, & in contemptus suspicionem ueniat. Et ob id canonicè probare debet exco- municationis iniustitiā contra se la- ta: quā antequā pbat, debet à supe- riori humiliter petere absolutionē. Quod si illā pbare nō possit, debet illā patiēter, & humiliter sustinere. Nec his obstāt uerba Chryf. in ho- de anathe. ubi uidetur statuere, neq; in uiuos, nec in mortuos excommu- nicationis sententiā pronuntiandā. Scribit enim: *Apostoli admodum dilige- tes fuere, hæses quidem redarguēdo, & eijciendo, nulli autem hæreticorum hanc anathematis pænā adhibendo.* Porro Apo- stolus in duobus dūt axat locis uocē hanc quasi coactus assert, nec tamē certa, & de

terminata persona illā intērat. Nā Corin- thijs scribit, *Si quis non amat. Dūm Iesū Christū, sit anathema. & Si quis uobis E- uangelizauerit aliud, præter id quod acce- pistis, anathema sit. Cur igitur quod nul- lus eorū, qui potest atē acceperunt, uel fa- cere, uel declarare ausus fuit, tu facere audes, planè aduersarius mortis Domini- cæ, & præoccupans iudiciū Regis?* Et in- fra: *Hæreticus, aiunt, ille factus est, inha- bitantē habet diabolū, aduersus Deū iniu- stitiā loquitur, multos in profundū perdi- tionis abducit eloquētia sua efficaci sua dela, & deceptione. Sanè Paulus hos red- arguens, Doce, ait, in lenitate, erudiēs eos qui obfistūt, si quādo det Deus eis pœniten- tiā ad agnoscendā ueritatē ut respiscāt, à diaboli laqueis capti in uolūtate illius. Extende sagenā charitatis, ut non subuer- tatur claudicans, sed potius sanetur. Et infra: *Quē tu anathematizare decreuisti, uel uiuit, & adhuc in mortali uita hæc superest, uel mortuus est. Quod si adhuc superest, impiē agis, qui eū, qui à malo in bonū uertere potest, crudeliter absecas. Si mortuus est, multo magis crudelis es. Cur nā? Quia Dño suo stat, uel cadit, non iam sub iure humano existens.* Infra: *Ea propter uos oro, ne uobis uerba hac mente excidāt. Dogmata enim impia, & qua ab Hæreticis profecta, arguere, & anathema- tizare oportet, hominibus autē parcēdū, & pro salute ipsorum orandum.* Sed cum Chrysoftomus plerūq; excommunicationis Ecclesiasticæ au- toritatē defendat, nō est uerisimile, ut mutata sētētia, uoluerit eā hoc lo- co dānare: sed credēdū poti⁹, eū hāc homiliā scripisse intemerarios, & im- peritos quosdā, qui cū nō essēt Ec- clesiæ pastores, nec excommunicādi ha- berēt potestātē, odio, & cōtētionē in- ducti, dogmata ab ipsis nō intellecta cū eorū autorib⁹ temere dānabāt, & anathematenotabāt: quia inferi⁹ sub- dit: *Heus quis tu tāta auctoritatis, qui tā- tā tibi uerba anathematizandi potētiā? Cur dignitatē tātā assumis, qua apostolis tātū comunicata, & his, qui illorū idonei sūt successores? &c.* Et dilemma illud: *Aut uiuit, aut defūct⁹ est ille, qui excom- municationis mucrone percutitur, nō tollit usum legitimum excommunicationis in Ecclesia, sed eos infectatur, qui**

1. Cor. 16. Gal. 1. Hæreticus quā dign⁹ est, excom- municatione. 2. Tim. 2. Rom. 14. Quo sensu id Chrysofto- mus dixerit.

Tom. 4.

E e e 2 uiuen-

Falsa quorūdam opinio de vi & effectu excommunicatio- nis.

Ecclesiæ iudicium atq; sententia quæ re autoritas, Christi testimonio.

Deum Ecclesiæ iudicium atque sententiam ligantē, vel soluentē approbādo, non esse, ve vulgus loqui consuevit, tu dicem pedarium.

Ecclesiā qui spernant.

Alligata in terris, vel soluta, ea Christus rata quādo habeat.

viuētes eo animo ab Ecclesia eiiciebant, vt eos irreuocabiliter excluderent, cūm possint mutari, & respicere; & mortuos non eo sine anathematizant, vt ex statu beatorum, & quietis deturbent in infernum, vt quidā imperiti putabant: etsi liceat hæreticos in erroris peruicacia discedētes, & in excommunicationis laqueo hinc migrātes, declarare à cœtu fidelium animarum exclusos, vt consuevit facere Ecclesia.

Amen dico vobis, quacunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo, &c. Poterat quisquam Ecclesiæ tribunal, & sententiam contemnere, & dicere intra se: Si me illi despiciunt, & ego illos despicio: si me condemnant, & ego illos condemno. Proinde Dominus stabilit Ecclesiæ iudicium, eiusq; sententiam grauissimæ esse autoritatis, & potestatis ostēdit. Et sub iurisiurādi contestatione dicit, eos apud Dominum esse, vel dānatos, vel absolutos, quos condemnat, vel absoluit Ecclesia. Formidabile ergo iudicium: vnde excommunicatio, siue iusta, siue iniusta, timenda est. Nō ergo leuis habeatur vestra in excommunicādo autoritas, quia etsi non omnes à Deo damnentur, quos gladius secularis damnat, bene tamen omnes certissimè à Deo dānantur, quos vos, clauē non errante, dānabitis. Neq; propterea Deus sit iudex pedarius, vt dicitur, qui pedibus eat in mortalium hominum sententiam, vt quidam malè sentientes de hac excommunicādi sententia obijciunt. Quia autoritas Ecclesiæ suæ, Christi est: ab Ecclesia quidē, vt sinistra, impensa; à se autem, vt autore eius, & principe. Itaq; Ecclesia ligante, vel soluente aliquē, clauē nō errante, Deus in cælis tale iudiciū cōprobat. Superbis enim procliuē est, Ecclesiæ iudiciū cōtēnere, quia hominibus subijci nolūt: hinc impij nebulones ad cæleste tribunal sæpè appellāt, & prouocāt. Proinde Christi, vt terrore hanc frangat contumaciā, quæ nunc ab illis spernitur dānatio, in cælo ratam fore denuntiat.

Cū ergo ait: *Quacunq; alligaueritis, in*

tellige, postquā dederō iurisdictionis ad ligādū, vel ad soluēdū in vtroque foro potestātē: quæ Christo viatore nō est data, sed post resurrectionē: atq; illā in sūmo habuit Petr⁹ immediatē à solo Christo dāte illi ius pascendi oues, alij autē Apostoli à Christo per Petrū: vel si à Christo immediatē, sub Petro tamē. Deinde pri⁹ soli Petro est dictū: *Quacunq; ligaueris super terrā: quia illi in vniuersā Christi Ecclesiā potestas collata est, alijs verò Prelatis postea, & in priuatū suū gregē pmissa est potestas.* Adhęc, vt Origen. expēdit, Petro in cælis in plurali, hoc est, in omnib⁹ Ecclesijs, Apostolis verò reliquis in cælo, hoc est, in priuata, & particulari Ecclesia potestātē pollicetur: vnde cōstat, maiore multo potestātē in verbis ad Petrū dictis, quæ pmittūt illū Ecclesię futurū fūdāmētū, cōtineri, nā & clauēs apertē à Christo pmittūtur, quæ quæ hęc Apostolis sit pmissa. Nā hęc tātū potestas externa excommunicandi cōtumacē, & inemēdabilem, data est, nō tātū Apostolis, sed inter eos maximè Petro: at in verbis Matt. 16. ampla, & absoluta potestas ad omnia muneraperagēda, quæ in Ecclesia necessaria sūt, Petro est pmissa. Vt ita frustra laborare videātur, qui magna argumētōrū mole cōtēdūt, parē hęc Apostolis, atq; ibi Petro, autoritatē fuisse collatā: cū neq; verba ipsa illud porrigāt, imò potius cōtrarium, neq; ratio, nec praxis Ecclesiæ, neq; fides ipsa Apostolos in regēda Ecclesia pares fuisse B. Petro permittant.

Ex his etiā verbis elicim⁹, Ecclesiā legē posse cōdere sub lethali crimine obligatē: & si Ecclesiā quis nō audiat, habēdus est p ethnico, & publicano. Et, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Neq; eā potestatem amittunt per peccatum: vnde dixit: *Quacunq; dixerint vobis, seruate, & facite, secundū opera verò eorū nōlite facere.* Non enim pastores propria virtute operantur, sed in psona Christi, vt Paulus ait: *Nam & ego quod donauit, si quid donauit, propter vos, in persona Christi.* Quanquā asserendum sit, per peccatum capitale amitti charita-

Maiores Petro, quā Apostolis à Christo potestas collata, ex tribus deprehēditur. Ioan. vlt. Matth. 16.

Origen. in Matth. ho. 1. tom. 2.

Aliā Matth. 18. allam 16. confert potestatem Domini.

Ecclesiasticas leges abditorum conscientia obligare, vnde perspicuum sit.

Luc. 10. Hanc Ecclesiæ potestatem peccato non amitti.

Matth. 23. Potestatem excommunicandi habētib⁹ quid incommoder peccatum. 2. Cor. 2.

tem,

Tripliciter ligat, & soluit Ecclesia.

Quid illud: Si duo ex vobis consenserint super terram.

Propositis in verbis quæ lateat figura

Pacianus antiquus & gravis autor.

tem, ac proinde rectū vsum potestatis, sicut & rectum vsum aliorū omnium, vt, animę, corporis, diuitiarū, & similiū. Ligare ergo possunt in foro exteriori, constituēdo leges ad salutem conducentes: & soluere illas, vel abrogādo, vel dispensando: si quidem leges Ecclesiæ positivæ sint, in quas cadat, vel abrogatio, vel dispensatio. Rursus ligat Ecclesia excommunicando; soluit vinculum, absoluen- do. Ligat rursus, imponendo pœnitē- tias pro qualitate delictorū: absoluit illas propter aliquam legitimā causam relaxando, siue thesaurū Ecclesiæ per indulgentias cōmunicando: hoc tamē loco præcipuē de potestate excommunicandi est sermo.

Iterum dico vobis quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quæcunq; petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis est: vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Ad literam, aduerte quædam Græca exemplaria habere: *Iterū amen dico vobis, vt sit duplex confirmatio, vt supra dixerat: Amen dico vobis, quacunq; alligaueritis, & reliq.* Quod ait: *Si duo ex vobis consenserint super terrā,*

Græcè habetur *ἂν ἄλλοις*, qd̄ verbū à symphonia, qd̄ est, consonātia, deducitur. Id est, si duo ex vobis cōsonantiā habuerint, vel cōsonātes fuerint in oratione: tracta similitudine ab instrumētōrū musicorū melodia, in qua cū est omnimoda cōsonantia vocū, siue sonorū, nihilq; est dissonātia, melodia illa gratissima est hominū aurib⁹. Ad ppositū verò videtur hęc auxesis quædam esse, in hęc modū; Non solū gratū erit, si aliquē excommunicaueritis; sed rursus dico vobis, si pro peccatore excommunicato lucrādo preces ad Deū fuderitis, exaudiet Dñs nō solū vniuersam Ecclesiā deprecantem, sed si duo, vel ipse offensus, & offendēs, & corrigēs, & correctus tātū, vel penitus peccator qui confiteretur peccatū, & sacerdos cōfessionē audiēs, vt interpretatur Pacian⁹ & antiqu⁹ gravis scriptor in Paraphrasi ad pœnitentiā, si vno cōfessu petierint etiā p excommunicato fratrem, & de Ecclesia deiecto, vt respici-

es absoluantur, & ad Ecclesiā redeat, impetrabūt: tāta est vis cōcordiæ in orādo. Nā etsi mēbrū semel de corpore abscissū restitui amplius nō potest naturæ virtute, neq; homo à magistratu morte multatus, amplius ad vitā redire valet: secus tamen est in Ecclesia matre pietissimā, cuius charitas, & preces virtute naturā excedēte redintegrare possūt mēbrū corpori suo, & homo à morte culpę ad vitā gratię reuocari. Docet igitur, qd̄ nō modò spiritū cōsiliij & prudētiæ daturus sit petentibus, vt nouerint quis sit ligādus, vel etiā quis solūdus, sed etiā facturus, ne fructu, & effectu suo careat, quicquid ex verbo suo egerint. At verò cōfessū precationi cōiūgēs, monet quā reuerētē, & sobriē in omnib⁹ sacris actionib⁹ se gerendū beat superiores, quorū absolutio cū periculo cōiūcta esse solet.

Nota etiā, Christū hęc pios omnes cōfirmare voluisse de orationis publicę efficaciam, sicut alibi sæpè pmittit se priuatis cuiusq; votis fore ppositū: & ita acriter ad publicā precationis studium nos inuitat.

Subdit: *Super terrā: quia, vt antè dixerat: Quacunq; alligaueritis super terrā, erūt ligata & in cælo.* Vsus enim potestatis Ecclesiasticæ, quæ ligādo, & soluēdo fit, ab his qui viuunt dūtaxat, & super eos qui in terris versantur, exerceri potest. Vnde falsa est expositio Caiet. dicētis, qd̄ materia petēdi, & cōfessus earū tātum rerū quæ sunt super terrā, intelligi debeat. Nā & pro defunctis petimus, & cælestia petimus maximè: & materiā eorum quæ peti debent, explicauit Dominus, cū dixit: *De omni re quæcunq; petierint, &c.* & quia non audiret Deus Ecclesiam consentientem, & petentem, vel remissionem peccatorum, ac gratiā, vel dona cælestia, & beatitudinem, quæ petēda sunt ante omnia, quæ certè nō sūt super terrā. Et hoc loco manifestè loquitur Dñs de remissione peccati, quæ nō est super terrā, sed bene est offēsa Dei. Ergo intellige: *Super terrā*, existētes super terrā, siue petētes, siue eos, pro quibus petitur. Quādiu enim defū-

Membri corporalis, & membri spirituales que sit ratio diuersa.

Superiorum munus quale sit.

Aliud prædictæ sententiæ documentū. Luc. 11. & alibi.

Matth. 18. Huius verbi subiuncti: Super terrā, falsus Caietani sensus excluditur.

Ibidem.

Verus sensus & proprius assignatur.

sti manēt in Purgatorio sub nobis, nec ad cælum perueniunt, dicuntur esse ex parte aliqua super terram, & possunt à nobis iuuari suffragijs, & eleemofynis.

De omni re quamcunque petierint. Id est, etiam de pœna non communicandi imponenda, vel tollenda: quod nõ tantum congregatio Generalis Concilij, sed etiã quæuis priuata, vel duorum ex vobis, hoc est prælatorũ, potest esse res aliqua, digna quæ à Deo postuletur. Non enim in vniuersum loquitur de stultis, aut truculentis hominum votis, aut precibus, quia sequitur: *Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, & Ioannes: Hac est, ait, fiducia quam habemus ad Deũ, quia quodcumq; petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Ergo de omni re, quæ non est cõtraria Ecclesiæ vnitati, vel hominũ saluti, sermo est. Vnde quæ media sũt, & natura sua indifferencia, non sunt petenda absolute sine absoluta inspiratione Dei excitantis ad petendum, vt ita siue concedat, siue denegentur, à Deo clementissimo parente semper nos exauditos intelligamus.

Ac subdit: *Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Num erõ duorũ addit tertium, quõ oratio reddatur dignior exauditione: quõ enim à pluribus precibus ad Deum funduntur pro vna & eadẽ re, eo facilius exaudiuntur. Vnde tres pueri in medio ignis ardētis deprecantes, & Deum laudātes, liberati sunt: & Petrus dum esset in carcere, & oratio fieret sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo, per Angelũ ereptus est. Sed vide quales vellet esse illos duos, vel tres, qui deprecaturus sunt: nimirum in nomine eius cõgregatos, hoc est in fide nominis Iesu vnitos, & gloriam nominis Iesu quærentes, & necessaria ad salutem, quæ in nomine Iesu designantur, postulantes. Sicut in alio loco dixit: *Si quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis.* Et Chryf. in hæc verba annotat: *Videndum est vbi nomine Christi congregemur, hoc est, vt charitas Christi a-*

na nos congreget: non spes lucri temporalis, aut conspiratio contra inimicos: aut misericordiã postulat, cũ non egerint penitentia. Hæc ille in sensu. Et dicẽdo: *Ibi sum in medio eorũ,* ostendit qd non minus operatur Iesus in medio Ecclesiæ, quã olim in medio discipulorũ. Et bene ait: *Sum, non, Ero;* ob diuinitatẽ Christi, quæ nescit, *Fui,* vel *Ero,* sed *Sum,* vt Deus, vt exaudiã vos simul cũ Patre. *Sum,* vt homo inspiras vos ad petendum, qui semper exaudior à Patre. Hinc Christus quasi Pontifex est in Synodo, quæ tãti prefidis & protectoris præsentia gaudet, vt dicere audeat: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, & reliq.*

Locus hic frequenter ab hereticis nostri seculi aduersus Conciliorum celebrationẽ detorquetur; cũ tamẽ nihil de Concilijs celebrandis hinc Christus præscripserit; sed piũ Christianæ vnitatis consensum, & communem fidelium orationis efficaciam nobis commendat, vt ex præmissis verbis constat. Ad hæc, hinc loquitur de cõgregatis in nomine Christi, in quo non congregantur, qui in Christi ouili non sunt, quia eius pastorẽ, & rectorem non solum non agnoscunt, sed hostiliter impugnant. Rursus in nomine Christi non congregantur, qui in hoc congregantur, vt alium sibi vsurpent officium, etiam si maximẽ essent in Ecclesia: quoniam cum Datã, Core, & Abirõ, alienas sibi in Ecclesia Christi partes inuadũt. Ad hæc, si eiusmodi verba: *Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo,* ad Conciliorũ celebrationem necessariõ essent applicanda, ita vt Concilium sit, vbi duo, vel tres congregantur in nomine Christi: iam profectõ summum absurdum sequeretur, nempe quamlibet congregationem hæreticam, vno consensu aliquid credentem, & in suis tẽplis (si qua sunt) deprecantem Christũ suæ sectæ præfidem, & Spiritum sanctum ad rectẽ postulandum habere: & cũ illa congregatio Ecclesiam Catholicã, & fidem eius damnet, & rursus Catholicã Ecclesia congregationem hæreticã, fidemq; eius cõdenet: iam vbi ve-

Cur dictum: Ibi sum, nõ, fui, vel ero, in medio eorum.

Ioan. 11.

Act. 15.

Multis rationibus ostenditur, his verbis cõtra Conciliorum celebrationem Lutheranos abuti.

In Christinõ mine qui nõ congregantur.

Num. 16.

Si hæreticorum de Concilijs congregatis ea sententia constaret, quidamgni incõmodi consequeretur.

De qua omni re quamcunq; petierint, super terram cõsentientes à Deo exaudiuntur.

1. Ioan. 5.

Quæ non absolute à Deo nobis petenda.

Quare Christus non tantũ duos, sed tres etiã nõ minauerit in eius nomine congregandos.

Dan. 3.

Act. 12.

Cur in nomine Christi illi debeant congregari.

B. Chrysof. hom. 61. in Matth. 10. 2.

ra sit Christi Ecclesia, & vbi verus sit Christus, profus ignorarem. Quod cũ falsũ sit, atq; ad eõ sumẽ absurdũ, dicendum est, verum huius loci intellectum non esse, quicquam de Concilijs celebrandis tractare, sed tantũ de potestate ligandi & soluendi cõtumacem infidelẽ in foro externo, siue de consensu in oratione ad dona Dei efficaciter obtinenda sermone esse. Nam ad hæc dignẽ præstada fatis esse docet Dominus duorũ consensum, vel trium: quisque enim pro gradu suo, & loco, quem in Ecclesia sustinet, ad ea officia præstanda, quæ suo muneri, & vocationi cõueniunt, à Deo non deseritur, sed instruitur à Christo, & illi assitit, vt efficaces reddat eius orationes, & functiones in verbo Dei prædicando, vel Sacramentorum administratione, vel denique in ligando & soluendo. Non est autẽ vnus vel alterius, vel paucorum pastorum propria autoritate, & inconsulta sede Apostolica, controuersias de Fide ortas, & quæ ad totam Ecclesiam spectant, propria autoritate definire, quia iam locum haberet, quod dici solet; *Nec sutor vltra crepidam,* Et non esse mittendam falcem in messem alienam: quia de his quicquã decernere, siue statuere, non est cuiusuis priuati, aut paucorum Episcoporum, sed tantũ summi Pastoris, & Christi vicarij, vel Synodi generalis eiõ autoritate cõtracta. Quare stultum est asserere, hoc loco Conciliorum celebrationem à Christo stabiliri: quãquam nec hoc negandum est per consequentiam quandam suauiter hunc locũ ad Conciliorum celebrationem, & Christi in eo præsidendi officium, & confirmationem eorum, quæ ibi geruntur, à quibusdam Patribus exponi, quẽ admodum Gregorius lib. 7. Registri epist. 110. & lib. 12. epist. 31. interpretatur, velut etiam Innocentius dist. 20. cap. De quibus, & VI. Synodõ act. 17. & Synodus Chalcedonenfis in epistola ad Leonẽ. Nam sicut nomine Principis Concilium aggregatur, cũ eius autoritate indicitur: ita Synodus Ecclesiastica in Christi no-

Quid Dominus ijs tantũ verbis significauerit.

Ortas de Fide cõtrouersias propria autoritate terminare volentes, quid merito audire debeant.

Ea Christi verba Romani Pontifices qua ratione interdum ad Concilia cõuenienter adiptauerint.

mine cogitur, cũ, indicente Christo, vel eius Vicario, cogitur: vnde Concilia præter Romani autoritatẽ Pontificis coacta, non oportet vt Christum in medio habeant.

Instruimur itaque ex præsentis Euangelio, vt à superiori, siue prædicatore, siue à quocunq; in nomine Dei loquente, vel si res ferat, ab ipsa etiam aīna Balaam corrigi nos permittamus. Deus enim quos diligit, corripit: & Spiritus sanctus arguit mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: Filius verõ Dei, tũ vita, & doctrina, tũ Cruce & morte flagellum quoddam est Dei blandẽ, & cum misericordia nostra peccata corripiens. Angeli porrõ huic vacat vni rei, vt assidue de nostris nos peccatis admoneant, quorum illa vox est contra eos qui correptionem nõ suscipiunt: *Curauimus Babylonem, & non est sanata.* Sancti præterea dũ hic agunt, insectandis aliorum vitijs, & peccatis benignẽ corrigendis sedulo vacant, de quibus Apostolus ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, in huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, cõsiderans te ipsum, ne & tu tẽteris.* Quin etiam si elementa cõsideres, cognoscas mutuam quamdam sibi inuicem operam præstare. Ignis enim purgat aërem, hic aquam, illa terram; vt vel ex naturæ libro addiscamus, qualem nobis ipsis studium fratres corripiedi adhibere debeamus.

Debet autem, ad correptionẽ salutariter faciendam, cura affici, zeloque tangi salutis eius qui perierat fratris, corripiens. Cauendum etiam periculum omissionis præcepti correptionis, ob cuius negligentiam Heli non corripiens, aut non nisi blandẽ, grauius punitus est: sicut & Dauid, eo quod non corripuerit Adoniam, vt habes. 3. Reg. 1. Deniq; qui correptionem adhibitam negligit, diabolo, qui corrigi non potest, est perfimilis; est que sicut ethnicus, qui nihil credit, aut vt publicanus, qui etsi credit, inueteratam tamẽ in peccatis agit vitam; corniculæ perfimilis, quæ à sacra turri ob cymbalorum

Præsentisfructus Euangelij quis deorceptione fraterna.

Num. 22. Heb. 12. Ioann. 16.

Angeli, & Sancti quam nõ negligat correptione fraternam. Ierem. 51.

Gal. 6.

In elementis vsque; quod symbolũ, ac vestigiũ fraternæ correptionis appareant.

Corripies fratrem, quid in primis curet.

1. Re. 2. & Infra. 3.

Negliges correptione qualis ille.

Difficilis quorum fere correptio.

In officio correptionis fraternalis qui magna sint cum laude versati.

Exod. 32. Num. 25. Psal. 105. Ioann. 2. & Matth. 21. Quid de omissione correptionis fraternalis sentit vir Sanctus Augustinus.

Alterum de eadem testimonium Augustini grauiissimum. Frater in nos peccans quod corripendus sit.

Triplex fructuosa correptionis conditio requiritur. Prima conditio.

Psal. 140.

tinnientium sonitum non auolat. Et cum priuati quique facile se admoneri, & cum fructu sinant, maiores tamen & superiores difficilius corriguntur, non secus atque capita animalis acrius quam reliqua corporis partes excoriantur. Singulares in corrigendo extiterunt Moyses populum idololatram capite plectendo, Phinees, Helias, Ioannes Baptista, & Christus Dominus, qui de templo, flagello factus ex funiculis, bis eiecit vendentes, & ementes: neque charitas Christiana in aliquo esse potest, nisi fratri peccati medicamentum correptionis adhibeat. Tantaque est mutuo nos corrigendi necessitas, ut quidam sanctus Pater dicere solitus esset, mundum nulla alia de causa magis perire, quam ob omissionem correptionis fraternalis, & ob violatum vitam fornicationis preceptum. Et Augustinus lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 9. ob omissionem fraternalis huius correptionis testatur, in hoc mundo bonos cum malis grauisimis calamitatibus affligi.

Quia verò preceptum hoc est affirmatiuum, eo tantum tempore, & loco, & personae est adhibenda, cum emendatio correpti verisimiliter speratur: cum verò metuitur eius deprauatio, vel obstinatio, non cogimur ad correctionem, iuxta illud; *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Nam ut quidam dixit, *Frustra niti, & nihil aliud laborando quam odium querere, extrema dementia est.*

Debet autem medicamentum correptionis quarundam virtutum admixtione condiri, ut fructuosum existat. Verum illae omnes ad tria capita reduci possunt. Primum quidem, est charitas, & commiseratio fraternalis misericordiae: nemo enim absque charitate recte potest quispiam alterum corrigere: *Corripiet me iustus, Dauid inquit, in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Et si igitur ignis zeli ardere debeat contra peccata; debet tamen eiusmodi ignis oleo misericordiae ad animam fratris lucrificandam sustineri, debemusque agnoscere humanam omnium mortalium fragili-

tatem, qui caro sunt, & ut Propheta ait; *Omnis homo mendax.* Hinc Deus, ut habeat, unde nobis parcat, ad imbecillitatem nostram solet conuerrere oculos: *Ipse, inquit, cognouit fragmentum nostrum: Recordatus est quoniam puluis sumus.* Deinde adiuncta debet esse correctio cum timore, ne eiusmodi vitium, quod volumus in alio carere, ipsi nos habeamus: etsi non habemus, aut habuimus aliquando, at habere poterimus in posterum. Unde Paulus hortatur nos ad correptionem fraternam, addendo; *Consideras te ipsum, ne & tu tenteris;* & in alio loco; *Si quis se existimat stare, videat ne cadat.* Cum metu ergo & tremore salutem nostram procurare debemus. Tertio, adesse debet prudentia, quae cum ceterarum omnium virtutum clauum teneat, correptionis tamen fraternalis debet esse sal, condimentum, & auriga. Atque illa quidem late patet: nam & temporis habenda est ratio, alioqui nec turbatus ipse recte alium corriges, nec alter, dum peccato perturbatus est, recte a quoquam corrigitur. Hinc Deus ad primos parentes de praeruaricatione corripiedos non statim ut deliquerunt, sed ad auram post meridiem accessit: ut Abigail virum suum Nabal non cum ebrietate, & vino maderet, sed postquam ad se rediens respuisset, corripuit. Debet etiam duci ratio delictorum, ne leuia, & minuta peccata magna verborum acrimonia, grauiam verò, & mortifera blando sermone insecemur. Ad haec, prudentia alia ratione docet peccata puerorum, adolescentium, iuuenumque corrigere, alia seniorum, ac superiorum nostrorum: nam in hac, magna opus est modestia, & lenitate verborum: *Seniorem, inquit Apostolus, ne increpaueris; sed obsecra ut patrem.*

In vitiorum etiam multitudine temperamentum prudentiae seruandum est, ne videlicet simul plurium correctores vitiorum existamus: quemadmodum Dominus cum filiis Zebedaei fecit. Cum enim ambitiosae primas sedes in regno affectarent, a Dominoque interrogati, num calicem

Psal. 77. & alibi.

Psal. 115. & Rom. 3. Dei in homines indulgentia.

Psal. 102. Secunda conditio fraternalis correptionis.

Gal. 6.

1. Cor. 10.

Philip. 2. Tertia conditio.

Prudentia in corripiendo quatuor partes habere debet.

Gen. 3. 2. Reg. 25.

Secunda conditio prudentiae.

Tertia conditio.

1. Tim. 5.

Matth. 20. Exemplum in Christo.

suum

Quarta & potissima conditio.

Benigna ac suavis fraternalis correptionis formula.

Philip. 2.

Matth. 18. Ioann. 20.

Ephes. 5.

suum bibere possent, confidenter responderunt plusquam par erat suis viribus tribuentes, *Possimus*, dicentes, Dominus blandissimus corrector ambitione eorum redarguit atque repressit; at a confidentia in proprijs viribus reprehendenda prudenter abstinuit, ne de tot vitijs simul correpti desponderent animos ac retrocederent. Denique prudentiae est, actionem, ac verba moderari, & cautulam illam, quam Dominus seruat in Apocalypsi cap. 2. & 3. vbi nonnullos pastores correpturus, a commedatione & laudibus eorum auspicatur. Ait enim: *Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, &c. Sed habeo aduersum te pauca: quid charitatem tuam primam reliquisti, & quae sequuntur.* Debent ergo blanda, dulcia, & mollia adhiberi verba in fraternali correptione.

Et quanquam Spiritus sancti, & charitatis munus sit, verba ipsa, quibus oporteat uti, dicere: posset tamen, quis nec inutiliter, neque imprudenter, hac formula uti. Charissime frater, cum Christus pro te de manibus capitalissimi hostis eripiendo, mortem Crucis sustinuerit, cur vis iterum sponte tua tradere te in manus inimici? Perpende, illum Sacerdotibus facultatem remittendi peccata reliquisse, ut tu posses, quoties egeres, peccatorum tuorum remissionem obtinere: cur igitur cunctaris ad eos accedere? Cur moras necis beneficio aeternae salutis tuae? Nam qui promittit remissionem, crastinum tamen, ut de eo poeniteres, non est pollicitus. Surge ergo qui dormis, & exurge a mortuis: & illuminabit te Christus. Cumque non cõstes marmore, aere, aut ferro, sed car-

ne & sanguine, agnoscit Dominus fragilitatem tuam, & imbecillitatem: ethi humanum est peccare; in peccato tamen persistere, diabolicum est. Attolle igitur, frater charissime, oculos mentis, & suspice Christum in Cruce apertis brachijs ad te complendum, recipiendumque paratum; caput eius inclinatum, ad te deosculandum; latus apertum, ad amorem tuum excitandum, & inflammandum; explicatas habentem manus, ad elargiendas tibi, & communicandas opes meritorum suorum; habet pedes confixos ad te expectandum; totus est nudus, ut redeunti tibi a regione longinqua peccati, donet stulam primam, qua induaris; habet caput sentibus coronatum, ut tibi coronam aeternae vitae, atque immortalitatis promereatur. Surge ergo, & reuertere ad domum, nec pro vililenticula, id est, turpis voluptatis, edulio cum stulto Esau amittas primogenituram tuam; neque pro siliquis porcorum, quibus peccatores aegre, & cum labore vesci possunt, dimittas panes, quibus vel mercenarij abundant in domo patris tui. Quid ergo praestolaris, aut quid haeres in pascentis porcis? Haec est correctio fraternalis, Christiana, blanda, amabilis, & fructuosa, atque adeo in sibilo aurae tenuis, vel quaecunque alia fiat persimilis huic: quam consequi solet emendatio fratris, & abstinentia a vitio, & gloria, atque decus Iesu Christi Domini nostri, tam sanctae legis institutoris, cui cum Patre, & Spiritu sancto reddatur omnis laus, honor, & imperium in secula seculorum. Amen.

Luc. 15.

Gen. 25. & Abdia. 1. & Heb. 12. Luc. 15.

TRACTATVS XI.

Tract. 57.

In quo verbis Christi de correptione fraterna, alius sensus tribuitur, à priore diuersus, & probabilis.

Prior intelligentia præcepti de correptione fraterna, quam probabilis sit.

B. Thom. in cap. 18. Matthæi, to. 17.

In eâ viri tamé docti qd primû reprehendant.

Literæ scilicet unde tantum eruendus. Clem. Rom.

Leo Pa. epistol. 10. capit. 1.

Quem Eutyches, eiusque faringe homines sensû Scripturis affingant.

Posterior intelligentia, vera nimirum, & propria huius loci: Si pecca-

ET SI Dñi prædicta verba illum sensum habere communi sententia comprobentur, maximè verò B. Thomæ assensione confirmetur, nõ defunt tamen viri docti, qui Evangelicum correptionis fraternæ contextum, siue præceptum, alia ratione interpretandum esse contendat. Dicam igitur, quid sit id, quod isti in priori intelligentia reprehendat. Deinde, quem esse verum, & genuinum Domini sensum arbitrentur. Primò reprehendunt duo: alterum quidem, expositionem illam, Si peccauerit in te frater tuus, id est, te cõscio, & sciente, & asserunt, de propria in nos iniuria admissa, & non de alio quocumque peccato intelligendum: quod & ex litera ipsa, & veteribus Patribus, & firmis quibusdam rationibus euincere nituntur. Cùm enim literalis & proprius sensus ex ipso literæ contextu, & non ex nostro cerebro erui debeat, vt docet Clemens epistola. 5. & non sit trahenda litera ad nostrum sensum, sed potius nõster sensus ad Scripturam sit inflectendus, vt egregiè tradidit Leo epistola ad Flavianum, reprehendens Eutychem, & similes, qui cùm ad cognoscendam veritatem aliquo impediantur obscuro, non ad Propheticas voces, non ad Apostolicas literas, nec ad Euangelicas autoritates, sed ad se metipsum recurrunt; & ideo magistri erroris existunt. Propterea illud: Si peccauerit in te frater tuus, hunc sensum verum, & proprium habet: id est, Si te læserit, aut offende-

rit, si contumelia affecerit: siquidem in Scripturis, & communi loquendi ratione, peccare in aliquem, est, contra illum facere. Hinc pudicus Ioseph, nolens nefario adulterij operi consentire, dicebat: Quomodo possum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum? Et Pharaon, Peccavi in Dominum Deum vestrum, & in vos: & I. Reg. 2. distinguendo de his peccatis, dicitur: Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Vides igitur, diuersam esse, & distinctam rationem peccati in Deum, & peccati in hominem. Solent deinde locorum circumstantiæ, id est, antecedentia, & consequentia, illuminare ipsas Scripturas, quemadmodum docet Augustinus: Vbi sunt ambiguae (inquit) partes, vel sensus, textus ipse sermonis à præcedentibus partibus, & subsequentiis, qua ambiguitatem illam in medio posuerunt, restat consulendus. Hæc ille. Quod ergo prædictus sensus ex istis deducatur, probant in primis subiuncta: quia accedens Petrus ad Christum, dixit: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? id est, Quoties me iniuria lædet, & offendet, & ego debeam ei veniam dare? Nec est sensus, vt quidam volunt, Quoties me lædet, saltem in notitia, & cognitione scandali ab eo dati: quia hic sensus non potest interrogationi Petri congruere: non enim est in potestate nostra, omnia, quæ in Deum, vel proximos nostros committuntur, peccata remittere, etiam si coram nobis committantur,

uerit in te frater tuus, asseritur.

Gen. 39.

Exod. 10.

Veills Canõ ad intelligendas Scripturas, ab Augustino tradit.

Aug. lib. 3. de doctrina Christi. cap. 3. tomo. 3. prope initium. Quibus argumentis à textu illa sententia confirmetur.

Quem scilicet minimè recipiant Christi verba propria.

& no-

Theophy. in Matthæum

Lyrano. Episc. Abul.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum alterum continens Canonem intelligentiæ Scripturarum.

& nobis conscijs fiant. Vnde apta est Theophylacti expositio, dicens: Addidis, In me si peccauerit. In Deum enim si peccauerit, non ego, qui idiotus, ac priuatus sum, possum ei remittere, nisi forte Dei ordinem habens Sacerdos. Si autem in me peccet, ac deinde remiserit ei, erit solutus, etiam si priuatus ego sum, & non Sacerdos. Sic ille. Quare Lyranus, & Episcopus Abulensis in cap. Matth. 18. quæst. 84. part. 3. testantur, hunc locum, nisi de propria iniuria nobis illata intelligi nõ posse. Nec prior ergo verborum Christi textus, propter quem Petrus talem formauit quæstionem, aliter est intelligendus.

Confirmatur deinde ex subiuncta parabola Domini ad Petrum de Rege volente rationem ponere cum seruis suis, vbi seruus nolens parere conseruo debitum centum denariorum, iubetur in carcerem mitti, & pœnas dare, & concludit totam illam disputationem: Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, quæ certè de remissione iniuriarum nobis illatarum aperte loquuntur. Secundò idem docent & præcedentia, in quibus Dominus agebat de scandalo: Va mundo, inquit, à scandalis. Neceesse est enim vt veniant scandala; veruntamen va homini illi, per quem scandalum venit; & Videte ne contemnit vnus ex pusillis: & subiuncta parabola de centum ouibus, & vna errante, & reducta à pastore, subiungit: Si autem peccauerit in te frater tuus. Ex quo verborum contextu liquidum redditur, sermonem esse de peccantibus, & scandalizantibus fratres, pusillos, & infirmos: ergo & sequentia de tali peccante in proximum corrigendo veniunt intelligenda. In facris prætereà libris enarrandis ille est certus Canon, & regula; vt ea, quæ obscuriora sunt, & ambigua, per clariora, & manifestiora interpretari debeamus. Hic ergo obscurus locus explicandus est per verba Lucæ cap. 17. quæ cum his mirificè conueniunt: quæ ita habent: Attendite vobis: si peccauerit in te frater tuus, increpa illum:

& si penitentiam egerit dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, Pœnitent me; dimitte illi. Hæc autem, eadem omnino sunt cum illis Matthæi, vt ipsa verba testantur, & Patres exponunt, & vtraque Glossa, tam Ordinaria, quam Interlinearis, ita absolunt hæc verba, quasi vnus & idem sit vtriusque Euangelistæ cõtextus. Quarto loco, idem ex alijs Scripturarum locis deduci videtur, in quibus præceptum est, vt fratribus in nos delinquentibus correptionis remedium adhibeamus. Dicitur enim Leuit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum. Id est; Si te læserit, noli odium contra illum admittere, sed ostende illi iustam causam, quam habes contra eum. Melius enim est, teste Basilio (qui hoc præceptum cum illo Matth. 18. componit) vt prodas illi indignationis causam, & excludas à te odiũ, quã quòd referes, vt ille cesset ab iniuria, & satisfaciat coram iudice, si publica res est, vt odium cesset facta satisfactione, & euacuetur illa. Postremò hunc sensum constabiliunt sanctorum veterum Patrum autoritatibus, tam Græcæ Ecclesiæ, quam Latinæ: Quos inter Chrysostomus homil. in Matthæum sic habet: Quoniam acri oratione aduersus scandalizantes vsus, multis eos argumentis terruit, ne supini atque desides hac ratione hi fiant, quibus scandala inferuntur, & ne putantes totam in alios culpam esse reiectã, ad mollitiæ vitium delabantur, & quasi cultu Dei digni, in arrogantiam incidant; perspicere quomodo ipsos etiam comprimit atque coercet, & inter duos solummodo redargutionem fieri iubet, ne scilicet testimonio multitudinis grauiore accusatione visa, dedignatus ille durior se ad corrigendum præbeat: idè dico, Inter te & ipsum solum: & si quidem te audierit, lucratus es fratrem tuum. Quid est, Si te audierit? Si persuasus videlicet abs te, peccati se condemnabit, lucratus es fratrem tuum: non dixit: Satisfactum tibi est, cùm hoc modo animaduersum esse in ipsam videatur; sed lucratus es fratrem tuum, vt designaret communiter vtrique inimici-

Quartum argumentum ab alijs Scripturarum locis, & exemplis.

Basili. in Re. breuior. interrog. 47. tom. 2. sub initio.

Quintum argumentum & vltimum ab autoritate Patrum, in primis Græcorum.

Chrys. hom. 61. in Matthæum init. tom. 2.

tias

Matth. 5. & seq.

tias esse detrimentum. Et infra statim, id ipsum etiam cum in monte sedebat, aduonebat: tum ipsum qui commisit, ad eum, cui fuit iniuriatus, mittens: Si enim munus tuum ad altare attuleris, ait, ac ibi recordatus fueris quia frater tuus aduersus te aliquid habeat, vade primo, & reconciliare fratri tuo: tum ipsum qui passus iniuriam est, remittere proximo peccata iubens, Dimitte namque ait, debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nunc vero alium quendam modum induxit, nec eum qui fecit, sed eum qui passus iniuriam est, primo reducit. Nam quoniam non facilis, qui fuit iniuriatus, ad satisfaciendum est, rubore, ac dedecore quodam impeditus, eum qui passus est, ad illum non temere, sed emendationis causa mittit: non enim dicit, Accusa, increpa, penas petito; sed argue, inquit. Hæc ille, ubi à principio ad finem loquitur de propria iniuria: & textum Matthæi per illum Lucæ explicat. Et cum ait: Cur autem eum, qui passus est & non alios arguere, & exostulare præcepit? Quoniam, inquit, patiens hunc, in quem iniurias iaculatus est, cui dolorem intulit, quem oppressit, laturus est. Quibus verbis aperte docet non esse arguendum offendentem, nisi ab eo, qui iniuriam passus est. Et hom. 70. ad Populum Antioche. Sed si contra me peccantem, postquam me non audierit, ita præcipit auersari: in se ipsa, & in Deum peccantem, qualiter habere debeo, vos iudicate. Et hom. 5. de verbis Esaiæ docet, quod illis verbis Matth. 18. Dominus adhortatus est homines, vt facerent quoties iniucè peccarent, quod fecit Deus erga hominem peccantem. Accedit Basilius, qui præter locum allatum in Regulis Breuioribus q. 232. hæc verba interpretatur. At in regula Monachorum cap. 9. docet, ingredientes Religionem debere sua bona distribuere, nec illa negligere, sed curare vt dentur pauperibus. Quod si cognati repugnant, non conuenit litigare cum illis. Admonedi tamē sunt, qui tales sunt, seduloque testificandum, sacrilegij scelere se ipsos obstringere, idque vt pareamus præcepto Domini, qui dixit: Si peccauerit in te fra-

Quare Christus eum, qui passus iniuriam est, & non alios arguere, & exostulare præcepit? secundum Chryostomum.

Idem to. 5.

Idem to. 1. prope finem

Basilius in Regulis suis disput. eodē tom.

Matth. 19.

ter tuus, vade, & corripe eum, &c. Est & Theophylactus, qui in cap. 18. Matthæi scribit: Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat, nunc & eos qui offenduntur, corrigit. Vt enim tu, qui offenderis, non omnino cadas, quia offendentem va habiturum dixit; volo & te qui offenderis, arguere eos, qui te iniuria afficiunt, & nocent, si fuerint Christiani. Etenim siquidem non baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te subducas; si autem frater, argue illum.

Theophyl.

Iam vero ex Latinis primus prodeat Hilarius in Matthæum Canone. 18. Iuber peccantem fratrem ab eo solo, in quem peccauerit, corripi atque obiuergari. Ipse enim sacrificantem dijs alienis populum Iudaicum, maiestatis sua aduentu, & toto presentis potestatis terrore corripuit: tum cum idem populus Dei propinquantis aduentum, extra montem licet positus ferre non potuit inobedientiam. Ambrosius quoque super Luc. 17. vtriusque Euangelistæ verba permiscens, docet, de propria iniuria vtrumque esse locutum; Quam bene, inquit, post diuitem, qui cruciatur in penis, subiecit præceptum veniæ largienda: his vtiq; qui se ab errore conuertunt; ne quem desperatio non reuocet à culpa. Quam vero moderatus est, vt neque diffidat veniæ, nec remissa sit indulgentia. Et paulo post: Pulchre autem posuit: Si peccauerit in te: non enim aqua conditio, in Deum, hominemq; peccare. Denique Apostolus, qui diuini est verus interpres oraculi: Hæreticum, inquit, post vnam correptionem deuota, quia non est aquæ perfidia, vt culpa venialis. Et quoniam plerumq; per imperitiam error obrepit, corripiendum præcipit; vt aut pertinacia vitetur aut prolapsio corrigatur. Hactenus ille. Etsi vero in nostra littera habeamus, post vnam, & secundam correptionem; tamen non solus Ambrosius, sed & Cyprianus, Tertullianus, Irenæus, & Hieronymus legunt, post vnam tantum: qui docet sic habere textum Græcū. Ad hæc Hieronymus in Matthæum: Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos leserit, dimittendi habemus potestatem, imò necessitatem: qua precipitur, vt debitoribus debita dimittamus.

Latini Patres Hilarius.

Exod. 32. & seq.

Ambros. to. 5. ca. 4. ini. Luc. 16.

Exemplo diuitis Epulonis, vt magis docuit Ambrosius, cor præceptū fraternalis correptionis Christi subiecit. Tit. 3.

Ambros. in cap. 3. epist. ad Titum, tomo 5.

Cypria. lib. 3. ad Quirinum. c. 78.

Tertul. lib. Aduers. hæret. prope init. tom. 1.

Irena. lib. 1. aduers. hæreses. c. 13. sub finem.

Hieron. tomo 9. in c. Matth. 18.

lib. 3. Matth. 6.

Si

1. Reg. 2.

Si autem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Dicit enim Scriptura diuina: Si peccauerit homo in hominem, rogabit pro eo Sacerdos; si autem in Deum peccauerit, quis rogabit pro eo? Hæc ille. In cuius, & Ambrosij verbis, vides distingui inter peccata in solum Deum commissa, & illa, quibus nos lædimur, & quod nostri arbitrij non sit illa remittere, quæ in Deum admittuntur, sicut quæ in nos peccantur. Præterea August. sermon. 16. de verb. Do. qui totus est in hoc Domini textu interpretado: Quare, inquit, illum corripis? Quia tu doles quod peccauerit in te. Absit. Si amore tui id facis, nihil facis. Si amore illius facis, optime facis. Et paulo infra: Quid est ergo, & plerique hominum ista peccata contemunt, & dicunt: Quid magnum feci? In hominem peccaui. Noli contemnere. Et infra: Nemo ergo dicat, quia non peccaui in Deum, sed peccaui in fratrem, in hominem peccaui, leue peccatum est, aut nullum peccatum. Fortè inde dicis, leue est, quia citò curatur. Peccasti in fratrem; fac satis, & sanatus es. Citò fecisti mortiferam rem, sed remedium citò inuenisti. Quis nostrum speret regnum cælorum, fratres mei, quando dicit Euangelium, Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehenna ignis? Magnus terror, sed vide ibi remediū: Si obtuleris munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuum ante altare. Et subdit: Hoc ergo debet facere qui fecit iniuriam. Qui autem passus est, quid debet? Quod audiuius hodie, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum. Subiungit deinde Augustinus, vt peccata secreta secretè, publica publicè corripiantur, dicendo: Peccauit ergo in te frater tuus, si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccauit. Nam si multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit, quos testes sue iniquitatis effecit. Dico enim, fratres charissimi, quod & vos ipsi in vobis ipsis potestis agnoscere. Quando me audiente, fratri meo quisque iniuriā facit, absit vt à me iniuriam illam, vt alienam putè. Sic ille, docens ibidem, testes tunc esse adhibendos, quando peccans

August. tomo 10. sub init.

Peccare in hominē, non esse leuissimum peccatum, probat Augustinus.

Matth. 5.

ibidem.

Nota Augustini doctrinam, quid sit peccare in te.

ignorat, aut non aduertit esse peccatum quod facit, aut fortè leuius esse existimat, cum sit graue, eo videlicet animo, vt conuincatur peccasse, aut grauius peccasse, non vt tantum conuincatur de ipso actu: tunc enim producens testes, magis delator diceretur criminis, quam corrector. Gregorius item scribens contra Ioannem Constantinopolitanum, in sedis Apostolicæ dedecus, siue iniuriam, vniuersalis, siue œcumenici nomen sibi vsurpātem: Et nos quidem, inquit, in quos talis, tantaq; per ausum nefarium culpa committitur, seruamus quod veritas præcepit, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Ego itaque per responsales meos semel & bis verbis humilibus hoc quod in tota Ecclesia peccatur, corripere studui, nunc per me scribo. Quicquid facere humiliter debui, non omisi. Sed quia in mea correptione despicio; restat vt Ecclesiam debeam adhibere. Sic ille, de propria iniuria verba faciens, quam ex consequenti testatur esse in ipsam Ecclesiam. Idem probatur ex duobus locis Innocentij III. alterum est cap. Nouit. ext. de iudicijs, vbi Regē Franciæ ait peccasse in Regem Angliæ, violando pactum initum super Comitatu Pictauiæ. Cūq; eum frequenter violati pacti admonuisset, & nihil profecisset, seruato præcepto Euangelico, Si peccauerit in te frater tuus, &c. & si illos non audierit, dic Ecclesia; tandem rem ad sedem detulit Apostolicam. Alter locus est cap. Cum ex iniuncto, de Hæreticis: Nec quisquam, inquit, sua presumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse prophetam; vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cum aliud sit, fratrem in se peccantē occultè corripere (quod quisque tenetur efficere secundum regulam Euangelicam: in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquentem reprehendere manifestè: quod vtiq; nulli licet, secundum Euangelicam veritatem. Nam qui etiam dicit fratri, Fatue, reuserit gehenna ignis. Ad hæc B.

Gregor. lib. 4. regist. epist. 38. in fine, tom. 2.

Innoc. III.

Idem.

Num. 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40.

Matth. 5.

B. Thom. to mi 11. part. 2. Idem tomo 14. C. iet. Armacanus Lib. 7. de quaest. Armen. c. 9. Abulens. in Matth. 18. q. 84. Ratione eade veritas euincitur, quod de propria videlicet iniuria accepta corripienda sit sermo.

Hic sensus aduersario- rum: Si peccauerit in te (id est coram te) frater tuus, quod tendat. Hugo Cardin.

Idem quod: Si peccauerit in te, id est coram te, frater tuus, quod tendat. Hugo Cardin.

B. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. tom. 11. par. 2. Hadrian. Iu risc.

Thomas 2. 2. quæst. 33. & ibidè Caietanus, comunem doctrinam secuti sunt: Scribentes autem vterq; in Matthæum, aliter cum sanctis allegatis docent, tradetes, eiusmodi textum intelligendum de propria iniuria, quemadmodum etiam Armacanus lib. de quæst. Armenorum, & Episcopus Abulensis in capite Matthæi 18.

Et vt omisissis Patrum testimonijs, ratione ipsa agamus, quando sunt duo sensus eiuſdem loci, ille venit præferendus, qui literæ est magis consonus, & plura euadit absurda: talis profectò est iste sensus de propriæ iniuriæ peccato; alius verò, quæ sequuntur Scholastici Doctores, nec literæ est conformis, nec ab innumeris, & illis quidem intricatis, difficultatibus facillè se expedire potest. Quare illa expositio, Si peccauerit in te, id est, te sciente, vel coram te, optimo Scripturæ interprete indigna videtur, & à Patribus aliena, eamq; vt falsam infectatur Episcopus Abulensis prædicto loco, asseritq; fuisse introductâ ob id, ne putaretur, solum fraternam correctionem ab eo qui passus est iniuriam, faciendam. Certe apud Latinos autores præpositio, in, idem valet quod, aduersus, vel contra; non autem, coram, vel, in conspectu. Et mirum est Hugonem Cardinalem eo loco annotasse: Si verbum, In te, est Ablatiui casus, idem significat quod, te sciente: si est in Accusatiuo, significat, contra te. Sed certè Græcè dicitur in te: neq; Græci habent Ablatiuum, cuius loco vel Genitiuo, vel Datiuo vtuntur. Deinde altera expositio, In te, id est, coram te, eluditur ab istis dicentibus: Ille contra nos peccat, qui nobis videntibus, aut scientibus peccat. Peccatum enim lædit quodammodo quæ scandalizat, & ad peccatum prouocat, & quod vix peccatum proximi, quod etiam contra nos non est, ita à nobis habendum est, ac si esset in nos directè admissum. Et ita exponit B. Thomas: Si peccauit, inquit, in te, quia te læsit, vel in sola notitia: quem sequitur Hadrianus: Qui peccat, in-

quit, in Deum, in omnem fidelem peccat. Et ad glossam illam: Si peccauerit in te, id est, si iniuria, vel contumelia asseruerit, respondent, quod omne peccatum, quod coram me fit, mihi quoque iniuriam irrogat, quia irreuerentiam facit. Pondera obsecro in propugnando falso sensu diuersitatem ingeniorum, cum planus literæ sensus talem expositionem non compariatur: siquidem peccatum in Deum, & in proximum, longè inter se distant: & qui dixerit, peccatum in Deum, meram esse propriam iniuriam videntis, vel scientis, improprie loquitur: nam si qua hominis iniuria est tale peccatum, communis dicenda est, & omnium, non vnus propria. Et ita qui peccaret in Deum, in omnes proprie diceretur peccare, & non in solum scientem, vel videntem. Neq; hic sensus probatur alijs Scripturæ locis planioribus, quia nullibi dicitur, quod peccans in Deum, eo ipso & in hominem directè peccet. Præterea peccatum in proximum, illud est proprie, quod ad illud lædendum directè fit, licet indirectè Deum ipsum, aliosq; offendat, vt conuitium, falsum testimonium, furtum: Peccatum verò in Deum est, quo immediatè, ac directè diuinam offendimus Maiestatem, vt blasphemia, periurium, hæresis: & aliud est lædere, aliud læsionis occasionem dedisse; qui me sciente peccat, occasionem mihi præbet læsionis, sed non ob id lædere dicitur. Dominus verò non dixit: Qui peccati occasionem tibi dedit, vel læsionis, vel damni, sed in quacunque causa nos læserit, vt docet Hieronymus.

Secundò, tales reprehendunt, quod præceptum correctionis fraternæ de quouis peccato, quo nouimus fratrem peccasse, ex his verbis Domini confirmant. Nam certè etsi fratrem peccantem corrigere, præceptum sit iuris naturalis, & Diuini, nixum in illo verbo: Diliges proximum tuum sicut te ipsum: & Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: id est, Quæ-

Peccatum in Deum, & peccatum in proximum, maxime differunt.

Peccatum in proximum quod fit, quod verò in Deum.

Hierony. in Matth. Altera prioris intelligentiæ correctio, circa illud: Si peccauerit in te frater tuus &c.

Matth. 7.

cunq;

B. August. serm. 16. de verb. Domi. tom. 10. Præceptum correctionis fraternæ, de quouis peccato non posse intelligi, multis euincitur. Primum arg. Hieron. eodem tom. 9. August. lib. 3. de Doctr. Christi cap. 10. tom. 3. Galibi passim. Idem lib. contra Petilian. Donatist. c. 5. tom. 7. ante med.

Secund. arg.

Tertium argum.

Lib. 3. sentent. dist. vlt.

cunque secundum rectam rationem velle debemus, vt rectè interpretatur Augustinus. Modus tamen corrigendi de quouis peccato, non videtur verbis Matthæi 18. determinatus, vel præceptus: quod multis rationibus, ac testimonijs, atq; adeò ipsius Ecclesiæ vsu & consuetudine confirmari potest.

Primò quidem, quia vt in Scripturis robur non habet argumentum, nisi ex sensu literali deductum, in quo solo est veritas, & autoritas, vt tradunt Patres, maximè verò Hieronymus in verba illa Matthæi 13. de farina satis tribus, & Augustin. lib. de doctrina Christiana, & lib. contra Petilianum Donatistam: dogma tamen certum, vt non nisi ex certo, & plano, & literali sensu astruendum est, sic etiam nec à sensu literali dubio, vel improprio potest efficax deduci argumentum, quo aliquid esse Dei præceptum ad salutem necessarium comprobetur. Sed hic ordo quemuis peccantem fratrem corripiendi, vt necessarium ad salutem, alibi Scriptura non determinat: nec ex hoc textu benè intellecto erui potest, cum tantum agat de iniuria propria: nihil igitur certi, ac definiti ex illo colligi potest.

Deinde non videtur statuendum, præceptum aliquod Diuinum, & Euangelicū, nisi quod expressum est in ipso Euangelio à Christo, vel quod ex aliquo expresso, euidenti tamen consequentia deducatur, aut saltem reuelatum, vt fide Catholica accipiendum sit, vel nisi tale esset imperatū à Christo Apostolis, & per eos nobis certa & continua traditione peruenerit; at talem esse eiusmodi corrigendi fratrem peccantem rationem, nemo demonstrare poterit.

Tertiò, cum Christus pro sua sapientia, præter moralia præcepta, quæ sunt iuris Naturæ, omnes veteris legis ceremonias, & iudicia abrogauerit, ita vt vix vnum, aut alterum nouum præceptum in lege Euangelica condiderit (exceptis tamen mandatis de Fide, Spe, & Charitate, atque adeò de Sacramentis, vt com-

muni consensu tradunt Scholastici.) Est que hæc B. Augustini doctrina, qui in expositione tituli Psalmi 73. sub initium, sic habet: Discussa ergo præcepta, aut omnia eadem inueniuntur, aut vix aliqua in Euangelio, quæ non dicta sunt à Prophetis. Præcepta eadem, Sacramenta non eadem, promissa non eadem. Videamus quare præcepta eadem: quia secundum hæc Deo seruire debemus. Sacramenta non eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Hactenus ille. Sunt ergo, teste Augustino, nobis, & antiquis eadem præcepta moralia, quia de lege naturæ sunt.

Cæterum hic ordo corrigendi fratrem peccantem, à Domino præscriptus non est, vt præceptum: & probatur, quia nec est principium per se notum, neque conclusio ex tali principio immediatè deducta, quale esse debet omne naturæ legis præceptum. Nec est præceptum, quod ad aliquod ius Naturæ reduci queat: nam si ad aliquod, maximè ad illud: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Sed ad illud iste ordo corrigendi non reducitur, cum ex illo nullo modo necessariò inferatur. Nam etsi inferatur actus correctionis, quia si debeo diligere, debeo & de peccato corripere: hoc autem cum multipliciter fieri possit, prout ratio poposcit: non debeo ad hunc determinatum corrigendi modum arctari.

Quod si dicas cum Thoma, Ricardo, atque Durando, ad quartum præceptum de venerandis parentibus reduci, in quo, vt asserunt, omnia, quæ ad beneficentiam proximo impendendam spectant, præcipiuntur: vt interim hoc illis demus, tantum sequitur, quod fratrem lapsum tantum debeamus corripere meliori modo quo possumus, vt recta ratio præscripserit; vt autem gradatim procedamus, ordinem Euangelicum obseruantes, concludi nequit stando in lege Naturæ.

Quartò, illud præceptum sic positum, à conditionibus & proprietatibus præceptorum Christi abhorret, & alienum est: quod exinde pro-

August. tomo 8.

In Veteri Lege præcepta quidem ea dè atq; in noua inueniri Sacramenta tamen, & promissa non eadem.

Quod ordo ille correctionis fraternæ præscriptus à Domino, vt præceptum non habeat.

Secundum argum.

Exo. 20.

Tertium argum.

Thom. 2. 2. q. 33. art. 2. ad 2.

Ricard. in 4. dist. 19. q. 4. art. 1. Duran. ibidem.

Quarta ratio

Quia sunt Christi præcepta.

Matth. 11. 1. Ioann. 5. Altera præceptorum Christi conditio. Psal. 118.

Psal. 118.

Tertia & vltima. Esai. 48.

Præceptum de corripiendo fratre in nos peccante, graue esse ac difficile.

Secundum argum.

Correpti, quemadmodum in corripientes ferè sint animati.

August. lib. 2. de sermo. Dñi in monte cap. 30. in fin. tom. 4. propè fin.

batur: præcepta namque Christi leuia sunt & facilia, iuxta illud: *Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue; & Dilectus, Hac est charitas, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius graua non sunt.* Sunt etiam præcepta Domini clara, perspicua, & aperta, secundum illud: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos: & alibi: Declaratio sermonum tuorum illuminat; & intellectum dat paruulis.*

Postremò mandata Domini vtilia sunt, & valde salutaria, vt ipse docet: *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia.* At hoc corrigendi fratrem præceptum graue profectò est, & difficile, obscurum etiam, & intricatum, adde etiam inutile profus, vel potius perniciosum: quæ omnia distinctè sic demonstrantur. In primis igitur esse graue ac difficile, illud ostendit, quòd etiam in propria iniuria, vbi maior viget ratio, minorque est pudor, & in testibus producendis maior autoritas, vix vnquam ille ordo propter difficultatem seruari potest; quomodò ergo seruabitur in multis euentibus, qui in dies passim se offerunt? aut quotus quisque ex ipsis Theologis est, qui in delictis corripiendis illo procedat ordine? aut vbi illum ordinem prætermiserit, se legis Christi præuaricatorem constituat, aut accuset? Videtur etiam præcepti eiusmodi difficultas omni ex parte. Vix enim inuenitur, qui audeat peccantem fratrem corripere, etiam si sit maior, aut præstantior is qui corripit: quid ergo facient æquales, quid minores? Deinde vix inuenitur qui velit correptionem patienter admittere, & qui non statim in odium corrigentis inardescat: rara etiam se se offert corripiendi oportunitas, & rarissimè à prudentissimis viris illud obseruari potest. Quòd si ita est difficile primam correptionem facere, quid de contestatione, vel publica accusatione, siue denuntiatione? Vnde Augustinus super sermone Domini in monte: *Rarò, & in magna necessitate obiurgationes adhibenda sunt:*

ita tamen, vt etiam in his ipsis non nobis, sed Domino vt seruetur, instemus. Sic ille. Cur ergo iugum minimè portabile ceruicibus pusillorum imponimus? Ad hæc, quicumque ad aliquid præstandum præcepto tenetur, simul & ad omnia, sine quibus illud impleri nequit, arctatur; vt qui ad ciuitatis custodiam obligatur, non potest non ad excubias, & ad alia omnia, sine quibus ciuitas tuta non est, non obligari. At mandatum illud corripiendi fratrem, siue Theologiæ scientia perfici non potest: tot enim difficultates occurrunt, tot conditiones, tot modificationes, & pericula se se ingerunt, vt, nisi singula, & omnia diligenter perspiciantur, vix vnus anni in Theologia studium, imò vix multi anni ad illa discernenda, & præcauenda sufficiant, vt ipsi Theologi fatentur: præsertim cum vnus doceat, hoc modo, & alius alio correptionem adhibendam. Quis ergo dicat, omnes rusticos, & mulierculas ad has speculationes, quæ longum Theologiæ tempus requirunt, addiscendas cogi?

Non sum nescius, quendam tentasse hoc argumentum soluere: sed quàm feliciter, alij diiudicent: mihi satis est colligere, admodum difficile esse, & planè graue hoc præceptum. Adde secundò, illud valde esse obscurum: nam quod omnes obligare debet, par est vt ab omnibus facile intelligatur. Vnde quidam sapiens Ethnicus dixit: *Quicquid præcipies, esto breuis; vt citò dicta percipiant animi dociles, teneantq; fideles.* Cæterum, bone Deus, quantas inuoluit controuersias, & perplexitates hoc præceptum, si Doctores, qui de eo disserunt, ac dissident, cõsulas? Primò enim controuertitur, an sit præceptum omnes obligans, vt multi docent; alij verò esse quidem præceptum, sed non omnes obligare tradunt, vt multi Iurisperiti asserunt, quibus fauere videtur capit. *Sed illud.* distinctione 45. &

Hadrian. q. 1. De correptione fraterna.

Horat. in Arte.

Prima sententia, quam parit eiusmodi obscuritas.

Tertium argum. Obiurgationes quatenus adhibenda.

Hadrian. q. 1. De correptione fraterna.

Correptionis fraternæ præceptum idem quoque esse obscurum.

Horat. in Arte.

Prima sententia, quam parit eiusmodi obscuritas.

glossa

Restrictio quoròdam illius præcepti de correptione fraterna. Glossa. Ioan. de Lignano.

Abb. Panormis.

Angelus Iurisp.

Armac. vbi supra.

Fratrem in se peccantem corripere quando Romanus Pontifex possit.

Secunda opinio.

Vtraque opinio quid habeat incõmodi.

glossa in capit. *Si quis peccauerit.* 2. quæstione 1. vbi durum esse dicitur, omnes ad hoc præceptum teneri: quia omnes transgressores eius constitueret, cum vix aliquis illud seruet, exceptis Prælati; & ita tantum obligaret magistratus, siue laicos, siue Ecclesiasticos. Addit præterea glossa, & Ioannes de Lignano aliam restrictionem: quod in telligitur de peccato iam commisso, non de committendo, quia hoc præcauere, ad omnes ex æquo spectat, illud verò ad correptionem Prælatorum. Idem tenet Abbas in capit. *Nouit.* De iudicijs, vbi refert, Ioann. Andream & Innocentium tenere, quòd Prælati est hoc præceptum, alijs autem consultum. Et Angelus in verb. *Denuntiatio.* §. 1. *Ad istam,* ait, *denuntiationem non credo teneri aliquem, nisi sit talis, ad quem ratione officij, & cura hoc pertineat.* Et Armacanus lib. *Quæstionum Armenorum,* docet hoc præceptum traditum esse Petro, & in eo alijs Prælati: *Et tunc,* inquit, *habetur doctrina pro peccatis, vt quilibet iudex Ecclesiasticus sciat quem modum punitionis exequi debeat erga quoscumque, qui omnes fratris nomine designantur: & hoc specialiter in peccato commisso in propriam personam.* Vnde infert, *summum Pontificem non debere vlisci peccatum in se personaliter admissum, sed post monitionem in Euangelio debet illud publicare, ne potius vlisci, quàm corripere videatur.* Sic ille. Et ratio est; quia nemo potest cogere ad pœnitentiam, vel punitionem, ad quam tendit correptio fraterna, nisi solus Prælatus, cuius est munus, vltimam excommunicationis pœnã infligere.

Alia sententia cõmunis est Theologorum asserentium, præceptum illud omnes obligare ad fratrem peccantem corripiendum, siue peccatum sit propria iniuria corripientis, siue non; siue sit præteritum, vt emendetur, siue futurum, vt caueatur. Quæ sententia graue videtur iugum ponere fidelibus sine ratione, & necessitate, cum possint

alio modo corripere. Prior etiam sententia peccat, dum verba Christi restringit ad solos Prælatos, quasi in illos solos iniuriæ cadant, & non in alios. Neque necessum est, pastores semper illo ordine adhibere correptionem, sed satis est, si secreta secretè, & publica publicè corripiantur, teste Augustino, prout prudentia dictauerit. Ad id quod dicitur, Prælatorum esse corrigere de præteritis delictis, omnium verò de futuris: ratione carere videtur. Nam quomodò seruato illo ordine Euangelico procedes in corrigendo fratre, ne in futurum peccet? an debes ad hunc aduocare testes, & nolentem acquiescere accusare apud Ecclesiam antequam peccet, an potest cum lege charitatis illud stare? Ad hæc, excommunicatio locum non habet, nisi post peccatum commissum, cui sit adiuncta pertinacia: nemo ergo ob delictum nondum perpetratum iure excommunicari potest: vt interim omittam, Textum Euangelicum de peccato præterito apertè loqui; ait enim, *Si peccauerit in te, non, si peccabit.*

Secundò controuertitur inter Doctores, an illud Euangelij præceptum nos obliget tam respectu infidelium, quàm fidelium. Docent enim permulti, tantum fideles inter se ad hoc adstringi, non infideles, vt docet Episcopus Abulensis in illud caput: quia frater non dicitur in Scriptura, nisi qui ad religionem Christianam pertinet, iuxta illud: *Omnes vos fratres estis.* Et Apostolus, *Si is qui frater nominatur inter vos.* Et Dilectus: *Qui odit fratrem suum, homicida est:* sicut etiam olim omnes Iudæi dicebantur fratres: in infideles etiam non possunt testes produci, aut sententia Ecclesiæ in illos infligi: nam *de ijs qui foris sunt, quid mihi est indicare?* Et si ergo possimus Infideles ex charitate corripere, non tamen illo ordine Euangelico.

Alij contra, putant etiam respectu Infidelium obligari, quia præ-

Aug. sermo 16. de verb. Dñi, paulld à med. tom. 10. sub ini. Illud aduersariorũ: Præpositorum est corrigere de præteritis, omnium verò de futuris: rationi ostenditur minime esse cõsentaneum, dupliciter.

Vbi excommunicatio locum habeat.

Altera obscuritas præcepti correptionis fraternæ, an scilicet In fideles quoque comprehendat.

Prima opinio, negans videlicet.

Episcop. Abulen. q. 91 in Mattha. 18.

Matth. 23.

1. Cor. 5.

1. Ioan. 3.

Deut. 23. & alibi.

1. Cor. 6.

Secunda opinio, quæ affirmat.

Tom. 4.

Fff 3

ceptum

Abbas Iu-
risc.

Angelus Iu-
risc.
Hæc opinio
refellitur.

Superior quo-
que illa cur
minime pro-
betur.

Tertia obscu-
ritas, ac per-
plexitas; an
scilicet fra-
terna corre-
ptio de omni-
bus, an de no-
tis tantum &
peccatis ma-
nifestis sit fa-
cienda.

Prima senten-
tia, sed minus
probabilis.

ceptum dilectionis proximi omnes obligat: cuius fundamentum est ipsa natura, ut nos tanquam fratres corrigamus. Ita docet Abbas in prædicto cap. Nouit. de iudicijs. Alij etiam addunt, quod Papa habet iurisdictionem super Infideles peccantes in legem Naturæ, vel in bonos mores: quod etiam tradit Angelus in verb. Denuntiatio.

Sed hæc sententia nimis extendit nomen fratris, contra stylum Scripturæ. Et infideles nostra sanè admonitione non ædificantur: nec possunt tales testibus conuinci, nec Ecclesiæ denuntiari, nec ab ea excommunicari. Nec valet eorum ratio: nam etsi correptionis præceptum omnes obliget, non tamen ille modus, vel ordo Euangelicus: & si Papæ denuntiaretur Infideles peccantes, friuola esset talis denuntiatio, quia non posset eos excommunicare, vel punire.

Prior verò sententia non videtur consequenter ad sua principia respondere. Cum enim fateantur, illud præceptum non esse nouum, & superadditum legi naturæ, sed tantum explicare legem Naturæ, & declarare, qua tenemur corripere delinquentem, & hæc omnes etiam Infideles concludat: ergo aut negare debent hoc esse explicatum Euangelij, tanquam legis Naturæ, & ita non omnes obligari respectu omnium: aut si hoc asserant, confiteri debent, quod omnes, etiam non fideles obliget, quemadmodum & ipsa lex Naturæ. Quare non sibi hæc sententia constare videtur.

Tertio, acriter controuertitur, an lex hæc in omnibus peccatis indifferenter obliget, an solum in occultis: an in eis, quæ vni soli sunt nota tantum, vel etiam in his, quæ pluribus, quam vni (etiam si pauci existant) nam distingui solet secretum in id, quod per testes probari nequit, ut quod vnus tantum nouit: & in illud, quod non est apud omnes, vel multos diuulgarum: vnde quidam asserunt, præceptum non obligare nisi priori modo, in secreto sci licet, quod vnus tantum nouit. Ita

enim docet Episcopus Abulensis in Matth. 18. quæstione 97. sumpta occasione ex verb. Augustini superius productis. Sed profecto cum Augustinus illud de propria interpretetur iniuria offensus, & non de quolibet peccato, non potest hæc opinio, Augustini verbis inniti. Idem docet B. Thomas, qui, citata opinione eorum, qui dicunt in omnino secretis non esse seruandum illud præceptum, nec testes producendos, eã reprobat, sicut etiam in 4. Sentent. facit, artic. etiam 7. eiusdem quæstio. circa publicam denuntiationem distinguendum esse docet: Quia peccata aut sunt publica, aut secreta: si publica, non est tantum remedium adhibendum ei, qui peccauit, sed etiam alijs, in quorum notitiam deuenit, ne scandalizentur: ideo talia publice sunt arguenda, ut Apostolus ait: Peccantes, coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Si verò secreta & occulta, tunc videtur habere locum illud: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Quando enim te offendit publice coram alijs, iam non solum in te peccat, sed & in alios quos turbat. Hæc Thomas: quæ accepta sunt ex Augustini sermone 16. de verbis Domini.

Rursus alij oppositum tuentur, quod in omnino occultis non obligat ille processus Euangelicus, nec ultra primam monitionem est procedendum: esset enim diffamare fratrem, ut docent Altifiodorensis, & Durandus in quarto.

Tertia opinio est, quod illud pariter obligat in omnino secretis, & in his, quæ paucis sunt nota: quam multi Iurisperiti, & Theologi sequuntur. At verò Abulensis Episcopus in Matthæ. 18. Corruptio, ait, fraterna solum habet locum, vbi peccatum manet actuale, ita quod si semel quis peccet, & non conuertatur de actu, & sic remaneat reatus culpæ: si tamen non iterat peccatum, vel non est in continuo actu peccati, ut concubinarius, seu fur aliena retinens, talis non sit arguendus secundum hunc processum. Nam qui alium corrigere debet, oportet ut cognoscat eius peccatum:

Episcop. A-
bulens. in Mat-
thæ. q. 97. et
q. 83.

B. Thom. 2.
2. q. 33. ar-
tic. 8. tom.
11. par. 2.

Idem tom. 7

In peccatis
publicis re-
medium quibus
adhibendum, secun-
dum Thomam.

1. Tim. 5.

Augus. tom.
10. sub ini.

Secunda opi-
nio.

Altifiodor.
lib. 3. tract.
25. c. 2.

Duran. in 4.
dist. 19. q. 4

Caietan. in
Matth.

Tertia opi-
nio.

Abulens. in
Matth. 18.
q. 83.

sed

sed vbi peccatum reatu tantum manet, non cadit sub cognitione humana. Deinde, quia peccatum quod corrigitur, debet coram testibus dici, ut nouerint de quo testari possint: illud tamen nec videre possunt, nec testari. Tertio, quia dicit, Si te audierit: ergo corrigens potest scire an audiat, vel non audiat. Sed peccato manente solum reatu, non potest sciri an audierit illum: potest enim alter mentiri, quod audierit. Sic ille in sensu. Cuius sententia extranea valde videtur, in eo scilicet, quod asserit peccatum non esse corrigendum, nisi iteratum fuerit, vel actu manserit: nec rationes eius aliquid euincunt. Etsi enim reatus interior peccantis videri nequeat: si tamen eum, semel peccantem vidi, & poenitentem non video, quis dubitabit me ad corrigendum obligari? non est enim obligatio ad corripiendum de reatu, qui non videtur, sed de exteriori peccato quod noui.

Iam quarto loco si expendamus, quanta de testibus inducendis in controuersiam vocantur, non nisi falebras, & meras tenebras inueniemus. Quidam enim putant, non nisi in peccatis secretis, quæ vnus tantum nouit, adhibendos esse testes: nam quod multi sciunt, omisis testibus, denuntiari oportet ei, qui potest corripere. Imò secundum Thomam, etiam si secretum sit, modò in promptu sit, ut in aliorum veniat notitiam, denuntiandum est ei, qui potest corrigere. Alij oppositum tuentur, quod in omnino secretis non sunt inducendi testes, etiam si contingat peccatum repeti: sed dicendum est potius maiori, qui illi possit obuiam ire, quam testibus nouis, ut actum peccati videant, sintque eius exploratores. Tunc ergo solum adhibendi sunt, quando peccatum est ita secretum, ut paucis tantum sit notum, & non alijs, quam illi ipsi, cui fuerat notum, sunt aduocandi. Ioannes Maioris tamen in quarto distinct. 19. quæst. 2. limitat hoc, dicens, novos testes non esse aduocandos, nisi quando noceat minus peccanti infamatio illa testium,

Hulus ophtho-
nis incommodum.

Quarta ob-
scuritas opi-
nionis, quæ
tenet præce-
ptum esse corre-
ptionem in fra-
terna, circa
numcrum te-
stium.
Prima opi-
nio.

Thom. 2. 2.
q. 33. art. 8.

Secunda opi-
nio.

Io. Maioris.

quam detrimentum salutis animæ, ita ut melius sit sic infamari, quam in peccato manere. Abbas in dicto cap. Nouit, tenet, quod in omnino secretis satis est prima admonitio peccatoris, & quod ibi impletur præceptum sine testium inductione: quod si non audiat, denuntietur Prælato. Tertia opinio, ac media est, quæ plures habet fautores, nempe Ricardum, Petrum Paludensem, Gabrielem, & Hadrianum, quod tam in secretis, quæ vnus nouit, quam in eis, quæ pauci sciunt, seruari processum Euangelij oporteat: & ante publicam denuntiationem inducendos testes. Hadrianus præterea nititur conciliare primam cum secunda opinione, quibusdam parum firmis rationibus, & illarum autoribus minus congruè tribus. Vastum sanè disputationis pelagus ingrederemur, si de his, quæ subtilius Scholastici differunt in adhibendis testibus, sermonem protrahere vellemus.

Quintò dubium est de pœna imponenda his, qui correctionem fraternam non admittunt. Nam ex Iurisperitis quidam docent, non esse alia pœna puniendos, quam censura excommunicationis, quæ in Euangelio explicatur: cuius contrarium experientia docet. Nam multis alijs modis Prælati in tales procedunt; nec tamen propterea errare putantur. Abbas verò in dicto cap. Nouit. de iudicijs, asserit, nolentes corrigi, alia pœna puniri posse. Et allegat Innocentium, qui docet, in peccato occulto posse seruari à Prælatibus processum illum Euangelicum: ad quos hoc pertinere dicit, & sic propter occultum peccatum deberet quis haberi, ut Ethnicus & Publicanus. Sed quomodo, quæso erit occultum delictum, ad quod adducuntur testes?

Sextò dubitatur de grauitate culpæ, quam omittentes corrigere, incurrun, an scilicet sit mortiferum, an veniale delictum. Et ut ait Thomas, correctio fraterna tripliciter omitti potest. Vno quidem modo merito, quando ex charitate aliquis correctionem omittit. Dicit enim

Abbas.

Tertia opi-
nio.
Ricard.
Petrus à Pa-
lude.
Gabriel.

Hadrian. in
4. sent. dist.
19.

Quarta obscu-
ritas prædictæ
opinionis, cir-
ca punitiõem
incoregibili-
lium.

Abb. Panor-
mit.

Innocen. Iu-
risc.

Sexta obscu-
ritas de gra-
uitate crimi-
nis non corri-
plentium fra-
tres peccates.
Thom. 2. 2.
q. 33. art. 2
ad 3.
Fraternæ cor-
reptionis o-
missio quan-
do cum meri-
to fiat secun-
dum Thomam.

Augu-

August. lib. 1. c. 9. ante medium, tomo 5.

Augustinus in 1. de ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, & corripendis male agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam eruditos impediunt aliquos infirmos, & premant, atque auertant a fide, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Alio modo præmittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando scilicet formidatur (vt ibi dicitur) iudicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio; dum tamen hæc dominetur in animo, quod fraternæ charitati præponantur. Et hoc videtur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter quod posset eum à peccato retrahere, & tamen propter timorem, vel cupiditatem præmittit. Tertio modo huiusmodi omisio est peccatum veniale, quando timor vel cupiditas tardior facit hominem ad corrigenda delicta fratris. Non tamen ita, quod si ei constaret, quod fratrem posset à peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem dimitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes. Hæc Thomas in sensu. Quicquid autem sit de alijs, ita quidam interpretantur secundum modum, vt debeat intelligi existente necessitate extrema correctionis fraternæ, quia tunc præferret vitam, ac temporalia bona charitati fraternæ. Sed profectò tali glossa Thomas non indiget, quia apertè dicit, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente probabiliter quod posset eum à peccato retrahere, non quod videt eum extremè indigere: præsertim cum casus extremæ necessitatis non videatur posse contingere nisi per ignorantiam, ex qua peccatum oritur, vt contingit Infidelibus res fidei ignorantibus. Si etiam diligenter verba Augustini prædicto loco citati consideres, in-

Etus quæ nã sit lethalis omisio. Idem ibidẽ.

Quæ verò venialis.

Lethalis omisio quã Thomas inducit, fraternæ correctio nis, minus necessaria quorũdam explicatio.

uenies, illum omittenti viro sancto corrigere delictum, tantum veniale tribuere: ait enim: Non mihi itaque videtur hæc parua esse causa, quare cum malis flagellentur & boni, quando Deo placet perditos mores etiam temporalium pœnarum afflictione punire. Flagellantur enim simul, non quia simul agant malam vitam, sed quia simul amant temporalem vitam: non quidem æqualiter, sed tamen simul, quam boni contemnere deberent, vt illi correpti atque correcti consequerentur æternam. Hæc ille. In cuius verba scribens Fraciscus Maioris veritate septima, ait: Nunquam est peccatum mortale correctionis omisio, nisi cum omittens peccato alterius consentit, aut cooperatur. Si autem malum alterius dissimulet, vel in ipso citra consensum delectetur, est veniale. Sed hæc sententia, fraternæ correctionis præceptum nimium relaxat. Et licet Augustinus asserat, dissimulare propter metum vitæ, vel rerum temporalium, esse veniale: quod tamen omnis dissimulatio citra consensum venialis sit, ex Augustino non habetur, imò potius oppositum. Nam sermo. de verbis Domini ait: Si neglexeris, inquit (scilicet correctionem) peior es. Petrus verò Paludensis, & Hadrianus, docent propter vtilitatem aliorum odium esse sustinendum, vt Ioannes Baptista odium Herodis sustinuit. Quod verum est, si publica sit persona, quæ ratione officij debeat malis vsque ad sanguinem resistere, ne subditorum sanguis de manu pastorum requiratur: secus est de personis priuatis, quæ ad id non arctantur, nisi cum commodè correctio fieri queat.

Septimò, in controuersia positum est, quomodo, & quando lex illa Euangelij corrigendi fratrem, seruari queat. Nam Astensis ponit sex conditiones necessarias, Gabriel in Canonem Missæ addit septimam: excipit tamen ab illis conditionibus nouem casus, in quibus, stantibus adhuc conditionibus, obligatio non occurrit. Alius verò quatuor alios casus reperit; vt ita

Quare cum malis flagellantur & boni secundum Augustinum.

Fracisc. Maioris.

Thomæ sententia expenditur de peccato omisio nis fraternæ correctionis.

Aug. serm. 16. de verb. Domini. ante med. to. 10. Petrus à Palud.

Hadrian. Ez. 33. & 34.

Septima & vltima obscuritate ratio prædictæ opinionis, in modo videlicet, & tempore, quo seruandũ est fraternæ correctionis præceptum.

Asten. 2. p. tit. 63. art. 4. Gabriel lect. 74.

sint

sint septem conditiones, & tredecim casus. In his porro conditionibus & casibus multa sunt inuoluta, perplexa, ac dubia, & quæ maiori indigent lumine discussionis. Ex quibus omnibus, ne plus æquo prolixiores simus, meridiana luce clariùs colligimus, quàm sit obscurum, & tenebris inuolutum hoc præceptum: quod erat secundo loco propositum.

Postremò, quod illud præceptum, nedum sit inutile, sed etiam perniciosum, ex multis possumus demonstrare. In condendis siquidem legibus vtilitas communis, nõ priuatum cuiusdam commodum spectari solet. Ita enim recta ratio dicit, vt priuatis publica commoda præferamus. Cum ergo Christi gratia naturam perficiat, non destruat, nec rationi aduersetur, sed potius suffragetur: Christi igitur præcepta maximè vtilia esse debent. Quod verò hoc sit inutile, imò noxium, probatur hoc modo. In primis enim, fomentum esset malorum hoc præceptum, & iustitiæ exequendæ impedimentum, pessimorumq; hominum ad peccandum velamen, & prætextus. Quod sic explico. Sit aliquis in hæresim, aut apostasiam cum pertinacia lapsus: si præcepti Euangelici ordo omnes obligaret, vt aiunt, primò seorsum corripere, deinde vnum, vel duos testes adhibere cogeretur, antequam Episcopo, vel Inquisitori denuntietur, ita vt aliter faciens, in fraternæ correctionis ordinem à Christo præscriptum peccet, profectò illo ordine seruato, hæreticus maneret impunitus, & malum malo aueretur, & ex parua scintilla inextinguibilis flamma succenderetur, quæ totam Rempublicam euerteret: nam sermo eorum, vt cancer serpit, ait Apostolus. Quando namque hæreticus pertinax, aut alius flagitiosus peccator fraternè admonitus resipuit? aut quis audebit fraternè correptum, nec emendatum Ecclesiæ denuntiare, cum videat apertum vitæ discrimen ex tali processu sibi immi-

In condendis legibus quid spectari soleat.

Rempublicam euerteret: nam sermo eorum, vt cancer serpit, ait Apostolus. Quando namque hæreticus pertinax, aut alius flagitiosus peccator fraternè admonitus resipuit? aut quis audebit fraternè correptum, nec emendatum Ecclesiæ denuntiare, cum videat apertum vitæ discrimen ex tali processu sibi immi-

Hæreticorum ingenium: eorum perniciem.

2. Tim. 2.

nere, & opportunum remedium sit ipsa cita denuntiatio? Quod si dicas, hæresim ob suam enormitatem esse exceptam, quia magis inficit, & minus est curabilis; Responderem, textum ipsum Euangelicum, aut aliquem ex Doctoribus Scholasticis illud hæresis crimen non excipere; & alia plerunque sunt æquè graua, & minus tolerabilia, quæ tamen secundum eos admonitione secreta corrigenda sunt. Deinde si dicas, in talibus & similibus criminibus, ex quibus periculum imminet, & emendatio non speratur, nõ obligare nos præceptum illud: quod cum sit affirmatiuum, non nisi pro tempore & loco obligat; & idcirco rarissime euenire, vt obliget propter temporis, personarum, & aliarum circumstantiarum importunitatem. Sed profectò mirum esset, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, talem tulisse legem, quæ vix, aut nunquam seruari posset; cum tamen hi casus frequenter & passim contingant, & leges non dentur nisi de his, quæ communiter accidunt. Vnde ff. de legibus. l. Nam ad ea, inquit: Nam ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter, & faciliè, quàm ad ea, quæ raro eueniunt. Et Theophrastus in l. Iura: Iura, inquit, constitui oportet in his, quæ frequenter accidunt. Si ergo illud Christus omnibus præcepit, quomodo tam raro obligat; vel si non obligat nisi rarissime, quare impositum est sine necessitate, & vtilitate? Dicere etiam, quod periculum excuset, vbi præsertim ex correptione speratur fructus, non omnes concedunt: imò verius, & probabilius videtur oppositum.

Deinde videtur hoc præceptum militare contra religionis obseruantiam: nam ablata disciplinæ autoritate, & correctionis seueritate, actum erit de religione. Nam vbi non est sepes, diripietur possessio. Nunquam enim peccatum sine correptione dimittitur, quin mox ad alia, & maiora pertrahat: Modicum enim fermentum totam massam corrumpit. In quæ verba

Prima obiectio in contrarium diluitur.

Altera obiectio.

1. Cor. 1.

De quibus leges condantur tantummodo.

Theophr.

Secund. arg. ab religionis natura. Ecclesiastici 36. Peccati non correpti perniciem. 1. Cor. 5. et Gal. 5.

scribens

Chryſoſt. bo mil. 15. in priorem ad Corinth. to mo 4. Origen. in Iofue cap. 7 aliquanto à medio part. 1.

Munus Præpofitorum quod p̄priū fit.

ſcribens Chryſoſtomus: *Quemadmodum, inquit, illud, licet modicum, totam maſſam corrumpit; ita & hic ſi diſmiſſus fuerit inultus, multum etiam fiet ipſum peccatum, & ſic reliquos offender.* Et Origenes in Iofue: *Polluitur ex vno peccatore populus, ſicut ex vna oue morbida grex vniuerſus inſicitur: ſic etiã vno vel fornicante, vel aliud quodcunq; ſceleris committente, plebs vniuerſa poluitur.* Hæc illi Patres. Si ergo in omnibus peccatis non publicis ſecreta monitio debet præcedere, paſtores non poſſent vlla peccata, niſi valde publica, & ſcandalum generantia corripere, neque futuris malis poſſent proſpicere, antequam eueniãt, cum hoc ſit munus Prælatorum proprium. Vt enim medici eſt latentes morborum cauſas, & radices noſſe, quo opportuniora adhibeat remedia; ita paſtoris eſt ſpirituales ſubditorum ægritudines probè noſſe, & ne vltra ſerpant, vel in futurum admittantur, proſpicere. Eſt enim occultus morbus manifeſto periculoſior: occulta autem rectè ſciri non poſſunt, niſi paſtoribus indicentur: quibus ſi nõ ſunt denuntianda, niſi ſecreta admonitione præmiſſa, prius nocebunt, quàm corrigi valeant.

Quis ergo credat, tales Dominũ tu liſſe leges, quæ animarum medicos à ſuo valeant munere impedire?

Tertium argum.

Apoç. 22.

Tertiò ſi hoc ſeruetur præceptũ, neceſſe eſt, vt omnis via inquirendi, viſitandi, & caſtigãdi peccata occulta tollatur, & quòd qui in ſordibus eſt, inſordefcat adhuc. Demus enim, v.g. aliquè religioſum lapſum in aliquod peccatum conſcio ſocio, & vidente, ille verò zelo huius legis ſeruandæ admoneat cum ſemel, vel bis; nunquid ille in emendatus præſtolabitur accuſationem, vel denuntiationem? nonne finget ſe emendatum, vt ſociũ deludat? & interim manebit in peccato, de malo in deterius procedens, donec in ſcandalum aliorum prorumpat, & ita religio tota propter vnum, aut alterum infamia laborabit? quibus omnibus facilè obuiam iretur, ſi Prælato, vt patri, cui conuenit ex officio ſecre-

ta corripere, reuelaretur. Dicit quis; Si eius emendationem non ſpero (quod ante primam admonitionem præſumere nõ debeo) dicam tunc Prælato, vt patri ſpirituale, ſed non antequã priuatim corrigam. Semper enim eſt præſumendum pro meliori parte, niſi contrarium conſtiterit. Sed profectò experientia docet contrarium, rarò, vel etiam nunquam, delinquentem verè corrigi per ſecretas has admonitiones, ſed potiùs vel diſſimulare emendationem, vel ſecretum à ſe commiſſum delictum omninò negare, vt ſunt homines prompti ad excuſandas excuſationes in peccatis. Item poſt vnã & alteram monitionem non poteſt ille denuntiare Prælato, donec teſtes inducat, & in emendabilem deprehendat: & vbi delictum omninò eſt ſecretum, inutile eſt, & periculoſum; tum ob infamiam peccantis; tum ob periculum corripientis. Poſſet enim peccàs facilè retorquere accuſationem in eum, qui ſe corripit, tanquam in impoſtorem, coram productis teſtibus, cum reprehenſio conſtet, & delictum non conſtet: & ita hic ordo potiùs impedire, quàm iuuare poſſet delinquentes correptos. Quartò, vergeret illud præceptum in ſtatus Eccleſiaſtici perniciem, quia præter delicta publica, & quæ vocantur notoria, vix aliquod corrigi, aut præcaueri poſſet: & fruſtra fatigarentur Prælati, atque eorum viſitatores per diœceſim inquirendo, & per alia iuris remedia procedendo ad Clericorum correptionem, ſi edictis poſitis, & cenſuris, nemo poteſt reuelare, niſi quod priuatim prius admonuerit, nec fuerit tamen emendatus: cum tamen ad Prælatos, & eorum miniſtros ſpectet inquirere de quouis peccato: ſicut purgare prouintiam, & eam in omni diſciplina pietatis continere, vt habetur in capite *Pernicioſam*, de officio ordinarij. Et ita poteſtas libera data ad ædificandum, eſſet alligata illius præ-

Solutur hoc: Si culus fratris emendationem non ſpero, poſt eius priuatam correptionem, tunc vero illum Paſtori, vt patri ſpirituale denuntiabo.

Hominum ingenium deprauatum. Pſal. 140. Tit. 3.

Quartum argum.

Quintum argum.

Solutur oblectiuncula.

Sextum arg.

Quis Reipublicæ finis.

Terent. Andr. Act. 1. ſc. 1.

pti vinculis. Nam occulta non poſſunt ſubditi denuntiare, nec Prælati de illis inquirere, & in caſſum edicta ſua ſub grauiffimis cenſuris proponerent, & eſſent talia non ſolum inutilia, ſed impia, & ex diametro cum Euangelio pugnantia, quia exigunt ſibi omnia peccata reuelari ſubditorum, ſiue per denuntiationem, ſiue per accuſationem, nihil de fraternâ correctione loquẽtes: & ita iniuſtè ſibi eorum cognitionem, quæ ad ſe non pertinet, vendicarent.

Quintò, eſſet etiam pernicioſum huiusmodi præceptum in Rempubliã ſecularem, cum pacificus Reipublicæ conuictus non poſſit diu conſiſtere ſine delinquentium punitione, & vitiorum extirpatione. Quicquid autem huic iuſtæ reſiſtit punitioni, Rempubliã euertit. Nihil autem huic rei ita obſtare videtur, atque ignorãtiam criminum, & occultatio criminoforum hominum. Quis enim auderet latrones, homicidas, aut adulteros denuntiare, aut eorum crimina detegere, ſi de his fraternâ correptione debeat præcedere? Et ita magno quis ſe obijceret periculo, & denuntiatione omninò impediretur, quia admonendo delinquentem ſe iudici denuntiatum, iam illi detegeret. Quòd ſi dicas, illud præceptum non ligare, quando peccatum eſt in aliarum damnum corporale, vel ſpirituale; reſpondebo, præcepti Euangelici verba generalia eſſe, & nihil excipere: quòd ſi tu pro tua voluntate excipis, ego quoque pro libito excipiam quodcunq; crimen voluerò.

Sextò, probatur etiam aduerſari huiusmodi legem optimo Reipublicæ conuictui, & ſini eius, qui eſt pax: ſiquidem ex illius obſervatione oriuntur iurgia, conuitia, inimicitia inter ciues, vicinos, & amicos, odia quoque vix terminanda. Tale eſt enim hominum ingenium, vt veritatem, quæ odium parit, audire velit nemo. Deinde quantis exagitarentur ſcrupulis omniũ con-

ſcientiã, ſi ſe ad corrigendum viderent adſtrictos, & facinoroſos in populo vel vicinia, vel familia corripere non auderent, & ita nec fecum, nec cum alijs pacem habere poſſent, quam omnibus Chriſtus commendauit? Fierent quoque homines vitæ alienæ exploratores, cum Auguſtinus ſermo. 16. de verb. Domini in principio dicat: *Admonet nos Dominus noſter non negligere inuicem peccata noſtra, non quærendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas.* Et Bernard. *Tandiu quiſque ſua peccata ignorat, quandiu aliena explorat.* Et Plato in Phædro: *Ridiculum, inquit, putò, ſi, cum mea ipſe ignorem, aliena perſcrutari vellem.* Ad hæc, ſi tale præceptum & tam generale eſt, ſubditi ad corrigenda peccata prælatorum obligarentur: nam omnes ſunt fratres in Chriſto. Et cum ſint perſonæ eorum publicæ, deberent eorum delicta publica reputari: quod certè ſtare nequit. Quis enim primò auderet corripere Episcopum, Archiepiscopum, aut Cardinalem, vel Regem, vel Principem? Nam et ſi aliquis audacior hoc faceret, certè in dedecus capitum hoc cederet, & ſubditi in superiores inſurgeret. Deinde ſi ſecretò moniti non emendarentur, nunquid etiam teſtes adhiberent, & ad excommunicationis ſententiam procedendum eſſet contra Apoſtolum dicentem: *Seniorem ne increpaueris: ſed obſecra vt patrem? Et 2. quaſt. 7. cap. Non eſt. Non eſt à plebe, aut à vulgaribus hominibus arguendus, vel accuſandus Episcopus.* Et cap. *Cum ex iniuncto.* de hæreti. arguuntur laici, qui Sacerdotes audent reprehendere. Nemo ergo ad illum ordinẽ corrigendi in Euangelio præſcriptum per viam præcepti obligatur. Idem docet Auguſtinus in regula monachorum, epiſtola 109. vbi alium corrigendi ordinem tradit. Nam ſecretam oculi petulantia vult ſecretò corrigi à vidente, ne vltra progrediatur, vel ne leue peccatum proceſſu graue fiat. Deinde admonitione facta ſi nõ emendatur, ſed peccatum repetitur, & ex veniali fortè

Marc. 9. & Ioan. 14.

Auguſt. tomo 10.

Bernard. de interiori do mo, cap. 43. Platonis ſententia.

Matth. 23.

1. Tim. 5.

Euarist. Pa pa epiſt. 1. A quibus nõ eſt arguendus, vel accuſandus Episcopus.

Auguſt. tomo 2.

Alius corrigendi modus ab Auguſtino traditus.

Thom. 2.2. q.33.art.8. ad vlt.

B.Thomæ solutio minus comoda verbis illis Augustini reijctur.

Matth. 18.

Thom.

Idem tomo 8.

Secunda ratio confutationis.

Tertia ratio.

fiat lethale, dicit non esse amplius admonenda, sed preposita sua pro denda, tanquam matri. Quod Augustini verbum turbauit Scholasticos, praesertim Thomam, & coactus est dicere, prius dicendum esse prelato, tanquam patri, & priuatae personae, non iudici: ita vt denuntiatio debeat praecedere contestationem, & haec accusationem. Sed, ni fallor, contra hoc apertus est cõtextus Euangelicus, prius dicens inducendos esse testes, quam dicatur Ecclesiae, vel Prelato, vt exponunt, tanquam iudici, cuius est excommunicare, de quo subdit: Quacũque alligaueritis super terram: non vt priuatae personae. Cõtra quod esset, quod haec opinio probare non posset, delinquentem esse denuntiandum prelato, vt priuatae personae, vel quod sit secretè admonendus, antequam denuntietur Prelato, vt priuato. Nam eodem loco art.7. docet Thomas, quod peccatum secretum non est reuelandũ Prelato ante admonitionem, nec in hoc subditus cogitur obedire, quia faceret in Euangelium. Idem Thomas quodlib. 1. quaest. 16. docet, qd siue prelatus procedat vt iudex, siue vt pater spiritualis in simplici denuntiatione, nõ potest praecipere, vt sibi reueletur peccatũ: & si praeciperet, esset contra Euangelium non praemittere admonitionem. Prelatus ergo, siue vt iudex, siue vt priuata persona, intelligitur esse secundum eos Ecclesia: aliõ qui non rectè probaret esse contra Euangelium denuntiare prelato priuatim: vnde solutio illa data Augustino, stare non potest.

Ad haec, textus docet, prius adducendos testes, antequam omninõ res deferatur ad Ecclesiam, vel Prelatum: quare ergo illi praesumunt limitationem? si propter dictum Augustini? Sed nunquid ob vnus Doctoris dictum textus Euangelicus à proprio sensu est detorquendus? Sed nos has angustias non patimur, quia asserimus, textum Euangelij non loqui de correptione fraterna in quouis peccato, sed de propria iniuria duntaxat. Nec B. August. docuit fie-

ri illo modo correptionem iuxta ordinem à Christo praescriptum, sed iuxta ordinem rationis, & charitatis. Basil. in regulis suis disputat. interrog. 46. tom. 2. circa init. *Quicquid est autem, in quo peccatur, id refertur ad Antistitem debet, siue ab eo ipso, qui peccatũ admittit, siue ab ijs, qui illius conscij sunt, si illud ipsi curare non possint, & mederi eo modo, quo praecceptum est à Domino, quando vitium dissimulatum morbus est in animo oblitescens, & supputris, qui etiam propterea incurabilis efficitur. Et in fine: Nemo sit ergo, qui aut peccato alterius latebras quarat, ne pro amore, què fratri debet, exitium illi conciliet: neque suo. Qui non medetur sibi ipsi, frater est sua opera dissipantis.* Haecenus ille. Qui primò vult peccatum ad Antistitem referri non praemissa vlla admonitione, vel testiũ productione.

Nec obstat id, quod dicitur: Si illud ipsi curare non possint, vt infinet, priuatam admonitionem, vel testiũ productionem praemittendam esse: quia accepit eo modo, quo Augustinus supra accepit, quando peccata sunt leuia, & initia grauiorũ, quæ facili negotio curari queũt; nõ autem quando morbus ingrauescit, vel ex malitia peccati; vel saltè Basil. praemissa secreta admonitione, sine testiũ productione recurri voluit ad Prelatum: quod est in comunem sententiam. Quod verò dixit: *Sicut praecceptum est à Domino: alludere videtur ad illud: Mandauit illis vniciquè de proximo suo.*

Postremò probatur ex praxi & cõsuetudine Ecclesiae, quæ dogmata ipsa solet stabilire. Ait enim Paulus; *Si quis videtur contentiosus esse (in hoc quod mulieres orèt velato capite) nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Et Augustin. ad Casulanum: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorũ pro lege tenenda sunt.* Haec ille. Sicut ergo preuaricatores diuinarum legum, ita cõtemptores Ecclesiasticarum cõsuetudinum coercendi sunt. Est autem consuetudo, vt praetermissa admonitione, quacũq; fuerint delicta, ad

Basil. in regulis suis disputat. interrog. 46. tom. 2. circa init.

Pro. 18. Qui non medetur sibi ipsi, qualis ille sit teste Salomone.

Obiectio in contrariũ respondetur

Ecclesiastici 17.

Septimũ arg. & vltimum.

1. Cor. 11.

Aug. epist. 86. init. tomo 2.

Prelatos,

Episcoporum, Inquisitorũ q; edicta de haereticis denuntiandis: quomodo accipienda sint.

Obiectio diluitur.

Qualis forma ab Religiosorum Praepositis, & Visitatoribus de more seruatur.

Religiosorum quoque visitatoribus in denuntiatio

Prelatos, & alios ordinarios deferatur, vel per denuntiationem, vel per accusationem. Sic enim edicta Episcoporum, vel eorum Visitatorũ, & Inquisitorũ haereticae prauitatis publicantur, vt omnes videlicet, & singuli fideles teneantur ipsi denuntiare quicquid quoquomodo nouerit, quicquid pertinet ad haeresim, vel alia crimina, non excipiẽdo publica, vel secreta admonita, vel non admonita: additur praeterea, nec illud quod nouerit alteri cõmunicare audeant: id què sub grauib; pœnis, & censuris mandatur. Quod si ordo ille Euangelicus esset necessariò seruandus, haec edicta non solum frustra publicarentur, quia nullus esset, qui vellet denuntiare cum tanto onere praecedentium admonitionũ, sed & Euangelio, & praeccepto Diuino esset aduersa, & proinde intolerabilia: Quod si dicas, eiusmodi dicta intelligi, seruata prius Euangelica lege de admonitionibus, & testiũ; sit ita. Grauisimè ergo peccare conuincerentur maiores Ecclesiae, illud nõ apponentes suis edictis, quod videlicet scadalũ ponat ob oculos pusillorũ. Eadẽ formã in visitado vsurpat Religiosorum Prelati, & Visitatores, cum praecipunt subditis sub censuris, ne quid audeat celare, si quid nouerint corrigendum. Neq; ipsi addunt, seruata prius forma Euangelij de fraterna correptione: nõ si id facerent, inanis esset totus visitatorum labor: quod si esset in Euangelio, à peccato non excusarentur. Ad haec, omnibus Religionibus est ferè commune, vt cũ de moribus, & regimine Prelatorũ inquiritur, ex vi statuti teneatur subditi denuntiare quacũq; nouerint Prelatos vel admisisse, vel omisisse contra aut diuinã legẽ aut regulam, aut maiorum placita & constitutiones: quod habetur in statutis fratrum Minorũ, quæ Barchinonensia dicuntur. *Debeant fratres (inquiunt) exentes in reditu suo secretè Guardiano suo notabiles excessus sociorũ intimare: quod si non fecerint, per superiorẽ, cui hoc confiterit, in ieiunio panis & aqua, vel alijs puniatur. Et si vnus fratrum excessũ alte-*

rius sciuerit per duas vias, vt pote per confessionẽ, & aliter: nihilominus suo Guardiano, vt dictũ est, dicere debeat. Idẽ habetur in antiquioribus statutis cap. 15. vbi hoc idẽ totũ ad pedem literẽ habetur. Idem quoq; quod ad primã partem attinet, in statutis fratrum Praedicatorũ habetur dist. 1. cap. 18. Sed in constitut. S. Bonauenturae, in quodã capitulo Generali cõditis, vltra ea, quæ dicta sunt, hoc habet: *Idẽ dogmatizare quod frater, qui fratrem correxit de aliquo excessu secundũ formam Euangelij, in occulto nõ tenetur alter alterũ reuelare superiori, qui potest, & debet prodesse, & animarũ pericula praecauere: ex sententia totius capituli generalis definitũ est hãc doctrinã esse pestiferã, & acriter puniatur eã docēs, vsq; ad carcerẽ.* Sic ibi. Hanc sententiã sequitur Ricardus de Mediavilla, etiã in alijs sequatur cõmunem opinionem. Bonauentura quoq; in cap. 17. Luc. doce, teundem esse Matth. & Luc. Canonem: & si de quolibet peccato intelligatur, id est, de propria iniuria illata, vel de illo, quod me sciente commissum est, nõ esset necessitatis, sed solum cõgruitatis, praesertim dũ praesumitur quod ille sit correctionisim potens; tunc enim fortiori manu, id est, Prelati, ille est corripiendus. Et producit simile de facto Patriarchae Iosephi, qui accusauit fratres suos apud patrem cognita nequitia eorũ, nec tamẽ eos premonuit secretò. Ex quo infert sanctus praedictus: *Forma datur, quod Prelato, qui vult prodesse, etiã nulla precedere correptione, potest & debet culpa proximi accusari, extra iudiciũ, si sit occultas; & in iudicio, si habeatur probatio certa.* Sic ille. Sequeda ergo forma corrigedi, quã secutus est Ioseph. Quod si dicas, Ille nõ rectè fecit; respõdebo, Cur ergo Scriptura eũ nõ reprehedit, nec aliquis Sactorũ Patrũ, & Doctorũ? Quod si cuiq; in sua sciẽtia, vel arte credendũ est; cur apertis, & strenuis viris in arte regedi fides nõ habeat? cur nõ habeat autoritatẽ Episcoporum, Inquisitorũ, & Religiosorum gubernatiũ cõsuetudo? an plus credendũ literatorũ speculationi, quam expertorum praxi?

Ricard. de Mediavilla.

Bonauent.

Gen. 37.

Quamformã corripiedit Ioseph Patriarcha secutus sit imitatione dignissimam.

Tom. 4.

Ggg

Meritò

Meritò ergo Bonaventura, qui octo decim annis fuit Generalis, ac ceteri Religioforù Patres in regimine exercitati, aliù modù corrigèdi fratrem peccantè inuenerunt, quã cõmunis Scholasticorù opinio inuexit, tãquã de iure diuino. Et illi Scholastici, si regimè animarù habuissèt, forsità sententiã suã mutassent. De qua re Ioãnes Gerson 3. parte, Alphabeto. 62. T. hoc testimonium profert: Multos compertum est ex sacris Doctoribus fuisse, quos inexperientia fefellit temporũ, & locuti sunt non quid fieri posset, aut expediret, sed quid stricta iuris Diuini, vel humani regula dicitaret. Hi dum ad experientiam difficultatum, & temporũ, & hominũ incorrigibilitatẽ veniunt, mutant plerunq; sententiã. Hęc ille. Cõpbatũ ergo relinquitur, illud præceptũ Euangel. ita intellectũ, & graue esse, & obscurũ, & plerunq; inutile.

Superest vt paucis dicamus, quã ratione illi exponant verba Euangelij; & quã sit vera regula fraternæ correptionis. Locum igitur Euangelicum ita accipiunt, vt is, qui iniuriã passus est, vel d'beat, vel interdũ possit eo ordine iniuria afficientẽ corripere. Itaque præceptum diuinum docent non esse, ita vt hoc obliget ad peccatũ mortale, quẽadmodum superius ex B. Bonaventura produximus, asserente, verba illa congruitatis esse, nõ necessitatis. Et B. Chrysostomus homil. 5. de verbis Esaiã admonitionẽ vocat, non præceptũ, dicens: Quodq; Christus ad hortatus est, vt facerent homines, quoties iniucem peccauerint, hoc Deus fecit erga hominem. Et loquitur de Ozia ambiẽte Sacerdotium, quẽ Deus subitò punire voluit, quemadmodum Corè, Dathan & Abirò: sed prius illi sermones admouit per Sacerdotẽ, multa plenos humanitate. Hoc idẽ probant multis modis. Et primò, quia non semper verba Imperatiui modi vim habent præcipiendi, sed etiã cõsulendi, & adhortadi, & obsecrãdi. Sic enim dictũ est: Ei, qui vult tecũ in iudicio contendere, & tunicã tuã tollere, dimitte, ei & palliũ. Et quicunq; te angariauerit mille passus, vade cũ illo & alia duo. Et, Ego

autẽ dico vobis nõ resistere malo. Imò in terdũ etiã permittẽtis est vox imperatiua, vt quod dictũ est Iudæ: Quod facis, fac citius. Deinde præceptũ diuinum poni nõ solet, nisi vbi natura ipsa, vel Scripturæ testimonium, aut Ecclesię autoritas cogat ad illud ponendũ, ne liceat cuiq; pro suo arbitratu præcepta diuina, vel augere, vel minuere. Quod autẽ iniuriã passus à fratre, teneatur illũ ex charitate corripere, & si non audierit, adhibere testes, & postea nõ acquiescentẽ Ecclesię denũtiare, hoc nec naturalis ratio docet sepe effaciendũ, ita vt omisũ, obnoxium reddat lethalis culpã, vt cõstat. Nec est aliquod Scripturæ testimoniũ, præter illud Matth. 18. quod ex dictis, & dicẽdis nõ intelligit vim habere præceptiua. Rursus Ecclesia nõ censuit illud vt præceptũ obligare: nã in re tã graui tandiu nõ dissimulasset, cũ tamen passim videat illud nõ obseruari: rarissimus enim est, qui passus iniuriã, corripit illã inferentẽ, & frequẽtissimã sunt iniuriã, & re potius ad iudicẽ deferunt, vel Prælato denũtiant, si per se vindictã sumere aut nolint, aut nequeat; nec in hoc quisquã malè facere arbitratur, aut ab Ecclesia reprehẽditur. Tertio, si obligaret vt præceptũ, & induceret necessitatẽ ille ordo procedẽdi, illud fortasse esset ratione finis, quia id esset necessariũ ad emẽdationẽ fratris, quẽ scopus esse debet correptionis fratris, & consequẽter illius ordinis: hic autẽ ordo rarissimè est cõueniens, ne dũ necessarius, vt experientia cõstat. Nã frequẽtius prætermisã admonitione res ad superiores deferunt, qui possint prodesse, & sic melius, & opportunius corrigunt delinquentes. Quod si admonitio nõ audiat, raro testes adhibent; & si adhibeant, & apud iudicẽ accusent, si nõ fuerit emẽdatus, nõ statim excõmunicatur, sed alijs pœnis afficitur, vt vel etiam inuitus compescatur: quã nõ essent admittenda, si ordo Euangelicus esset in præcepto.

Quartò, difficultas illi præcepti apertè ostendit nõ omaib; fuisse mandatũ: nã quomodò illud vix portabit

Quæ verba imperatiua interdum suadendi, vel adhortandi vim habeant in Scripturis Ibidem. Ioan. 13. Secunda ratio. Diuina quando præcepta ponantur.

Tertiaratio.

Quarta ratio

Io. Gerson.

Commodior & aptior Christi doctrina de correptione fraternæ: explicatio eorum qui posteriori sententiam consentantur.

Chrys. to. 1 in fine.

2. Para. 26

Num. 16.

Quibus illa rationibus, quã firmis innitatur explicandi ratio.

Matth. 5.

Matth. 11.

Correptio fratris vel secreta quid requirat. Tit. 3.

Quinta ratio

Quorsum dicitur Ecclesię, & quid significet.

1. Cor. 6.

Sexta ratio, & postrema.

le onus quadraret cũ iugo Dñi sui, & onere leui? Ideò pleriq; Iuris periti asserunt non obligare omnes, sed Prælatos tantũ, quibus ex officio incubuit corripere. Nõ enim ausi sũt opinari, nisi eius intolerabili difficultate exterriti, quòd omnibus, & in vniuersum impositũ sit: multa enim paciẽtia, & ingẽti charitate opus est vel ad primã secretã admonitionẽ, quã vix præstare possunt, vel perfectiores in iniuriarũ tolerantia. Quid de secũda & tertiã dicendũ est? Nõ est ergo verisimile, omnes Christianos, etiã infirmos ac fragiles, obligari ad opera tantę perfectionis, & charitatis. Quintò, illa particula, Dic Ecclesiã, nõ obligat, si per Ecclesiã intelligas Ecclesiã Prælatos, vt cõmuniter exponit. Quis enim dubitat, posse nos apud iudicẽ secularẽ acceptę iniuriã causã agere? imò id sæpe expedit, cũ etiã Ecclesia vti soleat ad causas suas expediẽdas brachio seculari, alioqui dånabim; omnes, qui apud iudices seculares causas agunt, & ipsũ iudiciũ civile esset tollendũ. Sed ob id Dñs dixit, Dic Ecclesiã, nõ quòd alijs dicere prohibeamur; sed quia volebat ipse in Ecclesia, quẽ mitius ac pacatius agere cõsuevit, lites omnes, & dissidia nostra terminari potius quã apud seculares iudices. Vnde Paulus arguit Corinth. quòd apud ethnicos lites agerent, & non apud Sãctos. Cũ ergo dictũ est; Dic Ecclesiã, admonuit nos Dñs, ne nos mutò insectemur vsq; ad iudiciũ sanguinis apud tribunalia secularia: nã cũ hoc sit opus charitatis, ea debet esse regula huius admonitionis, quã interdũ nõ necessariò eligit illuc corrigèdi ordinẽ: quia etsi sit optimus, non tamẽ est expediẽtior, nec sepe quã meliora sunt & perfectiora, magis expediunt. Vnde si interdũ denũtietur Prælato, qui possit prodesse, & nõ obesse, satis erit, etiã priuata monitio nõ præcedat. Postremò, ordinẽ illũ correptionis nõ esse præcepti, sed cõsiliij, textus Matth. indicare videtur: quia Petrus postea interrogauit Dñm: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittã ei? vsq; septies?

& responsũ ei est, Nõ dico tibi, vsq; septies, sed vsq; septuagies septies. Hoc autẽ nõ est præceptũ, sed cõsiliũ, vt videtur, quia hic nõ agitur de dimissione odij, vel acerbitalis animi, sed de venia præstãda in satisfactiõne damni illati, vt videlicet ab illo pœnas nõ exigat, neq; iniuriã cõpensatiõnẽ. Quod ex eo cõstat, quòd odiũ, & acerbitalẽ animi deponere debeo necessariò, etiã si iniuriã inferentem nõ pœniteat, sed adhuc in sua persistat malitia. Et Luc. 17. dicitur veniã nõ esse dandã, nisi illum pœniteat, quia dicitur: Si pœnitentiã egerit, dimitte illi. Et si septies in die, peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicẽs, Pœnitet me, dimitte illi. Quod minimè accipi potest, nisi de dimissione externa quantũ ad resarciendũ dånũ illatũ, qua requirit iniuriã inferẽtis pœnitentiã, vt videlicet agnoscat se malefecisse, & veniã petat: nã facilitas veniẽ alioqui fomẽtũ præberet delinquẽdi. Si ergo talẽ veniã exteri largiri, nõ est præceptũ, vt õnes & rarę pfectionis facerent, cũ sit opus perogationis; cur ergo alia, quã ad ordinẽ correptionis in eadẽ causa pertinet, sub præcepto ad mortale delictũ obligatẽ cõstituiamus? Hinc Alexander de Hales quærit de illo qui iniuriã passus est, si tenetur ad reconciliatiõnẽ: & respõdet quòd nõ, & satis esse illi ex corde ignoscere, & deponere acerbitalẽ animi. Quòd si corrigèdi forma & ordo obligaret, teneret vtique; Diuina lege reconciliatiõnẽ quærere. Ideò Caietan; interpretatur textũ B. Matthæi iuxta sanctorũ Patrũ sensũ de propria iniuria: sed in eo aliquantulũ hærit, quod dicit illud esse præceptũ: sed tũc solũ obligare, cũ credim; esse opus ad emẽdationẽ fratris. Quod sanè stare nequit; tũ quia nunquã videtur necessariũ sic corripere, cũ alij modi sint meliores, & faciliores ad exequendum, & efficaciores ad corripiendũ, cũ videlicet denũtiatur superiori, qui prodesse velit, & valeat: tũ quia sequeretur, quòd omnis modus corrigendi pro tempore esset sub præcepto: quia omnis talis ad tempus vi-

Peccanti in fratrem, si eũ pœnituerit, esse dimittendũ, quo Christus sensu dixit.

Alexand. de Hales. 3. p. quæst. 61. memb. 4. An qui iniuriã passus est, reconciliari debeat cã inferenti, iuxta Alexandrum de Hales. Caieta.

Error Caietani circa præceptũ de correptione fraternæ refellitur.

deretur esse necessarius, cum credimus illum expedire ad emendationem peccantis. Quod verum non est, cum satis sit agnoscere nos obligari ad corripiendum iniuriam inferentem, vel quencunque quomodolibet peccantem; quod charitas, & natura ipsa exposcit: modus autem corripiendi non est sub precepto determinatus, etsi ille in Euangelio expressus sit maioris perfectionis, & ut talis cõsultus. Ex his facillè deducimus, omnem fratris peccantis correctionem spectare ad illud preceptum: *Qui diligit proximum suum, legem impleuit, & per illam tanquam per certam regulam esse metiendam ac moderandam.*

Modus autem etsi in genere sit vnus quantum ad omnes expressus in illo verbo, *Diliges sicut te ipsum*, tamè specialiter quantum ad singulos non potuit esse vnus & idem determinatus, sed varius, pro temporis, loci, delectorum, & personarum qualitate. In praxi autem fraternæ correctionis exercendæ tria sunt circa ordinem charitatis obseruanda. Primum est, bonum commune priuato esse preferendum: quod natura in omnibus testificatur. Et August. lib. Confess. *Turpis est omnis pars, quæ suo toto non cõgruit*, & Thomas in 2.2. *Ille, inquit, qui querit bonum cõmune multitudinis,*

ex consequenti querit bonum suum: quia bonum proprium non potest esse sine cõmuni. Secundum, in correptione fraterna primò quærenda est salus spiritualis proximi, & famè illius est anteponenda, si non se simul cõpatiuntur: quod ex superioribus deducitur necessariò, & probatur ex eo, quod Dominus dixit: *Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* Tertium est, famam proximi semper conseruandam in correptione fraterna, quantum fieri potest sine damno boni cõmunis, & salutis spiritualis animæ: quia fama inter bona externa primum tenet, quia *Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Si ergo in cæteris bonis damnum proximi vitari debet, à fortiori in fama. Vt Christus propterea consultissimè admonuerit, primò famam proximi seruandam, cum ait: *Corripe fratrem peccantem in ter te, & ipsum solum.* Qui igitur ad has regulas spectauerit, non poterit non suauiter corripere fratrem, & scrupulos omnes, si qui occurrerint, facillè repellere, innixus verbis & imperio Christi talium legum cõditoris, cui cum Patre, & Spiritu sancto pariter, sit honos sempiternus, gloria, & imperium in secula seculorù. Amen.

Rom. 13.

Modus fraternæ correctionis optimus qualis. Matth. 22. Luc. 10. Ordo charitatis tria postulat. Aug. lib. 3. Confess. cap. 8. to. 1. sub init. Thom. 2.2. q. 47. ar. 10. ad. 2. tom. 9. part. 2.

Matth. 16.

Prov. 22.

TRACTATVS XII.

In quo de suprema Ecclesiæ autoritate, & potestate agitur, vt etiã præcipere, & cõdere leges possit, quibus fideles omnes in conscientia arctare valeat.

Voniam præsens hic locus manifestè potestatem Apostolis traditam fideles cogendi ad obedientiam, & repugnantes, ac refractarios excommunicationis vinculo innodandi, a-

pertè porrigit; atque hæc autoritas non solum à nostri seculi hæreticis in dubium reuocata sit, verum etiã à multis Catholicis in controuersia vocata; non erit ab re, quid in articulo tanti momenti sentiamus, per spi-

Ratio huius tractationis, & ordo.

Tract. 58.

cuè edisserere. Et primò quidem illa explicabimus, in quibus hæretici cum Catholicis conueniunt, ne frustra verba profundamus in his, quæ ipsi recipiunt. Deinde illa adiungemus, in quibus à nobis dissentiunt: vbi necessariò manus cum illis conferendæ sunt.

Cum autem quæstio est, an Ecclesia possit præcipere, aut leges cõdere, quibus sub mortifero peccato ad obedientiam præstadam fideles obliget, explicandum est, nomine Ecclesiæ nos intelligere maiores, & Episcopos, quibus Christus Ecclesiã tradidit regendam. Nam vt superius annotauimus, quãdo Ecclesia distinguitur à fidelibus subditis, & inferioribus, semper pro pastoribus, siue Prælati accipitur: & Chryostomus exponens illud: *Dic Ecclesiæ*, de Prælato, siue Episcopo intelligit. Et id ipsum prius docuit Cyprianus epistola ad Florentium, seu Pupianum, dicens: *Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo.* Sic ille. Est enim per representationem quandam regnum in Rege ipso; & Regnum Galliæ dicitur hoc, aut illud præcepisse, aut has, vel illas leges tulisse, quas Rex ipse cum Consilio suo tulerit. Simili ratione dicimus, Ecclesiam particularem esse in suo Episcopo, & vniuersalem in summo Põtifice, vel in Episcopis ad Cõcilium Prouinciale per suum Metropolitanum vocatis; aut ad Generalem, & Oecumenicam Synodum autoritate summi Pastoris Episcopi Romani cõgregatis. Episcopi enim per se sumpti, præcipere possunt in Ecclesijs suis, & in Synodo Prouinciali, suæ prouintiæ hominibus: at summus Pontifex, siue Conciliũ Generale eius autoritate coactum, toti Ecclesiæ præcipere potest, aut leges salutares præscribere, & condere.

Sciendum est igitur, Lutheranos, qui mitius loquuntur in Confessione Augustana, probare quidem ciuilia iudicia, contractus, possessiones, matrimonia, supplicia, vindicare, iure bellare, militare, obedientiam cõiuramento firmare, artes probatas ex-

ercere; de Ecclesiæ verò institutis, postquam cœlibatum reijciunt, vt impium, delectum ciborum, & vestium, vt superstitiosum, dicunt recipiendos esse aliquos ritus, vt ad ordinem Ecclesiæ seruandum vtilis, vt conuentus ad templũ, certas ferias, certasque cantiones: admonèdo tamè, quod ista non sunt ad salutem necessaria. De Episcopis verò subiungunt, nullam eis iurisdictionem competere, vt Episcopi sunt, sed illis tantum esse cõmissum ministerium nudum verbi, & Sacramentorum, remittendi, & retinendi peccata; cognoscendi etiam, & discernendi doctrinam cum Euangelio non conuenientem; impios quoque, quorum nota est impietas, excludendi à cõmunione Ecclesiæ, sine vi tamè humana, sed verbo tantum.

Asserunt prætereà, iuris Diuini esse, Ecclesiam teneri ad præstandam Episcopis obedientiam, iuxta illud: *Qui vos audit, me audit*: si verò contra Euangelium doceat, non esse audiendos, sed seruandum Domini verbũ, *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: & Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, anathema sit.* Non debere etiã in ciuilem potestatem irrupere, nec aliquid vsurpare, iuxta illud: *Regnum meum non est de hoc mundo; arma militia nostra non carnalia sunt, sed potentia Deo.* Et omnem aliam iurisdictionem docent Episcopos à Principibus habuisse, iure tamen Diuino nullã eis iurisdictionem cõpetere, vel in obligandis conscientijs, vel in condendis legibus, vel in cõercente potestate exteriori per carceres, vel per alias pœnas legales.

Munera igitur Episcoporum hæretici non negant, quæ sunt, superintendere Ecclesijs suis, vt vox ipsa Episcopi significat. Deinde, esse Pastores; *Pascite*, inquit, *qui in vobis est gregem Dei*; salubria dando pascua, & à lupis, & bestijs cauendo, ac tuèdo, & vagantes oues ad caulam reducèdo. Tertium, esse Rectores, & Præsides Ecclesiæ: vt dictum est Petro,

Ecclesiæ leges, & instituta quæ damnant & improbant.

Iidem Episcopi qualem duxerint potestatem, & auctoritatem cõcedant.

Luc. 10.

Matth. 7.

Gal. 1. Nullum ius in ciuile eos tradunt habere potestatem.

Ioann. 18.

2. Cor. 10.

Si quid iuris habeat, id totum à seculis acceptis se Principibus.

Quæ sint munera Episcoporum.

1. Pet. 5.

Secundum.

Quomodo illi pascant gregem Dei.

Tertium.

Quid hoc loco, Ecclesiæ vox præcipiētis significet.

Chry. hom. 6. in Mattheum circ. med. to. 2. Matth. 18. Cyprian. li. 4. epist. 9. sub finem.

Christiane Republice, et ceteros quos probent atque recipiant Lutherani.

Ioann. 21. Ait. 20. *Pasce (vel, Rege) oves meas; & Apostolus, In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, & adesse, & agere excubias.* Quartum est, esse medicos animarum: *Quod infirmum, inquit, fuit, non consolidastis; & quod egrotum, non sanastis; quod contractum est, non alligastis; & queritur apud Esaiam, quod vulnus, & liuor, & plaga tumens, non sunt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Ideo Dominus de seipso dixit: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus: qui non tantum ad ægritudines tollendas ordinatur, sed ad bonam valetudinem conferuandam. Quintum est, parates esse spirituales subditorum, & prestare patrum correctionem, & disciplinam, & matrum blanditias, & tenerum amorem. Vnde Paulus ait: *Nam si decem millia pedagorum habeatis in Christo; sed non multos patres. Nam in Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui: &, Filioli mei, quos iterum parturio, &c.**

Matth. 9. *Medicus duo prestare debet.* Quintum minus Episcopi.

1. Cor. 4.

Gal. 4.

Sextum. Sextum, Episcopos esse vicarios Christi, siue ei aliquo modo in terris locum tenentes: *Sicut misit me, inquit, Pater, & ego mitto vos; &, Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: quos duos locos Cyprianus in hoc sensu intellexit. Primum quidem, in libro de simplicitate Prælatorum: secundum, in epistola ad Pappianum, siue Florentium: vbi verbum, *Qui vos audit*, ad omnes præpositos, qui vicaria ordinatione succedunt, extendit: & ita, ut vicarij, possunt baptizare, corpus Christi conficere, peccata remittere, vel retinere, manum imponere, & ordinare. Possunt vsu potestatis minoribus Sacerdotibus concessum, iustis de causis, & Ecclesie expedientibus, coarctare, non prohibito & commodo suo: nam aliò qui si quilibet Sacerdos in quolibet posset liberè exercere potestatem, ordo Ecclesie politicus periret, & essent in ea schismata. Itaq; Sacerdos obedire iubentur Episcopis in sua diocesi, & illi possunt præcipere, non quidem tollendo potestatem, quæ nititur caractere indelebili; sed impediendo legitimum vsu potesta-*

tis, & subtrahendo materiam, in qua exerceri illa potestas valeat.

Septimum; habent præterea facultatem prædicandi, & declarandi Dei verbum, quo contentiones Legis, & difficiles concertationes terminent: quemadmodum Apostoli Act. 15. fecerunt, & Christus iuxta expositionem Chrysoctomi significauit, cum secum dixit affessuros Apostolos iudicantes duodecim tribus Israël: & Paulus: *Noli, inquit, negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* Vbi per prophetiam intelligi potest donum Dei, quo discernimus inter Catholica & hæretica dogmata.

Quod si hoc donum in multis Episcopis ignorantibus non apparet, id in causa est, quia ista dona infusa sine acquisitis non mouent, ut dici solet de fide infusa: sed si Episcopus doctrina præfulgeat in Lege Dei, ut vult Apostolus, proximum instrumentum habet, quo donum istud prodire possit in actum: alioqui à concionatore, vel Doctore simplici non differret.

Postremo possunt Episcopi à consortio fidelium, & communione Sacramentorum rebellem, & manifestum peccatorem excludere, tradendo illum Satane: de qua potestate dixit Dominus; *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Et conuersus ad discipulos suos, tanquam per eos Ecclesiam intelligens, ait: *Quacunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in celo.* Et hinc Paulus excommunicat incestuosum Corinthium ob insigne illud scelus habendi vxorem patris sui: Hymenæum, & Alexandrum, propter blasphemiam. Et ad Titum: *Hæreticum hominem post vnâ & secundam correptionem deuita; & dilectus: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert; nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis.* Et si enim peccator membrum sit putridum, & indignum Sacramentis: vtcunq; tamen per Ecclesie suffragia iuuari potest: separatus tamen per excommunicationem, omnino præcisus est, & magis diabolo expositus.

Septimum Episcoporum munus.

Chry. hom. 65. in Matth. 19. 1. Tim. 4.

Vbi prophetia apud Paulum, Catholicam ab hæretica discernendi doctrinam donum significet. Hoc diuinum munus in Episcopis dicitur cur minus conspicuum, & illi stre sit.

Tit. 1. Orationum & vltimum munus Episcoporum.

Matth. 18.

Ibidem. 1. Cor. 5.

1. Tim. 3.

Tit. 3.

2. Ioan.

Excommunicati, quæ peccatoris conditio quare deterior.

Est

Est autem finis excommunicationis primarius, ut confusus conuertatur, & resipiscat: & ideo excommunicatio in medicinam infligitur. Secundus, ut præcisus non possit alios inficere, vel ad rebellionem attrahere. Tertius, ut alij huius exemplo coercantur, & in disciplina contineantur. Videtur etiam ex verbis Domini, excommunicationem præcedere debere peccatum mortiferum, & contumaciam, siue contemptum admonitionis. Vnde Paulus non nisi pro graui peccato excommunicat, ut dictum est. Non tamè inde colligitur, ut quidam malè deducunt, nisi peccantes in Diuinam legem excommunicari non posse: quia satis est peccari in iustum, & sanctum Ecclesie præceptum. Nam Paulus, *Denuntiamus, inquit, vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.* Non inquit, propter peccatum commissum in Decalogum, sed in Paulinæ traditionem doctrinæ. Et subdit infra: *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate (id est excommunicationis gladio percutite) & non commisceamini cum illo, ut confundatur.* At certè hæc inobedientia contra fidem non erat, non enim appellasset fratrem: nec erat in moralia præcepta, non enim aliàs dixisset, Verbo nostro, sed, præcepto Dei.

Valeat ergo Ecclesia pro transgressione præcepti Ecclesiastici excommunicare: aliàs manca esset potestas Ecclesie, si rebelles, & contumaces præceptis suis non posset coercere. Deinde Apostolos sepe excommunicasse pro transgressione præceptorum Ecclesiasticorum legimus. Nam can. 68. Quadragesima sub excommunicatione indicitur; & can. 69. ut fideles nullum cum Iudæis festum celebrent; & can. 35. priuatur communione Episcopus electus non acceptans Episcopatum sine iusta causa; & can. 11. eadem censura inuoluitur, qui cum excommunicatis orat. Tertio, sunt pro hac sententia

Excommunicatio ob tres causas est potissimum instituta.

Eam nisi ob grauem inobedientiam, & culpam vnde constat non esse ferendam.

Diuina non citum legis, sed etiam Ecclesiasticæ præuaricatores excommunicationis subiacere.

2. Thess. 3.

Inobedentè Pauli verbo per epistolam notari, quid.

Excommunicati potestas sibi inobedientes, Ecclesiam habere, quæ rationes ostendat.

Secunda.

Tomo Concilio. 1. in princip.

Tertia à Patrum consensu.

Nam Cyprianus in Concilio suo ait, se quendam, nomine Victorium, quia reliquit presbyterum actorem sui testamenti, contra Synodi determinationem, fidelium suffragijs priuasse propter præcepti positui violationem. Quarto sequeretur, nullam Synodum antiquam, in qua articuli Fidei nulla producta Scriptura decreti sunt: ut substantialitas Filij, & Spiritus Sancti cum Patre; duplex in Christo natura; Mariæ Virginitas, & maternitas Dei, ad illa tenendum, sub excommunicatione cogere potuisse. Quinto, Clemens epist. ad Iacobum fratrem Domini, Ecclesiasticos sub excommunicationis censura, à frequentibus sceminarum visitationibus arceat. Ex quibus colligimus, instituta maiorum posse conscientiam obligare ad lethale peccatum: aliàs excommunicatio ferri non posset nisi in his, quæ tantum iuris sunt diuini. Ista omnia libenter conceduntur ab Hæreticis: negant tamen multa, quæ nos, & Scripturis, & Patrum traditione instructi Episcopis concedimus; atque illud in primis, quod leges condere possint, quæ obligent in conscientia subditos, etiam in his quæ non sunt iuris Diuini.

Quod verò Ecclesie pastoribus sit obediendum, ne lethalis culpa contrahatur, multis comprobare possumus. Primum, quia Dominus præcepit, Ecclesiam non audientes, haberi ut ethnicos, & publicanos: quod certè pro aliquo leui delicto non liceret. Et præcepit: *Quacunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in celo.* Alligant autem per præcepta, sicut dixit Dominus: *Alligant onera graua, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, & non sub leui aliquo pœnæ pondere, aut paruo delicto, quia tale non claudit nobis regnum cælorum.* Deinde: *Qui vos, inquit, audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: non ergo audit Christianus Deum, nisi obediat vicarijs eius, de quibus dicitur: *Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis.* Porro Deus quanti faciat obedientiam, expressit*

B. Cyprian. lib. 1. epist. 9.

Quarta.

Quinta. Clem. Rom. epist. 2. c. ca princ.

Quod præcepta superiorum, & pastorum Ecclesie subditos obliget in conscientia.

Matth. 18. Ibidem.

Secundum argumentum. Luc. 10. Audiat Deum Christianus quando. Heb. 13.

Samuel,

Qua atrox peccatu ino bedientia.

1. Reg. 15.

Supra. 8.

Num. 16.

Core, Datā, & Abirō Mo firpugnantes, diuinam subiere vindiā.

Tertium argumentum.

2. Cor. 10.

Infra. 13.

1. Cor. 7.

In virgaverit, apud Paulum quid.

2. Cor. 10.

Act. 15.

Quod onus, & quā necessaria Apōstoli Act. 15. An thiochenis imponerent.

Act. 16.

Quartum argumentum.

Ioan. vlt.

1. Pet. 5.

Act. 20.

Pastoris, seu rectoris indigus qui no mine:

Samuel, cum dixit: *Melior est obedientia, quam victima, & auscultare, magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatū arrolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere: & Samueli dixit: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Neque ob aliā causā puniti sunt Core, Datā, & Abirō, quā quod, cū vocarentur a Moysē, dixerunt, *Non venimus.*

Tertio, gloriatur Apōstolus de potestate, quā dedit ei Dominus in ædificationem, & non in destructionem: & iterum: *Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quā Dominus dedit mihi.* Et rursus: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? in virga,* inquit, hoc est in potestate ferere & asperere castigandi. Ergo hæc tanta potestas, in qua gloriatur, & quā virgā vocat, & quā in promptu habebat vlcifici omnem inobedientiam, aliud erat quā dispensatio verbi, & Sacramenti, & alligare poterat in conscientia fideles: aliōqui infirma fuisset, & debilis potestas. Adhæc Apōstoli Act. 15. leges ferunt de abstinendo à contaminationibus simulachrorū, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Et subiungunt: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quā hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & vbi onus vocat, & necessaria, quæ ad obedientiam arctabant conscientias fidelium.* De quibus infra dicitur, quod *Cum pertransirent ciuitates, tradebant eis custo dire dogmata, quæ erant decreta ab Apōstolis, & senioribus, qui erant Ierosolymis.* Quod si illis obedientia non debebatur, tyranni profecto erant Apōstoli, talia præceptorum onera imponentes.

Quarto, Petro dictum est: *Pasce oues meas,* & Petrus pastoribus: *Pascite qui in vobis est gregem Dei;* Paulus: *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* At pastor, siue rector dicendus non est, qui in suas oues nullam habet aut imperandi, aut dirigendi autoritatem.

Quinto, in Veteri Lege præcipitur: *Audi, fili mi, disciplinā patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ:* Quibus admonemur, ut præpositorum nostrorum præceptis, & Ecclesiæ matris nostræ mandatis morigeros nos præstemus. Alioqui Deut. 17. præcipitur, ut qui Sacerdoti summo se rebellem præstiterit, mortem incurrat: at quod erat in Synagoga mors corporis, id non est aliud in Republica Christiana, quā peccatum lethiferum.

Sexto, non est minor autoritas maiorum ad obligandum subditos, quā parentum ad filios, vel dominorum ad seruos: sed parentes possunt obligare in conscientia, etiam in his, quæ non sunt iuris Diuini, filios suos. De quibus Apōstolus: *Fili, inquit, obedite parentibus vestris per omnia,* & Deut. 21. præcipitur lapidari filius inobediens parentibus, quos etiam Paulus dignos morte vocat ad Rom. 1. Multo ergo fortiori ratione prælati præcipere possunt aliquid sub pœna mortiferi delicti. Nam ut rebellio filiorum in parētis, est rebellio Dei; ita inobedientia præstita superioribus, in Deum reducitur.

Septimo, in omni republica supremi magistratus potestatem habent condendi leges necessarias, & vtilis, & ad pacem, & tranquillitatem spectantes, de qua ait Sapientia diuina: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.* Si ergo hac potestate careret Ecclesia, multo melius quā Christus nouissent homines legislatores condere Rempublicam. Quare rectores Reipublicæ debent communi omnium salutem consulere, & maxime infirmorum, qui numero vincunt perfectos, & qui ad mala propensi, præcipites ferrentur in vitia, nisi timore pœnarum per leges iustas interminatarum coercerentur. Nam *Oderunt peccare mali formidine pœna.* Sicut ergo Magistratus ciuiles, & Urbium Præfecti, aliquid præcipere possunt sub pœnacapitis, vel suspensionis: ergo ut illi in corpora, ita Eccle-

Quintum argumentum. Prou. 1.

Deut. 17.

Sextum argumentum.

Ephes. 6. & Coloss. 3. Deut. 21.

Septimū argumentum.

Prou. 8.

Qui recte ad ministrat Reipublicam.

Horat. li. 1. epist. 17.

fastici

Octauum argumentum. Quia ferè in Evangelio præcepta tradantur.

Matt. 18.

Ioan. 6.

Math. 6.

Infra. 16.

Supra. 6. & saepe alias.

Infra. 10.

& Luc. 10.

Ecclesiæque nam sicut instituta.

Illis sublati, quid factorum esset.

Religiosi antiquæ legis ritus, & ceremoniæ. Esther. 4.

2. Par. 20.

Ion. 3. & seq.

fastici rectores in animas potestatem habentes possunt in virtute obedientiæ, vel sub pœna mortis animæ, aut sub excommunicationis lætæ sententiæ aliquid præcipere.

Octauo, cum præcepta Evangelicā non nisi generalia sint, & quæ ad vniuersos spectant, cōprehendat; nisi in Ecclesia talis potestas existeret, quæ Diuina præcepta determinaret, & ad certum tempus, locum, personas, & alias circumstantias modificaret, certè de illis actum esset: ut v. g. præcipit Christus peccata Sacerdoti cōmitteri, percipere Eucharistiam, ieiunare, carnem affligere, & crucem suam ferre, orare, & preces fundere, ministros verbi, & Sacramenti alere, quia dignus est operarius cibo suo: certè nisi Ecclesia eam à Christo accepisset potestatem indicendi festiuos dies, & præscribendi dies ieiunio dicatos, & confiteri saltem semel in anno ante Pascha, & Corpori Christi ieiunio stomacho communicare, & prætare decimas Sacerdotibus, & illis indicare cœlibatum, & septem horarum Canonicarum penitus imponere, præcipere abstinentiam carniū, & ouorum, & lacticiuorum in diebus ieiunij, & alia per multa his similia, quæ longum esset recensere: certè, inquam, nisi hæc posset præcipere Ecclesia, actum esset de præceptis diuinis, & alioqui mille ceremoniæ, quæ mirè deuotionem excitant, perirent, tam in Missæ sacrificio, quā in Sacramentis, quæ ad ornandum sunt institutæ. Quamobrem in Lege, & ieiunia certis diebus indicebantur, & dies festiui ob acceptum aliquid à Deo beneficium instituebantur. Nā Esther Regina ad liberationem sui, & populi, indixit ieiunium Mardocheo, & omnibus Iudæis manentibus Susis: & Iosaphat attonitus hostiū multitudinem, rogauit Dominum, & indixit ieiunium in vniuerso regno Iuda; Rex etiam Ninie ad auertendam iram Dei, præcepit prædicari ieiunium sub pœna mortis. Et quod attinet ad dies festiuos, Iudith solenne festum instituit ob li-

berationem eius tempore factam; sicut Esther ob liberationem à persecutione Aman, & festum sub grauissima pœna in diplomate regio scriptum: *Omnis, inquit, prouincia, & ciuitas, quæ noluerit solemnitate huius esse particeps, gladio, & igne pereat, & sic de leatur.* Et 1. & 2. Machabæorum libris statuit Iudas, & fratres eius, & vniuersa Ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo, à quinta & vicesima die mensis Casleu, cum gaudio & lætitia.

Nono, Reges, & seculares Principes potestate sua laica possunt aliquid præcipere, ad quod præstandum omnes eorum subditos cogat. Nam Iosu. 1. dicitur: *Responderunt Principes populi ad Iosue (Principem videlicet secularem) atque dixerunt, Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus, quos præceperis ei, moriatur.* Multo ergo magis qui noluerit obedire Prælati Ecclesiastico. Et fortius Apōstolus: *Omnis animæ potestatis sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: at Deo resistere, peccatum graue est, ut subdit: Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo quæ necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et iterum: *Admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* Vides quā strictam obedientiam præcipiat Paulus exhiberi magnatibus? Eandem præcipit Apōstolorū Princeps Petrus: *Subiecti estote omni humanæ creature propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.* Absurdum autem esset, tam exactam principi obedientiam potestati laicæ, & nullam potestati Ecclesiasticæ exhibere: quod diuinam prouidentiam vehementer dedecret.

Accedunt ad hanc sententiam veteres Patres. Inter quos Clemens episto. ad Iacobum fratrem Domini: *Hæc itaque, frater charissime Iacobe, ab*

Esther. 16.

Cap. 4. Cap. 10.

Nonum argumentum.

Iosu. 1.

Rom. 13.

Quam seruo Paulus iubet terrenis parandum esse principibus.

Tit. 3.

1. Pet. 2.

Eadem veritas Patrum traditione firmatur.

Cl. Rom. epist. 1. in fine.

Ecclesiastica quomodo oporteat expleri negotia.

Ecclesiastica inquit Clemens, decreta negligentes, damnationem, impletas gloriam eternam accipient.

Rom. 13. B. Ignatius epist. 6. circa initium. Episcopo car non contradicendum. Luc. 10. Idem epist. 5. initio. Heb. 13.

Idem ibid. Episcopo inobedientes Ignatius quales futuros praeuertet. Tertull. ca. 39. apologetici, circa finem operis tom. 2.

Quale Ecclesiastica iudicium, teste Tertulliano.

Basil. c. 14. tom. 2. Varia praepiorum differentia a Basilio tradita.

ore sancti Petri iubentis accepti, tibi que (vt optabas) insinuare studui, vt seruari omnia immaculata precipias: quia Ecclesiastica non oportet negligenter, sed diligenter expleri negotia. Hec ergo praeptra nemo credat absque sui periculo negligere, vel dissimulare, quia in iudicio Dei ignis aeterni tormenta sustinebit, qui Ecclesiastica decreta neglexerit. Qui vero te audierit (vt iusserat minister Christi Iesu) gloriam accipiet. Qui autem te non audierit, imò loquentem Dominum per te, ipse sibi damnationem accipiet. Expende, quanta grauitate, & pondere verborum in cōmendandis praepceptis posituis Clemens vtatur. Ignatius quoque ex Smyrna ad Magnesianos scribens, ait: Dignam est & vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere. Terribile est enim tali contradicere. Non enim visibilem istum quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Idem epistol. ad Trallianos: Episcopo subiecti estote, sicut Domino. Ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquam rationem redditurus Deo. Necessarium est enim vos nihil praeter Episcopum facere, neque aliquid agere. Et infra: Qui istis (id est Episcopis) inobediens fuerit, hic sine Deo omnino erit, & impius, & contemnens Christum, & ordinationem ipsius minorans. Tertullianus item in Apologetico: Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura diuina, nam & iudicatur magno enim pondere, vt apud certos de Dei conspectu: summumque futuri iudicij prauidicium est, si quis ita deliquerit, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij relegatur. Sic ille, de potestate excommunicandi quam habent maiores, verba faciens.

Basilii in regulis concilii disputatis, praepceptorum differentiam assignans, ac tradens, ita inquit: Cum autem eorum qua imperantur, dissimilitudo exigua non sit (etenim ex his quidem partim repugnant mandato Domini, aut aliqua ex parte illud vitiant, aut multis modis, admiscendis his qua interdita sunt, contaminant, partim vero cū

mandato conueniant, alia autem licet aperte cum eo non conueniant, adiuuant tamen, ac veluti adminicula quadam mandati sunt) necessariò ea nos in memoriam debemus redigere, quae dicta sunt ab Apostolo: Prophetias nolite spernere. Omnia autem probantes, quod bonum est, tenete. Ab omni specie mala abstinete. Et iterum: Consilia destruente, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ex his autem intelligitur, quod si quid nobis imperatum sit, quod idem sit cum mandato Domini, adiuetur, illud tanquam voluntas Dei, studiosius, diligentiusque à nobis suscipi debet, idque seruari conuenit quod dictum est: Supportantes inuicem in charitate Christi. Quoties verò aliquid quod mandato Domini aut repugnet, aut aliqua ex parte vitiet, contaminetur, facere ab aliquo iussi fuerimus, tunc commodè illud vsurpabimus: Oportet obedire Deo magis quam hominibus. Et Chrysolomus homil. in Genesim, prohibens ne Christiani in Quadragesima adaeant spectacula, subdit: Sciant omnes his criminibus obnoxij, si post hanc nostram admonitionem in ea negligentia manserint, non toleratos nos, sed legibus Ecclesiasticis vsuros, & magna austeritate docturos, ne talia post hac negligent, neve tanto contemptu diuina audiant eloquia. Hec ille, interminans excommunicationis sententiam in rebelles, & inobedientes. Cyprianus ad Cornelium Papam: Cum hac tanta, inquit, ac talia, & multa alia exempla praecedant, quibus Sacerdotalis auctoritas, & potestas diuina ordinatione firmatur, quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec praemonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij ultione terrentur? Neque enim aliunde haereses oborta sunt, & nata sunt schismata, quae inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur. Nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex Vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum Sacerdotum Collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post

1. Theff. 5. Apollonica regular

2. Cor. 10.

Quomodo à nobis suscipi Basilii veli praepcepta superiorum.

Ephes. 4. Idem quatenus non obtemperandum

Act. 5. Chryf. ho. 6. in Genesim, ante dimid. to. 1. initio.

Spectacula aduersus Quadragesimae tempore, Chrysolomus excommunicationis mucrone percellit.

Cypria. lib. 1. epist. 3. circa prim.

Vnde haereses oborta, & nata sunt schismata, teste Cyprian.

Orig. hom. 20. in Luc. circa med. tom. 2. Luc. 2.

Quid nos doceat falsis parentibus Christi subiectio, & obedientia.

Car nos Episcopo, & presbytero, teste Origene, debeamus subijci.

Allorum praepositi quid considerare habeant.

Aug. epist. 76. initio, tom. 2.

Idem ibid. in fine.

Hier. c. 17. tom. 4. prope finem. Episcopus quae debeat Ecclesia secundum Hieronymum.

Coepiscoporum consensum iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio unitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens, ac tumens, seorsum fors nonam haeresim conderet. Haecenus ille, docens quam periculosa sit inobedientia erga superiores, ex qua oriri ait haereses, & schismata.

Origenes quoque super Lucam, ponderans illud: Et erat subditis illis, ait: Discamus filij subiecti esse parentibus nostris. Maior minori subijcitur. Nam quia maiorem Ioseph videbat aetate, propterea eum parentis honore coluit, omnibus filijs exemplum tribuens, vt subijciantur parentibus. Quod si patres ipsi non fuerint subijciantur his, qui patrum aetatem habent. Quid loquor de parentibus, & filijs? Si Iesus Filius Dei subijcitur Ioseph, & Maria, ego non subijciar Episcopo, qui mihi à Deo ordinatus est pater? Non subijciar presbytero, qui mihi Domini dignatione praepositus est? Pato quod intelligebat Ioseph, quia maior se erat Iesus, quod subijciebatur ei, & sciens maiorem esse subiectum, trepidus moderabatur imperium. Videat ergo vnusquisque, quod saepe melioribus praepositus sit inferior, & non nunquam accidat, vt ille qui subiectus est, melior sit eo, qui sibi videtur esse praepositus. Quod cum intellexerit dignitate sublimior, non eleuabitur superbia ex eo quod maior est, sed sciet ita sibi meliorem esse subiectum, quomodo & Iesus subiectus fuit Ioseph.

Augustinus ad Casulanum Presbyterum: In his rebus, de quibus nihil certi tradit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel statuta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut praenarratores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum sunt coercendi. Idem ad eundem: Si consilio meo libenter acquiescis, Episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine villo scrupulo, aut disceptatione sectare. Haec ille, praecipiens vt quisque in dubijs acquiescat Episcopo suo.

Hieronymus in Regula Monachorum: Episcopus, ait, vester, cui Ecclesiastica commissum est regimen, quem Deus speculatorem posuit in vinea sua, pastorem omnium gregis directorem, ac ductorem plebis, & populi ciuitatis, & parochia, in

quae degitis, vos custodia singulari foueat, sancta doctrina vos pabulo nutriet, & coram Deo, animarum vestrarum curam gerat specialem. Cui commissa est ciuitas vniuersa, huic aequanimiter, sicut Deo, omnes deuote obediant, hunc patrem, hunc zelatorem virtutum, tam praeposita venietur, quam subdita. Et ad Rusticum Monachum: Praepositum monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille praepreperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quae iussa sunt. Et postremò Bernardus li. de praepcepto, & dispensatione: Quicquid Vice Dei praelatus homo praecipit, quod non scit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino recipiendum est, ac si praecipiat ipse Deus. Quid enim interest, vt utrum ipse, vel per suos ministros homines, vel Angelos hominibus suum notificet beneplacitum Deus? Sic ille Pater sanctissimus. Et subdit: Ipsum hominem praelatum, quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quae aperte non sunt contra Deum, audire debemus.

Innumera alia possent produci testimonia Patrum, sed in re aperta non putauimus necessarium. Certè Concilium Viennense sub Clemente V. celebratum, damnauit octo propositiones Begardorum, & Beguinarum, inter quas tertia erat: Illi, qui sunt in statu perfectionis, & in spiritu libertatis, non sunt vlli humana obedientia subiecti. Et in Concilio Constantiensis. 15. inter alios errores damnatos Ioannis Hus, vnus est iste: Obedientia Ecclesiastica, est obedientia secundum adinventionem Sacerdotum Ecclesiae, praeter expressam auctoritatem Scripturae. Cui errori ad dederunt pseudoapostoli, qui fuerunt circa tempus Bonifacij VIII. quod ipsi nulli, praeterquam Christo, subditi essent, sicut Apostoli ipsi Christo.

Sed iam tempus est, vt quae in contrarium obijciunt haeretici, diluamus. Primò ergo obijciunt, superiores non posse praecipere, aut legem condere, nisi illam, quae ex Scripturis deducatur. Sed reuera extra causam scandalii, vel contemptus, vel circa ea, quae iuris sunt diuini, obligare possunt

Ezech. 33. & seq. Heb. 13. Episcopo de uote obedientum.

Idem epist. 4. à medio, to. 1. initio. Praepositis quid debeamus.

Bernard.

Iussa maiorum Deo non contraria, à nobis quomodo recipienda.

Idem.

Concil. Viennens. sub Clem. V.

Concil. Constantien. Artic. 15.

Haereticorum in contrarium argumenta proponuntur, ac dissoluntur.

Primum argumentum. Quando tantum inferiores à superioribus suis valeant ad obediendum, &

conscientias subditorum. Nam si praelati sunt praesidentes, rectores, & pastores politice Ecclesiastice, sequitur, posse eos, pro ordine politice seruando, leges statuere iustas, & ad bonum finem ordinatas. Quod si illas possunt statuere, subditos necesse est obedire: alias enim vana esset haec potestas, & stultè concessa, si praesidentes subditos ad leges seruandas non possunt arctare. Et cum aliter non possit cogere secundum aduersarios, nisi excommunicando, sequitur quod possunt excommunicare pro peccato contumacie in preceptum humanum admissio.

Si dicant, hoc verum esse in his, quae ad ius diuinum spectant, quare dum est, quid per ius diuinum intelligant. Si enim intelligunt, id, quod mandatur, debere contineri expressè in sacris literis, vel saltem in sequentia necessaria deduci, tunc non opus esset mandato, aut autoritate praelati, sed simplici monitione alicuius doctoris, vel concionatoris, & sic in Ecclesia non opus esset Episcopis, vel Praelatis, qui capita essent, & rectores, sed ut essent Scribae tantum, & docti Theologi. Si autem sufficit quomodocumque contineri id quod praecipunt, in Scripturis, datur occasio subditis, ut immorigeros se praesentent, quia possunt refragari, & caussari quod illud non deducitur ex iure diuino: quod est Ecclesiae ordinem inuertere. Et cuiusque hoc examen commissum fuerit, an scilicet sit iuri diuino conforme, necne, est constituere alios homines supra Praelatos: quod diuinae institutioni repugnat.

Adhuc, leges & instituta ad continendum populum in officio, non opus est ut certè deducantur ex diuina Scriptura, quae non est sufficiens, quantum certa, regula rectorum institutionum, sed prudentia cum certa ratione. Quod docet Paulus, cum de muliere velanda ait: *Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem, si comam nutriat, ignominia est illi: Mulier vero si comam nutriat, gloria est illi.* Lex etiam, ut testatur Isidorus, ratione debet

constare, religioni congruere, discipline conuenire, & saluti proficere; non autem ut deducatur ex Scriptura.

Præterea, quod licuit primoribus antiquae legis, ubi de omnibus agentis erant leges perscriptae sine aliquo expresso Dei verbo, cur non etiam licebit legis Euangelicae pastoribus, ubi imperfecti sunt qui regi debent, & pauca instituta scripto tradita? Nam Moyses sine expresso Dei verbo Deut. 27. mandat post transitum Iordanis erigi lapides, in quibus lex scribatur, & ut starent aliqui ad benedicendum, & alij ad maledicendum in monte Hebal, & Garizim. Mandat Iosue, ut se praepararet die tertio ad transeundum Iordanem, de quo nihil habebat in mandatis. Instituit David, ut Leuitae ministrarent, & cantarent ante arcam, & seruirent alternatim per hebdomadas: quod non erat in lege praescriptum. Ezechias, & Iosias Reges praecipunt cantoribus varia offerre sacrificia, quae nec distinctè, nec confuse in Scriptura continebantur. Quod si sancti potuerunt absque expresso Dei verbo cultum Deo debitum instituere, quod maius erat; potuerunt ergo leges condere, ut illiritus seruentur. Punitione quoque Corè, Datan, & Abirò, non fuit, quod rebellarent expresso Dei praepcepto, sed mandato Moysi. Ioannes Baptista certas leges, & certa ieiunia discipulis suis praescripsit sine Scriptura. Apostoli similiter decretum condiderunt abstinendi ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Paulus praecipit mulieri orare velato capite, & non recedere a viro infideli volente cohabitare: iubet ut probetur Episcopi, tradit ritum communionis, praescribit mulieribus ne in Ecclesia loquantur: quae tamen non constabat iure diuino esse praepcepta: arceat ab Episcopatu digamum, & persufforem. Idem inquit: *Sicut & in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo*: quo verbo autoritatem praecipendi, & necessitatem obediendi in subditis praesert: Filij praecipit obedire

Quinta.

Quae nam Israelitici populi Duces, & Principes sine Deo auctore instituerint, atque madauerint. Deut. 27.

Ios. 1.

1. Par. 24. 25. 26.

2. Par. 29. & seq. Infra. 35. & seq.

Num. 16. Quae nam Euagello contenta non sunt iuris diuini, sed humani. Matth. 9. Act. 15.

1. Cor. 11. & seq. Supra. 7.

1. Tim. 3.

1. Cor. 11. & seq.

Infra. 14. 1. Tit. 3. & Tim. 1.

1. Cor. 14. Ephef. 6. & Coloss. 3.

parentibus per omnia. Si ergo Praelati, sunt parentes spirituales fidelium, audiri debent in omnibus, quae iuri diuino, & rationi non contradicunt. Et Deuteronom. 21. filius proteruus ac contumax lapidibus obrui iubetur, non ob peccata, quae contra Dei legem commisit, sed quia monitus obedire patri suo, contempsit. Adhuc Deuteronom. 17. non acquiescens in dubijs definitis à Summo Pontifice, iubetur interfici, quia superbiuit, nolens obedire sacerdotibus Dei.

Barbarus ergo est, qui à quolibet praepcepto maiorum exigit ius diuinum, aut Euangelium, alias minime obediturus: quia sic quilibet ceruicofus & ignorans praerigeret sibi terminos obedientiae, & iudicem se constitueret, tam Praelati praecipientis, tum iustitiae praepcepti sibi iniuncti. Adhuc pastoris est, & praesidis, non solum diuinas leges interpretari, de terminare locum, tempus, & modum, ut obseruentur, sed etiam rebelles punire, & in viam salutis omnes derigere, & in disciplina continere, & facere ut omnia honestè, & secundum ordinem fiant in Ecclesia: at haec qua ratione praestare possent, si subditi possent imperium detrectare, & non cogerentur obedire? Nam si, verbi gratia, id eueniat, quod saepe contingere solet, ut Episcopus videat iram Dei sequi, & graue flagellum impendere, & quod non nisi ob emendationem vitae populi per ieiunia, & preces, & huiusmodi queant declinari, quare, poterit ne iubere, ut certis diebus orerent simul, & ieiunijs se affligant? quod fecit Mamertus, & beatus Gregorius, & Synodus Gerundensis, quorum Litaniae, & ieiuniorum, & precationum dies pro ira Dei placanda etiam nunc durant, & in Ecclesia Dei obseruantur. Si ergo Episcopi non possent haec praecipere cum necessitatis obligatione, minoris autoritatis essent quam fuit olim populus Niniuitarum, qui poenitentiam, & ieiunium indixerunt non solum maioribus, sed & par-

uulis, & iumentis: & si Ecclesiae rectores id non possent, certè à priuatis concionatoribus non differrent, qui possunt haec sua oratione consulere, aut persuadere, non autem praecipere, aut cogere. Minoris etiam essent autoritatis, quam fuerint olim tempore Tertulliani, qui libro de ieiunio in Psychicos testatur, suo tempore Episcopos id frequenter fecisse. Ait enim: *Episcopi vniuersae plebi mandare ieiunia assolent, non dico de industria stipium conferendarum, ut vestra captura est, sed interdum & ex aliqua sollicitudinis Ecclesiastica causa.* Haec ille. Et huic argumento haec sint satis.

Argumentantur secundò, Praelatos Ecclesiae pares non esse, quibus subditi deferre, & obedire debeant: cum ergo mali sint, indignos se reddunt, quibus obediamus. Respondeo, Deum voluisse, etiam malis obedientiam praestari: nam in Lege cum praepcepit standum sententiae summi Sacerdotis, & filios obsequi suis parentibus, absque vlla limitatione illam exhiberi praescripsit. Nam si hanc limitationem admitterent, proculdubio periret obedientia, omnis iustitia, & ordo: quia cum pauci, aut nulli sint superiores, qui mundam à peccato vitam agant, subditi rebelles & facinorosi semper haberent quod obijcerent superioribus, cum in eos vellent animaduertere; & sic omnia delicta, & facinora in Republica Christiana manerent impunita: quod est absurdum, & barbarum. Proinde David iustus Saulem, quem à Deo reprobatum nouerat, & se Regem designatum, etiam si ab ipso malignè ad mortem quaereretur, honorauit, & in eum in spelunca, & in tentorio, quando dormiebat, sequi noluit, nec verbum aliquod insolens dixit, ob Regiam dignitatem: *Non extendam*, inquit, *manum meam in Dominum meum, quia Christus Domini est.* Dominus praeterea cauit, ne à praestanda obedientia resiliremus, dicens: *Super Cathedram Moysi sederunt Scribae,*

Tertullianus par. 2.

Secundum argumentum Haereticorum contra potestatem Ecclesiae.

Deut. 17.

Infra. 21. Vnde constat, malis etiam pastoribus & praelatis esse obediendum.

1. Reg. 15. Infra. 16. Infra. 24. & Infra. 26. Davidis erga Saul Regem impietate obedientia.

Matth. 23.

Episcopi quomodo subditos ad suam obedientiam compellant.

Non esse necessarium, leges Ecclesiasticas expressè in sacris literis contineri, secundum haereticos. Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Certa alicuius legis rectè instituentis ratio quae nam sit.

1. Cor. 2.

Quarta, à legis conditionibus.

Isido. Hispalen. Episc.

& Pharisei. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, seruate, & facite, &c. Quæ verba optimè exponit Augustinus ferm. 46. de verbis Domini. Et Clemens epist. ad Iacobum fratrem Domini, ex persona Petri ait: *Episcopos tota animi virtute diligere vt oculos suos, quia oculi sunt illorum. Eorum præceptis in omnibus obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant: memores scilicet illius Dominici præcepti: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.*

Tertiò obijciunt, nos in libertatem vocatos, & ab omnibus legibus hominum liberatos, quare indignū est nos in captiuitatem duci. Respō deo, libertatem Christianam tantū esse à peccatis, & eorum reatu, à tyrannide diaboli, & mundi, à seruitute concupiscentiæ, & à iugo legis Moisaicæ, & Circumcisionis: at à lege morali, vel Ecclesiastica, vel politica, vel religiosa, vel votorum vinculis, quibus magis Domino coniungimur, liberati non sumus. Et quod dicitur: *Lex iusto non est posita*, non intelligas simpliciter de quacunque lege: quia Christus factus est sub lege, & sicut mandatum dedit ei Pater, sic fecit; Angelis, & primis parentibus adhuc iustis, & in sanctitate permanentibus lex data est, ob cuius violationem puniti sunt: Paulus iustus Apostolus, his qui sub lege erant, factus est quasi sub lege esset, cum tamen ipse non esset sub lege: ergo intellige de lege timoris, non de lege Dei directiua, quæ iustorum est. Expone ergo verba Pauli de lege quæ cogat, & prædominetur ei, vt quasi coactus agat, quoniam sponte, & Spiritu Dei ducitur, & ex charitate ad legem seruandam inclinatur. Et ita intellige illud: *Non sub lege estis, sed sub gratia.* Alię libertates ignotę sūt Ecclesiæ, & Scripturis. Imò libertas carnalis, & viuēdi pro libidine, à Petro, & Paulo repudiata est, & in seruitutem charitatis mutata. Vnde ad Galatas ait: *Vos in libertatem vocati estis, fratres, tantū ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem:* & alio loco: *Liberati autem à peccato, serui facti estis*

*in iustitia: & Zacharias: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi In sanctitate, & iustitia coram ipso, Vbi vides, in his duobus testimonijs, per libertatem à peccato nos consecutos seruitutem charitatis: & Apostolorum Princeps Petrus: Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitia, libertatem, sed sicut serui Dei. Quare magnus est Lutheri error, liberantis hominem ab omni lege propter hanc libertatem. Nam Paulus non excludit iustitiam, quæ est ex operibus charitatis, cum dicat, seruos nos esse debere charitatis & legis moralis, quæ ex charitate impletur. Quare Augustinus in hunc modum hanc libertatem Christianā intellexit, siquidem in expositione epistolæ ad Romanos ita loquitur: *Rectissime admonet Apostolus, ne quis ex eo, quod à Domino suo in libertatem vocatus est, factus Christianus, extollatur in superbiā, & non arbitretur in huius vite itinere seruandum esse ordinem suum, vt potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet non se esse subdendum. Cum enim constemus ex anima, & corpore, quandiu in hac vita temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degenda huius vite vtamur, oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestatibus, id est hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Ex illa verò parte, quæ credimus Deo, & in regnum eius vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini id ipsum in nobis euertere cupienti, quod Deus ad vitam æternā donare dignatus est. Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vti-gal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum honorem debitum eis, qui hac curant, potestatibus, in magno errore versatur. Item si quis putat se esse subdendum, vt etiam in suam fidem habere potestatem arbitretur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate præcellit, in maiorem errorem labitur. Sed modus iste seruandus est, quem Dñs ipse præscribit, vt reddamus Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & Deo, quæ Dei sunt.* Hęc ille doctissimus Pater.*

Luc. 1. Seruitus charitatis vnde nobis prouertit, Apollolo telle. 1. Pet. 2.

Diaboli mancipiū Lutherus Christianam libertatē qualē sibi confinxerit, ac somnauit infelix.

Aug. in epist. ad Rom. 6. 7. 2. 4. prope finem Quam verē, & Catholice de Christiana libertate Augustinus sentiat, & loquatur.

Subditum esse potestatibus, quid sit sic Augustino.

Rom. 13.

Matth. 22.

Aug. 20. 10. sub initiū. Clē. Rom. epist. 1. circa finem. Episcopiquo modo diligēdi. Matth. 23.

Tertium argumentum. Gala. 5. & alibi sapientis A quanos seruitute liberauerit Christus. Rom. 6. Heb. 2. Rom. 6. Act. 15.

Illud: Lex iusto non est posita, quomodo accipiendum sit. 1. Tim. 1. Gal. 4. Ioan. 14. Gen. 2. Infra. 3. & seq. 1. Cor. 9.

Gal. 5.

Ibidem. Quam Apostoli Petrus, & Paulus libertatem nimie agnouerint. Gal. 5.

Rom. 6.

Quartum argumentum. Deut. 4. Infra. 12.

Gal. 1.

Matth. 19.

Illud Deuteronomij: Nō addetis ad verbū quod vobis loquor, &c. quomodo accipiendū sit.

Diuini præceptis quæ nam accellerint, & quam obrem.

Quid sit, quæ quæ Euangelizare præter quæ accepit.

Illud: Si vis ad vitam ingredi serua mandata, præceptis Ecclesiasticis cur minimè repugnet. Heb. 13.

Quintum argumentum. Esa. 29. Matth. 15.

Ecclesia quæ præcipit, nō hominū, sed Deū esse mandata, vnde cōstare possit.

Quartò, argumentantur ex verbis Moyfi: *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.* Et infra: *Quod præcipio tibi, hoc tantū facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas:* & ad Galatas: *Licet nos, aut Angelus de cælo Euangelizet vobis præterquam quod Euangelizauimus vobis, anathema sit:* ergo diuinis præceptis Ecclesia non potest adijcere noua mandata, cum illa satis sint, iuxta illud: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Sed in duabus sententijs prioribus prohibetur, ne quicquam addamus verbis Dei, tanquam verba ab eo dicta, aut ne superflua, & quæ sensum Scripturæ corrumpant, & deprauent. Possunt tamen addi quæ cōducunt ad Sacras literas facilius intelligendas: quemadmodum sancti Doctores commentarijs suis, & scholijs Scripturam illustrarunt. Deinde præceptis Dei generalibus addita sunt Ecclesiastica præcepta ad illa facilius præstanda. Nam quod Christus verbo suo præcepit de confessione in aurem Sacerdotibus faciendā, Ecclesia suis decretis mandat quando, & vbi, & quibus presbyteris, & quibus circumstantijs sit faciendā confessio. Quod verò dicitur anathema à Paulo Euangelizanti præterquam accepit, perinde est ac si dixisset, contra quam accepit. Non enim licet aut contrariam verbo Dei expositionem inuehere, aut mandatum alienum à Christi præcepto instituere. Quod autem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata:* non derogat Canonicis Legibus, quia inter diuina præcepta vnum est: *Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis.* Si quid ergo præcipiāt, cogimur obedire.

Quintò, argumentantur ex verbo Esaiæ prolato à Domino: *Sine causa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum:* ergo cultus traditione humana, aut mandato hominum inuectus sine causa est, id est sine fructu, & premio, ac proinde superstitiosus, & vanus. Respondet, si quis Ecclesiæ præcepta diligentius inspiciat, agnoscit illa à

Spiritu sancto profecta, quæ dicere potest: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Si horum finem spectes, ad Christi gloriam illustrandam, & ad præcepta Christi facilius implenda, esse cōdita inuenies: Si verò corpus, aut substantiam præceptorum, videbis aliquod generale præceptum diuinum per sua mandata definiti, & determinari. Itaq; hęc præcepta Ecclesiæ minimè sunt hominum præcepta dicenda: quod ex eo patet, quia illo loco Christus traditionem Phariseorum de oblationibus faciendis contra diuinum Decalogi præceptum stabilire volebat. Homo etiam, in malā partem accipitur apud Christum, & Paulum, id est pro eo, qui sua commoda, etiam lege Dei violata, quærit. Hinc Dominus: *Non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum:* & Apostolus ad Corinth. *Cum sit inter vos zelus, & contentio, non ne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Rursus ad Gal. *Si adhuc hominibus placere, Christi seruus non essem.* Idem ad Titum: *Non intendentes, inquit, Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium se à veritate.* Vocat ergo hominum mandata, eos, qui veritati se opponunt, & illi repugnant. Sed de hoc fufius super Matthæum suo loco differendum erit.

Sextò, Ecclesia primitiua non erat his præceptis humanis onerata, vt patet Act. 15. vbi pauca quædam seruanda tradita sunt: nunc autem maiores alligant onera grauiā, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, vbi Dominus immoderatam præceptorum humanorum multitudinem videtur reprehendere. At verò si nostra Ecclesia cum Synagoga cōferatur, videbitur magis quàm illa eiusmodi mandatis grauata, & oppressa; ita vt iugum suauē factum sit importabile. Respondemus, in quæstione illa deseruatis legalibus satis fuisse illa præcepta, quæ expressa sunt: non quod alia non conderint salutaria, & vtilia præcepta, vt Apostolus in epistolis suis docet, & Apostoli in Canonib; quos ediderūt, apertè testantur, qui

Act. 15.

Secunda ratio.

Matth. 15. Exod. 20. Qui sui com modipotius, quàm diuine legis rationē habent, isti homines appellatur in Christi & Pauli doctrina.

Matth. 16. 1. Cor. 3. Gal. 1. Tit. 1. Quæ vocet Christus hominum mandata.

Lib. 4. Sextum argumentum.

Matth. 23.

Supra. 11. Act. 15.

de innumeris negotijs ad Ecclesiam spectantibus decreta constituerunt. Et licet tunc temporis pauca essent instituta, quia tamen post multum temporis decursu multi introducti sunt abusus, & morum corruptela, & nouis morbis adhibenda erat noua medicamenta, opus fuit, ad occurrendum emergentibus malis, multiplicari Ecclesie statuta, quae illi non proutu, & arbitrio suo poterant concedere, sed pro ratione temporis, & personarum ad aedificationem, & charitatem fouendam. Quocirca, cum in lege Dei non possit esse contradictio, quando concurrunt duo mandata Dei, minus cedere debet maiori: ut praecipuum voluntarium de oblationibus templo faciendis, etiam voto firmatum, cedit necessario praecipuo diuino. Adhuc lex diuina, sed positua, de Sabbato seruando, cedebat praecipuo de tuenda republica, vel populo Dei, quia diuinum erat, & naturale, non posituum. Et ita Machabaei in die Sabbati bellarunt. Dominus etiam in Euangelio praecipuum Sabbati voluit cedere praecipuo Circumcisionis, ut maiori, & grauiori, & Sacerdotes in templo ea quae necessaria erant ad sacrificium, operari, non obstante mandato Sabbati: quia etsi vtrumque posituum esset diuinum, maius tamen erat sacrificandi mandatum, quam seruandi Sabbati. Denique charitati, quam iure diuino & naturali debemus infirmis curandis, praecipuum diuinum, & posituum, ut minus, cedere habet.

Quando vero duo simul praecipua concurrunt, quorum vnum est diuinum, vel naturale, alterum humanum, & vtrumque non potest obseruari, cedit semper humanum diuino; ut praecipuum ieiunandi Quadragesimae, vel recitandi horas Canonicas, ad quas dicendas in sacris constituti obligantur, cedunt necessitati praedicationis, & audiendarum confessionum, & administrationis Sacramentorum, si haec & illa simul obseruari nequeunt. Nam praecipuum Ecclesiasticum, quod pro charitate institutum est, non debet vquam contra charitatem militare.

Quo ergo Ecclesia in praecipiendo prudentior est, eo minus eius praecipua grauant: quia non nisi ad charitatem nutriendam instituta sunt. Quod si in particulari causa charitas impediretur, non esset seruanda. Quod autem docuit Ioannes Gers. Lect. 4. de vita spirituali, quod omnis, & sola diuinae legis transgressio obliget ad mortale: falsum est, & Scripturis contrarium. Quia praecipit abstinere a verbo otioso, & a mendacio, quod nulli nocet: quae sunt peccata venialia. Quemadmodum Augustinus super Leuiticum docet, mendacium quodcumque, quod nemini nocet, esse diuina lege prohibitum, quia malum. Et lib. de peccato. meritis, & remissis. Neque negandum est, inquit, hoc Deum iubere, ita nos in facienda iniuria esse debere perfectos, ut nullum habeamus omnino peccatum: nam neque peccatum erit, si quid erit, si non diuinitus iubeatur, ut non sit. Et infra: Quomodo enim dimittenti dimittitur per Dei misericordiam, si peccatum non est? Haec ille. Ex cuius verbis accipere potes, tam veniale, quam lethale, esse contra Dei legem.

Quod autem humanae legis transgressio, etiam sine diuinae concursu, mortifera existat: probat Hadrianus ex eo, quod vectigalia soluere lege compellimur, quae qui defraudat, grauius peccat. Constat etiam in taxatione decimae soluenda, & de cura animarum acceptanda, ad quae compelli potest homo ex humano praecipuo, & non aliter: quae si quis peccando transgressus fuerit, obnoxius erit lethali delicto.

Ex his sequitur, legem diuinam ab humana non distingui penes hoc quod haec obligat sub mortali, illa vero sub veniali delicto. Nam etsi humana lex omne peccatum prohibere, aut punire nequeat, nec omnem virtutis debitum actum praecipere, vel remunerare valeat: tamen quando in legislatore, vel praecipiente est auctoritas, & in altero subiectio, atque id quod praecipitur, est materia conueniens, non excedens limites potestatis suae, satis est ad rationem peccati in

Leges Ecclesiae quae graues, & suauiores existant. Eadem quae de seruari non debeant. Ioan. Gers.

Non quicquid iuris diuini est, ad lethale crimen obstringere, vnde manifestum sit.

Matth. 12. Eccle. 7. & alibi.

Aug. 4. 68. super Leuit. ca. 19. Non metemini, tom. 4. sub initium.

Idem li. 2. de peccato. me. & remiss. c. 16. initio, to. 7. circummediu.

Quam nos in facienda iustitia Deus veit esse perfectos.

Idem ibid. Luc. 6.

Humanam legem, vel sola transgredientes peccare lethalter, duo comprobant.

Hadrian. Humana lex vnde obligat vltim habeat.

Eadem quae non obliget sub peccato.

Rom. 13.

Ibidem.

Apostolum Rom. 13. no de diuina, aut naturali, sed de humana lege loquitur conscientiam obligate, quid arguat. Ibidem.

Legi, aut rationi non parens, vnde peccatum incurrat.

Luc. 10. Heb. 13. Rom. 13.

Quot modis diuina voluntas hominibus innotescat. Rom. 1.

eo, qui legem transgreditur: nisi quae do lex esset merè poenalis. In hoc igitur Rex, & Papa, Concilium, vel Episcopus conueniunt, quod quisque potest condere legem obligantem sub mortali in ordine ad finem politiae suae. Idem ad Rom. 13. dicitur: *Necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et paulo ante: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et nititur Apostolus non in potestate temporali, vel spirituali, sed in ordinis diuinitus instituti violatione.

Nec est fuga dicere Apostolum loqui ad metas iuris naturae, & diuinae; & sic non facere pro legibus humanis: quia ibi loquitur de tributis, & vectigalibus soluendis. Dixerat enim: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Et paulo ante: *Si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat.* Obligant ergo tales iustae leges in foro conscientiae, & non tantum in necessitate absoluta, sed etiam ubi subest causa rationalis, propter quam lex ponatur: qua non posita ex diuino mandato, non curret obligatio certa, & determinata super eodem. Neque exigitur ad rationem peccati in eo, qui legi, aut rationi non pareat, ut expressa poena legi affigatur, sed satis est ut idonee innotescat subdito voluntas superioris: tunc enim transgrediens peccat directe & immediate contra legem humanam, & mediate contra legem diuinam, dicentem: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, & Obedite praepositis vestris, & subiaceat eis: & Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Quemadmodum qui ordini Praefecti Regis, quem Rex praefecit, contrauenit, immediate quidem Praefectum, sed mediate Regem offendit. Atque hoc intellige, siue diuina voluntas publicetur aliquo signo externo per Deum ipsum, Angelum, vel Prophetam, vel Apostolum; siue interiùs lumine rationis naturalis Deus homini ordinem a se

constitutum reuelat. Nam dicitur ad Rom. 1. *Quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestauit.* Et c. 2. *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Similiter satis est, ut Dei voluntas idonee creaturae rationali innotescat, qua vult hominem teneri ad aliquid agendum, vel non agendum: ita ut fecus faciens peccet, etiam si vltiori poena, temporali, vel aeterna, Deus punire nollet. Satis est enim ad peccati rationem, quod sit ad poenam imputabile, nec est necessarium ut actu imputeretur. Et consequenter non oportet peccanti poenam aeternam innotescere, ut dicatur peccare mortaliter, sed satis est ipsam legem illi nota esse. Imò nec opus est principalem legislatorem notum esse peccanti: nam idem, verbi gratia, homicidium commissum a Christiano, vel Iudaeo, vel Pagano, Platónico, vel Epicureo, vel ab eo, qui nec Deum esse nouit, & credit animam mortalem esse, peccatum est mortale, & aeternam poenam meretur: eo quod in legem naturae generalem peccet, quae dicitur: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris;* & contra peculiare leges in corde scriptas, quibus homicidium vetatur. Pone v.g. istos peccare contra patris praecipuum, aut domini sui, aut mariti, aut magistratus, aut Regis: certe omnes isti aut lethalter, aut venialiter delinquant, iuxta materiam, & causae qualitatem. Nec eos a peccato releuat, quod praecipua sunt humana, non diuina, siquidem Paulus cap. 1. ad Rom. non minus inter dignos morte (aeterna scilicet & secunda) censet paritibus inobedientes, quam homicidas, etsi hi mediate contra legem Dei, & naturalem peccet, illi vero immediate contra humanum praecipuum, & contra diuinum mediate.

Differt autem secularis potestas ab Ecclesiastica: quia illa potest legi addere poenam corporalem in bonis, fama, vel corpore: haec vero spiritualis excommunicationis, & anathematis multata. Et ratio est, quia prior potestas iure naturali, & Gentium conuenit Imperatori, vel legi, vel ciuita

Infra. 21

Ad peccati rationem quid sufficiat.

Legem naturae non seruantes, qualiscumque ignorantia, tamen grauius peccata.

Tob. 5.

Quo sit clarum illud exemplum.

Rom. 1.

Secularis potestas quid differat ab Ecclesiastica.

Patri familias cur obtemperandum.

Ecclesiæ Christianæ cur soli, & quatenus perfectè competat potestas spiritualis.

B. Cyprian. lib. 1. epist. 11. prope finem.

Deut. 17. Gladio spirituali quiferiendi.

Supertorum legem condendi potestas ad quid se extendere nequeat.

Deut. 21.

Aug. serm. 61. de tempore, to. 10. Alter generosi animi, aliter viles, & ignaui ad bonum sunt impleadi.

ti, pro ratione presentis felicitatis, & cadit in hominem non Christianum, sed in hominem quod est animal ciuile. Quemadmodum potestas domestica in liberos, vxorē, seruos, competit patri familiās: ex quo iure nascitur subiectio vxoris ad virum, seruorum ad dominum, filiorum ad parentem. Porro hunc naturalē dominus, & ciuitatis ordinem Deus seruari iubet, & turbari vetat, quando per vtrūq; Testamētum vxores viris, liberos parentibus, seruos dominis, & subditos magistratibus obedire præcipit. At spiritualis potestas conuenit perfectè communitati Christianorum, vt Christiana est, & dicitur Ecclesiā, cui in se, vel in suis magistratibus talis potestas data est pro felicitatis æternæ ratione, & oppositæ miseræ æternæ declinatione. Hinc Cyprianus ad Pomponium: *In Veteri Testamento summi Sacerdotis imperio inobedientes, gladio carnali occidebatur, in Nouo autē, spirituali.* Sic ille in sensu. ¶ Neque propterea homo qui condit legem, cuius transgressio est mortifera, Deo se facit æqualem, vel superiorem, nec Deum facit suæ voluntatis executorem, aut licentorem. Nam Deut. 21. filium in parentem contumacem dignum esse ultimo supplicio declarat: quod tamen ipsi parentes filio irrogare non poterant, sed magistratus. ¶ Quamuis autē in prælati situm sit legem ferre pro tempore, vel abrogare, non tamen in eis situm est, vt subditus in legem multum, vel parum, vel nihil peccet, quādo præcepto contrahent. Nō enim ex Prælatorum arbitrio pendet, quā grauius Deus ferat sui præcepti transgressionem, aut ordinis naturalis, quem ipse seruari vult, & turbari vetat. ¶ Nec valet, dicere quōd superior aut hortetur tantū, aut moneat, & suadeat, aut consulat, vt subditus nō obediens immunis à peccato seruetur, sublata necessitate præcepti, iuxta Augustini verbum: *Præcepto nō obedire, peccatum est: consilio si vti nolis, minus boni habebis, sed nihil mali perperabis.* Non valet, inquam hoc: quia suasiones, & hortationes, vt duce ex

perientia tradit Aristoteles, sufficiunt generosis animis ad virtutem inclinatis, sed non multitudini, cui datur lex cogens: & ita Prælati debent leges decernere, quibus subditi de necessitate obedire teneantur. Quare Heli diuinitus punitus fuit, quia nō satis acriter (vt debebat) corripuit filios suos, & secundum legem contumax filius iubetur occidi, & Paulus: *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.*

Argumenta Ioannis Gersonis sūt. Primum, *Peccatum, est dictum, factum, vel concupitum contra æternam legē Dei: lex ergo humana ad mortale non obligat.* Sed negatur cōsequētia. Et si enim verum sit, omne peccatum esse contra legem Dei, sed non contra solā legem Dei, quia & contra præceptum patris, Principis, & Pontificis facere, peccatum est. Est enim peccare, nihil aliud, quā contra rationē agere: omnis autem ratio obligandi cuiusque legis, à diuina, & æterna deriuatur: sed non idē omnis lex diuina est. Sicut omne verum à prima, & æterna veritate trahit originem, nō tamen omnis veritas diuina est, vel ad pietatem spectat & omnis actiua potentia à prima, & diuina pendet, non tamen solus Deus sine secundis causis operatur.

Secundò arguit: *Nullus legislator propriè ligat ad pœnam, qua non potest punire peccatē: sed nullus homo potest inferre pœnam æternam, nisi solus Deus, ergo illius tantū leges ad pœnam æternā ligant.* Respondemus, nullum propriè legislatorem ad pœnam ligare, sed ligare subditum ad agēdum, vel non agēdum: qui verò contra faciunt, merentur quidem pœnam, nō modò quatenus de iure, vel defacto legislator punire potest peccatē, sed etiam, vt supremus legislator, qui eodem facto offenditur, punire potest. Quōd si argumentum concluderet, probaret etiam nullo modo esse peccatum veniale, quod punitur in Purgatorio, vel inferno.

Tertiò opponit Gerson: *Non esse peccatum mortale transgressionem legis humana. Nā si medicus ægroto denūtiat,*

Arist. li. 10. ethic. to. 3.

1. Reg. 4.

Deut. 21. Tit. 2.

Ioannis Gersonis quibus probat legē humanam ad lethale crimen minime obligare, argumenta soluentur. Primum argumentum. Peccare, quid sit.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

nisi triduo abstineat à vino, mortē incursum: si contra fecerit, peccat mortaliter, non quia præcepit medicus, sed quia sui est homicida. Respondemus, non esse omnino simile: nā medicus vice nuntij, & præconis id quod pertinet ad suam facultatem, annūtiat, cui, tāquam experto in sua scientia, credere debet ægrotus. At Ecclesia, siue Papa, siue Imperator, nō est tantum nuntius legis Dei, sed etiā autor suæ legis, qua subditos obligat; at medicus nullam habet iurisdictionem in ægrotos sibi commissos. Vnde qui ægrotant, si aliam rationem pertingendi ad sanitatē inueniant, quam medicus non præscriplit; nec in Deum peccat, nec in hominem, præmittendo medici præcepta. Secus est dicendum de præceptis legis humanæ: quia subditi tenentur amplecti ea, quæ sibi legibus præscribuntur, quia per auctoritatem legislatoris facta sunt illis necessaria.

Postremò arguit: *Homo non potest aliquid addere Fidei, quod prius non sit de Fide; ergo nec ad legem præcipiētem.* Respondeo: Cum lex aliqua positua fertur, nihil additur ad legē Dei, quia talis est lex humana: fieret autē additio, si talis diceretur esse lex Diuina; & proinde tali legislatori prohibendum esset, vt ait Gerson, tanquā falsario Diuinæ legis; ac si le-

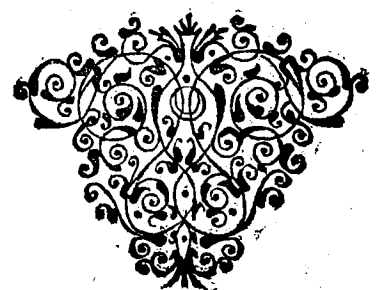
gem aliquam Diuinam abrogare conaretur: quia cautum est Scriptura, ac Diuina lege, ne Scripturæ addamus, vel detrahamus, vt dicit Deut. 4. & 12. Apocaly. vlt. & Prouer. 30. Nec valet: Transgreditur præceptum hominis, quod meretur pœnā æternam: ergo est Diuinum præceptum: quia pater filio, dux militi, dominus seruo præcepta tradit, non tantum quæ Deus prohibet, vt adulterium, homicidium, sed & ea, quæ minus pertinent ad Diuinam legem, pertinent tamen ad ius, & facultatē præcipientium: ita Centurio dixit: *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, Vade, & vadit; & alij, Veni, & venit; & seruo meo, Fac hoc, & facit.* Non est tamen idem de Fide, & legibus: quia Fides innititur primæ veritati soli, quia est de reuelatis à Deo: sed lex obligans hominem in conscientia, non tantum innititur primæ legi, vel supremæ potestati, sed etiam secundarijs, & participatis; vt ita ordo Dei mirabilis splendeat tam in legislatoribus, quā in præceptis, vt ita illustrari, & commendari valeat potentia, sapiētia, & bonitas Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quibus honor, gloria, gratiarum actio, & imperiū debetur sempiternis seculorum seculis. Amen.

Deut. 4. Infrā. 12. Apoc. 22. Prou. 30.

Exod. 20.

Matth. 8.

Fides cui innitatur diuina, cui verò lex obligans

TRACTATVS XIII.

De missione septuaginta discipulorum ad prædicandū: & habetur tantum apud Lucam cap.10. Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos: & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatē & locum, quò erat ipse venturus. Et dicebat illis, Messis quidem multa; operarij autem, pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messes suam. Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos, &c.

Tract. 58.

Misio Septuagintaduorum Discipulorū ad prædicandū quādo cōtigitur.

HÆC institutio, & misio discipulorum, nec ante festum Tabernaculorū, de quo Ioan. 7. nec post festum Encœniorum, de quo Ioan. 10. sed in medio tempore à Domino facta est. Non quidem ante festum Tabernaculorum, cum Lucas dicat, post ascensum Christi in Ierusalem factam esse: nec post festum Encœniorum, cum post illud ad passionem Domini breue nimis sit tempus, ut probabile non videatur in ipso factam hæc missionem cum multis alijs à Luca narratis per multa capita. Proinde dicendum est, hanc missionem discipulorum factā in Iudæa, & locis circumuicinis: in quibus cum hætenus prædicasset, diuersari voluit instante sua passione in Ierusalem cōplēda. Et hoc significat illud, Post hæc, scilicet post ascensum Domini à Galilæa in Iudæam, eo quòd completerentur dies assumptionis eius. Miratur Erasmus, quòd de septuaginta discipulis interpres noster fecerit septuagintaduos: nam Græci codices consentiunt in septuaginta. Sed nos potiùs miramur, quòd ipse sua propria autoritate ex septuagintaduobus fecerit septuaginta. Nā co-

dex Græcus bibliothecæ Vaticanæ habet ἑβδομήκοντα δύο, & ita legit Epiphanius in hæresin negantiū Euangelij Ioannis, & Apocalypsin, & ita codex alius Lugdunēsis alius vetustissimus, qui tamen habet ἑξήκοντα, qui numerus Græcis conficit LXXII. Hippolytus martyr librum edidit de septuaginta duobus discipulis. Nec obstat quòd Ambrosius hæc dicat ad septuaginta discipulos dictum, Ecce ego mitto vos sicut agnos: nā Ambrosius sæpe apertissimè legit septuagintaduos, tum in illud ad Rom. 8. Quos autem iustificauit, illos & glorificauit; & ad Rom. 9. super illud: Cum enim nondum nati fuissent; & in illud. 1. Cor. 12. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Augustinus etiam lib. 2. Quæst. Evangelicarum cap. 14. ait: Sicut viginti quatuor horis totus orbis peragitur, atque à Sole illustratur; ita mysterium illustrandi orbis per Euangelium Trinitatis, in septuagintaduobus discipulis intimatur. Viginti quatuor enim ter, in septuagintaduobus ponimus. Idem libro de Opere Monachorum cap. 6. & ferm. 1. de Apostolis legit septuagintaduos. Idē in libro de hæresibus, cap. 46. narrat, Manichæū in star Christi duodecim habuisse Apostolos, & septuaginta-

Epiphanius in hæresi.

Hipp. Mar.

Solutur secunda obiectio Erasmi: B. legit Ambrosius non nisi Septuaginta Discipulos, Amb. li. 7. in Luc. cap. 10. tom. 5. Idem ibid. Aug. to. 4.

Idem to. 3. Idem to. 10. Idem to. 6. initio.

duos

Vbi facta fuit.

Erasmi impudentia notatur ac imprudētia de 72. septuaginta facietis Discipulos.

Idem.

duos Episcopos ad imitationē septuagintaduorum discipulorum. Similiter legit lib. de vnita. Ecclesiæ, licet ex persona Donatistæ loquat: quamuis epist. 204. in persona Donatistæ tantum septuaginta dicat. Co dex etiam Euāgelij Syriacus septuaginta tantum habet. Dorotheus in Synopsi scribit de septuaginta discipulis. Anacletus Pontifex vicinus temporibus Apostolorum, vt legimus dist. 21. cap. In nouo, ait, septuaginta discipulos gerere typum Presbyterorum, sicut Zepherinus Papa & martyr epistol. 1. sed hi breuitatis causa minore numerū præmittunt. Tertio arguit Erasmus rationem Bedæ explicantis illum numerum, tanquam frigidam, nimirum de duodecim tribubus Israël, & septuagintaduabus orbis totius gentibus: irridet etiam septuagintaduas linguas: quòd Augustinus lib. 16. de ciuit. Dei cap. 6. credit, dicens; Ex illis igitur tribus hominibus Noë filijs septuaginta tres, vel potiùs, vt ratio declarata est, septuagintaduæ gentes, totidēq; lingua per terras esse ceperunt, qua crescendo & insulas impleuerūt. Et lib. 1. de mirabilib; sacre Scripturæ ca. 9. (si tamē hic liber foetus eius sit) Sic Apostolica, inquit, humilitas Spiritus sancti munere colligebat, quod superba presumptionis & vana gloria cupido disperferat: linguas autem illas septuagintaduas esse, plurimi auctores consentiunt, quia in adificationem turris illius in terra Sennar; que nūc est Babilō, tot partes congregatas fuisse dicunt. Vnde & Dominus septuagintaduos discipulos, exceptis illis primarijs Apostolis, elegisse sermone Euāgelij refertur, per quos post eā in omnes gentes idem Euāgelij prædicaretur. In quorum præfiguratione etiam ipse spiritus Moysi in septuaginta senioribus distribuitur: & alijs duobus qui in castris resederant, Eldad videlicet & Medad, eius spiritus prophetia donum condonatur. Hæc ille, in quibus soluitur argumentum Erasmi obijcientis ex Cyrillo typū septuaginta Seniorum in discipulis fuisse completū, cum fuerint septuagintaduō Seniores, vt habes ex Aug. & Nu. 11.

Tertia Erasmi obiectio diluor. Beda in Lucam, to. 5.

B. August. tom. 5. Gen. 10. & seq.

Idem, to. 3.

Augustini de Septuaginta duob; linguis testimonium.

Infra. 11.

Nu. 11.

Quarta obiectio. Euseb. to. 1. Theophy. Exod. 15. Ibidem.

Septuaginta duo Interpretes & discipulos alioqui, cur tantum septuaginta passim nominemus; scribamusq; Septuaginta Interpretum historia paucis attingitur.

Iosephus li. 12. cap. 2. septuagintaduos enim merat Interpretes: Ludouicus Viues.

Apostoliduō decim, & septuagintaduō Seniores vbi delineati fuerint. Num. 11.

Quarto obijcit Eusebium lib. 1. hist. Eccles. cap. 12. & Theophylactum in Lucam cap. 10. comparates duodecim fontes Helim, & septuaginta palmas, ad duodecim Apostolos, & septuaginta discipulos, & Hieronymum ad Fabiolam de mansionib. mansione 6. idem dicentem.

Sed ad hos & similes Patres dicendum est, quòd vbi aliquis numerus conficitur ex maiori & minori, consuetudine breuius loquendi, solet minor numerus omitti: quòd & Septuaginta Interpretibus docet euenisse Augustinus. 18. de ciu. Dei ca. 42. dicens: Petiuit (scilicet Ptolemeus, qui est appellatus Philadelphus) ab Eleazaro tunc Pontifice, dari sibi Scripturas, quas profecto audierat fama prædicante diuinas; & idē concupuerat habere in bibliotheca, quam nobilissimā fecerat. Has ei cum idem Pontifex misisset Hebraas; post etiā ille interpretes postulat, & dati sunt ei septuagintaduō, de singulis duodecim tribubus seni homines, lingua vtriusque doctissimi, Hebræa scilicet, atque Græca. Hæc ille, vbi Ludouicus Viues annotauit, quòd cū essent septuagintaduō, à vulgo tamen dici Septuaginta Interpretes, vt breuius atque expeditius loquamur: quæadmodum iudices illi Romani, qui ad hastam de rebus minoribus iudicabant, centum viri appellabantur, cum essent quinque & ceterum, nimirum ex singulis tribubus, quæ erāt trigintaquinque, terni. Eodem modo dicitur Quadragesima, cum tamē præter quatuor dies præcedentes primam Dominicam, sint quadragintaduō: & Augustinus sermone quodam de Quadragesima refert, respondere quadragintaduobus mansionibus. Et hætenus de hoc numero. Nam sicut cum Moysē fuerūt duodecim capita tribuum, & septuagintaduō seniores ad regendum populum, ita Christus primum constituit duodecim Apostolos in pari ac suprema potestate fundandi Ecclesiam, & plantandi Euāgelium: quibus addidit septuagintaduō discipulos, vt adiutores & operarij essēt Apostolorum, inferiori tamen po-

testate,

testate, sicut etiam tempore posteriores, & in numero maiori: quia gubernatio tendens ad vnitatem, praestantissima est; & vt milites plures, pauciores duces, Imperator vnus; si militer in erigenda domo ligna ingentia testu sustentantia pauca fut, trabes verò parua multa sunt: ita hos septuagintaduos à se notatos exterius designauit. Et vt Apostoli typum gesserunt Episcoporum, ita discipuli typum Presbyterorū, qui Episcopis instar oculorū, & manuū esse debent. Et vt Dominus duodecim Apostolos misit, in signū quòd debebant praedicare toti Israēli diuiso in duodecim tribus, & toti mūdo; nā duodecim, numerus est abundans; etenim Zodiacus duodecim continet signa, & mundus totidem ventos praecipuos, quatuor ex qualibet parte mundi flantes: ita septuagintaduos discipulos elegit, in argumentum quòd mundum totū in septuaginta duas linguas diuisum docere debebant, & Scripturam à duobus & septuaginta Interpretib⁹ trāslatam omnibus exponere. Qui nam autē extiterint isti septuagintaduo discipuli, Euangelium sacru non ex primit, cum tamen nomina Apostolorū expresserit. Qui tamē velit eorum nomina rescire, legat, vel Hippolytum martyre, qui tractatū breuem de illis conscripsit, vel Dorothei Episcopi Synopsin, vel Raphaelis Volate. lib. 19. Anthrologiarum.

Iam circa verbū illud, *Designauit*, quod Graecè est *ἀνδύγαρο* aduertendum est, duos vetustissimos Pontifices, nimirum Anacletum in epist. 2. & 3. & Zepherinum in prima, explicasse, hos septuagintaduos prius fuisse ab Apostolis electos, & deinde à Domino designatos, & potestate ipsa ornatos fuisse. Verba Anacleti in priori epistola sunt haec: *Videntes autem ipsi Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam. Inde electi sunt ab eis septuaginta duo: quorum typum gerunt Presbyteri. Idem epistol. 3. Sacerdotum ordo, fratres, bipertitus, & sicut Dominus illum*

constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem, Apostolos à Domino ipso electos, & postea per diuersas prouincias dispersos. Cum verò messis cepisset crescere, videns paucos operarios, ad eorum adiumentum, septuaginta eligi praecipit discipulos. Episcopi verò Domini, Apostolorum; Presbyteri verò septuaginta discipulorum locum tenent. Hec ille: quae ad literam Zepherinus postea in epistolam suam primam mutuatus inferuit, & vt ipse tradit Anacletus, à discipulis Apostolorum didicerat. Sicut igitur discipuli Domini Act. 1. duos elegerunt, & statuerunt ante Dominum, nulla collata potestate, vt alterum eorum Dominus declararet, siue designaret, siue ostenderet, qui impletet locum Iudae, accepta ab eo potestate, & ita dixerunt orantes: *Ostende, siue designa, quem elegeris ex his duobus vnus: & Act. 6. Discipuli elegerunt septē viros, & hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, vt eos Apostoli eligerent siue designarent, dando potestatem Diaconorum: ita Apostoli septuagintaduos elegerunt, id est, ab alijs segregarunt, nulla data potestate, & eos statuerunt ante Dominum, vt ipse eos potestate ornaret; vt tradunt illi duo Pontifices. Et ita *ἀνδύγαρο*, idem est quod ostendit, siue demonstrat, seu designauit, qui tanta autoritate fungerentur, licet prius ab Apostolis essent electi, id est, segregati; & nominati, siue praesentati ab eis ante Dominum. Nec obstat quod subdit Lucas post dictam designationem: *Et dicebat illis, Messis quidem multa; operarij autem pauci. Rogate ergo Dominū messis, &c.* Recapitulatio enim est Euangelistis non infrequēs, qua vsus est ad continuandum quae Dominus gessit cum discipulis: non enim primò designauit; & postea dixit: *Rogate dominum messis*, vt prima facie indicat Lucas: sed prius dixit, vt testatur Matth. cap. 9. multam esse messem, operarios paucos, & vt rogarēt dñm messis, vt mitteret operarios in messem: quod illi fecerūt, & rogarunt Dñm pponētes septuagintaduos à*

Luc. 6.

Designatio Matthiae in Apostolu locolude, quid erat.

Si septuagintaduos Dominus discipulos designauit, quid ait, Messis quidem multa, &c.

Matth. 9.

se

Quam temere Anacleti, & Zepherini epistolas supra commemoratas dāmonari, atq. rececerint haeretici.

Cū qua potestate septuagintaduos discipulos Domin⁹ misit ad praedicandum. Rom. 10. Cur binos illos destinauit.

Prout. 18. Deu. 17. & Matth. 18

Quare eos misit Dominus in omnē ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus. Clemēs Roman. lib. 3. Recog. circa finem.

se electos, quibus daret facultatē eū di in vineam; & postea designauit: & tunc temporis fuisse à Luca neglectū, satis indicauit, cum vsus est verbo praeteriti imperfecti, nēpe & dicebat illis, quo satis significatur, nō fuisse seruatum rerum gestarum ordinem, vel temporis. Hæc, si aduertissent haeretici, non fuissent tā proptuli ad damandas illas Pōtificum epistolas, quasi aliquid contra Euangelium continerent: cum constet aliud esse eligere, aliud designare, siue ostendere.

Et misit illos binos ante faciem suam in omnem regionem & locum, quòd erat ipse venturus. Ex se eligens misit; nā quomodò praedicabunt, nisi mittantur? & armatos cum potestate docēdi, expellendi dæmones, & conferendi sanitates, vt postea subiūgit. Ideò figura est, quae dicitur Isteron proteron. Misit autem binos ob honestatem, & vt praedicatores nō vagentur, sed testem actorum vitæ suae habeant; quia solitudo ansam porrigit peccādi. Misit etiam binos, quia infirmi: nam frater qui iuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma; & vt seruent in docendo concordiam, & vt in ore duorum vel trium testiū stet omne verbum. Deinde quia praedicaturi erant geminam Christi naturam, duplicem Christi aduentum, duo Testamenta, geminæ charitatis praecipuum, verbum & Sacramentum, fidem & opera. Ita etiam miserat Apostolos binos, vt testatur Marcus cap. 6. sed illos post Pentecosten, utpote perfectos, non binos semper, sed singulares misit; quamquam verisimile est, illos socios habuisse ac ministros. Misit autem in omnem ciuitatem & locum quòd erat venturus, quemadmodum Petrus Apostolus duodecim praemittebat discipulos ante se in ciuitatē, in qua praedicare instituebat; vt autor est Clemens Romanus. Nā praedicator vocis instrumento disponit auditores; vt Christum per gratiam in corda venientē excipiant, & praestat officium praecursoris, qui propterea dicitur vox clamantis perue-

niens vsque ad aures, sed non ingreditur, neq; penetrat domus superiora, sed vt currus ducit vsq; ad ostiū domus: verbum autem solum ingreditur in cordis penetralia: ad eū modum per signa, orationes, exempla, verba & Sacramenta ingreditur Christus & salus in animam.

Et dicebat illis, reddens rationem huius secundariae missionis discipulorum, Messis quidem multa; operarij autem pauci. Sub metaphora messis describit mundum paratum ad suscipiendum Euangelium, per quod, tāquam per falcem praescinduntur homines à terrenis cupiditatibus, ne radices amplius in terra habeant; & qui erant prius dispersi, colliguntur in vnum per fidem & charitatem, fiantq; fasciculi eorum qui sequuntur aliquod peculiare vitæ institutū sub Euangelio; deinde ab omni palea & puluere etiam leuium delictorum triturando eos secernunt, vt tādem congregent eos in horreū celestis gloriae, quo illis tanquam puro frumenti grano vescatur Deus. Patriarchæ olim terram humanā coluerunt primis Fidei rudimētis, tanquam aratro, & ligone: seminarunt Prophetæ, varias Christi actiones & passionis aperiendo: Dominus messis, Christus est humani generis cōditor & redemptor, cuius est mittere messores in messem, hoc est, Apostolos, siue ministros verbi & Sacramenti, de quibus; *Ego misi vos metere quod non laborastis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introijstis.* Cū autem messis Domini multa sit, & vinea ampla excolenda, pauci sunt operarij praetanta messe: idē adiuncti discipuli Apostolis, Episcopis Presbyteri, & istis tēporis progressu adiunxit Dominus varia peculiarium Religionū genera, in quibus Deus magna sua misericordia excellentes verbi, & Sacramenti, & exempli operarios mittere cōsuevit ad laborandum in vinea. Magnus Gregorius dū Romæ hanc Domini lectionem exponeret, ita scripsit: *Ad messem multā operarij pauci sunt, quod sine graui mærore loqui non possumus: quia etsi*

Ioann. 1. Esai. 40. Quomodò ingreditur Christus in animum.

Messis nomine Christus quam eleganter mundum designauerit.

Matt. 3. & Infra. 13.

Hanc messem vt coluerint olim Patriarchæ, & Prophetae.

Ioan. 4.

Operarij pauci. Quos verò Deus mittat operarios in suā messem.

Greg. Mā. hom. 17. in Lucā. 10. 2.

sunt

sunt qui bona audiant, desunt tamen qui dicant: Ecce mundus Sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde inuenitur operator: quia officium quidem Sacerdotale suscipimus; sed opus officij non implemus. Hæc magnus ille Pater. Et pulchre nomine operarij eos describit: quia non satis est ad dignè præstadium Episcopi munus, si quis dignitatem, & habitum fortiat, & dicat, vel præcipiat, sed opus est operari & laborare, quia ita persuadetur magi hominibus: & Apostolus describens Episcopatus munus, in bonis operibus consistere docet, cum ait; Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat; non otium, non opes, non gloriam; sed opus bonum, quod est aliorum saluti inuigilare.

Rogate ergo dominum messis, & reliq. Hic est Christus, qui ait; Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos: & quod est Deus facturus, vult à nobis rogari ut faciat, quia Deus prædestinauit ut interuenientibus precibus fieret nostris: contra illos, qui dicunt: Res Dei agitur, ipse faciat: & ita negligunt orare. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios, non cessatores, non raptos, non contumeliosos: & multos mittat, quia multi repelluntur, & occiduntur: multi excusationes audiunt, nec vrgent. Præcipit Dominus, ut quod facere non possumus, petamus ab ipso qui potest. Expende etiam verbum Mittat, quod Græcè est ἐβάλλω, id est, emittat, siue extrudat, quod missionem significat cum celeritate & impulsu quodam: quia multi sunt, quos nouerat se excusaturos, ne munus admittat; alios verò, postquam admiserunt, cessaturos ab officio, in moris neccendis laboraturos: quos oportet pennis Ecclesiasticis extrudi, ut Ecclesias suas visitent, & officium fructuosæ residentie præstent. Ut autem cognoscamus quantum sit tribuendum precationibus nostris, quas pro Episcopis bonis, & Sacerdotibus instituentis fundimus; rectè in Concilio Tridentino est definitum, ut Sede vacante, rogationes ac publicæ supplicationes fiant pro bono Pastore obti-

nèdo: quia magni refert quale caput Ecclesia habeat: quia Qualis rector est ciuitatis, tales & habitantes in ea.

Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. De Apostolis ut superioribus, & parentibus Presbyterorum dixit: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum: hic verò discipulos tanquam agnos: quia ut oves matres sunt agnorum, ita Episcopi Presbyterorum. Debent autem utriusque tanquam oves, & agni innocentes esse, mansueti, gregales per charitatem, dantes lanam per misericordiam, balantes per orationem, parati ad martyrium ut oves occisionis: quia per tales homines, qui lenitate & innocetia agnorum præditi sunt, voluit vincere lupos, leones, tyrannos Philosophos & sapientes mundi. Quod ut ex multis exemplis comprobari possit, vnicum Pauli nobis sufficiat: hic enim ex lupo ovis, hoc est, ex persecutore, factus est acerrimus Ecclesiæ defensor. Atque hæc est fors prædicatorum, ut tanquam agni mittantur inter lupos: at si Deus est pro illis, & cum illis, quis contra eos? Dixit enim Moyse timenti faciem Pharaonis, Ego ero tecum: & ad Ieremiam, Ad omnia que mittam te, ibis: & vniuersa quacumque mandauero tibi, loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus.

Nolite portare sacculum neque peram, neque calceamenta: & neminem per viam salutaueritis. Hæc omnia fidei plena sunt & celeritatis, ne lupi agnos opprimant: significat etiam, ut verbi minister nihil faciat spe questus, aut amicitie mundanæ: nam peram, vel calceamenta portare, vel aliquem in viam salutare, nihil incommodi habent, modò non impediunt cursum verbi Dei. B. Chrysostomus homil. 9. in epistolam ad Philippenses, questione mouet, quomodo Petrus qui calligas habuit; & Paulus, qui de penula & pallio sollicitus fuit, hoc Christi præceptum neglexerint? & subdit solutionem: Mandatum illud de non portandis sacculis, peris & duabus tunicis, non perpetuum, sed temporarium fuisse. Quid enim decuit Apostolos facere? Dic quæso,

Eccle. 10.

Expenditur quod Apostolos Christus oves, 72. verò discipulos agnos non minauit. Matth. 10. Ouium & agnorum spiritualium officia.

Psal. 43. Rom. 8. 1. Cor. 1.

Prædicatorum fors sanè felicissima. Rom. 8.

Exod. 3. Ierem. 1.

Quare Christus discipulis sacculum, peram, atque calceamenta ne portarent, prohibuit, neminemque per viam salutarent.

Chry. 10. 4. Apostoli Petrus & Paulus quo iure illud neglexerint præceptum, teste Chrysostomo.

Act. 12. 2. Tim. 4.

vnam

vnam habere tunicam? Quid ergo, cum lauanda fuerit, Domine, nudum sedere oportet, nudum circuire, exigente necessitate esurire, ac præter decorum agere? Nequaquam. Neque enim hoc voluit Christus; sed vnicum illud: Ne cura veteris ab officio concionandi impedirentur. Neminem vult per viam salutari, ut qui velit eos properare; ut 4. Reg. 4. Helisæus præcepit puero suo Giezi; & ne inceptum ad multos iter, vnius aut alterius, aut certè non multorum causa tardaretur. Item in via verbu Dei seminari volebat, ne rem tam gradem & pretiosam obiter ceptam, & non perfectam relinqueret. Quod si obijcias; Philippus annuntiauit in via Act. 8. Respondeo: specialis iussio fuit, & non erat labor in curru, in quo præparati & sedentes erant Philippus & Eunuchus.

In quamcumque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra. Sin autem, ad vos reuertetur. Multa ex his, quæ in hac missione discipulorum continentur, explicata fuerunt in missione Apostolorum, quibus similia dicta sunt prius; quæ de causa nunc breuius erit agendum. Declarat Dominus quod dixerat; Neminem per viam salutaueritis, dicendo ut bene precetur domui, ad quam peruenerint. Salutatur ergo domus, & non via, ne properatio impediatur, unde ad salutandum missi sunt, ubi peruenerint. Salutandum in pace & otio, non in transitu, ne potius ad iudicium, quam ad salutem verbum salutationis protulisse videantur. Quod si ibi fuerit filius pacis, ipse quidem veram pacem à Deo habebit: vsque adeo ut aduersus eum futurum sit acre bellum, & à parentibus, & ab omnibus, quia non venit Dominus pacem mittere; sed gladium. Et hoc consolari debet prædicator, quod eorum labor non erit inanis in Domino: si non omnibus, aliis quibus saltem proderit. Sunt enim filij pacis, quia animarum suarum cura tanguntur, & reconciliari cum Deo cupiunt: de quibus Propheta: Pax multa diligentibus legem tuam. Sed si

Christi dicitur, neminem per viam salutandi, cui exemplo conformem videatur.

Quo iure Philippus diaconus in via Evangelizauit Eunuchum Candaces.

Domum quidem, non autem viam cur discipuli salutare debebant. Matth. 10. & seq.

Matth. 10.

1. Cor. 15.

Filij pacis qui sunt.

Psal. 118.

ibi, quod diuertistis, non fuerit filius pacis, prædicationem Euangelij pacis non suscipiens, pax vestra, & bonum illud quod peccati estis, ad vos reuertetur. Sensus est, non perdetis mercedem vestram; etiam si non obdierint verbis vestris.

In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Cum Dominus Iesus paulò ante sollicitudinem de victu discipulis prohibuerit: iam ex quibus stipendijs illi viuere debeant, ostendit, nimirum eorum, quorum nomine peregrinatur, & quorum salutem operantur, ostendens dignum esse, ut, quibus spiritualia seminant, illorum carnalia metant, ut ait Apostolus. Vult igitur Dominus, ut ipsius discipuli non querant delicias, aut exquisitiora fercula, sed ut paruo sint contenti; hoc enim significat, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: id est, ut rectè exponit B. Thomas, Quamuis modica, & vilia existant, nihil amplius inquiratis. Et per id, quod ait; Nolite transire (siue circumcursare) de domo in domum, remouet curiosam hospitiarum inquisitionem: id enim videtur esse helluonum, & ventri delictorum hominum, qui pretiosis quibusque degustandis inhiant, non prædicatorum, qui offenderent & eos, à quibus recedunt; & eos, ad quos accedunt. Hac etiam dicendi ratione prohibet adire conuiuia, in quibus sæpe prædicator plus offendunt edendo, & bibendo; quam profuerint prædicando: Nec tamen omnia declinanda, sed est modus in rebus, & ædificationi ante omnia inuigilandum. Sed ut cuiusque patrisfamilias est probè alere ministrum; ita ministrum decet munus suum diligenter exequi, & contentum esse oblati. Quæquam nostro seculo omnia sint confusa & præpostera. Nam oves (maximè apud Hæreticos) induerunt naturam luporum, ad recipiendum potius, quam ad elargiendum procliuios: & pastores sic suo funguntur officio, ut paratiores sint metere

Quid est: Si non fuerit ibi filius pacis; pax vestra reuertetur ad vos.

Ministri Euangelij, seu prædicatorum vni deali debeant, ac suscipiant.

1. Cor. 9.

B. Thom. in Matth. cap. 10. tom. 1. 4. Transire de domo in domum quare discipuli prohibentur.

Matth. 7.

1. Cor. 9.

Tom. 4.

Iii carnalia;

2. Cor. 12. Philipp. 2.

1. Tim. 3. Gregor. homil. 17. in Evangel. tom. 2.

In eos qui ob temporalem tantummodo mercedem Dei verbum annuntiant.

Idem.

carnalia, quam feminare spiritualia; neq; dicere possunt cum Apostolo; *Non quarimus qua vestra sunt; sed vos. Sed omnes qua sua sunt, quarunt: non qua sunt Iesu Christi.* Videas em pleriq; ad opulētos Episcopatus, & pingua Sacerdotia libenter accurrere; at vero magna vi parua, & tenuia Ecclesiastica beneficia detrectare; vt facile intelligas, illos magis opes, quam opus bonum desiderare. Audi quomodo Gregorius hoc loco conquestus fuerit, hunc enarrans locū: *Sed quid nos (quod tamen sine dolore dicere non possumus) quid nos, o pastores agimus, qui & mercedem consequimur, & tamen operari nequaquam sumus? Fructus quippe sancta Ecclesia in stipendio quotidiano percipimus; sed tamen pro aeterna vita, in Ecclesia minime in predicatione laboramus. Peseumus cuius damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus; sed nunquid pro animabus fidelium laboramus? Illa in stipendium nostrū sumimus, qua pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt; nec tamen contra peccata eadem, vel orationis studio, vel predicationis, vt dignum est, insudamus.* Sic ille. Grauisissimus autē error esset, si emolumēta tēporaria pro mercede quicquam acciperet, tanquam prēmium sui laboris in predicatione; cum prēmii sit aeternae vitae felicitas. Vnde, ne quisquā hoc cogitare valeat, pulchre in eodem loco paullo antē inquit Gregorius: *Mercēs qua in presenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustius tēdatur. Verus ergo quisque predicator non idē predicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat; sed idē mercedē recipere, vt predicare subsistat. Quisquis namq; idē predicat, vt hic vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, aeterna proculdubio mercede se priuat.* Digna certē tāto predicatore, ac Doctore sententia, quam si concionatores nostri ante oculos semper haberent, minime dubiū, quin paullo minū de terrena mercede, ac sedulius atq; impēsius de cœlesti ac diuina cogitarēt.

Et in quacūq; ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, māducate. qua ap-

ponatur vobis: Et curate infirmos qui in illa sunt, & dicite illis, Appropinquauit in vos regnum Dei. Docuit hactenus, quomodo se gerere debeāt discipuli in singulis domibus; iā quomodo in ciuitatibus habere se debeant, docet. Et in primis indicat, illos paratos esse debere ad annuntiandū Euāgelium omnibus ciuitatibus; ita vt in quacūq; introire contigerit, seruārent hęc praecepta. Primum quidē, vt edatis quae apponuntur vobis, non requirētes, vt gulosi, lautiora; neq; vt hypocritae, viliora, sed contenti sitis ijs quae paterfamilias obtulerit. Quo verbo sicut nō praecepit Dominus; vt vllum cibū lege vetitum ederent, quia id illicitū fuisset; & Iudaeo apponere; & discipulo edere: ita ridiculum est, quod haeretici hunc locum detorquēt ad promiscuē vescēdum cibis quibuscūq; etiam lege Ecclesiastica vetitis, quocūq; tempore. Nam vt ob corpus tuēdum ab infirmitate, a quibusdam abstinemus: ita multo magis ppter animam, ne videlicet cuiquam scādalo simus, abstinere debemus: hoc quippe doctrina Apostolica continet, vt etiā a vino & carnibus abstinemus, ne proximum offendamus. Ad hęc, propter obediētiam Ecclesiae praestandam iustū est abstinere; memores transgressionis Adae, qui ob gustatum lignum vetitum cōtra Dei mandatū, se, & nos omnes perdidit. Proinde nemo existimet, Euāgelicam libertatē in voracitate edēdi quoslibet cibos quocūq; tempore, sitam esse. *Non enim est regnum Dei, esca & potus, vt Apostolus docet; sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Et alio in loco; *Esca nos non commendat Deo.*

Secundum mandatum est: *Curate infirmos qui in illa sunt.* Quasi diceret, Ad maiorem gratiarum actionē ne sitis cōtenti illis ciuibus verbū Dei annuntiasse: sed si quos habent infirmos, & hos curate, & a dæmone obsessos liberate: atque hęc omnia gratis, & promptē facite, neminem reijciantes, siue pauperem, siue diuitē: idq; omne in testimoniū Euāgelij.

Quam promptos esse volebat Christi discipulos ad euangelizandum.

Primum praeceptum discipulis traditū in missione seruandum.

Leuit. 11. & seq. & Deuter. 14. & seq. Quomodo accipiendum illud: Manducate quae apponuntur vobis: cōtra Lutheranos.

Rom. 14. Ecclesiasticus ciborum delectus duplex causa.

Gen. 3.

Ibidem.

1. Cor. 8.

Secundum praeceptū de curandis infirmis.

An discipuli habuerint dæmones expellendi potestatem. Matth. 10.

Tertium praeceptum de regno Dei appropinquate annuntiando: eequodnam illud sit.

Quod sit regnum Satanæ.

Theophylactus.

Vbi discipuli praedicantes non manducare, nec signa edere, vbi secus facere debebant Christi praecepto.

Quid discipuli exterisio ne pulueris de pedibus suis indicabant.

Si igitur quæras, an illis dederit potestatem pellēdi dæmones, sicut dedit Apostolis, quāuis hęc non exprimitur, satis inferius ipsimet discipuli exprimunt, dū dicunt; *Domine, etiā dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo.* Et Dñs subiunxit; *Ecce, dedi vobis potestatem calcandi supra serpētes & scorpiones, & super omnē virtutem inimici.*

Tertium praeceptum est: quod ait, *Dicite illis, Appropinquauit in vos regnū Dei.* Quasi dicat; Videtis argumenta virtutis diuinæ: praeperate animos vestros ad studium innocentiae, iam enim appropinquat ad vos regnum Dei: & vos appropinquate illi ad vos venienti. Pelluntur morbi corporū, in signum quod sunt profligada peccata, qui sunt morbi animorum. Hactenus Satanæ huius mūdi regnum obtinuit, & tyrannidem in cordibus humanis exercuit: iā appropinquat regnum gratiae, siue regnū Filij Dei, qui Satanam potētem triumphabit, & per Euāgelium suum in cordibus hominum regnabit. Hinc Theophylactus rectē hęc verba ponderans, ait: *Quando in anima quis sanatus fuerit, tunc venit in eum regnū Dei. Ab agro tāte enim longē secus istud est, quādoquidē peccatū in illo regnat ac dominatur.*

In quacūq; autem ciuitatē intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite, Etiam puluerē qui adhaesit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquauit regnum Dei. Dixit de ciuitate suscipiente discipulos, nunc de ciuitate recusante illos. A signatq; hanc differentiam: vt in ciuitate suscipiente illos, discipuli manducēt, curent infirmos, praedicent regnum Dei appropinquasse illis: in ciuitate autem non suscipiente, neq; māducent, neq; curent infirmos; sed publicē protestentur in plateis, nō solum verbo, sed etiam opere exterisio pulueris de pedibus, nihil illi secum esse commune. Quasi dicerent; Gratis obtulimus vobis nūtiū aeternae salutis, nihil inde aucupantes, nisi vestram salutem: tantum ab est, vt ambiuerimus vestras diuitias, aut honores, vt etiam ne puluerem

quidē vestrae ciuitatis, qui pedibus nostris adhæsit, velimus, sed potius extergamus in testimonium a nobis oblato, & a vobis spreti Euangelij. Illud tamen scitote, quod siue receperitis, siue non, in proximo est vobis regnum Dei: Si receperitis, vestro bono: sin minus, veniet vestro malo. De excussione pulueris alibi dictū fuit latius, vt nihil hęc videatur addendum.

Dico vobis quia Sodomis in die illa remissius erit, quā illi ciuitati. Explicat Christus, quale iudicium maneat contemptores verbi Dei, ne forte existimarent se perpetuō fore impunitos. Non necesse fuerat, vt Apostoli vel ignem e cœlo euocarēt ad perdendos Euangelij hostes, vel se de illis alio modo vindicarēt: adest enim Deo tanta potentia, vt, si velit, contemptoribus suis facile possit talionem reddere; idē ait; *Dico vobis quia Sodomis die illa (scilicet iudicij, vltionisve) remissius erit quā illi ciuitati.* Nam ciuitas Sodomorum rea est peccatorum in proximum: ciuitas repellens Apostolos, rea est peccati in Deum, quia respuit diuini cōsiliij voluntatem circa salutē humani generis. Ac meritō etiam, quia in ciuitate Sodomorū, vt ait Eusebius, non caruerunt Angeli hospitio; sed Loth dignus inuentus est, ad quem Angeli diuerterent. Si ergo ad accessum discipulorum, nec vnus inuenitur in ciuitate, qui eos recipiat; quomodo nō peior erit ciuitate Sodomorum? Ad hęc, Sodomitæ etsi inhospitales fuerint, vt Beda testatur, inter cætera tamen carnis, animaeq; flagitia, nulli apud eos hospites, quales Apostoli, reperti sunt: Nam Loth quidem aspectu erat iustus, & auditu, nō tamen aliquid ibi signorum fecisse perhibetur. Et nota peccata ciuium Sodomæ tā horrenda & immania extitisse, vt nō solum morte praesenti, & incendio ciuitatis plestantur, sed etiam supplicij vitæ futuræ; idē ait, Sodomis in die illa remissius erit, quā illi ciuitati. Quare nobis, qui frequenter verba Dei audimus, & factō ipso cō-

Quorū illud: Dico vobis quia Sodomis remissius erit in die illa, quā illi ciuitati.

Remissius cur erit terrē Sodomorum quā ciuitati discipulos repellenti in die iudicij. Gen. 19.

Eusebius in Cat. aurea. D. Thom. tom. 15. Gen. 19. & seq.

Secunda ratio. Beda lib. 3. in Lucam. c. 10. tom. 5. 2. Pet. 2.

Sodomæ peccatorum grauitas.

Judiciū Dei contremiscēdam nobis quod. Apoc. 3.

Matth. 25.

temnimus, meritò contremiscendū est, atq; expauescēdum, ne deteriora, aut magis horrenda iudicia nos maneant, qui Christo pulsanti ad ostium cordis, non aperimus, eidēq; in paupere postulanti eleemosynam nō porrigimus: quare meritò dicere poterit: *Hospes eram, & non collegistis me; ac proinde, Discedite à me maledicti, in ignem eternum.* Verūm nos, si sapimus, tempestiuè resipiscamus, ho-

spitalitatem colamus, verba Dei in corde nostro seminata ad fructum suo tempore edendum retineamus; vt fructus pœnitentiæ, iustitiæ atq; charitatis dignos, Dei gratia opitulante proferentes, in æternis habitaculis recipi, atq; hospitari mereamur, per Dñm nostrum Iesum Christum, quē cū Patre & Spiritu sancto sempiternū manet imperiū, gloria, & honor in secula seculorum. Amē.

Matth. 3. & Luc. 3.

TRACTATVS XIII.

IN illa verba: *Va tibi Corozaim, va tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes, quæ facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedētes pœniterēt. Veruntamen Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quā vobis, &c.* Quæ habentur Luc. 10. & Matth. 11.

Tract. 59.

Ratio ordinis historici.

IN Primis annotādum est, illa quæ Matth. dicit cap. 11. ab illo loco: *Tunc cepit exprobrare ciuitatibus:* vsq; ad finem cap. magna ex parte haberi Luc. 10. post promotionem septuaginta discipulorum; quare dicendū est, vel Dominū illa diuersis dixisse temporibus, quemadmodū pleraq; quæ Apostolis in missione sua dixit, eadem, aut ferè eadem septuaginta dixisse discipulis. Vel rursus dicendū, Matthæum superiori sermone coniunxisse quæ alio tempore sunt dicta, propter optimam eorum cum præcedentibus connexionem: nam hoc loco dicta esse, quo ea Lucas narrat, satis clarum est ex ipsa Lucæ narratione: tradit enim gloriātibus discipulis ex his quæ fecerant miraculis, Dominum in ipsa hora dixisse, *Confiteor tibi Pater, Domine cæli, & terræ:* vt si hæc tantūm semel à Domino sint dicta, non possit dici Matthæum ordinem seruasse, sed Lucā. Quam etiam rem confirmat, quod distincta exprobratio ciuitatū nar-

ratur in septuaginta discipulorum missione habita; cōfessio verò post reditum. Et illud Matthæi, *tunc*, nō necessariò significat idem illud temporis punctum designatū, quo dicta sunt à Domino quæ præcedunt: potest enim accipi designatum tēpus latius, quo multa dicebantur & gerebātur à Christo, quomodo his demonstrationibus frequenter vitur Matthæus: nam cap. 3. dixit; *In diebus illis venit Iohannes Baptista, & tamen paulò antè Matthæus narrauerat ea, quæ ante annos ferè triginta acciderant.* Nos igitur, si semel hæc dicta sunt, vt pbabilius existimamus, magis censemus in missione septuaginta discipulorum dicta fuisse à Dño; & ob eam causam magis hoc loco reponenda esse, quàm in missione Apostolorum. Et hæcenus de ordine sit dictum. Ait igitur Matthæus: *Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus facta sunt plurima virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam.* Cū omnia peccata Deum offendant, maximè tamen ingrati animi vitium, vbi

Quando Christus cepit exprobrare ciuitatibus, secundum Matthæum.

Ingrati animi vitium quam Deus aueretur.

quis

Vti Christus exprobrauerit ciuitatibus Ingratis. Corozaim, & Bethsaida vrbes vbi sitæ sint.

Quid exprobrare ciuitatibus.

In quo Tyro, & Sidone nō factæ fuerint virtutes, quæ in alijs ciuitatibus. Capharnaum quando vsq; ad cælum fuerit exaltata. Matth. 11.

Quanta in Capharnaum fecerit Christus. Luc. 4.

Matth. 9. Ibidem.

quis magnis Dei beneficijs abutitur: vnde illis ciuitatibus, in quas magna beneficia collocauerat, Dominus cœpit exprobrare. Modus autē exprobrandi exprimitur, dicendo; *Va tibi Corozaim, va tibi Bethsaida, &c.* Nullum etenim crimen conferri potest cum his, qui veritatem Euangelicam agnitam recusant. Corozaim propè Bethsaidam sita est ex parte Orientali in littore Genesareth: & Bethsaida ex parte Occidentali, post Capharnaum; ciuitas erat trium Apostolorū, Petri, Andreæ & Philippi, vt dicitur Ioann. 1. atq; in illis ciuitatibus pluries prædicauerat Dñs, & plurima signa ediderat. Et per figuram Metonymiæ exprobrat ciuitatibus, id est, habitatoribus illarum ciuitatum, quemadmodū per Tyrum & Sidonem ciuitates Gentiliū, eorum ciues intelligit. Et quoniam in Tyro & Sidone habitantes tempore Christi, vt habes Matth. 15. pœnitentiam egerunt ad prædicationē Apostolorum, vt scribit Lucas Act. 21. propterea per Tyrum & Sidonē intelligimus antiquos habitatores illarum ciuitatum, ob quorū insignia flagitia & peccata destructæ olim fuerunt, licet postea sint reædificatæ. Capharnaum verò ingratiōr cæteris extitit, ideò de illa dicitur in Matth. *Et tu Capharnaum, vsq; ad cælum exaltata* (per Domini Iesu scilicet inhabitationem in ea, & per tot admiranda Christi signa in ea edita) *vsque ad infernum demergēris*, scilicet puniēda: quia cū esset emporiū, & metropolis Galilææ, diuitijs & Christi præsentia exaltata, tamē destructa est: & ideò meritò Sodomæ comparatur: quæ & ipsa propter nefanda peccata corruit. In ipsa enim primò prædicauit Dominus. *Quarta audiuius facta in Capharnaum*, aiebāt Nazareni, *fac & hic in patria tua.* Deinde sanauit leprosum, & puerum Centurionis Matth. 8. & focrum Petri item Matth. 8. & omnes habētes dæmonia Luc. 4. liberauit à sanguinis fluxu Emorrhoyssam: suscitauit filiam Archisynagogi, & paralyticū demissum per tegulam. Has autē tres

ciuitates peculiariter Dominus reprehendit, in quibus plus prædicauerat, quàm alijs, quia non egerant pœnitentiam; non autem quod non crediderunt, & non receperūt prædicantes: nam & in illis prædicatum est; sed quod non dederint operam vitam suam in melius commutare, quibus propterea fides magis profuit ad condemnationem ampliōrē, quàm ad salutem. Ideò Dominus apud Marcum prædicabat, *Pœnitentini, & credite Euangelio.* Nec quod ibi solūm Dominus prædicauerit: nam & in alijs ciuitatibus oportuit eum euangelizare, vt ait Lucas. Et non auguratur, vel imprecatur malum, sed tantūm prænuntiat, vt ad fidem viuam, & pœnitentiæ fructibus coniuictam conuertantur. De mortuis enim prædicat quod remissius erit eis. Existentibus verò comminatur etiam propter nos, ne in tale incidamus infidelitatis exemplum, vt Apostolus ait Hebræ. 4. Ad hæc vt ostenderet se præscire futura mala, & ex commiseratione quadam, sicut de Ierusalem loqui.

Quod verò ait; *Olim in cilicio* (vel vt Græcè dicitur, *facco*) *& cinere pœnitentiam egissent*: alludit ad veterem pœnitentiæ morem, de quo Iob 42. & Ionæ cap. 3. & Dauid; *Ego autem, cū mihi molesti essent, induēbar cilicio.* Vnde Ioannes Baptista cilicio utebatur. Cineris vsus, erat ob humilitatem contra superbiam peccati; cilicij verò, siue facci cum cinere, propter delectationem, & voluptatem delicti. Et semper pœnitentia non tantūm resipiscentiā nudam, sed etiam sui ipsius afflictionem & castigationem carnis continebat. Comparat Capharnaum cum Sodoma, cuius scelera, & supplicia sumpta orbi erant notissima. Et secutus est Dominus rationem loquēdi feruatam à Propheta Ezech. capite 16. dicente de Ierusalem; *Samarita dimidium peccatorum tuorum non peccauit, sed vicisti eam sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis: quas operata es.* Quod verò ait; *Tyro, & Sidoni remis-*

Tres illæ ciuitates quas ob causas minime à Christo fuerint reprehensæ.

Mar. 1. Altera causa.

Luc. 4.

Eisdem quare vettura Dominus mala prænuntiet.

Secūda ratio.

Quorū id: Olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Psal. 34.

Cineris vsus, cilicij, siue facci, quid significaret.

Capharnaum quare cū Sodoma comparatur.

Tyro & Sidone quaratione remissus erit in die iudicij, quam illis ciuitatibus Evangelium aspiciantibus.

Præfens Matthæi locus quas patitur difficultates. Prima.

Secunda.

Tertia.

Esai. 6. & Act. vii.

Sap. 4.

Prima solutio quæstionis. Cur Deus Tyrijs & Sidonijs subtraxerit prædicationis, & signorum

sus erit in die iudicij, non comparatur peccatum ex genere suo Tyriorum cum peccato illarum ciuitatū: quia ex genere suo maius est idolatriæ crimen; sed ex ingrati animi vitio, quia isti violarunt legem Naturæ, Moysis, & Christi, & distinctius agnoscebant peccata, quam illi: ideo grauius erat eorum delictū, quia in Spiritum sanctum.

Hic verò locus magnas dedit occasiones disputandi, & nodum in scirpo quærendi, & nodum in scirpo quærendi. Primò enim quibusdam dura videntur, & graui Dei iudicia, quòd videlicet Tyrijs, & Sidonijs subtraxerit prædicationis, & signorum beneficia, quibus profutura erant, & dederit Corozaim, & Bethsaidæ, quibus erant nocitura. Quis enim hoc faceret, vt pecuniam eo loco prodigeret, vbi nullus est fructus? & ab eo loco abstineret, vbi sciret se magnum compendium posse facere? Deinde videtur Diuina præscientia falli, & de cipi posse in eo quod ait de Sodomis, Fortè mansissent vsque ad hanc diem: nam quomodo fortè mansissent, quæ omninò nequaquam manere præuisa erant? Tertio, dubium surgit, an quis ex his quæ præuisus est operaturus, si vixisset, damnandus sit, aut seruandus: nam multi ex his qui detinentur in gehenna, si expectati fuissent, pœnitentiam egissent. Còtra quod tamen ait Dominus; Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauius audierunt, & oculos suos clausurunt; ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos. Rursus multi ex his qui seruati sunt, si morte immatura non fuissent præuenti, damnationem incurrissent, secundam illud; Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fides deciperet animam illius.

Ad has tres difficultates breui, & aperto sermone respondere conabimur. Igitur ad primam respondemus, consequentiam hanc non valere, Non prædicauit illis Dominus, nec apud eos fecit signa: ergo reprobaui eos: quia omnes gentes,

& nos quoq; ipsi essemus reprobatii, quibus nec fecit, nec facit signa, nec prædicauit, nec prædicat: nec propterea tamè ille nos dereliquit. Causa autem cur Tyrijs signa non ediderit, vt testatur Hieronymus, est, quia Christus non erat missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël, & in propria præsentia minister fuit circumfessionis, sacrans illū locum, & peculiari illi populo prædicans. Nec ideo Tyrij derelicti, quia non sunt maioribus donis, & gratijs adiuti: nam Dominus, qui Deus est omnium, omnibus, quantum opus est ad salutem, succurrit: non tamen omnibus quantum ipse potest, sed pro sapientia sua alij dedit quinq; talenta, alij duo, alij vnū: in qua varietate mira est pulchritudo vtriusque Ecclesiæ. Nihil enim, vt quidam externus dixit, æqualitate inæqualius. Habebant ergo Tyrij naturale lumen cum idoneo Dei auxilio, quo negotiari poterant, vt maiora dona sibi acquirerent, si vellet, in quibus videbat habilitatem ad credendum, si illis prædicatū fuisset, & signa vidissent, quibus tamen ad fidem duorum articulorum, quos natura prædicat, non egebant. Hinc Chrysostomus in Matthæum; Poterant enim homines tunc etiam Christum (nempè explicitum) non confessi saluari. Non enim Christi, qui nondū venerat, ab illis cultus petebatur; sed vt, idolorum cultu spreto, vnum solum Deū conditorem omnium noscerent. Dominus enim inquit, Deus tuus Dominus vnus est: Idcirco Machabai, ne legem traderent, mori maluerunt. Valde admiramur pueros quoque illos, aliosq; complures apud Iudæos, qui bene & optimè vixerunt, & hanc cognitionis mensuram inuiolatam conseruauerunt, à quibus nihil certum peritum est. Nunc autem non ita est; sed necessaria est ad salutem Christi cognitio. Propterea dicebat; Si nō venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent de peccato suo. Hæc ille, docens non fuisse necessariam Christi fidem eo seculo: quod cum equitate videtur esse coniunctū: quomodò enim

beneficia quibus profutura erant, & dederit Corozaim, & Bethsaidæ, quibus erant nocitura. Hierony. in Matth. 10. Rom. 15. Tyrios, tamen Christi signa non viderint, nō idcirco tamen fuisse à Deo derelictos. Supra 9. Supra 3. Matth. 23. Nihil equalitate inæqualius. Plin. iunior ad Traianū Tyrij & Sidonij, si vellet, vnde seruati potuerint. Heb. 11. Chryf. homil. 37. in Matth. 10. Deutero. 6. Machab. 1. Ioan. 15. Chryfostomi, Christi fidem ante incarnationem dicentis non fuisse necessariam ad salutem, doctrinam ratione firmatur.

credere

Rom. 10.

Salutis Tyriorum, & Sidoniorū quæ curam habuerit, & prouidentiam Christi.

Exod. 7. & seq.

Quare Christus in Bethsaidæ, Capharnaum, atque Corozaim prædicauit, si gnâq; edidit, quibus tamè nil nouerat profutura.

Quibus Christus signa negabat.

Matth. 12. & infra 16. Mar. 6.

credere poterant in quem non audierunt? Sed de his aliâs. Nec propterea tales fuerunt reprobatii, nec in massa perditionis relictii, quia Dominus paullo post per Apostolos illis prædicauit, vt constat ex cap. 21. Actuum: nam conuersi sunt ex illis multi, sicut scriptum erat: Ecce alienigena, & Tyros, & populus Aethiopum; hi fuerunt illi. Vnde B. Augustinus, qui aliquando dixerat, Tyrios & Sidonios relictos in massa perditionis; libro tamen de bono perseuerantiæ, cap. 9. docet, quòd de Tyrijs aliter dici poterat, quàm ipse dixisset. Postremò, miracula nec sunt simpliciter necessaria, quia citra illa multi crediderunt, & ipsa per se ad ingenerandam fidem non sufficiunt, vt constat in Aegyptijs & Pharaone, qui visis tot portentis & signis, nō crediderunt Moyfi; & in Scribis & Phariseis, qui tot Christi miraculis conspectis, fidem ei habere noluerunt.

Porro Bethsaidæ, Capharnaum, atq; Corozaim Galilæis ciuitatibus prædicauit: non quòd præsciret illas non credituras, & propterea fecit, vel prædicauit, quia hoc esset in Dei bonitatē, quæ vult omnes homines saluos fieri; & in Dei sapientiā, quæ ideo signa facit, ac verbum Dei proponit, vt ad fidem trahat: nā signa ad comprobendam doctrinā fiūt, vt prædictū erat de Messia, & pro illo momento quo signa fiunt, nō videt sint credituri, necne: sed cum fecit signa, videt illos pro illo momento incredulos, & iam signa facta sunt in oculo suo, quibus illi reluctātur: videntur ergo increduli signis, sed iā factis coram Deo. Non ergo facit frustra signa, quia ex se nō deest, vt illi credant, sed ex ipsis nolentibus credere: signa ergo data sunt in fide libus, scilicet vt credāt, si velint. Ided ab his quos vult sanare, fidem exigat: corā Phariseis petentibus ex malitia signa, nō facit, ne obstinationes reddantur: ob quā causam in patria sua non potuit signum vllum facere. Ided maiora signa facta sunt apud Gentes, ob fidem; quàm apud Iudæos, ob incredulitatem.

Deinde ad argumentū respōdeo, quòd etsi signa frustra fierent respectu quorundam obstinatorum, erāt tamen in fructum plebis, vel simpliciu qui crediderunt. Nā leprosus, & Ceterio, & Regulus cū tota domo, & adferētes paralyticum in lecto, & demittentes eum per tegulas in grabato, fidem habebant, de quibus Evangelista testatur: Videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Cōfide fili. Nō omisit prædicare Dominus Tyro & Sidoni, vt aliqui putāt, ne aliqui nō credituri fierēt deteriores, quia nec prædicasset in Corozaim vel Bethsaidæ: nec rursus quia præsciuit illos non permansuros in fide accepta, vt B. August. lib. 1. de prædestinatione sanctorum, cap. 9. asserit, quēdam nobilem disputatorem exposuisse; siquidem nō constat Tyrios & Sidonios, quibus Apostoli prædicarūt, & crediderunt, non permānisse in fide, nec permanserunt ciues Corozaim, aut Bethsaidæ, aut Capharnaitæ: nec tertio ne scādalizaretur Iudæi, quia cum conuertendi erant ciues Sodomæ, non erant Iudæi, nec Christus per se eos aditurus erat ad prædicandum, sed missurus erat Prophetam, vt Niniuitis misit Ionam.

Ad secundam quæstionē respondemus, Dei præscientiam certā esse de futuris euentibus, & ineuitabilē, frustrariq; minime posse, quia sumitur à re ipsa iā in oculo suo existēte; cum in causa quæ libera est & variabilis, cerni non queat: vnde cum de Tyro & Sidone verba fecit, absolute dixit; Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Quod verò de Sodomis dixit, Fortè mansissent vsque in hanc diem, propterea dictum est, ne Dei præscientiam putares necessitatem vllā libero nostro arbitrio ponere: sed vt ipsa Diuina præscientia in effectu falli nequit, ita vidit eiusmodi effectum euenire per causas cōtingentes: ita vt videat euentum contingentē necessariò per causas, quæ falli possūt, euenire, quia ita est præuisum. Aduerbium etiam fortè non semper significat dubitationem, & Græcè est particula ἄρ, id est, vtiq;

Secunda solutio.

Matth. 8. Ibidem. Ioan. 4.

Matth. 9. Quibus Christi signa profuerint. Tres causæ minus præ quorundā excluduntur, quas propter Christum a iunt in illis ciuitatibus prædicasse. August. tomo 7. prope finem. Ion. 3. Matth. 12.

Secundæ dubitationis solutio. Cum Diuina nequeat prouidentia falli; quid ergo dicitur: Fortè permānsisset vsq; ad hanc diem?

Altera solutio.

certè,

Ioan. 4.

Matth. 5.

Matth. 7.

Tertio solutur dabitatio An quis ex his que praevisus est operaturus, si vixisset, damnatus sit, aut seruandus.

2. Cor. 5.

Sap. 4. Gen. 5.

Si opera bona non dum facta non remunerat Deus, quid ergo in Abraham illa remuneravit?

Gen. 18.

Bona opera quae maius apud Deum praemium conferuntur.

certè, sanè; in quo sensu saepe accipitur, vt cum dixit; Tu forsitan (id est tu utiq;) petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Et, Ne forte tradat te aduersarius iudici, & index tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Et, Nolite dare sanctum canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, in quibus omnibus locis habetur particula & expletiva.

Ad tertiam dubitationem dicendum est, hominem nequaquam iudicandum ex his quae fecisset, si vixisset: quia quiuis, Deo mouere volente, multa bona fecisset: & nolente mouere, multa mala: vnde Paulus excludens opera quaecumq; bona, siue ante conceptionem, & natiuitatem facta, siue quae post mortem, simpliciter dixit: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi; vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: stringens iudicium ad opera bona quae sunt, dum in carne viuimus. Praeterea si Deus respiceret ad ea quae fieri poterant, multi qui salui fiunt, damnarentur, vt multi pueri, qui post Baptismum in caelum euolat, qui permisi diu viuere, per peccata periissent, sicut ille qui raptus est in caelum, ne malitia mutaret intellectum eius. Ideo nec Tyrios, nec Sidonios, aut Sodomorum ciues ob id seruauit Dominus, quod praesciuisset illos poenitentiam in cilicio & cinere acturos.

Quod si obijcias; Deum interdum remunerare propositum bene operandi, vnde dixit de Abraham; Scio quod praecepturus sis filiis tuis, & domui tuae post te, vt custodiant viam Domini, & faciant iudicium & iustitiam: Respondeo, aliud esse propositum bonorum operum, siue voluntatem benefaciendi; aliud ipsa opera bona nondum facta, nam pro his nihil praemij Deus tribuit; at bonam voluntatem bonorum operum grauidam remunerat Deus. Et ita voluntas loco facti accipitur a Deo: nunquam tamen tanto remuneratur praemio, atq; ipsa opera actu exhibita praemio afficeretur. Et in his haecenus Matthaeus & Lu-

cas consentiunt: iam quae sequuntur, solus enarrat Lucas: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. Adiecit hoc loco Dominus haec verba ad commendationem functionis Apostolicae, & ad consolationem discipulorum, ne quisquam Euangelij doctrinam ex conditione ministri aestimet, sed potius ex dignitate ministerij: quotquot enim Christi Euangelium sincere predicant, legati sunt Christi: Pro Christo, inquit Apostolus, legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Et vt nostrum est Christi legatos audire, & in nullo eis contradicere: ita illi boni legati verba quae a Domino tantum acceperunt, debent alijs proponere. Et ne grauate ferant, aut mœrore afficiantur cum spernuntur, docet, Vestra iniuria per vos in me recurrit, qui misi vos: per me autem in Patrem meum, qui misi me: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et cum mea doctrina non sit mea, sed eius, qui misi me; proculdubio qui me spernit, spernit & Patrem.

Sed quaero, num satis sit ad hoc, vt Iesus, & Deus Pater spretus esse videatur, si verba Apostolorum spernantur, etiam si qui spernunt, inspirationem nullam habeant, qua verba illa Dei esse cognoscant? Respondeo, distinguendo duo hominum genera, alterum eorum, qui loquuntur aduersus Filium hominis: & hi sunt, qui ex ignorantia aut Christum, aut Ecclesiam eius persequuntur; nam tales qui nunquam inspirati sunt, quia videlicet Deus non eos ante inspirare voluit, quam maior lux fuderetur, ne & ipsi maiorum exemplo contemnerent, pro contemptoribus habiti non sunt: sed quia misericordiam & veniam consequerentur, quia nescirent quid facerent, quoniam in Filium hominis, non in Spiritum sanctum blasphemarent, a quo, de Filio hominis, nihil adhuc cognitionis acceperant: & inter hos se connumerat Paulus. Aliud genus hominum est, qui aduersus Spiritum sanctum, & veritatem agnitam,

Quanta functionis Apostolicae dignitas, & amplitudo.

2. Cor. 5. Christi legatorum officium, & eorum ad quos destinatur.

Matth. 10. Ioann. 7. Cui rationi firmæ & solidae nititur, vt Apostolos spernentes, Deum quoque Patrem, & Christum filium eius aspernari videantur.

Duplex generum hominum Deum aspernantium.

Matth. 12.

1. Tim. 1.

atque

Difficilis quorum conuersio, & quare.

Indorum inuidia, & indignatio aduersus Gentes.

Luc. 15. Septuaginta discipulorum missio ad Dominum, res gestae.

Cur tantum LXXII. Christo dixerint, Domine, etiam demonia subijciuntur nobis in nomine tuo.

atque inspiratam insurgunt: hi, proprie contemptores sunt, & propria malitia excæcati in foueam cadunt: & per ignorantiam non modò non excusantur, sed aggrauatur eorum crimen. Sed & istis qui Deum spreuerunt, venia dabitur, si resipuerint: sed difficile est, aut potius impossibile, eos resipiscere, nisi rursus eos Deus couertat. Quousq; igitur eos Deus inuitat, possunt resipiscere: sed propterea difficile resipiscunt, vel ob ruborem, vel quod sentiunt vim delicti, vel quod sibi illatam iniuriam putant in eo quod æquati sunt peccatoribus: hinc Iudæi, ne Gentibus æquarentur, non intrarunt, quaquam benignè vocarentur, in Ecclesiam Christi, vt maior filius volebat intrare in domum patris conuiuium exhibentis redeunt filio iuniori è regione longinqua.

Reuersi sunt autem Septuaginta duo cum gaudio dicentes, Domine, etiam demonia subijciuntur nobis in nomine tuo. Sicut apud Lucam cap. 9. & Marcum cap. 6. missio Apostolorum, & eorum reditus exprimitur, ita & Lucas post ablegatos Septuaginta commemorat, quæ illis redeuntibus acciderunt, omisis illis, quæ medio tempore facta sunt vel à Septuaginta, vel à Domino, cuius facta probabile est Lucam postea narrare, cum cap. 13. scribit: Ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Hierusalem. Praemiserat enim hos Septuaginta in omnem ciuitatem, in quam ipse esset venturus. Supprimat Euangelium Lucæ perfectionem discipulorum ad praedicandum, illosq; gnauiter suo officio fuisse functos, Euangelium annuntiasse, multos ægrotos curasse, virtutesq; magnas fecisse, atq; demones expulisse. Licet non incongruè dicere possimus, Lucam in vocula illa reuersionis satis abitionem eorum designasse; & in eo quod cum gaudio reuertuntur, mediocre sui laboris successum vidisse.

Sed quid est quod tantum dixerunt, Domine, non tantum morbi, sed etiam demonia subijciuntur nobis in nomine tuo? Quare non recensent &

alia, scilicet verbum Dei felicem cursum habuisse; multos suorum peccatorum poenitentiam egisse; à non nullis ciuitatibus fuisse repulsam passos? Sed boni illi discipuli non in totum exuerant carnis genium, sed humanum in illis aliquid erat, quo suum gaudium declarauerat magis de electis demonijs, quam de fide, & profectu auditorum, de quo magis erat gaudendum, & nonnulla inani gloria mouebantur. Quod satis indicant verba Domini subiungentis; Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subijciuntur. Sunt enim quidam, qui aperte de diuinis donis efferuntur, & dicunt, Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit haec omnia. Alij verò aperte humiliantur, vt Apostolus; Gratia, inquit, Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit. Quidam rursus partim humiliantur, agendo gratias, & partim efferuntur, exultando in seipsis, vt isti discipuli, qui de subiectione demonum, quam tamen non sibi, sed nomini Christi tribuebant, gloriabantur: sicut ille Pharisæus qui dicebat; Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum. Habebant tamen aliquid commendabile isti discipuli, quod reuertentur ad fontem donorum per gratiarum actionem secundum illud; Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Apud Iob legimus; Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuertentia dicent tibi, Adsumus? In quæ verba Glossa ordinaria scribit; Vadunt fulgura, quando Doctores miraculis coruscant, & superna reuerentia auditorum corda transfigunt, &c. Reuertentia verò dicunt, Adsumus; cum non sibi, sed Dei virtutibus tribuunt, quicquid se egisse fortiter cognoscunt. Hæc ibi. Tales sunt perfecti, qui dicunt, Domine, omnia opera nostra operatus es nobis; & Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.

Et ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Quasi diceret, Res noua non est hæc, etsi reces vobis videatur. Iam olim, me spectante, decidit eorum Princeps de caelo in hunc aërem caliginosum: sed vos

De qua magis re discipuli quam fecerant, gaudere debebat

Quorum de rebus bene gestis malum gaudium, & gloriatio. Deut. 32.

1. Cor. 15. Pauli modestia, & humilitas, eiusq; similitudo.

De quibus 72. illi discipuli erant de subiectione sibi demonum gloriantes.

Luc. 18. In quo laude digni videri poterant.

Ecclesiast. 25.

Iob 38.

Glossa ordinaria.

Quid illud Iobis: Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuertentia dicent tibi, Adsumus? Perfectorum vox qualis. Esa. 26.

Psal. 113. Quando Christus viderit Satanam sicut fulgur de caelo cadentem: Esa. 14.

in

Gregor. Magnus tom. 1. De quo item celo Satã vt fulgur ceciderit, teste Hieronymo. Hieron. lib. 2. aduer. Iovinianum, a med. tom. 2. ante med. Matth. 4. Iesu nominis virtus quanta.

Satanam cecidisse sicut fulgur, Christus cum ait, quid innuat.

Fulgur & fulmen in quo conueniant, & in quo differant.

Ioan. 12.

Quid egerit discipuli hoc Christi Satanam sicut fulgur de celo cadere videntis exemplo. 2. Pet. 2.

LXXII. discipulis quã habebant, Christus quatenus potestatem dederit.

in his nolite gloriari, ne similiter elati, & vos quoq; corruatis. Ita explicat hunc locum Magnus Gregorius lib. 23. Moraliũ cap. 7. Et quod ait, *Videbam*, intellige priusquã corrueret, & non modò, vt ait Hieronymus. Vel cœlum hoc loco appellat sublimitatem illam, quam id temporis Satan tenebat, & tanquam Princeps, & tyrannus huius mudi: à qua deiectus est, ex quo Christus est incarnatus, & cum eo congressus fuerat in deserto, & superauerat eum, & à qua cum nomen Iesu audiret à discipulis, stupefactus cadebat. Eis ergo Iesus ostendit se scire, & videre, quando dæmonia eis illa expellentibus subiiciebantur.

Quod verò ait, *Sicut fulgur*, innuit dæmonem lucem fuisse, & Archangelum, & Luciferum, & cecidisse in tenebras. Et fulgur citò, & vehementer cadit, atq; euanescit, terretq; homines. Et tam fulgur, quàm fulmen, telum Dei est, ex collisione nubium genitum, vt ex collisione duorum filicum ignis erumpit exterior: sed fulgur ignis est non descendens, sed apparet in aere; fulmen verò, telum est in terram descendens. Et ita significatur dæmon ruptis ac dissipatis Angelorum nubibus corruisse: dæmonisq; vires Christi virtute deuictas euanescere, & expelli, tum de animis, tum de corporibus, in quibus habitabat, sicut de principatu mundi. Terret igitur Dominus discipulos ne superbiant, exemplo casus Satanæ, ne & ipsi à dignitate sua excidant: quemadmodum diuus Petrus in terrorem hominũ adducit, quòd Deus Angelis peccantibus non percerit. Quamobrem aptè, cum discipuli retulissent, quoniam de Satana triumphauerint, Dominus recensuit casum Satanæ, vt à superbia & elatione sibi cauerent.

Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. Dedi, inquit, vobis potestatem, non habetis illam à vobismet ipsis: & ita dedi, vt si visum fuerit, vobis possim adimere. Olim ante

multa secula Angelorum meorum ministerio diabolus, & Angelos ipsius è cœlis profligauit: eam potestatem vobis dedi, vt de corporibus, atq; animis hominum ipsos abigatis: nec est, vt eos timeatis, quia talem, ac tantam potestatem vobis contuli, vt nihil vobis possint nocere. Vobis scilicet inuitis, quia vos soli vobis nocere potestis, qui liberi estis. Porrò dæmones, vocat serpentes, scorpiones, & inimicos nostros; vt ad verba Psalmi alludat: *Super aspidem & basiliscum ambulabis; & conculcabis leonẽ & draconem*. Ex quo enim vi & principatu spoliatus est, insidijs & fraudibus agit. Serpentes ergo sunt latentes tentationes eius, quia insidiatur in abscondito Satanas, quasi leo in spelunca sua: insidiatur vt rapiat pauperem. Scorpio verò est, eo quòd aculeos habet in cauda, vt vel fugiens, vel captus perdat tangentes: vobis autem neq; latitans, neq; captus, neq; fugiens nihil nocebit. Nominatur verò inimicus; vt intelligas, quanto odio capitali nos prosequatur: vt agnoscant multi, in quòto errore versentur, qui dæmones vocant spiritus familiares; cum in animalibus venenatis, & homini nocentissimis sint significati. Et subdit, *Nihil vobis nocebit*. Securos eos reddens inter animalia venenata & dæmones, vt securi de se ipsis, diligentius audeat alienę salutis operã dare.

Verũtamẽ in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: Ecce quàm magna res hæc est, quàm magna potestas, vt dæmonia eis subiiciantur: neq; tamen de hac ipsa tãta re gaudere debebant, ne tanquam de egregio facinore gaudentes, in elatione eleuentur, & sibi adscribãt quæ Dei sunt: non tam etiã gaudebant, quòd per illam expulsionem illustraretur nomen Christi, quàm quod sibi subderentur dæmonia. Non vult etiã illos gaudere de re quæ ipsis communis est cum reprobis, & ad maiorem damnationem valet, si ea potestate nõ vtantur in beneficium aliorũ, vel ad Dei gloriam: nõ sic se dæmonibus subdent, & erit illis in ruinam: vnde

Apocal. 12.

Quid per serpentes, & scorpiones Christus significet Psal. 90. Ioan. 12. Psal. 9.

Satan quare dicitur inimicus.

De electione cacodæmonũ Christus cur discipulos gaudere nolēbat.

quidam

Matth. 7.

quidam dicturi sunt in die iudicij: Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? quibus dicet; Nunquã noui vos. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.

Psal. 6.

Quid est: Gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.

Ioan. 7.

Vnde hanc Christus metaphorã sumptit.

De quo Christus discipulos gaudere volebat. 2. Cor. 12.

Act. 5.

Rom. 5.

Christum, cũ ait: Gaudete autẽ quia nomina vestra scripta sunt in cœlis, nõ loqui de prædestinatione, probatur dupliciter cõtra Caietanum. Matth. 27. Act. 1.

Gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Quasi diceret: Subijcere dæmonia, propter aliorũ utilitatem vobis datum est: quòd autem nomina vestra scripta sint in cœlis, propter salutem vestram, hoc, impijs aut reprobis vobiscum cõmunẽ non est, hoc vestrum est proprium, hoc in tuto constituit vos, hoc solidum gaudium, & gratiarum actionẽ gignit: etiãsi Pharisæi & Scribæ, qui seductorem me appellant, dicant nomina vestra scripta esse in inferno: nihilq; committite, propter quòd nomina vestra deleantur. Est autem metaphora desumpta à consuetudine humana, qua aliquorum nomina ascribi solebãt ciuibus, dum ciuitate donabantur. Non vult igitur Dñs discipulos gaudere de operationibus miraculorum, sed de cõuitijs, & tormentis pro Christo toleratis: vn de scriptum est: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi*. Et, *abant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliam pati*: & in vniuersum ait Christianis Apostolus; *Non solũ autẽ, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem. Spes autem non confundit, & reliqua.*

Quod verò Caietanus annotauit, colligi ex hoc loco, septuaginta discipulos fuisse prædestinatos; & sic melioris fuisse cõditionis, quàm Apostolorum collegium, quorũ vnus dånatus est: non satis prudenter, aut solidè dictum est. Non aduertit ille, quòd hæc reuelatio prædestinationis magis obesse poterat, quàm pdesse, ac idcirco eam Dominũ illis nõ significasse. Præterea iuxta Scripturas non significatur immobilis prædestinatio eorum, quorum nomina scripta dicuntur in cœlis, vel in libro

vitæ: quia admittitur aliquos deleri posse: nam Moyse dixit: *Obsecro, Domine, &c. aut dimitte eis hanc noxã, aut si non facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti*. Et Dominus subiunxit, *Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo*. Et Dauid, *Deleantur de libro viuentium; & cum iustis nõ scribantur*. Et in Apocalypsi: *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomẽ eius de libro vitæ*. Et nos rogamus, vt nomina omnium fidelium, beatæ prædestinationis liber adscripta retineat: certum est autem, nõ omnes fideles esse prædestinatos: non ergo omnis scriptus in libro vitæ, est prædestinatus.

Nec obstat illa generalis locutio, qua omnes discipulos comprehendit. Quia quæ generatim dicuntur, non vitiatur, si in vno aut altero nõ impleatur dictum; sic enim dicimus saluum redire exercitum, nec ob vnũ, aut alterũ qui cecidit, vitiatur sermo: nõ simili ratione Iudas vnus erat inter eos, quibus dictũ est: *Nolite timere pusillus grex, quia cõplacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Ac rursum: *Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel*: qui sermones non absolute, sed sub conditione intelligendi erant, si scilicet nihil admitteret deletionem dignum. Hoc ergo sermone, cũ nihil possit Deo excidere, metaphoricè significatur Dei memoria & gratia: & quæ essent ciues conscripti in eterna ciuitate. Quòd si obijcias, posse quẽquã superbire quòd sit electus, vel à Deo amatus, & in libro cõscriptus suo; & propterea idem redire elationis inconueniens: Respondeo, posse quidem quenquam nõ minus ex hoc, quàm ex eiectione dæmonũ efferri: sed hoc iniuste, & inscienter fieret, quia Deus non eligit nos propter merita, aut opera nostra bona, sed propter bonitatẽ suã. Neq; dilexit nos, quod priores illũ dilexerimus: sed quoniam ipse prior dilexit nos: Gratia tamẽ illa Dei & electio, si bene sit à nobis fide perspecta & cognita, potius humiliat, ac deprimit hominẽ, quàm in superbiam erigat.

Exo. 32. Scriptos in libro vitæ aliquos posse deleri. Psal. 68.

Apocal. 3.

Ad illud Caietani: Melior conditio discipulorũ 70. quàm Apostolorum, è quorum numero extitit vnus p̃ditor Iudas. Luc. 12.

Matth. 19.

Id etiã diluitur: Donũ electiois suæ ac prædestinationis potest quẽquã efferre.

Gratiæ electionis proprius effectus & quantũ d. num. Dei sit.

Pro-

Propterea hoc donū & vtile nobis est, magis quam eiection spirituum immundorum, & humilitatem in cordibus nostris conciliat, atq; timorē sanctum; quibus, quasi scalis quibusdam, ad cœlestem illam, & æternam ciuitatem conscēdere valeamus, ef-

ficaci meritorum Iesu Christi Domini nostri, donorum vniuersorum autoris, virtute ad id nobis collata, Qui cum Patre & Spiritu sancto ab vniuersa creatura in cœlis laudatur, atque benedicitur in perpetuas æternitates. Amen.

TRACTATVS XV.

IN illa Domini verba: *In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam Pater, quoniam sic placuit ante te. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Hæc habentur Luc. 10. & Matth. 11.

MERITO hoc Euangelium in die gloriosi Apostoli Matthiæ legitur, quia vnus fuit Matthias ex his septuaginta duobus discipulis; & vnus de istis paruulis, cui reuelatum est mysterium Euangelij. Cum ergo reuertissent septuaginta duo discipuli ex missione sua ad munus apostolicum præstandum, & narrassent quanta per eos Deus effecisset, & exultarēt de subiectione dæmonū: Dominus Iesus prius cōpresit exultationem eorum in spiritu humano factam, deinde ipse exultauit in Spiritu sancto; ne vanam aliquam exultationem, & carnalem existimares, sed verē spirituale, & ab Spiritu sancto effectam, & de materia spiritali, puta de spirituum immundorum eiectione per discipulos; & ad finē Diuinæ gloriæ illustrandæ: etsi Græcè habeatur tantum *exultauit Iesus spiritu*. Confitetur igitur & gratias agit Patri de profectu discipulorum in prædicatione Euangelij, quod, tā-

quam beneficium quoddam peculiare sibi à Patre exhibitū, Christus homo agnoscit: quemadmodum sapiens pater pro beneficijs in filios suos necdum per ætatem fari valentes, grates Principi persoluit. Instituit etiam nos Christus suo exēplo, vt, si quid feliciter cesserit nobis conantibus, exultemus non aliquo humano affectu, sed gaudio spiritali, gloriam, aut vllam gloriæ portionē nobis nō arrogantes, sed gloriā Dei illustrari gaudentes, & de profectu proximorū exultātes. Nec enim ob aliā causā Christ⁹ Patri gratias egit, quā vt institueret Apostolos & discipulos, vt cogitarent quid se facere oporteat, cū quicquam honorifici aut gloriosi in proximum beneficij præstiterint: nimirum vt gratias agant ei, qui benefaciendi virtutem præstitit. Est autem exultatio in Spiritu sancto idem, quod in Domino gloriatio, qua autorem boni nostri Deū agnoscimus; & ita gaudemus, siue gloriamur in Dño, vt à nobis

Tract. 60.

Christi in Spiritu sancto exultatio qd doceat nos.

Quid exultare in Spiritu sancto.

ipfis

Qualis Matthias Apostolus. Act. 1. Matth. 11.

Dominus Iesus cur exultauit in Spiritu sancto.

Christi hominis in Deum Patrem pietas, ac reuerentia.

Psalm. 2. ipfis timeamus, iuxta illud: *Seruite Dño in timore; & exultate ei cū tremore.* Et ita citra vllā inuidentiā, perinde de proximi fructu gaudem⁹, atq; de nostro: hoc est enim ingeniū charitatis, vt congaudeat veritati & iustitiæ; sic enim Iesus de fructu discipulorum gaudebat.

Matth. 11. Non semper cōfiteri, quæ stionem aliquā ponit, more Scripturæ.

Confiteri in Scripturis, quia significet.

Psalm. 106. *Psalm. 42.* *1. Thef. 5.* Quo maxime tempore sit Domino confitendū. *Heb. 13.*

Deus Pater qualis Christi pater sit.

Psalm. 88. Idem qualis Pater noster.

Matth. 6. *2. Cor. 1.* *Esa. 64.* Pater Deus idem Dominus cœli & terræ magn⁹ triplici nomine.

Confiteor tibi Pater, Dñe cœli & terræ. *Matth. addit, In illo tēpore respondēs Iesus, dixit.* In Scripturis respondere interdū dicuntur nō interrogati, vt *Matth. 16. Respondēs Petr⁹, dixit ad Iesū, Bonū est nos hic esse,* vbi tamē nemo illū interrogasset: sed respondisse dicitur, quia motus illa gloria, & suauitate quam videbat, & gustabat, loquebatur. Sic hoc loco dicitur respondere ad ore confitendum illi cognitioni, & exultationi, quam intus sentiebat, de qua Lucas, *In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, &c.*

Verbū Cōfiteōdi in Sacris literis, laudē, & gratiarū actionē significat, iuxta illud; *Cōfitemini Dño, quoniam bonus, & rursus, Cōfitebor tibi in cithara De⁹, De⁹ me⁹, & alibi.* Idē docet Paul⁹, dicens; *In omnibus gratias agite.* Sed hoc maximē fieri debet in principio orationis, vt gratiā præteritis beneficijs, futurorū fructu digni efficiamur, & vt pficiat op⁹ in nobiscōptū. Estq; hoc sacrificiū laudis Deo maximē gratū, vt offeramus illi fructū laborū cōfiteōtiū nomini eius; nec alios quā ingratos manet gehenna ignis. Agit verò Dñs gratias Patri, & Dño cœli, & terræ. Patri quidē suo, qui secūdum substantiā & naturam pater eius est, & dicere potest, Pater mi, iuxta illud, *Ipse inuocabit me, Pater meus est tu.* Et absolutē loquendo, Pater magis dicitur de Filio legitimo, & naturali, quā de adoptiuo: secus quando additur aliquid, vt cū dicitur, *Pater noster, & Pater misericordiarū, & Deus totius consolationis: & Nūc Dñe, pater noster es tu, nos verò luttū manū tuarū.* Simpliciter verò dicitur Dñs cœli, & terræ. Hic namq; habetur magnus, qui dñs est Italiæ, aut Hispaniæ: quid ergo est esse Dominū cœli & terræ, non tātum creatione, sed etiā cōseruatione, & gu-

bernatione? Sēper ergo meditari debes, te in domo patris, si bonus es; versari; si malus, in domo iudicis: & quod nō potes effugere vel beneficia patris, vel supplicia dñi. Et quia Dñs est cœli, nō despicit potentes vel altos, cū sit ipse potēs: & quia Dñs terræ nō despicit humiles, & infirmos. Et quia Dñs cœli, potest p̄ libito suo de cœlestib⁹ bonis in quos velit cōferendis disponere. Et quia Dñs terræ, potest pro voluntate suā eā distribuere: & vt ait Prophet. *Ipse mutat tēpora, & atates, transfert regna atq; cōstituit.* In illis ergo duob⁹ verbis, *Pater, Dñe cœli, & terræ,* mysteria Trinitatis & gubernationis mundi cōtinent. ¶ *Quod abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus.* Dubiū est, quomodō Iesus Patri gratias agat, q̄ sui cognitionē quibusdā abscondiderit, cū id potius lacrymis dignū esset? Et egregiē ad hoc B. Chrysof. respondet, confessionē hanc non debere ad vtrūq; mēbrum referri, abscondisti, & reuelasti, sed tantū ad fecūdū, vt non intelligatur gratias agere, eo q̄ sapiētes nō agnouerint, sed eo quod paruuli p̄ceperint. Vt sit sēsus; Gratias ago tibi, q̄ cū abscondideris hæc sapientibus, & prudentibus, reuelasti tamē ea paruulis: sic & illud Pauli intelligendū ad Rom. 6. *Gratias autem Deo, quod fuistis serui peccati, obedistis autē ex corde in eā formam doctrinæ in qua traditi estis.* Quorū verborū sensus est: Gratias ago Deo, q̄ cū fueritis serui peccati, iā obedistis ex corde Euāgelio: quæ ratio loquēdi nō est infrequēs apud Hebræos. Quāquā excæcatio, & cōdenatio impiorū, & superbiorum, quatenus à iusto Dei iudicio ad illustrandā suā gloriā procedit, materia sit gaudij & gloriationis iustis. Letabit enim iustus, cū viderit vindictā. Sapientes vocat eos, qui sibi sapere, & prudentiā rerū habere videntur: nec tamē agnoscunt se ipsos primò, ac suā ignorantiam, & necessitatem discendi per Christum. De quibus dictum est: *Va qui sapientes estis in oculis vestris, & corā vobis met ipsis prudentes, nimirū quia non intelligitis veritates salutes,*

Ijs verbis Christus discipulos quā ad fidem & spem paternę pietatis & misericordię excitare conetur. *Iob. 36.*

Dan. 2.

Qua de re Christus egert gratias Patri: an quod diuina abscondiderit sapientibus & prudentibus; an quod ea paruulis reuelauerit. *Chry. hom. 39. in Matth. 11. to. 2.*

Illud Apostoli: Gratias autem Deo quod fuistis serui peccati, & reliq. quo sēsū dictum sit.

Psalm. 57. Quos vocet hic Christus sapientes, qui bus Diuina sunt absconsa mysteria.

Esa. 29. & 1. Cor. 1. Quomodo Deus abscondat, & quæ.

de quibus, Perda sapientia sapientium (in diuinis) & prudentia prudentium reprobo. Dicitur autem abscondere, quæ ex se non reuelat, nec detegit lumine superior, cum sint intellectui naturaliter occulta, etiam necessaria ad salutem sunt, propter obicem quem ponunt: ut sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, Crucis, & mortis, Resurrectionis, & potentie Dei, per signa, & sapientiam idiotis comunicatam, & bonitatem trahentis ad se animas. Alia vero ad salutem non necessaria non reuelat omnibus, quia non debet omnia esse æqualia. ¶ Et reuelasti ea paruulis. Id est, modestè de se sentientibus, & tenebras suas agnoscantibus: tales enim aptiores sunt, quia minus in seculo occupati ad excipiendas veritates Evangelicas, illasque suauius amplectendas, atque degustandas, atque adèd syncerè, ac fideliter in alios effundendas, atque disseminandas: nam Dominus est qui humilia respicit, & alta à luge cognoscit; nec sibi quicquam tribuit.

Quibus illa paruulis reuelauit mysteria Deus.

Psal. 137.

Quam idonea ratio sit eiusmodi absconditionis, reuelationisque beneplacitum Dei.

Etiã Pater, quoniam sic placuit ante te. Quod ait, Etiã Pater, vel, Ita Pater, approbatus est, & laudatus Dei iudicia: Græcè enim dicitur, *Nai Pater*, de qua Luc. 11. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione: & cap. 12. Ita dico vobis, huc timete. Et placuit, Græcè dicitur, *isudonia*, id est, beneplacitum. Nec alia ratione adfert, quam quod sic ei placuit: hæc enim est ratio omnium rationum. Nam homo non regitur voluntate tantum, sed etiã ratione; & idèd prauam habere potest voluntatem. Secus Deus, cuius voluntas errare non potest, nec in prauum detorqueri. Idèd illi in omnibus est acquiescendum, etiam si nulla ratio subesset; cum tamen, ut ait Propheta, omnes viæ eius iudicia sint. Et alio loco doceat id factum ad ostensionem iustitiæ suæ, & iustitiæ, & benignitatis erga humiles, quia videlicet superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. Et si ergo sic decretum sit, & sic factum; non tamen sine ratione, quia oportebat effici paruulos ad suscipiendum regnum Dei; non hæsitare, non inquirere, aut suo velle intellectu metiri quæ supra captum sunt. Diuites enim, & sapientes

Deut. 32. Rom. 3.

1. Pet. 5.

Matth. 18.

huius mundi, magis sunt ad creata conuersi, & à Deo auersi, atque adèd ut ligna humida, quæ difficile ignem concipiunt: contra pauperes, & abiecti, magis ad Creatorem, quam ad creaturas attendunt, & tanquam stupa promptius ignem fidei, & charitatis suscipiunt: atque in hoc maior gloria Dei sita est: Si quis videtur, inquit Apostolus, inter vos sapiens esse in hoc seculo; stultus fiat (ratione non petendo ut credat) ut sit sapiens. Atque hoc mysterium declarauit Paulus ad Corinth. dicens, Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes, &c. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, & reliquos. Nemo ergo aut nobilitati, aut diuitijs, aut sapientiæ suæ nitatur; sed Dominum audiat per Ierem. dicentem; Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua; & non gloriatur diues in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire, & nosse me (nèpe per fidem) quia ego sum Dominus, &c.

Paruulis conuersi fuerint reuelata diuina mysteria.

1. Cor. 3. Quomodo quis cultus fieri debeat ut sit sapiens, secundum Apostolum. Supra. 1.

Quibus rebus minimè fidendum, nisi Dominum solus, teste Propheta. Ierem. 9.

Græcè textus hæc verba expenduntur: Et conuersus ad discipulos suos seorsim dixit. Sic legit Euthym. & sic habet Euangeliū Syriacum: quia prius conuersus ad Patrem locutus fuerat. Dixit enim, Patrem Dominum esse cæli, & terræ; & ipsum reuelare quibus velit: idèd ostendit nunc idem se habere dominum cum Patre, quia omnia dedit sibi Pater: & ipsum non minus quam Patrem reuelare, & Patrem reuelare per Filium, & vocare ad se omnes. Agit etiã gratias, quod non solum datum est ei docere, & saluare Iudeum, sed etiã Gentilem.

Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Græcè habetur in Luc. ante hæc verba, Et conuersus ad discipulos suos seorsim dixit. Sic legit Euthym. & sic habet Euangeliū Syriacum: quia prius conuersus ad Patrem locutus fuerat. Dixit enim, Patrem Dominum esse cæli, & terræ; & ipsum reuelare quibus velit: idèd ostendit nunc idem se habere dominum cum Patre, quia omnia dedit sibi Pater: & ipsum non minus quam Patrem reuelare, & Patrem reuelare per Filium, & vocare ad se omnes. Agit etiã gratias, quod non solum datum est ei docere, & saluare Iudeum, sed etiã Gentilem. Per omnia, non intelligas traditas creaturas, quas ipse Christus fecit, sed attributa Dei. Et ut ait Chrysof. Omnia mea tradita sunt mihi à Patre; vel secundum Hilariū, & Augustinū, omnia quæ Patris sunt, id est, natura, & potentia eius: de quibus Ioannes; Omnia, inquit, quæcumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet: quia spiro cum Patre Spiritu sancto: quomodo hic loquitur, ostendens se Patri æqualem, & posse vocare, & seruare quos vult: quod non est eius ut homo est, sicut alibi dixit, Sedere ad dexteram, vel ad sinistram, non est meum dare

Cum Christus dicit: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, quæ illa. Primus sensus. Chry. hom. 29. in Matth. 24. in Lucam. Cum Christus dicit: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, quæ illa. Primus sensus.

Alter sensus Hilarij. Hilarij. Canon. 11. in Matth. 24. Aug. serm. 1. Dominica 5. post octauam Epiphaniæ: seu de temp. serm. 48. à med.

tom. 10.

vobis,

Quomodo Pater Christus omnia tradiderit.

vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Sed non ita tradit, ut homo homini dare solet: quia qui dat, priuatur rei dominio, quæ donat: qui verò recipit, denuò incipit habere quod non habebat. Filius autem Dei semper habuit, tã essentia diuinã, quã attributa, & perfectiones eius, sed ab alio, nèpe à Patre; & non ex tempore, sed ab æterno; & non merè liberè, sed etiam necessariò. Et Pater dâdo non amittit, sed semper in se habet, & fecundior acatur esse, quàm si non posset comunicare se ipsum: & ita Christo ut Deo dedit omnia. Sed præstat alius sensus, Christo ut homini tradita sunt omnia creata, ut Ioan. sæpè dixit; Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, id est, sub eius potestate, ut faceret quod vellet. Proinde deitas non est sub eo tradita, quia ipso homo minè maior erat. Omnia igitur creata, quãtũ ad autoritatẽ, volũtariè tradidit Christo homini à cõceptione; quia ille homo maior erat, & perfectior omnibus creaturis: quãtũ ad potestatem autẽ, à resurrectione, de qua, Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra: quãtũ ad effectũ, à iudicio. Interim tamẽ licet possit omnia quæ vellet, nõ vult omnia quæ potest. Hinc quædam sibi subicit delecta peccata, quædam verò nõ deleta permittit: quod non erit post iudiciũ, nam omnia quæ iusserit, fient. Cũ igitur Christo datum sit à Patre docere, & saluare tã Iudæũ, quã Gentilem: ex cõsequenti etiã reuelare quæ, & cui ipse voluerit. Quod si omnia Christo data sunt; noli eum te ipso, vel filijs tuis, vel bonis priuare: quæ facies, si te eius esse agnoueris; si omnia tua ad nutum Christi, & ad gloriam eius retuleris.

Dei in se habet, & fecundior acatur esse, quàm si non posset comunicare se ipsum: & ita Christo ut Deo dedit omnia.

Vter sensus alteri præferret. Ioan. 13.

Trifariam Christus homo creaturas accepit à Patre.

Matth. v. 11.

Qui se Christo minimè priuent.

Hæc verba: Nemo scit quis sit Pater, nisi Filius, &c. habet duplicem diffinitam. Matth. 11.

Psal. 2.

Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Duplex in hoc verbo dubium occurrit: alterum est, quia videtur Spiritus sanctus excludi à cognitione Patris & Filij, quasi non sit persona diuina, nec ad mysterium Trinitatis spectet. Alterum est: quomodo cognitio Patris, & Filij ignota fuerit Iudæis; cum Scripturæ non semel illam porrigat: Dominus, inquit, dixit ad me, Fi-

lius meus es tu; ego hodie genui te. Et rursum, Ipse iruocabit me, Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ. Gentes etiã nonnullam cognitionem de Patre, & Verbo habuisse videntur, maxime Platonici, & Mercurij Trimegisti, ut docet Eusebius. Ad hæc Angelos quis dicat ignorare mysterium Trinitatis, cum semper videant faciem Patris qui in cælis est?

Heb. 1. Psalm. 88.

Euseb. 10. lib. 11. de præparatione Euangeli.

Matth. 18. Primæ quæstionis solut. Nequaquam ijs verbis à cognitione Patris & Filij Spiritum sanctum excludi.

1. Cor. 2. Spiritus sancti proprium quid.

Cyrrill. lib. 7. de Trinitate. De particulis exceptiuis in ijs quæ ad diuinam essentiam spectant, Cyrrilli, & Augustini perutilis Canon.

Aug. lib. 6. de Trinitate. cap. 9. to. 5. Ioan. 17. Altera soluitur dubitatio.

Quomodo cognitio Patris & Filij ignota fuerit Iudæis, cum Scripturæ passim nobis illam inueniant. Platonici de Trinitatis mysterio quatenus philosophantur.

Ad primũ dubiũ dicendũ est, per illã vocẽ, Nemo, nequaquam excludi vel filiũ, vel Spũ sanctũ, sed tantũ creatas hypostasies, vel intelligẽcias creatas, siue angelicas, siue humanas: quã indicat nomẽ illud Nemo, id est, nullus, vel Græcè *alios*, id est, ne vnus quidẽ homo, vel Angelus. Alioquin Pater nõ cognosceret se ipsum, nisi Filius, vel Filius se ipsum, nisi Pater idẽ actu Deus: quantũ ad cognitionem enim nõ distinguuntur personæ. Nõ excluditur ergo Spiritus sanctus, qui scrutatur profunda Dei, ut Cyrillus docet: ut cũ quis dicit, Nemo nouit hoc, præter me, nõ excludit propriũ spiritus, qui in homine est, sed includitur. Improperia enim, & vitiosa esset cõparatio, si quis diceret, Nemo nouit inter Christianos, nisi Cicerone, cũ ille minimè fuerit Christianus. Est autẽ à Patribus, Cyrrillo, & August. & alijs certa regula tradita; dictionẽ exclusiua, siue exceptiuam additã vni personæ, in his quæ ad essentiam spectant, nõ excludere alteram personã diuinã. Quæadmodũ Ioan. 17. cũ dixit; Hæc est vita æterna, ut cognoscat te solũ verũ Deũ, & quẽ misisti Iesũ Christũ, à ratione veræ deitatis nõ excluditur vel Filius, vel Spiritus sanctus, quibus cõmunis est deitas; sed tantũ excluditur dii falsi Gentilium, opera dæmonum introducti.

Ad secundũ dicimus, hinc esse sermonem de cognitione clara naturali, per quã possumus quidẽ agnoscere Deũ esse, vnũ esse, prouidentẽ esse, & similia: sed nõ sub ratione Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quia mysterium Trinitatis prius naturali lumini est absconditum. Et si quicquid de illo Platonicis sit locuti, aut diuinates locutifunt, aut ex nostris in Ægypto legentes Le-

Euse. to. 1.

Tract. I 8. & seq.

Pater Filius, & Filius Patre quomodo norit.

Alter sensus illorum apud Lucam: Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater, & reliqua.

1. Tim. 6.

Tertius sensus aliorum quorundam.

Ioann. 14.

Christus cur dixerit; Et cui voluerit Filius reuelare.

Heb. 11.

gē, & Prophetas, acceperūt: & quod acceperunt, non intelligentes, non nullis erroribus admixtum tradiderunt: vt docet Eusebius lib. II. de præparatione Euāgelica, & nos lib. 2. latius differuimus. Et quod de hac notitia naturali sit sermo, indicat quod subdit: *Et cui voluerit Filius reuelare*: admittens hoc sciri posse ex reuelatione, quo modo Angeli in cælo illud vident, & nos in terra fide apprehendimus. Solus autem Pater nouit Filium, & Filius Patre notitia naturali, quæ scilicet ex natura est, & non ex gratia reuelationis.

Secundò dici potest, quod sit sermo de notitia cōprehēdēte: quod innuit Lucas, cum ait: *Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: & quis sit Pater, nisi Filius*: nā à tali cognitione quæ rei natura intimè & absolutè cognoscitur, omnes Angeli, & beati, ne dum viatores, longè distāt. Nos enim hīc cognoscimus quod est Pater, ac Filius, ac Spiritus sanctus in cælo, sicuti est: nullibi verò quid est, vel quid sit Pater, & quis sit Filius, nisi tantum Personæ diuinę inter se: sed quod illa notitia Pater, vel Filius agnoscatur, nulli reuelat Deus, neq; beato in cælo, neq; viatori in terra, quia illius capax esse nequit, iuxta illud Apostoli: *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*, id est, comprehendere. Sed præstat prior intellectus. Quanquam nō delint qui dicant, loqui Dominum de cognitione affectiua, siue infusa per Spiritū sanctū, per quam nemo nouit Patre, vel Filiū, nisi qui accepit. Nemo ergo scit quis scit Filius, nisi Pater. Quasi dicat; Habeo hanc potestātē, quia Deus sum, etiam si vos tantum me hominem agnoscatis, secundum illud; *Neque me scitis, neq; Patre meū.*

Et quis sit Pater, nisi Filius. Ideò possum reuelare, & scio ei placere quod reuelem. *Et cui voluerit Filius reuelare*. Ne putaret vanam suam loquelam, si non possent Patre cognoscere; ideò ait, in sua situm voluntate reuelare, id est, concedere vt apprehendant per fidem, vel visionē. Potest tamen naturaliter cognosci

quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Quæ admodum quando hīc erat, Humanitas agnoscī poterat, nō tamen sub ratione Filij Dei, qui tantum reuelatione apprehēditur. Vnde dixit Dominus Petro Matth. 16. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus*. Et rursus, *Qui videt me* (nempe Filium per fidē, vel per visionem) *videt & Patrem meum*, scilicet eodem modo. Apostoli autē nesciebant modum quo esset Filius Patre, & sufficit nobis. Ex quo habes equalitatem diuinam Personarū: quia omnia & Patris sunt, Filius habet. Hæc & æqualitatē cognitionis inter Patrem, & Filium: æqualitatem quoq; voluntatis, quia vt Pater reuelat quibus vult, sicut dixit, *Reuelasti ea paruulis*; ita & Filius reuelare potest quibus voluerit. Sed vt Pater reuelat per Filium, ita & Filius per Spiritum suū. Ita enim testatur Paulus; *Nobis autem reuelauit Deus per Spiritū suum*. Ne verò Christum paucis velle reuelare intelligeres; subdit Matthæus; *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis*: insinuans se omnibus reuelare velle, qui venit vt saluū faceret quod perierat: omnes autē perierant. Licet ergo Spiritus sanctus & Pater nō minus reuelent quā Filius: tribuitur tamen Filio, qui est Verbū. Et ipse carne indut⁹ notior erat Apostolis, quibus manifestum fecit mysteriū Trinitatis, iuxta illud; *Manifestaui nomen tuum hominibus: & Ioannes, Deū nemo vidit vnquā: vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit*. Denique fit mentio de solo Filio, ob breuitatē, quia satis subintelligūtur aliæ Personæ.

Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Dixerat omnia sibi tradita à Patre: vocat iam omnes, tam Iudæos, quā Gentiles, ad se mediatorem Deum, & hominem. Ostendit etiam, se paratum omnibus reuelare, modò sint qui velint discere: & ideò omnes inuitat, dicendo, *Venite ad me omnes*. Quod si quis dicat; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*. di-

Quaratione Deus naturaliter à nobis posuit cognoscit.

Matth. 16. Ioan. 14.

Diuturnum inter se personarū æqualitas verbis sancti Christi perspicuis expressa, & declarata.

1. Cor. 1.

Quam proclitōis ad reuelanda diuinarū nobis mysteria per sonarū Christi.

Matth. 11.

Luc. 19.

Reuelatio Patris, & Filij quare Christo tribuitur.

Ioann. 17.

Supra. 1.

Quibus Patre & se vult Christus reuelare.

Illud: Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum, quo modò verū.

Ioann. 6.

endum,

Cant. 1. Ad Christū venire omnes quomodo debent.

Aggai. 2.

B. Bernard.

Cant. 2.

Heb. 4.

Vt venerit Christus ad nos, qui vbi queerat.

Ad Christum non vententiam obiecta diluuntur.

1. Tim. 2.

Infrā. 4.

Matth. 20.

Rom. 3.

Qui laborant, & onerantur, omnes, ad se vt veniant, cur Christus inuiter.

Job. 5.

Gen. 3.

endum, tractum non cogere, sed opus esse vt ipse tractus sponte veniat, sicut Spōsa dixit; *Trabe me: post te curruemus in odorem vnguentorū tuorum*. Venite ergo, fide, & obedientia, ad me, magnetem suauiter trahentem; ad me, thesaurum absconditum; ad me, Desideratum cunctis gentibus. Et cum ab omnibus trahimur nos sciamus, etiam ad perditionem: soli Christo ad salutem trahenti resistimus. B. Bernardus serm. 61. super Cantica, interpretans illa verba: *Ostende mihi faciem tuam: Ad quid?* (inquit) *Vt mihi videtur, se magis ostendere vult. Ita est, videri vult, non videre. Quid enim ille nō videt? Non est ei opus vt quis se ostendat, à quo nihil non videtur, nec si se abscondat*. Sic ille. Ita hoc loco, dum petit vt ad eū veniamus, venire ad nos vult potius, quā nos ad eum. Vtrumq; tamen ad salutem necessarium est: sed suum venire, nostrum præcedit, & nostri causa est. Sed quomodo venit ad nos qui vbiq; est? vel quomodo veniem⁹ ad eū qui nusquam non est? vt ille ad nos per nouum effectum gratiæ suæ veniat, ita nos ad illum gressibus spiritus appropinquamus, hoc est, fide, & obedientia.

Et inuitando omnes, nullus excusari potest aut dicendo, Nō sum prædestinat⁹: quia Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: aut asserendo, Christus nō est mortuus pro me: quia de dit semetipsum redemptionem pro omnibus, qui Saluator est omnium hominum, maximè fidelium. Nemo etiam obtendat excusationem, Non audiui hanc vocem, vel, *Nemo nos cōduxit*: quia Iesus tūm per se, tū per Angelos & homines ad se vocat. Nullus deniq; dicat, Ego non egeo Christo, aut mediatore apud Deū: quia omnes peccauerūt, & egēt gloria Dei. Propterea subdit; *Qui laboratis, & onerati estis; cum scriptū sit, Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum; & In sudore vultus tui vesceris pane tuo*. Manifestum est, hoc verbo Domini omnes homines inuitari: omnes enim homines natura labora-

mus, corpore, & animo afflictamur, & cū peccatis, quibus renuntiamus, bellum gerimus; nec est alia sacra anchora, ad quam confugiamus, quā Iesus. Sunt tamen qui laborem, & onus ita distinguāt: vt labor sit quod agimus, scilicet opera, & sollicitudo seculi: onus, quod patimur, scilicet angustia seculi, dolores, & similia. Et cum quisq; aliqua afflictione laborat, omnes non solum inuitatur, sed etiam ex his molestis conditionibus extrahuntur. *Et ego reficiam vos*. Græcum verbum habet ἀναπαύω, id est, refocillabo, siue recreabo, aut quietem præstabo: magis spectās ad remedium lassitudinis, quā ad cibum: nam ipse subdit, Et inuenietis requiē animabus vestris. Est hīc reficere, requiem præbere, & recreare, sicut alibi; *Super aquas refectiois educavit me*. Reficiam ergo: non ait, Auferam labores, vel tollam onera vos grauantia; sed, quod maius est, & gloriosius, in ipsis laboribus, & tribulationib⁹ vestris adero, solamēq; aliquod præstabo, siue ex parte subleuabo, non solum gratiam largiendo, sed etiam exemplū vitæ, & mortis meę exhibendo: neq; condignas esse passiones huius temporis ad futura gloriæ bona, quæ speramus, cōparanda monstrabo. Reficiam etiam vos, onera vestra & peccata humeris meis reponendo, quia solus possum illa ferre: & à iugo legis, quod portare nō potest, subleuabo. Ac subiūgit: *Tollite iugum meū super vos*. Iugū, propriè est boum; & onus, iumentorum. Boues, Præsules Ecclesiæ maiores representant: & iumenta, minores: & restè quidē: quia Prælati tantā munda esui, & sacrificio animalia, vomere Euāgelico terrā cordiū nostrorū scindere debēt, atq; in eis verbū Dei ferere: & horū iugi suauitas posita est in animarum lucro, & quæstu. Reliqui verò, tantā iumentā mansueta, onera fratrum portāt, id est, peccata, & miseras ac ærumnas vitæ præsentis, secundum illud Apostoli; *Alter alterius onera portate; & sic adimplebitis legem Christi*. Per iugum ergo, metaphoricè le-

Labor & on⁹ quid differant.

Eos qui laborant, & onerantur, quomodo reficiat Christus.

Psal. 12.

Rom. 3. Alter Christi modus laborantes reficiendū.

Act. 15.

Tollant iugum, & onus ferant myllicē qui.

Gal. 6.

Quid iugū Christi portare. Esa. 59.

Tom. 4.

KKK 3 gem

gem Christi intelligimus: quia qui per peccatum diuisi eramus à Deo, medio hoc iugo illi coniungimur: & homines diuisi sub vnam fidei & charitatis legem cōgregamur, & simul iugum Christi ferimus, & vt Propheta ait, feruimus ei humero vno. Et non solum iungit nos inuicem vt ciues vnus ciuitatis, aut vt domesticos sub vno patrefamiliās, verum, quod arctius est, vt membra vnus & eiusdem corporis sub vno capite Christo. *Et iugum, inquit, meū suauē est.* Id est; Postquam sine lege nemo viuere potest, etiam barbarus, tollite meum quod suauē est iugum, & non ferreum mundi, aut illud diaboli, de quo Propheta; *Iugū enim oneris eius, & virgam humeri eius; & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madiā.* Iugum, inquit, meū, quod ego porto, nempe legem charitatis, cui sponte se subiecit Dominus propter nos à iugo peccati liberandos. Iugum etiam meum, quod vnā cum quolibet iusto portat Christus, per gratiam suam iuuans ad ferendum. *Tollite, inquit, super vos.* Nā quidam sunt, qui iugū subter se ponunt, vt qui legem Dei violant, & sanguinem Testamēti pollutum ducunt. Alij verò post se ipsos ponūt, qui videlicet aut ex ignorantia peccant, aut ex contemptu. Alij verò prope se apponi iugum volunt: qui nimirum de aliorum salute, & virtute sunt solliciti, suā verò negligentes. Alij rursus ante se ponunt; vt qui dicunt, & non faciunt, & alligāt onera grauiā, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo ea ne tangunt quidem: vt Dominus Scribis, & Pharisæis obiecit. Alij demum super se ipsos, & super collum suum, quemadmodum bobus imponi consuevit: qui nimirum voluntatem suam inflectunt Diuino beneplacito; & iudicium suum Ecclesiæ sanctæ tanquam matri sapientissimæ subdunt, & qui in omnibus Diuinę legi obediunt, & non recalitrant, ac nō se-cus in portando Domini iugo gloriantur, quam si torquem aureū col-

lo appensum gestarent. Quod egregiè Salomon in principio Prouerbi-
biorum dixit; *Audi, fili mi, disciplinā patris tui; & ne dimittas legem matris tuę; vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Cæterum quia iugum Domini, siue lex eius, schola quædā est Diuini cultus, audiamus quid de beamus addiscere, *Discite, inquit, à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiē animabus vestris.* Duplex potest esse sensus: alter, vt imitemur Christum in his duabus virtutibus: duæ enim sunt istæ præcipuæ, & excellentes Noui Testamēti virtutes. *Mitis, inquit, sum,* scilicet in externis; humilis, in internis. *Mitis,* quantum ad homines: humilis, versus Deum. *Mitis, in aduersis; humilis, in prosperis.* Ac si dicat; *Videtis quanta probra mihi impingāt Iudæi? ego tamen non regero conuitia, maledicentibus non remaledico: ferientes non referio, sed māsuetē me vt agnus gero.* Deinde cū tantus sim, & potentiam meam miraculis edam, sapientiamq; meam in eo quod solus nouerim Patrē, & cui voluerim, possum reuelare: non tamē honorem vllum meum affecto, aut opes, sed tantum gloriam Patris mei ambio. Sunt hæc duæ virtutes quam maximè necessariæ ad ferendum Domini iugum, & ad placidam mentis requiem comparandam. Posterior sensus esse potest, vt coniunctio, *Quia, sit causalis, & intelligatur Dominus per humilitatem, & mansuetudinem suam omnes prouocare ad suscipiendum iugum suum, & doctrinam.* Quasi diceret; *Ne vereamini, qualescunq; sitis, ad me venire, & tollere iugum meū super vos: quia nihil est me demissius, nihil æquē cuius magis expositum, nec timendū ne à me sit repellendus propter suam indignitatē. Est enim bona pars iugi Christiani sita in eo, vt simus sobrii, & casti, & vt Deum super omnia, & omnes propter Christum diligamus. Optimus sensus, et si prior minimè sit contemnendus. Nā peccata atq; flagitia quo magis apud Gētiles hominib⁹ olim psuade-*

Prou. 1.

Diuinus cultus vbi addi scitur.

A Christo vt discamus mitis esse, & humiles corde.

Christi mititas, & humilitas cordis quanta.

1. Pet. 2.

Quid etiam: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.

Iugum quid maximè Christianū exigat.

rentur,

Dij Gētium quibus vitijs & infamia laborauerint.

Que à Christo non fiat nobis discenda, quæ sint. Matth. 14. Intra. 17.

Matth. 5. & Rom. 12. & 1. Pet. 2.

Eccle. 19.

Mansuetudinis, humilitatisq; virtutes quæ emineant in Christo.

Philip. 2.

Ioan. 13.

Philip. 2.

Brentij hæretici hominis de iugo Christi ferendo impius sēsus refellitur.

rentur, autoritate, & exemplo deorum honorabantur: hinc Iouis adulteria, incestus, & pæderastia; Mercurij furta, Martis crudelitas, & homicidia; Apollo in amores nefandi, atque mendacia, quæ in oraculis fundebat; Veneris prostitutio; Cereris & Bacchi comestationes, & ebriitates. Cū igitur deorum fabulis & historijs peccata in pretio essent: opus fuit, verum Deum Dominum Iesum virtutum exempla nobis suppeditare, ne minore in pretio essent virtutes, quā olim vitia fuerint. Idem pulchrè ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Non inquit, Discite à me aut curare infirmos, aut suscitare mortuos, aut creare cælum, & terrā, aut ambulare siccis pedibus super mare, aut in Monte Transfigurari: quia nec hæc in potestate nostra sita sunt, nec si maximè essent, salutaria nobis, atque vtilia proinde foret, cū illas possimus abuti: sed discite mansuetē agere cum persequētibus vos, reddendo dilectionem pro odio, benedictionem pro maledictione, bonum pro malo. Discite etiam humiles esse corde. Sunt enim quidam in speciem mites, vt hæretici, qui verè mansueti non sunt. Sunt & qui nequiter humiliant se, & interiora eorum plena sunt dolo. Sit ergo quisque mitis corpore, & humilis corde. Et vtramque virtutem eminentissimè tenuit Dominus Iesus: nam grauissimas iniurias, tum verbis, tum factis illatas patientissimo animo pertulit: nec hostibus qui dem suis, ac interfectores aliud voluit esse quā mites. Et cū esset omnipotens, humiliavit semetipsū, formam serui accipiens, ad lauandos pedes discipulorum: & item infinita propemodum in Cruce, & morte fuit mititas, & humilitas eius. Tales nos virtutes imitari oportet, vt Christi discipuli agnoscamur, & iugum Domini cum suauitate feramus.

Importunum est autem, & minimè ferendum, quod Brentius hom. 94. in Lucam interpretatur, Tollere iugum Christi, nil esse aliud, quā credere in Christum; & propter eum

remissionem habere peccatorum: Et cū Dominus ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, non proposuisse se Christum in exemplum imitationis, sed in fidei doctrinam.* Sed quis non videat, violentiam impudenter verbo Dei inferri, & aliò planè detorqueri verba Christi contra omnem rationem?

Illud ex Augustini epist. 112. ad Probam annotandum: *Qui didicerūt, inquit, à Domino Iesu mites esse, & humiles corde, plus orando, & meditando proficiunt, quā legendo & audiendo.* Sic ille, denotans quas adferre debeant partes, qui se in schola Christi discipulos exhibent.

Et inuenietis requiem animabus vestris. Magnifica est hæc pollicitatio, & solo Christo promittente digna, qui solus nouit quo modò possit animus noster requiem inuenire. Omnia enim creata, siue opes, siue honores, siue voluptates, siue scientiæ, non vacāt sua Cruce, spinas suas habent: *Vidi, inquit, Salomon, cuncta quæ sunt sub Sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.* Solus etiam Christus quod promittit sectatoribus suis, præstare potest, & vel in medijs ipsis supplicijs ac tormentis pacem & quietem conscientiæ infundere, etiam si corpora torqueantur, & caro nostra crucietur, & sensus perturbari videantur. Hinc dixit: *In mundo pressuram habebitis: sed confidite: ego vici mundum.* Ex pace igitur interna animi quies redundat in corpus, quæ vera est iustorum tranquillitas. Contra, suspecta esse debet quies filiorū huius seculi, quæ in cute curanda, & voluptatibus corporis exaturandis consistit, ex qua in animum non nisi morsus, & stimuli, carnificinēq; excruciantes deriuantur: Promittit ergo requiem pro iugo Domini portato, & lege eius obseruata, de qua Ecclesiastic. capit. 51. *Collum vestrum subijcite iugo, & suscipiat anima vestra disciplinam: in proximo est enim inuenire eam. Videte oculis vestris, quia modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem, & Ierem. cap. 6. State super vias, & videte, & interrogate de-*

Aug. to. 2: Mites & humiles corde qua ratione plus proficiant, testè Augustino.

Christum vnam & verā esse requiem animarū nostrarum.

Eccle. 1.

Ioan. 16.

Vera iustorū tranquillitas vnde.

Quies & pax filiorum huius seculi qualis.

semis

Lex naturalis cur nullū habeat præmiū à Deo, bene autem lex Moyſi, & lex Euangelica.

Præmiū legis Moſaicæ, ab illo Euangelicæ legis, differt.

Vtriusque legis profectores inter ſe comparantur.

Gen. 15. Illud: Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis, quid ſignificet.

Gen. 15. Temporalia bona cū præmiū virtutis non ſint, ea tamē quid iuuent.

ſemitis antiquis, qua ſit via bona, & ambulante in ea: & inuenietis refrigerium animabus veſtris. Cū autem lex naturæ neque deintegro data ſit, nec ad noua obliget, ſed indita ſit, & cū homine ipſo naſcatur; nec in ea loquatur Deus, aut omnibus, aut pluribus, ſed cuique pro ſe tantum: nullam habebat promiſſionem, & ſi ob ſeruatoribus daretur gloria, in Limbo tamen expectanda, & interim bona temporalia. At legi Moyſi, & Chriſti, cū illę ad noua multa obligent, & Deus per illas loquatur, propositum eſt præmiū. Sed in illa Moyſi expreſſum eſt temporale, ſuppreſſo ſpirituale: in noua verò ſpirituale aperte promiſſum, id eſt, requies animarum, ſiue gloria, & reſectio: ſicut boui, dum laborat, reſectio datur, & noctu requies. Quia ergo noua lex excellentior eſt; propterea nobilius præmiū habet: cuius præcepta ſpiritalia ſunt, ſicut illa Moyſi corporalia: quia Nouum Teſtamentum legiſlatorem habet nouum, qui morte ſua vitam æternam comparauit. Et poterat ſtatim adiri gloria, quia profeſſores eius per aſſuefactionem legis, & Prophetarum, & gratiam Noui Teſtamenti æternis promiſſionibus facile mouentur: ſecus carnales Iudæi in Lege Veteri, quia ſolū temporarijs bonis excitabantur, & ex eorum cognitione, & amore ad æterna longè diſtantia manu ducebantur.

Quod verò dixit Dominus Abrahamæ: Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis: ſignificat: Ego ſum merces tua, id eſt, mercedis tuæ temporalis collator: vel potiùs eiufmodi promiſſio legis non eſt, ſed ante legem facta. Neque inconuenit ſub figura terræ æterna promitti, vel aperte alicui in particulari, ſicut Eccleſia canit: Repraſentet eam in lucem ſanctam, quam olim Abraham promiſiſti, ſcilicet in terræ figura. Temporalia autem non proponuntur tanquam præmiū virtutis, quia præmiū melius eſſe deberet virtute, ſed vt exciſtantia, & impellentia ad ſeruandam legem. Etſi autem præter rationem

virtutis exiſtat, ob terrenum præmiū operari: tamen melius eſt per imperfectos actus, quàm per nullos aſſueſcieri, & duci ad perfectionem.

Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quasi diceret Dominus: Nolite timere iugum meū: quia blandum eſt, & ſuaue. Iubeo enim vt ames Deum, & proximum, & vt amore omnia facias: & ad amorem hunc multis beneficijs te excito: imò amore ipſum inſpiro, & amantes ipſos reſectio remiſſione peccatorum, gratia, & Spiritus ſancti conſolatio ne præſto etiam requiem animabus ad non ſolū patienter, ſed etiam libenter tollendum iugum meum, & onus meum portandum: nam fides gratiæ Dei impetrans, & charitas, leuia atque ſuauiſſima omnia efficiunt. Nam vt Cicero. 5. actione in Verrem dixit: Onus non eſt appellandum, quod cum latitia ſeras, & voluptate. Aliqui per iugum, intelligunt mandata; per onus verò, conſilia Euangelica. Sed ſimplicius eſt, iugi, & oneris nomine legem Euangelicam accipere, quę vt iugum ligat, vt ſecundum ipſam incedamus, & viuamus: vt onus autem, ferendi illam nobis neceſſitas impoſita eſt. Aduerte ergo, legem Chriſti dici iugum, & onus, ſed ſuaue, ac leue. Verum hæretici noſtri libenter audiunt leue eſſe, & ſuaue: ſed non agnoſcunt eſſe iugum, & onus: quia nullam legem iuſto eſſe poſitam, perniciōſe opinantur. Alij rurfus aſpicientes ad illas voces, iugum, & onus, & non ad illas, ſuaue, & leue, nō ſolū duram, ſed impoſſibilem legem Chriſti eſſe cauſantur. At Catholici media ac regia via incedentes, agnoſcunt vtrumque, & iugum, & onus, quod premit, & grauatur naturam hominis ferocem, ac deprauatam, iugique, & oneris natura ſua impatientem. Agnoſcunt etiam eiufmodi iugum ſuaue, & onus leue, nō ſolū quia à iugo peccati, & ſeruitute dæmonis per tale iugum liberati exhilarantur, & ab oneribus luti & lateris tam honorifico, & leui charitatis Chriſtianæ onere exonerantur; ſed etiam quia ad hanc Chriſti

Quale ſit iugum Chriſti.

Quę ſintque iugum Chriſti ſuaue efficiunt, & onus leue.

Cicero. Onus quod minime appellandum eſt, ſeu, vt Cicero.

Iugum Chriſti ſuaue, & onus leue, quid.

Duplex error hominū circa hanc Chriſti verbarum ſententiam. 1. Tim. 1.

Vera Catholicorum ſententia.

Iugum Chriſti ſuaue, & onus leue, dupliciter.

legem

1. Ioan. 5.

1. Cor. 4.

Xp̄iſtus, & Chriſtus eſt eſſe quid.

Act. 15.

Matth. 23.

An Lex Vetus ſit noua faciliſ, an contra, noua

Lex Moyſi quot præceptis conſtabat.

Nouæ legis quam pauca & qualia præcepta ſint.

legem implendam gratiæ ſuæ fauorem impertit, & Paracleti conſolationem infundit, & tanto præmio conſeſtim conſequendo ſuſpenſos tenet, & tanto Chriſti, & Apoſtolorū, & martyrum exemplo, vt facile & ſuaue apprehendatur, quicquid durum, & aſperum eſt in lege Chriſti, aut ſenſui noſtro repugnans, vt cum Dilecto dicam: Hęc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauiſſima non ſunt. Quoniam omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hęc eſt victoria qua vincit mundum, fides noſtra: Et cum Apoſtolo aſſeramus: Id, quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate, æternam gloria pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis que videntur, ſed que non videntur. Que enim videntur, temporalia ſunt, que autem non videntur, æterna ſunt. Suaue, vocatur Græcè χριſτός, id eſt, commodum, humanum, placidum, benignum: nō dulce, quia non eſt Græcè εὐκλῆς. Onus verò rectè dicitur leue, nō ſuaue: ſolet enim iugum aſperitate, & duritia, & incommoditate vexare animalia, cū ſit iugum nō magni aded ponderis. Onus verò ſolet ſua grauitate eſſe moleſtum. Tollit ergo Dominus aſperitatem à ſuo iugo, & grauitatem à ſuo onere, cū iugum legis impoſitabile dicatur à B. Petro, & onera Phariſaicarum traditionum vix eſſent portabilia, vt Dominus explicauit.

Quod igitur quidam hoc loco diſputant, an lex vetus ſit noua faciliſ, an contra, noua: non ſine aliqua diſtinctione reſpondendum eſt. Quod attinet ad multitudinem præceptorum, difficiliorem extitiſſe veterem legē, quæ tredecim & ſexcentis præceptis conſtabat, cū noua pauciſſima contineat, & illa quidem æqua, commoda, & vtilia. Pauciſſima quidem, quia duobus præceptis, fidei, & dilectionis vniuerſa comprehenduntur: æquiſſima quoque, quod rationi, & ſpiritu ſint maximè conſentanea: commodiſſima quoque, quod eorum obſeruatō in nobis Dei gra-

tia adiutis ſita ſit: vtiliſſima denique, quia & in præſenti vita donant hominem paciſſima tranquillitate, & poſt hoc ſeculum ad æternam vitam perducent. Eſt etiam iugi Euangelici ſuauiſſima in clementia erga peccatores poſita, quia non mox morte aſſicit tranſgreſſores, vt olim, ſed patienter expectat ad pœnitentiam, remittens non ſolū ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. Habet etiam hęc lex abundantiorē Spiritus ſancti diſtributionem, qui omnia aſpera, & grauiſſima per charitatem Dei in cordibus noſtris diſfuſam leuia haberi & eſſe facit ſpiritu noſtro.

Porrò quantum ad difficultatem ipſius legis in ſe, non ſunt grauiora præcepta Noui Teſtamenti, quia naturalia, ſicut moralia præcepta etiam tunc obligabant Iudæos: etſi, quod attinet ad declarationem, difficiliſſima ſit eorum obſeruatō in Nouo Teſtamento, quia ibi homicidium, & adulterium; modò etiam iram, & concupiſcentiam Euangelium vetat. Tamēſi non ſit nouum ius, ſed antiqui iuris declaratio. Quia tamen non ita clarum, & expreſſum, minus peccabant Iudæi, vt in vſura, repudio, & hoſtium perſecutione. At ſi conſideremus vim ipſius operantis, quia in nonnullis operibus datur gratia ex opere operato, & non tantum ex fide operantis, vt in Veteri Lege: & quia poſt Chriſti mortem Deus maiorem effudit gratiam, & amoris menſurā ampliorem, qui in operando fortior eſt timore, quo Iudæi ducebantur: ided ſimpliciter vetus lex fuit difficiliſſima. Quamobrem rectè hoc loco docet B. Hieronymus: Quomodo leuius lege Euangelium, cū in lege homicidium, in Euangelio ira damnetur? Quare ratione Euangelij gratia faciliſ, cū in lege adulterium, in Euangelio concupiſcentia puniatur? In lege multa præcepta ſunt, qua Apoſtolus non poſſe compleri, pleniffime docet. In lege opera requiruntur, qua qui fecerit, viuet in eis. In Euangelio voluntas quaritur, qua etiamſi effectū non habuerit, tamen præmiū non amittit. Euangelium ea præcepit, qua poſſumus, ne ſcilicet concupiſcamus; hoc in arbitrio

Quo etiam duplici argumento iugi Chriſti ſuauiſſima poſſit agnoſci. Matth. 68.

Rom. 5.

Legis Chriſti grauiſſima atque difficiliſſima cum grauitate Legis Veteris comparatur. Exod. 20. Leuit. 20. Matth. 3.

Deut. 29. Inſra. 25.

Gal. 5.

Hierony. in Matth. ca. 15. tom. 9. Exod. 20. Matth. 5. Exo. 20. & Leuit. 20. Act. 15. Ezech. 20.

noſtro

nostro est. Lex cum voluntatem non puniat, punit effectum, ne adulterium facias. Finge aliquam virginem in persecutione prostitutam. Hec apud Evangelium, quia voluntate non peccat, virgo suscipitur, in lege quasi corrupta repudiatur. Hec ille. Quod si objicias, nouam Veteri addere consilia supra præcepta: hoc non reddit eam difficiliorem, quia ad illa non cogit: & facilius est viris perfectis operari aliqua difficilia, quã imperfectis minus difficilia, eo quod habitu careant, per quem operentur. Ideo perfectis in Nouo Testamento, ob copiosam gratiam, facilius est Legem implere, quã Iudæis præcepta. Et quia multi seruaturi erant in Nouo Testamento, merito debuerunt consilia dari: at verò quia multi etiam sunt imperfecti, non debuerunt necessario obligare. In Veteri verò Lege, quia rarissimi erant perfecti, consilia proponi minimè debuerunt.

Quod si objicias, infirmioribus leuiora onera imponenda, quã fortioribus: dicendum est verum esse, vbi cætera sunt paria, si tamè plures sunt paruuli ad vitia procliuios, vt Iudæi ad cultum falsum, & alia carnis vitia, maius onus imponi ratio præscribit: quemadmodum tortuola lignadirigentes, in partem oppositam flestunt, vt saltem recta efficiantur. Hinc pueris, qui minus possunt, quã viri, strictior disciplina imponitur, quã viris, quia procliuios sūt ad malum, nisi arctius castigentur.

His verbis adiungit Lucas: *Et conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui vident que vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre que vos videtis, & non viderunt: & audire que auditis, & non audierunt.* Proposuerat Dominus, neminem nosse Patrem, nisi Filium, & cui vellet Filius reuelare; postquam in vniuersum ostendit se paratum omnibus reuelare, imò inuitauit omnes vt ad se venirent, nimirum, vt illis mysteria religionis Christianæ indicaret: nunc peculiari sermone orationem dirigit ad Apostolos suos, quibus iam hæc mysteria reuelauerat:

& quantam Dei gratiam sint consecuti per revelationem, declarat, vocando beatos oculos, qui ad tanta mysteria non tantum oculis fidei, sed etiam corporis spectanda admisi essent. Nam omnes Dei promissiones in vno Iesu exhibitio implebantur. Christum autem promissum cernere desiderarunt Reges, & Prophetæ multi, vt Abraham, Isaac, & Iacob, Dauid, Ezechias, Iofias, atque alij plerique: nec tamen videre illis datum fuit. Matthæus dixit: *Multi Prophetæ, & iusti*: nam Prophetæ omnes de illo prædixerunt, & iustorum omnium desiderium Messias erat: & Christus Rex erat, & magnus Prophetæ, & iustus iustorum. Et si autem Iudæi corpore tantum Christum cernerent, non erant tamen beati, quia fidei oculis carebant. Nam quemadmodum legere cum intellectu librum, præstat ei qui tantum legit, & sensum libri non habet: ita notitia Iesu, fidei coniuncta, tantum præstabat nudæ corporis visioni.

Contendamus igitur, hunc Iesum frequenter fide videre non tantum in superioribus, per quos nos regit, & in scripturis, per quas nos erudit, & in prædicatoribus, per quos nos crepat, & in Ecclesia sancta, ac Romana, per quam nos, tanquam per arcam, à diluuiio heresum atque errorum defendit, & in pauperibus, in quibus subleuari postulat, sed & in Sacramentis, per quæ nos sanctificat, & in Sacrosancto Eucharistiæ mysterio, quo nos alit, ac refocillat: vt ita tandem beati oculi nostri beatiore aliquando reddantur in vitæ nostræ autore summa cum voluptate spectando, Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, merito omnia creata famulantur, illum laudant, ac benedicunt nunc, & semper, & in seculis sempiternis. Amen.

(.?.)

Deut. 24

Consilia Christi legem Evangelicam quare non reddant difficiliorem.

Cur debuerint Evangelica consilia dari, ea quæ quare non obligent.

Infirmioribus leuiora onera imponenda, quã fortioribus, quomodo verum.

Exemplum huius rei.

Luc. 10. Matth. 13.

Discipulorum quam beati oculi, qui Christum viderunt.

2. Cor. 1.

Propheta, Reges, & iusti qui Christum olim videre desiderarunt.

Matth. 13.

Ioan. 1. Luc. 7.

Iudæorum qui Christum viderunt, tamen minime beati oculi fuerunt.

Christum quo modo videre possumus, ac debeamus, quo beati simus.

TRACTATVS XVI.

Tract. 61.

De historia Christi ingredientis in quoddam castellum, in quo exceptus fuit à Martha: quam solus Lucas cap. 10. refert: *Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellum: & mulier quadam, Martha nomine, excepit illum in domum suam: & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, & reliqua.*

Ratio connexionis.

Cuius Marthæ, cui Martha dilectioni operam daret.

Christum vnum diliges, quare præceptum dilectionis implet. Matth. 9.

Quid ibat Iesus, antequam ad Martham diuertet.

PRÆCEDIT hanc historiam interrogatio legisperiti, quæ talis est: *Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Cumque ille duplicis dilectionis præceptum, Dei, & proximi proposuisset: Dominus eius sententiam confirmauit. Quod igitur ibi verbis, idem nunc factis docere voluit. Nam Maria circa dilectionem Dei, & primam tabulam Legis seruandam vacabat; Martha verò circa secundam, id est, proximum diligendum versabatur. Concluserat etiam: *Vade, & tu fac similiter*, id est, præsta Samaritano quod ille tibi impendit: & in Christo, qui Deus est, & homo, vtrumque præceptum impletur, & in quouis proximo nostro propter Christum opera nostra adiuto. Et qui aliàs discubuit cum publicanis, & peccatoribus, modò cum iustis, & sanctis sceminis discumbit, vt ostendat, se omnem sexum, atque omnem statum amplecti velle.

Ait ergo: *Factum est autem dum irent, (Institutum scilicet iter in Ierusalè ad festum Scenopægiæ, non ad Pascha) & ipse intrauit in quoddam Castellum. Castellum illud erat Bethania, vt ait Ioannes capit. 11. Erat quidam languens Lazarus à Bethania, de Ca-*

stello Maria & Martha sororum eius. Castrum autem, siue Castellum accipitur pro vico, siue pago, siue ciuitate: de qua Hieronymus lib. de locis Hebraicis: Bethania, villa est in secundo ab Aelia milliario, in latere Montis Oliueti, vbi Saluator noster Lazarum suscitauit: cuius monumentum Ecclesia nunc ibidem extracta demonstrat. Intrauit autem non tam accepturus, quàm daturus: accepturus quidem parua, hoc est, corporalia, daturus verò pretiosissima, hoc est, spiritualia. Et corporeis ipse egere voluit, quia se hominem fami, & siti, atque alijs infirmitatibus obnoxium ex gratia fecerat, vt ita praberet ansam alijs sibi aliquid subministrandi; & ipse acciperet occasionem accepta compensandi beneficia: nam etsi ipse Dominus egeret, poterat tamen multis modis inopia sua succurrere. Sed vt Heliam Prophetam ad tempus per coruum pavit: & postea ad viduam Sareptanam illum misit, quo illa ministrando Prophetam meritum compararet, & Prophetam recipiendo magis amaret, & gratus existeret: ita Christus, cui victori diaboli in deserto ministrarunt Angeli, ad huius Castellum feminas diuertit, quatenus ipsa recipiendo Christum, bene de illo mererentur, & Christus maioribus donis cumularet illas. Tu ergo agnosce, magnum esse beneficium pauperi propter

Id quod Castellum Marthæ & Mariæ Christus intrauit. Hier. 10. 3. à medio.

Quare Christus illo diuertit.

3. Reg. 17. Ibidem.

Matth. 10.

Supra. 7.

Pauper propter Christum tribuere, quale beneficium Dei sit.

Christum

Christum porrigere: praeat siquidē dantis, quam accipientis beneficiū, Beatius est enim, magis dare, quam accipere. Hæc autem historia gesta est paulò ante solennitatem Scenopægiæ, de qua Ioan. 7. non autem ante solennitatem Paschalem, in qua Crucifixus est, vt sine causa somniat Caietanus. *Et mulier quedam Martha nomine, excepit illum in domum suam.* Martha videtur fortassis grandior natu fuisse, quæ dicitur Dominum excepisse. Et Dominus in harum sanctarum fœminarum domum se recepit, illis enim beneficis aliquando extiterat. Nam vt testatur Ambrosius in oratione quadam, quam præmisit sacræ Communioni, Martham quidem, à profluuiio sanguinis, Mariam verò, à septem demonijs liberauerat. Voluit ergo, vt de beneficijs acceptis gratæ existerent. Verisimileque fit, sanctas hæc fœminas boni fuisse, ac illustribus nominis, ad quas tam frequenter diuerteret Dominus: siquidem ipse dixerat: *In quancunque ciuitatem, aut Castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete, donec exeat:* quod Dominus ipse etiam non verbo tantum, sed factò docuit. Dices, ter beatæ illæ fœminæ, ac sanctæ, quæ Christum domi excipere meruerunt: vtinã ego dignus essem domi meæ illum excipere. Sed si credis, etiam se ipsum tibi seruaui, si intelligis verbum Christi: *Quandū fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Imò felicior eris excipiendo Christi pauperes, quam ipsū Christū: quia est maior locus fidei, & maius dilectionis argumentum. Hinc discipuli illi duo in Emmaus pergentes, qui peregrinum coegerant, vt ad se diuerteret, tandem Dominum nouerunt in fractione panis: & Martinus adhuc Catechumenus putans se vestis partem pauperi tribuisse, ipsi Domino dedisse inuētus est: de quo dixit Dominus: *Martinus adhuc Catechumenus hac me veste contexit.* Haud dissimili ratione cum Abraham & Lot cogerent homines, vt apud se hospitarentur, Angelos suscepisse deprehensi sunt: & eo

nomine in sacris literis commendati. *Et huic erat soror nomine Maria.* Soror non tantum carne, sed etiam fide, & affectu hospitalitatis: sed Martha Christum, vt hospita hospitem: at Maria excepit excellentiori modo in domo cordis sui, audiendo verbum Dei, & illud in mansuetudine suscipiendo, vt dominum famula, vt ægra medicum, vt pascenda spiritu pascendum in carne: dumque Martha Humanitatem Christi pascere præpararet, Maria à Christi Diuinitate pascabatur. *Qua etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.* Christus ubiq; prædicabat, edebat autem, vt prædicaret, non prædicabat, vt ederet, neque quæsitum ex prædicatione faciebat, vt multi faciunt. Explicatur nomen, & conditio, seu status vitæ Mariæ, quæ cibi, & conuiuij penitus oblita, spiritui vacabat: cum nos è contrario propter illum corporis præparandum, alterum spiritus negligamus, fastidiamusque. Docemur etiã, Christum in ipsis edibus, dum cibus pararetur, à cibo spirituali dando nõ destitisse: vt Episcopi, & Sacerdotes, & Religiosi intelligant, dum aliorum domos ingrediuntur, vt omnem à se expellant leuitatem, & ea magis loqui curent, quæ faciant ad proximi edificationem, & vitæ emendationem: atque ea ratione pluralargiantur, quam recipiãt. Hinc Petrus instruens clericos, ait: *Neque vt dominantés in cleuis, sed forma salti gregis ex animo.* Et Paulus ad Timotheum: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate: & Dominus ad Apostolos: Vos estis sal terræ. Vos estis lux mundi.* Laudatur item ex humilitate, & animi recollectione Maria, quòd ad pedes Domini federet: quod signum est humilitatis, & docilitatis. Nam qui se tales non præstant, discent nūquam: at verò vbi humilitas, ibi sapientia. Videtur autem sumpta metaphora à docente, qui sedere solet in Cathedra altiori: & auditores videntur velut ad pedes eius assidere.

Maria quare excellentius Christum excepit, quam Martha.

Iaco. 1.

Christus quare prædicabat.

Primum documentum Mariæ Domini audientis.

Alterum Christi documentum, apprimè religiosi, prædicatoribusque conueniens.

1. Pet. 5.

1. Tim. 4.

Matth. 5.

Maria quoque ad pedes Domini sedens, quarum nobis præbuit exemplum virtutum.

Prou. 11.

Vnde

Vnde Paulus ait de se Act. 22. *Secus pedes Gamaliel, eruditus iuxta veritatē paternæ legis.* Et Deut. 33. *Et qui appropinquant pedibus eius (id est Dei) accipient de doctrina illius.* Et vt Aug. ait ser. 27. de verb. Dñi: *Quāto autē humilius sedebat, ito amplius capiebat. Confluit enim aqua ad humilitatē conuallis, denat ad tumorib⁹ collis.* Sic ille. Quāquā iuxta spiritum, rectè per pedes Dñi intelligamus eius humanitatē, portatē deitatē tanquā pedes caput: ad quos pedes omnes virtutes addiscuntur, hauritur consolatio, & responsio ad omnes tribulationes & tentationes nostras. Sunt præterea prædicatores à Deo missi, pedes Domini portantes Christum, qui est Euangelium nostrum: de quo Dominus ad Ananiã, Vas electionis est mihi iste (scilicet Saulus) vt portet nomen meum. Ad hos pedes humiliari oportet, qui volunt Euangelico margarito ditari. Sedere verò, significat quietum, atque à perturbationibus sedatum animum adferre. Nam vt quidam rectè dixit: *Anima quiescendo fit sapiens.* Laudatur etiam per verbum temporis imperfecti de frequenti auditu verbi Dei. Nam *(cadendo: Gutt a cauat lapidem, non bis, sed sæpè neque vno aut altero icu securis, arbor magna cadit: neque muri Iericho vnico circuitu Sacerdotū tubas pulsantium corruerunt, sed pluribus, vt intelligas quanti referat iugis verbi Dei meditatio, atque auditio.* *Martha autem satagebat circa frequens ministerium, id est, distrahebatur sollicita de apparatu conuiuij, sursum, ac deorsū cursitans, ne quid deesset, quod ad suauiter suscipiendum Dñm, eiusque discipulos pertinere posset. Cū ergo egrè sufficeret omnibus obeundis, quæ attinebant ad apparatus, & videret sororem feriatam ad pedes Dñi sedere, Iesum interpellat, conquerens de sororis negligentia. *Quæ stetit, & ait, Dñe, nõ est tibi cura quòd soror mea reliquit me solā ministrare: dic ergo illi, vt me adiuuet.* Sed cur nõ sororē priuatim vocauit? an quia videbat eā nimis attentā Dño, & nõ audituram, vt Sunamitis illa non po-*

Aug. 10. 10.

Pedes Domini qui mystici sūt.

Pedes Domini qui prædicatores sūt.

Es. 52.

Nahum. 1.

Rom. 10.

Matth. 9.

Sedere secus pedes Domini, quid.

Arist. li. de anima.

Anima quomodo fit sapiens, secundum Philosophum.

Mariæ in audiendo verbo Dei perseuerantia, in quo notetur.

Iosu. 6.

Maria vel satagebat circa frequens ministerium.

Cur Martha Mariam, non reuocauerit, vt impotius de illa apud Dominum expostulauerit.

tuit à pedibus Helisæi per Giezi diuelli, neque Chananga à Christo per Apostolos? an quia excusatam habebat detentam dulcedine verborum Dñi? an quia putabat se citius, expectari, propterea expostulauit cū Dño? Pia sanè accusatio, quæ tendebat in Christū, & in sororem, sed nõ pcessit ex indignatione vlla in sororē vel ex vilo motu odij, sed ex nimia sollicitudine, qua timebat, ne Christo, & Apostolis conuiuium excipiendis nõ satisfaceret: docens impigrè proximo feruendum, & vbi non sufficimus, aliorum auxilium esse implorandum. Loquitur etiam Martha ex cõmuni hominum cõsuetudine, vt quod quilibet labori cuiquam intentus, putat esse omnium maximè necessariū, idem vellet omnes sentire, & iudicare. Dixit autem: *Domine, non est tibi cura? vel, Dñe, nonne ad te pertinet? Quid ais Martha? Dominum cœli, & terræ incogitantia, aut negligentia accusas, eiq; præcipis, ac si tu ipsa domina esses? Quid agis? Sed bonum Dominū attigisti, seruator est, & læsus prodest, & te instruet. Videtur autem Maria honestè, & vrbane egisse apud Dominum manendo, & eius sermones audiendo, ne videlicet solus relinqueretur, dum, quod ederet cum socijs, parabatur. Quia verò Maria nihil respondit, sed totū negotiū cõmisit Christo, eam excusat Dñs: quemadmodum instante passione, dum de vnguenti pretiosi effusione reprehenditur à discipulis, & ipsa reprehensa tacet, à Domino excusatur, dicente: *Sinite eam: quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.* Vt discas, cum argueris ob bonorum operum studium, vel precationē, vel frequentem verbi Dei auditionē, & meditationem, vel Sacramentorum frequentationē, vel eleemosynarū elargitionē, filere penitus, & negotiū totum Christo cõmittere. Quia nouerat, quæ Moyses dixit filijs Israël egressis de Ægypto, quos Pharaon à tergo instaspremebat: *Dñs pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.* Et respondēs, dixit illi Dñs, *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum**

Reg. 4. Matth. 15.

Qualis hæc Marthe de Maria expostulatio fuerit, vnde que profecta.

Quale documentum præbeat Marthe tam pia sollicitudo.

Qualis hospes sit Christus.

Mariæ Marthe sororis prudentia & circumspectio.

Eiusdem reprehensæ taciturnitatem sua Christus defensione dignam iudicauit.

Mar. 14.

Humilis iste Mariæ propriæ defensionis neglectus quid doceat Christi fideles.

Exod. 14.

est necessarium. Respondit Dominus, quia ipse principaliter laesus erat, & ipse erat, qui detinebat Mariam suspensam in audiendo verbo Dei. Et ipse, vt ait Esaias, arguere debebat in æquitate pro mansuetis terre. Illa vero repetitio verbi, Martha Martha, vt docet Augustinus, aut indicium est dilectionis, aut fortè mouendæ intentionis, vt quæ in multis occupata erat, audiret attentius.

Mirum porrò hereticorum studiū est, qui in his Christi verbis Marthæ affingunt, quæ nunquam in illius mentem venerunt. Lutherus sanè in postilla eius Euangelij, tribuit illi desperationem: Martha, inquit, huc & illuc circumcurfat, & anxia sedulitate in hoc & in illo torquetur: tandem colabitur, & desperat. Sed nescio ex quibus verbis Marthæ tantum crimen illi impingat. Calvinus in harmonia Euangelij impingit Marthæ, quòd sibi in turbulentis operis magis placuerit, & pium discendi studium in sorore despexerit. Sed cùm hæc in textu non habeantur, falsò illi adscribuntur, & probabile non est, Martham, tantam Christi hospitam, tam arroganter de se sensisse, & religiosæ sororis institutum contempsisse. Sequitur tertius Brentius, qui accusando Martham, ait: Abominor opinionem tuam, qua putas me solis his domesticis officijs maximè omnium delectari, & sedentariam quietem sororis tue fastidire. Et infra: Existimauit sola sua officia esse verum, & necessarium cultum, quòd Christus honoraretur, Maria autem opus non esse nisi socordiam, & ignauiam, quæ iurè reprehendi queat. Sed profectò hæc figmenta sunt Brentiana, quæ Martham apud vulgus odiose traducat. Etsi enim illa perfecta non esset, vt verba Domini indicant, vt quæ satagendo modum excederet, quod est commune muliercularum vitium, quæ rem familiarem curant: tamen ex tota illa historia non colligitur, Martham in doctrina fidei malè fuisse institutam, vt falsas opiniones eius Dominus obiurgaret. Potuitque de sorore apud Dominum conqueri, & operam eius in

domesticis operibus eo tempore expectare, etsi de se non præsumeret, nec falsam de Maria opinionem vllam adferret: nec illa tam cæca erat, vt existimaret, Christum domesticis negocijs magis, quàm verè fidei, & charitatis operibus oblectari. Quartus Melanchthon in Euangelium Lucæ: Vides, ait, hic populum operum, & populum Euangelij in duabus sororibus. Opera sunt bona, sed sine eis est salus, sine Euangelio autem non est salus, hoc est sine fide. Optimam partem elegerat Maria: quod tu facis Martha, carere possum; quod facit Maria, carere nolo. Bene Deus, quid erit vnquam deprauare verbum Dei, si hoc non est apertè corrumpere Euangelium, & candida in nigravertere, vt facit pro more suo hæc Terranigra? Vides quantos errores affingat his sanctis mulieribus. Afferit ille, summam eius Euangelij pertinere ad stabilendam distinctionem fidei, & operum, audetque asserere, quòd bonorum operum iustitiam eo loco Dominus tollat, cū sit error manifestus. Deinde asserit sine operibus bonis cuiquam iustitiâ obuenire posse (quod perinde error est apertus) etiam si tempus, & facultas adfuerit bene operandi. Cùm tamen apertè Euangelium agat de duabus sororibus, iam fide præditis, quæ simul bonis operibus, licet non in eadem vocatione, neque pari studio, incumbenter. Ne que hic quicquam agit de iustificationis articulo, sed de differenti studio auditorum verbi Dei, qui prius per fidem iustitiam essent assecuti: quorum alij maiorem, alij minorem ederēt fructū. Christus igitur, quod ad se spectat, vellet plures esse Marias, quàm Marthas in Ecclesia, hoc est spirituales, & rerum diuinarum magis, quàm humanarū studio intentos. Vult etiam Marthas esse, quæ misericordiæ, & charitatis officia exerceant, dummodò non excedant modum, ne plus sibi, quàm Deo vacare videantur. Et contra istas querelas hereticorum est verbum Domini: Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me.

Quartus sensus Terranigra, id est, Melanchthonis.

Melanchtho Evangelici præferum Scripturam interpretando, ad suum nominis interpretationem ferè delabatur infelix.

Quales Marias, & Marthas Christus desideret.

Matth. 26.

Esa. 11.

Quare Christus ingemnat, Martha, sollicita es.

Aug. serm. 36. de tempore, to. 10. Hæretici pro more, Marthæ verbis quam morti modis abutuntur. Primus sensus Lutheri. Secundus sensus Caluini.

Tertius Brentij. Brent. hom. 36. in Luc.

Marthæ sollicitudo qualis.

Quid minus laude dignum in Marthæ ministerio fuerit.

Christus quales hospites suo exemplo notasse videatur.

Matth. 12. Martha Christus cur dixit turbari erga plurima.

Supra. 6.

Curam rerū temporalium Christus quā suis interdicat fidelibus. Terent. in Andr. act. 1. Sc. 1. Hæc cura qualis esse debeat.

Matth. 6.

Miche. 6. Christiani quid maxime curare debeant, teste Propheta. Ephes. 4.

Iam ad ponderanda verba reuertamur. Turbaris, inquit (siue tumultuaris, siue distraheris) circa plurima. Putabat apud se Martha, quòd esset laudanda à Domino: sed contra accidit, quia pro bono opere correpta est: nam minus bonum maiori bono præferbat. Reprehendit itaque Christus in aliena domo, non adulator, non captat hospitem gratiam, quo tractetur delicatius: quemadmodum nos soliti sumus facere, qui omnia, quæ apud eos sunt, qui nos excipiunt conuiuio, laudamus, efferimus que, & interdum ad insaniam eos redigimus, commendantes mensæ splendorem, ciborum bonitatem, condimenta, generosum vinum, ac similia cætera. Neque mirum, quòd reprehendat Christus impediens cursum verbi Dei audiendi, prædicandive; qui etiam matrem, & fratres, & sorores impediens sit negaturus, vt aliquando fecit. Pulchrè ait: Turbaris erga plurima, id est, circa corporea. Quia enim corpus alendum maximè mixtum est, & inter omnia corpora valde temperatum, propterea fit, vt multis egeat ad vitam commodè tuendam, ac conseruandam. Porrò turbationem, & sollicitudinem quam prohibuit cùm dixit: Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Intellige non fuisse hanc Marthæ quæ studiosa erat, sed anxiam, fideque diuinâ prouidentie destitutam curam, & iuxta prouerbum: Ne quid nimis: tantumque voluit nos esse sollicitos, ne in talibus anxietatibus, vel hostibus, vel animantibus: & curare nos iussit, & querere quæ ad regnū Dei, & iustitiam eius spectant, nam spiritalia sine nostra sollicitudine Deus nō donat. Hinc quæ sit nobis sollicitudo quærenda explicauit Propheta, dicens: Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. & Apostolus: Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, de qua

vnitatem spiritus subdit Dominus: Porro vnum est necessarium. Quid sit autè illud vnum, quod ait necessarium, exponit Theophyl. in hunc modum: Non hospitalitatem prohibet Dominus, sed varietatem, & turbam, hoc est distractionem, & turbationem. Laudat enim frugalem hospitalitatem. Quare enim, inquit, Martha sollicita es, & turbaris circa multa, hoc est distraheris & turbaris? vno nobis opus est, nempe vt comedamus qualitercunque, non varijs. Ita Theophylactus ex sententia Domini, docens satis esse vno, aut altero ferculo, non multis: & instituens Apostolos, vt cùm venerint in domum cuiusquam, nō varia, aut delicata inquirant, sed contenti sint frugali hospitalitate. Et adiuuatur hic sēsus autoritate Cyrilli, & Basilij, quibus hunc eundem sensum acceptum fert Dionysius Carthusianus: & autoritate etiam Hieronymi, qui in epistola ad Eustochiū de custodia virginitatis, ita legit: Martha, inquit, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: pauca autem necessaria sunt, vt vnum. Rursus ne sollicita sis, & turbaris erga plurima, ne, si nimis sollicita sis in me excipiendo, eycere me de tua domo velle videaris, vt qui nolim sollicitam te esse, & ego nolim onerosus hospes videri, si non tibi, quæ oculos tuos mihi dares, certè alijs, qui possent notare vitam meam delicatam, & quod apud familiares non familiariter agam, & ita alij non audent me recipere. Non est vsque quaque hic sensus contemnendus. Commendat enim parsimoniā victus, & sobrietatem, quæ sanitatis, sapientiæ, atque sanctitatis est causa. Bene enim paruo viuatur, & natura paucis est contenta: & prouerbum habet: Non oportet transgredi sarem, & mensam: & Horatius inquit, Vides, vt pallidus omnis, Cæna de surgat dubia? Sunt tamen alij Patrès, vt Ambrosius, Augustinus, Basilius, atq; adè ipsemet Theophyl. qui per vnū necessarium intelligunt auditum verbi Dei, quo videlicet pascitur, & curatur anima, & mortua suscitatur, & perturbata serenatur, cui tunc incumbat

Quid illud: Porro vnum est necessarium. Primus sensus Theophylacti.

Cyril. Basil. Dionys. Carthu. in Luc. 10. caput. B Hierony. inferius producendi.

Hic sensus quatenus probabilis.

Sobrietatis virtutes. Ex symbolis Pythagoræ. Horat. lib. 2. ser. Saty. Alter sensus Ambrosij. 7. in Luc. c. 9. tom. 5. Aug. de ver. Dom. serm. 26. to. 10. Basil. de cōstitut. mon. c. 2. sub initium, to. 2. Theophyl.

Auditus verbi Dei quam utilis, & salutari exultat. 1. Cor. 6. Psal. 26. Animam hominis explere tantum potest vnus Deus

Matth. 6.

Luc. 11. Verbi Dei sex gradus assignantur.

In quo maxime consistat perfectio Christiana.

Iustin. martyr in apologetico ad Gentes, to. 3.

Cassia. Col. lat. 1. c. 8. Quid rursus sit illud, vnum necessarium. Dionys. Carthusius. in Luc. ca. 10. cap.

Quam multa sint ad salutem necessaria: hic vnum quo modo dicatur.

Hunc locum Lutherus quam imple, & Euanonicè ad bonorum operum accumulationem dehortatur.

Maria. Na audito verbo Dei, noſter ſpiritus vnitur cum Chriſto: vt enim ait Apoſtolus: Qui adhaeret Domino, vnus ſpiritus eſt, & Pfaltes: Vnam perſonam a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vita mea, & a creaturis, quæ plures ſunt, & ſatiare non poſſunt, ad vnũ Deum, in quo eminenter ſunt omnia, vt numeri in vnitae, anima reducitur: de quo vno dixit alibi: Primũ quaerite regnum Dei, & iuſtitia eius: & haec omnia adiacentur vobis: & Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiant illud. Primus ergo gradus eſt, audire verbum Dei: Secundus, intelligere: Tertius, illud retinere memoria: Quartus, per fidẽ illud ruminare: Quintus, opere cõplere: Poſtremus, propter verbum Dei pati, quod eſt faſtigium religionis noſtrae, quæ non in verbis, ſed in factis ſita eſt, vt docet Iuſtinus martyr.

Adde Ioannẽ Caſſianũ, qui ita interpretatur: Hic nobis principalis debet eſſe conatus, hac immobilis deſtinatio cordis iugiter affectanda eſt ac tenenda, vt diuinis rebus, ac Deo mens inhaereat: quicquid ab hac diuerſum eſt quamuis magnum, ſecundũ tamen, aut etiam infernũ, ſeu certe noxiũ iudicandum eſt. Et circa hunc locum annotat Dionys. Carthusia: vnum eſſe, aut patriæ felicitatem, aut eius datorem Deum, vel cõtemplationem, ſeu dilectionem Dei in hac vita, ſiue pacẽ mentis in Deo, aut vnionem cum eo. Et ſubdit: Quamuis autem ad obtinendam ſalutem multa ſint neceſſaria, ſcilicet fides, ſpes, charitas, Sacramenta, impletio præceptorum: vnum tamen per Antonomaſium dicitur neceſſarium, quia præ cæteris neceſſarium exiſtat, vel neceſſitate ſinis, & propter ſe, atq; ſimpliciter, alia verò per reſpectum ad finem, & propter eius ademptionem.

Sequitur: Porro vnum eſt neceſſariũ, vel, Vno eſt opus. Deprauatur in primis hic locus à Luthero in poſtilla, ſer. de Aſſumptione, & ab eius omnibus ferè diſcipulis. Sed audiamus magiſtri verba: Chriſtus hic docet, & ait: Opera nihil efficiunt; quod perſuaſiſſimum tibi eſto. Vnum duntaxat neceſſarium eſt, verbum Dei audire, & ei crede-

re, hoc vnum efficax eſt, extra hoc, nihil. Eo confugito, & letam conſcientiam aſſequeris. Et infra: Hoc vnum neceſſarium eſt, nempe pura, & nuda fides. Subdit: Diligentiffimè hoc notate, ad vitam æternam aſſequendam vnam tantũ rem neceſſariam eſſe, videlicet verbum Dei, & fidem. Per hoc omnia opera, omnes peregrinationes religionis ergo, omnes vigiliae & liturgia pro animabus, velut fulmine aſſata corrumpunt. Hæc ille, qui verum eſt fulmen iræ Dei, & gehennæ. Quibus verbis planè infidelem reddit Martham, & fide ſua eam ſpoliat, & eam proſcindit, quaſi abſque fide operaretur, & hospitalitatem præſtaret. Et quid eſt hoc niſi vetus Euno- mij damnatiſſimum figmentum de ſola fide, quod tanta Scripturarum violentia cõſtabilire nititur? Et cur Dominus Apoſtoli edixit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quacũque mãdauit vobis: & Fides ſine operibus mortua eſt in ſemetiſſa, & in nobis: & non tantũ, beati qui audiunt verbum Dei, ſed etiam qui cuſtodiant illud? Sed ita ille blandiebatur carnalibus, vt in ſuam hæreſis naſſam eos pelliceret. Declarauit etiam Dominus eo reſponſo, ſc. magis, & ſuauius reſici eorum auditate, qui ab ipſo auditos ſermones in viſcera animarum traijciunt vt ſalvi fiãt, quam varijs, & lautis ferulis magna in gratiam ipſius ſedulitate paratis. Ita Ioan. 4. diſcipulis Dominum ad manducandum inuitantibus reſpondit, ſe habere cibum quem manducaret, illis incognitum, qui erat, perſicere Dei mittentis voluntatem.

Maria optimam partem elegit, qua non auferetur ab ea. In primis aduerte, Græcè legi τὴν ἀκαθάρτην: ſed more Hebræo poſitiuum ponitur pro comparatiuo, vt: Bonum eſt homini mulierem non tangere, pro, Melius: & Bonum eſt conſidere in Domino, quam conſidere in homine, id eſt, Melius eſt. Et Euthy. qui legit, Eonã, ſic interpretatur: Bona partẽ dixit, non quòd altera mala ſit, ſed bonam hic appellauit eã, qua melior eſt. Et Auguſt. libr. de verbis

Lutherus verum eſſe fulmen iræ Dei, & gehennæ, vnde de facile perſpicias.

Lutherus Eunomij de ſola fide ſaluti neceſſaria impletum dogma reuocauit. Matth. vii.

Iaco. 2. Luc. 11.

Cibus Chriſto maxime gratus quia

Ioan. 4.

Poſitiuus gradus Hebræis pro comparatiuo ſumitur. 1. Cor. 7. Psal. 11.

Euthy. cap. 37. in Luc. Aug. to. 10.

Domini

Ambro. loco prædicto.

Quid eſt: Maria optimam partem elegit.

Num. 34. & ſeq. Ioſu. 15. & ſeq. 3. Reg. 12. Ioan. 13. Matth. 24. Psal. 15.

Vix ſtatim diligere quæ teã Dei ſit, quatenus hominis. Ioan. 15.

Contingit ſtatim, & momentaneus quæ tam requirit arbitrij libertatem.

B. Ambroſ. in Luc. lib. 5. tom. 5. Melior cur pars Mariæ quam Martha.

Domini ſer. 26. & 28. legit, meliorẽ. Ait enim priori loco: Non tu malam, ſed illa meliorem partem elegit. Audi vn de meliorem: quia non auferetur ab ea: à te auferetur aliquando onus neceſſitatis: æterna eſt dulcedo veritatis. Poſteriori loco: vnde meliorem? Quia tu circa multa, illa circa vnum. Sic illic, & Ambroſius in eum locum: Nec Martha tamẽ in bono miniſterio reprehenditur, ſed Maria, quòd meliorem partem ſibi elegerit, auferatur. Deinde nomine partis, intellige hereditatem: quod frequens eſt in Scripturis. Quia tern promiſſa diuiſa eſt per duo decim partes iuxta numerum tribuum, & poſt ſines vni cuiq; familiæ ſua pars obigit: idẽ poſitur pro hereditate, iuxta illud: Quæ vobis pars in Dauid? vel quæ hereditas in filiſ? & Dñs: Si non laerote, inquit, non habebis partẽ meã: & n. parabolæ: Partũq; eius ponet eũ hypochortis: rurſus Dauid: Funes ceciderunt mihi in præclaris: et cõnhereditas mea te clara eſt mihi.

Tertiũ circa illud verbum, Elegit, conſidera, quòd eſt eligere ſtatim, ſiue vitæ conditionem, & iſti ſit, qui ait: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & eius eſt diuerſos ad diuerſa manera vocare: tamen, quia hoc Lei donum, aſſenſum liberi arbitrij requirit, & voluntariam diliberationẽ, hinc noſtrum eſt præcipue ſtatũ vitæ deligere atque amplecti. In nulloq; magis eſt neceſſaria arbitrij libertas, quàm in cõiugij, aut Religionis electione, quæ onus perpetuum caſtitaſ, paupertatis, & obedientiæ implicat: adeo, vt quicquid veræ & perfectæ libertati matrimoniũ contrahentium, aut Religionem vouentium aduerſatur, locum aperiat, aut diſpenſationi, aut reſciſſioni contractus. Eſt ergo ſenſus horum verborum ſecundũ Ambroſ. Nec Martha tamen in bono miniſterio reprehenditur, ſed Maria, quòd meliorem partem ſibi elegerit, auferatur. Et meritò, quia verſatur pars Maria circa Deum vnum auditum ac meditatũ, tũ in ſeipſo, tũ in magnificis ſuis operibus, tũ in myſterijs humanitatis aſſumptæ. Circa creaturas verò, niſi quatenus

ad vnum Deũ referuntur, nõ vacat. De hac parte dicit Dauid: Mihi autẽ adhaerere Deo bonum eſt (id eſt, melius eſt) ponere in Dño Deo, ſpẽ meã. Et paul id antẽ dixerat: Quid enim mihi eſt in calo? & à te quid volui ſuper terram? Deſecit caro mea, & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternũ. Eſt ergo melior pars Mariæ, quã Martha, quãto præſtãtior eſt Deus creatura, & quanto præſtãtius eſt animã à Deo paſci, quã corpus alienum paſcere, quod facit Martha. Nam vt Magnus docet Dionyſius, plus eſt accipere à ſuperiori, quã influere in inferiora. Pars etiam Marthæ tollẽda eſt. Suſcitatũ enim corporibus ad gloriam & immortalitatem, nulla opus eſt hospitalitate: pars autem Mariæ nunquã eſt auferenda, quia neque Dei cõtemplatio, neque charitas vnquam excidet. Idẽ ſepulchrum Rachelis, in qua pulchrè reſentata eſt vita cõtemplatiua, magnificum fuit, & celebre, nullum verò Lie: quia actio in hac tantũ vita locum habet. Qui ergo eligunt quæ actionis ſunt, ſanctæ faciunt: ſed melius qui ea, quæ cõtemplationis ſunt. Nam actio, eſt Mac puerorum, quod auferendum eſt: cõtemplatio, vt ſolidus cibus, qui non, quãdiã vinit, nõ auferitur. Bonũ go officiũ Marthæ, ſed melius Mariæ. Proinde ignorandũ non eſt, magi eſſe virtutum differentiã, & bono opĩ melius eſſe preferendum. Chriſti iuuenem apud ſe cõſultantem ois ſepeliendi propriũ patrem, poſt ipſe annuntiationi regni Dei: & Petri miniſterio menſarum, in quo dabat Chriſti corpus, orationem, & miniſterij verbi Dei prepoſuit: non quòd ſacramentum non ſit maxinũ & augtũ, omniq; cultu ac venentione cõndum, ſed quòd eius admhiſtratio arã eſt actionis: ſecus oratio, & prædicatio. Paulus quoq; multus prædicandi, officio baptizandi, & virginitate, cõiugio præponderã docuit.

Dices: Cur non Martha, auditũ verbo Chriſti, conſedi ad pedes Ieſu? Reſpondeo: Sais illi fuit didiciſſe quid ſibi, ſiã quæ actioni præfer-

Pſal. 72.

Laudes cõtemplatiuæ vlt.

Dionys. Areop. in cõnleſti Hierar.

1. Cor. 13. Gen. 35. Quid quod Rachelis ſepulchrũ non Lia, Scriptura cõmemorat.

Luc. 9.

Act. 6. Quare miniſterij verbi, quàm mentarũ præſtãtiũ.

1. Cor. 13. 1. Cor. 7.

Martha ad Chriſti verbum, cur nõ ad pedes conſiderit.

re debeat, vt miniltret, gaudēs quòd feruiat Christo, & audientibus eum. Et certè felices diuites, & rustici, & milites, & mercatores, & omnes qui rebus agendis incumbunt, si agnoscerent se laborare, vt otium contemplantibus, & Deum laudantibus, atque sacrificijs illum placantibus porrigerent: quia ea ratione participes essent fructus, & bonorum contemplantium. Quia si Martha non præfset in solitudine, Maria non posset quietè contemplari, quia spiritualia, siue temporalibus diu consistere non possunt. Quæ verò hoc loco disputantur de actione, & contemplatione, nemo sciulus reprehendat, quia illa à probatissimis Ecclesiæ Doctoribus, Ambrosio, Augustino, Gregorio, Bernardo excogitata, & tradita sunt. Vnde Basilus in constitutionibus monasticis capit. 2. in hunc modum scribit: *Age dum, igitur per duas mulieres duo mihi vita genera introduci animaduertite. Vnum quidem inferioribus vita, nempe quòd in crassioribus se obeundis vita huius muneribus occuparit: quanquam ipsum quoque mirificè commodum est, alterum nobilius, & cum spiritu magis coniunctum, nimirum quòd se se ad arcanas res contemplandas altiùs extulerit. Hac tu, qui audis, spiritui conuenienter interpretare, & vtrumuis magis placuerit, deligat. Et si ministrare vis, in nomine Christi ministrato. Ipse enim dixit, Quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Nam, siue hospites recipis, siue mendicos reficis, siue dolentium misericordia commoueris, siue necessitate aliqua, calamitate, uel oppressos auxiliari manu subleuas, siue diuersa ualitudine laborantibus insuas, omnia isthac officia prinde Christus habet, ac si in ipsum propriè conferuntur. Quòd si maius Mariam imitari, quæ, spreto corporis obsequio, altiùs à rerum diuinarum contemplationem acendit, legitime, & vt par est, verè negotium tractato, corporis curam abiecto, agricolationem deserito, apparatus etiam epularum, & obsoniorum apernator, & ad Domini pedes assidito, & qua ille dicat, ascultato, vt arcanorum liuinitatis par-*

ticeps efficiare. Siquidem officijs istis, quæ corpori impenduntur, potior est dogmatum Christi contemplatio. Accepisti igitur charissimè exempla, & vna etiam, ratione, vtramuis sectare: aut videlicet egentium minister esto, aut Christi dogmatum studiosus inuestigator. Quòd si vtraque simul potes imitari, vtrinque omnino fructum salutis reportabis. Augustinus autem serm. 27. de verbis Domini: Remanseram in illa domo, qua suscepit Dominus, in duabus feminis duas vitas, amba inno:entes, amba laudabiles. Vna laboriosa, altera otiosa: nulla facinorosa, nulla desidiosa: amba innocentes, amba inquam laudabiles. Sed vna laboriosa, altera otiosa, nulla facinorosa, quæ cauere deest laboriosa: nulla desidiosa, quam cauere debet otiosa. Sic Augustinus, quem secutus Gregorius libr. moralium in Iob: Quid per Mariam, inquit, quæ verba Domini: residens audiebat, nisi contemplatiua vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequijs occupatam nisi actiua vita signatur? Sed Martha cura non reprehenditur, Maria verò etiam laudatur. quia magna sunt actiua vita merita, sed contemplatiua potiora. Sic illi Patres. Vnde ruit. sententia Caluini in harmonia dicentis: Turpiter hic locus ad laudem ita, vt vocant, contemplatiua, detortus est: nihilque Christo minus propositum fuit, quam discipulos pretio, & frigidis speculationibus addicere. Hæc ille maledicus, & iniurius Patrum sententij.

Vt autem quid sit vita actiua, & contemplatiua, intelligas, & quæ sit inter illas præstantior, perpende, præter vegetantem communem plantis, & sentientem communem animalibus vitam, hominem propriè viuere ratione, & intellectu. Porro intellectus quatenus practica, & in opus externum prodeuntia intelligit, practicus dicitur, & vitam viuere actiuam: quatenus verò quæ in speculationem, & non in praxim veniunt, cõsiderat, contemplatiua est, & vitã contemplatiua agit. Quòd si quis ab horum altero deficiat, ac voluptatibus, & carni indulgeat, non viuunt nisi vt Epicurus, vel bellua, & in eũ

Aug. 10. 4.

Vtriusque vitæ proprietates quæ pulchre exprimit Augustinus.

Greg. li. 6. moral. cap. 28. tom. 1. prope finem

Implus Caluinus veterum Patrum huius loci de vita contemplatiua respuit intelligentiã, atque condemat.

Homo quid differat à ceteris animalibus.

Intellectus qui practicus, & qui Speculatiuus dicitur.

Horum alterum quomodo degenerat contingat, ineptumque ad diuina cõstituit.

non

non intrat Christus. Oportet enim quòd vtrumque fiat propter Deum immediatè. Hinc Philosophus, qui speculatur propter se, & voluptatè suam, non est contemplatiuus: sicut qui exercet artem sui commodi gratia, non referendo ad Deum, nõ est actiuus. Oportet autem in Ecclesia esse Marthas, & Marias, Lias, & Racheles, Petros & Ioannes, & vt Aaron sit in his quæ ad populum pertinent, & vt Moyses, in his sit quæ ad Deum: & has vitas tanquam sorores cõiunctas esse oportet, ita vt quæq; alterius opera indigeat. Est autem perfectior vita cõtemplatiua, quàm actiua, quia altioris est virtutis, ac nobilioris obiecti; & hominis magis propria, & maioris durationis, quia non auferetur in æternum. Inchoat etiam hæc æternam vitæ felicitatem; estque delectabilior atque iocundior; minùs diuidit hominem, & minùs egentem reddit; & quia finis est, non autem ducès ad finem.

Actiua tamen, quia habet omnes virtutum moralium actus, magis est fructuosa: vt Martha, quàm Maria, Lia quàm Rachel fecundior, Petrus pascens, & sequens Dominum, quàm Ioannes manens. Fructus autem dicitur, quod sit erga proximum extra se; sicut fructus arboris, qui nec est arbor, nec eius pars, quia eo ablato, est integra arbor. Et quanquam contemplatio ex se sit nobilior, & actio fructuosior; tamen, quia meritum est ex charitate, potest vna altera maius meritum habere. Et è contrario etsi contempans vita videatur signum maioris meriti, quia amoris Dei, & sui, & in precatione plus temporis, recollectionis, & eleuationis habet: actiua tamen amplioris dilectionis proximi est symbolum. Laboriosum autem opus maioris meriti cõsetur, nõ simpliciter, sed quatenus signum est maioris amoris. Et vt quædam peccata in proximum sunt grauiora, quàm quædam in Deum, quæ è genere suo sunt fædiora: ita quædam opera actiua plus merentur, quàm quædam contemplatiua.

Atq; hæc finis imponi poterat tra-

Contemplatiui, & practici intellectus quæ sit conditio necessaria.

Ambæ hæc vitæ quales videri possint. Exod. 18.

Vita cõtemplatiua cur sit actiua perfectior ac nobilior. Luc. 10.

Actiua cur sit fructuosior contemplatiua.

Quis ille fructus sit.

Ratio meriti vnde pèdeat

statui, nisi nobis cordi esset, garrientes hæreticos, & quosdã ex Catholicis nõ rectè de Sacerdotio, aut Religione sentientes, oratione nostra comescere. Gannunt ergo multi in Sacerdotes & in Religiosos, volentes eos ad ministerium, & laborem reducere. Quorsum, inquit, tot Monachi in mundo otiosi, qui ventris causa ab officijs se subducunt vitæ præsentis erga suos, & saginatos in cœnobìa recludunt? Sed mera calumnia est, quia negotium orationis, contemplationis, & psalmodiæ, præfert Christus in Maria negotio Marthæ. Nam isti verè dicere possunt; *Nunquam minus otiosi sumus quàm cum otiosi*: quanquam qui ista obijciunt, magis otiosi dicendi sunt. Non sunt ergo Religiones sine labore suo, & quidè maiori quàm illo corporis. Nam & præfecto operis, siue fabricæ, qui manu nõ laborat, maius penditur stipendiũ, quàm ceteris operis fabricis, & adiutoribus, siue ministris. Oculi in corpore otiosius plus agit, quàm manus varijs ministerijs applicata. Deniq; vt Moyses in monte orante, vincebat Iosue Amalechitam, cum quo manus conferebat: ita Religiosis tanquã in monte preces fundentibus, populo Dei, qui luctatur cum carne, & mundo, atque Satana, victoriam obtinet: & Prædicatores, qui præliantur prælia Domini, egregium de hæresibus, & vitij triumphum agunt.

Quòd multi sint Religiosi, nullus potest verè reprehendere, nisi qui Deum, cuius est vocare ad Religionem, redarguere velit. Non est tuum Diuinam corrigere prouidentiam, quasi mundus statim sit desiturus: cum mundus meritis, & precibus, ac sacrificijs Religiosorum cõsistat: quemadmodum Deus propter decem iustos ciuitatem Sodomę sustinebat. Neque rursus quenquã offendere debet varietas, & multitudo Religionum: nam diuersi etiam sunt earum fines, vt, Hospitari peregrinos; Præliari pro Christi religione tuenda; Legere & prædicare verbũ Dei; Proficisci ad infideles Eua-

Obiectio nõ nullorũ præsentium hæreticorũ Monachos è mundo tollentiu diluitur.

Cic. lib. 3. de Offic. in princ.

Membraque corporis otiosa, agere plũ videantur tamen.

Exod. 17. Moses in monte orans pro populo contra Amalec; quorum fuit typus.

In illud: Quid tamulti Religiosi in orbe?

Gen. 18. Varietas & multitudo Religionum defenditur.

gelij

gelij disseminandi gratia docere pueros elementa Fidei, & ea, quæ quæque ignorare est illicitum. Denique orare, corporis macerationi incumbere, exempla poenitentiae præbere, & similia exercitia Christiana præstare, ad quæ diuersi Ordines religiosi deputantur. Multas Religiones faciunt, quæ ad decorem, ac ornamentum Ecclesiae spectant; ut Ecclesia sit tanquam Regina in vestitu deaurato circumdata varietate. Neque hæc scindunt, aut diuidunt unitatem Ecclesiae, non magis quam unitatem magni cuiusdam exercitus diuidant diuersæ legiones aut cohortes diuersis sub ducibus, & tribunis constitutæ, modò illæ omnes vni subsint, & pareant Imperatori. Ad eum modum diuersæ Religiones sub diuersis habitibus atque capitibus congregatæ, vni Christo, atque vni eius vicario in terris parent, & militant. Fuit autem Diuinæ artis varias diuersis temporibus erigere congregationes; ut qui priores fastidiebat, à noua excusari non possit, sed ut quisque pro suo gustu & voluntate aptam sibi & commodam Religionem eligere valeat.

Quod verò Apostolus reprehendit: *Ego quidem sum Paulus, ego autem Apollo, ego verò Cephas, ego autem Christus*; non nisi falsò, & per calumniam in Religiones varias hæretici produciunt. Reprehendit enim eo loco Paulus eos, qui ministros Euangelij, neglecto Christo, salutis suæ autores faciebant: nihil autem tale faciunt, qui B. Basilij, Augustini, Benedicti, & aliorum Sanctorum regulas profitentur: eiusmodi enim omnem suam salutem vni Christo adscribunt, Sanctis verò non nisi vt Christi ministris, qui exemplo suo, & verbo vias illas, & instituta excogitarunt.

Garrunt deinde, non hæretici solum, sed etiam carnales Christiani in Religiosos: *Quorsum, inquit, tot diuitiæ, & tam amplæ possessiones pro tam parua familia?* Respondeo; id factum Dei magno consilio: tum vt serui sui liberius ac expeditius Deo seruiant; tum vt ostendat, diuitias sequi se fu-

gientes, & fugere se sequentes; tum vt possint liberè dispensare pauperibus, vt faciunt reformatæ Religionis, quæ opibus abundant, quemadmodum Episcopi; quibus tot propterea redditus assignati sunt, vt in usus pauperum illos erogent. Et profectò consultius est, vt hæc bona in usum seruorum Dei cedant, quam quòd vni aut alteri Ecclesiastico, siue Presbiteri, siue Canonico, interdum dilapidatori bonorum Ecclesiasticorum, & suos seruos, cognatos ve diuiti, deseruiat. Veruntamen ne quid dissimulem, consultum etiam esset, vt amplæ ac diuites Religiones à dilapidandis censibus, & amplificandis redditibus abstinerent, etiam si pecuniæ suppetant ad emendum: quia est abuti Religione, quæ instituta est ad præbendam contemptum mundi, & diuitiarum exemplum. Nā qui quotidie de integro census ampliant, & nouas possessiones acquirunt, plus curarum temporalium, & litium materiam accerunt, minus etiā possunt elemosynis dandis incumbere, minusque ædificationis præstare, vt experientia docet.

Ad hæc, garrunt multi, tales Religiosos instar fornicarum ingredi, & egredi de monasterio, vt illæ de fornicario. Sed hoc vitium hominum est, non status Religionis, & in omni gradu & conditione videas homines instabiles, & non diu permanentes, & Religio, instar maris, se purgat per seipsam. Et culpa huius facilis ingressus, vel egressus, pieruq; sunt parentes, qui quidem humanis consilijs duci, aut filios Religionem ingredi cogitantes, impediunt; aut ingressos, ad vomitum reuocare student: in vtroque grauiter peccantes. Sunt enim quidam, qui, teste Gregorio ad Mauricium Imperatorem, nisi omnia reliquerint (id est, Religionem profiteantur) saluari apud Deum nullatenus possint. Ideo vix ipsis non perseverantibus, aut alijs eos à perseverantia abducentibus. Istis dādum consiliū esset, vt, quod agunt, serio cogitent, ne, post positam semel manum ad aratrum, respi-

Religiosis nihilominus quid prouidendum foret, & cauendum maxime!

Quam leue & illud ridiculū: Quare tam facilis Religiosorum ingressus in monasterium, de quo egressus!

Greg. epist. 61. vel cap. 100. tom. 2

Luc. 9.

ciant

Psal. 44. Multæ & varietate Religionis vt conferant unitati.

In eis quomodo eluceat Diuina sapientia.

1 Cor. 1. Corinthios dicentes, Ego quidem sum Paulus, ego autem Apollo, &c. in quo reprehendebat Apostolus.

Contra illud etiam hereticorum luxuria, & Catholicorum murmur: Cur tantum diuites Religiosi sunt, & opulenti.

Luc. 9.

Ad illud quod dicitur: Quam pingues, bone Deus, Monachi sunt, obesi, corpulent!

Contemplatiuorum ordinum in aeternum, & contra, obiectis respondetur.

Virg. Eccl. 8 Rom. 14. B. Bernardi epist. ad fratres de Monte Dei, de vita solitaria circa prin. B. Bernardi salubre documentum. Sap. 11.

ciant retro. Nam vt arbores quæ tardius fructum producant, plus durant; & quæ maturius præstant, breuius viuunt: ita profus est censendum de Religiosis.

Præterea obijciunt quidam, Religiosos esse crassos, corpulentos, & corpore plenos, & obesos; quod ne queant nisi iocundæ, suauis, ac molli vitæ tribuere. Sed varia est hominum temperatura: & quidam vel tenui victus ratione fiunt crassi; alij verò cibo, & potui indulgentes, sunt macilentissimi: & in omni hominum gradu facile reperias & pingues, & tenues. Postremo alij deblaterant, nec laici modò, verum etiam Religiosi in Religiosos: Cur, inquit, illi non laborant, sicut nos manibus laboramus? quibus alij obijciunt; Cur illi non prædicant, aut administrant Sacramenta, sicut & nos? Et alij; Cur non illi pensum horarum Canonicarum, in choro cantando persoluunt, sicut & nos? aut cur non habitum similem nostro gestant? Verum his dicendum est, quòd non omnes sunt Martha, sicut nec omnes sunt Maria: & exigere opera Mariæ à Martha, aut Martha à Maria, inconsultum est & iniquum. Nec enim omnia possumus omnes, vt ille dixit. Et Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Eleganter dixit B. Bernardus: *Cane etiā, serue Dei, cane, ne quoscunque imitari non vis, damnare videaris.* Et subdit: *Nolo ergo vt quisquam arbitretur lucere Solem communem diei nisi in cella tua, nusquam esse serenum, nisi penes te, nusquam operari gratiam Dei nisi in conscientia tua. An solitariorum Deus tantum? Imò & omnium: Misereatur enim omnium Deus, & nihil odii eorum qua fecit. Malo te cogitare vbi que esse serenum nisi penes te, & peius de te quam de aliquo existimare.* Talia bonus Pater filijs suis monita salutis dabat. Similiter & nos iuxta Bernardum dicere possemus: An cantantiū in templo Deus tantum? non ne & tacentium, & eorum, qui alijs charitatis operibus vacantes clamant? Verum de his satis. Ad hanc namque apologiam pro Religiosis faciendam, verbum Christi excusan-

tis, ac præferentis Mariam Martha, nos pertraxit.

DE ASSUMPTIONE VIRGINIS DEIPARAE UTILIS, & APTA DIGRESSIO.

CVM Ecclesia de more hoc Euangelium in festo Assumptionis sanctissimæ Virginis Deiparæ decantet; summo risu hæretici id excipiunt. Sed eorum risus nobis irrisionem, aut lacrymis potius dignus videtur. Non cogitant cæci, hoc Euangelium ad literam de Virgine non intelligi, sed mysticè, & iuxta spirituale intellectum, quem magis Ecclesia ad ædificationem filiorum suorum sequi solet. Nam cum illa non habeat aliquam Scripturam Euangelicam (quæ ultra Christi ascensionem non progreditur) in qua ad literam de morte, & beato exitu matris Dei fiat sermo; hoc accepit Euangelium in illa die legendum, ea ratione, vt ex virtutibus, & qualitatibus ancillarum, hoc est Mariæ, & Marthæ, Reginae nostræ, & Imperatricis Mariæ magnitudinem intueri possumus iuxta regulam Damasceni, vt à nullo superetur illustrium virorum. Sanctissima namque Virgo collum est in corpore Christi mystico; cui omnia gratiarum ornamenta, & donorum appenduntur. Namque alijs per partes data sunt gratiæ, in Mariam autem omnis plenitudo gratiæ se se infudit. Ipsa est enim Martha, per actionem; Maria, per contemplationem: & B. Virgo per vtrâque ad gloriosam vitam peruenit. Martha quidem, quia excepit Christum in domum suam, id est, in vtero per nouem menses; Maria verò, quia in mense per fidem illum est hospitata per petuò. Ipsa est vera quædam Martha, quæ nudum carne vestiuit, panisq; eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: esurientem, & sitiètem lacte diuino, & pane manuum suarum labore comparato, ac præparato pauit: ipsa infirmum per ætatè, noctu, & diu visitauit, & fouit: ipsa Christo crucifixo quasi in carcere posito, cum cæteri per fugam sibi consulerent;

Cur Ecclesia Martha, & Mariæ Christum excipit, die beatissimæ Deigenitricis Assumptioni sacro hoc lectit Euangelium.

B. Damasc. lib. 4. de fide Orthodoxa, cap. 15. Virginis Deiparæ laudes. Cantic. 1.

B. Hierony. serm. de Assumptio. B. Mariæ, tom. 4.

Dei Genitrix in Martha, & Martha cur adubrata.

Luc. 2.

Matth. 23

astitit:

Ioann. 19. Matth. 26. & Ioan. 18 Maria Virgo cur Martha vt mysticē turbata sit circa frequēs ministerium Luc. 2. Matth. 2. Ibidem. Luc. 2. Ioann. 19.

Qualisratio Mariæ inferior, & ratio superior. Philip. 2.

Ioann. 11. 1. Cor. 6. & 7. 1. Pet. 1. & Heb. 2.

Mat. 14. Mater Dei quomodo Maria sedēs secus pedes Domini.

Luc. 2.

Vita mixta qualis.

Matth. 13.

astitit: Stabat autem, Ioannes inquit, iuxta Crucem Iesu mater eius; hoc est, Quasi iuxta lectum mater Christo infirmanti interfuit. Christi quoque Domini sepulturæ adfuit, postquā eius corpus lacrymis lauit, & vnguēto fidei, & commiserationis vnxit ipsa, tanquam altera Martha, turbata est circa frequēs ministerium, dum tenellus Iesus circūciditur, dū cū eo fugā arripit in Ægyptū, dū redit in terrā Israël, & timet Archelaū, dū filiū amissū dolēs quærit, dū Vale vltimū instante passione à Dño audiuit, & dū è Cruce dixit: Mulier, ecce filius tuus. Et tunc Martha petijt suffragium à Maria, hoc est ratio inferior, quæ horrebat natura filij mortem, à ratione superiori, quæ est velut Maria sedēs secus pedes Domini, id est audiens intus verbum Dei, & contemplans diuinam Patris voluntatem atque præceptum, Filij obediētiam, & amorem; Spiritus sancti bonitatem, & impulsū, per os Caiphæ dicētis: Expedi vobis vt vnus moriatur homo pro populo; mundi etiā necessitatem tanto pretio egētis, vt possit redimi à diaboli tyrannide; tāto sanguine, vt possit à culpa peccati lauari; tāta morte, vt possit nos à morte perpetua reuocare; tāto exemplo, vt possint illud omnes imitari. Rursus sanctissima Deipara vera quædam Maria extitit, quæ præuenit vngere corpus Christi in sepulturam, propter summam ex fide primū apparuit resurgēs à mortuis, & semper ad pedes Christi, hoc est, ad eius humanitatem contemplandam assidebat. Vt meritò de ea dictum sit: Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Hæc est quæ optimam partē elegit. Bona est enim, actiua; melior, contēplatiua; optima, mixtio vtriusque. Idē meritò repræsentatur in Maria, & Martha. Et præmium habet assūptionis, tum in anima, vt Maria, tum in corpore, vt Martha. Aliæ habent bonam partem, id est, fructum trigecuplum, vel sexagecuplum; aliæ verò meliorem, vt centuplum; sed op-

timam partem habuit Maria, quæ omnium illorum statuum labores experta est, ac proinde omnium præmium habet. Ad hæc in morte bona pars est cadentis in gratia, etiam si sit Purgatorij igne anima expiada: melior pars illo igne non egens, quæ ad pueros baptizatos, & Martyres, atque illustres Confessores in anima spectat: optima verò Virginis Deiparæ fuit, quæ velut ex febris quadā hectica amoris languens emortua est, & non modò purgatorias pœnas euasit, sed vt piè creditur à nonnullis, euacuauit Purgatoriū, ac postremò, vt Ecclesia docet, assumpta in cælum cum corpore fuit. Et pulchrè Bernardus in homilia huius Euangelij asserit, post Martham & Mariam nullam de Lazaro factam mentionē: *Arbitror, inquit, sanè ne id quidem à proposita similitudine disidere. Virginalē etenim domum intelligi volens Spiritus, siluit non incongruè pœnitentiā, quæ malum vtrique comitatur. Absit enim vt propter quicquam inquinamenti domus hæc aliquādo habuisse dicatur; vt in ea proinde scopa Lazari quæreretur.* Hæc ille. De assūptione igitur in corpore Angeli admirabundi dicebant; *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum?* Nā vt beatā Deipara Christum portauit in terram sibi tāquam matri innixū atque dilectū; ita Christus Dominus sibi innixā matrē in cælum perduxit, illamque hospitatus est, & sedem honorificam largitus est illi, quæ Christum in terris susceperat, & hospitata fuerat. Nec erat quòd Angeli tantam de re aliqua noua, admiratione suspensū, dicerent: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, quia multas alias animas in cælum viderāt cōcēdisse: scđ de eo, quòd hæc sola assumpto corpore (nam ascendere, propriè corporis est) atque illo quidem glorificato, ob quā causam dicitur delicijs affluens, & planè Regio comitatu animarū, vt Reginā decebat, cælos ipsos penetrauit, sedemque ad dextram Filij honorificētissimā, cū quo simul regnat, obtinuit, nostraque negotia, tanquam pientissima mater,*

Bern. serm. 2. in Assūp. Maria.

Nullum de Lazaro Lucas in hac historia Martha & Mariæ cur faciat mentionē, teste Bernardus.

Cantic. 8. Maria Virgo ascendens in cælum quo modo innixa fuit super dilectū suum

Eadem quære delicijs affluens dicitur.

ac pru-

ac prudentissima aduocata, agere non cessat: spem nobis certam reddens, futurum aliquando, vt & ipsi eius patrocinio atque meritis, gloriosisque precibus ad eundem gloriæ locum Angelorum opera duca-

mur, vbi vnà cum ipsis glorificare valeamus, atque exaltare Filium eius cum Patre & Spiritu sancto, quos manet honor, gloria atque imperiū sempiternum in secula seculorum. Amen.

TRACTATUS XVII.

Tract. 62.

De historia Domini ingressi in domū Pharisæi, & illotis manibus edentis. Et habetur tantum apud Lucam cap. 11. *Et cum loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus vt pranderet apud se. Iesus autem ingressus recubuit. Pharisæus autem cepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum, Nunc vos Pharisæi quod de foris est calicis & catini, mihi datis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, & iniquitate, & reliq.*

Narrationis ordo.

SI beatus Lucas hanc historiam subiungat post eiectum dæmonium mutum, & disputationem inde natam, non tamen cogimur intellegere, sicut nec possumus asserere, statim post eam disceptationem contigisse: non enim dicit Lucas: *Et cum hæc loqueretur:* vt significetur quodā tempore, cum Dominus populum doceret, Pharisæum inuitasse eū ad prandium: quo autem tempore, aut loco istud acciderit, non est vsquequaue certū, sicut & multa alia quæ sequuntur in Luca. Quoniam verò, quæ inter prandendum cum Pharisæis & Scribis commemorat Lucas, eadem & Matthæus habet cap. 23. sed alio tempore & loco hæc dicta narret, cogimur affirmare, Dominū hæc pluries dixisse: quanquā fieri possit, vt vel Lucas, vel Matthæus, accepta occasione, ea coniu-

xerint verbis Christi: quæ etsi aliò tēpore dicta, habebat cum his, quæ nunc à Domino dicebantur, affinitatem: quod frequenter ab Euangelistis tactū esse, probabile est. Atque hæc de ordine historiarum dicta sint.

Ait ergo: *Et cum loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus vt pranderet apud se. Iesus autem ingressus recubuit.* Dominus Iesus in primis ostēdit mititatem suam; quòd conuiuia hostium suorum capitalium nō recusauerit; sed eos beneficijs atque doctrina ad se pertrahere contēderet; acriori etiā sermone, eorū vitia infectans, quo eorum ægrotates animas curaret, etiā si ipse ea ratione eorum mentes ac voluntates parum conciliatas sibi reddi nō ignoraret. Declarauit autem hoc exemplo, quā verè prædixisset Dominus paulò ante hæc verba, vt refert Lucas, de oculo nequam, siue dupli-

Iesu humanitas in Pharisæum malignum hospitium.

Oculus nequam quis ille.

ci;

Ephef. 1. Luc. 3.

Alter sensus hatus dicit: Quod super est, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

Prior sensus, vt constet. August. 10. mo 3. propè iniriūm. Idem tom 10.

Ephef. 2.

In eos qui alijs impietatibus studentes, solis eleemosynis cogitant sibi parari vitam æternam. Idem vbi supra.

Ioann. 3.

qua eiusmodi sunt, vt retexi possint, ac pluribus contrarijs rectè factis p̄sari, hoc modo ab homine emūdari: atq; hoc modo, dico, non vt qui ipse ad emundationē perse satis idoneus sit; sed qui egeat in primis misericordia Dei, & sanguine Christi, in quo redemptionē habemus reliquorum etiam omnium, facientes in singulis fructus dignos p̄nitentia. Ita Basilus.

Quidam tamen existimant, Dñm ironicè locutum, & cū reprehensione; & idē erit sensus. Erat enim doctrina Phariseorum, Omnia esse mūda post datam eleemosynam, quamuis pleni essent rapina, & iniquitate. Et ita etfi verba absolutè benè sonent, tamen contextus explicans q̄ plenè rapina dicūtur, videtur quòd nō benè sonet. Quasi diceret, Date eleemosynam, vt vos soliti estis docere: & continuò omnia mūda erūt vobis. Vobis, inquit, non mihi quasi Deus gaudeat rapinis, quæ ex eleemosyna fiūt. Si autem citra ironiam intelligatur, vt Græci intelligūt, & Augustinus ad Laurentium. c. 75. & ferm. 30. de verb. Dñi, non sic accipiendum est, ac si sola eleemosyna hominibus ad salutem sufficere possit, quoniam & alia nobis mandata præscripta sunt, vt in illis ambulemus. Neq; Christus præscribere voluit Phariseo omnia quæcūq; ad salutem consequendam ab homine requiruntur; sed tantum medelā adhibere grauiori Phariseorū crimini, nimirum rapinæ, & auaritiæ. Errant ergo, qui alijs impietatibus studentes, solis eleemosynis cogitabāt sibi parari vitam æternam. Quare Augustinus in Enchirid. ad Laurēt. c. 75. & sequenti ait: *Sanè qui sceleratissime viuunt, neq; curant talem vitā, moresq; corrigere, & inter ipsa facinora, & flagitia sua, eleemosynas frequentare non cessant, frustra sibi idē blādiūtur, quoniam Dñs dixit, Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quāmlatè pateat, non intelligūt. Sic ille. Nec enim hoc intelligere licebit, vt Phariseis non habentibus fidē Christi, etiam si in eum non crediderint, nec renati fuerint ex aqua, & Spiritu sancto, mūda sint omnia; tātum si eleemosynas dederint, sicut isti eas dādas putabāt; cū sint immūdi omnes quos non mūdat fides Christi, de qua scriptum est, *Mundans fide corda eorū.* Porro si quis volet eleemosynæ nomen latius pro omni specie misericordiæ accipere, & illam, ordinatè dare, à se ipso debet incipere, & eam sibi primū dare, vt capite sequenti docet Augustinus. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeq; dictum est; *Miserere anima tua placēs Deo:* Non autē miseretur animæ suæ, nec placet Deo, qui tantum alijs facultates terrenas impartit, animæ autem suæ salutē propterea nō curat. Subdit Euangelista: *Sed vobis Phariseis, qui decimatis mentham & rutam, & omne olus, & prateritis iudiciū, & charitatem Dei: hac autem oportuit facere, & illa non omittere.* Durus, & inhumanus videtur hīc Christus esse conuiua in eos, quorum humanitate pascitur. Sed quis scit quo animo Phariseus Christū inuitauerit? Fortè non vt eum sic honoraret, sed potius vt obseruaret, si quid forsità præter decōrum, & honestatem vel diceret, vel faceret: & Christi erat, impietatibus Phariseorum minimè conuiuere. *Va ergo vobis qui decimatis mentham & rutam:* hoc est, etiā olerū vilissimorum penditis decimas: & tamen prateritis iudicium, & charitatem Dei: id est, fraudulēter agitis cum proximo, & à charitate in Deū estis alienissimi. Nec increpantur hoc loco Pharisei quòd decimas darent de minutissimis oleribus: nam scriptum est Deuter. 14. *Decimā partem separabis de cunctis fructibus tuis qua nascuntur in terra per annos singulos;* sed quòd, his datis, putarēt se omne iustitiæ pensum absoluisse. De decimis alio loco apud Matthæum multa diximus, quæ hīc cōsultò supprimimus. Iudicium autem, & charitatem negligebant, excolantes culicem, camelum autem glutietes. Et vide Dei charitatem erga nos, decimas quas sibi seruauerat Leuit. 17. spernit, vt iudicium, & misericordiā præferat, quæ nobis vtilia sunt: sic etiam sacrificijs misericordiā, &*

judicium,

Aff. 15. Eleemosyna cui primū sit eroganda.

Ecclesiastici 30.

Miseretur animæ suæ quis placens Deo, teste Augustino.

In Phariseū se inuitatē quare Christus tam grauter inuehitur.

Pharisei quo modo decimabant mentham, & rutā, præteribant autem iudicium, & charitatem Dei.

In cōsiliū miferi quid peccabant. Tract. 35. 3. part. in ordīne 79. Matth. 23.

Dei charitas in nos quantā.

Supra 9. Osee 6.

Iudicio charitas cur debet esse coniuncta. Phariseorum ambitio damnabilis.

Monumenta quæ non parent, quibus similes Pharisei, quænam illa.

Matth. 23.

Propriū male conscientia.

Cato.

iudicium, ac scientiam Dei prætulit apud Oseam. Et charitas iudicio iungenda est, vt iudicium rectum sit, & crudelitatem non habeat.

Va vobis Phariseis qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Non ait, qui obtinetis primas cathedras: sanè sedere in primis synagogæ cathedris, vel salutari honorifice, peccatum non est: sed hæc amare, & propter hæc omnia facere, ambitio damnabilis est. Præsulibus tamen, tam spiritualibus, quàm temporarijs, suus honor, & reuerentia debetur: sed illis intumescere, propter illa decertare cū alijs, à Christo reprehenditur. *Va vobis, quia estis vt monumenta, quæ non parent, & homines ambulantes supra, nesciunt.* Monumenta quæ non parent, vocat illa quæ terra operta sunt, ita vt non discernatur ibi esse sepulchra, & homines nesciunt, quid scilicet fœtoris in sepulchris inest. Tales erant Pharisei, qui foris pulchri apparebant, & vultu pietatē simulabant, & quod erāt, videri volebant: quod non erant, videri expetebāt: & homines inscij, & ignari eorum impietatis, cum ipsis nō aliter agebant, atq; cū sanctissimis, & religiosissimis viris, & ab eis se decipi propter opinionē sanctitatis facilè patiebantur. Matth. 23. comparantur sepulchris apparentibus, hīc sepulchris nō apparentibus: idcirco apud Matthæum notatur sanctitatis externa simulatio præter interiorem immunditiam. Erit tamen vna, & eadem parabola vtriusq; Euāgelistæ, si locus hīc Lucæ intelligatur: Estis vt monumenta, quæ non parent, id est, quorum interior pars non est cōspicua, & homines supra ambulantes nesciunt.

Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi, Magister, hæc dicens, etiam contumeliā nobis facis. Cū Christus loqueretur de Phariseis, Legisperitus quidam, qui tātum specie tenus pius, atq; probus videbatur, cū ne verbo quidē nominatus esset, à propria tamen sui ipsius conscientia tatus est: vt rectè dictum sit:

Consciū ipse sibi, de se putat omnia dici.

Et verum est, quod dici solet: *Si quis in canum numerum lapidem proiecerit, illum solū clamare, atq; latrare qui ictus est.* Cum semel sartor forcices amiffisset, pugno mēlam sartoriam percussit: quo ictu sonitum, ac strepitū forcices ediderunt: ita plerunq; cōcionatoribus acerbiori oratione vitia insectantibus euenire solet. Nam cū generali sermone peccata redarguant, quidam, quasi nominatim essent expressi, magna ira commoti indignantur, & in voces querulas prorumpunt. Porro significauit Dominus, eam prædicationem fore fructuosam, atq; salutarem, quæ primò in genere vitia insectatur, & neminè nominatim perstringit: quod obseruare proficetur ille, qui scripsit:

Hanc seruare modū nostri nouere libelli: Parcere personis, dicere de vitijs. Deinde illam multū valere orationem, quæ ita in genere fiat, vt singulos quosq; tangat, ac si ad illos solos dirigeretur.

At ille dixit, Et vobis Legisperitis va: quia onerati: homines oneribus quæ portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas. Cū Dominus hæctenus cum Phariseis orationē habuisset tribus vā, cōuertit sermonē ad Scribas, siue Legisperitos: quia onerabant homines oneribus mandatorum portatu difficilium, multiplicando doctrinas præceptorū, & ipsi ne vno digito tangebant sarcinas: vt expendant quantum pōdus aliorum humeris imponāt, & an per fragilitatem humanam possint tolerari. Onerabant autem Scribæ homines dupliciter. Primò, præcepta omnia legis seuerissimè interpretando, & ad vinum eorum obseruationem exigendo: quæ legis præcepta testatur Petrus in Actis, fuisse iugū, *Quod nec nos (inquit) nec patres nostri obseruare, vel portare potuimus.* Deinde quia præter præcepta legis Moisaicæ, instituebāt multas alias graues ceremonias, & constitutiones, quæ cum deberent potius esse leuamēta, & compendia seruandæ legis, onerantum erāt grauantia, non iuuatiā, & vix portabilia. Et tales sunt hodie

Proverbiū. Quid cōcionatoribus interdum peccata & vitia vitaperantibus: vltimè niant.

Fructuosa atque salutaris prædicatio quænam illa.

Martial. libro 10. Epigr. 30. ad Numacium Gallum.

Cur Dominus in Scribas & Legisperitos nunc inuehatur.

Scribæ, atq; Pharisei homines onerabant dupliciter.

Aff. 15.

Qui similes Scribarū, ac Pharisæorum hodie sint.

Libenter ferant onera subditi quādo.

L. digna vox. C. de legib.

Legisperit cur edificabant sepulchra Prophetarū.

De hoc cur Dominus illos arguat, cum opus tamē esset bonum & sanctum?

Prælati, qui intolerabilia ferè subditis præcipiūt, à quibus tamē seipfos eximunt, multos laqueos incurrēdi excommunicationem proponētes: seueras pœnitentias alijs iniungūt, cum sint in suis criminibus puniendis remissi, & indulgentes. Plurimū conferunt exempla maiorum inferioribus ad onus portandum: ferrè enim, nobiscum videntur, & leuius facere, quum ipsi quoq; legibus se subdūt. Nam vt ille dixit; *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatū se Principem profiteri.*

Va vobis qui edificatis monumenta Prophetarum, patres autem vestri occiderant illos. Profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulchra. Hæc non tantum ad Legisperitos, sed etiam ad cunctos Principes Iudæorū dicuntur. Ad ostēdendam enim integritatem suam, extruebant monumenta Prophetarum, volentes infinuare, Prophetas nō morte, sed summa veneratione fuisse dignos, occisores autem ipsorum fuisse detestabiles. Si ergo malè faciunt, qui, ne veritatis præcones audirent, Prophetas Domini occiderunt: quid de illis sentiendū, qui eadem de causa Prophetarum Dominum occidere non verētur? Sed dubium est, quomodo Dominus dicat, *Va vobis qui edificatis monumenta, id est, sepulchra Prophetarum, cum hoc esset opus bonum, atque laudabile?* Deinde quomodo ex eo quòd isti edificant sepulchra eorum, quos patres occiderunt, Dominus colligat eos testificari, quòd consentiant, & probent opera patrū suorum; cum potius oppositum esset inferendum, quòd opera patrum suorum reproarent? Idē Matthæus testatur cap. 23. ait enim: *Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt.* Dicēdum ergo, Dominum non absolute reprehendere quòd illa facerent, ac dicerent, sed quòd ea non verè, sed hypocriticè facerent: ideò præmittit Matthæus hypocritæ, cum reuerā essēt similes his, quos patres suos

vocabant, etiam si verbis, & factis videri vellent illis dissimiles. Vt ergo præsens locus absoluat, perpēde, duplici ratione monumēta erigi posse cæsis: aliquando in laudem cæsorū, & vituperium occidentiū eos: aliquādo verò in vituperium cæsorū, & laudem, & trophæum occidentium. Cum ergo Scribæ, & Pharisæi videri vellent edificando Prophetarum sepulchra, colere Prophetas, & damnare occisores: tamen qui hoc non verò, sed ficto, & hypocritico animo facerent, & quia affectu erant, & imitatione filij occidentiū, quos & patres suos vocabant, Dominus eorum factum retorquet in contrarium, tāquam id fecerint patrum suorum impietate imitantes, & probantes, & illis trophæa statuantes. Est enim filiorum parētum crimina tegere, & occultare: & quæ in parētibus laudanda ducunt, posteritati commendare. Idcirco, cum illi extruerent sepulchra, & alerēt memoriam criminis eorum, quos patres suos vocabant, & qui verè erant eorum secundum affectum parētes: bene colligit Dominus cōsentire operibus eorum, & vā interminatur ob sepulchrorum ædificationem.

Rectè ergo Dominus Pharisæos patribus Prophetarum occisoribus consentire docet: nō quidem quasi idem sit Prophetā occidere, & Prophetæ sepulchrū extruere, aut quòd dicerent facta patrum suorum bene acta esse: nam sepulchra Prophetarū ædificando, damnatis quidem patrū vestrorum facta; sed testificamini, & cōprobatis facta, ea fuisse opera patrum vestrorum, atq; ita profite mini vos esse filios eorum, qui prophetas occiderunt: nam aliàs hæc verba cōtradictionem implicarent. Erant ergo patres & filij, veritatis inimici, paratiores veritatis præcones occidere, quàm eorum prædicationem æquanimitè ferre.

Propterea sapientia Dei dixit, Mittā ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occidant, & persequentur, &c. Sapientia Dei, de qua hīc Dñs loquitur, ipse Christus est, de quo Apostolus,

Dupliciter condit sepulchra occisus possunt.

Proprium filiorum quid.

Pharisæi ac legisperiti Prophetarū sepulchra cōstruentes, parentum suorum qui eos occiderant, actibus quomodo cōsentiebant.

Sapientia Dei quæ dicit: Mittam ad illos sapientes, &c.

1. Cor. 1.

Eam potius quā aliter cur sic appelauerit Lucas

Gen. 4.

Pharisæi & legisperiti cur etia ipsi parentes suos imitabantur prophetici-das.

Ioan. 8. Abel iusti, & Zachariæ filij Barachiz à Iudæis interfectorum quare Christus meminit.

Sanguinem requiri ab aliquo, in Scripturis quid, & ab aliquo item sanguinem amoueri.

Prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: de quo Matth. 23. Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & Scribas, & ex illis occideris: & reliq. Ex quo habes, Christum esse illum, qui olim Iudæis Prophetas miserat: & iam fatetur non ita multo post etiam alios velle mittere, quo mundo testatum faciat, Iudæos sua malitia, non Dei negligentia perire. Maluit autem Euangelista Christū, vocare Dei sapientiam, quā Filium hominis; vt sic maius pōdus habeat Christi sermo. Quòd verò Iudæi persecuti sint Prophetas, & sapientes ad se missos, inultum non erit, sed pœnas dabunt grauissimas: de quibus subdit: *Vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum qui effusus est à constitutione mudi à generatione ista, à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariæ, qui perijt inter altare, & adem.* Pharisæi nouerant occisionem Abel, & Zachariæ iniustam fuisse: at nihilominus quod in alijs accusant, idem ipsi perpetrare non dubitant. Si iniquum est ex inuidia occidere quenquam, vt Cain interfecit Abel; si iniustum est bene monentem occidere, vt Iudæi Zachariam: vt quid Pharisæi, & Sacerdotes occidere quærunt, sola inuidia moti, Christum innocentissimum, & nihil aliud quàm Patris sui cœlestis quærentem gloriam? vt habes 2. Paralipom. 24. Et ideò horum duorum meminit, quia sunt primus, & vltimus in Sacra Scriptura nominatim pro religione interfecti.

Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. Hæc verba docent, verbū superius, à generatione ista, iungendum cum verbo, *inquiratur*, non cū verbo, *qui effusus est*. Est autem in scripturis sanguinem requiri ab aliquo, vltionem effusi sanguinis, seu perditio hominis sumere de aliquo. Sic Psalm. 9. *Requirens sanguinem, eorum recordatus est.* & Ezech. 33. *Sanguinem eius (id est, ovis perditæ) de manu speculatoris requiram.* Ita è contrario dicitur sanguis amoueri ab aliquo, quando efficitur, vt super eū non veniat vltio. Ita 3. Reg. 2. iubet

Salomon Banaia interficere Ioab, & sepelire; *Et amonebis, inquit, sanguinē innocentem qui effusus est à Ioab, à me, & à domo patris mei.* Vbi sanguis ponitur p vltione sanguinis: sicut Matthæ. 23. *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, &c.* Et in hunc sensum dixerunt Iudæi: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Ita Acto. 18. dicitur: *Sanguis vester super caput vestrū, id est, exitium patrū, & perditio non requiretur à nobis, sed vobis solis imputabitur.*

Dicitur autem omnis sanguis iustus Prophetarum requiri à generatione illa Iudæorum præsentī: quia parentum peccata non dicuntur in filijs puniri, nisi quatenus filij sunt cum parentibus vna generatio, & vnus populus, ita vt in ipsis filijs parentes, & tota generatio dicatur puniri. Et sic Deus dicitur generalem de eis sumere vindictam, non quatenus sunt singulares personæ: sed in quantum tota etiam generatio plectitur; quam vltionem generalem vt Deus certo tempore inferret, filij promeruerunt. Dominus autem loquitur de Iudæis sui temporis, tāquam ijs, qui vnus erant cum patribus populus: ideò apud Matthæum à Domino dicitur; *Quem occidistis inter templum, & altare.* Occidistis, inquit, non in vestra persona, sed in patribus vestris. A Iudæis ergo, aut potius à generatione Iudæorū, quæ fuit tempore Christi, tanquam consummatrice peccatorum parentum suorū per effusionē sanguinis Christi, & Apostolorum eius, & tāquam generatione vna cū parentibus præcedentibus requisita est vltio sanguinis omnium Prophetarum, quando per Titum & Vespasianum succensa est ciuitas Ierusalem, templum excisum, gens Iudæorum crudelissimo excidio perditā, reprobata tota illa gente, & Ælia in eius locum suffecta, & deleta; & impletum est verbum Dauidis; *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini, & peccatum matris eius non deleatur.* Sed quoniam dictū erat Deuteronom. 24. non morituros filios

2. Reg. 20.

Matth. 27.

Quo modo dicat omnis sanguis iustus? Prophetarū requiri à generatione illa Iudæorum præsentī.

Matth. 23.

A Iudæis quando sanguis requisitus fuerit, omnium Prophetarum effusus.

Psal. 108.

Quo iure filij mortitur pro delicto parentum, si, ut Dominus dixit, non morturi sunt filij pro patribus.

Quam clauem scientiæ Legisperiti abstulerant.

Gal. 3.

Ioan. 5.

Deut. 18.

Matth. 12. & alibi passim.

Luc. 11.

Scribe & Pharisei in regnum celorum quomodo non intrabant ipsi, nec introeuntes sinebant intrare.

Ioan. 9. Theophyl. in Luca. c. 11.

Ambro lib. 7. in Luca, tom. 5.

pro patribus; quomodo filij patiuntur pro delicto parentum? Respondeo: Quia consentiunt paterno delicto, & adhuc affirmant Iesum iure casum: ideo peccatum ipsorum manet. Sed in hac re exactius tractanda non morabor hoc loco, sed cum in verba Matthæi suo tempore explicanda inciderimus.

Vae vobis Legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis; & eos qui intrabant, prohibuistis. Redit ad Legisperitos, qui abstulerunt clauem scientiæ, scilicet verum intellectum, & interpretationem legis, quæ erat, omnes ducere ad Christum: nam ut Apostolus ait, Lex, pedagogus noster fuit in Christo: Et Christus ipse: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Iam Legisperitos conueniebat sic interpretari legem, ut populus ex lege manuduceretur ad Christum: at Legisperiti populum ab Christo abducere conati sunt. Cum enim lex promittit Prophetam, hoc legunt Iurisperiti in auribus populi: at postquam venit Propheta, Legisperiti eundem vocant aduersarium legis. Populus admiratur opera ipsius Christi, & incipit credere: at Legisperiti maxime cauent, dicentes: In Beelzebub Principe demoniorum egressus demonia. Et ita celabant clauem scientiæ, hoc est, verum intellectum Scripturæ, nec ipsi per fidem in regnum celorum intrabant; nec alios sinebant introire. Atque idem est hoc cum eo quod Matthæus capite 23. dixit: Vae vobis, Scribae, & Pharisei hypocrita: quia clauditis regnum celorum ante homines: vos enim non intratis; nec introeuntes finitis intrare. Quia neque credebant ipsi, neque alios sinebant credere; sed edicto cauerant, ne quisquam Iesum, confiteretur esse Christum. Ita verbum tulistis, Græcum ἵνα accipit Theophylactus, pro Abstulistis. Ambrosius tamen in Commentarijs suis accipit pro, Recipitis, seu Vsurpatis, hæc enim eius sunt verba: Arguuntur etiam adhuc sub nomine Iudæorum, & futuro supplicio statuuntur obnoxij,

quia cum doctrinam sibi diuinæ cognitionis usurpent, & alios impediunt, nec ipsi quod profitentur, agnoscant. Sic ille. In quo sensu Dominus non dicit Scribis, Vae, ob id quod tulerint clauem scientiæ; sed, Vae, ad inferiora referendum, id est, Vae vobis, eo quod cum receperitis in vos clauem scientiæ, tamen ipsi non introitis per eam clauem ad veram scientiam, nec alios finitis introire. Similes Legisperitis existunt illi prædicatores, qui non fide, sed ratione in omnibus volunt agere: cum scriptum sit; Nisi credideritis, non intelligetis. Rursus illi, qui declinantes à vero Deo, & sacris literis, populo non nisi fabulas, aut humanas leges, aut poetas, aut philosophos prædicant. Nam est interdum liceat aliquid prudenter, aut acutè dictum ex externis citare, ad ornamentum alicuius veritatis Christianæ: illud absurdum est tamen, & maxime inutile, totam prædicationem ex illorum lacunis infarcire, relicto fonte aquæ viuæ, qui è sacrorum librorum volumine oritur.

Quum autem hæc ad illos diceret, ceperunt Pharisei & Legisperiti grauer insistere, & os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & querentes aliquid capere de ore eius, ut accusarent eum. Cum debuissent agnoscere Pharisei, & Legisperiti iniquitatem suam, & veniam à Christo petere; ipsi multo magis irritantur, iniquitati iniquitatem adjicientes: grauer insistant, ac rixantur: & multa obijciunt vni Christo, ut vel ex multis aliquid ipsum lateat, vel silentio oblita pertransiens videatur à Phariseis victus. Malus genius est hominis, qui non vult agnitæ veritati cedere. Pij hominis est ex animo sectari veritatem; inuentam amare, amatam nunquam velle relinquere: Doctori instare, ut discas, non ut Doctorem vexes: non multa querere, sed necessaria. Quod ait, Os eius opprimere de multis, Græcum verbum non est ἰσοκλεισις, id est, os occludere, & tentare de multis, sed est ἀποκλεισις τῶν πολλῶν, quod secundum Theophyl-

Similes Legisperitis quoniam sint.

Esa. 7. iuxta Septuaginta.

Vendū quatenus timor Ethnicorum.

Phariseorum & Legisperitorum.

Multis hominis quid proprium sit, quod proprium, atque bonum.

Pharisei, & Legisperiti os Christi quomodo opprimebat de multis.

Theophyl.

lactum

Christus vero quo eos pacto opprimeret voluerat.

lactum est illaqueare aliquem, & ab ore eius eum capere. Syriacum Euāgelium habet, Aucupabantur verba eius. Et certè Iesum more feræ capere multis interrogationibus urgebant, velut multis canibus appositis in insidijs, eo consilio, ut illum ad necem accusarent. Sed Dominus Iesus tendebat laqueos verborum, ut eos caperet ad vitam, & seruaret.

Proinde illum audiamus, illius verbis insistamus, ab eo quæramus quæ necessaria sunt ad vitam æternam, quam nobis præstare exoptat salutis nostræ sitientissimus Dominus noster Iesus Christus, cui cum Patre, & Spiritu sancto adest sempiternus honos, gloria, & imperium per cuncta secula. Amen.

TRACTATVS XVIII.

Tract. 63.

DE Non timenda morte corporis: & habetur Luca 12. & Matth. 16. Multis autem turbis concurrentibus, ita ut se inuicem conculcarent, cepit dicere ad discipulos suos, Attendite à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertum est, quod non reueletur: neque absconditum, quod non sciatur. Quoniam quæ in tenebris dixistis in lumine dicentur: & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis, &c.

Hæc cum præcedentibus quomodo cohercant.

Christi magnificentiæ.

Turbarum audiendi Christi ardor.

IMPUGNABATUR Dominus à primoribus Iudæorum, & turbæ ad illum concurrebant: ipse autem ad suos versus, humanum aufert metum, & ostendit quem timere debeant, & à quo sperare: & de se magnifica loquitur. Hæc autem nisi Dominus præstitisset, quanto fuisset dignus ludibrio? Sed præstitit etiam super ea quæ promisit. Cumque Iudæi Christum venari in sermone conarentur, ut eum turbis nudarent: at res in contrarium euenit: magisque adierunt turbæ, in tanto numero, ut singuli cupientes appropinquare ei, se inuicem conculcarent: tanta erat fides, & sitis salutis, & audiendi Christum: à qua quàm lōgè absint homines no-

stri seculi, magis est deplorandum, quàm dicendum. Sed pulchrè Græca lectio habet: Ἐπι τῶν μυριάδων τῶν ὄχλων: id est, Myriadibus turbæ simul aggregatis. Et describitur numerus infinitus à finito. Myrias enim, decem millia significat: & Græci hunc fermonem usurpant, ad significandam innumeram multitudinem: vnde non dixit, vna aut altera myriade, sed infinite, myriadibus.

Attendite (inquit) à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Hæc apud Matthæum sic legimus: Et cum venissent discipuli trans fretum, obliti sunt panes accipere. Qui dixit illis, Intuemini, & caute à fermento Phariseorum, & Sadducæorum. Id est (ut postea Apostoli intellexerunt) à doctrina Pha-

Myrias quid.

Matth. 16.

rifæorum,

Pharisæorum, & Sadducæorum. Marcus sic habet cap. 8. *Et præcipiebat eis, dicens, Videte & caute à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.* Sed Lucas hic apertis verbis explicat, *Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.* Nouerat enim Dominus insanabilem esse Pharisæorū malitiam, ideoq; voluit illorum hypocrisisin palam traducere; ne quis incautus, illorū simulatione falli possit. Appellat autem ipsam fermentum; quia per eam multa opera fermentantur, & talia redduntur, quale est ipsum fermentum. Sed nobis dictum est, vt caueamus ab hypocrisis, vt nihil fictè, nihil simulatè faciamus, sed omnia ex animo, & in veritate: nec enim curat Dominus quid facias; sed quo animo facias: & iuxta cor tuum potius, quàm iuxta facta tua à Domino iudicaberis. Et vt fermentum conspersionem eleuat, & acoem suam illi cōmunicat: ita hypocrisis superbiam & tumorem fouet, & corruptionem suam omnibus operibus communicat: & præcipua doctorum perniciosorum plaga est hypocrisis.

Nihil enim opertum est quod non reueletur: neque absconditum quod non sciatur. Rationem adfert vitæ hypocrisis ex euentu contrarij: nam propterea homines hypocrisis vitium sectantur, quia existimant vitium suum latere posse; & propterea subiunxit nihil esse tam opertum in præsentī vita, quod non sit reuelandum & discooperiendum non solum in alia vita, sed etiam in præsentī. Nam vt quispiam homines fallere possit sua simulatione, certè Deū fallere nequit: homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Et in Euangelio scriptum legimus, *Ipsè enim sciebat quid esset in homine.* In repentinis etiam & subitaneis motibus hypocrisæ larvâ sibi abstrahunt, detrahuntq; suam astutam vulpem, & ad ingenium redeunt, ita vt rectè inspicietes, simulata sanctitate non reducantur. Atque hæc sententia, Nihil opertum quod non reueletur, & replicata ad maiorem

persuasionem; neque absconditum quod non sciatur, memoriæ esset commendanda. Nam quisquis hæc in factis omnibus cogitaret, à multis impietatibus, & flagitijs abstineret.

Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. Pro Cubiculis Græca vox habet, *penetrabilibus*, siue conclauibus. Et rationem reddit Dominus illius propositionis: *Nihil occultum, quod non reueletur*, ex oppositione luminis ad tenebras, & tectorum ad penetrabilia; ad significandum, quod neque tenebræ, nec modus dicendi secretus, scilicet in aurem, nec locus occultus, scilicet in penetrabilibus, retinebit aliquid occultum, sed omnia in lumine, hoc est, in manifesto audientur; & prædicabuntur super tecta, nimirum in locis patulis & publicis. Alludit enim Dominus ad morem patriæ illius, in qua domus planis & tabulatis tectis finiuntur sub dio: & idèd huiusmodi loca patula erant, & aperta. Et quanquam sæpè Dominus occulta bona hominum, vel flagitia detegat, & interdum vel per iudicium, vel alio modo in vulgus efferat: potest tamen hoc referri ad diem iudicij extremum, de quo ait Apostolus: *Nolite ante tempus iudicare*; quoad usque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit vnicuiq; à Deo. Quæcunque ergo homines apud sese cogitant, vel etiam inter se mutuo clam communicant, omnia tuc à Deo publicabuntur.

Dico autem vobis amicis meis, Ne timeamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciāt. Ostendam autem vobis quem timeatis: timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timeate. Ad homines profiteri non audentes quod verè sunt metu mortis vacui, aut aliorum incommodorū, hic sermo dirigitur. Citius enim omnia pati, quàm pec-

Primus sensus horū verborum: Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur, & rel.

Testa Palæstrinorum qualia.

Alter sensus

1. Cor. 4.

care,

IOAN. 15.

Arist. lib. 3. Ethic. c. 6. tom. 3.

Autor oper. imperfe. in Matth. tomo 2. operū D. Chryf.

Origenis de anima errore.

Origen. lib. de principijs, tom. 1. Concil. Vienn. sub Clemente V.

Quo sensu quidam dixerit: Creatam carnem ad tentionem animæ.

Quod nam verè sit vltimum terribilium.

care, aut amittere occasionem honorandi Deum, debemus. Et Apostolos seruos suos, dignatur appellare amicos, cum ad martyrium eos accendit; vt intelligamus præsentis vitæ mala, tormenta, mortemq; parata amicis suos, & talia esse amicitie eius pignora. *Ne timeamini*, inquit, *ab his qui occidunt corpus.* Absq; timore necis corporeæ vult esse suos amicos. Sciebat enim vltimum terribilium, ab omnib; appellari mortem: quam timoris humani ansam excludit, dicendo: *Et post hæc non habent amplius quid faciās.* Ac si diceret, non esse vltimum terribilium occidi, sed esse vltimum eorum quod potest inferri ab hominibus, & occisoribus corporis. Nam corpus, siue breuè, siue post multos annos, interire necessesse est: anima verò, vt corpus, interiri non potest. Vnde quod autor operis imperfecti in Matthæum homil. 2. j. dixit: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus: substantia enim hominis non est corpus, sed anima, &c.* Corpus autem vestimentum est anima. Et infra: *Dicam autem quod sentio verius: nō solum ad vestimentum anima caro creata est, sed magis ad tentationē eius, quasi domestica, & naturalis inimica copulata est.* Sic ille. Vbi partim videtur alludere ad id Origenis dogma de animabus ante corpora cōditis; partim ad placitum eorum qui negant animam esse corporis formam. Vtrumque autē in concilio Viennensi sub Clemēte V. est damnatum, vt habes in titulo de sūma Trinitate, in principio Clementinarum. Quod verò creatam dixit carnem ad tentationē animæ: intelligendū est in statu naturæ destitutæ ex peccato Adæ profecto.

Ostendam autem vobis quem timeatis. Ostendam, scilicet in lumine fidei. Docetq; vltimum terribilium, in veritate non esse mortem, sed pœnam inferni, vel gehennam, vel secundam mortem. Et quod ait, *Post hæc nō habent amplius quid faciāt*, ostendit Dominus curam cadaveris non habendam, vel sibi eam curæ fore: sicut voluit suum cadaver ab amicis sepeli-

ri. Commodato hac vtimur vita: occasio arripienda est, qua vtamur ea ad laudem Dei, ne reddamus eam naturæ autori sine fructu. Docet autē, solum Deum, & non homines esse timendos: nam etsi timor sit mali, quod timetur euenturum; extenditur tamen ad valentem inferre malum, vt eum, à quo timetur. Et ita Scriptura ad timorem Domini hortatur, quia solus potest verè malum inferre. Vnde ait Ecclesiasticus: *Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius: & in Prouerbijs: Qui timet hominem, cito corruet.* Annotauit hoc loco Theophylactus; quod Christus non dicit, *Timeate eum, qui, postquam occiderit, mittit in gehennam; sed, potestatem habet mittere in gehennam. Non enim semper qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam, sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint.* Hoc autem dico propter oblationes, & distributiones quæ sunt pro defunctis, quæ non parū profunt etiam his, qui in grauibus peccatis mortui sunt, &c. Hæc ille egregiè in nostri temporis Hæreticos: nisi q; per mortuos in grauibus peccatis, non culpatis, sed pœnis obnoxios intelligere est explicandus. Caueamus ergo, ne vitæ præsentis amore, in Christum peccemus: fit enim plerunq; vt quod Christo negas, negare minime possis. Hinc Cicero i. Tusculana: *Natura quidem dedit vsuram vitæ, tanquā pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur si querere, cum natura repetit, cum vult? ea enim conditione accepimus.*

Nonne quinq; passeris veneunt dipondio, & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo? sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timeate: multis passeribus plaris estis vos. Repetit his verbis Dñs monitionem timendi, vt solus hic timor imbibatur ab omnibus. Et argumentatur à minori, ab auibus scilicet minimi pretij, dicens quinq; passerulos venire dipodio, siue, vt Græcè habetur, asiculis duobus; est enim ἀσάριον di minutium. Et vnus ex illis non est in obliuione coram Deo quoniam

Timor quid; Deus cur solus timeri debeat, non homines.

Ecclesiasticus. c. 34. Prou. 29.

Theophyl.

Viuorum suffragia valere defunctis, aduersus Hæreticos.

Cicero.

Vnum ex passerulis non esse in obliuione coram Deo, &c.

Deus,

Proprium Di-
uitæ prou-
identie quid.

M. Tull. lib.
1. de natu-
ra deor.

Diuitia prou-
identia nob-
iliores ex
Philosophis
agnouisse.

S. Thom. li-
bro 3. contra
Gent. 6. 7. 5.
argum. 10.
tom. 9.

Tract. 18.

1. Cor. 9.
Si est prou-
identia; quare
Apostolus ne-
gat de bobus
curam esse
Deo?

Vntem in
aduersis, sola
men quodna
illud.

Psal. 93.

Dauid quam
digne sente-
rit de Diuina
prouidentia.

Psal. 33.

Deus, secundum veritatem curam habet de singulis passerulis, non solum in genere, aut in specie, sed etiam in indiuiduo. Est enim immensa Dei prouidentia, videre singula quæque indiuidua, & illorum curam habere sine vlla mutatione, aut actuum multiplicatione, videndi, volendi, disponendi, & curandi in ipso: nec hoc est in dubium aliquo modo vertendum apud Christianos, neque etiam apud aliquos bonos philosophos. M. Tullius in libris de natura Deorum, diuinam prouidentiam apud nobiliores philosophos in consilio fuisse testatur: & hanc verè Socrates prædicauit, Plato etiam docuit non in vno loco. Thomas de Aristotele in libro contra Gentes sic ait: *Quidam imponunt Aristoteli, quod putauerit Diuinam prouidentiam non extendi ad hæc singularia.* Ipse tamen negat ex verbis Philosophi hoc haberi: & sanè contrarium habetur apertè ex libro. 10. Ethicorum, vt secundo libro produximus. Quod verò ait Apostolus: *Nunquid de bobus cura est Deo?* non tollit Diuinam prouidentiam de passerulis; sed sensus est, Deum non sic curare boues, aut passeres, vt pro ipsis legem homines ligantem statuerit: & tamen eorum curam habet, magis ergo hominum, & multo magis feruorum, & filiorum suorum, & eorum, quos regni ministros elegit. Est autem hæc contra crucem, a singulari Dei prouidentia firmissima, & supra modum necessaria consolatio. Nam in aduersitatibus, & tribulationibus plerumque; sic sumus affecti, quasi Deus nostri amplius non recordetur. In quos Propheta ait; *Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite: Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gætes, non arguet, qui docet hominem scientiam? Ad eum, vt capillos capitis omnes in numero habeat.* Et in alio loco ait; *Custodit Dominus omnia ossa eorum; vnum ex his non conteretur.* Vt intelligas, & solida, & infirma, & maxima, & minima electorum suorum curam esse Deo.

Dico autem vobis, Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, &

Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Hæc omnia eò tendunt, ne vlla re, vel moti, vel seducti abnegemus Christum. Præmiserat paulò antè de gehena, quæ certè fidelibus non videtur lus: addiderat, Patrè cælestem suos non posse negligere, cum etiam volucrum minutissimarum curam habeat: nunc maximam adiungit mercedem, nimirum se etiã eos agniturum. Magna est vox Apostoli: *Non enim erubescio Euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Et ad Timotheum: *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinculum eius; sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei.* Et ad Philippenses: *Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini.* Græcè est ad verbum: *Omnis qui confitebitur in me, confitebor & ego in illo.* Et sic legit Cyprian. lib. 3. epist. 6. & Theophylactus ponderat sic dictum, quod non possimus confiteri Dominum, nisi virtute, & gratia Christi adiuti, aut nisi in Christo maneamus. Quod et si verum sit, simplicius tamè dicitur phrasin esse Hebræam confiteri in aliquo, pro, confiteri aliquem. Vnde Psal. 43. *In nomine tuo confitebimur in secula.* & Psal. 19. *In nomine Dei nostri inuocabimus, id est, nomen Dei nostri inuocabimus.*

Porro quando, & vbi, & quatenus conueniat confiteri Christum, diligenter inspiciendum est. Sic enim confiteri debemus, vt interim non demus sanctum canibus; neque; pijciamus margaritas ante porcos. Hinc Paulum legimus aliquando à fratribus in sporta missum per murum: & legimus eundem non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratum propter nomen Domini Iesu. Hæc superius latius sunt ediserta.

Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur. Inter negantes Christum, quidam ipsum negant ex sola imbecillitate carnis, corporis cruciatus

Quanta merces hominum Christum confitentium sit.

Rom. 1.

2. Tim. 1.

Philipp. 1.

Cyprian. Theophyl.

Confiteri in aliquo, Hebræis quid.

Christum quatenus confiteri debeamus. Matth. 7.

Act. 9. Infra 21. Tract. 16. 3. par. in ordine 61.

A quibus negatur Christus.

timen-

Matth. 26.

Ioan. 3.

Matth. 9.

Luc. 23.

Pharisæi, & Pontifices Christum negantes, qui in Spiritum sanctum peccauerunt. Matth. 12.

Ambros. lib. 7. in Lucam, cap. 16. in titio. tom. 5.

Psal. 144. Quomodo Spiritum sanctum blasphemantes, non habeat, Christum autem, habeant remissionem.

timentes, eosque vitare volentes. Alij verò negant Christum, vt frui possint, & liberius vti rebus temporalibus, honore, potestate, & diuitijs. Alij denique; Christum & blasphemant, & negant, sola malitia, & inuidia ducti, non ignorantes, sed sciètes quis, & qualis sit; vt magna pars Scribarum, Phariseorum, ac Põtificum, qui mera inuidia, atque odio Christum abiecerunt. Abnegauit Christum Petrus ore, non corde, mortem nimirum timens: agnouit Iesum Nicodemus; sed maluit Christi esse occultus, quam apertus discipulus. Abnegarunt plerique; nulla malitia ducti, sola ignorantia seducti: idè non poterant credere Dei Filium talia agere, qualia agebat Christus, nèpè edere, bibere, & dormire, familiarem esse cum publicanis, & peccatoribus. Ignorabatur item virgineum partum: miracula videntes non caluniabatur, sed admirabantur. His, & similibus, & si quid dixerint contra Filium hominis, facile remittitur, & pro talibus rogat ipse Dñs, cum inquit, *Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciant.* At verò Pharisæi, & Põtifices, qui agnitæ veritati sola inuidia moti contradicebant, & opera Filij Dei maluerunt caluniari, quam potestate sua & honore spoliari, certè maius subibunt iudicium, quia peccant in Spiritum sanctum: quod peccatum nõ remittetur, nec in hoc seculo, nec in futuro.

Ex his Ambrosius hoc loco talè format quæstionem: *Nunquid ergo maior est, inquit, Spiritus sanctus Christo, vt in Christum peccantes veniam consequantur; in Spiritum sanctum delinquentes, remissionem non mereantur adipisci? Sed vbi vnitas potestatis est, nulla cõparationis est quæstio, neque; controuersia magnitudinis, cum magnus sit Dominus, & magnitudinis eius finis esse non possit?* Hæc ille. Hoc itaque; intelligendum est, quicumque; dixerit blasphemiam aduersus Christi Humanitatem, fortè scandalizatus quod cum peccatoribus versetur, peccata palam arguat, edat, bibat, dormiat, & quæ naturæ sunt humanæ propria, faciat; si modò ignorantia ductus dicat; remittetur ei: sin-

autem ex industria, videns ea quæ facit, naturæ vires transcendere, ea nihilominus dæmoni adscribat: tunc in ea quæ Dei Patris sunt, & tum Filio, & Spiritui sancto cõmunia, quod est blasphemia in Spiritum sanctum, indignus est remissione, vt pote contra remissionis naturam & finem militans. Ex quibus elicimus, in vnam, & eandem personam admitti peccatum in Filium hominis, & in Spiritum sanctum: vt peccata ex eo distinguatur, quod fuit vel in Humanitate, vel in Diuinitate Christi. Quod indicauit Athanasius in libro De peccato in Spiritum sanctum, & post eum Ambrosius, in prædicto loco subiugens ait: *Hic videtur quibusdam, vt eundem & Filium hominis, & Spiritum sanctum Christum intelligamus, salua distinctione personarum, & vnitate substantiæ, quia vnus & Deus, & homo Christus, idem Spiritus, sicut scriptum est: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Idè sanctus, quia sicut Deus pater, & Filius Dominus, Dominus Pater, & Filius Deus, ita etiam & Pater sanctus, & Filius sanctus, & Spiritus sanctus. Denique; Cherubin & Seraphim indefessis vocibus clamant, Sanctus, Sanctus, vt Trinitas repetita tertia appellatione signetur. Si ergo vtrumque; Christus est, quæ est diuersitas, nisi vt sciamus quia diuinitatem Christi nobis negare non liceat? Sic Ambrosius. Et si autem miracula & opera Christi ad totam Trinitatem spectarent, peculiariter tamè Spiritui sancto tribuuntur: vt ipse Christus dixit; *Si in digito Dei eicio demonia; vel, vt alter Evangelista inquit; Si ego in Spiritu Dei eicio demonia: quoniam arguebant Dei bonitatem, & amorem erga nos. Et idè peculiariter possunt tribui Spiritus sancti personæ: etiã si sensus in idem recidat. Verum subtiliorem disputationem de peccato in Spiritum sanctum in librum Disceptationum, qui, Octauus est, reiecimus: eò mittimus lectorem, qui desiderio plura legendi tenetur. Videtur autem hic locus de peccato in Spiritum præcipuè productus contra eos, qui non dubitant homines adhortari ad abnegationem Christi,**

Athanasius tom. 3. Ambrosius.

Thren. 4. secundum lectionem Septuaginta. Esa. 6.

Christi miracula toti cõmunia Trinitati cum sint; Spiritui cur sancto tribuuntur tamen.

Luc. 11. Matth. 12.

Tract. 16.

opera

opera & virtutes Christi non Spiritui sancto, sed potius demonibus adscribentes: id enim miris artibus tum Iudaei, tum Infideles tyrani extorquere a Christianae fidei professoribus conati sunt.

Quum autem inducent vos in synagogas, & ad Magistratus, & potestates, nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Hae quoque pertinent ad confessores Christi: possent enim boni discipuli dicere: Cum nos simus idiotae, simplices, & omnis literaturae expertes, ideo de te rogati non possumus bonum & conveniens ferre testimonium. His cogitationibus occurrit Christus, dicens illis: Nolite metuere mundi tumultum adversum vos: sufficit Dei Spiritus benignus, ac simplex adversus omnem, vel fraudem, vel violentiam huius mundi. Cum igitur pertrahimini in synagogas Iudeorum, vel ad Magistratus & potestates Gentilium, delatis magnis criminibus, nolite facere quod vulgus eorum solet, scilicet anxie praemeditari, quibus modis verba facturi sitis, & qua ratione defensionem instituturi: quia Spiritus sanctus in ipsa hora vobis suppeditabit, quid, & quare ratione sitis responsuri, ita ut adversariorum ora obstruere possitis: quem admodum liber Actorum Apostolicorum testatur. Nemo ergo in studiis suis praemeditatis, non in ingenio, non in mendacijs, non in amicis, aut alijs rebus ullis fidat; sed omnium se creaturarum patrocinio spoliatur, atque adeo semetipsum seipso exuat: nam quo magis imparatus, & sibi ipsi diffusus accesserit; eo magis aderit Spiritus sanctus, & illuminabit cor vestrum, & implebit sapientia, & eloquentia; ut victoriam obtinentes, triumphum de adversarijs veritatis agatis.

Sed quid de praedicatoribus dicendum, qui ad certam diem, & certa de re ut dicant, conducuntur? an & illi debent nihil praemeditari? Respondeo, tales mandatum habere, ut doceant servare ea, quae Christus docuit Apostolos suos, ut habes Matth.

ult. Propterea quaecumque Spiritus Christi Ecclesiae suae revelavit, operam dare debent ut sciant, & alios doceant; proinde totum Evangelium, Paulum, atque adeo sacra Biblia curare debent ut intelligant. Ad haec illa pars Evangelij, quae in Ecclesia praedicanda proponitur, debet eis esse nota, & non ignorare, quid in ea caeteris doctoribus, & concionatoribus Spiritus patefecerit; ut ea doceant, quatenus necessarium est: scire etiam ea, quae Spiritus Satanae, & carnis inuexit, ut ea, cum opus est, destruere, & confutare valeant: id enim a praedicatoribus exigitur, si haereses vigeant. Debent orare etiam, ut & ipsis Deus aliquid significet. Posthaec praedicare habent non omnia, nec eo, quo proposuerunt ordine, ita ut servi sint suorum cogitationum; sed ea, quae Spiritus praelegerit, & si quae alia suggererit ex improviso: eaque praefere debent ante cogitatis, credentes ea tunc auditoribus dici oportere. Neque perturbentur, quod non cohaereant coeptis: negotium enim Dei agunt, non suum, & ita debent gloriam propriam spernere, ut serviant Divinae voluntati, quae scit corda eorum qui audiunt, & quo cibo indigeant eorum stomachi, aut qua medicina curandae sint eorum plagae. Neque etiam commoveri debent, si post praedicationem reprehendantur, quod rebus extraneis interrupterint sermonem: quia etsi hoc aliquem laeserit, diuinus tamen Spiritus alios qui magis indigebant, edificare voluit. Ipse enim Spiritus novit quibus sit dandum verbum Dei; & quorum audiendi dulcedo frangenda sit. Credant ergo praedicatores, Deum rectorem esse verbi, & magistrum. Vbi vero nihil suggererit Spiritus, dicant tantum cogitata, nec obligent se ad pensum persolendum, ut ita cogantur coepa in arcum cogere; sed sequantur ducem Spiritum, & explicent prima, & utiliora quam claris possint verbis. Haec igitur de praedicatoribus: quos Paulus in Timotheo discipulo instituens, ait; *Quando venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinae.*

Vtilis institutio praedicatorum.

Spiritus sanctus, ut dirigat praedicatorum.

1. Tim. 4.

Quod

Quibus verbis Apostolos ad confitendum se coram hominibus Dominus fulciat, ac confirmet.

Act. 2. & seq. & infra Spiritus sanctus in confessione Christi maxime assistat quibus.

Praedicatoribus praemeditari ne debeant quae dicturi sunt, necne.

Quibus dicitur: Nolite praemeditari quomodo, aut quid respondeatis.

Quod vero hoc loco Dominus dicit, nihil esse praemeditandum ad respondendum: non praecise praedicatoribus loquitur, sed omnibus qui propter Christi fidem & confessionem ad tribunalia, & magistratus deferuntur: tunc enim, cum instet periculum mortis, ipse voluit suos protegere, & securos tutosque reddere, quod in certamine, vel disceptatione pro Evangelica doctrina susceperunt.

tionem pro Evangelica doctrina susceperunt non sint vincendi, sed victores evasuri: quod maxime spectet ad singularem providentiam Dei suos tuentis, & ad ineffabilem indicandum erga suos amorem Iesu Christi Domini nostri, cui cum Patre & Spiritu sancto, flectitur omne genu, caelestrium, terrestrium, & infernorum in perpetuum. Amen.

TRACTATUS XIX.

In illa Domini verba: *Ignem veni mittere in terram: & quid volo, nisi ut accendatur? Baptisma autem habeo baptizari: & quomodo coarctor usquedum perficiatur? Putatis quia pacem veni mittere in terram? Non, dico vobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc, quinque in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres. Dividetur pater in filium, &c. Luc. 12.*

Ratio connexionis.

Quem ignem venit Iesus mittere in terram.

Act. 2.

Psal. 118. Prouer. 30.

Haec verba subiuncta sunt a Domino post duas illas parabolas, priorem: *Sint lumbi vestri praecincti; & alteram: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam: iam praesentibus verbis indicat quo studio, & diligentia velit praedicari verbum Dei a fidei dispensatore ac prudente. Aliqui per ignem intelligunt Spiritum sanctum, qui in forma igneae linguae venit super Apostolos; vel charitatem, & diuinum ardorem amoris. Magis tamen congruere videtur hoc loco, intelligere verbum Dei, siue praedicationem Evangelicam, nam ita scriptum est: *Ignitum eloquium tuum vehementer.* Et iterum, *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se.* Et Ieremiae. 5. dicit Dominus Propheta; *Ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem; & populum istum in lingua, & vorabit eos, & cap. 23. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus; & quasi malleus conterens petram? Nam ut ignis lucidus est, & calidus, & vim**

habet vrendi aptam materiam, & virtutem sibi assimilandi quod tangit, & purificandi metalla ab scoria: ita sane verbum Dei per fidem illuminat illud suscipientem, per charitatem, ad quam excitat, ostensis erga genus humanum tot ac tantis Dei beneficijs calefacit, hinc Cleophas dicebat; *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?* Vrit etiam eos, qui se illi opponunt, aut adversantur, dum aeterna gehennae supplicia illis comminat, & carbones congerit in capita illorum. Reddit etiam sibi similes se suscipientes, quemadmodum semen in terram iactum vim habet assimilandi sibi terram; dum impertitur Spiritum sanctum, quem audientes verbum Dei, suscipiunt. Unde & Act. 10. Spiritus sanctus descendit in eos qui audiebant verbum Dei: dum etiam nos Deo similes efficiamur, a quo missus est hic ignis, & semen in terram cordium nostrorum disseminatum est: postremo corda hominum ab omni peccati scoria, &

Tract. 64.

Verbi Dei proprietates atque virtutes quot & quanta.

Luc. vii.

Prou. 25. Rom. 12.

Tom. 4.

Nnn impuri-

Ioann. 15.

Christizelus ardens salutis animarum nostrarum.

Luc. 12.

Igné in terram missum ut velit Christus accédi. Theophyl. in Lucam.

Quas lucernas habere ardentes debemus manibus nostris

Ignis ille Christi missus in terras quo oportet tempore debet accendi. Matth. 10. Mar. ult. Psal. 18. Rom. 10.

Act. 2.

Quo baptisate Christus habebat baptizari.

Mar. 10.

impuritate permundat: vnde Dominus inquit; *Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Vide igitur quâto ardore sitierit Christus salutem nostram, & cursum Euangelij: *Ignem, inquit, veni mittere in terram.* Significat hoc verbo Dominus, secum de cælo attulisse huc ignem: & planè omnes illo igne accensos reddit cælestis vitæ, & præmij amatores.

Et quid volo nisi ut accendatur. Id est, *Quid aliud magis habeo in votis, quam ut per totum terrarum orbem euulgetur, ac propagetur? Quâquam Græcè dicatur: Et quid volo, si accensus est.* Ita enim Theophylactus: id est, Nihil aliud postulo, & satis est mihi, si in cordibus vestris accensus est. Hieronymus intermedium vertit: *Et quàm volo ut ardeat.* Est enim significatio voti in particula *Si*: neque aliud superest desideradû, nisi ut creſcat, & extendatur. Accensio enim est principium, & desiderat complementum. Sic lucernas fidei lumine ardentes in manibus fidei habete, ut vobis, cæterisque luminem efficiant, & aliorum quoque; lucernas, quos vicarios vestros contituistis, accendant. Sed quoniam Euangelium Christo nondum passo, non debebat vim suâ exerere, quoniam Apostolis dixerat; *In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis:* at Christo passo, Apostoli erant mittédi, illisque dicendum; *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatura, & iuxta Prophetam, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum:* tùm demum hic ignis verbi rectè accendendus erat, ita ut peccatorum scoriam deuoraret, & fidelium corda ad amorè Dei inflammaret: id quod & apparentes illæ igneæ linguæ in die Pentecostes significarunt: propterea rectè subiungit: *Baptismo habeo baptizari: & quomodò coarctor vsque dum perficiatur?* Baptismi enim nomine, passio Christi cruenta significatur. Sic enim aliàs dixit filijs Zebedæi, *Potestis bibere calicem, quem ego bibo, aut bi-*

biturus sum; aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Vbi nomine calicis in terna animi afflictio, quia ex calice potamus, & in stomachum trajicimus; nomine verò baptismi, externa sanguinis lotio, siue corporis cruciatus significatur. Fuit etiam Christo mors ipsa baptismus, quia fuit mortalis ablutio, & ad vitam cælestem purgatio. Christus ergo de baptismo ignis, siue sanguinis, sermonem facit: nam aquæ baptismò, et si eo non egeret, iam erat à Ioanne baptizatus. Vult ergo Dominus baptismò ignis ante alios baptizari, opprobria, tormenta, & mortem ipsam sustinendo, ut quacunquè ignis parte alios baptizare velim, sine villo rubore possim: & nemo recuset eam in partem ignis venire, in quam me viderit prius venisse.

Et quomodò, inquit, coarctor, vsq; dum perficiatur? Vult dicere: Scio quod mortis genus me maneat: sed tantû abest, ut me ab instituto meo deterreat, ut etiâ mihi interim omnis mora longa sit, donec quòd instat, perficiatur. Cupio citò baptizari: hora mea nondum est, & multi salute indigent: neque per alios efficere possum, nisi prius ipse ostendam modum præuenire non possum, neque expedit id: habeo plura, quæ ego faciam, & loquar: semper aliqua huius ignis parte baptizor, sed nondû toto igne. His igitur verbis Dominus Iesus paulatim ignem in cordibus Apostolorum accédebat, ut nõ modò à paupertate, vel nuditate, vel fame non timerent, sed nec etiam à maledictis, tormentis atrocibus, ac morte ipsa. Indicauit hâc sitim pro nobis patiendi etiam aliàs, ut cum dixit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequàm patiar:* & cum Iudæ inquit, *Quod facis, facitius, ut se morte ipsa, & inimicis superiori ostenderet.*

Putatis quia pacem veni mittere in terram? Non dico vobis, sed separationem. Ex his verbis quidam volunt, ignè, de quo supra locutus est, intelligi dissidium, & tribulationem, quæ ex

Duplex Christi baptisus.

Matth. 3.

Quam ardens Christi desiderii patientia.

Christus illi ignè in cordibus discipulorum cur accédere volebat.

Luc. 22.

Ioann. 13.

Quem ignè Christus venit mittere in terram, sed dū aliquos; sed minus appositè.

occasione

Christus idè quam venit mittere separationem in terram.

Luc. 2.

Ioann. 16.

Quantà separationem sanguinis, Euangelij facere debet in orbe predicatum, teste Christo.

Efficax quæ vna ratio Euangelij promouendi.

Ioann. 15.

Si Christus erat princeps pacis, cur pacem non venit mittere; sed separatio-

occasione Euangelij exoritura erat, & nunc expressius explicari. Quæ licet non sint absurda: tamen quæ diximus de verbo Euangelij maxime congruunt. Nam illo post passionem Christi per vniuersum orbem disseminato, maximæ controuersiæ, & dissidia nata sunt. Itaque noiite timere homines, quia ipsi venient ut persequantur vos; & sic igne vestro & ipsi corripiantur, & à persecutoribus persecutionem vobiscum pari velint. Venit ergo mittere, non pacem, sed gladium, vel separationem. Separatur enim terra à Principe mundi huius, & bellum habet: separata verò iungitur Christo, & ita pax est in terra. Christus igitur hic iter ad pacem ducens commemorat; Angeli verò qui cecinerunt, *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis;* ad sinem spectarunt, ad què ordinatur bellum: Sicut Dominus alio locò dixit; *In mundo pressuram habebitis: sed confidite; ego vici mundum.*

Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres. Sensus est: Ex hoc tempore quo Euangelica doctrina incipiet ut ignis accendi, sequentur grauissimæ persecutiones: nam pater filio non parceret, nec filius patri, nec mater filiæ, nec filia matri, aut socrus nurui, vel nurus socru; ita ut coniunctissimas quasque societates Euangelium dissoluat. Et quod dicitur, *Erunt quinque in domo vna diuisi, tres in duos, vel duo in tres:* imparitatem vtrinque significauit. Quandoque enim duo conuertentur, & tres contra illos bellum indicent: & è contrario. Vult ergo dicere Christus: Ego non potui Euangelium annuntiare nisi magna persecutione: & vos manet baptismus vester, quem vos subire necesse est; si modò ignis Euangelici cursu vultis promouere. *Si me persecuti sunt, & vos persequantur.*

Ex huius loci occasione multi nõ intelligentes Scripture sententiam, calumniati sunt Dominum Iesum, & doctrinam eius, quemadmodum Simon ille Magus; ut scribit Cle-

mens lib. 2. Recognitionum: qui cõtendebat hunc sermonem pugnare cum eo, quod antè dixerat: *Beati pacifici.* Iudæi verò in hodiernum vsque diem obijciunt, Messiam fore Principem pacis, iuxta vaticinium Esaie cap. 9. Nostrum verò Christum ex professio serere bellum, cum dicat se non venisse ut mitteret pacem; sed separationem, & gladium. Verum neutri intelligunt quantum interfit inter eam pacem, quam habent inter se homines scelerati, dum conspirant aduersus innocentes; item quam quisque impius in sua libidine, auaritia, & superbia habet; atque veram illam pacem, qua homo Deo, Angelis, atque omnibus sanctis coniunctus, contemnit carnalia hæc & mundana: nam huius pacis Princeps est Christus, qui ad eam confirmandam misit gladium verbi sui; quo, resectis ac trucidatis carneis illis & pestiferis affectibus, qui spiritui repugnant, ipsius Spiritus regnum assereret. Hæc est illa pax, quæ verè creditibus datur, ut gaudentes de remisso peccato, & donata gratia, mutua se charitate & pace complectantur, quæ, teste Paulo, exuperat omnem sensum. Idè Dominus quam pacem nobis relinquere, exprimes, dixit; *Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis, non, quomodò mundus dat, ego do vobis.* Abutuntur ergo hoc loco nostri seculi hæretici, dum deprauatis ac detortis Scripturis, dogmata sua seditiosa contra orthodoxam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, & cõtra Spiritum sanctum statuere, atque defendere conantur: illud suis dissidijs atque seditionibus tanquam prætextum addentes, Christum dixisse se venisse mittere gladium & separationem. Sed quis nesciat, eo colore se posse tueri omnes hæreticorum sectas? imò omnes homicidas, fures & proditores, qui suis flagitijs, & seditionibus Reipublicæ pacem perturbant? Quare meritò à Principibus Catholicis tales, ut seditiosi, capite plectuntur.

Dicebat autem ad turbas, Cùm videtis nubem orientem ab Occasu, dicitis,

nem, & bellum? Simon obijcebat Magus, ac Iudæi. Clem. Rom. Matth. 5. Esa. 9.

Hæc calumnia confutatur.

Quam detestatur Christus pacem fidelibus vnam.

Philipp. 4. Ioann. 14.

Hæretici verbum separationis, quam Christus facturus erat, quam detestantur infelices.

Quæ mittit
In carcerem,
vt verè libe-
ri simus, à
Domino po-
stulare ðbea-
mus.

Dominum, vt mittat nos in carcerè
suæ charitatis; & faciat vt vsque ad
vltimum quadrantem exoluamus; &
vt quotidie nobis bona largiatur, vt
possit quotidie plura exigere, & sua
die, pro sua munificentia & iustitia,
opera nostra remunerare, annuente,

atque opem nobis ferète Iesu Chri-
sto Domino nostro, qui cum Patre
& Spiritu sancto orbem terrarum,
ac præcipuè creaturas ratione præ-
ditas atque intelligentia regit ac mo-
deratur, beatasque efficit, in sempiternis æuis. Amen.

TRACTATUS XX.

In historiã Diuitis Epulonis, & Lazari mē-
dici, quæ habetur Lucæ. 16. *Homo quidã erat
diues, qui induebatur purpura & bysso; & epulabatur
quotidie splendide. Et erat quidã mendicus nomine La-
zarus, qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus, cu-
piens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis,
& nemo illi dabat. Sed & canes veniebant, & linge-
bāt
ulcera eius, & reliq.*

Ex hoc Euã-
gelio qui nã
confutentur
errores.

Prestantissimum est, atq;
ad eò vtilissimum præfens
Euangelium, ex quo mul-
tos errores, & illos quidē
non leues, sed valde noxios, & per-
niciosos possumus reuincere. Primū
dicentium nullam esse Dei prouidē-
tiã erga res humanas; quod dogma
quàm sit falsum, & à veritate remo-
tum, indicat præfens historia. Secū-
dum; Animam esse mortalem, & si-
mul eū corpore interire. Tertium;
Non esse aliam vitam quàm præse-
tem: sed infelix ille Epulo, magno
suo malo, aliam esse expertus est.
Quartum; Paupertatem, rem esse fu-
giendam & abominandam; quam ta-
men etsi satis Christus honorifica-
uerit, & exemplo sacrauerit suo, vo-
luit tamen Lazarum in summo pau-
pertatis genere constitutum, depor-
tari in sinum Abrahæ ab Angelis, ob
mendicitatem patienter toleratam.
Quintum; Omnes, qui bene habent,
in hac vita, melius habere in altera,

quod vulgus in ore habere solet: cū
tamen huic Epuloni dictū sit; Re-
cepisti bona in vita tua. Sextum; In-
ferni pœnas & supplicia, fabulã quã
dam esse, vel commentum Poëtarū,
ad puerorum, & muliercularum ter-
riculamenta excogitatum: quemad-
modum quidam Ethnicus dixit:
*Esse aliquos manes, & subterranea re-
gna,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum are
lauantur.*
Septimum & postremum, vulgi er-
rorem; solet enim populus dicere;
Si quis à mortuis resurgeret, & ab in-
feris ad nos rediret, facile credere-
mus; & pœnitentiã de peccatis age-
remus. Isti omnes errores apertissi-
mis verbis à Domino in hac histo-
ria Epulonis, & Lazari confutantur.
Sed antequam ad literam explican-
dam accedamus, ille primus labor
nobis est subeūdus, vt explicemus,
num, quæ hīc narrantur, parabolica
sint, an verò historica, & prorsus res-

Tract. 65.

Sextus.

Iuuen. Sa-
tyr. 2.

Septimus.

gesta.

Historia, &
parabola in
quo differat.

Exempla quæ
magis moue-
re soleat.

Liber Iob hi-
storicus an
fuerit, an pa-
rabolicus.

De historia,
sive parabola
diuitis E-
pulonis variet
opiniones
narrantur.
Prima opi-
nio.

Greg. Naz-
ianze. to.
vlti.

Chrysinca
tena aurea
S. Thoma,
rom. 15.

Theophy. in
Lucem.
Euthy. cap.
59. in Luc.
Caietanus.

Secunda opi-
nio.
Tertia.
Iusti. mar-
tom. 3.

gesta. Nam etsi parabolicè, & histo-
ricè dicta eandem veritatē doceāt,
& eandem vtilitatem præstare va-
leant; tamen non nihil est vtilitatis
in hac speculatione. Hoc enim po-
sito, quòd historia nihil aliud sit,
quàm narratio rei alicuius verè ge-
stæ; Parabola verò, narratio alicuius
rei sensibilis efficta ad docendum
spiritualia: tamen quoniam magis
mouere solent exempla, & inter e-
xempla, magis illa, quæ continent
res verè gestas, quàm quæ continēt
res confictas, & ad docendum ac-
comodatas; propter eã maiorem e-
nergiam, & efficaciam habebūt quæ
hīc narrantur, si verè acciderunt,
quàm si ingenio Domini tantum ef-
sent excogitata, & ad docendū com-
posita. Vnde de libro Iob apud non
nullos in controuersiam venit, an
fuerit historicus, an verò parabolicus.
Nec dubium est, quin historicus
extiterit, & quòd Iob fuerit in rerū
natura: vnde & ad patientiam eius
exemplo magis præmunimur, quàm
si tantum ficta fuisset persona: Ita hoc
loco efficacius permouemur ad ti-
menda supplicia æterna, & ad feren-
dam æquo animo paupertatem, si E-
pulo iste, & Lazarus verè aliquando
extiterunt.

Quidam igitur ex Patribus, vt Gre-
gorius Nazianzenus Carmine de pa-
rabolis Lucæ Euangelistæ, & iterum
Carmine de parabolis quatuor Euã-
gelistarum, Chrysoctomus quoque,
ac Theophylactus, atq; Euthymius
scribentes in eam, apertè tenent esse
parabolam, & artificiose composi-
tam narrationem, non historiam, vt
apertè tradit Theophylactus: quos
secutus est Caietanus. Alij verò per
multi putant esse veram historiam:
quos postea recensemus. Tertiò
sunt alij, qui docent simul esse histo-
riam, & parabolam: in quam senten-
tiam descendit Iustinus martyr li-
bro questionum & responcionum,
quæst. 60. his verbis: *Porro quæ de La-
zaro, & de diuite instituta est narratio,
neque parabola est, neque historia. Nam
parabola, est oratio rei fictæ, ad eam, quæ
futura est, similitudinem complectens;*

*Historia verò, commemoratio rei fa-
ctæ expõsitionem continens. Neque enim
ante resurrectionem vita cuiusque pera-
ctæ retributio contingit, neque post resur-
rectionem illud est verum: Habent Moy-
sen & Prophetas, ipsos audiant. Est au-
tem de Lazaro, & diuite narratio, eui-
dens, & illustris representatio doctrinam
illam habens, post diuortium anima à cor-
pore, prouidentia & studio nullo homines
opem aliquam consequi posse. Sic ille.
Huic sententiæ facillè subscripserim.
Est enim reuera historia aperta, sed
quæ multa parabolica, & metaphori-
ca contineat, & quæ non nisi symbo-
licè explicari queant: vt, quæ dicuntur
de oculis Epulonis, de clamore
eius, & de lingua flamma cruciata, de
digito aquæ insperfo, de hiatu ma-
gno, & sinu Abrahæ, ac similibus:
quæ constat dicta esse per metapho-
ram; ad quod respicientes nonnulli
ex Patribus, asseruerunt illam esse
parabolam.*

Quòd verò fuerit vera historia,
ac proinde meritò hoc loco, & non
in libro Parabolarum sit reposita (nã
magis est attendenda res ipsa, quàm
modus narrationis) ex multis osten-
ditur. Primò, quia Euangelista non
dixit, vt solitus est dicere, Dixit Ie-
sus ad illos parabolam; etsi Missalia
quædam in Gallia impressa illud ha-
beant, ab aliquo fortè putante esse
parabolam adiecta: sed Romanum
Missale etiam emendatum illud non
habet: Græci verò deprehensi sunt
quidam codices habere *Ἐπίγειον παρα-
βολῆν*, id est: *Dixit autem & alteram
parabolam.* Sed codex, quem habuit
noster interpretes, & multi ex Græcis
hodie illa verba non habent, neque
Euangelium Syriacum. Quare tan-
quam suspecta eiusmodi verba ha-
benda sunt, sicut etiam glossæ nouæ
hæreticorum non placent. Deinde
habemus ex Latinis B. Ambrosium
super hunc locum, & ex Græcis Cy-
rillum, Euthymium atque Leon-
tium, qui ex annalibus Hebræorum
hanc historiam referunt, fuisse vide-
licet diuitem quendam virum, qui
dicebatur Nineusis, & mendicum
Lazarum. Audi verba Euthymij:

Quid para-
bola sit, quid
historia.

Historia diui-
tis Epulonis
quæ nam pa-
rabolice con-
tineat.

Quæ de diui-
te Epulone,
& Lazaromē-
dico à Domi-
nò dicuntur,
historica ef-
se, non para-
bolice, mul-
tis ostendi-
tur.

Lib. 7.
Prima ratio.

Secunda.
Ambros. li.
8. in Lucã,
c. 3. initio.
Cyrill. li. 1.
in Ioan. ca.
22. in fine,
to. 1. initio.
Euthym. lo-
co supradic-
to.

Leontius
Episcopus.
Diuitis Epu-
lonis propriū
nomen qua-
le fuerit.

Aiunt

*Aiunt autem quidam ex traditione Hebraeorum, quod iuxta ea tempora diues ille fuerat Nineus appellatus, & mendicus iste Lazarus: postquam autem vterque mortuus est, formauit Christus parabolam de rebus ab illis gestis, & futuras ipsorum retributiones quasi iam factas narrauit, timorem ihs, qui diuiti illi adhaferant, immittens, vt diximus, eis verò, qui ad pauperem hunc attinebant, cōsolationem, & his autem, & illis visita tem. Abdias verò lib. 5. in vita Ioanis Euangelistę, historiam hanc cōtestatam fuisse veram etiam ab adulescente suscitato à Domino, confirmat, si tamen eiusmodi auctori fides vlla sit habenda. Tertio, accedunt alij Patres, vt Hieronymus ad Marcellam de Exitu Letę, & ad Paulam de Obitu Blefillę filię, vbi quasi historiam tractat, sicut B. Hilarius in Psal. 122. Ireneus lib. 2. cap. 63. asserit esse enarrationem. Et lib. 4. cap. 4. initio: *Non autem fabulam reulit nobis pauperis & diuitis*: quibus verbis videtur excludere parabolam, quę docendi gratia confingitur. Tertullianus libro de resurrectione carnis, & Origenes homil. 9. in Ezechielem, vocant exemplum: Gregorius in dialogis, & in homilia, & Lyranus, vocant rei gestę narrationem. Quarto, ex nominibus proprijs, Lazari, Abrahę, Moyfi, & Prophetarum, quę non solent apponi in parabolis. Et hęc ratio conuincit librum Iob esse historicum, quia produxit nomen proprium, & sociorum eius, & prouintias vnde essent orti. Hanc rationem expendit Chrysostomus homilia quadam in hoc Euangeliũ, dicens: *Reprehensus fuerat Dominus à Pharisais, qui auari erant: propterea ponit exemplum, imò in exemplum parabole verstatem. Neque enim in parabola dicenda nomina sunt. Parabola illa sunt, vbi exemplum ponitur, & tacentur nomina. Vbi autem dicitur, Abraham, & Propheta, & Lazarus, & Moyses, hic verus Lazarus. Hęc ille. Et homil. 1. de Lazaro & diuite, promiscuè vocat parabolam, & historiam. Probat eandem rationem Origenes in capit. 1. Iob, Perionio interprete. Hoc argu-**

mento permotus Calvinus, vocat hanc narrationem, exemplum, historiam, & rem gestam. Neque probat esse parabolam modus dicendi: *Homo quidam erat diues, & quę sequuntur*: quia etiam in historicis eodem dicendi caractere Euangelista quãdoque vtitur, vt: *Erat quidam languēs Lazarus, à Berbania*: ac rursus: *Erat autem homo ex Pharisais, Nicodemus nomine, princeps Iudaorum.*

Quinto, idē probatur ex eo, quòd B. Lazarus vbique sanctus, & pauperum Protector, altaribus, & imagini bus colitur, & inuocatur: ergo nequit esse res aliqua ficta, aut parabolica. Et fuit hic Lazarus ab Ecclesia in numerum diuorum relatus, distinctus à Lazaro fratre Marię, & Marti: nam hic, & non ille, pauperum aduocatus, & morbo contagioso laborantium, vt patronus inuocatur. Postremò, cùm dixisset parabolam villici iniquitatis, & iniquè dispensantis bona domini sui, & hortaretur eos, Facite vobis amicos de māmōna iniquitatis, & Pharisęi Christum risu excepissent, quoniam auari erant: tunc Dominus obiecit exemplum rei gestę, & verę historię, ponens ante oculos illorum gehennę supplicia, quę manent immisericordes, & opibus abutentes, & gaudia Paradisi pauperibus læto animo paupertatem suscipientibus parata. Et hęc satis de hac quæstione: iam ad literam explicandam accedamus.

Homo quidam (inquit) erat diues, Dei prouidentia multos pauperes, & multos diuites esse voluit (cùm potuisset omnes ex æquo ditare, vt vnus alterius opera non indigeret) vt rationem inueniret, qua diuites bona sua in pauperes erogantes, & pauperes suam fortunam patienter ferentes, & aliorum elemosynis viuentes, atque pro illis Domino supplicantes, vtrique seruarentur, & mercedem amplam à Deo consequerentur: itaque alter alterius opera indigeret. Sed si quid rationi est credendum (est autem multum) diuites pauperibus magis indigent, quàm econtrario. Nam diuites, nisi inopes

Caluin

Ioan. 11. Supra. 3.

Quinta ratio.

Sexta ratio ac postrema

Cur pauperes esse Deus voluit in mūdo, ac diuites.

Diuites pauperibus cur magis indigent, quàm econtrario.

subleuent;

Abdias.

Luc. 7.

Tertiaratio. Hieronym. to. 1.

Idem ibid. B. Hylar. Irenaus.

Tertullia. par. 1.

Orig. to. 1. Greg. li. 4. dialogo. ca. 33. to. 1. & hom. 40. in Euang. to. 2.

Lyranus. Quarta ratio, seu coniectura.

Librum Iob historiam esse non parabolam, vnde constat.

Chrysol. in ho. in Luc. initio. to. 2. circa finē.

Parabolę illę sunt (ait Chrysostomus) vbi exemplum ponitur, & tacentur nomina.

Idem to. 2. prope finē.

subleuent, seruari nequeunt: idē si vel solum apud Indos Orientales, siue Occidentales inueniri possent pauperes, illuc esset diuitibus magis nauigandum, vt pauperibus possent benefacere, & cogēdi essent ab eis, vt elemosynam erogatam susciperent, quàm vt auro, & lapidibus pretiosis, aut alijs opulentis, & ditissimis mercibus nauem oneratam ex Oriente, aut Occidente reportarent.

Qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Nimirũ hunc fructum ex diuitijs capiebat, vt in vestitu splendido, & lautis conuiujs eas insumeret, pauperum prorsus immemor, ac proinde feras, & inhumanus. De obscenitatis corporis voluptatibus nihil dixit Christus: Sed ratio ipsa fatis suppeditat, eos, qui se cibis, & potibus fręquēter ingurgitant, in varia carnis flagitia facile prolabi. Verbum Gręcum, *Epulabatur*, est *εὐφραίνω*, id est delicijs oblectabatur, & lætabatur, vt non tantũ delicię epularum represententur, sed quòd eas cum iocunditate & lætitia sumperit, & celebrauerit conuiuia cum voluptate amicorum, cum musicis instrumentis, & alijs, quę solent lætas reddere epulas.

Cùm autem duo sint diuitum genera, quidam epulones, & splendide viuentes, quidam verò miseri & tenaces, qui vt pecunię parcant, inedia, & ieiunijs minimè præceptis se dedunt: atq; hi deteriores sunt prioribus. Quare damnato priori diuitũ genere à Domino, & hoc posterius quod deterius est, cõdemnatum intelligimus. Certant enim quidã plerunque, quodnam sit deterius vitium, auaritię, an profusionis? Et minimè dubium est, auaritiã, cæteris paribus, profusione esse peiorem. Nam vbi auarus & prodigus contra iustitiam peccant, aut contra liberalitatem, semper peior fors est auari: & tunc tantũ prodigentiã est deterior, quando contra iustitiam militat, & auaritiã contra liberalitatem. Vocatur diues iste, homo: quòd si

homo dicitur ab humanitate, aut *ἐπὶ τῆς ἡμετέρας*, aut homo qui ratione præditus est: certè hic hominis nomine indignus erat. Et enim crudeliter erat, non humanus, neque concordabat cum proximo, cui nõ subueniebat, neque vllam rationis scintillam indicabat, quia vt bellua crapulis, & conuiujs, quibus ratio abforbetur, indulgebat. Si autem homo dicatur ab humo, vt Varroni placuit, licet reproberetur à Quintilianò, iure erat homo terrenus, & idcirco aridus, frigidus, & grauis, atque adeò vanus: quem admodum nomē Hebręum Adam ab adama, quod terram rubram significat, deriuatur.

Additur, *Quidam*, indignus nomine, quod suppressum est consultò, ne, eo exprelio, quenquam scandalizaret, & vt doceret ita esse detegēda peccata ex zelo iustitię, vt per sonis ex charitate parcamus: contra verò, vbi virtutes proferimus, tunc enim licitum est personam, vt Christus Lazarum, nominare. Deinde ostendit Dominus, diuites huius mundi sine nomine esse apud Deum: scriptum est enim: *Nomen impiorum putrescet, & deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.* Item, quoniam impij, teste Propheta, vocauerunt nomina sua in terris suis, voluit Dominus, vt per mortem amittant memoriam & famam, secundum illud: *Perijt memoria eorum cum sonitu: & Dominus in aeternum permanet.* Et iterum: *Quoniam cùm interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* Contra verò de pijs dicit Spiritus sanctus: *Honorabile nomē eorum coram illo: & in memoria aeterna erit iustus: ab auditione mala non timebit.* Et Dominus: *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælis.* Cùm verò ait: *Quidam diues*, insinuat, quòd sibi soli, & non alijs, diues erat: cùm tamen non solum nobis nati simus, ortusque nostri partem patriã vendicet, partem parentes, partem amici, vt dicebat ex Platone Cicero; & Salomon: *Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius.*

Diues Epulo quam homo nis erat nomine indignus.

Alia hominis etymologia.

Varro.

Quintil. li. 1. cap. 6.

Adam vnde dicitur, & quid Hebræis significet.

Epulons cur nomen suppressum à Domino. Secunda ratio.

Prou. 10. Psal. 68. Tertia ratio Psal. 48.

Psal. 90.

Psal. 48. Piorũ quam celebre nomen in Scripturis.

Psal. 71.

Psal. 111.

Luc. 10.

Eccl. 4.

Epulo cui soli diues erit.

Plato ad Architam: & Cicero li. 1. de offic. prop. initium, ex eodem.

Eccl. 4.

eius

Diues Epulo quem fructum ex diuitijs infelix capiebat.

Gulosi in quę vitia procliuēs.

Diues etiam ille quomodo epulabatur quotidie splendide.

Duo generã diuitum, & qui nam ceteris deterioribus habeantur.

Auaritię, an profusionis sit deterius malum.

Homo vnde dicitur.

Diuitiæ quæ fluxe. Mensuræ diuitum quæ nã sint.

Quid dantur in diuitijs Deus.

Epulons splendor ac magnificentia.

Purpura & byssa: quid.

Greg. hom. 40. in Euang. 10. 2.

Varij abusus circa vestitum damnantur.

Gen. 3. Secundus vestium abusus.

Iacob. 5. Tranquil. in vita Neronis. c. 30.

Imperatores qui Romani nunquã idẽ vestimentum induerint.

eius diuitijs, &c. Dicendo autem, Erat, insinuat diuitias esse temporarias, & diu permanere non posse, nisi per manus pauperum, tanquam per mensarios, in cœlum reportentur, ubi æternum censum reddunt. Erat igitur hic diues grandi possessione, sed maiori cupiditatis affectu, & hominum æstimatione. Et nota nihil dici quod iste aliena rapuerit, sed tantum propria non dedisse: quid ergo dicendum de opprimentibus alios, & aliena rapientibus?

Qui induebatur (inquit) purpura, & bysso. Non quod omnis ornatus, & vestis elegantia per se Deo displiceat, vel omnis victus mundities sit damnabilis, sed quia raro contingit in his rebus seruari temperantiam. Damnatque hic non tantum infidelitatem, vt quidam eruditi notant, sed quod pauperes contemnens genio indulgeret, & lautissimè viueret. Induebatur autem, tum ipse, tum vxor, & serui, ac filij, tum deniq; parietes, lecti, mensæ, cæteraq; domus instrumenta. Purpura, habitus Regis erat: quæ ruborem ex sanguine conchiliorum maris accipit. Byssus, genus erat candidissimi lini, & delicatesissimi. Vt ergo purpura erat ad decorem, ita byssa ad molliem. In primo aspectus pascebatur, in secundo delectabatur tactus. Et vt Magnus dixit Gregorius: Si in cultu subtilium, & pretiosarum vestium non esset peccatum, nequaquam sermo diuinus tam vigilanter exprimeret, quod diues qui torquetur apud inferos, induebatur purpura & bysso. Peccatur enim, veste pretiosa cadaver induendo, nisi ratio magistratus, aut dignitatis personæ, aut matrimonij recens iniri, aut honesta alia causa excuset. Debet ergo Christiani oculos erigere ad Deum, qui primos parentes vestibus pelliceis induit. Secundo, peccatur immoderato excessu, & multitudine vestimentorum, quæ sæpe excedunt à tuncis, vt docet frater Domini. Vnde de Nerone refert Tranquillus, quotidie noua vestimenta assumere solitum fuisse, & nunquam bis idem vestimentum induisse, quem Helioabalas se-

cutus est, vt autor est Aelius Lamprius in eius vita. Tertio, peccatur in fine, ob superbiam, & curiositatem, nouitatem, vel incongruitatem: vt si vir veste fœminea, vel fœmina virili vtatur. Et gloriari in veste, nihil est aliud, quàm gloriatio corniculæ Esopi. Vnde Esther, quæ vestitu Regio ornata induebatur, ad Assuerum dicebat in oratione ad Dominum: Tu scis necessitatem meam quod abominer signũ superbie, & gloria mea, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannũ menstruatũ, & non portem in diebus silentij mei. Postremo delinquitur, dum luxuriæ gratia conciliandæ, & animos pelliciendi, nouis aut pulchris induimur: nam vbi hæc nimium affectantur, retia fiunt ad illaqueandas animas, & in nassam perditionis trahendas: cuius rei gratia Esaias cap. 3. acriori sermone hæc insectatur.

Addit, quod epulabatur quotidie splendide. Non enim vitio datur, si mel, vel interdum honestam aliquã ob causam celebrare conuiuium: sed nimius splendor, & curiositas vitanda est. Nam hodie non datur cibus naturæ, vel necessitati, vel voluptati, vel excessui, sed meræ superbie, & oculis ipsis conuiuiarum, vt spectent quæ in cœlum vsque efferant, vt non tantum mensa sit dubia, sed diluuium quoddam ferculorum ad submergendam rationem, & sepehendam prudentiam, & debilitandum corpus, nisi quis magno cum timore versetur, paratum. De quo quidam ethnicus dixit;

O prodiga rerum Luxuries, nunquam paruo contenta paratu, Et quasitorum terra, pelagoque ciborum Ambitiosa fames, & lauta gloria mensa.

Quid dicam de peccatis, quæ consequuntur ipsa conuiuia? vt merito quotidie Iob pro filijs quotidie conuiuia celebrantibus sacrificaret, ne quid peccati in illis admisissent. Indere enim superbia, & vana gloriatio, quam efficiunt delicie ciborum,

Aelius Lamprius. Tertius abusus.

Gloriari in veste, quid sit. Esther 14.

Quartus.

Qualia conuiuia, atque epulas Christianus damnet, ac improbet

Lucan. lib. 4. Pharsal.

Iob. 1.

Ex epulis immodicis mala quantã proueniunt.

Iacob. 5.

Ezech. 16.

Exod. 32.

Nullum vbi secretum esse possit.

Mendicitas quibus olim inuisa.

Deut. 15. Prou. 30.

Quod precibus impetratur quàm carum.

Mendicitas quæ bona, & salutaria.

Lazarus cui hominẽ non dixerit Lucas.

pretiosorum vasorum dignitas, lintheaminum munditia, ministrorum multitudo, præsentia amicorum, sonus musicorum & parasitorum turba, inde libidines, oblectamentas, infandaque flagitia, de quibus frater Domini ait: Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda vestra in die occisionis. Et Propheta: Hæc sunt iniquitas Sodoma sororis tue, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant. Inde lusus varij alearum, & taxillorum, choreæ, saltationes impudicæ, comædiæ, de quibus: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere: inde secretorum reuelatio, & proditones: quia Nullum secretum est, vbi regnat ebrietas. Postremus denique fabulæ actus, tanquam ablutio manuum, sunt detractiones, verbaque dicacia, quibus absentes arroduntur, & infamantur, risus, cachinni, scurrilitates, diceria: vt magnum imminet non corpori modo, sed & animæ periculum. Ecce igitur hætenus descriptum diuitem Epulonem: quis non iudicaret eum absolutum esse felicitatis exemplum? Sed iam ex alia parte spestemus mendicum.

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus; cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat. Olim mendicitas inuisa erat apud Iudeos: Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos, Moses inquit, & Salomon: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi. Erat autem extremum genus paupertatis, nihil enim carius emitur, quàm quod precibus impetratur. Etsi autem inuoluntaria, ac violenta accidat mendicitas; tamen patienter propter Deum tolerata, ingentis meriti præbet argumentum, si de necessitate, vt dici assolet, fiat virtus. Erat igitur hic mendicus. Bene erat, inquit, nimirum quia citò transeunt omnia mala præsentia: quæ æquo animo tolerata, æternum fructum pariunt. Neque Euangelista hominem nomine vocauit, sicut diuitem: quia vix hominis faciem habe-

bat, præ macie, & squalore. Assignat nomen mendici: nomine, inquit, Lazarus: signum quæ est diuinæ electionis ex nomine nosse quenquam, iuxta illud Domini ad Moysen: Inuenisti gratiam coram me, & te ipsum noui ex nomine. Et Christus de pastore: Oves suas vocat nominatim. Interpretatur autem Lazarus, adiutus à Deo, siue, adiutorium Dei; qui cum esset omnibus mundi præsidijs destitutus, Dei solius auxilio nitebatur, iuxta illud: Tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adiutor. Erat ergo Lazarus à Deo adiutus in se ipso, qui ait: Cum ipso sum in tribulatione, ipsam scilicet moderans, & præstans patientiam, atque vires ad vincendam illam suppeditans. Erat & adiutorium Dei, quia pauper datur diuiti, per quem possit iuuari ad salutem porrigenti elemosynam, siquidem: Beatius est magis dare, quàm accipere: & quia pauper spiritu, oratione, & meritis danti utilis esse debet, ne sit ingratus. Denique rectè adiutorium Dei vocatur, quia nihil mendico porrigentes dicere consueuerunt, nisi, Iuuet te Deus, vel, Abi Deo comite: perinde ac si dominus mendicum ab se aliquid petentem mitteret ad œconomum suum, vt illi daret elemosynam, & economus verò mitteret ad dominum suum. Nam pauperes ad nos mittit Deus, cuius nos economi, & dispensatores sumus: non decet ergo illos ad Dominum remittere.

Qui iacebat ad ianuam eius (siue vt Græcè habetur, porrectus erat ad vestibulum eius) ex impotentia, & debilitate membrorum non poterat stans mendicare, & ad vestibulum, vt dum diues exiret, & reuerteretur, inexcusabilis redderetur. Erat etiam vlceribus plenus, non vno, sed pluribus, vt magis probaretur, & vt magis diuitem permoueret. Et vulnera Iob, & vlcera Lazari pretiosiora, teste Chrysofostomo, apud Deum sunt, quàm Salomonis purpura, & triumphalis ornatus. Etsi autem multi Lazari, vlcera artificiose procurantes, ficti sint, & simulatè iaceant, ac

Quare Lazarus nomen expresserit Lucas.

Exod. 33.

Ioan. 10. Lazarus quid sonet.

Psal. 9. Psal. 90.

Act. 20.

Cur iacebat Lazarus ad ianuam diuitis Epulonis

Chryf. hoc prædicta super Lucam. Vulnera Iob & vlcera Lazari quæ pretiosa, teste Chrysofostomo, apud Deum sunt.

In fictitios Lazaros, & mendicos inuectiua.

Matth. 10.

querulas flectendi causa homines, voces proferant, & quæstum faciant ex mendicitate: nemo tamen ad eum ferus, & inhumanus esse debet, ut eleemosynam petenti denegat. Quia Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.

Lazari egestas quanta.

Capiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat. Fames vrgens fortassis faciebat immemorem eum miseriarum suarum, & internorum dolorum: nec enim delicata cupiebat, sed panem tantum: nec illum quidem integrum, sed micæ, quæ cadebant de mensa diuitis: neque ad voluptatem, sed ad saturitatem, nam paucis, & communibus natura est contenta. Et nemo illi dabat: Quia qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea: nam si pater familias misericordia ad pauperes careat, illum sequuntur vxor, filij, & ferui.

Exempli vlt in bono, vel malo.

Ecccl. 10.

Sed & canes veniebant, & lingeabant vlcera eius. Diues fortè eos mittebat ad latrandum, & mordendum, ut expelleret eum de domo, & ut notauit Chrysofomus, non lingeabant eius vlcera, quo ei beneficeret, sed quia inde eis bene erat, & ab ipsius malo reficiebantur. Designatur etiam tanta Lazari debilitas, ut qui nec canes suam ex ipso voluptatem quærentes posset abigere. Sed illi mitiores facti, ad cadauer iam putridum veniebant, & medicinam pauperi per linguam præstabant, & veniebant quasi restituri panem & micæ, quas ipsi quasi pauperi negatas edebant. Mirabile spectaculum certè, nullos fuisse qui mendico opem ferrent, & solus canes lambere eius vlcera, & humanitatis officium Dei prouidentia præstare, ut canum exemplo darent hunc diuitem. Et certè nihil magis portentosum, quam hominè à canibus curari, qui à proximo suo negligitur. Et ut Deus Heliæ, & Paulo primo eremi cultori per coruum animal rapax: ita huic per canes voraces prospiciebat. Redditur igitur hic diues inexcusabilis: tum quia vnus erat, nam si plures extitissent, posset causari, quod ipse ad tot su-

Canum humanitas in Lazari mendicium, & diuitis Epulonis infirmitas, & inhumanitas

3. Reg. 17. In vita sancti Pauli Eremitæ. Diues Epulonis quare inexcusabilis erat apud Deum.

stentandos nequaquam sufficeret: & ne causeris diuitias, vocatur mendicus, & ne præteras ignorantiæ, appellatur pauper Lazarus, scilicet notissimus, & ad vestibulum domus porrectus. Ac ne quisquam obijciat eum fuisse fortem ad tuendam vitam, scribitur quod iacebat præ imbecillitate. Ne verò diceret, nullum in eo esse signum prouocans ad pietatem, narratur fuisse viceribus plenus, ut in flectendo diuite ad misericordiæ tot essent pauperis ora, quot vulnera. Ne præterea dicere valeas, Volebat laute, & delicate refici, aut eodem cibo, quo diues alij, ac sustineri, pulchrè positum est: Capiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis. Ne verò ad alium vsum eiusmodi micæ facere crederes, explicuit, illas in terram cadere de mensa diuitis, quas necesse erat, aut à canibus deuorari, aut conculcari. Ne postremo quisquam diuitem excusare valeat, quod etsi ipse nihil daret, vxor tamen eius, aut filij, aut familiares aliquid inopi subsidium porrigeret, rectè Euangelista adiunxit: Et nemo illi dabat: etsi in quibusdam Græcis codicibus hæc verba desiderentur, sicut & in Syriaco Euangelio. Ecce iam Lazarus descriptum. Quis non existimaret perfectum infelicitatis & miserie exemplar? nam præter tot mala, etiam diuitis affluentia & felicitas illi molestiam inferebat. Sed iam audi quod sequitur: Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Vtriusque mors communis narratur: quæ amborum mutauit conditionem. Sed mortuum deferri ab Angelis in sinum Abrahamæ, felicitas est regnis omnibus optabilior: addici ad æternos cruciatus, horribile est, & centum vitis, si fieri posset, redimendum. Ideò non sunt despiciendi pauperes infirmi. Verbum illud: Factum est, non dicitur de Epulone, quia dum Lazarus moriebatur, ædificium virtutum eius complebatur: & dum corpus dissoluebatur, animæ fabrica ad culmè pertingebat: fecus

Lazarus quæ miserabilis ex omni parte.

Lazarus felix, Epulonis infelix Interitus, atque conditio.

diues,

diues, qui de temporali morte ad æternam transiit. In morte iusti gratia fiunt. Si enim, secundum Origenem sine causa dictum est: Elisabeth impletum est tempus pariendi, quia plenitudinem habet ortus iusti: inanes autem sunt dies impiorum: quis non agnoscat hanc plenitudinem in partu mortis, quo futuro seculo nascitur iustus? Nam scriptum est: Et dies pleni inueniuntur in eis, id est, in sanctis. Ut autem mortuus est medicus, simul cum eo mortua est mendicitas, fames, vlcera, & cetera mala. Et in primis agnosce misericordiæ Dei erga pauperem, quem, ante diuitem de vita sustulit, ne maneret diu in præsentibus vitæ huius calamitatibus: vnde scriptum est: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quia Deus pronior est ad misericordiam in liberandis afflictis quam ad iustitiam in impijs ad tartara deturbandis, quos diu expectat ad pœnitentiam. Omors, ait Ecclesiasticus: Bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus. Ad hæc post mortem mutatur ordo rerum, ut qui erant primi, fiant nouissimi: & qui erant nouissimi, fiant primi: Lazarus etiam quia non diligebat hunc mundum, in quo nihil boni habebat, libenter mortuus est, & morti naturæ cõiuncta est mors propriæ voluntatis, ut perveniret ad aliud seculum, in quo repositam habebat totam spem suam. Vnde mirandum est, Chrysofomus concione. i. de Lazaro (in qua nouem supplicia, quæ mendicus iste passus est, enumerat) asserere nihil Lazarum nouisse de resurrectione, sed huius vite res credidisse seculi huius fine terminari: quod non est verisimile, cum apud Iudæos præter solos Sadducæos, omnes resurrectionem statuerent. Subdit: Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ. Per synecdochè hoc dictum est: quia eius potior pars delata est, quæ nomen totius merito sibi vendicat: quemadmodum inferius de corpore solo diuitis dicitur per eandem figuram: Et sepultus est. Et si verò animæ beatæ non opus habeat delatione, quia ex conditione meri-

Quorū dies pleni, quorū vacui dies esse soleant.

Lazari. Orig. hom. 9. super Lucam. Psal. 72.

Dei in Lazari mendicium commiseratio.

Psal. 115.

Ecccl. 41.

Sors Lazari quæ diues. Matth. 19.

Chrysofomus. 2. prope finem.

Quod Lazarus futuræ vite atque resurrectionis Sacramentum non ignorauerit.

Matth. 22. & Act. 23.

Lazarus cur ab Angelis in sinum Abrahamæ deportatus sit.

torum illud consequuntur: tamen ob maiorem delectorum felicitatem perducuntur in cælum comitantibus Angelis: ij enim sunt in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Qui enim neglectus erat ab hominibus, dum viveret, mortuus ab Angelis deportatur; de quibus: Ut custodiât te, inquit, in omnibus vijs tuis. Et quæ diues non dignabatur domo sua, Deus suscipit illum in sinu Abrahamæ: & quia regnum cælorum nondum erat apertum, ductus est in sinum Abrahamæ. Est autem sinus, locus maris à procella & vento liber. Et quia hic mundus instar maris fluctuat, & tentationum ventis agitur, idè animæ egredientes à corporibus, non perducebatur ad portum cælestis patriæ, sed in Limbum Patrum, qui propter sui tranquillitatem dicitur sinus. Abrahamæ verò sinus vocatur, non quod primus illuc venerit, sed quia ei illius loci primitus facta est repromissio, de quo cantat Ecclesia: Ut perducas eam in lucem sanctam, quam olim Abrahamæ promissisti, & semini eius. Et quia pater dicitur omnium credentium per præputium, quibus locus est ille seruatus: qui quidem post Christi mortem sanctis animabus euacuatus est. Nam ut Sol exortu suo omnes stellas offuscat, & obscurat, ita Christus suo aduentu illum locum. Hinc Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Nam si diues in infernum est deturbatus, ut pœnas luat: quidni iustos in cælum eleuet? Denique quia Abraham hospitalitati, & misericorditer suscipiendis hospitibus intétus fuit ut ita magis argueret diuitem inhospitalem, & ab Abrahamæ patris fide, & misericordia alienum. Cur sit dictus sinus ille Abrahamæ, docet Augustinus libr. de anima, & eius origine. Tamen idemmet Augustinus epist. 99. ad Euodium, disputando colligit, sinum Abrahamæ non fuisse aliquam inferni partem, quia ne ipsos quidem inferos vsquam Scripturarum locis in bono appellatos potuit reperire. Et probat ex eo quod Dominus dixit: Inter nos, & vos magnum chaos fir-

Heb. 1.

Psal. 90.

Sinus quid.

Limbus Patrum cur sinus appellatur, & sinus Abrahamæ.

Gen. 12. 15. & Act. 7.

Secunda ratio.

Rom. 4. Patrum Limbus quando euacuatur sit.

Philip. 1.

Tertia ratio

Cur dictus sinus Abrahamæ, teste Augustino. Aug. lib. 4. de anima, & eius origine. cap. 16. tom. 7. Idem to. 2.

Chaos magnum quid sit Augustino.

Quam recte paradisi etiam Abraham finis dicatur

Aug. lib. 9. confess. ca. 3. to 1. sub initium.

Hæc metaphora finis Abraham; vnde deducta.

Ioan. 11.

Quid hæc Lazari ab Angelis in sinum Abraham deportatio mystice signet.

Tob. 12.

Psal. 78.

Matth. 24.

Lucan. 11. 7.

matum est: Chaos enim magnum (inquit) quid est, nisi hiatus quidam multum ea separans, inter qua non solum est, sed etiam firmatum est? Hæc ille, disputando potius, quam definiendo, dixit.

Et si autem locus ille quietis ante ingressum regni cælorum dictus sit finis Abraham, rectè tamè locus quietis, quo animæ beatæ recipiuntur, id est, cælum ipsum, dicitur finis Abraham. Vnde moriturus B. Martinus dixit: *Abraham me finis excipiet*: & de eo canit Ecclesia. *Martinus Abraham finis excipitur*. Et Augustinus lib. confessionum loquens de Nebridio, dicit: *Quicquid illud est quod finis Abraham vocatur, ibi Nebridius meus vivit*. Vel metaphora sumpta est à patre, in cuius veluti sinu filij conveniunt, dum vesperi ab operis diurnis domum congregantur. Cum ergo filij Dei dispersi in hoc mundo peregrinentur, sicut in præsentis curriculum fidem sequuntur patris sui Abraham, ita defuncti in beatam quietem, in qua nos expectat, se se recipiunt. Hæc etiam Lazari ab Angelis deportatio, significat meritum Lazari propositionem, & præsentationem coram Deo. Vnde legitur, Angelum Tobia dixisse: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliabas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliabas eos, ego obtuli orationem tuam Domino*. Mirum est autem, quòd in descriptione mortis Lazari, nulla sit corporis eius facta mentio. Hinc de multis legimus quòd inhumati iacuerunt, secundum illud: *Posuerunt morticina serpentum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestijs terra*. *Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Ierusalem, & non erat qui sepeliret*. In die tamen resurrectionis per Angelos curam habebit corporum electorum suorum; interim sepultura parum est sollicitus: nam ut ille dixit:

Cælo tegitur qui non habet vnam. Et alter;

Pauperis ad funus vix cæsat clericus vnus.

Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Sola mors diuites monet, quòd homines sint ut alij, quia communis est omnibus. Pallida siquidem mors æquo pulsat pede pauperum tabernaculas, Regumque turres, ut quidam dixit: & alius:

Mors dominis seruos, & sceptrum lignibus æquat,

Disimiles simili conditione trahens.

Sed iam vide circumstantias diuitis huius. In primis enim cœpit decumbere in lecto molli, & eburneo in quo lasciuire solebat: Non poterat splendide epulari, febris incalescente: aduocantur summa velocitate medici, quibus, ut Asa, homines plus confidere solent quam Domino, inualecebatque morbus: accedebant parasiti, qui lineabant parietem illum fragilem, & consuebant puluinos sub omni cubito manus: non erat qui eriperet de manu tribulantis. Et hac animaduersione punitus est peccator, ut moriens obliuisceretur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. Tandem tristem illam animam exhalauit. Et nota illam coniunctionem: *Et mortuus est, inquit, & dives*. Vbi insinuat, quòd sicut similis fuit pauperi in natiuitate, quia nihil intulit in hunc mundum: similis etiam fuit in morte, quia nihil diuitiarum inuenit in manibus suis. Mortuus ergo est dives. Contra propriam nimirum voluntatem, & desiderium defunctus est, quia mors omnibus idolis suis eum spoliauit. Hinc scriptum est: *O mors quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis*. Deinde cum eo extinctæ sunt diuitiæ, mensæ splendor, vestium cultus, & omnia alia quæ diligebat. Ad hæc mortuus est cum magna lætitia pauperum, quos solebat negligere, & gaudio diuitiarum ipsarum, quæ gaudet mutare dominum, & certo modo dolent tyrannicè possideri. Præterea mortuus est antequam cõpleret diem suum, & periodum à natura præscriptam. Nam qui cibo & potu se ingurgitant, dies vite sue abbreviât, sicut

Mors communis est omnibus, & pauperes diuitibus æquat.

Horat. lib. 1. carm. ode. 4.

Mors diuitis Epulonis defcribitur.

2. Par. 16.

Ezech. 13.

Quorũ Deus obliuiscatur. 1. Tim. 6.

Psal. 75.

Epulonũ mortis miseræ conditiones.

Ecc. 4. 1.

Abbreuiant qui dies vite sue.

Psal. 54.

Mors duplex diuitis Epulonis.

Diuitis sepultura depingitur. Psal. 23.

Herodis Regis sepultura inuisibilis magnificentiæ, & pompa teste Iosepho.

Ecc. 10. Cum moritur homo [scilicet malus] (vt ait Sapiens) quos hæreditet serpentes, & bestias, & vermes.

qui cum alijs inhumani & immisericordes sunt: de quibus: *Viri sanguinũ & dolosi non dimidiabunt dies suos*. Diuites autem, ut plurimum ex bonis viuarum, pupillorum, & pauperum, tanquam ex sanguine ditescunt: & cum pauperem videant, & non pascant, occidunt. Sunt etiam dolosi, qui mille vtuntur fraudibus, fallacijs, & periurijs, modò patrimonium amplificare valeant. Denique cum de mendico dictum esset in præsentis: *Factũ est ut moreretur*, de Epulone dictum est in præterito: *mortuus est & dives*, perfecta nimirum, & consummata morte animæ per peccatum, quam consecuta est mors secunda gehennæ. Subditur: *Et sepultus est*. Nihil de anima eius dicitur, quam in vano accepisse videtur: corpus tantum in vitam curauerat, in quo, dum viueret, anima sepulta iacebat: propterea sui, post vitam ipsius corporis sepeliendi curam habent. Igitur sepultus est magna cum pompa (ut hoc tempore diuites sepeliuntur cum campanarum sonitu) cum turba pullatorum amicorum, cum lugubri mugitu, & fictis lacrymis consanguineorum, cum faculis, & multis luminaribus accensis, cum magna sacerdotum, & religiosorum multitudine, & ceteris ceremonijs, quæ in funerali pompa obseruari solent. Recenset Iosephus lib. 17. cap. 11. de honorifica Herodis Regis pompa funerali, & sepultura. *Quid misero (ait) proderat portari in lecto aureo, lapidibus pretiosis de picto, cui stramina ostro erant, auroq; contexta? Quid ei proderat quòd ipse iam mortuus ferebatur indutus purpura, & capite diademate coronato?* Hæc ille, insinuans, quòd hæc non valeant aut resistere vermibus, aut putredinem impedire, vel foetorem prohibere. Rectè dictum est in libro Ecclesiastici: *Quum morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes*. Quod sic egregiè quidam exponit: *Hæredita-*

bit serpentes, id est, demones, quantum ad animam: Bestias, id est, amicos belluino more viuentes, quod attinet ad substantiam: Vermes, quantum ad corpus. Est quæ recta distributio: quia quilibet sua portione contentus est, & de alijs nõ curat. Ut autem sepultus est, contemplare illud foetidissimum cadaver breui absumptum à vermibus, & in terræ pulueres resolutum: & hic est finis corporis, quod tanquã Deum coluit, quod delicatè cibauit & nutriuit, quod serico & purpura vestiuit, in quo deniq; molliter tractando ac poliendo totam vitam consumebat, & familiam occupatam detinebat. Contemplare etiam diuitis animam magna demonum comitante caterua non portatam, sed tractam vel inuitam, & deturbatam ad gehennæ supplicia, ut latro à satellitibus & licitoribus ad crucem ire compellitur. Animaq; damnati hominis tanto pondere & grauitate fertur in infernum, ut omnes Angeli tale pondus sustinere nõ possint, sed in puncto ad inferna descendit. Proinde studeamus misericordiæ operibus incumbere: modestè in victu, & vestitu nos habere, ut supersit vnde tribuamus necessitatem patienti. Diuites siquidem si omnia retineant, non secus se occidit, atq; stomachus, qui si cibos quos sumit, in membra non distribuat, ipsum perire necessum est: si verò in vsum membrorum dispenderit, sanus & lætus vitam traducit. Cuius exemplo addiscant omnes diuites, si salui fieri volunt, & misericordiam apud Deum inuenire, ut liberaliter in pauperes effundant, scientes, eos qui miserentur pauperis, scenerari Domino nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sancto, ut omnis misericordiæ & liberalitatis fonti perpetuo scaturienti, debetur omnis laus, gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Epulonij corporis misera & infelix resolutio.

Eiusdem animæ fors infelicissima.

Tab. 12.

Ad pauperum beneficentiam adhortatio.

Prouer. 19.

TRACTATUS XXI.

De historia Lazari mendici, & diuitis Epulonis: quæ habetur apud Lucam. cap. 16.

Tract. 65.

Diues & pauper ut ait Salomon, quomodo obuenit sibi. *Prou. 22.*

Ecccl. 29.

Diuitibus, ne pauperes euadant, quid prospiciendum.

Quid diuitibus soleat, quid pauperibus apud Deum eueniat.

Plchre scriptum est a Salomone: *Diues & pauper obueniunt sibi: vtriusque operator est Dominus: Est autem hic occurfus salutaris, si diues pauperem subleuet a miseria corporis, & pauper diuitem adiuet in his, quæ ad salutem spiritus pertinent: nam hoc est quod ait Salomone in alio loco: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hac pro te exorabit ab omni malo. Solent autem diuites huius seculi in occurfu pauperum perturbari, quasi hostibus occurrerent. Sed intelligant diuites, nisi se sarcina diuitiarum in pauperes collatarum exonerent, sibi fortem pauperum, & diuitum fortem pauperibus obuenturam. Nam diues a diuitijs properat ad paupertatem, pauper patiens ab inopia ad diuitias. Ille a saturitate ad famem, hic a fame ad saturitatem: Ille a gloria ad summam ignominiam, hic verò ab ignominia ad summam gloriam. Quæ admodum si quis ab aula Regia, in qua nobilem locum obtinebat eiectus, detruderetur in terribilissimum carcerem ex quo aliter educeretur ad Regis honorificum ministerium, & locum primum apud Regem occuparet. Isti si sibi inuicem occurrerent, mutarent inuicem conditionem, & quisque in alterius locum migraret. Accidit etiam diuiti & pauperi, quod falconi nobilissimo, & gallinæ euenire solet. Ille enim dum viuunt, in delicijs habetur, pugno gestatur, delicatè nutritur, denique in pretio magno habetur: quod si contingat mori, in sterquilinum proijcitur, nullam prioris nobilitatis ratione habita. Contrà, gallina dum viuunt, negligitur, & in vilissimis, & sordidis locis alitur: quæ ubi interfecta est, mensam apponitur edenda, tanquam nobilis, & delicatus cibus. Tales sunt pauperes dum hic viuunt, qui per An-*

gelos in sinum Abrahæ ducuntur, & mensam Dei manducandi apponuntur: Diuites verò instar animalium ex præda viuentium eiiciuntur in tenebras exteriores. Proponit igitur Euangelium, vtriusque & Lazari, & diuitis finem, sciens quantum pondus permoendi habeat timor futurorum malorum, iuxta illud: *Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Quæ verba ponderans B. Bernardus. Time, inquit, quod in morte separandus es a bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secundum diuortio erit. Time quod in terribili iudicio te presentandus es, in cuius manus horrendum est incidere, & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloria, & segregandus a numero beatorum. Time quod in gehenna cruciatibus æternis, & immensis exponendus es, in sorte diaboli, & Angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergo timor initijs sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic inchoat ad sapientiã, neuter tanta habet efficaciam. Unde est quod dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima & non peccabis. Validior enim est, & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quam pudor, & dolor: quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatiũ, timor verò non inuenit unde consolatur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es, in iudicio nec fallere, nec resistere possibile erit: in gehenna penitus nulla consolatio, sed perpetuum va-lulatus, & fletus, & stridor dentium. Pulchra sanè Bernardi meditatio.*
Sed iam ad textum redeamus. *Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit, Pater Abraham, miserere mei, &*

Matth. 8. & 22.

Deut. 32.

B. Ber. ser. de primordijs, medijs, & nouissimis.

Quomodo nouissima prouide redeamus si scimus, & intelligimus Heb. 10.

Matth. 25.

Psal. 110.

Quis timor initijs sapientiæ dicatur.

Cur non primordia, aut media, sed nouissima prouidenda monentur.

Matth. 8. & 22.

Expenditur hoc verbum, Et sepultus est in inferno.

Origen. to. 1. sub fin. Theophyla.

B. Aug. 4. 38. 104.

Idem to. 10.

Qui sepultus etiam in inferno præter Epulonem, secundum scripturas. Num. 16.

*mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Post verbum, Et sepultus est, additur, in inferno, quæ vox, vel cum inferioribus coniungipotest, ut sit sensus; In inferno autem eleuans oculos suos, vidit Abraham à longe, & ita nullum scrupulum habet hæc lectio, quam præsentis Græci codices habent, & in uerbo ἀνάβλεψας, & nonnulli ex interpretibus Græcis illam sequuntur, & Euangelium Syriacum. Interpret tamē noliter legit: *Sepultus est in inferno.* In tali namque cœmeterio dignus erat sepeliri, qui ad diaboli paræciam spectabat, & cui decimas & primitias in vita solvebat. Et hæc lectio non videtur cõtemnenda: quia ut Lazarus ab Angelis dicitur deportatus in sinum Abrahæ per synecdochè rationem animæ, ita diues quantum ad animam dicitur sepultus in inferno, per synecdochè. Ita etiam legit Origenes, & ponderat in dialogo contra Marcionem hæreticum. Theophylacti etiã textus est separatim habeat, *Sepultus est, à verbo, In inferno autem, in expositione tamen illius loci illa duo coniungit, his verbis: Dicendo quod sepultus sit, in sinu obiter Dominus, quod & anima eius locum infernum & caliginosum sortita fuerit.* Sic ille. *Aug. li. 2. de quæst. Euang. Sepultura, inquit, inferni pœnarum profunditas est, qui superbos & immisericos post hæc vitam vorat.* Hæc ille. *Ita Ezech. 32. Sepulchra Regum Aegypti, & Assur, & sociorum dicuntur esse in inferno. Idem tamē Aug. aut quicumque; huius sermonis autor fuit, ser. 110. & ho. 7. ex 50. c. 11. legit, ut Græci codices modò, & pòderat, quod diues sepultus est, nam pauper fortè, nec sepultus. Deinde quod ait: *Eleuans autem oculos suos, cum esset in tormentis, ponit in inferno fuisse sepultum, & simile quid de Core Dathan & Abirom, in libro Numerorum legimus, nimirum quod descenderint in infernum viuentes, & aperiens terra os suum deuorauit eos cum tabernaculis, & vniuersa substantia. Descenderunt quæ; viui in infernum operi humo, & perierunt de me-***

*dio multitudinis. Et alibi: Et sepulchra eorum domus illorum in æternum. Ideò non est necessaria illa particula, & legendum: *Mortuus est diues, sepultus in inferno.* Et postea sequitur: *Eleuans autem oculos.* Nò in vno aliquo, sed in pluribus tormentis, nam cum pœna debeat esse culpæ accommodata, ut iuxta modum delicti, sit & plagarum modus, & *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum detur illi tormentum:* In peccato autem inueniantur duo, nòpe auersio à Deo, & conuersio ad creaturam, quæ est bonum cõmutabile: hinc duplex pœna, seu tormentum peccato debetur, quorum alterum dicitur pœna damni, quæ nihil est aliud quam priuatio diuinæ visionis: iustum enim est, qui, dum vixit, auertit se à Deo, ut in perpetuum eo careat. Alterum est pœna sensus: digni enim sunt qui abusi sunt creaturis, per eadem postea puniri, ut in eis impleatur: *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Et ut omnis creatura deseruiet felicitati beatorum, qui dicere poterunt: *Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Ita impij in omnibus quibus abusi sunt, punietur, & pugnabit cum Deo orbis terrarum cõtra insensatos: ut legitur in libro Sapientiæ. Hæc sunt in genere tormenta. Sed in specie, & in numero ne nominari quidè possunt, sicut quidam ethnicus dixit: *Non mihi si lingua centum sint, ora que centum, Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas, Omnia pœnarum percurrere nomina posse.* Ibi namque diuitijs succedit egestas, purpuræ flamma gehennæ, bysso asperitas vermium, epulis esuries perpetua, risu iustus, splendore tenebrarum horror, Lazaro despecto Lazarus glorificatus, quod mirabiliter cruciabit, ut habes Sap. 5. Et sicut oculus non vidit, & auris non audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus se: ita nec illa quæ Deus præparauit ad tormentum se odio prosequentibus. Et post mille millia annorum tam integrè aget ignis in illos, quantum primo die; semperque caro erit viua, ac viridis*

Psal. 48.

Epulonis tormenta.

Deut. 25. Apoc. 18.

In peccato sunt duo, & quænam illa.

Duplex pœna, damni & sensus, & quid sint.

Sap. 11.

Psal. 91.

Sap. 5.

Virg. li. 6. Aeneid. in te rmediũ, & finem.

Diuitis Epulonis cruciatu enumeratur.

Esa. 64. & 1. Cor. 2.

Quid augebit damno- rum tormen- ta mirabili- ter.

Apocaly. 9.

Quemadmo- dū rectē, non ut Epulo di- ues, leuabi- mus oculos nostros.

Esa. 28.

Quos oculos eleuauerit di- ues Epulo, tam esset in tormentis.

Forum, qui ducunt ani- mas suo cor- pore exutas, esse adhuc corporeas, &c. falsū do- gma confu- tatur.

Aug. lib. 4. de anima, & eius ori- gine. c. 13. tom. 7.

Tertull. to. 1.

Animas antē iudiciū, vel premiū ha- bere, vel pœ- nam, contra Græcos.

Hinc rectē ne probetur gehennæ ig- nem esse cor- poreum, se- cundum ali- quos.

ad sensum cruciatum, ac si nunquā in eos ignis egisset. Et, quod omniū malorum est fastigium, non poterunt facere de necessitate virtutem, sed inuiti, & coacti, rabieq; perciti patientur, desiderabuntq; mori, & fugiet mors ab eis.

Rectē ergo dicitur: *Eleuans oculos suos*, quos semper defixerat in terrā, & ad Christum, ac eius membra claudabat: serō illi aperientur: nam oculos quos culpa clausit, aperiet pœna. Si sapimus ergo, tempestiue aperiamus oculos, & futura præcipitia inspiciamus, ne in illa incidamus: & dū tribulamur, aut affligimur à Domino, intelligamus, ad aperiēdos oculos eiusmodi flagellis nos appeti: nam tantummodò sola vexatio dabit intellectum auditui. Quia verò oculos carnis diues in inferno non habebat, intelligamus per oculos virtutem visuam in animo infixā, quæ extincto corpore non perit: quæ admodum per linguam, gustandi virtutem, per digitum, vim operandi, auxiliandive, per clamorem, virtutem doloris impatientis, per aquam, solatium aliquod, vel refrigerationem.

Vanum est ergo dogma, quod quidam ex his verbis colligunt, animas scilicet suo corpore exutas, esse adhuc corporeas, nec carere suo corpore, etsi magis spiritali: ut docet Augustinus lib. de origine animæ: in quo errore fuisse Tertullianū, in dicat liber de resurrectione carnis. Græci etiam aliquot docent, animas antē iudicium nec puniri, nec coronari: & cum hoc loco premerentur, respondebāt, Dominum hinc ea quæ futura erant, narrare tanquam præterita. Sed sanè huic intelligentiæ obstant quæ sequuntur, & quæ post diē iudicij esse nequeunt, nempe petisse diuitem, ut Lazarus mitteretur ad quinque fratres suos, quos habebat in hoc seculo, & responsum: *Habent Moysen & Prophetas, audiant illos*. Cū ergo certum sit, quæ de oculis, lingua, digito, & sinu Abrahamæ dicuntur, spiritaliter esse accipienda: non tamen ex eo quod diues dicitur cruciari in flāma, efficaciter colligitur,

ignem quo animæ exute cruciatur, corporalem esse, ut docet Augustinus lib. de Ciuita. Dei. Conuenienter enim posset responderi, talē fuisse flammam illam, quales oculi quos leuauit, qualis lingua, cui humorem exiguum infundi desiderauit, qualis digitus Lazari. Idem tamen August. eodem loco testatur, & alibi, ignem gehennæ fore corporeum, quo post resurrectionem corpora damnatorum cruciabuntur, sicut Grego. lib. 4. dialogo. c. 28. Verum de hac questione, sicut de loco quietis sanctorum ante liberationem per Christū factam, aut de loco damnatarum animarum ante iudicium, non putat August. lib. 8. super Genesim ad literā, capit. 5. contentiose disputandum: *Quia melius est, inquit, dubitare de occultis, quam litigare de incertis*.

Sed ad rem. Vidit ergo Abraham à longe, & loco, & premio, ut qui longè fuit ab Abraham fide, obedientia, hospitalitate, atque misericordia, longè etiam distaret à remuneratione. Vidit etiam Lazarum in sinu eius: quemadmodū Deus de Paradiso expulsum Adam collocauit ante Paradisum, ut videret vnde excidisset, & ut Lazaro in calamitate posito augebat miseriam videre diuitem tot bonis, & delicijs affluentem: ita modò diues, ut affligatur, videt Lazarū gloriosū, & quiescentē in sinu Abrahamæ, ex qua visione inuidia, pœnitentia, iracundia & rabie torquebatur diues, iuxta illud: *Peccator videbit & nascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit*. Ante diem autē iudicij possit ex priuilegio interdū boni malos, & mali bonos videre, quæ admodum ex doctrina Gregorij in libris dialogorū probat hoc loco Euthymius. Potes, si velis, egregiam Burgenis additionem, interpretantis dictum B. Gregorij homilia in hoc Euangelium, legere, ait enim: *In fideles in imo, hoc est, inferno, positos ante iudicij diem, fideles super se in requie cernere*. Et rectē per diē iudicij, diem passionis Domini nostri, per quam euacuatus est Limbus Patrum, interpretatur. In passione

enim

Aug. li. 20. de ciuitat. Dei. ca. 10. tom. 5.

Greg. to. 1.

Aug. to. 3.

Quid quod Epulo eleuans oculos, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius.

Gen. 3.

Psal. 111.

Greg. li. 4. dialogo. c. 33. tom. 1.

Euthy. cap. 59. in Luc. Burgen. Episcop.

Dies iudicij quam apte Dies Domine passionis nominetur.

Ioan. 12. B. Greg. ho. 40. tom. 2.

Implj ante iudicium, tē Re Grego- rio, cur viderent iustos, interdum; & iusti contra impios sū in inferno.

Diuitis clamor Epulonis cur mīnī mē fuerit aut diuus. Prou. 21. Psalm. 6.

Zachæus quā re filius Abrahamæ à Christo vocatus sit. Luc. 19.

Gen. 18.

Matth. 3. Diues Epulo cur apud patrē Abraham misericordiam nō valuit inuenire.

enim fuit quodammodo iudicium mundi, iuxta illud: *Nunc iudicium est mundi*. Verba Gregorij in homilia huius Euangelij, hæc sunt: *Credendum est, quod ante retributionem extremi iudicij iniusti in requie quosdam iustos conspiciunt; ut eos videntes in gaudio nō solum de suo supplicio, sed etiam de illorū bono crucientur. Iusti verò in tormentis semper intuentur iniustos, ut hinc eorū gaudium crescat: quia malū conspiciūt, quod misericorditer euaserunt: tantoq; maiores Redemptori suo gratias referūt; quanto vident in alijs quod ipsi perperit; si essent relictī, potuerunt*. Antē etiā dixerat: *Vt ergo peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vidēt gloriam quos contempserunt: & de illorum etiam pœna torquentur, quos inutiliter amaauerunt*. Sic Gregorius sensit.

Et ipse clamans, dixit, *Pater Abraham, miserere mei*. Clamat ibi, qui clamantem audire contempsit in vita. Nam *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & nō exaudietur*. Etenim in inferno quis confitebitur tibi? Hæc autē oratio ex amore proprio pfecta est: *Pater, inquit, Abraham*. Modò tu illum agnoscis patrem, & ille se tibi patrem esse nō cognoscit, quem in Lazaro sic spreuisti: inhumanus diues filius Abrahamæ cum esset, filius gehennæ factus est: Zachæus autem olim rapinæ filius, aliena restituendo, & bonā partem bonorum in vsus pauperum distribuedo, in Abrahamæ filiū adoptat: vnde Dñs dixit; *Eo quod & ipse filius sit Abrahamæ*. Infelix cui in iudicio pro magnitudine criminis non miseri genitor, non pater ignoscere, nō affectio potuit subuenire. Ac vide iudicium Dei districtum. Qui olim pro quinque ciuitatibus auditur, pro vno peccatore post mortē nō vult orare; & iste filius Abrahamæ despiciatur: ut intelligas verum esse dictum; *Ne velitis dicere intra vós; Patrē habemus Abraham*. Hic mendicūs, qui in vita mendicum neglexit, miserū se agnoscit, qui misericordiam implorat, cum ait; *Miserere mei*: nec illam obtinet, quia nec tempori congruit, nec loco, nec causæ, nec per-

sonæ. Non tempori, quia in hac vita tempus est misericordiæ; post illam verò tempus est iustitiæ: *Venit nox, quando nemo potest operari*: & Apollolus, *Dum tempus habemus, operemur bonum*, innuens futurum aliquando vt tempus non habeamus, atq; olei emendi non sit copia, vt expertæ sunt Virgines imprudentes. Non loco, quia in inferno nulla est redemptio: vnde rectē Salomon monet; *Quodcunque facere potest manus tua, instāter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quod tu pperas*. Nō causæ, quia frustra indulgentiā petit pœnæ, quæ culpæ non pœnitet: & dum permanet causa, debet permanere & effectus. Non deniq; personæ: qui enim alijs misericordiam non impendit, imò nec sibi ipsi, aut animæ suæ, indignus est qui imploret misericordiam. Vana igitur est omnis inuocatio Abrahamæ, & petitio misericordiæ: quia Lazarus in sinu & pectore Abrahamæ est, tenens eum, ne diuitis crudelis misereatur: quemadmodū etiam vana erit tunc omnis pœnitentia, de qua dicitur; *Pœnitentiam agentes, & pra angustia spiritus gementes*.

Quā verò peteret misericordiā, exprimit dicendo: *Et mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquā, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Cum multi essent in sinu Abrahamæ; mirum videri possit, cur solum Lazarum petit. Sed vt pulchrè docet Petrus Archiepiscopus Rauennas: *agnoscit diues Lazarū mendicum diuina prouidentia, sibi dum viuere, occurrisse, vt per ipsius, cui benefacere debebat, preces ac patrocinium seruaretur*. Ita ille. Deinde non petit Lazarū immediatē, sed per mediatorem Abraham, quæ putabat ignorare quæ in vita contigerant: nouerat enim se dignum non esse, qui Lazaro supplicaret. Quod ad cumulū cruciatuū eius spectat, vt ipsum nō audeat deprecari, cuius solius subsidio ac precibus salutem cōsequi poterat. Vel, vt alij opinantur, antiquæ malitiæ, & liuoris hoc verbum fuit: zelo nanque maligno magis incensus

Io. 9. Gal. 6.

Matth. 23. Secunda ratio. Eccle. 9.

Tertia ratio.

Quarta & pōstrema.

Sap. 5.

Diues Epulo cur potius à Lazaro, quā alijs; qui erant in sinu Abrahamæ, refrigerari petiit linguam suam.

Pet. Chrysologus serm. 122.

Opinio quorundā de malitia diuitis huius.

quam

quàm gehēna, emitti de gremio Abrahæ Lazarū ad profundum chaos postulabat de requie beatorum ad tormenta; de refrigerio ad cruciatum: hinc malitiosè non se ad Lazarum, sed Lazarum ad se mitti petebat. Et qui clausit viscera, & manum totam pauperi; medicat tantū aquæ, quātum intinctio partis extremæ digiti haurire poterat. Nullum membrum minus digito, atque huius extrema pars non cōceditur: nihil cōmunius aqua, & illa tamen priuatur. Quum verò esset totus in tormētis, soli oculi cruciandi remanebant in Lazaro in sinu Abrahæ reposito. Et qui de tantis horreis nec micam de mensa cadentem dedit, nec de tātis torcularibus vel vini haustum, indignus erat, cuius lingua vel minima aquæ gutta refrigerare. Sed dices; si vinum negaui, aquam peto. Sed, o diues, existimo, quòd aquam negasti pauperi huic, ne ianuā tuam ingrederetur, & ne ad tuum puteum accederet, canes obiecisti. Quid ais? vt extremū digiti sui intingat in aquā; ergo iuxta est aqua: & si iuxta, quare tu non sumis ex ea quantum vis, & quantum cupis? Nimirum quia vincitæ sunt tibi manus, quibus Lazaro subuenire contempnisti: & vt cantat Poëta quidam:

Tantalus à labris sitiens fugiētia captat Flumina.

Cerne etiam stultitiam, quòd extremi digiti stillula credit gehennæ flammam extingui: cum tota aqua maris, vel minimū gehennæ incēdium restinguere non valeat: aqua enim ipsa in fomentum ignis conuertetur. Nec intelligas diuitē sola lingua cruciari, cuius corpus totum in flammis positum erat: sed in lingua præcipuè torquebatur, quia illa negauerat misericordiā, quæ pauperi insultauerat, quæ splendidos primos cibos, & odorata pocula degustabat: de qua Iacobus; *Lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis*; propterea in ea præcipuè affligitur. Nā vt diximus; *Per qua peccat quis, per hac & torque-tur.*

Illud verò hoc loco annotandum

est, Iacobum Fabrū Stapulensem in commentarijs suis in hunc locū existimasse, hūc diuitē sepultum fuisse in Purgatorio. Quod falsum est, & falsis nixum fundamentis. Falsū quidē, quia Patres, vt Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, de limbo Patrū, in quo Lazarus; & loco dānatorum, in quo diues erat, interpretatur. Deinde magna erant peccata, & alio quàm temporali igne puniēda. Tertiò quia dicitur: *Et in his omnib⁹, inter nos & vos chaos magnum firmatū est; Vt hi, qui volunt hinc trāsire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.* At verò à Purgatorio ad limbum Patrum transitus erat post pœnas temporarias exolutas. Illi etiam, qui Purgario igne expiantur, non possunt dici recepisse bona in vita sua, vt huic dictū fuit. Denique parū perterrefaceret Dñs auditores à peccato, & segniùs inuitaret ad misericordiam amplectendā, si per locum tormentorum, ignem temporalem Purgatorij intelligamus.

Fundamēta etiam eius debilia sūt & falsa. Nam quòd diues vocatus sit filius ab Abrahā, nō vt cōsolaretur & subleuaret, dictum est; sed ad genus eius & carnem respexit: aut ironicè vocauit illū filium. Quòd verò fratribus suis prospicere vellet, id non ex charitate, quam nullam habebat; sed ex pprio amore fecit. Quòd verò dixit, *Miserere mei*, non syncero affectu dixit, sicut nec Christo dæmones, *Quid nobis, & tibi, Iesu, filii Dei: venisti huc ante tēpus torquere nos?* non enim sponte, sed coactè nomē Christi confitebantur.

Et dixit illi Abraham, Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cōsolatur, tu verò cruciaris. Vtilis ac salutaris doctrina in hoc verbo continetur, & singula verba suū habēt pondus. Sed in primis aduerte, Græcos codices, & Syriacum Euangeliū habere; *Recordare quia recepisti bona tua in vita tua*: quæ verba egregium sensum continent. In primis igitur vocat filium, reddens verba pro verbis; & vt illa mansuetudine, à qua eū

Epulonē diuitē in inferno, nō in Purgatorio, vt Faber soniauit Stapulensis, fuisse sepultum. Ambro. lib. 8. in Lucā, ca. 3. to. 5. Chry. hom. de Lazaro. tom. 2. prope finem. Aug. serm. 25. de ver. Dom. 10. 10.

Fabri argumenta soluūt.

Abrahā cur diuitem Epulonem filiū nominauerit.

Diuitis infelicitas Epulonis.

Aquæ guttam, non vni, quare postulabat diues à Lazaro.

Horat. lib. 1. sermo. Saty. 1. Gehēnalisflāmā quanta vis.

Cur linguā portūs, quā cætera membra, diues refrigerari possibat.

Iaco. 3.

Sap. 11.

degenerasse propria crudelitate senserat, & extremum mancipium gehennæ atque perditionis filium noverat, ad maiore cruciatū filium vocat. Ait deinde, *Recordare*: nam summū genus infelicitatis est agnoscere se aliquando fuisse felicem, & ab illa dignitate cecidisse. Tertiò ponderat post Chrysostomum Euthymius verbum *Recepisti*: *Non dixit, Accipisti bona tua; sed, Recepisti: nam recipere ob ea ponitur quæ debentur: & hinc omnino significatur, quòd & diues, quam peccator erat, aliquam tamen habebat virtutem, pro qua bona debita adhuc viuens receperat: & Lazarus quam iustus erat, aliquod tamen vitium habebat, propter quòd adhuc viuens debita mala receperat.* Ita ille. Ad hæc addit, *Bona tua*, quæ tu æstimabas tua, renuntians cæteris bonis, quæ Deus donare poterat: quæ tamen in parabola villici dicuntur aliena: si ergo in iniquo, inquit, mammona fideles non fuistis, &c. Subdit, *In vita tua*. Prospera ac felici: cui successit mors, sicut mortuæ vitæ Lazari successit felix vita, & beata. Non ergo animæ dormiūt post mortem, vt fabulantur hæretici. Vt autem docet Augustinus lib. 2. Quæstion. Euangeliōrum q. 38. *Cum ei dicitur, Recepisti bona in vita tua: illud tægitur, quia felicitatem dilexit seculi, nec aliam vitam præter istam, in qua superbus tumebat, amauit. Lazarus autem mala dicit recepisse; quia intellexit huius vitæ mortalitatem, labores, dolores, & arumnas penam esse peccati: de quo scriptum est, Fumus & nos naturaliter ira filij, sicut & cæteri.* Hæc ille. Ponderat etiā Basilii serm. 1. de Ieiunio: *Timeto*, inquit, *exemplum diuitis: illum delicia vitæ igni tradiderunt. Non enim ob iniustitiam, sed propter mollem & delicatā vitam deprehensus in flamma fornacis torquebatur.* Hæc ille. Neminē ergo ob diuitias, honores, & voluptates huius vitæ beatum dicamus, memores illius sententiæ; Ne timueris, cū diues factus fuerit homo; & cū multiplicata fuerit gloria domus eius. *Quonia cum interierit, non sumet omnia neque descendet cū eo gloria eius. Quia*

anima eius in vita ipsius benedicetur. Neque rursus ne ob paupertatē aliquem miserum & infelicem ducaamus: quia dicitur Psalm. 89. *Latati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala.* Hoc est illud iustum Dei iudicium, quo reprobis, & vasis iræ cōcedit Deus in hac vita bonorū huiusmodi affluentia, ne semper illis sit malè: electis autē, & vasis misericordiæ immittuntur afflictiones & aduersitates, quibus exerceatur. De quo iudicio asserit Psalmista se non potuisse illud comprehendere, donec ingrederetur in Sāctuarium Dei, & intelligeret nouissima diuitum.

Præterea ait; *Lazarus consolatur.* Limbus enim Patrum æternæ beatitudinis habebat spem, & securitatem, exemptionem ab omni pœna sensus, societatem Sanctōrū, & Angelorū frequentem visitationem: vt quidam tradunt. ¶ *Tu verò cruciaris.* Sēper, vt semper epularis splendide. Vt ergo diuitibus habentibus hūc cōsolationem suam.

Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est; vt qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Nouam rationem addit: quia æterna est reprobōrum à beatis separatio, vt nullum possit inter eos intercedere cōmercium. Et in his omnibus, id est, super, vel præter hæc omnia, quòd iusto Dei iudicio tibi cōsolatio, & refrigerium non debetur; sed cruciatus, etiam impossibile est vt quis ex nobis vos adeat. Quòd ait, *Chaos*, Græcè legitur, *χάος*, id est, hiatus, rictus, barathrum, & vorago vasta, à verbo Græco *χαίω*, quod est, hio; chaos autem, confusio, & mixtio nem quandam rerum significat, quā rudem, indigestamque molem Ouidius appellat: à verbo *χάω*, quod est, fundo: quæ non tam est ad rē quàm vorago. Chaos ergo accipitur pro hiatu, vt Augustinus epist. 99. exponit, qualis hiatus nonnunquam existere solet in terræ motu: vnde & chasmaticus terræ motus dicitur. At hic ternæ hiatus, & vorago, si ma-

Iustum Dei iudicium quòd nā super malos, & bonos in hac vita sit.

Psalm. 72.

Lazarus quā le solamē cāprabat in sinu Abrahæ:

Luc. 6.

Quòd illud chaos magnum inter finem Abrahæ, & diuitem Epulonē dicitur esse firmatū.

Ouid. li. 1. Metamorph. initio. Chaos propriè quid. Aug. tom. 2.

Epulo cur diues bona in vita sua dicitur recepisse, non accepisse. Chrysof. Euthy. cap. 59. in Luc.

Quid etiam quòd ille recepisse bona sua in vita sua. Luc. 16.

Aug. to. 4.

Quare secundu Augustinū, diues Epulo bona, Lazarus mala in vita sua recepisse dicuntur. Ephes. 2. Basl. to. 1.

Quā ob causam diuites beati, pauperes infelices nequaquā dicendi sunt. Psalm. 48.

Beatorū status, & status damnatorum immutabilitas omnimoda à Christo significata quibus verbis.

gna sit, impedit ne quis ex vno loco ad alium transeat. Et ita per hiatum firmatum significatur diuiti, æternā fore reprobōrū à beatis separationem, ac solatij & refrigerij nullam esse damnatis spem. Et metaphoricè per illam significatur immutabilitas vtriusque status ita constabilita & firmata, vt nulla possit esse amicitia, aut societas inter eos, qui vtroque in gradu existūt. Et quod dicitur: *Vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint* improprie dictum est, quia certum est, nulli piorū tale desiderium obrepere, saltem voluntate deliberata: nam voluntate naturalis affectionis possent beati flecti ad miserendum damnatis: sed per deliberatam, & rectam voluntatem, quae se Diuinæ conformant, illam corrigunt. Damnatos verò dubium non est naturali affectu sitire, atque ardentissimo desiderio expetere gloriam vitæ æternæ; sed per æterna tempora illa frustrantur.

Aug. to. 4. De quib' dictum sit: Vt cum defeceritis, recipiat vos in æterna tabernacula. Luc. 16.

Pulchrè autem hoc loco Augustinus quæst. 38. libri 2. quæstionum Euangeliorum, ponderans hoc verbum, ait: *Quo admonet scilicet in hac vita, vt homines subueniant quibus possint, ne post eam, etiā si optime recepti fuerint, eis, quos diligunt, opitulari non valeant.* Illud enim quod scriptum est: *Vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula: non de superbis, & immiseri cordibus scriptum est, qualis iste diues fuisse demonstratur, quod recipi à sanctis in illa tabernacula mereatur: sed de his, qui sibi amicos officiosissimos opibus misericordia fecerint: quanquam nec ipsos iusti velut propria potestate quasi gratificando recipiant, sed promissione, atq; permissione illius, qui eos cōsilio pramonuit, vt sibi amicos facerent, & qui se ipsum pasci, vestiri, hospitio recipi, visitari in vnoquoq; minimorū suorū liberatoris bonitate dignatus est. Quanquā illa receptio, vtrum statim post istā vitā fiat, an in fine seculi in resurrectione mortuorū, atque vltima retributione iudicij, non minima questio est. Sed quādo libet fiat, certè de talibus, qualis ille diues insinuat, nulla scriptura fieri possidetur. Digna Augustino doctri-*

Matth. 15.

Et ait, Rogo ergo te, pater, vt mittas eū in domū patris mei. Habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hūc locū tormentorū. Frustratus primo desiderio pro se ipso, proponit secundū pro fratribus: quod etiā ex amore sui ipsius profectū est. Sēsus est iste: Si Lazarum ad me venire vt subueniat, vorago ingēs impedit; saltē mitte ad quinque fratres meos, qui meo exēplo viuūt (nā vorago nō impedit vobis ad illos accessum, aut cōtra) vt ipsi melius viuant, & pœnitentiā agāt, ne fortè ipsi in eadē tormenta, atq; supplicia incidāt. Hoc appetebat hic diues, vel vt Lazarum in spe gloriosū factū, à suo conspectu abijceret; cuius visione multū cruciatur, vel ex affectu superbiæ; cupiebat enim suos gehennæ euadere tormenta, vt vel in suis fratrib' saluis exaltaretur per superbiam, vt explicat Caietanus; vel deniq; ex propria dilectione, vt Lyranus docet: timebat enim se habere pœnarū socios, quos nouerat se habuisse epularū, auaritiæ, & immiseri cordiæ imitatores, atq; ita duriora fierēt sua supplicia. Nā licet hīc solatium sit miseris socios habere laborū, nō ita tamē erit in gehenna, vbi quisq; cū tāto pudore & cōfusione torquebitur, ac si solus, & nullus alius torqueretur. De prima causa proposita scribit Petrus Rauennas ferm. in hoc Euangelio: *Sub specie, inquit, pietatis ad pristina vulnera, ad prateritos gemitus Lazarum vult redire, quē prima petitione ad suos deuocare nō potuit cruciat'. Antè dixit, Mitte ad me: modò dicit, Mitte ad fratres meos. Dolet, agit infelix, ne videat felicē, quē aliquādo putauerat infelicē.* Hæc Chrysol. Petrus, satis elegāter. Afferit porrò se habere quinque fratres, & eorū tantū meminit, vt qui in charitate non essēt, quæ omnes amplectit. Et vt inā nō essent myriades fratrum hui' diuitis, qui diuitijs nō ad animi pietatē, sed ad carnis voluptatē abutūt. Et quinque fratres sunt, qui opes ad oblectationem funque sensuum dilapidāt. Serus incipit esse magister hic diues, vbi nec docēdi, nec discēdi tēpus est. Cui pius,

Quo sensu & affectu diues Epulo ad 5. fratres suos monēdos, ne & ipsi veniant in eum locū tormentorū, mitti Lazarum postulabat.

Caieta. Lyran. Vbi locū minime habeat illud: Solatium est miseris socios habere dolum.

Pet. Rauenn. ferm. 123.

Similes qui fratrum diuitis Epulonis.

qui

qui sibi sic impius? Impudenter aut detalijs impetrare pœnitentiā, qui sibi adueniat nihil prouidit. Et quomodò quinque fratribus eius sufficeret Lazarus, qui tāto tempore tot vlcibus suis plenus, toto clamans corpore vni diuiti nihil profecit? Sed iam audiamus breue & acutum responsum Abrahæ: *Et ait illi Abraham, Habent Moysen & Prophetas: audiant illos. At ille dixit, Non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiā agent.* Prior diuitis oratio reiecta est, eo quod esset de re impossibili, posterior, quod esset de re superuacua, vt intelligas, damnatos nihil aut pro se, aut pro alijs impetrare posse, nec benè illos precari: *Habent Moysen, & Prophetas*, id est, sine Lazarū requiescere post labores, tu deplora tuas pœnas & miserias; Deus autem non fratribus tuis, & omnibus non pro tuo cōsilio, aut hortatu, sed pro sua gratia, & munificentia de alio modo salutis prospexit; nempe Moysen & Prophetas, id est, sacros & Canonicos Moysis & Prophetarum libros proponendo, qui quamplurima de inferno, acieus cruciatibus loquuntur: quos audire debent, & cum omni fide & veneratione suscipere. Sed audi quid tertio replicet diues: *Non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiā agent. Qui in vita non nouerat se ipsum gubernare; post mortē contendit etiam ipsum Abrahā docere: & sicut ipse ante mortē pro fabulis ducebat quæcunque Moyses & Prophætæ de gehenna loquebantur; ita existimabat fratres suos nulla re alia magis posse conuerti. Sed stultum sanè fuisset, ad eius petitionem mortuum suscitari. Sic Saul nolens credere Samueli viuētī, quæsiuit mortuum, & nec sic eū auscultauit: vt habes. 1. Reg. 28. Discē ergo ex hoc loco, miracula nō fieri pro his, quæ, tanquam necessaria ad salutem, iam sunt recepta; nisi nouū aliquid esset persuadendum. Quāob rē Dñs rectè dixit Iudeis; *Si crederetis Moysi; crederetis forsitan & mihi: de me enī ille scripsit. Si autē illi' literis nō**

Quid est dicere: Habēt quinque fratres tui Moysen, & Prophetas, audiant illos.

Diuitis Epulonis stultitia.

Signa quib' merito dene gentur.

Ioann. 5.

creditis, quomodò verbis meis credetis? *Ait autem illi, Si Moysen & Prophetas non audiūt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Magni ponderis est hæc Abrahæ sententia, & occludens eorum pruriētium ora, qui dicunt: Nullus vnquam ab inferis reuer' est. Ideò ad Prophetas & Moysen mittit, ex quibus populus discat quicquid erit vtile ad salutem. Prohibet Dominus Deuter. 18: à magis & ariolis verum suscitari, & Gentium morè oracula fictitia appetere: iniuriam quæ sibi fieri Deus cōqueritur, cum ipse solus non auditur ab illis. Hinc Esaiæ. 8. *Nunquid non populus à Deo suo requireret visionē pro viuis à mortuis? Ad legem magis, & ad testimoniū.* Videas enim alios, Angelos è cœlis cupere descēdere, alios à sepulchris mortuos prodire, alios nouis miraculis vel reuelationibus optare sancti quicquid audiunt, alios voces ex aëre tonare. Sed præposterū est; cum solidiora sint oracula Dei omnibus visionibus, vel reuelationibus quæ fierent. *Calū*, inquit, *& terra trā sibiunt; verba autem mea non prateribūt.* Et Petrus Apostolorū Princeps ad sacrarum literarum studium adhortans, *Et habemus, inquit, firmiorē Propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes; tanquam lucerna lucenti in caliginoso loco; donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Hæc ergo dixit Abraham, primū, vt uiuentes magis hæreāt Scripturis, quæ mortuis suscitatis: illæ enim sūt Dei dicta inuicta & grauissima, ad quæ suscipienda lege tenemur. Adeo vt Apostolus dicat; *Sed licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis praterquam quod euangelizauimus vobis; anathema sit.* At mortuis apparentibus credere non obligamur, quia possunt esse phāsmata, vel illusiones dæmonum. Deinde si suscitato alicui fidē haberes, atque vt certum ac indubitatum reciperes quod diceret; tūc homini, qui natura sua mendax est, crederes, & maiorem fidē præstares homini per se & natura sua mentienti, quàm Deo, qui natura sua verax est,

Abraham sapientissimus quinque fratres Epulonis cur mittat ad Moysen & Prophetas. Sap. 2.

Verba hæc Abrahæ: Si Moysen, & Prophetas non audiāt, quorum os obstruant.

Matth. 24.

2. Pet. 1.

Gal. 1.

Secundā rā.

Psal. 115. Rom. 3.

& ve-

Tertia ratio.

& veritas ipsa. Ad hæc, si quis à mortuis excitatus ad nos veniret, & ingentia illa, & horribilia tormenta, quæ damnati patiuntur, enarraret, nemo crederet. Putaret enim quisque se aliquando à pœnis illis eripiendū, & ad vitam reuocandum, vt faciunt illi ipsi qui nobis apparent. Quare maiorem fidem facit ineuitabilium suppliciorum gehennæ, quod nullus sit reuersus ab inferis, quā quod frequenter redirent, & apparent. Quod eleganter, & doctè fabula de vulpe, quæ rogata à Leone cur eum ægrotantem non inuiferet, ostēdit: nam acutè leoni respondit:

Sap. 2.

Horat. li. 1. Epist. 1.

Quia me vestigia terrent Omnia te aduersum spectans, nulla retrorsum.

Quarta ratio

Ioann. 11.

Infra. 12. Lazarus medicus quis mysticè.

Matth. 27.

Iudeorum incredulitas insignis.

In quos præterea illa verba Abrahamæ Epuloni dicta merito dirigantur.

Athanasius tom. 4. in tit.

Præterea, si mortui resurgerent, minus illis fidem haberemus. Nā ecce pro Lazaro alter Lazarus frater Mariæ suscitatus est; qui cum ea narraret quæ apud inferos viderat; nō solum ei non crediderunt, sed etiā cogitauerunt vt & eū interficeret. Rursus ipse Dominus tanquam Lazarus quidā vlcibus Crucis plenus, nec receptus à Iudæis mortuus est: post eā verò suscitatus, & multi cum eo, qui venerunt in Sāctam Ciuitatem, & apparuerunt multis, & vt verisimile est, multa de futuris gehennæ supplicijs, & de fide in Iesum Messiam habenda nuntiarunt: & tamen à Iudæis permanentibus in sua incredulitate, non sunt auditi. Falsissimum igitur erat quod diues postulabat; & verissimum quod Abraham respondit. Et significatur incredulitas gentis Iudaicæ, quæ quoniam non credidit Moyse, & Prophetis, hodie quoque Christo è sepulchro reddito, & in dextera Patris residenti nō credidit: vtique creditura quod factum est, si Moyse, & Prophetis credidissent, qui hoc futurum esse aliquando prædixerant. Confutantur etiam omnes qui desiderio visionū, & reuelationum mortuorū, plusquā Scripturarū inter Christianos tenentur. Athanasius Quæst. 13. ad Antiochum, soluit, Cur Deus non permittat animam alicuius defuncti ad nos

venire, & enarrare qualis nā sit rerum apud inferos status, & necessitas. Multi apud nos inde (inquit) errores oriuntur: multi enim demones formas humanas induere, & in hominū demortuorum figuras transformari possēt, ac dicere à mortuis se resurrexisse, atq; inde multa falsa dogmata emēiri de his quæ ibi sunt, idq; ad seducendum nos, & perdendum. Similia ferè Tertullianus docet lib. de Anima, Titulo: An demerentur hīc animæ post mortem.

Notant hoc loco hæretici Catholicos, quod Purgatorium præstigijs, & spectris mortuorum velint confirmare, & nescio quibus Gregorij Magni reuelationibus: cum tamen, quicquid ad salutem expediat, verbo Dei nobis sit traditum. Respondemus, omnia quæ fide suscipienda sunt, aut ferè omnia, verbo Dei nobis commendata esse. Sed præter autoritatem Scripturæ, quæ veritatem Purgatorij nobis tradit in nonnullis locis, etiam si heretici suis glossis, ac detortis expositionibus subterfugere nitantur, aut potius eludere, habemus Patrum inuictam traditionē de mortuis per suffragia nostra iuuādis, quam Apostoli ipsi docuerunt: habemus liturgiam, & Missæ sacrificium, in quo locum habet supplicatio pro fidelibus defunctis: habem⁹ tūm Græcos, tūm Latinos Doctores, qui de assertionē Purgatorij, nō secus atque de Fidei articulo loquuntur. Quod si his accedant nonnullæ defūctorum visiones, aut apparitiones; non propterea euincitur, in Ecclesia Catholica propter illas Purgatorium credi. Nam ante Gregoriū Fides erat in vniuersa Ecclesia de fidelib⁹ vita fūctis eos sacrificio, precib⁹, elemosynis iuari posse. Quare vt veritas & certā præsentia corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in Eucharistia nouis in dies signis confirmatur propter tot hæreticos, & pusillos in fide: ita mirum non esse debet, si ad statuendū articulum Purgatorij, aut signa, aut reuelationes defūctorum fiat. Sed hæc longiori sermone prosequi, nō est loci præsentis.

Qua Deipro uidentia defunctorū animi uiuis nō appareat, inferorum illis statū nuntiātes, secundū Athanasium. Tertullia. tom. 2.

Quod sit Purgatorium cōtra hæreticos id negātes paucis ostenditur.

Ad firmiter Scripturis credendum, adhortatio.

Nos ergo indubitam fidem habeamus Moyse, & Prophetis, Christo, & Apostolis. Suscipiamus Christum suscitatum, & Lazarum cū innumeris alijs ad confirmandam veritatem Euangelij, neq; iam de suscitatione corporum, quæ in diem iudicij seruata est, solliciti simus: tantum demus operam, vt per fidem à morte peccati excitemur, qua resurrectione nihil utilius, nihil pretio-

sus, nihil deniq; gloriosius potest cōtingere. Nam beati, & sancti, qui habent partem in resurrectione prima, per eam ius habent ad secundam corporum suscitationem: quā præstabit sua die vniuersis fidelibus ad gloriam & immortalitatem Dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre, & Spiritu sancto semper regnat, & lætatur in secula seculorum. Amen.

Apocal. 21

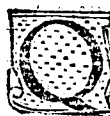

TRACTATUS XXII.

Tract. 67.

IN illa verba Domini: *Et ait ad discipulos suos, Impossibile est, ut non veniant scandala: Vt autem illi per quæ veniant. Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. Attendite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si penitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, &c. Lucæ 17.*

Matthæus & Lucas conciliantur.

UÆ in hoc loco continentur, etsi similia videantur his, quæ Matthæ. cap. 18. de scandalo vitando tractauit: tamen cum necessaria sint ad salutem, atque vtilia, mirum esse non debet, si pluries repetita sunt à Domino, vt propterea in diuersis locis à Domino tradantur: quam ita repetuntur, vt aliqua adiuncta esse videantur. Quod si semel tantum dicta sunt, necessarium est asserere, vel Matthæum vsū figura præoccupationis, aut Lucā figuram recapitulationis fuisse, vt ita in concordiam redigantur, quæ prima facie in Euangelijs dissonare videntur. Postquam autem ad Phariseos, auaros & contemptores Euangelicæ doctrinæ historiam diuitis Epu-

lonis, & Lazari mendici proposuisset, quo eos vel terrore futurorum suppliciorum sanaret: iam conuertit sermonem ad discipulos suos, illos instruens de vitando scandalo, & virtute fidei signa operantis. Hoc est enim Catholici Doctoris proprium, vt errores impiorum cōuincat: & bonos, licet imperfectos, ad virtutes colendas adhortetur.

Ait igitur: *Impossibile est, ut non veniant scandala.* Matthæus dixit: *Necesse est vt veniant scandala.* Sed necesse est esse, & impossibile nō esse, æquipollent apud Dialecticos. Propterea autē impossibile est nō euenire scandala, posita humana infirmitate, & ad vitia procliuitate, per quam peccata admittuntur in aliorū

Proprium catholici Doctoris.

Matth. 18.

Qua ratione sit impossibile non euenire scandala.

Scandalum quid sit: quos gradus habeat

Christus tantum concionabatur.

A quo nos scandalo fratris absterreat Paulus. Rom. 14. 1. Cor. 6. Matth. 7.

Esa. 59.

Rom. 9. Vnde scandala proueniunt.

plerunq; offendiculum, & scandalū. Vocamus autem scādalum, factum, aut dictum minus rectum, præbens occasionem ruinæ culpabilis. Et varij gradus sunt scandali. Sunt enim qui aliquid dicunt, vel faciunt mali, quo tamen nolunt quenquam offendere: hi leuius peccant. Sūt autem qui ex destinata malitia suo pessimo exēplo alios seducere laborant: hi grauius peccant. Sunt & qui ex aliorū bene dictis & bene factis scādalizantur: nam sic Iudæorum primores in liberrima illa Domini concione scādalizabantur apud Matth. c. 15. Sed Christus horum offendiculū despicendum esse docuit. Idcirco enim ille concionabatur, non vt quenquā offenderet; sed vt omnibus veram pietatē ostenderet. Quod verò Pharisæi offenderentur, propria malitia erat. Sciebant enim Christum vera dicere; sed malebāt suam auaritiā, quā Dei gloriam obtinere. Illud quoq; prudenter est cauendum; ne bene factis, vel bene dictis nostris abutamur ad fratrum offendiculum: quod accusat Paulus in Romanis. Et alibi ait; *Omnia mihi licent; sed non omnia expediunt.* Dominus etiam suos admonuit, ne sanctum darent canibus, neq; mitterent margaritas suas ante porcos. Impossibile est ergo, vt non veniant scandala. Nihil hic explicat Dominus, quid apud Deū sit possibile, vel impossibile, quia nō est abbreviata manus Domini, vt saluare nequeat: Et, *Voluntati eius quis resistit?* sed quid ex præsentī rerum statu necessariō consequatur. Nam cōsiderata hominū malitia, & quōd ex naturæ corruptione prōni sumus ad quæuis mala, & quōd nemo est, qui non sua commoda querat, etiam cum proximi incommodo; idēo cogimur dicere necessariō venire scandala: sicut necesse est ex aëris putrefactione generari pestem. Non ergo turbemini, o Apostoli, quōd Pharisæi contra me insurrexerint, vel si mea doctrina offensi sunt. Non turbemini, si multi paullo post vos oppriment. Tantum ne offendamini, sed ex aliorum culpa vobis mercedē

ampliores sperate: ergo parati sitis ad ferenda scandala & curanda. Ne verò quisquam impunem existimet eum qui scandala ferit; adiungit: *Va autem illi per quem veniunt.* Vt ea ratione terreantur ab scandalis inferendis homines audaces. Dicere autem, *Va illi*, commiserantis est, & cōminantis. Dolet enim hominis vicem, qui sibi ipsi causa perditionis existit: & vt ipsum à malo cohibeat, comminatur, prædicatq; quā grauem subiturus sit pœnam, nisi vitauerit scandalum. Quare nil est cur vos malum illis aut optetis, aut procuretis: melius feceritis, si pro eis orabitis vt emendentur, & euadant suum vā.

Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collū eius, & projiciatur in mare, &c. Ostendit longē grauius Deū vindicare scelera, quā in præsentī mundo fieri soleat: nulla enim comparatio est inter pœnam præsentē, & futuram, hoc est, inter temporariam, & æternā. Quod verò hīc quidam interpretantur, tolerabilius esse hīc puniri pro dato scandalo, quā futuram subire pœnam, quasi Deus postea non puniat eos, qui ob mala facinora à mundi magistratu puniuntur in hoc mundo: non videtur temere pronuntiandum: talis tamen potest esse pœnitentia eius qui publicē pœnas dat, tātaq; patientia in sustinendo tormento mortis, vt peccati, vel scandali dati maculā omnino diluat. Potest etiam interdū excedere id, quod debet: valet etiam minus reddere quod debet, ob maiorem, vel minorem charitatē. Sed huius rei iudicium nō est hominum, sed Dei solius, qui ponderator est spirituum, & nouit quantum quisq; debeat, & quantum reddat. Vtilius ergo est molarem lapidem circa collum imponi, & in mare proijci (intellige, accedente & comitante pœnitentia) quā vt scandalizet vnum de pusillis istis, id est, vnumquenq; ac contemptissimum ex meis, ne dū si turbam magnam suo scandalo in exitium trahat.

Sequitur: *Attendite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illū.* Verbum primum, *Attendite vobis*, & superioribus, & inferioribus cōnecti potest. Omnino enim dispiciendū est, & diligenter cauendum, ne alicui simus offendiculo: quod tamē vix cōsequi possumus. In multis enim offendimus omnes. Diligenter prouidendum etiam, ne patiamur odium, vel inuidiam in cordibus nostris radices agere cōtra eos, qui in nos peccauerunt: q̄ latenter & callidē hęc vitia se nobis insinuant, vt etiam per ignorantiam totos nos interdum occupent. Expendens hoc verbū Petrus Rauennas in sermone quodam scribit: *Quid sibi ista, inquit, nouitas elocutionis? Quōd ista tendit admonitio præter vsū? Attendite, inquit, vobis. Vagus oculus, lasciuus intuitus, improbus aspectus suas non respicit ad ruinas: alie nos currit, & decurrit ad lapsus: sua cæcus ad crimina, ad aliena errata perlucet: malorum suorum nescius, alienorum est accusator, & testis: suum tepidus ad reatum, ad alterius & innocentis flammatur, & excædescit examen.* Et ne multis, sicut dixit Dominus; *Oculus in se trabē non videns, videt in alio festucam.* Nōne oculus præuagationis est auror? Et vidit, inquit, mulier, quōd bonum esset lignum ad manducandum; & quōd gratum oculis ad videndum. Mortis ianua, inuidia fax, liuoris caminus, toto cupiditatis incendio velocius per aliena percurrit, quā currit ignis arida & terrena per gramina. Dei est quod oculus in orbē sic apertus ardeatur angustissimus in pupillā, quatenus moderatē visum videat, non inuideat: præuideat, non proripiat: prospiciat, non despiciat: oculus sit anima fenestra, speculum sit mentis, sit lumē corporis, membrorum dux sit, non introitus vitiorū. Aurea verba sancti huius Patris. Si ergo peccauerit in te frater tuus Quia per eum tibi scandalum venit; illi venturū est vā, quicunq; ille sit. Et increpa illum. Vt scilicet à culpa liberari per pœnitentiam curet. Hoc est illud: *Beneficite his qui oderūt vos: nā corripere, est beneficio afficere peccatorem.* Increpa ergo, hoc est, noli par pari referre, neq; velis cogitare de vindicta, sed increpa, id est,

Vā scandali zantibus quare Christus dicat.

An verē dicatur, qui puniuntur à magistratu maleficis, nihil post hanc vitam pœnē su peresse.

Pro. 16. Vtilius quomodo et quod scandalum præbet, si imponatur lapis molaris circa collum eius, & projiciatur in mare.

Quanto studio vitandum scandalum.

Iaco. 3.

Petrus Rauennas sermo. 139. de remittendo fratri delicto.

Huius sancti Patris & disertissimi vagū oculum inuectiua.

Matth. 7.

Gen. 3.

Inuidia flamma quæ graferetur in homine.

Qua de re peccatorem in se fratrem in corpore quis debet. Matth. 5.

uerit in te frater tuus, increpa illū. Verbum primum, *Attendite vobis*, & superioribus, & inferioribus cōnecti potest. Omnino enim dispiciendū est, & diligenter cauendum, ne alicui simus offendiculo: quod tamē vix cōsequi possumus. In multis enim offendimus omnes. Diligenter prouidendum etiam, ne patiamur odium, vel inuidiam in cordibus nostris radices agere cōtra eos, qui in nos peccauerunt: q̄ latenter & callidē hęc vitia se nobis insinuant, vt etiam per ignorantiam totos nos interdum occupent. Expendens hoc verbū Petrus Rauennas in sermone quodam scribit: *Quid sibi ista, inquit, nouitas elocutionis? Quōd ista tendit admonitio præter vsū? Attendite, inquit, vobis. Vagus oculus, lasciuus intuitus, improbus aspectus suas non respicit ad ruinas: alie nos currit, & decurrit ad lapsus: sua cæcus ad crimina, ad aliena errata perlucet: malorum suorum nescius, alienorum est accusator, & testis: suum tepidus ad reatum, ad alterius & innocentis flammatur, & excædescit examen.* Et ne multis, sicut dixit Dominus; *Oculus in se trabē non videns, videt in alio festucam.* Nōne oculus præuagationis est auror? Et vidit, inquit, mulier, quōd bonum esset lignum ad manducandum; & quōd gratum oculis ad videndum. Mortis ianua, inuidia fax, liuoris caminus, toto cupiditatis incendio velocius per aliena percurrit, quā currit ignis arida & terrena per gramina. Dei est quod oculus in orbē sic apertus ardeatur angustissimus in pupillā, quatenus moderatē visum videat, non inuideat: præuideat, non proripiat: prospiciat, non despiciat: oculus sit anima fenestra, speculum sit mentis, sit lumē corporis, membrorum dux sit, non introitus vitiorū. Aurea verba sancti huius Patris. Si ergo peccauerit in te frater tuus Quia per eum tibi scandalum venit; illi venturū est vā, quicunq; ille sit. Et increpa illum. Vt scilicet à culpa liberari per pœnitentiam curet. Hoc est illud: *Beneficite his qui oderūt vos: nā corripere, est beneficio afficere peccatorem.* Increpa ergo, hoc est, noli par pari referre, neq; velis cogitare de vindicta, sed increpa, id est,

admone illum, ac doce quā malē egerit, quā longē à charitate Christiana recesserit, quā præter meritū te læserit. *Noli vinci à malo; sed vince in bono malū: non te ipsum vliscere, sed da locum iræ:* dare autem locū iræ, est, permittere Dño iudicandi facultatem, quā ei præripiunt, qui aggre-diuntur vindictam. Quare si Dei vi-ces vsurpare nefas est, qui dixit: *Mihi vindictam, & ego retribuam: neque vindicare licet.*

Sed aduerte, Lucā duriori vocabulo vsū, quā Matthæum: hic em̄ ait, *Corripe eū*, quod mollius est, quā increpa, quod, vt durū, iubet Paulus omitti: *Seniorem, inquit, ne increpaueris; sed obsecra vt fratrem.* Et de Dño dicitur, quōd increpās dæmonia, nō finebat ea loqui, quia sciebāt ipsum esse Christum. Sed pro eodem vsur pari debent, quia idem hīc est *ἐπιτιμωσθαι*, quod *ἐλεγεσθαι* apud Matthæū, id est Corripe, siue corrige. Quāquam B. Augustinus correptionem, viam esse doceat ad correctionem; correptionem verò, finem correptionis. Ait enim lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. *Ea ipsa qua cum eis nō perpetrant, nolūt plerunq; corripere, cū fortasse possint aliquos corripiendo corrigere: ne, si non potuerint, sua salus ac fama in periculū exitiumq; perueniant.* Ita ille. Vnde, quōd frater corrigatur, nō est in potestate corripientis; & idēo correctio non est in præcepto, sed correptio, per quam videlicet nihil eorū omittimus, quæ sūt necessaria, vt fratrem lucremur, siue recuperemus, qui est finis correptionis, vt Dñs ait.

Debent autem tres adesse circūstatiæ, vt quis ad correptionem adhibendā adstringatur. Nimirum cognitio peccati: Spes emendationis, atq; opportunitas. Prudētia verò & māserudo haud sunt simpliciter necessaria, nisi vt ritē fiat correptio: quia si absit cognitio peccati, nō nisi absq; fructu fieret correptio, perinde esset, atq; exhibere medicinam sano. Deinde debet adesse spes correctionis, nam aliās vana esset correptio, & ad vanum nemo obligatur. Debet enim in spe qui arat, arare; &

Rom. 12. Dare locū iræ, quid secūdam Apollolum.

Ibidem. Deut. 32.

Corripere, & increpare differunt. 1. Tim. 5. Luc. 4.

Correptio, & correctio quid differat Augustino. August. 10. mo 5.

Correctio, an correptio iubeatur.

Circūstatiæ tres ad præceptū correptionis impleendum necessariae.

Secunda cōditio.

1. Cor. 9.

Prou. 9.
An quia rara est spes emendationis, a correptione cessandū sit.

August.

Quando sit omittenda correptio.

Ecclesiastes 11.

Tertia conditio.

Augustinus tom. 5.

Correptionis fraternæ qui lege tenentur.

qui triturat, in spe percipiendi fructus triturare: & scriptum est in libro Prouerbiorum; *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Nec propterea tamen homines cessare debet a correptione, quia rara est spes emendationis. Multos enim frequenter legimus emendatos, de quibus male sperabamus, vt testatur Augustinus: cuius sententia recitatur a Gratiano 23. quæst. 4. cap. *Nabuchodonosor.* Cum ergo quis idoneis coniecturis existimat se nihil profuturū, non tenetur lege corripiendi. Si autem dubium est, an profutura sit, vel scit quod non oberit, tunc debet corripere: sicut medicus quando nouit, medicinam nihil obfuturam: etsi dubitet esse profuturam, adhibere debet. Nam qui obseruat vêtum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet. Tantum ergo excusamur a correptione, quando certi sumus nihil nos profuturos: si verò adhuc dubitamus, etiam si sciamus correptos, dolore aut tristitia afficiendos, non est prætermittenda correptio. Tertia conditio est opportunitas: tum vt non sit alius qui commodius corripere possit: & quamquam alius esset, vt cum adfuit prælatus, aut præceptor, aut alij ex parentibus & cognatis, si tamen illi cessent, ad me deuoluitur ius corrigendi; nisi sperem talem esse, qui seipso sine correptione emendari possit. Debet præterea adesse opportunitas temporis: si enim vis hominis iniuria affecti bilem præsentem & inflammatam extinguere; nihil aliud facies quam igni ligna subijcere: secundum diuum Augustinum libro 1. de ciuit. Dei cap. 9. vbi consilium charitatis vocat, opportunum tempus expectare. Licet etiam atq; expedit quandoq; permittere in peiora crimina prolabi, vt ita ignominia confusus facilius resipiscat.

Obligantur autem mortales vniuersi, qui rationis vsum habent, lege corripiendi proximum delinquentem, quæ eleemosyna est spiritalis; quemadmodum dum egent, ad exhibendam eleemosynam corpo-

ream. Nec enim deterioris conditionis debet esse anima quàm corpus. Siquidem lege naturali cautum est: *Quacunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Et iterum: *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* Dominus igitur tradendo præceptum corripiendi, nihil noui tradidit; sed legem Naturæ instaurauit: quamquam in modo corripiendi, de quo Matthæ. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit; lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit; adhibe tecum adhuc vnum vel duos; vt in ore duorum vel trium testimonium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesia, &c.* nouam & propriè Euangelicam legem condiderit. Verum quia de his multa diximus apud Matthæum, non sumus hoc loco prolixiores.

Et si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Hoc est, si peccatum agnouerit, & ipsum tale quid designasse puduerit, dimitte illi, quia solutus est iam ab illo vâ, & tu lucratus es fratrem tuum, & operuisti multitudinē peccatorum. Si autem pœnitentiam nõ egerit, sed adhuc persistat in peccato, illud ex parte excusando, aut omninò defendèdo, perge ad ea, quæ Matthæ. 18. dicuntur, nimirum ad inducendum duos testes; quos si neglexerit; ad dicendum Ecclesiæ, quod si illam quoq; neglexerit; habendus tibi est tanquam Ethnicus & Publicanus. Prælatus autem non tantum debet increpare vt frater, sed etiam si peccatum alios offedit, vt pater pœnam sumere debet ad aliorum exemplum. Neque moueri debet, si is, qui punitur, pœna fiat deterior: nam etsi ipse magis omnibus, quam vni illi prospicere debet, eum tamen curare debet, vt melior euadat per pœnam vt sanetur, cum Paulus Corinthijs scribat, vt curent ne frater peccans, & fidelium comunione priuatus, abundantiori tristitia absorbeat; & vt confirment in illum charitatem.

Etsi septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te,

Matth. 7.

Ecclesiastici 17.

Deut. 17.

Matth. 18. Naturæ legē Christus tanrummodo instaurauit; præceptiq; fraternæ correptionis modum inuexit

Tract. 9. & 10. 3. part. in ordine, tract. 54. & 55.

Frater cui nã in nos peccãri dimitendum.

1. Pet. 4. Prou. 10.

Cum eo minime peccati pœnitente, quid seruandum ex præcepto Christi

Superior subditū corripere debet duplici nomine.

2. Cor. 2.

dicens,

Quid septies peccanti in nos fratri, ac pœnitenti dimittere.

Prou. 24. Exod. 20.

Gregor. lib. 1. c. 11. in prim. c. Tob. & infra. c. 19. in 2. c. Tob. tom. 2. Septenarius numerus qd designat.

Matth. 18. An septies tantum & septies fratri nos offendenti debemus ignoscere.

Quomodo iuauendus frater sit ad veram pœnitentiam de offensa concipiendam, agnoscendamq;

Luc. 6.

dicens, Pœnitent me; dimitte illi. Per hunc septenarium numerum, vt diximus apud Matthæum, significatur toties, quoties cõtingat fratrem te offendere, ponendo numerum finitum pro infinito: siue quod septem sunt peccata capitalia; siue quod septies in die cadit iustus & resurget; siue quod septē sunt præcepta secundæ tabulæ, in quibus possumus proximum offendere; siue quod inter sapientes & peritos huius mundi, teste B. Gregorio hic numerus primus, sit compositus ex pari & impari; vt proinde rectè significet vniuersitatem. Etsi verò cõtingat, hominem septies fratrem offendere, & eum septies illi reconciliari: non tollitur quin vltra peccanti in te, debeas remittere: quemadmodum quod in Matthæo dixit; *Non dico septies, sed sepruagies septies.* Hæc enim doctrinæ gratia à Domino sunt proposita, vt intelligamus, quod quemadmodum numerus offensionum proximi incertus est, & indefinitus, ita numerus remittendi offensas infinitus debet esse, ne charitas Christiana à peccato vincatur. Vult præterea Dominus hoc loco, vt fidem habeamus fratri veniam & remissionem à nobis petenti. Nam etsi certò nesciat, an verè ipsum, & ex animo pœniteat, tu tamè benignitate ac remissione adduci poterit, vt verè ipsum pœniteat, se tibi amico molestum fuisse: nam tibi quoq; dimittet Dominus, & dissimulabit falsam pœnitentiam, & ad veram te adducet dulcedinem bonitatis suæ. Eadem quippè mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Vult ergo Dominus, vt potius fallaris remittendo dicenti fratri, Pœnitent me; quam fallaris non remittendo: secus autem est, cum de offensis publicis agitur, quæ nõ extuo libero pendent arbitrio, sed ex autoritate legum; oportet enim tunc attendere ne fallaris. Estque præceptum diuinum, vt fratri qui nos iniuria affecit, & ad cor rediit, & veniam erroris sui à nobis postulat, ignoscamus, deponendo animi

acerbitatem, & omnem iracundiæ motum contra eum.

Si tamen in facultate læsit, non subinde obligamur damnum illatū illis remittere: nisi fortè vel leue sit, & paruum, vel ille qui læsit, non est soluendo. Rursus non lege adstringimur, vt querelam apud magistratum factam contra proximum aboleamus: nam expedit Reipublicæ, vt magistratus puniat iniurios homines, & pacis communis turbatores. Si hoc etiam frequenter fieret, aperiretur magna fenestra iniurijs inferendis: facile enim homines audaciores fierent ad molestiam proximo inferendam, si certò cognoscerent sibi necessariò ignoscendum, & delictum ad magistratum delatum remittendum: nam satis est, vt iniuria affectus, quod suum est, præstet, & animi acerbitatem, & vindictæ cupiditatem deponat. Quamquam nõ negauerim, interdum aliquod delictum committi posse, vt non tantum illud sit cõdonandum, verum etiam ex charitate querela, quæ facta est apud iudicem: non tamen putauerim in vniuersum semper hoc esse faciendum. Colligimus ex hoc loco, Sacerdotē semper pœnitenti debere remittere peccata: cum enim Deus iubeat, vt pœnitenti fratri semper remittat frater, & Dei indulgentia longè vincat humanam, non potest nec debet Sacerdos certum indulgentiæ numerum seruare erga peccatorem, quem non potest seruare frater erga fratrem.

Quod si fortè is qui iniuria affectus, bis, aut ter, aut septies in die minime ad nos humilis veniat, & veniam postulet, dubium est an ei sit remittendum. Nam vt Deus, non nisi pœnitenti & seriò resipiscenti, peccatum condonat, non autem adhuc in peccato pertinaci: ita videri posset nec fratri adhuc superbo, ac ferocenti, esse remittendum. Respondemus, nobis præceptum esse, vt siue resipiscat, siue non, vt fratri propter Deum ignoscamus: & satis postulat veniam ipse Christus

Quibus in rebus hoc vniuersi fratri danda præceptū nos minime coarctet.

Id si in omnibus, & vbiq; locum habet, quid inde.

Qui semper debeant peccata dimittere.

Fratri ne peccanti, nec docti, ac veniã minime roganti sit dimitendum, an non.

Effectus misericordie, ac venie. Rom. 12. Prou. 25.

in proximo, & satis illam à nobis promeritus est. Quare charitatis est, etiam nondum veniam petenti ignoscere, & nostra bonitate vincere malitiam proximi, iuxta illud: *Noli vinci à malo; sed vince in bono malum.* Nam ita congerentes carbones ignis super caput illius, eum tandem lucrabimur: quemadmodum Deus non tantum nobis peccata remittit; sed etiam sua bonitate atque dulcedine nos allicit, inuitat atque trahit, vt ex animo respiscamus: vnde sic ignoscentes, magis Deum imitatur.

Et dixerunt Apostoli Domino, *Adauge nobis fidem.* Dixit autem Dominus, *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare, & transplantare in mare; & obediet vobis.* Verbebat Dominus vitio interdum in Euangelij modicam fidem: vt Matthæi cap. 8. dixit Dominus; *Quid timidi estis, modica fidei?* Et Petro dixit (in Matthæo cap. 14.) *Modica fidei, quare dubitasti?* Rursus Matthæi 16. *Quid cogitatis inter vos, modica fidei, quia panes non habetis?* Et apud Lucam cap. 8. *Vbi est fides vestra?* Vnde rectè hîc petunt sibi fidem augeri. Quam bene illi postulauerint: Domine, adauge nobis fidem. Quare Apostoli à Domino postulauerunt sibi fidem augeri. His verbis, Apostoli, quâ alte & magnifice se de Christo sentire de clarauerint. Quam bene illi postulauerint: Domine, adauge nobis fidem. Matth. 11.

huic arbori moro (siue, vt Græcè dicitur, Sycamino) erat enim vicina sicut Matthæi 17. dixit: *Dicetis monti huic, qui proximus erat) Eradicare & transplantare in mare* (quæ passiva sunt Imperatiui modi) *& obediet vobis.* Quare id fidei quod habetis, satis superque est, vt amorem vestrum, vltionisque desiderium eradiceis, & in mare proiciatis; atque ita liberi à vestris affectibus & perturbationibus, fratrum salutem, quæ vobis à me nunc præcepta est, consulatis. Omnia siquidem possibilia sunt credenti, dum per fidem, charitatem, qua omnia præstare possumus, impetramus. Quæ sit fides, vt granum sinapis, explicuimus Matthæi 17. ad eum locum mittimus lectorem. Si autem Apostoli dixerunt, *Adauge nobis fidem*, vt per eam plura facerent miracula: fuit aliquantulum ambitiosa petitio, & responsum à Christo exhibitum vtrique rei aptum est. Nam & eis tantum inesse fidei admonet, vt si eam colant, & constanter in tribulationibus retineant, quæuis, vel maxima signa edere possint ad gloriam Christi. Quare quod nos tam infirmi simus in præstanda Dei lege, & tam imbecilli in diligendo proximo, & tam timidi in ferendo publicè testimonio pro Christo; non aliunde proficiscitur, quàm ex defectu & negligentia fidei, cuius neque tantillum quidem, vt granum sinapis habemus: hinc tanta morum corruptio, tanta obliuio rerum diuinarum, tantus contemptus salutis æternæ, tantum denique hæresum proluuium: vt videatur nostris seculis congruere illud Euangelicum: *Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Fidem ergo cum Apostolis nobis adijci postulemus. Nam etsi fides nostra sit, quod ad vsum attinet: Dei tamen est donum, ne quis gloriatur. Vt ergo ab illo initium est fidei, ita ab illo augmentum petendum est: quo peccatorum remissionem affecti, & legi diuinæ faciamus satis, & signa pro Christi glo-

Fidel, quam habebant, Apostoli efficaciam.

Mat 9.

Quid reprehensionis mereri poterat eiusmodi petitio.

Defectus fidei, quid pariat in nobis.

Luc. 18.

Fides quâ habemus, quatenus nostra, quatenus Dei, sit; eius effectus.

Ephes. 2.

ria illam edere nõ impediamus; denique vt æternam felicitatem consequamur apud eum, qui nostræ fidei est autor & promotor Domi-

nus noster Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto est benedictus in secula. Amen.

TRACTATVS XXIII.

Tra&. 68.

IN illa verba: *Interrogatus autem à Phariseis quando venit regnum Dei: respondens eis, dixit, Non veniet regnum Dei cum obseruatione: Neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. Et ait ad discipulos suos, Venient dies, quando desideretis videre unum diem Filij hominis: & non videbitis. Et dicent vobis, Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire neque sectemini. Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt fulget: ita erit Filius hominis in die sua, &c. vsq; in finem cap. Lucæ 17.*

Qualis Phariseorū fuerit, & Iudæorum de Messia aduentu existimatio.

AD Huius historiæ ampliorum cognitionem nõ est ignorandum, qualem Pharisei & Iudæorum populus de regno Dei, hoc est, d' aduētū Messia haberent opinionem. Expectabant enim, & hætenus expectant Messiam, qui, iuxta morem, quem Reges huius mundi in dominando tenent, ita regnare debeat, omnesq; alias gentes Iudæorum populo subijcere. Quæ quidem carnalis opinio etiam animos discipulorum longo tempore obtinuit, imò & in Regum aulis peruenit hæc opinio, quod Messias in hoc mudi aliorum more Regum sit regnaturus. Hinc Herodes miserè cruciatur ob natum Regem Iudæorum: hinc Pilati timor, & interrogatio ad Christum, *Ergo Rex es tu?* hinc Iudæorum criminationes: *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cesari.* Et Cleophas ille de Christo mortuo, & sepulto dicebat. Nos au-

tem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Et Apostoli, qui nondum Spiritum sanctum hauserant, in die Ascensionis dicebant, *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Quare Iudæi cum frequentissimam mentionem audiissent à Christo fieri de regno Dei, quod scilicet in terris per Messiam foret auspiciandum, accedunt ad Christum, eumque interrogant. Postquã tam frequenter regni Dei facis mentionem, & prædicas illud appropinquare, imò postquam populo quasi iam persuasum est te esse Messiam, & Christum illum Domini; quando tandem regnare incipies? Nihil enim regium præferre videris: Dic ergo nobis, quãdo veniet regnũ Dei? id est, quando venturum esset, præfens pro futuro. Quo animo illud interrogauerint, non exprimit Euangelista: an ferid, an ex curiositate, & vt illũ tẽtarẽt; an verò ex derisio-

Quibus cum fuerit communis illa opinio.

Matth. 2. Ioan. 18. Ioan. 19. Ibidem.

Luc. 24.

Act. 1.

Pharisei Christũ quid his verbis interrogabant: Quando veniet regnum Dei?

Quo animo illud interrogauerint.

Quid est: Regnum Dei non veniet cum obseruatione.

Id etiam: Regnum Dei intra vos est, quid significet.

Ioan. 1. B. Athan. tom. 1. Exo. 8. Qua via Deum cognoscimus?

Paschasius. Regnum Dei quale intra nos sit.

Duplex status regni Dei, spirituales, & corporeus.

Qua cum obseruatione non veniet regnum Dei.

ne, quod fortassis est verifimilius. Respondit ergo Christus: *Non veniet regnum Dei cum obseruatione: Neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic.* Hoc est, Regnum Dei non veniet more regni mundani, cum humano prospectu, vt oculis possit conspici, & obseruari vel tempus, vel locus, vel vt possit verè dici, Ecce hic, aut ecce illic, aulam vel thronum habet: his populis dominatur, vel hac subegit regionè. *Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Hoc est, vt exponit Theophylactus, in vestra potestate situm est, vt amplectamini illud, si volueritis: siquidem per fidem quæ est in vestra potestate, incipit Deus regnare in vobis: vel, animas potius reget Messias per Spiritum sanctum; quàm corpora per ministros & satellites. Aut, ille, de quo vos quæritis, in medio vestrum iam est. Regnum ergo Dei dicit seipsum, vt pote Rege ac Deum. Intra ipsos autem erat, de quo Præcursor dixit, *Medius vestrum stetit quæ vos nescitis.* Athanasius libro contra Idola, viam ad cognoscendum Deum, nõ extra nos, sed intra nos positam asserit: quod confirmat ex verbis Moyfi, dicentis; *Verbum siue ratio fidei in corde tuo est:* & præsentia autoritate Christi: *Regnum Dei intra vos est.* Et Paschasius de Spiritu sancto lib. 2. cap. 8. ad Spiritum sanctum hoc esse referendum docet: *Dei vtique, inquit, regnum sunt, qui ei parere merentur: templum Dei vtique, non creatura.* Hæc ille.

Habet autem regnum Dei duplicem statum: alterum spirituales in hac vita in mentibus fidelium, in quibus Christus per Fidem, Spem, & Charitatem regnat; alterum, non solum spirituales, sed etiam corporeum: Regnat enim Deus non solum in animabus, sed etiam in corporibus hominum glorificatorum. Respondet ergo Phariseis de aduentu regni absolutè, vt commune est vtrique statui, regnum non venturum cum obseruatione scilicet temporis: neuter enim status eget obseruatione temporis, quia est spiri-

tualis semper; corporeus autem publicus ac repentinus erit: & vt non veniet cum obseruatione temporis, ita nec cum obseruatione loci, omnis enim locus est aptus regno cælorum secundum statum spirituales, & vbique Christus gloriosus apparebit in secundo aduentu. Credite ergo in me, & appropinquabit in vos regnum Dei. Pluris facite præcepta Dei, quàm traditiones hominum; & participes eritis regni cælestis. Quæ hoc loco ab hæreticis producuntur contra Ecclesiæ Sacramenta, imagines, ceremonias, & Ecclesiæ potestatem; magis suam insignem produnt impietatem. Constat enim Dominum non satis esse fide contentum, sed exigere etiam fidei confessionem coram hominibus. Præceptum est intingi regenerationis lauacro; edere carnem, & sanguinem Domini; & inungi infirmos oleo ad salutem per presbyteros Ecclesiæ. Quare quod dixit: *Non veniet regnum Dei cum obseruatione:* non negat aut opera Fidei, aut Charitatis externæ fructus: non Sacramenta, aut vlllos alios ritus Ecclesiæ; sed tantum regnum Dei spirituale in cordibus hominum ait videri non posse oculis corporeis, agnoscitur tamen ex fructibus cuiusq; quis regnet in corde hominis, Christus, an diabolus; & an pareat Ecclesiæ, an se illi reddat contumacem ac refractarium.

Et ait ad discipulos suos, Venient dies, quando desideretis videre vnum diem Filij hominis; & non videbitis. Et dicent vobis, Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini. Ad Apostolos, qui iam Christum sine obseruatione, aliqua ex parte melius cæteris nouerant, conuertit sermonem, vt hanc quoque consuetudinem, cum ab oculis eorum ablatum esset, feruaret: admonenturq; vt nullam obseruationem habeant, sed ipso tantum vtantur iudice. Nec enim tunc Pharisei, aut discipuli rectè intelligere poterant, qua ratione Iesus Filius Dei tam humilis in carne venisset: sed cum carnalia tantum saperent, & ama-

Implij Lutherani quemadmodum his Christi verbis abutatur contra studium & opera bonorum. Luc. 12. Ioan. 3. Ioan. 6. Iaco. 5.

Quare Christus Apostolus dixerit, futurum aliquando ipsi vt desiderarent vnum diem Filij hominis.

Christus secundo curveniet.

Dies Filij hominis quis nam ille.

Dies etiam Filij hominis, qualis dici possit.

Ille dies cur vnus appellatur.

Quo tempore hæc Christus pronuntiauerit.

rent, noluit eis Dominus multa narrare de mysterio primi aduentus, contentus affirmare, regnum Dei iam in terris esse, hoc est, Messiam à Deo missum; propterea orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est, non vt humanum amplius subeat iudicium, sed vt ipse iudicet vniuersum mundum. Loquitur ergo discipulis: tum quia eis vult declarare multa præcedentia talia aduentum regni Dei; tum quia hæc in vtilitatem discipulorum, nõ autem Iudæorum nouerat euentura.

Per vnum autem diem Filij hominis significari potest dies quietis pacificæ, qualem habebant Iesu discipuli, quando cum eo conuersabantur: & prædicuntur venturi dies tribulationis & angustiarum ante aduentum manifestum Filij Dei ad iudicium, quo desiderabitis affectu naturali habere hanc quietem, quam modò habetis, ita vt quæ modò suffertis, si componantur cum ijs quæ passuri estis, desiderabilia vobis reddantur. Et hic sensus ex eo ostenditur congruus: quia prænuntiat quòd breui occidendus, nõ esset amplius conuersaturus. Ed enim tendit quod ait futurum, vt concupiscant vnum ex diebus vitæ suæ, & non obtinebunt, cum Dominus, scilicet se in cælum recepisset. Potest etiam hic dies Filij hominis significare diem aduentus gloriosi ipsius Christi, quasi Dominus aperte diceret; Præcedent manifestum aduentum regni Dei, tribulationes aded magnæ, vt cogamini desiderare diem vnum, hoc est, diem illum gloriosum, qui non est nisi vnus, quoniam erit dies æternitatis: & tamen non videbitis, quia prius moriemini, quàm veniat regnum Dei manifestum. *Et dicent vobis: Nimirum pseudopropheta: Ecce hic, & ecce illic,* scilicet est Christus. Et prohibet sequi, vel credere: quoniam post Christum non est alius expectandus Messias. Hoc loco aduertendum est, plurima eorum repeti, quæ habentur Matth. 24. & Mar. 13. qui hæc commemorant dicta disci-

pulis priuatim, idq; circa tempus passionis: quanquam fieri potuerit, vt bis fuerint dicta. Nos ergo breuiter; succinctèq; illa nunc expediamus, latius & vberius apud Matthæum.

Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit Filius hominis in die sua. Hæc ad vltimum Domini aduentum spectat: qui non erit tam occultus, vt multis opus habeat demonstrationibus, sed repentinus & omnibus manifestus. Primus enim aduentus, qui erat in carne, occultabatur aliquãdiu, & solus paucis primùm prodebat ho-minibus: vnde Magi Christum quærebant Ierosolymis, & missi sunt ab Herode in Bethleem. Non sic occultabitur extremus Domini aduentus: sed vt fulgur erupens citò promicat ab vna parte cæli vsq; ad aduersam priusquam vèturum sentiat: ita inexpectatus & magna cum gloria Filius hominis veniet in die sua præfixa à Patre. Et, ad literam in aère descendet Iesus, vt clarè explicatur. 1. ad Thessalonic. 4. Et sic in aère apparebit, vt manifestus reddatur vniuersis.

Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. Hoc verbo ostendit Dominus sibi non esse incognitum quod Pharisei contra ipsum moliebantur, atq; Iudæi. Oportet ergo eum multa pati, videlicet pro mundi redemptione & salute: quæ nos diligenter animo nostro expendere debemus: oportet & reprobari, vt sic magis exaltetur, secundum id, *Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli.*

Et reprobari à generatione hac, scilicet Iudæorum, quæ de diuinis per humana vult iudicare: huic generationi, quando ita pro salute eorum expedit, humanitus perscrutati, examinandum me dabo: itaq; me verberibus & reprobatione examinantur: hisq; cum me omnibus eorum argumentis machinisq; superiorem probauero, ostendam hoc saltè quod est, illis me reb' perfectè cognosci, iudicariq; non posse, vt tandem ali-

Tract. 35. & seq. 3. partis.

Qualis erit secundus Dominus aduentus; qualis primus fuerit.

Matth. 2.

Infra 24. Vbi apparerit Christus mundi iudex.

Christus præscius futurorum vt Deus: idem cur voluerit multa pati, & à Iudæis reprobari.

Psal. 117. Matth. 21.

Christus vt fuerit reprobarus à Iudæis.

quando reuertantur ad cor, ibiq; de me Spiritum Dei consulant, qui de me illis tunc quoq; loquetur, si tamen audire non contempserint. Et vide quomodo Dominus nunc de gloria sua, nunc de humilitate sua prædicet; propter duplicem eius aduentum, geminamq; naturam.

Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus Filij hominis. Et infra: *Similiter sicut factum est in diebus Lot.* Reuertitur ad aduentum suum gloriosum, qui erit, postquã omnia passus & reuersus ad Patrem, rursusq; à Patre, vt fulgur reuelabitur, & repentinus erit, atq; incognitus. His autẽ duobus exemplis, Noë, cuius tẽpore homines diluuii perierunt, & Lot iusti, cuius tẽpore illæ ciuitates infames igne exultæ sunt, probat Dominus diem extremum aduenturum, quando nihil minus ab hominibus expectabitur. Subindicat etiam hac historia, homines sic esse stupidos, & suæ salutis negligentes, vt etiam multis admoniti nihil opus habeant, neq; vel serò tandem de emendatione cogitent: hinc Petrus tradit, iustũ illum Noë nõ cessasse à prædicatione penitentia, vt si non posset omnes, vel paucos conuerteret; quare Noe, iustitiæ præco à Petro vocatur. Et idem fecisse iustum Lot verisimile est. Quod verò ait diluuiũ, & ignem perdidisse omnes: intelligo quantum ad corpus: nam quod at tinet ad animam, nonnullos instate calamitate respicuisse, & Domini misericordiam vtiliter implorasse, vt probabile admodum tradit B. Hieronymus super Nahum prophetam. Ea enim de causa præsentia flagella immittit Dominus, vt per vexationem intellectum recipiamus. Et vt Paulus ait: *Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Sed quia in repentinis, & inexpectatis euentibus secũdum habitus præcedentes operari consueuimus; & propterea cũ maximis criminibus & flagitijs omnes homines inuoluerentur: singulare Dei beneficium fuit, vt flagellis excitati ad sanam mentem redierint, & de pec-

catis suis quantum per tẽpus licuit, penituerint.

Edebant, & bibebant, emebant & vdebant; plantabant & edificabant, &c. Hoc est: sic vitam suam instituebant, sicq; rebus caducis intenti erant, ac si perpetuò se hinc victuros sperarent. Nõ quòd illa per se vitiosa sint; sed malum est in conuiujs, & in cõtrahendis matrimonijs, in negotiationibus, ita securam vitam traducere, vt, iuxta Prophetam, opus Domini non respiciatur, & opera manuum eius non considerentur: nec iudicia eius timeantur. Et hæc sunt illa mala, propter quæ originali (vt ait Petrus) mudo Deus nõ pepercit, & ciuitates Sodomorũ & Gomorrhõrorũ in cineres redigẽdo euertit. Quibus haud dissimilia nos operamur: nam securi in vtramq; aurẽ sterimus, & dormimus, nihil de aduentu Christi ad iudicium præmeditantes.

In illa hora qui fuerit in lecto, & vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retro, vel, ad ea, quæ retro sunt, vt Græcè habetur. His verbis Christus, ad literã, nihil aliud indicare voluit, quàm improuisum ac repentinum aduentum suum ad iudicium: qui talis erit, vt non vacet nobis domestica curare negoria, & supellestilia, vel alia, quæ in domo chara habemus, circumferre, vel te, vt domi aliquid agas, ex agro domum conferre; nimirũ propter angustias illas, & repentinam omnium rerum mutationem. Negligimus enim multa chara & pretiosa, cũ videlicet instant grauiora, quæ totos nos sibi vendicant. Hic tantum aduertendum, hæc eadem verba dici à Matthæo cap. 24. vt non loquatur de extremo mundi excidio, vt hinc loquitur Lucas, sed de extremo excidio Ierusalem, ait enim: *Tũc qui in Iudæa sunt, fugient ad montes: & qui in lecto, non descendat aliquid tollere de domo sua: Et qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam.* Quia in tribulationibus præsentibus indicat euentura in iudicio; & ita diuersis tribulationibus eadem adhibetur cautela.

Homines tẽpore Noe, & Lot licentio sus ac remissus viuẽtes, Christus quatenus dicit, ac improbet.

Esai. 5.

2. Pet. 2.

Gen. 19.

Quibus verbis improuisum, ac subitum suum, Christus aduentum ad iudicium futurum significet.

Tempus secundum aduentum ad iudicium quam veniet occultum, & incognitum.

Gen. 8. & seq. Infra 19.

Dierum Noe, & Lot quare Christus meminisset.

2. Pet. 2.

Diluuium tẽpore Noe quomodo perdidit omnes.

B. Hieronymus in c. 1. Nahum propheta tom. 6.

Esai. 28.

1. Cor. 11. Præsentia Dei flagella peccatoribus immissa quid iauerint.

Quid exemplo vxoris Lot retro respicientis, & in statuam salis conuersæ, Christus docere nos velit.

Gen. 29. Philip. 3.

In qua hora existens in lecto, dicitur non debere descendere, vt tollat sua, quæ reliquerat.

Theophyl.

Vxor Lot retro respiciens quare in statuam salis fuerit conuersa.

Euthym. c. 60. in Lucam.

Quærens animam suã, saluam facere, qui perdat illam. Philip. 2.

Memores estote vxoris Lot. Quanta celeritate animus sit conuertendus ad spiritualia, & pro illis omnia temporalia negligenda, exemplo ostendit vxoris Lot: quæ cũ retro aspexisset, nõ habuit tempus progrediendi in anteriora; nam mutata est in statuã salis: vnde monet, vt nec preteritum tam paruæ morula, quæ expectaretur in tollendis his quæ domi sunt, seu retro relicta sunt, differenda sit spiritualis vita; siue tanquam recuperanda ab his, qui illam & habuerunt, & deseruerunt, siue tanquã denuò acquirenda ab his, qui nunquam eam habuerunt. Quamobrem quòd dixit, *In illa hora;* non tempus aduentus sui significauit, quia tunc tempus non erit, quo monitio possit prodesse: sed significat tẽpus propinquum aduentui Christi, quod, ob breuitatem, horam vocat. Theophylactus verba hæc ad Antichristi seductionem ac persecutionem accomodat, qui minis & blãditijs multos seducturus est: piorũ tamen est, propter amorem huius vitæ non humiliare se illi tyranno. Exemplo ergo vxoris Lot, & perditione eius admonemur, vt incipiamus tãdem sapere. Nam vt illa admonita ab Angelo de Sodomorum repentino interitu, & tunc retro respiceret, de verbis Angeli diffusa, suam salutem negligens, & aliena curans, respexit in ardentem ciuitatem, & in statuam salis est conuersa: in statuam quidem, ob exemplum eorũ, qui à saluari via ad priores mores reuertuntur; salis autem, propter peccati acerbiteriam, vt tradit Euthymius: sic & illis eueniet, qui sub extremi iudicij tempore negligenter se præparare ad percipiendã aeterna: illis em̃ priuabuntur, & hæc nunquam accipient. Non enim tũ spatium erit cogitandi de vita corporis, cũ animæ vita versabitur in periculo.

Quicumque quaesierit animam suam saluam facere, perdet illam. Declarat quid sit retro respicere, quid descendere ad tollendum vasa de domo, & quid redire ad ea, quæ retro sunt: nimirum studere vitæ animali, & quæ-

rere vnumquemq; quæ sua sunt; nõ quæ sunt Iesu Christi. Qui ergo ita studet amori propriæ vitæ, vt quouis modo, siue per fas, siue per nefas illam velit saluã facere, & rebus suis se tutari, quasi victurus etiam in tanto rerum turbine; proculdubio in aeternum amittet eam: & quicumque perdidit illam, negligendo carnis cõmoda & voluptates propter Christum, & exponendo illam mortis periculo coram Antichristo, in aeternũ eam viuam seruabit.

Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus assumetur, & alter relinquetur. Duæ erũt molentes in vno: vna assumetur, & altera relinquetur. Mirum non est, quòd hæc tertia particula de duobus in agro, non sit in Græco: quia satis est Matthæum cap. 24. & Euangelium Syriacum id habere. Deinde aduerte, dormientes in lecto, & laborantes in agro, in masculino genere poni, sicut molentes in fœminino, quia officium molendi erat ancillarũ: vnde Esai. 47. dicitur, *Descende, sede in puluere, virgo filia Babylon.* Et infra: *Tolle molam, & mole farinam.* Sic Exod. 11. *primogenitũ ancillæ quæ est ad molã.* Homerũ lib. 8. Odyss. Alcinoõ Regi Phœaciũ quinquaginta ancillas tribuit molentes. Et lib. 22. duodecim famulas ad idem munus in ædibus Vlyssis assignat: & quemadmodum Romani seruos in pistrinum detrudebãt ad molendum, ita alij vtiebantur ancillis.

Quum ergo ait, *in illa nocte,* cũ paulò ante dixerit, *Ita erit Filius hominis in die sua;* minimè hæc pugnat inter se: secundum enim historię veritatem, aduentus Christi gloriosus in die erit, vt cerni ab omnibus possit: hic tamen in nocte futurus dicitur, quia veniet ex improuiso, sicut fur in nocte, quando minus creditur, venit. Vel, dies erit fidelibus, & in luce fidei viuentibus: nox verò infidelibus & impijs tenebrosa opera diligentibus. Est autem sensus, quod quemadmodum, dũ de diebus Noë & Lot mentionem fecerat, admonuit tamen tãdem euenturum iudicij diẽ,

Contra, eam qui perdens, illam seruabit.

Molere quorũ erat tantummodo.

Homerus.

Conciliator hic locus: In illa nocte: & Ita erit Filius hominis in die sua.

quando homines sibi videbunt extra teli iactum esse: ita nunc ostedit homines illo tēpore terrenis rebus implicatos, cōtinuū hinc rapiēdos: non tamen pari modo, sed alium ad gloriam, alium ad iudiciū. Et ratione non caret, ex lecto & agro alterū assumi, alterum verò relinqui: non quasi numerus electorum par sit futurus numero reprobatorum, de quo hīc non agit; sed de hoc, quod nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est, vel vitæ, vel mortis: nā ex eis, qui vel in vno decumbūt lecto, vel in eodem agro laborant, vel qui in vnum, siue simul molūt, hoc est, qui simul pistrinū trahunt, alter feruabitur, alter peribit: Quod non aliunde proficiscitur; quā quod diuerso affectu vtuntur præsenti vita, rebusq; ad eam pertinentibus: alius siquidem vtitur rebus temporarijs, vt tamen his longē præferat cœlestia; alius verò ita deditus est terrenis, vt ne per somnium quidem de cœlestibus cogitare valeat.

Significat etiam his exemplis, ex omni arte, sexu, conditione, & officio aliquos fore seruandos; & non totidē, quot in arca seruati sunt, vel quot à Sodomis sunt liberati. Deinde indicat, neminē in vllō statu, aut conditione tutū esse, nisi Dei gratia iuuetur; neq; desperet, si vult eius fauore vti. Neq; assumi, & relinqui, propriē significant prædestinari, & reprobari, vt quidam interpretatur: sed alludit ad eum, qui colligit fructus, qui bonos & maturos assumit; putridos verò vel immaturos omittit: vel ad piscatores, qui trahentes rete ex mari, elēgerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Vt igitur hīc non loquitur de numero electorum, & reprobatorum, vt diximus: ita nec de electione vel reprobatione: sed de assumendis bonis ad gloriam; & relinquendis impijs.

Respondentes dicunt illi, Vbi Domine? Qui dixit illis, Vbiunque fuerit corpus, illuc congregabūtur & aquilæ. Ex quibusdam circumstātijs additis videtur hęc diuersa ab his, quæ habētur Matth. 24. Audierāt discipuli Chri-

stum multa dicere de regno Dei, quod ipsi nondum intelligebāt. Interrogant Dominum, vbi sit locus, in quo assumendi sunt aliqui: & vbi locus, vbi alij deserendi. Christus illorum imbecillitatem agnoscens, similitudine quadam respondit, qua significare voluit, non esse multū de his curiose cogitandum: non enim defuturum locum, ad quem pij recipiantur; neq; impijs defuturū locum, vbi puniantur: & vnumquemq; ad suum locum peruenturum. Neq; putes, Dominum inuidia celasse Apostolos responsum; sed quia ita ferebat ipsorum imbecillitas: quāquā in alijs locis apertius res significaret. *Vbiunque, inquit, fuerit corpus.* Quidam codices habent cadauer, videlicet *καρπία* pro *σώμα*: & omninō corpus pro corpore mortuo ponitur, similitudine sumpta ab aquilis concurrētibus ad cadauer, vt pascātur. Tectē igitur insinuat locum & modum, atq; affectū, quo pij & iusti à Deo assumuntur; quod velut volantes, hoc est, per aërem meantes, hoc est, esurientes ad fruendū Christo pro nobis mortuo congregabūtur ad locum in aëre, quemadmodū aquilæ congregantur ad edendū cadauer: vnde & Paulus dicit ad Thesalonicensis: Rapiemur obuiā Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

Contendamus igitur, vt tāta mala, quæ in die illa iudicij accident, euadere possimus; vt mores ac proprietates induamus aquilarum. Vt enim illa Regium est animal, & oculis suis firmiter Solē intuetur, volatūq; suo suprema loca conscēdit, & ex raptu victum sibi comparat, & audissimā ad prædam accurrat: ita nos Regium animum induamus, & Christi Regis mores imitemur, & vilia quæq; contemnamus; oculis firmis Solem iustitiæ per fidem spectemus; præsentia omnia, & quæ sub aspectum cadunt, volatu Spiritus transcēdamus, & cœlestia sola per spem complecti contendamus, & quasi aues ex rapina visitantes, nihil nos boni habere

Christus tunc tectē tantum & obscurē ab exemplo aquilæ illis responderit.

1. Thessal. 4

Quales aquilæ esse debemus.

Quorsū id: In illa nocte duo erunt in lecto vno: vnus assumetur, & alter relinquetur, &c.

Alterum dōcumētum in ijs Domini verbis exhibitum.

Christus vnde assumēdi & relinquenti metaphoras videatur sumpsisse. Matth. 13.

Quare Apostoli Dominum interrogauerint de loco, in quo assumendi sunt aliqui, & alij relinquēdi.

existimem, nihil nobis tribuamus, sed à Christo & Sanctis omnem nostram, vt Apostolus ait, sufficientiam mendicemus, & ex Sacramentis, & aliorum precibus, quasi ex alieno nos viuere existimemus; comparemus itē nobis alas fidei, & charitatis, vt illis ornati, & subleuati, audissimē accurramus ad prædam il-

lam pretiosissimam dulcissimāq; qua in æternum perfruamur, Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre & Spiritu sancto, cibus est & esca omnium beatarum mentium in sempiternum. Amen. (?)

TRACTATUS XXIII.

De historia paruulorum, quibus Iesus manum imposuit, & benedixit. Et habetur Matthæi. 19. Marc. 10. & Lucæ. 18. *Tunc oblatis sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: discipuli autem increpabant eos. Iesus verò ait eis, Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium enim est regnum cœlorum. Et quum imposuisset eis manus, abiit inde.*

PARVA est, & non admodum obscura hæc historia à Matthæo narrata, cui ex Marco & Luca non nihil suo loco adiungemus. Accidit autē hæc historia post prædicationem & disputationem Domini cum Pharisæis de coniugij diuortio, etiam antequam domum rediret, et si quæstio discipulorum, quæ domi facta est, vt ait Marcus, prænarretur à Matthæo, & Marco, quia pendebat ex Domini dictis ad Pharisæos, & commodè post parabolam præcedentem in Luca, qua Dominus ab arrogantia auocauit, & ad humilitatem inuitauit, hæc de receptis à Christo paruulis subiecit historiam. Offerebat igitur turba tenellos infantes Domino: Matthæus Græcè *παιδια*; Lucas *ἰσθμια*,

id est, infantes, vt manus eis imponeret, & oraret; quod Lucas in genere ait, vt eos tangeret: sed quo tactus genere, explicat Marcus, dicens: *Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.* Hæc autem cœremonia, vsitata & frequēs est in Scripturis: vnde Iacob benedicturus Ephraim & Manassē filios Ioseph, dexteram manum super Ephraim, & sinistram super caput Manassē imponebat. Ad hæc vetus erat consuetudo, vt quicquid Deo offerretur, vel consecraretur, siue illud esset homo, siue animal brutum, ministri Dei super illud manus imponerent, quasi super id, quod iam non humanis vsibus, sed Diuino cultui ac ministerio esset mancipatum. Viderant præterea parentes illi, Christum tactu suo omnes

Tract. 69.

Mira Christi Charitas & humanitas in plebe turbæ pueros oblatos. Quibus olim manū de more imponebantur: & quare.

Quam etiam ob causā turbæ paruulos suos Christo benedicēdos obtulerint.

morbos propellere, ingentiaque beneficia multis contulisse; ideo confidebant infantibus profuturum ob multa incommoda, quibus ut plurimum illa ætas imbecillis esse solet obnoxia; ut infantes posthac corpore & animo feliciores essent. Origenes homilia. 7. in Matthæum tom. 2. hoc loco obseruauit, nullum Euangelistam expressè dixisse, à quibus oblatis sint pueri, utrùm à parentibus, an, quod ipse videtur opinari, ab Angelis: nec est incredibile, ministerium Angelorum ab hoc negotio abfuisse. Sed, siue parentes, siue Angeli offerrent, certè exemplum dant nobis offerendi filios Sacerdotibus, ut eos benedicant. Et increpati à discipulis tangere, ex fide & deuotione petebat, & tactus ad omnia utilis erat, quæ animo suo concipiebant, & optabant; aliàs actus esset vitiosus, & nõ increpasset discipulos. Si autè quæ optabant, erant inutilia, conferrebat maiora: qui petebant ut oraret pro eis; putabant tantum hominem esse: eti enim Christus, quatenus homo, oraret, si tamen eum Deum agnouissent, eum oratione non egerè intelligerent. Ante baptismum in templo orabat, & attentè audiebat verbum Dei. Paruulis verò benedicebat: quia initio benè operandi peculiariter conuenit benedictio: ideo secundum Marcum benedicebat eos, prænuntians, atque deprecans bona cõferenda. Et quoniam non dicitur quòd essent languidi, vel infirmi, vel ut sanaret eos: propterea pueri, qui offerebantur, sani erant.

Discipuli autem increpabant eos. Nõ quidem inuidentes benedictionibus paruulorum, nihil enim per cõtemptum, vel inuidiam ab Apostolis tunc factum est; sed potius per ignorantiam: putabant enim Apostoli, infantes nulla utilitate Christo offerri, ut qui sermonem ipsius nec intelligere, nec credere possent. Suspiciabantur præterea, Dominum maioribus intentum, non esse fatigandum huiusmodi leuio-

ribus negotijs, & parentum importunitate a melioribus studijs auocari: ideo increpabant adducentes paruulos, & zelabant pro Domini honore & quiete, quasi Domino accesserent negotium. Fortè etiam erat hora cibi sumendi, ut Marc. 3. vel forsan comprimebant Christum, & Apostolos, ut Luc. 8. ob quã etiam causam nauè cõcendit, Luc. 5. Denique imprudentia fuit discipulorum, quia nouerant paulò antè paruulum Christum statuisse in medio eorum: sed quia obliti erant, non erat peccatum, quia bono animo faciebant, & quod ad ipsos spectabat, præstabant; sicut Christus benignè recipiendo, etiam quod sui muneris erat, exhibebat. Non enim est apud Deum respectus personarum; ideo ex ea parte, qua placebat pueri, reprehendit Apostolos, non quasi de aliquo peccato.

Iesus verò ait eis, Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire. Marcus ait; *Quos cum videret Iesus, indignè tulit.* Increpabant discipuli offerentes pueros, non autem ipsos pueros, qui reprehensionis minimè erant capaces; quod Marcus declarat, dicens; Discipuli autem comminabantur offerentibus. Increpauit & Christus discipulos suos, & in illis omnes eos increpat, qui filios paruulos auocant, aut à Diuinis mysterijs, aut ab ingressu Religionis, etiam si interdum bono animo ad id faciendum permoueantur: nam semper Christus & Religio bonam nostram mentem præcedere debet. *Sinite,* inquit Dominus, *paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire.* Què admodum enim peccatricis patrocinium suscepit Lucæ. 7. & murmurationem discipulorum contra Mariam ex fide & deuotione libram vnguenti pretiosi effundentem cõpresit, Marc. 14. ita nunc paruulorum causam in se recepit. Ait igitur, *Nolite eos prohibere:* tum ut ostendat humilitatem suam, & eam nobis imitandam proponat; tum quòd indicet, se non accipere personas, sed omnium ætatum, sexuum, & cõ-

ditionum Saluatorem esse, etiam cum proprio dispendio ad paruulos se demittens; tum ne quis applicantes cultui Dei paruulos irrideat, quia sepe spiritus in eis operatur, & ad magna interdum vocat; quemadmodum de Ioanne Baptista, & beato Nicolao, atque alijs constat. Voluit etiam indicare sibi mundos accipere, atque omni doli expertes placere. Denique se in laborando oblectari, & cibum suum esse animarum lucrum. Vnde cum instaret hora prandij, & discipuli cibum attulissent, & ad edendum hortarentur; *Meus,* inquit, *cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius,* id est, ut prædicem venturis Samaritanis, quos nouerat verbo Dei lucrificandos. *Quia & alijs,* inquit, *ciuitatibus oportet me euangelizare; quia ideo missus sum. Nolite ergo eos prohibere.* Nunquam enim Dominus turbam ad se venientem vel quietis tempore repellere: vnde capite. 6. profectus erat cum Apostolis ad animi relaxationem, & otium, & inueniens turbam, multa eam docuit, quandoque tamè plus ob discipulos præcurrebat, ne venirent: vnde dicebat; *Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum:* non ait, *Eamus, & requiescamus.* *Talium est enim regnum caelorum.* Id est, istorum & aliorum infantulorum, & adultorum moribus illis similibus: nam sine disputatione, vel contradictione suscipiunt regnum Dei. In his enim exemplum est innocentie ac simplicitatis. Quare Beatus Hieronymus tomo. 9. ac Theophylactus admonent significanter dixisse Dominum, talium, non istorum; ut ostenderet, non etatem regnare, sed mores: & his qui similem habent innocentiam, & simplicitatem, præmium repromitti, iuxta illud Apostoli: *Frateres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.* Subdit autem solus Marcus: *Amen dico vobis: quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud.* In-

Origen.
A quib⁹ fuerint oblatis illi paruuli Christo, secundum Origenem, & quid inde doceatur parces.

Tactus ille Christi quid proderat.

Christus quare benedicebat paruulis

Quibus de causis Apostoli pueros prohibuerit ad Christum adduci.

Matth. 18.

Infra 22. & alib. passim.

Qui digni sint Christi reprehensione.

Quorù Christus causam tueatur.

Christus sic cur prohibeat Apostolis ne prohibeant paruulos ad se venire.

Christo qui placeat, eiusque cibis qui nam ille sit.

Ioan. 4.

Luc. 4.

Christi zelus animarù salutis ardentissimus.

Matth. 16.

Talium cur dixerit paruulorù Christus non istorum regnum esse caelorù.

Hieronym. tom. 9.

Theophyl. 1. Cor. 14.

ditionum Saluatorem esse, etiam cum proprio dispendio ad paruulos se demittens; tum ne quis applicantes cultui Dei paruulos irrideat, quia sepe spiritus in eis operatur, & ad magna interdum vocat; quemadmodum de Ioanne Baptista, & beato Nicolao, atque alijs constat. Voluit etiam indicare sibi mundos accipere, atque omni doli expertes placere. Denique se in laborando oblectari, & cibum suum esse animarum lucrum. Vnde cum instaret hora prandij, & discipuli cibum attulissent, & ad edendum hortarentur; *Meus,* inquit, *cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius,* id est, ut prædicem venturis Samaritanis, quos nouerat verbo Dei lucrificandos. *Quia & alijs,* inquit, *ciuitatibus oportet me euangelizare; quia ideo missus sum. Nolite ergo eos prohibere.* Nunquam enim Dominus turbam ad se venientem vel quietis tempore repellere: vnde capite. 6. profectus erat cum Apostolis ad animi relaxationem, & otium, & inueniens turbam, multa eam docuit, quandoque tamè plus ob discipulos præcurrebat, ne venirent: vnde dicebat; *Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum:* non ait, *Eamus, & requiescamus.* *Talium est enim regnum caelorum.* Id est, istorum & aliorum infantulorum, & adultorum moribus illis similibus: nam sine disputatione, vel contradictione suscipiunt regnum Dei. In his enim exemplum est innocentie ac simplicitatis. Quare Beatus Hieronymus tomo. 9. ac Theophylactus admonent significanter dixisse Dominum, talium, non istorum; ut ostenderet, non etatem regnare, sed mores: & his qui similem habent innocentiam, & simplicitatem, præmium repromitti, iuxta illud Apostoli: *Frateres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.* Subdit autem solus Marcus: *Amen dico vobis: quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud.* In-

fantes, corpore paruuli sunt, à fraudibus & dolis puri, simplices ac creduli, parentesque ex animo amant, nihil sibi tribuunt. Tales esse debent qui de cœlesti regno cõparando sunt solliciti, nimirum ut humilitate parui sint in oculis suis: vnde Saul Regi dictum est, *Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus est, venit te Dominus in Regem super Israël?*

Debent etiam puritatem puerilem affectare, alienam ab omni fraude & hypocrisis: quia nihil coinquinatum intrabit in illam ciuitatem.

Debent præterea, ut infantes, fide verbum Dei apprehendere, qui his quæ docètur, neque reclamant, neque aduersantur: debentque parentem Deum, atque Ecclesiam matrem, & proximos quosque tanquam fratres diligere: ab omni rursus alta de se ipsis cogitatione, aut animi elatione alieni existere, & si quem in proximum iracundiæ motum conceperunt, facile illum deponere, & amicum, ac beneuolum animum, omnisque iniuriæ acceptæ fieri immemores. Hæ sunt illæ proprietates infantium: quas si nos iuxta spiritum imitari contederimus, efficiemur & ipsi infantes, & ad regnum Dei recipiendum apti & accommodati, ut Dominus ait. Et ut nobis solent esse grata animalia, dum parua sunt, illisque blandimur, ac delicias facimus: ita nos eiusmodi virtutibus præditi, & dante nobis pietate, quod natura infantibus dedit, paruuli secundum spiritum redditi, non poterimus non esse Deo gratissimi & charissimi.

Et quum imposuisset eis manus, abiit inde. Marcus ait: *Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.* Vide Christi charitatem: non solum imposuit illis manus, ut petebant offerentes; sed etiam, quod nõ erat rogatus, complectebatur illos; ut intelligamus quantum sit illi ætati teneræ fauendum atque indulgè-

Proprietates ac mores infantium describuntur, à nobis imitandi. 1. Reg. 16.

Secundà cõditio puero-rum. Apoc. 21.

Tertiã & postrema.

Quid Christus paruulis imponens nõ solù manus, sed etiã amplexas illos, docuerit nõs.

Contra Ana-
baptistas Ba-
ptismū par-
uulis dene-
gantes.
Rom. 5.

Ibidem.

In Nquo Te-
stamento qd
sit man^o im-
positio.

Puer quare
confirmetur

Pueris quid
conferat Cō-
firmationis
Sacramētū.
Prou. 1.
Psalm. 8.
Matth. 2 1.
B. Hierony.
tom. 3.

Quare in Ec-
clesia bapti-
zatus, nisi p
manus Epif-
copi, non ac-
cipiat Spirit-
um sanctū;
qui tamē in
vero baptis-
mate confer-
tur.

Act. 2.
Confirmatio-
nis Sacramē-
tum an sit ne-
cessarium se-
cundū Hie-
ronymum.

dum. Docetque hic locus, quā to-
to cælo aberrent Anabaptistæ, qui
arcendos omnibus disputat pue-
ros à baptismo, ob id tantum quod
neque credere, neque Fidem profi-
teri valeant. Nam si damni per Adā
illati, hoc est, peccati & mortis, ca-
paces esse possunt infantes: multo
magis doni & gratiæ per Christum
allatæ ac promeritæ. Alias enim vin-
ceret peccatum Adæ gratiam Chri-
sti: quod negat Apollolus ad Ro-
manos quinto.

Deinde obseruandum, manus im-
positionem, Noui Testamenti esse
Sacramentum, de quo agitur Act.
octauo, atque decimo nono, quod
apud veteres Patres non infantibus,
sed quasi post septimum annum cō-
ferebatur, quo magis hoc ipsum re-
colere possit confirmatus. Confir-
matur verò puer, quoniam tenera
ætas procliuior est ad malitiā, quā
ad pietatem, vt per eam confirma-
tionē minuatur in eo eiusmodi pro-
cliuitas, & ad pietatem docilitas au-
geatur, ne prius inficiatur vitij,
quā plenē norit quid sit vitium.
Atque ita Dominus dat paruulis a-
stutiam, qua vitent diaboli laqueos:
dat infantibus linguam, vt ex ore in-
fantium, & latentium perficiatur
laus Dei. B. Hieronymus (qui mihi
modò instar multorum erit) in Dia-
logo aduersus Luciferianos, de Cō-
firmationis Sacramento hæc verba
loquitur: *Episcopus si imponit manus;*
his imponit, qui in recta fide baptizati
sunt: qui in Patre, & Filio, & Spiritu
sancto tres personas, & vnam substan-
tiam crediderunt, &c. Infrā: Quod si
hoc loco quæris, quare in Ecclesia bap-
tizatus, nisi per manus Episcopi, non acci-
piat Spiritum sanctum, quem omnes asse-
rimus in vero baptisate tribui: disci-
hanc obseruationem ex ea autoritate de-
scēdere, quod post ascensum Domini Spi-
ritus sanctus ad Apostolos descendit. Et
multis in locis idem factitatum reperi-
mus ad honorem potius sacerdotij, quā
ad legis necessitatem, & reliqua. Do-
cet præterea ibidem Hieronymus,
non esse absolutæ necessitatis hoc
Sacramentum. Cum autem Domi-

nus nondum illud Sacramentum in-
stituisse, nec nisi baptizatis confe-
rendum sit, & eius ordinarius mini-
ster sit Episcopus, non est verisimi-
le, Christum Confirmationis Sacra-
mentum hîc cōtulisse: quanquā qui-
dam ex Scholasticis Doctorib⁹ hoc
Christi factū imponētis manus pue-
ris, ac benedicentis, ad hoc Sacra-
mentum referēdum esse voluerint.
Sed probabilius est, Dominum qui-
dem imponendo infantibus manus,
ac benedicendo, gratiam contulisse:
nam qui potestate præditus erat
excellentiæ, poterat Sacramenti ef-
fectum conferre absque Sacramen-
to: & factō illo demonstrasse, ac al-
luisse ad Sacramentum Confirma-
tionis aliquando à se instituendum
in Ecclesia, & illum effectum gra-
tiæ præstandum, quem tūc ipse pue-
ris præstitit. Nam quemadmodum
mîssi Apostoli ad prædicandū, cum
potestate curandi omnem languo-
rem, & omnem infirmitatem, vn-
gebant oleo multos ægros, & sanaban-
tur, vt tradit Marcus, non quidem
vtebantur Sacramento Extremæ vn-
ctionis nondum institutæ; quia nec
Sacramentum illud ad infirmitates
corporis tollendas præcipuē ordi-
natur; sed tamen illo factō præcur-
rebant, ac præfigurabant Sacramen-
tum Extremæ vnctionis suo tempo-
re in Ecclesia instituendum, & cele-
brandum ad sanitatem animis con-
ferendam, & contra extremos mor-
tis agones muniendis: ita etiam de
hoc Christi factō cēsendum esse ex
istimo. Præcurrebat enim Domin⁹,
& in quoddam veluti præludiū Sa-
cramenti Confirmationis demon-
strādum efficiebat, quod paullò post
futurum erat per Apostolos suos, &
ministros, vt pueri per impositionē
manuum ad Sacramentum Confir-
mationis suscipiendum, & benedi-
ctionis gratiam accipiendam admit-
terentur.

Admonentur postremò parētes,
vt pueros ad templa, & ad concio-
nes sacras adducant, vt ibi intelli-
gant quæ sint quæ Christianum mi-
litem, vel deceant, vel dedeant: &

Quid parui-
lis cōtulerit
Christi ma-
nuum impo-
sicio.

Potestas ex-
cellentiæ Chri-
sti qualis e-
rat.

Mar. 6.

Confirmatio-
nis Sacramē-
tum ad quid
institutum.

Parētes quid
curare de-
beant.

vt in primis fidelissimo pædagogo
liberos committant suos, à quo nō
tantum literas, sed etiam pietatem
addiscere valeant. Quā in re grauif-
mè à quibusdam peccatur, qui cum
soliciti sint de ampla hereditate, &
opibus filijs relinquendis, morum
tamen filiorum suorum sunt negli-
gentissimi. Sed facile quidem est, &
procliue cuique filios procreare, at-
que alere; at Christianè educare, &
mores eorum ad legem Christi in-
stituere, vt est difficillimum, ita tan-

tum paucis est concessum. Sed iam
modus est historiæ parua imponen-
dus, & Deus inuocandus, quo pa-
rentes reddat sollicitos salutis suæ
æternæ, & filiorum suorum, vt non
tantum eos mundo genuisse videri
possint, quā Domino nostro Ie-
su Christo, cui cum Patre, & Spiri-
tu sancto omne bonum ab vniuersa
creatura meritò fertur acceptum,
cum laude, honore, ac gratiarum
actione in æternis seculis.

Amen.

TRACTATVS XXV.

Tract. 70.

IN illa verba: *Tunc respondens Petrus, dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, &c. Matth. 19. Marc. 10. & Luc. 18.*

Petri fiducia
& Apostolo-
rum omnia
relinquētū.

Deum nō tā
replē, quā
animum quo
datur, æsti-
mare conlue-
uiffe.

Luc. 21.

Orig. trac.
9. in Mar-
thæum.

VLTI Petri fiduciam
admirantur, quod nau-
cula, & reti piscatorio re-
lictis, ausus sit dicere, Ec-
ce nos reliquimus omnia, quasi in-
gentes possessiones reliquisset. Sed
profectò Deus non tā æstimat quā-
tum quis relinquat, sed quanto affe-
ctu propter Christū relinquat: quē-
admodum in erogāda eleemosyna,
nō tā cōsiderat quantū, quā quāto
affectu donetur; vt constat de vidua
mittente duo æra minuta in Gazo-
phylaciū. Deinde nō solum re-
tia, & nauiculā reliquerat Petr⁹, vt
monet Origenes, sed etiā domū fortè,
vxo-
rem, liberos, & possessiones quas-
dam, etsi tenues, & paruas, quarum
affectus plerunque etiam grauiores
videmus in tenuis fortunæ homi-
nibus quā in diuitibus. Euthy-

mius tamen suspicatur, veritum fuisse
se Petrum, ne quid ipse, & condi-
scipuli neglexissent in relinquendo
sua, quod audierat Dominum dicen-
tem adolescenti; *Vade, vende omnia*
qua habes, & da pauperibus; idem ipsi
non fecerant, sed simpliciter reli-
querant. Habes etiam, non tantum
diuites, sed etiam pauperes posse il-
lud consilium adimplere, & habere
eos quod relinquat, vt docet Chry-
sostomus. Satis enim relinquit, qui
spem omnium, quæ habere poterat,
relinquit. Nos ergo etsi non vendi-
dimus omnia, nec dedimus paupe-
ribus, tamen reliquimus omnia, &
secuti sumus te: id est, ob hoc ipsū,
vt te expediti⁹ sequeremur. Magni-
fica quædam pollicitus es illi adole-
scenti, nimirum thesaurum in cæ-
lis, si, diuenditis bonis omnibus,

Euthy. cap.
41. in Mat-
thæum.

Ad pauperes
quoque per-
tinere consi-
lium omnia
relinquendi,
teste Chry-
sostomo.
Chry. hom.
65. in Mar-
thæum.

te sequeretur: quid igitur nobis est sperandum? an & nos manebit ille thesaurus in cælo?

Quam humilis, & modesta Petri gloria fuerit tactatis se omnia reliquisse. *Luc. 17.*

Quærent hinc nonnulli, benène, an malè fecerit Petrus, enarrando suas, & condiscipulorum virtutes; quia superius dixerat: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus:* neque omnia Apostolorum facta nobis imitanda sunt, ut qui interdum ob malefacta sua, & benedicta sua, culpam & comendati sūt. Verum quoniam Christus Petrum non obiurgauit; nec vitiosum esse docuit illum affectum propter præmiū operandi, nec nos illius facta, vel dicta accusare, aut insectari debemus, nisi velimus ipso Christo esse sapientiores. Non ignoramus etiam pios homines, & pie posse extolli, & pie posse humiliari; & utrumque spiritu Dei assistente præstari. Legimus Pharisæum suos celebrantem triumphos, sed iniquo animo: audiemus paulo post Zachæum suas narrantem virtutes, & iustè, & sine vlla reprehensione. Quid dicam de Ezechia Rege, qui non minus in spiritu humilitatis, quam in spiritu certè fiduciæ in illa verba prorupit: *Obsecro, Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim.* Apostolus verò instante morte, suarum laudum præconia ebuccinat: *Ego enim iam delibor, inquit, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Certè, ut Magnus Gregorius dicit, superba non sunt quæ humili corde proferuntur: neque operari propter præmiū æternum, & infinitum, hominem reddit vilem & contemptum, siue mercenarium, sed tunc tantum, quando propter mercedes temporales, aut remunerationem terrenam, ipso operante, inferiorem operatur. Aliàs Christus, qui proposito sibi gaudio sustinuit Crucem, confusione contempta, mercenarius fuisset; & Moy-

Luc. 18.
Luc. 19.
Esai. 38.
Sactorum quorum rûdam de se gloriationes bonæ, atque laudabiles.
2. Tim. 4.

Grego. lib. 12. in Iob, ca. 16. to. 1.
Propter mercedem operari, vilis sit animi & abiecti quando.

Heb. 12.
Heb. 11.

ses, qui, teste Apostolo, respiciebat ad remunerationem; & David, qui inclinavit cor suum ad faciendas iustificaciones suas in æternum, propter retributionem. Dominus etiam frequenter mentionem facit regni cælorum, & mercedis copiosæ in cælo, & gloriæ à Deo dandæ, ut excitet ad benefactorum studium. *Quomodo vos, inquit, potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam qua à solo Deo est, non queritis?* Id est, Queritis gloriam ab hominibus vanam; & non illam solidam & æternam, quam credentibus, & benè operantibus, Deus sua die daturus est. Sed non est operæpretium, in hoc amplius immorari. Pulchrè Bernardus in hæc verba: *Ecce nos reliquimus omnia, philosophatur: Benè, inquit, optime, & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit, & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam relinquere. Ecce, inquit, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Nimirum quia exultauit ut gigas ad currendam viam, nec currentem sequi poterat oneratus. Sed nec inutilis commutatio, pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Nam & simul cum eo donantur omnia: & ubi apprehenderit eum, erit vnus ipse omnia in omnibus, qui pro ipso omnia reliquerunt. Et infra: Interim sanè felices liquet esse qui exonerati sunt, & sequuntur Dominum expediti. Arctissimè enim nos foramen expectat. Si quem sequimur, consequi volumus, per angustam contendamus ingredi portam necesse est.* Sic Bernardus.

Iam expendamus Christi responsum: *Iesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, &c.* Dominus non tantum à benè operando propter remunerationem sperandam non deterruit Apostolos, sed etiam amplissimo, ac honorificentissimo præmio ante oculos posito, ad progrediendum in semel arrepto itinere, & in proposito paupertatis Euangelicæ permanentium adhortatur. Et vidè prudentiâ Domini. Non enim dixit: *Vos qui reliquistis omnia*, id est, qui contempsistis bona vestra, & à vobis abiectis: nã

Psal. 118.
Quare Christus frequenter de regno cælorum habebat sermonem.

Ioann. 5.
Iudæi gloriam quam querent humanam, diuinam aspernantes.

Bernard. in declamatione.
1. Ioan. 2.
Petri encomium ex Bernardo.

Psal. 118.
Rom. 9.

1. Cor. 15.

Matth. 7.

Quare Christus non reliquitibus omnia, solus, sed etiam sequentibus cælestis promittat remunerationem.

Quam Philosophi omnia reliquerint.

Quam sequelam sui requirat Dominus.

Quid regere ratio. Qui per omnibus immutabuntur in regeneratione.
Heb. 9.
1. Cor. 11.
& 1. Thess. 4.

Sedes maiestatis Christi in qua sedebit, quæ erit honorifica, & gloriosa.

id Socratem, Cratetem, Biantem, & alios ethnicos Philosophos, in externis historijs fecisse legimus, sed ait, quod perfectionis est fastigium, *Et secuti estis me.* Nam tunc tantum est laudabilis, & magni meriti apud Deum abdicatio omnium bonorum, si sequelæ Christi sit coniuncta, nam alioqui est infructuosa & vana. Et illis verbis non tantum sequelam corpoream, quam reuera Apostoli præstituerunt, sed præcipuè spiritualem per fidem & charitatem, & prædicationis ministerium, intelligit. Beatus Hylarius verbum in regeneratione, iungit cum præcedentibus in hunc modum: Vos qui secuti estis in regeneratione, siue per regenerationem, in baptismo scilicet partam, & ita loqueretur de sequela spirituali per baptismum: sed quia hæc communis est non solis Apostolis, sed etiã omnibus Christianis, propterea præstat hunc locum intelligere de sequela perfectionis, qua omnibus abdicatis Dominum proximè sequimur. Et iungitur cum sequenti verbo: *In regeneratione sedebitis, &c.* Regenerationem vocat, siue Græcè *παλιγγενεσία*, resurrectionem mortuorum, siue iteratam generationem. Nam ut omnibus hominibus statutum est semel mori, ita omnes quidè resurgemus, sed non omnes immutabimur: inter eos autem, qui immutabuntur, primas partes habebunt Apostoli, ut potè qui ad maiorem gloriam resurgent.

Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me. Indicat his verbis, se illam tunc humilitatem depositurum, & in sede maiestatis ad iudicandum venturum, quam Angeli assistentes ornabunt. Et licet iam sedeat ad dexteram Dei Patris, peculiariter tamen tunc sessurus dicitur, quia omnibus tunc sedere apparebit, cui gloria nunc est occulta mortalibus. Et quamquam Petrus solus loqueretur, ad omnes tamen direxit sermonem, quia Petrus nomine omnium dixerat: *Ecce nos reliquimus omnia.*

Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.

B. Augustinus in Psalmum 69. argute, & copiose de his verbis disputat. Principio enim querit: *Si duodecim sunt tantum sedes Apostolorum, ubi ergo erit Apostolus Paulus? Quis enim audeat dicere, hunc, qui præ ceteris omnibus laborauit, non esse cum ceteris iudicaturum, aut ceteris sedentibus, staturum? &c.* Neque verò Iudæa sedem occupabit, nam in huius locum successit Matthias. Sic ille in sensu. Hanc quæstionem ita soluit, ut dicat, ad duodecim Apostolos sedes illas non tantum pertinere, sed & ad omnes etiam ex toto terrarum orbe sanctos, qui illorum duodecim perfectionem, tum hæcenus imitati sunt, tum imitaturi vsque ad consummationem seculi: *Quomodo (ait) in quinque virginibus innumera biles virgines, quomodo in quinque fratribus illius qui torquebatur apud inferos, millia populi Iudæorum: quomodo in numero centum quinquaginta trium piscium, millia millium sanctorum, sic in duodecim sedibus, non duodecim homines, sed magnus est numerus perfectorum.* Hæc Augustinus: cuius æmulator, & discipulus Beda ait: *Quia enim duodecim numero solet vniuersitas designari, per duodecim sedes Apostolorum, iudicantium omnium numerositas, & per duodecim tribus Israël, vniuersitas eorum qui iudicandi sunt, ostenditur.*

Porrò per duodecim sedes non tales intelligere debemus, quales sunt iudicum in foro humano: neque quod Apostoli, aut sancti alij daturi sint sententiam aduersus impios: nam propria potestate proferre sententiam, proprium est solius Trinitatis, sicut ex commissione eiusdem, solius Christi hominis: quia honor quidam diuinus est, de quo idem dixit: *Neque enim Pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, &c. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Apostoli vero iudicabunt, quatenus in loco excelso tanquam assessores iudices erunt, & sententiam in corde lege Dei instructo habebunt, & alij denuntiabunt, siue illuminando (ut Angeli superiores annuntiant inferioribus) siue loquendo (ut inferior-

Si duodecim sunt sedes Apostolorum, ubi sedebit Apostolus Paulus.

Aug. to. 8.
1. Cor. 15.

Act. 1.
Augustini solutio.

Matth. 25.

Luc. 16.
Ioan. vlt.

Bed. in Matth. 10. 5.
Quid duodecim numero designetur

Aliter sancta Trinitas, aliter Christus homo mundum iudicabit.

Ioan. 5.

Apostolico modo iudicabunt.

Electi omnes
certari quid
facient in iu-
dicio.

Luc. 5.

Niniuitæ, &
Regina Au-
stri quomo-
dò Iudæos,
tunc incredu-
los iudica-
bunt.

Matth. 11.

Luc. 11.

Sedere in fe-
dibus, Chry-
sostomus quid
Chryf. hom.
65 in Mat-
thæ. 10. 2.

Cur Iudas
proditor à se-
dib' illis de-
decim fuerit
exclusus.

Ioan. 8.

Luc. 10.

Infra. 22.

res superioribus.) Ultra approbatio-
nem sententiæ, quod est omnium
electorum, & comparationem, quæ
est boni ad malum, siue etiam boni
ad minus bonum, quæ facit videri
malum, vt Petrus dixit: *Exi à me, quia
homo peccator sum, Domine:* vel minus
mali ad maius malum, nam sic minus
malum induit rationem boni: vnde
Sodoma, & Samaria iustificatur ref-
pectu Iudæorum Ezech. 16. Quod
dicitur: *Viri Niniuitæ surgent in iudi-
cio: & Regina Austri surget in iudicio
cum viris generationis huius, & condem-
nabunt illos, id est. Ipsi condénabunt
vt pars, non vt iudices.*

Porro sedere in sedibus, est frui
confortio, & gloria, & regno Chri-
sti. Hinc Chrysoſtomus ait: *Ecce non
confessum quidem esse sedes significauit,
cum ipse solus in folio iudicaturus sede-
bit, sed honorem, atque gloriam ineffabi-
lem vocabulo sedium significanter ex-
pressit.* Sic ille. Porro vt in eas sedes
omnes sancti, qui illorum fidem, &
vitæ perfectionem imitantur, reci-
piuntur, vt Paulus, & Barnabas, & alij
innumerabiles, sed ante omnes
Beatiss. Virgo, & Ioannes Baptista;
ita Iudas ab illis sedibus exclusus
est, quia aut non est verè Christum
secutus, aut non perseveranter con-
fessus est. Et ita hic sermo intelli-
gendus est sub conditione, vt pon-
derauit Chrysoſtomus: nam ita ple-
runque Dominus absolute loquens
intelligendus est sub conditione lo-
qui. Vt cum dixit: *Ego vado, & quæ-
ratis me, & in peccato vestro moriemini,*
declarans Dominus quomodo id sit
accipiendum, subiunxit: *Si enim non
credideritis quia ego sum, moriemini in
peccato vestro.* Similiter cum septua-
ginta Discipulis dixit: *Gaudete quia
nomina vestra scripta sunt in cælis,* nõ
nisi sub conditione interpretandus
est ille sermo. Ad hunc modum quod
hic pollicetur de duodecim sedi-
bus, explicandum est, si Apostoli in
sequela Domini ad finem vsq; per-
sisterent; de quo in alio loco pro-
nuntiauit: *Vos estis qui permansistis me-
cum in tentationibus meis. Et ego dispo-
no vobis; sicut disposuit mihi Pater meus*

regnum, vt edatis & bibatis super men-
sam meam in regno meo, & sedeat is su-
per thronos iudicantes duodecim tribus
Israel. Id est: Dispono vobis de reg-
no, ob perseverantem in sequela fa-
mulatum. Daniel quoque cap. 7. de
his sedibus vaticinatus est: *Aspicie-
bam, inquit, donec throni positi sunt, &
antiquus dierum sedet, & c. iudicium se-
dit, & libri aperti sunt.*

Dan. 7.

Non assignauit septuaginta Disci-
pulis, sedes iuxta numerum Discipulo-
rum, quia illi retrocesserant, vt ha-
bes Ioan. 6. soli enim Apostoli man-
serunt in tentationibus Christi, li-
cèt irent, & redirent nonnulli, vt
Matthias Act. 1. Paulo autem, & Bar-
nabæ absentibus, & qui nondum me-
ruerant, nec confirmandi erant con-
tra scandalum mortis, nullè priua-
tim promissæ sunt sedes. Non dixit
autem Dominus, Vndecim sedes, quia
manifestè de vno esset opinio des-
perata. Secus quando dixit: *Vnus ex
vobis diabolus est, vel: Vnus vestrum me
traditurus est:* quia poterat conuerti.
Sed melius est, si dicamus, promif-
sionem factam Iudæ sub conditio-
ne: sed etsi aliqui defecissent sub fi-
nem, sedem, aut coronam non ha-
berent. Nullus hinc sermo de B. Vir-
gine, quia nõ erat præfens. At Luc.
22. disceptatio fuit Discipulorum,
quis eorum videretur esse maior: &
postea æquauit eos Dominus: *Vos
estis, inquit, qui permansistis mecum in
tentationibus meis, & c. vt sedeat is su-
per thronos, iudicantes duodecim tribus
Israel.* Sed ibi neque Virgo aderat,
neque si adfuisset, contendisset ad
hoc, quod promissione duodecim
sedium æquaretur cum reliquis.

Quare Chri-
stus 70. sedes
70. Discipu-
lis minime af-
signauerit.

Idem cur Pau-
lo, & Barna-
bæ nullas no-
minatim pro-
miserit sedes

Cur duodecim
Dominus nõ
sedes expres-
serit.

Ioan. 6.
Matth. 26.

Altera solu-
tio.
Luc. 22.

Sedes illæ
quales futu-
ræ sint.

Præter. 12. tri-
bus, quæ etiã
Israel Apoſto-
li iudicabunt.

Iudica-

Vnde notum
sic nõ omnes
diuersæ tribus
Apostolos ex-
tullit.
Matth. 4. &
Ioan. 11.
Matth. 4.
Tribus. 12.
quos minime
significet, ne-
que compre-
hendant.
B. Chrysoſ.
hom. 65. in
Matth. 10. 2.

Tribus Leui
cur hic inter
duodecim in-
telligitur.
Ioan. 12.
Matth. 27.
Supra. 26.

Ioan. 18.

Pauperes cur
mundum iu-
dicabunt.

*Iudicabunt nationes, & dominabuntur
populis.* Quia igitur omnes tribus si-
mul audierunt Christum, & de om-
ni tribu remanserunt aliqui post ca-
ptiuitatem decem tribuum. 2. Paral.
30. & de Tribu Ephraim, Manasse,
Issachar, & Zabulon: & Luc. 2. Anna
prophetissa dicitur de Tribu Aser,
idcirco iudicandæ dicuntur duode-
cim tribus. Non intelligas autem,
quod quilibet Apostolus fuerit di-
stinctæ tribus, quia fratres erant Pe-
trus & Andreas, Iacobus & Ioannes
Zebedæi, Iacobus & Simon, & Iu-
das filij Alphæi, & omnes erant Ga-
lilei, atque ita ferè de eadem tribu.
Non autem in duodecim tribubus
includuntur omnes gentes, vel Chri-
stiani omnes, vt vult Chrysoſtomus:
nam Apoc. 7. duodecim millia signa-
ti apponuntur, & post illos turba ma-
gna, quam dinumerare nemo pote-
rat. Primi ergo Iudæi sunt, nunquã
quæ in Scripturis ponuntur tribus,
nisi duodecim: & cum agitur de he-
reditate temporali, non nominatur
Tribus Leui, vel Ioseph. Tribus er-
go Leui hic inter duodecim intelli-
gitur, quia Pontifices deliberarunt
de morte Christo danda Ioan. 12. &
tradiderunt eum Pontio Pilato, Ioan.
18. & persuaserunt populis vt pete-
rent Barabbam, Iesum verò perde-
rent; & condemnarunt eum pro tri-
bunali, dicentes: *Reus est mortis:* dix-
erunt quoque Pilato: *Si non esset hic
malefactor, non tibi tradidissemus eum.*
Denique Tribus Leui grauiori cul-
pæ obnoxia erat, & per se intelligi-
tur, vel cum duodecim, quia non ha-
bebat possessiones.

Pulchrè autem voluntariæ pau-
pertati conuenit iudiciaria potestas.
Nam illa ab avaritia, quæ iudicium
impedire solet, animu liberat: Dein
de dispositio est ad agnoscendã ve-
ritatem: quia liberat à curis, & solici-
tudinibus huius seculi: & quia pau-
pertas humiliat, ac deprimat, congruè
exaltatione promeretur. Vnde Iob
36. dicitur: *Iudiciu pauperibus tribuet.*
Et fieri potest, vt quis iudicet eos,
qui sibi superiores sunt in gloria es-
sentiali: sicut qui olim erat sub or-

dinario suo, si fiat legatus, vel Vica-
rius Pape, superior efficitur ordina-
rio. Angeli quia non conueniunt in
natura cum iudice Christo, nec po-
terunt videri à damnatis, nec fede-
re, sicut nec Deus hac ratione, nisi
quatenus homo est, hinc Angeli ad
iudicandum de alijs nõ assumuntur,
quia iudicare daretur eis ad perfe-
ctionem. Et perfectio non est in eo,
quod est omnino extra naturam rei,
vt habere corpus assumptum Ange-
lo, quia non utebatur vita animali.

Subdit: *Et omnis qui reliquerit do-
mum, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ,
aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut
agros propter nomen meum, centuplum
accipiet, & vitam æternam possidebit.*
Paullò aliter hæc enarrat Marcus,
cum ait: *Respondens Iesus, ait: Amen di-
co vobis, nemo est qui reliquerit domum,
aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut
matrem, aut filios, aut agros propter me,
& propter Euangelium, qui non accipiet
centies tantum nunc in tempore hoc, do-
mos & fratres, & sorores, & matres, &
filios, & agros, cum persecutionibus, &
in seculo futuro vitam æternam.* Similia
ferè Lucas: nisi quod vbi dicit Mar-
cus: *Propter me, & propter Euangelium,*
ipse dicit: *Propter regnum Dei.* Atti-
nebant præcedentia: Christi verba
ad solos Apostolos, quibuscum lo-
quebatur: iam illam amplam promif-
sionem ad omnes, qui Apostolicæ
perfectionis extiterint imitatores,
porrigit, atque extendit, etiam si sua
non vendiderint, & in pauperes di-
straxerint. Tantum (inquit) abest, vt
vos mei discipuli frustra aliquid di-
miseritis, vt affirmem pro certo, ne-
minem aliquid dimissurum propter
me, qui non centuplam retributio-
nem accepturus sit. Et est sermo de
actu dimittendi id quod possidetur,
vt iuueni dictum fuit, & Apostoli se-
cerunt: nam affectu, vel præparatio-
ne animi præceptum est omnibus,
quanquam maiori, vel minori affe-
ctu, maiori, vel minori præparatione
possit constituere præceptum, aut
consilium. Et cum Petrus duo dixisset,
alterum: *Ecce nos reliquimus om-
nia, alterum verò: Et secuti sumus te,*

Angeli cur
minimè iudi-
cabunt, & qua-
tenus ipse
Christus.

Tantè felicitatis A post-
licæ ob omnia
relicta, & Christi
sequela, quæ
etiam futuri
participes.

Quatenus il-
li hanc felicitatem
assequentur.
Matth. 19.

& ad

& ad secundum hoc membrum quod prius includit, respondisset: Vos qui secuti estis me, in regeneratione, &c. Iam tradit Christus responsum ad primum illud: *Ecce nos reliquimus omnia*, dicens: *Omnis qui reliquerit, &c.* quia eos etiam complecti voluit qui ipsi non sicut Apolloli corporaliter se qui possint. Et quia relinquere sua, vel suos, non est apud Deum laudabile, nisi ob causam, & bonum finem fiat; idcirco apud Matthaeum dicitur: *Propter nomen meum*, id est, propter me, apud Marcum, *Propter me, & propter Evangelium*, id est, Evangelij praedicationem, vel potius, ut Evangelicam obseruet perfectionem; Lucas vero, aut propter regnum Dei, scilicet praedicandum, siue adipiscendum, quae eodem tendere videtur. Et leuis quidem est dimissio domus; aut agrorum, quia illa extra nos sunt: maior est dimissio fratrum, aut sororum: fortior adhuc patris, aut matris, sed illa omnium summa, & maxima, relinquere uxorem, & filios, erga quos amor est fortior. Et iuxta Matthaeum, & Marcum, coepit a domo, & finit in agris. Quod ergo ait: *Propter nomen meum*, intellige imitatione vitae meae illustrandum. Quod vero dicitur, *Propter regnum Dei*, intellige assequendum. Quoniam autem multi ex his qui ad paupertatem Evangelicam vocantur, apti sunt regno Dei praedicando, & ceteris annuntiando, recte dixit Marcus: *Propter me, & propter Evangelium*, ut utraque causa exprimat. Veruntamen hoc loco magis quaedam prior: non tamen ita, ut excludatur posterior. Relinquenda igitur sunt, primo domus, id est, bona immobilia urbana, aliae vero possessiones, & redditus extra urbem: & utrumque si habet, debet dimittere, alias non esset expeditus ad sequela Christi. Personae vero relinquendae sunt, cessando a consuetudine cum eis, & conuersatione, & consequenter a gaudio & utilitate, quae conuersationem consequuntur, etiam opus sit, propter Deum, eis resistere, si salutis sunt impedimento, laudabile erat suos relinquere, ut filij Prophetarum faciebant, ut habes 1. Reg. 10. & 19. & 3. Reg. 18. & 19. & 4. Reg. 6. & in templo, ut Anna filia Phanuel Luc. 2. parentes reliquit. Si trahebat etiam ad idololatriam, debebat primus lapidem mittere, Deut. 13. Per has subiunctas hominum coniunctiones, omnes aliae cognationes, & affinitates subintelligendae sunt, cum his sint longe minores. Fratres, & sorores relinquendi sunt, etiam si cum eis habitare non obligemur, & ad aliquid eis impendendum ex iure arctemur. Parentes vero si propter uxorem relinquendi sunt, multo magis propter pietatem. Neque iubet Dominus parentes auxilio quod praestare possumus, destituere, si forte opera nostra egeant, sed docet nos praeferre pietatem erga Deum, omnibus carnalibus coniunctionibus.

Quod postremo ait de uxore, non praecipit Dominus dissolui matrimonium rite contractum, aut inuita uxore conuolare ad Apostolatam: aut contra, ut vxor inuito marito ingrediatur religionem: hoc enim a praxi Ecclesiae, & consuetudine alienum est. Possunt tamen vir & vxor ex mutuo consensu a corporum commixtione abstinere, & ad Religionem se conferre, amplioris perfectionis gratia: vel alter ingredi monasterium, alter vero, de quo non est suspicio fornicationis, in seculo manere: sicuti fecisse nonnullos ex Apostolis verisimile est, praesertim si qui inter eos fuerint coniugati. Si tamen matrimonium per corporum commixtionem non est consummatum, liberum est tum sponso, tum sponsae, alterutris inuitis intra bimestre spatium ad vota Religionis transire: vel si alter eorum veniat ad fidem, potest de se ipso liberè disponere. Ut nihil dicam de causa fornicationis propter quam in Lege licitum erat viro uxorem relinquere. Perpende etiam, propter melioris vitae frugem, aut perfectioris status desiderium, non licere dimittere uxorem, nisi consentientem, imò nec parentes, aut filios, si nostra opera egeant, & cura: at vero propter ipsam vitam spiritualem, aut acquirendam, aut

seruandam, ut scilicet a Christi gratia semel habita non excidamus, sic non solum domus, aut agri sunt relinquendi, sed parentes, & filij, & vxor, si fidei, & vitae Christianae impedimentum praebant. Ut enim, cum dixit: *Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam*, non dixit ut nos ipsos interimamus, sed ut ipsi etiam animam nostram, id est vitam, fidem Christi, & amorem preponamus: Ita dum docet: *Qui reliquerit uxorem*, non vult ut nuptias penitus diuidamus, sed ut ipsi coniugi Evangelium, & regnum Dei anteponamus. Tertio dicitur potest, satis dimittere uxorem & filios, qui amputat sibi potestatem, & facultatem habendi per promissionem Deo factam, siue per vota emissa. Neque filij qui relinquuntur valentes per se ipsos viuere sine patre, vel qui non possunt relicto illis curatore, legitima sua portione priuari sunt, ut superius diximus: nec non nulla cura a parentibus filiis est deneganda, quam nulla regularis professio, siue perfectio extinguere potest, cum sit iuris naturae.

Fratres, & parentes quatenus relinquendi. Gen. 2. & Matth. 19.

Vxor qua ratione debeat propter Christum relinquere.

Cap. ex publico, de conuersione coniug. Deut. 24. Secunda ratio dimitte uxorem & filios, &c.

Quare propter Christum non tenent omnia relinquenda. Mat. 10.

Luc. 18.

Omnium magnificissima dimissio atque fortissima quae iam illa.

Quid sit propter nomen Christi omnia relinquere.

Expenditur illud Marci: Propter me, & propter Evangelium. Relinquere domum quid.

Consanguinei & amici quomodo relinquendi.

In Veteri quoque Testamento qui reliquerat suos

Matth. 16.

Tertia ratio.

Chiliasarum sensu horum verborum inceptissimus cofutatur.

Beda in Marc. 10. 5. Hiero. 10. 9. Recipere centuplum.

Matth. 22.

seruandam, ut scilicet a Christi gratia semel habita non excidamus, sic non solum domus, aut agri sunt relinquendi, sed parentes, & filij, & vxor, si fidei, & vitae Christianae impedimentum praebant. Ut enim, cum dixit: *Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam*, non dixit ut nos ipsos interimamus, sed ut ipsi etiam animam nostram, id est vitam, fidem Christi, & amorem preponamus: Ita dum docet: *Qui reliquerit uxorem*, non vult ut nuptias penitus diuidamus, sed ut ipsi coniugi Evangelium, & regnum Dei anteponamus. Tertio dicitur potest, satis dimittere uxorem & filios, qui amputat sibi potestatem, & facultatem habendi per promissionem Deo factam, siue per vota emissa. Neque filij qui relinquuntur valentes per se ipsos viuere sine patre, vel qui non possunt relicto illis curatore, legitima sua portione priuari sunt, ut superius diximus: nec non nulla cura a parentibus filiis est deneganda, quam nulla regularis professio, siue perfectio extinguere potest, cum sit iuris naturae.

Nec ex his verbis quispiam humanam aliquam retributionem somniet, quae admodum Chiliasarum, quasi post hoc seculum aliud futurum esset seculum, in quo quis recepturus sit pro vno parente centum, & pro vna uxore centum. Quod ita non erit, sed multiplicem remunerationem voluit hac hyperbole ostendere, non in alio seculo, sed in praesenti vita. Hinc Beda ex Hieronymo super hunc locum scribit: *Quidam ex occasione huiusmodi sententiae Iudaicam mille annorum fabulam post resurrectionem iustorum dogmatizant, quae do omnia, quae propter Deum dimissimus, multiplici nobis sint faenore reddenda, in super & vita aeterna donanda. Nec videtur inepti, quod etsi in ceteris digna sit re-promissio, in vxoribus tamen, iuxta alios Evangelistas, centenariis appareat turpitudine, praesertim cum Dominus & in resurrectione nubendum non esse testetur: & ea, quae dimissa fuerint propter se, recipienda in hoc tempore cum persecutionibus asseueret. Quas utique persecutiones*

illi Chiliasarum, sicut, & cetera quoque contraria mille annis suis omnibus modis abesse confirmant. Haec Beda ex Hieronymo. Obijciebat autem Iulianus Apostata haec verba Christianis, quasi centum uxores essent accepturi pro vna. Vnde Theophylactus in Marcum ait: *Nunquid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam: Tamen si maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid confert vxor domui viri? Omnino curat ut vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc & in Apostolis, quod mulieres fuerit, quibus cura erat de cibo & esu illorum, & quae ministrarunt eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem & doctrinam? Similiter & patres & matres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus unam domum reliquerat, postea omnium discipulorum suorum domos habebat. Haec ille. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam aeternam possidebit. Duplex premium promittit, alterum in praesenti vita, quod Matthaeus vocat Centuplum, siue in plurali Centupla, ut Graeca litera habet, siue ut Lucas, *Multo plura*, est enim numerus certus pro incerto: suntque verba Lucae quasi interpretatio aliorum duorum: Marcus vero: *Qui non accipiat* (inquit) *centies tantum nunc in tempore hoc, domus, sorores, fratres, &c.* Merito igitur quaeritur quid sit hoc centuplum. Quidam existimant retributionem, quae dabitur in bonis spiritualibus, quae comparata corporeis, centupla ad illos sunt, hoc est, valde excedentia: sic exponit B. Hieronymus: *Centuplum recipiet. Qui carnalia (inquit) pro Salvatore dimiserit, spiritualia recipiet, quae comparatione & merito sui ita erunt quasi paruo numero centenariis numerus comparetur* At Origenes dicit, agros multiplices, & domos intelligendas in Paradiso, & in Ciuitate Dei: sed hic sensus videtur non posse consistere, quia Dominus diuisit centuplum a vita aeterna, & omnia bona, quae homini dantur post mortem, pertinent ad vitam aeternam: Centuplum etiam praecedit vitam aeternam, & ut Marcus &*

Vxorē relinquens, quomodo centum recepturus sit, contra Iulianum Apostatam. Theophyl.

Luc. 8. & alibi.

Centuplum quid B. Hieronymo.

Secundus sensus Origenis qui refellitur.

Lucas expresse aiunt, in hac vita habenda sunt multo plura his, quæ dimiserit: & Marcus expressius loquens, ait: *Qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc, domos & fratres, &c.* Proinde qui ista dimittunt, non accipient centuplum quantum ad proprietates, & possessiones rerum, quia non esset verum Christi verbū, cum non videamus compleri in hoc seculo, sicut ipse pollicetur. Repugnaret etiam menti dimittentium ista propter Christum: nam idēd relinquant, ut nunquam ista, vel similia habeant, cum ad perfectionem contendant. Dando etiam centuplū pro vno, aleret Deus in nobis affectum, & studium avaritiæ, & dando hic centuplum, crescentibus rebus, augeretur sollicitudo secularis: quod erat contra Christi animum, qui volebat eos ab omni cura seculi exutos.

Propterea dicendum est, quod centuplum sunt habituri, quantum ad communicationem. Itaque si quis domum hinc diuisit, in qua habitabat, centum domos inueniet, quia in omnibus fidelium, vel infidelium domibus colligetur: & qui de vnius agri fructibus alebatur, inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium omnium recipiet sustentationem: & ita qui vnum patrem, aut matrem reliquit in terris, habebit multos fideles habentes eadem viscera paterna, vel materna: & ita inueniet fratres, & sorores, quantum ad affectum, & bonorum operū exhibitionem: Vxores verò multas inueniet, non quantum ad opus carnis, quod anhelati ad perfectionem repugnat, sed quantum ad obsequia omnes mulieres & uxores habebit.

Et ita Gregorius in quodam loco exponit: *Est quidem centies tantum merces secundum communicationem, & non non secundum possessionem. Et hoc est, quia nihil possidendo, participaret in omnibus quæ alij possiderent: & sic nihil possidendo, quasi omnia possiderent.* Ita Augustinus lib. 20. de Ciui. Dei c. 7. exponens hoc quod dicitur centuplū, inquit: *Apostolus ait; Quasi nihil habentes, & omnia possidentes: quia, & ante*

iam dictum erat: Fidelis hominis totus mundus diuisiua est, quanto magis mille pro vniuersitate ponatur, vbi est solitas ipsius denaria quadratura? Sic ille. Addidit Dominus: *Cum persecutionibus*, id est cum à fidei inimicis varias persecutiones sustinerent: unde Paulo vincito, & in nauis, & Romę nihil defuit, & Ecclesię etiā longinquo loco positæ necessaria suppeditabāt, ut testatur in suis epistolis.

Ex hoc loco pulchrum dubiū exurgit, cur videlicet Dominus volens hominē abstrahere à terrenis curis, temporalium retributione pollicetur: quia per hoc excitaret eos ad maiorem terrenorum bonorum cupiditatem, præsertim cum in hoc lex Moy si differat ab hac Christi, quod illa expresse proponat bona temporalia obseruatorib⁹, lex verò Christi eterna? Dicendum est, id magna ratione esse factum. Nam cum Dominus ad omnia propter se relinquenda adhortaretur, timentes sibi mortem inferendam ob defectum bonorum temporalium, nullus vnquam hoc præstare ausus fuisset, nisi sciret nihil sibi ad victum & vestitum necessariū futurum. Hinc Dominus certos reddere volēs discipulos, quod nihil illis deesset in hoc seculo, etiam si omnia dimitterent: adiunxit, quod omnia inuenirent centuplicata, quātum ad vsum & communicationem, etiam si proprietatem & possessionem non haberent. Ita Dominus cum Apostolos ad prædicandum misit, Matth. 10. cum prohibuisset aurum & argētum in zonis possidere, & peram gestare, vel sacculū, aut calceamēta, vel plures vestes: ne quicquam sibi futurum putarent, subiunxit: *Dignus est enim operarius cibo suo*, per cibum, sustentationem, non operis pensationem, aut retributionem significans.

Etiam si Luc. c. 10. dicat: *Dignus est enim operarius mercede sua*, vbi largē voce mercedis vsus est pro sustentatione. Et ita hinc centuplum nō promittit pro mercede, aut pro retributione, sed pro vitę conseruatione, & sustentatione: nā pro vero præmio & remuneratione subiungit: *Et vitā*

Expenditur verbum illud Marc: Cum persecutionibus.

Quam apte rerum temporalium contemptum ea rudentem pollicitatione Christus persuadere contendat.

Quocirco, seu mercede sua operari dignus sit.

Tertia interpretatio, quæ recipitur.

Gregorius.

Aug. to. 5.

2. Cor. 6.

Matth. 25.

Multi qui nā erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.

1. Cor. 4.

aternali possidebit: possidebit autem homo id, ad quod per gratiam Dei, & bona opera ius habet, iuxta illud: *Venite benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Et concludit: *Multi autem erunt primi, nouissimi: & nouissimi, primi.* Hanc etiam sententiam concludit Dominus Luc. 13. Domine, si pauci sunt qui saluantur? nam concludit. *Veniēt ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.* Et ecce sunt nouissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi: quod ad Iudæos, & Gentes videtur, esse referendum, quo modò, & hic locus à nonnullis explicatur. Sed præstat illa intelligentia, qua primi tempore ministri Veteris Testamenti, facti sunt nouissimi dignitate, si ad illos Noui Testamenti conferantur: nam illi cum diuitijs intrabāt in regnum cælorum, isti autem omnibus diuitijs, & affectibus earum spoliati: at verò nouissimi ministri Noui Testamenti, qui tempore postremi sunt, & propter Euangelicam quam amplectuntur paupertatem, à mundo habentur ut nouissimi, iuxta illud Apostoli, *Puto enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquā morti destinatos, &c.* Isti, tanquam nouissimi, erunt primi in remuneratione, & præmio ampliori, de quo dixerat Dominus adolescenti: *Et habebis thesaurum in cælo: & rursus ad Apo-*

los: Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et hic est verus sensus, literalis quæ horum verborum, quem subiuncta parabola laborantium operariorum, ad excolendam vineam missorum, planè ostendit: etsi non ignorem alios à quibusdam sensus his verbis exhiberi. Sed hic mihi videtur simplex & germanus, & per parabolam sequentem illatus atque declaratus. Studeamus igitur, si magni esse volumus in oculis Dei, ut minimi simus in oculis nostris. Demus operam, ut non tantum præcepta, sed etiam consilia complectamur, si mercedem exuperantem, & cæteris abundantiore expectamus. Nam si ad illos honores, & magnificentissima præmia, quæ Deus his, qui perfectioris iustitiæ opera conseruantur, oculos conijciamus, ieuē & facile reddetur omne, quod pro Christo sustinemus, & omne, quod propter ipsum contemnimus. Si rursus ad considerandum nostræ viæ ducem, & præmonstratorem, mentem attollamus, omnia quæ difficilia & aspera existimamus, iocunda nobis & suauia reddentur, gratiam nobis, & auxilium præstante Iesu Christo, Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto, sempiterna est felicitas, summus honos, imperium in finitum in seculis sempiternis, Amen.

Ad humilitatis studium cohortatio.

TRACTATUS XXVI.

In quo Christus mortem suam prædicat: de quo Matth. c. 20. Mar. 10. Luc. 18.

Matthæus hanc historiam ita recitat: *Et ascendens Iesus Ierosolymā, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis, Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur Principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte. Et tradent eum Genti-*

bus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Pauca quædam istis addit Marcus in principio, ait enim: *Erant autē in via ascendentes Ierosolymam: Et præcedebat illos Iesus, & stupebant, & sequentes timebant. Et assumēs iterū duodecim, cepit illis dicere, quæ essent eis ventura.*

Tract. 71.

Lucas verò quædam in fine addit, dicens: *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.*

Vt ex eo quod Marcus ait, initium dicendi sumamus, cum sepius audissent Dominum eò Ierololyam tendere, quòd mortem perpeffurus esset, non libenter ad eà ciuitatem peregrinabantur. Vnde cum nuntij ad Dominum retulissent Lazarù lecto decùbere, & Dñs diceret: *Eamus in Iudaã iterum*, dicunt ei discipuli: *Rabbi nunc querebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illic?* & Petrus in superioribus Dominum increpauerat, dicens: *Abstine à te, Domine: non erit tibi hoc.* Et cum tres discipuli audiverent in Transfiguratione Heliã, & Moyfen Iesu ostendere, quanta oporteret eum pati Ierololyamis, dicebat Petrus, *Domine, bonum est nos hic esse.* Ex his igitur constat, quantum discipuli abhorruerint à Ierusalem. Sic & hoc loco, cum sunt in via Ierusalem versus, non multum festinabant, nec præcedebant Iesum, vt aliàs soliti erant, sed lento gradu ipsum Dominum sequebantur, tristes, & obmurmurantes, quod se in manifestum vitæ periculum volens exponeret, & illius animum admirabantur, sibi verò metuebant, ne & ipsi propter illum in discrimen venirent. Et hoc est quod ait Marcus: *Erant autem in via ascendentes Ierololyam: & præcedebat illos Iesus, & stupebant, & sequentes timebant.* Præcedit ergo Dominus in via ab Ierusalem, vt impedimenta viæ removeat sibi, & nobis, ad differentiam Regum, qui seruos præmittunt per eam, vt tutum iter faciant, ostendens per hoc, se sponte ad passionem progredi. Præcedebat rursus maiori feruore, & animi alacritate, quàm B. Franciscus præcederet socium, cum sitiens martyrium, ad Magnum Sultanum pergeret, vt suo facto discipulis animum adderet, metumque eis excuteret, maiori rursus voluntate moriendi, quàm illi ipsi, qui mortem inferre parabant. E tñ

Apostoli cur ægre Ierololyam cum Christo veniebant. *Mar. 10.*

Ioan. 11.

Matth. 16.

Matth. 10.

Quanto pro nobis patienti desiderio flagraret Dominus.

prælati, atque pastores exemplo, & virtutibus oues præirent suas, & timerentur magis, & amarentur à suis. *Assumpsit duodecim discipulos secretò.* Erat in via Iericho, vnde tendebat Ierololyam: & seorsim separatus à reliqua turba, quæ magna erat, & iustum fortasse implebat exercitum, in pratium fortè aliquod secessit, & vocauit ad se duodecim. Et cù ipsi putarent futurù, vt Christus regnaret, & Pilatus, vel expelleretur, vel secretò occideretur; tunc cœpit ad illos de morte & passione sua verba facere. Assumpsit ergo Christus secretò duodecim, non alios: quod magna ratione factum est. Quia infirmi non sunt capaces solidi cibi tanquam edentuli ad mandèdum, & calore stomachi destituti ad digerendum, facile enim scandalizantur in aduersis. Hinc Eusebius Cæsariensis in libris historiæ Ecclesiasticæ, consultò non recenset eos, qui deficiebant in martyrio. Apostolus etiam non nisi apud perfectos scientiam loquebatur. Nã si audito Domini sermone Apostoli non intellexerunt quæ dicebantur, quid fecisset turba? *Ecce* (inquit) *ascendimus Ierololyam.* Et adiungit Lucas: *Et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis.* Et Galilæa in Ierusalem montosam, de qua scriptum est, *Montes in circuitu eius*, ad literam est ascensus. Est autem Ierusalem, locus sacrificij, & passionis Domini: quia non capit Prophetam perire extra Ierusalem. Voluit autem Dominus Apostolos suos idoneos testes mortis suæ efficere. Nam quemadmodum de excidio, & ruina Sodomæ admonuit Abraham, quem sciebat generi suo, & posteris mandaturum, vt custodiant viam Domini, & faciant iudicium, & iustitiã: ad eum modum Christus Apostolos de morte sua admonitos esse voluit: nouerat enim ille eos per vniuersum orbem de morte sua testaturos. Deinde aduerte, quod ire ad crucem, ex obedientia Patris, & charitate erga mundum, nihil aliud erat, quàm ascendere, iuxta illud. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad me ipsum.*

Cur duodecim tantum, & non alios Christus assumpsit. *1. Cor. 3. & Heb. 5.*

Quare Eusebius Cæsariensis non recenset deficientes olim in martyrio. *1. Cor. 2.*

Luc. 18.

Psal. 124.

Christus cur ascendit Ierololyam.

Luc. 13. Gen. 18.

Quam ob causam Christus Apostolis mortem suam, & passionem præsignificauerit. *Ioan. 12.*

Quia

Quia qui crucem amplectitur, natura, atque ad eò se ipso superior est: nam bene pati, & cum fructu, sine gratia Dei non possumus. Adhuc sine cruce non est ascensus ad Ierololyam, id est, Visionem pacis, videlicet mentem in prosperis, & in aduersis constantem, & imperturbatam. Hinc Sponsa ait: *Ascendam in palmam*, id est, Crucem (quæ trunco aspera, & spinosa est) & apprehendam fructus eius, qui sunt dulcissimi, & ita amplexus crucis parit pacatissimos iustitiæ fructus. Quod verò ait: *Et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis*: nõ sine causa dictum est: mysteria siquidem Messie suum habuere principium, progressus, & finem. Principiũ fuit incarnatio Filij Dei, natiuitas, circumcisio, presentatio in templo, fuga in Ægyptum, ac disputatio cù Doctoribus, quæ iam suum exitum erant consecuta. Progressus verò extiterant, prædicatio, miracula, baptisimus, legislatio, discipulorum congregatio, quæ & ipsa quoque iam impleta erant. Supererant tantum spectantia ad finem Messie, id est, ingressus in Ierusalem solennis, passio, mors, resurrectio, ascensio, missio Spiritus sancti, in quibus omnia consummata sunt. Quæ rectè consummationis & perfectionis voce exprimuntur, quia in illis facta est nobis maxima ostensio amoris, patientiæ, & virtutum aliarum. Maiorem siquidem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Proinde iure nos liberauit à feruitute peccati, & imperio dæmonis, patrique suo reconciliauit, magnumque gloriæ meritum nobis comparauit. Obserua deinde, quòd si Christus vitam, & actiones suas iuxta Scripturam moderabatur, idem quoque nobis esse faciendum intelligamus, ne iuxta deprauata mundi exempla vitam nostram componamus, sed iuxta Dei verbum, secundum id: Cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco: nam frustra alioqui data esset, si solum ad

Ierololya quid sonet.

Cant. 7. Palmæ in Canticis, mysterium. Heb. 12.

Mysteriorum Messie initiũ progressus, & finis.

Luc. 1. Infra. 2. Ibidem, & seq. Matth. 2. Ioan. 2.

Messie mysteria cur voce consummationis, perfectionis, & perfectionis voce exprimuntur, quia in illis facta est nobis maxima ostensio amoris, patientiæ, & virtutum aliarum. Maiorem siquidem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Proinde iure nos liberauit à feruitute peccati, & imperio dæmonis, patrique suo reconciliauit, magnumque gloriæ meritum nobis comparauit. Obserua deinde, quòd si Christus vitam, & actiones suas iuxta Scripturam moderabatur, idem quoque nobis esse faciendum intelligamus, ne iuxta deprauata mundi exempla vitam nostram componamus, sed iuxta Dei verbum, secundum id: Cui bene facitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco: nam frustra alioqui data esset, si solum ad

Qua ratione vitam nostram componemus ex exemplo Christi.

2. Pet. 1.

speculationem, & contemplationem utilis esset, & non etiam ad vitæ proximam, vaneque esset dictum: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*: nec locum haberet quod ait Paulus: *Omnis Scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendam, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Præterea obseruandum, si Christus tam frequentem suæ mortis habebat memoriam, de illa loquebatur, ac differebat, qui tamen vsquequaque certus erat de die & hora, de loco, & genere mortis, de modo illam sustinendi, & victoria: quid nobis faciendum est, quibus incertus est exitus, incertus locus, incertus modus, incertum tempus, incertus status, incerta denique omnia? propter quæ Spiritus sanctus dicebat de populo Israël: *Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Hoc est, vtinam isti mortis memoria, ceu aqua, vinum dulce delectationum huius mundi temperarent. Nam si nobilis destinatus ad gubernandam prouinciam à Rege, priusquam eò tendat, præparat quæ necessaria sunt, vt vestes, ministros, aulea, & cætera quæ ad splendorem faciunt: quidni se præparet qui iturus est ante Deum, ac in illius aulam tanquam familiaris, & intimus ingressurus? Adhuc, si equus cursum velocissimum confecturus, prius de loco cursus docetur & instruitur, quo facilius postea cognitum curriculum absoluat: ita nos, viã vniuersæ carnis ingressuros, nõ nisi meditados & preparados accedere oportet, quo facilius & fructuosius ille extremus actus à nobis absolui possit. De quibusdã Philosophis legimus, se pulchra sua ante ostia domus suæ constituisse, vt & in ingressu domus, & egressu, mortis instantis memoriã recolere possent. Ecclesia quoque mortis refricat memoriã, quando in die cinerum ait: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.*

Psal. 128.

2. Tim. 3.

Toties Christus de morte sua loquens, quid doceat nos.

Deut. 32.

Qui ad bene moriendũ se comparant, quos probe imitari videntur.

Recteque ait in tertia persona

Cur Christus se Filium hominis, non Dei filium appellauit.

Matth. 20.

Quales Christus scriptores habuerit.

Quam proficos, item, & antiquos, munere singulari.

Christi scriptores quales etiam illi fuerint.

de Filio hominis, ut minus ferret animos discipulorum: non dixit de Filio Dei, quia quatenus homo est, passus & suscitatus est: & Christus est filius Adæ singulariter, id est, hæres peccatorum, hoc est, suppliciorum, quæ eis debentur. Quo nomine maioris humilitatis suæ, & charitatis erga nos declarat argumentum, maiusque monumentum vocationis suæ. Non enim venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. Cum verò ait: Quacunque scripta sunt per Prophetas: ostendit Iesum solum veros habuisse historicos, nempe Euangelistas, qui gesta eius, & dicta conscripserunt; non autem falsos, aut de fide suspectos, quemadmodum Gentiles habuerunt. Nam illi, pro affectu, aut premio, aut exaggerabant quæ vera esse nouerant, aut minuebant. Christus autem incorruptos habuit historicos, nec tantum post se, sed etiam ante se. Nam si quis v. g. posceret, ut gesta scribantur Principis, Regis Hispaniarum, aut Galliarum filij, aut nondum nati, aut nati quidem, sed infantis adhuc, & in cunis vagientis: responderent historici; Sinatur prius infans crescere, & ubi adoleuerit, operabitur fortia & heroica, & indicet bellum infidelibus atque hæreticis, & victoriam obtinebit, & tunc tempus erit opportunum conscribendi eius historiam, modò enim, nisi diuinando, nihil habemus, quod conscribere possimus. Secus tamen se res habet in Christo, qui antequam nasceretur, quam plurimos habuit historicos, qui verbis, & scriptis, gestis, & perpensis, mysteria Messias describebant, illaque, ob firmitatem, cum essent futura, de præterito præcinebant: nec tantum heroica & magna Christi gesta, sed etiam res minimas, quia omnia, grandia, & alta sunt in Christo. Fuerunt præterea Prophetæ omnes magna vitæ sanctitate, & autoritate præditi, ut ita fidem maiorem consequerentur eorum scripta, neque di-

gni extiterunt alij mysteria Messias præcinere, præter illos, qui tanta vitæ probitate pollerent: omitto Balaam, aut si quis est alius. Multum etiam referebat, ut illi omnia, vel minima Christi describebant, ut cum venisset, melius agnosceretur, & ne quisquam alius se pro eo supponeret, & vendicaret, atque ita deciperet.

Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum: & tertia die resurget. Quamquam Dominus pluries mortem suam prædixerit, occultè tamen & tectè: ut cum dixit: Soluite templum hoc: &, sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: &, Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum: &, Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, & quæ sequuntur. Dixit autem hæc præsentem Iuda, ut corrigeretur, nam ante passionem per annum iam erat diabolus, Ioann. 6. id est, valde malus, & datus in reprobum sensum. Eadem ratione iterum dixit: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Cumque ille replicasset: Nunquid ego sum Rabbi? Dominus respondit: Tu dixisti, id est, ego non assero, tu videris: unde iam tanquam inemendabilem à se expediuit, dicens: Quod facis, fac citius: quem Dominus in communi pulsauerat ad correctionem, & ut homo & præceptor, adhibuit diligentiam, ut respiceret. Prædixit verò mortem: tum ut se Deum ostenderet, unde Ioann. 13. cum dixisset: Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum suum, subiungit: Amen amen dico vobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum, scilicet Deus: tum ne existimaretur tanquam inscius mortem incurrere, & ita in his, quæ prædicauerat, falsus: tum ut resurrectione prædiceret, tum ut mors libera, & salutaria indicaretur, ac proinde illa magis nos obligaret, & daret exemplum patientiæ, & minus Apostolorum corda percelleret. Sepe autem illam prædixit, etiam citra figuras & tropos,

Cur minima etiam Christi gesta descripserint.

Vbi tactè duntaxat, & obscure mortem Christus prædixerit suam. Ioan. 2. Ioan. 3. Num. 21. Ioan. 12. Quare etiam coram Iuda, prædixerit.

Matth. 26.

Ioan. 13.

Quibus de causis Christus mortem suam prænuuciauerit.

Cur clarè etiam, ac manifestè prædixit eandem.

vt

Quamobrem mortis suæ conditiones expressit Dominus.

Proditionem Iudæ cur non multo ante Christus, sed tatum in coram prædixerit.

Ioan. 13. & seq.

Matth. 26. Articuli sex passionis suæ tradit à Domino, omnes prædixit Prophetis qui nati illi.

Sap. 2. Psal. 68.

Gene. 37. Psal. 68.

Psal. 34.

Psal. 53. Esa. 50.

Ierem. 11.

vt primò Matth. 16. deinde Matth. 17. adhuc Matthæi. 20. item Marc. 26. & semper aliquid adiungebat, quia Apostoli ex pietate mouebantur ad non credendum, & facilius ac leuius mortem suam tolerabant, ut certò se scire eis ostenderet, & ne obliuiscerentur: Christus autem, pro sua sapientia, fugiebat persecutiones, pro tempore autem se offerebat. In singulari autem circumstantias suæ mortis dixit, ut certam scientiam, & non coniecturam futurorum se habere indicaret: quia non semel illum lapidare voluerunt. Adhuc, ne turbarentur aliquo euentu non prædicto, ut spontanea item videretur mors: nam fieri potest, ut quis mortem timeat, sed eam vitare non possit, quia ignorat modum eius, & tempus, & locum; Postremò ut grauis mors, spontanea, & ut erat prophetata, ostenderetur. Porro de proditione Iudæ nondum quicquam prædixit, sed in cæna tantum, quia verba longè antè dicta minus mouent, & quia peccatum Iudæ nondum erat, & ne daretur occasio id committendi. Sex autem articulos suæ passionis tradit, nempe condemnationem ad mortem, traditionem Gentibus, illusionem, flagella, sputa, mortem & resurrectionem, de quibus omnibus Prophetæ prædixerunt. De condemnatione ad mortem, in libro Sapientiæ est scriptum: Morte turpissima condemnemus eum: De traditione, Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filij matris meæ: ita enim Ioseph à fratribus traditus est Ismaelitibus: De illusionem: Tu scis improprium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam: De flagellatione: Congregata sunt super me flagella, & ignorauit, nimirum causam, propter quam sum flagellatus: Quia qua non rapui, tunc exolebam: De sputis dicitur: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me: De morte Crucis: Mittamus lignum in panem eius, & radamus eum de terra viuentium, &

nomen eius non memoretur amplius: De resurrectione: Ego dormivi, & soporatus sum, & exurrexi. Et alius: Expecta me in die resurrectionis meæ, in futurum. Adhuc cum potentia Regis in hoc consistat, ut optima que ad Regem spectent, ut honores, diuitiæ ac deliciæ, & quicquid est amœnum & delectabile, iuxta illud Samuelis ad Saulem, quem eligebat in Regem: Et cuius erunt optima quæque Israel? nonne tibi, & omni domui patris tui? Tamèn Christus Dominus, & Regum Rex, dedecora, Crucem, paupertatem, & pessima quæque huius mundi elegit, ut planè ostenderet, aliud esse regnum suum à regno mundi, iuxta illud, quod Pilato dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Regnat siquidem à ligno Deus, & super eos qui sunt amaro animo, & lugent, instar Dauidis, qui in similes factus est princeps. Quod Christus dicitur traditus: primùm multiplici ex causa id contigit. Primò quidem, à Iuda ex auaritia traditus est Iudæis: deinde Iudæi tradiderunt Gentibus, id est, Pontio Pilato Gentili, ut non tantum haberetur peccans in Legem Dei, sed ut seditiosus in Romanam rempublicam, & eius in Cæsarem: ex quo factum est, ut Christus acerbiora sit passus, & maiori affectus ignominia. Nam ultra illusiones, sputa, & alapas Iudæorum, Gentiles ipsi Christo, ut Iudæo, amarissimè illuserunt, & tanquam regni usurpatori, purpura, corona spinea, & arundine eum deriserunt; addiderunt potum fellis, & idiomatis Hebræi vim ignorantem, dicebant: Sine, videamus an veniat Helias liberans eum: Et cum lex tantum supra quadraginta ictus neminem permetteret flagellare, acerbissimè à Gentibus non solum ad sanguinis profusionem, sed ad costas vsque ictus flagellorum pertulit, talibus ac tantis, quibus placari posse Iudæorum gentem existimauit Pilatus, ut necem eius impediret. Mors etiam Crucis, quam Iudæi inferre non poterant,

Psal. 3.

Sopho. 3.

Christus què cõtempserit regium splendorem, & ornatum.

1. Reg. 9.

Ioan. 18.

1. Reg. 22. Cur traditus sit Christus.

A quibus fuerit Christus materia percellus.

Matth. 27.

Deut. 35.

Ioan. 19. Mortis Crucis conditiones.

Horat. epist. 16. libr. 1. ad Quintiū

Mors Crucis Ciceroni qualis.

Christus cur à Iudæis simul & Gentibus pati voluerit, & occidit.

Exod 32.

Quis ille, & quantum qui patitur Christus, eiusque nobis quam passio salutaris.

Christus idē qualia nobis documenta suppeditet. Act. 5.

Ultimo die cur Christus resurgere noluerit.

acerbissima erat apud Romanos, cum nervos manuum & pedem affligeret; ignominia etiam plena erat, quia seruatorum tantum erat, & futurum. Unde ille dixit:

Non hominem occidi: non pasces in cruce coruos.

Et Cicero act. 7. in Verrem: Facinus est, inquit, vinciri civem Romanum, scelus, verberari: prope parricidium, nec ar: quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Est etiam hoc genus mortis diuturnius: nam mors ignis, aut decollationis, aut suspendij, brevis esse solet. Bonus igitur Dominus pro omnibus pati volens, ab omnibus passus est, tam Iudæis, quam Gentilibus: ne hi in illos, aut illi in istos gloriarentur, aut insultarent. Nam omnes peccatis nostris eum in crucem adegimus, quemadmodum omnes filij Israël contulerunt ad conflationem vituli adorandi. Traditur ergo libertas captiuorum: illuditur gloria Angelorum: flagellatur speculum sine macula, ac candor lucis æternæ: occiditur omnium vita: traditur Christus Gentibus, vt nos tradat Patri suo: illuditur, vt nos sapientes reddat: flagellatur, vt pro nobis soluat: conspuitur, vt nos mūdōs, & pretiosos faciat: occiditur, vt nobis vitam diuinam largiatur. Docetque patienter ferre proditiōem, illusionem, flagella, & sputa, & tandem mortem ipsam pro Dei gloria: vt cum Apostolis eamus gaudentes, quod digni habiti sumus pro nomine Iesu contumeliam pati. Et tertia die resurgere. Docet nos Dominus more periti medici, qui aliquando præscribit ægrotis medicamina saluberrima, sed à quibus omnino abhorret ægrotorum animus: aliquid ergo dulce admiscet ob infirmitatem nostram subleuandam, & bonitatem suam declarandam, & ne langueret spes nostra extincto tanto lumine. Et quia satis erat ad tres dies mori, vt mors vera comprobaretur, ideo non distulit resurrectionem vsque ad iudicium.

Prædixit autem hoc Dominus, vt minus turbarentur discipuli: nam etsi tunc non crederent; nec intelligerent quæ dicebantur, postea tamen videntes rei euentum, saltem crederent, & sperarent resurrectionem; deinde vt se voluntario & sponte pati indicaret, præsciens omnia, nec fugiens: pomo enim crucis amaro sponte sumpto, pro illo dulci Adæ fructu, & nostro voluntate propria manducato, diuinæ iustitiæ satisfactum est. Item hoc prædixit, vt falsam de regno Christi temporali opinionem eximeret; Postremo, vt Deus verus cernens futuros euentus cognoscatur, vt mortem, & locum, & modum, & tempus, personas illam inferentes, ceterasque circumstantias, & resurrectionem pendentem à Dei voluntate. Hinc decipiuntur Astrologi prædicentes ea, quæ ab hominis voluntate, vel vitiosa, vel studiosa, pendent, vel à voluntate Dei supra naturæ ordinem operantis, vel denique dicentes omnino euentura quædam naturalia, quæ impediri à materia, vel Dei voluntate possunt: licet essent causæ aliæ paratæ ad effectum producendum.

Subiungit Lucas: Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis (id est, sensus verborum) & non intelligebant quæ dicebantur. Vide quanto stupore oppressi essent Apostolorum animi: ter enim inculcatur eorum ignoratio in illis verbis, vt insinuet, eos sermonem de cruce, etiam clarum & apertum, non percepisse sicut nec verba illa intellexerunt: Soluite templum hoc: & t Nisi manducaueritis carnem Filij hominis: & Modicum, & iam non videbitis me: & Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis: cum tamen turba sermonem apertum de morte caperet. Nam Ioann. 2. dicebant Iudæi: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium hominis? Verum discipuli amantes Christi vitam, & mortem eius horrentes, ne nomē quidem eius necis audire poterant: at Iudæi, qui ex

Prædictionis mortis Christi causæ nullæ. Gen. 3.

In Astrologos libertatē hominis astris subijcetes.

Apertissima quæ de passione & morte Christi veritas: Apostoli non intellexerunt. Ioan. 2. Ioan. 6. Ioan. 16. Ioan. 4. Ioan. 12.

inuidia

Matth. 26 Cur Apostoli Dñi verba de morte sua non sunt assecuti. Secunda ratio.

Volutas vnde facilis ad errorem.

Tertia ratio Esai. 53. Rom. 10.

inuidia necem eius meditabatur, facile eius verba de morte, etiam metaphoricè dicta, percipiebāt. Primò ergo putabant Apostoli, Christū parabolicè loqui, tropumque fuisse eius verbis, quemadmodum hæretici in verbis Christi, Hoc est corpus meum, tropum ex malitia confingunt: ita ex pietate, Apostoli non capiebant articulum passionis, & metaphoram inesse verbis Christi putabant. Deinde hoc factū est, quia spiritus humanus, hoc est, affectus ad præsentia mundi bona, ob triplicem sibi inhærentem concupiscentiam, mysterium Crucis intelligere impeditur: horret enim aduersa & contraria omnia: & cupit hinc prosperari, & deliciarari: at hoc mundi spiritu nondum erāt Apostoli spoliati: hinc ne quid aduersi audirent quod nollēt, cū familia de morte sua prædixisset, Luc. 9. subiūgit Euangel. At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, vt non sentirent illud; & timebāt eum interrogare de hoc verbo. Cū enim voluntas intellectui dominetur, facile consequitur, vt credat alba esse, quæ nigra sunt; & lignum, credit esse vitrum; & denique quæ non sunt pulchra, ea pulchra videntur amanti: maximè quādo ea quæ credimus, aut amica carnis sunt, & sensus, aut ex illis aliquid expectamus priuati commodi, hoc est, honoris, potestatis, & vtilitatis: iam enim inuicta hæc opinio efficietur: vt in eo qui credit animam mortalem, vel nullā Dei esse prouidentiam; fornicationem simplicem, aut vsuram, peccatum nō esse facile sibi persuadet. Simile licet cernere in hæreticis nostri seculi; qui cum tam cōtraria Religioni Catholicæ, & veritati, & inter se pugnantia doceant, omnes tamen contendunt nihil aliud asserere, quàm ipsum purum, & putum Euangeliū: tanta est cupiditas, & tanta vis amoris propriæ sententiæ, & opinionis tuæ dæ. Tertio, Apostoli non facile capiebant sermonem Crucis, quia difficile est creditu, ideo post eam prædictam, & perfectam & ab Apostolis prædicatā dicitur: Quis credidit au-

ditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Quis enim facile crederet, quod Rex in habitu vilis & inermis serui, & expositus verberibus & Crucis, ciuitatem à fortissimis exercitibus obsessam, debeat liberare? Verbum enim Crucis, vt ait Apostolus, pereuntibus quidem stultitia est: ijs autem, qui salui fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

Quamobrem Christus crucifixus habitus est apud Iudæos scandalū, apud Gentes verò stultitia: neque facile rem tam contemptam, & ignominia plenam, qualis est prima facie, Iudæi, aut Gentes deglutire poterunt. Primò quidem, quia ille crucifixus, & Deus, & homo prædicabatur; at Deus sine vlla est oppositio- ne, ac proinde vel moueri, vel pati non potest. Sed sanè sicut sine vlla sui mutatione, mutata tantum creatura, creat; ita incarnatur, siue incorporatur, patitur, siue moritur in homine assumpto, qui capax est passionis & mortis, & separata anima à corpore, & neutro à Deo siue à Verbo, moritur. Vt enim patiente corpore meo, Deus, qui ibi præsens est, non patitur, nec radius Solis in ligno securi percusso, quicquam à securi læditur: ita patiente Christi corpore, Verbi natura non patiebatur: sed, ob vnionem hypostaticam, verum est dicere, Verbum in natura humana passum, & mortuū fuisse, quod in se ipso immortale existit. Et de hac re valde admonendos esse existimamus concionatores, qui apud infideles verbum Dei disseminant, vt in hoc nodo dissoluendo elaborent. Solent enim vehementer scandalizari, & à fide abalienari, cum audiunt Deum mortuum esse, cum impossibile sit illum mori in seipso, bene autem in assumpta humanitate. Redditur deinde difficilis creditu articulus mortis, quia in omne ius, & æquitatē militat, vt homo iustus & innocens morti adiudicetur: at Christus innocentissimus fuit, & iustissimus, nulliusque culpæ, vel minimæ, debitor. Sed profectò mori quandoque contingit iustū pro bono

1. Cor. 1.

Mysterium Crucis, ac mortis cur creditu difficile Iudæis ac Gentibus: eorum quædā lauantur obiecta.

Quo exemplo clareat, Humilitate patiente, nil diuinitatē Christi fuisse perpeffam

Qua ratione prædicatores tantū in fidelibus mysterium insinuabunt.

Dicitur & istud: Si Christus erat innocens, mortuus quare fuit.

publico,

Qui se olim pro Repub. Romana, vel Atheniensi deauerit.

Philip. 2.

Per quod Christi trahimur ad Deum.

Qualis fidelior noster Christus.

Ecclesi. 29.

Quam leue & illud: Cum mors priuatio boni sit, mors Christi qui potuit hominibus prodesse?

publico, vt Codrus pro Republica Atheniensi, & Decij pro Romana: quanto ergo magis pro gloria Dei illustranda, tatoque honore Deo peccatis nostris ablato, restituendo, sicut Christus fecit? maximè cum mors cesserit in bonum corporis, & nominis sui atque dominij gloriam, adeo vt Apostolus dixerit: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen; vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Fuit etiam bonum publicum finis mortis Christi, ac proinde nostrum, quia per illam trahimur ad Deum, & ad aeterna: confugimus ad amplectendas virtutes, & ad fugienda vitia, & ad moriendum pro Deo, qui pro nobis mortuus est. Nam milites praecedentes ducem, siue Imperatorem, excusantur, si timeat quemadmodum Patres Veteris Testamenti: at nos qui Imperatorem Christum praerentem sequimur, excusatione indigni sumus, si tergauerimus, aut metu cõcidamus. Adhuc iustum fuit vt lueret asperitate Crucis, quod sui delicijs exitalibus peccauerant, & post assumpta peccata nostra fuit Christus innocens, vt fidelior, qui pro nobis spondit, qui lege cogitur pro his satisfacere, quorum fidem suscepit: de quo fidelior scriptum est: *Gratiam fidelioris ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam.* Quod perinde est, ac si dixisset; Noli Christi obliuisci, qui causam tuam tanquam fidelior sustinuit, & pro te numerare coactus est. Denique voluit vt speraremus, Deum nostris afflictionibus & crucibus commiserationis affectu affuturum, & poenas subleuaturum, & morte nostra tandem honorificandum. Tertio redditur difficilis ad credendum articulus passionis, ex eo quod mors nihil aliud est, quam amara separatio animae à corpore: priuatio autem boni nihil videtur alijs posse prodesse. Equidem ingenuè fatemur Christi mortem ex se, & quantum priuatio est, nihil prodesse,

sed ob virtutes patientis, nimirum ob amorem, obedientiam, & patientiam, quibus placatum Deo mundum reddidit, & reconciliatum. Ad haec ob Deum ipsum patientem, & Christum virtute omnes nos ex pacto continentem (quemadmodum Adā femine & pacto continebat omnes) hinc plus influit nobis Christus, quam si nos omnes moreremur, & plus pretiosa in conspectu Domini mors eius, quam in nobis ipsis. Quia ergo patiens vniuersalis erat, id est, Deus, & caput omnium, id est, Christus, qui quidem Deus est, & homo, & finis, propter quem passus est, generalis est, nempe Deus ipse, & mundus redimendus à peccato & morte, quae ad vniuersos homines intrauerat, necessario talis ac tantus redemptor aptatus fuit.

In morte Christi ergo distinguenda sunt & quae Iudaei, vel Gentiles in inferenda illi nece fecerunt, & hoc totum vitiosum est, horredum atque nefarium flagitium. Deinde mors ipsa, quae separatio est animae à corpore, & mera quaedam priuatio, atque haec nihil iuuare potuit, imò obfuit ipsi subiecto ad tempus. Tertio considerandum id, quod Christus fecit, nam mortem sponte sustinuit, illam summa cum charitate, & obedientia Deo obtulit; atque hinc tantum proficiscitur virtus, & pretium passionis Domini. Postremo arduum est ad credendum Crucis mysterium, quia tale ac tantum crimen, quale fuit, manus violentas inferentium Christo, quod videbatur mereri mundi ruinam, & ob cuius horrorem Sol eclipsin passus est, terraque tremuit, vt venia ac remissione dignum existere non videbatur. Sed non est difficile hoc soluere. Hoc enim verum est, si interfectores spectemus; secus verò si Iesum consideremus mortem acceptantem, & Deo in salutem omnium offerentem. Plus enim valet seruare Christi charitas, quam homo possit peccato se perdere, aut contaminare. Nam cum virtutes vitij sint contrariae, & benefacta malefactoris: plus ponderis &

Psal. 115.

Rom. 5. & seq. In morte Christi quae considerata sunt.

Philip. 2. Heb. 5. Resoluitur tandem: Quo tunc tantum scelus Christi dicitur remanere impunitum Matth. 27

momenti

Luc. 23. Ibidem.

Quarta ratio: Verbi Crucis non intellecti ab Apostolis. Et quod sit illud Esai. Qui recessit à malo praedixit.

Quinta ratio.

Boet. li. 3. de consola. Metro 12.

Esai. 46. Psalm. 68.

Festus dies quare instituit.

momenti apud Deum habuerunt virtutes Dei & hominis, & eius bona opera ad placandum Deum, & seruandos homines; quam flagitia totius mundi ad Deum irritandum, & homines perdendos: & huius rei specimen quoddam Christus in Cruce exhibuit, quando imminente morte Patrem pro crucifigentibus deprecatus est; & latroni à principio blasphemanti, magnifice paradysum promisit.

Quarta ratio, ob quam Apostoli verbum hoc, Crucis scilicet, & passionis, non intellexerunt, illa est; quia passio millies audita, in praxi ipsa turbat, & noua videtur, nec capitur. Hinc Esai. 59. *Qui recessit à malo, praedixit: id est, Qui non vult pati, Christum facile non inuenit.* Ideo quidam martyr solum inuenit carnificem sibi conformem, quia dabat poenam, quam ob Christum optabat, & torquebat hostem, id est, corpus suum.

Quinta ratio: Vt excellens sensibile corruptit sensum, ita nimia & incomprehensa Christi charitas videtur suo excessu vincere intellectum nostrum; vt tanta maiestas amoris plena, & tantus amor maiestati coniunctus, à nobis comprehendi non valeat. Vt enim incarnationis causa Dei ad nos amor fuit, ita & passionis, usque adeo vt illi modum & mensuram praescribere non sit nostrum, ait enim Boetius, *Quis legem de amantibus? Maior lex amor est sibi.* Hic est qui impulit Christum ad patrocinium nostrae causae, & vt diceret, vt est apud Esaiam. 46. *Ego feci, & ego feram, ego portabo, & saluabo:* dicitur fecisse, quod membra sua fecerunt, & ideò soluere quae ipse non rapuit. Aptissime autem Euangelium hoc legendum proponit Ecclesia diebus postremis Bacchanalium, in quibus daemon, vitio nostro, serio triumphat. Vt enim Deus instituit dies festos in memoriam beneficiorum suorum, quae hominibus contulit, vt possint esse de donis acceptis grati: ita daemon festum genialium dierum instituit, quo homines singulis annis insaniant, saltent, personasque induat,

senfui, genio, & lasciuiae vacent, in memoriam triumphi olim ab Adā, & suis per Satanam reportati; quem, ob eam causam de Paradiso expulit, quo alacrius sibi ab eo obediatur. Et vt ipse primus speciem serpentis indutus, histrionem egit, & saltauit, ita omnes eum imitantes personati incederent, & publice insanirent, & more luperorum cursitarent, turpia & obscena verba effudentes, & conuitia quelibet in eos, qui sibi occurrebant, iaculantes. Verum quam malè cesserit personatis omnibus, difficile non est intelligere, si quis Sacras literas consuluerit. Nam princeps demon ob personam serpentis assumptam, maledictus est à Deo, & nobis propterea eiusmodi effigies horrore est, atque odio. Nunquam illis benecessit, qui habitum suum commutarunt: nam Thamar, quae, mutato habitu, sedit in bivio, cognita est à focero suo Iuda. Saul, mutato habitu, consuluit Pithonissam; quam cum interrogasset, cognouit mortem sibi instatam. Ad haec vxor Ieroboam missa est à viro suo in Silo, vt consuleret Ahiam Prophetam de infirmitate filij Abia, sed mutato habitu, ne à quoquam cognosceretur. Sed Propheta illam praenouit: & praedixit mortem pueri instatam. Achab, Rex Israel, ingressus est praedium mutato habitu: verum sagitta percussus, interijt. Qui ergo personas sponte assumunt; caueant incurrere maledictum Dei, aut mortem spiritalem animae suae, in quo in teritu & perditione animarum haud secus laetatur daemon, quam in diebus genialibus, aut Bacchanalibus carnales homines soleant. Ad haec festiua gaudia daemonis euertenda Ecclesia consultò proponit, tanquam antidotum praesentissimum, Euangelium, Christi mortem & circumstantias enarrans. *Assumpsit*, inquit, *duodecim discipulos secreto*, &c. quia Christus paucos habet se sequentes; stultorum autem, & insanientium infinitus est numerus: & mirum est, fideles characterem internum Christi portantem, non erubescere exte-

Bacchanales ludi quae sit diabolicum inuentum. Gen. 3.

Personatis omnes qui exitus & mala olim fuerint consecuta. Gen. 3.

Gen. 38. 1. Reg. 28.

3. Reg. 14.

3. Reg. vlt.

Quo de interitu gaudeat dæmō, & exultet.

Ecclesi. 1. Acris reprehensio personatorum fidelium.

rius

rius portare signum dæmonis, & à Christo duce, iuratoque Principe recedere, & ad capitalissimū eius hostē confugere, eius opera imitando, & vestigia sectādo. Et vt in hoc Euāgelio Christi mors ab Apostolis nō agnoscebatur, ita illo tēpore perinde viuitur, ac si Christi crux prorsus omnibus esset incognita, & ac si nos nihil aliud docuerit, quam deliciari, luxuriari, edere, epulari, & denique perfrui hoc mundo: atque ita nouis peccatis Christi mortē renouamus, crucemque eius instauramus. Nam in primis, illis diebus ita agimus, vt videamus Christum tradere Gentilibus, hoc est, Paganis, Iudæis, & Hæreticis, illudendum, flagellandum, conspuendum & crucifigendū: quippe ex fructibus cū arbor dignoscatur, non alios esse fructus Christi, & Christianæ religionis, quā istos, existimant plerique. Vt enim dum bene operantes nos cernunt, glorificant Patrem, qui in cælis est: ita dū impuram & obscenā ducimus vitā, nomen Dei & Christi per nos blasphematur inter Gētes, qui propter eā ab illis maledictis incessitur, atque cōspuitur. Deinde peccatis nostris Christum prodimus, & Gētibus tradimus; quando nos ipsos, qui pretiū sumus Christi moriētis, moribus, & vitijs Gentilium imbuendos nos damus. Nā ab illis ista Bacchanalia orta sunt. Illudimus, quasi regnū Christi esset ridiculum; & arūdineum, carens firmitate, & veritate: conspuimus, laruis nos ornantes, vel dehonestantes potiūs, ac maledicis linguis quæ Christi sunt, proscidētes. Flagellamus triplici flagello, nimirum impiarum cogitationū, verborum perniciosorum, & operum iniustorū, Occidimus in nobis Chri-

stum, siue in alijs, dum charitatem, quæ vita est animæ, adimimus. Videaturque; ioco agere, dum hisce præludijs & apparatus ad factæ Quadragesimæ abstinentiam, & continentiam sectandā, & ad orationem atque verbi Dei auditū, & ad Christi imitationē disponimur: vt Magnus ait Basilus. Vt si quis vxorem legitimā ducturus, prius cū scortis versetur, & per ingurgitationem & ebrietatē, ad sobrietatem, parcitatemque; comparandam quis contendat, & per opera diaboli ad opera Christi consistenda. Sanè vt illi, qui redundante prauis humoribus stomacho, ad vomitum excitandum nō aliter se præparant, quā amplius edendo, & bibendo: ita sanè nos facere videmur, quia ad euomenda toto anno contracta peccata in Quadragesima per sanctam confessionem, putamus id non posse à nobis rectè præstari, nisi noua & maiora peccata adiungamus. Quæ in re grauissimè Deum offendimus, perniciosissimè nostræ obicē ponimus salutem, dæmoni verò dulcissimæ voluptatis ansam & occasionem præbemus. Quamobrem tempestiuè tantē, tamque; perniciosæ oscitantia nostræ malitiam agnoscamus, eā fletibus diluamus, dignisque pœnitentiæ fructibus emendemus; vt qui ad vitam æternam possidendā vocati sumus, in quā nihil immundum aut coinquinatum intrare potest, ab omni contaminationis, & impuritatis labe purificemur, respicientes in totius munditię & puritatis fontem, Dominum nostrum Iesum Christum, cuius cum Patre & Spiritu sancto sempiternum est regnum, potestas, & imperium, in perpetuum, Amen.

Basil. serm. de ieiunio, tom. 1.

Quot diebus genialibus exactis, in Quadragesimo annis peccata confitentur, quales illi sint.

Apocal. 21

TRACTATVS XXVII.

Tract. 72.

De historia filiorum Zebedæi, primas sedes in regno Christi petētium à Domino. Et habetur hæc historia Matt. 20. & Mar. 10.

MATTHÆVS in hūc modum hanc conscribit historiam: *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs suis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei, Quid vis? At illi, Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Iesus, dixit, Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quē ego bibiturus sum? Paullō aliter recitat hanc historiam Marcus, ait enim: Et accedunt ad eum, Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes, Magister, volumus vt quodcunque petierimus, facias nobis. At ille dixit eis, Quid vultis, vt faciam vobis? & dixerunt, Da nobis vt vnus ad dexteram tuā, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tuā. Iesus autē ait eis, Nescitis quid petatis: Potestis bibere calicem quē ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Sed hæc dissonantia, siue discrepancia, facillè in concordiam redigi potest. Vt nautis prudentibus & peritis facile est, scopulos notos & apertos declinare, at occultos & delitescentes sub aquis, difficile. Ita fidelibus vnique facile est peccata carnis manifesta declinare, & spiritualia & occulta, quæ penè visum etiā virorū spiritualium effugiunt, difficillimū est. Talis scopus est honorum ambitio, & graduum celsiorū appetitio, in quem vel Apostoli ipsi à Christo dilecti, & filij Zebedæi impeerunt, vt præfens prodit Euangeliū; ad instructionem & doctrinam nostram. Cū autem duplex sit species ambitionis: altera, qua super alios constituti eminere volumus, atque; alijs præ-*

esse; altera verò, qua alijs subijci, aut subesse detrectamus, vtraque tamen ex eadem radice superbiæ oritur, & vtriusque; in hoc Euangelio fit mētio: prioris quidem in duobus Zebedæi filijs affectantibus primas sedes super alios; at posterioris in decē Apostolis, qui audientes indignati sunt: & vtrumque; morbum suis conuenientibus pharmacis sanare voluit Dominus Iesus, qui de se dixit: *Non est opus valentibus medicis, sed malè habentibus*, atque in illis nos omnes similibus plerunque morbis obnoxios, sanatos esse disposuit. Quod verò Matthæus ait, matrē filiorum Zebedæi accessisse ad petendum, Marcus verò filios Zebedæi per se ipsos ad postulandum venisse: non admodum pugnant sibi inuicem: quia intelligendum est, matrē à filijs fuisse subornatam, & simul cū matre accessisse filios: nam Marcus de filijs tantum loquitur, nec matris meminit. Indicat etiam hoc ipsum, quod Dominus increpationem dirigit ad filios, quasi præfentes, non ad matrem, dicens, *Nescitis quid petatis*; vnde p̄ eā potiūs ipsi dici poterant rogasse, quā mater; & propter eā mater orando dixit, *Dic vt sedeant hi duo filij mei*, demonstrando filios qui ibi aderant, & qui per eam petebant. Quod verò semel per se ipsos petierint, & repulsam passi, per matrem tentauerint impetrare, vt quidam dicunt: non est admodum verisimile; cū vna & eadem responsio, tum apud Matthæum, tum apud Marcum exhibeatur. Sed iam præstat expendere, quo tēpore hæc po-

Vtramque; ambitionem sanare venit Dominus Iesus.

Matth. 9.

Matrē ne filiorū Zebedæi, vt Matthæus, an ipsimet filij, vt Marcus scribit, ad Christum accesserint.

Vnam dūtaxat hanc petitionem primarū sedis à Christo fuisse, nō duas. Euthym. in Matthaum cap. 43.

Conciliatur inter se Marcus & Matthæus.

Quæ peccata difficillè in terroscantur.

Ambitionis species duplex.

Quo tempo-
re filij Zebe-
dæi id à Chri-
sto postula-
uerint.

Mundus ac car-
nis spiritus
quàm ab spi-
ritu Christi
alienus, ac di-
uersus.

Aristotelic⁹
canon.

Cantica Cã-
nticorum alti-
ter Iudæis,
alter viris
spiritualib⁹
sapiunt.

Curetur
quomodo ra-
dix cordis
nostri.

Marc. 15.
Quibus de
caulis mater
filiorum Ze-
bedæi ad
Christum ac-
cessit.

stulatio facta sit; de qua Matthæus ait: *Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi.* Nimirum cum Christus de morte sua vaticinatus esset, tunc illa à filiis subornata, cum illis accessit ad Iesum. Vbi cernere potes spiritum mundi, quàm sit dissimilis, & quàm remotus à spiritu Dei: dum enim Dominus Iesus mortem suam prædicat, isti regna nescio quæ temporalia sibi somniant, & ex spiritu carnem efficiunt. Tale enim est ingenium carnaliu, vt ex his quæ merè spiritualia sunt, nempe ex prædicatione verbi Dei, ex Missæ sacrificio, ex autoritate Episcopali, ex potestate remittendi peccata, non nisi carnalia metant: at verò qui spirituales sunt, etiam ex ipsis carnalibus, & temporalibus, non nisi quæ spiritus sunt, & ad æternitatem spectant, colligunt: qualis enim vnusquisque est, talia cogitat; talia etiam loquitur, & operatur. Veraque est illa Philosophorum regula: *Quicquid recipitur; per modum recipientis recipitur*; vt aqua pro ratione vasis, rotundi, vel quadrati, aut rotunda fit, aut quadrata; ad hunc modum sanus omnem cibum, quem sumit, conuertit in fructum, ægrotus in malum humorem; & vt apes mel colligit ex omnibus quæ degustat, ita serpens quicquid edit, in venenum conuertit. Hinc lectio libri Cantici Canticorum, Iudæis nihil aliud est quàm caro; vt Patribus Ecclesiæ non aliud sapit quàm spiritum. Aut igitur caro in nobis dominatur, & spiritum in carnem conuertit; aut spiritum dominatur, & carnem ad spiritum trahit. Curanda igitur est radix cordis nostri, vt bona sit, quia ex eo non nisi bona orientur, vt ex malo mala: & vt à centro ducuntur omnes lineæ, ita à corde operationes omnes, quæ bonitatem, aut malitiam, qua cor præditum est, participant.

Accessit ergo mater filiorum Zebedæi, quæ Salome dicitur, & matertera Christi existimatur, atque illa propinquitatis confidentia ad Christum accessit. Accessit, quia

videbat filios suos à Christo præ alijs honorari; quia ipsa ministrabat Christo de facultatibus suis: quia erant primi in vocatione, vel de primis: quia denique sibi erant sanguine coniuncti. *Adorans*, inquit, & *petens aliquid ab eo*: id est, adorans vt peteret. Multum enim confert ad hoc vt exaudiamur, humilitas & prostratio: quia, vt ait Sapiens, *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet, non consolabitur: & non discedet, donec Altissimus aspiciat.* Ingenium etiam ambitionis est retrocedere, vt melius foueam saltet; neque falcones, qui ex præda viuunt, in editissima loca conscendunt, nisi gyrando, quasi per scalas conscenderent, vt inde se præcipites in prædam, quam cupiunt, dedant. *Aliquid*, inquit, *ab eo*: ita ipsi putabant aliquid esse in oculis suis, quod petebant; cum tamen nihil esset in oculis Christi. Sed vt Dominus dixit: *Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo.* Beatus Marcus recenset, filios Zebedæi dixisse, *Magister, volumus vt quodcumque petierimus, facias nobis*: quæ stultitiæ & ambitionis plena est petitio. Magistrum, vt blandiantur, vocant: *Volumus*, dicunt. Sed serui Dei voluntatem aliam à Domino suo habere non debeat.

Vt quodcumque (inquiunt) petierimus, facias, cum tamen Deus solus Dominus sit, & verè liber, valens dare quod vult, cui, quantum, & quomodo vult, sine alterius detrimento, vel auxilio: at Reges & Principes huius seculi, siue Pontifices & Episcopi, qui Ecclesijs Dei præfunt, non possunt, salua conscientia, & legibus quibus adstrunguntur, conferre gratiam, vel beneficium pro voluntate sua, vel sententiam pronuntiare, vel officium etiam profanum largiri, nisi digno tantum, & benemerito; aliàs offendunt Deum, si præter leges conferant, lædunt Ecclesiam, vel Reipublicam, quam indigno committunt; ac si quis curæ equorū suorū ignarū

Marc. 15.
Matth. 4.
Cuius preces
Deus ex-
audiat.
Eccle. 35.

Ambitionis
ingenium: il-
la quàm simi-
lis falconi.

Ioann. 16.

Filij Zebe-
dæi Christū
cur vocent
magistrum.

Dominium
Dei quā dif-
ferat à mun-
dano, atque
terreno etiā

Ecclesiastico
indigno ma-
gistratus, ac
beneficia cō-
ferentes, Rei
publicæ quæ
perniciosa
existant.

prorsus

Mat. 6.

His verbis ad
filios Zebe-
dæi: Quid
vultis vt fa-
ciam vobis?
quid Domi-
nus insinua-
uerit.
Gen. 3.
Ioan. 11.
Luc. 8.

Christus in
quo etiam Sa-
lomone sa-
pientior.
Matth. 12.

A promissio-
nibus, siue pe-
titionibus ab-
stinendū qui-
bus.

Filij Zebe-
dæi cur pri-
mas sedes in
regno Chri-
sti petierint.

prorsus eius artis præficeret, aut oues lupo committeret. Lædunt etiā illos ipsos, quia eos manifesto periculo salutis suæ æternæ exponunt, dando gladium in manu furiosi: fit etiā grauissima iniuria dignioribus ac melioribus, quos in foro conscientie præponere alijs minus idoneis debuissent. Ideò multissima fuit promissio Herodis, dicentis Herodiadi; *Pete à me quod vis; & dabo tibi, licet dimidium regni mei.* Et illa petit, vt caput Ioannis sibi protinus in disco exhiberetur. Nunc autem tanta est nostra ambitio, vt pro illa explenda sinamus caput Christo ipsi abscindi. At Christus Dominus prudentissimè respondit, simulans se ignorare quod sciebat: *Quid vultis vt faciam vobis?* Vel, vt Matthæus ait, *Quid vis?* Ita alias dixit, *Adam, vbi es?* & de Lazaro, *Vbi posuistis eum?* Et, *Quis est qui me tetigit?* Ostendit autem hac interrogazione, non esse facile concedendū, quod nescitur: quia hoc perturbat maximè Ecclesiam Dei. Petit ergo quid velint, vt se talem ostenderet, qualem ipsi putabant, id est, hominem solum, & inscium; & ne simpliciter negans, rei iustæ repulsam videretur dare; & vt ostendat se non agnoscere tales petitiones, quæ ab spiritu suo non oriuntur. Et verè Christus hinc se ostendit plusquam Salomonem: qui cū dixisset ad Bersabeam, *Pete à me, mater mea: neque enim fas est, vt auertam faciem tuā.* Sed hæc generalem promissionem, cum ipsa Abisac Adoniæ uxorem postulasset, prudenter postea reuocauit. 3. Reg. 2. Proinde a promissionibus generalibus, siue petitionibus abstinemus, quia plerunq; illis, aut alios inuoluimus, aut inuoluimur: & quicquid pro alio petit, suspectus tibi esse debet, si magistratum, profanum, aut Ecclesiasticum geris. Nam qui pro seipso petit, iam iudicatus est: vt quidam Romanus Pontifex dicitur solitus erat petentibus beneficia Ecclesiastica: *Quia petisti, non habebis.*

Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam; & vnus ad sinistram;

in regno tuo. Audierant Dominū dicentē: *Sedebitis super sedes duodecim, indicantes duodecim tribus Israel:* audierant Petro traditas clausas regni cælorū: deniq; pollicitus erat quod tertio die resurgeret. Ex quibus, quasi tunc regnaturus esset, somniabāt sibi quædam humana regna. Et spiritus mundi nihil aliud ambit, quàm dignitates, honores, requiem & molitiæ, diuitias & thesauros. Quoniā omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Nec hinc intellectum carnalium rerū, nisi ad aduentum Spiritus sancti in die Pentecostes, exuere potuerunt Apostoli: nam etiam post resurrectionē dicebāt: *Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.* Et iterum in die Ascensionis interrogabāt eum, dicentes: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Vide etiam quāta sit hominis superbia, & ambitio, & quò tandem progrediatur. Nam piscatores pauperuli regnum affectabant, aut saltem primas sedes in regno. Est enim hominis animus excelsus, & sublimitatis appetentissimus; ex quo in Adam appetiuit diuinos honores. *Ad dexteram*, inquit, *& ad sinistram*: quemadmodum Dauid apud Saulem sedebat ex vna parte, & Abner ex altera. 1. Reg. 20. Timebant autem, ne Petrus & Andreas illa loca sibi præoccuparent, tanquā qui prius vocati essent. Et ambitio spiritualium honorum etiam ad feminas se extendit: nam et si ipsæ capaces eorum minimè sint, laborant tamen pro filiorum exaltatione, vt in illis saltē ipsæ exaltentur. Ad hæc, omnis in Ecclesia Dei tentatio & altercatio de sedium est primatu, & eminentia: videas enim Principes huius mundi de loco certare inter se, & cum Ecclesiasticis: videas Ecclesiasticos de eadem re contendere: videas etiam interdum ipsos religiosos, qui mundi contemptum profitentur, contentiosè inter se de honore loci decertare. Hæ autē omnes contentiones ab illa dæmonis in cælo originem habet, qui dixit, *In cælo*

Matth. 19.
Matth. 16.

Quæ ambiat
spiritus mun-
di.

1. Ioann. 2.

Luc. vlt.

Act. 1.

Animus ho-
minis quàm
excelsus, &
sublimitatis
appetens.
Gen. 3.

Spiritualiu
honorum am-
bitio femi-
nas etiā quo-
modo attingat.

Ecclesiā Dei
quantum oc-
cupet hæc
ambitionis
pestis.

Esa. 14.

Tom. 4.

Sss conscen-

conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Adeo ut etiam hæc pestis, quæ olim inter Phariseos regnabat, de quibus, *Amant autem primos recubitus in cænis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi*, etiam in ipsa Apostolorum pectora penetraverit. Nã ut Evangelium ait: *Facta est & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior; & obliuiscabantur regulæ traditæ à Christo, ut videlicet inuitati ad cõuiuium, sederent in nouissimo loco, tales se dignos iudicantes, etiam si aliõ qui in primo contingeret eos sedere: & Christus cum Petro in lauandis pedibus certauit, ut doceret, quales nostræ debeant esse cõtentiones, nimirum, ut studeamus quisq; alteri humiliari, illiq; vel minima obsequia, vel pedum lotionem impendere. Et quia olim ex humilitate sancti viri pro postremo loco decertabãt in supplicationibus, modo ex superbia, quærimus locum vltimum, siue humilẽ, eo quod sit honorificentior, & humilitatem ipsam facimus superbiæ obiectum. Appetere igitur magistratum secularem, vel Ecclesiasticum, nequaquam licitum est: siue ob loci altitudinẽ, quia esset species arrogantiz, atq; audaciæ; siue ob honorem, & sui reuerentiam captãdam, quod esset ambitio; siue ob diuitias, quod esset cupiditas, & auaritia; vel ut profit, quia periculosum est, & superbia plenum, se cæteris existimare magis idoneũ: licet tamen virtutes, quibus bene præesse quis potest, appetere, & flagitare. Quod si obijcias, *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, id est, seruire proximo ppter Christum. Sed quicquid olim fuerit in primitiua Ecclesia, quia Episcopatus sine honore, & sine diuitijs erat, erat fortassis appetere Episcopatum, nihil aliud quàm Crucem optare, & opus charitatis impendere. Nunc autem ubi Episcopatus cõ magno honore & diuitijs coniunctus est, non*

nisi periculosẽ appetitur: quemadmodum Deitas bona est, à dæmone tamen, & Adam malẽ cõcupita fuit. Et Apostolus quando dixit: *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: continuo deterrere volẽs eos, qui Episcopatus desiderio tenerentur, subiũxit: *Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse (vel, sine crimine esse) vnus vxoris virum, & quæ sequitur. Quasi diceret, Prius quisq; se ipsum consulat, & videat an sine reprehensione sit, tanto vt muneri satisfaciãt. Dices deinde: Ex charitate appeto. Sed certẽ charitas non est ambiciosa: nec ita alios diligit, vt suã salutem negligat, & se periculo exponat.*
Respondens autem Iesus, dixit, Nescitis quid petatis. Si taceret, cõtristaret Dominus matrem cum filijs, quasi nollet postulata cõcedere. Si negaret se habere regnum temporale, quemadmodum Dominus dixit Pilato, *Regnum meum nõ est de hoc mũdo*, offenderet eos. Si polliceretur, falsa esset promissio, & alij decem conturbaretur. Ideo nec hoc, nec illud asserens, simpliciter reprobauit petitionẽ, quasi à nescientia, vel ignorantia profectam, quæ solet peccatũ extenuare, atque imminuere. Ostendens etiam se non ignorare eiusmodi petitionem potius à filijs, quàm à matre ortam, etiam si ipsi cogitarent posse Dominum latere. Ita enim sibi persuadent omnes ambitiosi, dũ nullum non mouent lapidem, & secretis cuniculis tentant ad spectatũ finem peruenire. Sed omnia sunt vana, & aperta oculis Diuinẽ Maiestatis, & frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Ait ergo: *Nescitis quid petatis.* Quasi diceret; Hic simplex libellus in multis peccare deprehenditur. Primò in re petita: quædam enim somniabant regna temporalia, & dexteram, & sinistram in regno Christi. Deinde in causa excitante ad petendum: quia propter sanguinis coniunctionem petebãt: ideò per matrem adorantem Christum aggressi sunt, quia sceminæ facilius impetrãt. Tertio, in qualitate

In præsentia Episcopatũ appetere quã periculosum sit.

Esa. 14. Gen. 3. 1. Tim. 3.

1. Cor. 13.

Cur Christus dixerit, Nescitis quid petatis.

Ioan. 18. Heb. 4. Prou. 1.

Deum quale faciant ambitiosi.

In quatuor peccauit petitionis horum Zebedæi primas sedes ad seclatium in regno Christi.

Matth. 23.

Luc. 22.

Luc. 14.

Ioan. 13. Quales debeant esse nostræ contentiones. Honores, siue sacri, siue profani, cur minime affectandi.

Honores quibon habent appetendi.

1. Tim. 3. Si honores expetere nõ licet, quorsũ id: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

personarum, pro quibus petebatur: quia erant ambitiosi, & sine meritis tam amplum gradũ ambiebant: estq; ingens ambitionis cæcitas & ignorantia, quæ ad id aspirat, vnde certa mors & damnatio oriri solet. Vnde Cornelius Tacitus lib. 14. de Agrippina Neronis matre ambiẽte Imperium Romanum, scripsit: *Consulenti (scilicet Agrippinæ super Nerone) responderũt Chaldaei, fore vt imperaret, matremq; occideret. At illa, Occidat (inquit) dum imperet.* Hæc ille. Deniq; in fine, ob quem hæc exoptabant: quia ad gloriam, & mollitiem, vitãq; iocundẽ traducendam has sedes sibi exhiberi rogabant; non autem aliquid spirituale: quod ipsi tunc non capiebant, etiã si dixerint iuxta Marcum; *Da nobis, vt vnus ad dexterã tuã, & alius ad sinistram sedeamus in gloria tua*: nam vt regnum, ita gloriam temporalem sibi fingebant: quanquam Dominus pro suã sapientia, à regnõ temporali saltauerit ad regnum spirituale. Nescitis ergo quid petatis. Caietanus exponit hoc verbum tantquam esset futuri temporis; id est, quid petere debeatis: iuxta illud; *Nã quid oremus, sicut oportet, nescimus*; id est, *Quid orandum sit, vel quid orare debeamus.* Sed certẽ in Græco est præsens Indicatiui & Imperatiui id est, *Nescitis quid petitis.* Et idẽ est sensus si, *petatis, sit præsens subiunctiui.* Ignorabant quale esset, & quãdo futurum regnum Christi, & quid esset in illo, proximum Christo sedere. Regnum etenim meum gloriosum tam magnum est, vt ematur calice, & cruce, & corona, labor, & præmium simul incedunt, ita vt quod Deus coniunxit, homo non separet. Et ideò nescitis quid petatis, quia petendo maiorem locum in regno Dei, humiliorem, & contemptiorem (quem tamen non vultis) in hac vita postulatis. *Qui enim maior est vestrum, erit vester minister: & quo sublimiorẽ locũ obtinet quisque, eo magis aliorum pedes lauare debet, & pro alijs quiescentibus laborare, & pro dormientibus instar*

bonæ matris vigilare. Vtinam sic responderent Pontifices, Episcopi, Principes, & domini temporales amicus, seruis, filijs, vel sceminis, quæ sese interponunt, & importunis precibus eos pulsant. Sed dictum tibi puta à conscientia tua, *Nescitis quid petatis.* Quoniam ergo non possunt esse Sacerdotes sicut Melchisedec sine patre, & matre, & sine genealogia, saltem agnoscant, dum a consanguineis pro his quæ sunt huiusmodi, sollicitantur, suos diligere debere infra Deum: nam *Qui amat patrẽ, aut matrẽ plusquam me; non est me dignus.* Deinde corpora consanguineorum infra animas diligenda. Tertio præstare, eorum animas in sempiternum diligere, quàm ad tẽpus: quod non faciunt, qui omnibus eorum votis satisfaciunt. Primò igitur dent operam, vt sui sint homines ratione vtentes. Deinde, vt sint Christiani, & modestia Euangelica præditi, vt nihil supra rationem, vel supra vires ambiant. Tertio considerent, sanguinis propinquitatem, nihil aliud esse, quàm accidẽs, siue relationem quandam, vt, tunicam esse decimam ex eodem quo toga confecta est panno. Ne ergo rogantibus consanguineis mollescant, & liquefiant, sepiãt cor suum spinis, & asperos se apud illos ostendant: quemadmodum Christus hoc loco, & in alijs multis, vbi quid rogatus est facere, ostendebat. Dicat ergo Episcopus suis, *Petitis, & non accipitis, eo quod malẽ petatis.*
 Et si ergo à præsentia Principis neminem tristem discedere oporteat, vt quidam Imperator Romanus dicebat: non ita tamen vt fallat, vel polliceatur, quæ præstare minime intendit: nam vtrumquẽ esset mendacium, & sua pœna dignum apud Deum. In causis igitur iustitiam spectantibus respondeat Princeps; *Faciam pro te quicquid æquitas, & iustitia postulauerint: in his verò, quæ gratiam concernunt, fauebo tibi in omnibus, in quibus, salua conscientia, & aliorum iure, poterò.* Et his, & similibus prudenter

Heb. 7. Amici & consanguinei quatenus diligendi.

Matth. 10. Quo pacto se gerere debeant Principes Ecclesiastici, secularesve cõ suis honores postulantibus.

Quid sanguinis propinquitatis.

Iacob. 4.

A præsentia Principis neminem tristem discedere oportere, vt quis dixit, id quatenus intelligendum sit. In causis iustitiã spectantibus, & in ijs quæ gratiam concernunt, quid respondere debeat Princeps.

Mar. 10.

Caietanus sententiam minus idoneus circa illud: Nescitis quid petatis. Rom. 8.

Quale regnũ Christi.

Matth. 19. Filij Zebedæi quare quid petebant, nesciebant.

Ioan. 13.

Præpositi quales esse debeant.

adhibitis responsis, consulit cōsciētiā suā Princeps, & dignitatem suā tuetur, & ad se accedentes beneuolos dimittit, ac tacite imitatur Dominum, qui filios Zebedæi rogantes blandè excepit, sed nihil contulit illis eorum quæ petebant.

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? De præsentī loquitur Græcè; bibo: & additur apud Marcum, aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? Quod & hîc habet litera Græca, & Euangeliū Syriacum. Duabus elegātibus metaphoris mysterium Crucis suæ eis explicauit: calicis quidem, qui intus bibitur; & baptisimū, quo extra totus homo lauatur, & submergitur: quia Crux est interna in anima: & vt medicus extrā, sectionem venæ, intus verò medicinam bibendam porrigit; ita ad hoc videtur Christus alluissē. Et in prima calicis metaphora ponitur cōtinens pro cōtēto per metonymiā, quemadmodum cœlum & terra accipiuntur pro habitatoribus cœli, & terræ: ita hîc calicem vocat potionē intus contentam, quæ vel vini, vel medicinæ, vel veneni esse poterat.

De priori dicitur, Calix meus inebrians quàm præclarus est? de posteriori verò, Calicem salutaris accipiam, id est, potionem medicinalem mortis, de qua subdit, Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Si igitur vini fuit calix, ita appellauit mortem suam, quia pati erat Christo facile, & dulcē, vt est ipsum bibere vinum: quemadmodum benefacere erat illi edere; quia sitiuit Crucem, vnde dixit, Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Tertio, dicitur calix vini, quia citò trāsiuit: Minuisti, inquit Dauid, eum paulò miras ab Angelis, siue, vt Græcè dicitur, ad breuē tempus, hoc est, per triduum. Quarto, eiusmodi potus parit ebrietatem, vt Christus præ amoris ebrietate, se nudum nobis in Cruce porrexerit, & somnum mortis effecerit; in nobis verò veram ebrietatem, & mētis alienationem ab his, quæ huius mūdi sunt operatur, & somnum contēplationis. Ad hæc

nobis in cœna hoc poculum propinauit, cum dixit, Bibite ex hoc omnes. Et hoc cōtra Hæreticos, qui dicūt, Christum solum nobis sufficere, & idoneè pro nobis satisfecisse, pro nobis bibendo: non intelligentes, illū præcepisse, vt & nos biberemus, neq; satis esse calicem habere in manu, aut ori admouere, nisi deglutiamus, & bibamus ad extinguendam sitim, iuxta illud; Si tamen cōpatimur, vt & conglorificemur. Si autem sermo sit de portione medicinali, aut mortifera (de qua: Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: & Latinis pro uerbum est, Eodem poculo bibere, pro eo quod est, iisdem affici incommodis.) Quemadmodum legimus in calice venenum porrectum Socrati, & Photioni, qui carnifice tardante dare venenum, propria sua pecunia redemptum accepit: Christus quidem potionem passionis, quæ sibi mortifera fuit, hausit, nobis verò quasi corpori suo vitam contulit. Et vt in fans ægotans medicinæ capax non est propter ætatem, at nutrix medicinam sumens lac purgatum infanti porrigit, & sanatur, ita pro nobis Christus calicem bibit, sed postea percussio lateris eius, exiuit sanguis, & aqua, quæ nobis in fide hauriēda, tanquam infantibus vera nutrix nostra porrigit Ecclesia. Hic autem potus datur nobis mensuratus, id est, pro capacitate, & virib⁹, iuxta illud; Potum dabit nobis in lacrymis in mensura. Datur autem hic calix amicis hauriēdus, quemadmodum scyphus Ioseph positus est in sacco Bēiamin, per quē diuinabat. Quia passio, vel vis patendi communicata est fratribus Christi, per quam diuinant; se tractari, vt filios; & eo magis, quoplus dilecti sunt. Occultè autem ponitur in sacco: quia nobis minimè cogitantibus, imò plerunq; horrentibus datur tribulatio, de qua scriptum est: Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, charissimi. Secunda verò metaphora baptisimi, significata est externa Crux, qua sudandum est, & sanguis fūdēdus pro doctrina Christi quam prædicamus, aut pro salute

Matth. 26. Reuincuntur hoc loco Hæretici asserentes; Cū Christus pro nobis plenè satisfecerit, à nobis nullam satisfactionē requiri.

Rom. 8. Alter sensus verborū Domini: Calicē meum bibetis.

Mar. vlt. Eodem poculo bibere, Latini quid sit, Qui nam Philosphorum calicis mortiferi haustu fuerint extincti.

Ephe. 1. & Coloss. 1. Quemadmodum pro nobis Christus calicem bibet.

Ioan. 19. Vera nutrix nostra quæ nam illa. Qualis datur nobis hoc calix.

Psal. 79. Quib⁹ datur calix Crucis hauriendus.

Gen. 44. Quid scyph⁹ Bēiamin à fratribus positus in sacco olim figurauerit.

Cant. 5. Quo Christus simus baptisimo baptizati.

2. Cor. 11.

proximorum, quorum bonum procuramus: de quo ait Paulus: Præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non infirmor? De quo paulò post idem Apostolus; Ego autem, inquit, libentissime impendar, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Et hic est baptismus, id est, doctrina, exemplo, & sanguine fideles pascere: & pulchrè passio in calice & baptismo repræsentatur, quia Christi passio futura erat nobis baptismus quomundaremur, & calix quo inebriaremur.

2. Cor. 12.

Dicunt ei, Possumus. Nō intellexerūt qualis esset calix, vel baptismus: dulcis, an amarus; aquæ, an vini. Et ambitio cæcat hominem, & facit sibi persuadere se omnia posse, quia per-conspicilla quædam amoris proprii seipsum, ac proinde grādiorem cernit. Rectè dictum est, Dulce bellum inexpertis. Non est opus fingere vires coram Christo, qui nouit figmentum nostrum; & qui recordatus est quoniam puluis sumus. Homo, sicut scœnum dies eius; tanquam flos agri sic effloret: sic olim Petrus dixit; Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et Thomas, Eamus & nos, & moriamur cum eo: & tamen, relicto illo, fugerunt omnes.

Hominem vt cæcat ambitio.

Psal. 102.

Ait illis, Calicem quidem meum bibetis. Quemadmodum superius, cum dixit, Nescitis quid petatis, non obiecit, Ambitiosi estis, & iactanter petitis, quæ vobis non cōueniunt, ambitionis reprehensionem, vt erat cōmunis omnibus defectus, post indignationem aliorum decem seruans, sed tantum defectū intellectus corripuit: ita modò non reprehendit eos de temeritate, qua se iactabant omnia posse: quia Deus, pro suauitate sua, paulatim detegit hostes nostros internos, quemadmodum filijs Israël paulatim dedit terram possidendam, ne bestiis impleretur; ne confundamur, & à cœpto itinere retrocedamus: ita tecum facit Deus,

Matth. 26.

Ioan. 11.

Matth. 26.

Quæ sapiēs, ac benigna filiorum Zebedæi & ambitiosorum & arrogantium, Christoq; plane digna reprehensio.

& tu cum alijs tuæ fidei commissis idem debes præstare. Bibetis ergo calicem, non quidem ex vobis, qui facilè respueretis, sed dono gratiæ meæ suo tempore: vnde in cœna dedit omnibus Apostolis de calice bibere, in signum quòd omnes pro eo pati debebant: & nos dum sumimus cœnam Dominicam, intelligamus nos tanto Sacramento ad exponendam vitam pro Christi gloria admoueri. Hinc Iacobus primus inter Apostolos calicem bibit sub Herode decollatus, & in sanguine suo baptizatus: & Ioānes frater sub Domitiano in dolium feruentis olei missus est: vbi est baptizatus, & calicem veneno plenum hausit illæsus, & relegatus est in insulam Pathmon. Et pulchrè ait, Calicem meum: quia Martyrem non facit pœna, sed causa. Erat enim latro à sinistris Crucis Christi; sed non cum calice Domini. Bibetis, inquit, cum gaudio, & magna animi alacritate; vt ad regnum quod desideratis, peruenire possitis.

Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Non dixit Dominus, Non sedebitis, ne duos contristet. Non dicit, Sedebitis, ne decem alios mœrore afficiat; sed tantum dicit, non esse suum, quatenus homo est, sed quatenus cum Deo vnum est. Si desit illud verbum Vobis, quemadmodum multis in codicibus Græcis, & in Syriaco Euangelio deest, & sine illa particula legit Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 12. Si verò legitur Vobis; sensus est: Non est meum dare vobis, id est, naturæ vestræ: vel quia propinqui, & cōsanguinei; vel quia nescitis quid petatis; & nimium de viribus vestris vobis pollicemini, & prorsus ambitiosi estis. Et vt pulchro exemplo docet Chrysostomus, quemadmodum Rex, proposito amplo præmio melius in studio currenti, si fortè amicus, aut consanguinitate coniunctus, aut seruus illi charus, rem propositam postulet, respondebit, Amplius non

Matth. 26.

Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, quæ do calicē Domini biberit, & baptismo eius baptizati.

Apoc. 1. Suum cur calicē Christus appellauerit.

Quam sapienter Christus nō esse suum dixerit sedes filijs Zebedæi ad dexteram suā, vel sinistram cōferre.

Quemadmodum cū illis Christi fecit se videatur, secundum Chrysostomum.

Chrysol. homil. 66. tom. 2.

Mar. 10.

Crucis mysterium calicis nomine, & baptisimi quam aptè significetur.

Ad quid videatur Christus his verbis alluissē.

Psal. 22.

Psal. 115.

Mors sua, potus qualis Christo fuerit, qualis calicis.

Lac. 22. Calix vini cor passio Christi sit dicitur.

Psal. 8. & Heb. 2.

Quid illud significet, Minuisti eum paulò miras ab Angelis.

Calix Crucis quid pariat.

Psal. 3.

Quos doceat hoc verbo suo, & exemplo Christus.

Matth. 20.

Supra 17.

Infra 19. et Luc. 22.

Quibus primæ erant sedes à Deo Patre, & Christo paratæ.

Euthym. c. 43. in Matthæum.

Hilar. can. 20. in Matthæum.

S. Jesu quibus à Deo paratæ secundum Hieronymum.

Apocal. 3.

Ambrosio lib. 5. de fide. c. 3. sub finē, tom. 2. sub initium.

Chrysostomus in Matth. 66. in Matth. 10. mo 2.

Heb. 1. Psal. 109.

est meum dare vobis, quatenus tales estis, nisi fortè melius curratis, aut decertetis: ita iudex dicere debet, Non est meum dare sententiam in fauorem petentis, aut maiora munera offerentis, sed meliori iure agentis, & solidiora merita causæ pro se habentis. Prælatum etiam dicat; Dare beneficium consanguineo, non est meum; sed aptiori, & doctiori. Et ita sequitur, Sed est meum dare illis, quibus paratum est à Patre meo; ut procurator vineæ Domini, confert denarium omnibus laborantibus in vinea. Vos ergo nolite esse solliciti de sedibus primis, an vobis, an alijs contingant: tantum incumbite, ut merita vobis comparetis, ut possitis sedere super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Primas ergo sedes ignorabant isti seruatas esse ac prædestinatas beatæ Virginis, & beato Ioanni Baptistæ, vel primarijs Apostolis Petro & Paulo, ut testatur Euthymius. Hilarius intelligit sedes paratas Moysi, & Helisæ, qui cum Domino visi sunt in transfiguratione. Ad alias verò sedes admittuntur reliqui omnes, qui aut per viam mandatorum currunt, aut exercent opera pietatis, aut Deum diligunt, aut tribulationem magnam oblatam vincunt, iuxta illud; Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in regno eius.

Quare rectè Ambrosius libro de Fide: Iure igitur, inquit, reprehenditur mulier, quæ & impossibilia, & speciali quodam priuilegio ab eo Domino postulauit: quia ea quæ sanctis iudicauit esse donanda, non duobus Apostolis, sed omnibus discipulis, etiam sine cuiusquam precatone voluntaria sui largitate contulerit.

Chrysostomus tamen in Matthæum docet, quòd confessus ille dexteræ inuius est omnibus, non solum hominibus, sed etiam Angelis; quod quasi præcipuum vniuersi priuilegium Paulus posuit, dicens: Ad quem autem Angelorum di-

xit vnquam, Sede à dextris meis? Metaphoricè ergo dicuntur sedere ad dexteram, vel sinistram, qui excellentiores sedes participant, ut ipsi petentes intelligebant.

Romæ, Liuius teste, templum erat Honori erectum; sed ita constructum, ut non pateret ingressus in illud nisi per templum virtutis sibi coniunctum.

Quod verò ait, Non est meum dare, sed quibus paratum est à Patre meo. Nihil facit pro Arrianis: quia Christus, quatenus Deus est, omnia potest quæ Pater; sed tantum quatenus homo est, in quo minor est Pater. Et illud aduerbium, Sed, quod Græcè dicitur Αλλά, non tantum aduersatur, sed etiam excipit, nec tantum, verum etiam, nisi, significat. Ut sit sensus; Non est meum dare, nisi quibus paratum est à Patre meo. Ita Marc. 9. eandem vocem vertit interpres nolter: dicitur enim, ου τρι δόξα ιδου ἀλλὰ τῶν ἰσοῦ, id est, Neminem viderunt nisi solum Iesum. Et 2. Corinthiorum 2. Non me contristauit, sed ex parte, pro, nisi ex parte. Et ita nihil illis denegauit.

Quòd verò hoc Euangelium in die triumphis, & gloriæ beati Apostoli Iacobi legatur, in quo tantum ambitionis peccatum detegitur, à ratione non est alienum. Nam inde relucet maior Dei gloria, qui tam fragilia & imperfecta vascula nouit perficere, & confirmare, & facere quos velit mundi lumina, Principes Ecclesiarum, belli triumphales duces, regni quæ cælorum Doctores. Vocat enim infirma, ut confundat fortia, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destruat.

Deinde splendet maior gloria Iacobi, in cuius plagis, & vulneribus nostra curantur. Nam quod illi dicitur, nobis quoque dictum esse putandum est, nempe, Principes Gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit

Sedere ad dexteram, vel sinistram quid.

T. Liui.

Illud: Nō est meū dare vobis, quomodo intelligendum sit, aduersus Arrianos.

Sacro die B. Iacobo Ecclesia cur hoc legat Euangelium.

Christi potestatis.

1. Cor. 1.

Quæ verba filijs Zebedæi à Christo dicta, nobis quoque conueniant. Matth. 20.

ri, sit

ri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sicut filius hominis non venit ministrari: sed ministrare & dare animam suam in redemptionem pro multis, &c. Cum igitur duplex sit species ambitionis, de qua dicitur à Poëta quodam:

Ingenium ambitiosorum.

Lucan. lib. 1. sub initium.

Nec quenquam iam ferre potest, Casarve priorem, Pompeiusve parem:

Cum eadem semper à nobis comcedia agatur, variatis tantummodò actoribus, ac personis: idè vtriusque vitij medicina in præfenti Euangelio continetur.

Secunda ratio, duo vitia nostræ documenta continent.

Ecclesiastici 27.

Matth. 1.

1. Cor. 10.

Esa. 59.

Dei famulos peccantes quos Scriptura nobis, & quare proponat.

Radix ambitionis indignatio qualis.

Emicat præterea maior nostra vilitas, & illa quidem non vna, sed multiplex. Primò enim instrumur in timore Domini contineri, ne cadamus: nam si illi, qui columnæ erant solidæ, ceciderunt, quanto magis nos arundines vento agitata? Qui ergo se existimat stare, videat nē cadat. Deinde si contingat nos cecidisse, ne desperemus, quia non est abbreviata manus Domini, ut saluare nequeat. Idè enim Moysis, Dauidis, Petri, Thomæ & Pauli, peccata, & eorum penitentiam in Scripturis legimus, ut plus confidamus de Dei misericordia, quàm de nostra fragilitate diffidamus. Plus enim ille potest nobis condonare, quàm nos illum offendere. Nemo ergo sit tutus, nemo, si defecerit, animo deiiciatur, aut prosternatur.

Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Hæc est altera species ambitionis hominum reculantium subesse alteri, & molestè ferentium aliorum imperium. Quòd si tantum de petitione sunt indignati, quid fecissent, si obtinissent? Sed Dominus Iesus vocauit eos ad se, ut utrosque simul curaret.

Et ait: Scitis quia Principes Gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent inter eos. Dominos duobus exemplis inter se diuersis, nempe altero Re-

gum terræ, à quibus planè conueniebat ipsos moribus esse diuersos: altero exemplo sui ipsius, quem ipsos omninò conueniebat imitari, si cum ipso regnare vellent, ambitionis eorum morbum curare cōtendit.

In primis aduerte, Græcismum esse quod dicitur, Dominantur eorum, pro, Dominantur eis, sicut alibi pluries, Dominabuntur eorum iusti in matutino: Et, Dominati sunt eorum, qui oderunt eos. Et quod dicit, Eorum, relatio est ad sensum potius quàm ad vocem: nam aliàs dicendum erat, dominantur earum: sed ut dixi, relatio est ad homines, vel populos contentos sub voce Gentium. Aduerte etiam, illud verbum Dominantur, non esse Græcè Κυριεύουσιν, sed cum præpositione κατακυριεύουσιν ἀντὶν, id est, dominium pessimum & durum exercēt in eas. Ita etiam alterum verbum, potestatem exercent; non simplicem usum potestatis denotat, sed tyrannicum, & cum detrimento subditorum pro libito ad propriam gloriam, & vtilitatem. Vnde cum eadem præpositione dicitur Κατακυριεύουσιν. Et Petrus in priori epistola capite 5. priori vitur verbo, cum præcipit Ecclesiarum pastoribus, ut non sint velut dominantes in cleris, id est, gregibus, qui eis veluti quadam forte dati sunt.

Et ex his solui potest, quod obijci posset, Apostolos tanquam Principes potestatem suam exercuisse in subditas sibi oues: nam Petrus sua potestate seueram de Anania, & Sapphira sumpsit ultionem: & Paulus, qui incestuosum Corinthium tradidit Satanæ, multa gloriatur de potestate sibi data à Christo, qua in promptu haberet vlcisci omnem inobedientiam. Nam illi ex charitate, ut ministri Christi non excefferunt potestatis sibi traditæ terminos, aut modum, & rationem vsus illius ad salutem animarum, & Christi gloriam.

Rurfus considera verbum illud: Et qui maiores, pro, qui magni sunt;

Græca phrasia. Psal. 48. Psal. 105.

Esse Gētium dominū quale Christus insinuet.

Apostolorū potestas in alios à Christo quæ concessa, & exercitata.

Act. 5. 1. Corint. 5. 2. Cor. 10. & 13.

vel

Positiuū pro
Cōparatiuo
Hebræi non
rarō vsurpāt.

Principatus
Gētilium qua
lis ferē sit.
Luc. 16.

Ethnici Prin
cipes quā
potestatem
exerceant in
subiectos.

Ezech. 34.

Sap. 6.

Prim⁹ sensus
horum verbo
rum: Non ita
erit iter vos;
sed quicunq;
voluerit, &
reliqua.

Hierony. in
Matth. tom.
9.

vel magnates inter eos. Est enim po
sitiuus Græcè μέγιστος: sicut infra ma
ior pro magnus. Solet etiam positi
uum poni pro comparatiuo, vt sæpè
annotauimus. Et qui apud nos di
cuntur magnates, Græcis & Hebræis
dicuntur magni: eratq; titulus Re
gum apud Persas: & Dominus per
Nathan ad Dauid 2. Reg. 7. *Fecitq; ti
bi nomen grande, iuxta nomen magnorū
qui sunt in terra.*

Deinde vide sensum: Gentes ne
sciunt se habere potestatem à Deo,
& se habere dominum, & iudicem,
cui reddant rationem villicationis
suæ: hinc superbiunt, & tyrānicè im
perant, vt Gentiles hodie faciunt.
Idem ergo est, esse Principem, quod
esse dominum: quia tales omni ex
parte omnibus dominari volunt, &
nullo modo subijci, vel seruire. Et
quia dominus, serui est dominus: se
quitur, Principes Gētilium vti sub
ditis quasi seruis, non propter bonū
seruorum, sed propter bonum pro
prium. Similiter, *Et qui maiores sunt,
potestatem exercent inter eos:* pro eo
quod est inter eas, scilicet Gentes:
sed interpres noster spectans ad sen
sum potius quā ad vocem, dixit, *In
ter eos.* Nimirum qui maiori autori
tate, & potestate defunguntur, po
testatem exercent; id est, non vllam
clementiam, aut pietatem, aut gratiā
faciunt, sed potestatem imperiosè
exercent, cupidè etiam, & crudeli
ter, cum austeritate imperant eis, &
cum potentia. Vt meritò iudiciū du
rissimum in his qui præsumunt, futu
rum sit.

*Non ita erit inter vos, sed quicunq;
voluerit inter vos primus esse, erit vester
seruus.* Dubium est, quò tendat Do
mini scopus in his duabus sententijs.
Si em̄ verba spectemus, videtur do
cere voluisse, quomodo parari pos
sit, & debeat primatus, & præminē
tia gradus superioris: non quò Do
minus doceat ambire primas sedes,
sed quomodo fieri possit, vt quis &
magnus, & primus sit apud Deum in
regno cælorum, nimirum si alijs mi
nisterium impendat, & seruiat: atq;
in hūc sensum Hieronymus, & Chry

ostomus locum præsentem expli
cant. Verū si & præcedentia, & se
quentia spectes, apparet, alium ma
gis scopum Domini esse, non quo
modo primatus sit ambiendus, & pa
randus, sed quomodo qui primatum
in Ecclesia, siue inter Christianos
adeptus est, in eo se gerere debeat.
Præmisit enim exemplū, quod vult
suos non imitari in his qui Princi
pes sunt Gentium, & magnates: &
similiter subiūgit aliud exemplum,
quod vult eos imitari: Sicut Filius
hominis non venit ministrari, sed
ministrare, significans se, cum pri
mus esset, vt ministrum inter eos
gerere. Et idè sensus verus erit:
*Qui voluerit inter vos fieri maior,
vel primus, id est, qui statuit pri
matum aliquem suscipere, si ve
lit eo gradu bene defungi, sit om
nium quibus præest, minister, &
seruus, vt in omnibus eorum quæ
rat vtilitatem, & salutem, non pro
prium commodum, vel honorè suū.*
Et ita hic sensus conuenit cum eo
quod Luc. 22. contra similem contē
tionem Dominus dixit. Proposito
enim exemplo Gentilium Principū,
subdit: *Vos autem non sic, sed qui ma
ior est in vobis, fiat sicut minor: & qui
præcessor est, sicut ministrator.* Quo lo
co videtur eum modum loquendi
vsurpare, quo significetur, qua via
perueniatur ad primatū, dicens, *Qui
voluerit fieri maior, vel primus es
se, quòd sic eum loqui cōueniret ad
curandum Apostolorum morbum,*
quo primatū ambiebant: quibus pro
inde monstrat, quid sit illud, quod
volunt, dum volunt primatum, nem
pè quòd volunt ministrandi, aut
seruiendi, non autem præcipiendi,
aut dominandi officium. Ac si aper
tè dicat: *Quicunq; voluerit fieri
magnus, & primus inter vos, is cum
factus fuerit talis, sciat se debere es
se omnium seruum, & ministrum, si
velit rectè munus suum obire.* Pro
posuit ergo quale sit gubernationis
regimen apud Gentiles: nunc ex op
posito adiungit, quā suauis esse de
beat principatus inter Christianos.
Non ita, inquit, erit inter vos, scilicet

Chryf. ho
mil. 66. in
Matthæ. 7.
tom. 2.
Alter germa
nus, & ppri⁹.

Christi humi
litas.

Vnde confir
metur hic
sensus.

Principatum
in alios exer
cere volentis
officium im
positum à
Christo.

Principatus
Christianus
qualis debeat
esse.

Apostolos,

A Iueros hæ
reticos, Ec
clesiæ pote
statem holo
co asserentes
Dominū ab
stulisse.
Psal. 44.
Heb. 13.
Rom. 13.
Ioan. 7. 1.

2. Cor. 1.
Quid prohib
eat Christus
in potestate,
& quem ille
potestatis ho
norem mini
me tollat.

1. Pet. 5.
Tom. 2. ope
rū D. Chry
sostomi.
Duplex pote
stat in Ecclē
sia à Christo
instituta.
Pastorum Ec
clesiæ quod
maius sit.
Matth. 20.

Rex cur dica
tur seruus ho
noratus.

Papaeiō ser
uus seruorū
Dei à se cur
soleat nuncu
pari.

Hebr. 5. &
1. Paral. 23

Apostolos, & sectatores meos, qui
cognoscitis vos habere potestatem
à Deo, qui vester est iudex. Non ig
noratis etiā vos esse fratres in Chri
sto, & omnes vos esse filios Dei: p
inde principatus vester nō erit de
spoticus, aut tyrannicus, sed maxi
ma cum mansuetudine, & charitate
atque clementia cōiunctus. Nequa
quā igitur præsentibus verbis prin
cipatum, aut potestatem Ecclesiasti
cam adimit: quia scriptum est: *Con
stitues eos Principes super omnem terrā.*
*Obedite, inquit Apostolus, præpositis
vestris, & subiaccete eis.* Et rursus: *Om
nis anima potestatibus sublimioribus
subdita sit.* Ipse etiam Dominus Pe
trum Ecclesiæ pastorem præfecit.
Prohibet autem in potestate domi
nium: vnde Apostolus inquit: *Non
quia dominamur fidei vestra.* Et Petrus;
Neque vt dominantes in cleris. Nō pro
hibet etiam autoritatis dignitatem,
quam gradus ordinum constituunt,
vt 1. Corint. 12. & Ephes. 4. docet
Apostolus; sed tantū exercitiū po
testatis, prætermissa virtute, & cha
ritate, reprehendit. Et vt autor ope
ris imperfecti in hunc locum phi
losophatur, de vtrāq; potestate, tam
Ecclesiastica, quā seculari inter
Christianos hæc verba exponenda
sunt. Vult enim ille Reges, & Prin
cipes seculares magna cum charita
te & modestia Christianos populos
regere: (quanquam semper hæc ali
qua ratione magis spectent ad Ec
clesiasticos pastores, quorum est ad
exemplum Christi, animam suā tra
dere redēptionē pro multis.) Hinc
Rex, dicitur seruus honoratus, quia
non tantū dominari, sed etiam ser
uire debet. Et Antigonus Rex Ma
cedonum, videns filium ferocius im
peratē in eos, in quos gerebat im
perium: *An ignoras, inquit, fili, regnū
nostrum esse splendidam seruitutem?* Sū
mus verò Christi in terris Vicarius,
seruus seruorū Dei ob eādem caus
sam nuncupatur.
*Quicunq; voluerit inter vos maior
fieri.* Intellige, qui voluerit non sim
pliciter, sed tanquam Aaron legitime
vocatus: nam ambitiosè Episco

patum aut desiderare, aut procura
re, non est licitum: neq; illum quif
quam sua voluntate affectare debet,
nisi præeunte Dei voluntate, & nisi
per ministros suos nobis eā expref
se indicauerit. Quicūq; ergo sic ma
iorem gradum acceptauerit in Ec
clesia, sit omnium minister non sibi
gerens honorem, sed populo, cui
præest: nihil inde sibi venās nec ho
noris, nec compendij, nisi vt omniū
commodis inferuiat. Quod si vobis
durum videtur, oculos in me conij
cite. Propterea subdit: *Sicut Filius ho
minis nō venit ministrari, sed ministra
re; & dare animam suam, redemptionem
pro multis.* Prius argumentum cōtra
petitionem ex abusu potestatis Gē
tilium produxit, à quo omninò vult
esse suum distinctum atq; discretū:
iam secūdo seipsum, quo posteros
promoueat, in exemplū proponit.
Si ergo ipse non arrego mihi digni
tatem, sed eam à Patre accepi, nec
mea potestate in commodum meū
abutor, & idè veni, vt omnium cō
modis subferuiam, quorundam qui
dem animas, aliorum verò corpora
ministerio meo pascens, & nonnul
lorum etiam animas & corpora: &
in medio Apostolorum erat velut,
qui ministrat: & quod ministerio
hoc maius est, vt tradam animam
meam redemptionem pro multis,
qui seruierant peccatis, & dæmoni.
Redemptionem Græcè vocat λύτρον,
id est, pretium quo redimuntur ser
ui & captiui. Solutum est autē hoc
pretium, non dæmoni nos captiuos
tenenti, sed Deo Patri, quo ab eius
ira redimeremur, à qua traditi fui
mus potestati diaboli, vt Dei mini
stri. Quāto magis difficile apud vos
nō debet existimari, quod ego, Do
minus, & Magister, primus propter
vos præstiti? Et quod ait, *pro multis,*
vt inquit Euthymius, perinde est ac
si dixisset, pro omnibus: frequenter
enim Scriptura dicit multos pro om
nibus. Ita Esaias dixit: *Ipse peccata
multorum tulit:* & Paulus: *Sicut per
inobedientiam vnius hominis, peccato
res constituti sunt multi, id est, omnes.*
Pro omnibus igitur tradidit animā

Marōr alijs
volens esse à
Iijs in Ecclē
sia, quid one
ris habeat su
stinere.

Cur suo Chri
stus exemplo
ab honorum
ambitu, ac po
testatis auo
cet Aposto
los,

Luc. 22.
Roma. 6. &
seq. & He
bra. 2.
Christus vti
animam suā
dedit redē
ptionem pro
multis.
Ioan. 13.
Euthym. c.
44. in Mat
thæum.

Esa. 53.
Rom. 5.

suam,

Multos pro omnibus Scriptura frequenter viurpat.

Luc. 19. Cum Angeli Christo ministrarent; ut venit ille non ministrari, sed ministrare? Matth. 4. Luc. 8. Luc. 4. Luc. 10.

suam, quamquam multi sua spote in seruitute manserint: quos, ut salutem suam respicientes, Dominus lacrymis & fletu persecutus est, dum videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua; qua ad pacem tibi, & sequentia. Quod si obijcias, Christum non venisse ad ministrandum, sed ut ei ministraretur: quia Angeli accesserunt, & ministrabant ei: & mulieres sequebantur eum ministrantes ei de facultatibus suis: & socrus Petri domi suae, & Maria, & Martha Bethaniae illi ministrabant. Dicendum est; Dominum non venisse eo animo, ut sibi ministraretur. Sed

ut alijs ministraret: unde dicebat; Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat: Tamen dum ea ministraret, quae spiritualia sunt, ut Verbum Dei, orationem, miracula & similia, mirum non est, si alij ipsi temporalia ministrarent: ut intelligant boni praelati, non defuturos, qui sibi temporalia ministrarent, si ipsi strenue, quae spiritualia sunt, ministrauerint, instar Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto sempiternum habet dominium, & potestatem, quam in cunctam iustissimè ac suauissimè exercet creaturam, infinitis seculis laudandus. Amen.

Luc. 22.

Quid ferè contingat Christi ministris, ut par est, munus suum obcuntibus.

TRACTATUS XXVIII.

DE Historia Zachaei publicani Christum hospicio susipientis; quam solus narrat Lucas cap. 19. Et ingressus perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachaeus: & hic Princeps erat publicanorum, & ipse diues, & querebat videre Iesum, quis esset: & non poterat praeturbare, quia statura pusillus erat. Et praecurrens ascendit in arborem Sycomorum, ut videret eum: quia inde erat transiturus. Et quum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum, & dixit ad eum, Zachae, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere, &c.

Tract. 73.

Camelum per foramen, acus transire, ut dixit Christus, vnde constat non esse impossibile. Matth. 19. Ioan. 1.

AC Historia docet nos Lucas, non esse impossibile, camelum transire per foramen acus, hoc est, diuitem intrare in regnum Dei: videbimus etiam Christo placuisse Zachaeum illum, licet non vendiderit omnia, atque in pauperes erogauerit. Venit igitur Iesus ascensus Ierosolymam, ad interfetricem illam Pro-

phetarum, ad aram, in qua immolatus erat agnus ille, qui tollit peccatum mundi. Eo ergo ascensus, Iericho, oppidum in signe & celebratum in Scripturis, Dominus transire debebat, eo enim erat regia via Ierosolymam versus. De hoc oppido ita scribit Strabo lib. 16. Geographiae; Hierichus, est campus: à montana quadam circumdatus, quae in theatri speciem ad-

Iericho quae oppidum in Scripturis.

illam

Iosue 6.

Ioseph. hystoricus Iudaeorum.

Iericho quoties destructa, & reaedificata. Hieron. tom. 3. Christi, & Moysi collatio. Zachaeus quid significet.

Publican apud Iudaeos, quale genus hominum erant. Zachaeum Evangelista cur diuitem appellauerit.

Eum vnde constat Allophylum non fuisse contra Tertullianum. Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. procul à medio tom. 1. Exo. 22.

illam declinat. Sic ille. Haec, iuxta scripturas, sita erat intra Iordanem, & Ierusalem: hanc ciuitatem Dominus euertere iussit, & fieri anathema, praecipitque; ne quisquam amplius reedificaret eam. Ciuitas opulenta in tribu Benjamin distans ab Ierosolymis 150. & ab Iordane 60. stadijs. Num. 2. ut testis est Iosue lib. 5. de bel. Iud. c. 4. Haec per Iosue destructa est interfecto Rege: pro qua Hiel de Bethel aliam condidit 3. Reg. 16. in fine, quam Romani tempore excidij ob ciuium perfidiam euerterunt, teste Hieronymo libro de locis Hebraeae, & pro secunda ait tertiam constructam, quae usque ad sua tempora permanit. Erat nobilis palmetis, & balsami viridarijs, unde etiam ciuitas Palmarum appellatur Deutero. 34. Iesus igitur perambulabat hanc ciuitatem: quia quod Moyses ambulauerat, perambulabat Christus: & populus, quem Moyses duxit in viam, Christus introduxit in requiem diuinae mansionis.

Et ecce vir, inquit, nomine Zachaeus. In hac ciuitate vivebat Zachaeus, quod nomen, purum & iustum significat; bonum omen future iustificationis, & purificationis per Christum indicat; & ipsa expressio nominis eius in libro Evangelico, insinuat illum scriptum esse in libro vitae. Erat etiam Princeps hic publicanorum: hominum nimirum apud Iudaeos infamium, & inuisorum. Sed nullum est vitae genus, nulla conditio, in qua non aliquando reperiantur boni. Adiungit, Et ipse diues. Qua in re videtur alludere ad superiorem historiam adolescentis illius diuitis, quae ad Evangelicam perfectionem inuitauit Iesus, & ille abiit tristis: quoniam multas habebat possessiones. Iam sermone de alio diuite instituit, qui & ipse diues erat, & Princeps publicanorum. Hic autem, ut in alio loco probatum reliquimus, non erat Gentilis, vel Allophylus, ut Tertullianus docet; sed Iudaeus erat: nec enim Dominus ad Ethnicum hospitium diuertisset, & Iudaei murmurassent vehementer eius rei gratia contra Dominum. Et cum dixit, Et si quid aliquem defraudauit, red-

do quadruplum, ad legem respexisse videtur, ubi quatuor oves pro vna furto sublata reddi iubentur. Et quod inferius subiungit: Quia hodie salus huic domui facta est: eo quod & ipse filius sit Abraham: non significat quod ille, cum Ethnicus esset, per Fidem fit factus filius Abraham; sed quod, cum murmurarent & intraret apud peccatorem diuertiturus, propter eos potissimum humanitatem hanc assumpserit Dominus, qui ex genere Abraham genus ducebant.

Et querebat videre Iesum quis esset: & non poterat praeturbare. Tam celebris erat fama Iesu Nazareni, ut mirum non sit, Zachaeum quaesivisse, & cupiuisse videre Iesum quis esset. Estque iam veluti seminarium domi futuri ipsum desiderium: nam sapientia praecipue occupat eos qui se concupiscunt, ut ait Sapientia, ut illis se prior ostendat. Et si autem nihil grande, aut magnificum de Christo cogitaret; illa tamen quae minima erant in eo, id est, verba, opera, & humanitas ipsa, miram vim rapiendi habebant, & trahendi ad diuinitatem eius. Regina illa Sabaea cum audisset famam sapientiae Salomonis, ut hanc audiret, venit à finibus terrae: Et ecce plusquam Salomon hic, nec est opus longam viam instituire: Zachae, quae cupis videre, in proximo est. Sacrum est desiderium, ac votum, videre quis sit Iesus: sed quis potest exponere qualis sit? Duobus verbis describit illum Propheta; Misericors, inquit, & iustus. Et Christus vno verbo se ipsum depinxit: Mitis sum, ait, & humilis corde. Misericors fuit in Zachaeum, quem poenitentem suscepit. Iustus fuit in Pharisaeos contemptores, quos inuitos curare noluit. Mitis fuit, quia cum malediceretur, non maledixit. Humilis fuit, quia ad tantum peccatorem diuertit, & vnius hominis gratia tot blasphemias & conuitia ab impijs murmuratoribus patienter tulit.

Et non poterat (inquit) praeturbare, quia statura pusillus erat. Et si magnus esset diuitijs, & principatu, pusillus erat statura corporis, qui mente caelos tangebatur. Nemo ergo de breuitate

Illud, Quia hodie salus huic domui facta est: eo quod & ipse (scilicet Zachaeus) filius sit Abraham, quid significet.

Quam celebre Iesu Nazareni olim apud Iudaeos nomen esset.

Sap. 6.

Vnde homines mirifice traherentur ad Christum. 3. Reg. 10. & 2. Paralipome. 9. & Matth. 12.

Iesus qualis sit teste Propheta. Psal. 111. Matth. 11. Christi mansuetudo, & iustitia. 1. Pet. 2.

Zachæus corpore est pusillus, quo tamen usque pertingebat. *Matth. 6.* Cui non possit ulla turba Iesum præripere. Quæ impediant liberum accessum ad Christum. *Psal. 37.*

Sycomorus quid.

Dioscoridis descriptio Sycomor.

Plin. lib. 13 cap. 7.

Si videre volumus Iesum quid facere nos oporteat exemplo Zachæi.

te corporis sollicitus esse debet, cui nihil addere potest: sed si fide emineat, non poterit ulla turba eius oculis Iesum præripere. Hoc idem nobis contingit quod Zachæo: nam si quando voluerimus ad Christum accedere, obstant peccata, quæ nos falsa sua dulcedine deprimunt, de quibus David; *Quonia iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum; & sicut onus graue grauata sunt super me.* Obstat & turba, id est, peccata aliena, quæ nos suo malo exemplo remorantur. Nolumus consuetis amicis renuntiare, nolumus aliquem offendere.

Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum; quia inde erat transiturus. Verbum præcurrendi significat Zachæum tempus præoccupasse, antequam à turba impediretur ad conscendendum in arbore, priusquam Iesus transiret illac. ¶ *Arborem sycomorum.* vel, ut Græcè apud Lucam legitur, Sycomoreon, hoc est, ficum fatuam, siue Caprificum, ut alij legunt, vel ut quidam vertunt, ficum Ægyptiam, de qua ita loquitur Dioscorides lib. 1. de materia medicinali. c. 167. Arbor excelsa folia quidem habens, similia moro, fructus proferens similes ficui: nisi quod eos proferat sine granis: neque in ramis proferat, sed ex ipso caudice, non maturescetes, nisi vnguibus, aut ferro scalpantur. Plinius vocat ficum Ægyptiam, eo quod in sola Ægypto nasci putetur, cum etiã nascatur in Palæstina frequenter, ut hinc patet, & ex 3. Reg. 10. vbi Salomon præbuit multitudinem cedrorum quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus: Et Amos cap. 7. dicit se vellicasse sycomoros. Docet ergo Zachæus, si Iesum videre volumus, necessum esse ut fugiamus turbam, ac præcurramus: nam hæc aut porro contemnit Iesum, aut tardissimo gressu post ipsum vadit. Et verisimile est, Zachæum sic currentem, & arbores ascendentem, à turbis fuisse irrisum: tum quod esset publicanus, tum quod pusillus statura, tum quod Galilæi nomine tantam operam infunderet. Sed mysterio non vacat, quod in arbore

sycomorum ascenderit. Scimus primum peccatum in esu vetiti fructus admissum, quod multi Patres fuisse ficum existimant: nam mox ut fructum gustarunt, consuerunt sibi folia ficus; quod signum est, delictum sub illa arbore fuisse patratum: vnde dicitur in media fuisse paradiso: quæ admodum etiam de ligno scientiæ boni, & mali. Qui igitur supra peccatum originale Dei gratia erigitur, is potest cernere Iesum: quandiu autem sub illo peccato est, statura pusillus dicitur, ut possit oculis sensus, aut humanæ rationis videre Iesum, qui nisi oculis fidei spectari non potest. At hæc ficus fatua, in speciem ramis suis & folijs fructum promittens, præstans autem nunquam, apte peccatum designat hypocrisis: sed qui in illam arborem descendit, significat se huiusmodi delictum peruicisse. Qui Iesum cupit videre, omnem fictionem, & simulationem dimittat: quia *spiritus sanctus disciplina effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripitur à superueniente iniquitate:* ut ait Sapientia. Postremo apte in hac arbore designatur lignum Crucis, in quo Dominus suffixus fuit. Et quisquis Christum crucifixum non agnouerit, aut crediderit, fidei quæ brachijs fuerit amplexus, videbit Iesum nunquam. Est quæ pulchrè in ficu fatua adumbrata. Nam Iesus crucifixus Iudæis quidem fuit scandalum, Gentibus autem stultitia: nobis verò, qui de fructu huius ligni gustauimus, Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Nihil autem ita nobis prodidit magnitudinem Iesu, & virtutes eius, atque ipsa Crux Domini.

Subdit: *Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus, vidit illum.* Pöderat Theophylactus, Zachæum prius fuisse visum à Iesu, quam ipse Iesum viderit: quia semper præuenit nos in benedictionibus dulcedinis Diuina bonitas. Et intuitus Iesu in Petrum, in causa fuit, ut ipse in lacrymarum fontem, & fletus profluum proruperit. Semperque diuinæ gratiæ respectus, initium est nostræ salutis.

Zachæus in arbore Sycomorum ascensus mysterium. *Gen. 3. Ibidem.*

Supra 2. Cernat Iesum iuxta spiritum tantum quis.

Sycomoros, seu fatua ficus, quid mysticè.

Qui nam Iesum videre minime possunt. *Sap. 1.*

In arbore Sycomoro quæ pulchrè crux Domini signetur.

1. Cor. 1.

Iesu virtutes vnde nobis maxime claruerint.

Theophyl. Quid quod Iesus ante vidit Zachæum, quam visus ab illo. *Psal. 20.*

Cur cum proprio appellauerit nomine, Zachæum. *2. Tim. 2. Ioann. 10.* Desiderium Christi videtur di Zachæum Christumque Zachæum.

Quarta Christi benignitas peccatoris. *Sap. 6.*

Prou. 8. Luc. 15.

Quarta bonus Iesus apud Zachæum, & quomodo fuerit comoratus.

Ioann. 14.

Recedat quædo à nobis Deus, & quædo nobis accedat & appropinquet. *Luc. 15. & seq.*

Quam ciuilliter Christus ab eo minime inuitatus, per se ipso demum Zachæum sit ingressus.

Et dixit ad eum, Zachæe, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Proprio nomine eum appellat: cognouit enim Dominus qui sunt eius: agnoscit oves suas, vocatque eas nominatim. Cunctaque hæc verba amorem spirant. Nec tantum fuit studium Zachæi videndi Christum, quantum in Christo videndi Zachæum, ut ad eum diuerteret. *Festinans*, inquit, *descende.* Ascendisti ut me videres: descende iam, ut me fruare. Præcurristi ut ascenderes in arborem, & me videres: iam festina, pelleque omnes moras, ut apud te possim diuertere. Magna est Domini benignitas & φιλοφροσυνα, qui tantis peccatorum signis & argumentis peccatores ad se redeuntes recipit. Rectè dictum est; *Clara est, & quamquam marcescit sapientia, & facile videtur ab his, qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui querunt illam. Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.* Similiter; *Delicia mea esse cum filiis hominum.* Et rectè pater filio prodigo occurrisse scribitur, cui amplexus & oscula non denegauit: quæ hoc loco Zachæo in spiritu exhibentur. Quod verò Christus non est contentus vel in transcurso Zachæum alloqui, sed cupit ædes illius ingredi, nec perfunctoriè, sed vult aliquandiu apud illum manere: mirum non est: quia etsi corpore paruam apud eum moram traxit: in ea tamen perfidem erat diu habitaturus, & mansurus. Ad hoc facit, quod alibi ipse promiserat: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Et ut Deus, dum peccatis operamur, à nobis recedit: ita dum nos malè admissorum peccatorum, ad nos festinanter contendit, imò nobis ad ipsum venientibus occurrit, quo spiritu suo nobis opituletur, & quod in animo haberemus, magis præstare valeamus, ut in parabola prodigi filij aperte indicatum est. Sæpè Dominus à multis rogatus est venire ad conuiuia: nunquam autem nisi hoc loco legimus eum non inuitatum vltro se ingressisse: quod vul-

go habetur paruam ciuile. Sed introspexerat Dominus affectum hominis, & non ignorabat eum voluisse inuitare, nisi propriæ indignationis conscientia deterruisset. Quare hic animus Christo non ignotus vrbaniusimè; & efficacissimè eum inuitabat, sicut efficaciter inuitauit Centurio, dicens, *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: & Petrus; Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.* Pulchrè hoc loco scribit Chrysologus: *Cuius domum non intrauerit Christus, ille ad diuinam non perueniet mansionem: & cuius ad mensam hinc Christus non sederit, ille supernam non accumbet ad mensam.* Esuriui, inquit, & non dedistis mihi manducare: hospes eram, & non collegistis me.

Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Ingens affectus, & insperatum gaudium Zachæo vocem ademit: sed tamen nihil cunctatus obtemperat. Minimè se putauerat dignum, qui Christum exciperet: sed ille est, qui quos non dignos inuenit, ipse facit. Rectè scriptum est: *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Atque hoc dictum sit propter illud verbum, *Festinans descende:* nec enim in re tanti momenti vlla mora potest esse nisi noxia, & perniciofa. Excepit autem illum dupliciter, primum in cor, deinde etiam in domum suam. Quod verò desiderio illud desiderauerit, & quantum consolationis Dominus sua præsentia illi communicauerit. Et indicabat se potius beneficium accipere, quam conferre. Fortassis autem tumidus aliquis, aut superbus Phariseus vix dignatus fuisset Zachæum publicanum alloqui; neque huius domum intrasset, ne scilicet contaminaretur. Quanquã autem Centurio, cui Christus pollicebatur aduentum suum, dixerit, *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: & Petrus post admirabilem illam capturam piscium, Christum à se repulerit, cum dixit, Exi à me, quia homo peccator*

Matth. 8.

Luc. 5. Pet. Chrylogus sermone. 54.

Ad Diuinam quis non perueniet mansionem; nec supernam accumbet ad mensam.

Matth. 25. Zachæi in Christum amabilissimum obsequium.

Eccle. 5. Christi proprium.

Dupliciter Christum Zachæus excepit.

Zachæus in eo quod gaudens Christum excepit, quid significauerit.

Matth. 8.

Luc. 5.

Duplici affe-
ctu, exem-
plo Zachæi,
Christum su-
scipere debe-
mus.

Qua etiam
ratione Chri-
stus velit su-
scipi à nobis
Matth. 10.
Infra. 25.

Zachæo &
illum susci-
piendi Chri-
stum, modum
minimè de-
fuisse.

Varie voca-
tiones Do-
mini.
Gen. 12. &
Act. 7.
Matth. 8.

1. Cor. 12.
& Ephe. 4.

Ioan. 22. &
Infra. 14.
Ephe. 6.

De Christo
qui murmu-
rauerint, &
ad hominem
peccatorem di-
uertisset.
Luc. 18.

Matth. 9.

sum, Domine: Zachæus tamen gaudes Dominum suscepit: nam illos terrebat Christi maiestas, hunc alliciebat Christi benignitas, & utroque affectu, nimirum reuerentia, illum à se propter indignitatem suam, & vilitatem repellentis; & fiducia, illum cum gaudio & alacritate suscipietis, præditi esse debemus, ut Deum quem in Eucharistia suscipimus, plenius agnoscamus, ac debito cultu veneremur. Est & alius suscipiendi Christi modus, nimirum cum suscipitur in discipulis, & pauperibus suis, de quo alibi ait, *Qui recipit vos, me recipit; & rursus, Amen dico vobis (nimirum misericordibus) quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Sed & hoc modo suscepisse Christum Zachæum, constat ex subiunctis verbis, *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.* Alios Iesus non nullos, ut se sequerentur, auersos à propria domo vocauit (quemadmodum Abraham dixit: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi*) ita ut ne ad funus quidem parentis accedere, neque ad domi suæ nuntiandum ire permitteret: hunc verò in domum propriam Iesus vocat: nec omnes sunt Apostoli, aut Doctores, sed sunt etiam ij ad quos Apostoli, id est, nuntij accedant, & à Doctores doceantur. Intran ergo Apostoli in ciuitates, & domos, & pacem eis annuntiant cum Christo, bellum, & separationem cum Principe mundi huius, & cum ipso mundo.

Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem diuertisset. Et si non exprimat textus quinam fuerint illi murmuratores, sed in genere dicat, *Omnes*: non intelligas, vel Apostolos, vel discipulos qui aderant, sed omnes, id est, plerique: & satis ex alio loco constat fuisse Phariseos, qui in se ipsis confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros: qui olim obiurgabant discipulos, & dicebant, *Quare cum publicanis & peccatoribus manducant magister vester?* Et rursus cum pu-

blicani & peccatores ad Iesum accederent, ut audirent eum: non defuerunt calumniatores qui dicerent: *Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Sed Christus ubique se tutatus est, ut illi contra ne hincere quidem fuerint ausi: hic verò nullam apologiam fecit, videns non opus esse, & tantum ipsam penitentiam Zachæi, atque virtutis studium pro se respondere. Neque enim Christus diuertit ad peccatorem, sed ad penitentem, non ad eum, qui lætaretur in malefactis, sed qui iam benefacere arderet, & ob malefacta plurimum doleret. Fieri sane nequit, ut non simus in malorum omnium medio, quando sumus in hoc mundo: semper enim inuicem cohabitabunt boni, & mali, bonum semen, & zizania, pisces boni, & pisces putres, serui frugi, & serui nequam, ut virgines prudentes, & virgines fatuæ. Unde qui malos homines effugere velit, ille deberet extra mundum habitare, ut ait Apostolus. Quid igitur faciendum? Sic versemur inter malos, ut nostro bono exemplo illos ad meliorem frugem reuocemus: ut intelligant illorum mores nobis ex animo displicere, non ut nos corrumparamur, sed ut illi nostro bono exemplo in melius ædificentur. Sed quoniam procliuus sumus ad malum ab adolescentia, & facilius sumus ad sectanda vitia, quam ad detestanda, tutius est, quoad fieri potest, à malorum consortio longius secedere. Nec enim sine causa scriptum est: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui comunicauerit superbo, induet superbiam.* Christus tamen, qui à nemine inquinari poterat, extra omnem caluniam hominum situs erat. Pater cum misereri vult filij, affectum cogitat, non delictum: & quod medicus, nisi ad ægrum? ubi anhelus pastor, nisi ad ouem perditam, etiam per fenestras, & spinosa loca? & qui pretiosam perdit margaritam, loca squalida non dedignatur intrare, & inter stercorea perquirere. Quando Rex se hostibus immiscet, nisi quando vult liberare populum captiuum? In quod barathrum præceps post filium non se dat mater, ut eum eripiat? Murmuras quod inter

Luc. 15.

Zachæum quare Christus peccatorem appellatum: pro moreno defederit aduersus calumniatores. Prou. 2.

Bonos, dum hic viuunt, sine malis esse non posse. Matth. 13. Ibidem.

Infra. 25. & Luc. 19. Matth. 25. 1. Cor. 5.

Inter malos quatenus versari debeam?

Gen. 8.

Mali cur fugiendi.

Eccle. 13. Christus quare extra calumnia erat, & irreprehensibilis.

Matth. 9. Luc. 15.

pecca-

Cor. 15. ab Enagelista dicitur Zachæus

Stare, apud Paulum, quid significet. 1. Cor. 10. Rom. 14. Rom. 11.

Quid est: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus.

Erasmiana interpretatio minus comoda loci huius.

Tertius sensus, nec in eo grauis.

peccatorum habitacula ingreditur? quid facies, quando propter homines etiam tartari pœnas ingredietur? Sequitur: *Stans autem Zachæus, dixit ad Iesum; Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum.* Videtur hæc esse responsio Zachæi pro Domino contra murmuratores, & antea non videbatur stare, sed hætere, & iactari hinc inde varijs cogitationibus, & curarum fluctibus: sed iam vel Domini sermone externo, vel alloquio interno mitigatus, & ad penitentiam prouocatus, siue inter prandendum, siue ante, siue post prandium, salutarè deliberatione amplexatus est, ut propterea merito stare prædicet. Antea præceps dabat à vitijs, hoc est, ab auaritia, à fraude, à rapina, cogebaturque: eò ire, quò illæ bellæ vrgebant: ita verò stat, & dominatus illis, utitur diuitijs ex animi sententia. Standi verbum apud Apostolum significat, in vera fide Christi consistere: *Qui se existimat, ait, stare, videat ne cadat.* Et alibi, *Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: & rursus, Tu fide stas: noli altum sapere, sed time.* Rectè ergo stare dicitur Zachæus, quando vera fide Christo adhæret, veteris vitæ sordes exuit, & noui hominis mores induit.

Ecce, inquit, *dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus.* Id est, Multa bona habeo, quæ iusto titulo possideo: horum dimidiatam partem pauperibus do, id est, Ego ipse, omni mora repulsa, confestim distribuo in pauperes. Quod si quæquam defraudauit, iustum non est, ut ex male partis ego viam: proinde non tantum quod accepi, sed etiam quadruplicatum nunc primum restituo. Erasmus illa duo verba, *Do, & Reddo*, sic intelligit, quasi iam facere cœpisset, etiam antequam Dominus ad eum diuertisset. Sed præstator est intelligit, ipsum Zachæum Christi præsentia & doctrina per motum constituisse se daturum, & redditurum, accipiendo præsentis temporis verba pro futuris, more Hebræorum. Quanquam adhuc præstator sit sensus, si dicamus, *Do, & reddo*, id est, illis iam addico,

& certò deputo, & veluti confecro. Neque has suas virtutes iactabundè proposuit, ut Phariseus qui dixit, *le iuro bis in Sabbato, decimas de omnium qua possideo*; sed ut alacritatem suam, & fructum ex præsentia Domini subsecutum ostenderet; & ita obmurmurantes Iudæos condemnaret; & denique quod cupidè audire desiderabat, an quod facere instituebat, Domino placeat, nec ne. Et Euthymius expedit: *Dimidium bonorum dedit pauperibus, in beneficium; dimidium verò retinuit, non ut possideret, sed quò per id exolueret in quadruplum lucra fraude quasita.* Quod enim hoc in loco habetur, *ἰουδαῖοι*, non significat, vanè aut stultè calumniatus sum; sed ex iniustitia, & calumnia acquisiui. Et perfecta forma satisfactionis est, restituere malè ablata, non simpla, sed quadrupla, iuxta legem Exod. 22. ad satisfaciendum damnis quæ potuerunt incurrere dano affectu, & de proprijs eleemosynis redimere peccata, iuxta consiliu Danielis, exhibitum Regi Nabuchodonosor. Et si autem multi sint, qui relictis omnibus bonis, & in pauperes erogatis Christum sint secuti, & regularem amplexi vitam: paucos tamen liceat inuenire, qui retentis diuitijs, & in seculo viuentes, Zachæum imitentur, tum in cita & festinata conuersione ad Christum, tum in eleemosyna in vita ipsa, & celerrimè facta, nam ipsa ad aliud bonum traheret; tum in redditione debiti sine mora: & nemo existimet alterum pro se redditurum, quod ipse non reddiderit: neque quenquam alium plus animam suam dilecturum, quam ipse se ipsum diligat. Qua in re plurimi decipiuntur, qui aut eleemosynas pro animabus suis erogandas, aut restitutiones faciendas, non nisi post mortem suam fieri mandant: tales enim manifesto se exponunt periculo, qui quod tutum erat, per se ipsos, dum viuerent, facere negligentes, incidunt in filios, aut consanguineos, qui legata parentum, & restitutiones negligunt, vel contempnunt: nam præstaret vel pauca in vita sua pauperibus porrigere, quam multa post mortem. Ad hæc

Luc. 18.

Dimidium bonorum suorū Zachæus quare sibi retinuit.

Euthymius cap. 65. in Lucam.

Forma satisfactionis perfecta quæ.

Dan. 4.

Zachæi cur veri imitatores per paucos

Aduersuseos qui aut eleemosynas pro animabus suis erogandas, aut restitutiones faciendas non nisi post mortem suam faciunt.

TRACTATVS XXIX.

De historia cœnæ Christo in Bethania exhibitæ ante sex dies Paschæ: vbi Martha ministrabat, & Maria attulit libram vnguenti nardi pistici, pretiosi: de qua Matth. 26. Marc. 14. & Ioann. 12.

Tract. 74.

Verba Ioannis Euangelistæ enarrant, referenda esse putamus.

Ioann. 12.

Scopus Euangelistæ.

Quo die Paschæ hæc cœna facta fuerit, curq; alio die Ecclesiæ hoc legat Euangelium.

Proponemus textum Ioannis; ad quem quæ cæteri Euangelistæ enarrant, referenda esse putamus. *Iesus ergo ante sex dies Pascha venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis: & domus impleta est ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus; Quare hoc vnguentum nõ vanij trecentum denarij, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum; sed quia fur erat, & loculos habens, ea qua mittebantur, portabat, & reliqua. Caput hoc 12. Ioannis, triplicem Christo honorem exhibitum continet. Primum, à fidelibus instructum conuiuium in Bethania. Deinde pompam solennem, quâ turba exhibuit Christo ingredienti Ierusalem. Postremò honorè à Gentibus impensum, qui miro desiderio eum videndi tenebatur. Et quia de secundo & tertio alijs locis est dicendum, hoc loco tantum de priori honore conuiuij in Bethania exhibitio agemus.*

Ait igitur Euangelista: *Ante sex dies Pascha.* Quæ illo anno in diem Veneris incidit, ac proinde hæc cœna die Sabbati celebrata est: quia ve-

rò post Solis occubitum poterant sine scrupulo ministrare mensæ Maria, & Martha, sequenti verò die Dominus solennem suum ingressum fecit in Ierolimam, vbi peractis mysterijs, redijt Bethaniã, & vt plurimum illis diebus in eo loco versabatur: & quanquàm hoc conuiuium die Sabbati contigerit: Ecclesia tamen non luce præcedente diem Palmarum, sed luce illam consequente legit hoc Euangelium: quia nos nõ celebramus Pascha Iudæorum, sed Christianorũ: & à luce sequenti diè Palmarum ad Pascha resurrectionis sex dies interfluxerunt. Et dicitur cum aduerbio causam denotante, Iesus ergo: quia præcedit, quòd Iudæi dederant mandatum occidendi Filium Dei, *Quia non capit Prophetã perire extra Ierusalem,* & in Christo verum est prouerbiũ ex Poëta: *Qui fugiebat, rursus praliabitur.* Ideò qui prius fugerat, antequam veniret hora eius, iam intrepidum se manibus persequentium obtulit, ita vt cù periculum instet, liceat nobis declinare; cùm autem tempus nostrum aduenerit quo ex hac vita vocamur, intrepidè, & constanter nos morti obijciamus.

Venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Nõ diuertit Dominus ad alia castella, sed ibi moratus est. Primò, vt renouaret memoriam miraculi de Lazaro suscitato. Deinde, vt cõuersando cù

Luc. 13.

Christus aduersarijs, quos antefugiebat, nunc se se obijciens quid doceat nos.

Cur venerit Christus in Bethaniam. Ioann. 11.

Secũda ratio

Lazaro

Tertia & postrema.

Bethania quid sonet. Luc. 10. Ibidem. Ioann. 11. & seq.

Es. 53.

Philip. 2. Ex Bethania cur Christus voluerit transire Ierusalem moriturus.

Qualem cœnam fecerint Iudæi Christo in Ierusalem. Psal. 68. Matth. 27. Marc. 13.

Eius quanto desiderio Christus teneretur. Quam sedulo Martha Christo ministrabat. 4. Reg. 4. & seq. Theophy. in Matth. & in Ioan.

Lazaro, spè resurrectionis suæ discipulis imprimeret, quos non ignorabat morte sua perturbados. Ad hæc vt turbis illuc ad se cõfluentibus, maiori postea cù solenitate, & pöpa Ierolimã ingrederetur. Insuper vt consolaretur, ac cõfirmaret electos suos, quos Bethaniæ habebat, nimirum Martham, Mariam, Simonem, & reliquos. Item vt ostederet, quòd ex domo obedientiæ ad crucem properaret: ita enim Bethania interpretatur, nimirum domus obedientiæ, vbi omnia Christo obediebant, nempe Martha ministrans, Maria contemplan, Lazarus resurgens, Apostoli Lazarum soluentes, sepulchrum reddens cadauer, & infernus reddens animam ei, qui oblatu est, quia ipse voluit, & qui factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis. In ea erat Lazarus à morte suscitatus, & de loco triumphi, & obedientiæ, & amoris voluit proficisci ad locum mortis, rebellionis, & odij, vt similiter tu quoque addiscas ex pingui in aduersam transire fortunam. Elegit autem villam ad signa edenda, & Ierolimam ad mortem, vt nostram confunderet superbiam. Et plerunque in villis obedientia impenditur Christo, in ciuitatibus autem pacem mundi querentibus crucifigitur. *Fecerunt autem ei cœnam ibi.* Longe aliam ab illa Ierusalem, qua dederunt in escam eius fel, & in siti eius potauerunt eum acetum. Quam verò pröpto, & alacri animo hanc cœnam Deo iam cognito, & se Messiam, potentiamq; suam declaranti in Lazaro suscitato, non est facile explicare. In hac cœna Martha ministrabat per se ipsam, quia non fuit contenta in obsequiũ tantum hospitis, ancillis imperare, sed vt altera Sunamitis sedulo ac diligenter in omnibus ministrabat, vt vero Heliseo. Existimat Theophylactus, hanc cœnam ex more Iudæorum solennem fuisse: quia videlicet decima primi mensis die iusi fuerunt acipere ouem immolandam in Pascha, & ab ea die requirebant quæ necessaria erant ad festum: & ita pu-

tat in vespera nouæ diei, quæ in Sabbathum incidit, lautiori cœna epulari solitos, & idcirco Dominum venisse Bethaniam ante sex dies Paschæ, quo hanc cum amicis cœnam solennem fumeret. Sed hæc videntur aduersari textui Euangelico, in quo dicitur: *Fecerunt autem ei cœnam ibi: Quia ergo dicitur, ei, nõ videtur ex more solenni fuisse paratam.* Et quia adiecit Euangelista: *Vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus, videtur indicare, qua ratione Dominus in Bethaniam venerit, videlicet, vt ratione tanti miraculi haberet ibi fidos amicos, apud quos tutò diuersari posset, & recentis miraculi memoriã renouaret, & spem resurrectionis suæ imprimeret in mentibus discipulorum, quos sciebat sua morte perturbandos.*

Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus. Ergo Lazarus inuitatus à Simone leproso: & non videtur cœna hæc facta in domo Marthæ, quia nõ mirum esset quòd accumberet Lazarus, qui non sic suscitatus est, vt statim moreretur, sed comedebat, & bibebat, atque deambulabat, vt docet Theophylactus, & verè se suscitatum ostendebat, & non fuisse phantasma. Ille etiam, qui verè à Christo per peccatũ est suscitatus, & à Deo adiutus, discumbit tantum cum Iesu per gratiam, & ius habet, vt ad participandam cœnam Dominicam admittatur, iuxta illud: *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat.* Ita filius prodigus, postquam mortuus erat, & reuixit, recipitur ad conuiuium, & ad mensam vituli saginati cum patre.

Obserua, Matthæum cõuersum fecisse Christo conuiuium: istæ autem sanctæ sceminæ cœnam parauerunt. Quia conuiuium exhibet, qui pœnitentiam amplectuntur, & incipiunt seruire Deo: quod non satis est, quia post prandium appetitur cœna: ita Christus præter conuersionem, & pœnitentiam, exigit à iusto perseuerantiam in bono, quæ cœna est gratissima ipsi Christo. Et perpende, in eadem cœna accumbere

Quo argumẽto Theophylactus, sed in firmo. hanc cœnam ostendat fuisse solennem, ac celebrem.

Ioan. 11.

Penes quem hæc cœna facta fuerit.

Theophyl.

Discumbant qui tantum cum Christo iuxta spiritũ.

1. Cor. 11. Luc. 1.5

Supra. 5.

Conuiuium Christo exhibent mysticè quæ.

Cœna Christo gratissima, quæ nam illa.

mortui

mortui quatruiduani suscitatore, & ipsum Lazarum suscitatum, vt intel ligas, in cœlesti mensa simul discubi tarum Christum, omnium mortuo rum excitatore, & fideles ab eo ex citatos.

Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici, pretiosi. Vt Martha mini strabat mensæ in corporalibus, ita & soror eius Maria in spiritualibus soli Domino seruebat. Et vt qui de diti sunt spiritui, cum non facile eo rum opera intelligantur, stulti existi mantur: ita hæc vnctio stulta & mollis iudicata est. Sed ita sæpe quæ spiritus sunt, animali homini stulti tia videntur. Sed antequam ultra per gamus, cum plures vnctiones Chri sto exhibitas in Euangelio legamus, nimirum Luc. 7. Ioan. 12. Matth. 26. Mar. 14. (vt interim vnctiones mu lierum Christi post mortem omitta mus) meritò primò queritur, an ista, quam explicare primò intendimus, vnctio, sit eadè cū illa quæ habetur Luc. 7. an verò diuersa. Deinde quæ rō, an ista quæ habetur Ioan. 12. sit omnino eadem cum illa Matth. 26. & Mar. 14. an verò distincta, & ali ena ab illa.

Quod attinet ad primam quæstio nem, Rupertus Tuitiensis in caput 12. Ioan. asserit eandem esse vnctio nem illam Luc. 7. atque istam, quæ habetur Ioan. 12. quæ est eadem cū illa Matth. 26. Et videtur inde pro bari posse, quia de nulla alia vnctio ne, vel muliere vnctrice loquitur in toto suo Euangelio. Deinde quia il la Luc. 7. facta est in domo Simonis Pharisei, at ista in domo Simonis Le profi, vt restantur Matthæus, & Mar cus: at vt Cyprianus docet sermone de ablutione pedum, vnus & idem homo fuisse videtur Simon Lepro sus, & Simon Phariseus. Sed certè ex consensu omnium Patrum firmi ter statuendum est, eandem nō fuisse vnctionem, propter multa. Pri mum, quia illa fuit mulieris de impu dicitia notatæ, vt Hieronymus & Chrysostomus docent; at verò ista, scemine sanctæ, & hospite Chri sti. Deinde si tempus consulas, illa

fuit medio tempore prædicationis Christi exhibitæ, hæc in fine, ante sex dies Paschæ. Tertio, si solum at tendas, illa in Galilææ ciuitate, quæ dicitur Naim, impensa est, hæc in Bethania, quæ nunquam vocatur ci uitas, sed castellum tantum Luc. 10. & Ioan. 11. Quarto, illa fuit vnctio pedum duntaxat, hæc pedum, & capi tis, si Ioanni & Matthæo credi mus. Quinto, illa primo lauit lacry mis, deinde extersit capillis, & tan dem vnxit, & osculata est: hæc nun quam dicitur flere, sed vngere tan tum, & extergere capillis, vt nos dū lauamur pedibus: quia vngi, lauari est hic. Postremò, in illa murmura tio fuit Simonis Pharisei, hinc Apo stolorum tantum: vt autem docet Augustinus lib. de Consen. Euan gel. non est idem Simon Leprosus, qui & Simon Phariseus: nec libera tum à lepra verisimile est tam malè sensisse de Christo, ac de illo mur murasse: & dictum fuisse, In domo Simonis Leprosi, qui & Phariseus. Et hæcenus de priori quæstione.

Posterior verò difficilior est, & diuersas atque distinctas esse vnctio nes illas duas, apertè docent Orige nes & Chrysostomus in Matthæo, atque in hanc sententiam firman dam has rationes producent. Pri ma, quia vnctio, de qua meminit Io anes, facta est ante sex dies Paschæ: ea autem, cuius Matthæus & Mar cus meminerunt, facta est biduo an te Pascha. Deinde quod ad locum attinet, illa in domo Marthæ, quia Martha dicitur ministrasse, hæc au tem facta est in domo Simonis Le profi. Adhæc illa facta est à Maria so rore Marthæ & Lazari, hæc à mulie re non nominata. Præterea in illa vn guntur pedes, in hac vnguentum di citur effusum super caput Domini recubentis. Postremò ex parte mur murationis, quia in illa murmurauit solus Iudas, vt Ioannes ait, in ista ve rò omnes Apostoli. Sed hæc non euincunt diuersas fuisse vnctiones. Nam alioqui aded multa in vtrâque narratione conueniunt, vt absur dum sit dicere fuisse diuersas. Hinc

Tertia ratio Luc. 7.

Quarta & Quinta.

Sexta & vlt. ma.

Aug. lib. 2. de Consen. Euangel. c. 79. som. 4. Simonem Leprosus, & Simonem Phariseum Augustinus cur asserat esse diuersos. Vnctionem Ioan. 12. ab illa Matth. 26. & Marc. 14. qui tenet esse diuersam quibus illi rationibus innotantur. Orig. tract. 35. in Matthæum initio. 10. 2. Chrys. ho. 81. in Matthæo 10. 2. & hom. 64. in Ioan. 10. 3. Improbatur hæc opinio.

Cyri-

Quale mini sterium Mar tha, quale Ma ria Christo impenderet discumbenti.

1. Cor. 2.

An hæc vnctio Ioan. 12. sit eadè cum illa, de qua Matth. 26. & Mar. 14. sit mentio, an ve ro ad illa di uersa.

Prima opi nio, & quibus rationibus in notatur.

Rupert. Tui tien.

Cyprian.

Altera opi nio solidior. Prima ratio. Chryso. ho. 82. in Matthæum, & 64. to. 2. in Ioan. 10. 3. Hiero. 19. 9. Sc. Iuda ratio.

Cyrellus in cap. Ioan. 12. seu potius Iudocus Clichthoueus, qui qua tuor libros adiunxit commentarijs Cyrilli in Ioannem: Nonnulli, in quit, autores antiqui, & eruditione præ clari putarunt, scriptoque reliquerunt, alteram esse mulierem, de qua Ioannes hic meminit, & alteram, de qua Mat thæus & Marcus perhibent, quod super caput Domini effuderit vnguentum. Verum non videntur illi satis attendisse easdem hic & ibi ipsius vnctionis circum stantias, ex quibus haud magno negotio deprehenditur eadem esse mulier vngens, & eadem istidem vnctio. Hæc ille. Pro bantur autem eadem ferè circumstã tiæ quia locus idem, scilicet Betha nia, idem tempus, instantis scilicet paschatis, mensæ circumstantia ea dem, nam Ioan. 12. in cœna vnctus est, & Matth. 26. dum recumberet. Adhæc, eadem mensura vnguenti, nempe alabastrum apud Matthæum, genus vasculi mensuralis, ponderas libram, secundum Epiphanium lib. de ponderibus & mensuris: Ioannes verò refert libram. Eadem est spe cies vnguenti, nempe nardi pistici, pretiosi, quod in vtrâque æstima tur trecentis denarijs. In vtraq; est eadem murmuratio, atque eadem Domini apologia pro muliere vn gente. Qui verò diuersas volunt fuisse vnctiones, cui verisimile facient, discipulos ausos fuisse reprehende re factum, quod ante paucos dies Do minus defendisset, & id committere propter quod Iudas fuisse seuerè à Domino increpatus: nam illi volût, hanc quam Ioannes conscripsit vn ctionem priorem, factam sexto scilicet ante Pascha die, illam autem, quam alij narrant, fuisse per biduum ante Pascha. Et vt ad ea quæ in con trarium produximus respõdeamus, ad primum dici potest, quod reuera illa cœna, in qua vnctus fuit, celebra ta fuit per sex dies ante Pascha, id est, Sabbato ante Dominicam Pal marum. Quod verò dicitur de biduo, referendum est ad verbum à Chri sto dictum: Scitis quia post biduum Pas cha fiet, & ad illud de Iudæ scelere verbum: Tunc abiit Iudas, &c. Cœna

verò, & vnctio, per recapitulationis figuram Scripturis consuetâ, à Mat thæo & Marco repetitur: quod ex ipforum narratione, & ratione nar rationis fiet manifestum. Nam cum vterque biduo ante Pascha dixisset congregatos Principes Sacerdotum in atrium Caiphæ, subiungentes nar rationem vnctionis factæ in Betha nia, non dicunt: Post hæc autem cū esset in Bethania, aut, tunc autè cū esset in Bethania: sed simpliciter, vt Matthæus ait: Quum autem Iesus es set in Bethania, Marcus verò: Et cū esset Bethania: ipso narrationis modo satis significantes se non describere id, quod gestum illo fuit tempore, sed potius tempore aliquo præteri to; quod etiam ex ratione narratio nis euidentius fit. Nemo enim dubi tauerit, quin ob id commemorent eam vnctionem, vt indicent quare commotus Iudas accesserit ad Prin cipes Sacerdotum iam congregatos tractaturus de traditione Domini sui: nimirum quod indignaretur sibi perijsse lucrum, quod ex vendito vn guento prouenire sibi potuisset, vt Ioannes plenius, indicauit. Nullo au tem modo fit verisimile, quod eadè ipsa hora, aut die, qua facta est hæc vnctio, Iudas à Bethania abierit ad Principes Sacerdotum iam con gregatos, vt Euangelistæ commemo rant: tum quia verisimile est, vn ctionem hæc etiam in cœna factam, nam vespertino tempore solitus fuit Iesus illi diebus ire in Bethaniam, cum per diem docuisset Ierosoly mæ. Deinde vt demus in prandio fuisse factam, quomodo diuinare po tuit Iudas, iam congregatos fuisse Principes Sacerdotum, & quomodo ausus fuisset à Bethania se subduce re, & in Ierusalem concedere? Super est igitur intelligendum, Iudam indignatum vnctione facta ante sex dies Paschæ, aliquot diebus indignationem suam in animo celasse, ac occasionem expectasse, qua resarci ret deperditum lucrum: eam quæ se post aliquot dies ratum inuenisse, cū audiret biduo ante Pascha Prin cipes Sacerdotum congregatos: cuius

Cyrell. lib. 8. in Ioan. cap. 6. to. 1. initio.

Quæ nam cir cumstantiæ vnctio nem illa duntaxat arguat vnctio nem, nō diuersam.

B Epiphani.

Aduersæ opi nionis propo sita argumen ta dilantur.

Matth. 26. Ioan. 11.

Vnde Iudæ infelicis oc casio fuerit Dominum pro dendi.

sceleris

sceleris vt indicarent Euangelistæ quæ fuerit in Iuda occasio, coacti fuerunt præteritam a se mulieris huius vnctionem, quæ tanti flagitij extitit occasio, per recapitulationem commemorare, vt loco suo opportuno docerent, eam fuisse Iudæ occasionem traditionis.

Ex his euincitur sententia Fabri falsa: qui etsi existimet, vnam & eandem fuisse vnctionem, cuius meminerunt tres Euangelistæ, putat tamen eam non contigisse sexto ante Paschâ die, vt Ioannes indicat, sed biduo ante Pascha, & Ioannem ipsam per anticipationem narraisse, nõ autem, vt communis habet sententia, Matthæum & Marcum per recapitulationem: cum tamen Ioannes nunquam anticipatione inueniatur vsus, sed vbique diligenter obseruet rerum gestarum ordinem. Porro rationes Fabri in armis sunt: videlicet quia Sabbato non potuissent Iudæi parare cœnam, nec Martha ministrare, nec Mariæ licuisset vngere pedes, aut caput Domini. Nam cœna Domini facta in Sabbato, id est, pridie Palmarum diem, rectè intelligitur præparata die præcedenti, quæ Iudæis, à præparatione, dicebatur parasceue Paschæ. Sicut autem lotio manuum licita fuit Iudæis in Sabbato, ita & lotio pedum & capitis nihil obstitit religioni Sabbati, alioqui in vespera Sabbati post occubitum Solis licebat operari Iudæis, quia celebrare iussi erant Sabbata à vespera vsque ad vesperam: vt habetur Leuit. 23.

Ad secundum argumentum ex parte loci, dicendum, quod Scriptura nullibi dicit hanc cœnam factam in domo Marthæ, tantum Ioannes exprimit vnctionem factam in Bethania. Nec dicit Lazarum cum suis fororibus fecisse Domino cœnam, sed indefinitè ait, Fecerunt autem cœnam: quod perinde est ac si impersonaliter dixisset, Facta est autem ei cœna, eo quod locum cœnæ satis explicuissent alij duo Euangelistæ, nimirum in domo Simonis Leprosi & Marcus coniunxit vtrum

que: Cum esset, inquit, Bethania in domo Simonis, & recumberet. Quod autem Martha ministraret in domo Simonis Leprosi, & Lazarus accumberet, in causâ potuerunt esse diuersa, nempe, vel vicinitas, & domorum contiguitas, vel consanguinitas (quanquam Nicephorus Callisti libr. 1. capit. 27. Simonem Leprosum asserat esse patrem Lazari. Sed hoc ait se accepisse ex libris apocryphis. Paullò post tradit, Mariam Magdalenam filiam fuisse Chananzæ, cuius filiam liberavit à dæmonio, quod falsum videtur, quia illa Gentilis erat, hæc Iudæa, & nobilis) vel, quod verisimilius est, arctissima familiaritas, quæ erat inter discipulos Domini credentes in ipsum.

Ad tertium, quod Ioannes solum Iudam commemorat murmurasse, alij verò numero multitudinis dicunt Apostolos. Sed recepta est in Scripturis figura Synecdoches, qua multis tribuitur, quod vnus fecit: sicut latrones scribuntur blasphemasse Christum, cum id vnus tantum fecerit. Fortasse etiam Iudas primus indignatus est mulieri, & solus indignatus quod lacrum sibi perierit, reliqui verò eius verbis commoti bono animo, propter pauperes: nam de Iuda apertè testatur Ioannes, ad eum non pertinuisse de pauperibus, sed quia fur erat.

Ad quartum: Verisimile est, mulierem primum pedes vnxisse, ac deinde quod supererat vnguenti, effudisse super caput eius, effracto etiam, vt habet Marcus, vasculo, quo nihil reseruaret sibi vnguenti. Solent enim Euangelistæ seinuicem supplere.

Ad quintum: Nihil mouere debet, nomen mulieris non fuisse expressum apud Matthæum & Marcum: nam quod omissum est ab his duobus, Ioannes qui post eos scripsit, suppleuit, hanc historiam non attactus, nisi ad id quod in ea vidisset supplendum. Alij verò non expresserunt nomen Mariæ sororis Lazari, quia iam omnibus,

Nicephori Callisti, seu portus aliorum quorundam de Simone Leproso, & de Maria Magdalena traditio merito reijcienda. Matth. 13.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

quibus

Error Fabri reuincitur de tempore huius cœnæ.

Proprius Ioannis Euangelistæ.

Proprius rationes Fabri, ac solutio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

quibus fuerat Euangelium denuntiatum, constabat quæ esset mulier hæc, cuius factum asseruit Dominus prædicandum, vbicumque fuisset annuntiatum Euangelium: aut quia obiter tantum vnctionis mentionem introduxerunt, vt occasionem proditiõis Iudæ.

His præmissis, ad textum est redeundum. Quod ergo aiunt Matthæus & Marcus: Et cum esset Bethania in domo Simonis Leprosi, congruit ipsi mysterio: nam, vt diximus, Bethania, domus obedientie interpretatur. Simon etiam interpretatur obediens, & omnia inna obedientia ibi facta erant Christo summo obediens vsque ad mortem Crucis Patri. Et dicitur Leprosus, vt Matthæus Publicanus, id est, qui olim talis fuit: nam vt ille à Telonio, ita hic à lepra liberatus fuit per Christum, & gratus de beneficio, illum domus suscepit ad conuiuium. Discat igitur sanatus à peccati lepra, exhibere Christo conuiuium bonorum operum, quasi optimorum ferculorum, & amoris patientis, quasi delicati & pretiosi vini: nam his cibis pacitur Christus.

Accessit ad eum mulier. Quæ non tam nota erat ex illo facto Luc. 7. quod apud nonnullos Patres Veteres incertum & dubium est, an illi conueniat, quàm quod ex ea eiecerat septem dæmonia: quod ab initio doctrinæ Domini erat studiosissima: quod de suis facultatibus illi largiter ministrabat: quod non poterat diuelli à pedibus eius pendens ab ore ipsius: quod præcipue ad eius lacrymas Christus illacrymatus est, & Lazarum fratrem à mortuis in eius maxime gratiam suscitauit: quod, discipulis fugientibus, cum Maria matre cruci adstitit, & sepulturæ: quod cum aromatibus valde mane venit ad monumentum: quod prima Angelicas visiones viderit: quod prima illacrymans, Dominum videre suscitatum, & eius viuas audire, & reddere voces meruerit: quod prima Dominicæ resurrectionis gaudium Apostolis nuntiavit, vt ob id sit di-

cta Apostola Apostolorum: Denique celebris hæc vnctio & odorifera eam toti mundo notam & illustrem reddit, in quo recipitur Euangelium. Ista sunt vera & certa laudum huius mulieris præconia. Habens alabastrum vnguenti. Alabastrum, significat vasculum, vel pixidem vnguentis seruandis accommodatum, vel ex lapide alabastrite candidissimo: de quo Plinius lib. 13. capit. 2. Inter omnes potentissimus odor, quisquis nouissimè additur. Vnguenta optimè seruantur in alabastris, odores in oleo: quod diu duritati eorum tanto vtilius est, quanto pinguis, vt ex amygdalis. Et ipsa vnguenta vetustate meliora. Idem lib. 36. ca. 8. Hunc aliqui lapidem alabastrum vocant, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè ea incorrupta seruari dicitur. Idemq; etiam exustus emplastris conuenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syria. Hic cateris candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India: tam quidem & in Syria, Asiaque. Hæc ille. Vel vt alij volunt, alabastrum, seu alabastrum, & Atticè ἀλαβαστρον, sine ð, litera, dicitur αλαβαστρον, quod est apprehendere, & cum alpha in principio, quæ negat, significat enim non vitreum, vt quidam scribunt, sed marmoreum, quod ob sui lauorem apprehendi nequeat, cum careat anfulis. De hoc alabastrum loquitur Cicero lib. 2. Academicarum quaestionum: Quibus etiam, inquit, alabastrum plenus vnguenti putere videatur. Et Herodotus in Thalia, inter munera alia quæ Cambisses per legatos suos misit ad Regem Æthiopum, recenset vnguenti alabastrum. Addit Epiphanius lib. de ponderibus & mensuris, alabastrum, mensuram esse olei libram capientem, non quidem ponderalem, sed mensuralem: vt ita mirificè consonare videantur duo Euangelistæ priores cum Ioanne. Nam quod illi vocant alabastrum vnguenti, alter vocat libram vnguenti. Pro voce Græca, λίτρα, Nonnus interpretatus est τρία μέρη, cum re vera, libra vox Græca sit, à Latina libra desumpta, vt Galenus testatur libr. 1. de compositione medicamentorum se-

Alabastrum quid sit vsus ex Plinio.

Idem.

Vbi nascatur alabastrum.

Alabastrum, seu cundum alios, quid sit.

M. Tuill.

Herodotus Halicarnassus.

Epiphanius.

Librae nomen Græcum non esse, sed Latium.

cundum

Cœnæ Christi huius in Bethania in domo Simonis Leprosi facta mysterium.

Philipp. 2. Luc. 5.

Simon quare Leprosus dicitur ab Euangelista. Simo Leprosus conuulso Christum excipiens, quod nobis documentum præbeat.

Quæ nã mulier illa, quæ vnguentum effudit super caput Christi in cœna recumbentis. Ibidem.

Luc. 10.

Ioan. 11. Ibidem.

Ioan. 19. Mar. 16. Mar. 16.

Ibidem.

Effusū super caput Christi, quale fuerit vnguentum.

Paulinus. Nola. Epist.

Psal. 132. Cant. 1.

Pomponius Iurisconsultus.

Vnguentum nardi cutus nā effuderit mulier super caput Christi

Nardus quid Plinio, & quae sit vera nardus.

cundum genera, vocans externa nomina esse, & Romanis litram, & xesthen, vel sextarum, & vnciam. Porro vox vnguenti non significat compositionem crassam & tenacem, quae videntur Medici, vel Chirurghi ad sananda vulnera, sed liquorem suauē & odoriferum, non dissimilē aquae rosaceae, aut alijs aquis odoratis, quas vendunt myropolae, quod reficit membra agra & lassa, & velli infusum, non ipsam maculat. Vel fortē erat mixtura delicata quaedam diuerforum generum, & odorū, vngendis corporibus apta, quae à principio suo odore dicitur Nardi, vt ex Plinio constabit, & ex Paulino epist. 4. ad Seuerum, qui ait: *Vase pretiosum detulerat vnguentam, quod multorum in vnum graminum siue florum mixta gratia & virtute flagrabat.* Hec ille. Atque in hac significatione germanus est vsus huius vocis vnguenti, tūm apud sacros, tūm apud prophanos autores, ait enim David: *Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Et, *Post te carremus in odorem vnguentorum tuorum* Et Sap. 2. *Vino pretioso, & vnguentis nos impleamus.* Pomponius tamen Iurisconsultus scribit, vnguenta esse, quae valetudinis causa comparantur. Sed haec magis medicamenta dicuntur. Erat autem hoc vnguentum nardi: quoniam enim Matthaeus non explicet quale illud esset vnguentum, sed in genere dixit alabastrum vnguenti, quemadmodum Lucas cap. 7. de peccatrice refert quod attulit alabastrum vnguenti, non expressa specie eius: attamen Marcus cap. 14. & Ioannes cap. 12. explicant speciem: Prior quidem, nardi spicate, pretiosi, & Ioannes libram vnguenti nardi pisti, pretiosi: constat ergo ex his duobus, quod erat vnguentum ex nardo, de qua sic scribit Plinius lib. 12. cap. 12. *Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra fragiliq; quamuis pinguis, situm redolente vt Cyperi, aspero sapore, folio paruo, densog; . Cacumina in aristas se spargunt, idē gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus a-*

pad Gangem nascens damnatur in totū, ozenitidis nomine, virus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quae vbiq; nascitur, crassiore atque latiore folio, & colore languido in candidum vergente. Item sua radice permista ponderis causa, & gummi, spumaque argenti, aut gummi, cyperive cortice. Infra: *Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore ruffo, odorisq; suauitate, & gustu maximē siccante os, sapore iocundo, &c.* In nostro orbe proximē laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod alij quidem agrum vocant, alij phu, folio olusatri, caule cubitali geniculato, in purpura albicante, radice obliqua, villosaq;, & imitante auium pedes. Idem lib. 13. cap. 1. *Pretia ei à denarijs xxxv. ad cccx. Nardinum siue foliatum constat Omphacio, balanino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. In hoc genere conueniret meminisse, herbarum, quae nardum Indicum imitentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est.* Haec tenus ille. Ex quibus habes, quae sit vera nardus: quomodo adulteratur per nouem species herbarum, quale sit eius pretium, vbi nascatur praecipua, siue pretiosa, nempe in Syria. Quamquam Matthiolus in Dioscoridem, nescio quibus rationibus, meo iudicio non satis firmis pugnat, nunquam in Syria ortam esse nardum, sed in India tantum in monte respiciente Syriam, ex quo dicta est Syriaca nardus, vt ipse ex Dioscoride producit autore: & quia hodie nulla nardus in Syria nascitur. Sed simili ratione posset probare, balsamum nunquam fuisse in Iudaea, quia hodie non oritur: & si balsamū ortum est in Iudaea, verisimile est & nardum quoque ortam, de qua non est infrequens mentio in Scripturis. Canticorum. 1. dicitur: *Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odore suum.* Et cap. 4. *Cypri cum nardo, Nardus, & crocus, &c.* Accedit praeterea testimonium Tibulli de nardo Syriaco: *Iam dudum Syrio madefactus tempora nardo.* Admittit tamen idem Dioscorides,

Quot modis adulteretur.

Vbi nascatur praecipua, de qua eius differentijs.

Idem

Quale sit eius pretium. Matthioli opinio de ortu nardi minus probabilis. Matthiol. lib. 1. ca. 6. in Dioscor.

Tibul.

Dioscor. ca. 7.

nardum

Idem. ca. 8.

Haymon reus autor.

Plin.

Nardum spicatum curdatur.

Idem

Secūdaratio

Laurē. Val. la.

Etasimus.

Tertia.

Nardum curdatur praecipua vocauerit Euan gelista.

Adulteratum vnguentum vnde fiat.

Tibul. li. 2. eleg. 2.

Ouid. li. 3. de arte.

nardum Celticum, siue Gallicum, quod lanendolam vocamus: & rursus Nardum Montanum, quod in Cilicia, & Syria oriri tradit, & denique nardum agrium, siue syluestre. Haymon in caput 26. Matthaei scribit: *Nardus, frutex est aromatica, pinguis, & tenui radice, principatum tenens inter omnes species, de quibus conficiuntur vnguenta.* Sic Haymon. Quod deinde dicitur spicatum pretiosum apud Marcum, vel nardi pistici Ioan. 12. vel referri debet ad nomen nardi, quod neutrius generis est, & in eo genere vsurpat Plinius lib. 12. cap. 12. Nam vt dicitur margaritum, & margarita, in utroq; genere, ita nardus, & nardum. Et vocatur spicatum, quod spicas proferat, eodem Plinio teste, magisque commendatur illud, quod ex spicis nardi, vel cui spicae nardi admiscuntur. Vel quod magis placet quibusdam humaniorum literarum cultoribus, genus est nardi, quod nardus, vel spicum nardi vocatur. Potest etiam ille Genitiuus Pretiosi referri ad verbum vnguenti, vt Matthaei lectio tradit, qui tantum ait: *Habens alabastrum vnguenti pretiosi,* è nardo videlicet pistica, vel spicata: quod melius videtur, quia duo adiectiua durius coniunguntur vni substantiuo citra copulam. Graeca tamen lectio, tūm Mar. 14. tūm Ioan. 12. non habet spicati, sed pistici, vel pisticae, vt intelligamus nardum fuisse synceram, fidelem, probatam, & non vitiatam, & vt superius ex Plinio retulimus, multis herbarum speciebus veram nardum adulterari: & adulteratum vnguentum fit ex pseudonardo. Vnde prius nardus est pistica, & fidelis, postea verò vnguentum. Hinc Tibullus ait: *Illius & puro distillent tempora nardo.* Et Ouidius lib. de arte: *Nec coma vos fallat liquida nitidissima nardo.* Vide hos duos Poetas nardum purum, & liquidam, id est, veram, vel vitiatam vocare. Nec opus est legere, pistice in foeminino, quia nardum dicitur in neutro à Plinio, qui vocat

nardum rusticum, Syriacum; Gallicum, & à Tibullo dicitur purum. Quod verò Augustinus in Ioan. in verbo, Pistici, meditatur nescio quem locum credendum, vnde erat hoc vnguentum pretiosum: immerito reprehenditur à quibusdam recentioribus: quia Theophylactus Graecus in Mar. 14. sic scribit: *De nardo pistica scias, quod est species quaedam nardi, qua pistica dicitur, vel quod syncera sit, & non adulterata, vel cum fide confecta.* Idem docet Euthymius. Quamquam isti non tam aperte indicant esse nomen, quam speciem nardi sic dictam. Alij verò vertunt pro pistici, liquidę nardi, & pistici, pro pistis nardi, quasi potabilem dicas: & nardus accipi solet pro vnguento nardino: & conuiuis liquida vnguenta conueniunt, quibus perfundatur, non spissa, quibus liniantur. Quod tandem inuexit luxuria, teste Plinio lib. 13. c. 3. & Aeschylus *ἰνδουμάων* vocat pharmaca, *πικρὰ* liquida, & quae potari possunt. Ouidius meminit liquidę nardi, vt supra habes, & Tibullus. Pretiosi. Graecus Matthaei textus habet *βαρυσίμα*, id est, magni, vel multi pretij: Marcus verò habet *πολυπλάης*, sumptuosae, vel magni sumptus, & grauis pretij, nam olim *πρῶτος* appendebatur, non autem numerabatur. Hinc Sallust. Cæpit graue pretium per omnē prouinciā fructibus esse. Ioanes verò habet, *πολυτίμης*, id est, multi pretij. Et in tribus Euāgelistis est compositum variè hoc nomen. Porro de odoribus idem censendum, quod de vestibus: quia est vsus bonus illorum, modò non sit excessus, & superfluitas, pretiaq; ingētia, vt necessaria proinde victui nostro, aut pauperibus adimatur, vel edantur, vt quosdam voluptuosos facere quandoq; audiuimus: vel deniq; ob finē aliquē prauū gestetur, id est, ad alēdā, & sustinēdā luxuriā. Et vt modicū salis cōdit cibos, ita modici & rari odores recreāt, & fulciūt naturā; per immodicos verò, & frequētes tollitur sensus, quemadmodum per nimium potum vini ebrius sensum amittit: vt rectè quidam dixerit:

In eos qui Augustinum imperitiā arguunt: nardum, pisticā à loco huius nominis distopinantis Aug. tract. 50. in Ioan. tom. 9. Theophy. in Marcum. Euthy. cap. 62. in Matthaei, & ca. 12. in Ioan.

Qui nam excessus, & abusus circa odores & vnguenta vitanda sint.

Iunen. satyr. 11.

Martial. lib. 2. 12.

Plinij de immodicis odoribus quermonia.

Quo esse odoriferi modo debeamus.

Namque voluptates commendat rarior vsus: & alter false, licet verè: Post hunc, non bene olet, qui bene semper olet.

Hinc Plinius lib. 13. cap. 3. de odoribus egregiè Philosophatur, in hunc modum: Hac est, inquit, materia luxus & cunctis maximè superuacui. Margaritæ enim, gemmaque ad heredem tamen transeunt, vestes prolongant tempus: vnguentum ilico expirant, ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum, vt transeuntem feminam odor inuictet, etiam aliud agentem. Exceduntque quadragenos denarios libra. Tanti emitur voluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Hactenus ille seriò, & eleganter.

Demus igitur operam, vt per fidè suauem odorè spiremus apud Deum,

& per charitatem apud proximos, vt simus bonus odor Christi in omni loco. Nam vt factor, & dolor, inter ea, quæ naturam prosternunt, collocantur: ita spina conscientie pungentis per malum vite nostre exemplum, nos omnino datos in reprobum sensum arguunt. Ideò curandum est diligenter, vt pacem conscientie apud Deum habeamus, & exemplum fragrantis virtutis proximo exhibeamus, quemadmodum Dominus nobis exhibuit, de quo cum Sponsa dicere debemus: Post te curremus in odorem vnguentorum tuorum, quæ admirabiles & odorifera sunt virtutes Domini nostri Iesu Christi, qui cum Patre & Spiritu sancto perpetuo est in honore, & gloria, per infinita secula, Amen.

2. Cor. 2.

Quorum in odorem vnguentorum Christi curremus.

Cant. 1.

TRACTATVS XXX.

Tract. 75.

In eadem historiã mulieris vngentis Christum in Bethania, accusatæ ab Apostolis, & defensæ à Domino. Et habetur Matth. 26. Mar. 14. Ioan. 12.

Ultima priorè Tractatu huius historie expediuimus: iam quæ reliqua sunt, præfati absoluemus. Dicit igitur Matthæus: Et effudit super caput ipsius recumbentis. Marcus verò: Et fracto alabastrò, effudit super caput eius. Vt hæc, quæ Ioannes tradit, cum alijs duobus Euangelistis conueniant, primò statuendū est, sanctam hanc mulierem pedes Domini itinere defatigatos vnxisse, siue lauissè; deinde capillis capitis sui terfisse, id est, terforio valde charo & pretioso mulieribus, nepe capillis, quos illæ immodicè curant, & ornant. Mulier siquidem, si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt: vt ait Apostolus. 1. Cor. 11.

Cur hæc mulier Domini pedes vnxit, capillisque capitis sui terferit.

Olimque deuotè scemina cæsariæ offerrebant, & sacrificabāt templo: sed nunc cæsaries pulchra & aliena magno emitur, & gestatur, perinde ac si esset propria: sed hanc cæsariem, non nisi illæ, quæ mortuæ sunt Christo, deferre solent: & vt mortuos homines alliciant, & vt in pennis alienis tanquam cornicula Æsopi gloriantur, & Christo viuenti displiceant. Nisi ergo sit in illis figura Isteron proteron, vt prius quidem capillis terferit, deinde vnxit: dicendū est, vnguento pretioso vsam fuisse pro aqua; pro linteoverò, siue pro terforio, capillis ipsis. Quata autem diligentia capillos suos seruauerit, quibus terfit pedes eius, cui sudaria aut linteamina non deerant, tibi cogitandum relinquo.

Nostris seculi mulieres à quibus quanto opere degenerauerint.

gitan-

Eadem plamulier illa cur fregit alabastrum vnguenti, in coque documentū quod dederit nobis.

psal. 111. 2. Cor. 9. Caietani sensus refellitur

Fractum alabastrū quid mysticè. Luc. 2.

Expenditur hoc: Domus impleta est ex odore vnguenti.

Vbi Discipuli vnguentum propter effusum, & quo zelo indignati sunt.

Euthym. c. 62. in Matthæum.

Matth. 19.

Matth. 9.

Osee. 6.

Quid peccauerint Discipuli indignates de vnguento effuso.

gitandum relinquo. Tertiò, quia pixides solèt esse angustii orificij, quo melius seruetur vnguentum: quod supererat, vt largius effunderet in caput Domini, fregit alabastrum. Largiter enim est Christo communicandum, & non guttatim, id est, quantum possumus apertis oculis, apertis horreis, aperto cellario, quia sic effusa non pereunt, sed seruantur, secundum illud: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Inanis ergo est expositio Caietani, interpretantis, fracto alabastrò; id est, aperta pixide: aliud est enim aperire, aliud frangere. Et iuxta mysterium fractum alabastrum, significat sanctam Deiparam Mariam, cuius cor pertransiuit gladius doloris & commiserationis ad filium innocentem, ac mortem diram perpetuentem, quam omnes eius filij imitari debemus.

Quartò sequitur: Domus impleta est ex odore vnguenti. Quod solus Ioannes refert, erat enim miræ fragrantia: & mundus suauis Christi Iesu odore implendus erat, & vsque hodie domus illa Simonis odorifera est per totam Ecclesiam, & magnum & præclarum nomen Mariæ vngentis: & in hac Maria ad literam impletum est illud Cantici. c. 1. Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suauitatis. Subdit Matthæus: Videntes autè Discipuli, indignati sunt, dicentes, Vt quid perditio hæc? Marcus ait apertius: Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, & dicentes, Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud vendari plusquam trecentis denarijs & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Vbi primò nota indignationem & locutionem intus factam esse: & secundum Euthym. Obiurgabāt illam, propter abusum vnguenti: & adducti sunt ad hoc humanitate, quia frequenter audierant præceptorem de eleemosyna in pauperes eroganda differentem, quoddamque Deus misericordiam velit, non sacrificium. Et cum Apostoli communes pecunias non seruarent, non poterant lucrū meditari. Ideò iusto zelo indignati sunt propter pauperes, sed

non secundum scientiam: & videri poterant Dominum reprehendisse, quod se sic vngi permetteret, aut quod non reprehenderet eam, quæ se vngentem quod putarent ipsum verecundè agere, & nollet contristare scemina, ideò ipsi pro Domino locuti sunt, vt scilicet sibi Dominus consentiret, & ita illa temperaret sibi à talibus honoribus in posterum Christo exhibendis. Quod ergo discipulis tribuitur in Matthæo, & Marco, Ioannes ad solū Iudam refert, dicens: Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus, Quare hoc vnguentum non venit trecentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & oculos habens, ea, quæ mittebantur, portabat. Iudas ergo cepit verbo detrahare operi piensissimo, deinde ceteri secuti sunt illum, existimantes pauperum misericordia permotum. Vbi vides quantum possit vel vnus peruersus familiaris alios bonos prouocare ad malum. Non ergo mirandum est, si in quocunque collegio, aut reformata congregatione aliqui non sanctè viuentes inueniantur: non est enim purum granum sine palea, aut rosa sine spinis, aut aurum sine terra, aut argentum sine scoria. Scitum est illud Aug. ser. 170. de tempore: Habet Ecclesia in se fortes, habet infirmos, habet iustos, habet & iniustos. Modo enim corpus Christi, quod iustis area est, postea à horreum erit. Tamè cum area est, non refusat paleas sustinere. Cum tempus aduenit, reponet triticum, & à paleis segregabit. Hic August. Deus igitur malos bonis coniungit, vt per malos exerceantur boni: & per bonos mali, vel reducantur, vel reddantur inexcusabiles. Et quia finis Iudæ erat fictus, & hypocritæ tectus, propterea Ioannes illum explicauit, dicens: Quod ad eum non pertineret de egenis, sed quia fur erat. Illis ergo verbis petit Christum, quasi carni, sensui, & genio indulgentem, & aliter factum, quam verbo docentem. Deinde petit Apostolorum Collegium profectiuum paupertatis perfectionem, quos talia, id est, mollia, delicata, & pretiosa non decebant. Tertiò, petit vnicuique,

Quo autem Discipuli de Christo murmurauerint.

B. Aug. 10.

Matth. 13.

Cur mali cum bonis à Deo coniungantur

Quid scelerit Iudas de Christo vincto à muliere vnguento. Quid vero de vinctrice muliere idè nebulo.

Tom. 4.

V v v 2 quasi

quasi stultè sua bona expenderet, vbi minimè opus esset, nihil enim boni videbat malus; ideò non respexit, aut fidem Mariæ, aut charitatem, aut sedulitatem. Quartò obserua, qua ratione se ipsum tegat, & suam auaritiam cooperiat Iudas sub prætextu pauperum. Verè enim de effusione vnguenti dolebat, & quòd non esset veditum, vt ad se venientem defraudaret pecuniam, quia fur erat, & solitus erat partem aliquam pretij furari. Vt enim cantor, sartor, mercator, non est qui femel canit ad voluptatem, aut qui vestem facit ad necessitatem, aut qui victui necessaria sibi comparat, sed qui talis est arte, habitu, & professione: ita fur dicitur Iudas arte, & habitu, quia Domino adulabatur, quasi se ostenderet pauperum amantem, & doctrinæ Christi sectatorem.

Quintò obserua, professorem Euangelicæ perfectionis minimè decere pretia rerum temporalium præcise nosse: nam argumentum est, animum eius valde esse illis implicatum, & auersum à spiritualibus: què admodum etiam inter nos qui reditus beneficiorum exactè nouerunt, & prouentus Abbatiarum & Episcopatum, quod indicium est apertum animorum ad illa anhelantium. Hinc Iudas videtur illius fragrantissimi vnguenti pretium præcise attingisse. Nam vt superius ex Plinio produximus, pretium libræ vnguenti nardi præstantissimi ad 30. denarios perueniebat, hoc est, ad 31. aureos ducatos monetæ currentis. Marcus habet cap. 14. *Poterat enim vnguentum istud vanundari plusquam trecentis denarijs.* Græcè legitur, τριακοντα, hoc est supra, vt Horatius dixit: *Paullatim mercaris agrum fortasse trecentis, Aut etiã supra numerũ millibus emptũ.*

Sextò attende, habere aliquid in communi, nõ derogare perfectioni Euangelicæ: quia Christus & Apostoli loculos habebant: primitiua Ecclesia in communi habebat quæ ad pedes Apostolorum offerebantur: quasi digna quæ pedibus eorum conculcaren-

tur: & modo Religiones reformatæ, & regulæ suæ obseruantes, aliquid in communi possident. Perfectioni verò religionis tantum derogat, quèuis proprium aliquid possidere: & qui talis est, fur est, & Iudas; & qui Iudæ actus imitatur, eius exitum per horrescat, vel Ananij & Sapphires, qui defraudarunt de pretio agri: & meminerit verbi illius, quod de primitiuis pauperibus dicitur: *Nec quisquã eorũ qua possidebat, aliquid suũ esse dicebat, sed erat illis omnia communia.* Licet autè vti communis & dispensatis à superiori. Mirandum Iudæ factum: fortè enim Iudas ad Apostolatũ nõ se ingessit, & nos illo peiores sumus, qui spõte nostra currimus ad beneficia Ecclesiastica, illa ambim⁹, & omnibus modis etiã non vocati affectamus, & super illorum possessione lites immortales intèdimus. Disce paucos esse, qui administrat temporalia sine peccato: quia, *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Deinde neminè verè esse Euangelicæ doctrinæ dispensatorè posse, cuius cor auaritia occupauerit: quæ radix est omnium malorum. ¶ Si dicas, Cur Dñs elegit Iudæ ad illud ministeriũ, què sciebat furè futurũ? Dicẽdũ, Quã do à Christo acceptus est bonus erat, & tunc ei loculi commisit. Ad hæc, vt sic eius sedaretur auaritia, vt ait Chrysostomus, vel quia minus idoneus erat ad spiritualia, quã reliqui, & aptior erat ad temporalia administranda.

Si secundò interrogas, Quomodo Christus per Iudam marsupium portabat, cum Apostolis ad prædicandũ à se missis præceperit non deferre marsupium, vel pecuniam? Dicendum est, aliam esse rationem vnus collegij, vel multitudinis, aliam esse duorum, quoniã duobus facile est hospitẽ inuenire: ideò cum misit illos binos ad prædicandũ, vetuit ferre pecuniam; quod non voluit esse perpetuum, sed temporale: at totam discipulorum multitudinem non sinebat ratio carere marsupio, ne vsquam grauarent hospitẽ, & vt esset cum Iesu, vnde cum discipulis sustentaretur, cũ esset secedẽdũ, vel latitã-

Iudæ imitator Religiosi qui.

Act. 5.

Ibidem.

Qui fortè Iuda deteriores quodammodo dici possint.

Eccle. 13.

1. Tim. 5. Cur Iudæ loculos Christi commisit, què sciebat futurum.

Chryso. ho. 64. in Ioan. tom. 3.

Cum Apostolis ad prædicandũ, à se missis marsupium ferre Christus prohiberit, cur per Iudam loculos ipse portabat?

Matth. 10. Mat. 6. Luc. 10.

Iuda insignis hypocritis.

Quare fur appetitur Iudas.

Quos minimè deceat, pretia rerum temporalium præcise cognoscere.

Plin. li. 13. cap. 1.

Horat.

Quid non de rogat Euangelicæ perfectioni.

Act. 4.

dum: adhæc vt ostenderet, Ecclesiã licitè loculos habere posse.

Sciens autem Iesus, ait illis, *Quid molesti estis huic mulieri?* Marcus ait: *Strinite eam, quid illi molesti estis?* Id est, Define illi esse molesti. Ioannes: *Sine illam, vt in diem sepultura mea seruet illud.* Defendit suos Christus contra Mundum, Satanam, & murmuratores: si illi tacuerint, contentissimus testimonio bonæ conscientiæ, & fidei Diuinæ prouidentia nos tuenti subiiciamus: & hoc deberet nos consolari in omni tribulatione, nempe illud verbum: *Sciens Iesus*, id est, quòd Iesus Saluator nouit, & scit cor nostrum bonum, & aures ad patiendum paratas. Et maximè molestum est iustis, quòd sæpè conuitia, & vituperia sustinent propter illa, quibus meritum & laudè apud Deũ sibi comparant. ¶ *Bonum* (inquit) *opus operata est in me.* Non est perditio vnguenti, vt vos putatis. Caietanus in quodam suo ientaculo tria elicit huius mulieris officia Domino exhibita. Primum, humanitatis, cum de more regionis hospites inungi consuetum esset: oleo quidem pauperes, vnguento verò diuites. Hinc apud Simonem Phariseum expositus Dominus, ait: *Oleo caput meum non unxisti.* Alterum grati animi officium pro expulsionem septem demoniorum, & tantorum remissione peccatorum. Sed hæc ratio dubia est, nisi dicas, hanc eandem mulierem esse illam cum peccatrice, de qua Lucas cap. 7. Tertium officium, religionis fuit: ad refrigerationem enim temporalem Iesum notum Messiam unxit. Sed videtur Caietanus propriam rationem & causam à Scriptura significatam negligere, & alienam ex proprijs meditationibus exquisisse. Nam Dominus dixit: *Bonum opus operata est in me. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*, vel, vt Marcus habet, *præuenit ungeri corpus meum in sepulturam*, vel, vt Ioannes: *Vt in diem sepultura mea seruet illud.* Etenim cum proximam accepisset mortem à verbo Christi, humanitatis

Magnum in omni aduersitate solatiũ quod nam illud sit. 2. Cor. 10.

Triplex officium Christo exhibitum in domo Simonis Leprosi, à pia muliere, quod. Caietan. Luc. 7.

Secunda. Intra. 3.

Tertia.

Quid plerumque in totum Christi corpus effusio vnguenti significauerit.

officiũ, quod mortuis exhibetur, sua solertia præuenire studuit, vngendo illum: quod illa effusio vnguenti in totum corpus significauit, vt B. Hieronymus, & alij Patres tradunt.

Nec valet Caietani expositio: *Ad sepeliendum me fecit*, id est, sepelibilem me indicauit: nam hæc violenta est expositio, & vim sine causa Euangelio adferens. Proprietatem enim illorum verborum indicat facientis animum & intentionem, quòd propter sepulturam fecerit. Alioquin cum dicatur Christus misisse discipulos ad prædicandũ, posset exponi, id est, Prædicabilem se indicauit. Dicere autem quòd Spiritus sanctus eam mouit ad hunc finem, & quòd Dominus illam vnctionem suscepit ad sepulturam, vel, vt Ioannes: *Vt in diem sepultura mea seruet illud*, vel, vt Græca habet litera, seruauit, scilicet hætenus; verum est, & cum pietate coniunctum. Si autem hæc non fuisset mens Mariæ, sed solum Christi recipientis, & Spiritus sancti mouentis, nec laude, nec excusatione digna fuisset propter hoc, licet ex alijs causis mota id fecisset, à quibus potius erat laudanda: alioquin laude dignus esset Caiphas, qui dixit: *Expedi nobis vt vnus moriatur homo pro populo*, cum malo id animo dixerit: licet Spiritus sanctus mortè Christi ex illis verbis intenderit.

Vt igitur verũ sensum eliciamus, præmittendum, què nam fuerint rationes indignationis Apostolorum; Deinde qualis Domini fuerit apologia pro muliere.

Quantum ad primum, duæ extiterunt causæ indignationis. Prima, ipsius vnguenti perditio: vnde vt vanum illud opus arguebant. Secunda, quia vt iactura, & detrimentum alterius boni, id est, subuentionis pauperum, illa vnctio apprehensa est. Dominus apologiam texens, in primis obiectioni priori satisfacit, quòd nõ esset vanum opus, vel superfluum, vel perditum, vt putabant; quinimò bonum opus in se ipso, quia opus humanitatis, pietatis, religionis, & maxime si digno & bono confertur, si iux-

Improbatur ea cuiusdam interpretatio: Ad sepeliendum me fecit, id est, sepelibilem me indicauit. Matth. 10.

Ioan. 11.

Quibus de causis Apostoli in muliere Christi vnerunt indignationem.

Alterã.

Quale ei⁹ patrociniũ fuerit à Christo susceptum.

ta mensurá, quæ pro recipiētis qualitate moderáda est, etsi opportuno tēpore, & bona mente, & præsertim ex charitate fiat: quæ omnia Dominus miro modò persequitur, atq; explicat. Cùm enim ait: *Ad sepeliendum me fecit*, qualitatem operis indicauit, nēpe humanitatis: humanum est enim propter hominis dignitatem, etiam corporibus mortuis extremos haberi huiusmodi honores. Pietatis verò & religionis opus erat, propter spem, & memoriám resurrectionis: hinc laudabiliter cadauera eo tēpore vnguebantur: quanto magis Dominico corpori hoc debebatur, tanquã tabernaculo diuinitatis, & Verbi Æterni: quia non decebat Christũ carceribus mortis teneri, neq; sanctum eius videre corruptionem. Quod verò in dignũ collatum sit illud opus vnctionis, innuit dicens: *Bonum opus operata est in me*, ac si dixerit: *In me*, qui verè sum bonus, imò ipsum bonum summum, cùm sim Deus, & idcirco dignus omni obsequio. *In me*, qui singularibus gratijs in eam collatis, singulariter sum Magister, & Dominus: vt decentissimè ab ea quæ debet, recipiam hoc beneficiũ. Quòd autem non exceßerit, ex eodem verbo, *In me*, elicitur, ac si dixerit, non bonum inane, sed bonũ in me, quia non supra dignitatem mei recipiētis, imò longe infra: idèd potius in aliam partem accusanda, quia infra dignitatem meam fecit. Hinc apud Marcum excusatur à Domino: *Quod habuit hac fecit*: id est, vt rectè exponit B. Hieron. etsi parum illa fecerit respectu mei, satis autè illa fecit respectu sui, quoniã quod habuit, hoc fecit, id est, quãtum habuit, obrulit, quia si plus habuisset, proculdubio illud obtulisset. Et in his quæ non possumus, satis est bona voluntas, quam acceptat Deus pro opere. Vel quod habuit, id est, quod potuit: Græca enim phrasi habere, ponitur pro posse. Hinc habes, obnoxijis restitutioni, & concubinarijs satis esse ad salutem, si faciãt totum quod posunt, vt se à peccato liberent, mutato loco, aut cõuersione, aut inito

matrimonio, aut religioni se tradentes, aut quoquo modo possunt, restituentes: nam ad impossibile nulla lex valet quenquam obligare. Quòd autem opportuno tempore hæc vnctio sit adhibita, ex eo patet quod subiungit: *Prauenit, inquit, vngere corpus meum in sepulturam*. Tanquam si diceret, corpora mortua inũgi solent ad sepulturam: hæc tamen mulier sua solertiã præuenit, quia credidit verbis meis, scilicet me interficiendum à Iudeis: idèd timens ne id non possit suo tēpore præstare propter furorem hostium, præuenit. In quo subarguere voluit Dominus tarditatem discipulorum in credendo, nec satis pios ad exhibenda pietatis officia, & in hoc superatos à muliere, cùm nullus eorum vnguentũ, saltem animo commiserationis, & charitatis comparasset propter imminẽtem mortem. Vnde Dominus propter hoc factum prædicit eam memorandum in vniuerso orbe. Et quia in diè sepulturæ seruauit illud vnguentum, quæ non est dies deliciarũ, sed luctus, insinuat, Mariam non effuisse hoc vnguentum pro delicijs, sed pro puro religionis officio: & Iesum ipsum non suscepisse ad sensus, vel carnis oblectamentum, & obsequium, nec ad delicias, vel mollitiẽ, vt putabat Iudas. Hinc Aug. lib. de doct. Christiana: *Quisquis rebus prætereuntibus restrictiũs utitur, quã se se habent mores eorum, cum quibus uiuit, aut tēperans est, aut superstitiosus: quisquis verò sic eis utitur, vt metas consuetudinis honorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Neque enim villo modo quisquam sobrius crediderit Domini pedes ita vnguento pretioso à muliere perfusos, vt luxuriosorum, & nequam hominum solent, quorum talia conuiuia detestamur. Odor enim bonus, fama bona est, quã quisquis bona vitæ operibus habuerit, dum vestigia Christi sequitur, quasi pedes eius pretiosissimo odore perfundit*. Hactenus Augustinus. Dices; Christus, qui pauperis perso-

Quid est: Prauenit vngere corpus meum in sepulturam.

Discipulorum in Christum negligentia.

Quid quod pia mulier illa pretiosum vnguentum in sepulturam Christi, reseruauit.

Aug. lib. 3. de doctrina Christiana. c. 12. initio, tom. 3. initi.

Od or bonus quid mysticè

Mulieris illius in Christum humanitas, & pietas.

Act. 2. Psal. 15.

Christi merita tanta beneficentiæ exponuntur.

Ioan. 13.

B. Hiero. in Matth. 26. tom. 9.

Bona voluntas (vt dicti solent) quando profecto reputatur. Græcis habere, ponitur pro posse.

nã gerebat, nõ debebat hoc honoris genere delectari, quod pauperibus conferri non solet. Debebat & hac patientia pauperem se se ostendere, vt non pro suo, sed pro honorantium honoraretur arbitrio. Ad hæc cùm iam vellet vsque ad inuidiã honorari, vt in die Palmarum ostēdit, cùm iam instaret hora passionis, habemus rationem cur id fecerit. Ad posteriorem obiectionem de pauperibus eleemosyna defraudatis, mirã sapientia respondit Dominus: *Pauperes, inquit, semper habebitis vobiscũ; me autem non semper habebitis*. In quo notat, opportunitatem sibi beneficiẽdi mox defuturam: propter quæ duo erat pauperibus præferendus, in quibus ista duo nõ concurrebãt. Nullus enim se offerebat tunc indigens presentaneo auxilio, & ad hoc non deerat occasio illis benefaciendi: pauperes enim semper sunt. Et si obijceretis; Pauperes semper sunt nobiscum, sed non adest facultas benefaciendi: sicut nunc per pretium huius vnguenti: respondet Dominus ad hoc apud Marcum: *Et cũ volueritis, potestis illis benefacere*, etsi nõ temporali eleemosyna, saltem desiderio, & precatione, & interdũ subsidio diuinitus præstituto. Vt Petrº fecit, qui illi pauperi claudo dixit; *Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, & c. Surge, & ambula*. Ecce, quia maiora dedit quã sint trecenti denarij. Et Martinus non habens quod daret, dedit diuidium vestis: Paulinus verò Nolanus cũ nihil haberet, quod pro redimẽdo filio viduæ daret, seipsum vendidit. Expende etiam mansuetudinem Domini erga Iudam. Poterat enim dicere, Non ad te attinet hypocrita, cura de pauperibus; sed furtum meditaris: noluit tamen, vt doceret nõ facillè esse propalanda secreta cordis cuiusquam: nec prælato de mente subditi quicquam iudicandũ est, nisi per ea quæ foris patent. Expende deinde modestiam Domini ad se ipsum: poterat enim dicere, cũ ipse pauperibus cõferabatur, illum se verè esse pauperẽ omnibus

Matth. 21.

Quã dignè Christo pauperi, & egenti pia mulier offerit vñtionis præstiterit.

Duobus modis possumus egenis benefacere.

Act. 3.

Paulini Episcopi Nolani in viduã me morabilis beneficentia.

Quo exemplo Christus, nos suo secreta docuerit nõ esse cuiusquam detegenda.

1 Reg. 16.

Christi modestia.

meritò antefendum, de quo Propheta prædixerat: *Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem*. Nam si quid pauperibus debemus, propter illũ debemus, ergo illi magis, ex regula Dialectica; Propter quod vnũquodque tale, & illud magis. Nõ ergo Dominus super alios pauperes se extulit, cũ posset; sed quasi vnus ex illis esset, sola opportunitate se se prætulit illis: mox defutura in se docens, quæ in alijs deficere nõ poterant. Sunt autem Iudæ perfimiles, qui bona Ecclesiastica pauperũ deprædantur, vt domos suas ditent, & illustrent de patrimonio crucifixi: quia multi sunt qui faciũt quæstum pietatem. Deinde perfimiles sũt illi hæretici, cultum, & ornatũ tēplorũ, & eorũ quæ in vsũ sacrificij facti impediũt, sub eleemosynæ pauperibº dãdẽ prætextu reprehẽdentes. Sed sine implere oblationem Deo faciendam: decet enim, vt honorẽ, quem Deo debemº, omnibº præferamº, etiã misericordiã operibº. Præcedat ergo Deus creaturã, & prima tabula secundã: præcedat eleemosyna, quæ sit animæ propriã, illi, quæ sit corpori proximi. Et si templum olim in quo oues, & vituli offerebantur, ditissimum erat, & vas aureis plenu: quale quæso debet esse nostrũ, vbi corpus Christi, & sanguis eius verus offertur? Nec valet verbum Domini, *Misericordiam volo, & non sacrificium*: quia hoc tempore necessitatis vrgentis intelligẽdum est. Hinc Euthymius in hæc verba Matthæi post Chryostomum scribit: *Et tu ergo si aliquos construens Ecclesias, aut monasteria, siue sacras imagines videris, ne factum dirui iubeas; ne animi illorum promptitudinem retundas: si verò priusquam adificet, te quispiam interrogauerit (scilicet quid sit præstantius) iubeto dare pauperibus, si videlicet vrgeat necessitas pauperis, & mendici*. Eadem ferè docet Theophylactus. Nec valet consequentia: Poterat vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus; ergo peccauit mulier non vendens, sed effundẽs in Christi ca-

Psal. 40.

Iudæ imitatores, & sectatores qui nam illi sint.

1. Tim. 6.

Alij qui prætereã.

Quo loco habere Dei honorẽ debeamus.

Exod. 20.

Tẽplum nostrum quale debet esse.

Ose. 6. & Matth. 9.

Illud: Misericordiam volo, & non sacrificiũ, quo modò accipiendum sit.

Chry. hom. 82. in Matthæum.

Euthymius cap. 62. in Matthæum.

Theophyl. ibidem.

Quale argumentum hæreticorum istud: Poterat enim vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus; ergo dari debuit.

aquã bibere: at cur vino potius vteris? Poteras citra luxum vestiri, cur purpuram, & sericum non vendis in vsum pauperum? Possit Sacerdos sine vase aureo, vel argenteo sacrum facere: sed non sequitur, Ergo vtes calice aureo, argenteo, & indumeto sacro purpureo, impiè ageret. Aliud igitur est, aliquid posse fieri, aliud, necesse esse fieri aliquid: & Pauli vox est; *Omnia mihi licent; sed non omnia expediunt: Omnia mihi licet; sed non omnia edificant.* Sed hæc non curant hæretici putidi, & nouatores, quorum est hæc vox Iudæ in ore frequens. Tempore Liberij Papæ multæ virgines pauperes Romæ erant, quando B. Virgo persuasit sibi condi templum ex bonis suis Patritio, quia non habebat hæredem: & miraculo niuis rem confirmauit. Multa præterea Constantinus amplissima, & ditissima templa construxit; nec tamen illo seculo pauperes deerant, aut pauperes virgines, aut infirmi, & egeni.

Ex dicto autem sine Mariæ Dominum vngentis constare potest, falsam esse & fabulosam quorundam narrationem, dicentium Lazarum à mortuis suscitatum enarrasse tormenta inferorum, & gehennæ cruciatus intolerabiles, vt Christus animo cõsternatus sit, & syncopin passus, ita vt exciderit illi sudarium de manibus, & tunc Mariam accurrisse, & attulisse vnguentum illud ad recreandum, & refocillandum Dominum. Quod merum est nebulonũ, & stultorum figmentum, & apertè militat contra textum, qui aliam rationem vnctionis huius assignat. Neque verisimile est, Lazarum narrasse quæ vidit in inferno, præsentè Christo, quæ se melius nosse illo sciebat: & hoc seruabatur veritati increatæ, id est, Christo, qui resurrexit à mortuis: sed nõ defuit qui his figmentis oblectentur.

Ex illo verbo, *Bonum opus operata est in me, habes, bona opera esse, quæ pietas dicitur, etiam si Deus altoqui illa non præcipiat, vt sacrificiũ Abel, & Noë post diluuium. Deinde erra-*

re grauissimè eos, qui dicunt, bona esse opera tantum, quibus proximis inferuntur. Sed isti prædicant dilectionem proximi; Dei verò dilectionem volunt abolitam. Ad hæc colligimus, nullum benè agentè sua priuandum, vel fraudandum laude.

Circa illud verò, *Amen dico vobis, vbicunq; prædicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quæ fecit hæc, narrabitur in memoriã eius,* aduerte huc esse sensum: Hæc mulier, cui vos obstrepitis, & quam obiurgatis, laudabitur in vniuerso mudo de hoc pio opere. Quibus verbis plane indicauit, hoc Euangelium in vniuersum mudo peruenturũ. Quod autè hoc dixerit de Maria dicta Magdalene, & sorore Marthæ, indicat historia sepulturæ, & resurrectionis. Hic enim dicit præuenisse vnctionem, quam mortuo exhibere causa sepulturæ non posset cum vellet. Inter mulieres autem quæ Dominũ vngere mortuum cupuerunt, sed ob acceleratam resurrectionem non potuerunt, prima, & præcipua ab omnibus Euangelistis ponitur Maria Magdalena, nulla alia de causa, quam vt significarent, impletum in ea fuisse, quod hic Dominus prædixit. Si enim Maria soror Marthæ alia fuisset à Magdalena, de illa in primis & maxime conueniebat commemorare, quomodo Dominum mortuum vngere cum cuperet, nõ potuerit, quo veritas huius prædictionis manifesta redderetur. Et sicut Maria adpta est gloriam toto orbe, quocũq; sancta Ecclesia diffusa est, propter obsequium fidei & charitatis deuotè Christo impensũ: ita ille qui murmurauit, nota perfidiæ, & impietatis lógè lateque erit diffamatus per vniuersum orbẽ. Laudauit ergo Dominus mulierem, tum ne retrocederet, tum vt exciter gloria præsentis vt tendat ad anteriora: siquidem in memoria æterna erit iustus.

Obijcit Euthymius in Matthæũ, dicens; *Quomodo nihil mulieri spirituale promisit, sed perpetuam duntaxat memoriã? & respondens, ait: Et hoc sanè, vt illius quoq; fiduciã haberet, dedit:*

In eos qui dicunt, Bona esse opera tantum, quibus proximis inferuntur.

Piæ mulieris præmium Christi vngentis.

Eam, Mariã fuisse Magdalenam, vnde colligi possit.

Luc. vi.

Iudæ pœna de illa murmurantis.

Psal. 111. Quare mulieri suæ vtrici Christi promiserit perpetuam duntaxat memoriã.

Euthymius cap. 62. in Matthæũ.

nam si bonum illius fuisse opus testatus est; manifestum est quod etiam rependet pro ipso mercedem. Hæc ille. Præterea discimus, diuorum fortia, piaque & sancta opera, prædicatione veritatis celebranda atque laudanda, & ad imitatione filiorum Ecclesiæ in concione proponenda, vt Christus fecit, publicè commendando hoc factũ Mariæ; sicut celebravit viduam mittentem duo æra minuta in Gazophylacium. Laudauit etiam Chananæam fidelem, peccatricem pœnitentem, & Centurionẽ, atque alios multos, nenos dedignemur pro concione Sanctorum gesta adferre, & illa commendata, ad imitandum proponere. Porro ex illo verbo; *Pauperes semper habebitis vobiscum.* Habemus, Christum pauperes commendatos esse voluisse Apostolis, & in eis prælatis omnibus eorum successoribus: præsciis enim erat reddituũ Ecclesiasticorum ac prouentuum, quibus Episcopi abundant, qui patres pauperum dicunt, & domus eorũ, domus pauperum esse debere. Et dum ait, *Me autem non semper habebitis:* intellige, quemadmodum habetis pauperes, quibus beneficia corporalia præstare potestis: sed me visibilem, & qui possum tangi, & vngi, & recipere vnctionem, nõ habebitis. Corpus igitur Christi in Sacramento ita est, vt sub visum aut sensum vllum non cadat, aut vt passioni sit obnoxium. Nec valet consequentia: Rex nõ sedet in mensa: ita non valet argumentum; Non est in Sacramento ita vt videatur, ergo simpliciter non est in Sacramento: quia est mala consequentia ab inferiori ad superius negatiuè. In eo verò quod dixit, *Prauenit vngere corpus meum in sepulturã,* ostendit, honestas funeris consuetudines reprobandas non esse; ita vt non honestius illa in pauperes effundatur, quam in funere consumatur. Et agnouit quod cum mortuus de Cruce deponendus esset, non aderunt hæc parata mulieribus obsequia, nec sua perturbatis. Sabbatò, cum in sepulchro occlusus esset, propter di-

festum venire non poterant: die verò sequenti, etsi venissent ad vngendum paratæ, non erant eũ inter mortuos inuenturæ, sed viuente, & vnctione minimè indigentem. Postremò vt de mysterio vnctionis huius aliquid dicamus, in quavis anima fidei atque Deo obedienti fit Christo cœna comedenti corda per obedientiam oblata. Et in hac cœna primò debet adesse Christus, qui per fidẽ edit nos; deinde Martha, id est, actio circa proximum corpore aut spiritu iuuans; tertio Lazarus, id est, pœnitens, quia enim semper peccamus, oportet semper ad pœnitentiam, & peccatorum detestationem accurrere: *In multis enim offendimus omnes.* Talis verò pœnitens ne deficiat in via, saginatur à Iesu. Quartò debet adesse Maria, id est, contemplatio: nam vt iustus ex fide viuunt, ita etiam nutritur & augetur. Maria ergo debet vngere Iesum vnguento deuotionis ex nardo humilitatis confectæ, de qua dicitur: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicit, Serui inutiles sumus.* Debet esse piscicum vnguentum; siue fidele, quod muscæ semper morientes, id est, dæmones, corrumpere non valeant: piscicum etiam, ab intentione sinistra, vel laudis, vel commodi temporalis seruans, iuxta illud; *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Debet esse libra, siue alabastrũ, quia vnusquisque, iuxta mensurã donationis Christi, religiosus ac pius esse debet: & quodlibet opus charitatis debet esse iusto pondere charitatis ornatum: charitas namq; pondus est omnium virtutum, & omnium operũ quod sit.

Vnctionis Christi huius mysteriũ edisferitur.

Iaco. 3.

Rom. 1.

Luc. 17. Eccle. 18.

Matth. 6.

Pondus omnium virtutũ, & omnium operũ quod sit.

Exod. 28. & seq.

1. Cor. 10.

Inanis & plane puerilis quorundam fabula cõstat de Lazaro, & Christo.

Quæ sint bona opera. Gen. 4. Infra. 8.

Secundum Christi documentum de celebratõe Sanctorum. Luc. 21. Matth. 15. Luc. 7. Ibidem.

Tertio et usque documentum de pauperum cura, ac sollicitudine habenda.

Qua ratione Apostoli nõ semper Christum erant habituri. Et quomodo eius corpus sit in Euchari-stiæ Sacramento.

Quod mulierem Dominus ait præuenisse vngere corpus suũ in sepulturã in eo quid inuauerit.

Ioann. 19. Marc. 16.

Pedes Christi, & caput quid mysticè.

Corp^o Christi quodnam illud, secundum spiritum.

Prou. 18.

Demò qualis Iudas no-
ser.

stra morū institutio procedit, quia ipse est pactum, in quo scriptum est quid agere debeamus: vnde articuli humanitatis Christi, qui proponuntur. Per pedes verò, id est, per humanitatem, par est ascendere ad caput Diuinitatis vngendum; cogitando Diuinæ bonitatis consilium, & sapientiam, qua Christum suum incarnari, & neci pro nobis tradi voluit: meditanda eius immensa misericordia, potestas & charitas, ac summa perfectio, quas res in hoc opere insinuare voluit. Postremò vngendum est corpus, id est, beati omnes, eos meditando, & inuocando: & viatores omnes, eos diligendo, & prece, & subsidio iuuando. Dum autem Dominum vngimus, non desunt mûcæ, id est, immundi & ambitiosi dæmones semper morientes: qui viuicapillis, id est, cogitationibus deuotione vnctis abigendi sunt, & eorū stercore abstergenda. Deinde non desunt interni amici impediētes: Lazarus quidem, dum semper redit ad fœtorem peccatorū considerandū; quod impedimento esse solet his, qui in via Dei progrediuntur, quia nō semper sunt in principio, in quo iustus est accusator sui. Deinde Martha, id est, sollicitudo actionis, & cura seculi, quæ aliquo modo impedit. Et beata est domus, in qua Martha conqueritur de Maria, quia iniuriā passim conqueritur, & pauci sunt, imò vix in multis est solus Lazarus: in nobis verò Martha de Maria conqueri deberet.

Tertiò insurgit Iudas externus hostis; suadet vt tempus dandum orationi & contemplationi, expendatur in alia mûdi occupatione. Sed ex inuidia vel avaritia ita consulit; quis enim potest reprehendere orationem, aut suorum meditationem peccatorum? Sed tacet: quia vt tua conscientia tibi testatur, bonum opus operaris, suauiter sepeliēs Christum in te ipso, & ob id melius agēs: quia tota domus, imò etiā Martha, quin etiam Iudas sentit bonū odorem, & nullum errorem.

Sequitur apud Ioannem: *Cogno-*

uit ergo turba multa ex Iudais quia illic est: & venerunt non propter Iesum tantum, sed vt Lazarum viderent quem suscitauit à mortuis. Hæc ex Ioanne cōiungenda sunt præcedentibus. Ex quibus primū habes, aduentum Iesu in Bethaniam cognitum fuisse Iudæis; atque ob eam causam ad eum, & ad Lazarum, quem suscitauerat, intuum, Bethaniam se contulisse, vt inde postea maiori cum pompa, & turbarum comitatu Ierosolymam ingrederetur. Et omnes à corporis morte suscitatos desiderat mûdus plus videre, quàm excitatos à peccato, quod maius est: & nos semper in auditu verbi Dei, vel ingressu in templum, plerunque magis ad circumstantias, quàm ad ipsum Iesum attendimus.

Illud pulchrum, quod subditur: *Cogitauerunt autem Principes Sacerdotum, vt & Lazarum interficerent*, siue, vt Græca vox ἰβδλιωσῶ habet, *Consultauerunt*: vt intelligas, aliud concilium hoc esse ab illo, quo de morte Christi tractarunt: & vnde magis fidei occasione captare deberent, inde arripiunt ansam occidendi: quasi potentiores sint ad occidendū, quàm Christus ad viuificandum. Nullum enim fuit miraculum maius suscitatione Lazari: vt docet Chrysostomus. Deinde, vt quidam vir sanctus non absque ratione meditatur, cogitabant siue consultabant, quo modo eū veneno secretè interficerēt, vt crederetur phantasticè, & in speciei suscitatus, non verè. Ad hæc cogita, proprium esse suscitatorū, alios trahere ad Christum, vt Lazarus faciebat, iuxta illud: *Docebo iniquos vias tuas; & impij ad te conuertentur*: mundi verò, & eorum, qui illi hæret, est, persequi illuminatos & suscitatos à Christo: tum eijciendo eos extra se, tum occidendo occultè, vel odio: quia *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est*, vel lingua detrahente, vel etiam manu tectè porrigendo venenū, vel etiam apertè & manifestè in Sactos Dei conspirando, & illis insidias ad necem tendendo. Et cæcum quidè, quia fortiter patrocina^o fuerat glo-

Cur venerit Christus Bethaniam prius quàm in Ierusalem.

Mundi vanitas & cecitas simul ac nostra.

Principū Sacerdotum in Lazarum malignitas.

Chry. hom. 63. in Ioa. tom. 3.

S. Antonius à Padua.

Cur eum interficere cogitauerint.

Psal. 50.

Suscitatorū à Christo, ac mundiquàm studia diuersa.

1. Ioan. 4. Ioan. 9. & seq.

Cur fugere mundum debeamus.

Gemin^o Christi affect^o erga Ierosolymitas.

Hanc Domini fletus historiam cur Lucas solus descripsit. Ioel 2. Sacerdotis munus quod

Christi quādo fletu per Ierusalē.

riæ Christi apud eos, eiecerant è Synagoga: nunc eò peruenit eorum superbia & inuidia, vt Lazarum, à quo nullo dicto vel facto fuerant vnquā prouocati, & in quē ne fingere quidem quicquam poterant, voluerint occidere. Diligenter igitur nobis à mundo caueamus, eius minas, terri-

culamenta que fortiter contemnāmus, & nihil magis gloriosum ducamus, quàm pro virtute amplectēda decertare, & sanguinem fundere; ad illustrādā gloriam Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto, omne bonum creaturæ fertur acceptum, in perpetuū. Amē.

TRACTATVS XXXI.

Tract. 76.

In illa verba: *Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fletuit super illam, dicens, Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, & reliqua. Et habentur Luc. 19.*

BREVIS est hæc historia, nec admodum difficilis, ac proinde breuè expedienda: atq; in ea Christus duos suos singulares affectus ostendit ad vitam Christianam colendam necessarios: alterum, pietatis & commiserationis excutientis lacrymas viuas cordis, alterum zeli & magnanimitatis de tēpli Dominici violatoribus pœnas sumentis, & ita se, verum Deum, & verum hominem comprobantis. Et aptè inter Evangelistas hæc historia fletus Domini contigit enarranda soli Lucæ. Nam ille Christum Sacerdotē describit, qui seipsum in sacrificiū pro nobis obtulit. Sacerdotis autem est peccata populi lugere, & lacrymis suis Deum placatum reddere populo, iuxta illud: *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent; Parce, Domine, parce populo tuo.*

Ait igitur textus: *Et vt appropinquauit.* Hic loquitur de solenni ingressu in die Palmarum Ierosolymam: nam in medio illius triumphi has lacrymas patriæ suæ dedit. Nā ex morte Oliuarum, vnde spectari poterat

ciuitas, attollens oculos Dominus Iesus, & quæ ventura erant illi, Spiritu prophetico prænosens, in lacrymas prorupit. Erat autem Ierosolyma ciuibus potens, munitionibus firma, Dei cultu clara, abundans opibus, secura pace, sed obclinata in malo. Erat ciuitas Regia, quia in ea Reges Iudæ regnabant. Erat Sacerdotalis, propter templū. Erat Prophetalis, ad quam erudiendam, & corrigendam, Prophetæ destinabantur. Nunc autem ad eam verus eius Rex summus, & Pontifex magnus, & Prophetæ veniebat. Ac quemadmodum regnum peculiariter ostendit in Resurrectione, cum dixit; *Data est mihi omnis potestas, in cælo & in terra:* & Pontificatum, quando per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo; ita Prophetiam, per totā vitam Ecclesiā prædicationibus suis illustrando, corda hominum videndo, & futura prænuntiādo. Sed hoc die peculiari ratione hæc tria simul ostendit. Nam rediens in ciuitatem, acclamatus est à pueris Rex Israël: & ingressus templum, atque illud purgans, ostendit Pontificatum suū:

Vrbs Ierosolymæ splendor, ac magnificentia.

Eadem, Regia ciuitas, Sacerdotalis & Prophetalis cur dicta.

Luc. 7. Christi quālis Rex; Sacerdos idem & Prophetæ. Psal. 1. Matth. 23. Heb. 9.

denique vt Propheta, prædixit eius excidium, & ruinam; vt hoc Euangelium apertè testatur.

Videns igitur Dominus ciuitatè nomini suo non respondere (vt esset in ea visio pacis per fidem) oblatam pacem à Messia non acceptando, sed falsam, & carnalem dæmonis pacem, quæ Christo bellum in dicit, ac potius imitari Sodomam, & Ægyptum (iuxta illud Apocalypsis: Corpora eorum (scilicet Henoch, & Heliæ) iacebunt in plateis ciuitatis magna, quæ vocatur spiritualiter Sodomæ, & Ægyptus, vbi & Dñs eorum crucifixus est) meritò in lacrymas solutus est.

Fleuit super illam. Ne existimares Christum ex timore futuræ suæ mortis profudisse tot lacrymas, vt qui sciebat quæ se manerent tormenta apud Ierosolymam, explicauit Euangelista causam fletus. Deslet enim non suam passionem, sed illorum interitum; Christus enim non mihi hunc, quàm illam præsciebat, vt sequentia verba testatur. Ita aliàs ipse dixit: Filia Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.

Quoniam autè fletus ad mulierculas & pueros magis quàm ad viros fortes, & magnanimos principes spectat; videri posset sine ratione, & ex imbecillitate quadà animi hic fletus expressus in Domino Iesu: maxime cū lacrymæ ex tristitia, & sensu præsentis mali ortum habere soleant: & multo minus Christum decebant in ipso die sui triumphi, & gloriæ, cū turbæ suas laudes occiderent, atque prædicarent. Mirum est, inquam, vt paucis multa completar, quòd vir sapiens, iustus, atq; cõstans, & in quem nulla cadit animi perturbatio, non solitarius, sed coram omnibus, nõ solum tragicis conceptis verbis, sed etiam lacrymis visum suum testatus sit internum dolorem. Deinde admirabile est, quòd in die gloriæ & triumphi tot lacrymas profuderit propter alios, nec præses lætitia absorbere potuerit tristitiam ex alienis infirmitatibus cõceptam. Illud rarum, & memorabile, quòd cū

non ignoraret Dominus Iesus, ignominiosam cædem sibi esse paratam, magis tamen eum aliena calamitas, quàm propria cruciaret: maxime cū hæc immineret, nimirum post quinque dies, illa verò longè distaret, id est, post quadraginta duos annos. Ad hæc, quo magis agnoscatur tantus fletus mysterium, Iudæorum interitum iustè à Deo infligendum deplorat, se verò non nisi iniustè, & summa cū iniquitate in Crucem agendum nõ deslet. Præterea exaggeratione dignum est, quòd propter perspectum aliorum penè malum, & iusto Dei iudicio euenturum, non ob aliam causam, quàm quòd in se iniurij, & contumeliosi futuri erant, in lacrymas prorumpat. Nam si alijs de causis malum illud incurrerent, non esset hæc deploratio tanta digna admiratione. Postremò peccatum necdum ab illis perpetratum, etsi designatum gemitu prosequitur: nam tunc non est adedò difficile peccates commiserari, atque adedò eis ignoscere. At heroicum est, & planè diuinum, scelus contra se in futurum perpetrandum piè deplorare: hoc enim omnè humanæ commiserationis rationem longè superare videtur.

Sed profectò hæc nõ obstiterunt, quo minùs pietatis hunc affectum erga Ierosolymam ostenderet: nõ verus homo, nõ lapideus, aut Stoicus, erat Dominus Iesus. Nulla re magis amor indicatur, quàm lacrymis; unde cū Iudæi vidissent Dominum deslentem Lazari mortem, dixerunt: Ecce quomodo amabat eum. Est igitur hominis fortis, & amatis, aduersari amici deplorare fortunam, illiusque vicem commiserari, secundum illud: Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Cæterum lacrymæ Christo inuito non erupiebant, nec aliqua perturbatione præoccupatus illas fudebat: quia illius imperio suberant omnes affectus; & propterea nõ nisi sciens ac volens dabat lacrymas, vt internum animi sui dolorem, & amore exterius testaretur, qui adedò magis erat, vt lacrymas excuteret. Deinde docere voluit, rem dignam magno

fletu

Quarta.

Quinta.

Sexta atque postrema.

Heroicum, ac planè diuinum opus Christi quod

Cum in fortem, & constantem virum nulla cadit animi perturbatio, cur Christus contumeliose se tamen à lacrymis non potuerit.

Ioann. 11. Hominis fortis, & amatis proprium quod Rom. 12.

Lacrymæ Christi quæ spontaneæ fuerint, non coactæ.

Secunda causa.

Ierusalem quid sonet.

Apoc. 11.

Super illam Christus cur fleuerit. Quid fleuerit.

Luc. 23.

Ad quos spectet flere potissimum.

Lacrymæ unde ferè proficiunt, ac quibus causis minime Christo conuenire videri potuerint. Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

fletu esse peccata: quæ in diuinam Maiestatem fiunt, & in ruinam animarum & corporum terminantur. Nec enim probabile est, vrbis casum, aut domorum euersionem defleuisse: hæc enim potius risu, quàm fletu digna sunt. Peccatum verò (quod à diuina bonitate est defectio, & cum capitalissimo eius hoste conspiratio, sempiternis gehennæ flammis vlciscendum) viuis lacrymis est prosequendum. Et vt medicus videns vim morbi adedò infestare filium ægrostantem, vt nulla sit reliqua spes, à lacrymis se continere non valet: ita Christus sapientissimus animarum medicus videns filiam Ierusalem ad mortem sine vlla spe laborare, fleuit super illam non se deslentem, vel securè dormientem cum Iona, dum nauicula graui quateretur tēpestate. Nec mirum quòd fleuerit pro ea, pro qua sanguinem suum totum paulò post fusurus erat. Tertio fleuit, dum alij cantarent; vt intelligamus gaudium, & cætum æternæ vitæ suo fletu esse nobis comparatum. Propterea, dum ipse fleret, alij gestabant palmas in manibus: eius enim dolor, & fletus nobis peperit de hostibus nostris victoriam. Quarto, plorauit in medijs honoribus sibi exhibitis, vt ostendat se hominum laudibus nõ delectari, sed salutem animarum menditari: ad hæc non esse fidendum fauoribus hominum, quia plerumque qui nunc laudant, postea ad crucem adiungunt, vt isti cum Domino fecerunt. Quinto, docet Prælatos suo exemplo, vt pro populo sibi commisso, & peccata multiplicante, neque ad meliorem frugem suis exhortationibus reuertente, lacrymas seriò fundant, ac Dominum deprecantur pro eius salute, vt sic saltem reddat inexcusabile, & dicere possit; Quid est quod debui ultra facere vineam meam, & nõ feci? Et fortassis illi aliquando dicetur quod Ambrosius Monica de Augustino filio dixit; Fieri non potest, vt filius istarum lacrymarum pereat. Sexto fleuit, vt nos afflictis condoleamus etiam si iustè diuina in eos vindicta ceciderit; & vt se Iudaicæ ruinæ

Peccatum quid sit, & quare desletur.

Christi medici animarum nostrarum ingenium.

Iona 1.

Tertia causa. Cur medio Christus in triumpho plorauerit.

Quarta.

Cur minime fidendum sit laudibus humanis.

Quinta. Officium boni pastoris & præsidis quod sit.

Esa. 5.

August. lib. 3. confess. c. 12. tom. 1. initio. Sexta ratio.

causam non esse testetur, vt qui in eorum salutem venerit. Perditio (inquit Oseas) tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Prænouit impiorum peccata, & ruinam quæ promeretur, qui tamen non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Postremò quater tantum fleuisse Dominum legimus; nempe modò, & cū suscitauit Lazarum, & quando in Crucem cum clamore valido & lacrymis iuxta Apostolum, exauditus est pro sua reuerentia: & cū natus primam vocem similem omnibus emisit plorans, de qua canit Ecclesia:

Vagit infans inter archa Conditus præsepia:

Quæ quidem sunt quatuor flumina de paradiso cordis Christi procedentia, vniuersam Ecclesiæ terram irrigantia, eamque à fordibus peccati abluentia, denique eam refrigerantia contra ardorem innatæ concupiscentiæ. Lacrymas igitur Iesu magnificamus, atque eas nostris coniungamus, quo vberiore in nobis fructum edere valeant. ¶ Dicens, Quia si cognouisses & tu, & quidem in hac die tua que ad pacem tibi. Hic expendenda primum litera, deinde sensus. Nam in primis verbum Cognouisses, Græcè est ἔγνων, id est, si scires, vel cognosceres, vt semper citat Hieronymus: cū enim sit Aoristus, vtròque modo verti potuit. Ad hæc coniunctio, Si, vel referenda est ad Optandi modum, & ἔτι (id est, quia, vel quòd) particula vt superflua, & otiosa ex phrasi Hebræa ponitur, & præmittitur sententiæ, quæ ab aliquo recitatur esse dicta. Et nulla erit eclipsis figura. O vtinam cognouisses; quemadmodum & in alio loco; Si occideris Deus peccatores, id est, vtinam occideres. Et ita videtur intelligere Theophylactus, & Hieronymus in cap. 2. Michææ; & in Esaia cap. 5. initio sic citat: Si scires & tu quæ ad pacem sunt tibi: quoniam venient dies super te, & circumdabunt tibi inimici tui munitiones. Sic etiã citat in cap. 29. & 59. & omittit semper illud; Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Si autem, Si, referatur ad subiunctiuum modum; locutio

Osea. 13.

Ezech. 33.

& 18.

Septima. Quoties tantum legitur Christus fleuisse.

Ioan. 11.

Heb. 5.

Sap. 7.

Gen. 2.

Christi lacrymæ quales; cur nostris coniungendæ.

Quomodo accipiendum illud ad litteram; Quia si cognouisses & tu.

Hebraismus.

Psal. 138.

Theophyl. Hierony. tom. 6. Idè tom. 5.

Alterata acceptio.

Homini per turbati proprium.

Virgil. lib. Aeneid. initio.

Terentius. Quid supple dam in propo sita senten tia secundum Patres.

Euthym. c. 68. in Luca. cam.

Hesych. Au gust. episto. 69. tom. 2. operum eius dem.

An legendu: Si cognouif ses & tu, an vero; Si cog nouiffes, & tu enim, &c. B. Gregor. hom. 39. in Euangel. to mo 2. Lyan.

Quid rursus: Si cognouif ses & tu, & quide in hac die tua, & re liq.

Ierusalem va na pax, & se curitas.

Ierusalé qua re no cogno uerit quæ ad

est defectiua, siue ecliptica Christi flētis: nam homines, vel irati, vel affectu aliquo turbati trūcatis ver bis vtuntur sēpē: & aliquid necessa riō est supplendum, quo eorum o ratio constare possit. Vt cūm Poēta ait: Quos ego: & Comicus, Quæ me? quæ illam? quæ non? quibus necessariō aliquid est adijciendum. Ita hoc lo co aliquid erit supplendum, vt ora tio Christi constet; nimirum: Si cog nouiffes & tu, quæ ego, & patres tui nouimus, scilicet quæ tibi imminēt mala, fleuiffes vtique; vel, vitam tuā emendares; vel, vt Euthymius sub dit, nequaquam perires. Et Hesy chius ad Augustinum supplet, Forfit an permansiffes; vel, me Prophetam magnum, & Mefsiam ad te missum gaudens susciperes; vel, acerbiffima mala, quæ tibi imminēt, declinares; denique, summa bona tibi compara res.

Qui legunt, Et tu, punctum appo nunt priori clausulæ, Si cognouiffes, (ij sunt, B. Gregorius, & Lyanus) & suppleunt(enim) scilicet fleres. Pu tat etiam relatiuum (quæ ad pacē tibi) Nicolaus de Lyra, non posse referri ad diem, quæ præcedit: quia Græcè habetur in plurali numero, τὰ ἡμέρας ἡμετέρας, id est, ea, quæ ad pacem tuam sunt, vel pertinent. Alij tamē, quo rum lectio fortassis melior est, sine puncto legunt: Si cognouiffes & tu, vt ego cognosco hunc diem, quo ti bi pax, & peccatorum reconciliatio gratuita offertur, dediffes vtique o peram agnoscere, & pura fide susci pere Regem tuum Mefsiam. Vel: Si cognouiffes peculiariter in hac die tua, quam tibi festiuam facis, & in qua, vt ab omni malo secura exultas, ea mala, quæ tuam consecutura sunt pacem, & securitatem, quam tibi tā to pere promittis: & supplendū, for sitan lugeres peccata tua, & miseriā, ac mihi Mefsia tuo fidem haberes: si fructuose nūc cognosceres, quæ postea, velis nolis, sine fructu cogno scere cogaris, vel in die ipsa excidij vrbs tuæ, vel saltem in die iudicij.

Idcirco subdit: Nunc autem absco ndita sunt ab oculis tuis. Vitio tamen

tuo, & peccato, quæ meis sunt aper ta oculis, scilicet quod veniet dies, non tui amplius, sed Dei. Et circum dabant te inimici tui vallo, &c. Melior autem est hæc lectio, quia vnū tan tūm supplet in fine, in priori verō le ctione multa sunt supplenda. Nam cūm ait, Si cognouiffes, supplendum: Mala tua, quæ ego cognosco. Et cū ait, Et tu, subintellige, scilicet fleres. Et in sequentibus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, supple, sci licet cognosceres.

Iam litera constituta, ad sensum propius accedamus. Ait ergo: Si cog nouiffes & tu. Quæ diceris Ierusalé, & profiteris sapientiam mundi. Lo quitur enim maioribus Ierusalem, quia populus cum ramis, vestibus, & vocibus ei occurrerat. Et tu ergo si cognouiffes quæ ego agnosco, & Angeli, & Patres, imō & dæmones ipsi, & magna pars cognouerat Mes siam suum. Omnes enim non malè affecti, vt ait Irenæus, ob fortissimū Dei tractum, & Angelorum suasio nes, miracula stupenda, & eminentē doctrinam facilè Christum agnosce re potuerunt, vt mirum sit, Iudæos in tanta luce excæcatos fuisse; ac me ritō Christus dicere potuerit: Si cog nouiffes & tu. Vt si Pontifex Roma nus, aut Legatus de latere, vellet ali cui ciuitati benedicere, & omnes in ea maiores contemnerent, & se sub ducerent, ac tantūm pauperes & in opes illi suscipiendæ assisterent, di cere posset: Quia si cognouiffes & tu.

Et quidem in hac die tua. Id est, ti bi oblata singulari gratia, vt occur ras Regi tuo, & impetres veniā pec catorum, & quæ nunc est tua dies, mox erit dies Domini. Venit enim nox, quando nemo potest operari, neq; Christo occurrere, neque gratiam impetrare. Quæ ad pacem tibi. Ver bum hoc referri potest ad veram, & solidam pacem Mefsia cum synago ga, de qua prædixit Dauid; Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem: vel ad falsam, & carnalem peccati pacem, quam sibi promittebant Iudæi, Chri sto abiecto, & reprobato. Atque hunc sensum magis probat lectio

tempuserant sibi.

Quam Ieru salé sit Chri stus allocu tus.

B. Iren. lib. 2. aduersus Valentin. c. 34. Qui tantum ex Iudæis Christo adhe serint, teste Irenæo.

Maiores Iu dæorū repel lētes Mefsia, quemadmo dum egisse vt deantur. Dies Ierusa lem quæ nā illa, quā mi nime cogno uit.

Ioan. 9.

Duplex pax Ierusalem.

Psal. 121.

Ierusalem demerita.

Ioan. 3.

Luc. 19. Iudæorum primates ij dem quomo do & ignora uerint, & nō ignorauerint Christum et se Mefsiam. Infra 15.

Matth. 21. Scire, & scire debere, quæ aliō qui suo vitio quisque ignorat, apud quos idē sunt.

Quandiu Ie rosolymæ vr bis durauit obfidis.

Quando vene rint dies il li.

Græca, quæ habet τὰ ἡμέρας τῆς ἐπιθυμίας, id est, quæ secutura sunt ad pacem, & securitatem, quam tibi promittis: quæ flagella si cognouiffes, vtique; resipuiffes, & peccato, paci; eius bellum indixiffes.

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Non quidem ob vllum meū defectum, sed ob peccata tua, quæ lumini ostium claudis, & diligis magis tenebras, quam lucem. Et lo quitur maioribus: nam minores, qui cantabant: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini, per Spiritum no uerant suum Mefsiam. Vnde dictū est, abscondita sunt ab oculis tuis; id est, maiorum, siue procerum, qui sunt oculi aliorum. His autem et si dicantur abscondita; nō repugnat, quod alibi dicantur. Scire, iuxta illud: Nunc autem & viderunt, & ode runt, & me, & Patrem meum; Et, Hic est heres, venite, occidamus eum: quia apud sapientes paria sunt scire, & scire debere ea, quæ aliō qui quisque suo vitio ignorat.

Quia venient dies in te, & circum dabant te inimici tui vallo. Redditur à Domino caussa sui cum fletu de siderij: idē ait, quia venient. Hæc sunt illa, quæ erant abscondita maioribus Iudæorum. Venient, inquit, dies, non amplius tui, sed Dei te tribulantis, & affligentis. Et in plurali ait, Venient dies: quia tribus annis cum dimidio durauit obfidio vrbs: & post illos dies æterni supplicio rum dies in inferno; cūm tamen tempus nostræ prosperitatis breuif simum sit. Idē dies pacis in singulari significatur. Momentaneum enim est quod delectat: æternum quod cruciat. In te, inquit, siue contra te, erunt dies illi belli, in quo ho stes tui de te triumphabunt, quia Regem tua bella præliantem repu listi. Et venerunt illi dies post quadraginta duos annos, in quibus Iudæi pœnitentiam agere, & recipere Christum potuerunt. Idē Christus propheta, vt caueant, vel, si nolint cauere, excusationem non habeant, longè antè illos præmonet, sed præcipuè quo in alijs fidem sibi præ

stent, ac ne secunda saltem visita tione malorum in iudicio opprima tur, prius pœnitentiam agant. Im pleta est autem hæc punitio per Ro manos, Iudæos ingratos vastantes: quia Iudæos ita expectatos non pœ nituit. De quibus ait. Et circumda bunt te inimici tui vallo. Id est: In il lis diebus, qui venient Romani, ob excussum à te debitum obedientiæ iugum, hostili animo te persequen tur, & vallo subinde plus appro pinquante circumdabunt. Tribus enim aggeribus obfessa fuit ciuitas Ierolymæ. Coangustarunt etiam illam vndique, ne quisquam ingre di, vel egredi de ciuitate posset: vnde fame pressi corrigias & cal ceamenta edebant, & filij parenti bus cibum de ore rapiebant, & pa rentes à filijs, matres infantes edebant suos: & cūm post multos dies ieiunij, & famis aliquid fumerent, & non possent retinere, pro vomitu, perinde ac pro pretioso cibo, alij fame cruciati decertabant: & in dies intus vigeabant latrocinia, pestis, atque dissidia. Lege Iosephi li bros sextum, ac septimum de Belo Iudaico: in 6. enim habetur, quo modo Romani aggressi vrbs obfi dionem, in circuitu Ierusalem tres aggeres erexerint, ac deinde etiam alios; tertio verō etiam murum v num in circuitu ab eis triduo exa structum. Et ita coangustata est ci uitas, vt nulli introitus, vel exitus pateret. Libro verō 7. narrat, quo modo sit capta ciuitas, & solo æqua ta, & occisi innumerabiles viri, qui hîc dicuntur filij Ierusalem, quorū numerum fuisse tradit ad vndecies centum millia.

Romani autem non venerunt, vt Christi mortem, & iniuriam vlciscerentur: nihil enim illi tale cogi tabant; sicut nec Nabuchodono for, qui dicitur Dei seruus apud Ie remiam, qui vltus est peccatā Iu dæorum tempore Sedechiæ, licet ille aliō respiceret, nempè vt fer uiret suæ crudelitati. Ita etiam As sur, virga furoris Domini, & bacu lus in manu eius, vt dicitur apud

Quibus hîc Deus admini stris i Iudæis punitendis vsus sit. Ierusalé, quo modo circū dederint ini mici eius val lo. Quo modo item Ierolo yma fuerit coangustata vndiq; eius dem rabiosa fames.

Iosephi He rosolymita nē de obfi dione testi monium.

Quot millia Iudæorum interierint in obfidione, teste Iosepho

Romani (vt olim Nabu chodonosor, itē & Assur) cōtra Iudæos arma cur sū pserint. Ierem. 15.

Esa. 10.
Ioan. 19.
Act. 3.
Dan. 9.

Rebellis vn-
de quis homi-
nib⁹, & Deo.
Luc. 10.
Diuina est
voluntati fa-
tisfaciendum
quo modo.

Filios Ierusa-
lem quos p-
strauerunt i-
nimiti eius.

Propriū quid
diuinæ pro-
videntiæ in
puniendo.

Matth. 23.
Quid illud:
Vt veniat su-
per vos om-
nis sanguis
iustus.
Gen. 4.

Esaïam populum Dei puniuit, & po-
fuit illum in conculcationem. Et
subdit Propheta: *Ipse autem non sic
arbitrabitur, & cor eius non ita existi-
mabit, sed ad conterendum erit cor ei-
us, & ad internecionem gentium non
paucarum.* Ad eum modum Roma-
ni contra Iudæos arma sumpserunt,
non ob negatum Messiam, sed ob
rebellionem, & contumaciam. Qui
enim rebellat Deo, rebellis est et-
iam hominibus: & rursus, qui re-
bellat superioribus suis, Deo re-
bellat, iuxta illud; *Qui vos spernit, me
spernit.* Neque satis est, Deo con-
formari in eo quod ipse vult, nisi
etiam in modo volendi cōformem
te præstes. Deus siquidem mortem
Filij sui ex charitate voluit, quam
Iudæi ex inuidia, odio, & auaritia in-
tulerunt.

*Et ad terram prosternent te, & fi-
lios tuos, qui in te sunt.* Filios Iero-
solymæ vocat Iudæos omnes, qui
ex diuersis locis illuc ad celebra-
ndum Pascha conuenerant: qui cum
essent innumerabiles, omnes sunt
occisi, saltem morte ciuili, id est ca-
ptiuitate, sine vlla regni spe, aut Sa-
cerdotij, aut templi.

Obserua hoc loco Diuinam pro-
uidentiam, nec omninò punire se-
cundum meritum peccata hominū,
quia id fieri nequit, & maximè per-
turbarentur homines; nec etiam om-
ninò nihil punire, ne quisquam
Diuinam prouidentiam tollere au-
deat: sed sapienter vindictam quan-
dam cum misericordia temperauit,
plus respiciens ad medelam pecca-
ti futuri, quam ad satisfactionem
præteriti. Hinc leuia sæpius punit,
& exaggerat, quandoque verò gra-
uia condonat, vt hîc. *Vt veniat, in-
quit, super vos omnis sanguis iustus,*
id est, cooperetur extremæ pœnæ
excidij ciuitatis, quam merebantur
ab eo tempore omnium malorum
ad Cain vsque peccata: quibus ex-
istentibus, accedente isto, comple-
tæ sunt iniquitates Ierusalem. Lo-
quitur enim de punitione Ciuitatis,
quæ fit completis iniquitatibus:
nam non illi omnes, quibus verba

faciebat, viderunt excidium: quòd
si illa non præcessissent, expectasset
Deus. Quod ait: *Non relinquent in
te lapidem super lapidem:* hyperbole,
vel exaggeratio tragica est, & si-
gnificatur perfecta, & omnimoda
euersio vrbs, cuius etiam nomen
deletum est: nam ab Adriano Im-
peratore Ælia est denominata, aliò-
qui aliquot turres intactas reliquit.
Ait enim Iosephus libro de Belo
Iudaico. *Postquam quos occideret,
quid ve raperet, non habebat exerci-
tus, quòd iratis animis omnia deerant
(nec enim parcendo, si esset quod age-
rent, abstinuissent) iubet eos Casar to-
tam funditus iam eruere ciuitatem, ac
templum: relictis quidem turribus, qua
præter alias eminebant, Phaselo, &
Hippico, & Mariamne: muriq; tanto,
quantum ciuitatem ab Occidentem cin-
gebat. Id quidem, vt esset castrum illic
custodia causa relinquendis: turres au-
tem, vt posteris indicarent qualem ci-
uitatem, quamq; munitam Romanorum
virtus obtinuisset. Aliam verò totum am-
bitum ciuitatis ita complanauere di-
ruentes, vt qui ad eam accessissent, ha-
bitatam aliquando esse vix crederent.*
Sic ille.

Et subiungit causam: *Eo quòd
non cognoueris tempus visitationis tuæ.*
Hoc est, eo quòd patientia Dei
abusa es, quòd Seruatorem tuum re-
cipere noluisisti. Et loquitur de vi-
sitatione Domini ad redimendum,
de qua Zacharias: *Benedictus Domi-
nus Deus Israel: quia visitauit, & fecit
redemptionem plebis suæ.* Et infra:
*Per viscera misericordia Dei nostri, in
quibus visitauit nos oriens ex alto:*
qua Dominus Iesus instar Sponsi vi-
sitauit Sponsam, & instar pastoris
oues, & instar medici languidum,
& instar iusti Regis subiectos po-
pulos. Sed sponsa adultera in spon-
sum insurrexit: nec oues Israël quæ
perierant, voluerunt in ouile intra-
re, & Regem gloriæ, qui eas rede-
merat de manu tribulantis, nolue-
runt regnare super se. Et vt olim
Ioseph missus ad visitandum fratres
suos, ab eis est missus in cisternam
veterem, & venditus Ismaëlitis, vn-

Quomodo
accipiendum
id: Non relin-
quent in te
lapidē super
lapidē.
Ierusalem,
quando Æ-
liæ nomen ac-
cepit.
Ioseph. lib.
7. de Bello
Iud. c. 18.

Reliquæ vr-
bis Ierusalē
quæ remanse-
runt à Roma-
nis intactæ, &
quam obrē,
telle Iosepho

Quæ nā hæc
visitatio fue-
rit, quam Iu-
dæi nō agno-
uerunt.

Luc. 11

Matth. 10.
Infra 15.

Luc. 19.
Ioseph pa-
triarcha, quā
elegans Chri-
stus.
Gen. 37.

Infra 41.
Matth. 26.
Infra 27.
Infra 28.
Iudæi cur
nō cognoue-
rint tempus
visitationis
suæ.
Esa. 1.
Ierem. 8.
Quòd pij & fi-
deles tempo-
re obsidionis
se receperit.
Euseb. lib. 3
histor. Eccl.
c. 5. tom. 2.
Psal. 59.
2. Pet. 2.
Gen. 15.
Infra 19.
Dan. 3.
1. Reg. 15.
Reges Regi-
bus quando
bellum indi-
cant.
Scriptores
belli Iudaici.
Quo die ce-
perit Ierusa-
lem oppu-
gnari.

de postea dominus Ægypti euasit:
ita Dominus Iesus missus à Patre ad
fratres suos visitandos, & prædica-
tione verbi Dei erudiendos, à Iu-
dæis non est agnitus, sed vt igno-
tus malè tractatus est, & à Iuda ven-
dente redemptus, & in cisternam
veterè sepulchri proiectus: sed in-
de singulari miraculo suscitatus, &
mundi dominus effectus est.

Quod verò ait, *Eo quòd non
cognoueris;* idem valet, ac si dixisset,
cognoscere nolueris. Hinc per E-
saïam conqueritur: *Cognouit bos pos-
sessorem suum, & asinus præsepe domi-
ni sui; Israel autem me non cognouit,
& populus meus non intellexit.* Et per

Ieremiam: *Miluus in celo cognouit tē-
pus suum: turtur, & hirundo, & cico-
nia, custodierunt tempus aduentus sui:
populus autem meus non cognouit iudi-
cium Domini.* Fideles autem, qui er-
rant Ierolymis, admoniti ab An-
gelo, ante obsidionem euaserunt,
vt Eusebius docet, & transferunt
in regnum Regis Agrippæ, qui con-
fœderatus erat Romanis. Et ita Deus
dedit metuentibus se, significationem;
vt fugerent à facie arcus. Et, vt Pe-
trus ait, *Novit Dominus pios de tenta-
tione eripere:* vt Abraham de Vr Chal-
dæorum, Lot de Sodomis, tres pue-
ros de camino ignis: & Saul dixit
Cinæo: *Abite, recedite, atque discedi-
te ab Amalec; ne fortè inuoluam te cum
eo.* Et quando Rex bellum infert
alteri, solet oratores suos ab illo
subtrahere. Ita Christus Aposto-
los, si qui erant, saltem Apostoli-
cos viros, & legatos pacis, à Iudæa
subtraxit. Iosephus Iudæus ibi na-
tus, interfuit à principio vsque ad
finem huic bello, illudque septem
voluminibus descripsit. Egelippus
etiam (& ipse Iudæus, sed ad Chri-
stum conuersus, quod non fecit Io-
sephus) quinque libris per Ambro-
sium in Latinum translatis, hoc bel-
lum digessit (quanquam hi libri apud
eruditos in controuersia sunt
positi.) Quia improviso ea die, ex-
tiam Paschali, cœpit oppugnari vrbs
à Tito, filio Vespasiani: & innume-
rabilis strages facta est, ita vt penè

fidem superare videatur. Vespasia-
no autem oppugnanti Ierusalem,
oblatum est in præmium, Impe-
rium: qui reliquit ibi filium lega-
tum suum Titum, qui bellum ab-
soluit. Et quia Iudæi impij exte-
terant in Patrem & Filium; ita pa-
tri Vespasiano, & filio Tito meritò
exterminandi traditi sunt, vt ex-
pendit Paulus Orosius. Et in die fe-
sto Azymorum tandem capta est ci-
uitas, in qua Christus occisus est.
Durauit autem tribus annis & me-
dio obsidio, sicut tantò tēpore Chri-
stus illi prædicauerat salutem, & gra-
tiam, quam contempserat.

*Et ingressus in templum, cœpit eijcere
vendentes, & ementes, dicens illis,
Scriptum est, Quia domus mea, domus
orationis est, vos autem fecistis illam
speluncam latronum.* Hæc sunt alio
in loco à nobis explicata. Tantum
hîc dicendum, hac eiectione pri-
mò significasse, quod prædixerat,
nimirum quòd essent puniendi, &
pellendi de templo, & de Ierusa-
lem, & spoliandi omnibus bonis.

Deinde, quòd maiores, & Sacerdo-
tes, quorum est religionem, & po-
pulum tueri, causa sunt interitus
totius populi, & laicorum, qui cor-
pus sunt Christi mysticum, sicut il-
licor, stomachus, caput, & oculi:
quæ membra quando bene habent,
reliqua etiam constant. Eorum est
vitam conferre, doctrinæ cibum di-
gerere, inferiores ducere, & eos,
tanquam oculi, dirigere. Et vt ait
Marcus & Lucas, cœpit eijcere; se-
cundum Matthæum, eijciebat: quia
quod tunc cœpit, postea profecutus
est per Romanos. Nunc etiam
prosequitur, eijciendo malos mini-
stros de templo Ecclesiæ: primùm
à gratia Dei: deinde ab obediē-
tia, & reuerentia populorum; tertio
per mortem interdum repentinam,
ac violentam; postremò per secun-
dam mortem gehennæ, in qua da-
bunt meritas suæ impietatis, ac ne-
gligentia pœnas.

Iuxta mysterium, appropinquat
Iesus Ierolymam, quando ipse,
qui lux vera est, peccatores visitat,

A quibus ca-
pra fuerit Ie-
rosolyma, &
quo ditino
consilio.

Paul. Oros.
lib. 7. c. 9.
Quo die ite
capta Ieroso-
lyma: Tēpus
obsidionis ce-
lūdem.

Esa. 56.
Matth. 21.
Quid eiectionis
neventis
& ementium
de tēplo Do-
minus signifi-
cauerit.

Sacerdotum
ac pastorum
mun⁹ quod.
Quibus meri-
tò comparari
valeant.

Mar. 11.
Matth. 21.
Iesus vsque
modò quos e-
ijciat de tem-
plo vedetes,
& ementes &
quomodo.

Huius Euan-
gelij myste-
rium explica-
tur.

Ioan. 1.

vt in ea luce seipfos videre possint. Sed nisi nos illi appropinquanti per gratiam, appropinquemus per liberum arbitrium, & salutis nostræ fitem, proficiemus nihil, iuxta illud; *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Hinc Ioseph, cum fratres sui eum non agnoscerent, dixit ad illos: *Accedite ad me: & cum accessissent, Ego sum, ait, Ioseph frater vester, quem vendidistis in Aegyptum: quem admodum etiam peccator Christum vendidit pro vili pretio, aut voluntate momentanea.*

Iacob 4. Gen. 45.

Supra 37. Act. 7.

Quam pulcher animæ peccatricis typus Ierusalem à Christo deflecta.

Sap. 14.

Hanc vt videat ciuitatē Christum.

Gen. 2. Christifictus super Ierusalem quorum doceat peccata descendenda.

vt Dominus beatos prædicauerit lugentes: & Paulus: *Ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs qui ante peccauerunt, & non egerunt penitentiam.* Voluit autem Dominus suis nostras excitari lacrymas: quæ singulari virtute præditæ sunt. Liberant enim à morte infligenda, vt in Ezechia Rege fiente. Liberant præterea à morte iam inflicta, vt ostendit filius viduæ lacrymis matris à morte liberatus: edunt fructum bonorum operum; nam Anna lacrymis impetrauit filium Samuelem: restituit spirituale lumen, vt docet Tobias, qui ob fletum, oculorum visum recepit: amissam quoque benedictionem reddi faciunt à Deo, quam Esau à patre lacrymis impetrare non potuit. Denique vt pueri, fletu ac lacrymis omnia extorquent à parentibus, ita nos à Deo omnia lacrymis obtinemus. Si ergo cognouisses & tu, o peccator, in hac die tua ad salutem tuam exhibita ea supplicia, & tormenta, quæ peccati dulcedinem, pacemq; cōsequuntur, proculdubio oculos animi tui aperires, & tuæ æternæ salutis prospiceres, & Saluatorem tuum ac Messiam agnosceres, & agnitum reconciliares, & placatum redderes Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto detur omnis honos, gloria, & imperium **in secula seculorum.**

Amen.

Matth. 5. 2. Cor. 12.

Lacrymarum vis quanta.

Esa. 38.

Luc. 7.

1. Reg. 1. & seq. Tob. 11.

Gen. 27. Heb. 12.

Peccatori quæ cognoscenda sint ad salutem.

TRACTATUS XXXII.

Tract. 77.

IN illa Domini verba: *Tunc Iesus locutus est ad turbas, & ad Discipulos suos, dicens, Super cathedram Moysi sederunt Scribae, & Pharisei. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate, & facite: secundum opera verò eorum nolite facere, dicunt enim, & non faciunt.* Et habetur Matth. 23.

Aureū Christi documentum de audiente voce pastorum.

Communis populū error quis.

Vbi, quædo, & quare illa Dominus docuit. Matth. 24.

In Scribas, & Phariseos pñc Christū cur inuehitur.

DRADIT Dominus pulchram, & necessariam doctrinam, quam ante oculos semper gestare oporteret, ne videlicet bonam Prælatorum doctrinam ob malam eorum vitam deseramus: neq; rursus ob bonam eorum doctrinam, vitia in moribus eorum imitemur: qui error communis est soli populo immundi instar animantis non ruminanti, neq; diuidenti vngulam, nec discernenti inter doctrinam & vitam. Ait igitur, *Tunc.* Quod ad locum attinet, in templo hoc dixit, de quo egrediebatur, quædo Apostoli ostenderunt ei lapides, & structuras eius: Si tempus spectes, accidit hoc feria 3. Hebdomadæ sanctæ. Si causam consideres, hæc dixit, cum iam alia omnia remedia tentasset, & illi emendati non fuissent; tunc enim in manifestam reprehensionem cōuersus est. Cum enim prius docuisset, & signis doctrinam confirmasset, & eorum vitia rectè sub parabolis redarguisset, sed sine villo fructu; idèd nunc palam & apertè exponit eorum vitia publicè peccantium. Sed ante reprehensionem Phariseorum populū instruit, ne Sacerdotum omnino cōcideret autoritas apud illum. Aliàs etiam in domo priuatim eos

inceptuerat, teste Luca; nam omnia quæ dicuntur à cap. 21. ad initium 26. die præscripta, scilicet feria tertia contigerunt. Initio siquidem cap. 26. ait: *Scitis quia post biduū Pascha fiet,* id est, sub vesperam ferriæ 5. & sic tunc erat dies Martis. Locutus est autem ad turbas, & ad discipulos suos. Turbis conuenit audire docentes, vt discant separare pretiosum à vili, obedientiam exhibendo bonis, & indifferentibus præceptis, neque illa propter opera mala contemnendo: neque rursus propter bona verba à malefactoribus maiorum allici, aut trahi se sinendo. Ad discipulos verò loquitur, qui futuri erant postea magistri, vt caueant vitia præsentium per se ipsos, & sciant turbam docere, vt superioribus, etià morosis & dyfcolis, obediant. Vnde Marcus ait: *Et dicebat eis in doctrina sua: id est, vtiliter admonuit auditores, vt sibi cauerent. Et addidit sua: quia Phariseorum doctrina magnatibus adulabatur. Et licèt apud Lucam restringat hoc dictum ad Discipulos suos: melius tamen est, vt dictum sit ad turbas Veteris Testamēti, vt caueant vitia, & errores Scribarum.* Vnde August. lib. de Verb. Domini: *Habes, inquit, Dominum dicentem de Phariseis, Cathedram Moysi sedent. Non eos solos significabat Domini*

Luc. 11. & seq.

Quare Christus turbas, ac discipulos sit allocutus?

1. Pet. 2.

Mar. 12. Eos cur Christus docebat in doctrina sua, vt ait Marcus.

Luc. 20.

August. sermo. 29. de verb. Dñi, a liquanto ante med. 10. mo 10.

nus, quasi verò eos qui crederent in Christum, ad Iudæorum scholam mitteret, ut ibi discerent, quemadmodum iter sit ad regnum cælorum? Et infra: Dominus docturus Ecclesiam, & habiturus scholam suam præter Iudæos, sicut videmus modò, nunquid credentes in se, ad Iudæos missurus erat, ut discerent? Sed nomine Pharisæorum & Scribarum significauit, quosdam in Ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent: se autem figurauerat in persona Moysi. Idem in exhortatione ad cõcordiam Ecclesiæ: *Quæ dicunt (ait) facite (quæ constat de ijs Sacerdotibus dicta esse, qui sedebant in cathedra Moysi.) Quod vsq; adeò cælestis magister cauendum præmonuit, ut etiam de præpositis malis plebem securam faceret, ne propter illos doctrina salutaris cathedra desereretur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim sua sunt quæ dicunt, sed Dei, qui in cathedra vnitatis doctrinam posuit veritatis.* Sic Augustinus. Directè autem intendit admonere turbam, discipulos verò præficiendos Ecclesijs, & curæ animarum, ut caueant vitia & malefacta præsentium Scribarum, & Pharisæorum. Ideò priori loco proponit obedientiam turbæ; secundo detegit peccata Scribarum, qui mitti debebant, quos præsciebat operam daturus seducendæ turbæ, ut peterent Crucem Christi à Pilato, & ut impedirent prædicationem resurrectionis ex zelo traditionem suarum, ad obscurandum Euagelium, nullum nõ lapidè promoturos.

Ait ergo: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi.* Ad litteram, Moses cathedrã habuit, in qua sedens docebat populum. Cùm autem duplici potestate fungeretur Moyses, nempe iudicandi, & Fidem, & mores docendi: hinc non loquitur Dominus de priori potestate iudicandi, quia hæc data erat septuaginta duobus senioribus, sed de facultate prædicandi, & mores instituenti, de qua in Actis fit sermo. Nam in tribunali sedebant septuaginta seniores, vsque ad Christum, & imperabant potius, controuersiasq; ortas

dirimebant, quàm docebant. Deinde non loquitur hinc de materiali vlla sede Moysis, sed de facultate docendi, & vtilitate magistrorum: quæ Moysis dicitur; quia illam prior Moyses accipit. Et ut lex illa vetus fuit vmbra nouæ; ita cathedra illa Moysis, vmbra fuit, & typus cathedræ Petri, siue Christi, qui in Petro, & per Petrum docet; cùm Episcopi & Vicarij vnũ & idem sit tribunal.

Et cùm dicitur, *Super cathedram*, Græcè est simpliciter, *ἐπι τῆς καθέδρας*, id est, in cathedra; ne quis mysterium subesse putet voci, *Super*. Et potius significat sessio illa auctoritatem docendi, quàm actum sessionis: quia stans Esdras Scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, legem prælegebat: Christus quoq; Dominus stans legit Esaiam: Paulus iussus dicere in Synagoga, surrexit, & stans locutus est ad populum.

Quod dixit, *Sederunt*, de præterito: ad phrasim Græcam referendum est, vbi sæpè *ἀπίστος* ponitur pro præsentis: ut cùm alio loco dixit: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, pro, diligit; & Ioannes Baptista; *Medius vestrum stetit*, id est, stat. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*; significat, in quo mihi acquiesco, & complaceo. Ita frequenter in Euangelio & Paulo inuenitur verbum præteritum *ἔγγιστος*, id est, appropinquauit, pro eo quod est, factum est prope, & iam prope est, de præsentis. Et in his omnibus, sicut & in hoc loco, *ἐκείνου* per tempus Aoristi pronuntiatur: quod rectè Aoristus, id est, indefinitum, propterea vocatur.

Sedentes autem, siue auctoritate docendi fungentes, fuerunt Scribæ, & Pharisæi. Scribæ, erant legitimi, nec est nomen sectæ alicuius; ideò Scriba poterat esse Pharisæus. Laicus etiam præter sortem Leui prædicare poterat apud Iudæos, si scientiam haberet, & potestatem à Principe Synagogæ in Synagoga,

Cathedra illa cur Moysis dicitur.

Heb. 10.

Moysi cathedra cuius cathedre typus fuerit.

Quid Scribarum, & Pharisæorum sessio super cathedram Moysi significat.

2. Esd. 8. Luc. 4. Act. 13. Hæc phrasim: Super cathedram Moysi sederunt, qualis sit.

Luc. 7. Ioan. 1. Matth. 23. Infra 17. Supra 3. Infra 4. Infra 10. Infra 26. Luc. 19. Infra 21. Infra 22. Rom. 13. Aoristos Græcè quid.

Scribæ apud Iudæos qui.

Idem epist. 166. in fine.

Scribarum malignitas in Christum. Luc. 23.

Qua de Moysi potestate per cathedrã significata: iudicandi ne, an docendi, fit sermo in præsentis.

Act. 13. & Infra 15.

Matth. 21.

Prædicandi munus apud Iudæos ad quos spectabat tantummodo.

Scribarum munus.

Quare Ciriellus Iudæorum hic Sacerdotes minime taxauerit.

Matth. 13.

Quid Cyrillus Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Cyril. Hierosol. catechesi 12.

Christus Moysi cur legem seruauerit.

Scribæ & Pharisæos à cathedra docentes; Iudæi cur audire debebant. Matth. 5. Quæ non faciendæ, & seruanda illorum præcepta tantummodo.

Matth. 21. Ideò obiecerunt Domino prædicanti in templo Principes Sacerdotum, & Seniores populi; *In qua potestate hæc facis? & quis tibi dedit hanc potestatem?* Quæ quidem obiectio locum habuisset, nisi esset habitus propheta. Quia sine facultate nemo poterat prædicare: & illis non incumberebat ex officio potestas docendi, sed Sacerdotibus tantum: ex commissione tamè, vel delegatione, Scribis, & Pharisæis competebat, ut hodie religiosi ex delegatione Pontificis, vel tacentibus, & annuentibus Episcopis, ad quos ex officio spectat. Et Scribæ ædificabant Fidem, alta, & subtilia legis tractando, ut nunc fit à Doctoribus in scholis.

Annotat quidam, Sacerdotes sub nomine Sacerdotum non fuisse reprehensos à Domino, quia non venerat reformare, sed tollere Sacerdotium illud vetus. Suos autem discipulos, Scribas, & Pharisæos nouerat permanuros: ideò superius dixit; *Omnis Scriba doctus in regno cælorum, &c.*

Est ergo sensus: *Super cathedram Moysi sederunt* (ut interpretatur Cyrillus) Qui docendi auctoritate sunt præditi: quanquam Scribæ, & Pharisæi vobis repugnent. Et si ego eos reprehendam, volo tamen eos à vobis audiri, & in honore haberi, dum locum Moysi tenent, sed moneo vos cauere ab eorum operibus. Lex etenim vsq; ad mortem Christi seruanda erat, & Christus ipse eam seruabat, ne exlex, & inimicus Moysi, & odio legis, & amore sui agere videretur.

Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite. Quia tunc lex illos obligabat, vsque ad mortem Christi, & plenam Apostolorum prædicationem; ne videretur soluere legem, inuidere principatui, confundere vitam cum doctrina; salutare hoc præbuit documentum. Omnia ergo, non contraria videlicet legi Naturæ, aut legi Dei: ut quæ docebant de honore parentum, & iura-

mento super auro altaris. Omnia etiam, quæ non sunt fermentum Pharisæorum, à quo admonuit cauendum; vel extra cathedram: ut quod Christus nõ esset Messias, vel quod Christus esset dignus morte, vel quod non resurrexit à mortuis, & similia.

¶ *Seruate.* Negatiua; & *facite*, affirmatiua. Vel: *Seruate*, corde; *facite*, opere; vel; *seruate*, credenda; *facite*, agenda. Et si autem prædicans ea, quæ perfectionis, & consilij sunt, & non faciens, rem faciat pudore, & erubescencia dignam: docens verò necessaria, vel alijs præcipiens, & nõ faciens, grauius peccet, ob statum & scandalum. Superiores tamen, ne dupliciter peccent, debent saltem benè loqui, & benè præcipere, ne exemplo, & verbo simul noceant. Quanquam autem qui dicit, & non facit, credere non videatur, tamè docere debet. Vnde Paulus ad Philippenf. gaudet, vbicunq; & à quouis Christum annuntiare, quoniam sic quoq; fructum edere possunt. Debent ergo pastores docere, quia nõ seipso, vel sua, sed diuina prædicant: ab his nemo dicto, vel exemplo excusatur: & pastor vitiosus potest subditum peccatorem, & corripere, & punire, quia Dei est minister, ut Paulus docet ad Romanos.

Obijcies in hanc Domini sententiã, Iudæos reddi excusabiles, quod ad subornationem Pontificum petierint Christi mortem. Respõdeo, excusatione minimè dignos fuisse, quia tunc audiendi Pontifices, quando est dubium aliquod in Fide decidendum, nõ in manifestis, & apertis malis: ut quod Christus esset sanctus, & propheta, quod vita ipsa, & operibus comprobabat: ideò populus nouerat quod non esset dignus morte. At non erant audiendi, quando docebant Iesum non esse Messiam, vel Christum: quia hæc nõ de cathedra docebant, & ipse verbo, & signis, & vita se verum Dei Filium, & nuntium astruebat. Et hinc loquitur de præceptis hominum posituius: nã ait, *Alligat onera grauia, & importabilia, & imponit in humeros hominũ.*

Infra 15. Infra 23.

Supra 16.

Infra vlt. Quæ seruanda, & quomodo. Docetes grauius qui peccent.

Qui bis peccent Præpositi.

Philip. 1.

Illi semper docere cur debeant.

Rom. 13.

Quid peccauerint Iudæi, Scribarum impulsu & hortatu & Pharisæis, in Christi necè conspirantes.

Matth. 27.

In quo Scribæ & Pharisæi non fuerint auditi.

Non ergo de credendis, sed de his, quæ fide semel posita venerabiliter sunt agenda, & suscipienda, loquebatur.

Deinde obijcies, multa à nostris doceri, quæ merè positiua sunt, quæ in Euangelio non continentur: vt, ieiunium Quadragesimæ, solutio de cimaram, præscripta ratio persoluendi septem horarum Canonicarum officium, obseruatio dierum festorum, & similia, quæ ad ius positiuum ita spectant, vt nihil eorum contineatur in Euangelio. Respondeo: Canones Ecclesiastici, quos nobis aut Apostoli, aut diuersa Concilia, aut varij Pontifices tradiderunt, nõ sunt extra cathedram Euangelij, sed inter corpus doctrinæ Euangelicæ continentur: nam decisiones sunt in particulari eorum, quæ in genere in Euangelio continentur. Vnde hanc potestatem agnouit Apostolus, cū dixit: *State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.*

Secundum opera verò eorum nolite facere, dicunt enim, & non faciunt. Audienda ergo est doctrina, declinandavita; colligite rosas relictis spinis; legite granum purum, vt columbæ, omiffa palea; & vt apes argumentofæ ex floribus vel sumite, quæ amara sunt prætermittite; & veluti illi qui in aurifodinam incidunt, terra contempta, aurum reseruate. Dicendoq; *Nolite facere*, etiam voluntatem similia agendi prohibet. Grande autem vitium est dicere, & non facere: Etenim vnus ædificans, & vnus destruens: quid prodest illi nisi labor? Illud præstant, qui verbo ædificant, quod vita destruunt, & inde vires non habent, quæ à malis ministris dicuntur, quia volunt, folio vitis, hoc est, solo verborum sonitu magnum vulnus infligere, nec satis est tota vis Demosthenis, vel ingens illa, & copiosa Ciceronis oratoriarum supellex ad persuadendum, si contrarium eius quod oratio persuadet, vita præstet. Hinc Melantheius quidam eleganti oratione Græcos inter se dissidentes, ad pacem, & con-

cordiam adhortari volens, risu, & cachinnis exceptus est; quod domipacem cum vxore & ancilla nõ haberet. Vbi verò adest bona vita, nõ potest non adesse Spiritus sancti eloquentia, & vis quædam tacita persuadendi. Augustus Cæsar cū contra legem à se latam de adulteris per iræ impotentiam irruisset in adolescentem delatum, quod cum Iulia ipsius filia rem habuisset, adolescente exclamante: *Legem tulisti, ò Cæsar, legem serua;* adeò doluit, vt eodie cœnam capere recusatit, de se ipso pœnas fumens, quod legi, quæ alijs prodiderat, non per omnia paruisset. Pudere ergo maximè debet eos, qui inter Christianos alijs præcipiunt, quæ ipsi præstare negligunt: *Turpe est (enim) Doctori, cū culpa redarguit ipsum.* Hinc in consecratione Sacerdotum scriptum legimus: *Qui quod legerint, intelligant: quod intellexerint, credant: quod crediderint, doceant; quod qua docent, imitentur: vt scientes ad quod instituti sunt, id præstare studeant.* Hæc ibi. Qui verò docent, & non faciunt, similes sunt fabricatoribus arcæ Noë, in qua, ipsis pereuntibus, reliqui salui facti sunt: aut æri sonanti, & cymbalo tinnienti, quod dum alios ad ingrediendum in templum excitat, ipsum tamen intrat nunquam: aut aquæ, quæ cum alios lauat, ipsa contaminatur: aut candelæ, quæ, dum alios illuminat, seipsam consumit: denique isti lucernam verbi Dei ante se ferunt, vt suas sordes, atque verenda alijs ostentent, & literas propriæ mortis, atque condemnationis, sicut Vrias portant. *Qua in re & sibi ipsis nocent, nec proximis adiumento sunt: nam cuius vita despicitur, restat, vt eius prædicatio contemnatur.* Est autem hoc Dei iudicium perinde, atque multa alia, quod videlicet animas tãtopere à se dilectas, pro quibusq; seruandis incarnatus est, & sanguinem suum profudit; eis tamen malos, atque inutiles pastores præfici permittat. Sed illud ipse non facit, qui optimos quosq; ad regimen animarum assumendos esse, & verbo, &

Quæ in Euangelio præcepta non habentur, an sint obseruanda.

2. Theff. 2.

Præpositorum doctrinam audientes, declinantes vitam, quibus illi similes videantur.

Dicere, & nõ facere, quàm turpe.

Ecclesiastici 34.

Quid faciant huiusmodi Doctores.

Melantheius quidam belligerantis, ad pacem atque concordiam adhortatio ridicula.

Quid Octauus Imperator legem de adulteris nõ seruauit, à quodam adolescente audierit.

Catonis dictum.

Quid præstare Sacerdotes debeant.

Qui docent, & nõ faciunt, quibus per similes.

Gen. 6. & 2. Pet. 2. 1. Cor. 13.

2. Reg. 11.

Culus non prædicatio contemnatur.

Mali, & inutiles ministri in Ecclesia vnde, & cur à Deo permittantur.

facto

facto docuit. Sed in hoc peccatur ab electoribus, qui potestate abutuntur, dum rubos, spinas, & salices steriles pro vitibus, & ficibus plantant in horto Domini, qui est Ecclesia.

Deinde ab ipsis ambitiosis, qui magna contentione gradus excellentes in Ecclesia affectant, seq; ipsos alijs inuitis ingerunt atque obtrudunt. Interim Deus, qui dormire nobis videtur, ad has ministrorum electiones elicit potestatis suæ detectionem, dum illis vtitur ad gloriam suam, nec permittit rapi oues de manibus suis. Quia nemo perit propter iniquum Sacerdotem, aut Episcopum, nisi qui sua sponte perire vult: sicut etiam ministri sanctitas volente perire non seruat, sicut nec Christus Iudam. Ostendit etiam sapientiam suam, qua neminem finit inutilem in domo sua, & qua nouit humiliare bonos Præsidentes, dum vident eandem potestatem communem reddi iniquis perinde ac nobis. Nouit etiam malos subditos per malos pastores punire: nam *Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Illustrat præterea hoc iudicio bonitatem suam, qua Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Effetque luge periculosum inter bonos, & malos pastores discernere, cum omnis bonitas pastoris aduerti sit, & sæpè separetur; ac proinde obedientia incerta nobis redderetur. Postremò, hoc facit ob maiorem suorum electorum fidem, spem, charitatem, patientiam, humilitatem, obedientiam, quas excellentes virtutes cum malis Rectoribus exercent: quæ admodum Christus fecit cum Pilato, Herode, Scribis, Phariseis, & Sacerdotibus, ac Pontificibus.

Habemus etiam hoc loco, quod timeamus nostrorum maiorum ruinam, qui in peiori gradu sunt quàm illi, de quibus hinc loquitur Dominus; quanto altius est ministerium, & peior ministerij executio. Est enim primus gradus, eorum qui dicunt, & faciunt omnia bene: in quo solus Christus inuenitur. Secundus,

eorum, qui dicunt omnia bene, & faciunt necessaria: quemadmodum boni, & pij pastores. Tertius est, eorum qui benefaciunt, sed non docent, vt boni subditi, ad quos docendi non spectat prouincia. Quartus, eorum qui bona docent, at non faciunt: vt Scribæ, & Pharisei, & mali nostri prædicatores. Quintus eorum, qui nec dicunt, nec faciunt; sed pinguisimos Episcopatus deuorat. Postremus eorum, qui malè faciunt, & malè docent: atque in hoc gradu sunt heretici nostri seculi, quibus propinqui sunt & vicini, vt eijciantur è regno, nostri, qui nec dicunt, nec faciunt. Causa autem est, quia interna non gustant, & ad externa conuersi sunt, quietem in omnibus sectantes, & pompam. In tanta ergo calamitate erudimur capere Christi consilium, vt videlicet dictis eorum audientes nos præbeamus, eos honoremus, præceptaq; ab ipsis profecta: quia peccati occasione tollunt, abusus damnant, & veram libertatem auferunt, amplectamur. Et illud quod Dei est, in illis, id est, doctrina, amplectendum est: quod verò proprium est ipsorum hominum, id est, vitium, omittendum.

Quod si obijcias; Volo quidè ipsis obedientiam præstare; veruntamen à murmuratione eorum abstinere nolo. Respondeo: Et si Deus id iusto suo iudicio permittat, vt sal infatutum conculcetur ab hominibus; interim tamen murmuratio nihil tibi prodest, imò plurimum obest, quod perdis meritum obedientiæ tuæ, exponisq; Diuina ministeria contemptui. Nam inde hæreses profectæ, cum ex indiscreta consideratione abusu illam potestatem quidam denegarunt, aut saltem comparatione aliorum seipsos iustificarunt. Respondebis; Annon illi mali sunt, an non sordidam vitam agunt? Sit ita: non tamen omne verum est probandum; & vt Apostolus ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Plus enim tibi nocet vel vnum tuum veniale, quàm centum mortifera delicta aliorum.

Matth. 23.

Superioribus etiam discipulis obtemperandum quatenus. Eorum nobis præcepta quàm profunt.

In eos, qui licet suis præpositis obediant, non tamen sine murmure, & obloquutione. Matth. 5.

Hæreses vnde.

Verum non omne probandum. 1. Cor. 6.

Hortus Domini quis myrtice.

Ex eo quod malos Deus permittit pastores, quid primum addi sciamus.

Ioan. 10. Qui perit, cuius vitio percat.

Infra 18. Secundum documentum Dei, malos permittentis ministros in Ecclesia.

Iob 34. Tertium documentum.

Matth. 5.

Quartum documentum & vitium.

Superiorum nostrorum casus atque ruina quàm grauis. Doctorem sex gradus proponuntur. Mat. 7.

Sed

Cum malos Deo pastores redarguerit, cur nobis idem facere non liceat.

Psal. 81. Maiores nostri a nobis cur minime reprehendendi. Heb. vlt. Qui secus faciunt, quales illi.

Superiorum vitia reprehendendi modus optimus.

Rudi plebeculae qui vitentur alienari.

Ponderatur hec lectio, Alligant enim, &c.

Alligabant onera graua, & importabilia Pharisaei quomodo & Scribae. Mar. 7.

Rabbina vanitas, & mira superstitio.

Act. 15.

Sed rursus insurges: Dns eos hic redarguit, Quidni mihi idem liceat? Sed Dei est, non vermis per terram repentis, stare in synagoga deorum, & in medio deos diiudicare. Ecce ego, inquit, ad pastores. Et Christus, qui reprehendit, non dixit; Reprehende tu; sed, Honora, & obedientiam praesta. Et certe contra rationem est, vt propter malos paucos quisquam illi bono statui, in quo illi sunt, aduerfetur, vel bonis, qui in eo sunt, detrudere velit. Quoadmodum si quis propter aliquos malos coniugatos, ipsum matrimonium iniurijs incefferet, atque adeo omnes, qui coniugalem, & inculpatam vitam colunt. Et satis esse debet inferioribus ad reprehendendos mores superiorum, si sanctiorem, & puriorem vitam agant.

Dices; Hoc nihil aliud est, quam superioribus adulari. Sed certe qui reprehendere lege vlla non tenetur, non assentatur, si a reprehensione abstinenceat. Illud porro certum, & verum, eos vulgo, & plebeculae adulari, qui vitia maiorum palam, & sine fructu traducunt.

Sequitur: Alligant autem onera graua, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Aliquot Latini codices emendati legunt, & Graeci habent, Διολογοι γαρ: non enim nouum vitium reprehendit, sed illud ipsum, quod prius dixit. Haecenus de praecipis Mosaicis dixit, Dicunt, & non faciunt: de adiunctis vero, quae in commune populi ruinam vergebant, dicit: Alligant: id est, colligunt fasciculos praceptorum graues, & importabiles, seu portatu difficiles, vt Graeca litera habet de multitudine lotionum, ieiuniorum, precum, vigiliarum, vestium, Sabbatorum, adeo, vt Talmudistae integrum librum condant de gladio, quo iugulanda sunt animalia ad esum, vel sacrificium: & imponunt humeris alienis, quos tamen ipsi fasciculos ne vel digito dignantur attingere. Legem enim per se onerosam, suis traditionibus, & constitutionibus grauiorem reddunt, quo si

bi eruditionis & sanctimoniae opinionem concilient.

Verbo autem Alligandi, significat illos quasi fascem constituere praceptorum, & quod vnum seruare sine alio nihil proficiat; denique quod rationibus, & autoritatibus ad eorum obseruantiam adigebant. Nam cum homo natura altero homine non sit superior, & errare possit, opus fuit, vt in principijs legum a Deo regetur, scilicet lege Naturae, & in vtraque scripta, tam veteri, quam noua. Deus aliquot etiam populo Christiano leges tradidit, cum quo peculiariter versatus est. Sed quia non omnem materiam est amplexus; potestatem contulit, tam spiritalibus, quam secularibus ministris leges condendi ad vtilitatem populi spectantes. Qui grauius peccant, si leges ferant, quibus populos expilent, & deprudentur, iuxta illud Esaias: *Va qui condunt leges iniquas.* Dum autem paucas, & illas quidem minime graues, & necessarias statuunt, nequam peccant: bene autem, si aut difficiles, aut non necessarias extra religionem condant. Nam in religione peculiari conuenit esse obseruantias multas, vel difficiles, eo quod sponte tantum a volente assumuntur, & pauci sunt in religione, & nemo cogitur manere ante emissam confessionem.

Quia vero in Ecclesia Dei sunt plures homines, quam in synagoga; ideo pauciores leges esse expedit positivas: quemadmodum Euangelium respectu ipsius legis breue est. Praecepta ad exteriorem munditiam attinentia, quia multa inutilia continebant, & illa seruata, hominem iustificare arbitrabantur, male instituta erant ab Scribis, & Pharisaeis; ideo carpit ea instituentes, non autem obseruantes, cum non essent contra legem, nec condita essent a non habente potestatem. Alia vero mada tade perfectione, ieiunij, precibus, &c. inconuenienter data erant, quia graua, sed non ex materia sua: ideo non reprehenduntur a Christo, vt priora, quae Pharisaei seruabant, sed non secunda.

Hac metaphora: Alligant enim onera graua, &c. quid significetur.

Legum, & Naturae, & Moysis, & Christi, scilicet Euangelicae necessitas.

Legislatores, tum sacri, tum profani quae grauius delinquant. Esa. 10.

Vbi multae sint oportet obseruantiae, constituto nesq.

In Ecclesia pauciores leges positivas esse cur expedit.

Rom. 4. & seq. & alibi passim.

Pharisaeorum, Christi & Scribarum quas traditiones legesque non probet.

Onera graua, & importabilia vnde sint.

Quid humeris, & digito hoc loco significent.

Quae sint Ecclesiae graues ac molestae exemptiones quibusdam leui de causa concessae. 1. Cor. 1. 1. Bonae gratia hac de re exemplum perurbauit.

De exemptione sapiens quid dicit scriptura.

Secundum documentum, circa poenitentiae modum arbitrarie imponendae.

Homil. 42. in Matth. tom. 2. ope. D. Chryso. Peccatori poenitentia,

Ex multitudine autem praceptorum, & parua virtute eorum fit, vt vix ferri queant. Humeris autem onera gestare solemus. Ideo per illos significatur tota facultas, & virium magnitudo; sicut per digitos minima facultas hominum. Et quia eos, quos oneramus, soliti sumus manibus nostris oneris gestandi prius pedes expedere, ne supravires hominem grauemus; illi tamen ne tantilla quidem parte facultatis suae operi applicabatur, vel discernere volebat, quae praecipiebatur.

Ex hoc loco elicere possumus, quam sint Ecclesiae molestae exemptiones, quae quibusdam sine magis, & euidentibus rationibus conferuntur. Nam hinc est, vt alius quidem esuriat, alius autem ebrius sit; istis omnia liceant, illis nihil. Scribit B. Bonauentura, quod cum pro more Regulae, siue institutum B. Francisci in mensa a quodam legeretur, & in eo cuncti arctarentur ad Diuinas horas matutinas, vniuersi vero Sacerdotes ad Missam celebrandam; ad tempestiuè se in Monasterium ante noctem recipiendum; ad singula horum praecpta pendebat exemptio, nimirum; *Exceptis Magistris nostris.* Cum vero in fine Regulae contineretur: *Quisquis hanc Regulam diligenter custodierit, vitam aeternam consequetur;* adiunxit lector de suo ex simplicitate quadam: *Exceptis Magistris nostris:* quae res magnum risum excitauit. Rectè quidam exemptione definiuit, nihil aliud esse, quam elongationem ouiculae a pastore, quo luporum morsibus magis exponatur.

Secundò, quantum ad impositionem poenitentiae in ijs, in quibus poenitentia est arbitraria, id est, vbi non est restitutio necessaria, vel debitum speciale alicui pendendum, nemo se grauem debet ostendere, sed sequi conditionem poenitentis secundum consilium Autoris operis imperfecti in Matthaeum: vbi sic habet: *Tales sunt & qui graue pondus venientibus, ad poenitentiam imponunt, qui dicunt, & non faciunt: & sic dum poenitentiae praesentis fugitur, contemnitur poena peccati futuri.* Si enim fa-

scem super humeros adolescentis, quem non potest baiulare, posueris; necesse habet vt aut fascem reiciat, aut sub pondere confringatur. Sic & homini, cui graue pondus poenitentiae ponis, necesse est, vt aut poenitentiam reiciat, aut suscipiens, dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde est erramus modicam poenitentiam imponentes; nonne melius est propter misericordiam rationem dare, quam propter crudelitatem? Vbi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, vt quid Sacerdos eius austerus? Haec ille sanè eleganter, & doctè. Cato senior se omnibus peccantibus ignoscere dicebat, praeterquam sibi ipsi: multum profecto dissimilis illi Mauius, qui carpens alios, sibi omnia condonabat. Tertio, addiscat legislator leges ferre, quae portari valeat: quas verò tulerit, primus ipse obseruet, & agnoscat sententiam illam: *Paterere legem, quam tu ipse tuleris,* & ne pondus & pondus in statera sua habere videatur. Digna est enim vox maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri.

Subdit Euangelista: *Omnia vero opera sua faciunt, vt videatur ab hominibus.* Tacitam soluit objectionem Dominus: cum enim dixisset, *Dicunt, & non faciunt,* obijci poterat, quod illi haberent multa bona opera: orabant enim in angulis platearum; tuba canebant, cum elemosynam erogabant; habebant facies tristes, cum ieiunabant, & similia multa praestabant: respondet: Si quid boni faciunt, id totum illos prestare, vt videatur ab hominibus; & venetur gloriam humanam, & laudem. Necesse est enim, hominem aliqua delectatione niti, ac detineri: carentes autem testimonio bonae conscientiae, vel Spiritus sancti, volunt illud exterius aucupari ab hominibus: & dum externum fauorem, & hominum gratiam querunt, testantur se nihil interius habere; cum contra omnis gloria Regis sit ab interius.

Nec obstat quod dicitur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c.* Sed aliud est sua bona opera videri, vt Deo glorificet, & edificetur proximi, nam, teste

vt quidam rectè dixit, qualis in Iungenda

Melior est propter misericordiam ratione dare, quam propter crudelitatem. Ioh. 2.

Cato Senior cui non parcebat vni; Mauius contra cui soli parcebat. Tertium documentum de qualitate legum ferendarum.

Prout. 20. Iust. Imp. l. Digna vox.

Scribae, & Pharisaei opera quae bona facerent non bene. Matth. 6.

Bonae conscientiae testis montis destitutus, vnde illud.

2. Cor. 1. Psalm. 44. Quo sensu dicitur: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c.

B. Augusti. tract. 8. in 1. epist. Toz nis sub ini. tom. 9. Matth. 6.

Virtutis no- strae prima- rius autor quis. 1. Cor. 15.

Virt perfe- cti in quibus in lege ani- malibus desi- gnentur. Leuit. 11. & seq. Deut. 14. & seq. Imperfecto- rum ingeniu

Inanis glo- riae cupidit- quales meri- to videatur.

Mar. 12. Luc. 11. Stola Latini- quid.

Cit. Phi- lipp. 2. Quid Grae- cis, & He- braeis.

Gen. 45. Iulio Polluc- quid stola.

August. Si timemus spectatores, no- bebimus imitatores. Aliud, se velle vi- deri autorē eorū operū. Vt enī pri- mum, rectum & sanctum est; ita se- cundum, vitiosum est, & prohibitū. Attendite, inquit alibi Domin⁹, ne iu- stitiam vestram faciatis coram homini- bus, vt videamini ab eis. Principalis enim autor virtutis nostrae, Deus est, iuxta illud; Abundanti⁹ illis omni- bus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quia tamē perfecti & mū di soli diuidunt vngulā, & nouerūt distinguere inter opus, & hominem operantem; hi verius possunt etiā in aliorum praesentia bene operari. At verō imperfectorum consciētia, aliorum aspectu laeditur, quia putāt se, quod faciūt, hominibus dedisse. Vnde quasi teneri partus oculis spe- ctantium fascinantur, & instar pau- cae candelae non possunt vento ma- gno, perinde atque fax magna, resi- stere. Porro mirabilis est ventus ina- nis gloriae, quo pascūtur more Cha- malaeontis (si verū est quod de hoc animali dicitur) qui magni videri vo- lūt, & docti. Ac vt molendinū in edi- to loco sitū sine vento haud moue- tur; ita illi sine spe gloriae aucupan- dae non operantur. Denique vt ma- gni montes non nisi à magnis ventis perflantur, ita qui magni sunt in o- culis suis, magna superbiae agitantur aura.

Dilatant enim phylacteria sua, & ma- gnificant fimbrias. Hūc locū Marcus & Lucas ita describunt. *Cauete à Scri- bis, qui volunt in stolis ambulare, & salu- tari in foro, & in primis cathedris sede- re in synagogis, & reliq. Stola, vestis est talaris apud Latinos, tantum fœ- minis seruiens. Vnde Cicero cuidā obiecit, quod cum togam induisset, in stolam eam cōuerterit. Sed apud Graecos, & in Scripturis hęc vox promiscuē pro virili habitu, & mu- liebri accipitur. Vnde legimus Ioseph dedisse quinque stolas Benia- min, & totidem patri misisse. Iulius Pollux testatur fuisse vestē histrio- num.*

Sensus autem huius loci est: Ca- uete, ne vos fallat magnifica species

Scribarum, & Phariseorum: non e- nim student salutē vestrae, sed suae gloriae. Cupiunt enim, vt magni, & sancti videantur, ambulare in vesti- bus ad talos vsque demissis; venan- turque primas salutationes in foro, captantque primorum sedilium ho- nozem in confessibus, & in conui- uijs primum locum. Nam etsi proli- xitas, aut breuitas vestis per se nemi- nem iustum faciat, vel iniustum; dū tamen hęc affectatē, & putidē fiūt, & ad gloriam aucupandam, vitiosa sunt, & detestabilem sapiunt hypo- crisin. Nam Dei armis diabolo mili- tant: sed Christianos omnes decet modus, & modestia in his exter- nis.

Et quod hīc dicitur de ambula- tione in stolis, referēdum est ad id, quod Matthaeus dixit: *Dilatant phy- lacteria, & quomodo dilatarentur: rursus quid fimbriae, & qua ratione magnificarentur; & ob quam causam Scribae, & Pharisei à Domino reprehendantur. Praecipiebat Domi- nus Iudaeis iugem Legis meditatio- nem, & vt illam inter oculos gesta- rēt. Et vt matres infantulis obliuio- sis filū digito alligant, vt reuocent in memoriam ea, quae illis mandaue- runt; ita Deus Iudaeis, tanquam pue- ris quibusdam, iussit manibus, & frō- ti quaedam alligari. Sed in hoc me- taphoricē tantum memoriam earum rerum praecipiebat seruari: illi verō proprie, & ad literam accipientes, chartas, seu membranas quasdam le- ge Dei inscriptas capiti alligabant, quo inter oculos mouerētur: quod inutile erat, & alia opera impediēs, & quas multi Iudaei ob exēplū Pha- riseorum portabant: sed in se ma- lum non erat. Ideo Dominus mo- dum tantum carpit, quia ampliabāt, & dilatabant illas: maximē quia hoc contra legem non erat, imō ex ea habebant occasionem. Ait enim Do- minus in Deuteronomio: *Ponite haec verba mea in cordibus, & in animis ve- stris, & suspendite ea pro signo in mani- bus, & inter oculos vestros collocare.**

Dicūtur autem huiusmodi char- tulae, siue membranā à Iudaeis Tu-

Prolixior ha- bit⁹, aut bre- uior quaten⁹ damnabilis illic.

Quid sint phylacteria. Deut. 6. Intra. 11.

Ijs phylac- terijs quid tan- tum Domini⁹ indicabat.

Hypocritica de illis & in- pra Phariseo- rū sententia.

taphot,

Phylacteria Graecis quid sonent.

Eadem qua- lia B. Hiero- nymo in hoc locum. to. 9. Rsb. David Kimhi in Psalm. 1. Quomodo allequi quis possit, in le- ge Dei vt me- ditetur die ac nocte iux- ta Prophetā.

Que praeter- ea nationes imitatione Iudaeorū por- tarent phyla- cteria, teste Hieronymo. B. Hierony. D. Chrysof. hom. 77. in Joan. 10. 2. Einatodi phylacteria quid habe- rent inscri- ptum. Epiphani. in heres.

Alterā opti- mo, quae ma- gis probatur

Chrysof. Hieronym. Theophyl. Lyrani.

taphot, & à Rabbini Thepilim: Graecē vocantur φυλακτήρια, id est, cō- seruatoria, quod memoriam ab obli- uione Diuinā legis seruarent. Bea- tus Hieronymus vocat pictariola, id est, albas tabellulas breuissimis sententijs inscribēdis accommoda- tas. Rabbini quidam vocatus Da- uid Kimhi, interpretans illa verba: *Et in lege eius meditabitur die ac nocte,* interrogat quomodo hoc possit pre- stari; cum interdum edere quisque, & dormire, atque alijs domesticis curis vacare debeat? & respondet, quod qui seruat praecipia de The- pilim applicandis, huic tantum Scri- pturā tribuere, ac si disceret, ac me- ditaretur dies ac noctes. Testatur Hieronymus in Matthaeū, hunc er- rorem gestandi Thepilim, etiam suo tempore viguisse apud Babylonios, Persas, & Indos: in quorum locum refert Chrysofom⁹ multas ex Chri- stianis fœminis suo seculo cōsueuif- se Euangelium ex collo suo pendēs portare; vt faciliē Euangelicā legis recordarentur.

Quid autem in illis inscriberetur Phylacterijs, non satis est exploratū inter Doctores. Epiphanius asserit; phylacteria Phariseorum, de quibus in Euāgelio loquitur Dominus; nul- lum cōtinuisse Scripturā genus, sed- latus quasdam fuisse purpurae notas conspicuis palliorum locis praetex- tas. Quod & ipsa Euangelij phrasis indicat, dicens; *Dilatant enim phylactet- ria, & fimbrias palliorum magnificant.* Hęc ille in sensu, vocās oras, & mar- gines palliorum, quibus adhibeātur fimbriae; notas verō purpureas, qua- les in pectore, & in tergo dalmati- carum sacrarum vestium apponi vi- demus.

Sed profectō probabilior est sen- tentia Chrysofomi, Hieronymi, & Theophylacti, qui tradunt, Decalo- gum Legis in illis membranulis cō- scribi solitum. Lyrani ex senten- tia Rabbiorum tradit, duodecim versus ex Deuteronomio conscri- bi solitos, quinque videlicet ex sex- to capite, ab eo loco: *Audi Israël; Dominus Deus noster; Deus vnus est,*

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: & ex tota fortitudine tua: eruntque verba haec quae ego praecipio tibi hodie in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & mediteris se- dens in domo tua: &c. vsque ad, Et o- stijs domus tua: & septem alios versus ex capite. 11. ab eo loco: Si obedieritis mandatis meis, &c. vsque ad, Scri- bes ea super postes, & ianuas domus tuae.

Modum autem & ritum scriben- di tradit Talmud in libro, qui dicitur Roschiana, his verbis: *Tataphot, siue Thepilim (hoc est, phylacteria, siue conseruatoria) sunt membranula, in quibus scribuntur sententia quaedam Bibli- cae: & necesse est vt fiant de iumento, aut fera munda, sicut dicit Scriptura: Vt sit lex Domini in ore tuo. Oportet etiam scribi manu sua dextera, etiamsi possit vtraque manu sua. Quod si manu si- nistra tantum vti possit, illi erit loco dextera: & qui non valet rectam face- re lineam absque tracta linea, licitum est lineam trahere, super quam scribat. Debet autem membranula integra esse sine foramine; ne atramentum fluat per eam. Et si aboleatur vna literarum, & puer indoctus, qui non est stolidus, lege- re possit, idonea erit: si non, inepta erit. Nec oportet quod spatium relinquatur sursum, nisi quod sufficiat pro erectio- ne literae Lamed; infra verō fiat iux- ta mensuram longitudinis P Cof, & Num. Porro ipsam scripturam nō scri- bant nisi ex eo latere membranae, vbi car- nem tetigit. Oportet etiam scripturam includere quatuor lineis per circuitum scheda: at non est opus, vt inter scri- ptas lineas fiant lineae. Et non debet ho- mo ire per cimiterium, quando habet Thepilim in capite suo: nec ad illud ac- cedere per spatium quatuor cubitorum. Locus in quo sunt Thepilim, aut etiam liber Legis, prohibitum est in eo dare o- peram Veneri, nisi prius ea exportauerit, aut reposuerit illa intra aliquod vas: & rursus vas illud reponere in- tra vas aliud. Et tunc licebit ea repo- nere sub cervicali inter stratū, & pului- nar. Hęc lex Talmudica tradit: quae etsi proluxiora sint, volui tamē ea re- citare, vt prudēs lector intelligat, in*

Modus phy- lacteria in- scribēdi qua- lis erat, & quādam ridicu- lus Rabbino- rum.

Tom. 4.

Yyy 2 quanta

quanta superstitione, imò in quanta cæcitate, ac quàm densis tenebris versentur infelicissimi omniũ mortalium Iudæi.

At verò, quia cõsuetudo est Christianis gestare appensum collo Euãgelium, aut alias res sacras, siue reliquias; in primis admonendi sunt, ne huiusmodi sacra ob commodi temporarij causas gestet: quia esset abuti rebus sacris, vltra inutilitatẽ. Error etiã esset, credere, se ob vim naturalem, seu ob pactum Dei cum illa gestantibus ininitum, cum nullũ tale sit, à periculis liberandos. Secus si ex reuerentia Sanctorum deferantur, cum spe, quòd fortè Deus miseretur. Hinc legimus in B. Cæciliæ laudem, codicem Euangelicum semper in sinu gestasse: & Constantinũ Imperatorem Christi clauum diadematate circumtulisse: & Apostolũ Barnabam curasse ægros Euangelij scripti attactu. Error est etiam, putare, efficaciam tantũ habere vt scripta sunt: nam vt proferuntur, sunt sacra, & reuerentiũ se habet homo ea proferendo. Vnde Dominus dixit: *In nomine meo* (nimirum prolato, non scripto) *dæmonia eijcient.* Intentio ergo atq; animus debet esse, quòd vim ex se ipsis non habent, sed quòd Deus miseretur reuerenter portantis, & quòd plus non possunt scripta, quã prolata, sed potius è contrario. Modus autem in charta pellis abortiuę, seu virginę, & cum certis caracteribus, & similibus, vitandus est. De quibus Hieronymus hoc loco: *Non intelligebant Pharisei, quòd hæc in corde portanda sint, non in corpore: alioqui & armaria, & arca habent libros, & notitiã Dei non habent. Hoc apud nos superstitiosa muliercula, in paruulis Euangelij, & in Crucis ligno, & istiusmodi rebus, quæ habent quidem zelum Dei, sed non iuxta scientiam, vsq; hodie factitã: culicem liquantes, & camelum glutientes.* Autor etiam Operis Imperfecti sub nomine Chrysofomi, idem sentire videtur his verbis: *Puto quòd illorum tunc Scribarum, & Phariseorum exemplo, & nunc multi aliqua nomina Hebræicã Angelorum consingunt, & scri-*

bunt, & alligant sibi, quæ non intelligentibus linguam Hebraicam, quasi metuenda videntur; quidam verò partem aliquã Euangelij scriptã. Dic, Sacerdos inspiẽs, nonne quotidie Euangelium in Ecclesia legitur, & auditur ab hominib? Cui ergo in auribus posita Euãgelia nihil profunt, quomodo eum poterunt circa collum appensa saluare? Deinde vbi est virtus Euãgelij, in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collũ suspendis. Si in intellectu, ergo melius in corde posita profunt, quã circa collũ suspensa. Hæc ille, quæ intelligenda sunt de his, qui sacris rebus abutuntur, & sine reuerentia, & cultu Dei portant, & ad fines temporarios spectat: illisq; fidetes, de studiose operando non curant.

De fimbrijs legimus in Numeris & Deuteronomio, additas fuisse in quatuor angulis vestiũ, siue palliorum. Et adiugit Hieronymus ex suo spiritu, solitos addere acutissimas spinas, vt videlicet ambulãtes, & sedentes interdũ pungerentur & quasi hac admonitione retraherentur ad officia Domini, & ministeria seruitutis eius; ne etiam sequerentur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes. Erant autem vittæ hyacinthinæ frustula quædam quadrata cœrulei coloris; fimbria verò, angulus, vbi finditur vestis. Erat ergo præceptum portare ista: quia mouentur interiora à sensibilibus: sed paulatim abolitis interioribus, ampliabant vittas illas hyacinthinas ex hypocrisis.

Sequitur: *Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominib? Rabbi Rabbi.* Ita enim geminata voce vehementiũs Græcè legitur: ita etiam apud Marcum dixit Iudas Christo, *Rabbi, Rabbi*, vt habet Græca litera. Et quod dicitur: *Amant primas cathedras, & primos recubitus*, Græcè simplici vocabulo exprimitur, nempe *πρωτοκαθίσιας*, & *πρωτοκλισίας*, ac si diceret, præaccubitionem, & præfessionem. Et quod ait, *In cœnis*, intellige conuiuia, quia in propria domo habebant primum ac-

Euãgelicollo appensa, portantibus, quando profunt.

Vbi Tadaei ferrent fimbrias. Num. 15. Deut. 22. Hieron. Ijs acutissimas spinas iugiter adderent. Fimbriae quid erant.

Fimbrias Iudei ferre debent ex lege.

Mat. 14.

Cœnis in quibus Scribæ, & Pharisei primos amarent accubitus, & quare.

Christiano rum res sacras collo ap peasas gestã di consuetudo quatenus probabilis, & honesta.

Quos illi sancti, & pietati imitari videantur.

Duplex ratio, cur eiusmodi res sacre gestari debeant. Mar. ult.

Hier. to. 9. Scribæ & Pharisei insipientes fimbrias & phylacteria quomodo habeant, teste Hieronymo. Rom. 10. Hom. 43. in Matth. to. 2. operũ B. Chrysof. Scribarũ, & Phariseorũ qui similes.

recubitus. Ob superbiam ergo, & gulam id agebant: quia meliora fercula primo loco sedentibus proponuntur. Et quia locum suum non appetebant, peccabant: secus, si suo loco sedere vellent. Primæ cathedræ, ad sedendum erant, non ad docendum: quia vna tantum erat; nisi fortè in multis Synagogis. Sicut hodie nostri Prædicatores amat cathedras honorabiliorum Ecclesiarũ, vel in quibus maius stipendiũ numeratur prædicanti, pinguiore quoque Canonici, & Episcopatus. Optabant etiã primas salutationes, id est, præcipuas, & ante alios, & in foro coram multis, & à multis, & ante multos ob honorem. Forum autem intellige, aut mercium, aut litium. Amant etiã, *Vocari ab hominibus Rabbi Rabbi*, quasi soli sint honore digni, aut soli sapiat; cũ hoc ipso minimi sint apud Deũ, quòd sibi ipsis maximi videantur, & ob hoc ipsum plurimum desipiant,

quòd in oculis suis plurimũ sapiat, de magnifico titulo Magistri solliciti, de sapientia autem, quæ tanto titulo respondere debet, nimium negligentes.

Neque sedere in primo loco, aut salutari ante alios, aut appellari Rabbi, vllum est peccatum: affectus tamen inmodicus, & amor anxius ad illa, magnum est superbiæ peccatũ, vanissimi quoque hominis argumentum: à qua vanitate nemo facile liberari potest, nisi ille, qui in timore Domini & humilitate tenuerit se instanter, & opem Dei ad rem tam vanam vincendam implorauerit: agnoscens se nihil boni habere suo marte, sed totum illud donum Dei esse, cuius rei gloriam non nobis, sed Deo ipsi adscribere debemus, atq; ad eum mediatori Iesu Christo Domino nostro, cui cum Patre, & Spiritu sancto sit gloria sempiterna, honor, & imperium. Amen.

Illi cur in moloco erat apud Deum.

Primarũ sedium, aut salutationum ante alios, & similibus rerũ ambitio, cuius rei sit argumentum. Eccli. 27.

Idem quas amarent primas cathedras in Synagogis, quib; eos imitari videantur.

Quas primas quoq; amarent salutationes in foro, & qualis.

TRACTATUS XXXIII.

In illa verba: *Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim magister vester; omnes autem vos, fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terrã: unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. Nec vocemini magistri: quia magister vester unus est, Christus. Qui maior est vestro, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur, &c. Matt. 23.*

DOMINVS, qui non ignorabat morbos suorum discipulorum, conuenientia medicamenta pro sua sapientia adhibere conatur. Sunt porrò præstantissima pharmaca, quæ morbis sunt opposita atque contraria. Nam vt habet regula Medicorum, *Contraria contrarijs curantur.* Porrò Apostoli eo tempore ambitionis vitio laborant, nam interro-

gabant Dñm: *Quis, putas, maior est in regno cælorũ?* & rursus de eis dicit, *Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior; & mater filiorum Zebedæi; Dic vt sedeãt, inquit, hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuã, & vnus ad sinistram in regno tuo.* Propterea rectè ait: *Nolite vocari Rabbi.*

Porrò ex propositis verbis nonnullæ exurgunt quæstiones. Prima est, Cur prohibet vocari Rabbi, &

Luc. 22.

Matth. 20.

Quare Christus prohibeat hęc patre vocare, non patres.

Quo morbo discipuli laborarent: & quomodo pharmaco Christi conuenienter curandus erat ille. Matth. 18.

Prima solutio Caletani, sed inepta.

Alterata congruentior.

Magistri, quam Patris appellatio- ne homines cur malint.

Christus his verbis: Noli te vocare patre, &c. quid veter tantummodo.

Cum Dominus supra dixerit: Noli te vocari Rabbi, quorum nunc ait: Non vocemini Magistri? Rabbi, & Magister quid differant.

Ouid. li. 1. de Arte amandi, in princip.

non vocare Rabbi? sicut etiam cum prohibet vocare patrem super terram, cur non prohibuit vocari patres, sicut vocari Rabbi? Respondet quidam, prohibere vocare aliquem patrem secundum animam. Quod si verum est, cur non etiam prohibet vocari Rabbi secundum interiorem illuminationem? Obserua igitur, quod licet aliter pronuntientur haec mandata in verbis, sensus tamen est vnus, quia in vtroque prohibetur ne homines sibi usurpent quod est proprium Dei. Nam & Dominus vna ratione adhibet in vtrisque; quia vnus inquit, est Magister, & vnus Pater. Appetitus tamen noster magis tendit ad id, vt vocemur Rabbi, qui titulus est honorificus, a scientia, & magisterio, quam vt velimus vocari parentes, quod est a natura. Et quia nos facilius patrem vocamus, quam magistrum; ideo forte Dominus dixit de Rabbis, & Magistris, *Nolite vocari*, & de patre, *Nolite vocare*. Ac prohibendo vocare patrem, prohibet velle vocari patrem; vel, vt Graece dicitur, *Ne vocemini*. Et quia in nobis non est positum hoc vel illo modo vocari, sed in voluntate vocantium; certum est, per haec verba Christum alienam actionem prohibere non luisse, sed propriam affectionem ammentem haec vocabula.

Secunda quaestio est: Cur dixit, *Non vocemini magistri*, cum supra dixerit: *Nolite vocari Rabbi*? an non idem est Rabbi quod Magister? Dicendum, vel id factum ob inculcationem quandam, vt repetitum fortius infigeretur discipulorum animis: vel respondendum, vt respondet eruditi quidam, amplius esse Magistri nomen, quam Rabbi: nam dictio, Rab, apud Hebraeos, a multitudine scientiae & cognitionis venit: at Magistri nomen ad duo officia magisterij referri potest, & ad doctrinam tradendam alicuius scientiae: vnde dicitur magister scholae; & ad vitam, morumque institutionem: quomodo dicitur Magister equitum, & Magister domus, & Poeta quidam dixit: *Typhis in Aemonia puppe Magister erat.*

Superius ergo cum dixisset: *Ne vocemini Rabbi*, de Magistro Doctore erat sermo: ideo legitur in Graecis quibusdam codicibus *διδασκαλος*, non *μαθητής*, quae posterior vox potius praeeuntem, ac ductorem significat, quam Doctorem. Vocem autem *διδασκαλος*, quae dicitur a docendo, Interpretes vertit per nomen Magistri, vt ibi, *Nolite plures magistri fieri, fratres mei*: interdum voce Doctorem, vt cum ait: *Inuenerunt illum in templo sedentem in medio Doctorum*. Idem dicitur de nomine Rabbi. Vnde apud Ioannem: *Ράββι ο λέγειται ερμηνεύουσιν διδάσκαλος*; id est, *Rabbi (quod dicitur interpretatum, magister)* Doctores vero Hebraice dicuntur Morim, siue Melamedim: de quibus in libro Paralipomenon fit mentio.

Tertia quaestio est, quia leguntur haec praecipua violata a sanctissimis viris: nam Ioannes Baptista permittit se vocari Rabbi, & Paulus se vocat Doctorem Gentium in fide, & veritate, & patrem Corinthiorum, qui per Euangelium eos genuerat. Et Christus Dominus, *Vos vocatis me* (inquit) *Magister, & Domine, & bene dicitis: sum etenim*. Idem vult nos honorare patrem, & matrem; & B. Virgo ait: *Ecce pater tuus & ego dolentes querebamus te*. Religiosi praeterea Augustinum, vel Benedictum, Franciscum, vel Dominicum patres suos vocant absque vilo scrupulo: nos quoque quatuor Ecclesiae Latinos Doctores ore pleno celebramus, ac totidem Graecos. Respondeo: Sicut nullus est bonus nisi solus Deus, & nullus verus est, nisi ille, qui de se ait: *Ego sum qui sum*, quia per essentiam est, & substantia bonus est: ita de nobis dicimus, quod aliquid sumus, quia esse aliquo modo participamus; & de quibusdam asserimus quod fuerunt, vel sunt boni, quia Diuinae bonitatis participes existunt. Ita sunt multi Patres, qui ab ipso Deo acceperunt aliquem modum generandi, vel carnalem, vel spirituales. Simili ratione sunt nonnulli Magistri, qui acceperunt potestatem aliquo modo alios instituendi, vel ad scientias, vel ad mores.

Qua ratione ipsi verè fuerint nominati appellati.

Iaco. 3.

Luc. 2.

Ioan. 10.

Morim, siue Melamedim Hebraea quid.

Qui Sancti se Rabbi, Magistros, & Patres sustinuerint appellari.

Ioan. 3. 1. Tim. 2. 1. Cor. 4. Ioan. 13. Exo. 20. & Matth. 15. Luc. 2.

Qua ratione ipsi verè fuerint nominati appellati. Luc. 18. Exod. 3.

Deo alteri nomine patris competit, alteri creaturae

Ephes. 3.

Patres conscripti, & patres patriae qui dicebantur olim.

Qualis sit Pater Deus. Iob. 2. & 38.

1. Cor. 4. Paulus se patrem Corinthiorum cur vocabat.

1. Cor. 4.

Infra. 4.

Doctor & Magister qualis sit Christus.

Supra. 1.

Et hoc est, quod docet Dominus, completam rationem, siue patris, siue magistri, homini non posse competere, ac proinde nec nomina patris, ac magistri illis in plenitudine conuenire, sed tantum soli Deo omnium parenti appellationem patris conuenire: non ita tamen, quin participationem alijs quoque conuenire possit. Nam ab eo omnis paternitas in caelis, & in terra nominatur, vt tradit Apostolus, & ab eo est omnis vis generandi, siue secundum carnem, siue secundum spiritum, siue administrandi rempublicam, siue illam ab imminente periculo tuendi. Vnde ij, qui in magistratu aliquo versantur, siue profano, siue Ecclesiastico, Patres de more vocantur: & senatores, qui moderandae Reipublicae praeficiebantur, patres conscripti, & qui eam ab hostibus defendebant, patres patriae nuncupabantur. Ceterum Deus simpliciter, & per omnia pater est, a quo quicquid sumus, accepimus, & animam, & corpus: & pater non vnus, aut alterius, aut aliquorum paucorum, sed absolute omnium hominum, quotquot sunt, fuerunt, aut erunt; & quod maius est, etiam Angelorum, qui in Scripturis filij Dei dicuntur, vt habes apud Iob, & quod omnium est caput, Pater est Verbi, vbi genitum per omnia equale est ipsi generanti. Paulus vero vocat se patrem Corinthiorum, quia genuit eos per Euangelium: qui modus non arguit perfectam, sed externam quandam generationem, & vt sic dicam, ministerialem, adhibendo verbum, vel Sacramentum. Ipse vero Dominus fuit, qui verè genuit, de quo Apostolus: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*. Rursus ait Apostolus: *Sic nos aestimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*. Ita etiam de magistri appellatione cogitandum, quae soli Christo, qui est Dei virtus, & sapientia, absolute competit. Nec tantum est doctor externus, vt ceteri homines, sed maxime internus, lucem ad intelligendum suppeditans. Nec vnus,

aut alterius hominis, sed omnium hominum, vt rectè sit dictum a Ioanne: *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Nec hominum tantum, sed etiam Angelorum. Deus enim, scientiarum Dominus est: & verus magister, quia docet, & non docetur ipse: & erudit omnes, & de omni re, & infundit habitus scientiarum, vt fecit cum Salomone: vel scientiam in actu, vt cum Prophetis. Homo autem non operatur intus, sed id quod est obscurum, reddit clarum, vel explicando voces, vel probando rem, vel tradendo principia, ex quibus alia potest discipulus colligere. Cum igitur intus non agat, non docet nisi dispositum, & attendentem: sicut cos non facit ferrum, sed acuit, vt docet Autor operis imperf. in Matthaeum. Deus autem etiam ebrium, & dormientem docet, quia agit in intellectum, qui in se ipso turbationis non est capax: sicut intellectus agens disponit intelligibilia, purificans phantasmata a materij conditionibus, vt fiant intelligibiles species, non tamen ille actum, vel habitum scientiae efficere potest, ad quem hominis instar docentis se habet. Deus autem operatur per intrinseca, efficaciter nullo docente illustrans, & depurgans phantasmata: quod non potest homo praestare.

Christus dicitur vnus Magister: quia Messias omnia omnibus ad salutem necessaria omnes docturus erat. Licet autem non cognosceretur Deus, sed tantum Messias, poterat quidem dici Magister, non tamen voluit dici pater. Sicut cum ille Scriba, eum non credens Deum, appellauit eum bonum, & reprehensus est: non tamen eum Christus reprehendit, quod se vocauerit Magistrum, quia venerat ad docendum, & magis faciebat, se Magistrum, quam patrem, id est, Deum, vocare. Et cum dixit: *Vnus est Magister vester*, id est Messias; non quasi de se loquitur, quia Iudei redarguissent, sed quasi de se ipso in tertia persona locutus est: quod etiam notauit

Ioan. 1.

1. Reg. 2.

3. Reg. 3. Homo hominem vt doceat.

Hom. 44.

Intellectus agentis minus quod.

Dei proprium solius.

Matth. 19. Christus adolescentem se Magistrum vocantem cur non reprehenderit, bene autem, bonum Idem cur in tertia persona se Magistrum vocauerit.

B. Chrysof. hom. 73. in Matth. 10. 2.

Matth. 22.

Chrysoftomus in Matthæum . Sic etiam dixit : Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Et vsque ad passionem, Christi, & Mesiæ nomen non acceptavit. Ac potentiam suam voluit indicare propter doctrinam, vt ei crederent, & hic, antequã se prodat Mesiã, auctoritatem eius ostendit.

Quousque Dñs, Christi, & Mesiæ nomen accepta uerit.

Cùm igitur soli Deo laus sapientiæ tribuatur, & auctoritas omnium rerum, & quicquid est in hominibus, tenuis quedam umbra sit, & exiguus riuulus diuinæ bonitatis, ac sapientiæ: non debent hi tituli parentis & Magistri ea ratione, qua competunt Deo, homini attribui simpliciter, sed secundum quandam diminutam, & imperfectam rationem. Quam quia sæpè non consideramus (& tamen nobis illam expedit attendere) propterea Dominus ad hunc sermonem, & admonitionem descendit.

Hoc Christi præceptum qui uolent, ac negligat.

Quare perstringuntur hoc Christi verbo omnes, qui præceptores suos reputant ueluti primarios magistros: tùm quòd scientiam suam illis potissimum acceptam referunt, & non Deo: tùm quòd in hominis doctrinam & uerba penitus iurantes, mordicus tenent, quicquid præceptores tradiderunt, & pro illis, quasi pro aris & focis, dimicant, vt Pythagorici, Academici, Stoici, Peripatetici, diuinum honorem hominibus tribuentes. Porrò Anabaptistæ bis hypocrite peccant, nolentes quouis modo quenquam patrem appellare, aut Magistrum, vt se planè Euangelicos iactitent. Sed eorum dogma ab allatis exemplis manifestè refellitur.

Contra Anabaptistas, qui neminè Patris, uel Magistri nomine dignandum esse censent.

Docet præterea hoc loco Dominus, ne ambitiose titulos Magistrorum, aut Doctoratus affectemus, iuxta illud Iacobi Apostoli: Nolite plures Magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis: neque rursus in illis, si nobis contigerint, uel alios despiciamus; & præ nobis nihili faciamus, non ignorantes quã exigua portiuncula eius rei nobis conueniat.

Magisterij tituli, aut doctoratus quatenus sint nobis affectandi Iaco. 3.

Quod igitur quidam interrogat, num liceat Magisterium exoptare citra vllum peccatum? Respondendum est, Magisterium includere sapientiam, & honorem propter illam cum facultate docendi alios potestatem: estque munus uile Ecclesiæ, sicut esse iudices ad terminandas causas. Idè Apostolus dixit: Alios dedit pastores, & doctores, &c. & rursus: Qui bene præsumunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Bonum est etiam in se rem suo nomine uocari. Laudabile etiam, sapientiam optare, quia per se bona est, sed non magisterium sine illa. Sactum etiam est, vtrumque propter Deum, & proximum desiderare: quod si ad Deum non referatur, peccatum est. Velle etiam uocari, ad Dei, & proximi honorem, bonum est.

Magisterij, aut Doctoratus in Ecclesia an licite expecti possit, nec ac.

Ephes. 4. & 1. Cor. 12. 1. Tim. 5.

Quod uerò ait Iacobus: Nolite plures magistri fieri, intellige, sine necessitate, & ob periculum magis peccandi, ob gradum celsiorè. Vnde subdit: Sciētes, quoniam maius iudicium sumitis. Quod hic dicitur: Nolite uocare patrem: accipe, in totum, & omnino: quia derogaretur Dei honori. Vel intellige prohiberi ambitionem eius modi titulorum affectationem: vt notat August. lib. de uerbis Dom. ex Matthæo.

Illud Iacobi: Nolite plures magistri fieri, quomodo intelligendum sit.

Iaco. 3.

Subdit Dominus: Omnes autem uos fratres estis. Fratres, sunt omnes homines respectu Dei, & Adæ, & debito regenerationis per vim actiuam Christi, & per administrationem materiam ab Ecclesia, id est, Sacramentorum, & regenerandorum quasi mestrui sanguinis. Et per Euangelium generat Ecclesia. Et Christiani omnes fratres sunt affectu charitatis, ac proinde æquales: & Deus illorum tanquam pater, maior. Non est etiam nisi vnus Magister, quia est nomen inæqualitatis.

Aug. serm. 11. de uerb. Dom. tom. 10.

Omnes homines presertim Christiani, quot modis fratres inter se sint.

Vt generet nos Ecclesia

Qui maior est uestrum, erit minister uester. Erit, pro sit, siue, esse debet. Futurum pro Imperatiuo usurpando: alias obscurus esset hic locus. Et aliquis codex Græcus habet, *isai*: id est sit. Communiter tamen ha-

Id: Qui maior est uestrum, erit minister uester, quomodo accipiendum ad litteram.

Eccle. 3.

bent plerique codices *isai*, id est, erit. Sed interpretandum, est accipi pro *isai*. Quanto magnus es, monet Ecclesiasticus, humiliare in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Maior autem erat Christus, idè etiam magis ministravit. Qui etiam maior est in statu, siue gradu suo, vt Antistes, putet se debere ministrare non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, si ipse abundet, & oves egeant. Nam propterea dictum est: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram?

Qua ratione qui maior est, alij debet ministrare.

Matth. 20. Luc. 22.

Supra 12. & Matth. 24.

Veram in nobis humilitatis uirtutem agnoscendi, formula quedam à Caietano tradita, improbat dupliciter.

Qui autem se exaltauerit, humiliabitur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Annotat Caieta. hoc loco modum agnoscendi uirtutem humilitatis in nobis ipsis esse. Si distinguamus inter nos ipsos ut nostri sumus, & inter nos, ut Dei sumus. Nam humiliare Dei, est deijcere quæ Dei sunt in se, siue naturalia, siue gratuita bona: humiliare autem te tuum, est deijcere quæ aliunde quàm à Deo in te sunt. Hæc ille in sensu. Sed profectò omnis Christianus ignorare debet hæc distinctionem inter se suum, & se Dei: quis enim suus est, cum scriptum sit: Non estis uestri: empti enim estis pretio magno: rursus: Quid habes quod non accepisti? præter peccata, quæ non tamen humiliare, quæ expellere debemus. Deinde Christus de filiis Dei loquitur, & se in exemplum proponit, & de illo ablotu pedes discipulorum testatur Ioannes: Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiit, & ad Deum uadit, & ita diuina humiliabit.

1. Cor. 6.

Supra. 4.

Secunda ratio & quomodo Christus diuinitatem humiliauerit.

Ioan. 13.

Que duo humiliter hominem.

Eccle. 3.

Philip. 2.

Quod si dicas; Peccata nostra sunt occasio ad humiliandum nos, uerum est; sed non minus Dei dona nos humiliare ualent. Ait enim Scriptura: Quanto magnus es, humiliare te in omnibus: & Apostolus ad Philippen. Superiores sibi inuicem arbitrantes. Ac ne quis opponeret maiorem gradum, aut gratiam, quo minus se humiliaret, subdit: Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, &c. Id est: Agnoscite

quia humilitas magnis non licet. Non enim diuina parua sunt, ut illis sit ab humilitate timendum: imò ad hoc subiicitur diuina; ut uelut granum in terram cadens, multum fructum ferant. Et hæc dicuntur, ut de medio tollatur glossa aliter explicantium, qua de præfessione quotidie litigatur, nec Christus auditur talia in multis locis apertè prohibens. Quòd si ut peccator humiliaris, & pateris ob peccata; quæ tibi est gratia, ut ait Petrus Princeps Apostolorum? Maior est enim gratia, pati, & humiliari iustum instar Christi, qui nihil suum humiliavit, ut homo erat, sed quod Dei erat; ipse enim totus Dei erat. Nec est indignum, etiam secundum Deum, humiliare dona, & uirtutes quæ Dei sunt, Deo, & creaturæ propter Deum tantum, cuius sunt omnia, cui omnia humiliari, & curuari debent, ut ipsius sunt, imò propter hoc ipsum, quòd ipsius sunt.

Humilitas non noceat quibus.

Ioan. 12.

In eos qui de præfessione litigant.

1. Pet. 2.

Vera iustorum se humiliant ratione propter Christum. Indignum non esse, diuina ut humilientur diuinis.

Discamus ergo humiliari, ut propterea exaltemur in gloria: retrocedamus per recognitionem, & submissionem nostri ipsorum: agnoscamus nos pygmeos, & statura pusillos cum Zachæo, ut efficiamur gigantes. Abraham se puluerem & cinerem uocabat: Iob, se folium quod uento rapitur, & stipulam siccam appellabat; Dauid se canem mortuum, & pulicem unum; Ioannes uocem per inane latam, ut Echo; Apostolus, sanctorum minimum, peccatorum maximum, & abortiuum nominat. Et nos interim ambimus, & affectamus titulos honorificos excellentissimorum, reuerendissimorum, illustrissimorum, atque sanctissimorum uirorum, positiuus, & comparatiuis titulis minimè contenti: ut iam simplici Sacerdoti tituli Pontificum tribuantur: & qui olim Regibus deferbantur, iam uel mediocriter nobilibus exigui, tenuesque existant. Qua in re agnosco maximè esse declinatum à simplicitate & modestia antiqua, ut penè diuinos honores, qui nominibus superlatiuus explicatur, hominibus tribuamus. Et quantum intelligam, loquendum esse

Quales nos agnoscere, & agnosci optare debeamus exemplo sanctorum.

Luc. 19.

Gen. 18.

Iob. 13.

1. Reg. 24.

Ephes. 3.

1. Tim. 1.

1. Cor. 15.

Contra ambientes titulos honorificos.

Dicitur Philo-
sophi.
Luc. 18.
Matth. 19.

cum multis, tamen sentiendum cum paucis, & ante oculos doctrina Euāgelica, qua Dominus, boni titulum, & patris, & Magistri recusandum nobis suo exemplo docuit, habenda est, ne quid auribus hominum demus, aut contra Euangelium admittamus.

Infra. 23.
Octo cur be-
nedictiones
olim Christi
protulerit.

Va autem vobis, Scribae, & Pharisei hypocrita, quia clauditis regnum caelorum ante homines: vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare. Dominus antequam vobis comminaretur Scribis, & Phariseis, praeuntes nos esse voluit pulchra illa doctrina: Super Cathedram Moysi sederunt Scribae, & Pharisei, &c. Octies hoc loco vobis interminatur Scribis, & Phariseis, sicut alibi octo iustorum protulit beatitudines, quo alliceret ad doctrinam Euangelicam. Vobis autem, interiectione est comminantis ventura mala; quemadmodum Heu, est dolentis, & Hei, indignantis, Vah, iridentis, & subsannantis. Et si autem Deus olim hac interiectione soleret uti etiam in comminatione malorum temporalium: Christus tamen, qui ad aeterna aspicit, vix ea nisi in comminationem aeterni mali vitur: quemadmodum nunquam beatum dicit, nisi ratione boni aeterni. Quod si interiectionem interiectioni opponere velimus, Euge possemus opponere ipsi Vobis: nisi quod Euge, praesentis boni indicat gaudium, Vobis autem, futuri mali comminationem.

Supra. 5.

Ve, Heu,
Hei, & Vah,
quid denotent

Ut ergo Dominus Phariseos tereret, & poenas in transgressores praenuntiaret, sic locutus est. Estque mali praenuntiatio, non imprecatio mali secundum se, nisi quatenus malum est iuuans ad poenitentiam. Maledictio autem, id est, inflicto poenae, licita est etiam hominibus. Hinc dicitur: Sic benedicetis filiis Israel, &c. & ego benedicam eis. Vos verbo scilicet benedicetis, ego facto. Ita est maledictio verbo, & facto. Sic enim Dominus ait: Maledicite (scilicet facto) maledicentibus: vobis, scilicet verbo. Quod autem ait Apostolus: Benedicite, & nolite maledicere, de male-

Quandoferet
vobis, interie-
ctione Christi
ut: retrat
idem contra
beatum quen-
quam appel-
laret.

Euge quomo-
do contrariū
dictioni Vobis.

Scribis at-
que Phariseis
Christus cur
vobis fuerit co-
minatus.
Id quatenus
sic hominibus
illitum, at
licita maledi-
ctio.
Num. 6.
Gen. 12.

Quemadmo-
dum nos A-
postolus no-
lit maledice-
re.

ditione inflicta peccatori ex ira, loquitur: de qua reprehendit Christus Apostolos, desiderantes ut ignis veniret de caelo super Samaritanos eum nolentes hospitio recipere, dicens: Nescitis cuius spiritus estis. Principaliter autem venit Christus ad benedicendum, ut dixit Petrus in Actis: Vobis primum Deus, suscitans Filium suum, misit eum benedictentem vobis, &c. Sed ex consequenti eodem actu praenuntiat maius malum in eum repellentes. Et peculiariter increpat hypocritas Phariseos, & ex consequenti similiter peccantes, quibus dicitur: Ite, maledicti, in ignem aeternum.

Clauditis, inquit, regnum caelorum ante homines. Regnum caelorum, gloria est caelorum, cuius ianua, est Christus: clavis, intellectus Scripturae, tenens clauim, sacerdos. Vel regnum, est sacra Scriptura, ianua, eius intellectus, clavis, scientia horum. Clauditis autem, ex industria nimirum, impediendo veram doctrinam de Christo, & de Scriptura: vel ex ignorantia, errores seminando, vel malo exemplo, & indiscretè excommunicationis sententiam pronuntians: Vos enim non intratis. Nescido viam Christum, nec veritatem Scripturae de illo, ne temporalia amittatis. Nec introeuntes finitis intrare. Hoc est, eos, qui intrare cupiunt, vel intraturi erant, aut qui, nisi per vos impedirentur, intrarent, impediendo per mala doctrinam a Fide, & excommunicando eos, qui Christum confiterentur, hi enim non sinunt intrare.

Va vobis, Scribae, & Pharisei hypocrita, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Arguit Dominus Phariseos de multis, nimirum de gula, hypocrisi, deceptione, & crudelitate. Et proverbiū est, Comedere domum, pro, comedere quicquid in domo est: quemadmodum plebem deuorare dicimus eos, qui nouis artibus exigendi tributa, totam populi substantiam in suum peculiū student conuere. Domo ergo, id est, domus substantiam Scribae, & Pharisei deuorabant, non familiam, aut cognationem, vel habitacula.

Luc. 9.

Ad quid ve-
nerit Christi
potissimum.
Act. 3.

Matth. 25.

Regnum cae-
lorum quod
nam, & quo-
modo clauda-
tur.
Alter sensus
de regno cae-
lorum.

Qua ratione
Pharisei in
regnum cae-
lorum introeū-
tes, intrare
non sinerent

Ioan. 9. &
Infra. 12.

Phariseorum
& Scribarum
vitiis: comede-
bat domos
viduarum quo-
modo.

Psal. 13.
Plebem qui
deuorant.

Viduarum po-
tius, quā alio-
rum cur Scri-
bae, & Phari-
saei domos co-
medere dicū-
tur.

Viduae autem videntes eos orantes, libenter dabant, quia promittebant impunitatem peccandi, modò ipsi pro eis preces funderent. Et idem de alijs simplicibus quibusque. Sed viduas nominat: quia foeminae debilioris sunt consilij, & procliuiores ad bonum, nec habentes viros quos sequantur, & quia magis religiosae, & propensae dispensare facultates suas pro anima viri: Orationes longas orantes. Quod Graecè dicitur, Προσευχόμεναι: quod ad verbū Latine vix exprimi potest, nisi per periphrasin, ut fecit interpres: pro quo apud Marcum dixit: Sub obtentu, id est, pretextu prolixae orationis: nam eodem modo habet Graeca lectio in utroque Euangelista, & in Luca. Aliqui tamen putant προσεχόμεναι hoc loco vertendum, id est, simulatione, quia ita interpres vertit in Luca: simulantes longam orationem. Euthymius accipit pro simulatione, sic enim ait: Occasione deuorandi domos viduarum, siue qua in domibus earum sunt, prolixè exaggerata orantes, ut viderentur sancti, ac reuerentia digni. Sic ille. Vel est modus loquendi, orare orationes longas, sicut illud: Laudauerunt laudem eius: Timorem eius ne timeatis. Et superflua verba in orationibus replicabant, ut Lucas, inquit: & longa eodem autore, ita ut praesentibus discipuli non orarent: & in loco publico, ut viderentur, & haberentur sancti.

Scribae atq;
Pharisei quo-
modo oratio-
nes longas
orabant.

Alter sensus.

Euthym. c.
56. in Mat-
thaeum.

Psal. 105.
Esa. 8. &
1. Pet. 3.

Idem nebu-
lonescur ora-
bant prolixè
Luc. 18.
Infra. 10.

Prolixa pre-
catio quate-
nus à Chri-
sto prohibita
Matth. 6.
Luc. 6.

Infra. 18.
Scribae illi,
& Pharisei
hypocritae
qualesdā cū
amplius subi-
turi sint.

Va vobis, Scribae & Pharisei hypocrita: quia circuitis mare & aridam, ut faciatis vnum profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo quam vos. Arguit Dominus studium Phariseorum, & Scribarum, quod pro zelo legis magna difficultate profelytos, qui gentilismo relicto, ad Iudaismum conuertebantur, faciebant: & magna cum difficultate comparatos, prauo suo exemplo deprauebant.

Et quod ait: Circuitis mare, & aridam: hyperbole est, nec est ad literam intelligendum, quia Deus illud non praecipiebat, & Pharisei circumeuntes occiderentur, ut Martyres, & nullus meminit huius peregrinationis Phariseorum religionis gratia susceptae. Tantum ergo significat difficultatem & ambages loquendi cum paruo fructu. Et reprehendit quod dicerent, Gentes ad legem Iudaeorum amplectendam obligari: quia Deus dicebat: Haec dices filiis Israel; & non erat eis praecipuum, ut eam alijs praedicarent, ut est de nostra. Hinc in Exodo dicitur: Aduena si voluerit in vestram transire coloniam, &c. Et pro aduenis, siue alienigenis orat Salomō ut exaudiantur in omnibus.

Profelytus Graeca vox est (à verbo, προσελυθω, quod est, aduenio) aduenam, vel peregrinum significat ad Iudaismum conuersum, ut habes in lib. Paralipomenon, apud Ezechielem, & in Actis. Aduena, id est, aliū de veniens ad Iudaismum: ad quem conuertebantur, vel timore mortis, ut Gabaonitae, & Samaritani, Iosu. 9. vel humana affectione, ut Ruth; vel carnali, ut Rex Sichē, de quo Gen. 34. & alij; vel causa veri Dei, ut Raab meretrix, de qua Iosu. 6. & Achior Iudith 6. Alij autem, licet non Iudaei, colebant Deum, venientes ad templum. 3. Regum. 8. & Eunuchus Cādacis Act. 8. Alij autē mittebant munera templo, ut Artaxerxes apud Esdrā, qui liberos fecit sacerdotes, & Leuitas, & Nathineos a tributis; & Seleucus, ut dicitur 2. Machab. 3.

Et ait, vnum profelytum, id est, pau-

Quam vanū
studium Scri-
barum, & Pha-
riseorum in
profelytis fa-
ciendis, quā-
que iure re-
prehensum à
Domino.

Idem vt et-
cuius mare
& aridam.

Pharisei ple-
bem quid fal-
so docebant.

Quos olim
lex Moysi tā-
tū obligat-
ret.

Exo. 12.
3. Reg. 8.

Profelytus
quis ille.

1. Par. 22.
& 2. Para.
30.

Ezech. 14.
Act. 2.

Ethnici qui-
bus de causis
siebant profe-
lyti.

Ruth. 1.

Profelytiae
pauci siebāt.

cos, quia pauci conuertebantur, & quia Deus volens legem deficere, non mouebat corda ad amplectendam legem. Olim autem erant caesores, & portatores lapidum 15000. vt dicitur lib. 2. Paralip. Sed mortui iam erant: ac licet viuerent eorum filij, non erant conuersi a Phariseis, & filij eorum dicebantur Profelyti in aeternum, erantque in perpetuum serui. Secus Iudaei, de quibus dicitur: Homo de filiis Israel, & de aduenis: & in Actis, Iudaei, inquit B. Lucas, & profelyti. Ergo omnes non descendentes ex Israel, profelyti erant, sed sicut indigenae habendi. Laborabat autem Pharisei in conuersione profelytorum ob laudem humanam, & vt darent decimas templo.

Et recte ait: Et cum fuerit factus, scitis eum filium gehenna duplo qua vos. Quia peccans alterius exemplo, non accipit impressionem peccati intus ab eo quem sequitur, nec extra docetur: idem potest quandoque plus illo peccare. Duplo autem filium gehennae profelytum Scribae, & Pharisei faciebant: quia eorum exemplo apostatabant a religione, vel inuerecundius peccabant visis maiorum peccatis, & in legem sponte susceptam: Melius enim erat illis (ait B. Petrus) non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Non autem quod duplo in inferno paterentur, quia nonnulli eorum boni erant, sicut & ex Phariseis quidam. Recidit haec maledictio in eos Monasteriorum praefectos, qui ad fouendam suam cupiditatem, quosdam in genua indolis adolescentes, ac diuites, siue haeredes in sui monasterij institutum pelliciunt, pellectos seducunt, & tandem eos prauo suo exemplo ad abiiciendum cucillum compellunt.

Vobis, duces caeci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono quod est super illud, debet. Stulti & caeci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? Quartum Ve iactat in supinam quandam, & craf-

am ignorantiam Phariseorum, quam ad quaestus aucupium exercebant: idem vocat duces caecos, id est, ignorantes, non malitiosos in hac parte. Sed magis opprobrio esse solet ignorantia. Neque excusabat eos, maxime in re tam clara, quod videlicet iuramentum etiam per templum & altare, eos obligaret, & quia asseriebant errores in necessarijs ad salutem. Nihil est, inquit, id est, non obligat iuramentum: quia de eo dicitur in Deuteronomio: Reddes Domino iuramenta tua. Hic autem error ce debat in lucrum sacerdotum, nam ex ijs omnibus, quae offerebantur templo ad sacrificium, vel totum, vel pars in sacerdotum vtilitatem cedebat.

Quod vero dicitur: Nihil est, & debet: duplicem recipere potest intellectum. Primum, vt significetur debitum, vel non debitum, ad praestandum quod iuratum est. Secundum, vt significetur debitum, vel non debitum, ad poenam pro tali iuramento statutam. Atque vterque in eundem finem tendit intellectus, ad indicandum videlicet, quomodo iuramentum per aurum templi, & donum altaris, maioris aestimari debebant Pharisei, quam per templum, vel altare, vt sic persuaderent populo donorum, & auri, quae in templo offeruntur, maiorem esse reuerentiam, quam templi, & altaris. Aurum templi erat in vasorum, parietum ornamentum, & etiam in pretium, oblatione. Etsi autem putarent Pharisei, solum iuramentum per Deum obligare, extendebant tamen ad Deo oblata, vt ex honore rerum allicerentur ad offerendum. Vel ita esse putabant ex cupiditate, scilicet oblata esse templo, & altari sanctiora. Et si quidem simulabant ex auaritia, non arguit Dominus Phariseos de illa, quia non erat ita populo manifesta: vt sentire, aurum sanctius esse templo. Quo errore improbo, falsum etiam erat, iuramentum per templum & altare non tenere.

Porro hunc vesanum errorem bifariam Dominus impugnat, Primum,

Iuramentum religio.

Deut. 5. & Matth. 5. Oblationes Iudeorumque fiebant, quibus visibus debeant.

Quomodo iuramentum secundum Phariseos factum in altari, nihil valebat.

Alter sensus,

Aurum templi quale erat.

Scribarum, ac Phariseorum auaritia.

De illa cura non arguerit eos Christus.

Prima ratio Domini, quae probatur, iuramentum in altari factum valere, contra doctrinam Scribarum, & Phariseorum.

Scribae & Pharisei quomodo erant caeci, & stulti.

Quare iuramentum in auro templi factum non valebat, cum aurum sit praestitimum metallorum?

Rom. 9.

Corporea a corporali immunditia sanctificari, unde manifestum fiat.

Leuit. 11. Deut. 23. Exod. 19. 1. Reg. 11.

Spiritualis animi sanctificatio, seu munditia a quo efficiatur.

cum ait: Stulti & caeci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? Quasi diceret, Perfectio nobilior est in causa, quam in effectu cui non communicat totam suam perfectionem. Sanctificans autem, causa est, aurum enim si quid habet sanctitatis, ex eo est, quia ad ornatum templi spectat: templum vero, etiam auro non expolitum, sanctum est, quia Deus in eo habitat, cuius praesentia sanctificatur. Vocat caecos, errantes in habentibus occasionem aliquam, & praetextum; stultos vero, hallucinantes in notissimis ex auaritia.

Quod si obijcias, Aurum, est nobilior metallum: ergo iuramentum per id factum, tenet: Dicendum, quod si Deus non attenditur in re ipsa representatus, nulli creaturae est danda laetitia, nec iurandi religio. Si autem confideretur Deus, quatenus rebus istis assistit, & in eis splendet, aut per gratiam, aut per praesentiam, aut per specialem assistentiam, & hoc ipsum referatur ad gloriam Dei, per quamuis rem ad Deum relatum iuramentum valet. Nam vel cum Paulo dicens: Testis est mihi conscientia mea, more Pauli iurat, quia conscientiam Deo debemus, & eam Deus sanctificat. Etsi ergo daremus, templum esse indignius auro, adhuc iuramentum per templum firmum esset. Certum est, corporea a corporali immunditia sanctificari, atque mundari, vt ex varijs Scripturae locis constat. De Bersabe enim dicitur, quod statim sanctificata est: nam quamprimum concepit, cessarunt menstrua, quibus foemina inquinatur. Spiritualis autem munditia animae a solo Deo efficienter fit, a gratia tanquam a forma: a Sacramento illam dispensante per modum ministerij, & Sacramenti. Sanctitas vero, id est applicatio rei corporeae ad spirituales, vt ad Deum, & rei ad Deum, seu ad Dei cultum ordinatae, fiebat ceremonijs posi-

tiuis, quibus adhibitis, res non applicabatur communi vsui, sed sacro, & diuino mancipabantur muneris, vt post vnctionem templa, & vasa, Sacerdotes, Leuitae, & nunc Sacerdotes in Nouo Testamento, qui in manibus, & Episcopi, qui in capite de more vngi solent, sanctificati redduntur.

Oblata autem, sola sanctificabantur oblatione, vel sola voti emissionem, vt tradit liber Leuitici. Porro oblatio per manus Sacerdotum fiebat, vt animalium oblatio, vel ipsorum offerentium, vel aliquid reponentium in Gazophylacium, id est, arcam habentem foramen in parte superiori: de qua in Scripturis fit mentio. Efficiebatur ergo res sacra actione qua quis applicabat eam cultui: manebat autem sancta per id, quod pertinebat ad templum, id est, ad eius, vel ministrorum ipsius usum. Templum autem etiam sine auro: sanctum erat per hoc, quod Deo applicatum: aurum porro per templum, atque hoc sanctius est auro, & ipsum sanctificans. Simile de altari, & dono.

Et quicumque iurauerit in altari, nihil est: quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Secundum confutat caecos sacerdotes, qui dicebant, iuramentum in altari, non obstringi iuramento, fore autem debitorem, si iurasset per donum, quod est super altare: nam altare sanctius est donis & oblationibus, quae super illud offeruntur: Altare autem, etiam citra donum, sanctum est. Altare hic vocat non thymiamatis, quod erat in Sancto, quia in eo non offerebantur proprie dona, sed fumus tantum aromatum: sed vocat Altare holocaustorum, quod ante portam templi situm erat in quodam atrio, muris, & non tecto concluso, & videbatur ab alijs, sed non tractabatur nisi a ministris, non erat autem intra templum, propter fumum.

Dona, vocat hoc loco sacrificia, id est, holocausta pacifica, & pro peccato, de oue, agno, boue,

Qualis erat sanctificatio illa, & quomodo fiebat.

Exod. 31. Infra. 40. Num. 8.

Vbi sacerdotes, ubi vero Episcoporum, qui soleant, vt sanctificetur.

Leuit. 27. Oblata vt sanctificabantur: oblatio a quibus fiebat. Supra. 1. Gazophylacium quid erat.

4. Reg. 12. Luc. 21.

Templum unde sanctum erat, & aurum oblatum in eo.

Secunda ratio Domini ad probandum, iuramentum in altari factum sine dono validum esse, contra Phariseos.

In quo altari iurari consueuerat.

Exo. 30. & seq. Infra. 38. & seq.

Iurare in dono, quid erat.

2. Para. 2.

Leuit. 25. & 17. & seq. Act. 2.

Pharisei, & Scribae quare profelytos faciebant.

Iidem profelytum duplo quam ipsi erant, gehennae filium faciebant quomodo.

2. Pet. 2.

Falsus reijcitur sensus loci huius.

In quosea Christi verba conueniant.

Scribae & Phariseos Dominus cur vocet duces caecos.

Leuit. 3. & seq.

Quæ tantum blim offerri super altare confueuerat. Homil. 42. tom. 2. operu D. Chrysofomi.

Quo simili Scribaru, & Phariseorum errore a Christo damnato Christiani teneantur.

Iurare per creaturam quæ genus liceat.

vitulo, capra, hædo, turture, & pullo columbæ: Vel, libamenta, hoc est, simlam, siue farinam tritici purissimi, vinum, oleum, sal, thus. Et hæc tantum offerebantur super altare. Similia his peccariâ Christianis, tradit hoc loco Autor operis Imperfecti, dicens: Multa & modò Christiani simpliciter, & insipienter sic intelligunt. Ecce enim si aliqua fuerit causa, modicum videtur facere qui iurat per Deum: qui autem iurat per Euangelium, magis aliquid fecisse videtur. Quibus similiter dicendum: Stulti, Scriptura sancta propter Deum sunt, non Deus propter Scripturas. Maior est enim Deus, qui sanctificat Euangelium, quam Euangelium, quod sanctificatur à Deo. Hæc ille. Similiter quidam religiosius obseruant iuramenta per certos quosdam sanctos, quibus addicti sunt, facta, aut etiam per suam nobilitatis fidem, quam quæ per Deum passim, ac temerè fiunt.

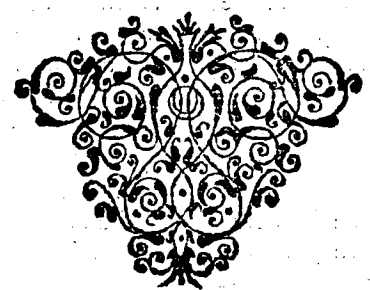
Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt: & quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso: & qui iurat in caelo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. Non licet iurare per creaturam ob esse suu, quod iurandi religio ad solum Deum pertineat, sed ob esse Dei in creatura representatum: idèd firmum erat iuramentum per creaturam, quia Deum includit ta-

le iuramentum, vt hîc declarat Dominus, qui docet, licitum esse iurare per cælum; quia sedes Dei est: & hoc in iuramento vtili, vel necessario. Idèd alibi ex eadem radice vetuit iuramentum incautum per creaturam: quia idem non est ratio oppositorum. Ibi ergo docet, iuramento creaturæ contemni Deum, ad quem quæuis creatura spectat: idèd non solum esse peccatum in periurio, vt antiquis dictum est, ostendit, sed etiam irreuerentiam Dei in eo. Validum ergo est iuramentum per creaturam. Hic addit: In caelo: quia non ita suum videtur, & vt per hoc doceat, cetera iuramenta per alias creaturas emissa, soliditatem habere.

Proinde magna diligentia linguam nostram coërceamus, & ab incautis iuramentis abstineamus, ne facillè in periuria prolabamur. Iurationi, inquit Ecclesiasticus, non assuecat os tuum, multi enim casus in illa: sed oculos animi in primis attollamus ad Deum, cui iurandi religionem debemus, vt non nisi quæ vera sunt, & quæ ad pietatem, vtilitatem, necessitatem quæ spectant, nostris iuramentis asseramus, & vt nos ipsos planè discipulos esse ostendamus Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto detur omnis honor, gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Cû Christus alias veterit iuramentum: cur hîc iuramentu per cælum facti meminit? Matth. 5.

Ad custodiã oris, vt nefas cile iuret, ac perleret, exhortatio. Eccl. 23.

TRACTATUS XXXIII.

Tract. 79.

Matth. 23.

IN illa verba: *Va vobis, Scribae, & Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cuminum, & reliquias quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes, &c.*

Qui similes Scribarum & Phariseorum excolant iudicium, camelum autem glutientium

Decimare mentham, & anethu, quid

Gen. 28.

Heb. 7.

Gen. 14.

1. Reg. 8.

Quid, vnde mianre.

Hiero. li. 4.

in Matth.

tom. 9.

Hic superstitiosam quandã religionem eorum, qui nimis religiosi in paruis quibusdam videri volunt, in magnis tamen contemunt, reprehendit Dominus. Et sanè hoc omnes habemus, vt quas vsus commendauit, constitutiones seruemus, grauiora negligamus, volentes scilicet nos liberos esse à quibusdam legibus, atque ita non omnibus parere. Sic item quæ nobis ipsis singuli præscripsimus, seruamus, & diuina præcepta negligimus, aut diuinorum selectionem facimus, cum, neglectis grauioribus, minora curamus.

Decimatis, inquit, mentham, & anethu. Græcè ἀνοδὸν ἀνέθρου. Nota verbum Græcum ἀνοδὸν ἀνέθρου, & apud Hebræos מִנְהַמָּה, asar, & Latinis decimare, tam dici de eo, qui decimas dat, quam de eo, qui decimas accipit: & posteriori modo accipit Iacob, cum ad Deum inquit, *Cunctorum quæ dederis mihi, decimas offerã tibi.* Græcè δυνάστη ἀνοδὸν ἀνέθρου οἶν, & Paulus ad Hebræos hoc vocabulũ vsurpat, cum ait Leui per Abraham à Melchisedec decimatum, & 1. Reg. dicitur: *Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit.* Et vindemiare, est decimas accipere. Et iuxta hunc sensum hoc loco Hieronymus interpretatur, quasi eos hîc arguat auaritiæ, quod studiose etiam vilium olerum decimas exigant, & iudicium in disceptatione negotiorum, misericordiamqu; in

pauperes, & fidem in Deum, quæ magna sunt, prætermittent.

Verum presenti loco magis quadrat prior significatio: dabant enim ipsi Scribæ, & Pharisei, vt pote laici, decimas, etiam de minimis, & Pharisæus apud Lucam gloriatur: Decimas de omnium quæ possideo: quem sensum sequuntur Chrysostramus, Ambrosius & Hilarius, quasi decimare, sit decimas dare. Quamquam non desint, qui intelligant: Decimatis, id est, exigitis decimas, & non maiorem præceptorum obseruationem, ex hypocriti, vt parua peccata horrentes, sancti videamini.

Grauiora autem erant illa, quorũ omisio grauius erat delictum, licet omittes alia, etiam peccaret. Omnia enim præcepta sub mortifero crimine obligant, ac proinde seruari possunt, ac debent. Sunt autem grauiora, fides, iudicium, & misericordia. Fides erga Deum, iudicium, & misericordia, erga proximum. Sed iudicium, circa ea, quæ debita sunt; misericordia, circa indebita ex iustitia. Fides autem grauior est decimarum solutione, quia fundamentum omnis boni, & iustitiæ, sine quo homo non est sanabilis: quia, *Qui non credit, iam iudicatus est.* Et formata fides charitatem includit. Vnde apud Lucam ait: *Decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei.*

Hilarius tamen videtur intelligere

Alter sensus accommodatior:

Luc. 18.

Chryf. ho. 73. in Matth. 23.

Ambros. li. 7. in Lucã;

cap. 13.

Hilari. can. 24. in Matth. 23.

Tertius sensus:

Quomodo verum sit, iudicium, misericordiam & fidem grauiora esse legis.

Ioan. 3.

Luc. 11.

Alter sententiæ fidei, sed minus probabilis.

de fide erga homines, qua fit, vt neminem fallamus. Sed prius videtur verius, & Lucæ magis consonum, qui pro fide ponit charitatē Dei: informisq; etiā maior est, & præstantior decimarum redditione. Iustitia autē & misericordia præferuntur à Dño etiā omnibus sacrificijs, & omnibus ad Deū pertinentibus apud Michæā, Esaiam, & Oseam, excepta fide, quæ complectitur spem, & charitatē. Et hæc tria, vt potissima, in tota lege ponuntur apud Michæā, qui ait: *Quid dignum offeram Domino?* Et subdit: *In dicabo tibi, d homo, quid sit bonū, & quid Dñs requirat à te: Vtiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.*

Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Significat: In primis hæc erant serio curanda, nec tamen minutula illa erant mittenda: quia ad decimandum, lege arctabantur, ne putarent peccatum, quod dixit Væ: & ne murmurarent Pharisæi, redarguit quod decimabant ex hypocritis. Vel docebant decimare hæc minutula: & de grauioribus, vt iudicio, misericordia, & fide, ipsi nihil obseruabant, & vt populus illa obseruaret, muti erant.

Duces caci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Prouerbiū esse videtur, quo rectè notantur ij, qui circa minima multum sunt scrupulosi, sed de grauioribus, & enormioribus peccatis parum solliciti. Quem admodum si quis in die ieiunij cænæ tempore micam panis non audeat fumere, audet tamen totas horas, aut impudicis spectaculis, aut ludis prohibitis, aut obscœnis cupiditatibus adimplendis infumere.

Tractus est autem hic sermo ab eo, quod fieri solet, cum quippiam immundum in poculum inciderit, vt pote musca, culex, aut aranea, aut quid simile: nam diligēter cauemus, ne simul id cū potu in guttur trāseat ipsumq; priusquā poculū ori admo ueamus, abijcimus; vel si in ore primū percipitur, linguæ ac dentiū obstaculo trāfire impedimus. Quā autē absurdū esset, si quis camelū, animal

maximū, posset glutire, neq; illū excolare curaret, muscā autē, vel culicem non auderet deglutire? Tales sunt, quibus est angustia, vel scrupulosa conscientia, qui rem minimā, in qua nihil, aut parum offensionis est, contingere nequaquam audent, cū ab his, quæ manifestè sunt contraria, non abhorreant.

Caietanus autem, non intelligens metaphoram cameli, propria auctoritate, & nullo codice adiutus, pro camelo legit musconem, aut vespam, aut alium. *Alioqui*, inquit, *non quadrat metaphora, quia non solet deglutiri camelus.* At nūquid solet esse trabes in oculo? Et tamē Dominus ait: *Et trabem in oculo tuo non vides?* Quis non videat, quod rei incongruæ id planè quadrat, quod est incongruū? Sic enim multa similia dicimus. Habet prouerbiū: *Tanquam a sinus ad lyram*, quis hoc dictum improbet earatione, quod non solent asini pulsare lyrā? Certè ob id ipsum cōgruebat hæc Domini metaphora in Pharisæos, quod tanta essent eorum crimina, quæ deglutiebant, quātum est animal illud camelus, id est, immanitate ingentia, iniquitate tortuosa, & idcirco inglutibilia: cū tamen minima obseruarent quàm diligentissimè. Et ita impleta est metaphora in eis, qui dicebant: *Tolle, tolle, crucifige eum*; & tamen pretium ipsum, quod eum redemerunt à proditore Iuda, & in Crucem adegerunt, noluerunt mittere in corbonam: nec ausi sunt intrare in prætorium, vt non contaminarentur tanquā veri homicidæ.

¶ Excolare culicem dixit, pro eo quod est, excolare vinum, in quod culex incidit.

Aduertēdū præterea, quosdā veterū Patrū, pro eo quod Vulgata habet lectio, *Excolantes culicē*, legere, liquātes culicem: potestque & hæc lectio ad eundem sensum reduci. Liquare enim dicimus illud, quod integrum non glutimus, sed per multam temporis morā in ore retinemus, vt paulatim liquecat, & liquefactum per guttur transeat. Vt cū magnam sacchari duri portionem in os injici-

mus,

Caietani in-
terpretatio
huius loci re-
ijcitur.

Matth. 7.

Quam verè,
& aptè de Pha-
risæis dictum
sit, quod ex-
colarent culi-
cem, came-
lum autē de-
glutirent.

Ioan. 19.

Matth. 26.
Infra. 27.
Ioan. 18.

Ponderatur
hæc lectio: Li-
quantes culi-
cem, &c.

Liquare quid

mus, illudq; dentibus non terimus, sed per liquefactionem dissolui facimus. Habet itaque liquefactio difficultatem, & moram: quibus caret deglutitio. Sic ergo liquare illum culicem, & camelū deglutire dicimus, qui parua non audent admittere sine magno conscientie morfu, maxima autem absque villo scrupulo.

Quoniam verò hic sermo habitus est de decimis, nō est ignorandum, decimas in Veteri Testamento iure Naturæ non fuisse præceptas, quod attinet ad quotam earum, vt dicitur, licet iure naturæ debeant ministri altaris sustentari. Nam sic Iacob eas nō voluisset, & Gentes ad eas persoluedas absolute adstringeretur, essentque in Decalogo præceptæ, atque essent sacerdotum, cum tamen spectarent ad Leuitas, qui non erant lege Naturæ ministri: & grauaentur ablatas ab eis hæreditate, si decimæ aliàs essent debitæ. Ante legē Moyfi manifestum est, quod erant multa iura positua, & cōsuetudines, vt consuetudo nō dādi iuniores filias maritis ante priores, quā Labā allegauit.

Institutæ sunt autem decimæ in particulari primo anno post exitum Israël de Egipto, vt colligitur ex Capite. 18. Numerorum, & Deuteronomij. 12. Abraham tamen semel Regi Melchisedec, & non ex debito, & de rebus in bello tantū legitur dedisse decimas. Secundò Iacob, & omnium, & quouis anno decimas reddebat, sed ex voto, vt diximus, cū aliàs nō obligaretur, nam votum fieri solet de eis, quæ alioqui non sunt in præcepto, quauis fieri possit de aliàs præceptis, & fortè erat cum oblationibus de ministris: sed non erant tunc Leuitæ. Quia autem Domino seruitutem debemus, quā ipse, vel ratio taxaret, Israël autem peculiariter erat seruus, quia liberat⁹ ab Ægypto, terra etiā speciali iure Dei erat: ideo meritò à personis, & à terra exigere poterat quantum vellet. Vnde in Leuitico de terra, vel seruis (quia Dei sunt) nō vendendis leges tradit. Istam autem seruitutem Deus voluit sibi in templo

impendi. Et singulariter exhibere debebant primogeniti, & singulari ratione liberati. Illis verò se per idolatriā vituli pollutentibus, & cōtaminatibus, elegit pro eis, & populo Leuitas; quibus propterea dedit decimas, vt habes in libro Numerorū: quas non dedisset, si quisque per se, vel primogeniti pro omnibus ministrasset. Quia enim duodecima pars terræ eis obuenebat, si inde decimarent sacerdotes, minus quàm alij acciperent: ideo data decima pars fructuum, sed nihil terræ: nam populus nihil faciebat, nisi laborare suis expensis terram Leuitarum; vt ipsi semper Deo vacarent, & ne vilescerent. Adhuc autē, quia erant pauperes, hortatur vt inuitent Leuitas, & non sacerdotes.

Prima decima Leuitis dabatur à duodecim tribubus quouis anno: Secunda, pro oblatione, & cibo suo in sanctuario, vt offerēdo, & gaudēdo in cibo copioso, afficeretur ad Deū: Tertia adhuc residui tertio quoque anno pauperibus. Leuitæ verò dabāt decimas Summo Sacerdoti, vt esset maior omnibus, dēpto Rege. Et vt cultus magnifieret à rudibus & carnalibus hominibus, ideo Sacerdotes ducebant filias Regum, vt Ioiada.

Dabant autē decimas de cunctis fructibus terræ, arborū, pecorū, &c. vt habes in Lege. Et ita pētio decimarū, in veteri Lege, iuris erat Diuini. Decimæ autem modo quoad certam quantitatem tantum iure positiuo debentur, non autem naturali.

Porrò Decretales epistolæ, quæ dicunt institutas à Deo decimas, intelligendæ sunt, olim: ideo nouam institutionem nō esse iniustam, extra decimis. c. Parochianos, & c. Tua nobis, & c. Tua, & c. In aliquibus: ac ita declarantur Canones iuris positiuo. 6. q. 1. Præceptū siquidē legis veteris de solutione decimarū, teste B. Thoma, partim erat morale, & naturale quatenus sustentabantur ministri cultui Diuino addicti; partim verò fuit iudiciale, quatenus videlicet certā partē ministris exhibendā præscribit. Vnde ea ratione qua morale

Exo. 32.

Quibus decimæ dabantur, & quare Num. 18.

Leuitarū officium.

Deu. 12.

Quæ olim decimæ dari cōsueuerāt.

Ibidem.

Infra. 14.

Summo Sacerdoti decimas Leuitæ cur dabant.

4. Reg. 11.

Quibus de rebus erant à Iudæis decimæ soluendæ.

Leuit. 23.

& 27.

Num. 18.

Quo iure in Nouo Testamento decimæ persoluantur.

Quæ decreta Pontificū decimas desinunt iuris esse Diuini.

quo sensu accipi debeant.

Deut. 14.

D. Thom.

2. 2. q. 87.

ar. 1. ad 2.

tom. 11.

par. 2.

Decimarum solutio eadē vt moralis, naturalis, & iudicialis dici possit, secūdū Thomam.

An decimæ iure naturæ sint institutæ.

Gen. 28.

Exo. & seq.

Infra. 29.

Decimarum solutio quādo, & à quibus persoluitur.

Gen. 14.
Infra. 28.

Votū de quibus rebus fieri solet.

Leuit. 25.
Cur Deus in Veteri Testamento sibi iusserit dari decimas, & à quibus potissimum dari debebant.

Micha. 6.
Esa. 1.
Ose. 6.

Micha. 6.
Matth. 9.
Quid a nobis Dominus requirat, teste Propheta.

Quid: Hæc oportuit facere, & illa non omittere.

In quos conueniat hoc dictū. Excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Vnde hæc metaphora camelus, & culicis videatur desumpta.

Gen. 14. Infra. 28. Ethnici quibus decimas dare consueverant. M. Tull. Festus. Herod. Halicarnas. Quid. li. 3. Pastor. Decimæ cur potius in veteri, quam in nouo instrumeto fuerint diuinitus institutæ. Quare Ecclesia fructuum pensionem potius ad decimam partem quam ad aliam summam restrinxerit. Secunda ratio. Matth. 5. Tertia ratio. Quarta ratio.

erat, & naturale, Abraham, & Iacob ante legem Moyfi decimas offerre, vel vouere potuerunt: vt gentes, inter quas agebant, in more habebant istas dijs suis pendere, & sacerdotibus. Nam Herculi decimas dare, locupletibus, ac nobilibus antiquus mos fuit. Vnde Cicero lib. 3. de natura deorum: *Neque Herculi* (inquit) *quisquam decimam vouit vnquam, si sapiens factus esset.* Et Lucullus quia huc morem seruasse dicitur, auctior est factus postea, autore Festo. Et Cyrum Regem Persarum, deuictis Lyddis, decimam quoque prædæ dedisse Ioui, testatur Herodotus: Liberum item patrem, qui & Bacchus dicitur, post victos Scythas, & alios populos, primitias obtulisse scribit Quidius in Fastis: *Te memorant* (inquit) *Gange, totoq; Oriente subacta, Primitias magno seposuisse Ioui.* Quod si dicas; Erant olim iure diuino institutæ in Lege Veteri: ergo etiam in Lege noua: non valet consequentia. Quia præceptum illud ad ceremonialia, vel iudicialia spectabat. Lex autem quantum ad illa, nobis mortua est. Quanquam negari non possit, decimas secundum taxationem illam, via exempli tantummodo esse iuris diuini: nam Ecclesia à Lege Veteri sumpsit exemplum taxandi decimam partem fructuum. Et hoc conuenienter, & merito, atque dignè. Conuenienter quidem, quia taxatio illius partis facilius admittenda erat à fidelibus laicis, ad quam olim in lege erant assue facti. Facilius enim homines aliquid continent, quam aliud de nouo incipiant. Merito autem, quia si sacerdotibus Veteris Testamenti dabatur decima, multo magis danda est sacerdotibus Noui Testamenti, quia melioris Testamenti sunt ministri, & melioris Sacramenti, & ad maiora obligantur, iuxta illud: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisaorum, &c.* Dignè verò, quia si non obstat mysterij ratio, melius est sequi determinationem legis diuinæ, quam humanæ. Est & ali-

qua ratio moralis, propter perfectionem numeri, in quo est creatus mundus maior, & institutus mundus minor per Decalogum, & per ternas virtutes Theologicas, & septem dona Spiritus sancti: & quia homo decima drachma est amissa, & reperta à Christo, & propter nouem Choros Angelorum in cælo collocatos, præter quos est chorus vnus infantium baptizatorum. Quia verò est Iuris Canonici, potest Papa tollere, vel imminuere, modo aliunde aliat ministros. Valet etiã in eas consuetudo, & præscriptio, vt in multis ciuitatibus Italiæ. Et Iudæi non soluebant decimas personales, id est, ex manuum labore, vt indicatur Num. 18. & Leuit. 21. Quod verò dicuntur decimæ manuum, & decimæ ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum: intellige idcirco dici, eo quod manibus coluntur agri: vnde & decimæ prædiales dicuntur. Bene autem soluuntur in Nouo Testamento eiusmodi decimæ personales, vt habes extra de decimis c. ad Apostolicam. c. peruenit. c. per nuntios. c. ex transmissa. c. Pastoralis. Decimæ olerum, & herbarum minimarum, vt rutæ, anethi, mentæ, & cymini, non erant præceptæ: quia Leuit. 27. explicantur certæ species decimarum pendendæ, quod ad fructus attinet. *Omnes decimæ, inquit, terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificatur.* Et de decimis animalium subiungit: *Omniū decimarū bouis, & ouis, & capra, quæ sub pastoris virga trãseunt, quicquid decimæ venerit, sanctificabitur Dño.* Et Deut. 14. explicantur fruges terræ, nimirum decima frumenti, & vini, & olei, vel, vt alibi: *Decima de area, & torculari.* Vbi, quod dicitur: *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, quæ nascuntur in terra per annos singulos.* Vbi Hebræa habent: *Decimando decimabis omnem prouentum seminis tui, quem producit ager annuatim:* vide dictum esse de agro, nõ de terra, ne horti parui comprehendantur, quos etiã Leuitæ habere poterant ex quibus colligeret quæ opus esset.

Exod. 20. & saq. Luc. 5. Decimas vnde constat iuris diuini nõ esse. Quas decimas non dabant Iudæi. Deut. 12. Nehem. 10. Decimæ manuum quæ dabantur in lege. An decimæ olerum & herbarum penduntur ex lege, nec ne. Decimas animalium quas Dominus exlegebat olim. Quarum frugum decimæ dabantur. Deut. 16. Supra. 14. & 4. Reg. 6. Id: Decimam partem separabis de cunctis fructibus eius, quæ nascuntur in terra, &c. quo sensu dictum sit.

Proin-

Méthæ, & anethi, & cymini decimas Pharisei cur pendebant. Marc. 7. Luc. 11. Triplex huius dicti intelligit proposit: Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Quales decimas populæ, quales verò dabant Leuitæ. Decimas solutionum recipientibus, non solutionum malæ: ex Augustino. Serm. 119. de temp. sive serm. 1. Dominica post Trinit. to. 10. 16. q. 1. c. Decima. B. Hieron. in cap. Mal. 3. tom. 6. 16. q. 1. c. Reuertimini.

Proinde probabile videtur, non fuisse præceptam decimam rutæ, cymini, & similibus. Sed Pharisei volentes apparere exacti legis obseruatores, ad ostentationem, illas pendebant. Et ita Dominus innuit, talium decimarum solutionem, fuisse Pharisæicum institutum: sicut erat ablutio calicum, & manuum, de qua subdit, & præcedit apud Lucam. Nec obstat verbum Domini: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere:* nõ pronomen demonstratiuum, Illa, potest referri simpliciter ad decimationem, vt sit sensus: Ante omnia oportuit grauiora legis, & tamen interrim decimationem non omittere. Vel oportebit, dixit, pro, conueniens fuit; ita vt Dominus probet quæ legi erant consentanea, non tamen necessaria. Vel denique idem loquitur Dominus de decimis soluendis secundum iudicium Pharisæicum non reprehendendum: quasi dicat; Ante omnia oportuit illa legis præcipua facere; & tunc, si ita visum est vobis, illa etiam parua oportuit non omittere. Multæ hinc possent texti disputationes de decimis; sed ad hunc locum explicandum non sunt necessariae. Et olim laici non decimabant meliora, quia esset plus quam decima: nec de peioribus, quia esset minus decima; sed decima occurreret. Leuitæ autem meliora dabant summo Sacerdoti, vel saltem non peiora. Soluentes autem decimas, obtinent copiam fructuum, sanitatem corporis, remissionem peccati, & gloria æternam, secundum Augustinum. Qui verò decimas non soluit, peccat in Ecclesiæ præceptum, sacrilegium, & rapinam committit, & homicidium pauperis per occasionem. Promeretur imminutionem fructus à cælo, & à locusta, teste Malachia, & Hieronymo: habet infamiam, & excommunicationis pœnam, vt habet Canon 16. q. 7. cap. omnis decima. Sequitur: *Va vobis, Scriba, & Pharisei hypocrite, qui mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina, & immunditia. Phari-*

saæ cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, vt fiat & id quod de foris est, mundum. Reprehendit aliam Pharisæorum superstitionem: nam plus satis curiosi erant in seruando baptismate calicum & paropsidum, & ærumentorum, quia ad Dei cultum id referebant. Mundabant ergo calicem ad potum, & paropsidem ad cibum: nam paropsis, catinus erat seruiens falsamento, iuxta illud; *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.* Et sensus est: Mundatis externa vestra, quasi calicem extra, & non conscientiam vestram, & animam, quod cæcitatatis est. Ideo ex candescens ait: *Phariseæ cæce, munda prius quod intus est, calicis, & paropsidis.* Nouè hoc dixit, non loquens de interiori parte ipsius visibilis calicis, aut paropsidis, sed de interiori homine, quali calicem, & paropsidem in se homo habeat suam mentem, & animum. Et ita, o Phariseæ, munda potius conscientiam, quæ calix internus est, & paropsis, in qua Deus delectatur, non fucus atque nos in cibo & potu in vasis mundis ministrato. Quidam tamè per ea, quæ intus sunt, ea quæ edunt, & bibunt, interpretantur; quasi dicat: Verum ea, quæ editis, vtrum rapina, & sacrilegij, an iustis laboribus comparata sint, nullo in discrimine habetis. *Vt fiat & id quod de foris est, mundum.* Hoc duplicem intellectum recipit. Prior est: Sit tibi potissimum, & ante omnia cura munditiæ interioris; quam si habueris, erunt tibi omnia munda, etiam quæ foris sunt: quoniam, vt ait Apostolus, *Omnia munda mundis; & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Posterior intellectus est: Primam curam habe de mundata conscientia, ac deinde recto ordine ad exteriorem etiam procede munditiam; vt videlicet primo loco interna, deinde externa curetur munditia. Nã intus mundi horrent externam immunditiam, quia turpis est, & aliena ab hominis dignitate, nisi cum causa macerandæ carnis, & mortificandæ assumitur. De B. Bernardo in eius

Phariseorum & Scribarum insignis hypocrisis. Marc. 7. Paropsis quid. Quomodo quod de foris est calicis, emundabant illi, nõ quod intus, & in corde. Matth. 23. Quò Christi hoc tēdat exemplum. Alter sensus horum verborum. Id: Vt fiat & id quod de foris est, mundum, dupliciter accipitur. Tit. 1. 1. Tim. 4. Altera sententia. Quibus, & quam turpis sit externa immunditia.

vita

Lib. 3. capit. 2. Quæ proxima huic Christi sententia. Matth. 7.

Ioann. 8.

Expenditur non dictum à Domino, sicut de decimis: Oportuit exter- nam munditiam non omittere.

Christus Phariseos curvo cæsepulchra dealbata. Rom. 4.

Quare digni sint vasa, qui sepulchra malunt esse dealbata, quia donus, & habitatio Dei.

Etusmodi sepulchra cur plena dicuntur ossibus mortuorum.

vita dicitur: *In vestibus ei paupertas semper placuit, sordes nunquam.* Atque illum ordinem aliàs solet insinuare Dominus, vt cum ait: *Hypocrita, eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui: & alibi, Qui sine peccato est vestrũ, primus in illam (scilicet adulteram) lapidem mittat.* Id est, prius seipsum diiudicet, & emendet, deinde ad proximum emendandum accedat. Nam aliàs præpostera esset religio, se neglecto, alios curare. Non addit autem de externa munditia: Hæc oportuit nõ omittere, vt de decimis docuit; ne videatur approbare superstitiones Phariseorum, de quibus apud Marcum; & quia indifferens est, & sub præceptum non cadit. Minor ergo cura habenda de externis mundandis.

Subdit Dominus: *Va vobis, Scribæ, & Pharisei hypocrita, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorũ, & omni spurcitia.* Cõgrua similitudine, & hypocrisis vitium eorum taxauit, & miseriam expressit. Mortuum enim hominem interiorem habent; ac ne, qui suscitatur mortuos, ei auxiliũ ferat, sepulchrũ exornant. Neq; ad mortua ossa interiora, qui exterior est, eum admittit; vel quoniam hoc non possunt, dealbant ita exteriora, vt introspecti nequeat, quomodo intus resistant voci Iesu, quæ mortuos exuscitare volebat.

Væ igitur illis, qui malunt sepulchra esse mortuorũ, quã domus viuentiũ, & habitatio Dei. Quis enim illis succurrat, qui mortuum celant, & verba eius velut viuentis proferunt, & actus demonstrant, ne quis misericordia motus, eos tantæ impietatis arguat, & Regem, cui omnia viuunt, hortetur admitti? Ait autem: *Plena ossibus mortuorum:* quia plures Iudæi in vno sepulchro sepeliebantur. Mortui autem homines videntur esse, & non sunt, vt hi iusti secundum speciem, qui reuera nõ erant, quos Christus hic arguit, vt fingentes internam munditiã: idem plenos hypocrisis no-

rat: vt superius præponentes externam munditiam internam, vocauit cecos.

Va vobis, Scribæ, & Pharisei hypocrita, qui edificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum; & dicitis, Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non fuissetis socij eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorũ, qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Obscurus est hic locus, nec satis constat, ob quam occasionem Dominus vè iaculetur. Nam ædificare sepulchra Prophetarum, & ornare monumenta iustorũ, non merebatur maledictione, cum illud ob reuerentiam facerent innocenter interfectorum. Alioqui damnarentur discipuli Ioannis, qui eũ ab Herode occisum sepelierunt. Sepulchra Prophetarũ Scribæ & Pharisei ab antiquitate iam diruta reficiebant; Iustorum verò, vt Machabeorum, Esdræ, Neemiæ, qui non erant Prophetæ: neque rursus, quia filij erant homicidarum, quia scriptũ est: *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris,* &c. Neque quod dicebant: *Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum,* per se maledictione dignos facit.

Proinde sunt, qui putant, maledictionis pondus cadere in illa verba: *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Propter hoc enim illis ventura prædicitur maledictio, quia malitiã præcedentium malorum patrum erant imitaturi, consummaturiq; . Sed hic sensus ex eo improbat, quia Lucas eandem maledictionem repetens, nihil illorum verborum dixit: *Et vos implete mensuram patrum vestrorum:* vt proinde quærendus sit aliquis sensus, qui constare possit sine illis verbis.

Rectus igitur sensus est, Dominũ non reprehendere quod ædificaret Prophetarum sepulchra, & maiorũ suorum facta improbarẽ, sed quod hypocritico animo, & ambizioso id facerent, ad vanam gloriam aucupan-

Scribæ & Pharisei ædificantes sepulchra Prophetarũ, quatenus laudabiles, ne dum minime reprehendendi. Matth. 14.

Quorum illi ædificabatur monumenta iustorum.

Ezech. 18.

Primus sensus illorum verborũ, sed ineptus, & improprius. Franc. Trelm. in Matth. 14.

Ioan. Gagn. in eundem. Luc. 11.

Alter congruentior.

Scribæ, & Pharisei cur monumenta Prophetarum extrucent.

D. Chryso. Homil. 75. in Matth. tom. 2. Luc. 11.

Idem vt testificabantur se esse filios eorum, qui Prophetas occiderant.

An Scribæ & Pharisei hoc Domini reprehensio profuerit aliqui, nec ne. Matth. 25.

Tertius sensus.

Scribarũ, & Phariseorũ ostentatio, & arrogantia.

dam, cupientes extare monumenta potestati suæ, quæ possent apud ignobiles & stolidos iactare. In monumentis enim scribebant, qui nam ea restaurassent, & exornassent, vt monstrarent se horrere crimina patrum suorum cõtra Prophetas admissa; & tamen persequerentur Iesum, caput omnium Prophetarum. Ita interpretatur Chrysostomus; idque colligit ex eo, quod apud Lucam legimus: *Profectõ testificamini, quodã consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt; vos autem edificatis eorum sepulchra:* quo scilicet impium animum vestrum tegatis me occidendi.

Vnde hic subdit: *Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt:* tum natura, & genere, dum patres vestros appellatis: tum imitatione, dum in meam, meorumq; mortem totis animis, & viribus inhiatis. Videbat enim illorum mentes paratas in facinus occidendi Christum, & nihil aliud meditantem, atq; laborantem, quã vt ce-latum esset crimen. Sed Christus eos se non latere manifestat, vt sic saltẽ corripiantur. Et verisimile est, non frustra Iesum hæc pronuntiasse, sed ob verba hæc eorum aliquos emendatos fuisse, alios verò irritatos, & factos peiores, eorum verò alios aliquãdo hæc memoria repetentes, mutatos fuisse: quia Dominus reuersus, talentum quod posuit, exigit cũ vsuris. Certè hæc omnis dictio Christi turbis profuit, quæ videbant quãtũ illis hominibus tribui deberet, & quibus in rebus eorum dictis audiendum non esset.

Vel rursus; Non arguit eos de ædificio, vel sumptibus, vel quod essent filij homicidarum, nec quod ob solam vanam gloriam ædificarent, sed de hypocrisis, quæ se iactabant supra patres, falsò, licet bono animo ad mortuos affecti, & dicebãt ex inani gloria: *Si fuissetis in diebus patrum nostrorũ, non essemus socij eorũ in sanguine Prophetarum.* In quo se supra patres efferebãt, & opprobrium filiationis talium fugiebant. Ac licet sic puta-

rent, falsò tamen, quia peius fecerunt in Christum & in suos. Et vos, inquit, implete mensuram patrum vestrorum. Henallage est, Imperatiuo posito per Indicatiuo, nec est pronuntiandum per imperium, sed prædicit tantum: eos hoc esse facturos, imò iam id ipsum agere, desiderio videlicet, & voluntate. Et cũ graui pondere magnæ amaritudinis proferendum est, vt significet, quod eius permissione tantum scelus sint facturi, nõ vt eis hoc malũ præcipiat facere: quale & illud est, quod ait ad Iudam; *Quod facis, fac citius.* Ita etiã vulgi sermone loqui solemus; vbi cũ dolore magno aliquid præsignare volumus. Dicimus enim iuueni maturè crimina intentati: Sic ad crucem, aut patibulum festina, puer: significare volentes, quod huic puero euenturũ metuamus. Implete igitur, id est, implebitis, quia mendaciter dicitis: *Si fuissetis in diebus patrum nostrorũ, non essemus socij eorum in sanguine Prophetarum.* Et hoc prædixit, ne putaret, Christum, & suos, vt iniustos occidendos ab honorantibus iustos.

Serpentes, & genimina viperarũ, quomodo fugietis à iudicio gehenna? Serpentes vocat, id est, habetes venenum odij, & inuidiæ erga Christum; Genimina verò viperarum, id est, excelenter venenatos, & filios talium, quos imitamini, & interimitis infamando. *Quomodo, inquit, fugietis à iudicio gehenna?* Vult Dominus dicere: Tametsi habeatis modos fugiendi iudicia hominum, nullus tamen erit vobis modus fugiendi à iudicio pœnæ, ac cruciatus sempiterni, etiam si multa sepulchra Prophetarum ædificetis, aut monumenta iustorum ornatis. Consultò autem Dominus tanta verborũ acrimonia vsus est; vt eos excitaret à somno & lethargo, quo opprimebãtur: nam *Meliora sunt (ait Sapiens) vulnera diligentis, quã fraudulenta oscula odientis.*

Magnas igitur agamus gratias Deo, cũ ferro & igni nostra vitia ille insequitur, & tunc eum maximè clemetem, & benignũ agnoscamus, cũ sauire videtur. Nã nisi per nos

Illis Christus quomodo dicat: Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

Ioann. 13. Hæc Dñi locutio qualis videri possit Scribarũ, & Phariseorũ mendacium.

Cur hæc Dominus Phariseis prædixit.

Idem vt erant serpentes, & genimina viperarum. Matth. 3.

Illi rursus quomodo à iudicio gehennæ fugerent poterant.

Eosdem cur Dominus tantacriter oburgauerit. Prou. 27.

Cũ flagellat nos, & corripit Deus, quo nos odio prosequatur

steterit, illa est certissima, & compē
diofa via cælos ingrediendi, vt cum
Augustino meritò dicere possimus:

B. August.

Hic vre, hic seca, vt in aeternum parcas.

Præstâte Domino nostro Iesu Chri
sto, cui cum Patre, & Spiritu sancto
omnis reddatur gloria, honor, & im
perium in sempiternum. Amen.

TRACTATVS XXXV.

In illa verba: Ideò dico vobis, Ecce ego mitto ad vos Pro
phetas, & sapientes, & Scribas, & ex illis occidetis, &
crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis vestris, &
persequemini de ciuitate in ciuitatem: vt veniat super
vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à
sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariae filij
Barachia, &c. & reliq. in finem vsque cap. Matth. 23.

P RÆDIXIT hactenus
mala, quæ Scribæ & Phari
sæi Christo inferre medi
tabantur, iã verò quæ sint
cõtra suos ad se mittēdos ministros
machinaturi, explicare voluit, vt ni
hil noui sibi, & suis accidere posse
intelligerent, quod nõ prius ab ipso
esset præcognitum, ac vt Apostolorum
animi contra mala imminetia
corroborati inuenirētur. Ait igitur.
Ideò dico vobis, ecce ego mitto ad vos &c.
Sensus est: Idcirco multo antè præ
dico vobis quòd passuri estis; vt vi
deatis quod verum est, & implendū
quod dico; vel, quòd non fugietis à
iudicio gehennæ. Mitto ad vos, in
quit, de præsentis, nempe post instās
tempus meæ resurrectionis: nam in
die Pētecostes misit Apostolos Spi
ritu factò instructos & munitos. Mi
sit autem eos, vt conuerterent Iu
dæos, & mundum, non vt occiderēt
eos Iudæi. Nam Ioannem Euange
listam, & Petrum, & Paulum, & alios
misit, quos Iudæi non occiderūt: &
ex missione secutum est occisionis
eorum peccatū. Sed neutrum Deus
intendebat, sed permittebat tan
tū.

Quæ Iudæi
ministris E
uangelij in
ferre mala
iniqui cogi
tabant, cur
Dñs prænu
tiaucri.

Quãdo mise
rit Christus
illis Prophe
tas, & Scri
bas, &c.

Añ. 2. &
seq.
Prophetas, &
Apostolos,
& alios Chri
stus cum nos
set interficiē
dos, cur mi
sit tamen il
los.

Alterata solu.

Chrysofomus tamen ait, quòd

Deus ordinat occasionem peccato,
ad ostendendam iniquitatē iniquis:
estq; nouus vindicadi modus, dum
per accumulationem beneficiorum
Deus vindicat, quorū occasione fiāt
peiores. Quanquã hoc Episcopus
Abulē. exiitmet inconueniēs: nam
sicut peccare, ita ostendere peccato
rem, non est absolutè bonum, sed
bonum ex malo proueniens: ideò
nihil facit principaliter; vel solū
vt ostendat peccatorem; secus sine
peccato, vt signa.

Ac ne daret locū accusadi se Deū
mittentem Prophetas; videtur di
xisse Christus in persona Sapientia:
Propterea & Sapientia Dei dixit: Mittā
ad illos Prophetas, & Apostolos; vt ita tē
tē se ostenderet Deum, discipulos
iustos, Phariseos culpabiles, mini
meque respiscentes, sed obstinatos,
& offirmatos in malo: ideò pœnam
prædixit; & vt probaret, quòd im
pleturi erat mensurā patrum suorū.
Et nomine Sapientia mittentis in
telligit se ipsum: qui suam occisio
nem clarè non dixit, ne sibi contra
dicerent. Nam si se Prophetam, & iu
stum diceret, & mortem proximam
impedirent vtique, quo cum face
rent mendacem, vt alibi dixerunt,

Tract. 80.

tio B. Chry
sofomi sin
gularem tra
dentis Del
modum vin
dicandi; sed
improbatur
à Toftato.
Homil. 75;
in Matth.
tom. 2.
Abulens. q.
238. in ca.
23. Matth.

In tertia per
sona dictum
expeditur à
Christo: Pro
pterea sapiē
tia Dei di
xit, &c.
Luc. 11;

Per sapien
tiam mitten
tem quid ac
cipiendum.

Damo-

Ioan. 7.

Qui sint isti
Prophetæ,
quos Christi
tus misit ad
Phariseos:
Añ. 11.

Infra. 21.

Supra. 20.

Supra. 11.

Prædictio
olim Ecclesia
quòd Prophe
tus abunda
uerit.

1. Cor. 14.

& Añ. 13.

Infra. 21.

Luc. 16.

Lex, & Pro
phetæ vsque
ad Ioannem,

quomodo ac
cipiatur.

Quos mise
rit Christus
sapientes.
Luc. 11.

Ephef. 4.

Quos verò
Scribas.

Añ. 18.

Supra. 7.

Infra. 12.

Qui fuerint
istoculsi, cru
cifigati, & fla
gellati à Iu
dæis iuxta
Christi vati
cinitum.

Matth. 27.

Ioan. 19.

& seq.

Añ. 8.

2. Cor. 11.

Deut. 25.

Quoniam Pau
lus nõ à Iu
dæis, sed à

Demonium habes, quis te querit. interfi
cere? Milit autem Prophetas, Sapien
tes, & Scribas. Et vocat Prophetas
omnes discipulos: quia ad eos ser
mo Dei factus est, qui Scripturas sa
cras exponebant, & multi etiam vē
tura nuntiabant. Agabus, Propheta,
erat, qui prædixit, famem magnam
vniuerso orbi imminere, & euentu
ra Paulo quæ ipse ignorabat: vide
bant corda hominum: & erant plu
res quàm in Veteri Testamento. Er
rant Prophetæ in Ierusalem, & in Ec
clesia Corinthiorum, vt constat ex
priori epistola ad Corinth. & Pro
phetæ erant in Ecclesia Antiochia:
& Philippus Diaconus quatuor fi
lias prophetissas habebat. Quod er
go dicitur, Lex, & Prophetæ vsq; ad Io
annem: intellige de Prophetis qui scri
pserunt: nam omnia quæ Prophetæ
prædixerant, completa sunt tempo
re Ioannis in Christo. Sapientes, sunt
cognoscentes diuina: per quos Apo
stolos intellige secundum Lucam.
Sed Christus non est vsus nomine
Apostolorum, quia non caperetur à
Iudæis: qui quia putabant Prophe
tas maiores, Christus eis non prepo
suit Apostolos, licet maiores sint, vt
Apostolus docet ad Ephefios. Per
Scribas, intellige peritos in lege
Moyfi, quos ad confundendos Iu
dæos Spiritu sancto armatos, misit
Christus, vt erat Apollo Alexadri
nus, qui dicitur vir eloquens, & po
tens in Scripturis.

Et ex illis, inquit, occidetis. Vt Ste
phanum & Iacobum Iustum, quem
de pinna templi præcipitatum, per
tica fullonis ferunt interfectū. Et
crucifigetis. Nõ Petrum, vel Andream,
qui à Gētibus sunt cruci suffixi; sed
Simonem Cananæum, Episcopū Ie
rusalem, ab Attico Consulari ad cru
cem damnatum, sollicitantibus Iu
dæis, qui Christū per Pilatū in Cru
cē adegerūt. Et ex eis flagellabitis.
Vt fortè in persecutioe sub Stepha
no mortuo: & Paulus, qui de se ait; A
Iudæis quinquies, quadragenas, vna mi
nus, accepi. Quod autē dixit, Ter vir
gis casus sum; & aliàs flagellatus est
Paulus ob expulsum spiritū pytho

inē à puella, & alibi rurs⁹ tētarunt eū
iterū flagellare: ista omnia à Gētibus
facta sunt, non à Iudæis. Et sub
dit: In Synagogis vestris. Vt vbi scan
dalizabantur à prædicante, ibi puni
rentur; vel in concilijs. Et perseque
mini de ciuitate in ciuitatem. Nunquā
habitori quietem, aut habitationem
nacturi quietam, Et hæc persecutio,
viuente Christo, cœpit. Cõcitarunt
etiam persecutionem in Paulū, eiq;
etiam insidias ad necē meditati sūt.
Vt veniat super vos omnis sanguis iust⁹.
Particula Vt, hoc loco non finem di
cit, nec enim ob id occiderunt, spe
rantes ab eis requirendum illorum
sanguinem; sed dicit rei cõsequen
tiam, & euentum. Id est, Propter hoc
veniet super vos, vel exigetur à vo
bis pœna de omni sāguine iusto, qui
super terram effusus est. Sanguis ali
cuius dicitur venire super eum, quē
vindicā petit pro effuso. tali sangui
ne, vt sāguis Abel super Gain: quo
niam diuina illum subsecuta est vl
tio. Et sic clamabant tumultuātes Iu
dæi: Sanguis eius super nos, & super fi
lios nostros. Ita per contrariū amoue
ri dicitur sanguis ab aliquo, quando
efficitur, vt super eū non veniat vl
tio. Sic Salomō præcepit Banaie in
terficere Ioab: Interfice, inquit, eū, &
sepeli, & amoue bis sanguinē innocētē,
qui effusus est à Ioab, à me, & à domo pa
tris mei. Indicans per interfectionē
Ioab, perficiendā vltionē duorū in
nocētū, Abner, & Amasæ: atq; ita
nullum deinceps esse periculum, ne
quādoq; Dñs pro horū interfectio
ne super domū Dauid vindictā in
duceret. Quēadmodū super vniuersū
Israel venit vltio Dei propter
sanguinē Gabaonitarū, quos interfe
cerat Saul, donec in vindictā pecca
ti cruci affigerētur à Gabaonitis se
ptē filij Saul, quādo repropitiat⁹ est
Dñs terræ, & amotus est sanguis Ga
baonitarū ab Israël. Sanguinē ergo
vocat effusionē sanguinis omniū iu
storū, quos Lucas Prophetas vocat:
sicut in Genesi de Abraham dicitur
ad Abimelech; Orabit pro te: quia Pro
pheta est, id est, iustus. Iustus enim ex
auditur, non Propheta vt talis.

Gētibus sit
passus.

2. Cor. 11.

Añ. 18.

Infra. 22.

Quādo pri
mū Iudæi
missos ad se
sapientes, &
Scribas sint
persecuti.

Añ. 13.

Infra. 14.

Infra. 23.

Quomodo
accipiendum:
Vt veniat su
per vos omnis
sanguis iu
stus.

Quomodo
dicatur san
guis veniro
super aliquē

Gen. 4.

Matth. 27.

Amoueri sā
guinē ab al
quo, quid.

3. Reg. 2.

2. Reg. 3.

Infra. 20.

Infra. 21.

Quis requi
rēdus omnis
sanguis ius
tus à genera
tione Iudæo
rum.

Luc. 11.

Gen. 20.

Propheta in
Scripturis
vbi iustū si
gnificat.

Lucas

Luc. 9.

4. Reg. 21.

Cū post Zachariam Ieremias, & in numeri alij Prophetæ a Iudæis occisi fuerint, cur inter Abelē & Zachariā terminos assignauerit.

Hierony. in Matth. lib.

4. tom. 9.

Quis fuerit iste Zacharias filius Barachiae.

Prima opinio.

Secunda.

Vbi fuerit occisos, & quā ob causam.

Prima opinio, quæ rejicitur.

Orig. tract.

26. in Matth. 10. 2.

Theoph. ib.

Basil. homi.

25. paullo à medio, 10.

mo. 1.

Matth. 17.

Secunda opinio, certa, & constans.

Petr. Martyr Alexan. dri. Ca. 13.

Matth. 2.

Multæ probabiles rationes quando nil iuuēt.

Lucas autē ait: *Vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum: id est, puniatur. Idē dicitur, Sanguinem animarum vestrarum requiram. ¶ A sanguine, inquit, Abel iusti. Cū post Zachariam, Ieremiam & alios Iudæi occiderint, & Manasses impleuerit Ierusalē innoxio sanguine vsque ad os, vt inquit Scriptura: cur termini assignantur inter hos duos, Abelem, & Zachariam? De Abel nulla est ambiguitas, inquit Hieronymus, quin is sit, quem Caim frater eius occiderit: erat autē Abel iustus: nam si iustus non esset, ac violentē occisus, & primus, non esset ab eo incipienda supputatio. Verū de Zacharia variant coniecturę, alijs illum significari suspicātibus, qui in duodecim Prophetismi noribus vndecimus est: cuius patrē quidem constat fuisse dictum Barachiam: sed de loco vbi sit occisus, non constat, cū temporibus eius vix ruiñę templi fuerint, & nihil tale de morte eius legatur. Alij verō hęc ad Zachariam patrē Ioannis Baptistę censent referēda, & occisum ab Herode: quāquā non vna & eadē causa mortis eius adferatur. Origenes scribit eū occisum, quōd Mariam Virginem post partum eius esse dixerit: matrem quę Messias in loco virginum federe debere. Idem tradit hoc loco Theophylactus, & ante eum Basilius homil. de Christi generatione. Sed profectō verisimile non est, quōd Maria inter virgines federet a sua purificatione, cū filius tributum soluerit, ne daret occasionem scandali; & virgo anfam præbuisset inutilis occisionis Zacharię: qui etiam pro tali re vt fatuus, & ridiculus potius habendus erat, quā occidendus. Petrus verō Martyr Alexandrinus asserit Zachariam Ioannis Baptistę parentē ab infanticidā Herode fuisse occisum inter templū & altare, cū effugisset puer cum Elizabetha. Sed non est hoc satis exploratum, quōd Ioānem seruaerit a manu Herodis; quia Ioannes nō erat intra Bethleem, nec erat de tribu Iuda. Et omnes verisimiles rationes non iuuant, si vna repugnet.*

Fertio Epiphanius contra Gnosticos, refert ex illorum sententia, Zachariā occisum esse in templo: quoniam visionē vidit in hora suffitus, hominem scilicet quendam statem asini formam habentem: & cū egressus esset, & vellet enarrare visionē, ac dicere, *Va vobis, quem adoratis?* ille, qui visus est ab ipso, obthurauit os ipsius; vt loqui non posset. Cū verō aperiret os suum vt loqueretur, tunc reuelauit ipsis, & occiderūt eū. Verū hęc necis causa sola narratione satis confutatur. Sunt enim vanissima illa, & nullo nixa fundamento: nonnullaque ex istis à Hieronymo confutatur. Alij autem hęc sentiunt referēda ad Zachariam filium Ioiadę Sacerdotis, quem in atrio domus Dñi interfectum esse tradit liber Paralipo. secundus. Atque hęc sententia magis probatur Hieronymo, & viris doctis: tū quia ille obrutus fuit lapidibus in domo Domini, cū ex ore Domini populum increparet propter idololatriā. Quod rectē cōsonat ei, quod hęc dicit Dominus, interfectum eum inter templum & altare. Deinde quia moriens dixit, *Videat Dominus, & requirat;* vt videatur alludere ad id, quod hęc ait Dominus, *Vt requiratur a vobis omnis sanguis iustus: quemadmodum de Abele dicitur: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Vt enim hic primus vindictam in Scripturis exegisse legitur, ita postremus est Zacharias ille, qui dixit, *Videat Dominus, & requirat.* Idcirco horum duorum tantū meminit; vt ex his duorum vinctis petitis, intelligantur similiter petita vindictę omnium aliorū Prophetarum. Nec obstat quōd hęc dicitur filius Barachię, & non filius Ioiadę: nam fieri potuit, vt vnus homo Ioiadas & Barachias fuerit nominatus. Cui rei adstipulatur B. Hieronymus, asserens in Euangelio Nazareorum loco Barachię, filiū Ioiadę se reperisse. *Quem occidistis,* inquit. Loquitur ad populū eundē, licet personę occidētes obijssēt. Assignauit autē terminū in Zachariā filio Ioiadę vltimo

Tertia opinio ridicula Gnosticorū. Epiphani. in haresin 26 aliquanto à medio.

Quarta opinio, quæ recipitur, & probatur. 2. Par. 24.

Gen. 4.

Cur Abeli, & Zacharię Christus tantū meminit.

Zacharię parentē Barachia binominē fuisse. B. Hieron. ibidem.

loco

Quomodo omnis sanguis iustus super terram effusus, sit à Iudæis requirēdas.

Ratio huius dicti, qualis sit: A sanguine Abel iusti, vique ad sanguinē Zacharię, &c. Gen. 4.

Secunda ratio.

Zacharię, & Abeli lōge dispar, & diuersa conditio. Verūsq; inter se cædes comparatur. Gen. 4.

Paral. 24.

loco occiso in Scripturis authenticis apud Iudæos: idē omnes post illū interfecti ante defolationem Ierusalem in illo intelliguntur: ob quorum peccata hi puniūtur, quatenus illa committere videntur, dum imitando, vel consentiendo approbant. Sicut Iudæi nunc ob mortem Christi patiuntur, quia in eam consentiunt, dum approbant. Abel includendus est, aliās non requiretur sanguis omnium iustorum à cōstitutione mundi. Et si tantū Iudæorum sanguis deberet requiri, omnes iusti ante Abraham essent excludendi. In Abel autem & Zacharia non notantur omnes Martyres ex differentia status: quia Abel rusticus erat, & curabat oues; Zacharias, Pontifex: quia posset nominare alium minoris meriti quā Abel, & recentiore. Nec etiam tantū designat distantiam temporis, quōd ille esset primus, hic vltimus: nā post Zachariam, & patrem Ioannis Baptistę, multi occisi sunt iusti, quorum sanguis imputatus est Iudæis. Ergo primum vult denotare tempus imputationis; sed id à parte anteriori tantū, nam ante Abel nullus occisus; at non à parte posteriori. Idē accepit Zachariam, post quem constabat multos occisos, ne crederetur non imputandus sanguis post effundendus. Deinde designat, quōd Deus requiret omnium iustorū cædes, ab ea, in qua minimam culpam habuerunt Iudæi, vt illa Abel, ad eā, in qua maximam, Christi, & Discipulorum interfectionem, vt Zacharię, quia summus fuit Sacerdos, & Deo proximē accedens, & in tali loco occisus, & ob talem causam, id est, increpationem idololatrię, Iudæi habuerunt. Abel tantū simplex fuit ouium pastor, nō primogenitus, nec Sacerdos, nec Propheta, sed tantū iustus, & qui de optimis (id est, de primogenitis gregis sui, & de adhibitis eorum) Domino immolauerit; Zacharias verō, Sacerdotis filius, & Sacerdos in super, & propheta: Ille in agro, hic in templi atrio fuit interfectus: item ille ab vno fra

tre, hic à toto populo, iubente Rege interemptus: vt in his duobus tā disparibus, & tam dispari morte interemptis, intelligamus vniuersos iustos, qui pro iustitia decertarunt vsque ad mortem. In vtrōque etiam eleganter designata est mors Domini Iesu summi Pastoris ouiu, & summi Sacerdotis, atq; Prophetę, atq; adeo capitis iustorum omnium. In porticu etiam Salomonis Christum existentem voluerunt lapidare Iudæi, vt habes apud Ioannem: quæ porticus erat inter templum, & altare holocaustorum. Neque hoc dictum intelligēdum est per hyperbolem, vt scilicet omnium iustorum dixerit, id est, aliorū: quia superuacanei essent termini Abeli, & Zacharię assignati, & periret fides Scripturę, si sine necessitate accurreremus ad figuras, & præsertim ad hyperbolem: nec diceretur omnis sanguis effusus ab eis qui Christum audiebant, quia dicitur: *A constitutione mundi,* & de Abel & Zacharia filio Ioiadę fit mentio. Dicēdum ergo, quōd sanguis iustorum occisorum à Gentibus, non requiretur ab istis, quibus Christus loquitur; bene autem occisorum à Iudæis, etiam tempore Abrahę, & à constitutione mundi. Nec est sensus: Veniet omnis sanguis effusus, non super hos, quibus loquitur Christus, sed super omnium malorum generationem: sed ita, vt quisq; pro suo peccato det pœnas, quia sic nihil veniret præsentibus, si nullum occiderent; & tamen sanguis occisorum omnium, etiam Abel, & Zacharię, dicitur venturus, & non super occisores, quia iam venerat: ergo super alios, id est, præsentē tempore Christi, vel futuros postea. Et ita dixit: *Veniet hæc omnia super generationem istam: nam occidēt quos ego mittam.* Nec est sensus, quōd quia peccatum occisionis Christi est grauius, daretur pœna occisorū, id est, inferretur grauior illa nunc præsentibus. Sed hęc non esset pœna illorum, qui occiderunt, qui iam puniti sunt: nec magnum quid esset, quōd

Ecclesiastici 4.

Abeliscædes & Zacharię quid adumbrauerit.

Ioan. 10.

Ibidem, & seq.

3. Reg. 6. An illud, Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, &c. hyperbolicē sit dictū.

Luc. 11. Quorū a Iudæis sanguis requirendus tātummodo.

Huius loci falsus quorūdam intellectus rejicitur.

Quo sensu non dicatur: Veniant hæc omnia super generationē istam.

Sensus alter magis accommodatus. Generatio in Scripturis quid significet.

Gen. 6.

Ecclesiastici 44.

Hec Domini predictio quando fuerit completa.

Matth. 23.

Luc. 19.

Ante Abraham non dicebantur Iudaei.

Autor Operis imperfecti in Mattha. hom. 46. 10 mo 2 operu D. Chrysof.

pro maiori culpa, maiori poena praefentes plecterentur. Quamobrem statuendum est, sensum esse, quod super generationem istam, id est, homines tunc viuentes, vltio veniret. Generatio enim in Sacris literis, tempus quo vnus homo viuere consuevit, designat. Hinc dicitur: Noe vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis, id est, inter homines sui seculi. In Ecclesiastico etiam dicitur: Laudemus viros gloriosos & parentes nostros in generatione sua; id est, diebus suis celeberrimos. Super tales ergo venit destructio Ierosolymae per Romanos post quadraginta duos annos: quae erat poena non tantum interfectionis Christi, & Discipulorum, sed occisionis omnium iustorum a Iudaeis facta: Ecce, inquit, relinquetur vobis domus vestra deserta; Et, Non relinquent in te lapidem super lapidem. Haec ergo destructio pro omnium peccatis dilata est: & non fuisset forte illata, sed accedente iustorum crimine, differri non debuit. Porro vt puniuntur pro peccatis ab initio mundi a suis progenitoribus perpetratis (nae semper fuit sua gens, licet ante Abraham non dicerentur Iudaei) quia hic cum illis eadem gens est, & vt talibus eis Christus loquitur: idem dicit, Quem occidistis inter templum & altare: cum nullus eorum qui adesset, talem occisionem perpetrasset. Nam etsi quatenus priuatus quiuis occidens punitus sit; in quantum tamen populus agens, vel omittens contra Dei mandatum, olim poenas non dederat. Sed quia idem populus erat cum antiquo, ille punitur per Romanos: sicut idem homo longe post peccatum patratum punitur. Vt populus enim, non fuerat pro merito punitus, vt nunc, extrema deletionem, sine vlla spe recuperandi, vel urbem, vel Sacerdotium, vel pristinum honorem. Hinc Autor operis imperfecti super Matthaum, ait: Omnis gens vel ciuitas non cum peccauerint, statim punit eas Deus; sed expectat per multas generationes, & modo mandat, modo minatur, interdum ex parte castigat; vt quanto diutius eos

expectauerit, tanto amplius & Dei iudicium instius sit, & illorum dignior poena. Quando autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam, aut gentem, videtur omnium generationum precedentium peccata reddere illis: quoniam qua omnes illae generationes merebantur, haec sola passa est. Sic ille. Sed quoniam adhuc in praedicta obijci poterat, quod filius non portat iniquitatem patris, & inter patrem & filium maior est propinquitas, quam inter Iudaeos qui nunc erunt, & eos qui erant tempore Abraham; ergo a fortiori non punientur pro peccatis illorum, quatenus sunt idem populus. Respondendum, homines eosdem posse duobus modis se habere inuicem. Primum, vt singulares personae, quibus vt peccare, ita & proprie conuenit puniri. Deinde quatenus multi vnum aliquem populum, ciuitatemve constituunt: quae dicitur peccare, quatenus omittit punire delinquentes, vel simul coniuncta, vnum aliquod peccatum perpetrat. Hinc Leuit. 4. ponitur modus expiandi peccatum alicuius priuati hominis, & omnis turbae filiorum Israel, & Principis, & Sacerdotis; vt ex illa distinctione planè capiamus, aliud esse peccatum priuati alicuius, aliud populi peccatum. Et insinuat, peccatum illatae mortis Christo ab vniuerso populo, & Iudaeorum patribus, & iudicibus, & Sacerdotibus admittendum, sicut reuera fuit. Augustinus lib. 2. contra Aduersarium legis, & Prophe. cap. 5. sub initium: Quomodo, inquit, super istos venit illorum sanguis, qui longe ante vixerunt quam isti vel nascerentur: nisi quia vnum genus, vna conspersio, vna massa est impiorum iritatione sibi meto nexorum? Et in Psalmum 108. Malorum imitatio facit, vt non solum sua, sed etiam eorum, quos imitati sunt, merita sortiantur. Haec ille. Et quia pro peccato debetur poena, punitur eadem ciuitas in singularibus personis, in quibus ciuitas consistit; vt pro peccato, quatenus personale est, & priuati hominis quilibet per se poenam suscipit, & non vnus pro alio; ita etiam

Cur Deus omnem gentem, vel ciuitatem a peccato statim non punit. Quo iure a Iudaeis requiritur sanguis iustorum: cum filius non portet iniquitatem patris. Exech. 18.

Solutio.

Verbs aliqua qua etiam ratione dicitur peccatrix.

August. 10 mo 6.

Idem tom. 8

pro

Iudaei tempore Christi viuentes quare ratione Abel & Zachariae occiderant; merito idcirco puniendi a Deo.

Vt tato post tempore fuissem sanguinem innoxium requisierit Deo a Iudaeis.

Iniquitates Amorrhaeorum quando fuerint completae. Gen. 15.

Cum Deus non punit bis in idipsum, teste Prophe. ta; cur populus Iudaeorum ob eadem iustorum denuo puniendus est.

pro peccato populi alius populus non punitur, sed ipsemet populus. Et cum obijcitur, quod illi, qui erant tempore Christi, non occiderunt Abelem, Zachariam, & alios Prophetas antiquos; verum est: & ita personali peccato illorum, quatenus quilibet priuatus quidam erat, puniti ipsimet fuerant, & non alius, neque puniebantur pro illis Iudaei tempore Christi, sed quia in illis peccatis populus etiam Iudaeorum peccauerat in persequendis Prophetis; idem idem populus puniendus erat. Et tamen ille populus Iudaeorum, qui tempore Christi erat, idem cum eo erat, qui olim fuit, quod ad rationem attingit populi, & gentis. Sed quemadmodum non est necesse, vt quando homo peccat, statim puniatur, sed Deus pro sua clementia interdum differt poenas: & quocumque tempore puniat, iuste punit, quia iste idem est, qui peccauit: ita dicendum est de populo, quem non opus est statim, vt peccauit, puniri, sed quandoque; Deus voluerit, poterit iuste punire. Cum igitur populus Iudaeorum, qui tempore Christi erat, idem esset cum eo, qui occidit Zachariam: verè dictum est a Domino, quod sanguis omnium iustorum & Prophetarum veniret super generationem illam, quae erat suo tempore, id est, poena pro peccatis, quae commiserant Israelitae in quantum populus. Et quod nondum perpetrauerat Amorrhaei, de quibus Gen. 15. Nondum, inquit Deus Abraham, completae sunt iniquitates Amorrhaeorum, vsque ad praesens tempus. Etsi enim peccata cuique propria essent permulta patrata ab eis, & punita; non tamè peccata eorum, vt populus erant, quae merebantur internecionem, & exterminium illius populi: quod accidit, dum venientibus filiis Israel de Aegypto, expulsi sunt de sedibus, & eorum omnium bona cesserunt in vsum populi Hebraei. Quod si obijcias, Deum non punire bis in idipsum; & tamen pro omnibus illis delictis Iudaei meritas iam dederat poenas: nam Cain post

occisum Abelem fratrem, effectus est vagus, & profugus super terram, posteaque occisus est ipse, vt tradit liber Genesis. Effusor etiam sanguinis Zachariae Ioas Rex Israel, propterea fuerat occisus, vt habetur in libro Regum 4. & 2. Paralipom. Ergo non debebat populus Iudaeorum tempore Christi dare poenas pro illius, sicut nec pro Cain, peccato. Solutio facilis est. Nam illi malefici puniti sunt pro peccato personali, & non quatenus peccauerant vt populus; idem non puniebantur bis eadem delicta: nam vt peccatum personale non transit ab vna in alteram personam, ita nec poena. Populus verò Iudaeorum peccans, non fuerat punitus olim, vt populus, ve saltem non condignas dederat poenas, vt propterea posset suppleri quicquid illis de poena fuit minus datum. Dat autem poenas populus hoc modo: quia vt homo saepe peccans, & grauissima scelera admittens, ita vt reddatur inemendabilis, penitus deletur, adeo, vt desinat esse homo: ita fuit in populo Iudaeorum, quia multa graui delicta admiserat; pro quibus merebatur penitus excindi, & deleri: sed vsque nunc non penitus deletus erat. Etsi enim saepe dispersus esset ille populus, & in captiuitates varias abductus; nunc verò planè excisa est Ierosolyma metropolis Gentis Iudaeorum, & ablatum Sacerdotium, lex abrogata, abolitae ceremoniae, & desierunt esse Reges, & Principes eius: & sic futurum est in finem vsque seculi: neque redituri sunt Iudaei, vt sint vnum regnum, & vnus populus. Idem nunc data est populo poena maxima, quae dari poterat, scilicet deletionis, & euersionis pro omnibus illis peccatis praeteritis, pro quibus non potuit populus aliquid grauius sustinere. Quod si rursus subtiliter obijcias, populum non esse quid distinctum ab hominibus priuatis: & quacunque ratione imputetur peccatum, siue vt est priuatorum, siue vt populi, si Iudaei tempore Christi pro sanguine Abel, & Zachariae punirentur, daret

Nahum 1. iuxta editionem Septuaginta. Gen. 4. Infra 25. Cain Abel interficiet, & Ioas Zachariam, quas de derint poenas 4. Reg. 23. & 2. Paralip. 24. Solutio prioris quaestio- nis. proposita.

Populus peccans qua ratione puniatur.

Poenae de populo Iudaeo a Deo sumptae, quam graues.

Cum populus nil aliud sit quam priuatae personae, quomodo iuste populus Iudaeorum ob occisos Prophetas & iustos rursus debeat plecti.

Privati homines, & populus ut differant, inter se.

Populus quatenus peccat, ac puniatur idem.

Quae poena privati hominis illa, quae populi.

Quo modo pro peccato populi puniatur quis.

Peccatum vni populi ad quos debet transire tantummodo.

quis poenas pro eo, in quo non peccavit: dicendum, privatos nunquam subire poenam aliquam pro peccato populi, nisi quantam ipsi actu proprio commoverunt. Perpende, quilibet hominem esse aliquid unum per se, & cui debetur actio; populus autem non est aliquid unum ens per se, nisi per accidens, cum non habeat aliud esse quam privatorum, & singularium. Et quia actio competit enti actu, populusque non sit ens per se, sed per accidens, non competit ei aliqua actio nisi per accidens, quatenus scilicet ex privatorum aggregatione constitatur populus. Et quia peccatum, est actio quaedam, non potest populus peccare, nisi per accidens, quatenus scilicet peccantibus singularibus dicitur peccare populus. Et quia peccato debetur poena; hinc fit, ut sicut populus non peccat nisi per accidens, ita nec subeat poenam nisi oblique, & ex accidenti. Nam etiam si directe competeret populo poena, non posset illi infligi, quia populus non habet unde poenam recipiat, cum non sit ens per se. Quam obrem distinctio ista inter peccatum populi, & peccatum privatorum, non est, ut sic dicam, realis, sed secundum rationem: ita etiam de poena cogitandum: poena enim ut privatorum, vel poena, ut populi, ratione tantum inter se distinguuntur. Nam cum quis puniatur pro aliquo peccato sine respectu ad communitatem, in qua moratur, dicitur poena privati; cum vero poena omnibus advenit, ut partes sunt multitudinis aut populi, vocatur poena populi. Cum igitur poena populi non sit alia a poena privatorum, & privatus quisque non puniatur pro peccato alterius; non puniatur quis pro peccato populi, nisi quatenus peccata sua personalia meruerunt, ac si puniretur pro eis solis. Et ita statuendum, quod sicut peccatum personae non transit ad aliam personam, neque poena personae ad aliam: ita neque poena debita alicui genti, ut gens est, transit ad posteros, qui non sint idem populus numero. Nam tunc inconueniens esset, aliquo po-

pulo peccante, ita ut mereretur deleri, si Deus puniret alios privatos, ut privati sunt, & populum non delisset pro meritis eius, sequeretur etiam, quod posset reseruare hanc poenam in posterum ad puniendum eundem populum: & tunc aliqui, qui nunquam peccassent contra Deum, punirentur, quia non posset populus ille extingui, aut deleri, quin privati aut delerentur, aut multa mala paterentur: cum populus nihil aliud sit, quam privatae personae. Quod falsum est: quia non peccantes punirentur. Ita dicendum de poena data generationi Iudaeorum, quae fuit delictio Ierusalem, & exilio universae gentis Iudaicae: nam fuit ibi poena aliqua, ut privatorum, quod scilicet diriperentur eorum opes, vastarentur, trucidarentur, fame occiderentur, novissimè vilissimo pretio venderentur inter Gentes. Fuit autem aliqua poena ut populi, nempe ut desineret esse civitas Ierusalem, cessaret unitas principatus sub Regibus, vel Sacerdotibus; status templi, & ceremoniarum deficeret. Quae non tangunt unam personam, sed totam multitudinem. Et tamen privati illi Iudaei tempore Christi, qui haec passi sunt, haec suis peccatis promeruerunt, etiam si nulla peccata vel venialia praecessissent in progenie illa: & digni fuerunt, ut tam quae privatorum, quam quae populi mala sunt, reciperent. Et hoc; quia malum, vel poena populi est privatorum. Dices; Si sic res habet, quomodo sanguis omnis iustorum requiretur a generatione illa, a sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariae, cum isti non recipiant alias poenas, nisi quas merebantur pro peccatis suis? Dicendum, eandem poenam posse aliquem promereri ex diversis causis. Ut, quicumque occiderit hominem, occidi meretur: & quoties id fecerit, toties eam poenam debet. Si autem semel occidatur, dicitur tunc recipere poenam pro omnibus homicidijs: quia illa poena, quae tunc inflicta est, erat illa, quam toties occidendo debebat. Ita ad rem nostram

Populus quatenus Iudaei ut privati quomodo, & ut populus puniri fuerint a Deo.

Quo modo verum sit Christus dictum, quod sanguis omnium iustorum requiretur a generatione Iudaeorum a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariae: cum isti non puniantur nisi pro peccatis quae ipsi perpetra-

pro

Populi Iudaeorum demerita.

Episc. Abulensis. q. 259. in Matthea. cap. 23. Cur Iudaei punirentur ob Abeli occisum, cum ille Iudaeus non fuerit. Gen. 4. Infra 5. Infra 9.

Gen. 4. Infra 6.

August. lib. 16. de ciuit. Dei. c. 24. tom. 5.

Hoc verbo, ac similibus, Amen dico vobis, quod significet Dominus.

pro sanguine Abel, & Zachariae, & aliorum iustorum, vel pro multis eorum simul merebatur deleri ille populus Iudaeorum. Cum autem hoc saepe meruisset, nunquam tamen fuit malum inflictum, nisi postquam Christum, & Apostolos occiderunt. Idem nunc inflicta est poena pro effusione sanguinis omnium illorum, quia haec erat poena maxima quam dare poterat, & quam promerebatur ille populus, ut funditus scilicet deleretur. Quod si non fuissent tot maiorum Iudaeorum demerita, & fuissent merita multa, Deus pro sua liberalitate remisisset delitionem populi meritam. Stat igitur, aliquem pati pro peccato aliorum, sed poenam unam, & eandem, quam pro solo suo meretur. Haec omnia nobis doctissimus Episcopus Abulensis suppeditauit. Quod si quaeras, cur sint puniendi Iudaei pro sanguine Abel effusi a Cain; qui tamen non fuit de progenie Iudaeorum: maximè quia Iudaei descendunt de Seth filio Adae, & non de Cain, cuius tota posteritas in diluio deleta est: & tantum Noë, qui est de genere Seth, superstes cum tribus filijs mansit: dicendum, posse Iudaeis imputari occisionem Abelis: quia Iudaei erant de progenie Cain, si non ex parte patris, saltem ex parte matris, quia non erant aliae foeminae, de quibus nascerentur filij Seth, nisi filiae Cain. Maximè quia natus est Seth post occisum Abel, sicut Adam dixit: *Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain*: Et quia dicitur: *Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores* (id est, filij Seth) *ex omnibus quas elegerant: de filiabus Cain*: ut exponit Augustinus libro de ciuit. Dei. Simile quid scribitur Psalm. 108. dum ait Propheta: *In memoriam redeat iniquitas patrum in conspectu Domini; & peccatum matris eius non deleatur*. Sequitur in Textu: *Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam*. Repetitio ista semel dicti cum particula itaque, vel amen,

significat vehementem asseuerationem, & rem notatu dignam. Sic alibi, cum confessus esset Patri, quod abscondita a sapientibus & prudentibus, reuelasset paruulis, statim subiunxit: *Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te*. Et alio loco, cum dixisset timendum esse eum, qui habet potestatem mittendi corpus & animam in gehennam, subdidit: *Ita dico vobis, hunc timete*. Et Lucas hanc eandem historiam scribens ait: *Ira, dico vobis, requiretur ab hac generatione*. *Ierusalem, Ierusalem, quae occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt*. Sermonem conuertit ad habitatores Ierusalem. Et vox haec est commiserantis, siue admonentis ut caueant, & sic non deleantur. Vel increpatio est obstinatorum cum poena praedictione. Et sub nomine Ierusalem, quia metropolis, & tunc plena erat omnibus Iudaeis; & plus peccans, & patiens a Romanis, quam caetera, in ea alloquitur omnes Iudaeos participes culpae; poenaeque. Quemadmodum Ezechiel sub vnius mulieris persona alloquitur totam gentem. Et illa verbi repetitio, *Ierusalem, Ierusalem*, desiderium Domini significat, quo sitiuit salutem illius populi. Et quamuis dicatur de praesenti, *Occidis, & lapidas*, non tamen perfecta occisio, lapidatioque significatur, sed vetus consuetudo, & antiquae malitiae obduratum propositum etiamnum perseverans indicatur: valetque tantundem ac si dixisset: *Quae soles occidere, & lapidare, quae haecenus occidisti, & lapidasti plurimos, & antiquae malitiae propositum etiam obtines*. Et nomine Prophetarum, intellige omnes iustos. Et verbo lapidandi explicat occisionis genus Prophetarum, qui ut plurimum quasi blasphemi lapidabantur. Christus autem non est eo genere mortuus; & quia Iudaei Crucem, ut mortis genus infame, petierunt a Pilato, ut ita os non comminuerent

Matth. 11.

Luc. 12.

Supra 11.

Quorum id: Ierusalem Ierusalem, quae occidis Prophetas, &c.

Quam Christus Ierusalem alloquitur. Ezech. 16. & seq.

Quid illa verbi repetitio, Ierusalem Ierusalem, denotet.

Quid occidit Prophetas, hoc loco.

Deuter. 13. & Leuit. 24. Act. 7.

Quare Christus lapidatione interire noluerit.

Ioan. 19.

Ibidem. Exo. 12.

Esa. 53.

Christus vt Iudæos gallinæ instar pullos sub alas congregatis suas, congregare voluit, & quædo.

Quæ sit illa Iudæorum congregatio, quæ Christus facere volebat. Duo falsi sensus reijciuntur.

1. Pet. 1. Act. 2. & 2. Machab. 1. & seqq. & Act. 13. & 14. & seqq. Ioan. 18. Tertius sensus, qui uerus & acceptio dignus. Supra 11. Act. 20. Ioan. 10. Infra 11.

ex eo; & quia Crucis tormentum prædictum erat à Propheta; Cruci suffixus fuit. Ieremias porro, Ezechiel, & Zacharias lapidati sunt. Simile quid Esaia meditabantur facere: sed abscondit eum cedrus, & serra factus est.

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti? Id est, Quoties laboraui, vt habitatores tuos à malis suis reuocarem, atque ad penitentiam adducerem, sicque eos ad me congregarem, & sub protectione bonitatis meæ colligerem, instar gallinæ de pullis suis magnam curam gerentis, & voce eas sub alas colligentis suas? Verum tu semper in tua infidelitate, & inobedientia perseuerans, audire inuitantem renuisti, mouenti acquiescere recusasti, & vestri cordis desideria diuinæ semper voluntati præposuisti. Quoties, inquit, volui: Nimirum quoties prædicabat. Et paternam pietatem his verbis ostendit, & demeritum peccatorum Iudæorum.

Et cum ait: Quoties volui congregare filios tuos: non intelligas decem tribus cogendas, quia illæ non erant congregandæ, neque Christus id conatus est efficere, nec illi erant filij Ierusalem. Rursus non intendebat congregare pertinentes ad regnum Iudææ dispersos, de quibus interdum fit mentio, qui in Ægypto erant, vt tradit Lucas in Actis: non, inquam, hos volebat Christus congregare, quia Regnum eius (inquit) non erat de hoc mundo: neque Christus peregrinatus est extra Terram sanctam, vt illos colligeret, nec illi ei restitissent.

Erat ergo congregatio, pro qua mortuus est Dominus, Ecclesia, de qua Ioannes meminit, & Christus dixit: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile, & vnus Pastor: & non tantum pro Gente Iudæorum, vt Caiphas putabat mortuus est; sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Filios ergo, Iudæos

vocat, qui soli congregandi prædicatione Christi, sicut Genes morte eius erant. Quod si Iudæi Christo acquiescissent, illum profecto non occidissent; nec ipsi excisi fuissent.

Quod subdit, Et noluisti, indicat primo, eos, qui pereunt, sua culpa perire, quod nolint acquiescere Dei sermone ad salutem vocantis. Habes præterea locum euidentissimum contra eos, qui negant libertatem voluntatis humanæ, & omnia reijciunt in Deum, siue in fatum; cum Dominus ad voluntatem perditionem hominis referat, qui contra voluntatem Dei plerunque pugnat, & interitum sibi accersit. Quod verò habet Augustinus in libro Enchiridion: Quoties volui colligere filios tuos, sicut gallina pullos suos, tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate, & infirmis nolendo impediens non potuerit potētissimus facere quod volebat: Et vbi est illa omnipotentia, quæ in celo, & in terra omnia quacunque voluit, fecit, si colligere filios Ierusalem voluit, & non fecit? non probat ex hoc loco non esse factum, quod Dominus volebat, & illa nolebat. Et subdit: An potius & illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quæ nolente, filios eius collegit: ipse quos voluit? Ita ille Pater. Et tamen magis hinc significatur, non esse factum quod ipse voluit. Ergo quia ipsa noluit. Sicut in Ezechiele dicitur: Multo labore sudatum est, & non exiit de ea nimia rubigo eius, neque perignem. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis, & quæ sequuntur. Habes tertio, quantum expediat homini voluntatem suam Diuinæ voluntati subijcere; vt cum Domino dicamus; Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Similitudo autem erat: Quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas. Mirabiles sunt gallinarum affectus erga pullos, vt tradit Augustinus; adeo, vt toto eo tempore, quo eos fouent, ac nutriunt, tanta se macerent sollicitudine, vt plumarum hispitudine, demissione alarum,

Immunditia cur execrabilis Domini testimonio. Ezech. 24.

Voluntas nostra Diuinæ conformanda. Luc. 22. Gallinarum erga pullos suos affectus admirabiles. August. lib. 1. q. Euang. c. 36. tom. 4. & tract. 1. super Ioan. tom. 9. initio.

Rom. 11. His verbis ad Ierusalem: Et noluisti: quæ duo Christus falsa dogmata confuter.

August. lib. Enchirid. c. 97. tom. 3.

Psal. 134.

Ierusalē immunditia cur execrabilis Domini testimonio.

Voluntas nostra Diuinæ conformanda.

Luc. 22. Gallinarum erga pullos suos affectus admirabiles. August. lib. 1. q. Euang. c. 36. tom. 4. & tract. 1. super Ioan. tom. 9. initio.

Aquila in genium. Dent. 3.

4. Esa. 1.

Cur Christus aquila primo, deinde gallinæ se assimilauerit.

Ratioprima.

Luc. 13.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Matth. 11.

Quarta.

Gallinæ metaphorâ ipsi Christo, tum vt Deo, tum vt homini quam aptè conueniat. Gen. 1.

atque vocis raucitate ægritudinem suam prodant. Quod si miluus pullis insidietur, magna fortitudine pro pullis se opponunt, & sub alas suas protegunt, atque defendunt. In Deo teronomio vtitur Dominus similitudine Aquilæ, cum ait: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum (populum scilicet Iudæorum) atque portauit in humeris. Quamquam apocryphus quartus liber Esdræ ab hac similitudine non abhorreat, ait enim: Ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas.

Magna autem ratione Dominus se olim, cum tantum Deus esset, aquilæ Reginæ auium comparauit; quatenus verò homo fieri voluit, & per terram nostram ingredi, meritò se cum gallina per terram ambulante cõtulit: quia propter vos, vt pullos, infirmatus est, & propter nos in Cruce raucus effectus; & quia Herodem vulpi comparauerat, qui illi ad mortem tendebat insidias, vt vulpes gallinæ. Deinde, quia contra miluum auem rapacem, hoc est, Satanam, sub alis crucis suæ nos protegit, ac protegit etiam nunc, & tueretur. Ad hæc pullos vagantes, id est, peccatores per varia dispersos desideria, ad vitam æternam conuocat, dum ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Postremò ex ouis alienis suppositis pullos excludit; id est, Gentiles quasi proprios pullos amat, & pascit. Et quadrat hæc metaphora ipsi Christo, qui Deus, & homo est. Vt Deo quidem, quia instar gallinæ incubabat super aquas (sic enim Hebraicè legitur) vt ex materia, quasi ouis, pullos formarum excluderet: quos defendit conseruandò, & crescere facit ad perfectionem ducendo, eisque collaborando, vt gallina pullis: quæ etiam inquietæ sunt, donec Deo per naturalem suam actionem coniungantur. Respectu tamen hominum magis comparatio hæc illustratur. Homines enim, quod ad corpus attinet, ex femine, quasi ouo aliquo, coagulat, & calore amoris

animas viuificat, infundens illas corporibus: ex ouoque exeuntes homines, & per naturam torpentes, & immundos calore charitatis generat, & mundat: & in vtrâque generatione, & naturali, & spiritali, conseruat, ad se, vt creantem, & redimentem, cõgregandò. Ducit etiam ad perfectionem voce Angelorum, & hominum, docendo, vincendo, vel tollendo eorum pericula; alendo, donec fecundi, ac fertiles sint, & ad generandum spiritaliter apti. Alæ autem sunt, vel dextera misericordiæ, vel sinistra iustitiæ, quibus vel benefaciens, vel flagellans, hæc dicta facit. Dominus autem pulum egit vsque ad baptismum, sed à trigésimo anno in gallinam euasit: quæ ex ignobilibus, & ferè non entibus Discipulis, quasi ouis, pullos Apostolorum eduxit: quos antecedebat per vitæ exemplum: misericordia nutrebat intus & extrâ ipse ieiunans, vnde dicebat; Quando nisi vos sine sacco, & pera, & calceamentis; nunquid aliquid defuit vobis? Spicas euellere permittebat, ut tabatur eos inuasos. Vnde cum obiecissent Pharisei, Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? respondit, Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Et ad eos qui venerat, vt se comprehenderent, dixit; Si ergo me queritis, sinite hos abire. Fouebat item eos sua charitate: & docebat vbique quærere Deum, quasi cibum delicatum, & in sterquilinio, siue infimo ipso paupertatis grana selecta inuenire. Ascendens in cœlum, pullos ab se ablegauit, illosque ad volandum prouocauit, volareque fecit, mittendo Spiritum sanctum, dum ait, Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis. Vbi ponit primò genus pro specie, id est, auem pro aquila; dein deponit continens pro cõtento, id est, nidum pro pullis existētibus in nido. Quia Iudæi cõseruati fuissent in terra sua à matre Christo: aliàs perijissent, vt perierunt.

Ecce relinquetur vobis domus vestra

Gallinæ Christi erga pullos suos, id est, fideles; mira sollicitudo.

Alæ Christi quæ nã sint.

Christus ite vt gallina Apostolos ceu pullos quemadmodum excluderit, ac fouerit.

Luc. 22. Supra 6.

Matth. 15.

Ioan. 18.

Ij pulli quando primum auolauerint.

Luc. 13.

deserta.

atque

Iudæis do-
mus deserta
quæ fuerit
relicta; varij
sensus.

B. Hierony.
tom 9.
Theophyl.

Osea 3.

Jerem. 12.

Cur Christ⁹
Iudæis præ-
dixerit dñstru-
tionem Ieru-
salem.

Illud: Nō me
videbitis a-
modo, quid
significet.
Primus sen-
sus.

Matth. 24.
Infra 26.

deserta. Hieronymus per domum ve-
stram intelligit templum, quod quia
habitatore[m] Christum perdidit, nō
iam eius, sed illorū domus dicitur.
Beda per domum intelligit ciuita-
tem. Theophylactus in Lucam, ge-
nus Iudæorū: hæc enim domus de-
serta est à luce gratiæ Dei. Cui sen-
sui fauet quod sequitur, *Non me vi-
debitis amodo.* Alij accipiunt per do-
mum, Terram promissam à Deo da-
tam. Significat ergo: Quoniam to-
ties vocantem contempsistis, totq[ue];
ac tantis meis beneficijs semper ex-
titistis ingrati; ecce in ultionem pec-
cati terra habitationis vestræ à vo-
bis deseretur, atque ab alijs habita-
bitur. Eijciemini de habitationibus
vestris, & ex terra in quam intro-
duseram patres vestros, & disper-
gemini in omnes Gentes, & alieni-
genæ occupabunt in oculis vestris
terram habitationis vestræ: ipsa quo-
que Synagoga, quam hæctenus inha-
bitavi propter electionem Patrum,
relinquetur à Deo, deserente popu-
lum Iudaicum, vt iam neque tem-
plum, neque altare, neque sacrifi-
cium, neque Regem, neque Pro-
phetas habeant propter infideli-
tatem; & noua è Gentibus confur-
get Ecclesia, & implebitur illud Ie-
remiæ: *Reliqui domum meam, dimisi
hereditatem meam: dedi dilectam ani-
mam meam in manum inimicorum eius:*
quæ omnia impleta sunt in excidio
Ierosolymitano. Prædixit autē hæc;
vt corrigantur, videanturq[ue]; inexcusa-
biles.

*Dico enim vobis, Non me videbitis à
modo, donec dicatis, Benedictus qui ve-
nit in nomine Domini.* Quod dicit, à
modo, non ad horam, in qua hæc lo-
quebatur, referendum est, sed ad to-
tum illud tempus, quo cū illis dis-
putauit, passus, mortuus, & sepultus
est, vel ad tempus, quo Apostoli Iu-
dæos reliquerunt: postea enim non
est illis ampliùs visus, sed discipulis
tantum, & amicis suis: neque vide-
bunt eum ante secundum aduen-
tum, quādo in magna gloria veniet
ad iudicium. Tunc videbunt, & vel
inuiti confitebuntur hūc esse illum

Regem gloriæ laudandum ab omni
creatura, eo quod veniat in nomine
Domini.

Alij verò, non de aduentu Do-
mini ad iudicium, sed de aduentu
in Ierusalem in die Palmarum intel-
ligunt: Tūm quia ait, *Amodo non me
videbitis,* quod videtur dictum non
die Martis sancti, sed ante diem
Palmarum, vt Lucas insinuat; & quia
subdit, *Donec dicatis, Benedictus qui
venit in nomine Domini:* quæ vox fe-
stiuū gaudij est acclamatio, in die
Oliuarum Christo exhibita. Sed re-
uera, si diligenter inspiciamus tex-
tus Euangelici verba, & inuicem
conferamus, non videntur posse in-
telligi hæc verba de visione in die
Palmarum, quando illi est acclama-
tum, etsi Lucas, qui hæc verba nar-
rat Dominum dixisse, videatur in-
sinuare, impleta in die Palmarū, quæ
secuta est hanc prædictionem: Mat-
thæus tamen commemorat hæc à
Domino dicta post illam solenni-
tatem in die Palmarum. Nam etsi
fieri potuerit, vt Matthæus non
suo loco illa retulerit, & recapitu-
lando narrauerit, tamen non aptè
illud posuisset post illam acclama-
tionem. Nam etsi Euangelistæ non
seruent rerum ordinē ab ipsis enar-
ratarum, certum est tamen, quemli-
bet sic suam texere historiam, quasi
ordine se se omnia consequerentur
quæ narrant.

Porrò dubitandum non est, hunc
locum eodem modo esse intelligen-
dum apud Lucam, & apud Mat-
thæum. Accedit, quod si Matthæus
non suo loco istud à Domino as-
sertum esse commemoraret, vel ex
ipso Luca constaret, non posse hunc
locum de illa acclamatione in die
Palmarū facta intelligi: Tūm quod
Lucas, qui commemorat istud di-
ctum in via ad Ierusalem, non asse-
rit Dominum dehinc se abscondisse
Ierosolymitanis, vt non veniret
ad eos nisi cūm est acclamatum, cū
ex Ioannis historia constet, Domi-
num, postquam deseruit Galilæam
(post quod Lucas loquitur de Do-
mino semper tanquā de existente

Alter sensus.

Matth. 21.

Luc. 13.

Improbatur
hic sensus.

Quo veluti
ordine suam
quique nar-
rent historia
Euangelistæ.

Secunda ra-
tio confuta-
tionis.

in via

in via ad Ierusalem) sæpe venisse in
Ierusalem ante diem Palmarum: tūm
quod locus tunc de acclamatione
illa acceptus, nil facit ad rem: tūm
quia id, *Dico autem vobis,* sicut nec
illud, *Ecce relinquetur vobis,* non ap-
tè potest videri dictum Ierosoly-
mitanis, qui tunc non erant præsen-
tes, & quorum plerique Dominum
post hæc verba viderunt, saltem ex-
tra Ierusalem, sed in genere Iudæis,
quorum metropolis erat Ierusalem,
cum qua simul erant deserendi, &
excindendi.

Origenes in Matthæum, & Eras-
mus in eundem, cum Caietano in
Lucam, explicant illud: *Non me vi-
debitis,* de visione per fidem; id est,
Non cognoscetis quis ego sum, do-
nec agnoscatis vestram desertionē,
& pœnitentes dixeritis, *Benedictus
qui venit in nomine Domini.* Et in eun-
dē sensum intellexit Hieronymus,
scribens: *Quod dicit, hoc vult intel-
ligi: Nisi pœnitentiam egeritis, & con-
fessi fueritis ipsum me, de quo Propheta
cecinerunt Filium omnipotentis Patris,
meam faciem non videbitis.* Beda verò
in Lucam: *Indicat se non de visione
hic per fidem loqui, sed de visione Diui-
nitatis in secundo aduentu.* Addit e-
nim verbis Hieronymi: *In secundo
aduentu faciem meam non videbitis.*
Verūm horum sensuum neuter cō-
uenire videtur: quia cūm dicitur,
Non me videbitis amodo, vt Matthæus
ponit, *Donec dicatis,* satis indicat il-
los postea illud aliquando dicturos,
& tunc eum visuros eo modo quo
prius viderant, id est, corporaliter.
Deinde illud: *Benedictus qui venit,*
non est præteriti temporis, sed præ-
sentis, cūm Græcè sit ἰσχυρὸς: ideo
non potest accipi, illos id dicturos
de primo Domini, sed de aliquo e-
ius tunc futuro aduentu. Scriptura
autem non nouit nisi duos Christi
aduentus, primum in carne, & secū-
dum ad iudicium.

Idè intelligendum est de nouis-
simo suo in claritate aduentu, vt tra-
dunt Augustinus, Theophylactus,
& Euthymius post Chrysostomum.
Vt sit sensus: Nō me videbitis amo-

do, hoc est, post breue tempus, quo
sum vobiscum adhuc in mortali hac
carne conuersaturus, vsque ad diem
iudicij, quando vel inuiti cogemini
me agnoscere, & adorare Messiam,
de quo dixit Propheta: *Benedictus
qui venit in nomine Domini.* Tunc e-
nim rursus videbunt eum in corpo-
re. *Videbunt,* inquit propheta Zacha-
rias, *in quem transfixerunt.* Qui sen-
sus confirmatur ex eo, quod Domi-
nus solet Iudæis in primo suo ad-
uentu eū cognoscere recusantibus,
secundi sui aduentus mentionē pro-
ducere, quo eum vel inuiti agnosce-
re cogantur, quando viderint eum
venientem in nubibus cœli cum po-
testate magna, & gloria. Vnde Cai-
phæ in passione dixit; *Amodo vide-
bitis Filium hominis sedentem à dextris
virtutis Dei, & venientem in nubibus
cœli.*

Quod si durus cuiquam videatur
hic intellectus, quo intelligitur, im-
pios & incredulos Iudæos (quos
Dominus alloquitur) in nouissimo
die, cūm Dominum videbunt, di-
cturos, *Benedictus qui venit in nomine
Domini,* cūm hæc vox sit excipienti-
um aliquem cum gaudio, quo ma-
li ipsum in iudicio non excipient:
intelligat, Iudæos dici ab ipso, nem-
pè Christo, derelinquēdos. Et quā-
uis Messiam suum longo tempore
expectaturi essent; non prius tamen
ipsum illos corporaliter visuros, quā
circa finem mundi conuersi fuerint
ad ipsum, & ad fidem, & tunc dicet:
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Tempus enim, quo conuertetur Iu-
dæorum natio, docet Paulus, cūm
ait: *Cacitas ex parte contigit in Israel,
donec plenitudo Gentium intraret; &
sic omnis Israel saluus fiet: & Oseas;*
*Dies multos sedebunt filij Israel sine Re-
ge, & sine Principe, & sine sacrificio; &
sine altari, & sine Ephod, & sine thera-
phim. Et post hæc reuertentur filij Israel,
& quærent Dominum Deum suum, & Da-
uid Regem suum, & pauebunt ad Domi-
num, & ad bonum eius in nouissimo die-
rum.* Sic ille, apertè tradens hunc
sensem.

Prædixit hoc autem Dominus, ne

Euang. cap.
75. inuit. to-
mo 4.

Theophyl.
in Mattha.
& Lucam.
Euthym. in
Matt. cap.
56.

Chryst. hom.
75. in Mat-
tha. tom. 2.

Psal. 117.
Perfidi Iudæi
Christum
quando ite-
rū videbunt,
ac dicent: Be-
neditus qui
venit in no-
mine Domi-
ni.

Zacha. 12.
& Ioan. 19
& Apoc. 1.
Quando ferē
Christus se-
cundi sui mē-
tionem face-
bat aduentus.
Matth. 26.

Nona profer-
tur & alia co-
rum verbo-
rum intelli-
gentia: Non
me videbitis
amodo, &c.

Iudæi quādo
conuertentur
ad Christum,
teste Aposto-
lo, & Osea:

Rom. 11.
Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Idem sensus
in Apoc. 1.
& in Ose. 3.

Cur Dominus Iudæis prædixerit se amplius non videndum.

Apoc. 1.

Sap. 5.

casu viderentur præconium illud, laudes, cantilenæ, & honor puerorū oblata, si dicta sunt hæc verba ante diem Palmarum: sicut etiam in iudicio, si tunc erit implendum, ut probatum reliquimus. Ad hæc, quomodo in secundo aduentu isti damnandi homicidæ Christo iudici cum gaudio acclamabunt venienti, qui videntes quem pupugerūt, iuxta Apocalypsis verbū, plangent se super eum, & videntes turbabūtur timore horribili, nisi illud dicturi sunt in secundo aduentu inuiti, cum se sua spe fraudatos agnoscent? vel prope finē mundi ad fidem Mesiæ cōuersi nō-

nulli id dicent sponte, ut diximus. Studeamus igitur tēpestiue Christum agnoscere in bonum, & salutē nostram, ne tardiū cogamur vel inuiti ad interitum nostrum eū agnoscere, & sine fructu confiteri. Dicamus igitur ex corde, & iubilemus in hac voce: Benedictus qui venit in nomine Domini; ut qui gratiam, & benedictionem nobis modō gratis confert, suo tempore salutē reddat sempiternam ipse salutis autor Dominus noster Iesus Christus, cui cū Patre, & Spiritu sancto detur omnis honos, gloria, & imperium in sempiternum. Amen.

Christus a nobis agnoscendus quando.

TRACTATUS XXXVI.

IN Historiā Viduæ plusquàm cæteri offerētis in Gazophylaciū: & habetur tātum

Marc. 12. & Luc. 21.

RANC historiam ita describit Marcus: *Et sedens Iesus contra Gazophylaciū, aspiciebat quomodo turba iactaret as in Gazophylacium. Et multi diuites iactabant multa. Cum venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Et conuocans discipulos suos, ait illis, Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in Gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt, hæc vero de penuria sua omnia qua habuit misit, totum victum suum.* In primis hæc ad superiora non ineptā habent connexionem: nam in proximis eiusdem capituli verbis accusat Scribas, & Phariseos, quod deuorarent domos viduarum, & hoc sub prætextu religionis. Ne verò quis existimaret, hæc in odium Scribarū, & Sacerdotū conficta, ostendit præsens historia, quàm faciles fuerint homines conferre munera sua in Gazophylacium. Erat autem ibi arca, vt venerabilis Beda testatur, foramē

habens desuper, posita iuxta altare ad dexteram ingrediētibus domum Domini, in quam mittebant Sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnē pecuniam, quæ deferebatur in domum Domini, quo videlicet pecunia deseruiret (vt Theophylactus admonuit) ad reparationē, & necessaria sacrificio, & ad ornatum tēpli, & ad alimoniam pauperum, ex institutione Regis Ioas. Et habes quarto Regum volumine pulchram historiam Regis Ioas, qui cōpulit Pontifices, & Sacerdotes ex Gazophylacio templum Domini restaurare. Eratq; interdum magnus thesaurus in templi Gazophylacio repositus; cui expilando non rarō inhiabant illi, ad quos non spectabat. Porro quòd Matthæus huius historię mentionem non fecerit, sed tantum Marcus, & Lucas, mysticam eius rei quidam rationem adferunt. Nam vidua illa duo æra minuta mittentis in Gazophylacium, primitiuam Ecclesiam significat, diuitias nimirum,

Tra&. 81.

cam lib. 5. cap. 86. tom. 5.

Pecunæ missæ in Gazophylaciū, cui vsui deseruit.

Theophyl. in Luca. c. 21.

4. Reg. 12. Eius quis vsus instituit.

Quid mysterij habeat secundum altiquos, Matthæus quòd viduæ duo æra minuta mittentis in Gazophylacium, nihil meminerit.

Quam recte hæc cum superioribus coniungatur

Gazophylaciū quid erat teste Beda. Beda in Lu

rum,

Cur spectaret in Gazophylacium Iesus pecuniam offerētis.

Quo Deus spectaculo delectetur.

Gazophylaciū quæ vox sit, quid significet.

Matth. 27.

Eleemosynæ nostræ quòd aliter in loco, seu Gazophylacio tēpli.

Quid præter eā Gazophylacium erat apud Iudæos.

Ioan. 8. Tertius significatus eorūdem.

Ierem. 35.

Gen. 36.

Pzech. 40.

Gen. 44.

3. Esdr. 8.

Sacerdotum Iudæorum de oblationibus pauperū & diuitiarum in Gazophylacium longe ab illis Deo diuersa iudicia.

rum, & gloriam pro Christo contentens; vt plus propterea obtulisse dicatur, quàm Iudæi, post quorum obcæcationem, ac reprobationem Lucas, & Marcus scripserūt; Matthæus verò ante; & propterea ommissa est. Iam quòd ad historiam hanc attinet, spectabat Iesus è regione Gazophylacij iactantes æs, id est, pecuniam, siue eleemosynam; non quidem ex curiositate, aut quasi ignoraret, sed ob sequentem doctrinam, quam spargere volebat, cuius disseminandæ occasionem hinc accepit; & ad significandum quòd ipse sit, qui oculo suæ Diuinitatis vniuersa opera nostra intuetur; nec tātum ipsam operum substantiam, sed etiam animum quo fiunt. Innuit etiā, sibi gratum esse spectaculum, cum bona nostra in vsu tēpli, & sacrificij, aut in vsu pauperum effundimus.

Gazophylacium, vox est ex nomine Persico, Græcoq; composita, & arculam significat, in qua thesauri tēpli asseruabantur: quæ alio nomine à Matthæo dicitur Corbona. Quæ vox etiam admonet, nullibi securius reponi bona nostra, quàm cū illa ad Dei gloriam, vel ad subleuandos pauperes erogamus, vt sic merito dici possit, pecuniam nostrā tūtò asseruari. Nam reliqua bona in nostra potestate posita, periculo sunt exposita. Deinde Gazophylacium, locum, in quo arca illa reposita erat, significabat. Vnde apud Ioannem dicitur: *Hæc verba locutus est Iesus in Gazophylacio, docens in templo.* Postremò interdum significat domum Sacerdotum & Leuitarum iuxta tēplum, vt habes apud Ieremiam, Ezechielem interdum, & apud Esdram.

Ac subdit, multos diuites iactasse multa: vnde verisimile est, Sacerdotibus egregiè diuites placuisse; quòd tam multa dona misissent in ararium tēpli, & pauperes propter ipsorum tenuitatem contempsisse, tanquam eos, qui pro vili pretio sibi non possent propitiū reddere Deū. Sed longè alia sunt Dei iudicia: nā prætulit pauperulæ viduæ donum, et si tenue, magnis atque amplis di-

uitum muneribus, atq; adeò Cræsi diuitijs. Vt neque diuites habeant vnde superbiant, in quos Sapiens dixit: *Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet;* neque pauperes aut tenues, vnde diffidant, aut animo consternentur, si oculos attollant ad hanc viduam, quàm tanto operè commendauit Dominus.

Cum venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Græcè δύο λεπτά ἢ ἰσὶ νοδάρων. Quadrans, Romana pecunia erat, & quarta pars assis, vnde & nomē sumplit, & alio nomine dicitur teruncius, à tribus vncijs: & diuidebatur in duo minuta, quæ parua erat species monetæ. Cæterum vsus illarum vocū, scilicet quadrantis, sicut & assis, & denarium ob imperium Romanorū in Iudæos, non mirum est à Romanis ad Hebræos quoq; defluxisse. Illud quod est quadrans, communiter intelligitur, quòd duo illa minuta sunt quadrans vnus. Euthymius tamen intelligit, quòdlibet illorū minutorum valere quadrantem, vt Robertus Senalis in suo de mensurarū & ponderum ratione, libro tradit: & probat ex eo, quòd pro illo Matthæi: *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem,* Lucas dixit, *Nō exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.* Quadrans enim minutum est, & λεπτόν, et si non minutissimum, & insectile, illud quod est septima pars chalci, vel areoli. Inter fœminas viduæ mulieres miserabiles sunt, quarum Deus se peculiare protectorem, & iudicem plerumq; in Veteri Testamento iactat: in Nouo verò peculiarem rationem earū habendam esse per Apostolos tradidit, dum docuit Paulus: *Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.* Et infra: *Si quis fidelis habet viduas, ministrat illis:* & Iacobus: *Religio munda & immaculata apud Deum, & Patrem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Et Lucas Annam viduam à sanctitate vitæ commendat. Et ipse Dominus viduam cōsolatus

Ecclesiastici c. 7. Diuites, & pauperes quale hoc documentum accipiant.

Quadrans, pecunia qualis, & vnde dicitur.

Quadrans à minuto an differat.

Euthym. c. 41. in Matcum. Robertus Senalis.

Matth. 5. Luc. 12.

Viduarum qualis conditio, & quanti faciat illas Deus.

1. Tim. 5.

Iacob. 1.

Luc. 2.

est

Infra 7.

Act. 6.

Vidua duo
era minuta i
Gazophyla-
cium mitten-
tis munificē-
tia.

Cur hæc vi-
dua duo mi-
nuta inferes
in Gazophy-
lactium, plus
quam diuites
obtulit.

Gen. 4.

Quid Christ^o
in donis re-
spiciat.

Ambrosio 1°.

Luc. 21.

est fuscitatione filij adolescentis; & hanc ipsam, quæ iactauit duo minuta, ore suo commendauit, ac cæteris prætulit: septemq; Diaconos ad eorum ministeriū institui voluit; quo nimirum nos instrueret suo exemplo, vt tam Principes, quàm iudices, & Episcopi earum causis audiēdis, & negotiis peragendis promptum patrociniū, non denegent, eleemosynis verò, & alijs temporarijs subsidijs eas foueant omnes, commendatasq; habeant.

Et conuocans discipulos suos, ait illis, Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit. Reddens causam huius sententiæ, subdit: Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt; hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit, misit, totum victum suum. Hoc est; Diuites quamuis largiter tribuerint in vsum templi, tamen nihilo pauperiores sunt, vt qui sibi meliorem partē seruauerint: at vidua etsi suæ inopiæ non erat inficia, tamen maluit ea carere, quā ipsam in pios vsus non conferre, nihil dubitans quòd fideli procuratori se, suaq; omnia credidisset. Plus autem cæteris misit, non tantum quia maiori affectu, & animo, quod paruū est, obtulit, quàm diuites magna paruo animo, quia respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; sed etiam secundum rem, quia quæ omnia quæ habuit, misit, proportionem quadā plus dedit largiendo quadrantem, quàm alij dando maiora: quia ista dedit totum, alij partem: ista dedit totum victum suum, alij superfluum victui suo. Neq; laudata esset quòd omnē victum suum, quē habebat, miserit, si aliunde quàm ex mendicitate victum habere potuisset. Etsi verum sit, Christum non censum offerētis, sed mentem attendere. Hinc Ambrosio lib. De viduis pulchrè sic ait: Denique dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est: Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiatur, quòd plus videantur conferre quam pau-

peres. Vberior est enim nummus è paruo, quàm thesaurus è maximo: quia non quā tum detur, sed quantum resideat, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui sibi nihil relinquit. Quid tu, diues, egeni cōparatione te iactas, & cum tota oneraris auro, pretiosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua diuitijs honorari desideras, quia inopē collatione vicisti? Et flumina superfluunt, cū redūdant. Gratiior tamen haustus è riulo est. Spumant & musta, dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluerit. Gementibus areis dum caditur mæsis, frumenta defolliunt. Sed deficientibus Mæsis non deficit hydria de farina, & plena olei testæ desudat. Exinanit tamen dolia diuitum siccitas, cū vidua paucillulum olearium redundaret. Non ergo quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, estimādum est. Hæc ille. Christus etiam non iubet relinquere multa, sed omnia; & Paulus nō ait copiosum datorem; sed, hilarem diligit Deus. Vnde fit, vt qui calicem aquæ frigide egeno porrexerit, plus mereatur, quàm qui difficilè etiam magnos thesauros exponat.

Obserua hęc, quantum nostra inter sit Dominum habere diuitem, & nullius egentem, non quid, sed quo animo detur, pensantem. Huic quis est qui seruire non possit, quando non quid offeras, sed te considerat qua mēte venias? Recteq; propterea docuit Paulus: Si voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Quāquam & accepta est voluntas bona, qua desideramus plus dare: sed ex eo non laudatur talis voluntas, quia in eo non laudatur desiderium plus habendi. Bona ergo voluntas est, vt desideremus plus dari, non à nobis, qui non habemus, sed ab alijs, qui iā habent. Ideò illud desiderium quod desideramus habere, vt demus, non inuenitur laudatum; sed illud, quod desideramus alios dare, qui iam habent: quod est amare proximum, cui non desideramus diuitias, sed vsum bonum diuitiarum quas habet. Habes etiam ex hoc loco, Christum maxime probare ea, quæ offeruntur in

Deus nō quā-
tū detur, sed
quantum re-
sideat, expen-
dit: ait Am-
brosius. Con-
tra dit-
tes pauperū
in oblatismu
neribus con-
temptores.

Luc. 14.
Christus nō
multa, sed om-
nia docuit
esse relinque-
da.

2. Cor. 12.
Matth. 10.

2. Cor. 8.

Voluntas ad
dandum pró-
pta secundū
quid Deo ac-
cepta sit te-
ste Apostolo.

Signū amo-
ris proximi.

Piorum obla-
tiones in v-
sus tēpli fac-
tas, Deo gra-
tas existere.
Joann. 6.
Matth. 22.
Vera, & Chri-
stiana chari-
tas quæ nam
sit.

Cor. 13.

Tob. 4.

Tobias Sc-
noris filio
datum salu-
bre consiliū.

Illud fre-
quens vsur-
patum: Cha-
ritas ordina-
ta incipit à
se ipso: quē
sensum acci-
piat. Ordinatiss-
ma charitas
vnde inci-
piat. Exod. 32.
Rom. 9.

Ethnici vox
cuiusdā hu-
mana potius
quàm diui-
na.

2. Cor. 8.

Glossa.

Deo grata, &
accepta elee-
mosyna quæ
sit.

vsus tēpli: etiam si heretici oblatrēt, & populo de muneribus dādis non sit sermo acceptabilis. Sed turba Iesum miraculo cibantē, Regē quærit cōstituere: sed vbi iubet illic tributa dari Cæsari, malè audit. Sed ad rem, sentētia Dñi est: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Postremò obserua, illā demū esse verā, & Christianā charitatē, quæ nō querit quod suū est, sed quod aliorū: & quæ etiā cū suo incōmodo, aliorum promouere curat cōmoda. Hinc Senior ille Tobias rectè instituens filiū suū, dicebat: Si multū tibi fuerit, abūdanter tribue: sin exiguū tibi fuerit, etiā exiguum libenter impertire stude. Ideò quod dici solet, charitatē ordinatā in viro iusto à semetipso incipere: aut de spiritualibus intelligendū est, in quibus præposterū est alienā salutē curare, sua neglecta; aut si de tēporalibus, cætera paria esse debēt. Nam si gloria Christi maior vrgeat, vt nobis necessaria victui subtrahamus propter Deū, illud primò curandū est. Nā charitas ordinatissima à Deo incipit, & ab eo quod illius gloriā magis promouet: quæ admodum Moyſis & Pauli exēpla docēt: quorū prior dicebat: Aut dimitte eis hæc noxā, aut si non facis, dele me de libro tuo quē scripsisti: & alter, Optabā ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Proinde quod ethnicus quidā dixit: Dabo egēti, nō vt ipse egē: succurrā perituro, nō vt ipse pereat: humana potius est sentētia, quā diuina.

Quod verò Paulus dixit, in dāda eleemosyna illud seruandū, non vt nobis sit remissio, alijs autē tribulatio: respōdet, & exponit Glossa: Melius esse totū dare pauperibus, & affligi pro Christo. Quod verò ibi Paulus docet; demittendo se ad infirmitatē illorū fecit; ne fortè deficerēt, si egestate premerentur. Illud saltē elicitum, illā esse gratā, & acceptam Deo eleemosynā, quæ et si prōpto animo, & hilari fiat, dolorē tamē aliquē incurrit, dū parte eorū, quæ necessaria sunt ad vitam sustinendam, propter Christi verbū, & proximi inopiam subleuandam spōte priuamur; vt vi-

dua illa Sarephana, à qua pascēdus missus est Helias, & fecit illi subcineritiū prius panē paruulū. Neq; loquor de illis diuitibus, qui immoderato affectu opes diligentes, vbi tantillum donauerint, maximo dolore excruciatū: ille enim dolor nō testatur nisi vitiosum amorē, quo ad diuitias suas affecti erant: quia multa non necessaria, aut personæ, aut statui suo tales possident, quæ, si saperēt, & intelligerēt, ac nouissima prouiderēt, essent illis in pauperes eroganda. Sed illa omniū est præstātissima eleemosyna, qua omnibus bonis renuntiamus, & in pauperū vsus distribuimus, vt consilium Domini Euangelicum cōsectemur: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

Iā verò vt hunc tractatū absolua-

mus, audi quid Theophylact. in hac historia mysticè philosophatur: Gloria, inquit, tibi Christe, qui & parua gratiora sepe habes quàm magna. Quæso vt & mea anima vidua talis sit, qua abijciat Satanā, cui vt viro adhaesit, & mittat in thesaurū sacrū, duo minuta, carnem, & mentē, quæq; parui faciat: cōtinētia quiddē carnē, humilitate verò animam, vt & ego audiā, quòd totā meā vitā consecrārim Deo, nō relicta vlla cogitatione, vel affectione huic mundo. Hæc ille. Contendamus igitur, hæc oblationē corporis & animi nostri quotidie iterare, de integro nos Deo offerentes, quasi duo era minuta: à qua oblatione nullus est tā pauper, qui iure excusari valeat, cū nulli hæc non suppetant, & nihil gratius, aut maius Diuinæ Maiestati offerre, neque nobis conducibilius, aut ad Diuinā gratiā conciliandā efficacius valeamus, vt ille pro sua bonitate de corpore, & animo nostro, tanquā de re penitus sua, sibiq; toties voluntate nostra donata, peculiare curā habere dignetur. Hinc Bernardus serm. in Purificatione: Sed quid, fratres, nos offerim^o, aut quid retribuimus illi pro omnib^o quæ retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiā pretiosiorē quā habuit, nimirum quæ pretiosior esse non potuit. Et nos ergo faciamus quod possumus, optimū quod ha-

3. Reg. 17.
Quorum ele-
mosyna mi-
nimi sit me-
riti apud
Deum.

Deut. 32.
Omniū præ-
stātissima e-
leemosyna
quæ.

Matth. 19.
Theophy. in
Marcum.
Allegoriahu-
ius historice
perelegans
Theophyla-
cti.

Quid nos
Deo quægra-
tissimum of-
ferre valea-
mus.

Bern. serm.
3. in Purifi-
catione.
prope finē.
Psal. 115.

bemus, offerentes illi quod sumus utique nos metipsi. Ille se ipsum obtulit, tu quis es qui te ipsum offerre cūcteris? Quis mihi tribuat, ut oblationē meā dignetur maiestas tāta suscipere? Duo minuta habeo, Dñe, corpus, & animā dico, utinā hac tibi perfectē posim in sacrificiū laudis offerre. Bonū enim mihi, longēq; gloriosius atq; utilius est, ut tibi magis offerar, quā

deserar mihi ipsi. Nā ad me ipsum anima mea cōturbatur; in te verō exultabit spiritus meus, si tibi veraciter offeratur. Hęc ille: quæ ut præstare valeamus, donet nobis animum & desiderium Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria sempiterna, honor, & imperium in secula seculorum. Amen.

Psal. 41. Luc. 1.

TRACTATVS XXXVII.

IN illa verba: *Et egressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei adificationes templi. Ipse autem respondens dixit illis, Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat. Sedente autem eo super montē Oliueti, accesserunt ad eū discipuli secretò, dicentes, Dic nobis quando hæc erunt, &c.* Et habetur Matth. 24. Marc. 13. & Luc. 21.

Tract. 82.

Libri sequētis argumentum.

NON est ignorandum quod 5. lib. dicemus, post scriptū legislatorē, & populū ad audiendū cōgregatū, tribus capit. 5. 6. & 7. legem ab eo latam fuisse; ab eo verò loco adhuc vsq; 24. exclusivè, cōtineri confirmationē legis, nō tantum in tot signorum operationibus, & doctrinæ Evangelicæ prædicationibus, sed etiā multis victorijs in disputationibus contra inimicos suos partis: iā ab hoc loco per duo quæ consequuntur capitula, Legis executionē, quantum ad pœnas, & præmia attinet, Evangelista recenset.

Quæ causæ extiterint vltimi huius egressus Christi de templo.

In primis igitur Dñs egressus est de templo, & fuit vltimus eius egressus de templo illo: quo nimirū significavit eius ruinā ex sua absentia consecuturā. Nā ut absentia nautæ causa est naufragij, ita absente Christo, corruere fuit necessū illud templū, in quo Filiū Dei & Messia agnoscerent noluissent. Et quæadmodum in-

gressus in ciuitatē, illā deploravit, & lacrymas pro eius futuro excidio profudit; ita hinc egressus de templo, illud deploravit, & destructionē eius prædixit. Egressus est etiā de templo, in quo tota die fuerat versatus, aliorū animos verbo Dei pascens, ad corpus reficiendū cum Apostolis suis.

Luc. 19.

Quid fecerat in templo Christus.

Et accesserunt ad eum discipuli eius. Modus est hic fortassis idiomatis, quo significatur inchoatio loquendi: ideò hic accessus tacetur à Marco, & Luca. Lucas autem per quosdā dicentes de templo, intelligit discipulos ipsos, ut Matthæus ait. In vno tamen interrogarunt, & in vno eruditi sunt, ne aliòqui esset confusio, ut Marcus docet, dicendo: *Ait illi vnus ex discipulis suis, Magister, aspice quales lapides, & quales structura.* Matthæus ait, *Ut ostenderent ei adificationes templi.* Lucas addit, *Quod bonis lapidibus, & donis ornatum esset.* Nō ostendunt autem, quasi ex eo quod prædixerit destruenda, velint flectere

Discipulorū accessus ad Iesum sermone quid ferē Evangelistæ significant.

Evangelistarum triū hoc loco in verbis dissonantia.

Discipuli cur Christo ostēderint adificationes templi.

Dominum

Anathemata Græcè quid, & quare sic dicta.

Cur Marcus atque Lucas de donis templi meminissent.

Quis eas fecerit structuras templi, & quare iudejs.

Templipars vna cur dicta sit speciosa.

Quo nam tanto Dominus impulsu de templi structuris, adificationibus; eum discipuli interrogauerint.

Luc. 19.

Chry. hom. 2. in Iudeos, to. 3. Deo cultus templorum

Dominum ad pietatem: quia in Luca, qui nihil de destructione templi prædictum narrat, introducit, addendo de donis, quæ Græcè dicuntur ἀναθήματα, ex eo, quod hæc dona Deo dicata suspendebantur in templi parietibus, seu columnis, sicut apud nos statua argenteæ, siue cereæ: sic dicta, ab ἀνάθημα, id est, à seponendo, seu supradēdo. Ac meritò quidem donorum fecerunt Evangelistæ mentionem: quia de oblatione viduæ mittentis duo ara minuta in Gazophylacium mentionē fecerāt. Et quoniam Dominus ea, quæ mittebantur in Gazophylacium, attentè spectauerat: idcirco Apostoli in egressu oculos in lapides, structurasque templi coniecerunt, quas Herodes paulò antè ad Iudeorum animos ad se pelliciendos, firmissimas, & elegantissimas extruxerat, & octo annorum spatio perfecerat. Vnde & vnam portam templi ob operis elegantiam, Speciosam vocauerat (solent enim rudiores, & carnales hæc magnificere) maximè cum structura templi ampla esset, sumptuosa, elegans, ac propriè diuina.

Voluit autē Dñs de ea re ab illis interrogari; ut ansā captaret prædicēdi euerfionē tēpli, vrbsq; Ierusalem. *¶ Ipse autē respondens, dixit illis, Videtis hæc omnia? Amē dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidē, qui non destruat.* Hoc est, totū ita subuertetur, ut nihil sit integri relinquendū: quæadmodū superius dixerat de ciuitate euertēda: *Non relinquet in te lapidē super lapidē.* Quæquā possit dici accipiendū esse per hyperbolē; ut significetur maxima, & extrema destructio: nā verisimile nō est, tā curiosos fuisse, aut otiosos Romanos, ut eis vel vacauerit, vel liberit singulos lapides abs se inuicē auellere; ut facere solēt, qui veteri muro destructo, lapides à se inuicē separāt, ut ex eisdē nouū construāt. Vel secundū Chryf. Deus mouit ad euertēdū omnia, ne ampliùs infirmi traherentur ad ceremonias maiestate tēpli.

Tu verò, prudēs lector, obserua, non placere Deo quantumuis splen-

didum externum cultum, si frigeat animi pietas. Et cū hæc ita sint, nō est quòd miremur, si nostro seculo tam multæ Cathedrales Ecclesiæ, tā ampla Monasteria, & pingues Abbatia perierint, in quibus (ne quid dissimulemus) plures erant fortassis, qui Mercurio, Plutoque sacrificarent, quàm Christo Saluatori nostro; ut proinde meritas luerint pœnas. Non possunt excusari tamē potentissimi, scilicet in malo, & impudentissimi hæretici illi, qui tanquā Nabuchodonosores, aut Balthasares, extiterunt, quorum opera & studio tot Ecclesiæ ornamenta conciderunt. Sed dabunt & illi suo tempore commeritas pœnas, etiamsi ad tempus Dñs dissimulare videatur.

Sedente autē eo super montē Oliueti, accesserunt ad eū discipuli secretò, dicentes, Dic nobis quādo hæc erūt? & quod signū aduētus tui, & cōsummationis seculi? De hac sessione super montē Oliueti nihil dixit Luc. benè autē Marcus duo his adiungens: alterū, quod sederit contra tēplum, siue è regione tēpli, ut esset occasio quietè respondendi ad interrogata de tēplo. Ideò nō est verisimile factā interrogationē, cū è Ierusalē proficisceretur ad cibū sumendū in Bethaniā: quia non esset prudētia, eo tēpore tot, ac tāta querere: sed post cibū dormiebat, & in mōte Oliuarū illis diebus versabat, ut dicitur apud Lucā. Et ita probabile est, quod altero die interrogauerūt.

Secundò addit Marcus: *Interrogabant eum Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas.* Cū Matthæus, & Lucas in genere dicāt discipulos interrogasse; quomodo Marcus hos tantum quatuor interrogātes inducit? Sed hoc dupliciter solui potest. Vno modo, ut hi soli, quos nominat Marcus, intelligantur tunc Dñm adijisse, & interrogasse: tūm quia dicit, seorsum, siue secretò interrogasse. Neque hoc dictū est ob turbā, quæ nō aderat, neque ob inanē gloriā, aut inuidiā aliorū, quia non respōdisset Dñs ad eorū mentē, vel eos reprehendisset, ut solebat: ut cū dixerūt: *Quis putas, maior est in regno cælorum? & cū ei di-*

etiam ornatisimus minimè placeat quando.

Romanos tēpli excisores Iudaici qui imitētur hoc tempore magni nebulo-

Dan. 1. Infra. 5.

Quænam Lucas prætermiserit in hac historia à Marco narrata.

Vbi Christū & quādo discipuli interrogauerint de tempore cōsummationis seculi.

Si quatuor dūtaxat Dominū interrogarunt, ut Marcus; quomodo plures, ut Matthæus, & Lucas tradunt, discipuli id fecerint. Prima solutio.

De quibus discipulos Christus ferē reprehendebat. Matth. 18.

Infra. 20. xit mater filioru Zebedæi; Dic ut se-
deant hi duo filij mei, vnus ad dexteram
tuâ, & vnus ad sinistrâ in regno tuo. Sed
quia sciebant Dñm circa ardua õnes
non admittere, vt circa Trâsfigura-
tionis mysteriũ, & alia quædam, quæ
paucis, & his potissimũ discipulis
crediderat; etiã de tẽpore, & signis
futurę deuastationis facillẽ paucis cõ-
municaturũ, quæ alijs omnibus non
esset crediturus, existimauerunt.

Altero modo, vt omnes discipuli
dicatur discẽdi causã accessisse Do-
minum, soli autẽ illi quatuor omniũ
nomine interrogauerint, vtpote pri-
mores Apostolorũ, & maiorem ha-
bẽtes apud Dñm fiduciam: vt quod
dicit Marcus, separatim eos interro-
gasse, intelligi debeat, semotis tur-
bis. Atq; in hunc modũ Euthymius
Euãgelistas cõciliat. Sed prior solu-
tio solidior est, & litera magis cõue-
niens, quam sequitur Episc. Abulen.
Dic ergo nobis, quatuor, quod for-
tasse non omnibus dicturus eras.

Interrogauerunt autẽ iuxta Mat-
thæum tria. Primum est: Quando hac
erunt, quæ videlicet de templi euer-
sione dixisti. Secundũ: Et quod signũ
aduentus tui. Tertium: Et consumma-
tionis seculi? Marcus tamen, & Lucas
vnicam fuisse interrogationem asse-
runt, de templo scilicet: Dic nobis (in-
quit) quando ista fient? & quod signum
erit, quando hac omnia incipient consum-
mari? Ad hoc dicẽdum est, vnã qui-
dem fuisse interrogationem præci-
pua, nempe de euerfione templi,
quam describunt Euangelistæ tres:
sed quia discipuli putabant coniun-
ctam cũ Christi aduentu, & consum-
matione seculi; idẽ Apostolorum
mentem volẽs explicare Matthæus,
in tres quæstiones diuisit, vt docet
Hieronymus, & Euthym. Et Matth.
quidẽ reliquis duobus diffusius has
interrogationes explicuit, quoniam
Iudæis, quibus scribebat, hæc euen-
tura erant; secus alij duo, Marcus, &
Lucas, qui ad Gentes scripserunt. Nã
Ioannes Euãgelista nihil horũ, neq;
de euerfione tẽpli, neq; d' abomina-
tionis desolationis scripsit; ne (quo-
niam post cladem Iudæorum, & ex-

cidium vrbis & templi longo tẽpo-
re superueniens scripserat) ab euen-
tu ipso rerum, non autem à prædi-
ctione Christi, illa scripto tradidisse
censeri posset. Secus alij tres prio-
res, qui ante illud bellũ à Romanis
gestum contra Iudæos, excidium il-
lud monumentis consignarunt suis,
atq; ex hac vita discesserunt. Quod
Dñs insinuauit, cum dixit apud Lu-
cam; Sed ante hac omnia injicient vobis
manus; & persequentur tradentes in Sy-
nagogas, & custodias, & quæ sequen-
tur. Cumq; nihil horum, quæ scri-
pserunt, videre potuerint; inde fa-
ctum est, vt veritas prædictionis
Christi splenderet.

Primò ergo interrogant de vrbis,
& tẽpli casu, quia eorum maximẽ in-
tererat scire destructionem templi,
quia sine bello non fieret, vt sibi p-
spiceret; & ob modum colẽdi Deũ,
cum iam omnino templum cõcidif-
set. Interrogant præterea, vt tradit
Autor Oper. imperf. in Matth. quon-
niã omnibus laborantibus dulcis est
finis: libenter interrogat viator, Vbi
est mansio: mercenarius libẽter cõ-
putat finem anni, quo recipiẽda est
merces: agricola semper expectat tẽ-
pora messis: mulier prægnans de de-
cimo mense semper est sollicita. Ita
serui Dei libenter de seculi cõsum-
matione requirunt. Hęc ille in sensu.

Adiungunt autem interrogatio-
ni de templo, quæstionem de adue-
ntu Christi, & seculi cõsummatione:
quia existimabant illa simul coniun-
cta esse, & eodem tempore euẽtura.
Templum siquidem æternum fore
putabant, tum ob solidissimam eius
structuram, tum ob Dei de eius du-
ratione promissiones. Nec enim lex
de qua frequenter legitur: Legitimũ
sempiternum erit vobis, firmam sta-
bilitatem habere poterat sine tẽpli
perpetuitate, in quo solo sacrificia,
& bona pars ceremoniarum seruari
poterat. Neque putabant templum,
nisi in fine mudi, excindi posse: quo-
modo plerunque existimamus nos,
nostraq; non posse perire, nisi cũ to-
tius mundi conflagratione: qua ra-
tione simplices filij Loth cũ quinq;

Quare de ex-
cidio templi,
& Ierusalem
Ioannes ver-
bum nullum
fecerit.

Luc. 21.

Interroga-
tionis disci-
pulorum de
excidio tem-
pli, atq; vr-
bis quænam
causæ fue-
rint.

Homil. 48.
in Matth.
to. 2. operũ
D. Chryso.

Cur etiã de
tempore ad-
uentus sui, &
consumma-
tionis seculi
discipuli
Christum in-
terrogave-
runt.

Vndenã Iu-
dæi sibi per-
suaserint Ie-
rosolymita-
næ vrbis ac
templi fore
perpetuã du-
rationem, &
statum.

Gen. 19.

Hieronym.
Euthym.
Cur Matth.
Iacius quã
Marcus &
Lucas de A-
postolorum
interrogatio-
nibus hisce
de tẽpli rui-
nis, & seculi
consumma-
tionis perfec-
tione scripserit.

Ex quib; lo-
cis Scriptu-
rarum con-
stat, templũ
Iudæorũ nõ
fore perpe-
tũ, & æter-
num.
Primus locus
3. Reg. 9.

Alter locus.
Ierem. 7.

Quid Iudæi
facere debe-
rant, vt Deus
semper cum
illis habitaret,
vt ipse di-
xit.

Cũ dicitur;
Quod erit li-
gnum aduen-
tus tui, quo
de aduentu
sermo.
Primus sen-
sus, sed fal-
sus.

Lyran. in
Matthæi,
cap. 24.
Secundus, e-
tiam ineptus.

Tertius i-
improprius.
Quartus, ac-
ceptione di-
gus.
Act. 1.

ciuitatibus cõflagrasse mundũ vni-
uersũ putates, ad parentẽ semel atq;
iterum inebriatum fuscitandi gratia
generis humani, quod extinctum ex-
istimabant, ingressæ sunt. Sed igno-
rabant discipuli promissiones Dei
de templo in perpetuum duraturo,
non nisi sub conditione esse factas:
quod ex duob; locis facile est euin-
cere. Alter est in 3. lib. Regũ, vbi
Dominus ait: Si autem auersione auer-
si fueritis vos & filij vestri, non sequẽtes
me, nec custodientes mandata mea, nec
ceremonias quas proposui vobis, sed abie-
ritis, & colueritis deos alienos, & adora-
ueritis eos; auferam Israël de superficie
terra quam dedi eis, & templũ quod san-
ctificauĩ nomini meo, projiciam à conspe-
ctu meo, eritq; Israël in prouerbium, &
in fabulã cõctis populis. Alter locus est
Ieremiæ Prophetæ, qui Iudæos con-
fidentes in verbis mendacij, ac dicẽ-
tes, Templum Domini, templum Domini,
templum Domini est, his verbis redar-
guit, cõditionem illis verbis subes-
se designans: Quoniam si bene direxerit
tis vias vestras, & studia vestra: si fecerit
tis iudicium inter virũ, & proximũ eius,
aduena, & pupillo, & vidua non feceritis
calumniam, nec sanguinem innocentem
effuderitis in loco hoc, & post deos alie-
nos non ambulaueritis in malum vobis-
metipsis; habitabo vobiscum in loco isto,
in terra quã dedi patribus vestris, à se-
culo, & vsque in seculũ. Hęc ibi. Quod
igitur aiunt, Quod signum aduentus tui
non est intelligẽdum de aduentu in
montem Oliueti, vbi tũc erat, ad iu-
dicandũ, vt docet Lyranus; quia
illum aduentum ignorabãt discipu-
li, & aliã quæsiuissent; & Lucas &
Marcus vnã tantũ quæstionem
proponunt, quæ alias iuxta mentem
inquirentium includebat. Nec rur-
sus loquitur de aduentu Christi ad
animam per gratiã, vel tẽpore mor-
tis ad iudicium particulare: quia nõ
est vnus, & quotidie fit cum diuer-
sis. Nec de iudicio generali, quia idẽ
est cum consumatione seculi: sed de
aduentu in regnum, de quo habetur
Matthæi. 16. quod illi temporarium
putabant, vt habes in Actis: quem
Dominus respondens excludit esse

aduentum ad regnum temporariũ,
dicendo, Videte ne quis vos seducat.
Multi enim venient in nomine meo discẽ-
tes, Ego sum Christus, &c. Secundò ex-
cludit, proponendo verum intẽtum
aduentum, licet ab eis non cogita-
tum, scilicet in maiestate adiudiciũ,
quẽadmodũ ad cõelos ascensurus
admittit cũ illis quod veniet, licet
non ad eorum mentem. Petunt ter-
tiò de consummatione seculi: quia
generalem resurrectionẽ credebant
ex doctrina Christi, & Phariseorũ:
Sadducæi autem, qui vitam futuram
non credebant, consummationẽ se-
culi denegabant. De aduentu igitur
ad regnum temporariũ quærebant:
sed quia putabant eum in Ierusalem
regnaturũ, necessario existimabãt,
aduentum Domini debere præcede-
re destructionem vrbis, & templi:
proinde scire cupiebant, quando vẽ-
turus esset, quia ante mortem suam
putabant eum cernere, iuxta illud,
Sunt quidam de hĩc stantibus, qui nõ gu-
stabant mortem, donec videant Filiũ ho-
minis venientem in regno suo, quod de
temporali intelligebant. Erant quẽ
discipuli ætatis prouectã, parumq;
viuerent in prosperitate regni Mes-
sij, nisi acceleraret aduentum, & de-
structionẽ differret: & quia post re-
gnum Messij nullum credebant Iu-
dæi futurum regnum; & illud Mes-
sij existimabãt esse temporale: pro-
ximum ergo finem mundi concipie-
bant. Hinc post aduentũ ipsius quẽ-
runt de seculi fine: sic enim inde sci-
re possent durationẽ regni Christi.
Quia verò Christum citò regnaturũ
putabant: ergo ante subuersionẽ vr-
bis, & templi colligebãt: qua facta,
non sperabant reedificationẽ, quia
nullum regnum succedere debebat
regno Messij, cum gẽs Iudæorum,
quia electa, vltimò putaretur delẽ-
nda: quapropter simul cum Ierosoly-
ma putabant mũdum consumman-
dum, ac delendum. Sed profectò fal-
sa quædam admittebant, nimirum
Messiam ad tempus regnaturũ, &
& regnum eius simile temporali sta-
tim inchoandum: quia reuera nõ in-
cipiet nisi in iudicio, cum omnia ei,

De consum-
matione se-
culi cur di-
scipuli Do-
minũ inter-
rogauerint.
Matth. 12
Ibidem. &
A 23.

Seculi con-
summationẽ
quare Saddu-
cæi nullã af-
ferebãt fore.

Matth. 16.

1. Pet.

Messias quã-
do regnare
incipiet iux-
ta Apostolũ.
1. Cor. 15.

teste Apostolo, subijcientur. Et si ergo aduentus ad regnum secundum eos praeceperet destructionem templi, tamen quia destructio fuit occasio querendi de aduentu; propterea primo quaesierunt de euerfione templi, deinde de duobus illam consequentibus, hoc est, de aduentu praecedente, ac de mundi fine. ¶ Et respondens Iesus, dixit eis, Videte ne quis vos seducat, &c. Quaestioni de aduentu satisfacere volens, prius falsum aduentum, quem ipsi existimabant, excludit: de vero aduentu autem cap. sequenti edisserit, sed intermiscet responsiones. Hic ergo incipit respondere ad secundum quaesitum de aduentu suo: ubi verò ait, *Audituri enim estis praelia, &c.* respondet ad primum: infra verò, ubi ait, *Tunc si quis vobis dixerit*, redit ad secundam interrogationem, quam prius cepit resolvere: quia aduentus ille prior erat destructione secundum mentem interrogantium; & magis eos tangens, qui non visuri erant destructionem. Respondit autem Dominus, non aperte, & plane, sed obscure & inuoluntate: in primis, quod ingenium Prophetiae sit velut in obscuro delitescere, donec impleatur. Ita enim tradit Irenaeus lib. 4. contra Valentin. cap. 43. *Omnis prophetia priusquam habeat effectum, aenigmata & ambiguitates sunt hominibus. Cum autem venerit tempus, & euenerit quod prophetatum est, tunc prophetia habent liquidam & certam expositionem.* Et paulò antè: *Et propter hoc*, inquit, *Danieli Propheta dicebatur: Muni sermones, & signa librù usque ad tempus consummationis, quoad usque discant multi, & adimpleatur agnitio. In eo enim cum perficietur dispersio, cognoscent omnia haec.* Sed & Ieremias ait; *In nouissimis diebus intelligent omnia haec.* Haec ille; quae profectò rationi sunt consona. Noster quippe intelligendi modus ex imaginatione pendet, imaginatio ex sensu: unde illud quod sensu non hausimus, difficilè capimus. Hinc est, ut quae sub sensum non cadunt, ut anima, Angelus, & Deus, vix valeamus apprehendere, aut percipere. Cum igitur ea, quae ventura sunt, longè ab fen-

Matth. 23.

Christi ad interrogationem discipulorum de consummatione seculi obscura fuerit, & recta responsio.

Quale sit ingenium Prophetiae, secundum Irenaeum

Dan. 12.

Ierem. 23.

su distent, ac proinde ab imaginandi virtute; inde fit, ut non nisi difficiliter apprehendere valeamus. Deinde Spiritus sanctus consultò videtur res inuoluere, & obscurare: nam quoniam futurorum malorum praedictio, materia est odiosa, ut reprobi flagellum non effugiant, si clarè dicerentur, solet ea sermone obscuro, aut metaphorico obtegere. Quod etià ob aliam causam factum est; videlicet ut Prophetae ipsi mala & infamata praedicentes, vel à pessimis Regibus, vel à populis rebellibus, qui veritate offenduntur, iracundiaque excandescunt in eius annuntiatores, persecutiones non sustineant. Quare Achab Rex Israël dixit de Michæa Propheta ad Iosaphat Regem Iudae; *Remansit vir vnus, per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum.* Hinc Ieremias de prophetis mala sustinentibus querula vox, *Formido & laqueus facta est nobis vatici natio, & contritio.* Denique Paulus de Romani imperij defectu, siue apostasia praedicturus quaedam in posteriori ad Thessalonicen. sermonè obscurum consultò affectauit: *Ne quis, inquit, vos seducat vilo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* Et subiungit, vera obscuris inuoluens: *Mysterium iam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, & reliqua: quae magnus Apostolus prouidentissimè obscuritate inuoluit, ne Romanos Principes in se, & in Religionè Christianà benè animatos, & quorum autoritate, & adminiculo p̄ vniuersum orbem propagandum erat Euangelium, in nouellam Christi Ecclesiam citaret, irritaretque. Simili ratione Hieronymus in Ezechielè scribens obseruauit, Prophetas, quae futura sunt, quasi transacta memorare, ne odiù excites. Ad haec, eiusmodi obscuritas utilis erat ad bonos, & pios exercendos, qui suo tempore pro intelligentia praedicatorum Dominum deprecantes, digni fiebant qui Spiritu sancto docerentur.*

Quae ratio obscuritatis Scripturarum.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

4. Reg. 22.

Thren. 3.

2. Thess. 2.

Hierony. in Ezechi. ca. 31. tom. 5. a medio.

Quarta ratio obscurae responsionis Domini de seculi consummatione.

In hac autem Domini responsione difficile est definire ad quem usque locum sermo fiat de templi, & Ierosolymæ excidio: Deinde ubi sit initium respondendi de aduentu Domini, & ubi rursus de seculi consummatione. Nam verba Christi ita sunt temperata, talique sententiarum ordine collocata, ut possint vtrique euerfioni, & urbis, & orbis commodè adaptari, & de vtraque explicari. Nam cum de tribus fuerit interrogatus, sic tamè respondet, quasi de vno, eodemque tempore loqueretur. Sit tamen euidentissimum, quaedam ad tempus consummationis seculi, quaedam verò ad tempus Ierosolymitanæ destructionis pertinere. Et tamen literam inspicienti, vnum & idem tempus Dominus insinuare videtur, quo illa omnia fiant, saepe replicans, *Tunc, Tunc, Tunc* ex: qua repetitione videtur idem tempus designari: quamquam distinctis: haec apud Lucam, quam apud Matthæum legantur. Et ex Patribus quidam intelligunt primam partem responsionis à principio usque ad illud: *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic*; de his, quae à Christi Ascensione ad urbem usque Ierosolymitanæ destructionem contigerunt, complectatur, sequentia verò, de mundi fine, & aduentu Christi. Eiusmodi sunt Eusebius, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, & Beda. Alij rursus è recentioribus in tres partes diuidunt responsum Christi. Et primam quidem, & vltimam partem de nouissimis accipiunt; at mediam partem, quae incipit sic: *Quum videritis abominationem desolationis*, de euerfione ciuitatis intelligunt. Alij verò, ut Hilarius, Ambrosius, & Hieronymus, etiam illam mediam partem de abominatione desolationis stante in loco sancto, ad nouissimam mundi euerfionem, & Antichristi aduentum referendam esse contendunt. Omnes tamen tertiam partem, quae ab eo loco sumit principium: *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere*, vnanimi consensu absque villo dubio de nouissi-

Obscuritas responsionis huiusmodi consistit in tribus.

Solutio difficultatum.

Quae de urbis Ierosolymæ, orbisque totius excidio Christus praedixit, quomodo sint inter se distinguenda. Prima opinio. Euseb. lib. 3. eccle. hist. cap. 6. to. 1. Chryss. ho. 76. in Matth. thess. to. 2. Theophy. in eundem. Euthym. c. 57. in eundem. Beda ibidem tom. 5. Secunda opinio, Caletani scilicet, & Francisci Telmani. Tertia Hilarij can. 25. in Matthæo Ambrosii lib. 10. in Lucam, & Hieronymi in Matth. li. 4. to. 9. Hæc sententia in quo conueniant omnes.

ma mundi euerfione, & sine eius interpretantur. Verum hæc animo meo præ alijs fedet sententia, quaedam ex his esse, quae nisi secundo Christi aduentui accommodari nequeant: ut quod dicitur: *Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris pressura gentium, &c.* Quaedam propriè non nisi cladi Ierosolymitanæ, quale est illud de praelijs gentis in gentem, persecutionibus Apostolorum, terræ motibus, abominatione desolationis, de qua à Gentibus calcanda Ierusalem, donec impleantur tempora nationum. Et hoc ad literam, quamquam mysticè de temporibus nouissimis, & Christi ad iudicium aduentu, de qua illum præcurrentibus signis intelligi possit: sed non ita, ut tollat veritatem literæ. Ut ita Dominus, qui summa sapientia est, de tribus interrogatus, ad vnumquodque illorum responderit. Causa autem inuoluendi has binas destructiones, non vna fuit, sed multiplex. Nam in primis Apostoli de vtraque Dominum simul interrogarunt. Deinde materia vtriusque erat punitio gentis Iudaicæ, & damnatio mundi ob defectum fidei, & non acceptati Messiae. Vtraque etiam euerfio praesens erat oculo Domini, & cognita distinctè, certoque modo connexa, atque coniuncta, ita videlicet, ut vna esset figura alteri, quamquam tardior mens nostra hæc ipsarum connexionem non ita apprehendat. Voluit quoque Dominus illas inuicem coniungere, ut in presentibus ab ipso illatis flagellis imminetia futura supplicia, & perpetua cogitemus, praesentibusque tribulationibus & pœnis patienter toleratis, æterna quae impios manent tormenta redimamus. Denique hoc fuit familiare ac consuetum priscis Prophetis (à quorum more, institutoque Dominus declinare noluit) ut quoties de fluxis, terrenisq; Dei beneficijs facerent verba, cœlestium ad spirituales diuinorum charismatum opes, quae per Messiam copiose in omne genus humanum erant

Quarta & postrema ceteris probabilior omnibus sententia: Luc. 21.

Ibidem, & seq.

Hic sensus quem in se alium comprehendat.

Quibus de causis Christus orbis, ac urbis Ierosolymæ euerfiones, quasi vnam eandemque tractauerit.

A quo Dominus more Prophetarum minime abhorruit.

effundendæ, saltarent, & à comminatione præsentium flagellorum ad æterna gehennæ supplicia interminanda suum conuerterent sermonem. Quam regulam nisi quis in Prophetis scriptis intelligendis ante oculos habeat, ad Prophetarum oracula iuxta mentem Spiritus sancti assequenda penitus perueniet nunquam. Vt minus mirandum sit, si Dominus sacrorum vatum vertex ac magister, in futuris præcinendis eorum characterem & stylum fuerit secutus.

Prædixit autem ista Dominus: tum vt se verum Deum, magnumque Prophetam, ac Messiam quatenus Deus est, ostenderet, qui omnia que euentura erant Ierolymæ, atque orbi vniuerso, & scire, & prædicere potuerit; tum vt nobis charitatem indicaret suam, admonens nos, vt caueamus, à vêturaira, signum ictus designans tanquam gladiatoris artis magister, vt discipulus eam partem, quam petere se velle ostendit, protegat. *Dedisti*, inquit Propheta, *metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus: quomodo videlicet ictum fulminis præcedit fulgur, præmonetque vnumquemque sibi vt prospiciat, & vt quidam vates dixit: Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas: quod de flagellis, que interminatus fuerat, intelligendum, præcedentia testantur, & sequentia.*

Quibus, vt veritati consonis, & omni acceptione dignis, præmissis, explicanda sunt verba textus, quæ ad signa præcurrentia vrbis Ierolymæ excidium omnino referenda esse consensimus, vt indicat & illud; *Dic nobis quando ista fient? & quod signum erit, quando hac omnia incipient consummari?* Quod autem ante vrbis destructionem accidit, profectò & ante mundi consummationem: sed non è contrario. Præposterum namque fuisset prius de destructione mundi, quam de casu Ierolymæ verba facere; & contra ordinem interrogationis à discipulis propositæ. Primum igitur ait: *Videte, ne quis vos se-*

ducat. Primum præmonet, vt caueant sibi à seductoribus. Nam etsi pseudochristi non nisi post discipulos per Spiritum sanctum confirmatos venerint: utilis tamen fuit hæc præmonitio, vt magis roborarentur, & scirent illa, quæ ex robore gratiæ declinanda, & quæ sequenda essent, & vt alios docerent, quibus vt magistri præfiebantur. Vnde apud Marcum legitur: *Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate: & rursus: Ita vt in errore inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Et si autem discipuli agnoscerent Christi vultum, poterant tamen putare, quòd immutaretur in resurrectione, vel quòd alius esset eis similis, vel quòd artibus magicis, quibus edebant signa falsa, fingerent vultum Christi, & ne alij, qui non viderant Christum, deciperentur, & Apostoli non pergerent dubitando de fide ad discernendum an esset, etsi illi non assererent se esse Iesum filium Mariæ, sed tantum assererent se esse veros Messias. Quòd si Dominus planè dixisset, se non regnaturum more Regum temporalium, penitus tolleretur deceptio. Illud tamen dicere nondum voluit, imò ad tempus dissimulauit. Vt cum dixit: *Sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo: & cum sederit Filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim, & reliq.* Discipuli quoque duo proficiscentes in Emmaus, dixerunt: *Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel, quasi dicant, iam non speramus.* Ac ita innuitur, quòd non solum sciebant, eum non redemisse Israël, sed etiam spem illius redemptionis amisisse. Quòd si de redemptione à peccatis & diabolo intellexissent, non poterant scire quòd redemisset, cum redemptio illa spiritualis, non sit quid sensibile. Et quia dixerunt: *Quia ipse esset redempturus Israel, solum in Israël ponebant redemptionem.* Si tamen de spirituali redemptione acciperetur, non solum Israël, sed omnes etiam Gentes redempturus erat, vt redemit.

Act. 2. Pseudochristi quando prius venerint

Mat. 13. Matth. 24.

Quam testis verbis Christi in Regem insinuauerit Matth. 16. Insa. 19. Luc. 24. Ioan. 11.

Expenditur illud de Christo: Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel.

Messias duplici Israel redempturus erat.

Suscita-

Regula ad Prophetarum intelligentiam pernecessaria.

Quare hæc Dominus prædixit

Quomodo dicitur fecisse videatur.

Psal. 59.

Amos. 3.

De vrbis Ierolymæ excidio, quam de mundi cõflagratione cur, Dominus fuerit locutus.

Mat. 13.

Quare Christus discipulis dixerit, Videte, ne quis vos seducat.

Luc. 24.

In qua oportuerit Christum intrare gloriam suam secundum Iudæos.

Act. 1.

Ioan. 6.

Discipuli Christi olim quam rudes erant & ignari.

Matth. 19.

Ij quando fuerint diuinitus edocti de vero Christi regno.

Act. 2.

Ioan. 14.

Luc. 11. Cur tã sero tandem illi didicerint, diuina prouidentia.

Suscitatus etiam à mortuis, dixit: *Nonne hac oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* quod de gloria regni temporalis discipuli intellexerunt, & de congregatione Iudæorum ex nationibus: etsi Christus aliò spectans, id est ad glorificationem suæ carnis, & honorem quem habiturus erat super Gentes, quas per sanguinem suam redemerat, illa dixerit. Ac rursus eandem opinionem in eis confirmauit, quando dicentibus: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* quod illi de temporali accipiebant regno: nã de spirituali non desperarent: respondit: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Nam discipuli imbuti opposita opinione, & à Rabbinis, & Doctoribus legis ita instituti, non crederent: maxime quia erat immutatio finis, id est, temporalis in spirituale, & ceteroniarum in Legem Nouam: quæ vix capiebant. Idem dicebant: *Datus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ad hæc discipuli carnales erant, & infirmi, & agnoscere æterna plene non poterant: vnde etsi Christo credidissent propter eius auctoritatem, tamen facile non possent talia sperare, nec ad tanta bona aspirare. Vnde cum Apostoli Christo de vxore non dimittenda, verba facienti dixissent: *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere:* respondit illis: *Non omnes capiunt verbum istud.* Idemque hortans ad perpetuam continentiam, postea subiunxit: *Qui potest capere, capiat.* Quãdiu igitur eterna non capiebant, non erant ablactati à temporalibus. Et propterea tanto tempore Dominus cum eis dissimulanter egit: quousque per Spiritum sanctum eruditi sunt, & roborati in die Pëtecostes, vt Christus promiserat: *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, &c.* Et iterum: *Donec induamini virtute ex alto:* ante quẽ diem non fuerunt edocti, aut confirmati à Domino, vt nobis nimirum per eos dubitantes de resurrectione & ascensione prospiceretur, quorum dubitatione nos in illis confirmati

sumus. Nã si nulla dubitatio fuisset, non erat necessaria aliqua resurrectio nis probatio, neque ascensionis: quia tamen dubitabant, Christus probauit resurrectionem suam, præbens se ipsum viuum in multis argumentis, per dies quadraginta discipulis apparens, & loquens de regno Dei: & ita etiam illis presentibus ascendit in cælum, vt certi redderentur de sua ascensione, & adiungit testimonium Angelorum. Ante ascensionem autem non explicuit quòd regnum suum minime esset temporale, ne à Christi doctrina recederent, & dispergerentur: præsertim quia non erat definitus dies aduentus Spiritus sancti, quasi spe sua defraudati, cum nondum essent virtute Spiritus sancti induti, nec dum venisset in eos Spiritus sanctus: qui non venit nisi post decem dies. Nã etsi tunc presentibus eis conscenderit in cælum, nesciebant tamen an post annum, vel post mensem descenderet, & regnaret, vt ipsi cogitabant: idèd manebat in eis aliqua spes. Proinde non debuit asserere se temporariè nequaquam regnaturum: nã alioqui per illos decem dies non manerent simul, nec veniret super eos Spiritus sanctus: quod tamen Christus voluit, præcipiens illis ab Ierolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris. Idèd rogatus an restitueret Regnum Israël, temporale scilicet, quale ipsi putabant, non simpliciter negauit, sed tantum eorum curiositatem repressit, & aliquam illis spem dedit, cum dixit: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Deinde decimo die misso Spiritu sancto repleuit corda discipulorum: qui eos certissimos planè reddidit de veritate, & eorum corroborauit corda, vt terrena omnia & temporalia despicerent, & solum spiritualia & æterna affectarent. Apostoli verò credentes Christi regnum temporale, non peccabant: Tum quia Christus qui ablaturus venerat peccata, nunquam ab eis hanc opinionem remouerat. Quod

Act. 1.

Ibidem.

Ante ascensionem suam cur Christus regnum suum non ostendit nosse terrenum, & humanum.

Luc. 18.

Act. 2.

Quor post dies in Apostolos descendit Spiritus sanctus.

Ibidem.

Ibidem.

Infra. 2.

An Apostoli credentes regnum Christi temporale, peccarent.

si pec-

IOAN. 15.
Secunda ratio

si peccatum fuisset, proculdubio remouisset: alioqui in peccato semper permansissent, contra verbum Domini: *Iam vos mundi estis propter sermo- nem, quem locutus sum vobis.* Deinde, non solum non remouit, sed etiam augere, & confirmare visus est multis sententijs, vt paullo ante diximus. Et tamen Deus peccatis vel di- rectè, vel obliquè non fauet: quia nemo Deo autore efficitur deterior. Postremò, hic articulus regni Christi spiritualis nondum erat apud Iudæos ita definitus, vt ad illum amplectendum cogerentur: secus apud nos, apud quos res ipsa satis in- dicat, & compertissima est, regnum Christi nequaquam temporale, sed spirituale esse.

Tertia ratio

Pseudochri-
sti quadoq; ve-
nerint.

Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego sum Christus, & multos se- ducent. Tradunt historiæ, post ascensionem Domini in cælos, & ante vrbis excidium, non paucos venisse ad Iudæos, qui se pro Messia vero, ac liberatore venditarint, ac quibus miser ille populus adhæserit, atque ideò à Romanis cæsus sit præsidibus, & militibus. Et par profectò erat, vt qui verum, & indubitatum recipere noluerunt, ij falsos reciperent Messias: quemadmodum apud Ioannem ipse prædixerat: *Ego veni, inquit, in nomine Patris mei (id est, ab eo missus) & non accepistis me: Si alius venerit in nomine suo (id est, à seipso missus) illum accipietis.*

Quo Deiper-
missu illos re-
ceperint Iu-
dæi.

IOAN. 5.

Quo nã pseu-
dochristi illi
fuerint, teste
Iosepho.
Libr. Anti-
quit. 20. c.
4.

Cap. 11.

Multos autem pseudochristos venisse, docet Iosephus in Antiquitatibus; qui magnum quendam Theudam refert bonam populi partem seduxisse, eiq; persuasisse, vt sumptis facultatibus suis ad Iordanem egrederentur, quem mandato, & verbo solo diuisurus erat. Hic captus à Caspio Fado, res Iudæorum administrante, pœna capitis multatus est. Idem scribit, Magorum turbam, qui pseudoprophetæ erant, surrexisse, qui se Messiam assererent, populoque se in desertum sequenti salutem promitterent, & malorum requiem: quos Festus oppressit. Ante hos omnes fuit Samarita quidam, qui vasa

refossa, quæ in monte Garizim abconderat Moyfes, promittebat se ostensurum, teste eodem Iosepho. Fuit & Simon Magus, qui se virtutem Dei magnâ nominabat: de quo Hieronymus in Mattheum: *Dicebat: Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego Paracletus, ego omnia Dei.* De hoc tradit Irenæus, docuisse inter alia, quòd ipse esset, qui in Iudæa quasi Filius apparuerit, in Samaria autem quasi Pater descenderit, in reliquis verò Gentibus quasi Spiritus sanctus aduentauerit. Huic etiam successit Menander, genere Samarites, & absolutissimus in arte magica magister, qui, teste Irenæo, se eum esse dixit, qui missus esset Saluator pro salute hominum. Fuerunt & alij, de quibus non est scriptum, qui ante, & post Iesum, & vrbis destructionem, venerunt.

Quod dicit: *In nomine meo*, idè est quod, Nomen meum, & officium, ac gradum sibi usurpantes, & hoc esse se iactantes, quod sum ego. Quamquam apud Ioannem venire in nomine suo dicatur, qui à se ipso missus venit. Alibi verò sub nomine alicuius facere, idem est quod sub ratione, & consideratione alicuius. Vt cum dicitur: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, & qui recipit iustum in nomine iusti, &c.* hoc est, sub ratione, & consideratione Prophetæ, & iusti. Sed hic significatus à primo non videtur diuersus.

In nomine ergo, non personæ, sed dignitatis: non enim tales dicebant se Iesum, vt diximus, sed Messiam: quod & signis probabant, & tamen Iesus signis confirmarat se verum, & syncerum Messiam esse. Bene autem venit in nomine Christi, & illum inuocando aliquid agit, vt discipuli, qui dicebant: *Domine, etiam demonia subiiciantur nobis in nomine tuo.* Malè autem venit in nomine Iesu, qui usurpat sibi nomen Iesu, vel vel Messie: quod licet nomen sit appellatiuum, Iesu tamen solius est, quia ei soli potest conuenire. Què- admodum si vnus aliquis tantum esset musicus, ipse solus Musicus nun-

Idè li. 18.
antiq. c. 5.
Qualè Simo
Magus se se
vèditaret in
felix ille.
Act. 8.
Hieron. hoc
loco, to. 9.
Irena. li. 1.
cap. 20.

Idem. c. 21.
eiusdem li-
bri.

Pseudochri-
sti quomodo
in nomine
suo veniebāt

IOAN. 5.
Veniat in
nomine suo
quis, vt docet
Ioannes.
Matth. 10.

Rem aliquā
nomine alte-
rius facere,
quid.

Bene in no-
mine Christi
qui veniat.
Luc. 10

In Iesu no-
mine qui ve-
niat male.

Messie no-
men cur Ie-
su proprium
solius, & quo
modo.

cuparetur. Et peius est dicere, Ego sum Christus, hoc est, Rex absolutè, & absolutè Messias, quam dicere, Ego sum Iesus: quia primus affert à Iesu, quod suum erat, secundus tantum sibi tribuit quod non erat. Sicut si quis diceret, Ego sum Deus verus, & non ille Hebræorum.

Pseudochri-
sti car mul-
tos sedu-
ri erant.
Gen. 49.
Dan. 9. &
12.
Luc. 21.

Iudæi multi
pseudochri-
stis qui resue-
riunt seducti.

Subdit Mattheus: *Et seducent multos.* Multæ suberant causæ seducendi. Primò, signa ipsa quæ edebant, deinde Scripturæ implendæ, tempus ablati sceptri, & Hebdomadarum Danielis iam impletarum. De quo tempore ait Lucas: *Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Quia ego sum: & tempus appropinquauit: nolite ire post eos.* Vbi vides à pseudochristis probari suum aduentum legitimum ratione temporis. Erat etiam causa seductionis, appetitio libertatis ab oppressione Romanorum: seducti autem vt plurimum videntur, qui non viderant, vel crediderant in Christum: quia credentes fide defecerant, & admonitione hac præmunirentur. Aliqui tamen scandalizati ex Christianis à fide recesserunt, & ab ardore charitatis refrigerunt: tum ob visa signa, tum

quòd Iesus temporariè non regnasset, sed mortuus fuisset, tum ob paruam, & imbecillam fidem, tum ob tribulationes, quibus credentes affligebantur, ob quas doctrinam Domini, etiam veram existimatam, deserebant. Vel quia existimabant contra Deum esse, atque ob eam causam se tam ingentes persecutiones perpeti: nam illis dicitur: *Odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum.* Postremò sanctitas atque perfectio legis Christianæ, quæ nullum prorsus vitium admittit, in causa erat, vt multi à fide deficerent, quam etiam hodie existimamus causam esse, propter quam multi ab hereticis se seduci permittant, & à Catholica Ecclesia ad falsas hæreticorum congregationes deficiant, & à vero Christo apostatantes, ad fictum & commentitium Christum confugiant. In talem enim Christum incidere digni sunt, qui verum, & cum legitima sua sponsa coniunctum, hoc est, Ecclesia Catholica, non agnoscunt, Dominum nostrum Iesum Christum, Dei Patris virtutem ac sapientiam, in vnitatem Sancti Spiritus per omne seculum, Amen.

Quata Chri-
stianæ legis
sanctitas, &c.
que perfe-
ctio sit.

Cur hodie
tam multi
Christum de-
serentes, in
hæreticorum
se castra con-
ijciant.

1. Cor. 1.

Traçt. 83.

TRACTATUS XXXVIII.

IN illa verba: *Audituri enim estis prælia, & opiniones prælitorum. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentia, & fames, & terramotus per loca. Hæc autem omnia, initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, &c.* Matth. 24. Mar. 13. Luc. 21.

Quo tendat
hoc Domini
propositum
destructione
Ierusalem
vaticinium.

PERGIT Christus prædicere ea, quæ ante vrbis Ierusalem destruc-tionem euentura erant.

Vbi diligenter obseruandum est, hæc non narrari à Christo propter se, vt sciantur: quia quotidiana sunt, & frequentia; sed vt signa futuro-

rum,

cupare-

Duplex opio, sed vtraque inepta, improbabilisq;

Rom. 11.

Tertia huius loci propria, & maxime probabilis.

Quare Christus prædixit euerfionem Ierusalem.

Cur tempus eius certum ac definitum non dixerit.

Act. 1.

Cur tã dilu-urna, annos videlicet post 40. Ierofolymæ fuerit euerfio, exciditū-que.

Matth. 23.

Secūda ratio

rum, quia subiungit: *Sed nondum est finis*, scilicet dolorum, & *Initium dolorum hæc*, vt habet Marcus. Neque rursus hæc referuntur quasi signa consummationis mundi: nam quoti die finiretur, cum quotidie accidat, & quia personis Apostolorum loquitur, ait enim Dominus apud Marcum: *Videte vosmetipsos, tradent enim vos in Concilijs, & in Synagogis vapulabitis: quæ quidem non erunt in fine seculi, tunc enim reliquia Israël salua sient.* Sed hæc traduntur vt signa euerfionis vrbis Ierofolymæ, de qua præcipue erat interrogatus, & cui quæstioni non responderetur nisi hæc.

Prædixit autem signa euerfionis vrbis, vt se, illa non ignorare monstraret, & illi qui quæsierunt, sibi ipsis cauere, & prospicerent, & ne ob quæuis bella imminetia timentes citò futuram euerfionem, prædicationem omitterent.

Non dixit autem præcisum, & de terminatum tempus: quia non conueniebat scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Et hoc loco peculiariter id minime expediebat, quia non esset locus prædicendi pericula, quæ à pseudochristis, & pseudoprophetis impendebant: quæ non præuisa nimium turbarent, & fugarent fortè discipulos, etiam si præscriptum tempus destructionis compertum haberent, & sic non consummaretur per vniuersum orbem prædicatio Euangelij, vel expectarent, donec non esset locus fugæ. Et ita conueniebat eos animari ad expectandum. Ac prædicat signa temporis apti ad fugam, non tamen præcisum tempus euerfionis, sed in termedia, quæ vsque ad illam erant euentura.

Porro magna Dei sapientia euerfio post quadraginta annos dilata est. Primum, vt complerentur iniquitates Iudæorum, interfectis per eos Apostolis nonnullis, & multis qui eius fidem profitebantur, discipulis: quemadmodum Capite superiori dixit: *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.* Deinde, vt interea electi ex Iu-

dæis prædicatione Euangelica conuerterentur, & Messiam suum fide cognitū amplecterentur: & sic Deus prius nouum sibi constitueret populum, quam veterem suum penitus abijceret, & ante Iudæorum vastationem, eorum impietas in Christū admittit, per Euangelij prædicationem omnibus conspicua & cognita Gentibus redderetur, ac superueniente tam dira vltione, omnes Gentes eius iustissimam causam agnoscerent. Ad hæc, id factū est, vt postquam multi essent ad Christi fidem, & cultū vocati, esset copia discipulorum dispergendorum per vniuersum orbem ad prædicandum. Quartò, vt interim controuersia de religione, & dubia ad fidem spectantia melius resolui possent, ac terminari ab Apostolis simul manentibus in Iudæa, & Ecclesiæ regendæ fundamenta Ierofolymis iacerentur. Nam ita Christus dixerat: *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, &c.* Postremò, quia statim post Domini passionem, Gentes non erant paratæ ad audiendam doctrinam Euangelij propter bella, & ita difficile erat per varias regiones proficisci ad prædicandum, & auditores non adeò attentum erant ad rem tam nouam percipiendam: idèò quoad fieret aliqua denuntiatio verbi Euangelici per vniuersum orbem, debuerunt bella quiescere. Et idèò per illos quadraginta annos pax fuit, & tranquillitas, vt quietius Apostoli Euangelium disseminarent, & Gentes audius illud exciperent: ob quam causam etiam Iudæa nondum tunc rebellauerat à Romanis.

Prædixit autem Christus euerfionem, & non se regnaturum: quia hoc pugnet contradoctrinam suam, & animum eorum, qui putabāt eum regnaturum, non autem euerfionem sciebant; quam tamen scire eos plurimum intererat ad cauendum pericula: quare etsi aduersa erat, prædicanda tamen fuit infirmis.

Ait igitur: *Audaturi estis praelia*, scilicet ventura, & *opiniones praeliorum*, siue rumores & famas: nam Græcè

Tertia ratio.

Quarta.

Act. 1.

Quinta, & vltima.

Illis quadraginta annis quid egerint Apostoli.

Vrbs excidium Ierofolymæ Christi non autem se regnaturum temporale, quare prædixerit.

Quid, Audire praelia, & opinionum praeliorum.

est

Matth. 4.

Alter sensus

Luc. 21.

Quartus, sed inægrus.

Ibidem.

Qualis necessitas horum vaticiniorum Christi.

Iaco. 4.

Quorum non erat adhuc finis malorum Ierusalem.

Quid sit illud: *Consurget gens in gentem, & regnum in regnum.*

Ioseph. lib. 18. & 19. & 20. Antiquita.

Egesip. lib. 2. de excidio.

Alter sensus.

est *audas*, quod verbum rectè vertitur, opinioniones. Sicut alibi de Christo dixit Euangelista: *Abijt opinio eius in totam Syriam*, vbi Græcè idem est vocabulum. Rumores etiam præuij bellorum non minus, imò aliquando plus, mundum perturbant, ac deterrent homines, quam ipsa bella cum veniunt. Vel, audituri estis praelia in hostes, & opinioniones bellorum, id est, tumultus, qui non euadent in bella, sed seditiones ciuium in Ierusalem erunt. Vnde Lucas dixit: *Cum audieritis praelia, & seditiones.* Non autem dicitur opinio bellorum ex bono, vel malo euentu gladij flammei visi supra ciuitatem Ierusalem: quia illud signum erat de cælo, & non opinio belli: *Videte*, ait, *ne turbemini*. Lucas ait, *Nolite terreri*, recedendo videlicet à prædicatione timore euerfionis instantis: *Oportet enim hæc fieri: sed nondum est finis*. Posita enim Dei ordinatione, & præscientia, quod euerfio vrbis futura sit medijs bellis hominū voluntarijs ob non repressos motus, & affectus cupiditatum suarum, necessariò illa praelia, & seditiones erant euenturæ, vt meritò dixerit frater Domini: *Vnde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris?*

Sed nondum est finis. Scilicet maiorum Ierusalem, hoc est, desolatio, & casus, ne, si illam citò venturam putarent, cum hæc audiebant, desperarent de regno. Hæc enim statim à morte Christi euenire cæperunt: at vrbis desolatio longè post, id est, quadagesimo secundo anno à Messia morte: at trigesimo septimo Petrus & Paulus Romæ interfecti sunt.

Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum. Quod intelligi potest, vel de bellis Gentilium inter se extra Iudæam: vnde cogitare poterant in Iudæam bella ventura; vel Gentilium, id est, Romanorum contra Iudæos rebellantes sub Floro Præfide Iudææ: sed ante illa multi dolores præcesserunt, de quibus Iosephus in libr. Antiquitat. & Egesippus copiose edisserunt. Vel in ipsa

Iudæa fuerunt bella Philippi contra Herodem, & Arethæ Regis Arabiæ contra eundem Herodem: de quibus Iosephus in eodem libro. Et hæc statim post passionem Christi, & quæ magis poterant discipulos turbare, quam quæ inter Gentes inuicem gerebantur. Bella Romanorum in Iudæos rebelles sub Floro Præfide, cæperunt duodecimo anno Neronis: continuata sunt à Vespasiano, & Tito: postremo à solo Tito vsque ad deletionem Ierofolymæ consummata atque perfecta.

Sed vt horum bellorum gustum tibi quendam præbeam, prudens lector, perspice in primis, anno quadagesimo Octauiani, & secundo ante natum Christum, Iudam Gaulonitè cum suis profligatum, quia negabat fieri debere professionem Romanis, aut illis vllum pendi tributum, & censum. ¶ Anno 25. Christi nata est seditio in Pilatum inducentem in Ierofolymam signa militaria, in quibus erant imagines Cæsaris: vt testis est Iosephus in libr. de Bell. Iudaico. ¶ Anno 2. à passio Christi, hoc est, 20. Tyberij, seditio alia nata est in Pilatum facientem aqueductum ex pecunijs carbonæ: vt idem refert Iosephus. Et hæc seditiones vocantur, quia erant ciuium in Rectores suos rebelliones. ¶ Anno autem 21. Tiberij Seianus Præfectus vrbis instabat apud Tiberium, vt funditus delerentur omnes Iudæi, vt docet Philo libro legationis suæ ad Caium Caligulam: Tiberiusque proposuit Senatui, vt Christus inter Deos reciperetur: sed Senatus, & præcipue Seianus ille Præfectus vrbis, obstinatissimè reluctat⁹ est, quia prius ad eum relatū non fuisset: vnde edicto præcepit Christianos ex vrbe pelli. Sed Tiberius indignatus, accusatores Christianorum multos interfecit, vetuitq; ne quis eos accusaret. Et hæc gesta sunt anno 23. Tiberij secundum Eusebium. Quo tempore Samarita quidam, qui in monte Garizim pollicebatur se ostensurū vasa reposita, quæ ibi Moyses reposita fuerat, & se Messiam mētutus est, &

Ioseph. lib. 18. Antiqu. c. 6. & 7.

Bellorum contra Iudæos per Romanos initia, progressus, & finis qualia extiterint.

Ioseph. lib. 2. de Bell. Iud. cap. 8.

Idem ibid.

Philo. li. 2. legat. ad Caium. p. 2. circa finem.

Euseb. li. 2. Eccle. hist. cap. 2. to. 1. & in chronico, to. 2.

Idem in chronico.

Ioseph. lib. 18. antiq. cap. 5. Matth. 14. Luc. 23.

Idem ibid. cap. 7.

Idem ibid. cap. 11.

Petrus Romanam quando venerit, secū dum aliquos Act. 11.

Idem li. 19. Antiq. c. 4.

Idem. libr. 20. antiqui. cap. 1.

Idem ibid. cap. 6.

Act. 21.

à Pilato extinctus, autore Iosepho: quo etiam tempore periit exercitus Herodis illius, qui Ioannem decollauit, & Dominum Iesum illustravit, cum bellaret contra Aretham Regem Arabiæ, vt idē refert Iosephus. Primo anno Caligulæ, qui successit Tiberio, hoc est, sexto post mortem Christi anno, opprimebatur Iudæi in Alexandria, ita vt statua ponerentur in Synagogis: & destinatus legatus Philo Alexandrinus Romanam ad Imperatorem; cui Caligula valde succensuit.

Anno tertio Caligulæ voluit Imperator statuam suam apponi in templo Ierosolymitano sub nomine Iouis Magni; Petronio cum ingenti exercitu ad eam rem destinato. Sed Petronio Caligulæ scribente rei difficultatē, rescriptit Imperator contra Petronium indignatus. Sed eo tempore suum diem obiit Caligula, nec est posita statua in templo, cum vbique in Synagogis essent positæ aræ.

Anno secundo Claudij, hoc est 11. à Christi morte, vt quidam docent, Petrus venit Romanam, & quarto anno Claudij accidit fames prædicta ab Agabo: & Claudius præcepit, ne quicquam molestiæ Iudæis inferretur, teste eodem Iosepho. Sub quo missus est Cuspius Fadus Præses, qui Iudæam à latronibus obsessam liberauit, occiso latronum principe Ptolemæo: vt habes apud Iosephum.

Anno Claudij 7. siue 15. à Christo passio, perierunt die Azymorum ad 30. millia Iudæorum, qui fugientes milites Romanos, se se comprimentes interemerunt, quod aspera in Præsidentem Iudææ Cumanum dixissent, eo quod militem verenda eis ostendentem congregatis in festo non increpauerit: vt idem Iosephus autor est. Fuitque bellum inter Galilæos & Samaritanos.

Anno verò 10. Claudij Imperatoris missus est Felix Præses in Iudæam: & sequenti anno purificatus est Paulus, & contigerunt quæ à 21. ad 26. caput Actuum Apostolicorum habentur.

Sed Act. 24. dicitur multis annis præfuisse Felix, idē anno 13. vel 14. Claudij Eleazarum principem latronum Felix Romanam vincitum misit, & sub Felice occiso Ionatha pontifice, etiam in templo multi Iudæi occisi sunt à latronibus.

Anno primo Neronis multi Iudæorum interfecti sunt à Gentibus in Turri Stratonis, quæ dicitur Cæsarea Palæstina, ob statuas erectas quas Iudæi admittere nolabant: sed Felix eam seditionem composuit, vt libro antiquitatum, & de Bello Iudaico scribit Iosephus.

Anno secundo Neronis missus est Portius Festus Præses, reuocato Felice: quō anno appellauit Paulus Cæsarem, vt in Actis habetur. Et hoc anno completur historia libri Actuum Apostolorum: qui continet historiam 26. annorum, id est, à morte Christi, & ascensione, vsque ad annum secundum Neronis, quō Paulus Romanam vincitum est perductus, nō computatis duobus annis, quibus Rome mansit cum custodiēte se milite. Hoc tempore sicarij multos Iudæos interimebant, & quandoque irruendo in ciuitatem, & pseudopropheta multi seducentes: quos exercitu occidit, ac profligauit Festus, vt dicitur apud Iosephum.

Anno 7. Neronis præcipitatus, lapidatus est Iacobus frater Domini: quo tempore Festo defuncto, successit Albinus pessimus, qui Iudæam præfuit vsque ad decimum annum Neronis: cui Florus destinatus est successor, cuius anno 2. & 11. Neronis Iudæi apertè rebellauerunt Romanis: eratque Florus deterior Albino, vt testatur Iosephus: præsidiumque Romanum, atque Regis Agrippæ, quod erat Ierosolyma, apertè oppugnauerunt: compulsūque ad deditiōnem, postquam datis dexteris, & sacramento, vitam promississent, præter vnum præfectum eorum Metellium deprecantem, ac promittentem se circumcidi, omnes trucidant: quod die, quaque hora Cæsarienses quoque Iudæos apud se existentes trucidant, numero viginti millia. Paulus

Strages Iudæorum innumerabiles, etiā ante obfidionem.

Cæsarea Palæstinae quo nomine olim dicebatur.

Idem ibid. cap. 13. & de Bel. cap. 12.

Act. 25.

Paulus quando Romanam venerit. Act. 28.

Sicarij sententia.

Ioseph. lib. 20. Antiq. cap. 13.

Quo tempore occisus à Iudæis Iacobus frater Domini.

Quando primum Iudæi Romanis rebellauerunt. Idem cap. 18. libri. 2. de Bel. Iud.

Strages Iudæorum innumerabiles, etiā ante obfidionem.

Malorum Iudæorum seminarium.

Ioseph. Iudæ. Gen. contra gentem, & regnum aduersus regnum: quod Cæsare, vt diximus, Scythopoli, Acaloni, Ptolemaidæ, Alexandria, postea Damasci, vbi decem quoque millia Iudæorum trucidata sunt, in tota denique Syria illud verbum Domini impletum ostenditur. Multa etiam ex his accepimus ex chronico, & historia Ecclesiastica Eusebij Cæsariensis.

Euseb. tom. 2. c. 1. Pilati misera bilis interiit: cui successit Petronius, huic Fadus, Fado Cumanus, Cumanus Felix, Felici Porcius Festus, Festo Albinus, Albino Florus, cuius tempore missus est Vespasianus cum Titō filio legato, sub quibus confectum est bellum, & euersa Ierosolyma.

Pestilentia à Domino prædicta vbi tantum futuræ erant.

Vnde pestes oriuntur: ex cur olim rariores.

Id post Scythopolitæ imitati exemplum Cæsariensium, 13. millia Iudæorum interemerunt; mox Acalonitæ duo millia quingentos; Ptolemaidæ duo millia, Alexandrini quinquaginta millia. In regno Agrippæ excitata in Iudæos persecutione, septuaginta viri nobiles interfecti sunt. Idcirco in bello Agrippæ aggressus est eos Costus Syriæ præses. Sed Ierosolymorum obsidione soluta, cum Iudæorum fuga declinasset, ardentiores facti sunt rebellionis autores, omnemque potestatem nacti, inenarrabile malorum mare sibi, & suis inuenerunt: donec per Titum exterminarentur: de quibus scribit Iosephus à capite. 11. libri. 2. Belli Iudaici, vsque ad finem 7. libri, id est, totius operis illius. Ita confurrexit gens contra gentem, & regnum aduersus regnum: quod Cæsare, vt diximus, Scythopoli, Acaloni, Ptolemaidæ, Alexandria, postea Damasci, vbi decem quoque millia Iudæorum trucidata sunt, in tota denique Syria illud verbum Domini impletum ostenditur. Multa etiam ex his accepimus ex chronico, & historia Ecclesiastica Eusebij Cæsariensis.

Illud adiungo, anno tertio C. Caligulæ, qui octauus fuit à passione Domini, Pilatum se propria manu interemisse: cui successit Petronius, huic Fadus, Fado Cumanus, Cumanus Felix, Felici Porcius Festus, Festo Albinus, Albino Florus, cuius tempore missus est Vespasianus cum Titō filio legato, sub quibus confectum est bellum, & euersa Ierosolyma.

Sequitur: *Et erunt pestilentia, & fames, & terramotus per loca.* Pestes non fuerunt generales, nisi tantum in terra Iudææ: & ex his mala futura cōiectabantur. Fiuntque ex aëris intemperie, quanquam naturaliter euenire possint. Deus tamen pestes immittit, sicut alias plagas de cælo. Erant autem quondam pestes rariores, & idē admiratio magna de eis erat: & quando veniebant, mala futura portendere videbantur.

Sed iam cum assiduè vrgeant, non tanquam aliquid rarum contra naturam existimantur, sed ad ordinarium cursum eas spectare iudicamus. Meminit autem pestis, qui morbus est contagiosus, & à qua homines sibi fuga consulere solent, ne Apostoli propter pestem, prædicationis munus intermitterent.

Fames multæ, & generales acciderunt: nam anno quarto Claudij fames facta est in vniuerso orbe; vt prædixerat Agabus Propheta, & iterum secundum Eusebium in chronico: & nono anno Claudij fuit magna fames in Græcia, decimo verò Romæ, vbi Imperator in discrimen vitæ venit, cum transfretum ad populum, vt testatur Iosephus, & Paulus Orosius in Ormeſta mundi. Nam de fame, quæ fuit in obsidione, non loquitur Dominus hoc loco: quia illa non præcessit destructionem, sed cum euerſione coniuncta fuit. Sed neque etiam ob famem debebant Apostoli fugere Iudæam, & cessare à prædicatione: Tum quia Deus per se ipsum prospexit, vt habes in Actis. Succurrit etiam per Helenam Reginam Adiabænorum, quæ diebus illis ad Christum conuersa erat, & ipsa conuersa ab Ægypto frumentis, Christianis in Ierusalem largissimè ministravit, vt testatur Paulus Orosius.

Quanquam Iosephus libr. Antiquitatum scribat, Helenam, & filium eius Izaten conuersos ad religionem Iudæorum, hæc genti sue beneficia præstitisse. Sed fieri potest, vt Helena in terra sua audita Lege Moyſi, conuersa fuerit ad Deum: deinde Ierosolymam veniens, cum Christi paullo ante mortui Fides annuntiaretur, Christiana sit effecta. Et verum est, genti Iudæorum hoc beneficium fruenti præstitisse, quia contulit Christianis, qui ex Iudaismo ad Christi cultum fuerant conuersi.

Terramotus verò fuere non generales, quia nec esse possent, sed per loca, quorum vnus fuit insignis,

De pestilentia qualia nunc ferè hominum iudicia.

Quæ causa fuerit prædicandæ pestis à Domino.

Fames à Christo prænuntiata, quæ nā ille fuerint. Act. 11. Euse. 10. 28.

Ioseph. lib. 20. cap. 2. & 5.

Paul. Oros. lib. 7. ca. 3. Fames etiam tempore illius cur Apostolis etiam Euangelizandum. Act. 11.

Helenæ Adiabænorum Reginæ in Christianos munificentia.

Idem Paul. Oros. ibid. Ioseph. lib. 20. c. 2.

Quam verè Helenam Iosephus eiusmodi Reginam Iudæis allegerat, nō Christianis famelicis subuenisse.

Qui fuerint illi terramotus per loca.

Oros.li. 7. cap.6. Euseb.tom. 2.

Quanti illi terræ motus extiterint.

Iidem historici.

Iudææ terræ motum qui fuerunt, quare Christus non meminerit.

Qui terræ motus Act. 4. & Matth. ult. diuinitus acciderunt, cuius rei symbolum extiterint.

Matth.vlt. Supra. 27. Hanc lectionem: Hæc autem omnia, initia sunt parturitionum, Hieronymus cur probet magis.

Hieron. hoc loco.

Luc. 21. Ioseph.

Euseb.to.1. Prædictæ calamitates à Domino, cur initia sint dolorum, vt dixit.

qui accidit anno quinto Claudij, quo inter Theram & Therasiam insula de profundo emicuit, triginta stadiorum spatium extensa, vt testis est Orosius. Quamquam Chronicon Eusebij testetur, anno præcedenti, id est, quarto Claudij, euenisse hunc terræ motum, id est, post annos quatuordecim à morte Christi: anno verò quarto Neronis, id est, 27. à nece Domini, grauisissimus Romæ extitit terræ motus: Anno autem 10. Neronis, qui fuit 33. ab Ascensione Domini, magnus fuit terræ motus in Asia, ita vt tres ciuitates, hoc est, Laodicea, Heraclis, & Colaphe, corruerint, testibus Eusebio, & Orosio.

Verisimile est autem, similes terræ motus in Iudæa accidisse, licet non legantur. Non expressit autem illos Dominus, ne putarent, Ierosolymam terræ motu subuertendam, & propterea ex ea fugerent. Fuit autem terræ motus Act. 4. signum exauditionis, sicut & iocunditatis, & gaudij in Christi resurrectione. Hic tamen iræ Dei est symbolum, sicut & in passione, in qua hæc verba impleta sunt, licet non essent scripta.

Hæc autem omnia, initia sunt dolorum, siue parturitionum, vt Græca vox prægnantior significat, vt testatur Hieronymus: qui rectius transferri potuisse asserit, parturitionum, quam dolorum, vt quasi conceptus Antichristi, non partus intelligatur. Ante hæc verba addit Lucas: *Terroresq; de celo, & signa magna erunt.* Legat qui cupit, spectra, & prodigia, quibus Iudæi diuexati, & admoniti fuerunt de celo, & de terra, apud Iosephum lib. 7. de Bello Iudæi. & apud Eusebium Cæsariensem.

Dicuntur autem hæc, initia dolorum: quia plura ventura mala portendebant, & non statim erat fugiendum. Et prælia, pestes, fames, terræ motus, qui inter Domini passionem, & vrbs destructionem acciderunt, peculiariter à Deo fuerunt, & signa, & initia futurarum calamitatum in templi & vrbs destructione.

Tunc tradent vos in tribulationem,

& occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum: Marcus ita habet: *Videte autem vosmetipsos* (siue, *Cauete autem vobismetipsos*, vt Græca litera habet) *Tradent enim vos in Concilijs, & in Synagogis vapulabitis, & ante Præsides & Reges stabitis propter me, in testimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet predicari Evangelium.* Lucas ita habet: *Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur, tradentes in Synagogas, & custodias, trahentes ad Reges, & Præsides propter nomen meum.* Prænarratis cladibus communibus omnium Iudæorum, scilicet bellis, peste, fame, & terræ motu (quæ quantum ad initia, vt terræ motum passionis, præcesserunt persecutionem discipulorum, licet quantum ad alia concurrerent) narrat persecutiones peculiare discipulorum, ne de aliorum malo lætentur, vel minus de illo, & proprio turbentur, quasi Christus illa nesciret. Ideò ait in Luca: *Ante hæc omnia iniicient vobis manus,* id est, antequam compleantur quæ prædixi. Quare non refertur hoc vt causa prædictorum, quia præcedit culpam: nec posuit hæc de tempore Antichristi, & consummationis seculi intelligi, quia non responderetur vnquam ad quæstionem de casu templi, & Ierosolymæ.

Et dicitur à Matthæo: *Tunc tradent vos.* Marcus ait: *Videte vosmetipsos:* & *Nolite præcogitare quid loquamini:* & *Tradent vos in Concilijs, & in Synagogis vapulabitis.* Prima autem tribulatio Discipulorum fuit traditio hæc, & persecutio à Iudæis: Secunda, defectio à Fide aliquorum ob tribulationum magnitudinem: Tertia, apparitio falsorum Prophetarum: Quarta, frigus charitatis multorum Christianorum, & inconstantia. Post hæc consecuta est prædicatio per totum orbem, atq; hanc postremam consecuta est euersio Ierosolymæ. Tradent ergo vos Iudæi, qui valde persecuti sunt Christianos statim à Pentecoste, vt ex Actibus liquet, & ex Diaconis septem, Stephanum, & per domos Ierusa-

Mar. 13.

Discipulis nunc Christus cur quæ mala erant euerant prænuntiet. Matth. 27.

Horum falsaratio præditionis duplex refellitur.

Discipuli quas passuri erant tribulationes.

Qui nã afflixerint Apostolos.

Act. 4. Infra. 7. Infra. 9.

Supra. 8. Quibus etiam in locis eos fuerint persecuti. Infra. 13. Supra. 9. Infra. 12. Infra. 14. Infra. 17. Infra. 18. Infra. 21. 23. 25. 25. & 26.

Tract. 14. 2. partis, in ordine 41. libri huius Matth. 20. Apostolis, cum starent ante Reges, & prædes, Christus cur promiserit datam se os & sapientiam hostium vitæcem. Matth. 10. Ioan. 16.

Animos hominum conuertere, quæ le opus tantum sit. Quid agendum nobis, cum ante Reges, & prædes standum erit religionis ergo. Act. 16.

Quæ duo in primis ignoremus nos, Spiritui tamen sancto sine notissima.

lem Saulus eos persequatur, dein de extra Ierosolymam, & Iudæam, & fugati sunt multi, & dispersi præter Apostolos, teste Luca: tandem de Iudæa expulerunt nolentes recipere Dei verbum. Pulsos etiam extra Iudæam persequantur, vt Paulum in Damasco, Ierosolymis Herodes afflixit quosdam de Ecclesia, in Pergen, & Iconio, in Lystris, & Thessalonica, in Corintho, in Achaia: vt liber Actuum Apostolicorum abunde testatur.

Subiungit Marcus: *Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.* Lucas verò: *Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.* Non nihil de hac re dictum fuit alibi apud Matthæum. Confirmat illorum animos, ne in magnis tribulationibus deficiant, vt non excrucientur cogitando quid aut quomodo sint dicaturi, quia Spiritus sanctus dandus erat, qui per eos loqueretur, & testificaretur de Christo, & argueret: dum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Non enim opus est alicuius creature, sed prorsus diuinum, animos hominum conuertere, & eruere de faucibus Satanæ filios Dei; & dare os, & sapientiam, cui nulla virtus valeat obistere.

Ergo traditi, vel repente vocati ad testandum de Christo coram Regibus, & aduersarijs, non debemus cunctari, aut angere, ad cogitandum quid loquamur, aut quid agamus, sed progredi in fide verbi Christi: qui si nihil dabit, nihil & loquemur, certo credentes Deum nolle nos loqui aliquid; quia in quibusdã locis prohibet predicare, vt ex Actibus constat. Si autem dederit, illud loquamur, nec præcogitarum rerum amore ea committamus, quæ tunc Spiritus offeret. Spiritus enim nouit corda hominum, & quid eis tunc oporteat loqui, & quomodo; nos autem vtrumque ignoramus. ¶ Non est autem hæc ferræ

de prædicatione, ad quam nos præmeditatos accedere non prohibet Dominus. Nam Paulus præcipit Timotheo, vt attendat lectioni, exhortationi, & doctrinæ; ne putidi Anabaptistæ ex hoc loco Euangelico gloriari valeant. Et quod in Luca promittit: *Dabo vobis os, & sapientiam,* id est ac dicere: *Dabo vobis quid, & quomodo loquamini.* Et subiungit: *Cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.* Quod in Actibus implementum legimus: nam de Petro, & Ioanne dicitur: *Videntes autem Petri confessionem, & Ioannis, comperto quod homines essent sine literis, & idiotæ, admirabatur, & cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant. Hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat* (scilicet claudum à natiuitate) *nihil poterant contradicere.* Et de Stephano: *Surrexerunt quidam de Synagoga, & disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientia, & spiritui qui loquebatur.* De Paulo etiam: *Saulus autem multo magis conualecebat, & confundebat Iudæos qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus.* Confutauit etiam Gentiles, & Philosophos Athenis in Areopago.

Et occident, inquit, vos. Vt Iudæi occiderunt Stephanum, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi, & Simonem. Gentiles verò alios occiderunt: quia Marcus & Lucas inquit: *Ante Præsides, & Reges stabitis:* qui non erant in Iudæa: *Eritis præterea odio omnibus hominibus, inter quos versari contiget, repugnantes in cultu, & Fide.* Vel hyperbole est. Atque hoc, *Propter nomen meum,* quod scilicet vobis est Euangelizandum, vel ea de causa, quæ vocabimini Christiani. Quod ponderans Athenagoras in oratione pro Christianis, initio inquit: *Neutiquam est iustitia, a quibus vestra, alios quidem mortales criminum delatos non prius puniri, quam rei fuerint peracti: in nobis autem plus valere nomen ipsum, quam argumenta, & probationes iuris & iudicij, quæstionibus, si quid reus per iniuriam fecerit, non inquiruntibus, sed in nomen ipsum perinde atq; flagitium contra meliose illudentibus.* Hæc ille.

Quid Anabaptistæ hallucinatio hoc loco de non præmeditando quid, & quomodo sit loquendum.

1. Tim. 4. Christi Apostoli, & discipuli (vt præmiserat) tñ primis qui obstruxerint aduersariorum ora.

Act. 4. Supra. 3.

Infra. 6.

Infra 9.

Infra 17. & seq.

Quos occiderunt de Christi Discipulis perdidit Iudæi.

Act. 7.

Infra. 12. Christi discipuli cur odio omnibus gentibus futuri erant, ac quomodo propter nomen eius.

Athenagoras apud Iustinum marty. tom. 1.

Iniquissimum est, nomẽ solũ alicui obesse.

Cur Christ^o,
Apostolostá
ta mala quæ
prædixit,
passuros esse
dixerit prop-
ter nomen
suum.

De quib⁹ di-
citur, quod
in uicē se tra-
dent, & odio
habebunt in
uicem.

2. Tim. 1.

Infr. 4.

Quare multi
etiam scanda-
lum passuri
erant prædi-
cantibus A-
postolis.

Matth. 13.
Gal. 3.

Fidelium per-
secutiones
ab infidelibus
tolerande
quibus erant
iuxta Chri-
sti vaticiniū.

Eadem futu-
ra erant quæ
græces, & a-
cerbæ.

Et consolatur eos, eo quod non ob crimina, vel flagitia, vel quod Deo essent odiosi, tantas calamitates passuri erant: & se eis quasi obligatum ostendit. Ob alia enim, etiam hominum iudicio, erant omnibus alijs meliores: quia homo non censet hominem malum, nisi ob vitia, quibus bono priuato, vel publico repugnat, magis bonum, quod utile, & delectabile est, sibi tribuendo, quam honestum. At Apostoli nihil utile, aut delectabile cupiebant sibi, alijs verò bona faciebant.

Et tunc, inquit, scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem. Significatur odium in testimonium à falsis fratribus, quod periculosius esse solet. Vnde Apostolus apud Timotheum queritur à se auersos esse omnes, qui erant in Asia, inter quos erat Phygellus & Herogenes. Rursus queritur Demas dereliquisse, abstractum à dilectione huius seculi. Scandalizati sunt quidam, recedentes à Fide Christi, ob ingentes tribulationes, existimantes quod mala esset, & impia: idè tradebant alios Christianos, & odio habebant, tanquam ab ipsis essent decepti, vel quod falsum Messiam, & cultum profiterentur. Ita hi, qui radices non habebant, orta tentatione, à tyranno, vel falso Propheta, ut Galatæ, facile à religione Christiana recedebant.

Apud Marcum autem apertius hæc explicantur. Dicitur enim: Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filij in parentes, & morte afficient eos. Lucas verò: Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis: & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: & capillus de capite vestro non peribit. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vide autem, qua ratione singula exaggeret Christus. Non enim trademini, ait, ab alienis solum, sed etiam à parentibus, & vestri amantissimis: neque per lusum vos tradent, sed morte afficient, hoc est, non cessabunt à persequendo, donec videant vos ani-

mam exhalasse. Et eritis propterea odio habiti propter nomen meum: quia me videlicet abnegare ad illorum iussa, & imperia recusabitis.

Addit postremò consolatione: Et capillus de capite vestro non peribit. Hoc est, tam atrox odium totus mundus concipiet in vos ob mei nominis professionem: proinde quicquid in vos audebunt, hoc in meam contumeliã factum accipiant. Quare non est quod vos de vendicando cogitatis: meum est & vobis consulere, & illorum malitiam vlcisci. Etsi etiam in vos deserviant, non est quod metuatis me protectore: non enim committam, ut vel capillus capitis vestri pereat: tantum abest ut vobis sim defuturus. Tropus est proverbialis, Scripturis familiaris, quo significare volumus nihil in commodi, aut mali seruos Dei passuros, Deo protegente, etiamsi multos sint habituri inimicos. Hinc dixit populus ad Saulem Regem, volentem interficere Ionatham filium suum: *Vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram.* David etiam dixit mulieri Thecutidi: *Vivit Dñs, quia non cadet de capillis filij tui super terram.* Et Salomò filius eius de Adonia: *Si fuerit, inquit, vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus eius in terram.*

Sententia quæ sequitur: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Videtur esse eadem, aut certè quæ proxima illi alteri Dñi sententiæ apud Matthæum, & Marcum: *Qui autem perseveraverit (vel sustinuerit) usque in finem, hic salvus erit.* Nisi quod perseverantia, propriè est constantia in bono, sicut patientia, malorum tolerantia. Sed hæc quandoque confunduntur: quia qui mala æquanimiter fert, in bono videtur perseverare. Quare in sufferendis pro Christi nomine persecutionibus, non alijs armis opus habemus, nisi unica patientia, qua expectamus horam, in qua tristitiam nostram Dominus vertat in perpetuum gaudium. Nam satis non est cœpisse rem sanctam, neque aliquos progressus fecisse, nisi operi addas colophonem. Nam ut pulchre ait Chrysostomus, nullam utilitatem pullulatio seminis habere po-

His verbis Domin⁹ Apostolos: Et capillus de capite vestro non peribit, quomodo eos soletur.

Elusmodi locutio Hebræis quam frequens, & quid significet.

1. Reg. 14.

2. Reg. 14. & seq.

3. Reg. 1.

Qualis hæc sententia: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Matth. 24. Mar. 13. Perseverantia, & patientia in quodlibet ferant.

Patientia ad quid maxime necessaria.

Ioan. 16. Bonum opus, teste Chrysostomo, necessarium quid requirit.

Luc. 14.

Custodiat quis spem futuræ vitæ, teste Augustino.

August.

Beda in Lucam, ca. 87 in fin. to. 5.

Greg. hom.

35. in Eua. gel. tom. 2.

Patientia vera quæ sit.

Eius, qui impatienter agit, anima à quo possideatur.

Pseudopropheta à pseudochristis quid differant.

Philip. 3.

Coloss. 2.

Qui fuerint pseudoprophetae.

2. Tim. 2.

Qui fuerint pseudochristi.

A. 5.

Ioann. 10.

test, si cum usque ad flores creuerit, postea exaruerit: neque satis est fundamenta domus iecisse, & parietes ex parte erexisse, nisi operi perfectione, integritatemque adhibeas, ne de te dicatur, *Hic homo cepit edificare, & non potuit consummare.* In patientia ergo possidenda est anima, donec Dominus iubeat coortas in nos tempestates filere, & procellas quiescere. Et nemo potest custodire spem futuræ vitæ, sicut docet Augustinus, nisi qui patientiam habuerit in laboribus huius vitæ. Patientia autem vera est, ut doctè Beda colligit ex Gregorio Magno, aliena mala æquanimiter perpeti: contra eum quoque, qui mala irrogat, nullo dolore moveri. Pulchre autem dixit, *Possidebitis animas vestras.* Qui enim impatienter agit, animam suam non possidet, sed à vitio iracundiæ, ac proinde à Satana eius autore ipse, & animus eius possidetur.

Subiungit Matthæus: *Et multi pseudoprophetae surgent, & seducent multos.* Pseudopropheta à pseudochristis distinguuntur à Domino. Nam falsi Propheta illi sunt, qui iuvant falsos Christos, id est, eos, qui se pro veris Messijs falso venditabant: quemadmodum veri Prophetae verum Messiam pronuntiabant, venturoque illi ut agnosceretur, & reciperetur, viam præmuniebant. Quos ad Philippen. Apostolus vocat canes, malos operarios, ac concisionem, inimicos Crucis Christi: ad Colossen. seductores appellat per philosophiam, & inanem fallaciam; habentes tantum speciem sapientiæ, ut Cerinthus, Ebion, Nicolaitæ, Saturninus, Basilides, Gnosticorum autores, Hymeneus, Alexander, & Philetus, qui à veritate exciderunt: de quibus Paulus in posteriore ad Timotheum. Et quoniã Satanus nouerat instare veri Messie veteri præfixum tempus; multos pseudochristos ante verum Christum præmilit, multos item post illum destinavit, quo veri Messie cognitione aut obscuraret, aut impediret. Et consequenter multos misit pseudopphetas, qui falsorum Christorum co-

natus, & consilia iuarent. Nam antequam veniret Iesus, Theudas, & Iudas Galilæus apparuerunt: sed oves perseverantes eos non audierunt. Interfecto verò Domino Iesu, primus pseudochristus fuit Simo Magus, deinde quidam Samaritanus, qui se Christum appellabat, & occultatorum à Moyse declarator, de quo Iosephus scribit, quod volens ascendere cum multis in montem Garizim, ubi se promittebat ostensurum occulta Moyse, tempore Tiberij oppressus est à Pilato ante ascensum.

Tertiò, sub Claudio Imperatore, id est, 15. anno à morte Christi, surrexit quidam vir magus, nomine Theudas, distinctus ab altero, de quo in Actis fit mentio: de quo Iosephus. Hic magnæ vulgi multitudini persuasit, ut assumptis suis facultatibus, sequerentur se ad Iordanem fluviū. Prophetam enim se iactabat, pollicens scissurum se verbo fluuium, & facilem præbiturum transitum. Sed missa cohorte equestri à Fado Præfide, antequam miraculum illud ederet, oppressus fuit, & capitis sectione mulctatus.

Quartò, anno 13. Claudij, id est, 20. à morte Christi, fuit alius vir Ægyptius, qui se aut Prophetam, aut Messiam diceret: de quo Iosephus. Hic suasit multitudini, ut cum eo ad montem Oliuarum positum è diuerso ciuitatis procul stadijs quinque; conciderent: volens ostendere quod ad eius iussu muri Ierosolymæ corruerent: unde ingressum eis faciendum esse promittebat, & excutendum iugum Romanorum. Sed Felix Præses, re cognita, exercitu congregato irruit super eos, & quadringentos eorum gladijs interemit: ducentos verò cepit. Ægyptius fuga dilapsus disparuit. De hoc rursus Iosephus libro de bello Iudaico ita scribit: *Maiore plaga Iudæos afflixit Ægyptius quidam pseudopropheta. Adueniens quippe in prouintiam, magus cum esset, propheta opinionem sibi arrogans, triginta ferme millia hominum congregavit, quos vana seductione deceperat. Et circumducens eos de solitudine in montem, qui*

Ioseph. lib. 18. antiq. cap. 5.

Act. 5.

Idem li. 20 antiq. 6. 4.

Idem ibid. cap. 12.

Idem li. 2. de bello Iudaico cap. 12. paullo ante mediū

vocatur Oliuarum, inde ad Ierofolyman nitebatur ascendere: depulsoq; Romanorum prasidio, in populares exercere dominationē. Sic ille. Et quia Aegyptius fuga euaserat, quærebatur poltea à Romanis. Propterea Tribunus dixit Paulo; *Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia viroꝝ sicariorum?* Nec obstat quòd Iosephus dicat habuisse triginta milliaviroꝝ. Sed intelligit de multitudine populi, quæ eũ fuerat secuta, præter quã habebat quatuor millia sicariorũ, qui formidabiles erant, & multos etiam in tēplo Dei occidebant, neq; quisquã ab eis tutus erat. Tribunus autē tantum rationem habuit sicariorũ, & non multitudinis, quæ in montē signi spectadi gratia cõuenerat. Eodem tempore sub Felice Præside, ad finem regni Claudij, & in principio regni Neronis, multi pseudoprophete, & pseudochristi surrexerũt, suadētes vt contra Romanos rebellarent. De quibus Iosephus lib. Antiquitatum ita ferè scribit: *Magi verò, & seductores populis suadebant, vt eos in eremum sequerentur, dicentes se Dei prudentia signa & prodigia monstraturos: qui in hac insipientia sua supplicia pertulerunt.* Et in lib. de bello Iudaico: *Seductores namque homines, & circumuētores sub specie religionis nouis rebus studentes, vulgus insauire fecerunt. nam in solitudines egrediebantur, promittentes Deum signa eis ostensurum libertatis. Contra quos Felix (videbantur quippe semina defectionis esse) mittens equites, atque pedites armatos, magnam multitudinem interfecit.* Multi etiam magi, & pseudoprophete fuerunt sub Portio Festo Præside, qui multos seduxerunt, vt hĩc Dominus Iesus dixit, vt docet Iosephus: quos populus sequebatur, quia magicis artibus dementabatur, & promissione libertatis à Romanis. Hęc omnia habentur latè in 18. & 20. Antiquitatum, & in secundo & tertio libris de bello Iudaico, & in Chro. Eusebij.

Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Inter malos Christianos alij tepidi fiēt, licet

charitatem non amittant; alij verò, quia abundabit iniquitas parentum tradentium filios, aut filiorum tradētium parentes, perdent charitatem. Quia primò feruenter credebant, et si nò propterea Fidem falsam putarent: quemadmodum illi qui scandalizabantur, & à Fide retrocedebant. Et rectè dixit, *Refrigescet charitas multorum:* non omnium, vt cõfirmatorum in gratia, & columnarum Ecclesiæ, & quorundam aliorũ electorum, de quibus Apostolus, *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc; Cognouit Dominus qui sunt eius:* & in quorum persona ait Spõsa; *Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruēt illam:* & Paulus, *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia?* & quæ sequuntur. Nec alij, præterquam vehementer amantes, verã possunt patientiam obtinere; vt testantur Ignatius, & Laurentius, & alij veri Christi Martyres. Et prædixit, vt cauerent, & vt casum videntes, non putarent generalem, & vt ipse scire omnia videretur. Docetq; charitatē feruentem necessariam esse ad magnas persecutiones patienter, & cũ fructu, victoriãq; perferendas. Prædicat ergo Dominus tribus prædictis sententijs, inter fideles quosdã scandalo lapsuros, quosdã seductione, quosdam afflictionibus, & præualente impiorum iniquitate: prædicat & mala, quæ ab infidelibus erant perpeffuri, & quæ in fidelibus erant conspecturi. Ita vt rectè dixerit Apostolus, *Foris pugna, intus pauores.*

Qui autem perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Patientia Græcè dicitur ὑπομονή, à verbo ὑπομένω, id est, sustineo. Et hĩc ponitur pro patienti, & perseveranti expectatione cœlestium. Hortatur igitur Dominus, vt in finem vsque vitæ constāter in Fidei professione, & charitatis operibus perseveremus. *Estote, inquit, fideles vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ:* &, *Fene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuã;* &, *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cũ probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Pro

quitas, refrigescet charitas multorum.

Quorum nò refrigescet charitas.

2. Tim. 2.

Cant. 8.

Rom. 8.

Veram tantum patientiam qui possideant.

Quia causa huius vaticinij fuerit.

2. Cor. 7.

Ἰησοῦν Græcè quid.

Perseuerare vsq; in finē, quid hoc loco.

Apocaly. 2.

Infra. 3. Iacob. 1.

batur

Quare Christus Apostolos ad perseverantiam sit adhortatus.

Psal. 53.

Mentionem Christus Evangelij toto orbe prædicandi cur fecerit.

Ecclesiæ gloria gloria de hostibus, & tyrannis.

Rom. 8. Vnde illi tanta vis adferunt.

Matth. 10. & Luc. 21.

batur autem quis toto tempore vitæ suæ. Ne ergo meritum prætorum laborum amittatur, aut ne æstimetur sufficere, perseverantiã necessariam esse admonuit, quã qui habet, saluus erit, id est, liber à malo omni, & periculo. Quod non fit sine insigni gratia Dei, iuxta illud; *Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*

Et prædicabitur hoc Evangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus Gentibus: & tunc veniet consummatio. Quasi Dominus dicat, Quantumuis mundus tragedias excitet, furore concitentur tyranni, insaniat Satan diabolus; non tamen poterunt prohibere cursum Euangelicæ doctrinæ, nec impedire quominus vniuersum terrarum orbem occupet: nec etiam impediet casus, & scandalum multorum. Hoc autem Dominus dixit, vt consolaretur Apostolos suos de euerfione vrbs, & animarentur ad ardua sustinenda in tribulationibus; vt prædiceret eis summũ, & admirandum quod in primitiua contigit Ecclesia. Et quia inter alia signa præcurrentia euerfionem, erat prædicatio Euangelij, quæ habuit tot difficultates, partim ex Iudæis, partim ex Gentibus, odium omnium, quia putabantur hostes humani generis, tollentes cultum Deorum, ex quo omnia bona pendere arbitrabatur, habebat generalem persecutionem à tyrannis, à sapientibus, à maleficis per totum orbem; nullo erant fulti auxilio suorum: erat ingens crudelitas, & immanitas tormentorum. Sed omnia Spiritu Dei armata superavit Ecclesia, & ob certissimi, & amplissimi præmij magnitudinem, & ob amoris feruorem (ita vt Apostoli dicerent: *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos*) & ob copiam cõsolationum spiritualium, & præstantiam scientiæ ad respondendum, etiam nihil præmeditando. Ita vt nec à magnis cõfundi possent ob multitudinem, & magnitudinem signorum, quibus & quæ dicebant, cõfirmabant, & credentes consolaban-

tur. Ob copiosum quoque fructum etiam ad pauca verba proposita; ita vt quandoque Apostolo vno tantũ loquente, astantes conuerterentur, non sine Apostoli ipsius dicētis admiratione: vt accidit Petro loquenti ad Cornelium Centurionem. Et aliàs licet expellerentur Apostoli, crediderunt tamen quotquot erant præordinati ad vitam. Ob exemplũ denique etiam perseverantiæ quorundam in acerbissimis tormentis. Nam Traianus, qui Ignatij martyrio interfuisse scribitur, dixisse fertur: *Nulla gens pro Deo suo tanta tolerauit, atque Christiana.* Accedit ad hæc cõstantia in Fide: quia nunquam prædicantes illam, confundebantur, vt alij aliarum sectarum autores: puritas quoque vitæ, quam admirabatur Gentes: doctrinæ etiam sinceritas, nullum vitium, aut defectum admittentis.

Prædicabitur ergo Euangelium, id est, doctrina quam prædico; per quatuor postea descripta, nò omnino, sed ex parte: & vocat Euangelium regni; quòd ad illud introducat, & illud promittat. ¶ *In testimonium omnibus gentibus.* Id est, vt etiam Gentibus, non tantum Iudæis per totum orbem disperfis, prædicare valeatis; vt conuertatur; vel ne increduli ex Iudæis, vel Gentibus videntes alios credidisse, in iudicio meritò excusari valeant. ¶ *Et tunc veniet consummatio.* Hoc est, destructio; & euerfio Ierofolymæ. Non ignoro, pleròq; esse Patres veteres, qui hæc ad seculi consummationem referat; vt Hieronymus, Ambrosius, atq; alij: quia putant eò vsque non esse impletam prædicationem de prædicando Euangelio per vniuersum orbem. Mihi tamē prior sensus magis placet. Et ad literam, non puto posse intelligi nisi de euerfione Ierofolymæ: quod his rationibus euinco. Primò, quia ad hunc sensum cogit quod subdit: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, &c.* & Lucas: *Cum autē videritis circumdari ab exercitu Ierusalē; tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius:* quasi prædicatio Euangelij

Mira Apostoli sermonis efficaciam.

Act. 10. Infra. 13.

Tralani Imperatoris de Christianis honorifica vox.

1. Pet. 4.

Euangelium regni cur sic dicitur.

Quare dicitur Euangelium prædicandũ in testimonium omnibus Gentibus.

Duplex horum verborum intelligentia: Et tunc veniet consummatio.

Hieronym. tom. 9.

Amb. 10. 5. Prior sensus multis argumentis ostenditur.

Luc. 21.

præce-

Act. 21.

Lucæ cū Iosepho conciliatio.

Idem li. 20. ant. 6. 11.

Idem li. 2. de bello Iudaico, c. 12.

Ioseph. lib. 20. antiqu. cap. 14.

Euse. 10. 2.

Quid significet: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

Secundum argumentum. Mar. 13.

præcedere debeat vrbis Ierofolymæ casum. Hoc etiam ostenditur ex Marco, vbi dicitur: Ante Reges & Præsides stabitis propter me in testimonium illis: ac subdit: Et in omnes gentes primum oportet prædicare Evangelium. Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Vbi præcedentia, ac consequentia dicta ad Apostolos, testatur, sermonem de prædicando Evangelio per vniuersum orbem ad eos spectare. Et dictio primum posita pro comparatio plus, non potest commodè referri, nisi ad consummationem Ierusalem, de qua consummatione quæsierant Apostoli. Nã si vel vnus Paulus ab Ierusalem vsque ad Illyricum sparsit Evangelium, & gestiebat in Hispaniam vsque currere, vt ponderat Chrysostom. cogita quid à reliquis Apostolis factum fuerit. Præterea, si de mundi consummatione intelligendum esset illud verbum: Et tunc veniet consummatio, nihil certi diceret; quia ignoratur finis prorsus prædicationis, cum semper sit prædicandum. Si verò de vrbis subuersione intelligas; illa secuta est paulò post quadragesimum annum. Ad hæc, sententiam hanc de prædicatione per vniuersum orbem, facta ante excidium templi, & Ierofolymæ, amplectuntur Eusebius Cæsariensis, Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius, Lyranus, & nõ nulli alij, & confirmari potest ex verbis Apostoli, qui in epistola ad Romanos scribit: Sed nõquid non audierunt: Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum? & de se affirmat, quod ab Ierusalem vsque ad Illyricum repleuerit Evangelium Christi: ita in Hispaniã proficisci cogitaret. Quod verò ait de præterito: Exiit, quod apud Prophetam ob firmitatem prophetiæ, loco futuri Exhibit, dictum est: apud Paulum manifestè de præterito est intelligendum, qui illo testimonio probare volebat vbiq; Gætium esse iam prædicatum, Rursus ad Colossenses de Evangelio ait:

Rom. 15. Ibidem. Chry. serm. 22. in epist. ad Ro. tom. 4. initio. Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Euseb. li. 3. hist. Eccle. tom. 1. Chry. hom. 76. in Matthaum. Theoph. in eundem, & in Marcu. Euthy. cap. 57. in Matthaum. Lyran. ibi. Rom. 10. Psalm. 18. Rom. 15. Ibidem. Illud Prophe: In omnè

Quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit. Quæ verba apertè declarant, tempore Apostoli prædicationem Euangelicam ad omnes nationes tunc notatas peruenisse, & vbiq; fructum edere cœpisse; ne quisquam existimet hoc verbum prædicati Euangelij per vniuersam terram, in die iudicij tantum esse implendum. Præterea in Actis dicitur Apostolis; Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Quod de personis Apostolorum potissimum, non de successoribus tantum videtur intelligendum. Sicut & illud; Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creatura. Subiugitque; Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; & quæ sequuntur. Cõsilium autem fuit Spiritus sancti, vt esset omnibus Gentibus prædicatum Evangelium, antequam destrueretur Iudæa. Namque si tantum post euersionem fuisset diulgatum, videretur à ruina illorum Euangelium auctoritatem suam sumpsisse, & non à veritate ipsa, & creuisse tantum: quia Iudæi opponere se non possent: sicut &, priusquam vniuersus destruat orbis, prædicatum erit in cunctis gentibus, id est, in omnibus regionibus, etiam apud Antipodas nuper repertos, vt nuper fieri cœptum est. Barbari maximè literis non vtentes, probat quòd apud eos non sint veri Christiani: non quòd olim non fuerit fama Christi, aut quòd non fuerint aliqui Christiani inter eos. Tunc igitur meritò in Iudæos Iesum Messiam, & Apostoloseius, qui doctrinam tradebant Euangelicam, respicientes, imò persequentes, & in necem illorum machinantes, Diuinæ vindictæ descendit ira: illosque, qui videbant Gentes ad Fidem conuersas, & profitentes Euangelium in vniuerso orbe (propter quod dixit: In testimonium cunctis gentibus) tantum prorsus excusatione indignos, templi vastatione, vrbis desolatione, & gentis suæ horrendo, inauditoq; exterminio punire voluit.

terram exiit sonus eorum: quò sit accipiendum modo. Coloss. 1.

Act. 1. Quibus dicitur sit à Christo: Eritis mihi testes in Ierusalem, & reli. Marc. vlt.

Quo Deo cõsilio prædicationem Euangelij omnibus gentibus, destructio Ierusalem, & Iudææ fuerit cõsecuta.

Apud barbaros nõ inuenti veros Christianos, quid ostendat.

Iudæi Christum, eiusq; discipulos Fidei præcones repellentes, atque persequentes, quã iuste vapulauerint. Act. 13.

Ad persecutionem in Fide, & religione Catholica atque orthodoxa, exhortatio.

Nos igitur Fidem susceptam minime deseramus, sed à tot signis, quæ prædixit Dominus, & impleta videmus, in illa maximè confirmemur, & corroboremur. Et quanquã pseudoprophete, & hæretici in hoc nobis negotium facessere non desinant, ac molestæ, & acerbæ persecutiones veros Christi cultores ma-

neant; confidamus tamen, illum minime nobis defuturum, in quo hæc vincamus, & difficultates omnes, atque impedimenta perumpamus; nimirum Dominum nostrum Iesum Christum, cui est cum Patre, & Spiritu sancto par honos, æqualis maiestas, & imperium sempiternum. Amen.

Ad quæ vnũ sit in nostris difficultatibus, & periculis accurrendum.

TRACTATVS XXXIX.

Tract. 84.

In illa verba Domini: Cum ergo videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto (qui legit, intelligat) Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes; & qui in tecto, non descendat aliquid tollere de domo sua; & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam. V & autè prægnatibus, & nutrietibus in illis diebus, & reli. Matt. 24. Marc. 13. & Luc. 21.

Cõtinuatio prædictorũ cum istisquã commoda.

M V L T A hæcenus Dominus euertendæ signa Ierofolymæ, sed illa quidem remotiora, prædixerat: iã ad proximum signum casus eius accedit explicandum: vt rectè cum aduerbio illo illatio dixerit; Cum ergo videritis abominationem desolationis, &c. vt hæc cum illis coniungenda esse intelligamus. Quanuis parui referat, quòd Marcus dixit: Cum autem videritis abominationem desolationis stantem, &c. quasi de re distincta, & disparata sit sermo. Et vtrũque verum est: nam abominatio desolationis, signum est à tot alijs, quæ prædixit, distinctum, sed consequentiam habet, & connexionem ad præcedentia. Illud verò: Qui legit, intelligat: aut legi potest per interiectam parèthesim, vt sit sensus; Cum videritis abominationem desolationis dictam à Daniele; tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: vel sine vlla parenthesi in particula illa, Qui legit, intelligat, vt prior compleatur sententia:

Abominatio desolationis Marcº ab euersione Ierusalẽ an re faciat distinctã ac diuersam, nec ne. Id quomodo accipiendum ad literam: Qui legit, intelligat.

in eo autem quod sequitur, noua inchoetur, nempe: Tunc qui in Iudæa sunt, scilicet, sciant adesse tempus prophetiæ illius implendæ. Cæterum quòd Dominus hoc loco Daniele Prophetã producat, ille verò bis faciat mentionem desolationis, nempe cap. 9. & cap. 12. meritò quæritur, quem ad horum duorum locorum Dominus respexerit; cum dixit: Quæ dicta est à Daniele Prophetã. In priore siquidem loco ait: Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem, & Sanctuariũ dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificiũ: & erit in templo abominatio desolationis; & vsque ad consummationem & finem perseverabis desolatio. Cap. verò 12. sic habet: Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolatio-

Ad quem locum Danielis de abominatione desolationis loquẽtem, cap. 9. an verò 12 Dominus aluserit. Dan. 9.

Quæ sententia Dominû ad prioré locum Danielis tradit aluisse, quàm firmis rationibus innitatur.

nem; dies mille dacenti nonaginta. Cæterum cum in hoc capite Prophetæ Danielis duodecimo manifestè fiat mentio de nouissimis diebus tempore Antichristi, atque ibi de mortuorum ad vitam æternam, vel opprobrium sempiternum sit sermo; desolatioque per tres annos tantum cum dimidio futura in eo pronütietur, nullaque commemoratio fiat de desolatione in templo, quæ admodum fit à Domino, & habetur Daniel. 9. rectè illa desolatio, de qua capite duodecimo, huic loco Euangelij competere non potest. Quod etiam ex alio cõprobatur: nam verba sequentia in Beati Matthæi, & Beati Lucæ Euangelio de Ierusalem calcanda à Gentibus, donec impleatur tempora nationû, illud confirmant. Nam ex quo facta est, futura prædicitur à Daniele usque ad seculi consummationem: vt cum pluries à Iudæis tentata sit templi euerfionis restauratio, & labor non successerit, ab opera & conatu impediti sunt, vt verum sit verbum Danielis: *Et erit in templo abominatio desolationis; & usque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.* Quare dicendum est, Dominum alludere ad sententiam cap. nono scriptam. Et si nõ defint, qui omnino velint spectare hanc sententiam ad illam prædictionem cap. 12. quemadmodum videntur asserere illi veteres Patres, qui per abominationem desolationis, ad literam Antichristû interpretantur, vt Hilarius, Hieronymus, Irenæus, & alij.

Caluinus verò in hunc locum scribens, eos interpretes falli constanter docet, qui ex cap. nono Danielis hoc testimonium petunt tradunt, cum illic ad verbum non habeatur abominatio desolationis, & certum sit, ait, Angelum non de vltima vastatione (cuius hic meminit Christus) differere, sed de temporali dissipatione, quam attulit tyrânus Antiochi: ca. autem 12. Angelus finalem (vt vocant) legalis cultus abrogationem, quæ futura erat Christi aduentu, prædicit. Hactenus il-

le; quæ sanè perplexa, & falsa sunt; quasi Christus inuitet ad contemplandam abominationem desolationis tempore Antiochi in templo positam; aut quasi Dan. 12. alius sit sermo, quàm de postrema mundi vastatione, quæ erit tempore Antichristi, vt ipsæ loci circumstantiæ manifestè indicant.

Quidam etiam nouus scriptor, Matthias Bredembachius, qui suis scriptis Matthæi Euangelium illustrauit, hæc de Antichristo explicat; qui quidem hæc omnia ad profanationem templorum factam ab hæreticis nostri seculi aptè accommodauit, in quibus similiter cessauit oblatio iugis sacrificij. Sed hæc mystica sunt, & ad spirituale intellectû faciunt: tamen (heu) nimis vera.

At quoniam illa à Propheta Daniele abominatio desolationis ponenda prædicitur in templo euerfo, & desolato, atque adeò post ciuitatem deuictâ atq; destructam, vt attet legeti verba Danielis cõstare potest; Christus autè presenti loco tradat tâquam signû futuræ desolationis, & destructionis vrbs: videtur rem per se aliõqui difficilem & obscurâ, magis inuoluere, nisi (salu meliori iudicio) dicere liceat, per Abominationem desolationis intelligi non tantum abominandam templi, & ciuitatis sanctæ desolationem, sed etiam eos, qui autores illius extiterunt, illamque bello multo tempore confecto intulerunt, & qui tanquã vin dices ac ministri iræ Dei, ad perpetuam gētis illius ignominiam, ac dedecus, illam euerfionem fecerunt. Atque ad hæc intelligentiam impellunt verba Lucæ, dicentis: *Cum autè videritis circumdari ab exercitu Ierusalem; tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius.* Vbi obsidionem vrbs, pro signo desolationis futuræ assignat. Id etiam Dominus innuisse videtur, cum dixit: *Qui legit, intelligat*: non tantum videlicet abominationem desolationis in templo iam exciso, & ciuitate iam euerfa ponendam, vt verba Prophetæ Danielis porrigunt; sed intelligat etiã,

Tertia sententia, Matthæi scilicet Bredembachij, minus tamen propria.

Quarta sententia probabilior, duplitem signis abominationem desolationis.

Quid est? Qui legit, intelligat.

obf.

Altera opinio cui nititur fundamēto.

Hilar. can. 24. in Mattheum.

Hier. to. 9.

Iren. li. 5. cap. 25.

Caluina huius loci interpretatio rejicitur.

obsidionem, desolationem abominandam parantem, symbolum esse futuræ vastationis, vt eo tempore sibi quisque prospicere possit, & ad mōtes confugere. Innuens illis verbis: *Qui legit, intelligat*, non tam de desolatione iam facta, quàm futura, verba se facere.

His præmissis, sequitur disputatio, quæ nam sit abominatio desolationis, & qua in re sit impleta, tâquã signum certum, in quod intuentes, vitæ suæ per fugam prospicere possint. Quæ vt magis illustrètur, præmittendum est, multos veterum Patrum extitisse, qui hæc ad idolum aliquod in templo positum referenda existimarent, duabus, vt puto, rationibus potissimû persuasi. Altera, quòd autor libri Machabæorum, aludens ferè ad verba Daniel. lib. 1. cap. 1. tradit: *Die (inquit) quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno adificauit Rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei.* Vbi aduerte, pro illo, *abominandum idolum desolationis*, Græcè idè haberi quod hic, & Dani. 9. habetur, nempe *ἰδὸλυμα ἰερουσόλων*. Atque vt tradit Iosephus, integro triennio desertum fuit templû post factam ab Antiocho profanationem. Quanquã Caietanus immeritò reprehendat Autorem illorum librorum, quasi falsò applicuerit prophetiam Danielis ad illam historiam; cû tamen hic Autor nihil meminerit Danielis, nec asserat eius vaticinium tunc fuisse impletum: & si dixisset, nihil falsi asseruisset, siquidem non repugnat, vnam eandemq; vaticinationem Prophetæ semel & bis, atq; etiam pluries impleri: vt manifestû est de quamplurimis oraculis Spiritus sancti. Neque propterea repugnat, quòd Christus dixerit illâ implendam in euerfione Ierusalem, quasi ob id veritatem aliquã, locûq; habere non potuerit in profanatione templi facta sub Antiocho, quo tempore fideles Iudæi omnes se in fugam dabant, atque in abdita se loca, atque spelûcas recipiebãt. Quod igitur ex parte aliqua impletû fuit,

multo magis implendum erat, vt Christus dixit, in vrbs sanctæ, ac templi vastatione.

Altera ratio est, quæ illa vox, *Abominatio*, propriè ad Idolum spectat. Vnde Apostolus Iudæû alloquens; *Qui abominaris*, inquit, *idola, sacrilegium facis.* Et lib. 4. Regum dicitur Melchom (quod idolum erat quoddam) abominatio filiorum Amon. Hinc Hieronymus hoc loco: *Abominatio secundum veterem scripturam, idolum nuncupatur. Et idcirco additur, desolationis; quòd in desolato templo, atque destructo positum sit.* Chrysostomus quoque, *Quoniam*, inquit, *& omne simulacrum, & hominis effigies apud Iudæos appellatur abominatio; rectè significans statuam illam, simul aperuit & quo tempore, & quo Rege simul captiuitas esset vètura.* Hæc illi; quorum sententia comprobatur illa clausula: *Stantem in loco sancto*; id est, in templo. Alij verò per abominationem desolationis, quædam alia præter idolum intelligunt, & præsertim personas abominabiles quasdam. Quæ exactè sunt excutienda, inspiciendumq; quis maximè sensus illius vocis conueniat verbo Christi, atque cautioni prædictæ ab eo, vt se homines per fugam subducãt ab Ierosolyma, & recipiãt in mōtes.

Quod ad idola igitur attinet, intelligunt quidam per *Abominationem desolationis*, signa militaria, in quibus erãt imagines Tiberij Cæsaris, quas Pilatus in templo collocare voluit, vt autor est Iosephus in libris Antiquit. ac de Bel. Iudæi. Cuius sententiæ sunt Hieronymus, & Theodoritus in Daniele. At profectò signa illa minimè steterunt in loco sancto, & per triduum manserunt in Ierusalem nescientibus Iudæis. Imò quinq; diebus, & noctibus integris prostrati fuerunt primores Iudæorum corã Pilato in Cæsarea, donec impetrarunt ne in templo poneretur, si Iosepho fides est danda. Tûc etiam non erat tempus fugiendi, quoniam lógè ante Christi prædicationem, anno videlicet à Christo nato 25. & per 8. annos antequã hæc verbasaceret, orta fuit eiusmodi seditio

Secund. arg. opinionis positæ. Rom. 2.

4. Reg. 23.

Hierony. tomo 9.

Chryf. hom. 2. aduersus Iud. tom. 3. à medio.

Secunda opinio.

De abominatione desolationis prima quorundam opinio quæ rejicitur.

Ioseph. lib. 18. Antiquit. c. 4. & lib. 2 de Bel. Iud. c. 8.

Hierony. in cap. 9. Daniel. tom. 5. in fine. Theod. ibidem.

De abominatione desolationis stante in loco sancto, & de tempore consummationis eiusdem, diuersæ sententiæ. Prima opinio.

1. Mach. 1.

Ioseph lib. 12. Antiquit. c. 10. sub fine.

Caiet. in. c. 24. Matth.

De Autore libri Machabæorum falsò Caietan⁹ quod sententia.

Secunda sententia.

Ioseph. lib. 2. de Bello Iud. c. 9. Euseb. lib. 2. c. 6. Eccles. hist. tom. 1. Philo lib. 2. de legatio. ad Caiū Caesarem, par. 2. C. Caligulae in Iudaeos precipue quata ingenij prauitas, teste Philone.

Confutatur dupliciter. Ioseph. loco praedicto.

Act. 1. Lib. 5. cap. 18. histor. Eccl. Tertia sententia, quae etiam improbat. Clem. Alexand. tom. 2.

tempore Pilati: neque Christus dixisset: Cum videritis abominationem, de futuro, si voluisset significare rem, quae iam praeterierat.

Secundo alij interpretantur de imagine Iouis Maximi a Caligula Imperatore missa cum Petronio duce, simul ac ingenti exercitu: de qua Iosephus lib. de Bel. Iud. & Eusebius: qui ex Philone Iudaeo haec verba recitat: Multa quidem, inquit, erat in Caio ingenij prauitas, qua erga omnes homines, tum praecipue erga Iudaeorum Gentem ferebatur, & speciali quadam scuitia loca eorum, quae in Diuinis habent supplicationibus consecrata, incipiens ab Alexandria diripi, & contra religionem, moremque, Gentis profanari iubet, statuis suis, & signis ea, atque imaginibus replens. Templum quoque sanctae Ciuitatis, quod solum manebat totius profanae contagionis intactum, & a maioribus perdurauerat asylum, commutare in templum proprii nominis ausus est, ut ades Iouis nobilissimi noui Dei Caii vocaretur. Haec ille.

Sed huic sententiae aduersatur Iosephus, qui scribit, nihil obtinuisse Caium per Petronium: imò periclitatum Petronium fuisse. Deinde scribente Petronio ad Caligulam, mortuus est Imperator, Petroniusque; re infecta discessit. Ad haec tertio anno Caligulae missus est Petronius, nono videlicet post mortem Christi anno: & tunc nondum erat tempus fugae, cum nullum esset imminens periculum. Quin potius volebat Dominus praedicari Euangelium in Ierusalem, & Iudaea, in qua per annos duodecim versati sunt Apostoli, atque eam dispergerentur in omnem terram, ut tradit Eusebius.

Tertio sunt, qui intelligant per abominationem desolationis, statuam quandam, ut docet Clemens Alexand. libro Stromatum primo, his verbis: Dimidium hebdomadis tenuit Nero regnans, & in sancta ciuitate Ierusalem statuit abominationem, & in dimidio hebdomadis & ipse sublatus est. Haec ille. Verum cum nec Iosephus, nec Egesippus, nec Philo, nec alius nobilis historicus eius rei meminerit, in illa statua, quae vsque ad exci-

dium permansura erat iuxta Domini verbum, vix credi potest hoc finem habuisse.

Quarto, intelligendum quidam hoc putant de imagine Titi euerforis in templo euerfo posita, teste Autore oper. imperf. in Matthae. atque Theophylacto, & Euthymio. Enimvero eiusmodi statua signum erat euerfi templi, non euerendi: & ciuitate diruta, Iudaeisque, ad interuersionem datis, & in dispersionem totum per mundum missis, tempus tunc fugiendi non erat. Ut omittam, Iosephum eiusmodi statuae in templo collocatae non meminisse.

Quinto, interpretatur Hieronymus de statua Aelii Adriani Imperatoris, qui posuit statuam equestrem in Bethleem, & statuam Adonidis in monte Caluario, siue loco passionis, atque item suam in Sancto Sanctorum: quae etiam ad sua usque tempora refert B. Hieronymus extitisse. Idem quoque fecit insculpi in marmore porcum, statuitque; illum in porta Ierusalymitana respiciente Bethleem: quemadmodum historici tradunt.

Quos inter Dio Cassius in vita Adriani Imperatoris, multa de Ierusalyma euerfa primùm, & postea reaedificata, & ex nomine suo Aelia Capitolina appellata, aedemque; sacra Ioui ex aduerso templi constructa, & bello graui, & diuturno in eos excitato enarrat. Sed haec posita est post vrbis, templique; euerfionem, nec visa est ab istis, quoniam centesimo anno a morte Christi contigit: neque tunc fugere vacabat Iudaeis per Adrianum funditus euerfis, & excisis. Difficile ergo videtur aliquod inuenire idolum, quod positum sit in templo: & quod fugae arripiendae admoneret Christianos. Non negamus tamen, aliquot eiusmodi statuas positas in templo euerfo, ut historici, & probati autores docent: sed negamus extitisse illas hanc abominationem desolationis, de qua Dominus: nempe illae statuae erant (ut diximus) euerfi iam, & destructi templi, non euerendi destruendique; & per fugam sibi cauendi signa.

Quarta opinio. Auto. oper. imperf. hom. 49. tom. 2. ope. D. Chrysof. Theophy. in Matth. Euthym. c. 57. in Matthaeum.

Quinta opinio. B. Hieronymus in Matthae. lib. 4. tom. 9.

Dio Cassi. libro 1. vita Adriani Imperatoris. Ierusalyma Imperator quomodo vocauerit. Huius opinionis incommodum.

B. Am-

Sexta opinio. B. Ambrosius lib. 10. in Lucam, tom. 5.

Quid improbet hanc opinionem. 2. Thess. 2.

Septima opinio, & ipsa improbabilis.

Euseb. lib. 3. c. 8. histor. Eccl. tom. 1. Ioseph. lib. 7. de Bello Iud. c. 12.

An haec abominatio desolationis personis queat conuenire. Prima opinio.

Ambrosius ibidem.

Hieronymus ad Algasiam. q. 4. tom. 3. a medio.

Hilarius in Matth. can. 25.

B. Ambrosius in Lucam scribit, Iudaeos putasse tunc factam abominationem desolationis, eo quod Romani inter pugnandum caput porci impudenter iecerint in templum, illudentes Iudaicae ritum obseruantiae. Quae mox destruens idem Ambrosius, subiungit: Quod ego nec furens dixerim. Abominatio enim desolationis, execrabilis aduentus Antichristi est, eo quod sacrilegijs insauis merum interiora contaminet: sedens iuxta historiam in templo, ut sibi Diuina vendicet solium potestatis. Haec ille. Deinde non est verisimile, caput illud ibi permansisse, stetitque; in loco sancto usque ad desolationem: sed, si quid tale factum est, statim inde eiectum fuisse & emissum. Praeterea cum exercitus Romanorum premeret Iudaeos in templo, & magna vi citro vitroque dinicaretur, non erat locus vllus fugae, & montes petendi. Quare locum non habet haec opinio. Rursus intelligi nequit de cometa, vel stella fulgente in modum gladij exitalibus ardente flammis, & per annum ante euerfionem supra ciuitatem apparente: ut testantur Eusebius, & Iosephus. Nam et si talis cometa exitum atque desolationem portenderet, non tamen dicitur more Hebraeo abominatio: nec stabat proprie in loco sancto, verum supra in aere, ut solent cometae: nec tunc tempus erat fugiendi, cum per triennium, & eo amplius ciuitas fuerit obsessa: quotquot etiam se in fugam dederunt, in manus inciderunt Romanorum: qui illis minime pepererunt.

Videamus igitur, postquam neque idolo, neque capiti porcino proiecto, neque cometae haec verba conuenire possunt, an personis quadrare valeant. Et in primis aliqui haec ad Antichristum referenda existimant, ut Ambrosius in praedictis verbis, & Hieronymus ad Algasiam, asserens ad litteram absque vlla dubitatione de Antichristo exponenda: quauis postea subiungat expositionem de excidio vrbis per Titum, & Vespasianum. Hilarius etiam idem super Matthaeum testatur. Nam ille proprie est abo-

minatio in destructionem Fidei, sedensque; in templo Dei tanquam sit Deus, ut ait Apostolus. Et Irenaeus lib. aduersus Haereses: Sed scientes, inquit, firmum numerum, qui a Scriptura annuntiat, id est, sexcentorum sexaginta sex, sustineant primum quidem diuisionem regni in decem; post deinde illis regnantibus, & incipientibus corrigere sua negotia, & augere suum regnum, qui de improviso aduenit regnum sibi vendicans, & terribit praedictos, habens nomen continens praedictum numerum, hunc verè cognoscere esse abominationem desolationis. Sic ille. Verum hic sensus et si, ut mysticus, refutari non debeat; difficile est tamen illum ad litteram sustinere. Tum quia Antichristus non est signum mali, sed malum ipsum, ac maximum malum, ut potè peccatis horredis plenus, diabolicusque; operationibus, ut ait Apostolus, insigniter coopertus: tum etiam quia cum instabit mundi interitus, nullus erit locus tutus fugae, vel eundo ad montes, vel descendendo de templo: nec erit tribulatio magna populo Iudaeorum tantummodo, neque solum in Iudaea, at toti mundo.

Episcopus Abulensis, confutatis aliorum sententiarum, tanquam minus probabilibus, existimat, abominationem desolationis stantem in loco sancto, accipiendam de peccatis Sacerdotum, qui sunt veluti parietes dealbati, ac pleni hypocrisis, & rapinae, & iniquitate: & sunt in templo Dei tanquam ministri eius, iram numinis sacrificijs, precibusque; placantes. At si verum amamus, omnino omni tempore non defuerunt impij, & maxime tempore ipsius Iesu Christi, qui quidem eos acerbis & acerbis sermonibus frequenter infectatus est: qui tam nefando flagitio Christum Dei Filium tandem in Crucem adegerunt, quo quidem facinore aliud magis horrendum inueniri in alijs vnquam Sacerdotibus non potuit, nec poterit omnino. Dein cum matilia illorum, & impietas pallio sanctitatis, zeloque; legis contecta esset, & cooperta, non erat aptum signum, & accommodatum ad tempus fugae

2. Thess. 2. Irena. lib. 5. aduers. haer. sub fine.

Non posse hanc sententiam praesentis loco congruere, propter duo.

2. Thess. 2.

Matth. 24.

Secunda opinio. Episc. Abulensis. q. 98. in Matthaei cap. 24. Matth. 23.

Improbatur haec opinio, dupliciter.

Iudaeorum Sacerdotum immensum factus.

Tom. 4.

Dddd 2 oppor-

Eiusdem Auctoris altera de abominatione desolationis sententia refellitur.

Iudæorum sceleribus.

Ioseph. lib. 5. de Bello Iud. c. 1. Infrac. 11. in fine.

Tertia opinio, & postrema, quæ recipitur.

Zelotæ qui erant, & cur ita vocabantur.

Ioseph. lib. 2. de Bello Iud. c. 23. & 24.

Egesippus Christiani Ierosolymis commorantes, ante obsidionem quod se, Dño reuelante, receperint.

Euseb. lib. 3. hist. Eccl. c. 5. tom. 1. Epiphanius in heres. 30.

opportuna præfagiendum. Quare corrumpitur hæc sententia, sicut etiam illa, qua idem Autor per abominationem, seditiosos illos intelligit, qui paulò ante obsidionem, & in ipsa obsidione templum abominandis polluerunt sceleribus, sanguine etiam innocentium effuso ipsum scelerantes: inter quos Zachariam filium Baruch interfecit à Zelotis in medio templi, tradit Iosephus libro de Bello Iudaico. Et subiicit: *Vetus quidem sermo ferebatur, tunc demum Ciuitatem caprum iri, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cum seditio fuisset exorta, sanumq; Dei propria manus ante violassent.* Sic ille. Sed certè nec hoc stare potest: quia obscure valde indicabat id signum, fugiendum esse: & licet indicaret, frustra id efficeret, quia cum esset Ciuitas vndique obsessa, nullus tunc fugæ locus erat, & ante vrbs obsidionem ipsi Zelotæ obsessi ab exercitu Romano, & Agrippæ Romanis confederati, non ita indicabant fugiendum, cum, illis de medio sublatis, ciuitas quæta & pacifica redderetur.

Non ergo aliud occurrit quod dici possit, quàm per abominationem desolationis, Romanum interpretandum exercitum. Nam cum anno vndecimo Neronis Iudæi à Romanis rebellassent; Cestius Syriæ Præses, & Florus, qui tunc Præses Iudææ erat, & Agrippa confederatus Romanis, exercitum admouerunt in Zelotas (ita enim vocabantur Iudæi seditiosi, vt se Zelo Dei moueri indicarent) in templo inclusos per quadriennium ante obsidionem Titi, vt testis est Iosephus, atque Egesippus. A cuius belli initio ad finem vsque desolationis vrbs, ac templi, septem fluxerunt anni, & tunc tempus fuit opportunum ad fugiendum, maximè in principio. Et Christiani qui erant intra Ciuitatem, admoniti Domini reuelatione de imminente excidio, receperunt se in Pellam Oppidum Agrippæ ultra Iordanem, in montibus situm, vbi tuti vixerunt: vt tradit Eusebius, & Epiphanius

contra Ebionitas. Nec enim in montes, hoc est, in loca deserta, & occulta, volebat confugere illos, vt ibi fame necarentur, vel feris præda fierent: verùm per montes intelligit Ciuitatem illam Agrippæ motosam: sicut quoq; rei ipsius comprobauit euentus.

Hunc porro esse germanum, & verum sensum, multa comprobant. In primis ipse B. Lucas, qui expresse habet: *Cum videritis circumdari ab exercitu Ierusalem; tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius.* Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: vt videatur alios Euangelistas, qui obscure scripserunt, explicare, ac interpretari, vt pote illis in scribendo posterior. Et loquitur de obsidione vrbs tempore Cestij, & Flori, qui per quadriennium (vt diximus) ante obsidionem Vespasiani, obsedit Zelotas in templo inclusos, vt refert Iosephus lib. 2. de Bello Iudaico, cap. 23. & 24. tunc enim tempus fuit fugiendi in Pellam. Possunt & ipsi Zelotæ templum tenentes, abominatio desolationis dici: quia seditiosissimi, & sanguinarij extiterunt: virum autem sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus, quæ suis peccatis causa exitit, & sibi, & templo desolationem adferens. Ex quo constat, vnam & eandem rem esse, abominationem desolationis, & exercitum obsidentem Ierusalem, per id quod ait: *Tunc qui in Iudæa sunt, & reliq.* Nam quemadmodum Angelus dixit Loth in Sodomis; *Festina, & saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Ita Dominus eduxit prius Christianos, qui erant in Ciuitate, antequam traderet illam inter necioni. Nam vt ciconiæ & hirundines discessu suo futuram hyemem prædicunt: ita fuga bonorum, & electorum, præfagium habet imminētis impijs calamitatis. Idèd nequaquam sunt audiendi, qui abominationem desolationis, & exercitum, volunt esse res distinctas, & disparatas, vt Euthymius, & Abulælis Episcopus docent; cum tamen verba præcedentia, & sequentia de

Multis prædicta opinio rationibus idoneis confirmatur.

Luc. 21.

Ioseph. Zelotæ, abominatio desolationis qua ratione appellari queant. Psal. 54.

Gen. 19.

Ciconiarum, & Hirundinum præfagium.

In eos, qui Abominationem desolationis, ac Romanum exercitum, res varias faciunt, & diuersas

fuga

Quorum id, Scitote quia appropinquauit desolatio eius.

Luc. 21. 2. Paral. 32 & 4. Reg. 20.

Gen. 19. 2. Paral. 36. 1. Esdr. 1. & Iere. 25. Infrac. 29. et Dan. 9.

Rom. 11. Secund. arg. Homil. 69. tom. 2. operum D. Chrysostomi.

Tertium argumentum.

Egesipp. lib. 5. c. 32.

Iosephi ad Iudæos templo inclusos, Romanis vt se dedant, ad hortatio.

Dan. 9. De vrbs Ierosolymæ excidio propheta oracula.

fuga in montes subiuncta, testentur esse vnam & eandem rem.

Quod verò ait Lucas: *Scitote quia appropinquauit desolatio eius*: ob id dictum est, quia interdum aliàs obfessa euaserat Ierosolyma, vt tempore Ezechia Regis: at nunc minime euasit. Ab alijs etiam captiuitatibus se eruendos, aliquando prænouerant Iudæi: vnde de seruitute Ægyptiaca eos educendos, prædixit Dominus Abraham, cum ait: *Generatione autem quarta reuertetur huc.* Et à captiuitate Babylonica post septuaginta annos promissa est liberatio. Ab hac autem per Romanos nulla promittitur, nisi postquam plenitudo Gentium intrauerit.

Secundò confirmatur hic sensus ex Autore operis imperfecti in Matthæum, vbi asserit Matthæum, & Marcum per Lucam interpretandos, ac subdit: *Fuit enim, inquit, abominatio scilicet desolationis, exercitus alienigenarum, & Romani Imperatoris stans circa Ierusalem, qua vsque tunc fuerat sancta. Hoc & Petrus apud Clementem dicit.* Hæc ille, dicens hanc esse expositionem B. Petri. Quanquam post subiungat, mysticè intelligi de Antichristo: nec enim repugnat, eandem abominationem desolationis, tùm Antiochi, tùm Titi, Antichristi quoque compleri temporibus.

Tertiò pro hac sententia facit ipse Iosephus, viri doctissimi, testimonium: qui cum ex Titi mandato Iudæos ad deditonem cohortaretur, ad illosque concionem haberet; his verbis ad eos est vsus, vt tradit Egesippus libro De excidio vrbs: *Sed mirum quod perituram non credis (scilicet vrbs) cum legeris propheticos libros, quibus excidia patriæ nobis annuntiatæ sunt, & reparata culmina rursus à Romano dirumpenda exercitu. Quid enim clamat Daniel? non enim quod factum erat, sed quod futurum erat post, prophetabat. Quæ est abominatio desolationis, quam vociferatus est venientibus Romanis fore, nisi ista, quæ nunc imminet? Quod est illud oraculum, quod à nostris sapè com-*

memoratum est, à summo denuntiatum Deo? tunc scilicet perituram funditus vrbs, cum ciuium manibus contribulis fuerit extinctus, nisi quod nunc impleri videmus? Et fortassis quia iam defendi templum non placet, interdicto maculatum sanguine, purgari incendio placet. Hæc ille. Eusebius etiam idè tradere videtur: *Quanta vastitas, inquit, & quanta fuerit diuersarum mortium strages, quicq; per hæc singula bellorum extiterit modus, & vt (secundum id quod Propheta prædixerant) abominatio desolationis in ipso quondam Dei famosissimo collocata sit templo, vtq; ad vltimum cuncta ignis populatus sit, & flamma consumpsit, si quis plenius nosse vult, historiam Iosephi relegat.* Sic ille. Tam Iosephus igitur, quàm Eusebius, abominationem desolationis referunt ad strages, cædesque hominum in templo ipso factas: cuius principium aduentus fuit exercitus Romani ad obsidendam Ciuitatem, quo tempore fugere licebat. Vt interim omittam plerosque alios recentiores sic exponentes. Certè verba Origenis hunc solum sensum agnoscentis, non censui superprimenda. Scribens enim in Matthæum, ait: *Tunc autem super templum quod fuit in Ierosolymis, facta est abominatio desolationis templi, & Ciuitatis, in eo videlicet tempore, quando viderunt circumdatam Ierusalem ab exercitu: vt secundum quod prophetauerat Saluator de ea, cognoscant quod appropinquauit desolatio eius. Et hanc desolationis abominationem factam super templum ab exercitu Ierusalem circumdante, dicit Propheta vsque ad tempus desolationis manere, vt consummatio fiat mundi super desolationem Ierusalem, & templi quod est in ea.* Hæc ille. Certè Augustinus libro De consensu Euangel. docet, abominationem desolationis in exercitu vrbs circumdante completam: idem docet ad Hefychium.

Quartò, si voces ipsas consulamus, abominatio Hebræis non tantum idola, sed etiam idola colentes significat; & vt Petrus dixit: *Vos scitis quomodo abominatum sit vobis*

Euseb. lib. 3. Eccles. histor.

Caietani Titelma. Ioann. Gagneus.

Orig. tract. 29. in Mattha. tom. 2.

August. lib. 2. De consensu Euangel. cap. 77. tom. 4. Idem epist. 80. tom. 2.

Quartum argumentum. Abominatio Hebræicè duo significat. Act. 10.

Psal. 13.

Abominabiles qui nam illi.

Ose. 9.

Matth. 24.

Mar. 13.

Abominatio desolationis cur sic dicta.

Quomodo stet in loco sancto.

Cur in Hebræo legatur in numero multitudinis, abominatio desolationis.

Mar. 13. Munsteri, ac Santis Pagnini noua versio improbat.

Iudæo coniungi, & accedere ad alienigenam. Et Psaltes; Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. Vbi viri impij, & Deum negantes, dicuntur abominabiles. Rectè igitur dictum est: Facti sunt abominabiles, sicut ea que dilexerunt: Si idola abominationes sunt, rectè illi qui colunt ea, abominationes maiori iure vocantur. Et confirmatur idem sensus Syriaci Euangelij verbis, quæ habentur & in Matthæo, & in Marco: Cum autem videritis vastum illud portentum vastationis: quibus verbis egregiè describit exercitum Romanum natum ad omnia vastanda, & in suam ditionem transferenda, ita vt esset instar portenti. Dicitur porrò abominatio desolationis, idè quod animo desolandi, ac funditus evertendi Iudæam, & Ierosolymam venerat. Ac stetit in loco sancto, videlicet in Terra Sancta, vastando Galilæam, Samariam, atque Iudæam, quo tempore fuga erat opportuna; siue in Ciuitate Sancta per annos nonnullos: neque cessauit à persecutione, & obsidione, donec animo satisfecit suo. Principio autem per aliquot annos non adè restricti fuerunt Iudæi, quin, si vellet, possent fugere: idcirco verbum *Tunc*, haud est restringendum ad extremum tempus obsidionis, verum ad præparationem eius, & principia, quando liber erat introitus, exitusque in Ciuitatem Sanctam. Hinc rectè in plurali, Hebræa littera habet, abominationes desolationis; ad significandam multitudinem Gentium idololatrarum, quæ venerant ad desolandam Urbem.

Pro verbo illo Danielis: *Erit in templo*; Marcus habet: *Stantem vbi non debet*, siue, vbi non oportet. Munsterus & Santes Pagninus verterunt ex Hebræo illam vocem expansionem, siue extensionem. Sed cū Septuaginta interpretes, & Christus Dominus verterint, in templo, non debebant isti noui inter-

pretes discedere à Domini sententia, & vertere, Et super extensionem, vel expansionem desolationum erit desolatio.

Quòd si adhuc non satis plenè ac præcisè caperemus quid esset illa abominatio desolationis à Daniele prædicta, satis foret illam prædictam à Domino, & tempore completam suo: Iudæisque credentibus, quorum intererat scire illam, siue per Agabum prophetam, siue per Angelum, siue per tacitam aliquam reuelationem, certò innotuisse tunc imminere tempus fugæ, quemadmodum pleraque alia nouimus esse completa: quanquam præcisam rationem consecuti nos, quorum modò illa, nihil interest scire, quia fugere non debemus, vix assequamur: vt de hebdomadis Danielis exemplum sumamus, quas esse impletas, nemo debet ambigere, verum vbi incipiant, aut quo pacto sint terminandæ, hic opus, hic labor est: infinita est sententiarum varietas, & vix vnus cum altero consentit.

Quod dicitur: *Qui legit, intelligat*, putant quidam non esse Christi, sed Euangelistæ verba, quo admoneret homines, vt attentè legent prophetam Danielem, qui obscurè de re hac locutus fuerat. Tamen communis est sensus, illa verba fuisse Christi. Et Chrysostomus sic accepit hanc partem, vt absoluat sententiam ibi ceptam. Vnde sententia Erasmi iugulatur, qui in expositione Symboli Apostolici, occasione sententiæ beati Hieronymi in Prologo Galeato, dixit, Agrographos scriptores (inter quos vnus est Daniel, & Psalmorum liber) non habere magnam autoritatem. Vnde & in Marcum scribens, asserit hanc partem ab alio, quàm ab Euangelista insertam fuisse. Sed hoc est contra omnium veterum Patrum sententiam: & Psalmorum fides, & autoritas eleuaretur, quos tamen non infrequenter producit Christus Dominus, & Apostoli.

Aff. 11.

De hebdomadis Danielis quid certum sit omnino, quid incertum.

Culus verba sint hæc: Qui legit, intelligat: Christi, an Euangelistæ.

Chrysost. homil. 76. in Matth. tomo 2.

De Daniele, libroq; Psalmorum quid Erasmus arrosor Diuino rum voluminum, temerè pronuntiauerit.

Hieron. præfa. in 1. lib. Reg. tom. 3.

Chrysost. homil. 77.

Euthym. c. 77. in Matthæum.

Eiusdem sententiæ: Qui legit, intelligat, altera ac ceptio.

Quòd commo dms illa verba referatur. Psal. 68. & Rom. 11.

Bellorum cõtra Iudæos, & urbem Ierusalém imminentium magnitudo.

Horum malorum inuitabilis necessitas.

Quod verò subdit: *Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes*, sit principium nouæ sententiæ, & ab his verbis Chrysostomus nouam exorditur homiliam, quam sententiam sequitur Euthymius eius abbreviator. Alia lectio est, vt verba illa, *Qui legit, intelligat*, per parenthesis dicta accipiantur: vt quod sequitur: *Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes*, sint complementum sententiæ. Et verba illa, *qui legit, intelligat*, non videntur referenda ad lectionem Danielis, quia Marcus eadem verba habet non citato Daniele: quanquam in Græco Marci codice illa verba habeantur, & in Syriaco Euangelio. Et ita melius est illa referre ad Danielis obscuram lectionem: quia eo capite describitur aduentus Christi tempus, & quod à Iudæis erat occidendus, in cuius sceleris ultionem, & cæcitas, & quæ hinc describuntur mala, illis contigerunt.

Hic igitur declaratis, non est difficile literam sequentem, tum apud Matthæum, tum apud Lucam explicare. ¶ *Tunc*, inquit, *qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam. Hæc verba ita expressit Lucas: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio eius, discedant: & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies ultionis hi sunt, vt impleantur omnia que scripta sunt. Quibus verbis innuit Dominus, tantam bellorum, & tumultuum instare multitudinem, vt nullum aliud pateat profugium hominibus, quàm se subducere, atque delitescere, ne communibus aliorum calamitatibus inuoluantur, cum non solùm vrbs Ierusalem, sed & tota Iudæorum Regio periclitabitur. ¶ *Et qui in medio eius, discedant.* Id est: Ne fidant in aliqua potentia, nullum sibi promittant præsidium. ¶ *Et qui in regionibus, non intrent in eam.* Non enim pugnando, sed fugiendo semetipsos seruabunt. Et quare hoc? *Quia dies, inquit, ultionis**

hi sunt; vt impleantur omnia que scripta sunt. Hoc est, Hi tumultus bellici non humanis cõsilijs tantum fient, sed Deus per alienas nationes vindicabit se de populo Iudæorum sibi immorigero, & rebeli, idque fiet quod olim Prophetæ super Ierusalem futurum esse prædixerunt, nimirum vt meritas suæ impietatis penas luat.

Neque dixit: *Qui autem in tecto sunt, non discedant; sed, non descendant ad tollendas domesticas res suas, sed ad fugiendum, omnibus dimissis.* Neque inquit: *Qui in agro est, non reuertatur simpliciter; sed, non reuertatur tollere tunicam suam, siue vestimenta sua bona, & honorifica: nam nudi, & detritis vestibus domi manemus, & in agro laboramus.* Non reuertatur ergo, si domus non esset inuia fugæ, vt Marcus expressit, dicens: *Non reuertatur retro tollere vestimentum suum.* Estque exaggeratio: quemadmodum illud; *Neminem per viam salutaueritis.* Sensus ergo est: Non moreretur descendendo, vel oneretur portando, quo expeditior sit ad fugam. Ac de rebus quidem, quæ faciliè portari possunt, exemplum ponit; vt multo magis de alijs intelligamus. Nec præcipit tantam maturitatem, & festinationem; aliòquæ magno damno afficerentur. Et abominatio illa desolationis non simul ab omnibus est cognita: reuelatio insuper plus temporis concessit; aliàs perirent fame omnes. Sed illud vult, ne nimis detineat rei familiaris, cui vt plurimum afficimur, aut amor, aut dispositio. Vult quoque, vt qui in agro colendo occupatus est, ad tollenda vestimenta nõ reuertatur: considerando vel quòd esset ciuitas munita, vel quòd ibi haberet chara pignora, vel quòd esset ibi templum Dei evertendum nunquam. Namque in eos, qui simili confidentia ob templi religionem se putabant protegendos, longè antè per Prophetam monuerat Deus: *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, templum*

Fuga ab vrbe Ierusalem ob fidèda quata esse debebat.

Mat. 13.

Luc. 10.

De vestimentis ac tunica temporè obsidionis in fuga minime tollendis cur Dñs exèplum posuerit: & quomodo sit accipiendum huiusmodi præceptum.

Ierem. 7.

3. Efd. 1.
Ioseph. lib. 7. de Bello Iud. c. 10.
Cur Dominus in tertia nunc persona loquatur.
Gen. 19.
Tutus locus fugæ quis.
1. Mach. 2.
Quos ad motus Christiani tempore obsidionis fugere debebat.
Dies ultionis qui nam illi Iudæis.
Luc. 21.
Matth. 23.
Enumeratio incommodorum Ierosolymitis impendentium, ob quæ sit maturre fugiendū.

Domini, templum Domini est: quod euersum tamen, & combustum fuit per Babylonios, atque eodem prorsus mense ac die per Romanos rursus penitus destructum fuit, atque desolatum: vt Iosephus libro de Bello Iudaico doctè, & diligenter annotauit.

Quod verò à secunda persona Dominus in tertiam transijt: còsultò id ab eo factum videtur. Præuouerat siquidem Christus, illos quatuor, à quibus fuerat interrogatus, illo eodem tempore aut extinctos, aut per vniuersum Orbem dispersos fore, atque aded excidio præsentis haud affuturos. Et quanquam in montem se recipiant, qui salui fieri volunt: vnde Loth dictum est ab Angelo: *In monte saluum te fac, ne & tu simul pereas*: & Machabæi fratres cum Mathathia parente in ciuitatem Modin in montoso loco sitam se receperint sub Antiocho persequente: tamen, vt diximus, montosam hinc ciuitatem Agrippæ significat, quò hortatur vt se recipiant, ne Deum tentare velle videantur. Nam si in Iudæa, vel in vrbe mansissent, cum reliquis Iudæis bellafessent contra Romanos: quos tamen pacificè Deus regnare volebat, quo esset liberior ad Euangelij prædicationem transitus.

Et subdit Lucas rationem: *Quia dies ultionis hi sunt, quæ scilicet ultio requiretur à Iudæis pro effuso sanguine omnium iustorum, sed maxime Mesiæ, & discipulorum eius.* ¶ *Va autem prænantibus, & nutrientibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.* Enumerat incommodatum interna, tum naturalia, tum ea, quæ foris accidunt. Aduentitia siquidem erant, tollere tunicam, & disponere de re familiari; intrinseca verò sunt, ventris gestatio, atque infantum lactatio: nam quæ tales sunt mulieres, vt ad profectio-nem, ita & ad fugam, quæ profectio est festinata, magnum habent impedimentum. Lactantes, dilecta sua pignora tenerius amant: vita pro

pria: prænantem verò, foetus suos non possunt, veluti alia impedimèta, abijcere, & relictis omnibus se fugæ concredere.

Theophylactus tamen ex Iosepho, hæc censet referenda ad incredibilem illam famem, qua quædam coactæ sunt, filios suos etiam in cibum proprium vertere. Sed prior expositio melior est: nam loquitur de his quæ præcedunt ipsam vrbis cladem. Obstacula verò naturalia ad fugam, erant, temporis incommoditas in hyeme, vel Sabbato: hyeme namque dies sunt breuiiores, vt longè fugere non permittat lumen citò deficiens; sunt item frigora, pluiæ, niues, lutum, venti, atque alia incommoda multa in montibus, ad quos confugiendum est, minusque tunc inueniunt fugitiui, aut errantes in montibus vnde sustententur. Fuga item in Sabbato, quod frequètius, & maiori religione obseruabatur, eo quòd cætera omnia includit festa, incommoda valde erat: quia in eo iter intelligitur prohibitum religionis ergo. Non enim licebat nisi vnum, aut alterum milliare in eo conficere, vt venirent in templum, siue tabernaculum: qua de re ait Lucas in Actis: *Sabbati habens iter*, hoc est, modicum spatium duorum millium passuum: quod ad fugiendum nequaquam sufficeret. Nec loquitur Christus Iudæis incredulis, qui non fugerunt, nec admoniti ad fugam fuerunt, verum Iudæis credentibus: qui, quandiu non fuit à Romanis euerfa Ierosolyma, ceremonias tamen legis obseruabant, licèt scirent ad illas minimè coarctari. Quoniam fuga fuit trigésimo quinto, vel trigésimo sexto à passio-ne Domini anno, & quinto vel sexto ante dirutam vrbe per Titum, item sexto anno post celebratum Concilium Ierosolymis, vt habetur in Actis: quod paucas quasdam ceremonias obseruandas Gentibus ad Fidem conuersis obmutuam charitatem alendam tradidit; non autem Iudæis credentibus: qui

Alter sensus, de prænantibus mulieribus & nutrientibus in diebus obsidionis.
Theophy. in Matth. Ioseph. lib. 7. de Bello Iud. c. 8. Fuga in hyeme quam incommoda.

In Sabbato item fugere quam incommodum erat ac periculosum.

Act. 17.

Quos hortatur Christus Iudæos vt fugiant.

Quando fugerint, iuxta Christi vaticinium.

Act. 15. & seq. Iudæis quibus, & quare permissum vt ad tempus Sabbatharent.

Clem. Rom. lib. 7. Constit. Aposto. cap. 24.

Cur non hinc me fugiendū erat.

Mar. 13.

Luc. 21.

Pressura populo Iudaico quæ futura erat.

August. epi. stol. 80. tomo 2.

Mar. 13.

Luc. 1.

Ineptæ reijciuntur interpretatio Caietani.
Gen. 7. & seq.

vt cum honore sepelirent Synagogam, Sabbathabant ad tempus. Ex quo Clemens Romanus lib. Constitutionum Apostolicarum, de obseruantia Sabbati; & diei Dominicæ, præceptum tradit. Ita vt primò quidem Sabbatum seruatum fuerit, deinde Sabbatū cum Dominica die; postremò honorificè sepulta Synagoga, sola dies Dominica obseruanda remanserit.

Rectè autem inquit: *Orate vt non fiat fuga vestra in hyeme*: quia hæc non sunt in potestate nostra, sicut est non tollere tunicam. Non debent autem orare ne grauidæ essent: quia esset contra multiplicationem generis humani: & infirmi omnes, ac debiles, vt pueri, & senes, ad prænantem, sicut impedimenta ex colore religionis ad Sabbatum, reducantur. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.* Parui refert, quòd Marcus in plurali dicat: *Erant enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus vsque nunc, neque fient.* Lucas autem alijs verbis idem expressit: *Erit enim, inquit, pressura magna super Terram* (scilicet Iudaicam) *& ira populo huic.* Quod ait, *Erit enim*, reddit rationem earum, quæ præcedunt tribulationem: nec referri posse ad tempus Antichristi, idem indicant verba Lucæ, *Erit enim pressura magna super Terram, & ira populo huic*: idemque docet Augustinus ad Hefychium. Quod verò ait, *qualis non fuit ab initio*: intellige, quanta nõ fuit. Quemadmodum apud Marcum dixit quidam, *Magister, aspice quales lapides, & quales structura*, id est, quæ sint. Ita etiam apud Lucam: *Cogitabat qualis esset ista saluatio*; id est, quanta, & quam honorifica.

Quare ineptè consideratum est à Caietano, Dominum non dixisse, quanta non fuit ab initio; sed, *quantalis non fuit ab initio*: Quia tanta, inquit, imò maior fuit in diluuiò vniuer-

sali. Sed non apprehendit Caietanus, quòd Lucas expressit sermone esse de tribulatione illa, siue ira illius populi: nam talem ac tantam illa gens nec experta est, nec in futurum experietur: neque vlla alia natio, aut gens, talem ac tantam vnamquam passa est, aut patietur. Quòd igitur hæc tribulatio superiores alias omnes vincat, facillè agnosceret, qui historiam Iosephi, & Egesippi legerit, & cum alijs historijs vel externis contulerit: maxime verò si legerit 11. vel 14. caput lib. 6. de Bello Iudaico: & cap. 7. & 8. lib. 7. Ex quibus Eusebius comprobatur, verè Dominum dixisse: *Erit enim tribulatio, qualis non fuit, nec erit.* De futuro verò satis est fuisse à Christo prædictum, vt etiam illam futuram tempore Antichristi facillè vincat. Quod secundum Augustinum intelligendū est de ira & afflictione illata populo illi. Quòd si tempore Antichristi maior aliqua sit futura, non illa erit populo Iudæorum tantum, verum orbi toti, & Ecclesiæ. Certè illud magnum est argumentum maximæ tribulationis Iudæis inflicte, scelus Iudæorum maximum, & atrocissimum extitisse. Porro quot & quanta fuerint prælia inita à Romanis vastantibus Galilæam primò, deinde Samariam, & Iudæam, ac postremò vbi peruentum est ad obsidionem vrbis, quantaque hominum strages, & cadentium numerus, quanta fames, fidem omnem videtur superare. Ceciderunt in obsidione, teste Iosepho, vndecim centum millia: ante obsidionem verò in diuersis locis, ducenta quinquaginta quatuor millia: post excidium ducti captiui, & ad bestias proiecti in theatris diuersis, ferè centum millia. Eusebius maiorem, quàm Iosephus, numerum recenset; ait enim: *Ex omni Iudæa populi in die solèni Pascha Ierosolymam, veluti exitiali quadam cogente conuenerant, quos tricenis cetera millia hominum (scilicet trecentum myriades) dicit fuisse* (nimirum Iosephus què ibi citat) *in isto scilicet Dei iudicio tempore hoc ultionis uellecto; vt qui in diebus Pascha Saluatorè*

Luc. 21.
Iudæorum tribulatione sub Tito, & Vespasiano, maximam eorum & fuisse, & futuram esse.
Ioseph. lib. de Bel. Iud. Egesip. lib. de exci. vr-bis.
Euseb. lib. 3 c. 6. tom. 1. Ierosolymæ vr-bis tribulatio quæta sit futura.
August. lib. 2. de cõsen. Euang. cap. 77. tom. 4.

Clades, ærumnæque Iudæorum narrantur.

Ioseph. lib. 7. de Bel. Iud. c. 17.

Euseb. lib. 3 histor. Eccl. c. 5.

Cur die Paschæ diuino consilio cõperit obsidio Ierosolymorum, teste Eusebio Caietani.

Luc. 19.

Ioseph. lib. 6. de Bello Iud. c. 16.

Quæ sit illa caro, de qua dicitur: Non fieret salua omnis caro.

Ioseph. lib. 2. de Bello Iud. c. 21. De modo, quo abbreviati dicuntur dies illi, triplex intelligitur.

Aug. epist. 80. tom. 2.

Verus scelus, ac proprius assignatur. Ierosolymitana obfidio quantum dauit.

Ambro. lib. 1. de Abrahamâ patriarcha, cap. 6. tom. 4. ante med.

Magnus murus patriæ quis Ambrosio. Minime tantum dendum qui

suum, & salutare Christum Domini cruentis manibus, & sacrilegis vocibus violauerant, in ipsis diebus velut in vnum carcerem omnis multitudo conclusa, feralis pœna exitium quod merebatur, exciperet. Hæc ille. Et talis denique fuit, ac tanta illa tribulatio, vt præcognita à Christo, excusserit illi lacrymas, quas patriæ suæ dedit. Vidēs, inquit, Ciuitatem, fleuit super illam. Scribit Iosephus: Non equidem recusabo dicere, quæ dolor iubet: puto si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatu terre deuorandam fuisse Ciuitatem, aut diluui perituram, aut fulmina, ac Sodomæ incendia passuram. Sic ille. Et si Romanum in Ierosolyma bellum diutius durauisset, nemo Iudæorum omnino euasisset. Nam carnem hanc (de qua dicitur, Non salua fieret omnis caro) Iudaicam appellat: & ni virtus electorū obstitisset, vniuersi Iudæi neci fuissent, quibus neq; in Iudæa, neq; in Alexandria, neque in alio loco Romani parcebant: ex quo vel quinquaginta millia vno die Alexandriæ sunt oppressa. Nec ita breuiati sunt dies illi, quasi tempore euersionis dies fuerint breuiiores quàm antea, vt Augustinus ad Hesyrium ostēdit quosdam tenuisse: nec quod diminuta sit tribulatio ipsa, quia iam esset parua, nec iam maior esset omnibus alijs, vt dixit: nec factū est vt minus eā acerbā sentirent, aliter ingens fuisset miraculum, nec ab historicis fuisset silentio suppressum. Sed quod tēpus illustrationis dierū numero breuius fuerit, quàm sperabatur. Siquidem durauit duntaxat tres annos cum dimidio. Pendente hinc diuinam bonitatem propter electos admixtos cum alijs peccatoribus parcere promiscuæ multitudini. Ex quo discimus, teste Ambrosio, quantus murus sit patriæ viri iustus; quemadmodum non debeamus inuidere Sæctis, nec temerè derogare. Illorum enim nos fides seruat, illorum iustitia ab excidio defendit. Hæc ille in sensu. Et ita propter electos, videlicet Iudæos conuersos, vel conuertendos post Gentem conuersas, breuiabuntur dies illi,

li, vt electi intelligant Christi gratiam, & ne Iudæi dicerent, quemadmodum Gētilis dicebant, ob Christi fidem tantas calamitates Imperio Romano, vrbi, atq; orbi fuisse inuectas. Sciebant enim Iudæi euersionem à Christo prædictam: vnde in Actis eius rei gratia Stephanum accusabant: Christo etiam obijciebāt quod dixisset; Possum destruere templum Dei, & quæ sequuntur: videndo autem exitum rei, credere facillè poterant. His verbis adiungit Lucas: Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes Gentes, & Ierusalem calcabitur à Gentibus; donec impleantur tempora nationum. Quibus verbis docet in primis, quicquid dictum est de abominatione desolationis, ad literam non esse referendum ad nouissimos dies Antichristi, sed ad euersionem Ierosolymæ, atque ad exercitum circumdantem ciuitatem. Deinde quatuor enumerat euentura. Primum, quod Iudæi casuri; id est, interficiuntur vsq; adeo multi, numerus vt vix fidem obtineat. Ac metaphoricè vocatur acies gladij, os, quasi gladius sit bestia quædam deuorans viuentes, secundum illud: Et gladius meus deuorabit carnes. Deinde, quod captiui sint ducendi in omnes Gentes. Teste siquidem Iosepho, nonaginta septem millia Titus in captiuitatem duxit. Ex quibus iuuenes electos, quos proceritas, & pulchritudo corporum commendauit, seruos egit in triumphum: reliquos, qui supra 17. ætatis annos essent, vincetos ad opera Ægypti destinatos fuisse: scribit, plurimos per prouintias distributos in spectaculis ferro, & bestijs consumendos: eos verò, qui infra decimum & septimum annū ætatis essent, venditos fuisse, & per diuersas prouintias in seruitutem distractos. Et vbique Gentium seruiunt Iudæi, & tanquam captiui tractantur. Digni em sunt misera seruitute, qui ingenuitatem, & libertatem filiorū Dei respuerunt. Dispersi præterea in omnes gentes; vt eorum impietas, & ultio in omnibus Gētib; agnosce-

bus, nec temere derogandum.

Quare breuiabuntur dies illi.

Act. 6. Matth. 26. Ioan. 2.

Luc. 21.

Iudæos cadere in ore gladij, quid.

Deuter. 32. Quot Iudæorum millia captiuorum à Tito in triumphum Romæ sint abducta.

Ioseph. lib. 7. c. 17. initio.

Alhorum innumerabilium captiuorum fors infelicitissima Iudæorum.

Quare Iudæi vbique tam miseri seruiant seruitutem.

Iudæi in omnes Gentes quare dispersi fuerint.

Psal. 58. Iudæorum cæcitas, atq; perfidia.

Proverbium Græcorum illis accommodatum.

Chryso. homil. 2. in Iudæos, tom. 3. longè à medio.

Thren. 1.

Ierosolyma Adrianus instaurat, Aeliamq; ex nomine suo vocat.

Iudæi post rebellionem sub Adriano, ab eodem habitare in Ierosolyma prohibentur.

Iudæi templum instaurare tentantes diuinitus ab opere deterentur. Grande miraculum.

Gregor. Nazianzenus in uelut in Iulianum. Chryso. homil. 4. oper. imperfe. in Matth. tom. 2.

Theodo. lib. 6. Tripart. c. 43.

retur, & semper ob oculos versaretur, iuxta illud: Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi: disperse illos in virtute tua. Et vel hac tanta ira Dei, quam experiuntur in seipsis, agnoscere deberent infelices peccatum suum, & ansam captare ad Messiam ab vniuersis Gētib; cognitū, & adoratum, amplectēdum reuertēdi. Sed serò sapiunt Phryges, vt habet proverbium. Et Chryso. in Iudæos scribens: Quoniam enim, inquit, ex benefactis noluisse potentiam illius cognoscere (ò Iudæe) per afflictionem, ac supplicia demonstrauit robur suum inuitabile pariter, & impugnabile. Tertio subiungit, Ierosolyma calcandam à Gētib; quæ olim tãquã opulentissima, ac florētissima vrbiū Regina dominabatur. Et quãquã illam Adrianus restaurarit, Aeliamq; ex nomine suo vocari voluerit, vt non tantum re ipsa, sed nomine etiã videri posset extincta: interdicto tamē vetuit, ne post rebellionem quisquam Iudæorum amplius in ea habitaret, quo magis iuxta verbum Domini, à Gētib; conculcetur. Quare et si aliquando Iudæi, etiã opitulantibus Imperatoribus Romanis, templum instaurare conati sint, miraculo impediti sunt. Nam cum, adiuuante Imperatore Iuliano, hoste Christiani nominis acerrimo, eruerent templi fundamenta, proq; operis magnificentia ligones, & corbes ex argento factos haberent; igne repente è fundamentis prodeunte, atq; eos deterente, non sine stupendo miraculo ab opere inchoato reuocati sunt, & multi illorum ad Fidē conuersi: Cruce etiam rubea apparēte in vestibus ipsorum. Cuius historię meminerunt Gregorius Nazianzenus in Iulianū, & Chryso. in Matthæum, & Theodoritus in historia Tripartita, & Nicephorus Callist. in libris historię Ecclesiasticæ: inter externos verò, Ammianus Marcellinus, qui Iulianū refert operis negotium Alypio cuidam Antiocheni commendasse, qui Britannias ante rexerat. Christiani Principes verò, licet pluries zelo gloriæ Christi illustrandæ prouintiam

hanc assumpserint, vt delecto milite, Terram sanctam recuperarent, & Ierosolymam, ciuitatem sacram, de manu Barbarorum, & Christum ignorantium liberarent; vel labor non successit, vt volebāt; vel si successit, ad modicum tempus gloria illa, & gaudium extitit: nam breui in ditionem Ethnicorum deuenit. Vt verè sit dictum: Et Ierusalem calcabitur à Gētib; donec impleantur tempora nationū. Iusto igitur Dei iudicio Ierosolyma & templum à Iudæis subtracta sunt: tum ob eorum peccata ingentia: nam cum etiam colerent idola, è terra sua non sunt expulsæ, aut si inde sunt eiecti, non multo post reuocati sunt. Ex quo tamen in Christum, ac in eius præcursores, & vtrumq; Iacobum Apostolos deliquerunt, eiecti sunt inde, in perpetuum redituri nunquam: tam grande crimen est in Spiritum sanctum delinquere, veritatem agnitam impugnare, oblatūq; salutem spuerere, atq; respuere. Deinde expectati sunt tanto tempore ad resipiscentiam, nimirum per quadraginta annos, & eo amplius, donec Euangelium prædicatū esset per vniuersum orbem, & acceptatum à Gētib; vt omnes Gentes suo exēplo, prece, atq; verbo eos ad Christo fidem habendam inuitarēt. Quoniam verò ad lumen tantum oculos suos claudere voluerunt, atq; pertinaces in negando ipsorum, repellendūq; promisso Messia, iamq; misso extiterunt; digni facti sunt, qui Diuinam in se ipsis experirentur vindictam, & in illis verum esset id dictum Ethnici cuiusdam: Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira; tarditatēq; supplicij grauitate compensat: & illud Pauli; An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis cōtemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Vt igitur scelus Iudæorum immane fuit, & horrēdū, & ex parte altera lenitas atq; clemētia Dei ad penitentiam expectans, fuit summa, & incredibilis; ita supplicia

Niceph. lib. 10. c. 32. & 3. Eccles. histor.

Ammian. Marcel. lib. 23.

Christianis Principibus Terram sanctam recuperare contententibus ob Christi gloriam, vt cessaret labor.

Cur Iudæi Ierosolymam, ac templum amiserint.

Ratio prima. Matth. 14. Act. 12.

Secunda ratio

Cur Dominus tādū Iudæorum gētis excidium expectauerit.

Proprium diuine iustitiæ quid.

Valer. Maxim. lib. 1. titu. de neq; religione. Rom. 2.

Iudæorum scelus quantum & facinus: Dei contra benignitas, atq; patientia.

Tertia ratio. Inauditum, & omnium seculorū memoria, atq; sermonibus celebrandū. Tertiō, abstulit illis templum, & Ierusalē, quia lex iam cōsummata erat, & omnes ritus Mosaiici completi; ac proinde vniuersus Iudæorū cultus mēdax, sacrificium quoq;, & Sacerdotium vnā cum ceremonijs ipsius, introducto vero Christi cultu, veraq; hostia, templo, atq; Sacerdotio, reddita sunt inania prorsus, vacua, & inutilia: non secus vt circulus ante tabernam, vbi vinum non venit, falsus est: & vt Pater quidam ex nostris cecinit:

B. Hildebertus. Est pecudum pecudes post Christū sacrificare.

Simile. Quare ne templū suo splendore gloriam Euangelij impediret, aut obscurotaret quoquo modo, meritō fūdus euersum est, igniq;, flammaq; depulatum. Vt enim pullus non p̄dit in lucem nisi fracto oui tegumento; nec nucleus in escam venire potest, nisi cortice rupto; neq; splendor æris in cymbalū tinnies fusi apparere potest, nisi destructa antè terrena forma: ita neq; splendor, & veritas Euāgelica, nisi sublati vmbri, ciuitate, & templo, vbi solūm licebat sacrificare, destructis, & euerfis. **Qua de re pulchrè B. Chrysofom.** in Iudæos agēs: Deus, inquit, in vna tantūm ciuitate Ierusalem concedens sacrificare, & illā Iudæis auferens, ostendit, sibi eorum sacrificia non placere. Et fecit non secus ac medicus, qui infirmo, nisi detur potus frigida, precipitio, vel laqueo vitā abrupte comminanti, prudenter illū cōcedit: sed allata phiala ex domo sua, iubet vt ex illa tantūm bibat, & non aliunde; deinde verò clā his qui ministrant, precipit phialam cōfringi, vt ea ratione auocet infirmum ab illa potus cupiditate. Aegrotus iste, Iudæorū populus erat: frigida potio, victimarum cōcessio: medicus ipse, Deus est: phiala verò, ciuitas ipsa Ierusalem, extra quā non licebat sacrificare: quam cum destruxerit, ostendit sibi non placere amplius illum sacrificandi ritum. Hæc Chrysofom. multa verborū supellectile, ac splendore, suo more, persequitur, quorum sensum nos tantū perstrinximus. Prædixerat. Daniel

B. Chrysofom. homil. 2. in Iuda. tomo 3. lōgē à meo. Aliud exemplū D. Chrysofomi perlegans.

propheta nescio quid cōtra ciuitatem, & sanctuarium, quod putabant Iudæi sub Antiocho impletū: passi tamen sunt subitō ruinam vtriusq; ipsis minimè cogitantibus. Putabāt illi tunc temporis prædictiones illas ad exitum adductas: ecce tibi iterū sub Adriano reādicante ciuitatem rebellarunt, q̄ ferrent molestē, in Ierusalē externa deorū sacrificia fieri, & imagines in ipsa cōstitui. Verū ille iratus, Iulium Seuerum misit in Iudæam, ex Britannia euocatum: qui arces quinquaginta celeberrimas diruit, vicos ad 985. qui frequentes, & nominatissimi erant, & ferè omnis Iudæa eo est tēpore desolata: vt Dio Cassius tradit. Et si millies Ierusalē ædificetur, & detur Iudæis, tamen calcanda est à Gentibus semper.

Quartō subdit, Ierusalem calcadā à Gentibus, donec impleantur tēpora nationum: explicans Iudæorū calamitates finē aliquando habituras, & Deum illos ad se reuocaturū: sicut prius prædixit Oseas, deinde Apostolus hoc ipsum detegens, dixit ad Romanos, *Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (vt non sitis vobis ipsis sapientes) quia cecitas ex parte cōtigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fiet.* Insinuatur porrō in Domini verbis, impletis temporibus nationum, Ierusalem non amplius calcadā fore à Gētibus, sed à Iudæis veris, qui nō tantūm carne, sed & spiritu, agnito iam per fidem Messia, veri Iudæi, & veri Israëlita erunt. Intellego autem impleta tempora nationū eo sensu, quo dictum est: *Nec dum cōpleta sunt iniquitates Amorrhæorū vsq; ad præsens tempus.* Et vtinā impleta sint cū fructu nostra tēpora; id est, tales simus, vt Iudæi nostro exēplo excitati credant, & non potius propter nostrā incredulitatem à Christi fide auocentur, sicut & nos propter illorum infidelium vocati sumus, vt Paulus docuit; vt vnā omnes glorificemus Deum, & Filiū eius Iesum Christū, quibus cū Spiritu sancto omnis debetur gloria, honor, & imperium in secula seculorum. Amen.

Dan. 9.

Infra 12.

Iudæorum seditio sub Adriano, Iudæaq; totius excidium.

Dio Cass. in vita Adriani.

Ose 3. Rom. 11.

Quid significet, & Ierusalē calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora nationum. Rom. 9. Tempora nationum quo modo censentur impleta.

Gen. 15.

Tempora quādo implebuntur nostra nationū, scilicet, ad salutem Iudæorum. Rom. 11.

TRACTATVS XL.

Tra&. 85.

In illa verba: *Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudopropheta, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est: nolite exire. Ecce in penetralibus: nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbi-cunque enim fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquila. Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, &c. Matthæi. 24. Marc. 13. Luc. 21.*

Qui nam illi pseudochristi, & pseudopropheta qui surgent, & quando. Theophy. in Matthæi. Chry. hom. 77. in Matthæi, to. 2. Alter sensus

HEC etsi intelligi queat de tempore Antichristi, vt docet Theophylact; & de aduentu Christi, vt Chrysofomus: non minùs aptè tamen accommodantur tempori ante euerfionem Ierofolymæ, in quo dubiū non est multos surrexisse pseudochristos, & pseudoprophetas, qui vsque ad ipsam euerfionem non defuerunt, & autores contumaciæ, & rebellionis populi in Romanos extiterunt: nec enim freri poterat, vt aliter tā obstinato animo in rebellādi proposito perseverarent, nisi eos falli Prophetæ magnificis, & falsis suis p̄missionibus lactasset. Atq; hic sensus præferendus videtur ei, qui ad tempus Antichristi, vel aduentū Christi refert. Nā Antichristus, vn̄ tantūm erit, nō multi, vt hīc dicitur; & quia subiungit venturos multos pseudochristos in plurali, & pseudoprophetas; & quia Iosephus multos tales magos, & falsos prophetas venisse ante euerfionem, libris Antiquitatum; ac de Bello Iudaico lu-

culenter testatur: vt superius admonuimus. Venerūt etiam cum signis, & prodigijs: nam pollicebantur quidam, muros Ierusalē suo iussu se facturos vt caderent, & exarefacturos Iordanem, vt iter illis pateret: alius verò in mōte Garizim occulta Moyfi vasa enuntiatorum. Fuit etiam magnus numerus magorum (ita enim falsos Prophetas vocat Iosephus) qui populum sollicitabant ad defectionem Romanorum, & vt se subducerent in desertum. Quare cū hæc maximè consonent veritati, præferenda sunt sensui de aduentu Antichristi: nam etsi ille sit operaturus signa, & prodigia mēdacia, vt ait Apostolus ad Thessalonicens. tamen in istis pseudoprophetis, & præcursoribus Antichristi prius videntur impleta.

Præmonuit autem Dominus; tū vt se omnia euetura scire indicaret, tū vt cauere ne subducerentur, putantes se ab his sine fuga liberandos. Et aduerbia sunt, *Hic, & illic*: quia in diuersis locis apparuerūt fal-

Magos Iosephus quos vocitet. Ioseph. lib. 20. Antiq. cap. 6.

2. Thess. 2.

Quare Dominus venturos prædixit pseudochristos, ac pseudoprophetas.

si Messia. Et recte de illis ait, *Surgent*: quia a se ipsis miseri venerunt, se Christos mentientes. Pseudoprophetae vero sunt, qui asserunt hos aut illos esse Christos; vel falso annuntiantes Iudaeos liberandos a Romanis obsidentibus. Non negauerim tamen, commodum haec accipi posse de his, quae suum aduentum praecessurae sunt. Vnde Hieronymus et si asserat illud, *Tunc*, demonstrare tempus deuastationis Ierosolymitanae, nam multi tempore captiuitatis Iudaicae Principes extiterunt, qui se Christos esse dicerent, in tantum, ut obsidentibus Romanis, tres intus fuerint factioes, *Sed melius* (inquit) *de consummatione seculi intelligitur*. Haec si vera sunt, quae Hieronymus tradit, intellige, Dominum in ipsis discipulis alloqui omnes fideles, qui post illud erant futuri excidium ob communionem vnium, & eiusdem corporis: nam sic sepe Dominus Apostolos alloqui consuevit, ut in illis nobis quoque loquatur. Pseudoprophetae vero post excidium erant, qui falsum Christum tuebantur, ut Rabbi Akiba, Barchozibas, & Mahumetes, & multi alij: & nostro seculo quidam se pro Messijs venditarunt, nec desuerunt qui eorum causae patrocinarentur. Et quod subdit exemplum de fulgure, indicat se loqui de aduentu Christi secundo ad iudicium. Antichristus etiam omnium maxima, & admiranda edet signa, mendacia tamen, ut ait Apostolus. Voce ergo, *Tunc*, &, *Hic*, & infra, *Post tribulationem dierum illorum*, significatur tempus omne futurum post Iudaeorum excidium, & maxime tempus Antichristi, quasi mox secuturum esset, quod tamen multis annis, & seculis excidium illud Iudaeorum erat consecuturum. Nil ergo mirum, si post tribulationem illam similiter etiam nunc dicit futurum suum aduentum ad iudicium. Quod factum est, ut hoc sermone admo- neat suos omni tempore expectare aduentum illum, & ad illum se praeparare tanquam instantem, & suo ipsorum seculo euenturum. Deinde & ob id infra dicit, post tribulationem

dierum illorum, aduentum suum futurum: quia post illam nihil insignis sit expectandum, quam quod circa aduentum suum eueniet: quod quae nulla alia rerum mutatio insignis sit expectanda fidelibus, quam quae in consummatione seculi fiet. Ideo in Scripturis Apostolorum docere voluit non longe abesse aduentum suum: vnde Petrus; *Omnium autem finis appropinquauit*. Et Paulus; *Scripta sunt autem, inquit, ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deueniunt*. Et Iacobus frater Domini; *Patientes estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam aduentus Domini appropinquauit*: & Ioannes, *Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit: nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est*. Et Sancti omnes, ut ex eorum scriptis apparet, suo tempore, aut non longe post expectabant iudicium. Nec obstat quod praeterierint plures quam mille quingenti anni ab illa deuastatione Ierosolymorum ad suum aduentum: quia ut Petrus ex Proph. David accipit: *Vnus dies apud Dominum, sicut mille anni: & mille anni sicut dies vni*. Et si ergo in oculis hominum longum tempus intermedium fluxerit, aestimatione tamen Dei breuissimum est. Et Sancti, qui Spiritum Dei habebant, tam breue putabant, ut Paulus se connumeret cum ijs, qui in aduentu Domini viui reperiuntur: *Deinde nos, inquit, qui viuimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera*. Quibus verbis quosdam certo putantes aduentum Domini tempore Pauli futurum, opus fuit in posteriori epistola ad Thessalonicenses rogare, ne citò mouerentur a suo sensu, neque terrerentur, quasi instet dies Domini: *Nisi uenerit, inquit, discessio primum, & quae sequuntur*. Et dabunt, inquit, signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Signa sunt, quae ad aliquod verum significandum fiunt: prodigia, quae procul a digito, id est, virtute operandi, quae in manu est: non ad significandum, sed ad

Apostolorum ad praeparandum nos Christo iudicij sciendi, horum tatorum voces. 1. Pet. 4. 1. Cor. 10. Iaco. 5. 1. Ioann. 2.

Ab excidio Ierusalém ad usque iudicij diem tempus quam breue videatur Sanctorum iudicio. 2. Pet. 3. Psalm. 90.

1. Thess. 4.

2. Thess. 2.

Signa quid sint, & prodigia.

ostenta-

Pseudoprophetae qui dicebantur.

Hierony. in Matth. 10. mo. 9.

Triplex Iudaeorum factio intra urbem Ierusalem tempore obsidionis.

Pseudoprophetae ab urbis excidio quales extiterint.

Antichristi qualia signa sint futura Apostoli testimonio.

2. Thess. 2.

Cur post tribulationem dierum illorum excidium Ierusalém suum Christus instare denuntiet aduentum

Secunda ratio

An quae pseudoprophetae faciebant signa & prodigia, essent vera miracula.

Exod. 7. 2. Thess. 2.

Deut. 13.

1. Cor. 10.

2. Thess. 2. Cur dicatur a Domino: Si fieri potest, etiam electos fore in errorem inducendos. Regula Dialectica.

Pseudochristi, & pseudo prophetae.

Act. 5. Infr. 21.

ostentationem, & curiositatem edunt? Et non erant miracula, sed veri effectus naturales, alti, & procul a cognitione humana positi, ut propterea viderentur miracula, cum non essent, vel effectus non veri: nam si veri essent, ad miracula essent referendi; sed tantum in speciem, & visum ludificabant, ut fucata resurrectio: & talia magi edebant, inter quos erat Simon Magus, & faciet suo tempore Antichristus, ut docet Paulus. Atque haec non vera signa adduci poterant ad confirmationem alicuius falsitatis, talibusque succedere poterat mendacium, ut liber Deuteronomij admonet: sed non ita quin possent praesentes falsa esse deprehendere; quia Deus non patitur nos tentari supra id quod possumus. Vnde talia Apostolus in his, qui pereunt, hoc est, impijs, & a Fide recedentibus, efficaciam habere testatur, eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salui fierent, ut habes in posteriori ad Thessalonicenses. Vnde haec recte addidit de electis, *Si fieri potest*: nam electi qui audiunt vocem Pastoris, in fine tandem non errant; possunt tamen errare in via ut hic etiam conuersi ex Iudaeis: sed non errarunt Deo praeseruante. Et ut tradunt Dialectici, conditionalis est veritas, tam antecedente, quam consequente existente impossibili: ut si Leo uolaret, haberet utique Leo alas. Cum ergo in errorem induci nequeant electi, hoc quod dictum est, *Si fieri potest, etiam electi*, ad exprimendam magnitudinem fallaciae, accedentibus tamen signis, & prodigijs mendacibus, positum est. *Ecce praedixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire. Ecce in penetralibus; nolite credere. Quod in genere dixerat, Ecce hic, aut illic, modò in specie declarat, & repetit, ut altius mentibus eorum infigat: res enim erat magni momenti, seduci por falsum Messiam. Et primum isti se cretò faciebant conciliabula quasi in penetralibus, deinde ducebant ad desertum, ut habes in Actis. Non enim audebant publice, ob metum Roma-*

norum, se Christos asserere: nec habebant potestatem temporalem, ut id quod dicerent, tueri possent: & illos sequebantur aliqui, donec eorum consilium dissiparetur a Deo, ut in Actibus traditur. In causa autem quoties fallerentur, fuit tempus aduentus Messiae, aut instans, aut penè impletum; amor libertatis, & excutienti iugum a Romanis; sed ante omnia Iesu veri Messiae negatio, & reprobatio. Nolite ergo exire ad discernendum ex vultu, an verus esset Messias, id est, Iesus; vel dubitantes an illi essent Messiae; vel ex curiositate, etsi tantum in Iesum crederent. Et videtur alludere ad magnam Aegyptium, qui venit in montem Oliuarum, qui eduxit extra urbem triginta millia virorum: sed oppressus fuit a Felice Praefide, ut tradit Iosephus in lib. Antiquitatum. Quod ergo quidam (ut Origenes, Hieronymus & Augustinus in Matthaeum) haec de haereticis interpretantur, planè mysticum non est, sed etiam literale & historicum: & quia utiles sunt hi sensus, & nostro tempore accommodati, non grauior eorum verba hoc loco referre: ait enim Origenes: *Quoniam diximus, abominationem desolationis stantem in loco, esse mendacium verbum, quod in loco Scripturarum sancto stare videtur, dicit aliquis, & quomodo quasi non stante ea illic, ita dicit aliquis discipulus Christi, Ecce hic Christus, ecce illic; alius autem dicit, Ecce in solitudine est; alius autem, Ecce in domibus. Vide ergo si ad haec dicere possumus quod ait. Ecce hic, ecce illic: quoniam ecce hic, ecce illic, non extra Scripturam foras aspiciendum est. Dicit enim qui seducere voluerit nos, & defendere contraria veritati, Ecce hic Christus, demonstrans (verbi gratia) hunc Evangelij locum. Alterius autem erroris autor dicit, Ecce hic Christus offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacium illius verbum, quod proposuit vindicare. Et sic ex lege, & Prophetis, & Apostolis profert unusquisque qui videntur defendere mendacium illud, ut potest veritatem. Vel sic impetetur quod ait, Ecce hic Christus, ecce illic, ostendens non*

Supra. 5.

Cur toties a seductoribus istis fallerentur Iudaei.

Ioseph. lib. 20. Antiqu. cap. 13. Orig. tract. 29. in Matthaeum, to. 2. Hiero. to. 9. Aug. inferius allegatus.

Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis: ut puta secundum Marcionis doctrinam, & secundum traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatem, aut secundum Apellis aduersus Paulum testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis Scripturis, coniungentes eis suum proprium sensum: Ecce hic Christus, ecce illic. Si autem dixerint vobis, Ecce in solitudine, nolite exire: ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes dicunt: Ecce in solitudine. Quando enim secretas, & non vulgatas Scripturas proferunt ad confirmationem mendacij sui, videntur dicere, Ecce in solitudine verbum est veritatis. Secreta enim Scriptura, recte solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quoties autem Canonicas proferunt Scripturas, in quibus omnis Christianus consentit, & credit, videntur dicere, Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima, & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesia Dei tradiderunt nobis. Vel sic: Eorum verborum falsorum professores quidam quidem nec ab initio simulant Scripturas, & sic fallere tentant. Ideo (existimo) eos sermones, qui sunt omnino extra Scripturam, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, Ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos qui ad schisma simulant diuinas Scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, Ecce in domibus, nolite credere. Quodcumque professi fuerint de Scripturis, & de mysterijs, qua sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere qua dicuntur. Veritas enim, similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem, qualis est veritas Ecclesia Dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiit, & in fines orbis terra verba eorum, & velociter currit sola vere veritas Dei. Hac ille, pulchre, & elegantius.

Dici etiam potest esse in deserto, id est, in dogmate Philosophorum de ferto a gratia Dei, & veritate: in penetralibus vero, in intimis sacrarum literarum secretis, & sensibus spiritualibus, in quibus multi ex haereti-

cis innitebantur, ut docet Irenaeus, & Epiphanius. Quam simillima istis tradit Hieronymus in hunc Matth. locum, dicens, Si quis promiserit vobis quod in deserto Gentium & Philosophorum Christus moretur, aut in haereticorum penetralibus, qui Dei pollicentur arcana, nolite exire, nolite credere: siue quia persecutionis, & angustiarum tempore semper pseudopropheta decipiendi inueniunt locum: si quis sub nomine Christi se iactare voluerit, non statim accommodeis fidem. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Nolite exire, nolite credere, quod Filius vel in deserto Gentium sit, vel in penetralibus haereticorum; sed quod ab Oriente vsque in Occidentem fides eius in catholicis Ecclesijs fulgeat. Similiter & B. Augustinus lib. 1. quaest. Euang. cap. 37. Quod Dominus dicit: Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & peruenit vsque ad Occidentem, ita erit & aduentus Filij hominis: Orientis, & Occidentis nomine totum orbem voluit significare, per quem futura erat Ecclesia, incipiente Euangelio ab Ierusalē, secundum illum sensum, quo dixit: Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus. Conuenienter enim Ecclesia nunc fulgur nominauit, quod maxime solet emicare de nubibus Constituta ergo auctoritate Ecclesiae per orbem terrarum clara atque manifesta, consequenter discipulos admonet, atque omnes fideles, & qui in eum credere voluerint, ne schismaticis atque haereticis credant. Vnumquodque enim schisma, & vnaquaeque haeresis, aut locum suum habet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obscuris atque occultis conuenticulis curiositate hominum decipit. Ad quod pertinet quod ait: Si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: quod significat terrarum partes, & prouintiarum. Aut in penetralibus, aut in deserto: quod significat obscura, & occulta conuenticula haereticorum.

Quod ergo dixit, Ab Oriente in Occidentem peruenturum aduentum suum, contra illos valet, qui per terrarum particulas nominantur, & dicunt apud se esse Christum, &c. Hac

deserto esse, & quis in penetralibus.

Irenaeus li. aduers. Valent.

Epiphanius in Valent.

Hieronymus in Matth. li. 4. tom. 9.

Fidelis Christi amplitudo.

Augustinus 10. 4. int. med. & initium.

Per Orientem hoc loco, & Occidentem quid secundum Augustinum. Ath. 1.

Matth. 26. Ecclesia sua fulguri Christi, teste Augustino, cur comparet.

Illud: Ecce hic est Christus, aut illic, &c. quid significet.

Matth. 24.

Secreta Scripturae solitudines quam verè dici possunt.

Nota haeretice non esse ex eundem a prima, & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiae Dei tradiderunt nobis, ut Originus sapienter admonuit. Alter sensus eiusdem allegoricus illorum verborum.

Ibidem. Veritas cui rei similis.

Psal. 18.

Rom. 10.

Psal. 147.

Qui etiam caeteri possunt in

His eisdem verbis quam impiè Centuriatores abutantur contra Sanctos.

Car eorum te pla visitem, veneremur, & reliquias. 1. Tim. 2.

3. Reg. 8. Sanctos non nisi indignè atque maledicè a Centuriatoribus mortuos appellari. Sap. 3.

Luc. 17. Quam ratio Christi similitudinis: Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, &c.

eo animo ex Patribus produximus, ut falsus sensus Centuriatorum iuguletur. Ita enim Magdeburgici ratiocinantur in Centu. 7. capit. 10. Quid mortuis (inquiunt) est negotij cum templis saxeis, aut ligneis? Verba Dei scriptum est, in omni loco Deum rectè inuocari. Et Matth. 24. Dominus monet: Si dixerint: Hic est Christus, aut illic, nolite exire, nolite credere. Non igitur vnus locus alio sanctior ad orandum. Ita illi nebulones Scripturas detorquet. Neque peregrinamur ad sacram aedem Virginis, aut ad basilicas Sanctorum, quasi non liceat leuare puras manus in omni loco, sed quia in eius templis, & Sanctorum basilicis, aut vbi sunt eorum corpora, vel reliquiae, Deus se facilius exaudire demonstrat. Imò olim in templo exauditurum Iudaeos, imò etiam Gentes promisit. 3. Reg. 8. Quod verò hic sensus de pseudopropheta & haereticis, non autè de pie inuisentibus sacra loca, accipiendus sit, testatur ipse textus Domini loquentis de pseudopropheta etiam signa edentibus; testantur & ipsi Patres. Quod verò Sanctos, qui in manu Dei sunt, imò in throno, & ante thronum Dei, mortuos appellat: non nisi ex maledicendi libidine, qua valent, profectum est. Non enim pro mortuis sunt habendi, qui cum Christo in caelis felicissima vita fruuntur, & qui per signa & sanitates inuocati in Ecclesia militanti regnant.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Ad literam aduerte, verba Lucae, Nam sicut fulgur coruscans de sub caelo, in ea qua sub caelo sunt, fulget, reducenda esse & declaranda per haec quae faciliora sunt, & clariora. Graeca enim sic habet in Luca: Sicut enim fulgur coruscans est regione qua sub caelo est, in ea quae sub caelo est fulget, hoc est, ex vna plaga caeli coruscans fulget vsque in alteram, omnia qua sub caelo sunt replens subito lumine & inopinato. Respondet autem iam aperte Dominus de aduentu suo, de quo interrogatus fuerat, et si illi de aduentu ipsius ad regnandum ad tempus cogitarent.

Deinde in veritate Christus venturus erat; propterea voluit conditionem sui aduentus designare, ne videlicet fallerentur, dicentes: Ecce est in deserto, ecce in penetralibus. Propterea ostendit ita se manifestum futurum, quod subito ab omnibus ita videbitur, ut dubitari de eo non possit. Nam ut fulgur, licet moueatur per aërem, non apparet successiue, ita ut nunc appareat in vno loco, & nunc in alio, sed subito cum gignitur, apparet per totum Horizontem eius hemisphaerij in quo gignitur: ad hunc modum Iesus veniet, manifestus omnibus hominibus, & repentinus, ac inexpectatus, quemadmodum fulgur. Quare nec Solis, nec Lunae, nec stellarum similitudinem usurpauit: nam illa neque repente, & subito veniunt, sed sensim, & paulatim: neque aduentu suo exterrēt, sed potius suo lumine oculos demulcent: & Sol, & Luna nunc sunt supra Horizontem, nunc subtus; Christus verò omnibus supra Horizontem spectabilis erit, eiusque aduentus omnibus terrori erit, maxime verò impijs. Christum ergo in maiestate veniet. Ridelicet est quod Caietanus suspicatur, legendum esse fulgorem, & non fulgur, vel fulgetrum: Quia fulgor Solis (inquit) manet totum in Horizonte extenditur, fulgur autem non videtur apparere per totum Horizontem, sed modicum eius spatium coruscare. Sed non confiderauit, id, quod nobis apparet fulgur, ab vna parte caeli in aliam maxima velocitate tendere, & Graecè legi ὀρατιν, & nulla ratione legi posse fulgorem.

Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabitur & aquila. Annotauimus quaedam exemplaria habere ὀρατιν pro ὄρατιν, id est, cadauer pro corpore. Est autem ὀρατιν, teste Suida, ὄρατιν ἀνὸ τῆς νε φάδης: vnde Matth. 14. dicitur de corpore Ioannis, Tulerunt ὀρατιν eius ad sepulturam. Ideo Hieronymus & Chrysostomus corpus legisse videtur, sicut aperte habetur Luc. 17. & Syriacus codex in vtroque loco habet πάρο, id est, corpus. Vera enim, & genuina aquila cadauera se-

Cur Christi fulguri, non verò stellis, aut Soli aduentum assemilauit suum.

Caietani in Matth. Improbatur lectio Caietani, fulgorem & non fulgur legendum potius suspicatis.

Cum dicitur: Vbicunque fuerit corpus, &c. corpus, an cadauer sit intelligendum. Suida. Hieronymus in Matth. tom. 9. Chrysostomus 77. in Matth. thessal. 2. mo. 2.

ctari non solent, sed viua, & curren-
tia, vel volantia prædari. Accipitur
& illa vox à quibusdam Græcorum
pro præda, & venatione. Et dicitur
quod quæ capiuntur anima-
lia, in terram cadant, vt feræ, quæ
plagis ac retibus implicatæ tenen-
tur, vel aues, quæ percussæ deci-
dunt. Alij verò sunt, qui corpus pro
corpore mortuo intelligendum pu-
tant, vt metaphora constet: nã aquilæ,
siue vultures, ad corpus mortuū,
siue cadauer confluunt, nõ ad viuū.
Vt igitur cadauer aquilas, aues maxi-
mi odoratus, ad se trahit, nec indig-
ent aquilæ vt eis quis cadauer de-
mõstret: ita Christ⁹, qui bonos Chri-
stianos vt aquilas modò suo corpo-
re pascit, ad se omnes homines pel-
liciet, vt cibus gratissimus, & erit om-
nibus notus, atque in eo loco, vbi
fuit suum corpus sepultum; fragran-
tiaq; sua vniuersos bonos spõte, ma-
los autem vel inuitos trahet: nã ras-
piemur in nubibus obuiau Christo
in aëra, & sic semper cum Domino
erimus. Indicatur hoc verbo nobili-
tas beatorum corporum. Vt enim
aquilæ sunt Reginæ auium, & vola-
tu & visu omnibus alijs volatilibus
supereminet: ita Sancti, qui Regio
animo voluptatibus imperat, & ter-
rena omnia despiciunt, in cœlestibus
conuersantes, eorum corpora agili-
tate, & alijs dotibus gloriosis orna-
ta, volatu suo cæteris antecellunt, vi-
su verò in Solis iustitiæ rotã audis-
simè, & iocundissimè spectabunt. Vn-
de Lucas, cum dixisset vnum assumẽ-
dum, & alterum relinquendũ ex le-
cto, mola, & agro, explicans quò ef-
ferat assumendus, subiicit: *Vbicunque
fuerit corpus, illuc congregabuntur &
aquila: id est, Quotquot essent aquil-
lis similes, vbi ipse futurus esset. De
quibus aquilis loquitur David, Renõ-
uabitur vt aquila iuuetus tua: & Esaias,
Qui sperant in Domino, mutabunt forti-
tudinem, assument pennas sicut aquila,
current, & non laborabunt: ambulabunt,
& non deficiet.* Notat B. Hilarius, hæc
sententia expressũ, in quo loco ter-
ra sit Dominus vêturus ad iudiciũ,
nempe in eo loco, in quo passus est,

& quo cadauer eius pepedit in Cru-
ce. *Et dignè, inquit, illic claritatis ad-
uentus expectabitur, vbi nobis gloriam
atermitatis passione corporea humilitatis
operatus est.* Hæc ille.
Quidam recentiores autores, in-
ter quos est Albertus Pighius, per
hæc Dñi verba intelligunt, quo pa-
cto quis accipere possit vbi sit cor-
pus Christi mysticum, quod est Ec-
clesia, nimirum in congregatione a-
quilarum, id est, Ecclesiæ Doctorũ,
qui in carne præter carnem vixerunt,
quorum conuersatio in cœlis fuit,
quorum voluntas & studium in le-
ge Domini; qui præ alijs acutiùs cer-
nere, & sublimiùs à terrenis rebus
subuehi potuerunt. Sed hic sensus
non est literalis, sed accommodati-
tius, & mysticus, ad morum ædifica-
tionem faciens.
*Statim autem post tribulationem die-
rum illorum Sol obscurabitur, & Luna nõ
dabit lumen suum, & stella cadent de cœ-
lo, & virtutes cœlorum commouebuntur.*
*Et tunc parebit signum Filij hominis in
cœlo. Et tunc plagent omnes tribus ter-
ra. Et videbunt Filium hominis venientẽ
in nubibus cœli cum virtute multa, &
maiestate. Et mittet Angelos suos cum
tuba, & voce magna, & congregabunt e-
lectos eius à quatuor ventis, à summis cœ-
lorum vsque ad terminos eorum.* Simi-
lia ferè Marcus, sed concisiùs, & in
principio addit: *Sed in illis diebus.* B.
Lucas hæc eadem ita describit: *Et e-
runt signa in Sole, & Luna, & stellis, &
in terris pressura gentium præ confusio-
ne sonitus maris & fluctuum; arefcenti-
bus hominibus præ timore, & expectatio-
ne, quæ superuenient vniuerso orbi: nam
virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc
videbunt Filium hominis venientem cum
potestate magna, & maiestate. His autẽ
fieri incipientibus, respicite, & leuate ca-
pita vestra: quoniam appropinquat redẽ-
ptio vestra.* Hoc loco manifestè Do-
minus ad quæstionem de aduentu
suo in se ipso respondet, postquam
satisfecit illi quæstioni; *Dic nobis
quando hæc erunt, & quod signum aduẽ-
tus tui, & consummationis seculi?* Cui
adiungit quæstionẽ de aduẽtu, vt di-
stinguit ab aduẽtu pseudo-christorũ.

Quo loco
Dominus ve-
nit ad iudi-
cium, secun-
dum Hilariũ
Matth. 27.
& seq.
Alter senten-
tia, mystica
tamen illa.
Alber. Pig.
Corpus Chri-
sti mysticum
vbi sit.
Ephes. 1.
Coloss. 1.
Philip. 3.
Psalm. 1.
Doctorũ Ec-
clesiæ, laudes
atque virtu-
tes.

Iudiciũ præ-
currentium
signorum de
scriptio.

Marc. 13.
Luc. 21.
Illi discipu-
lorum quæ-
stioni: Die
nobis quãdo
hæc erunt, &
quod signũ
aduẽtus tui,
& consumma-
tionis seculi:
nunc Chri-
stus quomodo
dõ respõdeat

Matth. 24.

Ait

Post tribula-
tionem qua-
lem Sol con-
tenebrabitur,
& Luna non
dabit lumen
& rel.

Refellitur
opinio quor-
undam alle-
rentium 40.
dies penitẽ-
tiæ ante sig-
na iudicij.
Tostat. q.
151. in ca.
24. Matth.
3.
In quibus
diebus Chri-
sti Ioannes
prædicauit
in deserto lu-
dæ præ ierõ-
solytam.
Luc. 3.

Quæ signa
erunt in So-
le, & Luna,
& Stellis se-
cundũ Mat-
thæũ, & quan-
do, teste Lu-
ca.
Chryf. ho.
77. in Mat-
thæũ to. 2.
Hiero. to. 9.

De signis il-
lis vaticiniũ
Ioelis.
Ioel. 2. &
Act. 2.

Alter sensus
Augustinide
tempore sig-

Ait verò Matthæus: *Statim post tri-
bulationem dierum illorum.* Marcus; *In
illis diebus post tribulationem illam Sol
contenebrabitur.* Et intellige textum
de subintellecta tribulatione Anti-
christi tempore excitanda: quia de
aduentu Christi ad iudicium sub vo-
ce fulguris apparentis mentionem
fecerat. Nam ante euerfionem Iero-
solymæ non fuit Sol obscuratus, ne-
que statim post dirutam Ierosoly-
mam talis apparuit.

Nec approbandi sunt quadragin-
ta dies penitentia, vt ait Episco-
pus Abulen. ante signa: quia nulla
est eius rei mentio in Scripturis, &
fat sunt dies signis iudicij deputati.
Et quemadmodum apud Matthæum
cum dicitur: *In diebus illis venit Ioan-
nes Baptista prædicans in deserto Iudææ,
& dicens, Penitentiam agite,* non si-
gnificat illos dies infatiæ Christi, de
quibus fecerat mentionem, sed dies
postquam iam compleuerat triginta
annos: ita nunc, cum ait: *Post tribula-
tionem dierum illorum,* non dies illos
intelligere debemus euerfionis Ie-
rosolymæ, de quibus paulò antè, sed
illos Antichristi dies in illis Ieroso-
lymæ tribulatæ figuratos.

Quæ verò Lucas in genere dixit:
Erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis:
Matthæus apertè explicat, dum ait
Solem obscurandum, Lunam nõ da-
turam lumen suum, & Stellas de cœ-
lo casuras: hæc non intelligas ipso
die aduentus Christi euentura, vt
Chryostomus, & Hieronymus pu-
tant, sed præcedent eius aduẽtum,
vt Lucas insinuat, qui signis in Sole,
& Luna existentibus, & mari, flucti-
busque sonantibus, hominibus præ
timore arefcentibus, & expectatio-
ne eorum, quæ superuenient vniuer-
so orbi, dicit: *Tunc videbunt Filiũ
hominis. Illis ergo existentibus, nec
dum completus erit Domini aduen-
tus. Idem etiam tradit Ioel: Sol, in-
quit, conuertetur in tenebras, & Luna
in sanguinem, antequam veniat dies Do-
mini magnus, & horribilis.* ad quod vi-
deretur Dominus hinc alluisse. Porro
B. Augusti. epistola ad Hesychium,
quæ hinc dicuntur de obscuracione

Solis, & Lunæ, & pressura gentium,
putat complenda in Ecclesia Chri-
sti, quæ dicitur pulchra vt Luna, ele-
cta vt Sol; quo significetur eam sic
obscurandam, persecutoribus in eã
valde sequiẽtibus, vt non sit ampliùs
apparitura.

Per stellas cadentes, & virtutes
cœlorum commouendas, innuitur,
multos, qui gratia fulgere videban-
tur, persecutionibus cessuros, & fi-
deles firmissimos turbados. Per pres-
suram gentium accipit idẽ Doctor,
non afflictionem, quam gentes sunt
passuræ, sed quã gentes impiæ sunt
allaturæ fidelibus. Et huius sensus
reddit rationem: quia videlicet si
aliter hic locus intelligatur, contra-
diceret Apostolo, dicenti: *Cum dixe-
rint, Pax, & securitas, tunc repentinus
eis superueniet interitus.* Quare intel-
ligit, fideles, instante aduentu Domi-
ni, maximis doloribus, & afflictioni-
bus excrucianos; infideles verò, re-
moto omni timore, arridente mun-
di felicitate dicturos, Pax & securi-
tas. Addit deinde, quòd sensibilia in
Sole, & Luna signa, iam olim ante
primum Domini aduentum accide-
runt: quandoque & pressura gẽtium
præ timore, varijs seculis contigit.
Et subdit: *Hæc in Ecclesia melius exi-
stimo intelligi, ne Dominus Iesus, appro-
pinquante secundo aduentu suo, ea pro
magno prædixisse videatur, quæ huic mun-
do, & ante primum eius aduentum con-
sueuerant euenire, & irrideamur ab eis,
qui hæc, quæ velut nouissima, & omnium
maxima horrescimus, plura in histo-
ria gentium, & multo maiora legerunt.*
Sic ille.

Verum hic sensus, mysticus est, &
allegoricus, vt & ille, quem hinc pro-
ducit Origenes, non autem pro-
prius, aut historicus, & genuinus.
Quod ex Luca euincitur dicente, fu-
tura signa in Sole, Luna, & Stellis,
& in terris pressura gentium. Quo
significatur, & in cœlis futura tunc
quẽdam, & in terris, adẽd vt aref-
cant homines præ timore eorum,
quæ superuenient vniuerso orbi, eo
quòd virtutes cœlorum sint com-
mouedæ, quarum commotio, causa

norum illo-
rum, sed my-
sticus.

B. Augusti.
epist. 80. so.
2.
Cant. 6.

Quæ Stelle
cadent de cœ-
lo, & virtu-
tes cœlorum
commouebun-
tur, eodẽ au-
tore.
Pressura gen-
tium in ter-
ris quæ futu-
ra.
Aug. ibid.
1. Theff. 5.

Signa in So-
le, Luna, &
Stellis, & in
terris pressu-
ra gentium,
vt idem opi-
natur, quãdo
contigerint.

Alter senten-
tia huic lo-
co congruen-
tior, & aptior

signifi-

Boni Chri-
stiani in aquil-
lis designan-
tur.

1. Theff. 4.

Beatorũ cor-
pora quã pul-
chrè in aquil-
lis designen-
tur.

Luc. 17.

Psal. 102.
Esai. 40.

B. Hilarius
Can. 24. in
Matth.

Quid confusio sonitū maris, & fluctuū

Matt. 27.

Luc. 21.

Alia Apostoli: Cum dixerint Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, quomodo verum sit.

1. Thess. 5. Exo. 19.

Psal. 49.

Quid obscuratio Solis, Lunæ, atque Stellarū Scripturę significent.

Esa. 13. & seq.

Ezech. 32. & seq.

significatur anxie expectationis hominum: sicut cum ait, Et in terris presura præ confusione sonitus maris, & fluctuum, denotatur, gentes angustandas propter maris commotionem. Ideo afflictio gentium non potest commodè accipi de afflictione à gentibus inferenda fidelibus, sed de angustia animi, qua omnes nationes terræ torquebuntur. Vnde verbum Græcum οὐρανοῦ, magis angustiam animi, quam externam afflictionem, & presuram significat. Veraciter ergo Sol, & Luna, cum cæteris syderibus ad tempus suo lumine intelliguntur priuata, ut factum est tempore passionis Dominicæ: ita erit prope secundum Domini aduentum, ut tradit Lucas, ita ut homines præ timore crucientur, & arescant. Nec obstat: Cum dixerint, Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus: nam ad interitum illius pertinent quæ hinc dicuntur de obscurandis Sole, Luna, commouendis cœli virtutibus, & maris fremitu, quæ inopinatè omnibus superuenient. Et sicut daturus legem in monte Sinai, tempestate præcedente venit: ita & veniens ad viuos & mortuos iudicandos, de quo Psaltes: Deus, inquit, manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Et quæ tunc eueniēt, multo sunt futura maiora his quæ aliquando in illis elementis accidisse conspecta sunt, & diem Domini aduentis, non longè portendent, sed præsentè quasi exhibebunt. Non enim hæc signa sunt illa, quæ significare solēt aliquid postea futurum, sed pro rebus insolentibus, miraculis, & prodigijs accipiuntur. Et moris est Scripturarum; per obscurationem Solis, & Lunæ, Stellarumque, & similitum, quæ hinc dicuntur, metaphoricè significare summas ultionis diuinæ tempestates, sicut apud Esaiam cum est sermo de Babylone, & apud Ezechielem de ultione Pharaonis: quia in summa angustia constitutis videtur totus mundus, perturbari, Sol obscurari, Terra tremere, Mare

fremere, non quod ita sit, sed quod angustiatis ita videatur. Et reuera illæ ultiones de Babylonijs, vel Egyptijs sumptæ, extremi iudicij quoddam specimen dederant: & ideò in illis admonebant Prophetę de vindicta postremæ diei. Hæc autem verè futura esse in iudicio, & non solum quod ita videantur afflictis, docet Petrus: *Adueniet autem, inquit, dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Prædixit etiam illa omnia Aggeus: *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum & terram, & mare, & aridam: quæ etsi referri possint ad primū Christi aduentum, tamen possunt etiam hæc ad secundum accommodari, ut Apostolus docet ad Hebræos. Conuenit etiā hoc cum illo Psalms: Cum accipero rēpus, ego iustitias indicabo. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea.* Et quod primū ait Solem obscurandum non intelligas, deficiente nutrimento exhalationis, ut lucerna deficiente oleo extinguitur, ut quidam putarunt: nam si hoc esset, iandiu Sol defecisset, vel saltē non vni forme fuisset eius lumen. Nec rursus intelligas obscurandum eclipsi naturali: quia res naturalis non esset signum liberi aduentus Christi. Nec præterea comparatione maioris lucis Christi putes obtenebrandum: quia ponitur ut signum futuri Christi aduentus, non præsentis. Neque accipias ex fumo ignis conflagrationis lumen suum amissurum illum: quia conflagratio die ipso aduentus erit, & ita luminariorum obscuratio haud præcederet.

Ergo ante iudicium: Deus miraculo subtrahet lumen, ut apud Ioël dicitur: *Sol, inquit, conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, ante quā veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Sed post redibit ante iudicium, & ita obscurabitur interiectione corporum inter cælum & nos à Deo facta, ut in passione factum putant non nulli: Nam Deus, facere potest per hoc, ut non amplius sint luminosa,

Diuinæ de Babylonijs & Pharaone ultionis symbolum.

2. Pet. 3.

Aggei de signis iudicij præcurrentibus vaticinium.

Heb. 11. Psal. 74.

Excluduntur modique tuor quibus existimari possit Solem obscurandum

Verus modus assignatur. Ioël. 2. Act. 2.

Sol quomodo obscurabitur. Matth. 27.

sed

Christi magno aduentui quam conueniat obscuratio Solis, ac Lunæ.

Cur magis in obscuratio Solis, ac Lunæ apparebunt signa, quam in alia re circa ea contingente.

Ioſu. 10.

Quo tempore continget hæc obscuratio Solis ac Lunæ.

Matth. 27.

Quandiu durabit hæc luminis defectio.

Signa ista in cælo cur hænt

Obscuratio Solis, & Lunæ, cur magna sit tribulatio. Exo. 10.

Luc. 23. Stellæ quomodo cadēt de cælo.

sed videntur multiplicari signa sine necessitate, cum natura sua sint luminosa, & postea illuminare debeant. Conuenit autem obscuratio (quod certè magnum est signum) aduentui magno Christi. Nam si primū præcesserunt signa cœli in aduentu eius primo: propterea fini terribili, & luctuoso quasi condolebūt cœli. Nec debuerunt hæc significari augmento lucis: quia lux non perterrefacit, ut eius absentia, nec res ita discerni facit. Nec debebant statione, vel retrocessione Solis signari: quia hæc signa pro re parua data sunt in Veteri Testamento. Nec hæc etiam obscuratio Solis, Lunæque simul esse potest: Sol enim die tantum obscurari potest, Luna verò tantum nocte, vel sequenti, vel alia. Neque secundum partem aliquam, ne eclipsi naturalis putetur. Ideò extra tempora eclipsium, id est, coniunctionis, & oppositionis, continget, ut in passione durauit aliquandiu, ut ab omnibus posset videri: quia plangent omnes tribus terrę, & putabunt signū rei magnę, & terribilis. Et per tres, vel per quatuor horas, ut in passione, non multo plus, ne omnia viuientia pereant: nec minus, quia non intraret per motum luminaria omnium hemisphæria, ut Indorum Occidentalium. Erunt autem signa mali venturi toti orbi: sed quia illa nesciuntur ab omnibus esse communia, debuerunt in cælo esse, quia etiam cælum mutabitur, ut omnibus sint conspicua. Est autem magna tribulatio, defectus luminariorum, ob defectum influxus luminis, à quo ita pendemus, ut constat in eclipsi naturali, & in tenebris, quę Egypto in signum magnæ plagę inflicta est, & in passione etiam constat inimicos reuertisse percutientes pectora sua. Stellę etiam cadent de cælo, id est, crebri cometę terribiles, ut in aère significetur commotio. Et Christus loquitur ut vulgus, dicendo Stellas de cælo cadere, nimirum in speciem: quemadmodum extingui iudicant Stellam, cum ipsorum subtrahitur aspectui. Alioqui Stellas, quia grauita

te carent, & quantitate, illarum multę terram superant, terra ipsas non caperet, si vera sunt quę ab Astrologis dicuntur de Stellarum magnitudine.

Et virtutes cælorum commouebuntur. Hęc omnia describuntur ad significandam seculi consummationem, in qua cessabunt omnes partes orbis à conditione status sui: ideò oportet in omnibus partibus orbis fieri signa, ut in Sole, Luna, & Stellis, & in virtutibus ipsis cælorum, quæ sunt intelligentię ipsę, siue intellectuales substantiæ mouentes orbis: quæ à Marco apertius vocantur virtutes quę in cœlis sunt, ut ostendat, non esse conditiones aliquas corporum cœlestium, sed substantias separatas, siue sint Angeli, spiritus potentes virtute (non mole) ad faciendum verbum illius, siue sint peculiariter illi spiritus, qui vnum de nouē choris ordinem constituunt. Vnde Origenes in hæc verba ait: *His accidentibus, consequens est, cælorum rationabiles virtutes patientes stuporem, consummationem aliquam pati, & conturbari, remotas videlicet à primis functionibus suis.* Et addit rationem B. Thomas: *Quia si ordo virtutum est medius in secunda hierarchia, ut vult Dionysius, & hæc primum locum tenet inter exequentes exteriora ministeria, inter quæ nullum maius esse videtur, quam dispositio causarum vniuersalium: hinc maxime videtur administratio corporum cœlestium ad ordinem virtutum pertinere.* Dicuntur etiam virtutes cælorum, ad differentiam demonum, qui in aère caliginoso versantur, & terrā circūnt, quærentes quem deuorent. Mouebuntur autem istæ virtutes, faciendo mira, & insolita, respectu quorum nunc quietæ sunt. Cessatio enim à custodia, & motu cœli, nec est signum, nec præcedit iudicium. Timor etiam ille, & stupor, quem asignat Origenes, non cadet in beatos: nec si maxime caderet, illa esse possent signū hominibus, quia eum non vident. Et in Luca hic timor ut causa præcedentium mutationum ponitur: *Nam virtutes, inquit, cælorū*

Astrologi de Stella ruma magnitudine quid sēferint

Virtutes cælorum quæ nam commouebuntur. Mat. 13.

Psal. 102.

Orig. tra. 30. in Math. theū. to. 2.

Virtutes cælorum quomodo commouebuntur, secundum Origenem.

B. Thom. B. Diony. de cælesti. hierar. cap. 7. & 8.

Virtutes cælorum etiam quare dicantur. 1. Pet. 5.

Quomodo rursus mouebuntur istæ virtutes. Luc. 21.

mouebun-

Quas aliqui
dam non in
pte, virtutes
cœlorū asse
rant commo
uendas.

Psal. 32.

2. Par. 36.

Psal. 148.

Quibus de
causis præ
cipuè Sol ob
scurebitur.

Elemento
rum commo
tio miseris
quid porten
det mortali
bus.

Matth. 16.

Sole, Luna,
& astris nūc
quomodo
bis vtendum

Irenæ. li. 4.

cap. 43.

Propheciæ
quid propriū
sit, secundum
Irenæum.

*moueantur, vt effectus alij dicti signa
sunt venturi Christi. Alij, simplicius
fortassis, per virtutes cœlorum ac
cipiunt sidera, & astrā, quæ in Scri
pturis dicuntur militia cœli, & vir
tutes, id est, exercitus cœlorū. Hinc
per Dauidem dicitur: Verbo Domini
cœli firmati sunt, & spiritu oris eius om
nis virtus eorum. Et in oratione Ma
nasse: Te laudat omnis virtus cœlorum:
& rursus Dauid: Laudate eum omnes
virtutes eius: Et explicans, subdit:
Laudate eum Sol, & Luna: Laudate eum
omnes Stella, & lumen. Quoniam enim
homines cōspicient omnes istas cœ
lorum virtutes commoueri à suo sta
tu; idcirco trepidabunt, & præ timo
re expectabunt mala, quæ superuen
tura putantur. Quod ergo superius
dixit: Erunt signa in Sole, & Luna, &
Stellis, idem repetit, pro ratione pro
ducendo, quod virtutes cœlorū præ
dictæ commouebuntur.*

Iustè autem eis Sol obscurabitur,
atque indignabitur, quia lumine a
bulsi sunt suo ad flagitia perpetranda;
& ad significandum Christum ira
tum, & quia noluerunt in se obscu
rare Solem humanæ prudentiæ, &
concupiscentiæ, & Lunam instabili
tatis, & Stellas sensuum sub Fidem
humiliare, & carnis terram premere
præ contritione magna, vt mare.
Omnia ergo elementa testabuntur
sub aduentum Domini, sua ministe
ria, quæ hactenus exhibuerunt ho
minibus, iam finem acceptura, quan
do Dominus in proximo aderit red
dere vnicuique iuxta facta sua. Tu
ergo quoties lumen Solis, Lunæ, vel
Stellarum videris; recordare citò
venturum tempus, in quo sub adue
tum iudicis mirabilis futura sit mu
tatio. Et dum adhuc illa pretiosa lu
mina tibi lucent; sic vtere illorum lu
mine, vt his deficientibus, letus Chri
stum illum iudicem expectare pos
sis. Multa porrò de his signis scri
buntur, quæ non existimo posse ad
vium refecari: Quia, vt Irenæus ait,
Omnis prophetia priusquam habeat ef
ficaciam, anigmata, & ambiguitas sunt
hominibus. Cum autem venerit tempus,
& euenit quod prophetatum est, tunc

Prophetia habent liquidam, & certam
expositionem. Hæc magnus Irenæus.

Subdit Matthæus: Et tunc parebit
signum Filij hominis in cœlo. Hoc sig
num quale sit, satis antiquissimi Pa
tres docent, & indicat Ecclesia, quæ
cantando, ait: Hoc signum Crucis erit
in cœlo, cum Dominus ad iudicandum ve
nerit. Testatur etiam idem vniuersa
Ecclesia, quæ signo Crucis, tanquam
proprio Iesu Christi, in omnibus v
titur. Petrus Cluniacensis: Nihil a
ded, inquit, eum declarauit esse Filium
hominis, quam mors, quam nullus euadit
Filius hominis, & quam in Cruce pertu
lit. Hæc ille. Apparebit autem in cœ
lo, vt notetur cœlum merito Crucis
posideri. Et ita electis Crux curru
igneus est, qui Heliam è terra in cœ
lum sustulit, arca Noë, quæ post di
luuium super montes Armeniæ re
quieuit: & arcus fœderis in nubib⁹,
de quo Dominus dixit: Erit arcus
meus in nubibus, & videbo illum, & re
cordabor fœderis sempiterni, quod pactū
est inter Deum, & omnem animam viuen
tem vniuersa carnis quæ est super terrā.
Porrò Crux illa, quæ supplicium, &
confusio fuit Filij Dei, & quæ Iudeis
fuit scandalum, Gentibus stultitia,
veniet ad confusionem Iudæorum,
& omnium infidelium, visa redem
ptione in ea peracta, & pompa Re
gis Christi.

Discipuli autem tunc non perci
pientes Christi verba, vexillum Re
gium intellexerunt, sed non quale
esset. Et Crux, quæ ex elementorum
materia constabit, Sole ipso iocun
dior, ac fulgentior bonis apparebit.
Credunt etiam sancti Ecclesiæ Do
ctores, non solam Crucem, verum
etiam cætera arma, insigniaque, qui
bus laceratum fuit Domini corpus,
apparitura, vt columnam, cui alliga
tum illud flagellarunt, flagella ipsa,
spineam coronam, clauos, spōgiam,
arundinem, qua caput eius percuf
sum, lanceam, & reliqua, quæ pertu
lit pro nobis in carne sua Filius ille
hominis. Quin etiam monet qui
dam, signum Crucis non tantum in
cœlo appariturum in illo die, sed et
iam in frontibus singulorum homi
num,

Signum Filij
hominis qua
le in cœlo
apparebit.

Petrus Clu
niacen. lib.
1. epist. 1.

Illud signum
vbi appare
bit, quid sig
nificabit: et
figere, & ty
pi.

4. Reg. 2.
Gen. 8.
Infra. 9.

1. Cor. 1.

Signum Filij
hominis app
pariturum
quod intelle
xerint rudes
Christi Disc
cipuli.

Signū illud
ex qua re cō
stabit: quale
videbitur e
lectis.

Quæ nā alia
etiam Christi
signa tunc
apparebunt
secundum Pa
tres.

Ioan. 19.

Vbi etiā ap
parebit illud
signum Filij
hominis: vt
plj quidam
viri meditan
tur.

Apoc. 7.

Huius funda
mentum do
ctriinæ quod
Ezech. 9.

Quando ap
parebit hoc
signum, quo
modo, & quā
diu.

Zacha. 12.

Apoc. 1.

Quando plā
gent omnes
tribus terræ.
Qui non plā
gent. Plange
re quid sit.

*Ouid. li. 2.
Metamor.*

Qui tunc
plangent, &
quare.

Luc. 21.

Quemadmo
dum Christi
veniet ad iu
dicandum.

Act. 1.

Dan. 7.

In nubibus
cur veniet
Christus ad
iudicium.

num, quos ad salutem elegit Deus,
iuxta illud Apocalypsis: Vidi alterum
Angelum habentem signum Dei viui. Et
subdit: Nolite nocere terra, & mari, ne
que arboribus, quousque signemus seruos
Dei nostri in frontibus eorum: & illud
Ezechielis: Signa Thau super frontes
virorum gementium, & dolentium super
cunctis abominationibus, quæ sunt in me
dio eius, scilicet Ierusalem, quæ Ec
clesiam significat.

Hoc autem signum vel veniet si
mul tempore cum iudice, vel, vt alij
sentiunt, tempore obscuracionis lu
minariorum in edito aëris loco ap
parebit, quo ab omnibus cerni pos
sit: eritque extensum super nos per
aliquot dies, & noctes, & post desi
net apparere; & rursus veniente
Christo, vt vexillum præcederet ante
eum.

Et tunc plangent omnes tribus terra.
Idem docet Zacharias, & liber Apo
calypsis. Hæc ergo ante iudicium e
runt, quia in iudicio non erunt tri
bus: & boni non plangent, sed læta
buntur. Est autem plangere, cum fle
ctu pectus tundere, seu percutere,
iuxta illud Quidij:
Plangere nuda meis conabar pectora
palmis.

Ita enim solent, quibus dolor, & lu
ctus intolerabilis contigit, se per
cutere. Et statim sequitur in textu:
Et videbunt Filium hominis venientem
in nubibus cœli cum virtute multa, & ma
iestate: & mittet Angelos suos cum tuba
& voce magna, &c. Ob mala enim sig
norum, & per ea rerum quæ signifi
cantur, plorabunt omnes, etiam fide
les, sed plus multo infideles, quia il
la non præuiderunt, & nihil habet,
quod post hanc vitam sperent, quæ
luctus maxima est causa. ¶ Et vide
bunt, inquit, Filium hominis venientem
in nubibus cœli cum virtute multa, &
maiestate. Idem ferè Lucas. Dixerunt
Angeli in Ascensione: Sic veniet,
quemadmodum vidistis eum euntem in
cœlum. Ascendit autem nube susce
ptus: ita etiam veniet, sicut & in Da
niele dicitur: Ecce cum nubibus cœli
quasi Filius hominis veniebat. Nubes
præstabunt vt tolerari possit ab om

nibus summa claritas, & splendor ad
uenientis Christi, partim ad gloriæ
Christi aduentum, cui nubes velut
sedes erunt, & vehiculum Deo pro
prium in Scripturis: Dicitur etiam,
cum virtute multa, id est, magna, &
maiestate, vel gloria, ad distinctio
nem primi aduentus, in quo venit
cum magna infirmitate, & humilitate.
Virtus quidem apparebit in eo,
quod eius imperio omnes mortui
statim resurgent, & omnes in mo
mento, & in ictu oculi congregabū
tur ad ipsum, & vel inuiti omnes il
li curabunt genua, cœlestes, terre
stres, & inferni, vt iudici supremo.
Maiestas vel gloria relucebit in cor
poris claritate, & Angelorum stipan
tium multitudine. Et hic sermo po
nit omnes homines iam suscitatos:
quia antè, cum essent dispersi, non
viderent ipsum, & Christus iudica
ret ante terminum.

Quod verò subdit: Et mittet Ange
los suos cum tuba, & voce magna: & con
gregabunt electos à quatuor ventis: reca
pitulatio est: quia mittere, actus est
iudicis: & congregatio fit ad locum,
vbi est iudex. Ideò de eius aduentu
prænarratur, licet ferè simul hæc con
tingant: sed congregatio aliquo mo
do prior est. Veniet autem lentè, &
gradatim ab ea parte, qua videri po
terit, quo maiestas, & locus cœli, vn
de venit, spectetur, quemadmodum
in Ascensione, vt verè venientem
videant. In nubibus ait, siue, vt Lu
cas, in nube. Ipse enim in nube qua
dam singulari: nonnulli verò ex An
gelis & beatis suas etiam nubes ad
maiores Christi gloriam, & splen
dorem habebunt, verum magnitudi
ne, & claritate inferiores. Quema
dmodum etiam Apostolis promisit
duodecim sedes ad iudicandas duo
decim Tribus Israël. Nubes autem,
erit quasi sedes maiestatem osten
dens.

Christus autem motu grauitatis
non descendet: quia non sisset vs
que ad terram, & velocius in fine,
quam in principio moueretur, sed
dote agilitatis. Nubes etiam non à
principio intrinseco motum habet,

Christus quæ
re in virtute
multa, & ma
iestate veniet
ad iudican
dum.

*1. Thess. 4.
Philip. 2.*

Qua figura
fit dictū, Et
mitter Ange
los suos cum
tuba, & vo
ce magna,
&c.

Quomodo
veniet Chri
stus ad iudi
cium, lentè,
an festinan
ter, & vnde:
Act. 2.

Luc. 21.
Qualis erit
Christi iudi
cis. nubes.

*Matth. 19.
& Luc. 22.*

Quomodo
mouebitur
Christus in
nube, & nu
bes similiter
ipsa.

quia ad latera moueretur, & nisi resoluta non descendit deorsum: nec filteret in aere, quemadmodum nec a vento agitata: nec sedenti Christo adaptaretur, sed ab Angelo motum nanciscetur: quo non mouente, natura sua staret. Eritque alia nubes numero ab illa ascensionis: quia hec entia parum durationis habent, cum non sint in specie aliqua nisi pluuie: vnaque tanget Christum, alia erunt sub pedibus. Vocat autem nubes celi: quia in aere, vel caelo secundum vulgus propinquo sunt, quia non vident sphaeram ignis. Veniet autem cum virtute multa, id est, potestate iudicandi: quam in via non habebat, quia necdum subiecta erant ei omnia. Veniet etiam in maiestate; id est, maximo statu, siue apparatu. Nam paulatim feruent nubes, aderunt comites Angeli, occurrent boni in aera, subiecti in terra erunt omnes. Secus in primo aduentu: etiam si die Transfigurationis, vel solennem ingressum in die Palmarum enumeres.

Emittet autem Angelos, etiam de alijs ordinibus a primo, ad congregandum cineres electorum ad locum maioris partis eorum. Deinde ad coaptandum corpus; quod ubi fuerit coaptatum; a Deo in momento viuificabitur: *Et electos suos*, inquit: non quidem tunc viuentes, quia nulli erunt tunc, neque erunt a summis caelorum, id est, in Sphaera ignis congregandi. Nec omnes essent praedestinati, qui primi reperiretur: nec omnes homines, quia electio est de aliquibus tantum. Ergo praedestinos intelligit, quos solum ob honorem nominat: licet damnati ad gehennam sint pertrahendi: & ut quidam volunt, non a demonibus, quia esset honor cooperari in resurrectione: nec ad gehennam portabunt damnatos, etsi ignem, qui ad poenam infligendam spectat, ministrabunt. Verum haec ratio quantum roboris ac firmitatis habeat, alijs iudicandum relinquo. De electis vero ait Paulus: *Simul rapiemur cum illis obuiam Christo in aera* ab Angelis nimirum rapie-

mur ob honorem, etsi electi non egebunt, quia habebunt dotem agilitatis, & volent ire.

Mittet vero Angelos cum tuba, & voce magna. Vbi coniunctio, *Et*, expositiue accipi potest, ut per tubam intelligatur illa ipsa vox magnae virtutis, quae Angelico fiet ministerio, quae ad modum tubae magno cum terrore sonabit: de qua Paulus ad Corinthios: *Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & ad Thessalonien. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo.* Vbi idem sunt, iussus, vox Archangeli, & tuba Dei.

Quatuor autem ventos, vocat quatuor mundi plagas, nimirum Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Austrum, vnde quatuor precipui venti oriuntur, in quibus comprehendit & medios. Ac subdit: *A summis caelorum usque ad terminos eorum*. Graeca littera habet Α π ἄκρων ὀψων ἑως ἀνατολῆς αὐτῶν: id est, ab extremis siue a summis caelorum, usque ad extrema, siue summa eorum: significat, ab vno polo usque ad alterum e regione oppositum: vel, ab vna caeli extremitate usque ad alteram caeli extremitatem. Sic dixit Dauid: *A summo caelo egressio eius: & occursum eius usque ad summum eius*, quod est, ab Oriente in Occidentem. Sic etiam dicitur in Deuteronomio: *Interroga de diebus antiquis, &c. a summo caelo usque ad summum eius*, vult dicere, Ab omnibus hominibus qui sunt super terram, ab vno caeli termino usque ad alterum. Ex quo apparet, idem esse summum caeli, quod summum terrae, vel extremum. Quod ex Marco etiam patet, qui habet: *A summa terrae usque ad summum caeli*, ab vna scilicet terrae extremitate ad alteram caeli extremitatem oppositam. Et in Scripturis frequenter pollicetur Deus se congregaturum suos ab omnibus mundi partibus: ut cum ait: *Ab Oriente adducam semen tuum, & ad Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, Da: & Austro, Noli prohibere.* Quo modo loquendi hyperbolico significat, ab omnibus locis congregandos electos,

rapicetur obuiam Christo in aera.

Cum tuba, & voce magna qua mittet Angelos Christus.

1. Cor. 15.

1. Thess. 4.

Quibus quatuor ventis sint electi congregandi.

Quid sit: A summis caelorum usque ad terminos eorum.

Psal. 18.

Deut. 4.

Summum caeli, & summum terrae, non esse diuersa, sed vnum atque idem.

Esai. 43. Quid apud Esaiam: Dicam Aquiloni, Da: & Austro, Noli, prohibere.

An nubes esset distincta ab illa ascensionis, necne

Nubes caeli quar e dicantur.

Quomodo apparebit Christus cum virtute multa.

1. Cor. 15. Qua veniet in maiestate Christus ad iudicandum. 1. Thess. 4. Matth. 17. Ioan. 12.

Cur mittet Filius hominis Angelos ante iudicium.

Vbi iudicium fiet.

Qui erunt electi per Angelos congregandi.

Cur daemones nil cooperabuntur resurrectioni malorum, secundum aliquos.

1. Thess. 4. Electi cur ab Angelis

Alter sensus illorum verborum: A summis caelorum, & reliq.

Tertius sensus.

Aeris in sacris literis frequens acceptio.

Luc. 21. Theophy. in Lucam.

Explicantur haec Domini verba: His autem fieri incipientibus respicite, & leuate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra.

vbiunq; tandem delitescant quonia nullus est locus, quin intra hos duos caeli terminos contineatur. Vel significatur per haec ambo hemisphaeria, quorum neutrum est alio inferius, sed ambo summa, & ambo suprema, ut comprehendat loca omnia, vbiunq; possunt inueniri anime, siue corpora electorum. Nisi velit significare, sanctorum corpora in aere, siue ventu esse per combustionem conuersa, ita ut Angelorum reposcant corpora ab aere, qui in sacris literis caelum dicitur.

Adiungit istis Lucas: *His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra: quonia appropinquat redemptio vestra.* Graeca vox est ἀπολύτρωσις, id est, ut expedit Theophy. consummata redemptio, & absoluta omnium malorum corporis, & animi euacuatio. His autem verbis hic sensus inest: Cum haec omnia, quae diximus, incipere fieri videritis: ad quae verba referenda sunt verba Matthei, & Marci: *Cum videritis haec omnia fieri*, id est, quae incipiant fieri, nolite submissis in terra oculis, quasi tristes, ac desperati incedere, sed leuate capita vestra, hoc est, recipite

animu, confidite, omneque; metum ex cordibus vestris excutite: quoniam haec vobis non ad exitium, sed in commodu vestru cedent. Appropinquat enim redemptio vestra, de qua Apostolus: & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filioru Dei expectantes, redemptione corporis nostri. Nam etsi haecenus filij Dei sitis, & redemptio ne spiritu vestroru in cordibus vestris receperitis, adhuc tamen corpus corruptioni est obnoxium, & diaboli insultibus, & vexationibus estis expositi, & viuitis in medio nationis praeue, & peruersae, cum quibus vobis continuu gerendu est bellu. Verum ab his omnibus molestijs redimedi estis, & ad fine redemptionis postremum, qui in gloriosa Dei visione, ac fruitione, corporisque immortalis claritate, felicitateque consistit, peruenire aliquado debetis: ut ita sicut iniustitia, & saecritate, ita in beatitudine, & felicitate aeterna conformes efficiamur Dno nostro Iesu Christo, cui cum Patre, & Spiritu sacro communis est gloria, honor, & imperiu in saecula saeculorum, Amen.

Rom. 8.

Phil. 2.

Finis vltimae nostrae redemptiois in quo consistat.

TRACTATVS XLI.

IN illa verba: *Ab arbore autem ficu discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est aestas. Ita est vos, cum videritis haec omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Caelum, & terra transibunt; verba autem mea non praeteribunt. De die autem illa & hora nemo scit, neque; Angeli caelorum, nisi solus Pater. Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus Filij hominis, &c. Matthei 24. Mar. 13. Luc. 21. & 17.*

Quo tendat Christus propositis in verbis.

VM multa signa praecurrentia, tum excidium vrbis, tum mundi consum-

mationem, haecenus praedixisset, ad monet iam, ut, illis visis, nulla ratione dubitent de exitu & euentu reru

Tract. 86.

à se prædictarum. Assumit ergo Dominus similitudinem fici, quæ ubi cœpit folia, & fructus producere, signum est ætatis instâtis. Apud Lucam autem non tantum ficus, sed etiam ceteræ arbores adhibentur in parabolam, ita enim scribit: Videte ficulneam, & omnes arbores: quum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. Quod D. Ambrosius putat non sine mysterio factum: nempe quod ante diem iudicij Iudæi, quos ficus significat, & omnes Genes, quas per ceteras arbores comprehendit, ad Christum sint conuertendæ. Quod cum factum fuerit, tunc in propinquo esse ætatem illam, quam nulla sequetur hyems, nullaque tempestas, sed qua sancti Dei in summa tranquillitate, & omnium bonorum affluentia claritate regni sui perfruentur. Neque refert, quod Matthæus tantum de ramo ternerescente, & protrudente gemmas ac folia loquatur, Lucas verò addit etiam fructum, quod paulò ante ætatem ficus proferat, ut signum sit magis imminentis ætatis, etiam si ferè simul folia, & fructus, & prope ætatem producat. Et exemplum dedit verbi ministris, ut fideliter, & prudenter omnem similitudinibus vulgatissimis moueant lapidem, donec populus quæ obscura sunt, exactè intelligat: Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Prouerbiali sermone id dicitur esse in ianuis, quod propinquum est ut veniat, eo quod prope sit ad ingressum, qui assitit ostio. Lucas ait: Scitote quoniam prope est regnum Dei: illud nimirum, quod petimus in precatione Dominica aduenire, ut neque Diabolus, neque Mundus, neque mala concupiscentia in nobis regnet. Et idem est regnum Dei quod superius dixit: Appropinquat redemptio vestra. Et quod ait: hæc omnia, intellige signa euersionis respectu Ierolymæ, & rursus signa iudicij respectu aduentus Domini: sed præcipuè de hoc secundo est sermo. Namper euersione ciuitatis non appropinquauit redemptio Apostolorum, quia iam vita fun-

cti, nec etiam regnum Dei. Nec valet quod loquitur Apostolis: quia ut a libi dicitur: Quod vobis dico, omnibus dico, nec enim Apostoli tempore euersionis superauerunt. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Ne quis tatis de rebus vel tantillum dubitaret, aut tanquam vanas minas contendas existimaret, assertionem sibi consueta confirmat, quæ hæctenus de excidio Ierolymorum, & de consummatione mundi, & extremo ad iudicium Christi aduentu prædixerat. Dubium autem est inter Patres, quid significet illud verbum, Generatio hæc, quæ Græcè dicitur, ἡ γενεὰ αὕτη, quæ vox non tantum nationem ac gentem, sed etiam ætatem, vel seculum significat: unde Nestor dicitur vixisse temporis euersionis, id est, tres ætates, iuxta illud Poëtæ: Vixi annos centum: iam tertia viuatur atas. Sicut apud Hebræos Dor, quæ verti solet, generatio, accipitur pro ætate centum annorum, ut cum dicitur, Quarta generatione reuertentur, id est, post quadringentos annos: ita etiam euersionis accipitur. Et in hoc posteriori significato vertit Erasmus: Non præteribit ætas hæc: atque hunc sensum sequitur Abulensis in Matth. Quia alioqui, inquit, non innueretur breuis duratio, nec rerum gerendarum denotaretur terminus. Manifestum est enim, quod ante finem Iudæorum, vel electorum Ecclesia, vel in genere hominum illa omnia fiant: atque ita generatio non nisi tunc viuens significat, & ita de euersione hæc accipienda sunt, & hominibus tunc existentibus. Nam Ioannes excidio superuixit, & alij. Atque ita post signa secundi aduentus, rediret ad signa euersionis. Sed hunc sensum non agnoscunt Veteres Patres, Hilarius, Hieronymus, & Chrysostomus. Audi verba Hilarij, qui hæc de generatione fidelium in Christum credentium interpretatur. Atque ut fides certa esset futurorum, ante dicendo, professionem veritatis adiecit: generationem nostram præterire non posse, nisi vniuersa ista transcurrerent, eaque, quæ firma existimantur, cælum, & terram non futura, verba autem sua non posse non esse, quia illa ex conditione creationis sua, id est, profe-

Quæ generatio sit hæc quæ non præteribit, donec omnia fiant. Græcè quid significet. Nestor quot vixisse fertur ætates. Ouid. 12. Metamor. Dor Hebræis quid. Gen. 15. Primus Iesus Erasmus.

Abulen. 9. 197. in ca. Matth. 24.

Quis Apostolorum Ierolymitano superauerit excidio. Alter sensus de generatione præterita illa. Hilar. can. 2. in Matth. Hierony. in Matth. lib. 4. Chryso. ho. 78. in Matth. to. 2.

Theophy. in Matih.

Et de nihilo, habeant id in senectutis, ut non sint, hæc autem ex aternitate deducta, id in se continet virtutis, ut manent, &c. Et Theophy. idem confirmans, ait: Generationem hoc loco dicit, non eam quæ tunc erat, sed fidelium, quasi hoc dicens: Non præteribit generatio fidelium, donec omnia hæc fiant. Non enim quia auditis famem, & pestilentiam, credatis quod generatio fidelium his malis intereat: sed permanebit, & nihil illi præualebit. Sunt qui hæc omnia de sola captiuitate Ierusalem intellexerunt, & non de secundo aduentu. Unde sic interpretantur: Non præteribit generatio; hoc est, vestra Apostolorum generatio videbit Ierolymorum calamitates. Cum ergo in superioribus proximè præcedentibus sermo esset de aduentu Christi ad iudicium, & hæc sint maximi momenti præ illis, quæ acciderunt in excidio, & ad vniuersos homines spectent, nec tantum ad Iudæos, & sequatur: De die autem illa & hora nemo scit: quod de tempore secundi aduentus Domini, non de excidio intelligitur: suauius de generatione fidelium ad finem vsque seculi permanentium, & omnia prædicta mala superantium, hæc verba intelliguntur. Et demonstratur generatio electorum ista, ad excludendam generationem renouandam, quemadmodum renouata fuit tempore Noë post diluuium, quæ tunc tam exigua erat, ut extinctioni proxima videretur. Et ita asserit, quod finito electorum numero, non remanebit vlla reproborum generatio, neque illi generationi electorum terminatæ in mundi conflagratione, succedet alia generatio media vsque ad aduentum Christi. Confirmabat hoc verbum Apostolos, audientes generationem fidelium inexpugnabilem futuram, & ad finem vsque mundi duraturam. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Quasi dicat, Non mireris quod dixerim, vniuersum genus hominum præteriturum, hoc est, in hoc rerum statu non perseuerabunt, sed mutabuntur, ut ait Petrus, in cælos novos, & terram nouam. Transibunt autem cælum, &

Cui nulla in posterum succedet generatio. Gen. 10. & seq.

Generatio electorum potissimum quæ fortis & inuisibilis. Cælum, & terra quomodo transibunt.

2. Pet. 3.

terra, ut inquit Hieronymus, in mutatione, non abolitione sui: & secundum Theophylactum, subest huic loco Hebraismus, & deest particula explicans comparisonem; scilicet, Facilius est transire cælum, & terram aboleri, ac illa firma, & immobilia, quam ut aliquod ex dictis meis mendax sit. Unde in Luca dicitur: Facilius est cælum, & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere. Et confirmatur ex eo, quod alibi Dominus apud Matthæum dixit: Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant; quod ferè eundem sensum habet. Ita ut particula, Donec, significet non quod aliquando sit euenturum, sed quid citius, & prius sit euenturum. Ita vulgò loqui soliti sumus: donec cælum ruat, tui non obliuiscar; aut, prius cælum ruet, quam tui memoria excidat. Ita Virgilianus pastor ille aiebat: Ante leues ergo pascentur in aquore cerui, Et freta destituent nudos in littore pisces; Ante pererratis amborum finibus, exul, Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim, Quam nostro illius labatur pectore vultus. Et aduerte, etiam ad minimum iota verba Christi implenda. Neque intelligit Dominus verba sua non transire quantum ad sonum qui transit; & secundum vocalem prolationem, nam Semel emissum volat irreuocabile verbum, sed quantum ad res dictas verbis, & significatas. Sic enim dicimus hominum verba vel vana, vel firma. Ratio eius rei est secundum Hilarium, quia cælum, ac terra, cum ex nihilo sint facta, naturam habet, ut in nihilum redigi possint: verba autem Domini, cum æternam habeant originem, in æternum permanere necesse est. Ad hæc, cælum, ac terra, opera Dei sunt, & verbo Dei ad esse vocata: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt: fortior est autem causa suo-

B. Hierony. tom. 9. Theophylact.

Quomodo accipiendum quod sequitur: Verba autem mea non præteribunt. Luc. 16. Matth. 5.

Qualis etiam modò locutio.

Virgil. Eclo. 6.

Qua ratione Christi verba prætereant, & qua non prætereant.

Horat. lib. 1. epist. 18.

Hilar. can. 24. in Mattheum.

Secunda ratio Psal. 148. Gen. 1. & seq.

Luc. 21.

Ambros. li. 10. in Lucam tom. 5.

Quid similitudine fici, arborumque Christus voluerit significare, secundum Ambrosium.

Quibus exemplis & similitudinibus prædicatores ad populum uti debeant exemplo Christi.

In ianuis esse quid dicitur.

Luc. 21.

Supra. 11.

Quod sit hoc regnum Dei, quod Christus ait appropinquare. Illud: Cum videritis hæc omnia, ad quid referendum sit.

Mar. 13.

Tertia ratio. effectu. Præterea, nihil est solidius
 ipsis cælis, de quibus Propheta: *Stavit ea in aeternum, & in seculum seculi.*
 & in libro Iob dicitur: *Tu forsitan cū
 eo fabricatus es cælos, qui solidissimique
 si are fusi sunt?* Nihil etiam terra stabilius,
 de qua scriptum est: *Qui fundasti terram
 super stabilitatem suam; non inclinabitur
 in seculum seculi.* & Generatio præterit,
 & generatio aduenit, terra autem in aeternum
 stat. Et tamen, cū nihil sit verbo fragilius
 aut debilius, verbum Christi firmiter est
 cælo, & terra. Quia quod infirmum est
 Dei, fortius est hominibus. Unde mare non
 nominavit, quia facile mouetur: nec ignem,
 nec aërem, quia vulgus hæc non nouit. Et per
 hæc insinuat, maxima esse quæ prædicta
 sunt.

Sensus igitur est, Facilius est cælum, &
 terram corrumpi, quia non ex se, sed ex Deo
 habent perpetuitatem, quàm verba mea non
 permanere in æternum, quantum ad significatum:
 Quemadmodum verba legis, & Prophetarum
 non præteribunt, donec omnia fiant, id est,
 usque ad tempus, quo statuta cerimonie vim
 habeant obligandi, vel figuræ, ut futura
 significant, nempe ad femina usque promissum
 permanens sunt. De verbi Dei stabilitate ait
 Esaias: *Omnis caro fænum, & omnis gloria
 eius quasi flos agri. Exciccatum est fænum,
 & cecidit flos, & c. verbum autem Domini
 Dei nostri manet in aeternum.*

De die autem illa & hora nemo scit,
 neque Angeli cælorum, nisi solus Pater. Marcus
 ita habet: *De die autem illa, vel hora, nemo
 scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi
 Pater.* Id verbum: *Neque Filius*, testatur
 D. Hieronymus, etiam in quibusdam codicibus
 Latinis fuisse additum apud Mattheum, in
 Græcis autem, maximè Adamantij, & Pierij
 exemplaribus, hoc non habetur adscriptum:
*Sed quia in nonnullis (inquit) legitur, disserendum
 videtur.* Chrysostomus verò etiam apud
 Græcos legit, & interpretatur, & autor
 Operis Imperfecti in Mattheum, ut apud
 Latinos

Hilarius, & similiter Augustinus in multis locis.
 Ut verisimile sit ex Mattheo sublatum à
 quibusdam propter Arrianos, qui ex hoc loco
 Filij inæqualitatem colligebant, dicentes
 non posse esse æquales qui scit, & qui
 ignorat. Tamen reuera Evangelium Syriacum
 illud verbum, *Neque Filius*, non habet in
 Mattheo, de quo non est sermo.

Primum ait: *De die autem illa.* Nimirum
 iudicij, non excidij vrbis, quia in illa non
 est aduentus Christi, neque comedebant, &
 bibebant Iudæi, quando deleti sunt, ut
 infra dicitur. Et illi prænouerunt, aut cer-
 tè prænosse potuerunt suam ruinam, &
 euerfionem. Et sacerdotes quidem videntes,
 templum amplius non posse defendi, petierunt
 veniam à Romanis, sed minimè obtinuerunt,
 ut testatur Iosephus libr. de Bell. Iudæi. &
 Egesippus libr. de excidio vrbis. Et ita fugit
 Dominus interrogationem Discipulorum, qui
 importunè quærebant de die iudicij, fat esse
 ratus quòd scirent, post signa quàm primum
 se esse venturum: hinc dixit: *Scitote quia
 prope est in ianuis.* Nec dixit quando inciperent
 signa, nec quantum esset inter vnum signum,
 & alterum, nec quantum inter vltimum, &
 eius aduentum intercederet, nec inter loquelam
 suam & aduentum. Augustinus ad Hesychium,
 in hæc verba ait: *Quod in alio loco ait: De die
 autem illa & hora nemo scit, sunt qui sic accipiunt,
 ut putent se posse tempora computare, diem
 verò tantummodo ipsum, & horam neminem
 scire: vbi omitto dicere, quemadmodum
 soleant Scriptura diem, vel horam, etiam pro
 tempore ponere. Sed certè illud de ignorantia
 temporum apertissimè dictum est. Nam cū hinc
 Dominus interrogatus esset à Discipulis suis:
 Nemo, inquit, potest cognoscere tempora, quæ
 Pater posuit in sua potestate. Non enim
 dixit, diem, vel horam, sed, tempora, quæ in
 breui spatio non solent dici, sicut dies, vel
 hora: maximè si Græcè intueamur eloquiū,
 ex qua lingua in nostrum eundem librum, vbi
 hoc scriptum est, scimus translatum, & c.*
 Hæc ille: quæ libenter pro-

Hilar. can. 24. in Mattheum. B. August.

Quæ nā illa dies, quæ solum nosse dicitur Patrem.

Ioseph. lib. 7. de Bello Iud. ca. 13. sub init.

Egesipp. lib. 4. de excidio vrbis. Quorsū hæc à Christo sunt dicta.

Aug. epist. 83. sub initium, to. 2.

In eos, qui licet non iudicij diem, tempus tamē sciri posse contendunt.

Act. 1.

tulimus

Ij quomodo Domini verbis illudant.

Nemo vt norit iudicij diē

Angeli cælorum qui iudicij quomodo nesciant diem iudicij.

An Angeli, & Beati omnia videant in Deo.

Gregor. li. 4. Moral. c. 3. & alibi, tom. 2.

Mar. 13. Iesum Dei Filium scire diem iudicij contra Ariū, & Eunomiū, Hieronymus tripliciter ostendit.

B. Hierony.

Ioan. 1.

tulimus contra eos, qui, vt eludant Domini verba, asserunt, diem præcisum, vel horam iudicij prædici non posse; bene autem aut millenarij, aut centenarij, aut iubilei, aut anni: quæ falsa sunt omnino, & extorta.

Quod autem dicit: *Nemo scit*, id est, nullus homo, intellige de puro homine naturali cognitione prædico: nam ex reuelatione sicut nihil verat diem iudicij particularis, & mortis agnoscere: ita non repugnat diem iudicij vniuersalis, & aduentus Domini per diuinam significationem prænosci.

Quod subiungit de Angelis cælorum, intellige de beatis Angelis, ita vt nedum homines, sed etiam beati ignorent, nempe notitia naturali. Idem iniuria non fit hominibus, qui minores sunt Angelis, si diem illum nesciant. Quòd si obijcias illud verbum Gregorij: *Quid enim de ijs quæ scienda sunt, nesciunt qui scientem omnia sciunt? Quicumque etiam videt speculum, videt omnia, quæ in ipso resplendent: sed in Deo, qui omnia eminenter continet, omnia resplendent: igitur cuncta vident, qui Deum vident.* Certè valeret argumentum, nisi Deus esset speculum voluntarium, cuique quantum sibi placet, communicans. Et idcirco dicendum, Beatos, & Angelos omnes post diem iudicij clarè omnia cognoscere, quæ esse aliquo modo habent, id est, præsentia, præterita, & futura, & quæ cognoscere desiderabunt. Sed ante iudicium, quia augeri potest extrinsecus eorum beatitudo, minimè inconueniens est, eos aliquaquæ futura sunt, ignorare.

Quod verò adiungitur: *Neque Filius*, occasionem dedit hæreticis, maximè Arianis, in Catholicam Fidem insultandi. Ait enim Hieronymus hoc loco: *Gaudet Arius, & Eunomius, quasi ignorantia magistri gloria discipulorum sit: & dicunt: Non potest equalis esse qui nouit, & qui ignorat. Contra quos breuiter ista dicenda sunt: Cū omnia tempora fecerit Iesus, hoc est, verbū Dei; Omnia enim per ipsam facta sunt, & sine ipso factum est nihil: in omnibus au-*

tem temporibus etiam dies iudicij sit, quæ consequentia potest eius ignorare partē, cuius totum nouerit? Hoc quoque discendum est: *Quid est maius, notitia Patris, an iudicij? Si maius nouit, quomodo ignorat quod minus est? Scriptum est: Omnia quæ Patris sunt, mihi tradita sunt. Si omnia Patris Filij sunt, quæ ratione vnus sibi diei notitiam reseruauit, & noluit eā communicare cum Filio? Sed & hoc inferendum Si nouissimum diem temporū ignorat, ignorat & penultimum, & retrorsum omnes. Non enim potest fieri, vt qui primum ignorat, sciat quid secundū sit.* Hæc ille, pulchrè expugnans errorem Arianorum.

Hunc igitur nodum varijs modis Patres dissoluunt. Et primū Ambrosius libr. de Fide in Arianos ait, illud verbum: *Neque Filius*, additum fuisse ab hæreticis. Sed quia Ecclesia illam lectionē recipit in Marco, & Patres superius producti, etiam in Euangelio Matthæi, verbum illud, vt Canonicum, retinendū est. Deinde Basilius, vt citatur à B. Thoma in Catena aurea, de filio adoptiuo interpretatur: *Legi quoque, inquit, in cuiusdam libro, filium hunc non vnigenitū, sed adoptiuum debere intelligi. Nō enim vnigenito Filio Angelos præposuisset, sic enim ait: Neque Angeli cælorum, neque filius. Sed hæc solutio nō videtur auertere implere: quia Christus dicit de se ipso quòd nescit, vt propterea se à reuelando Apostolis excuset: & tamē, si de adoptiuo filio esset sermo, nihil faceret ad rē. Ad hæc dixisset. Neq; filij, in numero multitudinis, quoniam multi sunt filij adoptiui. Dicendo autem in singulari, *Neq; Filius*, de illo intellexit, qui est vnigenitus. Et satis filios adoptiuos excluderat, cū dixit: *Nemo scit*, id est, nullus homo nouit. Ac rectè progreditur hæc ratio ab hominibus ad Angelos, qui maiores sunt, ab Angelis ad Filium Dei, à Filio ad Patrem, quem sepe Christus, vt homo, sibi præferbat.*

Tertiò alij interpretantur, filium nescire pro membris suis, id est Ecclesie, quæ quandiu diem iudicij nescit, ipse Filius Dei dicitur nescire.

Secundū argumentum.

Matth. 11.

Tertium argumentum.

Quomodo verum sit, Filium nescire diem iudicij, nisi solum Patrem.

Primus sensus, qui reijcitur.

Ambro. lib. 5. de Fide, ca. 8. to. 2.

Secūds sensus B. Basilius. B. Thom. in Matth. 10.

15. Improbatur dupliciter.

Tertia sententia.

Orig. tract. 30. in Mat thau, to. 2.

Ephes. 1. & Coloss. 1.

Eccles. 8. Quid illud: Qui custodit mandatum, non sciet verbum malum secundum Originem. 2. Cor. 5.

Philipp. 2.

1. Cor. 2. & Esa. 64.

B Athanas. tom. vlt. an te medium.

Eius sententia duplex in comodum

Sic enim Origenes hunc locum interpretatur: Donec, inquit, Ecclesia, qua est corpus Christi, scilicet nescit diem, & horam, donec intelligatur scire, quando scierint & omnia membra eius. Bene autem dicitur scire secundum propriam significationem, sicut est in consuetudine Scripturarum. Quid est scire quoniam cognosceret diem illum, & horam, qui tunc occurreret ad finem, & abbreviationem diei illius, & hora. Quoniam autem aliqua significatio est scire, & cognoscere in Scripturis, manifestum est ex eo quod dicitur in Ecclesiaste, hoc modo: Qui custodit mandatum, non sciet verbum malum, id est, non experietur verbum malum. Et in Apostolo de ipso Salvatore est dictum: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Et nescientem peccatum Salvatorem dicit: tanquam si diceret, Eum qui non peccauit, nec in natura fuit peccati. Et infra: Præparat enim Filius scientiam diei illius, & hora coheredibus promissionis illius ex quo seipsum exinanauit, formam serui accipiens, operans viam, qua ducit ad restitutionem omnium, propter quos formam serui accepit, ut omnes simul sciant, id est, re ipsa experiantur horam illam, & diem: quia quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, præparauit Deus ijs, qui diligunt illum: in scientia priorum exercens, & præparans omnem, quem vult scire diem illam, & horam cum sanctis Angelis, & cum ipso Domino nostro Iesu Christo. Hactenus ille: cuius sententia subscribit Athanasius in disputatione in Arium hunc locum libi obijcientem. Respondit enim, Christum nescire, id est, Ecclesiam, cui cum multa essent reuelata, hoc erat ei absconditum.

Posset tamen in hunc sensum aliquid obijci. Primum, quia, cum dixit: De die autem illa & hora nemo scit, sub nemine, omnes qui in Ecclesia sunt, exclusit. Et idem cum dixit, Neque Filius, non potest Ecclesiam significare. Deinde, quia si Filius ponitur scire diem iudicij, non esset excusatio, cur hoc a Patre non pate faceret, quam tamen excusationem videbatur Dominus ostendere: ma-

xime, quia post Filium de solo Patre adiungitur diem illum scire.

Quarto loco sic explicat Cyrillus in libris Thefaurorum, Filium dici nescire diem iudicij, ut homo est, secus ut Deus est. Sed certe Christus ut homo, siue ut filius hominis est, iudex est: ita enim dicitur apud Ioan nem: Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est. In cuius rei fidem multa signa præcurrentia die iudicij nobis prædixit. Præterea sicut nouit, quod ad diuinitatem spectat cognitione sibi naturali, ita quantum ad humanitatem, ex eo quod communicata est sibi omnis scientia. Nouit etiam ex reuelatione die iudicij, alioqui procederet argumentum Hilarij, scilicet quod imperfectio esset in Christo, si ipse venturus esset ad iudicandum, & nesciret quædo, cum homines, qui aliquid facturi sunt, præsciant temporis, & rerum a se gerendarum circumstantias. Ad hæc videri posset Deus Pater inuidus, qui ei mortem prænosendam ante dedit, diem verò iudicij, in quo erat glorificandus, præuidendum non concesserit.

Quinto alij interpretantur, filium nescire diem iudicij, non solum ut homo est, sed etiam quatenus Deus est. Filius enim ut Deus est, quemadmodum essentiam diuinam non a se, sed a Patre habet, ita & scientiam, iuxta illud: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Hæc etsi vera sint, minus tamen sunt ad rem. Tum quia non esset hoc peculiare, sed omnium, quæ filius nouit, notitiam accepit a Patre, a quo & essentiam habet: & tamen hic loquitur peculiariter de die iudicij, quasi sit ignota, & cetera inueniet se scire, & reuelare discipulis. Tum quia hoc non idoneè excusatum redderet Christum apud Apostolos, quod non reuelaret eis diem aduentus sui, per hoc quod intelligeret se scire, & tamen non a se ipso, sed a Patre: quia tunc posset instigare Apostoli, & urgere Dominum, ut quomodo cunque diem iudicij nosset, siue a se, siue a Patre, illum sibi detegeret.

Quartus sensus, minus etiam probabilis, ob multa.

Cyril li. 9. Thefauro. ca. 4. to. 2. Ioan. 5.

Quot modis Christus norit diem iudicij.

Coloss. 2.

Hilar. can. 24. in Mat thau.

Quinta interpretatio.

Ioan. 7. Eius incommoda.

Sexto

Sexta interpretandi ratio, etiam in comoda. Chry. hom. de Trin. to. mo. 5.

Vltima sententia, quæ ceteris omnibus antepontur: Iesus scilicet quatenus nescire dicitur iudicij diem

Primum argumentum a Patribus.

Aug. lib. 1. de Trin. ca. 12. in prin. tom. 3. Gen 22.

Illud Angelus ad Abrahamam: Nunc cognouit quod timeas Deum, quo modoverum sit.

1. Cor. 2.

Idem q. 60. li. 8. 3. quas. tom. 4.

Deut. 13.

Explicatur id: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciatis diligatis eam.

Sexto loco Chrysostomus nouè explicat, dicendo, Nescire se præterea diem iudicij: quia scilicet nondum fecerat illum diem. Nescit ergo tunc, ut faciat eum. At certe, si verum amamus, idem esset de alijs diebus dicendum, quos nondum fecit: nam simili perinde ratione diceretur illos ignorare.

Postremò igitur alij Patres (quorum studium in Arianos, & alios hæreticos pro tuenda verborum Christi veritate mirificè est laudandum) interpretatur, Dominum Iesum diem quidem iudicij optimè nouisse, perinde atque alios dies; sed propterea se eum nescire affirmasse, quia non nouerat illum, ut tanquam doctor illum reuelaret, & detegeret. Atque hic sensus in primis confirmatur Patrum autoritate: ait enim Augustinus lib. de Trinitate: Hoc enim nescit, quod nescientes facit, id est, quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret. Sicut dictum est ad Abrahamam; Nunc cognouit quod timeas Deum; id est, Nunc feci ut cognosceres: quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit. Et post pauca profert simile de Paulo dicens: Nam & Apostolus: Neque enim iudicauime, inquit, scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Eis enim loquebatur, qui capere altiora de Christi deitate non poterant. Quibus etiam paulo post dicit: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Hoc ergo inter illos nesciebat, quod eos per illum scire oportebat. Idem lib. octogintatium quæstionum. Sicut scire Deus dicitur, etiam cum scientem facit, sicut scriptum est: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciatis si diligatis eum. Non enim sic dictum est hoc, quasi nesciat Deus, sed ut ipsi sciatis quantum in Domini dilectione profecerint, quod nisi tentationibus quæ accidunt, non plene ab hominibus agnoscitur. Et ipsum, tentat, pro eo positum est, quod tentari finit. Sic & cum dicitur nescire: aut pro eo dicitur, quod non approbat; id est, in disciplina & doctrina sua non agnoscit, sicut dictum est: Nescio vos; aut pro eo quod inutiliter nescientes facit id, quod scire inutile est. Ideo bene accipitur id quod dictum est,

solum scire Patrem; sic dictum esse, quia facit Filium scire. Et quod dictum est, nescire Filium; sic dictum esse, quia facit nescire homines; id est, non prodat eis, quod inutiliter scirent. Hæc ille clarè, & aperte. Hieronymus in hæc verba, post illa quæ superius attulimus: Igitur, inquit, quia probauimus non ignorare Filium consummationis diem, causa reddenda est, cur ignorare dicatur. Apostolus super Salvatore scribit: In quo sunt omnes thesauri sapientia, & scientia absconditi. Sunt ergo omnes thesauri in Christo sapientia, & scientia; sed absconditi sunt. Quare absconditi sunt? Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis de die, manifestius respondit: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Quando dicit: Non est vestrum scire, ostendit quod ipse sciat, sed non expediat nosse Apostolis, ut semper incerti de aduentu iudicis, sic quotidie viuant, quasi die alia iudicandi sint. Denique & cõsequens Euangelij sermo id ipsum cogit intelligi: dicens quodque Patrem solum nosse, in Patre comprehendit & Filium: omnis enim pater filij nomen est. Hilarius idem docet lib. De Trinitate his verbis: Cum ignorantia eius secundum quod omnes thesauri in eo scientia latent, dispensatio potius, quam ignorantia sit: habes causam ignorandi sine intelligentia nesciendi. In omnibus enim, quæ ignorare se Deus loquitur, ignorantiam quidem proficitur; sed ignorantia tamen non detinetur; dum id quod nescit, non nesciendi infirmitas est; sed aut tempus est non loquendi, aut dispensatio est non agendi. Infra: Filius itaque diem indicat quia tacet, nescit; & Pater solum indicat quia ait; quia solus vni sibi non tacet. Rufinus infra: Non itaque ignorat Filius quod non ignorat Pater: neque quia solus Pater scit, indicat nescit & Filius, cum in unitate natura Pater, & Filius maneat. Quod autem Filius nesciat, in quo omnes thesauri sapientia, & scientia absconditi sunt: tacendi dispensatio sit, sicut ipse Dominus testatur est, cum quærentibus respondit: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: cognitio negatur, neque solum negatur, sed & sollicitudo cognitionis inhibetur, cum scire

Hierony. in Mat. to. 9.

Coloss. 2.

Illud Apostoli: in Christo sunt omnes thesauri sapientia, & scientia absconditi: Hieronymus expendit. Act. 1.

Et illud: Nescit vestrum nosse tempora, vel momenta, & c. ponderatur ab eodem autore. Hilar. li. 9. de Trinitate medio.

Quomodo Deus ignoret secundum Hilarium.

Coloss. 2.

Act. 1.

hac

hac tempora nō est eorum. Ipsi certē nūc post resurrectionem de temporibus interrogant, quibus ante interrogantibus dictum est, ne Filium quidem scire: nec videri possunt secundum aurem intellexisse nescire Filium, cum ipsi eum tanquam scientem, rursum interrogant. Bahilius in Eunomium: Si cognitionem, inquit, omnium, quam Pater habet, Filius nō habet, mentitus est, cum dixit: Omnia quae Pater habet, mea sunt: & Sicut Pater nouit me, ego noui Patrem. Quod si aliud est, Patrem, aliud quae Patris sunt, cognoscere; maius autem Patrem cognoscere, quam ea quae Patris sunt: quanto vnusquisq; quam sua maior, cū id quod maius est, Filius cognoscit? Nullus enim, inquit, nouit Patrem, nisi Filius, quod minus est, ignorat, quod est impossibile. Quoniam ergo non conferebat hominibus iudicij tempus audire; idcirco reticuit. Nam expectatio perpetua feruentiores ad pietatē reddit. Eūdem tradunt sensum Gregorius Nazian. lib. de Theologia, & Theophylactus, & sexta Synodus, & Ambrosius noster in Lucam. Verba Theophylacti sunt hæc: Sapē pueruli vidēt patres suos tenere quiddam in manibus, & hoc petunt, patribusq; dare nolentibus, plorant quod non accipiunt, deniq; patres occultāt illud quod tenēt, & ostēdentes manus vacuas pueris, stetit illorum sistunt: sic & Dñs quasi pueros apostolos alloquens, occultauit diē. Sic ille peregre gregiē.

Idem probatur ex vsu Scripturæ, quæ tūc tradit aliquid Deum scire, cum illud scire nos facit, vt in exemplo illo de Abraham superius est dictū. Tunc enim dicitur, quod Abraham Deum timuerit, cum hoc ille Abraham non celauerit. Ergo, cū oppositorum eadem sit disciplina, tūc dicitur nescire, quando aliquid nos non docet. Nam ita etiam Comicus accepit hęc vocem, cum dixit: Quod scis, nescis, tu pol si sapis, neque de Eunuchō, neque de vitio virginis. Id est, Gere te perinde, ac si nescias. Ad hęc quemadmodum legatus à Principe aliquo missus ad alterum, ea tantum loquitur, quæ in mandatis habet; de reliquis verò, etiam si sibi sint planè comperta & explorata, ait tamen se

illa nescire: quod peculiariter intelligat sibi esse iniunctum de reliquis vt taceat: & respondendo, Hoc ego nescio, non mentitur, quia non habet mandatum de illis cum eo tractandi: ita Christus, qui omnia quæcunq; accepit a Patre, nota fecit nobis, diem iudicij sibi notissimum dixit se nescire, quod illum nulli detegere haberet in mandatis. Non longè dissimili ratione dicitur in Euangelio quis aliquid habere, quādo eo quod habet, vtitur, aut benè vtitur: non habere autem, cum quis aut nō vtitur, aut abutitur. Sic enim dicitur solent; Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Vt meritò dici possit, Christum non habuisse scientiā iudicij, quia eam non reuelabat. Porro diem iudicij cognitam esse Christo, testatur verba eius apud Esaiā. Dies, inquit, ultionis in corde meo, annus retributionis mea venit; & apud Zachariam: Et erit dies vna (qua nota est Domino) non dies, neque nox, &c. Quibus testimonijs ostendit se diem iudicij nosse, sed alijs nolle reuelare.

Cum verò dixit: Nisi solus Pater: dicit illa exceptiua in re essentiali, qualis est nosse diem iudicij, alias diuinas hypostasēs nequaquam excludit. Vel Patris nomen pro Diuina natura, in qua est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, accipiendū est, ita vt excludat tantum creaturas. Nam in eum sensum interpretamur illud; Pater noster qui es in cælis. Et si autem Christus verbū suū ita intellexerit se nescire, vt scilicet reuelaret, & Apostoli per errorē fecus intellexerint verba Dñi: mirum esse haud debet. Nam Deus interdum occasionem, & ansam errandi porrigit, citra culpam tamen, quia non adstringebatur hoc de Christo credere, qui eis occasionem aliter cogitandi suis verbis dedit: aliò qui sollicitarent illum vt aperiret. Secus cum apud Ioannem inquit: Adhuc multa habeo vobis dicere; sed nō potestis portare modò: quia illa multa erāt, nec dum proposita, atq; illa non interrogabant; & promissum quod discerēt ab Spiritu sancto. Fuit etiā mens Christi excludere

Ioan. 15.

Habeat quis quippiā, vel non habeat quando, more Scripturæ

Matth. 13. & Inf. 25.

Christum scire diem iudicij, vbi Prophetæ testentur. Esai. 63. Zach. 14.

Huius particulæ exceptiua: Nisi solus Pater, duplex sensus.

Matth. 6.

Deus ansam errandi quando porrigat interdum.

Ioan. 16. Supra. 14.

Quare Christus Spiritum sanctum scire iudicij diē non addiderit. Ibidem. Infra. 15. Infra. 16.

Idem tamen cur Spiritum sanctum ab illius die non excludit aperte.

Apostoli quid de Spiritu sancto ante Christi resurrectionē cogouerant. Ioan. 3. Matth. vlt.

Patrem Christus solū cur dixerit iudicij diē scire. Secunda ratio.

Ioan. 5.

Infra. 16.

Si Pater diē iudicij nesciret, quid inde. Cur Pater solus, nō alius, debuerit estimari Christo maior. Ioan. 6. Infra. 10.

Spiritum sanctum; qui aliās putaretur se maior, si illum excepisset; nō autem Patrem, quia non erat inconueniens, nā de eo dixerat: Pater maior me est. Secus de Spiritu sancto, de quo pronuntiarat: Cum venerit Paraclerus, quem ego mittam vobis à Patre: & rursus, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annūtiabit vobis. Non debuit tamē expressè excludi, quia tantum figuratè loquendo, poterat excludi: at sine necessitate (quæ erat in Christo, & à se peterent Apostoli diem iudicij, & discessum, ac negās, eos abs se abalienaret) non est ponēda figura. Spiritus sanctus autem etsi sciret, non erat præsens, vt Christus tunc in forma corporea; & pauca admodum de Spiritu sancto eatenus nouerant, quoniam in cæna, & post resurrectionem de eo erat locutus. Nonnulla tamen sciebant, nam teste Ioanne, aliqua dicta erant Nicodemo de Spiritu sancto, & Apostoli baptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; etsi per recapitulationem forma sit post resurrectionem Domini declarata. De Patre autem testatur quod sciat; vt insinuet Filium verè scire, sed nō ad reuelandum: nec à Patre quærere poterat, qui nō aderat eo modo quo Christus in forma spectabili. Adhęc Patre sciente iuxta intelligentiam discipulorū, tunc poterat accipi quod diceret Filio quando venturus est, iuxta illud, Pater diligit Filium, & omnia demonstrat, ei quæ ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini; vel Spiritui sancto, de quo testatus est: Cum venerit ille Spiritus veritatis, ducebit vos omnē veritatem: nō enim loquetur à semetipso, sed quacunque audiet, loquetur. Quod si Pater nesciret, Deus aliquid, quod sciri potest, ignoraret; & sic nunquā sciri posset diē iudicij; quod absurdum est maximū. Cæterum alius à Patre, nullus debebat estimari Christo maior; ne ab eorecederēt discipuli, qui ei dixerāt in Petri persona; Domine, ad quem ibimus? verba vita aterna habes; & Christus ipse, Pater meus, inquit, quod dedit mihi, maius omnibus est. vnde Patre

commendatum à Christo videre de siderabant, dum dicerēt; Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis: etsi Christus se ei æqualem declararet; ac possent Apostoli cogitare, Christum posse à Patre obtinere scientiā hęc, & fieri ei æquales: secus erat, si alios à Patre illum diem scire declarasset, etiā ille esset Spiritus sanctus: quia etsi ille molestia non afficeretur, maior tamen ipso Christo, atque adeò Patre, existimaretur; & Pater & Christus, quia nihil accipiūt ab Spiritu sancto, nunquam possent scire. Spiritus autem sanctus poterat minor Patre haberi, & ab illo scire. Christ⁹ igitur, ne importunis, & molestis precibus impeteretur à Discipulis, sic respondit. Sed quia scire eum, cum veniret, oporteret; docet Patrem scire, à quo scire id possent: quemadmodum docuit, cum inquit: Nescitis tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Et de hac re satis sit dictum.

Sequitur in Textu: Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus Filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nudentes, & nupti tradentes, &c. Vt addifcas, nō ignorantia suæ esse quod de die, & hora iudicij taceat, signa instantis iudicij docet. Meritò autem quæritur, vt ait Hieronymus, quomodò supra scriptū sit: Surgat enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & erunt pestilentia, & famines, & terræ motus, & nunc ea futura memorētur, quæ pacis indicia sunt? Sed existimandum est iuxta Apostolum, quod post pugnas, & dissensiones, pestilentias, & famines, & terræ motus, & cætera, quibus genus vastatur humanum, breuī subsecutura sit pax, quæ quieta omnia repromittat; vt fides credentium comprobetur, vtrum transactis malis sperēt Iudicem esse venturum. Hoc est enim quod in Paulo legimus: Quando dixerint; Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus: sicut dolor parturientis, & non effugiet. Hęc ille in sensu. Nouit igitur Christus diē iudicij, eumq; semper docet esse timē

Infra. 14.

Quam fuerit necesse discipulis respondere, Patrem solū scire iudicij diem.

Act. 1.

Gen. 7. Quid signis aduentus Domini, turbulentis, cum diebus Noë pacificis, iocundisque.

B. Hieronymus hoc loco Matth. 24. tom. 9.

Hieronymus solutio. 1. Thess. 5.

Ibidem.

Ex signis eū
præcurrenti
bus, diem iu
dicij adhuc
conijci non
posse.

Diem iudi
cij Christus
diluuio Noe,
& vltioni So
domorū Di
uinae cur cō
paret.
Gen. 7.
Infra. 19.
Luc. 17.
2. Pet. 3.
Supra. 2.

Gen. 7. &
Infra. 19.

A dieb⁹ Noe
cur Domin⁹
exēplum de
sumpsit.
2. Pet. 2.
Gen. 6.

De comedē
tibus, & bibē
tibus, &c. in
aduentu Fi
lij hominis,
quō tendat
exemplum.

dum. Nec purandum est, ex signis ci
tō præsciendum illum diem, vt con
uertamur: mali ergo meritō dāna
buntur: sed hanc illationem, nempe
quōd Dominus sciret iudicij diem,
non colligebant rudes Apostoli; &
mali desperantes poterāt vacare vo
luptatibus, ac tutos se putare: boni
etiam, quia nō est determinatum tē
pus post signa, valebunt securi ma
nere.

Diem iudicij cum tempore dilu
uij, & Sodomiticæ vltionis, cōparat
Christ⁹: quia illæ vltiones typi qui
dam fuerūt vltionis nouissimæ. Vn
de Petrus ait, quōd sicut olim mun
dus aqua inundatus perijt; ita cœli,
& terra, qui nūc sunt, igni reseruati
sunt in diem iudicij, & perditionis
impiorum hominū. Idē docet, Deū
ciuitatē Sodomæ, & Gomorrhæ in
cinerem redigendo, posuisse exem
plū eorum, qui impiē sunt acturi. Et
signat his exemplis Dñs, hominib⁹
mundo deditis, nouissimum diē vē
turum præter expectationem, & cū
illorum summo malo, quod effuge
re non poterūt, & quod omnes per
det: iustis tamen paucis in compara
tione impiorū ab illo malo liberis.
Nam in diluuio, Noē cum suis, & ab
igne Sodomæ Loth cum filiabus e
reptus fuit.

Denominātur autem dies à Noē,
vt à Regibus tempora: quia fuit præ
cipuus, & veluti alter Adam parens
generis humani; & eius tempore se
curi erant, quia non credebāt ei præ
dicanti, vt insinuat Petrus in poste
riori catholica sua, vbi vocat octauū
iustitiæ præconē Noē. ¶ Quod ait:
*Comedentes, & bibentes; nubentes, & nu
ptui tradentes*: non ponitur vt arguā
tur hæc quasi peccata, vel vt causa
diluij, & aduentus Christi: quia de
notarentur nomina vitiorum: vt co
messationis, crapulæ, luxurię: etsi au
tem nō essent peccata, adhuc veni
ret ad iudicium Christus. Sed ponū
tur hæc ad securitatem ostendendā
ad voluptatē comedentiū, & bibe
ntiū, & prolixā sibi vitā promittētiū:
quia ducūt vxores, plantant vineas,
vt dicitur apud Lucā: vbi etiam po

nitur exēplum de Sodomis in dieb⁹
Loth: quod alio loco fuit explicatū.

Et non cognouerunt, donec venit dilu
uiū, & tulit omnes, &c. Id est: Non cre
diderunt, & noluerūt intelligere vt
crederēt. Alioqui cognoscebāt sim
pliciter Noē iustum, multō antequā
veniret diluuū, prædicantē. ¶ Tunc
duo erunt in agro; vnus assumetur, & v
nus relinquetur. Dua molentes in mola:
vna assumetur, & vna relinquetur. Duo
in lecto: vnus assumetur, & vnus relin
quetur. Tunc, inquit, hoc est, in die
iudicij, de qua Lucas loquitur. Et
hæc exempla quanquam ab alijs Pa
tribus mysticē exponantur, & diuer
sis statibus, & conditionibus homi
num accommodentur, quorum alij
laborant velut foris in agro, alij ve
lut domi in mola, alij velut in lecto
quiescunt; simpliciter tamē vltra se
curitatem, significant velocitatem:
quia non erit tempus seipsos disun
gendi à se inuicem, sed à iudice se
parabuntur. Ideō timēdum est, quia
apertē loquūtur, quid ipsa die iudi
cij sit futurum. Vnde apud Lucā di
citur: *In illa nocte erunt duo in lecto v
no, & quæ sequuntur. Exempla verō
Noē, & Loth, de tempore præcedē
te iudicium sunt interpretāda. Duo,
inquit, erunt in agro. In vno non est
discretio, duos autem posuit exem
pli causa, quia rem vt possibilē, nō
vt propheticam describit. Et eadem
est ratio de multis cōmunicantibus
in loco, vel operatione, & exercitio:
sed à iudice distinguuntur. Et fœmi
næ in Ægypto molebāt, vt habes in
Exodo de ancilla, quæ est ad molās
viri in agro communiter laborabāt,
& frequentius duo viri. Et vir & fœ
mina sunt in lecto potius quā duę
fœminæ. Ideō duo dixit, nō duæ, ac
proinde nec tres; vt exemplū sit si
gnificans otiosos omnes, vel domi
occupatos, vel foris. Qui ergo erant
sibi proximi, & coniūctissimi vel of
ficio, vel negotio, vel etiam alio vin
culo, separabuntur, & eorū vnus as
sumetur ad gloriam, & tanquā ele
ctus rapietur obuiam iudici in aëra,
vt lætus occurrat ad gratulationem
venienti; alter verō, tanquā repro*

Luc. 17.
Homines vo
luptuosi in
diebus Noe,
quomodōnō
cognouisse
dicuntur.

Quādo duo
rū qui erunt
in agro, mo
lendino, le
cto; vnus as
sumetur, &
alter relin
quetur.

Luc. 17.
Duplex si
gnificat⁹ ho
rum verbo
rum.

Ibidem.

Quare Chr
stus nō dixit:
Tūc vñ⁹
erit, sed, duo
erunt in le
cto vno, &c.

Exod. 11.

Quid existi
tes in lecto,
vel agro, in
sticēdignit.

1. Thess. 4.

Hæc prior
particula:
Duo erūt in
lecto, & relin
sit ne de tex
tu, an non.

Erasm. in
Scholijs.
Chry. hom.
78. in Mat
thæū, to. 2.
Aug. lib. 2.
quæst. Eua.
9. 4. 10. 4.
Luc. 17.
Mar. 13.
Quaratione
videndū no
bis, vigilan
dum, & oran
dum, ne nos
dies iudicij
inueniat im
paratos, ac
perdat.

Qualis erit
vnicuiq; no
uissimus dies
secundū Au
gustinum.

Aug. epist.
80. tom. 2.
Luc. 21.

Quemadmo
dum ad diem
iudicij nos
cōparare o
porteat.

batus, relinquetur in terra, vt in in
feriora Tartari detrudatur.

Quod hoc loco dicitur: *Duo erunt
in lecto: vnus assumetur, & vnus relin
quetur*: in exemplaribus Græcis, quę
nostra ætate circumferuntur, non in
uenitur, neque in quibusdam Lati
nis, vt Erasmus annotauit; nec etiam
habentur in Syriaco codice. Sed nō
est quōd magnopere nos hoc mo
ueat; cū apud Græcos Chrystosto
mus, & apud Latinos Augustinus le
gant, & interpretentur, & apud Lu
cam tam apud Græcos, quā apud
Latinos codices constanter habeat
tur. Ac subiungit: *Vigilate ergo: quia
nescitis qua hora Dominus vester ventu
rus sit*. Marcus pro his habet: *Videte,
vigilate, & orate: nescitis enim quando
tempus sit*. Videte, hoc est, Prospicite
vobis per vigilias, & preces, cū igno
tum sit tempus aduētus Domini. Et
si enim dies ille postremus non o
mnes eos, quibus hæc dicūtur, inuē
turus sit in hac vita; omnibus tamē
ob illum diem vigilandū esse præci
piūt, quia eatenus ille dies ad omnes
pertinet: quōd dies ille vnicuiq; ve
nit, cū venerit illi dies, vt talis hinc
exeat, qualis iudicandus est illo die.
In quo enim quę inuenerit suos
nouissimus dies, in hoc illum com
prehendet mundi nouissimus dies:
quoniam qualis in die isto quisque
moritur, talis in illo die iudicabitur,
vt magnus docet Augustinus.

Sed latius hæc exprimit Lucas, di
cens: *Attēdite autem vobis, ne fortē gra
uentur corda vestra in crapula, & ebrie
tate, & curis huius vitæ; & superueniat
in vos repentina dies illa. Tanquā la
queus enim superueniet in omnes, qui se
dent super faciem omnis terra. Vigilate
itaque omni tempore orantes, vt digni ha
beamini fugere ista omnia qua futura
sunt, & stare ante Filium hominis. Ad
iūgit Dominus his quæ dixit, admo
nitionem loco coronidis, vt videli
cet intelligamus, quomodō nos ge
rere debeamus ad horrendū diei iu
dicij aduentum non extimescendū,
vel quando venturus sit; solliciti au
tem simus nos ad eius aduentū præ*

parare. Et hortatur ad vigilātiā, &
sobrietatem, dum ait: *Attēdite, ne for
tē grauentur corda vestra in crapula, &
ebrietate, & curis huius vitæ*, vt ex hoc
verbo sumpsisse videatur Petrus id
quod dixit: *Fratres, sobrii estote, & vi
gilato: quia aduersarius vester diabolus,*
ac reliqua.

Et aduerte diligenter, Dominum
non interdicerē nobis vsum cibi, &
potus, & curam bonorum fortunæ:
sciebat enim necessum esse, vt quan
diu in hac vita sumus, edamus, biba
mus, & circa præsentis mundi statū
occupemur: sed tantū ait: *Attēdi
te, ne fortē grauentur corda vestra*. Non
est enim, inquit, necessarium, vt ven
trem vestrum magna ciborum, & po
tus copia impleatis, atque grauetis:
nec opus est, vt ita curetis hanc vi
tam, vt interim futuræ vitæ non re
cordemini. Natura enim vestra pau
cis contenta est, & habetis Deū, qui
solicitus est pro nobis, vt nulla ne
cessitas vos cogat propter curas hu
ius vitæ futura negligere. Fundamē
tum omnis virtutis est sobrietas, si
cut & bonæ valetudinis conserua
trix est: ita & crapula omniū malo
rum, & vitiorum mater est. Quare ni
si istam coërceamus, & temperatam
vitam agamus, in omnia peccata præ
cipites ruemus. Quāquā sint qui
dam, qui se ideō natos putant, vt de
licijs, & voluptatibus vacent, & ven
trem multitudine ciborum dirum
pant, & corpus impingent, atq; sic
hinc migrent, verbis vt largiorē
ex sua carne mēsam instruēturi. Sed
in hos, & in eos omnes, qui cupidi
tatibus, & curis huius seculi, vt dite
scant, & ampliores honoris gradus
assequantur, distinentur, repētinus
superueniet interitus, tanquā la
queus aues & bestias improuidas ad
necem comprehendens.

Et subiungit: *Vigilate itaque omni
tempore orantes, vt digni habeamini su
gere ista omnia qua futura sunt, & stare
ante Filium hominis*. Vigilare Christ⁹
nos vult omni tempore, nulla pacis
fœdera, aut inducias ab hostibus no
stris habentes. Quia aduersarius no
ster diabolus, tanquā Leo rugiens

1. Pet. 5.

His verbis:
Attēdite ne
fortē grauen
tur corda ve
stra in crapu
la, & ebrieta
te, quid Do
minus prohi
beat tantum
modo.

Vt grauetur
corda nostra
crapula & e
brietate, &
curis huius
vitæ.

1. Pet. 5.
Matth. 6.
Sobrietas
quantum bo
num sit: crapu
la quantum
malum.

In voluptuo
sos.

Isti quid tā
dem assequā
tur.

1. Thess. 5.

Sēper nobis
cur vigilan
dum, & quo
modō.

1. Pet. 5.

Vana securitatis perniciis, & periculum, ac boni metus securitas. *Prou. 28.*

Preci indigentia.

Psal. 114.

Orandum maxime quibus.

Huius dicti: Orate, ut possitis stare ante Filium hominis, duplex intelligentia. *Sap. 5.*

Psal. 147.
Nahum. 1.

Psal. 1.

Stare qui dicitur in iudicio, qui cadere.

circuit, quærens quem deuoret. Nihil periculosius, aut perniciosius vana securitate, quam nobis ipsis pollicemur. Nihil firmitus, ac tutius sancto metu, & pauore: beatus enim homo qui semper est pauidus. Debet autem hæc vigilatia, quæ ex nobis adhibetur, coniuncta esse precationi, per quam de nostris viribus diffidentes, soli Diuinæ misericordiæ nitamur. Nam solet illa paruulos ad se confugientes custodire, ac protegere, secundum illud: *Custo diēs paruulos Dominus: humiliatus sum, & liberauit me.* Oratio etiam frequens & perseuerans necessaria est afflictis, & tribulatis, & illis, qui magnæ alicuius calamitatis imminentis metu premuntur.

Ac subdit: *Ut possitis stare ante Filium hominis.* Id est: Ut conspectū illius cum sanctis Angelis in æternū intueri mereamini. Vel etiam, ut illius iram & seueritatem tremēdo iudicij die sustinere, & intrepidè coram illo consistere possitis, iuxta illud, quod de iustis dicitur: *Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum.* De impijs verò ait Dauid: *Ante faciē frigoris eius quis sustinebit? Nahum verò: Ante faciē indignationis eius quis stabit? & quis resistet in ira furoris eius? & idē nō resurgunt* (vel, ut Hebræa vox habet, *Stabunt*, vel, *Substēt*) *impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Vnde & Latinus eos stare dicit in iudicio, qui suam causam probare, & defendere valent: cadunt causa, qui illam tueri nequeunt.

Ait autem: *Ut digni habeamini, vel reddamini.* Nemo enim potest vètera mala euadere, nisi qui dignus hinc fuerit factus: id autem quia sine gratia Dei non contingit, precibus est à Deo ambiendum. Cum igitur peccata præterita timorè incutiant, præsentia non desint, futura verò sine Dei gratia cauere non valeamus: homo facillè succumberet sine orationis studio, & sensu præsentium malorum, & futurorum metu obrueretur, atque ad eò submergeretur, nisi si Diuinæ misericordiæ præsidia precibus implorata nos contra omnia mala corroborarent, atque recrearēt.

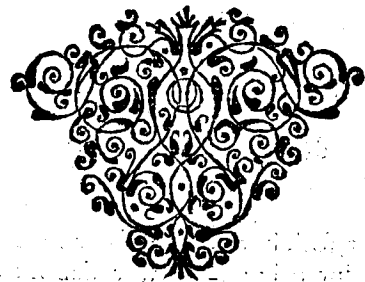
Ut igitur digni simus euadere tot & tanta mala, quæ Dominus cōminatus est, quæ saltem tempore obitus nos aggrediētur, indefessis precibus incubamus. Et si volumus digni inueniri, qui stemus ante Filium hominis, ita vitam nostram componamus, moresque nostros instituamus, quasi qui in eius oculis perpetuò verseremur. Nam huc tandem tendunt vniuersa hæc, quæ de aduentu suo prædicit signa, verbaque; Dominus noster Iesus Christus, viuorum iudex, & mortuorum: cuius Diuino Spiritu suffragate, volumè hoc quantum, propè immensum, quo vitæ eius sanctissimæ, actiones singulares, doctrinamque; salutarem, atque diuinam ex parte complexi sumus, tandè absoluimus. Illi ipsi cū Patre vnâ atque eodem Spiritu sancto bonorum omnium largitore omnis laus, honor, gloria, & gratiarum actio ab omni creatura reddatur in secula seculorum. Amen,

Vètera quomodò mala, à Christo de nūtiata quis poterit euadere.

Ad assidue orationis studium, vitæque emendationem exhortatio.

Act. 10.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM NOTABILIVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC QVARTO TOMO LATIVS EXPLICANTVR.

Prior numerus paginam indicat, posterior columnam demonstrat.

EX GENESI.		Decimam partē separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos. 322. 1.	Cap. 14.
Cap. 3.	I N sudore vultus tui vesceris pane tuo. pag. 159. col. 2.	Feneraberis gentibus multis. 397. 2.	Cap. 15.
Cap. 15.	Ego protector tuus sū, & merces tua magna nimis. pag. 668. col. 1.	Cūm adificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum, &c. 481. col. 2.	Cap. 22.
Cap. 28.	Si dederit mihi Dñs panem ad vescendū, & vestimentum, &c. 159. 2.	Faciāmq; te in gentem magnam. 58. 1.	Cap. 32.
Cap. 43.	Da tibi partem vnā extra fratres tuos, quam tuli, &c. 239.	EX IOSVE.	
Cap. 49.	Inde pastor egressus est lapis Israël. 511. col. 1.	¶ Sanctificamini in crastinum. 503. 2.	Cap. 3. & 7.
EX LIB. EXODI.		EX LIB. I. REGVM.	
Cap. 3.	¶ Hoc habebis signum quòd miserim te, cūm eduxeris populum meū de Aegypto, &c. 88. 2.	¶ Quinimo viuit Dominus, & viuit anima tua. 468. 2.	Cap. 26.
Cap. 33.	Inuenisti gratiam coram me, & te ipsum noui ex nomine. 332. 1. & 707. 2.	EX LIB. III. REGVM.	
EX LEVITICO.		¶ Nunc autem requiem dedit mihi Dominus, &c. 567. 1.	Cap. 5.
Cap. 19.	¶ Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, &c. 597. 2.	Quod meum erat, feci tibi. 301.	Cap. 19.
EX DEUTERONOMIO.		EX IVDITH.	
Cap. 4.	¶ Non addetis ad verbum quod vobis loquor, &c. 639. 1.	¶ Et baptizabat se in fonte aqua. 684. col. 1.	Cap. 12.
Ibidem.	A sumo cælo vsq; ad summū eius. 888. 2.	EX IOB.	
Cap. 6.	Dominum Deū tuū adorabis, &c. 180. 1.	¶ Operi manuum tuarum porriges dexteram. 264. 2.	Cap. 3.
Cap. 8.	Non in solo pane viuit homo, &c. 158. 2.	Militia est vita hominis super terram. 105. 1.	Cap. 7.
Cap. 12.	Quod præcipio tibi, hoc tantū facito Domino, ne addas quicquam, vel minuas. 39. 1.	Indicium pauperibus tribuet. 741. 1.	Cap. 36.
Cap. 13.	Tētat vos Dominus Deus vester, ut sciatis, &c. 895. 1.	Tu forsitā cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt? 90. col. 1.	Cap. 37.

Cap. 38.	Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi: Adsumus? 657. col. 2.	Peccator videbit, & irascetur. &c. 714. col. 2.	Pfal. 111.
	EX PSALMIS.	Hac porta Domini: iusti intrabunt per eam. 527. 1.	Pfal. 117.
Pfal. 8.	¶ Minuisti eum paullo minus ab Angelis. 760. 1.	Bonum est confidere in Domino, quam confidere in Principibus. 568. 1.	Ibidem.
Pfal. 9.	Qui exaltas me de portis mortis, &c. 527. 2.	Anima mea in manibus meis seper. 569. col. 2.	Pfal. 118.
Pfal. 17.	Dominus firmamentum meum, & refugium meum, &c. 517. 1.	Declaratio sermonum tuorum illuminat, &c. 616. 1.	Ibidem.
Pfal. 18.	Ab alienis parce seruo tuo. 495. 1.	Ignitum eloquium tuum vehementer. 697. 1.	Pfal. 118.
Ibidem.	Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. 616. 1.	Qui firmavit terram super aquas, &c. 242. 2.	Pfal. 135.
Ibidem.	In omnem terram exiuit sonus eorum. 862. 2.	Super flumina Babylonis. 242. 2.	Pfal. 136.
Pfal. 23.	Quia ipse super maria fundauit eum, &c. 242. 2.	Si occideris Deus peccatores, &c. 793. 2.	Pfal. 138.
Pfal. 32.	Verbo Domini cæli firmati sūt, &c. 886. col. 2.	Corripiet me iustus in misericordia, &c. 608. 1.	Pfal. 140.
Pfal. 34.	Ego autem, cum mihi molesti essent, induabar cilicio. 653. 2.	Iuuenes & Virgines, senes cum iunioribus, &c. 489. 1.	Pfal. 148.
Pfal. 44.	Astitit Regina à dextris tuis, &c. 680. col. 1.	EX PROVERBIIS.	
Pfal. 59.	In Idumaam extendam calceamentum meum. 239.	¶ Iniquitates sua capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. 538. 1.	Cap. 5.
Pfal. 59.	Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus, &c. 474. 2. & 848. 1.	Noli arguere derisorem, ne oderit te. 608. 1.	Cap. 9.
Pfal. 67.	Ibi Benjamin adolescentulus in mētis excessu, &c. 277. 2.	Hominis est animam preparare; & Domini, gubernare linguam. 470. 2.	Cap. 16.
Pfal. 68.	Qua non rapui, tunc exoluebam. 158. 2.	Sicut diuisiones aquarum, ita & cor Regis, &c. 225. 1. & 316. 1.	Cap. 21.
Pfal. 72.	Quia celauit super iniquos, pacem peccatorum videns. 487. 2.	Diues & pauper obuauerunt sibi, &c. 712. 1.	Cap. 22.
Pfal. 72.	Mei autē pene moti sunt pedes, &c. 587. col. 2.	Omnis sermo Dei ignitus; clypeus est omnibus sperantibus in se. 697. 1.	Cap. 30.
Pfal. 73.	Signa nostra non vidimus, iā non est propheta, & nos non cognoscet amplius. 43. 2. & 195. 2.	EX CANTICIS.	
Pfal. 79.	Fiat manus tua super virū dextera tua, & super filium hominis quem confirmasti tibi. 306.	¶ Oleum effusum uomen tuum. 492. 2.	Cap. 1.
Pfal. 90.	Super aspidem & basiliscum ambulabis, &c. 658. 2.	Post te curremus in odorem vnguëtorum tuorum. 782. 2.	Ibidem.
Pfal. 100.	Initium sapientia timor Domini. 484. 1.	Surge Aquilo, & veni Auster, perflatum meum, &c. 700. 2.	Cap. 4.
Pfal. 104.	Bonam mihi, quia humiliasti me. 577. col. 2.	Vmbilicus tuus crater tornatilis, &c. 406.	Cap. 7.
Pfal. 105.	Et initiati sunt Beelphegor. 479. 2.	Ascendam in palmam. 747. 1.	Ibidem.
Pfal. 107.	In Idumaam extendā calceamentū meū. 72. 2.	EX ECCLESIASTICO.	
Pfal. 108.	Diabolus stet à dextris eius. 590. 1.	¶ Vincula illius; alligatura salutis. 358. 1.	Cap. 6.
Ibidem.	Sicut umbra cum declinat, ablati sum; & excussus sum sicut locusta. 4. 2.	Cum morietur homo (scilicet malus) haereditabit serpentes. 711. 1.	Cap. 10.

Cap. 25.	Non est ira super iram mulieris. 496. col. 2.	Ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, &c. 15.	Ibidem.
Cap. 29.	Gratiā fideiufforis ne obliuiscaris. 752. col. 1.	Signa Ithau super frontes, &c. 887. 1.	Cap. 9.
Cap. 44.	Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. 830. 1.	Ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres, &c. 129. col. 1.	Cap. 10.
	EX ESAIA.	In diebus illis ego Daniel lugebam, &c. Ibidem.	Ibidem.
Cap. 4.	¶ Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, &c. 745. 1.	EX OSEA.	
Cap. 8.	Et erit vobis in sanctificationem, &c. 345. 1.	¶ Misericordiam volo, & non sacrificiū. 321. 2.	Cap. 6.
Cap. 9.	Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, &c. 276. & sequentibus.	EX AMOS.	
Cap. 11.	Et percutiet terram virga oris sui, &c. 279. 1.	¶ Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.	Cap. 3.
Cap. 22.	Et erit in die illa, vocabo seruum meum, &c. vsque ad illud, & non erit qui aperiat. 533. 1.	EX MALACHIA.	
Cap. 26.	Quia incuruabit habitantes in excelsis, &c. 559. 1.	¶ Ecce ego mitto Angelum meū ante faciem tuam, &c. 9. & 366. 1.	Cap. 3.
Cap. 32.	Erit desertum in Charmel. 29. 2.	Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, &c. 7. & 8.	Cap. 4.
Cap. 35.	Latabitur deserta & inuia. Ibid.	EX I. MACHAB.	
Cap. 43.	Dicā Aquiloni, Da, & Austro, &c. 889. 1.	¶ Aedificauit Rex Antiochus abominandum idolum, &c. 865. 1.	Cap. 1.
Cap. 46.	Dabo in Sion salutem, & in Ierusalē gloriam meam. 336. 2.	Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ, & sanctorum. 474. 2.	Cap. 3.
Cap. 51.	Attendite ad petram vnde excisi estis. 58. 1.	EX MATTHÆO.	
Cap. 54.	Multi filij deserta, magis quam eius quæ habebat virum. 29. 2.	¶ Donec transeat cælum & terra, iota vnum, &c. 891. 2.	Cap. 5.
Cap. 61.	Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, &c. 417.	Omnes Propheta & lex vsque ad Ioan- nem prophetauerunt: 14. 2.	Cap. 11.
	EX IEREMIA.	Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. 490. 1.	Cap. 16.
Cap. 1.	¶ Ecce dedi verba mea, &c. 540. 1.	Non sapiet ea quæ Dei sunt, &c. 639. col. 2.	Ibidem.
Cap. 7.	Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, &c. 54. 2.	Respondens Petrus dixit ad Iesum, &c. 661. 1.	Cap. 16.
Cap. 16.	Mittam eis multos venatores, & venabuntur eos. 225. 2.	Reges Gentium dominantur eorum, &c. 540. 2.	Cap. 20.
Cap. 17.	Erit enim quasi myrica in deserto. 55. 1.	Super cathedram Moysi sederunt scribae, &c. 637. 2.	Cap. 23.
Cap. 32.	Fœmina circumdabit virum. 208. 2.	Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. 61. 1.	Cap. 26.
Cap. 59.	Qui recessit à malo, praeda patuit. 753. 1.	Bonam erat ei, si natus non fuisset homo ille. 586. 1.	Ibidem.
	EX EZECHIELE.		
Cap. 34.	¶ Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas, &c. 282. 1.		
	EX DANIELE.		
Cap. 7.	¶ Et dedit ei potestatem & honorem, & regnum, &c. 4. 1.		

Cap. vlti.	Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c. 551.2.	Tu forsitan petisses ab eo, &c. 651.1.	Cap.4.
Ibidem.	Data est mihi omnis potestas, &c. 663.1.	Neque vocem eius audistis, &c. 95.2.	Cap.5.
	EX MARCO.	Quomodo vos potestis credere, qui gloria ab inuicem accipitis. 738.2.	Ibidem.
Cap.9.	¶ Omnis enim igne salietur, & omnis vitima sale salietur. 74.1.	Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, &c. 254.1.	Cap.7.
Cap.10.	Potestis baptismo quo ego baptizor, baptizari? 74.1.	Scrutare Scripturas, & vide, &c. 228. col.2.	Cap.7.
Ibidem.	Potestis bibere calicem, &c. 698.1.	Si filij Abrahæ estis, &c. 54.2.	Cap.8.
Cap. vlti.	Super agros manus imponent, & benè habebunt. 492.2.	Vos ex patre diabolo estis. 112.	Cap.8.
	EX LVCA.	Nonne bene dicimus nos, &c. 246.1.	Ibidem.
Cap.1.	¶ Vt sine timore de manu inimicorū nostrorum, &c. 638.2.	Ego vado, & queritis me, &c. 740.1.	Cap.10.
Cap.7.	Cui minus dimittitur, minus diligit. 61. col.1.	Ego ab hoc testimonium nō accipio. 3.1.	Ibidem.
Cap.9.	Tollat crucem suam quotidie. 490.1.	Et non rapiet eas quisquā de manu mea. 529.2.	Cap.12.
Cap.11.	Va vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ. 533.2.	Ego si exaltatus fuero à terra, omnia, &c. 746.2.	Cap.12.
Cap.12.	Baptismo autem habeo baptizari. 74.1.	Debetis alter alterius lauare pedes, &c. 480.1.	Cap.13.
Ibidem.	Nonne quinque passeres veniunt dipōdion? 484.2.	Si non lauero te, non habebis, &c. 677. col.1.	Cap.13.
Cap.12.	Quis me constituit iudicem aut diuisorē inter vos? 543.1.	Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. 184.2.	Cap.14.
Cap.14.	Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, &c. 489.1.	Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. 677.1.	Cap.15.
Cap.17.	Impossibile est vt non veniant scandala. 584.1.	Iam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. 698.1.	Ibidem.
Ibidem.	Si penitentiam egerit, dimitte illi. 627. col.2.	Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 470.2.	Cap.16.
Cap.18.	Tu es Petrus, &c. 529.1.	Sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium prestare Deo. 478.1.	Ibidem.
Cap.19.	Eo quodd & ipse filius sit Abrahæ. 715.1.	Regnum meum non est de hoc mundo. 543.1.	Cap.18.
Cap.19.	Non reliquetur in te lapis, &c. 843.1.	Hæc scripta sunt, vt credatis, &c. 505.1.	Cap.20.
Cap.21.	Capillus de capite vestro non peribit. 485.3.	Pasce oues meas. 515.1.	Cap.21.
Ibidem.	Et cadent in ore gladij. 874.2.	Pasce agnos meos. 550.1.	Ibidem.
Cap.22.	Ego rogavi pro te, Petre, &c. 529.1.	EX ACTIS APOST.	Cap.1.
Ibidem.	Ecce duo gladij hæc. 544.2.	¶ Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, &c. 574.2. & 895.2.	Cap.1.
Cap.23.	Pater, dimitte illis; non enim sciūt quid faciunt. 695.1.	Domine, si in tēpore hoc restitues regnū Israël. 727.2.	Ibidem.
Cap. vlti.	Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, &c. 697.2.	Eritis mihi testes in Ierusalē, &c. 852.2. & 862.2.	Ibidem.
	EX IOANNE.	Loquebantur Apostoli varijs linguis, &c. 471.2.	Cap.2.
Cap.1.	¶ Hæc in Bethania facta est trans Iordanem. 286.2.	Non possumus quæ vidimus & audiimus, non loqui. 469.2.	Cap.4.
Cap.1.	Ego sum ostium, &c. 527.1.	Nihil poterant contradicere. 857.2.	Ibidem.
Cap.3.	Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. 86.1.	Ibant gaudentes (Apostoli) à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu, &c. 473.2.	Cap.5.

Cap.13.	Contradicientibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos, &c. 463.1.	Si quid patitur vnum membrum, compartuntur omnia membra. 594.1.	Ibidem.
	EX EPIST. AD ROM.	Si tradidero corpus meum, &c. 490.1.	Cap.13.
Cap.6.	¶ Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. 638.1.	Caro & sanguis regnum Dei possidere nō possunt. 507.2.	Cap.15.
Ibidem.	Gratias autē Deo, quod fuistis serui peccati, obedistis autem, &c. 661.2.	EX II. AD CORINTH.	Cap.21.
Cap.8.	Non sunt condigna passionis huius temporis, &c. 474.1.	¶ Foris pugnantibus pauores. 860.2.	Cap.21.
Ibidem.	Sed in his omnibus superam, &c. 861.1.	EX EPIS. AD GALAT.	Cap.1.
Cap.10.	Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio, &c. 478.1.	¶ Continud non acquieui carni & sanguini. 45.1.	Cap.1.
Cap.11.	Donec plenitudo Gentium intraret. 876 col.2.	Notum vobis facio, fratres, Euangeliū, quod euāgelizatū est à me, &c. 469.1.	Ibidem.
Cap.12.	Non te ipsum vlciscere, sed da locum ira. 723.2.	Licet nos, aut Angelus de cælo, &c. 639.1.	Ibidem.
Cap.13.	Necessitate subditi estote, non solum propter iram, &c. 641.1.	Si adhuc hominibus placere, Christi seruus non essem. 639.2.	Ibidem.
	EX I. AD CORINTH.	Mihi nihil contulerunt. 557.1.	Cap.2.
Cap.1.	¶ Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, &c. 470.2.	In faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. 557.2.	Ibidem.
Ibidem.	Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollō, &c. 680.1.	Quicūq; in Christo baptizati estis, Christum induistis, &c. 95.1.	Cap.3.
Cap.2.	Quam prædestinauit Deus in gloriam nostram, quam nemo Principum huius seculi cognouit. 153.2.	Cum essemus paruuli sub elementis mundi huius, &c. 31.2.	Cap.4.
Cap.3.	Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, &c. 235. & 236.	EX EPIST. AD EPHES.	Cap.2.
Cap.3.	Fundamentum aliud nemo potest ponere, &c. 554.2.	¶ Aedificati supra fundamentū Apostolorum & Prophetarum, &c. 554.2.	Cap.2.
Ibidem.	Et secundum hominē ambulatis. 639.2.	Obedite parētibus vestris in Dño. 489.2.	Cap.6.
Cap.3.	Si quis videtur inter vos sapiens esse. 662.2.	Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, &c. 144.2.	Cap. vlti.
Cap.5.	Reliquum est, vt & qui habent vxores, &c. 186. & 187.	EX I. AD THESS.	Cap.4.
Ibidem.	Quid vultis? in virga veniā ad vos, &c. 554.1.	¶ Dominus in iussu & voce Archangeli, &c. 888.2.	Cap.4.
Ibidem.	Quid mihi de ijs qui foris sunt, iudicare, &c. 594.1.	Cū dixerint, Pax & securitas, &c. 884. col.1.	Cap.5.
Cap.6.	Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. 722.1.	EX II. AD THESS.	Cap.3.
Cap.9.	Nunquid de bobus cura est Deo? 485.1. & 694.1.	¶ Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate. 631.1.	Cap.3.
Cap.10.	Tentatio vos non apprehendat nisi humana. 616.1.	EX EPIST. AD COLOSS.	Cap.2.
Cap.10.	Petra autem erat Christus. 511.1.	¶ In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, &c. 895.2.	Cap.2.
Cap.11.	Oportet hæreses esse. 584.1.	EX I. AD TIMOTH.	Cap.1.
Cap.12.	Vnicuique datur manifestatio spiritus, &c. 550.2.	¶ Lex iusto non est posita. 638.1.	Cap.1.

- Cap. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 785. 1.
- Cap. 4. Attende lectioni, exhortationi, & doctrina. 470. 1.
- Cap. 5. Peccantes, coram omnibus argue. 595. 1.
- Ibidem. Seniore ne increpaueris. 595. 1. & 608. 2.
- EX. II. AD TIMOTH.**
- Cap. 2. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, &c. 529. 2.
- Cap. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, &c. 470. 1.
- EX EPIST. AD HEB.**
- Cap. 2. Autorem salutis eorum per passionem consummari. 479. 2.
- Cap. 4. Tentatus per omnia pro similitudine, &c. 107. 2.
- EX IACOBI EPIST.**
- Cap. 1. Omne gaudium existimate, fratres, cum in varias tentationes incideritis, &c. 110.
- Cap. 3. Nolite plures magistri fieri. 812. 2.

EX. I. PETRI.

¶ Regale sacerdotium. 538. 1.

Subiecti estote omni humana creatura propter Deum. 577.

Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitia, &c. 638. 2.

Cap. 2. Ibidem.

Ibidem.

EX. I. EPIST. IOANNIS.

¶ Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, &c. 116.

Omnis qui natus est ex Deo, non peccat. 252. 2.

Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, &c. 401. 1.

In hoc scimus quoniam manet in nobis. Ibid.

Cap. 2.

Cap. 3.

Ibidem.

Ibidem.

EX APOCALYPSI.

¶ Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. 474. 1.

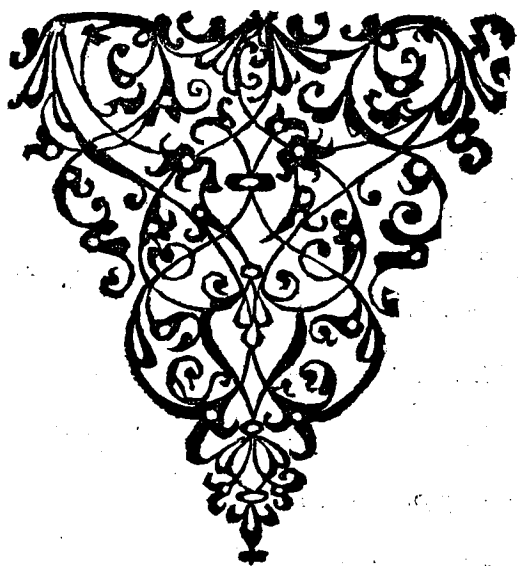
Hac dicit sanctus & verus, &c. usque ad illud: & nemo aperit. 535. 1. 2.

Quo ad usque signemus seruos Dei nostri, &c. 887. 1.

Cap. 2.

Cap. 3.

Cap. 7.

INDEX RERVM NOTABLIVM, QVÆ in hoc quarto tomo conti- nentur.

A

ABEL, & Zacharias filius Barachia, primus & ultimus in sacra Scriptura nominatim pro religione interfecti. 689. pagin. 1.

Abelis & Zacharia cedes quid adumbraverit. 829. 2.

Abigail quando corripuit virum suum Nabal. 608. 2.

Abilina unde, & quomodo aliàs dicta, & ubi sita. 13.

Abnegare alium, quid sit. 568. 1.

Abnegare se ipsum, quid sit. ibid.

Abnegationis sui ipse in quodam adolescente Ambrosianum exemplum imitatione dignum. 568. 2.

Abnegatio sui, est vnica via, & breuis & compendiaría trahendi homines ad Christum. ibid.

Abnegatio sui, quas alias abnegationes comprehendat. 569. 1.

Abominatio desolationis quid sit. 863. & 865. 1. & 868. 1.

Abrahamus primus Propheta dicitur. pag. 17.

Abraha filij, ad quos promissiones spectant, qui sint. 54. 1. 2. 55. 56. & 57. 58. & 59.

Abraham non tentauit Isaac immolare in monte Garzim, sed in monte Moria. 257. 2.

Abraham quid sonet. 518. 1.

Abraham quibus virtutibus eminuit. 772. 2.

Abrogauit Christus aliqua ab ipso tradita precepta. 475. 1.

Abscondat Deus quomodò, & quæ. 662. pagin. 1.

Accidens spirituale non potest esse in subiecto extenso. 82. & 83.

Adam unde dictus, & quid Hebrais significet. 705. 2.

Adam in statu innocentia Angelum Custodem habuit. 520. 2.

Admiratio Christi qualis. 497. 1.

Adorationis Iudæorum locus designatus ex Dei precepto fuit Ierusalē. 257. 2.

qua Adoratio extra Ierusalem prohibita fuerit illis. 258. 1.

Adorare in spiritu & veritate, quis dicatur. 259. & 261.

Aduersa qua ratione bona sunt. 483. 2.

Aduentus secundus Domini qualis erit: qualis primus fuerit. 729. 2.

in Aduentu secundo ubi apparebit Christus mundi iudex. ibid.

Aduentus secundus improuisus Christi quibus verbis significetur. 730. 2.

Aduentus Christi cur assimiletur fulguri in Euangelio. 881. 8.

Aequalitate nihil inæqualius. 654. 2.

Æsculapius, eo quòd auro inductus fuerit, vt agrotantem extreme in vitam restitueret, fulmine percutitur. 456. 1.

Aetas ad sacerdotium legale requisita, triginta erat annorum. 79.

Agnus in quibus reb⁹ Christi sit typ⁹. 205.

Agnorum & ouium spiritualium officia. 648. 2.

Ala Christi qua nam sint. 835. 2.

Alabastrum quid: ei⁹ vs⁹ ex Plinio. 779. 2.

Alabastrum ubi nascatur. ibid.

Alabastrer quid sit. ibid.

Alabastrum fractum quid mysticè. 783. 1.

Alabastrum vnguenti quid. 39. 1.

Alexandri Macedonis intolerabilis ambitio & superbia. 177. & 178.

Alexandro Regi quid obtulit rusticus. 491. 1.

contra Ambitiosos increpatio. 182. 2.

- Ambitio Pharisaeorum dānabilis. 687.1.
 Ambitionis species duplex. 755.1.
 Ambitionem vtramque sanare venit Dominus Iesus. 755.2.
 Ambitionis ingenium. 756.2.
 Ambitio hominis quanta. 757.2.
 Ambitio spiritualium bonorum quomodo fœminas etiam quodammodo attingat. 757.2.
 hac Ambitionis pestis quantum occupet Ecclesiam Dei. ibidem. & quam sit sana. 756.1.
 Ambitio quomodo cacet hominē. 761.1.
 Ambitionis altera species, indignatio. 763.1.
 Ambrosij Magni mira spiritus libertas. 541.2.
 Amer quis parentes plusquam Deum. 489.2.
 Amici & consanguinei quomodo diligendi. 759.2.
 Amor diuinus tribulationibus, velut flammis, accenditur & fouetur. 74.1.
 Amoris proximi signum. 480.2.
 Amorrhæorum iniquitates quando fuerint completa. 831.1.
 Anathemata Græcè quid: & quare sic dicta. 843.1.
 B. Andreas quoties à Christo vocat⁹. 218.1. & 288. Eius nomen quid significet. 295.1. & 449.2.
 B. Andreas primus Christi Discipulus, primus Euangelicus piscator, frater Simonis carne & spiritu, omniq; laude dignissimus. 218. & 219.
 Andrea ad Christum conuersio cur prior in Euangelio describatur, quam conuersio Petri. 225.1.
 B. Andreas quorum fuerit typus. 295.1.
 Angelus in intellectu hominis quid potest efficere. 114.
 Angeli vt moueant cœlos, & corpora alia mouere quomodo possint. 164. & 165.
 Angeli cur, trina à Christo victa tentatione, accesserint, & eidem quare, & quid ministrauerint. 185.
 Angeli vt dicantur ascendere, & descendere super Christum. 231.
 Angelorum officium. 354.2.
 Angelorum ministerio quomodo homo ad beatitudinem perducatur. 589.1.
 sine Angelorum ministerio cur id Deus nō praestet, cum possit. ibid.
 Angel⁹ Custos cur homini à Deo dat⁹. ibi.
- Angeli custodia quam ob causam homini insensibilis. 589.2.
 Angelus Custos quomodo instruat, ibid.
 Angelo Custodi custodia hominis cur nō sit turpis, aut ignominiosa. ibid.
 Angelo custodia hominis quare non sit difficilis, atque laboriosa, ibid.
 Angeli an semper assistant hominibus ad custodiam. ibid.
 Angelorum beatitudo per hominis custodiam non impeditur. 589.2.
 Angeli Custodes neque errare possunt, neque peccare. 590.1.
 de Angelis Custodibus Patrum doctrina. ibid.
 qui Angelos maiores, qui minores, custodes sortiantur. 590.2.
 Angelum Custodem habuit Adam in statu innocentia. ibid.
 Angelus consolatus est Christum in horto, exterius loquens, non tamen interiorius imprimens, aut illuminans. ibid.
 Angelus Custos Antichristo non est deus. 590.2.
 Angelus Custos datur homini iam primum ab eius ortu, non autem à Baptismo. 591.1.
 Angelum Custodem nulli hominum dene gari. 591.1.
 Angelus qui matrem custodit, custodit eius fœtum in utero. 591.2.
 Angeli custodia quam vigil ac sedula. ibidem.
 Angeli custodia durat vsque ad mortem. ibidem.
 Angeli Custodes consolantur quandoque in Purgatorio. 591.2.
 de Anima Philosophorum opiniones diuersa. 494.1.
 de Anima, Herodis sententia. 494.2.
 Animabus qua sunt in Purgatorio, qua ratione suffragia impendantur. 546.2.
 Animam hominis tantam potest explere vnus Deus. 676.1.
 Animas suo corpore exutas, esse adhuc corporeas, falsum dogma confutatur. 714.1.
 Animas ante iudiciū vel pœnam habere, vel primum, contra Græcos. ibid.
 Anima defunctorum cur non apparent viuis, inferorum statum illis renuntiantes. 720.2.
 Animus rationalis indiuiduus est, & singularis à corpore. 194.2.

- Annas an fuerit simul summus Sacerdos cum Caipha. 13. & 14.
 Annas Pontificatum bis gessit. ibid.
 Anna & Caipha etymon nouum, 16.
 B. Anna, Virginis mater, trigama nequam censenda. 429.
 Antichristi qualia signa sint futura. 878. pag. 1.
 Apostoli cur frequens veterum proferant testimonia Scripturarum. 20.
 Apostolos à Christo baptizatos fuisse, probabilis est. 87.1.
 Apostolorum varios gradus enumerat Augustinus. 201.
 Apostolorum electio gratuita. 224. & 295.1.
 Vt in Apostolorum Collegium aliquis legis peritia instructus cooptaretur, conueniens fuit. 227.1.
 ab Apostolis visus est hiatus magnus, Lucidus, ac fulguri coruscanti similis in die Ascensionis; & qua fuerit in hoc impleta Scriptura. 231.
 Apostoli cur septem Diaconos elegerint. 236.
 Apostoli à quo fuerint baptizati. 236.2.
 Apostoli, Christo viuente, non baptizabāt Ioannis Baptismo. 236.
 Apostoli inuenientes Christum colloquentem Samaritana, cur admirati, nec verbum illi dixerint. 262.
 Apostoli vt messuerint, qua seminauerant alij. 266.2.
 Apostoli maiora quodammodo quam Christus fecerunt. 293.2. & 285.2.
 Apostolos cur Christus vocauerit idiotas. 269. & seq.
 Apostolorum à Christo accepta sapientia, vis est & potentia. 296. & 297.
 Apostolorum typus elegans fuit Moses. 297.
 Apostoli Dominum sequuti, non prorsus illum ignorabant. 300.1.
 Apostolorum vocatio quam fuerit potens. 299. & 300.
 Apostoli Christum sequuti, nihil sibi retinuerunt proprium. 302.
 Apostoli leuitatis argui non debent, quod citò vocantem Christum fuerint sequuti. 316. & 317.1.
 Apostolorum per Christum ex discipulis facta promotio, & ad predicandū missio, non eodem tempore contigerunt. 325. & 326.
- Apostoli cur sic dicti. 328.
 Apostolica dignitas in Ecclesia, omnium est maxima. 328. & 357.
 cur Apostolos duodecim solum Dominus elegerit. 329. 330. & 331.
 Apostoli quibus fuerint figuris adumbrati. 329. & 330.
 Apostoli existimantur se futuros duodecim Praefectos super Tribus Israël. 330.2.
 ab Apostolis duodecim Paulus & Barnabas vt secernantur. 331.
 Apostoli quandiu Iudais verbum Christi predicauerint, & ad predicandum Gentibus quando conuersi. 331.
 Apostoli mundum vniuersum fortibus sibi diuiserunt, vnusq; in alterius sorte ex professo non predicabat. 331.2.
 Apostolorum nomina in Euangelio cur scripta. 332.
 Apostolorum cum Baptista comparatio. 355. 356.
 Apostolorum potestas ad patranda miracula, qua. 446.1.
 Apostolorum ordo quis ille, quem Matthæus assignat, temporis ne uocationis, an profectiois. 448.
 Apostolos cur binos miserit Dominus ad predicandum. 451.1.
 Apostoli antequam per vniuersum orbem diuiderentur, simul manserunt per duodecim annos. 451.1.2.
 Apostoli cur à Christo prohibiti sint abire in viam Gentium. 452. & seq.
 Apostoli aduersus demones quam habuerint potestatem. 455.1.
 Apostolis ad predicandum missis constituta à Domino precepta sigillatim explicantur. pagin. 456.
 Apostoli ad predicandum missi, quibus & agnis cur comparentur. 465.
 Apostoli vnde didicerant, qua predicabant. 469.2.
 Apostoli cur à Deo, & non ab hominibus discere debuerint. 470.1.
 Apostolis cur dictum: Cum persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. 474.1.
 Apostolorum triplex appellatio. 479. col. 2.
 Apostoli tribulationes tolerare debebant triplici de causa. 480.1.
 Apostoli orationi simul, & predicationi verbi cur instarent. 482.2.

Apostoli quem timorem debebant à se abijcere. 484.1.
 Apostoli vnde acceperint pœnitentiam prædicare. 492.1.
 Apostoli sunt duodecim porta, per quas patet ingressus ad regnum cœlorum. 527.2.
 Apostoli necdum affectu carnis spoliati, dictum Domini, vt fidei articulum non accipiebant. 529.1.
 Apostolorum proprium quid sit. 532.1. qualem Apostolis alijs potestatem, aqualem ipsi Petro, Christus dedisse videatur. 535.2.
 Apostolus vnus non erat alio maior, dum Christus viuebat. 536.1.
 Apostoli qua lege, quam habebant à Christo acceperint potestatem. ibid.
 Apostoli Matthæi vltim. à Christo missi quas docere Gentes, atque prædicare. 536.2.
 Apostoli à Christo missi quid primū prædicauerint. 547.2.
 Apostoli in prima sua missione non prædicarunt aperte Iesum esse Christū, sed pœnitentiam. 547.2.
 Apostolorū ordo apud Euāgelistas (Petro excepto) vnde narretur. 577.1.
 Apostoli qua ratione miserint Petrum & Ioannem in Samariam. 557.2.
 Apostoli in quo nam regno cœlorum maiores esse cupiebant. 574.2.
 Apostoli quod onus, & quas leges Actor. 15. Antiochenis imponerent. 632.1.
 Apostoli duodecim, & septuagintaduo discipuli, vbi delineati fuerint. 645.2.
 Apostolorum dignitas quanta. 656.2.
 Apostoli cur agrè Ierosolymam cum Christo veniebant. 746.1.
 Apostoli cur Domini verba de morte sua non sunt assecuti. 751.1.
 Apostolorum potestas in alios à Christo concessa quanta. 763.2.
 Apostoli quibus de causis in mulierē vnictricem fuerint indignati. 785.2.
 Apostoli an credentes regnū Christi esse temporale, peccauerint. 849.2.
 Apostolorum tribulationes quot. 836.2.
 Apostolorum afflictiores, qui. ibid.
 Apostoli cur propter nomen Iesu tot pertrulerint mala. 838.1.
 Appellationem à Pontifice ad Conciliū, esse illicitam, probatur. 595.2.
 Appellare à Papa non licet, ab eo indi-

catus quid habeat per fugi. 596.1.
 Aqua non accepit per contactum corporis Christi in baptismo, virtutem aliquā spiritualem. 82.2.
 Aqua viua iustificantem gratiam adumbrat. 248.249. & 253.2.
 Aqua mundi huius, & aqua Christi discrimen. 251. & 254. & 255.
 Aquarum viuentium Christi salutare effectus. 252. & eleganter. 254. & 263. & 271.
 Aqua Lyncestis, qua vocatur accidula, vni modo ebrios facit. 163.1.
 Aquila quales esse debeamus. 273.2.
 Aquila ingenium. 835.1.
 Arbitrium liberum ad bona opera facienda non trahitur illata violentia. 363. col. 1.
 Arborum quatuor species, ijsq; qui, teste Rabano, designentur. 60.2.
 Archelaus, filius Herodis, fundus erat vitia, cum Ioannes prædicare cepit. pag. 10.
 Archelaus, Herodis filius, Ethnarcha ab Augusto institutus. 12. & postea fuit depositus, & in Viennam Gallia relegatus. ibid.
 Arguendo arguere, Hebraicè quid. 597.2.
 Aristotelis responsio, cur ex Athenis se Chalcidem recepisset. 476.1.
 quibus Armis Christus demonem vicerit. 118.1.
 Aromata vnde fiant. 700.2.
 Assis quid, eiusq; partes. 484.2.
 Asses cur facti olim Roma sextantarij, & vnciales ibid.
 Astrologi, qui prædicunt ea, qua ab hominum libertate pendent, decipiuntur. 750.2.
 Astutia quid sit. 468.1.
 Auaritia, an profusionis, quod sit deteriū malum. 705.1.
 Auaritia Scribarū & Phariseorū. 816. col. 2.
 Augustus Cesar quinquaginta octo imperauit annos. 80.1.
 Augustinus in libris de Ciuitate Dei, & Orosius de Ornesta mundi, quid suade re conati sunt. 472.2.
 Augustinus quibus verbis (secundum hæreticos) Petri primatum negare videatur. 516.2.
 Augustinus Petri primatum aperte confitetur. ibid.

Augustini utilis canon ad intelligendas Scripturas. 610.2.
 Augustini de septuaginta duabus linguis testimonium. 645.1.
 Aurum templi quale erat. 816.2.
 Auster suapte natura calidus & siccus, cur sit in Europa pluuiosus & humidus. 700.2.
 Auxilio diuino opus est ad omne opus bonum perficiendum. 112.1.
 Auxiliodiuina gratia indigemus pro vincendis singulis tentationibus. 114.1.
 Auxilium gratia sufficiens nulli vnquam à Deo denegatum. 436.2.
 Axiomata sua Christus quomodo alijs comunicauerit. 519.2.

B

Baal apud Hebreos quid. 480.2.
 Bacchanales ludi quàm sint diabolicum inuentum. 753.1.
 per Bacchanales ludos mirificè Christi mortem renouari. 754.1.
 Bacchanalia vnde traxerūt originē. ibi.
 Baptismus Christi omnibus non ponentibus obicem, peccatorum remissionem conciliat. 21. & 73.2.
 Baptismus ducit nos in terram promissam. 43.2.
 Baptismus Ioannis qualis fuerit. 21. & 44.1.2. Et quomodo à Christi baptismo differret. 25. 67. 68. 69. & 212.2.
 Baptismus Ioannis non fuit sub præcepto. 44.2. & 367.2.
 Baptismus Ioannis quando cœperit & de fieri. 441.202.2.
 Baptismus Christi & Circuncisio ante promulgatum Euangelium simul curabant. 44.2.
 Baptismo Ioannis qui nam baptizabantur. 44.2. 45.1. & 202.2.
 Baptismus Ioannis non conferebat gratiam. 45.1.2. 69. & 203.1.
 Baptismus Ioannis cur fuerit institutus. 45.1.2. 70.1. & 202.2.
 illo Baptismo tincti, iterum Christi baptismo intingebantur. 69. & 203.1. & 212.
 Baptismus Ioannis, an dici queat Sacramentum. 45.2.
 Baptismi nouæ legis effectus datur recedente fictione. 73.2.
 in Baptismo qua acquiritur gratia, amitti potest. ibid.

Baptismus ignis, & igne baptizari, quomodo accipiendum. 74. & 75.1.
 Baptismus non debet in trigemū annū, exemplo Christi, differri. 81. & 82.
 Baptismi Christi aqua non accepit ex corporeo Christi contactu virtutē aliquā spiritualem. 82. & 83.
 Baptismi mystica significatio exponitur. 83. & 84.
 Baptismus Ioannis non habebat aliquam verborum formam. 89.1. eius ritus. ibid. & col. 2.
 Baptismus in nomine Christi, initio nascentis Ecclesiæ præstitus, dispensatorie fuit validus. 212.1.
 Baptismi effectus non dependet à iustitia ministri. 254.2.
 in Baptismo pueri fidei, spei, charitatisq; suscipiunt habitus. 253.2.
 quo Baptismate Christus habebat baptizari. 698.1.
 Baptismus Christi duplex. 698.2.
 quo Baptismo Christi simus baptizandi. 760.2.
 cur baptizaret Ioannes in Bethania. 204.2.
 baptizare, Iudæis quid. 684.1.
 Bariona quid. 508.1.
 Bartholomæus, idem est quod filius Prolemai. Putatur ab aliquibus, eundē esse Nathanaëlem. 225.2. & 449.2.
 Bartholomæus, non nomen propriū, sed cognomen esse videtur. 226.1.
 Bartholomæi sanctitas insignis ex Origene. 226.2.
 Barnabas & Paulus vt secernatur à duodecim Apostolis. 331.
 Beelcebul, seu Beelcebul, quid Hebrais. 480.2.
 Beelcebul quid sonet. ibid.
 Beelphegor quid erat. 480.2.
 Beelphegor altera denominatio. ibid.
 Belli Iudaici scriptores. 797.1.
 B. Benedicto qua ratione totus fuerit mundus ostensus. 176.1.
 Beniona quid. 508.1.
 D. Bernardi salubre documentum. 681. col. 1.
 Berofus vetus autor. 480.2.
 Bethania duplex, quid sonet, & mysticè quid significet. 204.1. & 776.1.
 ex Bethania cur Christus voluerit transire Ierusalem moriturus. 776.1.
 Bethabara quid, & eius etymō, & an aliter sit à Bethania, aut Bethaiba. 204.

Bethleem duplex, 204. 1.
 Bethsaida quid; ubi sita; a quo Iulias, & quamobrem sit dicta. 225. 1.
 ex Bethsaida oriundos tres Christus cur Apostolos elegerit. 225. 2.
 Bethsaida & Corozaim vrbes ubi sita. 553. 1.
 Blasphemantes Spiritum sanctum, quomodo non consequantur remissionem; blasphemantes autem Christum, veniam consequantur. 695. 1.
 Boni patienter debent malos sustinere. 77. 1.
 Bonam sub ratione boni non respicitur a voluntate. 248. 2.
 Bona temporalia humani cordis rabidam sitim leuare haud possunt; secus tamen spiritualia. 251. 2.
 Bona temporalia quatenus querenda, abijcendaue sint. 348. & 349.
 Bona intellectualia cur minus moueant quam sensibilia. 572. 1.
 Boni quare cum malis flagellantur secundum Augustinum. 620. 2.
 Bonos, dum hic viuunt, sine malis esse non posse. 770. 2.
 Byssus & purpura, quid. 706. 1.

C
 Caesar vnde dictus. 15.
 Casarea Philippi nomina antiqua. 501. 2.
 Casarea Philippi vnde hoc nomen accepit. 502. 1.
 Casarea Palaestina, qua sit, eius situs, nomen aliud; ab Ierusalem interuallum. ibid. & 854. 2.
 Cai Caligulae prauitas in Iudaos quantal. 866. 1.
 Caesari error circa illud, si peccauerit in te, &c. 593. 2.
 Cain Abelem interficiens, quas dedit penas. 831. 2.
 Calceamenta qua Dominus Apostolis interdixit. 457.
 Calceamenta portare, & corrigiam calceamentorum soluere, quid mystice designet. 72. & 73. (203. 2.)
 Calceos non gestauit Christus. 71. 2. &
 Calix vini cur passio Christi sit dicta. 760. 1.
 Calix Crucis quid pariat. ibid.
 Calicem pro nobis Christus quomodo biberit. 760. 2.

Calix hic qualis datur nobis. ibid.
 Calix Crucis quibus datur hauriendus. 760. 2.
 Camelum per foramen acustransire, vnde constet non esse impossibile. 766. 1.
 Cantica canticorum aliter Iudais, aliter viris spiritualibus sapiunt. 756. 1.
 Capharnaum vnde dicta, & Curin finibus Zabulon & Nephthaim esse ab Isaia dicatur. 275. 1. & 269. 1. & 313.
 Capharnaum ciuitas Christi cur dicta. 275. 1.
 Capharnaum vsque ad caelum exaltata quando fuerit. 653. 1.
 Capharnaum quare cum Sodoma comparatur. 653. 2.
 Capillatura mulierum, diaboli tendicula. 393. 2.
 Capillis quid mystice denotetur. 393. 2.
 Capillus trium puerorum non est adustus, in signum futurae resurrectionis. 485. 2.
 Capillum de capite non perire, Hebraeis quid. 858. 2.
 pro Captiuorum redemptione Calices & Cruces vendere licet. 322. 2.
 Caro per figuram Synecdochen dicitur homo. 36. 2.
 Caro omnis quando viderit salutare Dei. 36. 2.
 Carnem tentare, vt intelligendum. 114. 2. & 115.
 Caro vt dicatur aduersus spiritum concupiscere. 115. 1.
 Carnis nomine in Scriptura quid intelligatur. 115. 1.
 Caro nostra, diaboli est asyllum & receptaculum. 119. 1.
 Caro nostra ieiunij frangenda. ibid. & eleganter pag. 143. & 144.
 Castoris animalis cuiusdam exemplum doctrinam Christi confirmat. 585. col. 2.
 Cathedra Moysi, cuius cathedra typus fuerit. 800. 2.
 Catonis dictum notabile. 802. 2.
 Centuplum quid secundum Hieronymum. 743. 2.
 Centuplum quid sit, vera expositio. 844. col. 1.
 Centuriatores frigide errant, Ioannis baptisma Christi baptismo equiparantes. 67. & seq.

Cephas, sive Cipro, vox Chaldaea est, petramque significat, & scopulosum & praetium collem. 220. 2. & 510. col. 2.
 Cephus secundum aliquos caput significat. 221. 1.
 Ceremoniae exteriores vtiliter in Ecclesia seruantur. 259. 2. & 260. Barundem significatio declaratur. 260. & 261.
 Ceteri ingenium & natura mirabilis ad alios pisces. 300. 2.
 Chaos quid. 717. 2.
 Charitate coniunctos & unitos demon non aggreditur. 118. 1.
 Charitatis, & vera in Deum conuersionis, quae sint vera signa. 219. 1.
 Caritas, magnum Dei donum. 246. col. 2.
 Charitatis encomium. 247. 1.
 Charitatis effectus. 587. 2.
 Charitatis ordo tria postulat. 628. column. 1.
 Charitatis proprium, quid. 661. 1.
 Caritas Dei erga nos. 686. 2.
 Caritas cum iudicio cur debet esse coniuncta. 687. 1.
 Caritas est pondus omnium virtutum. 789. 2.
 Caritas vera & Christiana, qua nam sit. 841. 1.
 Caritas ordinata a se ipso incipit, quomodo intelligendum. ibid.
 Caritas ordinatissima vnde incipiat. 841. 1.
 Caritas quomodo refrigescit abundantia iniquitatis. 860. 2.
 propter Charitatis dilectionem non fit peccati remissio. 402. 1.
 Chelidonium appellabatur cacus ille a natiuitate, de quo Ioannes. 382. column. 1.
 Christiani veri qui sint. 229. 1.
 Christiani cur primum discipuli, deinde fratres fuerint vocati. 594. 1.
 Christi virtus ad omnem se spiritum extendit. 4.
 Christianorum encomium per Traianum Imperatorem. 861. 2.
 Christi virtus remittit peccata pag. 4.
 Christus maior est lege Moysi & Sabbatho. ibid.
 Christus humana omni lege & institutio est superior. 4.

Christi virtus a loco non pendet. ibid.
 Christi natalis dies, cur magnus dicatur & terribilis. 8.
 Christus cur facies dicatur Patris. 9.
 Christum adumbrabant omnia quae in Salomonis templo erant. ibid.
 Christus duplici iure est dominus omnium rerum. ibid.
 Christus cur Angelus Testamenti dicatur. 9.
 Christus Iudais promissus, non Genibus. ibid.
 Christus inuentus est a non quarentibus ipsum. 9.
 Christus cur Nazareus dicatur. pagina. 10.
 Christus cur iam vir uerperit docere. re. 17.
 Christi humilitas quanta. 20.
 Christus cur in aqua & sanguine uenisset dicatur. 21.
 Christus quando appellatur regnum caelorum. 6.
 Christus Iesus omnibus spiritualibus infirmitatibus antidotum salutare. 73. col. 2.
 Christus Ioanni & Moysi in quibus excellit. 42. 1.
 Christus post Ioannem cur uenisse dicatur. 71. 1.
 Christus Ioanne cur fortior: & in quibus fortibus fuerit adumbratus. 71. col. 2.
 Christus Dominus quo aetatis suae anno fuerit a Ioanne baptizatus. 79. 80. & 81. Cur in Iordane uoluerit baptizari. 82. 1. Cur uoluerit baptizari. ibid. 2. & pag. 83.
 Christus natus est anno quadragesimo secundo Augusti Caesaris. 79. 2.
 Christus cum baptizatus est, non impressit aquis uirtutem aliquam spiritualem. 82. 2.
 Christi ad aquas descensus, & eiusdem in illis factus baptismus, mystice quid designent. 83. & 84.
 Christus an legis & obedientia capax extiterit. 87. & 88.
 Christus quomodo impleuerit omnem iustitiam. ibid.
 Christus baptismo Ioannis baptizatus non accepit aliquam nouam sanctificationem, quam non haberet. 89. col. 1.

Christo baptizato, quomodo & ob quam causam aperti sunt caeli. 90. 91. & 93. 1.
 Christus columba similis. 94.
 super Christum quare ter vox caelitus fuerit audita. 97.
 Christus est filius naturalis Patris, non adoptiuus. 99. 1.
 in Christo quomodo Deus Pater sibi complaceat. 99.
 Christi genealogiam mox post baptismum cur texerit D. Lucas. 99. 2.
 Christi tentatione cur solus Ioannes non scripserit. 100.
 Christus quo tempore fuerit tentatus. 100. & 101.
 Christus ab Spiritu sancto quomodo & quare in desertum ductus. 101. & 102.
 Christus, consensu Virginis habito, in desertum secessit. 101. 1.
 Christus in desertum cur ad ieiunandum secesserit. 103.
 Christus demonem absque temeritate ad pugnam prouocauit. 103. 2.
 Christus cur voluerit tentari, & hoc in deserto. 105. 106. & 107. & 148.
 Christus cur non fuerit à carne tentatus. 107. 2. nec à mundo. 108.
 Christus non habuit fomitem. *ibid.* nec passiones rationem praecedentes, sed tantum passiones. 108.
 Christus quomodo dicatur per omnia tentatus. 108. 2. & 183. 2.
 Christus non est ex operibus sanctificatus: ex Nazianzeno. 89. 1.
 Christus ut Pontifex noster Patrem orauit. 89. & 90. 1.
 Christum, verum esse Messiam, multa ostendunt testimonia. 97. 2. & 98.
 Christo Domino cur data sit ante passionem palma in Dominica Palmarum. 110. 1.
 Christus sola extrinseca suggestione tentari potuit, ex B. Gregorio. 117. 2. & 148. 2.
 Christus quibus armis ad vincendum demonem usus fuerit. 118. column. 1.
 Christus Dominus ieiunium quadraginta dierum quare acceptauerit. 118.
 Christus cur dicatur ieiunasse quadraginta dies, & quadraginta noctes; &

an in his diebus aliquid cibi sumpserit. 122. 123. & 124.
 Christus hoc tempore famem non sensit. 123. 1. & 125. 2.
 Christus non est passus tentationem aliquam vsque ad expletum quadragenarium ieiunium. 122. 2.
 Christus Dominus in deserto quibus occupabatur. 122. & 123.
 Christus mediocrem, quoad austeritatem, fuit professus vitam. 123. column. 1.
 Christus vsque ad quadagesimum diem ieiunans, quomodo non senserit famem. 125.
 Christus ad instructionem nostram voluit post ieiunium esuriam pati. 125. 2. & 126.
 Christus ieiunia à lege praescripta strictè obseruauit. 138. 2.
 Christus in deserto quam perfectè demonem vicerit, & vulnera ab eodem protoplastis in paradiso inflicta quam mirè sanarit. 149. & 150.
 Christi tentatio prima quam grauis, & cur, sicut ipsa postulabat, signum aliquod non ostenderit Christus. 157. & 158.
 Christus demoni tentanti cur obiecerit Scripturas. 158.
 Christus demonem in prima tentatione prudentissimè repulit. 158.
 Christus quid nos docuerit per ea quae prima tentationi respondit. 160. & 161.
 Christi satisfactio nostra satisfactio- nis necessitatem non tollit. 162. col. 1.
 Christi tentationes quis suo ordine scripserit, Lucas ne, an Mattheus. 163. col. 1.
 Christus an verè fuerit à damone assumptus, localiter motus, & super pinnam templi constitutus. 163. & 164. 165. & 166.
 Christus cum ad pinnaculum templi à damone portabatur, inuisum se hominibus fecit. 165. & 167. column. 1.
 et Christi tentationem secundam quid contenderit demon ab illo extorquere. 167.
 Christus qua ratione ministerio egerit Angelorum. 168. 1.

Christi tentatione secunda quid docemur. 171. 1.
 cur Christus voluerit tertio tentari. 173.
 Christus quomodo à damone in montem excelsum fuerit vectus. 173. 2.
 ut Christo facta fuerit in tertia tentatione omnium regnorum ostensio. 174.
 Christus quantum meruerit in secunda & tertia tentationis victoria. 177. col. 2.
 per Christi tentationem tertiam quid curauerit demon à Christo extorquere: Christus autem quae nobis in eius victoria documenta praestiterit. 178. 181. & 182.
 Christi tentatio tertia qualis, & quam fuerit periculosa. 179. 2.
 Christus cur damoni ipsum tertio tentanti responderit: Vade retro, Satana. 179. & 180.
 Christi tentationes quanto durauerint tempore. 182.
 Christus, tentationibus expletis, ubi fuerit à diabolo relictus. 182. 2.
 Christus qualem nobis modum vincendi tentationes suo exemplo tradiderit. 184. 1. 185. & 186.
 Christus testimonijs legis & Prophetarum, & Baptista, quatenus egerit. 190.
 Christi humanitas, vox est, & Dei sermo. 197. 1.
 Christus cur dicatur clamans. 198. & 199. 1.
 Christus cur dicatur medius stare. 203. col. 1.
 Christus cur dicatur ante Ioannem factus, & post ipsum veniens. 203. 2.
 Christus ad Ioannem vnde venerit. 204. 214.
 à Christo tentatione trina superata, quare Angeli accesserint, quid, curq; illi ministrauerint. 185.
 Christus cur quadragenarium ieiunium in deserto inierit, & postea exierit ab eremo. 187. 2.
 Christus cur Agnus, & Dei Agnus dicatur. 205. 206. & 214. 2.
 ad Christum solum attinebat peccata remittere. 206. 2.
 Christus quare dicatur Agnus occisus ab origine mundi. 206. & 207.

Christus ut abstulisse dicatur peccata mundi. 207.
 Christi satisfactio nihil derogat nostrae satisfactio. 208. 1.
 Christus vir, & qualis vir, à Ioanne dicitur. 208. 2.
 Christus eo quod sit diuina coniunctus natura, omnibus est in praedestinatione Dei praepositus creaturis. 208. col. 2.
 Christi miracula in infantia facta sunt à quibusdam, teste Theophylacto. 209.
 Christus Iesus ad quos ipsum sequentes conuertatur. 215.
 Christus Dominus Andream, & alium Ioannis discipulum quid quarentes percontatus, quae nobis salutaria monita dederit. 216. 2.
 Christus quomodo toti orbi sit, fueritq; magister. 217. 1.
 Christus prouectioris aetatis, quam re ipsa erat. *ibid.*
 Christi comitas & urbanitas. 217. column. 2.
 Christus domum propriam non habuit. *ibid.*
 Christus vnde dicatur. 219.
 Christus Rex fuit, Propheta simul & sacerdos. *ibid.*
 Christus cur in Galileam secesserit, praedicante in Iudaea Baptista. 223. & 224.
 Christus cur post baptismum, & non ante, discipulos elegerit. 224. 2.
 Christum solum modò sequi debemus. *ibid.*
 Christus cur filius Ioseph dicatur. 228. col. 1.
 Christus cur Nazaraeus, non autem Bethleemita cognominetur. 228. 1.
 in Christi ad caelos Ascensione qua fuerit facta eorundem apertio. 231.
 Christus solus verè potest facere discipulos. 235. 2.
 cur Christus per se ipsum non baptizauerit. *ibid.* & 236.
 cur Christus, Ioannem in carcerem missus, in Galileam secesserit. 236.
 Christus pedibus suis iter faciebat. 240.
 Christus fatigari itinerè cur voluerit. *ibid.* & 241.

Christus ex itinere fatigatus, & super fontem Iacob sedens, quid doceat nos. 242.
 Christus, quasi venator ad aquas, Samaritanam est venatus. 242.2.
 Christus in sexta mundi aetate, & sexta die incarnatus est: hora diei sexta, crucem sustinuit; in eademq; nostra fuit sibi bundus salutis. 242.2.
 Christi paupertas & parsimonia. 243. col.2.
 Christus mendicando vivebat. 244.
 Christi cum Samaritana colloquium elegantius exponitur. 243.
 Christus, donum est Patris. 246.2.
 Christi incarnatio quam maximum fuerit Dei Patris donum. 247.
 per Christum mediatorem constat nobis dona omnia. 247.2.
 Christus Iudaeis priusquam Gentibus manifestatus est. 262.1.
 Christus colloquio illo cum Samaritana habito quid nos docuerit. 262.2.
 Christus parabolis & allegorijs singulariter delectabatur. 265.
 Christo iam Sole iustitia orto, spirituales messes albae fiunt. 265.2.
 Christus Saluator in quibus olim Saluatoribus fuerit adumbratus. 268.
 Christi cibus & potus. 264. & 268.
 cur Christus in ciuitate Capharnaum habitare voluerit, relicta Nazareth. 274. & 275.
 Christus cur tacuerit, Ioanne predicante. 280.2.
 Christus miracula cur ederet. ibid.
 Christus quando primum coeperit predicare. 283.2.
 Christi predicationis proemium. 281.
 Christi in homines immensa charitatis dulcedo. 282.1.
 Christus pedibus totam circuibat Galilaam, amoris ardore impulsus. 282.
 Christus Dominus cur dictus sit Galilaus. 283.1.
 Christus Dominus cur in Synagogis praedicaret. 283.
 Christus signa factururus, ea quae hominibus utiliora sunt, facere elegit, & quare. 284.
 Christus ad nos cur pauper, & sine auro venerit. 284.2.
 Christi miracula singula non narrarunt Euangelista. 285.2.

Christus turbas docturus, nauem cur ascenderit. 290.2.
 Christus rete est, hamus & esca, quo homines piscantur. 298.
 Christus Dominus virtute pollet mirabili, qua homines ad se pertrahit, efficaciori, quam sit illa, qua magnes ferrum, cetus pisces, panthera bestias reliquas ad se venire dulciter cogunt. 300.2.
 Christus quandoque à turbis cur secesserit. 304.
 Christi eximia paupertas. 305. & 306.
 Christus quamobrem in Euangelio se filium hominis appelleret. 306.
 Christus quomodo filius fuerit Adae. ibid.
 Christus solummodo sequendus, & nullus alius, & quidem sequendus, non praecedendus. 315.
 Christus conuiuio à Matthaeo parato, & Cana nuptijs, cur voluerit adesse. 318. col.2.
 Christus cum publicanis & peccatoribus cur conuersabatur frequenter. 318.
 Christus in quo sensu non venerit vocare iustos, sed peccatores. 324.
 Christus in oratione Dei cur pernoctauerit Apostolos electurus; quidq; hoc nos suo exemplo docuerit. 326. & 327.
 Christus cur operibus, non verbis voluerit discipulis Ioannis interrogantibus respondere. 340. & 341.
 Christi miracula eum esse Messiam ostendebant aperte. 341.
 Christi falsi optima signa. 343.1.
 Christus lapis & petra offensionis quem super cadat & conterat. 345.
 Christus neminem potuit peccando scandalizare. 346. & 347.
 Christus cur lapis angularis, viuentis, pretiosus, in fundamento positus, via, leo, serpens, agnus appelleretur: cur ite scandalum. 346.
 à Christo Iesu quamobrem homines scandalum & offensionem accipiant. 346. 347.
 Christus cur ignis dicatur. 347.1.
 in Christo qui nequaquam offenditur, beatus ille qui sit. 348. & 349.
 Christus ad conuiuia cur accedere non recusauit. 370.1. & 374.2.
 Christus medium ac temperatum vitae genus cur amplexatus. 370.
 Christi humanitas pedes Christi dicitur. 392.2.

Christus Gracè ab vnctione est dictus, vnctusq; est vi Rex, Sacerdos, & Prophe-
 ta. 417.2.
 Christi Domini verba, cum legebat in Synagoga, aut populo predicabat, sale diuina gratia erant condita, & efficaciora. 421.
 Christus Dominus an fabrilem exercuerit aetatem. 423.2.
 Christo Domino quam apte fabri nomen congruat. 424.2.
 Christus Dominus quomodo miratus dicatur. 434.2.
 Christus Dominus quomodo transiens per medium Nazarenorum ibat. 442. col.2.
 Christus tonitru optime dici potest. 452.
 Christi lex toti mundo à principio inuidiosa extitit & exosa, quod omnes alias religiones abrogaret. 473.2.
 Christum aliorum manus à Cruce soluerunt. 474.1.
 Christus quae praecepta ab ipso tradita abrogauit. 475.2.
 Christus cur fugerit, cum persequeretur, & quareretur. 476.2.
 Christus quoties fugerit. ibid.
 Christus ob metum minime fugit. 476.2.
 Christum Iudaei cur Beelzebub vocauerunt. 480.2.
 Christus ad quem timorem nos adhortetur. 484.2.
 Christum quomodo confiteri, aut non confiteri debeamus. 486.2.
 ex Christi predicatione infideles sumpserunt occasionem belli. 488.1.
 Christi mira cura remunerandi eos, qui seruos suos vel minimo afficiunt beneficio. 491.1.
 Christus in quibus ciuitatibus predicauerit. 491.1.
 Christus quam fugax fuerit otij. 491. col.2.
 Christus quando venit Romam. 502.2.
 Christus Dei filius nisi esset Patri consubstantialis, quid inde sequeretur. 504.2.
 Christi filij Dei consubstantialitas cum Patre, ex confessione Petri quomodo colligatur. 505.1.
 Christum esse filium Dei naturalem, non adoptiuum, quibus ex locis Scripturae colligatur. 505.1.

Christus cur vetuit Apostolis, ante resurrectionem ne cui dicerent ipsum esse Christum. 506.1.
 Christus quare filius illius viuentis appellatur. 507.1.
 Christum esse filium Dei, qui fuerint confessi. 509.1.
 Christus quare hos non dixerit beatos, sicut Petrum vocauit. 509.1.
 Christus cur soleat polliceri ante magna beneficia nobis praestanda. 514. col.1.
 Christus unde Petrum petram facere potuerit. 515.2.
 Christum fidem non habuisse, & quare. 517.1.
 Christus axiomata sua quomodo alijs enlargitur. 519.2.
 Christi desiderium pro humani generis salute patiendi, ex Hilario. 523.2.
 Christus natura sua lux, pastor, & fundamentum Ecclesiae: Apostoli autem participatione. 526.1.
 Christus quae sua sunt, alijs libenter communicat. ibid.
 Christi quae propria solius, non Petri, in Ecclesia. 526.1.
 Christi promissiones non sunt vanae, aut caesa, sed constantes. 530.1.
 Christus quomodo primum regnum caelorum aperuit, & quibus clauibus. 534. col.1.
 Christus quibus introitum regni caelorum meruit. ibid.
 in Christum duobus modis ingredimur. 534.1.
 Christus dum viaeret, cur solus habuit clauis regni caelorum. 536.
 Christus quid egerit, cum Petro tradidit clauis regni caelorum. 536.1.
 Christus quomodo Pontifex est in aeternum, si Petrus Ecclesiae summus Pastor, & Pontifex est. 536.1.
 Christi functiones propria in Ecclesia quae sint. 536.2.
 Christus non habuit dominium directum in bona temporalia. 543.1.
 Christus non abstulit à Regibus suam potestatem temporalem. ibid.
 Christus quam potestatem sibi retinuerit, nec dederit ulli. 544.1.
 Christus non habuit potestatem in regna temporalia; & unde id constet. ibid.

Christus quæ verba Apostolis dixerit, quæ ad posteros eorū pertineant. 545.1.
 Christus post resurrectionem suam dedit Petro potestatem super omnes etiam Apostolos. 545.2.
 Christus cur de futuro promiserit Petro claves, non dederit de presenti. 546.1.
 Christus quàm amplam Petro contulerit potestatem. *ibid.*
 Christus cur præceperit Apostolis, ne cui dicerent ipsum esse Christum, & quousque hoc præceptum seruauerint. 547. col. 1.
 Christus quomodò pasceret oues, dum uideret. 554.2.
 Christus Petro reuelauit, ut suam potestatem certo loco haberet affixam atq; applicatam, in quo resideret. 558.1.
 Christum esse filium Dei, eundem & crucifigi, hæc duo minime repugnare. 564.2.
 Christum qua ratione oportuerit pati. 565.1.
 in Christi mortem conspirarunt omnis ordinis viri. 565.2.
 Christus quomodò die tertia surrexerit. *ibid.*
 Christum quis sequatur. 569.2.
 Christum confitendi salutaris necessitas. 570.2.
 Christum qualem à nobis exigit confessionem nominis sui. *ibid.*
 Christus se filium hominis cur soleat appellare. 571.1.
 Christus cur cum Angelis venturus sit ad predicandum. 571.2.
 Christi gloria, ac merces benefactorum quàm propinqua, ipsomet testante. 572.1.
 Christus in quod regnum cælorum neminem præter humilem ingressurum esse denuntiat. 574.2.
 Christus ad quid alludat exemplo de mola asinaria. 583.2.
 Christus Dominus Angelum Custodē quare non habuit: & qua ratione Angelis subiectus fuerit. 590.2.
 Christus ceremonias & iudicia veteris legis abrogauit. 615.1.
 Christi obedientia suis parentibus quid nos doceat. 635.1.
 Christus quare Apostolos oues, discipulos verò agnos nominauit. 648.2.

Christus quanta signa fecerit in Capharnaum. 653.1.
 Christus quare signa edidit coram illis, quibus nihil nouerat profutura. 655. col. 1.
 Christus Dominus cur exultauit in Spiritu sancto, & quando. 660.1.
 Christi hominis in Deum Patrem pietas ac reuerentia. *ibid.*
 Christi exultatio in Spiritu sancto, quid doceat nos. 660.2.
 Christo ut homini tradita sunt à Patre Deo omnia creata. 663.1.
 Christus homo trifariam creaturas accepit à Patre. 663.1.
 ad Christum venire omnes quomodò debeant. 665.1.
 Christus quomodò uenerit ad nos, qui ubi que erat. *ibid.*
 Christus vnit fideles dupliciter. 666. col. 1.
 Christi mititas, & humilitas cordis quanta. 666.2.
 in Christo qua virtutes eminuerint. 667. col. 1.
 Christus vna est & vera requies animarum nostrarum. 667.2.
 Christi consilia legem Euangelicam quare non reddant difficiliorem. 670. col. 1.
 Christus in quod Castellum Martha, Mariaq; intrauit. 671.2.
 Christus quare illò diuertit. *ibid.*
 Christus quare predicabat. 672. col. 2.
 Christus qualis hospes. 675.2.
 Christus quam curam rerum temporalium suis interdicit fidelibus. 675. col. 1.
 Christi humanitas in Pharisaum malignum hospitem. 683.2.
 Christus quare ad prandium inuitatus à Pharisæo, manus non lauit. 684. col. 1.
 Christi prudentia & constantia. *ibid.*
 Christus Pharisaos quomodò reprehendat, & vocet stultos. 684. columna. 1.
 Christus in Pharisaum se inuitantem quare tam grauiter inuehatur. 686. col. 2.
 Christum quomodò confiteri debeamus. 694.2.
 Christus à quibus negetur. *ibid.*

Christi desiderium patiendi, quàm ardēs. 698.2.
 Christus qualia conuiuia damnet ac improbet. 706.2.
 Christus secundo cur ueniet. 729.1.
 Christi charitas & humanitas mira in pueros sibi oblatos. 733.2.
 Christi tactus quid proderat. 734.1.
 Christo qui placeant, eiusq; cibus quinā ille sit. 735.1.
 Christi zelus animarum salutis ardentissimus. *Ibidem.*
 Christus quare frequenter de regno cælorum haberet sermonem. 738.2.
 Christus quam ob causam Apostolis mortem præsignificauit. 746.2.
 Christus cur se filium hominis, non Dei filium appellauit. 748.1.
 Christus ubi tacite duntaxat & obscure mortem prædixerit suam. 748.2.
 Christus quare mortem etiam coram Iuda prædixerit. *Ibid.*
 Christus quibus de causis suam mortem præuertiauerit. 748.2.
 Christus quamobrem circumstantias suæ passionis prædixerit. 749.1.
 Christus cur prodicionem Iuda multo antè nõ prædixit, sed tantū in cæna. *Ib.*
 Christi passionis sex articuli à Propheta prædicti. 749.1.
 Christus cur sit traditus. 749.2.
 Christus à quibus fuerit maiora perpeffus. *Ibid.*
 Christus cur à Iudæis simul & Gentibus pati uoluerit. 750.1.
 Christus in quo etiam Salomone sit sapientior. 757.1.
 Christi potentia quanta. 762.2.
 Christi humilitas. 764.2.
 ad Christum unde homines mirifice traherentur. 767.2.
 Christi mansuetudo & iustitia. *Ibidem.*
 ad Christum accessum liberum quæ impediunt. 768.1.
 Christi benignitas in peccatores quanta. 769.1.
 Christum duplici affectu suscipere debemus. 770.1.
 Christus qua etiam ratione velit suscipi à nobis. *Ibid.*
 Christi Crux quomodò similis sycamore. 773.1.
 Christo qualem cænam Iudæi fecerint in Ierusalem. 775.1.

Christus quāto desiderio huius cæna teneretur. *Ibid.*
 Christo conuiuium qui exhibeant mysticè. 775.2.
 Christo cæna gratissima quā illa. *Ibi.*
 Christi cæna in Bethania in domo Simonis leprosi facta mysterium. 779.1.
 Christi modestia. 787.1.
 Christi corpus quomodò sit in Eucharistia Sacramento. 789.1.
 Christi pedes & caput quid mysticè. 790. col. 1.
 Christi corpus quodnam illud secundum spiritum. *Ibid.*
 Christus cur prius in Bethaniam uenerit, quàm in Ierusalem. 790.2.
 Christi affectus duplex erga Ierosolymitas. 791.1.
 Christus quando fleuerit super Ierusalē. *Ibid.*
 Christi opus heroicum, ac planè diuinū, quod. 792.2.
 Christi medici animarum nostrarum ingenium. 793.1.
 Christus cur in medio triumpho plorauerit. *Ibid.*
 Christus cur legem Moysi seruauerit. 801.1.
 Christus qualis Doctor & Magister sit. 811.1.
 Christus ad quid uenerit potissimū. 814. col. 2.
 Christus cur misit Apostolos & Prophetas, cum nosset interficiendos. 826.1.
 Christus quare lapidatione interire noluerit. 833.2.
 Christus quare aquila primò, deinde gallina se assimilauerit. 835.1.
 Christus ut gallina quomodò Apostolos exclusit, ac fouerit. 835.2.
 Christus de quibus discipulos ferè reprehendebat. 843.2.
 Christus ad quæ paucos tantummittere solebat. 844.1.
 Christus quomodò, quare potestate ad iudicandum ueniet. 887.1.
 B. Chrysanthium accusauit pater eius Poleyus. 742.1.
 Chrysofomus cum de necessitate gratia subobscurè loquatur, quomodò explicandus. 216.1.
 Chrysofomus sensit, fideles tantum Angelum habere custodem. pagina. 591. columna. 1.

Cibus quā maximè Christo gratus, quis. 676.2.
 Cineris vsus, cilicij, siue sacci, quid significaret. 653.2.
 Circuncisio in antiqua lege gratiam cōferebat. 44.2.
 Circuncisio & Christi baptismus ante Euangelium promulgatum simul currebant. Ibidem.
 Circūstantia tres ad praeceptum correptionis necessaria. 723.2.
 Ciuiles causa qua ratione ad Papam pertineat. 544.2.
 Clauis regni caelorum quādo fuerint primum Petro à Christo data. 514.1.
 Clauis nomine quid significetur. 533.1.
 Clauis traditio quid apud Iurisconsultos. Ibidem.
 Clauis ubi gestarent de more Iudaei. 533. col. 1.
 Clauis actus adequati, qui nā illi. 533.2.
 Clauis domus Dauid quanam illa. Ibidem.
 Clauis regni caelorum, vt heretici nugantur, non sunt clauis scientia. 533.2.
 Clauis scientia in Scriptura, nō est scientia, sed potestas interpretandi Scripturas. Ibidem.
 Clauis est potestas pradicandi verbum Dei. 534.1.
 Clauis regni caelorum cur dicantur in plurali, & non clauis. 534.2.
 Clauis scientia qua sit illi, & potestatis. Ibidem.
 Clauis regni caelorum aliter Deus, aliter Christus homo habet, & exercent in Ecclesia. 535.2.
 Clauis ista quomodo sint in Petro. Ibidem.
 Clauigeri ubi gestabant clauem, & quid eō significaretur. 533.2.
 Clericis licitum nod est tabernaculo adire. 243.2.
 Clemens Romanus fuit Petri discipulus, & in Pontificatu successor. 524.2.
 Caeli cur nō sint reserati in passione Christi, sicut reserati fuere in eius baptismo. 91.
 Caelorum factam in Christi baptismo apertionem, qui aderant, omnes viderunt. 91.1.
 Caelum aēr quādoq; intelligitur: & quid sit, caelum claudi, & aperiri. 440.1.
 Caelum post peccatū generi humano clausum: in cuius rei signum eieci sunt de paradiso primi parentes. 533.2.

Cogitationes malas non omnes à damone excitari, ex lib. de ecclesiast. doct. pag. 112.1.
 Cogitare quid significet. 469.1.
 Columba in Christi baptismo visa, vera fuerit, an ficta? quod si vera, vnde venit, & quod aduolauit. 91.92.93.
 Columba quare in foderit Christi capiti. 95.1. & à quibus fuerit visa. 94.2.
 Columba simplicitas, & quāda alia proprietates. 467.468.
 Condemnatur nullus propter ea qua facturus esset, si vixisset: neq; saluus fit. 656.1.
 Conciliorum etiam generalium, tota auctoritas ac potestas vnde sit, ac pēdeat. 539.1.
 Concilia generalia, absque auctoritate & praesidentia Pōtificis, legitima nō sunt. Ibidem.
 Concionator quomodo paret Domino viā. 34.
 Concordia quibus in rebus conseruet amicitiam. 488.1.
 Confessio, quam intingendi Ioannis baptismo, praeiustebat, qualis fuerit. 46. col. 1.
 Confessio Ioannis, typus erat confessionis postea à Christo instituta, & praepcepta. Ibidem. 2. Ipsa tamen non erat in praepcepto, nec erat Sacramentū. Ibidem.
 Confessio Christianorum sacerdotibus est facienda, ex Basilio. 47.1.
 Confessarius Christi mansuetudinem & charitatem in excipiendis peccatoribus imitetur. 395.2. & 403.1.
 Confiteri, non semper quaestionem aliquā praesupponit. 661.1.
 Confiteri in Scripturis quid significet. Ibidem.
 Confitendum Domino quo maximè sit tempore. 661.1.
 Contentium hominum Christum quantamercet. 699.2.
 Confiteri in aliquo, Hebraeis quid. Ibidem.
 Conferre beneficia ecclesiastica indigno, quā perniciosum sit Reipublica. 756. col. 2.
 Confirmationis Sacramentum, appellatur Sacramentum ignis. 74.
 Confirmationis Sacramentum quid conferat pueris. 736.1.
 Quare confirmetur puer. Ibidem.
 Confirmationis Sacramentum an sit ne-

cessarium,

cessarium, secundum Hieronymum. 736.1.
 Confirmationis Sacramentū non nisi baptizatis est conferendum: eiusq; minister est Episcopus. 736.2.
 Conformatio nostra voluntatis cum diuina qualis esse debeat. 796.1.
 Consanguinei & amici quatenus diligendi. 759.2.
 Consilia euangelica nomine semita in Scriptura intelliguntur. 33.
 Consilia euangelica cur debuerint dari: eaq; quare non obligent. Ibidem.
 Consilia euangelica sine peccato non cōtemnantur. 367.2.
 Consummare ciuitates Israēl, quid. 479. col. 2.
 de Consummatione seculi cur discipuli Dominum interrogauerint. 845.2.
 Consummationem seculi Sadducarum quare nullam asserebant fore. Ibidem.
 Contemplationi actio neque praeponenda, neque aquanda est. 678.1.
 Contentio discipulorum de primatu vnde orta. 573.2.
 Contentiones nostrae quales debeant esse. 758.1.
 Conuersionis triplex modus. 229.1.
 Conuersio peccatoris, admirabile est Dei opus. 475.1.
 Conuersionem suam ad Dominum tardatibus quid eueniat. 391.1.
 Conuersio aliquorum difficilis, & quare. 657.1.
 Conuiuij Herodiani cōditiones scelestissima. 496.1.
 ex Conuiujs & epulis immodicis quanta mala proueniant. 706.2.
 Conscientia mala propriū quid sit. 687. col. 1.
 Corozaim & Bethsaida vrbes ubi sita. 653.1.
 Correctio qualis futura. 49.1. & 56.2.
 Correctio quando soleat alacriter suscipi. 256.
 Correctionis fraterna modus utilis, arduus tamen atque difficilis. 592.1.
 Correctionis fraterna praepceptum conuenientissimè Christū tradidisse. 592.2.
 Correctionis praepceptum cum ad omnes pertineat, quare vni Petro commendatur. Ibidem.
 Correctio duplex; publica, & priuata. 592.2.

Correctio fraterna etiam si omnium sit, peculiariter tamen est Sacerdotum, teste Hieronymo. 593.1.
 Correctio facienda est de peccato commisso, non de praesenti, nec de futuro: sicut nec de peccato leui, sed lethali. Ibidem.
 Correctio de culpis etiam leuissimis fieri potest. 593.1.
 Corripandos peccatores inquirere, quorum sit. Ibidem.
 In quos committitur peccatū correctione dignum. 593.2.
 Correctionis an omne peccatum lethale sit capax. Ibidem.
 Corripendus quis sit. 594.1.
 Corripendi cur non sint à nobis Ethnici, neque Iudaei. Ibidem.
 Corrigendi an sint heretici. 594.2.
 Corrigendi an sint superiores nostri. Ibidem.
 Correctio Pauli Petrum reprehendentis quod non ambularet ad veritatē Euangelij, qualis fuerit. 595.1.
 Correctioni an summus Pontifex subiacet. Ibidem.
 Corripendi illum honestissima forma. 595.1.
 an Correctio sit adhibenda electis tantum, an etiam reprobis. 596.1.
 Corripendus quare frater peccans. 596. col. 2.
 Correctio fraterna ad peccatorem proprie non spectat. Ibidem.
 Correctionis praepceptū quale sit, & quando seruari debet. 596.2.
 Correctio non debet esse temeraria: & quomodo hoc fiet. Ibidem.
 Corripens qualis esse debeat. 597.1.
 Correctionis triplex gradus à Christo haud obscure traditus. Ibidem.
 Corripendus quomodo frater. 597.1.
 Correctio quare priuata debeat esse. Ibidem.
 Corripendi tempus opportunum quod. 597.1.
 Corrigenda occultè qua delicta, qua verò publicè. Ibidem.
 Correctio cur sit facienda secretè. 597. col. 2.
 Corrigere quid sit. Ibidem.
 Correctus frater quomodo se corripientem audit. Ibidem.
 Corripens fratrem adhuc obstinatum, cur debeat adhibere vnum, vel duos testes. 598.1.

Correctio

Correctio etiam locum habet in occultis peccatis. Ibid.
 ad Correctionem tres ob causas adhibentur testes. 598. 2.
 Correctio fraterna ex charitate, imò etiā à sūmo Pōtifice fieri potest. 500. 2.
 de Correctione fraterna quis fructus habeatur. 607. 2.
 Correctionis fraterna symbolū in elemētis etiam apparet. Ibid.
 Corripens fratrem, quid curare debeat. 607. 2.
 Correctionis fraterna praecepti omīssio multum cauenda. Ibid.
 Correctionem negligens, cui est similis. 607. 2.
 Correctio maiorum & superiorum difficilis. 608. 1.
 in Correctionis fraterna officio qui magna sint cum laude versati. Ibid.
 de Correctionis fraterna omīssione quid senserit vir sanctus. 608. 1.
 Correctio quando sit adhibenda. Ibid.
 Correctionis fructuosa triplex conditio. 608. 1.
 ad Correctionē opus est prudētia. 608. 2.
 Correctionis fraterna benigna ac suaui formula. 609. 1.
 Correctionis fraterna praecepto eum tantum teneri, qui propria iniuria à corripiendo laesit, sentiant plures. 610. vsque ad 613. 2.
 Correctionis fraterna praeceptū de quouis peccato non posse intelligi, multis euincitur. 615. 1.
 Correctio quomodo in corripientis odium ferè semper inardescant. 616. 1.
 Correctionis fraterna praeceptum obscurum. 616. 2.
 Correctionis praeceptum ad Pralatos tantum pertinere, senserūt aliqui. 617. 1.
 Correctionis praeceptum omnes obligare, tam circa peccatum prateritum, ut emendetur, quam circa futurū, ut caueatur, communior opinio Theologorum. Ibid.
 Correctionis praeceptum non obligare nos ad correctionem infidelium, senserūt aliqui. 617. 2.
 Correctionem etiam respectu infidelium obligare, affirmant alij. Ibid.
 Correctio fraterna an sit facienda de omnibus peccatis, an tantum de notis & manifestis. 618. 1.

in Correctione fraterna quando debeant adhiberi testes, varia sunt opiniones. 619. 1.
 qui Correctionem fraternam non admittunt, qua poena sint plectendi, varia opiniones. 619. 2.
 Correctionis praeceptū omittentes an peccent venialiter, vel mortaliter. Ibid.
 Correctionis fraterna omīssio quādo cū merito fiat, secundum D. Thomam. 619. 2.
 Correctionis fraterna omīssio quando sit mortale. 620. 1.
 Correctionis praecepti omīssio quando sit veniale. 620. 1.
 Corrigendi praeceptum quomodo & quādo seruari queat, dubitatur. 620. 2.
 Correctionis fraterna praeceptum ordine quo à Christo praescribitur, inutile esse, imò perniciosum, sex argumentis probatur. 620. cum seq.
 Correctio fraterna, quā sequutus est Ioseph Patriarcha, imitatione dignissima. 625. 2.
 de Correctione fraterna commodior & aptior Christi doctrina, explicatio eorum qui posteriorem sententiam conseruantur. 626. 1.
 Correctionis fraterna ordo praescriptus à Domino, cur ferè nūquam conueniat. 626. 2.
 Correctio fratris adhuc secreta quid requirat. 627. 1.
 Correctionis fraterna ordinem non esse praecepti, sed consilij, textus Matthaei indicare videtur. Ibid.
 Correctionis fraterna modus optimus qualis. 628. 1.
 Corripere & increpare differūt. 723. 2.
 Correctio & correctio quid differant. Ibid.
 Correctio, an correctio sit in praecepto. 723. 2.
 à Correctione an cessandum sit, quia rara est spes emendationis. pagin. 724. col. 1.
 Correctio quando sit omittenda. Ibid.
 Correctionis fraterna qui lege teneatur. 724. 1.
 Corripienti praeceptum tradendo Dominus, nihil noui tradidit, sed legem naturae instaurauit, licet in modo corripienti Euangelicam legem nouā tradiderit. 724. 2.

Corripere subditum superior debet duplici nomine. Ibid.
 Corrigia calceamentorum Christi quādiatur. 203. 2.
 Coruus malos & hereticos homines designat, sicut & columba fideles & probos. 211. 1.
 Crapula quantum malum sit. 899. 2.
 Creatura omnis vox quādā Dei est. 196.
 nō Credentē vni articulo, factū esse omnium reū, quomodo verum. 529. 1.
 Crux Christi quibus inuisa parit & scādalum. 349. & seq.
 Crux dicitur tormentum quodcūque, vel cruciatus. 489. 2.
 Crucis mysteriū cur creditu difficile Iudais, ac Gentibus. 751. 2.
 Crucis mysterium calicis nomine & baptismi quā apte significetur. 760. 1.
 Cultus templorum etiā ornatissimus Deo quando minime placeat. 841. 1.
D
 Daemon in quibus regnet potissimum. pag. 16.
 Daemon cur hominem tentet. 104. 110. 111. 113. 152. & 153.
 Daemon tentando Christum, pessimum perpetravit facinus. 107. 1.
 Daemon quomodo Deum velit imitari. 111. 1.
 Daemon cur tentator nuncupetur. 147. & 148. 1.
 Daemon iniussu Dei homines tentat. Ibid.
 Daemon ut dici queat omnium peccatorū causa, ex Dionysio. 112. 2.
 Daemon omnium malorum ut dicatur pater. Ibid.
 Daemon non potest homines ad peccādum cogere. 113. 1.
 Daemon in homine quomodo excitet tentationes, & an aliquid possit in eius illusionem, vel phantasmata. 114. 1.
 Daemon, qui Christum adoratus est in deserto, supremus est inter malignos spiritus, & Archidiabolus. 147. 2.
 Daemon cur Satanus & diabolus appellatur. 147. 148. & 180. 1.
 Daemon in qua assumpta specie Christum tentauerit. 148.
 Daemon tentaueritne Christum, ut certū sciret, an verus esset Dei filius, an ob aliam causam. 150.
 Daemon vnde dicitur. 153. 1.

Damon cum in deserto Christum fuit aggressus, an esset peccabilis, ambigebat. 156. 2.
 Damon an verè Christum quasi super humeros assumpsit, & localiter illum mouens, supra pinnam templi statuerit. 163. & 164.
 Damon in secunda Christi tentatione ut Angelus apparuit. 165. 2.
 Damon in eadem tentatione locum profereus Scripturae, reticuit astute quod sibi nocere poterat. 168. & 169.
 Damon cur Aspidis, Basilisci, Leonis quoque, atque Draconis nomine designetur. 169. 2.
 Damon ut dicat multis in pinnaculo templi constitutus: Mitte te deorsum. 171. & 172.
 Damonis propriū est, labores, molestias, & pericula, qua in honoribus & regno delitescunt, celare. 173. & 174. 1.
 Damon in tertia Christi tentatione apparuit ut Rex & mundanus Princeps. 179. 1.
 Damon trina tentatione completa, cur à Christo recesserit. 183.
 Damon cur dicatur ad tempus à Christo recessisse. 184. 2.
 Damon an semel victus, iterum audeat victorem tentare. 184. & 185.
 Demones multa possunt in speciem admiranda patrare, non tamen effectus à causa libera pendentes praedicere. 229 col. 1.
 Dæmonia spiritus immundi cur appellentur. 448. 1.
 Daniel in Babylone existēs, cur versa ad Ierusalem facie adorauerit. 257. 2.
 David qualis fuerit Propheta. 227. 2.
 David grauitè punitus eo quod non corripuerit Adoniam. 607. 2.
 Davidis erga Saulem obedientia. 637. 2.
 Debita incerta pauperibus erogāda. 318 col. 2.
 Decapolis regio vbi sita. 286. 2.
 Decimarum solutio quomodo dicatur iuris diuini ab Innocentio. III. 135.
 Decima an iure natura sint instituta. 821 col. 1.
 Decimarum solutio quando, & à quibus caperit. Ibid.
 Decimas in veteri Testamento cur Deus sibi dari iussit, & à quibus potissimum dari debeant. 821. 1.

Decimas unde constet iuris divini non esse. 822.2.
 Defuncti quando sunt in Purgatorio, dicuntur esse ex parte aliqua super terram, & possunt a nobis iuvare suffragiis. 605.2.
 per Desertum quid apte designetur. 19.
 & 29.
 in Deserto car ceperit Ioannes predicare. 19.
 Desertum, in quo Christus tentatus fuit, qualis sit locus. 101.1. & 102. & 103.
 Desertum quod triplex, & quodnam, cuiusque hominum convenire dicatur. 187.
 Desertum unum quodque suas habet bestias, quibus cum agendum est. 187.2.
 Designare, quid diversum est ab eligere. 647.1.
 Desolationis abominatio quid sit. 855.2.
 Desperationis obiectum quod. 577.1.
 Desperatio, & spes, motus sunt appetitus. Ibidem.
 Detrahendum nulli. 379.
 in Deo quomodo ira, quomodo item paenitentia, misericordia. 52.1.
 Deus cur homines terret. 104. & 111.2.
 Deus cur intentator malorum dicatur. 111.2. & 113.2.
 Deus in duobus reuelabat Apostolis quid dicerent. 470.1.
 Deus animam nequit occidere: secus vero homo. 484.1.
 Deus plerumque petra vocatur, iuxta idioma Hebraicum. 517.1.
 Deus remunerat supra merita, & citra demerita punit. 571.2.
 Deo non convenit humilitas, neque virtus ulla Theologica. 577.1.
 Deo qua ratione convenire possit humilitas. Ibidem.
 Deus quare latra venerandus est, sancti vero dulia. 579.2.
 Dei in homines indulgentia. 608.2.
 Deus quando accessit ad primos parentes de pravaricatione corripendas. Ibidem.
 Deus Pater, qualis Christi pater sit. 661. col. 1.
 Deus Pater, qualis pater noster. Ibidem.
 Deus qua ratione naturaliter a nobis possit cognosci. 664.2.
 Deus a nemine potest comprehendi, nisi a se ipso. 664.1.
 Diu Gentium quibus vitis & infamia laboraverint. 667.1.

Dies Domini magnus & terribilis, in Scripturis dupliciter Christi designat aduentum. 8.
 Dies natalis Christi, cur dicatur dies magnus, & terribilis. Ibidem.
 Dies illi qui sint, de quibus Mattheus ca. 3. ait: In diebus illis venit Ioannes Baptista. & c. 10.
 Dies Domini in Scripturis varie accipitur. 479.2.
 Dignitates Ecclesiasticae pueris non conferenda. 81.2.
 cui Dilectioni Maria operam daret, & cui Marta. 671.1.
 Diligens Christum, quare preceptum dilectionis implet. Ibidem.
 Dimittendum esse peccanti in fratrem, si eum poenituerit, quo sensu Christus dixerit. 629.2.
 Dimittere alicui, quid sit. Ibidem.
 Discipulos Christi fuisse septuaginta duos, eleganter probat Augustinus. 645.1.
 Discipuli quare aliquando septuaginta tantum dicantur. 645.2.
 Discipulos septuaginta duos quare Dominus elegit. 646.1.
 de Discipulis septuaginta duobus qui scripserint. Ibidem.
 hi Discipuli septuaginta duo prius ab Apostolis fuerunt electi, & deinde a Domino designati. 646.1.
 Discipuli septuaginta duo cum qua potestate missi fuerint ad predicandum. 647.1.
 Discipulos cur binos missi Dominus. Ibidem.
 Discipuli an habuerint damones expellendi potestatem. 651.1.
 Discipuli ubi manducare, & signa edere debebant. Ibidem.
 Discipuli quid extersione pulveris de pedibus suis indicabant. Ibidem.
 Dispensatio in aliquam legem duo exigit. 553.1.
 Dispensatum fuisse semper in Ecclesia Dei. 554.1.
 Dispensabatur olim cum quibus saepe, & quare. 554.1.
 Diuites curam debent pauperum gerere. 63.2.
 Diuites huius seculi in Scriptura semper male audiunt. 418.
 de Diuitis Epulonis historia, siue parabola, varia opiniones. 703.1.
 Diuitis Epulonis historia qua nam parabolica contineat. 703.2.

de Diuitis Epulone, & Lazaro mendico, qua a Domino dicuntur, historica esse, non parabolica, multis ostenditur. Ibidem.
 Diuitis Epulonis proprium nomen quale fuerit. 703.2.
 Diuites & pauperes cur voluit Deus esse in mundo. 704.2.
 Diuites pauperibus magis indigent, quam e contrario. Ibidem.
 Diuitum duo genera, & qui nam cateris deteriores habeantur. Ibidem.
 Diues Epulo quam indignus erat nomine hominis. 705.2.
 Diuitis Epulonis nomen suppressum a Domino. Ibidem.
 in Diuitis Deus quid damnet. 706.1.
 Diues Epulo quam inexcusabilis erat apud Deum, in non porrigendo eleemosynam Lazaro. 708.1.
 Diuitis Epulonis infelix interitus conditio. 708.2.
 Diuitis Epulonis mors describitur. 711. col. 1.
 Diuitis Epulonis mors duplex. 711.1.
 Diuitis sepultura depingitur. Ibidem.
 Diuitis Epulonis corporis misera resolutio. 711.2.
 Diues & pauper, teste Salomone, quomodo obuiant sibi. 712.1.
 Diuitis Epulonis tormenta & cruciatus numerantur. 713.2.
 Diues Epulo quos oculos eleuauit, cum esset in tormentis. 714.1.
 Diues Epulo sepultus in inferno, videt Lazarum in sinu Abrahae, & quid hoc significet. 714.2.
 Diuitis Epulonis clamor cur minimè fuerit auditus. 715.1.
 Diues Epulo cur apud patrem Abraham misericordiam non valuit inuenire. Ibidem.
 Diues Epulo cur potius a Lazaro, quam ab alijs qui erant in sinu Abrahae, refrigerari petit linguam. 715.2.
 Diuitis Epulonis infelicitas. 716.1.
 Diues Epulo cur linguam potius quam alia membra refrigerari postulat. Ibidem.
 Diuitem Epulonem cur Abraham filium nominauerit. 716.2.
 Diues Epulo cur bona in vita sua dicitur recepisse, non accepisse. 717.1.
 Diues Epulo quo effectu postulabat Lazarum mitti ad quinque fratres suos, ne & ipsi in eum locum tormentorum veniant. 718.2.

Diuitis Epulonis stultitia. 719.1.
 Diuitis Epulonis quinque fratres cur mittat ad Moysem & Prophetas. 719.2.
 Diuina scientia magnitudo. 485.2.
 Doctoris Catholici proprium. 721.2.
 Dolus in quo consistat. 229.2.
 cur Dominus Apostolis mala praxi euentura. 473.1.
 Domini & Apostolorum triplex appellatio. 479.2.
 Dominus non tam respicit quantitatem muneris, quam animam dantis. 491.1.
 Dominium Dei quantum differat a mundano. 756.2.
 Dominium gentium quale Christus insinuet esse. 763.2.
 Dor Hebrais quid. 890.2.
 Dulcia a latra quo pacto differat, & quibus debeat. 181.

E

Ecclesia comparatur area, in qua si mul sunt, & granum electorum, & reproborum palea, in die iudicii penitus secernenda. 75.2. & 77.
 Ecclesia potestatem habet condendi leges, quibus liget fideles. 130. & 131.
 Ecclesia leges non sunt humana traditiones a Christo explosa. 131.
 Ecclesia diligenter parendum, ex B. Ignatio. 132.
 Ecclesia os Dei est. 161.2.
 Ecclesia concordia & mutua charitate fuit nata. 219.2.
 Ecclesia vox quid significet. 283.2.
 Ecclesie totius stabile bonum ex optimis pendet preceptis. 327.2.
 in Ecclesie maxima est retinenda modestia. 328.1.
 Ecclesia visibilis, generaliter sumpta, ex bonis constat & malis. 334.2.
 Ex eis qua in Ecclesia diuino decantantur officio, non deducitur dogma fidei. 388.
 Ecclesia fideles sunt. 518.2.
 Ecclesia sola fontem habet aqua viua, quo heretici carent. 524.1.
 Ecclesia quanta a fide defecerint. 530.2.
 Ecclesia potestas duplex. 534.2.
 Ecclesia non potest abstinere, sede vacante, a summi Pontificis electione. 549.2.
 Ecclesia vniuersalis quare nequeant esse duo summi Pontifices. Ibidem.
 Ecclesia, cui denuntiandus est obstina-

tus, pro pralato & pastore illius accipitur. 599.1.
 Ecclesia praesides quare Christus Ecclesiam appellauerit. 599.2.
 Ecclesia primitiua peccatores denuntians. Ibid.
 Ecclesiam esse supra Papam existimantes, grauer errant. 600.1.
 Ecclesia iudicium & sententia ubi profertur. 600.2.
 Ecclesia quos excommunicet. 601.1.
 Ecclesia iudicium & sententia quanta sit auctoritatis, teste Christo Domino. 604.1.
 Ecclesiam qui spernant. Ibid.
 Ecclesia potest condere leges in conscientia obligantes. 604.2.
 Ecclesia potestas non amittitur peccato. Ibid.
 Ecclesia tripliciter ligat & soluit. 605. col. 1.
 Ecclesia nomine maiores & Episcopi quando intelligantur. 629.1.
 Ecclesiam potestatem habere excommunicandi sibi inobedientes, vnde colligatur. 631.1.
 Ecclesia potestatem habet modificandi & determinandi praecepta diuina. 633.1.
 si Ecclesia hanc potestatem non haberet, quid futurum esset. Ibid.
 Ecclesiam habere potestatem precipiendi aliquid, ad quod subditi in conscientia teneantur, auctoritate Patrum confirmatur. 633.2.
 Ecclesiastica negotia quomodo expleri debeant. 634.1.
 Ecclesiastica praecepta negligentes, damnationem accipient: implentes vero, gloriam aeternam, teste Clemente. 634. col. 2.
 Ecclesia iudicium quale, teste Tertulliano. Ibid.
 Ecclesiam non posse imponere noua mandata, probat haereticus ex Scriptura. 639.1.
 quae Ecclesia precipit, non hominum, sed Dei esse mandata, vnde constare possit. Ibid.
 Ecclesia quam sint graues exceptiones leui de causa quibusdam concessa. 805.1.
 Ecclesia quomodo generat nos. 812.2.
 Ecclesia fulguri comparatur ab Augustino. 880.2.
 Eclipsis quaedam magna & prodigiosa contigit Olympiada. 194. pag. 80.1.

Eleemosyna pauperibus facta, Christo praecipue impenditur. 374.1.
 Eleemosyna cui primum sit eroganda. 686.2.
 Eleemosyna opus est misericordiae. Ibid.
 per Eleemosynam an peccata purgantur. 685.2.
 Eleemosyna nostra quo tuto afferentur in loco. 839.1.
 Eleemosyna Deo grata, qua sit. 841.1.
 Eleemosyna omnium praestantissima. Ibid.
 Electi ut caelum ingrediantur, operibus indigent. 55.2.
 Electorum & reproborum palea in die iudicii penitus seceranda. 75.2. & 77.
 Electi cur tritico comparentur. 76.1.
 Electionem precedere debet prudentia. 577.2.
 Electio ad gratiam non est propter merita tantum, sed propter bonitatem. 659.2.
 Electionis ad gratiam proprius effectus, & quantum donum Dei sit. Ibidem.
 Eligere vita statum, qua ratione Dei sit, & qua ratione hominis. 677.1.
 Electio coniugalis status, & monastici, quantum requirat arbitrii nostri libertatem. Ibid.
 Elementa mundi huius qua dicantur a Paulo. 31.
 ad Episcopos & Pralatos reliquos animarum curam habentes admonitio. 292.2.
 Episcopus in sua diocesi clauem habet, qua ligare & soluere potest suos, sed non alios qui sunt extra suam diocesim. 537.2.
 Episcopi ratione Episcopatus nihil terrenum possident. 543.1.
 Episcopi ex iure diuino ius habent ad alimenta, quibus honorifice sustententur. 544.1.
 Episcopus a quibus non est arguendus, vel accusandus. 623.2.
 Episcoporum edicta, vel eorum Visitatorum, & Inquisitorum, de haereticis denuntiandis, quomodo accipienda sint. 625. col. 1.
 Episcopi, ut Christi vicarii sunt, qualem habeant potestatem, atque iurisdictionem. 630.1.
 Episcoporum vltimum manus, quod est posse excommunicare. pagina. 630. columna. 2.
 Episcopo cur non contradicendum. 634. col. 1.

Episcopo inobedientes, quales futuros praenuntiet Ignatius. Ibid.
 Episcopus quae debeat Ecclesia sua, secundum Hieronymum. 635.1.
 Episcopi quomodo subditos ad suam obedientiam compellant. 636.1.
 Episcopi ne possent subditos ad obedientiam cogere, tenuis esset illorum potestas. 637.1.
 Episcopi quomodo diligendi. 638.1.
 Episcopi sunt oculi subditorum. Ibidem.
 Episcopi munus quale secundum Apostolum. 648.1.
 Episcopatum modo appetere, quam periculosum. 758.2.
 Erasmi falsa & inepta de penitentia doctrina. 22.
 Erasmi impudentia & imprudentia circa numerum discipulorum Iesu Christi. 644.1.
 Esaias potius Euangelista dicitur quam Propheta. 417.1.
 Essenorum de animabus bonorum & malorum opinio. 494.2.
 Et, coniunctio pro Quia accipi potest. 518.1.
 Ethnici & Iudaei cur minime sint corripiendi. 594.1.
 Ethnici Principes quam potestatem exerceant in subiectos. 763.1.
 Eva non fuit filia Ada. 59.1.
 Euangelium cur Iesu Christi filij Dei nominetur. 6.
 Euangelij totius summa quae sit. Ibidem.
 Euangelium quid, & an quae ab omnibus Euangelistis scripta sunt, Euangelium iure nominentur. 6.
 Euangelista cur frequenter veterum proferant testimonia Scripturarum. 20.
 Euangelij totius summa verbum illud est: Penitentiam agite. 26.
 Euangeliam perfectiores requirere homines, quam vetus Testamentum requirebat, eleganter exponitur. 60.1.
 ex Euangelistis quatuor, nullus historiam de Ioannis incarceratione suo loco recessit, & quare sic factum. 232. & 233.
 Euangelium regni Dei quod nam dicatur. 283.1.
 Euangelica historia simplicitas. 491.2.
 Euangelista, cur eam simplicitatem veluti affectauerint. Ibidem.
 Euangelium non spernit bonas consuetudines, etiam Iudaorum & Gentium. 558.2.

Euangelista quo ordine suam quisque narret historiam. 836.2.
 Euangelista: collo appesa portatibus quando profert. 808.2.
 ad Eucharistia sumptionem naturale ieiunium requiritur ab Ecclesia. 126.
 Eucharistia cum latitia suscipienda. 371.
 Euge, quomodo contrarium dictioni Va. 814.1.
 Excommunicandi potestas nulli fuit ante Apostolos data. 198.2.
 Excommunicati quatenus vitandi. 246. col. 1.
 qui Excommunicarent apud Iudaeos. 598. col. 2.
 Excommunicari apud Christianos est idem quod apud Hebraeos a Synagoga eijci. 599.1.
 Excommunicati quinque Ecclesia beneficijs priuantur. 601.1.
 Excommunicationis sententia quam terribilis, teste Augustino. 602.1.
 Excommunicatio non debet imponi ob leuissima quaque, neque debet non imponi ob grauia delicta. 602.2.
 Excommunicationis sententia ter tantum lata est a Paulo. Ibidem.
 Excommunicationis vocabulum licet in Scriptura non reperiatur, eius tamen equipollentia reperiuntur. Ibidem.
 Excommunicationis triplex est sententia in iure. 602.2.
 Excommunicationis sententia, licet iniusta & inualida, cur tamen timenda sit. 603.1.
 Excommunicationis sententiam non esse ferendam in viuos, neque in mortuos, existimauit Chrysostomus. Ibidem.
 Excommunicatio locum non habet, nisi post peccatum commissum, cui sit adiuncta pertinacia. 617.2.
 Excommunicati conditio quare sit peior quam conditio peccatoris. 630.2.
 Excommunicatio ob tres causas patissimum est instituta. 631.1.
 Excommunicationem non tantum incurrunt peccatores contra diuinam legem, sed etiam contra ecclesiasticum praeceptum. Ibidem.
 Exemplorum vis magna. 37.1 & 2.
 Exempla quae magis mouere soleant. 703.1.
 Exemplum quantum valeat in bono & malo. 708.1.
 de Exemptione exemplum. D. Bonaventurae. 805.1.

de Exemptione sapiens quidam quid dixerit. Ibid.

Exultare in Spiritu sancto, quid. 660. 2.

F

Fama quomodo aspernanda. 70. 2.

Fama bonos non facit, sed vita probitas. Ibid.

Fama ut si concionatoribus & predicatoribus necessaria. 285.

Fama quale bonum sit, quatenusq; curanda. 376.

Fames quae olim acciderunt multa. 855. col. 2.

Festi dies quare instituti. 753. 1.

Ficus arbor in Euangelio quid significet, teste Ambrosio. 890. 1.

Fides acquisita in fusam praecedit, & ab hac expellitur illa. 276. 2.

Fides libera est, Deoq; sponte offerenda. 367. 1.

Fides per dilectionem operans, peccatricem mulierem saluam fecit. 402. 2.

Fidem quam Christus & Apostoli predicabant, si quis absque signis credidisset, fatuus videretur, & leuis. 447. col. 1.

Fidem Christi verissimam esse per omnia, indicia plurima ostendunt. 447.

Fides qua ratione dicatur fundamentum virtutum. 580. 1.

Fides diuina cui inicitur: cui verò lex obligans. 643. 2.

Fides Christi ante incarnationem non fuit necessaria ad salutem. 654. 2.

Fidem sibi augeri quare petant à Domino Apostoli. 726. 1.

Fidei, quam habebant Apostoli, efficacia. 726. 2.

Fidei defectus quid pariat in nobis. Ibid.

Fidei initium à Deo est. 726. 2.

Fidei Christiana amplitudo. 880. 2.

Filius Dei proprium fuit euangelizare, & semen doctrina serere. 7.

Filius Abraha quinam sint. 54. & seq.

Filius an debeat incumbere sepultura patris, si vocatur à Deo. pagina. 309. & 310.

Filius an; parentibus in necessitate constitutis, religionem intrare possit ac debeat. 308. 2.

Filius ob quam parentum necessitatem, religionem deserere cogatur. pagina. 309.

Filios, inuitis parentibus, se perfectioni mancipare posse. 489. 1.

Filius proteruus quomodo puniebatur in lege veteri. 637. 1.

Filiorum proprium quid. 688. 2.

Filij quo iure moriantur pro delicto parentum. 690. 1.

Filij Zebedai Christum cur vocent Magistrum. 756. 2.

Filij Zebedai cur primas sedes in regno Christi petierint. 757. 1.

Filiorum Zebedai petitio in quatuor peccauit. 758. 2.

Filij Zebedai quare quid peterent nesciebant. 759. 1.

Filij Zebedai quando calicem Domini biberint. 761. 2.

Fimbrias ubi Iudaei ferrent. 808. 2.

Fimbrijs acutissimas spinas Iudaei cur adderent. Ibid.

Fimbriae quid erant. Ibid.

Fimbrias Iudaei ferre cur debebant ex lege. Ibid.

Fiscus Regius immoderatus pulchre licenti comparatur. 64. 2.

Flaminij Romani ducis crudelitatis exemplum. 499. 1.

Flere, ad quos potissimum spectet. 792. 1.

Feminarum consortia vitare cur debeamus. 500. 2.

Fomes peccati non fuit in Christo. 107. 2.

Fons ille, de quo Ioan. 4. cur Iacob appellatur. 239. 2.

Fontis & putei ex Augustino discrimen. Ibid.

Fontis illius Iacob cur meminerit Euangelista. 240.

Fons aquae salientis in vitam aeternam, quis ille sit. 253. 2.

Fornicatio simplex semper prohibita. pagina. 256. 2.

Fornicatio simplex quare sine poena temporali olim & nunc permessa. pagina. 376. col. 2.

Fortè aduerbium, Gracè idem quod utiq; 655. 2.

Fratres Domini in Euangelio, cognati intelliguntur. 410.

Fratres Christi, cuius fuerint nominis. 425.

Fratres Christi qua specie consanguinitatis hi dicantur. 425. 2. & seq.

Frater quomodo tradet. in mortem fratrem, & pater filium. 472. 1.

Fructus digni penitentia qui sint. 53. 1.

Fugere persecutores, & mortem, quando sit permissio, quando preceptum. 474. col. 2.

Fugiendi preceptum in aliam ciuitatem tempore persecutionis, in omni aetate locum habere. 475. 1.

Fugiendi legem de vna ciuitate in aliam cur decuit dari Apostolis. 477. 1.

Fugere an subditi possint in persecutione & pestilentia. 478. 1.

Fugere non licet illi, qui captus est ad confitendum fidem, etiamsi possit occulte, praesertim si sit scandalum Fidei. 478. col. 1.

Fugere persecutionem, quando debet priuatus quisquam. 478. 1.

Fugiendo etiam persecutionem quis mereatur apud Deum. Ibid.

Fugiant quando licite viri perfectiores & constantes. 478. 2.

Fugere quando non debeant viri perfecti. Ibid.

Fuga in hyeme & in Sabbato quam incōmoda sit. 872. 2.

Fulgur, vel fulmen, telum Dei est, ex collisione nubium genitum. 658. 1.

Fulgur, & fulmen, in quo conueniant, & in quo differant. Ibid.

Fulua, Marci Antonij vxoris, crudelitas. 499. 1.

Furti peccatum quando remittitur, teste Augustino. 772. 1.

G

Galilaea duplex. 279. 2.

Gallinarum erga pullos suos affectus admirabilis. 834. 2.

Gallina methaphora ipsi Christo, tum vt Deo, tum vt homini, quam apte conueniat. 835. 1.

Gallina Christi erga pullos suos, id est, si deles; mira sollicitudo. 835. 2.

Gazophylacium quid. 817. 2.

in Gazophylacium missa pecunia cui vsui deseruiebant. 838. 2.

Gazophylacij vsus quis instituit. Ibid.

in Gazophylacium pecuniam offerentes cur spectaret Iesus. 839. 1.

Gazophylacium quae vox sit, & quid significet. Ibid.

Gazophylacium quid erat apud Iudaeos. 839. 1.

Gehennalis flamma quanta vis. 716. 1.

Generatio in Scripturis quid significet. 830. 1.

Generatio qua nunquam praterit, in Euangelio quoniam. 890. & 891.

Genesareth stagnum quodnā illud, quāq; amplum & amonum. 290. 1.

Genesareth cur mare Tiberiadis appellatur. 290. 2.

Genesareth quid senet. Ibid.

Genimen quid sit. 49. 2.

Gentilitas ante conuersionem ad Christum, erat quasi sine viro vidua. 29.

Gentiles cur lapidibus comparentur. 58. col. 1.

Gentilium primitia quis in Christo. 773. col. 2.

Gentes cur regnum caelorum quasi violenter & absque iure rapiunt. 362.

Gentium in viam ire cur Dominus prohibuerit Apostolis. 452.

Ghilgul Hebraeis quid. 494. 2.

Gladio spiritali qui feriendi. 645. 1.

Glis toto hyberno tempore nihil comedit. 123. 1.

Gloriatio de rebus bene gestis quando mala. 654. 2.

Gloriari discipulos de eiectione demonum cur Christus noluit. 658. 2.

Gloriatio Petri iactantis se omnia reliquisse, quam humilis & modesta fuerit. 738. 1.

Gloriationes sanctorum quorundam de se, bona atque laudabiles. Ibid.

Gradus positius pro comparatiuo sumitur in Scriptura. 676. 2.

Graeci infelices quid patiantur, eo quod Ecclesia Romana semper rebellant. 562. 1.

Graeci iustiores causas habebant, quam Germani, Romanam Ecclesiam superiorem non agnosce ndi. Ibid.

ad Gratiā iustificationis obtinendam plurimum preparationes iuuant. 70. 1.

Gratia in baptismo collata, amitti potest. 73. 2.

Gratia cur aqua, & aqua viua, ignisq; in Scriptura appelletur. 248. & 249.

Gratia iustificans nulli adulto contingit lege communi, absque motu libero in Deum. 255. 1.

sine Gratia infusione nunquam peccatorum alicui remissio conigit, nec tamē sit propter charitatis dilectionē. 402. col. 1.

Gratia Dei quantum tribuat Augustinus. 403.2.

Gratia auxiliium sufficiens nulli unquam est deest. 436.2.

ad Gubernationem aptior est unitas, quam Principum multitudo. 549.1.

Gulosi in qua vitia proclives. 705.1.

H

Habitus morales unde specie sumantur, unde vero habitus imperantes. 587. col. 2.

Harecticus quis sit Augustino. 16.

Harectici nostri temporis, omni vitiorum genere imbuti. 18. & 19.

Harecticorum nota. Ibid.

Harectici nostri temporis, propter impuram aliquorum ecclesiasticorum vitam, aut propter abusus aliquos, Ecclesiam impugnant. 77.1.

Harectici a demone Christum tentante edocti, Scripturas truncatas producunt, vel si integras proferunt, ad sensus pranos detorqueunt. 169.1.

Harectici quam habeant de Christo fide. 517.2.

Harectici quos ducant ad interitum. 525.1.

Harectici an sint corrigendi. 594.2.

Harecticus proprie quis. Ibid.

Harecticus quam dignus est excommunicatione. 603.2.

Heresis quaque suum sibi Christum effugit. 343.

Hereses unde oborta, teste Cypriano. 562.1.

Harmonia quotuplex olim secundum Platonem. 369.

Hebdomadarum Danielis incertitudo quam. 870.2.

Helena Adiabenorum Regina munificentia quanta. 855.2.

Helias quid significet, & Helisus. 440.2.

Heli propter precepti correctionis fraternam omissionem grauer punitus. 607.2.

Hermenigildum Regem Gothorum interfecit pro fide pater suus Leuigildus. 472.1.

Herodes, pater Archelai, sanctus erat vita, cum Ioannes predicare cepit. p. 10.

Herodes primus Antipatri Idumaei filius sex filios habuit. 11. & 12. ex his occidit fecit tres, & alter, ipso inscio, in Bethleem inter alios infantes perit. 12.

Herodes qualiter filijs suis regnum distribuit. Ibid.

Herodes qui Ioannem decollauit, & Iesum spreuit, quisnam fuerit. 12. & 233.

Herodes quid sonet. 16.

Herodi cur non licebat habere uxorem Philippi fratris. 233.

Herodias Ioanni quamobrem insidiaretur. 234.

Herodes, audito Ioanne, que multa faciebat. Ibid.

Herodes Tetrarcha quo tempore audiuit famam Iesu. 494.1.

Herodes cur dicatur Tetrarcha. Ibid.

Herodis stoliditas. 495.1.

Herodes cur cenam fecit, & non prandium, in die solennitatis natalis sui. 496. col. 1.

Herodis promissio ac iuramentum. Ibid.

Herodes quos habeat imitatores. Ibid.

Herodias cur peti iussit ab Herode caput Ioannis Baptistae. 496.2.

Herodias caput Ioannis in disco cur sibi dari petiuit. Ibid.

Herodem fide, & non vere contristatum, probat Hieronymus. 497.1.

Herodis vera tristitia de suo iuramento non obscurum argumentum. pag. 497. col. 2.

Herodiadis filia qua saltauit, miserabilis exitus. 498.2.

in Herodem & Herodiadem Chrysologi inuectiua. Ibid.

Herodes quam indignus venia. pag. 498. col. 2.

Herodes Ioannicida quas dederit penas. 499.2.

Herodis Regis sepultura inutilis pompa, teste Iosepho. 711.1.

Hippocrates discipulos suos iureiurando adigebat, ut aegros gratis curarent. 456.1.

Hippolytus martyr scripsit tractatum de septuaginta duobus discipulis Domini. 464.1.

Historiam illam de Habacuc ab Angelo ad Daniele delato Iudaei non admittunt. 167.1.

Historia & parabola in quo differunt. 703.1.

Historia quid sit, & parabola. pag. 703. col. 2.

Homo nullo creato bono satiari, aut impleri ad plenum valet. 252.

Homo opus Dei per anthenomastam dicitur. 264.2.

Hominum duo genera abominabilia. 601. col. 1.

Homo in malam partem accipitur. 639. col. 2.

Hominum mandata que vocet Christus. Ibid.

Homo quid differat a ceteris animantibus. 678.2.

Hominis mali quid proprium, quidque per ac boni. 69.2.

Hortus unde dicatur. 705.1.

Hominis fortis & amantis proprium quid. 792.2.

Hominis perturbati proprium. 794.1.

Honores, siue sacri, siue profani, cur minime appetendi. 758.1.

Honores quid boni habeant appetendi. Ibid.

Hora decima & vnderima que sint mystice. 114.2. 18.

in Horas quot diem Iudaei diuiserint. 224.2.

Hortus Domini quid mystice. 803.1.

Hosius Cordubensis Episcopus Imperatori Constantio ad deferendam fidem sollicitanti quid responderit. 541.2.

Hospitibus olim & peregrinis qua impendebantur obsequia. 397.1.

Humilis valli assimilatur. 35.

Humilitatis triplex gradus. 88.1.

Humilis quomodo verax. 198.2.

Humilitas, siue cognitio, primum est Dei donum, teste Areopagita Dionysio. 392.1.

siue Humilitate cur nemo intrabit in regnum caelorum. 575.2.

Humilitas in quo versetur. 577.1.

Humilitas quare ad spem proprie pertineat. Ibid.

Humilitatis & magnanimitatis officia. 577.1.

Humilitas pars est iustitia, & legalis, & particularis. Ibid.

Humilitas virtus peculiaris est, & precipue respicit subiectionem hominis ad Deum, aut ad alios propter Deum. Ibid.

Humilitas qua ficta. 577.2.

Humilitas quandoque penam significat. Ibid.

Humilitatis virtus in Deo non est. 577. col. 2.

Humilitas in Deo qua ratione esse possit. Ibid.

Humilitas quomodo circa rationem, exterioremque cultum, ac denique circa appetitum rationalem versetur. Ibid.

Humilitas habet opus prudentia praecurrit. 577.2.

Humilitati in se quid repugnet. Ibid.

Humilitatis proprius & peculiaris actus. 578.1.

Humilitatis regula quinque. Ibid.

Humilitas propria dona non negat, ea tamen non perpendit. 579.2.

Humilitas in parte hominis irascente cur sita sit, & in quo conueniat cum temperantia. Ibid.

Humilitatis cur proprium sit, esse fundamentum virtutum. 580.1.

Humilitas quibus non noceat. 813.2.

Hypocrisis minus quam dissolutio nocet. 398.2.

Hypocrisim Pharisaorum quare Dominus fermentum nominet. 692.1.

ab Hypocrisi nobis quomodo cauendum. Ibid.

Hypocrisis vitium cur homines sectentur. Ibid.

Hypocrisis Pharisaorum & Scribarum insignis. 823.2.

I

Iacob quando Ioseph filio suo dedit pradium, de quo Ioan. 4. cum integra huius pradij historia. 239.

Iacobus, qui & frater Domini, non fuit frater Ioannis Apostoli. 425.1.

Iacobum & Ioannem Apostolos & fratres, cur filios tonitruus Dominus appellavit. 451.2.

Ieiunij frenanda est carnis lasciuia. 99. & 100.

Ieiunij varia utilitates. 118. & 119.

Ieiunium quadragenarium cur Christus elegerit. 121.

Ieiunium Christi quo pacto nobis proponatur imitandum. 123.2.

Ieiunium quid sit, & unde dicatur. 126. col. 1.

Ieiunij varij modi explicantur. 126.

Ieiunij Evangelici modus & antiquitas. 126. & 127.

Ieiunium portionale quodnam vocet Tertullianus, & quomodo nunc obseruetur. 127.2.

ieiuniam soluitur feria sexta, in ea occurrente Natali Dominico. *ibid.*
 Ieiuniorum modum quem obseruent Graeci. 127. 2. & 128. 1.
 Ieiunium quarta feria in consuetudine & praecepto fuit, & quale illud fuerit. 127. & 128.
 ad Ieiunium quo adstringamur iure. 128.
 ad Ieiunia plura Iudaei tenebantur. 128. col. 2.
 Ieiunium, & eius obseruandi modum cur non praescripserit Christus, pag. 129. & 130.
 Ieiunia Ecclesiastica qua sint ab Ecclesia praecipua. 130.
 Ieiunium Quadragesimale quo iure fuerit introductum. 132.
 Ieiunij varia utilitates, ex Origene, aut Cyrillo. 134. & 141. 142. & 143. cum seq.
 Ieiunium non esse seruandum à Resurrectione usque ad Pentecosten, per antiquos mos. 134. 2.
 Ieiunandum non est diebus Dominicis. 134. 2.
 Ieiunium Quadragesimale cur Vernotè tempore institutum. 136.
 ad Ieiunium Quadragesimale seruandū stringimur sub peccato. *ibid.*
 Ieiunia ab Ecclesia instituta nō sunt explodenda, & ieiunandum pro libito, ut haeretici garriunt. 136. & 137.
 Ieiunium Quadragesimale soluentibus qua fuerit antiquitus statuta poena. 137. & 138. & 34. 2.
 Ieiunium seruare non valenti quid agendum, iuxta Augustini regulam. 139.
 Ieiunium soluebatur antiquitus per vinipoculum. 139. & 140. 2.
 Ieiunium Quadragesimale includit abstinentiam à carnibus. 139.
 Ieiunij antiquitas commendatur. 141. 2. & 142.
 Ieiunij laudes ex Basilio. 142. & alia ex Ambrosio. 146.
 Ieiunij ad carnem franandam necessitas, ex Chrysostomo. 142. & 143.
 Ieiunio sanitas, bonaq; valetudo comparatur, & parca seruatur. 144. 2.
 Ieiunium ut fructum pariat, quas debeat habere conditiones. 143. 1.
 Ieiunium ciborum est condimentum, ex Ambrosio. 145. 1.

Ieiunium multa apud Deum impetrat. 145. & 146.
 Ieiunius orans cui similis. 146. 1.
 Ieremiā quando Deus sanctificauit. 503. col. 2.
 Iericho quale oppidū in Scripturis. 766. col. 2.
 Iericho quoties destructa, & reedificata. 767. 1.
 Ierusalem cur ciuitas sancta interdum nominetur, quandoque verò meretrix, ciuitas sanguinis, &c. 166.
 Ierusalem erat locus adorationi Iudaorū ex praecepto designatus. 257. 2.
 Ierosolymā cur Christus ascendit. 746. col. 2.
 Ierosolyma quid sonet. 747. 1.
 Ierosolyma vrbis splendor ac magnificentia. 791. 2.
 Ierosolyma cur Regia ciuitas, sacerdotalis & Prophetalis sit dicta. 791. 2.
 super Ierusalem Christus cur fleuerit. 792. 1.
 quam Ierusalem sit Christus allocutus. 794. 2.
 Ierusalem demerita. 795. 1.
 Ierosolyma vrbis quandiu durauit obsidio. *ibid.*
 Ierusalem quomodo circumdederint inimici eius vallo. 795. 2.
 Ierusalem quomodo fuerit vndique coangustata: eiusdem rabiosa fames. *ibid.*
 de Ierusalem obsidione testimonium Iosephi Ierosolymitani. 795. 2.
 in Ierusalem obsidione quot millia Iudaorum interierint, teste Iosepho. *ibid.*
 Ierosolyma quando Aelia nomen accepit. 796. 2.
 Ierusalem vrbis Reliquia à Romanis intacta, & quamobrem, teste Iosepho. *ibid.*
 Ierusalem quo die cepit oppugnari. 797. 1.
 Ierosolyma à quibus capta fuerit, & quo diuino consilio. 797. 2.
 Ierosolyma quo die capta fuerit. *ibid.*
 Ierosolyma obsidionis tempus. 797. 2.
 Ierusalem à Christo deserta, quā pulcher anima peccatricis typus. 798. 1.
 Ierusalem destructionē cur Christus praedixit Iudaeis. 836. 1.
 cur Ierusalem euersionis tempus certum ac definitū Christus non dixerit. 852. col. 1.

Ierusa-

Ierusalem euersio cur tam diuturna fuerit, annos videlicet post quadraginta. 852. 1.
 Ierusalem obsidionis tempore quo p̄j & fideles se receperint. 797. 1.
 Iesus adfuit natiuitati & morti Ioannis. 499. 2.
 Iesus quibus dixerit se esse Christum. 547. 2.
 Iesu Nazareni nomen quā celebre olim apud Iudaos erat. 767. 2.
 Iesus qualis sit, teste Propheta. *ibid.*
 Iesu virtutes vnde nobis maxime claruerint. 768. 2.
 Igne aptè designatur Spiritus sanctus. 75.
 Ignis artificialis, qui & Gracus dicitur, in medijs ardet aquis. 393. 1.
 quem Ignem venit Iesus mittere in terram. 697. 1.
 Ignem in terram missum quomodo velit Christus accendi. 698. 1.
 Ignis Christi missus in terram, quo tempore debebat accendi. 698. 1.
 Ignem hunc in cordibus discipulorū cur Christus accendere volebat. 698. col. 2.
 Immitis spinosa arbori similis. 35.
 Immunditia externa quā turpis. 823. col. 2.
 Imperatoria potestas qua ratione egeat Pontificia. 542. 1.
 Imperator dum coronatur à Pontifice, iurat ipsi obtemperaturum in eo quod Pontifex praeceperit. 544. 1.
 Imperatiui modi verba in Scriptura non semper habent vim praecipendi, sed consulendi quandoque, vel adhortandi. 626. 1.
 Imperatiuum quanda que etiam est vox permittentis. 626. 2.
 In, praepositio, apud Latinos quid. 614. col. 1.
 Inanis gloria cupidi, quales merito videantur. 806. 1.
 Incarnatio Christi, quale fuerit Dei Patris donum. 247.
 Infamia criminosos non facit. 70. 2.
 Infamiam cum patimur, constantia opus est, ne virtutis opera omittamus. *ibid.*
 Infamia cur sit hominibus tantopere formidabilis. 481. 1.
 Infideles cur Angelo Custode magis indigeant, quā fideles. 590. 2.

Infideles nequeunt Ecclesia denuntiari, nec ab ea excommunicari. 618. 1.
 Ingratitudo multum Deum offendit. 652. col. 2.
 Inimici hominis qui. 488. 2.
 Innocentia donum praestantius est dono poenitentiae, ut coniugio virginitas. 398. 1.
 Idobedientia quā atrox peccatū. 632. col. 1.
 ob Inobedientiam puniti sunt Core, Dathan, & Abiron. *ibid.*
 ex Inobedientia erga superiores oriuntur haereses & schismata. 634. 2.
 Interfectores non tam vitam auferre possunt, quā mortem accelerare. 484. col. 1.
 Interpretes fuerunt septuagintaduo, quāuis communiter tantum numerentur septuaginta. 645.
 Intellectus qui practicus, & qui speculatiuus dicatur. 678. 2.
 Intellectus practici & speculatiui necessaria conditio. 679. 1.
 Intellectus agentis quod sit munus. 811. col. 2.
 Inuenire & reperire differunt. 224.
 Inuidia quid. 433. 2.
 Ioas Zachariam interficiens quas dederit poenas. 831. 2.
 Ioannem cognomento Marcum, & Marcum Euangelistam, fuisse diuersos. pag. 1. & seq.
 Ioannes cognomento Marcus fuit Apolloniadis, vel Ptolemydis Episcopus. 1.
 Ioannes hic non fuit ex numero septuaginta discipulorum Domini. 2.
 Ioannes hic fuit assecla Pauli & Barnaba, & huius consobrinus. 2.
 Ioannes Baptista Angelum Domini egit in officij dignitate. 8.
 de Ioanne Baptista intelligitur etiam ad literam illud Malachia, Ecce ego mittam vobis Heliam. 8. & 366.
 Ioannes puer Christum puerum: idem vir eundem virum in quibus adumbrauerit. 10.
 Ioannes qualis fuerit Iudaorum Doctor. 10.
 Ioannes predicare cur cepit in deserto. 19. 42. 2. & 43. 1.
 Ioannes cur Baptista dictus. 20.
 Ioannes cur circa regionem Iordanis baptisimum predicauit. 20. & 29.

Ioannes

Ioannes quem admodum baptismum penitentia predicavit in remissione peccatorum. 20. & 21.
 Ioannes quam predicaverit penitentia. pag. 25.
 Ioannes cur plusquam Propheta dicatur. 27. & 195. 197. 2. & 198.
 Ioannes cur vox clamantis dictus, & ubi praefiguratus. 27. 28. 29. & alibi.
 Ioannes cur missus. 29. 30. 31. & 32.
 Ioannes de Christo testimonium cur necessarium. 30. & 31.
 Ioanni vita auferitas cur fuerit conueniens propter se, & propter alios. 41. 2. & 42. 1.
 Ioannes quomodo baptizaret. 43. 2.
 Ioannes non habuit potestatem clauium. 47. col. 2.
 Ioannes multa alia populo predicavit, quae scripta non sunt. 77. & 78.
 Ioannes quo tempore carceri fuerit traditus, & quamobrem. 78.
 Ioannes an fuerit à Christo baptizatus. 85. 86. & 87.
 Ioannes quo tempore agnouerit Christum. 88.
 Ioannis de Christo testimonia quādo fuerint data. 189.
 Ioannes de Christo bis tulit testimonium. 190. 1.
 Ioannes miracula cur nō ediderit. 190. 2.
 Ioannes apud Iudaeos in magna semper estimatione est habitus. 192. & 193.
 Ioannes quamobrem negauerit se Heliam esse, & Prophetam. 195.
 Ioannes Veteris ac Noui Testamenti Honoratio est. 198. 1.
 Ioannes sua legationis inuicta habuit testimonia. 200.
 Ioannes Euangelista libenter silentio praeferit, quae ab alijs nouerat esse narrata. 205. 2.
 Ioannes Baptista non tantum ab auditoribus fidem exigebat, sed etiam fructus dignos penitentia. 208. 1.
 Ioannes in quo sensu dixerit: Et ego nesciebam eum. 311. & 312.
 Ioannis discipuli non sequebantur eum, relictis omnibus, ut Christi faciebant discipuli. 214.
 Ioannis incarcerationio à nullo ex Euangelistis suo loco refertur: & quae fuerit ratio. 232. & 233.

Ioannes Euangelista solus Christi gesta, à Tentatore deuicta, ad carcerem vsque Ioannis scripsit. 233.
 Ioannes cur permissus sit à Deo in carcerem detrudi. 234. & 235.
 Ioannis discipuli quae, & quo animo Christi opera eidem Ioanni in vinculis coniecta retulerint. 336.
 Ioannes cur innocens fuerit in vinculis. ibid. 2.
 Ioannes nullum commisit peccatum, quò spiritum, à quo in utero matris fuit sanctificatus, extingueret. 336. col. 2.
 Ioannes cur tantopere à Christo, ab euntibus illius discipulis, coram turba fuerit commendatus. 351.
 Ioannes cur plusquam Propheta à Domino dicatur. 353. 354. Cur Angelus. ibid.
 Ioannis cum Apostolis comparatio. 353. & 356.
 de Ioannis supereminenti sanctitate praecleara Patrum utriusque Ecclesiae testimonia. 357.
 Ioannes ut possit maior omnibus ex muliere natis pronuntiari. 358. 2.
 Ioannes an maior Propheta fuerit, quam Moyses. 359.
 Ioannes Baptista non fuit iure & facto Mosayca legis destructor, & Noui Testamenti inchoator, ut nebulones & impij Centuriatores dogmatizant. 356.
 de Ioanno Baptista cur luculentior quam de Deipara in Euangelio fit mentio. 495. 1.
 de Ioannis capite elegans Chrysologi allegoria. 496. 2.
 Ioannem quare Iudaei non liberauerint à manu Herodis. 497. 2.
 Ioannes unde martyr sit, cum pro Christo minimè occubuerit. 498. 1.
 Ioannis caput abscissum, suspirium ante Herodiadem emisisse, apocryphum. 498. col. 2.
 Ioannis encomium. ibid.
 Ioannes Baptista ubi sepultus. 499. col. 1.
 de Ioannis morte historia documenta quinque. 499. 2.
 Ioannes frater Iacobi, uirginitatis exordium. 519. 2.
 Iob liber an fuerit historicus, vel parabolicus. 703. 1.

Iob librum esse historicum, unde constat. 704. 1.
 Iordanis ubi situs, & eiusdem ortus & exitus. 29. & 43. 1.
 Ioseph Patriarcha, elegans Christi typus. 28.
 Ioseph ossa ex Aegypto allata, ubi condita. 239. 2.
 Ioseph virginis sponsus, non fuit bigamus. 425. 2.
 Ioseph Christi Domini parens putatiuus, faber lignarius, non faber ferrarius fuit. 423. 2.
 Ira in Deo quomodo ponatur. 52. 1.
 Ira ventura, in Scriptura quid sit. 52. 2.
 Ira dicitur ab eundo, & qui ab ira placatur, ad seipsum redire dicitur. 441. col. 2.
 Israelitae veri qui sint. 229. 1.
 Iudaei quid stultè de Malachia sint opinati. 8.
 Iudaeorum in puero circuncidendo mos puerilis. 4.
 Iudaeis promissus est Christus, non Gentibus. 9.
 Iudaei vsque ad Ioannem cur multo tempore caruerint Prophetis. 43. 1. 2.
 Iudaei varia habebant baptismatum genera, & aliquem ritum peculiarem confitendi. 47. 1.
 apud Iudaeos quinque fuere sectarum genera. 48. 1. 2.
 Iudaei viperis cur meritò comparentur. 51. & 52.
 Iudaeis cur non erat cum Samaritanis commercium. 245.
 ex Iudaeis salus cur esse dicatur. 259. 1.
 Iudaeis cum quibusdam manducare interdiceretur. 320. 1.
 Iudaei libere Christum occiderunt, nō necessario. 565. 2.
 Iudaei & ethnici cur minimè à nobis corripendi. 594. 1.
 Iudaei ut vitentur à fidelibus, aliquo signo signari iubentur. 602. 1.
 Iudaei qua ratione tolerentur & permittantur habitare in aliquibus prouincijs. ibid.
 Iudaei quam inexcusabiles. 701. 1.
 Iudaeorum strages & rebellio contra Romanos. 854. 2.
 Iudaeorum vastatio quam iusta. 862. 2. & 873.
 Iudaei cur olim Zelotae vocabantur. 868. 1.

Iudaeorum tribulatio sub Tito & Vespasiano, quanta. 873. 2.
 Iudaei à Tito capti, quot fuerint. 874. col. 2.
 Iudaei quare ut captiui ubique tractantur, & dispersi in omnes Gentes fuerint. ibid.
 Iudaei templum instaurare tentantes, diuinitus ab opere deterrentur. 875. 1.
 Iudaei ligonibus argenteis utebantur ad eruenda templi fundamenta. ibid.
 Iudaea quando primum per Praefides coepit administrari. 12.
 Iudaea Praefides quinam fuerint. ibid.
 Iudaea septemdecim habuit Terrarchias. 13.
 Iudas ab Apostolatu excisurus, cur ad illum electus à Christo fuerit. 332. 2.
 Iudas an semper malus & fictus ambulauerit. 333.
 Iudas potuit à Christo ad bonum reuocari, & quam ob causam non fuerit reuocatus. ibid. 2.
 Iudas Iscariotes (qui vltimum semper in serie Apostolorum locum accipit ab Euangelistis) virum mercedis, seu occisionis significat. 450. 2.
 Iudas Iscariotes male de Christo quando locutus fuerit. 581. 1.
 Iudas quid senserit de Christo vnctò à muliere unguento, quidque de muliere vnctrice. 783. 2.
 Iudaei cur Christus oculos commisit, quos sciebat furaturum. 784. 2.
 Iudicabit Christus aliter mundum, aliter sancta Trinitas. 739. 2.
 Iudicabunt Apostoli quomodo. ibid.
 Iudicabunt quomodo Ninivita, & Regina Austri Iudaeos tunc incredulos. 740. 1.
 Iudicabunt mundum cur pauperes. 741. col. 1.
 Iudicabunt cur minimè Angeli, & qua ratione, neque ipse Christus. 741. 2.
 Iudicij extremi locus qualis futurus, secundum Hilarium. 882. 2.
 Iudicij diei signa in Sole & Luna, &c. qualia futura. 883. 1.
 Iudicij diem agnouit Christus, non verò Angeli. 893. 894. 896. 2.
 Iugum & onus qui tollant mysticè. 665. col. 2.
 Iugum Christi portare, quid sit. ibid.
 Iugum Christi cur suaue. 666. 1.

Iugum quare suum vocet Christus. ibid.
Iugum Christi tollendum quare super nos. 666.1.
Iulius Cæsar vocem illam ambitione plenam emisit; Si violandum est ius, Imperij gratia violandū est. 173. col.1.
Iuramenti religio. 816.2.
Iuramentum factum in altari, quomodo secundum Phariseos nihil valebat. ibid.
Iurari in quo altari consueverat. 817. col.2.
Iurare in dono, quid erat. ibid.
Iurare per creaturam, qua ratione liceat 818.1.
Iuris humani que sunt, & non diuini, ex his que in Euangelio continentur. 636.2.
Iussa maiorum, Deo non contraria, à nobis quomodo recipienda. 635.2.
Iustitia omnis quomodo impleatur. pagin. 87.
Iustitia nonnunquam pro legis adimplerione in Scriptura vsurpatur. 87.2.
Iusti valde solent à damone impugnari 106.1.
Iustus perfectè quando quis censeatur. 87.2.

L

Labor & onus, in quo differant. 665. col.2.
Lacryma vnde ferè proficiantur, ac qui bus de causis minimè Christo conuenire videbantur. 792.
Lacryma Christi quare spontanea fuerint, non coacta. 792.2.
Lacryma Christi quales cum nostris coniungenda. 793.2.
Lacrymarum vis. quanta sit. 798.2.
Lamie quomodo portantur à demonibus. 165.1.
Languor ab infirmitate differt. 448.1.
Lapidibus cur comparentur Gentiles. 58. col.1.
Latria quid significet, & cur illa solus Deus sit colendus. 180.
Latria quomodo à dulia differat. 181.
Latria cultus exterior in quibus consistat, & cui tribuendus. 181.1.
Laudibus humanis cur minimè fidendū. 793.1.
Laudibus proxima est tentatio. 101.1.

Lazarus mendicus, distinctus à Lazaro fratre Marie & Marthe. 704.2.
Lazarum cur hominem non vocauit Lucas Euangelista. 707.1.
Lazari nomen quare expresserit Lucas. 707.2.
Lazarus quid sonet. ibid.
Lazarus cur iacebat ad ianuam diuitis. 707.2.
Lazari egestas quanta. 708.1.
Lazarus quàm miserabilis ex omni parte. 708.2.
Lazari felix interitus conditio. ibid.
Lazari sors quàm felix. 709.1.
Lazarus futura vita, atque resurrectionis sacramentum non ignorauit. ibid.
Lazarus cur ab Angelis in sinum Abrahamæ deportatus sit. 709.1.
Lazarus quale solamen captabat in Sinu Abrahamæ. 712.2.
de Lazaro & Christo inanis, & planè puerilis quorundam fabula confutatur. 788.1.
in Lazarum malignitas Principum Sacerdotum. 790.2.
cur Lazarum interficere cogitauerint. ibid.
Legatio Iudeorum ad Ioannem, vnde, per quos, & quamobrem fuerit facta, explicatur. 191.
Legatio hac quo fuerit animo facta. 192.
Legis Moysæ imperfectio. 31.
Legis Euangelicæ perfectio. ibid.
Lex vetus, longa ad salutem via; breuis, Euangelicæ. 34.
Leges Ecclesiasticæ non sunt comparanda hominum traditionibus, à Christo explosis. 131.
Leges quando relaxanda, aut penitus abolenda. 131.2.
Leges Ecclesiasticæ exactissimè obseruanda, ex Ignatio, & Clem. Rom. 132.
Lex Moysi quatuor constabat voluminibus. 227.2.
Leges Ecclesiasticæ in conscientia obligant. 604.2.
in Lege Veteri eadem præcepta erant atque modò sunt in lege noua: Sacramenta tamen & promissa non eadem. 615.2.
in Legibus condendis quid spectari soleat. 621.1.
Leges de quibus tantummodò condantur. 621.2.

ad

ad Leges condendum quid requiratur. 636.1.
Lex quàm condit legislator, non necessario debet ex Scriptura deduci. ibid.
Leges condebantur in lege antiqua sine Deo autore. 636.2.
Legibus diuinis qui tantum, non verò humanis & ecclesiasticis nolunt obedire, cur barbari. 637.1.
Lex quæ iusto non sit imposita. 638. column. 1.
in Legibus Ecclesiæ ferendis quid obseruandum. 640.1.
Leges Ecclesiæ quando obseruari non debent. 640.2.
Lex humana vnde vim obligandi habeat. ibid.
Lex merè personalis non obligat sub peccato. 641.1.
Leges humanas in conscientia obligare, probatur ex Apostolo ad Rom. cap. 13. ibid.
Legi non parens, vnde peccatum incurrat. 641.1.
Legem natura non seruantes cum quacunque ignerantia, grauitè peccant. 641.2.
Legislator posita lege, non potest facere, vt subditus parum, vel nihil in illam peccet. 642.1.
Legem humanam non obligare sub peccato, arguit Gerson. 642.2.
Lex obligans cui innitatur, cui verò fides diuina. 643.2.
Lex naturalis cur nullam habeat præmium à Deo: bene autem lex Euangelicæ. 668.1.
Lex vetus an sit facilius noua; an verò contra. 669.1.
Lex Moysi quot præceptis constabat. ibi.
Lex noua quàm pauca, & qualia præcepta habeat. 669.1.
Legis Christi grauitas atque difficultas cum grauitate Legis Veteris componitur. 669.2.
Lex Moysi vsque ad mortem Christi seruanda erat. 801.1.
Legum, & naturæ, & Moysi, & Christi necessitas. 804.2.
Legislatores, tum sacri, tum profani, quando grauitè delinquant. 804. column. 2.
Leges pauciores positiuas in Ecclesiæ esse cur expediat. 804.2.

Lex Moysi quos olim tantum obligabat. 815.2.
Legis Christianæ sanctitas quanta. 851. col.2.
Liber sermonum Esaiæ, cur liber visionis appelletur. 27.
in Libro vite scriptos aliquos posse deleri. 659.2.
Libertas Euangelij, quæ nã illa sit. 162.1.
Libertatem quàm Apostoli non agnouerint. 638.1.
de Libertate Christiana quàm bene loquatur Augustinus. 638.2.
Libra nomen Græcum non est, sed Eatinum. 779.2.
Ligandi & soluendi actus quid significant. 537.2.
Ligni vita ad alendū qualis virtus. 125. col.1.
Limbus qui finis fuit Patrum, et si quandoque in Scriptura paradysus appelletur, sed nunquam regnum cælorum. 360.1.
Limbus Patrum, cur finis appelletur, & finis Abrahamæ. 709.2.
Limbus Patrum quando euacuatus sit. ibid.
Litigare, quando conueniat, & quibus. 588.2.
Liquare quid. 820.2.
Locusta quas Baptista edebat, quod nam sit cibi genus. 40.1.2.
Locusta quid mysticè denotent. 42.1.
Loth vxor in statuam salis quare conuersa. 310. & 731.1.
B. Lucas cur expresserit Reges in initiatione Baptiste flores. 11. & 14.
B. Lucas, & medicus fuit, & pictor. 373. col.1.
Lucrari animam fratris; quàm pulchra species mercatura. 597.2.
Lucrum nostrum, est salus proximi. 598. col.1.
Ludus puerorū in foro apud Indeos qualis, & ad quid institutus. 368.
Luminaria duo mundi, maius & minus, mysticè sumpta. 542.2.
Lunatici qui dicantur, & quare. 285. & 286.
Lutherus de penitentia stultissimè loquitur. 28. col. 1.
Lutheri peruersa doctrina. 330.2.
Lutheri impia ac blasphema in Petrum voces. 525.2.

Lutherani quos ritus & ceremonias Christiana Republica probent, atque recipiant. 629. 1.

Lutherani qua Ecclesia instituta & leges damnent. 629. 2.

Lutherani Episcopis qualem duntaxat potestatem & auctoritatem concedat. ibid.

Lutherus qualem sibi confinxerit Christianam libertatem. 638. 2.

Lysanias Abilina Tetrarcha quis nam fuerit. 12. & 13.

Lysaniam Abilina dominari, quid mystice. 16.

M

Machabai cur mori elegerint potius quam carnes porcinas edere. 553. col. 1.

Magistratus secularis potestate non habet mittendi concionatores verbi Dei. 18.

Magnanimitatis, & humilitatis officia. 577. col. 1.

Magnanimitatis proprius actus. 577. 2.

Mahometus hac duo negavit, & Christum esse filium Dei, & crucifixum. 565. 1.

Maior alijs volens esse in Ecclesia, quid oneris habeat sustinere. 765. 2.

Maiores nostri a nobis cur minimè reprehendendi. 804. 1.

de Malachia quid stultè opinati sunt Iudaei. 8.

Malum culpa grauius est multò malo poena. 107. 1.

Malum sub ratione mali non complectitur a voluntate. 248. 2.

inter Malos quatenus versari debemus. 770. 2.

Mali cur fugiendi. ibid.

Manna vltra mensuram acceptum ad Sabbathum, computrescebat. 349. 1.

Manuum impositio Ecclesia consueta unde ortum habuit. 492. 2.

Manus impositio quid sit in Nouo Testamento. 736. 1.

Marcella mulier illa appellabatur, quae de Seruatore nostro in Euangelio Luca dixit: Beatus venter qui te portauit, &c. 382. & 45. 2.

Marcum Euangelistam, & Ioannem cognomento Marcum, diuersos fuisse pag. 1. & seq.

Marcus Euangelista, fuit Alexandria Episcopus. ibid.

Marcus quando, & vbi scripserit Euangelium. 2.

Marcus Alexandria quandiu fuderit. ibi.

Marcus non est ille a Petro & Paulo in suis epistolis commendatus. 2.

Marcum sibi amputasse pollicem, scribat aliqui. ibid.

Marcus in conscribendo Euangelio maiorem veritatis, quam temporis rationem habuit: & quare id ita fecerit. 3.

B. Marci Euangelij argumentum, & eius partes. ibid.

Marcus representatur apud Ezechielè in Leonis specie. 3.

Marci Euangelium, epitome est Matthaei. pag. 5.

Marcus cur a pradicacione Baptista suum Euangelium auspiciatur. 5. & 6.

an D. Marcus cap. 1. Euangelij sui Esaiam pro Malachia citarit. 7.

Mare quando crescat & decreseat. 286. col. 1.

Maria Deipara, omnium credentium spiritualis est parens. 407.

Maria Virgo beator est, quod Verbum Dei audierit, custodieritque, quam quod Christum ventre gestauerit. pagin. 408.

in Mariam quam sint iniurij noui haereticarum. 410. & 411.

Mariam Deiparam baptizatam a Christo credibile est. 87. 1.

Maria, Christo in domo pradicante, cur illuc cum fratribus Christi venerit. pag. 411. 1.

Maria Cleopha, soror Virginis quo sensu dicatur. 427. 2. & 431. 2.

Maria Virgo decimumquartum agens annum, Saluatorem concepit. 431. col. 2.

de Maria Magdalene re ipsa septem exire vera damonia. 445. 2.

B. Maria dicitur ianuaceli. 527. 1.

Maria Virgo quid opus habuerit Angelo Custode. 590. 2.

Maria & Martha quae digna extiterint Christi hospitio. 672. 1.

Maria quare excellentius Christum excepit, quam Martha. 672. 2.

Maria ad pedes Domini sedens, quarum nobis dedit exempla virtutum. ibid.

Maria in audiendo verbo Dei perseuerantia, in quo notetur. 673. 1.

Maria in audiendo verbo Dei perseuerantia, in quo notetur. 673. 1.

Maria in audiendo verbo Dei perseuerantia, in quo notetur. 673. 1.

Maria sororis Martha prudentia & circumspectio. 673. 2.

Maria reprehensa taciturnitatem Christus sua defensione dignam iudicauit. ibid.

Maria pars cur melior quam Martha. 677. 1.

in die B. Mariae Virginis Assumptionis sacro cur Euangelium Mariae & Martha lectitur. 681. 2.

Maria sanctissima matris Dei laudes. ibid.

Maria Virgo quomodo mystice, sicut Martha, turbata sit circa frequens ministerium. 682. 1.

Mariae Virginis qualis ratio inferior, qualisq; superior. ibid.

Maria Virgo in die obitus sui euacuauit purgatorium. 682. 2.

Maria Virgo ascendens in caelum, quomodo innixa fuit super dilectum suum. ibid.

Maria Virgo quare delicijs affluens dicatur. 682. 2.

Maria Magdalene quare ministerium impenderet Christo in cena. 776. 1.

Martha quomodo saeuebat circa frequens ministerium. 673. 1.

Martha cur Mariam non vocauerit, sed illa apud Dominum expostulauerit. ibid.

Martha de Maria expostulatio qualis fuerit, vndeq; profecta. 673. 2.

Martha sollicitudo qualis. 674. 1.

in Martha ministerio quid minus laude dignum fuerit. 675. 1.

Martham Christus cur dixerit turbare erga plurima. ibid.

Martha cur ad Christi verbum, non ad eius pedes confederit. 677. 2.

Martha quam sedulo Christo ministrabat in cena Ierusalem habitata. 775. 1.

Martialis puer ille dicebatur, de quo in medio discipulorum constituto dicebat Dominus: Nisi efficiamini sicut paruulus, &c. 382.

ad Martyrium nemo debet se ingerere, erit tamen magni meriti, si se ingerat. 486. 2.

in Matrimonium duas sorores simul ab vno viro accipi, scripta Moysi lege prohibebatur. 428.

B. Matthaeus ante discessum discipulorum de Iudaea scripsit suum Euangelium. 166. 2.

Matthaeus vbi existens a Christo fuerit uocatione omnino gratuitus. vocatus. 315.

Matthaeus, non Gentilis, sed Iudaeus, cur Leui Alphai dictus. 314. 1.

Matthaei nomen quid significet, & cur se ipsum Publicanum in Euangelio suo scripserit. 314. 2.

Matthaei officium post Christi sequelam non abolitum, sed mutatum. 315. col. 2.

Matthaeus cur Christum uocatem fuerit sequutus statim. 315. & 316. postea tamen rediens suas res ordinate, prudenterg; disposuit. 317.

Matthaei humilitas. 318.

Matthaeus quo tempore, & quam ob causam Iesu magnum parauerit conuiuium. ibid.

Matthias Apostolus qualis. 660. 1.

Mauri, Iudaeos imitati, non nisi de stella visa licentia ieiunium soluunt. 122. col. 1.

Medice, curate te ipsum, Iudaeis familiare proverbium. 435.

Medici, si sit bonus, quanta sit utilitas: si uero malus, quanta pernicies: idque in medicis spiritualibus non aliter euenit. 592. 1.

Medicus duo praestare debet. 630. 1.

Mel syluestre, quo ad cibum Ioannes utebatur, cuius sit natura. 411.

Membrana oblonga olim ad Scripturas deseriuebant, quae ad lignum conuoluebantur. 421. 1.

Membri corporalis, & membri spiritualis differentia. 605. 2.

Mendicitas quibus olim iniusa. 707. column. 1.

Mendicitas quae bona & salutaris. 707. col. 1.

Mensarii diuitum qui nam sint. 706. 1.

Meretrix vnde dicitur. 376. 1.

Meretrices cur submantanae faminae a Martiali uocentur. 377. 1.

Meretricibus nouum & inauditum tributum Imperator Caligula imposuit. ibid.

Merita Christi varie applicantur hominibus. 54. 1.

Meritum ex charitate mensuram suam habet. 490. 2.

Messias vnde sic dicitur. 492. 1.

Messias aduentum vnde Iudaei coniectare facile poterant, & debebant. 700. col. 1.

de Messia aduentu qualis fuerit Iudaeorū & Pharisaorum existimatio. 727.1.
 Messias quando regnare incipiet, iuxta Apostolum. 845.2.
 Messias duplicem Israël redempturus erit. 848.2.
 Messia nomen cur Iesu solius proprium, & quomodo. ibid.
 Messis nomine quid intelligatur, quisque sit huius messis dominus. 444. & 647.2.
 Militia honesta, utilis & necessaria Reipublica. 65.1.2.
 Militum incredibilis licentia. 65.1.
 Milites aliqui sanctissimi fuere. ibid. 2.
 Milites quandoque excusantur à belli iniustitia, quandoque minime. 65.2. & 66.1.
 Miracula ad fidem Messia cur fuerint necessaria. 31.
 Miracula cur olim plura, quam nostro tempore fierent. 284.2.
 Miracula à Christo edita ipsum esse Messiam aperte ostendebant. 341.
 Miracula vera veritatem solum possunt confirmare: secus de falsis dicendum. 341.2.
 ut Miracula parentur, quatenus fides dicitur necessaria. 433. & 434.
 Miracula neque ad fidem generandam sunt necessaria, neque illam generare sufficiunt. 436.1.
 Miracula cur non semper, neque in omnibus locis Deus operatur. 446. & 447.
 Miracula patrandi potestate, neque culpa est, si careas, neque, si habes, tuo merito illa te habere arbitreris. 456.2.
 Miraculum nullū maius suscitatioe Lazari, teste Chrysostomo. 790.2.
 Misericordia fructus. 62.1.2.
 Misericordiam volo, & non sacrificium, quid significet. 321.2.
 Missio 72. discipulorum quando contigerit. 644.1. & quando facta fuerit. ibid.
 Mola asinaria idem est quod ingens saxū in Euangelio. 583.2.
 Moneta primū quidē ex are, ex argento deinde, tandem ex auro cōfecta est. 457.
 Mons in quo Christus tertiam passus fuit tentationem, quis ille fuerit. 173. col. 2.
 Montem cur Christus Apostolos electurus ascenderit. 326.2.

Morim, siue Melamedim, Hebrais quid. 810.2.
 Mortuos sepelire mortuos suos, quid apud Christum. 368.
 Mors quatenus sit expetenda. 447. column. 1.
 Mortem fugere & persecutores, quando sit permissio, quando praeceptum. 474.2.
 Mori pro Christo, quā sit honorificum. 569.2.
 Mortem gustare, quid. 572.1.
 Moses quid sonet. 21.
 Moyses docuit cognitionem peccati. pagin. 24.
 Moyses ieiunando an famem sustinuerit. pag. 120.
 Moyses de Monte, populo peccante, descendens, legis cur fregerit tabulas. pag. 396.
 Mulieris illius peccatricis, quam Lucas describit, admirabilis, & nunquā bene laudata conuersio. 375.
 Mulier illa publice erat prostituta, & in qua ciuitate. 376. & 378.2.
 Mulieres quot Dominum vnxisse in Euāgelio perhibentur. 379.
 Mulier illa peccatrix vnde primū iustificationis suae spem susceperit. 390.
 De hac peccatrice diffuse per plures sequentes paginas agitur.
 Mulier illa qua nam, qua vnguentum effudit super caput Christi in cœna recumbentis. 779.1.
 Multos pro omnibus frequenter vsurpat Scriptura. 766.1.
 Mundus quomodo tentare dicatur. 108. & 116.
 Mundus insipientes solum modò decipit. ibid.
 Mundi tentatio quā sit granis. 116. col. 2.
 Mundus vnde surdus ad vocem, & clamorem Domini. 119.
 Mundum qui nam deserant, & in desertum secedere dicantur. 186. & 187.
 Myrias quid significet. 691.2.

N

N Aaman quid significet. 740. column. 2.
 Nardus quid Plinio, & qua sit vera nardus. 780.1.

Nardus quot modis adulteratur. 780. column. 2.
 Nardus præcipua vbi nascatur, eiusque differentia. ibid.
 Nardi huius quale sit pretium. 780. column. 2.
 de Nardi orta opinio Marthioli minus probabilis. ibid.
 Nardus quā præstans materia vnguenti. 781.1.
 Nardum spicatum cur dicatur. ibid.
 Nardum cur pretiosam vocauerit Euangelista. 781.
 Natalem diem in Scripturis qui soli celebrauerint. 459.2.
 Natalis sui qui celebrant diem, quid testentur. 496.1.
 Natalitia quorum in Ecclesia merito celebrantur. 496.1.
 Natalis sui quid est quod Herodes non prandium, sed cœnam fecerit. 496. col. 1.
 Natalis Herodis & Ioannis pulchra comparatio. 500.1.
 Nathanaël quis fuerit, & quamobrem per Philippum vocatus. 225.2.
 Nathanaël quo sensu dixerit Philippo: A Nazareth potest aliquid boni esse? 228.
 Nathanaël donum Dei interpretatur. ibid.
 Nathanaël cur verus Israëlita, & in quodolus non esset, à Christo sit dictus. pag. 229.
 Nathanaël confessus est Christum filium Dei naturalem. 230.1.
 Nathanaël Christum qualem Regem Israël crediderit. 230.2.
 Nathanaëlis de Christo fides quam perfecta fuerit. 508.2.
 Nauem Petri cur turbas docturus Christus ascenderit. 290.2.
 Nazaraei olim qualem habuerint ciborū delictum. 141.1.
 Nazareth ciuitate relicta, Christus cur voluerit in ciuitate Capharnaum habitare. 274. & 275.
 Nazarenis pauca cur Dominus miracula concesserit. 437.
 Nazaraei in Christum ingratisimi, impudentissimi que, & diabolo peiores. 441.2.
 ex Necessitate quod sit, culpa caret. 584.2.

Necessitas ex Christi prædicatione orta non tollit libertatem. 584.2.
 Necessarium vnum quod. 675.2.
 Necessaria cum multa sint ad salutem, quomodo tantum vnus dicatur necessarium. 676.1.
 Negent qui Christum. 487.1.
 Nemo in Scriptura quomodo accipitur. pag. 663.
 Nicolaus Aduena Antiochenus Diaconis è septem vnus, initio bonus, in haesim degenerauit. 354.1.
 Nimbus in terra Canaā vnde fiat, & quid sit. 700.2.
 Nominum Hebraicorum interpretationes quae in Euangelio reperiuntur, cuius sint. 220.2.
 Nouissima quomodo prouideredebeamus, si sapimus & intelligimus. 712.2.
 Nouissima cur prouipenda mouentur, nō primordia, aut media. ibid.
 Nubes oriens ab Occasu, quid mysticè. 700.2.
 Nuptia secundae nulli illicita. 256. & 257.
 Numerus decimus quintus quid significet. 13.
 Numerus tricenus quid mysticè. 8.2.
 Numerus quadragenarius mysteria continet. 121.
 Numeri duodenarij mysteria. 329.1. & 739.2.
 Numerus septenarij quid designat. 752. col. 1.
 Nutrix vera nostra, qua nam illa. 760.2.

O

Obedientia vera virtus fuit in Christo. 88.1.
 Obedientia magni semper est habenda, neglectis etiā his ad qua non tenemur, si opus est, vt conseruetur. 102.2.
 Oblationes Iudaeorum qua fiebant, quibus vsibus cedebant. 816.2.
 qua Oblationes tantum olim offerri super altare consueuerant. 818.1.
 Oblationes piorum, in vsus templi factas, Deo gratas existere. 841.1.
 Obligatio realis à Iurisperitis quomodo fingatur. 87. & 88.1.
 Occidentalis gens qualis sit ad recipiendam fidem, & ad illam semel susceptā retinendam. 559.2.
 Oculi discipulorum beati, quia Christum viderunt. 670.1.

Oculi Iudaorum qui Christum viderunt, cur tamen minimè beati fuerunt. 670. col. 2.
 Oculus nequam quis. 683. 2.
 Oculus Pharisæorum quam nequam. 684. col. 1.
 Octavius Imperator legem de adulteris non seruans, quid à quodam adolescente audierit. 802. 2.
 Odio habere parentes, idem est quod magis diligere quam Deum. 489. 1.
 circa Odores qui excessus vitandi sint. 781. 2.
 de Odoribus immodicis Plinij querimonia. 782. 1.
 Odori fieri quomodo esse debeamus. ibidem.
 in Odorem quorum vnguentorum Christi currere debeamus. 782. 2.
 Odor bonus quid mysticè. ibid.
 Offerre quid nos Deo quam gratissimum valeamus. 841. 2.
 Oleo caput vnguebant antiqui. 397. 1.
 Oleum quo Apostoli sanabant infirmos, erat typus olei Chrismatis, quo in baptismo inunguntur fideles. 492. 2.
 Olei Chrismatis virtutes. ibid.
 Olèi illius, quo Apostoli curabant, symbolum. 492. 2.
 Olympiadas enumerandi ratio, & qua Olympiada mortuus sit Christus. 80. col. 1.
 Olympiada 194. magna quadam contigit eclipis. ibid.
 Onus quod minimè appellandum esse velit Cicero. 668. 2.
 Onerabant Scriba, & Pharisæi homines dupliciter. 687. 2.
 Onera quando subditi libenter ferant. 688. 1.
 Operarij paucissimi, quanuis Episcopi multi, & plures sint sacerdotes. 444.
 Operarius quomodo dignus cibo, aut mercede sua. 459.
 Operariorum nomine cur veniant pradicatores & ministri Euangelici. 648. col. 1.
 pro Operariorum missione quanta sit necessitas rogandi Dominum. ibidem.
 Opera bona qua sint. 788. 1.
 Oratione quid à Deo postulandum. pagina. 248.
 Oratio quid sit. 326.

in Oratione Dei cur pernoctauerit Christus. 326. & 327.
 Oratio Dei quare illa dicatur. 328. column. 1.
 in Oratione absit multiloquium. 327. column. 2.
 Orationes proliza qua ratione à Christo prohiberentur. 815. 1.
 Ordo & iurisdictio inseparabiles non sunt. 535. 1.
 Ordinis & iurisdictiois propria functiones. ibid.
 Origenes quo sensu dixerit, Ecclesiam non esse super Petrum adificatam. 520. col. 2.
 Origenes factum vituperabile, quanuis zelus commendatus. 585. 1.
 Origenes de Angelica custodia quid senserit, minus verè atque Catholicè. 589. col. 2.
 Os Domini in Scriptura quis meritò dicatur. 161. 2.
 Osculum signum pacis extat, benevolentia item & amicitia. 397. 1. & 403. 1.
 Onium & agnorum spiritalium officia. 468. 2.

P

Pacis nomine quicquid boni est, Hebraei complectuntur. 461.
 Pacis filij qui sint. 649.
 Pacis mundana autor quis. 487. 2.
 Panthera ingenium & natura admirabilis ad alias bestias fallendas, & famè sedandam. 300. 2.
 Papa vt particularis est persona, filius Ecclesia Dei est: vt verò Papa est, caput est Ecclesia, quam regit. 526. 2.
 Papa & aliorum Episcoporum potestas iurisdictiois quodam simili optime declaratur. 537. 1.
 in Papa duplex potestas, Regia scilicet ac Pontificia; & qua propria cuiusque functiones. 538. 1.
 Papa potestas quibus ferè Domini verbis expressa sit apud Ieremiam. 540. col. 1.
 Papa huiusmodi super Reges ac Principes potestatem quomodo natura ipsa suadeat ac doceat. ibid.
 Papa dominium supra temporalia obliquum esse tanquammodò, tripliciter ostenditur. 540. 2.

Papa ex iure diuino ius habet ad alimenta, quibus honorificè sustentetur. 544. col. 1.
 Papa ius habet, vt Imperatori precipere possit, vbi opus sit: in Reges verò terre nos non habet potestatem nisi obliquam. ibid.
 Papa à Cardinalibus vota exigit in eligendis, vel confirmandis Episcopis. 555. 1.
 Papa, cur seruus seruorum Dei soleat à se nuncupari. 765. 1.
 Parabolis cur singulariter Christus loquendo delectaretur. 265. 1.
 Parabola & historia in quo differant. 703. 1.
 Parentibus licet maiorem partem hereditatis vni filio pta alijs donare, exemplo Iacob. 239.
 Patres carnes spirituales aterni Patris negotijs non sunt praponedi. 413. 1. & 414.
 Parentibus obediendum quando. 489. 2.
 Pars hereditatem in Scriptura significat. 677. 1.
 Patruulorum proprietates ac mores à nobis imitandi. 753. 2.
 Patruulis baptismus non est denegandus contra Anabaptistas. 736. 1.
 Pasce oves meas, quid significet. 536. col. 1.
 Pastores, Ecclesiæ, Pralati, quos debent exemplo Christi, labores suscipere. 241.
 Pastoribus quando & quomodo fugiendum imminente periculo. 577. 1.
 Pastoris boni officium. ibid.
 Pastor vnus tantum Ecclesia est datus à Christo. 548. 2.
 Pastor summus Ecclesia qualis esse debeat. 549. 1.
 Pastor Ecclesia debuit esse vniuersalis, ob duo. 550. 1.
 Pastores Ecclesia si fuerint insulsi, quid oberunt fidelibus. 586. 2.
 Pastoribus Ecclesiasticis omnes etià laici criminosi subsunt. 599. 2.
 Patres atque Doctores sancti quam honorificè de primatu Petri senserint, atque scripserint. 562. 1.
 Patrifamilias cur obtemperandum. 642. col. 1.
 Pater absolutè dicitur de naturali, non de adoptiuo. 661.

Pater Aeternus quomodo omnia Christo tradiderit. 663. 1.
 Patris Dei infinita fecunditas. ibid.
 Pater Aeternus solus nouit Filium notitia naturali, & Filius Patrem. 664. 1.
 Patris nomen aliter Deo, aliter competit creaturis. 811. 1.
 Patres Conscripti, & Patres patria qui dicebantur olim. ibid.
 Patientia, siue constantia, in quo differat à perseuerantia. 474. 1.
 Paulini Episcopi Nolani misericordia in signis. 322. 2.
 Paulus & Barnabas à duodecim Apostolis vt secernantur. 331.
 Paulus quare tantopere sauebat in Christianos à principio. 473. 1.
 Paulus cur commendauit Corinthijs suū Apostolatū, & Romani Pontifices suū Pontificatum super omnem Ecclesiam. 532. 1.
 Paulus cur ascenderit Ierosolymam videre Petrum. 556. 1.
 Paulus quare Petro in faciem restitit. 557. 2.
 Paulus à Corinthijs quare nihil accepit. 588. 2.
 Paulus cur permiserit fideles simul edere cum infidelibus. 602. 1.
 Paulus ter tantum tulit sententiam excommunicationis. 602. 2.
 Paulus quam serid iubeat terrenis parentum esse Principibus. 633. 2.
 Pauli modestia & humilitas, eiusque similitum. 637. 2.
 Paulus cur se patrem Corinthiorum vocabat. 812. 1.
 Paulus quam non à Iudais, sed à Gentibus sit passus. 827. 1.
 Paupertas, & victus carentia, maxima solet esse tentatio, & quomodo superanda. 188.
 Paupertas voluntaria quibus hereticis fuerit odiosa. 317.
 sine Paupertate voluntaria, & rerum abdicatione aliqui sacerdotes possunt vitam aternam consequi, contra quosdam hereticos. 317. 1.
 Pauper vt differat à mendico. pagi. 342. col. 2.
 Pauperes cur euangelizentur. ibidem. & 344.
 Pauperum coram Deo felix conditio. pa. 418.

Paupertas utilis ad Euangelium pradicandum. 457.1.
 Pauperi propter Christum tribuere, quale beneficium Dei sit. 671.2.
 Pauperem excipientis quare melior quodammodo conditio, quam Christū ipsum. 672.1.
 Pauperes cur voluit Deus esse in mundo. 704.2.
 ad Pauperum beneficentiam adhortatio. 711.2.
 ad Pauperes quoque pertinet consiliū omnia relinquendi, teste Chryostomo. 737.2.
 in Peccata, confessi cur iterum relabuntur. 100.
 Peccatores quare demonem pro patre habere dicantur. 112.2.
 Peccata omnia vs abstulerit Christus. pag. 207.
 Peccata non sunt paria: & quare pro peccato satisfacere non possumus. 398.2.
 Peccatum in Deum, & peccatum in proximum, maxime differunt. 614.2.
 Peccatum in proximum quid sit; quidq; peccatum in Deum. ibid.
 ad Peccati rationem quid sufficiat: quare peccata difficile internoscantur. 755. col.1.
 Peccatori qua cognoscenda ad salutem. 793.1.
 Peccatū vnus populi ad quos debet trāfire tantummodo. 822.1.
 Pedes Domini, qui mystice. 673.1.
 Perfecti cur non scandalizentur, neque scandalizent. 587.2.
 Perfectorum leuia peccata vnde proficiantur. ibid.
 Perseuerare vsque in finem, quid. 473.2.
 Perseuerantia virtus qualis. 474.1.
 Perseueret quis vsque in finem. ibid.
 Pestis tempore fugiendū pastoribus quādo. 477.2.
 Pestes vnde oriantur; & cur olim rariores. 855.1.
 Petri sedes, non est sedes Antichristi, vt blasphemant heretici. 18.
 Petrus quando fugerit in persecutione. 478.2.
 Petri primatus vnde colligitur. 504.2.
 Petrus Christum confitens filiū Dei vni, quomodo beatus. 507.1.
 Petri & successorum eius officium. 511. col.1.

Petrus tanquam caput duo influit in Ecclesia corpus. 513.2.
 Petrum Ecclesia Principē & caput Apostoli agnouerunt. ibid.
 Petrus & Cephas idem sunt. 515.2.
 Petrus quibus lapis sit, columna & clauis, teste Augustino. 517.2.
 Petrus quare factus Ecclesia fundamentum. 519.2.
 Petri è navi egressus, inaccessusq; super aquas, quid significet. 521.1.
 Petrus adificationi Ecclesia subiaceret, teste Hilario. 523.2.
 Petro cur nomen mutatum, teste Tertulliano. 524.2.
 Petrus respectu Christi non est fundamentum, sed adificatio. 526.2.
 Petrus qua ratione sit caput & fundamentum. ibid.
 Petrus & Christus non sunt duo capita. 526.2.
 Petrus quomodo sit pars Ecclesia, eideq; præsist simul ac substit. ibid.
 Petrus quomodo ancilla voce conterritus Christum negauerit, & cum hoc stes, portas inferi non prauuluisse aduersus petram. 528.2.
 Petrus aliquando habuit reuelationē de mysterio incarnationis, non tamen de arcano mortis, nec de resurrectionis articulo fidem habebat. 529.1.
 Petrus quomodo firmus in fide, si Christum tertio negauit. ibid.
 si Petrus summus erat Pontifex, cur eum Paulus reprehendit, quod non ambularet ad veritatem Euangelij. 529.1.
 Petri morte nequaquam portas inferi in Ecclesiam prauuluisse. 529.2.
 pro Petro cur Dominus rogauit, vt non deficeret fides eius. 531.2.
 Petro quas clauis Christus promiserit. 534.1.
 Petri propria functiones in Ecclesia que sint. 536.2.
 Petrus in qua potestate maior reliquis Apostolis fuerit. 537.1.
 Petrus summus clauium minister, eiusq; successores. ibid.
 Petrus qua lege acceperit clauis regni cælorum. 538.2.
 Petrum in se summam potestatem pastorem sibi collatam agnouisse, multis ostenditur. 555.1.
 Petrus, cum summus esset Pontifex, cur

aliorum

aliorum vota in electione Matthia postulauit. Ibid.
 Petrus in quibus suum agnouerit primatū in Ecclesia, atque exercuerit. 555. col.2.
 Petri mira virtus circa miracula. 555. col.1.
 Petri sententia in Ierosolymitano concilio autoritas suprema. Ibid.
 Petrus inter Apostolos & discipulos qualis erat. 555.2.
 Petrus quot annis Ierosolymitanam & Antiochenam, quot verò Romanā rexerit Ecclesiam. 556.1.
 Petri quibus titulis Patres cohonestet. 556.2.
 Petrus quas ob causas prohibuerit adorari à Cornelio, & Paulus & Barnabas à Lystrensibus. 557.2.
 Petri sedes Apostolica debuit certo aliquo loco consistere. 558.1.
 Petri Cathedra & sedes per Christi apparitionem & reuelationem ipsi Petro factam, Roma cōstitutata est. 558.2. & 558.1.
 Petrus vbi primum sederit, ac deinceps. 559.1.
 Petrus quanto tempore manebat in ciuitatibus, in quibus pradicabat. Ibid.
 Petrus quot secū sacerdotes adduceret Euangelij causa. 559.1.
 Petrus Roma cur sedere debuerit. Ibid.
 Petri sedem nunquam alio dimouendam esse, probabilis est. 560.1.
 Petrus cur Christum assumpserit, & ceperit in crepare eum. 566.1.
 Petrus an grauiter peccauerit hoc factō. Ibid.
 quam Petrus fidem de Christo non habebat. 566.2.
 Petro maiorem quam reliquis Apostolis datam esse potestatem, vnde deprehenditur. 604.2.
 B. Petri fiducia, & Apostolorum omnia relinquentium. 737.1.
 Pharisei quinā apud Iudeos dicerentur; & vnde sic dicti. 84.2. & 49.1.
 Pharisaorum septem olim apud Iudeos secta fuisse, & eorum magna superstitio. 49.1.
 Pharisei q; filij essent Abrahæ, putabant, nulla ad ipsos legem violantes pertinere supplicia. 55.1.
 Philippus vt sit inuentus à Christo. 224.

Philippus Os lampadis interpretatur. 225.2.
 Phryges serò sapiunt, in prouerbium cur dictum. 875.1.
 Phylacteria quid sint. 806.2.
 Phylaterij ijs quid tantum Dominus indicabat. Ibid.
 Phylacteria Græcis quid sonent. 807.1.
 Phylacteria qua nationes portarent, teste Hieronymo, ad imitationem Iudaorū. Ibid.
 Phylacteria quid haberent inscriptū. n. 807.1.
 Pinnaculum quid sit, & vnde dicatur. 166. & 167.
 Piscatorum ars & officium Euangelicorum eleganter describitur. 298. & 299.
 Piscationis instrumenta ad spiritualem sensum trahuntur. Ibid.
 Pœnitentia quid nomine Græco & Latino. 22.
 Pœnitentia non solū propositum vitæ melioris, sed etiam præterite vitæ pœnitentiam in se continet. 22.23.
 de Pœnitentia egregia Lactantij doctrina. 23.
 Pœnitentia est vt Ianus bifrons. 24.
 Pœnitentia definitio. Ibid.
 Pœnitentia partes & forma. 24.
 Pœnitentia est secunda tabula post naufragium. 26.
 Pontifices Romani, si vlli vnquam à fide defecerunt, qua ratione defecerint. 529.2.
 Pontifices Romani vnde habeant vt errare non possint. 530.1.
 Pontificem vllum errasse, non satis patet. Ibid.
 Pontifex, qui credit, vel docet falsa dogmata, Pontifex non est: quia quam primum fidem amisit, desijt esse membrū Christi, & consequenter Papa. 530.1.
 Pontifex hereticus iure diuino spoliatur dignitate, & Ecclesia contra illū procedere potest, vt illum priuatum dignitate declaret. Ibid.
 Pontificem in his que fidei sunt, errare non posse, multis ostenditur. 530.2.
 Pontifex summus an habeat ex vi clauium vllum ius ac dominum in bona fortuna. 539.
 Pontificis Romani triplex potestas. Ibidem.

Ponti-

Pontificis in Cōcilia potestas quanta sit. 561.2.
 Pontifex Romanus quibus de causis debuit temporalem quoque habere dominatum. 539.2.
 Pontifex, vide Papa.
 Pontius Pilatus fuit ex Burgundia. 11.
 Pontius quid designet, ac Pilatus. pagin. 16.
 Populus peccans qua ratione puniatur. 831.2.
 Populus & priuati homines quomodo inter se differant. 822.1.
 Populi Iudaorum demerita. 833.1.
 Porta inferi qua sint. 520.1.
 Porta cæli qua sint, & quare sic dicantur. 527.1.
 Porta inferi quando sint clausa, quando aperta. 528.1.
 Potestas duplex est, ordinis, & iurisdictionis; & qua nam illa. 534.2.
 Potestas ordinis duplex; scientia nimirum, & potestatis ibid.
 Potestas ordinis qua ratione absque potestate iurisdictionis esse nequeat. 535 col.1.
 Potestas ordinis qualis in Episcopis & sacerdotibus sit; qualis vero in Pontifice. 357.1.
 Præcepta Ecclesiastica, sunt determinationes iuris diuini. 135.
 Præcepta moralia eadem sunt in lege noua, que erant in veteri. 615.2.
 Præceptum de corripiendo fratre in nos peccante, graue esse ac difficile. 616. col.1.
 Præcepta superiorum & pastorum Ecclesiæ subditos obligant in conscientia. 631.2.
 Præceptum diuinum alteri diuino præcepto quando cedat. 640.1.
 Præceptum diuinum vel naturale humano præcepto præponderat. ibid.
 Præcepta aliqua Dominus Apostolis dederat, qua postea instante morte reuocauit. 459 & 465.
 Prædicatores personam qui gerant reſt. 17.20. & 28.
 Prædicare nullus deberet ante trigesimum annum. 81.2.
 Prædicator omnem corporis curam, sollicitudinemque abicere debet. 263. floresque relinquere. 280.1.
 Prædicatores Euāgelici, prudentes sint si-

cut serpentes, & simplices sicut colūba: eorumque describuntur arma. 466. 467. & 468.
 Prædicatores Euāgelici doctrinam suam quibus è fontibus hauriant. 470.1.
 Prædicandi officium nemini modò imponitur ex necessitate, nisi cui Ecclesia iniunxerit: qua imponere non debet nisi viris peritis & doctis. 470.2.
 Prædicatores cur nunc non faciant, ut uelim Apostoli, miracula.
 Prælati, exemplo Ioannis, publicè peccates corripere tenentur. 233.234.
 Præmij legis Mosayca à præmio Euangelica legis discrimen. 668.1.
 Præmium virtutis non sunt temporaria bona: ea tamen quid iuuent, ibid.
 Præordinatio Dei, qua mortem filij sui decreuit, non abstulit libertatē ex parte Christi, neque ex parte Iudeorum. 565.2.
 Præpositorum munus quod sit proprium. 622.1.
 Præpositi religiosorum quam formam seruent in uisitando fratres ad illorum correptionem. 625.1.
 Præpositi aliorum quid cōsiderare debeat. 635.1.
 Præpositis quid debeamus. 635.2.
 Præpositi quales esse debeant. 759.1.
 Præscientia Dei de futuris euentibus quā sit certa. 655.2.
 Præscientia Dei nullam imponit arbitrio nostro libero necessitatem. ibid.
 Præsidis dignitas apud Romanos amplissima. 11.
 Præteritum pro præsentis saepe sumitur in Scriptura 800.2.
 de Primatu sedis Apostolica illustra testimonia Principum secularium. 563.1.
 Primatum sedis Romanæ agnoscere ac profiteri, quo studio ac religione debeat uniuersi. 564.2.
 Primatum Pontificis qui sint conati arrodere. 561.2.
 Primatus, vide Pontifex, & Papa.
 Primitiua olim Ecclesiæ Prophetis abundauit. 827.1.
 Principes quales futuri. 16.
 Principes seculares potestatem habent ad præcepta & leges condendas. 633.2.
 Principes Ecclesiastici uel seculares quatenus se debeant habere cum suis honores postulantibus. 759.2.

Princeps quid respondere debeat in causis iustitiam spectantibus, & in alijs qua gratiam concernunt. ibid.
 Principatus Gentium qualis ferè sit. pag. 764.
 Principatum uolentis in alios exercere officium impositum à Christo. 764.2.
 Principatus Christianus qualis debeat esse. ibid.
 Propheta & lex usque ad Ioannem quomodo prophetarint. 365.366.
 Propheta non est sine honore nisi in patria sua, & quam ob causam. pag. 433. 438. 349.
 Prophecia ingenium quale, secundum Ireneum. 846.1.
 Propheta quos Christus misit ad Pharisæos, qui sint. 827.1.
 ad Prophetarum intelligentiam regula necessaria. 848.1.
 Profelyti quibus de causis Ethnici fiebant. 815.2.
 Profelyti cur pauci fiebant. ibid.
 Profelytos quare Pharisæi & Scriba faciebant. 816.1.
 Prostibula si sunt, in loco sint separato, ne ciuitas sterquilinis sit plena. 376. col.2.
 Prouidentia diuina proprium quid. 694. col.1.
 Prouidentiam diuinam nobiles Philosophi agnouerunt. ibid.
 si Prouidentia est, quare Apostolus negat de bobus curam esse. 694.1.
 de Prouidentia diuina quam dignè David senserit. ibid.
 Prouidentia diuina quid sit proprium in puniendo. 796.1.
 Proximi causa quare nec leuiter sit delinquendum. 588.1.
 Psalm. 90. Qui habitat, quomodo ad Christum, & ad iustos alios pertineat. 168.
 Pseudochristi quando primum uenerint. 848.2.
 Pseudochristos quando Dei permissu receperint Iudæi. 850.1.
 Pseudochristi illi quinam fuerint, teste Iosepho. ibid.
 Publicanorum locus & habitatio ubi fuerit. 313.1.
 Publicanorum officium infame. 314.1.
 Publicani apud Iudæos quale genus hominum erant. 767.1.

Puerorum mores imitatu dignissimi. 575. col.2.
 Tulli perdis ingenium. 316.2.
 Puniatur quis quomodo pro peccato populi. 822.1.
 Puniti quomodo fuerint Iudæi à Deo ut priuati homines, quomodo ut populus. 832.2.
 Puniendi cur sint Iudæi ob Abelem occisum. 833.1.
 Pythagorici qualem habuerint ciborum delectum. 141.1.

Quadragesima Sabbatis, & diebus Dominicis, Græci non ieiunant. 124.1.
 in Quadragesima uesci possumus carnibus, si alij non suppetant cibi. pagina. 139.2.
 Quadragesima Sabbatis, & diebus Dominicis, carnes & lacticia edere reprehendit & prohibet sexta Synodus. 140.2.
 Quia, & Quoniam, particula causam quandoque reddunt, effectum interdum. 400. & 401.
 Quadrans, pecunia qualis, & unde dicatur. 839.2.
 Quadrans à minuto an differat. ibid.
 Quies filiorum huius seculi qualis. 667. col.2.

Rabbinos & magistros & patres, qui sancti se sustinuerint appellari. 810.2.
 Rabbi & Magister quid differant. 810. col.1.
 Rachelis sepulchrum cur Scriptura commemorat, non Lia. 677.2.
 Ratione & uiribus qui non rigeant. 589. col.1.
 Reconciliari an teneatur qui iniuriam passus est, ei qui illam intulit. pagina. 627.2.
 Regale sacerdotium, de quo Petrus. 1. Pet. 2. quid sit. 538.1.
 Regeneratio quid. 739.1.
 in Regeneratione quinam præ omnibus immutabuntur. ibid.
 Regnum cælorum, quod Ioannes prædicabat, quid intelligatur. pagina. 25. & 26.

- Regnum cælorum in Veteri Instrumento
vix auditum. 25. & 26.
- Regnum cælorum cur prius Ioannes pra-
dicauerit. 6.
- Regnum cælorum quomodo appropinqua-
re dicatur. ibid.
- Regnum cælorum quomodo comparan-
dum. 26.
- Regnum cælorum quid sit. 248. & 310.
& 359. 2. & 360.
- Regni cælorum predicationi apti qui cœ-
seantur. 310. & 311.
- Regnum cælorum vim quomodo patia-
tur. 362.
- Regnum cælorum quidam dono accipiūt,
emunt & alij. 364. 2.
- Regnum cælorum cælestis beatitudo quæ
do significat. 454. 1.
- Regnum cælorum qua ratione claudi &
aperiri possit. 533. 2.
- Regnum cælorum quodnam illud. 538.
col. 1.
- Regnum cælorum multipliciter sumitur.
574. 2.
- Regnum Satana quod sit. 651. 1.
- Regnum Dei quale intra nos sit. 728. 1.
- Regnum cælorum quomodo claudatur.
814. 2.
- Regnū suum Christus cur ante ascensio-
nem suam non ostenderit non esse ter-
renum, & humanum. 849. 2.
- Relatiuum in Scriptura non semper ad
proxima refertur. 491. 2.
- Religiosi vt tententur à demone. 161. 2.
- Religiosi tepidi, magnis renūtiantes, par-
uis inescati velut captiui tenentur.
217. 2.
- Religiosi, Apostolorum exemplo, retia &
temporalia quaque prorsus relinquāt.
302.
- Religio quo fine esset amplectenda. 306.
& 307.
- Religionem an liberi, parentibus in ne-
cessitate constitutis, ingredi possint ac
debeant. 308. 2.
- Religio ob quam parentum necessitatem
sit deserenda. 309.
- Religiosi manum ad aratrum mittentes,
retro nequaquam respiciant. 310. &
311.
- Religioni qui apti; inepti verò quinam.
311. 2.
- Religionibus quid sit commune circa de-
nuntiandos. 625. 1.
- Religionum varietas & multitudo defē-
ditur. 679. 2.
- Religiones multa & varia, quomodo cō-
ferant vnitati. 680. 1.
- in Religionibus quomodo eluceat diuina
sapientia. 680. 1.
- Religiosi cur habeant etiam amplas pos-
sessiones. ibid.
- Religiosis quid prouidendum foret, & ca-
uendum maxime. 680. 2.
- Religiosorum ingressus in monasterium,
de eoq; egressus, quare tam facilis.
ibid.
- Religiosos pingues esse, ac corpulentos &
crassos, vnde proueniat. 681. 1.
- Religiosorum contemplatiuorum in acti-
uos Religiosos, & contra, obiectionibus
responderetur. ibid.
- Religiosi qui sint Iuda imitatores. 784.
col. 2.
- in Religione oportet vt sint multa obser-
uantia, & constitutiones. 804. 2.
- Relinquere domum, quid. 742. 1.
- Relinquendi quomodo sint consanguinei
& amici. ibid.
- qui Reliquerint suos, in veteri Testamē-
to. 742. 1.
- Relinquendi qua ratione sint fratres &
parentes. 742. 2.
- Relinqui qua ratione debeat vxor propter
Christum. ibid.
- Relinquens vxorem, quomodo centum re-
cepturus sit. 743. 2.
- Relinquenda esse omnia, nō multa, docuit
Christus. 840. 2.
- Reliquias Sanctorum gestandi collo ap-
pensas consuetudo Christianorum qua
ratione sit probabilis & honesta. 808.
col. 1.
- Reliquia huiusmodi cur gestari debeant,
duplex ratio. ibid.
- Reipublicam qui rectè administrant.
632. 2.
- Reipublica finis pax est. 623. 1.
- si non Remunerat Deus bona opera non-
dum facta, quomodo in Abraham illa
remunerabit. 656. 1.
- Remuneratur nunquam voluntas tanto
præmio, atque ipsa opera actu exhibita
præmio afficerentur. ibid.
- Reprehensio qualis futura, & quas debeat
circumstantias attendere. 49. 2. & 50.
1. 2.
- Reprobi sunt paleæ, quibus inferni inexc-

- tinguibilis ignis semper fouebitur. 76
col. 2.
- Respondere interdum dicantur non inter-
rogati. 661. 1.
- Restitutiones quàm difficile fiant. 772.
col. 1.
- Resurrectio mortuorum, suscitatiove, sa-
pientibus huius mundi stupenda, incre-
dibiliq; semper est visa. pagina. 336.
col. 1.
- in Resurrectionis futura signum capillus
trium puerorum non est adustus. 485.
col. 2.
- in Resurrectione an recepturi simus om-
nes capillos, necne. 485. 2.
- Resurrectionem mortuorum quam nega-
rent Pharisei. 494. 2.
- Retribuere, idem solet in Scripturis signi-
ficare, quod tribuere. 420. 1.
- Reuelauerit quibus mysteria Deus. 662.
col. 1.
- Reuelata cur fuerint paruulis diuina my-
steria. 662. 2.
- Reuelat Pater per Filium; Filius autem
per Spiritum sanctum. pagina. 664. co-
lumna. 2.
- ad Reuelanda diuinarum personarum my-
steria quàm procliuus Christus. ibid.
- Reuelatio Patris & Filij quare Christo tri-
buitur. 664. 2.
- Rex & Prorex non sunt duo capita, sed
vnum primum Rex, & alterum vi-
tarium Prorex: neque horum sunt duo
tribunalia. 526. 2.
- Rex cur dicatur seruus honoratus. 764.
col. 1.
- Roma vrbs excellentia. 502. 2.
- Roma centrum Europe. pagina. 559. co-
lumna. 2.
- Roma vrbs priuilegia, qua suo veluti in-
re postulant perpetuitatem sedis Apo-
stolica in ea. 560. 2.
- Romani qui viri sanctissimi & doctissimi
honoris eius causa visitauerint. ibid.
- Romana Ecclesia sola Ecclesie Catholice
sibi nomen vendicat. 562. 1.
- Romani contra Iudaos cur sumpserint ar-
ma. 795. 2.
- Romanorum imperium vbi præfiguratū.
15.
- Raptionis retis præ piscium multitudine
mysterium. 292. 1.
- Rutilius martyr sæpe persecutionem fu-
giens, tandem ex inopinato apprehen-

sus quas pœnas dederit. pagina. 475.
col. 1.

S

- Sacerdotij summi annuam mutatio-
nem apud Iudaos quis inuenerit. pa-
gina. 14.
- Sacerdotij summi mutationem qua fue-
rint mala sequuta. ibid.
- Sacerdotij veteris desitio vbi adūbrata.
Sacerdotes veteris legis, potestatem cla-
uium non habuerunt. 47. 2.
- Sacerdotes legis antiquæ ante trigesimali
annum ad sacerdotium non admitte-
bantur. 79.
- Sacerdotes & Leuitæ poterāt simul esse
religione, sectaue Pharisei. pag. 202.
col. 1.
- Sacerdotes non tenentur ad rerum volū-
tariam abdicationem, contra Vvalden-
ses, & alios hæreticos. 317.
- Sacerdotes in magno sunt honore haben-
di. 327. 2.
- Sacerdotis imperio non obedienti pœna à
Mose statuta. 599. 1.
- si Sacerdos quiuis in quemuis posset libe-
re exercere potestatem, quid inde se-
queretur. 630. 1.
- Sacerdotes qua ratione subsint Episcopis.
ibid.
- Sacerdotij munus quod. 791. 1.
- Sacerdotum munus quod. 797. 2.
- Sacerdotes quid præstare debeant. 802.
col. 2.
- præter Sacramentorum susceptionem quid
ad salutem requiratur. pagina. 75. co-
lumna. 2.
- Sacramentum extremæ vntionis ad quid
sit institutum. 736. 2.
- Sacrificia legalia ad quid fuerint insti-
tuta. 205. 2.
- Sacrificia vt videatur Dominus repelle-
re. 321. & 322.
- Sacrificium præstat misericordia: sed si
vtrunque nequit impendi, impendatur
misericordia. 322.
- Sacrificium crucis nostra quo igne con-
sumendum. 489. 2.
- Sadducæi quinam fuerint, eorumq; erro-
res. 48. 2.
- Sadducæi vnde sit dicti. ibid.
- Salem duplex. 238. & 239.
- Salome non viri, sed mulieris est nomen.
430. & 431.

Salus ex Iudais cur esse dicatur. pagina. 259. 1.
 Salutare Dei quomodo viderit omnis caro. 36. 2.
 Salutare domum, & non viam, cur Christus Apostolis praeceperit. 649. 1.
 Salutare neminem per viam, cur praeceperit Christus discipulis. Ibid.
 Samaria situs. 238.
 Samaria pertransienda erat venientibus à Galilaea in Iudaeam. Ibid.
 Samariam quis edificauerit, & vnde hoc & alia nomina acceperit. Ibid.
 Samaritana, vt auis, ad aquas à Christo est venata. 242. 2.
 Samaritana cum Christo colloquio cur discipuli non adfuerint. pagina. 243. & 244.
 Samaritana vnde Christum Iudaeum esse nouerit. 245. 1.
 cum Samaritanis cur non erat Iudais cōmercium. 245. & 453. 2.
 Samaritana cum Christo colloquium eleganter exponitur. 243.
 Samaritana qualem doni Dei habuerit ignorationem. 247.
 Samaritana cur se filiam Iacob faciat. 251. 2.
 Samaritani à Iudais pro idololatriis habebantur, & quare. 257. 2.
 Samaritani quos circa Dei adorationem & naturam errores haberent. 258. col. 2.
 Samaritani cognitionem de Messia vnde hauserint. 261. 2.
 Samaritana mulieris laudes percensentur. 263.
 Samaritanorum magna fides & illustris. 266. & 267.
 apud Samaritanos cur Christus duos menses ferit dies. 267. 1.
 in Samaritanorum ciuitates intrare, quatenus Apostolis prohibitum. pag. 267. col. 1.
 Samaritani cum Iudais legem recipiebant: idola verò cum Gentibus colebant. 267. 2. & 453. 2.
 Samaritana historia, quam Dominus cōuertit, pulchram continet allegoriam. 270. & 271.
 Samaria & Sichar quid sonent. pagina. 270. 1.
 Sancti viri inducuntur in Scripturis praecincti, & quare. 38. 2. & 39. 2.

Sanctorum patrocinium quibus proficit. p. 56. 1.
 Sandalia, quod calceamenti genus, & quibus congruat. 458. 1.
 Sanguinem requiri, in Scriptura quid. 689. 1.
 Sanguinem amoueri, quid. Ibid.
 Sanguis omnium Prophetarum quomodo requiri dicatur à generatione Iudaorum. 689. 2.
 Sanguis omnium Prophetarum quomodo requisitus fuerit à Iudais. Ibidem.
 Sanguinis quantā separationem facere debebat Euangelium Christi praedicatum. 699. 1.
 Sanguis quomodo dicatur venire super aliquem. 827. 2.
 Sanguinem amoueri ab aliquo, quid sit. Ibid.
 Sanguis omnis iustus super terram effusus, quomodo à Iudais sit requirendus. 829. 1.
 Sanguis quorum à Iudais requirendus sit tantummodò. 829. 2.
 Sanguis iustorum quo iure à Iudais requiretur, cum filius non portet iniquitatem patris. 830. 2.
 Sapha quid apud Iosephum. 511. 1.
 Satan Hebrais, & Syris, quid, teste Iustino. 180. 1.
 Satanas quos retro semper eat, velit nolit. Ibid.
 Satan nomen quot modis Scriptura vsurpare soleant. 567. 1.
 Satana cribandi Apostolos qua occasio fuerit. 574. 2.
 Satā de quo caelo ceciderit vt fulgur, teste Hieronymo. 568. 1.
 Satan cecidisse sicut fulgur, quid innuat Christus. Ibid.
 Satan quare dicitur inimicus. pag. 658. col. 2.
 Satisfactio Christi, satisfactionem nostrā necessitatem non aufert. 162. 1.
 Satisfactionis perfecta forma qua. pag. 771. 1.
 Satisfacere pro peccatis cur non possumus. 398. 2.
 Saul quomodo propheta esse dicatur. pag. 211.
 Scala Iacob mysteria aperiuntur. 231. & 232.
 Scandala omnino, exemplo Christi vitanda. 235.

Scandali vox vnde ducta, & quid significet. 346. 1.
 Scandalum & offensionem quamobrem homines à Christo Iesu patiatur. 347. & 347.
 Scandali occasionem dupliciter quis praebet. 583. 1.
 Scandalum proximi, quā graue malum sit. 583. 2.
 in Scandalizantes commiseratio Christi. Ibid.
 Scandala qua ratione necesse sit vt veniant. 584. 1.
 Scandali necessitas vnde proueniat. Ibidem.
 Scandala cur Deus permittat. pag. 584. col. 2.
 Scandala Christus quare ventura praenuntiat. Ibid.
 Scandalum voluntarium esse, vnde Christus significet. 584. 2.
 Scandalum aliud actiuum, aliud passiuum, & quid sint. pagina. 587. columina. 1.
 Scandalum tribus modis accipi potest. Ibidem.
 Scandala, actiuum & passiuum, in quibus peccati rationē habeant, in quibus verò non. Ibid.
 Scandala actiua & passiuā cum non intenduntur, specialia peccata non sunt, sed tantum circumstantia actum deformantes. 587. 1.
 Scandalum intentum, speciale peccatum est, oppositū correctioni fraternae. 587. col. 2.
 ob Scandalum vitandum an debeat quis veritatem deserere, vel opera perfectionis ommittere. Ibid.
 propter Scandalum triplex veritas, fidei, vita, & iustitia, minimè relinquenda. 588. 1.
 propter Scandalum, habens potestatem, quas poenas possit auferre, & in contrarium desinere. Ibid.
 propter Scandalum veritas doctrina an sit relinquenda. 588. 1.
 propter Scandalum bona temporalia nobis commissa relinquenda non sunt. 588. col. 2.
 propter Scandalum an quae nostra sunt, relinquenda sint. 588. 1.
 Scandali causa à quibus abstinere debemus. Ibid.

Scandala non venire, qua ratione sit impossibile. 721. 2.
 Scandalū quid sit, & quos gradus habeat. 722. 1.
 à quo Scādalo fratris nos absterreat Paulus. Ibid.
 Scandala vnde proueniant. pagina. 722. col. 1.
 Scandalum quanto studio vitandum. 723. col. 1.
 Schismata & haereses vnde oborta, teste Cypriano. 634. 2.
 Scriba apud Iudaeos qui essent. pag. 304. col. 2.
 Scriba cuidam, Domini exterius affectati sequela, cur Christus dixerit: Vulpes foueas habent, & c. illumq; non admisit. 304. 305.
 Scripturarum veterum testimonia cur frequens Apostoli & Euangelista proferant. 20.
 Scripturarum de Christo testimonia utilia & firma. 30.
 Scriptura assumit quandoq; singulare pro plurali. 72. 1.
 Scripturarum vera intelligentia vnde esset contra haeticos sumenda. pa. 74. col. 2.
 Scriptura cum Scriptura conferenda, ne in sensu erremus. 169. & 170.
 Scripturarum mos est, repetere eandem sententiam sub alijs verbis. pag. 481. col. 1.
 Scripturas intelligēdi commodus modus. 516. 1.
 Scripturarum certissima interpretatio. 518. 2.
 Scripturarum intelligentiam à quo oporteat discere, teste Clemente. pag. 525. col. 1.
 Scriptura sacra in vno multis loqui consuevit. 550. 2.
 Secreta aliorū non sunt detegenda. 787. col. 1.
 Securis ad radicem arboris posita, quanam sit. 59. & 60.
 Sectarum quinque genera fuisse apud Iudaeos. 481. 2.
 Sedes Romana singulari Christi priuilegio stat in fide in plusquam. 230. Pontificibus, per annos propemodū. 1600. 530. 2.
 Sedis Romana priuilegia à veteribus Pontificibus scriptis relicta. 531. 1.

- Sedere secus pedes Domini, quid. pagina. 673. 1.
 Sedes maiestatis Christi, in qua sedebit, quam erit honorifica & gloriosa. 739. col. 1.
 Sedes Apostolorum si tantum sunt duodecim, ubi sedebit Paulus? pagina. 739. col. 2.
 Sedere in sedibus, Chrysostomo quid. 740. col. 1.
 à Sedibus duodecim cur Iudas fuerit exclusus. ibid.
 Sedes septuaginta discipulis quare Christus non assignauerit. pagina. 470. columna. 2.
 Sedes Paulo & Barnaba quare Christus nominatim non promiserit. pag. 470. col. 2.
 Sedes ista Apostolorum quales futurae sunt. 740. 2.
 Sedes prima quibus erant à Deo parata. 762. 1.
 Sedes quibus à Deo parata, secundum Hilarium. ibid.
 Sedere ad dexteram vel sinistram, quid. 762. 2.
 Sensus literalis vnde tantum eruendus. 610. 1.
 quam Separationem venit Christus mittere in terram. pagina. 699. columna. 1.
 Separationem quomodo mittere venit Christus, & non pacem, cum sit Princeps pacis. ibid.
 Separationis verbum, quam Christus facturus erat, haeretici detorquent. 699. col. 1.
 Sepulchra dupliciter condidissent occisis. 688. 2.
 Serpentis maxima prudentia. 466. & 467.
 Seruitus charitatis vnde pronerit. pag. 638. 2.
 Sibylla Erithrae de Christi discipulis vaticinium. 559. 2.
 Sichar qua ciuitas, & vnde dicta Sichem. 238. 2.
 Sichem duplex. ibid.
 Sic, particula, duo denotat. pagina. 241. & 242.
 Signorum Christi triplex conditio. pag. 494. 2.
 Signa cur Christus faciebat. pag. 655. col. 1.
 Signa Christus negabat Pharisaeis petentibus. 655. 1.
 Signa Christi quibus profuerint. pag. 655. 2.
 Signa quibus merito denegentur. pag. 719. 1.
 Simon Magus Deum tentauit: cuius peccati iustam mercedem retributionis accepit. 170. & 171.
 Simon ille Leprosus, qui Christum inuitauit, ex bonis erat. pagina. 373. columna. 2.
 Simon interpretatur obediens. pag. 449. col. 1.
 Simon Cananaeus non descendebat à Chananaeis, sed à Cana erat Galilaeae. pag. 450.
 Simoni Bar-ionae quando Petri nomen fuerit impositum. 510. 2.
 Simon quare Leprosus ab Euangelista dicitur. 779. 1.
 Simon Leprosus conuiuio Christum excipiens, quod documentum nobis praebet. ibid.
 Simon Magus qualem se se venditaret. 850. 2.
 Simples in bonam partem qui dicantur, & vnde. 467. 2.
 Sinus quid. 709. 2.
 Sinus Abrahae cur dicitur, teste Augustino. ibid.
 Sinus Abrahae, quam recte dicatur paradysus. 710. 1.
 Sinus Abrahae metaphora vnde deducta. ibid.
 Sitis humani cordis quomodo extinguenda. 252. & 253.
 Socrates qua fuerit usus arte ad videndum draconem in distantissimo monte positum. 176. 2.
 Sodomiae flagitio nulla adhibenda compassio. 310. 2.
 de Sodomis in Scripturis cur frequens fit mentio. 463.
 Sodomorum peccatum cum primo non recipientium Euangelicos predicatores collatum, quale maius. 464.
 Sodoma peccatorum grauitas. 651. 2.
 Solatium magnum in omni aduersitate quodnam illud. 785. 1.
 Sorites quid sit. 490. 1.
 Sorores Domini qua, & cuius nominis fuerint. 425. 2.
 quo Spectaculo Deus delectetur. 839. 1.

- Stola quid Graecis & Hebraeis. ibid.
 Stultus quomodo quis fieri debeat, vt sit sapiens, secundum Apostolum. pagina. 662. 2.
 Subditi qualiter erga superiores se debeant gerere. 17.
 Subditi an fugere possint in persecutione & pestilentia. 478. 1.
 Suffragia viuorum valent pro defunctis. 693. 2.
 Superbus monti & colli similis. 35.
 Superbia in quo sita sit. pagina. 111. columna. 1.
 Super, particula, idem quandoque significat, quod particula Iuxta, 242.
 in Superiores imperiosos & immites, ex Gregorio. 465. 2.
 Superiores nostri an sint corrigendi. 564. col. 2.
 Superiorum munus quale sit. pag. 605. col. 2.
 Superioribus, etiam dycolis, obtemperandum qua ratione sit. pagina. 803. columna. 2.
 Superiorum vitia reprehedendi modus optimus. 804. 1.
 Sycomorius quid. 768. 1.
 Sycomorii descriptio per Dioscoridem. ibid.
 Sycomoros, seu fatua ficus, quid mystice. 768. 2.
 in Sycomoro arbore quam pulchre Crux Domini designetur. ibid.
 Syllogismus tentatiuus quis ille sit. 104. 1. 2.
 Synagoga vipera cur merito comparatur. 52. 2.
 Synagoga vox quid significet. 283. 2.
 Synteresis officium. 701. 2.
 Syria in quot olim Tetrarchias diuisa, more Graecorum. pag. 13.
 Syria in Scripturis qua laetate pateat. 285. col. 2.
 Syrus quid significet. 441. 1.
 T
 Tecta domorum qualia in Palaestina fiebant. 484. 1.
 Templum nostrum quale debet esse. 787. col. 2.
 Templi porta vna cur dicta Spectiosa. 843. col. 1.

- Templum Iudeorum non fore perpetuum, ex quibus locis constet. pagina. 845. col. 1.
- Templum per se soli Deo competit. pagina. 9.
- Templi Salomonis, & omnium quae in ipso erant, Christus erat typus. ibidem.
- Templa in Dei, & diuorum honorem constructa, non aduersatur Scriptura. pagina. 259. 2. & 260.
- Tentatio laudibus est proxima. pagina. 101. col. 1.
- Tentatio cui optabilis. pagina. 103. columna. 2.
- Tentare, proprie quid sit. pagina. 104. col. 1.
- Tentationis diabolicae scopus. pagina. 104. col. 2.
- Tentet nos cur Deus. ibid.
- Tentationum mundi & carnis finis. pagina. 104. & 105.
- Tentari homines à Demone, cur permittat Deus. 106.
- Tentationes quomodo valebimus certissime superare. 106. 2.
- Tentationum multiplex genus. pagina. 104. & 105.
- Tentationum utilitas. pagina. 106. & pagina. 109.
- Tentationes carnis quomodo superanda, ex Cypriano. 107. 2.
- Tentatio carnis, quale dicatur peccatum. Ibidem.
- Tentatio mundi quam sit, quam grauis, & cur non fuerit in Christo. 107. & 108.
- Tentatio tutius, securiusque fugitur, quam appetitur. 109. & 110.
- Tentatio, nomen, in malum solet semper accipi. 111. 2.
- Tentatio Carnis & Mundi, à diabolica tentatione in quo differat. pagina. 112. col. 1.
- Tentationes Dei & diaboli, in quibus conuenire, & differre videantur. 113. & 114.
- Tentatione diaboli semper superaremur, si gratia auxilium nobis deesset. pagina. 114. 1.
- Tentatio carnis vnde ortum habeat: quando sit peccatum, & cui assimilatur. 115. & 116. 2.
- Tentationum omnium materia quae nam sit. 182. 2.
- Tentationes Diaboli, Mundi, & Carnis, in grauitate comparantur. pagina. 116. & 117.
- Tentatio humana quam apud Paulum dicatur. 116. 1.
- Tentationum varietas & distinctio vnde sumenda. 117.
- Tentationum varia genera, quibus demon singulos adortur status, quomodo superanda. 161. & 162.
- Tentare Deum, quid sit, & quale peccatum. 170. 2. & 172. 2.
- Tentationum finis est finis cupiditatum. 183. 2.
- Tentationes quae contra fidem insurgunt, quomodo curanda. 337. 1.
- Tentatio meridiana quae sit. pagina. 184. col. 1.
- Tentare Deum non debet homo, manendo in periculo mortis, cum euadere potest. 474. 2.
- Tertullianus in factos tandem errores fuit prolapsus. 337. 2.
- Testamentum Nouum per duos fratres sumpsit initium, sicut & Vetus. pagina. 295. 1.
- Testimonium Christi maius Ioanne quodnam sit. 30.
- Ioannis de Christo testimonium cur necessarium fuerit. pagina. 30. 31. 94. & 95.
- Testimonia Scripturarum de Christo firma & utilia. 30.
- Tetrarcha quid. 13.
- Tetrarchia quid. ibid.
- Thabor montem ascendit Christus apostolos electurus. 326.
- Thelephorus non instituit Quadragesimale ieiunium. 135. & 136.
- Thelonium quid, & vbi situm esse solent. 313. 2.
- Thubal quare dicatur pater canentium cythara. 112. 2.
- Tibijs in funeribus utebantur Iudaei, vt apud nos tintinnabula pulsantur. pagina. 369. 1.
- Timor non tantum est mali, sed potentis malum inferre. 693. 2.
- Timeri cur debeat solus Deus, non homines. Ibidem.
- quis timor initium sapientiae. pagina. 712. col. 2.
- Timere Deum non est malum. pagina. 484.

- Tituli Magisterij & Doctoratus quatenus sint nobis affectandi. 812. columna. 1.
- Tituli Magisterij & Doctoratus au licite expeti possint, necne. pagina. 812. columna. 2.
- Tobia senioris filio datum salubre consilium. 841. 1.
- Trachonitidis regionis situs. pagina. 13.
- Trans, praepositio, idem quod Circumcirca valere solet interdum. pagina. 286. col. 2.
- Tranquillitas vera iustorum vnde. pagina. 667. 2.
- Tributa imponi possunt à Regibus, & soluidebent à subditis, & vt sint iusta, debent aliquas habere condiciones. 64. 1. 2.
- Tribus duodecim quas gentes minime comprehendant. pagina. 741. columna. 1.
- Tribus Leui cur inter duodecim aliquando in Scriptura intelligitur. ibid.
- Tribulatio utilis admodum. pagina. 443.
- Trinitatis sacrum arcanum baptizatus proficitur. 94. 2.
- Trinitas mysterium absconditum est luminis naturali. 663. 2.
- Trinitatis mysterium cognosci potest per reuelationem. 664. 1.
- Turbas Christus quandoque cur reliquerit. 304.
- Tunicas duas habere an liceat. pagina. 63. col. 1.
- Tunica quid mystice. 63. 2.
- Tyrus & Sydonijs miracula cur negauerit Christus. 437. & 438.
- Tyrus & Sydonijs cur Deus subtraxerit praedicationis & signorum beneficia. 654. 1.
- Tyrus non fuerunt à Deo derelicti. pagina. 654. 2.
- Tyrus & Sydonij, si vellent, vnde seruari potuerint. ibid.
- Tyrorum & Sydoniorum salutis quam curam habuerit Christus & prouidentiam. 655. 1.
- V
- V^x, & Vah, quid denotent. pagina. 814. col. 1.
- Vestigal vnde dictum. pagina. 313. columna. 1.
- Vestigal quod nam pendere Iudaei prohibebantur olim. 314. 1.
- Venia praecipuum quibus in rebus nos minime coarctet. 725. 2.
- Ventilabrum in manu Christi, iudicij denotat discussionem. pagina. 75. columna. 2.
- Verbum Dei, quasi columna nubis & ignis nos semper obumbrat, illuminatque. pagina. 19.
- Verbum Domini factum esse super Ioannem, quid significet. pagina. 17. & sequentibus.
- Verbum nostrum, partus quidam est mentis nostrae. 37. 1.
- Verbum more Hebraeo accipi solet pro re. pagina. 159. 1.
- Verbum Dei cum omni reuerentia suscipiendum, & diligenter seruandum. 409. & 410.
- Verbum Dei, gladius, vel separatio dicitur. 488. 1.
- Verbum Dei respicientes, acriter puniendi. 65. 2.
- Verbi Dei auditus quam utilis & salutaris. 676. 1.
- Verbi Dei sex gradus. ibid.
- Verbi Dei proprietates atque virtutes quot. 697. 2.
- Verecundia perutilis, si non nimia: & cuius rei sit signum. 392. 1.
- Veritas dissimulanda non est, imò in causa coram omnibus confitenda. pagina. 194. 1.
- Veritas, à quocumque dicatur, à Spiritu sancto est. 396.
- Veritas triplex est, & quae nam illa. pagina. 498. 1.
- Veritatis quae sit natura. pagina. 533. columna. 1.
- Veritas doctrina an sit ob scandalum relinquenda. 588. 1.
- Veritas triplex ob scandalum minime relinquenda. ibid.
- contra Veritatem doctrina qui peccent. 588. 1.
- Vestis qualis futura. 38. 1. 2.
- Vestis vndulata quae sit. 3. 1.
- Vestis Ioanni non fuit communis cum reliquis hominibus. pagina. 39. columna. 1. 2.
- Vestes quales futurae, vt nullum in earum usu vitium contingat, aut abusus. pagina. 252. & 353.

circa Vestitum varij abusus damnantur. pag. 706. 1.
Vestis prolixior, aut breuior qua ratione sit damnabilis. pag. 806. 2.
Via Domini qua sit. pag. 199. 2.
Via Domini quomodo praparanda. pag. 34. 35. & 36.
Viam Domini quomodo praparauerit Iohannes. pag. 33. 1.
Via, alia demonis, nostra alia, alia Dei. pag. 35. & 36.
Via Domini facile ambulantur. pag. 36. col. 1. & 2.
Via denominatur à termino. pagin. 507. col. 2.
Victus asperitas apud rudes valde commendatur homines. pagin. 42. columna. 1.
Victus & vestitus ratio qualis habenda. pag. 63. 1. 2.
Viduarum qualis conditio, & quanti faciat illas Deus. pagina. 339. columna. 2.
Vidua duo ara in Gazophylacium mittentis munificentia. pagin. 840. columna. 1.
Vidua hac cur plus quam diuites obtulerit. ibid.
Vindemiare quid. pagina. 819. columna. 1.
Vinum sumere, soluebat antiquitus ieiunium. pag. 139.
Violentum quid. pag. 367. & 364 & 367. 2.
Violenti homines qui, qui regnum cælorum rapiunt. ibid.
Vipera vnde sit dicta, & alia multa de illa. pagin. 50. 2. & 51. columna. 1. & col. 2.
Viperis Iudæi cur merito comparentur. pag. 51. & 52.
Virgam qualem Dominus Apostolis ad pradiandum missis interdixit. pag. 458. & 459.
in Virga venire, apud Præalum quid. pag. 632. 1.
Viribus qui non vigeant. pagin. 589. columna. 1.
Virtus, probitasque vita lucem quandam secum affert, qua homines vel inuitos prodit, & honorabiles reddit. pagina. 416. columna. 1.
Virtutes quade sine sunt, sunt, alijs po-

tiores, vt sunt Theologica. pag. 580. col. 1.
inter Virtutes Theologicas primum locum obtinet Charitas, secundum Fides & Spes: tertium Prudentia, que est in ratione, & ordinat eas que sunt ad finem. pag. 580. 1.
Virtutes morales circa quid versentur. ibid.
Virtutis nostra primarius autor quis. pag. 806. 1.
Visitatores religionum quam formam seruent in visitando ad fratrum correctionem. pagina. 625. columna. 1.
Vita probitas apud rudes nulla re magis quam austeritate victus commendatur. pag. 42. 1.
Vitam solitariam agere, quibus expediens. pag. 102. 2.
Vita contemplatiua laudes. pagin. 677. col. 2.
Vita viriusque proprietates pulchre ab Augustino expressa. pagin. 678. columna. 2.
Vita ha amba quales videri possint. pag. 679. 1.
Vita contemplatiua cur sit actiua perfectior. ibid.
Vita actiua cur sit fructuosior contemplatiua. pag. 679. 1.
Vita contemplatiua fructus quis sit. ibidem.
Vita mixta qualis. pagin. 682. columna. 1.
pro Vita eterna adipiscenda quos oportet subire labores. pag. 241.
Vnguentum quid sit. pagin. 391. columna. 2.
Vngerentur qui olim, & quare. pag. 417. col. 2.
Vnctio quibus rebus solet adhiberi. ibid.
Vnctio diuini Spiritus, oleum latitiae quare dicatur. pagin. 438. columna. 1.
Vnctio illa, qua Apostoli infirmos, Christo viuente, vngebant, non erat extrema, sed illius tantum signum, ac præludium. pag. 455. 2.
Vnctio sacra vnde ortum habuerit. pag. 492. 2.
Vnctio quid significabat. pagin. 506. columna. 2.

sunt intelligi. pagin. 749. columna. 1.
Vulpis ingenium. pag. 304. & 305. & 585. col. 2.
Z
Zachus Publicanus, Iudeus fuit. pag. 314.
Zachus quare filius Abrahæ à Christo vocatus sit. pagin. 715. columna. 1.
Zachus quid significat. pagin. 767. columna. 1.
Zachæum cur Euangelista diuitem appellauerit. ibid.
Zachus Iudeus erat, non Allophylus. ibid.
Zachus, etsi pusillus corpore, quo tamen vsque pertingebat. pagin. 768. col. 1.
Zachai in arborem sycomorum ascensus mysterium. pagin. 768. columna. 2.
Zachai in Christum amabilissimum obsequium. pag. 769. 2.
Zachus dupliciter Christum excepit. ibid.
Zachus peccatorem appellatum quare Christus pro more non defenderit aduersus calumniatores. pagin. 770. col. 2.
Zachai domum cur fuerit ingressus Dominus Iesus. pagina. 773. columna. 1.
Zachus populum Gentilicum quam pulchre representauerit. ibid.
Zachai Euangelium cur in Dedicatione Ecclesie legi soleat. pagin. 773. columna. 2.
Zachus à quo ordinatus, & cuius loci Episcopus, teste Clemente. ibid.
Zachus quomodo imitabimur. pagin. 773. 2.
Zacharias Baptista pater, cur Propheta. pag. 19.
Zacharias & Abel, primus & vltimus in sacra Scriptura nominatim pro religione interfecti. pag. 689. 1.
Zacharias filius Barachia quis fuerit. pag. 828. 1.
Zacharias vbi fuerit occisus, & quam ob causam. ibid.
Zacharia parentem Barachiam, binominem fuisse. pag. 828. 2.
Vnguentum effusum super caput Christi, quale fuerit. pagin. 780. columna. 1.
Vnguentum cuius nardi effuderit mulier super Christi caput. ibid.
Vnitas Sacerdotalis vnde exorta, teste Cypriano. pagin. 524. columna. 1.
Vnitas Christi & Petri quanta in Ecclesia pastoratu. pagin. 554. columna. 2.
Vocatio Christi quam sit efficax. pagin. 224. 2.
Vocationis diuina vis & efficacia. pag. 299. & 300.
Vocationi diuina statim parendum. pag. 301.
Vocationes Domini varia & diuersa. pag. 770. 1.
Voluntati diuina operanti, precipienti, permittenti & consulenti, vt teneamur conformari. pagin. 413. & 414.
Voluntas vnde facilis ad errorem. pag. 751. 1.
Voluntas bona quando pro facto reputatur. pag. 786. 1.
Voluntas nostra diuina conformanda. pag. 834. 2.
Voluntas ad dandum prompta, secundum quid Deo accepta sit, teste Apostolo. pag. 840. 2.
Votum de quibus rebus fieri soleat. pag. 821. col. 1.
Vox illa, Christo ascendente ab aquis facta, à quibus fuerit audita, à quo, & vbi, & quam ob causam formata. pag. 95. 96. 97. & 98.
Vox hac an sic inuenerit: Hic est Filius meus, &c. an sic: Tu es Filius meus, &c. pagin. 98. & 99. columna. 1.
Vocis natura. pagin. 169. columna. 1.
Vox Christi qui sint. pag. 198.
Vocem hanc Christi quomodo audimus. pag. 199. 2.
Vocis Christi omnes nos echo esse debemus. pagin. 197. col. 1. & pag. 201. col. 2.
Vt particula aliquando significat non finem & causam, sed euentum. pagin. 109. 2.
Vulgi opiniones falsa duobus modis pos-

sunt intelligi. pagin. 749. columna. 1.
Vulpis ingenium. pag. 304. & 305. & 585. col. 2.
Z
Zachus Publicanus, Iudeus fuit. pag. 314.
Zachus quare filius Abrahæ à Christo vocatus sit. pagin. 715. columna. 1.
Zachus quid significat. pagin. 767. columna. 1.
Zachæum cur Euangelista diuitem appellauerit. ibid.
Zachus Iudeus erat, non Allophylus. ibid.
Zachus, etsi pusillus corpore, quo tamen vsque pertingebat. pagin. 768. col. 1.
Zachai in arborem sycomorum ascensus mysterium. pagin. 768. columna. 2.
Zachai in Christum amabilissimum obsequium. pag. 769. 2.
Zachus dupliciter Christum excepit. ibid.
Zachus peccatorem appellatum quare Christus pro more non defenderit aduersus calumniatores. pagin. 770. col. 2.
Zachai domum cur fuerit ingressus Dominus Iesus. pagina. 773. columna. 1.
Zachus populum Gentilicum quam pulchre representauerit. ibid.
Zachai Euangelium cur in Dedicatione Ecclesie legi soleat. pagin. 773. columna. 2.
Zachus à quo ordinatus, & cuius loci Episcopus, teste Clemente. ibid.
Zachus quomodo imitabimur. pagin. 773. 2.
Zacharias Baptista pater, cur Propheta. pag. 19.
Zacharias & Abel, primus & vltimus in sacra Scriptura nominatim pro religione interfecti. pag. 689. 1.
Zacharias filius Barachia quis fuerit. pag. 828. 1.
Zacharias vbi fuerit occisus, & quam ob causam. ibid.
Zacharia parentem Barachiam, binominem fuisse. pag. 828. 2.

Zacharia & Abelis cades quid adum-
brauerit. pagina. 829. colum-
na. 2.

Zebedai filiorum mater, an filij ip-
si Zebedai accefferint ad petendum
primas sedes. pagina. 755. colum-
na. 2.

Zebedai filij quo tempore id à Christo
pustulauerint. pagina. 756. colum-
na. 1.

Zodiacus duodecim continet signa. pag.
646. 1.

Zona Baptista pellicea qualis fuerit. 38.
col. 2.

Zonis lineis utebantur Iudai. pagin. 39.
col. 2.

Zona quid olim erant. pagi. 457. colum-
na. 1.

in Zonis portare pecuniam, quid. ibi-
dem.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa
Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr
Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg
Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt
Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff
Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll. Omnes sunt terniones,
præter ¶, qui est quaternio.

MADRITI,
Apud Ludouicū Sanchez

Anno M.D.XC IX.

BIBLIOTHECA
UNIVERSITARIA
DE
GRANADA